

ലിത്രോഫോനി

അന്നകെരീന

Leo Tolstoy ററ

Anna Karenina

അന്നകെരീന

കിബളിന

ଲିଯେବ କୋର୍ଟର୍ନ୍‌ହାର୍

(1828-1910)

ലോകനോവൽ സാഹിത്യത്തിലെ പ്രധാനപ്പെട്ട എഴുത്തുകാരിലൊരാളായ ലിയോ ടോൾസൈറ്റ് 1828 സെപ്റ്റംബർ ഒൻപതിന് റഷ്യയിൽ ജനിച്ചു. ചെറുകമാക്കുത്ത്, വിദ്യാഭ്യാസചിന്തകൾ, കലാചിന്തകൾ എന്നി നിലകളിലും ഉന്നതമാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രതിഭ. ‘യുദ്ധവും സമാധാനവും’ (War and Peace, 1869), ‘അനാ കരേനിന’ (Anna Karenina, 1876) എന്നിവ നോവൽ സാഹിത്യത്തിലെ അമുല്യ ചെനകളാണ്. 1910 നവംബർ 20-ന് അന്തരിച്ചു.

എം. പി. സദാശ്രീവൻ

ഇന്ത്യൻ ഓഡിറ്റ് ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റിൽ സീനിയർ ഓഫീസരായിരുന്നു. വിവർത്തനം ചെയ്യുന്ന നൂറാമത്തെ ഗ്രന്ഥം ജന്മിസ് കൃഷ്ണയുടുടർന്നു ആത്മകമായാണ്. ഏറ്റവും കുടുതൽ പുസ്തകങ്ങൾ വിവർത്തനം ചെയ്തതിന് ലിംക് ബുക്ക് ഓഫ് റൈറ്റേഴ്സിൽ സ്ഥാനം. കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി അവാർഡ്, അയുപ്പപ്പണികൾ അവാർഡ്, ഭാഷാ ഇൻസ്റ്റിറ്യൂട്ട് അവാർഡ്, സംസ്ഥാന ഖാലസാഹിത്യ അവാർഡ് എന്നീ പുരസ്കാരങ്ങളും കേരള സാംസ്കാരിക മന്ത്രാലയത്തിന്റെ സീനിയർ ഫെല്ലോഷിപ്പും ലഭിച്ചു. ഇന്ത്യാലെ സർവസ്യം, ഭാഷയും പരിഭ്രാഷയും, ചീരിക്കുടുക്ക തുടങ്ങി പത്തിലധികം ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ കർത്താവ്.

ലിയോ ടോൾസ്റ്റോയ് അന്ന കരീന

വിവർത്തനം
എം.പി. സദാശരീവൻ

ഡി സി ബുക്സ്

Malayalam Language
Original Russian Title
Anna Karenina
Original English Title
Anna Karenina
Novel
by **Leo Tolstoy**
Translated by **M.P. Sadasivan**

© D C Books/Rights Reserved
First Published October 2011
First E-book Edition June 2012

Cover Design
Design Difference
Publishers
D C Books, Kottayam 686 001
Kerala State, India
website: www.dcbooks.com
e-mail: info@dcbooks.com

Although utmost care has been taken in the preparation of this book, neither the publishers nor the editors/compilers can accept any liability for any consequence arising from the information contained therein. The publisher will be grateful for any information, which will assist them in keeping future editions up to date.

No part of this publication may be reproduced, or transmitted in any form
or by any means, without prior written permission of the publisher.

ISBN 978-81-264-3279-0

D C BOOKS - The first Indian Book Publishing House to get ISO Certification

പ്രസാധകക്കുറിപ്പ്

ദോഷ, ദേശം, കാലം എന്നിവയ്ക്കെല്ലാം അതീതമായി നിലകൊണ്ട് ലോകത്തിന്റെ പൊതുസ്വത്തായി മാറിയ അനേകം ക്ഷാസ്ത്രിക് കൃതികൾ നമുക്കുണ്ട്. വ്യത്യസ്ത ദേശങ്ങളിലെ സംസ്കാരങ്ങളും ആചാരവിശേഷങ്ങളും ഭൂപ്രകൃതി, ചരിത്രം തുടങ്ങിയ സമസ്ത വിഷയങ്ങളുകുറിച്ചുമുള്ള അറിവും അനുഭവവും വൈവിധ്യമെന്തിയ ജീവിതങ്ങളും പ്രപഞ്ചത്തെയും പ്രകൃതിയെയും കുറിച്ചുള്ള കാഴ്ചപ്പാടുകളും അവ നമ്മിൽ എത്തിക്കുന്നു.

ലോകസാഹിത്യത്തിലെ അനശ്വരക്കൃതികൾ മലയാളവായനക്കാർക്കും ലഭ്യമാക്കുക എന്ന ലക്ഷ്യത്താടെയാണ് 1982-ൽ ഡി സി ബുക്ക്‌സ് 'വിശ്വസാഹിത്യമാല' എന്ന ഗ്രന്ഥപരമ്പരയ്ക്കു രൂപം നൽകിയത്. ആയിരക്കണക്കിന് വായനക്കാരാണ് ഈ സംരംഭത്തെ വരവേറ്റത്. പാവങ്ങളും കുറവും ശ്രീകംഖയും, മൊബൈൽക്കും പുഴക്കരയിലെ മീലും നോത്രോമിലെ കൂനും ആനന്ദമഠവും ദേവദാസുമല്ലാം വായനക്കാർ ഹൃദയപൂർവ്വം സ്വീകരിച്ചു. അവയെല്ലാം സംഗ്രഹിച്ച് പുനരാവൃത്തം ചെയ്യപ്പെട്ട കൃതികളായിരുന്നു. പിന്നീട് 2010-ൽ നൂറു വിശ്വസാഹിത്യക്കൃതികൾ വിശ്വസാഹിത്യതാരാവലി എന്ന പേരിൽ 12 വാല്യങ്ങളായും പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നു.

ഈപ്പോൾ വിശ്വസാഹിത്യത്തിലെ ഏതാനും അനശ്വര കൃതികളുടെ സമ്പൂർണ്ണ വിവർത്തനങ്ങൾ 'ഡി സി ക്ഷാസ്ത്രിക്സ്' എന്ന പേരിൽ തെങ്ങൾ അവതരിപ്പിക്കുകയാണ്. ഈവയിൽ പലതും ദശാബ്ദങ്ങൾക്കുമുമ്പ് മലയാളത്തിൽ പുറത്തുവന്നവ

ആയിരിക്കാം. പകേഷ്, അധുനിക മലയാളഭാഷയുടെ
സഖ്യവും വഴക്കവും പ്രകടിപ്പിക്കുന്ന ഇന്നത്തെ
വിവർത്തനങ്ങൾക്കു മാത്രമേ വായനക്കാരെ
തൃപ്തിപ്പെടുത്താൻ കഴിയു എന്നാണ് തങ്ങളുടെ വിശ്വാസം.
ലോകസാഹിത്യത്തിലെ അന്ധര പ്രതിഭകളിലൊരാളായ
ഡോൾഗ്നായിയുടെ Anna Karenina എന്ന നോവലിന്റെ മലയാള
വിവർത്തനമാണിത്. എം.പി. സദാശ്രീവന്നാണ് ഈ കൃതിയുടെ
വിവർത്തനം നിർവ്വഹിച്ചത്. അദ്ദേഹത്തിനു നന്ദി. ഈ
പുസ്തകപരമ്പര എല്ലാ വായനക്കാർക്കുമായി
സമർപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

കോട്ടയം

രവി ഡി
സി

ങ്കോബർ 11, 2011

അരുമുഖം

പി.കെ. രാജഗേവരൻ

നോവൽ എന ജനുസ്സിനെ കണ്ടത്തലായിരുന്നു ലിയോ ടോൾറേന്റായിരെ സംബന്ധിച്ച് 'അനാ കരെനിന' (Anna Karenina, 1878) യുടെ ചെന. നോവലിന്റെ സാധ്യതകളിലേക്കും അഗാധതകളിലേക്കും അതിലും ടോൾറേന്റായ് സഖരിച്ചു. നോവലെന്നു വിളിക്കാൻ താൻ തയ്യാറായിരുന്ന 'യുദ്ധവും സമാധാനവും (War and Peace, 1869) പ്രസിദ്ധീകരിച്ച് നാലു വർഷത്തിനുശേഷമാണ് ടോൾറേന്റായ് 'അനാ കരെനിന'യുടെ ചെനയാരംഭിച്ചത്. കൃത്യമായി പറത്താൽ 1873 മാർച്ച് 18-ന്. 1877 ജുലൈയിൽ നോവൽ പൂർത്തിയാക്കി. 1875 ജനുവരി മുതൽ മിഹയിൽ കത്കോവിന്റെ റഷ്യൻ ഹറാർഡിൽ വണ്ണഃശയായി പ്രസിദ്ധീകരണം ആരംഭിച്ചു. റഷ്യൻ സാമ്രാജ്യം നടത്തിയിരുന്ന സെർവിയൻ യുദ്ധത്തെ വിമർശിക്കുന്നതിനാൽ 'അനാ കരെനിന'യുടെ അന്ത്യഭാഗം പ്രസിദ്ധീകരിക്കാൻ കത്കോവ് വിസമ്മതിച്ചു. ആ ഭാഗം ടോൾറേന്റായ് പ്രത്യേകമായി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി. 1878 ജനുവരിയിൽ 'അനാ കരെനിന' പുസ്തകരൂപത്തിൽ പൂരത്തുവന്നു. തന്റെ ആദ്യത്തെ യമാർത്ഥ നോവലായാണ് ടോൾറേന്റായ് 'അനാ കരെനിന'യെ പരിഗണിച്ചത്.

ചരിത്രനോവലിന്റെയും

ഇതിഹാസത്തിന്റെയുമാക്ക ചരായയുള്ള 'യുദ്ധവും സമാധാനവും' ചെറിക്കാൻ സീകരിച്ച ഘടനയല്ല 'അനാ കരെനിന'യിൽ അദ്ദേഹം പിന്തുടർന്നു. എല്ലാ സാമൂഹികപ്രശ്നങ്ങളിലേക്കും വിരൽചൂണ്ടുന്ന നോവൽ എന ലക്ഷ്യത്താടെ എഴുതിയ 'അനാ കരെനിന' 1870-കളിൽ റഷ്യൻ സമൂഹത്തിലുണ്ടായ വനിച്ച പരിവർത്തനങ്ങളോടൊപ്പം ലാക്കിക്കത്തെയയും ആത്മീയതയെയയും കുറിച്ച് ടോൾറേന്റായിയിൽ

തീവ്രമായിരുന്ന സംഘർഷങ്ങളെയും പ്രതിഫലിപ്പിച്ചു.
 തന്നെക്കാൾ ഇരുപതു വയസ്സു പ്രായം കുടിയ ഭർത്താവിനോപ്പം
 ജീവിക്കുകയും സുന്തം സ്വത്യത്തിന്റെ പ്രതിസന്ധികളാൽ ഉഴന്ന്
 മറ്റാരാളുമായി പ്രേമത്തിൽ കുടുങ്ങി ഒളിച്ചൊടുകയും ഒടുവിൽ
 ആത്മഹത്യ ചെയ്യുകയും ചെയ്ത അന്നാ കരെനീനയുടെ
 കമയിലുടെ ബഹുരൂപിയായ ഒരു ജീവിതദർശനവും
 സാമൂഹികദർശനവും ദോശന്ത്രോധായ് അവതരിപ്പിച്ചു.
 ലോകസാഹിത്യത്തിലെ ഏറ്റവും ശക്തവും അപൂർവവുമായ
 സ്ത്രീകമാപാത്രങ്ങളിലോന്നിനെയാണ് ദോശന്ത്രോധായ്
 സ്വഷ്ടിച്ചത്.

പ്രേമത്തിനും മരണത്തിനുമിടയ്‌ക്കുള്ള സ്വയംതേടലിന്റെ
 ഇടവേളയായിരുന്നു അന്നാ കരെനീനയ്ക്കു ജീവിതം. തന്റെ
 സ്വത്യത്തിനും സ്ത്രീത്യത്തിന്റെ സാക്ഷാത്കാരത്തിനും ശ്രമിച്ച്
 അവളുടെ ജീവിതം തകർച്ചയിൽ കലാശിക്കുന്നു. 'യുദ്ധവും
 സമാധാനവും' പ്രത്യാശയിലാണ് അവസാനിക്കുന്നതെങ്കിൽ
 'അന്നാ കരെനീന' ദുരന്തത്തിലാണ് ഒടുങ്ങുന്നത്. സമൂഹത്തിന്റെ
 സദാചാരനിയമങ്ങളുടെ ഇരയായിത്തീർന്ന അന്നയുടെ ജീവിതം
 പ്രേമവും അസൃഷ്ടയും അസ്ത്രിതുശക്തയുമെല്ലാം
 കുടിക്കും കുഴിപ്പിലിന്റെ
 പരിസ്ഥാപ്തിയായിരുന്നു അവളുടെ സ്വയംഹത്യ.
 വ്യവസ്ഥാപിതത്യത്തിനെതിരെ അവൾ ഉയർത്തിയ വെല്ലുവിളി
 അന്നയ്ക്കു സമാനിച്ചത് സ്വത്യനഷ്ടവും തീക്ഷ്ണമായ
 വൈകാരികപ്രതിസന്ധിയുമാണ്. സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനും
 ആത്മവത്തയ്ക്കുവേണ്ടി സമൂഹത്തിന്റെ
 അംഗീകൃതവ്യവസ്ഥകൾക്കും സദാചാര നിമയങ്ങൾക്കുമെതിരെ
 അവൾ കലാപംകൂട്ടി. വ്യവസ്ഥാപിതത്യത്തിനെതിരായി സ്ത്രീ
 നടത്തിയ ആ കലാപത്രത ആ വ്യവസ്ഥ
 പരാജയപ്പെടുത്തുന്നതിന്റെ ദ്രുത്യാണ് 'അന്നാ കരെനീന'യിൽ
 നാം കാണുന്നത്. പരിത്യക്തയും ഭ്രഷ്ടയുമായിത്തീർന്ന
 അന്നയ്ക്ക് ആത്മഹത്യ മാത്രമായിരുന്നു വഴി. പത്രാവതാം
 നൂറാണ്ടിന്റെ വ്യവസ്ഥാപിതാന്തരീക്ഷത്തിലേക്ക് ദോശന്ത്രോധായ്
 വലിച്ചേരിഞ്ഞ ഈ സ്ഥേഡകവസ്തു റഷ്യൻ
 സാഹിത്യത്തിലുണ്ടാക്കിയ പ്രകസനവും പരിവർത്തനവും
 ചെറുതായിരുന്നില്ല.

അന്നയ്ക്ക് ഒരു മാതൃകയുണ്ടായിരുന്നു. ദോശന്ത്രോധായിയുടെ
 പരിചയക്കാരനായ ജമി എ.എൻ. ബിബികോവിന്റെ ഭാര്യ അന്ന

പിരോഗോവയായിരുന്നു അത്. ഭർത്താവിന് ഒരു ജർമൻ വനിതയുമായുണ്ടായ പ്രേമബന്ധത്തെ തുടർന്ന് വീടു വിട്ടിരഞ്ഞിപ്പോയ അന്ന പിരോഗോവ 1872 ജനുവരി നാലിന് അടുത്തുള്ള റെയിൽവേല്ലൂഷനിൽവച്ച് ചരക്കുവണ്ടിക്കു മുന്നിൽച്ചാടി ആത്മഹത്യ ചെയ്തു. അന്നയുടെ പോസ്റ്റ്‌മോർട്ടൽത്തിൽ ഫോൾഡേഡുയിയും സന്നിഹിതനായിരുന്നു. അവളുടെ ശരീരത്തിന്റെ സ്ഥിതി ഫോൾഡേഡുയിയിൽ കനത്ത ആശ്വാതം സൃഷ്ടിച്ചുവെന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യ സോഫിയ തന്റെ ഡയറിയിൽ രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട് (The Daries of Sofiya Tolstaya, Trans. Cathy Porter. Jonathan Cape, London, 1985). സ്വയം സർപ്പിച്ച പ്രഭുവംശജയായ ഒരു വിവാഹിതയുടെ ജീവിതം കേന്ദ്രമാക്കി താൻ ഒരു നോവലേഴുതാൻ പോകുന്നതായി ഫോൾഡേഡുയ് പരിഞ്ഞതിനെപ്പറ്റിയും സോഫിയ ഫോൾഡേഡുയിയുടെ ഡയറിയിലുണ്ട്. അന്ന പിരോഗോവയുടെ ജീവിതാനുഭവത്തെ ഫോൾഡേഡുയ് മറ്റാരുതരത്തിൽ നോവലിൽ ഉൾച്ചേർത്തു. ഡോളി-ഓബ്ലോൺസ്‌കി ബന്ധത്തിലും അന്നാ കരെനിനയുടെ ആത്മഹത്യയിലും അതിന്റെ നിശ്ചൽ വീണിട്ടുണ്ട്. റഷ്യൻ കുടുംബങ്ങിവിതത്തെയും കുടുംബം എന്ന സാമൂഹികസ്ഥാപനത്തെയും മനഃശാസ്ത്രപരമായി സമീപിക്കാനാണ് ‘അന്നാ കരെനിന’യിൽ ഫോൾഡേഡുയ് ശരമിക്കുന്നത്. വ്യത്യസ്തങ്ങളായ ഭാര്യാഭർത്തുബന്ധങ്ങളും കാമുകികാമുകബന്ധങ്ങളും ചിത്രീകരിച്ചുകൊണ്ട് കുടുംബത്തിന്റെ പ്രശ്നങ്ങളിലേക്ക് ഫോൾഡേഡുയ് നീങ്ങുന്നു. അന്ന-അലേക്സി, റൈപ്പാൻ-ഡോളി, കിറ്റി-ലെവിൻ എന്നി ഭാസ്ത്രങ്ങളും അന്ന-ദ്രോൺസ്‌കി, കിറ്റി-ലെവിൻ എന്ന പ്രേമബന്ധങ്ങളും അതിൽ ഉൾപ്പെടുന്നു. നോവലിലെ ഏക നായിക അന്നയാണെങ്കിലും ദ്രോൺസ്‌കിക്കും ലെവിനും നായകപദ്ധവിയുണ്ട്. ഫോൾഡേഡുയിയുടെ ആത്മചരായ പടർന്ന കമാപാത്രമാണ് ലെവിൻ.

കുടുംബം നേരിടുന്ന പ്രതിസന്ധികളിലാണ് ‘അന്നാ കരെനിന’ ആരംഭിക്കുന്നത്. അതിലേക്കു വിരുത്തചുണ്ടുന്നതാണ് നോവലിലെ പ്രസിദ്ധമായ ആദ്യ വാക്യംതന്ന. സന്തുഷ്ട കുടുംബങ്ങളെല്ലാം ഒരേവിധമാണ്; അസന്തുഷ്ട കുടുംബങ്ങളാണെന്നും അതാതിന്റെ വഴിക്ക് അസന്തുഷ്ടവും (Happy Families are all alike; each unhappy family is unhappy in its own way). റൈപ്പാൻ - ഓബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ കുടുംബത്തിലെ

കുഴപ്പങ്ങൾ സുചിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് നോവൽ അതരംഭിക്കുന്നു. വേലക്കാരിയുമായി ഒബ്ലോൺസ്കിക്കുള്ള അവിഹിതബന്ധം ഭാര്യ ഡോളി പിടികുടുന്നതോടെയാണ് അതിന്റെ തുടക്കം. ഒബ്ലോൺസ്കിയുടെ സഹോദരിയായ അന്നാ കരെനിന് എത്തിയതോടെയാണ് ആ കലഹം അവസാനിച്ചത്. അന്നയുടെ ശ്രമപ്രഭാവമായി ഡോളി ഭർത്താവിനു മാപ്പുകൊടുക്കുന്നു. പക്ഷെ, സമാധാനപരമായിരുന്ന അന്നയുടെ കുടുംബജീവിതവും വ്യക്തിജീവിതവും അതോടെ അസന്തുഷ്ടവും ശ്രീമിലവുമാകുന്നു. റൈപ്പാൻ ഒബ്ലോൺസ്കിയുടെ ബാല്യകാല സുഹൃത്തായ കോൺസ്റ്റിന് ലെവിന്സ്കിയും ഈ സമയത്ത് മോസ്കോയിൽ എത്തിച്ചേരുന്നു. ഡോളിയുടെ അന്നിയത്തി കിറ്റിയെ (എക്ട്രീന് അലക്സാംഡ്രോവൻ ഷാച്ചുർബാത്സ്കായ്) വിവാഹം കഴിക്കുകയാണ് അയാളുടെ ഉദ്ദേശ്യം. ജനിയായ ലെവിന് നഗരജീവിതത്തിൽ താൽപര്യമില്ല. നാട്ടിന്പുറത്ത് കൃഷിചെയ്തു കഴിഞ്ഞുകുടുകയാണ് നിരീശ്വരവാദികൂടിയായ അയാളുടെ ലക്ഷ്യം. പട്ടാള ഓഫീസറായ അലൈക്സി ഭ്രാംസ്കി പ്രഭുവിനും കിറ്റിയിൽ താൽപര്യമുണ്ടാണ് ലെവിന് മനസ്സിലാക്കി. റെയിൽവേ റൈഷനിൽവച്ച് അന്നാ കരെനിനയെ കണ്ട് ഭ്രാംസ്കി അവളിൽ അനുരക്തനാവുന്നു. കിറ്റിയാക്കട്ട് ലെവിന്റെ വിവാഹാഭ്യർത്ഥന തിരസ്കരിച്ചു. അയാൾ തന്റെ ശ്രാമഭവനത്തിലേക്കു യാത്രയായി. ഒബ്ലോൺസ്കി കുടുംബത്തിലെ പ്രശ്നങ്ങൾ തീർത്ത് അന്നയും സെന്റ് പീറേഴ്സ്ബർഗിലെ സ്വന്തം കുടുംബത്തിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോയി.

അന്നയും ഭ്രാംസ്കിക്കുമിടയിലെ ബന്ധം വളർന്നുവരുന്നു. സെന്റ് പീറേഴ്സ്ബർഗിലെത്തിയ ഭ്രാംസ്കി അന്നയുടെ വീട്ടിലെ നിരുസ്സന്ദർശകനായി. ആ ബന്ധത്തപ്പറ്റി കുലീനരുടെ വ്യത്തങ്ങളിൽ പതുക്കെ അടക്കംപരാച്ചിലുകൾ ഉയർന്നു. ഭർത്താവ് അലൈക്സി കരെനിൻ മാത്രം അന്നയെ സംശയിച്ചില്ല. പക്ഷെ, ഭ്രാംസ്കിയിൽനിന്ന് അന്ന ഗർഭിണിയായി. ആ ബന്ധത്തിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞു പഴയതുപോലെ ജീവിച്ച് സാമുഹികമാന്നത് നിലനിർത്താൻ കരെനിൻ ആവശ്യപ്പെടുകയിലും അന്ന വഴങ്ങിയില്ല. അവർ വിവാഹമോചനം ആവശ്യപ്പെടുകയിലും അത് എളുപ്പമായിരുന്നില്ല. അക്കാദാത്തത്തെ റഷ്യൻ വിവാഹമോചനനിയമം സകീർണ്ണമായിരുന്നു.

മോചനകാരണമെങ്കിൽ കുറം ചെയ്യാത്തയാളായിരുന്നു അപേക്ഷ നല്കേണ്ടിയിരുന്നത്. കുറം ചെയ്തയാൾ കുറസമ്മതം നടത്തുകയോ അല്ലെങ്കിൽ അവിഹിതവെന്നും കണ്ണുപിടിക്കപ്പെടുകയോകൂടി വേണമായിരുന്നു. അലെക്സി കരേൻിൻ വിവാഹമോചനത്തിന് അപേക്ഷിക്കാൻ തയ്യാറായില്ല. തന്റെ സാമുഹികജീവിതം തകർക്കുന്ന കുറസമ്മതത്തിലേക്കു നീങ്ങാൻ അന്നയ്ക്കും കഴിയുമായിരുന്നില്ല. പ്രസവസമയത്ത് അന്ന ഏകദേശം മരിക്കാറായപ്പോൾ അവളോടു കഷമിക്കാൻ അലെക്സി കരേൻിൻ തയ്യാറായി. അവൾക്കു സമീപം നില്ക്കാൻ ഭ്രാംബിങ്കിയെ അയാൾ അനുവദിച്ചു. അന്നയുടെ സ്ഥിതിയിൽ മാനസികമായി തകർന്ന ഭ്രാംബിങ്കി വെടിവച്ച് ആത്മഹത്യയ്ക്കു ശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, ഇരുവരും രക്ഷപ്പെട്ടു. ഒരു മകളെ പ്രസവിച്ച അന്ന വിവാഹമോചനം നേടാതെത്തന്നെ ഭ്രാംബിങ്കിയോടൊപ്പം ഇരങ്ങിപ്പോയി.

ഗ്രാമത്തിലെ തോട്ടത്തിൽ ജീവിതം തുടർന്ന ലെവിന് ആദർശരാലിയായിരുന്നു. യുറോപ്പിലെ കാർഷിക പരിഷ്കരണ നടപടികളിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായ ഒരു സ്വന്ധായം റഷ്യയിൽ നടപ്പാക്കുകയായിരുന്നു അയാളുടെ ലക്ഷ്യം. റഷ്യൻ കർഷക സമൂഹത്തിന്റെ തന്ത്ര സംസ്കാരവും രാജ്യത്തിന്റെ സംസ്കാരവും തമിലുള്ള ബന്ധമായിരുന്നു അയാളുടെ സമൂഹദർശനത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനം. ദോളിയുടെ പ്രേരണയിൽ ലെവിന് വീണ്ടും കിറ്റിയോട് വിവാഹാദ്യർത്ഥന നടത്തി. ഇത്തവണ അവൾ അതു സ്വീകരിച്ചു. അവർ വിവാഹിതരായി. യുറോപ്പിലേക്കു പുറപ്പെട്ട ഭ്രാംബിങ്കിയെയും അന്നയെയും സുഹൃത്തുകളൊരും സഹായിച്ചില്ല. ഒരുതരം സാമുഹിക ഭ്രഷ്ടതയാണ് അന്ന നേരിട്ട്. റഷ്യയിലേക്കു മടങ്ങി അവർ സെന്റ് പിറേഴ്സബർഗിൽ ഒരു ഹോട്ടലിൽ വെവ്വേറെ മുൻകളിലായി താമസിച്ചു. ഒന്നേറ്റാഗികമായി ഭാര്യാദർത്താക്കന്നാരല്ലാത്തതിനാൽ കുലീനവ്യത്തങ്ങളിലെ അവരുടെ പ്രവേശനത്തിനും തടസ്സമുണ്ടായിരുന്നു. അന്ന എല്ലായിടത്തുനിന്നും മാറ്റിനിർത്തപ്പെട്ടു. പ്രിയസുഹൃത്തായ ബെറ്റ്സിപോലും അന്നയുടെ സൗഹ്യദം ഒഴിവാക്കി. അന്നയാകട്ട ഭ്രാംബിങ്കിക്ക് തന്നോടുള്ള അടപ്പം കുറത്തുവെന്നു വിചാരിക്കാൻ തുടങ്ങി. അസുയകാണ്ക അവളുടെ മനസ്സു കലങ്ങിമറിത്തു. മകൻ സെരോഷയുടെ ഓർപ്പതാം പിരന്നാളിന് അന്ന ഹസ്യമായി അവനെ

സന്ദർശിച്ചുകിലും കരേൻിൽ അതു കണ്ണുപിടിച്ചു.
 മാന്യസമുഹത്തിൽ അന്നയ്ക്കു പ്രവേശനം കിട്ടില്ലെന്നു
 മനസ്സിലായതോടെ ഭ്രാംബന്സ്‌കി അവളുമായി തന്റെ
 ശ്രാമീണവസ്തിയിലേക്കു പോയി. പ്രാദേശിക
 തെരഞ്ഞെടുപ്പുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് ഭ്രാംബന്സ്‌കി വീട്ടിൽ നിന്ന്
 അകന്നുനിന്നപ്പോൾ അന്നയ്ക്കു നിയന്ത്രണംവിട്ടു.
 ഭ്രാംബന്സ്‌കിയുമായി അവൾ വഴക്കിടാനും തുടങ്ങി.
 വിവാഹബന്ധത്തിലേർപ്പട്ടാൽ അയാൾ അങ്ങനെ
 മാറിനില്ക്കില്ലെന്നു വിശ്വസിച്ച് അന്ന വിവാഹമോചനം
 ആവശ്യപ്പെട്ട് ഭർത്താവിനെങുതി. ഭ്രാംബന്സ്‌കിയും അന്നയും
 മൊസ്കോയിലെത്തുകയും ചെയ്തു. കിറ്റിയുമായി ലെവിനും
 അവിടെയെത്തി. മൊസ്കോയിലെ ഒരു കൂദ്ദിൽവച്ച് ലെവിനും
 ഭ്രാംബന്സ്‌കിയും തമ്മിൽ പരിചയപ്പെട്ടു. അന്നയോട് ലെവിന്
 ആകർഷണം തോന്തി. അന്ന അയാളെ
 ആകർഷിക്കുകയായിരുന്നു. ഭ്രാംബന്സ്‌കിയിൽനിന്നു ദിവസം
 ചെല്ലുന്നേതാറും അകലുകയായിരുന്നു അന്ന.
 കുഞ്ഞുമകളിൽനിന്നും അവൾ അകന്നു. അസുയയും
 ഷുകാന്തയയും മുഖിവുംകൊണ്ട് അവൾ അസുസ്ഥയായി.
 ഉറങ്ങാൻ മൊർഫീൻ ഉപയോഗിക്കുന്നതും പതിവായി. കിറ്റിക്ക്
 പ്രസവസംബന്ധമായ ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ ഉണ്ടായപ്പോൾ ലെവിൻ
 അറിയാതെ ദൈവത്തെ വിളിച്ചുപോയി. അവൾ ഒരു മകനെ
 പ്രസവിച്ചതോടെ ലെവിനിൽ പതുക്കപ്പെടുക്കെ
 ദൈവവിശ്വാസവും ആത്മീയതയും വളരാൻ തുടങ്ങി.
 അന്നയുടെ ജീവിതം ദിനംപ്രതി വഷളായിവന്നു. ഭ്രാംബന്സ്‌കിക്ക്
 മറ്റു സ്ത്രീകളുമായി ബന്ധമുണ്ടായും ഒരു പ്രഭുവംശജയ
 അയാൾ വിവാഹംകഴിക്കാൻ പോവുകയാണെന്നും അന്ന
 സംശയിക്കാൻ തുടങ്ങി. വേദനകളിൽനിന്നു മൊചനം തോന്തി
 ആത്മഹത്യയെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാൻ തുടങ്ങിയ അവൾ
 തീവണ്ടിക്കു മുന്നിൽ ചാടി അതു നടപ്പാക്കുകയും ചെയ്തു.
 അന്നയുടെ മകളെ കരേൻിൽ കൊണ്ടുപോയി. ഭ്രാംബന്സ്‌കിക്ക്
 നിയമപരമായി കൂട്ടിയിൽ അവകാശമില്ലായിരുന്നു. ഭ്രാംബന്സ്‌കി
 സൗഖ്യിയയിൽ തുർക്കികൾക്കെതിരെ നടക്കുന്ന യുദ്ധത്തിൽ
 പങ്കെടുക്കാൻപോയി. ലെവിൻ ക്രൈസ്തവവിശ്വാസത്തിൽ
 ആണ്ടുമുഴുകി.

ദുരന്തത്തിൽ കൊത്തിയെടുത്ത നോവൽശില്പമാണ്
 ‘അന്നാ കരേൻിന്’. ഫാളാബേറിന്റെ ‘മദാം ബോവാറി’യെ അന്ന

ഓർമിപ്പിക്കുന്നു. ദാന്പത്യബന്ധത്തിലെ സ്നേഹശുന്ത നിമിത്തം വിവാഹേതര ബന്ധത്തിലേക്കും ലൈംഗികതയിലേക്കും നീങ്ങുന്നവരാണ് ഈ നായികമാരും. ദുരന്തനായികമാർ. രണ്ടു കൃതികളും ട്രാജിക് റിയലിസ്റ്റിന്റെ മാതൃകകളായിത്തീരുന്നതും അങ്ങനെന്നയാണ്. പ്രഭുവർഗത്തിൽ നിന്നു വരുന്നവളാണ് അൻ, ബൊവാറി ബുർഷ്യാസിയും. തുല്യനിലയിലുള്ളവരുമായല്ല ബൊവാറിയുടെ ബന്ധങ്ങൾ. വിവാഹജീവിതത്തിലെ മട്ടപ്പിലും എകതാനതയിലുംനിന്ന് രക്ഷപ്പടാനായി പരപുരുഷബന്ധങ്ങൾ സ്യൂഷ്ടിക്കുന്ന ബൊവാറിക്ക് പണവും സമൂഹത്തിലെ പ്രശസ്തിയുമൊക്കെ ലക്ഷ്യമാണ്. ലൈംഗികാനന്ദവുമുണ്ട് അതിനു പിന്നിൽ. എന്നാൽ താൻ ബന്ധപ്പെട്ടവരാരും അവളുടെ തൃഷ്ണകൾ ശമിപ്പിച്ചില്ല. എമ്മയുടെ ദുരന്തവും അതായിരുന്നു. കുലീനവർഗത്തിൽപ്പെട്ട അന്നയുടെ ഭർത്താവും കാമുകനും അതേ നിലയിലുള്ളവരാണ്. അൻ സഹാനുഭൂതിയും മറ്റു സ്ത്രീകളുടെ സ്വാഹ്യദിവും കാംക്ഷിക്കുന്നു. സമൂഹത്തിൽ നിലനില്ക്കുന്ന, വിശേഷിച്ചും സ്ത്രീയോടുള്ള അനീതിയാണ് അന്നയുടെ ദുരന്തത്തിനു കാരണം. ബൊവാറിയുടെത് പരസ്യബന്ധങ്ങളായിരുന്നുവെങ്കിൽ അന്നയുടെത് പരസ്യബന്ധമാണ്. അസംത്രപ്പത് ജീവിതത്തിൽനിന്നു സ്വാതന്ത്ര്യമെന്നു കരുതിയതിലേക്കു സമൂഹനിയമത്തെ വെല്ലുവിളിച്ചുകൊണ്ട് അവർ ഇരങ്ങിപ്പോകുന്നു. അരിന്നോക്രസിയുടെ നിയമങ്ങളെയാണ് അൻ വെല്ലുവിളിച്ചത്, അവളെ തകർക്കുന്നതും ആ നിയമങ്ങൾതന്നെ. രണ്ടു രെയിൽവേസ്റ്റുഷൻ രംഗങ്ങൾക്കിടയിൽ അരങ്ങേറുന്ന ഒരു ദുരന്തനാടകമാണ് അന്നാ കരുനീനയുടെ ജീവിതമെന്നു പറയാം. സെന്റ് പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിൽനിന്ന് മോസ്കോയിൽ തീവണ്ടിയിൽ വന്നിരങ്ങുന്ന രൂപത്തിലാണ് നോവലിൽ അന്നയെ ആദ്യം അവതരിപ്പിക്കുന്നത്. ഫ്രോണ്ട്സ്കി അവളെ കാണുന്നതും അപ്പോഴാണ്. ആ സമയത്ത് രെയിൽപ്പാതയിൽ ഒരു അപകടമരണം നടക്കുന്നു. ഒരു ഗാർഡ് വണ്ടിക്കിടയിൽപ്പെട്ടു മരിച്ച സംഭവമാണത്. പില്ക്കാലത്ത് ആത്മഹത്യയെപ്പറ്റി പിന്തിക്കുന്നേബാൾ ആ രംഗം അന്നയുടെ മനസ്സിലേക്ക് ഓടിയെത്തുന്നു. തീവണ്ടിക്കു മുന്നിൽചാടി അവർ ജീവനാടുക്കുന്നു.

ദുരന്തനായിക മാത്രമുള്ള നോവലാണ് ‘അന്നാ കരെനീന്’. ഒരു ദുരന്തനായകൾ നില ഭ്രാംബസ്കിക്കേണ്ട അലെക്സി കരെനീനോ ഇല്ല. റഷ്യൻ അരിഞ്ഞാക്സിയിലെ സ്ക്രീജിവിതത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു പ്രസ്താവനയായാണ് ടോർഡേയ് ‘അന്നാ കരെനീന്’ എഴുതിയതെന്നു വ്യക്തമാക്കുന്നത് അങ്ങനെയാണ്. എന്നാൽ ആ പശ്ചാത്തലമല്ലാതെയും അതു വായിക്കാനാവും. പുരുഷനും പുരുഷനിർമ്മിതമായ സമൂഹനീതിക്കും മനസ്സിലാക്കാത്ത സ്ക്രീയുടെ വൈകാരികലോകത്തിന്റെ പ്രസ്താവനയായി ‘അന്നാ കരെനീന്’ മാറുന്നതുകൊണ്ടാണത്. ഈ സാർവജനീനതയാണ് ‘അന്നാ കരെനീന്’യുടെ മഹത്ത്വത്തിനു കാരണം. അരിഞ്ഞാക്സിയുടെ മുല്യങ്ങൾ നിലവിലില്ലാത്ത ഇന്നത്തെ സമൂഹത്തിലും അന്ന ദുരന്തനായികയായി നിലകൊള്ളുന്നു.

മുഖ്യകമാപാത്രങ്ങൾ

അന്ന കരേനിൻ (Anna Karenina)

സെന്റ് പീറേഴ്സ്ബർഗിലെ സർക്കാർ ഉദ്യോഗസ്ഥനായ അലൈക്സി കരേനിൻറെ ഭാര്യ. റൈറ്റുപ്പാർ ഓൺലൈൻസ്കിയുടെ സഹോദരി. ഫ്രോണ്ട്സ്കിയുടെ കാമുകി. സെറോയ്ഷ് എന്ന മകനുമുണ്ട് അന്നയ്ക്ക്. ഉന്നതമായ സാമൂഹികവ്യത്യാസങ്ങളിൽ കഴിഞ്ഞിരുന്ന അന്ന അലൈക്സി ഫ്രോണ്ട്സ്കി പ്രഭുവുമായി പ്രേമത്തിലായി അയാൾക്കൊപ്പം ജീവിക്കാൻ തുടങ്ങിയതോടെ ഭേദ്യങ്ങളുടെ നിലയിലാകുന്നു. ദുരന്തത്തിലാണ് അവർ എത്തിച്ചേരുന്നത്.

അലൈക്സി ഫ്രോണ്ട്സ്കി പ്രഭു (Count Alexei Kirilovich Vronsky)

ധനികനും സെസന്ത്രതിലെ ഓഫീസറുമായ യുവാവ്. അന്നയുടെ കാമുകൻ. അയാൾക്കൊപ്പം ജീവിക്കാനായി അന്ന ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നു. അയാളുടെ സ്വത്രതജീവിതം അന്നയിൽ അസൂയ സൃഷ്ടിക്കുന്നു. അതോടെ അവരുടെ ബന്ധത്തിൽ വിള്ളൽ വീഴുകയും ചെയ്യുന്നു.

അലൈക്സി കരേനിൻ (Alexei Karenin)

അന്നയെക്കാൾ ഇരുപതു വയസ്സു പ്രായക്കൂടുതലുള്ള ഭർത്താവ്. ഉന്നതനായ സർക്കാർ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ. അന്നയുടെ തിരഞ്ഞെടുപ്പിനും അലൈക്സിയുടെ സ്വഭാവത്തെ രൂക്ഷമാക്കുന്നു. വിവാഹമോചനത്തിന് അയാൾ വിസമ്മതിക്കുന്നു. അന്നയെ തകർത്തത്തിൽ അതിനും പക്കുണ്ട്.

കോൺസ്റ്റാന്റിൻ ലെവിൻ (Konstantin Levin)

കിറ്റിയുടെ കാമുകനും പിന്നീട് ഭർത്താവും. നഗരജീവിതത്തിൽനിന്നുകന്ന് ഗ്രാമത്തിൽ ജീവിക്കാനാണ് ലെവിൻ താൽപര്യം. കാർഷികവ്യതിയിൽ അയാൾ ഏർപ്പെടുന്നു. നിരീശ്വരവാദിയായ ലെവിൻ പതുക്കെപ്പെടുക്കേ ആത്മീയ പരിവർത്തനത്തിലേക്കു നീങ്ങുന്നു.

ധോളി (Princess Darya Oblonskaya)

അന്നയുടെ സഹോദരൻ സ്റ്റേപ്പാൻ ഓബ്ലോൺസ്കിയുടെ ഭാര്യ. ആറു മകൾ ആ ദന്തിമാർക്കുണ്ട്. ഭർത്താവിന്റെ അവിഹിതബന്ധവും സാമ്പത്തിക പ്രശ്നങ്ങളും ധോളി സഹിക്കുന്നു.

സ്റ്റേപ്പാൻ ഓബ്ലോൺസ്കി (Prince Stepan Oblonsky)

സ്ത്രീവ എന്നു വിളിക്കപ്പെടുന്ന സർക്കാർ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ. അന്നയുടെ സഹോദരൻ, ധോളിയുടെ ഭർത്താവ്. ധാരാളിയായ ഓബ്ലോൺസ്കി സാമ്പത്തികപ്രയാസങ്ങൾ വരുത്തിവയ്ക്കുന്നു. ബോധപൂർവ്വമല്ലാതെ മറുളളവർക്കു വേദനയുണ്ടാക്കുന്നതും ഓബ്ലോൺസ്കിയുടെ സ്വഭാവമാണ്.

ബെറ്റ്സി (Princess Betsy)

ദ്രോൺസ്കിയുടെ ബന്ധു. അന്നയും ദ്രോൺസ്കിയും തമിലുള്ള ബന്ധത്തെ പിന്തുണിച്ച് ബെറ്റ്സി അവരുടെ ഒളിച്ചോട്ടേതാട ബന്ധം ഏതാണ്ട് അവസാനിപ്പിക്കുന്നു.

കിറ്റി (Princess Ekaterina Shcherbatskaya)

കിറ്റി എന്നു വിളിക്കപ്പെടുന്നു. ധോളിയുടെ അനുജത്തി. ലെവിന്റെ ഭാര്യ. ദ്രോൺസ്കിയെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്ന കിറ്റി തുടക്കത്തിൽ ലെവിനെ തിരസ്കരിച്ചു. അന്നയും ദ്രോൺസ്കിയുമായുള്ള ബന്ധം ആരംഭിച്ചതോടെ അവർ ലെവിന്റെ വിവാഹാദ്യർത്ഥന സ്വീകരിച്ചു. സന്തോഷകരമായ ജീവിതമാണ് കിറ്റിക്കു കിട്ടിയത്.

സെർജി ഇവാനിച്ച് കോസ്റ്റിഷ്വ (Sergius Ivanich Koznyshev)

ലെവിന്റ് സഹോദരൻ. ബുദ്ധിജീവിയും എഴുത്തുകാരനും. പത്രതാമ്പതാം നൃറാണ്ടിലെ പാശ്വാത്യവത്കരിക്കപ്പെട്ട റഷ്യൻ ബുദ്ധിജീവികളുടെ മാതൃക.

ഉള്ളടക്കം

വാല്യം 1

ഭാഗം 1

ഒന്ന്

രണ്ട്

മൂന്ന്

നാല്

അഞ്ചു

ആറ്

ചുഡ്രു

ചുട്ട്

ഒമ്പത്

പത്ത്

പതിനൊന്ന്

പത്തുണ്ട്

പതിമൂന്ന്

പതിനാല്

പതിനേഴ്

പതിനാറ്

പതിനേഴ്

പതിനേട്ട്

പത്തൊമ്പത്

ഒരുപത്

ഇരുപത്തൊന്ന്
ഇരുപത്തിരണ്ട്
ഇരുപത്തിമൂന്ന്
ഇരുപത്തി നാല്
ഇരുപത്തിയഞ്ച്
ഇരുപത്തിയാറ്
ഇരുപത്തിയേഴ്സ്
ഇരുപത്തിയേക്സ്
ഇരുപത്തി ഓൺത്
മുപ്പത്
മുപ്പത്തിയേണ്ട്
നാമുപ്പത്തിരണ്ട്
കമുപ്പത്തിമൂന്ന്
മുപ്പത്തിനാല്

ഭാഗം 2

ഒന്ന്
രണ്ട്
മൂന്ന്
നാല്
അഞ്ച്
ആറ്
ഒട്ട്
ഒട്ടു
ഒമ്പത്
പത്ത്
പതിനൊന്ന്
പത്രണ്ട്
പതിമൂന്ന്
പതിനാല്

പതിനെല്ല്
പതിനാറ്
പതിനേഴ്
പതിനേക്ക്
പത്രതാമ്പത്
ഖരുപത്
ഖരുപത്തിയോന്ന്
ഖരുപത്തിരണ്ട്
ഖരുപത്തിമൂന്ന്
ഖരുപത്തിനാല്
ഖരുപത്തഞ്ച്
ഖരുപത്തിയാർ
ഖരുപത്തിയേഴ്
ഖരുപതേതട്ട്
ഖരുപതേതാമ്പത്
മുപ്പത്
മുപ്പത്തിഒന്ന്
മുപ്പത്തിരണ്ട്
മുപ്പത്തിമൂന്ന്
മുപ്പത്തിനാല്
മുപ്പത്തിഅഞ്ച്

ഭാഗം 3

ങന്ന്
രണ്ട്
മൂന്ന്
നാല്
അഞ്ച്
ആറ്
എഴു

എട്ട്
ഒമ്പത്
പത്ര
പതിനൊന്ന്
പത്രണ്ട്
പതിമൂല്
പതിനാല്
പതിനേഴ്
പതിനേക്ക്
പത്രതാംബത്
ഇരുപത്
ഇരുപത്തി ഒന്ന്
ഇരുപത്തിരണ്ട്
ഇരുപത്തിമൂല്
ഇരുപത്തിനാല്
ഇരുപത്തിഅഞ്ച്
ഇരുപത്തിആറ്
ഇരുപത്തിയേഴ്
ഇരുപത്തിയേക്ക്
ഇരുപത്തിഒമ്പത്
മുപ്പത്
മുപ്പത്തിഒന്ന്
മുപ്പത്തി രണ്ട്

ഭാഗം 4

ഒന്ന്
രണ്ട്
മൂല്

നാല്
അതേ
അത്
ഷ്ടു
ഷട്ട്
ബന്ധത്
പത്ത്
പതിനൊന്ന്
പത്രണ്ട്
പതിമൂന്ന്
പതിനാല്
പതിനെം്പ്
പതിനാറ്
പതിനേഴ്
പതിനേക്ക്
പത്താബ്ദത്
ഇരുപ്പത്
ഇരുപത്തിയൊന്ന്
ഇരുപത്തിരണ്ട്
ഇരുപത്തിമൂന്ന്

വാല്യം 2

ഭാഗം 1

ഒന്ന്
രണ്ട്
മൂന്ന്
നാല്
അതേ
അത്
ഷ്ടു

എട്ട്

ബന്ധത്

പത്രത്

പതിനൊന്ന്

പത്രണ്ട്

പതിമൂന്ന്

പതിനാല്

പതിനേഴ്

പതിനാറ്

പതിനേഴ്

പതിനേക്ക്

പത്രതാബന്ത്

ഖരുപത് മരണം

ഖരുപത്തിയോന്ന്

ഖരുപത്തിരണ്ട്

ഖരുപത്തിമൂന്ന്

ഖരുപത്തിനാല്

ഖരുപത്തിയേഴ്

ഖരുപത്തിയാറ്

ഖരുപത്തിയേഴ്

ഖരുപത്തിയെട്ട്

ഖരുപത്തിയോന്ത്

മുപ്പത്

മുപ്പത്തിയോന്ന്

മുപ്പത്തിരണ്ട്

മുപ്പത്തിമൂന്ന്

ഭാഗം 2

ങന്ന്

രണ്ട്

മുന്ന്
നാല്
അരയോ
അത്ര
ഷട്ട്
ഷട്ട്
ങൾപത്
പത്ത്
പതിനൊന്ന്
പത്രണ്ട്
പതിമൂന്ന്
പതിനാല്
പതിനഞ്ച്
പതിനാറ്
പതിനേഴ്
പതിനേക്ക്
പത്തൊമ്പത്
ഇരുപത്
ഇരുപത്തിയൊന്ന്
ഇരുപത്തിരണ്ട്
ഇരുപത്തിമൂന്ന്
ഇരുപത്തിനാല്
ഇരുപത്തിയൊന്ന്
ഇരുപത്തിയാറ്
ഇരുപത്തിയേഴ്
ഇരുപത്തിയെട്ട്
ഇരുപത്തിയൊമ്പത്
മുപ്പ്
മുപ്പത്തിയൊന്ന്

മുപ്പത്തിരണ്ട്

ഭാഗം 3

- ഒന്ന്
- രണ്ട്
- മൂന്ന്
- നാല്
- അരയോ
- അത്ര
- എഴു
- എട്ട്
- ഒമ്പത്
- പത്ത്
- പതിനൊന്ന്
- പത്രണ്ട്
- പതിമൂന്ന്
- പതിനൊല്ല്
- പതിനേം്ട്
- പതിനേന്റ്
- പതേതാമ്പത്
- ഈരുപത്
- ഈരുപത്തിയൊന്ന്
- ഈരുപത്തിരണ്ട്
- ഈരുപത്തിമൂന്ന്
- ഈരുപത്തിനാല്
- ഈരുപത്തിയേം്ട്
- ഈരുപത്തിയാറ്
- ഈരുപത്തിയേഴ്സ്

ഇരുപത്തിയെട്ട്

ഇരുപത്തിയൊമ്പത്

മൂപ്പത്

മൂപ്പത്തിയൊന്ന്

ഭാഗം 4

ഒന്ന്

രണ്ട്

മൂന്ന്

നാല്

അഞ്ചു

എക്ക്

ചുട്ട്

ചുട്ടു

ഒമ്പത്

പത്ത്

പതിനൊന്ന്

പത്രണ്ട്

പതിമൂന്ന്

പതിനൊല്ല്

പതിനേഴ്

പതിനാറ്

പതിനേഴ്സ്

പതിനേന്റ്

പത്തൊമ്പത്

ଓচলায়ো 1

ଭାଗ ୧

ഒന്ന്

ബാ സന്തുഷ്ടകൂടുംബങ്ങളും പരസ്പരം
സാദ്യശ്രദ്ധമുള്ളവയാണ്; പക്ഷേ, ഓരോ
അസന്തുഷ്ടകൂടുംബവും അതിനേർത്തായ ലീതിയിൽ
അസന്തുഷ്ടമായിരിക്കുന്നു.

ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ വീട്ടിൽ എല്ലാം കുഴപ്പത്തിലാണ്. ഭർത്താവും ഫ്രെഞ്ചുകാരിയായ പഴയ ആയയും തമിലുള്ള റഹസ്യബന്ധം ഭാര്യ കണ്ണു പിടിച്ചു. ഭർത്താവിനോടൊപ്പം ഈനി ഈ വീട്ടിൽ താമസിക്കുകയില്ലെന്ന് അവർ പ്രഖ്യാപിച്ചു. ദിവസം മുന്നുകഴിത്തു. ഭർത്താവും ഭാര്യയും മാത്രമല്ല, വീട്ടിലെ മറ്റുള്ളവരും അതിന്റെ ദുരന്തഫലം അനുഭവിച്ചു. അപരിചിതരേപ്പാലെ ഒരു കുരയ്ക്കുകീഴിൽ കഴിയുന്നതെങ്ങനെ? ഭാര്യ മുൻകു പുരത്തിരങ്ങാറില്ല. ഭർത്താവ് പകൽ വീട്ടിൽ വരുന്നില്ല. കുട്ടികൾ മനോവിഷമതേതാട ഓടി നടക്കുന്നു. ഇംഗ്ലീഷുകാരി ആയ കാര്യസ്ഥനോടു കലഹിച്ച് മറ്റാരു ജോലി തരപ്പെടുത്താൻ അവരുടെ കുടുകാരിക്കുംതു. തലേന്ന് അത്താഴം കഴിത്തു പുരത്തുപോയ പാചകകാരൻ മടങ്ങിവന്നില്ല. അടുക്കളേജോലികാരിയും വണ്ഡികാരനും ജോലി മതിയാക്കുകയാണെന്നു മുന്നറിയിപ്പുകൊടുത്തു.

ഭാര്യയുമായി വഴക്കുകൂടിയതിന്റെ മുന്നാം ദിവസം; കുടുകാർക്കിടയിൽ സ്റ്റീവ് എന്നറിയപ്പെടുന്ന സ്റ്റീഫൻ അർക്കയേറ്റവിച്ച് ഒബ്ലോൺസ്‌കി രാജകുമാരൻ പതിവുപോലെ എടു മണിക്കുതന്നെ ഉണർന്നു—ഭാര്യയുടെ കിടപ്പിയിലല്ല, സ്വന്തം പഠനമുൻഡിയിലെ സോഫ്റ്റ്‌വെയർിൽ. ഉറക്കം മതിയാക്കാത്തതുപോലെ, കൊഴുത്തു ബലിഷ്ടംമായ ശരീരം മുദ്രുവായ സോഫ്റ്റ്‌വെയർിലമർത്തി

ങ്ങു തലയണയെ മുറുകെപ്പുണർന്നു തിരിഞ്ഞുകിടന്നുകിലും പെട്ടുന്നു കണ്ണുകൾ തുറന്ന് എണ്ണിറ്റിരുന്നു.

‘എന്തായിരുന്നു താൻ കണ്ട സ്വപ്നം?’ അയാൾ ആലോച്ചിച്ചു: ‘എന്തായിരുന്നു അത്? ഓ, അതുതനെ—അലാബിൻ’ ഡർമ്മസ്റ്റാറ്റിൽ ഒരത്താഴവിരുന്നു നല്കുകയായിരുന്നു. അല്ല, ഡർമ്മസ്റ്റാറ്റില്ല, അമേരിക്കയിൽ മറ്റവിടെയോ. അതെ, അമേരിക്കയിലെ ഡർമ്മസ്റ്റാറ്റിൽത്തനെ; അലാബിനാണ് വിരുന്നാരുകയിയത്. കണ്ണാടിമേശകളിൽ വിഭവങ്ങൾ നിരത്തി. മേശകൾ പാട്ടുപാടുന്നതുംകേട്ടു, നല്ല ഇളംതത്തിൽ: മനോഹരമായ ഒരുതരം സ്പർഡിക്കപ്പാതയെളായിരുന്നു. അവ യമാർത്ഥത്തിൽ സ്ത്രീകളായിരുന്നു.’ അയാളുടെ കണ്ണുകൾ സന്തോഷംകൊണ്ടു തിളങ്കി. ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചു: ‘അതെ, എന്തു നല്ല സ്വപ്നം! രസകരമായ എന്നെല്ലാം കാഴ്ചകൾ! പക്ഷേ, ഉണർന്നുപോയതുകൊണ്ട് ഒന്നും ഓർമയില്ല.’ അപ്പോൾ ജനാലപ്പിള്ളിലുടെ വന സുര്യപ്രകാശം കണ്ട് അയാൾ കാലുകൾകൊണ്ടു നിലത്തു പരതി. കഴിഞ്ഞ പിറന്നാളിന് ഭാര്യ സമ്മാനിച്ച ചിത്രപ്പണിചെയ്ത ചപ്പലുകൾ എടുത്തണിഞ്ഞു. ഒൻപതു വർഷങ്ങളായി ശീലിച്ചുപോന്നതു പോലെ കിടകയിലിരുന്നുകൊണ്ടുതനെ, ബൈഡുമിൽ പതിവായി തുകിയിടാറുള്ള റ്റെസ്റ്റിങ് ഗ്രാണിനു കൈനീട്ടി. അവിടെയല്ല, പഠനമുറിയിലാണു കിടക്കുന്നതെന്നോർത്ഥപ്പോൾ കോപംവന്നു, മുഖത്തെ ചിരി മാത്രതു.

‘ഹോ, കഷ്ടമായിപ്പോയി!’ കഴിഞ്ഞുപോയ കാര്യങ്ങളോർമിച്ച് അയാൾ വേദനകൊണ്ടു പുളഞ്ഞതു. ഭാര്യയോടു ശണ്ഠം കൂടിയതും തനിക്കു പിണ്ണിത്ത അക്കിടിയും അതിലുപരി കുറ്റഭോധവും അയാളുടെ മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു.

‘ഇല്ല, അവളെന്നിക്കു മാപ്പുതരില്ല, അതിനവർക്കു കഴിയില്ല! എന്തു തെറ്റാണെന്ത്. താൻതന്നെയാണു തെറ്റുകാരൻ. എക്കിലും താൻ കുറ്റവാളിയല്ല! അതാണു കഷ്ടം!’ അയാൾ ചിന്തിച്ചു. നിരാശനായി മുറുമുറുത്തുകൊണ്ടു ശണ്ഠംയുടെ വിശദാംശങ്ങൾ ഓർമിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. തിയേറ്റിൽ നിന്നു സന്തോഷത്തോടെയാണു മടങ്ങിയത്! ഭാര്യക്കുവേണ്ടി വാങ്ങിയ മുഴുത്ത പേരയ്ക്കയും കൈയിലുണ്ടായിരുന്നു. ദ്രോയിംഗ്രൂമിലോ വായന മുറിയിലോ അവളെ കാണാതെന്ത്

അമ്പരപ്പോടെ കിടപറയിൽ ചെന്നു. തന്റെ കള്ളി വെളിച്ചത്താകിയ കത്തുമായി അവൾ അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു.

സദാ ഉർജ്ജസ്വലയായി കാണപ്പോരുള്ള തന്റെ ഡോളി ദുഃഖിതയും ഹതാശയും കോപിഷ്ഠയുമായി, ഭിത്തിയോടെ കൈയിൽ ആ കുറിപ്പുമായി അവിടെയിരിക്കുന്നു.

“എന്താണിൽ? എന്താണെന്ന്?” കടലാസ് നീട്ടിക്കാണിച്ച് അവൾ ചോദിച്ചു, പലപ്പോഴും സംഭവിക്കാരുള്ളതുപോലെ, ആ സംഭവത്തിന്റെ ഓർമ്മയെക്കാൾ, അതിനു താൻ മറുപടിപറത്ത രീതിയാണ് അയാളെ കുടുതൽ വിഷമിപ്പിക്കുന്നത്.

നാണംകെട്ട ചില പ്രവൃത്തികളിലേർപ്പുട്ടു കൈയോടെ പിടിയിലകപ്പെടുന്നോൾ പലർക്കും സംഭവിക്കാരുള്ളതുപോലെ അയാൾക്കും സമയോചിതമായ ഒരു മുഖഭാവം സ്വീകരിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. പ്രതിഷ്യയിക്കുകയോ നിഷ്യയിക്കുകയോ ഒഴികഴിവുകൾ പറയുകയോ മാപ്പേക്ഷിക്കുകയോ അവഗണിക്കുകയോ ചെയ്യാതെ സ്വതഃസ്വിഭവമായ ഒരു വിധ്യശിച്ചിരിയോടെ അയാൾ നിന്നു (മസ്തിഷ്കത്തിന്റെ പ്രതിപ്രവർത്തനമാണതെന്ന് ശരീര ശാസ്ത്രത്തിൽ തൽപരനായ ഒബ്ലോൺസ്‌കിക്കു തോന്തി).

ആ വിധ്യശിച്ചിരികൾ സ്വയം മാപ്പുന്നല്കാൻ അയാൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അതുകണ്ട ഡോളി കറിനമായ വേദനകൊണ്ടന്നപോലെ പുള്ളത്തു. അവളുടെ രോഷം ശകാരമായി പ്രവഹിച്ചു. എന്നിട്ടവൾ തന്റെ മുൻഡിലേക്കു പാത്തതു. പിന്നീടയാളെ കാണാൻ കൂട്ടാക്കിയില്ല.

‘ആ വിധ്യശിച്ചിരിയാണിതിനെല്ലാം കാരണം.’ ഒബ്ലോൺസ്‌കി വിചാരിച്ചു: ‘പക്ഷേ, താനെന്നതു ചെയ്യും? എന്നിക്കെന്നതു ചെയ്യാനാക്കും?’ അയാൾ സ്വയം ചോദിച്ചുകൂടും മറുപടിയോന്നും കണ്ണത്താൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

രണ്ട്

നൂ തുനിഷ്യംയുള്ളവനാണ്

അതമവണ്ണനയ്ക്കോ സ്വന്തം പെരുമാറ്റത്തിൽ പശ്ചാത്തപികകാനോ അയാൾ തയ്യാറല്ല. സുഭഗനും പ്രണയലോലനും മുപ്പത്തിനാലുകാരനുമായ തനിക്കു തന്നെകകാൾ ഒരു വയസ്സിനിള്ളവും ജീവിച്ചിരിപ്പുള്ള അഞ്ചും മരിച്ചുപോയ രണ്ടും കൂട്ടികളുടെ അമ്മയുമായ ഭാര്യയോടു സ്നേഹമില്ലെന്നു പറയാൻ അയാൾക്കു മടിയില്ല. തന്റെ ഇടപാടുകൾ അവളിൽനിന്നു മരിച്ചുവയ്ക്കാൻ കഴിയാത്തതിൽ മാത്രമാണു വിഷമം. എന്നാലും തന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ ദുരവസ്ഥയിൽ ഭാര്യയോടും തന്റെ കൂട്ടികളോടും തന്നോടുതന്നെയും അയാൾക്ക് അനുകൂലയുണ്ട്. അവർ ഇത്രമാത്രം ദുഃഖിക്കുമെന്നിൽത്തിരുന്നെങ്കിൽ സംഗതി ഹൈസ്യമാക്കിവയ്ക്കാൻ കൂടുതൽ ശ്രദ്ധിച്ചേന. അയാൾ ഇതിനെക്കുറിച്ചു കാര്യമായി ചിന്തിച്ചിരുന്നില്ല. താൻ വിശ്രാസവണ്ണന കാണിക്കുകയാണെന്നു വളരെക്കാലമായി ഭാര്യയ്ക്കറിയാമെന്ന് അയാൾ സംശയിച്ചിരുന്നു. എങ്കിലും നല്ലാരു വീടുമു മാത്രമായ യാവനും നശിച്ച, സൗന്ദര്യം കഷയിച്ച, കേവലം സാധാരണകകാരിയായ ആ സ്ത്രീ തന്നോടു സഹപിക്കുകയാണു വേണ്ടതെന്ന് അയാൾ വിശ്രസിച്ചു. പകേശ, സംഭവിച്ചതു നേരേ മരിച്ചാണ്.

‘ഹോ, ഭയകരം! സഹികകാൻ വയു!’ ഓബ്ലോന്റുക്കി തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു. ഒരു തീരുമാനമെടുക്കാൻ പറ്റാത്ത അവസ്ഥ. ‘ഇതുവരെ എല്ലാം സുഗമമായി നടന്നു. എത്ര സന്തോഷത്തോടെയാണു ഞങ്ങൾ ജീവിച്ചത്! അവളും സന്തുഷ്ടയായിരുന്നു. കൂട്ടികൾ അവരെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. അവളുടെ ഒരു കാര്യത്തിലും താൻ ഇടപെട്ടില്ല. അവളുടെ ഇഷ്ടംപോലെയാണു വീടുകാര്യങ്ങൾ നടത്തിയത്... പകേശ, ഈ വീട്ടിലെ അയയ്യോടുള്ള പെരുമാറ്റം, അതു മോശമായി,

നിലവാരമില്ലാത്ത പെരുമാറ്റം. അതു പാടില്ലായിരുന്നു എന്നാലും ആ ആയ അവളോരു സാധാരണക്കാരിയല്ല! ' (മാധ്യം രോളണ്ടിന്റെ കറുത്ത കണ്ണുകളും കുസ്യതികലർന്ന നോട്ടവും പുണിരിയും അയാളുടെ മനക്കണ്ണിൽ തെളിഞ്ഞു.) 'അവൾ ഈ വീടിലുണ്ടായിരുന്ന കാലതേതാളം ഞാൻ അരുതാത്തതൊന്നും ചെയ്തില്ല. പിന്നീടാണ്... പക്ഷേ, അതിനു മുമ്പുതന്നെ അവൾ... ദൈവമേ എല്ലാംകൂടി ഒന്നിച്ചു എന്റെ തലയിൽവന്നു പതിച്ചല്ലോ! എന്താണിനിയോരു പോവഴി?'

<p>അതിസക്കിർണ്ണവും പരിഹാരമില്ലാത്തതുമായ പ്രശ്നങ്ങൾക്കു സാധാരണഗതിയിൽ ജീവിതം നല്കുന്ന ഉത്തരമല്ലാതെ മറ്റാരു മറുപടിയും അയാൾക്കു ലഭിച്ചില്ല. ആ മറുപടി</p>	<p>ഇതായിരുന്നു—അനന്നുള്ള സാഹചര്യങ്ങൾക്കുസരിച്ചു ജീവിക്കുക. അതായത്, മറവിയെ ആശയിക്കുക. പക്ഷേ, ഉറക്കത്തിലും അയാളെ മറവി അനുഗ്രഹിച്ചില്ല. പകൽസമയത്തു തീരെയില്ല. വിരുന്നുകളും സംഗ്രീതവുമൊന്നും ആശ്വാസം പകർന്നില്ല. ജീവിതത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സ്വപ്നങ്ങളിൽ അഭയം കണ്ടത്തുകയേ നിവൃത്തിയുള്ളൂ.</p>
--	---

'വരുമ്പോലെ വരട്ട്,' എന്നു വിചാരിച്ച് ഓബ്ലോൺസ്കി എഴുന്നേറ്റു നീലസിൽക്കിന്റെ ലൈനിങ്ങോടുകൂടിയ ചാരനിറത്തിലുള്ള റെസ്റ്റിന്റ് ഗൗണ്ട് ധരിച്ചു ചരടുകൾ മുറുക്കിക്കെട്ട്. നെന്നുവിരിച്ച് ദീർഘമായി ശ്രദ്ധിച്ചു. തടിച്ച ശരീരത്തെ അനാധാസം താങ്ങിയ കാലുകൾ മുന്നോട്ടു ചലിപ്പിച്ച് ജനാലയ്ക്കടുത്തുചെന്നു തിരുപ്പീല ഉയർത്തി ഉറക്കെ മണിയടിച്ചു. പഴയ സുഹൃത്തും പരിചാരകനുമായ മാത്രും പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു, യജമാനന്റെ വസ്ത്രങ്ങളും ബുട്ടംസും ഒരു ടെലഗ്രാഫുമായി. പിന്നാലെ, നേഡവുചെയ്യാനുള്ള സാമഗ്രികളുമായി കഷുരകനുമുണ്ടായിരുന്നു.

"ഓപീസിൽക്കിന്നു വല്ല കടലാസ്സുമുണ്ടോ?" ടെലഗ്രാഫ് കൈയിലെടുത്തു കണ്ണാടിക്കു മുന്നിലിരുന്ന് ഓബ്ലോൺസ്കി ചോദിച്ചു.

"മേശപ്പുറത്തു വച്ചിട്ടുണ്ട്." അനുഭാവപൂർവ്വം, എന്നാൽ സന്ദേഹത്തോടെ, യജമാനനെ നോക്കിക്കൊണ്ട് മാത്രും പറഞ്ഞു. എന്നിട്ട് ഒരു കളളച്ചിരിയോടെ കൂടിച്ചേർത്തു: "ഒരാൾ താങ്കളെ അനേപ്പിച്ചുവന്നിരുന്നു."

ഒവ്വേം്പറ്റുകി മറുപടി പരഞ്ഞില്ലെങ്കിലും കണ്ണാടിയിൽ മാത്രുവിന്റെ മുഖത്തുനോക്കി. അവരുടെ കണ്ണുകൾ തമിലിടത്തു. അവർക്കു പരസ്പരം മനസ്സിലായി. 'എന്നോടെന്തിനു പറയുന്നു? എന്താണു വേണ്ടതെന്നു തനിക്കരിയാമല്ലോ' എന്നാരു സുചന ആ നോട്ടതിലുണ്ടായിരുന്നു.

മാത്രു ഉടുപ്പിന്റെ പോക്കറ്റിൽ കൈകൾ തിരുക്കി, ചിരിച്ചുകൊണ്ടുതന്ന യജമാനനെ നോക്കിയിട്ടു നേരത്തെ പഠിച്ചുവച്ചിരുന്നത് ഉരുവിടുന്നതുപോലെ പരഞ്ഞു: "അടുത്ത ഞായറാഴ്ചവരെ യജമാനനെ ശല്യപ്പെടുത്തരുതെന്നും അതുകഴിഞ്ഞു വന്നാൽ മതിയെന്നും പരഞ്ഞയച്ചു."

ഒവ്വേം്പറ്റുകി അതോരു തമാശയാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി. ടെലഗ്രാഫ് പൊട്ടിച്ചുവായിച്ചു. പതിവുപോലെ അക്ഷരത്തെറ്ററുകളുള്ള വാക്കുകൾ ഉള്ളിച്ചടുത്തു. അയാളുടെ മുഖം പ്രകാശമാനമായി.

നീണ്ടുചുരുണ്ട താടിമീശയ്ക്കിടയിലുടെ ഇളം ചുവപ്പുനിറത്തിൽ ഒരു പാത ഒരുക്കുകയായിരുന്ന ക്ഷുരകൾ തടിച്ച കൈ, ഒരുന്നിമിഷം ദുരേക്കു മാറ്റാൻ ആംശ്യം കാണിച്ചിട്ടു പരഞ്ഞു: "മാത്രു, എന്റെ സഹോദരി അന്ന നാളെ വരുന്നു."

"ഭദ്രവത്തിനു നന്ദി." മാത്രു പരഞ്ഞു. ഭാര്യാഭർത്താക്കന്നാരുടെ പിണകം തീർക്കാൻ റൂപിപ്പം അർക്കയേറ്റിച്ചിന്റെ പ്രിയസഹോദരി അന്നയുടെ സന്ദർശനം സഹായിക്കുമെന്ന് യജമാനനെപ്പോലെ താനും വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടെന്നു സുചിപ്പിക്കുന്നതായിരുന്നു ആ വാക്കുകൾ.

"അവർ തനിച്ചാണോ വരുന്നത്? അതോ മി. കരെനീനും കുടയുണ്ടാകുമോ?"

ക്ഷുരകൾ കത്തി മേൽച്ചുണ്ടിൽ സ്പർശിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട് ഒവ്വേം്പറ്റുകിക്കു മറുപടി പരയാൻവയ്ക്കു. അയാൾ ഒരു വിരൽ ഉയർത്തിക്കാട്ടി. മാത്രു കണ്ണാടിയിൽ നോക്കി തലകുലുക്കി.

"ഒറ്റയ്ക്കാണോ? മുകളിലത്തെ മുറി ഒരുക്കിവയ്ക്കാണോ?"

"ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ്നായോടു പറയു."

"ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ്നായോടോ?" മാത്രു സംശയിച്ചു.

"അതേ, അവളോടു പറയു. ഈ ടെലഗ്രാഫ് അവർക്കു കൊടുക്കണം. എന്തു പറയുന്നുവെന്നു നോക്കാം."

ഒരു പരീക്ഷണം നടത്താമെന്നായിരിക്കും എന്നാണു മാത്രു ഉദ്ദേശിച്ചതെങ്കിലും “അങ്ങനെ ചെയ്യാം സർ” എന്നായിരുന്നു അധ്യാളുടെ മറുപടി.

ബബ്ലോൺസ്‌കി കുളിച്ചു തലചീകി റ്റൈപ്പുചെയ്യാൻ തുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും ബുട്ടിന്റെ കരകൾബ്ബും കേൾപ്പിച്ചുകൊണ്ടു കൈയിൽ ടെലഗ്രാഫുമായി മാത്രു മെല്ലു മുറിയിലെത്തി. ക്ഷുരകൻ സ്ഥലം വിട്ടിരുന്നു.

“ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ് പുരത്തുപോവുകയാണെതെ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്തോടു, എന്നാണൊവർ പറഞ്ഞത്. അതായത് സർ, താങ്കളുടെ ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്യാമെന്ന്.” കണ്ണുകൾക്കാണ്ടു മാത്രം ചിരിച്ച്, കൈകൾ പോക്കറിലാക്കി, തല ഒരുവശത്തെതക്കു ചരിച്ച് അധ്യാൾ തന്റെ യജമാനനെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കി. ബബ്ലോൺസ്‌കി മൗനം ഭജിച്ചു. മെല്ലു അധ്യാളുടെ സുന്നരമായ മുവത്ത് ഒരു ചിരി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.

“എന്നാലും എന്റെ മാത്രു!” അധ്യാൾ തലകുലുക്കി.

“സാരമില്ല സർ, എല്ലാം ശരിയാകും.”

“എങ്ങനെ ശരിയാകുമെന്ന്?”

“ശരിയാകും സർ.”

“തനിക്കങ്ങനെ തോന്നുന്നുണ്ടോ? ആരാണെത്?” വാതിലിനു പുരത്ത് ഒരു സ്ത്രീയുടെ വസ്ത്രം ഉലയുന്ന ശബ്ദം കേട്ട് ബബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു.

“ഞാനാണു സർ.” ഒരു സ്ത്രീയുടെ സ്പഷ്ടവും ഹൃദയവുമായ ശബ്ദത്തിലുള്ള മറുപടി. കുഞ്ഞുങ്ങളുടെ ആയ മട്ടിനാ ഹിലിമോനോവ് യുടെ വസുരികലയുള്ള മുവം വാതിൽക്കൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.

“എന്താണ് മട്ടിനാ?” അവളുടെ അടുത്തുചെന്ന് ബബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു.

കുറം ചെയ്തത് അധ്യാളാണ്. അതിനെക്കുറിച്ച് അധ്യാൾക്കു ബോധമുണ്ട്. എങ്കിലും ആ വീട്ടിലുള്ളവരെല്ലാം—ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ് എറ്റവും അടുത്ത ചങ്ങാതി—ആയ ഉൾപ്പെടെ അധ്യാളുടെ പക്ഷത്താണ്.

“എന്താണു കാര്യം?” അധ്യാൾ ദയനീയമായി ആരാഞ്ഞു.

“സർ, അങ്ങ് ഓന്നുകൂടി ശ്രമിച്ചുനോക്കണം. ദൈവം സഹായിക്കും. അവരുടെ സ്ഥിതി ദയനീയമാണ്. കണ്ണുനില്ക്കാൻ വയ്ക്കു. ഈ വീട്ടിലെ കാര്യങ്ങളെല്ലാം തകിടം

മരിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. കൂദാശയുടെ കാര്യം ഓർമ്മിക്കണം. എല്ലാം തുറന്നുപറയണം സർ. വേറേ വഴിയില്ലു...”

“പക്ഷേ, അവളെനോടു മിഞ്ചുന്നില്ല.”

“അങ്ങയുടെ കടമ ചെയ്യണം. ദൈവം കനിവുള്ളവനാണ്, അങ്ങ് പ്രാർത്ഥിക്കണം. ദൈവത്തോടു പ്രാർത്ഥിക്കണം സർ.”

“ശരി. ഇപ്പോൾ പോകു.” ഒമ്പലോൻസ്കിയുടെ മുഖം ചുവന്നു.

“ഞാൻ റ്റെല്ലുചെയ്യേണ്ടുണ്ട്.” എന്ന് മാത്യുവിനെ നോക്കി പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട് അധികാർഡിനും ഗൗണർ ഉള്ളിരുത്തു.

മാത്യു കൈയിൽവച്ചിരുന്ന ഷർട്ടിലെ അദ്ധ്യശ്രൂമായ പൊടി ഉള്ളിക്കളഞ്ഞിട്ടും പ്രകടമായ സന്തോഷത്താട്ടെ യജമാനനെ അത് അണിയിച്ചു.

മുന്ന്

ബിംബലോന്നൻകി റ്റെസ്സുചെയ്ത്, ഉട്ടപ്പിൽ അല്പം സെന്റ്രൂപുശി, ഷർട്ടിന്റെ കഫ് താഴ്ത്തി പതിവുപോലെ സിഗരറ്റ് കേസും തീപ്പട്ടിയും ഡയറിയും ഇരട്ടചെയ്യിന്നുള്ള വാച്ചും രക്ഷാകവചങ്ങളും വൈവേറെ പോക്കറുകളിൽ നിക്ഷേപിച്ചു. തുവാല കുടഞ്ഞു. നിർഭാഗ്യം ചുഴുന്നുനില്ക്കുന്നേബാഴും വൃത്തിയും വെട്ടിപ്പും ആരോഗ്യവും ഉമേഷവും ഉള്ളവനായി, ഓരോ ചുവടുവയ്പിലും ഒരു ചെറിയ കുതിപ്പോടെ പ്രാതൽ കഴിക്കാൻ ദൈനിംഡ്രൂമിലേക്കു ചെന്നു. പ്രാതൽ തയ്യാറായിരുന്നു. കത്തുകളും ഓഫീസിൽനിന്നുള്ള കടലാസ്സുകളും മേശപ്പുറത്തുണ്ടായിരുന്നു.

കത്തുകൾ വായിച്ചു. അതിലൊന് അയാളെ വ്യാകുലപ്പെടുത്തി. ഭാര്യയുടെ വക ഒരു വനം വില്ക്കുന്നതുമായി ബന്ധപ്പെട്ട കത്താൻ. അതു വാങ്ങാനാഗഹിച്ച ഓരാൾ എഴുതിയത്. വനം വിറ്റേ തീരു. പക്ഷേ, ഭാര്യയുമായി അനുരേഖനത്തിലെത്താൽ വില്പന നടപ്പിലും സാമ്പത്തികപരിഗണനയും അനുരേഖനവും തമിൽ കൂട്ടിക്കുഴയ്ക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാൻ പോലും വയ്ക്കു. വനം വില്ക്കാൻവേണ്ടി താൻ ഒത്തുതീർപ്പിനു തയ്യാറാകുമെന്ന ധാരണ സൃഷ്ടിക്കുന്നതിനോടു തീരെ യോജിപ്പിലും. ഔദ്യോഗിക്കി കത്തുകൾ വായിച്ചിട്ടും ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിൽനിന്നുള്ള കത്തുകൾ അടുത്തേക്കു നീക്കിവച്ചു. രണ്ടു ഫയലുകൾ മറിച്ചുനോക്കി. ചില കുറിപ്പുകളെഴുതിയിട്ടു കാപ്പിക്കുടിക്കാൻ തുടങ്ങി.

അതോടൊപ്പം ഇന്നന്നുമാറാത്ത പ്രഭാത ദിനപത്രം നിവർത്തി വായിച്ചു. സ്വത്രചിന്താഗതിയുള്ള ഒരു പത്രമാണയാൾ വരുത്തി വായിച്ചിരുന്നത്. തികച്ചും സ്വത്രമല്ല, ഭൂരിപക്ഷാഭിപ്രായം പ്രതിഫലിപ്പിച്ചിരുന്ന പത്രം. കലയിലോ ശാസ്ത്രത്തിലോ രാഷ്ട്രീയത്തിൽപ്പോലുമോ അയാൾക്കു

പ്രത്യേക താൽപര്യമാനുമില്ലകിലും പ്രസ്തുതവിഷയങ്ങളിൽ ഭൂരിപക്ഷാഭിപ്രായത്തോടും തന്റെ പ്രത്യേക കാഴ്ചപ്പാടിനോടും അയാൾ യോജിച്ചു. അവയിൽ മാറ്റമുണ്ടാകുന്നതിനുസരിച്ച് സ്വന്തം അഭിപ്രായങ്ങളിൽ മാറ്റം വരുത്തുകയും ചെയ്തു.

പരിചിന്തനത്തിന്റെ ഫലമായി രൂപപ്പെട്ടതല്ല ഒവ്വലോൻസ് കിയുടെ താൽപര്യങ്ങളും അഭിപ്രായങ്ങളും. ഓരോ സമയത്തും പ്രചാരത്തിലുള്ള ശൈലിക്കുന്നുസരിച്ചു തൊഴ്ചിയുടെയോ കോട്ടിന്റെയോ ഫാഷൻ മാറുന്നതു പോലെ, അഭിപ്രാധാരങ്ങളും സ്വയമേവ രൂപംകാണും. പ്രത്യേകമായൊരു സാമൂഹിക പശ്വാത്തലത്തിൽ ജീവിക്കുന്നതുകൊണ്ടും പകുതയാർജിക്കുന്നതിനോപം ആഗ്രഹങ്ങൾ പൊട്ടിമുള്ളയ്ക്കുന്നതിനാലും ഏതെങ്കിലും വിധത്തിലുള്ള മനോവ്യാപാരങ്ങൾ തുടർന്നുപോകണമെങ്കിൽ അതിനുസൃതമായ കാഴ്ചപ്പാടുകൾ വേണമെന്നു നിർബന്ധമാണ്, പുരത്തിരഞ്ഞുനോശ് തൊഴ്ചിയരിക്കണമെന്ന നിർബന്ധംപോലെ. തന്റെ പരിചിതവലയത്തിൽപ്പെട്ട പലരും യാമാസ്ഥിതിക മനോഭാവം വച്ചുപുലർത്തുനോശ് അയാൾ ഒരു ലിബറലാകാൻ കാരണം, ലിബറലിസമാണ്. കൂടുതൽ യുക്തിസഹമെന്ന് അയാൾക്ക് അഭിപ്രാധാരമുള്ളതുകൊണ്ടല്ല, നേരേമറിച്ച്, തന്റെ ജീവിതശൈലിയുമായി കൂടുതൽ പൊരുത്തപ്പെടുന്നത് അതാണെന്നു തോന്തിനാലാണ്. റഷ്യയിലുള്ള സകലതും മോശമാണെന്നു ലിബറൽപാർട്ടി കരുതുന്നു. ഒവ്വലോൻസ് കിക്കു ധാരാളം കടമുണ്ട്. പണം വളരെ കുറച്ചുയുള്ളു. വിവാഹം കാലഹരണപ്പെട്ട ഒരു സ്ഥാപനമാണെന്നും അതു പരിഷ്കരിക്കേണ്ടതാണെന്നും ലിബറൽ പാർട്ടികൾ അഭിപ്രാധാരമുണ്ട്. ഒവ്വലോൻസ് കിയുടെ കൂടുംബജീവിതം ഒട്ടും സന്തോഷകരമല്ല. കള്ളം പരയാനും കള്ളത്തരം കാണിക്കാനും അയാൾ നിർബന്ധിതനാകുന്നു. അപരിഷ്കൃതരായ ജനവിഭാഗങ്ങൾക്ക് ഒരുന്നിയന്ത്രണമായി വർത്തിക്കുന്നു എന്നതിനപ്പുറം മതങ്ങൾക്ക് ഒരു പ്രാധാന്യവുമില്ലെന്നു പരയുകയോ സുചിപ്പിക്കുകയോ ആണും ലിബറൽ പാർട്ടി ചെയ്യുന്നത്. പള്ളിയിൽ പ്രാർത്ഥന തീരുവോളം എഴുന്നേറ്റുന്നില്ക്കുവാനുള്ള ക്ഷമ അയാൾക്കില്ല. ഈ ലോകത്ത് ഇത്തരും സന്തോഷത്തോടെ ജീവിക്കാമെന്നിരിക്കു, പരലോകത്തെക്കുറിച്ച് ആർക്കും മനസ്സിലാക്കാത്ത ഭാഷയിൽ

വർണ്ണിച്ചു ഭയപ്പടുന്നതെന്തിനാണെന്നും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. സൈകരമായൊരു നേരസോക്കു പറഞ്ഞു നിഷ്കളങ്കരായ ശ്രോതാക്കളെ ചിന്താക്കുഴപ്പത്തിലാക്കുന്നതും അയാളുടെ പതിവാണ്. പുർവ്വികരക്കുറിച്ചു വീരവാദം പരയുന്ന നിങ്ങൾ, നാടുവാഴിയായിരുന്ന മുത്തച്ചുനും മുന്പുള്ളവരെക്കുറിച്ചു പരയാത്തതെന്ത്? പുർവ്വപിതാമഹനായ ആർക്കുരങ്ങിനെ മറന്നുപോയതെന്ത്?

അങ്ങനെയാണ്

ഒബ്ലോൺസ്‌കി

ലിബറലിസ്റ്റേട്ടാട്ടുത്തതും തന്റെ പത്രത്തെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടതും. അത്താഴം കഴിഞ്ഞ് ഒരു ചുരുട്ടുവലിക്കുസോഫ്റ്റ്‌വേർ അതയാളുടെ മസ്തിഷ്കത്തിൽ ഒരു നേർത്തത പുകമര സൃഷ്ടിച്ചു. അയാൾ മുഖപ്രസംഗം വായിച്ചു. വർത്തമാനകാലത്ത് ഉൽപ്പത്തിഷ്ണുതും യാമാസ്പിതികത്രയെന്തെന്ന് പാടേ ശ്രസ്വിക്കുകയാണെന്നും വിശ്വവത്തിന്റെ നൃഥത്തുകയറ്റം തടയാൻ ഗവൺമെന്റ് നടപടിയെടുക്കണമെന്നും മുറവിളിക്കുന്നതിന് അടിസ്ഥാനമില്ലെന്ന് അതിൽ പരയുന്നു. 'നേരേമറിച്ച് നെങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ സാക്ഷല്പികമായ ഒരു വിശ്വവമ്പ്, പുരോഗതിക്കു തടസ്സം നില്ക്കുന്ന പിന്തിരിപ്പൻ ചിന്താഗതിയെ മുറുകെപ്പിടിക്കുന്നതാണ് അപകടം' എന്നും മറ്റൊരുണ്ട് അവരുടെ വാദം. ബൈന്താമിന്റെയും ജോൻ റ്ലൂവർട്ട് മില്ലിന്റെയും* ആശയങ്ങൾ ഉദ്ഘരിച്ചു മന്ത്രിസഭയെ പരോക്ഷമായി വിമർശിക്കുന്ന സാമ്പത്തികകാരു ലേവനവും അയാൾ വായിച്ചു. വിമർശനം ആരെ ഉദ്ദേശിച്ചാണെന്നും അതിന്റെ പ്രേരകശക്തി എന്താണെന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ സ്വത്ഃസിദ്ധമായ നിരീക്ഷണപാടവം അയാളെ സഹായിച്ചു. അതയാൾക്ക് ആത്മസംത്യപ്തി പ്രദാനം ചെയ്യാറുണ്ടെങ്കിലും ഇന്ന്, മട്ടിന ഫിലിമോ നോവന്റെ ഉപദേശവും വീട്ടിലെ തകരാറും അതിനു മങ്ങലേല്പിച്ചു. 'കൗൺക്രീറ്റ് ബ്രൂസ്സ്** വിയൈസ്ബാബെന്നിലേക്ക്*** ഉല്ലാസയാത്രയ്ക്കാരുങ്ങുമ്പുംവെന്നു പരഞ്ഞുകേൾക്കുന്നു,' 'ഇനി നരയെ പേടിക്കേണ്ട,' 'ഒരു ജയ്ക്കാവണ്ടി വില്പനയ്ക്ക്,' 'ഒരു യുവതിയുടെ സേവനങ്ങൾ ആവശ്യമുള്ളവർ സമീപിക്കുക,' തുടങ്ങിയ വിശേഷങ്ങളും വായിച്ചു. പക്ഷേ, പതിവിനു വിപരീതമായി ഇതൊന്നും അയാൾക്കു സന്തോഷം പ്രദാനം ചെയ്തില്ല.

പത്രം വായിച്ചിട്ട്, വെള്ളപുരട്ടിയ രോട്ടിതിന്, രണ്ടാമതൊരു കപ്പ് കാപ്പി കൂടിച്ച്, അയാളെണ്ണീറ്റു. കോട്ടിൽ പറ്റിയിരുന്ന

എച്ചിൽ കുടഞ്ഞു. വീതിയുള്ള നെന്ത് ഓന്നുകൂട്ടി വിടർത്തി. സന്തോഷത്തോടെ പുണിരിച്ചു—മനസ്സിൽ പ്രത്യേകിച്ചുനേതകിലും സന്തോഷം തോന്തിയിട്ടും, നല്ല ദഹനശക്തിയുണ്ടന്തിന്റെ ലക്ഷണമായിരുന്നു അത്. പക്ഷെ, ആ സന്തോഷം അധാരുടെ മനസ്സിൽ ഓർമകളുടെ വേലിയേറ്റം സ്വഷ്ടിച്ചു. അധാരം ചിന്തയിൽ മുഴുകി.

അപ്പോൾ വാതിലിനു പുറത്ത് രണ്ടു കുട്ടികളുടെ ശബ്ദം കേടു. തന്റെ മുത്തമകൾ താന്യയുടെയും കുടഞ്ഞുമകൾ ശ്രിഷ്ടയുടെയും ശബ്ദമാണെന്തെന്നു തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അവർ ഏതോരു വസ്തു വലിച്ചിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു മറിച്ചിട്ടാണ്.

“യാത്രക്കാരെ കുരയ്ക്കു മുകളിലിരുത്തരുതെന്നു എന്ന് പറത്തില്ലോ?” പെൺകൂട്ടി ഇംഗ്ലീഷിൽ ഉറക്ക വിളിച്ചുകൂവി. “ഈ അവരെയെല്ലാം പെറുക്കിയെടുക്കാം.”

“എല്ലാം കുഴപ്പത്തിലായി!” ഒബ്ലോൺസ്‌കി ചിന്തിച്ചു. ‘ഈതാ കുട്ടികളും അലഞ്ഞുനടക്കുന്നു.’ വാതിലിനടുത്തു ചെന്ന അധാരം അവരെ വിളിച്ചു. തീവണ്ടിയായി ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന പെട്ടി ഉപേക്ഷിച്ച് അവർ അച്ചുന്നെ അടുത്തുവന്നു.

അച്ചുന്നെ ഓമനയായ പെൺകൂട്ടി ദൈര്യസമേതം മുൻകുള്ളിൽ കടന്നു ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പതിവുപോലെ അധാരുടെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു. ആ മീശയുടെ മണം അവർക്കിഷ്ടമാണ്. പിതാവിന്നെ മുവത്ത് ഉമ്മവച്ചിട്ട് നാണിച്ചു മുഖം കുന്നിച്ചു, കൈകൾ വിടുവിച്ച് ഓടിപ്പോകാൻ തുടങ്ങി. അധാരം അവരെ തടങ്കുന്നിർത്തി.

“മമാ എന്തു ചെയ്യുന്നു?” മകളുടെ മുദ്രവായ കൊച്ചുകഴുത്തിൽ തലോടിക്കൊണ്ട്, കുടഞ്ഞുമകൾ അഭിവാദനത്തിനു മറുപടിയായി ചിരിച്ച് ഗുഡ്മോണിങ് പറത്തിട്ടും, അധാരം ചോദിച്ചു.

രണ്ടു മകളോടും ഒരേരീതിയിൽ പെറുമാറാൻ തന്നാലാവുംമട്ടിൽ ശ്രമിക്കാറുണ്ടകിലും മോളോടു കാണിക്കാറുള്ള വാസ്തവ്യം മോനോടു കാണിക്കാറില്ലെന്ന് അധാരക്കു ബോധ്യമുണ്ട്. അവനും ഈ തോന്തലുള്ളതു കാരണം പിതാവിന്നെ തന്നുപ്പുന് ചിരിയോടു പ്രതികരിക്കാൻ അവൻ കൂട്ടാക്കിയില്ല.

“മമായോ? അവർ ഉറകമെണ്ണീറ്റു.” പെൺകൂട്ടി പറത്തു. ഒബ്ലോൺസ്‌കി നെടുവിൽപ്പിട്ടു.

“ഇന്നു രാത്രിയിലും അവർ ഉരങ്ങിയിട്ടില്ലെന്നർത്ഥം, അയാൾ ചിന്തിച്ചു.

“അതു ശരി, മമ്മാ സന്തോഷമായിരിക്കുന്നോ?”

അച്ചനും അമധ്യും തമ്മിൽ ശണ്ഠകുടിയെന്നും അതുകൊണ്ട് അമധ്യക്കു സന്തോഷിക്കാനാവില്ലെന്നും അവർക്കറിയാം. അച്ചന്ത് അറിയണമെന്ന് അവളാഗ്രഹിച്ചു. നിസ്സാരമട്ടിലുള്ള ആ ചോദ്യം വെറും നാട്യമാണെന്ന ബോധം അവളുടെ മുഖം ചുവപ്പിച്ചു. അതുകണ്ട് അയാളുടെ മുഖം വിവർണ്ണമായി.

“എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.” അവർ പറഞ്ഞു: “ഇന്നു തെങ്ങളോന്നും പർിക്കേണ്ടെന്നും മിസ് ഹാളിന്റെ കൂട മുത്തപ്പറ്റിയുടെ വീട്ടിൽ പോകാമെന്നും മമ്മാ പറഞ്ഞു.”

“എൻ്റെ പൊന്നുമോൾ തന്നാകിൻ പൊയ്ക്കോളു... എൻ്റെ നില്കൾ!” പിടിവിടാതെ, കൊച്ചുകൈകളിൽ തഴുകിക്കൊണ്ടാണ്യാൾ പറഞ്ഞത്.

ചുവരലമാരയിൽ തലേദിവസം വാങ്ങിവച്ചിരുന്ന ചോക്കേറ്റ് പെട്ടി തുറന്ന് അവർക്ക് ഏറ്റവും ഇഷ്ടമുള്ള ഒരു ചോക്കേറ്റും ഒരു കളേർഡ്യക്കിമും എടുത്തുകൊടുത്തു.

“ഈതു ശ്രിഷ്ടയ്ക്കാണോ?” അവർ ചോദിച്ചു.

“അതെയതേ.” അയാൾ അവളുടെ ചുമലിൽ തലോടി, തലയിലും കഴുത്തിലും ചുംബിച്ചിട്ടുപോകാനെന്നുവദിച്ചു.

“വണ്ടി ദൈഖിയാണ്,” മാത്രു പറഞ്ഞു. “ഒരു സ്ത്രീ കാത്തിരിക്കുന്നു. ഏതോ ഓഫീസ് കാര്യത്തിനാണ്.”

“കുറെ നേരമായോ?”

“അരമൺിക്കുറായി കാണും.”

“ആരു വന്നാലും ഉടനെ എന്ന അറിയിക്കണമെന്നു പലതവണ പറഞ്ഞിട്ടില്ലോ?”

“അങ്ങു കാപ്പികുടിച്ചു തീരാതെയെങ്ങനെ — “സാഹാർദപുർണ്ണമായ പരുക്കൻ സ്വരത്തിലാണ് മാത്രുവിന്റെ മറുപടി. അതുകേട്ടാൽ ദേഹ്യപ്പെടാനാവില്ല.”

“ശരി, ഉടനെ വരാൻ പറയ്,” ഓബ്ലോന്റ്സ്കിയുടെ മുവത്തു മനക്കുശത്തിന്റെ ചുളിവുകൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.

ഒരു കീഴുദോഗസ്ഥന്റെ വിധവയായ കലിനിൻ അസാധ്യവും അന്യായവുമായ ഏതോ കാര്യത്തിനുള്ള അപേക്ഷയുമായി വന്നതാണ്. ഓബ്ലോന്റ്സ്കി സ്വത്ഃസിദ്ധമായ വിനയത്തോടെ അവരോട് ഇരിക്കാൻ പറഞ്ഞു. അവർ പറഞ്ഞതെല്ലാം

ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു. ആർക്ക് എങ്ങനെന്നയാണ് അപേക്ഷ നല്കേണ്ടതെന്നു വിശദമായി പറഞ്ഞുകൊടുത്തു. അവർക്ക് ഉപകരിച്ചുകൊഡുന്ന ഒരു വ്യക്തിക്ക് തന്റെ വലിയ ഭംഗിയുള്ള കൈയ്യകൾത്തിൽ ഒരു ചെറിയ കുറിപ്പുള്ളിക്കൊടുത്തു. അവരെ പറഞ്ഞയച്ചതിനുശേഷം തൊപ്പി കൈയ്യിലെടുത്ത്, വലുതും മറന്നുപോയോ എന്നാലോചിച്ചു. മറക്കാനാഗഹിച്ച ഒന്നാഴികെ, തന്റെ ഭാര്യയെ ഓഴികെ, മറ്റാനും മറന്നിട്ടില്ല.

അയാളുടെ ശ്രീരം്പ് കുന്നിഞ്ഞതു. സുന്ദരമായ മുവത്തു ദുഃഖത്തിന്റെ നിശ്ചൽ പരന്നു.

'പോകണോ വേണ്ടയോ?' അയാൾ തന്നത്താൻ ചോദിച്ചു. പോകരുതെന്നാണു മനസ്സാക്ഷി പറഞ്ഞത്. അതോരാത്മവഞ്ചനയാണ്. അറുപോയ ബന്ധം പുന്നഃസ്ഥാപിക്കാൻ സാധ്യമല്ല. അവളെ വീണ്ടും ആകർഷകമാക്കാനും പ്രണയം ജ്യലിപ്പിക്കാനും സാധിക്കാത്തതുപോലെ. അല്ലെങ്കിൽ, പ്രേമിക്കാൻ കൈല്പില്ലാത്ത ഒരു വ്യഖനാക്കി തന്ന മാറ്റാൻ സാധിക്കാത്തതുപോലെ വഞ്ചനയും കാപട്ടവും മാത്രമായിരിക്കും അതിന്റെ ഫലം. അയാളുടെ സ്വഭാവത്തിനു യോജിച്ചതല്ല അതോന്നും.

"ഇപ്പോഴല്ലെങ്കിൽ കുറെ കഴിഞ്ഞാലും അതു ചെയ്തേ പറ്റു. എന്നായാലും ഇതിനൊരു മാറ്റം വരണം." അയാൾ നെഞ്ചുവിടർത്തി ദൈഹ്യം സംഭരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ഒരു സിഗരററ്റുത്തു കത്തിച്ച്, രണ്ടുതവണ വലിച്ചിട്ട് ആഷ്ട്രേയിലിട്ടു. പെട്ടെന്നു നടന്നു ദ്രോഡിങ്ക് റൂം കടന്ന്, ഭാര്യയുടെ കിടപ്പിവാതിൽ തുറന്നു.

* ജൈഹൗസി ബൈന്താം - 1748-1831 പ്രയോജനവാദിയായ പരിഷ്കരണവാദി. ജോൺ റൂപ്പിവർട്ട് മിൽ (1806-1873) പ്രയോജനവാദിയായ സാമ്പത്തികശാസ്ത്രജ്ഞന്.

** കൗൺസിൽ ബ്യൂറൂ (1809-'86) -ആസംഗ്രേഹ-ഫംഗറി ചാൻസലർ.

*** പ്രഷ്ട്ടർ പ്രവിശ്യയിലെ സുവവാസക്കേദ്ദേശം.

നാല്

ദ്വാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവൻ അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു, ഡ്രഫ്റ്റിന് ജാക്കറ്റാണു വേഷം. വലിയ കണ്ണുകളിൽ ഭയപ്പാട്. ശോഷിച്ച മുഖം കണ്ണുകളെ കുടുതൽ വലിപ്പമുള്ളതാകി. മുന്പ് ഇടതുർന്നു വളർന്നിരുന്ന തലമുടി പാതിയും കൊഴിഞ്ഞു, കനംകുറഞ്ഞു, ചെറുതായി പിന്നിട്ടിയിരുന്നു. തുറന്ന അലമാരയ്ക്കു മുന്നിൽ നിന്ന് എന്നേതാ തിരയുകയാണെവർ. ഭർത്താവിന്റെ കാലോച്ചക്കേടു വാതിൽക്കലേക്കു തിരിത്തുനോകി, മുഖത്തു വെറുപ്പും ഗൗരവവും വരുത്താനുള്ള വ്യമാസ്രമം നടത്തി. അയാളെ തനിക്കു പേടിയാണെന്നും അയാളെ അഭിമുഖീകരിക്കാനുള്ള ദയവുമില്ലെന്നും അവർക്കുതോന്തി. കഴിഞ്ഞ മുന്നു ദിവസങ്ങളിൽ പത്തുപ്രാവശ്യമകിലും നടത്തിയിരുന്ന ശ്രമം—കുഞ്ഞതുങ്ങലെ തന്റെ അമ്മയുടെ സമീപത്തെക്കു കൊണ്ടുപോകുന്നതിന് അവർക്കും തനിക്കുമുള്ള വസ്ത്രങ്ങൾ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്ന ജോലി— ഓന്നുകൂടി നടത്താനുവശ്ര തുനിഞ്ഞതു. പക്ഷേ, സാധിച്ചില്ല. ഓരോ തവണയും പരാജയപ്പെടുവോൾ പറയാറുള്ളതുപോലെ ഇത്തവണയും പറഞ്ഞു: എന്നും ഇങ്ങനെ തുടർന്നുപോയാൽ പറ്റില്ല. അയാളെ ശ്രീകഷ്ണിക്കാനും ഒരു പാടം പർപ്പിക്കാനും എന്തെങ്കിലും ചെയ്യണം. തന്നെ വേദനിപ്പിച്ചതിന് അതിന്റെ ഒരു ചെറിയ അംഗമകിലും പകരം വീടുണം. അയാളെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോകണമെന്ന് അപ്പോഴും പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നുകിലും അതസ്യാശ്രമാണെന്നു തോന്നുകയും ചെയ്തു. എന്തൊന്താൽ, അയാളെ തന്റെ ഭർത്താവായി പരിഗണിക്കുകയും സ്നേഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന ശ്രീലത്തിൽനിന്നു പുരത്തുകടക്കാനുവശ്രക്കു കഴിഞ്ഞതില്ല. മാത്രവുമല്ല, ഇവിട അവളുടെ സ്വന്തം വീടിൽ അഞ്ചുകുട്ടികളെ നേരാംവണ്ണം പരിപാലിക്കാൻ ഇതു മാത്രമാണു ചെയ്യാൻ കഴിയുന്നതെന്നിരിക്കു, അവരെ മറ്റാരിടത്തെക്കുകൊണ്ടു

പോയാലത്തെ അവസ്ഥ ഇന്നിയും മോശമായിരിക്കും. ഇപ്പോൾത്തനെ, കഴിഞ്ഞ മുന്നുദിവസങ്ങൾക്കുള്ളിൽ എറ്റവും ഇളയകുട്ടികൾ അസുഖം പിടിപെട്ടു. അവർ അവനു പഴകിപ്പുള്ളിച്ച് ആഹാരം കൊടുത്തതാണു കാരണം. ഇന്നലെ മറ്റല്ലാവരും അത്താഴപ്പട്ടിണിയായിരുന്നു. ഇവിടം വിട്ടുപോകാൻ തനിക്കു സാധ്യമല്ലെന്ന് അവർക്കു തോന്തിയെങ്കിലും പോകാൻ തീരുമാനിച്ചതായി ഭാവിച്ചുകൊണ്ട് അവളുടെ സാധനങ്ങൾ അടുക്കിവയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി.

“ധോളി,” പതിഞ്ഞ മൃദുവായ സ്വരത്തിൽ അയാൾ വിളിച്ചു. തലകുന്നിച്ചു, വിഡിയേയത്രും ഭാവിച്ചാണയാൾ നിന്നതെങ്കിലും ആരോഗ്യത്തിന്റെയും ഉത്സാഹത്തിന്റെയും തിളക്കം അയാളിൽ കാണാനുണ്ടായിരുന്നു. തലതിരിച്ചു ഒരു നിമിഷംകൊണ്ട് ആ ആരോഗ്യഡശംഗാത്രം ആപാദചുഡം അവർ വിക്ഷിച്ചു. “ഉം, എന്താരു സന്തോഷവും സംതൃപ്തിയുമാണാമുഖത്ത്!” അവർ വിചാരിച്ചു: ‘പക്ഷേ, എന്ത് അവസ്ഥയോ?... എല്ലാവരും സ്നേഹിക്കുകയും പുകഴ്ത്തുകയും ചെയ്യുന്ന ഈ സമന്നാഭാവത്തെ താൻ അങ്ങേയറ്റം വെറുക്കുന്നു!’ അവർ ചുണ്ടുകൾ അമർത്തി വിളറിയ മുഖത്തെ വലതുവശത്തെ പേശി ഒരു വശത്തെക്കു കോണിച്ചു.

“നിങ്ങൾക്കെന്തുവേണും?” പതിവിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായ സ്വരത്തിലാണവർ ചോദിച്ചത്.

“ധോളി” ഇടറിയ ശബ്ദത്തിൽ അയാൾ ആവർത്തിച്ചു: “അന്ന ഇന്നു വരുന്നുണ്ട്.”

“അതിനു താനെന്തുവേണും? അവളെ സ്വീകരിക്കാനെന്നിക്കുവയു്?”

“പക്ഷേ, ധോളി, നീതനെ അവളെ സ്വീകരിക്കണം.”

“പോകുന്നുണ്ടോ എന്ത് മുന്നിന്. എനിക്കാരെയും കാണാണെന്ന്.” അയാളെ നോക്കാതെ കറിനമായി വേദനിക്കുന്നതുപോലെ അവർ വിലപിച്ചു.

ഭാര്യയെക്കുറിച്ചു ശാന്തമായി ചിന്തിക്കാനും മാത്രും പറഞ്ഞതുപോലെ കാര്യങ്ങൾ നേരേയാക്കുമെന്നും പ്രതീക്ഷിക്കാനും സമാധാനത്താട പത്രം വായിക്കാനും കാപ്പിക്കുടിക്കാനും ഓബ്ലോൺസ്‌കിക്കു സാധിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, അവളുടെ ക്ഷീണിച്ച ക്ഷേഖരിതമായ മുഖം കാണുകയും ദുഃഖവും നിരാശയും കലർന്ന ശബ്ദം കേൾക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ അയാൾക്കു വല്ലാത്തതാരു വിമർശിക്കുന്നു.

അനുഭവപ്പെട്ടു. തൊണ്ടയിടറി. കണ്ണുകളിൽ കണ്ണു നീർപ്പാടിഞ്ഞു.

“എൻ്റെ ദൈവമേ! താനെന്താണു പിച്ചത്? ഡോളീ, ദൈവത്തെയാർത്ത്!... നിന്നക്കരിയാമല്ലോ...” അയാൾക്കു വാക്കുകൾ മുറിഞ്ഞു. കരച്ചിലടക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

അവൾ അലമാരവാതിൽ വലിച്ചടച്ചു നിവർന്നുനിന്ന് അയാളുടെ നേരേ നോക്കി.

“ഡോളീ, താനെന്തു പരയാനാണ്... നീയെനിക്കു മാപ്പുതരണം. ഒൻപതുവർഷത്തെ ജീവിതത്തിൽ ഒരു നിമിഷനേരത്തെ—ഒരു നിമിഷനേരത്തെ...”

അവൾ കണ്ണുകൾ പാതിയടച്ചു അയാളുടെ വാക്കുകൾക്കു കാതോർത്തു. അവളാണു തെറുകാരിയെന് അയാൾ പരയുന്നതു കേൾക്കാൻ തയ്യാറായി.

“ഒരു നിമിഷനേരത്തെ ബുദ്ധിമോഹം...” അയാൾ പരഞ്ഞു തീരുന്നതിനുമുമ്പ് വേദനകാണ്ഡനപോലെ അവളുടെ ചുണ്ടുകൾ വീണ്ടും മുറുക്കി. വലതുകവിളിലെ പേശികൾ വീണ്ടും വലിഞ്ഞു.

“പൊയ്ക്കോ, എങ്ങോടെക്കിലും തുലന്തുപൊയ്ക്കോ.” കൂടുതൽ പരുഷമായ ശബ്ദത്തിൽ അവൾ ആക്രോഷിച്ചു: “നിങ്ങളുടെ ബുദ്ധിമോഹത്തിന്റെ കമ്മയാനും എനിക്കു കേൾക്കണ്ടു!”

അവിടെനിന്നും ഓടിപ്പോകണമെന്ന് അവൾക്കുതോന്തി. മറിഞ്ഞുവീഴാതിരിക്കാൻ കണ്ണരയുടെ പിരകിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നു. അയാളുടെ മുഖം തുടുത്തു. ചുണ്ടുകൾ വിതുന്നി, കണ്ണുകൾ നിരഞ്ഞു.

“ഡോളീ,” എങ്ങിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ടയാൾ പരഞ്ഞു: “ദൈവത്തിന്റെ പേരിൽ—കുഞ്ഞുങ്ങളയോർത്തകിലും—അവർ തെറ്റാനും ചെയ്തിട്ടില്ല. എൻ്റെ പാപത്തിന് എന്ന ശ്രിക്ഷിച്ചോള്ളു. താനെന്തു ചെയ്യണമെന്നു നീ പരഞ്ഞാൽ മതി. എന്തും എനിക്കു സമ്മതമാണ്. താനാണു തെറുകാരൻ. എനിക്കു വല്ലാത്ത കുറ്റബോധമുണ്ട്... എനിക്കു മാപ്പു തരില്ല ഡോളീ?”

അവൾ നിലത്തിരുന്നു. അവളുടെ ദിർഘനിശ്ചാസത്തിന്റെ ശബ്ദം അയാൾക്കു കേൾക്കാം. അവളുടെ പേരിൽ അയാൾക്ക് അളവറ്റ ദുഃഖമുണ്ട്. അവൾ വീണ്ടും വീണ്ടും സംസാരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകിലും ശബ്ദം പുറത്തുവന്നില്ല. അയാൾ കാത്തിരുന്നു.

“നമ്മുടെ കുത്തുങ്ങളുമായി കളിക്കണമെന്നു
 തോന്നുമ്പോൾ മാത്രമാണു നിങ്ങൾ
 അവരെക്കുറിച്ചാർമിക്കുന്നത്. എനിക്കാണെങ്കിൽ എല്ലായ്ക്ക്
 പോഴും അവരുടെ ഓർമ്മയേയുള്ളൂ. എല്ലാം നശിച്ചു. ഒന്നിനും
 കൊള്ളാത്തവരായി.” ഈ വാചകം കഴിത്ത
 മുന്നുവിവസങ്ങളായി അവൾ പലതവണ
 ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

എക്കിലും നമ്മുടെ കുത്തുങ്ങൾ, എന്നാണവൾ പറത്തത്. അവളെ നന്ദിപുർവ്വം നോക്കിക്കൊണ്ട് അവളുടെ കരതലം ശഹിക്കാൻ അയാൾ മുന്നോട്ടാത്തു. പക്ഷേ, അവജ്ഞ കലർന്ന നോട്ടതേതാടെ അവൾ പീരകോട്ടു മാറി.

“കൂട്ടിക്കളെക്കുറിച്ചാണു താനാലോച്ചിക്കുന്നത്. അവരെ രക്ഷിക്കാൻ എന്തു ചെയ്യാനും താൻ തയ്യാറാണ്. പക്ഷേ, എന്താണു ചെയ്യേണ്ടത്? ഈവരെയുംകൊണ്ട് എങ്ങോടുകൂടിലും പോയാലോ? അല്ലെങ്കിൽ വകതിരിവില്ലാത്ത ഒരുപ്പനെ ഏല്പിക്കണം. അതെ വകതിരിവില്ലാത്തവൻതന്നെ. ഇത്രയുമാക്കേ സംഭവിച്ചിട്ട് ഈനി നമുക്കൊന്നിച്ചു ജീവിക്കാമെന്നു കരുതുന്നുണ്ടോ? അതു സാധ്യമാണോ? അതു സാധ്യമാണെന്നു നിങ്ങൾക്കു തോന്നുന്നുണ്ടോ?” അവൾ ശബ്ദമുയർത്തി: “എന്തു ഭർത്താവ്, എന്തു കൂട്ടികളുടെ അക്കുൻ, കൂട്ടികളുടെ ആയയെ വെപ്പാട്ടിയാക്കി വച്ചിരിക്കുമ്പോൾ അതു സാധ്യമാണോ?”

“പക്ഷേ, താനിനിയെന്തു ചെയ്യും? താനിനിയെന്തു ചെയ്യും?” തലകുന്നിച്ചു സ്വയമരിയാതെ ദയനീയമായ സ്വരത്തിൽ അയാൾ പറത്തു.

“നിങ്ങളെരു വ്യത്തികെട്ടവനാണ്. നിങ്ങളോടെനിക്കു വരുപ്പാണ്.” വർധിച്ച വിക്രഷാഭതേതാടെ അവൾ വിളിച്ചുകൂവി: “ഒരു കള്ളക്കരച്ചിൽ! ഒരിക്കലും നിങ്ങളെന്നെ സ്നേഹിച്ചിട്ടില്ല. ഹൃദയമില്ലാത്തവൻ! നാണംകെട്ടവൻ! എനിക്കു നിങ്ങളോടു വരുപ്പാണ്. നിങ്ങളെന്തു ആരുമല്ല.” അവർക്കുപോലും സഹിക്കാനാവാത്തതു അറപ്പോടെയാണ് അവൾ അങ്ങനെ പറത്തത്.

അയാൾ അവളെ നോക്കി. അവളുടെ മുവത്തു പ്രകടമായ വരുപ്പ് അയാളെ ദയപ്പെടുത്തുകയും അതഭുതപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു. തന്റെ അനുകമ്പ അവളെ ഇത്രമാത്രം പ്രകോപിപ്പിച്ചതെന്തുകൊണ്ടാണെന്ന് അയാൾക്കു

മനസ്സിലായില്ല. തന്നോടയാൾക്കു സ്വന്നഹമല്ല. അനുകവയാണുള്ളതെന്ന് അവർ കണ്ടു. അവളേണ്ണ വെറുക്കുന്നു. അവളേൻ്റിക്കു മാപ്പുതരില്ല. അയാൾ വിചാരിച്ചു: 'കഷ്ടം! കഷ്ടം!' അയാൾ പിരുപിരുത്തു.

അതു സമയത്തു മറ്റാരു മുൻഡിൽ ഒരു കൂട്ടിയുടെ കരച്ചിൽ കേട്ടു. ഉരുണ്ടു വീണ്ടായിരിക്കണം. ദാരിധ്രയാലക്ക്‌സാണ്ട്രോവ്‌ന കാതോർത്തു അവളുടെ മുഖം പെട്ടെന്നു ശാന്തമായി. താനെവിടെയാണു നില്ക്കുന്നതെന്നോ എന്താണു ചെയ്യുണ്ടതെന്നോ അറിയാത്ത മട്ടിൽ ആലോചനയിൽ മുഴുകിയതുപോലെ അവൾ നിന്നു. എന്നിട്ടു പെട്ടെന്നശുന്നേറ്റു വാതിൽക്കലേക്കു നടന്നു.

‘അവൾ എന്റെ കൂട്ടിയെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ട്.’
കൂട്ടികരഞ്ഞപ്പോൾ അവളുടെ മുവത്തുണ്ടായ ഭാവമാറ്റം കണ്ട്
അയാൾ ചിന്തിച്ചു: ‘എന്റെ കൂട്ടിയാണ്. അപ്പോഴിവൾക്ക് എന്ന
വെറുക്കാൻ കഴിയുന്നതെങ്ങനെ?’

“யോളി, ഒരു വാക്ക്,” അവളുടെ പിന്നാലെ ചെന്ന് അയാൾ പറത്തു. “നിങ്ങളെന്റെ പിന്നാലെ വന്നാൽ ഞാൻ ജോലിക്കാരെയും കുട്ടികളെയുമൊക്കെ വിളിച്ചുകൂടും. നിങ്ങളൊരു തെമ്മാടിയാണെന്ന് എല്ലാവരോടും പറയും. ഞാൻവിഡനിന്നു പൊയ്ക്കോളാം, നിങ്ങൾ വെപ്പാട്ടിയുമൊത്ത് ഇവിടെ താമസിച്ചോ?”

വാതിൽ വലിച്ചടച്ചിട്ട് അവൾ പോയി.
ബൈലോൺസ്കി നെടുവിൻപീട്ട്, മുവം തുടച്ചു സാവധാനം
തന്റെ മുറിയിലേക്കു നടന്നു. 'എല്ലാം താനെ ശരിയാക്കും എന്നു
മാത്രു പറയുന്നു. പക്ഷേ, എങ്ങനെ ശരിയാക്കാൻ? അതിനുള്ള
ഒരു സാധ്യതയും ഞാൻ കാണുന്നില്ല. ഹാ, എനിക്കു
പേടിയാകുന്നു! അവളുടെ ചീതതവിളിയോ! തീരെ മോശം!
തെമ്മാടിയെന്നും വെപ്പാട്ടിയെന്നുമൊക്കെ അവൾ
വിളിച്ചുപറഞ്ഞത് ജോലിക്കാരികൾ കെട്ടിരിക്കും.
നാണകേടായി! ഭയക്കരമായ നാണകേട്!' എതാനും
നിമിഷങ്ങേരു ബൈലോൺസ്കി അനങ്ങാതെ അവിടെത്തന്നെന്ന
നിന്നു. എന്നിട്ടു കണ്ണുകൾ തുടച്ച്, നെടുവിൻപീട്ട്, നെഞ്ഞുവിരിച്ചു
മുറിക്കു പൂറത്തിരഞ്ഞീ.

അരത്താരു വെള്ളിയാഴ്ചയായിരുന്നു. ക്രോക്കൂകൾക്കു കീ കൊടുക്കാൻ വരാറുള്ള ജർമ്മൻകാരൻ ദൈനിക്ക് രൂമിലുണ്ടായിരുന്നു. കൂത്യസമയത്തുതന്നെ വന്നു ക്രോക്കൂകൾ

നന്നാക്കാറുള്ള, ആ കഷണിത്തലയനക്കുറിച്ച് പണ്ഡു പരഞ്ഞ ഒരു തമാഴ ഓവ്ലോൺസ്‌കി ഓർമിച്ചു. ജീവിതകാലം മുഴുവൻ ക്രോക്കുകൾക്കു കീ കൊടുക്കാൻവേണ്ടി പടച്ചവൻ കീ കൊടുത്തുവിട്ടതാണ് ആ ജർമ്മൻകാരനെ, ഓവ്ലോൺസ്‌കിക്കു തമാഴകൾ ഇഷ്ടമാണ്. കാര്യങ്ങൾ താനെ ശരിയാകുമായിരിക്കാം. ‘താനെ ശരിയാകുക,’ നല്ലാരു ശൈലിയാണെന്ന്! അയാൾ ചിന്തിച്ചു.

“മാത്യു” അയാൾ വിളിച്ചു. മാത്യു വന്നപ്പോൾ പരഞ്ഞു: “നിങ്ങളും മെരിയും കൂടി ആ ചെറിയ മുൻ അന്ന അർക്കയേബന്നയ്ക്കുവേണ്ടി ഒരുക്കി വയ്ക്കണം.”

“ശരി സർ.”

ഓവ്ലോൺസ്‌കി ഓവർക്കോട്ടടുത്തു ധരിച്ച്
പോർട്ടീക്കോയിലേക്കു നടന്നു.

“സർ, അത്താഴത്തിനുണ്ടാവുമോ?” യജമാനനെ
പുറത്തെക്കാനയിക്കവേ മാത്യു ചോദിച്ചു.

“നോക്കേ... ഓ, ഈതാ ഈ പണം വച്ചോളു്” പത്തു
രൂബിളിഞ്ഞ ഒരു നോട്ട് പോക്കറ്റിൽനിന്നുടുത്തു കൊടുത്തിട്ടു
ചോദിച്ചു: “ഈതു മതിയാവുമല്ലോ?”

“മതിയായാലും ഇല്ലക്കിലും ഇതുകൊണ്ടു കാര്യം
നടത്തണം.” വണിയുടെ വാതിലടച്ചിട്ടു പിന്നിലേക്കു മാറിനിന്
മാത്യു പരഞ്ഞു.

അതിനിടെ, കൂട്ടിയെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു കരച്ചിൽ മാറ്റിയ ഭാരിയ
അലക്സാണ്ട്രോവ് വണിച്ചുക്കുങ്ങിയുടെ ചുകേക്ക് ഭർത്താവ്
പുരത്തുപോയെന്നു മനസ്സിലാക്കി അവളുടെ കിടപ്പുമുറിയിൽ
മടങ്ങിവന്നു. വീട്ടിലെ പ്രാരംഭങ്ങളിൽനിന്ന് ആശ്വാസം പ്രദാനം
ചെയ്യുന്ന ഒരേയോരിടമാണെന്ന്. ഇപ്പോഴും കൂട്ടികളുടെ
ഗംഗാസ്രിയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിയ ഏതാനുംമിനിറു സമയത്തിനുള്ളിൽ
ഇംഗ്ലീഷുകാരിയായ ആയയും മട്ടിന ഫിലിമോനോവ് നിന്നും
ഒഴിച്ചുകൂടാനാവാത്ത ചില സംശയങ്ങൾ ഉന്നയിച്ചതിനു മറുപടി
പരയാനവർക്കു സാധിച്ചില്ല—“കൂട്ടികൾ പുരത്തുപോകുന്നോൾ
എത്ത് ഉടുപ്പുകളാണു ധരിക്കേണ്ടത്? അവർക്കു
പാലുകൊടുക്കണമോ? ഒരു പുതിയ പാചകക്കാരിയെ
അന്നേഷ്ടിക്കേണ്ടോ?”

“ഹോ, എന്ന ശല്യപ്പെടുത്താതെ.” അവൾ വിലപിച്ചു.
നേരത്തെ ഭർത്താവുമായി സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന
കിടപ്പുമുറിയിൽ വന്നു. കൈകൾ കൂട്ടിത്തിരുമ്പി. മെലിഞ്ഞ

വിരലുകളിൽനിന്നു മോതിരങ്ങൾ ഉറരിവീഴുമെന്നുതോന്തി. നേരത്തെ നടന്ന സംഭാഷണം അവർ വീണ്ടും ഓർമ്മിച്ചു.

“എന്നോട്ടാണയാൾ പോയത്? ഇപ്പോഴും അവളെ കാണാറുണ്ടാ? അതു ഞാൻ ചോദിക്കേണ്ടതായിരുന്നു. വേണ്ട. ഒന്നിച്ചുള്ള ഒരു ജീവിതം ഇനി സാധ്യമല്ല. ഒരേ വീട്ടിൽ താമസിച്ചാലും അപരിചിതരേപ്പാലെ ജീവിക്കണം. എന്നെന്നേക്കും അപരിചിതരേപ്പാലെ! ഭയാനകമായ ആ വാക്ക് അവർ ആവർത്തിച്ചു. ഹോ, ഞാനാ മനുഷ്യനെ എത്രമാത്രം സ്നേഹിച്ചു! ഇപ്പോഴും ഞാൻ സ്നേഹിക്കുന്നില്ലോ? എത്ര ഭയാനകമായ ഒരവസ്ഥയാണിത്... കൂടുതൽ പിന്തിക്കേണ്ടിവന്നില്ല. മട്ടിന ഫിലിമോനോവ് വാതിൽക്കൽ വന്ന് അകത്തേതക്കു തലന്നീടി.

“ഞാനെന്ന് സഹോദരനോടു വരാൻ പറയാം.” അവർ പറഞ്ഞു: “അത്താഴത്തിനു വല്ലതും പാകം ചെയ്യേണ്ട? അല്ലെങ്കിൽ, ആറുമൺിവരെ കൂട്ടിക്കൾ പട്ടിണിക്കിടക്കേണ്ടിവരും, ഇന്നലത്തെപ്പാലെ.”

“ശരി, ഞാനിതാ വരുന്നു. പാലുവാങ്ങാൻ ആളുയച്ചോ?” ഭാരിയാ അലക്സാണ്ട്രോവ് വീട്ടുജോലികളിൽ മുഴുകിയതുകൊണ്ടു കുറച്ചുസമയത്തെക്ക് തന്റെ ദുഃഖങ്ങളെ വിസ്മരിച്ചു.

അത്വ്

സ്വത്സപിഖമായ കഴിവ് ഒബ്ലോൺസ്കിയെ പഠനത്തിൽ സഹായിച്ചിരുന്നു കൂസുതിയും മടിയും കാരണം വിദ്യാഭ്യാസം പുർത്തിയാക്കാൻ കൂടുതൽ സമയമെടുത്തു. എന്നിട്ടും ചെറുപ്പത്തിൽത്തന്നെ മോസ്കോയിലെ ഗവൺമെന്റ് ബോർഡുകളിലൊന്നിന്റെ തലവനായി ഉയർന്ന ശമ്പളത്തിൽ അയാൾക്കു നിയമനം ലഭിച്ചു. സഫോറി അന്നയുടെ ഭർത്താവ് അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച് കരെനിന്റെ സ്വാധീനംകൊണ്ട് അയാൾക്കു ജോലിക്കിട്ടിയത്. മോസ്കോ ബോർഡിനെ നിയന്ത്രിച്ചിരുന്ന വകുപ്പിലെ പ്രധാന ഉദ്യാഗസ്ഥനായിരുന്നു കരെനിൻ. അളിയൻ സഹായിച്ചില്ലക്കിൽപ്പോലും പ്രതിവർഷം 6000 രൂബിൾ ശമ്പളം കിടുന്ന—ഭാര്യയ്ക്കു തരക്കേടില്ലാത്ത സമ്പത്തുണ്ടായിട്ടും സാമ്പത്തികസ്ഥിതി മോശമായിരുന്ന റ്റീവ് ഒബ്ലോൺസ്കിക്ക് അത്യയും വരുമാനം ആവശ്യമാണ്—ങ്കു ജോലി നേടിയെടുക്കാൻ പ്രധാനമില്ല. സഫോറരമാരും സഫോറിമാരും ബന്ധുക്കളും അളിയമാരും അമ്മാവമാരും അമ്മായിമാരുമെങ്കെയൊയി നുറുക്കണക്കിനു ബന്ധുകൾ അയാൾക്കുണ്ട്.

മോസ്കോനിവാസികളിൽ പകുതിയും
പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലുള്ളവരിൽ പകുതിയും അയാളുടെ
ബന്ധുക്കളോ സുഹൃത്തുകളോ ആണ്. ഈ ലോകത്ത്
അറിയപ്പെടുന്നവരോ അല്ലക്കിൽ ഭാവിയിൽ
അറിയപ്പെടാനിടയുള്ളവരോ ആയ മഹത്തുകളുടെ
കൂടുതലാണ്യാളുടെ ജനനം. ഉദ്യാഗസ്ഥ വൃന്ദത്തിൽ
മുന്നിലോന്ന് മുതിർന്നവർ അയാളുടെ അച്ചുന്നെ കൂടുകാരാണ്.
പിച്ചവച്ചുനടക്കുന്ന പ്രായം മുതൽ അയാളെ അറിയാം. മറ്റാരു
മുന്നിലോന്ന് അയാളുടെ ഉറ്റ സ്നേഹിതരാണ്. അവശ്രേഷ്ഠിക്കുന്ന
മുന്നിലോന്നുപേര് അയാൾക്കു സുപരിചിതരും. അതിന്റെ

ഹലമായി, ഗവൺമെന്റ് ഉദ്യോഗങ്ങൾ, ഗ്രാൻ്റുകൾ, സഭജന്യങ്ങൾ മുതലായവ അനുവദിച്ചു നൽകാൻ ചുമതലപ്പെട്ടവരെല്ലാം അയാൾക്കു വേണ്ടപ്പെട്ടവരായി. തങ്ങളിലൊരാളെ തഴയാൻ അവർക്കു സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ട് ആകർഷകമായ ഒരുദ്യാഗം കരസ്ഥമാക്കാൻ ഒവ്വലോൻസ്‌കിക്കു തെള്ളും ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ടിവനില്ല. തടസ്സങ്ങളുന്നയിക്കാതെയും അസുയപ്പടാതെയും വഴക്കുണ്ടാക്കാതെയും ഇരുന്നാൽ മാത്രം മതി. സമന്വോഭാവം സ്വതഃസിദ്ധമായതുകൊണ്ട് ഇത്തരം ദുർഘടങ്ങളൊന്നും അയാൾക്കില്ല. താൻ ആവശ്യപ്പെടുന്ന ശമ്പളമുള്ള ഒരു ജോലി കിട്ടാൻ തനിക്ക് അർഹതയുണ്ടെന്ന് അയാൾ വിശ്വസിച്ചു. അമിതമായ അവകാശവാദങ്ങളൊന്നുമില്ല. തന്റെ പ്രായവും പശ്ചാത്തലവുമുള്ള മറ്റൊളവർക്കു ലഭിക്കുന്നതരം ജോലി മതി.

അനുകന്യും ഉല്ലാസപ്രകൃതവും നിസ്സന്നഹമായ സത്യസന്ധിയും കൊണ്ടുമാത്രമല്ല പരിചയക്കാരെല്ലാം ഒവ്വലോൻസ്‌കിയെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടത്. ആ ആകാരംഡിയും ഉന്നേഷഭാവം തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളും കരുതത തലമുടിയും പുരികങ്ങളും വെളുത്തുതുടക്കുത്ത നിവും കാണികളെ ആകർഷിക്കാൻ പര്യാപ്തമായിരുന്നു. കണ്ടുമുട്ടുന്ന ആരും ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറയും, “ഞാം, ഇത് ആർ സീവ് ഒവ്വലോൻസ്‌കിയല്ല!” ആ മനുഷ്യനുമായുള്ള സംഭാഷണത്തിൽ ചിലപ്പോൾ പ്രത്യേകിച്ചൊന്നും തോന്തിയില്ലെങ്കിലും അടുത്ത ദിവസമോ അതിനടുത്ത ദിവസമോ, ആ കൂടിക്കാഴ്ച ഏവർക്കും സന്തോഷകരമായി അനുഭവപ്പെടുമെന്നു തീർച്ച.

ഒവ്വലോൻസ്‌കി മോസ്കോയിലെ ഗവൺമെന്റ് ബോർഡിന്റെ തലവനായി ചുമതലയേറിയതിന്റെ മുന്നാംവർഷം. തന്റെ സഹപ്രവർത്തകരുടെയും കീഴ്ജീവനക്കാരുടെയും നാട്കുപമാണിമാരുടെയും മാത്രമല്ല, ബന്ധപ്പെടാനിടയായ എല്ലാവരുടെയും സന്നേഹബഹുമാനങ്ങൾക്ക് അയാൾ പാതമായി. ഓഫീസിലുള്ള എല്ലാവരുടെയും ആദരവുന്നേടിയെടുക്കാൻ അയാൾക്കു കഴിഞ്ഞതിന്റെ ഒന്നാമത്തെ കാരണം, സുന്നം പോരായ്മകളെക്കുറിച്ചുള്ള ബോധത്തിൽ അടിയുറച്ച അളവറ്റ ഭാക്ഷിണ്യമാണ്. രണ്ടാമത്തെ കാരണം പത്രത്തിൽ വായിച്ചു മനസ്സിലാക്കിയതിനു പുറമേ, തന്റെ രക്തത്തിലഭിഞ്ഞു ചേർന്ന സ്വത്ര ചിന്താഗതി. ഒരുദ്യാഗിക പദവിയോ സ്ഥാനമഹിമയോ പരിഗണിക്കാതെ

എല്ലാവരോടും തുല്യനിലയിൽ പെരുമാറാൻ അയാൾക്കു സാധിച്ചു. മുന്നാമത്തെയും ഏറ്റവും പ്രധാനപ്പെട്ടതുമായ കാരണം, തന്റെ ഒരേയോഗികചുമതലകളോടുള്ള തികഞ്ഞ നിസ്സംഗതയാണ്. അമീതോസാഹം കാണിക്കാത്തതുകൊണ്ടു തെറ്റുപറ്റാറുമില്ല.

ഓഫീസിനു	മുന്നിലെത്തിയ	ഒബ്ലോൺസ്കിയെ
ദ്വാരപാലകൻ	ആദരപുർവ്വം	അയാളുടെ
സ്വകാര്യമുറിയിലെത്തിച്ചു.	അവിടെ വച്ച് യുണിഫോം ധരിച്ചു	
തന്റെ ഇരിപ്പിടത്തിലേക്കു	നടന്നു.	ക്ഷാർക്കുമാരും
അറുന്ദഡിമാരുമെല്ലാം	എഴുന്നേറ്റു	ബഹുമാനപുരസ്സരം
തലകുന്നിച്ചുവണങ്ങി	പതിവുപോലെ	വേഗം നടന്നു.
ബോർഡിംഗങ്ങൾക്കു ഹസ്തദാനം ചെയ്ത്, കുശലപ്രശ്നങ്ങളും		
ഉചിതമായ	തമാശപറച്ചില്ലും	കഴിഞ്ഞ
ഒരേയോഗികനടപടികളാരംഭിച്ചു.	കാര്യങ്ങളുടെ സുഗമമായ	
നടത്തിപ്പിൽ	സ്വാത്രന്ത്രത്തിന്റെയും	ലാളിത്യത്തിന്റെയും
ഒപചാരികതയുടെയും പരിമിതികൾ	എത്രതെതാളമുണ്ടനു	
മറ്റാരക്കാളും	കുടുതലായി	ഒബ്ലോൺസ്കിക്കരിയാം.
ഓഫീസിലെ	മറ്റല്ലാവരെയും	പോലെ, പ്രസന്നവദനനായി,
ആദരവോടെ,	സെക്രട്ടറി	കടലാസ്സുകളുമായി പ്രവേശിച്ചു
പറഞ്ഞു:		

“അവസാനം, വല്ലവിധേനയും പെൻസാപ്രാവിന്റെയിൽ ഓഫീസിൽ നിന്നുള്ള വിവരങ്ങൾ നമുക്കു ലഭിച്ചു. ഈതാ അതിവിടയുണ്ട്. സർ ഇതോന്ന്...”

“കിട്ടി, അല്ലോ!” കടലാസ് വിരലുകൾക്കൊണ്ടു പിടിച്ചു ഒബ്ലോൺസ്കി ചോദിച്ചു. “ജൈന്റിൽമെൻ, ഇനി നമുക്ക്...” അങ്ങനെ യോഗം ആരംഭിച്ചു.

റിപ്പോർട്ടു വായിക്കുന്നതു ശ്രദ്ധിച്ചു കേൾക്കുന്നമട്ടിൽ ഗൗരവം നടപ്പിച്ചിരുന്ന ഒബ്ലോൺസ്കി മറ്റാന്നാണാലോച്ചിച്ചത്: ‘അരമൺിക്കുർ മുന്ന് ഈ പ്രസിഡന്റ് കുറ്റവാളിയായെന്നു കൊച്ചുകുട്ടിയുടെ അവസ്ഥയിലായിരുന്നു എന്ന വസ്തുത ഇവരാരും അറിയാത്തതു നന്നായി!...’ രണ്ടു മൺിവരെ തുടർച്ചയായി നടന്ന യോഗം, രണ്ടുമൺിക്ക് ഉച്ചക്കഷണത്തിനു പിരിഞ്ഞു.

രണ്ടുമൺിക്ക് അല്പം മുമ്പ് മുറിയുടെ കണ്ണാടിവാതിൽ തള്ളിത്തുറന്ന് ആരോ അക്കത്തെക്കു വരാനൊരുങ്ങി. ചക്രവർത്തിയുടെ ചിത്രത്തിനും നീതിദേവതയുടെ പ്രതിമയ്ക്കും

ചുവട്ടിൽ നിരന്നിരുന്ന അംഗങ്ങൾ മുഷിച്ചിലൊഴിവാക്കാൻ കിട്ടിയ അവസരമെന്നമട്ടിൽ വാതിൽക്കലേക്കു നോക്കി. പക്ഷെ, ആ നിമിഷം, ദ്രാഹപാലകൻ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട് അതിക്രമിച്ചു കടന്നയാളെ പുരത്താക്കി വാതിലാച്ചു.

റിപ്പോർട്ട് വായിച്ചു തിരന്നപ്പോൾ ഒബ്ലോൺസ്‌കി എഴുന്നേറ്റു മുൻനിവർത്തി വർത്തമാനകാലത്തു ശക്തിയാർജിച്ചുവന്ന സ്വത്രന്തചിന്താഗതിയെ പ്രശംസിച്ചു രണ്ടുവാക്കു പറഞ്ഞു, ഒരു സിഗരറ്റുടുത്തു കത്തിച്ചു തന്റെ സ്വകാര്യമുറിയിലേക്കു തിരിച്ചു. രണ്ടു സഹപ്രവർത്തകർ—പ്രായംചെന്ന, കരിനാധ്യാനിയായ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ നികിത്തിനും ബൈഡ്ചേംബറിലെ അംഗം ശ്രീനേവിച്ചും അനുഗമിച്ചു.

“ഭക്ഷണം കഴിത്തു കാര്യപരിപാടി പുർത്തിയാക്കാൻ സമയം കിട്ടും.” ഒബ്ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞു.

“യാരാളം സമയമുണ്ട്.” നികിത്തിൻ പറഞ്ഞു.
“അരയാളാരു തെമ്മാടിയായിരിക്കണം, ആ ഹോമിൻ.”
പരിഗണനയിലുള്ള ഒരു കേസിലെ കക്ഷിയെ
പരാമർശിച്ചായിരുന്നു ശ്രീനേവിച്ചിന്റെ അഭിപ്രായപ്രകടനം.

അങ്ങനെ മുൻകൂട്ടി ഒരഭിപ്രായം രൂപീകരിക്കുന്നതു ശരിയല്ലെന്ന് ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ മുവഭാവം സൂചിപ്പിച്ചു,
മറുപടിയോന്നും പറഞ്ഞതില്ല.

“ആരാൺ അല്പം മുമ്പ് അകത്തുവന്നത്?”
ദ്രാഹപാലകനോട് ഒബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു.

“ഞാനിവിടെനിന്ന് ഓന്നുമാറിയതിനിടയ്ക്ക് ആരോ ഓരാൾ
അനുവാദം വാങ്ങാതെ കടന്നുവന്നു. അങ്ങയെ കാണണമെന്നു
പറഞ്ഞു. മെന്നർമാർ പുരത്തുവന്നതിനുശേഷമാകാമെന്നു
ഞാൻ...”

“അരയാളവിടെപ്പോയി?”
“ഹാളിലുണ്ടായിരിക്കും. ഇപ്പോഴിവിടെ ചുറ്റിനടക്കുന്നതും
കണ്ണു. ഓ, അതാ നിലക്കുന്നു.” ചുരുംടതാടിയുള്ള
ബലിഷ്ഠംകായനായ ഓരാളെ ദ്രാഹപാലകൻ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു.
ആട്ടിന്റെതാലിന്റെ കോട്ട് ഉറരാതെ നിന്നിരുന്ന ആ മനുഷ്യൻ
കരിക്കൽപടികളിലുടെ ഓടികയെറി വന്നു. കൈയിലൊരു
ഫയലുമായി താഴേക്കിരഞ്ഞിയ ഒരു മെലിഞ്ഞ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ,
ഓടിവന്നയാളുടെ പാദങ്ങളിൽ അവജ്ഞയോടെ കണ്ണോടിച്ചിട്ട്,
ഉത്തരവുപ്പര്തിക്കഷിച്ചിട്ടെന്നപോലെ, മുകളിൽനിന്ന്
ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ നേർക്കുന്നോക്കി. ആഗതനെ

തിരിച്ചറിഞ്ഞ ഓബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ കരുണാർദ്ദമായ മുഖം കസവുകരയുള്ള കൃപായത്തിനു മുകളിൽ പുർവാധികം പ്രകാശമാനമായി കാണപ്പെട്ടു.

“അതവന്നതനു! ലെവിൻ! അവസാനം അവനിങ്ങനെയാണെന്നു സമീപിക്കുന്നയാളെ ഒരു കുസ്യതിച്ചിരിയോടെ നോക്കി ലെവിൻ ചോദിച്ചു: “ഈ ഗുഹയിൽ വന്നു താനെങ്ങനെ എന്ന കണ്ണത്തി?” സ്നേഹിതന്റെ കൈകൾ പിടിച്ചുമർത്തിയതു പോരെന്നുതോന്നി അയാളെ ഗാധം പുണ്ടന്നു ചുംബിച്ചിട്ടു കുശലാനേഷണം തുടങ്ങി: “എന്നെന്നു നേരമായോ വന്നിട്ട്?”

“ഈപ്പോൾ വന്നതെയുള്ളു; തന്നെ കാണാൻ കൊതിയായി.” ആത്മമന്ത്രിയുന്നതെന്നതാണ്, എന്നാൽ, അസ്യസ്ഥതയോടെ നാലുപാടും നോക്കിക്കൊണ്ടു ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“വരു, എന്റെ മുൻഡിലേക്കുപോകാം.” ചങ്ങാതിയുടെ നാണ്നതെയും തജ്ജന്യമായ ക്ഷാഭതെത്തെയുംകുറിച്ചറിയാമായിരുന്ന ഓബ്ലോൺസ്‌കി എന്തോ വിപത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടുത്താനെന്നപോലെ അയാളുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ച് അകത്തെക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.

അരുപ്പതുവയസ്സായ വ്യദിനും ഇരുപ്പതുകാരനായ യുവാവും നടമാരും മന്ത്രിമാരും വ്യാപാരികളും പ്രഭുസഭാംഗങ്ങളും ഓബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ സുഹൃദ്വലയത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരുന്നു, തന്നോടൊപ്പം ഷാബനയിൻ കുടിച്ച സകലമാനപേരോടും അയാൾ അടുത്തിടപഴകി. പരിചയക്കാരെ അടുത്തിരുത്തി ഷാബനയിൻ കുടിക്കുകയും ചെയ്തു. പകേശ, തന്റെ കീഴ്ജീവനക്കാരുടെ മുന്നിൽവച്ചു കുപ്രസിദ്ധരായ കൂടുകാരെന്നു തമാശയായി വിളിച്ചിരുന്ന ചിലരെ കണ്ണുമുട്ടാനിടവനാൽ, അവർക്കു തന്നെക്കുറിച്ചു തെറ്റില്ലാരെന്നുണ്ടാകാത്തവിധം സ്വത്സനിഭവമായ ലിതിയിൽ അവരെ കൈകാര്യം ചെയ്യാനും അയാൾക്കറിയാമായിരുന്നു. പകേശ, കുപ്രസിദ്ധനായ ഒരു കൂടുകാരനല്ല ലെവിൻ. എങ്കിലും കീഴ്ജീവനക്കാരുടെ സാന്നിധ്യത്തിൽ ലെവിനുമായുള്ള അടുപ്പം പരസ്യമാക്കാൻ താൻ തയ്യാറാവുകയില്ലെന്ന് അയാൾക്കു സംശയമുണ്ടാകുന്നതോന്നി. അതിനാലാണ് ലെവിനെ ധ്യതിയിൽ തന്റെ സ്വകാര്യമുറിയിലേക്കു വിളിച്ചുകൊണ്ടുപോയത്.

എതാണ്ട് സമ്പ്രായക്കാരാണ് ലെവിനും ഓബ്ലോൺസ്‌കിയും. ഷാബനയിൻവഴി മാത്രമുള്ള ബന്ധമല്ല അവരുടേത്. നന്നെ ചെറുപ്പത്തിൽത്തന്നെ അവർ കൂടുകാരായി. സ്വഭാവത്തിലും

അഭിരൂചിയിലുമുള്ള ദിനതകളെ അതിജീവിച്ച് അവരുടെ
 സഹയുദ്ധം ശക്തിയാർജ്ജിച്ചു. അതേസമയം, വ്യത്യസ്ത
 ജീവിതത്തുറകളിൽ വ്യാപരിക്കൂന്നവർക്കിടയിൽ
 സംഭവിക്കാറുള്ളതുപോലെ വിവാദങ്ങളുണ്ടാകുന്നേം. കുടുകാരന്റെ പ്രവർത്തനത്തെ സാധുകരിക്കുമെങ്കിലും
 ഉള്ളിന്നുയുള്ളിൽ അതിനെ വെറുക്കുകയും ചെയ്തുപോന്നു.
 തന്റെ ജീവിതരീതിയാണു ശരിയെന്നും അപരന്നേതു
 വ്യാമോഹമാണെന്നും ഓരോരുത്തരും വിശ്വസിച്ചു. ലൈഖിനെ
 കണ്ണുമുട്ടുന്നേം ഫലാന്തരം ചുണ്ടുകളിൽ പരിഹാസം കലർന്ന ഒരു ചിരി വിടരും. ലൈഖിൻ ഇടയ്ക്കാക്കേ
 മോസ്കോയിലേക്കു വരും. നാട്ടിൻപുരത്ത് അയാൾക്ക് എന്തു
 ജോലിയാണെന്ന് ഫലാന്തരം കിട്ടുകയും അറിഞ്ഞുകൂടാ.
 അറിയാനാട്ടു താൽപര്യമില്ല. ലൈഖിൻ എല്ലായ്പോഴും
 ആവേശത്തോടെയാണു മോസ്കോയിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടാറുള്ളത്.
 ധൃതിപിടിച്ച്, തെള്ളു നാണത്തോടെ സ്വന്തം നാണത്തിലുള്ള
 അമർഷത്തോടെ, തികച്ചും പുതിയ അപ്രതീക്ഷിതമായ ചില
 അഭിപ്രായങ്ങളുമായാണു വരവ്. ഫലാന്തരം കൈശ്ചക്കാൻ
 കളിയാക്കുമെങ്കിലും അതെല്ലാം കേൾക്കാൻ
 അയാൾക്കിഷ്ടമാണ്. അതുപോലെ, സന്നഹിതന്റെ
 നഗരത്തിലെ ജീവിതത്തെയും നിരർത്ഥകമായ
 ഔദ്യോഗികകൃത്യങ്ങളും ലൈഖിൻ വെറുക്കുന്നു—
 പരിഹസിക്കുന്നു. ആത്മവിശ്വാസത്തോടെയും
 തുറന്നമന്നേറ്റാടെയുമുള്ളതാണ് ഫലാന്തരം കിട്ടുകയും
 പരിഹാസമകിൽ, ലൈഖിന്റെ പരിഹാസം അനിശ്ചിതത്വവും
 ചിലപ്പോൾ കോപം കലർന്നതുമാകും.

“ഞങ്ങൾ എത്രയോ കാലമായി തന്നെ
 കാത്തിരിക്കുകയാണ്.” സ്വകാര്യമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച ഉടൻ
 ആപത്തോഴിന്തന്നു കാണിക്കാനെന്ന മട്ടിൽ ലൈഖിന്റെ
 കൈയിലെ പിടിവിട്ട ഫലാന്തരം പറഞ്ഞു: “തന്നെ
 കണ്ണതിൽ വളരെ വളരെ സന്തോഷം. പിന്നെ, എന്താക്കയുണ്ട്
 വിശേഷം? എപ്പോഴാണു വന്നത്?”

ലൈഖിൻ ഒന്നും മിണ്ഡാതെ മുൻയിലുണ്ടായിരുന്ന
 ഫലാന്തരം കിട്ടു സഹപ്രവർത്തകരെ, പ്രത്യേകിച്ച്
 അഗ്രവള്ളത്ത് മഞ്ഞനിറത്തിലുള്ള നീണ്ട നവങ്ങളൊടുകൂടിയ
 നീണ്ടുവെള്ളുത്ത വിരലുകൾക്കാണു കൂപ്പായത്തിലെ തിളങ്ങുന്ന

ബട്ടണുകൾ തിരുപ്പിടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുനിന്ന്, സുമുഖനായ ശ്രീനേവിച്ചിന്റെ കൈകളിൽ നോക്കി.

ലെവിന്റെ നോട്ടത്തിൽ ശ്രദ്ധിച്ച ഓബ്ലോൺസ്‌കി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു: “അംഗ, അതുവിട്ടുപോയി, എന്നർ നിങ്ങളെ പരിചയപ്പെടുത്തിയില്ല.” എൻ്റെ സഹപ്രവർത്തകർ— മിലിപ്പ് ഇവാനിച്ച് നികിത്തിൻ, മീവേൽ റൂസാനിസ്സാവിച്ച് ശ്രീനേവിച്ച്.” എന്നിട്ട് ലെവിന്റെ നേർക്കുതിരിഞ്ഞു, “കോൺസ്ലൈന്റുകൾ ഡിമിടിച്ച് ലെവിൻ, സെംഗ്ല്യൂവോ^{*}യിലെ സജീവാംഗം. നൂറ്റാംപത്തു പാണ്ട് ഭാരം ഒറ്റക്കെക്കാണ്ട് ഏടുത്തുയർത്താൻ കെല്പപുള്ള കായികാഭ്യാസി, കാലിവളർത്തലിൽ തൽപരൻ എൻ്റെ സ്നേഹിതൻ സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച് കോൺസ്ലൈവിന്റെ സഹോദരൻ.”

“വളരെ സന്തോഷം.” കൂടുതലിൽ പ്രായംചെന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥൻ പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങളുടെ സഹോദരൻ സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചിനെ പരിചയപ്പെടാനുള്ള ഭാഗ്യം എന്നിക്കുണ്ടായിട്ടുണ്ട്.” നീം നവങ്ങളോടുകൂടിയ മെലിഞ്ഞു നീം കൈകൾനീട്ടി ശ്രീനേവിച്ച് പറഞ്ഞു.

ലെവിൻ നിരുമേഷഭാവത്തിൽ ഹസ്തദാനം ചെയ്തിട്ടും ഓബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ നേർക്കുതിരിഞ്ഞു. ചിറ്റമ്മയുടെ മകനും റഷ്യയാട്ടുകൾ പ്രശസ്തനുമായ ആ എഴുത്തുകാരനെ ലെവിനു വലിയ ബഹുമാനമായിരുന്നുകും കോൺസ്ലൈവിന്റെ ഒരു സഹോദരനെന്ന നിലയ്ക്കല്ലാതെ, കോൺസ്ലൈന്റുകൾ ലെവിൻ എന്ന സ്വന്തം പേരിൽ അറിയപ്പെടാനാണ് അയാൾക്കു താൽപര്യം.

“ഇല്ല, എന്നിപ്പോൾ സെംഗ്ല്യൂവോയിലില്ല. അവരിൽ പലരോടും പിണങ്ങി. അവരുടെ മീറ്റിങ്ങിനൊന്തും ഇപ്പോൾ പോകാറില്ല.” അയാൾ സ്നേഹ ഫിതനോടു പറഞ്ഞു.

“ഇതു പെട്ടെന്നു പിണങ്ങിയോ? എന്താണു കാരണം?” ഓബ്ലോൺസ്‌കി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

“അതോരു നീം കമയാണ്. പിന്നീടൊരിക്കൽ പറയാം,” എന്നായിരുന്നു ലെവിന്റെ മറുപടിയെക്കിലും അപ്പോൾതന്നെ പറയാൻ തുടങ്ങി: “ചുരുക്കിപ്പിരിഞ്ഞതാൽ, സെംഗ്ല്യൂവോയെക്കാണ്ട് ഒന്നും നടപ്പില്ലെന്ന് എന്നിക്കു ബോധ്യം വന്നു. വെറും പിള്ളാരുകളി. എത്രൊ പാർലമെന്റാണൊന്നാണു ഭാവം. ആ കളിയിൽ പകുചേരാൻ എന്നിക്കു തീരെ താൽപര്യമില്ല.

നക്കാപ്പിച്ചകൊടുത്ത് അതളുകളെ സ്വാധീനിക്കാനുള്ള ഓരോരോ പദ്ധതികൾ! മുമ്പ് ജയ്ജിമാരെയും മറ്റും അങ്ങനെ നിയമിച്ചിരുന്നു. ഇപ്പോൾ സെംസ്റ്റ്‌വോയും. കൈക്കുലിയല്ല, ജോലി ചെയ്യാതെ ശ്രദ്ധം പറ്റുന്ന ഏർപ്പാട്!"

"ഓഹോ! ഇപ്പോൾ താനൊരു യാമാസ്ഥിതികനായെന്നു തോന്നുന്നു!" ഒമ്പലോൻസ്കി പറഞ്ഞു: "അതിനെക്കുറിച്ചു നമുക്കു പിന്നീടു സംസാരിക്കാം."

"അതേയതേ, പിന്നീട്!... പിനെ, എന്നിക്കു തനെ കാണേണ്ട കാര്യമുണ്ടായിരുന്നു." ശ്രീനേവിച്ചിന്റെ കൈയിൽ അരപ്പോട് നോക്കിക്കൊണ്ടു ലെവിന് പറഞ്ഞു.

ലെവിന്റെ പുതിയ വേഷവിധാനത്തെ, ഒരു പ്രത്യേക തുന്നൽക്കാരന്റെ നിർമ്മിതിയാണെന്നു സ്പഷ്ടം—കുതുഹലത്തോടെ നോക്കി ചിരിയുള്ളിലൊതുക്കി ഒമ്പലോൻസ്കി ചോദിച്ചു: "അതുശരി. ഇനിയോരിക്കലും യുറോപ്യൻ വേഷം ധരിക്കുകയില്ലെന്നല്ലോ താൻ പറഞ്ഞിരുന്നത്? എന്നിട്ടിപ്പോൾ അതിലും മാറ്റം വന്നു!"

ലെവിന്റെ മുഖം നാണംകൊണ്ടു ചുവന്നു. മുതിർന്നവർ അവരിയാതെ നാണിക്കുന്നതുപോലെയല്ല, പരിഹാസ്യമാണു തങ്ങളുടെ നാണമെന്നിണ്ട് അതിന്റെ പേരിൽ കൂടുതൽ നാണിച്ചു കരച്ചിലിന്റെ വക്കത്തെത്തുന്ന കൂട്ടികളെപ്പോലെ. വിവേകശാലിയായോരു പുരുഷന്റെ മുഖത്തെ ശ്രീശൂസഹജമായ നാണം വിചിത്രമായോരു കാഴ്ചയായതുകൊണ്ട് ഒമ്പലോൻസ്കി മുഖം തിരിച്ചു.

"നമുക്ക് എവിടെവച്ചാണു നേരിട്ടു സംസാരിക്കാൻ പറ്റുന്നത്?" ലെവിന് ചോദിച്ചു: "വളരെ വളരെ പ്രധാനപ്പെട്ട ഒരു കാര്യം പറയാനുണ്ട്."

ഒമ്പലോൻസ്കി ആലോചിക്കുന്നതായി ഭാവിച്ചു. "ലഭ്യിനു ഗുരിന്റെയവിടപ്പോകാം. അവിടെയിരുന്നു സംസാരിക്കാം. മുന്നുമണിവരെ താൻ ഫേയാണ്."

"അതു പറില്ല." ഒരു നിമിഷം ചിന്തിച്ചിട്ട് ലെവിന് പറഞ്ഞു: "എന്നിക്കു മറ്റാരിടത്തുപോകാനുണ്ട്."

"എക്കിൽ, അത്താഴം നമുക്കൊന്നിച്ചാവാം."

"അത്താഴമോ? പക്ഷേ, എന്നിക്കു കൂടുതലൊന്നും പറയാനില്ല. ഒന്നൊ രണ്ടോ വാക്കുകൾമാത്രം... തന്നൊടൊരു കാര്യം ചോദിക്കണം. വിശദമായി പിന്നീടു സംസാരിക്കാം."

“ശരി, ആ ഒന്നോ രണ്ടോ വാക്കുകൾ ഇപ്പോൾ പറയുക. അത്താഴസമയതൽ കൂടുതൽ സംസാരിക്കാം.”

“രണ്ടു വാക്കുകൾ... അതു പ്രത്യേകിച്ചാനുമില്ല,” നാണത്തിൽനിന്നു പുറത്തുകടക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിൽ ലെവിൻ്റെ മുഖം കൂടുതൽ വിവർണ്ണമായി.

“ഷൈർബാക്സ്കികൾ എന്തു ചെയ്യുന്നു? എല്ലാർക്കും സുവാണ്ണോ?”

ഒബ്ലോൺസ്കിയുടെ ഭാര്യയുടെ അനിയത്തി കിറ്റിയുമായി ലെവിൻ പ്രണയത്തിലാണെന്നു നേരത്തെത്തന്നെ അയാൾക്കരിയാം. ഒബ്ലോൺസ്കി ചെറുതായെന്നു ചിരിച്ചു. അയാളുടെ കണ്ണുകൾ സന്തോഷംകൊണ്ടു തിളങ്കി.

“താൻ രണ്ടുവാക്കു പറത്തു. പക്ഷേ, മറുപടിക്കു രണ്ടുവാക്കു പോരാ... എക്സ്ക്യൂസ്മി...”

സെക്രട്ടറി അക്കത്തുവന്നു. പ്രകടമായ ബഹുമാനത്തോടെ, എന്നാൽ ഓഫീസ്‌കാര്യങ്ങളിൽ മേലധികാരിയെക്കാൾ തനിക്കാണു കൂടുതൽ വിവരമുള്ളതെന്ന ധാരണയുടെ ഫലമായ (എല്ലാ സെക്രട്ടറിമാർക്കും പൊതുവായുള്ള) അഹംഖോദ്യത്തോടെ എതാനും കടലാസ്സുകളുമായി ഒബ്ലോൺസ്കിയെ സമീപിച്ചു സംശയനിവാരണം നടത്തുന്ന മട്ടിൽ ചില ബുദ്ധിമുട്ടുകളെക്കുറിച്ചു വിശദീകരിക്കാൻ തുടങ്കി. ഒബ്ലോൺസ്കി, അതു മുഴുവൻ കേൾക്കാതെ, സ്നേഹപൂർവ്വം കൈയെടുത്തു വിലക്കി ഒരു ചിരിയോടെ, സൗമ്യമായി പറത്തു:

“വേണ്ട, ഞാൻ പറത്തതുപോലെ ചെയ്തോളു്.” അതിനെക്കുറിച്ചുള്ള തന്റെ കാഴ്ചപ്പൂർവ്വ ചുരുക്കി ചില വാക്കുകളിൽ വ്യക്തമാക്കിയിട്ടു പേപ്പർ ദുരേക്കു നീക്കിവച്ച് അന്തിമമായി പറത്തു: “അതേ, ദയവുചെയ്ത് അങ്ങനെ ചെയ്താൽ മതി സാക്കി നികിത്തിച്ചു്.”

സെക്രട്ടറി പരുങ്ങലോടെ പുറത്തിരഞ്ഞി. ഒബ്ലോൺസ്കി സെക്രട്ടറിയുമായി സംസാരിക്കുന്നതിനിടയ്ക്ക് സ്വന്തം നാണത്തെ കീഴ്പ്പെടുത്തിയ ലെവിൻ എഴുന്നേറ്റ് ഒരു കണ്ണരയുടെ പിരക്കിൽ രണ്ടു കൈകളും പിടിച്ച് അല്പപം കുന്നിഞ്ഞുനിന്ന് പുച്ചിഭാവത്തിൽ അതു ശ്രദ്ധിക്കാൻ തുടങ്കി.

“നിങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതൊന്നും എന്നിക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല.” ലെവിൻ ചുമലുകൾ കുലുക്കിക്കൊണ്ടു പറത്തു: “വലിയ ഗൗരവമുള്ളതുപോലെ?”

“ഗൗരവമുള്ളതല്ലോ?”

“ഓന്നുമല്ല.”

“തനികങ്ങങ്ങന്തോന്നും. പക്ഷേ, ഞങ്ങൾക്കിവിടെ ഓന്നിനും സമയം തികയുന്നില്ല.”

“വെറും കടലാസ്സുജോലി! പിനെ ഇത്തരം ജോലികളിൽ തനിക്കൊരു പ്രത്യേക വാസനയുണ്ട്.”

“എനിക്ക് എന്തിന്റെയെങ്കിലും കുറവുണ്ടാണോ താൻ പറയുന്നത്?”

“ഉണ്ടായിരിക്കാം.” ലെവിന് പറഞ്ഞു: “എക്കിലും തന്റെ സ്ഥാനലഭ്യിയിൽ താൻ അഭിനന്ധിക്കുന്നു. എന്തേ ചങ്ങാതി ഇത്രയും വലിയ ഓരാളാണെന്നതിൽ എനിക്കെലിമാനമുണ്ട്.” ഒപ്പ്‌ലോൺസ്‌കിയുടെ മുവത്തുനോക്കാൻ ഒരു വിഹ്മലശ്രമം നടത്തിക്കൊണ്ട് അയാൾ തുടർന്നു: “അതിരിക്കെട്ട്, താൻ ചോദിച്ചതിനു മറുപടി പറഞ്ഞില്ല?”

“ശരി—ശരി! അല്പപം കഴിഞ്ഞതാൽ താനും ഇതേ പദവിയിലെത്തും. പക്ഷേ, തനിക്ക് ഇതൊക്കെ നിസ്സാരം. കരാസിന് ജീല്ലയിൽ മുവായിരു ഡെസ്യാറ്റിന്^{*} ഭൂമിയുണ്ട്. ഉച്ച മാംസഫേശറികളുണ്ട്! ഒരു പ്രതിശോധവയസ്സുകാരിയുടെ ഉമ്രഷ്മയുണ്ട്. എക്കിലും എന്നുകൂടിലുമൊരിക്കൽ താനും ഈ അവസ്ഥയിലെത്താതിരിക്കില്ല... ഓ താൻ ചോദിച്ച കാര്യം... ഓന്നിനും ഒരു മാറ്റവുമില്ല. എന്നാലും ഇത്രനാളും ഇങ്ങോടുവരാൻ തോന്നാത്തതു കഷ്ടമായി.”

“അതെന്തുകൊണ്ട്?” ലെവിന് പരിഭ്രമിച്ചു.

“ഓ, ഓന്നുമില്ല—” ഒപ്പ്‌ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞു: “അതിനെക്കുറിച്ചു നമുക്കു പിന്നീടു സംസാരിക്കാം. ഇപ്പോഴിങ്ങോടുവരാൻ കാരണമെന്തനു പറയും.”

“അതിനെക്കുറിച്ചും നമുക്കു പിന്നീടു സംസാരിക്കാം.” ലെവിന്റെ മുഖം വീണ്ടും തുടുത്തു.

“ശരി, അതു ന്യായംതന്നെ,” ഒപ്പ്‌ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞു: “തനിക്കരിയാമല്ലോ, താൻ തന്നെ വീട്ടിലേക്കു കഷണിക്കുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, എന്തേ ഭാര്യയ്ക്കു നല്ല സുവമില്ല. നോക്കെട്ട്... അവരെ കാണണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ, വൈക്കിട്ടു നാലുമുതൽ അഞ്ചുവരെ സുവോളജിക്കൽ ഗാർഡൻസിലുണ്ടാവും. കിറ്റി അവിടെ സ്കേറ്റിങ്ങിനുവരും. നിങ്ങളേങ്ങോടുപോയാൽ മതി. താനവിടെ വരാം. നമുക്കൊന്നിച്ച് എവിടെയെങ്കിലും പോയി അത്താഴം കഴിക്കാം.”

“അതുകൊള്ളാം. നമുക്കവിടെ വച്ചുകാണാം.”

“മറക്കലേ! യൃതിപിടിച്ചു മടങ്ങിപ്പോയ്ക്കളെയരുത്!”
ഒബ്ലോന്സ്കി പിന്നാലെ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു.

“ഇല്ലയില്ല.” ലെവിൻ മുറിക്കുപുറത്തിരങ്ങി
വാതിൽക്കലെത്തിയപ്പോഴാണ് ഒബ്ലോന്സ്കിയുടെ
സഹപ്രവർത്തകരോടു യാത്ര പറഞ്ഞില്ലനോർത്തത്.

“നല്ല ഉത്സാഹശാലിയാണെന്നു തോന്നുന്നു.” ലെവിൻ
പോയപ്പോൾ ഗ്രിനേവിച്ച് പറഞ്ഞു.

“അതുപിനെ പറയാനുണ്ടാ?” ഒബ്ലോന്സ്കി
തലകുലുക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു, “ഭാഗ്യവാനാണ്. കരാസിന്
ജില്ലയിൽ മുവായിരം ഡെസ്യാറ്റിന് ഭൂമി സ്വന്തമായുണ്ട്. ചെറുപ്പം,
നല്ല ആരോഗ്യവും! നമ്മപ്പോലെയല്ലോ!”

“നിങ്ങൾക്കെന്തിന്റെ കുറവാണ് റൂപിഫർ അർക്കയേവിച്ച്?”
“ങ്ങു സുവവുമില്ല. എന്താരു ദുരിതം!” ഒബ്ലോന്സ്കി
നെടുവീർപ്പിട്ടു.

* ജില്ല കൗൺസിലിനു തുല്യമായ ഒരു പ്രതിനിധിസഭ.

* ഉദ്ദേശം 2 3/4 ഏക്കർ.

അത്ര

പ്രകാശത്തിൽ വന്നതെന്തിനാണോ ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ ചോദ്യത്തിന്, “തന്റെ ഭാര്യാസഹോദരിയെ കാണാൻ” എന്നു മറുപടി പറയാൻ സാധിക്കാത്തതിൽ ലെവിനു നാണമുണ്ടായി. അങ്ങനെ നാണിച്ചതിൽ തന്നോടുതന്ന ദേശ്യപ്പെടുകയും ചെയ്തു. വാസ്തവത്തിൽ, അയാളുടെ സന്ദർശനോദ്ദേശ്യം അതു മാത്രമായിരുന്നു.

മോസ്കോയിലെ പുരാതനങ്ങളായ രണ്ട് ആധ്യകൂടുംബങ്ങളായിരുന്നു ലെവിനുകളും ഷൈർബാക്സ്കികളും. എല്ലാക്കാലത്തും അവർ പരസ്പരം ഉറ്റസ്ഥാപ്യം പുലർത്തിപ്പോന്നു. ലെവിന്റെ യൂണിവേഴ്സിറ്റി വിദ്യാഭ്യാസകാലത്ത് അവരുടെ ബന്ധം കൂടുതൽ ദ്രഘതരമായി. ഡോളിയുടെയും കിറ്റിയുടെയും സഹോദരൻ പ്രിൻസ് ഷൈർബാക്സ്കിയും ലെവിനും സഹപാർികളായിരുന്നു. ഷൈർബാക്സ്കി കൂടുംബത്തെ മൊത്തത്തിൽ—പ്രത്യേകിച്ചും അവിടത്തെ സ്ക്രീകളെ—ലെവിൻ സ്നേഹിച്ചു. അയാൾക്കു സ്വന്തം അമ്മയെ കണ്ണ ഓർമയില്ല. ഒരു സഹോദരിയുള്ളത് എത്രയോ വയസ്സിനു മുത്തതാണ്. ബാല്യത്തിൽ അച്ചുനമ്മാർ മരിച്ചുപോയ ലെവിൻ, അഭിജാതവും വിദ്യാസന്ധനവുമായ ഒരു കൂടുംബത്തെ ആദ്യമായി പരിചയപ്പെടുന്നതു ഷൈർബാക്സ്കിയുടെ വീട്ടിലായിരുന്നു. അവിടെയുള്ള എല്ലാവരും വിശ്രിഷ്ട സ്ക്രീകൾ, കാവ്യാത്മകമായ ഒരു മുട്ടുപടം അണിഞ്ഞു നടക്കുന്നവരാണെന്ന് അയാൾക്കുണ്ടോന്നി. എല്ലാം തിക്കെത്ത മഹിളാരത്തനങ്ങളാണ് ആ മുട്ടുപടത്തിനു പിന്നിലെന്ന് അയാൾ സങ്കല്പിച്ചു. മുന്നു യുവതികളും ഒന്നിടവിട്ട ദിവസങ്ങളിൽ ഫ്രഞ്ച് സംസാരിക്കുന്നു; ഒരു നിശ്ചിത സമയത്ത് അവരെ ഫ്രഞ്ച് സാഹിത്യവും സംഗീതവും ചിത്രകലയും നൃത്തവും പരിപ്പിക്കാൻ അധ്യാപകർ വരുന്നു; ഒരു നിശ്ചിതസമയത്തു മിസ്ലിനോൺ എന്ന സ്ക്രീയുടെ അക്കന്നടിയോടെ സാറ്റിൻ ഉടുപ്പുകളിന്ത്ത

യുവതികളെ(യോളി ഒരു നീളൻ കൂപ്പായവും നടാലി പ്രായേണ ഇരകം കുറഞ്ഞ ഉട്ടപ്പും കിറ്റി ഇരുക്കിയ ചുവന്ന കാലുരകളിൽ പൊതിഞ്ഞ ഭംഗിയുള്ള കൊച്ചുകാലുകൾ പുർണ്ണമായും പുരമേ കാണുന്ന തരത്തിലുള്ള തീരെ ഇരകം കുറഞ്ഞ ഉട്ടപ്പുമാണിട്ടുന്നത്) ഒരു കുതിരവണിയിൽ ദ്വർസ്സകോയ് നടപ്പാതയിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുന്നു. ദ്വർസ്സകോയ് നടപ്പാതയിൽ അങ്ങോട്ടുമുഖ്യമായി നടക്കുന്ന യുവതികൾക്കു തൊഴ്ചിയിൽ സുവർണ്ണമുദ്രയണിഞ്ഞ ഒരു ഭൂത്യൻ അകമ്പടി സേവിക്കുന്നു—നിശ്ചായമായ ഈ ലോകത്തു നടക്കുന്ന ഇംഗ്രേഷൻഡവങ്ങൾ അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ലെങ്കിലും അവിടെ നടക്കുന്നതെല്ലാം മനോഹരമാണെന്നയാൾ വിശ്വസിച്ചു. അവയിലെ നിശ്ചായതയെ സ്നേഹിച്ചു.

വിദ്യാർത്ഥിയായിരുന്നപ്പോൾ അയാൾ മുത്തപ്പെണ്ണകൂട്ടി യോളിയെ പ്രണയിക്കാൻ തുടങ്ങിയതാണ്. പക്ഷേ, അപ്പോഴേക്കും ഒബ്ലോൺസ്കിയുമായുള്ള അവളുടെ വിവാഹം നടന്നു. തുടർന്ന് അയാൾ രണ്ടാമതെന്ന പെൺകൂട്ടിയെ പ്രേമിച്ചു. സഹോദരിമാരിലോരാളെ പ്രേമിക്കണമെന്നല്ലാതെ, അതാരാക്കണമെന്ന് അയാൾക്കു തീർച്ചയില്ലായിരുന്നു. പക്ഷേ, നടാലി, നയതന്ത്രജ്ഞതനായ ലവോവിനെ വിവാഹം ചെയ്തു. ലവിന് യുണിവേഴ്സിറ്റി വിദ്യാഭ്യാസം പുർത്തിയാക്കിയപ്പോൾ കിറ്റി ഒരു കൊച്ചുകൂട്ടിയായിരുന്നു. പെൺകൂട്ടികളുടെ സഹോദരൻ ഷശർബാക്സ്കി നേവിയിൽ ചേർന്ന് അധികനാൾ കഴിയുന്നതിനുമുമ്പ് ബാൾട്ടിക്കിൽ മുങ്ങിമരിച്ചു. ലവിനും ഒബ്ലോൺസ്കിയും സുഹൃത്തുകളാണെങ്കിലും ഷശർബാക്സ്കിയുടെ മരണശ്രഷ്ടം അയാൾ ആ വീട്ടിൽ വല്ലപ്പോഴുമേ വരാറുള്ളു. ഈക്കാലും ആദ്യം മോസ്സകോയിൽ വനപ്പോഴാണ് അവിടെന്നത് മുന്നുസഹോദരിമാരിൽ ആരാണു തന്റെ പ്രണയിനിയാകാൻ വിധിക്കപ്പെട്ടവളെന്ന് അയാൾ തിരിച്ചറിഞ്ഞതു.

നല്ലാരു കുടുംബത്തിൽ ജനിച്ച സാമാന്യം സന്ധനനായ, ഒരു മുപ്പത്തിരണ്ടുകാരൻ പ്രിൻസല്ല് ഷശർബാക്സ്കായയെ വയുവായി ലഭിക്കാൻ യാതൊരു പ്രയാസവുമില്ലെന്നു തോന്നാം. എല്ലാംകൊണ്ടും അനുയോജ്യനായ ഒരു വരനാണന്യാൾ എന്നതിൽ തർക്കമെല്ല. പക്ഷേ, ലവിന് പ്രേമത്തിലായതുകൊണ്ട്, സർവഗുണങ്ങളും തിക്കത്തവളാണു കിറ്റിയെന്നും താൻ ഒരു നിസ്സാരജീവിയാണെന്നുമാണ്

അയാളുടെ ധാരണ. അവളോ മറ്റൊളംവരേ തന്നെ യോഗ്യനായി കരുതുകയില്ലെന്നയാൾ സംശയിച്ചു. ചിന്താക്കുഴപ്പത്തിൽപ്പെട്ട രണ്ടുമാസം മോസ്കോയിൽ താമസിച്ചു ദിനംപ്രതിയെന്നോനും കുടുംബസദസ്യുകളിൽ വച്ച് അവളെ സന്ധിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂലും ടുവിൽ പരാജയം സമ്മതിച്ചു നാട്ടിൻപുറത്തെക്കു മടങ്ങി.

ഉള്ളാസവത്തിയായ കിറ്റിക്കു യോജിച്ച വരെല്ല താനെന്ന് അവളുടെ ബന്ധുക്കൾക്ക് അഭിപ്രായമുണ്ടാകുമെന്നും തന്നെ സ്നേഹിക്കാൻ അവർക്കു സാധ്യമല്ലെന്നുമുള്ള ധാരണയാണ് ലെവിനെ പിന്തിരിപ്പിച്ചത്. തന്നിക്കു സ്ഥിരമായെങ്കു തൊഴിലോ പദവിയോ ഇല്ലാത്തത് ഒരു കുറവായി അവളുടെ മാതാപിതാക്കൾ കരുതും (എന്നാണ്ടിയാൾക്കു തോന്തിയത്). അയാൾക്കു വയസ്സു മുപ്പത്തിരണ്ടായി. പഴയ സുഹൃത്തുക്കൾക്കേന്തെന്ന ഏധിസിമാരോ ബാക്കിലെയോ രെയിൽവേയുടെയോ ഡയറക്ടർമാരോ, ഓബ്ലോന്റിന്കിയൈപ്പോലെ ഗവൺമെന്റ് ബോർഡുകളുടെ തലവന്മാരോ ആയപ്പോൾ (മറ്റൊളംവർ തന്നെക്കുറിച്ച് എന്താണു ചിന്തിക്കുന്നതെന്ന അയാൾക്കറിയാം). അയാൾ വെറുമെന്നു നാട്ടിൻപുറത്തെ പ്രമാണിയായി പശുക്കളെ വളർത്തിയും കടൽപ്പുള്ളുകളെ വേട്ടയാടിയും വീടുകൾ നിർമ്മിച്ചും സമയം ചെലവഴിക്കുന്നു. അതായതു കഴിവുകെട്ട്, സമൂഹത്തിന്റെ പ്രശ്നങ്ങിൽ ഒന്നിനും കൊള്ളാത്തവർ ചെയ്യുന്ന ജോലികളിലേർപ്പെട്ടു ജീവിക്കുന്ന, ഒരാൾ തന്നെപ്പോലെ അപ്രശ്രദ്ധിതനായ കേവലമെന്നു സാധാരണക്കാരനെ പ്രേമിക്കാൻ അസുലഭ സൗന്ദര്യാമമായ കിറ്റി തയ്യാറാവുകയില്ലെന്നു തീർച്ച. പോരെകിൽ, കിറ്റിയുമായി അയാൾക്കുണ്ടായിരുന്ന പഴയബന്ധം, അവളുടെ സഹോദരന്റെ സ്നേഹിതനായ ഒരു മുതിർന്ന വ്യക്തിയും ഒരു കൊച്ചുപെണ്ണകുട്ടിയും തമിലുള്ള ബന്ധമായിരുന്നു എന്നതും പ്രണയത്തിനു മറ്റാരു തടസ്സമായി തോന്തി. തന്നെപ്പോലെനു സാധാരണക്കാരനും ദയാലുവുമായ ഒരു പുരുഷനു ഒരു സുഹൃത്തെന്ന നിലയ്ക്കു മാത്രമേ സ്നേഹിക്കാൻ കഴിയു എന്നും താൻ കിറ്റിയെ സ്നേഹിക്കുന്നതുപോലെ അവർ തന്നെ സ്നേഹിക്കണമെങ്കിൽ, താനൊരു സുന്ദരനും ഗണനീയനായ ഒരു വ്യക്തിയുമായിരിക്കണമെന്നും അയാൾ വിചാരിച്ചു.

സ്ത്രീകൾ പലപ്പോഴും സാധാരണ പുരുഷരുമാരെ പ്രേമിക്കുന്നതായി അയാൾ കേട്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അതൊന്നും

വിശ്വസിച്ചില്ല. സ്വന്തം മാനദണ്ഡമനുസരിച്ച് അയാൾക്ക് അവികലസ്തന്റവും അസാധാരണതുവുമുള്ള സ്ത്രീകളെ മാത്രമേ പ്രേമിക്കാൻ കഴിയു.

പക്ഷേ, രണ്ടുമാസം നട്ടിന്തുപുറത്ത് ഒറ്റയ്ക്കു താമസിച്ചപ്പോൾ, നന്നെ ചെറുപ്പത്തിലുണ്ടായിരുന്ന പ്രേമമല്ല ഇപ്പോൾ തനിക്കുള്ളതെന്ന് അയാൾക്കു ഭോധ്യംവന്നു— ഇപ്പോഴയാളുടെ വികാരങ്ങൾ അയാളെ നിരന്തരം ശല്യപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അവൾ തന്റെ ഭാര്യയാകുമോ ഇല്ലയോ എന്ന് പ്രശ്നത്തിൽ തീരുമാനമാക്കാതെ ജീവിക്കാൻ വയ്ക്കുത്ത അവസ്ഥ, നിരാശയ്ക്കു കാരണം തന്റെ തോന്തരാണിനും തന്റെ അഭ്യർത്ഥന നിരസിക്കപ്പെടുമെന്നതിനു തെളിവൊന്നുമില്ലെന്നും അയാൾ മനസ്സിലാക്കി. അവളോടു നേരിട്ടു കാര്യം പറയാനും അവൾക്കു സമ്മതമാണെങ്കിൽ വിവാഹം കഴിക്കാനും നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ടാണ് ഇപ്പോൾ മോസ്കോയിലെത്തിയിട്ടുള്ളത്. അല്ലെങ്കിൽ... അവൾ തന്നെ തിരഞ്ഞെടുച്ചാൽ എന്തു സംഭവിക്കുമെന്നു ചിന്തിക്കാൻപോലും അയാൾക്കു ദൈരുമ്പില്ല.

എഴു

റോവിലത്തെ തീവണ്ടിക്കു മോസ്കോയിലെത്തിയ ലെവിൻ തന്നെക്കാൾ മുത്തെ അർധസഹാദരൻ കൊസ്റ്റിഷേവിൻ്റെ വീടിൽ തങ്ങാനുദ്ദേശിച്ച് അവിടേക്കുചെന്നു. വസ്ത്രം മാറിയിട്ടു വന്ന കാര്യം പറഞ്ഞെ ഉപദേശം തേടാനായി സഹാദരൻ്റെ പഠനമുറിയിൽ ചെന്നപ്പോൾ അവിടെ വേരാരാളുമുണ്ടായിരുന്നു. പ്രശസ്തനായെരുവു തത്ത്വശാസ്ത്രപ്രാഫസ്സർ. തത്ത്വചിന്താപരമായ ഒരു പ്രധാന പ്രശ്നത്തിനേലുള്ള തർക്കം പരിഹരിക്കാൻ വന്നതാണ്. ഭൗതികവാദികൾക്കെതിരെ ശക്തമായ വാദമുഖങ്ങൾ ഉന്നയിച്ചുകൊണ്ടു പ്രാഫസ്സർ ലേവനങ്ങളുള്ളിയിരുന്നു. ഏറ്റവും ഒടുവിലത്തെ ലേവനം വായിച്ച് സെർജിയസ് കൊസ്റ്റിഷേവ് പ്രസ്തുത ലേവനത്തിൽ ഭൗതികവാദികളോടു വളരെയധികം വിടുവിച്ച കാട്ടിയതായി കുറപ്പെടുത്തി പ്രാഫസ്സർക്കു കത്തെഴുതി. ഉടനെ അതിനൊരു വിശദീകരണം നല്കാനെന്തിയതാണു പ്രാഫസ്സർ. മനുഷ്യൻ്റെ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ മനഃശാസ്ത്രപരവും ശരീരശാസ്ത്രപരവുമായ പ്രതിഭാസങ്ങളെ പരസ്പരം വേർത്തിരിക്കുന്ന ഒരതിർവരമ്പുണ്ടാ, ഉണ്ടക്കിൽ എവിടെയാണ്ടിന്റെ സ്ഥാനം എന്നതാണു വിവാദവിഷയം.

ലെവിൻ കടന്നുചെന്നപ്പോൾ സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച് സ്വതഃസ്ഥിരമായ സൗമന്യം കലർന്ന നിരുമേഷമായെരുവു ചിരിയോടെ, അയാളെ സീകരിച്ചു പ്രാഫസർക്കു പരിചയപ്പെടുത്തിയിട്ട് ചർച്ച തുടർന്നു.

കണ്ണടവച്ച, വീതികുറഞ്ഞ നെറ്റിയുള്ള ആ കുറിയ മനുഷ്യൻ ഇടയ്ക്കുവച്ചുനിർത്തി ‘സുവമാണോ?’ എന്നു ചോദിച്ചിട്ട് ലെവിനെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ സംസാരം തുടർന്നു. പ്രാഫസ്സർ സ്ഥലം വിടുന്നതുവരെ കാത്തിരിക്കാൻ തിരുമാനിച്ച ലെവിൻ ആ സംഭാഷണത്തിൽ ആക്യഷ്ടനായി.

അവരുടെ ചർച്ചയ്‌ക്കു വിഷയമായ ലേവനം അയാൾ
 പത്രത്തിൽ വായിച്ചിട്ടുണ്ട്. യുണിവേഴ്സിറ്റിയിൽവച്ചു പറിച്ച
 പ്രകൃതിശാസ്ത്രത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനമായ പ്രസ്തുത
 വിഷയത്തെ മഹങ്ങളിൽനിന്നുള്ള മനുഷ്യൻ
 ഉൽപ്പത്തിയുമായോ^{*} അരൈനെച്ചികചേഷ്ടയുമായോ
 ജീവശാസ്ത്രവുമായോ സാമൂഹ്യശാസ്ത്രവുമായോ,
 അടുത്തകാലത്ത് അയാളുടെ മനസ്സിൽ അടിക്കടി
 കടന്നുവന്നിരുന്ന ജീവിതത്തിന്റെയും മരണത്തിന്റെയും
 അർത്ഥവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട പ്രശ്നങ്ങളുമായോ ബന്ധപ്പെടുത്തി
 അയാൾ പരിശോധിച്ചിട്ടില്ല.

തന്റെ സഹോദരനും പ്രൊഫസറും തമിൽ നടന്ന
 സംഭാഷണം ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ശാസ്ത്രീയമായ ഈ
 പ്രശ്നത്തെ അവർ പലതവണ ആത്മീയതയുമായി
 ബന്ധപ്പെടുത്തിയെങ്കിലും തൊട്ടടുത്ത നിമിഷം അതിൽ നിന്നു
 പിന്നാറി, ഉദ്യരണികളുടെയും സുചനകളുടെയും
 വ്യാവ്യാനങ്ങളുടെയും മേഖലകളിലേക്കു കടക്കുന്നതായി
 തോന്തി. അവർ പരിഞ്ഞതൊന്നും മനസ്സിലായതുമില്ല.

“അതു സമ്മതിക്കാൻ താൻ തയ്യാറല്ല.” സ്പഷ്ടവും
 കൃത്യവും നിന്നുനേഹവുമായ ലിതിയിൽ കൊസ്റ്റിഷേവ് പരിഞ്ഞു:
 “ബാഹ്യലോകത്തെ സംബന്ധിച്ച എൻ്റെ ധാരണ പൂർണ്ണമായും
 എൻ്റെ അനുഭൂതികളുടെ ഫലമാണെന്ന കെയിസ്സി(Keissi)ന്റെ
 അഭിപ്രായതേതാടു യോജിക്കാൻ യാതൊരു കാരണവശാലും
 എനിക്കു സാധ്യമല്ല. ഏറ്റവും അടിസ്ഥാനപരമായ ധാരണ—
 അസ്തിത്വത്തെ സംബന്ധിച്ചത്—ഇന്ത്രിയങ്ങളിൽകൂടിയില്ല
 വരുന്നത്. എന്തെന്നാൽ ഈ ധാരണ ജനിപ്പിക്കുന്ന പ്രത്യേക
 അവയവങ്ങളൊന്നുംതന്നെയില്ല.

അതുശരി, പകേശ, നീങ്ങളുടെ ഇന്ത്രിയബോധങ്ങളുടെ
 കൂട്ടായ പ്രവർത്തനത്തിന്റെ ഫലമാണ്
 അസ്തിത്വത്തെക്കുറിച്ചുള്ള അവബോധമെന്നും അവർ
 (വൃഷ്ടിക്കും നോസ്റ്ററും പ്രിപാസോവും)^{*} പറയുന്നു
 ഇന്ത്രിയബോധമില്ലെങ്കിൽ അസ്തിത്വത്തെക്കുറിച്ചുള്ള
 ധാരണയുണ്ടാവുകയില്ലെന്നു വൃഷ്ടി വ്യക്തമാക്കുന്നുണ്ട്.”

“അതിനെ താനെത്തിർക്കുന്നു...” കൊസ്റ്റിഷേവ്
 പരിഞ്ഞതുടുടങ്ങി.

ഇവിടെയും ഏറ്റവും പ്രധാനപ്പെട്ട പ്രശ്നത്തെ
 ഒഴിവാക്കുകയാണവർ ചെയ്യുന്നതെന്നു ലെവിനു തോന്തി.

പ്രൊഫസ്സറോക് ഒരു സംശയം ചോദിക്കാൻ അയാൾ തീരുമാനിച്ചു.

“അതുകൊണ്ട്, എൻ്റെ ഇന്ത്യബോധം നഷ്ടമായാൽ, എൻ്റെ ശർിരം മരിച്ചാൽ തുടർന്നുള്ള നിലനില്പ്, സാധ്യമാണോ?” അയാൾ ചോദിച്ചു.

തടസ്സപ്പെടുത്തിയതിൽ
ചിന്തക്കുഴപ്പുത്തിലായ,
തത്തുചിന്തകന്നേറ്റിനെക്കാൾ
രൂപസാദ്യശ്രദ്ധമുണ്ടായിരുന്ന
ചോദ്യകർത്താവിനെ വീക്ഷിച്ചിട്ട്, ‘ഇതിനെന്തു മറുപടി പറയും’
എന്നാരായുന്നമട്ടിൽ കൊന്പനിഷേഖവിനെ നോക്കി.

പ്രൊഫസ്സറേപ്പോലെ തന്റീചോ ഏകപക്ഷീയമായോ സംസാരിക്കാത്ത കൊന്പനിഷേഖവിന് ചോദ്യത്തിന്റെ പ്രഭവകേന്ദ്രം കണ്ണഡത്താനും എതിരാളിക്ക് ഉചിതമായ മറുപടി നല്കാനുമുള്ള ശ്രേഷ്ഠിയുണ്ട്. അയാൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

“ആ പ്രശ്നത്തിനേൽക്കും ഒരു തീരുമാനമെടുക്കാനുള്ള അവകാശം ഇപ്പോൾ നമുക്കില്ല.”

“അതിനുള്ള വിവരങ്ങൾ നമ്മുടെ പകലില്ല.” പ്രൊഫസ്സർ കൂട്ടിച്ചേർത്തു. എന്നിട്ടു തന്റെ വാദം തുടർന്നു: “പ്രീപാസോവ് വണ്ണിതമായി പറയുന്നതുപോലെ ഇന്ത്യബോധത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനം ധാരണകളാണെങ്കിൽ അവ രണ്ടിനെയും സശ്രദ്ധം വേർത്തിരിച്ചെടുക്കാൻ നമുക്കു സാധിക്കും.”

ലെവിൻ ആ തർക്കത്തിൽ ശ്രദ്ധിക്കാതെ പ്രൊഫസ്സർ പോകുന്നതും കാത്തിരുന്നു.

* ധാർവിനിസം അനുച്ചുപിടിച്ച ഒരു ചർച്ചാവിഷയമായിരുന്നു.

* കളിയാക്കാൻവേണ്ടി ഉപയോഗിച്ച വാക്കുകൾ. ‘വൃംഘ്’, ‘നോൺ’ എന്നീ ജർമൻ പദങ്ങൾക്കും യഥാക്രമം ‘സോസേജ്’, ‘പിശുക്കൻ’ എന്നർത്ഥം. പ്രീപാസോവ് എന്ന റഷ്യൻവാക്കിനു ‘ചരക്കുകൾ’ എന്നർത്ഥം പറയാം.

എട്ട്

പ്രോഫസർ പോയപ്പോൾ കൊസ്റ്റിഷേവ് തന്റെ അർധസഹാദരണൻ സുവാവിവരങ്ങളാരാത്തു.

“നീ വന്നതിൽ വളരെ സന്തോഷം. എത്ര നാളിവിടയുണ്ടാകും? നിന്റെ കൃഷിയെക്കയേങ്ങനെ?”

ചേട്ടു കൃഷിയിൽ താൽപര്യമില്ലെന്നും വെറുതെ ചോദിച്ചതാണെന്നും ലൈഭിന് അറിയാം. അതുകൊണ്ടു മറുപടിയായി ഗോതമ്പിന്റെ വില്പനയെക്കുറിച്ചുംമറ്റും പൊതുവായ ചില കാര്യങ്ങൾ പറഞ്ഞു. വിവാഹത്തിന്റെ കാര്യം സഹാദരണ അറിയിച്ച് ഉപദേശമാരായാൻ ഉദ്ദേശിച്ചെങ്കിലും പ്രോഫസറുമായി നടന്ന സംഭാഷണത്തിന്റെയും എന്നുറുമായി ബന്ധപ്പെട്ട് അധികാരഭാവത്തിൽ ഉന്നയിച്ച ചില ചോദ്യങ്ങളുടെയും (അമ്മവഴികിട്ടിയ കുടുംബസ്വന്തത് ഭാഗം വച്ചിട്ടില്ല). ലൈഭിനാണ് അതു കൈകാര്യം ചെയ്യുന്നത് പശ്ചാത്തലത്തിൽ വിവാഹത്തെക്കുറിച്ചു തങ്കാലം ഒന്നും പറയേണ്ടാണ് അയാൾക്കു തോന്തി. സഹാദരണന്റെ പ്രതികരണം താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന രീതിയിലാവുകയില്ലെന്ന് അയാൾ സംശയിച്ചു.

“നിന്റെ സെംഗ്ല്യൂറോയുടെ ഭരണമാക്കു ഭംഗിയായി നടക്കുന്നുണ്ടോ?” ശ്രാമങ്ങളോടു പ്രത്യേകം ആട്ടിമുഖ്യമുണ്ടായിരുന്നു, അവയുടെ ഭരണത്തിനു പ്രാധാന്യം കല്പിച്ചിരുന്ന കൊസ്റ്റിഷേവ് ചോദിച്ചു.

“വാസ്തവത്തിൽ എന്നിക്കുറിത്തുകൂടാ.”

“അതെന്ത്? നീ അതിലെ അംഗമല്ലോ?”

“ഇപ്പോൾ താൻ അംഗമല്ല. രാജിവച്ചു. മീറ്റിങ്ങുകളിൽ പങ്കെടുക്കാറുമില്ല.”

“അതു കഷ്ടമായി!” കൊസ്റ്റിഷേവ് നെറ്റി ചുളിച്ചു. തന്റെ ഭാഗം സാധുകരിക്കാൻ, ജില്ലയിലെ യോഗങ്ങളിൽ പതിവായി

എന്താണു നടക്കാറുള്ളതെന്ന് ലെവിൻ് വിശദീകരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“എന്നും അങ്ങനെന്നയായിരുന്നു.” കൊസ്റ്റിഷേവ് ഇടയ്ക്കുകയറി പറഞ്ഞു: “നമ്മൾ റഷ്യക്കാരുടെ ശീലമാണത്. ഒരർത്ഥത്തിൽ അതു നല്ലതാണ്. സ്വന്തം കുറച്ചോള്ളും കുറവുകളും കണ്ടത്താണുള്ള കഴിവ്. പക്ഷേ, പലപ്പോഴും അത് അതിരുകടക്കും. സ്വയം പരിഹാസിച്ച് ആശ്രസിക്കും. പരിഹാസം നമ്മുടെ നാവിന്റെതുംബിലുണ്ടോള്ളാ. നമ്മുടെ ഗ്രാമസഭകൾക്കുള്ള അവകാശങ്ങൾ ഇംഗ്ലീഷുകാർക്കോ ജർമ്മൻകാർക്കോ മറ്റു യുറോപ്പൻ രാഷ്ട്രങ്ങൾക്കോ ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ അവർ വളരെ നേരത്തെത്തന്നെ സ്വാതന്ത്ര്യം നേടിയേണ. നാമിപ്പോഴും സെംസ്റ്റവോയെ പരിഹാസിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു!”

“പക്ഷേ, നമുക്കെന്തു ചെയ്യാൻ പറ്റും?” കുറബോധയത്തോടെ ലെവിൻ് ചോദിച്ചു. “എന്ത് പരമാവധി ശ്രമിച്ചു. ആത്മാർത്ഥമായി ശ്രമിച്ചു. മതിയായി. എനിക്കെതിനുള്ള കഴിവില്ലു.”

“കഴിവില്ലെന്നോ!” കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: “ശരിയായ രീതിയിൽ പ്രശ്നത്തെ സമീപിക്കാത്തതുകൊണ്ടാണ്.”

“ആയിരിക്കാം.” മനഃപ്രയാസത്തോടെയുള്ള ലെവിൻ്റെ മറുപടി.

“നമ്മുടെ സഹോദരൻ നികെളാസ് വീണ്ടും ഇങ്ങനൊടു വന്നിട്ടുണ്ടെന്നിയാമോ?”

കോൺസ്റ്റണ്ടിന്റെ ലെവിൻ്റെ ജേപ്പംനും കൊസ്റ്റിഷേവിന്റെ അർധ സഹോദരനുമാണ് നികെളാസ്. തന്റെ സ്വത്തെല്ലാം ധൂർത്ഥടിച്ചു ചീതു കുടുക്കിലക്കപ്പെട്ട്, സഹോദരങ്ങളൊടു പിണങ്ങി കഴിയുകയാണ്യാൾ.

“വാസ്തവമോ? ആരു പറഞ്ഞു?” ലെവിൻ് ഭീതിയോടെ ആരാത്തു.

തെരുവിൽവച്ച് പ്രോക്കോഫി അവനെ കണ്ടു.

“ഈവിടെ മോസ്കോയിലോ? എവിടെയാണിപ്പോൾ? നിങ്ങൾക്കരിയാമോ?” ഉടനെ അങ്ങനൊടു പോകാനുദ്ദേശിക്കുന്ന മട്ടിൽ ലെവിൻ് കണ്ണെരയിൽനിന്നെന്നീറ്റു.

“നിന്നൊടു പറയേണ്ടായിരുന്നു.” സഹോദരൻ്റെ ആവേശവും ഉത്കണ്ഠംയും കണ്ടു തലയാട്ടിക്കൊണ്ട് കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: “അവനെവിടെയാണു താമസിക്കുന്നതെന്നു കണ്ടുപിടിക്കാൻ ഞാനാരാളെ അയച്ചു. അയാളുടെ പകൽ

അവൻ ഒരു കുറിപ്പുകൊടുത്തയച്ചിരുന്നത് ഇവിടെയുണ്ട്.”
മേശപ്പുരത്തെ പേപ്പർവൈറ്റിനടിയിൽനിന്ന് ഒരു
കടലാസെടുത്തു സഹോദരന്റെ കൈയിൽ കൊടുത്തു.

വിച്ചിത്രമെങ്കിലും പരിചിതമായ കൈയക്ഷരത്തിലുള്ള അതു
കുറിപ്പ് ലെവിൻ വായിച്ചു.

“എന്ന, എന്റെ പാടിനുവിട്ടേക്ക്. പ്രിയസഹോദരങ്ങളോട്
ഇഞ്ചെല്ലാരുപേക്ഷ മാത്രമേ എന്നിക്കുള്ളൂ—നികെക്കാളാണ് ലെവിൻ.”

ലെവിൻ കുറിപ്പുവായിച്ചിട്ടു തലയുയർത്താതെ നിന്നു.

ഭാഗ്യംകെട്ട സഹോദരനെ തൽക്കാലത്തെതക്കു മറക്കാനുള്ള
ആഗ്രഹവും അതു തെറ്റാണെന ബോധവും തമ്മിലുള്ള ഒരു
സംഘർഷമായിരുന്നു അയാളുടെ മനസ്സിൽ.

“എന്ന കുറപ്പെടുത്താനാണ് അവൻ ശ്രമം.”
കൊന്സിഡേഴ്വ് തുടർന്നു: “പക്ഷേ, അതു നടപ്പില്ല. അവനെ
സഹായിക്കണമെന്ന് എന്നിക്കു ആത്മാർത്ഥമായ ആഗ്രഹമുണ്ട്.
എങ്ങനെ അതു സാധിക്കുമെന്നറിത്തുകൂടാ.”

“ശരിയാണ്, എന്നിക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നു. ഞാൻ നിങ്ങളെല്ല
കുറം പറയുന്നില്ല. എങ്കിലും എന്നിക്കു ചേടുനെ
കാണണമെന്നുണ്ട്.”

“നിന്നക്കിഷ്ടമാണെങ്കിൽ പോകാം. പോകണമെന്നു ഞാൻ
പറയില്ല. എന്നിക്കു പേടിയുണ്ടായിട്ടും. നമുക്കിടയിൽ
കുഴപ്പമുണ്ടാക്കാൻ അവനു സാധ്യമല്ല. എങ്കിലും
പോകാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലത്. അവനെ സഹായിക്കാൻ ഒരു
മാർഗ്ഗവുമില്ല. പിന്നെ, നിന്റെ ഇഷ്ടപോലെ ചെയ്യാം.”

“സഹായിക്കാൻ സാധ്യമല്ലായിരിക്കാം. എങ്കിലും എന്നിക്കു
തോന്നുന്നത്—പ്രത്യേകിച്ച് ഈ വിഷയത്തിൽ... ഓ, അതു
കാര്യംവേറേ—എന്റെ മനസ്സിനു സമാധാനമുണ്ടാവില്ല...”

“നീ പറയുന്നതെന്നിക്കു മനസ്സിലാവുന്നില്ല.” കൊന്സിഡേഴ്വ്
പറഞ്ഞു: “എളിമയെക്കുറിച്ച് ഇപ്പോഴാണെന്നിക്കു
മനസ്സിലാക്കുന്നത്. നമ്മുടെ സഹോദരന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ
അവസ്ഥയിൽ തെമ്മാടിത്തരമെന്നു പറയുന്നതിനെ കൂടുതൽ
മയത്തെതാട, മാന്യതയോട നോക്കിക്കാണാൻ ഞാൻ
തയ്യാറാണ്. അവൻ ചെയ്തതെന്നതാണെന്നു നിന്നക്കരിയാമോ?”

“ഓ, ഭയക്കരം, ഭയക്കരം!” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“കൊന്സിഡേഴ്വിന്റെ ഭൂത്യനിൽനിന്നു മേൽവിലാസം
ചോദിച്ചിരിഞ്ഞപ്പോൾ ഉടനെതനെ സഹോദരനെ കാണാൻ
പോകണമെന്ന് ലെവിനു തോന്നിയെങ്കിലും ഒന്നുകൂടി

ആലോച്ചിച്ചപ്പോൾ വൈകുന്നേരംവരെ യാത്ര
മാറ്റിവയ്ക്കുന്നതാണു നല്ലതെന്നു തീരുമാൻഒരു. മോസ്കോയിൽ
വന്ന കാര്യം സാധിച്ചാലേ മനസ്സുമാധാനമുണ്ടാവുകയുള്ളൂ.
അതുകൊണ്ടു നേരേ ഒപ്പേലാൻസ്‌കിയുടെ ഓഫീസിലെത്തി.
ഷൈർബാക്സ്‌കികളുടെ വിവരം മനസ്സിലാക്കിയിട്ട് കിറ്റിയെ
കാണാൻ സാകര്യമുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞത് സ്ഥലത്തെക്കു
യാത്രയായി.

ഓപ്പത്

അര് നൂ വൈകുന്നേരം നാലുമൺികൾ, ലെവിൻ, ഹൃദയം ശക്തിയായി മിടിക്കുകയാണെന്നിത്തുകൊണ്ടുതന്നെ സുവോളജിക്കൽ ഗാർഡൻസിന്റെ വാതിൽക്കൽ വണ്ടിയിൽനിന്നിരങ്ങി. ഷൈർബാക്സ്‌കികളുടെ വണ്ടി പുരത്തുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് കിറ്റി അവിടെ കാണുമെന്നുപ്പിച്ചു സ്കേറ്റിങ്ങിനുള്ള തടാകത്തിലേക്കു നടന്നു.

ശൈത്യമുള്ള തെളിത്തെ പകൽ. സ്വകാര്യവും വാടകയ്ക്കുള്ളതുമായ മഞ്ഞുവണ്ടികളും കുതിരപ്പോലീസും വാതിൽക്കലുണ്ട്. റഷ്യൻ മാതൃകയിൽ കൊത്തുപണികളോടുകൂടിയ ഇനമുകളുള്ള കൊച്ചുവീടുകൾക്കിടയിലെ തുത്തുവാരി വ്യത്തിയാക്കിയ പാതകളിൽ, മോടിയിൽ വസ്ത്രം ധരിച്ചു, വെയിലിൽ തിളങ്ങുന്ന തൊപ്പികൾ ചൂടിയ, ആർക്കുട്ടം. ഉദ്യാനത്തിൽ തണ്ടുവള്ളുന്ന ബിർച്ച് മരങ്ങൾ മഞ്ഞിന്റെ ഭാരംകൊണ്ടു കുന്നിത്തെ ശാഖകളുമായി ഉത്സവത്തിന് അണിഞ്ഞൊരുങ്ങിയതുപോലെ കാണപ്പെട്ടു. സ്കേറ്റിംഗ് തടാകത്തിലേക്കു നയിക്കുന്ന പാതയിലുടെ നടക്കവേ അയാൾ മനസ്സിൽ ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു: “ആവേശം കാണിക്കരുത്. ശാന്തമിയിരിക്കണം!... നീയിപ്പോൾ ഏന്താണു ചെയ്യുന്നത്? ഏന്താണു പ്രശ്നം? സമാധാനമായിരിക്ക് മണ്ണച്ചാരേ!” ശാന്തമായിരിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നൊരും അയാൾക്കു ശ്വാസംമുട്ടൽ അനുഭവപ്പെട്ടു. ഒരു പരിചയക്കാരൻ പേരെടുത്തു വിളിച്ചുകൂടിലും ലെവിൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കിയില്ല. മഞ്ഞിന്റുകൂനുകൾക്കടുത്തതിയപ്പോൾ കുന്നിരങ്ങിവരുന്ന മഞ്ഞുവണ്ടികളുടെ ചങ്ങലകൾിലുകവും അവയിലെ യാത്രക്കാരുടെ ആഴ്ചാദാരവങ്ങളും കേട്ടു. ഏതാണും ചുവടുകൂടി നടന്നപ്പോൾ അയാൾ തടാകത്തിലെത്തി. സ്കേറ്റ് ചെയ്യാനോരുങ്ങി നില്ക്കുന്നവർക്കിടയിൽ അവരെ കണ്ടു.

സ്വന്തം ഹൃദയത്തിലെ സന്ദേശവും ഭയവുംകൊണ്ടാണ് അവളുവിടയുണ്ടന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കിയത്. താകത്തിന്റെ അങ്ങേകരയിൽ മറ്റാരു സ്ത്രീയുമായി സംസാരിച്ചു നില്ക്കുകയാണവർ. വേഷത്തിലോ ഭാവത്തിലോ പ്രത്യേകതയോന്നുമില്ലെങ്കിലും മുൻചേട്ടികൾക്കിടയിലെ പനിനീർപ്പുവിനെപ്പോലെ ആർക്കൂട്ടത്തിൽ അവളെ ലെവിൻ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അവളുടെ സാന്നിധ്യം ആ പരിസരം പ്രകാശമാനമാക്കി. അവളുടെ മനഹാസം ചുറ്റപാടുമുള്ള സകലതിനും തിളക്കമേകി.

"മത്തിലിരങ്ങി നടന്ന് അവളെ സമീപിച്ചാലോ?" അയാൾ ആലോച്ചിച്ചു. തനിക്ക് അപ്രാപ്യമായ ഒരിടത്താണവർ നില്ക്കുന്നതെന്നു തോന്തി. തിരിച്ചു പോയാലോ എന്ന് ഒരു നിമിഷം ചിന്തിച്ചു. അതുകൂടു ഭയമായിരുന്നു. വളരെ പണിപ്പേട്ട സ്വയം നിയന്തിച്ചു. വേറേ എത്രയോപേര് അവളുടെയടുത്തു നില്ക്കുന്നു. താനും അവരെപ്പോലെ സ്കേറ്റിങ്ങിനു വന്നതാണെന്നു മറ്റുള്ളവർ ധരിച്ചൊളും. സുര്യനു നേർക്കു നോക്കാതിരിക്കുകയും എന്നാൽ സുര്യനെ കാണുകയും ചെയ്യുന്നതുപോലെ, അവളെ നോക്കാതെ, അതേസമയം അവളെ കണ്ടുകൊണ്ട് അയാൾ മുന്നോട്ടു നടന്നു.

ആഴ്ചയിലെലാരു ദിവസം ഒരു നിശ്ചിതസമയത്തു പരിചിതരായ ഒരു കൂട്ടം ആളുകൾ അവിടെ ഒത്തുകൂടും. സ്കേറ്റിങ്ങിൽ വിദഗ്ദ്ധരായവർ തങ്ങളുടെ പ്രാവിണ്യം പ്രകടിപ്പിക്കും. തുടക്കക്കാർ പ്രത്യേകം ഉറപ്പിച്ച കണ്ണരകളുടെ പിരകിൽ പിടിച്ച് അരച്ചരച്ചാണു നീങ്ങുന്നത്. കൂട്ടികളും പ്രായം ചെന്നവരും വ്യായാമത്തിനുവേണ്ടി എത്തിച്ചേരുന്നു. അവളുടെ സാമീപ്യം അനുഭവിക്കുന്നതു കാരണം അവരെല്ലാം ഭാഗ്യവാഹാണെന്നു ലെവിനു തോന്തി. സ്കേറ്റു ചെയ്യുന്നവർ ശാന്തമായി അവളെ സമീപിക്കുന്നു, അവളോടു സംസാരിക്കുന്നു. ആ നല്ല മത്തിലും സുഖകരമായ കാലാവസ്ഥയിലും അവളെക്കൂട്ടാതെ സ്വന്തമായി മതിമറന്നാറുഡിക്കുന്നു.

കിറ്റിയുടെ കസിന് നിക്കൊളാസ് ഷെർബാക്സ്കി, ഇരകം കുറത്തെ ജാക്കറ്റും ഇറുക്കിയ ട്രാസറും കാലുകളിൽ സ്കേറ്റ്‌സുമായി ഒരു ബെഞ്ചിൽ ഇരിപ്പുണ്ട്. ലെവിനെക്കണ്ട് അയാൾ വിളിച്ചു പറത്തു:

“ഹലോ, റഷ്യൻ ചാന്പ്യൻ സ്കേറ്റർ, താനെപ്പോ വന്നു? നല്ല എൻസ്, സ്കേറ്ററ്റ്സ് യരിക്കും.”

“എനിക്കു സ്കേറ്ററ്റ്സില്ലും.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു. അവളെ നോക്കാതെ നോക്കിയും ദൈര്ഘ്യം വെട്ടിയാതെയും ഇതെല്ലാം പറയാൻ സാധിച്ചതിൽ അയാൾ സ്വയം അഭിനന്ധിച്ചു. സുരൂൻ തന്ന സമീപിക്കുന്നതായി അയാൾക്കു തോന്തി. അവൾ ഒരു വളവുതിരിയുകയായിരുന്നു. ഉയർന്ന ബുട്ടണ്ണിനുള്ളിൽ തിരുക്കിയ അവളുടെ കൊച്ചു പാദങ്ങൾ പരസ്പരം ചേർന്നിരുന്നു. അവൾ സാവധാനം അയാളുടെ അടുത്തെക്കൾ ഷുകിയെത്തി. റഷ്യൻ വേഷത്തിലുള്ള ഒരു കൊച്ചുപയുൻ കൈകൾ വിടർത്തി വീശി, കുന്നിഞ്ഞ്, ശക്തിയായി, ആട്ടിക്കൊണ്ട് അവളെ കടന്നുപോയി.

അവളുടെ കാലുകൾ നിലത്തുരച്ചിരുന്നില്ലും. ലെവിനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞ അവൾ കഴുത്തിൽ ചുറ്റിയിരുന്ന മഹ്റവിലെ പിടിവിട്ട് കൈകൾനീട്ടി ലെവിനെ നോക്കിയും സ്വന്തം പേടിയെക്കുറിച്ചോർമിച്ചും ചിരിച്ചും. വളവിനിപ്പുറമായപ്പോൾ, കാലുകൾക്കാണ്ടു തുഴുതു ഷേർബാക്സ്കിയുടെ അടുത്തെത്തതി അയാളെ കടന്നുപിടിച്ചും ലെവിനെ നോക്കി പുണ്ണിരിച്ചുകൊണ്ടു തലയാട്ടി. അയാൾ സകല്പിച്ചിരുന്നതിനെക്കാൾ സുന്ദരിയായിരുന്നു അവൾ.

അവളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചുപ്പോൾ ആ രൂപം മുഴുവനായി വിശിഷ്ടം, കുറുത്ത തലമുടിയുള്ള ചെറിയ ശ്രീരം്പും ഭംഗിയുള്ള ചുമലുകളും ശ്രീശൂസഹജമായ പ്രസന്നതയും അനുകമ്പാർദ്ദമായ മുഖഭാവവും അയാളുടെ മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു. ശ്രീശൂസഹജമായ നോട്ടവും മലിഞ്ഞ ശരീരത്തിന്റെ സൗന്ദര്യവുമാണ്യാളെ പ്രത്യേകം ആകർഷിച്ചത്. അതിനും പുറമേ നിത്യനൃതനമായി അയാൾക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടത് അവളുടെ കണ്ണുകളിലെ ശാന്തവും സൗമ്യവും സത്യസന്ധവുമായ ഭാവവും സർവ്വോപരി, ബാല്യകാലത്ത് അപൂർവമായി, ഏതോ അത്ഭുതലോകത്ത് അയാളെ കൊണ്ടുചെന്നതിച്ചിരുന്ന അവളുടെ ചിരിയുമാണ്.

“ഇവിടെ വന്നിട്ട് ഒത്തിരിനേരമായോ?” അയാളുടെ കൈപിടിച്ചു കുലുക്കിക്കൊണ്ട് അവൾ ചോദിച്ചും. അവളുടെ കൈയിൽനിന്നു നിലത്തുവീണ തുവാല അയാൾ എടുത്തുകൊടുത്തപ്പോൾ നന്ദിപരയുകയും ചെയ്തു.

“ഞാനോ? ഇല്ല, വളരെ നേരമായില്ല-ഇന്നലെ... അതായത് ഇന്ന്...” പരിഭ്രമം കാരണം അവളുടെ ചോദ്യം ശരിക്കു

മനസ്സിലാക്കാതെയായിരുന്നു അയാളുടെ മറുപടി. “ഇവിടെവന്ന്
കിറ്റിയെ കാണണമെന്നു ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നു.”
എന്തിനുവേണ്ടിയാണു കാണാനാഗ്രഹിച്ചതെന്നു ചിന്തിച്ചപ്പോൾ
നാണംകാണ്ഡു മുഖം ചുവന്നു. “നിങ്ങൾക്കു സ്കേറ്റിംഗ്
വശമുണ്ടെന്നും ഈതെ ഭംഗിയായി ചെയ്യുമെന്നും
ഞാനിൽത്തിരുന്നില്ല.”

അയാളുടെ പരിഭ്രമത്തിന്റെ കാരണം മനസ്സിലാക്കാൻ
ആഗ്രഹിക്കുന്നതുപോലെ അവർ സ്വശ്രദ്ധം കാതോർത്തു.

“നിങ്ങളുടെ പ്രശംസ വളരെ വിലപ്പെട്ടതാണ്. സ്കേറ്റിംഗിൽ
നിങ്ങളെ ജയിക്കാനാരുമില്ലെന്നു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്.” മഹ്മുദിൽ
പർിയിരുന്ന മത്തിന്റെ പരലുകളെ കൈയുറയണിത്തെ കൊച്ചു
കൈകൾക്കാണ്ഡു നൃളളിയെടുത്തുകൊണ്ട് അവർ പറത്തു.

“അതേ. സ്കേറ്റിംഗിനോട് എനിക്കു
താൽപര്യമുണ്ടായിരുന്നു. അതിൽ വൈദഗ്ധ്യം നേടാൻ ഞാൻ
ആഗ്രഹിച്ചു.”

“എതു കാര്യവും തികഞ്ഞ താൽപര്യത്തോടെയാണു
നിങ്ങൾ ചെയ്യാറുള്ളത്,” ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണവർ പറത്തത്.
“നിങ്ങളുടെ സ്കേറ്റിംഗ് കാണാനേന്നിക്കാഗ്രഹമുണ്ട്. ഒരു ജോടി
കാലിലണിഞ്ഞിട്ടു വരു നമുക്കൊരുമിച്ചു സ്കേറ്റു ചെയ്യാം.”

“ഒന്നിച്ചു സ്കേറ്റു ചെയ്യാമെനോ! അതു സാധ്യമാണോ?”
അവളെ നോക്കിക്കൊണ്ട് ലെവിൻ ചിന്തിച്ചു.

“സ്കേറ്റ് ഇടുകൊണ്ട് ഞാനുടെ വരാം” എന്നു പറത്തു
അയാൾ സ്കേറ്റ് സ്കേറ്റ് വാടകയ്ക്കെടുക്കാൻ പോയി.

“സാറിങ്ങോടു വനിക്ക് ഒത്തിരിനാളായല്ലോ.” ലെവിൻ
കാലുകളിൽ സ്കേറ്റ് സ്കേറ്റ് സ്കേറ്റ് ഉറപ്പിച്ചുകൊണ്ട്
അവിടെത്തെ, അറുന്നീർ ചോദിച്ചു, “സാറിനെപ്പാലെ
സ്കേറ്റിംഗിൽ പേരെടുത്ത വേബാരാളിലും, ശരിയല്ലോ സർ?”

“ശരിയാണ്, ശരിയാണ്! വേഗമാകട്ട.” സന്തോഷം
പുരത്തുകാണിക്കാതിരിക്കാൻ ശരിച്ചുകൊണ്ട് ലെവിൻ
പറത്തു. ‘ഈതാണു ജീവിതം, ഈതുതനെന്നയാണു സന്തോഷം!’
അയാളുടെ മനസ്സ് മന്ത്രിച്ചു, “നമുക്കൊന്നിച്ചു സ്കേറ്റു
ചെയ്യാമെന്നാണല്ലോ അവർ പറത്തത്. ഒന്നിച്ചു?
ഇപ്പോൾത്തനെ അവളോടു പറത്താലോ?
അതുകൊണ്ഡുതനെന്നയാണു ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നത്. ഇപ്പോൾ
പ്രതീക്ഷയാണെന്ന സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നത്. ഒരുപക്ഷം... ഇല്ല

ഞാൻ പറയും. പറയാതെ തരമില്ല. പറഞ്ഞെത മതിയാവു. ഇങ്ങനെ ഭീരുവാകാൻ പാടില്ല!"

ലെവിൻ എഴുന്നേറ്റ് ഓവർക്കോട് ഉള്ളി ഷൈൽ്ഡറിനു മുന്നിലെ പരുക്കൻ പ്രതലത്തിൽനിന്നു തുടങ്ങി തടാകത്തിലെ മിനുസമുള്ള മുകൾപ്പരപ്പിലുടെ വേഗം കൂട്ടിയും കുറച്ചും തന്റെ ഇച്ചയ്ക്കു വഴങ്ങുന്നുണ്ടെന്ന് ഉറപ്പുവരുത്തി സാവധാനം കിറ്റിയെ സമീപിച്ചു. അവളുടെ പുഞ്ചിരി അയാളുടെ മനസ്സിനെ വീണ്ടും ശാന്തമാക്കി.

അവൾ നീട്ടിയ കരംഗ്രഹിച്ച്, അവരൊന്നിച്ചു വേഗം സ്കേറ്റിംഗ് തുടങ്ങി. വേഗം വർധിക്കുന്നതിനുസരിച്ച് അവൾ അയാളുടെ കൈകളിലെ പിടിമുറുക്കി.

"ഇങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഞാൻ പെട്ടുനു പറിക്കും. നിങ്ങളിൽ എന്നിക്കു വിശ്വാസം തോന്നുന്നു," അവൾ പറഞ്ഞു.

"നീ എന്ന ചാരിനില്ക്കുന്നോൾ എന്നിക്ക് ആത്മവിശ്വാസം വർധിക്കുന്നു" എന്നു പറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അയാൾക്കു ഭയവും നാണ്യവും തോന്നി. അയാളുടെ വാക്കുകൾ കേട്ടമാത്രയിൽ അവളുടെ മുഖത്തുനിന്നു ദയയുടെ സ്ഥൂരണം മാത്രമുണ്ടായിരുന്നു. സുര്യൻ മേഘത്തിനു പിന്നിൽ മരയുന്നതുപോലെ. മുഖഭാവത്തിലെ പരിചിതമായ ഈ മാറ്റം പണിപ്പെട്ടു വരുത്തുന്നതാണെന്ന് അയാൾ ശ്രദ്ധിച്ചു. അവളുടെ മൃദുവായ നെറ്റിയിൽ ഒരു ചുളിവു പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.

"അസുവകരമായ എന്തെങ്കിലും...? എന്നിക്കു ചോദിക്കാനാവകാശമില്ല." അയാൾ ധ്യാനിയിൽ പറഞ്ഞു.

"എന്തുകൊണ്ട്? അസുവകരമായ യാതൊന്നുമുണ്ടായില്ല. നിങ്ങൾ മിസ്റ്റിസ് ലിനോൺിനെ കണ്ടോ?"

"ഈതുവരെ കണ്ടില്ല."

"എന്നാൽ പോയി കണ്ടിട്ടുവരു. അവൾക്കു നിങ്ങളെ വലിയ ഇഷ്ടമാണ്."

'എന്താണിതിന്റെയർത്ഥം? ഞാനിവാളെ വിഷമിപ്പിച്ചോ! ദൈവമേ എന്നോടു കരുണകാട്ടണോ!' എന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ട് ലെവിൻ നൃച്ച ചുരുളൻ മുടികളുള്ള ആ ഫ്രെഞ്ചുകാരി ഇരുന്ന ബെഞ്ചിനടുത്തക്കു നടന്നു.

കൂത്രിമപ്പല്ലുകാട്ടി ചിരിച്ചുകൊണ്ട്, ഒരു പഴയ സ്നേഹിതനെയെന്ന പോലെ അവർ ലെവിനെ സ്വീകരിച്ചു.

"കണ്ടോ, ഞങ്ങൾ വളരുകയാണ്," കിറ്റിയെ ചുണ്ടി അവർ പറഞ്ഞു: "പ്രായവുമായി 'കൊച്ചുകരടി'* വലുതായി." മുന്നു

യുവതികളെ ഇംഗ്ലീഷ് യക്ഷികമെയിലെ മുന്നു കരടികളെന്നു വിളിച്ചിരുന്ന അയാളുടെ പഴയ നേരസ്വീകരിനെയാണൊരു അനുസ്മരിച്ചത്. “ഈളെ അങ്ങനെ വിളിച്ചിരുന്നതോർമയുണ്ടോ?”

അയാൾക്കു തീരെ ഓർമയില്ല. എങ്കിലും കഴിത്തെ പത്തുവർഷമായി ഈതു പറഞ്ഞ് അവർ കളിയാക്കി ചിരിക്കാറുണ്ട്.

“ശരി. പൊയ്ക്കോളു. പോയി സ്കേറ്റ് ചെയ്തോളു. നമ്മുടെ കിറ്റി നല്ലതുപോലെ സ്കേറ്റു ചെയ്തു തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. ശരിയല്ലോ?”

ലെവിൻ കിറ്റിയുടെ അടുത്തു തിരിച്ചെത്തിയപ്പോൾ അവളുടെ മുഖം പഴയ സ്നേഹമസ്യംമായ ഭാവം വീണെടുത്തിരുന്നു. ക്രൂക്കളിൽ ദയാപൂർണ്ണമായ നോട്ടമുണ്ടുകൂടിലും ആ വിനയത്തിൽ കരുതിക്കൂട്ടിയുള്ള ഒരു സൗമ്യഭാവം കലർന്നിട്ടുണ്ടന്നയാൾക്കു തോന്തി. അയാൾ ദുഃഖിച്ചു. തന്റെ പഴയ ആയയുടെ വിചിത്ര സ്വഭാവത്തെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞിട്ട് അവർ അയാളുടെ ജീവിതചര്യയെക്കുറിച്ചാരാത്തു.

“ശേരത്യകാലത്തു നാട്ടിന്പുറത്തു മട്ടപ്പുതോന്നുമല്ലോ?”

“എനിക്കൊരു മട്ടപ്പുമില്ല. എപ്പോഴും തിരക്കാണ്.” അവളുടെ മൃദുവായ ശബ്ദം തന്നെ കീഴടക്കുകയാണെന്നും അതിൽനിന്നുള്ള മോചനം അസാധ്യമാണെന്നും അറിയുന്നുകൊണ്ടായിരുന്നു അയാളുടെ മറുപടി.

“എത്ര നാളിവിടെയുണ്ടാവും?” കിറ്റി ചോദിച്ചു.

“എനിക്കെനിഞ്ഞുകൂടാ.” ആലോച്ചക്കാതെയാണ്യാൾ പറഞ്ഞത്. അവളുടെ ചങ്ങാത്തത്തിന്റെ ധനിയിൽ സംപ്രീതനായി ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്താതെ ഒരിക്കൽക്കൂടി മടങ്ങിപ്പോകേണ്ടി വരുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാൻ വയ്ക്കാൻ കാര്യം.

“നിങ്ങൾക്കെനിഞ്ഞുകൂടെനോ?”

“എനിക്കെനിഞ്ഞുകൂടാ. എല്ലാം നിന്നു ആശയിച്ചാണിരിക്കുന്നത്.” പറഞ്ഞു കഴിത്തപ്പോൾ സ്വന്തം വാക്കുകൾ അയാളെ ഭയപ്പെടുത്തി.

അയാൾ പറഞ്ഞതു കേൾക്കാത്തിട്ടോ അതോ കേൾക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതുകൊണ്ടോ രണ്ടു തവണ മത്തിൽ കാലുകൂടഞ്ഞിട്ട്, അവർ ധ്യതിയിൽ മിസ്റ്റിന്സ് ലിനോണിനു നേർക്കു സ്കേറ്റ് ചെയ്തു. അവരോടെനോ പറഞ്ഞിട്ട്,

വനിതകൾക്കു സ്കേറ്റ് ഉംരി മാറ്റാനുള്ള ചെറിയ കെട്ടിടത്തിനുള്ളിലേക്കു പോയി.

‘ദൈവമേ! താനെന്നതാണു ചെയ്തത്?’ എന്ന സഹായിക്കണം, എന്നിക്കു വഴികാട്ടേണമേ!’ ലെവിൻ പ്രാർത്ഥിച്ചു. ശരീരത്തിനു വ്യായാമം അത്യാവശ്യമാണെന്നു തോന്തി. അതിവേഗം രണ്ടുമുന്നു തവണ മത്തിൽ വട്ടംചൂറ്റി.

അനേന്നരം ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ, പുതിയ സ്കേറ്റർമാരിൽ ഏറ്റവും സമർത്ഥൻ, ചുണ്ടിലൊരു സിഗരറ്റുമായി കോഫിറൂമിൽനിന്നു പുറത്തുവന്ന് ശബ്ദമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു തടാകത്തിലേക്കുള്ള പടികൾ ഓരോന്നായി ചാടിയിരുന്നേം കൈകളുനക്കാതെ അനായാസമായി മഞ്ഞിന്പർപ്പിലുടെ തെന്നിനീങ്ങി.

ഓ, ഇതൊരു പുതിയ വിദ്യയാണല്ലോ എന്നുപറഞ്ഞതു ലെവിൻ അതു പരീക്ഷിച്ചു നോക്കാനൊരുങ്ങി.

“മരിഞ്ഞുവീഴുത്. അതിനു നല്ല പ്രാക്തീസ് വേണം.” നിക്കോളാസ് ഷൈർബാക്സ്കി വിളിച്ചു പറഞ്ഞു.

ലെവിൻ ആവുന്നതെ മുകളിൽ ചെന്നിട്ടു താൻ മുന്നു ശ്രീലിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ഒരുഭ്യാസപ്രകടനത്തിനൊരുങ്ങി. അവസാനമെത്തിയപ്പോൾ കാലിടറിയെങ്കിലും വീഴാതെയും കൈ നിലത്തുകൂട്ടാതെയും വളരെ പണിപ്പെട്ടു ചിരിച്ചുകൊണ്ട് സമനില വീണ്ടുത്തു സ്കേറ്റിംഗ് തുടർന്നു.

‘കൊള്ളാം! മിടുകനീൻ!’ ആ നിമിഷം മിസ്റ്റിസ് ലിനോണിനൊപ്പം കെട്ടിടത്തിനു പുറത്തുവരികയായിരുന്ന കിറ്റിക്കു തോന്തി. പ്രിയ സഹോദരനെയെന്നപോലെ വാത്സല്യപൂർവ്വം അയാളെ നോക്കി ചിരിച്ചു. ‘താനെന്നെന്തെങ്കിലും തെറ്റുചെയ്തിട്ടുണ്ടാ? എന്തെ ഭാഗത്തുനിന്നു വല്ല തെറ്റും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടാ? താൻ ശ്രൂഗരിക്കുകയാണുപോലും... ലെവിനെയല്ല, താൻ സ്കേറ്റിക്കുന്നതെന്ന് എന്നിക്കെന്നും. എക്കിലും അയാളുടെ സാന്നിധ്യത്തിൽ താൻ സന്തോഷിക്കുന്നു. എന്താരാകർഷകത്വം! എക്കിലും എന്നോടങ്ങനെ പരയാൻ കാരണം?’ അവൾ ചിന്തിച്ചു.

കിറ്റി അകന്നുപോകുന്നതും പടിക്കെട്ടിൽവച്ച് അവളുടെ അമ്മയെ കണ്ടുമുട്ടുന്നതും കണ്ട് ലെവിൻ ഒരു നിമിഷം ആലോചിച്ചു. എന്നിട്ടു സ്കേറ്റ് ഉംരിമാറ്റി ഓടി. ഗേറ്റിലെത്തി അമ്മയെയും മകളെയും സന്ധിച്ചു. പതിവുപോലെ ‘കണ്ടതിൽ

വളരെ സന്തോഷം.” അമ്മ പറഞ്ഞു: “വ്യാഴാച്ചകളിൽ തങ്ങൾ വീട്ടിലുണ്ടാവും.”

“ഈനു വ്യാഴാച്ചയാണല്ലോ.”

“വീട്ടിലേക്കു സ്ഥാഗതം:” നിരുമേഷമായ ശബ്ദത്തിലാണ് അമ്മ പറഞ്ഞത്.

നിരുമേഷമായ ആ ശബ്ദം കിറ്റിയെ ദുഃഖിച്ചു. അമ്മയുടെ ഒറ്റാസിന്യത്തിനു പ്രതിക്രിയ ചെയ്യണമെന്ന് അവർക്കു തോന്തി. അവർ തിരിഞ്ഞെന്നാക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു:

“വീണ്ടും കാണാം!”

ആ നിമിഷം ഓബ്ലോൺസ്കി, തൊപ്പി ഒരുവശതേതക്കു പരിച്ചുവച്ചു തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളോടെയും പ്രകാശമാനമായ മുവത്തേതാടെയും വിജിഗ്രീഷുവിനെപ്പോലെ കടന്നുവന്നു. പക്ഷേ, ഡോളിയുടെ ആരോഗ്യത്തെതക്കുറിച്ചുള്ള അമ്മായിയമയുടെ ചോദ്യത്തിനു ദുഃഖപൂർവ്വം അപരാധബോധത്താടെയാണു മറുപടി പറഞ്ഞത്. പതിനേത്, ശ്രോകാകുലമായ ശബ്ദത്തിൽ ഏതാനും വാക്കുകൾ സംസാരിച്ചിട്ടു നെഞ്ഞുവിടർത്തി ലെവിന്റെ കൈയ്ക്കു പിടിച്ചു.

“എന്നി നമുക്കു പോകാമോ?” ലെവിന്റെ കണ്ണുകളിൽ ഉറുനോക്കിക്കൊണ്ട് അയാൾ ചോദിച്ചു: “ഞാൻ നിന്നെങ്കുറിച്ചുതന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു. വന്നതിൽ വളരെ വളരെ സന്തോഷം.”

“ശരി ശരി! പോകാം” ലെവിന്റെ സന്തോഷത്തേതാടെയുള്ള മറുപടി. ‘വീണ്ടും കാണാം’ എന്ന വാക്കുകൾ അപ്പോഴും അയാളുടെ കാതുകളിൽ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അതു പറഞ്ഞപ്പോഴുള്ള മനഹാസം അപ്പോഴും അയാൾ കാണുന്നുണ്ടായിരുന്നു.

“എവിടേക്കാണു പോകേണ്ടത്? അംഗൂറിലേക്കോ ഹർമിറേജിലേക്കോ?”

“എതായാലും മതി.”

“എന്നാൽ അംഗൂറിയിലാവാം.” ഓബ്ലോൺസ്കി പറഞ്ഞു: ആ ഹോട്ടലിൽ അയാൾക്കു നല്ലാരു തുക കടമുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് അവിടെ കയറാതിരിക്കുന്നതു ശരിയല്ലെന്നു തോന്തി. “വണ്ടിയുണ്ടാ? നന്നായി എന്റെ വണ്ടിക്കാരനെ ഞാൻ പറഞ്ഞയച്ചു.”

രണ്ടു സുഹൃത്തുകളും വഴിയിൽവച്ച് ഒന്നും സംസാരിച്ചില്ല. കിറ്റിയുടെ ഭാവമാറ്റത്തിനു കാരണമെന്നെന്ന്

ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു ലെവിൻ. പ്രത്യാശയ്ക്കു വകയുണ്ടായിരുന്നു തോന്തിയൈക്കിലും നിരാശയ്ക്കു വശംവദനായി. വെറുതെ ആശ്രിക്കുന്നതു ഭ്രാന്താണെന്നു മനസ്സിലായൈക്കിലും 'വീണ്ടും കാണാം' എന്നു പറയുന്നതിനും ആ ചിരിക്കും മുമ്പുണ്ടായിരുന്നതിൽനിന്നു കുറേക്കൂടി മെച്ചപ്പെട്ട അവസ്ഥയിലാണിപ്പോൾ.

അത്താഴത്തിനുള്ള വിഭവങ്ങളെക്കുറിച്ചായിരുന്നു ഒപ്പ്‌ലോറ്റർക്കിയുടെ ആലോചന.

"നിനക്കു പുഴമത്സ്യം ഇഷ്ടമാണെല്ലാ?"

റെസ്യൂറന്റിനടുത്തത്തിയപ്പോൾ അയാൾ ചോദിച്ചു.

"എന്ത്? പുഴമത്സ്യമോ? എന്നിക്കു ഭയങ്കര ഇഷ്ടമാണത്."

*. മുന്നു കരിക്കളെക്കുറിച്ചുള്ള ലെവിൻ്റെ തമാശയെയാണ് ഇവിടെ സൂചിപ്പിക്കുന്നത്. ടോർഡേസ്റ്റുഡിയുടെ പത്തിനിയുടെ വിളിപ്പേര് ബൈഹാർസ് (Behars)എന്നായിരുന്നതുകൊണ്ട്, പരോക്ഷമായി അതിനെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു സൂചനയും ഇതിലുണ്ടായിരുന്നു കരുതാം.

പത്ത്

ഹോട്ടലിനുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോഴത്തെ സ്നേഹിതൻ്റെ വിചിത്രമായ മുഖഭാവം, മുഖത്തും ശരീരമാസകലവും കാണപ്പെട്ട് ഒരു തിളക്കം, ലെവിന്റെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെടാതിരുന്നില്ല. ഓൺലൈൻസർക്കി ഓവർക്കേറ്റ് ഉംരി, തൊപ്പി ചരിച്ചുവച്ച്, ടാർട്ടർ ദേശകാരായ വെയിറ്റർമാരാൽ അനുഗതരായി ദൈനിക്കൾ ഹാളിലേക്കു നടന്നു. ഇരുവശവുമുണ്ടായിരുന്ന പരിചയകാർ അയാളെ സന്തോഷപൂർവ്വം സ്വാഗതം ചെയ്തു. അവരെയെല്ലാം തലകുനിച്ചു വണങ്ങിയിട്ട് ബുദ്ധേ മേശയ്ക്കരികിൽ ചെന്ന് ഒരു ഫ്രാസ്സ് വോധ്യക കൂടിച്ച് വിശപ്പുണ്ടാക്കാനെന്നവയ്ക്കും ഒരു കഷണം മത്സ്യവും തിന്നു. ചെറിയ കൗണ്ടറിൽ റിബണ്ണുകളും ലേസുംകൊണ്ടലക്കരിച്ച്, മുഖത്തു ചായം പുശ്രിയ ഫ്രഞ്ചുകാരിയോട് എന്തോ പറഞ്ഞു. അതുകേട്ട് ആ ഫ്രഞ്ചുകാരി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുപോയി.

കൃതിമമുടിയും മുഖത്തെ ചായവും കാരണം ആ ഫ്രഞ്ചുകാരിയോടു വെറുപ്പുതോന്നിയതുകൊണ്ടുമാത്രം ലെവിൻ വോധ്യക കൂടിച്ചില്ല. വ്യൂത്തികെട്ട് ഒരു സ്ഥലത്തുനിന്ന് ദുരെ പോകുന്നതുപോലെ ആ സ്ത്രീയിൽനിന്ന് അയാൾ അകന്നുമാറി. കിറ്റിയുടെ രൂപം അയാളുടെ മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു. കണ്ണുകളിൽ വിജയത്തിന്റെയും സന്തോഷത്തിന്റെയും തിളക്കം കാണായി.

“തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഇതിലേ വരണം. ഇതുവഴി. ഇവിടെ ആരുടെയും ശല്യമുണ്ടാവില്ല.” സേവനസന്നദ്ധനായ ഒരു വെയിറ്റർ—തലനരച്ച്, വാലുള്ള നീളൻകോട്ടിട്, ഒരു വയസ്സ്—പറഞ്ഞു, “തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ഇതിലേ—” ഓൺലൈൻസർക്കിയുടെ അതിമിയെന്ന നിലയ്ക്ക് ലെവിനെ ബഹുമാനപ്പുരസ്സരം അയാൾ കഷണിച്ചു. അടുത്തനിമിഷം വെകലനിർമ്മിതമായ ശരാശരിനു കീഴെയുള്ള ഒരു വട്ടമേശമേൽ നേരത്തെയുണ്ടായിരുന്ന വിരിപ്പിനു മീതെ ഒരു പുതിയ ഷീറ്റുവിരിച്ച്, വെൽവെറ്റ്

പൊതിഞ്ഞ രണ്ടു കസേരകൾ അതിനടുത്തെക്കു നീക്കിയിട്ട് മെനുകാർധ്യം ടൗവലുമായി ഭവ്യതയോടെ നിന്നു.

“തിരുമനസ്സിനു പ്രൈവറ്റ് റൂം ആവശ്യമാണെങ്കിൽ ഉടനെ ഒന്ന് ഒഴിഞ്ഞതുകിട്ടും. അവിടെ പ്രിൻസ് ഗോലിറ്റ്സിന് ഒരു വനിതയോടൊപ്പം ഇരിക്കുകയാണ്. സർ, പുതിയ നത്തയ്ക്കെ കുറച്ചുവന്നിട്ടുണ്ട്.”

“ഓ, നത്തയ്ക്കയുണ്ട്, അല്ലോ?” ഒബ്ലോൺസ്കി തെള്ളുന്നേരം ആലോചിച്ചു.

“ലെവിൻ, നമ്മുടെ ജൂനിൽ മാറ്റം വരുത്തിയാലോ?” ചിന്താക്കുഴപ്പത്തിലകപ്പെട്ടതുപോലെ, “ഒരുപക്ഷേ, നത്തയ്ക്കെ നല്ലയിനമല്ലെങ്കിലോ? മോശമാണെങ്കിൽ വേണ്ട.”

“ഒന്നാന്തരം. ഫ്ലൈൻസ് ബർഗിലേതാണു തിരുമനസ്സു, ഓൺസ്റ്റിൽ നിന്നുള്ളതു തങ്ങളെടുക്കാറില്ല.”

“എവിടത്തയായാലും വേണ്ടില്ല. പുതിയതായിരിക്കണം.”

“ഇന്നലെ വന്നതാണു സർ.”

“ശരി. എങ്കിൽ നമുക്കു നത്തയ്ക്കയിൽ തുടങ്ങാം. അത്താഴത്തിന്റെ വിഭവങ്ങൾ മാറ്റിയാലോ?”

“എനിക്കു വിരോധമില്ല. ഗോതമ്പുകുറുക്കിയതും കാബേജ് സൃഷ്ടുമാണ് എനിക്കേറ്റവും ഇഷ്ടം. പക്ഷേ, ഇവിടെ അതൊന്നും കാണില്ല.”

“ഗോതമ്പുകൊണ്ടുള്ള റഷ്യൻപലഹാരമുണ്ടു സർ,” കൊച്ചുകുഞ്ഞിനോടു കൊണ്ടുന്നതുപോലെ വെയിറ്റർ മന്തിച്ചു.

“വേണ്ട. തൊൻ തമാഴ പരഞ്ഞതാണ്. നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ളത് എനിക്കും ഇഷ്ടംതന്നെ. സ്കേറ്റുചെയ്തു തളർന്നു. നല്ല വിശ്രദ്ധുണ്ട്. നിങ്ങളുടെ സെലക്ഷൻ എനിക്കിഷ്ടപ്പെട്ടില്ലെന്നു വിചാരിക്കരുത്. ഒബ്ലോൺസ്കിയുടെ മുഖത്ത് ഒരു തുപ്പത്തിയില്ലായ്മ കാണപ്പെട്ടതുകൊണ്ട് ലെവിൻ കൂട്ടിച്ചേര്ത്തു. അത്താഴം വിഭവസമ്യൂദ്ധമാകുന്നതിൽ എനിക്കു സന്തോഷമെയുള്ളു.”

“എനിക്കും അഭിപ്രായവ്യത്യാസമില്ല. ഇതൊക്കെയാണെല്ലാ ജീവിതത്തിലെ സന്തോഷങ്ങൾ.” ഒബ്ലോൺസ്കി പരഞ്ഞതു: “വെയിറ്റർ, നമുക്കു രണ്ട്—അതു തീരെ കുറവ്-മുന്നു ഡസൻ നത്തയ്ക്കയും വെജിറ്റബിൾ സൃഷ്ടം.”

“പ്രിന്റീനിയർ.” വെയിറ്റർ വിളിച്ചുകൂടി.

വിഭവങ്ങളുടെ പേരുകൾ വെയിറ്റർ ഫ്ലൈൻസായിൽ ആവർത്തിക്കുന്നത് ഇഷ്ടപ്പെടാത്ത ഒബ്ലോൺസ്കി

താക്കീതിന്റെ സ്വരത്തിൽ പറത്തു: "...വെജിറ്റബിൾ, ഓർമയുണ്ടല്ലോ. പിനെ, പുഴമത്സ്യവും സോസും അതുകഴിഞ്ഞു... പൊരിച്ച ബിഹ് (മോശമാകരുത്!) പിന്നീട് കോഴിയുംകൂടി പറയാമല്ലോ? അതെ, പുഴുങ്ങിയ പഴവും."

മെനുവിലെ പേരുകൾ റഷ്യൻഭാഷയിൽ പറയാനാണ് ഒബ്ലോൺസ്കിക്കു താൽപര്യമന്നിയാവുന്ന വെയിറ്റർ അതെല്ലാം മനസ്സിൽ ഉരുവിട്ടുകൊണ്ടു തുള്ളിച്ചാടി, ഒന്നു വടംതിരിഞ്ഞെന്ന് വിഞ്ഞിന്റെ പട്ടിക എടുത്തുനീട്ടി.

"നമുക്കു കുടിക്കാനെന്നതാണ്?"

"നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ളത്. ഏതായാലും കുറച്ചുമതി... ഷാസ്വയിൻ" ലെവിൻ പറത്തു.

"തുടക്കംകുറിക്കാൻ എന്നതാണ്? ഏനെങ്കിലും വേണ്ടെ? വെറ്റ് സീൽ ആയാലോ?"

"റൈഡി സർ." വെയിറ്റർ.

"ശരി. നത്തയ്ക്കകൂടി കൊണ്ടുവരു. അടുത്തത് അതുകഴിഞ്ഞു പറയാം."

"യെസ്സ് സർ. ഫെബിൾ വെൻ?"

"ചബ്ലിൻ."

"യെസ്സ് സർ. താക്കർക്കിഷ്ടമുള്ള സ്പെഷ്യൽ ചീസ്?"

"അത്... പർമേസൻ അല്ലോ? മറ്റൊരുവല്ലതും വേണോ?"

"ഏതായാലും മതി." ചിരി നിയന്ത്രിക്കാൻ പണിപ്പെട്ട ലെവിൻ പറത്തു.

കോട്ടിന്റെ വാലുകൾ കാറ്റിൽ പറത്തിക്കൊണ്ടു വെയിറ്റർ ഓടിപ്പോയി. അഞ്ചുമിനിറ്റിനുള്ളിൽ ഒരു കൈയിൽ ഒരു പാത്രം നിരയെ പിളർന്ന നത്തയ്ക്കയും മറ്റൊരു കൈയിൽ ഒരു കുപ്പിയുമായി മടങ്ങിവന്നു.

ഒബ്ലോൺസ്കി നാപ്കിൻ ചുരുട്ടി ഒരും വെയ്ന്റ്റ്കോട്ടിനുള്ളിൽ തിരുക്കി, കൈകൾ സഖക്രൂപദമായ രീതിയിൽ മേശപ്പുറത്തുറപ്പിച്ച് നത്തയ്ക്ക രൂചിച്ചുനോക്കി.

"മോശമല്ല." തിളങ്ങുന്ന തോടിനുള്ളിൽനിന്നു കത്തിയും മുള്ളുമുപയോഗിച്ചു നത്തയ്ക്കെല്ലെ ഓരോനായെടുത്തു ശാപ്പിട്ടുന്നതിനിട, ലെവിന്റെയും വെയിറ്റുടെയും മുഖങ്ങളിൽ നോക്കി ആയാൾ ആവർത്തിച്ചു.

നത്തയ്ക്കയെക്കാൾ റോട്ടിയും ചീസും ഇഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്ന ലെവിൻ ഒബ്ലോൺസ്കി ഭക്ഷണം കഴിക്കുന്നതുനോക്കി സെഡ്യൂ. അടപ്പുതുറന്നു നുരയുന്ന വിഞ്ഞെ കട്ടികുറഞ്ഞ

ബ്രാഹ്മിലേക്കു പകർന്ന വെയിറ്റപോലും അയാളുടെ വെളുത്ത ദെ നേരേയാക്കി പ്രകടമായ സന്തോഷത്തോടെ ഒവ്വലോൻസ്‌കിയെ ഒളിക്കണ്ണിട്ടു നോക്കി.

“നത്തയ്ക്കയോടു തന്നിക്കു വലിയ താൽപര്യമില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.” ഷാനൈയിൽ ബ്രാഹ്മ കാലിയാക്കിക്കൊണ്ട് ഒവ്വലോൻസ്‌കി ആരാത്തു: “അതോ, മറ്റൊരുതും ആലോച്ചിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണോ?”

ലെവിൻ ഉല്ലാസവാനായിരിക്കണമെന്നാണ് അയാളുടെ ആഗ്രഹം. പക്ഷേ, ദുഃഖിതനല്ലെങ്കിലും ഉമേഷമില്ലാത്ത അവസ്ഥയിലാണ് ലെവിൻ. സ്ത്രീകളുമായി വരുന്ന പുരുഷമാർക്ക് ഉച്ചഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ സ്വകാര്യ അറകളുള്ള ആ രേഖയാറന്ന് അയാളുടെ വികാരഭരിതമായ മനസ്സിനെ കുടുതൽ അസ്വസ്ഥമാക്കി. അവിടത്തെ കണ്ണാടികളും ശ്രാസ്തലെറ്റുകളും വെയിറ്റർമാരും മറ്റ് അലങ്കാരവസ്തുകളുമൊക്കെ പൊരുത്തകേടിന്ന് പര്യായങ്ങളാണെന്നയാർക്കു തോന്തി. സ്വന്തം മനസ്സിൽ നിന്തുതുള്ളവയും സകലപങ്ങൾക്കു കളകമേലുകരുതെന്നു മാത്രമായിരുന്നു അയാളുടെ പ്രാർത്ഥന.

“താനോ? അതേ. താൻ മറ്റൊ ആലോച്ചിക്കുകയായിരുന്നു. ഇതെല്ലാം എന്നിക്കു വിമിട്ടമുണ്ടാക്കുന്നു. നാട്ടിൻപുരത്തു ജീവിക്കുന്ന എന്നികൾ ഇതൊന്നും ദഹിക്കുന്നതല്ലെന്നിയാമല്ലോ—നിങ്ങളുടെ ഓഫീസിൽ കണ്ട ആ മനുഷ്യന്നു കൈയിലെ നവങ്ങളെപ്പോലെ.”

“പാവം ശ്രീനേരിച്ചിന്ന് നവങ്ങൾ നിങ്ങളെ വല്ലാതെ ആകർഷിച്ചിട്ടുണ്ടന് എന്നിക്കു മനസ്സിലായി.” ഒവ്വലോൻസ്‌കി പറഞ്ഞു.

“എൻ്ന് സ്ഥാനത്തു നിങ്ങളായിരുന്നാലും അതുതന്നെ സംഭവിക്കും. ഒരു നാട്ടിൻപുരത്തുകാരന്നു കാഴ്ചപ്പാടാണത്. നങ്ങൾ ജോലി ചെയ്യാനുള്ള സ്വകര്യത്തിനു നബം മുറിക്കുകയും ചിലപ്പോൾ കുപ്പായത്തിന്നു കൈകൾ തെരുത്തുവയ്ക്കുകയും ചെയ്യും. പക്ഷേ, ഇവിടെ ആളുകൾ മനഃപൂർവ്വം നബം വളർത്തി ചുരുട്ടിയും തളികപോലുള്ള ബട്ടനുകളിട്ടും കൈകളുടെ ഉപയോഗം അസാധ്യമാക്കുന്നു.”

ഒവ്വലോൻസ്‌കി സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചു.

“ശരിയാണ്; അയാൾക്കു പരുക്കൻ പണികളാണും ആവശ്യമില്ലെന്നതിന്നു സൂചനയാണത്. മനസ്സുകൊണ്ടാണയാർ

ജോലി ചെയ്യുന്നത്.”

“ശരിയായിരിക്കാം. തെങ്ങൾ നാട്ടിൻപുറത്തുകാർ കഴിയുന്നതും വേഗം ഭക്ഷണം കഴിച്ച് അവരവരുടെ ജോലി തുടരാനാഗ്രഹിക്കുമ്പോൾ ഇവിടെ, നിങ്ങളും താനും ഭക്ഷണത്തിന് എത്ര കുടുതൽ സമയമെടുക്കാമെന്ന് ആലോചിക്കുന്നു. അതിനുവേണ്ടി ഈ നത്തയ്ക്കരെയാക്കു തിന്നുത്തിർക്കുന്നു.”

“തീർച്ചയായും. എതിലും സന്തോഷിക്കാനുള്ള വകുക കണ്ണടത്തുകയെന്നതാണു സംസ്കാരത്തിന്റെ ലക്ഷ്യം.”

“അതാണു ലക്ഷ്യമെങ്കിൽ അസംസ്കൃതനായി ജീവിക്കാനാണെന്നിക്കിപ്പട്ടം.”

“ഈപ്പോഴെത്തെന്നും നിലയ്ക്കു താനൊരുസംസ്കൃതനാണ്. നിങ്ങൾ ലെവിം കുടുംബക്കാരെല്ലാം അങ്ങെന്നതെന്ന്.”

ലെവിം നെടുവിൽപ്പിട്ടു. സ്വന്തം സഹോദരൻ നികുളാസിനെ ഓർമിച്ചു. ലജ്ജയും നിരാശയുംകൊണ്ട് അയാളുടെ മുഖം ഇരുണ്ടു. പക്ഷേ, ഒപ്പ്‌ലോറ്റ്‌സ്‌കി മറ്റാരു വിഷയത്തിലേക്കു കടന്നതുകൊണ്ട് അയാളുടെ ആലോചനയുടെ ഗതിമാർ.

“അതിരിക്കേണ്ട്. ഈനുരാത്രി തെങ്ങളുടെ ആർക്കാരെ, അതായത് ഷൈർബാക്സ്‌കികളെ, കാണാൻ തനിക്കുദ്ദേശ്യമുണ്ടോ?” നത്തയ്ക്കയുടെ തോടുകൾ ദുരേക്കുന്നിക്കി, ചീസിന്റെ പാത്രം മുന്നിലെടുത്തുവച്ചു തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളോടെയാണയാൾ പറഞ്ഞത്.

“തീർച്ചയായും താനങ്ങാടുപോകുന്നുണ്ട്. പ്രിൻസിപ്പ് മനസ്സില്ലാമന്നേഡയാണ് എന്ന ക്ഷണിച്ചുതെക്കിൽപ്പോലും.”

“ഹേയ്, അതു ശരിയല്ല. വെറും വിധ്യശിത്തം! അവരുടെ ലിതിയാണത്... വെയിറ്റർ, സുപ്പുകൊണ്ടുവരു... ഒരു പ്രഭ്രിക്കുചേർന്ന മട്ടിലുള്ള സംസാരം.” ഒപ്പ്‌ലോറ്റ്‌സ്‌കി പറഞ്ഞു: “താനും വരുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, അതിനുമുമ്പു കൗൺസിലേബനിന്റെ വിട്ടിൽ ഒരു പാട്ടിന്റെ റിഹോഴ്സലുണ്ട്. താനൊരു വിചിത്രജീവിതം, മോസ്കോയിൽനിന്ന് ആരോടും പറയാതെ പൊയ്ക്കളെണ്ടില്ലോ? ഷൈർബാക്സ്‌കികൾ എന്നാടാണു ചോദിക്കുന്നത്, തന്റെ കാര്യങ്ങളെല്ലാം എനിക്കുറിയാമെന്ന മട്ടിൽ. ഒരു കാര്യവും മറ്റുള്ളവർ ചെയ്യുന്നതുപോലെ താൻ ചെയ്യാറില്ലെന്നുമാത്രം എനിക്കുറിയാം.”

“ശരിയാണ്. താനൊപരിഷ്കൃതന്തനെ.” സാവധാനം, ക്ഷോഭത്തോധാണെടയാണു ലൈഭിൻ പറഞ്ഞത്. “അന്ന് ഇവിടെനിന്നു പോയതല്ല. ഇപ്പോൾ ഇങ്ങോട്ടു മടങ്ങിവന്നതാണ് എന്ന അപരിഷ്കൃതനാക്കുന്നത്. ഇപ്പോൾ താൻ വന്നത്...”

“താനൊരു ഭാഗ്യവാൻ തനെ!” അധ്യാളുടെ മുഖത്ത് ഉറുനോക്കിക്കൊണ്ട് ഓബ്ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞു.

“അതെന്ത്?”

“പണയികളുടെ കണ്ണുകളിലെ തിളക്കം താൻ തിരിച്ചറിയും, ഒറ്റനോട്ടത്തിനാലെ.”*

ഓബ്ലോൺസ്‌കി പ്രവ്യാപിച്ചു: “എന്തുവേണമെങ്കിലും തന്റെ മുന്നിലുണ്ടാലോ!”

“അപ്പോൾ നിങ്ങൾക്കു വേണ്ടതെല്ലാം നിങ്ങളുടെ പിന്നിലാണോ?”

“എന്നല്ല, നിങ്ങൾക്കു ഭാവിയുണ്ട്. എനിക്കു വർത്തമാനമേയുള്ളൂ. അതും പണ്ടാൽ.”

“അതെന്താ?”

“സ്ഥിതിഗതികൾ തീരെ മോശമാണ്... എന്തെ സ്വന്തം കാര്യം പറയാൻ താനാഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. അല്ലെങ്കിലും, എല്ലാം വിശദികരിക്കാൻ സാധ്യവുമല്ല” ഓബ്ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞു, “അതിരിക്കുകൂടു, ഇപ്പോൾ മോന്തക്കായിൽ വരാൻ കാരണം?... വെയിറ്റർ ഇതാ, ഇതെല്ലാം എടുത്തോണ്ടു പൊയ്ക്കോളു്.”

“നിങ്ങൾക്ക് ഉള്ളറിച്ചുകൂടെ?” ഓബ്ലോൺസ്‌കിയെ സുകഷിച്ചുനോക്കിയ ലൈഭിന്റെ കണ്ണുകൾ പ്രകാശിച്ചു.

“താനുഹിക്കുന്നു. എങ്കിലും അതെന്താണെന്നു പറയില്ല. എന്തെ ഉള്ളം തെറ്റോ ശരിയോ ആക്കു.” ഓബ്ലോൺസ്‌കി ചീരിച്ചു.

“അതു ശരി. അതിനെക്കുറിച്ചു നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായമെന്താണ്?” ലൈഭിന്റെ ശബ്ദത്തിൽ ഒരു വിറയൽ. മുഖത്തെ പേശികളും വിറയ്ക്കുന്നതുപോലെ തോനി. “നിങ്ങളെന്തു വിചാരിക്കുന്നു്?”

ലൈഭിനെത്തന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ട് ഓബ്ലോൺസ്‌കി ഫ്രാസ്റ്റിലെ മദ്യം മുഴുവനും കുടിച്ചു തീർത്തു.

“എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമാണ്. ഇതിനേക്കാൾ സന്തോഷകരമായ മറ്റാനുമില്ല.” അധ്യാൾ പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങൾക്കു തെറ്റിയിട്ടില്ലാലോ? എന്തെ മനസ്സിലുള്ളതിനേക്കുറിച്ചുതന്നെയാണോ നിങ്ങൾ പറയുന്നത്?”

പിന്ന, ഒരുപക്ഷേ, തിരസ്കരിക്കപ്പെട്ടാൽ?... തീർച്ചയായും എനിക്ക്..."

"എന്തിനാണങ്ങെന ചിന്തിക്കുന്നത്?" ലെവിഞ്ഞ് ആവേശം കണ്ട് ഓബ്ലാൻസ്‌കി ചിരിച്ചു.

"ചിലപ്പോൾ എനിക്കങ്ങെന തോന്തുന്നു. അങ്ങെന സംഭവിച്ചാൽ അതിന്റെ ഫലം അവർക്കും എനിക്കും ഒരുപോലെ ദയാനകമായിരിക്കും."

"ഹേയ, ഹാ! പെൺകുട്ടിയെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം അതിൽ ദയാനകമായി ഒന്നുമില്ല. വിവാഹ വാദാനം അഭിമാനകരമാണെന്നുതന്നെ എത്രയും പെൺകുട്ടിയും കരുതും."

"എത്രയും പെൺകുട്ടിയെയുംപോലെയല്ലല്ലോ ഇവൾ." ഓബ്ലാൻസ്‌കി ചിരിച്ചു. ലെവിഞ്ഞ് വികാരം അയാൾക്കു വ്യക്തമായി മനസ്സിലായി. ലെവിഞ്ഞ് അഭിപ്രായത്തിന്റെ ലോകത്തെ പെൺകുട്ടികളെ രണ്ടു വിഭാഗത്തിൽ പെടുത്താം. ഒരു വിഭാഗത്തിൽ അവളൊഴികെ മറ്റൊരുവരും ഉൾപ്പെടും. മനുഷ്യസഹജമായ കുറങ്ങളും കുറവുകളുമുള്ള സാധാരണപെൺകുട്ടികളാണവർ. രണ്ടാമത്തെ വിഭാഗത്തിൽ ഒരു കുറവുമില്ലാത്ത അതിമാനുഷരാണ്. അതിൽ അവർ മാത്രമെയുള്ളൂ.

"ഒന്നുനില്ക്ക്. കുറച്ചു സോസുകുടിച്ചുരത്തു കഴിക്ക്." ലെവിന് സോസിന്റെ പാത്രം ദുരേക്കു നീക്കിവയ്ക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ ഓബ്ലാൻസ്‌കി പറഞ്ഞു.

ലെവിന് അനുസരണയോടെ സോസ് എടുത്തുപയോഗിച്ചുകൂടിലും ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ ഓബ്ലാൻസ്‌കിയെ അനുവദിക്കാതെ പറഞ്ഞുതുടങ്ങി: "നില്ല് നില്ല്! താൻ പറയട്ട. എന്ന സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം ഇതൊരു ജീവനരണപ്രശ്നമണം. മറ്റാരോടും താനീക്കാരും പറഞ്ഞിട്ടില്ല. പറയാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നുമില്ല. നിങ്ങളും താനും പല—കാര്യങ്ങളിലും—അഭിരൂചിയിലും കാഴ്ചപ്പാടിലും എല്ലാറിലും—വ്യത്യസ്തരാണ്. എക്കിലും നിങ്ങൾക്കേന്നോട് ഇഷ്ടമാണെന്നും താൻ പറയുന്നതു മനസ്സിലാക്കുമെന്നും എനിക്കരിയാം. താനും നിങ്ങളെ അളവറ്റു സ്നേഹിക്കുന്നു. ദൈവത്തെയോർത്തൽ എന്നോട് എല്ലാം തുറന്നുപറയണം."

"എന്റെ മനസ്സിൽ തോന്തുതുതന്നെയാണു താൻ പറയുന്നത്." ഓബ്ലാൻസ്‌കി ചിരിച്ചു. "ഈനി ഒരു കാര്യംകൂടി

പറയാം. എന്ത് ഭാര്യ അസാമാന്യമായ കഴിവുകളുള്ള ഒരു സ്ത്രീയാണ്...” ഭാര്യയുമായുള്ള ബന്ധത്തക്കുറിച്ചാർത്തു നെടുവിൽപ്പിട്ട് ഒരുനിമിഷം കഴിതെന്ത് അയാൾ തുടർന്നു: “അവർ പ്രവചിക്കുന്നതെല്ലാം അച്ചടായി നടക്കും. വിശേഷിച്ച് വിവാഹങ്ങളുടെ കാര്യം. ഉദാഹരണത്തിന് ആ ഷഹോവ്സ്കായ പെൺകുട്ടി ബൈന്റലിനെ കല്യാണം കഴിക്കുമെന്നവർ പറഞ്ഞു. ആരും വിശ്വസിച്ചില്ല. പക്ഷേ, അതു നടന്നു. ഇപ്പോഴവർ നിങ്ങളുടെ പക്ഷത്താണ്.”

“എങ്ങനെയിരിയാം?”

“അവർക്കു തന്ന ഇഷ്ടമാണെന്നു മാത്രമല്ല, കിറ്റി തന്റെ ഭാര്യയാകുമെന്ന് ആണ്യിട്ടുകയും ചെയ്യുന്നു.”

അതുകേട്ട് ലെവിൻ്റെ മുവം പ്രകാശമാനമായി. സന്തോഷംകൊണ്ടയാൾ കരയുമെന്നു തോന്തി.

“അവരങ്ങനെ പറഞ്ഞെതാ?” അയാൾ ചോദിച്ചു.

“അവരെരാറു സ്ത്രീരത്നമാണ്, നിങ്ങളുടെ ഭാര്യ. മുമ്പേതന്നെ എനിക്കെന്നിയാമായിരുന്നു. മതി, എനിക്കു തൃപ്തിയായി.” അയാൾ എണ്ണീറ്റു.

“ശരി, ഇവിടെയിരിക്കും.”

പക്ഷേ, ലെവിന് അടങ്കിയിരിക്കാൻവയ്ക്കു കൂടുപോലുള്ള ആ കൊച്ചുമുറിയിൽ അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും നടന്നു. കരച്ചിലടക്കാൻ പാടുപെട്ടു. അല്പം കഴിതെന്നു വീണ്ടും ഇരുന്നു.

“താൻ പറയുന്നതു ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കണം.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “ഈതു വെറും ഫ്രേമമല്ല. നേരത്തെ താൻ ഫ്രേമിച്ചിട്ടുണ്ട്. പക്ഷേ, ഈതു മറ്റാണ്ടാണ്. ഒരു ബാഹ്യശക്തി എന്ന കീഴടക്കികളെത്തു. നിങ്ങൾക്കെന്നിയാമോ, എന്തെ ആഗ്രഹം സഹായമാവുകയില്ലെന്ന തീരുമാനത്തിലെത്തിയതുകൊണ്ടാണു താനിവിടന്നിനു പോയത്. ഇത്തരും സന്തോഷം ഇം ഭൂമിയിലില്ലെന്നു താൻ ധരിച്ചു. മനസ്സിലായോ? എങ്കിലും താൻ എന്നാടുതന്നെ പൊരുതി, ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്താതെ നിവൃത്തിയില്ലെന്ന്...”

“എങ്കിൽ എന്തിനാണു താനിവിടന്നിനു പോയത്?”

“ഒരുനിമിഷം നില്ക്കണേ! എന്താക്കയോണാൻ മനസ്സിൽ! നിങ്ങളേന്നാടു കാണിച്ച ഈ സമനസ്സിനു താനെങ്ങനെയാണു നന്ദി പറയേണ്ടത്? സന്തോഷംകൊണ്ടു താൻ പലതും മറന്നു. എന്തെ സഹോദരൻ നികെക്കാളാസ് ഇവിടെയുണ്ടെന്ന് ഇന്നു താനിതു... അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാര്യം

ഞാൻ മരന്നേപോയി. അദ്ദേഹവും എന്നപ്പോലെ സന്തുഷ്ടനാണോ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. എനിക്കു ഭാന്തുപിടിച്ചതാണോ! വല്ലാത്ത ഒപ്പരാധബോധം— നിങ്ങൾ, വിവാഹം കഴിച്ചവർക്ക് അതു മനസ്സിലാക്കും. നമ്മൾ, താരതമ്യന് പ്രാധാന്യംചെന്നവരുടെ ഭൂതകാലം ഫ്രേമത്തിന്റെതല്ല, പാപത്തിന്റെതാണ്... അങ്ങനെയുള്ള നമ്മൾ പൊടുന്നേന നിഷ്കളക്കമായ ഓരതമാവുമായി ബന്ധപ്പെടുന്നു! അത് അപ്പുളവാക്കുന്നതാണ്. അതുകൊണ്ടുതന്ന നമുക്കു നമ്മക്കുറിച്ചു മതിപ്പില്ലാതാക്കുന്നു.”

“തന്റെ ഭൂതകാലത്തു വലിയ പാപങ്ങളാണും ചെയ്തിട്ടില്ലല്ലോ?”

“എല്ലാം ഒപ്പംതന്നെ!” ലെവിം പരഞ്ഞു: “തിരിഞ്ഞുനോക്കുന്നോൾ ഞാനനെ ശപിക്കുന്നു. ഞാൻ കടിനമായി പശ്വാത്തപിക്കുന്നു.”*

“നമുക്കെന്തു ചെയ്യാൻകഴിയും? അതാണു ലോകത്തിന്റെ സ്ഥിതി.” ഒബ്ദലോൻസ്കി പരഞ്ഞു.

“ഞാൻ ഏറ്റവും ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന പ്രാർത്ഥന മാത്രമാണ് എനിക്ക് ആശ്വാസം പകരുന്നത്. എന്റെ താൽപര്യങ്ങൾക്കനുസരിച്ചും, അങ്ങയുടെ ദയവിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിലാണല്ലാം! ആ സീതിയിൽ മാത്രം എനിക്കു മാപ്പുതരാൻ അവൾക്കു സാധിക്കും.”

* ഒരു പുഷ്കിൻ കവിതയിൽനിന്നുള്ള ഉദ്ഘരണി.

*പുഷ്കിന്റെ പ്രശ്നസ്ത കവിത 'വോസ്പോമിനാനി'യിൽനിന്നുള്ള ഉദ്ഘരണി.

പതിനൊന്ന്

ലെവിൻ ഫ്രാസ്സ് കാലിയാക്കിയിട്ടു മനസ്പാലിച്ചു. ഓബ്ലോൺസ്‌കിയാണു സംസാരിച്ചു തുടങ്ങിയത്. “ഒരു കാര്യക്കൂടി പറയാനുണ്ട്. ഭ്രാംസ്‌കിയെ അറിയാമോ?”

“അറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്താണെങ്ങനെ ചോദിച്ചത്?”

“ഒരു ബോട്ടിൽക്കൂടി.” ധമാസയമം ഫ്രാസ്സുകൾ നിരയ്ക്കുകയും ആവശ്യമില്ലാത്തപ്പോൾ അവിടെനിന്ന് അപ്രത്യക്ഷമാക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന വെയിറ്ററോട് ഓബ്ലോൺസ്‌കി പരഞ്ഞു.

“ഭ്രാംസ്‌കിയെ അറിയാമെന്നു പറയാൻ കാരണമുണ്ട്. തന്റെ ഏതിരാളിയാണയാൾ.”

“ആരാണത്?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു. കൊച്ചുകുട്ടികളുടേതുപോലെ ആളുാദഭരിതമായ ആ മുഖഭാവം പെട്ടെന്നു കോപാകുലവും ദുഃഖഭരിതവുമായി മാറിയത് ഓബ്ലോൺസ്‌കിയെ അതഭൂതപ്പെടുത്തി.

“കൗൺസിൽ സിറിൽ ഇവാനോവിച്ച് ഭ്രാംസ്‌കിയുടെ പുത്രമാരിലെബാരാളാണ് ഭ്രാംസ്‌കി. പീറ്റേഴ്സ്‌ബർഗിലെ യുവകോമാളിമാരുടെ ഉത്തമമാത്യക. താൻ ട്രൈ^{*} പട്ടണത്തിൽ ജോലിചെയ്തിരുന്നപ്പോൾ നിർബന്ധിത സെന്റ്യേസേവനത്തിന് അവിടെയെത്തിയ അയാളെ പരിചയപ്പെട്ടു. ധനാധ്യൻ, സുന്ദരൻ, ആർസ്റ്റസ്യാധിനമുണ്ട്. ചക്രവർത്തിയുടെ എ.ഡി.സി. അതേസമയം തിക്കണ്ണ സൽസ്യഭാവിയും. തനിത്തകാംപോലുള്ള മനുഷ്യൻ. അതു മാത്രമല്ല വിദ്യാസന്ധനങ്ങും അതിബുദ്ധിമാനുമാണെന്നു പിന്നീടാണു താനറിഞ്ഞത്. നല്ല ഭാവിയുണ്ട്.”

ലെവിൻ ചിന്തയിൽ മുഴുകി മിണ്ടാതിരുന്നു.

“താനിവിടെനിന്നു പോയതിനു തൊട്ടുപിന്നാലെ അയാൾ വന്നിരുന്നു. പിന്നെ, എന്നും ഉന്നഹം ശരിയാണെങ്കിൽ,

കിറ്റിയോടയാൾക്കു കടുത്ത പ്രേമമാണ്. അവളുടെ അമ്മയുടെ കാര്യം തനിക്കരിയാമല്ലോ—”

“എനിക്കൊന്നുമരിഞ്ഞുകൂടാ.”

ലെവിൻ

ഭണാശനന്നപോലെ പറഞ്ഞു.

“നില്കൾ, പറഞ്ഞുതീരട്ടു.” ലെവിൻ്റെ കൈത്തണ്ണയിൽ സ്പർശിച്ചു ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഒബ്ലോൺസ്‌കി തുടർന്നു: “എനിക്കരിയാവുന്ന കാര്യങ്ങൾ തന്നോടു പറഞ്ഞെന്നയുള്ളൂ. ഇതാകയെണ്ണക്കില്ലും തനിക്കുതന്നെന്നയാണുവിജയസാധ്യതയെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.”

ലെവിൻ കസേരയിൽ ചാരിയിരുന്നു. അയാളുടെ മുഖം വിളി.

“എത്രയും പെട്ടുന്ന ഇതിനൊരു തീരുമാനമുണ്ടാകണമെന്നാണെന്നിക്കു പറയാനുള്ളത്.”
ലെവിൻ്റെ ഫോൺ നിന്നും കുറയ്ക്കുന്നതിനിടയിൽ ഒബ്ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞു.

“വേണ്ട, താങ്ക് സി!” ഫോൺ ഒരുദിനേതക്കു നീക്കിവച്ചിട്ട് ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “ഇനിയും കുടിച്ചാൽ തല കരഞ്ഞു... നിങ്ങളുടെ കാര്യങ്ങളെല്ലാം ഭംഗിയായി നടക്കുന്നുണ്ടല്ലോ?” വിഷയം മാറ്റാനുള്ള വ്യത്യാസിക്കുന്നു ലെവിൻ.

“ഒരു വാക്കുകൂടി. എന്തായാലും രണ്ടിലോന്ന് ഉടനെ തീരുമാനിക്കണം. ഈന്നു വേണ്ടെന്നാണ് എന്ന് അഭിപ്രായം. നാളെ രാവിലെ അവിടെപ്പോയി വിധിപ്രകാരം കാര്യങ്ങൾ അവതരിപ്പിക്കുക. ദൈവം നിങ്ങളെ അനുഗ്രഹിക്കും.”

“എന്ന്കുടെ നായാട്ടിനുവരാമെന്നു നിങ്ങൾ പല പ്രാവശ്യം പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതാണ്. ഈ വസന്തകാലത്തായാലോ?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുമായി ഈ വിഷയം സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങിയതിൽ അയാൾ പശ്വാത്തപിച്ചു. പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ ഏതോ ഒരുദ്യോഗസ്ഥൻ തന്റെ എതിരാളിയാണെന്ന സൂചനയും ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ സന്നേഹങ്ങളും ഉപദേശവും അയാളുടെ വികാരങ്ങളെ കളക്കപ്പെടുത്തി.

ഒബ്ലോൺസ്‌കി ചിരിച്ചു. ലെവിൻ്റെ ഉള്ളിലെന്നതാണെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി.

“പിന്നീടൊരിക്കൽ ഞാൻ തീർച്ചയായും വരാം.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “എന്ന് ചങ്ങാതി, സ്ത്രീകളെ ആശ്രയിച്ചാണ് ഈ ലോകത്തിന്റെ നില നില്പ്. എന്ന് കാര്യവും കഷ്ടത്തിലാണ്.

വളരെ കഷ്ടം! എല്ലാം സ്ത്രീകൾ നിമിത്തം. എന്നോടു തുറന്നു പറയു..."

അയാൾ ഒരു ചുരുട്ടുത്ത് ഒരു കൈയിൽ മുഖ്യമായി സംസാരം തുടർന്നു:

"എനിക്കു തന്റെ ഉപദേശം വേണോ."

"എന്തിന്? എന്താണു കാര്യം?"

"കാര്യം ഇതാണ്. താൻ വിവാഹിതനാണെന്നും ഭാര്യയോടു സ്വന്നേഹമുണ്ടെന്നും പക്ഷേ, മറ്റാരു സ്ത്രീയിൽ ആകൃഷ്ടനായെന്നും വിചാരിക്കുക..."

"എക്സ്ക്യൂസ്മി. വാസ്തവത്തിൽ... എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. വയറുനിരയെ ശാപ്പാട്ടിച്ചിട്ട് അടുത്തുള്ള ബേക്കരിയിൽ ചെന്ന് ഒരു റോട്ടി മോഷ്ടിക്കുകയെന്നുവച്ചാൽ —?"

ബൈലോൺസ്കിയുടെ കണ്ണുകൾ പൂർവ്വാധികം തിളങ്ങി.

"എന്തുകൊണ്ടു പാടില്ല? റോട്ടിയുടെ മണം നമുക്കിശടക്കിയെന്നിരിക്കും. വിശ്രദ്ധിക്കിലും വിശ്രിഷ്ടവിഭവങ്ങൾ കാണുമ്പോൾ കൊതിവരുമെന്നു പറയാറില്ലോ?"

ബൈലോൺസ്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ പരഞ്ഞതുകേട്ട് ലെവിനും ചിരിച്ചുപോയി.

"ഈതു തമാശയല്ല." ബൈലോൺസ്കി പരഞ്ഞതു.

"എന്നോടു കഷമിക്കണം. എന്തെല്ലാം ദുഷ്ടിയിൽ രണ്ടുതരത്തിലുള്ള സ്ത്രീകളേയുള്ളു. അല്ലെങ്കിൽ, സ്ത്രീകളും പിന്ന... അധികം കൂടുതൽ താൻ കണ്ടിട്ടില്ല, കാണുകയുമില്ല. ആകുകൾക്കതുമുള്ളവരെ താൻ മുവത്തു ചായംതേച്ച ഫൊക്കാരിയെപ്പോലുള്ളവരെ താൻ വെറുക്കുന്നു. അധികം പഠിച്ചവരെല്ലാം ഈ ഗണത്തിൽപ്പെടുന്നവരാണ്."

"സുവിശേഷങ്ങളിൽ പരാമർശരിക്കപ്പെടുന്നവരും ഇത്തരക്കാരാണോ?"

"അങ്ങനെ പറയല്ലോ! തന്റെ വാക്കുകൾ ദുരുപയോഗം ചെയ്യപ്പെടുമെന്നറിയാമായിരുന്നുകിൽ ക്രിസ്തു ഇങ്ങനെ പറയില്ലായിരുന്നു. സുവിശേഷങ്ങളിലെ ഈ വാക്കുകൾ മാത്രമാണ് ഈപ്പോഴും നാം ഓർമ്മിക്കുന്നത്. വെറുതെ പറയുന്നതല്ല, എനിക്കു ശരിയെന്നു തോന്നുന്ന കാര്യങ്ങളാണ്. അധികം സ്ത്രീകളെ താൻ ഭയപ്പെടുന്നു. ചിലന്തികളെ

നിങ്ങൾക്ക് അരപ്പാണ്. അതുപോലെ ഇത്തരം ജീവികൾ എന്നിലും അരപ്പുണ്ടാക്കും. ചിലന്തികളെക്കുറിച്ചു നിങ്ങൾ പറിച്ചിട്ടുണ്ടാവില്ല. അവയുടെ സദാചാരഭോധത്തെക്കുറിച്ചും ഒന്നും അറിഞ്ഞതുകൂടാ. അതുതന്നെന്നയാണ് എന്ന്യും സ്ഥിതി!"

"നിങ്ങൾ പറയുന്നതു കേൾക്കാൻ കൊള്ളാം. ഡിക്കൺസിന്റെ ഒരു കമാപാത്രം* പ്രയാസമേരിയ പ്രശ്നങ്ങളെയെല്ലാം ഇടതുകൈകൊണ്ടു വലതുചുമലിനു മുകളിലും പിന്നിലേക്കു വലിച്ചറിയുന്നതുപോലെയാണെന്ന്. പക്ഷെ, വസ്തുതകളെ നിഷ്പയിച്ചതുകൊണ്ടായില്ല. ഞാനന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നു പറയു. ഞാനന്തു ചെയ്യണെ? എന്ന് ഭാര്യയ്ക്കു പ്രായമേരിവരുന്നു. ഞാൻ ഇപ്പോഴും ഉറർപ്പജസ്യലനാണ്. ഭാര്യയോട് എത്രമാത്രം മതിപ്പുണ്ടെങ്കിലും പഴയപോലെ സ്നേഹിക്കുവാൻ താൻ അശേഷതനാണെന്ന് ഒരു പുരുഷൻ കണ്ണെത്തുന്നുവെന്നിരിക്കും. അപ്പോൾ പൊടുന്നേൻ അയാൾ ഒരു പ്രേമ ബന്ധത്തിൽ പെടുന്നു. അതോടെ അയാളുടെ കമ കഴിഞ്ഞു!" നിരാശയോടെയാണ് ഓബ്ലോൺസ്കി പറത്തു.

അതുകേക്ക് ലെവിൻ ചിരിച്ചു.

"അതേ, എന്ന് കമയും കഴിഞ്ഞു. ഈ ഞാനന്താണു ചെയ്യേണ്ടത്?" ഓബ്ലോൺസ്കി ചോദിച്ചു.

"രാട്ടി മോഷ്ട്ടിക്കരുത്."

"ഓബ്ലോൺസ്കി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

"ഓ, ഒരു സമാർഗവാദി! ഞാൻ പറയുന്നതു കേൾക്ക്. ഇവിടെ രണ്ടു സ്ത്രീകളുണ്ട്. ഓരാൾ സ്വന്തം അവകാശങ്ങൾക്കുവേണ്ടി വാദിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ, സ്നേഹം അവർക്കവൈകാശപ്പെട്ടതാണ്. അതു നല്കാൻ നിങ്ങൾക്കു സാധ്യമല്ല. മറ്റൊരു സ്വയം സമർപ്പിച്ചിട്ടു പകരം ഒന്നും ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല. നിങ്ങളെന്നു ചെയ്യും? എന്തായിരിക്കും നിങ്ങളുടെ പ്രതികരണം? അതിനികരമായ ഒരു ദുരന്തമാണിത്."

"എന്ന് അഭിപ്രായമാണു നിങ്ങൾക്കാവശ്യമെങ്കിൽ, ഇതാരു ദുരന്തമാണെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ലെന്നു മാത്രമാണ് എന്നിക്കു പറയാനുള്ളത്. കാരണം ഇതാണ്: പ്രേമം — "സിംപോസിയ" തതിൽ ഷൈറ്റോ നിർവ്വചിക്കുന്ന രണ്ടുതരം പ്രേമങ്ങളും—പുരുഷന്റെ ഉരകളാണ്. ചില പുരുഷന്മാർക്ക് ഒന്നു മാത്രമേ മനസ്സിലാവുകയുള്ളൂ. മറ്റു ചിലർക്കു രണ്ടാമതേതതു മാത്രവും. ഷൈറ്റോണിക് അല്ലാത്ത പ്രേമം മാത്രം

മനസ്സിലാക്കുന്നവർ ദുരന്തതെതക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കേണ്ടതില്ല. കാരണം, അതു പ്രേമത്തിൽ ദുരന്തമില്ല.' നിങ്ങളെന്നിക്കു പകർന്നു നല്കിയ സന്തോഷത്തിനു നന്ദി. ശുദ്ധബൈ,' അതുമാത്രമാണ്ടതിലെ ദുരന്തം. ഷേറ്റോൺിക് പ്രേമത്തിലും ദുരന്തത്തിനിടമില്ല. എന്തുകൊണ്ടുണ്ടാൽ, അവിടെ എല്ലാം സ്പഷ്ടവും വിശ്വേഖവുമാണ്..." സുന്തം പാപങ്ങളെയും മാനസികസംഘർഷങ്ങളെയുംകുറിച്ചോർത്ത ലെവിൻ അപ്രതീക്ഷിതമായി പറഞ്ഞു, "ഒരുപക്ഷേ, നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു ശരിയാവാം. അങ്ങനെയും സംഭവിക്കാം. എനിക്കെന്തുകൂടാ. സത്യമായും എനിക്കെന്തുകൂടാ."

"ഒരു വിട്ടുവീഴ്ചയ്ക്കും തയ്യാറാകാത്തവനാണു താൻ." ഒബ്ലോൺസ്കി പറഞ്ഞു. "അതാണു തന്റെ ശുണ്ണവും ദോഷവും. മനുഷ്യജീവിതത്തിൽ പോരായ്മകളുണ്ടാവും. ലക്ഷ്യങ്ങളുമായി പൊരുത്തപ്പെടുന്നില്ല എന്ന കാരണം പറഞ്ഞു താൻ പൊതുപ്രവർത്തനത്തെ വെറുക്കുന്നു. ഓരോ മനുഷ്യന്റെയും ഓരോ പ്രവൃത്തിക്കും ഒരു ലക്ഷ്യമുണ്ടായിരിക്കണമെന്നും പ്രണയവും കുടുംബങ്ങീവിതവും തമിൽ പൊരുത്തപ്പെടുപോകണമെന്നും താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. അത് ഒരിക്കലും നടക്കാത്തതാണ്. വെളിച്ചവും നിശ്ചലും ചേരുന്നോഴാണു ജീവിതത്തിനു വെവിധ്യവും ആകർഷണീയതയും സ്വന്നരൂപവുമുണ്ടാകുന്നത്."

ലെവിൻ നെടുവിൽപ്പിടത്തല്ലാതെ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. സുന്തം കാര്യങ്ങളുക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അയാൾ ഒബ്ലോൺസ്കി പറഞ്ഞതു ശ്രദ്ധിച്ചില്ല.

രണ്ടുപേരും സുഹൃത്തുകളാണെങ്കിലും ഒന്നിച്ച് അതതാഴം കഴിക്കുകയും വിന്തുകുടിക്കുകയും ചെയ്തെങ്കിലും ഓരോരുത്തരും അവനവനക്കുറിച്ചു മാത്രമാണു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതെന്നും അപരന്തെ കാര്യം പരിഗണിച്ചില്ലെന്നും അവർക്കു ബോധ്യമായി.

ഒരു കൂടുകാരനോടൊപ്പം അതതാഴം കഴിച്ചതിനുശേഷം പരസ്പരം അടക്കപ്പും തോന്നുന്നതിനു പകരം രൂക്ഷമായ അകൽച്ച അനുഭവപ്പെടുന്നതായി അതിനു മുമ്പും ഒബ്ലോൺസ്കിക്കു തോന്നിയിട്ടുണ്ട്. അങ്ങനെയുള്ള സന്ദർഭങ്ങളിൽ എന്തു ചെയ്യണമെന്നും അയാൾക്കെന്നിയാം.

"ബില്ലു കൊണ്ടുവരു." എന്ന് ഉരക്കെ പറഞ്ഞിട്ട് അയാൾ ദേഖിഞ്ഞ് ഹാളിനു പുരത്തിരഞ്ഞി. ഒരു പരിചയക്കാരനെ

കാണുകയും ഒരു നടിയെയും അവരുടെ ക്രഷിതാവിനെയുംകുറിച്ചു സംസാരിച്ചു തുടങ്ങുകയും ചെയ്തു. ലെവിനുമായി നടന്ന സംഭാഷണം ഒപ്പ്‌ലോറ്റ്‌സ്കിയുടെ മനസ്സിൽ സ്വീച്ചിച്ച പിരിമുറുക്കത്തിന് അയവുണ്ടാക്കി.

വെയിറ്റർ ബില്ലുമായിവന്നു. ഇരുപത്താറു രൂബിളും ചില്ലറയുമാണ് ബില്ലിലെ തുക. ലെവിൻ ഒക്കും കുസാതെ, ടിപ്പ് ഉൾപ്പെടയുള്ള തന്റെ വിഹിതമായ പതിനാലു രൂബിൾ വെയിറ്റർക്കു കൊടുത്തു. ആ ഗ്രാമീണന്റെ മനസ്സാക്ഷിയെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം, താങ്ങാനാവാത്ത തുകയാണത്. വീട്ടിൽചെന്നു വന്നതുമാറി, തന്റെ ഭാവി നിർണ്ണയിക്കാൻ ചുമതലപ്പെട്ട ഷശർബാട്ട്‌സ്കികളെ സന്ദർശിക്കുന്നതിന് ലെവിൻ അവിടെനിന്നു പുറപ്പെട്ടു.

* മോസ്കോയുടെ വടക്കുപടിഞ്ഞാറുള്ള ഒരു പട്ടണം.

* Our Mutual Friend, പുസ്തകം I, അധ്യായം XI ത്ത് മി. പോവ്സ്റ്റാപ്, ലോകത്തെ പ്രധാനമേരിയ പ്രശ്നങ്ങളെ വലതുകൈകൊണ്ടു പിരക്കിലേക്കു തള്ളിമാറ്റിയിരുന്നു.

പ്രതിശ്രൂഷ

പ്രിൻസല്ല് കിറ്റി ഷശർബാക്സ്‌കായ്‌ക്ക് പതിനേട്ടു വയസ്സായി. മുത്തരണ്ണു സഹോദരിമാരെക്കാൾ, അവളുടെ അമ്മ പ്രതീക്ഷിച്ചതിനെക്കാൾ, വന്നിച്ചു വിജയമാണു സമൃദ്ധത്തിൽ അവൾ കൈവരിച്ചത്. മോസ്കോയിലെ നൃത്തവേദിയിൽ ചുവടുവച്ച യുവാക്കളെല്ലാം അവളെ സ്നേഹിച്ചു. ആദ്യത്തെ ശൈത്യകാലത്തുതന്നെ അവളെ ജീവിതപങ്കാളിയാക്കാൻ മോഹിച്ച് രണ്ടുപേര് രംഗത്തുവന്നു—ലെവിനും അയാൾക്കു തൊട്ടുപിന്നാലെ കൗൺ ഭ്രാംബിസ്കിയും.

ശ്രീതകാലം തുടങ്ങിയപ്പോൾ ലെവിന് വന്നതും കിറ്റിയോടുള്ള സ്നേഹം വെളിപ്പുടുത്തിയതും തുടർന്ന് അടിക്കടി അവളെ സന്ദർശിക്കാൻ തുടങ്ങിയതും അവളുടെ ഭാവിയെക്കുറിച്ചു ഗൗരവമായി ചിന്തിക്കാൻ മാതാപിതാക്കളെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. സ്ഥാഭാവികമായും അവർ തമ്മിലുള്ള തർക്കങ്ങൾക്ക് അതു കാരണമാവുകയും ചെയ്തു. അഴ്വൻ ലെവിന്റെ പക്ഷംപിടിച്ചു. അതിനെക്കാൾ നല്ല ബന്ധം കിറ്റിക്ക് ആവശ്യമില്ലെന്നു വാദിച്ചു. സ്ത്രീസഹജമായ രീതിയിൽ, പരോക്ഷമായി, അമ്മ തന്റെ ഭിന്നാഭിപ്രായം സൂചിപ്പിച്ചു. കിറ്റി കൊച്ചുകുട്ടിയാണ്, പയ്യൻ കളിയായിട്ടാണോ കാര്യമായാണോ പരയുന്നതെന്നറിത്തുകൂടാ തുടങ്ങിയ തടസ്സവാദങ്ങളുന്നയിച്ചുകൂടിലും മകൾക്കു കുറെക്കൂടി നല്ല ഒരു ബന്ധം കിട്ടും. ലെവിനെ തനിക്കിലിഷ്ടമല്ല, അയാളുടെ കാര്യങ്ങളാണും തനിക്കു പിടിക്കിട്ടുന്നില്ല, എന്നും മറ്റൊരുള്ള പ്രധാനപ്പെട്ട നൃനതകൾ എടുത്തുപറത്തില്ല. ലെവിന് പെട്ടെന്നു നാടുവിട്ടപ്പോൾ അമ്മയ്ക്കു സന്തോഷമായി. “കണ്ണാ, എന്ന് പരിഞ്ഞതു ശരിയായില്ലോ?” അവർ ഭർത്താവിനോടു ചോദിച്ചു. ഭ്രാംബിസ്കിയുടെ രംഗപ്രവേശം അവരെ കുടുതൽ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. നല്ലാരു വരെനെ കിട്ടാൻ കിറ്റിക്ക് അർഹതയുണ്ടെന്ന അവരുടെ ധാരണ കുടുതൽ ശക്തമായി.

അമ്മയുടെ ദ്യൂഷ്ടിയിൽ ലെവിനും ഭ്രോണർസ്കിയും തമിൽ യാതൊരു സാമ്യവുമില്ല. ലെവിന്റെ കുരമായ വിമർശനങ്ങൾക്കും അപഹാസ്യമായ പെരുമാറ്റങ്ങൾക്കും കാരണം നാട്ടിൻപുരത്തെ കൃഷ്ണകാലികളുമായുള്ള സഹവാസമാണെന്ന് അവർ കരുതുന്നു. അവരിഷ്ടപ്പേടാത്ത മര്ദ്ദാനുകൂട്ടിയുണ്ട്. ലെവിൻ വേരെനേതാ അന്യേഷ്ടിക്കുന്നതുപോലെ വീട്ടിൽ വന്ന് ആരാഴ്ച തങ്ങിയിട്ടും വിവാഹത്തിന്റെ കാര്യം മിണ്ടിയില്ല. വിവാഹ പ്രായമായ പെണ്കുട്ടിയുള്ള വീട്ടിൽ നിത്യസന്ദർശകനായിട്ടും കാര്യം തുറന്നുപറയാതെ പെട്ടെന്ന് ഇങ്ങിപ്പായ്ക്കളേണ്ടതു.

'കിറ്റി ലെവിനെ ഇഷ്ടപ്പേടാത്തതും സ്നേഹിക്കാത്തതും നനായി.' അമ്മ വിചാരിച്ചു.

അമ്മയുടെ എല്ലാ സകലപങ്ങൾക്കും ഇണങ്ങുന്നവനായിരുന്നു ഭ്രോണർസ്കി. ധാരാളം പണമുണ്ട്, ബുദ്ധിയുണ്ട്, യശസ്സുണ്ട്, സൈന്യത്തിൽ നല്ലാരു ഭാവിയുണ്ട്. രാജസദസ്സിൽ മാന്യമായ പദവി അലങ്കരിക്കുന്നു. ആകർഷകമായ വ്യക്തിത്വവും. ഇതിൽ കുടുതലെന്താണു വേണ്ടത്?

നൃത്തവേദികളിൽ ഭ്രോണർസ്കി കിറ്റിയോടുള്ള മമത മരച്ചുവച്ചില്ല. അവളോടൊത്തു നൃത്തം ചെയ്തു. വീട്ടിൽവന്നു. അധ്യാളുടെ സമീപനം ഗൗരവ പുർണ്ണമാണെന്നതിൽ സംശയമില്ല. ഇതൊക്കെയാണെങ്കിലും ആ ശീതകാലത്ത് അമ്മയുടെ മനസ്സ് ഉത്കണ്ഠാകുലവും സംഘർഷഭരിതവുമായിരുന്നു.

മുപ്പതുവർഷംമുന്പ് ഒരു അമ്മായിയാണ് തന്റെ വിവാഹത്തിനു മുൻകെക്കെയെടുത്തതെന്ന് കിറ്റിയുടെ അമ്മ ഓർമ്മിച്ചു. വരനെക്കുറിച്ചുള്ള വിവരങ്ങളെല്ലാം മുൻകൂട്ടി മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നു. ഒരുദിവസം അധ്യാർ വീട്ടിൽവന്നു ഭാവിവധ്യവിനെ കണ്ടു. അവളുടെ ആളുകൾ അധ്യാളയും പരിചയപ്പെട്ടു. ഇടനിലക്കാരിയായ അമ്മായി മുവേന അഭിപ്രായങ്ങൾ കൈ മാറി. എല്ലാവരും സമ്മതിച്ചു. മുൻകൂട്ടി തീരുമാനിച്ച സ്ഥലത്തുവച്ചു വിവാഹനിശ്ചയം നടന്നു. എല്ലാം എളുപ്പമായിരുന്നു. ഒരു ബുദ്ധിമുട്ടുമുണ്ടായില്ല. അങ്ങനെയാണ് അന്നുതോന്നിയത്. പക്ഷേ, മുത്തകൂട്ടികളായ ദാരിയയു ദയും നടാലിയുടെയും വിവാഹത്തിന് എന്തൊക്കെ പ്രയാസങ്ങൾ! എന്തെല്ലാം പ്രശ്നങ്ങൾ! ഭർത്താവുമായുള്ള ഏറ്റുമുടലുകൾ!

എത്രമാത്രം പണം ചെലവാകുമെന്ന ഉത്കണ്ഠം! ഇപ്പോൾ,
 ഏറ്റവും ഇളയമകളുടെ കാര്യത്തിലും അതേ ഉത്കണ്ഠയും
 ഭയവും സംശയവും. ഭർത്താവുമായി കൂടുതൽ രൂക്ഷമായ
 തർക്കങ്ങളും. എല്ലാ പിതാക്കന്മാരെയുംപോലെ അവരുടെ
 ഭർത്താവും പെൺമകളുടെ വിശ്വദിയുടെയും മാന്യതയുടെയും
 കാര്യത്തിൽ കടുംപിടിത്തക്കാരനായിരുന്നു. പ്രിയപുത്രിയായ
 കിറ്റിയെ സംബന്ധിച്ചാണെങ്കിൽ ഒരു വിട്ടുവീഴ്ചയ്ക്കും അയാൾ
 തയ്യാറാണ്. ഭർത്താവിന്റെ കടുംപിടിത്തത്തിനു കൂടുതൽ
 സാധുകരണമുണ്ടെന്നു ഭാര്യയ്ക്കും ഇപ്പോൾ^{*}
 തോന്തിന്തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. സാമുദായികമര്യാദകൾ പാടേമാറി.
 അമ്മയുടെ ചുമതലകൾ കൂടുതൽ പ്രയാസമുള്ളതായി.
 കിറ്റിയുടെ പ്രായത്തിലുള്ള പെൺകുട്ടികൾ ചില
 സംഘടനകളുടെക്കുന്നുണ്ടെന്നും പ്രഭാഷണങ്ങൾ കേൾക്കാൻ^{*}
 പോകാറുണ്ടെന്നും പുരുഷരോടു സ്വതന്ത്രമായി
 കൂടുകൂടാറുണ്ടെന്നും തെരുവുകളിൽ ഒറ്റയ്ക്കു
 സഞ്ചരിക്കാറുണ്ടെന്നും അതിനെല്ലാം പുറമേ ഭർത്താവിനെ
 കണ്ണുപിടിക്കുന്നതു തന്റെ ജോലിയാണെന്നും
 മാതാപിതാക്കൾക്ക് അതിൽ കാര്യമില്ലെന്നും അവർ
 ഉച്ചവിശ്വസിക്കുന്നതായും ആ അമ്മയ്ക്കരിയാം. 'ഇക്കാലത്തു
 പണ്ടത്തെപ്പോലെ അവർ നമ്മളെ കല്പാണം കഴിച്ചു
 കൊടുക്കാറില്ല.' എന്നാണു യുവതികൾ പറയുന്നത്. മുതിർന്നവർ
 പോലും അതിനോടു യോജിക്കുന്നു. പക്ഷേ, ഇപ്പോഴെത്തെ
 വിവാഹങ്ങൾ ആരാണേർപ്പാടാക്കുന്നതെന്ന്
 അന്നേഷ്ഠിച്ചുകണ്ടത്താൻ അമ്മയ്ക്കു സാധിച്ചില്ല.

അച്ചുനമ്മമാർ പെൺകുട്ടികളുടെ ഭാവി തീരുമാനിക്കുന്ന
 ഫ്രഞ്ചുരീതി സ്വീകാര്യമല്ലെന്നു മാത്രമല്ല, അതിനെ പുഞ്ചിക്കുകയും
 ചെയ്യുന്നു. പെൺകുട്ടികൾക്കു പുർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം
 അനുവദിക്കുന്ന ഇംഗ്ലീഷ് ശൈലിയെയും റഷ്യകാർ
 തിരസ്കരിക്കുന്നു. വിവാഹദല്ലാളമാരുടെ സേവനം
 പ്രയോജനപ്പെടുത്തുന്ന പഴയ റഷ്യൻ സന്ധായത്തെ
 താനുശ്രപ്പേടെ എല്ലാവരും പരിഹസിക്കുന്നു. എങ്ങനെയാണ് ഒരു
 പെൺകുട്ടി വിവാഹിതയാക്കുന്നതെന്നോ, ഓരോ മകളുടെ
 വിവാഹം നടത്തുന്നതെങ്ങനെയെന്നോ ആർക്കും
 അറിയുകൂടാ. ഇപ്പോൾ വിഷയം മറ്റു പലരുമായും
 ചർച്ചചെയ്തപ്പോൾ എല്ലാവരും പറഞ്ഞത് ഇതാണ്:
 "നിങ്ങൾക്കരിയാമല്ലോ, കാലഹരണപ്പെട്ട ആചാരങ്ങളാക്ക

ഉപേക്ഷിക്കേണ്ട സമയമായി. യുവതീയുവാകളാണ്, അവരുടെ അച്ചുനമ്മമാരല്ല, കല്യാണം കഴിക്കുന്നത്. അവരുടെ ഇഷ്ടത്തിനു വിട്ടുകൊടുക്കാം.'

പെൻകുട്ടികളില്ലാത്തവർക്ക്

ഇങ്ങനെയാക്കേ പറയാം. അടുപ്പം പ്രേമത്തിലേക്കു നയിക്കുമെന്നും വിവാഹം കഴിക്കാൻ താൽപര്യമില്ലാത്തവനോ, അല്ലെങ്കിൽ, ഭർത്താവാകാൻ യോഗ്യതയില്ലാത്തവനോ ആയ ഏതെങ്കിലും പുരുഷനുമായി മകൾ പ്രേമത്തിലാകാനിടയുണ്ടെന്നും അവർക്കരിയാം. ചെറുപ്പക്കാർ അവരുടെ ഭാവി സ്വയം കരുപ്പിടിപ്പിക്കേണ്ട സമയമാണിതെന്നു പറയുന്നത്, അഞ്ചുവയസ്സുള്ള കുട്ടികൾക്കു കളിക്കാൻ നിരതോക്കു നല്കുന്നതിനു തുല്യ മാണന്ന് അവർ വിശ്രസിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് കിറ്റിയുടെ അമ്മയ്ക്ക് ഇളയമകളുടെ കാര്യത്തിൽ കുടുതൽ ഉത്കണ്ഠിയുള്ളത്.

വെറുമൊരു തമാശയ്ക്കുവേണ്ടിയുള്ള പ്രേമമാണു ഭ്രാംബസ്കിയുടേതെന്നു കിറ്റിയുടെ അമ്മയ്ക്കു പേടിയുണ്ട്. മകൾ അയാളെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടന് അവർക്കരിയാം. ഭ്രാംബസ്കി സത്യസന്ധാനാണെന്നു കിറ്റിയെ ഉപേക്ഷിക്കുകയില്ലെന്നും അവർ വിശ്രസിക്കുന്നു. അതേസമയം, ഇപ്പോഴനുവദിച്ചിട്ടുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യമുപയോഗിച്ചു പുരുഷന് പെൻകുട്ടിയെ വഴിതെറ്റിക്കാനെളുപ്പമാണെന്നും അവർ മനസ്സിലാക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞതയാഴ്ച കിറ്റിയും ഭ്രാംബസ്കിയുമൊന്നിച്ചു നൃത്തം ചെയ്തപ്പോൾ അയാൾ പറഞ്ഞ ഒരുക്കാരും അവർ അമ്മയെ അറിയിച്ചു. അതുകേട്ട് അമ്മയ്ക്ക് അല്പം ആശ്വാസം തോന്തിയെങ്കിലും പുർണ്ണമായ മനസ്സുമാധാനം ലഭിച്ചില്ല. താനും തന്റെ സഹോദരനും അമ്മയുടെ ആഗ്രഹങ്ങളെ മാനിക്കാരുണ്ടെന്നും മുഖ്യവിഷയങ്ങളിൽ അമ്മയോടാലോച്ചിക്കാതെ തീരുമാനങ്ങളുടുക്കാറില്ലെന്നും ഭ്രാംബസ്കി കിറ്റിയോടു പറഞ്ഞു.

"പീറേഴ്സബർഗിൽനിന്ന് അമ്മ ഉടനെ വരുമെന്നിരുത്ത് താൻ വലിയ സന്തോഷത്തിലാണ്."

പ്രത്യേകിച്ചൊരു പ്രാധാന്യവും കല്പിക്കാതയാണ് കിറ്റി അമ്മയോടിക്കാരും പറഞ്ഞത്. എങ്കിലും മറ്റാരുവിധത്തിൽ അമ്മ അതിനെ കണ്ടു. വ്യഥ എപ്പോൾ വേണമെങ്കിലും വരാം. മകൻ തീരുമാനം അവർ അംഗീകരിക്കും. അമ്മ പിന്നങ്ങുമെന്നു കരുതി മകൻ ഇത്തയുംനാൾ ഇക്കാരും അവരെ അറിയിക്കാത്തതു വിചിത്രമായി തോന്തിയെങ്കിലും വിവാഹം

പെട്ടെന്നു നടക്കണമെന്നും ഉത്കണ്ഠംയിൽനിന്നു മോചനം നേടണമെന്നുമുള്ള അത്രഹരംകാണ്ഡു കിറ്റിയുടെ അമ്മ അതു വിശ്വസിച്ചു.

മുത്തമകൾ യോളിയുടെ ദുർവിധിയും(ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിക്കാ നുള്ള അത്രലോചനയിലാണവർ) ഏറ്റവും ഇളയമകളുടെ വിധി നിർണ്ണയിക്കാരായെന്ന ഉത്കണ്ഠംയുമായിരുന്നു അവരുടെ മനസ്സിൽ. അനുതന്നെ ലെവിൻ വന്നത് അവരുടെ ഉത്കണ്ഠം വർധിപ്പിച്ചു. ഓരിക്കൽ ലെവിനോടു കുറച്ച് ഇഷ്ടമുണ്ടായിരുന്ന മകളുടെ അഭിനിവേശം തീവ്രമാവുകയും ഭ്രോണ്ടസ്കിയെ തിരസ്കരിക്കുകയും ചെയ്താലോ എന്ന് അവർ ഭയപ്പെട്ടു. എന്തായാലും ലെവിന്റെ വരവ് കുഴപ്പങ്ങൾക്കും കാലതാമസത്തിനും കാരണമാകുമെന്നു തീരുച്ച.

“അവനിവിട വനിട്ടു കുറെനാളായോ?”
വീടിലെത്തിയപ്പോൾ ലെവിനെ സുചിപ്പിച്ചു അമ്മ ചോദിച്ചു.

“ഈനാണു വന്നത് മമ്മി.”

“എനിക്കൊരു കാര്യം പറയാനുണ്ട്...” അമ്മ പറഞ്ഞു തുടങ്ങിയപ്പോൾ അവരുടെ മുവത്തൊരു ഗൗരവം കണ്ടു. കാര്യമെന്താണെന്നു മകൾക്കു മനസ്സിലായി.

“മമ്മി, ഹീസ്, ഹീസ്, അതിനെക്കുറിച്ചാണും പറയരുത്! എനിക്കരിയാം. എനിക്കല്ലാമരിയാം!” വിളറിയ മുവത്തോടെ കിറ്റി പറഞ്ഞു. അമ്മയുടെ അത്രഹരംതന്നെന്നയാണവള്ളുടേതെങ്കിലും അതു അത്രഹരത്തിനു പിന്നിലെ ഉദ്ദേശ്യം അവളെ വിഷമിപ്പിച്ചു.

“ഒരാൾക്കു പ്രതീക്ഷകൊടുത്തിട്ട്...”

“എന്റെ, പൊന്നു മമ്മി, ദൈവത്തെയോർത്ത് ഒന്നുമിണ്ടാതിരിക്കുമോ? അതുകേൾക്കുന്നോഴനിക്കു പേടിയാകുന്നു.”

“ഈല്ലയില്ല.” മകളുടെ കണ്ണുകൾ നിരഞ്ഞിരിക്കുന്നതു കണ്ട് അമ്മ പറഞ്ഞു: “ഒരു കാര്യം മാത്രം. താന്നിയാതെ ഒരു ഹസ്യവും നിനക്കുണ്ടാവുകയില്ലെന്നു നീ സത്യം ചെയ്തിരുന്നതോർമയുണ്ടല്ലോ?”

“ഉണ്ട് മമ്മി, ഉണ്ട്.” കിറ്റി നാണ്ടെതാടെ അമ്മയുടെ മുവത്തുനോക്കി. “പക്കേ, ഈപ്പോൾ എനിക്കൊന്നും പറയാനില്ല. എന്തു പറയണമെന്നോ എങ്ങനെ പറയണമെന്നോ എനിക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ.”

'നിഷ്കളക്കമായ ഈ മുവം ഒരിക്കലും കളളം പറയില്ല.'
അവളുടെ വെപ്രാളം കണ്ണു ചിരിച്ചുപോയ അമ്മ ചിന്തിച്ചു. തന്റെ
മനസ്സിനെ അലട്ടുന്ന വികാരങ്ങൾ ഈ പാവം പെൻകുട്ടിയെ
എത്രമാത്രം വിഷമിപ്പിക്കുന്നുണ്ടാവുമെന്നായിരുന്നു അവരുടെ
ആലോചന.

* പ്രൊഫ. V.I ശൈര (1837-1913), സ്ക്രീക്കർക്കുവേണ്ടിയുള്ള ആദ്യത്തെ ഉന്നത
വിദ്യാഭ്യാസപദ്ധതി 1872 നവംബർലാണു മോസ്കോയിൽ ആരംഭിച്ചത്.

പതിമുന്ന്

ചുടക്കണ്ടതിനും വെകുന്നേരത്തെ പാർട്ടിക്കും ഇടയ്ക്കുള്ള സമയത്ത് കിറ്റിയുടെ മനസ്സ് യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെടുന്നതിനു മുന്നുള്ള പോരാളിയുടേതുപോലെ പ്രക്ഷുബ്ദമായിരുന്നു. അവളുടെ ഹൃദയം ശക്തിയായി മിടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഓനിലും ശ്രദ്ധ കേന്ദ്രീകരിക്കാൻ സാധിക്കാത്ത അവസ്ഥ.

രണ്ടു പുരുഷരാർ പരസ്പരം ആദ്യമായി കണ്ണുമുട്ടുന ഈ സാധാഹനത്തിൽ തന്റെ വിധി നിർണ്ണയിക്കപ്പെടുമെന്ന് അവൾക്കുതോന്തി. രണ്ടുപേരെയും ഓനിച്ചും ഒറ്റയ്ക്കും തന്റെ മനക്കണ്ണിനു മുന്നിൽ നിർത്തി താരതമ്യം ചെയ്തു. ഭൂതകാലത്തെക്കുറിച്ചാർമിച്ചപ്പോൾ, ലെവിനുമായുള്ള പഴയബന്ധം ആക്കാദകരവും മധുരോദാരവുമായിരുന്നേന്നു മനസ്സിലായി. ബാല്യകാലസ്മരണകളും മരിച്ചുപോയ സഹോദരനുമായുള്ള ലെവിന്റെ കൂടുകെട്ടും അയാളുമായുള്ള അവളുടെ ബന്ധത്തെ കാവ്യാത്മകമാക്കി. അവളോടുള്ള അയാളുടെ സ്വന്നഹത്തിൽ അവൾ അഹാക്രിക്കുകയും ആക്കാദിക്കുകയും ചെയ്തു. ഭ്രാംബസ്കിയൈക്കുറിച്ചുള്ള ഓർമയിൽ അസ്യസ്ഥതയുടെ അംഗംകൂടി കലർന്നിരുന്നു. മാന്യനും സംസ്കൃതചിത്തനുമാണുവ്രാംബസ്കിയൈക്കിലും അയമാർത്ഥമായ എന്നോ ഓന്—അയാളിലല്ല, അവളിൽ—ഉള്ളതായി തോന്തി. ലാളിത്യവും കരുണയുമുള്ളവനാണയാൾ. ലാളിത്യവും നിഷ്കളക്കതയുമാണു ലെവിന്റെ പ്രത്യേകതകളെന്ന് അവൾക്കരിയാം. അതേസമയം, ഭ്രാംബസ്കിയുമൊത്തുള്ള ഭാവിജീവിതത്തെക്കുറിച്ചു സകലപിച്ചപ്പോൾ അവളുടെ മനസ്സ് സന്തോഷംകൊണ്ടു നിരത്തു. ലെവിനുമൊത്തുള്ള ഭാവിയാകട്ടെ പുകമഞ്ഞുമുട്ടിയതുപോലെ അവ്യക്തമായി കാണപ്പെട്ടു.

സാധാഹനസദസ്സിനുവേണ്ടി ഉടുത്താരുങ്ങാൻ മുകളിലത്തെ നിലയിൽചെന്നു കണ്ണാടിനോക്കുന്നതിനിടയിൽ ഇതു തന്റെ

എറവും പ്രധാനപ്പെട്ട ദിവസമാണ്ടോ, എന്നവർ ഓർമിച്ചു. തന്റെ എല്ലാ കഴിവുകളും ഇന്നു തന്റെ ചൊല്പടിയിലുണ്ടായിരിക്കണം. ഭാവിയെക്കുറിച്ചുള്ള തീരുമാനമെടുക്കാൻ അതാവശ്യമാണ്. തന്റെ ഭാവം പുരും ശാന്തമാണെന്നും ചലനങ്ങൾ സ്വതന്ത്രവും മനോജ്ഞത്വവുമാണെന്നും അവർക്കു ബോധ്യമുണ്ടായിരുന്നു.

എഴുരയ്ക്കു ഭ്രോയിൽ രൂമിലേക്കിരിങ്ങി വന്നപ്പോൾ, കോൺഗ്ലോറേഷൻ ഡിമിടിച്ച് ലൈഭിന്റ് എത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നു ഭൂത്യും അറിയിച്ചു. അമ്മയും അച്ചനും താഴെ വന്നിട്ടില്ല.

“അപ്പോൾ അതാണെന്തെ വിധി!” കിറ്റി തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു. അവളുടെ മുഖം ചുവന്നുതുടുത്തു. ആ നിരവ്യത്യാസം കണ്ണാടിയിൽ കണ്ക് അവൾ പേടിച്ചുപോയി.

തന്ന ഒറ്റയ്ക്കു കാണാനും വിവാഹാദ്ധർത്ഥമന നടത്താനും വേണ്ടിയാണ്ടാൾ നേരത്തെ വന്നതെന്ന് അവൾ വിശ്വസിച്ചു. അന്നാദ്യമായി ഈ വിഷയം വ്യത്യസ്തമായ ഒരു പുതിയ വെളിച്ചത്തിൽ അവളുടെ മുന്നിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ആരെയാണു താൻ സ്നേഹിക്കുന്നതെന്നും ആരോടാപ്പം ജീവിക്കുന്നതാണു സന്തോഷപ്രദമെന്നുമുള്ള തന്റെ തീരുമാനം തനിക്കു വേണ്ടപ്പെട്ട മരുംരാളെ കുറമായി മുൻവേല്പിക്കുമെന്ന് ഇപ്പോഴാണവൾ മനസ്സിലാക്കിയത്. ആ പാവവും അവളെ സ്നേഹിക്കുന്നു. പക്ഷേ, ഈനിയെന്തു ചെയ്യും? മരുംരു പോംവഴിയില്ല.

‘ദൈവമേ. താൻതന്ന ഇക്കാര്യം അയാളോടു പറയണമല്ലോ!’ അവൾ ചിന്തിച്ചു: ‘എനികയോളാടു സ്നേഹമില്ലെന്ന് എങ്ങനെ പറയും? അതുകളുമാണ്. മരുംരാളയാണു താൻ സ്നേഹിക്കുന്നതെന്നു പറഞ്ഞാലോ? വേണ്ട. അങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൂടാ. ഇപ്പോൾ താനിവിടെനിന്നു മാറിനില്ക്കാം. അതാണു നല്ലത്.’

അവൾ വാതിൽക്കലേക്കു നടന്നപ്പോൾ അയാളുടെ കാലൊച്ച കേട്ടു. “വേണ്ട, അതു കാപട്യമാണ്. എന്തിനാണു താൻ പേടിക്കുന്നത്? താനൊരു തെറ്റും ചെയ്തിട്ടില്ലല്ലോ. എന്തുവന്നാലും താൻ സത്യം പറയും! അദ്ദേഹത്തോടു ദുർമ്മാവം കാണിക്കാനന്നിക്കുവയ്ക്കു. ഈതാ അദ്ദേഹം എത്തികഴിഞ്ഞതു.’ സങ്കോചം കലർന്ന മുഖഭാവത്തോടെ, തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകൾ കൊണ്ടു തന്ന വീക്ഷിക്കുന്ന ആ ദ്രുംഗാത്രനെ എന്ന വിട്ടുക്കു എന്നപേക്ഷിക്കുന്ന മട്ടിൽ നോക്കിക്കൊണ്ട് അവൾ ഹസ്തദാനം ചെയ്തു സ്വീകരിച്ചു.

“ഞാൻ വന്നതു കുറച്ചു നേരത്തെതയാണെന്നു തോന്നുന്നു.” ശുന്യമായ ദ്രോഡിൽ രൂമിനു ചുറ്റും കണ്ണോടിച്ച് അയാൾ പറഞ്ഞതു തന്റെ പ്രതീക്ഷ നിറവേരാൻ പോകുന്നുവെന്നും ഒരു തടസ്സവുമില്ലാതെ അവളോടു സംസാരിക്കാനുള്ള അവസരം കൈവന്നുവെന്നും ഓർമിച്ചപ്പോൾ അയാളുടെ മുഖം തുടുത്തു.

“ഹേയ്, ഇല്ല.” എന്നു പറഞ്ഞ് അവർ മേശയ്ക്കുപിനിലിരുന്നു. ദൈര്ഘ്യം ചോർന്നുപോകുമെന്ന ഭയത്താൽ, അവളുടെ മുവത്തു നോക്കാതെ നിന്നുകൊണ്ടുതന്നെ അയാൾ പറഞ്ഞതുടങ്ങി:

“ഒരു മിനിറ്റിനുള്ളിൽ മമ്മിയെത്തും. ഇന്നലെ അവർ വല്ലാതെ കഷിണിച്ചിരുന്നു.” അനുനയവും വാത്സല്യവും കലർന്ന നോട്ടത്തോടെ, എന്താണു പരയുന്നതെന്നിയാതെയാണ് അവർ സംസാരിച്ചത്.

അവരുടെ കണ്ണുകൾ തമ്മിലിട്ടെന്നും. അവർ നാണിച്ച് ഒന്നും മിണ്ടാതെ നിന്നു.

“ഞാനിവിടെ എത്ര ദിവസമുണ്ടാകുമെന്ന് എനിക്കെന്തുകുടെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞല്ലോ. അതു നിന്നെ ആശ്രയിച്ചാണിരിക്കുന്നത്.”

അതിനു മറുപടി പരയാൻ തുടങ്ങവേ അവളുടെ ശ്രിരസ്സ് വീണ്ടും കുനിത്തും.

“അതു നിന്നെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കും.” അയാൾ ആവർത്തിച്ചു: “പിന്നെ, എനിക്കു പരയാനുള്ളത്... എനിക്കു പരയാനുള്ളത്... ഒരു പ്രത്യേക ഉദ്ദേശ്യത്തോടെയാണു ഞാൻ വന്നത്. നീ എന്റെ ഭാര്യയാക്കണമെന്ന്!..”

പരയാൻ ഭയപ്പെട്ടിരുന്ന വാക്കുകൾ അറിയാതെയാണെങ്കിലും പുരത്തുവന്നത് അയാളെ ആശുപ്പിച്ചു. അയാൾ പ്രതീക്ഷയോടെ അവളെ നോക്കി.

ശ്രിരസ്സുമിച്ച്, ശക്തിയായി ശ്വാസോച്ചപ്പാസം ചെയ്തുകൊണ്ടുനിന്ന് അവളിൽ ഹർഷശാമാദത്തിന്റെ വേലിയേറ്റമുണ്ടായി. താൻ ഒരാളുടെ പ്രണയഭാജനമാണെന്ന അറിവ് ഇതെയും ശക്തമായെരുപ്പത്യാഘാതം സ്വഷ്ടിക്കുമെന്ന് അവർ പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല. പക്ഷേ, അത് ഒരുനിമിഷനേരം മാത്രമേ നീണ്ടു നിന്നുള്ളു. അവർക്കും ഭ്രാംബകിയെ ഓർമ വന്നു. ലെവിനെ സുക്ഷിച്ചു നോക്കി, അയാളുടെ നിരാശ മനസ്സിലാക്കി അവർ പെട്ടെന്നു പറഞ്ഞു:

“അതു സാധ്യമല്ല. എന്നോടു കഷമിക്കണം.”

അമുമിനിറു മുമ്പുവരെ തന്റെ ജീവിതത്തോട് ഒട്ടിച്ചേർന്നിരുന്ന
അവൾ എത്ര പെട്ടുനാണു കൈയെത്താദുരത്തായത്!

“ഇനിയൊന്നും പറയാൻില്ല.” അവളെ നോക്കാതെ
ശരിരസ്സുമിച്ച് അയാൾ പോകാനൊരുങ്ങി.

പതിനാല്

അം

സമയത്ത് കിറ്റിയുടെ അമ്മ ഭ്രായിംഗ് രൂമിൽ വന്നു. രണ്ടുപേരും മാത്രമാണവിഭയുള്ളതെന്നു കണക്ക് അവർ അനുരോദം ലെവിൻ തലകുനിച്ചു വണങ്ങിയിട്ടു മുന്നും പാലിച്ചു. കിറ്റി നിലത്തുനോക്കി ഒന്നും മിണ്ടാതെയിരുന്നു.

‘ദൈവം തുണച്ചു; അവൾ അവനെ ഉപേക്ഷിച്ചു.’ അമ്മ ആശുപിച്ചു. പതിവുപോലെ ചിരിച്ചുമുഖത്താട അതിമികളെ സ്വീകരിക്കാൻ തയ്യാറായി. ഒരു ക്ഷേരയിലിരുന്ന് ലെവിൻ്റെ നാട്ടിന്റെപുരത്തെ വിശേഷങ്ങൾ ചോദിച്ചു. അതിമികൾ വന്നു തുടങ്ങുമ്പോൾ ആരുടെയും ശ്രദ്ധയിൽപ്പെടാതെ സ്ഥലം വിടാമെന്നു കരുതി ലെവിനും അവിടെയിരുന്നു.

അഞ്ചുമിനിറ്റു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കിറ്റിയുടെ സ്നേഹിത, നോർഡ്യന്റും പ്രഭ്രി വന്നു. കഴിഞ്ഞവർഷമായിരുന്നു അവരുടെ വിവാഹം.

മെലിഞ്ഞുവിളിയ, തിളങ്ങുന്ന കരുത്ത കണ്ണുകളുള്ള, രോഗിണിയായ ആ സ്ത്രീയ്ക്കു കിറ്റിയെ ഇഷ്ടമാണ്—ഒരു വിവാഹിതയ്ക്ക് അവിവാഹിതയോടു പൊതുവേയുള്ള ഇഷ്ടം. തന്നെപ്പോലെ ദാന്തത്രജീവിതസൗഖ്യം ആസ്യദിക്കണമെങ്കിൽ കിറ്റി ഭ്രാംബന്സ്‌കിയെ വിവാഹം ചെയ്യണമെന്നാണവർ ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. ശ്രീതകാലാരംഭത്തിൽ ഷൈർബാക്സ്‌കി ഭവനത്തിൽ വച്ചാണു പ്രഭ്രി ലെവിനെ പരിചയപ്പെടുന്നത്. അന്നു മുതൽ ലെവിനോട് അവർക്കു വെറുപ്പാണ്. തരംകിട്ടുമ്പോഴേലാം അയാളെ അവർ കളിയാക്കും.

“താനൊരു മഹാനാണ്ണന് മട്ടിൽ അയാളെന്ന പുച്ചുതെതാട നോക്കുന്നതും ഒരു വിധ്യശിയോടു തർക്കിക്കാൻ ഞാനില്ലയെന്ന മട്ടിൽ ഇടയ്ക്കുവച്ച് അയാൾ സംഭാഷണം അവസാനിപ്പിക്കുന്നതും ചിലപ്പോൾ എന്നോടു ഭാക്ഷിണ്ണു കാണിക്കുന്നതും ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. അയാളുടെ ഒരു

ഭാക്ഷിണ്യം! അയാളെന്ന വെറുക്കുന്നതിൽ ഞാൻ സന്തോഷിക്കുന്നു." ലെവിനെ സുചിപ്പിച്ച് പ്രഭി പരയാറുണ്ട്.

അവർ പരഞ്ഞതു ശരിയാണ്. ലെവിന് ആ സ്ത്രീയെ സഹിക്കാൻ വയ്ക്കുന്നതു കരുതുന്ന വികാരവിക്ഷാം, പുഛ്പം, ജീവിതത്തിന്റെ പരുക്കൻ യാമാർത്ഥ്യങ്ങളാടുള്ള വെറുപ്പ് മുതലായവയെ അയാൾ വെറുക്കുന്നു.

പുറമേ സൗഹ്യദം ഭാവിക്കുകയും ഉള്ളകൊണ്ടു വെരുപ്പും നിന്നയും പുലർത്തുകയും ചെയ്യുന്ന തരത്തിലുള്ളതാണ് നോർഡ്ധൗസ് പ്രഭിയും ലെവിനും തമിലുള്ള ബന്ധം. ഓരാൾ പരയുന്നതു മറ്റൊരു ഗൗരവമായെടുക്കാറില്ല. ഓരാളുടെ വാക്കുകൾ മറ്റൊരു രോഷം കൊള്ളിക്കാറുമില്ല.

കണ്ണുമുട്ടിയപാടേ പ്രഭി ലെവിനെ ആക്രമിച്ചു.

"ഒഹാ, ഇതാർ, മിസ്റ്റർ ലെവിനോ! ജീർണ്ണിച്ച ബാബിലോൺിൽ തിരിച്ചെത്തിയോ?" ലെവിന് മുന്നൊരിക്കൽ മോസ്കോയെ ബാബിലോൺനു വിളിച്ചതിനെ അനുസ്മരിച്ച്, മഞ്ഞനിറത്തിലുള്ള മെലിഞ്ഞ കൈകൾ നീട്ടിക്കൊണ്ട് അവർ പരഞ്ഞതു: "ഇപ്പോഴെന്നുപറ്റി? ബാബിലോൺ നന്നായോ, അതോ, നിങ്ങൾ ജീർണ്ണിച്ചോ?" പരിഹാസസുചകമായ ഒരു പുഞ്ഞിരിയോടെ അവർ കിറ്റിയെ നോക്കി.

"എന്റെ വാക്കുകൾ ഇപ്പോഴും ഓർത്തിരിക്കുന്നതിനു നന്ദിയുണ്ട്." അവിച്ചാരിതമായ ആക്രമണത്തിൽ അല്പമൊന്നു പതറിയെങ്കിലും പെട്ടുന്നു സമനില വിണ്ണേടുത്ത് ഉരുളയ്ക്കുപ്പേരിപോലെ ലെവിന് പരഞ്ഞതു: "ഭവതിയുടെ മനസ്സിൽ അത് ആഴത്തിൽ പതിഞ്ഞതിരിക്കുന്നു."

"പിന്നില്ലോ? ഞാനത് എഴുതി സുക്ഷിക്കാറുണ്ട്. അതിരിക്കട്ടെ, കിറ്റി. നീയിപ്പോഴും സ്കേറ്റിങ്ങിനു പോകാറുണ്ടോ?"

അവർ കിറ്റിയോടു സംസാരിച്ചു തുടങ്ങി. ഇടയ്ക്കിട തന്റെ നേർക്ക് ഒളിക്കണ്ണിട്ടുനോക്കുകയും താൻ അങ്ങോടുനോക്കുവോൾ മുഖം തിരികുകയും ചെയ്യുന്ന കിറ്റിയുടെ വീട്ടിൽ ആ സാധാഹനം മുഴുവനും ചെലവഴിക്കാൻ ലെവിന് ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. പെട്ടുന്ന് അവിടെന്നീനു പോകാമെന്നുദ്ദേശിച്ച് എഴുന്നേംക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ കിറ്റിയുടെ അമ്മ ചോദിച്ചു:

"മോസ്കോയിലെതന്നാളുണ്ടാവും? സെംഗ്ല്യൂവോയിൽ പോകാനുള്ളതു കാരണം കൂടുതൽ ദിവസം ഇവിടെ തങ്ങാൻ

പറ്റിലുണ്ടോ?"

"ഇല്ല പ്രിൻസസ്സ്, ഞാനിപ്പോൾ സെംഗ്ല്യൂവോയിലില്ല." അയാൾ പറത്തു. "എതാനും ദിവസം മോസ്കോയിൽ താമസിക്കാനുദ്ദേശിച്ചുതന്നെന്നയാണു വന്നത്."

'ഇയാൾക്കെന്തുപറ്റി?' ലെവിംഗ് മുവത്തെ ഗൗരവഭാവം കണ്ണു നോർഡ്യന്റും പ്രഭി ആലോച്ചിച്ചു. "പതിവുള്ള വാചകമടി എങ്ങോടുപോയി?

വാതുറപ്പിക്കാമോ എന്നു ഞാനൊന്നു നോക്കേട്. കിറ്റിയുടെ മുന്നിൽവച്ചു വിധ്യശിയാക്കിയാൽ നല്ല രസമുണ്ടാവും. ഞാനൊന്നു നോക്കേട്.'

"മി. ലെവിംഗ്, ഞാനൊന്നു ചോദിച്ചോട്." അവർ പറത്തുതുടങ്ങി:

"നിങ്ങൾക്ക് എല്ലാമരിയാം. നമ്മുടെ കലുഗ എസ്റ്റേറ്റിലെ^{*} കൃഷികാർ, ആണും പെണ്ണും കിടുന്നതെല്ലാം കള്ളുകുടിച്ചു തീർക്കുന്നു. നമുക്കു കിടേണ്ട പാടം പണ്ടുമുതലേ കുടിപ്പീകയാണ്. എന്താണു നിങ്ങളുടെ വിശദീകരണം? കർഷകരെ അങ്ങേയറ്റം പുകഴ്ത്തുന്നയാളുണ്ടോ?"

അനേരം മറ്റാരു സ്ത്രീ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചതു കണ്ണ് ലെവിംഗ് എഴുന്നേറ്റു.

"എക്സ്‌ക്യൂസ് മി, വാസ്തവത്തിൽ എനിക്കിതിനെക്കുറിച്ച് ഒന്നുമറിഞ്ഞതുകൂടാ. അതുകൊണ്ട് ഒന്നും പരയാനില്ല" എന്നു പറത്ത് അയാൾ പുരംതിരിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും സ്ത്രീയുടെ പിന്നാലെ വന്ന പട്ടാള ഉദ്യോഗസ്ഥനെ കണ്ണു.

അതു ഭ്രാംബസ്കിയായിരിക്കണം എന്നുഹിച്ച് ലെവിംഗ് സംശയനിവാരണത്തിനു കിറ്റിയെ നോക്കി. അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ പെട്ടനുണ്ടായ തിളക്കം, അയാളെ അവർ സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്നതിന്റെ സ്പഷ്ടമായ സൂചനയാണെന്നു ലെവിംഗ് തിരിച്ചറിഞ്ഞു. പക്ഷേ, എങ്ങനെയുള്ള മനുഷ്യനാണയാൾ? അതു മനസ്സിലാക്കാതെ അവിടെന്നു നിഷ്ക്രമിക്കുന്നതെങ്ങനെ?

എതു രംഗത്തായാലും എതിരാളിയായ ഓരാളെ കാണുന്നോൾ അയാളുടെ നമകൾക്കുന്നേരേ കണ്ണടയ്ക്കുകയും തിനകൾ മാത്രം കാണുകയും ചെയ്യുന്ന ചിലരുണ്ട്. അതുപോലെ, ഭാഗ്യശാലികളായ എതിരാളികളെ വിജയശ്രീലാളിതരാക്കിയ ഘടകങ്ങളെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയും മനോവിഷമത്തോടെയാണെങ്കിലും അയാളിലെ

നന്മാത്രം കാണുകയും ചെയ്യുന്നവരുമുണ്ട്. രണ്ടാമതെത്ത വിഭാഗത്തിൽപ്പെടുന്നയാളാൻ ലൈഭിനർ. ഭ്രാംസ്കിയിലുള്ള നല്ലതും ആകർഷകവുമായ ഗുണങ്ങൾ എന്തൊക്കെയാണെന്നു കാണാൻ ലൈഭിനു പ്രയാസമില്ല. അടുത്ത നിമിഷംതന്നെ അധ്യാളത്തു മനസ്സിലാക്കുകയും ചെയ്തു. ഉച്ചശരീരവും ഇടത്തരം പൊക്കവുമുള്ള ഇരുണ്ടനിറക്കാരോനാണു ഭ്രാംസ്കി. പ്രസന്നവദനൻ, സുമുഖൻ. തീർത്ഥതും ശാന്തവും ദ്വാഡശവുമായ മുഖഭാവം. ലാളിത്യത്തിന്റെയും അന്തസ്സിന്റെയും പ്രതീകമായിരുന്നു ആ കറുത്ത കുറ്റിത്തലമുടിയും ഷേഖുചെയ്തു മിനുസപ്പടുത്തിയ കവിളും പുതുമമാറാത്ത യുണിഫോമും.

ഒരു സ്ത്രീക്കു കടന്നുപോകാൻ വഴിമാറിക്കൊടുത്തിട്ടു ഭ്രാംസ്കി ആദ്യം കിറ്റിയുടെ അമ്മയെയും പിന്നീട് കിറ്റിയെയും സമീപിച്ചു. അധ്യാർ അടുത്തുചെന്നേപ്പോൾ കിറ്റിയുടെ മുഖത്തു സവിശ്രഷ്ടമായെന്നു വാസ്തവ്യത്തിന്റെ പ്രകാശം കാണുമാറായി. ബഹുമാനപുരസ്സരം, സശ്രദ്ധം ശ്രീരാമസുനിച്ച് അധ്യാർ സന്തുഷ്ടവും പുരും കാണാനാവാത്തതുമായ ഒരു ചിരിയോടെ തന്റെ ചെറിയ, വീതിയേറിയ കൈതലലം അവളുടെ നേർക്കുന്നിട്ടി. മറ്റൊരുവരെയും അഭിവാദ്യം ചെയ്ത്, ഒന്നൊ രണ്ടോ വാക്കുകൾ പറഞ്ഞിട്ട്, ലൈഭിന്റെ നേരേ നോക്കുകപോലും ചെയ്യാതെ അധ്യാർ അവിടെയിരുന്നു. അധ്യാള മാത്രം ശ്രദ്ധിക്കുകയായിരുന്നു ലൈഭിനർ.

പ്രിൻസസ്സ് ലൈഭിനെ ചുണ്ടി പറഞ്ഞു: “ഞാൻ നിങ്ങളെ പരിചയപ്പെടുത്താം. കോൺഗ്രസ്സഭന്റെ ഡിമിട്ടിച്ച് ലൈഭിനർ, കൗൺസിൽ അലക്സിൻസ് കിറിലോവിച്ച് ഭ്രാംസ്കി.”

ഭ്രാംസ്കി എഴുന്നേറ്റു ലൈഭിന്റെ കണ്ണുകളിൽ സ്നേഹഭേദത്താട നോക്കിക്കൊണ്ട് അധ്യാർക്കു ഹസ്തദാനം ചെയ്തു.

“ഈ ശ്രീതകാലത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ നിങ്ങളോടൊത്ത് അത്താഴവിരുന്നിൽ പക്കട്ടുകേണ്ടതായിരുന്നു. പക്ഷേ, നിങ്ങൾ അപ്രതീക്ഷിതമായി നാട്ടിന്പുറത്തെക്കു പോയ്ക്കളെന്നു.”

“മി. ലൈഭിനു പട്ടണത്തോടും പട്ടണവാസികളോടും വരുപ്പാണ്.”

നോർഡ്സ്സൻ പ്രഭ്രി പറഞ്ഞു.

“ഞാൻ പണ്ടുപറഞ്ഞതെല്ലാം ഇപ്പോഴും ഓർത്തതിരിക്കുന്നല്ലോ. ഭവതിയുടെ മനസ്സിനെ അവ അത്രമേൽ

സ്വാധീനിച്ചിരിക്കണം.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു. അല്പം മുമ്പും താനിതു പറഞ്ഞതാണ്ടോ എന്നോർത്ത് ഇളിഭ്യനാവുകയും ചെയ്തു.

ലെവിനെയും പ്രഭ്രിയെയും നോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഭ്രാംസ്കി ചോദിച്ചു: “നിങ്ങൾ സ്ഥിരമായി നാട്ടിപ്പുറത്തുതന്നൊന്നാണോ താമസം? ശ്രീതകാലത്തു വിരസത അനുഭവപ്പെട്ടില്ലോ?”

“ജോലിത്തിരക്കുണ്ടെങ്കിൽ വിരസത തോന്തില്ല. പോരെക്കിൽ, നമ്മുടെ ആളുകൾ ചുറ്റുപാടുമുണ്ട്.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“എനിക്കും നാട്ടിപ്പുറം ഇഷ്ടമാണ്.” ലെവിന്റെ വാക്കുകളിലെ സുചന മനസ്സിലായെങ്കിലും മനസ്സിലാക്കാത്തമട്ടിലാണു ഭ്രാംസ്കി പറഞ്ഞത്.

“എക്കിലുംനാട്ടിപ്പുറത്തു സ്ഥിരതാമസമാക്കാൻ നിങ്ങളിഷ്ടപ്പെടുമെന്നു തോന്തുനില്ല.” പ്രഭ്രി ഇടപെട്ടു.

“എനിക്കു തീർച്ചയില്ല. ഞാൻ പരീക്ഷിച്ചുനോക്കിയിട്ടില്ല.” ഭ്രാംസ്കി പറഞ്ഞു. “എക്കിലും എന്തെ ഒന്നുഭവം പറയാം. ഒരിക്കൽ അമ്മയോടൊപ്പം നെന്നീൽ ഓരു ശ്രീതകാലം ചെലവിടപ്പോൾ, നമ്മുടെ നാട്ടിപ്പുറമാണ്, മരപ്പട്ടയുടെ ചെരുപ്പുകളിട്ടുനടക്കുന്ന കർഷകരുളള റഷ്യയിലെ നാട്ടിപ്പുറമാണ്, നല്ലതെന്ന് എനിക്കു തോന്തിയിട്ടുണ്ട്. വിരസമായ ഒരിടമാണു നെന്ന് എന്നറിയാമല്ലോ? നേപ്പിൾസ്യും സോറേന്റായുമൊക്കെ കുറച്ചുദിവസം താമസിക്കാൻകൊള്ളാം. അപ്പോഴാണു നമ്മൾ റഷ്യയെക്കുറിച്ചും ഇവിടത്തെ ശ്രാമങ്ങളെക്കുറിച്ചും ശൃംഗാരത്തുരതയോടെ ഓർമ്മിച്ചുപോകുന്നത്. അവിടെയെല്ലാം...”

സ്നേഹപൂർവ്വം കിറ്റിയെയും ലെവിനെയും മാറിമാറി നോക്കിക്കൊണ്ട്, ആത്മാർത്ഥമായാണു ഭ്രാംസ്കി സംസാരിച്ചത്. നോർഡ്ദിനും പ്രഭ്രിക്ക് എന്തോ പറയാനുണ്ടെന്നു തോന്തിയതുകൊണ്ട് അയാൾ വാചകം പുർത്തിയാക്കാതെ അവരുടെ വാക്കുകൾക്കു കാതോർത്തു.

സംഭാഷണത്തിന് ഇടവേളയില്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ട് പ്രിൻസസ്സിന്റെ ഇഷ്ടവിഷയങ്ങൾ(പഴയകാലത്തെ വിദ്യാഭ്യാസവും ആധുനിക വിദ്യാഭ്യാസവും തമിലുള്ള താരതമ്യവും നിർബന്ധിത സെന്റ്രേസവനവും)

പുരത്തെക്കണ്ണിലും. ലെവിനെ കളിയാക്കാൻ പ്രഭ്രിക്കും അവസരം ലഭിച്ചില്ല.

പ്രവചനങ്ങളെയും ആത്മീയതയെയുംകുറിച്ചായി അവരുടെ സംഭാഷണം. ആത്മീയവാദിയായ നോർഡ്സുന്ന് പ്രഭ്രി താൻ കണ്ടിട്ടുള്ള അതഭുതങ്ങളെക്കുറിച്ചു വിവരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“പ്രഭ്രി അതു കാണാൻ എന്ന കൂട്ടിക്കാണ്ടുപോകുമോ? ഒരു ദിവ്യാത്മകതം കാണണമെന്നു വളരെ നാളായി ആഗ്രഹിക്കുന്നു.” ചിരികൊണ്ടാണു ഭ്രാംബസ്കി പറഞ്ഞത്.

“ശരി, അടുത്ത ശനിയാഴ്ചയാകടു.” പ്രഭ്രി സമ്മതിച്ചു. “മിസ്റ്റർ ലെവിൻ, നിങ്ങൾ ഇതിലൊനും വിശ്വസിക്കുന്നില്ലോ?”

“എന്തായിരിക്കും എന്ത് മറുപടിയെന്നു പ്രഭ്രിക്കരിയാമല്ലോ?”

“ഇതിലൊനും വിശ്വാസമില്ലെന്നാണോ?”

“വിശ്വസിക്കാൻ എനിക്കു സാധിക്കുന്നില്ല.”

“എന്ത് സ്വന്തം കണ്ണുകൾക്കാണ്ടു ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞാലോ?”

“കൃഷ്ണപണിയെടുക്കുന്ന പെണ്ണുങ്ങൾ സ്വന്തം കണ്ണുകൾക്കാണ്ടു കൂട്ടിച്ചാത്തനെ കണ്ടെന്നു പറയും.”

“അപ്പോൾ, ഞാൻ പറയുന്നതു കള്ളമാണെന്നാണോ?”

“അല്ല മമ്മി. മിസ്റ്റർ. ലെവിനു വിശ്വാസമില്ലെനേ പറഞ്ഞുള്ളൂ, കിറ്റി ലെവിനുവേണ്ടി വാദിച്ചു. അതിൽ രോഷംപുണ്ട് ലെവിൻ മറുപടി പറയാൻ തുനിത്തെങ്കിലും, ഒരു വിടർന്നചിരിയോടെ ഭ്രാംബസ്കി സഹായത്തിനെത്തി.

“അങ്ങനെയെന്നുണ്ടാകാൻ സാധ്യതയില്ലെന്നാണോ?”
അയാൾ ചോദിച്ചു: “വിദ്യുച്ചക്തിയെന്നാലെന്താണെന്നു നമുക്കരിഞ്ഞുകൂടെക്കിലും അങ്ങനെയെന്നുണ്ടെന്നു നമ്മൾ സമ്മതിക്കുന്നു. അതുപോലെ ഇന്ത്യും നമ്മൾ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ലാത്ത വേദായും ശക്തികൾ...”

ലെവിൻ ഇടയ്ക്കുകയറി പറഞ്ഞു. “ആദ്യമായി വിദ്യുച്ചക്തി കണ്ടു പിടിച്ചപ്പോൾ ആ പ്രതിഭാസത്തെ മാത്രമാണു കണ്ടത്തിയത്. അതിന്റെ കാരണങ്ങളും പ്രയോഗവും മനസ്സിലാക്കാൻ പിന്നെയും നൂറ്റാണ്ടുകൾ വേണ്ടിവന്നു. പക്ഷേ, ആത്മീയവാദികൾ ആദ്യം ഭൂതപ്രേതാദികളുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളെക്കുറിച്ചു വർണ്ണിച്ചു. പിന്നീടാണ് എന്തോ അജ്ഞാതാസക്തിയാണെന്തെന്നു പറഞ്ഞത്.”

ലെവിൻ്റെ അഭിപ്രായം താൽപര്യത്തോടെ കേടു ഭ്രാംബസ്കി ചോദിച്ചു. “അതുശരി! എത്രാണാശക്തിയെന്നു

നെങ്ങൾക്കാൻമുന്നുണ്ട്; അവ പ്രത്യക്ഷപ്പെടാനുള്ള സാഹചര്യങ്ങൾ ഇന്നതാണ്; എതാണാശക്തിയെന്നു ശാസ്ത്രജ്ഞതയ്ക്കാർ കണ്ണുപിടിക്കട്ടേ എന്നാണ് ആത്മീയവാദികൾ പറയുന്നത്. അങ്ങനെയൊരു പുതിയ ശക്തിയുണ്ടാകാൻ പാടില്ലോ?

“അതിനുള്ള കാരണം താൻ പറയാം. ഒരു കഷണം റെസിൽ കമ്പിളിയിലുരസിയാൽ എല്ലായ്പോഴും വിദ്യുച്ചക്തിയെന്ന പ്രതിഭാസത്തിന്റെ പ്രാഥമികരൂപം നമുക്കു ദർശിക്കാം. പക്ഷേ, മറേത് എല്ലായ്പോഴും പ്രവർത്തിക്കുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് അതു പ്രകൃതിയിലുള്ള ഒരു ശക്തിയല്ല.”

ദ്രോയിംഗ്രൂമിലെ സംഭാഷണത്തിന് ഉചിതമായ വിഷയമല്ല അതെന്നു കണ്ട് ഭ്രാംബിക്കി മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. വിഷയം മാറ്റാനുദ്ദേശിച്ച്, സ്ത്രീ കളനോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പറയാൻ തുടങ്ങി: “പ്രഭീ നമുക്കിനി...”

പക്ഷേ, തന്റെ മനസ്സിലുള്ളതു മുഴുവൻ പറഞ്ഞുതീർക്കാനാഗ്രഹിച്ച ലെവിം തുടർന്നു:

“അതഭുതങ്ങൾക്കു പിന്നിൽ എതോ പുതിയ ഒരു ശക്തിയുണ്ടനെ ആത്മീയവാദികളുടെ വിശദികരണം വിലപ്പോവുകയില്ല. ആത്മീയമായ ശക്തിയെക്കുറിച്ചാണവർ പറയുന്നതെങ്കിലും ഭൗതികമായ പരിക്ഷണത്തിനു വിധേയമാകാൻ അവർ ആഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.”

അയാൾ നിർത്തിയപ്പോൾ പ്രഭീ പറഞ്ഞു, “നഘ്പാരു മാധ്യമമാകാൻ നിങ്ങൾക്കു സാധിക്കും. അത്രയ്ക്കുണ്ടു നിങ്ങളുടെ ആവേശം.”

“നമുക്കൊരു പ്രവചനം പരിക്ഷിക്കാം. പ്രിൻസസ്സ് കിറ്റി വേണ്ടതെല്ലാം ഒരുക്കിക്കോളും.” ഭ്രാംബിക്കി പറഞ്ഞു: “പ്രഭീക്കു വിശ്രായമില്ലല്ലോ?” അവളുടെ അമ്മയോടു ചോദിച്ചിട്ട് അയാളെണ്ണിറ്റ് അടുത്തതങ്ങാനും ഒരു മേശയുണ്ടാ, എന്നുനോക്കി.

മേശയെടുക്കാൻ പോയ കിറ്റിയുടെയും അവളെത്തന്നെ നോക്കി കൊണ്ടുന്നിന് ലെവിംഗ്രായും കണ്ണുകൾ തമ്മിലിട്ടെന്നു.

അവർക്ക് അയാളോട് എന്തെന്നില്ലാത്ത സഹതാപം തോന്തി. അയാളുടെ മനസ്പായാസത്തിനു കാരണം താനാണെന്ന് അവർക്കാരിയാമായിരുന്നു.

‘ദയവുചെയ്ത് എന്നോടു പൊറുക്കണം. താനിപ്പോൾ അളവറ്റ സന്തോഷത്തിലാണ്’ എന്ന് അവളുടെ നോട്ടം

സുചിപ്പിച്ചു.

'നീയും താനുമുർപ്പെട എല്ലാവരോടും എനിക്കു വെറുപ്പാണ്,' അയാളുടെ കണ്ണുകൾ പ്രതിവചിച്ചു. മറ്റെല്ലാവരും പ്രവചനം പരീക്ഷിക്കാൻ മേശയ്ക്കുചുറ്റും നിരന്നതുകണ്ട് പുരത്തിരങ്ങാനൊരുങ്ങിയ ലെവിൻ തൊപ്പി കൈയിലെടുത്തപ്പോഴേക്കും കിറ്റിയുടെ അച്ചുൻ കടന്നുവന്നു. സ്ത്രീകളെ അഭിവാദ്യം ചെയ്തിട്ട് അദ്ദേഹം ലെവിന്റെ നേർക്കുതിരിഞ്ഞു:

"ഒഹാ, എറെ നേരമായോ വനിട്ട്?" അദ്ദേഹം സ്നേഹത്തോടെ ചോദിച്ചു... "താനിവിഡയുണ്ടാണെന്നു താനറിഞ്ഞില്ല. കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷം."

ലെവിനെ ആദ്ദേഹിച്ചുകൊണ്ടു കുശലപ്രശ്നം നടത്തുന്നതിനിടയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രദ്ധയാകർഷിക്കാൻവേണ്ടി എണ്ണിറ്റു മിണ്ടാതെ നിന്ന് ഭ്രാംബന്സ്കിയെ അവഗണിച്ചു.

സമീപകാലത്തുണ്ടായ അസുവകരമായ സംഭവങ്ങൾക്കുശേഷം ലെവിനോടു തന്റെ പിതാവു കാണിച്ചു സ്നേഹപ്രകടനം ഭ്രാംബന്സ്കിയെ വല്ലാതെ വിഷമിപ്പിക്കുകയാണെന്നു കിറ്റിക്കു മനസ്സിലായി. ഭ്രാംബന്സ്കി തലകുന്നിച്ചു വണങ്ങിയപ്പോൾ അദ്ദേഹം തണ്ണുപുൻ മട്ടിൽ പ്രതികരിച്ചതിന്റെ കാരണം മനസ്സിലാക്കാതെ കുഴങ്ങിയതുകണ്ട് അവൾ നാണിച്ചുപോയി.

"ലെവിനെ ഇങ്ങു വിട്ടേരെ. തങ്ങളൊരു പരീക്ഷണത്തിനൊരുങ്ങുകയാണ്." നോർഡ്യന്റും പ്രഭ്രി പരിഞ്ഞു.

"എന്താണു പരീക്ഷണം? പ്രവചനമോ? എന്നോടു കഷമിക്കണം. എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, ഇതിനെക്കാൾ രസകരമാണ് ഒളിച്ചേ കണ്ണേ കളിക്കുന്നത്." ഭ്രാംബന്സ്കിയാണതിനു പ്രേരിപ്പിച്ചതെന്നുഹിച്ച് അയാളെ നോക്കിയാണു വ്യഘനായ പ്രിൻസ് പരിഞ്ഞു.

ഭ്രാംബന്സ്കി ആശവരുത്തോടെ പ്രിൻസിനെ നോക്കി ചെറുതായൊന്നു ചിരിച്ചിട്ട്, പ്രഭ്രിയോട് അടുത്തയാഴ്ച നടക്കാനിരിക്കുന്ന നൃത്തപരിപാടിയെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

"ഭവതിയും അവിഡയുണ്ടാകുമല്ലോ?" അയാൾ കിറ്റിയോടു ചോദിച്ചു. പ്രിൻസിന്റെ ശ്രദ്ധ തന്നിൽനിന്നു വ്യതിചലിച്ച നിമിഷം ആരോടും പരയാതെ ലെവിൻ അവിഡനിനു പുരത്തിരങ്ങി.

ന്യത്തത്തക്കുറിച്ചുള്ള വ്രോൺസ്‌കിയുടെ ചോദ്യത്തിനു സന്ദേശത്തോടെ മറുപടി പറഞ്ഞ കിറ്റിയുടെ പുണ്ണിരിക്കുന്ന മുഖമായിരുന്നു അപ്പോഴും അധാരും മനസ്സിൽ.

* മോസ്കോയ്ക്കു തെക്കുപടിഞ്ഞാറുള്ള ഒരു പ്രവിശ്യയാണു കല്ലുഗ.

പതിനഞ്ച്

അ തിമികൾ പോയപ്പോൾ, കിറ്റി, ലവിൻ പറഞ്ഞ കാര്യങ്ങൾ അവളുടെ അമ്മയെ ധരിപ്പിച്ചു. അയാളോട് അവർക്ക് അനുകന്നയുണ്ടകിലും നേരത്തെ മറ്റാരാൾ തന്നോടു വിവാഹാദ്യർത്ഥന നടത്തിയതിൽ അവർ സന്തുഷ്ടയായിരുന്നു. താൻ ചെയ്തതു ശരിയാണെന്ന കാര്യത്തിൽ അവർക്കു സംശയമില്ലകിലും ഉറക്കംവരാതെ വളരെനേരം കട്ടിലിൽ കിടന്നു. തന്റെ പിതാവിനോടു സംസാരിക്കുന്നതിനിടയ്ക്കും തന്നെയും ഭ്രാംബന്സ്‌കിയെയും ഒളിക്കണ്ണിട്ടുനോക്കുന്ന, വിഷാദം മുറ്റിയ കണ്ണുകളുള്ള, ലെവിന്റെ മുഖം അവർക്കു മറക്കാൻ കഴിത്തില്ല. അയാളോടുള്ള അനുകന്ന കാരണം അവളുടെ കണ്ണുകൾ ഇംഗ്ലീഷിൽത്തു. അയാൾക്കുപകരം സീകരിച്ചത് ആരോധാണെന്ന് അടുത്തനിമിഷം ഓർമിക്കുകയും ചെയ്തു. കരുതത്തും പാരുഷ്യവുമുള്ള, എല്ലാവരോടും സമഭാവവന പ്രകടമാക്കുന്ന, ആ മുഖം അവളുടെ മനസ്സിൽ വ്യക്തമായി പതിത്തിരിക്കുന്നും. താൻ സ്നേഹിക്കുന്ന പുരുഷനു തന്നോടുള്ള സ്നേഹത്തെക്കുറിച്ചൊർത്തു സന്തോഷത്തോടെ അവർ തലയിണയിൽ മുവമമർത്തി. ‘കഷ്ടമായിപ്പോയി, കഷ്ടമായിപ്പോയി, പക്ഷേ, കുറക്കാരി താന്മാളേണാ.’ അവർ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞതു. അപ്പോഴും അവളുടെ അന്തരാത്മാവ് മന്തിച്ചതു മറ്റാന്നായിരുന്നു. ലെവിന തനിലേക്കാകർഷിച്ചതിലോ അല്ലെങ്കിൽ, അയാളെ തിരസ്കരിച്ചതിലോ പശ്വാത്താപമുണ്ടാ എന്ന് അവർക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. എങ്കിലും സംശയങ്ങൾ അവളുടെ സന്തോഷത്തിന്റെ മാറ്റുകുറച്ചു.

“ദൈവമേ, എന്നോടു കരുണ കാട്ടേണമേ, എന്നോടു കരുണ കാട്ടേണമേ, എന്നോടു കരുണകാട്ടേണമേ” ഉറങ്ങുന്നതുവരെ അവർ ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

അത് സമയത്ത് അവളുടെ അച്ചന്മമാർ പതിവുപോലെ, താഴെത്തെ നിലയിലുള്ള കൊച്ചുമുറിയിൽ തങ്ങളുടെ പ്രിയപുത്രിയുടെ ഭാവിയെച്ചാല്ലി തർക്കിക്കുകയായിരുന്നു.

“എന്താണു നിന്റെ ഭാവം? നുറുതവണ താൻ നിന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതല്ലോ?” കൈകൾ രണ്ടും ഉയർത്തുകയും നേടുകേ വരകളുള്ള ഡ്യസ്റ്റിങ് ഗാണ്ഡകൊണ്ടു വീണ്ടും ശർഖേതെത്തെ പൊതിയുകയും ചെയ്ത്, പ്രിൻസ് ദേശ്യപ്പെട്ട്: “അന്തിസ്ഥിം അഭിമാനവുമില്ലാത്ത വക! ഇങ്ങനെ പോയാൽ നമ്മുടെ മകൾക്കും നീ മാനക്കേടുണ്ടാക്കും.”

“എന്റെ ദൈവമേ, താനെന്തു തെറ്റുചെയ്തു! താനെന്തു ചെയ്തെന്നാണു നിങ്ങൾ പറയുന്നത്?”
താണ്ടയിടിക്കൊണ്ടാണു ഭാര്യ ചോദിച്ചത്.

മകളോടു സംസാരിച്ചിട്ട്, പതിവുപോലെ ഭർത്താവിന്നോടു ഗുഡ് നേര്റ്റ് പറയാൻ സന്തോഷത്തോടെയും സംത്യപ്തിയോടെയും മുറിയിലെത്തിയ അമ്മ, കിറ്റിയോടു ലെവിൻ വിവാഹാദ്ധർത്ഥമന നടത്തിയതിനെയും അവളതു നിരസിച്ചതിനെയും കുറിച്ചു പറയാനുദ്ദേശിച്ചുകൂലും ഭ്രാംബന്സ്കിയുമായുള്ള ബന്ധം എറക്കുറെ ഉറപ്പിച്ചതായും അയാളുടെ അമ്മ വന്നാലുടനെ വിവാഹനിശ്ചയം നടത്താമെന്ന് ഉദ്ദേശിക്കുന്നതായും സുചിപ്പിച്ചു. അപ്പോഴാണു ഭർത്താവ് പോട്ടിത്തറിച്ചത്: “നീയെന്തു വൃത്തികേടാണു കാണിച്ചത്? മകൾക്കുവേണ്ടി ഒരു പുരുഷനെ വശികരിക്കുക! നാളെയിൽക്കു നാടുമുഴുവൻ പാട്ടാകും. ഒരു സത്കാരം നടത്താനുദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഭർത്ത്യപദമോഹികളിൽനിന്നു തെരഞ്ഞെടുത്തവരെ മാത്രം ക്ഷണിക്കാതെ മോസ്കോയിലുള്ള സുന്ദരക്കൂട്ടപ്പറമാരെയാക്കെ വിളിക്കണം. അവരെക്കൊണ്ടു നൃത്തം ചെയ്തിക്കണം. എന്നാലും ഇന്നുരാത്രി ചെയ്തതുപോലെ ഭദ്രീകാമുകമാർ രണ്ടുപേരെയും ഒന്നിച്ചു വിളിച്ചുവരുത്തിയിട്ട് അതിലോരാളെ തിരഞ്ഞെടുക്കുകയെന്നുവച്ചാൽ? മോശം! തീരെ മോശം! നമ്മുടെ മോളൈക്കുടി നീ വഴിതെറ്റിക്കും മറ്റവനുകാശർ ആയിരം മടങ്ങു യോഗ്യനാണ് ലെവിൻ. പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിൽനിന്ന് ഒരു പച്ചക്കാമദേവൻ വന്നിരിക്കുന്നു! ഇതുപോലെ ഒരേ അച്ചിൽ വാർത്തടുത്തവർ ഡസർക്കണക്കിനുണ്ട്. വെറും ചവറുകൾ! രാജകൂടുംബത്തിൽ പിരന്നവനാണുക്കിൽപ്പോലും എന്റെ മോൾക്ക് അവനെ വേണ്ട.”

“അതിനു താനെന്തു ചെയ്തു?”

“ചെയ്തതോ?

പറയാം...”

അദ്ദേഹം

വിസ്തരിക്കാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ ഭാര്യ തടങ്ങു: “നിങ്ങൾ പറയുന്നതനുസരിച്ചാൽ നമ്മുടെ മോളുടെ വിവാഹം ഈ ജനത്തു നടക്കില്ല. നമുക്കു വല്ല പട്ടിക്കാട്ടിലും പോയി താമസിക്കാം.”

“അതാണു നല്ലത്.”

“നില്കൾ, ഞാനൊന്നു ചോദിക്കട്ട. ഞാനാണോ ഇവരെ തമ്മിലടക്കപ്പിച്ചത്? തീർച്ചയായും ഞാനിതൊന്നും അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ, അതും ഡോഗ്രനായ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ, കിറ്റിയെ സ്നേഹിക്കുന്നു. അവർക്കും അത് ഇഷ്ടമാണെന്നു തോന്നുന്നു.”

“തോന്നുന്നുപോലും! അവർക്കു സ്നേഹമുണ്ടായിരിക്കാം. പക്ഷേ, അവൻ്റെ കാര്യം? അവൻ്റെയൊരു ആത്മീയത! അതു കണ്ടപ്പോൾതന്നെ എന്നിക്കു മതിയായി! പിന്നെയൊരു നൃത്തവും!” ഭാര്യയെ അനുകരിച്ചു ഗോഷ്ഠി കാണിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം തുടർന്നു: “അവൻ കിറ്റിയുടെ തലയിൽ അതെല്ലാം അടിച്ചുകൊടും. അവളുടെ സന്തോഷമെല്ലാം അതോടെ തകരും.”

“നിങ്ങളുടെ മനസ്സിൽ വെറുതേ ഓരോന്നു തോന്നുകയാണ്.”

“ഈതു വെറും തോന്നല്ല, എന്നിക്കരിയാം! നിങ്ങൾ പെണ്ണുങ്ങൾക്ക് ഇതൊന്നും കാണാനുള്ള കണ്ണിലും. ലെവിംഗ്നപ്പോലെ കാര്യഗൗരവമുള്ള ഓരാളെ കണ്ടാൽ ഞാൻ തിരിച്ചറിയും. മറ്റവന്നു സ്വന്തം കാര്യം മാത്രം. വെറും അപ്പുപ്പൻതാടിപോലെ പറന്നു നടക്കുന്നവൻ!”

“നിങ്ങളുടെ മനസ്സിൽ ആരെക്കുറിച്ചുകൂടിലും ഒരു ധാരണയുണ്ടായാൽ പിന്ന—”

“അതു സത്യമാണെന്നു നിന്നു ബോധ്യംവരുമ്പോൾ താമസിച്ചുപോവും. പാവം നോളിയുടെ കാര്യത്തിൽ സംഭവിച്ചതുപോലെ.”

“മതി മതി. ഇതിന്റെ പേരിലിനി വഴക്കുകൂടണ്ട്.” നിർഭാഗ്യവതിയായ നോളിയുടെ ഓർമ്മ അവരെ അസ്യസ്ഥയാക്കി.

“ശരി. ഗുഡ്ഡൻറ്റ്!”

ഭാര്യാഭർത്താക്കന്നാർ പരസ്പരം കുറിശുവരച്ചും ചുംബിച്ചും ഓരോരുത്തരും അവരവരുടെ സ്വന്തം അഭിപ്രായത്തിൽ ഉറച്ചുന്നില്ക്കുകയാണെന്ന ധാരണയോടെ, കിടപ്പുകളിലേക്കുപോയി.

കിറ്റിയുടെ ഭാവി തീരുമാനിക്കപ്പെടുകഴിത്തെന്നും ഭ്രാംബസ്കിയുടെ സമീപനം സദുദ്ദേശ്യപരമാണെന്നും ഉറച്ചു വിശ്വസിച്ചിരുന്ന അമ്മയെ ഭർത്താവിന്റെ വാക്കുകൾ അലോസരപ്പെടുത്തി. ഭാവി അനിശ്ചിതമാണെന്ന ഭീതിയോടെ മുൻഡിലെത്തിയ അവർ കിറ്റി ചെയ്തതുപോലെ, ദൈവമേ, എന്നൊടു കരുണ കാട്ടേണമേ, എന്നൊടു കരുണ കാട്ടേണമേ, എന്നൊടു കരുണ കാട്ടേണമേ! എന്നു മനസ്സുകൊണ്ടു പ്രാർത്ഥിച്ചു.

പതിനാറ്

കുടുംബജീവിതത്തെക്കുറിച്ച് ഭ്രാംബൻസ്കിക്ക് ഒന്നുമറിഞ്ഞുകൂടാ. ചെറുപ്പകാലത്ത് പേരെടുത്ത ഒരു സൊഡോസ്റ്റി ലേഡിയായിരുന്നു അയാളുടെ അമ്മ. വിവാഹിതയായതിനുശേഷവും ഭർത്താവു മരിച്ചതിൽ പിന്നീടും അവർക്കു പല പ്രണയബന്ധങ്ങളുണ്ടായിരുന്നുവെന്നത് ഒരു രഹസ്യമല്ല. സൈനിക സ്കൂളിലായിരുന്നു ഭ്രാംബൻസ്കി പറിച്ചത്. അയാൾക്ക് അച്ചുനെ കണ്ണ ഓർമയില്ല.

പരിത്തം കഴിഞ്ഞു നന്ന ചെറുപ്പത്തിൽത്തന്നെ പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ സന്ധനരായ പട്ടാളഉദ്യാഗസ്ഥരിലൊരാളായി ഭ്രാംബൻസ്കി പേരെടുത്തു. ഇടയ്ക്കാക്കെ പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ അത്യുന്നതരുടെ കുടായ്മകളിൽ പങ്കടക്കാറുണ്ടെങ്കിലും അയാളുടെ പ്രണയബന്ധങ്ങളും അതിനു പുറത്തായിരുന്നു.

പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ ആധിംബരജീവിതത്തിനു വിരാമമിട്ട് മോസ്കോയിലെത്തിയപ്പോഴാണ് ആദ്യമായി നിഷ്കളകയും സുന്ദരിയുമായ ഒരു പെൺകുട്ടിയുമായി അയാൾ അടുക്കുന്നതും അവർ അയാളെ പ്രേമിക്കാൻ തുടങ്ങുന്നതും. കിറ്റിയുമായുള്ള ബന്ധത്തിൽ എന്തെങ്കിലും തെറ്റുള്ളതായി അയാൾക്കു തോന്തിയില്ല. അവളുടെ വീടിൽ ചെന്ന അവളെ കണ്ണു. നൃത്തവേദികളിൽ അവളോടു ചപ്പടാച്ചി പറഞ്ഞു. അങ്ങനെ ചപ്പടാച്ചി പറഞ്ഞപ്പോഴും അബോധപുർവ്വം അവർക്കുവേണ്ടി ചില അർത്ഥകൾപ്പനകൾ ഉൾക്കൊള്ളിച്ചു. മറ്റാരാളോടു പറയാൻ പാടില്ലാത്ത യാതൊന്നും അവളോടു പറഞ്ഞില്ലെങ്കിലും അവർ തന്നോടു കൂടുതൽ കൂടുതൽ അടുക്കുകയാണെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി. അത് അയാളെ കൂടുതൽ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. അവളോടുള്ള അയാളുടെ വികാരം കൂടുതൽ സ്നേഹാർദ്ദമായി. കിറ്റിയോടുള്ള തന്റെ പെരുമാറ്റത്തിനു പ്രത്യേകമായൊരു പേരുണ്ടെന്നും വിവാഹം കഴിക്കാനുള്ള ഉദ്ദേശ്യമില്ലാതെ ഒരു

പെണ്ണകുട്ടിയെ പ്രലോഭിപ്പിച്ചു വലയിലാക്കുകയാണു താൻ ചെയ്യുന്നതെന്നും തന്നെപ്പോലെ മിടുകമൊരായ യുവാകളുടെ ദുർഘ്രീലങ്ങളിലൊനാണിതെന്നും അയാൾ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ആദ്യമായി താൻ കണ്ണടത്തിയ ഒരുഭൂതിയാണിതെന്നു ധരിച്ച് അയാൾ അതിനെ ആവോളം ആസ്യാദിച്ചു.

അവളുടെ അഴുന്മമമാർ അനുരാത്രി പരഞ്ഞത് അയാൾ കേട്ടിരുന്നെങ്കിൽ, അവളുടെ കുടുംബത്തിന്റെ അഭിപ്രായമെന്തെന്നിരുകയും അവളെ താൻ വിവാഹം ചെയ്യാതിരുന്നാൽ അവൾ ദുഃഖിക്കുമെന്നു മനസ്സിലാക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നെങ്കിൽ, അയാൾ അതഭൂതപ്പെട്ടെന. അതു വിശ്വസിക്കാൻ അയാൾക്കു സാധിക്കുമായിരുന്നില്ല. തനിക്കു മാത്രമല്ല, അവർക്ക് ഇത്രയേറെ സന്തോഷം പ്രദാനം ചെയ്യുന്ന ഒരു കാര്യം തെറ്റാണെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നതെങ്ങനെ? അവളെ വിവാഹം ചെയ്യാൻ താൻ ബാധ്യസ്ഥനാണെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നത് അതിലും പ്രയാസം.

വിവാഹത്തിന്റെ കാര്യം അയാൾ ചിന്തിച്ചിട്ടുപോലുമില്ല. കുടുംബജീവിതത്തോടയാൾക്കു വെറുപ്പാണ്. അയാൾ ജീവിക്കുന്ന അവിവാഹിതരുടെ ലോകത്തിന്റെ പൊതുവായ കാഴ്ചപ്പാടിൽ കുടുംബം, വിശ്രിഷ്ട ഭർത്താവ്, പൊരുത്തക്കേടിന്റെ ശരതുതയുടെ, സർവോപരി, പരിഹാസ്യതയുടെ ഒരു പര്യായമാണ്. പക്ഷേ, കിറ്റിയുടെ മാതാപിതാക്കളുടെ മനസ്സിലിരിപ്പുന്നാണെന്ന് അറിഞ്ഞുകുടെക്കിൽപ്പോലും അനുരാത്രി ഷൈർബാക്സ്കി ഭവനത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ തനിക്കും കിറ്റിക്കും തമിലുള്ള ആത്മീയമായ ബന്ധം ആ സാധാപനത്തിൽ കുടുതൽ ശക്തമായതായി അയാൾക്കുതോന്തി. അടുത്ത നടപടിയെന്താണെന്നു സകലപിക്കാൻ മാത്രം അയാൾ അശ്രദ്ധതനായിരുന്നു.

‘അതീവ ഹൃദയമായ ഒരുഭവം’ പതിവുപോലെ, വിശുദ്ധിയുടെയും പുതുമയുടെയും വികാരങ്ങളുൾക്കൊണ്ടും (അന്നു വെകുന്നേരം മുഴുവനും പുകവലിച്ചില്ലെന്നതാണ് ഒരു കാരണം). അവൾ തന്ന സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്ന ബോധം ജനിപ്പിച്ച ആഴ്വാദത്തിലാറാടിയും ഷൈർബാക്സ്കിയുടെ വീടിൽനിന്നിരിങ്ങുമ്പോൾ അയാൾ വിചാരിച്ചു. അവളും തമിൽ ഓന്നും പരഞ്ഞതില്ലെങ്കിലും നോട്ടത്തിന്റെയും ധനിയുടെയും ഭാഷയിൽ തൈങ്ങൾ പരസ്പരം മനസ്സിലാക്കി.

അവളെന്ന സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്നു മുമ്പന്നതെതക്കാളും സ്പഷ്ടമായി, മധുരമായി, ലളിതമായി, വിശ്വാസയോഗ്യമായി അവളെന്ന ബോധ്യപ്പെടുത്തി. എൻ്റെ മനസ്സ് കൂടുതൽ നമ്മയും വിശുദ്ധിയുമുള്ളതായി. എനിക്കൊരു ഹൃദയമുണ്ടന്നും അതിനു ശ്രേഷ്ഠംഗുണങ്ങളുണ്ടന്നും താന്നിയുന്നു. എത്രമേൽ സ്നേഹിർഭരമാണവളുടെ കണ്ണുകൾ!

ഈനി എങ്ങോട്ടാണു പോകേണ്ടതെന്ന് അയാളാലോചിച്ചു: 'കൂദ്ദിൽ പോയി അല്പനേരം ചീടുകളിക്കാം. ഇന്നതേതാവുമൊത്ത് ഒരു കുപ്പി ഷാമേയിൻ്റെ കൂടിക്കാം. അതുവേണ്ട. അങ്ങോട്ടുപോകണ്ട. മോസ്കോയിലെ പാരീസ് കഫോയിൽ ചെന്നാലോ?^{*}' അവിടെ ഒബ്ബലോൺസ്കിയുണ്ടാവും. പകേഞ്ച്, ഫ്രഞ്ചുകാരികളുടെ മാറകനൃത്തം കണ്ണു മടുത്തു. ഏറ്റവും നല്ലതു ഷൈർബാക്സ്കി ഭവനംതന്നെ. അവിടെയാകുന്നോൾ മനസ്സുമാധാനമുണ്ട്. ഇന്നേതായാലും വീടിൽപോകാം.' അയാൾ നേരേ ദുണ്ടും ഹോട്ടലിലെ തന്റെ മുൻ്നിയിൽ ചെന്ന് അതതാഴം കഴിച്ചു വസ്ത്രം മാറി കട്ടിലിൽ ചെന്നു കിടന്ന പാടെ ഗാധനിദ്രയിലാണ്ടു.

^{*} പാരീസ് മാതൃകയിൽ നർത്തകരും ഗായകരും മറുമുള്ള മോസ്കോയിലെ ഒരു വിനോദ കേന്ദ്രം.

പതിനേഴ്

പിറ്റേന്നു രാവിലെ പതിനൊന്നു മൺിക്ക് ഭ്രാംബൻസ്‌കി തന്റെ അമ്മയെ സ്വീകരിക്കാൻ മോസ്കോയിലെ പിറ്റേഴ്സ്ബർഗ് ദൈവികവേ ന്യൂഷനിൽ വണ്ടിയുമായെത്തി. വിശാലമായ പോർട്ടീക്കോയുടെ പടികൾ കയറിച്ചുന്നപ്പോൾ ആദ്യം കണ്ടത് അതെ ട്രയിനിൽ വരുന്ന സഹോദരിയെ പ്രതീക്ഷിച്ചു നില്ക്കുന്ന ഒബ്ലോൺസ്‌കിയെ ആയിരുന്നു.

“ഹലോ, തിരുമന്ന്യുകാണ്ക് ആരെ അനേഷ്ടിച്ചു വന്നതാണ്?” ഒബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു.

“എന്തെ അമ്മ പിറ്റേഴ്സ്ബർഗിൽനിന്നു വരുന്നുണ്ട്.”
അബ്ലോൺസ്‌കിയെ കണ്ഡുമുട്ടുന്നവരെല്ലാം
ചെയ്യാറുള്ളതുപോലെ ഹസ്തദാനം ചെയ്തു ചിരിച്ചുകാണ്ക്
ഭ്രാംബൻസ്‌കി പറഞ്ഞു.

“ഈന്നലെ രാത്രി രണ്ടുമൺിവരെ താൻ കാത്തിരുന്നു.
ഷീർബാട്സ്‌കി ഭവനത്തിൽനിന്നു
നിങ്ങളെങ്ങോട്ടാണുപോയത്?”

“വീട്ടിലേക്ക്.” ഭ്രാംബൻസ്‌കി പറഞ്ഞു: “സത്യം പറഞ്ഞതാൽ,
വെകുന്നേരതെത്ത സന്നോഷം നഷ്ടപ്പെടുത്തേണ്ടനു കരുതി
മറ്റാരിടത്തും പോകാത്തതാണ്.”

“പ്രണയികളുടെ കണ്ണുകളിലെ തിളക്കം താൻ തിരിച്ചിരും,
ററ്റോട്ടത്തിനാലെ.”

ലെവിനോടു പറഞ്ഞ കവിതാശകലം ഒബ്ലോൺസ്‌കി
ആവർത്തിച്ചു.

അതിലെ സുചന നിഷ്പയിക്കാത്തമട്ടിൽ ഭ്രാംബൻസ്‌കി
ചിരിച്ചുക്കിലും പെട്ടുന്നു വിഷയം മാറ്റി.

“ആരെ കാണാനാണു നിങ്ങൾ വന്നത്?” അയാൾ ചോദിച്ചു.

“ഞാനോ? ഒരു സുന്ദരിയെ കാണാൻ.” എന്നായിരുന്നു
അബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ മറുപടി.

“ആളു മോശമല്ലല്ലോ!”

“എതിലും ദുരുദ്രേശ്യം ആരോപിക്കുന്നതു ചിലർക്കൊരു സമാണ്. എന്ത് സഹാദരി അനും.”

“ഓ, മിസ്റ്റിസ് കരോൺ.” ഭ്രാംസ്കി പറഞ്ഞു.

“അവളെ നിങ്ങൾക്കറിയാമെന്നു തോന്നുന്നു.”

“അറിയാമായിരിക്കണം. അതോ... ഓർമ വരുന്നില്ല.”

“പക്ഷേ, പ്രശ്നപ്പതനായ എന്ത് അളിയൻ അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട് രോവിച്ച് കരോൺ തീർച്ചയായും അറിയും. ലോകപ്രശ്നപ്പതനാണു കക്ഷി.”

“ഉവ്വേം, താൻ കേട്ടിടുണ്ട്. മുവപരിചയവുമുണ്ട്. ബുദ്ധിമാൻ, പണ്ഡിതൻ, പിനൻ, മതപരമായ കാര്യങ്ങളിൽ ദത്തശ്രദ്ധയും. പക്ഷേ, അതെന്ത് മേഖലയല്ലെന്നിയാമല്ലോ.”

“അതേയതെന്നും എല്ലാംകൊണ്ടും ഒരു പ്രതിഭാശാലിയാണെന്നോ. അല്ലപം യാമാസ്ഥിതികതുമുണ്ടക്കിലും ഒരു നല്ല മനുഷ്യൻ. വളരെ നല്ല മനുഷ്യൻ.”

“തീർച്ചയായും പ്രശ്നപ്പനീയമായ ഒരു വസ്തുതയാണത്.” ഭ്രാംസ്കി ചിരിച്ചു. അമധ്യുടെ പരിചാരകൾ വാതിൽക്കൽ നില്ക്കുന്നതുകണ്ട്, “ഒ, താൻ വന്നോ? ഇങ്ങോടു വാ.”

മറ്റല്ലാവരെയുംപോലെ ഭ്രാംസ്കിയും ഒപ്പലോൻസ്കിയെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നുകിലും കിറ്റിയുമായുള്ള ബന്ധം കാരണം ഇന്നയിടയായി അയാളോടു കൂടുതൽ അടുപ്പം തോന്നുന്നു.

“അടുത്തയാഴ്ച നമ്മുടെ സംഗീതവിദ്യാശികൾ ഒരത്താഴവിരുന്നു നല്കിയാലോ?” ഒപ്പലോൻസ്കിയുടെ കൈത്തണ്ടയിൽപ്പിടിച്ചു ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഭ്രാംസ്കി ചോദിച്ചു.

“തീർച്ചയായും. താൻ പിരിവെടുക്കാം. അതിരിക്കട്ടേ, ഇന്നലെ രാത്രി നിങ്ങൾ എന്ത് സ്ഥന്ദനിൽ ലെവിനെ പരിചയപ്പേട്ടോ?”

“പരിചയപ്പെട്ടു. പക്ഷേ, അദ്ദേഹം വളരെ നേരത്തെ പൊയ്ക്കളെന്നതു.”

“സമർത്ഥനായെങ്കാരു ചെറുപ്പക്കാരൻ. നിങ്ങൾക്കങ്ങനെ തോന്നുന്നില്ലോ?” ഒപ്പലോൻസ്കി ചോദിച്ചു.

“മോസ്കോനിവാസികളെല്ലാം നമ്മുടെ കൂടുതൽിലുള്ളവരാണിച്ച്, എടുത്തുചാട്ടക്കാരായതെന്നുകൊണ്ട്?” ഒപ്പലോൻസ്കി

തമാശയായി ചോദിച്ചു. “വികാരപാരവശ്യംകൊണ്ടു ചാടിവീഴാൻ തയ്യാറായി നില്ക്കുകയാണെല്ലാവരും.”

“അതേ, അതിൽ അല്പം സത്യമുണ്ട്.” ഒബ്ദോന്സ്കി ചീരിച്ചു.

“വണ്ഡിവരാൻ ഒരുപാടു താമസിക്കുമോ?” ഒരു പോർട്ടറോടു ഭ്രാംബന്സ്കി ചോദിച്ചു.

“സിന്ധലായി സർ.” പോർട്ടർ പറഞ്ഞു.

ജൂറ്റ്‌ഹോമിലെ തിരക്കു വർധിച്ചുവന്നതും യാത്രക്കാരെ സ്വീകരിക്കാനെന്തിയവർ മുന്നോട്ടു നീങ്ങാൻ തുടങ്ങിയതും ട്രയിൻ വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണെന്ന സുചന നല്കി. കമ്പിളിക്കുപ്പായവും ബുട്ടും ധരിച്ച തൊഴിലാളികൾ വള്ളത്ത് ദെയിൽപ്പാതയ്ക്കു കുറുകെ ധൂതിപ്പട്ടപോകുന്നത് മുടൽമണ്ണിനിടയിലുടെ കാണാം. തീവണ്ടിയെന്നിന്നേ കുകുവിളിയും ഇരുപയും കേൾക്കാം.

“അങ്ങനെയല്ല.” കിറ്റിയെ സംബന്ധിച്ച ലെവിന്റെ മനസ്സിലിരിപ്പുന്നാണെന്നു ഭ്രാംബന്സ്കിയെ ധരിപ്പിക്കാൻ വ്യഗ്രതപുണ്ടിരുന്ന ഒബ്ദോന്സ്കി പറഞ്ഞു: “എന്റെ ലെവിനെ നീങ്ങൾ നേരാംവണ്ണം മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ല. ആളൊരു നാണംകുണ്ണങ്ങിയാണ്. ചിലപ്പോൾ ചില അബദ്ധങ്ങൾ കാണിച്ചേന്നിരിക്കും. എക്കിലും സത്യസന്ധനാണ്. നേരേ വാ, നേരേ പോ എന്ന പ്രക്രതം. തകംപോലെത്തെ മനസ്സ്.” അർത്ഥംവച്ചു ചീരിച്ചുകൊണ്ടു ഒബ്ദോന്സ്കി പറഞ്ഞു: “പക്ഷേ, ഇന്നലെ ചില പ്രത്യേക കാരണങ്ങൾ കൊണ്ടാണങ്ങനെ പെരുമാറിയത്. അയാൾക്കു സന്തോഷമോ സന്താപമോ ഉണ്ടാകാനുള്ള ചില കാരണങ്ങൾ.”

“നീങ്ങളുടെ ഭാര്യാസഹാദരിയോട് അയാൾ വിവാഹാദ്യർത്ഥന നടത്തിയോ?” ഭ്രാംബന്സ്കി ചോദിച്ചു.

“നടത്തിയിരിക്കും. ഇന്നലെ അങ്ങനെയെന്തൊക്കയോ നടന്നതായി എന്നിക്കാരു സംശയം. പിണകം ഭാവിച്ചു നേരേതെ സ്ഥലംവിട്ടുകയും ചെയ്തു. ഈ പ്രേമം തുടങ്ങിയിട്ടു വളരെക്കാലമായി. അയാളോടെന്നിക്കു സഹതാപമുണ്ട്.”

“വാസ്തവമോ?... അവർക്കു കുറേക്കൂടി നല്ല ഒരു ബന്ധം കിട്ടുമെന്നാണെന്നിക്കു തോന്നുന്നത്.” നെഞ്ചുവിരിച്ചു മുന്നോട്ടുനടന്നുകൊണ്ടു ഭ്രാംബന്സ്കി പറഞ്ഞു: “എന്നികയൈഞ്ഞ പരിചയമില്ല. എന്നാലും കഷ്ടംതന്നെ! അതുകൊണ്ടാണു പലരും തേവിടിപ്പൂട്ടിക്കളെ തേടിപ്പോകുന്നത്. പണമില്ലാത്തവർക്ക്

അവിടെയും രക്ഷയില്ല. പകേശ, ഇവിട ഒരു വ്യക്തിയുടെ അഭിമാനത്തിന്റെ പ്രശ്നമാണ്. ഈതാ വണ്ണിയെത്താി."

வள்ளியுடைய சூழல்விலீ குரசூக்கலெனினு
கேஸ்க்குநடையூள்ளதிருந்துதான். நிமிப்பண்ணில்கூட்டுத்திற்கு, ஜார்ஹோமினை விரப்பிச்சுகொள்க, தனுத்துறை அன்றைக்கூட்டத்திற்கு விரப்பிச்சுகொள்க, சூடுபிடிப்பிச்சு, வாரணூக்கலை பரப்பரங்கூடிப்பிக்குநடையூக்குக்கலை முனோட்டு பினோட்டு தலைக்கொள்க, தீவள்ளி ஸ்தூபிக்குநடையூக்கலை பிரவேஶிச்சு. மத்திற்கு பொதித்த கபிலிக்குப்பாயத்தினுத்திற்கு குளிக்கூடியிரிக்குநடையூக்குநடையூக்கலை என்ஜின் வெயிவர். ஜார்ஹோமினை கூடுதல்தலை விரப்பிச்சுகொள்க என்ஜின் வேஶம் குரசூக்கு முனோட்டுக்கூடின்னு. தொட்டுபிரகிலுத்து லயேஜ்வாநிற்கு ஒரு நாய் மொன்னிக்கொள்ளுகின்னு. அவஸாமாயில் வந் பாஸ்ஸுவெர் கொட்டுக்கூடுதல்துறைக்கு விழுலமாயி.

ചുണക്കുടനായ ശാർഡ് വിസിലൂതിയിട്ടു
വണ്ടിനില്ക്കുന്നതിനു മുമ്പ് ചാടിയിരഞ്ഞി. അക്ഷമരായ
യാത്രക്കാർ ഓരോരുത്തരായി ഇരങ്ങാൻ തുടങ്ങി—
നിവർന്നുനിന്നു ഗൗരവത്തോടെ നാലുപാടും വീക്ഷിക്കുന്ന ഒരു
പട്ടാള ഉദ്യോഗസ്ഥൻ, കൈയിലെബാരു സംഭവിയുമായി
പരിശേഷത്തോടെ നടക്കുന്ന ഹസ്യകായനായ ഒരു വ്യാപാരി,
ചുമലിൽ ഒരു ചാക്കുമായി വന്ന കർഷകൾ.

தீவளியித்தானிரண்டுள்ளவரை நிரிக்ஷி ஆகொண்டு நின் வேவாள்ஸ்கி அம்மயுடை காரும் பாடே மறன்று. கிட்டியெக்குளிஆகு பரத்துகேடு காருண்டால் அயாஸ்கன் அதுவேஶவும் ஸங்காப்பவும் பிழானம் செய்து. தானொரு ஜெதாவாளன்ன் அயாஸ்கூதோனி.

"വേംസ്കായ പ്രഭി അതാ ആ കമാർട്ടുമെന്തിലുണ്ട്." ചുണക്കുടനായ ഗാർഡ് വേംസ്കിയോടു പറഞ്ഞു.

അതുകേട്ട ഭ്രാംസ്കി മനോരാജ്യത്തിൽനിന്നുണ്ടായെല്ലാ താൻ വന്നത്, എന്നൊർമിച്ചു. അയാൾ മനസ്സുകൊണ്ട് അമ്മയെ ബഹുമാനിച്ചിരുന്നില്ല (പുരമേ പരിഞ്ഞില്ലെങ്കിലും). അവരോടു സ്വന്നഹാവുമില്ല. എങ്കിലും തന്റെ ജീവിതസാഹചര്യങ്ങൾക്കനുസരിച്ചും വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ ഗുണങ്കൊണ്ടും തികഞ്ഞ അനുസരണയോടെയും ബഹുമാനഘ്രതാടെയുമല്ലാതെ അവരോടു പെരുമാറ്റുന്നതിനെക്കുറിച്ചും സകല്പിക്കാൻവയ്ക്കും പുരമേ,

കുടുതൽ കുടുതൽ അനുസരണയും ബഹുമാനവും
പ്രകടമാക്കുന്നതായും അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ അവരോടുള്ള
സ്വന്നഹവും ബഹുമാനവും കുറഞ്ഞുവന്നു എന്നതാണു
വാസ്തവം.

പതിനെട്ട്

ദ്രോൺസ്‌കി, ഗാർഡിൻസ് പിന്നാലെ കമ്പാർട്ടുമെന്റിലെത്തി. വാതിൽക്കൽ ഒരു സ്ത്രീക്കു കടന്നുപോകാൻവേണ്ടി ഒരുങ്ങാറിനിന്നു. സമുഹത്തിന്റെ മേൽത്തട്ടിലുള്ള ഒരു മഹതിയാണവരെന്ന് ഒറ്റനോട്ടത്തിൽ ദ്രോൺസ്‌കി മനസ്സിലാക്കി. മാർഗതടസ്സമുണ്ടാക്കിയതിനു മാപ്പു പറഞ്ഞിട്ട് അകത്തു കയറാനൊരുങ്ങവേ, ഓരിക്കൽക്കൂടി അവരെ നോക്കാൻ അയാൾ നിർബന്ധിതനായി. അവളുടെ സൗന്ദര്യമോ ശാലീനതയോ ശരീരവടിവിന്റെ ഭാഗിയോ അല്ല, അവളുടെ മനോജനതമായ മുഖത്തെ കരുണാർദ്ദമായ ഭാവമാണ് അയാളെ അതിനു പ്രേരിപ്പിച്ചത്. അയാൾ തിരിഞ്ഞെന്നാക്കിയപ്പോൾ അവളും തിരിഞ്ഞെന്നാക്കി. കരുതത പുരികങ്ങൾക്കു താഴെ തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകൾ ഇരുണ്ടതായി തോന്തി. അയാളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞതു പോലെ അവളുടെ നോട്ടം ഒരുന്നിമിഷം ആ മുഖത്തു തങ്ങിനിന്നു. ആരെയോ തിരയുന്നതുപോലെ അവൾ ആൾക്കൂട്ടത്തിലേക്കു ശ്രദ്ധ തിരിച്ചു. അവളുടെ മുഖത്തെ പ്രകാശമാനമാക്കിയിരുന്ന ജീവചെതന്നതെത്തു അമർത്തിവയ്ക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂലും കണ്ണുകളിലെ തിളക്കമായും അധികങ്ങളെ വക്കിപ്പിച്ച അദ്ദേഹമായ മനഹാസമായും അതു പുറത്തുവരാൻ ശ്രമിച്ചിരുന്നതു ദ്രോൺസ്‌കി കണ്ടവിഞ്ഞു. കണ്ണുകളിലെ ദീപ്തി മനസ്പൃഥവം മറയ്ക്കാനുള്ള അവളുടെ ഉദ്യമത്തെ പരാജയപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട് ചുണ്ടുകളിലുടെ അതു പുറത്തുവന്നു.

ദ്രോൺസ്‌കി കമ്പാർട്ടുമെന്റിനകത്തു പ്രവേശിച്ചു. അയാളുടെ അമ്മ, കരുതത കണ്ണുകളും ചുരുണ്ട മുടിയുമുള്ള മെലിഞ്ഞ വ്യഥ, സുക്ഷിച്ചുനോക്കി. മകനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞപ്പോൾ ചെറുതായോന്നു ചിരിച്ചു. സീറ്റിൽനിന്നെന്നഴുന്നേറ്റ് ഹാൻഡ്ബാഗ് പരിചാരികയുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തിട്ടു മെലിഞ്ഞുണ്ടായി കൈ പുത്രനു നേർക്കുന്നീടി. അമ്മയുടെ കൈയിൽ ചുംബിക്കാൻ

കുനിഞ്ഞ പുത്രൻ്റെ ശരീരയും പിടിച്ചുയർത്തി അവർ അയാളുടെ മുവത്തു ചുംബിച്ചു.

“എൻ്റെ ദലഗ്രാം കിട്ടിയോ? നിനക്കു സുവമാണല്ലോ? അതു നന്നായി.”

“യാത്ര സുവമായിരുന്നോ?” അടുത്തിരുന്ന്, വാതിലിനുപുറത്തെ സ്ത്രീ ശബ്ദത്തിനു കാതോർത്ത് അയാൾ ചോദിച്ചു. വാതിൽക്കൽവച്ചു കണ്ട സ്ത്രീയുടെ ശബ്ദമാണതെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി.

“നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തോടു യോജിക്കാനെന്നിക്കു വയു.” ആ സ്ത്രീ പരയുന്നതു കേട്ടു.

“മാധം, പീറേഴ്സ്ബർഗുകാരുടെ കാഴ്ചപ്പാടാണു നിങ്ങളുടെത്.”

“ഒരിക്കലുമല്ല. വെറുമൊരു സാധാരണ സ്ത്രീയുടെ അഭിപ്രായം.”

“ശരി. ഭവതിയുടെ കൈ ചുംബിക്കാൻ എന്ന അനുവദിക്കു.”

“ഗുഡ്ഡബെ, ഇവാൻ പെട്രോവിച്ച്, എൻ്റെ സഹോദരനെ കാണുകയാണെങ്കിൽ ഇങ്ങോടു പരഞ്ഞയയ്ക്കണം.” കമ്പാർട്ടുമെന്റിൽ കയറി വാതിലടച്ചുകൊണ്ടു സ്ത്രീ പരഞ്ഞു.

“സഹോദരനെ കണ്ടോ?” ഫ്രോണ്ടൻ്റെ അമ്മ ആ സ്ത്രീയോടു ചോദിച്ചു.

മിസ്റ്റിന്സ് കരെനിനയാണതെന്ന് ഇപ്പോൾ ഫ്രോണ്ടെ കു മനസ്സിലായി.

“നിങ്ങളുടെ സഹോദരൻ ഇവിടെയുണ്ട്.” എഴുന്നേല്ക്കുന്നതിനിടയിൽ അയാൾ പരഞ്ഞു: “നിങ്ങളെ നേരത്തെ എന്നിക്കു മനസ്സിലായില്ല, കഷമിക്കണം. നിങ്ങൾക്ക് എന്ന മനസ്സിലാക്കത്തക്കവണ്ണം നമ്മൾ തമിൽ അടുത്തു പരിചയപ്പെട്ടിട്ടില്ലല്ലോ.” അയാൾ ശരീരയും നമിച്ചു.

“ഞാൻ നിങ്ങളെ തിരിച്ചറിയേണ്ടതായിരുന്നു, വിശേഷിച്ചും യാത്രയിലുടനീളം അമ്മയും ഞാനും നിങ്ങളെക്കുറിച്ചുമാത്രം സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന സ്ഥിതികൾ്,” അതുവരെ അമർത്തിവയ്ക്കാൻ ശ്രമിച്ചിരുന്ന ഉമേഷത്തെ ഒരു പുഞ്ചിരിയിലുടെ പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ട് അവൾ പരഞ്ഞു: “എൻ്റെ സഹോദരനെ കണ്ടില്ലല്ലോ.”

“അലക്സിൻ, പോയി വിളിച്ചോണ്ടു വരു.” പ്രഭ്രി നിർദ്ദേശിച്ചു.

വ്രോൺസ്കി പൂർണ്ണഹോമിലിറങ്ങിനിന് ഉരക്കെ വിളിച്ചു:
“ഒബ്ലോൺസ്കി ഇതാ ഇവിടെ!”

സഹോദരൻ അടുത്തുവരുന്നതുവരെ കാത്തുനില്ക്കാതെ, അയാളെ കണ്ണ ഉടനെ മിസ്റ്റിസ് കരെനിന ഉച്ച, ലഘുവായ കാൽവയ്പോടെ വണ്ഡിയിൽനിന്നു താഴെയിരങ്ങി. സ്ഥിപമത്തിയ സഹോദരനെ അവൾ ഗാഡം പുണ്ണനു ശക്തിയായി ചുംബിച്ചു.

അതു കണ്ണുനിന വ്രോൺസ്കിക്ക് എന്തുകൊണ്ടോ അവളിൽ നിന്നു കണ്ണടക്കാൻ തോന്തിയില്ല. എക്കിലും അമ്മ കാത്തിരിക്കുകയാണേന്നാർത്തു കമ്പാർട്ട്മെന്റിലേക്കു തിരിച്ചുചെന്നു.

“എന്താരാകർഷകമായ പെരുമാറ്റം!” മിസ്റ്റിസ് കരെനിനയെ സുചിപ്പിച്ചു പ്രഭ്രി പറഞ്ഞു: “അവളുടെ ഭർത്താവാൻ എന്ന്യടുത്തുകൊണ്ടിരുത്തിയത്. എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമായി. വഴിനിജൈ തങ്ങൾ സംസാരിച്ചിരുന്നു. പിനെ, നിന്നെങ്കുറിച്ചെന്താക്കയോ കേട്ടല്ലോ. എന്തോ സ്ത്രീയുമായി അടുപ്പമാണേന്നു മറ്റൊ—നല്ല കാര്യംതന്നെ കേട്ടോ, നല്ലതുതന്നെ.”

“അമ്മ എന്താണുദ്ദേശിക്കുന്നതെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.” മകൻ ഉത്സാഹമില്ലാത്ത മട്ടിൽ പറഞ്ഞു: “നമുക്കിനി പോകാമല്ലോ?”

പ്രഭ്രിയോടു യാത്ര പറയാൻ മിസ്റ്റിസ് കരെനിന വീണ്ടും അവരുടെ അടുത്തുവന്നു.

“പ്രഭ്രി, അവിടുന്നു മകനെ കണ്ണുമുട്ടി, ഞാനെന്തെന്നു സഹോദരനെന്നും.” അവൾ പറഞ്ഞു: “എനിക്കരിയാവുന്ന കമകളെല്ലാം പറഞ്ഞുതീർത്തു. ഇനിയോന്നും ബാക്കിയില്ല.”

“അങ്ങനെ പറയരുത്.” പ്രഭ്രി അവളുടെ കരംഗ്രേഡിച്ചു. “നിന്നോടൊപ്പം ഈ ലോകം മുഴുവനും സഖവിച്ചാലും എനിക്കു മുഖിയില്ല. വർത്തമാനം പറഞ്ഞാലും വെറുതേയിരുന്നാലും നിന്നു കൂടെ യാത്ര ചെയ്യുന്നതൊരു രസമാണ്. ഓ, പിനെ, മോന്തെ കാര്യമോർത്തു വിഷമിക്കരുത്. എന്നും കൂടെ കൊണ്ടുനടക്കാനാക്കുമോ?”

കണ്ണുകളിൽ ഒരു മനഹാസത്തോടെ മിസ്റ്റിസ് കരെനിന നിവർന്നുന്നിന്നു.

“അന്നാ അർക്കയേബ്രീന കരെനിനയ്ക്ക് ഒരു മകനുണ്ട്. എടുവയസ്സായിക്കാണും. ഇതിനു മുമ്പാരിക്കലും അവനെ

പിരിഞ്ഞുനിന്നിട്ടില്ലാത്തതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ വലിയ മനസ്സുപ്രയാസത്തിലാണു കക്ഷി." പ്രഭി വിശദികരിച്ചു.

"ശരിയാണ്. പ്രഭിയും താനും ഒരേ കാര്യംതന്നെയാണു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നത്. താൻ എന്റെ മകനെക്കുറിച്ചും അവർ അവരുടെ മകനെക്കുറിച്ചും." അതു പറഞ്ഞപ്പോൾ മിസ്റ്റിന് കരെനിന്നുടെ മുഖത്ത് ആർദ്ദമായൊരു ചിരിയുടെ പ്രകാശംപരന്നു.

"അതുകേട്ടു നിങ്ങൾ മടുത്തിരിക്കും." അവളുടെ ശ്രദ്ധാരപ്രകടനം ആസ്യദ്ധിക്കുന്ന മട്ടിലാണവർ പറഞ്ഞതെങ്കിലും സംഭാഷണം തുടരാൻ ആഗ്രഹിക്കാത്തതുപോലെ അവൾ പ്രഭിയുടെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞു: "വളരെ വളരെ നന്ദി. സമയം പോയതിനെത്തില്ല. വരട്ട് പ്രഭി."

"പോയി വരു മോഞ്ഞേ." പ്രഭി പറഞ്ഞു: "നിന്റെ സുന്ദരമായ മുഖത്തു താനൊരുമ്മതരട്ട്. ഈ വയസ്സിക്കു കളളംപരയാന്നിഞ്ഞുകൂടാ. നിനു താൻ അത്യയ്ക്ക് ഇഷ്ടപ്പെട്ടുപോയി."

ഒപചാരികമായ ആ പ്രസ്താവന കരെനിന് വിശ്വസിച്ചു. അവർക്കു സന്തോഷമായി. നാണതേതാട, പ്രഭിക്കു ചുംബിക്കാനായി മുഖംകുന്നിച്ചു. എന്നിട്ടു വീണ്ടും എഴുന്നേറ്റ് ചുണ്ടുകളിലും കണ്ണുകളിലും മാറിമാറി തത്തികളിച്ച അതേ മനഹാസതേതാട ഭ്രാംബിസ്കിക്കു നേരേ കൈനീട്ടി. അയാൾ ആ കൊച്ചു കൈപിടിച്ചുമർത്തി. അവർ ശക്തിയായി കൈപിടിച്ചു കുലുക്കിയത് അയാളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. സാമാന്യം കൊഴുത്ത ശരീരമുള്ള അവർ അനായാസം, ചോടിയോടെ നടന്നുപോയി.

"എന്താരശക്!" വ്യുദ്ധ പറഞ്ഞു. അവരുടെ മകനും അതുകൊന്നയാണാലോചിച്ചത്. ആ മനോഹരരൂപം കണ്ഠമുന്നിൽനിന്നു മറയുന്നതുവരെ അയാളുടെ നോട്ടം അവളെ പിന്തുടർന്നു. അയാളുടെ ചിരിയും അതുവരെ മായാതെ നിന്നു. അവർ സ്വന്തം സഹോദരനെ സമീപിച്ച് ആവേശതേതാട എന്തോ പരയുന്നതു വണ്ടിയുടെ ജനാലവഴി അയാൾ കണ്ടു. അതു തന്നെക്കുറിച്ചായിരിക്കില്ലെന്ന ചിന്ത ഭ്രാംബിസ്കിയെ പ്രകോപിപ്പിച്ചു.

"അമ്മയ്ക്കു സുവമാണല്ലോ?" ഭ്രാംബിസ്കി സ്വന്തം മാതാവിനോടാരാഞ്ഞു.

“രു കുഴപ്പവുമില്ല. അലക്സാഡറിനും സുവംതനെ. വാരു നല്ല സുന്ദരിപ്പണ്ണായിരിക്കുന്നു. ഒരു കൊച്ചുമിടുകൾ.”

പേരമകൻ അതാനസ്നാനത്തെതക്കുറിച്ചും—അതിൽ പങ്കുകൊള്ളാനാണവർ പീറേഴ്സ് ബർഗിൽപോയിരുന്നത്—മുത്തമകനോടു ചക്രവർത്തിക്കുള്ള പ്രത്യേക താൽപര്യത്തെതക്കുറിച്ചുമൊക്കെ അവർ സംസാരിച്ചു.

“ഈതാ, ഒരുവിൽ ലാവ്യോറ്റിയെത്തി. ഈനി നമുക്കു പോകാമോ?” ജനാലവഴി പുറത്തെക്കു നോക്കിക്കാണ്ട് ഭ്രാംബക്കി ചോദിച്ചു.

യാത്രയിൽ പ്രഭ്രിയെ അനുഗമിച്ചിരുന്ന വ്യദിനായ കാര്യസ്ഥൻ അടുത്തുവന്നു. എല്ലാം രെഡിയാണെന്നു പറത്തപ്പോൾ പ്രഭ്രി പോകാനായി എഴുന്നേറ്റു.

“പോകാം. ഈപ്പോൾ തിരക്കുകൂറവാണ്.” ഭ്രാംബക്കി പറത്തു.

ഒരു സഞ്ചിയും പട്ടിക്കുട്ടിയെയും പരിചാരിക കൈയിലെടുത്തു. മറ്റുള്ള സഞ്ചികൾ കാര്യസ്ഥനും പോർട്ടറും ചുമന്നു. ഭ്രാംബക്കി അമ്മയുടെ കൈപിടിച്ചു താഴെയിരക്കി. ആ സമയത്ത് ആളുകൾ ഭയന്മട്ടിൽ അവരെ കടന്ന ഓടിപ്പോകുന്നതു കണ്ണു. വിചിത്രവർണ്ണങ്ങളിലുള്ള തൊപ്പിയരിച്ച നേണ്ടികൾ മാറ്റുന്നും അവർക്കു പിന്നാലെ പായുന്നതു കണ്ണു.

അസാധാരണമായ എന്തോ സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ട്. പലരും തീവണ്ടിയിൽ നിന്ന് അകലേക്കു മാറ്റുന്നു.

“എന്ത്? എന്തുപറ്റി... എവിടെ... ചാടിയതാണോ?... പുരത്തുകയറിയോ...” കടനുപോയവർ വിളിച്ചുചോദിച്ചു.

സഹോദരിയോടൊപ്പം നടന്ന ഒബ്ലോംബക്കിയും തിരിത്തു നിന്നു. ആൾക്കൂട്ടത്തിൽനിന്നു മാറി, പരിഭ്രമത്തോടെ തീവണ്ടിയുടെ അടുത്തെതക്കുചെന്നു. സ്ത്രീകളെ വണ്ടിയിലിരിക്കാൻ പറത്തിട്ട് ഭ്രാംബക്കിയും ഒബ്ലോംബക്കിയും സംഭവത്തെക്കുറിച്ചേണ്ടിക്കാനായി പുരപ്പെട്ടു.

ഒരു വാച്ചുമാൻ, മദ്യത്തിന്റെ ലഹരിമുലമോ, അതോ കനത്ത മണ്ണത്തുവിച്ച കാരണം തലമുടി മഹ്റൾ ചുറ്റിക്കെട്ടിയിരുന്നതുകൊണ്ടോ, ചെവി കേൾക്കാതെ, ഷണ്ടിങ്ങ് നടത്തിയിരുന്ന ഒരെണ്ണിന്റെ ഓടിയിൽ പെട്ടാണ്.

ഭ്രാംബക്കിയും ഒബ്ലോംബക്കിയും മടങ്ങിവരുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ കാര്യസ്ഥൻ പറത്തൽ സ്ത്രീകൾ വിവരമറിഞ്ഞു.

ചലിന്നഭിന്നമായ ശവശരീരം ഓബ്സലറ്റർസ്കിയും ഭ്രാംബർസ്കിയും കണ്ണു. ഓബ്സലറ്റർസ്കിയാണു കൂടുതൽ വേദനിച്ചത്. മുവത്തു സംഭ്രമവും ദുഃഖവും. ഇപ്പോൾ കരയുമെന്നുതോന്നി.

ഭ്രാംബർസ്കി മൗനം ഭജിച്ചു. സുന്ദരമായ മുഖം ഗാരവപൂർണ്ണമെങ്കിലും തികച്ചും ശാന്തമായിരുന്നു.

“ഹോ, എൻ്റെ പ്രഭ്രി, കണ്ണുനില്ക്കാൻ വയ്ക്കുന്നു! അയാളുടെ ഭാര്യ ശവശരീരത്തിനു മീതേവീണു നിലവിളിക്കുന്നു! ഒരു വലിയ കൂടുംബത്തിന്റെ അത്താണിയാണെന്നാൽനു കൂടിനിന്നവർ പറയുന്നു. കഷ്ടംതന്നെ!”

“അവർക്കുവേണ്ടി വല്ലതും ചെയ്യാൻ നമുക്കു കഴിയുമോ?” പ്രക്ഷുഖ്യമായ സ്വരത്തിൽ, മന്ത്രിക്കുന്നതുപോലെയാണു മിസ്റ്റിന് കരെനീന് ചോദിച്ചത്.

അവളെ ഒന്നു കടാക്ഷിച്ചിട്ട് ഭ്രാംബർസ്കി പുറത്തിരഞ്ഞി. “അമ്മ, ഞാനിപ്പോവരാം.” വാതിൽക്കൽ തിരിഞ്ഞെത്തുനിന്ന് അയാൾ വിളിച്ചുപറത്തു.

എതാനും മിനിറ്റുകൾക്കുള്ളിൽ അയാൾ തിരിച്ചെത്തിയപ്പോൾ ഓബ്സലറ്റർസ്കി പുതിയ ഓപ്പറാ ഗായികയെക്കുറിച്ചു പ്രഭ്രിയോടു സംസാരിക്കുകയായിരുന്നു. മകൻ വരുന്നുണ്ടോ എന്നിയാൻ പ്രഭ്രി ഇടയ്ക്കിടെ പുറത്തെക്കു നോക്കുന്നുമുണ്ട്.

“ഈ നമുക്കു പോകാം.” വന്നപാടെ ഭ്രാംബർസ്കി പറത്തു. അവരൊന്നിച്ചു പുറത്തിരഞ്ഞി. ഭ്രാംബർസ്കി അമ്മയോടൊപ്പം മുന്നിൽ നടന്നു. മിസിസ്റ്റ് കരെനീന് സഹോദരനെ പിന്തുടർന്നു. പുറത്തെക്കുള്ള വാതിൽക്കലെത്തിയപ്പോൾ റൈഷൻമാസ്റ്റർ ഓടിവന്നു. ഭ്രാംബർസ്കിയോടു ചോദിച്ചു: “എൻ്റെ അസിസ്റ്റന്റിന്റെ കൈയിൽ അങ്ങ് ഇരുന്നുവും രൂബിൾ കൊടുത്തല്ലോ. എന്തിനായിരുന്നു?”

“ആ വിധവയ്ക്ക്.” ഭ്രാംബർസ്കി നിസ്താരമട്ടിൽ പ്രതിവച്ചിച്ചു: “പ്രത്യേകം ചോദിക്കുന്നതെന്തിന്?”

“നിങ്ങൾ പണം കൊടുത്തു അണ്ണു! നല്ല കാര്യം, വളരെ നല്ല കാര്യം!” സഹോദരിയുടെ കൈയിൽ പിടിച്ചുമർത്തിക്കൊണ്ട് ഓബ്സലറ്റർസ്കി പറത്തു, “നമസ്കാരം പ്രഭ്രി, പിനെ കാണാം.” സഹോദരിയോടൊപ്പം അവളുടെ പരിചാരികയെ കാത്ത് അയാളവിടെ നിന്നു.

അല്പം കഴിത്തു പുറത്തുവന്നപ്പോൾ ഭ്രാംസ്കിയുടെ വണ്ഡി പുറപ്പെട്ടു കഴിത്തിരുന്നു. ദ്രോഷനിൽനിന്നിരങ്ങിയവർ അപ്പോഴും അപകടമരണത്തക്കുറിച്ചാണു സംസാരിച്ചത്.

“എന്താരു ഭയാനകമായ മരണം! ശരീരം രണ്ടായി മുറിത്തുപോയി!” ഓരാൾ പറയുന്നതുകേട്ടു.

“നേരേ മരിച്ചാൻ. പെട്ടുന്നു മരണം സംഭവിച്ചു. നിമിഷനേരംകാണ്ട് എല്ലാം കഴിത്തു.” മറ്റാരാൾ.

“സുക്ഷിക്കാത്തതുകാണാൻ.” മുന്നാമൻ.

സഹോദരന്റെ വണ്ഡിയിൽ കയറവേ മിസ്റ്റിസ് കരെനിന്യുടെ ചുണ്ടുകൾ വിറച്ചു. കണ്ണിരടക്കാൻ അവർ നന്നെ പാടുപെട്ടു.

“നിനക്കുന്നുപറ്റി അന്നാ?” വണ്ഡി ഓടിത്തുടങ്ങിയപ്പോൾ അയാൾ ചോദിച്ചു.

“അതാപെടകുനമാൻ.” എന്നായിരുന്നു അവളുടെ മറുപടി.

“വിധ്യം പറയാതെ.” ഒബ്ലോൺസ്കി ശാസിച്ചു: “നീയിങ്ങന്തിയല്ലോ, അതാണു പ്രധാനം. എന്റെ പ്രതീക്ഷ മുഴുവന്നും നിന്നിലാൻ.”

“ഭ്രാംസ്കിയെ ചേടുന്ന നേരത്തെ പരിചയമുണ്ടാ?”

“ഉണ്ട്, അയാൾ കിറ്റിയെ വിവാഹം ചെയ്യുമെന്നാണു തെങ്ങളുടെ പ്രതീക്ഷ.”

“ഉണ്ടോ? അതിരിക്കെട്ട്, ചേടുന്റെ വിശ്രേഷങ്ങളെന്താക്കേയാൻ? കത്തു കിട്ടിയ ഉടനെ ഞാൻ പുറപ്പെട്ടു.”

“ഈനിയെല്ലാം നിന്നെ ആശയിച്ചിരിക്കുന്നു.”

“തുറന്നുപറയണം ചേടാ.”

ഒബ്ലോൺസ്കി തന്റെ കമ വിവരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

വീട്ടിലത്തിയപ്പോൾ സഹായിച്ചു, അവളുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി സ്നേഹം പ്രകടിപ്പിച്ചിട്ട് ഒപ്പിസിലേക്കുപോയി.

പത്രതാമ്പത്

അര ന വന്നപ്പോൾ ദോഷി അവളുടെ ദ്രോയിങ്ങ് രൂമിലിരുന്ന്, ചുരുണ്ട തലമുടിയുള്ള, തുടക്കത്ത് സുന്ദരനായൊരു കൊച്ചുകുട്ടിയെ ഫ്രഞ്ചുഭാഷ വായിക്കാൻ പഠിപ്പിക്കുകയായിരുന്നു (കുട്ടിക്ക് ഇപ്പോഴേ അവൻ്റെ അച്ചുന്റെ ചരായയുണ്ട്) വായനയ്ക്കിടയിൽ അവൻ കുപ്പായത്തിൽനിന്ന് ഇളക്കി തുഞ്ചിക്കിടന്ന ഒരു ബട്ടൺ വലിച്ചുപൊട്ടിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അമ്മ ആ കൊഴുത്തുരുണ്ട കൈ ഇടയ്ക്കിടെ തട്ടിമാറ്റിയെക്കിലും അതു വിണ്ടും ബട്ടൺിലേക്കു തിരിച്ചുവന്നു. ടുവിൽ, അമ്മ അതു പൊട്ടിച്ചെടുത്തു കീഴെയിലിട്ടു.

“അനങ്ങാതിരിക്കു ശ്രിഷ്ടാ” എന്നു ശാസിച്ചിട്ട്, അമ്മ വളരെ മുമ്പു തുടങ്ങി പുർത്തിയാകാതെ വച്ചിരുന്ന തുന്നൽപ്പണി പുനരാരംഭിച്ചു. മനസ്സിനു വിഷമംതോന്നുനോബാഴല്ലാം ഇതാണവരുടെ പതിവ്. ഭർത്തയുസഹോദരി വന്നാലും വനിശ്ചക്കിലും തനിക്കൊന്നുമില്ലെന്ന് ദോഷി തലേദിവസം ഭർത്താവിനോടു പറഞ്ഞിരുന്നെങ്കിലും അതിമിക്കുവേണ്ട സൗകര്യങ്ങളല്ലാമെരുക്കി ഉത്കണ്ഠംയോടെ അവളെ കാത്തിരുന്നു.

ദുഃഖിതയായ ദോഷിയുടെ മനസ്സ് ശുന്നമായിരുന്നു. ഏകിലും പീറ്റേഴ്സ്സബർഗിലെ ഏറ്റവും പ്രമുഖരായ വ്യക്തികളിലെബാരാളുടെ ഭാര്യയും പ്രശസ്തയുമാണ് തന്റെ നാതതുനെന്ന് അവൻ ഓർമിച്ചു. ആ യാമാർത്ഥ്യം കണക്കിലെടുത്ത്, ഭർത്താവിനോടു സൂചിപ്പിച്ച ഭീഷണി നടപ്പിൽ വരുത്തിയില്ല. നാതതുന്ന് വരുന്നുണ്ടന്ന വിവരം ഓർമിക്കുകയും ചെയ്തു.

‘ഇതോന്നും അന്നയുടെ കുഴപ്പമല്ല,’ അവൻ വിചാരിച്ചു: ‘അവൻ നല്ലവളാണ്. എല്ലായ്പോഴും എന്നോടവർക്കു ദയയും സ്നേഹവുമുണ്ടായിരുന്നു.’

പീറേഴ്സ് ബർഗിലെ കരന്നീൻ കുടുംബം പണ്ഡാരിക്കൽ സന്ദർശിച്ചത് അവർക്കോർമയുണ്ട്. അന്ന് ആ വീട്ടുകാരെ അവർക്കിഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. അവരുടെ കുടുംബജീവിതം കൃതിമത്യം നിറങ്ങതാണെന്നു തോന്തിയിരുന്നു. 'അതെന്തായാലും ഇപ്പോൾ താനവളോടു ദുർമ്മാവം കാണിക്കുന്നതെന്തിന്? അവളെനെ ആശുപിള്ളിക്കാൻ ശ്രമിക്കാതിരുന്നാൽ മതി!' ഡോളി വിചാരിച്ചു: 'ഉദ്ദോധനങ്ങളും ഉപദേശങ്ങളും കേടുമടുത്തു. മാപ്പുകൊടുക്കുന്നതാണ് ക്രിസ്ത്യാനിയുടെ ലക്ഷണംപോലും! ഒന്നുകൊണ്ടും ഒരു പ്രയോജനവുമില്ല.'

കഴിഞ്ഞ എത്താനും ദിവസങ്ങളായി എപ്പോഴും മക്കളോടൊപ്പമാണ് ഡോളി. സ്വന്തം ദുഃഖത്തക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ അവർക്കിഷ്ടമില്ലെങ്കിലും വെറുതേ വർത്തമാനം പരഞ്ഞിരിക്കാനുള്ള മനസ്സാനിയ്യവുമില്ല. എന്തായാലും അന്നയോട് എല്ലാം പരയേണ്ടിവരുമെന്നറിയാം. എങ്ങനെന്നയാണു പരയേണ്ടതെന്ന് നിശ്ചയിച്ചുറപ്പിച്ചതിൽ ആശ്വാസവും തോന്നുന്നു. എങ്കിലും സ്വന്തം നാത്തുനോട് ഇതൊക്കെ പരയുന്നതിലെ നാണക്കേടും അവളുടെ സ്ഥിരം ഉദ്ദോധനവും ആശ്വാസവാക്കുകളും കേൾക്കുന്നതിലെ മട്ടപ്പും അവളെ അലട്ടുന്നു.

പലപ്പോഴും സംഭവിക്കാറുള്ളതുപോലെ, നിരന്തരം ക്രോക്കിൽ നോക്കിക്കൊണ്ട് അന്നയെ കാത്തിരുന്ന അവർ, അതിമിവന്നു ബെല്ലടിച്ചത് കേട്ടില്ല.

വാതിൽക്കൽ മുദ്രവായ കാലാച്ചയും ഫ്രോക്കിൾ മർമരശ്രദ്ധവും കേടുപ്പോൾ സന്തോഷത്തേക്കാൾ അതകുതംനിരന്തര മുവത്തെനാട തിരിഞ്ഞുനോക്കി, എഴുന്നേറ്റ് നാത്തുനെ ആലിംഗനം ചെയ്തു.

"നേരഞ്ഞത് എത്തിയോ?" അവളുടെ കവിളിൽ ചുംബിച്ചുകൊണ്ട് ഡോളി ചോദിച്ചു.

'ഡോളി, നിന്നെ കണ്ണതിലെനിക്കു വലിയ സന്തോഷമുണ്ട്.'
"എനിക്കും സന്തോഷംതന്നെ." അന്ന കാര്യങ്ങൾ എത്രതെന്താളം മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്ന് അവളുടെ സഹതാപാർദ്ദമായ മുവഭാവത്തിൽനിന്നറിയാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടു വിളരിയ ചിരിയോടെ ഡോളി പരഞ്ഞതു.

"വരു, നിന്നു മുൻയിലേക്കുപോകാം." വിശദീകരണം ആവുന്നതു താമസിപ്പിക്കാനായിരുന്നു അവളുടെ ആഗ്രഹം.

“ഇത് ശ്രീഷ്യയല്ല! എന്ത് പൊന്നു, ഇവന്തെന്നു വളർന്നുപോയയല്ലോ” എന്നു പറഞ്ഞ അവനൊരു മുതൽ കൊടുത്തിട്ടു തലയുയർത്തിയപ്പോൾ ഡോളിയുടെ മുഖം ചുവന്നുതുടങ്ങുമ്പോൾ അന്ന പറഞ്ഞു: “വേണ്ട, ഈപ്പോൾ വേരാന്നും ആലോചിക്കണ്ട്.”

പുതച്ചിരുന്ന ഷാളും തൊപ്പിയും എടുത്തുമാറ്റി തലയോന്നു കുടഞ്ഞപ്പോൾ തോളുറം നീണ്ടുകിടന്ന കരുത്തുചുരുണ്ട് തലമുടി കണ്ണു തെള്ളാരസുയയോടെ ഡോളി പറഞ്ഞു: “സന്തോഷവും ആരോഗ്യവും നിന്നെ കൂടുതൽ സുന്ദരിയാക്കിട്ടുണ്ട്.”

“വാസ്തവമോ?... അല്ലാ, ഈതാർ താന്യയോ? കൊച്ചു സുന്ദരിക്കുടീ, എന്ത് മകൻ സെരേഷയുടെ പ്രായമാണു നിന്നക്കും.” മുറിയിലേക്കോടിവന ബാലികയെ കൈയിലെടുത്ത് ഉമ്മവച്ചിട്ട് അന്ന ചോദിച്ചു: “ബാക്കിയുള്ളവരെവിടെ? എല്ലാരെയും ഞാനൊന്നു കണ്ണോടെ.”

ഓരോരുത്തരുടെയും പേരുകൾ മാത്രമല്ല, ജനിച്ച ആണ്ഡും മാസവും അവരുടെ സ്വഭാവവും എന്നൊക്കെ ബാലാരിഷ്ടതകളുണ്ടെന്നും അന്നയ്ക്കരിയാം. അതിൽ ഡോളിക്കു സന്തോഷവുമുണ്ട്.

“നമുക്കുപോയി അവരെ കാണാം.” അവൾ പറഞ്ഞു: “വാസിയ നേരത്തെ ഉറങ്ങിയതു കഷ്ടമായി.”

കൂട്ടികളെയെല്ലാം കണ്ടിട്ട് അവർ ഡ്രോയിൽ രൂമിൽ മടങ്ങിവന്നു. രണ്ടുപേരും മേശയ്ക്കു മുന്നിലിരുന്നപ്പോൾ കാപ്പിക്കാണ്ടുവന്നു. ട്രെ കൈയിലെടുത്തക്കിലും അതു നീക്കിവച്ചിട്ട് അന്ന പറഞ്ഞു:

“ഡോളി, ചേടുനേന്നാൽ എല്ലാം പറഞ്ഞു.”

ഡോളി നിർവ്വികാരയായി അന്നയെ നോക്കി. ആത്മാർത്ഥയില്ലാത്ത സഹതാപവാക്യകൾക്കു കാതോർത്തക്കിലും അങ്ങനെയുള്ള യാതൊന്നും അന്ന പറഞ്ഞില്ല.

“എന്ത് പ്രിയപ്പെട്ട ഡോളി, എന്ത് ചേടുവേണ്ടി വാദിക്കാനോ നിന്നെ ആശ്വസിപ്പിക്കാനോ അല്ല താൻ വന്നത്. അതു സാധ്യമല്ലെന്നനിക്കരിയാം. എക്കിലും എന്ത് പ്രിയപ്പെട്ട ഡോളി, നിന്തു പേരിലെന്നിക്കു ദുഃഖമുണ്ട്, സഹിക്കാനാവാത്ത ദുഃഖം.”

കന്തത ഇമകൾക്കു താഴെ തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകൾ പെട്ടുന്നു നിറഞ്ഞു. നാത്തുനോടു ചേർന്നുനിന്ന്, ഉംർജ്ജസ്വലമായ

മെലിംത കൈകൾക്കാണ് ഡോളിയുടെ കരംകവർന്നു. അവൻ അകന്നു മാറിയില്ലെങ്കിലും ഗൗരവത്തിന് അയവുവനില്ല. അവൻ പറത്തു:

“എന്ന അശുസിപ്പിക്കാനാർക്കും കഴിയില്ല.
എനിക്കുള്ളതെല്ലാം നശിച്ചു. എല്ലാം തകർന്നു!”
ഇത്യും പറത്താതോടെ അവളുടെ മുഖം അല്പപം ശാന്തമായി. ഡോളിയുടെ ഉണങ്ങിമെലിംത കൈ പിടിച്ചുയർത്തി ചുംബിച്ചിട്ട് അന്ന പറത്തു:

“ഡോളി, ഈ നമുക്കെന്തു ചെയ്യാനാക്കും? ഈ ദുരിതത്തിൽനിന്നു കരകയറുന്നതെങ്ങനെ? അതാണു നാം ആലോച്ചിക്കേണ്ടത്.”

“എല്ലാം കഴിത്തു. സകലതും അവസാനിച്ചു.” ഡോളി പറത്തു: “ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ലെന്നതാണു മഹാകഷ്ടം. ഈ കൂട്ടികളെ ഞാനെന്തു ചെയ്യും? ആ മനുഷ്യന്റെക്കുടെ ജീവിക്കാനെന്നിക്കുവയ്ക്കും. അയാളെ കാണുന്നതുതന്നെ എനിക്കു വെരുപ്പാണ്.”

“എന്റെ പൊന്നു ഡോളി, ചേട്ടൻ കാര്യങ്ങളെല്ലാം എന്നോടു പറത്തു. എക്കിലും നിന്റെ അഭിപ്രായമാണെന്നിക്കുറയേണ്ടത്. എന്നോടെല്ലാം തുറന്നു പറയും.”

ഡോളി സന്ദേഹത്തോടെ അവളെ നോക്കി.

അന്നയുടെ മുഖത്ത് ആത്മാർത്ഥമായ സഹതാപവും സന്ദേഹവുമാണു കണ്ടത്. “നിന്നക്കു കേൾക്കണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഞാൻ ആദ്യം മുതൽ പറയാം.” ഡോളി പെട്ടെന്നു പറത്തുതുടങ്ങി: “എന്റെ വിവാഹം എങ്ങനെയായിരുന്നെന്നു നിന്നക്കരിയാമല്ലോ. അമു എനിക്കു നല്കിയ ശ്രിക്ഷണം എന്ന ഒന്നിനും കൊള്ളാത്തതാക്കി. ഒന്നിനെക്കുറിച്ചും എനിക്കൊരു വിവരവുമില്ലായിരുന്നു. ഭർത്താക്ക്രമാർ അവരുടെ മുൻകാലജീവിതത്തെക്കുറിച്ചു ഭാര്യമാരോടു തുറന്നുപറയുമെന്നു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. പക്ഷേ, റൂഫി...” അവൻ സ്വയം തിരുത്തി: “പക്ഷേ, റൂഫിമൻ അർക്കബേധവിച്ച് എന്നോടൊന്നും പറത്തില്ല. അദ്ദേഹത്തിന് അടുപ്പമുള്ള ഒരേയോരു സ്ത്രീയാണു ഞാനെന്നായിരുന്നു ഇതേവരെയുള്ള എന്റെ ധാരണയെന്നു പറത്താൽ നിങ്ങൾ വിശ്രൂസിക്കുമോ എന്നിംതുകൂടാ. അങ്ങനെ ഒപ്പതുവർഷം കടന്നു പോയി. അദ്ദേഹമെന്ന വണ്ണിക്കുമെന്നു ഞാൻ സംശയിച്ചില്ല. അപ്പോഴാണ് എന്റെ ധാരണകളെയെല്ലാം തിരുത്തിക്കൊണ്ട്... ഹാ, എത്ര ഭയക്കരം!

ഞാൻ പറയുന്നതു മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ടോ? സന്ദേശത്താൽ മതിമരന്നിരുന്ന ഞാൻ—” കരച്ചിലടക്കിക്കൊണ്ട് ഡോളി തുടർന്നു: “എന്റെ ഭർത്താവ് അയാളുടെ വെപ്പാട്ടിക്ക്, സ്വന്തം കുട്ടികളുടെ ആയയ്ക്ക്, എഴുതിയ കത്തു ഞാൻ വായിച്ചു. ഇതെങ്ങനെ സഹിക്കും?” അവൾ തുവാലയെടുത്തു മുഖം പോത്തി.

“അറിയാതെ ഒരുബദ്ധം പറ്റിയെന്നു പറഞ്ഞാലെനിക്കു മനസ്സിലാക്കും.” ഓരു നിമിഷം നിർത്തിയിട്ടു ഡോളി പറഞ്ഞു: “പക്ഷേ, ഈ കരുതിക്കൂട്ടിയുള്ള വഞ്ചനയാണ്. എന്റെ ഭർത്താവായിരിക്കേതെന്ന മറ്റാരുത്തിയെക്കൂടി ഭയക്കം! നിന്നക്കിൽക്കു മനസ്സിലാവില്ല.”

“എനിക്കു മനസ്സിലാവും ഡോളി, എനിക്കു മനസ്സിലാവും.” അവളുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തിക്കൊണ്ട് അന്ന പറഞ്ഞു.

“എന്റെയീ ദുരിതത്തെക്കുറിച്ച് അയാൾക്കു വല്ല ബോധവുമുണ്ടോ?” ഡോളി തുടർന്നു: “ഈല്ല, ഒന്നുമില്ല. അയാൾ സന്ദേശത്തോടെ സുവിച്ചു ജീവിക്കുന്നു.”

“ഈല്ലയില്ല!” അന്ന അവളെ തടഞ്ഞു: “എന്റെ ചേട്ടെന്റെ കാര്യം കഷ്ടമാണ്. പാവം, കർിനമായി പശ്വാത്തപിക്കുന്നുണ്ട്.

“പശ്വാത്താപമോ? ആ മനുഷ്യനോ?” നാത്തുന്റെ മുവത്തു ദ്രോഷ്ടിയുറപ്പിച്ചുകൊണ്ട് ഡോളി ചോദിച്ചത്.

“തീർച്ചയായും. എന്റെ സഹോദരനെ എനിക്കരിയാം. സഹതാപത്തോടെയല്ലാതെ അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാനെനിക്കുവയ്ക്കുവായും. ദയാലുവാണ്. അദ്ദേഹസമയം അഭിമാനിയുമാണ്. ഇപ്പോൾ അങ്ങെയറ്റം അപമാനിതനുമായി. എന്ന ഏറ്റവും വിഷമിപ്പിക്കുന്നത് (ഡോളിയെ സ്പർശിക്കുന്നതെന്നാണെന്ന് അന്ന ഉറപ്പിച്ചു.) രണ്ടുകാര്യങ്ങൾ ചേട്ടു മനസ്പ്രയാസമുണ്ടെങ്കുന്നു എന്നാലോച്ചിക്കുമോഫാണ്. ഒന്നാമത്, സ്വന്തം കുട്ടികളുടെ മുന്നിൽ തലകുനിക്കേണ്ടിവരുന്നു. രണ്ടാമതായി, ഈ ലോകത്തു മറ്റൊന്തിനെക്കാളും കുടുതലായി നിന്നു സ്വന്നഹിക്കുന്നു.”

തടസ്സപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ച ഡോളിക്കു വഴങ്ങാതെ അന്ന തുടർന്നു: “നിന്നു ഇതെയധികം വിഷമിപ്പിച്ചതിലുള്ള ദൂഃഖം, ഇല്ല, അവളെന്നിക്കു മാപ്പുതരില്ല എന്ന് ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്.”

നാത്തുന്റെ വാക്കുകൾ ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ട് അനന്തതയിൽ കണ്ണുനട്ടിരുന്ന ഡോളി പറഞ്ഞു: “എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ സ്ഥിതി

പരിതാപകരമാണെന്ന് എനിക്കറിയാം. സ്വന്തം പ്രവൃത്തിദുഷ്യമാണ് ഈ ദാർഭാഗ്രത്തിനു കാരണമെന്ന ബോധമുണ്ടക്കിൽ കുറവാളിക്കു പശ്വാത്താപമുണ്ടാകും. എന്നുവച്ച്, താനയാൾക്കു മാപ്പുകൊടുക്കുന്നതെങ്ങനെ? അയാളുടെ ഭാര്യയായിരിക്കാൻ ഈനിയും എനിക്കു സാധിക്കുമോ? അയാളോടുള്ള പഴയ സ്നേഹം ഈപ്പോഴും എന്തേന്തും മനസ്സിലുള്ളതുകൊണ്ട് ഒന്നിച്ച് ഒരു ജീവിതം എനിക്കു സാധിക്കുമോ?" അവൻ തേങ്ങിക്കരെത്തു.

കരച്ചിലിന് അല്ലപം ശമനമുണ്ടായപ്പോൾ സ്വന്തം മനസ്സിലെ വേദനകൾ വിണ്ടും അകമെടു നിരത്താൻ തുടങ്ങി:

"അവൻക്കു ചെറുപ്പമാണ്. കാണാനും സുന്ദരി, എന്തേന്തു ചെറുപ്പവും സൗന്ദര്യവുമെല്ലാം താൻ തുലച്ചു. ആർക്കുവേണ്ടി? അയാൾക്കും അയാളുടെ മകൾക്കുംവേണ്ടി. കാര്യം കഴിഞ്ഞപ്പോ, അയാൾക്കെന്ന വേണ്ട. എങ്ങുന്നിനോവന ഒരു സത്യമാണയാൾക്കു കൂട്. നിനക്കു മനസ്സിലായോ?"

അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ വിദ്രോഷം ആളിക്കത്തി: "ഈനിയും അയാൾ പരയുന്നതു താൻ വിശ്വസിക്കണംപോലും! മതി മതി. ഇതോടെ എല്ലാം അവസാനിച്ചു. താൻ പാടുപെട്ടതിന്തെ കുലി എനിക്കു കിട്ടി! നിനക്കറിയാമോ, കുറച്ചുമുമ്പുവരെ താൻ ശ്രീഷ്ഠയെ പതിപ്പിക്കുകയായിരുന്നു. അതെന്ന സന്തോഷിപ്പിച്ചിരുന്നു. ഈ വയു. ആർക്കുവേണ്ടി താനിങ്ങനെ കഷ്ടപ്പെടണം? കൂട്ടികളെക്കാണ് എനിക്കെന്താണു പ്രയോജനം? ഈപ്പോൾ അയാളോടൊന്നിക്കു സ്നേഹമേയില്ല, ദേശ്യമാണ്. കൊന്നുകളയാൻ തോന്നും."

"എന്തേ ഡോളി, നീയിങ്ങനെ വിഷമിക്കാതെ. നീ പരയുന്നതെന്നിക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ട്. മനോവിഷമമാണു നിന്തേ പല തെറ്റിഡാരണകൾക്കും കാരണം."

ഡോളി മറുപടി പറത്തില്ല. ഒരു നീമിഷം രണ്ടുപേരും മൗനം ജീച്ചു.

"താനിനിയെന്നു ചെയ്യും? എത്ര ചിന്തിച്ചിട്ടും ഒരു പോംവഴി കാണുന്നില്ല. അന്നാ നീതെന്ന എന്ന സഹായിക്കണം."

അന്നയ്ക്കും പ്രതിവിധിയെന്നും തോന്നിയില്ല. എക്കിലും ഡോളിയുടെ ഓരോ വാക്കും ഓരോ നോട്ടവും അവളുടെ ഹ്യൂദയത്തെ സ്പർശിച്ചു.

"ഡോളി, താനോന്നു പരയാം." അവൻ പറത്തു തുടങ്ങി: "നിന്തേ ഭർത്താവിന്തേ സഹോദരിയാണു താൻ. എന്തേ

ആങ്ങളയുടെ സ്വഭാവവും എല്ലാം മറക്കാനുള്ള കഴിവും പെട്ടെന്നു വികാരത്തിന്റെമുപ്പട്ടന ശ്രീലവും അതുപോലെ പശ്ചാത്തപിക്കാനുള്ള സന്നദ്ധതയും എനിക്കും ബോധ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതാണ്. താൻ ഇങ്ങനെന്നെങ്ങനെ ചെയ്തല്ലോ എന്നു വിശ്രസിക്കാൻ പോലും എന്തും ആങ്ങളയ്ക്കും കഴിയുന്നില്ല."

"അങ്ങനെ പറയണ്ട്." ഡോളി ഇടയ്ക്കുകയറി പറത്തു: "അയാൾക്ക് എല്ലാം അറിയാം. അതിരിക്കെട്ട്. എന്തും കാര്യം നിങ്ങൾ മറക്കുന്നു. ഇതൊക്കെ സഹിക്കാൻ എനിക്കും കഴിയുമെന്നാണോ?"

"ശരിയാണു ഡോളി, ആങ്ങളയുടെ കുറ്റസമ്മതം കേടുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, നിന്റെ ദുഃഖം താൻ മറന്നു. എന്തും ആങ്ങളയുടെ ദുഃഖം മാത്രമാണു താൻ കണ്ടത്. കുടുംബത്തിലെ അലോസരം കണ്ട് എന്തും മനസ്സു വേദനിച്ചു. എന്നാലിന്നു നിന്നോടു സംസാരിച്ചപ്പോൾ എനിക്കുണ്ടായ ദുഃഖം പറത്തിയിക്കാൻ വയ്ക്കും. എന്തും പൊന്നു ഡോളി, നിന്റെ വിഷമം താൻ പുർണ്ണമായി മനസ്സിലാക്കുന്നു. എങ്കിലും എനിക്കരിഞ്ഞുകുടാത്ത ഒന്നുണ്ട്. എനിക്കരിഞ്ഞുകുടാത്തത്തു... നിന്റെ മനസ്സിൽ നിന്റെ ഭർത്താവിനോട് അല്പപമെങ്കിലും സ്നേഹം അവശ്രേഷ്ഠച്ചിട്ടുണ്ടായെന്ന് എനിക്കരിഞ്ഞുകുടാ. അതു നിന്നും മാത്രമേ അറിയാവു. ഭർത്താവിനു മാപ്പുകൊടുക്കാൻമാത്രം സ്നേഹം നിന്റെ മനസ്സിൽ അവശ്രേഷ്ഠച്ചിട്ടുണ്ടാ ഡോളി? ഉണ്ടെങ്കിൽ നീ മാപ്പുകൊടുക്കണം."

"ഇല്ല." ഡോളി പറത്തു തുടങ്ങിയപ്പോൾ അന്ന അവളെ തടസ്തു. അവളുടെ കൈയിൽ വീണ്ടും ചുംബിച്ചു. "എനിക്കും നിന്നുക്കാൾ ലോകപരിചയമുണ്ട്." അന്ന പറത്തു: "സ്ത്രീവിനെപ്പോലുള്ള പുരുഷമാർ ലോകത്തെ എങ്ങനെ കാണുന്നുവെന്ന് എനിക്കരിയാം. എന്തും ആങ്ങളും നിന്നുക്കുറിച്ച് അവളോടു സംസാരിച്ചിരിക്കുമെന്നാണു നീ വിചാരിക്കുന്നത്. ഒരിക്കലും ആങ്ങനെ സംഭവിക്കില്ല. പുരുഷമാർ വിശ്രാസവഞ്ചി കാണിച്ചുന്നിരിക്കും; പക്ഷേ, സ്വന്തം വീടിനെയും ഭാര്യയെയും അവൻ പവിത്രമായി കരുതുന്നു. അവളുപ്പോലുള്ള പെൺങ്ങളെ അവർ ഉള്ളുകൊണ്ടു വെറുക്കും. സ്വന്തം കുടുംബത്തിൽ തലയിടാൻ അനുവദിക്കില്ല. കുടുംബത്തിന്നും ഇക്കുടർക്കുമിടയിൽ നിശ്ചിതമായ ഒരുകലം

ഇവർ സുക്ഷിക്കും. എനിക്കു മനസ്സിലായില്ലക്കിലും അതാണു സത്യം."

"പക്ഷേ, അവരെ ചുംബിക്കുന്നതു കണ്ടു...?"

"നില്കൾ യോളി, താൻ പറയട്ട. നിനെ പ്രേമിച്ചിരുന്ന ട്രീവിനെ എനിക്കരിയാം. നിനെ കാണാതെ ദുഃഖിച്ചിരിക്കുന്നതു താൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. എപ്പോഴും നിനെ പുകഴ്ത്തിപ്പറയാനേ നേരമുള്ളൂ. അതുകേട്ടു തുങ്ങശ്ര കളിയാക്കും. അനുമിന്നും നീ ട്രീവിന്റെ കണ്ഠകണ്ട ദൈവമാണ്. ഇപ്പോഴത്തെ ഈ പ്രേമം വരുമൊരു തമാശയായി കണക്കാക്കിയാൽ മതി."

"വീണ്ടും ഇതാവർത്തിച്ചാലോ?"

"ഒരിക്കലുമില്ല," എന്ന് എന്ന് മനസ്സുപറയുന്നു.

"നീയാണെങ്കിൽ ഈ തെറ്റുപൊറുക്കുമോ?"

"എനിക്കരിഞ്ഞുകൂടാ." ഒരു മിനിറ്റു നേരം ആലോച്ചിട്ടു സാഹചര്യം വിലയിരുത്തി തീരുമാനമെടുത്തതുപോലെ അവർ പറത്തു: "ഉം്ഘ്, താൻ പൊറുക്കും. താനയാർക്കു മാപ്പുകൊടുക്കും. അങ്ങനെതന്നെന്നയാണു വേണ്ടത്. എനിക്കു ദുഃഖമില്ലാതെയല്ല. എകിലും താൻ മാപ്പുകൊടുക്കും. ഇങ്ങനെനയാരു സംഭവം ഉണ്ടായിട്ടെങ്കിലുന്ന മട്ടിലായിരിക്കും എന്ന് പെരുമാറും."

"അതു പിന്ന..." താൻ പലപ്പോഴും ആലോച്ചുറപ്പിച്ചതുപോലെ അവർ പറത്തു: "മാപ്പു കൊടുക്കുന്നെങ്കിൽ അങ്ങനെതന്നെന്നയാണുവേണ്ടത്. ഓ, വരു, നിങ്ങളുടെ മുൻ കാണിച്ചുതരാം." യോളി എഴുന്നേറ്റു. നടക്കുന്നതിനിടയിൽ അന്നയെ കെട്ടിപ്പുണ്ടനിട്ട് അവർ പറത്തു: "നീ വന്നതിലെനിക്കു വലിയ സന്തോഷമുണ്ട്. എനിക്കു നല്ല സുവം തോന്നുന്നു. വളരെ നല്ല സുവം തോന്നുന്നു."

ഇരുപത്

അനു പകൽ മുഴുവനും അന്ന വീട്ടിൽ, അതായത്, ഒമ്പലോൻസ്കിയുടെ വീട്ടിൽത്തന്നയായിരുന്നു. അവർ വന്നതിനെത്തു പഴയ പരിചയക്കാർ പലരും അവിടെയെത്തിയെങ്കിലും ആരെയും കാണാൻ കൂട്ടാക്കിയില്ല. ഉച്ചവരെ ഡോളിക്കും കുട്ടികൾക്കുമൊപ്പം ചെലവഴിച്ചു. ഉണ്ണുകഴിക്കാൻ തീർച്ചയായും വീട്ടിലെത്തന്നമെന്നു കാണിച്ചു സഹോദരന് ഒരു കുറിപ്പുകൊടുത്തയച്ചു. “ചെട്ടൻ വരണം. ദൈവം കരുണയുള്ളവനാണ്.” അവർ എഴുതി.

ഒമ്പലോൻസ്കി ഉണ്ണുകഴിക്കാൻ വീട്ടിലെത്തി. പൊതുവായ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചാണവർ സംസാരിച്ചത്. ഭാര്യ, അടുത്തകാലത്തൊന്നും പതിവില്ലാത്ത മട്ടിൽ, സ്നേഹത്തോടെ ഭർത്താവിനെ സംഖ്യാധന ചെയ്തു. അപ്പോഴും പരസ്പരമുള്ള പെരുമാറ്റത്തിൽ അകലെച്ചയുടെ ലക്ഷണമുണ്ടായിരുന്നു. എക്കിലും വേർപ്പിരിയണമെന്ന ചിന്ത ഇപ്പോഴില്ല. ഒത്തുതീർപ്പു സാധ്യമാണെന്ന് ഒമ്പലോൻസ്കി മനസ്സിലാക്കി.

ഉണ്ണുകഴിഞ്ഞ ഉടനെ കിറ്റി വന്നു. അവർക്ക് അന്നയെ അറിയാമെന്നല്ലാതെ അടുപ്പമില്ല. എല്ലാവരുടെയും ആരാധനാപാത്രമായ പീറ്റേഴ്സ് ബർഗിലെ കൊച്ചമയെ നേരിടാൻ കിറ്റിക്കു ഭയമായിരുന്നു. പക്ഷേ, അന്ന തന്നെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടതായി അവർ പെട്ടെന്നു തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അവളുടെ സൗന്ദര്യവും ചെറുപ്പവും അന്നയെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. നിമിഷങ്ങരംകാണ്ക കിറ്റി അന്നയുടെ സ്വാധീനവലയത്തിലായെന്നു മാത്രമല്ല, കൂമാരപ്രായക്കാർ തങ്ങളെക്കാൾ മുതിർന്ന, വിവാഹിതരായ സ്ത്രീകളെ പലപ്പോഴും സ്നേഹിക്കാറുള്ളതുപോലെ അവളെ സ്നേഹിക്കാനും തുടങ്ങി. ഒരു സൊസൈറ്റിലേഡിയേപ്പോലെയോ എടു വയസ്സുകാരന്റെ അമ്മയേപ്പോലെയോ ആയിരുന്നില്ല അന്ന. അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ ചിലപ്പോൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിരുന്ന ഗൗരവവും

മുവഭാവവുമൊഴിച്ചാൽ ആ ചലനങ്ങളിലെ അനായാസതയും മുഖത്തെ പ്രസന്നതയും സ്വഭാവികമായ ചുറുചുറുക്കും ഒരിരുപതുകാരിയുടേതായിരുന്നു. അതാണ് കിറ്റിയെ ആകർഷിച്ചതും. തിക്കണ്ണ ആത്മാർത്ഥതയുള്ളവളും ഓന്നും മരച്ചുവയ്ക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കാത്തവളുമാണെങ്കിലും തനിക്കു കൈയെത്താത്ത സക്കിർണ്ണമായ കാവ്യഭാവനയുടെ ലോകത്തിലാണവർ വിഹരിക്കുന്നതെന്നും കിറ്റിക്കു തോന്തി.

ഭക്ഷണം കഴിത്തെ ഡോളി സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു പോയപ്പോൾ, അന്ന പെട്ടെന്നണിറ്റ് സഹോദരന്നീയടുത്തുചെന്നു. ചുരുട്ടുകത്തിക്കാൻ തുടങ്ങിയ അയാളെ നോക്കി ഒരു കളളച്ചിരിയോടെ കുറിശുവരച്ചിട്ടു വാതിലിനുനേർക്കുതിരിഞ്ഞു പറഞ്ഞു: “പൊയ്ക്കൊള്ളു, ദൈവം സഹായിക്കും.” അയാൾക്കു കാര്യം മനസ്സിലായി. ചുരുട്ടു ആരെയെറിഞ്ഞിട്ടു വാതിലിനുള്ളിലേക്കു പോയി.

അംഗോൾസ്കി പോയപ്പോൾ അവർ നേരത്തെ കൂട്ടികൾക്കൊപ്പമിരുന്ന സോഫയിൽ തിരിച്ചേത്തി. തങ്ങളുടെ ‘മമ്മാ’യ്ക്ക് ഈ അമ്മായിയെ വലിയ ഇഷ്ടമാണെന്നു കണ്ടതുകൊണ്ടോ അവരുടെ സ്വന്തരൂപത്തിൽ ആകൃഷ്ടരായതുകൊണ്ടോ കൂട്ടികൾ അവരുടെ പിന്നാലെ കൂട്ടി. സാധാരണ പതിവുള്ളതുപോലെ ആദ്യം മുത്ത രണ്ടുപേരും പിന്നീട് ഇളയ കൂട്ടികളും അന്നയെ ഇടവിടാതെ പിന്തുടർന്നു. കഴിയുന്നിടതേതാളം അവളെ പറിച്ചേർന്നിരിക്കാനും സ്പർശിക്കാനും ആ മെലിഞ്ഞകൈയിൽ പിടിച്ചു വിരലിലെ മോതിരം ഉറരിയെടുക്കാനും ഉമ്മവയ്ക്കാനും കുറഞ്ഞപക്ഷം അവളുടെ ഉടുപ്പിന്റെ തുഞ്ഞതുപിടിച്ചു വലിക്കാനും അവർ മത്സരിച്ചു.

“നേരത്തെ എങ്ങനെയാണു നമ്മളിരുന്നത്?”
സോഫയിലിരുന്നിട്ട് അന്ന ചോദിച്ചു.

ഗ്രിഷ, അന്നയുടെ കൈകൾക്കിടയിലുടെ തലകടത്തി അവളുടെ ഉടുപ്പിൽ ചാരി, അഭിമാനത്തോടെയും സന്തോഷത്തോടെയും ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“എന്നാണു നൃത്തതാസവം?” അന്ന കിറ്റിയോടു ചോദിച്ചു.
“അടുത്തയാഴ്ച. നല്ല രസമുള്ള പരിപാടിയാണ്.”
“രസമില്ലാത്തതുമുണ്ടോ?” അന്നയുടെ കുസ്തിച്ചോദ്യം.
“അങ്ങനെയും ചിലതുണ്ട്. ബോബിഷേവിന്റെയും നികിത്തിന്റെയും വിടുകളിലേതു രസമുള്ളതാണ്. പക്ഷേ,

മെഷ്കോവിന്റു
ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടില്ല?"

പരമഭോഗായിരിക്കും.

നിങ്ങളു

"ഇല്ല കൂട്ടി. എന്ന സംഖ്യാസ്ഥിതതോളം എല്ലാ
നൃത്തപരിപാടികളും വിരസമാണ്." അന്ന പറഞ്ഞു. അതുവരെ
അനാവരണം ചെയ്യപ്പെടാത്ത ഒരു പ്രത്യേകലോകമാണ്
അവളുടെ മനസ്സിലുള്ളതെന്ന് കിറ്റി മനസ്സിലാക്കി. "ചിലതു
മറ്റുള്ളവയുടെയത്ര വിരസമല്ലെന്നുവരാം."

"നൃത്തവേളയിൽ നിരുമേഷയാവുന്നതെങ്ങനെ?"

"നൃത്തം ചെയ്യുന്നോൾ ഞാൻ ഉമേഷവതിയാകണമെന്നു
നിർബന്ധമുണ്ടോ?"

ആ ചോദ്യത്തിന്റെ ഉത്തരം അന്നയ്ക്കർണ്ണയാമെന്നു
തോന്തിയൈക്കില്ലും കിറ്റി പറഞ്ഞു: "എന്തൊക്കെ,
നൃത്തവേദിയിലെ സൗന്ദര്യരാണി നിങ്ങൾ തന്നെയായിരിക്കും."

അന്നയ്ക്കു നാണംവന്നു. അവൾ നാണതോടെ പറഞ്ഞു:
"ഒന്നാമതായി, ഞാൻ സൗന്ദര്യരാണിയല്ല. അമവാ
ആണക്കിൽത്തനെ, അതുകൊണ്ട് എന്നിക്കുന്നതു
പ്രയോജനം?"

"നിങ്ങൾ നൃത്തത്തിൽ പങ്കെടുക്കുമല്ലോ, അല്ല?" കിറ്റി
ചോദിച്ചു.

"പങ്കെടുക്കേണ്ടിവരുമെന്നാണു തോന്നുന്നത്. ഇന്നാ
ഇതെടുത്തോ." ചെറുവിരലിലെ മോതിരത്തിൽ പിടിച്ചുവലിച്ച
താന്യയ്ക്ക് അത് ഉംരിക്കാടുത്തുകൊണ്ട് അന്ന പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങൾ പോകണം. നിങ്ങളുടെ നൃത്തം
കാണാനേന്നിക്കാശപരമുണ്ട്."

"നിന്നെ സന്താഷ്ടിപ്പിക്കുമെങ്കിൽ, എന്നിക്കു നൃത്തം
ചെയ്യാനോരു കാരണമായി... ശ്രീഷ്ഠാ, തലമുടിപിടിച്ചു
വലിക്കാതെ. എല്ലാംകൂടി കൈക്കു പിണ്ണത്തിരിക്കയോണ്."
അഴിഞ്ഞുവീണ മുടിയിഴക്കൾ വിരലുകളിൽ ചുറ്റി
കളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ശ്രീഷ്ഠയെ അവൾ വിലക്കി.

"ഉള്ളതിനിരത്തിലുള്ള ഉടുപ്പിട്ടു നൃത്തം ചെയ്താൽ മതി."

"ഉള്ളതിനിരമന്തിന്?" അന്ന ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു. "മതി,
മതി, കൂട്ടികളേ, അതാ മിസ് ഹൾ ചായകൂടിക്കാൻ വിളിക്കുന്നതു
കേട്ടില്ലോ? ഓടിപ്പോ ഓടിപ്പോ!" ഉണ്ണുമുറിയിലേക്ക് അവരെ
ഓടിച്ചിട്ടു അന്ന പറഞ്ഞു: "നൃത്തത്തിനു പോകണമെന്നു നീ
എന്ന നിർബന്ധാസ്ഥിക്കുന്നതിന്റെ കാരണം എന്നിക്കരിയാം.

എല്ലാവരും അവിടെയുണ്ടാകണമെന്നു നീ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. അതിൽനിന്നു പ്രയോജനം സിദ്ധിക്കുമെന്നു പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു."

"അതു നിങ്ങൾക്കാണേന്നയറിയാം? പക്ഷേ, നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു ശരിയാണ്."

"അതോ? നിന്റെ പ്രായത്തിന്റെ സവിശേഷതയാണ്. നീലനിരത്തിലുള്ള ഒരു മുടൽമത്ത്... സ്വിസ് പർവതനിരകളിലേതുപോലെ ബാല്യം അവസാനിക്കുന്ന അനുഗ്രഹിതമായ ആ കാലഘട്ടത്തിലെ സകലതിനെയും ആവരണം ചെയ്യുന്നു. സഖാഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പ്രകാശമാനവും മനോഹരവുമായ ഇടുങ്ങിയ പാതയിലേക്കു തെല്പും ദയതേതാടെയാണെങ്കിലും നീ കടന്നുചെല്ലുന്നു. ഈ അനുഭവമുണ്ടാകാത്ത ആരക്കിലുമുണ്ടാ?"

"കിറ്റി ഒന്നും മിണാതെ ചിരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. "എങ്ങനെയാണിവർ ആ ഘട്ടം കടന്നത്?" അന്നെ ഭർത്താവ് കരേൻിന്റെ അനാകർഷകമായ രൂപത്തെയോർമിച്ച് അവർ ആലോചിച്ചു.

"എനിക്കു ചിലതൊക്കെയെറിയാം." അന തുടർന്നു: "സ്ത്രീവ് എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. നിനക്കെന്റെ അഭിനന്ദനങ്ങൾ. രെയിൽവേഞ്ചുപ്പനിൽവച്ചു താൻ ദ്രോണർസ്കിയെ കണ്ടു. അയാളെ എനിക്കിഷ്ടമായി."

"ഓ, അദ്ദേഹം അവിടെയുണ്ടായിരുന്നോ?" കിറ്റി നാണ്ഡേതാടെ ചോദിച്ചു: "സ്ത്രീവ് എന്താണു പറഞ്ഞത്?"

"എല്ലാം പറഞ്ഞു. എനിക്കതിൽ സന്നോഷമേയുള്ളു... ഇന്നലെ ദ്രോണർസ്കിയുടെ അമ്മയോടൊപ്പമാണു താൻ വന്നത്. യാത്രയിലുടനീളം അവർ അയാളെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അവരുടെ പ്രിയപുത്രനാണ്. അമ്മമാർക്കു പക്ഷഭേദമുണ്ടാണെന്നിക്കുറിയാം. എങ്കിലും—"

"അമ എന്തു പറഞ്ഞു?"

"ഒരുപാടു പറഞ്ഞു. അവരുടെ പ്രിയപുട്ട മകനാണെന്നേഹമനനിക്കുറിയാം. ധീരോദാത്തനായ ഒരു പുരുഷൻ. തന്റെ സ്വത്തെല്ലാം സഹോദരനു നല്കാനാണ് അദ്ദേഹം ആഗ്രഹിക്കുന്നതെന്ന് ആ അമ പറഞ്ഞു. കൂട്ടിക്കാലത്തുതന്നെ അസാധാരണമായ കാര്യശേഷി പ്രകടമാക്കിയിരുന്നു. മുങ്ങിച്ചാവാൻ തുടങ്ങിയ ഒരു സ്ത്രീയെ രക്ഷപ്പെടുത്തി. ഒരു വീരനായകന്റെ പരിവേഷമുണ്ടാണു

ചുരുക്കം." റോഷൻിൽവെച്ച് 200 രൂബിൾ സംഭാവന നല്കിയത് ഓർമിച്ചു ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അന്ന പറഞ്ഞത്.

പക്ഷേ, ആ ഇരുന്നുറു രൂബിളിന്റെ കാര്യം അന്ന സുചിപ്പിച്ചില്ല. എന്തുകൊണ്ടും അതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാൻ അവർ ആഗഹിച്ചില്ല. വ്യക്തിപരമായി തന്നോടു ബന്ധപ്പെട്ടതും എന്നാൽ, അതു ആശാസ്യമല്ലാത്തതുമായ ചിലത് അതിലുണ്ടന് അവർക്കുതോന്നി.

"ഞാനവരെ ചെന്നു കാണണമെന്ന് അവർ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്." അന്ന പറഞ്ഞു: "ആ വ്യദയയെ കാണാനെന്നിക്കു സന്തോഷമാണ്. നാളെ ഞാനങ്ങോടുപോകും. റൂബി, ഡ്യാളിയെ കാണാൻ പോയിട്ടു കുറെ നേരമായല്ലോ. ദൈവത്തിനു സ്തതുതി!" എന്തോ ഒരസംത്യപ്തി കാരണം പെട്ടെന്നു വിഷയം മാറ്റിയതാണെന്നു കിറ്റിക്കുതോന്നി.

"ഞാനാണാദ്യം!" "അല്ല, ഞാനാണ്!" ചായ കുടിച്ചിട്ട് അന്നാരുമായിയുടെ അടുത്തക്കു പാതെത്തതിയ കുട്ടികൾ ബഹളംകൂട്ടി.

"അല്ല, എല്ലാവരും ഒന്നിച്ചാണു വന്നത്." അന്ന ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഓടിപ്പോയി അവരെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു. സന്തോഷതോടെ അലറിവിളിച്ച് അവർ നിലത്തുകിടന്നുരുണ്ടു.

ഇരുപത്താം

മുകളിൽ തന്നെപ്പു കുടുതലാണ്. താഴേക്കുപോരു. നമുക്ക് അടുത്തടുത്തു കഴിയാം." യോളി അന്നയോടു പറഞ്ഞു. അയാൾ മറ്റാരു വാതിലിലുടെ ഭാര്യയുടെ മുറിയിൽനിന്നു പുറത്തുപോയിരിക്കാം.

"മുകളിൽ തന്നെപ്പു കുടുതലാണ്. താഴേക്കുപോരു. നമുക്ക് അടുത്തടുത്തു കഴിയാം." യോളി അന്നയോടു പറഞ്ഞു.

"എന്ത് കാര്യമോർത്തു വിഷമിക്കേണ്ട്." പിണകം തീരനോ എന്നരിയാൻ യോളിയുടെ മുവത്തു സുക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കാണാണ് അന്ന പറഞ്ഞത്.

"താഴേതെന്നിലയിലാവുനോ ഉറകം സുവമാവില്ല." അവർ നാത്തുനോടു പറഞ്ഞു.

"എവിടെയായാലും താൻ കുർക്കം വലിച്ചുരങ്ങും." അന്ന.

"എന്താണു നിങ്ങളുടെ ചർച്ചാവിഷയം?" അപ്പോൾ അവിടെക്കു കടന്നുവന്ന ഒപ്പലോൻസ്‌കി ഭാര്യയോടു ചോദിച്ചു. ഭാര്യാടർത്താക്കമാർ തമ്മിൽ ഒത്തുതീർപ്പിലെത്തിയെന്ന് അയാളുടെ സ്വരത്തിൽനിന്ന് കിറ്റിയും അന്നയും ഉംഫിച്ചു.

"അന്നയോടു താഴേതെന്നിലയിലേക്കു മാറാൻ പറയുകയായിരുന്നു. കർട്ടനുകൾ മാത്രം മാറ്റിയാൽ മതി. അതു താൻ ചെയ്താലേ ശരിയാകു." യോളി ഭർത്താവിനോടു പറഞ്ഞു.

"അവരുടെ പിണകം പുർണ്ണമായി മാറിയോ എന്നു ദൈവത്തിനേ അറിയു." യോളിയുടെ നിർവ്വികാരമായ സ്വരം കേട്ടപ്പോൾ അന്ന ചിന്തിച്ചു.

"സാരമില്ല യോളി. നീ ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ട്. അതെല്ലാം താൻ നോക്കിക്കൊള്ളാം." ഭർത്താവ് പറഞ്ഞു.

അവർ വീണ്ടും ഓന്നായെന്ന് അന്നയ്ക്കു തോന്തി.

"നിങ്ങൾ നോക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്ന് എന്നിക്കെറിയാം" എന്നായിരുന്നു യോളിയുടെ മറുപടി: "നിങ്ങളെക്കാണ്ടു

കഴിയാത്തതു മാത്രുവിനെ ഏല്പിക്കും. അയാൾ എല്ലാം കുളമാക്കും." അവളുടെ ചുണ്ടുകളിൽ പതിവുപോലെ, പരിഹാസത്തിന്റെതായ ഒരു ചിരിവിടർന്നു.

"ഹോ, സമാധാനമായി! പിണകം തീർത്തും മാറി." അതിനു കാരണക്കാരിയായതിനാൽ സ്വയം അഭിനന്ദിച്ചുകൊണ്ട് അന്ന യോളിയുടെ അടുത്തുചെന്ന് അവളെ ചുംബിച്ചു.

"അങ്ങനെയൊന്നുമല്ല. നിന്നക്ക് മാത്രുവിനോടും എന്നോടും എന്താണിതു വെറുപ്പ്?" ഒരു ചെറുചിരിയോടെ ഓബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു. അന്നു വൈകുന്നേരം മുഴുവനും യോളി ഭർത്താവിനെ കളിയാക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഓബ്ലോൺസ്‌കിയും സന്തുഷ്ടനായി കാണപ്പെടുകയിലും അയാളുടെ മനസ്സിലെ കുറബോധം പുർണ്ണമായും വിടുമാറിയിരുന്നില്ല

ഓൺപത്രമണിക്ക് ഓബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ ഉണ്ണുമേശയ്ക്കു ചുറ്റും സംഭാഷണത്തിലേർപ്പുട്ടിരുന്നവരെ അലോസരപ്പെടുത്തിയ, തികച്ചും സാധാരണമായ ഒരു സംഭവമുണ്ടായി. രണ്ടുകൂടുർക്കും പരിചയമുള്ള പീറ്റേഴ്സബർഗിലെ ഒരു വനിതയെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞപ്പോൾ അന്ന പെട്ടെന്നാണീറ്റു.

"അവരുടെ ഫോട്ടോ എൻ്റെ ആൽബമ്പതിലുണ്ട്. എൻ്റെ സൗരോഷ്യവും ഫോട്ടോയും ഞാൻ കാണിച്ചുതരാം." അമ്മയുടെ അഭിമാനം തുളുന്നു ചിരിയോടെയാണൊവർ പറഞ്ഞത്. അവൾ നൃത്തത്തിനുപോകുന്ന ദിവസം പത്തുമണിയോട്ടുപൂശ്ചു മകനെ കട്ടിലിൽ കിടത്തി ഗുഡ്‌നെന്റ് പറഞ്ഞിട്ടാണു പോകാറുള്ളത്. ഇപ്പോൾ അവൻ തനിൽനിന്നുകലരയാണെന്നതിൽ അവർക്കു വിഷമമുണ്ട്. മറ്റുള്ളവരോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോഴും ചുരുംഭമുടിക്കാരനായ സൗരോഷ്യായിരുന്നു അവളുടെ മനസ്സിൽ. അവസരം ലഭിച്ച ഉടനെ ആൽബമുടുത്തുകൊണ്ടുവന്ന് അവൻ ചിത്രം നോക്കാനുള്ള കൊതിയോടെ കോണിപ്പുടിയിലേക്കു പാതെതു. ആ നിമിഷം വാതിലിൽ മണിയെച്ചുകൊടു.

"ആരാണിനേരത്ത്?" യോളി സംശയിച്ചു.

"ആരെയും വിളിച്ചുകൊണ്ടുപോകാൻ വന്നതല്ല. അതിനുള്ള സമയമായില്ല." കിറ്റി പാതെതു.

"ഓഫീസിൽനിന്ന് എനിക്കുള്ള കടലാസ്സുകൾ കൊണ്ടുവന്നതായിരിക്കും." ഓബ്ലോൺസ്‌കി.

ഒരു ഭ്രത്യൻ ഓടിവന്, പുരത്താരാൾ കാത്തുനില്ക്കുന്നനിയിച്ചു. കോൺപ്രടിയിൽനിന്നു നോക്കിയ അന്ന, വ്രോൺസ്കിയെ തിരിച്ചറിത്തു. സന്തോഷവും ഭയവും ഇടകലർന്ന ഒരു വികാരം അവളുടെ മനസ്സിനെ മമിച്ചു.

ഓവർക്കോടു ധരിച്ചുകൊണ്ടു മുറ്റത്തുനിന്ന് അയാൾ കീഴയിൽ എന്തോ തിരയുകയായിരുന്നു. അതിനിട മുഖമുയർത്തിയപ്പോൾ അന്നയെ കണ്ടു. അവൾ തല അല്പം കുനിച്ചു വണങ്ങിയിട്ടു മുകളിലേക്കു കയറിപ്പോയി. താഴെ, ബൈലോൺസ്കി ഉറക്കെ അയാളെ അകത്തെക്കു കഷണിക്കുന്നതും അയാൾ പതിഞ്ഞ, മുദ്രുവായ സ്വരത്തിൽ ആ കഷണം നിരസിക്കുന്നതും അവൾ കേട്ടു.

അന്ന ആൽബവുമായി മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ അയാൾ സ്ഥലംവിട്ടിരുന്നു. മോസ്കോ സന്ദർശിക്കുന്ന ഒരു വിശ്രിഷ്ട വ്യക്തിക്ക് അടുത്ത ദിവസം ഒരു വിരുന്നുന്നല്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാനാണ് വ്രോൺസ്കി വന്നതെന്നും വീട്ടിലേക്കു കഷണിച്ചിട്ട് അകത്തുകയറിയില്ലെന്നും ബൈലോൺസ്കി പറഞ്ഞു: “വല്ലാത്ത പ്രകൃതംതനെന്!”

കിറ്റിയുടെ മുഖം ലജ്ജകൊണ്ടു ചുവന്നു. അയാളവിട വരാനും വീട്ടിനകത്തെക്കു കയറാതിരിക്കാനുമുള്ള കാരണമെന്തെനു തനിക്കു മാത്രമേ അറിയാവു എന്നാണവൾ ധരിച്ചത്. ‘അദ്ദേഹം എന്തെ വീട്ടിൽപ്പോയി. അവിടെ എന്ന കാണാത്തതുകൊണ്ടു താനവിടെയുണ്ടാകുമെന്നുഹിച്ച് ഇങ്ങോടുപോന്നു,’ അവൾ ചിന്തിച്ചു: ‘അന്ന ഇവിടെയുള്ളതുകൊണ്ടു പെട്ടെന്നു തിരിച്ചുപോയത്. സമയം വെക്കിയെന്നു വിചാരിച്ചുകാണും.’

എല്ലാവരും പരസ്പരം മുഖത്തോടുമുഖം നോക്കിയെങ്കിലും ഒന്നും ഉരിയാടിയില്ല. തുടർന്ന്, അന്നയുടെ ആൽബം നോക്കാൻ തുടങ്ങി.

ഒരു വിരുന്നിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ ഒൻപതരമണിക്ക് ഓൾ സുഹൃത്തിന്തെ വീട്ടിൽ വന്നതിലും അകത്തുകയറാതെ ഉടനേ അവിടെന്നു പോയതിലും പ്രത്യേകതയോന്നുമില്ല. എക്കിലും അതൊരു വിചിത്രസംഭവമായി അവർക്കുതോന്തി. അന്നയുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ വിശ്രേഷിച്ചും അത് അസാധാരണവും അനുച്ചിതവുമായിരുന്നു.

ഇരുപത്തിരണ്ട്

പുച്ചുടികൾക്കാണലകൾച്ചു, പ്രകാശത്തിൽ കൂളിച്ചു, ചുവപ്പു യുണിഫോമണിഞ്ഞ പരിചാരകൾ നിരന്നുനിന്ന, വീതിയേറിയ കൊൺഡിപ്പടികൾ കയറി കിറിയും അമ്മയും അവിടെയത്തിയപ്പോൾ നൃത്തം തുടങ്ങിയിട്ടേയുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. തേനീച്ചുക്കൂട്ടിലെ മുഴക്കംപോലെ ബാർറൂമിൽ നിന്ന് ആൾപ്പെരുമാറ്റത്തിന്റെ ഒച്ചുക്കേൾക്കാം. പടിക്കേട്ടിലെ ചെടികൾക്കിടയിൽ സ്ഥാപിച്ചിരുന്ന കണ്ണാടിയിൽ നോക്കി, തലച്ചീകിയതിന്റെയും കുപ്പായത്തിന്റെയും ചന്തം നോക്കുന്നതിനിടയിൽ നൃത്തച്ചുവടക്കുകൾക്കു പശ്ചാത്തലമാരുക്കുന്ന വയലിന്റെ താളാത്തകമായ ശബ്ദങ്ങേട്ടു. പ്രായംചെന്ന ഒരു കുറിയ മനുഷ്യൻ കണ്ണാടിക്കു മുമ്പിൽനിന്നു നരച്ച കൃതാവാവാതുക്കിയിട്ട്, രൂക്ഷമായ സുഗന്ധം പരത്തിക്കൊണ്ട്, അവരെ തള്ളിമാറ്റി കൊൺഡിപ്പടി കയറുന്നതിനിടയിൽ അപരിചിതയായ കിറിയെ ആദരവേബാടെ ഒരു നിമിഷം നോക്കി, അവർക്കു വഴിമാറിക്കൊടുത്തു. 'അനുസരണയുള്ള നായ്ക്കൂട്ടികൾ' എന്നു വയന്നുന്ന ഷശ്രബാക്സ്കി പരിഹസിച്ചു വിളിക്കാറുള്ള യുവാക്കളുടെ കൂട്ടത്തിൽപ്പെട്ട്, താടിമീശയില്ലാത്ത ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ, ഇരകം കുറഞ്ഞ ഓവർകോട്ടും വെള്ളത്ത ദൈയും വലിച്ചു നേരേയാക്കിക്കൊണ്ടു കടന്നുവന്ന്, തലകുന്നിച്ചു വണങ്ങിയിട്ട് ഓടിപ്പോയെങ്കിലും ഉടനേ മടങ്ങിവന്നു തന്നോടൊപ്പം നൃത്തം ചെയ്യാൻ കിറിയെ ക്ഷണിച്ചു. ഓന്നാമത്തെ സഹനർത്ഥകനായി ഭ്രാംബന്സ്കിയെ തിരഞ്ഞെടുത്തുപോയതുകൊണ്ടു രണ്ടാമതായി അയാളോടൊത്തു നൃത്തം ചെയ്യാമെന്ന് കിറി സമ്മതിച്ചു. വാതിൽക്കത്ത് നിന്ന് പട്ടാള ഉദ്ഘാഗസ്ഥൻ കിറിയുടെ സൗന്ദര്യത്തിൽ ലയിച്ച്, മീശപിരിച്ചുകൊണ്ടു സന്തോഷത്തോടെ ദുരുങ്ങി നിന്നു.

കിറിയുടെ ഗൗണ്ടും ശ്രീരാവേഷ്ടനവും മറ്റ്
 ആടയാഭരണങ്ങളും അവളെ വളരെയെറ
 ശല്യപ്പെടുത്തിയെക്കിലും അതൊന്നും തന്ന
 ബാധിക്കുന്നതല്ലോ മട്ടിൽ പികുനിരത്തിലുള്ള ഉടുപ്പിനു മീതെ
 വെളുത്തലേസിന്റെ മേൽക്കുപ്പായമണിത്തു
 രണ്ടിലക്കോടുകൂടിയ ഒരു രോസാപുഷ്പം ശ്രീരാമ്പിൽ ചുടി ഇം
 വേഷ്ടുഷ്ടാദികളെല്ലാം ജനിച്ചപ്പോൾ
 തന്നോടൊപ്പുണ്ടായിരുന്നവയാണ്, എന്ന ഭാവത്തിലാണൊവർ
 നൃത്തശാലയിൽ പ്രവേശിച്ചത്.

അകത്തു കയറുന്നതിനു മുമ്പ് അരക്കച്ചയിലെ
 ചുളിവുന്നിവർത്താൻ അമ്മ ശ്രമിച്ചപ്പോൾ കിറി പിന്നാക്കം മാറി.
 തന്റെ ശരീരത്തിലുള്ളതെല്ലാം സ്വാഭാവികവും
 സഖന്നരുവർധകവുമാണെന്നും കുത്തിമമായ ഒരുക്കം
 ആവശ്യമില്ലെന്നുമാണ് അവളുടെ ധാരണയെന്നുതോന്തി.

കിറിയെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം, ആള്ളാടകരമായ
 ദിനങ്ങളിലൊനായിരുന്നു അത്. വസ്ത്രം ശരീരത്തിലൊരിടത്തും
 ഇരുക്കിപ്പിടിച്ചില്ല. അരപ്പട ഉള്ളന്നുപോയില്ല. ഉടുപ്പിൽ കുത്തിവച്ച
 റിബണ്ണുകൾ ഇളക്കിവീണില്ല. പികുനിരത്തിലുള്ള ഷുസ്തിനു തീരെ
 ഭാരമില്ലാത്തതുപോലെ. മനോഹരമായി കൈട്ടിയുയർത്തിവച്ച
 മുടിച്ചുരുളുകൾ ആ കൊച്ചുശ്രീരാമ്പിൽ സ്വാഭാവികമായി
 വളർന്നതാണെന്നു തോന്തി. നീം കൈയുറകളിലെ ബട്ടണുകൾ
 കൈകളുടെ ഭംഗി നഷ്ടപ്പെടുത്തിയില്ല. ലോകരൂപ കോർത്ത
 കറുത്ത വെൽവെറ്റ് റിബണ്ണർ അസാധാരണമായ മുദ്രാലതയോടെ
 അവളുടെ കഴുത്തിൽ പറ്റിച്ചേരുന്നു കിടന്നു. നല്ല ഭംഗിയുള്ള
 റിബണ്ണ. വീട്ടിലെ കണ്ണാടിയിൽ നോക്കിയപ്പോൾ
 അതിമനോഹരമാണതെന്നു കിറിക്കു തോന്തിയിരുന്നു.
 മറ്റുളവയെക്കുറിച്ച് എന്തെങ്കിലും സന്ദേഹമുണ്ടാകാമെങ്കിലും
 റിബണ്ണ ആകർഷകമാണെന്നതിൽ തർക്കമെല്ല. ഒരിക്കൽക്കൂടി
 കണ്ണാടിയിൽ അതിന്റെ പ്രതിരൂപം കണ്ട് അവൾ ചിരിച്ചു.
 നന്മായ ചുമലുകളും കൈകളും തണ്ണുത്ത മാർബിൾക്കാണ്ടു
 നിർമ്മിച്ചതാണെന്ന തോന്തൽ അവളെ വളരെയധികം
 സന്തോഷിപ്പിച്ചു. സുന്തം സഖന്നരുത്തക്കുറിച്ചുള്ള ബോധം
 അവളുടെ കണ്ണുകൾക്കു തിളക്കമെറ്റി. ചുവന്ന ചുണ്ടുകളിൽ ഒരു
 പുഞ്ചിരി വിടരുന്നു. നേർത്ത പട്ടുപ്പുകളണിത്തു പകാളികളെ
 കാത്തുനിന്ന സ്ത്രീസമുഹത്തെ സമീപിക്കുന്നതിനുമുമ്പ് (കിറി
 ഒരിക്കലും ആ ആർക്കൂട്ടത്തിന്റെ ഭാഗമായിട്ടില്ല). നർത്തകരുടെ

നേതാവും പരിപാടിയുടെ സംവിധായകനും സുന്ദരനും വിവാഹിതനുമായ ജോർജ്ജ് കൊർസുന്റിന്കി അവളെ കണ്ടു. കിറ്റിയുടെ അടുത്തുചെന്ന അയാൾ സംവിധായകർക്കുമാത്രം സ്ഥായത്തമായ സ്ഥാത്രന്ത്യത്തോടെ, അവളുടെ സമ്മതം പോലും ചോദിക്കാതെ, അവളുടെ ഇടുങ്ങിയ അരക്കെട്ടിൽ കൈചുറ്റി. തന്റെ കൈയിലെ വിശരി ഏല്പിക്കാനൊരാളെ അനേകണ്ണിച്ചു കിറ്റി നാലുപാടും നോക്കി. ഗൃഹനാമൻ ഒരു ചിരിയോടെ ചെന്ന അതേറുവാങ്ങി.

“കൃത്യസമയത്തുതന്നെ നിങ്ങൾ വന്നതു നന്നായി.” അവളുടെ അരക്കെട്ടിൽ ചുറ്റിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു: “തീരെ വൈക്കിയെത്തുന്നതു തെറ്റാണ്.”

അവൾ തന്റെ ഇടതുകൈ അയാളുടെ ചുമലിൽ വച്ചു. പികുനിരത്തിലുള്ള പാദരക്ഷകളിൽത്തെ അവളുടെ കൊച്ചുപാദങ്ങൾ അനായാസം, അതിവേഗം, സംഗീതത്തിനൊപ്പിച്ചു, പലകപാകിയ മിനുസമുള്ള നിലത്തു പലിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“നിങ്ങളോടൊത്തു നൃത്തം ചെയ്യുന്നതോരു സുവാമാണ്.” ആദ്യത്തെ ഏതാനും ചുവടുകൾ വയ്ക്കുന്നതിനിടയ്ക്ക് അയാൾ പറഞ്ഞു: “നല്ല താളബോധം!” തനിക്കിഷ്ടപ്പെട്ട എല്ലാ നർത്തകിമാരോടും അയാൾ പറയാറുള്ള വാചകമാണത്.

ആ പ്രശ്നസ്കേട്ടു മനസ്സിച്ചുകൊണ്ടു നൃത്തശാലയാകെ അവൾ കണ്ണോടിച്ചു. നൃത്തവേദിയിലെ കാഴ്ചകൾ കണ്ക് അസ്വരക്കുന്ന ഒരു പുതുമുവമല്ല അവൾ. വേദികൾതോരും നൃത്തംചെയ്തുമടുത്തവളുമല്ല. അഭിമാനവും ആഴ്ചാദവും ഒപ്പം നിരീക്ഷണപാടവവുമുണ്ട്. അതിമികളിലെ വരേണ്യവിഭാഗം ഹാളിന്റെ ഇടതുമുലയിലാണു കൂടിനില്ക്കുന്നതെന്ന് അവൾ കണ്ടു. കൊർസുന്റിന്കിയുടെ ഭാര്യയും സുന്ദരിയുമായ ലിഡാ, കഴുത്തുതീരെ താഴ്ത്തിവെട്ടിയ ഉടുപ്പിനിൽത്ത് ആതിമേയയുടെ അടുത്തുനില്ക്കുന്നു. എപ്പോഴും വരേണ്യവർഗത്തോടൊപ്പം പ്രത്യക്ഷപ്പെടാറുള്ള ക്രിവിന്റെ കഷണിത്തല മിനിത്തിളങ്ങുന്നു. അടുത്തുചെല്ലാൻ ദൈര്ഘ്യപ്പെടാത്ത യുവാകൾ അങ്ങോടും നോക്കി നിലക്കുന്നു. റൂഫിഫനും കരുത്ത വെൽവെറ്റ് ഉടുപ്പിട അന്നയുടെ സുന്ദരരൂപവും കിറ്റിയുടെ കണ്ണിൽപ്പെട്ടു. അതാ, അയാളും അവിടെ നിലക്കുന്നു. ലൈവിന തിരസ്കരിച്ചതിനുശേഷം അവൾ അയാളെ കണ്ടിട്ടില്ല.

മുരൈനിന്നുതന്നെ അവൾ അയാളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അയാളുടെ നോട്ടം തന്റെ മേലാണെന്നതും അവളുടെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടു.

“ഒരു റബ്ബുകുടിയായാലോ?” ഒരു ചെറിയ കിതപ്പോടെ കൊർസുൻസ്കി ചോദിച്ചു: “ക്ഷീണമുണ്ടോ?”

“ഇത്രയും മതി. താങ്കയു്.”

“എങ്ങോട്ടാണു പോകേണ്ടത്?”

“അന്നാ അർക്കയേബ്ബു കരേനീന ഇവിടെയുണ്ടനു തോന്നുന്നു. എന്ന അവരുടെയടുത്തക്കു കൊണ്ടുപോകു.”

“നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ളിടത്തു പോകാം.”

കൊർസുൻസ്കി മുറിയുടെ ഇടതുഭാഗത്തെക്കു ചുവടുവച്ചു. “മാപുതരു, മാപുതരു, മാന്സേശവർ മാപുതരു” എന്നു മുളിക്കൊണ്ട് ലേസിന്റെയും റിബണിന്റെയും പട്ടടപ്പുകളുടെയും പളയത്തിലുടെ അവളെ മുന്നോട്ടുകൊണ്ടുപോയി. പെട്ടെന്നു തന്റെ പകാളിയെ വെട്ടിത്തിരിച്ചപ്പോൾ അവളുടെ ഉടുപ്പിന്റെ തോങ്ങൽ വിശരിപ്പോലെ വിടർന്ന് കിവിന്റെ കാല്മുട്ടുകളെ പൊതിഞ്ഞു. കൊർസുൻസ്കി തലകുന്നിച്ചു വന്നങ്ങിയിട്ടു സ്വന്തം ഷർട്ടിന്റെ മുൻഭാഗത്തെ ചുളിവുനിവർത്തി, അന്നയുടെ അടുത്തെക്ക് കിറ്റിയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാൻ കൈനീട്ടി. കിറ്റിയുടെ മുഖംതുടുത്തു. തല കരങ്ങുന്നതുപോലെ തോന്തി. കിവിന്റെ കാല്മുട്ടുകളിൽനിന്ന് ഉടുപ്പിന്റെ തോങ്ങൽ എടുത്തു മാറ്റിയിട്ട് അന്ന എവിടെയാണെന്നു നോക്കി.

ഉള്ളതനിന്ത്തിലുള്ള ഉടുപ്പാണ് അന്നയ്ക്കു ചേരുന്നതെന്നു കിറ്റിക്ക് ഉച്ച വിശ്വാസമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും പഴയ ആനക്കാമ്പിൽ കൊതതിയെടുത്തതുപോലുള്ള ചുമലുകളും മാറിടവും ഉരുണ്ട ഭൂജങ്ങളും തീരെ ചെറിയ കൈകളും പുരത്തു കാണുമാറു കഴുത്തിനക്കിവെട്ടിയ കരുത്ത വെൽവെറ്റിന്റെ കുപ്പായമാണ് അവളണിഞ്ഞിരുന്നത്. വെനീഷ്യൻ ലേസ് തുന്നിപ്പിടിപ്പിച്ച് കുപ്പായത്തിന്റെ അരികുകൾക്കു ഭംഗിവരുത്തിയിരുന്നു. ഇടതുർന്ന കരുത്ത തലമുടിയിൽ ഒരു ചെറിയ പുമാല ചുടിയിട്ടുണ്ട്. അതുപോലൊരു പുമാല അരക്കെട്ടിലും ചുറ്റിയിരിക്കുന്നു. തികച്ചും അനാർഭാടമാണു ശിരോലക്കാരം. കഴുത്തിന്റെ പിൻഭാഗത്തും നെറ്റിയിലും അടക്കമെല്ലാതെ കാണപ്പെട്ട കുറുനിരകൾ മാത്രമാണ് ഒപ്പവാദം. കഴുത്തിന്റെ മനോഹരിതയ്ക്കു മാറ്റുകൂട്ടിക്കൊണ്ട് ഒരു മുത്തുമാല അവളണിഞ്ഞിരുന്നു.

അന്നെയ നിത്യവും കാണാറുള്ള കിറ്റി അവളെ സ്കേഹിച്ചിരുന്നു. ഉള്ളതിനിരത്തിലാണ് അവളെ എപ്പോഴും സകല്ലപിച്ചിരുന്നത്. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ, കരുത്ത ഉട്ടുപ്പണിയെന്നു കണ്ടപ്പോൾ, അവളുടെ പുർണ്ണതോതിലുള്ള സൗന്ദര്യപ്പാലിമ മുഖ്യാരിക്കലും കണ്ടറിയ്ക്കില്ലെന്ന് അവർക്കു തോന്തി. തികച്ചും അപ്രതീക്ഷിതമായ ഒരു പുതിയ വെളിച്ചതിലാണ് ഇപ്പോഴവളെ കാണുന്നത്. ഉള്ളതിനിരത്തിലുള്ള ഉട്ടുപ്പിള്ള അവർക്കു യോജിച്ചതെന്ന് ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായി. വസ്ത്രങ്ങളിൽനിന്നു വേറിട്ടാണ് അവളുടെ വ്യക്തിയുമെന്നും തിരിച്ചറിയുന്നതു. കരുത്ത വെൽവെറ്റ് ഉട്ടുപ്പോലും വെറുമൊരു പശ്ചാത്തലം മാത്രമേ ആകുന്നുള്ള ലളിതവും അക്കൃതിമവും ആകർഷകവും അതേസമയം, സന്തുഷ്ടവും സജീവവുമായ ആ രൂപം അസാധാരണമായൊരു സാഷ്ഠംവത്തോടെ ഗൃഹനാമനോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുമ്പോഴാണ് കിറ്റി അടുത്തുചെന്നത്.

“ഈല്ല, എനിക്കിന്തു മനസ്സിലായില്ലെങ്കിലും ഞാനായിട്ടു കുഴപ്പമെന്നുമുണ്ടാക്കുകയില്ല.” എതോ ചോദ്യത്തിനുത്തരമായി അവർ പരയുന്നതുകേട്ടു. ഉടനെ, ചിരിച്ചുകൊണ്ടു കിറ്റിയുടെ നേർക്കു തിരിയുന്നതു. തന്റെ ഉട്ടുപ്പിനെയും സൗന്ദര്യത്തെയും അംഗീകരിക്കുന്ന മട്ടിലുള്ള ആ നോട്ട് കിറ്റി തിരിച്ചറിയുന്നതു.

“നൃത്തം ചവിട്ടിക്കൊണ്ടാണോളോ വരവ്!” അന്ന പറഞ്ഞതു.

“എന്റെ വിശ്വസ്തരായ സഹായികളിലെബാരാളാണിവർ.” കൊർസുന്ന്‌സ്കിയാണു മറുപടി പറഞ്ഞത്. “നൃത്തത്തിന് അഴകും ഉത്സാഹവും പകരാൻ ഇവർ സഹായിക്കുന്നു.” എനിട്ടു ശരിസ്സു നമിച്ചിട്ടു ചോദിച്ചു: “നമുക്കു രണ്ടു ചുവടുവച്ചാലോ അന്നാ അർക്കയേബ്യവ്വനാ?”

“അപ്പോൾ, നിങ്ങൾക്കു പരസ്പരം അറിയാം, അല്ല?”
ആതിഥേയ ചോദിച്ചു.

“ആരെയാണു തെങ്ങൾക്കറിയുക്കൂടാത്തത്? എന്നെന്നും എന്റെ ഭാര്യയെയും അറിയാത്തവരായുമില്ല.” കൊർസുന്ന്‌സ്കി പറഞ്ഞതു: “അന്നാ അർക്കയേബ്യവ്വനാ, രണ്ടുചുവടുമാത്രം.”

“കഴിയുമെങ്കിൽ ഞാൻ നൃത്തം ചെയ്യാറില്ല.” അവർ കഷണം നിരസിച്ചു.

“പക്ഷേ, ഈന്ന് അങ്ങനെ ഓഡിയോമാരാൻ സാധ്യമല്ല.”

ആ നിമിഷം ഭ്രാംബന്ധകി അടുത്തുവന്നു.

“ശരി, ഓഡിയോമാരാൻ സാധ്യമല്ലെങ്കിൽ നമുക്കു നൃത്തം ചെയ്യാം.” ഭ്രാംബന്ധകി അഭിവാദ്യം ചെയ്തതു ഗൗനിക്കാതെ

അന്ന പെട്ടെന്നു കൊർസുന്സ്‌കിയുടെ ചുമലിൽ കൈവച്ചു.

“എന്താണി പിണകത്തിനു കാരണം?” അന്ന ഭ്രാംസ്‌കിയെ അവഗണിച്ചതു കണ്ട കിറ്റി ആലോച്ചിച്ചു. അയാൾ കിറ്റിയെ സമീപിച്ചു. കുശല പ്രശ്നം നടത്തിയെങ്കിലും നൃത്യം ചെയ്യാൻ കഷണിച്ചില്ല. അന്ന നൃത്യം ചെയ്യുന്നത് അതഭൂതത്തോടെ നോക്കിനിന്ന് കിറ്റി, ഭ്രാംസ്‌കിയോടൊത്തു നൃത്യം ചവിട്ടാൻ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. അതു മനസ്സിലാക്കിയ ഭ്രാംസ്‌കി കൂറ്റബോധത്തോടെ അവളുടെ മെലിഞ്ഞ അരക്കട്ടിൽ കൈചുറ്റി ഒരു ചുവടു മുന്നോട്ടു നീങ്ങിയപ്പോഴേക്കും സംഗ്രീതം നിലച്ചു. എറെ നാൾ മുന്പ്— വർഷങ്ങൾക്കുമുന്പ്—താൻ എറെ സ്നേഹിച്ചിരുന്ന പുരുഷന്റെ മുഖം തന്റെ മുഖത്തോടു തൊടു, തൊട്ടില്ല എന്ന മട്ടിലിരുന്നിട്ടും ഇപ്പോഴവിടെ യാതൊരു പ്രതികരണവും കാണാത്തതിൽ അവർക്കുണ്ടായ നാണക്കേടിനതിരില്ല.

“അടുത്തതു വാൾട്ട്‌സ്, വാൾട്ട്‌സ്.” മുറിയുടെ മറ്റൊരുത്തുനിന്നു വിളിച്ചു പറഞ്ഞ കൊർസുന്സ്‌കി അയാളുടെ തൊട്ടുത്തുനിന്ന് ഒരു പെൺകുട്ടിയുടെ കൈയ്ക്കു പിടിച്ചു വാൾട്ട്‌സ് നൃത്യത്തിനു തുടക്കം കുറിച്ചു.

ഇരുപത്തിമൂന്ന്

ദ്രോ സർസ്കിയും കിറ്റിയുമൊന്നിച്ചു പലതവണ
നൃത്തംചെയ്തു. എന്നിട്ട് അവർ അമമയുടെ
അടുത്തുചെന്നു. നോർഡ്യൂൺ പ്രഭിയോടു രണ്ടുവാക്കു
സംസാരിച്ചപ്പോഴേക്കും ദ്രോസർസ്കി അടുത്തു ചെന്നു
കൂട്ടിൽ എന്ന മരുബരിനും നൃത്തംചെയ്യാൻ കഷണിച്ചു.
നൃത്തത്തിനിടയ്ക്ക് അവർ വിശ്രേഷിച്ചാനും സംസാരിച്ചില്ല.
കൊർസുന്റ്സ്കിയെയും ഭാര്യയെയും 'നാല്പതു വയസ്സായ
ശ്രീശ്രൂക്കൾ' എന്നു പറഞ്ഞ് ദ്രോസർസ്കി കളിയാക്കി. ഓക്കൽ
മാത്രമാണു പരോക്ഷമായെങ്കിലും ആ സംഭാഷണം കിറ്റിയെ
സ്പർശിച്ചത്—ലെവിൻ അപ്പോഴും
മോസ്കോയിൽത്തന്നെയുണ്ടായെന്ന് അയാൾ ചോദിച്ചപ്പോൾ
ലെവിൻ തനിക്കു വളരെ പ്രിയപ്പെട്ടവനാണെന്നും ദ്രോസർസ്കി
കൂട്ടിച്ചേർത്തു. കൂട്ടിലിനു പകരം മസുർക്കെ
നൃത്തമായിരുന്നെങ്കിൽ കൂടുതൽ രസിക്കാമായിരുന്നു എന്ന്
കിറ്റിക്കു തോന്തി. മുമ്പു പലപ്പോഴുമെന്നപോലെ ഇത്തവണയും
ദ്രോസർസ്കി തന്നോടൊപ്പം മസുർക്കെ നൃത്തം ചെയ്യുമെന്ന്
അവർക്കു തീർച്ചയാണ്. വളരെ രസകരമായ ഒരുംഗവമാണത്.
കഷിണിച്ചുതളരുന്നതുവരെ അവർ നൃത്തം ചവിട്ടി.
അവസാനത്തെ റാണ്ടിലെത്തിയപ്പോഴാണ് അന്നയെ സന്ധിച്ചത്.
അന്നയുടെ മുഖത്തെ ഹർഷാമാദവും കണ്ണുകളിലെ
തിളക്കവും ആളൂദത്തിന്റെ തിരയിളക്കംകൊണ്ട് അധരങ്ങൾ
വിറയ്ക്കുന്നതും അവർ തിരിച്ചറിഞ്ഞു.

"ആരായിരിക്കാം അതിനു കാരണം?" അവർ തന്നതാൻ
ചോദിച്ചു: "എല്ലാവരുമാണോ, അതോ, ഏതെങ്കിലുമൊരു
പ്രത്യേക വ്യക്തിയോ?" അതിനിടെ കൊർസുന്റ്സ്കിയുടെ
ആധികാരികമായ ശബ്ദം ഉറക്കെ മുഴങ്ങിക്കേടു: "ഈനി
അടുത്ത റാണ്ട്, പുതിയ താളത്തിൽ."

ആർക്കുട്ടത്തിന്റെ ആരാധനയല്ല അവളെ ലഹരിപിടിപ്പിച്ചത്; ഒരു വ്യക്തിയിൽനിന്നു ലഭിക്കുന്ന ആനന്ദനിർവ്വതിയാണ്. ആ വ്യക്തി... അത് അധാർത്ഥനയാണോ?

അധാർത്ഥ അന്നയോടു സംസാരിച്ചപ്പോഴേല്ലോം അവളുടെ കണ്ണുകൾ തിളങ്ങുന്നുണ്ടായിരുന്നു. സന്തോഷാധിക്യത്താലുള്ള ഒരു മനഹാസം അവളുടെ പേരവായരങ്ങളിൽ തത്തികളിച്ചിരുന്നു. സന്തോഷത്തിന്റെതായ ഈ അടയാളങ്ങളെ അമർത്ഥിവയ്ക്കാൻ അവർ ശ്രമിച്ചിരുന്നുകൂടിലും അവളുടെ ശ്രമം ഫലിച്ചില്ല. ‘പക്ഷേ, അധാരുടെ കാര്യമോ?’ കിറ്റി അധാരുടെ നേർക്കുന്നോക്കി. അവൾ ഭയചകിത്യായി. അന്നയുടെ മുഖത്തിന്റെ പ്രതിബിംബമാണവിടെ കണ്ണത്. പൊതുവേ ശാന്തവും നിഷ്കമ്പണംവുമായ ആ മുഖഭാവത്തിനെന്തുപറ്റി? അന്നയെ നോക്കുന്നോഴേല്ലോം അവളുടെ കാല്പക്കൽവീഴാൻ വെച്ചുന്നതുപോലെ അധാർ മുഖം കുന്നിക്കുന്നു. വിധേയത്വവും ഭയവുമാണ് ആ നോട്ടത്തിൽ നിശ്ചിക്കുന്നത്. മുന്നോടിക്കലും കണ്ണിട്ടില്ലോത്തത്താണ് ആ ഭാവം.

രണ്ടുപേരും തങ്ങളുടെ പൊതുവായ സുഹൃത്തുക്കളെയും തീരെ അപ്രധാനമായ മറ്റു വിഷയങ്ങളെയുംകുറിച്ചാണു സംസാരിച്ചതെങ്കിലും കിറ്റിയെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം അവർ പറഞ്ഞ ഓരോ വാക്കും വിധിനിർണ്ണായകമാണെന്നു തോന്തി. ഇവാൻ ഇവാനിച്ചിന്റെ ഫ്രഞ്ചുഭാഷാപരിജ്ഞാനം അങ്ങേയെറ്റു പരിഹാസ്യമാണെന്നു പറയുന്നോഴും മിസ് എലറ്റ്‌സ്‌കായയ്ക്കു കുറെക്കൂടി നഘ്രാരു ഭർത്താവിനെ കിട്ടുമായിരുന്നുവെന്ന് അഭിപ്രായപ്പെടുന്നോഴും അതെല്ലാം തങ്ങൾക്കും ബാധകമാണെന്ന് കിറ്റിയും കൂടുരും ധരിച്ചു. തന്റെ ആത്മാവിനെ മാത്രമല്ല, നൃത്തവേദിയെ ആകമാനം ഒരു മുടൽമണ്ണതുപൊതിയുകയാണെന്നു കിറ്റിക്കുതോന്തി. പരിശീലനത്തിന്റെ പിന്നബലം കൊണ്ടു മാത്രമാണു തുടർന്നു നൃത്തംചെയ്യാനും ചോദ്യങ്ങൾക്കു മറുപടിപരയാനും സംസാരിക്കാനും ചിരിക്കാൻപോലും അവർക്കു സാധിച്ചത്. എക്കിലും മസൂർക്ക നൃത്തത്തിനുവേണ്ടി വലിയ മുൻഡിൽ ഇരിപ്പിടങ്ങൾ ഒരുക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ ഒരു നിമിഷനേരത്തെക്കു കിറ്റിയും മനസ്സിൽ നിരാശ കൂടിയേറി. നൃത്തം ചെയ്യാൻ തയ്യാറായിവന് അഞ്ചുപേരെ അവർ നേരത്തെ തിരസ്കരിച്ചല്ലോ. ഇപ്പോൾ ഒരു സഹനർത്ഥകനെ കിട്ടാനില്ലെന്നു പറഞ്ഞാൽ ആരും വിശ്വസിക്കുകയില്ല. നല്ല

സുവമില്ലന് അമ്മയോടു പറഞ്ഞിട്ടു വീട്ടിൽപോകാമെന്നു വിചാരിച്ചുകിലും അതിനുള്ള ദൈരുമില്ലാതെ മുറിയുടെ മുലയ്ക്കുള്ള ഒരു ചാരുക്കണ്ണരയിൽചെന്നു കിടന്നു. ലോലമായ പാവാട ഒരു മേലശകളംകണക്കേ അവളുടെ മെലിംത്ത ശരീരത്തെ ആച്ചുബന്ധം ചെയ്തു. ബാലികയുടേതുപോലുള്ള ഒരു കണക്കേ പിങ്കുനിരത്തിലുള്ള ഉടുപ്പിന്റെ തൊറികൾക്കിടയിൽ ഉദാസിനമായി സ്ഥിതി ചെയ്തു. മറ്റൊരു കെയിലെ വിശരിക്കാണ്ഡു വിളറിയ മുഖം വീശാൻ തുടങ്ങി. ഒരു പുത്രനാമിലിരുന്നു മാരിവിൽ വർണ്ണങ്ങളുള്ള ചിരകുകൾ വിടർത്തി എത്തു നിമിഷവും പറക്കാൻ വെന്നുന്ന ഒരു ചിത്രശലഭത്തപ്പോലെയായിരുന്നു അവളുടെ ഭയാനകമായ ഒരു നിരാശ അവളുടെ ഹൃദയത്തെ തെരിച്ചു.

“ഒരുപക്ഷേ, എനിക്കു തെറ്റിപ്പോയതാവാം. അങ്ങനെയൊന്നും സംഭവിക്കാനിടയില്ല, കുറച്ചുമുമ്പു കണ്ണ ദുശ്രം അവൾ വീണ്ടും സകല്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

“കിറ്റി, നിന്നെങ്കെന്തുപട്ടി? എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല.” ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ അടുത്തുവന്ന നോർഡ്യൂൺ പ്രഭ്രി ചോദിച്ചു.

കിറ്റിയുടെ കീഴ്ചുണ്ടുവിരച്ചു. അവൾ പെട്ടെന്നണിറ്റു.

“കിറ്റി, നീ മസുർക്കെ നൃത്തം ചെയ്യുന്നില്ലോ?”

“ഇല്ല, ഇല്ല.” കരച്ചിലിന്റെ സ്പർശമുള്ള ശബ്ദത്തിൽ അവൾ പറഞ്ഞു.

“ഞാൻ കേൾക്കെയാണയാൾ അവളെ മസുർക്കനൃത്തത്തിനു ക്ഷണിച്ചത്. ‘നിങ്ങൾ ഷൈർബാട്ടംകി രാജകുമാരിയോടൊത്തു നൃത്തം ചെയ്യാത്തതെന്ത്?’ എന്ന് അവൾ ചോദിക്കുകയും ചെയ്തു.” അയാളെന്നും അവളെന്നും പറഞ്ഞാൽ ആരെയാണുദ്ദേശിക്കുന്നതെന്ന് അവൾക്കു മനസ്സിലാകുമെന്നു പ്രഭ്രിക്കരിയാം.

“ഓ, ആരാധ്യാലും എനിക്കൊന്നുമില്ല” എന്നായിരുന്നു കിറ്റിയുടെ മറുപടി. അവൾ സ്നേഹിച്ചിരുന്ന ഒരാളെ തിരസ്കരിച്ചിട്ട് അധികനാളായിട്ടില്ല. മറ്റാരാളെ അവൾ വിശ്രസിച്ചു എന്നതായിരുന്നു അതിനു കാരണം. ഇപ്പോൾ ചരാചരണം അവൾക്കു മാത്രമേ അറിയു.

കൊർസുന്നർക്കിയുമൊത്തു മസുർക്കനൃത്തം ചെയ്യാമെന്നേറ്റിരുന്ന നോർഡ്യൂൺ പ്രഭ്രി തനിക്കു പകരം കിറ്റിയെ കൂട്ടിക്കൊള്ളാൻ അയാളോടു പറഞ്ഞു.

അതഭ്യറബ്ദം നൃത്തത്തിനു കിട്ടി സമ്മതിച്ചു. ഭാഗ്യവശാൽ ഒന്നും സംസാരിക്കേണ്ടി വന്നില്ല. എന്തെന്നാൽ, ഉത്തരവുകളും നിർദ്ദേശങ്ങളും നല്കുകയെന്ന തന്റെ കർത്തവ്യത്തിൽ വ്യാപുതനായി ഓട്ടിനടക്കുകയായിരുന്നു കൊർസുന്സ്‌കി. ഭ്രാംസ്‌കിയും അന്നയും അവളുടെ ഏതാണ്ട് എതിർവശരത്താണിരുന്നത്. അവരെ അക്കലെനിന്നും നൃത്തം ചെയ്യാൻ സന്ധിച്ചപ്പോൾ അടുത്തുനിന്നും അവൾ കണ്ണു. കുടുതൽ കാണുന്നോരും ദുരന്തം സംഭവിച്ചുകഴിത്തെന്ന് അവൾ മനസ്സിലാക്കി. തിരക്കേരിയ നൃത്തശാലയിൽ തങ്ങൾ രണ്ടുപേരും മാത്രമാണുള്ളതെന്ന മട്ടിലാണവരുടെ പെരുമാറ്റം. പൊതുവേ ദ്രശ്യചിത്രത്തായി കാണപ്പെടാറുള്ള ഭ്രാംസ്‌കിയുടെ മുഖത്തെ ഇപ്പോഴത്തെ പരിഭ്രാന്തി അവളെ അതകുതപ്പെടുത്തി. ബുദ്ധിമാനായ ഒരു നായയ്ക്കു കുറഞ്ഞാധികാരാദ്ദേശം അങ്ങനെയാണ് അവളുടെ അവസ്ഥ.

അന്ന ചിരിച്ചു. ആ ചിരി അയാളിലേക്കു പകർന്നു. അവൾ ചിന്താമന്ത്രാധികാരിയി. അയാൾ ഗൗരവഭാവം പുണ്ഡു. ഏതോ പ്രക്രത്യാതീതശക്തിയുടെ പ്രേരണയാലെന്നപോലെ കിട്ടിയുടെ നോട്ടം അന്നയുടെ മുഖത്തുപതിഞ്ഞു. ലളിതമായ കരുത്ത് ഉട്ടപ്പിൽ അവളുടെ രൂപം അത്യാകർഷകമായിരുന്നു. വളയണിഞ്ഞ കൈകളും വടിവൊത്ത കഴുതൽിലെ മുത്തുമാലയും കെട്ടിഞ്ഞു കിടന്ന ചുരുണ്ട മുടിയും കൊച്ചു പാദങ്ങളുടെയും കൈകളുടെയും മനോഹരമായ ചലനങ്ങളും സുന്ദരവും ഉള്ളജ്ജസ്യലവുമായ മുഖവും എല്ലാം ഹ്യൂമൻഹാരിയാണ്. ഭയാനകവും കൂരവുമാണ് ആ സ്വന്ദര്ഘം.

കിട്ടിക്ക് അവളോടു കുടുതൽ ആരാധന തോന്തി. തമ്മുലം അവൾ കുടുതൽ ദ്രശ്യമിക്കുകയും ചെയ്തു. താങ്ങാനാവാത്തൊരു വ്യമയുടെ ഭാരം അവളുടെ മുഖത്തു കാണാമായിരുന്നു.

നൃത്തത്തിനിടയ്ക്ക് ഭ്രാംസ്‌കി അവളുടെ പുരത്തുചെന്നിടിച്ചു ഒറ്റനോട്ടത്തിൽ അയാൾ അവളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞില്ല. അവൾ അത്രമേൽ മാറിപ്പോയിരുന്നു.

“നല്ല രസമുള്ളതാണിന്നതെന്ന് പരിപാടി.” എന്തെങ്കിലും പറയാൻ വേണ്ടിയെന്നാണ് അയാൾ പറത്തു.

“ശരിയാണ്.” അവൾ അതിനോടു യോജിച്ചു.

മസുർക്കയുടെ മധ്യത്തിൽ, കൊർസുന്റസ്കി കണ്ടുപിടിച്ച സകീർണ്ണമായൊരു ചുവടുവയ്പിനിടയ്ക്ക്, അന്ന മുറിയുടെ മധ്യത്തിൽ ചെന്ന് രണ്ടു പുരുഷമാരെയും രണ്ടു സ്ത്രീകളെയും തന്നോടൊപ്പം ചേരാൻ ക്ഷണിച്ചു. അതിലെബാന്ന് കിറ്റിയായിരുന്നു. കിറ്റി ഭീതിയോടെ അവളെ തുറിച്ചുനോക്കി. അന്ന കണ്ണുകൾ പാതിയടച്ച്, കിറ്റിയെ നോക്കിച്ചിരിച്ച് അവളുടെ കൈ പിടിച്ചുമർത്തി. പക്ഷേ, കിറ്റിയുടെ മുഖത്ത് അതഭൂതവും നിരാശയുമാണെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾ അന്ന പുറംതിരിത്തു മറ്റൊരു സ്ത്രീയോടു സന്നേഹപൂർവ്വം സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“അതേ, വിചിത്രവും പെപശാച്ചികവുമായൊരു വശികരണശക്തി അവർക്കുണ്ട്.” കിറ്റി വിചാരിച്ചു.

ആതിമേയൻ നിർബന്ധിച്ചകിലും അന്ന അത്താഴത്തിനു നില്ക്കുന്നില്ലെന്നു പറഞ്ഞു.

“വരു, അന്നാ അർക്കണ്ണേയേവന്.” അവളുടെ കൈപിടിച്ചു സ്വന്തം കക്ഷത്തിൽവച്ച് മെല്ല മുന്നോട്ടു നീങ്ങുന്നതിനിടയിൽ കൊർസുന്റസ്കി പറഞ്ഞു: “ഒരു പുതിയ നൃത്തരൂപം നമുക്കൊന്നു പരീക്ഷിക്കാം.”

“ഇല്ല. കഴിഞ്ഞ ശ്രീതകാലം മുഴുവനും നൃത്തം ചെയ്തതിനെക്കാൾ കൂടുതൽ ഇന്നേ ദിവസം ചെയ്തു. ഈനി വയു.” അടുത്തുനിന്ന് ഭ്രവാൺസ്കിയെ നോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അന്ന പറഞ്ഞു. “യാത്രയ്ക്കു മുമ്പ് അല്പപമൊന്നു വിശ്രമിക്കണം.”

“അപ്പോൾ, നാളെത്തന്നെ പോവുകയാണല്ലോ?” ഭ്രവാൺസ്കി ചോദിച്ചു.

“എന്നാണുദ്ദേശിക്കുന്നത്” അങ്ങനെ ചോദിക്കാൻ ദയവുപ്പെട്ടതിലുള്ള അതഭൂതത്തേതാടയാണവർ പറഞ്ഞത്. എക്കിലും അവളുടെ കണ്ണുകളിലെ തിളക്കവും പുണ്ണിരിയുടെ പ്രകാശവും അയാളെ ഹാഡാകർഷിച്ചു.

അത്താഴത്തിനു നില്ക്കാതെ അന്ന പോയി.

ഇരുപത്തി നാല്

'അതേ, അറപ്പും വെറുപ്പുമുളവാക്കുന്ന ഏതോ ചിലത് എന്നിലുണ്ടായിരിക്കണം.' ഷശർബാക്സ്കി ഭവനത്തിൽനിന്നു സഹോദരന്റെ താമസസ്ഥലത്തെക്കു നടക്കുന്നോൾ ലെവിൻ വിചാരിച്ചു: 'മറ്റൊളംവരുമായി ഒത്തുപോകാൻ എനിക്കു കഴിയുന്നില്ല. അഹങ്കാരംകാണാണെന്ന് അവർ പറയുന്നു. ഈ, എനിക്കു തെല്ലും അഹങ്കാരമില്ല. ഉണ്ടായിരുന്നേങ്കിൽ ഞാനി നിലയിലാകുമായിരുന്നില്ല.' അനു വെകുന്നേരത്തെ തന്റെ അവസ്ഥയെ അയാൾ ഭ്രാംബിന്സ്കിയുടേതുമായി താരതമ്യം ചെയ്തു: 'സന്തുഷ്ടനും ദയാലുവും ബുദ്ധിമാനും ശാന്തശീലനുമായ അയാൾക്കു തന്റെതുപോലുള്ള മുരിതാനുഭവങ്ങൾ ഓരിക്കലും ഉണ്ടാവുകയില്ല. അതേ, അവർ അയാളെത്തന്നെന്നയാണു സ്വീകരിക്കേണ്ടത്.' അതിൽ പരാതിപരയാൻ എനിക്കവകാശമില്ല. തെറ്റ് എന്നെന്ന് ഭാഗത്താണ്. എന്ന അവർ ജീവിതപങ്കാളിയാക്കുമെന്നു കരുതാൻ എനിക്കെന്തെങ്കികാരമാണുള്ളത്? ഞാനാരാണ്, അല്ലെങ്കിൽ, എന്താണ്? ആർക്കും വേണ്ടാത്ത, ആർക്കും പ്രയോജനമീല്ലാത്ത ഒരു മനുഷ്യൻ.' അപ്പോഴയാൾ തന്റെ സഹോദരൻ നിക്കൊളാസിനെ ഓർമിച്ചു. ആ ഓർമ അയാളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. 'ഈ ഭൂമിയിലുള്ള സകലതും തിനു നിരഞ്ഞതും ഭയാനകവുമാണെന്ന നിക്കൊളാസിന്റെ അഭിപ്രായം ശരിയല്ലോ? അയാളെക്കുറിച്ചുള്ള നെങ്ങളുടെ വിലയിരുത്തൽ നീതിപൂർവ്വമാണോ?' കുടിച്ചു പുസായി കീറിപ്പറിത്തെ കോട്ടുധരിച്ചു നടന്ന നിക്കൊളാസിനെ കണ്ണ പ്രോക്രോഫിയുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ അയാളാരു വൃത്തിക്കെട്ടുവന്നാണ്. പക്ഷെ, മറ്റാരു കോൺഡിലുടെയാണു ഞാനെന്നെന്ന് സഹോദരനെ കാണുന്നത്. എനിക്ക് ആ മനുഷ്യൻ്റെ ആത്മാവിനെ അറിയാം. നെങ്ങൾ തമ്മിൽ സാദ്ധ്യമുണ്ടെന്നും അറിയാം. എനിട്ടും

അയാളെ പോയി കാണുന്നതിനു പകരം താൻ പുരത്തുനിന്ന്
ഉണ്ടുകഴിച്ചിട്ട് ഇങ്ങോടുപോന്നു.’

ലെവിൻ ഒരു വിളക്കുതുണിനടുത്തു ചെന്നു തന്റെ ഡയറി
തുറന്നു സഹോദരന്റെ മേൽവിലാസം നോക്കിയിട്ട് ഒരു ശ്ലീഡിംഗ്
വാടകയ്ക്കെടുത്തു. തെന്നുവണ്ണിയിലെ ദീർഘമായ
യാത്രയ്ക്കിടയിൽ, നിക്കൊളാസിന്റെ ജീവിതത്തെക്കുറിച്ചു
തനിക്കരിയാവുന്ന കാര്യങ്ങളെല്ലാം ഓർമ്മിച്ചു.
യുണിവേഴ്സിറ്റിയിൽ പരിക്കുന്നേപാഴും അതുകഴിത്ത്
ഒരുവർഷത്തോളവും തന്റെ സഹോദരൻ സഹപാർക്കളുടെ
പരിഹാസം വകവയ്ക്കാതെ സന്ധാസതുല്യമായ ജീവിതം
നയിച്ചതും മതചടങ്ങുകളനുഷ്ഠിച്ചു പ്രാർത്ഥനയിലും
ഉപവാസത്തിലും മുഴുകി ജീവിതസുവഞ്ചൾ, പ്രത്യേകിച്ചു
സ്ക്രീസാമീപ്യം വെടിത്തു ജീവിച്ചതും പീനീടു പെടുന്നു
നിയന്ത്രണങ്ങളുമുപേക്ഷിച്ചു വ്യത്തികെടു കൂടുകെട്ടിലക്കപ്പെട്ട്
അസാമാർഗ്ഗികമായൊരു ജീവിതചര്യയ്ക്കു തുടക്കം കുറിച്ചതും
ഓർത്തു. ഓരിക്കൽ ആ സഹോദരൻ നാട്ടിന്പുരത്തുനിന്നൊരു
കൂട്ടിയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു പറിപ്പിച്ചു. ഒരു ദിവസം ദേശ്യപ്പെട്ട്
അവനെ ക്രൂരമായി മർദ്ദിച്ചതിന്റെപേരിൽ
കീമിന്തക്കേസുണ്ടായി. ഒരു തവണ ചുതുകളിയിൽ തോറ്റ്, കടം
പറഞ്ഞ്, വഞ്ചനക്കുറ്റത്തിനു കോടതികയറി (അന്നു മറ്റാരു
സഹോദരൻ സെർജിയസ് ആണു പണം കൊടുത്തു
സഹായിച്ചത്). മറ്റാരിക്കൽ സമാധാനലംഘനത്തിന് ഒരു രാത്രി
പോലീസ് ലോകപ്പീൽ കഴിയേണ്ടിവന്നു. അമ്മയുടെ സ്വത്തിൽ
തന്റെ വിഹിതം നല്കിയില്ലെന്നാരോപിച്ച്, സഹോദരൻ
സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചിന്നതിരെ കേസുകൊടുത്തു.
അവസാനമായി, പടിഞ്ഞാറൻ പ്രവിശ്യകളിലൊനിൽ ഒരു
സർക്കാർജോലി കിട്ടിയപ്പോൾ ഒരു ജനപ്രതിനിധിയെ മർദ്ദിച്ചു
കുറ്റത്തിന് അറിയ്ക്കു ചെയ്യപ്പെട്ടു... എല്ലാം തീരെ മേച്ചമായ
സംഭവങ്ങൾതന്നെയാണ്. പക്ഷേ, നിക്കൊളാസിനെ
പരിചയമില്ലാത്ത, അയാളുടെ കമ പുർണ്ണമായും
അറിഞ്ഞുകൂടാതെ, ഓരാൾക്കു തോന്നാവുന്നതുപോലെ അതെ
മേച്ചമാണവയെന്ന് നിക്കൊളാസിന് അഭിപ്രായമില്ല.

നിക്കൊളാസ് നോയന്പും പ്രാർത്ഥനയും
പള്ളിയിൽപ്പോക്കുമായി കഴിഞ്ഞിരുന്ന കാലത്തു സ്വന്തം
ബുദ്ധിലഭങ്ങൾ നിയന്ത്രിക്കാൻ മതത്തിന്റെ സഹായം
തെടിയിരുന്നപ്പോൾ ആരും അയാളോടു സഹാനുഭൂതി

കാട്ടിയില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, താനുശ്രപ്പിച്ച എല്ലാവരും അയാളെ പരിഹസിക്കുകയാണു ചെയ്തതെന്നും ലെവിൻ ഓർമിച്ചു. നോഹ്*യെന്നും പുച്ചസന്ധാസിയെന്നും വിളിച്ചുകളിയാക്കി. പിന്നീട് അന്നിയന്ത്രിതമായ ജീവിതം നയിക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോഴാക്കട്ട, എല്ലാവരും അരപ്പോടെയും ഭയപ്പട്ടം അകന്നുമാറുകയും ചെയ്തു.

ദുർനടപ്പുകാരനാണ് നികെക്കാളാസൈക്കിലും ആത്മാവിന്റെ അടിത്തട്ടിൽ അയാളും അയാളെ വെറുക്കുന്നവരും തമിൽ കാര്യമായ വ്യത്യാസമൊന്നുമില്ലെന്നാണ് ലെവിനു തോന്തിയിട്ടുള്ളത്. ജനനായുള്ള മുൻകോപത്തിനും വികലമായ മാനസികാവസ്ഥയ്ക്കും അയാളെ കുറ്റം പരഞ്ഞിട്ടു കാര്യമില്ല. തെറ്റു ചെയ്യരുതെന്നാഗ്രഹിക്കുന്ന വ്യക്തിയാണേദ്ദേഹം. 'ജ്യേഷ്ഠനോടു താനെല്ലാം തുറന്നു പറയും. അദ്ദേഹത്തെക്കാണ്ടു മനസ്സുതുറപ്പിക്കും. ജ്യേഷ്ഠനോടെനിക്കു സ്വന്നഹമുണ്ടെന്നും അതുകൊണ്ടുതന്ന അദ്ദേഹത്തെ മനസ്സിലാക്കാനെന്നിക്കു സാധിക്കുമെന്നും താൻ ബോധ്യപ്പെടുത്തും.' നികെക്കാളാസ് താമസിച്ചിരുന്ന ഹോട്ടലിന്റെ മേൽവിലാസം നോക്കി അങ്ങോട്ടുപോകുന്ന വഴി ലെവിൻ മനസ്സിൽ കരുതി.

'മുകളിലത്തെ നില. രൂം നമ്പർ 12, 13' ലെവിന്റെ ചോദ്യത്തിനു മറുപടിയായി ഹോട്ടൽ ജോലിക്കാരൻ പറഞ്ഞു.

"അദ്ദേഹം മുറിയിലുണ്ടോ?"

"ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു."

12-ാം നമ്പർ മുറിയുടെ വാതിൽ തുറന്നുകിടന്നു. അകത്തുനിന്നു വില കുറഞ്ഞ പുകയിലയുടെ ശന്യം. ഒപ്പരിചിതന്റെ ശബ്ദം ലെവിൻ കേട്ടു. ഒരു ചുമ കേടപ്പോൾ ജ്യേഷ്ഠൻ മുറിയിലുണ്ടെന്നു മനസ്സിലായി.

ലെവിൻ വാതിൽക്കടന്നു ചെന്നപ്പോൾ അപരിചിതൻ പറയുന്നതുകേട്ടു: "എത്രമാത്രം ബുദ്ധിപൂർവ്വമായും യുക്തിസഹമായും നടത്താൻ കഴിയുന്നു എന്നതിനെ ആശയിച്ചാണ് അതിന്റെ വിജയം."

കോൺസൾറ്റന്റ് ലെവിൻ മുറിക്കുതെക്കത്തി നോക്കി. ഒരു സ്കീനിന്പുറത്തിരിക്കുന്ന ചെറുപ്പക്കാരനാണു നേരത്തെ സംസാരിച്ചത്. ധാരാളം തലമുടിയുള്ള, തൊഴിലാളിയുടെ കുപ്പായം ധരിച്ച മനുഷ്യൻ, കോളറും കഫുമില്ലാത്ത** കമ്പിളിയുടുപ്പിട്ട, മുവത്തു വസുരിത്തശസ്യുള്ള ഒരു യുവതി

സോപയിലിരിപ്പുണ്ട്. സഹോദരനെ അവിടെ കണ്ടില്ല. ഇതുപോലുള്ളവരുടെ കൂടുതലിലാണ് നികെകാളാസ് താമസിക്കുന്നതെന്നൊർത്തപ്പോൾ ലെവിനു ദുഃഖത്തോന്തി. ലെവിനെ ആരും ശദ്ധിച്ചീല്ല. തൊഴിലാളിയുടെ വേഷം ധരിച്ചയാൾ എത്രൊ വ്യവസായസംരംഭത്തക്കുറിച്ചാണു സംസാരിച്ചത്.

“ഓ, ഈ പണക്കാരെല്ലാം പോയി തുലയട്ട്.” ഒന്നു ചുമച്ചിട്ട് അയാളുടെ സഹോദരൻ പറഞ്ഞു: “മാംശാ, അതതാഴ്ത്തിനെന്തെങ്കിലും വേണും. വീഞ്ഞതു മിച്ചമുണ്ടക്കിൽ കൊണ്ടുവരു. ഈല്ലക്കിൽ വാങ്ങുണം.”

ആ സ്ത്രീ എഴുന്നേറ്റ് സ്കീനിനു പുറത്തുവന്നു. ലെവിനെ കണ്ടപ്പോൾ അവർ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു, “നികെകാളാസ് ഡിമിടിച്ചു, ഇവിടെയൊരാൾവന്നു നിലക്കുന്നു.”

“തനിക്കാരെയാണു കാണേണ്ടത്?” നികെകാളാസ് കോപത്തേടാട ചോദിച്ചു.

“ഈതു എന്നാണ്.” വിളക്കിന്റെ വെളിച്ചത്തിലേക്കു നീങ്ങേന്നിന്ന് ലെവിന് പറഞ്ഞു.

“ഞാനെന്നുവച്ചാൽ?” നികെകാളാസ് കൂടുതൽ ക്രൂഡനായി, നികെകാളാസ് എഴുന്നേലക്കുന്നതിന്റെയും മാർഗതടസ്സമുണ്ടാക്കിയ എന്തിനെന്തെയോ തട്ടിനിക്കുന്നതിന്റെയും ശബ്ദങ്കെട്ടു. സ്വന്തം സഹോദരന്റെ പരിചിതമെങ്കിലും അന്യമായ, രോഗാതുരമെങ്കിലും വലിപ്പമേറിയ, മെലിഞ്ഞ ശരീരം, തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളിലെ ഭയന് നോട്ടവുമായി വാതിൽക്കൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. മുന്നുവർഷംമുമ്പു കണ്ടതിനേക്കാൾ മെലിഞ്ഞതിട്ടുണ്ട്. ഇന്തകം കുറഞ്ഞ കോട്ട് ധരിച്ചിരിക്കുന്നു. കൈകളിലെ വലിയ എല്ലുകൾ മുഴച്ചുകാണാം. തലമുടി കൊഴിഞ്ഞു തുടങ്ങിയെങ്കിലും കൊന്പൻമീശയ്ക്കു മാറ്റമില്ല. എന്നതെത്തയുംപോലെ പാവത്താന്റെ നോട്ടത്തേടാട ആഗത്തനെ വിക്ഷിച്ചിട്ട്, സഹോദരനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞതിൽ സന്തോഷിച്ചു, അയാൾ പെട്ടുന്നു പറഞ്ഞു: “ഓ, കോറ്റുയോ?”

അടുത്തനിമിഷം അയാൾ കഴുത്തുവെട്ടിച്ചു. കുരവും വിലക്ഷണവുമായ ഒരു ഭാവം മുവത്തു തെളിഞ്ഞു.

“എന്നിക്കു നീങ്ങെളെ അറിഞ്ഞുകൂടെന്നും അറിയാനാഗ്രഹമില്ലെന്നും നിന്നക്കും സെർജിയൻ ഇവാനിച്ചിനും തൊന്തുഫുതിയിരുന്നല്ലോ. എന്താണിത്? നിന്നക്കെന്തുവേണും?”

ഇങ്ങനെയൊരു നികെലാളാസിനെയല്ല ലെവിൻ പ്രതീക്ഷിച്ചത്. ആരോടും ഇണങ്ങാത്ത പഴയ സ്വഭാവത്തിനു മാറ്റം വന്നിട്ടുണ്ടാകുമെന്നു കരുതി. എന്നാലിപ്പോൾ, ആ ഭാവവും അംഗവിക്ഷപവും കണ്ടപ്പോൾ, അതെല്ലാം വീണ്ടും ഓർമയിൽ തെളിഞ്ഞു.

“എനിക്കു പ്രത്യേകിച്ചൊന്നും ആവശ്യമില്ല. ചേടൻ ഒന്നു കാണാൻ മാത്രമാണു വന്നത്.” ലെവിൻ സൗമ്യമായി പറഞ്ഞു.

സഹോദരൻ്റെ സൗമ്യഭാവം നികെലാളാസിനെ ശാന്തനാക്കി. അയാളുടെ അധരങ്ങൾ വിരച്ചു.

“ഓഹോ, അതേതയുള്ളോ?” അയാൾ പറഞ്ഞു: “ശരി, അകത്തുവാ, ഇവിടെയിരിക്കുന്നും അതതാഴും കഴിക്കുന്നോ? മാംഡാ, മുന്നുപേരുകൾ അതതാഴും വിളുവണം. ഒ, നില്ല് ഇതാരെന്നു നിനക്കിരിയാമോ?” തൊഴിലാളിയുടെ കുപ്പായം ധരിച്ചയാളു ചുണ്ടിയാണു ചോദിച്ചത്. “ഈതു മിന്റുർ ക്രിറ്റ്സ്കി. താൻ കീവിൽ^{*} താമസിച്ചിരുന്നപ്പോൾ മുതൽ തെങ്ങൾ സുഹൃത്തുകളായിരുന്നു. നല്ല കഴിവുള്ള മനുഷ്യൻ. പിന്നെ ഇയാളും തെമ്മാടിയല്ലാത്തതുകൊണ്ടു പോലീസിന്റെ നോട്ടപ്പുള്ളിയാണ്.”

അയാൾ ഓരോരുത്തരെയും മാറിമാറി നോക്കി. വാതിൽക്കൽനിന്ന് സ്ത്രീ പുറത്തെതക്കിരഞ്ഞാൻ തുടങ്ങുന്നതുകണ്ടു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: “നില്ല്, പോകാൻ വരെടു.” വീണ്ടും ഒരിക്കൽക്കൂടി ചുറ്റും കണ്ണാടിച്ചിട്ട് അയാൾ ക്രിറ്റ്സ്കിയെക്കുറിച്ചുള്ള വിവരണം തുടർന്നു. പാവപ്പെട്ട വിദ്യാർത്ഥികളെ സഹായിക്കാനും സംഭവ്യോസ്കൂളുകൾക്കും വേണ്ടി ഒരു സൊസൈറ്റിയുണ്ടാക്കിയതിന്റെ പേരിൽ യുണിവേഴ്സിറ്റിയിൽനിന്നു പുരത്താക്കി പിന്നീട് ഒരു പ്രേമി സ്കൂളിൽ അധ്യാപകനായിരുന്നെന്നും അവിടെനിന്നും പുരന്തള്ളപ്പെട്ടുവെന്നും കള്ളക്കേസുകൾ ചുമതൽ വിചാരണചെയ്യപ്പെടുന്നും പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങൾ കീവ് യുണിവേഴ്സിറ്റിയിലുണ്ടായിരുന്നോ?” തുടർന്നുണ്ടായ അസുഖകരമായ നില്ക്കബ്ദതയ്ക്ക് അറുതി വരുത്താനുദ്ദേശിച്ച്, ലെവിൻ ക്രിറ്റ്സ്കിയോടു ചോദിച്ചു.

“ഉർ, കീവിലുണ്ടായിരുന്നു.” ദേശ്യത്തോടെയായിരുന്നു ക്രിറ്റ്സ്കിയുടെ മറുപടി.

“പിന്നെ, ഈ സ്ത്രീ, ഇവളെന്തെ ജീവിതസ്വിയാണ്.” അവളെ ചുണ്ടി നികെലാളാസ് പറഞ്ഞു: “മേരി നികെലാലാവ്. ഒരു

വീടിൽനിന്നു താൻ വിളിച്ചിറക്കിക്കാണ്ടു പോന്നതാണ്.”
 അയാൾ വീണ്ടും കഴുത്തുവെട്ടിച്ചു: “എക്കിലും താനിവളെ
 സ്നേഹിക്കുകയും ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.” എന്നിട്ടു
 ശബ്ദമുയർത്തി പരഞ്ഞു: “എന്ന
 അറിയണമെന്നാഗഹിക്കുന്നവർ ഇവളെ സ്നേഹിക്കുകയും
 ബഹുമാനിക്കുകയും വേണം. ഇവളെനിക്കു
 ഭാര്യയെപ്പാലെയാണ്. അതുപോലെതന്നെ. അതുകൊണ്ട്
 ഇവളോടങ്ങന്നെന്നയാണു പെരുമാറേണ്ടതെന്ന് ഇപ്പോൾ
 മനസ്സിലായില്ലോ. അതു കുറച്ചിലാണെന്നു തോന്നുനേങ്കിൽ,
 ഇതാ പുരത്തെക്കുള്ള വാതിൽ തുറന്നുകിടപ്പുണ്ട്.”

വീണ്ടും അയാൾ ചോദ്യരൂപത്തിൽ ചുറ്റുപാടും നോക്കി.
 “എനിക്കെന്തു കുറച്ചിൽ? എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല.”
 “ശരി മാഷാ, മുന്നുപേര്‌ക്ക് അതതാഴ്ത്തിനു പറയു.
 വോധ്യകയും വീണ്ടും വേണം... നില്ല്, അല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട...
 പോയ്ക്കോ.”

* ഫോർഡോയിയുടെ മുത്തസഹാദരൻ ഡിമിത്രി (1827-'56), യുണിവേഴ്സിറ്റിയിൽ ഒരു
 സാത്രികനായി ജീവിച്ചിരുന്ന കാലത്ത് 'നോഹ'യെന്നു വിളിച്ചു കളിയാക്കിരുന്നതായി
 'A Confession എന്ന കൃതിയുടെ ആദ്യ അധ്യായത്തിൽ ഫോർഡോയായ് പരഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

** അക്കാദാലത്ത് ഉന്നതകുലജാതരായ സ്ത്രീകൾ കഴുത്തിൽ വെള്ള കോളറും
 കൈയ്ക്കിൽ വെള്ള പട്ടയും ധരിച്ചിരുന്നു.

* ഉക്കയ്ക്കിന്നും ഇപ്പോഴത്തെ തലസ്ഥാനമായ ഒരുപേരുകേട്ട നഗരം

ഇരുപത്തിയഞ്ച്

“ഞാൻ പറഞ്ഞത്തു നിനക്കു ബോധ്യമായോ?” പുരികംചുളിച്ചു വളരെ പണിപ്പേട്ട്, നികൈക്കാളാസ് ചോദിച്ചു.

എന്തു പറയണമെന്നോ, എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നോ തീരുമാനിക്കാനാവാതെ അയാൾ കുഴങ്ങി.

“നീയിതു കണ്ണോ? മുറിയുടെ മുലയ്ക്ക് ഒരു ചട്ടുകൊണ്ടു കെട്ടിവച്ചിരുന്ന ഒരുപിടി കമ്പിത്തുണ്ടുകൾ അയാൾ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു: “ഇന്തു കണ്ണോ? തെങ്ങൾ ആരംഭിക്കാൻ പോകുന്ന ഒരു പുതിയ വ്യവസായത്തിന്റെ തുടക്കമാണ്. ഉത്പാദകരുടേതായ ഒരു സംരംഭം.”

ലെവിൻ അതു ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. സഹോദരന്റെ മുവത്തുനിന്നു കണ്ണടുക്കാനാവാതെയിരുന്ന അയാൾക്ക് ആ മനുഷ്യനോടു സഹതാപം തോന്തി. ആത്മനിന്ത്യിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാനുള്ള ഒരു പിടിവള്ളിയാണ് ആ വ്യവസായസംരംഭമെന്ന് ലെവിനു വ്യക്തമായി.

നികൈക്കാളാസ് പറഞ്ഞതു: “മുതലാളിത്തം തൊഴിലാളികളെ അടിച്ചുമർത്തുകയാണു ചെയ്യുന്നതെന്നു നിനക്കരിയാമല്ലോ. അധ്യാനഭാരം മുഴുവനും നമ്മുടെ തൊഴിലാളികളും കർഷകരുമാണു ചുമക്കുന്നത്. പക്ഷേ, പരിതാപകരമാണ് അവരുടെ അവസ്ഥ. പണിയെടുക്കുന്നതിൽനിന്നുള്ള വരുമാനംകൊണ്ടു ജീവിതനിലവാരം മെച്ചപ്പെടുത്താനോ അല്ലപോലെ വിശ്രമിക്കാനോ വിദ്യാഭ്യാസം നേടാനോ അവർക്കു സാധിക്കുന്നില്ല. മിച്ചമുല്യം മുഴുവനും മുതലാളിമാർ തട്ടിയെടുക്കുന്നു. തൊഴിലാളികൾ കൂടുതൽ പണിയെടുക്കുന്നതായും കച്ചവടക്കാരും ഭൂവൃദ്ധമകളും കൂടുതൽ പണക്കാരായി മാറുന്നു. തൊഴിലാളികൾക്ക് എന്നെന്നും കഷ്ടപ്പാടുതന്നു. ഈ സംവിധാനത്തിനു മാറ്റംവരണം, ” സഹോദരന്റെ മുവത്തു സുക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞവസാനിപ്പിച്ചു.

“തീർച്ചയായും.” അവേശംകാണ്ഡു തുടുത്ത മുവവുമായിനിന് ജ്യേഷ്ഠൻ ലെവിൻ പിന്താങ്ങി.

“അതുകൊണ്ഡു തെങ്ങൾ പുട്ടുണ്ടാക്കുന്നവരുടെ ഒരു സംഘടനയ്ക്കു രൂപംനല്കുകയാണ്. ഈവിടെ ഉത്പാദനവും ലാഭവും സർവോപരി ഉത്പാദനോപകരണങ്ങളും പുർണ്ണമായും പൊതുവുടമയിലായിരിക്കും.”

“എവിടെയാണു വ്യവസായം തുടങ്ങുന്നത്?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“കസാൻ പ്രവിശ്യയിലെ വോസ്റ്റിമാ ഗ്രാമത്തിൽ.”

“എതുകൊണ്ഡാണു ഗ്രാമത്തിലാക്കിയത്? പട്ടണത്തിലും പലതും ചെയ്യാനുണ്ടാണ് എനിക്കു തോന്നുന്നത്.”

“ഗ്രാമങ്ങളിലെ കർഷകർ അന്നും ഇന്നും അടിമകളാണ്. അതുകൊണ്ടാണ് അടിമത്തത്തിൽനിന്നും അവരെ മോചിപ്പിക്കാൻ അത്രക്കുറിയിലും ശമിക്കുന്നോൾ നിനക്കും സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചിനുമൊന്നും ഇഷ്ടപ്പെടാത്തത്.” ലെവിന്റെ തടസ്സവാദം കേടു ശുണ്ടിപ്പിടിച്ച നികുലാസ് പറഞ്ഞു. വൃത്തിയും വെടിപ്പുമില്ലാത്ത ആ മുൻഡിയെ നോക്കി ലെവിൻ നെടുവിർപ്പു. ആ നെടുവിൽപ്പ് നികുലാസിനെ കുടുതൽ ശുണ്ടിപ്പിടിപ്പിച്ചു.

“നിന്റെയും സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചിന്റെയുമൊക്കെ മനോഭാവം അഭിജാതവർഗത്തിന്റെതാണെന്ന് എനിക്കരിയാം. നിലവിലുള്ള തിനുകളെ സാധുകരിക്കാൻ തന്നാലാവുന്നതെല്ലാം അയാൾ ചെയ്യും.”

“ഈപ്പോൾ സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചിനെക്കുറിച്ചു പറയുന്നതെന്തിന്?” ലെവിൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ഡു ചോദിച്ചു.

“സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചോ? പറയാം.” ആ പേരുച്ചരിച്ചപ്പോൾ നികുലാസ് അടുപ്പിച്ചു. “ഈതുതനെന്നയാണു കാരണം. അതെല്ലാം പറത്തിട്ടു ഹലം?... ഒന്നുമാത്രം പറയാം... നീയെന്തിനിവിടെ വന്നു? നിനക്ക് ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന കാര്യമല്ല. അതുകൊണ്ഡു നീ നിന്റെ പാടിനുപോ. ദൈവത്തെയോർത്തു വേഗം സ്ഥലംവിട്ടോ.” ക്രൈസ്തവത്തിനെന്നുണ്ട് അയാൾ ആക്രോശിച്ചു: “പൊയ്ക്കൊ, പൊയ്ക്കൊ!”

“എനിക്കിലിതിനോടൊരു വിരോധവുമില്ല.” നെവിൻ വിനിതനായി പറഞ്ഞു: “താൻ തർക്കിക്കുന്നുമില്ല.”

ആ സമയത്തു മേരി നികുലാസിനു മടങ്ങിവന്നു. നികുലാസ് അവരെ കോപത്തോടെ നോക്കി. അവൾ

യൃതിയിൽ അടുത്തുചെന്ന് എന്തോ മന്തിച്ചു.

“എനിക്കു നല്ല സുവമില്ല. അതുകാണ്ടാണു പെട്ടെന്നു ദേശ്യവന്നത് നിക്കൊളാസ് ശാന്തനായി പറത്തു: “സൗർജ്ജിയൻ ഇവാനിച്ചിനെയും അയാളുടെ ലേവനത്തയും കുറിച്ചു നീ പറത്തു. വെറും ചവർ! തിക്കത്ത വിഡ്യശിത്തം! ആത്മവഞ്ചം! നീതിബോധമില്ലാത്തയാൾ നീതിയെക്കുറിച്ചെന്തഴുതാൻ!”

“താൻ ആ ലേവനം വായിച്ചോ?” മേശപ്പുറത്തു കുന്നാരം കുട്ടിയിരുന്ന സിഗരു കുറികൾ തുത്തുമാറ്റി ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചുകൊണ്ട് നിക്കൊളാസ്, ക്രിറ്റ്സ്കിയോടു ചോദിച്ചു.

“താൻ വായിച്ചില്ല.” സംഭാഷണത്തിൽ പങ്കുചേരാൻ താൽപര്യമില്ലെന്നു സുചിപ്പിച്ച് ഒരും മയമില്ലാത്തമട്ടിൽ ക്രിറ്റ്സ്കി പറത്തു.

“എന്തുകൊണ്ടു വായിച്ചില്ല?” നിക്കൊളാസ് ശുണ്ടിയെടുത്തു.

“വെറുതെ സമയം നഷ്ടപ്പെടുത്തേണ്ടെന്നു തോന്തിയതുകൊണ്ട്.”

“താനെന്താണു പറയുന്നത്?” നഷ്ടമാണെന്നു വായിക്കാതെയെങ്ങനെയറിയും? ആ ലേവനം പലർക്കും മനസ്സിലാവില്ല. വിഷയം അല്പം കട്ടിയാണ്. താന്തിനെ മറ്റാരു രീതിയിലാണു കാണുന്നത്. ലേവകൾ മനസ്സിലിരിപ്പ് എനിക്കരിയാം. അതുകൊണ്ട് അതിലെ പോരായ്മകളും അറിയാം.”

ആരും ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ക്രിറ്റ്സ്കി എഴുന്നേറ്റു തൊപ്പി കൈയ്ക്കിലെടുത്തു.

“തനിക്ക് അതതാഴും വേണ്ടെ? ശരി, ഗുഡ്ബേവ നാളെ വരുന്നോൾ താഴുണ്ടാക്കുന്നവരെക്കുടി കൊണ്ടുവരണം.”

ക്രിറ്റ്സ്കി പോയ ഉടനെ നിക്കൊളാസ് ചിരിച്ചു കണ്ണിരുക്കിക്കാണിച്ചിട്ടും പറത്തു: “ഇയാളും അതെ നല്ലവനല്ല. പരയാൻ തുടങ്ങിയാൽ...”

പക്ഷേ, ആ നിമിഷം വാതിലിനു പുറത്തുനിന്ന് ക്രിറ്റ്സ്കി അയാളെ വിളിച്ചു,

“തനിക്കെന്താണു വേണ്ടത്?” നിക്കൊളാസ് പുറത്തെക്കുപോയി.

മുറിയിൽ മേരി നിക്കൊലാവ് നയും ലെവിനും മാത്രം. ലെവിൻ അവളോടു ചോദിച്ചു: “എന്റെ ജേഞ്ചംനോടൊത്തു താമസം തുടങ്ങിയിട്ടുതന്നായി?”

“ഈതു രണ്ടാമതെത്ത വർഷം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആരോഗ്യസ്ഥിതി തീരെ മോശമാണ്. കണ്ടമാനം കൂടിക്കും.”

“വാസ്തവമോ? എന്താണു കൂടിക്കുന്നത്?”

“വോധ്യക. അതു നല്ലതല്ല.”

“യാരാളം കൂടിക്കുമോ?” ലൈവിൻ ശബ്ദങ്ങളാഴ്ത്തി ചോദിച്ചു.

“ഉംഗി. വാതിൽക്കലേക്കു നോക്കി, പേടിച്ചുപേടിച്ചാണവർ പറഞ്ഞത്. അപ്പോഴേക്കും നികെക്കാളാം തിരിച്ചെത്തി.

“എന്താണു നിങ്ങൾ സംസാരിച്ചുത്?” ഭയത്തേടാട രണ്ടുപേരെയും മാറിമാറി നോക്കിക്കൊണ്ട് അയാൾ ചോദിച്ചു: “എന്താണാണും മിണ്ടാത്തത്?”

“ഒന്നുമില്ല.” ആശയക്കുഴപ്പുത്തിൽപ്പെട്ടതു പോലെയായിരുന്നു ലൈവിൻ്റെ മറുപടി.

“പരയാൻ മനസ്സില്ലക്കിൽ വേണ്ട. പകേശ, അവളോടു സംസാരിക്കാൻ നിനക്കെന്തുകാര്യം? അവൾ തെരുവിന്റെ സന്തതിയാണ്, നീയൊരു മാന്യനും” കഴുത്തുവെട്ടിച്ചു അയാൾ പിറുപിറുത്തു. “നിനക്കറിയാമോ, ഓരോന്നിന്റെയും നമയും തിനയും താൻ പരിശോധിക്കാറുണ്ട്. എന്ന് തെറ്റുകളെ താൻ സഹതാപത്തേടാടയാണു നോക്കിക്കാണുന്നത്.” അയാൾ വീണ്ടും ശബ്ദങ്ങളുമുയർത്താൻ തുടങ്ങി.

“നികെക്കാളാം ഡിമിടിച്ചു, നികെക്കാളാം ഡിമിടിച്ചു,” മേരി നികെക്കാലാവ് അയാളുടെ അടുത്തു ചെന്ന് എന്നോ മന്തിച്ചു.

“ശരി ശരി. അത്താഴത്തിന്റെ കാര്യമെന്തായി? എൻ്റോ, ഈതാ എത്തിയല്ലോ.” ഒരു പരിചാരകൻ പാത്രങ്ങളുമായി വന്നു. “ഈതാ, ഇവിടെവയ്ക്കു.” ഉടനെ ഒരു ഫ്രാസ്സ് നിറയെ വോധ്യക പകർന്ന് ദറവലിക്കു കൂടിച്ചു. “ഈന്നാ ഈതു കൂടിക്ക്.” ഉത്സാഹത്തേടാട സഹോദരനെ കഷണിച്ചു. “സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചിന്റെ കാര്യം ഇനി മിണ്ടണ്ട. എന്നാലും നിന്നു കണ്ടതിൽ സന്തോഷം. ആരെന്തു പറഞ്ഞതാലും നമ്മൾ അന്യമാരല്ലല്ലോ. വാ, ഒരു കവിൾ കൂടിക്ക്. നീയിപ്പോ എന്താണു ചെയ്യുന്നതെന്നു പറ.” അയാൾ ആർത്തിയോടെ ഒരു കഷണം രോട്ടിയെടുത്തു ചവച്ചുകൊണ്ടു വീണ്ടും ഫ്രാസ്സ് നിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. “ഈപ്പോഴേങ്ങനെയാണു നീ കഴിച്ചുകൂടുന്നത്?”

“താൻ നാട്ടിൽത്തനെന്നയാണ്. പഴയതുപോലെ ദറയ്ക്കു താമസിച്ചു കൂഷി കാര്യങ്ങൾ നോക്കുന്നു.”

“എന്താണു നീ പെണ്ണുകെട്ടാത്തത്?”

“ഒന്നും ശരിയായില്ല.” ലൈവിൻ നാണത്തേടാട പറഞ്ഞു.

“അതെന്ത്? എന്ന സംബന്ധിച്ചാണകിൽ അതെല്ലാം കഴിഞ്ഞു. താനെന്ന് ജീവിതം തുലച്ചു. കുടുംബസ്വത്തിലെ എന്ന് ഓഹരി അനു തനിരുന്നേങ്കിൽ താനിങ്ങനെയാകുമായിരുന്നില്ല.”

വിഷയം മാറ്റാൻ ലെവിന് യുതികൂട്ടി. “ചേടുന്ന് വാന്നും ഇപ്പോൾ പൊക്രോവ്സ്കിയിലുള്ള എന്ന് ഓഫീസിലെ കൂർക്കാണുന്നറയാമോ?”

നിക്കോളാസ് കഴുതതുവെട്ടിച്ച് അല്പനേരം ചിന്തയിൽ മുഴുകി.

“അതുശരി. പൊക്രോവ്സ്കിയിലെ വിശേഷങ്ങളെന്തെല്ലാം? വീടിനു കുഴപ്പമൊന്നുമില്ലല്ലോ? ബിർച്ചുമരങ്ങളും നമ്മൾ പറിച്ച സ്കൂളും ഇപ്പോഴുമുണ്ടോ? തോട്ടക്കാരൻ ഫിലിപ്പ് ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടോ? വീടിന്റെ പുമുഖവും അവിടത്തെ ഇലിപ്പിടവും താനിപ്പോഴും ഓർമിക്കുന്നു. അതിനൊന്നും മാറ്റംവരാതെ നോക്കണം. നീ പെട്ടുനോരു വിവാഹം കഴിച്ച് എല്ലാം നോക്കിനടത്തണം. നിന്ന് ഭാര്യ നല്ലവളാണേങ്കിൽ താനവിട വരാം.”

“ഇപ്പോൾത്തനെ വരണം.” ലെവിന് പറത്തു. “നമുക്കവിട സുവമായി താമസിക്കാം.”

“സർജിയസ് ഇവാനിച്ച് അവിടയില്ലെങ്കിൽ തീർച്ചയായും താൻ വരാം.”

“സർജിയസ് അവിടയില്ല. പ്രത്യേകമാണു താമസിക്കുന്നത്.”

“എക്കിലും നീയെരു കാര്യം വ്യക്തമാക്കണം. നിന്നക്കുവേണ്ടത് അയാളെയാണോ എന്നെന്നാണോ?” സൗമ്യമായ ഭാവത്തിലാണു നിക്കോളാസ് ചോദിച്ചത്. ആ ഭാവം ലെവിനെ സ്പർശിച്ചു.

“താൻ തുറന്നു പറയാം. സർജിയസ് ഇവാനിച്ചുമായുള്ള വഴക്കിൽ താൻ കക്ഷിചേരില്ല. നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും തെറ്റുകാരാണ്. ഒരാൾ ബാഹ്യമായ കാര്യങ്ങളിൽ. മറ്റൊരാൾ കുടുതൽ അടിസ്ഥാനപരമായ പ്രശ്നങ്ങളിൽ.”

“കണ്ണാ, കണ്ണാ, നിന്നക്കു കാര്യം മനസ്സിലായി. കാര്യം മനസ്സിലായി.” നിക്കോളാസ് സന്ദേശത്തോടെ ഉറക്ക പറത്തു.

“എക്കിലും വ്യക്തിപരമായി നിങ്ങളുടെ സ്നേഹത്തയാണു താൻ കുടുതൽ വിലമതിക്കുന്നത്, എന്നെന്നാൽ...”

“എന്തുകൊണ്ട്, എന്തുകൊണ്ട്?”

ഭാഗ്യംകെട്ടവനാണു നികൊളാസ് എന്നും,
അതുകൊണ്ടുതന്ന അയാൾക്കു സ്നേഹബന്ധം
ആവശ്യമാണെന്നും എങ്ങനെ പറയും? പക്ഷെ, അയാൾ
ഉദ്ദേശിച്ചത് അതുതന്നയാണെന്നു നികൊളാസിനു
മനസ്സിലായി. അയാൾ ചിന്താമശനായി വീണ്ടും വോധ്യക
കൂപ്പിയെടുത്തു.

“മതി, നികൊളാസ് ഡിമിടിച്ച്.” തടിച്ച, നശമായ
കൈത്തണ്ണൻിട്ടി മേരി നികൊളാലാവ് തടഞ്ഞു.

“എന്ന വിട്. നിന്നക്കിൽക്കിൽ കാര്യമില്ല. ചുട് അടിക്കിട്ടും
പറഞ്ഞേതക്കാം.”

“മേരി നികൊളാലാവ് സൗമ്യമായി, സഹതാപത്രതാട
ചിരിച്ചപ്പോൾ, നികൊളാസിനും ചിരിക്കാതിരിക്കാൻ കഴിത്തില്ല.
അവർ കൂപ്പിയെടുത്തു മാറ്റി.

“അവർക്ക് ഒന്നും മനസ്സിലാവില്ലെന്നാണോ നിന്റെ വിചാരം?”
നികൊളാസ് ചോദിച്ചു. “നമ്മൾ രണ്ടാളേക്കാളും ഭംഗിയായി
അവർ കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ട്. നമ്മും
സ്നേഹവുമുള്ള സ്വർത്തിയാണവർ.”

“നിങ്ങൾ ഇതിനു മുമ്പു മോസ്കോയിൽ വന്നിട്ടുണ്ടോ?
എന്തുകിലും സംസാരിക്കാൻവേണ്ടിയാണു ലെവിൻ ചോദിച്ചത്.

“അവളോട് അങ്ങനെ സംസാരിക്കരുത്. അവർ പേടിക്കും.
ദുഷ്പേരുള്ള ആ വിട്ടിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻ ശ്രമിച്ചതിന്റെ
പേരിൽ വിചാരണ നടന്നപ്പോൾ മജിസ്ട്രേറ്റു മാത്രമേ അവളോടു
മര്യാദയേണ്ട സംസാരിച്ചിട്ടുള്ളു... ദൈവമേ ഈ ലോകം ഇതു
വഷളായിപ്പോയാലോ! മജിസ്ട്രേറ്റുമാർ, നിയമസഭകൾ,
എന്താക്കെ കോപായങ്ങളാണ്!”

ഈ പുതിയ സ്ഥാപനങ്ങളുമായുള്ള തന്റെ
സംഘർഷങ്ങളുടെറ്റിച്ച് അയാൾ വിവരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

ലെവിൻ അതു ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു. അത്തരം സ്ഥാപനങ്ങളോട്
ലെവിനു പുഛ്ചമാണെങ്കിലും, പലപ്പോഴും അതു
തുറന്നുപറയാറുണ്ടെങ്കിലും, സഹോദരന്റെ വാക്കുകൾ
കേട്ടപ്പോൾ എന്തുകൊണ്ടോ അതിനോടു യോജിക്കാൻ
കഴിത്തില്ല.

“ഒരുപക്ഷെ, പരലോകത്തു ചെല്ലുന്നോൾ ഇതൊക്കെ
നമുക്കു ശരിയായി മനസ്സിലാക്കുമായിരിക്കാം.” അയാൾ തമാഴ
പറഞ്ഞു.

“പരലോകത്തോ? പരലോകത്തെ ഞാൻ വെറുകമുന്നു.” ഭയപ്പാടോടെ. സഹോദരന്റെ മുവത്തു ദൃഷ്ടിയുറപ്പിച്ചു നിക്കൊളാസ് പറത്തു: “ഈ ശുലുമാലുകളും നമ്മുടെയും മറുളളവരുടെയും വ്യത്തികേടുകളുംകൊണ്ടു നിരിഞ്ഞ ഈ ലോകം ഉപേക്ഷിച്ചുപോകുന്നതു നല്ലതാണെന്നു തോന്നുമെങ്കിലും എനിക്കു മരണത്തെ ഭയമാണ്. ഞാന്തിനെ വല്ലാതെ ഭയപ്പെടുന്നു.” അയാൾ തെട്ടിവിരിച്ചു. “എന്തെങ്കിലും അല്പം കുടിക്കൽ. ഷാന്വയിൻ വേണ്ടോ? അഭ്യുക്തിൽ, നമുക്ക് എങ്ങോടുക്കിലും പോകാം. ജിപ്പസികളുടെയടുത്തുപോയാലോ? എനിക്കിപ്പോൾ ജിപ്പസികളെയും റഷ്യൻ നാടൻ പാട്ടുകളെയും ഇഷ്ടമാണെന്നു നിന്നക്കരിയാമോ?”

അയാളുടെ നാവുകുഴിത്തു. പരസ്പരബന്ധമില്ലാതെ സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി. പുറത്തെത്തോം പോകരുതെന്നു പറത്തൽ, മാഷയുടെ സഹായത്തോടെ ലെവിൻ അയാളെ കട്ടിലിൽ പിടിച്ചുകിടത്തി.

എന്തെങ്കിലും ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ കത്തെഴുതാമെന്നും അയാളോടൊപ്പം വന്നു താമസിക്കാൻ നിക്കൊളാസിനെ പ്രേരിപ്പിക്കാമെന്നും മാഷയെക്കാണ്ടു സത്യം ചെയ്തിച്ചു.

ഇരുപത്തിയാർ

അര് ടുത്ത പ്രഭാതത്തിൽ ലെവിൻ മോസ്കോയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു വെകുന്നേരതെതാട വീട്ടിലെത്തി. യാത്രയ്ക്കിടയിൽ തീവണ്ടിയിൽവച്ചു സഹയാത്രികരോടു രാഷ്ട്രീയം ചർച്ചചെയ്തു. പുതിയ തീവണ്ടിപ്പാതകളെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞു. അവരുടെ അഭിപ്രായം ആശയക്കുഴപ്പമുണ്ടാക്കി. അവർ അസംത്യപ്തരാബന്നറിഞ്ഞപ്പോൾ അപമാനബോധവുമുണ്ടായി. എങ്കിലും തന്റെ സ്നേഹനിലിറങ്ങിയപ്പോൾ ഒറ്റക്കണ്ണൻ വണ്ടിക്കാരൻ ഇംഗ്ലാന്ത് തെന്നുവണ്ടിയും കോപ്പുകളണിഞ്ഞതു കുതിരകളുമായി കാത്തുനില്ക്കുന്നതു മങ്ങിയ വെളിച്ചത്തിൽ കാണുകയും ലഘേജ് വണ്ടിയിൽ കയറ്റുന്നതിനിടയിൽ വണ്ടിക്കാരൻ നാട്ടിലെ വിശ്രൂഷങ്ങളും കരാറുകാരൻ വന്നിരുന്നതും പശു പ്രസവിച്ചതുമെല്ലാം വിവരിച്ചതു കേൾക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ ലെവിൻ വെള്ളിഡ്യും മാത്രമും. വണ്ടിക്കാരനെന്നയും കുതിരകളെയും കണ്ടപ്പോൾതന്നെ ലെവിൻ ഉദ്ദേശം വീണ്ടുതെതക്കിലും തനിക്കുവേണ്ടി കൊണ്ടുവന്നിരുന്ന ചെമ്മരിയാട്ടിന്തോലിന്റെ കുപ്പായം ധരിച്ചു വണ്ടിയിലിരുന്നു യാത്രതുടങ്ങുകയും എന്നേറ്റിലെ ജോലിക്കാർക്കു നല്കേണ്ട നിർദ്ദേശങ്ങളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുകയും യോണിൽനിന്നു കൊണ്ടുവന്നു വളരെക്കാലം സവാരി ചെയ്യാനുപയോഗിച്ചു കഷിണിച്ചപ്പോൾ തെന്നുവണ്ടിയിൽ കെട്ടിയ കുതിരയെ നിരീക്ഷിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ തന്നുക്കുറിച്ച് ഒരു പുതിയ അവബോധം അയാൾക്കുണ്ടായി. ഇപ്പോഴയാൾക്കു മറ്റാരാളാക്കണമെന്ന മോഹമില്ല. നിലവിലുള്ളതിനെക്കാൾ കുറച്ചുകൂടി മെച്ചപ്പെടണമെന്നെന്നയുള്ളൂ. ഓന്നാമതായി വിവാഹത്തിലുടെ സ്വർഗ്ഗയായോരു സഖ്യവും ലഭിക്കുമെന്ന പ്രതീക്ഷ ഉപേക്ഷിച്ചു. തമ്മുലം, ഇപ്പോഴതെത്ത് അവസ്ഥ മോശമാണെന്ന ധാരണ തിരുത്തി. രണ്ടാമതായി

ഇനിയൊരിക്കലും വികാരങ്ങൾക്ക് അടിമപ്പട്ടകയില്ലെന്നും തീരുമാനിച്ചു. വിവാഹാദ്യർത്ഥന നടത്താനോരുങ്ങിയപ്പോൾ പഴയ ദുഃഖസ്മരണകളിൽ അയാളുടെ മനസ്സു നീറിയിരുന്നു. അടുത്തു സഹോദരൻ നികെക്കാളാസിന്റെ കാര്യമാണ്. ഇനിയൊരിക്കലും കൂടപ്പിറപ്പിനെ മറക്കുകയില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, സദാസമയവും അയാളുടെ വിവരങ്ങൾ അനേഷിച്ചരിയുകയും ആവശ്യമാണെങ്കിൽ സഹായിക്കുകയും ചെയ്യും. താമസിയാതെ അതിന്റെ ആവശ്യമുണ്ടാകുമെന്നു തീർച്ചയാണ്. കമ്മ്യൂണിസ്തതക്കുറിച്ച് നികെക്കാളാസ് പരഞ്ഞ അഭിപ്രായം അനുഗ്രഹവും ശ്രദ്ധവും അനുഗ്രഹവും ഇപ്പോൾ തുടങ്ങി. അതിനെക്കുറിച്ചാലോചിക്കാൻ സമുലമായൊരു മാറ്റംവരുത്തുകയെന്നത് അസംബന്ധമാണെന്നാണു ലൈഭിന്റെ അഭിപ്രായം. എങ്കിലും കർഷകന്റെ ഭാരിത്ര്യവുമായി താരതമ്യപ്പട്ടത്തുനോബാൾ തന്റെ അനാവശ്യചുലവുകൾക്കു നീതീകരണമില്ല. താൻ എല്ലായ്പോഴും കർനമായി അധ്യാനിക്കുകയും ലളിതമായി ജീവിക്കുകയുമാണു പതിവ്. എന്നിരുന്നാലും ഭാവിയിൽ കുറെക്കുടി ജോലി ചെയ്യുമെന്നും ആധിക്യവരം ഇനിയും കുറയ്ക്കുമെന്നും തീരുമാനിച്ചു. ഈ തീരുമാനങ്ങളും നടപ്പിൽ വരുത്താനെളുപ്പമാണെന്നുതോന്തി. ശുഭപ്രതീക്ഷയോടെ ഭാവിയെക്കുറിച്ചുള്ള സുന്ദരസ്വപ്നങ്ങളിൽ മുഴുകി, രാത്രി ഓർപ്പതുമണിയോടെ അയാൾ വീടിലെത്തി.

മത്തുമുടിയ മുറ്റത്ത്, പഴയ ആയയും ഇപ്പോൾ വീടുസൂക്ഷിപ്പുകാരിയായി ജോലി നോക്കുന്നവളുമായ അഗത മിവായ്ലോവ്^{*}യുടെ മുറിയിലെ ജനാലയിൽനിന്നുള്ള വെളിച്ചു. അവൾ ഉരങ്ങിയിട്ടില്ലായിരുന്നു. പാതി ഉറക്കത്തിലായ കുസ്മയെ അവൾ വിളിച്ചുണ്ടത്തി. അയാൾ നശപാദനായി പുമുഖത്തെക്ക് ഓടിപ്പോന്നു. ലാസ്ക എന്ന നായാടുപട്ടി കുസ്മയെ തളളിമരിച്ചിട്ട് ഓടിവന്നു ലൈഭിന്റെ കാൽമുട്ടുകളിലുരസിയും തുളളിച്ചാടിയും സന്നഹം പ്രകടിപ്പിച്ചു.

“പെട്ടുന്ന തിരിച്ചുവന്നല്ലോ സർ.” അഗത മിവായ്ലോവ് പരഞ്ഞതു.

“യാത്രയെയാക്കേ നല്ലതുതനെ. എങ്കിലും വീടിൽ തിരിച്ചെത്തുനോബാണു സുഖം” എന്നു പരഞ്ഞ ലൈഭിന്റെ തന്റെ പഠനമുറിയിലേക്കു പോയി.

അപ്പോൾ കത്തിച്ചുകൊണ്ടുവന്ന ഒരു മെഴുകുതിരി വായനമുറിയിൽ പ്രകാശം പരത്തി. അവിടതെത്ത ചിരപരിചിതമായ ദ്യുശ്രാങ്ഗൾ വ്യക്തമാക്കാൻ തുടങ്ങി. കലമാൺകൊന്പുകൾ, ബുക്ക്‌ഷൈൽഫുകൾ, കണ്ണാടി, കേടുപാടുതീർക്കാൻ വൈകിയ വൈകല അടപ്പുള്ള നെരിപ്പോട്, അയാളുടെ അച്ചുന്നേർ കട്ടിൽ, വലിയ മേശപ്പുറത്തു തുറന്നുവച്ച പുസ്തകം, പൊട്ടിയ ഒരു അർഷ്ജേട്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വന്തം കൈയക്ഷരത്തിലുള്ള ഒരു നോട്ടുബുക്ക്. അതെല്ലാം കണ്ടപ്പോൾ, താനിങ്ങോടുപോരുന്നോൾ സ്വപ്നം കണ്ട ഒരു പുതിയ ജീവിതം നയിക്കുന്നതിന്റെ സാധ്യതകൾക്ക് ഒരു നിമിഷങ്ങേരും മങ്ങലേറ്റു. പഴയജീവിതത്തിന്റെ ഈ ശേഷിപ്പുകൾ തന്ന പിടിച്ചുനിർത്തി ഇങ്ങനെ പരയുന്നതായി തോന്തി: 'ഇല്ല, നിനക്കു ഞങ്ങളിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാനോ, വ്യത്യസ്തനാകാനോ സാധ്യമല്ല. ഇതേ അവസ്ഥയിൽതന്നെ—സംശയങ്ങളും അസംത്യപ്തികളുംകൊണ്ടു നിരച്ച മെച്ചപ്പെടാനുള്ള ശ്രമങ്ങളെല്ലാം പരാജയത്തിൽ കലാശിച്ച്, കൈമോശം വന്ന സന്തോഷങ്ങളിൽ വരുതെ പ്രതീക്ഷയർപ്പിച്ച—കഴിയേണ്ടിവരും.'

കണ്ണുന്നിൽ കണ്ട വസ്തുകൾ ഇങ്ങനെന്നയാണു പരിത്തതെങ്കിലും ഭൂതകാലത്തിനു കീഴടങ്ങരുതെന്നും സ്വന്തം ഇഷ്ടപ്രകാരം എന്തു ചെയ്യാനും ഓരാൾക്ക് അവകാശമുണ്ടെന്നും അയാളുടെ ആത്മാവിൽനിന്നു മറ്റാരു ശബ്ദം ഉദ്ദേശ്യിപ്പിച്ചു. ആ ഉദ്ദേശ്യനം ചെവിക്കൊണ്ട് അയാൾ മുറിയുടെ ഒരു മുലയിൽ സുകഷിച്ചിരുന്ന മുപ്പത്തിരണ്ടു പാണ്ഡ് ഭാരമുള്ള ധാരം പെട്ടെന്ന് എടുത്തു വ്യായാമം ചെയ്യാനാരംഭിച്ചു. അപ്പോൾ വാതിൽക്കൽ കാല്പെരുമാറ്റം കേട്ടു. ധാരം പെട്ടെന്ന് പെട്ടുന്നു താഴെയിട്ടു.

വിചാരിപ്പുകാരൻ വന്നു പറത്തു: "ബെദവം സഹായിച്ച് എല്ലാം ഭംഗിയായി. പക്ഷേ, പുതിയ ചുള്യിലുണ്ടാക്കിയപ്പോൾ കനുകാലികൾക്കു കൊടുക്കാനുള്ള ശോതന്വു കരിത്തുപോയി. ലെവിനു ദേശ്യംവന്നു. പുതിയ ചുള്ള നിർമ്മിച്ചതു താനാണ്. അതിന്റെ കണ്ണുപിടിത്തത്തിലും തന്നിക്കു പങ്കുണ്ട്. പുതിയ ചുള്ള നിർമ്മിക്കുന്നതിനോടു വിചാരിപ്പുകാരൻ യോജിച്ചിരുന്നില്ല. ഇപ്പോൾ, അമർത്തതിവച്ച സന്തോഷത്തോടെയാണു ശോതന്വു കരിത്തു പോയെന്നു പ്രഖ്യാപിക്കുന്നത്. താൻ ആവർത്തതിച്ചു നല്കിയിരുന്ന നിർദ്ദേശങ്ങൾ അവഗണിച്ചതാണു ശോതന്വു കരിയാൻ കാരണമെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തിയ ലെവിൻ

വിചാരിപ്പുകാരനെ വഴക്കുപറത്തു. എക്കിലും വിചാരിപ്പുകാരൻ സന്ദേശകരവും പ്രധാനപ്പെട്ടതുമായ ഒരു കാര്യം അറിയിച്ചു. കനുകാലിപ്രദർശനത്തിൽ വിലയ്ക്കു വാങ്ങിയ, വിലപിടിച്ച, 'പാവ' എന്ന പദ്ധതിപ്പെടുത്തിയ.

"കുസ്മാ എന്റെ കോട്ടടക്കത്തോടു വരു. ഒരു വിളക്കുകൂടി. ഇപ്പോൾ തന്നോടു തൊനവളെ കാണുന്നു."

വീടിനു തൊട്ടുപിരിക്കിലെ തൊഴുത്തിലായിരുന്നു ഏറ്റവും വിലപിടിച്ച കനുകാലികളെ കെട്ടിയിരുന്നത്. മഞ്ഞുമുടിയ കുറിച്ചടികൾ അതിരിട്ട് മുറ്റം കടന്നു ലെവിൻ തൊഴുത്തിലെത്തി. വാതിൽ തുറന്നപ്പോൾ, ആവി പറക്കുന്ന ചാണകത്തിന്റെ രൂക്ഷഗന്ധം. പതിവില്ലാതെ വിളക്കിന്റെ പ്രകാശംകണ്ണു പദ്ധതികൾ മിഴിച്ചുനോക്കി, അസ്യസ്ഥതയോടെ ചലിക്കാൻ തുടങ്ങി. കരുത്ത പുള്ളികളുള്ള ഡച്ച് പദ്ധവിന്റെ മുദ്രവായ മുതുക് ലെവിൻ കണ്ണു. മുക്കിൽ വളയമിട്ട ബെർക്കുത്ത് എന്ന കാള ആദ്യം എഴുന്നേംക്കാൻ ഭാവിച്ചുകൂടിലും പിന്നീട്ടിന്റെ മനസ്സുമാറി. അവർ കടന്നുപോയപ്പോൾ രണ്ടുതവണ മുകയിട്ടു. നീർക്കുതിരയുടെ വലിപ്പമുള്ള ചുവന്ന സുന്ദരി, 'പാവ' പുറത്തിരിഞ്ഞ് ആഗതരിൽനിന്നു കുട്ടിയെ ഒളിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയും അതിന്റെ പുരത്തു നക്കുകയും ചെയ്തു.

ലെവിൻ അടുത്തുചെന്നു പാവയെ പരിശോധിച്ചു. അത് അമരാനൊരുങ്ങിയെങ്കിലും കുട്ടിയെ അടുത്തേക്കു നീക്കിനിർത്തിയപ്പോൾ ശാന്തമായി. നെടുവിൽപ്പിട്ട്, പരുക്കൻ നാവുകോണ്ട് അതിന്റെ ശരീരം നക്കാൻ തുടങ്ങി. പദ്ധക്കുടി ഇടറുന്ന കാലുകളോടെ മുന്നോട്ടുചെന്ന് കൊച്ചുവാൽ ആട്ടിക്കോണ്ട് തള്ളയുടെ വയറിനടിയിൽ മുട്ടി.

"ആ വിളക്കിങ്ങാട്ടു കാണിക്ക് തിയാദ്യാർ." പദ്ധക്കുടിയെ പരിശോധിക്കുന്നതിനിടയിൽ ലെവിൻ പറത്തു. "തന്തയുടെ നിറമാണെങ്കിലും രൂപം തള്ളയുടേതുപോലെതന്നെ. വലിയ എല്ലുകളും വീതിയുള്ള മുതുകും. നല്ല ലക്ഷണമൊത്ത കിടാവ്; അല്ലെങ്കിൽ വാസിലി ഹൈയാറിച്ച്?" വിചാരിപ്പുകാരനോടാണു ചോദിച്ചത്. പദ്ധക്കിടാവിനെ കണ്ണപ്പോഴുള്ള സന്ദേശത്തിൽ, ശോതന്മുകിച്ചതിന് അയാൾക്കു മാപ്പുകൊടുത്തു.

"അതു പിന്ന, ഈ പദ്ധവിന്റെ കിടാവല്ലോ? യജമാനൻ പോയതിന്റെ പിറ്റേന്നു കരാറുകാരൻ സെമാൺ വന്നിരുന്നു." വിചാരിപ്പുകാരൻ പറത്തു: "ഒരു യന്ത്രത്തിന്റെ കാര്യം താൻ

പരഞ്ഞതിരുന്നല്ലോ. അതു സ്ഥാപിക്കാൻ അയാളെ
ചുമതലപ്പെടുത്താം."

ഉടനെ ലെവിഞ്ചർ ശ്രദ്ധ കൃഷിയിലേക്കു തിരിഞ്ഞു. നേരേ
ങാപീസിൽ ചെന്നു വിചാരിപ്പുകാരനോടും കരാറുകാരനോടും
സംസാരിച്ച് എല്ലാം ഏർപ്പാടാക്കിയിട്ടു വീടിൽ മടങ്ങിയെത്തി,
നേരേ മുകളിലത്തെ നിലയിലെ ഭ്രായിങ്ങുമിലേക്കുപോയി.

* ടോൾഡേഡ്യായ് വിവാഹിതനാക്കുന്നതിനു മുമ്പ്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ
വീടുസുക്ഷിപ്പുകാരിയുടെ പേരും അഗത മിവായ്‌ലോവ്‌ന എന്നായിരുന്നു.

ഇരുപത്തിയേഴ്ച്

പ ഒരു മാതൃകയിലുള്ള ഒരു വലിയ വീടായിരുന്നു അത്. ലെവിൻ മാത്രമാണവിടെ താമസിച്ചിരുന്നതെങ്കിലും അതു മുഴുവനും അയാൾ ഉപയോഗിക്കുകയും ചുടാക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. അതു വിധ്യശിത്തവും തെറ്റുമാണെന്നും തന്റെ പുതിയ പദ്ധതികളുമായി പൊരുത്തപ്പെടുന്നതല്ലെന്നും അയാൾക്കരിയാം. പക്ഷേ, ലെവിനെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം, അയാളുടെ ലോകം മുഴുവനുമാണ് ആ വീട്. അച്ചുനും അമ്മയും ജീവിച്ചുമരിച്ചത് ആ വീടിലാണ്. മാതൃകാപരവും സന്ധുർണ്ണവുമായ ഒരു ജീവിതമായിരുന്നു അവരുടെത്. അവിടെ ഒരു കുടുംബജീവിതമാരംഭിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ച് അയാൾ സ്വപ്നം കാണാറുണ്ട്.

ലെവിൻ അമ്മയെ കണ്ട ഓർമ്മയില്ല. അമ്മയെക്കുറിച്ചുള്ള അയാളുടെ സകല്പം വിശ്വാസമായ ഓരോർമ്മയിലൊതുങ്ങുന്നു. സ്ത്രീതുത്തിന്റെ സമസ്തഗുണങ്ങളുടെയും പ്രതീകമായിരുന്ന അമ്മയുടെ തത്പരുപമായിരിക്കണം തന്റെ ഭാര്യയെന്ന് അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചു.

വിവാഹവസ്യത്തിലുടെയല്ലാത്ത സ്ത്രീയുടെ സ്നേഹത്തെക്കുറിച്ച് അയാൾക്കു സകല്പിക്കാൻ വയ്ക്കുന്നു. അദ്ദേഹം, പിന്നീട് കുടുംബത്തിനാധാരമായ സ്ത്രീ എന്നാണെന്നാളുടെ കാഴ്ചപ്പാട്. ലെവിന്റെ പരിചയക്കാരെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം സമൂഹത്തിലെ അനേകം സ്ഥാപനങ്ങളിലെണ്ണു മാത്രമാണു വിവാഹം. അയാളുടെ ഭൂഷ്ടിയിൽ ജീവിതത്തിലെ മുഖ്യസ്ഥാനമാണതിന്. ജീവിതത്തിലെ സന്തോഷം മുഴുവനും വിവാഹത്തെ ആശയിച്ചാണിരിക്കുന്നത്. പക്ഷേ, ഇപ്പോഴയാൾക്ക് അതിനെ നിരാകരിക്കേണ്ടി വരുന്നു.

പതിവുപോലെ അയാൾ ചായ കൂടിക്കാൻ കൊച്ചുമ്പ്രോധായിഞ്ഞുമിലെ ചാരുകസേരയിലിരുന്നു. അഗത

മിവായ്ലോവ്‌ന ചായ കൊണ്ടുവന്നു കൊടുത്തിട്ടും "ഞാനിവിടയിരിക്കാം സർ" എന പതിവു പല്ലവിയോടെ, ജനാലപ്പടിയിൽ ഉപവിഷ്ടയായി. അപ്പോഴും തന്റെ സ്വപ്നങ്ങളെ അയാൾ വിസ്മരിച്ചില്ല. അവയില്ലാതെ ജീവിതം അസാധ്യമാണെന്നു തോന്തി. ഓന്നുകിൽ അവളോടൊപ്പം, അല്ലെങ്കിൽ മറ്റാരാളോടൊപ്പം, അതു യാമാർത്ഥ്യമാക്കും. അയാൾ കൈയിലിരുന്ന പുസ്തകം തുറന്നുവായിച്ചു. അതിലെ ആശയം ഉൾക്കൊണ്ടു. നിർത്താതെ ചിലച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അഗത മിവായ്ലോവ്‌നയുടെ വാക്കുകൾക്ക് ഇടയ്ക്കിട കാതോർത്തു. അതേസമയം, കൃഷ്ണയുടെയും കുടുംബജീവിതത്തിന്റെയും ശ്രീമിലച്ചിത്രങ്ങൾ അയാളുടെ മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു. ആത്മാവിന്റെ അടിത്തട്ടിൽ ഒരു പുതിയ ആശയം മുളപൊട്ടി വേരോടി വളർന്നു വരുന്നത് അയാളിഞ്ഞു.

ഒരു കുതിരയെ വാങ്ങാൻ ലെവിൻ പ്രോക്കോറിനു കൊടുത്ത പണം അയാൾ കുടിച്ചുതീർത്തതും ഭാര്യയെ തല്പിച്ചതച്ചതും മറ്റും അഗത മിവായ്ലോവ്‌ന വിസ്തരിച്ചു പറത്തെന്നു ശ്രദ്ധിച്ചു കേൾക്കുന്നതിനിടയിൽ വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന പുസ്തകത്തിലെ ആശയങ്ങൾ ഉൾക്കൊള്ളുകയും ചെയ്തു. താപതെതക്കുറിച്ച് ടിന്റ്യാൽ* എഴുതിയ പുസ്തകമായിരുന്നു അത്. സ്വന്തം പരീക്ഷണങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച ടിന്റ്യാലിന്റെ ആത്മപ്രശ്നങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആത്മീയതരമായ കാഴ്ചപ്പാടിനോടും ലെവിനു വിപ്രതിപത്തിയായിരുന്നു. പെട്ടെന്ന് ആള്ളാടകരമായ ഒരു ചിന്ത അയാളുടെ മനസ്സിലുണ്ടെന്നും 'രണ്ടുവർഷം കഴിയുമ്പോൾ എന്റെ കാലിക്കൂട്ടത്തിൽ രണ്ടു ഡച്ചു പശുകളുണ്ടാവും അപ്പോഴും 'പാവ' ജീവിച്ചിരിക്കും. മൊത്തം പന്തണ്ടു പശുകൾ. അതിൽ ഇവ മുന്നുമായിരിക്കും മുൻനിരയിൽ. കൊള്ളാം!' അയാൾ പുസ്തകത്തിലേക്കു മടങ്ങി. ശരി, വിദ്യുച്ചുക്കരിയും താപവും ഓന്നുതന്നെന്നയാണെന്നു നമുക്കു സമ്മതിക്കാം. പകേഞ്ച്, ഒരു സമവാക്യം നിർബ്ബാരണം ചെയ്യുമ്പോൾ ഓന്നിന്റെ സ്ഥാനത്തു മറ്റാന്തിനെ പ്രതിഷ്ഠിക്കാൻ കഴിയുമോ? ഇല്ല. അപ്പോഴെന്നാണു വേണ്ടത്? ഇതൊന്നുമില്ലാതെനെന്ന, പ്രകൃതിയിലെ എല്ലാ ശക്തികളും തമ്മിലുള്ള ബന്ധം നമുക്ക് അനുഭവിച്ചരിയാം... പാവയുടെ കുട്ടി ചുവന്ന പുള്ളികളുള്ള ഒരു പശുക്കിടാവായതു വളരെ നന്നായി. ഇവ മുന്നും ഉൾപ്പെടുന്ന കാലിക്കൂട്ടം, ഹാ, എത്ര മനോഹരമായിരിക്കും! എന്റെ ഭാര്യയും

സന്ദർശകരെയും കൂട്ടിക്കൊണ്ട് അവയുടെ അടുത്തുപോകണം. എൻ്റെ ഭാര്യ പറയും, 'തൈഞ്ചർ, കോൺഗ്ലോമേറ്റനും താനുംകൂടി ഒരു കുഞ്ഞിനെയെന്നപോലെയാണ് ഈ പശുകൾടാവിനെ വളർത്തിയത്,' 'നീഞ്ചർക്കിൽതിലെക്കൈ എങ്ങനെ താൽപര്യമുണ്ടായി?' സന്ദർശകർ ചോദിക്കും. 'ഇദ്ദേഹത്തിനു താൽപര്യമുള്ളതിലെല്ലാം എനിക്കു താൽപര്യമുണ്ട്,' അവർ പറയും. പക്ഷേ, ആരാണി 'അവർ?' മോസ്കോയിലെ സംഭവം ലെവിന് ഓർമിച്ചു. 'പക്ഷേ, അതിനെന്തു ചെയ്യാനോക്കും?... അതൊന്നും എൻ്റെ കുറമ്പുമ്പോൾ. എന്നാലിന് എല്ലാം പുതിയ രീതിയിലാക്കും. ജീവിതം അതിനു തടസ്സം സ്വീഡ്സ്കിക്കുമെന്നോ, ഭൂതകാലം അതിനു തടസ്സമാക്കുമെന്നോ പറയുന്നതിൽ അർത്ഥമില്ല. കൂടുതൽ നല്ല, വളരെ നല്ല, ഒരു ജീവിതം നയിക്കാൻ താൻ ശ്രമിക്കണം.' അയാൾ ആലോചനയിൽ മുഴുകി. യജമാനൻ മടങ്ങിവന്നതിലുള്ള ആളൂദം അടക്കാനാവാത്ത ലാസ്ക മുറുത്തുചെന്നു കുരച്ചിട്ട്, ശുഖവായുവിന്റെ ഗന്ധവുമായി വീണ്ടും മുൻഡിയിൽവന്നു വാലാട്ടിക്കൊണ്ട് യജമാനന്റെ അടുത്തുചെന്ന് അയാളുടെ കൈയ്ക്കുകീഴെ തലചേര്ത്തു തലോടാനാവശ്യപ്പെടുന്നമട്ടിൽ മുരളാൻ തുടങ്ങി.

"ഈവർ സംസാരിക്കുകയില്ലെന്നെന്നുള്ളൂ." അഗ്ര മിവായ്ലോവ് പറഞ്ഞു: "പട്ടിയാണെങ്കിലും യജമാനൻ നിരാശനായാണു മടങ്ങിവന്നതെന്ന് ഈവർക്കു മനസ്സിലാക്കും.

"നിരാശയോ, എന്തിന്?"

"എനിക്കെനിഞ്ഞുകുടെനാണോ? ഇത്തും കാലതെത്ത പരിചയംകൊണ്ടു വലിയവരുടെ കാര്യങ്ങളാക്കേ എനിക്കു മനസ്സിലാക്കും. പോട്ട്, സാരമില്ല. എൻ്റെ കൊച്ചുസാറിനു നല്ല ആരോഗ്യവും മനസ്സുവെച്ചുമുണ്ടായാൽ മാത്രംമതി."

ലെവിന് ആ സ്ത്രീയെ സുകഷിച്ചുനോക്കി. തന്റെ മനസ്സിലെ ഹൃസ്യങ്ങൾ എത്ര കൃത്യമായി അവർ മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കുന്നു എന്നോർത്ത് അതുപുതപ്പെട്ടു.

"കുറച്ചു ചായകൂടി കൊണ്ടുവരാം" എന്നു പറഞ്ഞ്, ചായകപ്പുമെടുത്ത് അവർ പുറത്തിരഞ്ഞി.

ലാസ്ക അയാളുടെ കൈത്തണ്ണയിൽ ശ്രീരാമമർത്തി. അയാൾ അല്പനേരം തലോടിയപ്പോൾ അതു നിലത്തുചുരുഞ്ഞുകൂടി. തൃപ്തിയായെന്നറിയിക്കുന്നമട്ടിൽ വായ് അല്പപം തുറന്നു

ചുണ്ടുകളിൽ നക്കിയിട്ട് വായ്ക്കാൾ സമാധാനത്തോടെ ഉറക്കം പിടിച്ചു. ലൈവിൻ അവളുടെ ചലനങ്ങളെ നിരീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

‘ഹൈപ്പോൾ എന്റെ അവസ്ഥയും ഇതുതന്നെന്നയാണ്,’ അയാൾ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു: “എന്റെ അവസ്ഥയും ഇതുതന്നെന്നയാണ്. ദന്തം ആലോച്ചിക്കാനില്ല... എല്ലാം നല്പിക്കുതന്നു.”

* ജോൺ ടിന്റിഡ്യാൽ (1820-93) ഹംഗ്രിഷ് ഭാതികഗാന്ധർത്ഥതന്. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ‘Heat Considered as a Mode of Motion’ എന്ന പുസ്തകം 1863-ൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി.

ഇരുപത്തിയെട്ട്

ന്യതേതാസവത്തിന്റെ പിറ്റേന്, അനുരാവിലെതന്നെ മോസ്കോയിൽ നിന്നു പുരപ്പട്ടകയാണെന്നു കാണിച്ചു അന്ന ഭർത്താവിനു കമ്പിയടിച്ചു.

“എനിക്കിന്നുതന്നെ പോകണം. പോയേതീരു.” അടിയന്തരമായി ചെയ്തു തീർക്കേണ്ട അനേകം കാര്യങ്ങളുണ്ടെന്നു പെട്ടുനാണോർമിച്ചതെന്നും അവയെല്ലാം എന്തിപ്പറയാൻപോലും പ്രയാസമാണെന്നും സുചിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, തന്റെ പരിപാടിയിൽ മാറ്റംവരുത്താനുള്ള കാരണം നാത്തുനെ ബോധ്യപ്പെടുത്താനെന്നവണ്ണം അന്ന നാത്തുനോടു പറഞ്ഞു: “ഇന്നുതന്നെ പോകാതെ നീവുതിയില്ല.”

സ്ഥിപ്പൻ ഒബ്ലോന്സ്കി അന്നു വീടിൽനിന്നല്ല അത്താഴം കഴിക്കുന്നതെങ്കിലും സഹോദരിയെ യാത്രയാക്കാൻ ഏഴുമൺിക്കേത്താമെന്നു തീർത്തു പറഞ്ഞിരുന്നു.

കിറ്റിയും വന്നില്ല. തലവേദനയാണെന്നു പറഞ്ഞ് ഒരു കുറിപ്പുകൊടുത്തയച്ചു. ഡോളിയും അന്നയും കുട്ടികളും അവരുടെ ഇംഗ്ലിഷുകാരി ആയയുമൊന്നിച്ചു ഉണ്ണുകഴിച്ചു. കുട്ടികൾ ചണ്വലമനസ്കരായതുകൊണ്ടോ, അതോ, അവർക്കു സംവേദനക്ഷമത കൂടുതലായതുകൊണ്ടോ, ഏന്തുകൊണ്ടാണെന്നറിയില്ല, തലേന്നുകണ്ട്, തങ്ങൾക്ക് ഏറെ ഇഷ്ടപ്പെട്ട അന്നയെയല്ല ഇന്ന് അവർ കണ്ടത്. ഇന്ന് അവർക്ക് അവരോട് ഒരു താൽപര്യവുമില്ലാത്തതുപോലെ. അമ്മായിയുമൊത്തുള്ള കളികളും സ്കേഡപ്രകടനങ്ങളും അവർ അവസാനിപ്പിച്ചു. അമ്മായി പോകുന്നതിൽ അവർക്ക് യാതൊരുത്കണ്ടംയുമില്ല. രാവിലെ മുഴുവനും അന്ന യാത്രയ്ക്കുള്ള ഒരുക്കങ്ങളിൽ മുഴുകി. മോസ്കോയിലെ പരിചയകാർക്കു കുറിപ്പുകളെഴുതി; കണക്കുകൾ നോക്കി; സാധനങ്ങൾ പൊതിഞ്ഞുകൈട്ടി. അന്നയുടെ മനസ്സ് അസുസ്ഥമാണെന്ന് ഡോളിക്കു മനസ്സിലായി കാരണമില്ലാതെ

അങ്ങനെയാരവന്മ ഉണ്ടാവുകയില്ലെന്നും അസംത്യപ്തി മറയ്ക്കാനുള്ള ശ്രമമാണവർ നടത്തുന്നതെന്നും സ്വന്തം അനുഭവത്തിൽനിന്ന് അവർ ഉള്ളിച്ചു. ആഹാരം കഴിച്ചതിനുശേഷം അന്ന വസ്ത്രംമാറാൻ മുൻ്തിരിലേക്കുപോയി. ഡോളി പിന്നാലെചെന്നു.

“ഈനു നിന്ന കണ്ടിട്ട് എന്തോ ഒരു പ്രത്യേകത്.” ഡോളി പറഞ്ഞു.

“എനിക്കോ? നിന്നക്കങ്ങനെ തോനുനുണ്ടാ? ഒരു പ്രത്യേകതയുമില്ല. വേണമെങ്കിൽ ഒരു ഭാഗ്യക്കേടിന്റെ ലക്ഷ്യമാണെന്നു പറയാം. ചിലപ്പോഴാക്കെ അങ്ങനെ സംഭവിക്കാറുണ്ട്. എനിക്കു കരച്ചിൽവരും. സാരമില്ല, പെട്ടുനു മാറും” എന്നു പറഞ്ഞിട്ട് അന്ന തന്റെ തൊപ്പിയും ഏതാനും തുവാലകളും അടുക്കിവച്ചുകൊണ്ടിരുന്നരുസഞ്ചിയിലേക്കു മുഖം കുന്നിച്ചു. അവളുടെ തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകൾ അശ്രൂപൂർണ്ണങ്ങളായി. “എനിക്കു പീറേഴ്സ്ബർഗിൽനിന്നു വരാനിഷ്ടമില്ലായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ ഇവിടെ വിട്ടുപോകാനാണു വിഷമം.”

“നീയിവിടെ വന്നിട്ട് ഒരുപാടു നല്ല കാര്യങ്ങൾ ചെയ്തു.” അവളെ സുക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു ഡോളി പറഞ്ഞത്. അന്ന ഇററക്കണ്ണുകൾക്കാണ് അവളെ നോക്കി.

“അങ്ങനെ പരയല്ല ഡോളി. താനൊന്നും ചെയ്തില്ല. എനിക്കതിനുള്ള കഴിവില്ല. എന്ന നശിളിക്കാൻവേണ്ടി ആളുകൾ ഗുഡാലോചന നടത്തുന്നതെന്തിനാണെന്നു പലപ്പോഴും താൻ അതഭൂതപ്പെടാറുണ്ട്. താനെന്തു ചെയ്തു? എന്നുകൊണ്ട് എന്തു ചെയ്യാൻ പറ്റും? നിന്റെ മനസ്സിൽ സ്നേഹമുള്ളതുകൊണ്ടു മാപ്പുകൊടുക്കാനും സാധിക്കും.”

“നീയില്ലെങ്കിൽ ഇവിടെ എന്തു സംഭവിക്കുമായിരുന്നെന്നു ദേവതയിന്നിയാം.” ഡോളി പറഞ്ഞു: “നീ ഭാഗ്യവതിയാണ്. കളകമില്ലാത്ത ആത്മാവാണു നിന്നേറ്റത്.”

“ഇംഗ്ലീഷുകാർ പരയാറുള്ളതുപോലെ, ആരുടെ അലമാരയിലും ഒസ്സികൂടം കാണും.”

“എന്താണു നിന്റെ മനസ്സിലെ അസ്ഥികൂടം? നിന്റെ കാര്യത്തിൽ ഒളിക്കാനൊന്നുമില്ലലോ?”

“എനിക്കും ഓന്നുണ്ട്.” അന്ന പറഞ്ഞു. കണ്ണിരിനു പിരക്കേ വന്ന അപ്രതീക്ഷിതമായൊരു പുഞ്ചിരിയിൽ അവളുടെ അധിക്കരണശ്രീ വേപമുപുണ്ടു.

“നിന്റെ അസ്ഥികൂടത്തിൽ വിഷാദത്തിന്റെ ലക്ഷണമാണുമില്ല. വിനോദപ്രധാനമാണെന്ന്.” ഡോളി പിരിച്ചുകൊണ്ടു പറത്തു.

“അല്ല, അതു വിഷാദപുർണ്ണമാണ്. നാഞ്ച പോകുന്നതിനുപകരം എന്ന് ഇന്നുതന്നെ പോകുന്നതെന്തുകൊണ്ടാണെന്നിയാമോ? നിന്റെ മുന്പാകെ ഒരു കുറ്റസമ്മതം നടത്തി മനസ്സിന്റെ ഭാരം ഒഴിവാക്കാം.” എന്നു പറത്തൽ ഒരു കണ്ണെരയിലിരുന്ന് ഡോളിയുടെ മുവത്ത് ഉറുനോക്കി.

അന്നയുടെ മുവം, കാതറ്റം വരെയും, നന്ദിയിൽ കുറുന്നിരകൾ തുടങ്ങുന്നിടം വരെയും ചുവന്നുതുടക്കുത്തതു കണ്ട് ഡോളി അതുകൂതപ്പെട്ടു.

“കിറ്റി ഡിന്നിനു വരാത്തതെന്താണെന്നു നിന്നക്കരിയാമോ?” അന്ന ചോദിച്ചു: “അവർക്കുനോട് അസുയയാണ്. എന്നാണു കുഴപ്പമുണ്ടാക്കിയതെന്ന്...” അതായത്, അവളെ സംഖ്യാചിദ്ധിതേതാളം നൃത്തം ആളൂദവേളയാകുന്നതിനു പകരം ഒരു ശാപമാക്കിത്തീർത്തതെന്ന്, സത്യമായും, സത്യമായും എന്ന് കുറക്കാരിയല്ല. വേണമെക്കിൽ, അതിന്റെ വളരെ ചെറിയ ഓംശം എന്നേറ്റുക്കാം.”

“ഓ, ഈ ശരിക്കും നീവ് പറയുന്നോലെയാണല്ലോ.” ഡോളി പിരിച്ചു.

അന്നയ്ക്ക് അതിഷ്ടപ്പെട്ടില്ല.

“അല്ല, അല്ല, എന്ന് നീവല്ലോ.” അവളുടെ മുവം കരുത്തു. “ഒരു നിമിഷം പോലും സ്വയം അവിശ്വസിക്കരുതെന്നു നിർബന്ധമുള്ളതുകൊണ്ടാണു എന്നങ്ങനെ പറത്തൽ.

പക്ഷേ, താൻ പറത്തതു സത്യമല്ലെന്ന് ആ നിമിഷംതന്നെ അവർക്കരിയാമായിരുന്നു. അവർ സ്വയം അവിശ്വസിച്ചിരുന്നെന്നു മാത്രമല്ല, ഭ്രാംശസ്കിയൈക്കുറിച്ചുള്ള പിന്ത അവളുടെ മനസ്സിനെ പ്രക്ഷുഖ്യമാക്കുകയും ചെയ്തു. അയാളെ വീണ്ടും കാണാതിരിക്കാനാണ് അവർ നേരത്തെ പോകാനൊരുങ്ങുന്നത്.

“നീ അയാളോടൊത്തു മസുർക്ക നൃത്തം ചെയ്തെന്നു നീവ് എന്നോടു പറത്തല്ലോ.”

“ട്ടും പ്രതീക്ഷിക്കാതെ നടന്നതാണ്. മത്സരത്തിനുള്ള ഏർപ്പാടു ചെയ്യാൻവേണ്ടി എന്നവിടെ ചെന്നു. പെട്ടു

കാര്യങ്ങളും തകിടം മറിഞ്ഞു... ഒരുപക്ഷേ, എന്ന് സ്വന്തം ഇഷ്ടത്തിനെത്തന്നെ താൻ..."

ലജ്ജകാരണം അവർ വാചകം പുർത്തിയാക്കിയില്ല.

"ഓ, അവർക്കതു പെട്ടെന്നു മനസ്സിലാക്കും." ഡോളി പറഞ്ഞു.

"പക്ഷേ, അധ്യാളതു ഗൗരവമായെടുത്താൽ എന്നിക്കു വിഷമമുണ്ടാക്കും. ഇതെല്ലാം ഉടനെ മനസ്സുകളയുമെന്ന് എന്നിക്കരിയാം. കിറ്റിക്ക് എന്നോടു വെറുപ്പു തോന്നുകയില്ല."

"നിന്നുകരിയാമോ അന്നാ, സത്യം പറഞ്ഞാൽ, കിറ്റി അധ്യാള വിവാഹം കഴിക്കണമെന്ന് എന്നിക്കു താൽപര്യമില്ല. നാളെത്തന്നെ ഭ്രാംബസ്കി നിന്നെ സ്നേഹിക്കാൻ തുടങ്ങിയെന്നു കേട്ടാൽ അതാണീക്കേറ്റവും സന്തോഷം."

"എന്ന് ദൈവമേ, എന്നൊരു മണിത്തരമാണെന്ന്!" അന്ന പറഞ്ഞു. തന്നെ മനസ്സിലെ വികാരങ്ങൾ വാക്കുകളായി പുരത്തുവന്നതിലെ സന്തോഷം അവളുടെ മുഖത്തു പ്രകമായി. "അപ്പോൾ താനേറ്റവും ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന കിറ്റിയുടെ വിരോധവും സന്ധാദിച്ചുകൊണ്ടാണു താൻ മടങ്ങിപ്പോകുന്നത്. ആ തെറ്റിയാണ മാറ്റാൻ നീ ശ്രമിക്കുമല്ലോ അല്ലെങ്കിലോ?"

ഡോളിക്കു ചിരിയടക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അവർക്ക് അന്നയെ ഇഷ്ടമാണ്. എങ്കിലും അന്നയുടെ ഒരു ഭാർബല്യമുണ്ടെന്ന കണ്ണെത്തൽ അവളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു.

"വിരോധമോ? ഓരിക്കലുമില്ല."

താൻ നിങ്ങളെ സ്നേഹിക്കുന്നതുപോലെ നിങ്ങളെല്ലാവരും എന്നയും സ്നേഹിക്കണമെന്നു മാത്രമാണെന്ന് ആഗ്രഹം. ഹാ, താനെന്നു വിഡ്യാത്മകയാണു പുലവുന്നത്," എന്നു പറഞ്ഞ് അന്ന തുവാലയെടുത്തു കണ്ണുനീർ തുടച്ചിട്ടും ദിന്മാരും തുടങ്ങി.

അവർ പുരപ്പടാറായപ്പോൾ വീഞ്ഞിന്നുയും സിഗരറ്റിന്നുയും ഗന്യം പ്രസരിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, വിടർന്ന പിരിയോടെ ഓബ്ലാൻഡ്സ്കിയുമെത്തി.

അന്നയുടെ വികാരം ഡോളിയിലേക്കു സംക്രമിച്ചു. നാത്തുനെ അവസാനമായി കെട്ടിപ്പുണ്ടനുകൊണ്ടു ഡോളി മന്തിച്ചു: "നീയെന്ന് പ്രിയപ്പെട്ട കൂടുകാരിയാണ്. നിന്നെ താൻ എന്നും സ്നേഹിക്കും."

"നീയെന്നാണിങ്ങനെയൊക്കെ പറയുന്നത്?" എന്നു ചോദിച്ചു, കണ്ണീരടക്കാൻ പണിപ്പെടുകൊണ്ട് അന്ന അവളെ ചുംബിച്ചു.

“നിനക്കെന്ന മനസ്സിലാക്കും എനിക്ക് നിന്നെയും.
പോയിവരു അന്നാ.”

ഇരുപത്തി ഒമ്പത്

'അതൊന്നു കഴിഞ്ഞുകിട്ടി, ദൈവത്തിനു സ്തുതി!' എന്ന വിചാരമായിരുന്നു തീവണ്ടിയുടെ വാതിൽക്കൽ മാർഗതടസ്സമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു നിന്ന സഹോദരനോടു യാത്ര പറഞ്ഞപ്പോൾ അന്നയുടെ മനസ്സിൽ ആദ്യമുണ്ടായത്.

പരിചാരക അനുഷ്കയുടെ അടുത്തിരുന്ന്. മങ്ങിയ വെളിച്ചമുള്ള സ്റ്റീപ്പിങ് കമ്പാർട്ടുമെന്റിൽ അവൾ കണ്ണാടിച്ചു. 'ഭാഗ്യം! നാലേ എന്നിക്കെന്ന് സെരേഷയെയും അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിനെയും വീണ്ടും കാണാം. പഴയ ജീവിതത്തിലേക്കു മടങ്ങിച്ചെല്ലാം.'

ഈതേ വിചാരത്തോടെയും സന്നോഷത്തോടെയുമാണ് അന്നു പകൽ മുഴുവന്നും അന്ന യാത്രയ്ക്കുള്ള ഒരുക്കം കൂട്ടിയത്. നിപുണമായ കൊച്ചുകരങ്ങൾക്കാണ്ടു ചുവന്ന സഞ്ചിയുടെ പുട്ടുതുറന്ന് ഒരു ചെറിയ തലയണ പുരത്തടുത്തു മടിയിൽവച്ചിട്ടു സഞ്ചി വീണ്ടും പൂട്ടി. എന്നിട്ട് തണുപ്പു തട്ടാതിരിക്കാൻ പാദങ്ങൾ പുതച്ചു. രോഗിയായ ഒരു യാത്രക്കാരി കിടക്കുകയാണ്. മറ്റു രണ്ടു സ്ത്രീകൾ അന്നയോടു സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി. അതിലേബാരാൾ തടിച്ച പ്രായംചെന്ന സ്ത്രീ, സ്വന്തം കാലുകൾ പുതയ്ക്കുന്നതിനിടയിൽ തീവണ്ടിയിലെ തണുപ്പിനെക്കുറിച്ചു പരാതിപ്പെട്ടു. അന്ന ഏതാനും വാക്കുകളിൽ അതിനു മറുപടി പറഞ്ഞു. രസകരമായ മറ്റാനും പരയാനില്ലെന്നു കണ്ട്, പരിചാരികയോട്, വായിക്കാനുള്ള വിളക്കടുത്ത് ഇരിപ്പിടത്തിന്റെ കൈപ്പിടിയിൽ ഉറപ്പിക്കാൻ പറഞ്ഞു. ഹാൻഡ്യബാഗിൽനിന്ന് ഒരു ഇംഗ്ലീഷ് നോവലും പേപ്പർ മുറിക്കുന്ന കത്തിയും പുരത്തടുത്തു. ആദ്യം ഒന്നും വായിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അങ്ങോടുമിങ്ങോടും തികിത്തിരക്കി നടക്കുന്നവരുടെ ശ്രദ്ധം. അവസാനം വണ്ടി അനങ്ങിതതുടങ്ങിയപ്പോൾ അതിന്റെ ഒച്ചയെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ നിവ്യതിയില്ലെന്നായി. അപ്പോഴതാ മഞ്ഞുവിഴ്ചയാരംഭിച്ചു.

അവളുടെ ഇടതുവശത്തെ ജനാലയിൽ ഹിമവർഷം.
 ആപാദചൂഡം മുടിപ്പോതിഞ്ഞു വണ്ണികകെത്തുകൂടി
 നടന്നുപോയ ഗാർഡിൻ്റെ ഒരുവശത്തും മണ്ണതുകാണ്ടു
 മുടിയിരിക്കുന്നു. പുറത്തെ ശക്തിയേറിയ
 ഹിമപാതത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സംഭാഷണം അവളുടെ ശ്രദ്ധ
 വ്യതിചലിപ്പിച്ചു. അതങ്ങനെ തുടർന്നു—വണ്ണിയുടെ തടലും
 മുടലും കുലുക്കവും ജനലിനുപുറത്തു മണ്ണതുവീഴുന്ന ശബ്ദവും
 ആവി പറക്കുന്ന ചുട് പെട്ടെന്നു കൊടുംതണ്ണുപ്പായി മാറി വീണാടും
 ചുടുപിടിക്കുന്നതും മങ്ങിയവെളിച്ചത്തിൽ തിളങ്ങുന്ന അതേ
 മുഖങ്ങളും നേരത്തെ കേടു അതേ ശബ്ദങ്ങളും എക്കിലും
 അവസാനം അന്നയ്ക്കു വായിക്കാനും വായിക്കുന്നതിൽ
 ശ്രദ്ധിക്കാനും സാധിച്ചു. അനുഷ്ഠാക്ക ഉറക്കം തുങ്ങുകയാണ്.
 അവളുടെ മടിയിലെ ചുവന്ന സഞ്ചി തുളവിണ കൈയുറയിട്ട്
 വലിയ കൈകൾക്കാണ്ടു പിടിച്ചിട്ടുണ്ട്. അന്ന വായിച്ചു,
 മനസ്സിലാക്കി, എക്കിലും വായന രസകരമായി തോന്തിയില്ല.
 എന്നുവച്ചാൽ, മറ്റുള്ളവരുടെ ജീവിതങ്ങളിലുടെ കടന്നു
 പോകുന്നതിലെ മുഖിച്ചിൽ. സ്വന്തം ജീവിതത്തിലാണ്
 അന്നയ്ക്കു താൽപര്യം. നോവലിലെ നായിക രോഗിയായെ
 പുരുഷനെ ശുശ്രാഷ്ട്രിക്കുന്ന ഭാഗം വായിച്ചുപ്പോൾ രോഗി
 കിടക്കുന്ന മുറിയിൽ ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ ചുറ്റി നടക്കണമെന്ന്
 അവശ്രക്കുതോന്നി. പാർലമെന്റിലെ ഒരംഗത്തിന്റെ
 പ്രസംഗത്തെക്കുറിച്ചു വായിച്ചുപ്പോൾ, ആ പ്രസംഗം തനിക്കു
 ചെയ്താൽ കൊള്ളാമെന്നു വിചാരിച്ചു. ലേഡി മേരി
 വേടനായ്ക്കളുമായി നായാട്ടിനുപോയതും നാത്തുമാരെ
 പറ്റിച്ചതും സ്വന്തം ധീരതകാണ്ടു മറ്റുള്ളവരെ അനുരസിച്ചതുമായ
 കമ വായിച്ചുപ്പോൾ തനിക്കും അങ്ങനെ ചെയ്യണമെന്ന
 മോഹമുദ്ദിച്ചു. പക്ഷേ, തൽക്കാലം ഓന്നും
 ചെയ്യാനില്ലാത്തതുകാണ്ട് അവശ്ര വായിക്കാൻ
 നിർബന്ധിതയായി. അവളുടെ കൊച്ചുകൈ മിനുസമേറിയ
 കത്തിയെ തിരുപ്പിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

നോവലിലെ നായകൻ ഏത് ഇംഗ്ലീഷുകാരനും
 ആഗ്രഹിക്കുന്ന പ്രഭുപദവിയും ഒരു എന്നുറ്റിന്റെ ഉടമയും
 ആകുമെന്നുറപ്പായപ്പോൾ, അയാളോടൊപ്പം എന്നുറ്റിൽ
 ചുറ്റിനടക്കണമെന്ന് അന്ന ആഗ്രഹിച്ചു. അയാൾക്കു
 നാണ്യതോന്നുമെന്നു പെട്ടെന്ന് ഓർമ്മിക്കുകയും ചെയ്തു.
 അവശ്രക്കും നാണ്യമുണ്ടാകും—പക്ഷേ, അയാളെന്തിനു

നാണിക്കണും? 'എതാനെന്തിനു നാണിക്കണും?' അവർ
അത്ഭുതത്തേടാട സ്വയം ചോദിച്ചു. അവർ പുസ്തകം
താഴെവച്ചു ചാരിക്കിടന്നു. പേപ്പർ മുറിക്കുന്ന കത്തി രണ്ടു
കൈകൾ കൊണ്ടു മുറുക്കെപ്പിടിച്ചു. നാണിക്കാൻ
ങ്ങുംതന്നെയില്ല. മോസ്കോയിൽ നടന്നതെല്ലാം അവർ
ഓർമിച്ചു. എല്ലാം നല്ലതാണ്, സന്ദേഹകരവുമാണ്. അവിടത്തെ
സൃഷ്ടി, ഫ്രോണ്ട്‌സ്കിയും അധ്യാളുടെ വിനയം കലർന്നതും
പ്രേമപൂർണ്ണവുമായ നോട്ടവും അവർ തമ്മിലുള്ള ബന്ധം—
ങ്ങിലും നാണിക്കത്തെക്കത്തൊയി ഒന്നുമില്ല. എന്നിട്ടും ഓർമകളുടെ
ആ ഘട്ടത്തിൽ ഫ്രോണ്ട്‌സ്കിയെക്കുറിച്ചാർത്തപ്പോൾ
നാണിമെന്ന വികാരം കൂടുതൽ ശക്തമായി അനുഭവപ്പെട്ടു. ചുട്ട്
വല്ലാത്ത ചുട്ട്. ചുട്ടുപൊള്ളുന്നു; 'എന്ന് ഏതോ ഒരു ശബ്ദം
ഉള്ളിൽ നിന്ന് അവളോടു പരയുന്നതൊയി തോന്തി. 'ശരി,
അതിനെന്ത്?' എന്ന് തന്നോടുതന്ന ചോദിച്ചിട്ട് അവർ ഒരു
വശത്തെക്കു തിരിത്തു കിടന്നു. 'എന്താണതു സുചിപ്പിക്കുന്നത്?
അതിനെ നേരേ നോക്കാൻ എനിക്കു ഭയമാണെന്നാണോ?
എന്താണതിന്റെയർത്ഥം?' എനിക്കു ചെറുപ്പുക്കാരനായ ആ
ഓഫീസർക്കും തമ്മിൽ മറ്റു പരിചയക്കാരുമായുള്ളതിൽനിന്നു
ഭിന്നമായ വല്ല ബന്ധവുമുണ്ടോ, അല്ലെങ്കിൽ
ഉണ്ടാകാനിടയുമുണ്ടോ?' വരുപ്പുകലർന്ന ഒരു ചിരിയോടെ അവർ
വീണ്ടും പുസ്തകം കൈയിലെടുത്തു. പക്ഷേ, വായിച്ചുതോന്നും
മനസ്സിലായില്ല. കൈയിലിരുന്ന കത്തി ജനാലച്ചില്ലിൽ ഉരസിയിട്ട്
അതിന്റെ തണ്ടുത്ത മൃദുലമായ പ്രതലം സ്വന്തം കവിളിലമർത്തി.
അകാരണമായ ഒരാഴ്വാദം അനുഭവപ്പെട്ടു.
പൊട്ടിച്ചിരിക്കണമെന്നുതോന്തി. തെരുവുകൾ വലിത്തു
മുറുക്കുന്നതുപോലുള്ള അനുഭവം. കണ്ണുകൾ മലർക്കേ
തുറന്നിരിക്കുകയാണെന്നുതോന്തി. കൈയിലെയും കാലിലെയും
വിരലുകൾ കേഷാംകൊണ്ടു വിറയ്ക്കുന്നു. ഉള്ളിലുള്ള എന്തോ
ങ്ങ് അവളുടെ ശ്രാംക്രമാസത്തിനു തടസ്സം സൃഷ്ടിക്കുന്നു.
അരണ്ടവെളിച്ചത്തിൽ ചലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന എല്ലാ രൂപങ്ങളും
ശബ്ദങ്ങളും അസാധാരണമായ വ്യക്തതയോടെ തിരിച്ചറിയാൻ
കഴിയുന്നു. ട്രയിൻ മുന്നോട്ടു പോവുകയാണോ, പിരകോട്ടു
പോവുകയാണോ, അതോ നിർത്തിയിട്ടിരിക്കുകയാണോ, എന്ന
സംശയം അവളെ അലട്ടുന്നു. അടുത്തിരിക്കുന്നത്
അനുഷ്ടകയാണോ അതോ മറ്റു വല്ലവരുമോ?
'ഇവിടെയിരിക്കുന്നതു നീൻതന്നെയാണോ അതോ

മറ്റാരാളോ? ഭ്രാന്തമായ ഈ ചിന്തകൾ അവളെ ഭയപ്പെടുത്തി. എത്രൊ ചിലത് അവളെ അങ്ങോടു വലിച്ചടക്കിക്കുന്നു. പക്ഷേ, അതിനു വഴങ്ങാനോ അതിനെ ചെറുതതു നില്ക്കാനോ ഉള്ള കരുതൽ അവർക്കുണ്ട്. അവളെഴുന്നേറ്റ് പുതപ്പുവലിച്ചുറിഞ്ഞ കോട്ടിന്റെ കഴുത്തിൽ ചുറ്റിയിരുന്ന ഷാർ എടുത്തുമാറ്റി. ഒരു ബടണിളക്കിപ്പായ നീളൻ കോട്ടിനുള്ളിലെ മലിനത ഒരു രൂപം അപ്പോൾ കമ്പാർട്ട്മെന്റിലേക്കു കടന്നുവന്നത് ഒരു കർഷകന്മല്ലെന്നും തീവണ്ടിയെന്നജിനിൽ തീകുട്ടനവനാണെന്നും തിരിച്ചുറിഞ്ഞതു. ഒരു തെരുമോമീറ്റർിൽ നോക്കിക്കൊണ്ട് അയാൾ വാതിൽ തുറന്നു പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ കാറ്റും മഞ്ഞും അടിച്ചുകയറിയതും മനസ്സിലായി. പക്ഷേ, വീണ്ടും എല്ലാം ഓരാശയക്കുഴപ്പത്തിൽ...

നീണ്ട കോട്ടയരിച്ച കർഷകൻ ചുമരിൽ എന്തിനെയോ ചുരണ്ടുകയാണ്. വൃദ്ധ വണ്ണിയുടെ ഒരുത്തുനിന്നു മറ്റേയറ്റം വരെയെത്തതകവണ്ണം കാലുകൾ നീട്ടി, കമ്പാർട്ട്മെന്റിനെ ഒരു കരുത്ത മേലംകൊണ്ടുനിറച്ചു. അനേന്നരം ആരൈയോ വലിച്ചുകീറുന്നതുപോലെ ഭയാനകമായ ശ്രദ്ധം. കണ്ണഞ്ചീപ്പിക്കുന്ന ഒരു ചുവന്നപ്രകാശം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ഒടുവിൽ എല്ലാ ഒരു ചുവരിനാൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ടു. നിലത്തുകൂടെ താഴേയ്ക്ക് ഉംർന്നുപോയതായി അന്നയ്ക്കു തോന്തി. അതൊന്നും അവളെ ഭയപ്പെടുത്തിയില്ല. സെകരമായാണ് അനുഭവപ്പെട്ടത്. പുതച്ചുമുടിയ മഞ്ഞിന്റെ അവരണമുള്ള ഒരു പുരുഷ രൂപം അവളുടെ ചെവിക്കു തൊടുമുകളിൽ നിന്നു വിളിച്ചുകൂവി. അവൾ എഴുന്നേറ്റു. പരിസരവോധമുണ്ടായപ്പോൾ, ഒരു ദ്രോഷനിൽ വണ്ടി നില്ക്കുകയാണെന്നും പുരുഷൻ ഗാർഡ് ആണെന്നും മനസ്സിലായി. അനുഷ്കയോട് തന്റെ തൊപ്പിയും ഷാളും വാങ്ങി ധരിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ വാതിൽക്കലേക്കു നീങ്ങി.

“പുരത്തെക്കുപോവുകയാണോ?” അനുഷ്ക ചോദിച്ചു.

“ഉം. അല്ലപം ശുദ്ധവായു ശ്രസിച്ചോടു. ഇതിനകത്തു വല്ലാത്ത ചുട്.”

അവൾ വാതിൽ തുറന്നു. മഞ്ഞും കാറ്റും ഇരച്ചുകയറി. ഒരു മല്പിടിത്തത്തിനുശേഷമാണു പുരത്തുകടക്കാനായത്. അതും സെകരമായി അവർക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടു. കാറ്റ് അവളെ കാത്തിരുന്നതുപോലെ, സന്തോഷത്തോട് ചുളംവിളിച്ച് അവളെയും തട്ടിയെടുത്തുകൊണ്ടു പറക്കാനുള്ള പുറപ്പാടാണ്.

അവൾ തണ്ണുത്ത വാതിൽപ്പിടിയിൽ മുരുകെ പിടിച്ചു ഫൂറ്റ്‌ഹോമിലിനങ്ങി നടന്നു.

കാറ്റ് വണ്ടികക്കത്തേക്ക് ആർത്തലച്ചത്തിയിരുന്നകിലും ഫൂറ്റ്‌ഹോമിൽ തീവണ്ടിയുടെ മറവിൽ, നല്ല സുവം. തണ്ണുത്ത കാറ്റു ശ്രസ്യിച്ച് പ്രകാശമാനമായ ദ്രോഷഗർജ്ജ നാലുചുറ്റും നോക്കിക്കൊണ്ട് സന്തോഷത്താടെ അവൾ വണ്ടിയുടെ സമീപത്തുനിന്നു.

മുൺത്

കൊതടപ്പിക്കുമാറു ചൂളമടിച്ചുകൊണ്ടു
തീവണ്ടിച്ചുക്കങ്ങൾക്കിടയിലുടെ കടന്നുവന്ന ഒരു കൊടുക്കാറ്റ്
സ്റ്റോഷന്റെ മുലകളെയും തുണ്ണുകളെയും വലംവച്ചു
പാത്രതുപോയി. തീവണ്ടിയുടെയും തുണ്ണുകളുടെയും ഒരു
ആളുകളുടെയും കണ്ണിൽപ്പെടുന്ന എല്ലാ വസ്തുകളുടെയും ഒരു
വർഷം മഞ്ഞുകൊണ്ടു മുടിയിരിക്കുന്നു. ആ ആവരണത്തിനു
കട്ടികൂടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഇടയ്ക്കു നെമിഷികമായൊരു
ശാന്തത. പിന്ന വീണ്ടും ഉഗ്രമായ കൊടുക്കാറ്റ്.

അതിന്റെ ഭീകരമായ ആക്രമണത്തെ ചെറുത്തുനില്ക്കാൻ
പ്രധാനമാണെന്നുതോന്തി. എന്നിട്ടും സന്തോഷത്തോടെ
സംസാരിച്ചുകൊണ്ട്, പൂർണ്ണപോമിലെ കിരുകിരെ
ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്ന പലകകൾക്കു മീതേകൂടി ആളുകൾ
അങ്ങോടുമിങ്ങോടും ഓടിനടന്നു. സ്റ്റോഷനിലേക്കുള്ള വലിയ
വാതിലുകൾ നിരന്തരം തുറക്കുകയും അടയ്ക്കുകയും
ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. കുനിഞ്ഞുനടന്ന ഓരാളുടെ നിഴൽ
അവളെ കടന്നുപോയി. വണ്ടിയുടെ ചക്രങ്ങളിൽ
ചുറ്റിക്കൊണ്ടിക്കുന്ന ശബ്ദംകേട്ടു. “അതു ടെലിഗ്രാഫ് ഇങ്ങു
തരു,” ഇരുൾമുടിയ മറുവശത്തുനിന്ന് ഓരാൾ ദേശ്യപ്പെട്ടു. “അല്ല,
ഇവിടെയല്ല, ഇരുപതെത്തട്ടാമതേതതാണ്.” മറ്റു ശബ്ദങ്ങൾ.
കമ്പിളിയിൽ പൊതിഞ്ഞു മഞ്ഞിന്റെ ആവരണമണിഞ്ഞെ
അനേകം പേര് അങ്ങോടുമിങ്ങോടും ഓടി. ചുണ്ടിൽ എരിയുന്ന
സിഗരറ്റുകളുമായി ഒണ്ടു മാന്യമാർ അവളെ കടന്നു പോയി.
അവൾ ഓന്നുകൂടി ദീർഘമായി ശ്രൂസിച്ച് ശുദ്ധവായും
ഉൾക്കൊണ്ടിട്ട്, കൈ മഹ്മറിനു പുറത്തെടുത്തു കൈപ്പിടിയിൽ
പിടിച്ചു വണ്ടിയിൽ കയറാനൊരുങ്ങവേ, മിലിറ്ററി ഓവർകോട്ടു
യരിച്ച ഓരാൾ അടുത്തത്തി. അവൾ തിരിഞ്ഞു നോക്കി.
വ്രോൺസ്കിയെ പെട്ടുന്നു തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അയാൾ സല്പുട്ടു
ചെയ്തിട്ടു തലകുനിച്ച് എന്തെങ്കിലും ആവശ്യമുണ്ടാ, തന്റെ

സഹായം വേണമോ, എന്നാരാത്തു. അവർ മറുപടി പറയാതെ, കുറച്ചുനേരം അയാളുടെ മുവത്തു സൃക്ഷിച്ചുനോക്കി. നിശലിലാണയാൾ നിന്നതെങ്കിലും അയാളുടെ മുവത്തെയും കണ്ണുകളിലെയും ഭാവം അവർ ശ്രദ്ധിച്ചു. അമവാ ശ്രദ്ധിച്ചതായി അവർക്കു തോന്തി. തലേന്നുരാത്തി അവളെ ആകർഷിച്ച ബഹുമാനം നിന്നെത്ത ആനന്ദമുർച്ചയുടെ ഭാവമായിരുന്നു അത്. താൻ എല്ലായിടത്തും വച്ചു കണ്ടുമുട്ടാറുള്ള ഒരേ ചരായയുള്ള നുറുക്കണക്കിന് യുവാകളിലൊനു മാത്രമാണു ഭ്രാംബന്സ്കിയെന്നും തന്റെ മനസ്സിൽ അയാൾക്കിടമില്ലെന്നും കഴിഞ്ഞ ഏതാനും ദിവസങ്ങളിൽ ഓനിലധികം പ്രാവശ്യവും ഒരു നിമിഷം മുന്നുപോലും അവർ സ്വയം തീരുമാനിച്ചിരുന്നു. എന്തിട്ടും ഇപ്പോൾ, അയാളെ വീണ്ടും കണ്ടമാത്രയിൽ സന്തോഷപൂർണ്ണമായ ഒരുംഗാനം അവളുടെ ഉള്ളിൽ നിന്നെത്തു. എന്തിനാണയാൾ അവിടെ വന്നതെന്നു ചോദിച്ചരിയേണ്ട ആവശ്യമില്ല. അവളെതേതടിയാണു വന്നതെന്ന് അയാൾ നേരിട്ടു പറഞ്ഞാലെന്നപോലെ, അവർക്കരിയാം.

“നിങ്ങളും പോവുകയാണെന്നു താനറിഞ്ഞില്ല. എന്തിനാണിപ്പോൾ പോകുന്നത്?” വാതിലിൽ പിടിക്കാൻ നീട്ടിയ കൈ താഴ്ത്തി അവർ ചോദിച്ചു. അടക്കാനാവാത്ത സന്തോഷവും ഉത്സാഹവുംകൊണ്ട് അവളുടെ മുഖം പ്രകാശിച്ചു. “എന്തിനാണു പോകുന്നതെന്നോ?” അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ ഉറുനോക്കി അയാൾ ആവർത്തിച്ചു: “നിന്നെയടുത്തുതന്നെയുണ്ടാകണമെന്നാണു താനാഗ്രഹിക്കുന്നതെന്നു നിനക്കരിയാമല്ലോ. എനിക്കു മറ്റാരു മാർഗ്ഗവുമില്ല.”

അ നിമിഷം എല്ലാ തടസ്സങ്ങളെയും തട്ടിമാറ്റിയ കാറ്റ് വണ്ഡിക്കു മുകളിലെ മഞ്ഞ് നാലുപാടും ചിതറിതെത്തിലിപ്പിച്ചു. മേല്‌ക്കൂരയിലെ ഇരുന്നുതകിട് ഉരക്കെ ശബ്ദമുണ്ടാക്കി. മുൻവശത്തെ എൻജിന് ദുഃഖവും നിരാശയും കലർന്നമട്ടിൽ നീം ഒരു ചുളംവിളിമുഴക്കി. കാറ്റിന്റെ ഭികരത ഇപ്പോൾ കൂടുതൽ മനോഹരമായി അവർക്കു തോന്തി. അവർ കേൾക്കാൻ കൊതിച്ചിരുന്നതുതന്നെയാണയാൾ പറഞ്ഞതെങ്കിലും സ്വന്തം വിവേചനശക്തി അവളെ ഭയപ്പെടുത്തി. അവർ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. ഒരു സംഘർഷത്തിന്റെ ലക്ഷണം അവളുടെ മുവത്ത് അയാൾ കണ്ടു.

“ഞാൻ പരിശീലനത്തിൽപ്പെട്ടില്ലെങ്കിൽ എന്നോടു കഷമിക്കണം.” അയാൾ വിനയപുരുവം അപേക്ഷിച്ചു.

താഴ്മയോടെയും ബഹുമാനത്തോടെയും എന്നാൽ ദ്രുശമായും അയാൾ പരിശീലനത്തിനോടു പ്രതികർക്കാൻ അവർക്കുന്ന സമയമെടുത്തു.

“നിങ്ങൾ പരയുന്നതു ശരിയല്ല. നിങ്ങളോരു നല്ല മനുഷ്യനാണെങ്കിൽ, അതു മറന്നുകളയണമെന്നാണെന്ന് അപേക്ഷ, ഞാനും അതെല്ലാം മറക്കും” അവസാനം അവർ പരിശീലനത്തു.

“ഒരു വാക്കും ഭവതിയുടെ ഒരു ചലനംപോലും ഒരിക്കലും ഞാൻ മറക്കുകയില്ല. മറക്കാനെന്നിക്കു...”

“മതി മതി!” അയാൾ ഉത്കണ്ഠിയോടെ ഉറുനോക്കിക്കാണ്ടിരുന്ന മുഖത്തു ഗാരബം വരുത്താൻ വൃദ്ധായത്തിനിച്ചുകൊണ്ട് അവർക്ക് ഉറക്കെ പരിശീലനത്തു. തന്നുത്ത കൈപ്പിടിയിൽ മുറുകൈപ്പിടിച്ച്, പെട്ടെന്നു വണിയിൽ കയറി, തന്റെ കമ്പാർട്ട്മെന്റിലേക്കുള്ള ചെറിയ ഇടനാഴിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. അവിടെനിന്ന് തൊട്ടുമുമ്പു നടന്ന സംഭവം ഓർമ്മിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. അയാളുടെയോ തന്റെയോ വാക്കുകൾ ഓർമ്മിക്കാൻ സാധിച്ചില്ലെന്നും നിമിഷനേരത്തെ സംഭാഷണം രണ്ടുപേരെയും ഭയാനകമാംവിധം പരസ്പരം അടുപ്പിച്ചുവെന്ന് അവർക്കു തോന്തി. അത് അവളെ ഭയപ്പെടുത്തുകയും സന്തോഷിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. ഏതാനും നിമിഷനേരം അനങ്ങാതെ നിന്നിട്ട് അവർക്ക് അകത്തു ചെന്നിരുന്നു. നേരത്തെ അവളെ കരിനമായി വിഷമിപ്പിച്ചിരുന്ന ആ പ്രക്ഷുഖ്യാവസ്ഥ തിരിച്ചുവന്നുവെന്നു മാത്രമല്ല താങ്ങാനാവാത്ത സമർദ്ദത്തിന്റെ ഫലമായി തന്റെയുള്ളിലെ ഏതോ ഒന്നു തകർന്നു തരിപ്പണമാവുമെന്നുതോന്തി. ആ രാത്രി അവർക്ക് ഉറങ്ങിയതെയില്ല. പക്ഷേ, അവളുടെ സകലപത്തിൽ നിന്നിരിക്കുന്ന പിരിമുറുക്കത്തിൽ അസുഖരമോ നിരാശാജനകമോ ആയ യാതൊന്നുമില്ലായിരുന്നു താനും. നേരേമരിച്ച് എല്ലാം സന്തോഷപൂർണ്ണവും തിളക്കമുള്ളതും പ്രചോദനപരവുമായിരുന്നു. വെളുപ്പിന്, ഇരുന്നയിരുപ്പിൽതന്നെ അന്ന ഒന്നു മയങ്ങി. കണ്ണുകൾ തുറന്നപോൾ നേരം പുലർന്നിരുന്നു. തീവണി പീഡ്രേഷൻബർഗിൽ എത്താറായി. വീടിനെയും ഭർത്താവിനെയും മകനെയും അന്നും തുടർന്നുള്ള

ദിവസങ്ങളിലുമുള്ള ജോലിത്തിരക്കുകളെയുംകൂറിച്ചുള്ള ഓർമ അവളെ അസുസ്ഥയാക്കി.

പീറേഴ്സ്പെർഗ് സ്നേഹനിൽ വണ്ടി നിന്നപ്പോൾ അവൾ പുറത്തിരിഞ്ഞു. ആദ്യം കണ്ണ മുവം അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെതായിരുന്നു.

‘ദൈവമേ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചെവികൾക്കെന്തു സംഭവിച്ചു?’ തണ്ടുത്ത ആശ്രാശക്തിയുള്ള ആ രൂപത്തെ, വിശിഷ്ട, തൊപ്പിയുടെ അരികിനോടുചേരുന്ന ബീഡൽസമാംവിയം ഉയർന്നു കാണുന്ന ചെവികളെ നോക്കി, അവൾ ചിന്തിച്ചു. അവളെ കണ്ണു പതിവുള്ള വ്യംഗ്യാർത്ഥസുചകമായ ചിരിയോടെ അയാൾ അടുത്തുചെന്ന്, ക്ഷീണിച്ച വലിയ കണ്ണുകൾക്കാണ് അവളെ തുറിച്ചുനോക്കി, അവളെ മറ്റാരു ലീതിയിൽ കാണാൻ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നതുപോലെ. അത് അവളിൽ അസുഖകരമായ ഒരു വികാരം സ്വഷ്ടിച്ചു. അയാളെ കാണുന്നോഴ്സ്റ്റാം സ്വന്തം മനസ്സിലുണ്ടാകാറുള്ള തൃപ്തിയില്ലായ്മ ഇപ്പോഴും അവർക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടു. ഭർത്താവിനെ സംബന്ധിച്ച തന്റെ മനോഭാവം ഒരു കപടനാട്യക്കാരിയുടേതാണെന്ന് ഇപ്പോഴാണവൾ ശ്രദ്ധിച്ചത്. വേദനാജനകമായിരുന്നു ആ ബോധം.

“ഈ കണ്ടില്ലോ, സ്വന്നഹയനനായ ഒരു ഭർത്താവ് വിവാഹം കഴിഞ്ഞ ആദ്യത്തെ വർഷത്തിലെന്നപോലെ, നിന്നെ കാണാനുള്ള ആർത്തിയോടെ മുന്നിൽ നില്ക്കുന്നു”—എപ്പോഴും അയാൾ അവളെ സംബോധന ചെയ്തിരുന്നതുപോലെ സാവധാനത്തിൽ, ഉച്ചസ്ഥായിയിലുള്ള ശബ്ദത്തിൽ, ആത്മാർത്ഥമായാണ് ആരക്കെങ്കിലും അങ്ങനെ പരയുന്നതെങ്കിൽ അപഹരാസ്യമായി തോന്നുവിധം, അയാൾ പരിഞ്ഞു.

“സെരേഷയ്ക്ക് അസുഖമാനുമില്ലല്ലോ?” അവൾ ചോദിച്ചു.

“അപ്പോൾ എന്റെ കഷ്ടപ്പാടിന് ഒരു വിലയുമില്ല.” അയാൾ പരിഞ്ഞു: “അവൻ സുവമായിരിക്കുന്നു. ഒരസുവവുമില്ല.”

മുപ്പത്തിയൊന്ന്

അര് നൂറാൽ ഭ്രാംസ്കികൾ ഉരങ്ങണമെന്നുപോലും തോനിയില്ല. വെറുതേ മുന്നിലേക്കു നോക്കിക്കാണ്ടുവരികയും പോവുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന യാത്രക്കാരെപ്പോലും കാണാതെ, ഈപ്പിടത്തിൽ തന്നെയിരുന്നു. മുന്പ്, ഈ അക്കഷാഭ്യത അയാളെ പരിചയമില്ലാത്തവരിൽ അസുസ്ഥത ഉള്ളവാക്കിയിരുന്നെങ്കിൽ, ഈപ്പോഴത്തെത്ത ഭാവം അഭിമാനത്തിനേറ്റയും ആത്മവിശ്വാസത്തിനേറ്റയുമാണ്. ആളുകളെ നിർജ്ജിവവസ്തുക്കളെന്ന മട്ടിലാണയാൾ വീക്ഷിച്ചത്. എതിർവശത്തിരുന്ന, കോടതിയുദ്ധാഗമ്പനും സങ്കാചമുള്ളവനുമായ ഒരു ചെറുപ്പുക്കാരൻ ഭ്രാംസ്കിയുടെ ഭാവം ഈഷ്ടപ്പട്ടില്ല. അയാൾ ഭ്രാംസ്കിയുടെ സിഗരുടിൽനിന്നു പലപ്രാവശ്യം തന്റെ സിഗരുടു കത്തിക്കുകയും അയാളോടു സംസാരിക്കുകയും താനൊരു മനുഷ്യനാണെന്നും ജീവനില്ലാത്ത വസ്തുവല്ലെന്നും കാണിക്കാൻ അയാളെ ശദ്യപ്പെടുത്തുകപോലും ചെയ്തു. എന്നിട്ട് ഒരു തെരുവുവിളക്കിനെയെന്നപോലെയാണ് ഭ്രാംസ്കി ആ ചെറുപ്പുക്കാരെന നോക്കിയത്. തന്നോടുള്ള അവഗണനയിൽ പ്രതിഷ്യിച്ചു ചെറുപ്പുകാരൻ ഈടയ്ക്കിട കൊഞ്ഞനം കുത്തി.

ഭ്രാംസ്കി ആരെയും കാണുകയോ കേൾക്കുകയോ ചെയ്തില്ല. താനൊരു രാജാവാണെന്നയാൾക്കുതോനി. അന്നയുടെ മനസ്സിൽ തന്നെക്കുറിച്ചു നല്ലാരഡിപ്രായം സൃഷ്ടിക്കാൻ സാധിച്ചുവെന വിശ്വാസംകാണ്ടല്ല. അങ്ങനെ അയാൾ വിശ്വസിച്ചില്ല. അയാളുടെ മനസ്സിൽ അവർ ചെലുത്തിയ സ്വാധീനം അയാളിൽ സന്നോഷവും അഭിമാനവുംകാണ്ടു നിരച്ചുവെന്നതിനാലാണ്.

ഈതിനേറ്റയെല്ലാം അനന്തരഹലമെന്താകുമെന്ന് അയാൾക്ക് അറിഞ്ഞതുകൂടാ. അതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചുതുമില്ല. ഈനലെവരെ ക്ഷയോമുവമായിരുന്ന തന്റെ കരുത്തും ഉള്ളജ്ജവും ഈപ്പോൾ

ഒരോറ്റ ബിനുവിൽ കേന്ദ്രീകരിച്ച് ഒരേ ലക്ഷ്യം നേടാനുള്ള
 ശ്രമത്തിലാണെന്ന് അയാൾക്കുതോന്തി. അത് അയാളെ
 സന്തോഷിപ്പിച്ചു. അയാൾ അവളോടു സത്യമേ
 പറഞ്ഞിട്ടുള്ളുവെന്ന് അയാൾക്കരിയാം. അതായത് അവൾ²
 എവിടെപ്പോയാലും അയാളും ഒപ്പമുണ്ടാകും. അയാളുടെ
 ജീവിതത്തിലെ സന്തോഷവും അർത്ഥവും അവളെ
 കാണുന്നതിലും കേൾക്കുന്നതിലുമാണ്. ബോള്ളാഗോ
 റ്റോഷനിൽ ഒരു സോധാ കുടിക്കാനിരങ്ങിയപ്പോൾ അന്നയെ
 കണ്ടു. തന്റെ മനസ്സിലുള്ളത് അപ്പോൾത്തനെ അവളോടു
 പറയുകയും ചെയ്തു. അങ്ങനെ പറയാൻ സാധിച്ചതിലും അവൾ³
 അക്കാരും അറിഞ്ഞതിലും അവൾ ഇപ്പോൾ
 അതിനെക്കുറിച്ചായിരിക്കും ചിന്തിക്കുന്നത് എന്ന വിചാരവും
 അയാളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. ആ രാത്രി അയാൾ ഉറങ്ങിയതെയില്ല.
 എത്തെല്ലാം രൂപത്തിലാണവളെ കണ്ടതെന്നും
 എന്തൊക്കെയാണവൾ പറഞ്ഞതെന്നും
 ആലോച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഭാവിയെക്കുറിച്ചുള്ള
 സകലപങ്ങളിൽ അയാളുടെ മനസ്സ് പുളക്കമണിഞ്ഞു.
 പീറേഴ്സ്സ് ബർഗിൽ തീവണ്ടിയിൽനിന്നിരങ്ങിയപ്പോൾ, രാത്രി
 ഒരുപോള കണ്ണടയ്ക്കാതിരുന്നിട്ടും തന്നുത്ത വെള്ളത്തിൽ
 കൂളിച്ചതുപോലുള്ള ഉരുൾപ്പണി അയാൾക്കനുഭവപ്പെട്ടു. അവൾ
 ഇരങ്ങി വരുന്നതുവരെ അയാൾ കാത്തുന്നിന്നു. 'ഇനിയും
 ഞാനവളെ കാണും' എന്നാലോച്ച അയാൾ അറിയാതെ
 ചിരിച്ചു. 'അവൾ നടന്നുവരുന്നതും ആ മുവവും... അവൾ⁴
 എന്തെങ്കിലും സംസാരിക്കും. തലതിരിച്ച് എന്ന നോക്കും.
 ഒരുപക്ഷേ, ഒന്നു പുണ്ണിരിക്കും.' പകേശ്, അന്നയെ
 കാണുന്നതിനു മുന്ന് അവളുടെ ഭർത്താവിനെയാണ്
 കണ്ടത്. റ്റോഷൻമാസ്സർ ആൾക്കൂട്ടത്തിനിടയിലുടെ
 ബഹുമാനപുരസ്സരം അയാളെ ആനയിക്കുകയായിരുന്നു.
 'അയ്യോ! അവളുടെ ഭർത്താവ്!' ഭർത്താവിന് അവളുമായി
 ബന്ധമുണ്ടനെ കാര്യം ഇപ്പോൾ മാത്രമാണു ഭ്രാംബർസ്കി
 ആദ്യമായി മനസ്സിലാക്കുന്നത്. അവൾക്കാരും ഭർത്താവുണ്ടനെ
 അയാൾക്കരിയാം. എക്കിലും അയാളുടെ അസ്തിത്വത്തിൽ
 വിശ്വാസമില്ലായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അവിടെവച്ചു കണ്ടപ്പോഴാണ്
 പുർണ്ണമായും വിശ്വസിക്കാൻ നിർബന്ധിതനായത്. അയാളുടെ
 ശ്രീരം്പും ചുമലുകളും കാലുകളെ മറിക്കുന്ന കരുത്ത ട്രസറും

പീറേഴ്സ്സ് ബർഗിൽ തീവണ്ടിയിൽനിന്നിരങ്ങിയപ്പോൾ, രാത്രി
 ഒരുപോള കണ്ണടയ്ക്കാതിരുന്നിട്ടും തന്നുത്ത വെള്ളത്തിൽ
 കൂളിച്ചതുപോലുള്ള ഉരുൾപ്പണി അയാൾക്കനുഭവപ്പെട്ടു. അവൾ
 ഇരങ്ങി വരുന്നതുവരെ അയാൾ കാത്തുന്നിന്നു. 'ഇനിയും
 ഞാനവളെ കാണും' എന്നാലോച്ച അയാൾ അറിയാതെ
 ചിരിച്ചു. 'അവൾ നടന്നുവരുന്നതും ആ മുവവും... അവൾ⁴
 എന്തെങ്കിലും സംസാരിക്കും. തലതിരിച്ച് എന്ന നോക്കും.
 ഒരുപക്ഷേ, ഒന്നു പുണ്ണിരിക്കും.' പകേശ്, അന്നയെ
 കാണുന്നതിനു മുന്ന് അവളുടെ ഭർത്താവിനെയാണ്
 കണ്ടത്. റ്റോഷൻമാസ്സർ ആൾക്കൂട്ടത്തിനിടയിലുടെ
 ബഹുമാനപുരസ്സരം അയാളെ ആനയിക്കുകയായിരുന്നു.
 'അയ്യോ! അവളുടെ ഭർത്താവ്!' ഭർത്താവിന് അവളുമായി
 ബന്ധമുണ്ടനെ കാര്യം ഇപ്പോൾ മാത്രമാണു ഭ്രാംബർസ്കി
 ആദ്യമായി മനസ്സിലാക്കുന്നത്. അവൾക്കാരും ഭർത്താവുണ്ടനെ
 അയാൾക്കരിയാം. എക്കിലും അയാളുടെ അസ്തിത്വത്തിൽ
 വിശ്വാസമില്ലായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അവിടെവച്ചു കണ്ടപ്പോഴാണ്
 പുർണ്ണമായും വിശ്വസിക്കാൻ നിർബന്ധിതനായത്. അയാളുടെ
 ശ്രീരം്പും ചുമലുകളും കാലുകളെ മറിക്കുന്ന കരുത്ത ട്രസറും

സർവോപരി ഉടമസ്ഥാവകാശത്തോടെ നിറുംബീഡമായി അവളുടെ കരംഗ്രഹിച്ചതും.

നിഷ്കളക്കമായ പീറേഴ്സബർഗ് മുഖരായയും ഉറച്ച ആത്മവിശ്വാസമുള്ള രൂപവ്യും വ്യത്താക്യതിലുള്ള തൊപ്പിയും അല്പം വളരെ മുതുകുമുള്ള കരെനീനെ കണ്ടപ്പോൾ ആ മനുഷ്യൻ്റെ അസ്തിത്വത്തെക്കുറിച്ച് ഭ്രാംബന്സ്കിക്കു ബോധമുണ്ടായി. ദാഹിച്ചു വലരെ ഓൾ ഒരു ഉറവയുടെ അടുത്തത്തിയപ്പോൾ ഒരു നായയോ ആടോ പനിയോ അവിടെനിന്നു വെള്ളം കുടിക്കുന്നതും അതിനുള്ളിലിരങ്ങി മലിനമാക്കുന്നതും കണ്ടാലുള്ള അവസ്ഥയിലായിരുന്നു ഭ്രാംബന്സ്കി. കരെനീൻ്റെ നടത്തയും തുടകളുടെ ചലനവ്യും വീതികുറരെ വലിയ പാദങ്ങളും അയാളിൽ വെറുപ്പുള്ളവാക്കി. അന്നയെ സ്നേഹിക്കാനുള്ള തന്റെ അവകാശം ആർക്കും ചോദ്യം ചെയ്യാനാവാത്തതാണെന്ന് അയാൾ വിശ്വസിച്ചു. പക്ഷേ, അവളിൽ ഒരു മാറ്റവുമില്ല. അവളുടെ രൂപം അയാളെ ആവേശം കൊള്ളിച്ചു, സന്തോഷത്തിലാറാടിച്ചു. രണ്ടാം ക്ഷാസ്യ് കസാർട്ടുമെന്റിൽ നിന്നിരങ്ങി ഓടിവന ജർമ്മൻകാരനായ ഭ്രത്യേനാട് ലഭ്യേജ് എടുത്തുകൊണ്ടു വിട്ടിൽ പോകാൻ പറത്തിട്ട് അവളുടെ അടുത്തെതക്കു നടന്നു. ഭാര്യയും ഭർത്താവും തമിൽ സംസ്കാരത്തുകണ്ടു. കാമുകൻ്റെ ദൃഷ്ടിയിലുടെ നോക്കിയപ്പോൾ, ഭർത്താവിനോടുള്ള അവളുടെ സംഭാഷണത്തിൽ സ്വരച്ചേരിച്ചയില്ലായ്മയുടെ ഒരു ലാത്തചരനയുണ്ടെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി.

“ഈല്ല അവർക്ക് അയാളോടു സ്നേഹമില്ല. സ്നേഹിക്കാൻ സാധ്യവുമല്ല,” അയാൾ സ്വയം തീരുമാനിച്ചു.

അയാൾ പിരകിലുടെ അവളുടെയടുത്തു ചെന്നപ്പോൾ അവർ അത് മനസ്സിലാക്കുകയും തിരിത്തു നോക്കാനൊരുഞ്ഞുകയും ചെയ്തത് അയാളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. പക്ഷേ, അയാളെ തിരിച്ചറിത്തപ്പോൾ വീണ്ടും ഭർത്താവിനോടാണ് സംബോധന ചെയ്തത്.

“രാത്രി സുവമായി കഴിച്ചുകൂടിയോ?” രണ്ടുപേരെയും തലകുന്നിച്ചു വന്നങ്ങിയിട്ട് ഭ്രാംബന്സ്കി ചോദിച്ചു. താൻ വന്നങ്ങിയതു കരെനീനെന്നയാണെന്ന് അയാൾ കരുതുന്നുകിൽ അങ്ങനെയായിക്കൊടു എന്നാണു വിചാരിച്ചത്.

“ഓ, സുവമായിരുന്നു താങ്കയു” അന്ന പറത്തു.

അവളുടെ മുഖത്തു കഷിണം. കണ്ണുകളിൽ ഇടവിട്ടു തെളിഞ്ഞിരുന്ന ചിരിയുടെയും ഉമേഷത്തിന്റെയും ഭാവങ്ങൾ കാണാനില്ല. എക്കിലും ഒരു നിമിഷം തന്നെ നോക്കിയപ്പോൾ ആ കണ്ണുകൾ തിളങ്കിയതായും അടുത്തനിമിഷം തിളക്കം അസ്തമിച്ചതായും തോന്തി. ഒരു നിമിഷനേരത്തെക്ക് അയാളും സന്തോഷിച്ചു. ഭർത്താവിന് ഭ്രാംസ്കിയെ പരിചയമുണ്ടോ എന്നറിയാൻ അന്ന അയാളെ ഇടംകണ്ണിട്ടുനോക്കി. കരെനിന്റെ നോട്ടം വിരസമായിരുന്നു, ആരാണാ മനുഷ്യനെന്ന് ഓർമിച്ചടക്കാനുള്ള ശ്രമം. കരെനിന്റെ കൊയ്ത്തരിവാളിനെയെന്നപോലെയാണ് നിരുമേഷമായ ആത്മവിശ്വാസം ഭ്രാംസ്കിയുടെ അക്ഷാഭ്യമായ ആത്മവിശ്വാസത്തെ നേരിട്ട്.

“ഭ്രാംസ്കിപ്പറ്റു.” അന്ന പരിചയപ്പെടുത്തി.

“ഓഹോ, നമ്മൾ ഇതിനു മുമ്പു കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു.” അലക്ഷ്യമായി കൈനീട്ടിക്കൊണ്ട് കരെനിന് പറഞ്ഞു: “അന്ന് അമ്മയോടൊപ്പം പോയിട്ടു മകൻറുടെ തിരിച്ചുപോന്നു. എന്തോ വിലപ്പെട്ട വിവരം കൈമാറുന്നമട്ടിൽ നിർത്തിനിർത്തിയാണ് ഓരോ വാക്കും ഉച്ചരിച്ചത്. അവധി കഴിഞ്ഞു മടങ്ങുകയായിരിക്കും അല്ലോ?” മറുപടിക്കു കാക്കാതെ തമാശമട്ടിൽ ഭാര്യയോടു പറഞ്ഞു: “മോസ്കോയിൽനിന്നു യാത്ര പറഞ്ഞപ്പോൾ ധാരാളം കണ്ണിരോധിച്ചിട്ടുണ്ടാവും?”

യാത്ര പറയുന്നമട്ടിൽ ഭ്രാംസ്കി തന്റെ തൊപ്പിയിൽ സ്പർശിച്ചുകൂലും ഭ്രാംസ്കി അന്നയോടു പറഞ്ഞു: “ഞാൻ വീടിൽവന്നു കാണുന്നതിൽ വിരോധമില്ലാലോ.”

നിരുമേഷമായ നോട്ടതേതാടെ കരെനിന് പറഞ്ഞു: “വളരെ സന്തോഷം. തികളാഴ്ചകളിൽ തങ്ങൾ വീടിലുണ്ടാവും.” അങ്ങനെ ഭ്രാംസ്കിയെ ഒഴിവാക്കിയിട്ടു സ്വത്ഃസിദ്ധമായ പരിഹാസഭാവത്തിൽ ഭാര്യയുടെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞു: “ഭാര്യയോടുള്ള അഭിനിവേശം പ്രകടിപ്പിക്കാൻ അരമണിക്കുർ സമയമുള്ളതു മഹാഭാഗ്യമായി!”

“ഈ അഭിനിവേശമാണെന്ന് മഹാഭാഗ്യം.” അവളും അതേസ്വരത്തിൽ മറുപടി പറഞ്ഞു. തങ്ങളുടെ പിന്നാലെ വരുന്ന ഭ്രാംസ്കിയുടെ കാലെഞ്ചുയ്ക്കു സ്വയം അറിയാതെ അവൾ കാതോർത്തു. ‘അയാളെന്നിക്കാരാണ്?’ എന്നു തന്നത്താൻ ചോദിച്ചിട്ട്, തന്റെ അസാന്നിധ്യത്തിൽ സൗരേഷ എങ്ങനെയാണു കഴിച്ചുകൂട്ടിയതെന്നു ഭർത്താവിനോടാരാഞ്ഞു.

“ഓ, നല്ല സന്ദേശത്തിലായിരുന്നു. ഒരു പ്രശ്നവുമുണ്ടാക്കിയില്ലെന്ന് മാരിയെറ്റ് പറത്തു. നിനക്കു കേൾക്കുന്നോ വിഷമംതോന്നും. നിന്റെ ഭർത്താവിനെപ്പോലെ സദാ നീ കൂടെ വേണമെന്ന നിർബന്ധമാനും അവനില്ല! ഓ, ഇനിയൊരു സന്ദേശവർത്തമാണ്. നമ്മുടെ പ്രിയപ്പേട്ട സമോവർ സന്ദേശംകൊണ്ടു തുള്ളിച്ചാടും (എപ്പോഴും, എത്തക്കിലും കാര്യത്തെച്ചാല്ലി ആവേശംകൊള്ളാറുള്ള ലിഡിയാ ഇവാനോവ് പ്രഭികൾ കരെനിന്റെ നല്കിയിട്ടുള്ള ഇരട്ടപ്പോരാൻ സമോവർ). നീ വനോ വനോയെന്ന് അവർ അനേഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഇന്നുതന്നെപോയി അവരെ കാണണം. ഒപ്പ്‌ലോന്സ്‌കികളുടെ പ്രശ്നം ഒത്തുതീർപ്പായോ എന്നിയാൻ അവർക്കു വലിയ ഉത്കണ്ഠംയാണ്.”

അന്നയുടെ ഭർത്താവിന്റെ സ്നേഹിതയും പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ സൊസൈറ്റി ലേഡിയുമാണ് ലിഡിയാ ഇവാനോവ് പ്രഭി. ഭർത്താവുവഴി അന്നയും അവരുടെ ഉറസുഹൃത്തായി മാറി.

“താനവർക്കു കത്തെഴുതിയിരുന്നല്ലോ!”

“ശരിയാണ്, എന്നാലും അവർക്കു വിശദാംശങ്ങളെല്ലാം അറിയണം. നിനകൾ യാത്രാക്ഷീണമില്ലെങ്കിൽ അവരെപ്പോയി കണ്ടിട്ടുവരു. ഇതാ കോൺട്രാറ്റി വണ്ടിയുമായി നില്പുണ്ട്. എനിക്കു കമ്മിറ്റിക്കു പോണം. ഇനിയെക്കിലും ഒറ്റയ്ക്കൾ അത്താഴം കഴിക്കണ്ടല്ലോ. താനെന്നുമാത്രം ബുദ്ധിമുട്ടിയെന്നു നിനകൾഒത്തുകൂടാ.” സ്നേഹപൂർവ്വം അവളുടെ കൈയിൽ പിടിച്ചുമർത്തിയിട്ട് ഒരു പ്രത്യേകതരം ചിരിയോടെ അയാൾ ഭാര്യയെ വണ്ടിയിൽ കയറാൻ സഹായിച്ചു.

മുപ്പതിരണ്ട്

വീടിലെത്തിയപ്പോൾ അന്ന ആദ്യം സന്ധിച്ചത് അവളുടെ മകനെയാണ്. ആയയുടെ നിലവിളി വകവയ്ക്കാതെ അവൻ ഓടി കോൺപ്രടിയിരഞ്ഞിവന്നു സന്തോഷത്തോടെ വിളിച്ചുകൂടി. “മമാ! മമാ!” അമ്മയെ കണ്ട് പാടേ പാഞ്ഞുചെന്ന് അവളുടെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു.

“ഈ മമയാണെന്നു താൻ പറഞ്ഞതു ശരിയായില്ലോ!” അവൻ ആയയോടു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: “എനിക്കെന്നുമായിരുന്നു.” അന്നയുടെ മകൻ അവന്റെ അച്ചുനെപ്പാലെ ഒരുത്തരം നിരാശയാണ് അവളുടെ മനസ്സിലുള്ളവാക്കിയിരുന്നത്. അവളുടെ സകല്പത്തിലെ സ്വന്തം മകന്റെ രൂപം യമാർത്ഥത്തിലുള്ളതിനെക്കാൾ വളരെ മനോഹരമായിരുന്നു. എക്കിലും ഓമനത്തമുള്ള കൂട്ടിയാണെവൻ. ചുരുണ്ട തലമുടിയും നീല കണ്ണുകളും ഇരുക്കിയ കാലുരുകളിലെ തടിച്ച ആകൃതിയോത്ത കാലുകളും. അവന്റെ സാമീപ്യവും ലാളനയും അന്നയ്ക്ക് ശാരീരികമായ ഒരു സന്തോഷം പ്രദാനം ചെയ്തു. അവന്റെ നിഷ്കപടവും സ്വന്നേഹപൂർണ്ണവുമായ നോട്ടവും നിരർത്ഥകമായ ചോദ്യങ്ങളും അവർക്ക് ആത്മീയമായ ആശ്വാസം പകർന്നു. ഡോളിയുടെ മകൾ കൊടുത്തയച്ച സമ്മാനപ്പോതികൾ അവർ തുറന്നു. മോസ്കോയിൽ താന്യ എന്നുപേരായ ഒരു പെൺകൂട്ടിയുണ്ടായിരുന്നും അവർക്കു വായിക്കാൻ മാത്രമല്ല, മറ്റു കൂട്ടികളെ പറിപ്പിക്കാനുമരിയാമെന്നും മക്കോടു പറഞ്ഞതു.

“അവളേക്കാൾ മോഗമാണോ താൻ?” സെരേഷ് ചോദിച്ചു.

“എന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ ഈ ലോകത്തെ ഏറ്റവും നല്ല കൂട്ടിയാണു നീ.”

“എനിക്കെന്നുമായാം.” അവൻ ചിരിച്ചു.

അന്ന കാപ്പികൂടിച്ചു തീരുന്നതിനു മുമ്പ് ലിഡിയാ ഇവാനോവ്ന പ്രഭ്രിയെത്തി. കിളരുകൂടി തടിച്ച ആ സ്ത്രീയുടെ

മുവം ദീനംപിടിച്ചതുപോലെ വിളരിയിരുന്നെങ്കിലും സ്വപ്നം
കാണുന്നതുപോലുള്ള കരുത്ത കണ്ണുകൾ
മനോഹരങ്ങളായിരുന്നു.

അവരോടിഷ്ടമായിരുന്നെങ്കിലും അദ്യമായി ഇന്നാണ് അവരുടെ
കുറവുകൾ കണ്ണിൽപ്പെടുന്നതെന്നു തോന്തി.

“എന്തായി എൻ്റെ മോഞ്ഞേ, ഒത്തുതീർപ്പിലെത്തിയോ?”
മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചപാടേ പ്രഭി ചോദിച്ചു.

“ഉംഗി, എല്ലാം ശരിയായി. പ്രശ്നം നമ്മൾ വിചാരിച്ചതുപോലെ
അതെ ഗുരുതരമായിരുന്നില്ല.” അന്ന പറഞ്ഞു: “പിന്നെ എൻ്റെ
നാത്തുന് അല്പം എടുത്തുചാട്ടുമെന്ത്.”

പക്ഷേ, തന്നെ ബാധിക്കാത്ത ഏതു പ്രശ്നത്തിലും
തലയിടാറുള്ള പ്രഭി. തനിക്കു താൽപര്യമുള്ള കാര്യങ്ങൾ
ശ്രദ്ധിക്കാറില്ല. അന്നയെ തടസ്സപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട് അവർ
പറഞ്ഞു:

“ഓ, അതുശരി, ഈ ലോകത്തു ദുഃഖവും തിനയും
മാത്രമെയുള്ളു. ഇന്നു തൊന്തു വലിയ മനോവിഷമത്തിലാണ്.”

“എന്ത്? എന്താണു കാരണം?” ചിരിയടക്കാന് ശ്രമിച്ചുകൊണ്ട്
അന്ന ചോദിച്ചു.

“സത്യത്തിനുവേണ്ടി പോരാടി തൊന്തു മടുത്തു. ചിലപ്പോൾ
കടുത്ത നിരാശതോന്നും. ആ ലിറ്റിൽ സിന്റ്രൈഫ്സിൻ്റെ
കാര്യങ്ങളാക്കേ (ഒരു മതവിഭാഗം നടത്തുന്ന
ധർമസ്ഥാപനമാണത്) ഭംഗിയായി നടന്നുപോന്നതാണ്. പക്ഷേ,
ചില മാനുഷ്യർ അതിനെ നാശമാക്കി. അവരുടെയൊക്കെ
ഇഷ്ടപ്പടി കാര്യങ്ങൾ നടക്കണം! രണ്ടോ മൂന്നോ പേരുകൾ, നിന്റെ
ഭർത്താവും അതിലെബാരാളാണ്, കാര്യങ്ങളെല്ലാം ബോധ്യമുണ്ട്.
എന്നാൽ മറ്റുള്ളവർക്ക് അതിനെ തകർക്കണം. പ്രവർദ്ദിം
എഴുതിയ ഒരു കത്ത് ഇന്നലെ എന്നിക്കു കിട്ടി...”

തുർക്കികൾക്കെതിരെ സ്ഥാവിറ്റുകളെ സഹായിക്കുന്ന ഒരു
മതവിഭാഗമായ ‘പാൻസ്ഥാവിസ്റ്റ്’* എന്ന സംഘടനയിലെ പ്രമുഖ
അംഗമാണു പ്രവർദ്ദിം.

ആ കത്തിലെ വിവരങ്ങൾ പ്രഭി അന്നയോടു പറഞ്ഞു.

എന്നിട്ടവർ ക്രിസ്ത്യൻ സഭകളെ പരസ്പരം
യോജിപ്പിക്കുന്നതിലെ ബുദ്ധിമുട്ടുകളുണ്ടായിരുന്നു. സംസാരിച്ചു.
വൈകുന്നേരം രണ്ടു സൊബ്രോനികളുടെ യോഗത്തിൽ
പകടുക്കാനുള്ളതുകൊണ്ട് അവർ ധ്യതിയിൽ സ്ഥലംവിട്ടു.

“മുന്നും ഇങ്ങനെയൊക്കെത്തന്നെയായിരുന്നോളോ. എന്നതോന്തരാനും ശ്രദ്ധിക്കാത്തതെന്ത്?” അന്ന തന്നതാൻ പറഞ്ഞു. “അതോ, അവർക്കു ദേശ്യം വരാൻ ഈന്നു പ്രത്യേകിച്ചു വല്ല കാരണവുമുണ്ടായോ? എന്നായാലും രസമുണ്ട്. നന്മ ചെയ്യാനാണവരുടെ ശ്രമം. അവരെരാറു കീസ്റ്റ്യാനിയാണ്. എന്നിട്ടും സദാസമയവും ദേശ്യം. എവിടെയും ശത്രുക്കൾ, എല്ലാം കീസ്റ്റുമത്തതിന്റെയും മനുഷ്യസ്നേഹത്തിന്റെയും പേരിൽ!”

പ്രഭി പോയപ്പോൾ ഒരു സ്നേഹിത—ഒരു ഉന്നത ഉദ്യോഗസ്ഥന്റെ ഭാര്യ വന്നു. പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ വിശ്രേഷണങ്ങളല്ലാം അവർ പറഞ്ഞു കേൾപ്പിച്ചു. അതതാഴത്തിനുവരാമെന്ന് ആണയിട്ടിട്ട്, മുന്നുമണിയോടെ അവരും പോയി.

കരെനിൻ ഓഫീസിലാണ്. അതതാഴത്തിനു മുമ്പുള്ള സമയം അന്ന മകൻ കാര്യങ്ങളിൽ ശ്രദ്ധിച്ചു. അവന് ആഹാരം കൊടുത്തു (അവൻ ഒറ്റയ്ക്കാണ് അതതാഴം കഴിക്കാറുള്ളത്). പിന്നീട് സ്വന്തം സാധനങ്ങളല്ലാം അടുക്കിവച്ചു. മേശപ്പുറത്തു കുന്നുകൂടിക്കിടന്ന കത്തുകൾ വായിച്ചു മറുപടിയെഴുതി.

യാത്രാവേളയിൽ അനുഭവപ്പെട്ട അകാരണമായ അപമാനബോധവും മനഃക്ഷാഭവും പാടേ മാത്രതുപോയി. പതിവുള്ള ജീവിതസാഹചര്യങ്ങളിൽ, കൂറ്റമറ്റവളാണു താനന്ന ബോധമുണ്ടായി.

തലേദിവസത്തെ തന്റെ മനോനിലയെക്കുറിച്ച് അവർ അതക്കുത്തേതാട ഓർമ്മിച്ചു. ‘എന്നാണു സംഭവിച്ചത്? ഒന്നുമില്ല. ഭ്രാംബസക്കി അർത്ഥമില്ലാത്ത ചിലതു പറഞ്ഞു. അതിനു വിരാമമിടാൻ തെള്ളും പ്രയാസമില്ല. ആവശ്യമുള്ള കാര്യങ്ങൾ മാത്രമാണു താനും പറഞ്ഞത്. അതിനെക്കുറിച്ചു ഭർത്താവിനോടു പറയേണ്ണ കാര്യമില്ല. പറയാൻ സാധ്യവുമല്ല. അതിനൊക്കെ ആവശ്യമില്ലാത്ത പ്രാധാന്യം കല്പിക്കുന്നതെന്തിന്?’ മുന്നൊരിക്കൽ ഭർത്താവിന്റെ ഒരു കീഴുദ്യോഗസ്ഥൻ തന്നോടു പ്രേമാഭ്യർത്ഥന നടത്താനോരുങ്ങിയ കാര്യം അദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞത് അവർ ഓർമ്മിച്ചു. സമൂഹമദ്യത്തിൽ ജീവിക്കുന്ന ഏതൊരു സ്ത്രീക്കും ഇത്തരം സംഭവങ്ങളെ നേരിട്ടേണ്ടിവരുമെന്നും ഭാര്യയുടെ കാര്യശ്രേഷ്ഠിയിൽ തനിക്കു പുറംബിശ്വാസമുണ്ടെന്നും ഭാര്യയെ സംശയിക്കുന്ന നീചനല്ല താനെന്നുമാണ് അന്നു കരെനിൻ പറഞ്ഞത്. അതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തെ അറിയിക്കേണ്ട

കാര്യമീല്ല. 'ഭാഗ്യവശാൽ, അറിയിക്കാനൊന്നുമില്ലല്ലോ!' അവർ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു.

* തുർക്കികൾക്കെതിരെ റഷ്യൻസേനയുടെ തിലുള്ള സൂഖിക്, ഓർത്തദ്ദേശാക്കണ്ട് വിഭാഗക്കാരുടെ ഷൈക്യത്തിനുവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കുന്നവർ.

മുൺതിമുന്ന്

ക്രിസ്തീൻ നാലുമൺിക്ക് ഓഫീസിൽനിന്നു മടങ്ങിവന്നു. എങ്കിലും പലപ്പോഴും സംഭവിക്കാറുള്ളതുപോലെ, നേരേ മുകളിൽ ചെന്നു. ഭാര്യയെ കാണാൻ സമയം കിട്ടിയില്ല. ചില പരാതികൾ കൈപ്പറ്റാനും പ്രേവർദ്ദ് സെക്രട്ടറി കൊണ്ടുവന്ന എതാനും രേഖകളിൽ ഒപ്പിടാനുമായി നേരേ പഠനമുറിയിലേക്കുപോയി.

സാധാരണയായി അത്താഴത്തിനു മുന്നു സന്ദർശകരാണുണ്ടാവുക. ഈന്, കരെനീൻ്റെ കസിനായ ഒരു വ്യഖ്യയും ഒരു ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റ് ഡയറക്ടറും ഡയറക്ടറുടെ ഭാര്യയും കരെനീനു കീഴിൽ ഉദ്ഘാഗത്തിനു ശുപാർശ ചെയ്യപ്പെട്ട ഒരു ചെറുപ്പക്കാരനുമുണ്ടായിരുന്നു. അന്ന ദ്രോഡിങ്കുമിൽ ചെന്ന അവരെ സ്വീകരിച്ചിരുത്തി. കൃത്യം അഞ്ചു മൺിക്ക്, പീറ്റർ നോമന്റെ കാലത്തെ വെകലനിർമ്മിതമായ നാഴികമൺി അഞ്ചുവട്ടം അടിച്ചു തീരുന്നതിനുമുമ്പ് കരെനീൻ കടന്നുവന്നു. അത്താഴം കഴിത്തെ ഒരു ഉദ്ഘാഗികയോഗത്തിൽ പങ്കടുക്കാനുള്ളതുകൊണ്ടു വെളുത്ത ദൈയും കോട്ടിൽ നക്ഷത്രചിഹ്നങ്ങളുമായി സാധാഹനവേഷത്തിലാണെത്തിയത്. എപ്പോഴും ജോലിത്തിരക്കായതുകൊണ്ട് ഓരോ ദിവസവും ചെയ്യേണ്ട ജോലികൾക്കു സമയം നിശ്ചയിക്കുകയും കൃത്യനിഷ്ഠം പാലിക്കുകയും ചെയ്തു. ‘ധൂതികൂട്ടാതെയും വിശ്രമമില്ലാതെയും’ എന്നതായിരുന്നു അധ്യാളുടെ മുദ്രാവാക്യം. മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച എല്ലാവരെയും വണങ്ങിയിട്ട് ഭാര്യയെ നോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പെട്ടെന്നു സ്വന്ധാനത്തിരുന്നു.

“അങ്ങനെ, എന്റെ എക്കാനത്തയ്ക്ക് അറുതിയായി, ദറയ്ക്കിരുന്ന് അത്താഴം കഴിക്കുന്നത് എത്രമാത്രം മുഴ്ചിപ്പനാണെന്നു പറഞ്ഞാൽ നീ വിശ്വസിക്കില്ലാ.” ‘മുഴ്ചിപ്പൻ’ എന്ന വാക്കിനു പ്രത്യേകം ഉള്ളംഗൾ നല്കിയാണു പറഞ്ഞത്.

അത്താഴത്തിനിടയ്ക്ക് കരുനീൻ മോസ്കോയിലെ
 കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് അല്പം ചിലതുമാത്രം സംസാരിച്ചിട്ട്,
 പുഛുംകലർന്ന ചിരിയോടെ സ്ഥിഷ്ടൻ ഒപ്പലോന്നിസ്കിയുടെ
 കാര്യമെന്തായെന്നേഷിച്ചു. സംഭാഷണത്തിൽ ഭൂരിഭാഗവും
 പീറേഴ്സ്ബർഗിലെ സർക്കാർ കാര്യങ്ങളെയും
 സാമൂഹ്യപ്രശ്നങ്ങളെയും സംബന്ധിക്കുന്നവയായിരുന്നു.
 അത്താഴത്തിനുശേഷം അരമൺകുർ അതിമിക്കളാടൊപ്പം
 ചെലവഴിച്ചിട്ട് ഒരു ചെറുചിരിയോടെ ഭാരയുടെ കൈ
 പിടിച്ചുമർത്തി, കൗൺസിൽ യോഗത്തിനു പുറപ്പെട്ടു. അന്ന്
 തിരിച്ചെത്തിയതിനെത്തു വീട്ടിലേക്കു ക്ഷണിച്ച ബെറ്റിൾസി
 ട്രേർസ്കായ രാജകുമാരിയെ കാണാനോ ടിക്കറ്റു ബുക്കു
 ചെയ്തിരുന്നിട്ടും തീയേറ്റിലേക്കോ അന്നു വൈകുന്നേരം അന്ന്
 പോയില്ല. **ഇട്ടോണ്ടു** പോകാനുള്ള **ഉട്ടപ്പ്**
 ശരിയാകാത്തതായിരുന്നു പ്രധാന കാരണം. സന്ദർശകർ പോയ
 ഉടനേ വസ്ത്രങ്ങൾ പരിശോധിക്കാൻ തുടങ്ങിയതാണ്.
 താരതമ്യേന കുറച്ചു പണം ചെലവഴിച്ചു നല്ല രീതിയിൽ
 വസ്ത്രധാരണം ചെയ്യുന്നതിൽ സമർത്ഥയായ അവർ മുന്നു
 ഉട്ടപ്പുകൾ വെട്ടിത്തയിക്കാൻ ഏർപ്പാടുചെയ്തിരുന്നു. മുന്നു
 ദിവസം മുമ്പു മടക്കിക്കൊടുക്കാമെന്നാണു പരഞ്ഞിരുന്നേങ്കിലും
 ഒരെണ്ണം മാത്രമാണ്. കിട്ടിയത്. അതാകട്ടെ അവർ നിർദ്ദേശിച്ച
 രീതിയിലല്ല പുതുക്കിയത്. താൻ ചെയ്തതാണു ശരിയെന്നു
 തുന്നൽക്കാരി വാദിച്ചപ്പോൾ അന്നയ്ക്കു വല്ലാത്ത കോപംവന്നു.
 തുന്നൽക്കാരിയെ വശക്കുപരഞ്ഞത്തിൽ, പിന്നീടു ദുഃഖിച്ചു. മനസ്സ്
 ശാന്തമാകാൻ വൈകുന്നേരം നഷ്ടസിരിയിൽ ചെന്നു
 മകനോടൊപ്പം സമയം ചെലവഴിച്ചു. അവനെ കിടത്തിയുറക്കി,
 പുതപ്പിച്ച്, കുരിശുവരച്ചു പുറത്തായുംപോകാതെ
 വീട്ടിലിരുന്നതിൽ അവർക്കു സന്തോഷം തോന്തി. മനസ്സിനു
 ശാന്തിലഭിച്ചു.
 നിസ്സാരസംഭവമാണെന്നും അതിൽ ആരെയും കുറപ്പെടുത്തേണ്ട
 കാര്യമില്ലെന്നും ലജ്ജിക്കേണ്ടതായി യാതൊന്നുമില്ലെന്നും
 ബോധ്യംവന്നു. **ഭർത്താവിന്റെ** വരവുംകാത്തു
 നെരിപ്പോടിനടുത്തിരുന്ന് ഓരിംഗ്രിഷ് നോവൽ വായിക്കാൻ
 തുടങ്ങി. കൃത്യം ഒൻപതരയ്ക്ക് വാതിൽക്കൽ മണിയൊച്ചക്കു.
 കരുനീൻ മുറിക്കുകയെന്നും വന്നു.

“**ഒറുവിൽ ഇങ്ങെത്തി!**” ഭർത്താവിന്റെ നേർക്ക് കൈനീട്ടി
 അവർ പരഞ്ഞതു.

ആ കൈയിൽ ചുംബിച്ചിട്ട് അയാൾ അടുത്തിരുന്നു.

“യാത്ര പൊതുവേ ഒരു വിജയമായിരുന്നു അല്ലോ?” അയാൾ ചോദിച്ചു.

“തീർച്ചയായും.” അവൾ പറഞ്ഞു. തുടക്കം മുതലുള്ള എല്ലാ വിവരങ്ങളും ഭ്രാംസ്കായ പ്രഭിയുമൊത്തുള്ള യാത്ര, സ്നേഹനിലുണ്ടായ അപകടം എല്ലാം വിവരിച്ചു കേൾപ്പിച്ചു. സഹോദരനോടും ദോഷിയോടുമുള്ള അനുകന്ധയും പ്രകടമാക്കി.

“നിന്റെ സഹോദരനാണെങ്കിലും അയാൾ ചെയ്തതു ശരിയായില്ല.” കരുനീൻ ഗൗരവത്തിലാണു പറഞ്ഞത്.

അന്ന ചിരിച്ചു. സത്യം പറയുന്നതിനു ബന്ധുത്വം തടസ്സമാകരുതെന്ന ഭർത്താവിന്റെ ചിന്താഗതി അവൾക്കറിയാം. ആ സ്വഭാവം അവൾക്ക് ഇഷ്ടവുമാണ്.

“എല്ലാം തൃപ്തികരമായി പറഞ്ഞതീർത്തിട്ടു നീ മടങ്ങിവന്നതിൽ സന്തോഷം. അതിരിക്കാടു, കൗൺസിലിൽ തൊൻ കൊണ്ടുവന്ന പുതിയ നിയമത്തെപ്പറ്റി എന്താണവരുടെ അഭിപ്രായം?”

അന്ന അതിനെക്കുറിച്ച് ഒന്നും കേട്ടിട്ടില്ല. ഭർത്താവിനു വളരെ പ്രധാനപ്പെട്ട ഒരു വിഷയം പാടേ മറന്നുപോയതിൽ അവർക്കു വിഷമാന്തോനി.

“എന്തായാലും ഇവിടെ അതോരു കോളിളക്കം സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുണ്ട്.” ആത്മസംസ്ക്രാന്തിയോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു.

ആ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു കൂടുതലെന്താക്കയോ പറയാൻ അയാൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നതായി അവൾ മനസ്സിലാക്കി. അക്കാര്യം വിശദികരിക്കാൻ ഭർത്താവിനെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. നിയമം പാസ്സാക്കിയതിന്റെ പേരിൽ തനിക്ക് അനലീപമായ പ്രശംസ ലഭിച്ചതായി കരുനീൻ പറഞ്ഞു.

“എനിക്കു വളരെവളരെ സന്തോഷം തോന്തി. പ്രശ്നത്തിൽ സ്വപ്ഷ്ടവും യുക്തിസഹവുമായ ഒരു നിലപാട്ടുകാണ് അത് എല്ലാവരെയും പ്രേരിപ്പിച്ചു.”

ബൈഡ്യും ബട്ടറും കഴിച്ച് ഒരുക്കപ്പേഖ്യ ചായ കൂടിച്ചിട്ട് അയാളെഞ്ഞേറ്റു വായനമുറിയിലേക്കുപോയി.

“നീയവിടെ പുറത്താനും പോയില്ലോ? വെറുതെയിരുന്നു മുഴിഞ്ഞതിരിക്കുമല്ലോ.”

“ഇല്ലയില്ല” എഴുന്നേറ്റു ഭർത്താവിനെ അനുഗമിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ പറഞ്ഞു. “നീങ്ങളിപ്പോൾ ഒരു പുസ്തകമാണു വായിക്കുന്നത്?”

“ഹാബുകവി ദൈ ലില്ലിയുടെ* കവിത. നല്ല പുസ്തകം.”

അന്ന ചിരിച്ചു, പ്രീയപ്പെട്ടവരുടെ ദാർശന്യങ്ങൾ കണ്ണു പിരിക്കുന്നതുപോലെ. അയാളുടെ കൈകോർത്തുപിടിച്ചു പഠനമുറിയുടെ വാതിൽക്കലെത്തി. വൈകുന്നേരങ്ങളിൽ പുസ്തകം വായിക്കുന്ന ശ്രീലം ഭർത്താവിനുണ്ടാക്കിയാണ്. മിക്കവാറും മുഴുവൻ സമയവും ഒന്ത്രോഗിക കൃത്യനിർവഹണത്തിനുവേണ്ടി മാറ്റിവച്ചിരിക്കുകയാണെങ്കിലും പിന്തയുടെ ലോകത്തു നടക്കുന്ന പ്രധാന സംഭവങ്ങൾ അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടത് അത്യാവശ്യമാണെന്നയാൾ കരുതുന്നു. രാഷ്ട്രീയവും തത്ത്വചിന്തയും ദൈവശാസ്ത്രപരവുമായ വിഷയങ്ങളിലുള്ള പുസ്തകങ്ങളിലാണു താൽപര്യം. കല തികച്ചും അനുമാൻ. എക്കിലും—ഒരുപക്ഷം, അതുകൊണ്ടുതന്നെന്നയാഥാം—ആ രംഗത്ത് ചലനം സ്വീഡിക്കുന്ന യാതൊന്നിനെയും അവഗണിക്കാറില്ല. എല്ലാം വായിക്കും. രാഷ്ട്രീയത്തിലും തത്ത്വചിന്തയിലും ദൈവശാസ്ത്രത്തിലും അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിനു സംശയങ്ങളുണ്ട്. കൂടുതൽ മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ട്. എന്നാൽ കലയിലും കവിതയിലും വിശ്രിഷ്ട, അയാൾക്കു തീരെ മനസ്സിലാക്കാത്ത സംഗീതത്തിലും വ്യക്തവും സുനിശ്ചിതവുമായ അഭിപ്രായങ്ങളാണെന്നയാളുടേത്. ഷേക്സ്പീയറെയും റാഫോലിനെയും ബീമോവനെയും കവിതയിലെയും സംഗീതത്തിലെയും പുത്തൻ പ്രവണതകളെയും അയാൾ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. ഓരോന്നും അതാതിന്റെ സുനിശ്ചിതമായ നിയമാവലികളിൽ ഒരുജോഡി നില്ക്കേണ്ടതാണെന്നും അഭിപ്രായമുണ്ട്.

“ദൈവം അങ്ങയെ അനുഗ്രഹിക്കട്ടു!” കസേരയുടെ അടുത്തുതനെ ഒരു പാത്രം വെള്ളിവും കത്തിച്ച മെഴുകുതിരിയും ഒരുക്കിവച്ചിരുന്ന വായന മുറിയുടെ വാതിൽക്കൽവച്ച് അവൾ പറഞ്ഞു: “ഞാൻ പോയി മോസ്കോയിലേക്ക് ഒരു കത്തിച്ചുതട്ടും.”

അയാൾ അവളുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി വീണ്ടും ചുംബിച്ചു.

“എന്തായാലും ഇദ്ദേഹം ഒരു നല്ല മനുഷ്യനാണ്! സത്യസന്ധനും ദയാലുവും സ്വന്തം മേഖലയിൽ പ്രഗല്ഭനുമാണ്.”

തന്റെ മുൻഡിൽ തിരിച്ചേത്തിയ, അന്ന തന്റെ ഭർത്താവിനെ കുറപ്പുടുത്തുകയും സ്നേഹിക്കാൻ യോഗ്യമല്ലെന്നു പ്രവ്യാപിക്കുകയും ചെയ്ത ആരിൽനിന്നോ അയാളെ പ്രതിരോധിക്കാനെന്നവുണ്ട്. തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു. “പക്ഷേ, ആ ചെവികൾ ഈതു ഉയർന്നുകാണാൻ കാരണം? ഒരുപക്ഷേ, അടുത്തകാലത്തു മുടിവെട്ടിച്ചതിന്റെ ഫലമാണോ?”

കൃത്യം പാതിരാത്രിക്കു ഡോളിക്കുള്ള ഒരു കത്ത് എഴുതിത്തീരാറായപ്പോൾ, സ്ലിപ്പറുകൾ ധരിച്ച പാദങ്ങളുടെ ഒച്ച അന്ന കേട്ടു. കൂളിച്ചു, തലമുടി ചീകിയൊരുക്കി, കൈയിലെരുപുസ്തകവുമായി കരെനിന്റെ കടന്നുവന്നു.

“സമയമായി, സമയമായി!” സവിശേഷമായൊരു ചിരിയോടെ അവരുടെ കിടപ്പുറയിലേക്കു നടന്നുകൊണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു.

“അയാൾക്ക് ഈദേഹത്തെ അങ്ങനെ നോക്കാൻ എന്തവകാശം?” കരെനിന്റെ നേർക്കുള്ള വ്രോൺസ്കിയുടെ നോട്ടത്തെ അനുസ്മരിച്ചു അന്ന ചിന്തിച്ചു. അവൾ വസ്ത്രം മാറി കിടപ്പുറയിലേക്കു പോയി. മോസ്കോയിൽ താമസിച്ചിരുന്നപ്പോൾ അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ തിളങ്ങിയിരുന്ന ചെതന്യമോ ചിരിയോ ഇപ്പോൾ കാണാനില്ല. അവളുടെ ഉള്ളിലെ അശ്വി എരിഞ്ഞടങ്ങിയതാവാം. അമവാ അതു വിദുരദേശത്തവിട്ടേയോ മരച്ചുവച്ചിരിക്കുകയാവാം.

* Leconte de Lisle എന്നാരു ഫ്രഞ്ചുകവിയുണ്ടായിരുന്നു.

മുപ്പത്തിനാല്

മോ സ്കോയിലേക്കുപോയ
മോർസ്കായയയിലുള്ള തന്റെ വിശാലമായ ഫ്ലാറ്റ്
അയാളുടെ സുഹൃത്തും പ്രിയസബാവുമായ
പെട്ടിക്സ്കിയെയാണ് ആല്പിച്ചിരുന്നത്.

ചെറുപ്പക്കാരനായ ഒരു ലൈഡനഗ്രാണ് പെട്ടിക്സ്കി.
ഉന്നതകുലജാതനോ ധനികനോ അല്ല. ധാരാളം
കടബാധ്യതയുണ്ട്. വൈകുന്നേരങ്ങളിൽ ലഹരികൾ
അടിമയാകും. മര്യാദകെട്ട് പ്രവൃത്തികളുടെ പേരിൽ പലതവണ
അറണ്ണുചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും സുഹൃത്തുകൾക്കും
മേലധികാരികൾക്കും പ്രിയപ്പെട്ടവനാണ്. ഉച്ചയോദ
സ്ഥാപനിൽനിന്നു വീട്ടിലെത്തിയ ഭ്രാംബകി മുൻവാതിൽക്കൽ
ഒരു കുതിരവണ്ണി നിലക്കുന്നതുകണ്ണു. മണിയടിച്ചിട്ടു
പുരത്തുനിന്നപോർത്തനെ അകത്തുനിന്നു പുരുഷമാരുടെ
ചിരിയും ഒരു സ്ത്രീയുടെ കൊഞ്ചിക്കുഴയുന്ന സംസാരവും കേടു.
“ആ പഹയമാരിലാരായാലും അകത്തെതക്കു വിടരുത്.”
പെട്ടിക്സ്കി വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

താൻ വന്ന കാര്യം ആരോടും പരയരുതെന്നു ഭ്രത്യമാരെ
ശട്ടംകെട്ടിയിട്ട് ഭ്രാംബകി ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ
അകത്തുചെന്നു. മുൻവശത്തെ മുറിയിൽ പെട്ടിക്സ്കിയുടെ
കുടുകാരി ചിൽടൻ പ്രഭ്രി ഉള്ളതനിരത്തിലുള്ള ഉടുപ്പിട്ട്
ഇളംചുവപ്പുകലർന്ന തിളങ്ങുന്ന വെളുത്ത മുവത്തോടെ ഒരു
കാനറി പക്ഷി കണ്ണക്കെ ചിലച്ച്, മുറിയാകെ
ശബ്ദായമാനമാക്കിക്കൊണ്ടു വടക്കേശയ്ക്കു മുന്നിലിരുന്നു
കാപ്പിയുണ്ടാക്കുന്നു. നീളൻ കോട്ടിട്ടു പെട്ടിക്സ്കിയും പരേയു
കഴിഞ്ഞു നേരേ ഇങ്ങോട്ടു വന്നതുപോലെ ഫുർഖ്യുണിഫോമിൽ
കമരോവ്സ്കിയും അവളുടെ ഇരുവശങ്ങളിലുമായി സ്ഥാനം
പിടിച്ചിരിക്കുന്നു.

“വേബാൺസ്‌കി! ബലേഡേഷ്!” താനിരുന്ന കസേര പിരകിലേക്കു തള്ളിമാറ്റി ചാടിയെന്നിറ്റ് പെട്ടിക്സ്‌കി വിളിച്ചു കുവി: “ഈതാ ഗൃഹനാമൻ എത്തിച്ചേർന്നു. പ്രഭീ, പുതിയ കാപ്പിപ്പാത്തതിൽനിന്ന് അദ്ദേഹത്തിനു കുറച്ചു കാപ്പി... തീരെ പ്രതീക്ഷിക്കാതെയാണല്ലോ വരവ്.” പ്രഭീയെ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു പറഞ്ഞു: “നിങ്ങളുടെ പതനമുറിയിലെ ഈ പുതിയ അലക്കാരവസ്തു ഇഷ്ടമായെന്നു കരുതുന്നു. നിങ്ങൾക്കു പരസ്പരം അറിയാമായിരിക്കും.”

“അറിയാമെന്നു തോന്നുന്നു.” പ്രഭീയുടെ കൊച്ചു കൈപിടിച്ചുമർത്തി വേബാൺസ്‌കി സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചു: “തീർച്ചയായും തെങ്ങൾ പഴയ സുഹൃത്തുകളാണ്.”

“യാത്രകഴിഞ്ഞു വരികയാണോ?” പ്രഭീ ചോദിച്ചു: “തടസ്സമുണ്ടാക്കാതെ തൊന്നുടനെ പോയേക്കാം.”

“ഒരു തടസ്സവുമില്ല.” വേബാൺസ്‌കി പറഞ്ഞു: “സുവമാണോ കമരോവസ്കി” എന്നു ചോദിച്ചു, തണ്ണുപ്പൻ മട്ടിൽ ക്യാപ്പറ്റന്റ് കൈപിടിച്ചുകുലുക്കി.

“കണ്ണു പർക്ക്! ഇതുപോലെ നല്ല രീതിയിൽ സംസാരിക്കാൻ പർക്ക്!” പ്രഭീ, പെട്ടിക്സ്‌കിയോടു പറഞ്ഞു.

“ഓഹോ, എന്നിക്കും അറിയാം. അതതാഴും കഴിഞ്ഞെത്താട്ട തൊൻ ഇതു പോലെയൊക്കെ പറയാം.”

“അതതാഴും കഴിഞ്ഞിട്ടു പരയുന്നതിൽ കാര്യമില്ല. അതിരിക്കാട്ട, തൊനിപ്പോൾ കുറച്ചു കാപ്പിയുണ്ടാക്കിത്തരാം... അതിനുമുമ്പു ഒന്നു കുളിച്ചു വ്യത്തിയായി വരു.” കാപ്പിപ്പാത്തതിലെ ഒരു ചെറിയ സ്ക്രൂപിടിച്ചു തിരിച്ചുകൊണ്ട് പ്രഭീ വീണ്ടും അവിടെയിരുന്നു.

“പിയറി, ആ കാപ്പിയിങ്ങെടുക്കു. പാത്രത്തിൽ കുറച്ചുകൂടിയിട്ടും.” അവൾ പെട്ടിക്സ്‌കിയോടു പറഞ്ഞു. (അയാളുടെ വിളിപ്പേരായ പീറ്റർ എന്നതിന്റെ ഫ്രെഞ്ചുപമാണ് പിയറി. പെട്ടിക്സ്‌കിയുമായുള്ള ബന്ധം മറച്ചു വയ്ക്കാൻ അവൾ ആഗ്രഹിച്ചില്ല.)

“കാപ്പി മോശമാകരുത്!”

“ഈല്ല, മോശമാകലില്ല. നിങ്ങളുടെ ഭാര്യ?” കൂടുകാരനുമായുള്ള വേബാൺസ്‌കിയുടെ സംഭാഷണം തടസ്സപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട് പ്രഭീ ചോദിച്ചത്. “തെങ്ങൾ നിങ്ങളെ വിവാഹം കഴിപ്പിച്ചയയ്ക്കാനുള്ള തിരക്കിലായിരുന്നു. ഭാര്യയെ കൊണ്ടുവന്നില്ല?”

“ഇല്ല, പ്രഭീ ഞാനോരു നാടോടിയായി ജനിച്ചു. നാടോടിയായിത്തന്നെ മരിക്കുകയും ചെയ്യും.”

“അത്രയും നല്ലത്! വളരെ നല്ലത്. കൈകൊകാട്!”

പ്രഭീ ഭ്രാംബസ്കിയുടെ കൈയിലെ പിടിവിടാതെ തന്റെ ഭാവിപരിപാടികളെക്കുറിച്ചു വിസ്തരിച്ചു തമാഴ പറത്തു, ഉപദേശമാരാത്തു.

“അതു മനുഷ്യൻ വിവാഹമോചനത്തിനു സമ്മതിക്കില്ല. ഈനി ഞാനന്തു ചെയ്യും? (ഭർത്താവിനെയാണ് ‘അതു മനുഷ്യൻ’ എന്നു വിശ്വേഷിപ്പിച്ചത്) ഞാൻ കേസുകൊടുക്കാൻ പോകുന്നു. എന്താണു നിങ്ങളുടെ ഉപദേശം? കമരോവസ്കി, കാപ്പി തിളച്ചുമറിയുന്നു. ഞാനിവിടെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നിലക്കുന്നതു കണ്ടില്ലോ?... എന്തേ സ്വത്തിനുവേണ്ടിയാണു ഞാൻ കേസുകൊടുക്കുന്നത്. എന്താരന്യായമാണെന്നു നോക്കു.” അവർ വെറുപ്പോടെ പറത്തു: “ഞാനയാളെ വണ്ണിച്ചുപോലും അതുകൊണ്ട് എന്തേ സ്വത്ത് അയാൾക്കു വേണം.”

സുന്ദരിയായ അതു ചെറുപ്പക്കാരിയുടെ രസകരമായ സംസാരം ഭ്രാംബസ്കി സന്തോഷത്തോടെ കേട്ടു. അവർ പറത്തതിനോടു യോജിച്ചുകൊണ്ടു പാതി തമാഴയായി, അവർക്കാവശ്യമുള്ള ഉപദേശം നല്കി. അവരെപ്പോലുള്ള സ്ത്രീകളോടു പെരുമാറുന്ന പതിവു ശൈലിയാണത്. അയാളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ പീറേഴ്സ്ബർഗിലുള്ളവർ രണ്ടു വിപരീതയുവങ്ങളിലാണ്. ഒരു കുട്ടൻ താഴേക്കിടയിലുള്ള നിസ്താരമാരായ മണ്ഡംബാർ. ഒരു ഭർത്താവ്, കല്യാണം കഴിച്ച ഒരേയൊരു ഭാര്യയോടൊത്തു കഴിത്തുകൂടണമെന്നും സ്ത്രീ വിനിതവിധേയയായി ജീവിക്കണമെന്നും പുരുഷൻ ആത്മനിയന്ത്രണത്തോടെ, സ്വന്തം കുട്ടികളെ ജീവസന്ധാരണത്തിനു പ്രാപ്തരാക്കി വളർത്തണമെന്നും കടങ്ങളെല്ലാം വീടുണമെന്നുംറും ശരിക്കുന്ന വിചിത്രജീവികൾ, പഴങ്ങമാർ. മറ്റാരു വിഭാഗമുള്ളതാണ് യമാർത്ഥമനുഷ്യൻ. തന്നെപ്പോലുള്ളവർ, കുടുംബത്തിൽ പിറന്ന, ഉദാരശീലരും സാഹസികരും വികാരങ്ങൾക്കു കടിഞ്ഞാണിടാത്തവരും മറുള്ളതിനെയെല്ലാം പരിഹാസത്തോടെ നോക്കിക്കാണുന്നവരുമായ മനുഷ്യർ.

മോസ്കോയിൽനിന്ന്, തികച്ചും വ്യത്യസ്തമായൊരു ലോകത്തക്കുറിച്ചുള്ള ധാരണയുമായിവന്ന ഭ്രാംബസ്കി ഒരു നിമിഷനേരത്തെക്ക് അരച്ചുനിന്നെങ്കിലും പെട്ടുന്ന്, ഒരു പഴയ

ചെരുപ്പ്   കാലിലിട്ടാലെന്നപോലെ,   സന്തുഷ്ടവും
അനിയന്ത്രിതവുമായ   ലോകത്തിലേക്കു   പ്രവേശിച്ചു.   അതും
കാപ്പിയുണ്ടാക്കിയില്ല.   അതു   തിളച്ച്   എല്ലാവരുടെയും   പുറത്തു
തെറിച്ചു   വീണ്ടും.   നിലത്തെ   വിലപിടിച്ചു   കംബളത്തിലും   പ്രഭ്രിയുട
ഉടുപ്പിലും   കറ   പറ്റി.   അതുതന്ന   അവർ
പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നതുപോലെ.   ചെയ്യും   ബഹളവും
പൊട്ടിച്ചിരിയുമായി.

“ഈനി   ഞാൻ   പോകടെ.   ഗുഡ്ബെ.   അല്ലെങ്കിൽ   നിങ്ങൾ
കുളിക്കാതെ   ഇവിടെത്തന്നെയിരിക്കും.   മാന്യമാരെ
വൃത്തിക്കോക്കിയെന   കുറുത്തിനു   ഞാൻ   സമാധാനം
പറയേണ്ടിവരും...   അപ്പോൾ,   അയാളുടെ   തൊണ്ടയിൽ   കത്തി
പ്രയോഗിക്കണമെന്നുതന്നെയാണോ   നിങ്ങളുടെ   ഉപദേശം?”

“തീർച്ചയായും.   അങ്ങനെ   ചെയ്യുന്നോൾ   നിങ്ങളുടെ   കൈ
അയാളുടെ   അയരങ്ങളോടു   ചേർന്നിരിക്കണം.   അയാൾ   അ
കൈയിൽ   ചുംബിക്കും.   എല്ലാം   മംഗളമായി   പരുവസാനിക്കും.”
വ്രോൺസ്കി പറഞ്ഞു.

“അപ്പോൾ   നമുക്കു   രാത്രി   ഹേഠുത്തിയേറ്റിൽവച്ചു   കാണാം.”
ഉടുപ്പ്   ഉലയുന്ന   ശബ്ദത്തെതാടെ   അവർ   അപ്രത്യക്ഷയായി.

കമരോവ്സ്കിയും   എണ്ണിറ്റു.   അയാൾ   പോകുന്നതു
കാത്തുനില്ക്കാതെ   വ്രോൺസ്കി   അയാൾക്കു   ഹസ്തദാനം
ചെയ്തിട്ടു   ധ്യാപ്പിം   റൂമിലേക്കു   പോയി.   കുളിച്ചുകൊണ്ടു
നിന്നപ്പോൾ   പെട്ടിക്സ്കി   വ്രോൺസ്കി   പോയതിനുശേഷം   തന്റെ
സ്ഥിതിയിലുണ്ടായ   മാറ്റം   ചുരുക്കിപ്പിറഞ്ഞു.   കൈയിൽ
ചില്ലിക്കാശില്ല.   അച്ചൻ   പണം   കൊടുക്കുകയില്ലെന്നും   കടം
വീട്ടുകയില്ലെന്നും   തീർത്തുപറഞ്ഞു.   തുന്നൽക്കാരനും   മറ്റാരു
കടക്കാരനും   കേസുകൊടുക്കുമെന്നും   ഡീഷണിപ്പുടുത്തുന്നു.
ഇനിയും   അപവാദങ്ങളുണ്ടായാൽ   ജോലിയിൽനിന്നു   രാജിവച്ചു
പോകേണ്ടിവരുമെന്നു   മേലുദ്ദേശഗസ്തൻ   മുന്നിയിപ്പു
നല്കികഴിഞ്ഞു.   പ്രഭ്രിയെക്കാണ്ട്   അയാൾക്കു   പോരുതിമുട്ടി.
എപ്പോഴും   പണം   നല്കാൻ   അവർ   തയ്യാറാണ്.   പക്ഷേ,
മറ്റാരുത്തിയുണ്ട്.   വ്രോൺസ്കിക്കു   കാണിച്ചുകൊടുക്കാം.
ഉഗ്രൻ   സാധനം!   പേരംഞ്ഞൻ   സുന്ദരിമാർ   തോറ്റു   പോകും!
ബെർക്കാഷേവിനോടു   വഴക്കുകൂടി   അയാൾക്കു
വേണ്ടാത്തതാക്ക   തന്റെമേൽ   അടിച്ചേല്പിക്കാനാണു   ശ്രമം.
എന്നാലും   പൊതുവേ   എല്ലാം   ഭംഗിയായി   നടക്കുന്നു.   രസകരമായ
വാർത്തകളെല്ലാം   പെട്ടിക്സ്കി   പറഞ്ഞുകേൾപ്പിച്ചു.   മുന്നുവർഷം

താൻ കഴിച്ചുകൂട്ടിയ ചുറുപാടുകളെക്കുറിച്ചുള്ള വിവരണം കേടപ്പോൾ, പഴയ അല്ലില്ലാത്ത കാലഘട്ടത്തിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോയതുപോലെ ഭ്രാംബന്സ്‌കിക്കു തോന്തി.

“അസാധ്യം!” ആരോഗ്യപൂർണ്ണമായ തട്ടിച്ച കഴുത്ത് തണ്ണുത്ത വെള്ളംകാണ്ഡു കഴുകുന്നതിനിടയിൽ ഭ്രാംബന്സ്‌കി വിളിച്ചുകൂവി. ലാറ ഹെർട്ടിനോഫിനെ തശ്ശെത്തിട്ട് മിലിയേവിന്റെ സംരക്ഷണത്തിലാണിപ്പോൾ കഴിയുന്നതെന്ന വാർത്ത കേടപ്പോഴാണങ്ങെന പ്രതികരിച്ചത്. “എന്താരു മണ്ഡനാണയാൾ! നമ്മുടെ ബുസുലുക്കോവ് എന്തു ചെയ്യുന്നു?”

“ബുസുലുക്കോവിന്റെ കമ കേൾക്കണോ? നല്ല രസമുള്ളതാണ്.” പെട്ടിക്സ്‌കി വിളിച്ചുചോദിച്ചു: നൃത്തം കാണാനയാൾക്കു കൊതിയാണന്നറിയാമല്ലോ. കൊട്ടാരത്തിലെ ഒരു നൃത്തവും ഒഴിവാക്കില്ല. പുതിയ ഒരു ഹെൽമെറ്റ് വച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ നൃത്തത്തിനുപോയി. പുതിയയിനും ഹെൽമെറ്റ് കണ്ടിട്ടുണ്ടോ? നല്ല ഭഗിയാണ്. കനം കുറവ്. അയാൾ അതും വച്ചോണ്ടവിഞ്ഞിന്നു. താൻ പറയുന്നതു കേൾക്കുന്നുണ്ടോ?”

“ഉണ്ട്.” ടൗവൽക്കാണ്ഡു ശരീരം തുടയ്ക്കുന്നതിനിടയിൽ ഭ്രാംബന്സ്‌കി പറഞ്ഞു.

“ആ സമയത്ത്” റാണി ഒരു അംബാസഡറമാത്ത് അതിലേ നടന്നു പോയി. അയാളുടെ ഭാഗ്യക്കേടിനു പുതിയ ഹെൽമെറ്റുകളെക്കുറിച്ചാണവർ ചർച്ച ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നത്. പാവം ബുസുലുക്കോവ് അവിടെ നില്ക്കുന്നതവർ കണ്ടു—പെട്ടിക്സ്‌കി അയാളുടെ നില അനുകരിച്ചു, “റാണി ആ ഹെൽമെറ്റ് ചോദിച്ചു, അയാൾ തലയിൽനിന്ന് അതെടുക്കില്ല. ചുറ്റും നിന്നവർ അയാളെ നിർബന്ധിച്ചു. അയാൾ ചത്തതുപോലെ നിന്നു. അടുത്തുനിന്ന് ഓശർ അതെടുക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ബുസുലുക്കോവ് വിട്ടുകൊടുത്തില്ല. അപ്പോൾ മറ്റാരാൾ അതു തട്ടിയെടുത്തു റാണിയുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു. ‘ഈതാ, ഈതാണു പുതിയ ഹെൽമെറ്റ്.’ റാണി അതിനെ മറിച്ചുകാണിച്ചു. അപ്പോഴാണ് അതെടുത്തു! അതിനുള്ളിൽനിന്ന് ഒരു മുഴുത്ത പേരയ്ക്കയും കുറെ മധുരപലഹാരങ്ങളും—രണ്ഡു പാണ്ടാളം വരും—നിലത്തു വീണ്ടും. പാവം ആരും കാണാതെ ഹെൽമെറ്റിനുള്ളിൽ ഒളിപ്പിച്ചുവച്ചിരുന്നതാണ്!”

ദ്രോണർസ്കി ചിരിച്ചുവശംകെട്ടു. പിന്നീട് ആ സംഭവത്തെക്കുറിച്ചാർക്കുനോഫാക്കെ അയാൾക്കു ചിരിപൊട്ടു.

വാർത്തകളല്ലോ കേട്ടതിനുശേഷം ദ്രോണർസ്കി പരിചാരകൾ സഹായത്തോടെ യുണിഫോം ധരിച്ച് ഓഫീസിൽപ്പോയി റിപ്പോർട്ടുചെയ്തു. അതുകഴിഞ്ഞ്, തന്റെ സഹോദരനെയും ബെറ്റ്‌സിയെയും കാണണം. പിനെ, മറ്റു ചില സന്ദർശനങ്ങളുണ്ട്—അമ്മാ കരുനീനയെ കണ്ടുമുട്ടാനിടയുള്ള ചില സദസ്യകളിൽ. പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ പതിവുള്ളതുപോലെ, രാത്രി വൈകിമടങ്ങിയെത്താനുദ്ദേശിച്ച് അയാൾ വീടിൽനിന്നിരഞ്ഞി.

ଭାଗ ୨

ഒന്ന്

കിരിയുടെ ആരോഗ്യനില പരിശോധിക്കുന്നതിനും അവളുടെ ശരീരം ക്ഷീണിച്ചുവരുന്നതിനു പരിഹാരം നിർണ്ണയിക്കുന്നതിനുമുദ്ദേശിച്ചു ശ്രീതകാലത്തിന്റെ അവസാനം ഷ്ടർബാട്സ്കി ഭവനത്തിൽവച്ച് ഒരു കൺസൾട്ടേഷൻ നടത്തി. വസന്തം ആരംഭിച്ചതോടെ അവളുടെ അസുഖം മുർച്ചിച്ചു. മീനമൂട്ടുയും അയഞ്ഞടോണിക്കും പിന്നീടു സിൽവർ നൈറ്റേറുമാണു ഡോക്ടർ നിർദ്ദേശിച്ചത്. ഒന്നും ഫലിക്കാതെ വന്നപ്പോൾ, ഒരു വിദേശരായാൽ നടത്താനും ഉപദേശിച്ചു. അപ്പോൾ വിട്ടുകാർ പേരുകേട് ഒരു സ്പെഷ്യലിസ്റ്റിനെ വിളിച്ചുവരുത്തി.

ചെറുപ്പക്കാരനും അതീവസുന്നരനുമായ പേരുകേട് ആ സ്പെഷ്യലിസ്റ്റ് രോഗിയുടെ ശരീരപരിശോധന നടത്തണമെന്നു നിർബന്ധിച്ചു. യുവസഹജമായ നാണം അപരിഷ്കൃതത്തിന്റെ ലക്ഷണമാണെന്നും യുവത്യം വിട്ടുമാറാത്ത ഓൾ ഒരു യുവതിയുടെ നശശരീരം കൈകാര്യം ചെയ്യുന്നതിൽ അസ്വാഭാവികമായി യാതൊന്നുമില്ലെന്നും സന്തോഷത്തോടെയാണെന്നാർ പ്രഖ്യാപിച്ചത്. താനിതു ദിനംപ്രതിയെന്നോണം ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് അരുതാത്ത യാതൊരു വിചാരവും തദവസനത്തിൽ ഉണ്ടാവുകയില്ലെന്നും കൂട്ടിച്ചേർത്തു. അതുകൊണ്ട് പെൻകൂട്ടിയുടെ നാണം അപരിഷ്കൃതത്തിന്റെ അവശിഷ്ടം മാത്രമല്ല, തന്നോടുള്ള അധികേഷപവുംകൂടിയാണ്.

എല്ലാ ഡോക്ടർമാരും ഒരേ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ, ഒരേ പുസ്തകങ്ങളിൽനിന്ന്, ഒരേ ശാസ്ത്രമാണു

പഠിച്ചുതെക്കിൽപ്പോലും ഇയാൾ ഒരു നല്ല യോക്കർമ്മാളുന്നു ചിലർക്ക് അടിപ്രായമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും ഷശ്രബാക്സ്കായ രാജകുമാരിയുടെ കൂട്ടത്തിലുള്ളവരുടെ ദ്വഷ്ടിയിൽ ഇയാൾക്കു മാത്രമേ പ്രത്യേക വൈദഗ്ധ്യമുള്ളു. ഇയാൾക്കു മാത്രമേ കിറ്റിയെ രക്ഷിക്കാൻ കഴിയു. അതുകൊണ്ടു വീടുകാർക്കു വഴങ്ങേണ്ടിവന്നു. നാണക്കേടും പരിഭ്രമവുംകൊണ്ട് വലഞ്ഞ രോഗിയെ സശ്രദ്ധം പരിശോധിച്ച യോകൂർ, കൈകൾ വ്യത്തിയായി കഴുകിയിട്ടു ഭ്രായിഞ്ഞ് രൂമിൽനിന്നു രാജകുമാരനുമായി സംസാരിച്ചു. യോകൂർ പരഞ്ഞതുകേട്ട് അദ്ദേഹം ചിന്താകുലനാവുകയും ചുമയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. ലോകപരിജ്ഞാനമുള്ള മണ്ഡനാ, രോഗിയോ അല്ലാത്ത, ആ മനുഷ്യനു മരുന്നുകളിൽ വിശ്വാസമില്ല. കിറ്റിയുടെ രോഗകാരണം സ്പഷ്ടമായിരിയാവുന്ന ഒരേയാരാളനിലയ്ക്ക് അപ്പോഴിവിടെ അരങ്ങേറിയ നാടകം അദ്ദേഹത്തെ അസ്വാസ്ഥിച്ചു. 'എന്താരു വായാടിത്തം!' എന്നാണ് കിറ്റിയുടെ രോഗത്തെ സംബന്ധിച്ച യോകൂറുടെ പ്രഭാഷണം കേടപ്പോൾ തോന്തിയത്. അതേസമയം വൃദ്ധനോടുതോന്തിയ പുഛ്പം പുരത്തുകാട്ടാതിരിക്കാനും ശ്രദ്ധിച്ചു. അദ്ദേഹത്തോടു സംസാരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു പ്രയോജനമില്ലെന്നും വീടു ഭരിക്കുന്നത് അമ്മയായതുകൊണ്ട് തനിക്കു പരയാനുള്ളത് അവരോടു പരയാമെന്നും തീരുമാനിച്ചു.

ആ സമയത്തു കൂടുംബയോകൂറുമാത്ത് ഗൃഹനാമ കടന്നുവന്നു. ഇത്തല്ലാം അർത്ഥശുന്യമാണെന്നു തുരന്നുപരയാൻ മടിച്ച് ഗൃഹനാമന്ത് അവിടെനിന്നു പോയി. എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നറിയാതെ ഗൃഹനാമ ചിന്താക്കുഴപ്പത്തിലായി, കിറ്റിയോട് അവർക്കു കൂറബോധം തോന്തി.

"യോകൂർ, എന്താണു തങ്ങളുടെ വിധി? എല്ലാം തുരന്നുപരയണം, പ്രതീക്ഷയ്ക്കു വകയുണ്ടാ?" എന്നു ചോദിക്കാനുദ്ദേശിച്ചുകൂടിലും വാക്കുകൾ പുരത്തുവന്നില്ല. അവരുടെ ചുണ്ടുകൾ വിരച്ചു. 'എന്താണു യോകൂർ?' എന്നു മാത്രം ഉച്ചരിച്ചു.

"രാജകുമാരി, ഒരു നിമിഷം. എന്തെ സഹപ്രവർത്തകനോടു സംസാരിച്ചിട്ട് എന്നെന്തെന്ന് അടിപ്രായം പരയാം."

"എക്കിൽ തങ്ങൾ പുരത്തിരിഞ്ഞി നില്ക്കാം."

"അവിടുത്തെ ഇഷ്ടംപോലെ."

രാജകുമാരി നെടുവിൽപ്പിട്ടുകൊണ്ടു പുരത്തിരിഞ്ഞി.

ഡോക്ടർമാർ മാത്രമായപ്പോൾ, കുടുംബവേഡാക്കുർ വിനയപുരർവം തന്റെ അഭിപ്രായം പറയാൻ തുടങ്ങി. കഷയരോഗത്തിന്റെ ആരംഭമാണ്. പക്ഷേ, വിദഗ്ദ്ധൻ ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടകിലും ഇടയ്ക്കു തന്റെ വലിയ സ്വർണ്ണവാച്ചിൽ നോക്കി.

“അതു ശരിതെന്ന.” അയാൾ പറത്തു: “പക്ഷേ...”

കുടുംബവേഡാക്കുർ പറത്തുവന്ന വാചകം ഇടയ്ക്കുവാച്ചു നിർത്തി.

“കഷയരോഗത്തിന്റെ ആരംഭം കൃത്യമായി മനസ്സിലാക്കാൻ നമുക്കു സാധ്യമല്ലെന്നിയാമല്ലോ. സുഷിരങ്ങളില്ലെങ്കിൽ തീർച്ച പറയാൻവയ്ക്കു. എങ്കിലും സംശയത്തിനു വകയുണ്ട്. വിശ്വസ്തില്ലായ്മ, നാഡിക്കേഷാം മുതലായവ. കഷയരോഗം സംശയിക്കാമോ? രോഗിക്കു പോഷണം ലഭിക്കാനെന്തു ചെയ്യണം? ഇതാണു പ്രശ്നം.”

“പക്ഷേ, ഇതുപോലുള്ള കേസുകളിൽ മാനസികമായ ചില കാരണങ്ങൾ ഒഴിവെന്തിരിപ്പുണ്ടാവാമെന്നിയാമല്ലോ.” കുടുംബവേഡാക്കുർ ഒരു ചെറുചിരിയോടെ പറത്തു.

“അതുപിനെ പറയാനുണ്ടോ?” മറുപടി പറയുന്നതിനിടയ്ക്ക് വിദഗ്ദ്ധൻ വീണ്ടും വാച്ചുനോക്കി. “എക്സ്ക്യൂസ് മീ, യൗസയിലെ പാലത്തിന്റെ അറ്റകുറപ്പണി കഴിഞ്ഞോ? അതോ, ചുറ്റിക്കരഞ്ഞിത്തന്നെന്നയാണോ പോകേണ്ടത്?” അയാൾ ചോദിച്ചു: “ഓഹോ! പണികഴിഞ്ഞു അല്ലോ? എങ്കിൽ ഇരുപതുമിനിറുക്കാണ്ക് എന്നിക്ക് അങ്ങെത്താം. അപ്പോൾ നമ്മൾ പറത്തുവന്നത്, രോഗിക്ക് എങ്ങനെന്നയാണു പോഷകങ്ങൾ നല്കേണ്ടതെന്നും നാഡികൾ ശക്തിപ്പെടുത്താൻ എന്താക്കു ചെയ്യാമെന്നുമാണ്. രണ്ടും പരസ്പരം ബന്ധപ്പെട്ടതാണ്. രണ്ടും ഓനിച്ചുനടത്തണം.”

“വിദേശരാത്രയെക്കുറിച്ചുന്തു പറയുന്നു?” കുടുംബവേഡാക്കുർ ചോദിച്ചു.

“വിദേശരാത്രക്കുള്ള താനെതിർക്കുന്നു. കഷയരോഗത്തിന്റെ ആരംഭമാണെങ്കിൽ (അതു നമുക്കെന്നതുകൂടാ) വിദേശരാത്ര നന്നാണ്. രോഗിക്കു പോഷകങ്ങൾ നല്കാൻ എന്തെങ്കിലും ചെയ്യണം. അതുകൊണ്ട് അപകടമില്ല.”

വിദഗ്ദ്ധൻ അഭിപ്രായം കുടുംബവേഡാക്കുർ ബഹുമാനപുരസ്സരം ശ്രദ്ധിച്ചു കേട്ടു.

“പക്ഷേ, വിദേശരായാത്രകാണ്ടു പതിവുശ്രീലങ്ഘിലും പഴയ ഓർമകൾ ഉണ്ടത്തുന്ന ചുറുപാടുകളിലുംനിന്നു മോചനമുണ്ടാകും. പോരെകിൽ, അമ്മയ്ക്ക് അതിൽ താൽപര്യവുമുണ്ട്.” അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

“ഓഹോ, എങ്കിൽ പൊയ്ക്കോട്ട്. പിന്ന ജർമനിയിലെ മുൻഡേവദ്യനാരെ സുക്ഷ്മിക്കണം... പരയുന്നതെല്ലാം അനുസരിക്കണം... അവർ പൊയ്ക്കോട്ട്.”

അദ്ദേഹം വീണ്ടും വാച്ചിൽ നോക്കി. “എനിക്കു പോകാൻ സമയമായി.” എന്നു പറഞ്ഞു വാതിൽക്കലേക്കു നീങ്ങി.

രോഗിയെ ഒന്നുകൂട്ടി കാണണമെന്നു വിദഗ്ധൻ ശൃംഗാരമയോടു പറഞ്ഞു.

“ഇനിയും പരിശോധിക്കണോ?” അവർ ഭയപ്പെട്ടു.

“അല്ല. ചില കാര്യങ്ങൾ ചോദിച്ചിരിയാനാണ്.”

“ധോക്കുടുട ഇഷ്ടംപോലെ.”

അമ്മയും പിന്ന ധോക്കുടും മുൻകക്കത്തുചെന്നു. കിറ്റി നടുക്കുനില്പുണ്ട്. കുറച്ചു മുമ്പനുഭവിച്ച കർണ്ണിക്ഷയുടെ ക്ഷീണം മുഖത്തു കാണാം. ധോക്കരെ കണ്ടപ്പോൾ നാണംകാണ്ട് അവളുടെ ശർബരമാസകലം ചുവന്നു. കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞു. അവളുടെ രോഗവും ചികിത്സയും അപ്പാട വിഡ്യിത്തവും പരിഹാസ്യവുമാണെന്നു തോന്തി. പൊട്ടിത്തകർന്ന ഒരു പാത്രത്തിന്റെ കഷണങ്ങൾ വീണ്ടും ദ്രീച്ചുചേർക്കുന്നതുപോലെ വിഫലമായ പ്രവൃത്തിയാണ് ഈ ചികിത്സ എന്നവർ വിശ്വസിച്ചു. അവളുടെ ഹൃദയമാണു തകർന്നത്. അതിനെ ഗുളികകളും ചുർണ്ണങ്ങളുംകാണ്ടു വിളക്കിച്ചേർക്കാൻ അവർ ശ്രമിക്കുന്നതെന്തിന്? എങ്കിലും അമ്മയെ വേദനിപ്പിക്കാൻ അവർ ആഗ്രഹിച്ചില്ല, വിശേഷിച്ചും തന്റെ ഭാഗത്താണു തെറ്റുന്ന് അമ്മ സ്വയം കരുതുന്നതുകാണ്ട്.

“ജീസ്, ഈവിടയിരിക്കു രാജകുമാരി.” വിദഗ്ധൻ പറഞ്ഞു.

അദ്ദേഹം അവളുടെ മുന്നിലിരുന്നു. ചിരിച്ചുകൊണ്ടു നാഡി പരിശോധിച്ചു. മുഷ്പിപ്പിൽ ചോദ്യങ്ങൾ ആവർത്തിക്കാൻ തുടങ്ങി. അവർ മറുപടി പറഞ്ഞെങ്കിലും പെട്ടുന്നു ദേഷ്യംവന്നു ചാടിയെന്നീറ്റു.

“എക്സ്ക്യൂസ് മീ ധോക്കർ, ഈതുകാണ്ട് ഒരു ഫലവുമില്ല. മുന്നാമത്തെ തവണയാണ് ഈതേ ചോദ്യങ്ങൾ അങ്ങു ചോദിക്കുന്നത്.”

വിദഗ്ധന് ഒരു കുസലുമില്ല. “രോഗിയുടെ മനഃക്രഷ്ണാഭമാണ്.” കിറ്റി പുരത്തുപോയപ്പോൾ അദ്ദേഹം അമ്മയോടു പരഞ്ഞതു: “എന്ന് ജോലി കഴിഞ്ഞതു.”

കിറ്റിയുടെ രോഗനില, ഡിഷ്ണാശാലിയായൊരു വനിതയോടുപോലെ, പണ്യിതോച്ചിതമായ ഭാഷയിൽ യോക്കർ വിവരിച്ചു.

വിദേശത്തു പോകാമോ എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ, പ്രധാനമേരിയ ഒരു പ്രശ്നത്തിന് ഉത്തരം കണ്ടത്തുന്നതുപോലെ, യോക്കർ ഗാധമായി ആലോച്ചിച്ചു. അവസാനം, പോകാൻ അനുമതി നല്കി. പക്ഷേ, ഒരു വ്യവസ്ഥയുണ്ട്. മുൻിവൈദ്യരുമാരെ വിശ്വസിക്കരുത്. എന്തെങ്കിലും സംശയമുണ്ടായാൽ തന്നോടു ചോദിക്കണം.

യോക്കർ പോയപ്പോൾ ഒരു വലിയ ഭാരമൊഴിഞ്ഞെന്ന് ആശ്വാസം അനുഭവപ്പെട്ടു. കിറ്റിയും സന്തോഷം അഭിനയിച്ചു. ഇന്നയിടയായി മിക്കവാറും സദാസമയവും അഭിനയിക്കേണ്ടിവരുന്നു.

“മമാ, വാസ്തവത്തിൽ, എനിക്കു നല്ല സുവമുണ്ട്, പിന്നു, അമ്മയ്ക്ക് യാത്ര ചെയ്യാനാഗ്രഹമുണ്ടക്കിൽ നമുക്കുപോകാം.” യാത്രയിൽ താൽപര്യമുണ്ടന്നു കാണിക്കാൻ അവർ അതിനുള്ള തയ്യാറെടുപ്പിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാനും തുടങ്ങി.

രണ്ട്

ഡോക്ടർ പോയ ഉടനെ ഡോളി വന്നു. അനു കൺസൾട്ടേഷൻുണ്ടന് അവർക്കരിയാമായിരുന്നു. അവർ കിടക്കവിശ്വാസിറ്റിക് അധികനാളായില്ല (ശ്രീതകാലത്തിന്റെ അവസാനമാണ് ഒരു പെൺകൂട്ടിയെ പ്രസവിച്ചത്) സ്വന്തമായി പല വിഷമതകളും ബുദ്ധിമുട്ടുകളുമുണ്ടക്കിലും പിഞ്ചുകുത്തിനെയും സുവെമില്ലാത്ത മറ്റാരു പെൺകൂട്ടിയെയും വീട്ടിലാക്കിയിട്ടാണ് കിറ്റിയുടെ സ്ഥിതിയിരാനെത്തിയത്.

“അവർക്കങ്ങെന്നയുണ്ട്?” ഡ്രോയിൽ രൂമിൽ പ്രവേശിച്ച ഉടനെ, തൊപ്പിപോലും ഉള്ളാതെ അവർ ചോദിച്ചു: “നിങ്ങളുടെ സന്തോഷം കണ്ടപ്പോൾ കുഴപ്പമൊന്നുമില്ലെന്നു മനസ്സിലായി.”

ഡോക്ടർ പരിഞ്ഞതെന്നാണ് അവളോടു പറയാൻ അവർ ശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, വിശദമായും വാഗ്വിലാസത്തോടെയും ഡോക്ടർ പരിഞ്ഞ കാര്യങ്ങൾ അതേപടി ആവർത്തിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. വിദേശത്തു പോകാൻ തീരുമാനിച്ചു എന്നതു മാത്രമാണ് അവർക്കു താൽപര്യമുണ്ടായിരുന്ന ഒരേയെണ്ണാരു കാര്യം

നെടുവിർപ്പ് അമർത്തിവയ്ക്കാൻ ഡോളിക്കു സാധിച്ചില്ല. അവളുടെ ഏറ്റവും നല്ല സുഹൃത്ത്, സ്വന്തം സഹോദരി, യാത്രയാവുന്നു. തന്റെ സ്വന്തം ജീവിതവും ശുഭ്രാദർക്കമല്ല.

ഒത്തുതിർപ്പുണ്ടാക്കിയതിനുശേഷവും ഭർത്താവുമായുള്ള അവളുടെ ബന്ധം പരിഹാസ്യമായി തുടരുന്നു. അനു അവരെ കൂട്ടിച്ചേർത്തെങ്കിലും അതിനു ദീർഘായുസ്യുണ്ടായില്ല. കുടുംബവിബന്ധം പഴയ സ്ഥലത്തുവച്ചുതന്ന വീണ്ടും പൊട്ടിത്തകർന്നു. ഓന്നിനും ഒരു വ്യവസ്ഥയുമില്ല. ഓബ്ലോൻസ്കി മികവൊറും വീടിനുപുറത്താണ്. വീട്ടുചെലവിനു പണമില്ല. ഭർത്താവിന്റെ പരസ്യത്രീബന്ധത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ദുഃഖത്താൽ അവളുടെ മനസ്സുനീറി. വീണ്ടും ഒരു വണ്ണനകൂടിയുണ്ടായാൽ അതിന്റെ ആളാതം ആദ്യത്തെത്തിന്റെയത്ര രൂക്ഷമാവുകയില്ല. പക്ഷേ, അതു കുടുംബജീവിതത്തെ തകർക്കും.

അങ്ങനെയൊരു ഭയം അവളെ സദാ വേട്ടയാടിക്കാണ്ടിരുന്നു. അതോടൊപ്പം, ഒരു വലിയ കുടുംബത്തിന്റെ ഭാരവും. കുട്ടികൾക്ക് ആഹാരം കൊടുക്കുന്നതിലെ പിശവ്, അല്ലെങ്കിൽ ആയയുടെ അസാന്നിധ്യം, അതുമല്ലെങ്കിൽ, ഇപ്പോഴത്തെപ്പാലെ എത്തെങ്കിലുമൊരു കുത്തിന് അസുവം.

“നിന്റെ കാര്യങ്ങളെല്ലാം എങ്ങനെ പോകുന്നു?” അമ്മ ചോദിച്ചു.

“ഒന്നും പറയണ്ട മമ്മാ, എന്നും പ്രശ്നങ്ങൾതന്നെ, ലില്ലിക്കു സുവമില്ല. വിഷയമാണോ എന്നു സംശയം. അങ്ങനെയുള്ളതിരിക്കുന്നേ എന്നാണു പ്രാർത്ഥന. കുത്തിനു ജീരമാണെങ്കിൽ പിനെ വീടിനു വെളിയിലിരഞ്ഞാനോക്കില്ല. അതുകൊണ്ടാണ് ഇവിടത്തെ വിശേഷങ്ങളിയാണ് ഓടിവന്നത്.”

ധോക്കു പോയതിനുശേഷം ഗൃഹനാമൻ പടന്മുറിയിൽനിന്നിരഞ്ഞിവന്നു. ധോളിയുടെ ചുംബനം എറുവാങ്ങിയിട്ടു ഭാരയുടെ നേർക്കുതിരിഞ്ഞു:

“പോകാൻതന്നെ തീരുമാനിച്ചോ? അപ്പോൾ എന്റെ കാര്യമോ?”

“നിങ്ങളിവിട താമസിക്കണം.” ഭാര്യ പറത്തു.

“നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടപോലെ.”

“മമ്മാ, പപ്പാകുടി വന്നോടു. പപ്പായ്ക്കും നമുക്കും സന്തോഷമായിരിക്കും.”

“വൃഥൻ എഴുന്നേറ്റ് കിറ്റിയുടെ തലമുടിയിൽ തലോടി. അവൾ തലയുയർത്തി. ഒരു ചിരി വരുത്തി, അദ്ദേഹത്തെ നോക്കി. തന്നോട് അധികമാനും സംസാരിക്കാൻമല്ലെങ്കിലും കുടുംബത്തിൽ തന്നെക്കുറിച്ചു മറ്റാരെക്കാളും കുടുതൽ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുള്ളത് അച്ചുനാണുന് എല്ലായ്പോഴും അവർക്കു തോന്ത്രിക്കുണ്ട് എറുവും ഇളയമകളെന്നനിലയ്ക്ക് അവൾ അച്ചുന്നേ പ്രിയപ്പെട്ടവളായിരുന്നു. ആ സ്നേഹം അദ്ദേഹത്തിന് ഉൾക്കൊഴ്ച നല്കിയെന്നും തോന്തി. തന്റെയുള്ളിലെ എല്ലാ പ്രയാസങ്ങളും അച്ചുന്ന അറിയുന്നുണ്ടെന്ന് ആ നോടും കണ്ണാലവിയാം. അച്ചുന്നേ ഒരു ചുംബനം പ്രതീക്ഷിച്ചു അവൾ മുവം കുന്നിച്ചേക്കിലും അദ്ദേഹം അവളുടെ തലയിൽ തടവിയിട്ടു പറത്തു:

“ഇങ്ങനെയാണോ മുടി കെട്ടിവയ്ക്കുന്നത്! തലയെവിന്നയാണുനു കണ്ണുടല്ലാ.” എന്നിട്ടു മുത്തകളുടെ

നേർക്കുതിരിഞ്ഞു ചോദിച്ചു: “ധോണി, നിന്റെയാ മുടിയനായ പുത്രനെന്തു ചെയ്യുന്നു?”

“വിശ്രേഷിച്ചാനുമില്ല പണ്ട്.” തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ കാര്യമാണു പരാമർശിച്ചതെന്നു മനസ്സിലാക്കിയ ധോണി പറഞ്ഞു: “എപ്പോഴും പുരത്താണ്. ഞാൻ അപൂർവമായേ കാണാറുള്ളു.”

“കാട് വില്ക്കാൻപോണ്ണു പറഞ്ഞിട്ടുതായി?”

“അതിനുള്ള തയ്യാറെടുപ്പിലാണ്.”

“കഷ്ടംതന്നെ!” എന്തിട്ടു ഭാര്യയുടെ നേർക്കുനോക്കി: “ഞാൻ എന്തിനും തയ്യാറാണ്” എന്നു പറഞ്ഞിട്ട് ഇളയമകളെ ആശ്വസ്തിപ്പിച്ചു: “മോളേ, കൈയ്യറ്റ്, ഓരു സുപ്രഭാതത്തിൽ ഉറങ്ങിയെണ്ണിക്കുന്നോൾ നീ തന്നത്താൻ പറയണം, ‘എന്നിക്കു നല്ല സുവഖ്യം സന്തോഷവും തോന്നുന്നു. പപ്പയോടാനിച്ച് ഞാൻ പ്രഭാതസവാരിക്കു പോവുകയാണ്’ എന്നു കേട്ടോ?”

അച്ചൻ ഗൗരവമായിട്ടുന്നും പറഞ്ഞില്ലക്കിലും അതുകേട്ടപ്പോൾ കിറ്റി, തെറ്റുചെയ്തതിനു കൈയോടെ പിടിയിലായ കുറുവാളിയെപ്പോലെ പരിഭ്രമിച്ചു. ‘അച്ചൻ എല്ലാമരിയാം. എന്നിക്കു നാണകേടുണ്ടായെങ്കിലും അതിനെ അതിജീവിക്കണമെന്നാണതേഹം പറഞ്ഞത്.’ അവൾ മറുപടി പറയാൻ ശ്രമിച്ചുക്കിലും സാധിച്ചില്ല. പെട്ടുനു പൊട്ടിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ട് അവൾ ഓടിപ്പോയി.

അമ്മ ഭർത്താവിന്റെനേർക്കു ചാടിവിണ്ണു. “തമാശപറയാൻ കണ്ടെന്നും! എപ്പോഴും ഇങ്ങനെന്നതനെ.”

ആ ശകാരവാക്കുകളല്ലാം അച്ചൻ കുറെനേരം നിബ്രൂഡിക്കേട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുവത്ത് ആശ്രക്കളുടെ നിശ്ചൽ പടർന്നു.

“പാവം കുട്ടി! പാവം! അവളെ വിഷമിപ്പിക്കുന്ന കാര്യം വീണ്ടുംവീണ്ടും പരയുന്നതെന്തിന്? എല്ലാവരും അവളെ തെറ്റിയരിക്കുകയാണ്.” പെട്ടുനുവ “മമ്മാ, ഞാനവള്ളുടെയടുത്ത് പോട്ടു.”

“പൊയ്ക്കോ, ഞാൻ തടസ്സം പറഞ്ഞില്ലല്ലോ.” അമ്മ പറഞ്ഞു.

മുന്ന്

രണ്ടുമാസം മുമ്പുള്ള കിറ്റിയെപ്പാലെ
പ്രസന്നവത്തികളായ പ്രതിമകളേക്കാണ് അലങ്കരിച്ചു
മനോഹരമായ കൊച്ചുമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച് യോളി,
കഴിഞ്ഞവർഷം കിറ്റിയുമൊത്ത് എത്ര സന്തോഷത്തോടെയാണ്
അതു മുൻ ഒരുക്കിയതെന്നാലോചിച്ചു. വാതിലിനടുത്ത് ഒരു
കണ്ണരയിൽ തലകുമ്പിട്ടിരിക്കുന്ന കിറ്റിയെ കണ്ടപ്പോൾ
അവളുടെ ഹൃദയം വിരഞ്ഞലിച്ചു. കിറ്റി സഹോദരിയെ ഒന്നു
കടക്കിച്ചുകൂടിലും അവളുടെ മുഖത്തെ ഗൗരവഭാവത്തിനു
മാറ്റമുണ്ടായില്ല.

“എനിക്കു വീട്ടിൽപോയി തനിച്ചിരിക്കണം. നീയവിട
വന്നാൽ എന്ന കാണാനോക്കില്ല. ഇപ്പോഴേനിക്കൊരു കാര്യം
പറയാനുണ്ട്.”

“എന്തുകാര്യം?” അന്വരപ്പോടെ മുഖമുയർത്തി കിറ്റി
ചോദിച്ചു.

“നിന്നു മന്സ്പ്രയാസങ്ങളുടെയില്ലാത്തനും.”

“എനിക്കൊരു മന്സ്പ്രയാസവുമില്ല.”

“ഇങ്ങോടുനോക്കു കിറ്റി, എനിക്കൊന്നും
മനസ്സിലാവില്ലന്നാണോ? എനിക്കെല്ലാമരിയാം. ഇതൊന്നും
അതു വലിയ കാര്യമല്ല. തങ്ങൾക്കെല്ലാം ഇതുപോലുള്ള
അനുഭവങ്ങളുണ്ടായിട്ടുണ്ട്.”

കിറ്റി മൗനം ഭജിച്ചു. അവളുടെ മുഖഭാവത്തിനു മാറ്റമില്ല.

“അയാൾക്കുവേണ്ടി നീയിങ്ങനെ ദുഃഖിക്കരുത്.”

“ഇല്ല, അയാൾക്കനോടു വെറുപ്പാണ്.” കിറ്റിയുടെ
ശബ്ദമിടറി: “എന്നാടാനും പറയണ്ട്. ദയവുചെയ്ത്
എന്നാടാനും പറയരുത്.”

“എന്നാരു പറഞ്ഞതു? ആരും അങ്ങനെ പറഞ്ഞതില്ല. അയാൾ
നിന്നും സ്നേഹിച്ചിരുന്നുവെന്നു തീർച്ച. ഇപ്പോഴും
സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ട്. പക്ഷം...”

“ഈ സഹതാപപ്രകടനങ്ങളെയാണ് എനിക്കു പേടി.” കിറ്റി പെട്ടുന്നു ചുടായി. കിറ്റി കൈവിരലുകൾ കൂട്ടിത്തിരുമ്പി. അവളുടെ ഈ ശീലം യോളിക്കരിയാം. കൂടുതലാനും പറയാത്തതു നനായെന്നുതോന്നി. അവളെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, വൈകിപ്പോയി.

“പിന്ന താനെന്തു ചെയ്യണമെന്നാണ്?” കിറ്റി ചോദിച്ചു: “വഴിയേ പോയ ഓരാളെ പ്രേമിച്ചിട്ട് അയാൾക്കുവേണ്ടി മരിക്കാൻ തുടങ്ങുകയാണെന്നായിരിക്കും? എന്ത് സഹോദരി... എന്നോടു സഹതാപമുണ്ടെന്ന് അവകാശപ്പെടുന്ന സഹോദരിയാണിതു പറയുന്നത്... ഈ ആത്മവഞ്ചന സഹിക്കാൻ വയു.”

“അങ്ങനെയെന്നും പറയരുതു കിറ്റി.”

“എന്നയിങ്ങനെ ശല്യപ്പെടുത്തുന്നതെന്തിന്?”

“നീ വിഷമിക്കുന്നതു കാണുമ്പോൾ...”

അതു കേൾക്കാനുള്ള ക്ഷമയില്ലാതെ കിറ്റി തുടർന്നു: “എനിക്ക് ഒരു ദുഃഖവുമില്ല. അരും എന്ന ആശ്വസിപ്പിക്കുകയും വേണ്ട. ഈങ്ങാടു സ്നേഹിക്കാത്ത ഓരാളെ സ്നേഹിക്കാതിരിക്കാനുള്ള അഭിമാനം എനിക്കുണ്ട്.”

“അയ്യോ, അതല്ല താൻ സുചിപ്പിച്ചത്... നീയെന്നോടു തുറന്നുപറയണം.” അവളുടെ കൈയിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു യോളി പറത്തു: “ലെവിന് നിന്നോടു സംസാരിച്ചോ?”

“ലെവിന്റെ പേര് ഉച്ചരിച്ചു കേടപ്പോൾ കിറ്റിക്കു സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അവൾ കസേരയിൽനിന്നു ചാടിയെണ്ണിട്ട്, അംഗവികേഷപങ്ങളോടെ പറത്തുതുടങ്ങി:

“ലെവിന് ഈതിലെന്തു കാര്യം? നിങ്ങളെന്ന കൊല്ലാക്കാലചെയ്യുന്നതെന്തിനാണെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. എന്നതായാലും നിങ്ങളെപ്പോലെ പ്രവർത്തിക്കാൻ എന്ന കിട്ടില്ല. നിങ്ങളെ വണ്ണിച്ചു വേറാരു സ്ത്രീയെ സ്നേഹിച്ചവൻ്റെ പിരകേപോകാൻ താനില്ല! ആരെന്തു പറത്താലും താനതിനു തയ്യാറാവില്ല.”

ഈങ്ങനെ പറത്തിട്ടു് അവൾ സഹോദരിയെ നോക്കി. യോളി ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ദുഃഖംകൊണ്ട് അവളുടെ മുഖംകുന്നിണ്ടതു. നേരത്തെ തീരുമാനിച്ചിരുന്നതുപോലെ അവിടെനിന്നു പോകാതെ, വാതിൽക്കത്തനെയിരുന്നു തുവാലകൊണ്ടു മുഖംപോത്തി.

ങ്ങോരണ്ണോ മിനിറുന്നേരം രണ്ടുപേരും മൂന്നം ഭജിച്ചു. യോളി തന്നെക്കുറിച്ചുതന്നെയാണലോചിച്ചത്. സ്വന്തം

സഫോറിയുടെ പരാമർശം അവളുടെ അപമാനങ്ങാർം ഇട്ടിയാക്കി. ഇത്രതേതാളം കുരത അവളിൽനിന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല. ഡോളിക്ക് അവളോടു ദേശ്യത്വത്താനി. പക്ഷേ, പെട്ടുന്ന് ഉടുപ്പ് ഉലയുന്നതിന്റെയും തെങ്ങിക്കരച്ചിൽ അമർത്ഥാന്മ ശ്രമിക്കുന്നതിന്റെയും ശബ്ദം കേട്ടു. രണ്ടുകൈകൾ അവളുടെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു. കിറ്റി അവളുടെ മുന്നിൽ മുട്ടുകുത്തി.

“ഡോളി, പൊന്നുചേച്ചി, എനിക്കു ദുഃഖമുണ്ട്.” അവൾ കുറഞ്ഞോധനത്താട മന്തിച്ചു. കണ്ണിരിൽ കുതിർന്ന അവളുടെ മുഖം ഡോളിയുടെ ഉടുപ്പിന്റെ മടക്കുകളിലെഡാളിച്ചു.

പരസ്പരവിശ്വാസമെന്ന യന്ത്രത്തിന്റെ സുഗമമായ ചലനത്തെ സഹായിക്കുന്ന എണ്ണയായി അവരുടെ കണ്ണുനിർ. കുച്ചുനേരം കരണ്ടിട്ട് അപ്രധാന വിഷയങ്ങളുണ്ടാക്കുവിച്ച് അവർ സംസാരിച്ചു. അവർ പരസ്പരം മനസ്സിലാക്കി.

പെട്ടുന്നിടായ കോപത്തിൽ, ഡോളിയുടെ ഭർത്താവിന്റെ വഞ്ചനയെയും അയാളെ വീണ്ടും സമീപിച്ചതിലെ നാണക്കേടിനെയും കുറിച്ചുപറത്തുത് അവളെ കറിനമായി വേദനിപ്പിച്ചുകൂലും തന്നോടവൾ പൊറുത്തെന്ന് കിറ്റിക്കു മനസ്സിലായി. കിറ്റിയെക്കുവിച്ച് അറിയാനാഗഹിച്ചിരുന്നതെല്ലാം ഡോളി അറിഞ്ഞു. ലെവിന്റെ വിവാഹാദ്യർത്ഥന കിറ്റി നിരസിച്ചു. ഭ്രാംബൻകു അവളെ വഞ്ചിക്കുകയും ചെയ്തു. ലെവിനെ സ്നേഹിക്കാനും ഭ്രാംബന്കുയെ വരുക്കാനും ഇപ്പോഴവർ തയ്യാറാണ്. കിറ്റി ഇതൊന്നും പറത്തില്ലെങ്കിലും ഡോളി എല്ലാം ഉള്ളിച്ചടക്കുത്തു.

“എനിക്കൊരു വിഷമവുമില്ല.” മനസ്സ് ശാന്തമായപ്പോൾ കിറ്റി പറഞ്ഞു: “പക്ഷേ, എന്ന സംബന്ധിച്ചിടത്തേതാളം എല്ലാം ഭയാനകമാണ്, അരപ്പുളവാക്കുന്നതാണ്. ബീഭത്സമായ ചിന്തകളാണ് എന്റെ മനസ്സുനിറയെ.”

“അത്രതേതാളം ബീഭത്സമാക്കാൻ കാരണം?” ഡോളി ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണു ചോദിച്ചത്.

“ഒന്നും പറയണ്ട എന്റെ ചേച്ചി, ദുഃഖമല്ല, സ്ഥാനതയല്ല, അതിലും മോശമായത്. എന്നെന്നുള്ളിലെ നല്ല വിചാരങ്ങളെല്ലാം എങ്ങോ പോയെല്ലാം ചുണ്ടാക്കാനും വാക്കിയുള്ളു. എങ്ങനെ ഞാൻ അത് വിശദികരിക്കും?” സഫോറിയുടെ കണ്ണുകളിലെ ചിന്തക്കുഴപ്പം ശരദിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ തുടർന്നു — “പപ്പാ ഇപ്പോഴനോടു സംസാരിച്ചു. കല്യാണം കഴിച്ചാൽ

എന്റെ പ്രശ്നങ്ങളെല്ലാം അവസാനിക്കുമെന്നാണ് പപ്പയുടെ വിചാരമെന്നു തോന്തുന്നു. മമ എന്ന ഒരു നൃത്തശാലയിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. കഴിവത്തും വേഗം എന്റെ വിവാഹം നടത്തി ശബ്ദം ഒഴിവാക്കാനാണ് അവരുടെ ശ്രമം. പക്ഷേ, അതിലൊനും എനിക്കു താൽപര്യമില്ല. ഭാവിവരന്റെ നാട്യവുമായി വരുന്നവരെ കാണുന്നതുതന്നെ എനിക്കു വെറുപ്പാണ്. മുഖ്യാക്കണം നൃത്തത്തിനുള്ള വേഷമണിത്തു് എവിടെപ്പോകാനും എനിക്കിഷ്ടമായിരുന്നു. ഈപ്പോൾ വയ്ക്കുന്നതു് എന്താണിതിനൊരു പരിഹാരം? ഡോക്ടർ...” കിറ്റിക്ക് ആശയക്കുഴപ്പമായി. ഈ മാറ്റമുണ്ടായതിനുശേഷം

ഒബ്ലോന്സ്കിയെക്കുറിച്ചാർക്കുന്നതുതന്നെ
വെറുപ്പുളവാക്കുന്നു എന്നാണവർ പറയാനുദ്ദേശിച്ചത്.

“എതു കാര്യവും അങ്ങെയറ്റം ഭയാനകമായ രൂപത്തിലാണെന്ന് മനസ്സിൽ തെളിയുന്നത്.” അവർ തുടർന്നു: “ഈതാണെന്ന് രോഗം. മാറുമായിരിക്കും...”

“വേണ്ടാത്തതൊന്നും ആലോച്ചിക്കരുത്...”

“ആലോച്ചിക്കാതെ വയ്ക്കുന്നതുള്ളപ്പോൾ മാത്രമാണ് ആശ്വാസം. അതും ചേച്ചിയുടെ വീടിൽമാത്രം.”

“നിന്നക്കു തുദിയുടെ കുടുംബവന്നു
താമസിച്ചുകൂടായിരുന്നോ?”

“ഞാൻ വരും. എനിക്കു പകർച്ചപ്പനിയായിരുന്നു. ഈനി മമയോടു പറത്തിട്ടുവരാം.”

അമധ്യുടെ അനുവാദത്തോടെ കിറ്റി സഹോദരിയുടെ വീടിൽവന്നു. പകർച്ചപ്പനി പിടിപെട്ട ആറു കുട്ടികളെയും രണ്ടുപേരും ചേർന്നു ശുശ്രൂഷിച്ച് രോഗം ഭേദമാക്കി. പക്ഷേ, കിറ്റിയുടെ ആരോഗ്യസ്ഥിതി മെച്ചപ്പെട്ടില്ല. ഈസ്റ്റർ അവധിക്കാലത്ത് ഷൈർബാക്സ്കികൾ വിദേശത്തെക്ക് യാത്രയായി.

നാല്

പീ റേഴ്സബർഗിലെ ഉന്നതരെല്ലാം ഒരു വിഭാഗത്തിൽപ്പെട്ടും. എല്ലാവർക്കും അന്നോന്നമറിയാം. പരസ്പരം സന്ദർശനങ്ങൾ നടത്താറുണ്ട്. ഈ വലിയ വിഭാഗത്തിന് ഉപവിഭാഗങ്ങളുമുണ്ട്. അന്ന അർക്കദേശ്യവ്വന് കരെനിനയ്ക്ക് മുന്നു വ്യത്യസ്ത വിഭാഗങ്ങളിൽ സ്നേഹിതരും അടുത്ത ബന്ധവുമുണ്ട്. ഭർത്താവിന്റെ സഹപ്രവർത്തകരും കീഴ്ജീവനക്കാരും ഉൾപ്പെടുന്ന ഔദ്യോഗികവിഭാഗമാണ് അതിലൊന്ന്. സാമൂഹികസാഹചര്യങ്ങളാണ് അതിലെ വേർത്തിരിവിനു നിദാനം. ആദ്യകാലത്ത് അന്നയ്ക്ക് അവരോടുണ്ടായിരുന്ന ഭയഭക്തിബഹുമാനങ്ങൾ കലർന്ന വികാരം ഇപ്പോൾ അവിശ്വസനിയമായി തോന്നുന്നു. ഈ ഒരു ചെറുപട്ടണത്തിൽ വസിക്കുന്നവരെപ്പോലെ അവർക്കു പരസ്പരം അറിയാം. ഓരോരുത്തരുടെയും സ്വഭാവവും ദാർശനല്യങ്ങളും അവർ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. അവർക്ക് അന്നോന്നവും അധികാരണമാനങ്ങളോടും ഉള്ള ബന്ധത്തക്കുറിച്ചുറിയാം. ആർ, ആരുടെ പക്ഷത്താണെന്നും ഓരോരുത്തരെയും താങ്ങിനിർത്തുന്നതെന്നും ആർ, ആരോടെല്ലാം യോജിക്കുന്നു, അല്ലെങ്കിൽ വിയോജിക്കുന്നു, എന്തിന്റെ പേരിലാണ് ഈ യോജിപ്പും വിയോജിപ്പും തുടങ്ങിയ കാര്യങ്ങളും അവർക്കു ബോധ്യമുണ്ട്. എക്കിലും (ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭിയുടെ ഉപദേശവും കൂറപ്പെടുത്തലുകളുമണ്ഡായിട്ടും) പുരുഷക്കുന്നിക്കുതമായ ഈ ബൃഥരോകാറ്റിക് വ്യത്തം അന്നയെ ആകർഷിച്ചില്ല. അവർ അതിനെ ഒഴിവാക്കി.

കരെനിൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രവർത്തനമേഖലയിൽ പ്രവേശിക്കാൻ തിരഞ്ഞെടുത്ത സുഹൃദ്ദംശലമാണ് അന്ന ബന്ധംപുലർത്തിയ മര്റ്റാരു വ്യത്തം. ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭിയായിരുന്നു അതിന്റെ കേന്ദ്രസ്ഥാനത്ത്. മുതിർന്ന, ഉദാരമതികളും ഭക്തരുമായ സ്ത്രീകളും ബുദ്ധിമാനരും

സമർത്ഥരും വിദ്യാസന്ധനരും ഉന്നമനവാങ്ങലയുള്ളവരുമായ പുരുഷമാരും ഉൾപ്പെട്ടതാണ് ആ സമൂഹം. 'പീറേഴ്സബർഗ് സൊസൈറ്റിയുടെ മന്ദിരാക്ഷി' എന്നാണ് ആ സംഘത്തിലെ ഒരു സമർത്ഥൻ അതിനെ വിളിച്ചത്, ഈ സംഘത്തെ കരെനിന്റെ വളരെയെറെ വിലമതിച്ചു. എല്ലാവരോടും എങ്ങനെയാണു പെരുമാറേണ്ടതെന്നറിയാവുന്ന അന്ന് പീറേഴ്സബർഗ്ഗിലെ അവളുടെ ജീവിതത്തിന്റെ ആദ്യാദ്ധ്യത്തിൽ ഇക്കൂട്ടരുടെ സ്വഹ്യദം സന്ധാദിച്ചു. എന്നാലിപ്പോൾ, മോസ്കോയിൽ പോയി മടങ്ങിവന്നതിനുശേഷം, ഇതുമായി പൊരുത്തപ്പെടാൻ അവർക്കു കഴിയുന്നില്ല. എല്ലാം വെറും നാട്യമാണെന്നവർക്കു തോന്തി. അവർക്കു മുഖിത്തു. ഇപ്പോൾ വളരെ അപൂർവമായി മാത്രമേ ലിഡിയ ഇവാനോവ്വനയെ സന്ദർശിക്കാറുള്ളു.

ശരിയായ അർത്ഥത്തിൽ സൊസൈറ്റി എന്നു വിളിക്കാവുന്ന ഒന്നാണ് അന്ന് ബന്ധപ്പെട്ടിരുന്ന മുന്നാമതെത്ത വ്യതിയാനം. നൃത്തവും ഡിനർ പാർട്ടികളും വേഷഭൂഷാദികളുമെല്ലാമുള്ള, ഒരു കൈകൊണ്ടു രാജകൊട്ടാരത്തെ അളളിപ്പിടിപ്പിച്ചിരുന്ന—പിടിവിട്ടാൽ അതെ അഭികാമ്യമല്ലാത്ത പദവിയിലുള്ളവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ പെടുപോകുമെന്ന്, യധാർത്ഥത്തിൽ ആ വിഭാഗത്തിൽ പെടുന്നവരും അതേ അഭിരൂചികളുള്ളവരുമായവർപ്പോലും ഭയപ്പെടുന്ന ഒരു സമൂഹമാണ്ട്. തന്റെ ഒരു കസിന്റെ ഭാര്യയും പ്രതിവർഷം 120,000 രൂപ വരുമാനമുള്ളവരുമായ പ്രിൻസസ്സ് ബെറ്റൻസി ട്രേർസ്കായ മുഖേനയാണ് അന്ന് ഇക്കൂട്ടരുമായി ബന്ധപ്പെട്ടത്. പ്രമാദരശനത്തിൽത്തന്നെ പ്രിൻസസ്സിന് അന്നയെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. അവളെ സ്വന്തം സുഹൃദ്വലയത്തിലുശപ്പെടുത്തി. ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന പ്രഭിയുടെ സംഘത്തെ പരിഹസിക്കുകയും ചെയ്തു.

"വയസ്സായി, കാണാൻ കൊള്ളാതാകുന്നോൾ ഞാനും അക്കൂട്ടത്തിൽ ചേർന്നിരിക്കും. നിന്നെപ്പോലെ ചെറുപ്പവും സുന്ദരിയുമായ ഓർഡർ ഇപ്പോൾ ആ ധർമശാലയിൽ പോകേണ്ട കാര്യമില്ല."

താങ്ങാനാവാത്ത ചെലവും മറ്റൊരു സംഘത്തോടുള്ള ആഭിമുഖ്യവും കാരണം, ട്രേർസ്കായ രാജകുമാരിയുടെ സംഘത്തെ കഴിയുന്നിടത്തോളം ഒഴിവാക്കാൻ ആദ്യമൊക്കെ അന്ന് ശ്രമിച്ചിരുന്നുകളിലും മോസ്കോ സന്ദർശനത്തിനുശേഷം അതിനു മാറ്റംവന്നു. പഴയ സുഹൃത്തുക്കളെ ഒഴിവാക്കിയിട്ട്

ഉന്നതരുടെ സംഘത്തിൽ ചേർന്നു. അവിടെവച്ചു ഭ്രാംസ്കിയെ കണ്ടു. അയാളുടെ സാമീപ്യത്തിൽ അവർണ്ണനീയമായ ആളുാദം അനുഭവിച്ചു. പിന്നീട്, അയാളുടെ കസിനും ഭ്രാംസ്കി കുടുംബംഗവുമായ ബെറ്റ്‌സിയുടെ വീടിൽവച്ച് അവർ കുടക്കുടെ സന്ധിച്ചു. അന്നെയെ കാണാൻ സാധ്യതയുള്ള സ്ഥലങ്ങളിലെല്ലാം ഭ്രാംസ്കിയും പോകാൻ തുടങ്ങി. അവസരം ലഭിച്ചപ്പോഴെല്ലാം തന്റെ പ്രേമം അവളെ അറിയിച്ചു. അവൾ അതിനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചില്ലെങ്കിലും ഓരോ സന്ദർശനവേളയിലും ആദ്യമായി കണ്ടുമുട്ടിയപ്പോഴെന്നപോലെ അവാച്യമായ ഒന്നുഭൂതി അവർക്കുണ്ടായി. സ്വന്തം കണ്ണുകൾ സന്തോഷംകൊണ്ടു തിളങ്ങുകയാണെന്നും അധരങ്ങളിൽ ഒരു മന്ദാസം വിടരുകയാണെന്നും അവൾ അറിഞ്ഞു. ആ സന്തോഷം മാച്ചുവയ്ക്കാൻ അവർക്കു സാധിച്ചില്ല.

തന്നെ വേട്യാടുന്ന ഭ്രാംസ്കിയോടു തനിക്കു നീരസമാണെന്ന് ആദ്യം അന്ന ആത്മാർത്ഥമായി വിശ്വസിച്ചു. പക്ഷേ, മോസ്കോയിൽ നിന്നു മടങ്ങി വന്നതിൽ പിന്നീട്, അയാളെ കണ്ടുമുട്ടാനിടയുണ്ടനു പ്രതീക്ഷിച്ച ഒരു പാർട്ടിക്കു പോയപ്പോൾ അയാൾ എത്തിച്ചേരാത്തതിൽ അവർക്ക് കർന്മമായി വ്യസനിച്ചു. താൻ സ്വയം വഞ്ചിക്കുകയായിരുന്നെന്ന് അതോടെ അവർക്കു ബോധ്യവന്നു.

ഓപ്പരാഹൗസിൽ ഒരു പ്രശസ്ത ഗായികയുടെ സംഗീതക്കണ്ണേരി നടക്കുന്നു. സമുഹത്തിന്റെ മേൽത്തട്ടിലുള്ളവരെല്ലാം ഹാജരുണ്ട്. മുൻനിരയിലിരുന്ന ഭ്രാംസ്കി, തന്റെ കസിന് വരുന്നതുകണ്ട് എഴുന്നേറ്റുചെന്നു.

“ഡിന്നിനു വരാത്തതെന്ത്?” പ്രിൻസല്ലു് ചോദിച്ചു. എന്നിട്ടു മാറ്റാരും കേൾക്കാതെ പറഞ്ഞു: “പ്രണയിനികൾക്കു പരഹ്യദയജ്ഞതാനമുണ്ടന്നീയാം. അവളും വനിട്ടില്ലായിരുന്നു.”

ഭ്രാംസ്കി ചോദ്യരൂപത്തിൽ അവരെ നോക്കി.

“അന്നു നീ കളിയാക്കിയതു താൻ മറന്നിട്ടില്ല. ഇപ്പോൾ തൊണ്ടിസഹിതം പിടികുട്ടിയല്ലോ!”

“അതിലെനിക്കു സന്തോഷമേയുള്ളു.” ഭ്രാംസ്കി സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചു: “സത്യം പറഞ്ഞതാൽ പിടികുട്ടാതിരിക്കുന്നോമ്പാണനീക്കു സകടം. എനിക്ക് ആശാദംഗമുണ്ടായി തുടങ്ങിയിരുന്നു.”

“എന്തിലാണ് ആശാഭംഗം?” ബെറ്റ്‌സി ചോദിച്ചു: “തുറന്നു പറയു പരസ്പരം മനസ്സിലാക്കാമണ്ണാ.” തന്റെ സ്വന്നഹിതയ്ക്കുവേണ്ടിയാണവർ സംസാരിച്ചത്.

“പ്രത്യേകിച്ചാനുമില്ല.” നിരയൊത്ത പല്ലുകൾക്കാട്ടി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഭ്രാംഖൻകി പറഞ്ഞു: “എക്സ്‌ക്യൂസ്മീ” എന്നു പറഞ്ഞത് അയാൾ കണ്ണടയെടുത്തു മാറ്റിയിട്ട് എതിർവശത്തുള്ള ഇരിപ്പിടങ്ങളിൽ സുക്ഷിച്ചുനോക്കി, “താനാരു പരിഹാസപാത്രമാകുമോ എന്നാണെന്നെ പേടി.”

ബെറ്റ്‌സിയുടെയോ സമുഹത്തിന്റെയോ കണ്ണുകളിൽ താനാരു പരിഹാസപാത്രമാകേണ്ട കാര്യമില്ലെന്ന് അയാൾക്കരിയാം. അവിവാഹിതയെ പ്രേമിച്ചു പരാജയപ്പെടുന്നോണ് പരിഹാസപാത്രമാകുന്നത്. പക്ഷേ, ഒരു വിവാഹിതയെ പിന്തുടർന്നുചെന്ന്, അവിഹിതബന്ധത്തിന് അവളെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നത് അന്തര്ല്ലുള്ള അഭിമാനാർഹമായ പ്രവൃത്തിയാണ്. അതിൽ പരിഹാസമായ ഒന്നുമില്ല. അതുകൊണ്ടു മീശയ്ക്കു താഴെ അധരങ്ങളിലൊളിപ്പിച്ച അഭിമാനവും സന്തോഷവും കലർന്ന ചിരിയോടെ, അയാൾ സ്വന്തം കസിനെ നോക്കി.

“നീ ഡിനറിനു വരാത്തതെന്ത്?” പ്രശ്നംകലർന്ന ഒരു നോട്ടേതാടയാണവർ ചോദിച്ചത്.

“താൻ പറയാം. എന്നിക്കാരത്യാവശ്യജോലിയുണ്ടായിരുന്നു. എന്താണെന്നുഹിക്കാമോ? സാധിക്കില്ല. താൻ പന്തയംവയ്ക്കാം. ഒരു ഭർത്താവും അയാളുടെ ഭാര്യയെ അധിക്ഷേപിച്ച ഒരു പുരുഷനും തമിലുള്ള വഴക്കുപറഞ്ഞു തിരക്കുകയായിരുന്നു.”

“അതിൽ നീ വിജയിച്ചാ?”

“എക്കേദേശം.”

“ഇന്ത്രവൈത്തസമയത്ത് അതു വിശദമായി പറയണം.”

“നിവൃത്തിയില്ല. എന്നിക്കു ഹ്രഥ്വ തിയേറ്ററിൽ പോണം.”

“എന്ത്! നിന്ന് പാട്ടു മുഴുവനും കേൾക്കാതെയോ?” നിന്ന് സന്ദേശയും ഒരു തെരുവുഗായികയുടെയും ഗാനങ്ങളെ തമിൽ തിരിച്ചറിയാൻ കഴിയാത്ത ബെറ്റ്‌സി ചോദിച്ചു.

“പോയേതീരു. സമാധാനപാലനത്തിനുള്ള എന്നെ ശ്രമം അവിടെയും തുടരേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.”

“സമാധാനം സ്ഥാപിക്കുന്നവർ ഭാഗ്യവാന്മാർ. സ്വർഗ്ഗരാജ്യം അവർക്കുള്ളതാകുന്നു!” ഇതുപോലെ ആരോ

പരഞ്ഞുകേട്ടിട്ടുള്ളതിന്റെ ഓർമയിൽ ബൈറ്റ്‌സി പരഞ്ഞു:
“ഇപ്പോഴിവിടയിരിക്കും. ആ കമ പറയു, താൻ കേൾക്കട്ടു.”

അതു

“പറയുന്നതു ശരിയല്ലകില്ലോ പറയാതിരിക്കാൻവയു്.”
ചിരിക്കുന്ന കണ്ണുകൾക്കാണ്ടു ബെറ്റ്‌സിയെ നോക്കി
ദ്രോണ്ടംസ്കി പറഞ്ഞു: “പക്ഷേ, കമാപാത്രങ്ങളുടെ പേരു
പറയില്ല.”

“അതെങ്കിലും നല്ലത്. ഞാൻ ഉള്ളഡിച്ചുതേതാളാം.”

“എന്നാൽ കേട്ടോളും. ഉല്ലാസപ്രിയരായ രണ്ടു ചെറുപ്പക്കാർ
വണ്ഡിയിൽ പോവുകയാണ്.”

“നിങ്ങളുടെ ജജിമെന്റിലെ ഓഫീസർമാർത്തനെന്നയല്ലോ?”

“ഓഫീസർമാരെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞില്ല. രണ്ടു ചെറുപ്പക്കാർ
ലഭ്യുകഴിഞ്ഞു വരികയാണ്.”

“ബുധിപൂർവ്വമല്ലാതെ കുറെയധികം അകത്താക്കിയെന്നു
പറയാം.”

“ആയിരിക്കാം. ഒരു സുഹൃത്തിനൊപ്പം അതതാഴും കഴിക്കാൻ
അത്യുത്സാഹതേതാടെ പോവുകയാണ്. ഒരു സുന്ദരി,
വാടകയ്ക്കടക്കുത്ത മഞ്ഞുവണ്ടിയിൽ അവരെ കടന്നുപോയി.
അവർ അവരെനോക്കി ചിരിച്ചു തലയാട്ടി. അമവാ ചിരിച്ചു
തലയാട്ടിയതായി അവർക്കു തോന്തി. അവർ അവളുടെ
പിന്നാലെ കുതിച്ചു. അവർക്കു പോകേണ്ട വീടിനു
മുന്നിൽത്തനെന്നയാണ് ആ സുന്ദരിയും ചെന്നിരഞ്ഞിയത്. അവർ
വണ്ടിയിൽനിന്നിരഞ്ഞി നേരേ മുകളിലത്തെ നിലയിലേക്ക്
ഓടിപ്പോയി. മുട്ടുപടത്തിനു കീഴെ ചുവന്ന അധിക്കാരിയും
സുന്ദരമായ കൊച്ചുപാദങ്ങളും മാത്രമേ അവർക്കു കാണാൻ
കഴിഞ്ഞുള്ളൂ...”

“ദ്രുക്സാക്ഷിവിവരണം കേടുപ്പോൾ ആ
ചെറുപ്പക്കാരിലെണ്ണു നീയാണെന്ന് എനിക്കു തോന്തുന്നു.”

“പേരാന്നും വെളിപ്പെടുത്തുകയില്ലെന്ന് ഞാൻ പറഞ്ഞതു
മറന്നു പോയോ? ആ ചെറുപ്പക്കാർ അധിക്കാരിയുടെ സ്നേഹിതന്റെ
പ്രഭാഗ്രിൽ പ്രവേശിച്ചു. അവിടെ ഒരു യാത്രയയ്ക്കുസത്കാരം

നടക്കുകയാണ്. ഇത്തരം സത്കാരങ്ങളിൽ പതിവുള്ളതുപോലെ അവർ വളരെയധികം മദ്യപിച്ചു. മുകളിലത്തെ നിലയിൽ താമസിക്കുന്നതാരാണെന്ന് അവർ ആതിമേയനോടനേജിച്ചു. ആർക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ. പെൺകുട്ടികളാണോ എന്നായി അടുത്ത ചോദ്യം. ചുറ്റുപാടും ധാരാളം പെൺകുട്ടികളുണ്ടെന്ന് അവിടത്തെ ഭൂത്യൻ പറഞ്ഞു. ഭക്ഷണംകഴിഞ്ഞ് യുവാക്കാൾ രണ്ടുപേരും ആതിമേയൻ്റെ പഠനമുറിയിൽ ചെന്നിരുന്ന്, അവരുടെ സ്വപ്നസുന്ദരിക്ക് ഒരു കത്തഴുതി. വികാരഭരിതമായ ആ കത്ത് യുവതിക്കു നേരിട്ടു കൈമാറാനും വല്ല സംശയവുമുണ്ടെങ്കിൽ ദൂരീകരിക്കാനുമുദ്ദേശിച്ചു രണ്ടാളും മുകളിലത്തെ നിലയിലേക്കു കയറിച്ചെന്നു.”

“അത് അപകടമാണോ! എന്നിട്ടുണ്ടായി?”

“അവർ ബെല്ലടിച്ചു. ഒരു ഭൂത്യ വാതിൽ തുറന്നു. അവർ കത്ത് അവളുടെ കൈയ്യിൽ കൊടുത്തിട്ടു രണ്ടുപേരും ഒരുപോലെ പ്രണയവിവശരാണെന്നും ആ വാതിൽക്കൽത്തന്നെ ജീവൻ വെടിയാൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുകയാണെന്നും അറിയിച്ചു. അവരെന്നുപോയ ഭൂത്യ ഒത്തുതീർപ്പുശ്രമം തുടങ്ങി. പെട്ടെന്ന്, വിതുളിയുടെ ആകൃതിയിൽ ചുവന്ന കൃതാവുള്ള ഒരു മാനും പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. തന്റെ ഭാര്യയ്ക്കാതെ മറ്റാരും അവിട താമസമില്ലെന്നു പറഞ്ഞ് അയാൾ അവരെ പുറത്താക്കി...”

“അയാൾക്കു വിതുളിപോലെത്തെ കൃതാവുണ്ടെന്നു നീയെങ്ങനെയറിഞ്ഞു?”

“ഞാൻ പറയുന്നതു കേട്ടാമതി. കേസ് ഒത്തുതീർപ്പാക്കാൻ ഇന്നു ഞാനവിട പോയിരുന്നു.”

“ഓഹോ, അപ്പോഴെന്നു സംഭവിച്ചു?”

“അതാണു കമയിലെ ഏറ്റവും രസകരമായ ഭാഗം. ഭാര്യാടർത്താക്കമാർ രണ്ടുപേരും കൗൺസിലർ പദവിയുള്ളവരാണ്. അവർ പരാതികൊടുത്തു. എന്നിക്കു മധ്യസ്ഥനാക്കണ്ടിവന്നു. വൻശക്തികൾ തമിലുള്ള തർക്കത്തിൽ മാധ്യസ്ഥം വഹിക്കുന്നതിനെക്കാൾ കടുപ്പമായിരുന്നു എന്റെ ജോലി.”

“എന്താണിതു പ്രയാസം?”

“പറയാം.” തെങ്ങെങ്ങൾ മാപ്പു പറഞ്ഞു: “തെങ്ങെങ്ങൾക്ക് അബുദം പറ്റിയതാണ്; കഷമിക്കണം.” വിതുളിപോലെത്തെ കൃതാവിന്റെ ഉടമസ്ഥൻ അല്പപമൊന്നു തണ്ണുത്തക്കില്ലും തന്റെ വികാരങ്ങൾ പ്രകടിപ്പിക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ വീണ്ടും ചുടായി. ചീത്ത

പറയാൻ തുടങ്ങി. എന്ത് പകലുള്ള എല്ലാ നയചാതുരിയും ഞാൻ പ്രയോഗിച്ചു: “അവരുടെ പെരുമാറ്റം മോശമായിരുന്നുണ്ടോ സമ്മതിക്കുന്നു. എങ്കിലും അവരുടെ ചെറുപ്പം കണക്കിലെടുത്ത് അങ്ങും പൊരുക്കണം. പോരെക്കിൽ, ഡിനർ കഴിഞ്ഞുവരികയായിരുന്നു, മനസ്സിലായില്ലോ? അവർ കരിനമായി പശ്വാത്തപിക്കുന്നു. അങ്ങയോടു മാപ്പു ചോദിക്കുന്നു.” വീണ്ടും കൗൺസിലറുടെ മനസ്സിലിട്ടു. “മാപ്പു തരാനേന്നിക്കു സമ്മതമാണ്. പക്ഷേ, എന്ത് ഭാര്യയുടെ അവസ്ഥ നിങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കണം. കുടുംബത്തിൽ പിരിന ആ മഹതിയെ ഈ വായിനോക്കികൾ അധിക്ഷേപിക്കുകയെന്നുവച്ചാൽ? ഈ തെമ്മാടി...” വായിനോക്കികളിലെരാശർ ആ സമയത്ത് അടുത്തു നില്ക്കുകയായിരുന്നു എന്നോർമിക്കണം. അയാളെയും എന്നിക്കു സമാധാനിപ്പിക്കേണ്ടി വന്നു! വീണ്ടും നയത്ത്വപരമായി ഇടപെട്ടുകൂടിലും കൗൺസിലർ ഇടയ്ക്കു രോഷാകുലനായി വീതുളിപോലെത്തെ കൃതാവ് വിരച്ചു. മുഖം ചുവന്നു. ഒരുവിൽ ഒരുവിധം എല്ലാം ശുഭമായി പര്യവസാനിപ്പിച്ചെന്നു പറഞ്ഞാൽ മതിയല്ലോ.”

ബൈറ്റ്സി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അപ്പോൾ അവിടെ പ്രവേശിച്ച ഒരു മഹതിയുടെ നേർക്കുതിരിഞ്ഞ് അവർ പറഞ്ഞു: “നല്ല തമാശ! നിങ്ങളിൽകു കേൾക്കണം!”

“കൊള്ളാം, നന്നായിവരട്ട്!” എന്നു പറഞ്ഞ് അവർ വിശ്രിപിടിക്കാത്ത കൈയിലെ ഒരു വിരൽനീട്ടി ഭ്രാംബിസ്കിയെ സ്പർശിച്ചിട്ടു ചുമലൊന്നു വെട്ടിച്ച് അല്പം ഉയർന്നുപോയ ബോധിസ് താഴ്ത്തി, ഗ്രാസ്സലെറ്റിംഗ്രേയും സദസ്യരുടെയും നോട്ടമെത്തുന്ന സ്ഥലത്തു ചെല്ലുന്നോൾ സ്വന്തം നശത കുടുതൽ പ്രദർശിപ്പിക്കാമെന്നുദ്ദേശിച്ചു തന്റെ ഇരിപ്പിടത്തിലേക്കു നടന്നു.

ഭ്രാംബിസ്കി ഫ്രെച്ച് തിയേറ്ററിലേക്കാണു പോയത്. തന്റെ രജിമെന്റ്റിന്റെ കമാൻഡർ അവിടെവരും. തിയേറ്ററിലെ എല്ലാ പരിപാടികളും അദ്ദേഹം കാണാറുണ്ട്. തന്റെ ഒത്തുതീർപ്പുസംഭാഷണത്തിന്റെ വിവരം അദ്ദേഹത്തെ ധരിപ്പിക്കുകയുംവേണമെന്ന് ഭ്രാംബിസ്കി ആഗ്രഹിച്ചു. ഭ്രാംബിസ്കിക്കു വേണ്ടപ്പെട്ടവനായ പെട്ടിക്സ്കിയും അടുത്തകാലത്തു രജിമെന്റ്റിൽ ചേർന്ന അതിമസർത്ഥനായ പ്രിൻസ് കെദ്രോവുമാണ് കേസിലെ പ്രതികൾ. സർവോപരി, രജിമെന്റ്റിനു മാനക്കേടുണ്ടാകാനും പാടില്ല.

വ്രോണർസ്‌കിയുടെ സ്ക്കൂൾസിൽ അംഗങ്ങളാണു രണ്ടുപേരും. കൗൺസിലർ വൈൻഡേൻ എന്നയാളുടെ ഭാര്യയെ ഇവർ അപമാനിച്ചുവെന്നു കൗൺസിലർ നേരിട്ടു കമാൻഡർക്കു പരാതി നല്കി. പരാതിയിൽ പറഞ്ഞിരുന്നതിന്റെകാരം, ആറുമാസം മുമ്പാണ് വൈൻഡേൻ വിവാഹിതനായത്. യുവതിയായ ഭാര്യയും അവരുടെ അമധ്യമാനിച്ചു പള്ളിയിൽ പോയി. ഭാര്യയുടെ അപ്ലോശത്തെ ശരീരസ്ഥിതി കാരണം അവർക്കു പെട്ടന് അസുഖംതോന്തി. അവിടെ നില്ക്കാൻ വയ്യാത്തതുകൊണ്ട് ആദ്യം കണ്ണ ഒരു നല്ല തെന്നുവണ്ടിയിൽ വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങി. ഈ ഉദ്യോഗസ്ഥമാർ അവരുടെ വണ്ടിയിൽ സ്ത്രീയെ പിന്തുടർന്നു. സ്ത്രീ ഭയപ്പെട്ട്, സുവർമില്ലാതിരുന്നിട്ടും ഓടി കോൺപ്രൈഡി കയറി വീട്ടിലെത്തി. ഡോർബെല്ലടിക്കുന്നതും ആളുകൾ സംസാരിക്കുന്നതും കേട്ട്, ആ സമയത്തു വീട്ടിലുണ്ടായിരുന്ന ഭർത്താവ് വൈൻഡേൻ പുരത്തുവന്നപ്പോൾ കൂടിച്ചു ലെവലില്ലാതിരുന്ന പ്രതികളെ കണ്ടു. അവരെ അദ്ദേഹം പുരത്താക്കി വാതിലടച്ചു. കുറവാളികൾക്കു തക്ക ശ്രീക്ഷ നല്കണമെന്നാണ്ടേഹം ആവശ്യപ്പെടുന്നത്.

കമാൻഡർ വ്രോണർസ്‌കിയോടു പറഞ്ഞു: “നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടപോലെ ചെയ്യാം. പെട്ടിക്സ്‌കിയേക്കാണ്ടു തോറു. ആഴ്ചതോറും അയാളുടെ പേരിൽ ഒരു പരാതിയെക്കിലും കിടുന്നുണ്ട്. ആ കൗൺസിലർ അടങ്കിയിരിക്കില്ല.”

ഒരു കുഴിത്തെ പ്രശ്നമാണതന്ന് വ്രോണർസ്‌കി മനസ്സിലാക്കി. വഴക്കുകൂടിയിട്ടു കാര്യമില്ല. കൗൺസിലറെ സമാധാനിപ്പിച്ച് ഒത്തുതീർപ്പാക്കണം. തന്റെ കഴിവിൽ വിശ്വാസമുള്ളതുകൊണ്ടു രേജിമെന്റിന്റെ മാനുകാക്കുമെന്നുറപ്പുള്ളതുകൊണ്ടുമാണു കമാൻഡിംഗ് ഓഫീസർ ഈ ചുമതല തന്നെ ഏല്പിച്ചതെന്ന് വ്രോണർസ്‌കിക്കറിയാം. വ്രോണർസ്‌കി, പെട്ടിക്സ്‌കിയെയും കെദ്രാവിനെയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു കൗൺസിലറെ സമീപിച്ച്, അവരെക്കാണ്ട്, അദ്ദേഹതോടു മാപ്പുപറയിക്കണമെന്നാണു തീരുമാനിച്ചത്. വ്രോണർസ്‌കിയുടെ പേരും ചക്രവർത്തിയുടെ എഡിസി എന്ന ബാധ്യം കൗൺസിലറുടെ ദേശ്യം ശമിപ്പിക്കാൻ സഹായിക്കുമെന്നായിരുന്നു പ്രതീക്ഷ. എന്നിട്ടും തന്റെ ശ്രമം പൂർണ്ണമായി വിജയിച്ചോ എന്ന കാര്യത്തിൽ വ്രോണർസ്‌കിക്കു സംശയമാണ്.

ഹൊത്ത് തീയേറ്റരിലെത്തിയ ഭ്രാംസ്കി കമാൻഡിങ്ങ് ഓഫീസരെ കണ്ട് കാര്യപരണ്ണമും മെൽനടപടികളാണും വേണ്ടെന്ന് അദ്ദേഹം തീരുമാനിച്ചുകിലും കൗൺസിലറുമായുള്ള അഭിമുഖത്തിന്റെ വിശദാംശങ്ങൾ ചോദിച്ചുവിണ്ടു. ആ വിവരങ്ങം കേട്ട് അദ്ദേഹം വളരെനേരം ചിരിച്ചു.

“മോശമായൊരു കാര്യത്തിന്റെ രസകരമായ പര്യവസാനം! നല്ലവനായ കൗൺസിലരോടു വഴക്കിനുപോയാൽ കൈദ്ദോവ് തോല്ക്കുകയേയുള്ളു. കൗൺസിലർ വല്ലാതെ ക്ഷേണിച്ചു അല്ലോ?” കമാൻഡർ ചിരിച്ചു: “അതിരിക്കടു, കൂരയുടെ ഇന്നത്തെ അഭിനയം ഉഗ്രനായി അല്ലോ?” പുതിയ ഹൊത്തു നടിയുടെ കാര്യമാണദ്ദേഹം പരാമർശിച്ചത്. “എത്ര കണ്ടാലും മതിയാവില്ല. ഇങ്ങനെ പുതുമ നിലനിർത്താൻ ഹൊത്തുകാർക്കേ കഴിയു.”

* ക്രിസ്തീൻ നിന്റുസൻ (1843-1921). പ്രശസ്തയായ സ്വീഡിഷ് ഗായിക, 1872-'73-ൽ ഇവർ റഷ്യയിൽ പാടി പേരെടുത്തിരുന്നു.

അതു

അതു വസാനരംഗം തീരുന്നതിനുമുമ്പ് പ്രിൻസസ്സ് ബെറ്റ്‌സി വീട്ടിലേക്കുതിരിച്ചു. റോസിൽ രൂമിൽചെന്നു നീണ്ടുവിളിയ മുവത്തു പാധർ പുശ്രി തുടച്ചുകളഞ്ഞ്, കഷീണമകറ്റി വിശാലമായ ദ്രോഡിൽ രൂമിലിരുന്നു ചായകൊണ്ടുവരാൻ പറത്തപ്പോഴേക്കും ഗ്രേറ്റ് മോർസ്കായിലുള്ളത് ആ കുറന്നബെംഗ്രാവിന്റെ വാതിൽക്കൽ ഓനിനുപിരിക്കേ ഒന്നായി വണ്ടികൾ വരാൻതുടങ്ങി. വഴിപോകരെ ഉർബ്ബുദ്ധരാക്കാൻവേണ്ടി എന്നും രാവിലെ ഒരു സേവകൻ പത്രംവായിച്ചിരിക്കാറുള്ള പ്രമുഖവാതിൽ അതിമികൾക്കുവേണ്ടി തുറന്നു. ദ്രോഡിൽരൂമിന്റെ ഒരു വാതിലിലൂടെ അതിമികൾ പ്രവേശിച്ച നിമിഷംതന്നെ, മറ്റാരു വാതിൽവഴി ആതിമേയ മുഖംമിനുകൾഡിയും തലമുടി ചീകിയോതുകൾഡിയും കടന്നുവന്നു. കട്ടിയുള്ളത് കമ്പളവും വെള്ളത്ത മേശവിരിയും വെള്ളി സമോവരും മിനുസമുള്ള കളിമൺപാത്രങ്ങളും മെഴുകുതിരി വെളിച്ചത്തിൽ തിളങ്കി.

ആതിമേയ സമോവരിനടുത്തിരുന്നു കൈയുറകൾ ഉണ്ടി. പരിചാരകൾ ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ നീക്കിയിട്ടു കസേരകളിൽ അതിമികൾ ആസനസ്ഥരായി. രണ്ടു വ്യത്തങ്ങളായാണ് അവർ ഇരുന്നത്. ഒരു കൂടുർ ആതിമേയയോടൊപ്പം സമോവരിനു ചുറ്റും ഇരുന്നപ്പോൾ, മറ്റുള്ളവർ എത്തിർവ്വരത്ത്, അംബാസഡറുടെ ഭാര്യയായ, കരുത്ത വെൽവെറ്റ് ഉടുപ്പിട സുന്ദരിയോടൊപ്പവും.

എല്ലായ്പോഴും സംഭവിക്കാറുള്ളതുപോലെ, ആദ്യത്തെ കുറച്ചുസമയം സ്വാഗതമോതലും പരിചയപ്പെടുത്തലും ചായകുട്ടികളും മറ്റും കാരണം സംഭാഷണം തടസ്സപ്പെട്ടു.

“അവരാരു നല്ല നടിയാണെന്നതിൽ സംശയമില്ല. നടനകലയിൽ പ്രത്യേക പ്രാവിണ്യം നേടിയിട്ടുണ്ട്. ആ ചുവടുവയ്പ് ശരബിച്ചോ? അംബാസ്സഡറുടെ ഭാര്യയ്ക്കാപ്പമിരുന്ന ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥൻ പറത്തു.

“ഓ, നിൽസൻ കാര്യം കേടുമടുത്തു. നമുക്കു മറ്റു വല്ലതും സംസാരിക്കാം.” പുരികങ്ങളോ ശ്രിരോദ്ധരണമോ ഇല്ലാത്ത, പഴയ പട്ടടപ്പുഡിച്ചു, ചുവന്ന മുവമുള്ള ഒരു തടിച്ചി അഭിപ്രായപ്പെട്ട്. ലാളിത്യത്തിനു പേരുകേട്ട, പരുക്കൻമട്ടുകാരിയായ, ‘യക്ഷി’ എന്ന് ഇടപ്പേരുള്ള പ്രിൻസസ്സ് മ്യാഗ്കായ ആയിരുന്നു ആ സ്ത്രീ. രണ്ടു വ്യത്തത്തിനും നടുക്കിരുന്ന്, രണ്ടു സംഘത്തിന്റെയും സംഭാഷണങ്ങളിൽ അവർ പകുചേർന്നു. “മുൻകൂട്ടി നിശ്ചയിച്ചതുപോലെ, ഇതേ വാചകം മുന്നുപേര് എന്നൊടു പറഞ്ഞു. വേരാനിനെക്കുറിച്ചും പറയാനില്ലോ?” അവർ ചോദിച്ചു.

“രസകരവും വിദ്യേഷജനകമല്ലാത്തതുമായ എന്തെങ്കിലും പറയു.” “കൊച്ചുവർത്തമാനത്തിൽ പ്രഗല്ഭയായ അംബാസധവുടെ ഭാര്യ അടുത്തിരുന്ന ഉദ്യാഗസ്ഥനോടാവശ്യപ്പെട്ട്.

“അതു പ്രയാസമുള്ള കാര്യമാണ്.” അയാൾ ചിരിച്ചു, “വിദ്യേഷജനകമായതേ രസകരമാവു എന്നാണ് എല്ലാവരും പറയുന്നത്. എങ്കിലും ഒരു വിഷയം നിർദ്ദേശിക്കുകയാണെങ്കിൽ എൻ ശ്രമിക്കാം. വിഷയമാണു പ്രധാനം. ഒരു വിഷയമുണ്ടെങ്കിൽ അതിനെക്കുറിച്ച് പൊടിപ്പും തൊങ്ങലുംവച്ചു സംസാരിക്കാനെളുപ്പമാണ്. കഴിത്തനുറ്റാണിലെ പ്രദാഷകർക്ക് ഇക്കാലത്ത് അതേ പ്രാഗല്ഭ്യത്താടെ സംസാരിക്കാൻ പ്രയാസമായിരിക്കും. നമുക്കും അതോക്കെ കേടുമതിയായി.”

“ഈതു മുമ്പു പറത്തതാണ്.” അംബാസധവുടെ ഭാര്യ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു വിലക്കി.

നല്ല ലീതിയിലാണ് വർത്തമാനം തുടങ്ങിയതെങ്കിലും അതേ കാരണത്താൽത്തന്നെ ഇടയ്ക്കുവച്ചു നിന്നുപോയി. ഒരിക്കലും പറത്തുതീരാത്ത ഒരേയൊരു വിഷയത്തിൽ—പരദുഷ്ടന്തതിൽ—സംഭാഷണം കേന്തിക്കരിച്ചു.

“ആ ടഷ്കേവിച്ചിനെ കണ്ടിട്ട് ലുയിക്രിൻസിയുടെ ഒരു ചരായയില്ലോ?” ഉഞ്ഞുമേശയ്ക്കു സമീപംനിന് സുമുഖനായ ചെറുപ്പക്കാരനെ ഓട്ടക്കരണ്ടിട്ടു നോക്കി, ഉദ്യാഗസ്ഥൻ ചോദിച്ചു.

“ശരിയാണ്, ഈ ദ്രോധിംഗ് രൂമുമായി അയാൾക്കു നല്ല ചേർച്ചയുണ്ട്. അതുകൊണ്ടാണു പതിവായി ഇവിടെ വരുന്നത്.”

ടഷ്കേവിച്ചും അവരുടെ ആത്മിമേയയും തമിലുള്ള ബന്ധത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതാകയാൽ ഈ ചർച്ച സജീവമായി.

സമോവരിനും ആതിമേയയ്ക്കും ചുറ്റുമിരുന്നവരും ഇതുപോലെ, ആദ്യം അല്പമൊന്നു പതരി. ഏറ്റവും പുതിയ വാർത്ത, തിയേറ്റർ, അയല്ക്കാരനെക്കുറിച്ചുള്ള അപവാദം എന്നി മുന്നു പ്രധാനവിഷയങ്ങളുള്ളതിൽ ഏതു തിരഞ്ഞെടുക്കണമെന്നതായിരുന്നു പ്രശ്നം. അവസാനത്തേത്, അതായത് പരദൂഷണം മതിയെന്നുവച്ചു.

നിങ്ങളിനേത്താ? ആ മാർട്ടിഷ്ചേവ പെനിഇയുണ്ടല്ലോ, മോള്ള, തള്ള. അവർക്കിടക്ക കടുംരോസ്സിനീതിലുള്ള ഒരു ഉടുപ്പ് തയ്പിച്ചുവച്ചിരിക്കുന്നുപോലും!

“വാസ്തവമോ? കാണാൻ നല്ല ചേലായിരിക്കും!”

“ഈ പ്രായത്തിലെക്കിലും അല്പം വക്കിരിവുവേണ്ടോ?”

എല്ലാവരും സസ്നേഹം പരദൂഷണത്തിൽ പങ്കുചേരുന്നു.

പ്രിൻസല്ലു് ബെഡ്സിയുടെ ഭർത്താവ് ചിത്രങ്ങൾ ശേഖരിക്കുന്നതിൽ തൽപരനും രസികനുമായ തടിച്ച മനുഷ്യൻ, ഭാര്യ അതിമിസത്കാരം നടത്തുകയാണെന്നിത്ത് കൂദാശിൽ പോകാതെ ഭ്രായിംഗ് രൂമിൽ പ്രവേശിച്ചു. ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ പ്രിൻസല്ലു് മ്യാഗ്കായയുടെ സമീപത്തുചെന്ന് അയാൾ ചോദിച്ചു:

“നിൽസനെ ഇഷ്ടമായോ?”

“ഹോ, ഇങ്ങനെ പതുങ്ങിവന്നു പേടിപ്പിക്കുന്നതെന്തിന്?” അവർ പറഞ്ഞു: “നമുക്കു ഓപ്പറയെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കണം. നിങ്ങൾക്കു സംഗീതത്തെക്കുറിച്ച് ഒന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. ചിത്രകലയുടെ കാര്യപരയും. അടുത്തകാലത്തുനടന്ന പ്രദർശനത്തിൽനിന്നു വിലപിടിച്ച വലുതും വാങ്ങിയോ?”

“ഞാൻ കാണിച്ചുതരാം. പക്ഷേ, നിങ്ങൾക്ക് ഒന്നും മനസ്സിലാവില്ല.”

“ആദ്യം ഞാനൊന്നു കാണട്ട. എന്നിട്ടു പറയാം. ഈയിട, അവർ—എന്താണവരുടെ പേര്—ഒൻ്ഹാ ബാങ്കേഴ്സ്—അവർ വളരെ നല്ല കുറെ ചിത്രങ്ങൾ എന്ന കാണിച്ചു.”

“നിങ്ങളിലും പോയിരുന്നോ?” സമോവരിനടുത്തുനിന്ന് ആതിമേയ വിളിച്ചുചോദിച്ചു.

“പോയിരുന്നു. എന്നെന്നും ഭർത്താവിനെന്നും അവർ ഡിന്നിനു ക്ഷണിച്ചു. അന്നത്തെ സോസിനുമാത്രം ആയിരം രൂബിൾ ചെലവായിപ്പോലും!” എല്ലാവരും കേൾക്കേ ഉച്ചത്തിലാണ് പ്രിൻസല്ലു് മ്യാഗ്കായ പറഞ്ഞത്. “എന്നിട്ടോ, കാശിനു കൊള്ളില്ല! പകരം തങ്ങൾ അവർക്കും ഡിന്നർ കൊടുത്തു. അതിനു വെറും എണ്ണപത്തണ്ണു കോപ്പുകൾണ്ണ്

സോസാണു വാങ്ങിയത്. എല്ലാവർക്കും ഇഷ്ടപ്പെടുകയും ചെയ്തു. സോസിന് ആയിരം രൂബിൾ മുടക്കാനൊന്നും എനിക്കു ശ്രേഷ്ഠിയില്ല."

"അങ്ങനെന്നവേണം!" ആതിമേയ പറഞ്ഞു.

"അതാണു ശരി." മറ്റാരാൾ പിന്താങ്ങി.

പ്രിൻസസ്സ് മാഗ്കായ എന്തു പറഞ്ഞാലും അത് അർത്ഥവത്തായിരിക്കും. അവർ ജീവിക്കുന്ന സമൂഹത്തിൽ ഇതുപോലുള്ള വാക്കുകൾ നല്ല നർമത്തിന്റെ ഫലം ചെയ്യും.

അവർ സംസാരിച്ചു തുടങ്ങിയപ്പോൾ എല്ലാവരും അതിനു കാതോർത്തു. അംബാസഡറുടെ ഭാര്യയ്ക്കു ചുറ്റുമിരുന്നവർ സംഭാഷണം അവസാനിപ്പിച്ചു. എല്ലാവരെയും ഒന്നിച്ചുകൊണ്ടുവരാനുദ്ദേശിച്ച് ആതിമേയ അംബാസഡറുടെ ഭാര്യയോടു ചോദിച്ചു:

"നമുക്ക് ഓരോ കപ്പ് ചായ കുടിച്ചാലോ? എല്ലാവരും ഇങ്ങോടുവന്നിരിക്കുന്നതല്ലോ നല്ലത്?"

"വേണ്ട, ഇവിടെയിരിക്കാൻ സുവമാണ്." അംബാസഡറുടെ ഭാര്യ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. ഇടയ്ക്കുവച്ചു മുറിഞ്ഞുപോയ സംഭാഷണം പുനരാരംഭിച്ചു. അത്യന്തം രസകരമായ ആ സംഭാഷണം, കരെനീന് ദബതിമാരെക്കുറിച്ചുള്ള അപവാദപ്രശ്നം, നിർബാധാരം തുടർന്നു.

"മോസ്കോയാതെ കഴിഞ്ഞു വന്നപ്പോ അന്ന പാടേ മാറിപ്പോയി." അന്നയുടെ ഒരു സ്നേഹിത പറഞ്ഞു.

"അവർ മടങ്ങിവന്നപ്പോ, കൂടെ അലക്സിസ് ഭ്രാംഗസ്കിയുടെ നിശലുമുണ്ടായിരുന്നു. അതാണു പ്രധാന മാറ്റം." അംബാസഡറുടെ ഭാര്യ.

"എന്തുകൊണ്ടു പാടില്ല? ശ്രീമതിന്റെ ഒരു കമക്കെട്ടിട്ടില്ല,^{*} നിശലില്ലാത്ത മനുഷ്യൻ? എന്തോ കുറംചെയ്തതിന് അയാൾക്കു നിശ്ചൽ നഷ്ടമായി. പക്ഷേ, അതെങ്ങനെ ശ്രീക്ഷയാകുമെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. പക്ഷേ, നിശലില്ലാത്ത ഒരു സ്ത്രീക്കു സന്തോഷിക്കാനാവില്ല."

"ശരിയാണ്. പക്ഷേ, നിശലില്ലാത്ത ഒരു സ്ത്രീയുടെ അവസാനം ഭൂരിത്തതിലാവും." അന്നയുടെ സ്നേഹിത പറഞ്ഞു.

അതുകേട്ട പ്രിൻസസ് മാഗ്കായയ്ക്കു സഹിച്ചില്ല. "കരിനാക്കുകൊണ്ടാനും പറയാതെ." അവർ ഉപദേശിച്ചു. "അന്നാ കരെനീന് നല്ലവളാണ്. അവളുടെ ഭർത്താവിനെ എനിക്കിഷ്ടമല്ല, പക്ഷേ, അവളെ താൻ സ്നേഹിക്കുന്നു.

“എന്തുകൊണ്ടാണവളുടെ ഭർത്താവിനെ ഇഷ്ടപ്പെടാത്തത്? വളരെ നല്ല മനുഷ്യനാണ്.” അംബാസ്സിയറുടെ ഭാര്യ അതിനോടു യോജിച്ചു. “അദ്ദേഹത്തപ്പോലുള്ള രാജ്യത്രഞ്ഞശമാർ യുറോപ്പിൽ അപൂർവമാണെന്നാണ് എന്റെ ഭർത്താവ് പറയുന്നത്.”

“എന്റെ ഭർത്താവിനും അതേ അഭിപ്രായമാണെങ്കിലും താന്തു വിശ്വസിക്കുന്നില്ല.” പ്രിൻസസ്സ് മുഗ്ഗകായ പറത്തു: “നമ്മുടെ ഭർത്താക്കമാർ കാര്യങ്ങൾ ശരിയായി മനസ്സിലാക്കും. എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, കരീനീൻ വെറും മണ്ഡനാണ്. താൻ രഹസ്യമായാണു പറയുന്നത് കേട്ടോ. അതിൽ നിന്നു ബാക്കിയെല്ലാം ഉംഗിക്കാമല്ലോ. മുന്പ് അയാളെ ഒരു ബുദ്ധിമാനായി കണക്കാക്കാമെന്നു പറത്തപ്പോൾ താൻ ശ്രമിച്ചു പരാജയപ്പെട്ടു. എന്റെ ബുദ്ധിമോശംകാണ്ഡാണെന്നു വിചാരിച്ചു (രഹസ്യമായി പറയുകയാണു കേട്ടോ) ഇപ്പോഴേനിക്കു ബോധ്യമായി നിങ്ങൾക്കങ്ങനെ തോന്നുന്നില്ലോ?”

“വല്ലാത്ത പരദൂഷണമാണല്ലോ!”

“ഒരിക്കലുമല്ല. വേറെന്തു ചെയ്യും? തങ്ങളിലെബാരാൾ മണ്ഡനാണ്. എന്നുക്കുറിച്ചു താനെങ്ങനെ പറയും?”

“ഓരാളും സ്വന്തം പദവിക്കാണ്ടു തൃപ്തിപ്പെട്ടില്ല. പക്ഷേ, സ്വന്തം നർമബോധം എല്ലാവരെയും തൃപ്തിപ്പെടുത്തും.” ഉദ്യാഹസ്ഥൻ ഒരു ഫ്രഞ്ചു പഴഞ്ചാല്ല് ഉദ്യരിച്ചു.

“അതാണു ശരി, അതുതനെന്നയാണു സത്യം!” പ്രിൻസസ്സ് മുഗ്ഗകായ അയാളുടെ നേർക്കുതിരിഞ്ഞു: “പക്ഷേ, അന്നയെ താൻ നിങ്ങൾക്കു വിട്ടുതരില്ല. അവൾ എനിക്കു പ്രിയപ്പെട്ടവളാണ്; വിലപ്പെട്ടവളും. എല്ലാവരും അവളെ പ്രേമിക്കാനും നിശ്ചലുപോലെ വിടാതെ പിന്തുടരാനും തുടങ്ങിയാൽ അവളെന്തു ചെയ്യും?”

“ഞാനവളെ കൂറപ്പെടുത്തുന്നേയില്ല.” അന്നയുടെ സ്നേഹിത സ്വയം ന്യായീകരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

“നമളിലെബാരാളും നിശ്ചലുപോലെ അവളെ പിന്തുടരുന്നില്ലെന്നു കരുതി, അവളെക്കുറിച്ചു വിധി കല്പിക്കാൻ നമുക്കെന്നതവകാശം?”

“അന്നയുടെ സ്നേഹിതയ്ക്കു ചുട്ട മറുപടിക്കാടുത്തിട്ട പ്രിൻസസ്സ് മുഗ്ഗകായ എഴുന്നേറ്റ് അംബാസ്സിയറുടെ ഭാര്യയെയുംകൂടി മേശയ്ക്കു ചുറ്റുമിരുന്നവരുടെ സംഭാഷണത്തിൽ പങ്കുചേരുന്നു.

“ആരെക്കുറിച്ചാണു നിങ്ങൾ നൂൺ പറയേതാണിരുന്നത്?”
ബൈറ്റ്‌സി ചോദിച്ചു.

“കരെനീനുകളെക്കുറിച്ചു” പ്രിൻസല്ല്
സംസാരിക്കുകയായിരുന്നു.“അംബാസഡറുടെ ഭാര്യ പറഞ്ഞു.
“നമുക്കു കേൾക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. കഷ്ടമായി!”
വാതിൽക്കലേക്കു നോക്കി ആതിമേയ പറഞ്ഞു. “ഓ, ഈതാ
എത്തിയല്ലോ!” മുറിയിലേക്കു കടന്നുവന്ന

വ്രോൺസ്കിയെ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു സ്വാഗതം ചെയ്തു.

മുറിയിലുണ്ടായിരുന്ന എല്ലാവരും വ്രോൺസ്കിയുടെ
പരിചയക്കാരാണെന്നു മാത്രമല്ല, എന്നും കാണുന്നവരുമാണ്.
അതുകൊണ്ട്, അല്പം മുമ്പ് അവിടെനിന്നിരഞ്ഞിപ്പോയിട്ടു
മടങ്ങിവന്നതുപോലെയായിരുന്നു അയാളുടെ വരവ്.

“താനെവിടെനിന്നു വരുന്നുവെനോ?” അംബാസഡറുടെ
ഭാര്യയുടെ ചോദ്യത്തിനുത്തരമായി വ്രോൺസ്കി പറഞ്ഞു:
“തിയേറ്റർ ബൗഹേയിൽ* നിന്നുതന്നെ. ഒരു നൃസ്തവൻ അവിടെ
പോയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും മതിയെന്നു തോന്തിയിട്ടില്ല. ഓപ്പറ
കണ്ടാലുറങ്ങിപ്പോകും. പക്ഷേ, ബൗഹേ അവസാന നിമിഷംവരെ
ആസ്യദ്ധിക്കും. ഈന്നുരാത്രി...”

ഒരു പുതിയ ഫ്രെഞ്ചുന്നിയെക്കുറിച്ചു പറയാൻ
തുടങ്ങിയപ്പോൾ അംബാസ്സിയുടെ ഭാര്യ ദയം നടിച്ച് അയാളെ
വിലക്കി:

“ദയവുചെയ്ത് അതെല്ലാം വിസ്തരിച്ചു തങ്ങളെ
ശ്രിക്ഷിക്കരുത്.”

* 'നിശലില്ലാത്ത മനുഷ്യൻ' ശ്രീമദ്ദിനേൻ്റെ കമകളിൽ പെടുന്നതല്ല. അധ്യാർഥബെർട്ട് വോൺ
ഷാമിയേസ് (1781-1838) എന്ന ഫ്രെഞ്ചുകാരൻ ജർമൻഭാഷയിൽ ചെച്ചതാണ്.

* കോമിക്ക് ഓപ്പറാകൾ മാത്രം പ്രദർശിപ്പിച്ചിരുന്ന ഒരു തിയേറ്റർ 1870-ൽ സെന്റ്
പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിൽ തുറന്നു.

എഴു

വാതിൽക്കൽ കാലോച്ചകേട്ടു. അന്നയാണതെന്നറിയാവുന്ന പ്രിൻസല്ലു് ബൈറ്റംസി ഭ്രാംബസ്കിയെ ഇടംകള്ളിട്ടുനോക്കി. അയാളും വിചിത്രമായൊരു ഭാവത്തെതാടെ വാതിൽക്കലേക്കു നോക്കുകയായിരുന്നു. അകത്തുവന്ന വനിതയെ സന്തോഷത്തെതാടെയും ഉദ്യോഗത്തെതാടെയും വിനയത്തെതാടെയും വീക്ഷിച്ചിട്ട് അയാൾ സാവധാനം ഇരിപ്പിടത്തിൽനിന്നെന്നീരു. ആത്മവിശ്വാസത്തെതാടെ, തലയുയർത്തി, ആത്തിമേയയുടെ മുഖത്തുതന്ന ദ്രോഢിയുറപ്പിച്ചു. മറ്റു സൊബ്സറ്റി ലേഡികളിൽനിന്ന് അവളെ വ്യത്യസ്തയാക്കുന്ന ഉറച്ചതെങ്കിലും മൃദുവായ ചുവടുവയ്പോടെ, അന്ന മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ചിരിച്ചുകൊണ്ട് എല്ലാവർക്കും ഹസ്തദാനം ചെയ്തിട്ട്, തിരിഞ്ഞെടുത്ത അന്തേ ചിരിയോടെ ഭ്രാംബസ്കിയെ നോക്കി. അയാൾ തലകുന്നിച്ചു വന്നങ്ങിയിട്ട് ഒരു കണ്ണേര നീക്കിയിട്ടു.

അന്നയുടെ മുഖത്ത് അരുൺിമ വ്യാപിച്ചേക്കിലും പ്രതികരണമായി ഒന്നു ശ്രിരസ്സുനമിച്ചിട്ടു പരിചയക്കാരുടെ നേർക്കു കൈനീട്ടി. എന്നിട്ട് ആത്തിമേയയോടു പറഞ്ഞു:

“താൻ ലിഡിയ പ്രഭിയുടെ വീടിൽ പോയിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാണു വരാനുദ്ദേശിച്ചേക്കിലും സാധിച്ചില്ല. സർ ജോൺ അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. നല്ലാരു രസീകനാണുദ്ദേശം.”

“ആ മിഷൻറിയല്ലോ?”

“അങ്കേ, ഇന്ത്യൻജീവിതത്തെക്കുറിച്ചാണുദ്ദേശം സംസാരിച്ചത്. നല്ല രസമുണ്ടായിരുന്നു.”

അവൾ വന്നപ്പോൾ ഇടയ്ക്കുവച്ചു തടസ്സപ്പെട്ട സംഭാഷണം, ഉള്ളിക്കെടുത്തിയ വിളക്ക് വീണ്ടും ജുലിക്കുന്നതുപോലെ പുനരാരംഭിച്ചു.

“സർ ജോൺ! ഓ, സർ ജോൺതന്നെ! എതാനദ്ദേഹത്തെ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. നല്ലതുപോലെ പ്രസംഗിക്കും. ആ വീളാസേവ പെമ്പിളമാരിൽ മുത്തവർഷകൾ അയാളോടു കടുത്ത പ്രേമമാണെന്നു കേടു.”

“ഇളയവർഡ് ഫോപ്പോവിനെ വിവാഹംകഴിക്കാൻ പോകുന്നെന്നു കേടുതു ശരിയാണോ?”

“അതേ, അത് ഉറപ്പിച്ചുകഴിത്തു.”

“അവളുടെ അഴുനമ്മമാരെ സമ്മതിക്കണം, അതൊരു പ്രണയബന്ധമാണതെ!”

“പ്രണയബന്ധം! കാലപരണപ്പെട്ട ആശയങ്ങൾ!”

ഇക്കാലത്തു പ്രണയത്തക്കുറിച്ച് ആരൈക്കിലും സംസാരിക്കാറുണ്ടോ?” അംബാസഡർ ഭാര്യ ചോദിച്ചു.

“എന്തുചെയ്യാം, ആ പഴയലീതി ഇപ്പോഴും തീർത്തും അപ്രത്യക്ഷമായിട്ടില്ല.” ഭ്രാംബൻസ്കി പറത്തു.

“അവരുടെ കഷ്ടകാലം! എന്റെ അറിവിലുള്ള സന്തുഷ്ടവിവാഹങ്ങളും യുക്തിയുക്തമായ തീരുമാനങ്ങളിലടിയുറച്ചവയാണ്.”

“അതുശരി. പക്ഷേ, യുക്തിയുക്തമായ തീരുമാനങ്ങളിലടിയുറച്ച വിവാഹങ്ങളും പലപ്പോഴും ആദ്യം അവഗണിക്കപ്പെട്ട വികാരങ്ങൾ പുനർജന്നിക്കുന്നതോടെ തകർന്നിയുന്നതു കാണാം.” ഭ്രാംബൻസ്കി പറത്തു.

“യുക്തിയുക്തമായ തീരുമാനങ്ങളിലടിയുറച്ചത് എന്നതുകൊണ്ടു നമ്മൾ അർത്ഥമാക്കുന്നത്, ഭ്രാംബൻസ്കിയായ സ്ലട്ട് കടന്നവർ തമിലുള്ള വിവാഹബന്ധമെന്നാണ്. പകർച്ചപ്പനിപോലെയാണത്. വിട്ടുമാറിയാൽ ഭയപ്പെടാനില്ല.”

“മസൂരിക്കു കുത്തിവയ്ക്കുന്നതുപോലെ, പ്രണയം കുത്തിവയ്ക്കാനുള്ള മാർഗ്ഗം ആരൈക്കിലും കണ്ണുപിടിച്ചാൽ കൊള്ളാം.”

“എന്റെ ചെറുപ്പകാലത്ത് താനൊരു പാട്ടുകാരനെ പ്രേമിച്ചിരുന്നു.” പ്രിൻസസ്സ് മ്യാഗ്കായ പറത്തു: “അതുകൊണ്ട് എനിക്കെന്നെങ്കിലും പ്രയോജനമുണ്ടായോ എന്നിൽത്തുകൂടാ.”

“എന്റെ അടിപ്രായത്തിൽ പ്രണയമെന്തെന്നു മനസ്സിലാക്കാമെങ്കിൽ ആദ്യം ഒരുബഡം പറ്റണം. എന്നിട്ടു തിരുത്തണം!” പ്രിൻസസ് ബെറ്റിസി പറത്തു.

“വിവാഹത്തിനുശേഷവുമോ?” അംബാസഡർ ഭാര്യയുടെ ചോദ്യം.

“തെറുപ്പുന്നത് എപ്പോഴായാലും തിരുത്താം.” ഉദ്യോഗസ്ഥൻ ഒരിംഗ്രിഷ് പഴമൊല്ല് ഉദ്യരിച്ചു.

“അതാണു ശരി!” ബെറ്റ്‌സി അതിനെ പിന്താങ്ങി: “അത്യം തെറുചെയ്തിട്ടു പിന്നീട്ടു തിരുത്തണം. നിങ്ങളെന്തു പറയുന്നു!” പുരത്തുകാണാത്ത ഒരു ചെറുചിരിയോടെ സംഭാഷണം കേടുന്നിന അന്നയോടാണു ചോദിച്ചത്.

“എനിക്കു തോന്നുന്നത്...” വലിച്ചുരിയ കൈയുറ വെറുതേ കശക്കിക്കാണ്ട് അന്ന പറത്തു: “എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ എത്ര തലകളുണ്ടോ, അത്രയും മനസ്സുകളുമുണ്ട് എന്നു പറയുന്നതു ശരിയാണെങ്കിൽ എത്ര തരത്തിലുള്ള ഹ്യൂമാനിസ്റ്റുണ്ടോ, അത്രയും തരത്തിലുള്ള പ്രണയങ്ങളുമുണ്ട്...”

അന്ന എന്തു പറയുമെന്നിയാൻ, വിങ്ങുന ഹ്യൂമാനിസ്റ്റുഡേ അവളെ തുരിച്ചുനോക്കിക്കാണ്ടു നിന്ന ഫ്രോണ്ട്സ്കി, അവളുടെ വാക്കുകൾക്കു് ഒരാപത്ത് ഒഴിവായെന്നതുപോലെ നേടുവിർപ്പിച്ചു.

അന്ന പെട്ടെന്ന് അയാളോടു പറത്തു: “മോസ്കോയിൽനിന്ന് എനിക്കാരു കത്തുകിട്ടി. കിറ്റി ഷൈർബാക്സ് കായയ്ക്കു രോഗം കലശലാണെന്നാണുത്തിയിരിക്കുന്നു.”

“വാസ്തവമോ?” ഫ്രോണ്ട്സ്കി നേരിച്ചുളിച്ചു.

അന്ന അയാളെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കി. “അതു കേട്ടിട്ടാനും തോന്നുന്നില്ലോ?”

“പിന്നില്ലോ? അറിയാനെന്നിക്ക് അതിയായ താൽപര്യമുണ്ട്. കത്തിൽ എന്താണെന്നാണുത്തിയിരുന്നതെന്നു കൃത്യമായി പറയാമോ?”

അന്ന എഴുന്നേറ്റു ബെറ്റ്‌സിയെ സമീപിച്ചു. അവളുടെ കണ്ണെയ്ക്കു പിന്നിൽനിന്നു പറത്തു: “എനിക്ക് ഒരു കപ്പ് ചായതരും.”

ബെറ്റ്‌സി ചായ ഒഴിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നപ്പോൾ, ഫ്രോണ്ട്സ്കി അന്നയുടെ അടുത്തുചെന്നു. “കത്തിൽ എന്താണു പറത്തിരുന്നത്?” അയാൾ വിണ്ടും ചോദിച്ചു.

“പുരുഷമാർ മാന്യതയെക്കുറിച്ചു ധാരാളം സംസാരിക്കാരുണ്ടെങ്കിലും പലപ്പോഴും അതിന്റെ അർത്ഥം അവർക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നില്ലെന്നാണെന്നിക്കു തോന്നുന്നത്.” ഒരു വശത്തെ മേശയ്ക്കു സമീപത്തെക്കുറിഞ്ഞി, ഒരു കണ്ണെയിലിരുന്നിട്ട് അന്ന പറത്തു: “കുറെക്കാലമായി ഈതു നിങ്ങളോടു പറയണമെന്നു താൻ വിചാരിക്കുന്നു.”

“നിങ്ങളുടേദ്ദീക്കുന്നതെന്താണെന്ന് എനിക്കു
മനസ്സിലാകുന്നില്ല.” ചായകപ്പു നീട്ടിക്കൊണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു.
അയാളുടെ നേർക്കുനോക്കാതെ അവൾ വീണ്ടും
പറഞ്ഞുതുടങ്ങി:

“നിങ്ങളുടെ പെരുമാറ്റം മോശമായിരുന്നെന്ന്, തീരെ
മോശമായിരുന്നെന്ന്, പരയാനാണു താനാഗ്രഹിച്ചത്.”

“എൻ്റെ പെരുമാറ്റം മോശമായിരുന്നെന്ന്
എനിക്കരിഞ്ഞുകുടെനാണോ? പക്ഷേ, ആരാണതിനു
കാരണം?”

“എനോടെന്തിനു ചോദിക്കുന്നു?” അയാളെ
സുകഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടാണവൾ ചോദിച്ചത്.

“എന്തിനാണെന്നു നിന്നകരിയാം?” അവളുടെ നോട്ടെതെ
ധൈര്യസ്ഥേതം നേരിട്ട് സന്തോഷത്തേതാടയായിരുന്നു
അയാളുടെ മറുപടി.

ഇപ്പോൾ അയാള്ലു. അവളാണു ലജ്ജിച്ചത്.

“നിങ്ങൾക്കു ഹൃദയമില്ലെന്നതിന്റെ തെളിവാണത്.” അവൾ
പറഞ്ഞു. എങ്കിലും അയാൾക്കൊരു ഹൃദയമുണ്ടെന്നും തന്മുലം
അയാളെ അവൾ ഭയപ്പെടുന്നുണ്ടെന്നും അവളുടെ നോട്ടും
വ്യക്തമാക്കി.

“നിയിപ്പോൾ പരാമർശിച്ചത് ഒരുബദ്ധത്തിന്റെ കാര്യമാണ്,
പ്രേമത്തിന്റെയല്ല.”

അന്ന ഒരു തെട്ടുലോടെ പറഞ്ഞു: “ആ വാക്ക്, ഭയാനകമായ
ആ വാക്ക്, ഉച്ചരിക്കാൻ പാടില്ലെന്നു താൻ
വിലക്കിയതോർമയില്ലോ?” പക്ഷേ, അയാളുടെമേൽ തനിക്കു ചില
അവകാശങ്ങളുണ്ടെന്നതിന്റെ സുചനയാണ് ‘വിലക്ക്’ എന്ന
പ്രയോഗമെന്നും പ്രേമത്തക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ അത്
അയാളെ പ്രേരിപ്പിക്കുമെന്നും അവർക്കു തോന്തി.
ആവേശത്താൽ ചുവന്ന മുവത്തേതാട, ഉച്ച തീരുമാനമെടുത്ത
മട്ടിൽ, അയാളുടെ കണ്ണുകളിൽ ഉറുനോക്കിക്കൊണ്ട് അവൾ
തുടർന്നു: “നിങ്ങളോടിതു പരയണമെന്നു വളരെക്കാലമായി
ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുകയായിരുന്നു. ഇന്നു നിങ്ങളെ
കാണണമെന്നുദ്ദേശിച്ചു മനസ്പൃഥവമാണിവിടെ വന്നത്
ഇതിവിടെവച്ച് അവസാനിപ്പിക്കണമെന്നു പരയാൻ. ഇതേവരെ
ആരുടെ മുന്പിലും എനിക്കു ലജ്ജിക്കേണ്ടി വന്നിട്ടില്ല. എന്നാൽ
മറുള്ളവരുടെ മുന്നിൽ താനൊരു കുറ്റവാളിയാണെന്ന തോന്തൽ
നിങ്ങളുള്ളവാക്കുന്നു.”

അയാൾ അവളെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കി. അതു മുഖത്തു പ്രകടമായ പുതിയ, ആത്മീയമായ, ഒരു വശ്യത അയാളെ ഹംബാകർഷിച്ചു.

“ഞാനെന്നു ചെയ്യണമെന്നാണു നീ പറയുന്നത്?” അയാൾ ഗൗരവത്തിലാണു ചോദിച്ചത്. “നിങ്ങൾ മോസ്കോവിൽപോയി കിറ്റിയോടു മാപ്പു പറയണം.” അവർ പറഞ്ഞു.

“അതു നീ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല.” അയാളുടെ മറുപടി.

അവർ ആഗ്രഹിക്കുന്നതല്ല പറയുന്നതെന്നും അങ്ങനെ പറയാൻ സ്വയം നിർബന്ധിക്കുകയാണെന്നും അയാൾ മനസ്സിലാക്കി.

“നിങ്ങൾ പറയുന്നതുപോലെ, നിങ്ങളെന്ന സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അങ്ങനെ പെരുമാറണം. അപ്പോഴെനിക്കു സമാധാനമാകും.”

അയാളുടെ മുഖം പ്രകാശമാനമായി.

“നീയെന്തെ ജീവനാണെന്നു നിന്നക്കരിഞ്ഞതുകുട?... പക്ഷേ, സമാധാനമെന്തെന്ന് എന്നിക്കരിഞ്ഞതുകുടാ. അതു തരാനെന്നിക്കു സാധ്യവുമല്ല. ഞാൻ പുർണ്ണമായും നിന്നേതാണ്... അതേ! നിന്നെന്നയും എന്നെന്നയും വേർത്തിരിച്ചു കാണാൻ എന്നിക്കു കഴിയുകയില്ല. എന്ന സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം നീയും ഞാനും ഓനാണ്.

“നിന്നകോ എന്നികോ സമാധാനം കരശതമാകാനുള്ള സാധ്യത ഞാൻ കാണുന്നില്ല. കാണുന്നതു നിരാശയും നിർഭാഗ്യവും മാത്രം... സന്നോഷത്തിന്തെ കാര്യം—എന്തു സന്നോഷം! അതും അസാധ്യമാണോ?” അയാൾ ചുണ്ടുകളന്നകിരയതെയുള്ളുവെക്കിലും അവർ അതു കേട്ടു.

സർവ്വശക്തിയും പ്രയോഗിച്ച്, തന്റെ മനസ്സുതുറക്കാൻ അവർ വെന്നത് കൊണ്ടു. പക്ഷേ, അതിനു പകരം സ്നേഹനിർഭരമായ നോട്ടതേതാട ഉണ്ടും മിണ്ഡാതിരുന്നു.

അയാൾ ആള്ളാദപ്രഹർഷത്തിലാറാടി. “ഈതാണു ഞാൻ കൊതിച്ചത്.” അയാൾ വിചാരിച്ചു: ‘ആശവെടിയാൻ തുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും ഈതാ... അവളെന്ന സ്നേഹിക്കുന്നു! അവർ അതു സമ്മതിക്കുന്നു!’

“എന്നിക്കുവേണ്ടി ഒരു കാര്യം ചെയ്യണം. ഈത്തരം വാക്കുകൾ ഇനിയൈാരിക്കലും പറയാവുത്. നമുക്കു നല്ല സുഹൃത്തുകളൊയി കഴിയാം.” ഈതാണവർ പറഞ്ഞതെങ്കിലും അവളുടെ കണ്ണുകൾ പറഞ്ഞതു തികച്ചും വ്യത്യസ്തമായ മറ്റു ചിലതായിരുന്നു.

“നമൾ സുഹൃത്തുകളായി കഴിത്തുകൂടുകയില്ലെന്നു നിന്നക്കരിയാം. പകേജ്, നമൾ ഏറ്റവും സന്തുഷ്ടരായാണോ ഏറ്റവും ദുഃഖിക്കേണ്ടതെന്ന കാര്യം നിന്നു ആശയിച്ചാണിരിക്കുന്നത്.”

അവളേന്തൊ പരയാനാഗഹിച്ചുകൂടില്ലും അയാൾ തടങ്കൽ:

“ഒരു കാര്യംമാത്രമേ താനാവശ്യപ്പെടുന്നുള്ളൂ. ഇപ്പോഴത്തപ്പോലെ പ്രതീക്ഷിക്കാനും ദുഃഖിക്കാനുമുള്ള സ്ഥാതന്ത്ര്യം. അതുപോല്ലും സാധ്യമല്ലെങ്കിൽ താൻ പൊയ്ക്കകാളളാം. എന്ന് സാന്നിധ്യം നിന്നു വേദനിപ്പിക്കുന്നേങ്കിൽ താനിനിയോരിക്കല്ലും നിന്നു കാണാൻ വരില്ല.”

“നിങ്ങളെ ആട്ടിയോടിക്കാൻ താനാഗഹിക്കുന്നില്ല.”

“നന്നില്ലും മാറ്റംവരുത്താതിരുന്നാൽ മതി, എല്ലാം ഇതുപോലെ തുടർന്നും പോട്ട്.” വിറയ്ക്കുന്ന ശബ്ദത്തിലാണയാൾ പരഞ്ഞത്: “ഈതാ, നിന്ന് ഭർത്താവ്.”

കൃത്യമായും ആ നിമിഷംതന്നെ, സ്വത്ഃസിദ്ധവും അനാകർഷകവുമായ ചുവടുവയ്ക്കോടെ കരെനീന് ദ്രോയിങ്ങ ഗുമിൽ പ്രവേശിച്ചു.

തന്ന് ഭാര്യയുടെയും ഭ്രാംബൻ്റെയും നേർക്ക് ഓന്നുനോക്കിയിട്ട് അയാൾ ആതിമേയയുടെ അടുത്തു ചെന്നിരുന്ന് ഒരു കപ്പു ചായയുമായി, പതിവുശേഖരിയിൽ പരിഹാസം കലർത്തി സംഭാഷണം തുടങ്ങി:

“സദ്യയുണ്ടാൻ എല്ലാരുമെത്തിട്ടുണ്ടെല്ലാ.” ചുറ്റുപാടും ഓന്നു കടാക്ഷിച്ചിട്ട് കരെനീന് പ്രിൻസസ്സ് ബെറ്റ്സിയോടു പരഞ്ഞതു. ആ പരിഹാസം ഇഷ്ടപ്പെടാത്ത ബെറ്റ്സി ബുദ്ധിപൂർവ്വം സംഭാഷണത്തിന്ന് ഗതി തിരിച്ചുവിടാൻവേണ്ടി നിർബന്ധിതബന്ധനയേംവന്നതെങ്കുറിച്ചു സുചിപ്പിച്ചു. കരെനീന് ആവേശത്തോടെ ആ വിഷയം ഏറ്റുത്തു. രണ്ടുപേരും തമ്മിൽ ചുടുപിടിച്ച വാഗ്യാദമാരംഭിച്ചു.

ഭ്രാംബൻ്റെയും അന്നയും ഒരു കൊച്ചുമേശയ്ക്കു സമീപമിരിക്കുകയായിരുന്നു.

“കണ്ണില്ലോ? നാണമില്ലെല്ലാ!” ഭ്രാംബൻ്റെയും അന്നയെയും അന്നയും അന്നയുടെ ഭർത്താവിനെയും ഒരു നോട്ടംകൊണ്ടു സുചിപ്പിച്ചു ഒരു മഹിള മന്ത്രിച്ചു.

“താൻ പരഞ്ഞതില്ലോ!” അന്നയുടെ സ്നേഹിതയുടെ മറുപടി.

ഈ രണ്ടു മഹതികളും മാത്രമല്ല, ദ്രോയിൽ
വുമിലുണ്ടായിരുന്ന മികവാറും എല്ലാവരും പ്രിൻസസ്സ്
മ്യാഗ്കായയും ബെറ്റ്സിയുംപോലും ആ
സംഘത്തിൽനിന്നുകന്നുമാറിയിരുന്ന, രണ്ടാളേയും ഇടയ്ക്കിട
ങ്ങികള്ളിട്ടു നോക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു—അവരുടെ ഇരിപ്പ് തങ്ങളെ
ശല്യപ്പെടുത്തുകയാണെന്ന ഭാവത്തിൽ. കരെനിന്മാത്രം
അങ്ങോട്ടു തിരിത്തുനോക്കാതെ, സംഭാഷണത്തിൽ മുഴുകി.

അസുവകരമായ ആ അന്തർക്ഷത്തിന്
അയവുവരുത്താനെന്നവയ്ക്കും പ്രിൻസസ്സ് ബെറ്റ്സി എഴുന്നേറ്റ്,
കരെനിന്റെ വാചകമടി കേൾക്കാൻ മറ്റാരാളെ ഇരുത്തിയിട്ട്
അന്നയെ സമീപിച്ചു.

“കാര്യങ്ങൾ വിശദമാക്കാനുള്ള നിന്റെ ഭർത്താവിന്റെ കഴിവ്
നും വേരെതന്നു.” അവർ പറത്തു: “എത്രു ഗഹനമായ
പ്രശ്നവും അയാൾ പറയുമ്പോൾ എനിക്കു വ്യക്തമായി
മനസ്സിലാക്കും.”

“ശരിയാണ്.” അവർ സുചിപ്പിച്ചതെന്നാണെന്നു
പിടിക്കിട്ടിയില്ലെങ്കിലും സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അന്ന
അതിനെ അംഗീകരിച്ചു. അവളെഴുന്നേറ്റു വലിയ
മേശയ്ക്കുസമീപം ചെന്ന് അവരുടെ സംഭാഷണത്തിൽ
പങ്കുചേരുന്നു.

അരമൺകുർ കഴിത്തപ്പോൾ കരെനിന് ഭാര്യയോട്.
“നമുക്കൊന്നിച്ചു വീട്ടിലേക്കുപോകാം” എന്നു പറത്തേക്കിലും
താൻ അതതാഴം കഴിത്തു വന്നാളാമെന്നായിരുന്നു അന്നയുടെ
മറുപടി. കരെനിന് തലകുനിച്ചു സദസ്യരെ വണങ്ങിയിട്ട്
അവിടെനിന്നിരഞ്ഞി.

കരെനിന്റെ വണ്ഡിക്കാരൻ, ലെതർക്കോട്ടിട്ടു തടിച്ച വയസ്സൻ,
പോർട്ടീക്കോയിൽ കാത്തുന്നിന്, തണ്ണേപ്പുകാരണം
അസുസ്ഥനായ, കുതിരയെ ശാന്തനാക്കാൻ പാടുപെട്ടു. ഭൂത്യൻ
കുതിരവണ്ഡിയുടെ വാതിൽ തുറന്നുപിടിച്ചു. കമ്പിളിക്കോട്ടിലെ
കൊളുത്തിൽ ഉടക്കിയ ഉടുപ്പിന്റെ കൈവിടുവിക്കാൻ
ശ്രമിച്ചുകൊണ്ട് ഇരങ്ങിവന്ന അന്നയുടെ വാക്കുകൾക്കു
സന്തോഷപൂർവ്വം കാതോർത്തു തലകുനിച്ചുകൊണ്ട്
ഭ്രാംബന്സ്കിയും പിന്നാലെയെത്തി.

“നീ ഒന്നും പറത്തിട്ടില്ലെന്നു സമ്മതിക്കാം. താനും ഒന്നും
ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല,” അയാൾ പറത്തു: “എങ്കിലും സ്വഹ്യദമല്ല
എനിക്കാവശ്യമെന്നു നിന്നക്കരിയാം. എനിക്കു ജീവിതത്തിൽ

സന്നേതാഷം പകരുന്നത് ഒന്നുമാത്രം, നീ ഏറ്റവും വെറുക്കുന്ന ഒരു വാക്ക്—അതേ, പ്രേമം...”

“പ്രേമം.” അവർ അത് മനസ്സിൽ ആവർത്തിച്ചു. എന്നിട്ട് ഉറക്ക പറത്തു: “എന്ന സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അതിനു വലിയ അർത്ഥമുണ്ട്. നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതിലും വളരെ വലിയ അർത്ഥം. അതുകൊണ്ട് ഞാന്തിനെ വെറുക്കുന്നത്.” അയാളുടെ മുഖത്തുനോക്കി അവർ പറത്തു: “ഗുഡ്‌ബൈ!”

അയാൾക്കു കൈകൊടുത്തിട്ട് അവർ വേഗം നടന്നു വണ്ടിയിൽ കയറി അപ്രത്യക്ഷയായി.

അവളുടെ നോട്ടവും സ്പർശവും അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ അശ്വിയായി പടർന്നു. അവളുടെ സ്പർശമേറ്റ് സ്വന്തം കൈതലലം ചുംബിച്ചു. കഴിഞ്ഞ രണ്ടുമാസങ്ങളിലേതിനെക്കാൾ ഈ ഒരൊറ്റ സാധാഹനത്തിൽ, തന്റെ ലക്ഷ്യത്തിലേക്കു കൂടുതൽ അടുക്കാൻ സാധിച്ചു എന്ന ബോധം നല്കിയ സന്നേതാഷത്തോട് അയാൾ വീടിലേക്കു മടങ്ങി.

എട്ട്

ത നേര്ത്തവാദികളിലിരുന്നു വർത്തമാനം പറഞ്ഞു സിച്ചതിൽ എന്തെങ്കിലും അനൗച്ചിത്യമുണ്ടായിരുന്നു കരുനീനു തോന്തിയില്ല. എങ്കിലും ആ മുൻഡിയിലുണ്ടായിരുന്ന മറുള്ളവർ അതിൽ അസാധാരണത്വവും അനൗച്ചിത്യവും ദർശിച്ചതുകൊണ്ട് അയാൾക്കും അത് അനുച്ചിതമാണെന്നു തോന്തി. അതേക്കുറിച്ചു ഭാര്യയോടു സംസാരിക്കണമെന്നും തീരുമാനിച്ചു.

വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾ പതിവുപോലെ പഠനമുറിയിൽചെന്ന ഇസിച്ചയറിലിരുന്ന് ഒരു പുസ്തകമെടുത്തുവായിച്ചു. പതിവുപോലെ ഒരുമണിവരെ വായിച്ചു. ചില കാര്യങ്ങളെ ഓർമയിൽനിന്നു മായ്ചുകളയാനെന്നവയും, ഇടയ്ക്കിട തലവെട്ടിക്കുകയും നേര്ത്തിയിൽ തിരുമ്മുകയും ചെയ്തു. പതിവുസമയമായപ്പോൾ കിടക്കാനൊരുങ്ങി. അന്ന് അപ്പോഴും എത്തിയിട്ടില്ല. പുസ്തകം കക്ഷത്തിലിട്ടുകിക്കാണ്ട് അയാൾ മുകളിലത്തെ നിലയിൽ ചെന്നു. പതിവിനു വിപരീതമായി, അയാളുടെ മനസ്സിൽ ഓദ്യോഗികകാര്യങ്ങളല്ല, തന്റെ ഭാര്യയും അവളുമായി ബന്ധപ്പെട്ട അസുഖകരമായ ചില ചിന്തകളുമാണ്. പതിവുപോലെ നേരേ കട്ടിലിൽ ചെന്നു കിടക്കുന്നതിനു പകരം കൈകൾ പിരകിൽകെട്ടി അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടന്നു. പുതിയ സാഹചര്യങ്ങളുകുറിച്ചാലോചിക്കാതെ ഉറക്കം വരിഞ്ഞുതോന്തി.

ഭാര്യയോട് ഇക്കാര്യം സംസാരിക്കണമെന്നു തീരുമാനിച്ചപ്പോൾ അതു വളരെ എളുപ്പമാണെന്നാണു വിചാരിച്ചത്. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ എങ്ങനെയാണെവള്ള സമീപിക്കേണ്ടതെന്നു ചിന്തിക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ പ്രശ്നം വളരെ പ്രയാസമേറിയതും സങ്കീർണ്ണവുമായി കാണപ്പെട്ടു.

അയാൾ ഒരു സംശയാലുവല്ല. പുരുഷനു ഭാര്യയിൽ വിശ്വാസമുണ്ടായിരിക്കണമെന്നും സംശയിക്കുന്നത് ഭാര്യയെ

അധിക്ഷേപിക്കുന്നതിനു തുല്യമാണെന്നുമാണ് അയാളുടെ അഭിപ്രായം. അങ്ങനെ വിശ്വസിക്കുന്നതെന്നിനെന്ന്, യുവതിയായ ഭാര്യ തന്ന സദാ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്ന് എപ്പോഴും വിശ്വസിക്കേണ്ടതിന്റെ ആവശ്യമെന്നെന്ന് ഒരിക്കലും അയാൾ സ്വയം ചോദിച്ചില്ല. എങ്കിലും അയാൾക്ക് യാതൊരുത്തെത്തിലുള്ള അവിശ്വസിക്കുന്നതു മോശമാണെന്നറിയാമെങ്കിലും യുക്തിപ്രീനവും ബുദ്ധിശുന്യവുമായ ഏതോ ഓനിനെ അഭിമുഖീകരിക്കാൻ താൻ നിർബന്ധിതനാണെന്നയാൾക്കു തോന്തി. എന്താണു പരിഹാരമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ഇപ്പോൾ ജീവിതത്തെയാണിമുഖീകരിക്കുന്നത്. ഭാര്യ മറ്റാരാളെ സ്നേഹിക്കാനുള്ള സാധ്യത ഉൾക്കൊള്ളാനയാൾക്കു കഴിയുന്നില്ല. അതു വിധ്യാരിതമാണ്, സ്വന്തം ജീവിതംതന്നെയാണത്. ഇതൊള്ളും ഔദ്യോഗികതലത്തിൽ പ്രവർത്തിച്ചു. പല ജീവിതപ്രേശനങ്ങളും കൈകാര്യം ചെയ്തു. പലതിൽ നിന്നും ഒഴിഞ്ഞുമാറി. അഗാധമായൊരു കിടങ്ങിനു മുകളിലെ പാലത്തിൽക്കൂടി നടക്കുന്ന ഓൾക്കു പാലം പെട്ടു പൊട്ടിത്തകർന്നാലുണ്ടാകാവുന്ന വികാരമാണ് ഇപ്പോഴയാളുടെ മനസ്സിൽ. അഗാധമായ ആ കിടങ്ങ് സ്വന്തം ജീവിതമാണ്. കരെനീൻ നയിക്കുന്ന കൃതിമജീവിതമാണു പാലം. ഭാര്യ മറ്റാരാളെ പ്രേമിക്കാനുള്ള സാധ്യതയെക്കുറിച്ച് ഇപ്പോഴാണാലോച്ചിക്കുന്നത്. അത് അയാളെ വല്ലാതെ ഭയപ്പെടുത്തി.

അയാൾ വസ്ത്രംമാറാതെ മുറികളിൽ ഉലാത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ദ്രോയിംഗ്രൂമിൽ കത്തിച്ചുവച്ച മെഴുകുതിരി, അടുത്തകാലത്ത് ചെച്ചു സോഫ്റ്റ്‌കു മുകളിൽ ചുവരിൽ തുകിയിരുന്ന സ്വന്തം ചരായാചിത്രത്തിൽ പ്രതിഫലിച്ചു. മറുവശത്ത് അവളുടെ മുറിയിൽ അവളുടെ എഴുത്തുമേശപ്പുറത്തു രണ്ടു മെഴുതിരിക്കൾ എരിയുന്നു. അവളുടെയും ബന്ധുകളുടെയും ചിത്രങ്ങളും തനിക്കു പരിചിതമായ മറ്റു സാധനങ്ങളും ആ വെളിച്ചത്തിൽ തെളിഞ്ഞുകാണാം. അവളുടെ മുറികടന് അവരുടെ കിടപ്പിയിൽ പ്രവേശിച്ച കരെനീൻ തിരിച്ചുനടന്നു.

ബൈനിംഗ്രൂമിൽനിന്ന് അയാൾ ആലോച്ചിച്ചു: “ഇതിന് ഒരവസാനമുണ്ടാകണം. എന്ന് അഭിപ്രായവും തീരുമാനവും അവളെ അറിയിക്കണം.” അപ്പോഴയാൾ സ്വയം ചോദിച്ചു:

'എന്താണു തീരുമാനിക്കേണ്ടത്? എന്തു സംഭവിച്ചു?' 'ഒന്നുമില്ല' എന്നു മറുപടി പറയേതെങ്കിലും സംശയിക്കുന്നതും ഭാര്�യെ അധിക്ഷപിക്കുന്നതും തുല്യമാണെന്നോർമിച്ചു. ദ്രോയിംഗ്രൂമിലെത്തിയപ്പോഴേക്കും എന്തോ സംഭവിച്ചു എന്ന വിശ്രാസം വീണ്ടും രൂഷമുലമായി. ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്താൻ കഴിയാതെ നേര്ത്തി തീരുമാനിക്കാണ് അവളുടെ മുൻയിലിരുന്നു.

മേശപ്പുറത്തുകിടന്ന പുസ്തകവും പുർത്തിയാക്കാത്ത കത്തും കണ്ണപ്പോൾ അയാളുടെ ആലോചനകളുടെ ഗതിമാരി. അവളുടെ കുറിച്ചു ഓർമ്മിച്ചു. ചിന്തിക്കാൻ തുടങ്ങി. അവളുടെ വ്യക്തിജീവിതത്തെയും ചിന്തകളെയും അഭിലാഷങ്ങളെയും കുറിച്ചു ഓർമ്മിച്ചു. അവർക്കു സ്വത്രമായൊരു ജീവിതമുണ്ടാക്കണമെന്നവിചാരം ഭയാനകമായി തോന്തി. അതിനെ ആട്ടിപ്പായിച്ചു. മറ്റാരാളുടെ ചിന്തകളെ സ്വന്തം മനസ്സിൽ കൂടിയിരുത്തുന്നത് അപകടമാണെന്ന് അവളുടെ അഭിപ്രായം.

'ഇപ്പോൾ എൻ്റെ ജോലി പുർത്തിയാകാരായ ഘട്ടത്തിൽ(അതു സമയത്ത് അയാൾ ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു ജോലിയുടെ കാര്യമാണോർമിച്ചത്) മനസ്സുമാധ്യാനവും ഏകാഗ്രതയും ആവശ്യമുള്ളപ്പോൾ, ഉത്കണ്ഠംയെങ്കു വിധേയനാകുന്നതു വിഡ്യാർത്ഥിത്തമാണ്.' അയാൾ വിചാരിച്ചു. 'പക്ഷേ, എന്തു ചെയ്യാനോക്കും! ഉത്കണ്ഠംയെയും കേഷാദത്തെയും അഭിമുഖീകരിക്കാനുള്ള ശേഷി എനിക്കില്ല.'

"ആലോച്ച ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്തണം." അയാൾ ഉരക്കെ പറത്തു. 'അവളുടെ വികാരങ്ങളും അവളുടെ മനസ്സിൽ എന്തു നടന്നു, അല്ലെങ്കിൽ നടക്കുന്നു എന്നുള്ളതും എന്ന ബാധിക്കുന്നതല്ല. അവളുടെ മനസ്സാക്ഷിയെയും വിശ്രാസത്തെയുംമാത്രം സ്വപ്നശ്രീക്കുന്നതാണ്.' ഈ വിചാരം അയാൾക്ക് ആശ്രാസം പകർന്നു.

'അപ്പോൾ, അവളുടെ വികാരങ്ങളുംമറ്റും അവളുടെ മനസ്സാക്ഷിയുമായിമാത്രം ബന്ധപ്പെട്ടതാണ്,' അയാൾ ചിന്തിച്ചു: 'എന്ന ബാധിക്കുന്നവയല്ല. എൻ്റെ കടമകൾ കൃത്യമായി നിർവ്വചിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. കൂടുംബനാമനെന്ന നിലയ്ക്ക് അവർക്കു വഴിക്കാട്ടേണ്ടത് എൻ്റെ ചുമതലയാണ്. ഭാഗികമായി എൻ്റെ ഉത്തരവാദിത്തമാണത്. മുന്നിലുള്ള അപകടം ഞാൻ ചുണ്ടിക്കാണിക്കും. അവർക്കു മുന്നിയിപ്പുകൊടുക്കും. എൻ്റെ

അധികാരം പ്രയോഗിക്കുകയും ചെയ്യും. താനവളോടു തുറന്നു സംസാരിക്കും.'

ഭാര്യയോടു പരയേണ്ട കാര്യങ്ങൾക്ക് അധികൾ സ്പഷ്ടമായ രൂപം നല്കി. നിസ്സാരമായ കുടുംബപ്രശ്നങ്ങളിൽ തന്റെ വിലപ്പേട്ട സമയം ചെലവഴിക്കേണ്ടിവന്നതിൽ പശ്വാത്തപിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാലും ഒരു ഔദ്യോഗിക റിപ്പോർട്ടു തയ്യാറാക്കുന്നതുപോലെ ഭാര്യയോടു പരയേണ്ട കാര്യങ്ങൾ കൂട്ടുമായി ആലോച്ചിച്ചുറച്ചു. 'താഴെ പറയുന്ന കാര്യങ്ങൾ താൻ സ്പഷ്ടമാക്കും. ഒന്നാമതായി, പൊതുജനാർഥപ്രായത്തിന്റെ പ്രധാന്യവും പ്രസക്തിയും; രണ്ടാമതായി, വിവാഹത്തിന്റെ മതപരമായ അർത്ഥം. മൂന്നാമതായി, ആവശ്യമെങ്കിൽ, നമ്മുടെ മകനു സംഭവിക്കാനിടയുള്ള അപകടത്തക്കുറിച്ചും സൂചിപ്പിക്കും. നാലാമതായി അവളുടെ സ്വന്തം ദുഃഖത്തിലേക്കു വിരൽചൂണ്ടും.' അധികൾ കൈകൾ കൂട്ടിത്തിരുമ്മുകയും വിരലുകൾ താടിക്കുകയും ചെയ്തു.

വിരലുകൾ താടിക്കുന്ന ഈ ദുർഘ്ഗിലം എല്ലായ്പോഴും അധികാരിക്കാൻ അതു സഹായിച്ചു. മനസ്സുമാധാരം കൈവരിക്കാൻ അതു സഹായിച്ചു. മുൻവശത്തെ വാതിൽക്കൽ ഒരു വണ്ഡിവന്നു നില്ക്കുന്ന ശബ്ദങ്കേടു. കരെനിന് മുറിയുടെ മധ്യത്തിൽ അനങ്ങാതെന്നിന്നു.

കോൺപ്പട്ടിയിൽ ഒരു സ്ത്രീയുടെ കാലോച്ചകേടു. കരെനിന് പ്രഭാഷണത്തിനു തയ്യാറായി കൈകൾ കോർത്തുപിടിച്ചു വീണ്ടും വിരലുകൾ താടിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

മുദ്രുവായ കാലോച്ചയിൽനിന്നു വരുന്നത് അവർത്തനയാണെന്നു മനസ്സിലായി. തയ്യാറാക്കിവച്ച പ്രഭാഷണത്തിൽ സംതൃപ്തി തോന്നിയെങ്കിലും അവളുടെ വിശദീകരണമെന്തായിരിക്കുമെന്നു ഭയമുണ്ടായിരുന്നു.

ഒപ്പത്

ര ലകുനിച്ച് ശ്രീരാവസ്ത്രത്തിന്റെ താങ്ങലുകളിൽ വെറുതെ പിടിച്ചുവലിച്ചുകൊണ്ട് അന്ന് അകത്തുവന്നു. അവളുടെ മുഖംതിളങ്ങി. സന്തോഷത്തിന്റെ തിളകമെല്ല. ഇരുണ്ട രാത്രിയിലെ കാടുതീയുടെ ഭയാനകമായ തിളകൾ. അവളെക്കണ്ട്, ഭർത്താവ് ഉറക്കത്തിൽനിന്നുണ്ടന്തുപോലെ തലയുയർത്തി ചിരിച്ചു.

“ഇതുവരെ കിടന്നില്ലോ? എന്തുപറ്റി?” അവൾ ചോദിച്ചു. ശ്രീരാവസ്ത്രം ഉംഗിയെറിഞ്ഞു തിരിഞ്ഞുനില്ക്കാതെ അവൾ ദ്രോണിംഗ്രൂമിലേക്കുപോയി. വാതിലിന്പുറത്തുനിന്ന് അവൾ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: “അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്, സമയം ഒരുപാടായി.”

“അന്നാ, നിന്നോടൊരു കാര്യം പറയാനുണ്ട്.”

“എന്നാഡോ?” അത്ഭുതതേതാട അവൾ മുറിയിൽനിന്നിരങ്ങിവന്നു—“എന്താണ്? എന്തു കാര്യം?” കണ്ണരയിലിരുന്ന് അവൾ ചോദിച്ചു: “അത്യാവശ്യമാണെങ്കിൽ സംസാരിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ ഉറങ്ങാൻപോകാം.”

പെട്ടുന്ന തോന്തിയതാണ് അന്ന് പറത്തത്. സ്വന്തം വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ തെറ്റിഡ്രിപ്പിക്കാനുള്ള തന്റെ കഴിവിനെ ഓർത്തത് അവൾ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. എത്ര ലളിതമായും സ്വാഭാവികമായും ഉറക്കം തുജുന്നതുപോലെയുമാണെവൾ പറത്തത്! വ്യാജോകതികളുടെ അഭ്യർധമായ ഒരു പുറംതോടിലാണു താനെന്നും അദ്യശ്രമായ ഏതോ ഒരു ശക്തി തന്നെ സഹായിക്കുകയും പിന്തുണയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടെന്നും അവൾക്കു തോന്തി.

“അന്നാ, ഞാൻ നിന്നക്കു മുന്നറയിപ്പും തരികയാണ്.” അയാൾ പറത്തു.

“മുന്നറയിപ്പോ? എന്തിന്?”

തികച്ചും സ്വാഭാവികമായും സന്ദേശത്തോടെയും അന്ന അയാളെ നോക്കി. ഭർത്താവിനെപ്പാലെ അവളെ ശരിക്കറിഞ്ഞുകൂടാതെ ഓരാൾക്ക് അവളുടെ സ്വരത്തിലോ വാക്കുകളിലോ അസാധാരണമായി ഒന്നും കാണാൻ കഴിയുമായിരുന്നില്ല. പക്ഷേ, അവളെ ശരിക്കറിയാവുന്ന അയാൾക്ക്—ഉരങ്ങാൻ അഭ്യുമിനിറ്റു വൈകിയാൽപ്പോലും അതു ശ്രദ്ധിക്കുകയും കാരണമന്മേഷിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു അവൾ. അവളുടെ എല്ലാ സന്ദേശങ്ങളും ദുഃഖങ്ങളും ഉടനുടൻ അയാളെ അറിയിച്ചിരുന്നു—തന്റെ മനസ്ഥിതി ശ്രദ്ധിക്കാനോ അവളെക്കുറിച്ച് ഒരു വാക്കു പറയാനോ ഉള്ള അവളുടെ വൈമനസ്യം അയാളെ വല്ലാതെ വിഷമിപ്പിച്ചു. ഇതുവരെ തനിക്കുവേണ്ടി തുറന്നുവച്ചിരുന്ന അവളുടെ ആത്മാവിന്റെ ഉള്ളറകൾ ഇപ്പോൾ അടച്ചുകളഞ്ഞതന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കി. അതിലുപരി, അതിന്റെ പേരിൽ അവൾക്കൊരു ലജ്ജയുമില്ല. ‘അതേ, അതു അടച്ചുകളഞ്ഞു. ഇനി എന്നനും അടഞ്ഞുതന്നെയിരിക്കും’ എന്നു അവൾ തുറന്നുപറയുകയാണെന്നു തോന്തി. പുരത്തു പോയിട്ടു മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ സ്വന്തം വീടുപൂട്ടിയിരിക്കയോണെന്നു കണ്ണ ഓരാളുടെ അവസ്ഥയിലാണെയാൾ. ‘ഒരുപക്ഷേ, താങ്കോൽ കിട്ടുമായിരിക്കാം.’ കരെനിന് വിചാരിച്ചു.

“ബുദ്ധിശുന്നതകൊണ്ടോ അശ്രദ്ധകൊണ്ടോ നിന്നെങ്കുറിച്ചു വല്ലതും പറയാൻ ആളുകൾക്ക് അവസരം നല്കരുതെന്നു മുന്നറിയിപ്പു നല്കാനാണു താനാഗ്രഹിക്കുന്നത്.” അയാൾ ശബ്ദം താഴ്ത്തി പറത്തു. ഇന്നുരാത്രി ഭ്രാംബന്ധകി പ്രഭുവുമായി രസംപിടിച്ചു സംസാരിക്കുന്നതു പലരും ശ്രദ്ധിച്ചു. (ഭ്രാംബന്ധകിയെന്ന വാക്കു മനസ്പുരിവം കടുപ്പിച്ചാണുചുരിച്ചത്).

ഈ പറയുന്നൊൾ, ചിരിതുകൂന് അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ അയാൾ നോക്കി. അവയും അഗാധതയിലേക്കിരഞ്ഞിച്ചുല്ലാൻ സാധിക്കാത്തതിലും തന്റെ വാക്കുകൾ വ്യർത്ഥമായതിലും അയാൾ വ്യസനിച്ചു.

“എപ്പോഴും നിങ്ങൾ ഇങ്ങനെയാണ്.” അയാൾ പറത്തതു മനസ്സിലാക്കാത്തതുപോലെയോ അവസാനത്തെ വാക്കുകൾമാത്രം മനസ്പുരിവം ശ്രദ്ധിച്ചതുപോലെയോ ആയിരുന്നു അവളുടെ മറുപടി. “ഒരു ദിവസം എനിക്ക് ഉമേഷമില്ലെന്നു പറത്തു നിങ്ങൾ കുറപ്പെടുത്തും. അടുത്ത

ദിവസം സന്തോഷിക്കുന്നുവെന്നാകും പരാതി. ഈപ്പോഴെന്നിക്കു സന്തോഷമുണ്ട്. അതിൽ നിങ്ങൾക്കു വിഷമമാണോ?"

കരൈൻ വിരൽ തൊടിക്കാൻ തുടങ്ങി.

"ഹോ, ദയവുചെയ്തു വിരൽ തൊടിക്കരുത്. എനിക്കെതിഷ്ടമില്ല."

"അന്നാ, നീതന്നെന്നയാണോ ഈങ്ങനെ പറയുന്നത്?" കൈകൾ അനക്കാതിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ട് സൗമ്യമായി അയാൾ ചോദിച്ചു.

"എന്താണു കാര്യമെന്നു പറഞ്ഞില്ല." തമാഴ കലർന്ന അത്ഭുതത്തിന്റെയും ആത്മാർത്ഥതയുടെയും സ്വരത്തിലാണവർ ചോദിച്ചത്: "താനെന്തു ചെയ്യണമെന്നു പറയു."

കരൈൻ നെറ്റിയും കണ്ണുകളും തിരുമ്മി. ഭാര്യ ലോകരുടെ കണ്ണിൽ തെറ്റുചെയ്യുകയായിരുന്നു എന്നു മുന്നറിയിപ്പു നല്കുന്നതിനുപകരം, അവളുടെ മനഃസാക്ഷിയെ ബാധിക്കുന്ന ഒരു പ്രശ്നത്തിന്റെ പേരിൽ ആവേശം കൊള്ളുകയായിരുന്നു താനെന്നും സകല്പത്തിന്റെ ഏതോ പരിധി ലംഘിക്കുകയായിരുന്നെന്നും അയാൾക്കു തോന്തി.

"താൻ പറയാനുദ്ദേശിച്ചത് ഈതാൻ." അയാൾ ശാന്തമായി തുടർന്നു: "താൻ പറയുന്നതു നീ ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കണം. സംശയം ദയമവികാരമാണെന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം. എക്കിലും ഒച്ചിത്യത്തിന്റെ മാനദണ്ഡങ്ങളെ അവഗണിച്ചുകൂടാ. ഈന്നു വെകുന്നേരം അങ്ങനെ സംഭവിച്ചുന്നല്ല താൻ പറയുന്നത്. നിന്റെ പെരുമാറ്റം മോശമായിപ്പോയെന്ന അഭിപ്രായമാണ് അവിടെയുണ്ടായിരുന്നവർക്കെല്ലാം."

"വാസ്തവമോ? എനിക്കെതു മനസ്സിലാകുന്നില്ല." അന്ന പറഞ്ഞു: "അദ്ദേഹത്തിനൊന്നുമില്ല. ആളുകൾ ശ്രദ്ധിച്ചതിലാണു വിഷമം." അവർ വിചാരിച്ചു: "നിങ്ങൾക്കു നല്ല സുവാമില്ല, അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്" എന്നുപറഞ്ഞ് അവർ പോകാനെഴുന്നേറ്റപ്പോൾ, അവളെ തടയാനെന്നോണം അയാൾ മുന്നോടുനീങ്ങി.

അയാളുടെ മുഖം കൂടുതൽ ദ്രാനമായത് അവർ ശ്രദ്ധിച്ചു. അന്ന അവിടെത്തന്നെ നിന്നു തല ഒരു വശത്തെക്കു ചരിച്ചു, ചടുലമായ കൈകൾക്കൊണ്ടു ഹയർപ്പിന്നുകൾ ഉള്ളിരെയടുക്കാൻ തുടങ്ങി.

“തൊൻ ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കുന്നുണ്ട്. ബാക്കികൂടി പറയു.”
കളിയാക്കുന്നമട്ടിൽ അവർ പറത്തു: “എന്താണു
പ്രശ്നമെന്നറിയാൻ എനിക്കു താൽപര്യമുണ്ട്.”

തന്റെ തികച്ചും സ്വാഭാവികമായ സ്വരവും ഉചിതമായ
പദ്പ്രയോഗവും അവരെ അതഭൂതപ്പെടുത്തി.

“നിന്റെ വികാരങ്ങളുടെ വിശദാംശങ്ങൾ ചോദിക്കാൻ
എനിക്കെവകാശമില്ല. അതുകൊണ്ടു പ്രയോജനമില്ലെന്നും
അപകടകരമാണെന്നും എനിക്കെല്ലായമുണ്ട്: കരന്നീൻ
പറത്തുതുടങ്ങി, നമ്മുടെ ആത്മാവിലേക്കിരഞ്ഞിച്ചേന്നാൽ
അറിയപ്പെടാതെ കിടക്കുന്ന പലതും നമുക്കു കണ്ടുക്കാം.
നമ്മുടെ സ്വന്തം മനസ്സാക്ഷിയുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതാണു നിന്റെ
വികാരങ്ങൾ. എങ്കിലും നിന്റെ കടമകൾ ചുണ്ടിക്കാട്ടുണ്ടത്
നിന്നോടും എന്നോടുതന്നെയുമുള്ള എന്റെ കർത്തവ്യമാണ്.
മനുഷ്യരല്ല, ദൈവമാണു നമെ പരസ്പരം കൂട്ടിച്ചേർത്തത് ഈ
ബന്ധം വിച്ഛേദിക്കുന്നത് ഒരു കൂറ്റമാണ്. ആ കൂറ്റത്തിനു
ശ്രിക്ഷയുമുണ്ട്.”

“എന്റെ പൊന്നു, എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല.
കഷ്ടകാലത്തിന് എനിക്കു ഭയക്കരമായ ഉറക്കംവരുന്നു.
തലയിൽ അവഗ്രഹിച്ച ഹയർപിന്നുകൾ ചടുലമായ
വിരലുകൾക്കൊണ്ടു തുളിയെടുത്ത് അവർ പറത്തു.

“അന്നാ, ദൈവത്തെയോർത്ത് അങ്ങനെയോരുന്നും
പറയരുത്.” ശാന്തമായാണ് അയാൾ പറത്തത്. “ഒരുപക്ഷം,
എനിക്കു തെറ്റിപ്പോയതാവാം. എന്നാലും എനിക്കും
നിനക്കുംവേണ്ടിയാണു തൊൻ പരയുന്നതെന്നു നീ
വിശ്വസിക്കണം. നിന്റെ ഭർത്താവാണു തൊൻ. തൊൻ നിന്നെ
സ്നേഹിക്കുന്നു.”

ഒരു നിമിഷങ്ങനേരം അവളുടെ ശ്രിരസ്സുകുന്നിത്തു.
കണ്ണുകളിലെ പരിഹാസത്തിന്റെ തിളക്കം മാത്രതു. പക്ഷെ,
സ്നേഹമെന്ന വാക്ക് അവരെ പ്രകോപിപ്പിച്ചു. “സ്നേഹം-
അവർ ആലോചിച്ചു: “ഈയാൾക്ക് സ്നേഹിക്കാൻ കഴിയുമോ?
സ്നേഹമെന്ന വാക്ക് മറ്റുള്ളവർ ഉച്ചരിക്കുന്നത് ഈ മനുഷ്യൻ
കേട്ടിട്ടുണ്ടാ? ഈയാൾക്ക് ആവശ്യമില്ലാത്താരു വാക്കാണത്.
സ്നേഹമെന്നാലെന്നെന്ന് ഈയാൾക്കരിഞ്ഞുകൂടാ.”

“അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്, വാസ്തവത്തിൽ
എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. ദയവു ചെയ്ത് ഒന്നു
തെളിച്ചുപറയു.” അവർ പറത്തു.

“ഞാൻ പരിഞ്ഞുതീർക്കെട്ട്. ഞാൻ നിന്നെ സ്വന്നഹിക്കുന്നു. എന്ത് സ്വന്തം കാര്യം മാത്രമല്ല പ്രശ്നം. നമ്മുടെ മകനെയും നിന്നെയും ബാധിക്കുന്ന പ്രശ്നമാണ്. ഞാനാവർത്തിക്കുന്നു. എന്ത് വാക്കുകൾ അധികപ്പറ്റായി നിന്നക്കു തോന്നാം. ഒരുപക്ഷേ, എന്ത് ഭാഗത്തുനിന്നുള്ള തെറ്റാവാം. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഞാൻ മാപ്പുചോദിക്കുന്നു. നിന്തു മനസ്സിലുള്ളത്, എത്ര നിസ്സാരമാണെങ്കിലും തുറന്നുപറയാം.”

താൻ മുൻകുട്ടി തയ്യാറാക്കിയതിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായ കാര്യങ്ങളാണിപ്പോൾ പരയുന്നതെന്നു കരെനിന് അറിഞ്ഞില്ല.

“എനിക്കൊന്നും പരയാനില്ല, പോരെങ്കിൽ...” ചിരി അമർത്തിക്കൊണ്ട് അവൾ പെട്ടെന്നു കൂട്ടിച്ചേർത്തു: “ഉറങ്ങാനുള്ള സമയമായി.”

കരെനിന് നെടുവിൽപ്പിട്ടുകൊണ്ടു കുടുതലെലാനും പരയാതെ കിടപ്പറയിലേക്കുപോയി.

അവൾ അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ അയാൾ കിടക്കുകയാണ്. ചുണ്ടുകൾ ചേർത്തുവച്ചിരുന്നു. അവളെ നോക്കിയതെയില്ല. അന്ന അവളുടെ കട്ടിലിൽ കിടന്നു. അയാൾ എന്തെങ്കിലും പരയുമെന്ന് അവൾ വിചാരിച്ചു. എന്തായിരിക്കും പരയുന്നത് എന്ന ഭയമുണ്ടായിരുന്നു. എങ്കിലും അതു കേൾക്കാൻ അവൾ ആഗ്രഹിച്ചു. പക്ഷേ, അയാൾ മൗനം ഭജിച്ചു. അവൾ ഏറ്റവേണ്ടം അനങ്ങാതെ കാതോർത്തുകിടന്നു. പിന്നെ അയാളെ മറന്നു. പിന്നെ മറ്റാരാളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാൻ തുടങ്ങി. അയാളുടെ രൂപം മനക്കണ്ണിൽത്തെളിഞ്ഞതു. ആവേശവും കുറബോധം കലർന്ന സന്തോഷവുംകൊണ്ടു ഹ്രദയംനിരിഞ്ഞതു. പെട്ടെന്ന് മുക്കുകൊണ്ടു ചുള്ളിപ്പിളിക്കുന്നതുപോലുള്ള ഒരു ശബ്ദംകേട്ടു. കരെനിന് തെട്ടി. അയാൾ ഓന്നുനിർത്തിയിട്ട് വീണ്ടും സാവധാനത്തിലുള്ള, താഴെമാപ്പിച്ച കുർക്കാവലി തുടർന്നു.

‘വൈകിപ്പോയി, വൈകിപ്പോയി’ അവൾ തന്നതാൻ മന്തിച്ചിട്ടു ചിരിച്ചു. കണ്ണുകൾ മലർക്കെ തുറന്നു വളരെനേരും കിടന്നു. ആ ഇരുട്ടത്തും കാണാനുള്ള കഴിവ് തന്റെ കണ്ണുകൾക്കുണ്ടെന്ന് അവൾക്കുതോന്നി.

പത്ര

അംഗമുതൽ കരന്നീനും ഭാര്യയ്ക്കും ഒരു പുതിയ ജീവിതത്തിന്റെ തുടക്കമായി, വിശ്രഷ്ടവിധിയായി ഓന്നും സംഭവിച്ചില്ല. അന്ന പതിവുപോലെ സമൂഹത്തിൽ സജീവമായി. പ്രിൻസസ്സ് ബെറ്റിസ്സിയെ കുടക്കുടെ സന്ദർശിച്ചു. എല്ലായിടത്തും ഭ്രാംബന്ധകിയെ കണ്ടുമുട്ടി. അതു കരന്നീന്റെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെടുക്കില്ലോ അയാൾ നിന്മുഹായനായിരുന്നു. ഒരു വിശദികരണത്തിനുള്ള എല്ലാ ശ്രമങ്ങളെയും സന്തോഷം കലർന്ന അന്വരപ്പുകൊണ്ട് അവർ പ്രതിരോധിച്ചു. പുറമേ കാര്യങ്ങൾ പഴയതുപോലെ നടന്നുകൂടില്ലോ അവരുടെ പരസ്പരബന്ധം പാടേ മാറി. ഒന്നേദ്യാഗ്രികളുത്തിയിൽ കരുത്തുകാട്ടിയിരുന്ന കരന്നീൻ ഇവിടെ നിന്മുഹായനായി. അനുസരണയുള്ള കാലയെപ്പോലെ നുകം കഴുത്തിലേന്താൻ അയാൾ തല കുനിച്ചുകൊടുത്തു. ഓന്നുകൂട്ടി ശ്രമിച്ചാൽ, ദയയും വാത്സല്യവും പ്രേരണയുംകൊണ്ട് അവരെ രക്ഷിക്കാമെന്നും ഒരു പുനരാലോചന നടത്താൻ നിർബന്ധിക്കാമെന്നും അയാൾക്കു തോന്നും. അവളോടു സംസാരിക്കാൻ ഓരോ ദിവസവും തയ്യാറെടുക്കും. പക്ഷേ, അവളോടു സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങുമ്പോഴെല്ലാം അവരെ കീഴടക്കിയ അതേ തിന്മയുടെയും അസത്യത്തിന്റെയും ശക്തികൾ തന്നെയും ചൊല്പടിയിൽ നിർത്തുന്നതായി അയാൾക്ക് അനുഭവപ്പെടും. ഉദ്ദേശരിച്ച കാര്യങ്ങളാണും അയാൾക്കു പറയാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. നേരത്തെ നിശ്ചയിച്ച സ്വരത്തിൽ പറയാനും സാധിച്ചില്ല. അത്തരം കാര്യങ്ങൾ ഗൗരവമായി പറയുന്നവരെ കളിയാക്കുന്ന മട്ടിലുള്ള സ്വന്തം ശൈലിയിലാണ്യാൾ സംസാരിച്ചത്. അവളോടു പറയേണ്ട കാര്യങ്ങൾ അങ്ങനെ പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു ഫലമുണ്ടായതുമില്ല.

പതിനൊന്ന്

இன്ത ഒരു വർഷത്തോളമായി ഭ്രാൻസ്കിയുടെ മനസ്സിലുണ്ടായിരുന്ന ഒരേയൊരാഗ്രഹം, മറ്റല്ലാതുഗ്രഹങ്ങളെയും ദുർബലമാക്കിക്കൊണ്ടു ശക്തമായി നിലകൊണ്ടിരുന്ന ഒരേയൊരഭിലാഷം, അസാധ്യവും ഭയാനകവും അതേസമയം അത്യാകർഷകവുമായി അന്നയ്ക്ക് അസുഖവപ്പെട്ടിരുന്ന സന്തോഷമെന്ന സ്വപ്നം സഹായമായ അസുലഭമുഹൂർത്തം. വിളിയ, വിറയ്ക്കുന്ന അധരങ്ങളുമായി അവളുടെ മുകളിൽ എഴുന്നേറ്റുന്നിന് അയാൾ എന്തിനെന്നിയാതെ, അവളെ ആശുപിളിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

“അന്നാ, അന്നാ.” വിറയ്ക്കുന്ന ശബ്ദത്തിൽ അയാൾ പറഞ്ഞു: “അന്നാ, ദൈവത്തെയോർത്ത്!..”

അയാളുടെ ശബ്ദം ഉച്ചത്തിലാകുന്നേതാറും അവളുടെ, ഏകിക്കൽ അഭിമാനഭരിതവും പ്രകാശമാനവും എന്നാലിപ്പോൾ അപമാനിതവുമായ ശ്രിരസ്സ്, കൂടുതൽകൂടുതൽ കുനിഞ്ഞു. അവൾ പുള്ളത്ത്, സോഫയിൽനിന്നു താഴേക്കുവച്ചുതി അയാളുടെ കാല്ക്കൽവീണു. അയാൾ അവളെ താങ്ങിപ്പിടിച്ചു.

“എന്റെ ദൈവമെ, എന്നോടു പൊരുക്കണേ!” ഏങ്ങിക്കരെത്ത അവൾ ഭ്രാൻസ്കിയുടെ കൈപിടിച്ചു സ്വന്തം മാറോടുചേര്ത്തു. കുറ്റബോധം താങ്ങാനാവാതെ, അവൾ കേണ്ടു. അവൾ മാപ്പപേക്ഷിച്ചതുപോലും അയാളോടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ ഈ ലോകത്ത് അയാളല്ലാതെ മറ്റാരാശയം അവർക്കില്ല. അയാളുടെ നേർക്കു നോക്കിയപ്പോൾ ശാരീരികമായ തന്റെ കീഴടങ്ങൽ അവർക്കു ബോധ്യമായി. കൂടുതലാനും പറയാൻ കഴിത്തില്ല. അവളെ നോക്കിയപ്പോൾ, ഒരു കൊലപാതകി താൻ ജീവഹാനി വരുത്തിയ ഒരു ശരീരത്തെ നോക്കുന്നതുപോലെയാണ്യാൾക്കു തോന്തിയത്. അവരുടെ സ്നേഹം, സ്നേഹത്തിന്റെ ആദ്യാലട്ടം, അവിടെ കൊലചെയ്യപ്പെട്ടു. ഇത്തും കനത്ത വില നല്കേണ്ടിവന്നത്

അവളെ ഭയചകിത്യാക്കി. കൊലപാതകിക്കു തന്റെ കുരതയ്ക്കിരയായ ശർഇതെത ഭയമാണെങ്കിലും അതിനെ വെട്ടിനുറുക്കി ഒളിപ്പിച്ചുവയ്ക്കണം. കൊലപാതകംകൊണ്ടു നേടിയതിനെ സ്വന്തമാക്കുകയും വേണം.

കൊലപാതകി, വികാരാവേശത്താലെന്നപോലെ ആ ശർഇതതിനേൽ ചാടിവിണ് അതിനെ വെട്ടിനുറുക്കുന്നതുപോലെ ഭ്രാംബന്ദ് അവളുടെ മുഖവും ചുമലുകളും ചുംബനംകൊണ്ടു പോതിഞ്ഞു.

അവൾ അയാളുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചുകൊണ്ട് അനങ്ങാതെ കിടന്നു. അവൾ സ്വയം കളക്കപ്പെടുത്തി നേടിയതാണീ ചുംബനംങ്ങൾ! “അതേ, ഈ കൈ, എല്ലായ്പോഴും എനിക്കുവകാശപ്പെട്ട ഈ കൈ, എൻ്റെ കൂട്ടാളിയുടേതാണ്.” അവൾ അയാളുടെ കൈപിടിച്ചുയർത്തി അതിൽ ചുംബിച്ചു. അയാൾ മുട്ടുകുത്തി നിന്ന് അവളുടെ മുഖം കാണാൻ ശ്രമിച്ചുകൂടിലും അവൾ മുഖം മരച്ചു മൗനം ഭജിച്ചു. ഓടുവിൽ സ്വയം ശക്തി സംഭരിച്ച് എന്നിറ്റിരുന്ന അവൾ അയാളെ തളളിമാറ്റി. അവളുടെ മുഖം എന്നതെത്തയുംപോലെ മനോഹരമായിരുന്നുകൂടിലും ദയനീയവുമായിരുന്നു.

“എല്ലാം കഴിഞ്ഞു.” അവൾ പറഞ്ഞു: “എനിക്കിനി നിങ്ങളല്ലാതെ മറ്റാരുമില്ല. ആ ഓർമ വേണം.”

“എൻ്റെ ജീവനെക്കുറിച്ച് ഓർമിക്കാതിരിക്കാനെന്നിക്കു കഴിയില്ലല്ലോ. സ്വർഗ്ഗിയമായ ആ അനുഭൂതിയുടെ നിമിഷം...”

“എതനുഭൂതി?” വെറുപ്പോടെയും ഭീതിയോടെയുമാണവൾ ചോദിച്ചത്. ആ ഭീതി സ്വീകരിക്കുന്നതുപോലെ പകർന്നു.

“ദൈവത്തയോർത്ത ഇനിയെണ്ണും പരയരുത്!”

അവളെഴുന്നേറ്റ് അകന്നുമാറി.

“ഇനിയെണ്ണും പരയരുത്!” അയാൾക്ക് അപരിചിതമായ ഒരുതരം നിരാശയോടെ അവനെ നോക്കി പറഞ്ഞിട്ട് അവൾ പോയി. ഒരു പുതിയ ജീവിതത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ചതിന്റെ അപമാനബോധവും സന്തോഷവും ഭയവും വാക്കുകൾകൊണ്ടു വിവരിക്കാൻ അപ്പോഴവർക്കു കൈല്പിക്കുന്ന തോന്തി. പിന്നീട്, അനേൻ ദിവസവും അതിനടുത്ത ദിവസവും സക്കിർണ്ണമായ ഈ വികാരങ്ങളെ വേണ്ടുംവണ്ണം വിശദിക്കരിക്കാനുള്ള വാക്കുകൾ കിട്ടിയില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, സ്വന്തം ആത്മാവിലുള്ളതിനെ പ്രതിഫലിപ്പിക്കുന്ന ചീന്തകൾ ആവിഷ്കരിക്കാൻപോലും സാധിച്ചില്ല.

‘ഇല്ല, ഇപ്പോഴതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാനെന്നിക്കു വയ്ക്കിനിട്, മനസ്സു ശാന്തമാകുന്നേവാഴാക്കട്ട,’ അവർ തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞതു. പക്ഷേ, ചിന്തിക്കാനാവശ്യമായ മനസ്ശാന്തി ലഭിച്ചില്ല. തന്റെ പ്രവൃത്തിയെക്കുറിച്ചോ തന്നിക്കെന്നതു സംഭവിക്കുമെന്നോ എന്നാണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നോ ചിന്തിക്കുന്നേവാഴല്ലോ അവർ ദയനുവിരിച്ചു. അതെതരം ചിന്തകളെ ആട്ടിപ്പായിച്ചു.

‘ഇപ്പോൾ വേണ്ട, പിന്നീട്, എന്തെന്നു മനസ്സു ശാന്തമായതിനുശേഷം!’ അവർ തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞതു.

പക്ഷേ, അവളുടെ സ്വപ്നങ്ങളിൽ, ചിന്തകളെ ചൊല്ലപടിക്കുന്നിർത്താൻ കഴിയാത്ത അവസരങ്ങളിൽ അവളുടെ അവസ്ഥ, പേടിപ്പെടുത്തുന്ന നശരൂപത്തിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. മിക്കവാറും എല്ലാ രാത്രികളിലും പതിവായി കാണാറുള്ള ഒരു സ്വപ്നമുണ്ട്. രണ്ടുപേരും തന്റെ ഭർത്താക്കന്നാരാണെന്നും രണ്ടുപേരും തന്നെ ഫ്രേമപുർവ്വം ലാളിക്കുകയാണെന്നും അവർ സ്വപ്നം കണ്ടു. അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച് അവളുടെ കൈകളിൽ ചുംബിച്ചു കരഞ്ഞുകൊണ്ടു പറയും: “ഇപ്പോഴിൽ എത്ര മനോഹരമായിരിക്കുന്നു!” അലക്സിൻ ഭ്രാംബിസ്കിയും അടുത്തുണ്ടാവും. അയാളും അവളുടെ ഭർത്താവാണ്. മുമ്പ് ഈത് അസാധ്യമാണെന്ന് അവർക്കു തോന്തിയിരുന്നു. ഇപ്പോൾ കാര്യങ്ങൾ എത്ര എളുപ്പമായെന്ന് അവർ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറയും. രണ്ടാള്ളും സംതൃപ്തരും സന്തുഷ്ടരുമാണ്. പക്ഷേ, ഉണ്ടുന്നേവാൾ ഇതൊരു ദുഃസ്വപ്നമായി അവരെ ഭിത്തിയിലാഴ്ത്തി.

പ്രതിശ്രൂഷ

ലെവിൻ അദ്യം മോസ്കോയിൽ പോയിട്ടു
മടങ്ങിവന്നതിനുശേഷം, താൻ തിരസ്കരിക്കപ്പെട്ടതിന്റെയും
അതിലെ നാണക്കേടിനെയും കുറിച്ച് ഓർമ്മിച്ചു
ലജിച്ചപ്പോഴെല്ലാം തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു: 'മുന്നു ഫിസിക്സിൽ
തോറു രണ്ടാംക്ലാസ്സിൽതന്നെ തുടർന്നു പറിക്കേണ്ടിവന്നപ്പോഴും
എൻ്റെ സഹോദരിയുടെ കാര്യം എന്ന ചുമതലപ്പെടുത്തിയതു
താൻ കൂളമാക്കിയപ്പോഴും ഇതുപോലെ ലജിച്ചിട്ടുണ്ട്.
എന്നിട്ടു സംഭവിച്ചു? വർഷങ്ങൾ കഴിത്തെ
അതിനെക്കുറിച്ചോർമ്മിക്കുന്നോൾ, അന്ന് അതെയും
വിഷമിച്ചതിൽ താൻ അതഭൂതപ്പെടുന്നു.
അതുപോലെതന്നെയാണ് ഇപ്പോഴത്തെ ദുഃഖവും. കാലം
ചെല്ലുന്നോൾ എല്ലാം മറക്കും.'

പക്ഷേ, മുന്നുമാസം കടന്നുപോയിട്ടും അയാൾ അതു
മരന്നില്ല. അന്നത്തെപ്പോലെ ഇന്നും മനസ്സിനെ നോവിക്കുന്നു.
ടുക്കും മനസ്സുമാധാനമില്ല. ഒരു കുടുംബജീവിതം നയിക്കാനുള്ള
സമയമാണെന്നു തോന്തി. അതിനെക്കുറിച്ചു സ്വപ്നം കണ്ടു.
എന്നിട്ട് ഇപ്പോഴും അവിവാഹിതനായി കഴിയുന്നു. വിവാഹം
അകന്നകന്നുപോകുന്നു.

തന്റെ പ്രായത്തിലുള്ള ഓരാൾ ഒറ്റയ്ക്കു കഴിയുന്നതു
നല്ലതല്ലെന്നു ചുറ്റുപാടുമുള്ളവരെപ്പോലെ അയാൾക്കും തോന്തി.
മോസ്കോയിലേക്കു പോകുന്നതിനുമുന്നു പശുകളെ
നോക്കുന്ന നികൊളാസ് എന്ന സാധുകർഷനോടയാൾ പറഞ്ഞു:
"നികൊളാസ്, എന്നിക്കു വിവാഹം കഴിച്ചാൽ
കൊള്ളാമെന്നുണ്ട്." ടുക്കും സംശയമില്ലാത്തപോലെയായിരുന്നു
നികൊളാസിന്റെ മറുപടി: "അതിന് ഇപ്പോഴേ സമയം വൈകി,
കോൺസ്റ്റണ്ടിന്റെ ഡിമിട്ടിച്ച്." പക്ഷേ, ഇതുവരെ വിവാഹം
നടന്നില്ല. തനിക്കു പരിചയമുള്ള പെൺകുട്ടികളെ
വധുവിന്റെസ്ഥാനത്തു സകലപിച്ചു നോക്കിയിട്ടു ശരിയാകുന്നില്ല.

അവളുടെ വിസമ്മതവും അതിൽ തനിക്കുള്ള പക്ഷും ഓർക്കുന്നോൾ അയാൾ ലജ്ജകാണ്ടു ചുളിപ്പോകുന്നു. താന്മൂലം കുറക്കാരനെന്നു സ്വയം വിശ്വസിക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടും ഫലമില്ല. മറ്റൊത്താരാളുടെയും ഭൂതകാലത്തിലെന പോലെ അയാളുടെ ഭൂതകാലത്തിലും മോശമായ പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്ത തിട്ടുണ്ട്. അവയുടെ പേരിൽ മന്ദിരങ്ങൾക്കുത്ത് അനുഭവിച്ചിട്ടുമുണ്ട്. എക്കിലും അവയെന്നും ഇപ്പോഴത്തെ നിസ്സാരമെങ്കിലും ലജ്ജാകരമായ ഓർമകളെപ്പോലെ തന്ന വേദനിപ്പിക്കുന്നില്ല. ഇംഗ്ലീഷ് മുറിവുകൾ ഉണ്ടെങ്കില്ല. ആ ഓർമകളുടെ കുടുത്തിലാണ്, തന്ന അവൾ തിരസ്കരിച്ചതിന്റെയും അതിനുകാരണമെന്നു മറ്റുള്ളവർ കരുതുന്ന തന്റെ പകിനെക്കുറിച്ചുമുള്ള സ്മരണകളും. പക്ഷേ, കാലവും ജോലിത്തിരക്കും അല്ലപം ആശ്വാസംപകർന്നു. ആഴ്ചകൾ കഴിയുന്നതോറും കിറ്റിയെക്കുറിച്ചുള്ള ഓർമകൾ കുറത്തുവന്നു. അവളുടെ വിവാഹം കഴിത്തെന്നോ അടുത്തുതന്നെ വിവാഹിതയാക്കുമെന്നോ ഉള്ള വാർത്തക്കേൾക്കാൻ അക്ഷമയോടെ കാത്തിരുന്നു—വേദനിക്കുന്ന ഒരു പണ്ട് പിശുതുകളിൽനാൽ വേദന പാടെ മാറുമെന്നു പറയുന്നതുപോലെ.

വസന്തകാലമായി, പ്രതീക്ഷകളോ നിരാശകളോ ഇല്ലാത്ത, മനോഹരവും സുഖിർഘവുമായ വസന്തകാലം. സസ്യങ്ങളും മുഗ്ഗങ്ങളും മനുഷ്യരും ഒരുപോലെ സന്തോഷിക്കുന്ന ഒരു വസന്തകാലമായിരുന്നു അത്. ഭൂതകാലത്തെ പാടെ പരിത്യജിച്ചു, തന്റെ ഏകാന്തജീവിതം ശക്തവും സ്വതന്ത്രവുമാകി മാറ്റാൻ അയാൾ തീരുമാനിച്ചു. മോസ്കോയിൽനിന്നു മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ മനസ്സിലുണ്ടായിരുന്ന പല പദ്ധതികളും പ്രാവർത്തികമാകിയില്ലെങ്കിലും ഏറ്റവും പ്രധാനപ്പെട്ട ഒന്ന്, കളക്കമില്ലാത്ത ഒരു ജീവിതം നയിക്കണമെന്ന തീരുമാനം നടപ്പിലാക്കി. അതുകൊണ്ടു ദൈരുമായി മറ്റുള്ളവരുടെ മുഖ്യത്തുനോക്കാം. തന്റെ സഹോദരൻ നികേളാളിന്റെ ആരോഗ്യം മോശമാണെന്നും ചികിത്സിക്കാൻ സമർത്തിക്കുന്നില്ലെന്നുംകാണിച്ചു മേരി നികേളാലാവ് എഴുതിയ ഒരു കത്ത് ഫെബ്രൂവരിയിൽ അയാൾക്കു കിട്ടി. ആ വാർത്ത കേട്ട് ലെവിൻ മോസ്കോയിൽ ചെന്നു സഹോദരനെ കണ്ട്, ഡോക്ടറുടെ ചികിത്സ തേടാനും വിദേശത്തുചെന്നു വിശ്രമിക്കാനും ഉപദേശിച്ചു. അയാളെ ദേശ്യം പിടിപ്പിക്കാതെ യാത്രയ്ക്കുള്ള പണം കടംകൊടുത്തു. വസന്തകാലത്ത്

കൃഷിസംബന്ധമായ ജോലികൾ കുടുതലാണ്. വായനയ്ക്കുപുറമെ മറ്റാരു ജോലിയിലും ലൈൻ വ്യാപ്തതനായി. ശ്രീതകാലത്ത്, കൃഷിസംബന്ധമായ ഒരു പുസ്തകം എഴുതാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. കാലാവസ്ഥയും മണ്ണിനെന്നും പോലെ കർഷകന്റെ സ്വഭാവവും ഒരു പ്രധാന ഘടകമാണെന്നും അതുകൊണ്ട്, കാർഷികശാസ്ത്രത്തിലെ സിഡ്യാന്തങ്ങൾ രൂപപ്പെടുത്തുന്നതിനു കാലാവസ്ഥയുടെയും മണ്ണിന്റെയും വിവരങ്ങൾക്കൊപ്പം, മണ്ണിൽ പണിയെടുക്കുന്ന തൊഴിലാളിയുടെ സ്ഥിരമായ സ്വഭാവംകൂടി കണക്കിലെടുക്കണമെന്നും സ്ഥാപിക്കുന്നതായിരുന്നു ആ പുസ്തകം. ഒറ്റയ്ക്കുള്ള ജീവിതമാണെങ്കിലും അമവാ, അതുകൊണ്ടുതന്ന അയാൾ എപ്പോഴും തിരക്കിലായിരുന്നു. തന്റെ മന്തിഷ്കത്തിലും കടന്നുപോകാറുള്ള ചിന്തകളെ അഗത മിഖായ്ലോവ്‌നയ്ക്കു പുറമേ മറ്റാരാളുമായിക്കൂടി പങ്കുവയ്ക്കണമെന്ന ഓഗ്രഹം അപൂർവമായി അയാളുടെ മനസ്സിലുംഭിച്ചിരുന്നു. അഗതയോടുപോലും ഫിസിക്സ്, കാർഷികസിഡ്യാന്തങ്ങൾ വിശ്രിഷ്ട, തത്ത്വശാസ്ത്രം എന്നിവയാണു ചർച്ചചെയ്തത്. തത്ത്വശാസ്ത്രമായിരുന്നു അവളുടെ ഇഷ്ടവിഷയം.

വസന്തം വൈകിയാണു വന്നത്. ഇള്ളുർവാരത്തിൽ കാലാവസ്ഥ തെളിഞ്ഞതും മണ്ണതുമുടിയതുമായിരുന്നു. പകൽ സുരൂപ്രകാശത്തിൽ മണ്ണതുരുകിയെങ്കിലും രാത്രി ചുട്ട് പതിനാറു ദിവി ഫാരൻഫീറുവരെ താഴ്ന്നു. രോധുകളില്ലാത്ത സ്ഥലങ്ങളിൽപ്പോലും വണ്ടിയോടിച്ചു പോകാൻമാത്രം കട്ടിയിൽ മണ്ണപാളികൾ നിരുന്നു. ഇള്ളുറിനും നിലത്തു മണ്ണതുതന്നെ. പക്ഷേ, തികളാഴ്ച ചുടുള്ള ഒരു കാറ്റിക്കാൻ തുടങ്ങി. മേഘങ്ങൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. മുന്നു പകലും രാത്രിയും ശക്തിയായി മഴപെയ്തു. വ്യാഴാഴ്ച കാറ്റു നിലച്ചു. പ്രകൃതി വരുത്തിക്കാണ്ടിരിക്കുന്ന മാറ്റങ്ങളുടെ രഹസ്യം മറച്ചുവയ്ക്കാനെന്നവല്ലോ. കട്ടിയുള്ള ഒരു മുടൽമണ്ഠൽ ഉയർന്നുവന്നു. മുടൽമണ്ഠലത്തിനുതാഴെ, മണ്ണതുരുകിയ വെള്ളം പുഴയായോളുകി. ഇള്ളുർ കഴിഞ്ഞുള്ള തൊയറാഴ്ച വൈകുന്നേരംവരെ, ആ ജലപ്രവാഹം ശക്തമായി തുടർന്നു. പിന്ന മേഘങ്ങൾ അപ്രത്യക്ഷമായി. ആകാശം തെളിഞ്ഞു. ശരിയായ വസന്തം വന്നു. രാവിലെ ഉദിച്ചുയർന്ന സുരൂപ്രകാശത്തിൽ വെള്ളത്തിനു മുകളിലെ കനംകുറത്ത

മണ്ണതുപാളികൾ ഉരുക്കി. ചുടുവായു ഭൂമിയെ തഴുകി. സുചിമുനകൾപോലെ പുതിയ പുത്രനാമ്പുകൾ വീണ്ടും പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. വള്ളിപ്പടർപ്പുകളിൽ പുമൊട്ടുകൾ കാണായി. തേനീച്ചുകൾ മുളിക്കാണ്ഡു പാറിപ്പറന്നു. പുതിയ പച്ചിലകൾക്കിടയിൽനിന്നു കാണാക്കുരുവികളുടെ പാടുകളുയർന്നു. വെള്ളം കെട്ടിനിന്ന താഴ്ന്നപ്രദേശങ്ങൾക്കും പതുപ്പു നിലങ്ങൾക്കും മുകളിൽ കൊക്കുകളും കാടുതാരാവുകളും ഉറക്കെ ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടു പറക്കാൻ തുടങ്ങി. അവശേഷിച്ച അല്പം പച്ചപ്പുകളിൽ കനുകാലികൾ അമരുന്നതുകേട്ടു. ആട്ടിന്കുട്ടികൾ കവിളികൊഴിയാൻ തുടങ്ങിയ അമമമാർക്കു ചുറ്റും തുള്ളിച്ചാടി. ഇന്നറൻ മാറിയ നടപ്പാതകളിൽ കുട്ടികൾ ഓടികളിച്ചു. തുണിയലക്കുന്ന അമമമാരുടെ സന്തോഷംകലർന്ന ശബ്ദം കുളകരെയിൽനിന്നുയർന്നു. കലപ്പയും നുകവും മരവും കുന്താലിയുമായി കർഷകർ പാടത്തിരഞ്ഞാൻ തയ്യാരെടുത്തു. വസന്തം ശരിക്കും സമാഗതമായി.

പതിമുന്ന്

ലെവിൻ ബുദ്ധു ധരിച്ച്, അദ്യമായി, കമ്പിളിക്കുപ്പായത്തിനുപകരം, തുണികൊണ്ടുള്ള കോട്ടിട്ടു പാടത്തേക്കു ചെന്നു. മഞ്ഞിലും ചെളിയിലും ചവിട്ടി പുഴ കടന്നു. പദ്ധതികൾ തയ്യാറാക്കാനും തീരുമാനമെടുക്കാനുമുള്ള സമയമാണ് വസന്തകാലം. മൊട്ടുകൾക്കുള്ളിലെ മുളപൊട്ടി. എത്തു ദിക്കിലേക്കാണു ശ്രീവരങ്ങൾ വളരുന്നതെന്നിൽത്തുകൂടാത്ത ഒരു വൃക്ഷത്തെപ്പാലെ, തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട ഭൂമിയിൽ എത്തു ജോലിയാണ് അദ്യം ചെയ്യേണ്ടതെന്നു ലെവിൻ ശജിച്ചുനിന്നു. പക്ഷേ, അധ്യാളുടെ മനസ്സിൽ അനേകം പദ്ധതികളും തീരുമാനങ്ങളുമുണ്ട്. അദ്യം പശുത്തൊഴുത്തിന്റെ മുറ്റത്തുചെന്നു. അവിടെ അഴിച്ചുവിട്ടിരുന്ന പശുകൾ സുരൂപ്രകാശത്തിന്റെ ചുടേറ്റു തിളങ്ങുന്ന രോമക്കുപ്പായവുമായി നിന്നു പുരത്തിരങ്ങാൻ ധ്യതിക്കുട്ടുകയാണ്. ലെവിൻ കുറച്ചുനേരം സന്തോഷത്തോടെ അവയെ നോക്കിന്നു. ഓരോന്നിന്റെയും വിശദാംശങ്ങൾ അയാൾക്കരിയാം. കിടാങ്ങലെ മുറ്റത്തുനിർത്തിയിട്ട് പശുകളെ പാടത്തേക്കു തുറന്നുവിടാൻ അയാൾ ഉത്തരവിട്ടു. കാലിമേയ്‌ക്കുന്നവൻ അഴുവാദത്തോടെ, ഉത്തരവെന്നുസരിക്കാൻ പുറപ്പെട്ടു. കവകകാരികൾ കൊച്ചുചുള്ളിക്കുന്നുകളുമായി, വെയിലേറ്റു കരുവാളിക്കാത്ത കണക്കാലുകൾക്കു മുകളിൽ പാവാട തെറുത്തുകയറ്റി, കൊച്ചുകുഴികളിൽ കെട്ടിനിന്ന് വെള്ളം തെറിപ്പിച്ചു ചുറ്റി നടന്ന് വസന്തത്തിന്റെ ആഗമനത്തിലുള്ള സന്തോഷാധിക്യത്താൽ തുള്ളികളിച്ച കാലിക്കിടാങ്ങലെ ഓടിച്ചു.

അക്കാലിലും ജനിച്ച അതിസുന്ദരമാരായ കിടാങ്ങലെ— അതിനുമുന്നുള്ളവയ്ക്കു പശുകളുടെ വലിപ്പമുണ്ട്; ‘പാവ’യുടെ മുന്നുമാസം പ്രായമുള്ള കനുകുട്ടിയെ കണ്ണാൽ ഒരു വയസ്സായെന്നു തോന്നു—നോക്കി വിസ്മയിച്ച ലെവിൻ, ഒരു പാത്രം തീറ്റ കൊണ്ടുവന്നു പുരത്തെ പുല്ക്കുട്ടിലിടാൻ

നിർദ്ദേശിച്ചു. പകേശ്, ശ്രീശ്രീരകാലത്തു മുറ്റത്തു പണിയിച്ചതും ശ്രീതകാലത്ത് ഉപയോഗിക്കാതിരുന്നതുമായ പുല്ക്കുടു പൊളിത്തുപോയി. കൊയ്തതുയുറ്റത്തിൽ പണിയെടുത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആശാരിയെ വിളിച്ചപ്പോൾ അയാൾ കട നിരത്തുന്ന മരത്തിന്റെ പണിയിലാണെന്നിൽത്തു. ഇന്നുവിനു മുമ്പു തീർക്കേണ്ട ജോലിയായിരുന്നു അത്. ലെവിനു കലശലായ ദേശ്യം വന്നു. മേൽനോട്ടം ശരിയല്ല. വർഷങ്ങളായി പരഞ്ഞിട്ടും ആരും അനുസരിക്കുന്നില്ല. ശ്രീതകാലത്ത് ഉപയോഗിക്കാത്ത പുല്ക്കുട് കുതിരകളുടെ തൊഴുത്തിൽ കൊണ്ടുവച്ചതാണു പൊളിയാൻ കാരണം. പശുക്കിടാങ്ങൾക്കുവേണ്ടി നിർമ്മിച്ച അവയ്ക്കു ബലം കുറവാണ്. കലപ്പകളുടെയുംമറ്റും അറ്റകുറപ്പണിക്കു മുന്ന് ആശാരിമാരെ ഏർപ്പാടാക്കിയിരുന്നുകൂടിലും പണി പുർത്തിയായിട്ടില്ല. ലെവിന് വിചാരിപ്പുകാരൻ ആളയച്ചക്കിലും സ്വയം അയാളെ തേടി പുരശ്ശട്ടു. വിചാരിപ്പുകാരൻ, മെതിനടക്കുന്ന സ്ഥലത്തുന്നിന് ഒരു കഷണം വൈക്കാലെടുത്തു പൊട്ടിച്ചുകൊണ്ടു പ്രകാശപൂർണ്ണമായ ആ ദിവസത്തിന്റെ ഉത്സാഹം ഉൾക്കൊണ്ട് ചോടിയോടെ നടന്നുവന്നു.

“കൊയ്തതുയുറ്റം നനാക്കാൻ ആശാരിയോടു പരയാത്തതെന്ത്?”

“ഓ, ഇന്നലെ തൊൻ അങ്ങയോടു പരയണമെന്നു വിചാരിച്ചതാണ്. കലപ്പകളിൽ കുറച്ചു പണിയുണ്ടായിരുന്നു. ഉഴവും തുടങ്ങേണ്ട സമയമായല്ലോ.”

അതു നേരത്തെ ചെയ്യാത്തതെന്ത്?”

“ഇപ്പോൾ ആശാരിയുടെ ആവശ്യമെന്താണ്.”

“പശുക്കിടാങ്ങളുടെ പുല്ക്കുടിനെന്തുപറ്റി?”

“അതെല്ലാം ശരിയാക്കാൻ തൊൻ പരഞ്ഞിരുന്നതാണ്. ഈ ജോലിക്കാരെക്കൊണ്ടു തൊൻ തോറു!” വിചാരിപ്പുകാരൻ കൈവിശിക്കൊണ്ടു പരഞ്ഞു.

“ജോലിക്കാരെക്കൊണ്ടല്ല, തന്നെക്കൊണ്ടാണു തൊൻ തോറുത്.” ലെവിന് ചുടായി. “എന്തിനാണു തൊൻ തനിക്കു ശമ്പളം തരുന്നത്!” ദേശ്യപ്പെട്ടതുകൊണ്ടു ഫലമില്ലെന്നാർത്തു പരയാൻ വന്നതു പാതിവഴിക്കുവച്ചു നിർത്തി നെടുവിർപ്പിട്ട ലെവിന് ചോടിച്ചു: “ഈനി നമുക്കു സമയത്തു വിതയ്ക്കാൻ പറ്റുമോ?”

“നാളെയല്ലകിൽ മറുന്നാൾ വിതയ്ക്കാം.”

“കാലിത്തിറ്റയോ?”

“വാസിലിയെ അങ്ങോട്ടുചീട്ടുണ്ട്. അയാളും മിഷ്കയും കാലിത്തിറ്റവിതൽ വിതയ്ക്കുകയാണ്. പക്ഷേ, അവരതു പുർത്തിയാക്കുമോന്നിണ്ടുകൂടാ. അപ്പടി ചെളിയാണ്.”

“എത്ര ഏകരുണ്ട്?”

“പതിനാറ്.”

“ബാക്കി തരിശിടാനാണോ ഭാവം?” ലെവിൻ ആക്രോശിച്ചു.

അന്യതേക്കരിനു പകരം പതിനാറേക്കരിൽമാത്രമേ കാലിത്തിറ്റ കൂഷിചെയ്യുന്നുള്ളു എന്നതു ലെവിനെ കുടുതൽ വിഷമിപ്പിച്ചു. കഴിവതും നേരത്തെ വിതച്ചാൽമാത്രമേ യമാസമയം വിളവെടുക്കാൻ പറ്റു എന്നാണു തന്റെ അനുഭവം.

“അതിനുതക്ക പണിക്കാരില്ല. ഇതുപോലുള്ളവരെക്കാണ്ട് ഒന്നുംചെയ്യാൻ പറ്റില്ല. ഇന്നും മുന്നുപേര് വന്നില്ല. ഇപ്പോൾ സൌമണ്ഠം...”

എക്കിൽ വൈക്കോൽ ശേഖരിക്കുന്നതു പിന്നിടാകാമെന്നുവയ്ക്കണം.”

“അങ്ങനെയാണു തീരുമാനിച്ചത്.”

“അപ്പോൾ, പണിക്കാരെവിടപ്പോയി?”

“അഞ്ചുപേര് കമ്പോസ്റ്റുണ്ടാക്കുന്നു. നാലുപേര് ഓട്ടസ് ഉണ്കുന്നു. അതു മുളയ്ക്കാൻ തുടങ്ങിട്ടുണ്ട്.”

“മുളയ്ക്കാൻ തുടങ്ങിയെന്നുവച്ചാൽ ഉപയോഗശൃംഖലയായൊന്നർത്ഥമെന്ന് ലെവിനു മനസ്സിലായി.”

“എടോ, താന്തു നേരത്തെ പരിഞ്ഞിരുന്നതല്ലോ?”

“വിഷമിക്കേണ്ട. സമയത്തുതന്ന തീർക്കാം.”

ലെവിൻ ദേശ്യപ്പെട്ട് ഓട്ടസ് സുക്ഷിച്ചിരുന്ന പുരയിൽ ചെന്നുണ്ടാക്കിട്ടു മടങ്ങിവന്നു. ഇതുവരെ അതിനു കേട്ട സംഭവിച്ചിട്ടില്ല. പക്ഷേ, കോരികകൊണ്ട് ഇളക്കിയിടാൻ പാടില്ലെന്നുപദേശിച്ചു. കാലിത്തിറ്റയ്ക്കുള്ള വിത്തു പാകാൻ രണ്ടുപേരെ നിയോഗിച്ചു. കുടുതൽ ദേശ്യപ്പെടാനാവാത്തവന്നും ഭംഗിയേറിയതായിരുന്നു ആ പകൽ.

“ഈശാത്, കുതിരയ്ക്കു ജീനി കെട്ടു.” വണി കഴുക്കിക്കൊണ്ടുനിന്ന് വണികക്കാരനോട് ലെവിൻ പരിഞ്ഞു.

“എത്ര കുതിരയാണു സർ?”

“കോൽപിക്.”

“ശരി സർ.”

കുതിരയ്ക്കു ജീനി കെടുന്നതിനിടയിൽ ലെവിൻ വീണ്ടും വിചാരിപ്പുകാരനെ വിളിച്ചു നിർദ്ദേശം നല്കി: “വളം നേരത്തെ കൊണ്ടിടണം. നേരത്തെ ഉഴവുനടത്തിയാലേ മണ്ണു പാകമാകു. ആവശ്യത്തിനു പണിക്കാരെ ഏർപ്പാടാക്കണം.”

വിചാരിപ്പുകാരൻ എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കുകയും യജമാനന്റെ നിർദ്ദേശങ്ങൾ അംഗീകരിക്കുന്നതായി നടിക്കുകയും ചെയ്തെങ്കിലും ലെവിനു പരിചിതമായ ആ മുഖഭാവം സുചിപ്പിച്ചത് ഇതായിരുന്നു: ‘അതെല്ലാം ശരിതനെ. പക്ഷെ, ദൈവം ഇച്ചിക്കുന്നതുപോലെയേ നടക്കു.’

ഈ മനോഭാവത്തെതാട് ലെവിന് യോജിപ്പില്ല. പക്ഷെ, എല്ലാ വിചാരിപ്പുകാരും ഇത്തരക്കാരാണ്. അവരോടു ഭേദ്യപ്പോട്ടു ഫലമില്ലെന്നറിയാം. എന്തു പരഞ്ഞാലും തടസ്സം സ്വഷ്ടിക്കുന്നതാണ് ‘ദൈവം ഇച്ചിക്കുന്നതുപോലെ’ എന്ന വാദം.

“അങ്ങനെ ചെയ്യാൻ ശ്രമിക്കാം സർ.” വിചാരിപ്പുകാരൻ പരഞ്ഞതു.

“എന്താണു തടസ്സം?”

“കുറത്തപക്ഷം, പതിനെം്പതു ജോലിക്കാർകൂടി വേണം. അത്യുംപേരെ കിട്ടാനില്ല. ഇന്നു വന്ന ചിലർ, വേനല്പകാലത്തെക്കും എഴുപതു രൂബിൾവിൽ ശമ്പളം ചോദിക്കുന്നു.”

ലെവിൻ ഓന്നും മിണ്ടിയില്ല. വീണ്ടും തടസ്സവാദങ്ങളാണ്. ന്യായമായ കുലിക്കു മുപ്പത്തേഴോ നാല്പതോ ജോലിക്കാരെക്കാണ്ടു കാര്യം നടത്താം. നാല്പതിൽ കൂടുതൽ വേണ്ട.

“സുരിയെയും ഷൈവിരോവ്‌കയെയും വിളിക്കണം. മറുള്ളവരെയും കണ്ണടത്തണം.”

“ഉടനെ വിളിക്കാം സർ.” വിചാരിപ്പുകാരൻ വാസിലി ഹൈഡ്രാറിച്ച് പരഞ്ഞതു: “കുതിരകൾക്കു വയ്ക്കാതായി.”

“കുറയെന്നുംകൂടി വാങ്ങാം. എപ്പോഴും കുറച്ചുമതി, വിലകുറത്തതുമതി, എന്നല്ലോ താൻ പരയാറുള്ളത്.” ലെവിൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പരഞ്ഞതു: “എന്തായാലും ഇക്കൊല്ലം തന്റെ ഇഷ്ടത്തിനു വിടാനുദ്ദേശിക്കുന്നില്ല. എല്ലാം താൻ നേരിട്ടു നടത്തിക്കൊള്ളാം.”

“അങ്ങ് ഉറങ്ങാതിരുന്നു തങ്ങൾക്കു സന്തോഷമാണ്.” നിരീക്ഷിക്കുന്നുണ്ടന്നറിയുന്നതു തങ്ങൾക്കു സന്തോഷമാണ്.”

"അപ്പോൾ, കാലിത്തീറ്റ വിതയ്‌ക്കുന്നതു ബിൽച്ചു താഴുരയിലാണെന്നല്ലോ പറത്തത്? തൊന്ത്രങ്ങാടുപോയി നോക്കേണ്ട്" എന്നു പറത്തു ലെവിൻ വണ്ഡിക്കാരൻ കൊണ്ടുവന്ന കൊച്ചുകുതിരയുടെ പുറത്തുകയറി.

"പുഴ കടക്കാനോക്കില്ല സർ." വണ്ഡിക്കാരൻ വിളിച്ചുപറത്തു.

"എക്കിൽ കാടുവഴി പോകാം."

ചെളിനിറത്തെ മുറ്റത്തുകുടെ ഗേറ്റുകടന്നു പാടത്തിനങ്ങി കുതിര മുന്നോട്ടുകുതിച്ചു. ആ നല്ല കുതിരപ്പുരത്തിരുന്നപ്പോൾ ലെവിൻ്റെ ഉത്സാഹം വർധിച്ചു. മത്തിന്റെയും കാറ്റിന്റെയും സുഗന്ധം നുകർന്ന്, നവമുകുളങ്ങളും പച്ചപ്പായലുംകൊണ്ടു പോതിരത്തെ വൃക്ഷങ്ങളുടെ ഭംഗി ആസ്യദിച്ചുകൊണ്ടുള്ള കാനനയാത്ര അന്ത്യത്തോടെ രസകരമായി അനുഭവപ്പെട്ടു. കാടിന്റെ അതിർത്തി കടന്നപ്പോൾ പച്ചപ്പട്ടുവിരിച്ചതുപോലുള്ള അതിവിശ്രാലമായ ഒരു ഭൂവിഭാഗം കണ്ണിൽപ്പെട്ടു. ശുന്നമായ ഓരിഞ്ഞു സ്ഥലംപോലുമില്ല. അങ്ങിങ്ങ്, ഉരുക്കാത്ത മത്തിന്റെ വെള്ളനിറം. ഏതോ ഒരു കർഷകന്റെ കുതിരയും കുട്ടിയും അവിടെ മേത്തുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോഴും (അവയെ അവിടെനിന്നോടിക്കാൻ അയാൾ കർഷകനോടു പറത്തു) വഴിയിൽവച്ചു കാണാനിടയായ കൃഷിപ്പണിക്കാരനോടു വിതയ്‌ക്കാൻ സമയമായോ എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ അയാൾ നല്കിയ വിഡ്യാഡിത്തപുർണ്ണമായ മറുപടി കേടുപ്പോഴും ലെവിനു കോപമുണ്ടായില്ല.

"ആദ്യം നിലം ഉഴുതിട്ടുവേണം വിതയ്‌ക്കാൻ സർ" എന്നായിരുന്നു ഇപാത് എന കൃഷിപ്പണിക്കാരന്റെ മറുപടി.

മുന്നോട്ടുപോകുന്നേതാറും ലെവിനു കൂടുതൽ സന്തോഷം തോന്തി. തുടർന്നുചെയ്യേണ്ട പണികളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു വിളക്കൾക്കു നാശമുണ്ടാകുന്നവിധം കുതിരയെ നയിച്ചു. വിത്തുപാകിക്കാണ്ടുനിന്ന തോഴിലാളികളെ കണ്ടു. വിത്തുമായിവന വണ്ടിയുടെ ചക്രങ്ങൾ പാടത്തെക്കിരഞ്ഞി മുളച്ചുവരുന്ന ഗോതമ്പിന്റെ മുകളിലാണു നില്ക്കുന്നത്. രണ്ടു പണിക്കാരും അടുത്തിരുന്നു പുകവലിക്കുന്നു. വിത്തുപാകിണ്ട മണ്ണ് ശരിയായി പാകപ്പെട്ടുത്തിയിട്ടില്ല. യജമാനനെ കണ്ക് വാസിലി വണ്ടിയുടെ അടുത്തുചെന്നു. മിഷ്ക വിതയ്‌ക്കാൻ തുടങ്ങി. ഒന്നും ശരിയായി നടക്കുന്നില്ലെന്നിൽത്തിട്ടും ലെവിൻ

അഷ്ടപ്പട്ടിലും. വാസിലി അടുത്തുവന്നപ്പോൾ, വണ്ണി അവിടെനിന്നു മാറ്റാൻ ലെവിൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു.

“സാരമില്ല സർ, ഗോതമ്പ് നേരേ വളർന്നോളും.”

“തർക്കിക്കേണ്ട, പറഞ്ഞത്തനുസരിച്ചാൽ മതി.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“ശരി സർ.” വാസിലി കുതിരയുടെ ശിരസ്സിൽ പിടിച്ചു.

“പക്ഷേ, വിത്തു പാകുന്നതിനു മുടക്കമെമാനുമില്ല.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “ഈ കടകളുടെ പുരത്തു നടക്കാനാണു ബുദ്ധിമുട്ട്.”

“എന്തുകൊണ്ടാണിതു ഭംഗിയായി പൊടിക്കാത്തത്?”

“തൊട്ടാൽ പൊടിയും സർ.” അയാൾ ഒരു മൺകട്ടയെടുത്തു കൈകൊണ്ടു തിരുമ്പിക്കാണിച്ചു.

അശാഭംഗത്തിനുള്ള ഒറ്റമുലിപ്രയോഗം ഓരിക്കൽക്കൂടി പരീക്ഷിക്കാനുംചൂ ലെവിൻ വാസിലിയുടെ കൈയിൽനിന്നു കൂട് വാങ്ങി വിതയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി.

“എവിടെയാണു നിർത്തിയത്?”

വാസിലി, കാലുകൊണ്ട് ഓരയാളം ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു. ലെവിൻ അവിടം മുതൽ വിത്തിട്ടു. ഒരു വരി നടന്നപ്പോഴേക്കും വിയർത്തത്തുകൊണ്ടു കൂട് തിരിച്ചുകൊടുത്തു.

“സർ, വേനലാകുന്നേം, അങ്ങു വിത്തിട്ട സ്ഥലം കണ്ട് എന്ന വഴിപാരയരുത്.” വാസിലി പറഞ്ഞു.

“അതെന്ത്?” തന്റെ ഒറ്റമുലി ഫലിക്കുന്നുണ്ടന്നിൽത്തു സന്തോഷത്തോടെയാണ് ലെവിൻ ചോദിച്ചത്.

“ഓ, അതു വേനലാവുന്നേം കാണാം. കഴിഞ്ഞ വസന്തത്തിൽ തൊൻ വിതച്ച സ്ഥലം നോക്കണം സർ. എത്ര കൃത്യമായി മുളച്ചിരിക്കുന്നു. എന്റെ സ്വന്തം അച്ചുനുവേണ്ടിയായിരുന്നാൽപ്പോലും ഇതിനേക്കാൾ ഭംഗിയായി തൊൻ ജോലി ചെയ്തില്ല. എന്നിക്കുകളുള്ളപ്പണി അറിഞ്ഞുകൂടാ. മറ്റുള്ളവർകളുള്ളപ്പണി ചെയ്യുന്നതു ഇഷ്ടവുമല്ല. യജമാനനു തൃപ്തിയായാൽ തെങ്ങൾക്കും തൃപ്തിയായി. അതു കാണുന്നേം എന്തു സന്തോഷമാണെന്നോ!” അയാൾ പാടത്തെക്കു ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു.

ഇക്കുറി വസന്തം നല്ലതാണെന്നു തോന്നുന്നു. അപ്പേ വാസിലി?”

“ഈതുപോലൊണു മുഖ്യാരികളും കണ്ട ഓർമയില്ലെന്നാണു വയസ്സുമാർ പറയുന്നത്. തൊൻ നാട്ടിൽ പോയിരുന്നു. എന്റെ അച്ചുനും മുന്നുപറ ഗോതമ്പു വിതച്ചു.”

“നിങ്ങൾ എത്ര നാളായി ശോതന്യുക്കുഷി ചെയ്യുന്നു?”

“അങ്ങാണു തങ്ങളെ പറിപ്പിച്ചത്. കഴിഞ്ഞതിന്റെ മുമ്പിലത്തവർഷം കുറെ വിത്തുതന്മേഖലാ. അതിൽ നാലിലൊന്നു വിതച്ചു. ബാക്കി വിറ്റു.”

“ഓ, കടകളെല്ലാം ഉടയ്ക്കണം.” കുതിരയുടെ അടുത്തെക്കു നടന്നുകൊണ്ട് ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “മിഷ്കയുടെമേൽ ഒരു നോട്ടം വേണം. നല്ല വിളവുകിട്ടിയാൽ ഓരോരുത്തർക്കും പ്രത്യേകം സമ്മാനമുണ്ട്.”

“വളരെ നന്ദി സർ.”

ലെവിൻ കുതിരപ്പുരത്തു കയറി, കഴിഞ്ഞവർഷം വിത്തുപാകിയ കാലിത്തിരിറയുടെ പറമ്പുകടന്നു ഗോതന്യുവിതയ്ക്കാൻ ഒരുക്കിയിട്ട് പാടത്തുകൂടെ ഓടിച്ചുപോയി. കാലിത്തിരി തശ്ചുവളരുന്നു. ഉഞ്ചിട്ട് പാടത്തു കുതിരയുടെ കാലുകൾ പുതഞ്ഞു. രണ്ടു ദിവസത്തിനകം ഇവിടെ വിത്തുവിതയ്ക്കാം. എല്ലാം ഭംഗിയായിട്ടുണ്ട്. ലെവിൻ മടങ്ങിപ്പോന്നു. വെള്ളമിരങ്ങിയിട്ടുണ്ടാവുമെന്ന പ്രതീക്ഷയിൽ പുഴയ്ക്കു കുറുകെയുള്ള വഴിയെയാണു വന്നത്. രണ്ടു താരാവുകളെ പേടിപ്പിച്ചോടിച്ച് അല്പം പ്രയാസപൂർക്ക്, അക്കരെയെത്തി. അടുത്തുതന്നെ പുള്ളുകളും കാണുമെന്നു തോന്തി. വീടിലേക്കു തിരിയുന്ന വഴിയിൽ കാവല്കാരനെ കണ്ടു. തന്റെ സംശയം അയാൾ ശരിവച്ചു.

ലെവിൻ അത്താഴം കഴിഞ്ഞതു നായാട്ടിനുള്ള തോക്ക് റെഡിയാക്കാനുദ്ദേശിച്ച് കുതിരയെ വേഗം നടത്തിച്ചു.

പതിനാല്

ലെ വിൻ ഉത്സാഹഭരിതനായി സ്വന്തം വീടിനടുത്തതിയപ്പോൾ പ്രധാന കവാടത്തിലേക്കു വന്നുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു വണ്ടിയുടെ മണിയെയാച്ച കേട്ടു.

‘സ്നേഹിത്തിൽനിന്നു വരുന്ന ആരോ ആശന്നനു തോന്നുന്നു.’ അയാൾ വിചാരിച്ചു. ‘മോസ്കോ ട്രയിൻ വരേണ്ട സമയമാണ്. ആരായിരിക്കും? സഹോദരൻ നികെക്കാളാസാണോ? ഏതെങ്കിലും വിശ്രമക്കേന്തതിലേക്കോ അല്ലെങ്കിൽ നിന്റെയടുത്തക്കോ വരും എന്നാണു പറഞ്ഞിരുന്നത്.’ സഹോദരന്റെ സാന്നിധ്യം ഈ വസന്തകാലം മനസ്സിലുണ്ടത്തിയ സന്ദേശത്തെ നശിപ്പിച്ചുകളയുമോ എന്ന് ഒരുനിമിഷം ലെവിൻ ചിന്തിച്ചു. പക്ഷേ, അടുത്ത നിമിഷം, അങ്ങനെ ചിന്തിച്ചതിൽ കുറബോധം തോന്തി. വിശാലമനസ്കനായി. സ്വന്തം സഹോദരനാണു വരുന്നതെന്നാർത്ഥം ആത്മാവിൽ സ്വന്നഹം നിരച്ചു. കുതിരയെ വേഗത്തിലോടിച്ച് അക്കേഷ്യമരങ്ങൾക്കപ്പുറമതിയപ്പോൾ, മുന്നു കുതിരകളെ പുട്ടിയ ഒരു തെന്നുവണ്ടി സ്നേഹിത്തിൽ നിന്നു വരുന്നതു കണ്ടു. കമ്പിളിക്കോടു ധരിച്ചു ഒരു മാന്യനാണതിലിരിക്കുന്നത്. സ്വന്തം സഹോദരന്റെ സംസാരിച്ചിരിക്കാൻ പറ്റിയ വല്ലവരുമായിരുന്നുകിൽ കൊള്ളാം എന്നുവിചാരിച്ചു. “ഹാ, ഈതാരെ! വിശിഷ്ടാതിമിക്കു സ്വാഗതം! കണ്ടതിൽ വളരെ സന്ദേശം!” ഒബ്ലോൺസ്കിയെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു സന്ദേശത്തോടെ ഇരുക്കുകളുമുയർത്തി അയാൾ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു.

‘അവളുടെ വിവാഹം കഴിഞ്ഞോ, അല്ലെങ്കിൽ എപ്പോഴാണു വിവാഹം, എന്നറിയാം.’ അയാൾ ആലോച്ചിച്ചു.

മനോഹരമായ ആ ദിവസം അവളുടെ ഓർമ്മ തന്നെ തെല്ലും വേദനിപ്പിക്കുന്നില്ലെന്നും മനസ്സിലാക്കി.

“എന്ന പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല. അല്ലോ?” മുക്കിലും കവിളിലും കണ്ഠപീലികളിലുമൊക്കെ ചെളിപുരണ്ട്, എന്നാൽ

സന്തോഷത്തോട് ചിരികുകി, അരേഗദ്യധാത്രനായി വണ്ഡിയിൽനിന്നിരങ്ങിയ ഓബ്ലോൺസ്കി ചോദിച്ചു. “ഒന്നാമതായി, തന്നെ കാണാനാണു വന്നത്.” ലവിനെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു ചുംബിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പറത്തു. “രണ്ടാമതായി അല്പം നായാട്ടിനു കുടണം. മുന്നാമത്, എർഗുഷ്യേവാ വന്നു വിൽക്കണം.”

“ഉഗ്രൻ! എത്ര മനോഹരമായ വസന്തമാണെന്നോ ഇവിടെ! തെന്നുവണ്ഡിയിൽ ഇത്രകംവരെ എങ്ങനെ വന്നു?”

“കുതിരവണ്ഡിയിലായാൽ കുടുതൽ ബുദ്ധിമുട്ടും കൊണ്ണള്ളുന്നെന്നും ഡിമിടിച്ച്.” ലവിനെ പരിചയമുള്ള വണ്ഡിക്കാരൻ പറത്തു.

“നിങ്ങളെ കണ്ടതിൽ വളരെവളരെ സന്തോഷം.” കൊച്ചുകുട്ടിയെപ്പോലെ ചിരിച്ച് ആത്മാർത്ഥമായ സന്തോഷത്തോടെയാണ് ലവിൻ പറത്തു.

അതിമികർക്കുള്ള കിടപ്പുമുറിയിൽ ഓബ്ലോൺസ്കിയുടെ സാധനങ്ങൾ, ഒരു സഞ്ചിയും ഉറയിലടച്ച തോക്കും ചുരുട്ടുകളുടെ പെട്ടിയും കൊണ്ടുവച്ചു. കുളിച്ചു വേഷംമാറാൻ പറത്തിട്ടും, ഓഫീസിൽ ചെന്നു നിലം ഉഴുന്നതിനും വിത്തുവിതയ്ക്കുന്നതിനുമുള്ള നിർദ്ദേശം നല്കി. വീടിന്റെ അന്തല്ലും കാക്കണമെന്നു നിർബന്ധമുള്ള അഗത മിവായ്ലോവ്‌ന് ഹാളിൽവച്ച് യജമാനനെ കണ്ട്, അത്താഴത്തിന്റെ വിഭവങ്ങളെക്കുറിച്ചാരാത്തു.

“നിങ്ങളുടെയിപ്പടംപോലെ. പെട്ടെന്നു വേണമെന്നെന്നയുള്ളു” എന്നു പറത്തു വിചാരിപ്പുകാരനെ കാണാൻ പോയി.

തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ ഓബ്ലോൺസ്കി കുളിച്ചു കുടപ്പനായി, തലചീകി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു മുറിക്കു പുറത്തുവന്നു. രണ്ടാള്ളും മുകളിലത്തെ നിലയിലേക്കു പോയി.

“ഇവിടെ വരാൻ സാധിച്ചതിൽ എനിക്ക് എന്തെന്നില്ലാത്ത സന്തോഷമുണ്ട്! ഇവിടത്തെ തന്റെ രഹസ്യങ്ങളാക്കേ കണ്ടുപിടിക്കാം. വാസ്തവം പറത്താൽ, തന്നോടെനിക്ക് അസൃഷ്ടയാണ്. എത്ര സുവമായ താമസം! എത്ര സന്തോഷകരമായ അത്തരീക്ഷം!” എന്നും വസന്തമല്ലെന്നും അതുപോലെ തെളിത്തെ കാലാവസ്ഥയല്ല എല്ലാ ദിവസവുമെന്നും ഓർമ്മിക്കാതെ ഓബ്ലോൺസ്കി പറത്തു.

“പിനെ, തന്റെ വീടുസുക്ഷിപ്പുകാരി നല്ല ഏശ്വരമുള്ള സ്ത്രീ. സുന്ദരിയായെയാരു യുവതിയായിരുന്നെങ്കിൽ കുടുതൽ

നന്നായേനെ. പക്ഷേ, തന്റെ സന്ധാസജീവിതത്തിന് ഇതുതന്നെങ്ങും നല്ലത്."

രസകരമായ പല വിശ്രഷ്ടങ്ങളും ഓബ്ലോൺസ്‌കിക്കു പറയാനുണ്ടായിരുന്നു ഒപ്പം ലെവിനും. തന്റെ സഹോദരൻ സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചു വേന്നല്ക്കാലത്തു തന്നോടൊപ്പം വന്നു പാർക്കാനുദ്ദേശിക്കുന്നു എന്നതാണ് ഒരു വാർത്ത.

കിറ്റിയെക്കുറിച്ചോ ഷൈർബാക്സ്‌കിക്കളുക്കുറിച്ചോ ഒറ്റ വാക്കുപോലും ഓബ്ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞില്ല. ഭാര്യയുടെ അന്നേഷ്ണങ്ങൾ മാത്രം അറിയിച്ചു. അധ്യാളുടെ സന്ദർശനം ലെവിനെ വളരെയധികം സന്തോഷിപ്പിച്ചു. എകാന്തതയിൽ തന്റെ മനസ്സിൽവന്നു നിരത്തിരുന്ന ആശയങ്ങളും വികാരങ്ങളും എന്നുറിനെ സംബന്ധിച്ച പദ്ധതികളും വായിച്ചു പുസ്തകങ്ങളും ഒരിപ്പായങ്ങളും വിശ്രിഷ്ട, സ്വന്തം പുസ്തകത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനസിദ്ധാന്തങ്ങളുമെല്ലാം അകമഴിത്ത ആളൂദാദത്തേതാട ഓബ്ലോൺസ്‌കിയുമായി പങ്കുവച്ചു. വെറുമൊരു സൂചനകൊണ്ടു കാര്യങ്ങളെല്ലാം മനസ്സിലാക്കാൻ കെല്ലപുള്ള ഓബ്ലോൺസ്‌കിയും സദാ സന്തോഷവാനായിരുന്നു. അധ്യാർഖക്കു തന്നോട് ഒരുതരം ബഹുമാനവും വാത്സല്യവുമുണ്ടനെന്ന വസ്തുത ലെവിനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. അത്താഴം വിഭവസമ്പദമാക്കാൻ അഗത മിവായ്ലോവന്റെയും പാചകക്കാരനും പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിച്ചു. ബേധും ബട്ടറും താരാവിരച്ചി പൊരിച്ചത്, കുമിൾ ഉപ്പിലിട്ടത്, സുപ്പുകൾ തുടങ്ങി പലതുമുണ്ടായിരുന്നു. ഓബ്ലോൺസ്‌കിക്ക് എല്ലാം ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. പ്രത്യേകിച്ചു, കോഴിയിരച്ചിയും പൊരിച്ച താരാവും ബട്ടർസോസും ബിയറും വെള്ള വീതത്തും.

"എല്ലാം ഫേശായി!" അത്താഴം കഴിഞ്ഞ്, ഒരു സിഗരറ്റു കത്തിച്ചു വലിച്ചുകൊണ്ട് ഓബ്ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞതു. "ബഹളം നിരത്തു ഒരു കപ്പലിൽ നിന്നു ശാന്തമായ തീരത്തിന്തെയതുപോലെ തോന്നുന്നു. കൃഷിരീതികൾ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നേം തൊഴിലാളികൾ അതിലുള്ള പങ്കുകൂടി പരിഗണിക്കുമെന്നാണു നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം, അല്ലോ? ഈ വിഷയത്തിൽ എനിക്കു വലിയ പരിജ്ഞാനമാനുമില്ലെന്നറിയാമല്ലോ? എങ്കിലും ഈ സിഡാന്തം തൊഴിലാളിയെക്കൂടി സ്വാധീനിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു, അല്ലോ?"

"അതേ, പക്ഷേ, ഓരുക്കാരും. എന്നും രാഷ്ട്രീയസമാംഗവ്യവസ്ഥയെക്കുറിച്ചില്ല,

കൃഷിശാസ്ത്രത്തെക്കുറിച്ചാണു പറയുന്നത്. മറ്റു
പ്രകൃതിശാസ്ത്ര സിദ്ധാന്തങ്ങളേപ്പാലെ, തൊഴിലാളിയുടെ
സാമ്പത്തികവും വംശീയവുമായ ഘടകങ്ങളുശ്രദ്ധപ്പെട,
നിലവിലുള്ള എല്ലാ പ്രതിഭാസങ്ങളെയും
പരിശോധിക്കേണ്ടതുണ്ട്."

ലെവിൻ പുറത്തെക്കു നോക്കി. വന്നത്തിലെ മരങ്ങൾക്കു
പിരകിൽ സുര്യൻ അസ്തമിക്കാൻ തുടങ്ങുന്നു.

"സമയം വൈകി, സമയം വൈകി! കുസ്ഥം വണ്ണിയിരക്കാൻ
പറ." എന്നാജ്ഞാപിച്ചിട്ടു താഴേക്കു പാതയും.

ഒബ്ലോൺസ്‌കി മുറിയിൽ ചെന്നു പെട്ടിതുറന്ന്, തന്റെ
വിലപിടിച്ചു, പുതിയ മാത്രകയിലുള്ള തോകൾ കൈയ്ക്കിലെടുത്തു.

നില്ലാരു തുക ടീപ്പു കിടുമെന്ന പ്രതീക്ഷയിൽ കുസ്ഥം,
ഒബ്ലോൺസ്‌കിയെ ചുറ്റിപ്പറി നിന്നു. അയാളെ സ്നോക്കിംഗ്‌സ്പും
ബുട്ട്സ്പും അണിയിച്ചു. ഒബ്ലോൺസ്‌കി തടസ്സം പറത്തില്ല.

"കോൺറ്റ്സ്കേർഡ്, ഭൂമിയിടപാടുകാരൻ റിയാബിനിൻ
വരികയാണെങ്കിൽ (അയാളോട് ഇനിവിടവരാൻ എന്ന്
പറത്തിട്ടുണ്ട്) ഇവിടയിരിക്കാൻ പറയണം."

"റിയാബിനിനിനാണോ വനം വില്ക്കുന്നത്?"

"അതേ, അയാളെ പരിചയമുണ്ടോ?"

"എനിക്കെനിയാം, അയാളുമായി ഇടപാടു നടത്തിട്ടുണ്ട്.
യജമാനൻ എങ്ങോട്ടാണു പോകുന്നതെന്ന് ഇവർക്കരിയാം." ലെവിൻ്റെ
കാലുകളിലും തോക്കിലും ഇടയ്ക്കിട നക്കി,
മുരളുകയും തുളളിച്ചാടുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന ലാസ്കയെ
തലോടിക്കൊണ്ട് അയാൾ പറത്തു.

അവർ പുറത്തിരഞ്ഞിയപ്പോൾ വണ്ണി തയ്യാറായി. "അടുത്തു
തന്നെയാണ്. വേണമെങ്കിൽ നടന്നു പോകാം."

"വേണ്ട, വണ്ണിയിൽ പോകാം." ഒബ്ലോൺസ്‌കി വണ്ണിയിൽ
കയറിയിരുന്നു കാലുകൾ പുതച്ചു, ഒരു ചുരുട്ടു കത്തിച്ചു.
"താനെങ്ങനെയാണു പുകവലിക്കാതിരിക്കുന്നത്? ചുരുട്ടു
വലിക്കുന്നതുകൊണ്ടു വെറും സന്തോഷമല്ല, സന്തോഷത്തിന്റെ
പാരമ്യമാണു എന്ന് അനുഭവിക്കുന്നത്. ഹാ, ഇതാണു ജീവിതം!
എത്ര സന്തോഷപ്രദം! ഇങ്ങനെ ജീവിക്കാനാണെന്നിക്കിഷ്ടം"

"അതിനിവിട തടസ്സമാനുമില്ലല്ലോ." ലെവിൻ ചിരിച്ചു.

"ഈല്ല—താനൊരു ഭാഗ്യവാനാണ്. ഓനിന്നും കുറവില്ല.
കുതിരകളെ ഇഷ്ടമാണ്—അവശ്യത്തിനു കുതിരകളുണ്ട്.
വേടനായ്ക്കളെ ഇഷ്ടമാണ്—വേടനായ്ക്കളുണ്ട്, നായാട്

ഇഷ്ടമാൻ—അതിനും സൗകര്യമുണ്ട്. കൂടി ഇഷ്ടമാൻ—അതിനും ഒരു കുറവുമില്ല.”

“ഒരു പക്ഷെ, ഉള്ളതുകൊണ്ടു തൊൻ തൃപ്തിപ്പെടുന്നതുകൊണ്ടാവാം; ഇല്ലാത്തതിന്റെ പേരിൽ ദുഃഖിക്കാറില്ല.” കിറ്റിയെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടാണ് ലൈവിൻ പറഞ്ഞത്.

ഓവ്ലോൺസ്‌കിക്കു കാര്യം മനസ്സിലായെങ്കിലും ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല.

ഹൈറ്റബാക്സ്‌കിക്കളുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ ലൈവിനു പേടിയായതുകൊണ്ട്, ഓവ്ലോൺസ്‌കി തന്റെപുർവ്വം അക്കാദ്യം സുചിപ്പിക്കാതിരുന്നതിൽ ലൈവിൻ് അയാളോടു നന്ദിയുണ്ട്. എന്നാലിപ്പോൾ, തന്നെ വേദനിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ പ്രശ്നത്തിന്റെ സത്യാവസ്ഥ അറിയാനാഗ്രഹമുണ്ട്. പക്ഷെ, അതു തുറന്നുപറയാനുള്ള ദെയരുമില്ല.

“നിങ്ങളുടെ വിശ്രേഷണങ്ങളാണും പറഞ്ഞില്ലാണോ.” സ്വന്തം കാര്യം മാത്രം ചിന്തിക്കുന്നതു തെറ്റാണെന്ന ബോധത്തോടെ ലൈവിൻ് ചോദിച്ചു.

ഓവ്ലോൺസ്‌കിയുടെ കണ്ണുകൾ തിളങ്കി.

“ആവശ്യത്തിനു ഭക്ഷണം ലഭിച്ചാലും വിശ്രിഷ്ടദേജ്യങ്ങൾ കാണുന്നോൾ കൊതിതോന്നുമെന്നു പറഞ്ഞതാൽ താൻ സമ്മതിക്കില്ല. തന്നെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം അതോരു കുറ്റ്. സ്നേഹമില്ലാത്ത ഒരു ജീവിതത്തിൽ എനിക്കു വിശ്രാസമില്ല.” ലൈവിൻ്റെ ചോദ്യം തന്നേരതായ രീതിയിൽ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടാരുന്നു അയാളുടെ മറുപടി. “അതാണെന്നേ പ്രകൃതം. എനിക്കെന്തു ചെയ്യാൻ പറ്റും? അതുകൊണ്ട് ആർക്കും ഒരു ദോഷവുമില്ല.* എല്ലാവർക്കും സന്നോഷമുണ്ടുതാനും...”

“പുതിയ വാർത്തകൾ വല്ലതും?” ലൈവിൻ് ചോദിച്ചു.

“ഉണ്ട്, നാമെല്ലാം സ്വപ്നങ്കാണുന്ന തലത്തിലുള്ള ചില ലഘനാമണികളില്ല, അവരെ നേരിൽ കണ്ടാൽ ഭയാനകമായിരിക്കും. പിനെ സ്ത്രീയെന്ന വസ്തുവിനെ എത്ര പറിച്ചാലും അതിൽ പുതുമയുണ്ടാവുകയും ചെയ്യും.”

“എക്കിൽ, പറിക്കാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലത്.”

“ഹേയ് അല്ല! സത്യം കണ്ടതുന്നതിലല്ല, അതിനുള്ള അന്വേഷണത്തിലാണു രസം എന്നു ചില ഗണിതശാസ്ത്രജ്ഞതമാർ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.”

ലെവിൻ എല്ലാം നിബൃദ്ധിയിൽ കേട്ടിരുന്നുകും എത്ര
ശ്രമിച്ചിട്ടും സ്വന്നപറിത്തണ്ണ് ആത്മാവിൽ പ്രവേശിച്ച് അയാളുടെ
വികാരങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കാനോ അല്ലെങ്കിൽ, അയാൾ പരഞ്ഞത
തരത്തിലുള്ള സ്ത്രീകളെ പർപ്പിക്കാനോ സാധിച്ചില്ല.

* ഫ്രെഞ്ച് എഴുത്തുകാരൻ ബൈജുമിൻ കൊൺസ്റ്റാൻ (1767-1830) 'Adolphe' എന്ന
നോവലിലെ ആശയം

പതിനെം്പ്

ഒ ഒരു ദുരൈയല്ലാതെ ഒരു പുഴയുടെ തീരത്തുള്ള കാറ്റാടിമരക്കുടങ്ങൾക്കിടയിലാണ് അവർ നായാട്ടിനുപോയത്. അവിടെയെത്തിരഞ്ഞേശ്വരൻ ലെവിംഗ് വണ്ഡിയിൽനിന്നിരങ്ങി, മത്തില്ലാത്ത ചതുപ്പുനിലത്തിനടക്കേതുകൾ ബൈലോൺസ്‌കിയെ ആനയിച്ചു. അയാൾ മറുവശത്തുള്ള ഒരു സ്വിർച്ച് വ്യക്ഷത്തിനു സമീപം ചെന്ന് അതിന്റെ താഴ്ത്തെ ശ്രീവരത്തിൽ തോക്ക് ചാരിവച്ചിട്ട് ബൈൽറ്റ് മുറുക്കി, കൈകൾ സ്വത്രന്മായി ചലിപ്പിക്കാൻ പ്രയാസമില്ലെന്ന് ഉറപ്പുവരുത്തി.

അയാളുടെ തോട്ടുപിന്നാലെ നടന്നിരുന്ന വയസ്സി ലാസ്കാ ചെവികുർപ്പിച്ചു മുമ്പിൽ ചെന്നിരുന്നു. കാടിനു പിറക്കിൽ സൃഷ്ടി അസ്തമിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. വ്യക്ഷശ്രീവരങ്ങളിലെ വിടരാൻ വെന്നിയ മുകുളങ്ങൾ സന്ധ്യപ്രഭയിൽ തിളങ്ങി. മത്തുരുകിത്തിരാത്ത കുറ്റിക്കാട്ടിൽനിന്നു വെള്ളം ചെറുചാലുകളായൊഴുകി. ചെറുകിളികൾ ചിലച്ചുകൊണ്ടു കൊന്തുകളിൽ നിന്നു കൊന്തുകളിലേക്കു പറന്നു.

നിശ്ചിബ്ദതയുടെ ഇടവേളകളിൽ ഇലകളുന്നങ്ങളുന്നതിന്റെയും പുല്ലനാമ്പുകൾ മുളയ്ക്കുന്നതിന്റെയും ശബ്ദങ്ങൾക്കാം. ഈ ശബ്ദങ്ങൾക്കു കാതോർത്തും നന്നതെ പായൽപിടിച്ച നിലത്തും കുന്നിന്റെ ചുവട്ടിൽ കടലുപോലെ പരന്നുകണ്ട ഇലകൊഴിഞ്ഞ മരങ്ങളിലും ഇരുണ്ടുതുടങ്ങിയ മാനന്തവ പത്തിപോലെ പറക്കുന്ന മേഖലകളങ്ങളിലും ജാഗ്രതയോടെ നിന്ന് ലാസ്കയുടെ നേർക്കും നോക്കിക്കാണ്ട് അയാൾ നിന്നു. അകലെ വനത്തിനു മുകളിൽ ഒരു പ്രാപ്പിടിയൻ സാവധാനം പറന്നു മറഞ്ഞു. മറ്റാണ് അതേ ദിശയിൽ അതിനെ പിന്തുടർന്നു. കുറ്റിക്കാട്ടിൽ പക്ഷികൾ കൂടുതലുചൂത്തിൽ, കൂടുതൽ ആവേശത്താഡു, ചിലയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി. അടുത്തവിടെ നിന്നോ ഒരു തവിട്ടുമുങ്ങ ഉച്ചത്തിൽ മുളി. ലാസ്ക തെട്ടി, ശ്രദ്ധയോടെ നാലഞ്ചു ചുവടുകൾ വച്ചു. തല ഒരു

വശരതേതക്കു ചരിച്ച് കാതോർത്തു. നദികപ്പുറത്തുനിന്ന് ഒരു കുയിൽ കൂവി. രണ്ടു തവണ സാധാരണപോലെ കൂവിയിട്ട് പരുക്കൻശബ്ദത്തിൽ ധൂതിപ്പെട്ടു വീണ്ടും കൂവി.

“കുയിൽ വന്നുതുടങ്ങിയാലോ!” ഒരു കുറ്റിച്ചടിയുടെ മറവിൽനിന്നു പുറത്തുവന്ന ഓഡിലോൺസ്കി അതഭൂതം കൂറി.

“ഉംഗ്, തോൻ കേടു.” ലെവിൻ പരഞ്ഞ കാട്ടിലെ നിബൃഥിംഗത ഭേജിക്കാൻ മടിച്ചു അയാൾക്കു സ്വന്തം ശബ്ദംപോലും അരോചകമായി തോനി. “ഈ വെകാതെ എത്തിക്കൊള്ളും.”

ഓഡിലോൺസ്കിയുടെ രൂപം വീണ്ടും ചെടിക്കിടയിൽ മരഞ്ഞു. ഒരു തീക്കൊള്ളിയുടെ പ്രകാശവും സിഗരറ്റിന്റെ ചുവന്ന തിളക്കവും നിലനിറത്തിലുള്ള പുകച്ചുരുളുകളുംമാത്രം കണ്ടു.

കീക്! കീക്! ഓഡിലോൺസ്കി തോക്കിന്റെ കാണി പരിശോധിച്ചു.

അകലെനിന്നു കർണ്ണകംഠാരമായ ഒരു ചുളംവിളി കേടു. രണ്ടു സെക്കന്റു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ മറ്റാന്. പിന്നീടു മുന്നാമത്തും. മുന്നാമത്തെ ചുളംവിളിക്കുശേഷം ഒരു കരച്ചിൽ.

ലെവിൻ ഇടവും വലവും നോക്കി. മുന്പിൽ ഇളംനിലനിറത്തിലുള്ള അകകാശത്ത്, വ്യക്ഷശ്രിവരങ്ങളുടെ മുകളിലായി പക്ഷികൾ പറക്കുന്നതു കാണാം. അവ തന്റെ നേർക്കാണു പറന്നുവരുന്നത്. അവയുടെ കരച്ചിലിന്റെ ശബ്ദം— ഒരു തുണി ശക്തിയായി വലിച്ചുകീരുന്നതുപോലുള്ള ശബ്ദം— തോട്ടുത്താണു കേൾക്കുന്നതെന്നു തോനി. ഒരു പക്ഷിയുടെ നീംട ചുണ്ടും കഴുത്തും വ്യക്തമായി കാണാം. ലെവിൻ ഉന്നപിടിച്ചുപ്പോഴേക്കും കുറ്റിച്ചടികൾക്കു പിരകിൽ, ഓഡിലോൺസ്കി നിന്നിരുന്ന സ്ഥലത്തുനിന്നും ഒരു മിന്റ്. പക്ഷി, അമ്പുപോലെ താഴേക്കുവന്നിട്ടു വീണ്ടും ചിരകടിച്ചുയർന്നു. മറ്റാരു മിന്റ്. തുടർന്നു വെടിയൊച്ച. വായുവിൽ തങ്ങിനില്ക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതുപോലെ പക്ഷി ചിരകിട്ടിച്ചു. ഒരു നിമിഷം നിശ്വലമായി, ഒരു ഘടനശബ്ദത്തോടെ, ഇന്നന്റെനിലത്ത് വന്നു വീണ്ടും.

“ലക്ഷ്യം പിഴേം?” പുകകൊണ്ട് ഒന്നും കാണാനാവാത്ത ഓഡിലോൺസ്കി വിളിച്ചുചോദിച്ചു.

“ഈതാ ഇവിടെയുണ്ട്.” ഒരു ചെവി ഉയർത്തി, രോമാവ്യതമായ വാൽ വളച്ച്, തന്റെ സന്തോഷം കുറെക്കൂടി ദിർഘിപ്പിക്കണമെന്നുദ്ദേശിക്കുന്നതു പോലെ, ചിരിക്കുകയാണെന്നമട്ടിൽ ചത്ത പക്ഷിയെ എടുത്തു

യജമാനന്റെയടുത്തു കൊണ്ടുവന്ന ലാസ്കരയ ചുണ്ടിക്കാട്ടി ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “പക്ഷിയെ നിങ്ങൾക്കു കിട്ടിയതിൽ സന്തോഷം.” തനിക്ക് അതിനെ വെടിവച്ചിടാൻ കഴിയാത്തതിൽ ലെവിൻ അല്പം അസുയയും തോന്തി.

വലതേതക്കുഴലിനു ചെറിയൊരു തകരാർ. ഓബ്ലോൺസ്കി വീണ്ടും തോക്കു നിരച്ചു. “ശ്രീ... അതാ വരുന്നുണ്ട്!”

രണ്ടു ചുള്ളംവിളി അടുത്തടുത്തു കേട്ടു. രണ്ടു പുള്ളുകൾ പരസ്പരം മത്സരിച്ചും കളിച്ചും ചുള്ളംവിളിച്ചും എന്നാൽ കരയാതെയും വേട്ടക്കാരുടെ തലയ്ക്കു മുകളിലുടെ പറന്നു. നാലു വെടിയെച്ചകൾ കേട്ടു. പക്ഷികൾ പെട്ടെന്നു തിരിത്തു കാഴ്ചയിൽനിന്നും മറഞ്ഞു.

നായാട്ട് വളരെ സൗകരമായിരുന്നു. ഓബ്ലോൺസ്കിക്കു രണ്ടു പക്ഷികളെക്കുടി കിട്ടി. ലെവിനും രണ്ടെന്നുത്തിനെ വെടിവച്ചിട്ടും. അതിലോനിനെ കണ്ടുകിട്ടിയില്ല. ഇരുട്ടു വ്യാപിച്ചു തുടങ്ങി. മരക്കാമ്പുകൾക്കിടയിലുടെ പടിഞ്ഞാറ് ശുക്രന്തേ തിളക്കവും കിഴക്ക് ചോതിനക്ഷത്രത്തിന്റെ ചുവന്ന പ്രകാശവും കാണാം. ലെവിൻ തലയ്ക്കു മുകളിൽക്കണ്ട്, സപ്തർഷികൾ പെട്ടെന്നു മാത്തുപോയി. ഒരു മരക്കാമ്പിനു താഴെ കണ്ട് ശുക്രൻ മുകളിലെത്തുന്നതുവരെയും സപ്തർഷികളിലെ എല്ലാ നക്ഷത്രങ്ങളും വീണ്ടും പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നതുവരെയും കാത്തിരിക്കാമെന്ന് ലെവിൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തി.

വീനസ് ഉയർന്നുവന്നു. നീലാകാശത്തിൽ സപ്തർഷികളെ സ്വപ്ഷ്ടമായി കണ്ടു. എന്നിട്ടും ലെവിനു പോകാനുള്ള ഭാവമില്ല. “പോകാറായില്ലോ?” ഓബ്ലോൺസ്കി ചോദിച്ചു.

കാട്ടിൽ തിക്കണ്ണ നിബൃദ്ധിപ്പിച്ചത്. ഒരു പക്ഷിയും അനങ്ങിയില്ല.

“കുറച്ചു നേരംകുടി കഴിയട്ട്.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“തന്റെയിഷ്ടംപോലെ.”

ഇപ്പോഴവർ പരസ്പരം ഉദ്ദേശം അൻപത്കു അകലെയാണു നില്ക്കുന്നത്.

പെട്ടെന്ന് അപ്രതീക്ഷിതമായി ലെവിൻ ചോദിച്ചു: “സ്ത്രീഹൻ തന്റെ ഭാര്യാസഹോദരിയുടെ കാര്യമൊന്നും പറഞ്ഞില്ലല്ലോ. അവരുടെ വിവാഹം കഴിഞ്ഞോ? അല്ലെങ്കിൽ എപ്പോഴാണു വിവാഹം?”

മറുപടിയെന്നതായാലും തന്ന പ്രകോപിപ്പിക്കുകയില്ലെന്ന വിശ്വാസത്തോടെ, ദൈരുസമേതമാണ് ലെവിൻ നിന്നതെക്കിലും

അയാൾ തീരെ പ്രതീക്ഷിക്കാത്തതായിരുന്നു ഒബ്ലോൺസ്‌കി നല്കിയ വിവരം.

“അവർ വിവാഹത്തക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചിട്ടില്ല. ചിന്തിക്കുന്നുമില്ല. അവർക്കു തീരെ സുവഭില്ല. ഡോക്ടർമാർ പറഞ്ഞതനുസരിച്ചു വിദേശത്തു പോയിരിക്കയാണ്. സ്ഥിതി ആശങ്കാജനകമാണെന്നും പറയുന്നു.”

“വാസ്തവമോ! അസുവം കലശലാണോ?” ലെവിൻ പരിഭ്രമിച്ചു: “എന്തു സംഭവിച്ചു? എങ്ങനെയാണ്...?”

അവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ലാസ്ക ചെവി വട്ടംപിടിച്ച് ആദ്യം ആകാശത്തും തുടർന്ന്, കുറ്റപ്പുടുത്തുനമട്ടിൽ അവരുടെ നേർക്കുറ നോക്കി.

‘വർത്തമാനം പറയാൻ കണ്ടസമയം!’ എന്നായിരുന്നു അവർ ആലോചിച്ചത്: ‘അതാ പറന്നു വരുന്നു... അടുത്തത്തി. അവർക്കതിനെ കിട്ടില്ല.’

പക്ഷേ, ആ നീമിഷം നേർത്തതെങ്കിലും രൂക്ഷമായോരു ചുള്ളിവിളി അവരുടെ കർണ്ണപുടങ്ങളിൽ പതിച്ചു. രണ്ടുപേരും തോക്കുകളെടുത്തു. ഒരേസമയം രണ്ടു വെടിപൊട്ടി. ഉയർന്നു പറന്നിരുന്ന കാട്ടുകോഴി ചീരകുകൾ മടക്കി, തളിരിലകൾക്കിടയിലും കുറ്റിക്കാട്ടിൽ വന്നുവീണു.

“അതു നന്നായി, ഈതു രണ്ടുപേരുക്കുമുള്ളതാണ്!” എന്നു വിളിച്ചു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ലെവിൻ ലാസ്കയെയുംകൂട്ടി കുറ്റിക്കാട്ടിൽ പക്ഷിയെ തിരയാൻപോയി. ‘ഓ, പക്ഷേ, അസുവകരമായ വാർത്തയാണല്ലോ താനിപ്പോൾ കേട്ട്,’ അയാൾ ആലോചിച്ചു: ‘കിറ്റിക്കു സുവഭില്ല. പക്ഷേ, എനിക്കെന്തു ചെയ്യാൻ കഴിയും? എനിക്കു ദുഃഖമുണ്ട്.’ “കിട്ടിയോ? മിടുകി!” ചുടുമാരാത്ത കാട്ടുകോഴിയെ ലാസ്കയുടെ വായിൽനിന്നുടുത്തു സഞ്ചിയിലിടുന്നോൾ അയാൾ പറഞ്ഞു.

“സ്ത്രീഹൻ, കിട്ടി” അയാൾ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

പതിനാറ്

വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്നവഴി ലെവിൻ, കിറ്റിയുടെ രോഗവിവരവും ഷൈർബാക്സ്കികളുടെ ഭാവിപരിപാടിയും അനേഷ്ടിച്ചറിഞ്ഞു. തുറന്നുപറയാൻ മടിയുണ്ടക്കിലും കേട്ടിത്തെ കാര്യങ്ങൾ അയാളെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തിയെന്നതാണു വാസ്തവം. ഈനിയും തനിക്കു പ്രതീക്ഷിക്കാൻ വകയുണ്ട്. അതിലുപരിയായി, തന്നെ ഈത്രയധികം കഷ്ടപ്പെടുത്തിയവളാണ് ഈപ്പോൾ കഷ്ടപ്പെടുന്നത്. ഓബ്ലോൺസ്കി കിറ്റിയുടെ രോഗകാരണത്തക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാനും ഭ്രോണ്ടിസ്കിയുടെ പേര് പരാമർശിക്കാനും തുടങ്ങിയപ്പോൾ ലെവിൻ തടഞ്ഞു.

“എനിക്കവളുടെ കുടുംബകാര്യങ്ങളിയാനുള്ള അവകാശമില്ല. അതിൽ താൽപര്യവുമില്ല.”

ലെവിന്റെ മുഖം പെട്ടെന്നു മൂന്നാമായതുകണ്ട് ഓബ്ലോൺസ്കി ചെറുതായെങ്ങനും ചിരിച്ചു. ഈ ഭാവമാറ്റം അയാൾക്കു പരിചിതമാണ്.

“വന്നു റിയാബിനിനു വില്ക്കുന്ന കാര്യം ഉറപ്പിച്ചോ?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“ഉറപ്പിച്ചു. നല്ല വിലയാണു പറത്തത്. മുപ്പത്തെത്തണ്ണായിരം രൂബിൾ. എണ്ണായിരം ഉടനെ വരും. ബാക്കി അഞ്ചുവർഷത്തിനുള്ളിൽ. കുറേക്കാലമായി അനേഷ്ടിക്കയാണ്. ആരും ഇതിൽ കുടുതൽ പറത്തില്ല.”

“വെറുതേ കൊടുക്കുന്നതുപോലെതന്നെ!” ലെവിൻ വിഷാദത്തോടെ പറത്തു.

“വെറുതേയോ?” ഓബ്ലോൺസ്കി ചിരിച്ചു. ഈയിടെയായി ലെവിനു സകലതിനോടും എതിർപ്പാണെന്നറിയാം.

“എക്കരിന് അഞ്ഞുരു രൂബിളേക്കിലും കിട്ടും.” ലെവിൻ പറത്തു.

“നിങ്ങൾ നാട്ടിപ്പുറത്തുകാർക്കു പാവം പട്ടണവാസികളെ പുച്ചമാണ്.” ഓബ്ലോൺസ്കി തമാശമട്ടിൽ പറത്തു: “പക്ഷ,

ബിസിനസ്സിന്റെ കാര്യത്തിൽ തങ്ങളെ ജയിക്കാനാരുമില്ല. നല്ലപോലെ കണക്കുകൂട്ടി നോക്കിട്ടാണു താൻ കച്ചവടമുറപ്പിച്ചത്. വന്തത്തിൽ വിലപിടിച്ച തടിയൊന്നുമില്ല. വിറകിനുമാത്രം കൊള്ളാം. കഷ്ടിച്ചു പത്തു ടൺ വിറകുകിട്ടും. ടണ്ണാനിന് ഇരുന്നുറു രൂബിൾവച്ചു കണക്കാക്കിട്ടുണ്ട്.”

ലെവിൻ പരിഹാസപുർവ്വം ചിരിച്ചു: ‘എനിക്കിവരുടെ രീതിയിരിയാം’ അയാൾ ചിന്തിച്ചു: ‘ഇയാളുടെ മാത്രമല്ല, എല്ലാ നഗരവാസികളുടെയും. പത്തുവർഷത്തിനും രണ്ടോ മുന്നോ തവണ നാട്ടിന്പുറം സന്ദർശിക്കും. ചില പൊട്ടും പൊടിയുമൊക്കെ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടു സർവജനനാണു ഭാവിക്കും.’

“നിങ്ങളുടെ ഓഫീസ്‌കാര്യമൊന്നും പരിപ്പിക്കാനെന്നിക്കു കഴിവില്ല.” അയാൾ പറത്തു: “പക്ഷേ, വന്നങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച സകലതും മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നാണു നിങ്ങളുടെ വിശ്വാസം. അതതെ എഴുപ്പമല്ല. എത്ര മരങ്ങളുണ്ടെന്ന് എന്നിനോക്കിയോ?”

“എങ്ങനെയെന്നും?” സ്നേഹിതന്റെ വിഷാദമകറ്റാനുദ്ദേശിച്ച ഒമ്പലോൻസ്‌കി പറത്തു: “ഉദാത്തമായ മനസ്സുള്ളവർക്കു മനർത്ഥത്തിരെയും നക്ഷത്രങ്ങളെയും എന്നാൻ കഴിയുമെന്നാണു കവിവാക്യം.^{*}”

“എകിൽ റിയാബിനിന്റെ ഉദാത്തമായ മനസ്സ് വൃക്ഷങ്ങളെ എന്നിനോക്കിട്ടുണ്ടാവും.” ലെവിൻ പറത്തു: “ഒരു കച്ചവടക്കാരനും എന്നി നോക്കാതെ വാങ്ങില്ല. നിങ്ങളിപ്പോൾ ചെയ്തതുപോലെ വെറുതെ കൊടുക്കുകയാണെങ്കിൽ സാരമില്ല. നിങ്ങളുടെ വനം എനിക്കെന്നാം. ആണ്ടുതോറും താനവിടെ നായാട്ടിനു പോകാറുള്ളതാണ്. ഏകരിന് അത്തുറു രൂബിൾ രോകം കിട്ടും. അയാൾ ഇരുന്നുറു രൂബിളിനു വാങ്ങുന്നു. അതും കടമായി. അതായത്, നിങ്ങൾ മുപ്പതിനായിരം രൂബിൾ വെറുതെ കൊടുക്കുന്നുവെന്നർത്ഥമാണ്.”

“അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ആരും അതിൽ കൂടുതൽ പറയാത്തതെന്ത്?”

“അത് ഒരാത്തുകളിയാണ്. എനിക്ക് ഇവന്നാരെയൊക്കെയെറിയാം. ഇവർ കച്ചവടക്കാരല്ല, കൊള്ളക്കാരാണ്. മുടക്കുമുതലിന്റെ ഇട്ടി ലാഡം കിട്ടിയാലേ കച്ചവടമുറപ്പിക്കും.”

“തനിക്കിന്നു മുൻകോപം കുറെ കൂടുതലാണെന്നു തോന്നുന്നു,” വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങുമ്പോൾ ഒമ്പലോൻസ്‌കി

സുചിപ്പിച്ചു.

“ഹേയ്, തീരെയില്ല.” ലെവിൻ അതു നിഷ്പയിച്ചു.

“വിടിന്റെ മുറ്റത്ത് ഒരു കുതിരവണ്ടി നിന്നിരുന്നു. റിയാബിനിന്റെ ഗുമസ്തന്റെ—വണ്ടികകാരന്റെ ജോലിയും അയാൾതന്നെയാണു ചെയ്തിരുന്നത്. വണ്ടിയിലിരിപ്പുണ്ട്. നേരത്തെ വിടിനുള്ളിലിരികകയായിരുന്ന റിയാബിനിന്റെ രണ്ടു സ്നേഹിതന്മാരെയും ഹാളിൽവച്ചു സന്ധിച്ചു. കിളരംകൂടി മലിനത മധ്യവയസ്കർ. ഷേവുചെയ്ത കവിശ്രദ്ധം. മീശയുണ്ട്. തിളക്കം കുറഞ്ഞ വലിയ കണ്ണുകൾ. നീലനിറത്തിലുള്ള നീളന്റെകാട്ടാണു വേഷം. കണക്കാൽ വരെയെത്തുന്ന ബുട്ടൻ. അവയ്ക്കു മുകളിൽ റബ്രെ കാലുറയും ധരിച്ചിരുന്നു. കർച്ചീഫുകകാണ്ഡു മുഖം മുഴുവനും തുടച്ച്, ചുളിവുകളാനുമില്ലാതിരുന്ന കോട്ടിന്റെ ചുളിവുകൾ നിവർത്തി, ചിരിച്ചുകകാണ്ട് അയാൾ പുതുതായി വന്നവരെ എതിരോറു. ഏതോ പിടിച്ചെടുക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതുപോലെ ഒബ്ലോൺസ്കിക്കു നേരേ കൈനീട്ടി.

“ഓ, നിങ്ങളെള്ളത്തിയോ, അതു നന്നായി.” ഒബ്ലോൺസ്കി പറഞ്ഞു.

“അവിടുത്തെ ഉത്തരവു ലംഗികകാൻ ഇന്നയുള്ളവനു ദയവുമില്ല. റോധുകളാക്കേ തീരെ മോശേ. പലേടത്തും ഇരങ്ങി നടക്കേണ്ടിവന്നു. എന്നാലും സമയത്തെത്തിച്ചേരുന്നു...”

“കോൺസ്ലൈന്റുന്റെ ഡിമിടിച്ച്, വന്നനും.” ലെവിനു നേർക്കുതിരിഞ്ഞെത്ത് അയാളുടെ കൈ കടന്നുപിടികകാൻ ശ്രമിച്ചുകകാണ്ഡു പറഞ്ഞു. പക്ഷേ, ലെവിൻ ആ കൈ കാണാത്തമട്ടിൽ സമ്പിയിൽനിന്നു പുള്ളിനെ പുറത്തെടുക്കാൻ തുടങ്ങി.

“നായാടു സെകരമായിരുന്നെന്നു തോന്നുന്നു. അതെന്തുജാതി പക്ഷിയാണ്?” പുള്ളിനെ വെറുപ്പോടെ നോക്കിയിട്ട് റിയാബിനിന്റെ ചോദിച്ചു: “രൂചിയുള്ളതാണോ?” ഇഷ്ടപ്പെടാത്ത മട്ടിൽ, ‘ഇതിനുവേണ്ടിയാണോ ഈ നായാട്,’ എന്നു സംശയിക്കുന്നതുപോലെ അയാൾ തലയാട്ടി.

“എന്റെ വായനാമുറിയിൽപ്പോയിരുന്നു സംസാരിച്ചൊള്ളു.” ദ്രാനവദനനായി ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “വായനാമുറിയിലേക്കുപോകു. അവിടെ സ്വന്മമായിരുന്നു കാര്യങ്ങൾ പറയാം” എന്ന് ഹണ്വ് ഭാഷയിൽ ഒബ്ലോൺസ്കിയോടും നിർദ്ദേശിച്ചു.

“അതുകൊള്ളാം, അല്ലെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ള എവിടെയായാലും മതി.” എത്ര തരത്തിലുള്ള അള്ളുകളുമായും പെറുമാറാൻ തനിക്കു പ്രധാനമില്ലെന്ന് അവരെ ബോധ്യപ്പെടുത്താനെന്നവന്നേം, പൂച്ചിംകലർന്ന അഭിമാനത്തോടെയാണ് റിയാബിനിൻ പറത്തത്. വായനാമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച റിയാബിനിൻ തന്റെ പതിവന്നുസരിച്ചു ചുറ്റുപാടും നിരീക്ഷിച്ചു. അതേ സന്ദേഹത്തോടെ ബുക്കഷ്ടപ്പുകളെ നോക്കി. ഇഷ്ടപ്പെടാത്തതുപോലെ തലയാട്ടി.

“പണം കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടോ?” ഓബ്ലോൺസ്കി ചോദിച്ചു: “ഇരിക്കു.”

“പണത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ ഒരു ബുദ്ധിമുട്ടുമില്ല. അങ്ങയെ കാണാനും കാര്യങ്ങൾ പറത്തുറപ്പിക്കാനുമാണു താൻ വന്നത്.”

“എന്താനു പറത്തുറപ്പിക്കാൻ? എന്തായാലും ഇരിക്കു.”

“ഇരിക്കാം” എന്നുപറത്ത് റിയാബിനിൻ കണ്ണേരയിലിരുന്ന്, കൈകൾ കണ്ണേരയുടെ പിരകിൽ, തികച്ചും അസുഖകരമായ രീതിയിൽ ചേർത്തു പിടിച്ചു. “പിൻസ്, എനിക്ക് അല്പമെങ്കിലും കുറച്ചുതരണം. ഇതു ന്യായമല്ല. പണത്തിന്റെ കാര്യം പ്രശ്നമല്ല. മുഴുവനും ദായിയാണ്. പണത്തിനു താമസമുണ്ടാവില്ല.”

തോക്, അലമാരിയിൽ വച്ചിട്ടു പുറത്തിരഞ്ഞാൻ തുടങ്ങിയ ലെവിൻ, കച്ചവടക്കാരന്റെ വാക്കുകേട്ടു തിരിത്തുന്നിന്നു.

“ഒരു വനംമുഴുവനും ചുള്ളുവിലയ്ക്കു സ്വന്തമാക്കിയില്ലോ? നേരത്തെയറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ താനൊരു വില പറയുമായിരുന്നു.” അയാൾ പറത്തു.

റിയാബിനിൻ എഴുന്നേറ്റു ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ ചിരിച്ച് ലെവിനെ ആപാദചുഡിം സുക്ഷിച്ചുനോക്കി.

“ഇദ്ദേഹം, കോൺസ്ലൈന്റുൾ ഡിമിടിച്ച് ഒരു വിട്ടുവീഴ്ചയ്ക്കും തയ്യാറാവില്ല.” ഓബ്ലോൺസ്കിയോടാണ് അയാൾ പറത്തത്. “ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പക്കൽനിന്ന് ഒന്നും വാങ്ങാനോക്കില്ല. ശോതന്വിനു താൻ കുറെ നാളായി വിലപരയുന്നു. നല്ല വിലക്കാടുക്കാമെന്നു പറത്തു.”

“എൻ്റെ വക താൻ വെറുതെ തരുന്നതെന്തിന്? കളഞ്ഞുകീടിയതോ മോഷ്ടിച്ചതോ ഒന്നുമല്ല.”

“അരയോ അല്ല. ഇക്കാലത്തു മോഷ്ടിക്കാനെളുപ്പമല്ല. കേസും വശക്കുമാകും. നല്ല ശ്രിക്ഷ കിട്ടും. അതുകൊണ്ടു മോഷണം സാധ്യമല്ല. തേങ്ങൾ സത്യസന്ധമായാണു

കാര്യപറയുന്നത്. വന്നതിനു വില വളരെ കൂടുതലാണ്. അതിൽ ഒരു ലാഭവും കിട്ടില്ല. വല്ലതും ചെറിയ ഒരു തുക കുറയ്ക്കണമെന്നേ പറഞ്ഞുള്ളൂ.”

“നിങ്ങൾ കച്ചവടം ഉറപ്പിച്ചോ ഇല്ലയോ? ഉറപ്പിച്ചില്ലെങ്കിൽ ഈ വില പേരലില്ല. അല്ലെങ്കിൽ അതു താൻ വാങ്ങിച്ചോളാം.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

റിയാബിനിൻ്റെ മുഖത്തെ ചിരി മാത്രമല്ല. കഴുകന്തേതുപോലെ ആർത്തി നിറഞ്ഞു, കുരമായ ഒരു ഭാവം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. എലുമ്പൻവിലുകൾക്കാണ്ഡു പെട്ടെന്നു കോട്ടിൻ്റെ ബട്ടണമീച്ചു. അകത്തെ ഷർട്ടും വാച്ചിന്റെ ചെയിനും പുറത്തു കണ്ടു. ഒരു പഴയ ഡൈറ്റി കീശയിൽനിന്നെടുത്തു.

“പെട്ടെന്നു കുറിശുവരച്ചു കൈനീട്ടി അയാൾ പറഞ്ഞു: “വന്ന താനെടുത്തു. ഇതാ പണം സ്വീകരിക്കണം. ഇതാണ് റിയാബിനിൻ്റെ കച്ചവടം. പണത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ ഒരു വിട്ടുവീഴ്ചയുമില്ല,” ഗൗരവഭാവത്തിൽ ഡൈറ്റി ഉയർത്തിക്കാണ്ടു.

“താനായിരുന്നുക്കിൽ ഇതു വെപ്പാളപ്പെട്ടു പണം കൈപ്പറ്റില്ല.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങളെന്നതാണു പറയുന്നത്.” ആശ്വര്യത്തോടെ ഓബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു: “താൻ വാക്കു കൊടുത്തതാണ്.”

ലെവിൻ പുറത്തിരഞ്ഞി വാതിൽ വലിച്ചടച്ചു. റിയാബിനിൻ അതു നോക്കി ചിരിച്ചു തലകുലുക്കി.

“ചെറുപ്പത്തിന്റെ ഉറ്റുമാണ്, വെറും ബാലചാപല്യം. അങ്ങെനെ വിശ്വസിക്കണം. ഓബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ വന്ന എൻ്റെ വകയാകുന്നത് എനിക്കൊരുന്തല്ലോണ്. ഇതിൽനിന്നു വല്ല ലാഭവും കിട്ടുമോണ് ദൈവത്തിനിരയാം. ദൈവത്തെയോർത്തു താൻ പറയുന്നതു വിശ്വസിക്കണം സർ. ദയവുചെയ്തു കരാരെഴുതി ഒപ്പിടണം.”

ഒരു മണിക്കൂർ കഴിത്തപ്പോൾ കച്ചവടക്കാരൻ കരാർ കീശയിലാക്കി കോട്ടിൻ്റെ ബട്ടണുകളെല്ലാമിട്ടു വണ്ടിയിൽ കയറി വീട്ടിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

“ഹാ, ഈ വലിയ ആളുകളെല്ലാം ഒരുപോലെതന്നെ!” ഗുമസ്തനോട് അയാൾ പറഞ്ഞു.

“കച്ചവടം നടന്നതിനു താനങ്ങയെ അഭിനന്ദിച്ചോട്?” ഗുമസ്തൻ ചോദിച്ചു.

“ശരി ശരി...”

* ගාව්ගිල් යෙකුණුවීගේ 'God පුන ගීතකත්තිලේ අඟුරුතෙත බලික්ස්.

പതിനേഴ്

റിയാബിനിൻ കൊടുത്ത, മുന്നു മാസങ്ങൾക്കപ്പുരം മാറാവുന്ന, ടഷറിബില്ലുകൾ കീഴക്കളിൽ നിരച്ച് ഒമ്പലോൻസ്‌കി മുകളിലത്തെ നിലയിലേക്കു പോയി. വന്നത്തിന്റെ വില്പന നടന്നു. പണം കീഴയിലായി. നായാട്ടും ഭംഗിയായി നടന്നു. ഓമ്പലോൻസ്‌കി അത്യുത്സാഹത്തിലാണ്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ, ലെവിന്റെ വിഷാദത്തിന് അരുതിവരുത്തണമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു. കഴിയുന്നതു സന്തോഷത്തോടെ അത്താഴം കഴിക്കണം.

ലെവിനു തീരെ സന്തോഷമില്ല. മാന്യനായ അതിമിയോക്ക ദയവോടെയും സ്നേഹത്തോടെയും

പെരുമാറണമന്നാഗ്രഹമുണ്ടക്കില്ലും സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല. കിറ്റിയുടെ വിവാഹം കഴിത്തില്ലെന്ന വാർത്തയുടെ ലഹരി കുറേയും അയാളെ അവേശിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു.

കിറ്റി അവിവാഹിതയാണ്, രോഗിണിയാണ്, അവളെ അവഗണിച്ച പുരുഷനോടുള്ള പ്രേമമാണു രോഗകാരണം. താനാണ് അധികേഷപിക്കപ്പെട്ടതെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി. ഭ്രാംബൻസ്‌കി അവളെ തിരസ്കരിച്ചു. അവൾ തന്നെ, ലെവിനെ തിരസ്കരിച്ചു. അതുകൊണ്ടുതന്നെ വെറുക്കാൻ ഭ്രാംബൻസ്‌കിക്ക് അവകാശമുണ്ട്. തന്മുലം അയാൾ തന്റെ ശത്രുവാണ്. പക്ഷേ, ഈങ്ങനെയെല്ലാം ലെവിൻ ചിന്തിച്ചില്ല. ഈ പ്രശ്നത്തിൽ തനിക്ക് അധികേഷപാർഹമായ എത്രൊ ചിലതുണ്ടനെ ഒരു ചെറിയ സന്ദേഹം അയാൾക്കുണ്ടായി. തന്റെ പദ്ധതികളെ താരുമാറാക്കിയ സംഭവത്തോടല്ല, നേരേ മറിച്ച അന്നു തനിക്കുണ്ടായ എല്ലാ അനുഭവങ്ങളോടും അയാൾക്കു ദേശ്യം തോന്തി. വന്നു കച്ചവടത്തിലെ മണ്ഡത്തരവും തന്റെ വീട്ടിൽവച്ച് ഓമ്പലോൻസ്‌കിയെ പറ്റിച്ചതും അയാളെ അരിശംകാളിച്ചു.

“എല്ലാം കഴിത്തോ?” മുകളിലത്തെ നിലയിൽ ഓമ്പലോൻസ്‌കിയെ സന്ധിച്ചപ്പോൾ അയാൾ ചോദിച്ചു: “അല്പം

അത്താഴം കഴിക്കുന്നോ?"

"വേണ്ടനു താൻ പറയില്ല. എന്താരു വിശ്രദ്ധ! റിയാബിനിന് എന്തെങ്കിലും ആഹാരം കൊടുക്കാത്തതെന്ത്?"

"അയാൾ പോയി തുലയട്ട!"

"എന്നാലും ഇതു വേണ്ടായിരുന്നു. അയാൾക്കു കൈകൊടുത്തില്ലല്ലോ? അതെന്ത്?"

"ഭ്യത്യമാർക്കു താൻ കൈ കൊടുക്കാറില്ല. പക്ഷെ, അയാളെക്കാൾ നുറിട്ടി നല്ലവരാണു ഭ്യത്യമാർ."

"താനൊരു പിന്തിരിപ്പനാണ്! വർഗങ്ങളുടെ ലയനത്തിന്റെ കാര്യമോ?"

"ലയിപ്പിക്കാനാഗഹിക്കുന്നവർ ലയിപ്പിച്ചോട്ട. എനിക്കെതു മടുത്തു."

"താനൊരു തനി പിന്തിരിപ്പൻതന്നെ."

"താൻ യമാർത്ഥത്തിൽ ആരെണ്ണന് ഇതുവരെ ആലോചിച്ചിട്ടില്ല. താൻ കോൺസംഗെന്റ് ലെവിനാണ്. അതുമാത്രം."

"കോൺസംഗെന്റ് ലെവിൻ ഇന്നു വലിയ ദേഖ്യത്തിലാണ്." ഒപ്പേലോൺസ്കി ചിരിച്ചു.

"ശരിയാണ്, താനിനു ദേഖ്യത്തിലാണ്. എന്തുകൊണ്ടനിയാമോ? കഷമിക്കണം, നിങ്ങളുടെ ആ മണ്ഡൻ ഭൂമിയിടപാടു കാരണം."

കുറം ആരോപിക്കപ്പെട്ട നിരപരാധിയെപ്പോലെ, തമാശമട്ടിൽ ഒപ്പേലോൺസ്കി മുഖംചൂളിച്ചു.

"അങ്ങനെ പറയരുത്." അയാൾ പറത്തു: "എത്താരു വസ്തുവിന്റെയും വില്പന കഴിത്താലുടനെ, അതിനു വളരെ കൂടിയവില കിട്ടുമായിരുന്നു എന്നു പറത്തുകേൾക്കാത്ത എന്തെങ്കിലും സംഭവമുണ്ടോ? പക്ഷെ, വില്പക്കാനാരുങ്ങുമ്പോൾ കൂടുതൽ കൊടുക്കാമെന്ന് ഒരാളും പറയില്ല... അതല്ല കാര്യം. ആ പാവം റിയാബിനിനോടു തനിക്കുന്നേതാ വിരോധമുണ്ടനു തോന്നുന്നു."

"ഉണ്ടായിരിക്കും. എന്തുകൊണ്ടനിയാമോ? പറത്താൽ, നിങ്ങളെന്ന വീണ്ടും പിന്തിരിപ്പനേന്നു അല്ലെങ്കിൽ മറ്റൊന്തെങ്കിലും വൃത്തികെട്ടു പേരു പറത്തേതാ ആകേഷപിക്കും. എങ്കിലും താൻകൂടി ഉൾപ്പെടുന്ന പ്രഭുക്കുലത്തിന്റെ ദുരിതങ്ങൾ എന്ന വേദനിപ്പിക്കുന്നു. അനാവശ്യചുലവുകൾ മാത്രമല്ല

അവരുടെ ഭാരിദ്ര്യത്തിനു കാരണം. പ്രഭുക്കമാരെപ്പോലെ ചെലവഴിക്കുകയെന്നത് അവരുടെ കാര്യം. ഈപ്പോൾ ചുറ്റുപാടുമുള്ള കർഷകർ ഭൂമി വാങ്ങിക്കുട്ടുന്നു. അതിലെന്നിക്കു പരാതിയില്ല. ജന്മിമാർ ഒന്നും ചെയ്യുന്നില്ല. കർഷകൻ ജോലിചെയ്യുന്നു. അലസമാരെ പിഴിയുന്നു. അങ്ങനെ തന്നെയാണുവേണ്ടത്. കർഷകന്റെപേരിൽ തൊൻ സന്തോഷിക്കുന്നു. പക്ഷേ, ബുദ്ധിശൂന്യതയുടെ ഫലമാണ് ഈ ഭാരിദ്ര്യമെന്നാർക്കുന്നേം എനിക്കു വേദനയുണ്ട്. ഈവിടെ, പോളിഡുകാരനായ ഒരു ഭൂവുടമ നേന്തിന്റെ താമസിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീയുടെ വിലപിടിപ്പുള്ള എന്തെല്ലാം പകുതി വിലയ്ക്കു വാങ്ങുന്നു, അവിടെ, പത്തു രൂബിൾ മതിപ്പുള്ള ഭൂമി വെറും ഒരു രൂബിളിന് ഒരു കച്ചവടക്കാരന് ഒറുക്കാടുക്കുന്നു. നിങ്ങൾ ഒരു കാരണവുമില്ലാതെ ആ തെണ്ടിക്കു മുപ്പതിനായിരും രൂബിൾ വെറുതെ കൊടുത്തു.”

“എന്തു ചെയ്യണമെന്നാണു താൻ പറയുന്നത്? അവിടെയുള്ള ഓരോ മരവും എണ്ണി നോക്കണമെന്നാണോ?”

“തീർച്ചയായും എണ്ണിനോക്കണം! നിങ്ങളെല്ലാം മിലും നിയാബിനിന്റെ എണ്ണിയിട്ടുണ്ട്! റിയാബിനിന്റെ കൂട്ടികൾക്കു ജീവിക്കാനും പറിക്കാനുമുള്ള വരുമാനം ഉറപ്പായി. നിങ്ങളുടെ കൂട്ടികൾക്ക് അതു നഷ്ടപ്പെട്ടും.”

“എന്നോടു ക്ഷമിക്ക്. ഈങ്ങൻ എണ്ണി നോക്കുന്നത് എച്ചിത്തരമാണ്. നമുക്കു നമ്മുടെ ജോലിയുണ്ട്. അവർക്ക് അവരുടെ ജോലിയും. അവർക്കു ലാഭവും കിട്ടണം. എന്തായാലും കഴിഞ്ഞതു കഴിഞ്ഞതു. ഈതാ, മുടപൊരിച്ചതു വരുന്നു. എനിക്കു വളരെയിഷ്ടമാണ്. അഗത മിവായ്ലോവ് നല്ല ഒന്നാംതരം ബാൻഡിയും കൊണ്ടുവരും.”

ഒപ്പലോൻസ് മേശയ്ക്കു മുന്നിലിരുന്ന് അഗതയോടു തമാശകൾ പറയാൻ തുടങ്ങി. അന്നത്തെപ്പോലെ വിഭവസമ്പ്രദായ ഉച്ചഭക്ഷണവും അതതാഴവും മുന്പാരിക്കലും താൻ കഴിച്ചിട്ടില്ലെന്ന് ആണയിട്ടു.

“താങ്കൾ അത് ആസ്യദ്ധിച്ചല്ലോ.” അഗത മിവായ്ലോവ് പറഞ്ഞു: “ഈവിടെ കോൺറ്റുന്നെന്നും ഡിമിടിച്ചിന് എന്തുകൊടുത്താലും, ഒരു കഷണം റെട്ടിയായാൽപ്പോലും, തിന്നിട്ടു മിണ്ടാതെ എണ്ണിറുപോകും.”

സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിൽ ലെവിന്റെ ദ്രാനവദനനും മൗനിയുമായി. ഒപ്പലോൻസ് കിയോട് ഒരു ചോദ്യം

ചോദിക്കണമെന്നുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും

എത്തുവീതിയിൽ

ചോദിക്കണമെന്നോ

എപ്പോൾ

ചോദിക്കണമെന്നോ

തീരുമാനിക്കാനാവാതെ കുഴങ്ങി. ഒബ്ലോൺസ്‌കി അയാളുടെ മുറിയിൽ ചെന്നു കൂളിച്ചു നിശാവസ്ത്രം ധരിച്ചു കട്ടിലിൽ കിടന്നു. ലെവിൻ, തനിക്കരിയേണ്ട കാര്യം ചോദിക്കാൻ സാധിക്കാതെ മറ്റു പലതും സംസാരിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നു.

“എത്ര നല്ല സോപ്പാണ് ഈവരുണ്ടാക്കുന്നത്!” സന്ദർശകനുവേണ്ടി അഗ്രത മിവായ്ലോവ്‌ന കൊടുത്തതും ഒബ്ലോൺസ്‌കി ഉപയോഗിക്കാത്തതുമായ സുഗന്ധസോപ്പിന്റെ പൊതി തുറന്നുനോക്കിയിട്ട് ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “ഒന്നാന്തരം!”

“അതേയതേ, ഈപ്പോൾ എല്ലാ കാര്യങ്ങളും വളരെ മെച്ചപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.” ഒരു കോടുവായിട്ടുകൊണ്ടായിരുന്നു ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ മറുപടി: “ഉദാഹരണത്തിന്, തിയേറ്ററുകളിലൊക്കേ വിദ്യുച്ചുക്കതിവിളക്കുകൾ!”

“അതേ, എല്ലായിടത്തും വിദ്യുച്ചുക്കതിവിളക്കുകളുണ്ട്. അതിരിക്കേണ്ട, ഈപ്പോൾ ഭ്രാംൺസ്‌കി എവിടെയാണ്?” സോപ്പ് താഴേവച്ചിട്ടു പെട്ടുനോണ് ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“ഭ്രാംൺസ്‌കിയോ?” കോടുവാ നിർത്തിയിട്ട് ഒബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു: “പീറേഴ്സ്‌ബർഗിലുണ്ട്. താൻ പോയതിനു പിന്നാലെ അയാളും പോയി. പിന്നീട് മോസ്‌കോയിൽ വനിട്ടില്ല. കോൺസ്റ്റണ്ടിനീൻ, നിങ്ങൾക്കരിയാമോ, താൻ തുറന്നുപറയാം.” കട്ടിലിൽ ചരിത്തുകിടന്ന്, അടുത്തുള്ള മേശയിൽ കൈ ഉള്ളി, ഉറക്കംതുങ്ങുന്ന കണ്ണുകളുള്ള അയാളുടെ സുന്ദരമായ ചുവന്ന മുഖമുയർത്തി, അയാൾ തുടർന്നു: “അത് തന്റെ കുറ്റമായിരുന്നു, താനന്നു തന്നോടു പറഞ്ഞതുപോലെ ആർക്കായിരുന്നു കുടുതൽ സാധ്യതയെന്ന് എനിക്കരിത്തുകൂടാ. ഒന്നു ശ്രമിച്ചു നോക്കാമായിരുന്നില്ലോ? അന്നു താൻ പറഞ്ഞതുപോലെ...”

“താൻ വിവാഹാദ്യർത്ഥന നടത്തിയ കാര്യം ഇയാളിത്തിട്ടിട്ടുണ്ടാ? എന്തോ?” അയാളെ നോക്കി ലെവിൻ ആലോചിച്ചു. ആ മുഖത്ത് ഒരു തന്റശാലിയുടെ ഭാവം കാണുന്നു. ഒന്നും മിണ്ടാതെ, സങ്കോചത്തോടെ, അയാൾ ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ കണ്ണുകളിൽ നോട്ടമുറപ്പിച്ചു.

“സ്ത്രീസഹജമായ വികാരംമാത്രമേ അന്ന് അവളുടെ മനസ്സിൽ ഉണ്ടായിരിക്കാനിടയുള്ളൂ,” ഒബ്ലോൺസ്‌കി തുടർന്നു: “അയാൾ ഒരു പ്രഭുകുലജാതനാബന്നറിയാമല്ലോ. ഭാവിയിൽ

സമൂഹത്തിൽ അയാൾക്കു ലഭിക്കാവുന്ന പദവി, അവളെയല്ല,
അവളുടെ അമ്മയെ, സ്വാധീനിച്ചിരിക്കാം."

ലെവിൻ ചിന്താമന്ദനായി. താൻ

തിരസ്കരിക്കപ്പെട്ടുവെന്നതിന്റെ ഓർമ ഒരു പുതിയ മുൻവായി
അയാളുടെ ഹ്രദയത്തെ വേദനിപ്പിച്ചു. എങ്കിലും സ്വന്തം
വീടിനുള്ളിലായതുകൊണ്ട്, അയാൾക്ക് അതു സഹിക്കാനുള്ള
ശക്തിയുണ്ടായി.

"നില്കൾ." ഒബ്ലോൺസ്‌കിയെ തടങ്ങുകൊണ്ട് അയാൾ
പറഞ്ഞു: "അയാളുടെ കുലമഹിമയെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞാലും.
ഭ്രാംസ്‌കിയുടെ അശ്ലൈക്കിൽ, മറ്റാരാളുടെ
കുലമഹിമകാരണം താൻ അവഗണിക്കപ്പെട്ടുന്നതെന്നിന്?
ഭ്രാംസ്‌കി കുലീനനാണെന്നു നിങ്ങൾ കരുതുന്നു. പക്ഷേ,
എനിക്ക് ആ അഭിപ്രായമില്ല. ഓന്നുമില്ലായ്മയിൽനിന്നു
ശുഡ്യതന്ത്രങ്ങളുപയോഗിച്ചു മുകളിലേക്ക് അളളിപ്പിടിച്ചു
കയറിയവനാണ് അയാളുടെ അഴ്വൻ. അയാളുടെ അമ്മയ്ക്ക്
ആരോട്ടാം ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നേന്ന് ദൈവത്തിനിരയാം..."

"എന്നോടു ക്ഷമിക്ക്. എന്നപ്പോലുള്ളവരാണു കുലീനരെന്നു
താൻ കരുതുന്നു. വിദ്യാഭ്യാസവും അന്തസ്ഥിതിയുള്ള മുന്നോന്നാലോ
തലമുറകളെ ചുണ്ടിക്കാണിക്കാൻ കെല്ലപ്പുള്ളവൻ
(കഴിവിന്റെയും ബുദ്ധിയുടെയും കാര്യാവേരേ), ആരുടെയും
മുന്നിൽ മുട്ടുമടക്കാതെ, ആരെയും ആശ്രയിക്കാതെ, എന്റെ
അഴ്വനെയും മുത്തക്കുനെയുംപോലെ ജീവിതം നയിച്ചവർ.
അതുപോലുള്ള നിരവധിപേരെ എനിക്കരിയാം. റിയാബിനിനു
മുപ്പതിനായിരം രൂബിൾ വെറുതെ കൊടുക്കുന്ന നിങ്ങൾ എന്റെ
വന്തതിലെ വ്യക്ഷങ്ങൾ എന്നിനോക്കുന്നതു മോശമാണെന്നു
കരുതുന്നു. പക്ഷേ, നിങ്ങൾക്കു ഗവൺമെന്റിന്റെ ശ്രാന്തിം മറ്റു
പല തരത്തിലുള്ള പ്രതിഫലവും കിട്ടും. എനിക്കെതാനുമില്ല.
അതുകൊണ്ട് എനിക്കു ജനാവകാശമായി ലഭിച്ചതിനെയും
താൻ അധ്യാനിച്ചുണ്ടാക്കുന്നതിനെയും താൻ വിലമതിക്കുന്നു...
യമാർത്ഥത്തിൽ തങ്ങളാണ്, അധികാരിക്കുന്നതിന്റെ
ആനുകൂല്യപറ്റി ജീവിക്കുന്ന, പണം കൊടുത്താൽ വിലയ്ക്കു
വാങ്ങാൻ കിട്ടുന്ന വർഗമല്ല, കുലീനർ."

"ആരെയാണു താൻ ലക്ഷ്യംവയ്ക്കുന്നത്? തന്നോടു താൻ
യോജിക്കുന്നു." പണംകൊടുത്താൽ വിലയ്ക്കു വാങ്ങാൻ
കിട്ടുന്ന വർഗത്തിലാണു ലെവിൻ തന്നെയും
ഉൾപ്പെടുത്തുന്നതെന്നു

സന്തോഷത്തോടെയാണ് ഒപ്പ്‌ലോറ്റ്‌സ്‌കി പറത്തത്. “ലെവിന്റെ ആവേശം അയാളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. “ആരെയാണ് താൻ ലക്ഷ്യമാക്കുന്നത്? താൻ പറത്തത്തിൽ പലതും ഭ്രാംബൻസ്‌കിക്കും ബാധകമല്ലെങ്കിലും അതിനെക്കുറിച്ചും താൻ പറയുന്നത്. തന്റെ സ്ഥാനത്തു താനായിരുന്നെങ്കിൽ എന്നോടൊപ്പം ഇപ്പോൾതന്നെ മോസ്കോയിലേക്കു വന്നേനെ...”

“അതല്ല, നിങ്ങൾക്ക് അറിയാമോ എന്നു നിശയമില്ല. എനിക്കെതു പ്രശ്നവുമല്ല. എങ്കിലും താൻ പറയാം. താൻ വിവാഹാദ്ധ്യർത്ഥന നടത്തിയിരുന്നു. അതു തിരസ്കരിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. നിങ്ങളുടെ ഭാര്യാസഹോദരി (കാതറിൻ അലക്സാണ്ട്രോവ്ന എന്ന സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം, വേദനിപ്പിക്കുന്നതും അപമാനകരവുമായ ഓരോർമ്മ മാത്രമാണ്).

“എന്തു വിധ്യിതതമാണു താൻ പറയുന്നത്.”

“ഈനി നമുക്കതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കേണ്ട. താൻ മോശമായി പെരുമാറിയെങ്കിൽ എന്നോടു ക്ഷമിക്ക്.” ലെവിൻ പറത്തു: “എന്നോടു ദേശ്യമില്ലല്ലോ റൂഫീവ്? ദയവുചെയ്തു പിണങ്ങരുത്.” ചിരിച്ചു, അയാളുടെ കൈയ്ക്കു പിടിച്ചുകൊണ്ടാണു പറത്തത്.

“ഈല്ല, ഒരിക്കലുമില്ല. പിണങ്ങാനെന്തിരിക്കുന്നു? ഈ വിശദീകരണം വളരെ പ്രയോജനപ്പെട്ടു. വെളുപ്പാൻകാലത്തെ നായാട്ട് വളരെ നല്ലതാണെന്നറിയാമോ? നമുക്കാനുപോയാലോ? അതുകഴിഞ്ഞ് ഉറങ്ങാൻ കിടക്കാതെ താൻ നേരേ സ്നേഹിതനിലേക്കു പോകാം.”

“നല്ല ഉഗ്രൻ ആശയം!”

പതിനെട്ട്

ദ്രോ സർസ്കിയുടെ

ആന്തരജീവിതം

വികാരനിർഭരമായിരുന്നേങ്കിലും ബാഹ്യജീവിതം ഒരു മാറ്റവുമില്ലാതെ സാമൂഹികവും പരമ്പരാഗതവുമായ പാതയിലുടെ മുന്നോട്ടുപോയി. സൈന്യവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട വിഷയങ്ങൾ അയാളുടെ ജീവിതത്തിലെ ഒരു പ്രധാനഭാഗം അപഹരിച്ചു. സ്വന്തം സേനാവിഭാഗത്തെ അയാൾ സ്വന്നഹിച്ചിരുന്നു. ആ സേനാവിഭാഗത്തിന് അയാളോട് അതിലേരെ സ്വന്നഹമുണ്ടായിരുന്നു, അവർ അയാളെ സ്വന്നഹിച്ചിരുന്നുവെന്നു മാത്രമല്ല, ബഹുമാനിക്കുകയും അഭിമാനിക്കുകയും ചെയ്തു, അളവറ്റ സന്പത്തും മികച്ച വിദ്യാഭ്യാസയോഗ്യതയും കഴിവുമുണ്ടായിട്ടും സ്ഥാനമാനങ്ങൾ നേടാനുള്ള മറ്റനേകം മാർഗങ്ങൾ മുന്നിൽ തുറന്നുകിടന്നിട്ടും അതെല്ലാമുപേക്ഷിച്ച്, സേനാവിഭാഗത്തിന്റെയും സഹപ്രവർത്തകരുടെയും താൽപര്യങ്ങളെ നേഞ്ഞോടുചേർത്തു പ്രവർത്തിക്കുന്നയാളാണ് ദ്രോ സർസ്കിയെന്നതും അവരെ അഭിമാനംകൊള്ളിച്ചു. സഖാക്കൾക്കു തന്നോടുള്ള ഈ മനോഭാവം ദ്രോ സർസ്കി മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. അവരുടെ സകല്പത്തിനൊത്തു പ്രവർത്തിക്കാൻ താൻ ബാധ്യസ്ഥനാണെന്നും മനസ്സിലാക്കി.

തന്റെ പ്രണയത്തക്കുറിച്ച് അയാൾ വാചാലനായില്ല. എത്രയധികം മദ്യപിച്ചാലും (ആത്മനിയന്ത്രണം നഷ്ടപ്പെടുത്തതക്കവണ്ണം അയാൾ മദ്യപിക്കാറില്ലെന്നതാണു വാസ്തവം) അതോന്നും വിളിച്ചു പറയുകയുമില്ല. കൂടുകാർ എന്തെങ്കിലും സൂചിപ്പിച്ചാൽ അവരെ വിലക്കും. ഇതൊക്കെയാണെങ്കിലും അയാളുടെ പ്രണയബന്ധം പട്ടണത്തിൽ എല്ലാവരുമിന്നെന്നു. അന്നാ കരെനീനയുമായി ദ്രോ സർസ്കിക്കുള്ള ബന്ധം എന്താണെന്ന് എല്ലാവരും മികവൊറും കൃത്യമായിത്തന്നെ ഉള്ളിനയ്ക്കു സമൂഹത്തിലുള്ള

ഉയർന്ന പദവി കാരണം, ഭ്രാംസ്കി ചെറുപ്പക്കാരുടെ അസുയയ്ക്കു പാതമായി.

അന്നയുടെ ഗുണഗണങ്ങൾ വർണ്ണിച്ചുകേട്ടു സഹിക്കു, അവളോട് അസുയയുണ്ടായിരുന്ന, യുവതികളിൽ പെറുഭൂരിപക്ഷവും അവരുടെ ഉള്ളടം ശരിയാണന്നിൽത്തു സന്തോഷിച്ചു. പൊതുജനാർപ്പായമെന്തനു വ്യക്തമായി മനസ്സിലാക്കിയിട്ടു പരസ്യമായി ചെളിവാരിയെറിയാൻ കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു അവർ. മുതിർന്നവരും ഉന്നതപദവികളിലുള്ളവരും ഈങ്ങനെയാരപവാദമുണ്ടായതിൽ വേദിച്ചു.

ഈ വാർത്ത കേടപ്പോൾ ഭ്രാംസ്കിയുടെ അമ്മയ്ക്ക് ആദ്യം സന്തോഷമാണുണ്ടായത്. എന്തെന്നാൽ, സമർത്ഥനായാരു ചെറുപ്പക്കാരെന സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം ഉന്നതരുടെ സമൂഹത്തിൽ അയാളുടെ പ്രതിച്ഛായ വർധിപ്പിക്കുകയേ ഉള്ള. * സുന്ദരിയും കുടുംബത്തിൽ പിറന്നവളുമായ അന്നാ കരെനീന തന്റെ മരുമകളാകാൻ അനുയോജ്യയുമാണ്. പക്ഷേ, പിനീട് മകൻ അയാളുടെ രേഖിമെന്തിൽത്തന്നെ തുടരാനും അന്നാ കരെനീനയെ സന്ധിക്കാനുംവേണ്ടി നല്ലാരു പ്രമോഷൻ വേണ്ടനുവച്ചതിൽത്തപ്പോൾ അവരുടെ മനസ്സുമാരി. അന്നയുമായുള്ള ബന്ധം താനുശ്രപ്പിച്ചുന സമൂഹത്തിന്റെ അന്തസ്സിനു ചേർന്നതല്ലെന്നു വിധിയെഴുതി. മോസ്കോയിൽനിന്നു പെട്ടെന്നു പോയതിനുശേഷം അവർ മകനെ കണ്ടിട്ടില്ല. തന്നെ വന്നുകാണണമെന്നു മുത്തമകൻ മുഖേന ഭ്രാംസ്കിയെ അറിയിച്ചു.

മുത്തമകനും അന്നിയന്റെ കാര്യത്തിൽ തൃപ്തിപോരാ. എത്തുതരത്തിലുള്ള പ്രേമമാണ് ഭ്രാംസ്കിയുടേത്, ഗാധമോ, ലഘുവോ, അവേശഭരിതമോ, അവേശമില്ലാത്തതോ, അവിശുദ്ധമോ, മഹത്തേതാ എന്നാനും അയാൾക്കരിത്തുകൂടാ (കുടുംബനാമനായ ആ മനുഷ്യൻ ഒരു ബാലേ നർത്തകിയെ വെപ്പാട്ടിയാക്കി വച്ചിട്ടുമുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് ഇതുപോലുള്ള വിഷയങ്ങളിൽ അയാൾക്കു കർശനമായ നിലപാടില്ല). എങ്കിലും വേണ്ടപ്പെട്ടവരുടെ അപ്രതീക്കിടവരുത്തിയതുകൊണ്ടു സഫോറരന്റെ സ്ഫേനഹബന്ധത്തെ അയാൾ അംഗീകരിച്ചില്ല.

പട്ടാളത്തിനും സമൂഹത്തിനും പുരും ഭ്രാംസ്കിക്ക് എറ താൽപര്യമുള്ള ഓന്നാണ് കുതിരകൾ. പട്ടാള ഉദ്യാഗസ്ഥമാരുടെ

ഒരു കുതിരപ്പിന്തയം അക്കൈബാല്ലും നടക്കുന്നുണ്ട്. ഫ്രോണ്ടൻ്റകി അതിനു പേരു കൊടുത്തു. ഒരു നല്ല ഇംഗ്ലീഷ് കുതിരയെ വാങ്ങി തയ്യാറെടുപ്പു തുടങ്ങി.

രണ്ടു താൽപര്യങ്ങളും തമ്മിൽ സംഘർഷമുണ്ടായില്ല. നേരേമരിച്ച്, പ്രണയവിവശമായ മനസ്സിനു ലാഡവം പകരാൻ മറ്റാരു വിനോദം അയാൾക്ക് ആവശ്യമായിരുന്നു.

* തന്റെ അമ്മായിക്കും ഇതേ അഭിപ്രായമായിരുന്നേന്ന് 'A Confession' 11-ാം അധ്യായത്തിൽ ഫോൾഡേഴ്സായ് പറയുന്നു.

പത്രതാമ്പത്

കുതിരപ്പുതയം നടക്കുന്ന ദിവസം ഭ്രാംഗൻകി പതിവിലും നേരത്തെ മെസ്റ്റുമിൽ പൊരിച്ച മാട്ടിരച്ചി കഴിക്കാൻവന്നു. ഭാരം കൃത്യമായിരുന്നതുകൊണ്ടു പ്രത്യേകം പരിശീലിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ല. എങ്കിലും തടികുടാതിരിക്കാൻ മധുരപലഹാരങ്ങളും അന്നജവും ഒഴിവാക്കി. കോട്ടിന്റെ ബട്ടൺ തുറന്നിട്ട്, മേശയിൽ കൈമുട്ടുകളുണ്ടിരുന്നു. പൊരിച്ച മാട്ടിരച്ചികൊണ്ടുവരുന്നതുവരെ ഒരു ഫ്രഞ്ചുനോവലിന്റെ പേജുകൾ മറിച്ചുനോക്കി. അവിടെ വന്നുപോകുന്ന ഓഫീസർമാരോടു സംസാരിച്ചു തന്റെ ആലോചനയ്ക്കു ഭംഗംവരുത്താതിരിക്കാനാണു പുസ്തകത്തിൽ നോക്കിയത്.

പന്തയം കഴിതന്നെ സന്ധിക്കാമെന്നു വാദാനംചെത്തിരുന്ന അന്നയെക്കുറിച്ചാണയാൾ ചിന്തിച്ചത്. അവളെ കണ്ടിട്ടു ഭർത്താവ് വിദേശത്തുനിന്നെന്നത്തിയിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് ഇന്നു വരുമോ എന്നറിഞ്ഞുകുടാ. അറിയാനൊരു മാർഗവുമില്ല. അയാളുടെ കസിൻ ബെറ്റ്‌സിയുടെ നാട്ടിൻ പുറവസ്തിയിൽവച്ചാണ് ഏറ്റവുമൊടുവിൽ കണ്ടത്. കരെനീന്റെ നാട്ടിൻ പുറവസ്തിയിൽ പോകാറില്ലെങ്കിലും ഇപ്പോഴേണ്ടു പോകുന്നതെങ്ങനെയെന്നാലോചിച്ചു.

“മത്സരത്തിനു വരുന്നുണ്ടോ എന്നേഷിക്കാൻ ബെറ്റ്‌സി പറത്തയച്ചതാണെന്നു ഞാൻ പറയും.” അയാൾ നിശ്ചയിച്ചു. പുസ്തകത്തിൽനിന്നു നോട്ടോ പിൻവലിച്ചു. അവളെ കാണുന്നതിലുള്ള സന്തോഷം അയാളുടെ മുവത്തെ പ്രകാശമാനമാക്കി.

“ഉടനെ ഓരാളെ എന്റെ വീട്ടിലേക്കയെച്ച്, വണ്ടിയിൽ മുന്നുകുതിരകളെ കെട്ടിനിർത്താൻ പറ.” ചുട്ടുള്ള ഒരു വെള്ളിത്തളികയിൽ പൊരിച്ച മാട്ടിരച്ചികൊണ്ടുവന്ന

വെയിറ്റരോടു പറഞ്ഞിട്ടു ഷേർ മുന്നിലേക്കു നീക്കിവച്ചു കൈച്ചിക്കാൻ തുടങ്ങി.

അടുത്തുള്ള ബില്യാർഡ് മുറിയിൽനിന്നു പത്തുകളുടെ കൂടി ശമ്പഡവും സംഭാഷണത്തിന്റെയും ചിരിയുടെയും ഒച്ചയും കേട്ടു. രണ്ട് ഓഫീസർമാർ വാതിൽക്കൽ വന്നു. ഒന്നു മെലിംതമുഖമുള്ള ചെറുപുക്കാരൻ, കേഡ്ര് കോറിൽനിന്ന് അടുത്തകാലത്തു രേജിമെന്റിൽ ചേർന്നയാൾ, മറ്റൊര്, തടിച്ച പ്രായംചെന്ന, വീർത്തത മുഖത്തു കുഴിത്തെ ചെറിയ കണ്ണുകളുള്ള, കൈയിൽ ഭ്രേസ്സ്‌ലെറ്റ് കെട്ടിയ ഒരു മനുഷ്യൻ.

ദ്രോൺസ്‌കി അവരെ ഒളിക്കണ്ണിട്ടുനോക്കി നന്ദിചുളിച്ചിട്ടു കാണാത്ത ഭാവത്തിൽ ഭക്ഷണം കഴിക്കുകയും പുസ്തകം വായിക്കുകയും ചെയ്തു.

“എന്താണിൽ? ജോലി ചെയ്യാനുള്ള തയ്യാറെടുപ്പാണോ?” അടുത്ത സീറ്റിലിരുന്നുകൊണ്ടു തടിയൻ ഓഫീസർ ചോദിച്ചു.

“നിങ്ങൾക്കു കാണാമല്ലോ.” നന്ദിചുളിച്ച്, വായ് തുടച്ചു ചോദ്യകർത്താവിനെ നോക്കാതെയാണു പറഞ്ഞത്.

“തടിവയ്ക്കുമെന്ന ഭയമില്ലോ?” ആ ഓഫീസർ തന്റെ കൂടുകാരൻ ഒരു ക്രോസ് നീക്കിയിട്ടിട്ടു ചോദിച്ചു.

“എന്താനീ?” അമർഷത്തോടെ നിരയോത്ത പല്ലുകൾ പുറത്തുകാട്ടി ദ്രോൺസ്‌കി പറഞ്ഞതു.

“തടിവയ്ക്കുമെന്ന ഭയമില്ലോനീ?”

“വെയിറ്റർ, ഷെറി കൊണ്ടുവാ.” മറുപടിപറയാതെ, ദ്രോൺസ്‌കി പുസ്തകത്തിന്റെ താളുകൾ മറിച്ചു.

തടിയൻ ഓഫീസർ വീണ്ടിന്റെ ലിംഗ്ഗുടുത്ത് ചെറുപുക്കാരനോടു പറഞ്ഞു: “എന്താണു കഴിക്കേണ്ടതെന്നു നോക്കു.”

“കുറച്ചു വരെ വീണ്ടാകാം.” ദ്രോൺസ്‌കിയെ വിനയത്തോടെ കടക്കിച്ചു, മുളച്ചു തുടങ്ങിയ മീശ തലോടി, ചെറുപുക്കാരൻ പറഞ്ഞതു. ദ്രോൺസ്‌കി മുഖമുയർത്തുന്നില്ലെന്നു കണ്ട് അയാൾ എഴുന്നേറ്റു.

“നമുക്കു ബില്യാർഡ് റൂമിലേക്കുപോകാം.” അയാൾ പറഞ്ഞതു.

തടിയൻ ഓഫീസർ അനുസരണയോടെ എണ്ണിറ്റ്, വാതിൽക്കലേക്കു നടന്നു.

ആ സമയത്ത് ക്യാപ്റ്റൻ യാഷ്വിൻ, കിളരംകൂടിയ ആകാരംഗിയുള്ള ഒരു പുരുഷൻ, കടന്നുവന്നു. മറ്റു രണ്ട്

ഓഫീസർമാരെ നോക്കി അവജനത്തോടെ തലയാട്ടിക്കൊണ്ട് ഭ്രാംബന്ധകിയെ സമീപിച്ചു.

“ഓ, ഇവിടെയിരിക്കയാണല്ലോ!” എന്ന് ഉറക്കെ പറത്ത്, വലിയ കൈകൾക്കാണ് ഭ്രാംബന്ധകിയുടെ തോൾപ്പടയിൽ ശക്തിയായി അടിച്ചു. ഭ്രാംബന്ധകി ദേശ്യത്തോടെ തലയുയർത്തിയെങ്കിലും അടുത്തനിമിഷം ആ മുവത്തു സ്വത്ഃസിദ്ധമായ സൗമ്യതയും ദയയും പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.

“ഇതാണു ബുദ്ധി, അലക്സിൻ.” കുറപ്പറ്റി ഉറക്കെ പറത്തു: “ഇപ്പോൾ തിന്നിട്ട് ഒരു ചെറിയ ഫ്രാണ്റ് കുടിക്കുക.”

“താനിപ്പോൾ ഒന്നും തിന്നുന്നില്ല.”

“രണ്ടും വേണം.” മുറിക്കു പുറത്തിരഞ്ഞിയ രണ്ട് ഓഫീസർമാരെയും പരിഹാസത്തോടെ നോക്കി യാഷ്വിൻ പറത്തു. കുതിരസവാരിക്കുള്ള ഇവുകിയ കാലുകൾ ധരിച്ച നീംഡ കാലുകൾ മടക്കി കണ്ണരയിലിരുന്നിട്ട് അയാൾ ചോദിച്ചു: “ഇന്നലെ രാത്രി ക്രാസ് നെന്നുകി തിയേറ്റിൽ വരാത്തതെന്നാണ്?”

“താൻ ട്രാൻസ്ഫോയിസിലായിരുന്നു.”

“ഓഹോ.” യാഷ്വിൻ പറത്തു.

രേജിമെന്റിലെ ഭ്രാംബന്ധകിയുടെ ഏറ്റവും നല്ല സുഹൃത്താണ്. ചുതുകളിക്കാരനും വിടനും തത്ത്വദിക്ഷയില്ലാത്തവനുമായ യാഷ്വിൻ. എത്ര കുടിച്ചാലും സമനിലതെറ്റാത്ത കരുത്തും കമാന്ധിൻ്റെ ഓഫീസർമാരോടും സഹപ്രവർത്തകരോടുമുള്ള ബന്ധത്തിൽ പ്രകടമാക്കിയിരുന്ന മനഃശക്തിയുമാണ് യാഷ്വിനെ ഇഷ്ടപ്പെടാൻ ഭ്രാംബന്ധകിയെ പ്രേരിപ്പിച്ചത്. ചീടുകളിക്കുന്നോൾ പതിനായിരക്കണക്കിനു രൂബിൾ പന്തയം വയ്ക്കും. കണ്ടമാനം കുടിക്കുമെങ്കിലും ഇംഗ്ലീഷ് കൂണ്ടിലെ ഏറ്റവും മികച്ച കളിക്കാരനെന്ന വ്യാതി അയാൾ സ്വന്തമാക്കി. യാഷ്വിനു തന്നോട് ഇഷ്ടമുണ്ടനു തോന്തിയതിനാലാണ്, അയാളുടെ പണവും പ്രശസ്തിയും കണക്കിലെടുത്തല്ല, ഭ്രാംബന്ധകി അയാളെ ബഹുമാനിക്കുകയും സ്നേഹിക്കുകയും ചെയ്തത്. തന്റെ സ്നേഹബന്ധത്തക്കുറിച്ച് യാഷ്വിനോടു മാത്രമേ ഭ്രാംബന്ധകി സംസാരിച്ചിട്ടുള്ളു. എല്ലാത്തരം മൃദുലവികാരങ്ങളെയും വെറുക്കുന്നവനാണ് യാഷ്വിനെങ്കിലും തന്റെ ജീവിതത്തെ പാടേ ശ്രസിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ പ്രണയത്തിന്റെ തീവ്രത അയാൾക്കു മാത്രമേ മനസ്സിലാക്കു എന്നാണ്

ദ്രോണർസ്കിയുടെ വിശ്വാസം. പോരെക്കിൽ അപവാദം പരത്തുന്ന ശ്രീലം അയാൾക്കില്ല. തന്റെ പ്രണയം വെറുമൊരു നേരനോക്കല്ലുന്നും ഗൗരവപുർണ്ണവും പ്രധാനപ്പെട്ടതുമാണെന്നും യാഷ്വിനിയാമെന്നും ദ്രോണർസ്കി കരുതുന്നു.

ദ്രോണർസ്കി തന്റെ പ്രണയത്തെക്കുറിച്ച് ഒന്നും പറത്തില്ലെങ്കിലും യാഷ്വിൻ എല്ലാം ശരിയായി മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്ന് അയാളുടെ നോട്ടത്തിൽനിന്നു വ്യക്തമാണ്.

ദ്രോണർസ്കി, ദ്രോണർസ്കിക്കോവ്സ്കികളുടെ വീട്ടിൽ പോയിരുന്നെന്നു കേടപ്പോൾ യാഷ്വിൻ പറത്തു: “അതുശരി!” അയാളുടെ കരുത്ത കണ്ണുകൾ തിളങ്ങു. ഇടത്തുവശത്തെ മീശ ചുരുട്ടി വായ്ക്കുള്ളിലാക്കി. അങ്ങനെയൊരു ദുർദ്ദിലം അയാൾക്കുണ്ടായിരുന്നു.

“ഹന്നലെ രാത്രി നിങ്ങളെന്തു ചെയ്യുകയായിരുന്നു? ജയിച്ചോ?” ദ്രോണർസ്കി ചോദിച്ചു.

“എന്നായിരും. പക്ഷേ, അതിൽ മുവായിരത്തിന്റെ കാര്യം സംശയമാണ്. അയാൾ പണം തരുമെന്ന് എനിക്കു പ്രതീക്ഷയില്ല.”

“അപ്പോൾ എൻ്റെ പേരിൽ പന്തയംവച്ചു തോറ്റാലും നഷ്ടമില്ല.” ദ്രോണർസ്കി പറത്തു (ദ്രോണർസ്കി ജയിക്കുമെന്ന പ്രതീക്ഷയിൽ യാഷ്വിൻ വലിയ തുക പന്തയംവച്ചിട്ടുണ്ട്).

“എനിക്കു നഷ്ടം വരില്ലെന്നു തീർച്ചയാണ്. അപകടകാരിയായിട്ട് മവോട്ടിൻ മാത്രമെയുള്ളൂ.” തുടർന്നുള്ള സംഭാഷണം അന്നത്തെ കുതിരപ്പുന്തയത്തെക്കുറിച്ചായി. ദ്രോണർസ്കിയുടെ മനസ്സിൽ ഇപ്പോൾ അതു മാത്രമാണുള്ളത്.

“നമുക്കുപോകാം.” ദ്രോണർസ്കി എഴുന്നേറ്റു പുറത്തെക്കുന്നെന്നു. യാഷ്വിനും എഴുന്നേറ്റ് നീം കാലുകളും മുതുകും നിവർത്തി.

“എനിക്ക് അതതാഴത്തിനുള്ള സമയമായില്ല; അല്ലപം കുടിക്കണം. ഹലോ, വൈൻ,” ഡ്രിൽ നടക്കുന്നോൾ വിളിച്ചുപറയാറുള്ള ശബ്ദത്തിൽ ഉറക്ക അയാൾ ആശ്വതാപിച്ചു. മേശപ്പുറത്തെ ഫ്രാസ്സുകൾ വിറച്ചു. “ഈ എനിക്കു വേണ്ട.” അയാൾ വീണ്ടും വിളിച്ചു പറത്തു: “താൻ വീട്ടിലേക്കു പോകുകയെല്ലോ? ഞാനും വരുന്നു.”

രണ്ടുപേരും ഒന്നിച്ചു പുറത്തിരഞ്ഞി.

ഇരുപത്

വിശ്വാസമായ, വ്യത്തിയുള്ള ഫിനിഷ് കർഷകൻ്റെ പാർപ്പിടത്തിന്റെ മാതൃകയിലുള്ളതാണ് ഭ്രാംബന്സ്‌കിയുടെ കൊർട്ടേഴ്സ്. ഒരു തട്ടിവച്ച് അതിനെ രണ്ടായി വിഭജിച്ചിരുന്നു. ക്യാമ്പിലും പെട്ടിക്സ്‌കി അയാളോടൊപ്പമാണു താമസം. ഭ്രാംബന്സ്‌കിയും യാഷ്വിനും വന്നപ്പോൾ പെട്ടിക്സ്‌കി ഉറകമൊണ്ട്.

“ഉറങ്ങിയതു മതി, എണ്ണിക്ക്.” യാഷ്വിന് അയാളുടെ ചുമലിൽപ്പിടിച്ചു കുലുക്കി. തലയണയിൽ മുഖമമർത്തി കമഴ്ഞുകിടന്ന പെട്ടിക്സ്‌കി ചാടിയെണ്ണിറ്റു ചുറ്റുമേനാക്കി.

“നിങ്ങളുടെ സഹോദരൻ വന്നിരുന്നു.” അയാൾ ഭ്രാംബന്സ്‌കിയോടു പറഞ്ഞു: “എന്ന വിളിച്ചുണർത്തി. നശിച്ചുപോവാൻ!... തിരിച്ചുവരുമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടാണു പോയത്.” വീണ്ടും അയാൾ കിടക്കയെന്തെങ്കിൽ ചെന്നുവീണു. പുതപ്പു വലിച്ചെടുത്ത യാഷ്വിനോടു ദേശ്യപ്പെട്ടു: “എന്ന ശല്യം ചെയ്യാതെ യാഷ്വിന്.” എന്നിട്ട് കണ്ണുതുറന്നു പറഞ്ഞു: “വായ് കയ്ക്കുന്നു. കൂടിക്കാൻ നല്ലതെന്താണെന്നു പറയ്.”

“വോധ്യകയെ ജയിക്കാനൊന്നുമില്ല” എന്നു സാധാരണ ശബ്ദത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ട് ഉറക്ക വിളിച്ചു. “തെരേഷ് ചെങ്കാവിന്റെ യജമാനനു വോധ്യകയും ഉപ്പിലിട്ട് വെള്ളരിക്കയും!”

“വോധ്യകയാണോ നല്ലത്?” കണ്ണുകൾ തിരുമ്മിക്കൊണ്ട് പെട്ടിക്സ്‌കി ചോദിച്ചു: “കുറച്ചു കൂടിക്കുന്നോ? നമുക്കൊന്നിച്ചു കൂടിക്കാം. ഭ്രാംബന്സ്‌കിക്കു വേണ്ടേ?” ഒരു പാട്ടുമുളിക്കൊണ്ട് അയാൾ ചോദ്യം ആവർത്തിച്ചു.

ഭ്രത്യൻ കൊണ്ടുവന്ന ഓവർക്കോട്ടു ധരിച്ചുകൊണ്ട് ഭ്രാംബന്സ്‌കി പറഞ്ഞു: “വേണ്ടേ!”

“ഇപ്പോഴേങ്ങാട്ടാണ്?” കുതിരവണ്ണി വരുന്നതുകണ്ട് യാഷ്വിന് ചോദിച്ചു.

“കുതിരലായത്തിലേക്ക്. പിന്നെ ബോർസ്കിയെയും കാണണം. കുതിരകളുടെ കാര്യം പറയാൻ.”

എഴുമെൽ അകലെ താമസിച്ചിരുന്ന ബോർസ്കിയെ കാണാമെന്നും പണം കൊടുക്കണമെന്നും പറഞ്ഞിരുന്നതുകൊണ്ട് അവിടെ പോകാനും ഉദ്ദേശിച്ചു. എക്കിലും അവിടേക്കു മാത്രമല്ല പോകുന്നതെന്നു കൂടുകാർക്കു മനസ്സിലായി.

പെട്ടിക്സ്കി പാട്ടിനിടയ്ക്കു കണ്ണിരുക്കിക്കാണിച്ചു, ‘എത്ര ബോർസ്കിയാണെന്നു തങ്ങൾക്കരിയാം.’ എന്നു പറയുന്നതുപോലെ.

“താമസിക്കരുത്” എന്നു മാത്രം പറഞ്ഞിട്ടു വിഷയം മാറ്റാനുദ്ദേശിച്ച് യാഷ്വിൻ ചോദിച്ചു: “എന്തെ പക്ഷത്തിനിന്നു വാങ്ങിയ കുതിരയ്ക്കു കുഴപ്പമാനുമില്ലാലോ?” മുറ്റത്തു നിർത്തിയിരുന്ന വണ്ഡിയിൽ നടുക്കുകെട്ടിയിരുന്ന കുതിരയെ അയാൾ നോക്കി.

“നില്ക്കണം!” പുറതേതക്കിരഞ്ഞിയ ഭ്രാംബർസ്കിയെയാണ് പെട്ടിക്സ്കി വിളിച്ചുത്. “നിങ്ങളുടെ സഹോദരൻ ഒരു കത്തും ഒരു കുറിപ്പും കൊണ്ടുവന്നു. അതെവിടേപ്പോയി?”

ഭ്രാംബർസ്കി തിരിത്തുനിന്നു. “അതെവിടെ?”

“എവിടേപ്പോയി? അതാണു താനും ചോദിക്കുന്നത്.” പെട്ടിക്സ്കി മുക്കെത്തു വിരൽവച്ചു.

“എവിടെ? ഇതെന്തു മണ്ഡത്തരം?” ഭ്രാംബർസ്കി ചിരിച്ചു.

“ഞാൻ വിളക്കു കത്തിച്ചില്ല. ഇവിടെയെവിടെയെങ്കിലും കാണും.”

“മതി മതി, കത്തടുത്തുകൊണ്ടുവാ.”

“വാസ്തവത്തിൽ ഞാൻ മരന്നുപോയി. അതോ, സ്വപ്നമായിരുന്നോ? നില്ക്ക്. ദേഖ്യപ്പെടാതെ. ഇന്നലെ രാത്രിയിലപ്പോലെ നാലു കുപ്പി ഓന്നിച്ചുകത്താക്കിയാൽ മരക്കാതെന്തു ചെയ്യും? ഒരു നിമിഷം ക്ഷമിക്ക്, ഞാൻ ഓർത്തുനോക്കേണ്ട്.”

പെട്ടിക്സ്കി അകത്തുചെന്നു കട്ടിലിൽക്കിടന്നു. “ഈതുപോലെ ഞാൻ കിടക്കുകയായിരുന്നു. അയാൾ ഇവിടെ നിന്നു. അതെയെത... ഇവിടെത്തന്നെ. ഇതാ കിട്ടിപ്പോയി!” അയാൾ കിടക്കയിൽനിന്നു കത്തും കുറിപ്പും വലിച്ചെടുത്തു.

ഭ്രാംബർസ്കി കത്തും സഹോദരന്റെ കുറിപ്പും കൈയിൽ വാങ്ങി. അയാൾ പ്രതീക്ഷിച്ചതുനെ. മകൻ ചെന്നുകാണാൻ

വെവകിയതിനു കൂറപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടുള്ള അമ്മയുടെ കത്ത്. പ്രശ്നം സംസാരിച്ചുതീർക്കണമെന്ന മകൻ കുറിപ്പും. എല്ലാം ഒരേവിഷയത്ത് സ്പർശിക്കുന്നതാണെന്ന് ഭ്രാംബകിക്കരിയാം. “അവർക്കിൽത്തിലെന്തു കാര്യം?” അയാൾ ചിന്തിച്ചു. കത്ത് ചുരുട്ടിക്കൂട്ടി കോട്ടിനുള്ളിൽ നിക്ഷേപിച്ചു. യാത്രയ്ക്കിടയിൽ വിശദമായി വായിക്കാം. വരാത്തയിൽവച്ചു ഞങ്ക് ഓഫീസർമാരെ സന്ധിച്ചു. ഓൾ തന്റെ രജിമെന്റിലും രണ്ടാമൻ മര്ദ്ദാരു രജിമെന്റിലും ജോലി ചെയ്യുന്നവർ.

എല്ലാ ഓഫീസർമാരും ഭ്രാംബകിയുടെ ക്വാർട്ടേഴ്സിൽ പതിവായി വരാറുണ്ട്.

“നിങ്ങളെങ്ങോടു പോകുന്നു?”

“എനിക്ക് പീറ്റർ ഹോഫിൽ പോകണം”

“സാർബകോവിൽനിന്നുള്ള കുതിര വന്നോ?”

“ഉംഗ്. പക്ഷേ, വന്നതിനുശേഷം ഞാൻ കണ്ടില്ല.”

“മവോട്ടിന്റെ കുതിര ഫ്രാഡിയേറ്ററിന്റെ കാലു മുടന്തിയെന്നു പറയുന്നതുകേടു.”

“വിധ്യവിത്തം! പക്ഷേ, ഈ ചെളിയിലെങ്ങനെ കുതിരയെ ഓടിക്കും?” മറ്റൊരു ഓഫീസർ ചോദിച്ചു.

“ഈതൊക്കെയാണെന്ന പുനർജീവിപ്പിക്കാൻ പോണ്ട്!” പുതുതായി വന്നവരെ കണ്ക് പെട്ടിക്കണ്കി വിളിച്ചുപറത്തു. ഒരു ട്രയിൽ വോയ്ക്കയും വെള്ളരിക്കയുമായി ഓയർലി വന്നു. “എനിക്കുവേണ്ടി യാഷ്വിനാണിതൊക്കെ ഓർഡർ ചെയ്തത്.”

“ഈന്നലെ രാത്രിയും നിങ്ങളിൽകൂടുതൽ വിളന്തിയില്ലോ.” നവാഗതരിലോരാൾ പറഞ്ഞു: “ഈന്നലെ രാത്രി മുഴുവന്നും തങ്ങളെ ഉറക്കിയില്ല.”

“എന്നാലും എന്തു സമായിരുന്നു!” പെട്ടിക്കണ്കി പറഞ്ഞു. വോൾക്കോവ് മേൽക്കൂരയിൽ വലിഞ്ഞുകേരി. അയാൾക്കു ദുഃഖംതോന്തി, അപ്പോൾ ഞാൻ പറഞ്ഞു: “നമുക്കൊരു വിലാപഗാനമാലപിക്കാം. അതുകേട്ട് അയാൾ അവിടെക്കിടന്നുന്നുണ്ടി.”

“നിങ്ങൾ ആദ്യം വോയ്ക്ക കുടിക്കണം. എന്നിട്ടു ധാരാളം നാരങ്ങ ചേർത്തു സോധയും.” പെട്ടിക്കണ്കിയുടെ അടുത്തുനിന്ന്, മരുന്നുകുടിക്കാൻ അമ്മ കുഞ്ഞിനോടു പറയുന്നതുപോലെ യാഷ്വിൻ പറഞ്ഞു: “അതു കഴിഞ്ഞു കുറച്ചു ഷാമൈയിനും... ഒരു ചെറിയ കുപ്പി.”

“അതു ന്യായം! നില്കൾ, ഭ്രാംസ്കി, നമുകൾ അല്പം കുടിക്കാം.”

“വേണ്ട, ഗുഡ്‌ബേ, താനിനു കുടിക്കുന്നില്ല.”

“എന്തുകൊണ്ട്? ഭാരം കുടുമെന്നുവച്ചാണോ? എക്കിൽ തങ്ങൾ കുടിച്ചോളാം. സോധയും നാരങ്ങയും കൊണ്ടുവരടു.”

“ഭ്രാംസ്കി!” പോകാനിരങ്ങിയ ഭ്രാംസ്കിയെ ആരോ വിളിച്ചു.

“എന്താണ്?”

“നിങ്ങൾ മുടിവെട്ടിക്കണം. മുകളിൽ കണ്ണമാനം വളർന്നു.”

ഭ്രാംസ്കിക്ക് അകാലത്തിൽ കുറേപ്പു കഷണി ബാധിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. അയാൾ പല്ലുകൾ പുരത്തുകാണിച്ചു സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചു. തൊപ്പിതാഴ്ത്തി കഷണി ബാധിച്ച ഭാഗം മച്ചിട്ട് വണ്ണിയിൽ കയറി.

“ലായത്തിലേക്ക്.” അയാൾ പറഞ്ഞു. കത്ത് വായിക്കാനെടുത്തകിലും കുതിരയെ പരിശോധിക്കുന്നതിനു മുമ്പ് മനസ്സ് വിഷമിപ്പിക്കേണ്ടനു കരുതി അതു മാറ്റിവച്ചു.

ഇരുപത്തിയൊന്ന്

റേ സ്കോഴ്സിനോടു ചേർന്നാണു താൽക്കാലികമായി, തടികൊണ്ടുള്ള ആ കുതിരലായം നിർമ്മിച്ചത്. തലേദിവസം അവിടേക്കു തന്റെ കുതിരയെ കൊണ്ടുവന്നു. അതിനെ ഇതുവരെ വന്നു നോക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. കഴിഞ്ഞതിവസങ്ങളിൽ പരിശീലിപ്പിക്കാൻ ഒരു പരിശീലകനെയാണു ചുമതലപ്പെടുത്തിയിരുന്നത്. അതുകൊണ്ട്, ഇപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥയെന്താണെന്നിത്തുകൂടാ. ഭ്രാംബിക്കി വണ്ടിയിൽനിന്നിരഞ്ഞുന്നതിനുമുമ്പുതന്നെ ഭൂത്യൻ യജമാനനെ കണ്ട്, പരിശീലകനെ വിളിച്ചു. ബുട്ടും ജാക്കറ്റും ധരിച്ചു, ഉംഗാന്താടിയുള്ള, മെലിഞ്ഞ ഓരിംഗ്രിഷുകാരൻ, കുതിരക്കാരന്നേറ്റതായ വ്യത്തികെട്ടിതിയിൽ ഇരുവശങ്ങളിലേക്കും ആടിയാടി നടന്നുവന്നു. “ഹൈ ഹൈ* എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?” ഭ്രാംബിക്കി, ഇംഗ്രിഷിൽ ചോദിച്ചു.

“ഒരു കുഴപ്പവുമില്ല സർ, അയാളുടെ ഗളനാളത്തിനുള്ളിലെവീഡയോ നിന്നു ശബ്ദം പുറത്തുവന്നു. “ഇപ്പോഴങ്ങാടുപോകണ്ട്. വായ് പൂട്ടിട്ടിരിക്കയോണ്. അതിന്റെ അസ്യസ്ഥതയുണ്ട്.”

“എനിക്കുപോകണം. അവളെയൊന്നു കാണണം.”

“ഇതിലേ വരു.” നന്ദിചുളിച്ചു, വാ തുറക്കാതെ സംസാരിച്ചു, അയാൾ വഴി കാണിച്ചു.

പുരയുടെ മുന്നിലെ ഒരു ചെറിയ മുറ്റത്ത് അവർ പ്രവേശിച്ചു. വ്യത്തിയുള്ള വേഷം ധരിച്ചു, ചൊടിയുള്ള ഒരു പയ്യൻ കൈയിലെലാറു ചുലുമായി അവരെ അനുഗമിച്ചു. വെള്ളരെ അരകളിലായി അഞ്ചു കുതിരകളുണ്ടായിരുന്നു. തന്റെ മുഖ്യ എതിരാളി മവോട്ടിന്റെ പതിനാറുകെക്കു ഉയരമുള്ള ഫ്രാഡിയേറ്റർ എന്ന തവിട്ടുനിരത്തിലുള്ള കുതിരയെയും അനേന്തിവസം അവിടേക്കാണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടാണ് ഭ്രാംബിക്കിക്ക് അറിയാം. അതിനെ ഇതിനുമുമ്പു കണ്ടിട്ടില്ല. സ്വന്തം കുതിരയെ

കാണുന്നതിനെക്കാൾ, അതിനെ കാണാനാണു താൽപര്യമെങ്കിലും പനയത്തിനു മുമ്പ് അതിനെ കാണുന്നത് മര്യാദകേടാൻ. അതിനെക്കുറിച്ചു ചോദിക്കുന്നതുപോലും ഒച്ചിത്യമില്ലായ്മയാണ്. വാല്യക്കാരൻ ഇടതുവശത്തെ രണ്ടാമത്തെ അറ തുറന്നു. വെളുത്തകാലുകളും കടുംതവിട്ടുനിറവുമുള്ള വലിയ കുതിരയെ ഭ്രാംബിസ്കി കണ്ടു. അതാണ് ദ്രാഡിയേറ്ററെന്നറിയാമെങ്കിലും മറ്റാരാളിനുള്ള കത്തു നോക്കാതിരിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നവനെപ്പോലെ, അയാൾ പുരംതിരിഞ്ഞു ഫൊ ഫൊവിന്റെ അറയിലേക്കു നടന്നു.

“ആ കുതിര മവ്... മവ്... എന്നിക്കാ പേര് ഉച്ചരിക്കാൻ പ്രയാസമാണ്.” പിന്നാലെ വന്ന ഇംഗ്ലീഷുകാർ ദ്രാഡിയേറ്ററിന്റെ അരയുടെ നേരേ വിരുദ്ധചുണ്ടി പറഞ്ഞു.

“മവോട്ടിന്റെ അഭ്യു? എന്റെ എതിരാളിയെന്നു പറയാൻ അതു മാത്രമേയുള്ളു.” ഭ്രാംബിസ്കി പറഞ്ഞു.

“അങ്ങ് അതിനെയാണോടിച്ചിരുന്നതെങ്കിൽ തീർച്ചയായും അതിന്റെ പേരിൽ ഞാൻ വാതുവച്ചേനേ.” ഇംഗ്ലീഷുകാരൻ പറഞ്ഞു.

“ഫൊ ഫൊവിനാണു കൂടുതൽ യെര്യു. പക്ഷേ, മറ്റേതിനു കരുതുകൂടുതലാണ്.” കുതിരസവാരിയിലുള്ള തന്റെ വൈദഗ്ധ്യത്തെ പ്രശംസിച്ചതുകേട്ട ഭ്രാംബിസ്കി ചിരിച്ചു.

“കുതിരപ്പന്തയത്തിൽ പാരുഷ്യവും യെരുവുമാണു പ്രധാനം.” ഇംഗ്ലീഷുകാരൻ പറഞ്ഞു.

ഈ ലോകത്തു മറ്റാരാൾക്കും തന്റെയത്ര പാരുഷ്യമോ യെരുമോ ഇല്ലാണാണ് ഭ്രാംബിസ്കിയുടെ ഉറച്ച വിശ്വാസം.

“അപ്പോൾ, കൂടുതൽ പരിശീലനം ആവശ്യമില്ലെന്നാണോ?”

“തീരെ ആവശ്യമില്ല. ദയവുചെയ്തു പതുക്കെ സംസാരിക്കണം. കുതിര അസ്യസ്ഥമായിരിക്കയോണം.” കുതിരയുടെ കൂടിനു നേർക്കു നോക്കി ഇംഗ്ലീഷുകാരൻ പറഞ്ഞു. അകത്തുനിന്നു വെയ്ക്കേണ്ടിൽ കുതിരക്കുള്ളിപ്പുകൾ പതിക്കുന്ന ശബ്ദങ്കേൾക്കാം.

അയാൾ വാതിൽത്തുറന്നു. ഭ്രാംബിസ്കി അകത്തുകടന്നു. ഒരു ചെറിയ ജനാലയിൽനിന്നുള്ള മങ്ങിയ വെളിച്ചുമേയുള്ളു. വാമുടിക്കെട്ടിയ, ഇരുണ്ട നിറത്തിലുള്ള കുതിര അവിടെ നിന്നു താഴെ ചവിട്ടുന്നു. അരണ്ടവെളിച്ചുവുമായി കണ്ണുകൾ പൊരുത്തപ്പെട്ടപ്പോൾ ഭ്രാംബിസ്കി തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട കുതിരയെ ആകക്കൂടി ഓന്നുനോക്കി. ഇടത്തരം വലിപ്പമുള്ള ആ

പെൻകുതിര കുറമറവള്ള. മെലിംത ശർിം, ഇടുങ്ങിയ മുതുക്, പിൻവശം പ്രത്യേകിച്ചു പിൻകാലുകൾ അകത്തെക്കു വള്ളത്തിട്ടാണ്. എങ്കിലും മുന്നിൽനിന്നു നോക്കുന്നോൾ നല്ല വസ്തുമുണ്ട്. എല്ലാ കുറവുകളെയും പിന്തള്ളുന്ന ഒന്നാണ് അതിന്റെ വംശമഹിമ. തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകൾക്കാണ്, അവർ ഭ്രാംബംസ്കിയെ നോക്കി. കട്ടു ചുവപ്പുനിറത്തിലുള്ള മുക്കുകൾ വിടർന്നു. വാതുറക്കാൻ സാധിച്ചിരുന്നേങ്കിൽ അത് സംസാരിക്കുമായിരുന്നു എന്നു തോന്തി.

ഭ്രാംബംസ്കി അകത്തുചെന്ന ഉടനെ അതു ദിർഘശ്രാസംവിട്ടു. വലിയ കണ്ണുകളിൽ രക്തം ഇരച്ചുകയറി. നവാഗതരെ നോക്കി തലകുലുക്കി, കാലുകൾ ഇളക്കി താളംചവിട്ടി.

“കുറച്ചു പരിഭ്രമത്തിലാണ്.” ഇംഗ്ലിഷുകാരൻ പറഞ്ഞു.

“എന്താണെന്ന് മോഞ്ഞേ!” ഭ്രാംബംസ്കി ആശ്രൂസിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അടുത്തുചെന്നു.

അത്യും ഒന്നു ക്രഷാഭിച്ചുക്കിലും തലയിൽ തടവിയപ്പോൾ അതു ശാന്തമായി. മുദ്രവായ ചർമം തുടിച്ചു.

“അടങ്ങി നില്ക്കാം!” അയാൾ വീണ്ടും അതിന്റെ കഴുത്തിലും കുഞ്ചിരോമത്തിലും തലോടി.

“കൃത്യം ആരായ്ക്കവിടെയെത്തണം.” ഭ്രാംബംസ്കി ഇംഗ്ലിഷുകാരനോടു പറഞ്ഞു.

“എങ്ങോട്ടാണ് അങ്ങു പോകുന്നത്?”

അപ്രതീക്ഷിതമായിരുന്നു അയാളുടെ ചോദ്യം.

“ബന്ധാൺസ്കിയെ കാണണം. ഒരു മണിക്കൂറിനകം മടങ്ങിവരും”

“ഈന് എത്രപേരാണ് എന്നോടീ ചോദ്യം ചോദിച്ചത്!” ഭ്രാംബംസ്കി അലോചിച്ചു. പതിവില്ലാതെ അയാളുടെ മുഖം ചുവന്നു. ഇംഗ്ലിഷുകാരൻ അയാളെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കിയിട്ട്, എങ്ങോട്ടാണ് യാത്രയെന്നു മനസ്സിലായതുപോലെ പറഞ്ഞു: “മത്സരത്തിനുമുമ്പു പ്രധാനമായി വേണ്ടതു മനസ്സുമാധാനമാണ്. നിരാശയോ അന്വരപ്പോ പാടില്ല.”

“ശരി.” എന്നു പറഞ്ഞ് ഭ്രാംബംസ്കി വണ്ണിയിൽ ചാടികയറി, പീറ്റർ ഹോഫിലേക്കു പോകാൻ വണ്ണിക്കാരനോടു പറഞ്ഞു.

എതാനും വാര മുന്നോട്ടുപോയപ്പോഴേക്കും രാവിലെ മുതൽ മുടിക്കെട്ടി നിന്ന അന്തരീക്ഷം കൂടുതൽ കന്തതു. മഴ

കോരിച്ചാരിയാൻ തുടങ്ങി.

"കുഴപ്പമായണ്ണോ." വണ്ഡിയുടെ മേലാപ്പ് ഉയർത്തിവച്ചുകൊണ്ട് ഭ്രാംബന്ധകി വിചാരിച്ചു: "നേരത്തെതന്നെ ചെളിയാണ്. ഇന്നിയിപ്പോൾ കുളമാകും.' അടച്ചുമുട്ടിയ വണ്ഡിയിലിരുന്ന് അയാൾ അമ്മയുടെ കത്തും സഹോദരന്റെ കുറിപ്പും പുരത്തെടുത്ത് വായിച്ചു.

പഴയ കാര്യംതന്നെ. അമ്മയും സഹോദരനുമെല്ലാം തന്റെ സ്വകാര്യതയിൽ കൈകടത്തുന്നു. അയാൾക്കു പതിവില്ലാത്ത മട്ടിൽ ദേശ്യം വന്നു. 'അവർക്ക് ഇതിലെതാണു കാര്യം? എന്തെന്നും സംരക്ഷണചുമതല ആരാണൊരെ ഏല്പിച്ചത്? ഏന്തിനാണ് അവരെന്നെ ശല്യപ്പെടുത്തുന്നത്? ഇതൊന്നും അവർക്കു മനസ്സിലാകുന്ന കാര്യങ്ങളില്ല. അർത്ഥശുന്നമായ ഒരു സാമൂഹ്യ പ്രശ്നമായിരുന്നേങ്കിൽ അവരെന്നെ വെറുതെ വിടുമായിരുന്നു. വ്യത്യസ്തമായ ഒരു കാര്യമാണിതെന്നും വെറുമെന്നു തമാശയല്ലെന്നും ഇവ സ്ത്രീ ഏനിക്കു ജീവനെക്കാൾ പ്രിയപ്പെടുവളാണെന്നും അവർക്കു തോന്നുന്നു. അതവർക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടാണ് ഇക്കാര്യം അവരെ അലട്ടുന്നത്. നമ്മുടെ വിധി ഏന്തായാലും ഏങ്ങനെന്നയായാലും നമുക്കെതിൽ പരാതിയില്ല.' 'തങ്ങൾ' ഏന്നതിൽ അന്നയെക്കൂടി ഉൾപ്പെടുത്തിയാണൊയാൾ പറത്തത്. 'എങ്ങനെ ജീവിക്കണമെന്നു തങ്ങളെ പറിപ്പിക്കാനാണൊരുടെ ശ്രമം. സന്തോഷമന്നാലെതാണെന്ന് അവർക്കരീത്തുകുടാ. സന്നേഹത്തിന്റെ അഭാവത്തിൽ തങ്ങൾക്കു സന്തോഷമോ, ദുഃഖമോ ഇല്ല. കാരണം, സന്നേഹമില്ലെങ്കിൽ തങ്ങൾക്കു ജീവിതവുമില്ല.' അയാൾ ചിന്തിച്ചു.

തങ്ങളുടെ	പ്രവൃത്തി	ശരിയാണെന്ന
ഉത്തമഭോധ്യമുള്ളതുകൊണ്ടു	മറ്റുള്ളവരുടെ	ഇടപെടൽ
അയാൾ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല.	തങ്ങളെ പരസ്പരം	ബന്ധിപ്പിച്ച
പ്രണയം രണ്ടുപേരുടെയും	ജീവിതത്തിൽ	സ്ഥായിയായ
യാതൊരു അടയാളവും അവശേഷിപ്പിക്കാതെ	മാത്തുപോകുന്ന	
കേവലം നേമിഷികമായ വികാരമല്ല.	തന്റെയും	അവളുടെയും
പദവിയും സമൂഹത്തിലെ	സ്ഥാനവും	കാരണമാണ് തങ്ങളുടെ
പ്രണയത്തെ	മറ്റുള്ളവരുടെ	പെടാതെ
മരച്ചുപിടിക്കാനും	കളിളം	പറയാനും
പ്രേരിപ്പിക്കുന്നതെന്നും	പറയേണ്ടും	വണ്ണിക്കാനും
	അതേസമയം	തങ്ങളുടെ

പ്രണയത്തക്കുറിച്ചല്ലാതെ മറ്റാന്നിനെക്കുറിച്ചും ചിന്തിക്കാൻ തങ്ങൾക്കു സാധ്യമല്ലെന്നും ഭ്രാംബിസ്കി ഉച്ചുവിശ്വസിക്കുന്നു.

ആവർത്തിച്ചുണ്ടായ സംഭവങ്ങളിൽ പലതും അയാളുടെ മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു. സ്വന്തം മനഃസാക്ഷിക്കു നിരക്കാത്തവിധിയം കളളവും ചതിയും പ്രയോഗിക്കേണ്ടിവന്നു. അന്നയുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതിനുശേഷം വിചിത്രമായൊരു വികാരം അയാളുടെ മനസ്സിനെ ചിലപ്പോൾ മധിക്കാരുണ്ടായിരുന്നു. ഒരുതരം വെറുപ്പ്—കരുനീനോടാണോ, തന്നോടുതന്നൊന്നാണോ അതോ ഈ ലോകത്തോടു മൊത്തത്തിലാണോ എന്നിണ്ടുകൂടാ. അയാൾക്കനുഭവപ്പടാറുണ്ട്. എക്കിലും വിചിത്രമായ ആ വികാരത്തെ അയാൾ ആട്ടിപ്പായിക്കും. ഇപ്പോഴും ആ വിചാരധാരയിൽ അയാൾ മുഴുകി.

‘അതേ, മുമ്പും അവൾ ദുഃഖിതയായിരുന്നു. പക്ഷേ, അദ്ദീനാനവും മനസ്സുമാധാനവുമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാലിപ്പോൾ, മനസ്സുമാധാനത്തോടെയും അന്ത്യോന്തരയും ജീവിക്കാൻ സാധിക്കുന്നില്ല, അങ്ങനെയെല്ലാം അവൾക്കു തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിലും. ‘അതേ, ഇതിനൊരുസാനമുണ്ടാക്കണം,’ അയാൾ തീരുമാനിച്ചു.

ഈ കാപട്ടത്തിന് അറുതി വരുത്തേണ്ടതാണെന്നും എത്ര നേരതെ അതു സാധ്യമാകുന്നോ അത്യയും നല്ലതാണെന്നും അയാൾ ആദ്യമായി മനസ്സിലുറപ്പിച്ചു. ‘എല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു നമുക്കു രണ്ടാൾക്കും നമ്മുടെ പ്രണയവുമായി എവിടെയെങ്കിലും ഒളിച്ചിരിക്കണം.’ അയാൾ തന്നത്താൻ പരിഞ്ഞു.

* ഫ്രഞ്ചിലെ ഒരു സർവനാമം.

ഇരുപത്തിരണ്ട്

ട ഉ അധികനേരം നീഞ്ഞുനിന്നില്ല. ഭ്രാംബകി ലക്ഷ്യസ്ഥാനത്തെത്തിയപ്പോൾ സുര്യൻ വീഞ്ഞും പ്രത്യക്ഷപ്പെടു. വീടിന്റെ മേൽക്കൂരകളും ഇരുവശങ്ങളിലുമുള്ള തോട്ടങ്ങളിലെ പ്രായംചെന്ന നാരകമരങ്ങളുടെ തലപ്പുകളും നീരാവിയിൽ തിളങ്കി. മരക്കാമ്പുകളിലും മേൽക്കൂരകളിലും നിന്ന് ഇറുവിനെ വെള്ളത്തുള്ളികൾ ചെറുചാലുകളായി താഴേക്കാഴുകി. മഴമുലം കുതിരപ്പുന്തയം നടക്കുന്ന മെതാനത്തു ചെളികെടുമെന്ന വിഷാദം ഇപ്പോഴയാർക്കില്ല. നേരേമരിച്ച്, മഴകാരണം അന്ന വീടിലുണ്ടാകുമെന്നും അവർ ഒറ്റയ്ക്കായിരിക്കുമെന്നുമുള്ള സന്തോഷമാണെന്നാർക്ക്. വിദേശത്തു സുവവാസംകഴിത്ത് അടുത്തകാലത്തു തിരിച്ചെത്തിയ കരെനിന് ഇപ്പോഴും പീറ്റേഴ്സംബർഗ്ഗിലാണെന്നും അറിയാം.

അന്ന തനിച്ചായിരിക്കുമെന്ന പ്രതീക്ഷയിൽ, ആരുടെയും ശ്രദ്ധയാകർഷിക്കാതിരിക്കാൻ ഭ്രാംബകി പതിവുപോലെ, വീടിലേക്കുള്ള പാലത്തിന്പുറം വണ്ടിയിൽനിന്നിരങ്കി നടന്നു. തെരുവിൽനിന്നു നേരേ വീടിലേക്കുപോകാതെ, മുറ്റം ചുറ്റിയാണു പോയത്.

“തന്റെ യജമാനൻ മടങ്ങിവന്നോ?”

ഒരു തോട്ടക്കാരനോടയാൾ ചോദിച്ചു.

“ഈ സർ, യജമാനത്തി വീടിലുണ്ട്, മുൻവാതിൽക്കൽ ചെന്നാൽ വാല്യക്കാർ തുറന്നുതരും.” അയാൾ പറഞ്ഞു.

വേണ്ട, ഞാൻ ഈ തോട്ടംവഴിപോകാം.”

അവർ ഒറ്റയ്ക്കാണെന്നുറപ്പു വരുത്തിയിട്ട് അവളെ ഓന്ന് അസ്വർഘിക്കാമെന്നുദ്ദേശിച്ച് (അന്ന് അവിടെ ചെല്ലുമെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നില്ല). കുതിരപ്പുന്തയം കഴിഞ്ഞാൽ അയാളെ അവർ (പ്രതീക്ഷിക്കുകയുമില്ല) വാൾ കൈയിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു മണൽ വിരിച്ച്, പുച്ചുടികൾക്കാണ് അതിരിട്ട് പാതയിലുടെ

വരാന്തയിലേക്കു നടന്നു. തന്റെ ബുദ്ധിമുട്ടുകളെയും ദുരിതങ്ങളെയുമെല്ലാം അപ്പോഴയാൾ മറന്നു. സകല്പത്തിലല്ലാതെ, ജീവനോടെ അവളെ ഉടനെ നേരിട്ടു കാണാമെന്ന വിചാരം മാത്രമായിരുന്നു മനസ്സിൽ. ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ, പൊകംകുറത്തെ വരാന്തയിലേക്കുള്ള പടികൾ കയറിച്ചുന്നപ്പോഴാണ് എപ്പോഴും മറന്നുപോകാറുള്ള ഒരു കാര്യം പെട്ടെന്ന് ഓർമ്മിച്ചത്. അവളുമായുള്ള ബന്ധത്തിന്റെ ഏറ്റവും വേദനിപ്പിക്കുന്ന ഘടകം, അവളുടെ മകൻ, സംശയാസ്പദമായ—ദ്രോണ്ടംസ്കിയുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ ശത്രുപരമായ—നോട്ടതേതാടെ വീടിലുണ്ടാകും.

അവരുടെ ബന്ധത്തിനു മറ്റൊന്തിനെക്കാളും പ്രതിബന്ധമായി നിൽക്കുന്നത് ആ ബാലനാണ്. അവനടുത്തുണ്ടകിൽ, എല്ലാവരോടും പരയാവുന്ന കാര്യങ്ങൾ മാത്രമേ ദ്രോണ്ടംസ്കിയും അന്നയും സംസാരിക്കാറുള്ളു. അവനു മനസ്സിലാക്കാതെ ഒന്നിനെക്കുറിച്ചും പരാമർശിക്കുകപോലുമില്ല. ഈ അവർ മുൻകൂട്ടി തീരുമാനിച്ചതല്ല. അങ്ങനെ സംഭവിച്ചു എന്നുമാത്രം. ആ കൂട്ടിയെ വണിക്കുന്നതു മാന്യതയല്ലെന്ന് അവർക്കു തോന്തിയിട്ടുണ്ടാവും. അവൻ്റെ സാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ വെറും പരിചയക്കാരെപ്പോലയാണവർ സംസാരിച്ചത്. ഈങ്ങനെയൊരു മുൻകരുതലെടുത്തിട്ടും ആ കൂട്ടിയുടെ തന്റെ നേർക്കുള്ള ജാഗരൂകവും സംഭാന്തവുമായ നോട്ടവും, കാതരവും വിചിത്രവുമായ—ചിലപ്പോൾ സ്നേഹപൂർണ്ണവും മറ്റു ചിലപ്പോൾ ഉദാസിനവും സംശയാസ്പദവുമായ—പെരുമാറ്റവും ദ്രോണ്ടംസ്കിയുടെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഈ മനുഷ്യനും തന്റെ അമ്മയും തമ്മിൽ തനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാത്ത പ്രധാനമായ ഏതൊ ബന്ധമുണ്ടെന്ന് അവനു തോന്തിയിട്ടുണ്ടാവാമെന്നും അയാൾ വിചാരിച്ചു.

അവർ തമ്മിലുള്ള ബന്ധമെന്താണെന്നു വാസ്തവത്തിൽ അവനു മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിച്ചിട്ടില്ല. എത്ര ശ്രമിച്ചിട്ടും ആ മനുഷ്യനോട് എന്തു വികാരമാണുണ്ടാകേണ്ടതെന്നു തീരുമാനിക്കാൻ അവനു കഴിഞ്ഞതില്ല. തന്റെ അച്ചന്നും ആയയും അധ്യാപികയും ദ്രോണ്ടംസ്കിയെക്കുറിച്ച് ഒന്നും പരയാറില്ലെങ്കിലും അവർ അയാളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലെന്നു മാത്രമല്ല ഭയപ്പെടുകയും വെറുകുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടെന്നും തന്റെ അമ്മമാത്രം അയാളെ പ്രിയസ്നേഹിതനായി

കണക്കാക്കുന്നുവെന്നും ശ്രീശ്വസഹജമായ ജീജത്താസകാണ്ട് അവൻ തിരിച്ചറിഞ്ഞു.

‘എന്താണിതിന്റെ അർത്ഥം? ആരാണയാൾ? അയാളെ താനെങ്ങനെയാണു സ്വന്നേഹിക്കേണ്ടത്? എന്നിക്കതു മനസ്സിലായില്ലെങ്കിൽ അതെന്റെ കുറ്റമാണ്. താനൊരു മണിനോ ചീതക്കുട്ടിയോ ആണ്.’ ആ ബാലൻ വിചാരിച്ചു. ഇതാണ് ഭ്രാംബന്സ്കിക്കു ശല്യമായി അനുഭവപ്പെട്ട അവൻ സങ്കോചംകലർന്ന സംശയാസ്പദവും ചിലപ്പോൾ ശത്രുതാപരവുമായ ഭാവത്തിനു കാരണം. സമീപകാലത്തായി കുട്ടിയുടെ സാന്നിധ്യം ഭ്രാംബന്സ്കിയിൽ അകാരണമായ ഒരുതരം അവജ്ഞ ഉള്ളവാക്കാൻ തുടങ്ങി. അതിവേഗം സഖ്യരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഒരു നാവികൻ തന്റെ ദിശ വളരേയേറെ വ്യതിചലിച്ചുപോയെന്നു വടക്കുനോക്കിയുന്നതിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കുകയും നേർവഴിക്കു പോകാനിനി സാധ്യമല്ലെന്നു തിരിച്ചറിയുകയും ചെയ്യുന്ന അവസ്ഥയിലായിരുന്നു ഭ്രാംബന്സ്കിയും അന്നയും.

ജീവിതത്തെ സംബന്ധിച്ചു സുചിന്തിതമായ അഭിപ്രായമില്ലാത്ത ആ ബാലനാണു ശരിയായ മാർഗത്തിൽനിന്നു വ്യതിചലിക്കുന്നതായി അവരെ ബോധ്യപ്പെടുത്തിയ വടക്കുനോക്കിയതും.

ഇത്തവണ സെരേഷ് വീട്ടിലില്ലായിരുന്നു. അന്ന തീർത്തും ഏകയായി പുരത്തു നടക്കാൻപോയി മഴക്കാരണം മടങ്ങിവരാൻ വൈകിയ മകനെ കാത്തിരിക്കുകയാണ്. അവനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരാൻ ഒരു വാല്യക്കാരനെന്നയും വേലക്കാരിയെയും പറത്തയച്ചിട്ടുണ്ട്. ചിത്രപ്പണികളുള്ള വെള്ളത്ത ഉട്ടപ്പിട്ട് വരാന്തയിലെ ഒരു മുലയിൽ ചെടികൾക്കു പിന്നിലിരുന്ന അന്ന, ഭ്രാംബന്സ്കി വരുന്ന ശബ്ദം കേട്ടില്ല. ചെടികൾക്കു വെള്ളമൊഴിക്കാനുള്ള ഒരു പാത്രം കൈവരിയിലുണ്ട്. ചുരുംഭുട്ടിയുള്ള ശ്രിരസ്സ് അതിൽ ചാരിയാണവർഷ ഇരിക്കുന്നത്. ഇരുക്കെകകളും പാത്രത്തിൽ പിടിച്ചിട്ടുണ്ട്. മനോഹരമായ ആ കൈകളിലെ മോതിരങ്ങൾ അയാൾക്കു സുപരിചിതമാണ്. അവളുടെ രൂപഭംഗി, ആ ശ്രിരസ്സിന്റെയും കഴുത്തിന്റെയും കൈകളുടെയും സൗന്ദര്യം, അയാളെ എപ്പോഴും അകന്നുന്നിന് അവളെ നോക്കി രസിച്ചു. എന്നിട്ട് അപേക്ഷാഫും ആകർഷിച്ചിരുന്നു. അയാൾ അല്പം അകന്നുന്നിന് അവളെ നോക്കി രസിച്ചു. എന്നിട്ട് അടുത്തുചെല്ലാൻ തുടങ്ങവേ

അയാളുടെ സാന്നിധ്യം അവളിൽത്തു. പാത്രം നീക്കിവച്ച് അയാളുടെ നേർക്കുന്നോക്കി.

“എന്തുപറ്റി? സുവമില്ലോ?” ഫ്രെഞ്ചിലാണ് അയാൾ ചോദിച്ചത്. ഓടി അടുത്തുചെല്ലാംബാഗ്രഹിച്ചതെങ്കിലും മറ്റാരക്ഷിലും സമീപത്തു കാണുമെന്നോർത്തു തിരിഞ്ഞു വരാന്തയിലെ വാതിൽക്കലേക്കുന്നോക്കി. തന്റെ ഭീരുത്തുത്തിൽ ലജ്ജിക്കുകയും ചെയ്തു.

“ഈല്ല, ഒരസുവവുമില്ല.” അയാൾ നീട്ടിയ കൈ ബലമായി പിടിച്ചുമർത്തിക്കൊണ്ട് അവൾ പറഞ്ഞു: “നിങ്ങൾ വരുമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചില്ലോ.”

“ദൈവമേ, ഈ കൈകൾക്ക് എന്തൊരു തണ്ടുപോശിയാണു!” അയാൾ പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങളെന്ന പേടിപ്പിച്ചുകളില്ല. തൊൻ സൗരോഷ്യയെ കാത്തു തനിച്ചിരിക്കയോണ്. അവൻ നടക്കാൻ പോയി. അവർ അതിലേയാണു വരുന്നത്.”

അവൾ സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂലും അവളുടെ ചുണ്ടുകൾ വിരച്ചു.

“തൊനിവിടെ വന്നതിന് എന്നോടു ക്ഷമിക്ക്. പക്ഷേ, ഒരുദിവസംപോലും ഭവതിയെ കാണാതിരിക്കാനെന്നിക്കു വയു.” റഷ്യൻ ഭാഷയിൽ നീയെന്നു പറയുന്നത് അനുച്ഛിതമാണെന്നു തോനിയതുകൊണ്ട് അവൾ എപ്പോഴും ഫ്രെഞ്ചിലാണ് അയാളോടു സംസാരിക്കാറുള്ളത്.

“എന്തിനു ക്ഷമിക്കണം? എനിക്കു വലിയ സന്നോദ്ധമാണ്.”

“നിനക്കു നല്ല സുവമില്ല. അല്ലെങ്കിൽ ഏതോ പ്രശ്നമുണ്ട്.” കൈയിലെ പിടിവിടാതെ മുഖം കുന്നിച്ച് അയാൾ പറഞ്ഞു: “എന്തായിരുന്നു ആലോചന?”

“എപ്പോഴും ഒരേ കാര്യതന്നെ.” അവൾ ചിരിച്ചു.

അവൾ സത്യമാണു പറഞ്ഞത്, എന്താണാലോചിക്കുന്നതെന്ന് എപ്പോൾ, എത്ര നിമിഷം ചോദിച്ചാലും അവൾക്കു പറയാനുള്ള മറുപടി: “എന്റെ സന്നോദ്ധതയും എന്റെ ദൃഢതയും കുറിച്ചുമാത്രം” എന്നായിരിക്കും. ഇപ്പോൾ, അയാളവിഭേദക്കു കടന്നുവന്ന അവസരത്തിലും അവൾ അതഭൂതത്തോടെ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നത്, മറ്റുള്ളവരുടെ കാര്യത്തിൽ, ഉദാഹരണത്തിന് ബെറ്റിസിക്ക് (ഇഷ്ടകേവിച്ചുമായുള്ള അവളുടെ ഹസ്യബന്ധത്തെക്കുറിച്ച് അന്നയ്ക്കരിയാം) എല്ലാം

എളപ്പമാകുന്നേവാൻ, തനിക്കുമാത്രം അതു
ദുരിതപൂർണ്ണമാകുന്നതെന്തുകൊണ്ട് എന്നായിരുന്നു. ചില
പ്രത്യേക കാരണങ്ങളാൽ, ആ വിചാരം ഇന്ന് അവരെ കുടുതൽ
വിഷമിപ്പിച്ചു. കുതിരപ്പുന്തയതെതക്കുറിച്ച് അവൾ ചോദിച്ചു.
അവളുടെ മനസ്സ് പ്രക്ഷുഖ്യമാണെന്നുകണ്ടു ശ്രദ്ധ
വ്യതിചലിപ്പിക്കാനുദ്ദേശിച്ചു പന്തയത്തിനുള്ള
തയ്യാറെടുപ്പിനെക്കുറിച്ചു വിശദമായി പറഞ്ഞു.

'எான்று ஹெட்டேதொடு பரியளோ?' அறயாலூடை ஶாந்தவுட் வாஸலுப்புற்றினவுமாய கண்ணுக்கலித் தோக்கிக்கொள்க அவசர் ஆலோசித்து: 'அஹெட்டா வலிய ஸங்கொஷத்திலான். குதிரைப்புதயமான் அது மந்னியுள்ளிருக்கிறது. ஹெப்பாஷது ஶரியானி மந்னிலாவுக்காக்கிறது. அது ஸஂவெங் நமை ஸஂவெயிச்சிடதேதால் ஏதுமாறு பியானபூத்தானென்று வோய்யபூத்துக்காக்கிறது.'

“ഞാനിങ്ങോടുവന്ന സമയത്തു നീ
എന്താണാലോചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതെന്നു പരഞ്ഞില്ലല്ലോ.”
അയാൾ പരഞ്ഞു.

അവൾ ഒന്നുംമിണ്ടാതെ, തല അല്പം ചെരിച്ചു
ചോദ്യരൂപത്തിൽ പുരികംചുളിച്ച് അയാളെ നോക്കി.
നീണ്ടപുരികത്തിനു കീഴെ കണ്ണുകൾ തിളങ്ങി. ചെടിയിൽനിന്നു
പറിച്ചെടുത്ത ഒരില വെറുതേ പിടിച്ചിരുന്ന കൈ വിരച്ചു. അതു
ശ്രദ്ധിച്ച അയാളുടെ മുഖത്തു വിനീതനായൊരു ഭാസഗർഭ ഭാവം
പ്രകടമായി. ആ ഭാവം അന്നയുടെ മനസ്സിലിയിച്ചു.

“എന്തോ ചിലതു സംഭവിച്ചതായി താൻ മനസ്സിലാക്കുന്നു. താനറിയാത്ത എന്തോ ഒരു ദുഃഖം നിനെ അലട്ടുമ്പോൾ എനിക്കെന്താണൊരാശ്വാസം? ദൈവത്തെയോർത്തൽ നിന്റെ ദുഃഖത്തിനു കാരണമെന്തന്ന് എന്നോടു പറയു.” അയാൾ അപേക്ഷിച്ചു:

“അതിന്റെ പ്രാധാന്യം ശരിക്കും ഉൾക്കൊള്ളാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നുകിൽ ഇദ്ദേഹത്തിനു മാപ്പുകൊടുക്കാൻ എനിക്കു സാധിക്കുകയില്ല. എന്തിനാണോരു പരീക്ഷണത്തിനു മുതിരുന്നത്? പറയാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലത്,’ അവർ വിചാരിച്ചു. അവളുടെ കൈ കുടുതൽ ശക്തിയായി വിരച്ചു.

“എന്താണോന്നും മിണ്ടാത്തത്?” അയാൾ കെണ്ണി.

“ഞാന്തു പറയണോ?”

“വേണു, വേണു, വേണു...”

“എനിക്കു ഗർഭമുണ്ട്.” സൗമ്യമായി, സാവധാനം അവർ പറഞ്ഞു.

അവളുടെ കൈയിലെ ഇല അപ്പോഴും വിരചുകാണ്ടിരുന്നെങ്കിലും അയാളുടെ മുഖത്തുനിന്ന് അവർ കണ്ണടുത്തില്ല. എന്താണയാളുടെ പ്രതികരണമെന്നറിയാൻ അവർക്ക് ആകാംക്ഷയുണ്ടായിരുന്നു. അയാളുടെ മുഖം വിളി. എന്തോ പരയാനുദ്ദേശിച്ചുകൂടിലും വേണ്ടെന്നുവച്ചു. അവളുടെ കൈയിലെ പിടിവിട്ട്, തലനിച്ചുനിന്നു. ‘അതിന്റെ പ്രാധാന്യം അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ട്.’ അവർ വിചാരിച്ചു. നന്ദിപുർവ്വം അയാളുടെ കരം ശ്രദ്ധിച്ചു.

ആ വാർത്തയുടെ പ്രാധാന്യം ഒരു സ്ത്രീയായ തനിക്കു മനസ്സിലായതുപോലെ അയാൾക്കു മനസ്സിലായെന്ന് അവളുടെ ധാരണ തെറ്റായിരുന്നു. ആരേയോ തള്ളിപ്പറയണമെന്ന തോന്തർ—ആരേയാണെന്നിണ്ടുകൂടാ— പതിനടങ്ങു ശക്തിയായി അയാളുടെ മനസ്സിലുണ്ടായി. അതേസമയം അയാൾ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്ന പ്രതിസന്ധി അടുത്തത്തിയെന്നും ഭർത്താവിൽനിന്നു കാര്യം മറച്ചുവയ്ക്കാൻ ഇനി സാധ്യമല്ലെന്നും. അസ്വാഭാവികമായ ഇ സാഹചര്യം കഴിവത്തും വേഗം ഏതെങ്കിലുംവിധത്തിൽ അവസാനിപ്പിക്കേണ്ടതാണെന്നും അയാൾക്കു തോന്തി. അതിനും പുറമേ, അവളുടെ ശാരീരികമായ വല്ലായ്മയും അയാളെ അലട്ടാൻ തുടങ്ങി. വികാരപാരവശ്യത്താടെ അവളെ നോക്കി, ആ കൈകളിൽ ചുംബിച്ചിട്ട് എഴുന്നേറ്റു വരാന്തയിൽ നിബൃംഖം അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടന്നു.

“ശരിയാണ്.” ഒരു തീരുമാനമെടുത്തതുപോലെ അവളെ സമീപിച്ച് അയാൾ പറഞ്ഞു: “വെറുമൊരു നേരനോക്കിന്നല്ല നമ്മൾ പരസ്പരം ബന്ധപ്പെട്ടത്. ഇപ്പോൾ നമ്മുടെ ബന്ധത്തിന് സ്ഥിരതയുണ്ടായി.” നാലുചുറ്റും നോക്കിക്കൊണ്ട് അയാൾ തുടർന്നു: “ഇപ്പോഴെത്തു ഇ കാപട്യം നമുക്ക് അവസാനിപ്പിക്കണം.”

“അവസാനിപ്പിക്കണോ? അതെങ്ങനെ. അലക്സിന്?”
അവർ മെല്ല ചോദിച്ചു.

അവളുടെ മനസ്സിപ്പോൾ ശാന്തമാണ്. ആ മുഖത്ത് ഒരു പുഞ്ചിരിയുടെ പ്രകാശം പരന്നു.

“നിന്റെ ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിച്ചു നമുക്കൊന്നാകാം.”

“ഇപ്പോഴേ നമ്മളാനാണല്ലോ.” പുരത്തുകേൾക്കാത്തവൻം പതുകെയൊണ്ടുവർ പറഞ്ഞത്.

“അതെ, പക്ഷേ, പുർണ്ണമായിട്ടില്ല.”

“അതെങ്ങനെയാണെന്നു പറയു അലക്സിൻ.”
ദയനീയമായി അവർ പറഞ്ഞു: “ഇതിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാനെന്താണോരു വഴി? എന്ത് ഭർത്താവിന്തെ ഭാര്യയല്ല താൻ?”

“എതിനും ഒരു പരിഹാരമുണ്ട്.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “ഒരു തീരുമാനമെടുക്കണം. അതെന്തായാലും ഇപ്പോഴത്തെ നിന്റെ അവസ്ഥയെക്കാൾ വളരെ മെച്ചമായിരിക്കും. സമൂഹത്തിൽനിന്നും നിന്റെ മകനിൽനിന്നും നിന്റെ ഭർത്താവിൽനിന്നും നീയനുഭവിക്കുന്ന ദുരിതങ്ങൾ താൻ മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ട്.”

“എന്ത് ഭർത്താവിന്തെ ഭാഗത്തുനിന്ന് ഒരുപദ്ധവവുമില്ല.” പരിഹാസഭാവത്തിലാണുവർ പറഞ്ഞത്: “എനിക്കെദ്ദേഹത്തെ അറിഞ്ഞുകൂടാ. അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് താൻ ചിന്തിക്കാറുമില്ല. അങ്ങനെയാരാൾ നിലവിലില്ല.”

“നീ ആത്മാർത്ഥമായല്ല പറയുന്നത്. എനിക്കു നിന്നെന്നയറിയാം. ആ മനുഷ്യൻ കാരണം നീ ദുഃഖിക്കുന്നുണ്ട്.”

“പക്ഷേ, അത് അദ്ദേഹത്തിനിൽനിന്നുകൂടല്ലോ.” അവർ പറഞ്ഞു: പെട്ടുന്ന് അവർ വീഴാവിവശയായി. അവളുടെ കവിശ്രദ്ധാങ്ഗളും നെറ്റിയും കഴുത്തും ചുവന്നു. അപമാനഭാരത്താൽ കണ്ണുകൾ നിരിഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് ഇനിയോന്നും നമുക്കു സംസാരിക്കണം...”

ഇരുപത്തിമൂന്ന്

അംഗം വളുടെ സ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു ചർച്ചയിലേക്ക് അവലേ നയിക്കാൻ ഇതിനു മുമ്പും പലതവണ അയാൾ ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ഇപ്പോഴത്തെപ്പാലെ ഉപരില്ലവവും പരിഹാസം കലർന്നതുമായ മരുപടിയാണെവർ നല്കാറുള്ളത്. അവർക്കു സ്വയം വ്യക്തമാകാത്ത അമവാ വ്യക്തമാകാൻ കഴിയാത്ത എന്തോ ഓരംശം അതിലുള്ളതുപോലെ. അരല്ലുകിൽ, അവർ സംസാരിച്ചുതുടങ്ങേണ്ടാൾ, യാമാർത്ഥത്തിലുള്ള അന്ന പിന്നവലിയുകയും തൽസ്ഥാനത്ത് അയാൾക്ക് അപരിചിതയായ, അയാൾ ഭയപ്പെടുകയും വെറുക്കുകയും ചെയ്യുന്ന, ഒരു സ്ത്രീ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട് അയാളെ എതിർക്കുകയും ചെയ്യുന്നതുപോലെ. എന്തായാലും ഇന്ന് തന്റെ മനസ്സുതുറക്കാൻ അയാൾ തീരുമാനിച്ചു.

“അദ്ദേഹം അറിഞ്ഞാലും അറിഞ്ഞില്ലെങ്കിലും അതു നമുക്കൊരു പ്രശ്നമല്ല.” സ്വത്ഃസിദ്ധമായ ഉറച്ച, ശാന്തമായ സ്വരത്തിൽ ഭ്രാംബന്സ്കി പറത്തു: “നമുക്കു... നിന്നക്ക് ഇങ്ങനെ തുടർന്നുപോകാൻ സാധ്യമല്ല, വിശ്രേഷിച്ചും ഇന്നതെത്ത് അവസ്ഥയിൽ.”

“ഞാനെന്തു ചെയ്യണമെന്നാണു നിങ്ങൾ പറയുന്നത്?” പരിഹാസഭാവത്തിൽത്തന്നെന്നയാണെവർ ചോദിച്ചത്. താൻ ഗർഭിണിയാണെന്ന യാമാർത്ഥ്യത്തെ അയാൾ നിസ്താരമായി തളളിക്കളയുമെന്നു ഭയപ്പട്ടിരുന്ന അവർക്ക്, ഉടനെ എന്തെങ്കിലും ചെയ്യണമെന്ന അയാളുടെ നിർദ്ദേശം ആശയക്കുഴപ്പമുണ്ടാക്കി.

“ഭർത്താവിനോട് എല്ലാം തുറന്നുപറഞ്ഞിട്ടുണ്ട് ഇന്ത്യപ്പാരണം.”
“അതു നന്നായി! ഞാനങ്ങനെ ചെയ്താൽ എന്തായിരിക്കും അതിന്റെ ഫലമെന്നറിയാമോ?” അവർ ചോദിച്ചു: “അതെല്ലാം ഞാൻ മുൻകൂട്ടി പറഞ്ഞതുരാം.” ഒരു മിനിറുമുന്ത് മുദ്രവായിരുന്ന അവളുടെ നോട്ടം പെട്ടെന്നു കുറമായി. ‘ഓ, നിന്നക്കു മറ്റാരു

പ്രേമബന്ധമുണ്ട് അല്ലോ? അവനുമായി നീ അവിഹിതബന്ധം പുലർത്തി? കരെനീൻ പറയാറുള്ളതിനെ അനുകരിച്ച്, 'അവിഹിതബന്ധം' എന്നതിന് ഉംന്നൽനല്കിയാണവർ പറഞ്ഞത്). 'അതിന്റെ അനന്തരഫലങ്ങളുടെ അനുകരിച്ച് മതപരവും സാമൂഹികവും കൂടുംബപരവുമായ കാഴ്ചപ്പാടിൽ താൻ നിനക്കു മുന്നറയിപ്പ് നല്കിയിരുന്നു*'. താൻ പറഞ്ഞതെന്നും നീ ചെവിക്കൊണ്ടില്ല. ഇപ്പോൾ എന്റെ സർപ്പേരു കളക്കപ്പെടുത്താൻ താൻ സമ്മതിക്കില്ല...' എന്റെയും എന്റെ മകൻ്റെയും സർപ്പേരിനെ എന്നു പറയാൻ തുടങ്ങിയ അന്ന, സ്വന്തം മകനെക്കുറിച്ചു തമാശ പറയാൻ കഴിയാത്തതിനാൽ ആ വാക്ക് ഉപേക്ഷിച്ചതാണ്. അവർ തുടർന്നു: " "ചുരുക്കത്തിൽ, എന്ന വിടയയ്ക്കുകയില്ലെന്നു വ്യക്തമായി, സംശയലേശമെന്നു, ഓദ്ദോഗികമായ ശൈലിയിൽത്തന്നെ അദ്ദേഹം എന്നോടു പറയും. അതേസമയം ഒപ്പവാദമുണ്ടാകാതിരിക്കാനുള്ള നടപടികളെടുക്കുകയും ചെയ്യും. പറയുന്ന കാര്യങ്ങൾ അണ്ണവിടതെറ്റാതെ അദ്ദേഹം പ്രവർത്തിക്കും. അതാണു സംഭവിക്കാൻ പോകുന്നത്. അദ്ദേഹം ഒരു മനുഷ്യമല്ല യന്ത്രമാണ്. കോപംവരുന്നോൾ ക്രൂരനായി മാറുന്ന ഒരു യന്ത്രം.' കരെനീൻ്റെ കുറ്റങ്ങളും കുറവുകളും വ്യക്തമായി ഓർമ്മിച്ച് ഓന്നിനും മാപ്പുകൊടുക്കാനാവാതെയാണവർ പറഞ്ഞത്.

വ്രോൺസ്കി അവളെ സമാധാനിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു: "പക്ഷേ, അന്നാ, എന്തായാലും അദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞത്തീരു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനോഭാവമിൽത്തിട്ട് അടുത്ത നടപടിയെക്കുറിച്ചു നമുക്കാലോചിക്കാം."

"ഒളിച്ചോടാനോ?"

"ഒളിച്ചോടിയാലെന്ത്? ഈ നിലയിൽ തുടർന്നുപോകാൻ സാധ്യമല്ല. എന്ന കരുതിയല്ല, നിന്റെ കഷ്ടപ്പാടുകൾ കണ്ടിട്ടാണ്."

"ഒളിച്ചോടണം, എന്നിട്ടു നിങ്ങളുടെ വെപ്പാട്ടിയായി കഴിഞ്ഞതുകൂടണം." അവർ അവജ്ഞയോടെ പറഞ്ഞതു.

"അന്നാ." സ്നേഹത്തോടെ, കുറ്റപ്പെടുത്തുന്ന സ്വരത്തിൽ, അയാൾ വിളിച്ചു.

"അതുതനെ." അവർ തുടർന്നു: "നിങ്ങളുടെ വെപ്പാട്ടിയായി, എന്റെ... സകലതും നശിപ്പിക്കണം."

“എന്ത് മകൻ” എന്നു പറയാൻ തുടങ്ങിയെങ്കിലും ആ വാക്ക് ഉച്ചരിക്കാനവർക്കു സാധിച്ചില്ല.

അവളുടെ സത്യസന്ധമായ പ്രകൃതത്തിന് ഇങ്ങനെന്നെയാരു വണ്ണുന്ന എങ്ങനെ സാധിക്കുന്നുവെന്നും അതിൽനിന്നു രക്ഷപ്പടാൻ അവൾ ആഗ്രഹിക്കാത്തതെന്തുകൊണ്ടാണും ഭ്രാംബകിക്കു മനസ്സിലായില്ല. അവൾ ഉച്ചരിക്കാൻ മടിച്ച് ‘മകൻ’ എന്ന ഒറ്റവാക്കാണ് അതിന്റെ പ്രധാന കാരണമെന്ന് അയാൾ ഉള്ളപിച്ചില്ല. മകനെക്കുറിച്ചും അവൻ്ത് അച്ചുനെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയ അമ്മയോടുള്ള ഭാവിയിലെ അവൻ്ത് ബന്ധത്തെക്കുറിച്ചും ആലോച്ചപ്പോൾ തന്റെ പ്രവൃത്തി നിതീകരിക്കാനാവാത്തതാണും അതിക്രൂരമാണും അവർക്കു തോന്തി.

പെട്ടുന്ന്, അയാളുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ച്, ആത്മാർത്ഥമായി, സ്നേഹപൂർവ്വം, അവൾ പറഞ്ഞു: “ഓരിക്കലും എന്നോടങ്ങനെ പറയരുതെന്നു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു, യാചിക്കുന്നു.”

“പക്ഷേ, അനു...”

“ഓരിക്കലുമില്ല. അത് എനിക്കു വിട്ടുതരു. എന്ത് അവസ്ഥ എത്ര ഭയാനകമാണും എത്രമാത്രം അപമാനകരമാണും എനിക്കരിയാം. എക്കിലും നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതുപോലെ അതെയള്ളുപ്പം ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്താൻ സാധ്യമല്ല. ഞാൻ പറയുന്നതു കേൾക്കു. എന്നോടിതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കരുത്. നിങ്ങളെനിക്കു വാക്കുതരണം. അതെ, സത്യം ചെയ്യണം!”

“ഞാൻ എന്തുവേണമെങ്കിലും സത്യം ചെയ്യാം. എക്കിലും എനിക്കു മനസ്സുമാധാനമില്ല, പ്രത്യേകിച്ചും നീ പറഞ്ഞതുകേടപ്പോൾ. നിന്നക്കു സമാധാനമില്ലെങ്കിൽ ഞാനെങ്ങനെ സമാധാനത്തോടെയിരിക്കും?”

“എനിക്കോ?” അവൾ പറഞ്ഞു: “അതെ, ചിലപ്പോൾ ഞാൻ ദുഃഖിക്കാറുണ്ട്. എക്കിലും നിങ്ങൾ അതിനെക്കുറിച്ച് എന്നോടു പറയാതിരുന്നാൽ ഞാന്തു മറക്കും. നിങ്ങൾ പറയുന്നോൾ മാത്രമാണു ഞാൻ ദുഃഖിക്കുന്നത്.”

“എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.” അയാൾ പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങളപ്പോലെ സത്യസന്ധമായ ഓർഡർക്കു കളിം പറയാൻ പ്രയാസമാണെന്നിയാം. എനിക്കു നിങ്ങളോടു സഹതാപവുമുണ്ട്. എനിക്കുവേണ്ടി സ്വന്തം ജീവിതം

നശിപ്പിച്ചവനാണു നിങ്ങളെന്നു പലപ്പോഴും താൻ
വിചാരിക്കാറുണ്ട്."

"ഇപ്പോൾ താനും അതുതന്നെന്നയാണു വിചാരിക്കുന്നത്.
എനിക്കുവേണ്ടി നീ സർവവും ത്രജിച്ചു. നിന്റെ ദുഃഖത്തിനു
താനാണു കാരണമെന്നാർക്കുന്നേവാൾ സ്വയം
മാപ്പുനല്കാനനിക്കു കഴിയില്ല."

"എനിക്കു ദുഃഖമോ?" അയാളോടു ചേർന്നുനിന്നു
കണ്ണുകളിലുഡു നോക്കി, പ്രണയപുർവ്വം പുഞ്ചിച്ചുകൊണ്ട്
അവൾ പറത്തു: "വിശദനുവല്ലതെ ഒരു മനുഷ്യനു ഭക്ഷണം
കിട്ടിയാലുള്ള അവസ്ഥയാണെന്നേത്. അയാളുടെ മനസ്സ്
മരവിച്ചിരിക്കാം, വസ്ത്രങ്ങൾ കീറിപൂറിഞ്ഞതാവാം, അയാൾക്കു
നാണം തോന്തിയെന്നുംവരാം. പക്ഷെ, അയാൾ ദുഃഖിതനല്ല.
താൻ ദുഃഖിതയാണെന്നോ? ഈ, ഈതാണെന്ന് സന്തോഷം..."

മകൻ വരുന്ന ശബ്ദങ്കേടു വരാന്തയിലേക്കു നോക്കി.
അവൾ പെട്ടെന്നണിറ്റു. ഭ്രാംബിക്കു സുപരിചിതമായ ആ
പ്രകാശം അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ തെളിത്തു.
മോതിരങ്ങളണിത്തെ കൈകളുയർത്തി അയാളുടെ ശ്രീരം്പിൽ
പിടിച്ച് അല്പനേരം സുക്ഷിച്ചുനോക്കിയിട്ടു മുവമുയർത്തി
വിടർന്നചുണ്ടുകൾക്കൊണ്ട് അയാളുടെ വായിലും രണ്ടു
കണ്ണുകളിലും പെട്ടെന്നു ചുംബിച്ചു. അയാളെ തളളിമാറ്റി
അവിടെനിന്നു പോകാനൊരുങ്ങിയ അന്നയെ അയാൾ
തട്ടെത്തുനിർത്തി.

"എപ്പോഴാണ്?" പ്രേമപുർവ്വം അവളെ വീക്ഷിച്ച് അയാൾ
മന്ത്രിച്ചു.

"ഈന്നു രാത്രി ഒരു മണിക്ക്." അടക്കം പറത്തിട്ടും, അവൾ²
വേഗം നടന്നു മകൻ അടുത്തേക്കുപോയി.

പണ്ണിക്ക് ഗാർഡൻസിൽ നടക്കാൻപോയതായിരുന്നു
സെരേഷ്. മഴപെയ്തപ്പോൾ അവനും ആയയും പവിലിയനിൽ
ഒതുങ്ങിനിന്നു.

"ശരി, പിന്ന കാണാം." അവൾ ഭ്രാംബിസ്കിയോടു
പറത്തു: "പന്തയം തുടങ്ങാറായി. ബെറ്റൻസി എന്ന
വിളിക്കാമെന്നു പറത്തിട്ടുണ്ട്."

ഭ്രാംബിസ്കി വാച്ചുനോക്കിയിട്ടു ധ്യതിയിൽ അവിടെനിന്നു
പോയി.

* വിപ്പവത്തിനു മുമ്പുള്ള റഷ്യയിൽ നിരപരാധിയായ കക്ഷിക്കുമാത്രമേ വിവാഹമോചനത്തിന് അപേക്ഷിക്കാൻ കഴിയുമായിരുന്നുള്ളൂ.

ഇരുപത്തിനാല്

ക്രിസ്തീൻ വരാന്തയിൽവച്ചു സമയം നോക്കിയ ഭ്രാംഗർസ്സക്കി, വാച്ചിന്റെ മുകൾഭാഗവും സുചികളും കണ്ണക്കിലും അപ്പോഴത്തെ വൈപ്പാളത്തിൽ സമയമെത്യായെന്നു ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. രോധിലിരങ്ങി, ചെളിയിൽ സുകഷിച്ചുചവിട്ടി വണ്ണിയുടെ അടുത്തേക്കു നടന്നു. അന്നെയക്കുറിച്ചുമാത്രം ആലോചിച്ചിരുന്നതു കാരണം സമയമെത്യായെന്നോ ബ്രയാൻസ്കിയെ സന്ദർശിക്കാൻ സമയമുണ്ടോ എന്നോ ചിന്തിച്ചില്ല. പലപ്പോഴും സംഭവിക്കാറുള്ളതുപോലെ അടുത്തു ചെയ്യേണ്ടതിനെക്കുറിച്ചു മാത്രമേ ഓർമയുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. ഒരു വന്നരത്തിന്റെ തണ്ണലത്തു ചാരിയിരുന്ന് ഉറക്കം തുങ്ങിയ വണ്ണിക്കാരനെ സമീപിക്കുന്നതിനിടയിൽ വിയർക്കുന്ന കുതിരകൾക്കു ചുറ്റും വടക്കിട്ടു പറക്കുന്ന കാട്ടിച്ചുകളെ കൗതുകത്തേടാട നോക്കി. വണ്ണിയിൽ ചാടികയറി, ബ്രയാൻസ്കിയുടെ വീട്ടിലേക്കുപോകാൻ വണ്ണിക്കാരനോടുപരഞ്ഞതു. അഞ്ചുമെമലോളം പോയതിനുശേഷമാണു കൃത്യസമയമരിയാൻ വാച്ചുനോക്കിയത് അഞ്ചുരമണിയായി. സമയം വൈകി.

അന്നു മെതാനത്തിൽ ഓനിലധികം മത്സരങ്ങളുണ്ട്. താൻ പേരു കൊടുത്ത മത്സരം ആദ്യത്തേതാണെങ്കിൽ ഉടനെ പുരപ്പട്ടാൽ കഷ്ടിച്ച് എത്തിച്ചേരാം. പക്ഷേ, ബ്രയാൻസ്കിയെ സന്ദർശിക്കാമെന്നു പരഞ്ഞതിരുന്നതുകൊണ്ടു കാണാതെ പോകുന്നതു ശരിയല്ല. കുതിരകളെ വേഗത്തിലോടിക്കാൻ വണ്ണിക്കാരനോടു പരഞ്ഞതു.

അഞ്ചുമിനിറ്റുനേരം ബ്രയാൻസ്കിയോടൊന്നതു ചെലവഴിച്ചിട്ട് അതിവേഗം മടങ്ങിപ്പോന്നു. ഈ യാത്ര അയാൾക്ക് ആശ്വാസമേകി. അന്നുമായുള്ള ബന്ധത്തിലെ നിരാശകളും ആശക്കളും മനസ്സിൽനിന്നു മാത്രതുപോയി. പന്തയത്തിന്റെ ആവേഗം മാത്രമാണിപ്പോൾ. കൃത്യസമയത്തുതന്ന

അവിടെയെത്താം. അനുരാത്രി വീണ്ടും സന്ധിക്കാമെന്ന പ്രതീക്ഷ ഇടയ്ക്കിടെ അയാളുടെ ഭാവനയെ ഉദ്ദീപിപ്പിച്ചു.

പീറേഴ്സ്പെർഷിൽനിന്നും വിദുരഗ്രാമങ്ങളിൽനിന്നും വനുകൊണ്ടിരുന്ന വണ്ഡികളെ പിന്തള്ളിക്കുന്ന കൂർട്ടേഴ്സിലെത്തിയപ്പോൾ അവിടെ ആരുമീല്ല. എല്ലാവരും മത്സരസ്ഥലത്തെക്കു പോയികഴിഞ്ഞു. രണ്ടാമത്തെ മത്സരം തുടങ്ങിയെന്നും പലരും അയാളെ അനേഷിച്ചുവെന്നും വാല്യക്കാരൻ പറഞ്ഞു.

അയാൾ ധൃതികൂട്ടാതെ വസ്ത്രം മാറി (ധൃതികൂട്ടുകയോ ആത്മനിയന്ത്രണം നഷ്ടപ്പെടുകയോ ചെയ്യുന്ന പതിവ് അയാൾക്കില്ല).

നേരേ കുതിരലായത്തിലേക്കു വണ്ടിവിടാൻ ഭ്രാംബന്ധകി വണ്ടിക്കാരനോടു പറഞ്ഞു. അവിടെനിന്നും നോക്കിയാൽ ആളുകളും വാഹനങ്ങളും തിങ്ങിത്തെരുങ്ങി നില്ക്കുന്നതു കാണാം. രണ്ടാമത്തെ മത്സരമായിരിക്കാം ഇപ്പോഴാരംഭിച്ചത്. അയാളവിടെയെത്തിയ നിമിഷം ബെല്ലടിക്കുന്നതു കേട്ടു. വഴിക്കുവച്ച് മവോട്ടിന്റെ വെളുത്തകാലുകളും തവിട്ടുനിറവുമുള്ള ഭൂഡിയെററിനെ, ഓരുഞ്ചുനിറത്തിലുള്ള തുണികൊണ്ടു പുതപ്പിച്ചു മെതാനത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുന്നതു കണ്ടു. "കോർഡ് എവിടെ?" അയാൾ പരിചാരകനോടു ചോദിച്ചു.

"ലായത്തിലുണ്ട്. ജീനി കെട്ടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു."

ജീനിവച്ചു തയ്യാറായ ഫ്റൈ ഫ്റൗവിനെ മെതാനത്തിലേക്ക് ആനയിക്കുകയായിരുന്നു.

"ഞാൻ താമസിച്ചുപോയില്ലല്ലോ?"

"കൃത്യസമയംതന്നെ! കൃത്യസമയംതന്നെ." ഇംഗ്ലീഷുകാരൻ പറഞ്ഞു: "വെപ്രാളപ്പെടരുത്."

ഭ്രാംബന്ധകി ഓരോക്കെൽക്കുടി തന്റെ കുതിരയുടെ ഭംഗി ആസ്പദിച്ചു. ആരുടെയും ശ്രദ്ധയാകർഷിക്കാതെ പവിലിയനിലെത്തി. രണ്ടാമത്തെ മത്സരം അവസാനിക്കാറായി. അതിൽ ഒന്നാംസ്ഥാനത്തെത്തിയ വ്യക്തിയെ അനുമോദിക്കാൻ അയാളുടെ കൂട്ടുകാരും അപരിചിതരും ഓടിക്കുടി.

ഭ്രാംബന്ധകി മനഃപുർവ്വം മാറിനിന്നു. അന്നയും ബെറ്റ്‌സിയും തന്റെ സഹോദരന്റെ ഭാര്യയും വന്നിട്ടുണ്ടെന്ന് ഉറപ്പുവരുത്തി. മന്ത്രി ചാതുലമാകുമെന്നതിനാൽ അവരുടെ അടുത്തെക്കുപോയില്ല. പരിചയക്കാർ പലരും അടുത്തുവന്നു വെക്കാൻ കാരണമെന്തെന്നേഷിച്ചു.

കഴിഞ്ഞ മത്സരത്തിന്റെ സമ്മാനങ്ങാനം നടക്കുന്നേപാൾ, എല്ലാവരും അങ്ങോട്ടു നോക്കിയിരിക്കു, ഭ്രാംബൻസ്‌കിയുടെ മുത്തസഹോദരൻ അലക്സാണ്ടർ, തോൾപട്ടയല്ലാമുള്ള ഒരു കേണൽ, ഇടത്തരം ഉയരവും അലക്സിനേപ്പോലെ ഉച്ചശരീരവുമുള്ള, എന്നാൽ കൂടുതൽ സുന്ദരനായ, ചുവന്ന മുക്കുള്ള, മദ്യപണ്ഡ്രതകിലും സൗഹ്യദാവമുള്ള ഓരാൾ അടുത്തുവന്നു.

“എൻ്റെ കുറിപ്പുകിട്ടിയോ?” അയാൾ ചോദിച്ചു: “നിന്നെ കാണാനേ ഈല്ലോ.”

മദ്യപാനത്തിനും കുത്തഴിഞ്ഞ ജീവിതത്തിനും കുപ്പസ്ഥിതിനേടിയ അലക്സാണ്ടർ ഭ്രാംബൻസ്‌കി അധികാരസ്ഥാനങ്ങളിൽ സ്വാധീനമുള്ളയാളായിരുന്നു.

സഫോദരൻ ഇഷ്ടപ്പെടുത്ത ഒരു വിഷയമാണു സംസാരിക്കുന്നതെങ്കിലും ധാരാളം ആളുകളുടെ മുന്നിൽവച്ചാകയാൽ എത്തോ തമാഴ പറയുന്ന മട്ടിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണു സംഭാഷണം തുടങ്ങിയത്.

“കത്തുകിട്ടി. പക്ഷേ, നിങ്ങൾക്ക് അതിലിന്തു ഉത്കണ്ഠംയെന്തിനാണെന്നു മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല.” അലക്സിന് പറഞ്ഞു.

“നിയിവിടല്ലെന്നും കഴിഞ്ഞ തികളാഴ്ച പീറ്റർ ഹോഫിൽവച്ചു ചിലർ നിന്നെ കണ്ണുവെന്നും പറഞ്ഞതുകേട്ടപ്പോഴാണെന്നിക്കു വിഷമം തോന്തിയത്.”

“ആവശ്യമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങളിൽ ആരും തലയിടാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലത്. അല്ലെങ്കിൽ...”

“അതുശരി. എങ്കിലെന്തിനാണു സൈന്യത്തിൽ ചേരുന്നത്...”

“ഈതിൽ നിങ്ങൾ തലയിടരുതെനേ എന്നിക്കു പറയാനുള്ളൂ.”

അലക്സിന് ഭ്രാംബൻസ്‌കിയുടെ മുഖം വിളി. കീഴ്ത്താടിയെല്ല് വിരച്ചു. ദയാലുവായ അയാൾക്കു പെട്ടുന്നു ദേശ്യംവരാറില്ല. ദേശ്യം വന്നാൽ കീഴ്ത്താടി വിരയ്ക്കും. അപ്പോൾ അയാൾ അപകടകാരിയാവും. അലക്സാണ്ടർ ഭ്രാംബൻസ്‌കിക്ക് ഇതറിയാം. അയാൾ ഉത്സാഹത്തോടെ ചിരിച്ചു.

“അമ്മയുടെ കത്തുതരാൻ മാത്രമാണു ഞാൻ വന്നത്. അതിനു മറുപടി അയയ്ക്കണം. പന്തയത്തിനുമുന്നു മനസ്സ് കേഷാഭികരുത്. ജയിച്ചുവാ!” എന്നു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞിട്ട് അയാൾ അവിടെന്നിനും പോയി.

ആ സമയത്തു മര്റ്റാരു സുഹൃത്തിന്റെ സംബോധനകേട്ട ഭ്രാംസ്കി തിരിഞ്ഞെന്നു.

“കുടുകാരെ കണ്ണാലറിയില്ല അല്ലോ? സുവമാണോ ചങ്ങാതീ?”
ഒബ്ബലോൺസ്കിയാണ്.

മോസ്കോയിലെന്നപോലെ

പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലും അയാളുടെ ചുവന്ന മുഖവും
ചീകിയൊരുക്കിയ കൃതാവും ഏവരുടെയും ശ്രദ്ധയാകർഷിച്ചു.

“ഞാനിന്നലെയാണു വന്നത്. തന്റെ വിജയത്തിനു
സാക്ഷിയാകാൻ കഴിഞ്ഞതിൽ സന്തോഷമുണ്ട്. എപ്പോഴാണു
നമ്മൾ ഒത്തുകൂടുന്നത്?”

“നാളെ മെസ്റ്ററുമിൽ വരു” എന്നുപറത്ത്
ഒബ്ബലോൺസ്കിയുടെ ഓവർക്കോട്ടിൽ ക്ഷമാപണപൂർവ്വം
തലോടിയിട്ട് അയാൾ കുതിരകളുടെ അടുത്തെതക്കുപോയി.

മത്സരിച്ചുതളർന്ന കുതിരകളെ ഓരോന്നായി പരിചാരകൾ
പുറത്തെക്കു കൊണ്ടുപോയ്ക്കാണ്ടിരുന്നു. അടുത്ത
മത്സരത്തിനുള്ള കുതിരകൾ വരാൻതുടങ്ങി. കുടുതലും ഇംഗ്ലീഷ്
കുതിരകളാണ്. ശരീരം തുണിയിൽ പോതിഞ്ഞുകെട്ടിയ
അവയെ കണ്ണാൽ ഭീമാകാരമായ പക്ഷികളാണെന്നു തോന്നും.
വലതുവശത്തു മെലിഞ്ഞു മനോഹരിയായ ഫ്രൈ ഫ്രേമിനെ
അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടത്തുന്നു. അവളിൽനിന്നുകലെയല്ലാതെ
വലിയ ചെവികളുള്ള ഗ്രാഡിയേറ്ററിന്റെ മുതുകിൽനിന്ന്
ആവരണം നീക്കുന്നു. അതിന്റെ വലിപ്പവും ആകൃതിയും
ഭ്രാംസ്കിയുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിച്ചു. അയാൾ തന്റെ
കുതിരയുടെ അടുത്തെതക്കു നീങ്ങാൻ തുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും
മര്റ്റാരു പരിചയക്കാരൻ തടങ്ങുന്നിർത്തി.

“കരെനീന് അവിടെ നിലപ്പുണ്ട്.” അയാൾ പറഞ്ഞു:
“ഭാര്യയെ അനേകശ്ശിക്കുകയാണ്. അവർ പവിലിയൻ്റെ
നടുക്കിരിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ കണ്ടില്ലോ?”

“ഈല്ല, ഞാൻ കണ്ടില്ല.” അയാൾ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു
സ്ഥലത്തെക്കു നോക്കുകപോലും ചെയ്യാതെ ഭ്രാംസ്കി
സ്വന്തം കുതിരയുടെ അടുത്തെതക്കുചെന്നു. ജീനി
പരിശോധിക്കാനും ചില നിർദ്ദേശങ്ങൾ
കൊടുക്കാനുമാരംഭിച്ചപ്പോൾ
പോയിന്നീലേക്കു വിളിച്ചു. എല്ലാവരെയും ലൂഡ്ടിങ്
പതിനേണ്ടുപേരുണ്ടായിരുന്നു. നുക്കിട്ടപ്പോൾ ഭ്രാംസ്കിക്കിൽ ഏഴ് എന്ന നമ്പർ കിട്ടി.

എല്ലാ കുതിരകളും നിരന്നുനിന്നു. ഭ്രാംസ്കി തന്റെ
എതിരാളികളെ അവസാനമായൊന്നു നോക്കി. മത്സരം

തുടങ്ങികഴിഞ്ഞാൽ കാണാൻ പറ്റില്ലല്ലോ. ഭ്രാംബസ്കിയുടെ സുഹൃത്തും മുഖ്യ എതിരാളികളിലൊരാളുമായ ശാൽറ്റ്‌സിന്, ശുണ്ടിപിടിച്ചു ഒരു കുതിരയുടെ പുരത്തുകയറാനുള്ള ശ്രമത്തിലാണ്. നല്ലാരു പെൺകുതിരയുടെ പുരത്ത് കുസോവ് ലേവ് പ്രദേശ വിളറിയ മുഖവുമായി ഇരിക്കുന്നു. ഭീരുവും പൊങ്ങച്ചക്കാരനുമാണ്യാളെന്ന് എല്ലാവർക്കും അറിയാം. സൈന്യത്തിലെ കുതിരപ്പുരത്തു സവാരിചെയ്യുന്നത് അപകടമാണെന്നറിയാമെങ്കിലും ഒരു ദോക്കൽ, ചുവന്ന കുരിശടയാളം തുന്നിപ്പിടിപ്പിച്ചു ഒരു ആംബുലൻസ് വണ്ടി, ഒരു നേഴ്സ് എന്നിവ ഒപ്പമുള്ളതുകൊണ്ടാണ്യാൾ മത്സരത്തിൽ പങ്കെടുക്കാൻ തയ്യാറായത്. അവരുടെ കണ്ണുകൾ തമ്മിലിട്ടുണ്ടു. ഭ്രാംബസ്കി കണ്ണിറുക്കിക്കാണിച്ചു കുസോവ് ലേവിനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. പ്രധാന എതിരാളിയായ മവോട്ടിനെയും അയാളുടെ കുതിര ദ്രാഡിയേറ്ററിനെയുംമാത്രം ഭ്രാംബസ്കി കണ്ടില്ല.

“ധൃതി കൂടണം. കുതിരയെ പിടിച്ചുനിർത്തുകയോ തടസ്സത്തിനു മുന്നിൽ വ്യഗ്ര കാട്ടുകയോ ചെയ്യരുത്. അതിനെ അതിന്റെ പാടിനുവിട്ടാൽ മതി.” കോർഡ് ഉപദേശിച്ചു.

“ശരി, ശരി.” എന്നുപറഞ്ഞ് ഭ്രാംബസ്കി കടിഞ്ഞാൻ ഏറ്റുവാങ്ങി.

“കഴിവതും മുന്നിൽ പോകാൻ ശ്രമിക്കണം. പിന്നിലായാലും അവസാന നിമിഷവരെ പ്രതീക്ഷ കൈവിടരുത്.”

കുതിരയ്ക്ക് അനങ്ങാൻ സമയം കിട്ടുന്നതിനുമുമ്പ് ഭ്രാംബസ്കി ഒറ്റച്ചാട്ടത്തിന് കുതിരയുടെ പുരത്തിരുന്നു ജീനിച്ചവിട്ടിയിൽ കാലുകളുറപ്പിച്ചു. ഫൗ ഫൗ നീണ്ട കഴുത്തുകൊണ്ടു കടിഞ്ഞാൻ വലിച്ചു സ്പ്രിങ്ങുപോലെ തുള്ളിച്ചാടി. അതിനെ ശാന്തമാക്കാൻ ഭ്രാംബസ്കി നന്നാ പണിപ്പെട്ടു.

അവർ റൂഡ്രൂഡ് പോസ്റ്റിലേക്കുള്ള വഴിയിൽ അണകെട്ടി നിർത്തിയിരുന്ന പുഴയെ സമീപിക്കുകയാണ്. ചിലർ മുന്നിലും ചിലർ പിരക്കിലും. പെട്ടെന്നു പിന്നിൽ കുളനടിയോച്ച കേട്ടു. മവോട്ടിനുമായി, ദ്രാഡിയേറ്ററെന്ന വെളുത്തകാലുകളുള്ള ചെമ്പൻകുതിര ചെള്ളിയിലും കുതിച്ചുപാതയും. മവോട്ടിന് നീണ്ട പല്ലുകൾക്കാട്ടി ചിരിച്ചു. ഭ്രാംബസ്കി കോപത്രേതാടെ അയാളെ നോക്കി. ഭ്രാംബസ്കിക്ക് അയാളെ ഇഷ്ടമല്ല. ഇപ്പോൾ തന്റെ ഏറ്റവും അപകടകാരിയായ എതിരാളിയായും കണക്കാക്കുന്നു.

അടുത്തുകൂടു   കുതിച്ചുപാത്ത   ഫോ   ഫൗഡിന
പരിഭ്രമിപ്പിച്ചതിൽ അയാളോടു കരിനമായ ദേശ്യവുമുണ്ട്. ഫോ
ഫോ രണ്ടു ചാട്ടംചാടി, കടിത്താൻ മുറുകിയതിൽ കോപിച്ച്,
പുരത്തിരിക്കുന്നയാളു   മരിച്ചിടാനെന്നവന്നും   ആടിയാടി
നടക്കാൻ തുടങ്ങി.

ഇരുപത്തഞ്ച്

അം

കെ പതിനേഴ് ഓഫീസർമാരാണ് കുതിരപ്പനയത്തിനു പേരുകൊടുത്തത്. പവിലിയനു മുന്നിൽ ദീർഘവ്യതികൃതിയിൽ ഉദ്ദേശം മുന്നു മെൽ ദൈർഘ്യമുള്ളതാണ് രേസ്കോഴ്സ്. അതിൽ ഒൻപതു തടസ്സങ്ങളുണ്ട്. ഒരു തോട്, പവിലിയനു തൊടുമുന്നിൽ അഭവടിയോളം ഉയരത്തിൽ ഒരു വേലി, ഒരു കിടങ്ങ്, വെള്ളം നിരച്ച ഒരു കോച്ചുകുളം, ഒരു ചരിവ്, ഒരു വരമ്പും അതിനുമുകളിൽ മുശ്രേച്ചടികളുമുള്ള ഒരു ഷൈറിഷ് ബാക്സ് (എറ്റവും പ്രധാനമേരിയ തടസ്സങ്ങളിലെണ്ണിൽ). ഇതിന്പുറം മറ്റാരു കിടങ്ങുകൂടിയുള്ളത് കുതിരകൾക്കു കാണാൻ സാധ്യമല്ലാത്തതുകൊണ്ട് രണ്ടും ഓൺച്ചു ചാടികടക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ അപകടമാണ്, പിനെ, വെള്ളമുള്ള രണ്ടു തടസ്സങ്ങൾ, വെള്ളമില്ലാത്ത ഓൺ. മത്സരം, അവസാനിക്കുന്നതു പവിലിയന് എതിർവശത്താണ്. പക്ഷേ, മത്സരം തുടങ്ങുന്നത് ദീർഘവ്യതികൃതിയിൽ വെളിയിൽ ഉദ്ദേശം 250 ഗജം മാറിയും. ഏഴടിവീതിയുള്ള തോടാണ് ആദ്യത്തെ തടസ്സം. അതു നീന്തിക്കയറുകയോ ചാടികടക്കുകയോ ആവാം.

കുതിരസവാരിക്കാർ മുന്നുപ്രാവശ്യം വരിയായി നിന്നെങ്കിലും ഓരോ തവണയും ഏതെങ്കിലുമൊരു കുതിര തുടക്കം തെറ്റിച്ചു. വിദഗ്ധ സ്ഥാർട്ടറായ കേണൽ സെസ്ട്രിനു കോപം വരാൻ തുടങ്ങി. അവസാനം നാലാമത്തെ തവണ, ‘സ്ഥാർട്ട്’ പറഞ്ഞു, മത്സരം ആരംഭിച്ചു.

‘അതാ തുടങ്ങി. മുന്നോട്ട്’, ശ്രാസം അടക്കിപ്പിടിച്ചിരുന്ന കാണികൾ ആവേശംകൊണ്ടു. വ്യക്തമായി കാണുന്നതിന് ഒറ്റയ്ക്കും കൂടുതെതാടുയും അങ്ങോടുമിങ്ങോടും പാഞ്ഞു. ആദ്യത്തെ മിനിറ്റിൽ കുതിരസവാരിക്കാർ ഇരിപ്പുറപ്പിച്ച്, രണ്ടും മുന്നും പേര് വീതവും ഓൺ പിരകേ ഓനായും തോടിനെ സമീപിച്ചു. ഏല്ലാവരും ഓൺചാണു പുറപ്പട്ടതെന്നു

കാൺകർക്കു
വ്യത്യാസംപോലും
മത്സരാർത്ഥികൾക്കരിയാം.

തോന്തിയെക്കിലും
വളരെ

സൈക്കണ്ട്സുകളുടെ
പ്രധാനമാണെന്നു

അമിത വിക്രഷാംകാരണം ആദ്യനിമിഷത്തിൽ ഫ്രേ ഫ്രേ പിന്നിലായി. മറ്റു പലതും മുന്നിലെത്തി. തോടിനടുത്തത്തുന്നതിനു മുമ്പ് ഭ്രാംബിങ്കി കടിഞ്ഞാൻ അയച്ചുവിട്ടു. മുന്നു കുതിരകളെ നിഷ്പ്രയാസം പിന്തുള്ളി. ഇപ്പോൾ തൊടുമുന്നിൽ മവോട്ടിന്റെ ദ്രാഡിയേറ്ററാണ്. ഏറ്റവും മുന്നിലായി, ജീവച്ചുവാംപോലിരിക്കുന്ന കുണ്ണോവ്ലേവിനെ മുതുകിലേറ്റിയ സുന്ദരിയായ ഡയാനയും.

തുടക്കത്തിൽ ഭ്രാംബിങ്കികൾ കുതിരയെ ചൊല്പടിക്കു നിർത്താനോ നിയന്ത്രിക്കാനോ സാധിച്ചില്ല.

ദ്രാഡിയേറ്ററും ഡയാനയും ഒന്നിച്ചു തോടിനെ സമീപിച്ചു. ഏതാണ്ട് ഓരോസമയത്തുതന്നെ അതു ചാടികടന്നു. അവയ്ക്കു പിന്നാലെ, പറക്കുന്നതുപോലെ ഫ്രേ ഫ്രേ വായുവിലുയർന്നു. തന്റെ കുതിരയുടെ കാല്ക്കിശിൽ തോടിനകരെ കുണ്ണോവ്ലേവ് നിലംപതിക്കുന്നത് ഭ്രാംബിങ്കി കണ്ണു. (ചാട്ടത്തിനിടയിൽ കടിഞ്ഞാണിലെ പിടിവിടപ്പോൾ ആദ്യം കുണ്ണോവ്ലേവും തുടർന്ന് അയാളുടെ കുതിരയും വീണതാണെന്നു പിന്നീക് അയാൾ മനസ്സിലാക്കി) ഡയാനയുടെ തലയിലോ കാലുകളിലോ ആയിരിക്കും ഫ്രേ ഫ്രേവിന്റെ കുളമ്പുകൾ വന്നു പതിക്കുന്നതെന്നു തോന്തിയെക്കിലും പൂച്ച വീഴുന്നതുപോലെ, അതിനീക്ഷിക്കിയിൽവച്ചുതന്നെ കാലുകളെ നിയന്ത്രിച്ച്, മറ്റൊക്കുതിരയെ ചവിട്ടാതെ, അവർ കടന്നുപോയി.

‘മിടുക്കി!’ ഭ്രാംബിങ്കി വിചാരിച്ചു.

തോടുകടന്നപ്പോൾ കുതിര ഭ്രാംബിങ്കിയുടെ നിയന്ത്രണത്തിലായി. മവോട്ടിനു പിന്നാലെ വലിയ തടസ്സം കടക്കാമെന്നും അടുത്ത പ്രതീബന്ധത്തിനു മുമ്പുള്ള 300 വാര ചാട്ടത്തിനിടയിൽ അതിനെ പിന്നിലാക്കാമെന്നും അയാൾ പ്രതീക്ഷിച്ചു.

ഇന്നീരിയൽ പവിലിയനു തൊടുമുന്നിലാണു വലിയ തടസ്സം. ചക്രവർത്തിയുടെയും രാജസദസ്സിലെ മുഴുവൻ അംഗങ്ങളുടെയും മൊത്തം ആർക്കൗട്ടത്തിന്റെയും ശ്രദ്ധ ചെകുത്താൻ എന്നു വിളിക്കുന്ന ആ വലിയ തടസ്സത്തിനെ സമീപിക്കുന്ന ഭ്രാംബിങ്കിയുടെയും അയാൾക്കു മുന്നിൽ പൊയ്ക്കാണ്ടിരുന്ന മവോട്ടിന്റെയും മേലായിരുന്നു. സ്വന്തം

കുതിരയുടെ കാതുകളും കഴുത്തും തന്റെ മുന്നിലേക്കു പാതയുവരുന്ന ഭൂതലവും തൊട്ടുമുന്നിൽ കുതിക്കുന്ന ഫ്രാഡിയേറ്റിന്റെ പിൻഭാഗവും മാത്രമാണു കണ്ണിൽപ്പെട്ടത്. ഫ്രാഡിയേറ്റർ കുറിയ വാലാട്ടിക്കൊണ്ട് ഓന്നിനെയും സ്പർശിക്കാതെ വ്രോൺസ്കിയുടെ കണ്ണുമ്പിൽനിന്ന് അപ്രത്യക്ഷമായി.

“ബലേഡേഷ്!” ആരോ വിളിച്ചുകുവി!

മുന്നിലെ തടസ്സത്തിന്റെ ദൃശ്യം വ്രോൺസ്കിയുടെ കണ്ണിൽപ്പെട്ടു. വേഗംകുറയ്ക്കാതെ കുതിര അതിനു മുകളിലേക്കുയെയ്യുന്നു. പിരകിൽ എന്തോ തട്ടുന്നതുപോലെ ഒരു ശബ്ദംകേട്ടു. ഫ്രാഡിയേറ്റർ മുന്നിലുണ്ടെന്ന ആവേശത്തിൽ, അത് അല്പം നേരത്തെ മുന്നിലേക്കു കുതിച്ചപ്പോൾ പിൻകാൽ ഒരു പലകയിൽ തട്ടിയതാണ്. എക്കിലും അതിന്റെ ഗതിവേഗത്തിനു മാറ്റമുണ്ടായില്ല, മുഖത്തു ചെളിത്തെരിച്ചപ്പോൾ, ഫ്രാഡിയേറ്റർ തൊട്ടുമുന്നിൽത്തന്നെയുണ്ടെന്ന് വ്രോൺസ്കിക്കു മനസ്സിലായി. അതിന്റെ കുറിയ വാലും വെളുത്ത കാലുകളും അകലെയല്ലാതെ കണ്ണു.

മവോട്ടിനെ കടന്നു മുന്നേരാനുള്ള സമയമായെന്ന് വ്രോൺസ്കിക്കു തോന്തി. അതു മനസ്സിലാക്കിയതുപോലെ ഫ്രെഡു വേഗംകുട്ടി. ഒരു വശത്തുകൂടു മുന്നോട്ടുപോകാൻ ശ്രമിച്ചു. മവോട്ടിനു സമ്മതിച്ചില്ല. ഉടനെ വ്രോൺസ്കി മറുവശത്തുകൂടു കുതിരയെ നയിച്ചു. ഏതാനും ചുവടു രണ്ടു കുതിരകളും ഒരേ നിരയിലായിരുന്നു. പക്ഷേ, തടസ്സത്തിനടുത്തതുന്നതിനുമുമ്പ് വ്രോൺസ്കി കുതിരയുടെ കടിഞ്ഞാണ് അയച്ചു. അവർ മവോട്ടിനെ പിന്നിലാക്കി. അയാളുടെ ചെളിപുരണ മുഖം വ്രോൺസ്കിയുടെ കണ്ണിൽപ്പെട്ടു. അയാൾ പിരിക്കുകയാണെന്നു തോന്തി. ഫ്രാഡിയേറ്റർ ശ്രദ്ധിക്കുന്ന ശബ്ദവും കൂളന്പടിയൊച്ചയും അയാൾ കേട്ടു.

അടുത്ത രണ്ടു തടസ്സങ്ങളും ഒരു കിടങ്ങും ഒരു വേലിയും നിഷ്പ്രയാസം തരണംചെയ്തെങ്കിലും ഫ്രാഡിയേറ്റിന്റെ ഉച്ചപ്പാസവും കൂളന്പടിയും കൂടുതൽ അടുത്തുകേട്ടു. വ്രോൺസ്കി പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചപ്പോൾ കുതിരയ്ക്കു വീണ്ടും വേഗമേരി.

ഈപ്പോൾ വ്രോൺസ്കിയാണു മുന്നിൽ. വിജയപ്രതീക്ഷയോടെ അയാൾ കുതിരയെ മനസ്സുകൊണ്ടു കൂടുതൽ സ്നേഹിക്കുകയും ലാളിക്കുകയും ചെയ്തു. ചുറ്റും

ഒന്നു നോക്കിയാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ടെങ്കിലും അതിനു ദൈവപ്പെട്ടില്ല. ധൂതികൂട്ടാതെ, കുതിരയുടെ ശേഷി നിലനിർത്താൻ ശ്രമിച്ചു.

ഇനിയാണ് ഏറ്റവും പ്രധാനമേറിയ തടസ്സം. അതു കടന്നാൽ ഒന്നാം സ്ഥാനത്തെത്തതാം. അയാൾ എറിഷ്യ് ബാക്കിലേക്കു കുതിക്കുകയാണ്. കുറച്ചുകലവച്ചുതന്നെ കുതിരയും കുതിരക്കാരനും ആ തടസ്സം കണ്ണു. രണ്ടുപേരും ഒരു നിമിഷനേരും ഒന്നു സംശയിച്ചു. കുതിരയുടെ കാതുകളിൽ നിന്ന് അതിന്റെ സംശയം മനസ്സിലാക്കിയ അയാൾ ചാട്ട് ഉയർത്തിയെങ്കിലും തന്റെ സംശയം അസ്ഥാനത്താണെന്നു പെടുന്നു തിരിച്ചറിത്തു. എന്നാണു വേണ്ടതെന്നു കുതിരയ്ക്കരിയാം. അതു വേഗം വർധിപ്പിച്ചു കൃത്യസമയത്തുതന്നെ സർവ്വശക്തിയും സമാഹരിച്ച് കിടങ്ങിനു കുറുകെ ചാട്ടി അനായാസം മുന്നോട്ടുള്ള പ്രധാനം തുടർന്നു.

“ഭേഷ്, ഭ്രവാൺസ്കി!” അടുത്തുനിന്നിരുന്ന ഭ്രവാൺസ്കിയുടെ കൂടുകാർ ആർത്തുവിളിച്ചു. യാഷ്വിനേ കണ്ടില്ലെങ്കിലും അയാളുടെ ശബ്ദം തിരിച്ചറിത്തു.

ഹൗ ഹൗവിനെ മനസ്സാം അഭിനന്ധിച്ചുകൊണ്ട് ഭ്രവാൺസ്കി കാതോർത്തു. ഫ്രാഡിയേറ്റർ പിനാലെയുണ്ട്. ഇനി അവസാനത്തെ തടസ്സംമാത്രം. ഓരവാര വിതിയുള്ള ഒരു വെള്ളക്കട്ട്. ഭ്രവാൺസ്കി അങ്ങോട്ടു കടിഞ്ഞാണ് നോക്കുകപോലുംചെയ്യാതെ ചലിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. കുതിര അതിന്റെ അവശേഷിച്ച കരുത്തും ഉപയോഗിച്ചുതീർക്കുകയാണ്. അതിന്റെ കഴുത്തും മുതുകും മാത്രമല്ല, വശങ്ങളും കുർത്ത ചെവികളും വിയർത്തെത്താലിക്കുന്നു. കിതയ്ക്കുന്നുമുണ്ട്. അവശേഷിച്ച അഞ്ഞുരു വാര പോകാൻ ആവശ്യമുള്ളതിലധികം ശക്തി അതിനുണ്ട്. അശ്രദ്ധമായി, ഒരു പക്ഷിയെപ്പാലെ അതു കിടങ്ങു ചാടിക്കെന്നു. പക്ഷേ, ആ നിമിഷം ഭയാനകമായ എന്തോ ഒന്നു സംഭവിച്ചുന്ന് ഭ്രവാൺസ്കിക്കു തോന്തി. അയാൾ പോലുമരിയാതെ ജീനിയിൽ അമർന്നിരുന്ന കടിഞ്ഞാണിൽ പിടിച്ചു വലിച്ചു. അതു മനസ്സിലാക്കുന്നതിനുമുമ്പ് മവോട്ടിന്റെ ചെവന്റെ കുതിരയുടെ വെളുത്തകാലുകൾ തന്നെ കടന്നുപോകുന്ത് അയാൾ കണ്ണു. ഭ്രവാൺസ്കിയുടെ ഒരു കാൽ നിലത്തു സ്പർശിച്ചു. അതു വലിച്ചെടുക്കുന്നതിനു മുമ്പ് ഹൗ ഹൗ ചരിഞ്ഞുവീണ്ടു. ശക്തിയായി ചീറിക്കൊണ്ടു നന്നത്ത

കഴുത്തുയർത്തി മുറിവേറുപിടയുന്ന പക്ഷിയെപ്പോലെ
എഴുനേല്ക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ഭ്രാംബസ്കിയുടെ
കൈപ്പിശകാരണമാണ് അവൾ വീണതും മുതുകൊടിത്തതും.
പക്ഷേ, പിന്നീടാണ്യാൾ ഈതു മനസ്സിലാക്കിയത് മനോഹരമായ
കണ്ണുകൾക്കാണ്ഡുതന്നെ നോക്കി ചെളിയിൽക്കിടന്നു പുളയുന്ന
കുതിരയുടെ സമീപം നില്ക്കുമ്പോൾ, മവോട്ടിന് അതിവേഗം
കടന്നുപോകുന്നതുമാത്രം അയാൾ കണ്ണു. എന്താണു
സംഭവിച്ചുതെന്നറിയാതെ ഭ്രാംബസ്കി കടിത്താൻ
പിടിച്ചുവലിച്ചു. കുതിര മീനിനെപ്പോലെ പിടത്തു. ജീനിയുടെ ഒരു
വശത്തെ കെടുകൾ പൊട്ടി. മുൻകാലുകൾ സ്വതന്ത്രമായെങ്കിലും
പിന്നകാലുകൾ ഉയർത്താനാവാതെ അതു വീണ്ടും
ചരിത്തുവീണു.

കോപവും നിരാശയും നിയന്ത്രിക്കാനാവാതെ ഭ്രാംബസ്കി
കുതിരയുടെ വയറ്റിൽ ചവിട്ടിയിട്ടു വീണ്ടും കടിത്താൻ
പിടിച്ചുവലിച്ചു. കുതിര അനങ്ങാതെ വാചാലമായ കണ്ണുകളാൽ
യജമാനനെ നോക്കി.

“ഹോ, ഞാനെന്താണു ചെയ്തത്!” ഭ്രാംബസ്കി തലയിൽ
കൈവച്ചു നിലവിളിച്ചു: “മത്സരത്തിൽ തോറു! എന്തു കുറമാണ്.
മാപ്പർഹിക്കാതെ കുറം. മത്സരത്തിൽ തോറു. എന്തു പ്രിയപ്പെട്ട
കുതിരയും പോയി. ഹോ, ഞാനെന്തു മണ്ഡത്തരമാണു
കാണിച്ചത്!”

കണ്ണുനിന്നവർ, ഒരു ഡ്യോക്രൂം വാല്യക്കാരനും,
രെജിമെന്റിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥരും ഓടിവന്നു. കുതിരയുടെ മുതുക്
ടിത്തതു. അതിനെ വെടിവച്ചുകൊണ്ടാൻ തീരുമാനിച്ചു.
ചോദ്യങ്ങൾക്ക് ഉത്തരം പറയാനോ എന്തെങ്കിലും
സംസാരിക്കാനോ കഴിയാതെ നിലത്തുവീണ
തൊപ്പിയെടുക്കാതെ ഭ്രാംബസ്കി അവിടെനിന്നിരുന്നിടി നടന്നു.
അയാൾക്ക് എന്തെന്നില്ലാത്ത ദുഃഖം തോന്തി. ഇതിനു മുമ്പും
ഇത്തയ്യും വലിയ ഒരു നിർഭാഗ്യം അയാളുടെ
ജീവിതത്തിലുണ്ടായിട്ടില്ല. എല്ലാം സ്വന്തം പ്രവൃത്തിയുടെ ഫലം.

യാഷ്വിൻ തൊപ്പിയുമായി ഓടിവന്ന് അയാളെ
വീട്ടിലെത്തിച്ചു. അരമൺിക്കുർക്കാണ് ഭ്രാംബസ്കി സമനില
വീണ്ടുത്തു. എക്കിലും ആ കുതിരപ്പന്തയം ഏറ്റവും
വേദനിപ്പിക്കുന്ന ഓർമയായി തീർജ്ജകാലം അയാളെ
അലട്ടിക്കാണ്ടിരുന്നു.

ഇരുപത്തിയാർ

ഭാരയുമായുള്ള കരെനീൻ്റെ ബന്ധം പുരുഷെ പഴയപടി തുടർന്നു. ഇപ്പോഴയാൾ കൂടുതൽ തിരക്കിലാണെന്ന് ഒരു വ്യത്യാസംമാത്രം. ശ്രീതകാലത്തെ അധ്യാനംകാരണം ക്ഷയിച്ച ആരോഗ്യം വീണ്ടുക്കുന്നതിനു പതിവുപോലെ വസന്തത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ വിദേശത്തുപോയി. പതിവുപോലെ ജുലായ് മാസത്തിൽ തിരിച്ചുവന്നു കൂടുതൽ ഉത്സാഹത്തോടെ ജോലിയിൽ മുഴുകി. അയാൾ പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലായിരുന്നപ്പോൾ ഭാര്യ പതിവുപോലെ, നാട്ടിൻപുറവസ്തിയിലേക്കു താമസംമാറ്റി.

പ്രിൻസസ്സ് ട്രാൻസ്കായയയുടെ വീട്ടിൽവച്ചു പാർട്ടിനടന്ന രാത്രിക്കുശ്രേഷ്ഠം തന്റെ സംശയത്തെക്കുറിച്ച് അയാൾ അന്നയോടു സംസാരിച്ചിട്ടില്ല. ആരെയോ കളിയാക്കുന്നതരത്തിലുള്ള അയാളുടെ സ്വത്ഃസിദ്ധമായ സ്വരം ഭാര്യയുമായുള്ള അയാളുടെ ഇപ്പോഴത്തെ ബന്ധത്തിനു തികച്ചും യോജിച്ചതായിരുന്നു. ആദ്യരാത്രി മനസ്സുതുടക്കാത്തതിന്റെ പേരിൽ അയാൾക്ക് അവളോടു ഫേശം അതുപത്തിയുണ്ടായിരുന്നു. അവളോടുള്ള പെരുമാറ്റത്തിൽ അല്പം ആശങ്ക, ആത്മമാത്രം. 'നിനക്ക് എന്നോടൊന്നും പറയാനില്ലെങ്കിൽ എനിക്കു നിനോടും ഒന്നും പറയാനില്ല. രണ്ടായാലും നിനക്കു തന്നെയാണു നഷ്ടം' എന്നാണ് അയാളുടെ മനോഭാവമെന്നു തോന്തി— തീയണയ്ക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. പരാജയപ്പെട്ട ഓരാൾ, 'ശരി, എരിത്തുതീർക്കൽ, നിന്റെ തകരാറുതന്നെയാണെല്ലാം.' എന്നു പറയുന്നതുപോലെ.

ബുദ്ധിമാനും ഓദ്യോഗികകാര്യങ്ങളിൽ സമർത്ഥനുമായ ഓരാൾ സ്വന്തം ഭാര്യയോടു ബുദ്ധിശൂന്യമായൊരു നിലപാട്ടുകുന്നതിലെ വിഡ്യാഭിത്തം മനസ്സിലാക്കിയില്ല. തന്റെ യമാർത്ഥ സ്ഥിതിയറിഞ്ഞാൽ അതിന്റെ ഫലം ദയാനകമായിരിക്കുമെന്നതുകൊണ്ടു സ്വന്തം കൂടുംബത്തോടുള്ള

അതായത്, ഭാര്യയോടും മകനോടുമുള്ള വികാരങ്ങൾ മനസ്സിന്റെ ഉള്ളറയിൽ അടച്ചു പുട്ടി ഭദ്രമാക്കിവച്ചു.

ശ്രീതകാലത്തിന്റെ അന്ത്യവരെ സ്നേഹധനനായാരു പിതാവായി ജീവിച്ച ആ മനുഷ്യൻ സ്വന്തം മകനോടു തണ്ടപ്പുന്നമട്ടിൽ പെരുമാറാൻ തുടങ്ങി. ഭാര്യയോടെന്നപോലെ മകനോടും ഒരുതരം പരിഹാസഭാവമായിരുന്നു. “എന്താ, ചെറുപ്പക്കാരാ!” എന്നാണ്യാർ പുത്രനെ സംഖ്യാധന ചെയ്തത്.

മുൻവർഷങ്ങളെ അപേക്ഷിച്ച് ഇക്കൊല്ലും ഓഫീസ്ജോലി വളരെ കുടുതലാണെന്ന് കരെനിന് വിചാരിക്കുകയും പറയുകയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, കുടുംബത്തക്കുറിച്ചു കുടുതൽ ചിന്തിക്കാതിരിക്കാൻവേണ്ടി ഇക്കൊല്ലും അയാൾ കുടുതൽ ജോലി കണ്ടത്തുകയായിരുന്നു എന്നതാണു വാസ്തവം. ഭാര്യയുടെ പെരുമാറ്റത്തക്കുറിച്ച് ആരൈക്കിലും എത്തക്കിലും ചോദിക്കാൻ ദയവുപ്പെട്ടാൽ സ്വന്തേ ശാന്തശ്രീലഗനായ കരെനിന് മറുപടി പറയുകയില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, ചോദിച്ചയാളോടു കോപിക്കുകയും ചെയ്യും. ഭാര്യക്കു സുവമാണോ എന്നു ചോദിച്ചാൽ അയാളുടെ മുഖം ഗൗരവപൂർണ്ണമാകും. അതിനെക്കുറിച്ചാണും അയാൾ ആലോചിക്കാറേയില്ല.

വേന്തക്കാലത്ത് കരെനിനുകൾ പതിവായി താമസിച്ചിരുന്നത് പീറ്റർഹോഫിലുള്ളവസ്ഥിയിലായിരുന്നു. ആ സമയത്ത് അടുത്തു താമസിച്ചിരുന്ന ലിഡിയ ഇയലനോവ് പ്രഭ്രി അന്നയുമായി നിരന്തരം ബന്ധപ്പെട്ടുന്ന പതിവുണ്ട്. ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭ്രി പീറ്റർഹോഫിൽ താമസിക്കാനോ അന്നയെ കാണാനോ വന്നില്ല. ബെറ്റ്സിയോടും ഭ്രവാൺസ്കിയോടുമുള്ള അവളുടെ അടുപ്പം അതു നല്കിയെല്ലും കരെനിനോടു സൂചിപ്പിച്ചു. കരെനിന് അവരെ ശാസിച്ചു. തന്റെ ഭാര്യ സംശയങ്ങൾക്കതീയാണെന്നു പറയുകയും ചെയ്തു. അനുമുതൽ അയാൾ പ്രഭ്രിയെ ഒഴിവാക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. തന്റെ ഭാര്യയെ സംശയദ്യൂഷ്ടിയോട് വീക്ഷിച്ചവരെ കാണാൻ അയാൾ കൂടാക്കിയില്ല. ബെറ്റ്സി താമസിച്ചിരുന്നതും ഭ്രവാൺസ്കിയുടെ രേജിമെന്റ് താവളമടിച്ചിരുന്നതുമായ സ്ഥലത്തിനടുത്തുതന്നെ പോയി പാർക്കാമെന്ന് അന്ന വാശിപ്പിടിക്കുന്നതെന്തിനാണെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. അതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാറില്ലെങ്കിലും എത്തക്കിലും വിധത്തിലുള്ള തെളിവോ സംശയമോ ഇല്ലാതിരുന്നിട്ടും വഞ്ചിക്കപ്പെട്ട ഭർത്താവാണു

താനെന്ന ബോധം അയാൾക്കുണ്ടായിരുന്നു. അതിന്റെ പേരിൽ അയാൾ അതീവ ദുഃഖിതനുമായിരുന്നു.

എടുവർഷത്തെ സന്തുഷ്ടമായ വിവാഹജീവിതത്തിനിടയ്ക്ക് അനേകം അവിശ്വസ്തരായ ഭാര്യമാരെയും വഞ്ചിക്കപ്പെട്ട ഭർത്താക്കന്മാരെയും അയാൾ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. എങ്ങനെയാണെവർ ഈ സ്ഥിതിയിലെത്തിയത്, മേച്ചമായ ഈ അവസ്ഥയ്ക്ക് അവർ വിരാമമിടാത്തതെന്ത് എന്നു കരെന്നിൽ സ്വയം ചോദിച്ചിട്ടുമുണ്ട്. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ സ്വന്തം തലയിൽ ഈ അപകടം വന്നുപതിച്ചപ്പോൾ, അത് അവസാനിപ്പിക്കേണ്ടത് എങ്ങനെയെന്നിൽത്തുകൂടാ. അത്യന്തം ഭയാനകവും അസാധാരണവുമായ ഈ സാഹചര്യത്തെ അംഗീകരിക്കാൻ പോലും അയാൾ തയ്യാറാണ്.

വിദേശത്തുനിന്നു മടങ്ങിവന്നതിനുശേഷം കരെന്നിൽ രണ്ടുതവണ നാട്ടിൻപുറവസ്തിയിൽ പോയിട്ടുണ്ട്. ഒരിക്കൽ അവിടെനിന്നും ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. പിനൊരിക്കൽ ചില സന്ദർശകരുമാത്ത് ഒരു സാധാഹനം ചെലവഴിച്ചു. എങ്കിലും മുൻവർഷങ്ങളിലെപ്പോലെ ഒരു രാത്രിപോലും അവിടെ താമസിച്ചില്ല.

കുതിരപ്പുതയം നടന്നിവസം കരെന്നിനു വലിയ തിരക്കായിരുന്നു. എങ്കിലും നേരത്തെ, ഉച്ചഭക്ഷണം കഴിച്ചിട്ടു നാട്ടിൻപുറവസ്തിയിൽപ്പോയി ഭാര്യയെ കാണണമെന്നും അവിടെനിന്നും പന്തയം നടക്കുന്ന സ്ഥലത്തെത്തണ്ണമെന്നും നിശ്ചയിച്ചു. ചക്രവർത്തിയും സദസ്യരുമെല്ലാം ഹാജരാകുന്ന വേദിയിൽ തന്റെയും സാന്നിധ്യം ഓഫീവാക്കാവുന്നതല്ല; അന്ന് ഭാര്യയെയും കാണണം. ആഴ്ചയിലോരിക്കൽ ഭാര്യയെ സന്ദർശിക്കാതിരിക്കുന്നത് ഒപ്പിത്യല്ലായ്മയാണെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തിരുന്നു. പോരെക്കിൽ, അവളുടെ ചെലവിനുള്ള പണം കൊടുക്കുകയും വേണം. എല്ലാ മാസവും പതിനഞ്ചാം തീയതിയാണു പണം കൊടുക്കുന്നത്. ഭാര്യയെക്കുറിച്ച് ഇതിലധികമൊന്നും ചിന്തിക്കാതിരിക്കാനുള്ള മനോനിയന്ത്രണം അയാൾക്കുണ്ട്.

രാവിലെ തിരക്കു കൂടുതലായിരുന്നു. ചെന്നയിലെ പ്രശസ്തനായൊരു സഞ്ചാരി എഴുതിയ ഒരു ലഘുലേവ തലേദിവസം അയച്ചുകൊടുത്ത ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭി, ആ സഞ്ചാരി തങ്ങൾക്കു വളരെ വേണ്ടപ്പെട്ടവനാണെന്നും അയാളെ സ്വീകരിച്ചു സത്കരിക്കണമെന്നും ആവശ്യപ്പെട്ടിരുന്നു.

വെവകുന്നേരം സമയം കിട്ടാത്തതുകൊണ്ടു രാവിലെയാണ് ലഭ്യലേവ വായിച്ചുതീർന്നത്. പിന്നീടു പരാതികൾ കേട്ടു, റിപ്പോർട്ടുകൾ വായിച്ചു, സന്ദർശകരെ സ്വീകരിച്ചു. ഉദ്യോഗാർത്ഥികളെ നിയമിക്കുകയും ചീലരെ പിരിച്ചുയയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. പാരിതോഷികങ്ങളും ശമ്പളവും പെൻഷനും വിതരണം ചെയ്തു. എഴുത്തുകുത്തുകൾക്കു കുറെയധികം സമയം ചെലവഴിച്ചു. തുടർന്നു വ്യക്തിപരമായ കാര്യങ്ങൾ, ഡോക്ടറുടെയും കാര്യസ്ഥാനങ്ങളും സന്ദർശനങ്ങൾ. കാര്യസ്ഥൻ കൂടുതൽ സമയമെടുത്തില്ല. ആവശ്യമുള്ള പണം കൊടുത്തിട്ടു കാര്യങ്ങൾ വിവരിച്ചു. സാമ്പത്തികസ്ഥിതി തൃപ്തികരമായിരുന്നില്ല. കൂടുതൽ ദിവസം വീട്ടിനു പുറത്തായിരുന്നതുകൊണ്ടു ചെലവ് പതിവിലും കൂടി. പക്ഷെ, ഡോക്ടർ, പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ പ്രശസ്തനായ ഭിഷഗ്രഹൻ, കരെനീൻ സുഹൃത്തായിരുന്നതുകൊണ്ടു കൂടുതൽ സമയമെടുത്തു. പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കാതെ ഡോക്ടർ വന്നതുകണ്ട് കരെനീൻ അതഭൂതപ്പെട്ടു. ആരോഗ്യസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു വിശദമായി ചോദ്യംചെയ്യാനും നേഞ്ഞതും കരളിലുമൊക്കെ തട്ടിനോക്കാനും തുടങ്ങിയപ്പോൾ അതഭൂതം ഇരക്കിച്ചു. ആ വേനല്പകാലത്ത് കരെനീൻ ആരോഗ്യസ്ഥിതി മോശമാണെന്നു കണ്ട് അയാളുടെ സ്നേഹിത ലിഡിയ ഇവാനോവ്നയാണ് ഡോക്ടർ ഇങ്ങോട്ടയച്ചത്.

“എനിക്കുവേണ്ടി നിങ്ങൾ പോകണം.” അവർ ഡോക്ടറു പറഞ്ഞു.

“റഷ്യയ്ക്കുവേണ്ടി താൻ പോകാം പ്രഭീ.” എന്നായിരുന്നു ഡോക്ടറുടെ മറുപടി.

“എന്തു നല്ല മനുഷ്യൻ!” ലിഡിയ ഇവാനോവ്നയ്ക്കു സന്തോഷമായി.

കരെനീൻ ആരോഗ്യസ്ഥിതി ഡോക്ടർ നിരാശപ്പെടുത്തി. ശരീരത്തിൽ പോഷകങ്ങളുടെ കുറവുണ്ട്. കർശ് കണ്ടമാനം വീർത്തിരിക്കുന്നു. മരുന്നു മാത്രംകൊണ്ടു ഫലമില്ല. വ്യാധാമം വേണം. മാനസികമായ അധ്യാത്മ കുറയ്ക്കണം. സർവോപരി, മനഃക്ഷേഷം തീരെ പാടില്ല. ശ്വസിക്കരുതെന്നു പറയുന്നതുപോലെ, അപ്രാധ്യാഗികമാണ് ഈ ഉപദേശം. എതോ കുഴപ്പമുണ്ടെന്നും അതിനു പരിഹാരമില്ലെന്നുമുള്ള ധാരണ സൂഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടാണു ഡോക്ടർ പോയത്. കരെനീൻ മുറിയിൽനിന്നിരങ്ങിയ ഡോക്ടർ പോർട്ടീക്കോവിൽ വച്ചു പ്രൈവറ്റ് സെക്രട്ടറി സ്റ്റിയുറ്റിനെ കണ്ടു.

ഡോക്ടർക്ക് അയാളെ നല്ല പരിചയമുണ്ട്. യുണിവേഴ്സിറ്റിയിൽ ഒന്നിച്ചു പറിച്ചുവരാൻ. അപൂർവമായി മാത്രമേ കാണാറുള്ളവക്കിലും അവർ ഉറ്റ സ്നേഹിതനാരും പരസ്പരം ബഹുമാനിക്കുന്നവരുമാണ്. രോഗിയെക്കുറിച്ചുള്ള അഭിപ്രായം സ്ഥിയുദ്ധിനോടു മാത്രമേ ഡോക്ടർ പറയുകയുള്ളൂ.

“നിങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷം.” സ്ഥിയുദ്ധിന് പറഞ്ഞു: “അദ്ദേഹത്തിനു നല്ല സുവമില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. എന്താണു കുഴപ്പം?”

വണ്ഡി തയ്യാറാക്കി നിർത്താൻ വണ്ഡിക്കാരനോടു നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടു ഡോക്ടർ പറഞ്ഞു: “പ്രശ്നം ഇതാണ്. ഒരു ചരടിനെ കണ്ടമാനം വലിച്ചാൽ അതു പൊട്ടിപ്പോകും. അദ്ദേഹം കടിനമായി അധ്യാനിക്കുന്നു. മനസാക്ഷിയുള്ളതുകൊണ്ടു ജോലി കൂടുതൽ കടിനമാകുന്നു. അതോടൊപ്പം പുരത്തുനിന്നുള്ള അതിശക്തമായ ഒരു സമർദ്ദവുമുണ്ട്. നിങ്ങൾ മത്സരംകാണാൻ വരുമല്ലോ?” എന്നു ചോദിച്ച് അദ്ദേഹം വണ്ഡിയിൽ കയറി.

“ഉണ്ട്, തീർച്ചയായും.” ഡോക്ടറുടെ സുചന പുർണ്ണമായും മനസ്സിലാക്കാതെയായിരുന്നു സ്ഥിയുദ്ധിന്റെ മറുപടി.

ഡോക്ടർ പോയപ്പോൾ പ്രശ്നത്തനായ സഖ്വാരിയെത്തി. ലാലുലേവ വായിച്ചു മനസ്സിലാക്കിയിരുന്ന കരെനിന് ആ വിഷയത്തിൽ തനിക്കുള്ള വിജ്ഞാനം പ്രകടിപ്പിച്ച് സഖ്വാരിയെ അതഭുതപ്പെടുത്തി. ആ സമയത്തുതന്നെ, പ്രവിശ്യയിലെ ഒരുദ്യോഗസ്ഥൻ എതോ വിഷയം സംസാരിക്കാനായി വന്നു. അയാളെയും പറഞ്ഞയച്ചിട്ടു പ്രേവറ്റ് സെക്രട്ടറിയെയുംകൂട്ടി ഒരു പ്രധാന വ്യക്തിയെ കാണാൻ പുരപ്പെട്ടു. മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ അഞ്ചുമൺഡിയായി. പ്രേവറ്റ് സെക്രട്ടറിയോടൊപ്പം ആഹാരം കഴിച്ചു. നാട്ടിന്റെപുറവസ്തിയിലേക്ക് അയാളെയും കഷണിച്ചു. അവിടെനിന്ന് കുതിരപ്പന്തയം കാണാൻ പോകാമെന്നു പറഞ്ഞു.

ഈയിട, ഭാര്യയുമായി സംസാരിക്കുന്നോഫല്ലാം മുന്നാമതാരാളുടെ സാന്നിധ്യം അനുപേക്ഷണിയമാണെന്ന് കരെനിനു തോന്നാറുണ്ട്, അയാൾ അതു സമർത്തിക്കുകയില്ലെങ്കിലും.

ഇരുപത്തിയേഴ്സ്

അര് ന കണ്ണാടിക്കു മുന്നിൽനിന്ന് അനുഷ്കയുടെ സഹായത്തോടെ ഉടുപ്പിൽ പിന്നു കുത്തുകയായിരുന്നു. വാതിൽക്കൽ വണ്ടിച്ചുകൂട്ടിന്റെ ശബ്ദം കേട്ടു.

‘ബെറ്റ്‌സി വരാറായില്ലേം,’ എന്നു വിചാരിച്ചു ജനാലയിലുടെ നോക്കിയപ്പോൾ വണ്ടിയും കരുത്ത തൊപ്പിക്കു മുകളിൽ കരെനിന്റെ സുപരിചിതമായ നീളൻ ചെവികളും കണ്ണു. ‘കഷ്ടമായല്ലോ! ഇന്നിവിടെ താമസിക്കാനാണോ ഉദ്ദേശ്യം?’ അവർ ചിന്തിച്ചു. അതിന്റെ ഫലം ഭയാനകമായിരിക്കുമെന്നു തോന്തിയെങ്കിലും ചിരിച്ച മുവത്തോടെ, പുറത്തിരഞ്ഞിച്ചെന്നു ഭർത്താവിനെ എതിരേറ്റു.

“ഓ, എനിക്കു സന്തോഷമായി!” ഭർത്താവിന്റെ കരംഗ്രഹിച്ചു സ്ഥിയുദ്ധിനെ ഒരു കുടുംബാംഗത്തപ്പോലെ അഭിവാദ്യം ചെയ്ത് അവർ പറത്തു: “ഇന്നുരാത്രി ഇവിടെ തങ്ങുമല്ലോ, അല്ലോ?” എന്നാണ് ആദ്യം ചോദിച്ചത്. “നമുക്കൊന്നിച്ചു പോകാം... ബെറ്റ്‌സിയോടാപ്പം പോകാമെന്നു പറത്തുപോയല്ലോ, അവളിപ്പോ വരും.”

ബെറ്റ്‌സിയുടെ പേരുകേട്ട് കരെനിന്ന് നന്ദിചുളിച്ചു.

“ഓ, പിരിയാതെ നടക്കുന്നവരെ ഞാനായിട്ടു വേർപ്പിരിക്കുന്നില്ല.” പതിവുള്ള പരിഹാസച്ചുവയോടെ അയാൾ പറത്തു: “ഞാൻ സ്ഥിയുദ്ധിനോടാപ്പം പോകാം. കുറെ നടക്കണമെന്നാണു ഡോക്ടർമാരുടെ ഉത്തരവ്. കുറച്ചു ദൂരം നടക്കാം. എന്നിട്ടു മരുന്നുകഴിക്കുന്നതായി സകല്പിക്കാം.”

“ധൂതിയില്ലല്ലോ. ചായ കൂടിക്കുന്നോ?”

അവർ മണിയടിച്ചു.

“ചായ കൊണ്ടുവരു. അച്ചുന്ന് വനിട്ടുണ്ടനു സെരേഷയോടു പറയു. ഓ, ആരോഗ്യമെങ്ങനെയുണ്ട്? ഇതിനുമുമ്പിവിടെ വനിട്ടില്ലല്ലോ? ഇന്ന് വരാന്തയുടെ ഭംഗി കണ്ണോ?” ഭർത്താവിനോടും ഇടയ്ക്ക് സ്ഥിയുദ്ധിനോടുമാണവർ ചോദിച്ചത്.

സ്വാഭാവികമായും സാധാരണപോലെയുമാണ് അവർ സംസാരിച്ചതെങ്കിലും വളരെ കുടുതൽ പറഞ്ഞു. വളരെ വേഗത്തിലാണു പറഞ്ഞത്തും. സ്റ്റിയുറ്റിന്റെ നോട്ടം കണ്ടപ്പോൾ അവർക്കും അങ്ങനെ തോന്തി. സ്റ്റിയുറ്റിന് വരാന്തയിലേക്കിരാൻഡി. അവർ ഭർത്താവിന്റെ അടുത്തിരുന്നു.

“നല്ല സുവാദില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.” അവർ പറഞ്ഞു.

“ഈല്ല, യോക്കുന്ന ഇന്നു രാവിലെവന്ന് എന്റെ ഒരു മണിക്കൂർ നഷ്ടപ്പെടുത്തി. എന്റെ ഏതോ ഒരു സ്നേഹിതനാണു പറഞ്ഞയച്ചതെന്നു തോന്നുന്നു. എന്റെ ആരോഗ്യം അതെ വിലപിടിച്ചതായിരിക്കണം...”

“അതുശരി, യോക്കുന്നതാണു പറഞ്ഞത്?” ഭർത്താവിന്റെ ആരോഗ്യത്തെക്കുറിച്ചും ജോലിയെക്കുറിച്ചുമൊക്കെ അവർ ചോദിച്ചു. കുറച്ചുവിവസം നാട്ടിന്പുരത്തുവന്നു താമസിച്ചു വിശ്രമമെടുക്കണമെന്നു നിർബന്ധിച്ചു.

ലാലുവായി, അതിവേഗം, തിളങ്ങുന്ന നോട്ടതേതാടയാണവർ പറഞ്ഞതെങ്കിലും അവളുടെ സ്വരത്തിന് കരുനീന്ന് ഒരു പ്രാധാന്യവും കല്പിച്ചില്ല. അവളുടെ വാക്കുകൾമാത്രം കേട്ടു. അവയ്ക്കു പ്രത്യക്ഷത്തിലുള്ള അർത്ഥമാത്രം കല്പിച്ചു. അയാൾ നിസ്സാരമായി, തമാശമട്ടിൽ മറുപടി പറഞ്ഞു. ഈ സംഭാഷണത്തിലൊരിടത്തും വിശേഷവിധിയായി ഒന്നും സംഭവിച്ചില്ല. എങ്കിലും പിന്നീട്, നാണതേതാട മാത്രമേ ചെറിയ രംഗം അനുസ്മരിക്കാൻ അവർക്കു സാധിച്ചിട്ടുള്ളു.

സെരേഷയും പിനാലെ ആയയും വന്നു. കൂട്ടി, ഭയതേതാടയും ആശയക്കുഴപ്പതേതാടയുമാണ് ആദ്യം അവന്റെ അച്ചുനെയും പിന്നീട് അവന്റെ അമ്മയെയും നോക്കിയതെന്ന് അല്പമൊന്നു ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നുകൂടിൽ കരുനീന്നു മനസ്സിലാക്കുമായിരുന്നു.

“ഒഹാ, വരു, ചെറുപ്പക്കാരാ, ഇയാളങ്ങു വളർന്നുപോയില്ലോ, ഇയാൾ ശരിക്കുമൊരു പുരുഷനായി. സുവമാണോ ചെറുപ്പക്കാരാ?”

പേടിച്ചുരണ്ട് കൂട്ടിയുടെ നേർക്ക് അയാൾ കൈനീട്ടി.

എപ്പോഴും അച്ചുനെ ഭയപെട്ടിരുന്ന സെരേഷയ്ക്കു ചെറുപ്പക്കാരാ എന്ന സംഖ്യാധനകൂടി കേട്ടേതാട ഭ്രാംബന്ധകി ശത്രുവോ മിത്രമോ എന്ന ശകയുണ്ടായി. അച്ചുനിൽക്കിന് അകന്നുമാറി. സംരക്ഷണം ആവശ്യപ്പെടുന്നതുപോലെ അമ്മയെ

നോക്കി. അമ്മയുടെ സമീപത്തുമാത്രമേ അവനു ആശ്വാസം അനുഭവപ്പെട്ടിരുന്നുള്ളു. കരെനിൻ പുത്രന്റെ തോളത്തു കൈവച്ച് ആയയോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. സാരോഷയ്ക്ക് അത് അസ്വാസ്യജനകമായി അനുഭവപ്പെട്ടു. അവനു കരച്ചിൽ വരുന്നേന്നുകണ്ട് അന്ന ഓടിവന്നു മകന്റെ ചുമലിൽനിന്ന് കരെനിൻറെ കൈ എടുത്തുമാറ്റിയിട്ട് അവൻ ഒരുമകാടുത്തു വരാന്തയിൽ കൊണ്ടുവിട്ടിട്ടു മടങ്ങിവന്നു.

“നമുക്കുപോകാൻ സമയമായി.” വാച്ചു നോക്കിയിട്ട് അവർ പറഞ്ഞു: “ബെറ്റ്‌സി വനില്ലല്ലോ.”

“അതേ.” കരെനിൻ വിരൽ തൊടിച്ചു: “നിനക്കു കുറച്ചു പണം തരാനുംകൂടിയാണു താൻ വന്നത്. കമ കെടുതുകൊണ്ടുമാത്രം വയറു നിറയില്ലല്ലോ. നിനക്കു പണം വേണേ?”

“എനിക്കു വേണേ... ഉറ്റ്, വേണം.” അയാളെ നോക്കാതെയാണുവർ പറഞ്ഞത്. അവളുടെ ശരീരം ആപാദചൂഡിയിരുന്നു. “കുതിരപ്പിന്തയം കഴിഞ്ഞ് ഇങ്ങോടു വരുമെന്നാണു താൻ വിചാരിച്ചത്.”

“ഉറ്റ്!” കരെനിൻ പറഞ്ഞു: “പീറ്റർഹോഫിലെ വനിതാരത്നം, ദ്രുതിപ്പിക്കായ രാജകുമാരി ഇതാ എത്തിയിരിക്കുന്നു.” അവിടേക്കു വന്നുകൊണ്ടിരുന്ന ഇംഗ്ലീഷ്നിർമ്മിതമായ വണിയെ ജനാലവഴി നോക്കിക്കൊണ്ടാണീ പ്രസ്താവന. “എന്താരന്തന്നു! എന്താരു ഭംഗി! ശരി, അപ്പോൾ, നമുക്കും പുറപ്പെടാം.”

ദ്രുതിപ്പിക്കായ രാജകുമാരി വണിയിൽനിന്നിരഞ്ഞിയില്ല. അവരുടെ പരിചാരകൾ, കറുത്ത തൊപ്പിയും യുണിഫോമും ധരിച്ച ഒരാൾ മുൻവാതിലിൽ നിന്നു പുരത്തുചാടി.

“തൊനിരഞ്ഞുന്നു ഗുഡ്‌ബേബ്!” എന്നു പറഞ്ഞ് അന്ന മകൻ ഒരു മുത്തം നല്കിയിട്ട് കരെനിനു നേർക്കു കൈനീട്ടി — “വരാനുള്ള ദയവുണ്ടായല്ലോ.”

കരെനിൻ അവളുടെ കൈയിൽ ചുംബിച്ചു.

“അപ്പോൾ, താൻ പോകുന്നു. ചായ കൂടിക്കാനെന്തുമല്ലോ.” സന്തോഷത്തോടെ അവർ പോയി. അയാളുടെ കണ്ണുനിൽനിന്നുകന്നപ്പോൾ അയാളുടെ ചുണ്ടുകൾ സ്പർശിച്ച സ്വന്തം കൈയിൽ നോക്കി അവജ്ഞാനയോടെ തെട്ടിത്തരിച്ചുന്നു.

ഇരുപത്തെട്ട്

ക്രിസ്തീൻ റോമ്പേക്കാഴ്സിലെത്തിയപ്പോൾ അന്നയും ബെറ്റ്‌സിയും ഗ്രാന്റ്‌സ്റ്റാന്റിൽ വിശിഷ്ടാതിമികൾക്കൊപ്പം ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. അന്ന അവളുടെ ഭർത്താവിനെ ആരെനിന്നുതനെ കണ്ണു. രണ്ടു പുരുഷമാർ—അവളുടെ ഭർത്താവും അവളുടെ കാമുകനും—ആൺ അവളുടെ ജീവിതത്തിന്റെ കേന്ദ്രസ്ഥാനത്തുള്ളത്. പണ്ടുന്നിയങ്ങളുടെ സഹായമില്ലാതെതനെ രണ്ടുപേരുടെയും സാന്നിധ്യം അവൾ മനസ്സിലാക്കും. ഭർത്താവ് അകലെനിന്നു തന്നെ സമീപിക്കുന്നതറിഞ്ഞ് അയാൾക്കു ചുറ്റുമുള്ള ആർശത്തിരക്കിനെ നിരീക്ഷിച്ചു. ആളുകൾ തലകുന്നിച്ചു വന്നങ്ങുന്നതിനോടു വിനയപൂർവ്വം പ്രതികരിച്ചും സമമാരെ അദിവാദ്യംചെയ്തും ഈ ലോകത്തെ വലിയവരുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിക്കാൻ കാത്തുന്നിന്നും കാതുകളുടെ അറ്റത്തെ താഴേക്കമർത്തിയിരുന്ന വട്ടത്താപ്പിയുടെ അരികുകൾ ഉയർത്തിവച്ചും അയാൾ ഗ്രാന്റ്‌സ്റ്റാന്റിനെ സമീപിക്കുകയാണ്. അയാളുടെ ഈ ശ്രീലങ്കളിലും അവർക്കരിയാം. എല്ലാം അവർക്കു വെറുപ്പുള്ളവാക്കുന്നതുമാണ്. സ്ഥാനകാംക്ഷയല്ലാതെ, ഉന്നതപദവിയിലെത്തണമെന്ന മോഹമല്ലാതെ, മറ്റാനും അയാളുടെ ആത്മാവിലില്ലെന്ന് അവർക്കരിയാം. മഹത്തായ ആദർശങ്ങൾ, വിജ്ഞാനദാഹം, മതബോധം തുടങ്ങിയവയെല്ലാം അയാളെ സംഖ്യിച്ചിടതേതാണ് സ്ഥാനലഭ്യിക്കുള്ള ഉപാധികൾ മാത്രമാണ്. അവർ വിചാരിച്ചു.

സ്ത്രീകളിരിക്കുന്നിടത്തെക്കുള്ള അയാളുടെ നോട്ടോ കണ്ണപ്പോൾ, തന്നെയാണു തേടുന്നതെന്ന് അവർക്കു മനസ്സിലായി (അവളുടെ നേർക്കുതനെന്നയാണ്യാൾ നോക്കിയതെങ്കിലും പട്ടടപ്പുകളുടെയും റിബണുകളുടെയും മറ്റ്

അലക്കാരസാമഗ്രികളുടെയുമിടയ്ക്ക് അവളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞില്ല. അവൾ മനഃപൂർവ്വം അയാളെ അവഗണിക്കുകയും ചെയ്തു).

“അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചു! തന്റെ ഭാര്യ ഈതാ ഇവിടെയിരിപ്പുണ്ട്!” (പ്രിൻസസ്റ്റ് ബെറ്റ്‌സി വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

അയാൾ പതിവുപോലെ നിരുന്നേഷമായി ഒന്നു ചിരിച്ചു.

“ഈ നിരച്ചാർത്ഥിനിടയിൽ കണ്ണണ്ണിപ്പോകുന്നു” എന്നു പറഞ്ഞ്, അയാൾ അങ്ങോടുചെന്നു. അല്പം മുമ്പുവരെ തന്നോടൊപ്പുമുണ്ടായിരുന്ന ഭാര്യയെ കണ്ണു ഭർത്താവ് ചിരിക്കുന്നതുപോലെ അയാൾ അന്നയെ നോക്കി ചിരിച്ചു. പ്രിൻസസ്റ്റിനെയും മറ്റു പരിചയക്കാരെയും ഉചിതമായ രീതിയിൽ അഭിവാദ്യം ചെയ്തു. സ്ത്രീകളോടു തമാഴകൾ പറഞ്ഞു. പുരുഷമാർക്കു പ്രത്യേഖിവാദനം നല്കി. സമീപത്തു നിന്ന് ബഹുമാന്യനായ ഒരു എ.ഡി.സി. യോടു സംഭാഷണത്തിലേർപ്പെട്ടു.

രണ്ട്

മത്സരങ്ങൾക്കിടയിൽ

ഒരിടവേളയുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു സംഭാഷണം തടസ്സപ്പെട്ടില്ല. എ.ഡി.സി.ക്കു കൂതിരപ്പുനയം ഇഷ്ടമല്ല. കരെനീൻ തന്റെ ഭാഗം വാദിച്ചു. അയാളുടെ ഓരോ വാക്കും അന്ന് സ്വപ്ഷ്ടമായി കേട്ടു. എല്ലാം കള്ളമാണെന്ന് അവൾക്കു തോന്തി. അവളുടെ കാതുകൾ വേദനിച്ചു.

അടുത്ത മത്സരം ആരംഭിച്ചു. അന്ന് മുന്നോട്ടാണ്ടിരുന്നു. ഭ്രാംബിന്സ്കി കൂതിരയുടെ സമീപത്തേക്കു നടക്കുന്നതും അതിൽ കയറുന്നതും കണ്ണു. അതേസമയം തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ അപ്പുളവാക്കുന്ന, ഒരിക്കലും അവസാനിക്കാത്ത, ശബ്ദവും കേട്ടു. ഭ്രാംബിന്സ്കിയെക്കുറിച്ചുള്ള ഉത്കണ്ഠനയിൽ അവൾ നീറി. ഭർത്താവിന്റെ ചിരപരിചിതമായ സ്വരം അതിലധികം അവളെ വേദനിപ്പിച്ചു.

‘ഞാനോരു ചീത്ത സ്ത്രീയാണ്, നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടവർ.’ അവൾ ചിന്തിച്ചു. എക്കിലും കള്ളം പരയുന്നത് എനിക്കിഷ്ടമല്ല. പക്ഷേ, അയാളുടെ മനസ്സിൽ കള്ളമല്ലാതെ മറ്റാനുമില്ല. അയാൾക്കല്ലാമറിയാം. എല്ലാം കാണുന്നുമുണ്ട്. എക്കിലും പരയുന്നതെല്ലാം പച്ചക്കള്ളം അയാൾ എന്ന കൊന്നോടു, ഭ്രാംബിന്സ്കിയെ കൊന്നോടു, എന്നാലും ഞാനയാളെ ബഹുമാനിക്കാം. പക്ഷേ, ഈ കള്ളത്തരം സഹിക്കാൻ വയ്ക്കു. ഭർത്താവിന്റെ മനസ്സിലെ ഉത്കണ്ഠനയും അസ്വസ്ഥതയുമാണ്

അയാളെ ഈ വിധത്തിലാക്കിത്തീർത്തതെന്ന് അവർക്കു മനസ്സിലായില്ല. മറിത്തുവീണു മുറിവേറ്റ കൂട്ടി ചാടിയെന്നിറ്റു ശരീരം കൂടതു വേദനമാറ്റാൻ ശ്രമിക്കുന്നതുപോലെ, അന്നയുടെയും ഭ്രാംബന്സ്‌കിയുടെയും സാന്നിധ്യത്തിലും ഭ്രാംബന്സ്‌കിയുടെ പേര് തുടർച്ചയായി ഉച്ചരിച്ചു കേൾക്കുന്നോഴ്യുള്ള വേദനമാറ്റാൻ കരെന്നിനു മാനസികമായ വ്യായാമം ആവശ്യമാണ്. അതുകൊണ്ടാണ്യാർ ബുദ്ധിപൂർവ്വം ഭംഗിയായി സംസാരിക്കുന്നത്. അയാൾ പറഞ്ഞു: “കുതിരപ്പട്ടാളത്തിലുള്ളവർക്കു കുതിരപ്പന്തയത്തിലെ അപകടം ദശിവാക്കാനാവില്ല. യുദ്ധങ്ങളുടെ ചരിത്രത്തിൽ ഇംഗ്ലീഷിലെ അശ്വാരൂഹധനേന്ന പ്രശസ്ത വിജയങ്ങൾ കൈവരിച്ചിട്ടുള്ളത് ഈ പശ്ചാത്തലമുള്ളതുകൊണ്ടാണ്. എന്ന് അഭിപ്രായത്തിൽ കായികവിനോദങ്ങൾ വളരെ വിലപ്പെട്ടതാണ്. പക്ഷേ, പതിവുപോലെ, പുരംകാഴ്ചകൾമാത്രം നാം കാണുന്നു.”

“ഒരിക്കലുമല്ല.” പ്രിൻസസ്സ് ട്രാൻസ്‌കായ പറഞ്ഞു: “ഒരു ഓഫീസറുടെ രണ്ടു വാരിയെല്ലുകൾ പൊട്ടിയെന്നാണ്ടോ കേട്ടത്.”

കരെന്നിന് പതിവുപോലെ പല്ലുകൾ പുറത്തുകാണിച്ചു ചിരിച്ചു.

“സമ്മതിച്ചു, പ്രിൻസസ്സ്.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “അതു പുരംകാഴ്ചയെല്ലു അകത്തുള്ളതുതന്നെന്നയാണ്. പക്ഷേ, ഈവിടെ അതല്ല പ്രശ്നം.” നേരത്തെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നയാളോടു ഗൗരവത്തിൽ സംഭാഷണം തുടർന്നു: “പട്ടാളക്കാരാണ് ഈവിടെ മത്സരിക്കുന്നതെന്ന കാര്യം മറക്കരുത്. ഈ തൊഴിൽ അവർ തെരഞ്ഞെടുത്തതാണ്. എത്താരു ജോലിക്കും അതിന്റെതായ ബുദ്ധിമുട്ടുകളുണ്ടാവും. പട്ടാളത്തിലെ ജോലിയുമായി നേരിട്ടും ബന്ധപ്പെട്ടതാണിൽ. മുഴ്കിയുഡിവും സ്വപ്നയിനിലെ കാളപ്പോരും കാട്ടാളത്തമാണ്.”

“ഈനി തൊനിതു കാണാൻ വരില്ല, മനസ്സിനു വല്ലാത്ത പിരിമുറുകമുണ്ടാക്കും അല്ലെങ്കിൽ അനാ?” പ്രിൻസസ്സ് ബെറ്റിസി ചോദിച്ചു.

“ആവേശകരമാണെങ്കിലും കാണാതിരിക്കാൻ പറ്റില്ല.” മറ്റാരു സ്ത്രീ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: “തൊനാരു റോമാക്കാരിയായിരുന്നെങ്കിൽ ദ്രുത്യുഡിങ്ങളാണും കാണാതിരിക്കില്ല.”

അന്ന ഓന്നുംമിണ്ടാതെ ഒരേ ദിശയിലേക്കു നോട്ടമുറപ്പിച്ചു.

ആ സമയത്ത് ഉന്നതപദവിയിലുള്ള മറ്റാരു ജനറൽ അവിടേക്കു വന്നു. കരെനിൻ പെട്ടെന്നാണേന്ന് അന്ത്യോധ ശ്രീരാമുനമിച്ചു.

“നിങ്ങൾ മത്സരത്തിനില്ലെന്നു തോന്നുന്നു.” ജനറൽ തമാഴമട്ടിൽ പറഞ്ഞു.

“എൻ്റെ മത്സരം കുറച്ചു കടപ്പെടുത്തായിരിക്കും” എന്നായിരുന്നു കരെനിൻ്റെ മറുപടി.

വെറുതേ പറഞ്ഞതാണെങ്കിലും ബുദ്ധിപൂർവ്വമായ ഒരു പ്രതികരണമാണ് അതെന്നമട്ടിൽ ജനറൽ തലകുലുക്കി.

“ഈതിനു രണ്ടുവശമുണ്ട്.” കരെനിൻ തുടർന്നുപറഞ്ഞു: “ഒരു വശത്തു മത്സരത്തിൽ പങ്കടക്കുന്നവരും മറുവശത്തു കാണികളും. ഈത്തരം കാഴ്ചകൾ കണ്ടുരസിക്കുന്നതു ബുദ്ധിശൃംഖലയാണെന്നു താൻ സമ്മതിക്കുന്നു. പക്ഷേ, “പ്രിൻസസ്സ്, ഒരു പനയം!” ഓൺലോൺസ്കി താഴേൻനു ബെറ്റിന്സിയോടു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: “അതെന്നു നിങ്ങൾ പിന്തുണയ്ക്കുന്നത്?”

“അന്നയും താനും കുണ്ടാവ്വലേവിന്റെ പുറത്തു വാതുവച്ചിരിക്കുകയാണ്.” ബെറ്റിന്സി പറഞ്ഞു.

“താൻ ഭ്രാംഗംസ്കിയുടെമേലും. ഒരു ജോഡി കൈയുറ പനയം.”

“ശരി, സമ്മതിച്ചു.”

“നല്ല രസമുള്ള കാഴ്ച, അണ്ണേ?”

അടുത്തുനിന്നവർ സംസാരിച്ചപ്പോൾ കരെനിൻ മൗനപാലിച്ചു. എന്നിട്ടു വീണ്ടും പറഞ്ഞു തുടങ്ങി:

“പുരുഷോച്ചിതമല്ലാത്ത സ്പോർട്ടസിന്റെ കാര്യത്തിൽ...”

അപ്പോൾ മത്സരം തുടങ്ങിയതുകൊണ്ടു സംഭാഷണം അവസാനിച്ചു. എല്ലാവരും കുതിരകളുടെമേൽ ദുഷ്ടിയുറപ്പിച്ചു. കരെനിന്മാത്രം ക്ഷീണഭാവത്തിൽ കാണിക്കളെ നോക്കി. നോട്ടം അന്നയുടെമേൽ തരച്ചു.

അവളുടെ മുഖം വിളിയും ദ്രശ്യനിശ്ചയത്തോടെയും കാണപ്പെട്ടു. ഒന്നാഴികെ മറ്റാരു വസ്തുവിനെയും മറ്റാരാളെയും അവൾ കാണുന്നില്ല. ശ്രാസമടക്കി, കൈയിലിരുന്ന വിശദിപിച്ചു തിരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണെവർ. അയാൾ ധൂതിയിൽ നോട്ടം പിന്നവലിച്ചു മറ്റുള്ളവരെ നോക്കി.

“അതേ, ആ സ്ത്രീ— മറ്റുള്ളവരും—അതേവശത്തിലാണ്. അതു സ്വാഭാവികംതന്നു,” അയാൾ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു.

അവളെ നോക്കാനാഗഹിച്ചില്ലെങ്കിലും അയാളറിയാതെ വീണ്ടും അവളെ നോക്കി. ആ മുഖത്ത് ഏഴുതിയിരുന്നതു വായിക്കാൻ താൽപര്യമില്ലായിരുന്നെങ്കിലും തന്റെ ഇച്ചുയ്ക്കതീരെ, താന്നിയാനിഷ്ടപ്പെടാത്ത കാര്യം ഭിത്തിയോടെ വായിച്ചുറിഞ്ഞു.

ആദ്യത്തെ വീഴ്ച—കുസോവ്വലേവ് പുഴയിൽ വീണ്ട് എല്ലാവരെയും ആവേശഭരിതരാകിയെങ്കിലും താൻ നിർക്കശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നയാൾ വീഴാത്തതിലുള്ള ആശ്വാസം അന്നയുടെ വിളരിയതെങ്കിലും ആളുബന്നിർഭരമായ മുഖത്തു സ്പഷ്ടമായി കാണാമായിരുന്നു. മവോട്ടിനും ഭ്രാംബസ്കിയും വലിയ പ്രതിബന്ധം ചാടികടന്നപ്പോൾ പിന്നാലെവന ഓഫീസർ തലകുത്തിവീണ്ടു ബോധംകെട്ട് കണ്ണവരുടെ ഭയം ഒരു മുറുമുറുപ്പായി ആൾക്കുടുത്തിൽ പടർന്നപ്പോഴും അതൊന്നും ശ്രദ്ധിക്കാതിരുന്ന അന്ന്, എന്നതാണു സംഭവിച്ചതെന്ന് അടുത്തിരുന്നവരോടു ചോദിച്ചരിയുന്നതും കരെനിന് കണ്ടു. അയാൾ അവളെ കൂടുതൽ ജാഗ്രതയോടെ, കൂടുതൽനേരം നോക്കാൻ തുടങ്ങി. കുതിച്ചുപായുന്ന ഭ്രാംബസ്കിയുടെ രൂപത്തിൽ ലയിച്ചിരുന്നുപോയ അന്ന്, ഒരുവശത്തുനിന്നു തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ തന്നുത്ത നോട്ടം തന്റെമേൽ പതിക്കുകയാണെന്നിഞ്ഞു.

അവൾ ഒരു നിമിഷങ്ങേരും, ചിന്താവിഷ്ടയായി, ചോദ്യരൂപത്തിൽ, അയാളെ നോക്കിയിട്ടു മുഖം തിരിച്ചു.

“ഓ, തൊനിതു കാര്യമാക്കുന്നില്ല.” അവൾ ഭർത്താവിനോടു പരയുന്നതായി തോന്തി. പിന്നീടൊരിക്കലും അങ്ങോട്ടു നോക്കിയതെയില്ല.

മത്സരത്തിൽ പകെടുത്ത പതിനേഴുപേരിൽ പകുതിയിലധികവും മറിഞ്ഞുവീണ്ടു പരുക്കുപറ്റാനിടയായ ആ മത്സരം ഭാഗ്യക്കെട്ട് ഓന്നായി. ചക്രവർത്തിയുടെ അസംയുപ്പത്തി അവരെ കൂടുതൽ വിഷമിപ്പിച്ചു.

ഇരുപത്താമ്പത്

“എടുത്തുള്ള സിംഹങ്ങളും മനുഷ്യരും തമിലുള്ള മല്ലയുഖമായിരിക്കും” എന്നു ചിലർ വിളിച്ചുകൂവി. ഭ്രാംബന്ദകി വീണതും അതുകണ്ഠ് അന്ന നിലവിളിച്ചതും ഈ പൊള്ളത്തിനിടയിൽ ആരും കാര്യമായെടുത്തില്ല. എങ്കിലും അന്നയുടെ മുഖഭാവത്തിലുണ്ടായ മാറ്റം അതു ഒഴിയപുർണ്ണമായിരുന്നില്ല. അവർക്ക് ആത്മനിയന്ത്രണം നഷ്ടപ്പെട്ടു. കൂട്ടിലിട്ട് കിളിയെപ്പോലെ അസുന്ധരയായി, ഇടയ്ക്കിട ചാടിയെഴുന്നേല്ക്കുകയും ഇടയ്ക്കിട ബെറ്റിനിയോടു സംസാരിക്കുകയും ചെയ്തു.

“നമുക്കുപോകാം.” അന്ന പറത്തു

അത് ബെറ്റിനി കെട്ടില്ല. താഴെയിരുന്ന ഒരു ജനറലിനോടു സംസാരിക്കുകയായിരുന്നു ബെറ്റിനി.

കരെനിൻ അന്നയുടെ അടുത്തുചെന്നു വിനയപുർവ്വം കൈനീട്ടി. “വരുന്നെങ്കിൽ വരു, നമുക്കു പോകാം.” അയാൾ ഫ്രെഡിൽ പറത്തു. ജനറലിന്റെ വാക്കുകൾക്കു കാതോർത്തിരുന്ന അന്ന ഭർത്താവിനെ കണ്ടില്ല.

“അയാളുടെ കാലും ഓഡിഷൻനാണു കേൾക്കുന്നത്, കഷ്ടമായി.” ജനറൽ പറത്തു.

ഭർത്താവിനോടു മിണ്ഡാതെ അന്ന, ദുരദർശിനിക്കുഴലെടുത്ത് ഭ്രാംബന്ദകി വീണുകിടന്ന സ്ഥലത്തെക്കു നോക്കി. വളരെ ദുരത്തായതുകൊണ്ടും ചുറ്റും ആളുകൾ കൂടിനിന്നുകാരണവും ഒന്നും വ്യക്തമായില്ല. അവർ ദുരദർശിനി താഴെവച്ചു പോകാനായി എണ്ണിറ്റു. ആ സമയത്ത് ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥൻ കുതിരപ്പുരത്തു പാതെത്തതി ചക്രവർത്തിയോട് എന്തോ പറത്തു. അന്ന അതു കേൾക്കാൻ തലകുന്നില്ല.

“നീവ്! നീവ്!” അവർ സഹോദരനെ വിളിച്ചു.

പക്ഷേ, അയാൾ കെട്ടില്ല. അവർ വീണ്ടും പോകാനൊരുങ്ങി

“നിനക്കു പോകണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ എന്തെന്നുടെ വരു.”
ഭർത്താവ് അവളുടെ കൈയിൽ സ്വപ്നശിച്ചു.

അവൾ അരപ്പോടെ കൈ പിൻവലിച്ചിട്ട് അയാളുടെ
മുവത്തുനോക്കാതെ പറഞ്ഞു:

“ഇല്ലയില്ല. എന്ന വിട്ടു, താനിവിടയിരിക്കാം.”

ദ്രോണ്ടിന്റെ വീണിടത്തുനിന്നും ഒരുദ്ദേശ്യാഗസ്പർ
ഗ്രാന്റ്സ്റ്റാൻറിലേക്ക് ഓടിവരുന്നതു കണ്ടു. അവൾ തുവാലവിശ്രി.
അയാൾ അടുത്തത്തെത്തി. കുതിരപ്പുരത്തിരുന്നയാർക്ക് ഓന്നും
പറ്റിയില്ലെന്നും എന്നാൽ കുതിരയുടെ മുതുക് ഒടിത്തെന്നും
അറിയിച്ചു.

അതുകേട്ട അന്ന ഇരിപ്പിടത്തിലിരുന്നു വിശൻികൊണ്ടു മുഖം
മരച്ചു. അവൾ കരയുകയാണെന്നും കണ്ണിടക്കാനോ തേങ്ങൽ
മരയ്ക്കാനോ കഴിയുന്നില്ലെന്നും അയാൾ കണ്ടു. അവളെ
മരച്ചുപിടിക്കാനെന്നവണ്ണം. അയാൾ മുന്നിൽ ചെന്നുനിന്നു.
മനസ്സിന്റെ സമനില വിണ്ണെടുക്കാൻ സമയം നല്കി.

“മുന്നാമതും താൻ നിനെ വിളിക്കുന്നു.” അല്പപം കഴിത്തെ
അയാൾ പറഞ്ഞു. അന്ന തലയുയർത്തി നോക്കി, എന്തു
പരയണമെന്നറിത്തുകൂടാ. ബെറ്റ്‌സി അവളുടെ
സഹായത്തിനെത്തി.

“വേണ്ട, അലക്സിന് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്.” ബെറ്റ്‌സി
പറഞ്ഞു: “താനാണ് അന്നയെ ഇങ്ങോടു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നത്.
താന്തനെ തിരിച്ചുകൊണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യാം.”

“ക്ഷമിക്കണം പ്രിൻസിസ്റ്റ്.” വിനയതേതാട ചിരിച്ചുകൊണ്ട്,
എന്നാൽ ഉച്ചസ്വരത്തിൽ അയാൾ പറഞ്ഞു: “അന്നയ്ക്കു നല്ല
സുവർമില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. അവളെ താൻ കൊണ്ടുപോകാം.”

അന്ന പരിഭ്രമിച്ചു ചുറ്റുനോക്കി, അനുസരണയോടെ
എഴുന്നേറ്റിട്ടു ഭർത്താവിന്റെ കൈയിൽ പിടിച്ചു.

“താൻ അന്നേഷിച്ചു വിവരം അറിയിക്കാം.” ബെറ്റ്‌സി
അവളുടെ ചെവിയിൽ മന്ത്രിച്ചു.

അവിട നിന്നിരങ്ങുന്നോൾ കരുനീന്ത പതിവുപോലെ,
പരിചയക്കാരോളില്ലാം സംസാരിച്ചു. അന്ന പതിവുപോലെ
ചോദ്യങ്ങൾക്കു മറുപടി പറഞ്ഞു. എങ്കിലും ഭർത്താവിന്റെ
കൈക്കുപിടിച്ച് ഒരു സ്വപ്നത്തിലെന്ന പോലെയാണവൾ²
നടന്നത്.

അവൾ ഓന്നുംമിണ്ഡാതെ, ഭർത്താവിന്റെ
കുതിരവണ്ടിയിലിരുന്നു. തിരക്കിൽ വണ്ടി മുന്നോട്ടു

നീങ്ങിയപ്പോഴും ആരും പരസ്പരം ഉരിയാടിയില്ല. പലതും നേരിൽ കണ്ടിട്ടും ഭാര്യയുടെ മനസ്സിലിരിപ്പു കൃത്യമായി മനസ്സിലാക്കാൻ കരെനിനു സാധിച്ചില്ല. ഒച്ചിത്യമില്ലാതെയാണവർ പെരുമാറിയതെന്നും. അതു ചുണ്ടിക്കാട്ടേണ്ടത് തന്റെ കടമയാണെന്നും അയാൾക്കു തോന്തി. പക്ഷേ, അതു മാത്രമായി എങ്ങനെ പരയും എന്നതാണു പ്രശ്നം. അവളുടെ പെരുമാറ്റം മോശമായെന്നു പരയാൻ വാ തുറന്നുകുംബും പരഞ്ഞതു മറ്റാനായിപ്പോയി.

ക്രൂരമായ ഈ കാഴ്ചകളാക്കേ കണ്ടു രസിക്കുന്നല്ലോ, കഷ്ടംതന്നെ!"

"എന്തോന്ത്? എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല." അന്ന പരഞ്ഞതു.

അയാൾക്ക് ദേശ്യംവന്നു. പരയാനുദ്ദേശിച്ചത് ഉടനെ പരയാൻ തുടങ്ങി:

"എനിക്കു നിന്നോടൊരു കാര്യം പരയാനുണ്ട്..."

"ഈതാ, വിശദികരണം വരുന്നു!" അവർക്കു പേടിതോന്തി.

"ഈന്നതെത്ത നിന്റെ പെരുമാറ്റം മോശമായിപ്പോയി." അയാൾ ഫ്രെഞ്ചിലാണു പരഞ്ഞത്.

"എന്താണു മോശമായത്?" അവർ, ഭർത്താവിന്റെ മുഖത്തുനോക്കി കുസാലില്ലാതെ ചോദിച്ചു.

കുതിരവണ്ടിക്കാരന്റെ അറയ്ക്കു പിന്നിലെ ജനാലയിലേക്കു ചുണ്ടി അയാൾ പരഞ്ഞതു: "അപ്പുറത്ത് ആളുണ്ട്, മറക്കണ്ട." എനിട്ട് എന്നിറ്റു ജനാലവാതിൽ അല്പപം താഴ്ത്തി.

"എന്താണു മോശമെന്നു പരഞ്ഞത്?" അവർ ചോദ്യം ആവർത്തിച്ചു.

"കുതിരപ്പുറത്തുനിന്നോരാൾ വീണപ്പോൾ നീ കാണിച്ച വെപ്പാളം."

അയാൾ മറുപടി പ്രതീക്ഷിച്ചുകും അവർ മൗനം ഭജിച്ചു.

"മറ്റുള്ളവരെക്കാണ്ട് ഓന്നും പരയിക്കരുതെന്നു മുമ്പു താൻ നിന്നോടു പരഞ്ഞതാണ്. ഈനി ഇതുപോലെ സംഭവിക്കരുത്."

വ്രോൺസ്കിക്കു പരിക്കൊണ്ടു പറ്റിയില്ലെന്നു പരഞ്ഞതു സത്യമാണോ എന്നാലോചിച്ചിരുന്ന അന്ന്, ഭർത്താവു പരഞ്ഞതിൽ പാതിയും കേട്ടില്ല. കുതിരയുടെ മുതുകൊടിഞ്ഞിട്ടും പുറത്തിരുന്നയാൾക്ക് ഓന്നും സംഭവിച്ചില്ലെന്നോ? വ്രോൺസ്കിയുടെ കാര്യംതന്നെന്നയാണോ അവർ സംസാരിച്ചത്? ഭർത്താവ് പരഞ്ഞതു മുഴുവനും

കേൾക്കാത്തതുകാരണം അവർ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. അവർ വെറുതെ ചിരിച്ചു. ‘എൻ്റെ സംശയം അവർക്കു മനസ്സിലായതുകൊണ്ടാണ് അവർ ചിരിക്കുന്നത്.’ അയാൾ വിചാരിച്ചു: ‘എൻ്റെ സംശയം അടിസ്ഥാനരഹിതവും അപഹാസ്യവുമാണെന്ന് അവർ തുറന്നുപറയാൻ പോവുകയാണ്.’

പക്ഷേ, ഒന്നും സംഭവിച്ചില്ല. ഭയചകിതവും ദ്രാനവുമായിരുന്നു അവളുടെ മുഖഭാവം.

“ഒരുപക്ഷേ, എനിക്കു തെറ്റിപ്പോയതാണെങ്കിൽ നീയെന്നാടു കഷമിക്കണം.” അയാൾ പറഞ്ഞു.

“ഈല്ല, നിങ്ങൾക്കു തെറ്റിയതല്ല.” അയാളുടെ നിർവ്വികാരമായ മുഖത്തു നിരാശരായോടെ നോക്കിക്കൊണ്ട് അവർ സാവധാനം പറഞ്ഞു: “നിങ്ങൾക്കു തെറ്റിയതല്ല. എനിക്കു നിരാശരയുണ്ട്. എന്ന് നിങ്ങൾ പറയുന്നതെല്ലാം കേൾക്കുന്നോഴും അദ്ദേഹത്തക്കുറിച്ചാണാലോചിക്കുന്നത്. ആ മനുഷ്യനെ എന്ന് സ്വന്നേഹിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വെപ്പാട്ടിയാണു എന്ന്. എനിക്കു നിങ്ങളെ സഹിക്കാൻവായു. എനിക്കു നിങ്ങളെ ഭയമാണ്. എന്ന് നിങ്ങളെ വെറുക്കുന്നു. എന്ന് എന്തുവേണമെങ്കിലും ചെയ്തോളു്.”

വണ്ഡിയുടെ ഒരു മുലയ്ക്കിരുന്നു മുഖംപൊതൽ അവർ എങ്ങിക്കരെത്തു. കരെനീൻ ഇരുന്നിടത്തുനിന്നനങ്ങിയില്ല. അയാളുടെ മുവം പ്രേതത്തിന്റെതുപോലെ നിശ്ചാലമായി, വീട്ടിലെത്തുന്നതുവരെ അതിനു മാറ്റമുണ്ടായില്ല. വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾ അവളെ നോക്കി അതെ ഭാവത്തിൽ പറഞ്ഞു:

“ശരി! എങ്കിലും എൻ്റെ മാനം രക്ഷിക്കുന്നതിനാവശ്യമായ നടപടികളെടുത്തു നിന്നു അറിയിക്കുന്നതുവരെ ഇതൊന്നും മറ്റാരുമരിയരുത്.”

അയാൾ ആദ്യം വണ്ഡിയിൽനിന്നിരങ്ങി, അവളെ ഇരങ്ങാൻ സഹായിച്ചു. ഭൂത്യമാർ കാണ്ടുകെ അവളുടെ കൈകളിൽ പിടിച്ചുമർത്തിയിട്ടു വീണ്ടും വണ്ഡിയിൽ കയറി പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലേക്കു പോയി.

അയാൾ പോയതിനുശേഷം പ്രിൻസസ്സ് ബെറ്റ്സിയുടെ വാല്യക്കാരൻ അന്നയ്ക്കുള്ള ഒരു കുറിപ്പുകൊണ്ടുവന്നു.

“അലക്സിസിന്റെ ആരോഗ്യസ്ഥിതി അനേഷ്ഠിക്കാൻ എന്നാരാളെ അയച്ചു. അയാൾക്ക് ഒരു കുഴപ്പവുമില്ലെന്നും

എന്നാൽ നിരാശനാണെന്നും എഴുതിയിട്ടുണ്ട്.”

‘അപ്പോഴേഹം വരും.’ അവർ ചിന്തിച്ചു: ‘താൻ എല്ലാം തുറന്നുപറത്തതെന്തെന്തു നന്നായി!’

അവർ ക്രോക്കിൽ നോക്കി. ഇനിയും മുന്നുമൺക്കുർകുടി കാത്തിരിക്കണം. കഴിത്തെത്തവണ സന്ധിച്ചതിന്റെ ഓർമ അവളുടെ സിരകളെ ഉത്തേജിപ്പിച്ചു.

“ഹോ, എന്താരു വെളിച്ചമാൻ, ഭയാനകമാണെങ്കിലും ആ മുവം കാണാൻ താൻ കൊതിക്കുന്നു. തീക്ഷ്ണമായ ഈ വെളിച്ചതെത്ത താൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു... എന്റെ ഭർത്താവ്! ഒൻ്ഹാ, അധാരുമായുള്ള എല്ലാ ബന്ധവും അവസാനിച്ചല്ലോ, ദൈവത്തിനു സ്തുതി.

മുപ്പത്

അം

കുകൾ കുട്ടുന്ന സ്ഥലങ്ങളിൽ
സംഭവിക്കാറുള്ളതുപോലെ, ഷശർബാക്സ്കികൾ
എത്തിച്ചേരുന്ന ആ ജർമൻ സുവവാസക്രൈത്തിലും
ഓരോരുത്തരും അവരവരുടെ അഭിരൂചികൾക്കനുസരിച്ചു
കുട്ടുകെട്ടുകളിലേർപ്പുട്ടു.

ആ സീസൺിൽ അവിടെയൊരു യമാർത്ഥ ജർമൻ
രാജകുമാരി വന്നിരുന്നു. അവരെ പരിചയമുണ്ടായിരുന്നവർ
അവരുടെ സംഘത്തിൽ ചേർന്നു. പ്രിൻസീസ് ഷശർബാക്സ്കായ
തന്റെ മകളെ ജർമൻ രാജകുമാരിക്കു പരിചയപ്പെടുത്താനുറച്ചു.
രാജകുമാരി എത്തിച്ചേരുന്നതിന്റെ രണ്ടാമതെത്ത ദിവസമായിരുന്നു
ആ ചടങ്ങ്.

കിറ്റി പാരിസിൽനിന്ന് ഓർഡർചെയ്ത ലഭിതവും പുതിയ
ഫാഷൻിലുള്ളതുമായ ഗൗണർ ധരിച്ചു തലകുന്നിച്ചു
വണ്ണങ്ങിയപ്പോൾ രാജകുമാരി പറഞ്ഞു: “സുന്ദരമായ ഈ
കൊച്ചുമുഖത്തിൽ താമസിയാതെ പനിനീർപ്പുകൾ വിടരുന്നതു
ഞാൻ കാണുന്നു.” അപ്പോൾത്തനെ അവർ തമിൽ
പരസ്പരബന്ധം ഉറപ്പിച്ചു കഴിഞ്ഞു.

ങ്ങു ഇംഗ്ലീഷ് ലോധിയുടെ കുട്ടംബവുമായും ഒരു ജർമൻ
പ്രഭിയും കഴിഞ്ഞെത്ത യുദ്ധത്തിൽ മുൻവേറു അവരുടെ മകനുമായും
ങ്ങു സ്റ്റീഡിഷ് പണ്ഡിതനുമായും ഒരു മിസ്റ്റർ കാനൂട്ടും അയാളുടെ
സഹോദരിയുമായും അവർ പരിചയപ്പെട്ടു. ഏറ്റവും കുടുതൽ
അടുത്തത് മോസ്കോകാക്കാരിയായ മേരി യുവജന്യേറ്റൻ
റിതിഷ്ചേവ എന്ന ഒരു മഹതിയോടും അവരുടെ
മകളോടുമായിരുന്നു. ആ മകൾക്കും തനിക്കും രോഗം
പിടിപെടാനുള്ള കാരണം ഒന്നുതന്നെയാണെന്ന്,
പ്രണയനെന്നരാശ്യമാണെന്ന്, മനസ്സിലായപ്പോൾ കിറ്റികൾ അവരെ
ഇഷ്ടപ്പെടാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. കിറ്റിക്കു കുട്ടിക്കാലം മുതൽ
പരിചയമുണ്ടായിരുന്ന ഒരു മോസ്കോകാക്കാരൻ കേണലും

അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു.
 സ്ഥാനചിഹ്നങ്ങളുമണിത്തെ,
 വർണ്ണാദമായ നെക്കേ
 ഭാവഹാവാദികളുള്ള ആ മനുഷ്യനെ ഒഴിവാക്കാൻ എത്ര
 ശ്രമിച്ചിട്ടും സാധിച്ചില്ല. ഈ പദ്ധതിലെത്തിലും കിറ്റിക്കു വല്ലാത്ത
 മുഖിച്ചിൽ അനുഭവപ്പെട്ടു. അവളുടെ അച്ചൻ കാർഡബാർഡിലെ
 സന്നാനാലട്ടത്തിലേക്കു പോയപ്പോൾ കിറ്റിയും അമ്മയും
 മാത്രമായി. പരിചയകാരുമായി ഇടപഴകാൻ കിറ്റിക്കു
 താൽപര്യമില്ല. അവരിൽനിന്നു പുതുതായി ഓന്നും അറിയാനില്ല.
 തനിക്കു പരിചയമില്ലാത്തവരെക്കുറിച്ചുള്ള വിവരങ്ങൾ
 ഉംഗിച്ചറിയുന്നതാണവള്ളുടെ

തനിക്കരിഞ്ഞുകുടാത്തവർ സദ്ഗുണവന്നരാണെന്നവർ
 കരുതും. അപരിചിതർ ആരാൻ? അവർ തമിലുള്ള
 ബന്ധമെന്താണ്?, അവരുടെ സവിശേഷ ഗുണങ്ങളെന്തല്ലാം?
 തുടങ്ങിയ കാര്യങ്ങൾ അവർ സകല്പിക്കും. പിന്നീട് തന്റെ
 നിരീക്ഷണങ്ങൾ ശരിയാണെന്നറിഞ്ഞു സന്തോഷിക്കും.

രോഗബാധിതയായ ഒരു റഷ്യൻലേഡിയോടൊപ്പം വന്ന ഒരു
 റഷ്യൻ ചെരുപ്പുകാരിയിൽ കിറ്റിക്കു താൽപര്യം തോന്തി. മാധം
 റൂശർ എന്നാണ് ലേഡിയെ എല്ലാവരും വിളിച്ചിരുന്നത്.
 സമുഹത്തിന്റെ മുകൾത്തട്ടിൽപ്പെടുന്നവരാണെവർ. രോഗം
 കലശലാകയാൽ നടക്കാൻ വയ്ക്കുന്ന കാലാവസ്ഥ നല്ലതാണെങ്കിൽ
 മാത്രം ഒരു വിൽചെയറിൽ നടപ്പാതയിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടാറുണ്ട്.
 അവിടെയുള്ള മറ്റു റഷ്യകാരിയിൽനിന്നും അവർ അകന്നുന്നിനു.
 അസുഖമല്ല, അഹനതയാണതിനു കാരണമെന്ന് പ്രിൻസസ്റ്റ്
 ഷൈർബാട്ട്‌സ്‌കായ പറഞ്ഞു. അതേസമയം, മാധം റൂശിന്റെ
 പരിചാരികയായ പെൺകുട്ടി ഗുരുതരമായ രോഗം
 പിടിപെടുവരുമായെല്ലാം—അങ്ങനെയുള്ള യാരാളംപേര്
 അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു—സന്നേഹപുർവ്വം ഇടപഴകി.
 എല്ലാവരെയും സഹായിച്ചു. ആ പെൺകുട്ടി മാധം റൂശിന്റെ
 ബന്ധുവോ ശമ്പളം പറ്റുന്ന ജോലിക്കാരിയോ അബ്ലൂന് കിറ്റിക്കു
 തോന്തി. വരേങ്ക എന്ന ചുരുക്കപ്പേരിലാണ് മാധം റൂശർ അവളെ
 വിളിച്ചിരുന്നത്. മറ്റുള്ളവർ മിസ് വരേങ്ക എന്നും. പെൺകുട്ടിയും
 മാധം റൂശും തമിലുള്ള ബന്ധമെന്തനു കണ്ടുപിടിക്കാൻ
 ആഗ്രഹിച്ച കിറ്റികൾ, മിസ് വരേങ്കയിൽ പ്രത്യേകമായൊരു
 താൽപര്യം ജനിച്ചു. അവർക്കു തന്നോടും അതേ

മനോഭാവമാണെന്നു
വ്യക്തമായി.

പരസ്പരമുള്ള

നോട്ടത്തിൽനിന്നു

മിസ് വരേകയ്ക്ക് യൗവനാരംഭമായതെയുള്ളുവെക്കിലും കാഴ്ചയിൽ യൗവനം നഷ്ടപ്പെട്ടവളാണെന്നും തോന്നും. പത്താൺപതിനും മുപ്പതിനുമിടയ്ക്ക് ഏതുമാവാമെന്നാണു തോന്നുക. കാണാൻ കൊള്ളാവുന്നതാണവളുടെ രൂപം. ഇതുതോളം മെലിയാതിരുന്നെങ്കിൽ, തലയ്ക്ക് ഇതു വലിപ്പമില്ലാതിരുന്നെങ്കിൽ കുടുതൽ സുന്ദരിയായേനെ. എക്കിലും പുരുഷമാർക്ക് അവർ ആകർഷണീയയായി തോന്നുകയില്ല. പുർണ്ണമായി വിടരുന്നതിനുമുമ്പു വാടാൻ തുടങ്ങിയ, മണമില്ലാത്ത, പുവുപോലെയാണവർ. പുരുഷമാരെ ആകർഷിക്കാൻ അവർക്കു കഴിയാത്തതിന്റെ മറ്റാരു കാരണം, സ്വന്തം സ്വന്തരുത്തക്കുറിച്ചുള്ള അവബോധവും ഉറർജ്ജസ്വലതയും—ഇതു രണ്ടും കിറ്റിക്കു വേണ്ടതിലധികമുണ്ട്—കുറവായതാണ്. എപ്പോഴും ഏതെങ്കിലും ജോലിയിൽ വ്യാപ്തയായി കാണപ്പെടുന്ന അവർക്കു മറ്റാരു വിഷയത്തിലും താൽപര്യമില്ലെന്നു തോന്നും. തന്റെ സ്വഭാവവുമായുള്ള ഈ വെരുധ്യമാണു കിറ്റിയെ അവളിലേക്ക് ആകർഷിച്ചത്. ചരക്കുകൾ നിരത്തിവച്ച് ആവശ്യകാരെനെ കാത്തിരിക്കുന്ന അവസ്ഥ ലജ്ജാകരമാണെന്ന് ഇപ്പോൾ കരുതുന്ന കിറ്റി, സ്ത്രീപുരുഷമാർ തമിലുള്ള സാമുഹ്യബന്ധത്തിന്പുറം ജീവിതത്തിലെ താൽപര്യങ്ങളെന്നതാക്കയെന്നു മനസ്സിലാക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിലാണ്. അതിനുള്ള മാതൃകയായി മിസ് വരേകയെ അവർ അംഗീകരിച്ചു. അപരിചിതയായ ആ സ്നേഹിതയെ നിരിക്ഷിക്കുന്നേതാരും അവളാണു തന്റെ ആദർശവനിതയെന്ന് കിറ്റിക്കു ബോധ്യംവെന്നു. അവളെ പരിചയപ്പെടാനുള്ള താൽപര്യം വർധിച്ചു.

രണ്ടു പെൺകുട്ടികളും മികവൊരും എല്ലാ ദിവസവും പരസ്പരം കാണും. ഓരോ തവണ കാണുന്നോഴും കിറ്റിയുടെ കണ്ണുകൾ പറയും: ‘ആരാണ് നീ? എന്താണു നീ? ഞാനിഷ്ടപ്പെടുന്ന എന്തെ പ്രിയസവി നീ തന്നെയാണോ? എക്കിലും ഞാൻ എന്ന നിന്നേമേൽ അടിച്ചേല്പിക്കുമെന്നു നീ ഭയപ്പെടരുത്. നിന്നെ ഞാൻ ആരാധിക്കുകയും ഇഷ്ടപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു.’ ‘എനിക്കും നിന്നെ ഇഷ്ടമാണ്. എനിക്കു വളരെ വളരെ പ്രിയപ്പെട്ടവളാണു നീ. എനിക്കു സമയമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ഇതിലും കുടുതൽ നിന്നെ

സെന്റ് ഫീച്ചേസ്.' എന്ന് ആ അപരിചിതയുടെ നോട്ടം മറുപടി പറയും. പെൻകുട്ടി സദാസമയവും ജോലിത്തിരക്കിലാണ്. ചിലപ്പോൾ കുട്ടികളെ ചില റഷ്യക്കാരുടെ താമസസ്ഥലങ്ങളിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുന്നതു കാണാം. ചിലപ്പോൾ എത്തെങ്കിലും രോഗിയെ പുതപ്പിച്ചു താങ്കിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു പോവുകയായിരിക്കും. ചിലപ്പോൾ ശുണ്ടിയെടുക്കുന്ന രോഗിയെ സമാധാനിപ്പിക്കും. മറ്റു ചിലപ്പോൾ ആർക്കൈക്കിലും കാപ്പി കുടിക്കാൻ ബിസ്കറ്റുവാങ്ങാൻ പോകും.

ഷൈർബാക്സകികൾ അവിടെ വന്ന് അധികദിവസം കഴിയുന്നതിനുമുമ്പേ, ഒരു പ്രഭാതത്തിൽ അവിടെയുള്ള എല്ലാവരെയും പ്രകോപിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു രണ്ടു പുതിയ വ്യക്തികൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ഒന്ന്, കിളരംകുടിയ കരുത്ത കണ്ണുകളുള്ള, നിഷ്കളക്കവും അതേസമയം ഭയാനകവുമായ മുഖഭാവവും വലിയ കൈകളുമുള്ള തീരെ പഴയ, ഇനുകിയ ഓവർക്കോട്ടു ധരിച്ച ഒരു പുരുഷൻ. മറ്റൊര്, അഡക്കുള്ളതെങ്കിലും വസുരികലെകളുള്ള മോശമായ റീതിയിൽ വസ്ത്രങ്ങളിലിൽത്തെ ഒരു സ്ത്രീ. അവർ റഷ്യക്കാരാണെന്നു മനസ്സിലാക്കിയ കിറ്റി, ഉടൻതന്നെ അവരെക്കുറിച്ചു മനോഹരമായെന്നാരു പ്രണയകമം മനയാൻ തുടങ്ങി. പക്ഷേ, അതു നികൊളാസ് ലെവിന്റും മേരി ഇവാനോവ് നായുമാണെന്നു സന്ദർശകരുടെ പട്ടികനോക്കി മനസ്സിലാക്കിയ പ്രിൻസസ്റ്റ് തീരെ കൊള്ളരുതാത്ത ഒരാളാണു ലെവിനെന്നു വ്യക്തമാക്കിയതോടെ, ആ രണ്ടുപേരെയുംകുറിച്ചുള്ള കിറ്റിയുടെ സ്വപ്നം മാത്രമുണ്ട്. കോൺഗ്ലേമറ്റ് സഫോറരനാണെങ്കിലും ഇയാളോക്കിറ്റിക്ക് അവജ്ഞ തോന്തി. ഇടയ്ക്കിടെ കഴുത്തുവെട്ടിക്കുന്ന ഇള ലെവിന്റെ ശ്രീലവും അവജ്ഞ പെരുക്കാൻ കാരണമായി. ആ മനുഷ്യൻ വലിയ ഭീതിജനകമായ കണ്ണുകളിലെ വെറുപ്പും പരിഹാസവും കാരണം അയാളെ അഭിമുഖീകരിക്കാതിരിക്കാൻ അവൻ ശ്രമിച്ചു.

മുപ്പത്തിനും

നി രുമേഷമായ ദിവസം. രാവിലെ മുഴുവനും മഴ. റോഗികൾ കുടയ്ക്കുകീഴിൽ ഗാലറിയുടെ മേൽക്കൂരയുള്ള ഭാഗത്തു കുടിനിന്നു.

കിറ്റി അമ്മയെയുംകൂട്ടി നടന്നു. മോസ്കോ കേന്ദ്രത്ത് ഫ്രാങ്ക്‌ഫർട്ടിൽ നിന്നു വാങ്ങിയ ജർമൻ റൈഡെമയ്യ് കോട്ടു ധരിച്ച് ഉത്സാഹത്തോടെ മുന്നോട്ടു നീങ്ങി. എതിർവശത്തുകൂട്ടി നടക്കുകയായിരുന്ന ലെവിനെ ഒഴിവാക്കാനുദ്ദേശിച്ച് അവർ ഗാലറിയുടെ ഒരു വശത്ത് ഞെങ്ങാണ്. കരുതത ഉട്ടപ്പും കരുതത തൊപ്പിയുമായി വരേകെ അന്യയായൊരു ഫ്രഞ്ചുസ്തീയുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചു നടത്തിച്ചു. കിറ്റിയെ കണ്ണുമുട്ടിയപ്പോഴാക്കെ അവർ പരസ്പരം സ്നേഹപൂർണ്ണമായ നോട്ടം കൈമാറി.

“അമേ, തൊനവരോടു സംസാരിച്ചോടു?” അജ്ഞതാതയായ സ്നേഹിത തങ്ങളുടെ നേർക്കു വരുന്നതു കണ്ക് കിറ്റി ചോദിച്ചു.

“നിനക്കിഷ്ടമാണെങ്കിൽ സംസാരിച്ചോ. അതിനുമുമ്പ്, അവളാരാണെന്നു തൊൻ നേരിട്ടു ചോദിക്കാം.” അമ്മ പരഞ്ഞതു, “എന്താൻ അവളിൽ നീ കാണുന്ന പ്രത്യേകത? അവൾ ഒരു തോഴിയാണെന്നു തോന്നുന്നു. തൊൻ മാധ്യം റ്ലാളിനെ പരിചയെപ്പടാം. എനിക്കവരുടെ നാത്തുനെയറിയാം.” പ്രിൻസല്ല് അഭിമാനത്തോടെ തലയുയർത്തി.

മാധ്യം റ്ലാൾ ഒഴിത്തുമാറി നടക്കുന്നതിൽ അമ്മയ്ക്കു വിഷമമുണ്ടെന്ന് കിറ്റിക്കരിയാം. അതുകൊണ്ക് കിറ്റി നിർബന്ധിച്ചില്ല.

“എന്തു നല്ല സ്വഭാവമാണവളുടേത്!” ഫ്രഞ്ചുകാരിയുടെ കൈയ്ക്കിൽ ഒരു ടംബൂർ പിടിപ്പിക്കുന്നതുകണ്ക് വരേകയെ നോക്കി കിറ്റി പരഞ്ഞതു: “എത്രമാത്രം സ്വഭാവികവും സ്നേഹപൂർണ്ണവുമായ പെരുമാറം!”

“നിന്റെ ചില ദുസ്തീലങ്ങൾ! വാ, നമുക്കു തിരിച്ചുപോകാം.” ലെവിനും കൂടെയുള്ള സ്ത്രീയും ഒരു ജർമൻ ഡ്യാക്കറും

എതിരെ വരുന്നതുകണ്ട് അമ്മ പറഞ്ഞു. ലെവിൻ് ആ ഡോക്ടറോട് ഉച്ചത്തിൽ, ദേശ്യപ്ലേറ്റ് എന്നൊക്കെയോ പറയുന്നുണ്ട്.

തിരിച്ചുനടക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ പിരകിലെ സംസാരം കൂടുതൽ ഉച്ചത്തിലായി. ലെവിൻ് ആദ്ദോശിക്കുകയാണ്. ഡോക്ടറും കേഷാടിച്ചിരിക്കുന്നു. ഓർഡർക്കൂട്ടം അവരെ പൊതിഞ്ഞു. പ്രിൻസല്ലും കിറ്റിയും പെട്ടെന്ന് അവിടെനിന്നു പിന്നവലിഞ്ഞു. പക്ഷേ, കേണൽ എന്നതാണു സംഭവമെന്നറിയാൻ അങ്ങോടുപോയി. എന്നതാനും മിനിറ്റുകൾ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കേണൽ മടങ്ങിവന്നു.

“അവിടെയെന്നതാണോരു ബഹളം?” പ്രിൻസല്ലും ചോദിച്ചു.

“ബുധി, നാണകേടു!” കേണൽ പറഞ്ഞു: “ഈക്കാരു മറുനാട്ടിൽ ചെന്നാൽ ദുഷ്പോരുണ്ടാക്കും. ആ കിളരം കൂടിയ മനുഷ്യൻ ഡോക്ടറെ ചിത്തവിളിച്ചു. ഡോക്ടറുടെ ചികിത്സയിൽ അയാൾക്കു തുപ്പതിയില്ല. ഡോക്ടറുടെ നേർക്കയോൾ വടിയോങ്ങി, മര്യാദകെട്ടുവൻ!”

“കഷ്ടംതന്നെ!” പ്രിൻസല്ലും പറഞ്ഞു: “വഴക്കു തിരിത്തതെങ്ങനെ?”

“ഭാഗ്യത്തിന്... തൊപ്പിവച്ച ആ പെൺകുട്ടിയെ അറിയാമോ ഈക്കാരിയണന്നു തോന്നുന്നു” അവൾ ഇടപെട്ടു.

“മിന്ന് വരേകെ?” സന്തോഷത്തോടെയാണു കിറ്റി ചോദിച്ചത്.

“അതേയരെ, ആരോട് എങ്ങനെ പെരുമാറണമെന്ന് അവൾക്കരിയാം. അവൾ ആ മനുഷ്യന്റെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ച് അവിടെനിന്നു കൊണ്ടുപോയി.”

“അമ്മ കണ്ണോ.” കിറ്റി വിളിച്ചു പറഞ്ഞു: “ഈതുകാണ്ടാണു താനവളെ ഇഷ്ടപ്ലേടുന്നത്.”

ലെവിനോടും അയാളോടൊപ്പമുള്ള ചെറുപ്പക്കാരിയോടും തന്റെ സഹായംതെടുന്ന സകലമാനപ്രോടും ഒരേവിയത്തിലാണ് മിന്ന് വരേകെ ഇടപഴക്കുന്നതെന്ന് അടുത്ത ദിവസം ആ അജ്ഞതാത സുഹൃത്തിനെ നിരീക്ഷിച്ച കിറ്റി കണ്ണെത്തി. വരേകെ അവരോടു സംസാരിക്കുന്നതും റഷ്യൻ മാത്രമായാവുന്ന ആ സ്ത്രീയുടെ ദ്വിഭാഷിയായി വർത്തിക്കുന്നതും കണ്ടു.

വരേകെയെ പരിചയപ്പെടാൻ അനുവദിക്കണമെന്ന് അമ്മയോടു കിറ്റി വീണ്ടും അപേക്ഷിച്ചു. അഹംഭാവം കാരണം അടുപ്പം കാണിക്കാത്ത മാഡം സ്റ്റാളിനെ പരിചയപ്പെടുന്നതിൽ

വിമുഖത്വായിരുന്ന അമ്മ വരേകയെക്കുറിച്ചു
സേരിട്ടാരന്നേഷണത്തിനു മുതിർന്നു. അവളെ
പരിചയപ്പെടുന്നതുകൊണ്ടു നേട്ടമില്ലെങ്കിലും
ദോഷമുണ്ടാവുകയില്ലെന്നു തീരുമാനിച്ചു സ്വയം വരേകയെ
സ്ഥിപിച്ചു.

വരേക ബേകൾിയുടെ മുന്നിൽ ഒറ്റയ്ക്കു നില്ക്കുന്നതു
കണ്ണപ്പോൾ പ്രിൻസസ്സ് അടുത്തുചെന്നു.

“ഞാൻ എന്ന പരിചയപ്പെടുത്താം.” അന്തില്ലുടൻ ചിരിയോടെ
പ്രിൻസസ്സ് പറഞ്ഞു: “എന്റെ മോൾക്കു നിന്നെ
ഇഷ്ടപ്പെടുപോയി. നിനക്കുനെ അറിഞ്ഞതുകൂടായിരിക്കും.
ഞാൻ...”

“ഇഷ്ടം പരസ്പരമുള്ളതുതനെ പ്രിൻസസ്സ്.” വരേക
ധ്യതിയിൽ പറഞ്ഞു.

“ഭാഗ്യംകെട്ട നമ്മുടെ നാട്കുകാരനുവേണ്ടി ഇന്നലെ നീ
ചെയ്തതു വലിയ കാര്യമായി.”

വരേകയുടെ മുഖം വിവർണ്ണമായി “എനിക്കോർമയില്ല,
ഇന്നലെ ഞാനൊന്നും ചെയ്തില്ലല്ലോ.” അവർ പറഞ്ഞു.

“ലെവിൻ എന്നയാൾക്കു ഒരുബഡം പിണ്ഠെത്തപ്പോൾ നീ
സഹായിച്ചു.”

“അതുപിനെ അയാളുടെ കുടൈയുണ്ടായിരുന്നയാൾ എന്നു
വിളിച്ചു. ഞാനയാളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു. തീരെ സുവമില്ലാത്ത
മനുഷ്യൻ. ദോക്കറുടെ ചികിത്സയിൽ തൃപ്തിയില്ല. എനിക്ക്
ഇതുപോലുള്ള രോഗികളെ പരിചരിച്ചു ശീലമുണ്ട്.”

“ഓഹോ, അതു ശരി, മെന്റോൺിൽ, നിന്റെ അമ്മായിയായ
മാധം റൂഡിനൊപ്പമാണു നീ താമസിക്കുന്നതെന്നു ഞാൻ
കേട്ടിട്ടുണ്ട്. അവരുടെ നാതതുനെ എനിക്കുറിയാം.”

“അല്ല, അവരെന്റെ അമ്മായിയല്ല. ഞാൻ മമ്മയെന്നു
വിളിക്കുമെങ്കിലും എന്റെ ബന്ധുവല്ല. എന്നു ദത്തടുത്തതാണ്.”
വരേകയുടെ മുഖം വീണ്ടും ചുവന്നു.

തികച്ചും സ്വാഭാവികമായ രീതിയിൽ കാര്യങ്ങൾ
തുറന്നുപറഞ്ഞതു പ്രിൻസസ്സിനു ബോധിച്ചു. കിറ്റി വരേകയെ
ഇഷ്ടപ്പെടാനുള്ള കാരണവും അവർക്കു മനസ്സിലായി.

“ലെവിൻ കാര്യമെന്തായി?”

“ഉടനെ പോവുകയാണതെന്തെന്നു.” വരേക പറഞ്ഞു.

ആ സമയത്ത് കിറ്റി സന്തോഷത്തോടെ ഓടിവന്നു.

“കിറ്റി, നിനക്കു സമാധാനമായല്ലോ?” അമ്മ ചോദിച്ചു:
“തൊനിവളെ പരിചയപ്പെട്ടു. ഈ മിസ്—”

“വരേക, വരേക.” ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണിതു പുരിപ്പിച്ചത്.
“എല്ലാരും എന്ന അങ്ങനെയാണു വിളിക്കുന്നത്.”

കിറ്റി ആഴ്ചാദത്തോടെ പുതിയ സ്നേഹിതയുടെ
കൈപിടിച്ചുമർത്തി. വരേകയുടെ മുഖത്തു ദുഃഖരായ കലർന്ന
സന്തോഷം പ്രകടമായി. വലുതെങ്കിലും സുന്ദരമായ പല്ലുകൾ
പുരത്തുകാണിച്ച് അവർ ചിരിച്ചു.

“വളരെ നാളായി തൊനും ഇതാഗ്രഹിക്കുന്നു.” അവർ
പറഞ്ഞതു.

“നിങ്ങൾക്ക് എപ്പോഴും ജോലിത്തിരക്കാണല്ലോ?”
“നേരേമരിച്ചാണ്, എനിക്ക് ഒരു ജോലിയുമില്ല” എന്നായിരുന്നു
വരേകയുടെ മറുപടി. പക്ഷേ, ആ നിമിഷം, രണ്ടു റഷ്യൻ
പെൺകുട്ടികൾ ഓടിവന്നു.

“വരേക, അമ്മ വിളിക്കുന്നു.” അവർ പറഞ്ഞതു.
പുതിയ കൂട്ടുകാരെ ഉപേക്ഷിച്ച് വരേക ആ കൂട്ടികളോടൊപ്പം
പോയി.

മുപ്പത്തിരണ്ട്

ഒ രേകയുടെ ഭൂതകാലത്തയും മാധ്യം റൂഡുമായുള്ള അവളുടെ ബന്ധത്തയും മാധ്യം റൂഡിനെയുംകുറിച്ച് പിന്നസ്സ് ഷൈർബാക്സ്‌കായ മനസ്സിലാക്കിയ വിവരങ്ങൾ ഇവയാണ്.

മാധ്യം റൂഡിന്റെ കുരുമായ പെരുമാറ്റം കാരണമാണ് അവളുടെ ഭർത്താവ് അകാലചരമമടങ്ങുതെന്നു ചിലരും അതല്ല, ഭർത്താവിന്റെ ദുർന്മാനതകൾ കാരണം ഭാര്യയാണു ദുരിതമനുഭവിച്ചതെന്നും മറ്റുചിലരും പരഞ്ഞുകേൾക്കുന്നു. എന്തായാലും രോഗിയും സ്ഥിരബുദ്ധിയില്ലാത്തവളുമായിരുന്നു മാധ്യം റൂഡ്. ആദ്യത്തെ കുഞ്ഞിനെ പ്രസവിക്കുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ അവളുടെ വിവാഹമോചനം നടന്നിരുന്നു. പ്രസവിച്ച ഉടനെ കുഞ്ഞുമരിച്ചു. ഈ വാർത്ത അമ്മയുടെ ജീവഹാനിക്കിടവരുത്തുമെന്നു ഭയപ്പെട്ട ബന്ധുക്കൾ മരിച്ച കുഞ്ഞിന്റെ സ്ഥാനത്ത്, അന്നുരാത്രി, അതേ വീട്ടിൽതന്നെ പിറന്ന മരും കുഞ്ഞിനെ, ഒരു കൊട്ടാരത്തിലെ മുഖ്യ പാചകക്കാരന്റെ മകളെക്കാണ്ടു കിടത്തി. അവളാണ് വരേക. സ്വന്തം കുട്ടിയല്ല വരേകയെന്ന് മാധ്യം റൂഡ് പിന്നീടു മനസ്സിലാക്കിയെക്കിലും അവളെ വളർത്തി വലുതാക്കി. അധികം വൈകാതെ വരേകയുടെ ബന്ധുക്കളെല്ലാം മരിച്ചുപോവുകയും ചെയ്തു.

മാധ്യം റൂഡ് പത്തുവർഷത്തിലേരേക്കാലം വിദേശത്തു കിടക്കയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഉദാരമനസ്കയും കടുത്ത മതവിശ്വാസിയുമെന്ന നാട്യത്തിലാണവർ സമൂഹത്തിൽ പേരെടുത്തതെന്നു ചിലരും അതല്ല, ഉന്നതമായ ധാർമ്മികജീവിതം നയിച്ചും നമമാത്രം ചെയ്തുമാണവർ ജീവിച്ചതെന്നും മറ്റു ചിലരും പരഞ്ഞു. അവരുടെ മതം എന്താണ്, രോമൻ കത്തോലിക്ക് ആണോ പ്രൊട്ടസ്റ്റ് ആണോ അതല്ല, ഗ്രീക്ക് ഓർത്തദൈഖാക്സ് ആണോ എന്ന് ആർക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ.

പക്ഷേ, എല്ലാ മതവിഭാഗങ്ങളുടെയും തലപ്പത്തുള്ളവരുമായി അവർ ഉറ്റബന്ധം പുലർത്തിയിരുന്നു എന്നതാണു വാസ്തവം.

വരേകയും അവരോടൊപ്പം വിദേശത്തുതന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. മാഡം റൂഡിനെ അറിയുന്നവർക്കെല്ലാം മിസ് വരേകയെയും അറിയാം.

ഈ വിവരങ്ങളെല്ലാം അനേഷിച്ചിരിഞ്ഞ പ്രിൻസസ്റ്റിന്, അവരുടെ മകളും വരേകയും തമിലുള്ള സ്നേഹബന്ധത്തിൽ എന്തെങ്കിലും ദോഷമുണ്ടെന്നു തോന്തിയില്ല. വിശേഷിച്ചും പറിപ്പും മര്യാദയുമുള്ളവളാണ് വരേക. ഫ്രഞ്ചും ഇംഗ്ലീഷും ഭംഗിയായി സംസാരിക്കും. പോരെക്കിൽ, രോഗം കാരണം പ്രിൻസസ്റ്റിനെ പരിചയപ്പെടാൻ കഴിയാത്തതിൽ മാഡം റൂഡിനു ദുഃഖമുണ്ടെന്നു വിവരം അവൾ അറിയിക്കുകയും ചെയ്തു.

പുതിയ സ്നേഹിത കിറ്റിയെ കുടുതൽ കുടുതൽ ആകർഷിച്ചു. അനുഭിനും പുതിയ ഗുണങ്ങൾ അവളിൽ കണ്ടത്തി.

വരേക ഭംഗിയായി പാടുമെന്നിഞ്ഞ പ്രിൻസസ്റ്റ് ഒരു വെകുന്നേരം വന്നു പാടുപാടാൻ അവളെ ക്ഷണിച്ചു.

“കിറ്റി പിയാനോ വായിക്കും. തങ്ങൾക്കൊരു പിയാനോ ഉണ്ട്. അതു നല്ലതല്ല. എല്ലാവർക്കും അതുകേട്ടു സന്തോഷിക്കാം.” പ്രിൻസസ്റ്റ് പറഞ്ഞു. വരേകയ്ക്കു പാടാൻ താൽപര്യമില്ലെന്നിയാവുന്ന കിറ്റിക്ക് അതു സന്തോഷം തോന്തിയില്ല. എങ്കിലും വെകുന്നേരം വരേക വന്നു. മെരി യുവജന്യേവനയെയും മകളെയും കേണലിനെയുംകൂടി പ്രിൻസസ്റ്റ് ക്ഷണിച്ചിരുന്നു.

അപരിചിതരുടെ സാന്നിധ്യം വരേകയെ നിരുത്സാഹപ്പെടുത്തിയില്ല. അവൾ നേരേ പിയാനോയുടെ അടുത്തുചെന്നു മനോഹരമായി പാടി. കിറ്റി പിയാനോയിൽ പശ്വാത്തലമാരുകൾി.

ആദ്യത്തെ പാടു പാടിക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ പ്രിൻസസ്റ്റ് പറഞ്ഞു: “നിനക്കു വളരെ നല്ല കഴിവുണ്ട്.”

മെരി യുവജന്യേവനയും മകളും പാടുകാരിയെ പ്രശംസിക്കുകയും നന്ദിപരയുകയും ചെയ്തു.

കേണൽ ജനാലയ്ക്കു പുറതെതക്കുനോക്കിയിട്ടു പറഞ്ഞു: “അതുകണ്ണാ, നിന്റെ പാടുകേൾക്കാൻ ധാരാളംപേര് പുറത്തു കൂടിനില്ക്കുന്നു.” ജനാലയ്ക്കുതാഴെ സാമാന്യം വലിയ ഓർക്കൂട്ടമുണ്ടായിരുന്നു.

“എന്ത് പാട് നിങ്ങൾക്കല്ലാം ഇഷ്ടപ്പെട്ടിൽ എനിക്കു സന്തോഷമുണ്ട്.” എന്നു മാത്രമാണു വരേക പറഞ്ഞത്.

കിറ്റി അഭിമാനപുർവ്വം സ്നേഹിതയെ നോക്കി. അവളുടെ പാട്ടും ശബ്ദവും മുവവും സർവ്വോപരി, ആ പെരുമാറ്റവും അവർക്കിഷ്ടപ്പെട്ടു. സ്വന്തം പാടിന് വരേക യാതൊരു പ്രാധാന്യവും കല്പിച്ചില്ല. തനിക്കു ലഭിച്ച പ്രശംസയും അവർക്കാരുമാകിയില്ല. ‘ഈതു പോരെ, ഈനിയും താൻ പാടണോ?’ എന്നുമാത്രം അവർ ചോദിക്കുകയാണെന്നു തോന്തി.

‘നിന്തു സ്ഥാനത്തു താനായിരുന്നുകിൽ, ഇതിന്തു പേരിൽ എന്തുമാത്രം അഹാകരിച്ചേനെ.’ കിറ്റി വിചാരിച്ചു: ‘ജനാലയ്ക്കു വെളിയിലെ ആർക്കുട്ടം കണ്ണു താൻ തുള്ളിച്ചാടുമായിരുന്നു. പക്ഷെ, ഇവർക്ക് ഒരു ഭാവദേശവുമില്ല. അമ്മ പറഞ്ഞത്തുകൊണ്ടു പാടിയെന്നുമാത്രം! ഈ സ്വഭാവം എനിക്കുമുണ്ടായിരുന്നുകിൽ!’ ആ ശീലം സ്വായത്തമാക്കാനെന്നവണ്ണം അവർ വരേകയുടെ മുഖത്തു സുക്ഷിച്ചുനോക്കി. ഒരു പാടുകൂടി പാടാൻ പ്രിൻസല്ല് ആവശ്യപ്പെട്ടേപ്പാൾ അവർ വിണ്ണും വളരെ ഭംഗിയായി പാടി.

അവളുടെ മുസിക് ബുക്കിലെ അടുത്ത പാട് ഒരു ഇറ്റാലിയൻ ഗാനമായിരുന്നു. കിറ്റി പിയാനോയുടെ കീയിൽ വിരലമർത്തിക്കൊണ്ട് വരേകയെ നോക്കി.

“അതു നമുക്ക് ഒഴിവാക്കാം.” തുട്ടുത്ത മുഖത്തോടെയാണ് വരേക പറഞ്ഞത്.

കിറ്റി ജിജ്ഞാസയോടെ അവളെ നോക്കിയിട്ടും പറഞ്ഞു: “ശരി. എങ്കിൽ അതിനടുത്തത്.” ആ പാടുമായി ബന്ധപ്പെട്ട എത്രൊ ഹസ്യമുണ്ടാണെന്നുതോന്തി അവർ പെട്ടെന്നു പേജ് മറിച്ചു.

“വേണ്ട, ആദ്യത്തെത്തുതന്നെയാവാം.” എന്നു പറഞ്ഞ് വരേക, ആ പാട്, തിക്കണ്ണ മനസ്സാന്നിധ്യത്തോടെ പാടി.

പാടുതീർന്നപ്പോൾ എല്ലാവരും അവർക്കു നന്ദിപറഞ്ഞിട്ടും ചായ കൂടിക്കാൻപോയി. കിറ്റിയും വരേകയും വീടിനോടുചേർന്ന ചെറിയ ഉദ്യാനത്തിലേക്കൊണ്ടു നടന്നത്.

“ആ പാടുമായി ബന്ധപ്പെട്ട എത്രൊ ഓർമ നിന്നു അലട്ടുന്നുണ്ട്, ശരിയല്ലോ?” കിറ്റി ചോദിച്ചു. പെട്ടെന്നു കൂട്ടിച്ചേർത്തു: “അതെന്നതാണെന്നു പറയണ്ടെ. എന്ത് ഉംഗം ശരിയാണോന്നിനെത്താൽ മതി.”

“പറഞ്ഞതാലെന്താ? താൻ പറയാം.” മറുപടിക്കു കാക്കാതെ വരേക പറഞ്ഞതുതുടങ്ങി: “ശരിയാണ്, വേദനിപ്പിക്കുന്ന

ഓർമയാണത്. താൻ സ്നേഹിച്ചിരുന്ന ഒരശ്രക്കുവേണ്ടി പതിവായി പാടിയ പാട്ടാണത്.”

കിറ്റി നിപൂണ്ഡം മലർക്കേ തുറന്ന കണ്ണുകൾക്കാണ്ക് വരേങ്കയെ നോക്കി.

“താന്ത്രേഹത്തെ പ്രേമിച്ചു. അദ്ദേഹം എന്നയും പക്ഷെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അമ്മ സമതിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം മറ്റാരു വിവാഹം കഴിച്ചു. ഇപ്പോൾ തൈങ്ങളുടെ വീട്ടിൽനിന്നു വളരെയകലയെല്ലാ താമസിക്കുന്നത്. ഇടയ്ക്കൊക്കെ താന്ത്രേഹത്തെ കാണാറുണ്ട്. എനിക്കും ഒരു പ്രണയബന്ധമുണ്ടായിരുന്നെന്നു കരുതിയില്ല, അല്ലോ?” അവളുടെ സുന്ദരമായ മുഖത്ത് ഒരു പ്രകാശം മിന്നിമറഞ്ഞു. ഒരു കാലത്ത് അത് അവളെ മൊത്തത്തിൽ പ്രകാശമാനമാക്കിയിരുന്നെന്ന് കിറ്റിക്കു തോന്തി.

“താനോ? അങ്ങനെ കരുതാതിരിക്കാൻ കാരണം? താനൊരു പുരുഷനായിരുന്നെങ്കിൽ, നിന്നെ കണ്ണുമുട്ടിയതിനുശേഷം മറ്റാരാളെയും പ്രേമിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. അമ്മയെ പ്രീതിപ്പുടുത്താൻവേണ്ടി നിന്നെ മറക്കാനും വേദനിപ്പിക്കാനും അയാൾക്കങ്ങനെ സാധിച്ചുവെന്നാണെന്നിക്കു മനസ്സിലാക്കാത്തത്. ഹൃദയശുന്നന്നായ ഒരു മനുഷ്യനായിരിക്കണം.”

“അല്ല, വളരെ നല്ല മനുഷ്യനാണ്. എനിക്കു വേദനയുമില്ല. നേരേമറിച്ച്, താൻ തികച്ചും സന്തുഷ്ടയാണ്. ഇന്നിനി പാടേണ്ടല്ലോ” എന്നു പറഞ്ഞ് അവൾ വീട്ടിലേക്കു നടക്കാൻ തുടങ്ങി.

കിറ്റി വഴിതട്ടെ അവളെ ചുംബിച്ചു: “എത്ര നല്ലവർ! നമ്മുടെ നിരകുടം! എനിക്കും നിന്നെപ്പോലെയാകാൻ കഴിണ്ടെങ്കിൽ!”

“എന്തിനു മറ്റാരാളെപ്പോലെയാകണം? സുന്തം നിലയ്ക്കുതനെ നീ വളരെ നല്ലവളാണ്.” വരേങ്ക ചിരിച്ചു. സൗമ്യവും കഷീണിച്ചതുമായ ചിരി.

“അല്ല, താൻ ഒക്കും നല്ലവള്ളു. അതിരിക്കെട്ട്, ഒരു ചോദ്യം... വരു, നമുക്കിവിടെയിരിക്കാം. ഉദ്യാനത്തിലെ ഇരിപ്പിടത്തിൽ തന്റെയടുത്തു പിടിച്ചിരുത്തിയിട്ടു കിറ്റി പറഞ്ഞു: “നീ സ്നേഹിച്ച ഒരു പുരുഷൻ നിന്നെ വെറുത്തപ്പോൾ നീ വിഷമിച്ചില്ലോ?”

“അദ്ദേഹം എന്ന വെറുത്തില്ല. എന്ന സ്നേഹിച്ചിരുന്നെന്നാണു താൻ വിശ്വസിക്കുന്നത്. പക്ഷെ, അനുസരണയുള്ള ഒരു പുത്രനായിരുന്നു.”

“ശരി, പക്ഷേ, അമ്മ പറത്തിട്ടും. സുന്തം തീരുമാനപ്രകാരമായിരുന്നുകിലോ?” കിറ്റി ചോദിച്ചു, തന്റെ ഹസ്യം വെളിപ്പുടുത്തിയതിലുള്ള വെക്കുംബും അവളുടെ മുവത്തു തെളിഞ്ഞു.

“എങ്കിൽ അദ്ദേഹം മോശമായി പെരുമാറിരിക്കും. അദ്ദേഹത്തെ നഷ്ടപ്പെടുത്തിൽ താൻ പശ്വാത്തപിക്കുകയില്ല.” ഇപ്പോഴവർ സംസാരിക്കുന്നതു തന്നുക്കുറിച്ചുണ്ട്, കിറ്റിയുടെ കാര്യമാണെന്ന ബോധത്തോടെയാണ് വരേക പറത്തത്.

“പക്ഷേ, ഈ അവഹേളനമോ?” കിറ്റി ചോദിച്ചു: “അതു മരക്കാൻ വയു, ഒരിക്കലും മരക്കാൻ വയു.” നൃത്തശാലയിൽ സംഗീതം നിലച്ചപ്പോൾ അവൾ ഭ്രാംബസ്കിയെ നോക്കിയ നോട്ടം അവൾ ഓർമ്മിച്ചു.

“ഈതിൽ എന്തവഹേളനും? നീ തെറ്റാനും ചെയ്തില്ലോ?”

“തെറ്റുചെയ്താലും സാരമില്ല. ഈതു നാണകേടാണ്.”

വരേക തലയാട്ടിക്കൊണ്ട് കിറ്റിയുടെ കൈയിൽപ്പിടിച്ചു.

“എന്തു നാണകേട്? നിനെ അവഗണിക്കുന്നയാളോട്, അയാളെ സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്നു നീ പറത്തിരിക്കാനിടയില്ല. ഉഭ്യോ?”

“തിരിച്ചയായും ഒക്ഷരവും താൻ പറത്തില്ല. എങ്കിലും അയാൾക്കത്തിരിയാം. ആ നോട്ടവും പെരുമാറ്റവുമൊക്കെ കണ്ടാൽ നമുക്കത്തു മനസ്സിലാക്കും. ഒരു നൃവുവർഷം ജീവിച്ചിരുന്നാലും താന്തു മരക്കില്ല.”

“അതിനെന്ത്? നീ അയാളെ സ്നേഹിക്കുന്നോ ഇല്ലയോ എന്നതാണു പ്രശ്നം.” വരേക തുറന്നു പറത്തു.

“താനയാളെ വെറുക്കുന്നു. എന്നോടുപോലും കഷമിക്കാനനിക്കു വയു.”

“അതുകൊണ്ടെന്തു സംഭവിച്ചു?”

“ഈ നാണകേട്, അവഹേളനം...”

“എൻ്റെ പൊന്നെ, എല്ലാവരും നിന്നെപ്പോലെ തൊട്ടാവാടിയായാൽ!” വരേക പറത്തു: “ഈതെ സാഹചര്യങ്ങളിൽക്കൂടി കടന്നുപോകാത്ത ഒരു പെൺകുട്ടിയും ഈ ലോകത്തുണ്ടാവില്ല. അതെല്ലാം വെറും നിന്നും.”

“പിന്നെയെന്താണു സാരമായിട്ടുള്ളത്?” ജീജ്ഞാനയോടെ കിറ്റി ചോദിച്ചു.

“പലതുമുണ്ട്.” എന്തു പരയണമെന്നറിയാതെ വരേക പരുങ്ങി. ആ സമയത്തു ജനാലയ്ക്കൽ പ്രിൻസസ്സിന്റെ

ശബ്ദങ്കേടു:

“കിറ്റി, തന്മുപ്പുതുടങ്ങി, ഒന്നുകിൽ ഒരു ഷാളുടുത്തുപുതയ്ക്ക്. അല്ലെങ്കിൽ, അകത്തുവാ.”

“അയ്യോ, നേരം വൈകി.” വരേക എഴുന്നേറ്റു: “മദാം ബെർത്തയെ കാണണം. അവർ വിളിച്ചിരുന്നു.”

കിറ്റി കൈകൾ നീട്ടി. ജിജ്ഞാസയോടെ കണ്ണുകൾക്കാണ്ടു ചോദിച്ചു: “എന്ത്! എന്താണ് എറ്റവും പ്രധാനം? എങ്ങനെയാണു നീ ഇതു സമാധാനത്താടെ കഴിയുന്നത്? എന്നോടു പറയു!” പക്ഷേ, കിറ്റിയുടെ നോട്ടത്തിന്റെ അർത്ഥം വരേകയ്ക്കു മനസ്സിലായില്ല. മദാം ബെർത്തയെ കാണണമെന്നും അമ്മയ്ക്ക് അർധരാത്രി ചായ കൊടുക്കാൻനേരം വീട്ടിലെത്തണമെന്നും മാത്രമാണവർ ചിന്തിച്ചത്. സംഗീതപുസ്തകവുമെടുത്ത് എല്ലാവരോടും ഗുഡ്ഡേന്നറ്റു പറത്തു അവർ പോകാനോരുങ്ങി.

“ഞാൻ കൂടെവരാം.” കേണൽ പറത്തു.

“ശരിയാണ്.” രാത്രി ഇന്നനേരത്തു തനിച്ചുപോവണ്ടു. പരാശയെക്കൂടി അയയ്ക്കാം.” പ്രിൻസസ്സ് പറത്തു.

വീട്ടിൽ പോകാൻ മരുഭാരാളുടെ കൂട്ടുവേണമെന്നു പറത്തതുകേടു വരേക ചിരിയമർത്താൻ പ്രധാസപ്പെടുന്നത് കിറ്റി ശ്രദ്ധിച്ചു.

“വേണ്ടവേണ്ട, എപ്പോഴും ഞാനോറ്റയ്ക്കാണു പുരത്തിരുങ്ങി നടക്കാരുള്ളത്. എന്നിക്കൊണ്ടും സംഭവിച്ചിട്ടില്ല” എന്നു പറത്തു അവർ തൊപ്പിയെടുത്തു. കിറ്റിയെ ഓരിക്കൽക്കൂടി ചുംബിച്ചു. എതാണ് എറ്റവും പ്രധാനമെന്നു പറയാതെ ഉംർജ്ജസ്യലമായ ചുവടുവയ്പോടെ, സംഗീതപുസ്തകം കക്ഷത്തിലിട്ടുകൾ, അസുര്യാവഹമായ ആ മന്ദിരത്തിന്റെയും അന്തസ്സിന്റെയും രഹസ്യമന്താണ്ണനു വെളിപ്പെടുത്താതെ വേന്തുക്കാലനിശ്ചയിലെ മങ്ങിയ ഇരുളിൽ അവർ അപ്രത്യക്ഷയായി.

മുപ്പത്തിമൂന്ന്

ഒറ്റയം സ്കാളിനെയും കിറ്റി പരിചയപ്പെട്ടു. ഈ പരിചയവും വരേകയുമായുള്ള സഹഹരിതവും കിറ്റിയെ ശബ്ദമായി സ്വാധീനിച്ചുന്നു മാത്രമല്ല, അവളുടെ ദ്രോവത്തിൽ ആശ്വാസംപക്കരുകയും ചെയ്തു. ഭൂതകാലവുമായി ബന്ധമില്ലാത്ത ഒരു പുതിയ ലോകം, ആകർഷകവും മഹനീയവുമായ ഒരു നൂതനലോകം. അവർക്കു തുറന്നുകിട്ടി. അവിടെനിന്നു സ്വന്തം ഭൂതകാലത്തെ ശാന്തമായി നോക്കിക്കാണാൻ അവർക്കു സാധിച്ചു. താൻ ഈനോവരെ ജീവിച്ചുപോന്ന വികാരനിർഭരമായ ജീവിതത്തിനു പുറമേ ആത്മീയമായ ഒരു ജീവിതവുമുണ്ടെന്ന് അവർക്കു ബോധ്യംവന്നു. മതബോധമാണ് ആ ലോകത്തിലേക്കുള്ള വാതിൽ തുറന്നത്. പക്ഷേ, കൂട്ടിക്കാലംമുതൽ കിറ്റി അറിഞ്ഞിരുന്ന കൂടുകാരെ കണ്ടുമുട്ടാൻ സൗകര്യമാരുകയി പള്ളിയിലും വിധവാമന്ത്രിരങ്ങളിലുമുള്ള പ്രാർത്ഥനകളുടെ മതമായിരുന്നില്ല അത്. കൂടുതൽ മനോഹരങ്ങളായ ചിന്തകളും വികാരങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെട്ട മഹനീയവും നിഗൃഷിതവുമായ ഒരു മതം. പരിഞ്ഞുകേട്ടതുകൊണ്ടു വിശ്വസിക്കാൻ മാത്രമല്ല, സ്നേഹിക്കാനും സാധ്യമായ ഒരു മതം.

പ്രഭാഷണങ്ങളിൽനിന്നും, കിറ്റി ഇത്തോം പറിച്ചത്. ഭൂതകാലത്തെക്കുറിച്ച് ഓർമ്മപ്പെടുത്തി പ്രിയസന്താനത്തെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ മാഡം സ്കാൾ അവളോടു സംസാരിച്ചു. സ്നേഹവും വിശ്വാസവുംകൊണ്ടു മാത്രമേ മനുഷ്യൻ്റെ എല്ലാ ദ്രോവങ്ങൾക്കും ആശ്വാസം ലഭിക്കുകയുള്ളവന്നും ക്രിസ്തുവിന്റെ കാരുണ്യംകൊണ്ടു പരിഹരിക്കപ്പെടാത്ത ഒരു ദ്രോവവുമില്ലെന്നും ഓരിക്കൽ മാത്രമാണവർ സുചിപ്പിച്ചത്. പെട്ടെന്ന് അവർ വിഷയം മാറ്റുകയും ചെയ്തു. എങ്കിലും മാഡം സ്കാളിന്റെ ഓരോ ചലനത്തിലും ഓരോ വാക്കിലും ‘സ്വർഗ്ഗിയമായ’ ഓരോ നോട്ടത്തിലും (എന്നാണ് കിറ്റി

അതിനെ വിശ്രഷ്ടിപ്പിച്ചത്), പ്രത്യേകിച്ച് വരേകയിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കിയ അവരുടെ ജീവിതകമയിൽനിന്ന് അതേവരെ അറിയാത്തതും പ്രധാനപ്പെട്ടതുമായ വസ്തുതകൾ അവർക്കണ്ടതി.

പക്ഷേ, മാഡം റൂഡിന്റെ സ്വഭാവം എത്രതെതാളം വിശ്രഷ്ടമായിരുന്നാലും, അവരുടെ കമ എത്രമാത്രം ഹൃദയസ്പർശിയായിരുന്നാലും അവരുടെ വാക്കുകൾ എത്രതനെ വാതാല്പുർണ്ണമായിരുന്നാലും ചില സക്കിർണ്ണതകൾ അവളുടെ കണ്ണിൽ പെടാതിരുന്നില്ല. കിറ്റിയുടെ ബന്ധുക്കളെക്കുറിച്ചു പരാമർശിക്കുന്നോഴ്സ്ഥാം, ക്രിസ്ത്യൻ ദയാലുതുതിനു നിരക്കാത്ത ഒരു പുഞ്ചരസം മാഡം റൂഡിന്റെ ചിരിയിൽ അവർക്കു കാണാൻ കഴിഞ്ഞു. ഓരിക്കൽ ഒരു രോമൻ കത്തോലിക്കാപ്പാതിരി വീട്ടിൽ വന്നപ്പോൾ മാഡം റൂഡം ഒരു വിളക്കുതുണ്ണിനു പിന്നിൽ മുഖം മറച്ച് ഒരു പ്രത്യേകരിതിയിൽ ചിരിച്ചതും കിറ്റി കണ്ടിട്ടുണ്ട്. ഇതാക്കെ വെറും നിസ്സാരമാണെങ്കിലും കിറ്റിയുടെ മനസ്സിനെ അസ്യസ്ഥമാക്കുകയും മാഡം റൂഡിനെക്കുറിച്ചു സന്നേഹം ജനിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. അതേസമയം എക്കയും ബന്ധുക്കളോ സുഹൃത്തുകളോ ഇല്ലാത്തവളും ആഗ്രഹങ്ങളോ നിരാശയോ ഇല്ലാതെ ദുഃഖാവത്തിൽ കഴിയുന്നവളുമായ വരേക, കിറ്റിയെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം പരിപുർണ്ണതയുടെ ആശ്രൂപമായിരുന്നു. സമാധാനവും സന്ന്താഷവും സൗന്ദര്യവും നിലനിർത്തണമെങ്കിൽ സ്വയം മരക്കുകയും മറുള്ളവരെ സന്നേഹിക്കുകയും ചെയ്താൽമാത്രം മതിയെന്ന് വരേകയിൽനിന്ന് അവർ പറിച്ചു. അങ്ങനെയാകണമെന്ന് കിറ്റി ആഗ്രഹിച്ചു. സർവപ്രധാനമായ കാര്യം എന്നാണെന്നു വ്യക്തമായതോടെ, അതിൽ ആരൂപിക്കാൻ മാത്രമല്ല, പുതുതായി ബോധ്യപ്പെട്ട ഈ പുതിയ ജീവിതത്തെ പുർണ്ണമായി ഉൾക്കൊള്ളാനും അവർ തീരുമാനിച്ചു. മാഡം റൂഡിന്റെയും മറുള്ളവരുടെയും പ്രവർത്തനങ്ങളുമായി വരേക നല്കിയ വിവരങ്ങളുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ഭാവിജീവിതത്തെ സംബന്ധിച്ചു ഒരു പദ്ധതി അവർ തയ്യാറാക്കി. മാഡം റൂഡിന്റെ അനന്തരവർക്ക് അലീനയെക്കുറിച്ച് വരേക വിസ്തരിച്ചു പറത്തിരുന്നു. എവിടെ ജീവിച്ചാലും അലീനയെപ്പാലെ, സുവിശ്രഷ്ടങ്ങൾ വിതരണംചെയ്യുകയും രോഗികളെയും കുറവാളികളെയും സുവിശ്രഷ്ടങ്ങൾ

വായിച്ചുകേൾപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുമെന്നു നിശ്വയിച്ചു. കുറവാളിക്കൈ സുവിശേഷം വായിപ്പിച്ചുകേൾപ്പിക്കുകയെന്ന ആശയത്തോട് അവർക്കു പ്രത്യേകമായ ഓരാവേശം തോന്തി. എന്നാലും ഇതെല്ലാം ഹസ്യമായ സ്വപ്നങ്ങളായിത്തന്നെ അവശേഷിച്ചു. അമ്മയോടോ വരേകയോടോ ഇതിനെക്കുറിച്ചാനും സംസാരിച്ചില്ല.

തന്റെ ആശയങ്ങൾ പുർണ്ണമായ തോതിൽ പ്രാവർത്തികമാക്കാനുള്ള അവസരം കാത്തിരുന്ന കിറ്റിക്കു രോഗികളും ദുഃഖിതരുമായ ധാരാളംപേരുള്ള ഈ സുവവാസക്കേന്തതിൽ, തന്റെ പുതിയ നിയമങ്ങൾ പ്രയോഗത്തിൽ വരുത്താനുള്ള സന്ദർഭങ്ങൾ വേണ്ടുവോളമുണ്ടായിരുന്നു.

മാധം റൂബിന്റെയും വരേകയുടെയും സ്വാധീനമാണ് കിറ്റിയിലുണ്ടായ ഈ മാറ്റത്തിനു കാരണമെന്നാണു പ്രിൻസസ്സ് ആദ്യം കരുതിയത്. അവർ വരേകയുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളെ മാത്രമല്ല, അവളുടെ നടത്തയും സംസാരവും കണ്ണുകൾ ചിമുന്നതുംമറ്റും അനുകരിക്കാൻ തുടങ്ങി. ക്രമേണ, ആത്മീയമായാരു പരിവർത്തനത്തിനു മകൾ വിധേയയാകുന്നുവെന്നും പ്രിൻസസ്സ് മനസ്സിലാക്കി.

വെകുന്നേരങ്ങളിൽ, മാധം റൂബർ കൊടുത്ത ഫ്രഞ്ചുഭാഷയിലുള്ള സുവിശേഷം കിറ്റി വായിച്ചു. (മുന്പ് ആ പതിവില്ലായിരുന്നു). പഴയ കുടുക്കുപോക്ഷിച്ച്, വരേകയുടെ സംരക്ഷണയിലുള്ള രോഗിക്കൈ പ്രത്യേകിച്ച് ദരിദ്രനും രോഗിയുമായ കലാകാരൻ പെട്ടോവിന്റെ കുടുംബത്തെ സഹായിക്കാനാരുങ്ങി, ആ കുടുംബത്തിന് അവർ ആശ്വാസംപകർന്നു. അതോന്നും തെറ്റാണെന്നു പ്രിൻസസ്സിന് അഭിപ്രായമില്ല. വിശേഷിച്ചും പെട്ടോവിന്റെ ഭാര്യ തികച്ചും കുലീനയായാരു സ്ത്രീയായതുകൊണ്ട്. കിറ്റിയുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളെ ജർമൻ പ്രിൻസസ്സ് മുക്കുക്കണം പ്രശംസിച്ചു. പക്ഷേ, മകൾ കൈവിട്ടുപോകുമെന്നു തോന്തിയപ്പോൾ പ്രിൻസസ്സ് അവളോടു സംസാരിച്ചു.

ങ്ങു ദിവസം അവർ പറഞ്ഞു: “മോളൈ, നിന്റെ സേവനപ്രവർത്തനങ്ങൾ അമിതമാകാതെ സുക്ഷിക്കണം.”

മകൾ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. ക്രിസ്തുമതം അമിതമാകുന്നതിനെക്കുറിച്ച് എന്താണു പറയുക? ഒരു കരണത്തടിച്ചാൽ മറ്റൊക്കുടി കാണിച്ചുകൊടുക്കണമെന്നും

ഉത്തരീയമെടുക്കുന്നവൻ ഉടുപ്പുകൂടി നല്കണമെന്നും പരിപ്പിക്കുന്ന ഒരു സിദ്ധാന്തത്തിൽ* അമിതമാവുകയെന്നു പറഞ്ഞാൽ? പക്ഷേ, കിറ്റി അവളുടെ ഉള്ളിലുള്ളതെല്ലാം തുറന്നുപറയാത്തതു കാരണം അമ്മയ്ക്ക് അനിഷ്ടമുണ്ടായിരുന്നു. കിറ്റി തന്റെ പുതിയ വികാരങ്ങളും കാഴ്ചപ്പാടുകളും അമ്മയിൽനിന്നു മറച്ചുവച്ചു. മറ്റുള്ളവരോടു പറഞ്ഞാലും അമ്മയോടു പറയാൻ അവർ മടിച്ചു.

“അന്നാ പാവ്ലോവ് ഇങ്ങോടുവനിട്ട് ഒത്തിരിനാളായല്ലോ.” ഓരോക്കൽ മിസ്റ്റിസ് പെട്രോവയെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കുന്നോൾ പ്രിൻസല്ല് പറഞ്ഞു: “ശ്രാവണാള ക്ഷണിച്ചതാണ്. അവർക്ക് എന്നോ ഒരു വല്ലായ്മപോലെ.”

“എനിക്കങ്ങനെ തോന്തിയില്ല.” കിറ്റി നാണിച്ചുമട്ടിൽ പറഞ്ഞു.

“നീ ഈയിടെ അവളെ കാണാൻ പോകാറുണ്ടോ?”

“നാളെ തങ്ങളെല്ലാവരുംകൂടി മലമുകളിലേക്കു പോകാനുദ്ദേശിക്കുന്നു.” കിറ്റി പറഞ്ഞു.

“നിന്നക്കിഷ്ടമാണെങ്കിൽ പൊയ്ക്കോ.” മകളുടെ മനസ്സിലെ ചിന്തക്കുഴപ്പത്തിനു കാരണമെന്നെന്ന് അവർ ആലോചിക്കാൻ തുടങ്ങി.

അന്നുതന്നെ വരേക അത്താഴത്തിനു വന്നു. മലയിലേക്കുള്ള നാളത്തെ യാത്ര മാറ്റിവച്ചുന്ന് അന്നാ പാവ്ലോവ് പറഞ്ഞത്തായി അവർ അറിയിച്ചു.

വീണ്ടും കിറ്റിയുടെ മുവം ചുവന്നതു പ്രിൻസല്ലിന്റെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടു.

“കിറ്റി, പെട്രോവ്‌കളുമായി നീ പിണങ്ങിയോ?” മറ്റാരും അടുത്തില്ലാതിരുന്നപ്പോൾ പ്രിൻസല്ല് മകളോടു ചോദിച്ചു: “അവളിങ്ങോടു വരികയോ, കൂട്ടികളെ ഇങ്ങോടുയയ്ക്കുകയോ ചെയ്യുന്നില്ലല്ലോ.”

ഒരു പിണകവുമില്ലെന്നും തെറ്റിഖാരണയ്ക്കു കാരണമെന്നെന്നിംതുകുടെന്നും കിറ്റി പറഞ്ഞു.

കിറ്റി പറഞ്ഞതു സത്യമാണ്. അന്നാ പാവ്ലോവ് യുടെ മനംമാറ്റത്തിനുള്ള കാരണം അവർക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. എങ്കിലും അവർ ഉംഗിച്ചു. അമ്മയോടോ തന്നോടുപോലുമോ വിശദികരിക്കാനാവാത്ത കാരണമായിരിക്കും. നമുക്കിരിയാമെങ്കിലും ഉറക്കെ പറയാൻപറ്റാത്ത— തെറ്റിപ്പോയാൽ ഭയാനകവും ലജ്ജാവഹവുമാകാനിടയുള്ള— ഒരു കാരണം.

ആ കുട്ടംബവുമായുള്ള എല്ലാ ബന്ധങ്ങളും അവർ വീണ്ടും —വീണ്ടും അനുസ്മരിച്ചു. പരസ്പരം കണ്ണമുട്ടുനോഴല്ലാം അന്നാ പാവലോവ് നയുടെ സ്നേഹാർദ്ദമായ വടക്കുവത്തു പ്രത്യക്ഷപ്പെടാറുള്ള നിഷ്കളക്കമായ സന്തോഷവും രോഗിയെക്കുറിച്ച് അവർ നടത്താറുള്ള രഹസ്യമായ കൂടിയാലോചനകളും ഡോക്ടർ വിലക്കിയതിന്പ്രകാരം ജോലിയിൽനിന്ന് അയാളെ പിന്തിരിപ്പിക്കാൻ തയ്യാറാക്കിയ പദ്ധതികളും തന്നോടൊപ്പം കിടന്നുവരുന്നെന്നെന്നു ശാംധിപ്പിടിക്കുകയും ‘എന്റെ കിറ്റി’ എന്നു സംബോധന ചെയ്യുകയും ചെയ്തിരുന്ന ഇളയകുത്തിനോടുള്ള അടുപ്പവും അവർ ഓർമ്മിച്ചു. എത്ര നല്ല ഓർമകൾ! തുടർന്നു തവിട്ടുനിരത്തിലുള്ള കോട്ടിൽ പൊതിത്തെ മെലിഞ്ഞുണ്ടായി ഉടലും നീം കശുത്തും ചുരുണ്ടമുടിയും ജിജ്ഞാസയോടെ നോക്കുന്ന നീലക്കണ്ണുകളും—ആദ്യം അവ ഭയാനകമായി തോന്തിയിരുന്നു—അവളുടെ സാന്നിധ്യത്തിൽ ഉന്നേഷ്വാനായി കാണപ്പെടാൻ നടത്തുന്ന പരിഹാസ്യമായ തീവ്രയത്താംഘും അവളുടെ മനക്കണ്ണിൽ തെളിഞ്ഞു. ക്ഷയരോഗം ബാധിച്ച ആ മനുഷ്യനോട് ആദ്യമാക്കു തോന്തിയ അവജ്ഞയെ കീഴടക്കി, എന്തെങ്കിലും സംസാരിക്കാൻ കർന്നപ്രയത്തം ആവശ്യമായിരുന്നു. സൗമ്യമെങ്കിലും വികാരപൂർണ്ണമായ ആ നോട്ടവും അവളുടെ നമ്മയെക്കുറിച്ചുള്ള ബോധത്തിൽനിന്നുള്ളവായ ദയനീയഭാവവും അവർക്ക് അനുഭവവേദ്യമായിട്ടുണ്ട്. അതെല്ലാം എത്ര നന്നായിരുന്നു. പക്ഷേ, അതു തുടക്കത്തിൽ മാത്രം. കുറച്ചു ദിവസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ എല്ലാം തകർന്നു. ഇപ്പോൾ കിറ്റിയെ കാണുന്നോൾ അന്നാ പാവലോവ് നീന്തിക്കഴിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും. ഭർത്താവിനെയും അവളെയും സദാ നിരീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും.

താൻ അടുത്തുചെല്ലുന്നോൾ അനുഭവിക്കുന്ന സന്തോഷമാണോ അന്നാ പാവലോവ് നയുടെ വിരസതയ്ക്കു കാരണം?

സഹജമായ സ്നേഹത്തിന്റെ ലാത്തചരനപോലുമില്ലാതെയാണല്ലോ മിനിഞ്ഞതാന് അന്നാ പാവലോവ് പരുഷമായി പറഞ്ഞത്:

“അതാ, നിന്നെ കാത്തുകിടക്കയോണ്. എണ്ണീറ്റിരിക്കാൻ വയ്ക്കിലും നിന്നെ കാണാതെ കാപ്പികൂടിക്കില്ലെന്ന്!”

‘അതേ, ഞാനയാളെ പുത്പ്പിക്കുന്നതും അവൾ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. നിന്മാരമായ ആ സഹായത്തോടുള്ള അയാളുടെ പ്രതികരണവും മോശമായി. എത്ര തവണയാണു നന്ദി പറത്തേത്. ഞാൻ വല്ലാതായി, പിനെ, അയാൾ വരച്ച എന്തെ പടം. വളരെ നന്നായി വരച്ചു! സർവോപരി, ആ നോട്ടം, ചിന്താക്ഷേപം പ്രകടമാക്കുന്ന, വാത്സല്യത്തോടയുള്ള നോട്ടം... അതേ അതുതനെ! കിറ്റി വല്ലാതെ പേടിച്ചു. ഈ, അങ്ങനെ വരില്ല, അതു സാധ്യമല്ല! അത്രമാത്രം ദയനീയമാണായാളുടെ അവസ്ഥ!“ ഈ സംശയം അവളുടെ പുതിയ ജീവിതത്തെ വിഷലിപ്പത്തമാക്കി.

* മതതായിയുടെ സുവിശേഷം 5:39-40.

മുള്ളത്തിനാല്

പില റഷ്യൻ സ്നേഹിതമാരെ കാണാനും അല്ലപം റഷ്യൻ വീര്യം
അകത്താകാനുംവേണ്ടി ജർമ്മനിയിലേക്കു പോയിരുന്ന
പ്രിൻസ് ഷൈർബാട്ടസ്കി കുടുംബാംഗങ്ങളുടെയടുത്തു
തിരിച്ചുത്തി.

വിദേശവാസത്തക്കുറിച്ചുള്ള പ്രിൻസിന്റെയും
പ്രിൻസസ്റ്റിന്റെയും അഭിപ്രായങ്ങൾ പരസ്പരവിരുദ്ധമാണ്.
പ്രിൻസസ്റ്റിന്റെ ഭൂഷ്ടിയിൽ സകലതും അതഭുതകരമാണ്.
റഷ്യയിലെ ഉന്നത സമൂഹത്തിൽ ആഴത്തിൽ വേരുകളുള്ള
പ്രിൻസസ്റ്റ് വിദേശത്തായിരിക്കുന്നോൾ യുറോപ്യൻ വനിതയുടെ
വേഷത്തിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടാൻ ശ്രമിച്ചു. ആ കുത്രിമത്യം അവരെ
കുറച്ചാക്കു അസ്വസ്ഥമാക്കുകയും ചെയ്തു. നേരേമരിച്ച
പ്രിൻസിന്റെ ഭൂഷ്ടിയിൽ വിദേശരീതായ സകലതും
വേരുക്കപ്പെടേണ്ടതാണ്. വിദേശവാസം ദുരിതപുർണ്ണമാണെന്നു
വിശ്വസിക്കുന്ന അദ്ദേഹം താനൊരു യുറോപ്യന്മൈനു
കാണിക്കാൻ റഷ്യൻശ്രീലങ്ങളെ പതിവിലേരെ
മുറുകെപ്പിടിക്കുന്നു.

കുടുതൽ മെലിഞ്ഞും കവിളിലെ ചർമം
അയഞ്ഞതുകൂടിയും എന്നാൽ കുടുതൽ ഉമേഷവാനുമായാണ്
അദ്ദേഹം മടങ്ങിവന്നത്. കിറ്റിയുടെ അസുവം പുർണ്ണമായി
ഭേദമായതുകണ്ട് അദ്ദേഹം ഏറെ സന്തോഷിച്ചു. മാധം
സൂഖ്യമായും വരേങ്കയുമായുമുള്ള അവളുടെ
സംഭവിച്ച മാറ്റങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചു പ്രിൻസസ്റ്റ് നല്കിയ
വിവരങ്ങളും അദ്ദേഹത്തെ അസ്വസ്ഥനാക്കി. സ്വന്തം പുത്രിയെ
തനിൽനിന്നുകറുന്ന ഏതിനോടുമുള്ള വിദ്രോഷവും അവർ തന്റെ
സ്വാധീനവലയത്തിനു പുരത്തായിപ്പോകുമെന്ന ഭയവും
അദ്ദേഹത്തെ അലട്ടി. പക്ഷേ, അസുവകരമായ ഇത്തരം

ഉഹാപോഹങ്ങളെ നിഷ്പദമാക്കാൻ പോന്ന ഹൃദയാലുതുവും ഉമേഷവും അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിരുന്നു.

അടുത്ത ദിവസം പ്രിൻസ് നീളൻ കോട്ടിക്ക്, അല്പം വീർത്ത കവിളുമായി, അത്യുസാഹത്യതാട, മകളാടാപ്പം ഉറവയിലേക്കു നടന്നു.

മനോഹരമായ പ്രഭാതം. കൊച്ചുപുന്തോട്ടങ്ങളാടുകൂടിയ വ്യതിയുള്ള വീടുകൾ. തുടുത്ത മുഖവും ചുവന്നകൈകളുമുള്ള, ബിയർ കൂടിച്ചുവീർത്ത, ജർമൻ വീടുജോലിക്കാരികളും തെളിഞ്ഞ സുരൂപ്രകാശവും ഹൃദയത്തിന് ഉമേഷം പകർന്നു. പക്ഷെ, ഉറവയെ സമീപിക്കുന്നതായും കുടുതൽ രോഗികളെ കണ്ടു. സുരക്ഷിതമായ ജർമൻ ജീവിതവുമായി പൊരുത്തപ്പെടാത്ത ദുഃഖകരമായ കാഴ്ച. ഈ വെരുധ്യം കിറ്റിയെ സ്പർശിച്ചില്ല. സുരൂപ്രകാശവും വ്യക്ഷതലപ്പുകളിലെ ഹരിതഭഗ്നിയും സംഗ്രിതവുമെല്ലാം ഈ പതിവു ദൃശ്യങ്ങൾക്കു പശ്വാത്തലമാരുക്കുകയാണെന്ന് അവർ കരുതി. പക്ഷെ, പ്രിൻസിന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ ജുണ്ടംമാസത്തെ പ്രഭാതത്തിന്റെ ശോഭയും ബാന്ധു സംഗ്രിതവും തടിച്ച ശരീരമുള്ള ജർമൻ ജോലിക്കാരികളും യുറോപ്പിന്റെ നാനാഭാഗങ്ങളിൽനിന്നും വന്നതിയിട്ടുള്ള ജീവച്ഛവങ്ങളായ രോഗികളുമായി തീരെ ചേർച്ചയില്ലാത്തവയാണ്.

പ്രിയപുത്രിയുടെ കരംഗഹിച്ച്, അഭിമാനത്തോടെയും യൗവനം പുനരാഗമിച്ചതിന്റെ സന്തോഷത്തോടെയും നടന്നപ്പോൾ, ശക്തമായ ചുവടുവയ്പിലും വലിയ, ആരോഗ്യപൂർണ്ണമായ കൈകാലുകളിലും പ്രിൻസിന് ഒരുതരം അകലാപ്പാണ് അനുഭവപ്പെട്ടത്, നശനായി ആർക്കൂട്ടത്തിൽ അകപ്പെട്ടുപോലെ.

“എന്ന നീ നിന്റെ കുടുകാർക്കു പരിചയപ്പെടുത്തു.” മകളുടെ കൈ സ്വന്തം കൈമുട്ടിനോടു ചേർത്തുപിടിച്ചു പ്രിൻസ് പറത്തു: “നിന്ന സുവശ്പെടുത്തിയതുകൊണ്ട് ഈ വ്യതികെട്ട സ്ഥലംപോലും താൻ ഇഷ്ടപ്പെടാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ആരാണ്ട്?”

പരിചയപ്പെട്ടവരുടെയെല്ലാം പേരുകൾ കിറ്റി പറത്തുകൊടുത്തു. പുന്തോട്ടത്തിലേക്കുള്ള പ്രവേശനകവാടത്തിൽവച്ച് അന്യയായ മദാം ബൈർത്തയെയും അവരുടെ വഴികാട്ടിയെയും സന്ധിച്ചു. കിറ്റിയുടെ ശബ്ദം കേടപ്പോൾ വൃഥയായ ഫ്രഞ്ചുകാരിയുടെ മുഖത്തു പ്രകടമായ

വാത്സല്യം പ്രിൻസിനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. ഇതെല്ലാരു മകളെ കിട്ടിയതിൽ പ്രിൻസിനെ അവർ മുക്തകണ്ഠം പ്രശംസിച്ചു. അവളൊരു മുത്താൻ, മാലാവയാൻ നിധിയാൻ എന്നിങ്ങനെ വാനോളം പുകഴ്ത്തി.

“എക്കിലവർ മാലാവ നമ്പർ 2 ആണ്.” പ്രിൻസ് ചിരിച്ചു: “മിസ് വരേകയെ മാലാവ നമ്പർ 1 എന്നാണെല്ലാ വിളിക്കുന്നത്.”

“ഹോ, മിസ് വരേക ശരീക്കുമൊരു മാലാവതനെ!” മദാം ബൈർത്ത പറത്തു.

ഗാലറിയിൽവച്ച് അവർ വരേകയെ കണ്ടു. കൈയിലെലാരു ചുവന്നസ്തിയുമായി ധൃതിയിൽ പോവുകയായിരുന്നു അവർ.

“കണ്ണഭാ, പാം വന്നു.” കിറ്റി അവളോടു പറത്തു. വരേക ഉപചാരപൂർവ്വം ഒന്നു ശ്രിരസ്സുനമിച്ചിട്ടു മറ്റുള്ളവരോടെന്നപോലെ, പ്രിൻസിനോടു തികച്ചും സ്വാഭാവികമായി സംഭാഷണത്തിലേർപ്പുട്ടു.

“എനിക്കു നിന്നെന്നയിരിയാം. ധാരാളം കേട്ടിട്ടുണ്ട്.” പ്രിൻസ് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറത്തതുകേട്ട് കിറ്റി സന്തോഷിച്ചു. അച്ചുന് വരേകയെ ഇഷ്ടമായില്ലാ. “എങ്ങോട്ടാണിതെ ധൃതിയിൽ പോകുന്നത്?”

“അമ്മ ഇവിടെയുണ്ട്.” അവർ കിറ്റിയെ നോക്കി പറത്തു: “ഇന്നലെ രാത്രി ഒട്ടും ഉറങ്ങിയില്ല. പുറത്തിരഞ്ഞി നടക്കണമെന്നാണു ഡോക്കിൾവുടെ ഉപദേശം. ഞാൻ അവരെ പുറത്തു കൊണ്ടുപോവുകയാണ്.”

“അപ്പോഴതാണ് മാലാവ നമ്പർ 1” വരേക പോയപ്പോൾ പ്രിൻസ് പറത്തു.

വരേകയെ കളിയാക്കാനാണ് അച്ചുന് ഉദ്ദേശിച്ചതെങ്കിലും അവളെ ഇഷ്ടപ്പെടുപോയതുകൊണ്ടാണ് അതിനു കഴിയാത്തതെന്ന് കിറ്റിക്കു മനസ്സിലായി.

“ഈ നിന്നേ മറ്റുള്ള കൂട്ടുകാരെക്കൂടി കാണാം, മാഡം സൂശ്ര ഉൾപ്പെടെ. അവരെനെ തിരിച്ചറിയുമോ എന്തോ?”

“പ്പായ്ക്ക് അവരെ അറിയാമോ?” മാഡം സൂശ്രിന്നേ പേര് ഉച്ചരിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകളിൽ പ്രകടമായ പരിഹാസഭാവം കണ്ട് കിറ്റി ചോദിച്ചു.

“എനിക്കവരുടെ ഭർത്താവിനെ അറിയാം. അവരെയും ചെറിയ പരിചയമുണ്ട്. അവർ പയറ്റിസ്ഥുകളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ചേരുന്നതിനുമുമ്പ്.”

“പയറ്റിരുന്നു പറത്താലെന്താണു പൂ?” മാധം റൂണിനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം താനേരെ വിലമതിക്കുന്ന ഒരു വിഷയത്തിന് ഇങ്ങനെന്നെയാരു പേരുണ്ടെന്നിത്തു ഭയപ്പെട്ടാണ് കിറ്റി ചോദിച്ചത്.

“എനിക്കതു വ്യക്തമായിരിത്തുകൂടാ. ഭാഗ്യക്കേടുൾപ്പെട്ട ഒരു കാര്യത്തിനും അവർ ദൈവത്തിനു നന്ദിപറയും... ഭർത്താവ് മരിച്ചപ്പോൾപോലും ദൈവത്തിനു നന്ദി പറത്തു. അതിലെ തമാശയെന്നെന്നുവച്ചാൽ, അവർ തമിൽ സ്വരച്ചേർച്ചയില്ലായിരുന്നു... ആരാണെന്ത്! എത്ര ദയനീയമാണോ മുഖം!” ഒരു ബൗണ്ടകോട്ടും മെലിഞ്ഞുണ്ടിയ കാലുകളിൽ വെള്ളുസറുമായി ഒരു ബൈബിലിരിക്കുന്ന രോഗിയെ നോക്കിയാണെന്നേഹം ചോദിച്ചത്. ചുരുണ്ടമുടിക്കുമീതെ അമർത്തിവച്ചിരുന്ന വയ്ക്കോൽ തൊപ്പി അയാൾ ഉയർത്തി. തൊപ്പിയുടെ വകിഞ്ഞ അടയാളമായി അനാരോഗ്യകരമായ ഒരു ചുവന്നവരെ നെറ്റിയിൽ തെളിഞ്ഞുകാണാം.

“അത് പെട്ടോവ് ആണ്, ആർട്ടിസ്റ്റ്.” കിറ്റി പറത്തു: “അത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യ അനാ പാവ്ലോവൻ. രോധിലേക്ക് ഓടിപ്പോയ ഒരു കൂട്ടിയുടെ പിന്നാലെ ചെന്ന സ്ത്രീയെ അവൾ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു. അപരിചിതരെ കണ്ടു മനഃപൂർവ്വം ഒഴിഞ്ഞുമാറിയതാണവർ.”

“പാവം, ഐശ്വര്യമുള്ള മുഖം!” പ്രിൻസ്, പറത്തു: “നീ അയാളുടെ അടുത്തു പോകാത്തതെന്ത്? അയാൾക്കു നിന്നോടെന്നോ പറയാനുണ്ടെന്നു തോന്തി.”

“എക്കിൽ നമുക്കുപോകാം” എന്നു പറത്തെ കിറ്റി തിരിഞ്ഞെ അയാളോടു ചോദിച്ചു, “ഇന്നങ്ങനെന്നുണ്ട്?”

പെട്ടോവ് ഒരു വടിയുടെ സഹായത്തോടെ എണ്ണിറ്റ് പ്രിൻസിനെ ഭവ്യതയോടെ നോക്കി.

“ഇതെന്ന് മോളാണ്.” പ്രിൻസ് പറത്തു: “താൻ എന്ന പരിചയപ്പെടുത്താം.”

ആർട്ടിസ്റ്റ് ശ്രിരം്പ് നമിച്ചിട്ടു വെളുത്തുതിളങ്ങുന്ന പല്ലുകൾ കാണിച്ചു ചിരിച്ചു.

“പ്രിൻസസ്റ്റ്, ഇന്നലെ തങ്ങൾ നിങ്ങളെ കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു.” അയാൾ കിറ്റിയോടാണു പറത്തത്.

“താൻ വരണ്മെന്നുദ്ദേശിച്ചു. പക്ഷേ, നിങ്ങൾ പോകുന്നില്ലെന്ന് അനാ പാവ്ലോവൻ പറത്തയച്ചതായി വരേങ്ക എന്നോടു പറത്തു.”

"പോണില്ലെന്നോ?" ചുമച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ ചുറുംനോക്കി. ഉരക്കെ ഭാര്യയെ വിളിച്ചു: "അനേറ്റാ, അനേറ്റാ." വെള്ളത്ത കഷുത്തിലെ തൈമുകൾ കട്ടിയുള്ള ചട്ടുകൾപോലെ തസിച്ചുനിന്നു.

അന്നാ പാവ്‌ലോവ്‌ന അടുത്തുചെന്നു.

"നമ്മൾ പോണില്ലെന്നു നീ പ്രിൻസസ്റ്റിനോടു പറയേതാ?" ശുണ്ടിയെടുത്ത മട്ടിൽ അയാൾ മന്തിച്ചു. ശബ്ദം പുറത്തു വന്നില്ല.

"ഗുഡ്മോൺിങ് പ്രിൻസസ്റ്റ്," മുന്ന് കിറ്റിയെ അഭിവാദ്യം ചെയ്തിരുന്നതിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായി ഒരു കൃതിമച്ചിരിയോദയാണ്. അന്നാ പാവ്‌ലോവ്‌ന പറത്തത്. എന്നിട്ടു പ്രിൻസിനോടായി "പരിചയപ്പടാൻ സാധിച്ചതിൽ വലിയ സന്തോഷം. താങ്കളെ കുറെ നാളായി പ്രതീക്ഷിക്കുകയായിരുന്നു."

"നമ്മൾ പോണില്ലെന്നു പ്രിൻസസ്റ്റിനോടു പറത്തയയ്ക്കാൻ കാരണം?" പരുക്കൻ ശബ്ദത്തിൽ, കൂടുതൽ കോപത്തോടെ ചിത്രകാരൻ മന്തിച്ചു. ഉദ്ദേശിച്ച രീതിയിൽ വാക്കുകൾ ഉച്ചരിക്കാൻ കഴിയാത്തത് അയാൾ ദേശ്യം പിടിപ്പിച്ചു.

"അയ്യോ, അത്—ഞങ്ങൾ പോകുന്നില്ലെന്നു താൻ വിചാരിച്ചത്." ഭാര്യ ആശക്തയോടെ പ്രതിവച്ചിച്ചു.

"അതെന്ത്? എപ്പോഴാണ്..."

നിർത്താതെ ചുമച്ചതുകാരണം വാക്കുകൾ പുറത്തുവന്നില്ല. നിരാശയോടെ അയാൾ കൈമലർത്തിക്കാണിച്ചു.

പ്രിൻസ് തൊപ്പിയുരി വണങ്ങിയിട്ടു മകളെയും കൂട്ടിക്കാണ്ടു അവിടെനിന്നു പോയി.

"കഷ്ടം കഷ്ടം!" അദ്ദേഹം നെടുവിർപ്പിട്ടു: 'പാവങ്ങൾ!'

"ശരിയാണു പപ്പാ." കിറ്റി പറത്തു: "അവർക്കു മുന്നു കൂട്ടികളുമുണ്ട്. ജോലിക്കാരുമില്ല. വരുമാനവുമില്ല. അക്കാദിമിയിൽനിന്നു തുച്ഛമായെന്തോ കിടുന്നുണ്ട്." അന്നാ പാവ്‌ലോവ്‌നയുടെ പെരുമാറ്റത്തിൽ പ്രകടമായ മാറ്റം സ്വീംഗിച്ച ക്ഷാം അമർച്ചചെയ്യാനുള്ള ശ്രമത്തിന്റെ ഭാഗമായിരുന്നു ഈ വിശദികരണം. "അതാ മാധം റൂഡ്." ഒരു കൂടക്കീഴിൽ തലയണകളിൽ ചാരി ചാരനിറത്തിലും ഇളം നീലനിറത്തിലുമുള്ള പുത്തുകൾക്കാണു പൊതിഞ്ഞ രൂപത്തെ അവർ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു. മാധം റൂഡിനു പിരകിൽ വീൽചെയർ ഉന്തിക്കാണ്ട് മീനവദനനും ഉരച്ച ശരീരമുള്ളവനുമായ ഒരു

ജർമൻ വാല്യകാരനുമുണ്ട്. അവരുടെ സമീപത്ത് കിറ്റിക്കു പരിചയമുള്ള ഒരു സീഡിഷ് പ്രഭു നില്ക്കുന്നു. അനേകം രോഗികൾ ഒരു കാഴ്ചവസ്തുവിനേപ്പാലെ മാധം റൂബിനെ നോക്കുന്നു.

പ്രിൻസ് അവരെ സമീപിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നോട്ടത്തിൽ പ്രകടമായ പരിഹാസങ്ങാവം കിറ്റിയെ അസ്വസ്ഥയാക്കി. അദ്ദേഹം മാധം റൂബിന്റെ അടുത്തുചെന്നു തിക്കണ്ണ വിനയത്തോടെ, മനോഹരമായ, ഇക്കാലത്തു വളരെ ചുരുക്കം ചിലർമാത്രം സംസാരിക്കാറുള്ള, ഫ്രഞ്ചിൽ അവരോടു സംസാരിച്ചു.

“ഭവതികൾ എന്ന ഓർമയുണ്ടോ എന്നറിയുന്നുകൂടാ. എന്റെ മകളോടു കാണിച്ച ദയാവായ്പിനു താൻ നന്ദി പറയുന്നു.”

“പ്രിൻസ് അലക്സാണ്ടർ ഷൈർബാക്സ്കി.” മാധം റൂബർ, സ്വർഗ്ഗിയമായ നോട്ടം അയാളുടെ മുഖത്തുറപ്പിച്ചാണു പറത്തുത്. ആ നോട്ടത്തിൽ അപ്രീതിയുണ്ടന്ന് കിറ്റി കണ്ടത്തി.

“ആരോഗ്യസ്ഥിതി ഇപ്പോഴും മോശ്രമാണോ?”

“ഇല്ല, അതുമായി താൻ പൊരുത്തപ്പെട്ടുകഴിത്തു” എന്നു പറത്തു. മാധം റൂബർ സീഡിഷ് പ്രഭുവിനെ പ്രിൻസിനു പരിചയപ്പെടുത്തി.

“വലിയ മാറ്റമൊന്നുമില്ല.” പ്രിൻസ് പറത്തു: “നമ്മൾ തമിൽ കണ്ടിട്ടു പത്തോ പതിനൊന്നോ വർഷമായെന്നു തോന്നുന്നു.”

“അതേ, ദൈവം ഒരു കുറിശ് എത്തിച്ചുതരുന്നു. അതു ചുമക്കാനുള്ള കരുത്തും നമുക്കു നല്കുന്നു. ഈ ജീവിതം എന്തിനാണിങ്ങനെ ഇഴഞ്ഞെത്തു നീങ്ങുന്നതെന്നു ചിലപ്പോൾ ചിന്തിച്ചുപോകും... അവിടെയല്ല, മറുവശത്ത്.” കാലിൽ ബാന്ധേജ് ചുറ്റിക്കൊണ്ടിരുന്ന വരേകയോട് അവർ ശുണ്ടിയെടുത്തു.

“ഒരുപക്ഷേ, മറുള്ളവർക്കു നമ ചെയ്യാനായിരിക്കും.” പ്രിൻസ് ചിരി തുകിക്കൊണ്ടാണു പറത്തുത്.

“അതു നമ്മള്ളുള്ള തീരുമാനിക്കേണ്ടത്” എന്നു പറത്തിട്ടു മാധം റൂബർ സീഡിഷ് പ്രഭുവിനെ നോക്കി, “അ പുസ്തകം കൊടുത്തയയ്ക്കണേ പ്രഭു, വളരെ നന്ദി.”

“ഞ്ചാ, ഇതാർ!” അടുത്തുനിന്ന് മോസ്കോക്കാരൻ കേണലിനെ കണ്ട പ്രിൻസ്, മാധം റൂബിനോടു യാത്രപറത്തു മുന്നോട്ടു നീങ്ങി.

“ഇതാണു നമ്മൾ കുലീനവർഗത്തിന്റെ ലക്ഷണം.” കേണൽ തമാഴ മട്ടിൽ പറത്തു. തന്നെ പരിചയപ്പെടാൻ ആഗ്രഹിക്കാത്ത മാധം റൂബിനോട് അയാൾക്ക് അമർഷമുണ്ടായിരുന്നു.

“ശരിയാണ്.” പ്രിൻസ് അതിനോടു യോജിച്ചു.

“രോഗബാധിതയാകുന്നതിനു മുമ്പ്, അതായത്, കിടപ്പിലാവുന്നതിനു മുമ്പ് അവരെ പരിചയമുണ്ടായിരുന്നോ പ്രിൻസ്?”

“ഉർവ്വ ആദ്യമായി രോഗം പിടിപെട്ടപ്പോൾ എനിക്കവരെ അറിയാം.”

“പത്തുവർഷമായി ഒരേ കിടപ്പിലാണെന്നു കേൾക്കുന്നു.”

‘അവർ എഴുന്നേറ്റു നില്ക്കാറില്ല. കാലുകൾക്കു നീളം തീരെ കുറവാണ്, ശരിരത്തിനും ഒട്ടും ഭംഗിയില്ല.’

“അതു ശരിയല്ല പപ്പാ.” കിറ്റി പ്രതിഷ്ഠിച്ചു.

“ദുർബുദ്ധികൾ അങ്ങനെയാണു പരയുന്നതെന്ന് മോഞ്ഞ. നിന്റെ വരേകയും അതിൽ പെടുമായിരിക്കും.”

“ഇല്ല പപ്പാ.” കിറ്റി ശക്തിയായതിൽത്തു: “വരേകയ്ക്ക് അവരോട് ആരാധനയാണ്. പോരേങ്കിൽ, അവർ ഒരുപാട് നല്ല കാര്യങ്ങൾ ചെയ്യുന്നുണ്ട്. ആരോടു വേണമെങ്കിലും ചോദിച്ചുനോക്കു. അവരെയും അലീൻ സ്റ്റാളിനെയും എല്ലാവർക്കും അറിയാം.”

“ശരിയായിരിക്കും.” പ്രിൻസ് മകളെ ചേർത്തുപിടിച്ചു: “നല്ല കാര്യങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ടു പ്രയോജനമുണ്ട്.” ആരോടു ചോദിച്ചാലും ഒന്നും അറിഞ്ഞുകൂടുന്നു പറയും.

കിറ്റി മഹം ഭജിച്ചു. ഒന്നും പരയാനില്ലാണ്ടിട്ടല്ല. സ്വന്തം മനസ്സിലെ വിചാരങ്ങളെ അച്ചുനേപ്പാലും അറിയിക്കേണ്ടുണ്ടു കരുതിയാണ്. എക്കിലും വിചിത്രമെന്നു പറയട്ട, അച്ചുന്റെ അഭിപ്രായത്തോടു യോജിക്കാൻ അവർ തയ്യാറാല്ലെങ്കിൽപ്പോലും ഒരു മാസമായി സ്വന്തം ഹ്രദയത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിരുന്ന മാധ്യം സ്റ്റാളിന്റെ ദിവ്യരൂപം അപ്രത്യക്ഷമായി. കാലിൽ തുണി ചുറ്റിയതു ശരിയാകാത്തതിന്റെ പേരിൽ വരേകയെ ശാസിക്കുന്ന നീളംകുറഞ്ഞ കാലുകളുള്ള വികൃതരൂപിയായൊരു സ്ത്രീയുടെ രൂപംമാത്രം അവശേഷിച്ചു. എത്ര ശമിച്ചിട്ടും മാധ്യം സ്റ്റാളിന്റെ പഴയരൂപം മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞില്ല.

* 1670—കളിൽ ജർമ്മനിയിൽ ആരംഭിച്ച ഒരു ഭക്തിപ്രസ്ഥാനം. സിഖാന്തങ്ങളെയും ആചാരങ്ങളെയും അപേക്ഷിച്ചു വിശ്വാസത്തിനാണ് അവർ ഉണ്ടാക്കിയത്.

മുപ്പത്തിഅഞ്ച്

പ്രിൻസ് തന്റെ ഉമേഷം വീടുകാരിലേക്കും
സുഹൃത്തുകളും ജർമൻകാരനായ
വീടുടമയിലേക്കുപോലും പകർന്നുനല്കി.

ഉറവയിൽനിന്നു കിറ്റിയെയയുംകൂട്ടി മടങ്ങിവന പ്രിൻസ്, കേണലിനെയും മേരി യുവജനേവനയെയയും വരേങ്കയെയയും കാപ്പികൂടിക്കാൻ ക്ഷണിച്ചിരുന്നു. ഉദ്യാനത്തിലെ ഒരു മരച്ചുവട്ടിൽ മേശകളും കണ്ണരകളുമിട്ടു പ്രാതൽ വിളമ്പി. വീടുടമയ്ക്കും ഭൂത്യമാർക്കും സന്തോഷമായി. പ്രിൻസ് ഉദാരമനസ്കനാണന് അവർക്കരിയാം. മുകളിലത്തെ നിലയിൽ താമസിച്ചിരുന്ന രോഗിയായ ഹാംപെർഗ് ഡോക്ടർ പതിനൊമ്പു മിനിറ്റു കഴിത്തു താഴേക്കു നോക്കിയപ്പോൾ ആരോഗ്യവാനാരായ റഷ്യാക്കാർ താഴേയിരുന്നു പാർട്ടി നടത്തുന്നതുകണ്ട് അസുയപ്പെട്ടു. കാറ്റിലാടുന്ന വൃത്താകൃതിയിലുള്ള ഇലകളുടെ തണലിൽ വെളുത്ത തുണിവിരിച്ചു മേശപ്പുറത്തു കാപ്പിപ്പാത്രവും ബൈഡും ബട്ടറും ചീസും ഇരച്ചിയും നിരത്തിയിട്ടുണ്ട്. ചുവന്ന റിബൺ കെട്ടിയ തൊപ്പിവച്ചു പ്രിൻസാണ് കാപ്പിക്കപ്പുകളും റോട്ടിയും എടുത്തുകൊടുക്കുന്നു. എതിർവ്വശത്തിരിക്കുന്ന പ്രിൻസ് ഉരക്കെ, സന്തോഷത്തോടെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ട് ഭക്ഷണം ആസുപ്പിക്കുന്നു. പലേടത്തുനിന്നു വാങ്ങിച്ചുകൂട്ടിയ സാധനങ്ങൾ പ്രഭു നിരത്തിവച്ചു. കൊച്ചുകൂടകൾ, കത്തികൾ തുടങ്ങി പലതും വേലക്കാരി ലിസ്ചെന്നും വീടുടമയും ഉൾപ്പെടെ ഏല്ലാവർക്കും സമ്മാനിച്ചു. സ്നാനാലട്ടത്തിലെ വെള്ളമല്ല, താമസസ്ഥലത്തെ ഭക്ഷണം വിശ്രിഷ്ട, ജൂംസുപ്പ്, ആൺ കിറ്റിയുടെ ആരോഗ്യം വീണ്ടുക്കാൻ സഹായിച്ചതെന്നു വീടുടമയോട് മുൻജർമൻഡാഷയിൽ പ്രിൻസ് പറത്തു. പ്രിൻസിന്റെ തമാശകൾക്ക് കേണൽ പതിവുപോലെ ചിരിച്ചെച്ചകിലും യുരോഫീനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം (അതിനെക്കുറിച്ചു താൻ സുക്ഷ്മമായി മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നാണയാളുടെ ധാരണ)

പിൻസസ്സിന്റെ അഭിപ്രായത്തോടാണ് കേണൽ യോജിച്ചത്. പിൻസിന്റെ വാക്കുകൾ മേരി യുവജന്യേവനയെ കുടുക്കുടെ ചിരിപ്പിച്ചു. വരേങ്ങപോലും കിറ്റിക്ക് പരിചിതമല്ലാത്ത രീതിയിൽ പിൻസിന്റെ നർമ്മാക്തികളുടെ ഫലമായ കുടച്ചിരിയിൽ പങ്കുചേരുന്നു.

ഈതല്ലാം കിറ്റിയെയും സന്തോഷിപ്പിച്ചുകൂലും അവർക്കു തെല്ലു മനഃപ്രയാസവുമുണ്ടായി. അവളുടെ സുഹൃത്തുക്കളെയും അവർ എറെ ഇഷ്ടപ്പെടാൻ തുടങ്ങിയിരുന്ന അവിടത്തെ ജീവിതത്തെയുംകുറിച്ചുള്ള അഴ്വന്റെ പരിഹാസംകലനം അഭിപ്രായപ്രകടനങ്ങളാണ്ടിനു കാരണം. പെട്ടോവ്വദന്തികളുമായുള്ള ബന്ധത്തിൽ സംഭവിച്ച മാറ്റവും പ്രശ്നമായി. എല്ലാവരും സന്തോഷിച്ചപ്പോൾ കിറ്റിക്ക് അതിനു കഴിയാതിരുന്നതും അവളെ വിഷമിപ്പിച്ചു. കുട്ടിക്കാലത്ത് എന്തെങ്കിലും തെറ്റുചെയ്തതിനുള്ള ശ്രിക്ഷയായി മുൻക്കുള്ളിൽ പുട്ടിയിടുന്നോൾ പുറത്തു സഹോദരിയുടെ സന്തോഷസൂചകമായ പൊട്ടിച്ചിരിക്കുന്നവും അവസ്ഥയിലാണെവർ.

“എന്തിനാണിതോക്കെ വാങ്ങിച്ചുകൊണ്ടുവന്നത്?”
ഭർത്താവിന് ഒരു കപ്പ് കാപ്പി ഒഴിച്ചുകൊടുക്കുന്നതിനിടയിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പിൻസസ്സ് ചോദിച്ചു.

“നടക്കാനിരങ്ങുന്നോ എന്തെങ്കിലും കടയുടെ മുന്നിലെത്തും. അവർ വിളിച്ചുപറയും, ഓന്നാംതരം സാധനങ്ങളുണ്ട് തിരുമന്നേഡു, മറ്റാരിടത്തും കിട്ടാത്തത്, വരണം, വാങ്ങണം. ഞാൻ വാങ്ങിക്കും. കുറെ പണംപോകും.”

“അതു നിങ്ങൾ വെറുതെയിരുന്നു ബോറ്റിച്ചിട്ടാണ്.”
പിൻസസ്സ് പറഞ്ഞു:

“ശരിയാണ്, ബോറ്റിക്കാതെന്തു ചെയ്യും? സമയം പോകണ്ടെ. വേറേ എന്താണോരു പണി?”

“ബോറ്റിയോ? ഈപ്പോൾ ജർമ്മനിയില് താൽപര്യമുള്ളവാക്കുന്ന എന്തെല്ലാം കാര്യങ്ങളുണ്ട്?”

“നിങ്ങളുടെ നാട്ടിലെ കാര്യങ്ങളെല്ലാം എനിക്കരിയാം. സോസൈറ്റും സുപ്പുമൊക്കെയെല്ലു താൽപര്യമുള്ളവാക്കുന്നവ്?”

“നിങ്ങളെന്തു പറഞ്ഞതാലും അവിടത്തെ സ്ഥാപനങ്ങളെല്ലാം രസകരങ്ങളാണ്.” കേണൽ പറഞ്ഞു.

“വെറും പൊങ്ങച്ചപ്രകടനം! അവർ സകലതും ആക്രമിച്ചു കൈവശപ്പെടുത്തി. എനിക്കതീൽ സന്തോഷിക്കാനാനുമില്ല.

ഞാൻ ആരെയും ആകമിച്ചിട്ടില്ല. ഇവിടെ എന്ത് സ്വന്തം ഷുസ്സ് ഞാൻ തന്ന അഴിച്ചു വാതിലിനു പുറത്തുവയ്ക്കണം. രാവിലെ എഴുന്നേറ്റു ധ്യാനിച്ചുവയ്ക്കു വൃത്തികെട്ട് ചായമോന്താൻ ദൈനികൾ രൂമിൽ പോകണം. വീട്ടിലാണെങ്കിലോ? ഒരു ധൂതിയുമില്ല. ആരോടെക്കിലുമുള്ള ഭേദ്യംതീർക്കാൻ അല്ലപം മുറുമുറുത്തിട്ടു ക്രമേണ സ്ഥലകാലബോധമുണ്ടാകുന്നോ ശാന്തമായി ഓരോന്നാലോചിക്കാം."

"പക്ഷേ, സമയം വിലപിടിച്ചതാണ്. അതു മറക്കണ്ട്. കേണൽ പറത്തു.

"എത്തുസമയം? ഒരു മാസത്തിനു കേവലം ഒരു ഫിലിം വിലയുള്ള സമയമുണ്ട്. എത്ര വിലക്കാടുത്താലും അധികമാവുകയില്ല. ശരിയല്ലോ കിട്ടി? നിന്നുക്കുന്നതാണോരു ദുഃഖപോലെ?"

"എനിക്കൊന്നുമില്ല."

"എന്താണിതു ധൂതി? കുറച്ചു നേരംകൂടി ഇവിടെയിരിക്കും." അദ്ദേഹം വരേകയോടു പറത്തു.

"എനിക്കു വീട്ടിൽപോണം." വരേക പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടണിരു. കുടയെടുക്കാൻ വീടിനുള്ളിലേക്കുപോയ വരേകയെ കിട്ടി പിന്തുടർന്നു. വരേകയിലും ഒരു മാറ്റമുണ്ടായിട്ടുണ്ടാണ് കിട്ടിക്കുതോന്തി. മോശമായ അർത്ഥത്തിലല്ല, കിട്ടിയുടെ മനസ്സിൽ അവളെക്കുറിച്ചുണ്ടായിരുന്ന സകലപത്തിനാണു മാറ്റം വന്നത്.

"ഹാ, ഈങ്ങനെ ചിരിച്ചിട്ട് എത്രയോ നാളായി!"

എത്ര നല്ലാരു മനുഷ്യനാണു നിന്നേ പപ്പ്." കുടയും ബാഗുമെടുക്കുന്നതിനിടയിൽ വരേക പറത്തു.

കിട്ടി ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല.

"ഈനി എപ്പോഴാണു നമ്മൾ കാണുന്നത്?" വരേക ചോദിച്ചു.

"മമ്മാ പെട്ടോവിനെ കാണാൻ പോകുന്നേനു പറത്തു. നീയവിടെയുണ്ടാകുമോ?" വരേകയുടെ മനസ്സിനിയാൻവേണ്ടിയാണ് കിട്ടി ചോദിച്ചത്.

"ഞാനവിടെയുണ്ടാവും." വരേക പറത്തു: "അവർ പോകാനുള്ള തയ്യാറെടുപ്പിലാണ്. പായ്ക്കു ചെയ്യാൻ സഹായിക്കാമെന്നു ഞാൻ പറത്തിരുന്നു."

"എക്കിൽ ഞാനും വരാം."

"വേണ്ട, നീയെന്തിനു വരുന്നു?"

“ഞാൻ വന്നാലെന്ത്? വന്നാലെന്ത്?” വരേകയുടെ കുടയിൽ പിടിച്ച് അവളെ തടത്തുനിർത്തിക്കൊണ്ടു കണ്ണുകൾ മലർക്കെ തുറന്ന് കിറ്റി ചോദിച്ചു: “നില്ക്കൽ, ഞാൻ വരേണ്ടെന്നു പറയാൻ കാരണം?”

“ഒന്നുമില്ല, പിന്ന നിന്റെ പപ്പ വന്നില്ലോ. അദ്ദേഹത്തിന് ഇഷ്ടപ്പെടില്ല.”

“അല്ല, അതല്ല കാരണം ഞാൻ പെട്ടോവിന്നുവിടെ വരുന്നതു നിനക്കിഷ്ടമല്ല. ശരിയല്ലോ? എന്തുകൊണ്ടെന്നു പറയും.”

“ഞാനങ്ങനെ പറഞ്ഞില്ല.” വരേക ശാന്തമായി പറഞ്ഞു.

“വരേക എന്നോടു സത്യം പറയണം.”

“എല്ലാം പറയണമെന്നുണ്ടോ?”

“വേണം, എല്ലാം പറയണം.”

“പ്രത്യേകിച്ചാനും പറയാനില്ലോ. പെട്ടോവിന് ഇവിടുന്ന പോകാൻ ധൃതിയായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ പറയുന്നു പോകണ്ടും.” വരേക ചിരിച്ചു.

“ഉം, ബാക്കികൂടി കേൾക്കുന്നു.” കിറ്റി ധൃതികൂട്ടി.

“അത്—എനിക്കു കാരണമൊന്നുമരിഞ്ഞുകൂടാ. നീയിവിടയുള്ളതുകൊണ്ടാണ് അദ്ദേഹം പോകാനിഷ്ടപ്പെടാത്തതെന്ന് അന്നാ പാവ്ലോവ് പറയുന്നു. നിന്റെ പേരുപറഞ്ഞ് അവർ വഴക്കുകൂട്ടി. ഈ രോഗികൾ എത്ര പെട്ടുനാണു ചുടാവുന്നതെന്നറിയാമല്ലോ.”

കിറ്റി കൂടുതൽ ചിന്താമന്ത്രയായി. മൂന്ന് ഭജിച്ചു. കണ്ണിലിന്റെയോ വാക്കുകളുടെയോ ഏതിന്റെയാണെന്നവർക്കു തിർച്ചയില്ല. പ്രവാഹമാണു തുടർന്നുണ്ടാവുകയെന്നു മുൻകൂട്ടി കണ്ക് വരേക കിറ്റിയെ ആശ്വസിപ്പിക്കാനും അനുനയിപ്പിക്കാനും ശരിച്ചു.

“അതുകൊണ്ടു നീ പോകേണ്ടും ഞാൻ പറഞ്ഞത്. കാര്യം മനസ്സിലായല്ലോ. എന്നോടു ദേശ്യപ്പെടരുത്...”

“എനിക്കിലും, എനിക്കിതു വേണം!” വരേകയുടെ തൊപ്പി പിടിച്ചുവാങ്ങി ദുരേക്കുനോക്കി കിറ്റി പറയാൻ തുടങ്ങി.

സ്നേഹിതയുടെ ബാലിശമായ കോപംകുണ്ടു ചിരിച്ചുപോയെങ്കിലും അവളെ വിഷമിപ്പിക്കരുതെന്നു കരുതി വരേക ചോദിച്ചു: “എന്താണങ്ങനെ പറയുന്നത്? എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.”

“എല്ലാം കുത്രിമമായിരുന്നു. വെറും നാട്ടം. എല്ലാം എന്റെ കണ്ണുപിടിത്തമായിരുന്നു. ഒന്നും ഉള്ളിൽനിന്നു വന്നതല്ല.

അപരിചിതനായ ഓരാളുമായി എനിക്കെന്തു ബന്ധം? ഒരു വഴക്കിനു താൻ കാരണമായി. ആരും ആവശ്യപ്പെടാതെയാണു താനിൽ ചെയ്തത്. എല്ലാം വെറും നാട്യം, നാട്യം മാത്രം!"

"എന്തിനുവേണ്ടിയായിരുന്നു ഈ നാട്യം?" വരേക സൗമ്യമായി ആരാഞ്ഞു.

"വെറും മണ്ഡത്തരം, വെറും മണ്ഡത്തരം. ഓരാവശ്യവുമില്ലായിരുന്നു." കുട നിവർക്കുകയും അടയ്ക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ട് കിറ്റി പറഞ്ഞു.

"എന്തിനുവേണ്ടിയായിരുന്നു?"

"മറുളളവരെക്കാൾ നല്ലവളാണെന്ന് എന്നെന്നും ദൈവത്തെയും ബോധ്യപ്പെടുത്താൻ. എല്ലാവരെയും പറ്റിക്കാൻ. ഇല്ല, ഇനിയൊരിക്കലും താനിങ്ങനെ ചെയ്തില്ല! താൻ പീതയായിക്കോട്ടേ. എക്കിലും പിത്തലാട്ടക്കാരിയല്ല, വഞ്ഞകിയല്ല!"

"ആരാണു വഞ്ഞകി?" വരേകയ്ക്കു ദേശ്യം വന്നു: "നീ പറയുന്നതു കേട്ടാൽ..."

പക്ഷേ, ആവേദനിതയായ കിറ്റി വാചകം പുർത്തിക്കാൻ വരേകയെ അനുവദിച്ചില്ല.

"താൻ നിന്നെങ്കുറിച്ചില്ല പറഞ്ഞത്. നിന്റെ കാര്യമെയല്ല. എല്ലാം തികഞ്ഞവളാണു നീ. ഒരു കുറവുമില്ലാത്തവർ. താൻ കൊള്ളരുതാത്തവളായിപ്പോയി. അതാണിതിനെല്ലാം കാരണം. അതുകൊണ്ട്, എന്റെ നാട്യം താൻ അവസാനിപ്പിച്ചു. അന്നാ പാവ്ലോവ് എന്റെ ആരുമല്ല. അവരുടെ ഇഷ്ടം പോലെ അവർ ജീവിച്ചോടു. എന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ താനും ജീവിക്കും. എനിക്കിനി മറ്റാരാളാകാൻ സാധ്യമല്ല... പക്ഷേ, അതു മാത്രമല്ല കാര്യം, അതു മാത്രമല്ല!"

"എതു മാത്രമല്ല?" വരേകയ്ക്ക് ആശയക്കുഴപ്പമായി.

"എനിക്ക് എന്റെ സ്വന്തം മനഃസാക്ഷിക്കുന്നുസരിച്ചില്ലാതെ ജീവിക്കാനൊക്കില്ല. പക്ഷേ, നിന്നു ചില തത്ത്വങ്ങളുണ്ട്. ഒന്നും ആഗ്രഹിക്കാതെയാണു താൻ നിന്നെന്ന സ്വന്നഹിച്ചത്. എന്ന ക്ഷീക്കുകയായിരുന്നു, എന്ന പർപ്പിക്കുകയായിരുന്നു, നിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം."

"അങ്ങനെയൊന്നും പറയരുത്." വരേക പറഞ്ഞു.

"ഇതെന്റെ കാര്യമാണ്. മറുളളവരെക്കുറിച്ചില്ല." "കിറ്റി!" അമു വിളിച്ചു: "ഇങ്ങോടു വാ നിന്റെ പവിഴമാല പപ്പായെ കാണിക്ക്."

കിറ്റി പവിഴമാല സുക്ഷിച്ചിരുന്ന ചെറിയ പെട്ടി മേശയിൽനിന്നെന്തുതു്, അഭിമാനപൂർവ്വം സ്നേഹിതയെ കടാക്ഷിച്ചിട്ട്, അമ്മയുടെ അടുത്തെക്കു പോയി.

“നിന്നെക്കുന്നു പറ്റി? മുഖം ചുവന്നിരിക്കുന്നല്ലോ?” അമ്മയും അച്ചുന്നും അവളോടു ചോദിച്ചു.

“ഒന്നുമില്ല.” അവൾ പറഞ്ഞു: “താനിതാവരുന്നു.” അവൾ പുറത്തേക്കൊടി.

‘അവളിവിടെയുണ്ട്. താൻ അവളോടെന്നു പറയും?’ കിറ്റി ആലോച്ചിച്ചു: ‘താനെന്നതാണു ചെയ്തത്? എന്താക്കയോണു പറഞ്ഞത്? എന്തിനാണു താനവളെ വേദനിപ്പിച്ചത്? ഈനി താനെന്നു ചെയ്യും? എന്തു പറയും?’ അവൾ വാതിൽക്കൽ നിന്നു.

വരേക തൊപ്പി തലയിൽവച്ചു, കിറ്റി പൊട്ടിച്ച കൂടയുടെ സ്പ്രിങ്ങ് പരിശോധിച്ചുകൊണ്ട് മേശയ്ക്കു സമീപം ഇരിക്കുന്നു. അവൾ തലയുയർത്തിനോക്കി.

“വരേക, എന്നോടു കഷമിക്ക. എന്നോടു കഷമിക്ക!” അടുത്തുചെന്ന് കിറ്റി മന്തിച്ചു: “ഒന്നുമോർക്കാതെ എന്താക്കയോ താൻ പറഞ്ഞതു്.”

“വാസ്തവത്തിൽ എനിക്കൊരു വിഷമവുമില്ല.” വരേക പിരിച്ചു.

അവരുടെ പിണകം തീർന്നു. പക്ഷേ, കിറ്റിയുടെ അച്ചുന്ന മടങ്ങിവന്നതോടെ അനുവരെ അവൾ ജീവിച്ചിരുന്ന ലോകം പാടേ മാറി. അവൾക്കു സ്വഭാവം വീണ്ടുകിട്ടിയതുപോലെ. താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന രീതിയിൽ, ആത്മവശ്വനയോ അഹംഭാവമോ ഇല്ലാതെ ജീവിക്കാനുള്ള ബുദ്ധിമുട്ട് അവൾ അനുഭവിച്ചിരിഞ്ഞു.

മാത്രവുമല്ല, താൻ ജീവിക്കുന്ന ദുഃഖത്തിന്റെയും രോഗത്തിന്റെയും മരണത്തിന്റെതുമായ ലോകത്തിന്റെ സമർദ്ദവും അവൾക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടു. അതിനെ സ്നേഹിക്കാനുള്ള അവളുടെ ശ്രമം ഇപ്പോഴവർക്കു താങ്ങാൻ പറ്റുന്നില്ല... ശുദ്ധവായു ശുസ്ഥിക്കാൻ എത്രയും പെടുന്ന റഷ്യയിലേക്ക്, തന്റെ സഹോദരി ഡോളി കൂട്ടിക്കളോടൊപ്പം താമസിക്കാൻ പോയെന്ന് അവളുടെ കത്തിലുടെ മനസ്സിലാക്കിയ എർഗുഡോഫാവോയിലേക്ക്, പോകണമെന്ന് അവളാഗ്രഹിച്ചു.

എക്കിലും വരേകയോടുള്ള അവളുടെ സ്നേഹത്തിനു കുറവുണ്ടായില്ല. യാത്ര പറഞ്ഞപ്പോൾ, തങ്ങളോടൊപ്പം

രഷ്യയിൽ വന്നു താമസിക്കാൻ അവളെ കഷണിച്ചു.

“നിന്റെ കല്യാണത്തിനു താൻ വരാം.” വരേക പറഞ്ഞു.

“താൻ ഓരിക്കലും കല്യാണം കഴിക്കില്ല.”

“എങ്കിൽ ഓരിക്കലും താനങ്ങോടു വരില്ല.”

“ശരി, ആ ഒരൊറ്റ കാര്യത്തിനുവേണ്ടി താൻ കല്യാണം കഴിക്കാം. പിന്ന വാക്ക് മാറുത്.” കിറ്റി പറഞ്ഞു.

ഡോക്ടറുടെ പ്രവചനം ഫലിച്ചു. രഷ്യയിലേക്കു മടങ്ങുമ്പോൾ കിറ്റിയുടെ അസുഖം പുർണ്ണമായും ശമിച്ചിരുന്നു. അവൾ പഴയ അശ്രദ്ധമായ ജീവിതശൈലി ഉപേക്ഷിച്ചുകൂടും മനസ്സുമാധാനം കൈവരിച്ചു. പഴയ ദുഃഖങ്ങൾ ഓർമകളിലൊത്തുങ്ങി.

ભાગ 3

ഒന്ന്

ബുദ്ധിപരമായ ജോലിയിൽനിന്നു വിശ്രമമെടുക്കാനാഗ്രഹിച്ച സൗഖ്യിയസ് ഇവാനിച്ച് കൊഞ്ചനിഷ്ഠവ് പതിവുപോലെ വിദേശത്തുപോകാതെ, നാട്ടിൻപുറത്തുള്ള സഹോദരങ്ങാടോപ്പം പോയി താമസിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചു. അയാളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ, നാട്ടിൻപുറത്തെ ജീവിതത്തെക്കാൾ മെച്ചപ്പെട്ട മറ്റാനില്ല. അത് ആസ്യദ്ധിക്കാനാണു സഹോദരന്നേയടുത്ത് എത്തിയിരിക്കുന്നത്. കോൺസൾറ്റന്റ് ലെവിന് അതിയായ സന്ദേശം തോന്തി. ആ വേന്നൽക്കാലത്ത് അയാൾ വരുമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചതല്ല. കൊഞ്ചനിഷ്ഠവിനോട് അയാൾക്കു സ്നേഹവും ബഹുമാനവുമാണെങ്കിൽപ്പോലും നാട്ടിൻപുറത്തെ ജീവിതശൈലിയുമായി തന്റെ അർധസഹോദരൻ പൊരുത്തപ്പെടുമോ എന്ന കാര്യത്തിൽ കോൺസൾറ്റന്റു സന്ദേഹമുണ്ട്. കൊഞ്ചനിഷ്ഠവിനെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം നാട്ടിൻപുറം ജോലി ചെയ്യാതെ വിശ്രമിക്കാനുള്ള ഓടിവും അയാൾ ബോധപൂർവ്വം മുഴുകിയിരുന്ന കുത്തശിശി ജീവിതത്തിൽനിന്നുള്ള ഓടിവേളയുമാണ്.

അയ്യാനിച്ചു നേട്ടമുണ്ടാക്കാൻപറ്റിയ സ്ഥലമാണു നാട്ടിൻപുറമെന്ന് കോൺസൾറ്റന്റന്റെ വിശ്വസിക്കുമ്പോൾ, പണിയെടുക്കാതെ അലസജീവിതം നയിക്കാനുള്ള സ്ഥലമായി കൊഞ്ചനിഷ്ഠവ് അതിനെ കാണുന്നു. കർഷകരോടുള്ള കൊഞ്ചനിഷ്ഠവിന്റെ സമീപനവും കോൺസൾറ്റന്റന്റെന്നുള്ളതുമായി പൊരുത്തപ്പെടുന്നതല്ല. സാധാരണക്കാരെ തന്നിക്കരിയാമെന്നും അവരെ താൻ സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്നും കൊഞ്ചനിഷ്ഠവ് പറയാറുണ്ട്. അവരോട്

ഉള്ളതുറന്നു സംസാരിക്കും. ആ സംഭാഷണങ്ങളിൽനിന്നു കർഷകർക്കനുകൂലമായ വിവരങ്ങളും ജനങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള തന്റെ അറിവിനു നിഭാനമായ തെളിവുകളും ശ്രേഖരിക്കും. രാജ്യത്തിന്റെ പൊതുതാൽപര്യങ്ങളിൽ പകാളികളെന്ന നിലയ്ക്കാണ് കോൺഗ്ലോമറേറ്റ് കർഷകരെ കാണുന്നത്. കർഷകരോട് ബഹുമാനവും രക്തബന്ധവും— കർഷകകുടുംബത്തിൽപ്പെട്ട ഓരായയുടെ മുലപ്പാൽ നുകർന്നാണു താൻ വളർന്നതെന്ന് അയാൾ പറയാറുണ്ട്. ഉള്ളതു കുടാതെ, അവരുടെ കരുത്തിലും വിനയത്തിലും നീതിബോധത്തിലും തിക്കണ്ണ വിശ്വാസവുമുണ്ട്. ഏകിലും അവരുടെ അശ്രദ്ധയും വൃത്തിയില്ലായ്മയും മദ്യ പാനാസക്തിയും കാപടവും അയാളെ നിരാശപ്പെടുത്തുന്നു. മനുഷ്യരായി പിന്ന എല്ലാവരെയും ഇഷ്ടപ്പെടുകയും വരുക്കുകയും ചെയ്യുന്നതുപോലെ അവരോടും അയാൾക്ക് ഇഷ്ടവും ഇഷ്ടക്കേടുമുണ്ട്. ജനനാത്മനെ ഹ്യൂമയാലുവായ അയാൾക്കു മനുഷ്യരോട് അനിഷ്ടത്തെക്കാൾ ഇഷ്ടമാണു കുടുതൽ. പക്ഷേ, നാടുകാരെ ഒരു പ്രത്യേക വിഭാഗമായി കണക്കാക്കി അവരെ ഇഷ്ടപ്പെടാനോ ഇഷ്ടപ്പെടാതിരിക്കാനോ അയാൾക്കു സാധ്യമല്ല. അവരുടെയിടയിലാണയാൾ താമസിക്കുന്ന്. അവരുടെ താൽപര്യങ്ങളും അയാളുടെ താൽപര്യങ്ങളും അഭേദ്യമാംവിധം ബന്ധപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അവരുടേതല്ലാത്ത ഗുണങ്ങളോ ഭോഷങ്ങളോ അയാൾക്കില്ല. ഏറെക്കാലമായി കർഷകരുടെ യജമാനനും മധ്യസ്ഥനും സർവോപരി ഉപദേശ്താവുമാണ് (കർഷകർക്ക് അയാളെ വിശ്വാസമാണ്). അയാളുടെ ഉപദേശംതെക്കി മുപ്പതുമെൽ അകലെനിന്നു പോലും അവർ വരാറുണ്ട്). അയാൾക്ക് അവരെക്കുറിച്ചു സുനിശ്ചിതമായ അഭിപ്രായമൊന്നുമില്ല. കർഷകരെ അയാൾക്കരിയാമോ എന്നു ചോദിച്ചാൽ, അവരെ ഇഷ്ടമാണോയെന്നു ചോദിക്കുന്നതുപോലെ, ഉത്തരം പറയാൻ ബുദ്ധിമുട്ടും. കർഷകരെ അയാൾക്കരിയാം എന്നുപറയുന്നത് മുന്നുഷ്യരെ അറിയാമെന്നു പറയുന്നതിനു തുല്യമാണ്. എല്ലാത്തരം മനുഷ്യരെയും അയാൾ നിരന്തരം നിരീക്ഷിക്കുകയും പറിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ കുടുത്തിൽ കർഷകരുമുണ്ട്. അവരെക്കുറിച്ചുള്ള പഠനം രസകരമായി അനുഭവപ്പെട്ടു. അവരിൽ പുതിയ പ്രവണതകൾ കണ്ടെത്തുകയും അതിനുസരിച്ചു തന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളിൽ മാറ്റംവരുത്തുകയും

ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. നേരേമറിച്ച്, കൊസ്റ്റിഷൻപോകട്ട, താനിഷ്ടപ്പെടാത്ത ജീവിതശൈലിക്കു വിരുദ്ധമായ ശ്രാമിണജീവിതത്തെ പ്രശംസിച്ചു. താനിഷ്ടപ്പെടാത്ത ജനവിഭാഗത്തിൽ നിന്നു തികച്ചും ഭിന്നമായ കർഷകജനതയെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. ജനജീവിതത്തെക്കുറിച്ചു വ്യക്തമായ കാഴ്ചപ്പാട് അയാൾക്കുണ്ട്. ആളുകളെക്കുറിച്ചുള്ള അഭിപ്രായത്തിലും അവരോടുള്ള അനുഭാവപുർണ്ണമായ സമീപനത്തിലും അയാൾ മാറ്റംവരുത്തിയില്ല. കർഷകരെക്കുറിച്ചുള്ള ചർച്ചയ്ക്കിടയിൽ തർക്കങ്ങളുണ്ടാകുമ്പോൾ എപ്പോഴും ജയിക്കുന്നത് കൊസ്റ്റിഷൻപോവ് ആയിരിക്കും. എന്തെന്നാൽ, അവരുടെ സ്വഭാവത്തെയും സവിശ്രേഷ്ഠതകളെയും അഭിരുചികളെയും സംബന്ധിച്ച് അയാൾക്കു സുനിശ്ചിതമായ അഭിപ്രായങ്ങളുണ്ട്. കോൺസ്ലൂസെന്റ് ഉച്ച അഭിപ്രായങ്ങളില്ലാത്തതിനാൽ പലപ്പോഴും സ്വന്തം അഭിപ്രായങ്ങളെ വണ്ണിക്കേണ്ടിവരും.

തന്റെ ഇളയസഹോദരൻ നല്ല ഹൃദയവും ചഞ്ചുലമായ മനസ്സുമുള്ള ഉത്തമമനായൊരു വ്യക്തിയാണെന്നും സന്ദർഭാനുസരണം അഭിപ്രായങ്ങൾ മാറ്റുന്നതു കാരണം വെവരുധ്യങ്ങളേറെയുണ്ടെന്നും കൊസ്റ്റിഷൻപോവ് കരുതുന്നു. ഒരു ജേപ്പംസഹോദരൻ ഭാക്ഷിണ്യത്തോടെ, ചിലപ്പോഴാക്കെ അയാൾ കാര്യങ്ങൾ വിശദീകരിച്ചുകൊടുത്തെങ്കിലും എതിർപക്ഷം തീരെ ദുർബലമാകയാൽ ചർച്ചയിൽ ഒരു രസവും തോന്തിയില്ല.

തന്റെ സഹോദരൻ അതിബുദ്ധിമാനും ശരിയായ അർത്ഥത്തിൽ ഒരു മഹാനും പൊതുനമയ്ക്കുവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കാനാവശ്യമായ കരുതതുള്ളവനുമാണെന്ന് കോൺസ്ലൂസെന്റ് വിശ്വസിക്കുന്നു. എങ്കിലും പ്രായമായിവന്നതോടെ, സ്വന്തം സഹോദരനെ അടുത്തരിഞ്ഞപ്പോൾ, പൊതുനമയ്ക്കുവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കാനുള്ള ശക്തി ഒരു ഗുണമല്ലെന്നും മറ്റൊന്തിന്റെയോ കുറവാണെന്നും അയാൾക്കു തോന്തി. സത്യസന്ധതയുടെയും മഹത്തായ ആശയങ്ങളുടെയും അഭിരുചികളുടെയും കുറവിനെയല്ല, ഹൃദയാഭിലാഷത്തിന്റെ കണ്ണുന്നിൽ തെളിയുന്ന അസംഖ്യം പാതകളിൽ നിന്ന് ഒന്നു തിരഞ്ഞെടുക്കാനും അതിനെമാത്രം സഹായമാക്കാനുമുള്ള കഴിവില്ലായ്മയെ ആണ് അതു സൂചിപ്പിക്കുന്നത്. സഹോദരനെക്കുറിച്ചു കൂടുതൽ മനസ്സിലാക്കിയപ്പോൾ, പൊതുനമയിലുള്ള ആത്മാർത്ഥമായ

താൽപര്യംകൊണ്ടല്ല പ്രത്യുത, ഒരു ജോലി നല്കാണെന്നു സ്വയം തീരുമാനിച്ചതുകൊണ്ടാണ് കൊസ്റ്റനിഷ്വും മറ്റനേകം സാമൂഹ്യപ്രവർത്തകരും ആ ജോലി ഏറ്റടക്കുന്നതെന്ന് അയാൾക്കു ബോധ്യമായി. തന്റെ സഹോദരന്റെ പൊതുനമയുടെയോ ആത്മാവിന്റെ അനശ്വരതയുടെയോ പ്രശ്നത്തിനു ചതുരംഗംകളിയിലേതിനെക്കാൾ പ്രാധാന്യം കല്പിക്കാറില്ലെന്നതും ഈ വിശ്വാസം ദൃശ്യികരിക്കാൻ കാരണമായി.

വേനൽക്കാലത്തെ നീങ്ങ പകലുകൾ കൂഷിപ്പണികൾക്കു തികയാതെ വരും. അപ്പോൾ ലെവിനു ജോലിത്തിരക്കാണ്. ആ സമയത്ത് കൊസ്റ്റനിഷ്വും വിശ്രമത്തിലായിരിക്കുമെന്നതുകൊണ്ടും സഹോദരന്റെ സാന്നിധ്യം അസാക്രമ്യംണാക്കുമെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി. ബുദ്ധിപരമമായ പ്രവർത്തനങ്ങളിലേർപ്പുടാതെയും എഴുതാതെയുമിരിക്കുന്നോഴും മാനസികപ്രവർത്തനങ്ങളിൽ അയാൾ വ്യാപരിച്ചു. സ്വന്തം വിചാരങ്ങൾ ഭംഗിയായി ചുരുക്കി അവതരിപ്പിക്കുന്നതു കേൾക്കാൻ ഒരു ശ്രോതാവിനെ ആവശ്യമായിരുന്നു. സ്വാഭാവികമായും അത്തരത്തിലുള്ള ഏറ്റവും നല്ല ശ്രോതാവായിരുന്നു അയാളുടെ സഹോദരൻ. അതുകൊണ്ട് അയാളെ തനിച്ചാക്കിയിട്ടു പോകുന്നതിൽ കോൺഡൻസറന്റെന് വിഷമം തോന്തി. ഈവെയിലേറ്റു കിടന്ന് അലസമായി സംസാരിക്കുന്നതായിരുന്നു കൊസ്റ്റനിഷ്വും ഇഷ്ടം.

“ഈ അലസത എനിക്ക് എത്രമാത്രം സന്തോഷകരമാണെന്നു നിന്നകു മനസ്സിലാവില്ല. എന്റെ തലച്ചോറിൽ ഒരു ചിന്തയുമില്ല. വേണമെങ്കിൽ അതിലുടെ ഒരു പത്ത് ഉരുട്ടികളിക്കാം.”

പക്ഷേ, അങ്ങനെ കമകൾ കേട്ടിരിക്കാൻ കോൺസൾറന്റന്റെന്നു ബുദ്ധിമുട്ടാണ്. ആ സമയത്തു വണ്ഡിയിൽ വളം കൊണ്ടുപോവുകയായിരിക്കും. താൻ അവിടെയില്ലെങ്കിൽ അത് എവിടെയോകയോയായിരിക്കും കൊണ്ടുതള്ളുകയെന്ന് ഉള്ളിക്കാൻ വയ്ക്കും. ഉഴവു നേരേചോഡേ നടക്കുന്നുണ്ടാ എന്നിയാനും വയ്ക്കാതാകും. ഈ പുതിയ കലപ്പകൾ കാശിനുകൊള്ളാത്തവയാണെന്നും പഴയ റഷ്യൻ കലപ്പകളാണു മെച്ചമെന്നുമുള്ള അടിപ്പായ പ്രകടനങ്ങളുമുണ്ടാകും.

“നിനക്ക് ഈ വെയിലത്തു നടന്നു മതിയായില്ലോ?”
കൊസ്റ്റിഷൻ ചോദിച്ചു.

“ഈലും, കണക്കുകളാണു നോക്കണം, ഒരു നിമിഷം മതി”
എന്നു പറഞ്ഞ് ലൈവിൻ അവിടെനിന്നും ഇരങ്ങിയോടി.

രണ്ട്

ജു സ്ത്രീമാസം ആരംഭത്തിൽ ലെവിന്റെ പഴയ ആയയും വിടുസുക്ഷിപ്പുകാരിയുമായ അഗത മിവായ്ലോവ് കൂൺ ഉപ്പിലിട്ട് ഭരണിയുമായി നിലവരയിലേക്കിരഞ്ഞുനോൾ കാലുതെന്നി മറിഞ്ഞുവിണ്ട് കൈയുള്ളുകി. അടുത്തകാലത്തു പരീക്ഷ ജയിച്ച് സെംഗ്ന്റ്വോ ജില്ലയിലെ ഡോക്ടറായി നിയമിക്കപ്പെട്ട സംഭാഷണപ്രിയനായ ഒരു ചെറുപ്പകാരൻ കൈ പരിശോധിച്ചിട്ട് ഉള്ളക്കു സാരമുള്ളതല്ലെന്നു പറഞ്ഞു. വിവ്യാതനായ സെർജിയൻ ഇവാനിച്ച് കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവുമായി അയാൾ എറേനേരും സംസാരിച്ചു. തന്റെ വിജ്ഞാനം വിളന്നുന്നതിനുവേണ്ടി നാട്ടിൽ പ്രചരിച്ചിരുന്ന ഉദ്ധാപോഹങ്ങളല്ലാം അയാൾ പറഞ്ഞുകേൾപ്പിച്ചു. കുറെയധികം പരാതികളും ഉന്നയിച്ചു. കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവ് എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു. ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിച്ചു. പുതിയ ഒരു ശ്രേണാതാവിനെ കിട്ടിയപ്പോൾ ധാരാളം സംസാരിച്ചു. അയാളുടെ വിലക്കപ്പെട്ട അഭിപ്രായങ്ങൾ ഡോക്ടറെ പ്രീതിപ്പെടുത്തി. ഡോക്ടർ പോയതിനുശേഷം കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവ് നദിയിൽ ചുണ്ടയിടാൻ പുറപ്പെട്ടു. ചുണ്ടയിട്ടു മീൻപിടിക്കുന്നതിൽ അതീവ തൽപരനാണ് ആ മനുഷ്യൻ. പാടത്തെക്കുപോകാനിരഞ്ഞിയ കോൺഗ്നൂനെന്നെന്ന്, തന്റെ വണ്ണിയിൽ സഫോറരനെക്കൂടി കൊണ്ടുപോകാമെന്നു പറഞ്ഞു.

വേന്തൽ അവസാനിക്കാരായി, ശോതനിന്റെയും ഓക്സിന്റെയും കതിരുകൾ കനംവച്ചു തുടങ്ങിയ കാലം. തരിശുനിലങ്ങളിൽ അടുത്ത വിതയ്ക്കുള്ള ഉഴവു തുടങ്ങി. പാടത്തു കൂട്ടിയിരിക്കുന്ന ഉണങ്ങിയ വളത്തിന്റെയും വയ്ക്കേബാലിന്റെയും ഗന്ധംകലർന്ന കാറ്റ്. നദികരയിൽ കായൽപ്പോലെ വിശാലമായ പുല്പരപ്പ്. കുറച്ചു ദിവസംകൂടി കഴിഞ്ഞാൽ കൊയ്തു തുടങ്ങാം. നല്ല വിളവുകിട്ടുമെന്ന

പ്രതീക്ഷയുണ്ട്. ചുട്ടുള്ള തെളിഞ്ഞ കാലാവസ്ഥ. മന്തുവീഴ്ചയുള്ള ഹസ്യമായ രാത്രികൾ.

സഹോദരമാർക്ക് കാട്ടിനുള്ളിലുടെവേണം പുൽപ്പരപ്പിലെത്താൻ. ഇടതുറന്ന ഇലകളുള്ള മരങ്ങൾ നിറഞ്ഞ വന്പ്രദേശത്തിന്റെ മനോഹരാരിത കൊസ്സനിഷ്ഠവിനെ ആകർഷിച്ചു. നിശല്ലുള്ള ഭാഗത്ത് ഇരുണ്ടനിരത്തിൽ കാണപ്പെട്ട നാരകമരങ്ങളിലെ വിടരാൻവെബുന്ന ഇളംമഞ്ഞ നിരത്തിലുള്ള പുമാട്ടുകളും മരതകംപോലെ മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന പുതുമുളകളും അയാൾ സഹോദരനു ചുണ്ഡിക്കാണിച്ചു. പ്രകൃതിഭംഗിയെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കുന്നതോ കേൾക്കുന്നതോ കോൺസ്റ്റന്റും ലെവിന് ഇഷ്ടമല്ല. വാക്കുകൾ കാഴ്ചയുടെ സൗന്ദര്യത്തോ അപഹരിക്കുമെന്നാണെങ്കാളുടെ പക്ഷം. സഹോദരൻ പരഞ്ഞതിനോടു യോജിക്കുന്നതായി ഭാവിച്ചുകൂടിലും മറ്റു കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചാരുന്നു അയാൾ ചിന്തിയിച്ചിരുന്നത്. വനത്തിനു പുറത്തുകടന്നപ്പോൾ ഒരു ചെറിയ കുന്നിന്റെയും തരിശുനിലത്തിന്റെയും ദൃശ്യം അവരുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിച്ചു. അങ്ങിങ്ങു മന്തനിരത്തിലുള്ള പുല്ലുകൾ, ചിലടത്തു വളം കുനകുട്ടിയിട്ടിരിക്കുന്നു. ചില ഭാഗങ്ങളിൽ ഉണ്ടുചൊലുകളും കാണാം. വണ്ഡികളുടെ ഒരു നിര പാടത്തുകൂടി നീങ്ങുന്നു. ലെവിന് എല്ലിനോക്കി. ആവശ്യത്തിനു വളം കൊണ്ടുപോകുന്നുണ്ടനിരത്ത് ലെവിന് സന്തോഷിച്ചു. പുൽപ്പരപ്പുകണ്ടപ്പോൾ വയ്ക്കേണ്ണൽ ശേഖരിക്കുന്ന കാര്യം ഓർമവന്നു. ലെവിന് വണ്ഡി നിർത്തി. തിങ്ങിവളർന്ന പുല്ലിന്തോട്ടിൽ രാവിലത്തെ മന്തനിന്റെ ഇളർപ്പം തങ്ങിനിന്നു. കാലുകൾ നന്നയുമെന്നു പേടിച്ച് കൊസ്സനിഷ്ഠവ് പുൽപ്പരപ്പിനപ്പുറം നദികരവരെ വണ്ഡിയിൽ പോകാമെന്നു പറഞ്ഞു. പുല്ലു ചവിട്ടിമെതിക്കാനാണിഷ്ടപ്പെട്ടില്ലെങ്കിലും ലെവിന് അതിനു മുകളിലുടെ കുതിരയെ തെളിച്ചു. നീം പുൽനാബുകൾ വണ്ഡിച്ചുക്കാഞ്ഞിലും കുതിരയുടെ കാലുകളിലും ചുറ്റി. വിത്തുകൾ ചുറ്റും വിതറിവിണ്ണു.

കൊസ്സനിഷ്ഠവ് അരഞ്ചടികളുടെ ചോട്ടിലിരുന്നു. ലെവിന് കുതിരയെ കുറച്ചുകൾ കൊണ്ടുപോയി കെട്ടിയിട്ടു. വിശാലമായ പുൽപ്പരപ്പിലെ അരയോളം പോകത്തിൽ തെരുങ്ങി വളർന്നുനിന്ന പട്ടുപോലുള്ള പുല്ലിനിടയിലുടെ നടന്നു രോധിലെത്തിയപ്പോൾ ഒരു കുടുന്നിരയെ തേനീച്ചുകളുമായി

പോകുന്ന, നീരുവന്നു വീർത്തത കണ്ണുകളുള്ള, ഒരു വയസ്സെന കണ്ണു.

“അതിനെ കണ്ണുകിട്ടിയോ ഹോമിച്ച്?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“കിട്ടി, കോൺസ്യൂറന്റ് ഡിമിട്ടിച്ച്, ഇനിയും നഷ്ടപ്പെടാതിരുന്നാൽ മതി; രണ്ടാമതെത്ത തവണയാണീ തെനിച്ചുക്കൂട്ടം പറന്നുപോകുന്നത്. അങ്ങയുടെ പണിക്കാരുടെ സഹായംകൊണ്ട് എനിക്കു തിരിച്ചുകിട്ടി. ഉഴുതുകൊണ്ടുനിന്ന അവർ കുതിരപ്പുറത്തു കയറി പിന്നാലെ ചെന്നു.”

“ഹോമിച്ച്, എന്താണു നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം, പുല്ലറുക്കാൻ തുടങ്ങാമോ? കുറച്ചു ദിവസംകൂടി കഴിത്തു മതിയോ?”

“അത് തെങ്ങളുടെ പതിവനുസരിച്ച് സെന്റ് പീറ്റേഴ്സ് ഡേവരെ കാത്തിരിക്കുമെങ്കിലും അങ്ങ് കുറെനേരതെത്ത കൊയ്ത്തുതുടങ്ങാറുണ്ടോ. ദൈവം സഹായിച്ച്, അതിൽ കുഴപ്പമാനുമില്ല. നല്ല കൊഴുത്ത പുല്ല്.”

“കാലാവസ്ഥയെക്കുറിച്ച് എന്താണിപ്രായം? അതു ദൈവത്തിന്റെ കൈയിലാണ്. ചതിക്കില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കാം.”

ലെവിൻ സഹോദരന്റെയടുത്തക്കു ചെന്നു.

മീനാനും കിട്ടിയില്ലെങ്കിലും കൊസ്റ്റിഷേവിന്റെ ഉത്സാഹത്തിനു കുറവില്ല. ഡോക്ടറുടെ സംഭാഷണത്തിൽനിന്ന് ഉറർജ്ജം ഉൾക്കൊണ്ട കൊസ് നിഷേഖിനു പലതും പറയാനുണ്ടായിരുന്നുകൂടിലും ലെവിനു വീട്ടിൽചെന്ന് അടുത്ത ദിവസതെത്ത കൊയ്ത്തിനു ജോലിക്കാരെഎർപ്പാടുചെയ്യാനുള്ള ധ്യതിയായിരുന്നു.

“നമുക്കു തിരിച്ചുപോകാം.” ലെവിൻ പറത്തു.

“എന്താണിതെ ധ്യതി? കുറച്ചു നേരംകൂടി ഇവിടെയിരിക്കാം. നിന്റെ പുരമെല്ലാം നന്നത്തിരിക്കുന്നുണ്ടോ. ചുണ്ടയിൽ ഒന്നും കൊത്തുന്നില്ലെങ്കിലും ഇവിടെയിരിക്കാനൊരു രസം. നായാടുപോലുള്ള വിനോദങ്ങൾ പ്രകൃതിയുമായി നമ്മ അടുപ്പിക്കുന്നു... കണ്ണോ, ഈ ജലാശയത്തിനെന്നൊരു ഭംഗി! കായലിലെ ഓളങ്ങൾ കാറ്റിനോടു കുശലം പറയുന്നതായി ഒരു കവിതയുണ്ടോ?”

“എനിക്കരിത്തുകൂടാ.” നിരുമേഷഭവത്തിലായിരുന്നു ലെവിൻ്റെ മറുപടി.

മുന്ന്

“നിന്നക്കരിയാമോ താൻ നിന്റെ കാര്യമാണ് ആലോച്ചുകൊണ്ടിരുന്നത്.” കൊസ്റ്റനിഷ്വർ പറഞ്ഞു. ആ ഡോക്ടർ പറഞ്ഞതുകേട്ടപ്പോൾ—അയാൾ വിവരമില്ലാത്തതാരു ചെറുപ്പുക്കാരെല്ലു—നിന്റെ ജില്ലയിലെ കാര്യങ്ങളെല്ലാം തകരാറിലാണ്. കൗൺസിൽ മീറ്റിങ്ങിനു പോകാതിരിക്കുന്നതും അതിന്റെ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ പങ്കടക്കാതിരിക്കുന്നതും ശരിയല്ലെന്നു മുമ്പുതന്നെ താൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഇപ്പോഴും പരയുന്നു, നല്ല ആളുകളെല്ലാം അതിൽ നിന്നകനു നിന്നാൽ പിന്നൈയെന്നു സംഭവിക്കുമെന്ന് ദൈവത്തിന്റെയാം. ശമ്പളം കൊടുക്കാൻ നമ്മൾ പണം ചെലവാക്കുന്നു. പങ്കശി, സ്കൂളുകളിലും, ചികിത്സാസ്ഥകരുമില്ല, മിഡ്വേപ്പുമാരിലും, കെമിസ്റ്റുകളിലും, ഒന്നുമില്ല.

“താൻ ശ്രമിക്കാത്തതിട്ടല്ലെന്നിയാമല്ലോ.” ലെവിൻ സാവധാനം മടിച്ചുമടിച്ചാണു പറഞ്ഞത്: “ഇനിയെനിക്കു വയു.”

“എന്തുകൊണ്ടു വയു? എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ലെന്നു താൻ സമ്മതിക്കാം. കഴിവില്ലാത്തതുകൊണ്ടോ മനസ്സുവരുമോ അല്ലെന്നിയും, അലസയാണോ കാരണം?”

“അതൊന്നുമല്ല, താൻ ശ്രമിച്ചുനോക്കി, ഒന്നും ചെയ്യാൻ പറ്റുന്നില്ല.”

സഹോദരൻ പറഞ്ഞതു മുഴുവനും അയാൾ കേട്ടില്ല. നദിക്കകരെ പാടത്തുകണ്ട കരുത്ത വസ്തുവിലായിരുന്നു അയാളുടെ ശ്രദ്ധ. അതൊരു കുതിരയോ കുതിരപ്പുറത്തുവരുന്ന കർഷകനോ, എന്താണെന്നു വ്യക്തമല്ല.

“നിന്നക്കുന്നതുകും ചെയ്തുകൂടെ? ഓരിക്കൽ ശ്രമിച്ചു പരാജയപ്പെട്ടുന്നു കരുതി പിന്നവാങ്ങുന്നതിലെതാണർത്ഥം? അല്പം ഉത്കർഷ്ണപ്പെട്ടയോക്കെ വേണ്ടെന്ത്?”

“ഉത്കർഷ്ണപ്പെട്ടയോ?” സഹോദരൻ വാക്കുകേട്ട് ലെവിൻ ശുണ്ടിയെടുത്തു: “കോളജിൽ പഠിക്കുന്നോ കണക്കിനു മാർക്കു

കുറത്തുപോയാൽ ഉത്കർഷ്ണചൂതില്ലനു കുറപ്പെടുത്താറുണ്ട്. ഇവിടെ, ആതമവിശ്വാസവും ഈ ജോലി ഏറ്റവും പ്രധാനപ്പെട്ടതാണെന്ന ധാരണയുമാണു വേണ്ടത്.”

“ഈതൊന്നും പ്രധാനമല്ലോ?” കൊസ്റ്റിഷേവ് ചോദിച്ചു.

“പ്രധാനമാണെന്നിക്കു തോന്നുന്നില്ല.”

അകലെ താൻ കണ്ണതു കൃഷിനടത്തിപ്പുകാരനാണെന്നു തിരിച്ചറിഞ്ഞെങ്കിൽ ലെവിൻ പറത്തു. ഉഴവു മതിയാക്കി ജോലിക്കാർ പോകാൻ തുടങ്ങിയോ എന്നാലോചിച്ചു.

“എതിനും ഒരു പരിധിയുണ്ട്.” സുന്ദരവും ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യം പ്രകടമാക്കുന്നതുമായ മുഖത്ത് അമർഷത്തിന്റെ ലാംഗ്രേഡേയാടയാണ് മുത്ത സഹോദരൻ പറഞ്ഞെന്ന്: “ആതമാർത്ഥത ആവശ്യമാണ്. അതെന്നിക്കരിയാം. പക്ഷേ, നീ പറയുന്നതിൽ അർത്ഥമില്ല. അല്ലെങ്കിൽ മോശമായ അർത്ഥമാണുള്ളത്. നീ സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്നവകാശപ്പെടുന്ന ജനങ്ങൾ...”

‘തൊന്നങ്ങെന അവകാശപ്പെടുന്നില്ല.’ ലെവിൻ ചിന്തിച്ചു.

“...സഹായം കിട്ടാതെ മരിക്കുന്നതു പ്രധാനമല്ലോ? വിവരംകെട്ട മിഡ്വേവലുമാർ പിണ്ഡുകുണ്ടുങ്ങലേ കൊലയ്ക്കു കൊടുക്കുന്നു. വിദ്യാഭ്യാസമില്ലാത്ത നാടുകാർ വില്ലേജിലെ ഗുമസ്തൻ്റെ കാരുണ്യത്തിൽ ജീവിക്കുന്നു. അവരെ സഹായിക്കാൻ നിന്നക്കു കഴിവുണ്ടായിട്ടും അതൊന്നും പ്രധാനമല്ലെന്നു കരുതി നീ മിണ്ടാതിരിക്കുന്നു. ഒന്നുകിൽ നാടുകാരുടെ ആവശ്യങ്ങൾ നീ മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. അല്ലെങ്കിൽ, ആവശ്യമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങളിൽചെന്നു തലയിട്ടു മനസ്സുമാധാനം നഷ്ടപ്പെടുത്തേണ്ടെന്നു കരുതി മിണ്ടാതിരിക്കുന്നു. ഇതിലേതാണു ശരി?”

ആരോപണം നിഷ്യിക്കാനാവാതെ ലെവിൻ വിഷമിച്ചു. പൊതുജനങ്ങളുടെ പ്രശ്നത്തോട് അനുഭാവമില്ലെന്നു സമർത്ഥിക്കേണ്ടിവന്നതിൽ ദുഃഖം തോന്തി.

“രണ്ടും ശരിയാണ്.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “പക്ഷേ, എന്താണിതിനൊരു പരിഹാരമെന്നറിയുകൂടാം.”

“എന്ത്? വൈദ്യസഹായം ലഭ്യമാക്കാൻ എന്താണു പ്രധാനം? ശരിയായ രീതിയിൽ പണം ചെലവഴിക്കണം.”

“അതു സാധ്യമാണെന്നിക്കു തോന്നുന്നില്ല. തെങ്ങളുടെ ജില്ലയിലെ മുവായിരം ചതുരശ്രമേൽ മികവൊരും മത്തുമുടി

കിടക്കും. മത്തുരുക്കുന്നോപാഴും അങ്ങോടു കടന്നുചെല്ലുന്നത് അപകടമാണ്. കൊയ്ത്തുകാലത്തു ജോലിത്തിരകൾ. എനിക്കാണേകിൽ മരുന്നിൽ വലിയ വിശ്വാസവുമില്ല.”

“അങ്ങനെ വരട്ടു! നിന്റെ വിശ്വാസം തെറ്റാണേന്നതിന് ആയിരക്കണക്കിന് ഉദാഹരണങ്ങൾ ചുണ്ടിക്കാണിക്കാം... പിന്ന സ്കൂളുകളുടെ കാര്യമോ?”

“സ്കൂളുകളോ? എന്തിന്?”

“നീയെന്തു പറയുന്നു? വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ പ്രയോജനത്തക്കുറിച്ചും നിന്നക്കു സന്നേഹമുണ്ടോ? അതു നിന്നക്കു നല്ലതാണേകിൽ മറ്റുള്ളവർക്കും നല്ലതായിക്കൂടേ?”

ലെവിന് ഉത്തരംമുട്ടി. സാമുഹ്യപ്രശ്നങ്ങളോടുള്ള തന്റെ അനാസ്ഥയുടെ കാരണം അധാരിയാതെ പുരത്തുചാടി.

“ഈതെല്ലാം നല്ലതായിരിക്കാം. പക്ഷേ, ഞാൻ ഒരിക്കലും ഉപയോഗിക്കാത്ത മെഡിക്കൽ സെന്റ്രൽക്കുവേണ്ടിയും എന്റെ കൂട്ടികൾ പറിക്കാത്തതും കർഷകൾ അവരുടെ കൂട്ടികളെ പറിപ്പിക്കാനാഗ്രഹിക്കാത്തതുമായ വിദ്യാലയങ്ങൾകുവേണ്ടിയും ഞാനെന്നത്തിനു മെനക്കെടണം?” അധാർ ചോദിച്ചു.

അപ്രതീക്ഷിതമായ ഈ ചോദ്യം കൊസ്റ്റിഷേവിനെ അന്വരപ്പിച്ചു. എക്കിലും പുതിയ രീതിയിലുള്ള ഓക്കുമണ്ണത്തിന് അധാർ പദ്ധതി തയ്യാറാക്കി.

കുറച്ചുനേരം മിണ്ടാതിരുന്നിട്ടു വീണ്ടും ചുണ്ടയിട്ടിനുശേഷം, സഹോദരനെ നോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറത്തു: “എന്തായാലും ഒരു മെഡിക്കൽ സെന്റ്രൽ അവശ്യമാണെല്ലാ. അഗ്ര മിവായ്ലോവന്യക്കുവേണ്ടി നമ്മൾ ജീല്ലാ ഡോക്ടറെ വിളിച്ചുവരുത്തിയില്ലോ?”

“പക്ഷേ, അവരുടെ കൈ നേരേയാക്കുമെന്ന് എനിക്കു വിശ്വാസമില്ല.”

“അതു കണ്ടറിയാം... കൃഷിക്കാരന് എഴുത്തും വായനയും അറിത്തിരുന്നാൽ അതു നല്ലതല്ലോ?”

“ഹേയ് അല്ല! ആരോടു വേണമെങ്കിലും ചോദിച്ചുനോക്കണം. എഴുത്തും വായനയും അറിയാവുന്ന കർഷകൾ ഒരു സാധാരണ കുലിവേലക്കാരനെന്നക്കാൾ മോശമായിരിക്കും. അവനു രോധു നനാക്കാനീയാമോ? പാലം പണിയാനേല്പിച്ചാൽ മോഷ്ടിക്കും.”

“നീ കാടുകയറുന്നു.” കൊസ്റ്റിഷേവ് പറത്തു. എതിർത്തു പറയുന്നത് ഇഷ്ടമല്ലാത്തതുകൊണ്ടു വിഷയത്തിൽനിന്നു

വ്യതിചലിക്കുകയാണെന്നറിത്തു ചോദിച്ചു: “ജനങ്ങളെ
സംബന്ധിച്ചിടത്തേതാളം, വിദ്യാഭ്യാസം ഒരു നല്ല കാര്യമാണെന്നു നീ
സഹതിക്കുന്നുണ്ടോ?”

“സമ്മതിക്കുന്നു.” ലെവിൻ ഓർക്കാതെ പറഞ്ഞു. പിന്നീടാണ് അതോരും അതാരബുദ്ധമായെന്നു തിരിച്ചറിഞ്ഞത്. എന്തായാലും അതിനു തെളിവ് ഹാജരാക്കാടു, എന്നിട്ടു തീരുമാനിക്കാമെന്നു വച്ചു.

പക്ഷേ, ലെവിൻ പ്രതീക്ഷിച്ചതിനെക്കാൾ ലളിതമായ ഒരു തൈളിവാണു ഹാജരാക്കേണ്ടത്.

“നല്ലതാണെന്നു നീ പറഞ്ഞതല്ലോ.” കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു:
“അപ്പോൾ അതു നടപ്പിലാക്കാൻ സഹായിക്കുകയും
സഹകരിക്കുകയും ചെയ്യേണ്ടതല്ലോ?”

“അത് ആവശ്യമാണെന്നു താൻ പറയ്തില്ലോ.”

“ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞതോ?”

“അത് അഭിലഷണീയമോ സാധ്യമോ ആണെന്ന് എനിക്കെല്ലായമില്ല.”

“പരീക്ഷിച്ചുനോക്കാതെ പറയാൻ സാധ്യമല്ലെന്നായിരിക്കും.”

“എന്നുതന്നെയിരിക്കേണ്.” ലൈൻ പറഞ്ഞു: “എന്നാലും എത്തിനുവേണ്ടി ഞാനാ ഭാരം ചുമക്കണം?”

“നീ പരയുന്നതെനിക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല.”

"നമൾ ഈ വിഷയം ചർച്ചചെയ്യാൻ തുടങ്ങിയ സ്ഥിതിക്ക് ഇതിന്റെ തത്ത്വശാസ്ത്രപരമായ കാഴ്ചപ്പാടാണു വിശദമാക്കാമോ?" ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“തത്ത്വശാസ്ത്രത്തിന് ഇതുമായി ഒരു ബന്ധവുമില്ല.”
കൊഞ്ചിഷ്വേവ് പറഞ്ഞു. തത്ത്വശാസ്ത്രപരമായ പ്രശ്നം
ചർച്ചചെയ്യാൻ തനിക്കവകാശമില്ലെന്ന സൂചനയാണു
സഹാദരണ്ണ സ്വരത്തിലുള്ളതെന്നു തോന്തിയതുകൊണ്ടു
ക്ഷോഭത്തോടയായിരുന്നു ലെവിണ്ണ മറുപടി:

"എന്താണു ബന്ധമെന്നു ഞാൻ പറയാം. വ്യക്തിപരമായ സന്തോഷമാണു നമ്മുടെയെല്ലാം പ്രേരകശക്തി. ഒരു പ്രഭുവായ എനിക്കു കൗൺസിലിന്റെ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കാണ് എന്തെങ്കിലും പ്രയോജനമുണ്ടാകുമെന്നും തോന്തുന്നില്ല. രോധുകളൊന്നും മെച്ചപ്പെടുത്താൻ സാധ്യവുമല്ല. എന്റെ കുതിരകൾ ഈ രോധുകളിലും എന്നെന്നും ചുമന്നുകൊണ്ടു പൊയ്ക്കൊള്ളിം. ഡോക്ടർമാരുടെയും മെഡിക്കൽ സെന്ററുകളുടെയും അവൾക്കും എനിക്കില്ല. മജിസ്ട്രേറ്റുടെയും സൈവനവും വേണ്ട. സ്കൂളുകൾ

ആവശ്യമില്ലെന്നു മാത്രമല്ല നേരത്തെ പറഞ്ഞതുപോലെ അവ മുലം എനിക്ക് ഉപദ്രവമാണുണ്ടാകുന്നത്. കൗൺസിൽക്കാണ്ക് എനിക്കുള്ള പ്രയോജനം, എക്കരിനു രണ്ടു കോപ്പുക് നികുതിയും ഇടയ്ക്കിടെ പട്ടണത്തിൽചെന്നു മുടകൾ നിരഞ്ഞ കട്ടിലിൽ കിടക്കേണ്ടിവരുന്നതും വിഡ്യാശിത്തങ്ങളും വ്യത്തികേടുകളുമെല്ലാം കേൾക്കാൻ നിർബന്ധിതനാകുന്നതും മാത്രമാണ്. എന്തു വ്യക്തിപരമായ താൽപര്യങ്ങളാണും അതുകൊണ്ടു നിരവേറ്റപ്പെടുന്നില്ല.”

“അടിയാമാരുടെ മോചനം*കൊണ്ടു നമുക്ക് വ്യക്തിപരമായ പ്രയോജനമില്ലാതിരുന്നിട്ടും അതിനുവേണ്ടി നമൾ പ്രവർത്തിച്ചില്ലോ?” കൊസ്റ്റിഷേവ് ചോദിച്ചു.

“അല്ല.” ലെവിൻ ആവേശത്തോടെ പറഞ്ഞു. അതു കാര്യംവേറേ. നമ്മെയെല്ലാം, എല്ലാ നല്ല മനുഷ്യരെയും അടിച്ചുമർത്തിവച്ചിരുന്ന നുകത്തെ വലിച്ചെറിയുകയെന്ന വ്യക്തിപരമായ താൽപര്യം അതിനുണ്ടായിരുന്നു. പകേശ, താൻ താമസിക്കാത്ത പട്ടണത്തിൽ എത്ര തോട്ടികളെ ആവശ്യമുണ്ട്. അവിടെ എത്ര ഓടകൾ വേണം... കുതിരയെ മോഷ്ടിച്ചു കർഷകനെ വിസ്തരിക്കാനുള്ള ജുറിയിൽ അംഗമായി ആറുമണിക്കൂർ ഒരേയിരുപ്പിരുന്നു പ്രോസിക്കൂട്ടറുടെ നിരർത്ഥകമായ ചോദ്യങ്ങളും മണ്ഡച്ചാർ അലേഷ്കയുടെ വിസ്താരവും...”

—പ്രതിക്കൂട്ടിൽ നില്ക്കുന്ന വ്യക്തി കുതിരയെ മോഷ്ടിച്ചുവെന്ന ആരോപണം നിഷ്യധിക്കുന്നുണ്ടാ?

“ഒപ്പേ—ഹോ?”

തന്റെ വാദമുഖവുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതാണെന്ന മട്ടിൽ ലെവിൻ നിർത്താതെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു.

കൊസ്റ്റിഷേവ് ഇടയ്ക്കുകയറി ചോദിച്ചു: “ഇത്തല്ലാം ഇപ്പോൾ പറയുന്നതെന്തിന്?”

“എന്തു അവകാശങ്ങളേയോ വ്യക്തിതാൽപര്യങ്ങളേയോ ബാധിക്കുന്ന പ്രശ്നങ്ങളിൽമാത്രം താൻ ശക്തിയായി ഇടപെടും. തങ്ങൾ വിദ്യാർത്ഥികളെ സെന്റ് പരിശോധിക്കുകയും തങ്ങൾക്കുള്ള കത്തുകൾ അവർ വായിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ സ്കാത്രന്ത്യത്തിനും വിദ്യാഭ്യാസത്തിനുമുള്ള അവകാശത്തിനുവേണ്ടി സർവ്വശക്തിയുമുപയോഗിച്ചു പൊരുതാൻ താൻ തയ്യാറായി. എന്തു കൂട്ടികളെയും സഹോദരങ്ങളെയും എന്നെന്നും

ബാധിക്കുന്ന നിർബന്ധിതസെന്യേസവന്തതിന്റെ പ്രശ്നം എനിക്കു മനസ്സിലാകും. എന്ന സംബന്ധിക്കുന്ന കാര്യങ്ങൾ ചർച്ചചെയ്യാൻ താൻ തയ്യാറാണ്. പക്ഷേ, കൗൺസിൽവക നാല്പതിനായിരും രൂബിൾ എങ്ങനെ ചെലവഴിക്കണമെന്നും മണ്ഡൻ അഭേദപ്പെട്ടതുടെ വിചാരണ എങ്ങനെ വേണമെന്നും എനിക്കുണ്ടെന്നുകൂടാ. അതിനെക്കുറിച്ചുള്ള ചർച്ചയിൽ പക്ഷടുക്കാനും താൻ തയ്യാറാണ്.”

അനന്തഗളമായ ഈ വാക്പ്രവാഹം കേട്ക കൊസ്റ്റിഷേവ് ചിരിച്ചു.

“നാളെ നിന്നക്കു കോടതിയിൽ പോകേണ്ടിവനാലോ? കുമിനൽ കോടതിയിലാണു വിചാരണയെങ്കിൽ?”

“എനിക്ക് ഒരു കോടതിയിലും പോകണ്ട്. താൻ ആരെയും തല്ലാനും കൊല്ലാനും പോണില്ല. അതുകൊണ്ട് വിചാരണയുടെ ആവശ്യവുമില്ല. കൗൺസിലിലെ സ്ഥാപനങ്ങളല്ലാം റഷ്യക്കാരുടെ കൃതിമവനങ്ങളപ്പോലെയാണ്. വെള്ളമൊഴിച്ചു വളർത്താനോ അവ യഥാർത്ഥ വനങ്ങളാണെന്നു വിശ്വസിക്കാനോ കഴിയാത്ത അവസ്ഥ.”

സഹോദരൻ വിഷയത്തിൽനിന്നു വ്യതിചലിക്കുകയാണെന്നു കണ്ട കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: “നില്ക്ക്, നീ പരയുന്നതു യുക്തിക്കു നിരക്കുന്നതല്ല.” അതു മനസ്സിലാക്കിയ ലെവിൻ തുടർന്നു:

“വ്യക്തിതാൽപര്യത്തിൽ അധിഷ്ഠിതമല്ലാത്ത ഒരു പ്രവർത്തനവും ഫലപ്രദമല്ലെന്നെന്ന് അഭിപ്രായം. അതാണു തത്ത്വശാസ്ത്രപരമായ സത്യം.”

കൊസ്റ്റിഷേവ് ചിരിച്ചു: ‘സ്വന്തം താൽപര്യങ്ങളെ ഉയർത്തിക്കാട്ടാനുതകുന്ന കുറച്ചു തത്ത്വശാസ്ത്രം അവന്റെ കൈയിലുണ്ട്.’ അയാൾ വിചാരിച്ചു.

“തത്ത്വശാസ്ത്രത്തിനെ നീ വെറുതേ വിട്.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “വ്യക്തിതാൽപര്യവും പൊതുതാൽപര്യവും തമിലുണ്ടായിരിക്കേണ്ട ബന്ധത്തെ കണ്ടത്തുകയെന്നതാണ് എല്ലാക്കാലത്തും തത്ത്വശാസ്ത്രത്തിന്റെ പ്രധാന ജോലി. സ്വന്തം സ്ഥാപനങ്ങളിലെ മഹത്തരവും പ്രധാനപ്പെട്ടതുമായ ഘടകം എതാണെന്നു മനസ്സിലാക്കാനുള്ള ബോധമുള്ളവർക്കേ ഭാവിയുള്ളു. അവരെയാണു ചരിത്രപ്രധാനമായ ജനതയെന്നു വിശ്വേഷിപ്പിക്കേണ്ടത്.”

ലെവിന്റ് അർപ്പായം തെറ്റാണെന്നു കാണിക്കാൻ കൊസ്റ്റിഷേവ് തത്ത്വശാസ്ത്രത്തിന്റെയും ചരിത്രത്തിന്റെയും മേഖലയിലേക്കു സംഭാഷണത്തെ നയിച്ചു. ആ മേഖല ലെവിന് അപ്രാപ്യമായിരുന്നു.

“നിന്നക്ക് അതിനോടു പ്രതിപത്തി തോന്നാത്തതിനു കാരണം. റഷ്യക്കാർക്കു സഹജമായ അലസയയും പ്രഭുത്വത്തിന്റെ ശ്രീലങ്കയുമാണെന്നു പറഞ്ഞാൽ നീയെന്നോടു പൊരുക്കണം. നിന്റെ കാര്യത്തിൽ ഇതു താൽക്കാലികമായ ഒരു കുറവാണ്, മാറിപ്പോകും.”

ലെവിന് ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. ഓരോ ഘട്ടത്തിലും താൻ തോല്പിക്കപ്പെട്ടെന്ന് അയാൾക്കു തോന്നി. എങ്കിലും താൻ പരയാനുദ്ദേശിച്ചത് എന്താണെന്നു തന്റെ സഹോദരനും മനസ്സിലായിട്ടില്ലെന്നയാൾക്കു തീർച്ചയാണ്. പക്ഷേ, അതിന്റെ കാരണമെന്താണെന്നിൽത്തുകൂടാ. അതു വ്യക്തമാക്കാൻ തനിക്കു കഴിയാത്തതുകൊണ്ടാണോ, അതോ സഹോദരൻ അതു മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിക്കാത്തതുകൊണ്ടാണോ എന്തോ. അതിനെക്കുറിച്ചു കൂടുതലാഴ്ത്തിൽ ചിന്തിക്കാതെ, തികച്ചും വ്യത്യസ്തവും വ്യക്തിപരവുമായ മറ്റാരു കാര്യം ആലോചിക്കാൻ തുടങ്ങി.

കൊസ്റ്റിഷേവ് ചുണ്ടയിടൽ മതിയാക്കി. രണ്ടുപേരും വീടിലേക്കു തിരിച്ചു.

* 861 ഫ്രെഡേരിക്കിൽ അലക്സാണ്ടർ II മോചിപ്പിക്കുന്നതുവരെ റഷ്യയിൽ കർഷകത്താഴിലാളികൾ ഭൂവൃദ്ധമകളുടെ അടിമകളായിരുന്നു.

നാല്

ന ഹോദരനുമായി സംസാരിച്ചുകൊണ്ടപ്പോൾ ലെവിഞ്ഞ് മനസ്സിലുണ്ടായിരുന്ന വ്യക്തിപരമായ വിഷയം ഇതായിരുന്നു. കഴിഞ്ഞതയാണ്, കൊയ്ത്തതു നടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു പാടം സന്ദർശിച്ച ലെവിന് അയാളുടെ കാര്യസ്ഥനോടു കലശലായ ദേശ്യം വന്നു. ദേശ്യം ശമിപ്പിക്കാൻവേണ്ടി സ്വന്തമായൊരു മാർഗം പ്രയോഗിച്ചു. ഒരു അരിവാളെടുത്തു കൊയ്യാനിരഞ്ഞി.

ആ ജോലി സ്വന്തമായി തോന്തിയതുകൊണ്ട് കുറൈയധികം കൊയ്ത്തു. അടുത്ത വസന്തത്തിൽ കർഷകരോടൊത്ത് പകൽ മുഴുവനും കൊയ്യണമെന്നു തീരുമാനിച്ചു. പകൽ മുഴുവനും അയാളെ തനിച്ചാക്കി പോകുന്നതു ശരിയാണോ? കൊഞ്ചിന്ത്യേവ് പരിഹസിക്കുകയില്ലോ? എന്നാലും പുത്രത്തകിടിയിലുടെ നടന്നപ്പോൾ, കൊയ്യണമെന്ന ആഗ്രഹം വീണ്ടും മനസ്സിലുണ്ടിച്ചു.

‘എനിക്ക് കുറച്ചു വ്യായാമം ആവശ്യമാണ്. അല്ലെങ്കിൽ എന്ന് സ്വഭാവം വഷളാകും.’ എന്നുവിചാരിച്ച് കൊയ്ത്തിനിരഞ്ഞാന്തരനെ തീരുമാനിച്ചു.

വെകുന്നേരം ഓഫീസിലെത്തിയ ഉടനെ ലെവിന് അടുത്ത ദിവസവും കലീന പുത്രപ്പൂർണ്ണിൽ പുല്ലരുക്കാൻ വരണമെന്നു ശ്രാമവാസികളെ അറിയിക്കാനേൻപ്പാടു ചെയ്തു. “എന്ന് അരിവാൾ ടെറ്റസിന്ന് കൈയിൽ കൊടുത്ത് മുർച്ചവരുത്തി നാളെ പാടത്തു കൊണ്ടുവരണം” എന്നും ഉത്തരവിട്ടു.

“ശരി സർ.” കാര്യസ്ഥൻ ചിരിച്ചു.

വെകുന്നേരം ചായ കൂടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ലെവിന് സഹോദരനോടു പറത്തു: “കാലാവസ്ഥ നല്ലതാണ്. നാളെ പുല്ലരുക്കാൻ തുടങ്ങണം.”

“എനിക്കു വളരെ ഇഷ്ടമുള്ള ജോലിയാണത്.”
കൊഞ്ചിന്ത്യേവ് പറത്തു:

“എനിക്കും ഭയകര ഇഷ്ടമാണ്. ഞാൻ ഇടയ്ക്കാക്കരുതുന്ന കർഷകരോടൊപ്പം കൊയ്യാനിരങ്ങാറുണ്ട്. നാളെ പകൽ മുഴുവനും പുല്ലറുക്കാൻ കൂടാമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു.”

കൊസ്റ്റിഷേവ് അത്ഭുതത്തേതാട സഹോദരനെ നോക്കി.

“എന്ത്? പകൽമുഴുവനും കർഷകരെപ്പോലെ?”

“ഉം. നല്ല രസമായിരിക്കും.”

“വ്യായാമത്തിന് ഉത്തമം. പക്ഷേ, പിടിച്ചുനില്ക്കാൻ പ്രധാനപ്പെട്ടും.” ഒടുവാനമില്ലാതെയാണ് കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞത്.

“ഞാനിൽ പരീക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആദ്യം അല്പം പ്രധാനം തോനുമെങ്കിലും ക്രമേണ അതുമായി ഇണങ്ങിച്ചേരും.”

“അതുകൊള്ളാം. പക്ഷേ, കർഷകരെന്തു പരയുന്നു? യജമാനന് വട്ടാബന്നു പറഞ്ഞു ചിരിക്കുമോ?”

“ഈല്ല, എനിക്കങ്ങങ്ങനെ തോനുനില്ല. പക്ഷേ, ജോലി രസകരമാണെങ്കിലും കരിനമാണ്, അതലോചിച്ചു നില്ക്കാനൊന്നും സമയം കിട്ടില്ല.”

“ശാപ്പാടങ്ങങ്ങനെ, അവരോടൊപ്പമാണോ? അവിടെ പൊരിച്ചകോഴിയെന്നും കിട്ടില്ലല്ലോ.”

“ഈല്ല, ഉച്ചയുണിനു ഞാൻ വീട്ടിലെത്തും.”

പിറ്റേനുരാവിലെ കോൺസംഗ്രേഗ്രേഷൻ പതിവിലും നേരത്തെ എണ്ണിററ്റക്കിലും കൃഷിസംബന്ധമായ നിർദ്ദേശങ്ങൾ നല്കിക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ പുറപ്പെടാൻ വെക്കി. പുത്രപുരപ്പിലെത്തിയപ്പോൾ മറ്റുള്ളവർ കുറെഭാഗം പണിതീർത്തു കെടുകളാക്കി അടുക്കിവച്ചിരുന്നു.

അയാൾ അടത്തുചെന്നപ്പോൾ പണിക്കാർ ഓരോരുത്തരും അവരുടേതായ രീതിയിൽ, ചിലർ കോടുകളിട്ടും ചിലർ ഷട്ടുകൾ ധരിച്ച് അരിവാൾ വീശി, നിരനിരയായി മുന്നേറുന്നു. നാല്പത്തി രണ്ടുപേരെ അയാൾ എണ്ണി.

ഒരിക്കൽ ഒരു ചിരയായിരുന്ന ആ സ്ഥലത്തു പണിയെടുത്തിരുന്ന തൊഴിലാളികളിൽ ചിലരെ ലെവിൻ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. നീളും വെള്ളഷർട്ടു ധരിച്ച് കുന്നിഞ്ഞുനിന്നു കൊയ്യുന്നത് വ്യഖ്യായ എർമ്മിൽ. മുന്ന് ലെവിന്റെ വണ്ടിക്കാരനായിരുന്ന വാസ്ക് എന ചെറുപ്പക്കാൻ അരിവാൾ ആത്തുവിശി മുന്നിലുള്ള പുല്ലുകളെല്ലാം അരിഞ്ഞെടുക്കുന്നു. പണിക്കാരുടെ തലവനായ ദെററസ് എന മെലിഞ്ഞുണങ്ങിയ വ്യഖ്യൻ നിർത്താതെ ജോലി തുടരുന്നു.

ലെവിൻ കുതിരപ്പുരത്തുനിന്നിരഞ്ഞി. കുതിരയെ
പാതയോരത്തു കെട്ടിയിട്ട് ദെറ്റസിന്റെയടുത്തു ചെന്നു. ദെറ്റസ്
ങ്ങു മരച്ചോട്ടിൽനിന്ന് അരിവാളെടുത്തുകൊണ്ടുവന്ന് ലെവിന്റെ
കൈയിൽ കൊടുത്തു.

“റൈറിയാണു യജമാനേ, സ്നേധിനെപ്പോലെ മുർച്ചയുണ്ട്.”
തൊപ്പിയും, ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ദെറ്റസ് പറത്തു.

ലെവിൻ അരിവാൾ കൈയിലെടുത്തു നിലയുറപ്പിച്ചു. ഒരു
നിര കൊയ്തുതീർത്ത പണിക്കാർ വിയർത്തെതാലിച്ചു
സന്തോഷത്തോടെ, ഓന്നിനുപിരക്കേ ഓന്നായി വന്നു
ചിരിച്ചുകൊണ്ട് യജമാനനെ വണങ്ങാം. ആരും
അഭിപ്രായമൊന്നും പറത്തില്ല. പ്രായംചെന്ന ഓരാൾ,
താടിയില്ലാത്ത ആട്ടിന്റെതാലിന്റെ കുപ്പായം ധരിച്ചു, ശുഷ്കിച്ചു ഒരു
വ്യഖ്യാതയായി അടുത്തുചെന്നു പറത്തു: “യജമാനേ,
സുക്ഷിക്കണം! കലപ്പയിൽ കൈവച്ചാൽ തിരിഞ്ഞെനാക്കാൻ
പാടില്ല!”

മറുള്ളവരുടെ അമർത്തിയ ചിരി ലെവിൻ കേടു.

“ശാൻ പിന്നിലാകാതിരിക്കാൻ ശ്രമിക്കാം” എന്നു പറത്തു
അയാൾ ദെറ്റസിന്റെ പിന്നിൽ നിന്നു. ദെറ്റസ് അയാൾക്കു
വഴിമാറിക്കൊടുത്തു. പാതയോടുചേരുന്ന ഭാഗത്ത് പുല്ല്
പൊകംകുറഞ്ഞ് ഇടതുറന്നു വളർന്നു നിന്നിരുന്നു.
വളരെക്കാലമായി ജോലിചെയ്തു ശ്രീലിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ലെവിൻ
അരിവാൾ ശക്തിയായി ചലിപ്പിച്ചുകൂടില്ലും ആദ്യത്തെ
പത്തുമിനിറുന്നേരം കാര്യമായെന്നും നടന്നില്ല. പിരകിൽനിന്നുള്ള
ശബ്ദങ്ങൾ അയാൾ കേടു:

“അതു ശരിയല്ല, അങ്ങനെയല്ല പിടിക്കേണ്ടത്. എന്തുമാത്രം
കുന്നിഞ്ഞാണു നില്ക്കുന്നതെന്നു നോക്കു.” ഓരാൾ പറത്തു.

“കാൽ കുറെക്കൂടി പിന്നിലേക്കുവയ്ക്കണം.” മറ്റാരാൾ.

“സാരമില്ല, ഇപ്പോൾ ശരിയാകും ഇതാ നോക്ക്!” വ്യഖ്യൻ
പറത്തു.

“ഇത്രയും വിതിയിൽ വേണ്ട, തട്ടിവിഴും...”

“യജമാനന്നല്ല അദ്ദേഹത്തിന്റെയിഷ്ടംപോലെ ചെയ്യേടു...”

“...കണ്ണാ, ഒരു നിരപ്പുമില്ല...” “നമ്മളാണ് ഇങ്ങനെ
ചെയ്തതെങ്കിൽ മുതുകിനിട്ട് ഇടി കിട്ടും.”

കുറെക്കൂടി മുദ്രവായ പുല്ലും വളർന്ന സ്ഥലമായി. ഓന്നും
പറയാതെ എല്ലാം കേടുകൊണ്ട് ദെറ്റസിനൊപ്പം മുന്നേറിയ
ലെവിൻ തന്നാലാവുംവിധം ജോലി ചെയ്തു. ഒരു നൂറുചുവട്ടു

കഷിന്തപ്പോഴേക്കും ഒട്ടും കഷിണിക്കാതെ ദെറ്റസ് കൊയ്തതു തുടർന്നു. ലെവിൻ തളർന്നു.

ദെറ്റസിനോടു നിർത്താൻ പരയണമെന്നുദ്ദേശിച്ച് അവസാനതെ പിടി അരിന്തെടുത്തപ്പോഴേക്കും അയാൾ മതിയാക്കി. കുറച്ചു പുല്ലടുത്ത് അരിവാൾ തുച്ചു. ലെവിൻ നിവർന്നു നെടുവിൽപ്പിട്ട് പിന്തിരിത്തുനോക്കി. തന്റെ പിന്നിലുള്ളയാൾ അപ്പോഴും ജോലി ചെയ്യുന്നുണ്ടക്കിലും കഷിണിതനാണ്.

വീണ്ടും ദെറ്റസ് കൊയ്തത് ആരംഭിച്ചു. പരാജയം സമ്മതിക്കാൻ മടിച്ച് ലെവിനും പിന്നാലെ ചെന്നു. അവസാനം, തീരെ വയ്ക്കാതായി. അയാളുടെ മുക്കിന്തുന്നതുനിന്നു വിയർപ്പുതുള്ളികൾ ഇറ്റിറ്റുവിണ്ടു. ഉടുപ്പ് വെള്ളത്തിൽ മുക്കിയെടുത്തുപോലെ നന്നത്തുകുതിരുന്നു. പുല്ല് അരിന്തെടുത്തതു നിരപ്പില്ലാതെയായിപ്പോയി എന്നതുമാത്രമാണു ലെവിനെ വിഷമിപ്പിച്ചത്. ‘അരിവാൾ വീശുമ്പോൾ കൈമാത്രം അനക്കിയാൽ പോരാ, ശരീരംകൂടി ചലിപ്പിക്കണം.’ എന്ന് ദെറ്റസിന്റെ രീതി കണ്ടപ്പോൾ അയാൾ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു.

യജമാനനെ പരിക്ഷിക്കാൻവേണ്ടിയായിരിക്കണം, ദെറ്റസ് അതിവേഗം ജോലി തുടർന്നു. മറ്റുള്ളവർക്കൊപ്പുമെത്താൻ ലെവിൻ ഏറെ ബുദ്ധിമുട്ടി. തന്നാലാവുംവിധം ജോലിചെയ്യുമെന്ന ഓരോടു വിചാരംമാത്രമായിരുന്നു അയാളുടെ മനസ്സിൽ. പുൽനാമ്പുകൾ അരിന്തെടുക്കുന്ന ശബ്ദംമാത്രം കേട്ട ദെറ്റസിന്റെ നിശ്ചൽമാത്രം കണ്ഡു ജോലിയിൽ മുഴുകിയപ്പോൾ, വിയർത്തു ചുമലുകളിൽ സുവകരമായൊരു തണ്ടുപ്പ് അനുഭവപ്പെട്ടു. എന്താണതെന്നോ എവിടെനിന്നാണു വന്നതെന്നോ അറിയാതെ ആകാശത്തെക്കു നോക്കി. തലയ്ക്കു മുകളിൽ കരുത്തമേഖലം. വലിയ മണത്തുള്ളികൾ താഴേക്കു പതിക്കുന്നു. ചില തൊഴിലാളികൾ കോടുക്കളെടുത്തു ധരിച്ചു. മറ്റുള്ളവരും ലെവിനും സന്തോഷത്തോടെ മശയെ ഏറ്റുവാങ്ങി.

രണ്ടുമുന്നു നിരകൂട്ടി കൊയ്തുകഴിഞ്ഞു. ലെവിൻ സമയമൊഡി നഷ്ടപ്പെട്ടു. നേരത്തെയാണോ വൈകിപ്പോയോ എന്നാണും അറിഞ്ഞുകൂടാ. അയാൾ തന്റെ ജോലിയിൽ അത്രതേതാളം ആകൃഷ്ടനായി.

അതിനിട ദെറ്റസും വ്യദനായ തൊഴിലാളിയുംകൂടി എന്തോ സംസാരിക്കുന്നതും രണ്ടാളും ആകാശത്തെക്കു

നോക്കുന്നതും കണ്ണു. എന്താണവർ സംസാരിക്കുന്നത്? നാലുമൺിക്കുറായി ജോലി ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അവർ പ്രാതൽ കഴിച്ചിട്ടില്ലെന്ന് അയാൾക്കരിഞ്ഞുകൂടാ.

“പ്രാതലിനു സമയമായി യജമാനേ.” വൃദ്ധൻ പറഞ്ഞു.

“സമയമായോ? ശരി, എന്നാൽ പ്രാതൽ കഴിക്കാം.”

ലെവിൻ അരിവാൾ ദൈറ്റസിനെ ഏല്പിച്ചു. എല്ലാവരും വരുന്നതും കോട്ടിനടിയിൽ സുകഷിച്ചിരുന്ന റൊട്ടിയെടുക്കാൻ പോയി. മഴയെക്കുറിച്ചുള്ള തന്റെ സകല്പം ശരിയായിരുന്നില്ലെന്ന് അപ്പോഴാണ് ലെവിൻ ഓർമിച്ചത്. വയ്ക്കോൽ നന്യുകയാണ്.

“വയ്ക്കോൽ നാശമാകുമോ?” അയാൾ ചോദിച്ചു.

“ഒന്നും ചെയ്യില്ല യജമാനേ, മഴയത്തു കൊയ്താൽ വെയിലത്തുണക്കാം.”

ലെവിൻ കുതിരപ്പുരത്തുകയറി പ്രാതൽ കഴിക്കാൻ വീട്ടിലേക്കു പോയി.

ലെവിൻ പ്രാതൽ കഴിച്ചുതീർന്നപ്പോഴാണ് കൊസ്റ്റിഷേവ് ഉറക്കമെണ്ണീറ്റത്. അയാൾ പ്രാതലിനെത്തുന്നതിനു മുമ്പ് ലെവിൻ പാടത്തേക്കു മടങ്ങി.

അതോ

പ്രാ തലിനുശ്ശേഷം ലെവിൻ നിന്നത് തമാഴക്കാരനായെങ്കിൽ വ്യദിതമായും കഴിഞ്ഞ ശരത്കാലത്തുമാത്രം വിവാഹിതനായി ആദ്യത്തെ കൊയ്ത്തിനിരങ്ങിയ ഒരു യുവാവിന്റെയും നടുക്കായിരുന്നു.

വ്യദിത നിവർന്നുന്നിന്നു കൃത്യമായ ചുവടുവയ്പുകളോടെ അനാധാസം ഇരുക്കുകയും വീശി കൊയ്ത്തിനിരങ്ങി.

യുവാവായ മിഷ്ക, ലെവിന്റെ പിറകിലായിരുന്നു. നന്ദിയിൽ ഒരു വള്ളികൊണ്ടു ചുറ്റി തലമുടി കെട്ടിവച്ചിരുന്ന, അയാളുടെ സന്തുഷ്ടമായ മുവത്ത് അധ്യാനത്തിന്റെ ക്ഷീണം കാണാനുണ്ടാക്കിലും ആരെങ്കിലും അങ്ങോടു നോക്കിയാൽ അയാൾ ചിരിക്കും. ജോലി പ്രയാസമേറിയതാണെന്നു സമതിക്കുന്നതിനെക്കാൾ മരിക്കാനായിരിക്കും അയാൾ ഇഷ്ടപ്പെടുക.

ഇവർക്കു നടുവിലാണ് ലെവിൻ ജോലി ചെയ്തത്. പകൽ ഏറ്റവും ചുടുകൂടിയ സമയത്തും ജോലി കടുപ്പമേറിയതായി അയാൾക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടില്ല. വിയർപ്പ് കുറത്തുതുടങ്ങി. തലയും മുട്ടുവരെ നശമായിരുന്ന കരങ്ങളും ചുട്ടപൊള്ളിച്ച സുര്യൻ അയാൾക്കു കരുത്തുപകർന്നു. ഇപ്പോൾ ജോലിയെക്കുറിച്ചുള്ള ചിന്തയില്ല. അരിവാൾ സ്വയം അതിന്റെ ജോലി ചെയ്യുന്നു. ഒരു നിര പുല്ലരുത്തു കഴിയുന്നോൾ വ്യദിത ഇംഗ്ലീഷിൽ അരിവാൾ തുടച്ചിട്ടു പുഴയിലെ തണ്ണുത്ത വെള്ളത്തിൽ കഴുകി ലെവിന്റെ കൈയിൽ കൊടുക്കുന്നോൾ അയാൾക്കു പറഞ്ഞരിയിക്കാനാവാത്ത സന്തോഷം അനുഭവപ്പെടും.

“ഈതിലല്ലപം കുടിക്കുന്നോ? വളരെ നല്ലതാണ്.” വ്യദിത കണ്ണിറുക്കി ചോദിച്ചു.

പച്ചനിരത്തിൽ എന്നോ ഒരു വസ്തു കലർത്തിയ ഇളംചുടുള്ള തുരുന്നുവെടുത്ത തകരപ്പെട്ടിയുടെ രൂചിയുള്ള ആ

പാനീയം അതീവ ഫ്രദ്ദമായി തോന്തി. സാവധാനം നടന്ന് ഒരു കൈയിൽ അരിവാളുമായി ഇടയ്ക്കിട വിശ്രമിച്ചും വിയർപ്പുതുടച്ചും ദീർഘനിശ്വാസംവിട്ടും കൊയ്തതുകാരുടെ നീണ്ട നിരയെ വീക്ഷിച്ചും ചുറ്റുമുള്ള പാടവും വനവും നിരീക്ഷിച്ചും സമയം പോയതറിഞ്ഞില്ല.

കൊയ്തതുതുടങ്ങിയിട്ടതേനേരമായെന്നു ചോദിച്ചാൽ അരമണിക്കുരായെന്നായിരിക്കും ലെവിന്റെ മറുപടി. വാസ്തവത്തിൽ, നേരം ഉച്ചയാകാറായി, വരമ്പിനപ്പുറതേക്കു കൊയ്യാനിരങ്ങിയപ്പോൾ നാലു വശത്തുന്നിനും പാനീയംനിരച്ച പാതയെളുമായി ഓടിവന കൊച്ചുകുട്ടികളെ ലെവിൻ കണ്ണു.

“വരണം യജമാനേ, ഉച്ചക്ഷണത്തിനു സമയമായി, വ്യദ്യൻ പറത്തു. എല്ലാവരും നദികരയിലെത്തി. കുട്ടികൾ ക്ഷണവുമായി അവരെ കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. ആരെന്നിനു വണ്ഡികളിൽ വനവർ അവരവരുടെ വണ്ഡികളുടെ നിശ്ലിലും സമീപത്തു താമസിച്ചിരുന്നവർ അരളിച്ചട്ടികളുടെ തണലിലും അഭയംതേടി.

ലെവിൻ അവിടെന്നിനും പോകാനാഗഹിക്കാതെ അവരുടെ സമീപത്തുതന്നെയിരുന്നു.

യജമാനന്റെ സാന്നിധ്യത്തിൽ അതുവരെ പാലിച്ചുപോന്ന നിയന്ത്രണങ്ങളും അപ്രത്യക്ഷമായി, ചിലർ കൈയുംകാലും കഴുകി. ചില ചെറുപ്പക്കാർ നദിയിലിരങ്ങി കുളിച്ചു. മറുള്ളവർ ക്ഷണം കഴിത്തു വിശ്രമിക്കാനുള്ള ഇടം വൃത്തയാക്കിയിട്ടു ക്ഷണപ്പാതികളും വെള്ളം നിരച്ച പാതയെളും തുറന്നു. വ്യദ്യൻ ഉണങ്ങിയ റോട്ടി ഒരു പാതത്തിലിട്ട് ഒരു സ്പുണിന്റെ പിടികൊണ്ടുചെറുക്കിയിട്ടു അതിൽ കുറച്ചു വെള്ളവും ഉപ്പും ചേർത്തിട്ടു കിഴക്കോട്ടുനോക്കി പ്രാർത്ഥിച്ചു.

“യജമാനൻ വരണം. ഇതിൽ കുറച്ചുകഴിക്കണം.” അയാൾ കഷണിച്ചു.

റോട്ടിക്കും വെള്ളത്തിനും നല്ല രൂചിയുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് ലെവിൻ ഉച്ചയുണ്ടിനു വീട്ടിൽ പോകുന്നില്ലെന്നു വച്ചു. വ്യദ്യനുമായി ഭക്ഷണം പകിടുകയും അയാളുടെ വീട്ടുകാര്യങ്ങൾ ചോദിച്ചിരിയുകയും ചെയ്തു. വ്യദ്യൻ ഭക്ഷണം കഴിത്തു പ്രാർത്ഥിച്ചിട്ട് ഒരുക്കെട്ടു പുല്ല് തലയണയാക്കി അരളിമരഞ്ഞാട്ടിൽ മലർന്നുകിടന്നു. ലെവിനും അതുതന്നെയാണു ചെയ്തത്. വിയർപ്പിൽ കുളിച്ച ശരീരത്തിൽ ചെറുപ്രാണികൾ ഇംഗ്ലീഷ് നടന്നുകൂട്ടിയെങ്കിലും അയാൾ കിടന്നപാടേ ഉറങ്ങിപ്പോയി.

സുര്യൻ അരളിയുടെ മറുവശത്തെത്തിയപ്പോഴാണ് ഉണ്ടന്ത്. വ്യദിത നേരത്തെ എല്ലാന്നു മറുള്ളവർക്ക് അരിവാൾ വിതരണം ചെയ്യുകയായിരുന്നു.

ലെവിൻ നാലുചുറ്റും നോക്കി. ആ സമലം തിരിച്ചിരിയാൻ ബുദ്ധിമുട്ടി. എല്ലാം മാറിപ്പോയി. വിശ്രാലമായ ആ പ്രദേശത്തെ പുല്ല് മുഴുവനും അരുത്തു നീക്കിയിരുന്നു. പച്ചപ്പുല്ലിന്റെ മണമുള്ള വരവുകൾ അസ്തമയസുര്യൻ കിരണങ്ങളും തിളങ്ങി. നദികരയിലെ പുല്ല് അരിഞ്ഞടക്കുത്തു കാരണം, വെള്ളിപ്പോലെ തിളങ്ങുന്ന ജലം അകലെനിന്നു കാണാം. മൊട്ടയായ പുൽമേടിനു മുകളിൽ കഴുകനാർ വട്ടമിടുപറിന്നു. എല്ലാം പുതിയ കാഴ്ചകളായി ലെവിനു തോന്തി. ഉക്കച്ചടവു മാറിപ്പോൾ അന്ന് എത്രതേതാളം ജോലിചെയ്തെന്നും ഈനി എത്ര ബാക്കിയുണ്ടെന്നും അയാൾ കണക്കുകൂട്ടി.

നാല്പത്തിരണ്ടുപേര് കുറയുമാണ് അന്നു ചെയ്തുതീർത്തത്. അടിമപ്പണിയുടെ കാലത്ത് ആ വലിയ പുൽപ്പരപ്പിലെ പുല്ലറുകാൻ മുപ്പതുപേരക്കു രണ്ടുദിവസം വേണമായിരുന്നു. ഇന്ന്, മുലകളിൽ ചില ചെറിയ ഭാഗങ്ങളാഴികെ ബാക്കിയെല്ലാം തീർന്നു. എക്കിലും അനുതന്നെ കഴിയുന്നിടതേതാളം തീർക്കണമെന്നാണ് ലെവിൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. പക്ഷേ, സുര്യൻ താഴാൻ തുടങ്ങുന്നതു കാണുന്നോൾ വിഷമമുണ്ട്.

“എന്തു പറയുന്നു? മാഷ്കിൻചരിവുകൂട്ടി ഇന്നു തീർക്കാൻ പറ്റുമോ?” അയാൾ വ്യദിതനോടു ചോദിച്ചു.

“ദൈവം കനിഞ്ഞാൽ നമുക്കുതു സാധിക്കും. സുര്യനസ്തമിക്കാറായില്ല. പയ്യമാർക്ക് അല്പം വോയ്ക്ക കൊടുത്താൽ ഒരുപക്ഷം...”

വിശ്രമവേളയിൽ എല്ലാവരും ഓരിടത്തിരിക്കുകയും പുകവലിക്കാൻ പെപ്പുകൾ കത്തിക്കാൻ തുടങ്ങുകയും ചെയ്തപ്പോൾ, അനുതന്നെ മാഷ്കിൻചരുവിലെ പുല്ലരിയാമകിൽ എല്ലാവർക്കും വോയ്ക്ക വിതരണം ചെയ്യുന്നതാണെന്നു വ്യദിതം അറിയിച്ചു.

“എന്ത്! അതുകൂട്ടി തീർക്കണമെന്നോ? വരിന്ത് ദെറ്റൻ, ഇതാ നിമിഷങ്ങൾക്കാണ്ടു തങ്ങളതു തീർത്തുതരാം. രാത്രി വയറുനിറയ ശാപ്പാട്!” എല്ലാവരും ആർത്തുവിളിച്ചു ജോലിയിൽ മുഴുകി.

“വേഗം! വേഗം!” ദെറ്റന് പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. ചെറുപ്പക്കാരും പ്രായംചെന്നവരും മത്സരിച്ചു ജോലി ചെയ്തു. മുലകളിൽ അവശ്രേഷ്ഠിച്ചിരുന്നതു മുഴുവനും തീർത്തിട്ടു മാശ്ശകിന്ന് ചരിവിലേക്കു നീങ്ങി.

സുരൂൾ വ്യക്ഷിതതലപ്പുകൾക്കപ്പുറം ചായാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. കുന്നിന്ന് ചരിവിലെ കിടങ്ങിൽ തണ്ടച്ചുവളർന്നിരുന്ന പുലിന് അരയോളം പൊകം. ഒരു ചെറിയ കുടിയാലോചനയ്ക്കുശേഷം, പ്രവോർ എന്നു പേരുള്ള ദ്രുഡകായനായ ഇരുണ്ടനിരക്കാരന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ കുറെപ്പേര് അവിടേക്കിരഞ്ഞിച്ചെന്നു.

വ്യദിതമായും യുവാവിന്റെയും നടുക്കുന്നിന് ലെവിൻ കൊയ്ത്തുതുടരുകയാണ്. ആട്ടിന്നുതോലിന്റെ ജാക്കറ്റു ധരിച്ച വ്യദിതമായും സന്തോഷത്തോടെ തമാശ പറത്തു പണിയെടുക്കുന്നു. പുലിനിടയിൽ കൊഴുത്തുവളർന്നു നിന്നിരുന്ന കുണ്ണുകളിൽ ചിലതു വ്യദിതമായും അരിഞ്ഞെടുത്തു ജാക്കറ്റിനുള്ളിൽ നിക്ഷേപിച്ചു, “എന്റെ വീടുകാരിക്ക് ഒരു സദ്യയ്ക്കുള്ള വകയായി,” എന്നു പറത്തുകൊണ്ട്.

മൃദുവായ ഇംഗ്രേസ്പുല്ലുകൾ അരിഞ്ഞെടുക്കാനെല്ലാപ്പോലെ പക്ഷേ, കിടങ്ങിന്റെ കുത്തനെയുള്ള വശങ്ങളിൽ കയറാനും ഇരഞ്ഞാനും വളരെ പ്രധാനം. എങ്കിലും വ്യദിതമായും കുസലിലും അയാൾ സാവധാനം കയറ്റം കയറി. ലെവിൻ പിന്തുടർന്നു. കൈയ്യിൽ അരിവാളുമായി കയറിച്ചുപോലെ വീശുമെന്നു ഭയപ്പെട്ടുകുണ്ടാണെന്നും എന്നേ ഒരു ബാഹ്യശക്തിയുടെ പ്രവർണ്ണകാണ്ഡനപോലെ അയാൾ കയറ്റം കയറി.

അതു

രാഷ്ട്രക്കിൻപചരിവിലെ പുല്ല് മുഴുവനും അരിതെടടുത്തു. പണിക്കാർ കോട്ടുകൾ ധരിച്ച് ഉത്സാഹത്തോടെ വീടുകളിലേക്കു മടങ്ങി. ലെവിന് മനസ്സില്ലാമന്നേയാടെ അവരോടു യാത്ര പറഞ്ഞു കുതിരപ്പുറത്തു കയറി വീടിലേക്കു മടങ്ങി, കുന്നിന്മുകളിൽനിന്നു തിരിത്തുനോക്കിയപ്പോൾ മുടൽമണ്ണത്തു കാരണം ജോലിക്കാരെ കാണാൻ സാധിച്ചില്ല. എക്കിലും അവരുടെ പരുക്കൻ ശബ്ദവും ചിരിയും അരിവാൾ കൂട്ടിമുട്ടുന ഒച്ചയും കേൾക്കാം.

കൊസ്റ്റിഷേവ് നേരത്തെ അത്താഴം കഴിച്ച്, തന്റെ മുറിയിലിരുന്ന് എസിട് നാരങ്ങാവെള്ളം കുടിച്ചുകൊണ്ട്, പോസ്റ്റിൽവന പത്രങ്ങളും മാസികകളും വായിക്കുകയാണ്. ഇന്നൻനെറ്റിയിൽ ട്രിപ്പിടിച്ച തലമുടിയും വിയർപ്പിൽ നന്നത്ത ഷർട്ടുമായി ഓടിച്ചേന ലെവിന് സന്തോഷത്തോടെ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു:

“പുൽപ്പരപ്പു മുഴുവനും തീർത്തു. ഏന്തു രസമായിരുന്നേനോ! നേരം പോകാനെന്നു ചെയ്തു?”
തലേദിവസത്തെ അസുവകരമായ സംഭാഷണം ലെവിന് മറന്നിരുന്നു.

“അയ്യേ, എന്താരു കോലമാണിത്!” സഹോദരനെ അരപ്പോടെ നോക്കിക്കൊണ്ട് കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: “വാതിൽ, ആ വാതിലടയ്ക്ക്!” അയാൾ വിളിച്ചുകൂവി: “മുറി മുഴുവനും ഇച്ചുകളെക്കാണ്ടു നിറഞ്ഞു.”

കൊസ്റ്റിഷേവിന് ഇച്ചുകളെ പേടിയാണ്. മുറിയുടെ വാതിൽ എപ്പോഴും അടച്ചിട്ടും. ജനാലകൾ രാത്രിമാത്രമേ തുറക്കാറുള്ളു.

“ഒറ്റയെണ്ണമില്ല, ഉണ്ടക്കിൽ ഞാൻ പിടിച്ചുതരാം... പറഞ്ഞതാൽ വിശ്വസിക്കില്ല, നല്ല രസമുള്ള പണിയായിരുന്നു! പകൽ എങ്ങനെ കഴിച്ചുകൂട്ടി?”

“സുവമായിരുന്നു. പകൽ മുഴുവനും നീ പണിയെടുത്തോ? നല്ല വിശപ്പുകാണും. കുസ്മ എല്ലാം രേഖിയാക്കിവച്ചിട്ടുണ്ട്.”

“എനിക്കു വിശപ്പില്ല. അവിടെനിന്ന് അല്പം ആഹാരം കഴിച്ചു. ഒന്നു കുളിക്കണം.”

“ശരി, ശരി, പോയി കുളിക്കു, താനിപ്പോ വരാം.” അയാൾ സഹോദരനെ നോക്കി ചിരിച്ചു. “പെട്ടു കുളിച്ചിട്ടുവാ.” പുസ്തകങ്ങൾ വാരിയെടുക്കുന്നതിനിടയിൽ അയാൾ ചോദിച്ചു: “മഴ പെയ്തപ്പോ നീ എവിടെയായിരുന്നു?”

“എന്തൊന്നു മഴ? അഞ്ചാറു തുള്ളി... ഞാ, താനുടനെ വരാം.” ലെവിന് വസ്ത്രംമാറാൻ പോയി.

അഞ്ചുമിന്നിറ്റു കഴിത്ത് ഉണ്ടാമുറിയിൽ അവർ വീണ്ടും സന്ധിച്ചു. വിശപ്പില്ലെന്നു തോന്തിയെക്കിലും കുസ്മയെ നിരാശപ്പെടുത്തണ്ടെന്നു കരുതി ഭക്ഷണം കഴിക്കാനിരുന്ന ലെവിന് എല്ലാ വിഭവങ്ങളും സ്വാദിഷ്ഠംമായി അനുഭവപ്പെട്ടു. കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് അയാളെ നോക്കി ചിരിച്ചു.

“ഞാ, നിന്നുക്കാരു കത്തുണ്ടായിരുന്നു. കുസ്മാ, അതിങ്ങുകൊണ്ടുവാ, വാതിലടയ്ക്കാൻ മറക്കണ്ട്.”

ഓപ്പലോറ്റസ്കിയുടെ കത്തായിരുന്നു. ലെവിന് അത് ഉറക്ക വായിച്ചു. പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിൽനിന്നാണെഴുതിയത്. “ഡോളിയുടെ ഒരു കത്ത് എനിക്കു കിട്ടി. അവൻ എർഗുഡേവായിലുണ്ട്. അവിടെ എല്ലാം കുഴപ്പത്തിലാണ്. അവിടെചുന്ന് അവളെ സഹായിക്കണം. കാര്യങ്ങളെല്ലാം നിന്നുക്കരിയാമല്ലോ. അവൻ തനിച്ചാണ്, പാവം. അമ്മായിയമ്മ ഇപ്പോഴും വിദേശത്തുതനെന്.”

“അതുനന്നായി, താൻ തീർച്ചയായും അങ്ങോടുപോകുന്നുണ്ട്.” ലെവിന് പറഞ്ഞു: “അബ്ലൂക്കിൽ നമുക്കാനിച്ചു പോയാലോ? അവശ്രാരു പാവമാണ്.”

“ഇവിടെനിന്ന് എത്ര ദൂരമുണ്ട്?”

“ഇരുപത്തണ്ണുമേലിൽ അല്പം കുടും. മുപ്പതിനു താഴെ. നല്ല ഒന്നാംതരം രോധ്. യാത്ര സുവമായിരിക്കും.”

“സന്തോഷം, താനും വരാം.” അപ്പോഴും ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണ് കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് പറഞ്ഞത്. അനിയന്ത്രി സാമീപ്യം അയാളെ ആളുഡിപ്പിച്ചു.

“നിന്നക്കു നല്ല വിശപ്പുണ്ടെന്നു തോനുന്നോള്ളാ?” ഷൈറ്റിനു നേർക്കു കുനിത്തിരിക്കുന്ന വെയിലേറ്റു കരിവാളിച്ച മുവം കണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു.

“ഉണ്ട്, എതു വിധ്യിതത്തിനും പറ്റിയ ഒരു പ്രതിവിധി ഞാൻ കണ്ടുപിടിച്ചു. ഒഴംഗംസേവയ്ക്കു പകരം ‘അധ്യാനസേവ’യായാലോ എന്നാണു ഞാനാലോചിക്കുന്നത്.”

“എന്തായാലും നിനക്കതിന്റെ ആവശ്യമില്ല.”

“എനിക്കല്ലു, മറ്റുള്ളവർക്ക്.”

“അതു പരിക്ഷിച്ചുനോക്കണം. ഞാൻ നിന്നെന്നേപ്പിച്ചു പുൽമെട്ടിൽ വരാനിരിക്കുകയായിരുന്നു. കുറച്ചുനടന്നപ്പോൾ ചുടു സഹിക്കാൻവയ്ക്കു. ഞാൻ അല്പപന്നേരം അവിടെയിരുന്നിട്ടു ശ്രാമത്തിൽ പോയി. നിന്റെ പഴയ ആയയെ കണ്ടു സംസാരിച്ചു. കർഷകർക്കു നിന്നെങ്കുറിച്ച് എന്താണിപ്രായമെന്നു മനസ്സിലായി. അവർ പറയുന്നു, ‘ഈതൊന്നും സാരമാർക്കു പറ്റിയ പണിയല്ല.’ സാരമാർക്കു ചെയ്യേണ്ട ജോലികൾ വേരെയുണ്ടാണവരുടെ പക്ഷം. ആ അതിർത്തി ലംഘിക്കുന്നത് അവരിഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല.

“ശരിയായിരിക്കാം. എന്നാലും എന്റെ ജീവിതത്തിൽ ഈത്രയും സന്തോഷം ഇതിനുമുമ്പു ഞാൻ അനുഭവിച്ചിട്ടില്ല. ഈതിലെബാരു തെറ്റുമില്ല. ഉണ്ടോ? പിന്നെ അവർക്കിഷ്ടമല്ലെങ്കിൽ നമുക്കെന്തു ചെയ്യാൻ പറ്റും?” എന്നായിരുന്നു ലെവിന്റെ മറുപടി.

“എന്തായാലും ഇന്നേദിവസം നിന്നക്കു നല്ല സന്തോഷമായിരുന്നോളോ?”

“തീർച്ചയായും. അവിടതെത്തെ ജോലി പുർത്തിയാക്കി. ആ വയസ്സുന്നേരയോപ്പം ഞാൻ കുന്നുകയറി. എന്തു നല്ല മനുഷ്യനാണയാൾ!”

“അപ്പോൾ, ഈ ദിവസം നിന്നക്കു തുപ്പതിയായി! അതുപോലെ എനിക്കും. ചെല്ലിലെ രണ്ടു കളികൾ ഞാൻ പറിച്ചു. ഓൺ, ആളിനെ നീക്കിക്കൊണ്ടു തുടങ്ങുന്നത്; ഓന്നാംതരം. ഞാനതു കാണിച്ചുതരാം. പിന്നീടു ഞാൻ ഇന്നലതെത്തെ നമ്മുടെ സംഭാഷണത്തക്കുറിച്ചാലോചിച്ചു.”

“ഈന്നലതെത്തെ എത്തു സംഭാഷണം?” ഭക്ഷണം കഴിത്തു സുവകരമായോരു മയക്കത്തോടെയായിരുന്ന ലെവിൻ അതു മറന്നുപോയി.

“ഈന്നലെ നീ പറത്തതു ഭാഗികമായി ശരിയാണ്. വ്യക്തിതാൽപര്യങ്ങളാണു പ്രേരകശക്തിയെന്നു നീ പറയുമ്പോൾ, സാമാന്യം വിദ്യാഭ്യാസമുള്ള ഏതൊരാൾക്കും പൊതുനമയിൽ താൽപര്യമുണ്ടായിരിക്കുമെന്നാണ് എന്റെ പക്ഷം. ഭാതികതാൽപര്യങ്ങളുടെ പ്രേരണയോടെയുള്ള

പ്രവർത്തനമാണ് എറുവും നല്ലതെന്ന നിന്മ വാദം ശരിയായിരിക്കാം. പക്ഷേ, നിന്മ പ്രക്യതം മൊത്തത്തിൽ മുൻകരുതലില്ലാത്തതാണ്. ഫ്രഞ്ചുകാർ പറയാറുള്ളതുപോലെ, എന്തെങ്കിലും ചെയ്യുന്നുണ്ടെങ്കിൽ, ആവേശത്തോടെയും ഉറർപ്പജസ്യലതയോടെയും ചെയ്യുക. അല്ലെങ്കിൽ, ഒന്നും ചെയ്യാതിരിക്കുക."

സഹോദരൻ പറത്തതോന്നും ലെവിനു മനസ്സിലായില്ല. മനസ്സിലാക്കാൻ ആഗ്രഹിച്ചതുമില്ല. താൻ അതോന്നും ശ്രദ്ധിച്ചില്ലെന്ന വസ്തുത വെളിപ്പെടുത്തുന്ന വല്ല ചോദ്യവും അയാൾ ചോദിക്കുമോ എന്നു മാത്രമായിരുന്നു ലെവിന്റെ പേടി.

"അതു മാത്രമാണ് താൻ പറത്തത്." കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് ലെവിന്റെ മുതുകിൽ തട്ടി.

"ശരിതനെ, താൻ തർക്കിക്കുന്നില്ല." എന്നു ശ്രിശൂസഹജമായ ചിരിയോടെ പറത്തിട്ടും ലെവിന് ആലോചിച്ചു. 'എന്തിന്റെ പേരിലായിരിക്കാം താൻ തർക്കിച്ചത്? എന്തായാലും തങ്ങൾ രണ്ടാള്ളും പറത്തതു ശരിയാണ്. എനിക്ക് ഓഫീസിൽ പോകണം.' അയാൾ എഴുന്നേറ്റു മുരിനിവർന്നിട്ടു ചിരിച്ചു.

"നമുക്കൊന്നു നടക്കാൻ പോയാലോ? പോകുന്നവഴി ഓഫീസിലും കേരാം."

"അയ്യോ, ഒരുക്കാരും മറന്നു." ലെവിൻ ഉരക്കെ വിളിച്ചതുകേട്ട കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് അന്വരന്നു.

"എന്തു പറ്റി?"

"അഗത മിവായ്ലോവ് നയുടെ കൈ എങ്ങനെയുണ്ട്?" കൈകൊണ്ടു സ്വന്തം തലയിൽ തല്ലിയിട്ടും ലെവിൻ ചോദിച്ചു: "താന്തു മറന്നുപോയി."

"വളരെ ഭേദമുണ്ട്."

"താനോടിപ്പോയി നോക്കിയിട്ടുവരാം. ചേടു രണ്യിയാക്കുമ്പോഴേക്കും താനിങ്ങത്തും."

ലെവിൻ കോൺപ്പടി ചാടിയിരിങ്ങി, പാണ്ടുപോയി.

എഴു

സാധാരണക്കാർക്കു മനസ്സിലാക്കാത്തതും എന്നാൽ
ഉദ്ദോഗസ്ഥ വ്യന്തത്തിനു തികച്ചും സുപരിചിതവും
സ്വാഭാവികവുമായ ഒരു സുപ്രധാനദാത്യം—താനിവിട
ജീവനോടെയുണ്ടാനു മന്താലയത്തെ ബോധ്യപ്പെടുത്തുക—
നിരവേറുന്നതിനുവേണ്ടിയാണ് ഓബ്ലോൺസ്കി
പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗിലേക്കു പോയത്. ശവണ്ണമെന്ത് സർവീസിൽ
തുടരണമെങ്കിൽ അതു കൂടിയേതിരു. വീട്ടിലുണ്ടായിരുന്ന പണം
മുഴുവനും എടുത്തുകാണു പോയ അയാൾ കൂതിരപ്പന്തയങ്ങൾ
കണ്ണും ഗ്രാമീണഭവനങ്ങൾ സന്ദർശിച്ചും ഉല്ലസിച്ചു.
അതേസമയം, ചെലവു ചുരുക്കാനുദ്ദേശിച്ച് ഡോളിയും കൂട്ടികളും
നാട്ടിൽപുറത്തെക്കാണു പോയത്. അവളുടെ സ്ത്രീയന്തതിന്റെ
ഭാഗമായ ആ എന്നേറ്റ് ലൈഭിന്റെ പൊക്കാവ്സ്കിൽനിന്നും
മുപ്പത്തണ്ണുമെൽ അക്കലെ, വസന്തകാലത്തു വില്പന
നടത്തിയ വന്തതിനോടുചേരുന്നാണ്.

എന്നേറ്റിലെ പഴയ മാളിക വളരെമുമ്പ്
പൊളിച്ചുകളഞ്ഞതിരുന്നു. അവിടെയുണ്ടായിരുന്ന ഒരു ചെറിയ
വീട് പ്രിൻസ് പരിഷ്കരിച്ചു വലുതാക്കി. ഡോളിയുടെ
കൂട്ടിക്കാലത്ത് അതൊരു വലിയ സൗകര്യമുള്ള വീടായി
തോന്തിയിരുന്നുങ്കിലും അത്തരത്തിലുള്ള മരണില്ലാ
വീടുകളെയുംപോലെ രോധിൽ നിന്നു കുറച്ചകലെ മാറിയാണു
സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്നത്. ഇപ്പോഴതു പഴകി ഭവിച്ചുതുടങ്ങി.
വസന്തത്തിൽ വന്ന വില്പക്കാൻ ഓബ്ലോൺസ്കി
അങ്ങോടുപോയപ്പോൾ ആ കെട്ടിടം പോയി നോക്കണമെന്നും
ആവശ്യമുള്ള അറ്റകുറപ്പണികൾ നടത്തണമെന്നും ഡോളി
പരിഞ്ഞിരുന്നു. കുറവോധമുള്ള എല്ലാ
ഭർത്താക്കാമാരയുംപോലെ ഓബ്ലോൺസ്കിയും ഭാര്യയുടെ
സുഖസൗകര്യങ്ങൾ അനേഷിക്കുന്നതിൽ പ്രത്യേകം താൽപര്യം
കാണിച്ചു. അറ്റകുറപ്പണികൾ നടത്താൻ എർപ്പാടുചെയ്തു.

ഹർണ്ണിച്ചു പുതുക്കി, കർട്ടനൂകൾ മാറ്റി, പുന്നേതാട്ടം ഭംഗിയാക്കി, താക്കത്തിന് ഒരു പാലം നിർമ്മിച്ചു. എങ്കിലും അത്യാവശ്യമുള്ള ചില കാര്യങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കാത്തതുകാരണം ഡോളിക്കു വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ടി വന്നു.

സ്നേഹധനനായ ഒരു പിതാവും ഭർത്താവുമാകാൻ ഒബ്ലോൺസ്‌കി മനഃപുർവ്വം ശ്രമിച്ചുകൂടിലും തനിക്കൊരു ഭാര്യയും മകളുമുണ്ടന കാര്യം അയാൾ ഓരിക്കലും ഓർത്തില്ല. ഒരു അവിവാഹിതന്റെ അഭിരൂചികളായിരുന്നു അയാളുടെത്. മറ്റാനും അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. എല്ലാം ശരീരാക്കിയിട്ടുണ്ടനും ഒരു പുതിയ കളിപ്പാട്ടംപോലെ മനോഹരമാണു വീംടനും മോസ്കോയിൽനിന്നു മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ അയാൾ ഭാര്യയോടു പറഞ്ഞു. അവർ നാട്ടിപ്പുറത്തെക്കു പോകുന്നതുകാണ് എല്ലാവിധത്തിലും അയാൾക്കു പ്രയോജനമുണ്ട്. ചെലവുകുറയും. അയാൾക്കു കൂടുതൽ സ്വാത്രത്യം ലഭിക്കും. നേരേമരിച്ച്, ഭാര്യയെ സംഖ്യാചിട്ടിനേതാളം വേന്തൽക്കാലത്ത് അങ്ങോട്ടുപോകുന്നതു കൂട്ടിക്കൾക്കു—അടുത്തകാലത്തു പകർച്ചപ്പനി ബാധിച്ച് ഇതേവരെ കഴിണം മാറാത്ത ഇളയ മകൾക്കു പ്രത്യേകിച്ചും— ആശ്വാസദായകമാണ്. വിറക്, മത്സ്യം, ചെരുപ്പ് തുടങ്ങിയവ വാങ്ങിയതിന്റെ കടങ്ങൾ വീട്ടാത്തതിലുള്ള നാണക്കെട്ടും അവളെ വേദനിപ്പിക്കുന്നു. വിശ്രമത്തിനും ചികിത്സയ്ക്കുമായി വിദേശത്തുപോയ സഹോദരി കിറ്റി തന്നോടൊപ്പം താമസിക്കാൻ വരുമെന്നത് അങ്ങോട്ടു പോകാൻ അവളെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. ബാല്യകാലസ്മരണകളുമായി കുറച്ചുനാൾ എർഗുഷേഷ്വോയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടണമെന്ന് അവർ എഴുതിയിരുന്നു.

ഗ്രാമത്തിലെ ആദ്യത്തെ ഏതാനും ദിവസങ്ങൾ ഡോളിക്ക് വളരെ പ്രധാനമേരിയതായിരുന്നു. നഗരത്തിലെ ഔദിതങ്ങളിൽനിന്നുള്ള മോചനമാണ് ഗ്രാമത്തിലെ ജീവിതമെന്നും അവിടെ ഏതു സാധനവും കുറഞ്ഞവിലയ്ക്കു ലഭിക്കുമെന്നും കൂട്ടിക്കൾക്കു ഗുണകരമാണതെന്നുമായിരുന്നു വിശ്വാസം. പക്ഷേ, ശൃംഗാരയികയായി അവിടെയെത്തിയപ്പോഴാണ് പ്രതീക്ഷിച്ചതിനു വിപരീതമാണു കാര്യങ്ങളെന്നു ബോധ്യംവന്നത്.

അവിടെയെത്തിയപ്പോഴും പിറ്റേറിവസം കോരിച്ചാരിയുന്ന മഴയായിരുന്നു. രാത്രി വീടിന്റെ ഇടനാഴിയിലും വെള്ളം കയറി. കൂട്ടികളെ ഡോയിംഗുമിലേക്ക് എടുത്തുകൊണ്ടുവന്നു.

പാത്രങ്ങൾ കഴുകാൻ വേലക്കാരിയില്ല. ഓർപ്പതു പശുകളുള്ളതിൽ ചിലതു പ്രസവിക്കാരായെന്നു കരവക്കാരി പറഞ്ഞു. ചിലത് ആദ്യമായി പ്രസവിച്ചതാണ്. ചിലതിനു തീരെ വയസ്സായി. ബാക്കിയുള്ളതു കരക്കാൻ സമ്മതിക്കില്ല. വെള്ളയോ കുഞ്ഞതുങ്ങൾക്കാവശ്യത്തിനു പാലോ ഇല്ല. മുട്ടയുമില്ല. കോഴിയിരച്ചി കിട്ടാനില്ല. പ്രായംചെന്നു തുവർക്കാഴിത്തെ പുവൻകോഴികളെ പൊരിച്ചുതിനാൻ അവർ നിർബന്ധിതരായി. ഗ്രാമത്തിലെ പെൺങ്ങളെല്ലാം ഉരുളക്കിഴങ്ങുന്നാൻ പോയതുകൊണ്ടു നിലംതുടയ്ക്കാൻ ആളെ കിട്ടാനില്ല. വണ്ണിക്കുതിരകളിലെണ്ണു പിണങ്ങിനില്ക്കുന്നതു കാരണം പുറത്തെങ്ങും പോകാനും നിവൃത്തിയില്ല. നദീതീരം കനുകാലികൾ ചവിട്ടിമെതിച്ചിട്ടിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടും രോധിനോടു ചേർന്ന സ്ഥലം തുറസ്സായതിനാലും കുളിക്കാൻ ഇടമില്ല. തോട്ടത്തിൽ നടക്കാമെന്നുവച്ചാൽ വേലികൾ പൊളിത്തു കിടക്കുന്നതുകൊണ്ടും കർഷകരുടെ കാലിക്കുട്ടം ആക്രമിച്ചാലോ? സദാ മുകയിട്ടു നടക്കുന്ന ഭയങ്കരനായ ഒരു കാളക്കുറ്റനും അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. വസ്ത്രങ്ങളുള്ളക്കാൻ വലിയ പാത്രങ്ങളില്ല. ഇസ്തിരിയിടാൻ മേശയില്ല. അടുക്കിവയ്ക്കാനുള്ള അലമാരകളുടെ കതകുകൾ അടയ്ക്കാനും വയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ടും വച്ചുവരുന്നതിന്നും ഇവ ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ. അവൾ തന്റെ ദൃശ്യമിതിയോർത്തു സദാ കണ്ണിരോഴുകൾ. സുമുഖവും മാന്യനുമാണെന്ന കാരണത്താൽ വിചാരിപ്പുകാരനായി ഒബ്ലോൺസ്‌കി നിയമിച്ച ഒരു മുൻ പട്ടാള ഉദ്യോഗസ്ഥൻ യജമാനത്തിയുടെ വിഷമതകൾ പരിഹരിക്കാൻ ഒടും താൽപര്യം കാണിച്ചില്ല. “ഒരു നിവൃത്തിയുമില്ല. ഈ മനുഷ്യർ തീരെ വ്യത്തികെടുവരാണ്” എന്നതായിരുന്നു അയാളുടെ സ്ഥിരം പല്ലവി.

പ്രശ്നത്തിനു പരിഹാരമില്ലെന്നു തോന്തിയെക്കിലും എല്ലാ കുടുംബങ്ങളിലുമെന്നപോലെ ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ ഈ വീട്ടിലും പെട്ടുന്നു ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെടാത്ത, എന്നാൽ ഏറ്റവും പ്രധാനപ്പെട്ടതും ഉപയോഗമുള്ളതുമായ, ഒരു വ്യക്തിയുണ്ടായിരുന്നു—മട്ടിന ഫിലിമോനോവ്വൻ. എല്ലാം ‘സ്വയം രൂപപ്പെടു’മെന്നു പറഞ്ഞ് (അവളുടെ സ്വന്തമാണ് ഈ പദപ്രയോഗം. അവളിൽനിന്നാണ് മാത്യു ഇതു പറിച്ചത്)

യജമാനത്തിയെ ആശ്വസിപ്പിച്ചിട്ട് ഒക്കും പരിഭ്രമിക്കാതെ അവൻ ജോലിയിൽ മുഴുകി.

അവൻ വിചാരിപ്പുകാരന്റെ ഭാര്യയുമായി ചങ്ങാത്തംകൂടി. ആദ്യ ദിവസംതനെ അടുക്കളേമുറ്റത്തെ വാക്കമരച്ചോട്ടിൽ വിചാരിപ്പുകാരനുമൊത്ത് അവൻ ചായ കൂടിച്ചു പരിപാടികൾ ആസുത്രണം ചെയ്തു. മട്ടിനയും വിചാരിപ്പുകാരന്റെ ഭാര്യയും ഗ്രാമത്തലവനും ഓഫീസ്ക്കാർക്കും ഉൾപ്പെടുന്ന ഒരു സമിതിയുണ്ടാക്കി. സമിതിയുടെ സഹായത്തോടെ പ്രശ്നങ്ങളോരോന്നായി പരിഹരിച്ചു. ഓഫ്‌ചക്കോണ്ട് എല്ലാം സ്വയം രൂപപ്പെട്ടു. മേൽക്കൂര നന്നാക്കി. ഗ്രാമത്തലവന്റെ ഒരു ബന്ധുവിനെ വീടുവേലയ്ക്കു നിയോഗിച്ചു. പിടക്കോഴികളെ വാങ്ങി. പശുകൾ ആവശ്യത്തിനു പാൽ നല്കി. തോട്ടത്തിന്റെ വേലി കെട്ടിയുറപ്പിച്ചു. ഓഷാരിയെ വരുത്തി അലമാരയുടെ കതകുകൾ ഉറപ്പിച്ചു. ഇസ്തിരിയിടാനുള്ള മേശ തയ്യാറാക്കി.

“ഈതു കണ്ണോ! ഇപ്പോൾ നിരാശയെല്ലാം മാറിയിരുന്നോ? മട്ടിന ഫിലിമോനോവ് ചോദിച്ചു.

തുട്ടികൾവച്ചു മരച്ച ഒരു കുളിമുറിപോലുമുണ്ടാക്കി ലില്ലി അവിടെ കുളിക്കാൻ തുടങ്ങി. സുവകരമല്ലക്കിലും ശാന്തമായ ഒരു ഗ്രാമീണജീവിതത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഡോളിയുടെ പ്രതീക്ഷകൾ സഹായായി. ആറു കുട്ടികളെയുംകൊണ്ട് അടങ്ങിയിരിക്കാൻ ഡോളിക്കു സാധ്യമല്ല. ഓന്നിനു സുവമില്ല, അടുത്തതിനു സുവക്കേടു പിടിപെടാനുള്ള ലക്ഷണമുണ്ട്. മുന്നാമത്തെത്തിനു വെക്കാതെ അസുഖം പിടിപെടും. മറ്റാന്നിന് എന്തോ ചില ലക്ഷണക്കേട്. ഇങ്ങനെയിങ്ങനെ പ്രശ്നങ്ങളില്ലാത്ത സമയം വളരെവളരെ അപൂർവ്വം. എക്കിലും ഈ ശുശ്രൂഷകളും ഉത്കണ്ഠംകളും മാത്രമാണ് ഡോളിക്കു സന്തോഷം പ്രദാനം ചെയ്യുന്നത്. അല്ലായിരുന്നുകൂടിൽ, തന്നെ സ്നേഹിക്കാത്ത ഭർത്താവിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചു ദൃഢിക്കേണ്ടിവരുമായിരുന്നു. മാത്രവുമല്ല, കുട്ടികളുടെ രോഗത്തെക്കുറിച്ച് അമ്മയ്ക്കുള്ള ഭയത്തിനും കുട്ടികളിൽ പ്രകടമാക്കുന്ന ദൃഷ്ടിച്ച പ്രവണതകളെക്കുറിച്ചുള്ള ഉത്കണ്ഠംയ്ക്കും പകരമായി, ആ കുട്ടികളിൽനിന്നു കൊച്ചുകൊച്ചുസന്തോഷങ്ങൾ അവർക്കു ലഭിച്ചിരുന്നു. മണ്ണലിലെ സ്വർണ്ണത്തരികളെപ്പോലെ അദ്യശ്രമാണ് ഈ സന്തോഷങ്ങൾ. നിരാശയുടെ നിമിഷങ്ങളിൽ മണ്ണത്തരികൾ മാത്രമേ അവളുടെ കണ്ണിൽപ്പെടാറുള്ളു.

എന്നിട്ടും സന്തോഷംമാത്രം അനുഭവിച്ചിരുന്ന, സ്വർണ്ണത്തരികളെ മാത്രം കണ്ടിരുന്ന പ്രകാശമാനമായ നിമിഷങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു.

നാട്ടിൻപുറത്തെ ഏകാന്തതയിൽ ഇത്തരം സന്തോഷങ്ങളെക്കുറിച്ച് അവൾ കുടുതൽ ബോധവത്തിയായി. പലപ്പോഴും കുഞ്ഞുങ്ങളെ നിരീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നോൾ തനിക്കു തെറ്റുപറ്റിയെന്നും അവരുടെ അമ്മയെന്ന നിലയ്ക്കു താൻ പക്ഷപാതരഹിതമായി പെരുമാറിയില്ലെന്നും അവൾക്കു തോന്നും. എങ്കിലും ഓമനത്തം തുളുന്പുനവരാൺ ആ കുട്ടികളെന്നും ആറുപേരും അവരവരുടേതായ രീതികളിൽ കഴിവുറ്റവരാണെന്നും അവരുടെ പേരിൽ സന്തോഷിക്കാമെന്നും അഭിമാനിക്കാമെന്നും അവൾ തന്നത്താൻ പറയും.

എട്ട്

ഒരു യമാസം അവസാനം, പുതിയ താമസസ്ഥലത്തെ പ്രശ്നങ്ങൾ ഒരുവിധം പരിഹരിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ, ഡോളി ഭർത്താവിനെഴുതിയിരുന്ന പരാതികൾക്കുള്ള മറുപടി വന്നു. എല്ലാം ശ്രദ്ധിക്കാൻ കഴിയാത്തതിൽ ക്ഷമ ചോദിച്ചുകൊണ്ടും കഴിയുന്നതുംവേഗം താൻ മടങ്ങിവരുന്നതാണെന്നും അറിയിച്ചുകൊണ്ടുമുള്ളതായിരുന്നു കത്ത്. പക്ഷേ, അതു നടന്നില്ല. ജുണർ ആരംഭമായിട്ടും ഭർത്താവിനെക്കുടാതെയായിരുന്നു ഡോളിയുടെ താമസം.

സെന്റ് പീറ്റേഴ്സ് ഡേയ്‌ക്കു മുമ്പുള്ള തായറാഴ്ച ഡോളി എല്ലാ കുട്ടികളെയും വിശ്രൂദ്ധ കുർബാനയ്ക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. അമ്മയോടും സഹോദരിയോടും സംസാരിക്കുന്നോൾ ഡോളി, മതപരമായ കാര്യങ്ങളിലുള്ള തന്റെ സ്വത്രതമായ കാഴ്ചപ്പാട് അവതരിപ്പിക്കാറുണ്ട്. പള്ളിയുടെ സിദ്ധാന്തങ്ങളിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായി ആത്മാവിന്റെ അനശ്വരതയിൽ വിശ്രസിക്കുന്ന സവിശ്രഷ്ടമായൊരു മതവിശ്വാസമാണവളുംതെന്ന്. എങ്കിലും കുടുംബത്തിൽ (മാതൃക കാണിക്കാൻമാത്രമല്ല, ആത്മാർത്ഥമായിത്തന്നെ) പള്ളിയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട എല്ലാ ചടങ്ങുകളും അവൾ അനുഷ്ഠിച്ചുപോന്നു. എക്കേൾ ഒരു വർഷമായി കുട്ടികളെ കുർബാനയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകാത്തതിൽ അവർക്കു വിഷമമുണ്ട്. അതുകൊണ്ട്, മട്ടീന് ഹിലിമോനോവ്വന്തും പുർണ്ണസ്ഥമതഞ്ഞോടെ, ആ ചടങ്ങുനടത്തണമെന്ന് അവർ തീരുമാനിച്ചു.

കുട്ടികൾ ഏതു വസ്ത്രംയരിക്കണമെന്നു ദിവസങ്ങൾക്കു മുമ്പുതന്നെ നിശ്ചയിച്ചു. പുതിയ ഫ്രോക്കുകൾ തയ്പിച്ചു. പഴയതിൽ മാറ്റങ്ങൾ വരുത്തി. ചിലതിന് ഇറക്കംകൂട്ടി. ബട്ടണുകൾ വച്ചുപിടിപ്പിച്ചു. റിബണുകൾ തുന്നിച്ചേര്ത്തു. ഇംഗ്ലീഷുകാരി ആയ വെട്ടിത്തയ്ച്ച ഒരു ഫ്രോക്ക്

പ്രശ്നമുണ്ടാക്കി. ടാനിയയുടെ കഴുത്ത് ഇരുക്കി. കൈകൾക്കു വലിപ്പം കൂട്ടി. അതിനൊരു മേലാടക്കുടി തുന്നിച്ചേർത്ത് മട്ടിന കുറവു പരിഹരിച്ചു. എക്കിലും ആയയുമായി വഴക്കുകുടേണ്ടിവന്നു. എന്തായാലും നേരം പുലർന്നതോടെ കുഴപ്പങ്ങളെല്ലാം അവസാനിച്ചു. ഓപ്പതുമൺക്കു കുട്ടികൾ ഉടുത്താരുങ്ങി, ഉത്സാഹത്തോടെ പോർട്ടിക്കോയിൽ കുതിരവണ്ടിയിൽ കയറാൻ തയ്യാറായി അമ്മ വരുന്നതും കാത്തുന്നിന്നു.

മട്ടിന ഫിലിമോനോവ്വന്യുടെ നിർദ്ദേശം മാനിച്ചു ശുണ്ടിക്കാരനായ റാവനുപകരം വിചാരിപ്പുകാരന്റെ ബൗണിയെന്ന കുതിരയെയാണു വണ്ടിയിൽ കെട്ടിയത്. വെള്ള മസ്തിഷ്ക ഉടുപ്പിട്ടു നല്ലതുപോലെ ഒരുങ്ങി ഡോളി വന്നു. പണ്ട്, സ്വന്തം താൽപര്യപ്രകാരം മറ്റൊളവരുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിക്കാൻ വേണ്ടിയാണ് അവൾ ഉടുത്താരുങ്ങിയിരുന്നത്. പിന്നീട്, പ്രായമായി വരുന്നതാറും സൗന്ദര്യം നഷ്ടപ്പെടുകയാണെന്ന ബോധം കാരണം അണിഞ്ഞതാരുങ്ങാൻ മടിച്ചു. ഈന്, തനിക്കുവേണ്ടിയോ തന്റെ സൗന്ദര്യം പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതിനുവേണ്ടിയോ അല്ല, ഓമനകളായ കുതുമുഖങ്ങളുടെ അമ്മയെന്ന നിലയ്ക്കും ഉത്സവചരായയ്ക്കു മങ്ങലേലപ്പിക്കണ്ടുണ്ടും കരുതിയുമാണ് അവൾ മോടിയായി വസ്ത്രം ധരിച്ചത്. ഒരു നൃത്തപരിപാടിക്കു പോകുന്നതുപോലെയല്ലെങ്കിലും ആ ദിവസത്തിന് അനുയോജ്യമാം വിധം അംഗീകൃതായിരുന്നു അവളുടെ രൂപം.

കർഷകരും സത്രംസുക്ഷിപ്പുകാരും അവരുടെ പെണ്ണുങ്ങളും മാത്രമേ പള്ളിയിലുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. എക്കിലും എല്ലാവരും ആരാധനയോടെ തന്റെ കുതുമുഖങ്ങളെ നോക്കുന്നത് അവൾ കണ്ടു. അമവാ അങ്ങനെ അവർക്കു തോന്തി. ഭംഗിയുള്ള ഉടുപ്പുകളണിഞ്ഞ ആ കൊച്ചുസുന്ദരികളും സുന്ദരമാരും നല്ല പെരുമാറ്റംകാണ്ടും കാണികളുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിച്ചു. അലേഷയുടെ നിലപ് അത്ര ഭംഗിയായില്ല. അവൻ പുറംതിരിഞ്ഞു തന്റെ ഉടുപ്പിന്റെ പിൻവശംനോക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിലായിരുന്നു. എക്കിലും തിക്കണ്ണ അച്ചടക്കം പാലിച്ചു. താന്നാ, മുതിർന്നവള്ളപ്പോലെ, തന്റെ ഇളയകുട്ടികളുടെ മേൽനോട്ടം ഏറ്റുത്തു. കൊച്ചുലിഡി അത്രുതംകുറുന്ന മിഴികൾക്കാണ്ടു തനിക്കു ചുറ്റുമുള്ളതിനെയെല്ലാം നോക്കുകയായിരുന്നു. അപ്പവും വിഞ്ഞും കൊടുത്തപ്പോൾ

'കുരച്ചുകുടിവേണം' എന്ന് ഇംഗ്ലീഷിൽ അവർ പറഞ്ഞത് എല്ലാവരെയും ചിരിപ്പിച്ചു.

എതോ വിശുദ്ധകർമ്മത്തിൽ പങ്കെടുത്തിട്ടുവരുന്നതുപോലെ, തികച്ചും ശാന്തരാധാരാണു കൂട്ടികൾ വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങിയത്.

വീട്ടിലും എല്ലാം ഭംഗിയായി നടന്നു. ഭക്ഷണസമയത്ത് ശ്രീഷ്ഠ ചുളമടിക്കാൻ തുടങ്ങിയതും അതു വിലക്കിയ അധ്യാപികയെ അനുസരിക്കാത്തതിന്റെ പേരിൽ അവനു പുറ്റിഞ്ചു കൊടുക്കേണ്ടെന്നു വിലക്കിയതുംമാത്രം പ്രശ്നമായി. ഡോളി അപ്പോഴിവിടെയുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ ആ നല്ല ദിവസം ഇങ്ങനെയൊരു ശ്രീക്ഷ വിധിച്ച് അവനെ പിണക്കുകയില്ലായിരുന്നു. ആ സംഭവം അന്നത്തെ സന്തോഷത്തിനു മങ്ങലേല്പിച്ചു.

ശ്രീഷ്ഠ കരയാൻ തുടങ്ങി. താനല്ല നിക്കോലൈകയാണു ചുളമടിച്ചതെന്നും പുറ്റിഞ്ചു കിട്ടാത്തതുകൊണ്ടല്ല. (അതിൽ അവനു സകടമില്ല), തന്നോടു കാട്ടിയ അനീതി സഹിക്കാനാവാതെയാണു കരയുന്നതെന്നും അവൻ പറഞ്ഞു. അതിൽ വിഷമംതോന്തിയ ഡോളി, അവനു മാപ്പുകൊടുക്കണമെന്നു പറയാൻ അധ്യാപികയെ അനേഷ്ടിച്ചു പുരത്തിരഞ്ഞി. പങ്കശ, ഡാൻസിംഗ് റൂമിലുടെ പോയപ്പോൾ കണ്ണ കാഴ്ച അവളുടെ മനസ്സുലിയിച്ചു. സന്തോഷാധിക്യത്താൽ അവളുടെ കണ്ണുകൾ നിരത്തു. കൊച്ചുകുസ്യതികൾ അവർ കൈയ്യോടെ മാപ്പു കൊടുത്തു.

ഡാൻസിംഗ് റൂമിന്റെ ഒരു മുലയ്ക്കിരിക്കുകയാണവൻ. തൊട്ടടുത്ത് ഒരു ഷേറ്റുമായി താന്യ നില്ക്കുന്നു. തന്റെ പാവക്കുട്ടികൾക്കു ഭക്ഷണം കൊടുക്കണമെന്നു പറഞ്ഞു അധ്യാപികയുടെ അനുവാദത്തോടെ, പുറ്റിങ്ങിന്റെ ഷേറ്റുമായി പുരത്തിരഞ്ഞിയ അവർ അതു സഹോദരനു കൊടുത്തു. തന്നോടു കാട്ടിയ അനീതിയോർത്തു കരഞ്ഞുകൊണ്ടുതന്നെ അവൻ പുറ്റിഞ്ചു തിന്നു. "നീയും കുരച്ചുടുത്തോ. ഈതു നമുക്കു രണ്ടുപേരുക്കുംകൂടി തിന്നാം" എന്നു കരച്ചിലിനിടയിൽ അവൻ പറയുന്നുമുണ്ട്.

ശ്രീഷ്ഠയോടുള്ള സഹതാപവും സ്വന്തം സത്കർമ്മത്തക്കുറിച്ചുള്ള ബോധവുംകൊണ്ട് താന്യയുടെ കണ്ണുനിരഞ്ഞക്കിലും പുറ്റിങ്ങിന്റെ പക്കുതിനാൻ അവർ മടിച്ചില്ല.

അമ്മ വരുന്നതുകണ്ട് അവർ ഭയപ്പെട്ടുകിലും അവളുടെ മുഖത്തു നോക്കിയപ്പോൾ, തങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതു ശരിയാണെന്നറിഞ്ഞു. വാനിരയെ പുറ്റിങ്ങുമായി അവർ ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി. കൈകൊണ്ടു ചുണ്ടുകൾ തുടച്ചപ്പോൾ മുഖത്തു പുറ്റിങ്ങും കണ്ണിരും പുരണ്ടു.

“ഹോ, ഈതെന്തുകോലം! താന്യ, ശ്രീഷ്ഠാ, നല്ല ഉട്ടപ്പു വ്യതികേക്കാക്കാതെ.” സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അമ്മ അവരെ ശാസിച്ചു.

പുതിയ ഉട്ടപ്പുകൾ മാറ്റി പഴയ കുപ്പായങ്ങളണിയിച്ചു കുടുംബം മുഴുവനും കുതിരവണിയിൽ കുണ്ണ് ശേഖരിക്കാൻ പുറപ്പെട്ടു.

അവർ ഒരു കുടനിരയെ കുണ്ണ് ശേഖരിച്ചു. ലിംഗിക്കുപോലും ഒരേണ്ണം കിട്ടി. മുന്ന് മിസ് ഹൾ ചുണിക്കാണിച്ചാലേ അവർ അതു പരിച്ചടക്കുകയുള്ളൂ. ഈപ്പോഴുവശ് സ്വന്തമായി വലിയ ഒരേണ്ണം കണ്ടത്തി. എല്ലാവരും സന്തോഷത്തോടെ വിളിച്ചുകൂവി: “ലിംഗിക്ക് ഒരു കുണ്ണ്കിട്ടി.”

അതുകഴിഞ്ഞ് അവർ കുളിക്കടവിലേക്കു പോയി. കുതിരകളെ ഒരു മരത്തിൽ കെട്ടിയിട്ടു വണിക്കാരൻ തണ്ടത്തുകിടന്നു പുകവലിക്കാൻ തുടങ്ങി. കുളിക്കടവിൽ കുട്ടികൾ ബഹാഡും കുട്ടി.

കുട്ടികളെയെല്ലാം കാത്തുസുക്ഷിക്കുന്നതു വലിയ ബദ്ധപ്പാടാണ്. അക്കമം കാണിക്കാതെ നോക്കണം. ചെറിയ സ്നോക്കിംഗ്സും അടിയുട്ടപ്പുകളും ആരുടേതാണെന്നു തിരിച്ചറിയണം. ഷുണ്ട് മാറിപ്പോകാതെ ശ്രദ്ധിക്കണം, ബട്ടൺസ് ഇടണം, അഴിക്കണം, ഈങ്ങനെ ഒരു നൂറുകുട്ടം കാര്യങ്ങൾ. എക്കിലും കുളിക്കടവ് യോളിക്ക് ഈഷ്ടമാണ്. അവിടെ കുളിക്കുന്നതു കുട്ടികൾക്കു നല്ലതാണ്. കൊഴുത്ത കൊച്ചുകാലുകളിൽ തഴുകുന്നതും നശമായ കൊച്ചുശരീരങ്ങളെ കൈകളിൽ കോരിയെടുത്തു വെള്ളത്തിൽ മുക്കുന്നതും ചിലപ്പോൾ ഭയപ്പെട്ടും ചിലപ്പോൾ സന്തോഷംകൊണ്ടും അവർ ആർത്തത്തുവിളിക്കുന്നതു കേൾക്കുന്നതും കൊച്ചുമാലാവകളുടെ പരിഭ്രാന്തവും എന്നാൽ സന്തോഷപൂർണ്ണവുമായ മുഖങ്ങൾ കാണുന്നതും അവാച്ചുമായ ഓന്നുഭൂതിയാണവർക്ക്.

കുട്ടികളിൽ പകുതിപ്പേരുടെ കുളി കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, ഏതാനും കർഷകസ്ത്രീകൾ, പച്ചിലമരുന്നു ശേഖരിക്കാനിരിഞ്ഞിയവർ, നാണ്ടേത്താടെ, കുളിക്കടവിലെത്തി. യോളി അവരോടു

സംസാരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ആദ്യം ഒന്നറച്ചേക്കിലും ക്രമേണ, ഉത്സാഹത്തോടെ സംഭാഷണം തുടങ്ങി. കൂത്തുങ്ങളോട് അവർ കാണിച്ച വാതില്യം ഡോളിയെ ആകർഷിച്ചു.

“കൊച്ചുസുന്നരിക്കുട്ടി, പഞ്ചസാരപോലെ വെളുപ്പ്.”
താന്യയുടെ തലയിൽ തഴുകിക്കൊണ്ട് ഒരു സ്ത്രീ പറത്തു:
“പക്ഷേ, തീരെ മെലിഞ്ഞതു പോയി.”

“ഇവർക്കു സുവെമില്ലായിരുന്നു.”

“ആ പിഞ്ചുകുത്തിനെന്നും കുളിപ്പിക്കുകയാണോ?”

“ഇല്ല, ഇതിന് മുന്നുമാസം പ്രായമായതെന്നുള്ളൂ.” ഡോളി
അഭിമാനപൂർവ്വം പറത്തു.

“അതേന്നുള്ളൂ?”

“നിങ്ങൾക്കു കൂട്ടികളുണ്ടോ?”

“നാലു പ്രസവിച്ചു. ഇപ്പോൾ രണ്ടുണ്ട്, ഓരാണും ഒരു പെൺ്റും;
കഴിഞ്ഞമാസമാണു മുലകുടി നിർത്തിയത്.

“അതിനെന്തെ വയസ്സായി?”

“രണ്ടു വയസ്സ് നടപ്പ്?”

“ഇത്രനാളും മുലപ്പാലുട്ടിയോ?”

“അതാണു തുങ്ങളുടെ പതിവ്.”

ഡോളിക്കു താൽപര്യമുള്ള വിഷയങ്ങളാണെവർ
സംസാരിച്ചത്. പ്രസവം, കൂട്ടികളുടെ സുവക്കേടുകൾ,
ഭർത്താക്കന്മാരെവിഭരണക്കയ്ക്കാണ്, ഇടയ്ക്കിട വീട്ടിൽ
വരാറുണ്ടോ തുടങ്ങിയ കാര്യങ്ങൾ.

അവരെ വിട്ടുപിരിയാൻ ഡോളിക്ക് ഇഷ്ടമില്ലായിരുന്നു.
രണ്ടുകൂടുരുടെയും താൽപര്യങ്ങൾ ഒന്നുതന്നെയായിരുന്നല്ലോ.
തനിക്കു കൂടുതൽ കൂട്ടികളുള്ളതും അവരുടെ സ്ഥനരുവും
നാട്ടിന്പുറത്തെ പെൺ്റുങ്ങളുടെ അസൃതയ്ക്കു
കാരണമായെന്നത് ഡോളിയെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു.

ഡോളിയെ ആരാധനയോടെ നോക്കിയവർത്തന,
ഇംഗ്ലീഷുകാരി ആയയെന്നും അവരുടെ പെരുമാറ്റത്തെന്നും
കളിയാക്കി ചിരിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഒപ്പത്

കുളിച്ചുവുത്തിയായ, കൂട്ടികൾക്കൊപ്പം സ്വന്തം തലമുടിയിൽ ഒരു തുവാല ചുറ്റി, വണ്ഡിയിൽ വീട്ടിനടുത്തതാരായപ്പോൾ യോളിയോടു വണ്ഡിക്കാരൻ പറഞ്ഞു:

“അതാ ഒരു മാനും വരുന്നു—പൊക്രോവ്സ്കിലെ പ്രഭുവാണെന്നു തോന്നുന്നു.”

ചാരനിറത്തിലുള്ള കോട്ടും തൊപ്പിയും ധരിച്ചു തങ്ങളുടെനേർക്കു നടന്നുവരുന്ന ലെവിന്റെ ചിരപരിചിതമായ രൂപം യോളിയെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. അയാളെ എപ്പോൾ കാണുന്നതും അവർക്കിഷ്ടമാണ്. ഈനു തന്റെ എല്ലാ സവിശേഷതകളോടും അയാളുടെ മുന്നിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിൽക്കൂടുതൽ സന്തോഷംതോന്തി. തന്റെ സ്ഥാനമഹിമയെക്കുറിച്ച് ഏറ്റവും കൂടുതൽ അറിയാവുന്നതും ലെവിനുതന്നെയാണ്. സ്വന്തം ഭാവനയിലുള്ള കൂടുംബത്തിന്റെ പ്രതീകമായി അവളെ സകല്പിച്ച ലെവിൻ ചോദിച്ചു:

“തള്ളക്കോഴിയെയും കുത്തുങ്ങളെയുംപോലെയുണ്ടാണോ, ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ്സ്കാ.”

“ഓ, എനിക്കു വളരെ സന്തോഷം!” അവർ കൈനീട്ടി.

“നിങ്ങൾക്കു സന്തോഷംതന്നെ. എന്നാലും എന്ന അറിയിച്ചില്ലാണോ. എന്റെ സഹോദരൻ കൂടെയുണ്ട്. നിങ്ങളിവിടെയാണെന്ന് ന്നീഫന്റെ കത്തിൽ നിന്നാണു തോന്തിത്തത്.”

“ന്നീഫൻ എഴുതിയോ?” യോളി അതഭുതപ്പെട്ടു.

“ഉം. നിങ്ങളിവിടെയുണ്ടന്നും എന്തെങ്കിലും ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ സഹായിക്കണമെന്നും എഴുതിയിരുന്നു. തുടർന്നു പരയാനുദ്ദേശിച്ചതു പുർത്തിയാക്കാതെ പാതവക്കിലെ നാരകമരത്തിൽനിന്ന് ഒരു കമ്പാടിച്ചു ചവച്ചുകൊണ്ടു വണ്ഡിയോടൊപ്പം അയാൾ നടന്നു. ഭർത്താവ് ചെയ്യുണ്ടക്കാരുങ്ങൾക്ക് അന്യരുടെ സഹായം തേടുന്നതിനെ

ഡോളി ഇഷ്ടപ്പട്ടകയില്ലെന്നയാൾ സംശയിച്ചു.
കുടുംബകാര്യങ്ങൾക്ക് അപരിചിതരെ
ചുമതലെപ്പട്ടത്തുന്നതിനോട് അവർക്കു യോജിപ്പില്ല. ഈ
ലെവിന് മനസ്സിലാക്കിയെന്ന് അവർക്കരിയാം. ലെവിന്റെ ഈ
മനോഭാവംകാരണം ഡോളി അയാളെ ഇഷ്ടപ്പട്ടുന്നു.

“നിങ്ങളെ താൻ വന്നുകാണണമെന്നു മാത്രമാണ് അദ്ദേഹം
ഉദ്ദേശിച്ചത്. എനിക്കു സന്തോഷമായി. പട്ടണത്തിൽ
ജീവിക്കുന്നവർക്കു നാട്ടിൽ പുരത്തു വന്നാലുള്ള പ്രശ്നങ്ങൾ
എനിക്കരിയാം. എന്തു സഹായം ആവശ്യമുണ്ടക്കിലും താൻ
തയ്യാർ.”

“ഓ, വേണ്ട. ആദ്യം ചില അസൗക്രയങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു.
എൻ്റെ പഴയ ആയയുടെ സഹായംകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ ഒരു
തകരാറുമില്ല.” അവർ ആയയെ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു. ആയ
സ്നേഹപൂർവ്വം ചിരിച്ചു. അവർക്ക് ലെവിനെ അറിയാം.
കൊച്ചുമയ്ക്കു ചേരുന്ന പുരുഷനാണയാളെന്നും ആ ബന്ധം
യമാർത്ഥമാക്കുമെന്നും അവർ പ്രതീക്ഷിച്ചു.

“ഇവിടെയിരിക്കാം സർ, തങ്ങളിങ്ങാട്ടുനീങ്ങാം.” അവർ
ലെവിനെ ക്ഷണിച്ചു.

“വേണ്ട താൻ നടക്കാം. കൂട്ടികളാരെകിലും എൻ്റെകുട
ഓട്ടപ്പുതയത്തിനുണ്ടോ?”

കൂട്ടികൾക്ക് ലെവിനെ അടുത്തുപരിചയമില്ലെങ്കിലും
‘കാപടങ്ങളുള്ള’ മുതിർന്നവരോടു പൊതുവേ കൂട്ടികൾക്കുള്ള
വിരോധവും അകല്ചുയും ലെവിനോട് അവർക്കില്ലായിരുന്നു.
എന്തു ബുദ്ധിമാനും തിരിച്ചറിയാനാവാത്ത കാപട്യം, എത്ര
കൗശലപൂർവ്വം മരച്ചുപിടിച്ചാലും തീരെ വിവരമില്ലാത്ത
കൂട്ടികൾപോലും അതു കണ്ടത്തും.

ലെവിനു മറ്റൊന്താക്കെ തകരാറുകളുണ്ടക്കിലും കാപട്യം
തീരെയില്ല. അതുകൊണ്ടു സ്വന്തം അമ്മയുടെ മുവത്തെ
സ്നേഹം അയാളുടെ മുവത്തും കൂട്ടികൾക്കു കാണാൻ
കഴിഞ്ഞു. മുത്ത രണ്ടു കൂട്ടികളും അയാളുടെ ക്ഷണം സ്വീകരിച്ചു
ചാടിയിരിങ്ങി. ലില്ലിക്കും പോകണമെന്നുണ്ട്. അമ്മ അവളെ
അയാളുടെ കൈയ്ക്കിൽ കൊടുത്തു. അയാൾ അവളെ
ചുമലിലിരുത്തി ഓട്ടം തുടങ്ങി.

“പേടിക്കണ്ട, പേടിക്കണ്ട, ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ്ൻ.
താനിവളെ താഴെയിടില്ല,” അയാൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറത്തു.

ലെവിന്റെ സുക്ഷ്മതയോടെയുള്ള വാത്സല്യപൂർവ്വമായ ചലനങ്ങൾ അവർക്കു ദേഹം പകർന്നു. ഭയമകന് അവർ സന്തോഷത്തോടെ മനസ്സില്ലെന്ന്.

ഡോളിയുടെയും കൂട്ടികളുടെയും സാമീപ്യം അയാളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. നിഷ്കളങ്ങളുമായ ആ സന്തോഷം ഡോളിക്കും ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. അയാൾ കൂട്ടികളോടൊപ്പം കളിച്ചു. അവരെ ഓടാനും ചാടാനും പറിപ്പിച്ചു. തന്റെ മുൻ ഇംഗ്ലീഷുകാണ്ട് മിസ് ഹളളിനെ രസിപ്പിച്ചു. നാട്ടിന്റെപുറത്തെ തന്റെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ ഡോളിയെ വിസ്തരിച്ചുകേൾപ്പിച്ചു.

ഉണ്ണുകഴിഞ്ഞു വരാന്തയിൽ രണ്ടുപേരും മാത്രമായപ്പോൾ, ഡോളികിറ്റിയുടെ കാര്യം സുചിപ്പിച്ചു.

“വേന്തുക്കാലം ചെലവിടാൻ കിറ്റി ഇങ്ങനൊടു വരുന്നുണ്ടെന്നിയാമോ?”

“വാസ്തവം?” ലെവിന്റെ മുഖം ചുവന്നു. വിഷയം മാറ്റാന്തിരവേണ്ടി പെട്ടെന്നു പറഞ്ഞു: “താൻ രണ്ടു പശുകളെ കൊടുത്തയയ്ക്കാം. വില തരണമെന്നു നിർബന്ധമാണെങ്കിൽ മാസം അഞ്ചു രൂബിൾ വീതം തന്നാൽമതി.”

“നന്ദി, ഈപ്പോൾ വേണ്ട. തങ്ങൾക്ക് ആവശ്യത്തിനുണ്ട്.”

“ശരി, എങ്കിൽ, നിങ്ങളുടെ പശുകളെ താനൊന്നു കാണുക. തീറ്റ കൊടുക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചു വേണ്ട നിർദ്ദേശങ്ങൾ നല്കാം. തീറ്റയെ ആശ്രയിച്ചാണു മററല്ലാം.”

വിഷയം മാറ്റാനുദ്ദേശിച്ച് ലെവിന്റെ
പശുവളർത്തലിനെക്കുറിച്ച് വിശദീകരണത്തിനു മുതിർന്നു.
കാലിത്തിറ്റയെ പാലാക്കിമാറ്റുന്ന ഒരു യന്ത്രമാണ് പശുവെന്നു
സ്ഥാപിച്ചു. അതു പറയുന്നോശ്ശെന്ന്, കിറ്റിയെക്കുറിച്ചുള്ള
എല്ലാ വിവരങ്ങളും അറിയാനുള്ള ആഗ്രഹവും അതു
കേൾക്കാനുള്ള പേടിയും അയാൾക്കുണ്ടായി. വളരെ പണിപ്പെട്ടു
നിലനിർത്തിപ്പോരുന്ന മനസ്സുമാധാനം തകരുമോ എന്നു
ഡയപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

“ശരിയാണ്. പകേശ, ആരാണിതൊക്കെ
നോക്കിനടത്തുന്നത്?” ഡോളി പറഞ്ഞു.

മട്ടിന ഫിലിമോനോവന്തയുടെ സഹായത്തോടെ ഗൃഹഭരണം
ഒരുവിധം നേരേയാക്കി. ഇന്നി അതിൽ മാറ്റംവരുത്താൻ വയ്ക്കു
കൂഷിയെ സംബന്ധിച്ച് പരിജ്ഞാനത്തിൽ ലെവിനുള്ള പാലുത്പാദിപ്പിക്കുന്ന
ഡോളിക്കു വിശ്വാസംപോര. പാലുത്പാദിപ്പിക്കുന്ന
യന്ത്രങ്ങളാണു പശുകളെന്ന വാദം കൂഷിപ്പണികൂർക്കു തടസ്സം

സുഷ്ടിക്കുന്നതാണെന്നു തോന്തി. മട്ടീന പിലിമോനോവ്‌ന
പറഞ്ഞതുപോലെ, പശുകൾക്കു കൂടുതൽ തീറ്റയും വെള്ളവും
കൊടുത്താൽ, അടുകളെയിൽ മിച്ചംവരുന്നത്
അലക്കുകാരിയുടെ പശുവിനു കൊടുക്കാൻ പാചകക്കാരിയെ
അനുവദിക്കാതെ ഇവിടത്തെ പശുകൾക്കുതന്നെ നല്കുകയും
ചെയ്താൽമാത്രം മതി. അത്രമാത്രം നിസ്സാരമാണു കാര്യം.
ധാന്യങ്ങൾവേണ്ടാ, പച്ചപ്പുല്ലുമാത്രം കൊടുത്താൽമതിയോ
എന്നു തുടങ്ങിയ തർക്കങ്ങൾ അർത്ഥമില്ലാത്തവയാണ്.
അതെന്നായാലും കിറ്റിയെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാനാണ്
അവർക്കിള്ളുാൾ താൽപര്യം.

പത്ത്

“അരുടെയും ശല്യമില്ലാതെ തനിച്ചു
കഴിയണമെന്നാണാഗഹിക്കുന്നതെന്ന് കിറ്റി എഴുതുന്നു.”
സംഭാഷണത്തിന് ഒരു ചെറിയ വിരാമമിട്ടിട്ടു ദ്രോളി പറഞ്ഞു.

“അവളുടെ അരോഗ്യമെങ്ങനെയുണ്ട്?” സുവമായോ?
ലെവിൻ ഉത്കണ്ഠംയോടെ ചോദിച്ചു.

“ദൈവം സഹായിച്ച് സുവമായി. അവർക്കു
ശ്രദ്ധനീതകരാറുണ്ടെന്നു താൻ വിചാരിച്ചതേയില്ല.”

“എനിക്കു സന്തോഷമായി. നിസ്സഹായഭാവത്തിൽ അങ്ങനെ
പറഞ്ഞിട്ട് ലെവിൻ നിശ്ചിബ്ദം ദ്രോളിയെ നോക്കി.

“കോൺസ്ലൈന്റുമെന്തു ഡിമിട്ടിച്ച്, എന്തിനാണു നിങ്ങൾ
കിറ്റിയോടു പിണങ്ങിയിരിക്കുന്നത്?” ദ്രോളി ചോദിച്ചു.

“താനോ?... എനിക്കൊരു പിണകവുമില്ല.” ലെവിൻ.

“ഉണ്ട്, തങ്ങൾ മോസ്കോയിലായിരുന്നപ്പോൾ നിങ്ങൾ
അങ്ങോട്ടാനും വരാറില്ലാലോ.”

ലെവിൻ്റെ മുഖം വിളി. “ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ്സ്കാ,
നിങ്ങളെപ്പാലെ ദയാലുവായ ഓരൾക്ക് അതിന്റെ കാരണം
ഉള്ളഹിക്കാനാവുന്നില്ലെന്നതിൽ എനിക്കത്തുമുണ്ട്.
എല്ലാമരിയാവുന്ന നിങ്ങൾ എന്നോടു ദയ കാട്ടാത്തതെന്ത്?”

“എനിക്കെന്തിനിയാമെന്ന്?”

“എന്റെ വിവാഹാദ്യർത്ഥന തിരസ്കരിച്ച കാര്യം.” ലെവിൻ
പിറുപിറുത്തു ഒരുനിമിഷം മുമ്പ് കിറ്റിയോടയാർക്കു തോന്തിയ
സ്നേഹം ആ അധിക്ഷപത്തെക്കുറിച്ചാർത്തപ്പോൾ
കോപമായി മാറി.

“നിങ്ങൾക്കു തെറ്റി താന്ത് അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല.
അങ്ങനെയോരു സംശയമുണ്ടായിരുന്നു.”

“എന്തായാലും ഇപ്പോഴിന്ത്തല്ലോ.”

“അവളെ ഭയക്കരമായി വേദനിപ്പിച്ച എന്തോ
സംഭവമുണ്ടായെന്നു മാത്രമാണു താൻ മനസ്സിലാക്കിയത്.

അതിനെക്കുറിച്ചു അവർ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. എന്നോടു പറയാത്ത സ്ഥിതിക്കു വേദോധാരോടും പറഞ്ഞിരിക്കാനുമിടയില്ല... അതിരിക്കെട്ട്, ശരിക്കും എന്താണു നടന്നതെന്ന് എന്നോടു പറയു."

"സംഭവിച്ചതെന്താണു താൻ പറഞ്ഞല്ലോ?"

'എപ്പോഴായിരുന്നു?"

"കഴിഞ്ഞ തവണ താൻ നിങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ വന്നിരുന്നപ്പോൾ."

"അവളെയോർത്തൽ എനിക്കു വളരെവളരെ ദുഃഖമുണ്ട്. നിങ്ങൾക്കറിയാമോ? നിങ്ങൾക്കാണെങ്കിൽ അഭിമാനം വണ്ണപ്പെട്ടിരുന്ന് വിഷമമേയുള്ളു."

"ശരിയായിരിക്കാം." ലെവിന് പറഞ്ഞു.

"എന്നാലും..."

"അവളുടെപേരിൽ താൻ വളരെവളരെ ദുഃഖിക്കുന്നു. പാവം! ഇപ്പോഴേനിക്കല്ലാം മനസ്സിലാക്കുന്നു."

"ദാരിയ അല്ക്സാണ്ട്രോവ്, എന്നോടു ക്ഷമിക്ക്," അയാൾ എഴുന്നേറ്റിട്ടു പറഞ്ഞു: "ഗുഡ്ബൈ, ദാരിയ അല്സാണ്ട്രോവ്, താൻ പോകുന്നു."

"പോകാൻവരെട്ട്. ഒന്നു നില്ക്കു." അവർ അയാളുടെ ഉടുമ്പിൽ പിടിച്ചുവലിച്ചു: "ഇവിടെയിരിക്കു."

"ദയവുചെയ്ത്, ദയവുചെയ്ത്, നമുക്കിനി അതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കണം." വീണ്ടും ഇരുന്ന്, മരിച്ചുമണ്ണിത്തെ പ്രതീക്ഷകൾക്കു വീണ്ടും ജീവൻവയ്ക്കുകയാണെന്ന ബോധത്തോടെ, അയാൾ പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങളെന്നിക്കു വേണ്ടപ്പെട്ടവനായതുകാണാണ്. നിങ്ങളെ നല്ലപോലെ അറിയാവുന്നതുകാണാണ്..." ഡ്യാളിയുടെ കണ്ണുകൾ നിരഞ്ഞു.

മരിച്ചുപോയെന്നു കരുതിയ വികാരങ്ങൾ വീണ്ടും ഉയിർത്തെഴുന്നേറ്റ് ലെവിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ സ്ഥാനംപിടിച്ചു.

"അതേ, ഇപ്പോൾ എനിക്കല്ലാം വ്യക്തമാകുന്നു," ഡ്യാളി തുടർന്നു. "നിങ്ങൾക്കിതു മനസ്സിലാവില്ല. പുരുഷമാർക്കു തിരഞ്ഞെടുക്കാനുള്ള

സ്വാതന്ത്ര്യമുണ്ട്. ആരെയാണു സ്വന്നഹിക്കുന്നതെന്നു സ്വപ്നംമായി അറിയാം. പക്ഷേ, ഒരു പെൺകുട്ടിക്ക് എപ്പോഴും സങ്കോചമാണ്. സ്ത്രീസഹജമായ അഭൈരും കാരണം, അക്കലെന്നിനു മാത്രമേ പുരുഷമാരെ അറിയുന്നുള്ളു. ഒരു

വിശ്വാസത്തിന്റെ പുരത്താണ്ടാം ചെയ്യുന്നത്. അങ്ങനെയുള്ള ഒരു പെൺകുട്ടിക്ക് എന്താണു പറയേണ്ടതെന്നു ചിലപ്പോൾ തോന്നുകയില്ല.

“അവളുടെ ഹൃദയം അത് അവളോടു പറയാത്തപക്ഷം...”

“അല്ല, ഹൃദയം അവളോടു പറയുന്നുണ്ട്. ഓന്നാലോചിച്ചുനോക്കു. നിങ്ങൾ പുരുഷമാർ, ഒരു പെൺകുട്ടിയെക്കുറിച്ചുള്ള ധാരണയുമായി വീടിൽ വരുന്നു. അവളെ അറിയുന്നു, നിരീക്ഷിക്കുന്നു. അവളോടു സന്നഹമാണെന്ന വ്യക്തമായ ബോധമുണ്ടായതിനുശേഷം വിവാഹാദ്യർത്ഥന നടത്തുന്നു...”

“കൃത്യമായും അങ്ങനെയൊന്നുമല്ല.”

“സാരമില്ല. നിങ്ങളുടെ പ്രണയം മുപ്പെട്ടതുനോൾ, നിങ്ങൾക്കു താൽപര്യമുള്ള ഒരാളെ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നു. പകേശ, ഒരു പെൺകുട്ടിയോട് ആരും അഭിപ്രായം ആരായുന്നില്ല. അവൾ തിരഞ്ഞെടുക്കണമെന്നാണു പ്രതീക്ഷയെക്കിലും തിരഞ്ഞെടുപ്പിനുള്ള അവസരമില്ല. വേണമെന്നോ വേണ്ടെന്നോ പറയാമെന്നുമാത്രം.

‘എന്നയോ ഭ്രാംഖർക്കിയെയോ തിരഞ്ഞെടുക്കാം.’ ലെവിം വിചാരിച്ചു. അയാളുടെ ആത്മാവിൽ പുനർജനിച്ച പ്രത്യാൾ വീണ്ടും അസ്തമിച്ചു. ഹൃദയം വേദനിച്ചു.

“ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവൻ.” അയാൾ പറഞ്ഞു, “ഒരു വസ്ത്രമോ മറ്റു വല്ലതുമോ അങ്ങനെ തിരഞ്ഞെടുക്കാം. സന്നഹതതിന്റെ കാര്യത്തിൽ അത് അസാധ്യമാണ്. തിരഞ്ഞെടുത്തുകഴിഞ്ഞാൽ ഉത്തമം. ആവർത്തനം സാധ്യമല്ല.”

“ദുരഡിമാനം, ദുരഡിമാനം!” സ്ത്രീകൾക്കുമാത്രം പരിചിതമായ വികാരങ്ങളെ അയാളുടേതുമായി താരതമ്യപ്പെടുത്തി, അതെത്ര തുച്ഛമാണെന്നറിഞ്ഞതുപോലെയാണെവർ പറഞ്ഞത്. “നിങ്ങൾ കിട്ടിയോടു വിവാഹാദ്യർത്ഥന നടത്തിയപ്പോൾ ഒരു മറുപടി പറയാൻപറ്റാത്ത അവസ്ഥയിലായിരുന്നു അവൾ. ഭ്രാംഖർക്കുമുമ്പിൽ ഒരു തീരുമാനമെടുത്തിരുന്നില്ല. അയാളെ അവൾ എന്നും കാണുമായിരുന്നു. നിങ്ങളെ വളരെ നാളായി കാണാറില്ല. കുറച്ചുകൂടി മുതിർന്നവളായിരുന്നെങ്കിൽ, ഉദാഹരണത്തിനു താനായിരുന്നെങ്കിൽ, ഇങ്ങനെ ഒന്നിശ്ചിതാവസ്ഥയുണ്ടാകുമായിരുന്നില്ല.

അയാളോടെനികൾ അവജന്തയായിരുന്നു. അവസാനം അതു ശരിയാണെന്നു തെളിത്തു."

കിറ്റിയുടെ മറുപടി ലെവിൻ ഓർമിച്ചു. 'അതു സാധ്യമല്ല,' എന്നാണവർ പറഞ്ഞത്.

"ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ്" അയാൾ നിരുമേഷമായി പറഞ്ഞു: "എന്നിൽ നിങ്ങളുട്ടീച്ച വിശ്വാസത്തെ താൻ വിലമതിക്കുന്നു. പക്ഷെ, നിങ്ങൾക്കു തെറ്റിപ്പോയെന്നാണു താൻ വിചാരിക്കുന്നത്. എന്ത് ധാരണ തെറ്റായാലും ശരിയായാലും നിങ്ങൾ വെറുപ്പോടെ കാണുന്ന എന്ത് ദുരഡിമാനം നിങ്ങളുടെ സഹോദരിയെക്കുറിച്ച് അനുകൂലമായി പിന്തിക്കാൻ എന്ന സമ്മതിക്കുന്നില്ല. മനസ്സിലായോ? അതു തിരിത്തും അസാധ്യമാണ്."

"താൻ ഒന്നുകൂടിപറയും. എന്ത് സ്വന്തം മകളെപ്പോലെ താൻ സ്നേഹിക്കുന്ന എന്ത് സഹോദരിയെക്കുറിച്ചാണു താൻ സംസാരിക്കുന്നത്. അവൾ നിങ്ങളെ സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്നു താൻ പറയുന്നില്ല. അവൾ നിങ്ങളെ തിരസ്കരിച്ചതിനു പ്രത്യേകിച്ചുാരർത്ഥവും കല്പിക്കേണ്ടതില്ലെന്നു മാത്രമാണു സൂചിപ്പിച്ചത്."

"എനിക്കരിത്തുകൂടാ," ലെവിൻ ചാടിയെന്നിറ്റു: "നിങ്ങളെന്ന എത്രമാത്രം വേദനിപ്പിച്ചു! നിങ്ങൾക്കാരു കുണ്ഠിനെ നഷ്ടപ്പെടുന്നോൾ, മറ്റുള്ളവർ പരയുകയാണ്, "അവൻ വലുതായിരുന്നെങ്കിൽ എത്തല്ലാം പദവികളിലെത്തുമായിരുന്നു. എന്തല്ലാം സന്തോഷങ്ങൾ അനുഭവിക്കാമായിരുന്നു. പക്ഷെ, മരിച്ചുപോയല്ലോ, മരിച്ചുപോയല്ലോ," എന്നതുപോലെയാണിതും."

"നിങ്ങളാരു തമാശക്കാരൻതനെ!" ലെവിൻ കേഷാഭത്തെ ദുഃഖകരമെങ്കിലും പരിഹാസ്യമായ ഒരു ചിരിയോടെ നേരിട്ടുകൊണ്ട് യോളി പറഞ്ഞു. അല്പം ആലോച്ചിട്ട് അവൾ തുടർന്നു: "അപ്പോഴിനി കിറ്റി ഇവിടെയുള്ളിടത്തോളം നിങ്ങളിങ്ങാട്ടുവരില്ല?"

"ഈല്ല, താൻ വരില്ല. തീർച്ചയായും താനവളെ ഒഴിവാക്കുകയല്ല. എന്നാൽ കഴിയുന്നിടത്തോളം എന്ന കണ്ണുമുട്ടുന്തിലെ വിഷമം ഒഴിവാക്കാൻ താൻ ശ്രമിക്കും."

"നിങ്ങൾ വളരെ നല്ലാരു തമാശക്കാരൻതനെ!" യോളി ആവർത്തിച്ചു. വാത്സല്യത്തോടെ അയാളുടെ മുവത്തുനോക്കിയിട്ടു പറഞ്ഞു: "ശരി, അങ്ങനെതന്നെയാവട്ട.

ഈ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു നമ്മളാനും സംസാരിച്ചിട്ടില്ലെന്നു വിചാരിക്കാം."

"താന്യ നിനക്കെന്തുവേണം?" ആ സമയത്ത് അവിടേക്കു കടന്നുവന്ന കൊച്ചുപെൺകുട്ടിയോട് ഡോളി പ്രഖ്യാതിൽ ചോദിച്ചു.

"എൻ്റെ മൺവെട്ടിയെവിടെ മമ്മാ?"

"ഞാൻ പ്രഖ്യാതിൽ ചോദിച്ചാൽ നീയും പ്രഖ്യാതിൽത്തന്നെ ഉത്തരം പറയണം."

മൺവെട്ടിക്കുള്ള പ്രഖ്യാവാക്ക് അവർ മരന്നുപോയി. അമ്മ പറഞ്ഞുകൊടുത്തു. മൺവെട്ടി എവിടെയാണുള്ളതെന്നും പ്രഖ്യാതിൽത്തന്നെ അവളോടു പറഞ്ഞു. അതിനോടൊന്നും യോജിക്കാൻ ലെവിനു സാധിച്ചില്ല. ഡോളിയുടെ വീടുമായോ കുട്ടികളുമായോ ബന്ധപ്പെട്ട യാതൊന്നും പഴയതുപോലെ ആകർഷകമായി ഇപ്പോഴയാൾക്കു തോന്നുന്നില്ല.

'എന്തിനാണവർ കുട്ടികളോട് പ്രഖ്യ സംസാരിക്കുന്നത്.' അയാൾ ചിന്തിച്ചു. 'എന്തുമാത്രം കൃതിമവും കപടവുമാണത്! കുട്ടികൾക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ട്. പ്രഖ്യ പരിപ്പിച്ച് ആത്മാർത്ഥതയില്ലാത്തവരാക്കുന്നു.' ഡോളി നിരന്തരം ആലോച്ചിച്ചതിനുശേഷമാണ് ആത്മാർത്ഥത നഷ്ടമായാലും വേണ്ടില്ല എന്നു കരുതി കുട്ടികളെ പ്രഖ്യ പരിപ്പിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചതെന്ന് അയാൾക്കണിത്തുകൂടണ്ണു.

"എന്താണിതു യുതി? കുറച്ചുകഴിഞ്ഞു പോകാം."

ഉത്സാഹം പാടേ ക്ഷയിച്ചുകൂടില്ലോ ലെവിൻ ചായ കുട്ടിക്കാനിരുന്നു.

ചായകുട്ടിച്ചിട്ട് കുതിരയെ വണിക്കിയിൽ കെട്ടാൻ വണിക്കാരനോടു പറഞ്ഞു തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ ഡോളിയുടെ മുഖം ചുവന്നും കണ്ണുകൾ ഇംഗ്രെണ്ടില്ലും കാണപ്പെട്ടു.

ലെവിൻ്റെ അസാന്നിധ്യത്തിലുണ്ടായ ഒരു സംഭവം, അന്നു പകൽ മുഴുവനും ഡോളി അനുഭവിച്ച സന്ദേഹത്തിനും അഭിമാനത്തിനും വിരാമമിട്ടു. ഒരു പന്തിനെച്ചാല്ലി ഗ്രിഷ്യും താന്യയും തമിൽ അടിപിടിയായി. അവരുടെ നിലവിളിക്കേട്ട് ഓടിച്ചേരു ഡോളി, ഭയങ്കരമായെങ്കു കാഴ്ചയാണു കണ്ടത്. താന്യ ഗ്രിഷ്യുടെ തലമുടിയിൽ ശക്തിയായി പിടിച്ചിരിക്കുന്നു. അവൻ കോപാവേശത്തിൽ അവളെ തലങ്ങും വിലങ്ങും ഇടിക്കുന്നു. അതുകണ്ട് ഡോളിക്കു കറിനമായ ദുഃഖം തോന്തി. തന്റെ അഭിമാനഭാജനമായ ഈ കുഞ്ഞുങ്ങൾ കേവലം സാധാരണ കുട്ടികളാണെന്നു മാത്രമല്ല, മുഗ്രിയവാസനകളുള്ള

ദുഷ്ടബുദ്ധികളുമാൻ. മറ്റാനിനെക്കുറിച്ചും അപ്പോഴവർക്കു ചിന്തിക്കാൻ കഴിത്തില്ല. തന്റെ വിഷമാവസ്ഥ ലെവിനെ അരിയിക്കാനും മനസ്സുവന്നില്ല.

കുട്ടികൾ ശണ്ഠകുടുന്തിന്റെ പേരിൽ ദുഃഖരുതെന്നു പറത്തു ലെവിൻ ആശ്രസിപ്പിച്ചു. അതോടൊപ്പം ഇങ്ങനെ ചിന്തിക്കുകയും ചെയ്തു: 'എന്റെ കുട്ടികളോടു താൻ ഫ്രെഞ്ചു സംസാരിച്ചു പോങ്ങച്ചു കാടുകയില്ല. എന്റെ കുട്ടികൾ ഇതുപോലെയായിരിക്കുകയില്ല.

വഴിതെറ്റിക്കാതിരുന്നാൽ മാത്രമല്ല. അവർ നല്ലവരാകും. ഈ, എന്റെ കുട്ടികൾ ഇതുപോലെയാവില്ല.'

അയാൾ യാത്ര പറത്തു. ഇന്നിയും കുടുതൽ സമയം അയാളെ അവിടെ തടങ്ങുവയ്ക്കണമെന്ന് അവർക്കും തോനിയില്ല.

പതിനൊന്ന്

ജുലായ് മധ്യത്തിൽ ലെവിംഗ് സഹോദരിയുടെവക്ക് ശ്രാമത്തിലെ തലവൻ (പൊങ്കോവൻസ് കിൽനിന്റു പതിനൊമ്പുമെലകളെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നത്) ബിസിനസ്സ് കാര്യങ്ങൾ സംസാരിക്കാനും പുല്ലുവുക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചു പറയാനുമായി ലെവിനെ കാണാനെന്നതി. ഓരോ വസന്തത്തിലും നിരഞ്ഞുവളരുന്ന പുത്രപുരുഷിൽനിന്റുള്ളതാണ് അവിടത്തെ പ്രധാന വരുമാനം. മുൻവർഷങ്ങളിൽ ഏകരീതി ഏഴു രൂബിൾ നിരക്കിൽ കർഷകർ പുല്ലു വാങ്ങിയിരുന്നു. ലെവിൻ ഏറ്റേറ്റിന്റെ നടത്തിപ്പ് ഏറ്റുടന്തെപ്പോൾ വില തീരെ കുറത്തു പോയെന്നു തീരുമാനിക്കുകയും ഏടു രൂബിൾ വില നിശ്ചയിക്കുകയും ചെയ്തു. കർഷകർ അത്രയും കൊടുക്കാൻ തയ്യാറായില്ല. വാങ്ങാൻവരുന്ന മറ്റുള്ളവരെ അവർ അടുപ്പിക്കാത്തതാണെന്ന് ലെവിൻ സംശയിച്ചു. അയാൾ നേരിട്ടുചെന്നു പണവും പുല്ലും കുലിയായി കൊടുത്തു കൊയ്തതു നടത്തി. സ്ഥലവാസികൾ സർവ്വശക്തിയുമുപയോഗിച്ച് ഏതിർത്തെങ്കിലും ഫലിച്ചില്ല. ആദ്യത്തെത്തവർഷം ഏതാണ്ട് ഇരട്ടി ആദായം കിട്ടി. തുടർന്നുള്ള രണ്ടു വർഷങ്ങളിലും കർഷകർ ചെരുത്തുനോക്കിയിട്ടും കൊയ്തതുനടന്നു. പക്ഷേ, ഇക്കാലം ആകെയുള്ളതിന്റെ മുന്നിലൊനു പ്രതിഫലം പറ്റിക്കാണ്ടു കൊയ്യാമെന്നു സമ്മതിച്ചു. കൊയ്തതു കഴിഞ്ഞെന്നറിയിക്കാനാണു ശ്രാമത്തലവൻ വന്നത്. മഴപെയ്യുമെന്നു കരുതി, വിചാരിപ്പുകാരൻ്റെ മേൽനോട്ടത്തിൽ വിളവു പകുവച്ചു. ഉടമസ്ഥൻ്റെ വക പതിനൊന്ന് അട്ടികളായി കൂട്ടിയിരിക്കുകയാണ്.

ഓരോ പാടത്തും വയ്ക്കോൽ എത്ര വീതമുണ്ടായിരുന്നെന്നും തന്റെ അനുവാദമില്ലാതെ പകുവച്ചതെന്തിനാണെന്നുമുള്ള ചോദ്യങ്ങൾക്കു വ്യക്തമായ

മറുപടി കിട്ടാത്തപ്പോൾ എത്രൊ കളളകളിയുണ്ടെന്ന് ലെവിനു തോന്തി. നേരിട്ടുചെന്നേപ്പിക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു.

ഉച്ചയോടെ ലെവിൻ സഹോദരിയുടെ ഗ്രാമത്തിലെത്തി. കുതിരയെ തന്റെ സഹോദരന്റെ ആയ ആയിരുന്ന സ്ത്രീയുടെ ഭർത്താവും വിശ്വസ്തനുമായ കർഷകനെ എല്പിച്ചു. കൊയ്ത്തിന്റെ വിവരങ്ങൾ അയാളോടു ചോദിച്ചു. സംഭാഷണപ്രിയനും സുമുഖനുമായ ആ വ്യഖൻ, പർമേനിച്ചു, ലെവിനെ സസണ്ടാഷം സീകരിച്ചു

തേനീച്ചുവളർത്തലിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചുകൂടിലും
കൊയ്ത്തിന്റെ കാര്യം സ്വപ്ഷ്ടമായി പറഞ്ഞില്ല. അതു ലെവിന്റെ സംശയം ഇരട്ടിപ്പിച്ചു. അയാൾ വയ്ക്കേബാൽകുനകൾ പരിശോധിച്ചു. ഓരോന്നിലും അൻപതു വണ്ടി വീതമുണ്ടാകാനിടയില്ലെന്നു തോന്തി. അതു തെളിയിക്കാൻ, ഒരു വണ്ടി കൊണ്ടുവന്നു വയ്ക്കേബാൽ ചുമനുമാറ്റി. മുപ്പുത്തിരണ്ടു വണ്ടി വയ്ക്കേബാലുണ്ടായിരുന്നു. കെടുമുറുകിയിട്ടില്ലെന്നും ഉണങ്ങി കുറഞ്ഞതാണെന്നും മറ്റും ഗ്രാമത്തലവൻ, ആണെയിട്ടുകൂടിലും ലെവിൻ സമതിച്ചില്ല. സുദീർഘമായ തർക്കങ്ങൾക്കുശേഷം, ഓരോ കുന്നയിലും അൻപതുലോധി വയ്ക്കേബാലുണ്ടെന്ന ധാരണയിൽ പതിനൊന്നു കുന്നയും കർഷകർ എടുത്തെതാളാമെന്നും ഉടമസ്ഥൻറെ പക്ഷു പുതുതായി നിർണ്ണയിക്കാമെന്നും സമതിച്ചു. പക്ഷുവച്ചു തീർന്നപ്പോൾ അത്താഴത്തിനുള്ള സമയമായി. മേൽനോട്ടത്തിന്റെ ചുമതല വിചാരിപ്പുകാരനെ എല്പിച്ചു ലെവിൻ ഒരു വയ്ക്കേബാൽകുനയിൽ ചാരിയിരുന്ന് ആളുകൾ ജോലിചെയ്യുന്നതു കണ്ടുരസിച്ചു.

മുന്നിൽ നദിയുടെ വളവിനുള്ളിൽ ഒരു പതുപ്പുനിലത്തിന്പുറം ബഹുവർണ്ണത്തിലുള്ള ഉടുപ്പുകളിട കുരെ പെണ്ണുങ്ങൾ ഉരക്കെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ട് ധ്യതിയിൽ നീങ്ങുന്നു. ഇളം പച്ചനിറത്തിലുള്ള പുൽപ്പരപ്പിൽ ചിതറിക്കിടന്ന വയ്ക്കേബാൽ കുനകളാക്കുകയാണു തൊഴിലാളികൾ. അവ വണ്ടികളിൽ കയറ്റിക്കൊണ്ടുപോകുന്നു.

“വെയിലുള്ളപ്പോൾ വയ്ക്കേബാലുണ്ടാക്കണം.”
വ്യഖകർഷകൻ ലെവിനോടു പറഞ്ഞു: “കണ്ണാ, ഒരു പൊടിപോലും കളയാതെ വണ്ടിയിൽ കയറ്റുന്നുണ്ട്. ഉച്ചയോടെ പാതിയായിരുന്നു.”

“ഈത് അവസാനത്തെതാണോ?” കടന്നുപോയ ഒരു വണ്ടിയുടെ മുന്നിൽനിന്ന് കുതിരകളെ നിയന്ത്രിച്ച

വണ്ടിക്കാരനോടയാൾ ചോദിച്ചു.

“അവസാനതേതതാണെങ്കാം.” കുതിരയുടെ കടിത്താൻ പിടിച്ചു വിളിച്ച പരഞ്ഞിട്ട് അവൻ പിന്തിരിത്തു തന്റെ പിറകിലിരുന്ന തുടുത്തനിറമുള്ള യുവതിയെ നോക്കി. അവളും ചിരിച്ചു. അവൻ വീണ്ടും വണ്ടിയോടിച്ചു പോയി.

“അതാർ മോനാണോ?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“എറ്റവും ഇളയവൻ.” വാസല്യപുരവം ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പരഞ്ഞതു.

“മിടുകന്ന്.”

“മോശമല്ല്.”

“കല്യാണം കഴിത്തോ?”

“ഉംഗി, രണ്ടുവർഷം കഴിത്തു.”

“അവർക്കു കുട്ടികളുണ്ടോ?”

“കുട്ടികളോ! ആദ്യത്തെ വർഷം മുഴുവന്നും അവന് ഒന്നും മനസ്സിലായില്ല. തെങ്ങൾ വഴക്കുപരഞ്ഞതു... കണ്ണോ, ഇതാണു നല്ല വയ്ക്കോൽ.” വ്യഖ്യൻ വിഷയം മാറ്റി.

ലെവിൻ, വാക്ക് പർമേനിച്ചിനെയും ഭാര്യയെയും ശ്രദ്ധിച്ചു. അവർ കുറച്ചകലെ വണ്ടിയിൽ വയ്ക്കോൽ നിന്ത്യക്കുകയാണ്. യുവതിയായ ഭാര്യ എടുത്തുകൊടുക്കുന്ന വയ്ക്കോലിന്റെ പിടികൾ ഭർത്താവു വണ്ടിയിൽ അടുക്കുന്നു. സന്തോഷത്തോടെ അനാധാരം അവൾ ജോലിചെയ്യുന്നു. നിവർന്നുനിന്ന്, നിന്ത്ത മാറിടം തെള്ളുകുന്നിച്ചു, ഇരുക്കുകളും നിന്തയെ വയ്ക്കോൽ വാരിയെടുത്ത് വണ്ടിയിലേക്കരിയുകയാണവർ. അവളെ അധികം വിഷമിപ്പിക്കേണ്ടണു കരുതി വാക്ക്, പെട്ടുന്നു പിടിച്ചെടുത്ത് വണ്ടിയിൽ അമർത്ഥിവയ്ക്കുന്നു. വണ്ടി നിന്ത്തപ്പോൾ അവൾ കഴുത്തുതുടച്ചിട്ട് തലയിൽ ചുറ്റിയിരുന്ന തുവാല അഴിച്ചു. നന്ദിയിലെ വെയിൽ തടാത്തഭാഗം വെളുത്തു കാണാം. വയ്ക്കോൽ കെട്ടിയുറപ്പിക്കാൻ അവൾ വണ്ടിയുടെ അടിയിൽ നൃഥത്തുകയറി. എങ്ങനെയാണു വേണ്ടതെന്ന് വാക്ക് കാണിച്ചുകൊടുത്തു. അവളെന്നോ പരഞ്ഞതുകേട്ട് അവൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. കരുത്തും യുവതുവും വെളിപ്പെടുത്തുന്ന നവ്യാനുരാഗത്തിന്റെ അലകൾ അവരുടെ മുഖങ്ങളിൽ തെളിത്തുകണ്ടു.

പ്രതിശ്രൂഷ

ഒ സ്കിയിൽ വയ്ക്കേണ്ട് നിരച്ചു കയറുകൊണ്ടു കെട്ടി വാക്ക് ചാടിയിരിങ്ങി, തിനുകൊഴുത്ത കുതിരയുടെ കടിഞ്ഞാൻ പിടിച്ചു മുന്നോട്ടു നയിച്ചു. അയാളുടെ ഭാര്യ, മുപ്പലി മുകളിലേക്കെറിഞ്ഞ്, കൈകൾ വീശി, മറ്റു സ്ത്രീകളുടെ കുടുമ്പിലേക്കു നടന്നു. റോധിലെത്തിയപ്പോൾ വാക്ക് മറ്റു വണ്ടികളുടെ നിരയിൽ ചേർന്നു. വർണ്ണാഭമായ ഉടുപ്പുകളണിഞ്ഞ പെണ്ണുങ്ങൾ മുപ്പലികൾ തോളിലേന്തി സന്തോഷത്തോടെ പിലച്ചുകൊണ്ടു പിന്നാലെ ചെന്നു. ഒരു സ്ത്രീ പരുക്കണ്ണശബ്ദത്തിൽ ഒരു പാടുപാടി. മറ്റുള്ളവർ അതേറുപാടി.

പാടുന്ന പെണ്ണുങ്ങൾ ലെവിന് നില്ക്കുന്നതിനടുത്തത്തി. ഒരു മഴമേഖലം ആർത്തത്തിരുന്നി വരുന്നതുപോലെ അയാൾക്കു തോന്തി. മേഖലം അതിവേഗം അയാളെ കടന്നു വക്കേണ്ടകുനകൾക്കും പുത്രപരപ്പുകൾക്കും അപ്പുറമെത്തി അപ്രത്യക്ഷമായി. പാടും ആർപ്പുവിളിയും ചുളമടിയും ചേർന്ന ആ ഉത്സാഹ പ്രഹരിഷ്ഠത്തിനു കാതോർത്ത് അയാൾ അനങ്ങാതെ കിടന്നു. എല്ലാം അവസാനിച്ചപ്പോൾ സ്വന്തം ഏകാന്തതയോടും അലസതയോടും ഈ ലോകതോടുതന്നെന്നയും എന്തെന്നില്ലാത്ത ഒരു വെറുപ്പ് അയാൾക്കുന്നുഭവപ്പെട്ടു. വെക്കേണ്ടിന്റെ പേരിൽ തന്നോടു തർക്കിച്ച—അയാളെ വണ്ണിക്കാൻ തുനിഞ്ഞത—അതേ കർഷകർ, തെല്ലും പരിഭ്രാന്തരാഹമോ ഇല്ലാതെ, അയാളെ പറ്റിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുവെന്ന കാര്യം പാടേ വിസ്മരിച്ച്, അയാളെ വണങ്ങി. ആഴ്ചാദക്രമായ അധ്യാനത്തിന്റെ രസത്തിൽ മരുല്ലാം മരന്നു. ആർക്കുവേണ്ടിയാണ് അധ്യാനിച്ചതെന്നോ അതിന്റെ ഫലമെന്താണെന്നോ ഉള്ളത് ഇപ്പോഴാരു പ്രശ്നമേയാലു.

ഈ രീതിയിലുള്ള ജീവിതത്തോട് ലെവിന് ആരാധനയാണ്. അങ്ങനെയൊരു ജീവിതം നയിക്കുന്നവരോട് അസുയയുമുണ്ട്—പ്രത്യേകിച്ച്, വാക്ക് പർമേനിച്ചും അയാളുടെ ചെറുപ്പക്കാരിയായ

ഭാര്യയും തമിലുള്ള ബന്ധം നേരിൽ കണ്ടതിനുശേഷം, അലസവും കൃതിമവുമായ തന്റെ ജീവിതശൈലിയിൽ മാറ്റംവരുത്തണമെന്നും നിഷ്കള്ളകവും ആഴ്ചാദകരവും അധ്യാനപൂർണ്ണവുമായ ജീവിതം നയിക്കണമെന്നും അയാൾ ആഗഹിക്കുന്നു.

ലെവിന്റെ സമീപത്തുണ്ടായിരുന്ന വ്യഖ്യ നേരത്തെ വീട്ടിലേക്കു പോയി. സമീപത്തു താമസിക്കുന്ന കർഷകരും പോയി. ദുരൈനിന്നു വന്നവർ അത്താഴത്തിനും രാത്രി പുൽപ്പരപ്പിൽത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടാനും തയ്യാറാടുത്തു. അവരുടെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെടാതെ ലെവിൻ ഒരു വകെഞ്ഞകുന്നയ്ക്കു മുകളിൽ കിടന്നു ചുറ്റുപാടും നോക്കുകയും ശ്രദ്ധിക്കുകയും ചിന്തിക്കുകയും ചെയ്തു. പുൽപ്പരപ്പിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിയ കർഷകർ ഹസ്യമായ ആ വേനൽക്കാലരാത്രി മുഴുവനും മികവാറും ഉരങ്ങാതെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. ആദ്യമാദ്യം ഉച്ചത്തിലുള്ള സംഭാഷണവും പൊട്ടിച്ചിരിയും കേട്ടു. പിന്നീട് പാടും കൂടുതൽ ചിരിയും. പകൽസമയത്തെ അധ്യാനം അവരിൽ അവശേഷിപ്പിച്ചത് ആഴ്ചാദംമാത്രം.

പുലർച്ചയ്ക്കു തൊടുമുന്പ് തിക്കണ്ണ നിബൃഥിത വ്യാപിച്ചു. പുല്മേറിനെ മുടിയ മണ്ണിനുമീതെ തവളകളുടെ നിർത്താത്ത കരച്ചിലും കുതിരകളുടെ ചിനയ്ക്കലുംമാത്രം കേൾക്കാം. ലെവിൻ എഴുന്നേറ്റ് നക്ഷത്രങ്ങളെ നോക്കി. നേരു പുലരാറായി.

ഈനി തൊനെന്തു ചെയ്യും? എങ്ങനെയാണെന്തു ചെയ്യേണ്ടത്? അയാൾ തന്നതാൻ ചോദിച്ചു. അയാളുടെ ആശയങ്ങളും വികാരങ്ങളും മുന്നു വ്യത്യസ്ത ചിന്താധാരകളായി. തന്റെ പഴയ ജീവിതത്തെ പരിത്യജിക്കുകയും തികച്ചും ഉപയോഗശുശ്രാവമായ വിദ്യാഭ്രാസത്തെ തിരസ്കരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതെങ്ങനെ എന്നതാണ് ആദ്യത്തെത്ത്. ഈ തിരസ്കാരം അയാൾക്ക് കേവലവും ലളിതവുമായ സന്തോഷം പ്രദാനംചെയ്യും. അയാൾ ഇപ്പോൾ നയിക്കാനുദ്ദേശിക്കുന്ന ജീവിതവുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതാണു രണ്ടാമതേതത്. ആ ജീവിതത്തിന്റെ വിശുദ്ധിയെയും ലാളിത്യത്തെയുംകൂറിച്ച് അയാൾക്ക് ഉത്തമഭോധ്യമുണ്ട്. അതു സംത്യപ്തിയും സമാധാനവും അന്തസ്സും പ്രദാനംചെയ്യുമെന്നതിൽ തർക്കമെല്ലെണ്ണം. ഇവയുടെ അഭാവം അയാളെ കരിനമായി വേദനിപ്പിക്കുന്നു. ഇപ്പോഴത്തെ ജീവിതത്തിൽനിന്നു രണ്ടാമതേതത്തിലേക്കുള്ള മാറ്റം സാധ്യമാക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്നതാണു മുന്നാമതെത്ത പ്രശ്നം.

അതിനെക്കുറിച്ച് അയാളുടെ മനസ്സിൽ വ്യക്തമായ ധാരണയിലും. 'അയാൾക്ക് ഒരു ഭാര്യ ആവശ്യമാണോ? ജോലി ചെയ്യണമോ, അതിന്റെ ആവശ്യമുണ്ടോ? പൊക്രോവ്സ്‌കും ഉപേക്ഷിച്ചുപോയി വേരേ ഭൂമി വാങ്ങി ഒരു കർഷകസമൂഹത്തിൽ ജീവിച്ചു, കർഷകകൂട്ടുംബത്തിൽനിന്നു വിവാഹം കഴിച്ചാലോ? എങ്ങനെയാണിതു ചെയ്യേണ്ടത്?' അയാൾ സ്വയം ചോദിച്ചു. മറുപടി കിട്ടിയില്ല 'രാത്രി മുഴുവനും താനുറങ്ങിയില്ല. ഇപ്പോഴതിനെക്കുറിച്ചു സ്പഷ്ടമായി ആലോചിക്കാൻ വയ്ക്കുന്നതു. പിന്നീടു സംശയങ്ങൾ പരിഹരിക്കാം.' അയാൾ തന്നതാൻ പറഞ്ഞു. 'ഒരു കാര്യം തീർച്ചയാണ്. ഈ രാത്രി എൻ്റെ വിധി നിർണ്ണയിച്ചു കഴിത്തു. കൂടുംബജീവിതത്തെ സംബന്ധിച്ച എൻ്റെ പഴയ സൃഷ്ടിക്കും നിരർത്ഥകങ്ങളായിരുന്നു. ഒന്നും ശരിയല്ല. അതിനെക്കാൾ ലളിതവും മെച്ചപ്പെട്ടതുമാണ് മറ്റൊരു...'

"ഹാ, എന്തു ഭംഗി!" തലയ്ക്കു മുകളിൽ മോലശകലങ്ങൾ വിരചിച്ച വർണ്ണഭംഗിയുള്ള ചിത്രം നോക്കി അയാൾ പറഞ്ഞു: 'ഈനെന്റെ കണ്ണിൽപ്പെടുന്നതെല്ലാം അതിമനോഹരമായിരിക്കുന്നല്ലോ! എത്ര പെട്ടുനാണ് ആകാശത്ത് ഈ ചിത്രം രൂപപ്പെട്ടത്? അല്ലപംമുമ്പ് നോക്കിയപ്പോൾ മാനത്ത് രണ്ടു വെള്ളവരകളല്ലാതെ മറ്റാനുമില്ലായിരുന്നു. ജീവിതത്തെക്കുറിച്ചുള്ള എൻ്റെ കാഴ്ചപ്പാടിനും ഈതുപോലെ, ഒട്ടും പ്രതീക്ഷിക്കാത്ത നീതിയിലാണു മാറ്റമുണ്ടായത്.

'പുത്രപ്പരപ്പിൽനിന്ന് പ്രധാന പാതയിലേക്കിരഞ്ഞി അയാൾ വീടിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. ഓരിളംകാറു വീശുന്നുണ്ട്. സകലതും മങ്ങി നിരുമേഷമായി കാണപ്പെടുന്നു. പ്രഭാതം പൊട്ടിവിടരുന്നതിനു മുമ്പുള്ള അന്യകാരത്തിന്റെമേൽ വെളിച്ചും വെന്നിക്കൊടി പാറിക്കുന്നതിന്റെ മുന്നോടിയായ മങ്ങലാണിത്. തണ്ണുത്തുവിരച്ചു, നിലത്തു ദൃഷ്ടിയുറപ്പിച്ചു, ലെവിന് മുന്നോട്ടു നടന്നു.

'എന്താണെന്ത്? ആരാണു വരുന്നത്?' മനിയോച്ച കേട്ട അയാൾ തലയുയർത്തി നോക്കി. നാല്പത്തിയകലെ നിന്ന്, നാലു കുതിരകളെ പുട്ടിയതും മുകളിൽ ലഗ്ഗേജ് കയറ്റിയതുമായ ഒരു വണ്ടി തന്റെ നേർക്കു വരുന്നതു കണ്ടു. ചക്രങ്ങൾ പാതയിലെ ചാലുകളിലും സുഗമമായി ചലിക്കത്തക്കവണ്ണം സമർത്ഥമായാണു വണ്ടിക്കാരൻ കുതിരകളെ നയിക്കുന്നത്.

ആരാണകത്തുള്ളതെന്നാലോച്ചിക്കാതെ, അശ്രദ്ധമായി ലെവിൻ ജനാലയിലേക്കു നോക്കി.

പ്രായംചെന്ന ഒരു സ്ത്രീ ഒരു മുലയ്ക്കിരുന്നുരങ്ങുന്നു. ജനാലയ്‌ക്കു സമീപമിരുന്ന യുവതി കണ്ണുതുറന്ന് തലയിലെ തൊപ്പിയിൽനിന്നു തുങ്ങിക്കിടന്ന റിബണിൽ രണ്ടു കൈകൾക്കാണ്ടും പിടിച്ച്, ചിന്താമന്ദരയകിലും ജീവിതത്തോടുള്ള അഭിനിവേശം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, പുലർവേളയിലെ പ്രകാശത്തിൽ അയാളുടെനേരേ നോക്കി.

അതു നിമിഷം അതു കാഴ്ച കണ്ണുന്നിൽനിന്നു മരയുന്നതിനുമുമ്പ്, അവർ അയാളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അതകുതവും സന്നോഷവുംകൊണ്ട് അവളുടെ മുഖം വികസിച്ചു. അയാൾക്കും തെറ്റിയില്ല. ഈപോലുള്ള കണ്ണുകൾ ലോകത്തു മറ്റാരാൾക്കുമില്ല. അയാളുടെ ജീവിതത്തെ അർത്ഥവത്താക്കാൻ കൈല്പുള്ള മറ്റാരാത്മാവും ഈ പ്രപഞ്ചത്തിലില്ല. അത് കിറ്റിയായിരുന്നു. അവർ സ്നേഹനിലിറങ്ങി എർഗുശേഷവോയിലുള്ള സഹോദരിയുടെ വീട്ടിലേക്കു പോവുകയായിരിക്കുമെന്ന് അയാൾ ഉള്ളിച്ചു. നിദ്രാവിഹീനമായ രാത്രിയിൽ ലെവിനെ അലോസരപ്പട്ടത്തിയിരുന്ന ചിന്തകളും അപ്പോഴെടുത്ത തീരുമാനങ്ങളുമെല്ലാം പൊടുന്നേൻ അപ്രത്യക്ഷമായി. കർഷകയുവതിയെ വിവാഹം കഴിക്കണമെന്ന ചിന്തയെ വെറുത്തു. കുറൈക്കാലമായി തന്റെ മനസ്സിനെ അസ്യസ്ഥമാക്കിയിരുന്ന, ഉത്തരം കിട്ടാത്ത ചോദ്യത്തിനുള്ള ഒരേയൊരു മറുപടി, തന്റെ കണ്ണുനിൽനിന്ന് അതിവേഗം മരണതുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ കുതിരവണ്ണികകെത്താണുള്ളത്.

അവർ രണ്ടാമതൊരിക്കൽക്കുടി പുറത്തെക്കു നോക്കിയില്ല. വണ്ണിച്ചുക്കങ്ങളുടെ ശബ്ദം കേൾക്കാനില്ല. മണിയോച്ച നേർത്തുനേർത്തു വരുന്നു. വണ്ണി ശ്രാമത്തിലുടെ കടന്നുപോവുകയാണെന്നു പട്ടികളുടെ കുറ സുചിപ്പിക്കുന്നു. ആളൊഴിയിൽ പാടവും മുന്നിലെ ശ്രാമവും വിജനമായ പാതയിലുടെ നടക്കുന്ന അയാളുംമാത്രം ബാക്കിയായി.

അയാൾ മുകളിലേക്കു നോക്കി. രാത്രിയിലെ തന്റെ വിചാരവികാരങ്ങളെ പ്രതിഫലിപ്പിക്കുന്ന വർണ്ണാഭമായ മേലശ്രകലങ്ങളിനെയുണ്ടാ? അനന്തമായ വിദ്യുരതയിൽ അവർണ്ണനീയമായ ഒരു മാറ്റം സംഭവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. മേലശ്രകലങ്ങൾ അപ്രത്യക്ഷമാകുന്നു. ആകാശത്തിൽ പാതിയും നീലനിറമായി കൂടുതൽ പ്രകാശമാനമായി. അയാളുടെ

ചോദ്യരൂപത്തിലുള്ള നോട്ടത്തിന് അതേ അകലത്തിൽനിന്ന് അതേ വാസ്തവ്യത്തോട് അതു മറുപടി പറഞ്ഞു.

‘വേണ്ട’ അയാൾ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു: ‘ലളിതവും അധ്യാനപൂർണ്ണവുമായ ജീവിതം നല്ലതുതന്നെയക്കിലും എനിക്കെതിൽ താൽപര്യമില്ല. താനവളെ സ്നേഹിക്കുന്നു!’

പതിമുന്ന്

പൊതുവേ ഉദാസിനനും അക്ഷേഷാഭ്യനുമായി കാണപ്പടാറുള്ള കരെനിന് അയാളുടെ സ്ഥായിയായ സ്വഭാവവുമായി പൊരുത്തപ്പെടാത്ത ഒരു ദാർശനല്ലെന്നും ഏറ്റവും അടുത്തരിയാവുന്ന ചിലർ മാത്രമേ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുള്ളു. ഒരു കൂട്ടിയോ സ്ത്രീയോ കരയുന്നതു കണ്ണു നില്ക്കാനുള്ള മനസ്സാന്നിധ്യം അയാൾക്കില്ല. കണ്ണീരുക്കണ്ണാൽ അയാൾ നിലവിട്ടു പെറുമാറും. ചീഫ് ഓഫ് സ്റ്റാഫിനും സെക്രട്ടറിക്കും ഇതിയാം. ആവശ്യം നിരവേറണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ കരെനിന്റെ മുന്നിൽവച്ചു കരഞ്ഞുപോകരുതെന്ന് അവർ പരാതിക്കാർക്കു മുന്നിയിപ്പുകൊടുക്കും. ‘അദ്ദേഹം ദേശ്യപ്പെട്ടും. നിങ്ങൾ പരയുന്നതൊന്നും ശ്രദ്ധിക്കുകയുമില്ല.’ അപോഴതെത്ത മനഃക്ഷേഖം കോപമായി പുറത്തുവരും: ‘എനിക്കിതിലൊന്നും ചെയ്യാനില്ല. വേഗം പൊയ്ക്കോളും.’ അയാൾ വിളിച്ചുപരയും.

കുതിരപ്പുന്തയംകഴിഞ്ഞു വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്നോൾ അന്ന, ഭ്രാംബന്സ്കിയുമായുള്ള തന്റെ ബന്ധം വെളിപ്പെടുത്തിയിട്ടു മുഖംപൊതി കരഞ്ഞപ്പോൾ, കരെനിന് അവളോടു വെറുപ്പുണ്ടായിട്ടും പതിവുപോലെ സ്വന്തം മനഃസംഘർഷത്താൽ അതിനെ അതിജീവിച്ചു. ആ സമയത്തെ തന്റെ വികാരപ്രകടനം സഹചര്യങ്ങളുമായി പൊരുത്തപ്പെടുന്നതാവില്ല എന്നിയാവുന്നതുകൊണ്ട് നിശ്വലനായി, ജീവനില്ലാത്ത മട്ടിൽ, അവളുടെ നേർക്കു നോക്കാതെ അയാളിരുന്നു. മുവത്തെ ഈ നിർജീവഭാവമാണ് അന്നയെ ഗാഡമായി സ്വന്തിച്ചത്. വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾ അവളെ വണ്ണിയിൽനിന്നിരഞ്ഞാൻ അയാൾ സഹായിച്ചു. തന്റെ തീരുമാനം അടുത്ത ദിവസം അറിയിക്കാമെന്നു പറഞ്ഞ് പതിവുപോലെ, വിനയപുർവ്വം വിടവാങ്ങി.

തന്റെ സംശയങ്ങളെ അരക്കിടുറപ്പിക്കുന്ന ഭാര്യയുടെ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ കരെനിന്റെ ഹൃദയം കർന്മായി

വേദനിച്ചു. അവളുടെ കണ്ണിൽ ആ വേദനയെ കുടുതൽ രൂക്ഷമാക്കി. എങ്കിലും വണ്ഡിയിൽ ഒറ്റയ്ക്കായപ്പോൾ തന്ന കൊല്ലാക്കലെ ചെയ്തിരുന്ന വേദനയും സംശയവും അസുയയുമെല്ലാം തീർത്ഥതും ഇല്ലാതായത് അയാളെ അതഭുതപ്പെടുത്തുകയും ആളുടിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

എൻ നാളായി വേദനിപ്പിച്ചിരുന്ന ഒരു പല്ല് ഇളക്കിക്കളഞ്ഞാലുള്ള ആശ്വാസമാണ് അയാൾക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടത്. അസഹ്യമായ വേദനയുടെയും സ്വന്തം തലയെക്കാൾ വലിയ ഏതോ ഒരു വസ്തുവിനെ മോണയിൽ നിന്നു പറിച്ചെടുക്കുകയാണെന്ന തോന്നലിനുശ്രേഷ്ഠം ഇത്രയും കാലം തന്റെ ജീവിതത്തെ നരകതുല്യമാക്കിത്തീർത്ത ആ മാരണത്തെ ഒഴിവാക്കിയെന്ന ആശ്വാസത്തോടെ ജീവിതം തുടരാനും മറ്റു കാര്യങ്ങളിൽ ശ്രദ്ധിക്കാനും സാധിക്കുമെന്ന ആശ്വാസം അയാൾക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടു. അതികർന്നമായ വേദനയുടെ കാലഘട്ടം അവസാനിച്ചു. ഭാര്യയെക്കുടാതെ മറ്റു കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചും ഇനി ചിന്തിക്കാം.

‘അഭിമാനമില്ലാത്ത, ഹൃദയമില്ലാത്ത, മതബോധമില്ലാത്ത, വ്യത്തികെട്ട് ഒരു സ്ത്രീ! എനിക്കിൽക്കു നേരത്തെ അറിയാമായിരുന്നുങ്കിലും അവളോടുള്ള ദയവുകൊണ്ടു ക്ഷമിച്ചതാണ്.’ അയാൾ ചിന്തിച്ചു. അവരുടെ ഭൂതകാലജീവിതത്തിലെ സംഭവങ്ങൾ അയാൾ ഓർമ്മിച്ചു. തെറ്റാണെന്ന് അന്നു തോന്നാത്തതെല്ലാം തിക്കത്തെ അബദ്ധമാണെന്നു പിന്നീട് തെളിഞ്ഞതായും അവൾ സുപരിചിതയല്ലെന്നും അയാൾക്കു ബോധ്യവന്നു.

‘അവളോടൊത്തു ജീവിക്കാനുള്ള എൻ്റെ തീരുമാനം തെറ്റായിരുന്നു. പക്ഷേ, അതിൽ താൻ കുറക്കാരനല്ല. അതുകൊണ്ട് താൻ ദുഃഖിക്കേണ്ട കാര്യവുമില്ല. താനല്ല, അവളാണു തെറ്റുകാരി, ഇനിമേലിൽ അവളെന്റെ ആരുമല്ല.’ അയാൾ സ്വയം പറഞ്ഞു.

തന്റെ മനംമാറ്റത്തിന്റെ ഫലമായി അവൾക്കും അവളുടെ മകനും എന്തു സംഭവിക്കുമെന്ന് അയാൾ ആഭ്രാചിച്ചില്ല. അവൾ നിമിത്തം തന്റെമേൽ തെറിച്ച ചെളി എങ്ങനെ കഴുകിക്കളയും, അതിനുള്ള ഏറ്റവും ഉചിതവും മാന്യവും സൗകര്യപ്രദവുമായ മാർഗ്ഗമേതാണ്, എന്ന ചിന്ത മാത്രമാണ് അയാളെ അലട്ടിയത്. ‘ഒരു വ്യത്തികെട്ടവൾ’ ചെയ്ത തെറ്റിന്റെ ഫലമായി ഈ വേദനകളല്ലാം താൻ അനുഭവിക്കുന്നു. ഭാര്യമാരുടെ

വന്നുനയ്‌ക്ക് ചരിത്രത്തിലും സാഹിത്യത്തിലും എത്ര
 ഉദാഹരണങ്ങൾ വേണമെങ്കിലുമുണ്ട്. അതുതെതയാള്ള താൻ.
 അവസാനത്തെത്തുമല്ല. ദര്യാലോവ്, പോർട്ടുവീസ്കി,
 പ്രിൻസ്കർബാനോവ്, കൗൺ പാസ്കുടിന്... അങ്ങനെ
 എത്രയെത്ര! ഈ പുരുഷന്മാരെല്ലാം അകാരണമായി
 പരിഹാസപാത്രങ്ങളാകുന്നു എന്നതു ശരിതനെ.
 ഭാഗ്യക്കേടെന്നല്ലാതെ എന്തു പറയാൻ! അവരോടെല്ലാം എന്നിക്കു
 സഹതാപമാണ്, കരെനിന് തന്നത്താൻ പറഞ്ഞതു. പക്ഷെ, അതു
 സത്യമായിരുന്നില്ല. അയാൾക്ക് ഒരു സഹതാപവും
 തോനിയിരുന്നില്ല. ഭാര്യമാരാൽ വഞ്ചിക്കപ്പെട്ട്
 ഭർത്താക്കന്മാരെക്കുറിച്ചോർക്കുന്നേബാൾ അയാൾ
 വിചാരിക്കും, 'അതർക്കും സംഭവിക്കാവുന്ന ഒരു നിർഭാഗ്യമാണിത്.
 ഇപ്പോൾ എന്നിക്കും സംഭവിച്ചു. ഈ സാഹചര്യത്തെ എങ്ങനെ
 അഭിമുഖീകരിക്കുമെന്നതാണു പ്രശ്നം.' ഇത്തരം സന്ദർഭങ്ങളെ
 മറുളളവർ എങ്ങനെന്നയാണു നേരിട്ടെതന്ന് അയാൾ
 പിന്തിച്ചുനോക്കി.

ദര്യാലോവ് ഒരു ദ്രാവ്യമാദത്തിലേർപ്പെട്ടു. ദ്രാവ്യമാദമന
 ആശയം ചെറുപ്പത്തിൽ കരെനിനെ ആകർഷിച്ചിരുന്നു.
 ദൈരുക്കുറവുള്ള പ്രകൃതമായിരുന്നു അയാളുടേത്.
 അതിനെക്കുറിച്ചു ബോധവാനുമാണ്. തന്റെ നേർക്ക്
 തോക്കുചുണ്ടുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ഭീതിയോടെയല്ലാതെ
 സകല്പിക്കാൻ വയു. യാതൊരുവിധത്തിലുള്ള അത്യുധവും
 ഓരിക്കലും അയാൾ ഉപയോഗിച്ചിട്ടില്ല. ചെറുപ്പത്തിലേയുള്ള ഈ
 ഭയം, സ്വന്തം കരുത്തിനെക്കുറിച്ചു മനസ്സുകൊണ്ടാരു
 കണക്കുകൂട്ടുന്നതിന് അയാളെ പ്രേരിപ്പിച്ചിരുന്നു. പിന്നീട്
 ജീവിതവിജയം കൈവരിക്കുകയും ലോകത്തു സ്ഥിരമായൊരു
 പദവി സ്വന്തമാക്കുകയും ചെയ്തതോടെ അക്കാദ്യം മറന്നു.
 ഇപ്പോൾ അത് വീണ്ടും തലയുയർത്തി. താനൊരു ഭീരുവാണെന്ന
 തോന്തൽ ശക്തമായി. ഒരു ദ്രാവ്യമാദത്തെക്കുറിച്ചു ദീർഘമായി
 ആലോച്ചിച്ചു, ഓരിക്കലും താൻ അതിനു തയ്യാറാവുകയില്ലെന്നു
 അറിയാമായിരുന്നിട്ടും.

'ഇംഗ്ലീഷ്കിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായി, നമ്മുടെ സമൂഹം തീരെ
 അപരിഷ്കൃതമാണ്. ദ്രാവ്യമാദം ന്യായമാണെന്നു
 വളരെയധികംപേര് (അക്കൂട്ടത്തിൽ, കരെനിന് വിലമതിക്കുന്ന
 ധാരാളം പേരുണ്ട്). കരുതുന്നു. അതുകൊണ്ടന്തു
 നേടമാണുണ്ടാവുക? തോന്നയാളെ വെള്ളുവിളിച്ചുനിരിക്കുടോ...'

വെല്ലുവിളിച്ചതിനുശേഷമുള്ള രാത്രി കഴിച്ചുകൂടുന്നതിന്റെ ചിത്രം അയാളുടെ മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു. തന്റെ നേർക്ക് ഒരു തോക്കുംഖുന്ന കാര്യം സകലപിച്ചപ്പോൾ അയാൾ തെട്ടിപ്പോയി. തന്നെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം അതു സാധ്യമല്ലെന്ന് മനസ്സിലായി.

എങ്ങനെയാണെന്നു ചെയ്യുണ്ടതെന്ന് അവർ കാണിച്ചുതന്നാൽ...’ അയാൾ ആലോചന തുടർന്നു, ‘എന്ന യമാസ്ഥാനത്തു നിർത്തി താൻ കാണുവിവലിച്ചാൽ...’ അയാൾ കണ്ണുകളടച്ചു... ‘താനയാളെ കൊന്നെന്നു വന്നാൽ...’ വിഡ്യാശിത്തപുർണ്ണമായ ആ ചിന്തയെ ആട്ടിപ്പായിക്കാനേന്നോണം അയാൾ തലകൂടണ്ടു. തെറ്റുകാരിയായ ഒരു ഭാര്യയോടും മകനോടുമുള്ള ബന്ധത്തെ നിർവ്വചിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ഒരു മനുഷ്യനെ കൊല്ലുന്നതിൽ എന്താണ്ടെന്തെന്നു? ’ ‘എന്തായാലും അവളുടെ കാര്യത്തിൽ എന്താണു വേണ്ടതെന്നു താൻ തീരുമാനിച്ചു മതിയാവു.’

‘പക്ഷേ, മറ്റാരു സാധ്യതയുണ്ട്. തീർച്ചയായും സംഭവിക്കാവുന്നത് താൻ കൊല്ലപ്പെടാം. അല്ലെങ്കിൽ എന്നിക്കു മുറിവേല്‌ക്കാം. അപ്പോൾ, നിരപ്പരാധിയായ താനാണ് ഇരയാകുന്നത്. അതു കൂടുതൽ നിരർത്ഥകമാണ്. മാത്രവുമല്ല, എൻ്റെ വെല്ലുവിളി സത്യസന്ധമായ ഒരു പ്രവൃത്തിയല്ല. ഒരു ദ്രോയുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെടാൻ എൻ്റെ ചങ്ങാതിമാർ എന്ന അനുവദിക്കുകയില്ലെന്ന് എന്നിക്കു മുൻകൂട്ടി അറിയാം. റഷ്യയ്ക്ക് ആവശ്യമുള്ള ഒരു രാജ്യത്രന്ത്രജ്ഞതെനെ അപകടത്തിൽ ചാടിക്കാൻ ആരും അനുവദിക്കുകയില്ല. അപ്പോഴെന്നും സംഭവിക്കുക? എൻ്റെ വ്യാജമായ പ്രതീക്ഷായ നിലനിർത്താൻവേണ്ടി സ്വയം അറിഞ്ഞുകൊണ്ടു നടത്തുന്ന ഒരു തട്ടിപ്പായിരിക്കും എൻ്റെ പ്രവൃത്തി. അതു നിന്നുമാണ്, വണ്വനയാണ്. വേണ്ട. ദ്രോയുദ്ധത്തെക്കുറിച്ച് ആലോചിക്കേണ്ട. ആരും അതു പ്രതീക്ഷിക്കുന്നുമില്ല. എൻ്റെ സത്പേരു സംരക്ഷിക്കുകയെന്നതാണ് എൻ്റെ ലക്ഷ്യം. എൻ്റെ ജോലി നിർവ്വിഹനം തുടർന്നുപോകാൻ അതാവശ്യമാണ്.’ ഒഴിവാക്കാനാവാത്തതെന്ന് കരെനീൻ എല്ലായ്പോഴും കരുതിപ്പോന്ന ഓദ്യോഗിക്കുത്യങ്ങൾക്ക് ഇപ്പോൾ കൂടുതൽ പ്രാധാന്യം കൈവന്നു.

ദ്രോയുദ്ധമെന്ന ആശയത്തെ തിരസ്കരിച്ച കരെനീൻ അടുത്തതായി വിവാഹമോചനത്തെക്കുറിച്ച് ചിന്തിച്ചു.

അനീതികവിരയായ ചില ഭർത്താക്കന്നാർ ഈ മാർഗം സ്വീകരിച്ചത് അയാളോർമിച്ചു. തനിക്കു പരിചയമുള്ള വിവാഹമോചനക്കേസുകളിൽ—അയാൾക്കു സുപരിചിതമായ സമൂഹത്തിന്റെ മേൽത്തട്ടിൽ വളരെയധികമുണ്ട്—ഒന്നുപോലും തന്റെ മനസ്സിലുള്ള ലക്ഷ്യപ്രാപ്തിക്ക് ഉതകുന്നതല്ല. എല്ലാ കേസുകളിലും ഭർത്താക്കന്നാർ, വഞ്ചകികളായ ഭാര്യമാരെ വിട്ടുകൊടുക്കുകയോ വില്ക്കുകയോ ആണു ചെയ്തത്. നിയമപ്രകാരം പുനർവ്വിവാഹത്തിന് അവകാശമില്ലാത്തവർ, ഭർത്താവെന്നു ഭാവിക്കുന്ന ഒരുത്തനുമായി കപടമോ നിയമബാഹ്യമോ ആയ ബന്ധത്തിലേർപ്പുടുന്നു. തന്റെ കാര്യത്തിലും നിയമാനുസ്യതമുള്ള വിവാഹ ഫോചനം—അതായത്, കുറവാളിയായ ഭാര്യയെ വെറുതെ ഉപേക്ഷിക്കാൻ സാധ്യമല്ല. സക്കീർണ്ണമായ തങ്ങളുടെ ജീവിതസാഹചര്യങ്ങളിൽ നിയമം ആവശ്യപ്പെടുന്ന തരത്തിൽ ഭാര്യയുടെ വിശ്രാസവഞ്ചനയ്ക്കുള്ള തെളിവുകൾ ഹാജരാക്കാൻ സാധ്യമല്ല. അമവാ, അത്തരം തെളിവുകളുണ്ടക്കിൽപ്പോലും അതു പരസ്യമാക്കുന്നത് സംസ്കാരശൈല്യതയാണ്.^{*} പൊതുജനദ്യോഷ്ടിയിൽ അതു തന്റെ മാനംകെടുത്തും. വിവാഹമോചനത്തിനു ശ്രമിച്ചാൽ അതു കോടതിവ്യവഹാരത്തിനും ശത്രുക്കൾക്കു തന്നെക്കുറിച്ചുള്ള അപവാദപ്രചരണത്തിനും ഇടവരുത്തും. സമൂഹത്തിലുള്ള തന്റെ ഉന്നതപദവിക്ക് മങ്ങലേല്ലക്കും. കുടുതൽ ബഹളമുണ്ടാക്കാതെ പ്രശ്നം പരിഹരിക്കണമെന്ന തന്റെ ആഗ്രഹം സഹായാക്കാൻ വിവാഹമോചനത്തിനു സാധ്യമല്ല. പോരെക്കിൽ, വിവാഹമോചനത്തത്തുടർന്നു ഭാര്യ, ഭർത്താവുമായുള്ള ബന്ധം വിശ്വദിച്ച് അവളുടെ കാമുകനുമായി ചേരും. ഭാര്യയോടു തിക്കണ്ണ അനാസ്ഥയാണ് കരെന്നിനുള്ളതെങ്കിലും ഒരു കാര്യം തീർച്ചയാണ്. അവളുടെ തെറ്റ് ഒരു മരയാക്കി ഭ്രാംബന്സ്കിയുമായി നിർബാധം ബന്ധപ്പെടാൻ അനുവദിച്ചുകൂടാ. അതിനെക്കുറിച്ചാലോചിച്ചപ്പോൾ, അയാൾക്കു ദേശ്യവന്നു. വേദനകൊണ്ടു പൂളത്തു. എഴുന്നേറ്റു വണ്ടിയിൽ ഓറ്റത്തെക്കു നീങ്ങിയിരുന്ന് തന്നുത്തകാലുകൾ പുതച്ചു.

'കരിബാനോവിന്റെയും പാസ്കുടിന്റെയും രസികനായ റ്റാമിന്റെയും കാര്യത്തിൽ സംഭവിച്ചതുപോലെ, വിവാഹമോചനം ഒപ്പചാരികമായ വേർപ്പിരിയലിനു

വഴിയോരുക്കും.' മനസ്സ് വീണ്ടും ശാന്തമായപ്പോൾ അയാൾ ആലോചന തുടർന്നു: 'പക്ഷേ, അപവാദങ്ങൾ വിട്ടുമാരുകയില്ല. തന്റെ ഭാര്യയെ ഭ്രാംബിസിക്ക് കൈമാറുകയായിരിക്കും ഫലം. 'അതു സാധ്യമല്ല. സാധ്യമല്ല!' അയാൾ ഉരക്കെ പരഞ്ഞു: "എനിക്കു ദുഃഖിക്കാൻ വയ്ക്കു. പക്ഷേ, അവളും അവനും സന്തോഷിക്കാൻ പാടില്ല."

വേദനിപ്പിച്ചിരുന്ന പല്ലിനെ ഭാര്യയുടെ വാക്കുകൾ കരിനമായ വേദനയോടെ പിശുതെടുത്തകിലും അയാളുടെ മനസ്സിനെ മമിച്ചിരുന്ന അസുഖ ശമിച്ചു. പക്ഷേ, തങ്ങിന്മാനത്തു മറ്റാരു വികാരം, ഭാര്യയുടെ അപരാധത്തിനു പ്രതികാരംചെയ്യണമെന്ന മോഹം, രൂഷമുലമായി.

അയാൾ അതു സമ്മതിച്ചില്ലെങ്കിലും തന്റെ മനസ്സുമാധാനവും സത്പേരും തകർത്തതിനുള്ള ശ്രീക്ഷ അവൾ അനുഭവിക്കണമെന്ന ആഗ്രഹം അയാളുടെ ആത്മാവിന്റെ അടിത്തട്ടിലുണ്ടായിരുന്നു. ദ്രുത്യുദ്ധത്തിന്റെയും വിവാഹമോചനത്തിന്റെയും വേർപ്പിരിയലിന്റെയും സാധ്യതകൾ പുനരവലോകനം ചെയ്ത് എല്ലാം തളളികളെത്ത കരെനിന്റെ ഭൂഷ്ഠിയിൽ അവശേഷിപ്പിച്ചത് ഒരു മാർഗ്ഗമാത്രം—അവളെ തന്റെകുടു താമസിപ്പിക്കുകയും അവളുടെ പ്രണയബന്ധത്തിനു വിരാമമിടാൻ ആവശ്യമായ എല്ലാ നടപടികളുമെടുക്കുകയും സർവ്വോപരി, (ഈത് അയാൾ സമ്മതിക്കുകയില്ലെങ്കിലും) അവളെ ശ്രീക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യുക. 'എന്റെ തീരുമാനം തൊനവള്ള അറിയിക്കും. കുടുംബത്തെ ഈ സ്ഥിതിയിലെത്തിച്ചു വേദനാജനകമായ സാഹചര്യം കണക്കിലെടുക്കുന്നോൾ, മറ്റു പരിഹാരമാർഗ്ഗങ്ങൾ തേടുന്നതിനെക്കാൾ രണ്ടു കൂട്ടർക്കും നല്ലത്, പുറമേ നിലവിലുള്ള സ്ഥിതി തുടരുന്നതായിരിക്കും. എന്ന അവൾ പുർണ്ണമായി അനുസരിക്കുകയും കാമുകനുമായുള്ള ബന്ധം വിച്ഛേദിക്കുകയും വേണം.' ഈങ്ങനെ തീരുമാനിച്ചുറപ്പിച്ചതിനുശേഷമാണ് മറ്റാരു വാദമുഖം കരെനിന്റെ മനസ്സിൽ തോനിയത്. 'ഈ രീതിയിൽ മാത്രമേ എന്റെ മതവിശ്വാസത്തോട് നീതിപുലർത്താനാവു. കൂറവാളിയായ ഭാര്യയെ തിരസ്കരിക്കാതിരിക്കാനും പശ്വാത്തപിക്കാൻ അവൾക്ക് ഒരവസരം നല്കാനും അവളെ വീണ്ടുകുന്നതിന് എന്റെ ശക്തിയിലൊരംശം വിനിയോഗിക്കാനും ഈയെരാരു മാർഗ്ഗമേയുള്ളു.'

തന്റെ ഭാര്യയുടെമേൽ തനിക്കു ധാർമ്മികമായ ഒരു സ്വാധീനവുമില്ലെന്നും അവളെ വീണ്ടെടുക്കാനുള്ള ശ്രമം കാപട്ടത്തിലേക്കുമാത്രമെ നയിക്കുകയുള്ളുവെന്നും വേദനകളുടെവിച്ചപ്പോഴാണും മതത്തിന്റെ ഉപദേശം തേടിയില്ലെന്നും കരെനിന് അറിയാമെങ്കിലും ഇപ്പോഴെത്തെ തീരുമാനം മതസ്ഥിതാന്തങ്ങൾക്ക് അനുസ്യൂതമാണെന്നു സങ്കല്പിച്ചത് അയാൾക്ക് ആശ്വാസവും സംതൃപ്തിയും പ്രദാനം ചെയ്തു. ജീവിതത്തിലെ ഇത്രയും പ്രധാനമായൊരു പ്രതിസന്ധിയടുത്തിൽ, പൊതുവായ അനാസ്ഥയുടെ ഇടയിലും താനുയർത്തിപ്പിടിച്ചിരുന്ന മതവിശ്വാസത്തിനുസ്യൂതമായി പ്രവർത്തിച്ചില്ലെന്ന് ആരും പരയാനിടവരിലും എന്നത് അയാളെ കുറച്ചാനുമല്ല ആശ്വസ്തിപ്പിച്ചത്.

വിശദാംഗങ്ങളുടെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചപ്പോൾ, ഭാര്യയുമായുള്ള ബന്ധം ഇന്തെ ലീതിയിൽ തുടർന്നുപോകുന്നതിന് എന്തെങ്കിലും ബുദ്ധിമുട്ടുള്ളതായി തോന്തിയില്ല. ഭാര്യയോടുള്ള ബഹുമാനം പുനഃസ്ഥാപിക്കാൻ സാധ്യമല്ലെന്നു തീർച്ചയാണ്. എങ്കിലും വിശ്വസ്തയല്ലെന്നും ദുർഘട്ടയെന്നും തെളിയിച്ച് ഒരു ഭാര്യക്കുവേണ്ടി സ്വന്തം ജീവിതം നശിപ്പിക്കാനും കഷ്ടപ്പെടാനും അയാൾ ഒരുക്കമെല്ലും.

‘അതേ, കാലംകടന്നുപോകുന്നു. എത്രു ദുഃഖവും ശമിപ്പിക്കുന്ന കാലം പുർവസ്ഥിതി പുനഃസ്ഥാപിക്കും.’ കരെനിന്റെ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞതു്: ‘അതായത്, എന്റെ ജീവിതകാലത്ത് ഇനിയോരിക്കലും ഈ ദുഃഖം അനുഭവിക്കാനിടവരാത്തവണ്ണം എല്ലാം നേരേയാകും. അവൾ ദുഃഖിക്കുമായിരിക്കും. എങ്കിലും താൻ കുറവാളിയല്ല. അതുകൊണ്ടു താൻ കഷ്ടപ്പെടേണ്ടതില്ല.’

* റഷ്യൻ നിയമമനുസരിച്ച്, വിവാഹമോചനക്കേസിൽ കൂറ്റാരോപിതനായ വ്യക്തി പുനർവ്വിവാഹംചെയ്യാൻ പാടില്ല. വിവാഹമോചനം അനുവദിക്കണമെങ്കിൽ, വ്യഭിചാരത്തിനു ദുക്കംസാക്ഷികളുടെ തെളിവ് ഹാജരാക്കണം.

പതിനാല്

പീ റേഴ്സബർഗിലെത്തിയപ്പോഴേക്കും കരെനിൻ തന്റെ തീരുമാനത്തിലുറച്ചു നില്ക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചെന്നു മാത്രമല്ല, ഭാര്യയ്ക്കുള്ള കത്ത് മനസ്സിൽ രൂപപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു. വീട്ടിലെ ഹാളിൽ പ്രവേശിച്ച ഉടനെ മന്താലയത്തിൽനിന്നുള്ള കത്തുകളും കടലാസ്സുകളും മരിച്ചുനോക്കിയിട്ട് എല്ലാം പഠനമുറിയിൽ കൊണ്ടുചെല്ലാൻ നിർദ്ദേശിച്ചു.

“കുതിരയെ അഴിച്ചുകെട്ടണം. ആരെയും ഇങ്ങോടു കടത്തിവിടണ.” എന്നു പരിചാരകനോടാജ്ഞാപിച്ചു.

പഠനമുറിയിൽ രണ്ടുവരണ അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടന്നിട്ടു വലിയ എഴുത്തുമേശയുടെ അടുത്തുചെന്നു. അവിടെ പരിചാരകൻ നാലു മെഴുകുതിരികൾ കത്തിച്ചുവച്ചിരുന്നു. കരെനിൻ വിരൽ തൊടിച്ചിട്ടു ക്ഷേരയിലിരുന്ന് എഴുത്തുസാമഗ്രികളെടുത്തു. കൈമുട്ട് മേശയിലുന്നി, തല ഒരുവശതേതക്കു ചരിച്ച്, ഒരു നിമിഷം ആലോച്ചിച്ചു. എന്നിട്ട് എഴുതാൻ തുടങ്ങി. അവളെ സംഖ്യാധന ചെയ്തപ്പേ എഴുതിയത്. ഫ്രഞ്ചുഭാഷയിൽ ‘നിങ്ങൾ’ എന്ന ബഹുവചനത്തിൽ സംഖ്യാധനചെയ്തു. റഷ്യനിലെപ്പോലെ അകല്പനോന്മാനത്തോന്തെ നിർവ്വിക്കാരമോ ആയ പദമല്ല അത്.

കഴിഞ്ഞ പ്രാവശ്യം നമ്മൾ സംസാരിച്ചപ്പോൾ, പ്രസ്തുത വിഷയത്തിനേമലുള്ള എന്ന് തീരുമാനം അറിയിക്കാമെന്നു താൻ പറഞ്ഞിരുന്നു. എല്ലാ വശവും സുക്ഷ്മമായി പരിശോധിച്ചിട്ടു വാക്കുപാലിക്കുന്നതിനുവേണ്ടിയാണ് ഇപ്പോൾ എഴുതുന്നത്. എന്ന് തീരുമാനം ഇതാണ്: ‘നിങ്ങളുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളെന്നതായിരുന്നാലും മുകളിലുള്ള ഒരു ശക്തി കൂട്ടിയോജിപ്പിച്ച ഇ ബന്ധം വേർപ്പെടുത്തുന്നതു ന്യായമാണെന്ന് എന്നിക്കണ്ണിപ്പായമില്ല.

വികാരദ്ദർശവല്യമോ വൈക്കുതമോ കുറക്കുത്യോ
 കാരണമോപോലും കുടുംബം ചരിന്നഭിന്നമാകാൻ
 പാടില്ല. നമ്മുടെ ജീവിതം ഇതുപോലെ
 മുന്നോട്ടുപോകണം. എനിക്കുവേണ്ടിയും
 നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയും നമ്മുടെ മകനുവേണ്ടിയും ഈത്
 അനുപേക്ഷണിയമാണ്. ഈ കത്തച്ചുതാൻ
 കാരണമായ സംഭവത്തിൽ നിങ്ങൾക്കു
 പശ്വാത്താപമുണ്ടാനും
 പശ്വാത്തപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണെന്നും നമ്മുടെ
 അഭിപ്രായഭിന്നതയുടെ കാരണം ഇല്ലായ്മ
 ചെയ്യുന്നതിനും ഭൂതകാലം മരക്കുന്നതിനും
 നിങ്ങളേന്നാടു പുർണ്ണമായി സഹകരിക്കുമെന്നും
 എനിക്കു തിക്കത്ത വിശ്വാസമുണ്ട്. അല്ലാത്തപക്ഷം
 നിങ്ങളെയും നിങ്ങളുടെ മകനെയും കാത്തിരിക്കുന്ന
 ഭവിഷ്യത്തു നിങ്ങൾക്കു മുൻകൂട്ടിക്കാണാം. നേരിട്ടു
 കാണുന്നോൾ ഇക്കാര്യങ്ങളെല്ലാം കുടുതൽ
 വിശദമായി സംസാരിക്കാം. വേന്തൽക്കാലം
 അവസാനിക്കാറായതുകൊണ്ട് കഴിയുന്നതുംവേഗം,
 ചൊരുംചെയ്ക്കുമുമ്പ്, പീറേഴ്സ്ബർഗിലേക്ക്
 മടങ്ങിവരണമെന്നു ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നു.
 തിരിച്ചുവരുന്നതിനുള്ള എല്ലാ ഏർപ്പാടുകളും
 ഉണ്ടാക്കുന്നതാണ്. എന്തെല്ലാം അപേക്ഷയ്ക്ക് ഞാൻ
 പാധാന്തം കല്പിക്കുന്നുണ്ടെന്ന കാര്യം
 വിസ്മരിക്കരുത്.

—എ. കരെനീൻ

കുറിപ്പ്: നിങ്ങളുടെ ചെലവിലേക്ക് കുറച്ചു പണംകൂടി ഞാൻ
 അയയ്ക്കുന്നു.

അയാൾ കത്തുവായിച്ചു തൃപ്തനായി, വിശേഷിച്ച്, പണം
 അയയ്ക്കാൻ മരക്കാത്തതിൽ. കുരുമായ ഒരു വാക്കുപോലും
 അതിലില്ല. കീഴടങ്ങുകയാണെന്ന ധനിയുമില്ല. അവർക്ക്
 തിരിച്ചുവരാനുള്ള ഒരു പാതയോരുക്കിട്ടുമുണ്ട്. കത്തുമടക്കി
 പണവും കത്തും ഒരു കവറിലിട്ടു. ബെല്ലടിച്ചു. ഭ്യത്യൻ വന്നപ്പോൾ
 പറഞ്ഞു:

“നാളെത്തന്നെ ഇതു ശ്രാമത്തിൽ അന്നാ
അർക്കയേറ്റനയ്ക്ക് കൊടുത്തയയ്ക്കണം.”

“ഉത്തരവ്. ചായ പഠനമുറിയിൽ കൊണ്ടുവരാൻ പറയട്ട്?”

കരെനിൻ സമ്മതംമുള്ളി. എന്നിട്ട് ചാരുകസേരയിലിരുന്ന് ഒരു പുസ്തകം കൈയിലെടുത്തു. ഒരു പ്രശ്നസ്ത ചിത്രകാരൻ വരച്ച അന്നയുടെ ചിത്രം കസേരയ്ക്കു മുകളിലായി തുകിയിട്ടിരുന്നു. കറുത്ത തലമുടി ലേസുകൊണ്ടു ബന്ധിച്ചു, വെളുത്ത കൈയിലെ നടുവിരലിൽ അനേകം മോതിരങ്ങളിൽത്തെ, മനോഹരമായ ആ ചരായാചിത്രത്തിൽ അസഹനിയമോ പ്രകോപനപരമോ ആയ എന്തോ ഉണ്ടെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി. ചിത്രത്തിൽ ഒരു മിനിറൂനേരം സുകഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോൾ അയാൾ തെട്ടി. ചുണ്ടുകൾ വിറച്ച് ‘ഹർ’ എന്നാരു ശബ്ദം പുരത്തുവന്നു. നോട്ട് പിൻവലിച്ചു പുസ്തകം തുറന്നു. അതിലെ പ്രതിപാദ്യം സെകരമായി തോന്തിയില്ല.

നോട്ട് പുസ്തകത്തിലായിരുന്നുകിലും ആലോചന മറ്റൊന്തിനെയോ കുറിച്ചായിരുന്നു. ഭാരയുടെ കാര്യമല്ല, ഇപ്പോഴതെത്തെ ഓഫോഗിക കൃത്യനിർവ്വഹണത്തിലുള്ള ഒരു പ്രശ്നമായിരുന്നു ചിന്താവിഷയം. ആ സകീർണ്ണതയിലേക്ക് ഉള്ളിട്ടപ്പോൾ, ഒരു ഉഗ്രൻ ആശയം— പ്രശ്നപരിഹാരത്തിനും ഓഫോഗികമേഖലയിൽ തന്റെ ഉയർച്ചയ്ക്കും ശത്രുക്കളുടെ പരാജയത്തിനും തദ്ദാരാ, രാജ്യത്തിന് ഏറ്റവും വിലപ്പെട്ടതായ ഓൺ അയാളുടെ മനസ്സിലുഡിച്ചു. ഭൂത്യൻ ചായ കൊണ്ടുവന്നുവച്ചിട്ടു പുരത്തിരഞ്ഞിയ ഉടനെ കരെനിൻ എഴുതതുമേശയ്ക്കരിക്ക ചെന്നു. ഫയലും പെൻസിലുമെടുത്തു സകീർണ്ണമായ പ്രശ്നത്തിലേക്കുകടന്നു. സകീർണ്ണത ഇതായിരുന്നു: ഓഫോഗിക കൃത്യനിർവ്വഹണത്തിൽ കരെനിനുള്ള പ്രത്യേക താൽപര്യവും സവിശേഷഗുണവും (സമർത്ഥരായ എല്ലാ ഉദ്യാഗസ്ഥർക്കും ഓരോ സവിശേഷതയുണ്ടാകും). സ്വയം നിയന്ത്രണം, സത്യസന്ധ്യ, ആത്മവിശ്വാസം എന്നിവയുടെ ഫലമായി ചുവപ്പുനാടനേയാട് വെറുപ്പും എഴുതതുകുത്തുകൾ കുറയ്ക്കാനുള്ള പ്രവണതയും ചെലവുചുരുക്കലും (ആവുന്നത്) യാമാർത്ഥ്യവുമായി നേരിട്ടു ബന്ധപ്പെടാനുള്ള ത്രയയും അയാളിലുണ്ടെന്നു തെളിഞ്ഞതിട്ടുണ്ട്. ജൂൺ 2-ലെ സുപ്രധാന കമ്മിറ്റി കരെനിന്റെ വകുപ്പിലുശ്രേഷ്ഠ സരായാസ്ക് പ്രവിശ്രൂതിയിലെ ജലസേചന പ്രശ്നം ചർച്ചചെയ്യുകയും പ്രത്യുത്പാദനപരമല്ലാത്ത ചെലവിന്റെയും അനാവശ്യമായ

ചുവപ്പുനാടയുടെയും ഉദാഹരണമായി അതിനെ
 ചുണ്ഡിക്കാണിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. കരെനീൻ ഇപ്പോഴെതെ
 പദവിയിൽ ആദ്യമായി ചാർജേടുത്തപ്പോൾതന്നെ ഇതു
 മനസ്സിലാക്കി, അവസാനിപ്പിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചു. എക്കിലും
 സ്വന്ധാനത്ത് ഉച്ചിരുന്നതിനുശേഷം പ്രവർത്തിച്ചു
 തുടങ്ങുന്നതാണു ബുദ്ധിപൂർവ്വമെന്നു തീരുമാനിച്ചു. പിന്നീട് മറ്റ്
 തിരക്കുകൾക്കിടയിൽ അതു മറന്നുപോയി. തത്തുല്യമായ മറ്റു
 പലതിനെയുംപോലെ അത് നിഷ്ക്രിയത്തിന്റെ പര്യായമായി
 മാറി (പലർക്കും അതുകൊണ്ട് പ്രയോജനമുണ്ടായി.
 സംഗീതത്തിൽ താൽപര്യമുള്ളാരു കുടുംബവും
 അതിലുംപെടും. അവിടതെത്തെ പെൺമകളെല്ലാവരും
 തന്ത്രിവാദ്യങ്ങൾ വായിച്ചിരുന്നു. കരെനീൻ ആ കുടുംബവുമായി
 പരിചയപ്പെടുകയും പെൺകുട്ടികളിലെരാളുടെ വിവാഹത്തിനു
 മേൽനോട്ടം വഹിക്കുകയും ചെയ്തു). മറ്റാരു വകുപ്പ് ഇം
 പ്രശ്നം കുത്തിപ്പോക്കിയത് കരെനീൻ്റെ അടിപ്രായത്തിൽ
 ആരുദ്രശ്രൂപരമാണ്. എന്തെന്നാൽ, എല്ലാ വകുപ്പുകളിലും
 ഇതിനേക്കാൾ ഗുരുതരമായ പ്രശ്നങ്ങളുണ്ട്. ഒന്ദ്രോഗികമായ
 മാന്യതയുടെ പേരിൽ ആരും ഇതൊന്നും ചോദ്യം ചെയ്യാറില്ല.
 ഏതായാലും കരെനീൻ വെള്ളുവിളി ഏറ്റുകുകയും
 സരായാസ്ക് പ്രവിശ്യയിലെ ജലസേചനക്കമ്മിറ്റിയുടെ
 പ്രവർത്തനത്തെക്കുറിച്ച് അനേഷിച്ച് റിപ്പോർട്ടുചെയ്യാൻ ഒരു
 കമ്മിറ്റിയെ നിയമിക്കണമെന്ന് ആവശ്യപ്പെടുകയും ചെയ്തു.
 അതേസമയം, ചോദ്യംചോദിച്ച മാന്യമാരോട് ഒരു
 വിട്ടുവീഴ്ചയ്ക്കും തയ്യാറായതുമില്ല. അവരുടെ പ്രവിശ്യയിലെ
 ജനവിഭാഗങ്ങളുകുറിച്ച് അനേഷിക്കാൻ ഒരു സ്വപ്പഷ്യത്ത്
 കമ്മിറ്റിയെ നിയമിക്കണമെന്നുള്ള ആവശ്യവും മുന്നോട്ടുവച്ചു.
 ജുണ്ണൻ രണ്ടിലെ യോഗത്തിൽ സന്ദർഭവശാൽ ഉന്നതിക്കപ്പെട്ട ഇം
 പ്രശ്നം നാടുകാരുടെ ആരിതം കണക്കിലെടുത്ത്
 അടിയന്തരമായി ചർച്ചചെയ്യണമെന്ന് കരെനീൻ
 നിർബന്ധിക്കുകയാണു ചെയ്തത്. അതിന്റെ പേരിൽ പല
 വകുപ്പുകളും തമിൽ സംഘർഷമുണ്ടായി. നാടുകാരുടെ സ്ഥിതി
 വളരെ മെച്ചമാണെന്നും ഒരു പുനഃസംഘടന അവരുടെ
 പുരോഗതി തടസ്സപ്പെടുത്തുമെന്നും കരെനീനെ എതിർത്ത
 മന്ത്രാലയം വാദിച്ചു. എന്തെങ്കിലും പോരായ്മകളുണ്ടെങ്കിൽ
 അത് കരെനീൻ്റെ കീഴിലുള്ള മന്ത്രാലയത്തിന്റെ
 നടപടികളാണെന്നും അവർ ചുണ്ഡിക്കാണിച്ചു. നാടുകാരുടെ

അവസ്ഥയെക്കുറിച്ച് അനേഷ്ടിക്കാനും അവരുടെ സ്ഥിതി ഒറ്റദ്ദോഗിക് റിപ്പോർട്ടിൽ പറയുന്നതുപോലെ ശ്രാചനീയമാണെങ്കിൽ അതിന്റെ (a) രാഷ്ട്രീയവും (b) ഭരണപരവും (c) സാമ്പത്തികവും (d) വംശീയവും (e) ഭൗതികവും (f) മതപരവുമായ കാരണങ്ങൾ എന്തൊക്കെയെന്നു പറിക്കാനും കമ്മിറ്റിയെ നിയമിക്കണമെന്നും ഭരണപരമായ വീഴ്ചകൾക്ക് ഉത്തരവാദികളായ വകുപ്പുകളുടെ വിശദീകരണം തേടണമെന്നും കരെനീൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു. ഈ ആശയങ്ങൾ കടലാസ്സിൽ കുറിച്ച്, ചില വിവരങ്ങൾകൂടി ആവശ്യമുണ്ടെന്നു കാണിച്ച് ചീഫ് സെക്രട്ടറിക്ക് ഒരു നോട്ടേഷൻ കൊടുത്തയച്ചു.

വീണ്ടും എഴുന്നേറ്റ് മുൻഡിയിൽ നടന്നുകൊണ്ട്, ചിത്രത്തെ നോക്കി വെറുപ്പോടെ ചിരിച്ചു. പതിനൊന്നു മൺിവരെ പുസ്തകം വായിച്ചിരുന്നിട്ടു കിടക്കയെ പ്രാപിച്ചു. ഭാര്യയുടെ സ്ഥിതിയെന്താണെന്ന് ആലോചിച്ചുകൂടിലും അതു നിരാശാജനകമാണെന്നു തോന്തിയില്ല.

പതിനെം്പത്

അംഗം നയുടെ അവസ്ഥ വളരെ കുഴപ്പംപിടിച്ച ഓന്നാണെന്ന് ഭ്രാംബൻസ്കി പറഞ്ഞപ്പോൾ അവർ ശക്തിയുക്തം എതിർത്തെങ്കിലും ആത്മാവിന്റെ അടിത്തട്ടിൽ അതിന്റെ ഗുരുതരാവസ്ഥയെക്കുറിച്ച് അവർക്കു ബോധ്യമുണ്ടായിരുന്നു. അതിനൊരു വിരാമമിടണമെന്നു മനഃപൂർവ്വം ആഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു. കുതിരപ്പുന്തയം കഴിഞ്ഞ് മടങ്ങുന്നവഴി ഓരാവേശത്തിമിർപ്പിൽ, അതു സ്വഷ്ടിച്ച വേദന കന്തതായിട്ടുപോലും, അവർ ഭർത്താവിനോട് എല്ലാം പറഞ്ഞു. അങ്ങനെ ചെയ്തതിൽ അവർ സന്തോഷിച്ചു. ഈ എല്ലാറ്റിനും ഒരു പരിഹാരമുണ്ടാകുമെന്നും കാപട്ടവും വണ്ണുന്നയും ആവശ്യമായി വരില്ലെന്നും അവർ തന്നതാൻ പറഞ്ഞു. അവളുടെ യഥാർത്ഥ സ്ഥിതി സ്വപ്ഷ്ടമാകും. അതു മോശമാണെങ്കിൽപ്പോലും അതിനൊരു സ്ഥിരതയുണ്ടാകുമെന്ന് അവർ വിചാരിച്ചു. അതിൽ അവ്യക്തതയോ കാപട്ടമോ ഉണ്ടാവുകയില്ല. അനും വൈകുന്നേരം അവർ ഭ്രാംബൻസ്കിയെ കണ്ണകിലും ഭർത്താവും അവളും തമ്മിൽ നടന്ന കാര്യങ്ങൾ വെളിപ്പെടുത്തിയില്ല. ഒരു തീരുമാനമാകുന്നതിനുമുമ്പ് അയാളെ അറിയിക്കണം.

രാവിലെ ഉറക്കമെണ്ണിറപ്പോൾ ആദ്യമായി അവളുടെ മനസ്സിലേക്ക് ഓടിയെത്തിയത് ഭർത്താവിനോടവർ പറഞ്ഞകാര്യങ്ങളാണ്. അതുയും പരുക്കനൊയ്യ വാക്കുകൾ എങ്ങനെ പറയാൻ കഴിഞ്ഞതെന്നോ അതിന്റെ ഫലമെന്തായിരിക്കുമെന്നോ അവർക്കരിഞ്ഞതുകൂടാ. എങ്കിലും അതു പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. മറുപടി പറയാതെ കരെന്നിന് അവിടെനിന്നു പോവുകയും ചെയ്തു.

“ഞാൻ ഭ്രാംബൻസ്കിയെ കണ്ണകിലും ഓന്നും പറഞ്ഞില്ല. അദ്ദേഹം കടന്നുപോയപ്പോൾ തിരിച്ചുവിളിച്ചു കാര്യം പറയണമെന്നാഗ്രഹിച്ചുകുംപിലും വേണ്ടന്നുവച്ചു. ആദ്യമെ

പരയാത്തതു വിചിത്രമായി തോന്തിയാലോ? എന്തുകൊണ്ടാണു തോൻ അദ്ദേഹത്തോടു പരയാത്തത്?"

ഈ ചോദ്യത്തിനുത്തരമെന്നാണും അവളുടെ മുഖം ചുവന്നു തുടുത്തു. നാണംകൊണ്ടാണും പരയാത്തതെന്ന് അവർക്കരിയാം. തലേന്നു രാത്രി അതിനൊരു പരിഹാരമുണ്ടായെന്നു തോന്തിയെങ്കിലും ഈപ്പോൾ വീണ്ടും സക്കിർണ്മാകുന്നു. ഈ അപമാനകരമാണെന്ന് വസ്തുത അവളോർത്തില്ല.

തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ അടുത്ത നടപടിയെന്തായിരിക്കുമെന്ന് ആലോച്ചിച്ചുപ്പോൾ അവൾ വല്ലാതെ ഭയപ്പെട്ടു. വിചാരിപ്പുകാരൻ വന്നു തന്നെ വീട്ടിനുപുറത്താക്കുമെന്നും മാളോരുടെ മുന്നിൽ താൻ അപമാനിതയാകുമെന്നും അവൾ സകല്പിച്ചു. പുറത്താക്കിയാൽ എങ്ങോടുപോകുമെന്ന് സ്വയം ചോദിച്ചു. ഉത്തരം കിട്ടിയില്ല.

ദ്രോണർസ്കിയെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചുപ്പോൾ അയാൾക്ക് തന്നോടു സ്നേഹമില്ലെന്നും തന്നെ ഒരു ഭാരമായി കണക്കാക്കാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ടെന്നും സ്വയം അയാൾക്കു സമർപ്പിക്കാൻ സാധ്യമില്ലെന്നും അവൾ സകല്പിച്ചു. അതിന്റെ ഫലമായി, അവർക്ക് അയാളോടു ശത്രുതതോന്തി. ഭർത്താവിനോട് താൻ പരഞ്ഞവാക്കുകൾ, തന്റെ ഭാവനയിൽ ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നവ, എല്ലാവരോടും പരഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നും, എല്ലാവരും അതു കേടുകഴിഞ്ഞും അവൾ സകല്പിച്ചു.

തന്നോടൊപ്പം താമസിക്കുന്നവരുടെ മുഖത്തുനോക്കാനുള്ള ദെഹം അവർക്കില്ല. വേലക്കാരിയെ വിളിക്കാനോ താഴേച്ചുന്ന് തന്റെ മകനുമായോ അവന്റെ അധ്യാപികയുമായോ സംസാരിക്കാനോ അവർക്കു ദെഹമില്ല.

എരെനേരം വാതിൽക്കൽ കാത്തുനിന്ന് വേലക്കാരി, അവസാനം, വിളിക്കാതെത്തന്നെ വന്നു. അന്ന് ചോദ്യരൂപത്തിൽ അവളെ നോക്കി. അസ്വരപ്പുകൊണ്ട് അന്നയുടെ മുഖം ചുവന്നു. വേലക്കാരി കഷമ ചോദിച്ചു. ബെല്ലടിച്ചതുപോലെ തോന്തിയെന്ന് അവൾ പരഞ്ഞു.

അവൾ ഒരു ഉടുപ്പിം ഒരു കത്തും കൊണ്ടുവന്നു. ബെറ്റിനിയുടെ കത്താൻ. ലിസ മെർക്കലോവയും സ്റ്റോർസ് പ്രഭ്രിയും അവരുടെ ആരാധകരായ കലുഷ്കിക്കും

സർട്ടിഫീക്കേറ്റ് മുൻഗവാന്തിരമായി പ്രാബല്യം നേടിയ ഒരു സ്കൂളിൽ കുറവാണ് വരുന്നതെന്ന് ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നതായിരുന്നു കത്ത്.

“തീർച്ചയായും വരണം. പലതും കണ്ണുപറിക്കാം.” ബൈറ്റ്‌സി കത്ത് ഉപസംഹരിച്ചു.

അന്ന അത് വായിച്ചു നേടുവീർപ്പിട്ടു.

“എനിക്കൊന്നും വേണ്ട, ഒന്നും വേണ്ട.” റ്റെലിലിലെ കുപ്പികളും ബൈഷുകളും മറ്റും ഒതുക്കിവച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അന്നുഷ്കയോടവൾ പറഞ്ഞു: “ഞാൻ റ്റെസുചെയ്തിട്ടു താഴെവരാം. എനിക്കൊന്നും വേണ്ട, ഒന്നും വേണ്ട.”

അന്നുഷ്ക പുരത്തുപോയി. പക്ഷേ, അന്ന റ്റെ ചെയ്യാതെ തലകുന്നിട്ടിരുന്നു. എന്തെങ്കിലും പറയാൻ തുടങ്ങിയാലുടനെ അവളുടെ ശരീരം ശക്തിയായി വിനയ്ക്കും; “ഹോ, എന്ത് ദൈവമേ! എന്ത് ദൈവമേ! അവൾ ആവർത്തിച്ചു. എക്കിലും ‘ദൈവ’മെന്നോ ‘എന്ത്’യെന്നോ ഉള്ള വാക്കിന് അവളെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം അർത്ഥവുമില്ല. അവൾ ജനിച്ചുവളർന്ന മതത്തിന്റെ സത്യതെതക്കുറിച്ച് അവർക്കു സന്ദേഹമെതുമില്ലെങ്കിലും മതത്തിൽ ആശ്വാസം തേടുകയെന്നത്, കരെനിന്റെ സഹായം അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നതുപോലെ അപ്രായോഗികമായ ഒന്നായി അവർക്കു തോനി. സ്വന്തം ജീവിതത്തെ അർത്ഥപൂർണ്ണമാക്കിയ ഒരേയൊരു വസ്തുവിനെ തിരഞ്ഞെടുക്കിച്ചാലും അവർക്കരിയാം. മുഖ്യമായി സഹായം ലഭിക്കാൻ സാധ്യമല്ലെന്ന് അവർക്കരിയാം. മുഖ്യമായി സഹായം കുറവുണ്ടെന്നും അവളുടെ അത്മാവിൽ സകലതും ഇരട്ടിക്കുകയാണെന്നു തോനി. എന്താണ് താൻ മോഹിക്കുന്നതെന്നോ, എന്തിനെന്നും ഭയപ്പെടുന്നതെന്നോ പറയാൻ ചിലപ്പോൾ സാധിക്കുന്നില്ല. മുഖ്യമായിരുന്നതിനെന്നും വരാനിരിക്കുന്നതിനെന്നും താൻ ഭയപ്പെടുകയും മോഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതെന്നും എന്താണ് തന്റെ ആശ്രമമന്നും അവർക്കരിഞ്ഞുകൂടാ.

‘അയ്യോ, ഞാനെന്താണു ചെയ്യുന്നത്!’ പൊട്ടുനേ, തലയുടെ ഇരുവശങ്ങളിലും വേദനയോടെ അവൾ പറഞ്ഞു. സമനില വീണ്ടുത്തപ്പോൾ തലമുടി പിടിച്ചുവലിക്കുകയും കവിളിൽ അമർത്ഥകയും ചെയ്യുകയാണു താനെന്ന് അവൾ

കണ്ണു. അവൻ ചാടിയെന്നീറ്റ് മുറിയിൽ അങ്ങോട്ടു മിങ്ങോട്ടും നടന്നു.

“കോഹി വധിയായി മാധം, സൗരേഷ കാത്തിരിക്കുന്നു.” അകത്തുവന്ന് നോക്കിയപ്പോൾ അന്ന ഒരേയിരുപ്പിലാണെന്നു കണ്ട അനുഷ്ടക പറത്തു.

“സൗരേഷയോ? സൗരേഷയ്ക്കെന്തു പറ്റി?” പെട്ടുനു ബോധംതെളിഞ്ഞ അന്ന ചോദിച്ചു. തന്റെ മകനെക്കുറിച്ച് അന്നാദ്യമായാണവൻ ഓർമിച്ചത്.

“അവൻ കുഴപ്പത്തിൽ ചാടിയെന്നു തോന്നുന്നു.” ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണ് അനുഷ്ടക പറത്തത്.

“എന്തു കുഴപ്പം?”

“മുറിയുടെ മുലയിൽ കുറച്ചു പീച്ചപ്പം വച്ചിരുന്നില്ലോ. അതിലോന്ന് അവൻ രഹസ്യമായി എടുത്തതുതിന്നു.”

മകനെക്കുറിച്ചുള്ള ഓർമ, അന്നയെ അവളുടെ നിരാശാജനകമായ അവസ്ഥയിൽനിന്നു കരകയറാൻ സഹായിച്ചു. മകനുവേണ്ടിമാത്രം ജീവിക്കുന്ന ഒരമയുടെ ഭാഗികമായി ആത്മാർത്ഥവും കുറെയധികം പെരുപ്പിച്ചു കാട്ടിയതു രോളിലായിരുന്നു കഴിഞ്ഞ അഞ്ചുവർഷമായി താനെന്ന് ഓർമിച്ചകിലും ഭർത്താവിൽനിന്നും ഭ്രാംസ്കിയിൽനിന്നും സ്വതന്ത്രയായാൽപ്പോലും ഓരലംബമായി തന്റെ മകനുണ്ടാനിന്തൽ അവൻ സന്തോഷിച്ചു. ഏതു വ്യവസ്ഥയിലായാലും മകനു ഉപേക്ഷിക്കാൻ അവൻ തയ്യാറാലും.

ഭർത്താവു തന്നെ തള്ളിപ്പുറത്താലും ഭ്രാംസ്കിക്കു തന്നോടുള്ള പ്രതിപത്തി കഷയിച്ചു സ്വതന്ത്രമായ ജീവിതം നയിച്ചാലും (വീണ്ടും വെറുപ്പോടെയാണയാളെ ഓർമിച്ചത്) മകനു ഉപേക്ഷിക്കുകയില്ല. അവൻകു ജീവിതത്തിൽ ഒരു ലക്ഷ്യമുണ്ട്. ഇതുവരെ അവനെ തന്നിൽനിന്നു വേർപെടുത്താത്ത സ്ഥിതികൾ തന്റെ ജീവിതത്തിൽ അവന്റെ സ്ഥാനം ഉറപ്പാക്കണം. അവനെക്കൂടി കൊണ്ടുപോകണം. ഇപ്പോൾ അതുമാത്രമേ കരണിയമായിട്ടുള്ളൂ. ഒടുവം പരിഭ്രമിക്കാതെ ഭയാനകമായ ഇ സാഹചര്യത്തിൽനിന്നു ക്രഷപ്പെടണം.

മകനെയും കൂട്ടിക്കാണ്ട് എങ്ങോട്ടുകൂടിലും പോകണമെന്ന തീരുമാനം അവൻകൾ ആശ്വാസം പകർന്നു.

അവൻ പെടുന്നു വസ്ത്രംമാറി, ഉച്ച കാലടികളോടെ ദ്രോയിങ്ക് രൂമിൽ പ്രവേശിച്ചു. സൈരേഷയും അവൻ അധ്യാപികയും പതിവുപോലെ പ്രാതലിന് അവളെ കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. വെള്ള ഉട്ടപ്പിട സൈരേഷ, ഒരു മേശയ്ക്കരികിൽ കണ്ണാടി നോക്കിക്കൊണ്ട്, അവൻ കൊണ്ടുവന്ന പുഷ്പങ്ങൾ അലകരിക്കുകയായിരുന്നു. തല പരിച്ചുകൊണ്ടുള്ള അവൻ നിലപ് അവൻ അച്ചുനേർത്തുപോലെയാണെന്ന് അവൻ കണ്ടു.

അധ്യാപിക വലിയ ഗൗരവത്തിലാണ്. സൈരേഷ പതിവുപോലെ ചെവി തുളയ്ക്കുന്ന ശബ്ദത്തിൽ വിളിച്ചു: “ഹായ് മമ്മാ!” ഓടി അടുത്തുചെലുണ്ടോ അതോ, പുക്കൾക്കൊണ്ടുള്ള അലകാരപ്പണി പുർത്തിയാക്കണമോ എന്നു സംശയിച്ചുകൊണ്ട് ഒരുനിമിഷം അവനവിട നിന്നു.

അവൻ പെരുമാറ്റുഷ്യത്തെക്കുറിച്ച് അധ്യാപിക വിശദമായ ഒരു വിവരണം നല്കിയെങ്കിലും അന്ന അതൊന്നും ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. അധ്യാപികയെക്കൂടി തന്നോടൊപ്പം കൊണ്ടുപോകണമോ വേണ്ടയോ എന്നായിരുന്നു അവളുടെ ആലോചന.

‘അതുവേണ്ട,’ അവൻ തീരുമാനിച്ചു: ‘എന്ന് മോന്നും ഞാനും മാത്രം മതി.’

“അതു പാടില്ലായിരുന്നു.” മകൻ ചുമലിൽ കൈവച്ചു ഗൗരവം വെടിഞ്ഞു വാസ്തവ്യത്തോടെ അന്ന പറഞ്ഞു. അത് അവനു ചിന്താക്കുശപ്പമുണ്ടാക്കിയെങ്കിലും അവൻ സന്തോഷിച്ചു. അവൻ അവനെ ചുംബിച്ചു.

“അവനെ ഞാൻ നോക്കിക്കൊള്ളാം.” അന്വരന്നുപോയ അധ്യാപികയോടവർ പറഞ്ഞു. അവൻ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചുകൊണ്ട് പ്രാതലിനിരുന്നു.

“മമ്മാ, ഞാൻ... ഞാൻ... ഞാൻ...” പീച്ച് പഴം തിന്നതിന് എന്തു ശ്രിക്ഷയാണെന്നറിയാനായിരുന്നു അവന്റെ ഉത്കണ്ഠ.

“സൈരേഷാ.” അധ്യാപിക പോയ ഉടനെ അമ്മ പറഞ്ഞു: “നീ ചെയ്തതു തെറ്റാണ്. ഇനി അങ്ങനെ ചെയ്യുമോ?... നിന്നുക്കണ്ണാടു സ്നേഹമുണ്ടാ?”

തന്റെ കണ്ണുകൾ നിറയുന്നതായി അവൻകു തോന്തി.

‘എനിക്കിവനെ സ്നേഹിക്കാതിരിക്കാൻ കഴിയുമോ?’ ഭയന്തെക്കിലും സന്തുഷ്ടമായ അവന്റെ മുവത്തുനോക്കി അവൻ മനസ്സിൽ പറഞ്ഞു: ‘അച്ചുന്ന് പക്ഷംപിടിച്ച് അവനെന്നു

ദ്രോഹിക്കുമോ?' അവളുടെ കവിളിലുടെ കണ്ണിൽ
ധാരയായൊഴുകി. അതു മറച്ചുപിടിക്കാൻ അവൾ¹
വരാന്തയിലേക്കോടി.

കഴിഞ്ഞ കുറെ നാളുതെത്ത കന്തത മശയ്‌ക്കുശേഷം
ആകാശം തെളിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. തണ്ണുപുമുണ്ട്.

"മാരിയറ്റിന്റെയടുത്തു പൊയ്ക്കോ." പിന്നാലെ വന്ന
സെരേഷയോടു പറഞ്ഞിട്ടു വരാന്തയിൽ അവൾ ഉലാത്താൻ
തുടങ്ങി.

'അവരെന്നോടു ക്ഷമിക്കുമോ? ഇതിനു മറ്റാരു
പ്രതിവിധിയില്ലെന്ന് അവർക്കു മനസ്സിലാക്കാതിരിക്കുമോ?'
അവൾ തന്നോടുതന്ന ചോദിച്ചു.

മശയിൽ കൂളിച്ചു വൃത്തിയായ, ഇളംകാറ്റത്തു
വിരച്ചുകൊണ്ടുനിന്ന, പച്ചിലച്ചാർത്തിനെ നോക്കി അവൾ ഒരു
നിമിഷം നിന്നു. അവർ തനിക്കു മാപ്പുതരില്ലെന്നും
ആകാശതെതയും മരങ്ങളെയുംപോലെ തന്നോടു
കരുണയില്ലാതെ പെരുമാറുമെന്നുമാണവർക്കു തോന്തിയത്.
വീണ്ടും ഓന്നിശ്ചിതാവസ്ഥ അവളെ ബാധിച്ചു.

"ഇല്ല, ഒന്നും ആലോചിക്കാനില്ല." അവൾ തന്നതാൻ
പറഞ്ഞു: "ഇവിടെനിന്നു പോകാനോരുങ്ങുകതനെ. എങ്ങോട്?
എപ്പോൾ? ആരെയാണു കുട കൊണ്ടുപോകേണ്ടത്?"

"മോസ്കോയിലേക്കായാലോ? അതുമതി.
വെകുന്നേരതെത്ത ഭ്രയിനിൽ, അനുഷ്കയെയും
സെരേഷയെയും കൊണ്ടുപോകാം. അത്യാവശ്യമുള്ള
സാധനങ്ങൾ മാത്രംമതി. അതിനുമുമ്പ് രണ്ടുപേരുക്കും
കത്തഴുതണം."

അവൾ വേഗം അടുത്തമുറിയിൽ ചെന്നിരുന്ന് ഭർത്താവിനു
കത്തഴുതി.

'ഇത്രയും സംഭവിച്ച സ്ഥിതികൾ, ഇനി നിങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ
താമസിക്കാനെന്നിക്കുവയ്ക്കു. എന്തെ മകനെയുംകൊണ്ടു താൻ
പോവുകയാണ്. നിയമ പരിജ്ഞാനമില്ലാത്തതുകൊണ്ട്
അച്ചുനമ്മമാരിൽ ആരോടാപ്പമാണു മകൻ
താമസിക്കേണ്ടതെന്ന് എനിക്കെന്തുകൂടാ. അവനില്ലാതെ
ജീവിക്കാൻ സാധ്യമല്ലാത്തതിനാൽ അവനെക്കൂടി താൻ
കൊണ്ടുപോകുന്നു. എന്നോടു മഹാമനസ്കത കാണിക്കണം.
അവനെ എനിക്കു വിട്ടുതരണം!'

അതുവരെ വേഗത്തിലും സ്വാഭാവികമായും
എഴുതിയെങ്കിലും അയാളുടെ മഹാമനസ്കതയിൽ
വിശ്വാസമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് എഴുത്തുനിർത്തി. ഉള്ളിൽ തട്ടുന്ന
റീതിയിൽ കത്ത് ഉപസംഹരിക്കണമെന്നു വിചാരിച്ചു.

‘എന്റെ തെറ്റിനെയും എന്റെ പശ്വാത്താപത്തിനെയുംകൂരിച്ച്
ഞാനൊന്നും പറയുന്നില്ല. എന്തൊരു...’ അവൻ വീണ്ടും
നിർത്തി. വിചാരങ്ങളെ പരസ്പരം ബന്ധപ്പെടുത്താൻ അവൻ
അശക്തയായിരുന്നു. ‘ഇല്ല, ഞാനൊന്നും പറയുന്നില്ല’ എന്നു
ചിന്തിച്ചു കത്ത് വലിച്ചുകീറി, അയാളുടെ മഹാമനസ്കതയെ
സുചിപ്പിക്കുന്ന ഭാഗം ഒഴിവാക്കി വീണ്ടും എഴുതി കവറിലിട്ടു.

വ്രോൺസ്കിക്കുള്ളതായിരുന്നു രണ്ടാമതെത കത്ത്.
‘എന്റെ ഭർത്താവിനോട് ഞാനെല്ലാം പറഞ്ഞു.’ അവൻ
എഴുതിത്തുടങ്ങിയെങ്കിലും മുന്നോട്ടു പോയില്ല. ‘എന്താണു
ഞാനെന്നുതേണ്ടത്?’ അവൻ ആലോച്ചിച്ചു.
അപമാനഭാരംകൊണ്ട് മുവം ചുവന്നു. അയാളുടെ
അക്ഷാഭ്യതയും തനിക്കയാളോടു തോന്തിയ ക്ഷാഭവും അവൻ
ഓർമിച്ചു. ഒരു വരി മാത്രമെഴുതിയ കടലാസ് അവൻ
തുണ്ടുതുണ്ടായി കീറിക്കള്ളിത്തു.

‘ഒന്നും എഴുതേണ്ട ആവശ്യമില്ല’ എന്നു തീരുമാനിച്ചു,
മുകളിലതെത നിലയിൽചേന്ന്, താൻ മോസ്കോയിലേക്കു
പോവുകയാണെന്നു മകൻ അധ്യാപികയോടും
ജോലിക്കാരോടും പറഞ്ഞിട്ടു സാധനങ്ങൾ പൊതിഞ്ഞുകെട്ടാൻ
തുടങ്ങി.

പതിനാറ്

അരു നാട്ടിൻപുറവസ്തിയിലെ എല്ലാ മുൻകളിലും ഭൂത്യമാരും തോട്ടക്കാരും വീടുസാമാനങ്ങൾ അങ്ങേംടുമിങ്ങേംടും എടുത്തുമാറുന്ന തിരക്കിലാണ്. അലമാരകളും പെട്ടികളും തുറന്നുകിടന്നു. കെട്ടാനുള്ള കയർ വാങ്ങാൻ അടുത്തുള്ള കടയിലേക്ക് രണ്ടു പ്രാവശ്യം ആളുപോയി. വർത്തമാനപത്രങ്ങൾ നിലത്തു ചിതറിക്കിടന്നു. രണ്ട് ഇരുവുപെട്ടികളും അനേകം സഞ്ചികളും കുറെ പൊതിക്കെടുകളും ഹാളിൽ കൊണ്ടുവച്ചു. ഒരു സവാരിവണ്ടിയും രണ്ടു ചരക്കുവണ്ടികളും പുമുഖത്തു കാത്തുന്നിന്നു. ജോലിത്തിരക്കിൽ മനോവിഷമം മരന്ന അന്ന ഹാനിധ്യബാഗിൽ സാധനങ്ങളെടുത്തു വയ്ക്കുന്നോൾ പുരത്ത് ഒരു വണ്ടി വന്നുനില്ക്കുന്ന ശബ്ദം കേൾക്കുന്നുവെന്ന് അനുശ്ച്ക പറഞ്ഞു.

“അതാരാണെന്നു നോക്ക്” എന്നുപറഞ്ഞു മനസ്സ് ശാന്തമാക്കി, എന്തിനും തയ്യാറായി, ക്രസേരയിലിരുന്നു. ഭർത്താവിന്റെ കൈയക്ഷരത്തിൽ മേൽവിലാസമഴുതിയ കട്ടിയുള്ള ഒരു കവർ, ഒരു വേലക്കാരി കൊണ്ടുവന്നുകൊടുത്തു.

“അയാൾ മറുപടിക്കു കാത്തുനില്ക്കുന്നു.” വേലക്കാരി അറിയിച്ചു.

“ശരി” എന്നു പറഞ്ഞ് അന്ന വിറയ്ക്കുന്ന വിരലുകൾക്കാണ്ടു കത്ത് പൊട്ടിച്ചു.

പുതിയ, ചുടുമാറാത്ത ഒരുക്കട്ടു നോട്ടുകൾ നിലത്തുവീണ്ടു. അവർ കത്തുനിവർത്തി അവസാനത്തെ വരി ആദ്യം വായിച്ചു: ‘നിനക്കു തിരിച്ചുവരുന്നതിനുള്ള എല്ലാ ഏർപ്പാടുകളുമുണ്ടാക്കുന്നതാണ്. എന്ന് ഈ അപേക്ഷയ്ക്കു താൻ പ്രാധാന്യം കല്പിക്കുന്നുണ്ടനെ കാര്യം വിസ്മരിക്കരുത്.’ എന്നിട്ടവർ ആദ്യം മുതൽ വായിച്ചു. അവളുടെ ശർഀരം മരവിക്കുന്നതുപോലെ തോന്തി. പ്രതീക്ഷിച്ചതിലും വലിയ ഒരു

നിർഭാഗ്യമാണു തനിക്കു വനു ഭവിച്ചിരിക്കുന്നതെന്ന്
അവളുടെത്തു.

ഭർത്താവിനോടു തുറന്നുപറഞ്ഞതിൽ അനു രാവിലെ
അവർക്കു പശ്ചാത്താപം തോന്തിയിരുന്നു. പറഞ്ഞതെല്ലാം
തിരിച്ചടക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നുകിൽ എന്നു മോഹിച്ചുപോയി.
ഇപ്പോഴിതാ, അവളുടെ ആഗ്രഹം നിരവേറി. അവർ
പറഞ്ഞകാര്യങ്ങൾ പറയാത്തതായി കണക്കാക്കാമെന്നാണു
കത്ത്. പക്ഷേ, ഈ കത്ത് അവർക്ക് ഒരു കന്തത്
പ്രഹരമായാണ് അനുഭവപ്പെട്ടത്.

‘അയാൾ പറയുന്നതാണു ശരി. അതുതന്നെന്നയാണു ശരി.’
അവർ പിരുപിരുത്തു: ‘അയാളൗരു കുംസ്ത്രാനിയാണ്,
ഉദാരമനസ്കനാണ്! ഒുഷ്ടൻ! മൈക്കുൻ! എനിക്കല്ലാതെ
മറ്റാരാർക്കും അതു മനസ്സിലാവില്ല. പക്ഷേ, അതു
ഞാനെങ്ങനെ വിശദമാക്കും? അയാൾ മതവിശ്വാസിയും
ധർമ്മിഷ്ഠനും സത്യസന്ധനും ബുദ്ധിമാനുമാണെന്നവർ പറയുന്നു.
പക്ഷേ, ഞാൻ കണ്ടിട്ടുള്ളതൊന്നും അവർ കണ്ടിട്ടില്ല. എടു
വർഷമായി അയാളെനെ കൊല്ലാക്കൊല ചെയ്യുന്നു. എന്ന
തെക്കിപ്പിഴിയുന്നു. ഞാനോരു സ്ത്രീയാണെന്നും എനിക്കു
സ്നേഹം ആവശ്യമാണെന്നും ഓരിക്കൽപ്പോലും അയാൾ
ചിന്തിച്ചിട്ടില്ല. സ്വന്തം കാര്യമാത്രം നോക്കുന്ന ആ മനുഷ്യൻ
എന്ന നിരന്തരം ഉപദ്രവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ജീവിതത്തിൽ
ഒരു ലക്ഷ്യം കണ്ടത്താൻ ഞാൻ എന്തുമാത്രം ശ്രമിച്ചു. അയാളെ
സ്നേഹിക്കാൻ എന്നാലാവതും ശ്രമിച്ചു. ഭർത്താവിനെ
സ്നേഹിക്കാൻ വയ്ക്കാതായപ്പോൾ എന്ന് മകനെ സ്നേഹിക്കാൻ
ശ്രമിച്ചു. അവസാനം, ആത്മവഞ്ഞനയ്ക്കു വിരാമമിടാൻ ഞാൻ
നിർബന്ധിതയായി. ഞാനും ഒരു മനുഷ്യസ്ത്രീയാണ്. എനിക്കു
സ്നേഹിക്കണം, എനിക്കു ജീവിക്കണം. അയാളെനെന്നും
അയാളെനെക്കാണാലും ഞാൻ സഹിക്കാം. പക്ഷേ, ഈ
എനിക്കു വയ്ക്കു! അയാൾ...’

‘അയാളീങ്ങനെ ചെയ്യുമെന്നു ഞാൻ ഉള്ളിക്കാത്തതെന്ത്?
ആ വ്യത്തികെട്ട് സ്വഭാവത്തിനുസരിച്ചല്ല അയാൾ
പ്രവർത്തിക്കു? അയാൾ പറയുന്നതു ശരിയായിരിക്കാം. പക്ഷേ,
ഇപ്പോൾത്തനെ അപമാനിതയായ ഞാൻ ഇനിയും കൂടുതൽ
അപമാനിക്കപ്പെടും!’

‘—നിങ്ങളെയും നിങ്ങളുടെ മകനെയും കാത്തിരിക്കുന്ന
ഭവിഷ്യത്ത് നിങ്ങൾക്കു മുൻകൂട്ടിക്കാണാം.’ കത്തിലെ

വാക്കുകൾ അവർ ആവർത്തിച്ചു. 'എന്റെ മകനെ എന്നിൽനിന്നുമരുമെന്ന ഭിഷണിയാണെന്ന്. അവരുടെ മണ്ഡൻ നിയമങ്ങൾ അത് അനുവദിക്കുമായിരിക്കും. എന്തിനാണങ്ങെന പറഞ്ഞതെന്ന് എന്നിക്കുറിയാം. എന്റെ മകനെ താൻ സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്ന് അയാൾ വിശ്രസിക്കുന്നില്ല. അല്ലെങ്കിൽ അയാള്ക്കിനെ വെറുക്കുന്നു. അയാൾക്ക് അതിനോടു പൂച്ചമാണ്! എന്റെ ആ വികാരത്തെ അയാൾ അവശ്യതയോടെയാണു കാണുന്നത്. എന്റെ മകനെ താൻ വിട്ടുകൊടുക്കുകയില്ലെന്ന് അയാൾക്കുറിയാം. എന്റെ മകനെ കുടാതെ, താൻ സ്നേഹിക്കുന്ന പുരുഷനോടൊത്തു പോലും ജീവിക്കാനെന്നിക്കു സാധ്യമല്ല. മകനെ ഉപേക്ഷിച്ചാൽ എന്റെ മാന്യത നഷ്ടപ്പെടുമെന്നയാൾക്കുറിയാം. എന്റെ മകനെ താനതിനു തയ്യാറാവുകയില്ലെന്നും അയാൾക്കുറിയാം.'

'നമ്മുടെ ജീവിതം ഇതുപോലെ മുന്നോടു പോകണം,' കത്തിലെ മറ്റാരു വാചകം അവർ ഓർമ്മിച്ചു. മുമ്പ്, ആ ജീവിതം വേദന നിരഞ്ഞതായിരുന്നു. പിന്നീടതു ഭയാനകമായി. ഇപ്പോഴെന്താകും? എല്ലാം അയാൾക്കുറിയാം. ശ്രാംക്ഷപാസംചെയ്യുന്നതിന്റെയും സ്നേഹിക്കുന്നതിന്റെയുംപേരിൽ പശ്വാത്തപിക്കാൻ എന്നിക്കു സാധ്യമല്ലെന്നും വഞ്ചനയ്ക്കും കാപട്ടത്തിനും വഴി തുരക്കുന്നതാണ് ഈ ഏർപ്പാടെന്നും അയാൾക്കുറിയാം. എക്കിലും എന്ന ഇഞ്ചിഞ്ചായി കൊല്ലാൻവേണ്ടി അയാളിൽ തുടർന്നുപോകും. വള്ളത്തിൽ മത്സ്യമെന്നപോലെ കാപട്ടത്തിൽ അഭിരമിക്കുന്നവനാണയാൾ. ഇല്ല, അങ്ങനെ, അയാൾ സന്തോഷിക്കേണ്ട. എന്തു സംഭവിച്ചാലും വേണ്ടില്ല. എന്ന കുരുക്കാൻ തുടങ്ങുന്ന കാപട്ടത്തിന്റെതായ ഈ വല താൻ പൊട്ടിച്ചുറിയും.'

'പക്ഷേ, എങ്ങനെ? ദൈവമേ! എന്റെ ദൈവമേ! എന്നപ്പോലെ ദൃഢിക്കുന്ന വേരേ സ്ത്രീകൾ ഈ ലോകത്തുണ്ടോ? ഇല്ല, താനിൽ പൊട്ടിച്ചുറിയുകതനെ ചെയ്യും' എന്നുറക്കെ പറഞ്ഞു ചാടിയെണ്ണിറ്റ് കണ്ണുനിർപ്പവാഹം നിയന്ത്രിച്ചു. ധാതോനും പൊട്ടിച്ചുറിയാനോ, എത്തമാത്രം കാപട്ടവും വഞ്ചനയും നിരഞ്ഞതാണെങ്കിൽപ്പോലും തന്റെ പഴയ അവസ്ഥയിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാനോ ഉള്ള ശക്തി തനിക്കില്ലെന്നറിയാമെങ്കിലും ഭർത്താവിനു മറ്റാരു കത്തഞ്ഞതാനുദ്ദേശിച്ച് അവർ മേശയെ സമീപിച്ചു.

എഴുത്തുമേശയ്ക്കു മുന്നിലിരുന്ന അവർ എഴുതാൻ തുടങ്ങുന്നതിനു പകരം കൈകൾ മടക്കിവച്ച് തലകുമ്പിട്ടിരുന്ന് എങ്ങിക്കരയാൻ തുടങ്ങി. കൊച്ചുകുട്ടികൾ കരയുന്നോഴന്നപോലെ അവളുടെ മാറിടം ഉയർന്നുതാണു.

തന്റെ പ്രതീക്ഷകൾ നിരവേറുന്നതിനുള്ള സാധ്യതകൾ തീർത്തും ഇല്ലാതായതുകൊണ്ടാണവർ കരണ്ടത്. എല്ലാം പഴയതുപോലെതന്നെ തുടർന്നുപോകുമെന്നും ചിലത് അതിലും മോശമാകാനാണു സാധ്യതയെന്നും അവർക്കരിയാമായിരുന്നു. സമൃദ്ധത്തിൽ തന്റെ പദവി എത്ര നിസ്സാരമാണെങ്കിലും അതവർക്കു പ്രിയപ്പെടുത്താണ്. ഭർത്താവിനെയും മകനെയും ഉപേക്ഷിച്ചു കാമുകന്റെകുടെ പോകുന്നവർക്ക് അത്രപോലും മാന്യതയുണ്ടാവുകയില്ല. എത്രയോക്കെ ശ്രമിച്ചാലും ഇപ്പോഴതേതതിലും അധികം ശക്തി സംഭരിക്കാനും സാധ്യമല്ലെന്നവർക്കരിയാം. സ്വന്നഹിക്കാനുള്ള സ്വാത്രത്യം എന്നെന്നേക്കുമായി അവർക്കു വിലക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അപരിചിതനായ ഒരു പുരുഷനുവേണ്ടി സ്വന്തം ഭർത്താവിനെ വണിച്ചു, കുറവാളിയായി, എത്ര നിമിഷവും കളളി വെളിച്ചതാക്കപ്പെടുമെന്ന ഭീതിയിൽ ജീവിക്കാനാണവള്ളുടെ വിധി. എങ്ങനെയാണ് ഈത് അവസാനിക്കുകയെന്നു ചിന്തിക്കാൻപോലും ഭയമാകുന്നു. ശ്രീക്ഷീകപ്പെട്ട കൊച്ചുകുട്ടിയെപ്പോലെ അവർക്ക് കരണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഭൂത്യന്റെ കാല്പന്നരുമാറ്റം കേട്ട് അവർ മുഖം മറച്ച് എഴുതുന്നതായി നടിച്ചു.

“മറുപടിവേണമെന്നു പറയുന്നു.” ഭൂത്യൻ പറഞ്ഞു.

“മറുപടിയോ? എാ, നില്ക്കാൻ പറ, ഞാൻ വിളിക്കാം.”

‘എന്താണെങ്ങുതേണ്ടത്?’ അവർ ചിന്തിച്ചു: ‘ഞാനൊറയ്ക്ക് എന്തു തീരുമാനിക്കും? എന്നിക്കെന്തിരിയാം? എന്നിക്കെന്താണു വേണ്ടത്? ഞാനൊരു കാമുകിയാണെന്നു പറയാമോ?’ വീണ്ടും അവളുടെ ആത്മാവിൽ ഒരു ശക. അത് അവളെ ഭയപ്പെടുത്തി. ശ്രദ്ധ വ്യതിചലിപ്പിക്കാനാണവർ ശ്രമിച്ചത്. ‘എന്നിക്ക് അലക്സിസിനെ കാണണം, അവർ ഭ്രാംസ്കിയെ ഓർമ്മിച്ചു. എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നു പറയാൻ അയാൾക്കു മാത്രമേ കഴിയു. ബെറ്റിസിയുടെ വീട്ടിൽ പോകാം. ഒരുപക്ഷേ, അദ്ദേഹം അവിടെവരും.’ പ്രിൻസസ്സ് ട്രാൻസ്ക്രിപ്റ്റ് നാലു സ്കായയുടെ വീട്ടിൽ താൻ പോകുന്നില്ലെന്നും തലേഡിവസം ഞാൻ പറഞ്ഞതും ‘എന്നാൽ

ഞാനും വരുന്നില്ല' എന്ന ഭ്രാംബസ്കിയുടെ മറുപടിയും അവർ മറന്നു. അവർ ഭർത്താവിന് ഇങ്ങനെയെഴുതി:

"നിങ്ങളുടെ കത്തു കിട്ടി—A" മണിയടിച്ചു ഭൂത്യനെ വരുത്തി കത്ത് അയാളെ ഏല്പിച്ചു.

"നമ്മൾ പോകുന്നില്ല." അപ്പോഴിടുവെന്ന അന്നുഷ്കയോട് അന്ന പരഞ്ഞു.

"പോകുന്നേയില്ല?"
“ഇല്ല, എന്നാലും കെട്ടിവച്ചതെല്ലാം അവിടെത്തന്നെയിരിക്കെടു. വണ്ടി നില്ക്കാൻ പറയു. ഞാൻ പ്രിൻസസ്സിനെ കാണാൻ പോകുന്നു.”

“എത്രു ദ്യാസാൺ ഞാൻ ധരിക്കേണ്ടത്?”

പതിനേഴ്

രണ്ടു സ്ത്രീകളും അവരുടെ ആരാധകരും തമിലുള്ള ക്രോക്കൈകളി കാണാനാണ് പ്രിൻസല്ല് ട്രെസ്കായ അന്നയെ കഷണിച്ചിരുന്നത്. പീറേഴ്സ്ബർഗിലെ ഉന്നതകുലജാതരാണു രണ്ടു സ്ത്രീകളും. അന്നയുടെ കൂടുക്കട്ടിലുള്ളവരോട് അവർ ശത്രുതയിലാണ്. പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ നല്ല സ്വാധീനമുള്ള വ്യക്തിയും ലിസാ മെർക്കലോവയുടെ ആരാധകനുമായ സ്ട്രേമോവും ഓദ്ദോഗികതലത്തിൽ കരെനിന്റെ എതിർച്ചേരിയിലാണ്. അതുകൊണ്ടാണ് അന്ന ഇങ്ങോടുവരാൻ മടിച്ചതും. ട്രെസ്കായയുടെ കുറിപ്പിൽ അതിന്റെ സൂചനയുണ്ടായിരുന്നു. എക്കിലും ഭ്രാംബസ്കിയെ സന്ധിക്കാമെന്ന പ്രതീക്ഷയാണ് അവരെ ഇവിടെയെത്തിച്ചത്.

മറ്റു സന്ദർശകൾ വരുന്നതിനുമുന്തേ അന്ന പ്രിൻസല്ല് ട്രെസ്കായയുടെ വീട്ടിലെത്തി.

ആ സമയത്തുതന്നെ ഭ്രാംബസ്കിയുടെ പരിചാരകൾ ചീകിരാതുകൾിയ കൃതാവും ഒരു പ്രഭുവിന്റെ മട്ടും ഭാവവുമായി വന്നുചേരുന്നു. അയാൾ വാതിൽക്കൽ ഒരുഞ്ചിനിന്, തൊപ്പിയുയർത്തി വണങ്ങിയിട്ട് അവർക്കു വഴിമാറിക്കൊടുത്തു. അയാളെ കണ്ടപ്പോൾ മാത്രമാണ് ഭ്രാംബസ്കി വരുന്നില്ലെന്നു പറഞ്ഞുകാര്യം അവജ്ഞാർമിച്ചത്. ഒരുപക്ഷേ, ആ വിവരമറിയിക്കാൻ ഭൂത്യനെ അയച്ചതാവാം.

അവർ ഹാളിലെത്തിയപ്പോൾ, ‘പ്രഭുവിന്റെ കത്ത്, പ്രിൻസല്ലിന്’ എന്നു പരിചാരകൾ പറയുന്നതു കേട്ടു.

അയാളുടെ യജമാനൻ എവിടെയെന്നു ചോദിക്കണമെന്ന് അവർക്കു തോന്തി. വീട്ടിലെത്താൻ പറയണം, അല്ലെങ്കിൽ അങ്ങോടുപോകണം. പക്ഷേ, രണ്ടും നടന്നില്ല. അവർ എത്തിയതറിഞ്ഞ് പ്രിൻസല്ല് ട്രെസ്കായയുടെ പരിചാരകൾ വാതിൽ തുറന്നുപിടിച്ചു.

പ്രിൻസസ്സ് ഉദ്യാനത്തിലുണ്ട്, അങ്ങോടുപോകാം.” അവൻ പറഞ്ഞു.

വീട്ടിലേതുപോലെ, അല്ലെങ്കിൽ അതിലും വഷളായ, അനീശവിത്തുമാണിപ്പോൾ. ഒന്നും ചെയ്യാൻ വയ്ക്കുന്നതുമാണിപ്പോൾ. ഒരു മണിഥിന്റെ കാണാൻ നിവൃത്തിയില്ല. തന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥയോട് തെല്ലും അനുഭാവമില്ലാത്ത അപരിചിതരുടെയിടയ്ക്കു കഴിയേണ്ടിവരുന്നു. എന്നായാലും തനിക്കു യോജിച്ചതെന്നു ബോധ്യമുള്ള ഒരുടുപ്പാണ് ധരിച്ചിട്ടുള്ളത്. ചുറ്റും അലസരായ ഒരു പറ്റം തരുണികൾ. പക്ഷെ, വീട്ടിനെക്കാൾ ആശ്രൂസമുണ്ട്. എന്തു ചെയ്യണമെന്ന് ആലോച്ചിക്കേണ്ടതില്ല. എല്ലാം താനേ നടന്നോളും. വെള്ളത്തെ ഉടപ്പുധരിച്ച് എതിരേ വന്ന ബെറ്റ്‌സിയെ കണ്ട് അവൾ പതിവുപോലെ ചിരിച്ചു. ടഷ്കേവിച്ചിന്നേയും ബന്ധുവായ മരീച്ചു യുവതിയുടെയും അകന്പടിയോടെ പ്രിൻസസ്സ് ട്രാൻസ്‌ഫോർമേഷൻ വന്നു.

അന്നയുടെ നോട്ടത്തിൽ അസാധാരണമായ എന്നേതാണ് ഉണ്ടാക്കണമെന്ന ബെറ്റ്‌സി പെട്ടെന്നു തിരിച്ചറിഞ്ഞു.

“ഉറക്കം ശരിയായില്ല.” ഭ്രാംസ്കിയുടെ കത്തുമായിവന്ന ഭൂത്യൈന നോക്കിയിട്ട് അന്ന പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങൾ വന്നതിലെന്നിക്കു വലിയ സന്തോഷം.” ബെറ്റ്‌സി പറഞ്ഞു: “എനിക്കു ക്ഷീണം തോന്നുന്നു. മറ്റൊള്ളവർ വരുന്നതിനു മുമ്പ് ഒരുക്കപ്പുചായ കൂടിക്കണം. ഭക്താക്കെ മെമതാനത്തിലെ പുല്ലുവെട്ടിയതു ശരിയായോ എന്ന് മാഷയും നിങ്ങളും പോയി നോക്കുമോ?” ടഷ്കേവിച്ചിനോട് അവൾ ചോദിച്ചു. എന്നിട്ട് അന്നയുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചു. “നമുക്കു ചായകൂടിച്ചു മനസ്സുതുരന്നു സംസാരിക്കാം, വരു.”

“ശരി, എനിക്കു നേരത്തെ പോകണം. വ്യദിയായ റീഡ് പ്രഭ്രിയെ കാണാമെന്നു യുഗങ്ങൾക്കു മുമ്പേ വാക്കുകൊടുത്തതാണ്.” അന്ന പറഞ്ഞു. ഇതു അനായാസമായി കളിപ്പിപറയാൻ സാധിച്ചതിൽ അവൾ സന്തോഷിച്ചു. മുമ്പു വിചാരിക്കാത്ത കാര്യം ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞത്, ഭ്രാംസ്കി വരാത്തതുകൊണ്ട് എത്തെങ്കിലും വിധത്തിൽ അയാളെ കാണണമെന്നു തോന്നിയതിനാലാണ്.

“അതുവേണ്ട, യാതൊരു കാരണവശാലും തോൻ സമ്മതിക്കില്ല.” അന്നയെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ട് ബെറ്റ്‌സി പറഞ്ഞു: “നിന്നോടെനിക്ക് എന്തെന്നില്ലാത്ത

സ്നേഹമായതുകൊണ്ട് ഞാൻ കൂടുതലൊന്നും പറയുന്നില്ല. ചായ, ആ ചെറിയ ഭ്രായിൽ രൂമിലേക്കു കൊണ്ടുവരു.” അവർ പരിചാരകനോടു നിർദ്ദേശിച്ചു.

അയാളുടെ കൈയിൽനിന്നു കത്തുവാങ്ങി വായിച്ചിട്ട് അവർ ഹെണ്ടിൽ പറത്തു: “അലക്സിന് നമ്മൾ പറ്റിച്ചു. വരാൻ പറ്റില്ലതെ.” കാര്യമാത്രപ്രസക്തമായി, ഭ്രാണ്ടൻസ്കിക്ക് അന്നയുടെമേൽ ഒരു ഫ്രോക്കേ കളിക്കാരിയെന്തില്ലെന്നും ഒരു താൽപര്യവുമില്ലെന്ന മട്ടിലായിരുന്നു അവളുടെ പ്രസ്താവന.

ബെറ്റ്സിക്കു സകലതും അറിയാമെന്ന് അന്ന മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും ഭ്രാണ്ടൻസ്കിയെക്കുറിച്ചു ബെറ്റ്സി സംസാരിക്കുന്നതു കേൾക്കുന്നേവാഴല്ലോം അവർക്ക് ഒന്നുമറിഞ്ഞുകൂടുന്ന തോന്തൽ അന്നയ്ക്കുണ്ടാകും.

“ഞാ!” ഒരു താൽപര്യവുമില്ലാത്തതുപോലെ ചിരിച്ചിട്ട് അന്ന തുടർന്നു പറത്തു: “നിങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിലുള്ളവർ മറ്റുള്ളവരുമായി എങ്ങനെ പൊരുത്തപ്പെടു?” എല്ലാ സ്ത്രീകളെയുംപോലെ ഇങ്ങനെ അർത്ഥമംവച്ചു പറയാൻ അന്നയ്ക്ക് ഇഷ്ടമാണ്.

“പോപ്പിനേക്കാൾ വലിയ ക്രിസ്ത്യാനിയാവാൻ എനിക്കു കഴിയില്ല.” അവർ പറത്തു. സ്ട്രെമോവും ലിസാ മെർക്കലോവയുമാണ് ഈ സംഘത്തിലെ പ്രധാനികൾ. അവർക്ക് എവിടെയും സ്ഥാനമുണ്ട്. എനിക്ക് ആരോടും അസുയയില്ല. ഇതിനൊന്നിനും തീരെ സമയമില്ലാത്തതാണു കാരണം.”

“നിനക്ക് സ്ട്രെമോവിനെ പരിചയപ്പെട്ടേണ്ടുണ്ട്? കമ്മിറ്റിയോഗങ്ങളിൽ അങ്ങേരും അലക്സിന് അങ്ങേരും അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചും ഏറ്റുമുട്ടിക്കോടെ. നമുക്ക് അതിലൊരു കാര്യവുമില്ല. ഈ സംഘത്തിലെ ഏറ്റവും സുമനസ്സായ മനുഷ്യനാണേഹാം. നല്ലാരു ഫ്രോക്കേകളിക്കാരനും. കളിക്കാണുന്നേവാ നിനക്കു മനസ്സിലാകും. സാഹോസ്സാർസിനെ നിനക്കരിഞ്ഞുകൂടല്ലോ? പുതിയ ജനസ്സിൽപ്പെട്ടവളാണ്.”

ബെറ്റ്സി ഇതോക്കെ പറയുന്നേഴും തന്റെ യമാർത്ഥസ്ഥിതി അവർക്കരിയാമെന്നും മറ്റൊന്നും ഉള്ള പുറപ്പാടാണ് അവളുടെതന്നും അന്ന ഉള്ളിച്ചു.

“ഞാൻ അലക്സിനേഴുതാം” എന്നു പറത്തെ ബെറ്റ്സി ഒരു കടലാസ്സിൽ എതാനും വാക്കുകൾ കുറിച്ചു കവറിലിട്ടു. “ഞാന്നയാളെ ഭക്ഷണത്തിനു കഷണിക്കുകയാണ്. ഇവിട

ഒരാൾകുട്ടി കാത്തിരിപ്പുണ്ടല്ലോ. ഈതാ, ഈ കവർ ഓട്ടിച്ചു കൊടുത്തയയ്ക്കു. എനിക്ക് അല്പം പണിയുണ്ട്” എന്നു പറഞ്ഞ അവർ പുരത്തിരഞ്ഞി.

ഉടൻതന്നെ അന്ന ബെറ്റ്‌സിയുടെ കുറിപ്പ് തുറന്നുനോക്കി, അതു വായിക്കാതെ അതിന്റെ ചുവട്ടിൽ ഇങ്ങനെയെഴുതി: ‘എനിക്കു നിങ്ങളെ കാണണം. വീഡ് പാർക്കിലേക്കു വരു. ആറുമണിക്കു താനവിടെയുണ്ടാകും.’ അവർ കത്ത് കവറിലിട്ടു കൊടുത്തയച്ചു.

ചായ കുട്ടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ രണ്ടു സ്ത്രീകളും അന്നവിട വരാനിടയുള്ള അതിമികളെക്കുറിച്ചുള്ള ചർച്ചയിൽ മുഴുക്കി. ലിസാ മെർക്കലോവയാണു കുടുതൽ പരാമർശിക്കപ്പെട്ടത്.

“അവളെരു നല്ല സ്ത്രീയാണ്. എപ്പോഴും താനവളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു.” അന്ന പറഞ്ഞു.

“നീയവളെ സ്നേഹിക്കണം. അവർക്കു നിന്റെ കാര്യത്തിൽ അത്രമാത്രം താൽപര്യമുണ്ട്. ഇന്നലെ കുതിരപ്പുന്തയം കാണാൻ വന്നപ്പോൾ നീയവിടയില്ലാത്തതു കാരണം അവർക്കു വലിയ നിരാശയായി. ഒരു നോവലിന്റെ നായികയാക്കാനുള്ള യോഗ്യത നിനക്കുണ്ടാണും അവളെരു പുരുഷനായിരുന്നുകിൽ, നിനക്കുവേണ്ടി എന്തു വിധിപ്പിത്തം കാണിക്കാനും മടിക്കുകയില്ലെന്നുമാണുവർ പറഞ്ഞത്. അല്ലാതെത്തന്നെ അവർ ധാരാളം വിധിപ്പിത്തങ്ങൾ കാണിക്കാറുണ്ടാണ് സ്വീകരിക്കുന്നതു പക്ഷം!”

“അതിരിക്കെടു, എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാത്ത ഒരു കാര്യമുണ്ട്.” അന്ന് നിർത്തിയിട്ടു വെറുതെ ചോദിക്കുന്നതല്ലെന്നും തനിക്കു വളരെ പ്രധാനപ്പെട്ട വിഷയമാണെന്നുമുള്ള മട്ടിൽ അന്ന പറഞ്ഞു: “മിഷ്കയെന്നു വിളിക്കുന്ന പ്രിൻസ് കലുഷ്കിയുമായി അവർക്കുള്ള ബന്ധമെന്താണ്? എനിക്കവരെ അടുത്തു പരിചയമില്ല.”

ബെറ്റ്‌സി ചിരിക്കുന്ന കണ്ണുകൾക്കാണ് അവളെ നോക്കി. “അതാണിപ്പോഴത്തെ ഫാഷൻ.”

“അതു ശരി. പകേഷ, കലുഷ്കിയുമായുള്ള അവരുടെ ബന്ധമെന്താണ്?”

ബെറ്റ്‌സി അപ്രതീക്ഷിതമായി, അനിയന്ത്രിതമായി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അതു പതിവില്ലാത്തതാണ്. “ഈതാരു വല്ലാത്ത ചോദ്യമാണെല്ലാ!” എന്നു പറഞ്ഞ അവർ വീണ്ടും ചിരിച്ചു. “നീ

അവരോടുതനെ ചോദിച്ചു നോക്ക്!" ചിരിച്ചുചിരിച്ച് അവളുടെ തൊണ്ടയടച്ചു.

"നിനക്കിങ്ങേനെ ചിരിക്കാം. പക്ഷേ, എനിക്കൊന്നും പിടിക്കിട്ടുന്നില്ല. അവളുടെ ഭർത്താവ് ഒന്നും പറയില്ലോ?"

"ഭർത്താവോ! ലിസാ മെർക്കലോവയുടെ ഭർത്താവ് അവളുടെ വിശുപ്പുകെട്ടും ചുമനോണ്ടു പിരുക്കേ നടനോളും. അതിന്റെയൊന്നും രഹസ്യമറിയാൻ ആർക്കും താൽപര്യമില്ല. സമുഹത്തിലെ മാന്യമാരാണവർ. അവരെക്കുറിച്ച് ആരും ഒന്നും പറയില്ല. ചിന്തിക്കുകപോലുമില്ല."

ബെറ്റി ഒരു കഷ്ടിൽ ചായ പകർന്നു സ്നേഹിതയ്ക്കു കൊടുത്തിട്ടും ഒരു സ്പിഗറ്റെടുത്തു ഹോർഡിൽവച്ചു കത്തിച്ചു.

"വാസ്തവത്തിൽ എന്തും സ്ഥിതി താരതമ്യനു മെച്ചമാണ്." അവൾ പറഞ്ഞു: "എന്നു നിനെ മനസ്സിലാക്കും. ലിസയെയും മനസ്സിലാക്കും. തെറുംശരിയും തിരിച്ചറിയാൻ കഴിയാത്ത കുത്തുങ്ങലേപ്പാലെയാണു ലിസ. തീരെ ചെറുപ്പമായിരുന്നേപ്പാ അവർക്കതു മനസ്സിലായിരുന്നില്ല. മനസ്സിലാക്കാതിരുന്നതു നല്ലതാണെന്നാണ് ഇപ്പോഴെത്തെ അവളുടെ ഭാവം. അതു മനസ്സുർവ്വമാണ്." ബെറ്റി അർത്ഥംവച്ചു ചിരിച്ചു. എതാരു പ്രശ്നത്തെയും ദുരന്തമായി കാണാം. അല്ലെങ്കിൽ സന്തോഷഭാവത്തിൽ സമീപിക്കാം. നിനെ സംഖ്യാപിത്തിന്റെതോളം എല്ലാം ദുരന്തമായി കാണാനാണു താൽപര്യം."

"എന്നിക്ക് എന്നെ അറിയാവുന്നതുപോലെ മറുള്ളവരെയും അറിയാൻ സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ!" അനു ഗൗരവത്തിൽ, ചിന്താമനശയായാണു പറഞ്ഞത്. "താൻ മറുള്ളവരെ അപേക്ഷിച്ചു നല്ലതോ ചീതയോ? ചീതയായിരിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു."

"ഭേദം! ഉഗ്രൻ കണ്ണടത്തൽ! അതാ അവർ വന്നു!"

പതിനെട്ട്

കൊലോച്ചകളും ഒരു പുരുഷൻ്റെ ശബ്ദവും പിന്ന ഒരു സ്ത്രീശബ്ദവും തുടർന്ന് ഒരു പൊട്ടിച്ചിരിയും കേട്ടു. പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്ന അതിമികൾ, സാഹോ ഭ്ലോഡ്സും വാസ്കാ എന്നു വിളിക്കുന്ന ആരോഗ്യം തുള്ളുവുന്ന ഒരു യുവാവും വന്നു. മാട്ടിരച്ചിയും വീണ്ടുമാണ് അയാളുടെ മുഖ്യ ആഹാരമെന്നു വ്യക്തം. വാസ്ക സ്ത്രീകളെ ഒരുന്നിമിഷം മാത്രം നോക്കി തലകുന്നിച്ചു. സാഹോയുടെ നിശ്ചലനപോലെ അയാൾ അവളെ പിന്തുടർന്നു. അയാളുടെ രൂക്ഷമായ നോട്ടംകണ്ടാൽ അവളെ പിടിച്ചു വിശുദ്ധാനുള്ള ഭാവമാണെന്നു തോന്നും. ഭംഗിയുള്ള തലമുടിയും കറുത്തകണ്ണുകളുമുള്ള സാഹോ ഭ്ലോഡ് ഉയർന്ന മടവുള്ള ഷുസ് ധരിച്ചു ചോടിയോടെ നടന്നുവന്ന് പുരുഷനെപ്പോലെ ശക്തിയായി സ്ത്രീകളുടെ കൈകൾ പിടിച്ചു കുലുക്കി.

അന്ന് അതിനുമുമ്പ് അവളെ കണ്ടിട്ടില്ല. ആ സൗന്ദര്യത്തിലും പുതിയ ഫാഷൻിലുള്ള വസ്ത്രധാരണത്തിലും കൂസലില്ലാത്ത പെരുമാറ്റത്തിലും അന്ന് ആകൃഷ്ടയായി. സ്വർണ്ണനിറത്തിലുള്ള തലമുടി (അവളുടെ സ്വന്തം തലമുടിയും മറ്റുള്ളവരുടേതും) ഉച്ചിയിൽ വലുതായി കെട്ടിവച്ചിരിക്കുന്നു. കൊഴുത്ത, കൂടുതലും അനാവൃതമായ, മാറിടം. ഓരോ ചുവടുവയ്പിലും അവളുടെ കാൽമുട്ടുകളുടെയും തുടകളുടെയും ആകൃതി വസ്ത്രത്തിനടിയിൽ വ്യക്തമായി കാണാം. മുൻഭാഗം കൂടുതൽ അനാച്ചാദിത്വവും പിൻവശം മറച്ചിട്ടുള്ളതുമായ മനോഹരമായ ഉടലിന്റെ താഴ്ശരം എവിടെയാണവസാനിക്കുന്നതെന്നു പറയാൻ പ്രയാസമാണ്.

ബെറ്റണ്ണി അവളെ അന്നയ്ക്കു പരിചയപ്പെടുത്തി.

“കൊള്ളാം! രണ്ടു പോരാളികളുടെ ആദ്യ സമാഗമം!” അവൾ കണ്ണിറുക്കി ചിരിച്ചു. ഉടുപ്പിന്റെ തൊങ്ങൽ ഒരു വശത്തെക്ക് ഉംർന്നുവീണ്ടും ശരിയാക്കിയിട്ട് അവൾ പറഞ്ഞു:

“വാസ്കയാണു കൂടെയുള്ളത്. ഓ, നിങ്ങൾ പരിചയപ്പെട്ടിട്ടില്ലണ്ടോ!” യുവാവിനെ അപരിചിതയായ ഒരാൾക്ക് അയാളുടെ വിളിപ്പേരിൽ പരിചയപ്പെടുത്തിയ വിധ്യിതമൊർത്ത് വീണ്ടും ചിരിച്ചു. വാസ്ക അന്നയെ നോക്കി ശ്രീരാമസ്ഥാനമിച്ചുകൂടിലും ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. സാഹോയുടെ നേർക്കുതിരിഞ്ഞെത്ത് അയാൾ പറഞ്ഞു: “നിങ്ങൾ പന്തയത്തിൽ തോറ്റു. ആദ്യം എത്തിയതു നമ്മളാണ്. വരട്ടു പണം.”

“തീർച്ചയായും തരാം, ഈപ്പോഴും.” അവർ പറഞ്ഞു.

“സാരമില്ലോ, പിന്നീടു മതി.”

“ശരി, ശരി! അയ്യോ, തൊന്തു മരന്നേപോയി!”

പെട്ടുന്ന് ആതിമേയയെ നോക്കി അവർ പറഞ്ഞു: “ഒരു പുതിയ സന്ദർശകനെക്കൂടി തൊൻ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്; ഈതാ, ഈദ്ദേഹം.”

സാഹോയോടൊപ്പം വന്ന പുതിയ സന്ദർശകൻ ഒരു പ്രമുഖവ്യക്തിയായതു കാരണം, അയാൾ ചെറുപ്പക്കാരനായിട്ടും സ്ത്രീകൾ രണ്ടുപേരും എഴുനേറ്റ് അയാളെ സ്വാഗതം ചെയ്തു.

വാസ്കയെപ്പോലെ പുതിയ ആരാധകനും അവളുടെ പിന്നാലെ നടക്കാൻ തുടങ്ങി.

അപ്പോഴേക്കും പ്രിൻസ് കലുഷ്കിയും സ്റ്റെഫോവിനോപ്പം ദിസ മെർക്കലോവയും വന്നു. ഈളം തവിട്ടുനിരത്തിലുള്ള തലമുടിയും പുർവ്വദേശത്തെ സുന്നരിമാരുടേതുപോലെ അലസമായ മുഖഭാവവും മനോഹരമായ കണ്ണുകളുമുള്ള കോമളഗാത്രിയാണവർ. ഈരുണ്ടനിരത്തിലുള്ള വസ്ത്രം അവളുടെ അഴകിനു മാറ്റുകൂടുന്നതാണെന്ന് ഒറ്റനോട്ടത്തിൽ അന്ന തിരിച്ചറിഞ്ഞു.

അതുപോലെ, സാഹോയുടെ വേഷം, സാന്ദര്ഭവും വെടിപ്പുള്ളതുമായിരുന്നു. ദിസയുടെ രൂപം ലോലാവും ആകർഷകവുമായി കാണപ്പെട്ടു. അന്നയുടെ നോട്ടത്തിൽ ദിസയാണു കൂടുതൽ സുന്നരി.

ബുദ്ധിമതിയായാരു കൂട്ടിയുടെ ഭാഗം അഭിനയിക്കുകയാണ് ദിസയെന്ന് അന്നയോട് ബെറ്റിന്സി പറഞ്ഞിരുന്നു. പക്ഷേ, നേരിൽ കണ്ടപ്പോൾ അതു ശരിയല്ലെന്ന് അവർക്കു മനസ്സിലായി. യമാർത്ഥത്തിൽ ബുദ്ധിമതിയാണവർ. തലതിരിഞ്ഞവള്ളക്കിലും സ്നേഹശീലയും ഉത്തരവാദിത്തമില്ലാത്തവള്ളുമാണ്. സാഹോയുടെ അന്തേ ഭാവത്തിലാണവള്ളുടെ നടപ്പ്. സാഹോയകൾ ആരാധകരായ രണ്ട് അക്കന്ദിക്കാർ സ്ഥിരമായുണ്ട്—ഒരു

ചെറുപ്പകാരനും ഒരു പ്രായംചെന്നയാളും. പക്ഷേ, ലിസ, മുക്കുപണ്ഡങ്ങൾക്കിടയിലെ പത്തരമാറ്റു തകമാണ്. കഴിഞ്ഞിതമെങ്കിലും വികാരവിവരമായ അവളുടെ നോട്ടത്തിൽ ആത്മാർത്ഥതയുടെ സ്ഥാരണമുണ്ട്.

ആ കണ്ണുകളിൽ നോക്കുന്ന ഏതൊരാൾക്കും അവളെ വ്യക്തമായി മനസ്സിലായെന്ന തോന്നലുണ്ടാകും. ആ അറിവുണ്ടാകുന്നേം അവളെ സ്നേഹിക്കാതിരിക്കാൻ കഴിയില്ല. അന്നയെ കണ്ട് അവൾ സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചു.

“ഓ, കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷം!” അവൾ അന്നയുടെ അടുത്തുചെന്നു പറഞ്ഞു: “ഈന്നലെ കുതിരപ്പനയം നടക്കുന്നേം താൻ നിന്നെന്നുത്തു വരാനൊരുങ്ഗി. പക്ഷേ, അതിനിടയ്ക്കു നീ പൊയ്ക്കളെത്തു. എനിക്കു നിന്നെ കാണണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു, പ്രത്യേകിച്ചും ഈന്നലെ. ഒരു ഭയക്കരം സംഭവമായിരുന്നു, അല്ലോ?”

“ഈത്രയും ആവേശമുണ്ടാകുമെന്നു താൻ വിചാരിച്ചില്ല.” അന്ന പറഞ്ഞു. ഉദ്യാനത്തിലേക്കു പോകാൻ എല്ലാവരും എഴുന്നേറ്റു.

“താൻ പോകുന്നില്ല.” ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അന്നയുടെ അടുത്തിരുന്നു ലിസ പറഞ്ഞു: “ക്രോക്കേ കളിക്കാൻ ആർക്കു താൽപര്യം?”

“എനിക്കിഷ്ടമാണ്.” അന്ന പറഞ്ഞു.

“നിനക്കു ബോറ്റിക്കില്ലോ? എപ്പോഴും നല്ല ഉത്സാഹത്തിലാണല്ലോ. എനിക്കാണക്കിൽ ബോറ്റിക്കും. എന്താണിതിന്റെ രഹസ്യം?”

“ബോറ്റിയോ? നിനക്കോ? പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ എറ്റവും സജീവമായ സുഹൃദ്വലയമല്ലോ നിനക്കുള്ളത്?”

“തങ്ങളുടെ കുടുത്തിലില്ലാത്തവർക്ക് ഇതിലധികം ബോറ്റിക്കുന്നുണ്ടാവും. എന്തായാലും തങ്ങൾക്കു സന്തോഷമെന്നുമില്ല. അതിഭയകരമായ ബോറാണ്.”

സാഹോ ഒരു സിഗരറ്റു കത്തിച്ച്, രണ്ടു യുവാക്കളെല്ലയും കൂട്ടിക്കൊണ്ട് ഉദ്യാനത്തിലേക്കു പോയി. ബെറ്റ്‌സിയും സ്ട്രെമോവും അവിടെ ഇരുന്നു.

“ബോറ്റിക്കുന്നുപോലും!” ബെറ്റ്‌സി പറഞ്ഞു.

“ഈന്നലെ നിങ്ങളുടെ വീടിൽ നല്ല ജോളിയായിരുന്നെന്ന് സാഹോ പറഞ്ഞു.”

“ഹോ, ഒരു രസവുമില്ലായിരുന്നു!” ലിസ മെർക്കലോവ അത് നിഷ്പയിച്ചു. കുതിപ്പുന്തയം അവസാനിച്ചപ്പോൾ തെങ്ങൾ വീടിൽപ്പോയി. എപ്പോഴും ഒരേ ആളുകൾ. ഒരു മാറ്റവുമില്ല! ഒരേ ചടങ്ങുകൾ! വൈകുന്നേരം മുഴുവനും തെങ്ങൾ സോഫകളിൽ വെറുതെയിരുന്നു. അതിലെന്താണു രസം? നീ എങ്ങനെന്നു ബോട്ടി ഷിവാക്കുന്നതെന്നു പറയു. ഒറ്റനോട്ടത്തിൽത്തന്നെ നിനക്കു സന്തോഷമാണോ സകടമാണോ എന്ന് ആരും പറയും. പക്ഷേ, നീ എപ്പോഴും ഉമേഷവതിയാണ്. എങ്ങനെന്നുതെന്ന് എന്നക്കുടി ഓന്നുപരിപ്പിക്കാമോ?”

“താനൊന്നും ചെയ്യാറില്ല.” തുടുത്ത മുവത്തേട അന്ന പറഞ്ഞു.

“അതാണതിന്റെ ശരി.” സ്റ്റെട്ടമോവ് കടന്നുവന്നു. ഉദ്ദേശം അൻപതുവയസ്സുള്ള മനുഷ്യൻ. തല നരച്ചുതുടങ്ങിയെക്കിലും ഉറർജ്ജസ്വലൻ. ജാധകളില്ലാത്ത, എന്നാൽ, ബുദ്ധിശക്തി പ്രകടമാകുന്ന മുവഭാവം. അയാളുടെ ഭാര്യയുടെ അനന്തിരവളാണ് ലിസ മെർക്കലോവ. സമയം കിടുമോശല്ലാം ലിസയോടൊപ്പമാണെന്നും കഴിച്ചുകൂട്ടാറുള്ളത്. അന്നെയും സന്ധിച്ചപ്പോൾ, സർവീസിൽ കരന്നിന്റെ ശത്രുപക്ഷത്താണെങ്കിലും ലോകപരിജ്ഞനമുള്ളതുകൊണ്ട് ശത്രുവിന്റെ ഭാര്യയോടു പ്രത്യേകം സംഘട്ടം പുലർത്താൻ അയാൾ മനസ്സിരുത്തി.

“ഓന്നും ചെയ്യാറില്ല!” ഒരു ചെറുചിരിയോടെ അയാൾ ആവർത്തിച്ചു. “അതാണു ശരിയായ രീതി. താനെപ്പോഴും നിന്നോടു പറയാറില്ലോ,” ലിസ മെർക്കലോവയുടെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞെത്ത് അയാൾ തുടർന്നു: “ബോട്ടിക്കാതിരിക്കണമെങ്കിൽ ബോട്ടിക്കുമെന്നു വിചാരിക്കാതിരുന്നാൽ മതി, ഉറകമെല്ലാത്ത അവസ്ഥ ഷിവാക്കണമെന്നുള്ളവർ ഉറകമെല്ലായ്മയെ ഭയപ്പെട്ടരുതെന്നു പറയുന്നതുപോലെ. അതുതന്നെന്നും അന്ന അർക്കയേറ്റന പറഞ്ഞത്.”

“അങ്ങനെ പറയാൻ സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ താൻ സന്തോഷിച്ചേനെ. അതു ബുദ്ധിപൂർവ്വം മാത്രമല്ല, സത്യവുമാണ്.” അന്ന ചിരിച്ചു.

“ഉറകം വരാതിരിക്കുന്നതും ബോട്ടിക്കാണാവാത്തതും എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു പറയാമോ?”

“ഉറകം വരണമെങ്കിൽ ജോലിചെയ്യണം. ജോലി ചെയ്താൽ മാത്രമേ സന്തോഷിക്കാനും കഴിയുകയുള്ളൂ.”

“ഞാൻ ജോലി ചെയ്യണമെന്ന് അർക്കും താൽപര്യമില്ലെങ്കിലോ? വെറുതെ അഭിനയിക്കാനെന്നിക്കുവയ്ക്കും.”

“നീ നനാവില്ല!” അവളെ നോക്കാതെ പറഞ്ഞിട്ട് സ്റ്റേറ്റുമോവ് അന്നയുടെ നേർക്കച്ച തിരിഞ്ഞു.

അന്നയെ പതിവായി സന്ധിക്കാനില്ലാത്തതുകൊണ്ട്, സ്റ്റേറ്റുമോവിന്റെ സംഭാഷണം കുശലപ്രശ്നങ്ങളിലൊതുങ്ങി. നാട്ടിപ്പുറത്തുനിന്ന് പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിൽ വന്നതിനെക്കുറിച്ചും ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭികൾ അവളെ വളരെ ഇഷ്ടമാണെന്നും അവളോടുള്ള ബഹുമാനം വ്യക്തമാക്കുന്ന രീതിയിൽ അയാൾ പറഞ്ഞു.

കളി തുടങ്ങാൻ എല്ലാവരും കാത്തിരിക്കുകയാണെന്ന് ദേശ്കൈവിച്ച് അറിയിച്ചു.

“ദയവുചെയ്ത് നിങ്ങൾ പോകരുത്.” അന്ന പോവുകയാണെന്നു കേടുപ്പോൾ ലിസ മെർക്കലോവ അപേക്ഷിച്ചു. സ്റ്റേറ്റുമോവും ആ അപേക്ഷയിൽ പങ്കുചേരുന്നു.

“ഇവിടെനിന്നുപോയി പ്രഭിയുടെ കൂടുത്തിൽ ചേർന്നാൽ ഫലം നേരേ വിപരീതമായിരിക്കും.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “അവർക്ക് അപവാദം പ്രചരിപ്പിക്കാൻ അവസരം കിട്ടും. നേരേമരിച്ച്, ഇവിടെയാണെങ്കിൽ, നുണ്പറച്ചിലിന്റെ സ്ഥാനത്ത് സൗഹ്യം ശക്തിപ്പെട്ടും.”

അന്ന ഒരു നിമിഷം അരച്ചുനിന്നു. ബുദ്ധിമാനായ ഈ മനുഷ്യൻ്റെ പ്രശംസാവചനങ്ങളും ലിസ മെർക്കലോവ അവളോടു കാണിച്ച ശ്രീശ്രൂസഹജമായ സഹതാപവും ഒരു തീരുമാനമെടുക്കുന്നതിൽനിന്നു നിമിഷ നേരത്തെക്ക് അവളെ പിന്തിരിപ്പിച്ചു. അതേസമയം തനിക്കു നേരിടാനുള്ളതു കൂടുതൽ ഭയാനകമാണെന്നോർത്തപ്പോൾ,

അവിടെത്തന്നെയിരിക്കാമെന്നും സമാധാനം ബോധിപ്പിക്കുകയെന്ന ഭയാനകസംഭവത്തെ പിന്നീടൊരിക്കൽ അഭിമുഖീകരിക്കാമെന്നും അവർക്കു തോന്തി. പക്ഷേ, ഒരു തീരുമാനമെടുക്കാതിരുന്നാലുള്ള ഭവിഷ്യത്തൊർത്തു ഭയപ്പെട്ട്, ഇരുക്കേകകൾക്കാണ്ടും സ്വന്തം തലമുടി പിടിച്ചുവലിച്ചുകൊണ്ട് അവർക്ക് അവിടെനിന്നിരഞ്ഞിപ്പോയി.

പത്രതാമ്പത്

സാഹസികതനിന്തെ ഒരു ജീവിതമാണ് തന്റേതെന്ന ധാരണ ജനിപ്പിച്ചിരുന്ന ഭ്രാംബൻസ്‌കി അച്ചടക്കരാഹിത്യത്തെ വെറുത്തു. നന്നെ ചെറുപ്പത്തിൽ കേഡ്ര് കോറിൽ അംഗമായിരുന്നപ്പോൾ ജീണബാധ്യതയുണ്ടായതും കടം ചോദിച്ചപ്പോൾ ആരും കൊടുക്കാതിരുന്നതും മുലമുള്ള നാണകേട് അനുഭവിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് വീണ്ടും അങ്ങനെയുള്ള വെവസ്ഥയുണ്ടാക്കാതിരിക്കാൻ അയാൾ ശ്രദ്ധിച്ചു.

ആണഡിൽ അഞ്ചോ അരോ പ്രാവശ്യം മുറിക്കുള്ളിൽ അടച്ചിരുന്നു കണക്കുകൾ തിട്ടപ്പെടുത്തുന്ന പതിവ് അയാൾക്കുണ്ട്. കുതിരപ്പുന്തയം നടന്നതിന്റെ പിറ്റേറിവസം വെകിയുണർന്ന്, കുളിക്കാതെയും ഷേവുചെയ്യാതെയും ഒരു ഗൗണംടുത്തു ധരിച്ച്, പണപ്പട്ടിയും കണക്കുപുസ്തകങ്ങളും നിരത്തിവച്ചു ജോലി തുടങ്ങി.

പെട്ടിക്സ്‌കി ഉറകമെണ്ണർന്നപ്പോൾ സ്നേഹിതൻ മേശയ്ക്കു മുന്നിലിരിക്കുന്നതാണു കണ്ടത്. ഇതുപോലുള്ള അവസരങ്ങളിൽ പലപ്പോഴും അയാൾ ശുണ്ടിയെടുക്കുമെന്നിയാവുന്നതുകൊണ്ട് പെട്ടിക്സ്‌കി ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ, അയാളെ ശല്യപ്പെടുത്താതെ വസ്ത്രം ധരിച്ചു പുരത്തിരങ്ങി.

സ്വന്തം സാഹചര്യങ്ങളുടെ ഉത്കണ്ഠംയുള്ള എല്ലാവരും വിശ്വസിക്കുന്നത്, തനിക്കുമാത്രമേ ഇത്തരം സക്കിർണ്ണതകളുള്ളുവെന്നും മറ്റുള്ളവർക്ക് അതുപോലുള്ള പ്രശ്നങ്ങളില്ലെന്നുമാണ്. ഭ്രാംബൻസ്‌കിയും അങ്ങനെതന്നെ വിശ്വസിച്ചു. തന്റേതുപോലുള്ള സാഹചര്യത്തിൽ മറ്റാരായാലും ഇതിനേക്കാൾ മോശമായി പ്രവർത്തിച്ചുപോകുമെന്ന് അല്ലപം ന്യായമായ അഹംഭാവത്തോടെതന്നെ അയാൾ വിശ്വസിച്ചു. കൂഴപ്പത്തിൽചെന്നു ചാടാതിരിക്കാൻ സ്വന്തം സ്ഥിതി അവലോകനം ചെയ്യുന്നതു നല്ലതാണെന്നും കരുതി.

ആദ്യമായി പണ്ടത്തിന്റെ കാര്യമാണു പരിശോധിച്ചത്. തന്റെ ബാധ്യതകളെല്ലാം ഒരു തുണ്ഡുകടലാണ്ടിൽ, ചെറിയ അക്ഷരത്തിൽ കുറിച്ചുവച്ചു. അൻപതിനുതാഴെയുള്ള ചില്ലറ സംഖ്യകൾ വിട്ടുകളഞ്ഞു. കൂട്ടിനോക്കിയപ്പോൾ മൊത്തം പതിനേഴായിരത്തില്പരം രൂബിൾ. തുടർന്നു തന്റെ പകലുള്ള പണം എല്ലിനോക്കി. ആകെ 1800 രൂബിൾ. അടുത്തവർഷത്തിനുമുമ്പ് വേറേ കിട്ടാനൊന്നുമില്ല. കടത്തിന്റെ പട്ടിക നോക്കി മുന്നിനങ്ങളായി വിഭജിച്ചു. ഉടനെ കൊടുക്കേണ്ടതും ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ കൊടുക്കാൻവേണ്ടി മാറ്റിവയ്ക്കേണ്ടതുമായവ ഉദ്ദേശം 4000 രൂബിൾ. അതിൽ 1500 രൂബിൾ ഒരു കുതിരയുടെ വിലയാണ്. ചെറുപ്പക്കാരനായോരു ചങ്ങാതി, വെനേവസ്കി, ഭ്രോൺസ്കിയുടെ സാന്നിധ്യത്തിൽ ചുതുകളിച്ചു തോറ്റപ്പോൾ അയാൾക്കു ജാമുനിന്നതിനു കൊടുക്കാനുള്ളതാണ് 2500 രൂബിൾ. ആ സമയത്ത് ഭ്രോൺസ്കിയുടെ കൈയിൽ പണമുണ്ടായിരുന്നു. കൊടുക്കാമെന്നും പറഞ്ഞു. കളിക്കാതെ വെറുതേയിരുന്നയാൾ കൊടുക്കേണ്ടന്നും തങ്ങൾ കൊടുത്തേതാളാമെന്ന് വെനേവസ്കിയും യാഷ്വിന്നും നിർബന്ധിച്ചു. എന്തായാലും വാക്കാലുള്ള ആ കടം വീട്ടാൻ 2500 രൂബിൾ കരുതിവയ്ക്കണം. ചുതുകളിക്കാരനു പണംകൊടുത്ത് ശല്യം ഓഫീവാക്കണം. അങ്ങനെ, ആദ്യവിഭാഗത്തിൽ ആവശ്യമുള്ളത് 4000 രൂബിൾ. രണ്ടാമതെത്തയിന്ത്തിൽ വരുന്ന 8000 രൂബിൾ അതു അടിയന്തരമല്ല. കുതിരപ്പുന്തയത്തിനുള്ള ലായം ഉപയോഗിക്കുന്നതിന്റെ വാടകയും ഓട്ടണിന്റെയും വയ്ക്കേണ്ടിന്റെയും വിലയും ഇംഗ്ലീഷുകാരനും കുതിരയുടെ ജീനി കെടുന്നവനും കൊടുക്കാനുള്ളതും മറ്റൊരും. അതിൽ 2000 രൂബിൾ ഉടനെ കൊടുത്താൽ സമാധാനമാകും. കടകൾക്കും ഹോട്ടലുകൾക്കും തുന്നൽക്കാരനും മറ്റും കുറെ കൊടുക്കാനുണ്ട്. അതിനു പക്ഷേ, ധൂതിയില്ല. അങ്ങനെ, ഉടനെ വേണ്ടത് 6000 രൂബിൾ. കൈവശമുള്ളത് 1800 രൂബിൾമാത്രം. പ്രതിവർഷം ഒരുലക്ഷം രൂബിൾ വരുമാനമുണ്ടെന്ന് എല്ലാവരും കരുതുന്ന ഭ്രോൺസ്കിക്ക് ഈ കടങ്ങൾ നിസ്സാരമാണ്. പക്ഷേ, ഒരുലക്ഷം രൂബിൾ വരുമാനമെന്നത് ഒക്കും ശരിയല്ല. അച്ചുന്റെ വന്നിച്ചു സ്വത്തിൽനിന്നുള്ള വാർഷിക ആദായമായ രണ്ടുലക്ഷം രൂബിൾ സഹോദരമാർക്കിടയിൽ പകുവച്ചിട്ടില്ല. കുറെയധികം കടമുണ്ടായിരുന്ന മുത്തസഹോദരൻ നിസ്യനായോരു

ധിസംബിന്ധിന്റെ* മകളായ പ്രിൻസസ് വാരു ചിർക്കോവയെ വിവാഹം ചെയ്തപ്പോൾ അലക്സിൻ, തന്റെ പിതാവിന്റെ സ്വത്തിൽനിന്നുള്ള ആദായത്തിൽ 25,000 രൂബിൾ പോകെ ബാക്കിയുള്ളതു വിട്ടുകൊടുത്തു. വിവാഹം കഴിക്കുന്നതുവരെ സ്വന്തം ചെലവിന് അതു മതിയാക്കുമെന്നും മികവാറും താൻ വിവാഹം കഴിക്കുകയില്ലെന്നും അലക്സിൻ സഹോദരനോടു പറഞ്ഞു. ചെലവേറിയ ഒരു സേനാവിഭാഗത്തെ നയിച്ചിരുന്ന അടുത്തു വിവാഹിതനായ ആ സഹോദരനു തനിക്കുകിട്ടിയ സംഭാവന നിരസിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ആ കരാറനുസരിച്ചുള്ള 25,000 രൂബിളിനു പുറമേ, അലക്സിൻ അമ്മയുടെ സ്വകാര്യസ്വത്തിൽനിന്നു പ്രതിവർഷം 20,000 രൂബിൾകൂടി മകനുകൊടുത്തു. മുഴുവൻ പണവും അലക്സിൻ ചെലവാക്കി. പിന്നീട് അന്നയുമായി ബന്ധപ്പെടാൻ തുടങ്ങിയതും മോസ്കോയിൽനിന്നു പോന്നതും കാരണം അമ്മ മകനോടു പിണങ്ങി, പണം കൊടുക്കാതെയായി. അങ്ങനെ പ്രതിവർഷം 45,000 രൂബിൾ ചെലവാക്കിയിരുന്ന ഭ്രാംഖർസ്കിക്ക് 25,000 ഓൺ തികയാതെ വന്നു. അമ്മയോടു ചോദിക്കാൻ വയ്ക്കുന്ന അവരുടെ ഒടുവിലത്തെ കത്ത് അയാളെ ദേശ്യം പിടിപ്പിച്ചു. സമൂഹത്തിലും സർവീസിലും വിജയം വരിക്കാൻ സഹായിക്കാമെന്നും സത്തപ്പേരു കളഞ്ഞുകുളിക്കാൻ തന്റെ സഹായം പ്രതീക്ഷിക്കേണ്ടതില്ലെന്നുമാണ് അവർ എഴുതിയിരുന്നത്. പണംതന്നു വശത്താക്കാനുള്ള അമ്മയുടെ ശ്രമം അയാൾക്കു തീരെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല.

അന്നയ്ക്കു നല്കിയിരുന്ന വാദാനങ്ങൾ പാലിക്കുന്നതിനു പണം വേണം. അവിവാഹിതനായി ജീവിച്ചാലും ആണ്ടിൽ ഒരുലക്ഷം രൂബിൾ കൂടിയേതിരു. സഹോദരഭാര്യ, നല്ലവളായ വാരു, തന്നോടു കാണിക്കാറുള്ള സമന്ന്യും ഒന്നാരുവും ഓർമ്മിക്കുന്നോൾ സഹോദരനു നല്കിവരുന്ന സഹായം നിർത്തലാക്കാനും വയ്ക്കുന്ന തർക്കാലം നിന്നുപിശയ്ക്കാൻ ഒരൊറ്റ മാർഗമെയുള്ളു. ഒരു ഹൃണികക്കാരന്റെ പക്കൽനിന്നു പതിനായിരം രൂബിൾ കടവാങ്ങുക. അത് പ്രയാസമുള്ള കാര്യമല്ല. പിന്നു, സ്വന്തം ചെലവുകൾ കുറയ്ക്കണം. പന്തയക്കുതിരകളെ വില്ക്കാം ഇങ്ങനെ തീരുമാനിച്ച്, മുമ്പ് പലതവണ കുതിരകളെ വിലയ്ക്കു ചോദിച്ചിരുന്ന രോലന്ത്രകിക്ക് ഒരു കുറിപ്പുണ്ടാക്കി. ഹൃണികക്കാരനെന്നും ഇംഗ്ലീഷുകാരനെന്നും വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ ആളയച്ചു. കൈയ്യിലുള്ള പണം

പലർക്കായി വീതം വച്ചു. ഇത്രയും ചെയ്തുകഴിഞ്ഞ്, അമ്മയുടെ കത്തിനു കാര്യമാത്രപ്രസക്തമായ മറുപടിയെഴുതി. എന്നിട്ടു കീഴയിൽനിന്ന് അന്നയുടെ മുന്നു കത്തുകളെടുത്ത് വീണ്ടും വായിച്ചീട്ടു കത്തിച്ചുകളഞ്ഞു. തലേന്ന് വൈകുന്നേരം അവളുമായി നടന്ന സംഭാഷണം ഓർമിച്ചു ദിവാസ്പന്തതിൽ ലായിച്ചു.

* നികോളാസ് | അധികാരമേറ്റപ്പോൾ റഷ്യയ്ക്ക് ഒരു പുതിയ ഭരണഘടന വേണമെന്നാവശ്യപ്പെട്ട് 1825—ൽ ഗുഡാലോചന നടത്തിയ സെസനികരും അനുയായികളും. അവരിൽ ചിലർ വധിക്കപ്പെട്ടു. മറ്റുള്ളവരെ സെസബിരിയയിലേക്കു നാടുകടത്തി. അവരുടെ വസ്തുവകകൾ പിടിച്ചെടുത്തു.

ഇരുപത്

നെതാക്കര ചെയ്യാം, എന്നെതാക്കര ചെയ്തുകൂടാ,
എന്നതിനെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു നിയമസംഹിത
രൂപപ്പെടുത്തി വച്ചിട്ടുണ്ടന്ത് ഭ്രാംബന്ധകിയെ
സംഖ്യാചിത്രത്തോളം ഒരു ഭാഗമാണ്. വളരെ ചുരുക്കം ചില
വ്യവസ്ഥകൾ മാത്രമാണ് അതിലുള്ളതെങ്കിലും അതു ചോദ്യം
ചെയ്യപ്പെടാവുന്നതല്ല. ഓരിക്കലും അതിനെ
അതിക്രമിച്ചുകടക്കാത്ത ഭ്രാംബന്ധകി ചെയ്യേണ്ട കാര്യങ്ങൾ
ചെയ്യാൻ മടിക്കാറുമില്ല. ചുതുകളിക്കാരൻ്റെ പണം
നിർബന്ധമായും കൊടുക്കണം. തുന്നൽക്കാരന്റെത് അത്ര
നിർബന്ധമല്ലെന്നും ഒരു പുരുഷനോടു കള്ളം പറയരുത്,
എന്നാൽ സ്ത്രീയോടു കള്ളം പറയാം എന്നും;
ഭർത്താവോഴിച്ചുള്ള ഏതൊരാളെയും വണിക്കാം എന്നും;
അവഹേളംത്തിനു മാപ്പിലു പക്ഷേ, മറുള്ളവരെ അവഹേളിക്കാം
എന്നും മറുമുള്ള നിയമങ്ങളാണ് പ്രസ്തുത സംഹിതയിലുള്ളത്.
ഈ നിയമങ്ങൾ യുക്തി ഹീനമോ ചീതയേയാ ആകാമെങ്കിലും
അലംഘനിയമാണ്. അവയ്ക്കു കീഴടങ്ങി,
തലയുയർത്തിനടക്കാൻ ഭ്രാംബന്ധകിക്കു മടിയില്ല.
അടുത്തകാലത്ത്, അന്നയുമായുള്ള ബന്ധത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ
മാത്രമാണ് ഈ നിയമസംഹിതയുടെ അപര്യാപ്തത അയാൾക്കു
ബോധ്യപ്പെടുത്തും ഭാവിയിലുണ്ടാകാവുന്ന സംശയങ്ങൾക്കും
ബുദ്ധിമുട്ടുകൾക്കും മാർഗ്ഗദർശനം നല്കാൻ ഇവ
മതിയാവുകയില്ലെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തിയതും.

അവളോടും അവളുടെ ഭർത്താവിനോടുമുള്ള അയാളുടെ
ഇപ്പോഴത്തെ ബന്ധം സ്പഷ്ടവും ലളിതവുമാണ്. അയാളുടെ
നിയമസംഹിതയിൽ അവ നിർവചിക്കപ്പെട്ടിട്ടുമുണ്ട്.

അയാളെ സ്നേഹിക്കുന്ന മാന്യയാദ്യാരു മഹിളയാണവർ.
അവളെ അയാളും സ്നേഹിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട്
നിയമാനുസ്യതമുള്ള ഒരു ഭാര്യയെപ്പാലെയോ

അതിനെക്കാളുമോ ബഹുമാനം അവൾ അർഹിക്കുന്നുണ്ട്. സ്വന്തം ജീവൻപോയാലും അവളെ അപമാനിക്കാനോ അർഹമായരിതിയിൽ ബഹുമാനിക്കാതിരിക്കാനോ അയാൾ ആരെയും അനുവദിക്കുന്നതല്ല.

സമുഹത്തൊടുള്ള അയാളുടെ ബന്ധം സ്പഷ്ടമാണ്. പ്രസ്തുതവിഷയം എല്ലാവരും അറിയുകയോ സംശയിക്കുകയോ ചെയ്തോടു. പക്ഷേ, ആരും അതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ പാടില്ല. അങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നയാളെക്കാണ് താൻ സ്നേഹിക്കുന്ന സ്ത്രീയുടെ ഇല്ലാത്ത മാന്യതയെ ബഹുമാനിപ്പിക്കാൻ അയാൾ തയ്യാറാകും.

അവളുടെ ഭർത്താവിനോടുള്ള അയാളുടെ ബന്ധം തീർത്തും ലളിതമാണ്. അനു അയാളെ സ്നേഹിച്ചുതുടങ്ങിയ നിമിഷം മുതൽ അവളുടെ മേലുള്ള തന്റെ അവകാശം സ്ഥിരീകരിക്കപ്പെടുകഴിഞ്ഞു. അവളുടെ ഭർത്താവ് ദയിക്കപ്പറ്റും തടസ്സവുമാണ്. അയാളുടെ സ്ഥിതി ദയനിയമാണെന്നതിൽ തർക്കമീല്ല. പക്ഷേ, എന്തുചെയ്യാനോക്കും? ഭാരയെ ഭീഷണിപ്പെടുത്തി, തന്നെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തണമെന്ന് ആവശ്യപ്പെടാനുള്ള അവകാശംമാത്രം അയാൾക്കുണ്ട്. അത് അനുവദിച്ചുകൊടുക്കാൻ ഭ്രാംബസ്കിക്കു സമ്മതമാണുതാനും.

പക്ഷേ, അവൾക്കും തനിക്കുമിടയിൽ അടുത്തകാലത്ത് ആന്തരമായ ചില ബന്ധങ്ങൾ പൊട്ടിമുള്ളയ്ക്കാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അവൾ ഗർഭിണിയാണെന്ന് ഇന്നലെയാണു പറഞ്ഞത്. ഈ വാർത്തയുമായും തനിൽനിന്ന് അവൾ എന്തു പ്രതീക്ഷിക്കുന്നുവെന്നതുമായും ബന്ധപ്പെട്ട നടപടികൾ തന്റെ നിയമസംഹിതയിൽ പൂർണ്ണമായി നിർവ്വചിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല. അയാൾ അതഭൂതപ്പെട്ടു. അത് കേടുപാടെ അവളുടെ ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിക്കാനാണ്യാൾ പറഞ്ഞത്. എന്നാലിപ്പോൾ, അതിനെക്കുറിച്ച് വിണ്ണും ആലോച്ചപ്പോൾ, അതു വേണ്ടനുതോന്നി. പക്ഷേ, അത് തെറ്റാണെന്നു ശകയുമുണ്ട്.

‘ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിക്കാൻ ഞാനവളോടു പറഞ്ഞപ്പോൾ, അതിന്റെ അർത്ഥം, എന്റെ കുടെ പോരാനാണ്. അതിനു ഞാൻ തയ്യാറാണോ? കൈയിൽ പണമില്ലാതെ ഞാനെങ്ങനെ അവളെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുപോകും? പണമുണ്ടാക്കാൻ എനിക്കു സാധിക്കും; പക്ഷേ, സെസന്യതയിൽ ജോലി ചെയ്യുന്നോൾ ഞാനെങ്ങനെ സ്ഥലംവിടും? പറഞ്ഞസ്ഥിതിക്ക് അതു നടപ്പിൽ

വരുത്തണം. അതായത്, എന്നർ പണം കണ്ണടത്തുകയും സെന്റ്രേസേവനം മതിയാക്കുകയും വേണോ.'

അയാൾ വീണ്ടും ആലോചിച്ചു. സെന്റ്രേത്തിൽനിന്നു പിരിഞ്ഞപോകണമോ വേണ്ടയോ എന്നത് അയാളുടെ ജീവിതത്തിലെ മറ്റാരു പ്രധാനപ്പെട്ട എന്നാൽ, രഹസ്യമായ പ്രശ്നവുമായി ബന്ധപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

ബാല്യത്തിലും യൗവനത്തിലും ശക്തമായ ഉന്നമനവാത്രച്ച അയാൾക്കുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ പ്രണയം അതിനൊരു പ്രതിബന്ധമാകുന്നു. സമൂഹത്തിലും സെന്റ്രേത്തിലും അയാളുടെ ആദ്യത്തെ ചുവടുവയ്പുകൾ പിഴച്ചില്ല. പക്ഷേ, രണ്ടുവർഷം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അയാളോരു വലിയ വിഡ്യാർത്ഥിയായ കാൺ ചു. താൻ സ്വത്രന്തനാണെന്നു കാൺകാനും പ്രോഫേഷൻ കിട്ടാനുംവേണ്ടി, അയാൾക്കു വാദാനം ചെയ്യപ്പെട്ട നിയമനം നിരസിച്ചു. അതുകൊണ്ട് മറ്റുള്ളവർ തനെ കൂടുതൽ ബഹുമാനിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചുകൂടിലും സ്വാത്രന്ത്രവോധം കൂടിപ്പോയെന്നു പറഞ്ഞ് അയാൾ തശ്യപ്പെട്ടു. എന്നാലും ബുദ്ധിപൂർവ്വം, ആരോടും വിരോധാഭാവികാതെ, ആരുടെയും ശത്രുത സന്പാദികാതെ, അയാൾ ജോലിയിൽ തുടർന്നു. കഴിഞ്ഞവർഷം മോസ്കോയിലേക്കു പോയസമയത്ത് അയാൾക്കു മട്ടപ്പു തോന്തിത്തുടങ്ങിയിരുന്നു.

തനിക്കു പ്രത്യേകിച്ചാനും ആവശ്യമില്ലെന്നും കിട്ടുന്നതെന്നും സസന്നോഷം സീകരിക്കുമെന്നുമുള്ള ഭാവം ലക്ഷ്യപ്പാപ്തിക്കുതകുകയില്ലെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കി. സത്സ്വഭാവിയും സത്യസന്ധനമായ ഒരു പാരം മനുഷ്യനായി ജീവിക്കാനല്ലാതെ മറ്റാന്നിനും അയാളെക്കാണ്ടു കൊള്ളുകയില്ലെന്ന് ആളുകൾ പറഞ്ഞതുടങ്ങി. അന്നാ കരുനീന്നയുമായുള്ള അയാളുടെ ബന്ധം സമൂഹമധ്യത്തിൽ വലിയ കോളിളക്കമുണ്ടാക്കി. അയാൾക്ക് ഒരു പുതിയ പരിവേഷം സിദ്ധിച്ചു. അയാളുടെ ഉന്നമനവാത്രച്ച തൽക്കാലതേതക്കു ശമിച്ചു. പക്ഷേ, ഒരാഴ്ച മുന്ന് അതു പൂർവ്വാധികം ശക്തിപ്രാപിച്ചു.

കുട്ടിക്കാലതേത ഒരു കളിക്കുടുകാരൻ, കേഡ്ര് കോറിൽ ഓനിച്ചു പരിശീലനം നേടിയ സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് ക്ലാസ്സ്‌മുറിയിലും ജിംനാസ്സിക്സിലും കുസ്തിയിലും ഭാവിയെക്കുറിച്ചുള്ള സ്വപ്നങ്ങളിലും അയാളോടു മത്സരിച്ചിരുന്നയാൾ, മയ്യുഷ്യയിൽ പോയി,

ഒന്നേറ്റാഗികപദവിയിൽ രണ്ടു റാക്കൂകൾ മുകളിലായി
തിരിച്ചുവന്നു. യുവജനരിൽമാർക്ക് അപൂർവമായിമാത്രം
ലഭിക്കാറുള്ള ഒരു ബഹുമതിയും അയാൾ
കരസ്ഥമാക്കിയിരുന്നു.

പീറേഴ്സ്പെർഗിലുള്ളവർ അയാളെ ഉദിച്ചുയരുന്ന
പ്രകാശമാനമായോരു നക്ഷത്രമെന്നു വാഴ്ത്തി.
വ്രോൺസ്കിയുടെ മെസ്സേറ്റും സമപ്രായക്കാരനുമായ
സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് ഒരു ജനറലിന്റെ പദവിയിൽ,
ഭരണത്തിൽ സ്വാധീനമുള്ള സ്ഥാനത്തു നിയമിതനായപ്പോൾ,
സമർത്ഥനും സ്വത്രന്തനും ഒരു സുന്ദരിയുടെ
പ്രണയഭാജനവുമായ വ്രോൺസ്കി, അശ്വൈസേനയിലെ
വെറുമോരു ക്യാപ്റ്റനായി തുടർന്നു. തീർച്ചയായും
എനിക്കെസുയയില്ല. സെർപ്പുവോവ് സ്കോയിയോട് അസുയ
തോനാൻ എനിക്കു സാധ്യവുമല്ല, എങ്കിലും മനസ്സുവച്ചാൽ
കൂടുതൽ ഉയരത്തിലെത്താൻ കഴിയുമെന്നാണിതു
തെളിയിക്കുന്നത്. മുന്നുവർഷം മുന്പ് അയാളും താനും ഒരേ
പദവിയിലായിരുന്നു. താനിപ്പോൾ പിരിഞ്ഞുപോയാൽ
സകലതും നശിക്കും. സർവീസിൽ തുടർന്നാൽ ഒന്നും
നഷ്ടപ്പെടുകയില്ല. സ്വന്തം പദവിയിൽ മാറ്റം
വരുത്താനാഗഹിക്കുനില്ലെന്നാണ് അയാൾ പറഞ്ഞത്.
അവളുടെ പ്രേമത്തിനു പാതമായ എനിക്ക് സെർപ്പുവോവ്
സ്കോയിയോട് അസുയതോന്നേണ്ട കാര്യമില്ല. സാവധാനം
എഴുന്നേറ്റു മീശപിരിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ മുറിയിൽ
അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടന്നു. അയാളുടെ കണ്ണുകൾ തിളങ്കി.
കാലാകാലങ്ങളിലെ കണക്കെടുപ്പുകളിലെന്നപോലെ എല്ലാം
സ്പഷ്ടമായി. പ്രശ്നം പരിഹരിക്കപ്പെട്ടതിന്റെ
സുചനയെന്നാണ് അയാളുടെ മനസ്സ് ശാന്തവും
സന്തുഷ്ടവുമായി. അയാൾ ഷേഖവുചെയ്ത്, കൂളിച്ചു വസ്ത്രംമാറി
പുരത്തെക്കുപോയി.

ഇരുപത്തി ഓൺ

“ഞാൻ നിങ്ങളെ വിളിക്കാനാണു വന്നത്. കൂളിക്കാൻ ഒരുപാടു സമയമെടുത്തല്ലോ! കഴിതേത്താ?” പെട്ടിക്സ്കി ചോദിച്ചു.

“കഴിതു.” സാവധാനം മീശ പിരിച്ചുകൊണ്ട് കണ്ണുകളിൽ ഒരു ചെറുചിരിയോടെ ഭ്രാംബസ്കി പറഞ്ഞു.

“കൊള്ളാം, റഷ്യൻ സ്നാനഘട്ടത്തിൽനിന്നു കൂളിച്ചുകയറിയതുപോലെയുണ്ട്. ശ്രീറ്റ്സ്കാ (കമാണ്ഡിംഗ് ഓഫീസർ അങ്ങനെയാണവർ വിളിക്കുന്നത്) പറഞ്ഞിട്ടാണു ഞാൻ വരുന്നത്. അവർ നിങ്ങളെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കയാണ്.”

ഭ്രാംബസ്കി മരുപടിപറയാതെ മറ്റൊന്തോ ആലോച്ചിച്ചുകൊണ്ട് സ്നേഹിതനെ നോക്കി.

“ഓ, അവിടെനിന്നാണു സംഗ്രീതം കേൾക്കുന്നത്, അല്ലോ?” ബാന്ധിഞ്ഞ് പരിചിതമായ ശബ്ദങ്ങേക്ക് ഭ്രാംബസ്കി ചോദിച്ചു: “എന്താണു വിശ്രേഷം?”

“സർപ്പവോവ് സ്കോയ് വനിട്ടുണ്ട്.”

“ഓഹോ, ഞാനിൽത്തില്ല.” അയാളുടെ കണ്ണുകൾ കൂടുതൽ തിളങ്കി.

സ്വന്തം പ്രണയബന്ധത്തിൽ സന്തുഷ്ടനാണെന്നു സ്വയം തീരുമാനിക്കുകയും അതിനുവേണ്ടി തന്റെ ഉന്നമനേച്ചുയെ പരിത്യജിക്കുകയുംചെയ്ത, അമവാ അങ്ങനെ സകലപിച്ചു, ഭ്രാംബസ്കിക്ക് സർപ്പവോവ് സ്കോയുടെ പേരിൽ അസുയ തോന്നാൻ പാടില്ല. സ്ഥലത്തെത്തിയപ്പോൾ അയാൾ നേരേ തന്ന കാണാൻവരാത്തതിൽ കുഞ്ഞിത്തപ്പടാനും ന്യായമില്ല. നല്ലാരു സുഹൃത്താണ് സർപ്പവോവ് സ്കോയ്. അയാൾ തന്ന അനേകിച്ചതിൽ താൻ സംത്യപ്തന്നാണ്.

“എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമുണ്ട്.”

പഴയ മാതൃകയിലുള്ള ഒരു വലിയ വീട്ടിലാണ് സി.ഓ.ഡെമിൻ താമസിക്കുന്നത്. വിശ്വാസമായ വരാന്തയിൽ എല്ലാവരുമുണ്ട്. മുറ്റത്ത് വോധ്യക നിരച്ച വിപ്പയ്ക്കുചുറ്റും സെസന്തതിലെ

സംഗീത വിഭാഗം വെള്ളയുണിഫോം അബ്ദിത്തുനില്‌ക്കുന്നു. തൊട്ടുതൽ ഓഫീസർമാരാൽ ചുറ്റപ്പെട്ട സി.എ.യുടെ അരോഗ്യധ്യാപകാത്മാം. അയാൾ പടിയിരങ്ങിവന് കുറച്ചകലയുള്ള ഭന്നാരോട് എന്തോ ആജാതാപിക്കുന്നു. ഒരു സാർജൻ്റ് മേജറും ചില നോൺ കമ്മീഷൻവർ ഓഫീസർമാരും ഭ്രാംപകിയോടൊപ്പം കയറി. കമാൻഡർ ഒരു ഫ്രാസ്സ് ഷാന്തയിനുമായി വന്ന് ടോസ്സ് പറത്തു: “നമ്മുടെ പുതിയ സഖാവ്, ധീരനായ ജനരൽ പ്രിൻസ് സെർപ്പുവോവ് സ്കോയുടെ ആരോഗ്യത്തിന്!”

കമാൻഡർ പിനാലെ സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് ഇരങ്ങിവന്നു.

“നിങ്ങൾ കൂടുതൽ ചെറുപ്പമായി വരികയാണല്ലോ ബൊന്നാരെകോ!” ചുവന്നമുവവും ഉമേഷവുമുള്ള സാർജൻ്റ് മേജറോട് അയാൾ പറത്തു.

ഭ്രാംപകി, സെർപ്പുവോവ് സ്കോയെ കണ്ടിട്ടു മുന്നുവർഷം കഴിത്തു. ഇപ്പോഴയാൾ കൂടുതൽ മുതിർന്നിരിക്കുന്നു. കൃതാവ് വളർത്തിയിട്ടുണ്ട്. എക്കിലും ശരീരഭംഗി നിലനിർത്തുന്നു. അന്തസ്സും ആവശ്യത്വമുള്ള മുഖഭാവം. ജീവിതവിജയം കൈവരിച്ചു, ആ വിജയത്തെ ഷ്ടാഫുവരും അംഗീകരിച്ചുനൂറ്റുള്ള വ്യക്തികളുടെ മുഖത്തു പ്രകടമാകാറുള്ള ആത്മവിശ്വാസത്തിന്റെ പ്രകാശം സെർപ്പുവോവ് സ്കോയുടെ മുഖത്തും അയാൾക്കു കാണാൻകഴിത്തു.

പടികളിരങ്ങിവന് സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് ഭ്രാംപകിയെ കണ്ടു. അയാളുടെ മുഖം സന്തോഷംകൊണ്ടു വിടർന്നു. കൈയിലിരുന്ന ഫ്രാസ്സുയർത്തി ഭ്രാംപകിയെ സുഖതം ചെയ്തിട്ട്, തന്നെ ചുംബിക്കാനായി കഴുത്തുനിട്ടിയ സാർജൻ്റ് മേജർക്കു വഴങ്ങിയതിനുശേഷം, ഭ്രാംപകിയുടെ അടുത്തുചെന്നു കൈപിടിച്ചുമർത്തിക്കൊണ്ടു പറത്തു: “എനിക്കു സന്തോഷമായി!”

“ഈന്നലെ നീ കുതിരപ്പുനയയത്തിനു വരാത്തതെന്ത്? നീ അവിടെ കാണുമെന്നു താൻ വിചാരിച്ചു,” സെർപ്പുവോവ് സ്കോയെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു ഭ്രാംപകി ചോദിച്ചു.

“താൻ വനിരുന്നു. താമസിച്ചുപോയി. എന്നാടു കഷ്മിക്ക്!” അയാൾ ധ്യതിയിൽ ഡയറിയിൽനിന്നു നൂറുരുബിളിന്റെ മുന്നു

നോട്ടുകളെടുത്തു തന്റെ കീഴുദ്രോഗസ്ഥനോടു പറഞ്ഞു: “ഈ എല്ലാവർക്കും തുല്യമായി വിതിച്ചുകൊടുക്ക.”

“വ്രോൺസ്കീ, കഴിക്കാനെന്നെതക്കിലും? അതോ, കുട്ടിക്കാനെനടുക്കട്ട്?” യാഷ്വിൻ ചോദിച്ചു. “എയ്, പ്രഭുവിനു ഭക്ഷണം കൊണ്ടുവരു. ഈതാ, ഈതു കുട്ടിക്കും!”

കമാന്ത്രിൻ ഓഫീസറുടെ വീട്ടിലെ മദ്യപാനം ഏറ്റവേറും നീണ്ടുനിന്നു.

അവർ വളരെയധികം കുടിച്ചു. ഓഫീസർമാർ സെർപ്പുവോവ് സ്കോയെ തുക്കിയെടുത്തു മുകളിലേക്കെറിഞ്ഞുപിടിച്ചു. അടുത്തതായി സി.ഒ.യെയും അങ്ങനെ ചെയ്തു. പിനെ, സി.ഒ.പെട്ടിക്സ്കിയോടൊത്ത് നൃത്തം ചവിട്ടി. ക്ഷീണം തോന്തിയപ്പോൾ അയാൾ മുറ്റത്തെ ബെണ്ണിലിരുന്നു. പ്രശ്നയുടെമേൽപ്പറ്റിയുള്ള അധിപത്യത്തെക്കുറിച്ച് യാഷ്വിനോടു സംസാരിച്ചു. ബഹളം അല്പനേരത്തെക്കു ശമിച്ചു. സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് കൈകഴുകാൻ ദ്രാഡിങ്ഗുമിൽ ചെന്നപ്പോൾ വ്രോൺസ്കീയെ കണ്ടു. അയാളുവിടെനിന്നു കോട്ട് ഉള്ളിയിട്ട് പെപ്പിനുതാഴെ തലകുന്നിച്ചു, രോമാവൃതമായ കഴുത്തുംതലയും കഴുകി തുടയ്ക്കുകയായിരുന്നു. കഴുകികഴിഞ്ഞ് വ്രോൺസ്കീ അവിടെയുണ്ടായിരുന്ന ഒരു ചെറിയ സോഫ്റ്റ്‌വെയിൽ സെർപ്പുവോവ് സ്കോയുടെ സമീപത്തിരുന്നു രണ്ടുപേരുക്കും താൽപര്യമുള്ള കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചു.

“നിന്റെ വിശ്രഷണങ്ങളും എന്റെ ഭാര്യ പറഞ്ഞു താന്നിയാറുണ്ട്.” സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് പറഞ്ഞു: “നീയവളെ പതിവായി കാണാറുണ്ടെന്നു കേട്ടതിൽ സന്തോഷം.”

“വാരുയുടെ കൂടുകാരിയാണവൾ. പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ എനിക്കു കൂടുകുടാൻ കൊള്ളാവുന്നവരായി അവർ രണ്ടുപേരെയുള്ളൂ.” വ്രോൺസ്കീ ചിരിച്ചു. അവരുടെ സംഭാഷണത്തിന്റെ ഗതി അയാളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു.

“അവർ മാത്രമേയുള്ളോ?” സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ചോദിച്ചു.

“അതേ, നിന്നുക്കുറിച്ചു താൻ കേൾക്കാറുണ്ട്, നിന്റെ ഭാര്യ പറഞ്ഞുമാത്രല്ല.” സുചന മനസ്സിലാക്കി ഗൗരവത്തിലാണ് വ്രോൺസ്കീ പറഞ്ഞത്. “നിന്റെ സ്ഥാനലഭ്യിയിൽ എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമുണ്ട്. പക്ഷേ, എനിക്കെത്തുതമില്ല. ഈതിൽ കൂടുതലും താൻ പ്രതീക്ഷിച്ചു.”

സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് ചിരിച്ചു. വ്രോൺസ്കി പറത്തത് അയാളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. അതുമരച്ചുവയ്ക്കാനുള്ള കാരണമുണ്ടനു തോനിയില്ല.

“തുറന്നുപറയട്ടു, തൊൻ ഇത്യെയാനും പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല. എകിലും തൊൻ സന്തോഷിക്കുന്നു. അതിയായി സന്തോഷിക്കുന്നു. എനിക്ക് ഉന്മനവാത്ത് ചയുണ്ട്. അതെന്തെങ്ങ്യെരു ദാർശന്മാൻ. തൊന്ത് അംഗീകരിക്കുന്നു.”

“നേട്ടമുണ്ടായില്ലെങ്കിൽ ഒരുപക്ഷേ, നീയതു സമ്മതിക്കില്ല.” വ്രോൺസ്കി പറത്തു.

“എനിക്കങ്ങനെ തോനുന്നില്ല.” സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് വീണ്ടും ചിരിച്ചു: “അതിലൂതെ ജീവിക്കാൻ വയുന്നൊന്നും അർത്ഥമില്ല. പിനെ, അതോരു ബോറായിരിക്കും. തൊൻ തിരഞ്ഞെടുത്ത തൊഴിലിൽ എനിക്കല്ലപം വൈദഗ്ധ്യമുണ്ടനു തോനുന്നു. അതു ശരിയാകണമെന്നില്ല. എനിക്കു ലഭിക്കുന്ന എത്ത് അധികാരവും എനിക്കരിയാവുന്ന മറ്റു പലരെയുംകാൾ നല്ല രീതിയിൽ വിനിയോഗിക്കാൻ സാധിക്കുമെന്നാണെന്ന് വിശ്വാസം.” വിജയംവരിച്ചതിന്റെ ആത്മവിശ്വാസത്തോടെയാണ് അയാൾ പറത്തത്, “അതുകൊണ്ട്, അധികാരസ്ഥാനത്തിനടുത്തതുനേതാരും തൊൻ കൂടുതൽ സന്തോഷിക്കുന്നു.”

“നിന്നക്കങ്ങനെ തോനും പക്ഷേ, എല്ലാവർക്കും അങ്ങനെയല്ല. തൊനും അതുതനെ വിചാരിച്ചിരുന്നുകും അതു മാത്രമല്ല ജീവിതമെന്നാണ് ഇപ്പോഴെത്ത ധാരണ.” വ്രോൺസ്കി പറത്തു:

“അങ്ങനെവരെട്ടു! അപ്പോൾ അതാണു കാര്യം!”

സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് ചിരിച്ചു: “നിന്നു കാര്യങ്ങളെല്ലാം-പ്രോഫേഷൻ വേണ്ടുന്ന വച്ചതും മറ്റും തൊൻ അറിഞ്ഞിരുന്നു... അതു തൊൻ അംഗീകരിക്കുന്നു. പക്ഷേ, അതിനൊക്കെ ചില പിടകളുണ്ട്. നിന്നു നടപടി ശരിയാണെങ്കിലും ചെയ്ത രീതി ശരിയായില്ല.”

“പോയതുപോയി. കഴിഞ്ഞ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു തൊൻ ചിന്തിക്കാറില്ല. പോരെക്കിൽ എനിക്കതിൽ വിഷമവുമില്ല.”

“തൽക്കാലതേതക്കു കുഴപ്പമില്ല. പക്ഷേ, കുറേകഴിയുന്നോൾ ഇതുപോരെന്നു തോനും. നിന്നു സഹോദരനെക്കുറിച്ചു തൊനിങ്ങനെ പറയില്ല. അയാളൊരു കൊച്ചുമിടുകനൊണ്ട്, നമ്മുടെ ആതിമേയനെപ്പോലെ. അതാ,

ബഹളം കേട്ടില്ലോ!” ആർപ്പുവിളിക്കു കാതോർത്തിട്ട് അയാൾ തുടർന്നു: “പക്ഷേ, നിനക്ക് ഇതുകൊണ്ടു തുപ്പതിയാവില്ല.”

“തുപ്പതിയാവുമെന്നു ഞാൻ പറത്തില്ല.”

“അതുമാത്രമല്ല. നിന്നെപ്പോലുള്ളവരെ ആവശ്യമാണ്.”

“ആർക്ക്?”

“ആർക്കേന്നോ? സമുഹത്തിന്. റഷ്യയ്ക്ക് റഷ്യയ്ക്കു നിങ്ങളെപ്പോലുള്ളവരെ വേണം. ഒരു പാർട്ടി വേണം. അതില്ലാത്തതുകൊണ്ട് രാജ്യം നശിച്ചു. ഇനിയും നശിക്കും.”

“എന്നുവച്ചാൽ? റഷ്യൻ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകൾക്കെതിരെ ബെർട്ടിനേവിന്റെ പാർട്ടിയുണ്ടാക്കണമെന്നോ?”

“അല്ല.” അങ്ങനെയെരു വിധ്യശിത്തം തന്റെമേൽ ആരോപിച്ചതിലുള്ള അകലാപ്പാടെ സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് പറത്തു: അത് ഇപ്പോൾത്തന്നെയുണ്ട്. എന്നും ഉണ്ഡായിരിക്കുകയും ചെയ്യും. ഇവിടെ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരില്ല. ചിലർ ഗുഡ്യാദ്ദേശ്യത്തോടെ അപകടകാരികളായ ഏതെങ്കിലും പാർട്ടികളുണ്ടാകും. അതോരു പഴയ തന്ത്രമാണ്. തന്നെയും എന്നെയുംപോലെ സ്വതന്ത്രരായ വ്യക്തികൾ ചേർന്നുണ്ടാക്കുന്ന സ്വാധീനശക്തിയുള്ള ഒരു പാർട്ടിയാണാവശ്യം.”

“പക്ഷേ...” സ്വാധീനശക്തിയുള്ള അനേകം വ്യക്തികളുടെ പേരുകൾ ഭ്രാംഖർക്കി പറത്തു: “അവരെന്നും സ്വതന്ത്രരാത്തതെന്നതാണ്?”

“അവർക്കു ജനനാതനെ സ്വന്തമായെരു സ്ഥാനമോ പദവിയോ ഇല്ലാത്തതാണു കാരണം. പണംകൊടുത്തും പ്രീണിപ്പിച്ചും അവരെ വശത്താക്കാം. പദവി നിലനിർത്താൻ ഏതെങ്കിലുമൊരു സിദ്ധാന്തം അവർ ആവിഷ്കരിക്കും. ഗവൺമെന്റ് കൂർട്ടേഴ്സും ശമ്പളവും ലഭിക്കാനുള്ള ഉപാധിയായി മാത്രം ഏതെങ്കിലുമൊരാശയമോ സിദ്ധാന്തമോ (അതിലവർക്കു വിശ്വാസം കാണില്ല, ഉപദ്രവകരവുമായിരിക്കും) ഉയർത്തിപ്പിടിക്കും. എല്ലാം വെറും തട്ടിപ്പ്! ഞാനോരുപക്ഷേ, അവരെക്കാൾ മോശമായിരിക്കാം. അതിനു കാരണമെന്തന്നെന്നിക്കുന്നിന്നെന്നുകൂടാ. എന്തായാലും തനിക്കും എനിക്കും ഒരു വലിയ ഭാഗമുണ്ട്. ആർക്കും അത്രയെളുപ്പം നമെ വിലയ്ക്കു വാങ്ങാൻ പറ്റില്ല. അതുപോലുള്ള വളരെയധികം ആളുകളെ ഇപ്പോൾ ആവശ്യമുണ്ട്.

സ്നേഹിതന്റെ വാക്കുകൾ ഭ്രാംഖർക്കി ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു. അയാൾ പറത്തതിന്റെ അർത്ഥമല്ല, ആ

പ്രശ്നങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള കാഴ്ചപ്പാടാണ്യാളെ ആകർഷിച്ചത്. അധികാരസ്ഥാനങ്ങളിലുള്ളവരോടു പോരാടുന്നതിനെക്കുറിച്ചാണ് സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് സ്വപ്നം കാണുന്നത്. അതേസമയം, ഭ്രാംബസ്കിയുടെ താൽപര്യം സ്വന്തം സേനാവിഭാഗത്തിലൊതുങ്ങുന്നു. അനിതരസാധാരണമായ ബുദ്ധിയും കാര്യനിർവ്വഹണശൈലിയും പ്രസംഗ പാടവവുമുള്ള സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് അധികാരത്തിന്റെ ഉന്നതേശ്രണികളിലെത്തുമെന്ന് ഭ്രാംബസ്കിക്കു ബോധ്യമുണ്ട്. ആ വിചാരത്തിൽ അയാൾക്ക് ഒരേസമയം ലജ്ജയും അസുയയുമുണ്ടായി.

“എറ്റവും അത്രാവഗ്രമായ ഓന്നിന്റെ കുറവ് എനിക്കുണ്ട്, അധികാരമോഹം.” ഭ്രാംബസ്കി പരഞ്ഞു: “ഒരിക്കലുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോഴില്ല.”

“അതു സത്യമല്ല.” സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് ചിരിച്ചു.

“സത്യം, സത്യമാണു താൻ പരയുന്നത്.”

“ഇപ്പോഴതു സത്യമായിരിക്കാം— അതു കാര്യംവേരു. ഇപ്പോഴെന്നു പരയുന്നതിന് എല്ലാക്കാലത്തും എന്നർത്ഥമില്ല.”

“ഒരുപക്ഷേ,” ഭ്രാംബസ്കി പരഞ്ഞു.

“ഒരു പക്ഷയുമില്ല.” ഭ്രാംബസ്കിയുടെ മനസ്സിലിരിപ്പ് ഉഘണിച്ചറിഞ്ഞതുപോലെ സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് പരഞ്ഞു: “തീർച്ചയാണ്ട്. അതുകൊണ്ടാണ് നിനെ കാണാൻ താനാഗ്രഹിച്ചത്. നീ ചെയ്തതു ശരിയായിരുന്നു. എനിക്കതു മനസ്സിലാക്കും. പക്ഷേ, എപ്പോഴും അതിൽ പിടിച്ചുനില്ക്കരുത്. എല്ലാം എനിക്കു വിട്ടുതന്നേക്ക്. നിനെ താൻ സഹായിക്കാമെന്നല്ല... അങ്ങനെ സഹായിച്ചാലും തെറ്റില്ല. നീ എത്ര തവണ എന്ന സഹായിച്ചിട്ടുണ്ട്! അതിനൊക്കെ അപ്പുറത്താണ് നമ്മുടെ സൗഹ്യം.” സ്ത്രീയുടേതുപോലെ ലോലമായ ഒരു ചിരിയോടെ അയാൾ തുടർന്നു: “എല്ലാം എല്ലാം എനിക്കു വിട്ടുതന്നാൽ മതി. രെജിമെന്റ് ഉപേക്ഷിച്ചു പോയ്ക്കൊള്ളു. ബാക്കിയെല്ലാം താൻ നോക്കിക്കൊള്ളാം.”

“എനിക്കൊന്നും വേണ്ട. എല്ലാം ഇതുപോലെ തുടർന്നുപോയാൽ മതി” എന്നായിരുന്നു ഭ്രാംബസ്കിയുടെ മറുപടി.

സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് എണ്ണിറ്റ് ഭ്രാംബസ്കിയുടെ മുന്നിൽനിന്നു പരഞ്ഞു: “എല്ലാം ഇതുപോലെ തുടർന്നുപോകണമെന്ന് നീ പരയുന്നു. അതിന്റെ അർത്ഥം

എന്നിക്കരിയാം. തൊൻ പറയുന്നതു കേൾക്കു. ഒരേ പ്രായക്കാരാണു നമ്മൾ. നിനക്ക് എന്നക്കാർ കൂടുതൽ സ്ത്രീകളെ പരിചയമുണ്ടായിരിക്കാം.” ഒന്നും ഭയപ്പെടാനില്ലെന്നും പ്രശ്നം അതിലോലമായി കൈകാര്യം ചെയ്തോളാമെന്നും ഉറപ്പുനല്കുന്നമട്ടിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് തുടർന്നു: “തൊൻ വിവാഹിതനാൻ. ആരോ പരഞ്ഞതുപോലെ, ആയിരക്കണക്കിനു സ്ത്രീകളെ അറിയുന്നതിനു തുല്യമാണു നിങ്ങൾ സ്നേഹിക്കുന്ന ഭാര്യയെമാത്രം അറിയുന്നത്.”

“തെങ്ങൾ ഇപ്പോവരാം.” സി.ഐ. പരഞ്ഞതനുസരിച്ച് അവരെ വിളിച്ചു കൊണ്ടുപോകാൻ അവിടെ വന്നത്തിനോക്കിയ ഓഫീസരോട് ഭ്രാംഖൻസ്കി വിളിച്ചുപരഞ്ഞു.

സെർപ്പുവോവ് സ്കോയിക്കു പറയാനുള്ളതിന്റെ ബാക്കികൂട്ടി കേൾക്കാൻ അയാൾക്ക് ആകാംക്ഷയായിരുന്നു.

“എന്ത് അഭിപ്രായം ഇതാൻ. പുരുഷന്റെ തൊഴിലിനു പ്രധാന തടസ്സം സ്ത്രീകളാണ്. ഒരു സ്ത്രീയെ പ്രേമിച്ചോണ്ടിരുന്നാൽ പിന്ന മറ്റാന്നിനും സമയം കിട്ടില്ല. സമാധാനമായി തടസ്സങ്ങളില്ലാതെ പ്രേമിക്കാനുള്ള ഒരേയോരു മാർഗം വിവാഹം കഴിക്കുന്നതാണ്. എങ്ങനെന്നയാണു തന്നോടതുപരയേണ്ടത്?” ഉപമകളിൽ താൽപര്യമുള്ള സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് തുടർന്നു: “ഒരുനിമിഷം നിലക്കു! ഒരുനിമിഷം!... അതേ, നിങ്ങൾക്ക് ഒരു ഭാരം ചുമക്കുകയും അതേസമയം രണ്ടു കൈകളും ഉപയോഗിക്കുകയും ചെയ്യണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതിനുള്ള മാർഗം ചുമക് മുതുകിൽ കെട്ടിവയ്ക്കുന്നതാണ്. അതിനെന്നയാണ് വിവാഹമെന്നുപറയുന്നത്. വിവാഹം കഴിച്ചപ്പോൾ തൊന്തു കണ്ണുപിടിച്ചത്. പെട്ടെന്ന് എന്തു കൈകൾ സ്വതന്ത്രമായെന്നു തൊൻ കണ്ണു. വിവാഹം കഴിക്കാതെ ഭാരം വലിക്കുകയാണെങ്കിൽ കൈകൾക്കാണ്ടു മറ്റാനും ചെയ്യാൻ സാധ്യമല്ല. മസക്കാവിനെയോ കുപോവിനെയോ നോക്കു. സ്ത്രീകൾ നിമിത്തമാണവർ അവരുടെ ഭാവിയെ തുലച്ചത്.”

“എക്കിലും എന്തു നല്ല സ്ത്രീകൾ!” പുരുഷമാരെ കണ്ണിയിൽപ്പെടുത്തിയ ഫ്രഞ്ചുകാരിയെയും നടിയെയും ഓർമിച്ച് ഭ്രാംഖൻസ്കി പരഞ്ഞു.

“അത്രയ്ക്കു മോശവും! സ്ത്രീയുടെ പദവി എത്രതോളം ഉറപ്പുള്ളതാകുന്നോ അത്രതോളം ദുർഘടവുമാവും. ഒരു

കൈകൊണ്ട് ഭാരം വലിക്കുന്നതുപോലെയല്ല, മറ്റാരാളിന്റെ കൈയിൽനിന്നു പിടിച്ചെടുക്കുന്നതുപോലെയാണത്.”

“നീ ഒരിക്കലും പ്രേമിച്ചിട്ടില്ല.” അനന്തയെ മനസ്സിൽ വിചാരിച്ചു സ്നേഹിതന്റെ മുവത്തു സ്വാമ്യമായി നോക്കിക്കൊണ്ട് ഭ്രാംബന്ദക്കി പറഞ്ഞു.

“ഇല്ലായിരിക്കാം. എങ്കിലും അനന്തിക്കരിയാം. പുരുഷന്മാരെക്കാൾ യാമാർത്ഥ്യബോധമുള്ളവരാണ് സ്ത്രീകൾ. പുരുഷന്മാർ പ്രേമത്തെ ഏതോ ഒരു വലിയ കാര്യമായി കരുതുന്നു, സ്ത്രീകൾ കാര്യമാത്രപ്രസക്തമായും.”

“വരുന്നു, വരുന്നു!” അകത്തുവന്ന ഭ്രത്യുനെ നോക്കി അയാൾ പറഞ്ഞു. പക്ഷേ, സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് കരുതിയതുപോലെ അവരെ വിളിക്കാനല്ല അയാൾ വന്നത്. ഭ്രാംബന്ദക്കിക്ക് ഒരു കത്തു കൊടുക്കാനായിരുന്നു.

“പ്രിൻസസ്സ് ട്രാൻസ്കായയുടെ വീട്ടിൽനിന്നു കൊടുത്തയച്ചതാണ്.”

ഭ്രാംബന്ദക്കി കത്തു തുറന്നുനോക്കി. അയാളുടെ മുവം ചുവന്നു തുടങ്ങത്തു.

“എനിക്കു തലവേദനയെടുക്കുന്നു. എനിക്കു വീട്ടിൽ പോണം.”

“എന്നാൽ ശരി, ഗുഡ്‌ബേ! എല്ലാം എനിക്കു വിട്ടുതന്നേല്ലോ?”

“അതിനെക്കുറിച്ചു പിന്നിടോരിക്കൽ സംസാരിക്കാം. ഞാൻ പീഡോഴ്സബർഗിൽ വരാം.”

ഇരുപത്തിരണ്ട്

ഒന്നി അഞ്ചുകഴിത്തു. നേരം വൈകാതിരിക്കാനും എല്ലാവർക്കും പരിചിതമായ സ്വന്തം കുതിരകളെ ഉപയോഗിക്കാതിരിക്കാനും ഉദ്ദേശിച്ച്, യാഷ്വിന്റെ വാടകവണ്ഡിയിലാണ് ഭ്രാംബസ്കി യാത്ര പുറപ്പെട്ടത്. കഴിവത്തുംവേഗം പോകണമെന്ന് വണ്ടിക്കാരനോടു പറഞ്ഞു. നാലുനീറ്റുള്ള വണ്ടിയിൽ ധാരാളം സ്ഥലമുണ്ട്. അയാൾ ഒരു മുലയിലിരുന്ന് എതിർവശത്തെ സിറ്റിൽ കാലുകൾ നീട്ടി ആലോചനയിൽ മുഴുകി. തന്റെ പ്രശ്നം പരിഹരിക്കപ്പെടുമെന്ന പ്രതീക്ഷയും സെർപ്പുവോവ് സ്കോയിക്കു തന്നോടുള്ള സ്വഹ്യദത്തിന്റെ സ്മരണയും അയാൾ തന്നെക്കുറിച്ചുപറഞ്ഞ പ്രശംസാവചനങ്ങളും എല്ലാറ്റിനും പുറമേ, ആസന്നമായ കണ്ണുമുടലും എല്ലാം കൂടിക്കലർന്ന് ഉമേഷകരമായൊരു സന്തോഷമായി മാറി. തന്നത്താനന്നിയാതെ അയാൾ ചിരിച്ചു. കാലിനേൽക്കു കാലുകയറ്റിയിരുന്ന്, തലേനു വീണപ്പോൾ ഉള്ളകിയ കാൽവണ്ണ തിരുമ്മി. എന്നിട്ട് വീണും ചാരിയിരുന്നു പലതവണ നേടുവീർപ്പിട്ടു.

“സന്തോഷമായി! എനിക്കു സന്തോഷമായി!” അയാൾ ചിന്തിച്ചു. മുന്ന് പലപ്പോഴും സ്വന്തം ശരീരത്തെക്കുറിച്ചു സന്തോഷത്തോടെ ഓർക്കാരുണ്ടക്കിലും അതിനെ സ്വന്നഹിച്ചിരുന്നില്ല. സ്വന്തം ശരീരത്തെ അയാൾക്കരിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. ബലിഷ്ഠമായ കാലുകളിൽ ഒരു ചെറിയ വേദന അനുഭവപ്പെട്ടത് അയാളെ ആള്ളാടിപ്പിച്ചു. ശ്രാംസാച്ചുപാസം ചെയ്തപ്പോൾ നെഞ്ചിലെ പേശീകൾ ചലിക്കുന്നത് അയാളിന്തു. ആഗ്രഹമാസത്തെ ആ തന്നുത്ത പകൽ അന്നയ്ക്കു നിരാശാജനകമായി അനുഭവപ്പെട്ടിരുന്നത്, അയാൾക്ക് ആവേശജനകവും ഉമേഷദായകവുമായി തോന്തി. മുഖത്തു പുരട്ടിയിരുന്ന സുഗന്ധദ്രവ്യത്തിന്റെ മണം കൂടുതൽ ആസ്പാദ്യമായി അനുഭവപ്പെട്ടു. വണ്ടിയുടെ ജനാലവഴി

പുരത്തെക്കു നോക്കിയപ്പോൾ, തന്നുത്ത ശുഭവായുവിലുടെ അന്തിവെളിച്ചത്തിൽ കണ്ണ ആകാശം തന്നപ്പോലെതന്ന ശുഭവും പ്രകാശമാനവും ഉറർജ്ജസ്വലവുമാണെന്നു തോന്തി.

വീടുകളുടെ മേൽക്കൂരകൾ അസ്തമയസുരുന്ന് പൊൻവെയിലിൽ തിളങ്ങി. വേലികളുടെയും വീടുകളുടെയും രൂപരേഖകളും ഇടയ്ക്കിടെ സന്ധിച്ച മനുഷ്യരുടെയും വണ്ടികളുടെയും രൂപങ്ങളും പുൽപ്പരപ്പുകളുടെയും വ്യക്ഷങ്ങളുടെയും നിശ്ചലദ്വശരങ്ങളും ഉരുളക്കീഴങ്ങുപാടങ്ങളും മരങ്ങളുടെയും മാളികകളുടെയും ചരിത്രത നിശലുകളുമെല്ലാം പുതുതായി ചെച്ച പ്രകൃതിദ്വശ്യംപോലെ നയനമനോഹരമായിരുന്നു.

“വേഗം, വേഗം!” അയാൾ വണ്ടിക്കാരനോടു വിളിച്ചുപറത്തു. മുന്നു രൂഖിളിന്റെ ഒരു നോട്ടു കീശയിൽനിന്നെടുത്ത് ജനാലവഴി വണ്ടിക്കാരന്റെ കൈയിൽ വച്ചുകൊടുത്തു. കൈയിൽ എന്തോ തടഞ്ഞതനുതോന്തിയ വണ്ടിക്കാരൻ ചാട്ട വീശി. മിനുസമുള്ള ടാർഡോധിലുടെ വണ്ടി വേഗം ഉരുണ്ടു നീങ്ങി.

“എനിക്കൊന്നും വേണ്ട; ആ സന്തോഷമല്ലാതെ മറ്റാന്നും വേണ്ട. വണ്ടിയുടെ മുൻവശത്തെ ജനാലയിലുടെ മൺഡിയുടെ ദന്തനിർമ്മിതമായ പിടിയിൽ സുക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കാണ്ക്കുന്നുകണ്ണ അന്നയുടെ രൂപം മനസ്സിൽ നിന്തുച്ച് അയാൾ ചിന്തിച്ചു.

“ഈതു തുടർന്നുപോകുന്തോരും ഞാനവളെ കൂടുതൽ കൂടുതൽ സ്വന്നപരിക്കും. ഈതാ വ്രീഡിന്റെ വീംഗിൽനിന്ന് അവളെ കുറഞ്ഞുവിടുന്നു? എവർന്നില്ലെന്നും വീടിൽനിന്ന് അവൾ എന്തിനാണെന്നും ഇങ്ങോടു വിളിച്ചത്?” പക്ഷേ, കൂടുതൽ ചിന്തിക്കാനുള്ള സമയമില്ല. രോധിയിൽവച്ചുതന്നെ വണ്ടിക്കാരനോടു നിർത്താൻ പറത്തു. വണ്ടി നിലക്കുന്നതിനുമുമ്പ് ചാടിയിരിങ്ങി, വീടുമുറ്റതേക്കു നടന്നു. അവിടെ ആരുമില്ലായിരുന്നു. പക്ഷേ, വലതേതക്കു തിരിത്തപ്പോൾ അവളെ കണ്ടു. മുഖാവരണമണിത്തിരുന്നകിലും അവളുടെതുമാത്രമായ ആ നടത്തയും ചുമലുകളുടെ ചരിവും ശ്രിരസ്സിന്റെ ഭംഗിയും അയാൾ തിരിച്ചറിത്തു. ആനന്ദമുർച്ചയുടെ അലകൾ അയാളെ പോതിത്തു. അവൾ അടുത്തുവന്ന് അയാളുടെ കരംഗപരിച്ചു.

“ഈങ്ങോടു വരാൻപറത്തതിന് എന്നോടു ദേഖ്യമില്ലല്ലോ? അങ്ങയെ അത്യാവശ്യമായി കാണണമെന്നു തോന്തി.” അവൾ

പരഞ്ഞു. അവർ ഗൗരവത്തിലാണെന്നു കണ്ടപ്പോൾ അയാളുടെ മനോഭാവത്തിൽ മാറ്റംവന്നു.

“എനിക്കു ദേശ്യമോ? നീ എങ്ങനെ ഇവിടെ വന്നു?”

“അതു സാരമില്ല!” അയാളുടെ കൈയിൽ മുറുക്കെ പിടിച്ചുകൊണ്ട് അവർ പരഞ്ഞു: “വരു, എനിക്കു ചിലതു പരയാനുണ്ട്.”

എന്തോ ചിലതു സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും ഈ കൂടിക്കാഴ്ച സന്തോഷകരമാവില്ലെന്നും അയാൾക്കു തോന്തി. അവളുടെ സാന്നിധ്യത്തിൽ അയാളുടെ ഇച്ചാശക്തികൾ പ്രസക്തിയില്ലാതാകും. അവളുടെ ഉത്കണ്ഠംയ്ക്കു കാരണമെന്തന്നറിയാതെ, അയാളും ഉത്കണ്ഠംകുലനായി.

“എന്താൻ? എന്തു സംഭവിച്ചു?” അവളുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി, ആ മുഖം വായിച്ചു മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ ചോദിച്ചു.

ഡെയരും സംഭരിക്കാൻ ഏതാനും ചുവടുനടന്തിട്ട് അവർ പെട്ടെന്നു നിന്നു.

അവളുടെ ശ്വാസോച്ചപ്പാസം വേഗത്തിലായി. “ഇന്നലെ തിരിച്ചുപോരുന്നേബാൾ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിനോടു ഞാൻ എല്ലാം പരഞ്ഞു... എനിക്ക് അയാളുടെ ഭാര്യയിരിക്കാൻ വയ്ക്കു പരഞ്ഞു... എല്ലാം ഞാൻ പരഞ്ഞു...”

അവളുടെ ഭാരം ഏറ്റടുക്കാനെന്നവയ്ക്കും ശരീരം മുന്നോട്ടാത്തു, അയാൾ എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു. അവർ പരഞ്ഞുതീർന്നപ്പോൾ അയാളുടെ മുവത്ത് അഭിമാനം പ്രകടമായി.

“അതേയെതെ. അതു നന്നായി! വളരെവളരെ നന്നായി! നിന്റെ വിഷമം എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നു.” അയാൾ പരഞ്ഞു. പക്ഷേ, അവർ അതൊന്നും ശ്രദ്ധിക്കാതെ ആ മുവത്തുനിന്ന് അയാളുടെ ഉള്ളിലിരിപ്പ് അറിയാൻ ശ്രമിക്കുകയായിരുന്നു. പക്ഷേ, അതിലവർ പരാജയപ്പെട്ടു. ഭർത്താവിന്റെ കത്ത് വായിച്ചുതോടെ, എല്ലാം ഇതേരീതിയിൽത്തന്നെ തുടർന്നുപോകുമെന്നും സ്വന്തം സ്ഥാനം ഉപേക്ഷിക്കാനും കാമുകനോടാപ്പം ജീവിക്കാൻവേണ്ടി സ്വന്തം പുത്രനെ പരിത്യജിക്കാനുമുള്ള ഡെയരും തനിക്കുണ്ടാവുകയില്ലെന്നും അവർക്കു തോന്തിയിരുന്നു. പ്രിൻസസ് ഭൃത്യന്കായയുടെ വീട്ടിൽ ചെലവഴിച്ച പകൽ പ്രസ്തുതവിചാരം

സ്ഥിരീകരിക്കപ്പെട്ടു. എങ്കിലും ഈ കുടിക്കാഴ്ച വളരെ പ്രധാനപ്പെട്ടതാണ്. അവളുടെ പദ്ധതിയിൽ മാറ്റം വരുത്താനും രക്ഷാമാർഗ്ഗം തുറക്കാനും അതു സഹായിക്കുമെന്ന് അവൾ പ്രതീക്ഷിച്ചു. ഈ വാർത്തകേട്ട ഉടനെ ഒട്ടും മട്ടിക്കാതെ ഉറച്ചസ്വരത്തിൽ, “എല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ച് എന്തു കുടെ പോരു” എന്ന് അയാൾ പറഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ, മകൻ ഉപേക്ഷിച്ച്, അവൾ ഇങ്ങിപ്പോകുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, അവൾ ആഗ്രഹിച്ചരിതിയിലുള്ള പ്രതികരണമായിരുന്നില്ല അയാളുടെത്. എന്തോ കാരണവശാൽ അബൈദ്യത്തിലകപ്പെട്ട ഭാവമായിരുന്നു അയാൾക്ക്. “ഞാനിതൊന്നും സാരമാക്കുന്നില്ല. ഒന്നും മനഃപൂർവ്വമല്ലോ.” അവൾ അസ്വാസുത്തേതാട പറഞ്ഞു: “ഈതാ ഇതുകണ്ണോ?” കൈയുറയ്ക്കെടിയിൽനിന്നു ഭർത്താവിന്റെ കത്ത് അവൾ വലിച്ചെടുത്തു.

“എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നു, എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നു.” കത്ത് കൈയിൽ വാങ്ങിയെങ്കിലും വായിച്ചുനോക്കാതെ അയാൾ പറഞ്ഞു. എന്നിട്ട് അവളെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു: “ഞാൻ ഒന്നു മാത്രമേ ആവശ്യപ്പെടുന്നുള്ളു. എന്തു ജീവിതം നിന്റെ സന്തോഷത്തിനുവേണ്ടി വിനിയോഗിക്കണമെങ്കിൽ ഇപ്പോഴത്തെ ഈ സാഹചര്യം ഇല്ലാതാകണം.”

“എന്നോടെന്തിനു പറയുന്നു? എനിക്കെതിൽ ഒരു സംശയവുമില്ല. സംശയമുണ്ടായിരുന്നുങ്കിൽ...”

“ആരാണു വരുന്നത്?” എതിരേവൻ രണ്ടു സ്ത്രീകളെ ചുണ്ടി ഭ്രാംബന്സ്കി ചോദിച്ചു: “അവർക്കു നമു അറിയാമായിരിക്കും.” അയാൾ അവളെയും പിടിച്ചുവലിച്ചുകൊണ്ട് ഓടിവഴിയിലേക്കു നീങ്ങിനിന്നു.

“എനിക്കു പേടിയില്ല!” അവൾ പറഞ്ഞു. അവളുടെ ചുണ്ടുകൾ വിറയ്ക്കുന്നതും കണ്ണുകൾ അസാധാരണമായ ഒരുതരം അവജ്ഞയെന്നും തന്നെ നോക്കുന്നതും മുഖാവരണത്തിലുടെ അയാൾ കണ്ടതായി തോന്തി. “ഈപ്പോൾ അതല്ല പ്രശ്നം. അതിലെന്നിക്കു സംശയമില്ല. പക്ഷേ, അയാൾ എന്താണെങ്കുതിയിരിക്കുന്നതെന്നു നോക്കു. ഇതു വായിക്കു.”

ഭർത്താവിനോടവർ തന്റെ കാര്യം സംസാരിച്ചുന്ന ആദ്യമായി കേട്ടപ്പോഴെന്നപോലെ ഇപ്പോഴും അപമാനിതനായ ഭർത്താവുമായി തനിക്കുള്ള ബന്ധത്തെക്കുറിച്ചാണ് ഭ്രാംബന്സ്കി ഓർമിച്ചത്. അന്നു വെകുന്നേരമോ പിറ്റേംവിസമോ തന്നെ ദ്രുത്യുദ്ധത്തിനു

വെല്ലുവിളിച്ചുകൊണ്ടുള്ള കത്താണോ തന്റെ
കൈയിലിരിക്കുന്നത്? പരീക്ഷണാർത്ഥം ആകാശത്തെക്ക്
ആദ്യത്തെ വെടിപൊട്ടിച്ചതിനുശേഷം, അപമാനിതനായ ആ
ഭർത്താവിന്റെ വെടിയുണ്ട് പ്രതീക്ഷിച്ചു താൻ അഭിമാനപൂർവ്വം
നില്ക്കുകയിരിക്കും. ആ നിമിഷത്തിലാണ് അനു രാവിലെ
സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് പറഞ്ഞകാര്യം ഓർമിച്ചത്.
അയാളെക്കുടി ഇതുമായി ബന്ധപ്പെടുത്താതിരിക്കുന്നതാണു
നല്ലതെന്നും തോന്തി.

കത്തുവായിച്ചിട്ട് ഭ്രാംബന്ദകി അവളുടെ മുഖത്തു നോക്കി.
സന്ദേഹത്തെതാടയുള്ള ആ നോട്ടം കണ്ടപ്പോൾ, ഇക്കാര്യം
നേരത്തെ അയാൾ പരിഗണിച്ചിരുന്നതാണെന്നു മനസ്സിലായി.
മനസ്സിലുള്ളതുമുഴുവനും തുറന്നുപറയാൻ അയാൾ
തയ്യാറാവുകയില്ലെന്നു വ്യക്തം. അവളുടെ അവസാനത്തെ
ആശകളും നിരാകരിക്കപ്പെട്ടു. ഇതല്ല അവൾ പ്രതീക്ഷിച്ചത്.

“കണ്ണോ, എന്താരു മനുഷ്യനാണായാൾ!”

വിരയാർന്ന ശബ്ദത്തിൽ അവൾ പറഞ്ഞു: “അയാൾ...”

“നീയെന്നോടു ക്ഷമിക്ക്. എനിക്കെതിൽ സന്തോഷമെയുള്ളൂ,”
ഭ്രാംബന്ദകി ഇടയ്ക്കുകയറി പറഞ്ഞു: “താൻ പരയുന്നതു
മുഴുവനും ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കണം. അയാൾ വിചാരിക്കുമ്പോലെ
എല്ലാം ഇങ്ങനെ തുടർന്നു പോകാൻ
സാധ്യമല്ലെന്നതുകൊണ്ടാണ് താൻ സന്തോഷിക്കുന്നുവെന്നു
പറഞ്ഞത്. അതു സാധ്യമെയല്ല.”

“എന്തുകൊണ്ടു സാധ്യമല്ല?” കണ്ണിരടക്കാൻ
പണിപ്പെട്ടുകൊണ്ട്, അയാളുടെ വാക്കുകൾക്ക് ഒരു പ്രാധാന്യവും
കല്പിക്കാതെ അവൾ ചോദിച്ചു. തന്റെ വിധി
നിർണ്ണയിക്കപ്പെടുകഴിത്തെന്ന് അവൾക്കു തോന്തി.

“ഇങ്ങനെ തുടർന്നുപോകാൻ സാധ്യമല്ല. നീ അയാളെ
ഉപേക്ഷിച്ചു പോരുമെന്നാണെന്റെ പ്രതീക്ഷ. നമുക്ക് ഒരു പുതിയ
ജീവിതമാരംഭിക്കാനുള്ള എർപ്പാടുണ്ടാക്കാൻ നീ എന്ന
അനുവദിക്കുമെന്നാണു പ്രതീക്ഷ. നാളെ...” വാചകം
പുർത്തിയാക്കാൻ അവൾ സമ്മതിച്ചില്ല.

“അപ്പോൾ, എന്റെ മകനോ?” അവൾ വിലപിച്ചു: “അയാൾ
എന്തെഴുതിയിരിക്കുന്നെന്നു കണ്ണോ? താനവനെ
ഉപേക്ഷിക്കണമെന്ന്. എനിക്കെതിനു കഴിയില്ല. താനതു ചെയ്യില്ല.”

“എതാണു നല്ലതെന്നാലോചിക്കണം. നിന്റെ മകനെ
ഉപേക്ഷിക്കുന്നതോ അതോ ഇന്ന് നാണകേക്ക്

അനുഭവിക്കുന്നതോ?"

"ആർക്കാണു നാണകേട്?"

"എല്ലാവർക്കും, പ്രത്യേകിച്ചു നിനകൾ."

"നാണകേടാണെന്നു നിങ്ങൾ പറയുന്നു! അങ്ങനെ പറയരുത്. എന്ന സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അർത്ഥമില്ലാത്ത വാക്കുകൾ." അവളുടെ ശബ്ദം ഇടവി. അയാളോടു കളിം പറയാൻ ഇപ്പോഴാക്കി ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. അയാളുടെ സ്നേഹം മാത്രമാണ് അവളിൽ അവഗ്രഹിക്കുന്നത്. അയാളെ സ്നേഹിക്കാനും അവൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. "തോൻ നിങ്ങളെ സ്നേഹിച്ചതോടെ ഈ ലോകത്ത് എനിക്കു മറ്റാനും ആവശ്യമില്ലാതായി. ആവശ്യമുള്ളതു നിങ്ങളുടെ സ്നേഹംമാത്രം. നിങ്ങളുടെ സ്നേഹമുണ്ടക്കിൽ ഒരു നാണകേടും എന്ന ബാധിക്കുകയില്ല. എനിക്ക് അടിമാനമാണ്—അടിമാനം..." അവൾ എങ്ങിക്കരയാൻ തുടങ്ങി. ജീവിതത്തിലാദ്യമായി അയാൾക്കും കരയണമെന്നു തോന്തി. എന്താണു തന്നെ അത്രമാത്രം സ്പർശിച്ചതെന്നു വിശദികരിക്കാൻ കഴിത്തില്ല. അയാൾക്ക് അവളോടു സഹതാപമുണ്ട്. അവളെ സഹായിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്തതിൽ ദുഃഖമുണ്ട്. ആ ദുഃഖത്തിനു കാരണം താനാണെന്നും താൻ തെറ്റുചെയ്തെന്നും അയാൾക്കരിയാം.

"വിവാഹമോചനത്തിനെന്താണു തടസ്സം?" അയാൾ മെല്ല ചോദിച്ചു. അവൾ നിറുംബുദം തലയാട്ടി: "മകനയുംകാണ്ടു നിനക്കിങ്ങു വന്നുകൂടേ?"

"അതെല്ലാം അയാളെ ആഗ്രഹിച്ചാണിരിക്കുന്നത്. ഇപ്പോൾ തൊന്ത്രയാളുടെ അടുത്തക്കുതന്ന പോകുന്നു." അവൾ നിർവ്വികാരയായി പറത്തു. എല്ലാം പഴയതുപോലെ തുടർന്നുപോകുമെന്ന പ്രതീക്ഷ അസ്ഥാനത്താണെന്ന് അവൾക്കരിയാം.

"ചൊവ്വാഴച തോൻ പീറേഴ്സബർഗിലേക്കു പോകും. എനിട്ട് എല്ലാം തീരുമാനിക്കും. ഇനി അതിനെക്കുറിച്ചു നമുക്ക് സംസാരിക്കണം." അവൾ പറത്തു.

വീഡിഗാർഡ് കവാടത്തിൽ അന്നയുടെ വണ്ണി വന്നു. അവൾ ഭ്രാംബന്സ്കിയോടു യാത്രപറത്തു വീട്ടിലേക്കുപോയി.

ഇരുപത്തിമൂന്ന്

ജുലായ് റണ്ട്. കമ്മിറ്റിയുടെ പതിവുദ്ദേശമായിരുന്നു തികളാഴ്ച. കൗൺസിൽ മുൻഡിൽ പ്രവേശിച്ച കരെനിൻ പതിവുപോലെ അംഗങ്ങളെയും അധ്യക്ഷനെയും വന്നങ്ങിയിട്ടു തന്റെ സിറ്റിലിരുന്നു. മേശപ്പുരത്തെ കടലാസ്സുകൾ നോക്കി. തനിക്കു ചെയ്യാനുള്ള പ്രസ്താവനയുടെ നക്കലും അതിലുശ്ശപ്പെടുത്തേണ്ട സ്ഥിതിവിവരക്കണക്കുകളും അതിലുണ്ട്. പക്ഷേ, അയാൾക്കു കണക്കുകളുടെ ആവശ്യമില്ല. എന്താണു പരയേണ്ടതെന്നു മുൻകൂട്ടി ആലോചിക്കേണ്ട ആവശ്യപോലുമില്ല. മുൻകൂട്ടി തയ്യാറാടുത്ത് പ്രസംഗിക്കുന്നതിനെക്കാൾ അനാധാരമായി കാര്യങ്ങൾ അവതരിപ്പിക്കാൻ അയാൾക്കു കഴിയും. എങ്കിലും റിപ്പോർട്ടുകൾ വായിച്ചുകേട്ടപ്പോൾ അയാളുടെ മുവത്ത് നിഷ്കളകമായ ഒരു ഭാവമായിരുന്നു. കട്ടിയുള്ള തന്റെപുകളോടുകൂടിയ വെള്ളത്തെ കൈകളിൽനോക്കി, നീം വിരലുകൾക്കാണ് കടലാസ്സിന്റെ രണ്ടുത്തും പിടിച്ച് തല ഒരുവശതേക്കു ചരിച്ച് ഇരിക്കുന്നതു കണ്ടാൽ, ഒരു കൊടുക്കാറ്റിളക്കിവിടാനും അംഗങ്ങളെ പരസ്പരം പോരിന്നു വിളിപ്പിക്കാനും പോന്ന വാഗ്യോരണിയാണ് ആ വദനത്തിൽനിന്നു പ്രവഹിക്കാൻ പോകുന്നതെന്നു വിശ്വസിക്കാൻ പ്രയാസം. റിപ്പോർട്ട് വായിച്ചുകഴിത്ത് കരെനിൻ എഴുന്നേറ്റ് തന്റെ നേർത്തെ ശബ്ദത്തിൽ ആ പ്രദേശത്തെ ആദിവാസികളെ അധിവസിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരു പദ്ധതി യോഗത്തിന്റെ പരിഗണനയ്ക്കായി സമർപ്പിക്കുകയാണെന്നു പറഞ്ഞു. എല്ലാവരുടെയും ശ്രദ്ധ അങ്ങോടു തിരിത്തു. കരെനിൻ കണ്ടശുഭിവരുത്തിയിട്ടു പതിവുപോലെ തന്റെ എതിരാളിയെ നോക്കാതെ പ്രതിപക്ഷത്ത് ദന്നാമതിരിക്കുന്നയാളുടെ—പ്രായം ചെന്ന ഒരു പാവം മനുഷ്യൻ —മുവത്തു ദ്രുഷ്ടിയുറപ്പിച്ച് വാദമുഖങ്ങൾ നിരത്തി.

അടിസ്ഥാനനിയമലൈക്കുറിച്ചു പരാമർശിച്ചപ്പോൾ എതിരാളി തടസ്സവാദവുമായി ചാടിയെന്നീറു. സ്റ്റേറ്റ്‌മോവ് (അയാളും സ്വപ്പഷ്യത്ത് കമ്മിറ്റിയിലുണ്ടായിരുന്നു) തന്റെ ഭാഗം ന്യായീകരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ബഹളമായി. എന്നിട്ടും കരെനിന്റെനെ ജയിച്ചു. അയാളുടെ പ്രമേയം പാസ്സായി. മുന്ന് സ്വപ്പഷ്യത്ത് കമ്മിറ്റികൾ രൂപീകരിക്കപ്പെട്ടു. ആ യോഗത്തിന്റെ നടപടിക്രമങ്ങളായിരുന്നു അടുത്ത ദിവസം പീറ്റേഴ്സ്സബർഗിലെ ഉന്നതലാഞ്ചിലെ പ്രധാന ചർച്ചാവിഷയം. പ്രതീക്ഷിച്ചതിലും കവിതയെ നേടുമാണ് കരെനിന് കൈവരിച്ചത്.

ചൊവ്വാഴ്ച രാവിലെ ഉറക്കമുണ്ടന്നപ്പോൾ തലേദിവസത്തെ വിജയത്തിന്റെ ഓർമ കരെനിനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. അയാളെ പ്രീതിപ്പെടുത്താനുദ്ദേശിച്ച്, സെക്രട്ടറി, യോഗനടപടിക്രമങ്ങളും നാട്ടിൽ പ്രചരിച്ച ഉപഹാപോഹങ്ങൾ വിവരിച്ചു കേൾപ്പിച്ചു.

സെക്രട്ടറിയുടെ വിവരങ്ങളത്തിൽ ലയിച്ചിരുന്ന കരെനിന് അനു ചൊവ്വാഴ്ചയാണെന്നും അന്ന മടങ്ങിവരുന്നത് അന്നാണെന്നുമുള്ള കാര്യം മറന്നു. ഭാര്യ എത്തിയിട്ടുണ്ടനും ഭൂത്യൻ വന്നു പറത്തപ്പോൾ അസുവകരമായ വാർത്ത കേടുപോലെ അയാൾ തന്ത്രി.

രാവിലെ അന്ന പീറ്റേഴ്സ്സബർഗിൽ തിരിച്ചെടുത്തി. തനിക്കു വരാൻ വണ്ടി അയയ്ക്കണമെന്നു കമ്മിറ്റിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട് ഭർത്താവുതനെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുകയാവുമെന്ന് അവർ കരുതി. പക്ഷേ, അവളെത്തിയപ്പോൾ അയാൾ പുരത്തിരഞ്ഞി വന്നില്ല. വായനാമുറിയിൽ സെക്രട്ടറിയുമായി സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണെന്നറിഞ്ഞു. അന്ന തന്റെ മുറിയിൽ ചെന്നു സാധനങ്ങളല്ലാം അടുക്കിവച്ചു. ഒരു മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞിട്ടും ഭർത്താവിനെ കണ്ടില്ല. ഉണ്ടുമുറിയിൽചേന്നു ഭൂത്യമാർക്കു നിർദ്ദേശം നല്കുന്ന ഭാവത്തിൽ മനസ്പൃഷ്ടം ഉറക്കെ സംസാരിച്ചു. ശബ്ദംകേട്ട് അയാൾ വരുമെന്നാണു വിചാരിച്ചത്. സെക്രട്ടറി പുരത്തുപോകുന്ന ശബ്ദം കേട്ടു. പതിവനുസരിച്ച് അയാളും ഉടനെ ജോലിസ്ഥലത്തെക്കു തിരിക്കും. അതിനുമുമ്പ് അയാളെ കാണണമെന്ന് അവർ ആഗ്രഹിച്ചു.

അവർ അയാളുടെ വായനാമുറിയിലേക്കു ചെന്നു. അയാൾ ഒറ്റദ്ദേശിക്കുവേഷത്തിൽ, പുറപ്പെടാനോരുങ്ഗി, മേശയ്ക്കു മുന്നിലിരിക്കുന്നു. അയാൾ അവളെ കാണുന്നതിനുമുമ്പ്, അവർ

അയാളെ കണ്ടു. തന്നെക്കുറിച്ചാണ് അയാൾ
ആലോച്ചിക്കുന്നതെന്ന് അവർക്കു മനസ്സിലായി.

അന്നെയെ കണ്ടപ്പോൾ അയാൾ എഴുന്നേൽക്കാൻ
ഭാവിച്ചുകൂടിലും പെട്ടെന്ന് മനസ്സുമാറി. അയാളുടെ മുഖം ചുവന്നു.
മുഖബാരിക്കലും അങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നത് അവർ കണ്ടിട്ടില്ല.
അയാൾ എഴുന്നേറ്റ് അവളുടെ അടുത്തുചെന്നു കരംഗ്രഹിച്ച്
ഇരിക്കാൻ പറഞ്ഞു.

“നീ വന്നതിൽ വളരെ സന്തോഷം.” അവളുടെ
അടുത്തിരുന്നിട്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു. മറ്റൊന്നു
പരയാനാഗ്രഹിച്ചുകൂടിലും ശബ്ദം പുരത്തുവന്നില്ല. ഈ
അഭിമുഖത്തിനു തയ്യാറാടുത്തുകൊണ്ടപ്പോൾ അയാളെ
വെറുക്കാനും കുറപ്പെടുത്താനും പരിശീലിച്ച അന്നും എന്തു
പരയണമെന്നിയാതെ വിഷമിച്ചു. അയാളോട് അവർക്ക്
അനുകന്ധയാണു തോന്നിയത്. കുറച്ചുനേരം ആരും ഒന്നും
മിണ്ടിയില്ല.

“സെരേഷയ്ക്കു സുവംതന്നല്ലോ?” അയാൾ ചോദിച്ചു.
മറുപടിക്കു കാക്കാതെ അയാൾ പറഞ്ഞു: “ഈന്നുചൂയ്ക്കൽ
എനിക്ക് ഉണ്ണുവേണ്ട. താൻ ഉടനെ പോവുകയാണ്.”

“താൻ മോസ്കോയിൽ പോകാനാണുദ്ദേശിച്ചത്.” അന്നു
പറഞ്ഞു.

“വേണ്ട. ഈങ്ങാടുതന്നെയാണു വരേണ്ടത്.” കരെനിൻ
പറഞ്ഞു. വീണ്ടും നിബ്രഹിംബം. പറഞ്ഞുതുടങ്ങാനുള്ള ശേഷി
അയാൾക്കില്ലെന്നിംതെ അന്ന്, അയാൾക്കുവേണ്ടി
വിഷയത്തിലേക്കു കടന്നു:

“അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്, താൻ
തെറുകാരിയാണ്, ചീതയാണ്. എക്കിലും നേരത്തെ
പറഞ്ഞതുപോലെ എനിക്കൊരു മാറ്റവുമുണ്ടായിട്ടില്ല. മാറാൻ
എനിക്കു സാധ്യമല്ലെന്നു പരയാനാണു താൻ വന്നത്.”

“അതു താൻ പ്രതീക്ഷിച്ചുതുതനെ.” വെറുപ്പോടെ
ഭൂഷണ്ടത്തിൽ, അവളുടെ മുഖത്തുതനെ
സുക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടാണ്യാൾ പറഞ്ഞത്:
“അതിനെക്കുറിച്ചു താനൊന്നും ചോദിക്കുന്നില്ല. എക്കിലും
താന്നു പറഞ്ഞതും പിന്നീടെഴുതിയതും വീണ്ടും
ആവർത്തിക്കുകയാണ്. അതു താന്നിന്തതായി
ഭാവിക്കുകയില്ല. പുരംലോകം അറിയാതിരിക്കുന്നിടത്തോളം,
എനിക്കു ഭൂഷ്പേരുണ്ടാകാത്തിടത്തോളം, താന്തിന

അവഗണിക്കും. നമ്മൾ തമ്മിലുള്ള ബന്ധം ഈ നിലയിൽത്തന്നെ തുടരും. നീ വല്ല വിട്ടുവീഴ്ചയ്ക്കുമൊരുങ്ങിയാൽ എൻ്റെ മാനം കാക്കുന്നതിനുള്ള നടപടിയെടുക്കാൻ എന്ന് തോൻ നിർബന്ധിതനാകും. ഈതോറു മുന്നറിയിപ്പാണ്.”

“പക്ഷേ, നമ്മുടെ ബന്ധം പഴയപടി തുടർന്നുപോകാൻ സാധ്യമല്ല.” ശ്രീതിയോടെ അയാളെ നോക്കി: മൃദുവായ സ്വരത്തിൽ അന്ന പറയാൻ തുടങ്ങി.

അയാളുടെ അംഗവിക്രഷപങ്ങൾ കാണുകയും ശ്രീശുസ്ഥാജവും പരിഹാസങ്ങാതകവുമായ നേർത്തശബ്ദം കേൾക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ, അയാളോട് അവൾക്കുണ്ടായിരുന്ന സഹതാപം മാറി. തൽസ്ഥാനത്തു ഭയവും എന്തു വിലക്കൊടുത്തും പ്രശ്നത്തിനു പരിഹാരം കാണണമെന്ന ആകാംക്ഷയും മാത്രം അവശ്രേഷ്ഠിച്ചു.

“എനിക്കു നിങ്ങളുടെ ഭാര്യയായി തുടരാൻ സാധ്യമല്ല...”
അവൾ പറഞ്ഞതുടുടങ്ങി.

അയാൾ കുറമായി ചിരിച്ചു: “നീ തിരഞ്ഞെടുത്ത ജീവിതം നിന്റെതന്നെ സിദ്ധാന്തങ്ങൾക്ക് വിരുദ്ധമായി. നിന്റെ ഭൂതകാലത്തെ എന്ന് ബഹുമാനിക്കുന്നു. നിന്റെ വർത്തമാനകാലത്തെ അങ്ങേയറ്റം വെറുക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. എന്ന് സ്വപ്നംപോലും കാണാത്ത രീതിയിലാണു നീ എൻ്റെ വാക്കുകളെ ദുർവ്വാവ്യാനം ചെയ്യുന്നത്.”

അന്ന ദീർഘനിശ്ചാസനത്തോടെ തലകുന്നിച്ചിരുന്നു.

“സ്വന്തം വഞ്ചനയെക്കുറിച്ച് ഭർത്താവിനോടു പറയാനും അതിൽ അസാധാരണമായി ഒന്നുമില്ലെന്നു ഭാവിക്കാനും തയ്യാറാകുന്ന നീ, ഭർത്താവിനോടുള്ള കടമ ഭാര്യ നിരവേറ്റാത്തതിൽ അസാധാരണമായി വല്ലതുമുണ്ടോ എന്നു പരിശോധിക്കണം!”

“അലക്സിന് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്, എന്നതു വേണമെന്നാണു നിങ്ങൾ പറയുന്നത്?”

“ആ മനുഷ്യനെ നീ ഇവിടെവച്ചു സന്ധിക്കരുത്. സമൂഹവും ഭ്രത്യമാരും കൂറപ്പെടുത്തത്തക്ക രീതിയിൽ നിങ്ങൾ പെരുമാറരുത്. നീ അയാളെ കാണാൻപാടില്ല. ഈതാണനിക്കു വേണ്ടത്. അതിരുകടന ഓരാവശ്യമാണിതെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല. അതിനുപകരം സ്വന്തം കടമ നിരവേറ്റിയില്ലകിൽപ്പോലും ഒരു ഭാര്യക്കുള്ള എല്ലാ ആനുകൂല്യങ്ങളും നിന്നക്കു ലഭിക്കും. ഈതു മാത്രമാണനിക്കു

പരയാനുള്ളത്. എന്നിപ്പോൾ പോകുന്നു. ഉച്ചയുണിനു വരില്ല.”
അയാൾ എഴുന്നേറ്റു വാതിലിനുനേർക്കു നടന്നു. അന്നയും
എണ്ണിറ്റു. അവൾ കടന്നുപോകുന്നതിനായി അയാൾ
ദത്തുങ്ങിനിന്നു.

ഇരുപത്തിനാല്

ലെ വിൻ വൈക്കോൽകുന്നയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിയ രാത്രി, അയാളുടെ മനസ്സിൽ അതിന്റെ മുട്ട പതിപ്പിച്ചിട്ടാണു കടന്നുപോയത്. കാർഷികവ്യതിയിൽ അയാൾക്കു തെല്ലും താൽപര്യമില്ലാതായി. നല്ല വിളവ് കിട്ടിയില്ലകിലും പല പ്രധാനങ്ങളും മുന്നില്ലാത്തവിധിം കർഷകരുടെ ശത്രുതയെയും അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടിവന്നു. അധ്യാനത്തിലുള്ള ആത്മാർത്ഥമായ താൽപര്യവും കർഷകരുടെ ജീവിതത്തോടുള്ള അസുയയും അതുപോലൊരു ജീവിതം നയിക്കണമെന്ന മോഹവും കൂടിച്ചേർന്ന് അയാളുടെ വിക്ഷണഗതിയെ മാറ്റിമറിച്ചു. സ്വന്തം എന്നേറ്റിലെ കൃഷിരീതികളോട് അയാൾക്കു പ്രതിപത്തിയില്ലാതായി. പാവയുടെ ഇനത്തിലുള്ള മികച്ച ജാതി കാലിക്കൂടവും പുതിയമാതിരി കലപ്പകൾ ഉപയോഗിച്ചുള്ള കൃഷിയും വളപ്രയോഗവുംമറ്റും ഫലപ്രദമാക്കണമെങ്കിൽ എല്ലാം താൻ നേരിട്ടോ, അല്ലെങ്കിൽ, സ്വന്നഹിതരുടെയോ തന്നോടനുഭാവമുള്ളവരുടെയോ സഹായത്തോടെയോ ചെയ്യണ്ടിവരും. ഇപ്പോഴത്തെ തന്റെ കൃഷിരീതി താനും കർഷകത്താഴിലാളികളും തമിലുള്ള വിടുവിച്ചയില്ലാത്ത അനന്തരഫലമാണ് പോരാട്ടത്തിന്റെ (അയാളഞ്ഞുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന പുസ്തകവും ഇം ദിശയിലേക്കു വെളിച്ചും വീശുന്നതതേത്). ഒരു വശത്ത് (അയാളുടെ പക്ഷത്ത്) എറ്റവും അനുയോജ്യമായി കണക്കാക്കപ്പെടുന്ന എല്ലാ ഘടകങ്ങളും സംയോജിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു പോകാനുള്ള കരിന്പ്രയത്തിനും നടക്കുന്നേം, മറുവശത്ത്, എല്ലാം പഴയപടി തുടരാനാണവർ ശ്രമിക്കുന്നത്. താൻ എത്രമാത്രം പണിപ്പെട്ടാലും മറ്റുള്ളവർക്കു താൽപര്യമില്ലെങ്കിൽ ഒരു ഫലവുമില്ലന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. മികച്ചയിനും കനുകാലികളും പുതിയ ഉപകരണങ്ങളും വളക്കുറുള്ള മണ്ണും നിഷ്പ്രയോജനമായി നശിച്ചുപോകും. അധ്യാനം വ്യമാവിലാകുന്നുവെന്നു മാത്രമല്ല,

തന്റെ ലക്ഷ്യവും വിലമതികപ്പെടുന്നില്ല. എന്താണീ വിരോധത്തിന്റെ മുദ്ദകാരണം? കിടുന്നിടത്തോളം വരുമാനമുണ്ടാക്കാനാണെങ്കിൽ ശ്രമിച്ചത്. അല്ലെങ്കിൽ തൊഴിലാളികൾക്കു കുലികൊടുക്കാൻ സാധ്യമല്ല. ഓരോ തൊഴിലാളിയും ആത്മാർത്ഥമായി പരമാവധി പണിയെടുത്താലേ കുടുതൽ ആദായം കിട്ടു. പകേശ, അവർ തനിഷ്ടംപോലെ വിശ്രമമെടുത്തും ഉപകരണങ്ങൾക്കു കേടുവരുത്തിയും ജോലിചെയ്തു.

കാടുപിടിച്ചുകീടൻ പാടം കിളയ്ക്കാൻ പറത്തപ്പോൾ അവർ കാലിത്തീറ്റ വളർന്നുനിന്ന് പുരയിടങ്ങൾ കിളച്ചുമരിച്ചു. മേസ്തിരി പറത്തിട്ടാണങ്ങനെ ചെയ്തതെന്നായിരുന്നു അവരുടെ വിശദീകരണം. അടുത്ത തവണ ധാരാളം വൈക്കോൽ കിടുമെന്നു പറത്ത് ആശുസിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. വൈക്കോൽ വാരിക്കുട്ടാനുള്ള ഉപകരണം അത് ഉപയോഗിച്ചുവരുടെ അശ്രദ്ധകാരണം പൊട്ടിപ്പോയപ്പോൾ അവർ പറത്തു: “സാരമില്ല, നമ്മുടെ പെണ്ണുങ്ങൾ അതൊക്കെ നിഷ്പ്രയാസം വാരിക്കുട്ടും.”

ഇംഗ്ലീഷ് കലപ്പുകൾ അവ ഉപയോഗിച്ചതിലെ പിശവുകാരണം ഉപയോഗശൂന്യമായി. പാടങ്ങൾക്കു കാവലിരിക്കാൻ ഒരാളും തയ്യാറല്ല. പകൽ ജോലി ചെയ്തു കഴിഞ്ഞിച്ചുവർ ആ ജോലി ഏറ്റുടക്കരുതെന്നു വിലക്കിയെങ്കിലും വാക്ക് ഒരു ദിവസം ഗോത്രവുപാടത്തിന് കാവൽക്കിടന്നു. അയാളുറങ്ങിയപ്പോൾ കുതിരകളിനങ്ങി എല്ലാം ചവിട്ടിമെതിച്ചു. “എല്ലാ കുറ്റവും താനേലക്കുന്നു സർ” എന്നായിരുന്നു വാക്കയുടെ വിശദീകരണം.

പാടത്തിനങ്ങി കണ്ണമാനം തീറ്റ തിന്നതുകാരണം നല്ലയിനം കാലിക്കിടാങ്ങളിൽ മുന്നന്നേത്തിന് അസുഖം പിടിപ്പെട്ടപ്പോൾ ആരും കുറ്റം സമ്മതിച്ചില്ല. അയൽപ്പക്കത്തുള്ള ഒരാർക്ക് മുന്നുദിവസംകാണ്ട് ആർ പശുകൾ നഷ്ടപ്പെട്ടു എന്നുപറത്താൻ അവർ ലെവിനെ ആശുസിപ്പിച്ചത്. ആരക്കിലും കരുതിക്കുട്ടി ലെവിനെ ഉപദ്രവിക്കാൻ ശ്രമിച്ചതിന്റെ ഫലമായിരുന്നില്ല ഇതെല്ലാം. കർഷകർക്ക് അയാളെ ഇഷ്ടമാണ്. എക്കിലും തിക്കണ്ണ അശ്രദ്ധയോടെ, തോന്നുംപടി ജോലി ചെയ്യാനാണെവർക്കു താൽപര്യം. ലെവിന്റെ രീതികൾ പുറത്തുനിന്ന് ഇരക്കുമതി ചെയ്തതാണെന്നും തങ്ങൾക്കെതിരാണെന്നും അവർ വിശുസിച്ചു. ലെവിന് മതിയായി. കൃഷിയെ വരുക്കാൻ തുടങ്ങി.

കിറ്റി ഷൈർബാർക്സ്‌കായ ഇരുപതുമെൽ അകലെയാണു താമസിക്കുന്നതെങ്കിലും അവളെ കാണണമെന്ന് ആഗ്രഹമുണ്ടായിട്ടും കാണാൻ കഴിയാത്തത് അയാളുടെ നിരാശ വർധിപ്പിച്ചു. ഡോളിയെ സന്ദർശിച്ചപ്പോൾ, വിവാഹാദ്യർത്ഥനയുമായി ഓരിക്കൽക്കൂടി സഹോദരിയെ ചെന്നു കാണാനാണ് അവൾ ഉപദേശിച്ചത്. ഇപ്പോഴവർ തന്ന സ്വീകരിക്കാൻ തയ്യാറാകുമെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി. എന്നാലും ഒപ്പലോന്നിന്കിയുള്ളപ്പോൾ അതു വിട്ടിലേക്കുപോകാൻ അയാൾക്ക് വയ്ക്കുന്നതു വിവാഹാദ്യർത്ഥന നടത്തിയതും അവൾ നിരസിച്ചതും ഒരു വലിയ തടസ്സമായി നിലനിന്നു.

“അവളാഗ്രഹിച്ച പുരുഷന്റെ ഭാര്യയാകാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ട് എന്ന് ഭാര്യയാകണമെന്ന് ആവശ്യപ്പെടാൻ എനിക്കാവില്ല.” അയാൾ തന്നതാൻ പറഞ്ഞതു. ഈ വിചാരം അയാളുടെ മനസ്സിൽ അവളോടു വിരോധം ജനിപ്പിച്ചു.

“വെറുപ്പോടെയല്ലാതെ എനിക്കവളെ നോക്കാൻവയ്ക്കും. അപ്പോൾ അവളെന്ന കൂടുതൽ വെറുക്കും. അതിൽ അവളെ കൂറപ്പെടുത്താനും വയ്ക്കും. മാത്രവുമല്ല, ഭാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവൻ എന്നോടു പറഞ്ഞതു കേട്ടതിനുശേഷം താനെങ്ങനെ അവിടപ്പോകും? അവൾ പറഞ്ഞതു വെളിപ്പെടുത്താതിരിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയുമോ? എന്നിട്ട് താനവർക്കു മാപ്പുകൊടുത്ത് എന്ന് വിശാലമനസ്കത വെളിപ്പെടുത്തണമെന്നാണോ? അവർക്കു മാപ്പുകൊടുത്ത് അവളുടെ പ്രണയത്തെ മാനിക്കുന്ന മട്ടിലാണോ താൻ പെരുമാറേണ്ടത്? ഭാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവൻ എന്നോടിതു പറഞ്ഞതെന്തിനാണ്? താനവളെ സന്ദർഭവശാൽ കാണുകയും മററല്ലാം സ്വാഭാവികമായി സംഭവിക്കുകയും ചെയ്യുമായിരുന്നു. എന്നാലിപ്പോൾ അത് അസാധ്യമായി.”

കിറ്റിക്ക് ഇരിക്കാൻ ഒരു സെസ്യ് ജീനി ആവശ്യമുണ്ടനു കാണിച്ച് ഡോളി ഒരു കുറിപ്പു കൊടുത്തയച്ചു. “നിങ്ങളുടെ കൈയിൽ ഒരേണ്ണമുണ്ടനു കേടു. നേരിട്ടു കൊണ്ടുവന്നാൽ ഉപകാരം.”

അയാൾക്കു സഹിച്ചില്ല. “ബുദ്ധിമതിയായാരു സ്ത്രീ സ്വന്തം സഹോദരിയെ ഇങ്ങനെ അപമാനിക്കാമോ?” മറുപടിയായി അയാൾ പത്തു കുറിപ്പുകളെഴുതി. എല്ലാം കീറിക്കളെന്നതു. അവസാനം, മറുപടിയില്ലാതെ ജീനി കൊടുത്തയച്ചു. വരാൻ

കഴിയില്ലനുപരയുന്നതു ശരിയല്ല. മറ്റൊന്തക്കിലും
തടസ്സമുണ്ടെനോ നാട്ടിലേക്കു പോവുകയാണെനോ പരയാനും
നിവൃത്തിയില്ല. നാണംകെട്ട് ഒരു
പ്രവ്യതിചെയ്യുന്നതുപോലെയാണ് അതു കൊടുത്തയച്ചത്.
എന്നേറ്റിന്നു നടത്തിപ്പ് കാര്യസ്ഥനെ ഏല്പിച്ച്, ലൈഭിൾ,
അക്കലെയുള്ള ഒരു ജില്ലയിൽ താമസിക്കുന്ന സുഹൃത്തു
സ്വിയാഷ്സ്കിയെ കാണാൻ പുറപ്പെട്ടു. നായാട്ടിനു സൗകര്യമുള്ള
ആ സ്ഥലത്തുപോയി ഏതാനും ദിവസം താമസിക്കാൻ അയാൾ
പങ്കേ ക്ഷണിച്ചിരുന്നു.

സുരോവസ്കിജില്ലയിലെ കടൽപ്പുള്ളുകൾ ധാരാളമുള്ള
ചതുപ്പുനിലങ്ങൾ ഏരേക്കാലമായി ലൈഭിൾ
മോഹിപ്പിച്ചിരുന്നെങ്കിലും കൃഷിജോലികൾ കാരണം യാത്ര
നീട്ടിക്കൊണ്ടു പോവുകയായിരുന്നു. എന്നാലിപ്പോൾ
കിറിയുടെയും എന്നേറ്റിന്നുയും സാമീപ്യം ഒഴിവാക്കുകയെന്ന
ലക്ഷ്യത്തോടെ തനിക്കിഷ്ടപ്പെട്ട മുഗ്രയാവിനോദത്തിനു
പുറപ്പെട്ടു.

ഇരുപത്തിഅഞ്ച്

സുരോവൻകി ജില്ലയിൽ റെയിൽപ്പാതകളില്ലാത്തതുകൊണ്ടു സ്വന്തം കുതിരവണ്ഡിയിലാണ് ലെവിൻ പോയത്.

പകുതി ദുരമെത്തിയപ്പോൾ കുതിരകൾക്കു തീറ്റെകാടുകാനായി സന്ധനനായോരു കർഷകൾ വീടിനുമുന്നിൽ നിർത്തി. കഷണിത്തലയുള്ള, കവിളിനുചുറ്റും നരചുതുടങ്ങിയ, ചുവന്ന താടിയുള്ള ഉമ്രേഷവാനായ വ്യഖൻ ശേറ്റു തുറന്ന്, മുന്നു കുതിരകളെ പൂട്ടിയ വണ്ഡിക്കു കടന്നുപോകാൻ ഒരുപ്പാടിനിന്നു. കുതിരയെ കെട്ടാനും വണ്ഡിക്കു വിശ്രമിക്കാനുമുള്ള സ്ഥലം കാണിച്ചുകൊടുത്തിട്ട് വ്യഖൻ ലെവിനെ വീടിനുള്ളിലേക്കു കഷണിച്ചു. വ്യത്തിയായി വസ്ത്രംയരിച്ചു, റമ്പർചെരൂപ്പിട ഒരു യുവതി ഇടനാഴി കഴുകി വ്യത്തിയാക്കുകയായിരുന്നു. ലെവിന്റെ പിന്നാലെചെന്ന നായ് അവരെ ഭയപ്പെടുത്തിയെങ്കിലും അത് ഉപദ്രവിക്കുകയില്ലെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ അവൻ സ്വന്തം ഭീരുത്യമോർത്തു ചിരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“ചായ തിളപ്പിക്കാനുള്ള പാത്രം വേണോ?” അവൻ ചോദിച്ചു.

“കിട്ടിയാൽ കൊള്ളാം.”

ഒരു വലിയ മുൻഡിലാണ് ലെവിൻ ചെന്നുകയറിയത്. അലമാരകളും റൂളവും പാത്രങ്ങളും ഒരു ബൈഞ്ചും രണ്ടു കണ്ണേരകളും അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. നല്ല വ്യത്തിയുള്ള മുൻഡി ഇംച്ചുകളും കുറവ്. വഴിവക്കിലെ ചെറുകുളങ്ങളിൽ കുളിച്ചുകയറിവന് ലാസ്കയെ, നിലത്തുചരിട്ടി ചെളിയാക്കാതിരിക്കാൻ, കതകിനു വെളിയിലെ മുലയിൽപ്പോയി കിടക്കാൻ പറഞ്ഞു. റമ്പർചെരൂപ്പിട കാണാൻ കൊള്ളാവുന്ന തരുണി രണ്ട് ഒഴിവെന്ന കുടങ്ങളുമായി കിണറ്റിൽ നിന്നു വെള്ളമെടുക്കാൻ പോയി.

“സർ, അങ്ങ്, നികെക്കാളാസ് ഇവാനിച്ച് സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ വീടിലേക്കാണോ പോകുന്നത്? അദ്ദേഹവും ഇവിടെവന്നു

താമസിക്കാറുണ്ട്." വീടുടമ സംഭാഷണം തുടങ്ങി. അപ്പോൾ വീണ്ടും ശ്രദ്ധ തുറക്കുന്ന ശബ്ദം കേടു. പണിക്കാർ കുതിരകളും കലപ്പയും നുകവുമൊക്കെയായി പാടത്തുനിന്നു മടങ്ങിവരികയാണ്. നല്ല കൊഴുത്തുടർച്ച കുതിരകൾ. പണിക്കാരിൽ പ്രിൻ്റ് ഷർട്ടു ധരിച്ച് തൊപ്പിവച്ച രണ്ടു ചെറുപ്പക്കാർ ആ വീടിലുള്ളവർത്തനയാണെന്നു വ്യക്തം. കൈകൊണ്ടുതുന്നിയ ഷർട്ടും തൊപ്പിയും ധരിച്ച ഒരു വ്യഖ്യനും മറ്റാരു ചെറുപ്പക്കാരെനും കുലിക്കാരാണ്.

"ഇപ്പോഴെന്താണു കൂഷി?" ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

"ഉരുളക്കിഴങ്ങ്." വീടുടമ പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങൾ കുറച്ചുസ്ഥലം പാടത്തിനും കൊടുക്കാറുണ്ട്—ആ കുതിരയെ പുരേതക്കുവിടാതെ, അതിനു വെള്ളംകൊട്ട്."

"അച്ചു, എൻ പറഞ്ഞിരുന്ന കലപ്പകൾ കൊണ്ടുവന്നോ?" കിളരും കുടിയ ആരോഗ്യവാനായ ഒരു ചെറുപ്പക്കാർ, വീടുടമയുടെ മകനാണെന്നു കണ്ടാലറിയാം, ചോദിച്ചു.

"ആ ഇടനാഴിയിലുണ്ട്." കടിഞ്ഞാണുകൾ ഒരു മുലയ്ക്കിടുന്നതിനിടയിൽ വ്യഖൻ പറഞ്ഞു: "ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു വരുന്നതിനുമുമ്പ് അതെല്ലാമെടുത്ത് ഉറപ്പിക്കണം."

റസ്യർചെരുപ്പിട്ട തരുണി ഭാരമുള്ള രണ്ടു പാതയെല്ലാം ചുമലിലേന്തി വീടിനുള്ളിലേക്കു പോയി. ചെറുപ്പക്കാരും മധ്യവയസ്കരും പ്രായംചെന്നവരും സുന്ദരിമാരും അല്ലാത്തവരുമായ മറ്റു സ്ത്രീകൾ കുട്ടികളോടൊപ്പവും അല്ലാതെയും എവിടെനിന്നോ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.

ചായപ്പാത്തതിലെ വെള്ളം തിളച്ചു. ജോലിക്കാരും വീടിലുള്ളവരും ഉള്ളാക്ഷിക്കാൻ പോയി. ലെവിൻ വണ്ണിയിലെ സാധനങ്ങളെടുത്തുകൊണ്ടു വന്നിട്ട് വ്യഖന ചായ കുടിക്കാൻ ക്ഷണിച്ചു.

"ഇന്നു ഞങ്ങൾ ഒരു പ്രാവശ്യം ചായ കുടിച്ചതാണ്. എക്കിലും ക്ഷണം സ്വീകരിക്കാതിരിക്കുന്നതു ശരിയല്ലോ." വ്യഖൻ പറഞ്ഞു.

ചായ കുടിക്കുന്നതനിടയിൽ വ്യഖൻ കൂഷിയിടത്തിന്റെ കമ മുഴുവനും ലെവിൻ ചോദിച്ചിരിക്കു.

പത്തുവർഷം മുമ്പ് ഭൂവൃദ്ധമയുടെ പകൽനിന്നു നാനുരേകൾ പാടത്തിനെടുത്തതാണ്. കഴിഞ്ഞയാണ് അതു മുഴുവൻ വിലയ്ക്കു വാങ്ങി. ഓയൽക്കാരൻറെവക മറ്റാരു തൊള്ളായിരുന്നു കുടി പാടത്തിനെടുത്തു. അതിൽ ചെറിയെയാരു ഭാഗം

തീരെ മോശമായ സ്ഥലം. വാടകയ്‌ക്കു കൊടുത്തു. കുടുംബാംഗങ്ങളുടെയും മറ്റു രണ്ടു പണിക്കാരുടെയും സഹായത്തോടെ ഉദ്ഘേഷം നൂറ്റിയിരുപതേക്കർ കൂഷി ചെയ്യുന്നുണ്ട്. സ്ഥിതി മോശമാണെന്നാണ് വ്യഖ്യന്തെ പരാതി. വെറുതെ പരയുകയാണെന്നും സ്ഥിതി മെച്ചപ്പെട്ടവർക്കയാണെന്നും ലെവിൻ മനസ്സിലാക്കി. മോശമായിരുന്നെങ്കിൽ ഏകരിന്നു മുപ്പത്തഞ്ച് രൂബിൾ നിരക്കിൽ ഭൂമി വാങ്ങുമായിരുന്നില്ല; മുന്ന് ആണർമകളുടെയും ഒന്നന്തിരവെന്ന്തും വിവാഹം നടത്തുമായിരുന്നില്ല; തീപിടിച്ചു നശിച്ചവീട് രണ്ടു പ്രാവശ്യം പുതുക്കി പണിയുമായിരുന്നില്ല. ഓരോ തവണയും ഓന്നിനൊന്നു മെച്ചപ്പെട്ടരിതിയിലാണു പുതുക്കിപ്പണിത്ത്. പരാതി പരബ്രഹ്മക്കീലും സ്വന്തം ഭൂസ്വത്തിന്നും പുത്രമാരുടെയും അനന്തിരവെന്ന്തും മരുമകളുടെയും കുതിരകളുടെയും പശുകളുടെയും പ്രത്യേകിച്ച്, കുടുംബാംഗങ്ങളല്ലാവരും ഷൈക്കൃതോടെ ജീവിക്കുന്നതിന്നും പേരിൽ അയാൾ അഭിമാനിക്കുമായിരുന്നില്ല. പുതിയ കൂഷിസ്വന്ദായങ്ങളോട് അയാൾക്കു വിമുഖതയില്ലെന്നും ആ സംഭാഷണത്തിൽനിന്ന് ലെവിൻ മനസ്സിലാക്കി. ഉരുളക്കിഴങ്ങ് വിളഞ്ഞു തുടങ്ങിയെന്ന് വരുന്നവഴി ലെവിൻ കണ്ണു. ലെവിൻ്റെ സ്വന്തം പാടത്ത് ഉരുളക്കിഴങ്ങ് പുവിടാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുള്ളൂ. ഒരു ഭൂവുടമയുടെ പക്കൽനിന്നു കടംവാങ്ങിയ ഇംഗ്ലീഷ് കലപ്പ് ഉപയോഗിച്ചാണെയാൾ ഉണ്ടത്. ഗോത്രവും വിതച്ചിട്ടുണ്ട്. അവിടെ കണ്ണ മറ്റാരു കാര്യം ലെവിനെ പ്രത്യേകം ആകർഷിച്ചു. വരകു നേർപ്പിച്ച് കുതിരയ്ക്കു തീറ്റയായി നല്കുന്നു.സ്വന്തം കൂഷിസ്ഥലത്തു വിലപിടിച്ച ഇംഗ്ലീഷ് വസ്തു വെറുതെ കളയുന്നതു ലെവിൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. വ്യഖ്യനെ ലെവിൻ മുക്തകണ്ഠം പ്രശ്നംപിച്ചു.

“ചെരുപ്പുകാരി പെണ്ണുങ്ങൾക്ക് ഇവിടെയെന്നതാണു ജോലി?”
 ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“അവർ കറകൾ ചുമന്നു രോധിൽ കൊണ്ടുവരും. അവിടെനിന്ന് വണിക്കിയിലാണു കൊണ്ടുപോകുന്നത്.”

“ഈ തൊഴിലാളികൾക്കാരണം നമൾ ഭൂവുടമകൾ ബുദ്ധിമുട്ടുകയാണ്.” ഒരു കപ്പ് ചായ പകർന്നുകൊടുത്തുകൊണ്ട് ലെവിൻ പരബ്രഹ്മം.

വ്യഖ്യൻ നന്ദിപരബ്രഹ്മം ചായകപ്പ് കൈയ്ക്കിൽ വാങ്ങി. പഞ്ചസാര വേണ്ടെന്നു പരബ്രഹ്മം. കൈയ്ക്കിലിരുന്ന ഒരു

കൊച്ചുകഷണം* എടുത്തു കാണിച്ചു. “കുലികൾ ആളേവച്ചു കൃഷി നടത്തിയാൽ മുടിത്തുപോകും. സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ കാര്യം നോക്കു. നല്ല ഓന്നാംതരം മണ്ണ്, പക്ഷേ, വിളവ് മോശം.”

“എന്നാലും നിങ്ങൾ കുലിക്കാരെക്കാണ്ടു പണി ചെയ്തിക്കുന്നേല്ലോ?”

“തങ്ങളുടെതു ശരിക്കുമൊരു കർഷകൻ്റെ ലോകമാണ്. എല്ലാം നേരിട്ടുതന്നെ ചെയ്യും. ഒരു പണിക്കാരൻ മോശമാണെന്നു കണ്ടാൽ പറത്തയയ്ക്കും. ആ ജോലികൂടി തങ്ങൾക്കു ചെയ്യാനറിയാം.”

“അരച്ചാ, ഫിനിഗൻ കുറച്ചു കീല് വാങ്ങണമെന്നു പറയുന്നു.” നേരതേത കണ്ട യുവതി അകത്തുവന്നു പറത്തു.

“അപ്പോൾ, അതാണു സർ തങ്ങളുടെ രീതി” എന്നു പറത്ത് എഴുന്നേറ്റ വ്യദ്ധൻ പലതവണ കുർശുവരച്ച് ലെവിനു നന്നി പറത്തു പുറത്തുപോയി.

വണ്ഡിക്കാരനെ   അനേക്ഷിച്ചു   പുറകുവശത്തെ
മുറിയിലേക്കുന്നെന്നു   ലെവിൻ,   കുടുംബാംഗങ്ങളും
ഒന്നിച്ചീരുന്നു   ഭക്ഷണംകഴിക്കുന്നതു   കണ്ണു.   സ്ത്രീകൾ
നിന്നുകൊണ്ട്   വിളവിക്കാടുക്കുന്നു.   ഉഞ്ഞിജസ്യലനായ
ഇളയമകൾ വാനിരയെ ചോറുമായി എന്തോ തമാശ പറത്തു.
എല്ലാവരും   പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.   കാബേജ്   സുപ്പ്
ഒഴിച്ചുകൊടുത്തുകൊണ്ടുനിന്നു   റബ്ബർചെരിപ്പിടി യുവതിയാണ്
കുടുതൽ ചിരിച്ചത്.

റബ്ബർചെരുപ്പിടി ആ യുവതിയുടെ സുന്ദരമായ മുഖത്തിന് ഇള കർഷകഭവനത്തിന്റെ ഷൈശ്വര്യത്തിൽ കാര്യമായ പക്കാണ്ടകുമന്ന് ലെവിൻ വിചാരിച്ചു. ആ അഭിപ്രായം അയാളുടെ മനസ്സിൽ ചിരപ്രതിഷ്ഠം നേടിയിരുന്നു. സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ ഭവനത്തിലേക്കുള്ള യാത്രയ്ക്കിടയിൽ പലതവണ ആ വീടിനെയും വീട്ടുകാരെയുംകുറിച്ച് അയാൾ ഓർമ്മിച്ചു.

* റഷ്യയിലെ കർഷകർ ചെലവുചൂരുക്കാനുദ്ദേശിച്ച ചായയിൽ പഞ്ചസാര ചേർക്കാറില്ല. പകരം ഓരോ കവിൽ കൂടിക്കുന്നോഴ്യം പഞ്ചസാരക്ഷേണം കുറേറ്റുണ്ടാക്കിക്കയ്ക്കാണു പതിവ്.

ഇരുപത്തിഞ്ച്

സ്വന്തം ജില്ലയിലെ മാർഷൽ പദവിയുള്ളയാളാൻ സ്വിയാഷ്സ്കി. ലെവിനേക്കാൾ അഞ്ചു വയസ്സിനു മുപ്പ്. നേരത്തെ വിവാഹം കഴിത്തു. അയാളുടെ ഭാര്യാസഹോദരി, ലെവിന്റെ ദ്രുഷ്ടിയിൽ സുന്നർ, അവരോടൊപ്പമാണു താമസം. അവളെ താൻ വിവാഹം കഴിക്കണമെന്ന് സ്വിയാഷ്സ്കിയും ഭാര്യയും ആഗ്രഹിക്കുന്നതായി ലെവിൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. വിവാഹപ്രായമെത്തിയ എല്ലാ യുവാക്കളെയുംപോലെ ലെവിനും ഇക്കാര്യം മനസ്സിലാക്കിയെങ്കിലും പുരത്തു പറഞ്ഞിട്ടില്ല. അവർക്കു രൂപഭംഗിയുണ്ട്, ഒരു നല്ല ഭാര്യാകാനുള്ള യോഗ്യതയുണ്ട്. കിറ്റിയെ പ്രേമിച്ചില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ അയാൾ ഓടിച്ചേന്ന് അവളെ കല്യാണം കഴിക്കുമായിരുന്നു. ഈ അറിവ്, സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ വീട് സന്ദർശിക്കുമ്പോൾ അയാളുടെ സന്തോഷത്തിലെ ഒരു കരായി അവശേഷിച്ചു.

സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ ക്ഷണം ലഭിച്ചപ്പോൾ ലെവിൻ ഇതിനേക്കുറിച്ച് അലോചിച്ചു. സ്വിയാഷ്സ്കിക്ക് ഇങ്ങനെന്നെയാരാശയമുണ്ടാക്കാമെന്നതു തന്റെ തോന്തർ മാത്രമാണെന്നു സമാധാനിച്ചുപോകാൻ തീരുമാനിച്ചു. അതോടൊപ്പം, പെൺകുട്ടിയുടെ മനസ്സിലായാനുള്ള ഒരു പരീക്ഷണമായി തന്റെ സന്ദർശനം ഉപയോഗപ്പെടുത്താമെന്നും വിചാരിച്ചു. സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ കുടുംബജീവിതം വളരെ സന്തോഷകരമായിരുന്നു. ഏറ്റവും മികച്ച സാമൂഹ്യപ്രവർത്തകരിലെബാജും നല്ലാരു രസികനുമാണ് ആ മനുഷ്യൻ.

പുതുമയില്ലാത്തതെങ്കിലും

യുക്തിസഹമായ

തീരുമാനങ്ങളുടുക്കയും സ്വന്തം ഇടപാടുകളിൽനിന്ന്
അവരെ അകറ്റിനിർത്തുകയുംചെയ്യുന്ന തങ്ങളുടെ
യുക്തിപരമായ നിഗമങ്ങളിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായ ജീവിതം
നയിക്കാനുള്ള പ്രവണത കാണിക്കുന്ന, ഒരു വിഭാഗത്തിൽ

പെടുന്നയാളാണു സ്വിയാഷ്സ്‌കി എന്നത് ലൈബിരേറിയം അതഭുതപ്പെടുത്താറുണ്ട്. തീവ്രമായ ലിബറൽ ചിന്താഗതിയുള്ള വ്യക്തിയാണയാൾ. പ്രദുജാതരെ അയാൾക്കു വെറുപ്പാണ്. ഭൂരിപക്ഷം പ്രദുക്കളും അടിമത്തത്തെ അനുകൂലിക്കുന്നുവെന്നും ഭീരുത്യംകൊണ്ടു മാത്രമാണ് അതു തുറന്നുപറയാത്തതെന്നും അയാൾക്ക് അഭിപ്രായമുണ്ട്. തുർക്കിയെപ്പോലെ ശഹിക്കപ്പെട്ട ഒരു രാജ്യമാണ് റഷ്യയെന്നും ഗൗരവമായ വിമർശനത്തിനുപോലും അർഹമല്ല റഷ്യൻ ഗവൺമെന്റിന്റെ ചെയ്തികളെന്നുമാണ് അയാളുടെ പക്ഷം. എക്കിലും അയാൾ ഒരു ഓദ്യോഗികപദവി വഹിക്കുന്നു. മാർഷൽമാർക്കു മാത്രകയായി ആ കൃത്യം നിരവേറുന്നു. യാത്ര ചെയ്യുന്നോഴ്ല്ലാം തൊപ്പിയിൽ ബാധ്യജും ചുവന്ന ബാന്ധും ധരിക്കുന്നു. മനുഷ്യനെപ്പോലെ ജീവിക്കണമെങ്കിൽ വിദേശരാജ്യങ്ങളിൽ പോകണമെന്നയാൾ പറയും. സൗകര്യം കിടുന്നോഴ്ല്ലാം വിദേശരാത്ര നടത്തുകയും ചെയ്യും. എക്കിലും റഷ്യയിൽ സകീർണ്ണങ്ങളായ കാർഷിക പരീക്ഷണങ്ങൾ നടത്തുകയും അവയെക്കുറിച്ചു പറിക്കുകയും ചെയ്തു. റഷ്യൻ കർഷകൾ ആൾക്കുരങ്ങിനെക്കാൾ ഒരു പടി മുകളിലാണെന്നാണ് അയാൾ പറയുന്നത്. എക്കിലും ജില്ലാ തെരഞ്ഞെടുപ്പുകളിൽ അയാളാണ് ഏറ്റവും കുടുതൽ കർഷകരുടെ കാര്യങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കുന്നതും അവരുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ കേൾക്കാറുള്ളതും. ദൈവത്തിലോ പിശാചിലോ വിശ്വാസമില്ലെങ്കിലും പുരോഹിതരുടെ സ്ഥിതി മെച്ചപ്പെടുത്തുന്നതിലും അയാൾ തൽപരനാണ്. അതേസമയം, തന്റെ ശ്രാമത്തിലെ പള്ളി നിലനിർത്താനുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ സജീവപങ്കുവഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

സ്ത്രീകളുടെ പ്രശ്നത്തിൽ, സ്ത്രീസ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുവേണ്ടി, പ്രത്യേകിച്ച്, തൊഴിലെടുക്കാനുള്ള അവകാശത്തിനുവേണ്ടി, ശക്തിയുക്തം വാദിക്കുന്നവരുടെ കൂട്ടത്തിലാണയാൾ. അതേസമയം, ഏവരെയും അസുയപ്പെടുത്തുമാറ്റ, ഭാര്യയുമാത്രു സന്തോഷപ്രദമായ, സന്താനങ്ങളില്ലാത്ത, ജീവിതം നയിക്കുകയും ഭാര്യ ഒന്നും ചെയ്യാതെ, കഴിവതും സന്തോഷതോടെ ജീവിക്കാൻ ഭർത്താവിന്റെ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ പങ്കെടുത്തുകൊണ്ടു ദിവസങ്ങൾ കഴിച്ചുകൂടുകയുമാണു ചെയ്യുന്നത്.

ആളുകളുടെ സ്വഭാവം കൃത്യമായി വ്യവച്ഛേദിച്ചരിയാനുള്ള കഴിവ് ലൈബിന് ഇല്ലായിരുന്നേങ്കിൽ, സ്വിയാഷ്സ്‌കിയുടെ

സ്വഭാവം അയാൾക്ക് ഒരു പ്രശ്നമാകുമായിരുന്നില്ല. വെറുമൊരു മണഡനേന്നോ, ഓന്നിനും കൊള്ളാത്തവനേന്നോ വിശ്രേഷിപ്പിച്ചാൽ മാത്രംമതി. പക്ഷേ, അയാളെ ഒരു മണഡനെന്നു വിശ്രേഷിപ്പിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. കാരണം, അയാൾ അതിബുദ്ധിമാനർ മാത്രമല്ല, വിദ്യാസന്ദര്ഭമാണ്. അയാൾക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടാതെ ഒരു വിഷയവുമില്ല. നിർബന്ധിച്ചാൽമാത്രമേ തന്റെ വിജ്ഞാനം പുറത്തെടുക്കുകയുള്ളൂ. സ്വിയാഷ്സ്കിയെ ഓന്നും കൊള്ളാത്തവനെന്നു വിളിക്കുന്നതും ന്യായമല്ല. തിക്കത്ത സത്യസന്ധനും ദയാലുവും സമർത്ഥനും എല്ലായ്പോഴും ആളുടാദചിത്തനും ഏവരുടെയും പ്രശംസ പിടിച്ചുപറ്റുന്ന പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ സദാ വ്യാപരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവനുമാണ്. അങ്ങനെയുള്ള ഓരാൾ ഓരിക്കലും അരുതാത്തത്തോന്നും ചെയ്യുകയില്ല.

ലെവിൻ എത്ര ശ്രമിച്ചിട്ടും അയാളെ മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. അയാളുടെ ജീവിതം ഉത്തരംകീടാത്താരു പ്രശ്നമായി അവശ്രേഷ്ഠിച്ചു.

<p>സ്വിയാഷ്സ്കിദിവസതികളുമായി ലെവിൻ അവരുടെ തത്ത്വശാസ്ത്രമെന്നറിയാൻ സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ മനസ്സിന്റെ ഉള്ളറകൾ എപ്പോഴും ആർക്കും പ്രാപ്യമായിരുന്നുകൂടിലും അങ്ങോടു കടന്നുചെല്ലാൻ ലെവിൻ ശ്രമിക്കുന്നോഫല്ലാം</p>	<p>സൗഹ്യദത്തിലായിരുന്ന ജീവിതത്തിന്റെ ശ്രമിച്ചകിലും ഫലിച്ചില്ല. സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ മനസ്സിന്റെ ഉള്ളറകൾ എപ്പോഴും ആർക്കും പ്രാപ്യമായിരുന്നുകൂടിലും അതോടു കടന്നുചെല്ലാൻ ലെവിൻ ശ്രമിക്കുന്നോഫല്ലാം</p>
<p>അരുശയക്കുഴപ്പമുള്ളതായി തോന്തിയിരുന്നു. ആ മുഖത്ത് ഒരു നേരിയ ഭയം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു, ലെവിൻ അതു മനസ്സിലാക്കുമെന്നു ശക്കിക്കുന്നതുപോലെ</p>	<p>സ്വല്പം പ്രൂദ്യവും സരസവുമായ പ്രതിരോധംകൊണ്ടാണ് അയാൾ ലെവിനെ നേരിട്ട്. എല്ലാറിലെ തന്റെ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ നിരാശനായ ലെവിൻ സ്വിയാഷ്സ്കിക്കൊപ്പം കുറച്ചു ദിവസം ചെലവഴിക്കാൻ സാധിച്ചതിൽ അതീവ സന്തുഷ്ടനായിരുന്നു. സ്വന്തം കൂടാരത്തിൽ സ്വസ്ഥമായും സന്തോഷത്തോടെയും കഴിഞ്ഞുകൂടുന്ന ഇണ്ട്രാവുകളുടെ സംത്യപ്തജീവിതം അയാളെ ആകർഷിച്ചു. അതിന്റെ രഹസ്യമറിയാൻ അയാൾ വെന്നത്തെക്കാണ്ടു.</p>

അയയൽപ്പക്കത്തെ ഭൂവുടമകളെ കണ്ട് സംസാരിക്കാനും കൂഷിയിരക്കുന്നതിനെയും കൊയ്തതിനെയും ജോലിക്കാരെ നിയോഗിക്കുന്നതിനെയും സംബന്ധിച്ച് കാര്യങ്ങളിൽ

ആശയവിനിമയം നടത്താനും—ഇതൊക്കെ വില കുറത്ത് കാര്യങ്ങളായി പരിഗണിക്കപ്പെടുന്നുണ്ടെങ്കിൽപ്പോലും—ലെവിൻ തൽപരനായിരുന്നു.

“അടിമവേല നിലനിന്നിരുന്നപ്പോൾ ഇതൊന്നും പ്രധാനമല്ലായിരിക്കാം. ഇംഗ്ലീഷിലും ഇത് അപ്രധാനമായിരിക്കാം. അവിടെ ഇതൊക്കെ സ്ഥിരീകരിക്കപ്പെടുകഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ, നമ്മുടെ നാട്ടിൽ മാറ്റം തുടങ്ങിയിട്ടേയുള്ളൂ. സ്ഥിരീകരിക്കപ്പെടാൽ ഇനിയും സമയമെടുക്കും. രഷ്യയിലാകമാനം പ്രാധാന്യമുള്ള ഒരു പ്രശ്നമാണിത്.”

നായാട്ട് പ്രതീക്ഷിച്ചതുപോലെ അതു മെച്ചമായില്ല. ചതുപ്പുനിലം ഉണങ്ങിപ്പോയി. കടൽപ്പുള്ളൂക്കളെ കാണാനില്ല. പകൽ മുഴുവനും അനേഷ്ഠിച്ചപ്പോൾ മുന്നന്നും കിട്ടി. പക്ഷേ, നായാട്ടിന്റെ ഫലമായി നല്ല വിശദ്ധം ഉന്നേഷ്വവും മനസ്സിന് ഉറർജ്ജസ്വലതയും ലഭിച്ചു. വെറുതേയിരുന്നപ്പോഴെല്ലാം വ്യദകർഷകന്റെ കുടുംബത്തെക്കുറിച്ചാണ് ലെവിൻ ആലോചിച്ചത്. അവരിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കിയ ചില കാര്യങ്ങൾ തന്റെ ചില പ്രശ്നങ്ങൾ പരിഹരിക്കാനുതകുമെന്ന് അയാൾ പ്രതീക്ഷിച്ചു.

വൈകുന്നേരം ചായസമയത്ത്, രക്ഷാകർത്തവ്യത്വം സംബന്ധിച്ച എത്രോ കാര്യത്തിനുവന്ന രണ്ടു ഭൂവൃദ്ധമകളുടെ സാന്നിധ്യത്തിൽ ലെവിൻ പ്രതീക്ഷിച്ചതുപോലെ രസകരമായൊരു ചർച്ചനടന്നു.

ആതിമേയയുടെ സമീപത്താണ് ലെവിൻ ഇരുന്നത്. അവരോടും അവരുടെ എതിർവശത്തിരുന്ന അനിയത്തിയോടും അയാൾക്ക് സംസാരിക്കേണ്ടിവന്നു. പൊകകംകുറത്ത്, വെള്ളത്ത് വടമുഖവും നുണക്കുശികളുമുള്ള, മനോഹരമായി ചിരിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീയാണ് ആതിമേയ. അവരുടെ ഭർത്താവിന്റെ താൽപര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് അവരിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കാമെന്നാണ് ലെവിൻ വിചാരിച്ചത്. പക്ഷേ, വല്ലാതെത്താരസ്യസ്ഥത അനുഭവപ്പെട്ടതു കാരണം അയാൾക്ക് ചിന്തിക്കാനുള്ള സ്വാത്രത്വം ലഭിച്ചില്ല. അവരുടെ സഹോദരി, അയാൾക്കുവേണ്ടി പ്രത്യേകമായി, കഴുത്തിരക്കിവെട്ടി തയ്പിച്ച ഒരു ഉടുപ്പിക്, വെള്ളത്ത് മാറിടം പുറത്തുകാണിച്ചുകൊണ്ടു മുന്നിലിരുന്നതാണ് അസ്വാത്രത്വത്തിനു കാരണം. അവളുടെ മാറിടം കുടുതൽ വെള്ളത്തിരുന്നതുകൊണ്ടാവാം, ഉടുപ്പിന്റെ ചതുരത്തിൽ വെട്ടിയ കഴുത്ത് അയാളുടെ ചിന്താസ്വാത്രത്വത്തെത്ത് അപഹരിച്ചു.

തനിക്കുവേണ്ടിയാണ് ഉടുപ്പിന്റെ മുൻവശം അപ്രകാരം വെട്ടിയിരിക്കുന്നതെന്ന് അയാൾ തെറ്റിയില്ലെങ്കിൽ. അങ്ങോടുനോക്കാൻ തനിക്കവുകാശമില്ലെന്നുതോന്നിയെക്കിലും അങ്ങോടു നോക്കാതിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂടിലും നോക്കാതിരിക്കുന്നതു തെറ്റാണെന്നും അയാൾക്കു തോന്നി. താൻ ആരെയോ വഞ്ചിക്കുകയാണെന്നും തന്നൊക്കൊണ്ടു സാധ്യമല്ലാത്ത ഒരു വിശദികരണം നല്കാൻ താൻ നിർബന്ധിതനാകുന്നുവെന്നുമുള്ള സകലപ്പത്തിൽ അയാൾ അസ്യസ്ഥനായി. അയാളുടെ മുവം ചുവന്നുതുടക്കുതു. ആ അസ്യാസ്ഥം ആത്തിമേയയുടെ സുന്ദരിയായ അന്നിയത്തിയിലേക്ക് സംക്രമിച്ചുകൂടിലും ആത്തിമേയ അത് കണ്ണഭാവം നടച്ചില്ല. അവളെ മനസ്പുർവ്വം സംഭാഷണത്തിൽ പങ്കടക്കുകയും ചെയ്തു.

“എൻ്റെ ഭർത്താവിന് റഷ്യയിലുള്ള ഓനിനോടും താൽപര്യമില്ലെന്തെന്നും നിങ്ങൾ പറയുന്നത്?” ആത്തിമേയ തുടർന്നു: “നേരേമരിച്ച്, വിദേശത്ത് അദ്ദേഹം സംത്യപ്തനാണെങ്കിലും ഒരിക്കലും ഇവിടത്തെപ്പോലെ സന്നോഷം തോന്നാറില്ല. സ്വന്തം നാടുതന്നൊന്നാണ്. അദ്ദേഹത്തിനു പ്രധാനം. വളരെ തിരക്കുള്ള മനുഷ്യനാണ്. എല്ലാറിലും താൽപര്യമെടുക്കും. ഓ, തെങ്ങളുടെ സ്കൂൾക്കണ്ണില്ലെല്ലാ?”

“താൻ കണ്ണു. വള്ളിച്ചുടികൾ പടർന്നുകിടക്കുന്ന കെട്ടിടമല്ലോ?”

“അതേ, നാസ്ത്യയാണെന്നു നടത്തുന്നത്.” സഹോദരിയെ ചുണ്ടി അവർ പറത്തു.

“നിങ്ങൾതന്നൊന്നാണോ പരിപ്പിക്കുന്നത്?”
ഉടുപ്പിന്പുറത്തെക്കു നോക്കിക്കാണ്ണും അവളുടെ നേർക്കുന്നൊക്കിയാൽ അത് കാണുമെന്ന ബോധത്തോടെയുമാണ് ലെവിൻ ചോദിച്ചത്.

“ഉം. ഇപ്പോഴും പരിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. വേറേ നല്ലാരു മാറ്റുറുമുണ്ട്. ഇപ്പോൾ ജിംനാറ്റിക്സും തുടങ്ങി.”

“താക്കം, ചായ ഇനി വേണോ.” ലെവിൻ പറത്തു. സംഭാഷണം തുടരാനാവാതെ, തന്റെ പെരുമാറ്റം മാന്യമല്ലെന്നറിയ്തിട്ടും തുടക്കത മുവത്തോടെ അയാളെഴുന്നേറ്റു. “അപ്പുറത്തു രസകരമായാരു ചർച്ച നടക്കുന്നു” എന്നു പറത്ത് മേശയുടെ അങ്ങോത്തലയ്ക്കൽ ആത്തിമേയനും രണ്ടു

ഭൂവുടമകളും ഇരുന്ന ഭാഗത്തെക്കുപോയി. സ്വിയാഷ്സ്കി ഒരു വശംതിരിഞ്ഞ്, മേശമേൽ കൈമുട്ടുനി, ഒരു കൈകൊണ്ടു കൂപ്പ് പിടിച്ചു തിരിച്ചും മറ്റേ കൈകൊണ്ട് താടിരോമങ്ങളാന്നിച്ചുചേർത്തു മണ്ണപ്പിക്കുന്നതുപോലെ മുക്കിലേക്കുകൊണ്ടുപോയിട്ട് വിടുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. തിളങ്ങുന്ന കറുത്ത കണ്ണുകൾക്കൊണ്ട് അയാൾ നരച്ച മീശക്കാരനായോരു ഭൂവുടമയെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കി; ഭൂവുടമയുടെ വാക്കുകൾ അയാളെ രസംപിടിപ്പിച്ചു. കർഷകരെക്കുറിച്ച് പരാതി പരയുകയായിരുന്നു ഭൂവുടമ. ആ പരാതിക്കു മറുപടിപരയാൻ സ്വിയാഷ്സ്കിക്കു കഴിയുമെന്നും അതോടെ പരാതിക്കു കഴന്നില്ലാതാക്കുമെന്നും ലെവിനു ബോധ്യമുണ്ട്. പക്ഷേ, തനിക്കൊന്നും പരയാൻ പാടില്ലല്ലോ എന്നോർത്ത് ഭൂവുടമയുടെ രസകരമായ പ്രസംഗം കേട്ടിരുന്നു.

നരച്ചമീശയുള്ള ആ ഭൂവുടമ അടിമത്തത്തിൽ അടിയുറച്ചു വിശ്വസിക്കുന്നവനും ഏറെക്കാലമായി നാട്ടിന്പുറത്ത് താമസിക്കുന്നവനുമായ ഒരു കർഷകനുമാണെന്നു വ്യക്തം.

അയാളുടെ വേഷംകണ്ടാൽ അത് മനസ്സിലാക്കും. പഴയ മാതൃകയിലുള്ള തിളങ്ങുന്ന ഒരു കോട്ടാൺ അയാൾ ധരിച്ചിരിക്കുന്നത്. ബുദ്ധിസാമർത്ഥ്യം പ്രകടമാക്കുന്നതും നിരാശയെ സുചിപ്പിക്കുന്നതുമായ നോട്ടത്തിലും പ്രത്യേകം പർിച്ചുപറയുന്ന റഷ്യൻഭാഷയിലും ആധികാരികമായ ഭാവഹാവാദികളിലും വെയിലേറ്റു കരുവാളിച്ച വലിയ കൈകളിലും—വലതുകൈയിലെ നടുവിരലിൽ ഒരു വിവാഹമോതിരമുണ്ട്—നിന്ന് അത് പെട്ടുന്ന തിരിച്ചറിയാം.

ഇരുപത്തിയേഴ്സ്

“പാടുപെട്ടു തുടങ്ങി, ഒരുപാടു കഷ്ടപ്പെട്ട്,
ഇത്യുമൊക്കെയാക്കിയിട്ട് ഇടുവിന്തുപോകാനുള്ള
വിഷമംകാണ്ടാൻ. അല്ലായിരുന്നുകിൽ നിക്കൊളാസ്
ഇവാനിച്ചിനേപ്പാലെ എല്ലാം വിറുതുലച്ചിട്ടു മിണ്ഡാതിരുന്നേനെ.”
ബുദ്ധിയുള്ള മുഖം പ്രകാശമാനമാക്കിയ ഒരു ചിരിയോടെ
ഭുവുടമ പറഞ്ഞു.

“പക്ഷേ, ഓന്നും വിറുതുലച്ചില്ലാണ്.” നിക്കൊളാസ് ഇവാനിച്ച്
സ്വിയാഷ്സ്‌കി പറഞ്ഞു. അതിന്റെയർത്ഥം ഇപ്പോഴും
അതുകൊണ്ടു പ്രയോജനമുണ്ടാണ്.

“ഒരു പ്രയോജനമുണ്ട്. എന്ത് സ്വന്തം വീട്ടിലാണു താൻ
താമസിക്കുന്നത്. വിലയ്ക്കു വാങ്ങിയതോ
വാടകയ്ക്കെടുത്തതോ അല്ല അവിടത്തെ കുടിയും ബഹളവും
പറഞ്ഞതാൽ വിശ്വസിക്കില്ല! കുടുംബങ്ങളല്ലാം വെരുവെരുയായി.
ഒരു കുതിരയോ പശുവോ ബാക്കിയില്ല. എല്ലാരും പട്ടിണിയാണ്.
എന്നാലും ഒരുത്തനെ ജോലിക്കുവിളിച്ചാൽ സകലതും
സർപ്പിക്കും. എന്നിട്ട് മജിസ്ട്രേറ്റിനു പരാതിയും കൊടുക്കും.”

‘നേരേമരിച്ച്, നിങ്ങളും മജിസ്ട്രേറ്റിനു പരാതി
കൊടുക്കാറുണ്ടാലോ.’

“ഞാനോ? ഒരിക്കലുമില്ല. എന്തുവന്നാലും താന്തു ചെയ്തില്ല.
അങ്ങനെ ആരെകിലും ചെയ്താൽ ആവശ്യമില്ലാതെ അപവാദം
പറഞ്ഞുപരത്തും. ജോലിക്കാർ മുൻകൂർ പണം വാങ്ങി
കടന്നുകളയും. മജിസ്ട്രേറ്റ് എന്തു ചെയ്യുമെന്നോ?
അവനെയൊക്കെ വെറുതെവിട്ടും! വില്ലേജ് ട്രിബ്യൂൺലും
ഗ്രാമമുഖ്യനുമൊക്കെയുള്ളതുകൊണ്ട് കാര്യങ്ങൾ ഒരുവിധം
നടന്നുപോകുന്നു. പഴയമട്ടിൽ നല്ല അടിക്കൊടുക്കും. അല്ലെങ്കിൽ
എല്ലാമുപേക്ഷിച്ച് ഇവിടെനന്നിന്നും ഒളിച്ചോടേണ്ടിവരും.”
സ്വിയാഷ്സ്‌കിയെ ചുടുപിടിപ്പിക്കാനുദ്ദേശിച്ചാണ് ഭുവുടമ
ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞതെങ്കിലും അയാൾ അത് ആസ്പദിച്ചു.

“അത്തരം നടപടികളാനുമില്ലാതെ എങ്ങൻ, എന്നും
ലെവിനും ഇദ്ദേഹവും കാര്യങ്ങൾ
നടത്തിക്കൊണ്ടുപോകുന്നല്ലോ.” മറ്റ് ഭൂവുടമയെ ചുണ്ടിക്കാട്ടി
ചിരിച്ചുകൊണ്ട് സ്വിയാഷ്സ്കി പറഞ്ഞു.

“ഉംഗ്, മിഷേൽ പെട്രോവിച്ച് നടത്തിക്കൊണ്ടുപോകുന്നു.
പക്ഷേ, എങ്ങനെയെന്ന് അദ്ദേഹത്തോടു ചോദിച്ചുനോക്കണം.
‘യുക്തിയുക്തമായ കൃഷിരീതി’യെന്നു നിങ്ങൾ പരയുന്നതാണോ
അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വന്ധായം?”

“എന്റെ കൃഷിരീതി തികച്ചും ലളിതമാണ്, ദൈവത്തിനു നൽകി!”
മിഷേൽ പെട്രോവിച്ച് പറഞ്ഞു. നികുതി ഒടുക്കാനുള്ള
പണംകിട്ടണമെന്നുള്ളൂ. പണിക്കാർ വന്നുപറയും
‘തങ്ങൾക്കു വേരെയാരുമില്ല. അങ്ങുതനെ സഹായിക്കണം.’
എല്ലാവരും നമുക്കു വേണ്ടപ്പെട്ടവർ, അയൽക്കാർ.
കഷ്ടംതോന്നും. ആവശ്യമുള്ളതു കടങ്കൊടുക്കും. അപ്പോൾ
അവരോടു പരയും, ‘താൻ നിങ്ങളെ സഹായിക്കുന്നതുപോലെ
ആവശ്യം വരുന്നോ എന്ന നിങ്ങളും സഹായിക്കണം, ഓട്ടസ്
വിതയ്ക്കുന്നോഴും കൊയ്ത്തതുസമയത്തുമെല്ലാം.’ ഓരോ
കുടുംബവും ഇന്നയിന്ന ജോലികൾ ചെയ്യാമെന്നു സമ്മതിക്കും.
പക്ഷേ, കൂടുതലിൽ ചില കള്ളംമാരുമുണ്ട്.”

ഈ സ്വന്ധായം സുപരിചിതമായ ലെവിൻ,
സ്വിയാഷ്സ്കിയെ നോക്കി കണ്ണിറുക്കി കാണിച്ചിട്ടു നരച്ച
മീശക്കാരൻ ഭൂവുടമയോടു ചോദിച്ചു: “അങ്ങയുടെ
അഭിപ്രായത്തിൽ എതാൻ നമുക്കു യോജിച്ച കൃഷിരീതി?”

“മിഷേൽ പെട്രോവിച്ചിന്റെ രീതി മതി. ഓന്നുകിൽ കൂലി
ധാന്യമായി നല്കാം. അല്ലെങ്കിൽ പാട്ടത്തിനു കൊടുക്കണം.
അതാണു സൗകര്യം. പക്ഷേ, അതുകാരണം സമൂഹത്തിന്റെ
സ്വത്ത് മൊത്തത്തിൽ നശിക്കും. മുൻ
അടിമവേലയുണ്ടായിരുന്നപ്പോൾ എന്നിക്ക് ഓർപ്പതുമേനി
വിളവുകിട്ടിയിരുന്നത് ഇപ്പോൾ, പണിക്കാർക്കു കൂലി ധാന്യമായി
കൊടുത്തപ്പോൾ മുന്നുമേനിയായി കുറഞ്ഞു.”

സ്വിയാഷ്സ്കി ഒരു ചെറുചിരിയോടെ ലെവിനെ നോക്കി,
വൃദ്ധനെ കളിയാക്കുന്നമട്ടിൽ ആംഗ്യം കാണിച്ചു. പക്ഷേ, ലെവിന്
അയാൾ പരയുന്നത് പരിഹാസമാണെന്നു തോന്തിയില്ല.
സ്വിയാഷ്സ്കിയെ അപേക്ഷിച്ച് ലെവിന് ആ ഭൂവുടമയെ
മനസ്സിലാക്കും. പുതിയ പരിഷ്കാരങ്ങൾ രഷ്യയ്ക്കു
വിനാശകരമാണെന്നു തെളിയിക്കുന്നതാണ് ഭൂവുടമ പറഞ്ഞ

കാര്യങ്ങൾ. എല്ലാം സത്യമാണ്, അനിഷ്ടധ്യവും. വെറുതേ പരയുന്നതല്ല, സ്വന്തം അനുഭവത്തിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കിയ വസ്തുതകൾ. ശ്രാമത്തിലെ ഏകാന്തവാസത്തിനിടയ്ക്ക് ചുറ്റുനടക്കുന്നതു കണ്ണൻിൽത്ത് രൂപപ്രേട്ടുത്തിയ അടിപ്രായങ്ങൾ.

“അധികാരം പ്രയോഗിച്ചാൽ മാത്രമേ പുരോഗതി നേടാനാവു എന്നാണിതു തെളിയിക്കുന്നത്,” തന്റെ വിജ്ഞാനം പ്രകടമാക്കാൻകുടി ഉദ്ദേശിച്ച് ലൈഖിൻ പറഞ്ഞു: “മഹാനായ പീററും കാതർണ്ണും അലക്സാണ്ട്രും നടപ്പിലാക്കിയ പരിഷ്കാരങ്ങൾതന്നെന്നയാണ് ഉദാഹരണം. യുറോപ്യൻ ചരിത്രമെടുത്താലോ? കൂഷിയുടെ മേഖലയിൽ അതു കൂടുതൽ സ്പഷ്ടമാണ്. ഈ രാജ്യത്ത് ആദ്യമായി ഉരുളക്കിഴങ്ങുകൂഷി തുടങ്ങാൻ ബലംപ്രയോഗിക്കേണ്ടിവന്നു. നമ്മുടെ പഴയ കലപ്പുകൾ വളരെമുമ്പ് ഉപയോഗിച്ചിരുന്നവയല്ല; ഗുരിക്കരാജാക്കന്മാർ ബലംപ്രയോഗിച്ചു നടപ്പിലാക്കിയതാവണം. അടിമത്തം നിലവിലുണ്ടായിരുന്നപ്പോൾ, നമ്മൾ ഭൂവൃതമകൾ പരിഷ്കരിച്ച കൂഷിരീതികൾ പ്രയോഗിച്ചു പുതിയ ഉപകരണങ്ങളും യന്ത്രങ്ങളും കൊണ്ടുവന്നു. വണ്ണികളിൽ വളം കൊണ്ടുപോകാൻ തുടങ്ങി. ഈതല്ലാം നമ്മുടെ അധികാരം ഉപയോഗിച്ചു ചെയ്തതാണ്. കർഷകർ ആദ്യം എതിർത്തു. പിന്നീട് അംഗീകരിച്ചു. ഈപ്പോൾ അടിമത്തം നിരോധിച്ചു. നമുക്ക് അധികാരമില്ല. ഉയർന്ന നിലവാരത്തിലെത്തിയ കൂഷിസന്ധായം ഇനി പ്രാക്കുതവും അപരിഷ്കൃതവുമായ നിലയിലേക്കു താഴും. അങ്ങനെന്നയാണു താനിതിനെ നോക്കിക്കാണുന്നത്.”

“അതെന്തിന്? യുക്തിയുക്തമായ കൂഷിരീതിയാണെങ്കിൽ കുലിപ്പണിക്കാരെക്കാണ്ടു കൂഷി നടത്താമല്ലോ?”

“എനിക്കെല്ലാം കുലിപ്പണിക്കാരെക്കാണ്കും കൂഷി ചെയ്തിക്കാനാക്കും?”

“അതാണു താൻ പരയുന്നത്, തൊഴിലാളികളാണ് കൂഷിയുടെ പ്രധാനഘടകമെന്ന്.” ലൈഖിൻ വിചാരിച്ചു.

“കുലികൊടുത്താൽ പണിക്കാരെ കിട്ടും.” സ്വിയാഷ്സ്കി പറഞ്ഞു.

“നല്ല ഉപകരണങ്ങൾക്കാണ് നല്ലതുപോലെ ജോലിചെയ്യാൻ അവർ തയ്യാറാണ്. ഒന്നുമാത്രമേ അവർക്കരിയാവു, കുടിച്ചുമറിയാൻ, കുടിച്ചു ബോധാകട്ട് സകലതും സർപ്പിക്കാൻ. കുതിരയ്ക്കു സമയം തെറ്റി തീറ്റ കൊടുക്കും കട്ടിത്താൻ വലിച്ചുപൊട്ടിക്കും, മെതിയന്തങ്ങൾക്കു മനസ്പുർവ്വം കേടു

വരുത്തും. അവരുടെ സകലപത്തിന്പുറത്തുള്ളതിനോടൊള്ളാം വിന്നോധമാണ്. അതുകൊണ്ടാണ് കൃഷിയുടെ നിലവാരം താണുപോയത്. ഭൂമിയെ തരിശിട്ടും. കാടുപിടിച്ചു നശിക്കും. മുന്ന് ലക്ഷ്യപര വിളവുകിട്ടിയിരുന്നിടത്ത് ഇപ്പോൾ അതിന്റെ പത്തിലോന്നാണ്. രാജ്യത്തിന്റെ സവത്ത് തീരെ കുറത്തു. ഉചിതമായ നടപടിയെടുത്തിരുന്നുകും...”

അയാൾ തന്റെ മനസ്സിലുള്ള പദ്ധതികളെക്കുറിച്ചു വിസ്തരിക്കാൻ തുടങ്ങി. പക്ഷേ, ലൈഖിനിക്ക് അതിൽ താൽപര്യമില്ല. ഭൂവൃദ്ധം അഭിപ്രായം പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞ ഉടനേ ലൈഖിനിക്കുറിച്ചു ആദ്യത്തെ നിർദ്ദേശത്തിലേക്കു മടങ്ങി. അതിനെക്കുറിച്ചു സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ അഭിപ്രായമെന്നനിയാൻ ആഗ്രഹിച്ച് ഗൗരവത്തോടെ പറഞ്ഞു:

“നമ്മുടെ കൃഷി തകർച്ചയിലാണെന്നും കർഷകത്താഴിലാളികളോടുള്ള നമ്മുടെ ബന്ധം ഈ നിലയിൽ തുടർന്നുപോയാൽ കൃഷി ലാഭകരമാവുകയില്ലെന്നും പറയുന്നത് സുറുശ്രതമാനം ശരിയാണ്.”

“എനിക്കെങ്ങനെ തോന്നുന്നില്ല.” സ്വിയാഷ്സ്കി ഗൗരവത്തിൽ പറഞ്ഞു: “നമുക്കു കൃഷിചെയ്യാനിന്നതുകൂടാ. അടിമത്തം നിലനിന്നിരുന്നപ്പോൾ വിളവ് കുടുതലായിരുന്നു എന്നു പറയുന്നതും ശരിയല്ല. നേരേമരിച്ച്, അന്നു വിളവു തീരെ കുറവായിരുന്നു. നമുക്കു യന്ത്രങ്ങളില്ല, നല്ല കുതിരകളില്ല, മേൽനോട്ടം ശരിയല്ല, കണക്കുകൾ സുക്ഷിക്കാനിന്നതുകൂടാ. ഏതു കർഷകനോടും ചോദിച്ചുനോക്കും, ഏതാണു ലാഭകരമെന്നും ഏതു ലാഭകരമല്ലെന്നും പറയാൻ അയാൾക്കു കഴിയില്ല.”

“നിങ്ങൾക്കുള്ളതു മുഴുവനും അവർ നശിപ്പിച്ചാൽ പിന്നെയെങ്ങനെ ലാഭം കിട്ടും?”

“എല്ലാം നശിപ്പിക്കുന്നതെങ്ങനെ? ശുണനിലവാരമില്ലാത്ത റഷ്യൻ മെതിയന്തം അവർ നശിപ്പിച്ചുനിരിക്കും. പക്ഷേ, നീരാവിക്കാണ് പ്രവർത്തിക്കുന്ന എന്റെ മെതിയന്തത്തിന് കേടുവരുത്താൻ അവർക്കു കഴിയില്ല. റഷ്യൻ ചാവാലിക്കുതിരകളെ നശിപ്പിക്കാം, ഫ്ലൈമിഷ് ഇനമോ റഷ്യൻ ഡാനിഷ് സകരവർഗമോ ആണെങ്കിൽ അവയെ ഒന്നും ചെയ്യാനാക്കില്ല. അങ്ങനെയൊക്കെവേണം കൃഷിപ്പണി ലാഭകരമാക്കേണ്ടത്.”

“എല്ലാവർക്കും അതു സാധ്യമാണോ, നികെകാളാസ് ഇവാനിച്ചു? നിങ്ങൾക്കെല്ലാപ്പമാണ്. പക്ഷേ, എനിക്ക് യുണിവേഴ്സിറ്റിയിൽ പഠിക്കുന്ന ഒരു മകനുണ്ട്. സൈക്കണ്ടറി സ്കൂളിൽ പഠിക്കുന്ന ഇളയകുട്ടികളുണ്ട്. സക്രവർഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ട കുതിരകളെ വാങ്ങാനുള്ള ശേഷിയില്ല.”

“സഹായിക്കാൻ ബാക്കുകളുണ്ടോ.”

“ഉണ്ട്. ഒടുവിൽ എല്ലാം ലേലാം ചെയ്തുകൊണ്ടുപോകും... എനിക്കതു വേണ്ട്.”

“കൃഷിയുടെ നിലവാരം ഉയർത്തുന്നതു നല്ലതാണെന്നോ അതു സാധ്യമാണെന്നോ എനിക്കെല്ലായമില്ല.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “എനിക്കു പണമുള്ളതുകൊണ്ട് താന്ത്രികു ശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, ഒന്നും നടന്നില്ല. ബാക്കുകളെക്കാണ്ട് ആർക്കാണു പ്രയോജനമന്നിത്തുകൂടാ. കൃഷി മെച്ചപ്പെടുത്താൻ താൻ മുടക്കുന്ന പണം മുഴുവനും നഷ്ടത്തിലാണു കലാശിക്കുന്നത്. വിലകുടിയ കനുകാലികളും യന്ത്രങ്ങളുമെല്ലാം നഷ്ടംതന്നെ.”

“അതു സത്യമാണ്.” നരച്ചീശയുള്ള ഭൂവുടമ സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണു പറഞ്ഞത്.

“താൻ മാത്രമല്ല, വേരെ എത്രയോ കൃഷിക്കാരുടെ കാര്യം എനിക്കരിയാം.” ലെവിൻ തുടർന്നു: “അപൂർവ്വം ചിലരാഴികെ ബാക്കിയെല്ലാവരും നഷ്ടം സഹിക്കുകയാണ്. സത്യം പറയണം, നിങ്ങൾക്കു ലാഭം കിട്ടുന്നുണ്ടോ?” സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ മുവത്ത് ഭയത്തിന്റെ ലാഞ്ചറൻ പ്രകടമായി. കണക്കുകൾ പരിശോധിക്കാൻ മോസ്കോയിൽനിന്നുള്ള ഒരു ജർമൻകാരനെ ഏർപ്പാടാക്കിയിരുന്ന കാര്യം ചായസമയത്ത് ആതിമേയ, ലെവിനോടു പറഞ്ഞിരുന്നു. അയാൾക്ക് അതെത്തുറ്റ് രൂബിൾ ഹീസും കൊടുത്തു. ഓരാൺറിൽ മുവായിരും രൂബിൾ നഷ്ടമുണ്ടാണ് അയാൾ പറഞ്ഞത്തേതെ.

അയൽക്കാരനായ മാർഷൽ, കൃഷിയിൽനിന്ന് എത്ര ലാഭമുണ്ടാക്കുന്നുവെന്നിത്തെ ഭൂവുടമ ചിരിച്ചു. “ലാഭമില്ലായിരിക്കാം.” സ്വിയാഷ്സ്കി പറഞ്ഞു: “അതിന്റെ അർത്ഥം താനൊരു നല്ല കൃഷിക്കാരന്മല്ലന്നാണ്. അല്ലെങ്കിൽ, പാട്ടത്തുക കൊടുക്കാൻ മുലധനം ചെലവഴിക്കുന്നു.”

“പാട്ടത്തിന്റെ കാര്യം ഒന്നും പറയാനില്ല,” ലെവിൻ പറഞ്ഞു. യുറോപ്പിൽ, അധ്യാനംകൊണ്ടു ഭൂമിയെ മെച്ചപ്പെടുത്തുന്നതിനാണു പാട്ടം കൊടുക്കുന്നത്. ഇവിടെയാണെങ്കിൽ, കൃഷിക്കാണ്ട്, അതായത്,

ഉഴുതുമറിക്കുന്നോൾ ഭൂമിയുടെ സ്ഥിതി കുടുതൽ മോശമാകുന്നു. അതുകൊണ്ടു പാട്ടത്തിന് ഇവിടെ സ്ഥാനമില്ല."

"പാട്ടം ഒരു പ്രക്യതിനിയമമാണ്."

"എങ്കിൽ അതു നിയമം നമുക്കും ബാധകമല്ല, നമുക്ക് ആശയക്കുഴപ്പമുണ്ടാക്കാനേ അത് ഉപകരിക്കുകയുള്ളൂ."

"തെരേരോ സംഭാരമോ എന്താണു വേണ്ടത്? മെൻ, തെരുവം സംഭാരവും കുറെ റാസ്പ്‌ബെറി പഴങ്ങളും കൊണ്ടുവരു." സ്വിയാഷ്സ്കി ഭാര്യയോടു പറഞ്ഞു: "ഇക്കാലം റാസ്പ്‌ബെറി നല്ല വിളവുകിട്ടി." സംഭാഷണം അവസാനിപ്പിച്ചു സന്തോഷത്തോടെ അയാൾ എഴുനേറ്റുപോയി. ലെവിന് സംബന്ധിച്ചിട്ടേതാളം സ്വന്തം വാദമുവങ്ങൾ അവതരിപ്പിച്ചു തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ.

ഭൂവൃദ്ധമയുമായി ലെവിൻ സംഭാഷണം തുടർന്നു. നമ്മുടെ തൊഴിലാളികളുടെ സ്വഭാവങ്ങളും പ്രത്യേകതകളും മനസ്സിലാക്കാനുള്ള വൈമുഖ്യമാണ് എല്ലാ പ്രശ്നങ്ങൾക്കും കാരണമെന്ന് അയാൾ വാദിച്ചു. പക്ഷേ, ഭൂവൃദ്ധ സ്വന്തം അടിപ്രായത്തിൽ ഉറച്ചുന്നു. റഷ്യയിലെ കർഷകർ ചെളിക്കുണ്ടിൽ കഴിയാനിഷ്ടപ്പെടുന്ന പന്നിയാണെന്നും നല്ല ചുട്ടയടക്കാനായി പ്രതിവിധിയെന്നും അയാൾ പറഞ്ഞു. ആയിരും വർഷങ്ങളായി നാം ഉപയോഗിച്ചുവരുന്ന വടിയുടെ സ്ഥാനം ചില വകീലരാജും ജയിലുകളും ഏറ്റുത്തു. ഓന്നിനുംകൊള്ളാത്ത കർഷകരെ ജയിലിലിട്ട് നല്ല ഭക്ഷണവും ഒരു നിശ്ചിത ചതുരശ്രയടി വായുവും നല്കി സുവിപ്പിക്കുന്നു.

"തൊഴിലാളികളുമായുള്ള ബന്ധം മെച്ചപ്പെടുത്തി ഉത്പാദനക്ഷമമാക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചെന്തു പറയുന്നു?" ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

"റഷ്യയിൽ അതു നടപ്പില്ല! നമുക്ക് അധികാരമില്ല." ഭൂവൃദ്ധ പറഞ്ഞു.

"എന്താക്കെ പുത്തൻ വ്യവസ്ഥകളാണിനി കണ്ണുപിടിക്കാനുള്ളത്?" തെരുവ് ഭക്ഷിച്ചുകഴിത്തെ ഒരു സിഗരറ്റു കത്തിച്ച് സംഭാഷണം തുടരാനെത്തിയ സ്വിയാഷ്സ്കി ചോദിച്ചു: "തൊഴിലാളികളുടെ അധികാരത്തിന്റെ എല്ലാ വശങ്ങളും നിർവ്വചിക്കപ്പെടുകഴിത്തു. അടിമത്തം നിരോധിക്കപ്പെട്ടതോടെ പഴയ അപരിഷ്കൃതസ്വന്വദായങ്ങളുടെ അവഗിഷ്ടങ്ങൾ തുടച്ചുമാറപ്പെട്ടു. സ്വതന്ത്രനായ തൊഴിലാളിമാത്രമേ ഇപ്പോഴുള്ളൂ. അത് നാം അംഗീകരിക്കണം. തൊഴിലാളിയും കർഷകനും

കുലിപ്പണിക്കാരനും—ഇവരിൽ
ങളിച്ചോടാനാകില്ല.”

“പക്ഷേ, യുറോപ്പിന്റെ മറ്റു ഭാഗങ്ങളിലുള്ളവർ
സംത്യപ്തരല്ല.”

“അവർക്കു തൃപ്തിയില്ലാത്തതുകൊണ്ട് പുതിയ മാർഗങ്ങൾ
അനേകം ക്രാക്കരാണ്. ചിലപ്പോൾ കണ്ണടത്തിയെന്നുവരും.”

“നമുക്കു സ്വയം അനേകം നടത്തിക്കുടെ എന്നാണു
താൻ ചോദിക്കുന്നത്.” ലെവിൻ പറത്തു.

“രെയിൽപ്പാതയുണ്ടാക്കാൻ പുതിയ രീതി
അനേകം ക്രാന്തുപോലെയാകും. നേരത്തെ കണ്ണുപിടിച്ച്
കാര്യമാണ്.”

“അത് നമുക്കു യോജിച്ചതല്ലെങ്കിൽ? അത്
വിധ്യിതതമാണെങ്കിൽ?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

വീണ്ടും സ്വിയാഷ്സ്‌കിയുടെ കണ്ണുകളിൽ ഭീതി
നിശലിക്കുന്നതു ലെവിൻ ശ്രദ്ധിച്ചു.

“നമുക്കതു വെറും കൂട്ടികളിയാണ്. യുറോപ്പ്
അനേകം ക്രാന്തുപോലെ കണ്ണുപിടിച്ചു കഴിത്തു.
അതെല്ലാം എന്നിക്കരിയാം. അതിരിക്കെടു, തൊഴിൽപ്പരംതതിൽ
യുറോപ്പിലുണ്ടായ നേടങ്ങളെന്താക്കയെന്നു
നിങ്ങൾക്കരിയാമോ?”

“അധികമാനും അറിഞ്ഞുകൂടാ.”

“ഇപ്പോൾ യുറോപ്പിലെ ബുദ്ധിരാക്ഷസമാരൂദ്ധ പ്രധാന
ചിന്താവിഷയമാണിൽ. ഷുശ്രസ് ഡെലിറ്റ്^{*} സിഖാന്തമുണ്ട്.
അങ്ങേയറ്റം ലിബറലായ ലാസൽ^{**} പ്രവണതയെ
സംബന്ധിക്കുന്ന കെട്ടുകണക്കിനു സാഹിത്യമുണ്ട്.
മുശ്രഹാസന്^{***} സന്ദർഭായമുണ്ട്. ഈതൊക്കെ വസ്തുതകളാണ്.
നിങ്ങൾക്ക് ഈതെല്ലാം അറിയാമായിരിക്കും.”

“ചിലതൊക്കെ കേട്ടിട്ടുണ്ട്, ഗഹനമായി ഒന്നും
മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ല.”

“അതു വെറുതെ പറയുന്നതാണ്. എന്നപ്പോലെ നിങ്ങളും
ഈതൊക്കെ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടാണ് എന്നിക്കരിയാം. താനാരു
സാമൂഹ്യശാസ്ത്ര പ്രൊഫസ്സറാനുമല്ല. എങ്കിലും എന്നിക്കിതിൽ
താൽപര്യമുണ്ട്. താൽപര്യമുണ്ടെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കും പറിക്കാം.”

“എന്താണവരുടെ നിഗമനം?”

“എക്സ്‌ക്യൂസ് മീ.” ഭൂവുടമകൾ എഴുന്നേറ്റു. തന്റെ
മനസ്സിന്റെ ഉള്ളറകളിലേക്കു കടന്നുകയറാനുള്ള ലെവിൻ്റെ

നിന്നൊന്നും

ശ്രമത്തെ ഒരിക്കൽക്കൂട്ടി പ്രതിരോധിച്ചുകൊണ്ട് സ്വിയാഷ്സ്കി, അതിമികളെ യാത്രയാക്കാൻ പുരത്തേക്കിരാൻ.

* സഹകരണപ്രസ്ഥാനത്തിൽ തൽപരനായ ജർമൻ സാമ്പത്തികശാസ്ത്രജ്ഞന്മൻ (1808-'83)

** മാർക്സിസ്റ്റ് ഫ്രിരാളിയും സോഷ്യൽ ഡെമോക്രാറിക് പാർട്ടിയുടെ സ്ഥാപകനുമായ ജർമൻ സോഷ്യലിറ്റ് (1825-'64)

*** മുൻഹാസനിൽ തൊഴിലാളികൾക്കായുള്ള ഒരു പാർപ്പിട നിർമ്മാണപദ്ധതിയുണ്ടായിരുന്നു.

ഇരുപത്തിയെട്ട്

അര് നൂ വൈകുന്നേരം സ്ത്രീകളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ലെവിം അസഹ്യമായ ബോറ്റി അനുഭവപ്പെട്ടു. മണ്ണിൽ പണിയെടുക്കുന്നതിൽ താൻ അനുഭവിക്കുന്ന വിഷമതകൾ തനിക്കു മാത്രമുള്ളതല്ലെന്നും റഷ്യയിലെ കാർഷികമേഖലയിൽ പൊതുവായുള്ള ഒരു മനോഭാവത്തിന്റെ ഫലമാണെന്നുമുള്ള വിചാരം അയാളെ ഉത്കണ്ഠാക്കുലുന്നാക്കി. ഇങ്ങനെ പോരുന്നവഴി പരിചയപ്പെട്ട കർഷകകൂടുംബത്തിന്റെ മാതൃകയിൽ എന്തെങ്കിലും ഏർപ്പാടുണ്ടാക്കിയാൽ പ്രശ്നം പരിഹരിക്കപ്പെടുമെന്നും അതിനുള്ള ശ്രമം നടത്തണമെന്നും അയാൾക്കു തോന്തി.

സർക്കാർവന്നത്തിൽ ചുരം ഇടിത്ത രസകരമായ കാഴ്ചകാണാൻ ഒരു പകൽ നീം യാത്രചെയ്യുന്നതിനുവേണ്ടി ഒരു ദിവസംകൂടി അവിടെ തങ്ങാമെന്നു വാദാനം ചെയ്ത്, സ്ത്രീകൾക്ക് ശുദ്ധരാത്രി ആശംസിച്ചിട്ട്, ലെവിം കിടക്കാൻ പോകുന്നതിനുമുമ്പ് ആതിമേയന്റെ പത്നമുറിയിൽ ചെന്നു. തൊഴിൽപ്രശ്നത്തെ സംബന്ധിക്കുന്ന ഒരു പുസ്തകം വായിക്കാൻ കൊടുക്കാമെന്ന് അയാൾ പരിത്തിരുന്നു. പുസ്തകങ്ങൾ നിരത്തെ അലമാരകൾ നിരത്തിവച്ചു ഒരു വലിയ മുറിയാണ് സ്രിയാഷ്ട്വകിയുടെ പത്നമുറി. അവിടെ രണ്ടു മേരകളുണ്ട്, ഒരു വലിയ എഴുത്തുമേരയും നടുകൾ ഒരു വിളക്കിനു ചുറ്റും പല ഭാഷകളിലുള്ള പത്രമാസികകൾ നിരത്തിവച്ചു ഒരു വടക്കേശയും വടക്കേശയ്ക്കു സമീപം ബിനിന്നല്ലെങ്കിലും സംബന്ധമായ കടലാൺഡുകൾ സുക്ഷിക്കുന്ന ഒരു സ്ഥാനത്തുമുണ്ട്.

സ്രിയാഷ്ട്വകി പുസ്തകങ്ങളുമായി ഒരു കണ്ണേരയിലിരുന്നു: “എന്താണു നോക്കുന്നത്?” വടക്കേശയ്ക്കുമുന്നിൽനിന്ന് ഒരു മാസിക മറിച്ചുനോക്കിയ ലെവനോട് അയാൾ ചോദിച്ചു: “അതിൽ രസകരമായ കുറെ ലേവനങ്ങളുണ്ട്. പോളണ്ട് വിജേന്റി^{*}ത്തിന്റെ മുവ്യസുത്രധാരൻ ഹ്രദയരിക്ക്^{**}

ആയിരുന്നില്ലെന്ന് അത് സ്ഥാപിക്കുന്നു.” സുപ്രധാനമായ തന്റെ കണ്ണുപിടിത്തത്തെക്കുറിച്ച് അയാൾ ചുരുക്കി പ്രതിപാദിച്ചു. പക്ഷേ, മറ്റൊരിനെക്കാളും കൂഷിയിലാണ് ലെവിനു താൽപര്യം. സ്നേഹിതൻ പരഞ്ഞതു കേട്ടപ്പോൾ, “അതിനു നമുക്കെന്ത്?” എന്നു മനസ്സിൽ വിചാരിക്കുകമാത്രമല്ല, അങ്ങനെ ചോദിക്കുകയും ചെയ്തു. സ്വിയാഷ്സ്കി മരുപടി പരഞ്ഞതില്ല.

“അത് വയസ്സിൽ ഭൂവൃദ്ധമ പരഞ്ഞതിലാണെന്നിക്കു താൽപര്യം.” ലെവിൻ നെടുവിർപ്പോടെ പരഞ്ഞതു: “അയാൾ ബുദ്ധിമാനാണ്. പരഞ്ഞതെല്ലാം സത്യവുമാണ്.”

“ഹേയ്, അടിമവേലയ്ക്കുവേണ്ടി രഹസ്യമായി വാദിക്കുന്നവർിലോരാൾ.” സ്വിയാഷ്സ്കി പരഞ്ഞതു.

“അവരുടെയോക്കെ മാർഷലല്ലോ നിങ്ങൾശേ?”

“അതേ, പക്ഷേ, അവരെയെല്ലാം എതിർദിശയിലേക്കു നടത്തിക്കാനാണു ഞാൻ ശ്രമിക്കുന്നത്.” സ്വിയാഷ്സ്കി ചിരിച്ചു.

“നമ്മുടെ കൂഷിസ്വന്ദരായം ഒരു വിജയമല്ലെന്നും ഹുണ്ടിക്കക്കാരൻ ആദായമുണ്ടാക്കാനുള്ള മാർഗമാണെന്നും അയാൾ പരയുന്നതിൽ തെറ്റില്ല. ആരുടെ കുഴപ്പമാണിത്?”

“നമ്മുടെ കുഴപ്പംതന്നെ, സംശയമില്ല. പക്ഷേ, കൂഷിയിൽ ലാഭമില്ലെന്നു പരയുന്നതു ശരിയല്ല. വാസിൽ ചിക്കോവ് ലാഭമുണ്ടാക്കുന്നു.”

“ഒരു ഫാക്ടറിയുടെ...”

“നിങ്ങൾ അതഭൂതപ്പെടുന്നതിന്റെ കാരണം ഇപ്പോഴും എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. നമ്മുടെ ജനങ്ങളുടെ ഭാതികവും ധാർമ്മികവുമായ വളർച്ചയുടെ നിലവാരം തീരെ കുറവാണ്. നല്ല കാര്യങ്ങളെയെല്ലാം എതിർക്കും. യുറോപ്പിൽ ജനങ്ങൾക്ക് വിദ്യാഭ്യാസമുള്ളതുകൊണ്ട് അവർ പുതിയ കൂഷിസ്വന്ദരായതെത്ത അനുകൂലിക്കുന്നു. ജനങ്ങളെ വിദ്യാഭ്യാസംചെയ്തിക്കുകയാണ് ആദ്യം വേണ്ടത്.”

“പക്ഷേ, ഇവരെ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തിക്കുന്നതെങ്ങനെ?”

“അതിനു മുന്നുകാര്യങ്ങൾ വേണും. വിദ്യാലയങ്ങൾ, വിദ്യാലയങ്ങൾ, വിദ്യാലയങ്ങൾ!”

“ഭാതികതലത്തിലെ അവരുടെ വളർച്ച തീരെ കുറവാണെന്നു പരഞ്ഞല്ലോ. അതു പരിഹരിക്കാൻ സ്കൂളുകൾക്കു കഴിയുമോ?”

“ഒരു രോഗിക്കു നല്കിയ ഉപദേശമാണെന്നിക്കോർമ്മ വരുന്നത്. ‘വയറിളക്കാനുള്ള മരുന്നു കഴിച്ചുനോക്കു’—

കഴിച്ചുനോക്കി, രോഗം വഷളായി. 'എക്കിൽ, കുളയടയെക്കാണ്ടു കടിപ്പിച്ചാത്തെമതി'—അതും ചെയ്തു. കുടുതൽ കലശലായി. 'എക്കിൽ ദൈവത്തേതാടു പ്രാർത്ഥിക്കു'—പ്രാർത്ഥിച്ചപ്പോൾ പിന്നെയും വഷളായി. ഇതുതന്നെന്നയാണു നമ്മുടെയും സ്ഥിതി. തൊൻ പൊളിറ്റിക്കൽ ഇക്കാണമിയെക്കുറിച്ചു പരിഞ്ഞപ്പോൾ, അതു കാര്യം വഷളാക്കുമെന്നു തന്റെ മറുപടി. തൊൻ സോഷ്യലിസ്റ്റിന്റെ കാര്യം സുചിപ്പിച്ചപ്പോൾ അതു കുടുതൽ വഷളാണെന്നു നിങ്ങൾ. വിദ്യാഭ്യാസമായാലോ? അങ്ങേയറ്റം വഷളാക്കുമെന്നു മറുപടി."

"പക്ഷേ, വിദ്യാഭ്യാസം എങ്ങനെ പ്രയോജനപ്പെടും?"

"ആളുകളിൽ കുടുതൽ ആഗ്രഹങ്ങൾ ജനിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്."

"എനിക്കെതു തീരെ മനസ്സിലാകുന്നില്ല." ലെവിൻ ആവേശത്തേതാടെയാണു പരിഞ്ഞത്: "കർഷകരുടെ ഭാതികസാഹചര്യങ്ങൾ മെച്ചപ്പെടുത്താൻ സ്കൂളുകൾ എങ്ങനെ സഹായിക്കും? സ്കൂളുകളും വിദ്യാഭ്യാസവും അവർക്ക് പുതിയ ആവശ്യങ്ങളുണ്ടാക്കുമെന്നു നിങ്ങൾ പറയുന്നു. അത് കുടുതൽ കുഴപ്പമാകും. അവയെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തുന്നതെങ്ങനെയെന്ന് അവർക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. കൂട്ടാനും കുറയ്ക്കാനും പരിച്ചതുകൊണ്ടാ മതത്തത്യങ്ങളിനെത്തുകൊണ്ടാ ഭാതികനിലവാരം മെച്ചപ്പെടുത്തുന്നതെങ്ങനെയെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. ഇന്നലെ വെകുന്നേരം ഒരു പിണ്ഡുകുഞ്ഞിനെയുംകൊണ്ടു പോകുന്ന ഒരു സ്ത്രീയെ കണ്ടു. എങ്ങാടു പോകുന്നെന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ 'ബുദ്ധിമതിയായൊരു സ്ത്രീ'യെ കാണാനാണെന്നും കൂട്ടി എപ്പോഴും വാശിപിടിച്ചു കരയുന്നതുകൊണ്ട്, അതു സുവപ്പെടുത്താനാണ് അവരുടെയടുത്തു പോകുന്നതെന്നും പരിഞ്ഞ. സുവപ്പെടുത്താനെന്നതാണു ചെയ്യുന്നത്, തൊൻ ചോദിച്ചു. 'കുഞ്ഞിനെ കോഴിക്കുട്ടിൽ കിടത്തി എന്താക്കയോ പറയും' എന്നായിരുന്നു അവരുടെ മറുപടി."

"നിങ്ങളുടെ ചോദ്യത്തിനുള്ള ഉത്തരം അതിൽത്തന്നെന്നയുണ്ട്. വിദ്യാഭ്യാസമുണ്ടായാൽ കുഞ്ഞുങ്ങളുടെ രോഗംമാറ്റാൻ കോഴിക്കുട്ടിലാഡയ്ക്കുന്ന പതിവ് അവസാനിക്കും." സ്രിയാഷ്ണ്സ്കി സന്തോഷത്തേതാട ചിരിച്ചു.

"ഒരിക്കലെല്ലാമില്ല." ലെവിൻ ശുണ്ടിയെടുത്തു: "അത് ചികിത്സ, കർഷകരുടെ സ്ഥിതി മെച്ചപ്പെടുത്താൻ സ്കൂളുകൾ തുടങ്ങുന്നതിനു സമാനമാണ്. ദരിദ്രരും വിവരമില്ലാത്തവരുമാണ്

ജനങ്ങൾ. ഇതു നമുക്കരിയാം. അതുപോലെ കുത്തുകരയുന്നതു വാശിപിടിച്ചാണെന്ന് ആ സ്ത്രീക്കു ബോധ്യമുണ്ട്. പക്ഷേ, കോഴിക്കുട്ടിലെ കോഴികൾ കുത്തിന്റെ വാശി ശമിപ്പിക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്നു മനസ്സിലാക്കാത്തതുപോലെ ഭാരിച്ചുവും വിവരമില്ലായ്മയും മാറ്റാൻ സ്കൂളുകൾക്ക് എങ്ങനെ കഴിയുമെന്നു മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. ഈവിടെ സുവപ്പുടുത്താനുള്ളതു ഭാരിച്ചുമാണ്.”

“നിങ്ങൾ അങ്ങേയറ്റം വെറുക്കുന്ന സ്പെൻസരോക്ക്^{*} ഇക്കാര്യത്തിലെക്കിലും യോജിക്കുന്നല്ലോ. ജീവിതസുഖം വർധിക്കുന്നതിനുസരിച്ചു വിദ്യാഭ്യാസമുണ്ടാകുമെന്നും ഇടയ്ക്കിട കൈകാലുകളും മുവവും കഴുകിയാൽ സുഖം തോന്നുമെന്നും അല്ലാതെ എഴുതാനും വായിക്കാനുമുള്ള കഴിവുകൊണ്ടു നേട്ടമില്ലെന്നുമാണ് അദ്ദേഹം പറയുന്നത്.”

“എൻ്റെ അഭിപ്രായത്തെ സ്പെൻസരുടേതുമായി സമന്വയിപ്പിച്ചതിൽ എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമുണ്ട്, അല്ലെങ്കിൽ അതിയായ ദുഃഖമുണ്ട്. ഈതെനിക്കു പണ്ട് അറിയാവുന്ന കാര്യമാണ്. സ്കൂളുകൾ ഒരു പരിഹാരമെയല്ല. ജനങ്ങൾക്ക് സൗഖ്യവും വിശ്രമവും പ്രദാനംചെയ്യുന്ന ഒരു സാമ്പത്തിക സ്ഥാപനമാണിതിനു പരിഹാരം. അപ്പോൾ, സ്കൂളുകൾ താനേയുണ്ടാകും.”

“എനിട്ടും ഈപ്പോൾ യുറോപ്പിലെല്ലായിടത്തും വിദ്യാഭ്യാസം നിർബന്ധിതമാണ്.”

“ഈ വിഷയത്തിൽ നിങ്ങൾ സ്പെൻസർ പരിത്തതിനോക്ക് എത്രമാത്രം യോജിക്കുന്നുണ്ട്?”

സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ കണ്ണുകളിൽ ഒരു ഭയന് നോട്ട് മിന്നിമാത്തു. ഒന്നു ചിരിച്ചിട്ട് അയാൾ പരിത്തു:

“കുത്തിന്റെ വാശിക്കുള്ള ചികിത്സ ഉണ്ട്! അതു നിങ്ങൾത്തെന്ന നേരിൽ കേടുതാണോ?”

ആ മനുഷ്യന്റെ ജീവിതവും ചിന്തകളും തമിലുള്ള ബന്ധം മനസ്സിലാക്കാനെളുപ്പമല്ലെന്ന് ലെവിനു ബോധ്യവന്നു. തീരുമാനമെന്തായാലും പ്രശ്നമല്ല, അതിലേക്കു നയിക്കുന്ന നടപടിയാണു പ്രധാനം. ഈഷ്ടപ്പോത്ത വിഷയമാകുന്നേഡർ സംഭാഷണം മറ്റാരു ദിശയിലേക്കു തിരിച്ചുവിടുകയാണ്യാളുടെ പതിവ്.

മാർഗമഡ്യേ സന്ധിച്ച കർഷകനുശ്രദ്ധേദ അനേന്തിവസം കണ്ണുമുട്ടിയ വ്യക്തികളും അവരുടെ ആശയങ്ങളും ലെവിനെ

ശക്തിയായി പിടിച്ചുലച്ചു. സ്വന്നഹസനമനനായ സ്വിയാഷ്സ്കി തന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളെ സാമൂഹ്യമായ ഉപയോഗത്തിനുമാത്രമായി മാറ്റിവയ്ക്കുന്നു. അയാളുടെ സ്വന്തം ജീവിതത്തിന് മറ്റുചീല അടിത്തരകളുണ്ടാകാമെങ്കിലും അവ കണ്ടത്താൻ ലെവിനു കഴിത്തില്ല. തനിക്ക് അനുമായ ചിന്തകൾക്കാണുണ്ടു് പൊതുജനാഭിപ്രായത്തിന് അയാൾ മാർഗനിർദ്ദേശം നല്കുന്നത്. പിന്നെ, സുസ്പഷ്ടമായ കാഴ്ചപ്പാടുകളുള്ള ക്ഷുഭിതനായ ഭൂവൃദ്ധം. ഒരു വർഗത്തോട്, റഷ്യയിലെ ഏറ്റവും മുന്തിയ വർഗത്തോട്, മുഴുവനുമുള്ള അയാളുടെ ശത്രുത തെറ്റാണ്. തന്റെ സ്വന്തം പ്രവർത്തനങ്ങളുടുള്ള അസംത്യപ്തിയും ഇവയ്ക്കെല്ലാം ഒരു പരിഹാരം കാണാമെന്നുള്ള നേരിയ പ്രതീക്ഷയും ഒരുതരം അസുസ്ഥതയാണെന്നുള്ളിൽ സ്വഷ്ടിച്ചത്.

അയാൾക്കുവേണ്ടി മാറ്റിവച്ച മുറിയിലെ സ്പ്രിംഗ്‌മെത്തയിൽ കിടന്നപ്പോൾ പെട്ടുന്ന് ഉറക്കം വന്നില്ല. കൈയോ കാലോ അനക്കുന്നോൾ മെത്തയോന്നാകെ മുകളിലേക്കു ചാടുന്നതുപോലെ തോന്തിയിരുന്നു. സ്വിയാഷ്സ്കിയുമായി നടന്ന സംബന്ധംത്തിൽ അയാൾക്കു താൽപര്യമുള്ള കാര്യങ്ങൾ അധികമൊന്നും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. പക്ഷേ, ഭൂവൃദ്ധമയുടെ വാദമുഖങ്ങൾ പരിഗണനാർഹമാണ്. അയാൾ പറഞ്ഞകാരങ്ങളെല്ലാം ഓർമയുണ്ട്. അവയ്ക്കു പറഞ്ഞ മറുപടിയിൽ മനസ്സിൽ തിരുത്തുകയും ചെയ്തു. “കർഷകൾ പരിഷ്കാരങ്ങളെയെല്ലാം എതിർക്കുന്നതുകൊണ്ടുണ്ടു് നമ്മുടെ കൃഷി വിജയിക്കാത്തതെന്നും അവ ബലംപ്രയോഗിച്ചു നടപ്പിലാക്കണമെന്നും നിങ്ങൾ പറയുന്നു. ഈ പരിഷ്കാരങ്ങൾ നടപ്പിലാക്കാതിരുന്നാൽ കൃഷിയിൽനിന്നും ഒരു മെച്ചവുമുണ്ടാകാത്തപക്ഷം നിങ്ങൾ പറയുന്നതു ശരിയാണ്. പക്ഷേ, തൊഴിലാളികൾ അവരുടെ പതിവനുസരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്നോൾ (വഴിയിൽക്കും കണ്ട കർഷകവന്തിലെന്നപോലെ), അങ്ങനെ പ്രവർത്തിക്കുന്നോൾമാത്രം, അതു വിജയിക്കുന്നു. നമ്മളാണ് കർഷകത്താഴിലാളികളില്ല കുറക്കാരാണെന്നാണ് കൃഷിയോടുള്ള നിങ്ങളുടെയും എന്ന്തും പൊതുവായ അസംത്യപ്തി വ്യക്തമാക്കുന്നത്. നമ്മുടെ സ്വന്തം റീതിയിൽ— യുറോപ്പൻ റീതിയിൽ—ലഭ്യമായ തൊഴിലാളികളുടെ സ്വഭാവം കണക്കിലെടുക്കാതെ, നമ്മൾ മുന്നോട്ടു പോകുന്നു.

തൊഴിലാളിയെ കേവലം നിർവ്വികാരമായ ഒന്നായി
 കണക്കാക്കാതെ, സ്വന്തം ധാരണകളുള്ള റഷ്യൻ കർഷകനായി
 പരിഗണിക്കുകയും അതിനുസരിച്ചു കൃഷിജോലികൾ
 നടത്തുകയും ചെയ്യണം, എന്നു ഞാൻ പറയേണ്ടതായിരുന്നു!
 തൊഴിലാളികൾക്കും അവരുടെ ജോലിയിൽ താൽപര്യം
 ജനിപ്പിക്കാനുള്ള മാർഗം കണ്ണെടത്തിയാൽ മണ്ണിന്റെ ഗുണം
 സർപ്പിക്കാതെതന്നെ ഇപ്പോഴത്തെത്തിന്റെ രണ്ടിട്ടിയോ
 മുന്നിട്ടിയോ വിളവ് നിങ്ങൾക്കു ലഭിക്കും. ഉത്പന്നം തുല്യമായി
 വിഭജിച്ചു പകുതി തൊഴിലാളികൾക്കു കൊടുക്കണം.
 നിങ്ങൾക്കും തൊഴിലാളികൾക്കും കൂടുതൽ കിട്ടും. കൃഷിയിൽ
 കർഷകർക്കും താൽപര്യം ജനിപ്പിക്കണം. ഇത്
 സാധ്യമാക്കുന്നതിന്റെ വിശദാംശങ്ങൾ ആലോച്ചിച്ചു
 തീരുമാനിക്കാം...”

ഈ ആലോചന ലെവിന് ആവേശകരമായി. തന്റെ ആശയം
 പ്രവൃത്തിപ്രമത്തിലെത്തിക്കുന്നതിന്റെ വിശദാംശങ്ങളാലോച്ചിച്ചു
 അർധരാത്രിവരെ ഉണർന്നുകിടന്നു. പിറ്റേനു
 തിരിച്ചുപോകാനുദ്ദേശിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിലും രാവിലെതന്നെ
 പോകണമെന്ന് ഇപ്പോൾ തീരുമാനിച്ചു. പോരെക്കിൽ,
 കഴുത്തിരക്കിവെട്ടിയ ഉട്ടപ്പിട ആ ഭാര്യാസഹോദരി തെറ്റായ ഒരു
 പ്രവൃത്തി ചെയ്തതിന്റെ പേരിലുള്ള ലജ്ജയുടെയോ
 പശ്ചാത്താപത്തിന്റെയോ വികാരം അയാളിലുള്ളവാക്കി.
 എല്ലാറിനും പുറമേ, വർഷകാലത്ത് കൃഷിയിരക്കാൻ
 തുടങ്ങുന്നതിനുമുമ്പ് പുതിയ വ്യവസ്ഥകളുന്നുസരിച്ചു ജോലി
 ചെയ്യാൻ, തന്റെ പുതിയ പദ്ധതി കർഷകരെ
 ബോധ്യപ്പെടുത്തേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. പഴയ കൃഷിസ്വന്ധായം പാടേ
 തിരുത്തിയെടുക്കാൻ അയാൾ തീരുമാനമെടുത്തു.

^{*} പോളിഡിന്റെ മുന്നു വിജേന്റേഴ് (1772, 1793, 1795) പ്രശ്നയും റഷ്യയും ആസ്ക്രിയയും തമ്മിലാണു നടന്നത്.

^{**} (പ്രശ്നൻ രാജാവ് ഫ്രെഡേരിക് ദി ഗ്രേറ്റ് (1712-'86).

^{*} ഹൈറ്റ്ബെർക് സ്പെപൻസർ (1820-1903) — ഡാർവിന്റെ സ്വാധീനമുള്ള ഇംഗ്ലീഷ് സാമൂഹ്യശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ.

ഇരുപത്തിഒമ്പത്

ലെവിന്റെ പദ്ധതി നടപ്പിൽ വരുത്തുന്നതിൽ പ്രായോഗികവിഷമതകൾ പലതുമുണ്ടായിരുന്നുകൂടിലും അധ്യാർഹ ആവുന്നതു പരിശേമിച്ചു.* കൃഷിപ്പണികൾ ആരംഭിച്ചു കഴിഞ്ഞതുകൊണ്ട് എല്ലാം ആദ്യം മുതൽ വീണ്ടും തുടങ്ങാൻ സാധ്യമല്ലെന്നതായിരുന്നു എറ്റവും വലിയ ബുദ്ധിമുട്ട്. അതുകൊണ്ട്, കൃഷിപ്പണികൾക്കിടയിൽത്തന്നെ യന്ത്രങ്ങൾ മാറ്റേണ്ടി വന്നു.

തിരിച്ചെത്തിയ ദിവസം വൈകുന്നേരംതന്നെ ലെവിന്റെ കാര്യസ്ഥാനാട് തന്റെ ഉദ്ദേശ്യം വെളിപ്പെടുത്തി. അതുവരെ ചെയ്തതെല്ലാം വിധ്യാർത്ഥവും ലാഭകരമല്ലാത്തതുമാണെന്ന ഭാഗത്തോട് അധ്യാർഹ സന്ദേശപുർവ്വം യോജിച്ചു. താനിൽകൂടുതെ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചെങ്കിലും ആരും ചെവിക്കാണില്ലെന്നു പരാതിപ്പെടുകയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, മറ്റു കർഷകത്താഴിലാളികളെപ്പോലെ അധ്യാളും ഒരു ഓഹരിയുടമയെന്ന നിലയ്ക്ക് കൃഷിയിൽ പങ്കാളിയാകണമെന്ന നിർദ്ദേശം ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ലെന്നുതോന്തി. വ്യക്തമായ അഭിപ്രായം പറയാതെ, അടുത്ത ദിവസംതന്നെ കൊയ്ത്തു പുർത്തിയാക്കണമെന്തിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി. തന്റെ പദ്ധതിയെക്കുറിച്ചു ചർച്ചചെയ്യാനുള്ള സമയം അതല്ലെന്ന് ലെവിനു തോന്തി.

കർഷകരോട് ഇക്കാര്യം സംസാരിക്കുകയും പുതിയ വ്യവസ്ഥയിൽ ഭൂമി നല്കാമെന്നു സമ്മതിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോഴും ഇതേ ബുദ്ധിമുട്ട് അനുഭവവെച്ചു. അവരും അന്നത്തെ ജോലി തീർക്കാനുള്ള ബഹുപ്രാടിലായിരുന്നു. ലെവിന്റെ പറഞ്ഞതിന്റെ ഗുണങ്ങാശങ്ങളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാനുള്ള സമയം കിട്ടിയില്ല.

ശുദ്ധഗതിക്കാരനായ കറവക്കാരൻ ഇവാൻ, അയാൾക്കും കുടുംബത്തിനുംകൂടി ഡെയറിഫാമിന്റ് ലാഭത്തിലെരു വിഹിതം നല്കാമെന്ന ലെവിന്റ് നിർദ്ദേശം മനസ്സിലായി. അതിനോട് അനുഭാവം പ്രകടിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, ഭാവിയിൽ അതുമുലമുണ്ടാകാവുന്ന പ്രയോജനങ്ങൾ വിവരിച്ചപ്പോൾ ആകാംക്ഷയും മുഴുവൻ കേൾക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലെന്ന ദുഃഖവും ഇവാൻ മുവരുക്കാണായി. ഉടനെ ചെയ്തുതീർക്കേണ്ട ചില ജോലികളെക്കുറിച്ചാർമിച്ചു.

തങ്ങളുടെ വക ആവുന്നിടത്തോളം സ്വന്തമാക്കുകയെന്നതിൽ കവിത്തെ ഒരു ലക്ഷ്യവും ഭൂവുടമയ്ക്ക് ഉണ്ടാകാനിടയില്ലെന്ന കർഷകന്റെ ധാരണയായിരുന്നു മറ്റാരു വലിയ തടസ്സം. അയാൾ എന്തൊക്കെ പറത്താലും പറയാതെവിട്ടതിലാണ് അയാളുടെ യമാർത്ഥ ലക്ഷ്യം ഒളിത്തിരിക്കുന്നതെന്ന് അവർ ഉച്ചു വിശ്വസിക്കുന്നു. അവർ ധാരാളം സംസാരിക്കുമെങ്കിലും യമാർത്ഥത്തിൽ എന്താണവർക്കുവേണ്ടതെന്ന് ഏരിക്കലും വ്യക്തമായി പറയുകയില്ല. ഇതിനെല്ലാം പുറമേ ഏതൊരു കരാറിലും കർഷകർ അദ്ദേഹായി ഉൾക്കൊള്ളിക്കാറുള്ള ഭേദഗതി ചെയ്യാൻപാടില്ലാത്ത ഒരു വ്യവസ്ഥ, പുതിയ കൃഷിരീതിയോ പുതിയ ഉപകരണങ്ങളോ ഉപയോഗിക്കാൻ തങ്ങളെ നിർബന്ധിക്കരുത് എന്നതാണ്. ഇംഗ്ലീഷ് കലപ്പകൊണ്ട് ഉണ്ട് വേഗത്തിലാക്കാമെന്ന് അവർ സമ്മതിക്കുമെങ്കിലും അത് ഉപയോഗിക്കാൻ പാടില്ലെന്നതിന് ഒരായിരം കാരണങ്ങൾ അവർ കണ്ടതും. ഈ പ്രധാനങ്ങളെല്ലാമുണ്ടായിട്ടും പരിഷ്കാരങ്ങൾ വേണ്ടനുവയ്ക്കാൻ ലെവിൻ തയ്യാറായില്ല. ശരത്കാലമായപ്പോൾ പദ്ധതി പ്രവർത്തനസജ്ജമായി. അമവാ അങ്ങനെ അയാൾക്കു തോന്തി.

പുതിയ പങ്കാളിത്തസ്വന്പനായത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ എന്നോട് മൊത്തമായി തൊഴിലാളികൾക്കും കർഷകർക്കും കാര്യസ്ഥനും വിട്ടുകൊടുക്കാമെന്നാണ് ലെവിൻ അദ്ദേഹം ഉദ്ദേശിച്ചത്. പക്ഷേ, അത് അസാധ്യമാണെന്നു പെട്ടെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾ, വെറേറെ ഭാഗങ്ങളായി വിഭജിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചു. ഡെയറി ഫാം, പണ്ടം—പച്ചകരി തോട്ടങ്ങൾ, പുൽപ്പുരപ്പുകൾ, പാടങ്ങൾ എന്നിവ പലതായി ഭാഗിച്ചു. തന്റെ പദ്ധതി ശരിക്കു മനസ്സിലാക്കിയെന്നു ലെവിനു തോന്തിയ നിഷ്കളക്കനായ ഇവാൻ മുവ്വുമായും തന്റെ കുടുംബാംഗങ്ങളെ

ഉർപ്പുടുത്തി ഒരു കൂട്ടായ്മ സ്വഷ്ടിക്കുകയും ബെയറി ഹാമിന്റ് ചുമതല എറ്റുക്കുകയും ചെയ്തു. എടുവർഷമായി തരിശായിക്കിടന്ന ഒരു നിലം ബുദ്ധിമാനായ ആശാരിപ്പണിക്കാരൻ തിയഡോർ രെസുനോവിന്റെ നേതൃത്വത്തിലുള്ള ആറു കൂടുംബങ്ങൾ, സഹകരണാടിസ്ഥാനത്തിൽ കൂഷി ചെയ്യാമെന്നു സമ്മതിച്ചു. അതേ വ്യവസ്ഥയിൽത്തന്നെ ഷുരുയേവ് എന്ന കർഷകൻ പച്ചക്കരിതേതാട്ടം പാട്ടത്തിനെടുത്തു. ഈ മുന്നു വിഭാഗങ്ങളും ഒരു പുതിയ സംവിധാനത്തിനു തുടക്കംകുറിച്ചു. ബാക്കിയുള്ളവ പഴയർത്തിയിൽ തുടർന്നു.

ബെയറി ഹാമിന്റ് സ്ഥിതി ഒട്ടു മെച്ചപ്പട്ടില്ലെന്നതാണു വാസ്തവം. കാലിത്തൊഴുത്ത് ചുടാക്കുന്നതിനെയും പുതിയ പാല്പാടയിൽനിന്നു വെള്ളയുണ്ടാക്കുന്നതിനെയും ഇവാൻ ശക്തിയായെതിർത്തു. **തണ്ണുപ്പുള്ള** അന്തരീക്ഷത്തിൽ പശുകൾക്കു കുറച്ചു തീറകൊടുത്താൽ മതിയെന്നും പുളിച്ച പാല്പാടയിൽനിന്നെടുക്കുന്ന വെള്ള കൂടുതൽ സമയം കേടാകാതെയിരിക്കുമെന്നുമാണ് അയാൾ വാദിച്ചത്. പഴയതുപോലെ ശമ്പളം കിട്ടണമെന്നാഗ്രഹിച്ച ആ മനുഷ്യൻ, തനിക്കു കിട്ടാൻപോകുന്നതു ശമ്പളമല്ല, ലാഭവിഹിതമാണെന്നു പറത്തതും ബോധിച്ചില്ല.

തിയഡോർ രെസുനോവിന്റെ സംഘം അവർ നേരത്തെ സമ്മതിച്ചിരുന്നതുപോലെ ഇംഗ്ലീഷ് കലപ്പകാണ്ഡു രണ്ടുവട്ടം നിലമുഴുതില്ല. സമയം തിക്കണ്ണില്ലെന്നതാണവർ പറത്ത ന്യായം. തങ്ങൾ കൂഷിചെയ്യുന്ന ഭൂമി സഹകരണാടിസ്ഥാനത്തിൽ കൂഷിചെയ്യാമെന്നു സമ്മതിച്ചിരുന്നെങ്കിലും അങ്ങനെ തുറന്നുപറയാതെ പാതിവാരമെന്ന മട്ടിലാണവർ സംസാരിച്ചത്. രെസുനോവും അയാളുടെ കൂട്ടത്തിലുള്ളവരും ലെവിനോടു പറത്തു: “**ഈ ഭൂമിക്കുള്ള** വില പണമായി അങ്ങ് കൈപ്പറ്റിയിരുന്നെങ്കിൽ തങ്ങൾക്കു ബുദ്ധിമുട്ട് ഒഴിവായേനെ.” പശുത്തൊഴുത്തും ധാന്യപ്പുരയും നിർമ്മിക്കാമെന്നു സമ്മതിച്ചിരുന്ന കർഷകർ ഓരോരോ കാരണങ്ങൾ പറത്ത് അതെല്ലാം മഴക്കാലം തുടങ്ങുന്നതുവരെ നീട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.

ഷുരുയേവ് അടുക്കളെതേതാട്ടം ചെറുതായി പങ്കുവച്ചു മറ്റുള്ള കർഷകർക്കു പാട്ടത്തിനു കൊടുത്തു. പക്ഷേ, എത്ര വ്യവസ്ഥയിലാണു തനിക്ക് ആ ഭൂമി കിട്ടിയതെന്നകാര്യം അയാൾ മനഃപൂർവ്വമോ അല്ലാതെയോ വിസ്മരിച്ചു.

പുതിയ പദ്ധതിയുടെ പ്രയോജനങ്ങൾ കർഷകർക്കു വിശദികരിച്ചുകൊടുത്തപ്പോൾ അവർ തന്റെ ശബ്ദം മാത്രമാണു ശ്രദ്ധിക്കുന്നതെന്നും അതിന്റെ അർത്ഥം ഉൾക്കൊള്ളുകയില്ലെന്ന് ഉറച്ചിരിക്കുകയാണെന്നും ലെവിനു തോന്തി. അവരുടെ കുടുത്തിലെ ഏറ്റവും ബുദ്ധിമാനായ റെസൈനാവുമായി സംസാരിച്ചപ്പോൾ, വേഗേ ആരു വഴിയിൽക്കൊണ്ടും തന്ന പറ്റിക്കാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്ന ഭാവമാണയാളുടെ മുവത്തു തെളിഞ്ഞതെന്ന് ലെവിൻ മനസ്സിലാക്കി.

ഇതൊക്കെയാണെങ്കിലും

കാര്യങ്ങൾ
പുരോഗമിക്കുന്നുണ്ടെന്നും കണക്കുകൾ കൃത്യമായി സുകഷിച്ചും
കുറെയധികം നിർബന്ധം ചെലുത്തിയും പുതിയ പദ്ധതിയുടെ
പ്രയോജനം കർഷകരെ ബോധ്യപ്പെടുത്തുന്നപക്ഷം എല്ലാം
നേരേയാകുമെന്നും ലെവിൻ വിശ്വസിച്ചു.

കൃഷികാര്യങ്ങളും പുസ്തകരചനയും മുഴുവൻ സമയവും
അപഹരിച്ചതുകാരണം വേന്തുക്കാലത്ത് നായാട്ടിനു പോകാൻ
ലെവിനു സമയം കിട്ടിയില്ല. ആഗസ്റ്റ് അവസാനം,
ബീഡോൺസ്‌കികൾ മോസ്കോയിലേക്കുപോയ വിവരം,
കുതിരയുടെ സെഡ്ജീനി തിരികെ കൊണ്ടുവന്ന ഭൂത്യൻ
പറഞ്ഞാണിഞ്ഞത്. ഡോളി ബീഡോൺസ്‌കായുടെ കത്തിനു
മറുപടിയെഴുതാത്തത് (ആ ക്രൂരക്കൃത്യത്തെക്കുറിച്ചു
ലജജയാദയല്ലാതെ ഓർമ്മിക്കാൻ അയാൾക്കു കഴിയാറില്ല).
അവരുമായി ബന്ധപ്പെടാനുള്ള മാർഗം എന്നെന്നുകുമായി
അടച്ചുകളിഞ്ഞ അയാൾക്കു തോന്തി. യാത്ര പരയാതെ
സ്വിയാഷ്സ്‌കിയുടെ വീടിൽനിന്നു പോന്നതിലും അയാളേടു
മോശമായി പെരുമാറി. ഇപ്പോൾ അതിനെക്കുറിച്ചാണും
ലെവിൻ ആഡോചിക്കാറില്ല. മനസ്സുനിരയെ കൃഷിയുമായി
ബന്ധപ്പെട്ട കാര്യങ്ങൾമാത്രം. സ്വിയാഷ്സ്‌കിയുടെ പക്കൽനിന്നു
കടം വാങ്ങിയ പുസ്തകം വായിച്ചുതീർത്തു. ആവശ്യമുള്ള മറ്റു
പുസ്തകങ്ങൾ പുറമെന്നിനു വരുത്തി. പൊളിറ്റിക്കൽ
ഇക്കോണമിയെയും സോഷ്യലിസ്റ്റത്തയുംകുറിച്ചുള്ള
പുസ്തകങ്ങൾ വായിച്ചു. തന്റെ പുത്തൻ സംരംഭത്തെ
സംബന്ധിക്കുന്ന യാതൊന്നും അവയിലില്ല. പൊളിറ്റിക്കൽ
ഇക്കോണമി പുസ്തകങ്ങളിൽ, ഉദാഹരണത്തിന്, തന്ന
അലട്ടുന്ന പ്രശ്നങ്ങൾക്ക് ഉത്തരം കിട്ടുമെന്ന പ്രതീക്ഷയിൽ
ആദ്യമായി ആർത്തിയോടെ വായിച്ച മില്ലിന്റെ ഗമ്പ്രത്തിൽ,

യുറോപ്പിലെ കാർഷികവ്യവസ്ഥയെ നിയന്ത്രിക്കുന്ന വിവിധ സിദ്ധാന്തങ്ങളുടെക്കൂടിച്ചു പരയുന്നുണ്ടെങ്കിലും റഷ്യയ്ക്കു ബാധകമല്ലാത്ത പ്രസ്തുത സിദ്ധാന്തങ്ങൾ എങ്ങനെ സാർവലഭകിക്കമാകുമെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ല! അതുതന്നെന്നാണ് സോഷ്യലിറ്റ് പുസ്തകങ്ങളുടെയും അവസ്ഥ. യുണിവേഴ്സിറ്റി ജീവിതകാലത്തു തന്ന ആകർഷിച്ചിരുന്ന, സൂന്ദരമെങ്കിലും പ്രയോഗക്ഷമമല്ലാത്ത സകലപങ്ങളോ യുറോപ്പിൽ നിലവിലുള്ള സംവിധാനത്തെ മിനുക്കിയെടുക്കാനുള്ള ഉദ്യമങ്ങളോ ആണ് അവയിലെ ഉള്ളടക്കം. റഷ്യയിലെ കാർഷികസമ്പദായങ്ങളുമായി അവയ്ക്കു ബന്ധമാനുമില്ല. യുറോപ്പൻ സമ്പദവ്യവസ്ഥയ്ക്കാധാരമായ നിയമങ്ങൾ സാർവലഭകിക്കവും ചോദ്യം ചെയ്യപ്പെടാനാവാത്തതുമാണെന്നു പൊളിറ്റിക്കൽ ഇക്കാണമി വാദിക്കുന്നു. പ്രസ്തുത നിയമങ്ങളെ അടിസ്ഥാനമാക്കിയ വികസനം നാശത്തിലേക്കാണു നയിക്കുന്നതെന്ന് സോഷ്യലിറ്റ് സിദ്ധാന്തങ്ങൾ പ്രവൃാപിക്കുന്നു. റഷ്യയിലെ അതിവിശാലമായ കൃഷിഭൂമിയെ പരമാവധി ഉത്പാദനക്ഷമമാക്കുന്നതിന് ലെവിനും ദശലക്ഷക്കണക്കായ റഷ്യൻ കർഷകരും ഭൂവൃദ്ധമകളും എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നുമാത്രം അവയിലൊനും പരയുന്നില്ല.

അതുമായി ബന്ധപ്പെട്ട സകലതും അയാൾ മനസ്സിരുത്തി വായിച്ചു. കൂടുതൽ പരിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ആ ശരത്കാലത്ത് വിദേശത്തുപോയി ജർമനും ബിട്ടീഷ്യും ഫ്രഞ്ചും ഇറ്റാലിയനും ശ്രദ്ധകാരനാരുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ പരിശോധിച്ചു. അതിലൊനും ഒരു പുതുമയും കണ്ടില്ല. തനിക്കാവശ്യമുള്ളതെന്താണെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കി. റഷ്യയിൽ നല്ല ഭൂമിയുണ്ട്, സമർത്ഥരായ തൊഴിലാളികളുണ്ട്. ചില സ്ഥലങ്ങളിൽ (താൻ മുന്ന് സന്ദർശിച്ച വഴിയോര കർഷകദിവന്തിലെന്നപോലെ) നല്ല ആദായം ലഭിക്കുന്നുമുണ്ട്. പക്ഷേ, കൂടുതൽ സ്ഥലത്തും യുറോപ്പൻ രീതിയിൽ മുലധനം ചെലവഴിക്കുന്നോൾ, ഉത്പാദനം കുറയും. തൊഴിലാളികൾ അവരുടെതായ രീതിയിൽ ഭംഗിയായി ജോലി ചെയ്യുന്നുണ്ട്. അവരുടെ എതിർപ്പ് യാദ്യാട്ടികമല്ല, ശാശ്വതമാണ്, രക്തത്തിൽ അലിംഗത്തുചേർന്നതാണ്. ഉടമസ്ഥനില്ലാതെ തരിശായികിടന വിശാലമായ ഭൂപ്രദേശം ഏറ്റുടന്തു കൃഷിചെയ്യുന്നത് സ്വന്തം ജീവിതദാത്യമായി കരുതിയ റഷ്യൻജനത് അതിനു യോജിച്ച

കൃഷിരീതികൾ അവലംബിക്കുകയായിരുന്നും പരക്കെ വിശ്വസിക്കുന്നതുപോലെ അതു മോശമല്ലെങ്കിൽ അതിന്റെ അയാൾക്കു തോന്തി ഇക്കാര്യം, തന്റെ പുസ്തകത്തിലുടെ സെഡ്യാന്തികമായും കൃഷിയിലുടെ പ്രായോഗികമായും തെളിയിക്കാനാണ് ലൈൻ ആഗ്രഹിച്ചത്.

* ചെറുപ്പത്തിൽ ടോർഡ്സ്മൂയ് കൃഷിരീതി പരിഷ്കരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചതിനു സമാനമാണിത്. 'A Landlords Morning' എന്ന കമ കാണുക.

* ജോൺ റ്ലൂവർട്ട്സ്മിൽ എഴുതിയ 'Principle of Political Economy.'

മുൺ്ട്

സെപ്റ്റംബർ അവസാനത്തോടെ,
തൊഴിലാളിസംഘങ്ങൾക്കുവേണ്ടി കെട്ടിടങ്ങൾ
നിർമ്മിക്കാനുള്ള സ്ഥലത്തെക്ക് തടികൾക്കാണെത്തിച്ചു. വെള്ള
മുഴുവനും വിറ്റ് ലാഭം പങ്കുവച്ചു. എന്നോറ്റിലെ കാര്യങ്ങളെല്ലാം
സുഗമമായി നടന്നു—കുറഞ്ഞപക്ഷം, ലെവിൻ അങ്ങനെ ധരിച്ചു.
പൊളിറ്റിക്കൽ ഇക്കോൺമിയിൽ വിജുവകരമായ
മാറ്റങ്ങളുണ്ടാകുമെന്നുമാത്രമല്ല, തൽസ്ഥാനത്തു പുതിയ
ശാസ്ത്രസിദ്ധാന്തങ്ങൾക്ക് അസ്തിവാരമിട്ടുമെന്നും ലെവിൻ
സ്വപ്നം കാണുന്ന പുസ്തകത്തിന്റെ ചെന പുർത്തിയാക്കാൻ
വിദേശത്തുപോയി ചില കാര്യങ്ങൾകൂടി നേരിട്ടു
മനസ്സിലാക്കണം. വിദേശരായാത്രയ്ക്കുമുന്തെ ഗോത്രവും വിറ്റു പണം
വാങ്ങണം. പക്ഷേ, മഴ തുടങ്ങി. അവശേഷിച്ച ധാന്യവും
ഉരുളക്കിഴങ്ങും ശേഖരിക്കാനോ ഗോത്രവും വില്ക്കാനോ
സാധിച്ചില്ല. ചെളി നിരഞ്ഞതു രോധുയാത്ര അസാധ്യമായി.
വെള്ളപ്പാക്കത്തിൽ രണ്ടുമില്ലുകൾ ഒഴുകിപ്പോയി. കാലാവസ്ഥ
അനുഭിന്നം മോശമായിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

സെപ്റ്റംബർ പതിമൂന്നാം തീയതി രാവിലെ സുര്യൻ തല
പുരഞ്ഞ കാണിച്ചു. കാലാവസ്ഥ മെച്ചപ്പെടുമെന്നുതോന്തി.
ലെവിൻ ധാത്രയ്ക്കുള്ള തയ്യാറെടുപ്പു തുടങ്ങി. ധാന്യങ്ങൾ കയറ്റി
അയയ്ക്കാൻ തയ്യാറായിരിക്കണമെന്നു നിർദ്ദേശിച്ചു.
കച്ചവടക്കാരന്റെ കൈയിൽനിന്ന് ഗോത്രവിന്റെ പണം
വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരാൻ കാര്യസ്ഥനെ അയച്ചിട്ടു മറ്റു
കാര്യങ്ങളിലേർപ്പെട്ടു.

ജോലിക്കളെല്ലാം തീർത്ത് ലെതർക്കോട്ടിന്റെ കഴുത്തറ്റം
നന്നത്തു കുതിർന്ന്, എന്നാൽ അത്യുത്സാഹത്തോടെ,
വെകുന്നേരം ലെവിൻ വീട്ടിലെത്തി. വെകുന്നേരമായപ്പോൾ
കാലാവസ്ഥ പിന്നയും മോശമായി, ആലിപ്പം വീണ്
കുതിരയുടെ പുറം മരവിച്ചു. അത് വേദനയോടെ

തലകുലുക്കുകയും ചെവികൾ ചലിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. തൊപ്പിവച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട് ലെവിനു വലിയ പ്രയാസം അനുഭവപ്പെട്ടില്ല. കരകവിഞ്ഞതാഴുകിയ പുശ്രയയും പാലത്തിന്റെ കൈവരിയിൽ പറിപ്പിടിച്ചിരുന്ന മഞ്ഞപാളികളിൽനിന്നിട്ടു വീഴാൻ തുടങ്ങിയ ജലക്കണങ്ങളയും മരച്ചോട്ടിൽ ഓടിഞ്ഞുവീണ്ടുകിടന്ന കൊമ്പുകളെയും അയാൾ കുതുഹലത്തോടെ നോക്കി. ദ്രാനമായ അന്തരീക്ഷത്തിലും അയാളുടെ മനസ്സ് ആളുടാദപുർണ്ണമായിരുന്നു. വിദുരഗ്രാമങ്ങളിലെ കർഷകർ തന്റെ വ്യവസ്ഥകൾ അംഗീകരിച്ചു തുടങ്ങിയിരുന്നുവെന്ന് അവരുടെ സംഭാഷണത്തിൽനിന്നു മനസ്സിലായി, നന്നത്ത് വസ്ത്രം മാറാനായി കയറിച്ചുന ഒരു സത്രമുടമ ലെവിന്റെ പദ്ധതി അംഗീകരിക്കുകയും കനുകാലികളെ വാങ്ങുന്ന ഒരു സംഘത്തിൽ ചേരാമെന്നു സമർത്തിക്കുകയും ചെയ്തു.

‘ഇനി ഈടരാതെ മുന്നോട്ടു പോയാൽമതി, ലക്ഷ്യം നേടാം.’ അയാൾ വിചാരിച്ചു: ‘ഇതെന്റെ സ്വന്തം കാര്യമല്ല, നാടിന്റെ നമ ലക്ഷ്യമാക്കിയുള്ളതാണ്. കൂഷിസന്ധായവും അതിലുപരി ജനങ്ങളുടെ സ്ഥിതിയും പാടേ മാറ്റണം. ഭാരിഭ്രത്തിന്റെ സ്ഥാനത്ത് സന്ധത്തും സംത്യപ്തിയുമുണ്ടാകണം. ശത്രുതയ്ക്കുപകരം പൊതുതാൽപര്യത്തിന്റെ പേരിലുള്ള ഷൈക്യം നിലവിൽ വരണം. ഒറ്റവാക്കിൽ പറത്താൽ, ഒരു കക്തരഹിത വിള്ളവം—അതിവിപുലമായത്, ആദ്യം നമ്മുടെ സ്വന്തം ജില്ലയിലും പിന്നീടു പ്രവിശ്യയിലാകമാനവും റഷ്യ മുഴുവന്നും ലോകമാസകലവും അരങ്ങേറണം. അതേ, മഹത്തായ ഒരു ലക്ഷ്യമാണത്! അതിന്റെ നായകൻ ഒരു കാലത്ത് കരുത്ത ദൈക്കെട്ടി നൃത്തവേദിയിൽ ചെന്നപ്പോൾ കിറ്റി ഷഡ്ബാക്സ്കായയാൽ തിരുന്നകരിക്കപ്പെട്ട, നിന്മാരന്നും നിന്മപായനുമായിരുന്ന ഇപ്പോൾ കോൺസ്റ്റണ്ടിന്റെ ലെവിനാണെന്നത് അത്ഭുതംതന്നെ! ഒരുപക്ഷേ, ബൈഖമിൻ ഫ്രാങ്ക്ലിനും* ഭൂതകാലത്തക്കുറിച്ചോർത്തപ്പോൾ ഇതേ തോന്നലുണ്ടായിരിക്കണം. തന്റെ രഹസ്യങ്ങൾ കൈമാറാൻ അദ്ദേഹത്തിനും ഒരു അഗ്രത മിവായ്ലോവ് ഉണ്ടായിരുന്നിരിക്കാം.’

ഇങ്ങനെയൊക്കെ ചിന്തിച്ചു നേരമിരുട്ടിയപ്പോൾ ലെവിൻ വീട്ടിലെത്തി.

കച്ചവടക്കാരൻ അടുത്തുപോയിരുന്ന കാര്യസ്ഥൻ ശോതമിന്റെ വിലയിൽ ഒരു ഭാഗം വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്നിരുന്നു. കൊയ്ത്തു മുടങ്ങിയതുമുലം വളരെയധികം ധാന്യം നഷ്ടപ്പെടുമെന്ന വിവരവും അയാൾ അറിയിച്ചു.

ഉണ്ണുകഴിഞ്ഞു പതിവുപോലെ ഒരു പുസ്തകവുമായി ചാരുക്കണ്ണരയിലിരുന്ന ലെവിൻ, എഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന പുസ്തകവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട യാത്രയെക്കൂടിച്ചാലോചിച്ചു. ഈനു കുറെയധികം ആശയങ്ങൾ മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു. ‘അതെല്ലാം എഴുതിവച്ചാൽ ഒരു മുഖവുരുയാക്കും’ അയാൾ വിചാരിച്ചു. അയാൾ എണ്ണിറ്റ് എഴുത്തുമേശരയുടെ അടുത്തെക്കു നടന്നു. കാല്ക്കൽ കിടന്നിരുന്ന ലാസ്ക, എങ്ങോട്ടാണു പോകേണ്ടതെന്ന് യജമാനനോടു ചോദിക്കുന്നമട്ടിൽ നാലുപാടും നോക്കി. പക്ഷേ, തന്റെ ചിന്തകൾ കടലാസ്സിലേക്കു പകർത്തുന്നതിനുമുമ്പ് പണിക്കാരുടെ മേം്പതിരിമാർ വന്നു. അവരോടു സംസാരിച്ചിരിക്കുന്നതിന് ലെവിൻ ഹാളിലേക്കു പോയി.

അടുത്ത ദിവസതെത്തെ ജോലികളെല്ലാം പറഞ്ഞെല്ലപ്പിച്ചിട്ട് ലെവിൻ പടനമുറിയിൽ വന്നിരുന്നു ജോലി തുടങ്ങി. ലാസ്ക മേശയ്ക്കെടിയിൽ കിടന്നു. അഗത മിവായ്ലോവ് അവളുടെ പതിവുസ്ഥലത്തിരുന്നു തുന്നൽപ്പണിയിലേർപ്പെട്ടു.

കുറച്ചുനേരം എഴുതിയപ്പോഴേക്കും ലെവിൻ പെട്ടു കിറ്റിയെയും അവളുടെ തിരസ്കാരത്തെയും എറ്റവും ഒരുവിൽ പരസ്പരം സന്ധിച്ചതിയെയും കുറിച്ച് ഓർമ്മിച്ചു. എഴുന്നേറ്റു മുറിയിൽ അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും നടന്നു.

“വെപ്പാളപ്പെട്ടിട്ടുതു കാര്യം?” അഗത മിവായ്ലോവ് പറഞ്ഞു: “എന്നും ഈങ്ങനെ വിട്ടിലിരിക്കരുത്. എങ്ങോട്ടുകൂടിലും പോയി ഓന്നു വിശ്രമിക്കണം.”

“വേണം. മറ്റൊരു പോകാനാണുദ്ദേശിക്കുന്നത്. അതിനുമുമ്പ് തിർക്കാനുള്ള ചില ജോലികളുണ്ട്.”

“എന്തു ജോലി? കൃഷിക്കാർക്കുവേണ്ടി എന്നൊക്കെ ചെയ്തു! അവർ എന്നാണു പരയുന്നതെന്നോ? യജമാനനു സാർ ചക്രവർത്തിയുടെ പാരിതോഷികം കിട്ടാൻ പോകുന്നു!” എന്തിനാണിങ്ങനെ കർഷകർക്കുവേണ്ടി പാടുപെടുന്നത്?”

“ഞാൻ ആർക്കുവേണ്ടിയും പാടുപെടുന്നില്ല. എന്നിക്കുവേണ്ടിയാണു ചെയ്യുന്നത്.”

ലെവിൻ്റെ പദ്ധതികളുടെ വിശദാംശങ്ങളെല്ലാം അഗത മിവായ്ലോവ് നയ്ക്കരിയാം. അയാൾ പലപ്പോഴും അവരോടു

പരയാറുണ്ട്. ചിലപ്പോൾ തർക്കിക്കും. അവരുടെ വിശദികരണങ്ങളോടു വിയോജിക്കും. എക്കിലും, ഇപ്പോൾ അയാൾ പരഞ്ഞത് അവർ തെറ്റിശ്വരിച്ചു.

“തീർച്ചയായും മറ്റൊന്നൊളും സ്വന്തം ആത്മാവിനെനക്കുറിച്ചാണു ചിന്തിക്കേണ്ടത്.” ഒരു നേടുവിർപ്പോടെ അവർ പരഞ്ഞു: “വലിയ പർപ്പാനുമില്ലാത്ത പാർപ്പേൻ ദൈനിസിച്ചിനെപ്പോലെ മരിക്കാൻ സാധിച്ചാൽ അതാണു ഭാഗ്യം.” സമീപകാലത്തു മരിച്ചുപോയ ഒരു ഭൂതക്കേൾ കാര്യമാണവർ സൂചിപ്പിച്ചത്: “അയാൾക്കു തിരുവത്താഴച്ചടങ്ങും അന്ത്യകൂദാശയുമുണ്ടായി.”

“അതല്ല എന്ന് പരഞ്ഞത്. എനിക്കു ലാഡം കിട്ടാൻവേണ്ടി എന്നിതുചെയ്യുന്നുവെന്നാണ്. കർഷകർ കൂടുതൽ നന്നായി ജോലിചെയ്താൽ എനിക്കു കൂടുതൽ ലാഡം കിട്ടും.”

“നിങ്ങളെന്തു ചെയ്താലും മടിയമാർ വെരുതേയിരിക്കും. ആത്മാർത്ഥയുള്ളവർമാത്രം ജോലി ചെയ്യും.”

“ഇവാൻ കനുകാലികളെ കൂടുതൽ നല്ല രീതിയിൽ സംരക്ഷിക്കുന്നുണ്ടെന്നു നിങ്ങൾതന്നെയല്ല പരഞ്ഞത്?”

“നിങ്ങളോരു വിവാഹം കഴിക്കണം. അതു മാത്രമാണെനിക്കു പരയാനുള്ളത്.”

താൻ ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വിഷയത്തെത്തന്നെ അവർ സ്പർശിച്ചത് അയാളെ വിഷമിപ്പിച്ചു. മറുപടി പരയാതെ കുറച്ചുനേരും ചിന്തയിൽ മുഴുകിയിരുന്ന ലെവിൻ വീണ്ടും എഴുതാൻ തുടങ്ങി. താൻ ആഗ്രഹിക്കാത്ത കാര്യം ഓർമ്മിക്കാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾമാത്രം ആ മുഖം വിഷ്ണുമായി.

ഒൻപതുമൺിക്ക് ഒരു മൺിയോച്ചയും ചെളിയിലുടെ വണ്ടിച്ചുക്കങ്ങൾ ഉരുണ്ടുവരുന്നതിന്റെ ശബ്ദവും കേട്ടു.

“അതാ, ആരോ വരുന്നുണ്ട്” എന്നു പരഞ്ഞത് അഗ്ര മിവായ്ലോവ് എഴുന്നേറ്റു വാതിൽക്കലേക്കു നടന്നു. ‘ഇനി ഒറ്റയ്ക്കിരുന്നു മുഴിയണ്ട്.’ ലെവിൻ അവരുടെ മുന്നിലെത്തി. ‘എതായാലും ജോലി നടക്കുന്നില്ല, അതുകൊണ്ട് സന്ദർശകൾ, അതാരായാലും സ്വാഗതം.’ അയാൾ മനസ്സിൽ പരഞ്ഞു.

* അമേരിക്കൻ ശാസ്ത്രജ്ഞനും അമേരിക്കൻ ഐക്യനാടുകളുടെ സ്ഥാപകരിലോരാളും.

മുപ്പത്തിനു

മുന്നവശത്തെ വാതിൽ തുറക്കുന്നതിനുമുമ്പ്, ഹാളിൽ, പരിചിതമായൊരു ചുമയുടെ ശബ്ദം ലെവിൻ കേടു. സുന്തം കാലോച്ച കാരണം അതു വ്യക്തമായില്ല. താൻ തെറ്റിഡിലും തായിരുന്നുന്നും എന്ന് അയാൾ ആശിച്ചു. അപ്പോഴേക്കും സുന്തം സഹോദരന്റെ എല്ലിച്ച രൂപവും മുഖവും അയാൾ കണ്ടു. ഓവർക്കോട്ട് ഉളരി, ചുമയ്ക്കുന്ന ആ മനുഷ്യൻ തന്റെ സഹോദരൻ നികുതിയിരുന്നുന്നും എന്ന് അകാതിരുന്നുന്നും എന്നു വീണ്ടും ആഗ്രഹിച്ചു.

ലെവിനു സഹോദരനെ ഇഷ്ടമാണെങ്കിലും എപ്പോഴും അയാളോടൊത്തു ജീവിക്കുന്നതും ദുരിതമാണ്. ഇപ്പോഴത്തെ വിചാരങ്ങളും അഗ്രത മിവായ്ലോവ് നും ഓർമപ്പട്ടതലും കൊണ്ട് കലുഷിതമായ മനസ്സിനെ കൂടുതൽ അസ്പധമാക്കുന്നതാണു സഹോദരന്റെ വരവ്.

സുന്തം ദുഷ്ടവിചാരത്തിൽ വിന്നനായ ലെവിൻ ഹാളിലേക്കോടി. സഹോദരനെ അടുത്തുനിന്നു കണ്ടപ്പോൾ മനസ്സിലെ നിരാശ മാറി, അനുകമ്പസ്ഥാനം പിടിച്ചു. രോഗം പിടിപെടു നേരത്തെത്തന്നെ മെലിഞ്ഞിരുന്ന നികുതിയാണ് ഇപ്പോൾ കൂടുതൽ ശുഷ്കിച്ചു, കൂടുതൽ ദുർബലനായി കാണപ്പെടു. ചർമംകാണ്ടു പോതിഞ്ഞ വെറും ഒരുമിക്കുടം!

നീം കഴുത്തിനെ ചുറ്റിയിരുന്ന സ്കാർഫ് വലിച്ചെടുത്തു ദയനീയമായി ചിരിച്ചുകൊണ്ടുനിന്നു അയാളുടെ വിനയംകലർന്ന നോട്ടം ലെവിൻറെ മനസ്സിലിയിച്ചു.

“ഞാൻ നീനെ കാണാൻ വന്നതാണ്.” സഹോദരന്റെ മുഖത്തു നീനു കണ്ണെടുക്കാതെ, പൊള്ളയായ ശബ്ദത്തിൽ നികുതിയാണ് പറത്തു: “കുറെനാളായി ഇങ്ങോട്ടുവരണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. നല്ല സുവമില്ലായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ വളരെ കുറവുണ്ട്.” മെലിഞ്ഞ കൈകൾക്കാണ് അയാൾ താടി തടവി.

“അതേയതേ.” ലെവിൻ് പറഞ്ഞു. സഹോദരന്റെ മുവത്തു ചുംബിച്ചപ്പോൾ ചർമത്തിലെ വരൾച്ച ചുണ്ടുകൾക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടു. വലിയ, അസാമാന്യമായി തിളങ്ങുന്ന, കണ്ണുകൾ അടുത്തുകണ്ടു.

ഭാഗം വയ്ക്കാതെ അവശേഷിച്ചിരുന്ന ചില കുടുംബവസ്തുകൾ വിറ്റ വകയിൽ സഹോദരനു ചെല്ലേണ്ട രണ്ടായിരം രൂബിൾ തന്റെ പകലുണ്ടനു കാണിച്ച് കോൺറ്റുന്നെന്റെ ലെവിൻ് ഏതാനും ആഴ്ചകൾക്കുമുമ്പ് നിക്കാളാസിനെ എഴുതി അറിയിച്ചിരുന്നു.

ആ പണം വാങ്ങാനാണു താൻ വന്നതെന്നും അതിലും മുഖ്യമായി, കുടുംബവീടും ജനിച്ച സ്ഥലവും കാണാനുള്ള ആഗ്രഹമുണ്ടനും അങ്ങനെ ആരോഗ്യം വീണ്ടുത്തു ചെയ്യാനുള്ള ജോലികളിൽ വ്യാപരിക്കാനുദ്ദേശിക്കുന്നുവെന്നും നിക്കാളാസ് അറിയിച്ചു. ഉയരം കൂടുതലുള്ളതു കാരണം ശരീരത്തിന്റെ മെലിച്ചിൽ തെട്ടിപ്പിക്കുന്ന കാഴ്ചയായിരുന്നു. ലെവിൻ് ജേദ്ധംനെ തന്റെ മുൻഡിലേക്കു കൂട്ടിക്കാണുപോയി.

നിക്കാളാസ് സശ്രദ്ധം മുന്നു പതിവില്ലാത്തവിധം വസ്ത്രം ധരിച്ച്, നേർത്തമുടി ചീകിരയാതുകൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് മുകളിലത്തെ നിലയിലേക്കു പോയി.

കൂട്ടിക്കാലത്തെന്നപോലെ വാത്സല്യത്തോടെയും സന്തോഷത്തോടെയുമാണ് അയാൾ സംസാരിച്ചത്. സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചിനെക്കുറിച്ചു പോലും വിരോധമില്ലാതെ പരാമർശിച്ചു. അഗ്രത മിവായ്ലോവ്സ്കോയോടു തമാഴ പറഞ്ഞു. പ്രായംചെന്ന പഴയ ഭൂത്യമാരെക്കുറിച്ചു ചോദിച്ചു. പാർപ്പൻ ദൈനിസിച്ച് മരിച്ചുപോയെന്ന വാർത്ത അയാളെ വല്ലാതെ ഭയപ്പെടുത്തിയെങ്കിലും പെട്ടുന്ന സമനില വീണ്ടുത്തു.

“പ്രായം ഇത്രയുമായല്ലോ” എന്നുപറഞ്ഞ് അയാൾ വിഷയം മാറ്റി: “ഒന്നോ രണ്ടോ മാസം ഇവിടെ താമസിച്ചിട്ട് മോസ്കോയിലേക്കു പോകാനാണുദ്ദേശിക്കുന്നത്. നീയറിഞ്ഞൊ മൃഗ്ഗകോവ് എന്നിക്കാരു ജോലി വാഗ്ദാനം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്, അങ്ങനെ താനൊരു സർക്കാരുദ്ദേശഗസ്താകും. അതിനുസരിച്ച് എന്ന് ജീവിതത്തിൽ മാറ്റംവരുത്തും. ആ സ്ത്രീയെ താൻ ഒഴിവാക്കി, നീയറിഞ്ഞൊ?”

“മേരി നിക്കാലാവ്സ്കോയോ? അതെന്ത്?”

“ഹോ, അവളൊരു ഭയകരിയാണ്. എന്ന കണ്ടമാനം ശല്യപ്പെടുത്തി. എന്താണ് ശല്യമെന്നു പറഞ്ഞില്ല. ചായയ്ക്കു

കടുപ്പം കുറത്തതും തന്ന ഒരു രോഗിയെപ്പാലെ കണക്കാക്കിയതുമാണ് അവളുടെ കുറ്റമെന്ന് എങ്ങനെ പറയും?"

"ഈനി, എൻ്റെ ജീവിതശേഖരി പാടേ മാറ്റണം. മറ്റൊളവരെപ്പാലെ താനും മണ്ണത്തരങ്ങൾ കാണിച്ചിട്ടുണ്ട്. പണമല്ല കാര്യം അതിലെനിക്കു ദുഃഖമില്ല. ആരോഗ്യമാണ് പരമപ്രധാനം. ദൈവം സഹായിച്ച് എൻ്റെ ആരോഗ്യം മെച്ചപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്."

എന്തുപറയണമെന്നറിയാതെ ലെവിം കെട്ടിരുന്നു, നിക്കൊളാസിനും അങ്ങനെ തോന്തിരിക്കണം. സഹോദരന്റെ കാര്യങ്ങളുടെ അയാൾ ചോദിക്കാൻ തുടങ്ങി. നാട്യങ്ങളിലും പറയാൻ സന്തോഷമായിരുന്നു. തന്റെ ജീവനുകളെയും പ്രവർത്തനങ്ങളെയുംകൂടിച്ച് സഹോദരനോടു പറഞ്ഞു.

നിക്കൊളാസ് എല്ലാം കെടുക്കിലും അതിലയാൾക്ക് ഒരു താൽപര്യവും തോന്തിരില്ല.

ഓരാളുടെ മനസ്സിലെ നേരിയ ചലനംപോലും അപരനു വ്യക്തമായി മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയുമാർ അടുപ്പമുള്ളവരായിരുന്നു രണ്ടുപേരും.

ഈപ്പോൾ രണ്ടുപേരുടെയും മനസ്സിൽ മുന്നിട്ടുനിന്നത് ഒരേ വിചാരമാണ്. നിക്കൊളാസിന്റെ രോഗവും ആസന്നമായ മരണവും. എങ്കിലും രണ്ടുപേരും അതിനെക്കൂടിച്ചു സംസാരിക്കാൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. പ്രധാനവിഷയത്തെ സ്പർശിക്കാതെ ബാക്കി പറഞ്ഞതെല്ലാം കളവായിരുന്നു. മുഖ്യമാരിക്കലും സാധാപനവേളയിൽ ഇത്രയും സന്തോഷം ലെവിം അനുഭവിച്ചിട്ടില്ല. അപരിചിതനായ ഓരാളോടുപോലും ഇത്രയും കൂത്രിമത്യം കാണിച്ചിട്ടുമില്ല. അതിനെക്കൂടിച്ചുള്ള ബോധവും അതിന്റെ പേരിലുള്ള പശ്ചാത്താപവും അയാളുടെ അസ്വാഭാവികത വർധിപ്പിച്ചു. ആസന്നമരണനായ പ്രിയ സഹോദരനെക്കൂടിച്ചു വിലപിക്കാനാഗ്രഹിച്ചുകൂടിലും നിക്കൊളാസിന്റെ ഭാവിജീവിതത്തെ സംബന്ധിച്ച് കാര്യങ്ങൾ അയാൾക്ക് കേൾക്കേണ്ടിയിരുന്നു.

വീട് ഇററനാണ്. ലെവിം മുൻഡിയിൽമാത്രമേ ചുടുള്ളു. അവിടെ ഒരു തട്ടിവച്ച് വേർത്തിരിച്ചു സഹോദരനു കിടക്കാൻ സഞ്ചര്യമുണ്ടാക്കി.

നിക്കൊളാസ് കിടന്നു. ഉറങ്ങിയാലും ഇല്ലെങ്കിലും തിരിത്തും മറിത്തും കിടന്നു. രോഗിയെപ്പാലെ, നിർത്താതെ ചുമച്ച് പുലവിക്കാണ്ടിരുന്നു. ചിലപ്പോൾ ദിർഘനിശ്വാസതേതാട എന്ന് ദൈവമേ! എന്ന് നിലവിളിച്ചു. ചിലപ്പോൾ കഫക്കെടുമുലം ശ്രാസതടസ്സമുണ്ടായപ്പോൾ, “ഹാ, ചെകുത്താനേ!” എന്ന് ദേശ്യപ്പെട്ടു. ഇതെല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ട് ലെവിം ഉറങ്ങാതെ കിടന്നു. അയാളുടെ ചിന്തകൾ പലതായിരുന്നുകും എല്ലാം മരണത്തെ ചുറ്റിപ്പറ്റിയുള്ളതായിരുന്നു.

മരണം, സകലതിന്റെയും അനിവാര്യമായ അന്ത്യം, അന്നാദ്യമായി അപ്രതിരോധ്യമായ ശക്തിയോടെ അയാളെ അഭിമുഖീകരിച്ചു. പ്രിയസഹാദരം മരണം, മുമ്പു വിചാരിച്ചിരുന്നതുപോലെ അതു അകലെയെല്ലാംപോൾ മനസ്സിലാകുന്നു. അതു തന്റെ ഉള്ളിലുമുണ്ടായെന്നു തോന്തി. ഇന്നെല്ലകിൽ നാളെ, അബ്ലൂഷിൽ മുപ്പുതുവർഷം കഴിഞ്ഞ്. എല്ലാം ഒന്നുതന്നെയല്ല? പക്ഷേ, അനിവാര്യമായ ആ മരണം എന്താണെന്ന് അറിത്തുകൂടെന്നുമാത്രമല്ല, അതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചിട്ടുപോലുമില്ലായിരുന്നു, അതിനുള്ള ദയവുമില്ലായിരുന്നു.

“താനൊരു ജോലിയിലേർപ്പുട്ടിരിക്കുന്നു, എനിക്കുതു പുർത്തിയാക്കണം. എല്ലാം മരണത്തിലാണവസാനിക്കുകയെന്ന കാര്യം താന്റെ മരനുപോയി!”

ഇരുട്ടത്ത് കട്ടിലിൽ എഴുന്നേറ്റിരുന്നു കൈകൾ കാൽമുട്ടുകളിലമർത്തി, മനഃക്ഷാദം കാരണം ശ്രസിക്കാൻപോലും മറന്ന് അയാൾ ആലോചിച്ചു. കൂടുതൽ ആലോചിക്കുന്നതോരും അതു സത്യമാണെന്നു ബോധ്യപ്പെട്ടു; ജീവിതത്തിലെ ഒരു ചെറിയ കാര്യം അയാൾ അവഗണിച്ചു—അതായത്, മരണം എല്ലാറ്റിനും അന്ത്യം കുറിക്കുമെന്നും അതിനു പ്രതിവിധിയില്ലെന്നും, ഭയാനകമെങ്കിലും സത്യമാണത്.

‘പക്ഷേ, താനിപ്പോഴും ജീവിച്ചിരിക്കുന്നല്ലോ. എന്താണു താനിപ്പോൾ ചെയ്യുണ്ടത്? എന്താണു ചെയ്യുണ്ടത്?’ അയാൾ നിരാശയോടെ പരഞ്ഞിട്ട് സാവധാനം എഴുന്നേറ്റ് ഒരു മെഴുകുതിരിക്കത്തിച്ച് കണ്ണാടിയിൽ മുവവും തലമുടിയും നോക്കി. ‘ചെന്നിയിൽ കുറെ രോമങ്ങൾ നരച്ചിരിക്കുന്നു. വായ് തുറന്നു. കടവായിലെ പല്ല് തേതുതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. കൈയ്യിലെ പേശികൾ നോക്കി. നല്ല ശക്തിമാനായിരുന്നു. അപ്പുറത്തെ കട്ടിലിൽ കിടന്ന് അവഗേഷിച്ച

ശ്രാസകോൾക്കാൻട് ശ്രാസോച്ചപ്പാസം ചെയ്യുന്ന
നിക്കൊളാസിനും ഓരിക്കൽ ആരോഗ്യമുള്ള ശരീരമുണ്ടായിരുന്നു.
കുട്ടിക്കാലത്ത് രണ്ടുപേരും ഒന്നിച്ചുകിടന്നിരുന്നതോർമിച്ചു.
തിയഡ്യോർ ബൊഗാനിച്ച് മുറിയിൽ നിന്നു പോകുന്നതുവരെ
അടങ്ങിക്കിടക്കും. അതുകഴിഞ്ഞാൽ തലയണകളെടുത്തു
പരസ്പരം എറിയും. നിർത്താതെ പൊട്ടിച്ചിരിക്കും. തിയഡ്യോർ
ബൊഗാനിച്ചിനോടുള്ള ഭയത്തിനുപോലും ജീവൻ്റെ ആള്ളാദം
തുള്ളുവുന്ന നിമിഷങ്ങളെ അടക്കിവയ്ക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല.
ഇപ്പോഴിതാ, കുഴിഞ്ഞതു താണ്, പൊള്ളയായ നെമ്പിൻകുട്ട്...
എന്താണെന്നിക്കു സംഭവിക്കാൻ പോകുന്നതെന്നറിയാതെ ഈ
ഞാൻ...'

“വോ, വോ! ഹോ, ചെക്കുത്താൻ ചുമ! നീയവിട
എന്തുക്കുന്നു? ഉറങ്ങാത്തതെന്ത്?” സഹോദരൻ്റെ ശബ്ദം.

“എന്തുകൊണ്ടെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ, എനിക്ക് ഉറക്കം വരുന്നില്ല.”

"തൊൻ്റെ നന്നായുറങ്കി. ഇപ്പോൾ വിയർക്കുന്നില്ല. ഇതാ എന്തു ഷർട്ട്. തൊട്ടുനോക്കൽ. ഇംഗ്ലീഷ്‌മില്ല!"

ലെവിൻ തൊട്ടുനോക്കി. മെഴുകുത്തിരി കെടുത്തിയിട്ടു വീണ്ടും കിടന്നകിലും ഉറക്കം വന്നില്ല. ജീവിക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്ന ചോദ്യത്തിന് ഉത്തരം കണ്ണടത്താറായപ്പോഴേക്കും ഒരു പുതിയ ഉത്തരമീല്ലാത്ത പ്രശ്നം, മരണം, മുന്പിൽ.

ചേട്ടു മരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. വസന്തകാലത്തിനുമുമ്പ് മരിക്കും. എങ്ങനെയാണു താൻ സഹായിക്കേണ്ടത്? എന്താണു പറയേണ്ടത്? അതിനെക്കുറിച്ച് എനിക്കെന്തെറിയാം? അങ്ങനെയൊന്നുണ്ടനെ കാര്യംപോലും താൻ മരിന്നുപോയി.

മുപ്പത്തി റണ്ട്

വിനയവും വിധേയതുവുംകൊണ്ട് ഒരാളു
അസുസ്ഥനാക്കിയശ്രേഷ്ഠം അസഹ്യമായ ആധിപത്യവും
ആക്രമണസ്വഭാവവും കാണിക്കുന്ന ചിലരെ ലെവിൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്.
തന്റെ സഹോദരനും ഈ സ്വഭാവമുണ്ടെന്ന് ലെവിനു തോന്തി.
താമസിയാതെ ഈത് അനുഭവപ്പെടുകയും ചെയ്തു. പിറ്റേനു
രാവിലെ സഹോദരന്റെ ഓരോ പ്രവൃത്തിയെയും നികുതിയാണ്
അകാരണമായി നിന്തിക്കാൻ തുടങ്ങി.

ലെവിൻ ഓന്നുംചെയ്യാൻ നിവൃത്തിയില്ല. റണ്ടുപേരും
ഉള്ളുതുറന്നു സംസാരിച്ചാൽ പരസ്പരം കണ്ണുകളിൽ
നോക്കുകയും 'ചേട്ടൻ മരിക്കാറായി', 'ചേട്ടൻ മരിക്കാറായി' എന്ന്
ലെവിനും 'എനിക്കിരിയാം, അതുകൊണ്ടു ഞാൻ
പേടിച്ചിരിക്കയാണ്, എനിക്കു പേടിയാണ്' എന്ന് നികുതിയാണും
പരിഞ്ഞുകൊണ്ടയിരിക്കും. അതുമാത്രം പരയാനേ അവർക്കു
കഴിയു. പക്ഷേ, അത് ജീവിതം അസാധ്യമാക്കുമെന്തുകൊണ്ട്
ലെവിൻ തന്റെ മനസ്സിൽ തോന്തിയതിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായി
ചിലതു പരയാൻ ശ്രമിച്ചു. ആ ശ്രമം പാളിപ്പോയെന്നും
സഹോദരനും ദേശ്ചും വന്നെന്നും അയാൾ മനസ്സിലാക്കി.

ആ വീടിൽ വന്നതിന്റെ മുന്നാംദിവസം നികുതിയാണ്,
അനിയന്ത്രി പദ്ധതികളെ ഒരിക്കൽക്കൂടി
വിശദികരിക്കാനാവശ്യപ്പെട്ടു, അതിന്റെ കുറ്റം കണ്ടുപിടിക്കുക
മാത്രമല്ല, കമ്മ്യൂണിസ്വുമായി അതിനെ കൂട്ടിക്കുഴയ്ക്കുകയും
ചെയ്തു.

“നീ മറ്റൊളവരുടെ അശയങ്ങളെടുത്തു വളച്ചൊടിച്ചു
പ്രയോഗിക്കമല്ലാത്ത സ്ഥലങ്ങളിൽ പ്രയോഗിക്കാൻ
ശ്രമിക്കുന്നു.”

“രണ്ടിനും പൊതുവായ യാതൊന്നുമില്ല. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകൾ
സമത്തിന്റെയോ മൂലധനത്തിന്റെയോ
സ്വത്തവകാശത്തിന്റെയോ നീതിയുക്തതയെ നിഷ്പയിക്കുന്നു.

ഞാൻ മുഖ്യമായ ആ പ്രേരകശക്തിയെ നിശ്ചയിക്കുന്നില്ല.”
(അത്തരം പദപ്രയോഗങ്ങൾ ലൈഭറ്റ്
അറപ്പുളവാക്കുന്നതാണെങ്കിലും അപ്പോൾ എഴുതിക്കൊണ്ടിരുന്ന
ഗമ്പത്തിൽനിന്നുള്ള വാക്കുകൾ സ്വന്മേധയാ
പുരത്തുവന്നതാണ്). “തൊഴിലാളിയെമാത്രം
നിയന്ത്രിക്കണമെന്നാണു ഞാൻ പറയുന്നത്.”

“അതാണു കാര്യം. നീ മറ്റുള്ളവരുടെ ആശയങ്ങൾ
സ്വീകരിച്ചു, അവയ്ക്കു കരുതത്തുപകരുന്നതെല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചു.
എന്നിട്ടു പുതിയതാണെന്ന് ആളുകളെ വിശ്വസിപ്പിക്കാൻ
ശേമിക്കുന്നു.” നികൊളാസ് കോപത്രതാട കഴുതത്തുവെട്ടിച്ചു.

“പക്ഷേ, എന്തേ ആശയത്തിൽ...”

“ആ ആശയം.” പരിഹാസത്രതാട ചിരിച്ചുകൊണ്ട്
കോപത്രക്കാണ്ഡു തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളോടെ നികൊളാസ്
പറത്തു: “ആ ആശയത്തിന്, ഒന്നുമല്ലെങ്കിലും ഒരു നിയതമായ
സൗംഖ്യവും നിശ്ചിതത്തുവുമുണ്ട്. ഉട്ടോപ്പന്ന്
ചിന്താഗതിയാവാമെങ്കിലും ഭൂതകാലത്തെ ഒരു
സുന്ദരസ്വപ്നമായി സകലപ്പിച്ചു, സ്വകാര്യസ്വത്തും കൂടുംബവും
ഇല്ലാതാക്കുണ്ടോൾ ബാക്കിയുള്ളത് അധ്യാനം മാത്രമാണ്.
പക്ഷേ, നീ പറയുന്നത്...”

“നിങ്ങളെതിനെ ദുർഘാവ്യാനം ചെയ്യുന്നതെന്തിന്? ഒരിക്കലും
ഞാനോരു കമ്മ്യൂണിറ്റിയിരുന്നില്ല.”

“പക്ഷേ, തൊന്തരായിരുന്നു. പകുതയില്ലെങ്കിലും
യുക്തിസഹമാണതെന്നും ആദ്യ നൂറ്റാണ്ഡുകളിൽ
കുംതുമതത്തിനുണ്ടായിരുന്നതുപോലെ ഇതിനും ഒരു
ഭാവിയുണ്ടെന്നും എനിക്കു തോന്നുന്നു.”

“തൊഴിലാളിയുടെ ശക്തിയെ ശാസ്ത്രീയമായൊരു
പരീക്ഷണത്തിന്റെ ഭാഗമായിവേണം കൈകാര്യം
ചെയ്യാനെന്നാണെന്തെന്ന് അടിപ്രായം. അതിനെക്കുറിച്ചു
പരിക്കുകയും അതിന്റെ സവിശേഷതകൾ...”

“അതിന്റെയൊന്നും ആവശ്യമില്ല! വികസനത്തിന്റെ
തോതനുസരിച്ച് അതിന്റെ പ്രവർത്തനശൈലി സ്വയം
രൂപപ്പെടുകൊള്ളും. എല്ലായിടത്തും അടിമകളുണ്ടായിരുന്നു.
പിന്ന ബലം പ്രയോഗിച്ചു പണിചെയ്യിക്കലായി. ഇപ്പോൾ
പണിക്കാർക്ക് ധാന്യം കൂലിയായി കൊടുക്കുന്നു.
പാട്ടക്കൂടിയാണാരുണ്ട്. കൂലിപ്പണിക്കാരുണ്ട്.
ഇനിയെന്തുവേണമെന്നാണ്?”

അതു കേടപ്പോൾ ലെവിൻ് ശാന്തനായി. അതു ശരിയാണെന്ന് അയാളുടെ മനസ്സ് പറഞ്ഞു. കമ്മ്യൂണിസവും നിലവിലുള്ള ജീവിതശൈലിയും തമിലുള്ള ഒരു സന്തുലനമാണ് അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചത്. അത് അസാധ്യമാണ്.

“അയാനംകൊണ്ടു തൊഴിലാളികൾക്കും എനിക്കും ലാഭമുണ്ടാക്കാനുള്ള ഒരു മാർഗമാണ് തൊൻ അനേഷ്ഠിക്കുന്നത്.” ലെവിൻ് അല്പം ചുടായി: “തൊൻ സ്ഥാപിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നത്...”

“നീയോനും സ്ഥാപിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നില്ല. എപ്പോഴെന്തെങ്കിലും പുതുമയുള്ള എന്തെങ്കിലും ചെയ്തെന്നും കർഷകരെ ചുണ്ടാം ചെയ്യുന്നില്ലെന്നും ബോധ്യപ്പെടുത്തുകയാണു നിന്റെ ഉദ്ദേശ്യം.”

“എന്നാണോ ചേടുന്നു അഭിപ്രായം. എങ്കിൽ കൂടുതലൊന്നും സംസാരിക്കേണ്ട. ലെവിൻ് പറഞ്ഞു. അയാളുടെ ഇടത്തെ കവിളിലെ പേരി അനിയന്ത്രിതമായി വിരയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി.

“നിന്നുക്കാരാദർശവുമില്ല. മുന്നുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഉള്ളത് ആത്മപ്രശംസമാത്രം.”

“ഓ, അങ്ങനെയിരുന്നോടു. ഈനീയോനും പറയണ്ട്.”

“തൊൻ പറയും. പറയാതിരുന്നതാണ് എന്നു തെറ്റ്. നീ നനാവില്ല. തൊനിവിടെ വരരുതായിരുന്നു.”

പിന്നീട് ചേടുനെ സമാധാനില്ലിക്കാൻ തന്നാലാവുംവിധം ലെവിൻ് ശ്രമിച്ചുക്കിലും നിക്കാളാസ് അതോന്നും ചെവിക്കാണ്ടില്ല. അവിടെനിന്നു പോകുന്നതായിരിക്കും നല്ലതെന്ന് അയാൾ പറഞ്ഞു. സഹോദരന് ജീവിതം ഒരു ഭാരമായിത്തീർന്നു എന്ന് ലെവിൻ് മനസ്സിലാക്കി.

നിക്കാളാസ് പോകാൻ തീരുമാനിച്ചു. എന്തെങ്കിലും തെറ്റുചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ പൊരുക്കണമെന്ന് ലെവിൻ് അപേക്ഷിച്ചു.

“ഹോ, എന്താരു മഹാമനസ്കത!” നിക്കാളാസ് ചിരിച്ചു: “നീ പറയുന്നതു ശരിയാണെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നെങ്കിൽ അങ്ങനെതന്നെയിരുന്നോടു. തൊന്തു സമ്മതിച്ചു. എന്തായാലും തൊൻ പോകുന്നു.”

പോകുന്നതിനുമുമ്പ് ലെവിനെ ചുംബിച്ചിട്ട് നിക്കാളാസ് പറഞ്ഞു: “എന്നുകൂരിച്ചു നീ മോശമായോന്നും വിചാരിക്കരുത്, എന്നു അനിയാ.” അയാളുടെ ശബ്ദം ഇടവി.

അവ മാത്രമാണ് അവർ തമിൽ ആത്മാർത്ഥമായിപറഞ്ഞ വാക്കുകൾ. “എന്തായാലും തൊൻ ചീതയാണ്. ഈനി നമ്മൾ

തമ്മിൽ കണ്ണുവരില്ല." എന്താണ് അതിന്റെ അർത്ഥമെന്ന് ലെവിനു മനസ്സിലായി. അയാളുടെ കണ്ണുകൾ നിരത്തു. എന്തുപറയണമെന്നറിയാതെ സഹോദരനെ ഒരിക്കൽക്കൂടി ചുംബിച്ചു.

സഹോദരൻ പോയി മുന്നുദിവസം കഴിത്തപ്പോൾ ലെവിൻ വിദേശത്തെക്കു പുറപ്പെട്ടു. രെയിൽവേ നേരുഷൻിൽവച്ച് കിറ്റിയുടെ കസിൻ ഷൈർബാക്സ്‌കിയെ കണ്ടുമുട്ടി. ലെവിന്റെ മുവത്തെ ഗുരവഭാവം കണ്ട് അയാൾ ചോദിച്ചു:

"നിങ്ങൾക്കെന്തുപറ്റി?"

"കുടുതലൊന്നും പറ്റിയില്ല. ഈ ലോകത്തു സന്തോഷിക്കാനോമില്ല."

"ഒന്നുമില്ല? ഒള്ള ഉൾനാട്ടിലും പോകുന്നതിനുപകരം എന്റെ കുടെ പാരിസിലേക്കുവരണം. എത്ര രസമായിരിക്കും!"

"വേണ്ട. എനിക്കു മതിയായി. മരിക്കാനുള്ള സമയമായെന്നു തോന്നുന്നു."

ഷൈർബാക്സ്‌കി ചിരിച്ചു: "അതുകൊള്ളാമല്ലോ. ഞാൻ ജീവിക്കാൻ തുടങ്ങാനുള്ള തയ്യാറെടുപ്പിലാണ്."

"അടുത്തകാലംവരെ ഞാനും അങ്ങനെ വിചാരിച്ചിരുന്നു. ഈപ്പോഴാണിയുന്നത് ഉടനെ മരിച്ചുപോകുമെന്ന്."

സ്വന്തം മനസ്സിലുണ്ടായിരുന്ന കാര്യമാണ് ലെവിൻ പറത്തത്. എല്ലാ വസ്തുകളിലും അയാൾ കണ്ടതു മരണത്തയാണ്. എങ്കിലും മരണംവരെ എങ്ങനെയെങ്കിലും ജീവിക്കണം. നാലുപാടും അന്യകാരാവ്യതമാണ്. ആ ഇരുട്ടിൽ വഴികാട്ടാനുള്ള പരാഡിസ് തന്റെ ജോലി. ജോലിയാകുന്ന ചരടിൽ പിടിച്ച് ഇരുട്ടിലുടെ മുന്നോട്ടുപോകാൻ അയാൾ തീരുമാനിച്ചു.

ଭାଗ ୪

ഒന്ന്

കു രേനീനും ഭാര്യയും ഒരേ വീടിൽ താമസിച്ചു. ദിവസവും പരസ്പരം കണ്ടു. എങ്കിലും അവർ പുർണ്ണമായും അകന്നു. ഭൂത്യമാർക്കു സംശയം തോന്നാതിരിക്കാൻ കരെനീൻ എന്നും ഭാര്യയെ കാണുന്നതു പതിവാക്കി. എങ്കിലും വീടിൽനിന്നു ക്ഷേണം കഴിക്കാറില്ല. ഭ്രാംബകി കരെനീൻ്റെ വീടിൽ വനില്ല. പക്ഷേ, പുരത്തവിടെയൈക്കിലുംവച്ച് അന്ന് അയാളെ സന്ധിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. ഭർത്താവിന് ആ വിവരം അറിയുകയും ചെയ്യാം.

മുന്നുപേർക്കും	ഒരുപോലെ	ദുരിതപുർണ്ണമായ
അവസ്ഥയായിരുന്നു	അത്.	വേദനിപ്പിക്കുന്നതെങ്കിലും
താൽക്കാലികമാണതെന്നും		അതിനൊരു മാറ്റം
സംഭവിക്കുമെന്നുമുള്ള	പ്രതീക്ഷയില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ,	ഒരു
ദിവസംപോലും	പിടിച്ചുനില്ക്കാൻ	അവർക്കു
സാധിക്കുമായിരുന്നില്ല.		എന്താണതിനു
പരിഹാരമെന്നതിനെക്കുറിച്ച്		ഉള്ളിക്കാൻപോലും
സാധ്യമല്ലെങ്കിലും	എത്രയും	പെട്ടുന്നു
പരിഹാരമുണ്ടാകുമെന്നവർക്കു		തീർച്ചയായിരുന്നു.
ദുരിതങ്ങൾക്കവസാനമുണ്ടാകുമെന്ന		
പ്രതീക്ഷയിൽത്തന്നെയായിരുന്നു ഭ്രാംബകിയും.		

ശ്രീതകാലത്തിന്റെ	മധ്യത്തിൽ	വിരസമായ	ഓരാഴ്ച	
വിദേശത്തുനിന്നു	വന്ന	ഒരു	രാജകുമാരനു	ഗൈഡായി
ഭ്രാംബകി		നിയോഗിക്കപ്പെട്ടു.		പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിൽ
കൊണ്ടുനടന്നു	കാഴ്ചകൾ		കാണിച്ചുകൊടുക്കണം.	
അതുപോലുള്ള	അത്രുകളുമായി		ഇടപഴകി	ശ്രീലമമുള്ള

വ്യക്തിയാണ്, അന്തസ്സുള്ള രൂപവും പെരുമാറ്റവുംകാണ്ട് അനുഗ്രഹിതനായ ഭ്രാംബൻസ്കി.

അതുകൊണ്ടാണ് രാജകുമാരൻ അക്കവടിയായി അയാളെ നിയോഗിച്ചത്. പക്ഷേ, അതോരു കർന്മായ ജോലിയാണെന്ന് ഭ്രാംബൻസ്കിക്കു തോന്തി. രാജകുമാരൻ എല്ലാ കാഴ്ചകളും കാണണം, റഷ്യയിലെ എല്ലാ വിനോദങ്ങളും ആസ്യദിക്കണം. ഭ്രാംബൻസ്കിക്ക് അനുസരിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. രാവിലെ അവർ കാഴ്ചകൾ കാണാൻപോകും. വൈകുന്നേരങ്ങളിൽ വിനോദപരിപാടികളിൽ പങ്കടക്കും.

കായികപരിശീലനംകാണ്ടും സംരക്ഷണംകാണ്ടും നല്ല ആരോഗ്യമുള്ള ശരീരമാണ് രാജകുമാരന്റെ. ധാരാളം യാത്രചയ്തിട്ടുണ്ട്. ഗതാഗതസ്വകര്യം വർധിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടു ദേശീയതലത്തിലുള്ള വിനോദങ്ങളിൽ പങ്കുകൊള്ളാനെളുപ്പമാണ്. അയാൾ സ്വപ്നയിനിൽ പോയിട്ടുണ്ട്. അവിടെ സംഗീതകച്ചേരി നടത്തി. മാൻഡലിന് വായിച്ച സ്ത്രീയുമായി അടുപ്പത്തിലായി. സ്വിറ്റ്‌സർലബണിൽ ഒരു കലമാനിനെ വേട്ടയാടിപ്പിടിച്ചു. ഇംഗ്ലണ്ടിൽ പിക്കോട്ടു ധരിച്ചു നായാട്ടിനിരങ്ങി ഇരുന്നു് കാടുകോഴികളെ വെടിവച്ചിട്ടു. തുർക്കിയിൽ ഒരു അന്തഃപുരം സന്ദർശിച്ചു. ഇന്ത്യയിൽ ഓന്നപ്പുറത്തു സഞ്ചരിച്ചു. ഇപ്പോൾ റഷ്യയിൽ തദ്ദേശീയമായ വിനോദങ്ങൾ ആസ്യദിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

വിവിധ ജനവിഭാഗങ്ങൾ അവതരിപ്പിക്കാൻ തയ്യാറായ എല്ലാ വിനോദങ്ങളും-കുതിരപ്പുനയം മുതൽ കരടിനായാട്ടും ജിപ്പസി നൃത്യവുംവരെ—രാജകുമാരനെ കൊണ്ടുനടന്നു കാണിക്കാൻ ഭ്രാംബൻസ്കി നന്ന ബുദ്ധിമുട്ടി, പ്രിൻസ് എല്ലാം ശരിക്കും ആസ്യദിച്ചു. ആവേശംമുതൽ പാതങ്ങൾ തല്ലിപ്പൂട്ടിച്ചു. ജിപ്പസിപ്പുണ്ടകുട്ടികളെ മടിയിലിരുത്തി. എല്ലാം കഴിഞ്ഞാലും അടുത്തതെന്താണ് എന്നു ചോദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും.

റഷ്യൻ വിനോദങ്ങളിൽ രാജകുമാരൻ ഏറ്റവും ഇഷ്ടമായത് ഫ്രഞ്ചു നടിമാരെയും ഒരു ബാലെ നർത്തകിയെയും വൈറ്റ് സീൽ ഷാസ്വയിനുമായിരുന്നു. ആ ഓഫ്‌ച, ഭ്രാംബൻസ്കി വല്ലാതെ കഷ്ടപ്പെട്ടു. ചിത്രഭ്രമമുള്ള ഓരാളെ സംരക്ഷിക്കുകയാണു താനെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി. വിദേശത്തു നിന്നുള്ള വിശ്വിഷ്ടാതിമിയെ ബഹുമാനിക്കണം. അവഹേളിച്ചുന തോന്തൽ അയാൾക്കുണ്ടാകാൻ പാടില്ല. രാജകുമാരനെ സന്നോഷിപ്പിക്കാൻവേണ്ടി എന്തു ബുദ്ധിമുട്ടും സഹിക്കാൻ

തയ്യാറായ നാടുകാരോട് അദ്ദേഹത്തിനു പൂച്ചമായിരുന്നു. റഷ്യൻ വനിതകളെക്കുറിച്ചു പറിക്കാൻ രാജകുമാരൻ താൽപര്യം കാണിച്ചുകൂടിലും അവരെക്കുറിച്ചുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം കേട്ട് ഭ്രാംബസ്കി ഓനിലധികം തവണ നാണിച്ചുപോയി.

തന്റെ അന്തസ്ഥിനു ചേർന്നതല്ല തന്നോടുള്ള രാജകുമാരൻ പെരുമാറ്റമെന്ന വസ്തുതയാണ് ഭ്രാംബസ്കിയെ കൂടുതൽ വിഷമിപ്പിച്ചത്. മരമണ്ഡനും ആരോഗ്യമുള്ളവനും നല്ല വ്യതിയുള്ളവനുമായ ഒരു മനുഷ്യനാണ് രാജകുമാരൻ. അതിൽ കൂടുതലൊന്നുമില്ല. താനും അദ്ദേഹത്തപ്പാലൊരു മാന്യനാണ്. പക്ഷേ, രാജകുമാരൻ തന്നെ ഒരു കീഴ്ജീവനക്കാരനായി കരുതുന്നു. ഭാക്ഷിണ്യത്തോടെ പെരുമാറുന്നു. ആ ഭാക്ഷിണ്യമാണു സഹിക്കാൻ വയ്ക്കാത്തത്.

“വിഡ്യശിക്ഷാത്!” ഭ്രാംബസ്കി പല്ലിരുമ്മി.
എന്തായാലും രാജകുമാരൻ ഭ്രാംബസ്കിക്കു നന്ദിപറത്ത് മോസ്കോയിലേക്കുപോയി. ഭ്രാംബസ്കി ആശ്വസിച്ചു. പോകുന്നതിന്റെ തലേദിവസം കരടിനായാട്ടു കഴിത്തുവന്ന് രാത്രി മുഴുവനും നീണ്ടുനിന്ന് ‘റഷ്യൻ ശാരീ’ പ്രകടനമുണ്ടായിരുന്നു.

രണ്ട്

വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾ അന്നയുടെ ഒരു കത്ത് ഭ്രാംബസ്കിയെ
കാത്തിരിപ്പുണ്ടായിരുന്നു. അവളെഴുതി, 'എനിക്കു
ശരീരത്തിനും മനസ്സിനും സുവാദില്ല. പുറത്തിരങ്ങാൻ
നിവൃത്തിയില്ല. നിങ്ങളെ കാണാതെ എനിക്കു ജീവിക്കാൻ വയു.
ഈ വെക്കിട്ടു വരണം. അല്കസിന് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്
കൗൺസിൽ മീറ്റിങ്ങിനു പോകും. പത്തുമൺിക്കേ മടങ്ങിവരു.'
ഭർത്താവിന്റെ വിലക്കുണ്ടായിട്ടും അവൾ വീട്ടിലേക്കു
കഷണിച്ചതിൽ അതഭൂതപ്പെട്ട ഭ്രാംബസ്കി പോകാൻതന്നെ
തീരുമാനിച്ചു.

ആ ശ്രദ്ധയ്ക്കാലത്ത് കേണലിന്റെ പദവിയിലേക്കു
പ്രോമോഷൻ ലഭിച്ച ഭ്രാംബസ്കി ഒറ്റയ്ക്കാണു താമസം.
ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞ് അല്പനേരം സോഫ്റ്റിൽ കിടന്നു. പലതും
വിചാരിച്ച് ഉറങ്ങിപ്പോയി. ഇരുട്ടത്തു ഭയനുവിരച്ചാണ് ഉണ്ടാക്കുന്നത്.
ധൂതിയിൽ മെഴുകുതിരി കത്തിച്ചു. 'എന്തു സംഭവിച്ചു? എത്ര
ഭയാനകമായ സ്വപ്നമാണു ഞാൻ കണ്ടത്!' സ്വപ്നത്തിൽ
കണ്ടതാക്കേ ഓർമ്മിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

'എന്താരു വിധ്യാത്മകം!' എന്നു തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞു.
വാച്ചുനോക്കി. മണി എട്ട്.

മണിയടിച്ചു പരിചാരകനെ വരുത്തി. ധൂതിയിൽ വസ്ത്രം
യരിച്ചു പുമുഖത്തുചെന്നു. സ്വപ്നത്തിന്റെ കാര്യം മറന്നു. നേരം
വെക്കിയതിലുള്ള പരിഭ്രമം മാത്രമാണിപ്പോൾ. കരെനിന്റെ
വീടിന്റെ പോർട്ടിക്കോയിലെത്തിയപ്പോൾ മണി ഓപ്പതടിക്കാൻ
പത്തുമിനിറ്റ്. ചാരനിരത്തിലുള്ള രണ്ടു കുതിരകളെ പൂട്ടിയ വണ്ണി
മുൻവാതിലിനു സമീപം നില്പുണ്ട്. 'അവൾ എന്ന
തേടിവരികയാണോ?' ഭ്രാംബസ്കി ആലോചിച്ചു.
'അതായിരുന്നു നല്ലത്. ഈ വീട്ടിൽ
കാലുകുത്താനെന്നിക്കിഷ്ടമില്ല. എന്തായാലും സാരമില്ല. ഈ ഒളിച്ചിരിക്കാനൊക്കെല്ലോ.'

ലജ്ജാലുവല്ലാത്ത ഭ്രാംസ്കി വണ്ടിയിൽനിന്നിരങ്ങി വാതിൽക്കലെത്തി. ആ നിമിഷം ഒരു ഭൂത്യൻ വാതിൽ തുറന്നു. അയാൾ അതഭൂതത്തേടാട നോക്കുന്നതിനിടയിൽ കരെനിന് പുറത്തേക്കിരങ്ങി വന്നു. കരെനിനും ഭ്രാംസ്കിയും പരസ്പരം കൂട്ടിമുട്ടാത്തതു ഭാഗ്യം. കരെനിന്റെ കറുത്ത തൊപ്പിക്കു താഴെ രക്തപ്രസാദമില്ലാത്ത മുഖം. വികാരശുന്നമായ കണ്ണുകൾക്കാണ് അയാൾ ഭ്രാംസ്കിയെ നോക്കി. ഭ്രാംസ്കി ശ്രിരസ്സുനമിച്ചു. അയാൾ തൊപ്പിയിൽ സ്പർശിച്ചിട്ടു ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ ചുണ്ഡുകളനകൾ, പുറത്തേക്കു പോയി. നാലുചുറ്റും നോക്കിയിട്ടു വണ്ടിയിൽ കയറിയിരുന്നു. വണ്ടി ഇരുട്ടത്ത് അപ്രത്യക്ഷമായി. ഭ്രാംസ്കി ഹാളിലേക്കു കടന്നുചെന്നു. അഭിമാനവും ദേശ്യവുംകൊണ്ട് കണ്ണുകൾ തിളങ്ങി.

‘അതു നന്നായി.’ അയാൾ വിചാരിച്ചു: ‘സ്വന്തം മാനം രക്ഷിക്കാനാണ്യാൾ ശ്രമിച്ചിരുന്നതെങ്കിൽ എന്നും അതിനുസരിച്ചു പെരുമാറുമായിരുന്നു. അയാളുടെ ചെറുത്തരമാണിപ്പോൾ കണ്ടത്.’

വ്രീഡ് ഗാർഡൻസിൽവച്ച് അന്നയുമായി നടന്ന കൂട്ടിക്കാഴ്ചയ്ക്കുശേഷം ഭ്രാംസ്കിയുടെ കാഴ്ചപ്പാടിൽ മാറ്റം വന്നിട്ടുണ്ട്. അവളുടെ ഏതാവശ്രദ്ധവും അംഗീകരിക്കാനയാൾ തയ്യാറാണ്. അവൾ പുർണ്ണമായും അയാൾക്കു സ്വയം സമർപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞു. അയാളും അവളോടു കൂടുതൽ അടുത്തു.

അവളുടെ കാലെച്ച അകന്നുപോകുന്നതുകേട്ടു. തന്ന കാത്തുനില്ക്കുകയായിരുന്നെന്നും ഇപ്പോൾ ഭ്രായിൽ രൂമിലേക്കു തിരിച്ചുപോവുകയാണെന്നും മനസ്സിലായി.

“എനിക്കു വയു!” ഭ്രാംസ്കിയെ കണ്ടപാടേ നിറഞ്ഞ കണ്ണുകളോടെ അന്ന വിലപിച്ചു: “ഈങ്ങനെ പോയാൽ അധികം വെക്കാതെ അതു സംഭവിക്കും.”

“എന്തു സംഭവിക്കുമെന്ന്, എന്തെ പ്രിയപ്പെട്ടവളേ?”
 “എന്തെന്നോ! ഈ കാത്തിരിപ്പ് എനിക്കു സഹിക്കാൻ വയു. ഒരു മൺിക്കൂർ, രണ്ടു മൺിക്കൂർ... വയു, ഇനി എനിക്കു വയു. എനിക്ക് അങ്ങയോടു വഴക്കുകൂടാൻ വയു. നിവൃത്തിയില്ലാത്തിട്ടാണെന്നറിയാം.”

അവൾ രണ്ടു കൈകളും അയാളുടെ ചുമലിൽവച്ച് ആവേശപൂർവ്വം, എന്നാൽ ജിജ്ഞാസയോടെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കി.

തന്റെ സകല്‌പത്തിലുള്ള അയാളുടെ രൂപവും യമാർത്ഥരൂപവും
തമിൽ താരതമ്യം ചെയ്തു.

മുന്ന്

“അയാളെ കണ്ടു, അല്ലോ?” മേശയ്ക്കരികിൽ, വിളക്കിന്റെ ചുവട്ടിലിരുന്ന് അവർ ചോദിച്ചു: “താമസിച്ചു വന്നതിന്റെ ശ്രീക്ഷയാണത്.”

“എന്തുപറ്റി? കൗൺസിൽ മീറ്റിങ്ങിനു പോകുമെന്നല്ലോ പറഞ്ഞത്?”

‘പോയിട്ടു നേരത്തെ മടങ്ങിവന്നു. സാരമില്ല. അതിനേക്കുറിച്ചിനി സംസാരിക്കണം. അങ്ങേവിടെയായിരുന്നു? രാജകുമാരൻ അക്കവി സേവിക്കുകയായിരുന്നോ?’

അയാളുടെ ജീവിതത്തിലെ എല്ലാ വിവരങ്ങളും അവർക്കരിയാം. രാത്രി മുഴുവനും ഉറങ്ങാതിരുന്നതിന്റെ ക്ഷീണംകൊണ്ടു പകൽ ഉറങ്ങിപ്പോയതാണെന്നു പറയാനാഗഹിച്ചുകൂടിലും അവളുടെ ഉത്സാഹം കണ്ടപ്പോൾ പറയാൻ തോന്തിയില്ല. രാജകുമാരനെ യാത്രയയ്ക്കാൻ പോയതുകൊണ്ടാണു വെകിയതെന്നു പറഞ്ഞു.

“എല്ലാം കഴിഞ്ഞല്ലോ? അയാൾ പോയോ?”

“പോയി, എന്ന് ദൈവമേ! എന്നതാരു ശല്യമായിരുന്നു!”

“നിങ്ങൾ ചെറുപ്പക്കാരുടെയെല്ലാം ജീവിതം അങ്ങനെയാണല്ലോ. അതുകൊണ്ട് അത്ഭുതപ്പടാനില്ല.”

“ആ ജീവിതം താൻ പണ്ടേ ഉപേക്ഷിച്ചു.”

“ലിസ ഇന്നുരാവിലെ എന്ന വന്നുകണ്ടു. ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭ്രി എന്തുപറഞ്ഞതാലും അവർ വരും. നിങ്ങളുടെ അമീനിയൻ പാർട്ടിയെക്കുറിച്ച് അവർ പറഞ്ഞു. എന്നതാരു വ്യത്തികേട്!”

“താന്തു പറയാൻ തുടങ്ങുകയായിരുന്നു.”

അവർ ഇടയ്ക്കുകയറി പറഞ്ഞു: “തെരേസ ആയിരുന്നു അല്ലോ? അവളെ നേരത്തെ പരിചയമുണ്ടോ?”

“താൻ പറയാൻ തുടങ്ങിയത്...”

“നിങ്ങൾ പുരുഷമാർ എത്ര നീചമാരാൻ! ഒരു സ്ത്രീക്ക് ഇതൊന്നും മറക്കാൻ കഴിയില്ലെന്നിത്തുകൂടും?” അവർ കുടുതൽ ദേശ്യത്തോടെ പറഞ്ഞു തുടങ്ങി: “വിശ്രേഷിച്ചും നിങ്ങളുടെ ജീവിതത്തെക്കുറിച്ചിരിത്തു കൂടാതെ ഒരു സ്ത്രീയാണെങ്കിൽ എനിക്കെന്തറിയാം? നിങ്ങൾ പറഞ്ഞുകേട്ടതല്ലാതെ എനിക്കെന്തറിയാം? നിങ്ങൾ പറയുന്നതെല്ലാം സത്യമാണെന്നതിനു വല്ല തെളിവുമുണ്ടോ?”

“അനോ, നീയെന്ന വിഷമിപ്പിക്കുന്നു. നിന്നുക്കെന്ന വിശ്വാസമില്ലോ? എനിക്കു നിന്നിൽനിന്നും മരച്ചുവയ്ക്കാനൊന്നുമില്ലെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ലോ?”

“ഉണ്ട്!” സംശയങ്ങളെ അകറ്റിനിർത്താൻ പണിപ്പെടുകൊണ്ട് അവർ പറഞ്ഞു: “പക്ഷേ, എന്ത് വിഷമംകൂടി നിങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കണം. എനിക്കു നിങ്ങളെ വിശ്വാസമാണ്, ഞാൻ നിങ്ങളെ വിശ്വസിക്കുന്നു. എന്താണു പറയാൻ ഭാവിച്ചത്?”

അയാൾ മരന്നുപോയി. ഇന്ത്യിനെയായി സംശയം വർധിച്ചുവരുന്നത് അയാളെ ഭയപ്പെടുത്തുന്നു. അതു മരച്ചുവയ്ക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നൊരും അവളേടുള്ള പ്രതിപത്തിക്കു മങ്ങലേല്ക്കുന്നു.

അവളുടെ സ്നേഹത്തിനുപാതമാവുകയെന്നതാണ് തന്റെ സന്തോഷത്തിനു നിഭാനമെന്ന് എത്രയോ പ്രാവശ്യം തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നോ! എന്നിട്ടിപ്പോൾ, ജീവിതത്തിലെ മറ്റല്ലാ പ്രിയപ്പെട്ട വസ്തുക്കളെല്ലാം കുടുതലായി അവർ തന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നോൾ അയാളുടെ സന്തോഷം, മോസ്കോയിൽനിന്ന് അവളെ പിന്തുടർന്നപ്പോഴുള്ളതിനേക്കാൾ വളരെ കുറവാണ്. അന്ന് ആ സന്തോഷത്തിൽ അയാൾ സംത്യപ്തനായിരുന്നില്ല. സന്തോഷിക്കാനുള്ള അവസരം വരാനിരിക്കുന്നതെയുള്ളൂ എന്നാണു വിചാരിച്ചത്. ഇപ്പോഴാക്കു, സന്തോഷത്തിന്റെ നാളുകൾ കഴിഞ്ഞുപോയി എന്ന തോന്നലും. ആദ്യം കണ്ടതിൽനിന്ന് അവർ വളരെ മാറിപ്പോയി. മാനസികമായും ശാരീരികമായും തീരെ മോശമായ ഒരു മാറ്റം. അവളുടെ ശരീരം തടിച്ചിട്ടുണ്ട്. നടിയുടെ കാര്യം പറഞ്ഞപ്പോൾ അവളുടെ മുഖഭാവം വിദ്യേഷഭരിതമായിരുന്നു. പറിച്ചെടുക്കുന്ന ഒരു പൂവ് വാടിയതാണെന്നുകണ്ട് അതിന്റെ പഴയ ഭംഗി സകലപിക്കാൻ കഴിയാതെ, കശകൾഡയറിയാനൊരുങ്ങുന്ന ഓരോളപ്പോലെ അയാൾ അവളെ നോക്കി, എന്നാലും ആദ്യകാലത്ത് അവളേടുള്ള പ്രേമം ശക്തമായിരുന്ന കാലത്ത്,

മനഃപുർവ്വം വിചാരിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ഹ്രദയത്തിനുള്ളിൽനിന്നും അതിനെ പുറത്തെടുക്കാൻ സാധിക്കുമായിരുന്നു. ഈപ്പോൾ അവളോടു പ്രേമം തോന്നാതിരിക്കുന്നേംബാഴും അവർ തമിലുള്ള ബന്ധം വിശ്വേഷിക്കാൻ സാധ്യമല്ലെന്നും അയാൾക്കറിയാം.

“രാജകുമാരനെക്കുറിച്ച് എന്താണു പറയാനുദ്ദേശിച്ചത്? ആ പിശാചിനെ ഞാൻ ആട്ടിപ്പായിച്ചു കഴിഞ്ഞതു.” സംശയത്തെ ‘പിശാച്’ എന്നാണവർ വിളിച്ചിരുന്നത്. “രാജകുമാരനെക്കുറിച്ച് എന്താണു പറയാൻ തുടങ്ങിയത്? അത്രയ്ക്കു ബുദ്ധിമുട്ടായിരുന്നോ?”

“ഹാ, സഹിക്കാൻ വയു! ഒന്നാംതരമെരുവു വളർത്തുമുഗം. കനുകാലി പ്രദർശനത്തിനു കൊണ്ടുപോയാൽ സമ്മാനം ഉറപ്പ്!”

“എന്താണങ്ങെന? ലോകംചുറ്റി കണ്ണിട്ടുള്ള ആളുള്ളേ? നില വിദ്യാഭ്യാസവും കാണും.”

“അവരുടെയെങ്കെ
പ്രത്യേകതരത്തിലുള്ളതാണ്.
വെറുക്കാൻമാത്രമുള്ള
അതുകൊണ്ടാണ് മുഗ്രീയമായ സന്തോഷങ്ങളിൽമാത്രം അവർ
മുഴുകുന്നത്.”

“നിങ്ങളെല്ലാവരും ഇതുപോലെ സന്തോഷിക്കുന്നുണ്ടെല്ലാ?”
അവബ്ലഥ കലർന്ന നോട്ടതേതാടയാണവർ ചോദിച്ചു.

“നീയെന്തിനാണ് അയാളുടെ പക്ഷം പിടിക്കുന്നത്?”
ഞാൻ ആരുടേയും പക്ഷം പിടിക്കുന്നില്ല. ഇതിലൊനും എനിക്കു താൽപര്യവുമില്ല. ഇഷ്ടമില്ലുക്കിൽ അയാളുടെകുടുംബം പോയതെന്തിന്? വയ്ക്കുന്നു പറയമായിരുന്നില്ലോ? തെരേസയെ ഹരിയുടെ വേഷത്തിൽ കാണാൻ നിങ്ങൾക്കു രസമായിരിക്കും.”

“വീണ്ടും അതാ പിശാച്!” എന്നു പറഞ്ഞ ഭ്രവാൺസ്കി മേശപ്പുത്തുവച്ചിരുന്ന അവളുടെ കൈയെടുത്തു ചുംബിച്ചു.

“ശരിയായിരിക്കും. പക്ഷേ, ഞാനെന്തു ചെയ്യും! നിങ്ങളെ കാത്തിരിക്കുന്ന ഓരോ നിമിഷവും ഞാൻ എന്തുമാത്രം ദുഃഖം അനുഭവിക്കുന്നുവെന്നോ! എനിക്കു സംശയമൊന്നുമില്ല. അസുഖയുമില്ല. എന്തേ അടുത്തുള്ളപ്പോൾ നിങ്ങളെ എനിക്കു വിശ്വാസമാണ്. പക്ഷേ, കണ്ണത്താദുരത്താവുന്നേം, എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാത്ത ഒരു ജീവിതം നയിക്കുന്നേം...”

കൈയിലിരുന്ന, ചിത്രത്തുന്നലിനുള്ള സൂചിയിൽ നുലുകോർത്തുകൊണ്ട് അവർ പെട്ടെന്നു ചോദിച്ചു:
“അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിനെ എപ്പോഴാണു കണ്ടത്!”

“വാതിൽക്കൽവച്ചു തെങ്ങൾ കൂട്ടിമുട്ടി.”

“അപ്പോഴേഹം ഇങ്ങനെ തലകുനിച്ചു വണ്ണേഡി?”
എനിട്ടവർ കരുനീനെപ്പാലെ കണ്ണുകൾ പാതിയടച്ച്, കൈകൾ
മാറോടുചേർത്ത്, ശരിസ്സു നമിച്ചു. ഭ്രാംബൻകി ചിരിച്ചു.
അന്നയും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അവളുടെമാത്രം പ്രത്യേകതയായ,
ആകർഷകമായ ചിരി.

“എനിക്കയാളെ തീരെ മനസ്സിലാകുന്നില്ല.” ഭ്രാംബൻകി
പറഞ്ഞു: “നിന്റെ വിശദീകരണം കേട്ടിട്ടു ബന്ധം
വേർപെടുത്തിയിരുന്നെങ്കിൽ മനസ്സിലാക്കാം. എന്ന
വെള്ളുവിളിച്ചിരുന്നെങ്കിലും എനിക്കു മനസ്സിലാകും. പക്ഷേ, ഈത്—
എന്താണ്ടിന്റെ അർത്ഥമെന്നു പിടിക്കിട്ടുന്നില്ല. അയാൾക്ക്
വിഷമമുണ്ടെന്നു തീർച്ചു.”

“അദ്ദേഹത്തിനോ?” അവൾ പരിഹാസഭാവത്തിൽ പറഞ്ഞു:
“ഒരു വിഷമവുമില്ല.”

“ഒരു പ്രധാസവുമില്ലാതെ പരിഹരിക്കാവുന്ന ഒരു
പ്രശ്നത്തിന്റെ പേരിൽ രണ്ടുപേരുമിങ്ങനെ പരസ്പരം
ദ്രോഹിക്കുന്നതെന്തിന്?”

“ആ മനുഷ്യൻ ഒരു ദ്രോഹവും ഏല്ക്കില്ല. കാപട്ടത്തിന്റെ
ആൾ രൂപം! താനായതുകാണ്ട് ഇത്രയുംനാൾ ഓനിച്ചുജീവിച്ചു.
വഞ്ചകിയായ ഭാരയുടെകുടെ ഒരേവീട്ടിൽ താമസിക്കാനും
അവളോടുരിയാടാനും ഹൃദയമുള്ള ആരൈക്കിലും
തയ്യാറാക്കുമോ?”

“അവൾ വിണ്ടും ഭർത്താവിനെ അനുകരിച്ചു. ഇപ്പോഴും
വിളിക്കും, ‘എന്റെ അന്നക്കൂട്ടിന്.’”

“അയാളാരു മനുഷ്യന്നല്ല. മനുഷ്യവർഗ്ഗത്തിൽ പെട്ടവന്നല്ല.
ഒരു മരപ്പാവ! മറ്റാർക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ. എനിക്കരിയാം.
അയാളുടെ സ്ഥാനത്ത് താനായിരുന്നെങ്കിൽ എന്നെ ഭാരയെ
വെട്ടിനുറുക്കിയേനെ. താനായിരുന്നെങ്കിൽ അവളെ ‘എന്റെ
അന്നക്കൂട്ടി’നു വിളിക്കില്ല. അയാളാരു മനുഷ്യന്നല്ല. യുന്നതമാണ്.
ഞാൻ യഥാർത്ഥത്തിൽ നിങ്ങളുടെ ഭാരയാണെന്നും
അയാളാരെന്നുണ്ടെന്നും ഒരധികപ്പറ്റാണെന്നും അയാൾക്കു
മനസ്സിലായിട്ടില്ല...
അയാളെക്കുറിച്ച്
സംസാരിക്കാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലത്.”

“നീയിങ്ങനെ കോപിക്കരുത്, ഇങ്ങനെ ന്യായക്കെടു
പറയരുത്.” ഭ്രാംബൻകി അവളെ സമാധാനിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു:
“എന്തായാലും നമുക്കിനി അതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കണം.

നീയിപ്പോഴെന്നു ചെയ്യുന്നതെന്നു പറ. എന്താണു നിന്റെ അസുഖം? ദ്രോക്കുരെന്തു പറഞ്ഞു?"

കുസ്യൂതികലർന്ന സന്തോഷത്തോടെ അവർ അയാളെ നോക്കി. ഭർത്താവിന്റെ വിദുഷകവേഷത്തിലേക്കു വെളിച്ചു വീശാനുള്ള അവസരം ലഭിച്ചതിൽ അവർ സന്തോഷിച്ചു.

ദ്രോണ്ടൻ്റെ തുടർന്നു പറഞ്ഞു:

"അതു രോഗമായിരിക്കില്ല. നിന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥയിലുള്ള ക്ഷീണമാണ്. എപ്പോഴായിരിക്കും?"

"ഉടനെ, എത്രയും പെട്ടുന്ന നമ്മുടെ സ്ഥിതി പരിതാപകരമാണെന്നും അതിനൊരുവസാനമുണ്ടാക്കണമെന്നും പറഞ്ഞില്ലോ? താനുഭവിക്കുന്ന ദുരിതത്തക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞതാൽ ആർക്കും മനസ്സിലാവില്ല. നിങ്ങളെ സ്വതന്ത്രമായി സ്നേഹിക്കാൻ, ദൈര്ଘ്യമായി സ്നേഹിക്കാൻവേണ്ടി, എന്തുവേണമകിലും താൻ ചെയ്യാം. എന്ന കൊല്ലാക്കാല ചെയ്യരുത്. എന്ന സംശയിക്കരുത്... ഉടനെ അതു സംഭവിക്കും. നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതുപോലെയല്ലെന്നു മാത്രം. എങ്ങനെയാണെന്തു സംഭവിക്കാൻ പോകുന്നതെന്നാലോചിച്ചപ്പോൾ ദുഃഖവാക്കാണ് അവളുടെ കണ്ണുകൾ നിരത്തു. തൊണ്ടയിടരി. മോതിരങ്ങൾക്കാണ്ടു തിളങ്ങുന്ന വെള്ളത്ത വിരലുകൾക്കാണ് അയാളുടെ ഉടുപ്പിൽ പിടിച്ചു.

"നമ്മൾ വിചാരിക്കുന്നതുപോലെയല്ല സംഭവിക്കാൻ പോകുന്നത്, പരയണമെന്നു വിചാരിച്ചതല്ല. എന്നെക്കാണ്ടു പരയിപ്പിക്കുകയാണ്. പെട്ടുന്ന, എത്രയും പെട്ടുന്ന കുരുക്കളും അഴിയും. പരസ്പരം ശല്യപ്പെടുത്താതെ നമുക്കു വിശ്രമിക്കാം."

"നീ പരയുന്നതെന്നിക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല." മനസ്സിലായെങ്കിലും അങ്ങനെയാണ്യാൾ പറഞ്ഞത്.

"എപ്പോഴെന്നു ചോദിച്ചില്ലോ? പെട്ടുന്നതെനെ. അതിനെ അതിജീവിക്കാൻ എന്നിക്കു ശക്തിയില്ല. താൻ മരിക്കും മരിക്കാനെന്നിക്കു സന്തോഷമാണ്. എന്നിക്കു മോചനം കിട്ടും. അതോടെ നിങ്ങൾക്കും സ്വതന്ത്രനാകാം."

അവളുടെ കണ്ണുകളിൽനിന്നു കണ്ണിൽ ധാരയായൊഴുകി. വികാരങ്ങളെ മറയ്ക്കാൻ ശ്രമിച്ച് അയാൾ അവളുടെ കൈയിൽ ചുംബിച്ചു.

“അതുമതി. അതുതനെ ധാരാളം, ഈനി എന്നിൽനിന്നൊന്നും പ്രതീക്ഷിക്കേണ്ട്.” അയാളുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തിക്കൊണ്ട് അവൾ പറഞ്ഞു.

സ്വഭാവമുണ്ടായതുപോലെ അയാൾ തലയുയർത്തി.

“എന്തു വിധ്യിതതമാണു നീ പറയുന്നത്!”

“വിധ്യിതതമല്ല, സത്യം!”

“എന്തോന്നു സത്യം?”

“ഞാൻ മരിക്കാൻ പോകയാണ്. ഞാനൊരു സ്വപ്നം കണ്ടു.”

“സ്വപ്നമോ?”

‘ഉംഗി, സ്വപ്നം. കുറെ മുന്നാണ്, എന്തോനോ എടുക്കാൻവേണ്ടി ഞാനെന്തും ബൈഡ്യുമിൽ ചെന്നപ്പോൾ മുലയ്ക്കാരു രൂപം.’ ഭയംകൊണ്ട് അവളുടെ കണ്ണുകൾ വികസിച്ചു.

“എന്തു മണ്ഡത്തരം! ഇതോക്കെ വിശ്വാസിക്കാൻ തുടങ്ങിയാൽ...”

പക്ഷേ, അവൾ നിർത്തിയില്ല: “താടിയുള്ള ഒരു മനുഷ്യരൂപം. ഞാൻ പേടിച്ചുപോയി. ഫ്രെഞ്ചുഭാഷയിൽ അത് എന്തോക്കയോ പിറുപിറുക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. പേടിച്ചുവിരച്ചു ഞാൻ കണ്ണുതുറക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. അപ്പോഴാരു ശബ്ദം കേടു, നീ പ്രസവക്കിടക്കയിൽ മരിക്കും. അപ്പോൾ ഞാനുണ്ടാണു്.”

“വിധ്യിതതം! വെറും വിധ്യിതതം” എന്ന് ഭ്രാംഖൻകി പറഞ്ഞതകിലും അയാളുടെ ശബ്ദത്തിന് ഉറപ്പുപോരായിരുന്നു. “അതുപോട്ട്, ഞാൻ ചായയ്ക്കു പറയാം. ഇരിക്കു, താമസിക്കില്ല.”

അവളുടെ മുവഭാവം പെട്ടുന്നുമാറി. ഭയത്തിന്തുയും ഉത്കണ്ഠിയുടെയും സ്ഥാനത്തു ഗൗരവവും സമചിത്തതയും പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ഈ മാറ്റത്തിന്തു അർത്ഥം അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. തന്ത്രയുള്ളിൽ ഒരു പുതിയ ജീവിതം രൂപംകൊള്ളുന്നതായി അവൾക്കു തോന്തി.

നാല്

സ്വന്തം വീടിന്റെ പോർട്ടിക്കോയിൽവച്ച് ഭ്രോണ്ടിന്റെ കണ്ണു മുട്ടിയ കരുനീൻ നേരത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നതുപോലെ ഇറ്റാലിയൻ ഓഫീസ് കാണാൻപോയി. രണ്ടു രംഗം അവസാനിക്കുന്നതുവരെ അവിടെയിരുന്നു തനിക്ക് കാണേണ്ടവരെയെല്ലാം കണ്ണു. തിരിച്ചു വീടിലെത്തിയപ്പോൾ വരാന്തയിൽ മിലിട്ടറി കോട്ട് കാണാത്തതുകൊണ്ട് അതിമിപ്പോയെന്നു മനസ്സിലാക്കി. പതിവുപോലെ സ്വന്തം വായനാമുറിയിലേക്കു ചെന്നു. എക്കിലും പതിവുപോലെ ഉരങ്ങാൻ കിടന്നില്ല. വെളുപ്പിനു മുന്നുമണിവരെ മുറിയിൽ അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. തന്റെ വീടിൽവച്ചു കാമുകനെ സന്ധിക്കരുതെന്ന നിബന്ധന ലംഘിച്ച ഭാര്യയോടുള്ള ദേശ്യം അടക്കാനായില്ല. അവളെ ശ്രീകഷ്ണിക്കണം. മുന്നറിയിപ്പു കൊടുത്തിരുന്നതുപോലെ, വിവാഹമോചനം നടത്തി, അവളുടെ മകനെ അവളിൽനിന്നു വേർപ്പെടുത്തണം. അതിനു പല ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടാക്കിയാം. എക്കിലും പറത്തതുപോലെ പ്രവർത്തിച്ചേപറ്റു. മറ്റു പോംവഴികളില്ലെന്ന് ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭി സുച്ചിപ്പിച്ചിരുന്നു. ഇപ്പോൾ വിവാഹമോചനത്തിനുള്ള നിയമങ്ങൾ കൂടുതൽ സുതാര്യമാണെന്നും അയാൾക്കരിയാം. ആപത്തു വരുന്നോൾ കൂടുതെതാട എന്നു പറയാറുള്ളതുപോലെ ആദിവാസികളുടെ പ്രശ്നങ്ങളും സരയാസ്ക് പ്രവിശ്യയിലെ ജലസേചനവും ഒരേയോഗിക്കലെത്തിൽ കരുനീനു തലവേദനയുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

ഉറക്കം ശരിയായില്ല. ഉള്ളിൽ നീറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന അമർഷം പ്രഭാതമായപ്പോഴേക്കും ആളിപ്പടർന്നു.

ധൃതിയിൽ വസ്ത്രം ധരിച്ച്, മനസ്സിൽ നിരഞ്ഞതുതുള്ളുന്നുനു കോപത്തിൽ ഒരു തുള്ളിപ്പോലും നിലത്തുവീഴ്രുതെന്ന നിർബന്ധതെതാട, ഭാര്യയോടു വിശദീകരണം ചോദിക്കാൻ അവളുടെ മുറിയിലേക്കു ചെന്നു.

ഭർത്താവിനെ തനിക്കു നല്ലപോലെയറിയാമെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്ന അന്ന അയാളുടെ മുവഭാവം കണ്ണു തെട്ടി. പുരികങ്ങൾവളച്ച്, നിരുമേഷമായ കണ്ണുകൾക്കാണ് അവളെ നോക്കാതിരിക്കാൻ ശ്രദ്ധിച്ച്, ചുണ്ണുകൾ ചേർത്തു പിടിച്ച് അയാൾ നിന്നു. അയാളുടെ ചുവടുവയ്പിലും ചലനങ്ങളിലും ശബ്ദത്തിലും മുഖ്യങ്ങളുമില്ലാത്ത ഒരു നിശ്ചയദാർശ്യം അവൾ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. ‘ഗുഡ്മോൺഡ്’ പറയാതെ അയാൾ മുൻകുളളിലെ മേശപ്പുറത്തുനിന്ന് താങ്കൊലെടുത്തു ദ്രോയർ തുറന്നു.

“നിങ്ങൾക്കെന്തുവേണും?” അന്ന ചോദിച്ചു.

“നിന്റെ കാമുകന്റെ കത്തുകൾ.”

“അതിലില്ല” എന്നുപറഞ്ഞ് അവൾ മേശവലിപ്പിച്ചു. അതുകണ്ടപ്പോൾ തന്റെ ഉഘണ ശരിയാണെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കി. അവളുടെ കൈ തട്ടിമാറ്റി, മേശവലിപ്പിൽനിന്നും അവളുടെ പ്രധാനപ്പെട്ട കടലാസ്സുകൾ സുക്ഷിക്കുന്ന കവർ പുറത്തെടുത്തു. അതു തട്ടിപ്പറിക്കാൻ അവൾ ആഗ്രഹിച്ചുകൂടിലും അയാൾ അവളെ ഒരു വശത്തെക്കു തളളിന്നിക്കി.

“അവിടയിരിക്ക്, എനിക്കു ചിലതു പറയാനുണ്ട്.” കവർ മുറുക്കപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടാണയാൾ പറഞ്ഞത്. അവപരപ്പും സങ്കോചവുംകൊണ്ട് അവൾ അനങ്ങാതെ നിന്നുപോയി.

“നിന്റെ കാമുകനെ ഇങ്ങനൊടു കഷണിച്ചുവരുത്തരുതെന്നു ഞാൻ നിന്നോടു പറഞ്ഞിരുന്നു.”

“എനിക്കെദ്ദേഹത്തെ കാണാൻ...”

ഒരു കാരണം കണ്ണുപിടിക്കാനാവാതെ അവൾ കുഴങ്ങി.

“ഒരു സ്ത്രീ അവളുടെ കാമുകനെ കാണുന്നതെന്തിനാണെന്നുള്ളതിന്റെ വിശദാംശങ്ങളാണും എനിക്കരിയണ്ട്.”

“ഞാൻ കാണാനാഗ്രഹിച്ചത്... അത്:” അവളുടെ മുഖം വിളറി. അയാളുടെ പരുക്കൾമട്ട് അവളെ പ്രകോപിപ്പിച്ചു; അവർക്കു ദെയരും പകർന്നു. “എന്ന അധിക്ഷപിച്ചാൽ ആരും ചോദിക്കാനില്ലെന്ന ധിക്കാരമാണു നിങ്ങൾക്ക്.”

“സത്യസന്ധയായ ഒരു സ്ത്രീയെയോ സത്യസന്ധനായ ഒരു പുരുഷനെയോ അധിക്ഷപിക്കാം. പക്ഷേ, കളളുന്ന കളളന്നു വിളിക്കുന്നത് അധിക്ഷപമല്ല. അതാരും സത്യപ്രസ്താവനയാണ്.”

“ഇത്തേതാളം സാധിക്കുന്നു?”

“മര്യാദകട്ടു നടക്കരുതെന്ന ദൈഹികവും മാന്യമായ പാർപ്പിടവും നല്കുന്നതാണോ കുറത്?”

“കുറതയെക്കാൾ മോശമാണിൽ—എച്ചിത്തരം!”
കോപത്രേതാട അട്ടഹസിച്ചിട്ട് അവൻ പോകാനായി എഴുന്നേറ്റു.

“നില്ല്!” സുതേയുള്ള നേർത്തത ശ്രദ്ധത്തിൽ,
പതിവിലുമുചുത്തിൽ അലറിക്കൊണ്ട് അന്നയുടെ
കൈത്തണ്ണയിൽ മുറുക്കപ്പിടിച്ചു. തടിച്ച വിരലുകൾക്കൊണ്ട്
അമർത്തിപ്പിടിച്ചുകൊരണം ഭ്രംസ്പിലറ്റിന്റെ അടയാളം ചുവപ്പു
നിറത്തിൽ കൈയിൽ പതിഞ്ഞു. അവളെ അയാൾ കണ്ണേരയിൽ
പിടിച്ചിരുത്തി.

“എച്ചിത്തരംപോലും! നിനക്കതിന്റെ അർത്ഥം
അറിഞ്ഞുകൂടാ. കാമുകനുവേണ്ടി തീറ്റിപ്പോറുന്ന
ഭർത്താവിനെയും മകനെയുമുപേക്ഷിക്കുന്നതാണ് എച്ചിത്തരം.”

അവളുടെ തലതാണു. ഭ്രംസ്പിലാക്കിയാണ് തന്റെ യഥാർത്ഥ
ഭർത്താവെന്നും കരെനിന്ന് ഒരധികപ്പറ്റാണെന്നും തലേൻവിസം
കാമുകനോടു പറഞ്ഞത് അവൻ ആവർത്തിച്ചില്ല. അത്
ഓർമിച്ചുപോലുമില്ല. ഭർത്താവിന്റെ വാക്കുകൾ
സത്യമാണെന്നുമാത്രം മനസ്സിലാക്കി മെല്ലെ പറഞ്ഞു:

“എത്രമാത്രം മോശമാണ് എന്റെ സ്ഥിതിയെന്ന്
എനിക്കരിയാം. അതെല്ലാം ഇപ്പോൾ പറയുന്നതെന്തിന്?”

“എന്തിനെന്നോ? പറയുന്നതെന്തിനെന്നോ?” കോപത്രേതാട
അയാൾ ചോദിച്ചു: “മര്യാദകട്ട് നടക്കരുതെന്നു ഞാൻ
പറഞ്ഞതു നീ അനുസരിക്കാത്തതുകൊണ്ട്
ഇതവസാനിപ്പിക്കാൻ ഞാൻ നടപടിയെടുക്കുന്നുണ്ട്.”

‘വളരെപ്പെടുന്ന് ഇതെല്ലാം അവസാനിക്കും.’ മരണം
ആസന്നമാണെന്ന ചിന്തയിൽ അവൻ പിറുപിറുത്തു.
ഇപ്പോഴവൻ മരിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. അവളുടെ കണ്ണുകൾ
വീണ്ടും നിരഞ്ഞു:

“നീയും നിന്റെ കാമുകനും പ്രതീക്ഷിക്കുന്നതിലും നേരത്തെ
ഇത് അവസാനിക്കും. ഒരു തേവിടിപ്പൂരിയെപ്പോലെ ഇവിടെ
കഴിഞ്ഞുകൂടാമെന്നു നീ....”

“അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്! ഇതു കുറതമാത്രമല്ല,
മാന്യതയ്ക്കു

നിരക്കാത്തതുമാണ്—വീണുകിടക്കുന്നവളെ

വീണ്ടും ചവിട്ടിമെതിക്കുന്നത്.”

“നിനക്കു നിന്റെ കാര്യംമാത്രം. നിന്റെ ഭർത്താവായിരുന്നവൻ്റെ കഷ്ടപ്പാട് നിനക്കു പ്രശ്നമല്ല. അയാളുടെ ജീവിതം നീ തുലച്ചു. അയാളുടെ ജീവിതം... നരകതുല്യമാകി!”

അതോരു തമാശയായി അന്നയ്ക്കു തോന്തി. ആ സമയത്ത് അങ്ങനെ തോന്തിയതിൽ ലജ്ജിക്കുകയും ചെയ്തു. ആദ്യമായി അയാളുടെ സ്ഥാനത്തു തന്നെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചുനോക്കി. അവൾക്ക് അയാളോടു സഹതാപമുണ്ടായി. പക്ഷേ, എന്തെങ്കിലും പറയാനോ ചെയ്യാനോ വയ്ക്കാത്ത അവസ്ഥയാണ്. അവൾ നിബൃംഖിലും തലകുന്നിച്ചിരുന്നു. അയാളും അല്പപനേരം ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. എന്നിട്ടു പറഞ്ഞു തുടങ്ങി:

“തോന്തി നിന്നോടൊരു കാര്യം പറയാനാണു വന്നത്.”

അവൾ തലയുയർത്തി നോക്കി.

“ഒന്നിലും ഒരു മാറ്റം വരുത്താനും എന്നിക്കു വയ്ക്കാം മുറുമുറുത്തു.

“തോന്തി നാളെ മോസ്കോയിലേക്കു പോവുകയാണെന്നു പറയാനാണു വന്നത്. ഈ ഇള വീട്ടിൽ മടങ്ങിവരില്ല. എന്റെ തീരുമാനം വിവാഹമോചനക്കേസ്യ് നടത്തുന്ന വകീൽ നിന്നെന്ന അറിയിക്കും. എന്റെ മകൻ എന്റെ സഹോദരിയോടൊപ്പം താമസിക്കും.” മകൻ കാര്യം മറക്കാതെ പറയണമെന്നയാൾ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നു.

“എന്ന വേദനിപ്പിക്കാനുദ്ദേശിച്ചാണ് സെരേഷയെ വേണമെന്നു പറയുന്നത്.” ഭർത്താവിനെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ട് അവൾ പറഞ്ഞു: ‘നിങ്ങൾക്കവെന്ന ഇഷ്ടമല്ല... സെരേഷയെ എന്നിക്കു വിടുതരു.’

“എന്റെ മകനോടുള്ള സ്നേഹം എന്നിക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടു, നിന്നെന്ന തോന്തി വെറുക്കുന്നതാണു കാരണം. എങ്കിലും അവനെ തോന്തി കൊണ്ടുപോകും. ശുഡ് ബൈ!

അയാൾ പോകാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ അവൾ തടഞ്ഞുനിർത്തി.

“അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്! എന്റെ സെരേഷയെ വിടുതരു!” അവൾ വീണ്ടും മന്ത്രിച്ചു: ‘വൈകാതെ എന്റെ പ്രസവം നടക്കും. അതുവരെയെങ്കിലും...’

കരുനീന്റെ മുവംചുവന്നു. ബലം പ്രയോഗിച്ചു കൈവിടുവിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പുരത്തെക്കുപോയി.

അതു്

ക്രിസ്തീൻ ചെന്നപ്പോൾ പ്രശ്നതന്നായ പീറ്റേഴ്സ്ബർഗ് അഭിഭാഷകന്റെ വെയിറ്റിങ് രൂമിൽ നിന്നെയുള്ള കുറഞ്ഞുകളുണ്ടായിരുന്നു. മുന്നു സ്റ്റീകളും—ഒരു വ്യദിതം, ഒരു യുവതി, ഒരു വ്യാപാരിയുടെ ഭാര്യ—മുന്നു പുരുഷമാരും വിരലിൽ മോതിരമണിഞ്ഞെങ്കിൽ ഒരു ജർമ്മൻ ബാക്കർ, താടികാരനായെങ്കും വ്യാപാരി. യുണിഫോമണിഞ്ഞെങ്കും കഷുത്തിൽ ഒന്നേറ്റാഗികമുട്ടു കോർത്തിട്ടു കോപിഷ്ടംനായെങ്കും ഗവൺമെന്റുഫേറ്റാഗസ്റ്റൻ—ഡീൽഡൈനോരമായി കാത്തിരിക്കുകയാണെന്നു വ്യക്തം. രണ്ടു ഗുമസ്തമാർ അവരുടെ മേശയ്ക്കു മുന്നിലിരുന്ന് എഴുതുന്നു. പേന കടലാസ്സിലുരയുന്നതിന്റെ ശബ്ദം കേൾക്കാം. മേശപ്പുറത്തെ എഴുതുസാമഗ്രികൾ മേൽത്തരമാണെന്ന് അവയിൽ ഒരു പ്രത്യേക താൽപര്യമുള്ള കരെനീൻ കണ്ണു. ഗുമസ്തമാരിലൊരാൾ കണ്ണരയിൽനിന്നെഴുന്നേംല്ക്കാതെ, കണ്ണുകൾ തുറിച്ചു, മരുഭയില്ലാതെ കരെനീനോടു ചോദിച്ചു:

“നിങ്ങൾക്കെന്നു വേണോ?”

“എനിക്കു വക്കീലിനെ കാണണം. ഒരു കേസിന്റെ കാര്യത്തിനാണ്.”

“വക്കീലദ്ദേഹം തിരക്കിലാണ്.” അവിടെ കാത്തിരുന്നവരെ പേനകൊണ്ടു ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു ഗുമസ്തൻ തരപ്പിച്ചു പറഞ്ഞെന്നു.

“എന്ന കാണാൻ സമയം കിട്ടില്ലെന്നോ?” കരെനീൻ ചോദിച്ചു.

“ഇപ്പോൾ സമയമില്ല. സദാ തിരക്കിലാണ്. ദയവുചെയ്തു കാത്തിരിക്കണം.”

“എങ്കിൽ ഈ കാർധ അദ്ദേഹത്തിനു കൊടുക്കണം.” താനാരാണെന്നു വെളിപ്പെടുത്താതിരിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലെന്നു കണ്ട് കരെനീൻ അഭിമാനത്തോടെ പറഞ്ഞു.

ഗുമസ്തൻ കാർധ വാങ്ങി. അതിലെഴുതിയിരിക്കുന്നതു വായിച്ചു തൃപ്തിതോന്നിയില്ലെങ്കിലും എഴുന്നേറ്റുപോയി.

കരെനീൻ പരസ്യവിചാരണയെ തത്ത്വത്തിൽ
 അംഗീകരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും ചില ഒദ്ദേശ്യഗിക കാരണങ്ങളാൽ
 രഷ്യയിൽ അതിന്റെ പ്രയോഗത്തിലെ ചില വശങ്ങളോട്
 അനുഭാവമില്ല. ചക്രവർത്തി അംഗീകരിച്ച ഏതിനെയും
 എത്രതേതാളം ഏതിർക്കാമോ, അതേതേതാളം ഏതിർക്കുകയും
 ചെയ്തു. അധാരുടെ ജീവിതം പുർണ്ണമായും
 ഒദ്ദേശ്യഗികകാര്യങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയാണ് ചെലവഴിച്ചിട്ടുള്ളത്.
 അധാരശ്രൂതി ഏതിനെയെങ്കിലും നിരാകരിച്ചാൽ ആ നിരാകരണം,
 തെറ്റുകൾ അനിവാര്യമാണെന്നതിന്റെ അംഗീകാരവും
 മെച്ചപ്പെടുത്താൻ കഴിയുമെന്നതിന്റെ സുചനയുമായി
 കണക്കാക്കപ്പെടും. പുതിയ നീതിന്യായ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ
 അഭിഭാഷകർക്കു നല്കിയിട്ടുള്ള പദവിയോട് കരെനീൻ
 വിയോജിക്കുന്നു. പക്ഷേ, ഇതേവരെ അഭിഭാഷകനുമായും
 ഇടപെടേണ്ടി വന്നിട്ടില്ലാത്തതുകൊണ്ട്, ആ വിയോജിപ്പ്
 തത്ത്വത്തിൽ മാത്രമായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ, വകീലിന്റെ
 വെയിറ്റിങ്റുമിൽ വച്ചുണ്ടായ അനുഭവം ആ അഭിപ്രായത്തെ
 ശക്തിപ്പെടുത്തി.

“അദ്ദേഹം ഉടനെ വരും.” ഗുമസ്തൻ പറഞ്ഞു. ഒന്നോ
 രണ്ടോ മിനിറ്റുകൾ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ വകീൽ വാതിൽക്കൽ
 പ്രത്യക്ഷപ്പെടു. തടിച്ച ശർഖുമുള്ള, കഷണി കയറിയ, അവിടവിട
 ചെമ്പിച്ച കുത്തതാടിയും ഉന്തിയ നെറ്റിയുമുള്ള, കുറിയ
 മനുഷ്യനായിരുന്നു വകീൽ. വെളുത്ത ദൈയും ഇരട്ടചെയിനുള്ള
 വാച്ചും തിളങ്ങുന്ന ഷുസ്തും ധരിച്ച് നവവരെനപ്പോലെ
 ഒരുങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. മുഖത്തിനു ബുദ്ധിമാന്റെ ലക്ഷണമുണ്ടെങ്കിലും
 സുന്ദരവിധിയെപ്പോലെയാണ് വേഷവിധാനം.

“അകത്തു വരണം.” വകീൽ, കരെനീനെ മുറിക്കുകയെതുക്കു
 കൂട്ടിക്കാണ്ടുപോയി വാതിലടച്ചു.

“ഇരിക്കു.” കടലാസ്യുകൾ നിരഞ്ഞ മേശയ്ക്കരികിലെ ഒരു
 കണ്ണേര ചുണ്ടിക്കാണിച്ചിട്ട് കൈകൾ കൂട്ടിത്തിരുമ്പി തല ഒരു
 വശത്തെക്കു ചരിച്ച് തന്റെ ഇരിപ്പിടത്തിൽ ആസനസ്ഥനായി.
 ഇരിപ്പുറപ്പിക്കുന്നതിനുമുമ്പ് ഒരു ചെറിയ നിശാശലഭം മേശയ്ക്കു
 കുറുകെ പറന്നു. വകീൽ അതുകുതകരമായ വേഗത്തോടെ
 ഇരുക്കെക്കളുമുയർത്തി അതിനെ പിടിച്ചെടുത്തു.

വകീലിന്റെ ചലനങ്ങളെ അതിശയത്തോട്
 വീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന കരെനീൻ പറഞ്ഞു: “എൻ്റെ
 കേസിനെക്കുറിച്ചു പറയുന്നതിനുമുമ്പ്, ഒരു കാര്യം താങ്കളുടെ

ശ്രദ്ധിയത്തെപ്പെടുത്താനുണ്ട്. എന്നർ പറയുന്നത് തികച്ചും സ്വകാര്യമായിരിക്കണം."

വക്കീലിന്റെ ചെവന്മീശയ്ക്കുതാഴെ ഒരു ചെറിയ ചിരി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.

"എന്ന എല്ലപ്പിക്കുന്ന ഹഹസ്യങ്ങൾ സുക്ഷിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ എന്നെങ്ങനെയോരു വക്കീലാകും? അതിനു വല്ല തെളിവും ആവശ്യമാണെങ്കിൽ..."

എല്ലാം മുൻകൂട്ടി മനസ്സിലാക്കിയതുപോലെ ഒരു കളളച്ചിരി അയാളുടെ മുവത്തു തെളിഞ്ഞു.

"എന്റെ പേര് അറിയാമോ?" കരെനിൻ ചോദിച്ചു.

"എന്നിക്കരിയാം. താങ്കൾ രാജ്യത്തിനുവേണ്ടി ചെയ്യുന്ന നല്ല കാര്യങ്ങളും ഓരോ റഷ്യക്കാരനും അറിയാം."

കരെനിൻ ദിർപ്പനിശ്ചാസം വിട്ടു. ദൈഡും സംഭരിച്ച്, അനുനാസിക്കശബ്ദത്തിൽ, അദൈഡുമോ അറപ്പോ ഇല്ലാതെ പറത്തുതുടങ്ങി:

"വണ്ണിതനായ ഒരു ഭർത്താവാണു എന്ന്. ഭാര്യയുമായുള്ള ബന്ധം നിയമപരമായി വേർപ്പെടുത്തണം. അതായത് വിവാഹമോചനം വേണം. പക്ഷേ, എന്റെ മകനെ അവൻ്റെ അമധ്യക്കു വിട്ടുകൊടുക്കാൻ പാടില്ല."

വക്കീലിന്റെ ചാരനിറത്തിലുള്ള കണ്ണുകൾ ചിരിക്കാതിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂടിലും അടക്കാനാവാത്ത ആളുടാദത്തിന്റെ അലകൾ അവയിൽ നൃത്തംചെയ്തിരുന്നു. ലാഭകരമായ ഒരിടപാടിനുള്ള അവസരം കൈവന്നതിന്റെ സന്തോഷംമാത്രമല്ല അതെന്നും സ്വന്തം ഭാര്യയുടെ കണ്ണുകളിൽ കാണപ്പെടുത്തുപോലുള്ള ഭ്രാഹണബുദ്ധിയുടെ സുചനകൂടിയാണെന്നും കരെനിൻ തിരിച്ചിരിഞ്ഞു.

"വിവാഹമോചനത്തിന് എന്റെ സഹായം ആവശ്യമുണ്ട്, അല്ല?"

"തിരിച്ചയായും! എന്ന് നിങ്ങളുടെ സമയം നഷ്ടപ്പെടുത്തുകയാണെന്നു വിചാരിക്കരുത്. ഉപദേശം തേകാനാണിപ്പോൾ വന്നത്. എന്നിക്കു വിവാഹമോചനം നേടണം. അത് എത്തു രീതിയിൽ വേണമെന്നതാണു പ്രധാനം. എന്ന് ആഗ്രഹിക്കുന്ന രീതിയിൽ അതു സാധിച്ചില്ലെങ്കിൽ വേണ്ടണ്ടുവയ്ക്കും."

"അങ്ങനെന്നതെന്നയാണു വേണ്ടത്." വക്കീൽ പറത്തു: "അത് താങ്കളുടെ ഇഷ്ടം."

തന്റെ അമിതമായ സന്തോഷം കക്ഷിയെ
തെറ്റിയരിപ്പിക്കുമെന്നു ഭയന് വകീൽ നിലത്തുനോക്കിയിരുന്നു.
അതിനിട, ഒരു നിശാശലഭം മുക്കിനടത്തുകൂടി പറന്നുപോയതു
കണ്ണുപിടിക്കാൻ കൈയുയർത്തിയെക്കിലും വേണ്ടന്നുവച്ചു.

“ഇതുമായി ബന്ധപ്പെട്ട പൊതുവായ നിയമങ്ങൾ
എനിക്കുവിധിയാമകിലും പ്രായോഗിക
നടപടികളെന്നാക്കേയാണെന്നിഞ്ഞുകൂടാ.”

“താക്കളുടെ ആഗ്രഹം നിരവേറ്റാനുള്ള വ്യത്യസ്ത മാർഗങ്ങൾ
ഞാൻ പറഞ്ഞുതരണം, അണ്ണേ?” കക്ഷിയുടെ സംഭാഷണം
തൃപ്തികരമാണെന്നതിലുള്ള സന്തോഷത്തോടെ താഴേക്കു
നോക്കിക്കൊണ്ടുതന്നെ വകീൽ ചോദിച്ചു.

ശരിയാണെന്ന മട്ടിൽ കരെനീൻ തലകുലുക്കി. വകീൽ
തുടർന്നു:

“താക്കൾക്കുവിധിയാവുന്നതുപോലെ, നമ്മുടെ
നിയമങ്ങളുംസരിച്ച് വിവാഹമോചനം അനുവദിക്കാനുള്ള
കാരണങ്ങൾ ഇവയാണ്... കുറച്ചു കഴിയട്ട!” വാതിൽക്കൽ വന്ന്
എത്തിനോക്കിയ ശുമസ്തനോടു പറഞ്ഞു. അതോടൊപ്പം
എഴുന്നേറ്റ് അയാളുടെ അടുത്തുചെന്ന് ഏതാനും വാക്കുകൾ
സംസാരിച്ചിട്ട് വീണ്ടും കസേരയിൽ ചെന്നിരുന്നു. ഇവയാണു
കാരണങ്ങൾ: “ഭാര്യയ്ക്കോ ഭർത്താവിനോ ശാരീരികമായ
വെകല്പങ്ങൾ, എവിടെയാണെന്നതിനെക്കുറിച്ച് അണ്വു
വർഷക്കാലം ഒരു വിവരവുമില്ലാതിരിക്കുക—” അയാൾ ഓരോ
വിരലായി മടക്കി “—വ്യഖിചാരം—” പ്രകടമായ
സന്തോഷത്തോടെയാണ് ആ വാക്ക് ഉച്ചരിച്ചത്—“ഭാര്യയുടെയോ
ഭർത്താവിന്റെയോ ശാരീരിക വെകല്പങ്ങളും ഭാര്യയുടെയോ
ഭർത്താവിന്റെയോ വ്യഖിചാരവും മതിയായ കാരണങ്ങളാണ്.”
തുടർച്ചയായി വിരലുകൾ മടക്കുകയും നിവർക്കുകയും
ചെയ്തിട്ട് വകീൽ പറഞ്ഞു:

“ഇതാണു നിയമം. എല്ലാ വിവാഹമോചനങ്ങളും ഈ
വകുപ്പുകൾക്ക് കീഴിൽവരും. ഇവിടെ
ശാരീരികവെകല്പങ്ങളുടെയോ കാണാതായതിന്റെയോ
പ്രശ്നങ്ങളില്ലെന്നു ഞാൻ ഉള്ളഡിക്കുന്നു. ശരിയല്ലോ?”

കരെനീൻ തലകുലുക്കി. വകീൽ വിശദിക്കരണം തുടർന്നു:
“ഈനി വ്യഖിചാരത്തിന്റെ കാര്യമാണെങ്കിൽ,
ഉദ്യസമമതപ്രകാരം അതു വെളിപ്പെടുത്തുകയോ അല്ലെങ്കിൽ
സ്വീകരിക്കുകയോ കുറംകണ്ണുപിടിക്കപ്പെടുകയോ ചെയ്യണം. രണ്ടാമതു

പരിഞ്ഞത് നടപ്പുള്ള കാര്യമല്ല. സാധാരണ നടക്കുന്നതും ലളിതവും യുക്തിസഹവുമായത് ഉദയസമത്പ്രകാരമുള്ളതാണ്. ബുദ്ധിയും വിദ്യാഭ്യാസവുമുള്ളവർക്കേ ഈതു മനസ്സിലാക്കു. അതുകൊണ്ടാണ് താങ്കളോടു താൻ പറയുന്നത്.”

പക്ഷേ, അപ്പോഴതെത്ത് അവസ്ഥയിൽ ഉദയസമത്പ്രകാരമുള്ള വ്യക്തിചാരത്തിന്റെ യുക്തി ഉൾക്കൊള്ളാനുള്ള മനസ്സാനീധ്യം കരെന്നിന് ഇല്ലായിരുന്നു. ആശയക്കുഴപ്പം മാറ്റാൻ വകീൽ സഹായിച്ചു.

“രണ്ടുപേരുകൾ ഒന്നിച്ചു ജീവിക്കാൻവയു—അതാണു വാസ്തവം. രണ്ടുപേരും അതിനോടു യോജിക്കുകയാണെങ്കിൽ, വിശദാംഗങ്ങളും നടപടിക്രമങ്ങളും അപ്രധാനമാകും. അതേസമയം, ഏറ്റവും ലളിതവും സുനിശ്ചിതവുമായ മാർഗ്ഗമാണത്.”

ഇപ്പോൾ കരെന്നിനു മനസ്സിലായി. പക്ഷേ, ഈ മാർഗ്ഗം സ്വീകരിക്കുന്നതിനു മതപരമായ ചില വിലക്കുകളുണ്ട്.

“ഞങ്ങളുടെ കേസിൽ അത് സാധ്യമല്ല.” അയാൾ പരിഞ്ഞു: ഒരോറു മാർഗമേയുള്ളു. സ്വീകരിക്കുകയും കണ്ടുപിടിക്കപ്പെടുക. തെളിവായി എന്ന് പകലെളുള്ള കത്തുകളും.”

കത്തുകളെക്കുറിച്ചു സുചിപ്പിച്ചപ്പോൾ വകീൽ ചുണ്ടുകൾ ചേർത്തുപിടിച്ച് അനുകന്ധയും പൂച്ചവും കലർന്ന ഒരു ശ്രീം പുരപ്പെടുവിച്ചു.

“മതഭരണവകുപ്പാണ് ഇത്തരം കേസുകൾ തീർപ്പാക്കുന്നതെന്നറിയാമല്ലോ. വിശദാംഗങ്ങളിൽ ബഹുമാനപ്പെട്ട അച്ചന്നാർക്ക് വലിയ താൽപര്യമാണ്.” അച്ചന്നാരുടെ അഭിരൂചിയോടു സമാനമാണ് തന്നെത്തും എന്നു വ്യക്തമാക്കുന്ന ഒരു ചിരിയോടെയാണു വകീൽ പരിഞ്ഞത്: “കത്തുകൾ ഭാഗികമായ സ്ഥിരീകരണത്തിനുതക്കുമെങ്കിലും സാക്ഷികളുടെ തെളിവ് ഹാജരാക്കണം. കേസ് എന്ന ഏല്പിക്കാനുദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ, ഉചിതമായ മാർഗ്ഗം താൻ കണ്ടത്താം.”

“അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ...” വിളരിയ മുവത്തേരാട കരെന്നിന് പറയാൻ തുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും വകീൽ എഴുന്നേറ്റ് വീണ്ടും വാതിൽക്കത്ത് വന്നു തല കാണിച്ച ഗുമസ്തനോടു പരിഞ്ഞു:

“ഈവിടെ ആദായവില്പനയോന്നുമില്ലെന്ന് അവക്കോടു പറയ്.” തിരിച്ചു നടക്കുന്നതിടയിൽ വീണ്ടുമൊരു നിശാശ്രദ്ധത്തെ പിടിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകും സാധിച്ചില്ല. ‘വേനലിനുമുന്പ് ഈ

ഹർണ്ണിച്ചരെല്ലാം ഓന്നു പുതുക്കാം.' അയാൾ ചിന്തിച്ചു.

"താങ്കൾ പറത്തതുപോലെ..." അയാൾ തുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും കരെനിന് ഇടപെട്ടു. "എന്താണു വേണ്ടതെന്നു ഞാൻ എഴുതി അറിയിക്കാം. താങളുടെ വാക്കുകൾ കേടപ്പോൾ, വിവാഹമോചനം സാധ്യമാണെന്നുതന്നെ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. താങളുടെ വ്യവസ്ഥകളെന്താണുകൂടി അറിഞ്ഞാൽകൊള്ളാം."

"തീർച്ചായായും സാധ്യമാണ്, എനിക്കു പുർണ്ണസ്വാത്രത്യും തന്നാൽ മതി." അവസാനത്തെ ചോദ്യം ശ്രദ്ധിക്കാതെ വക്കീൽ പറത്തു: "എപ്പോൾ വിവരം അറിയിക്കും?"

"ഒരാഴ്ചയുള്ളിൽ, ഈ കേസ് എറ്റടക്കാമോയെന്നും എന്താക്കയാണു വ്യവസ്ഥതകളെന്നും എന്ന അറിയിക്കുമല്ലോ?"

"തീർച്ചയായും."

വക്കീൽ ബഹുമാനപുരസ്സരം ശ്രീരാമകൃഷ്ണ കക്ഷിയെ പറത്തയച്ചു. അയാൾക്കു മുഖം അഭ്യർത്ഥിപ്പാത്ത സന്ദേഹം അനുഭവപ്പെട്ടു. പതിവിന്നു വിപരീതമായി, ഹീസുകുറയ്ക്കാമെന്ന നേരത്തെ തർക്കിച്ചു സ്വീകരിക്കുന്നതു സമർത്ഥിച്ചു. നിശാശരം പിടിക്കുന്നത് അവസാനിപ്പിച്ചു. അടുത്ത മഴക്കാലത്തിനുമുമ്പ് ഹർണ്ണിച്ചർ വെൽവറ്റു പൊതിയണം, സിഗ്രാണിഞ്ഞ് ഓഫീസിലേതുപോലെ.

അത്ര

അത്ര

ഗന്ധ് പതിനേഴിലെ കമ്മിറ്റി മീറ്റിങ്ങിൽ കരെനിൻ പ്രസ്താവ്യമായോരു വിജയം കൈവരിച്ചുകൊണ്ടും അയാളുടെ ശക്തി ക്ഷയിക്കാൻ അതു കാരണമായി. അതിമഹാത്മാങ്ങളുടെ സ്ഥിതി വിശദമായി അനേഷ്ടിച്ചരിയാൻ കരെനിൻ മുൻകെയെടുത്തു നിയോഗിക്കപ്പെട്ട കമ്മിറ്റി മുന്നുമാസം കഴിത്തു റിപ്പോർട്ട് സമർപ്പിച്ചു. രാഷ്ട്രീയവും ഭരണപരവും സാമ്പത്തികവും വംശീയവും ഭൗതികവും മതപരവുമായ കാഴ്ചപ്പാടുകളിൽ അതിമഹാത്മാങ്ങളുടെ സ്ഥിതി വിലയിരുത്തപ്പെട്ടു. എല്ലാ ചോദ്യങ്ങൾക്കും സ്പഷ്ടമായ ഉത്തരങ്ങൾ എഴുതി തയ്യാറാക്കിയിരുന്നു. ഒന്നേറ്റാഗികവിവരങ്ങളെ അടിസ്ഥാനമാക്കി തയ്യാറാക്കിയ റിപ്പോർട്ടാണ്. ശ്രമീണതലത്തിലുള്ള ഭരണകർത്താക്കളുടെയും ഇടവകവികാരിമാരുടെയും റിപ്പോർട്ടിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ജില്ലാഭരണാധികാരികളും പള്ളിമേലധികാരികളും തയ്യാറാക്കിയ റിപ്പോർട്ടിനെ ആധാരമാക്കി ഗവർണ്ണർമാരും ബിഷപ്പുമാരും എഴുതിയുണ്ടാക്കിയ റിപ്പോർട്ടുകളായിരുന്നു ഒന്നേറ്റാഗിക റിപ്പോർട്ടിനാധാരം. അതുകൊണ്ട്, ഉത്തരങ്ങളെല്ലാം സംശയങ്ങൾക്കെതിരമാണ്. ഉദാഹരണത്തിന്, എന്തുകൊണ്ടാണവരുടെ വിളവു മോശമാകുന്നത്, അബ്ലൂഷിൽ എന്തുകൊണ്ടാണവർ സ്വന്തമായോരു വിശ്വാസസംഹിതയെ മുറുകെപ്പിടിക്കുന്നത് തുടങ്ങിയ ഭരണകൂടത്തിന്റെ സഹായമില്ലാതെ നൂറ്റാണ്ടുകളായി പരിഹ്യതമാകാതെ അവശ്രേഷ്ഠിക്കുന്ന പ്രശ്നങ്ങൾക്ക് വ്യക്തവും സുനിശ്ചിതവുമായ പരിഹാരങ്ങൾ നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടു. കരെനിൻ അഭിപ്രായങ്ങൾക്കനുസൃതമായാണു പരിഹാരങ്ങൾ നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടത്. പക്ഷേ, കഴിത്തെ യോഗത്തിൽ കരെനിനെ എതിർത്തിരുന്ന സ്വഭാവമാവ് പുതിയ തന്ത്രങ്ങളാവിഷ്കരിച്ചു. പെട്ടെന്ന് കരെനിൻ പക്ഷം ചേരുകയും മറ്റേനേക്കം അംഗങ്ങളെല്ല

തന്നോടൊപ്പം കൂടുകയും ചെയ്തു. അവർ കരെനീൻ്റെ നടപടികളെ ശക്തിയായി പിന്താങ്ങിയതിനുപുറമേ, അതേ സ്വഭാവമുള്ള കൂടുതൽ ശക്തമായ നടപടികൾക്കുവേണ്ടി വാദിച്ചു. അവയും അംഗീകരിക്കപ്പെട്ടതോടെ സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടു. പുരത്തായി. പ്രസ്തുത നടപടികൾ വ്യാപകമാക്കിയത് തിക്കണ്ണ വിധ്യാശിത്തവും അപകടവുമാണെന്ന് തെളിഞ്ഞതോടെ, ഉദ്ദോഗസ്ഥരാജും പൊതുജനങ്ങളും ബുദ്ധിമതികളായ വനിതകളും പത്രങ്ങളും ഒറക്കട്ടായി അവയെയും അതിനു കാരണക്കാരനായ കരെനീനെയും എതിർത്തു. കരെനീൻ്റെ പദ്ധതിയെ താൻ കണ്ണുമടച്ചു പിന്തുണയ്ക്കുകമാത്രമാണു ചെയ്തതെന്നും ഇപ്പോഴതിൽ പശ്ചാത്താപമുണ്ടെന്നും ഭാവിച്ച് സ്വീകരിക്കുകയും കൂടുംബപ്രശ്നങ്ങളും കാരണം ക്ഷീണിതനായിരുന്ന കരെനീൻ്റെ വിട്ടുകൊടുത്തില്ല. കമ്മിറ്റിയിൽ ഭിന്നാഭിപ്രായമുണ്ടായി. സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടു നേതൃത്വത്തിൽ ചിലർ, കരെനീൻ്റെ നേതൃത്വത്തിലുള്ള കമ്മിറ്റിയുടെ റിപ്പോർട്ടിനു കീറക്കെലാണ്ടിന്റെ വിലപോലുമില്ലെന്നും അതിനെ വിശ്വസിച്ചതാണ് തങ്ങൾക്കു പറ്റിയ അബദ്ധമെന്നും പറഞ്ഞു. ഒരുദ്ദോഗിക്കരേഖകളെ തളളിപ്പിരയുന്നതു ശരിയല്ലെന്ന കാരണത്താൽ കരെനീനും മറ്റും പലരും റിപ്പോർട്ടിനെ പിന്താങ്ങി. അതിന്റെയെല്ലാം ഫലമായി സമൂഹത്തിന്റെ ഉന്നതലഭാരങ്ങളിൽ ആശയക്കൂഴ്പസ്ഥിതിയായി. ആദിമഗോത്രങ്ങൾ യഥാർത്ഥത്തിൽ കഷ്ടപ്പെടുകയാണോ നശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണോ അതോ പുരോഗതി നേടുകയാണോ എന്നൊന്നും ആർക്കും വ്യക്തമായില്ല. ഇതോടൊപ്പം, ഭാര്യയുടെ വിശ്വാസവശ്വരനു സ്വീകരിച്ച ദുഷ്പേരും കരെനീൻ്റെ സ്ഥിതി വശളാക്കി. ഈ സാഹചര്യത്തിൽ അയാൾ സുപ്രധാനമായ ഒരു തീരുമാനമെടുത്തു. വിദ്യുത് പ്രവിശ്വകളിൽ താൻ നേരിട്ടുചെന്നു വിവരങ്ങൾ ശേഖരിക്കുന്നതാണെന്നു പ്രവ്യാപിച്ചു. അനുമതി വാങ്ങി, യാത്ര പുരപ്പെട്ടു.

ലക്ഷ്യസ്ഥാനത്തെത്താനാവശ്യമായ വണ്ഡിക്കുലി മുൻകൂർ വാങ്ങിയതു തിരിച്ചടച്ച് കരെനീൻ്റെ എല്ലാവരുടെയും ശ്രദ്ധ പിടിച്ചുപറ്റി.

“അതു നന്നായി.” ഒരു സംഭാഷണത്തിനിടയ്ക്കു പ്രിൻസല്ല് ബെറ്റ്‌സി, പ്രിൻസല്ല് മിയാഗ്കായയോടു പറഞ്ഞു: “ഇപ്പോൾ

എല്ലായിടത്തും ദേരീനുകളുണ്ട്. പിന്നൈയെന്തിന്
കുതിരവണ്ടിക്കു പണം കൊടുക്കണം?"

പക്ഷേ, പ്രിൻസസ്സ് മിയാഗ്കായ അതിനോടു യോജിച്ചില്ല. പ്രിൻസസ്സ് ബെറ്റിനിയുടെ അടിപ്രായം അവരെ ദേശ്യം പിടിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

“നിങ്ങൾ പരയുന്നതുപോലെ ആരുടെ കൈവശം എത്ര ലക്ഷമുണ്ടെന്നാനും എനിക്കരിൽത്തുകൂടാ.” അവർ പറഞ്ഞു: എൻ്റെ ഭർത്താവ് വേന്തെങ്കാലത്ത് ഇന്സ്പെക്ഷൻ ടുറിനുപോകുന്നത് എനിക്കു സന്തോഷമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആരോഗ്യത്തിനും സന്തോഷത്തിനും അതു പ്രയോജനപ്പെട്ടു. തങ്ങൾക്കു കിട്ടുന്ന അലവന്സ് വണ്ഡിക്കും വണ്ഡിക്കാരനും കൊടുക്കും.”

വിദുരപ്രവിശ്വയിലേക്കുള്ള യാത്രാമയേ കരെനിന് മുന്നു ദിവസം മോസ്കോയിൽ തങ്ങി. അവിടെയെത്തിന്റെ പിറ്റേന് ഗവർണ്ണർ ജനറലിനെ കണ്ടു. ഗാസെറ്റ്സി സ്ക്രിറ്റ് മുൻഡുകടക്കുന്ന നാല്ക്കവലയിൽ എപ്പോഴും വണ്ടികളുടെ തിരക്കാണ്. പെട്ടുന്, തന്റെ പേരുപറത്ത് ആരോ ഉറക്കാ വിളിക്കുന്നതുകേട്ട് അയാൾ നാലുപാടും നോക്കി. സ്ക്രിറ്റിലെ നടപ്പാതയുടെ ഒരു കോൺിൽ ഇരകം കുറത്തെ പുതിയ ഫാഷൻിലുള്ള ഓവർക്കോട്ടും ചെറിയ തൊപ്പിയും ധരിച്ച്, ചുവന്ന ചുണ്ടുകൾക്കിടയിലെ തിളങ്ങുന്ന പല്ലുകൾ പുരത്തുകാണിച്ചു ചിരിച്ചുകൊണ്ട് യുവസഹജമായ ഉമേഷത്തോടെ, കരേനിനോടു വണ്ടിനിർത്താൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നു. ഒരു കുതിരവണ്ടിയുടെ ഒരു ജനാലയിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടാണയാൾ നില്ക്കുന്നത്. വെൽവെറ്റിന്റെ തൊപ്പിവച്ച് ഒരു യുവതിയുടെയും രണ്ടു കൊച്ചു കുട്ടികളുടെയും തലകൾ പുരത്തെക്ക് എത്തിനോക്കുന്നുമുണ്ട്. യുവതിയും ചിരിച്ചുകൊണ്ടു കരേനിനു കൈവീശി അതു യോളിയായിരുന്നു.

കരെനിന് മോസ്കോയിൽ ആരെയും കാണാൻ ആഗ്രഹമില്ല. തന്റെ ഭാര്യയുടെ സഹോദരനെ കാണാൻ ഒടുവം താൽപര്യമില്ല. അയാൾ തൊഴ്ചി ഉയർത്തിയിട്ട് പുരപ്പടാനൊരുങ്ങിയെങ്കിലും ഒപ്പ്‌ലോന്സ്കി വണ്ടിക്കാരനോടു നില്ക്കാൻ പറഞ്ഞിട്ട് മണ്ണിനു കുറുകെ തെരുവിന്റെ മറുവശത്തേക്കോടി.

“എന്ന അറിയിക്കാത്തതു മോശ്രമായി! ഇവിടെ വനിട്ടേരനാളായി? ഈനലെ താൻ ദുസ്സായുടെ ഹോട്ടലിൽ

പോയപ്പോൾ ബോർഡിൽ കരെനിൻ എന പേരുകണ്ടു. അതു നിങ്ങളായിരിക്കുമെന്നു താൻ വിചാരിച്ചില്ല." വണ്ടികകെതേതക്കു തലയിട്ടാണ് ഒമ്പലോൻസ്‌കി സംസാരിച്ചത്. അല്ലെങ്കിൽ താൻ മുറിയിൽ വരുമായിരുന്നു. കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷം. എന്നാലും എന്ന അറിയിക്കാത്തതു മോശംതന്ന!"

"എനിക്കു സമയം കിട്ടിയില്ല. വലിയ തിരക്കായിരുന്നു." കരെനിൻ നിരുദ്ധേഷഭാവത്തിൽ പറഞ്ഞു.

"വരു, എന്റെ ഭാര്യയോടു സംസാരിക്കു. അവൾ നിങ്ങളെ കാത്തിരിക്കുകയാണ്."

തണ്ണുപുത്രക്കാതിരിക്കാൻ കാല്മുട്ടുകളിൽ ചുറ്റിയിരുന്ന കമ്പിളി എടുത്തുമാറ്റിയിട്ട് കരെനിൻ വണ്ടിയിൽനിന്നിരഞ്ഞി യോളിയുടെ അടുത്തുചെന്നു.

"എന്തുപറ്റി അലക്സിന് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്? തങ്ങളെ കണ്ടിട്ടു കാണാത്തമട്ടിൽ പോയതെന്തിന്?"

"താൻ ധൂതിയിലായിരുന്നു. നിങ്ങളെയൊക്കെ കണ്ടതിൽ വലിയ സന്തോഷം. സുവമാണെല്ലോ?"

"എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട അന എങ്ങനെന്നയിരിക്കുന്നു?"

കരെനിൻ എന്തോ പിറുപിറുത്തിട്ട് പോകാൻ തുടങ്ങി. ഒമ്പലോൻസ്‌കി അയാളെ തടത്തു.

"നാളെ ഒരു വിശ്രഷ്മുണ്ട്. യോളി ഇട്ടേഹത്തക്കുടി ഉണ്ണുകഴിക്കാൻ ക്ഷണിക്ക്. നമുക്ക് കൊസ്റ്റനിഷ്പവിനെയും പെറ്റുയോവിനെയും വിളിക്കാം. മോസ്കോ ബുദ്ധിജീവികളുടെ ഒരു ചെറിയ സംഗമം."

"തീർച്ചയായും വരണം." യോളി പറഞ്ഞു: "തങ്ങൾ കാത്തിരിക്കും. അഭ്യുമണിക്കോ ആറുമണിക്കോ സൗകര്യംപോലെ വന്നാൽമാതി. തങ്ങളുടെ പ്രിയപ്പെട്ട അന്നയ്ക്കു സുവമാണെല്ലോ? കണ്ടിട്ടാരുപാടുനാളായി."

"സുവംതന്ന, താൻ വരാം" എന്നു പറഞ്ഞ് അയാൾ തിരിത്തുനടന്നു.

കരെനിൻ എന്തോ പിറുപിറുത്തതു വാഹനങ്ങളുടെ ബഹളത്തിൽ യോളി കേട്ടില്ല.

"നാളെ താൻ വന്നുകാണാം," ഒമ്പലോൻസ്‌കി വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

കരെനിൻ വണ്ടിയിൽ കയറി, ആരും കാണാതെയും ആരെയും കാണാതെയും പിരകിൽ ഒറ്റത്തു ചാരിയിരുന്നു.

“വല്ലാതെത്താരു മനുഷ്യൻ!” ഒപ്പലോന്ന് കി ഭാര്യയോടു പറത്തു. വാച്ചുനോക്കിയിട്ട് ഭാര്യയുടെയും മകളുടെയും നേർക്കു കൈവീഴി, ഫുട്പാത്തിലുടെ ധൃതിയിൽ നടന്നു.

“സ്ത്രീവ്, സ്ത്രീവ്.” ദോഷി വിളിച്ചു.

അയാൾ തിരിത്തുനിന്നു.

“ഗ്രിഷ്യക്കും താന്യയ്ക്കും കോട്ടുവാങ്ങേണ്ട, കുറച്ചു പണംവേണം.”

“ഞാൻ തരുമെന്നു പറത്താൽ മതി” എന്നു പറത്ത് എതിരേവന വണ്ഡിയിലിരുന്ന ഓരു പരിചയക്കാരനെ നോക്കി തലയാട്ടിയിട്ടു വളവുതിരിഞ്ഞ് അപ്രത്യക്ഷനായി.

എഴു

പിറ്റേന് ഞായരാഴ്ചയായിരുന്നു. ഓവ്ലോൺസ്‌കി ഇംപീരിയൽ തിയേറ്ററിൽ ഒരു ബാലേയുടെ റിഹോർസൽ കാണാൻപോയി. തന്റെ സഹായത്താൽ വിവാഹനിശ്ചയയംകഴിത്തെ സുന്ദരിയായ നർത്തകി മാഷാ ചിംഗിസോകോവയ്ക്ക്, തലേന്നു വാദാനം ചെയ്തിരുന്ന ഒരു പവിച്ചനെ ചേരുന്ന് സമ്മാനിച്ചു. ബാലേ കഴിത്തു കാണാമെന്ന് പരിഞ്ഞുപ്പിച്ചു. തിയേറ്ററിനുള്ളിലെ നടക്കുന്നേരത്തെ ഇരുട്ടിൽ സമ്മാനംകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടമായ അവളുടെ മുവത്തു ചുംബിക്കാനുള്ള അവസരവും ലാഭിച്ചു. നൃത്യം തുടങ്ങുമ്പോൾ അവിടെയെത്താൻ നിവൃത്തിയില്ലെന്നും അവസാനത്തെ രംഗത്തിനു മുന്പുവന്ന്, അത്താഴത്തിനു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാമെന്നും വാദാനം ചെയ്തു. ചന്തയിൽ നേരിട്ടുപോയി മത്സ്യവും പച്ചക്കരിയും വാങ്ങി. ഉച്ചയ്ക്കു ദുണ്ണിഡായുടെ ഹോട്ടലിൽ പോയി. ഭാഗ്യവശാൽ തനിക്കു കാണേണ്ട മുന്നുപേരും അവിടെത്തന്നെയാണു താമസം. വിദേശത്തുനിന്ന് ഇംഗ്ലീഷ് മടങ്ങിയെത്തിയ ലെവിൻ, മോസ്കോയിൽ ഇൻസ്പെക്ഷൻടുറിനു വന്ന, അടുത്തകാലത്ത് നിയമിതനായ ഒരു ഉയർന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥൻ, പിന്നെ സഹോദരീഭർത്താവായ കരെനിൻ എന്നിവരാണ് ആ മുന്നുപേര്.

ഓവ്ലോൺസ്‌കിക്കു നല്ല ഭക്ഷണം ഇഷ്ടമാണ്. അതിനേക്കാൾ ഇഷ്ടമാണു ഡിനർപാർട്ടി നടത്തുന്നത്. ആധംബരപുർണ്ണമായ പാർട്ടിയല്ല, ചുരുക്കം വിഭവങ്ങളും ഏതാനും അതിമികളും മാത്രമുള്ള ഒന്ന്. അന്നത്തെ വിഭവങ്ങൾ അയാൾക്ക് തൃപ്തികരമായിരുന്നു. ഓന്നാംതരം പുഴമത്സ്യവും പൊരിച്ച മാട്ടിരച്ചിയും പിന്നെ മേൽത്തരം വീഞ്ഞും ഉണ്ട്. അതിമികളായി കിറ്റിയും ലെവിനും യുവാവായ ഷൈർബാക്സ്‌കിയും അയാളുടെ കസിൻ ഒരു പെൺകൂട്ടിയും, സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച് കൊന്സനിഷേവ്, അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച് കരെനിൻ. മോസ്കോയിലെ ഒരു

തത്തചിന്തകനാണ് സെർജിയൻ ഇവാനിച്ചു. അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചു ആകട്ട പ്രായോഗിരാഷ്ട്രീയത്തിൽ പയറ്റിത്തളിത്ത പിറേഴ്സബർഗുകാരൻ. ഇവരെക്കൂടാതെ, ഉസാഹൾനും സദാ ആവേശഭർത്തനും സ്വതന്തചിന്തകനും സംഭാഷണചതുരനുമൊക്കെയായ പെറ്റ്സോവിനെയുംകൂടി ക്ഷണിച്ചാൽ ഡിനർ ഉഷാരാവും.

വന്നവിറ്റ വകയിൽ രണ്ടാമത്തെ ഗധുകിടിയത് മുഴുവനും ചെലവായില്ല. ഇന്നയിടത്തോടു സ്നേഹവാസല്യങ്ങളാടെയാണ് ഡോളിയുടെ പെരുമാറ്റം. അത്യുസാഹതേതാടെയാണ് ഒപ്പലോൻസ്കി ഡിനർ പാർട്ടിക്കോരൂങ്ങിയത്. ഇന്ന് ആഞ്ചേലാഷ്ടത്തിൽ കല്ലുകടിയായത് രണ്ടു കാര്യങ്ങളാണ്. ഓൺ, തലേദിവസം റോഡിൽവച്ചു കരെനിനെ സസിച്ചപ്പോൾ അതു സന്തോഷതേതാടെയായിരുന്നില്ല അയാളുടെ പെരുമാറ്റം. വരുന്ന വിവരം അറിയിക്കുകയോ വന്നതിനുശേഷം ചെന്നുകാണുകയോ ഉണ്ടായില്ല. അന്നെയും ഭ്രാംബിന്സ്കിയെയും സംബന്ധിക്കുന്ന വാർത്തകളും അയാൾ കേട്ടു. ഭാര്യയും ഭർത്താവും തമിലുള്ള ബന്ധം അതു സുവകരമല്ലെന്ന നിഗമനത്തിലാണ് ഒപ്പലോൻസ്കി എത്തിച്ചേരുന്നത്.

പുതിയ മേലുദ്ദോഗസ്ഥൻ, എല്ലാ പുതിയ
മേലുദ്ദോഗസ്ഥനാരെയും പോലെ, രാവിലെ
ആറുമൺിക്കുണ്ണൻ കഴുതയെപ്പോലെ പണിയെടുക്കുകയും
തന്റെ കീഴ്ജീവനക്കാരെല്ലാം അതുപോലെ
പണിയെടുക്കണമെന്നു നിർബന്ധിക്കുകയുംചെയ്യുന്ന ഒരു
ഡയക്രമാണ് എന്ന വസ്തുതയാണ് കല്ലുകടിക്കുള്ള
രണ്ടാമത്തെ കാരണം. ഒരു കരടിയുടെ ശ്രീലങ്കളും
മുൻഗാമിയുടെ കാഴ്ചപ്പാടിനു കടകവിരുദ്ധമായ
അഭിപ്രായങ്ങളുമാണ്യാളുടേതെന്ന ദുഷ്പേരുമുണ്ട്.
തലേദിവസം ഓദ്ദോഗിക യുണിഫോമിൽ ഒപ്പലോൻസ്കി
മേലധികാരിയെ ചെന്നുകണ്ടു. അയാൾ സന്തോഷതേതാടെ
പഴയ പരിചയക്കാരന്റെ മട്ടിൽ സംസാരിക്കുകയും ചെയ്തു.
അതുകൊണ്ട് ഇന്നു സാധാരണ വേഷത്തിൽപോയി
മേലുദ്ദോഗസ്ഥനെ കാണാമെന്നും അതിൽ അയാൾ
പരിഭ്രിക്കുകയില്ലെന്നും വിചാരിച്ചു. “അവരും മനുഷ്യരാണല്ലോ.
നാഞ്ഞപ്പോൾ പാപംചെയ്ത മനുഷ്യത്വാക്കൾ, ദേശ്യപ്പെടാനും
ശാംകൂടാനും എന്തിരിക്കുന്നു?” എന്നു ചിന്തിച്ച്
ഹോട്ടലിലെത്തി.

തൊപ്പി ചരിച്ചുവച്ച് വരാന്തയിലുടെ നടക്കുന്നതിനിടയിൽ പഴയ ഒരു പരിചാരകനെ കണ്ടു. “സുവമാണോ വാസിലി? ഞശാ, മീശയെക്കും വച്ചിരിക്കുന്നല്ലോ! ലെവിൻ ഏഴാം നമ്പരിലല്ലോ? ഏതിലേയാണു പോകേണ്ടത്? ഓ, പിനെ, ഇപ്പോൾ കാണാൻ സാക്കരുപ്പുടുമോ എന്ന് അനിച്ചകിൻ പ്രഭുവിനോടു (പുതിയ മേലധികാരി) ചോദിക്കും.”

“യൈസ് സർ.” വാസിലി ചിരിച്ചു: “സാറിനെ കണ്ടിട്ട് ഒരുപാടു നാളായല്ലോ,”

“താൻ ഇന്നലെ വനിരുന്നു. മറ്റേ വാതിലിലുടെയാണു വന്നത്. ഇതല്ലോ ഏഴാം നമ്പർ?”

മുറിയുടെ നടുകൾ ഒരു കർഷകനുമൊത്ത് ഒരു കരടിതേതാലിന്റെ നീളം അളന്നുകൊണ്ടു നില്ക്കുകയായിരുന്നു ലെവിൻ.

“താൻ കൊന്നതാണോ?” ഓബ്ലോൺസ്കി ചോദിച്ചു: “കൊള്ളാം! പെൺകരടിയല്ലോ? എന്താക്കയുണ്ട് വിശേഷം, ആർവ്വിപ്?”

കർഷകന് ഹസ്തദാനം ചെയ്തിട്ടു കോട്ടും തൊപ്പിയും ഉറരാതെ ഓബ്ലോൺസ്കി കസേരയിലിരുന്നു.

“അതെല്ലാം മാറ്റിവച്ചിട്ടിരിക്കും” എന്നു പറഞ്ഞ ലെവിൻ തൊപ്പി ഉറരിയെടുത്തു.

“എനിക്കു തീരെ സമയമില്ല. ഉടനെ പോണം.” കോട്ട് അഴിച്ചെടുക്കുന്നതിനിടയിൽ ഓബ്ലോൺസ്കി പറഞ്ഞു. എക്കിലും കരടിനായാട്ടിനെയും കുടുംബപ്രശ്നങ്ങളെയും കുറിച്ചു സംസാരിച്ചുകൊണ്ട് ഒരു മണിക്കൂർ അവിടെയിരുന്നു.

“വിദേശരത്ത് താൻ എന്തു ചെയ്യുകയായിരുന്നു?” കർഷകൻ പോയതിനുശേഷം ഓബ്ലോൺസ്കി ചോദിച്ചു.

“താൻ ജർമനിയിലും പ്രശ്യയിലും ഫ്രാൻസിലും ഇംഗ്ലണ്ടിലും പോയി. തലസ്ഥാനങ്ങളിലല്ല, ഉത്പാദനകേന്ദ്രങ്ങളിൽ. പല പുതിയ കാര്യങ്ങളും കണ്ടു. പോയതുകൊണ്ടു പ്രയോജനമുണ്ടായി.”

“തൊഴിലാളിവർഗത്തിന്റെ പ്രശ്നം പരിഹരിക്കുന്നതിനെ സംബന്ധിച്ച തന്റെ ആശയങ്ങൾ താൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്.”

“ഈല്ല, റഷ്യയിൽ തൊഴിലാളിവർഗത്തിന് ഒരു പ്രശ്നവുമുണ്ടാക്കാനിടയില്ല. റഷ്യയിലേത് തൊഴിലാളികളും കൃഷിഭൂമിയും തമ്മിൽ ബന്ധപ്പെട്ട പ്രശ്നമാണ്. അവിടെയും ഇതേ പ്രശ്നങ്ങളുണ്ടെങ്കിലും നേരത്തെത്തന്നെ

കുഴപ്പത്തിലായതിനെ
വിളക്കിച്ചേർക്കുകയാണെവർ. ഇവിടെയാണെങ്കിൽ..."

താൽക്കാലികമായി

ലെവിൻ പറത്തെത്തല്ലാം ഓബ്ലോൺസ്‌കി സ്വരൂപം കേട്ടു.

"അതേയതേ." അയാൾ പറത്തു: "താൻ പറത്തതു ശരിയായിരിക്കും. താൻ ഉന്നേഷ്വാനാണെന്നും കരടിവേട്ടയ്ക്കും ജോലിക്കും പോകുന്നുണ്ടെന്നും അറിയുന്നതിൽ എനിക്കു സന്തോഷമുണ്ട്. മനസ്സു തകർന്ന് മരണത്തെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണെന്ന് ഷൈർബാർക്സ്‌കി പറത്തപ്പോൾ..."

"അതിനെന്ത്? താൻ എപ്പോഴും മരണത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാറുണ്ട്. എനിക്കു മരിക്കാനുള്ള സമയമായി. എല്ലാം വെറും വിധ്യിതിയാം. താൻ തുറന്നുപറയാം. എന്ത് ആശയത്തോടും എന്ത് ജോലിയോടും എനിക്കു വലിയ മതിപ്പാണ്. പക്ഷേ, ആലോച്ചിച്ചു നോക്കു! ഒരു ചെറിയ ശഹത്തിന്റെ ഒരു കോണിലുള്ള വെറുമൊരു ബിന്ദുവാണു നമ്മുടെ ലോകം. എന്നിട്ടും മഹത്തായ എന്തൊക്കെയോ നമുക്കുണ്ടെന്നു നാം അഹങ്കരിക്കുന്നു! അവയെല്ലാം കേവലം മണത്തതരികളല്ലാതെ മറ്റാനുമല്ല!"

"പക്ഷേ, എന്ത് ചങ്ങാതി ഇത്തല്ലാം പണ്ട് പറത്തിട്ടുള്ളതാണ്."

"പണ്ട് പറത്തതുതന്നെ. പക്ഷേ, അതിന്റെ അർത്ഥം ശരിക്കും മനസ്സിലാക്കിയാൽ സകലതും എത്ര നിസ്സാരമാണെന്നു തിരിച്ചറിയും. എന്ത് ആശയങ്ങൾ അതിപ്രധാനമാണെന്നു താൻ വിചാരിക്കുന്നു. എക്കിലും അവയും നിസ്സാരങ്ങളായി മാറുന്നു. അതുകൊണ്ട് മരണത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാതിരിക്കാൻവേണ്ടിമാത്രം നായാട്ടിലോ മറ്റും ജോലികളിലോ മുഴുകുന്നു."

വാത്സല്യപൂർണ്ണമായൊരു മനഹാസത്തോടെ ഓബ്ലോൺസ്‌കി ലെവിൻ വാക്കുകൾ കേട്ടു.

"തിർച്ചയായും ഇപ്പോൾ താൻ എന്ത് അഭിപ്രായത്തോടു യോജിക്കുന്നു. താനൊരു ജോലിയുണ്ടാണെങ്കിലും നടന്നപ്പോൾ താൻ എന്തൊക്കെയോണു പറത്തത്! വലിയ തത്ത്വജ്ഞനാനിയാവാൻ ശ്രമിച്ചാൽ ഇതാണു ഫലം!"*

"പക്ഷേ, ജീവിതംകൊണ്ടുള്ള നേടുമെന്താണെന്നു പറത്താൻ..." ലെവിൻ ആശയക്കുഴപ്പമായി, "ഓ,

എനിക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. നമ്മള്ളാവരും അധികം വൈകാതെ മരിച്ചുപോകുമെന്നു മാത്രമിയാം.”

“എന്തിനാണു വൈകാതെ മരിക്കുന്നത്?”

“നിങ്ങൾക്കരിയാമോ മരണത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുന്നോൾ ജീവിതം ആകർഷകമല്ലാതാകുന്നു. മരണമാണ് കുടുതൽ സമാധാനപരം.”

“നേരേരെമരിച്ചാണ്, അവസാനത്തോടുകൂന്നോൾ അതു കുടുതൽ പ്രകാശമാനമാകുന്നു. എനിക്കു പോണം.” പത്താമതുവണ്ണയാണ് ഒബ്ലോൺസ്കി പോകാനായി എഴുന്നേറ്റിട്ട് വിണ്ണും ഇരിക്കുന്നത്.

“പോകാൻ വരട്ടു!” ലെവിൻ അയാളെ തടയാൻ ശ്രമിച്ചു. “ഇനി എപ്പോഴാണു തമ്മിൽ കാണുന്നത്? താൻ നാളെ മടങ്ങിപ്പോകും.”

“താനെന്നെന്നാരു മണിൻ! വന്നകാര്യം മറന്നു. ഈനു തെങ്ങളുടെകുടെ അത്താഴം കഴിക്കാൻ വരണം. തന്റെ സഹോദരനും എന്റെ അളിയൻ കരെനിനും വരുന്നുണ്ട്.”

“അയാളിവിഡയുണ്ടോ?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു. കിറ്റിയുടെ കാര്യവും അനേപ്പിക്കാൻ തുടങ്ങി.

ശ്രീതകാലത്തിന്റെ തുടക്കത്തിൽ, ഒരു നയത്ത്രജ്ഞനെ വിവാഹം ചെയ്തു. പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിൽ താമസിക്കുന്ന സഹോദരിയെ കാണാൻ അവർ അങ്ങോടുപോയെന്നാണു കേട്ടത്. മടങ്ങിവന്നോ ഇല്ലയോ എന്നിരഞ്ഞുകൂടാ. ‘വന്നാലും വന്നില്ലുകിലും എനിക്കൊന്നുമില്ല.’ എന്നു വിചാരിച്ചു.

“താൻ വരുമല്ലോ?”

“തീർച്ചയായും വരും.”

“ശരി. അപ്പോൾ അഭ്യുമണിക്കു കാണാം.” ഒബ്ലോൺസ്കി എഴുന്നേറ്റു പുതിയ മേലധികാരിയെ ക്ഷണിക്കാൻ താഴെത്തെ നിലയിൽ ചെന്നു. ഭയക്കരനായ ആ ഉദ്ഘാഗസ്ഥൻ അതീവ സൗമ്യമായി പെരുമാറി. ഒബ്ലോൺസ്കി അയാളോടൊത്തു ഭക്ഷണം കഴിച്ചിട്ട് ഒരു മണിക്കൂർന്നേരം അവിടെയിരുന്നു. നാലുമണിയോടെ കരെനിന്റെ മുൻ്നിയിൽ ചെന്നു.

* ഫോർഡേയിയുടെ സ്നേഹിതനായിരുന്ന Afanasy Fet(1820-'92) എന്ന കവിയുടെ From Hafiz എന്ന കവിതയിലെ ആശയം.

എട്ട്

പാളിയിൽനിന്നു മടങ്ങിവന കരെനിൻ രാവിലെ മുഴുവന്നും ഹോട്ടലിൽത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. അന്ന് രണ്ടു ജോലികൾ ചെയ്തുതീർക്കാനുണ്ടായിരുന്നു—അന്ന് മൊസ്കോയിലുണ്ടായിരുന്ന ആദ്ദിമവർഗ്ഗത്തിൽ പെട്ടവരുടെ ഒരു നിവേദകസംഘവുമായി അഭിമുഖവും അവർക്ക് നിർദ്ദേശങ്ങൾ നല്കുകയും ചെയ്യുക. നേരത്തെ വാദാനം ചെയ്തിരുന്നതിന്റെപ്രകാരം ഡോക്ടർക്ക് കത്തെഴുതുക. കരെനിൻ മുൻകൈക്കയെടുത്താണു നിവേദകസംഘത്തെ കഷണിച്ചതെങ്കിലും പല ബുദ്ധിമുട്ടുകൾക്കും അപകടങ്ങൾക്കുപോലും ഇടയാക്കുന്ന ഒരു സംരംഭമായിരുന്നു അത്. കരെനിൻ മൊസ്കോയിലുണ്ടായിരുന്നപോൾ അവരവിഭയെത്തിയതിൽ അയാൾ സന്തോഷിച്ചു. നിവേദകസംഘത്തിലെ അംഗങ്ങൾക്ക് തങ്ങളുടെ കടമയെന്തന്നറിഞ്ഞു കൂടാ. നിലവിലുള്ള സാഹചര്യങ്ങളും തങ്ങളുടെ ആവശ്യങ്ങളും വിശദികരിച്ച് ഗവൺമെന്റിന്റെ സഹായം അഭ്യർത്ഥിക്കുകയാണു വേണ്ടതെന്ന് അവരെ ഒരുവിധം ബോധ്യപ്പെടുത്തി. അവരുടെ ചില പ്രസ്താവനകളും ആവശ്യങ്ങളും എത്തിരാളികൾ ആയുധമാക്കുമെന്ന് അവർക്കു മനസ്സിലായില്ല. കരെനിൻ അവരുമായി സുദീർഘമായ വാദപ്രതിവാദത്തിലേർപ്പുട്ടു. അവർക്കുവേണ്ടി ഒരു കാര്യപരിപാടി തയ്യാറാക്കിക്കൊടുത്തു. അവരെ പറത്തെയച്ചിട്ട് പീറ്റേഴ്സബർഗിലേക്കു രണ്ടു കത്തുകളെഴുതി. ഒന്ന്, നിവേദകസംഘവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട നിർദ്ദേശങ്ങളായിരുന്നു. ഇക്കാര്യത്തിൽ മുഖ്യമായി സഹായിച്ചതു ലിഡിയ ഇവാനോവൻ പ്രഭി ആയിരുന്നു. നിവേദനങ്ങൾ തയ്യാറാക്കുന്നതിൽ, വൈദഗ്ധ്യം നേടിയ വ്യക്തിയാണുവർ. അതിൽ അവരെ ജയിക്കാൻ മറ്റാരാളില്ല.

നിവേദകസംഘത്തിന്റെ കാര്യം പുർത്തിയാക്കിയ ഉടനെ
കരെനിന്റെ തന്റെ അഭിഭാഷകന് കത്തെഴുത്തിന്റെ
യുക്തംപോലെ വേണ്ടതുചെയ്യാൻ അനുവാദംനല്കി.
അന്നയുടെ മേശയിൽനിന്നും കണ്ണടക്കത്ത്, ഭ്രാംബന്സ്കി
അവർക്കെഴുത്തിയ മുന്നു കുറിപ്പുകൾകൂടി അതോടൊപ്പം
അയച്ചുകൊടുക്കാനും നിശ്ചയിച്ചു.

ഇനിയൊരിക്കലും കുടുംബത്തിലേക്കു
തിരിച്ചുപോവുകയില്ലെന്നും തീരുമാനിച്ചു വീടിൽനിന്നിരങ്ങിയ
കരെനിന്റെ തന്റെ തീരുമാനവുമായി ഇതിനോടകം
പൊരുത്തപ്പെട്ടുകഴിത്തിരുന്നു. കത്ത്
കവറിലാക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഒബ്ദലോന്സ്കിയുടെ ശബ്ദം
കേട്ടു.

താൻ വനുനില്ക്കുന്ന വിവരം കരെനിനെ അറിയിക്കാൻ
അയാളുടെ പരിചാരകനോട് ഒബ്ദലോന്സ്കി
ധ്യതികുടുകയായിരുന്നു.

‘അയാളുടെ സഹോദരിയെ സംബന്ധിച്ച എന്ന് നിലപാട്
ഞാൻ അറിയിക്കും.’ കരെനിന്റെ ചിന്തിച്ചു: ‘അയാളുടെ
വീടിൽനിന്നു ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്തത്
എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു ഞാൻ വിശദമാക്കും.’

“ആ മാന്യനോട് അക്കത്തെക്കുവരാൻ പറയു.” മേശപ്പുറത്തെ
കടലാസ്സുകൾ ഫയലിനുള്ളിൽ വച്ചിട്ട് അയാൾ ഉറക്കെ പറത്തു:

“നീയെന്നോടു കള്ളം പറയുകയായിരുന്നു അല്ല?
അയാളിവിടയുണ്ടല്ലോ!” തന്നെ തടങ്കുവയ്ക്കാൻ
ശ്രമിച്ചയാളോടു പറത്തിട്ട് ഒബ്ദലോന്സ്കി മുൻയിൽ പ്രവേശിച്ച്
ഓവർക്കോട്ട് ഉണ്ടിയിട്ടു സന്തോഷത്താടെ പറത്തു: “നിങ്ങളെ
കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷം...”

“എനിക്കു വരാനൊക്കില്ല.” അതിമിക്ക് ഇരിപ്പിടംപോലും
നല്കാതെ കരെനിന്റെ നിർവ്വികാരനായാണു പറത്തത്.
വിവാഹമോചനത്തിനുള്ള നടപടികൾ ആരംഭിച്ചുകഴിത്ത
സ്ഥിതിക്ക് ഭാര്യാസഹോദരനുമായുള്ള ബന്ധം
തുടരേണ്ടതില്ലെന്ന് അയാൾ തീരുമാനിച്ചു.

ഒബ്ദലോന്സ്കി കണ്ണുമിഴിച്ചു: “എന്തുകൊണ്ടു
വരാനൊക്കില്ല? എന്താണു നിങ്ങൾ പറയുന്നത്? വരാമെന്നു
വാദാനം ചെയ്തതല്ലോ?”

“നമ്മൾ തമ്മിലുള്ള കുടുംബബന്ധം വിച്ഛേദിക്കാൻ
തീരുമാനിച്ചതുകൊണ്ട് എനിക്കു വരാൻ സാധ്യമല്ല.”

“എന്ത്? എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല.” ഓൺലൈൻസർക്കി പിരിച്ചുകൊണ്ടാണു പറത്തത്.

“അതായത്, നിങ്ങളുടെ സഹോദരിയുമായുള്ള, അതായത്, എൻ്റെ ഭാര്യയുമായുള്ള വിവാഹമോചനനടപടികൾ തുടങ്ങാൻ പോകുന്നു...”

കരെനിൻ പറത്തുതീരുന്നതിനുമുമ്പ് ഓൺലൈൻസർക്കി ഹൃദയവേദനയോടെ നിലവിളിച്ചുകൊണ്ട് ചാരുക്കസേരയിലിരുന്നു. “അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്, നിങ്ങൾ പരയുന്നതു സത്യമാണോ?”

“സത്യമാണ്.”

“എന്നോടു കഷമിക്കു. പക്ഷേ, എനിക്ക്—എനിക്കതു വിശ്വസിക്കാൻ സാധിക്കുന്നില്ല.”

തന്റെ വാക്കുകൾക്കാണ് ഉദ്ദേശിച്ച ഫലമുണ്ടായില്ലെന്നു മനസ്സിലാക്കിയ കരെനിൻ, ഒരു വിശദികരണം നല്കാൻ താൻ ബാധ്യസ്ഥനാണെന്നിൽത്ത് ഇങ്ങനെ പറത്തു:

“അതേ, വേദനയോടെയാണെങ്കിലും വിവാഹമോചനത്തിന് അപേക്ഷിക്കാൻ താൻ നിർബന്ധിതനായെന്നതാണ്...”

“താനൊരു കാര്യം പരയട്ട അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്. നീതിമാനായ ഒരു നില മനുഷ്യനാണു നിങ്ങളെന്ന് എനിക്കറിയാം. വളരെ നല്ലാരു സ്ത്രീയാണ് അന്നയെന്നും എനിക്കു ബോധ്യമുണ്ട്. അവളെക്കുറിച്ചുള്ള എൻ്റെ അഭിപ്രായം യാതൊരു കാരണവശാലും മാറ്റാൻ താൻ തയ്യാറാണ്. എന്നോടു കഷമിക്കു. പക്ഷേ, താനിക്കു വിശ്വസിക്കില്ല. ഇതിൽ എന്തോ തെറ്റിയാരണയുണ്ടായിരിക്കണം.”

ഓൺലൈൻസർക്കി പറത്തു.

“തെറ്റിയാരണയായിരുന്നെങ്കിൽ എത്ര നന്നായേനെ!”

“നില്ക്കു—ഒരുനിമിഷം—എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നു.” ഓൺലൈൻസർക്കി പറത്തു: “പക്ഷേ... എനിക്കു പരയാനുള്ളത് ഒന്നുമാത്രം. ഒട്ടും ധ്യതിപാടില്ല. ഒരിക്കലും ധ്യതിക്കൂട്ടരുത്.”

“എനിക്കു ധ്യതിയില്ലായിരുന്നു.” കരെനിൻ നിരുമേഷമായി പറത്തു: “ഇതുപോലുള്ള കാര്യങ്ങളിൽ ആരോടെക്കിലും കൂടിയാലോചിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ലല്ലോ. താൻ തീരുമാനിച്ചുകഴിഞ്ഞു.”

“എക്കിലും ഇതു കഷ്ടമാണ്!” ഓൺലൈൻസർക്കി നേടുവീർപ്പിട്ടു: “അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്, നിങ്ങളുടെ സ്ഥാനത്തു താനായിരുന്നെങ്കിൽ, ചെയ്യാനിടയുള്ളത് ഒരു കാര്യം—

അതു നിങ്ങൾ ചെയ്യണമെന്നാണെന്ത് അപേക്ഷ. ഈവരെ നിയമനടപടികളാണും ആരംഭിച്ചിട്ടില്ലാണും താൻ മനസ്സിലാക്കുന്നത്. അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതിനുമുമ്പ് എൻ്റെ ഭാര്യയോടാണും സംസാരിക്കണം. അവർ അന്നയെ സ്വന്തം സഹോദരിയെപ്പാലെ സ്വന്നപ്പിക്കുന്നു. അവർക്കു നിങ്ങളെയും ഇഷ്ടമാണ്. ദൈവത്തെയോർത്തൽ അവളോടു സംസാരിക്കും. എനിക്കുവേണ്ടി നിങ്ങൾ അതു ചെയ്യണമെന്നു താനപേക്ഷിക്കുന്നു.”

കരെനിൻ ചിന്താമശനായി അല്പപനേരം ഇരുന്നു. സഹതാപത്രതാട അയാളെ നോക്കിയിട്ട് ഒപ്പേലാൻസ്‌കി ചോദിച്ചു: “നിങ്ങൾ അവളോടു സംസാരിക്കുമല്ലോ, ഈല്ല?”

“എനിക്കുവിഞ്ഞുകൂടാ. നമ്മൾ തമ്മിലുള്ള ബന്ധത്തിൽ വിള്ളലുണ്ടാകുമെന്നു കരുതിയാണും താൻ നിങ്ങളെ വന്നുകാണാത്തത്.”

“അങ്ങനെ സംശയിക്കരുത്. കുടുംബവന്യമില്ലക്കിലും നിങ്ങളോടനിക്കു സ്വന്നപ്പവും ആത്മാർത്ഥമായ ബഹുമാനവുമുണ്ട്.” കരെനിൻ്റെ കൈ പിടിച്ചുമർത്തിക്കൊണ്ട് ഒപ്പേലാൻസ്‌കി പറത്തു: “നിങ്ങളുടെ സംശയം ശരിയാണെന്നു തെളിഞ്ഞതാൽപ്പോലും അതു നമ്മുടെ ബന്ധത്തെ ബാധിക്കേണ്ട കാര്യമില്ല. എന്തായാലും വീടിൽവരു. എൻ്റെ ഭാര്യയോടാണും സംസാരിക്കും.”

“ഈ വിഷയത്തെ നമ്മൾ രണ്ടാള്ളും രണ്ടു രീതിയിലാണു കാണുന്നത്. എന്തായാലും തൽക്കാലം അതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കണം.”

“എന്നാലും നിങ്ങൾ വീടിലേക്കുവരണം. ഈന് അതതാഴും എൻ്റെ വീടിലാവാം. എൻ്റെ ഭാര്യയ്ക്കും സന്തോഷമാവും. അവളോടാണും സംസാരിച്ചുനോക്കും. താൻ നിങ്ങളുടെ മുന്നിൽ മുട്ടുകൂത്താം. എൻ്റെ അപേക്ഷ തള്ളിക്കളയരുത്.”

“അത്രയ്ക്കു നിർബന്ധമാണെങ്കിൽ വരാം.” കരെനിൻ നെടുവിൽപ്പിട്ടു. വിഷയം മാറ്റാനുദ്ദേശിച്ച് രണ്ടുപേർക്കും താൽപര്യമുള്ള ഓഫീസ് കാര്യങ്ങൾ സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി. ഒപ്പേലാൻസ്‌കിയുടെ പുതിയ മേലധികാരിയുടെ വിശേഷങ്ങളാരാത്തു. ചെറുപ്പകാരനാണെങ്കിലും പൊടുനീനേ സുപ്രധാനമായൊരു പദവിയിൽ അവരോധിക്കപ്പെട്ട അനിച്ചക്കിൻ പ്രഭുവിനെ കരെനിന് ഇഷ്ടമല്ല.

ഒന്നദേഹികരംഗതൽ കുടുതൽ ഉയർന്നസ്ഥാനം കരസ്ഥമാക്കുന്ന വ്യക്തിയോട് ആർക്കും തോന്നാനിടയുള്ള വിരോധം.

“നിങ്ങൾ അയാളെ കണ്ടോ?” വിദ്യേഷംകലർന്ന ഒരു ചിരിയോടെ കരെനിന് ചോദിച്ചു.

“കണ്ടല്ലോ, ഈന്നലെ കൗൺസിൽയോഗത്തിനു വന്നിരുന്നു. നല്ല വിവരവും ജോലി ചെയ്യാനുള്ള താൽപര്യവുമുണ്ട്.”

“ജോലി ചെയ്യാനാണോ അതോ ചെയ്തതിനെയെല്ലാം അട്ടിമറിക്കാനോ?” കരെനിന് ചോദിച്ചു. “ചുവപ്പുനാടയാണ് നമ്മുടെ ഭരണത്തിന്റെ ശാപം. അതിന്റെ പ്രതീകമാണെന്നാർ.”

“അതൊന്നും എനിക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. പക്ഷേ, അയാളോരു നല്ല മനുഷ്യനാണ്. തെങ്ങളോന്നിച്ചാണ് ഉച്ചക്കഷണം കഴിച്ചത്. ഓരോക്കൊന്തുകൊണ്ട് വീഞ്ഞുണ്ടാക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്നു താൻ കാണിച്ചുകൊടുത്തു. അതു വളരെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. എന്തു നല്ല സ്വഭാവം!”

ഒബ്ലോൺസ്കി വാച്ചുനോക്കി: “ഹോ, മണി അഞ്ചാകാരായി. ഡോക്ടർ ഗോവുഷിനെക്കൂടി വിളിക്കാനുണ്ട്... അതതാഴ്ത്തിനു വരുണോ! വന്നില്ലെങ്കിൽ എനിക്കും ഭാര്യയ്ക്കും വലിയ മനഃപ്രയാസമുണ്ടാകും.”

“വരുമെന്നു പറഞ്ഞാൽ വരും.”
നിരുമേഷഭാവത്തിലായിരുന്നു കരെനിന്റെ മറുപടി.

“അതിൽ നിങ്ങൾക്കു നിരാശപ്പെടേണ്ടിവരില്ല; ശരി അഞ്ചുമണിക്കു കാണാം.” ചിരിച്ചുകൊണ്ട് കരെനിന്, അളിയനെ യാത്രയാക്കി.

ഒപ്പത്

2 സീ അഞ്ചുകഴിത്തു. അതിമികളിൽ ചിലർ നേരത്തെയെത്തി. ആതിമേയൻ്റെ തൊടുപിനാലെ സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചു കൊസ്റ്റിഷേവും പെറ്റ്സോവും വന്നു. ഓഡ്ലോൺസ്‌കിയുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ, മോസ്കോ ബുദ്ധിജിവികളുടെ മുഖ്യപ്രതിനിധികളാണ് ഈവർ രണ്ടുപേരും. അവർ പരസ്പരം ബഹുമാനിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും എല്ലാ കാര്യങ്ങളിലും വിരുദ്ധയുവങ്ങളിലാണ്. വ്യത്യസ്ത ചിന്താഗതിക്കാരായതുകൊണ്ടും ഈ അഭിപ്രായവ്യത്യാസം. വിദ്യേഷലോശമില്ലാതെ പരസ്പരം കളിയാക്കുന്നതിലും അവർ വിരുതന്മാരാണ്.

തന്റെ അഭാവത്തിൽ അതിമികളെ യഥാവിധി ഉപചരിച്ചിരുത്താൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്ന് ഓഡ്ലോൺസ്‌കിക്കു മനസ്സിലായി. മനോഹരമായ പട്ടുപുസ്തിക്ക് ഒരുങ്ങിയിരിക്കുന്ന ഭാര്യ, ഭർത്താവിനെ കാണാത്തതിലും നഷ്ടസറിയിലുള്ള മകളെ അതതാഴ്ത്തിന് ഒപ്പം കൂട്ടാൻ കഴിയാത്തതിലും ആഃവിതയാണ്. വെളുത്ത ദൈക്ഷി സാധാപ്പാവേഷത്തിലെത്തിയ കരെനിൻ, വാദാനം പാലിക്കാൻവേണ്ടി മാത്രമാണു വന്നതെന്ന് അയാളുടെ മുഖഭാവം സുചിപ്പിക്കുന്നു. കോൺഗ്രസ്സാന്റെ ലെവിൻ അക്കദേതക്കു വരികയാണെങ്കിൽ റീജാവിവശയാകാതിരിക്കാനുള്ള ദയവും സംഭരിച്ചു വാതിൽക്കലേക്കു നോക്കിയിരിക്കുകയാണ് കിറ്റി.

ഓഡ്ലോൺസ്‌കി വൈകിയതിനു ക്ഷമചോദിച്ചു. വൈകാൻ കാരണം പതിവുപോലെ, ഏതോ ഒരു പ്രിൻസിപ്പൻ്റെ തലയിൽ കെട്ടിവച്ചു. ഒരു നിമിഷംകൊണ്ട് എല്ലാവരെയും പരസ്പരം പരിചയപ്പെടുത്തി. കരെനിനും കൊസ്റ്റിഷേവിനും പരസ്പരം ഏറുമുട്ടാൻ പോളണ്ടിന്റെ റഷ്യൻ വത്കരണം എന്ന വിഷയം ഇടുകൊടുത്തു. പെറ്റ്സോവും തർക്കത്തിൽ പങ്കുചേരിനു. കുറോവറ്റ്‌സിന്റെ ചുമലിൽ തട്ടി, ചെവിയിൽ, ഏതോ തമാഴ

പരിഞ്ഞ ഓൺലൈൻസ്കി അയാളിയുടെയും പ്രിൻസിന്റെയും അടുത്ത പിടിച്ചിരുത്തി. കിറ്റി നല്ല സുന്ദരിയായിരിക്കുന്നുവെന്ന് അവളേടു പരിഞ്ഞു. ഷേർബാക്സ്കിയെ കരെനിനു പരിചയപ്പെടുത്തി. എല്ലാവരും ആവേശത്തോടെ സംഭാഷണങ്ങളിൽ പങ്കുചേരുന്നു. കോൺഗ്ലേമറ്റ് ലെവിൻ മാത്രം എത്തിച്ചേർന്നിട്ടില്ല.

അപ്പോഴതാ, വാതിൽക്കൽ ലെവിൻ നില്ക്കുന്നു!

“ഞാൻ വൈകിയില്ലല്ലോ?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“എവിടെയെങ്കിലും വൈകാതെയെത്തിയിട്ടുണ്ടോ?”

അയാളുടെ കരം ഗ്രഹിച്ച് ഓൺലൈൻസ്കി പരിഞ്ഞു.

“ഒരുപാടാളുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നല്ലോ.” തൊപ്പിയിൽ പറിപ്പിച്ചിരുന്ന മഞ്ഞ് തുത്തുകളിൽനിന്നുകൊണ്ടു തുടുത്തമുഖത്തോടെയാണ് ലെവിൻ പരിഞ്ഞത്.

“എല്ലാം നിങ്ങളുടെ സ്വന്തകാർത്തനെ. കിറ്റിയുമുണ്ട്. വരു, ഞാൻ കരെനിനെ പരിചയപ്പെടുത്താം.”

തന്റെ അടുത്ത സുഹൃത്തുക്കളെ കരെനിനു പരിചയപ്പെടുത്തുന്നത് ഒരു ബഹുമതിയായാണു ലിബറൽ പിന്താഗതിക്കാരനായ ഓൺലൈൻസ്കിപോലും വിശ്വസിച്ചിരുന്നത്. പക്ഷേ, അപ്പോഴത്തെ മാനസികാവസ്ഥയിൽ അങ്ങനെയൊരു പരിചയപ്പെടൽ ആളൂടകരമായി കോൺഗ്ലേമറ്റ് ലെവിനു തോന്നിയില്ല. ഭ്രാംബന്സ്കിയെ സന്ധിച്ച് ആ സാധാഹനത്തിനുശേഷം ഒരിക്കൽ റോഡിലുടെ കടന്നുപോകുന്നതു കണ്ടതൊഴിച്ചാൽ അയാൾ കിറ്റിയെ കണ്ടിട്ടില്ല. അവളെ കാണണമെന്ന് അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നുകിലും അങ്ങനെ ഭാവിച്ചില്ല. ഇപ്പോൾ അവളവിടെയുണ്ടെന്നിൽനിന്നു സന്തോഷംകൊണ്ടു വീർപ്പുമുട്ടി.

“ഇപ്പോൾ അവളെങ്ങനെയായിരിക്കും.” ലെവിൻ ആലോച്ചിച്ചു. “പഴയതുപോലെതന്നെയാണോ? അതോ, അന്നു രാവിലെ വണ്ടിയിൽവച്ചു കണ്ട രൂപത്തിലോ? ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ് പരിഞ്ഞതു സത്യമായിരിക്കുമോ?”

“കരെനിനെ പരിചയപ്പെടാം,” വിമ്മിട്ടേതാടെയാണയാൾ പരിഞ്ഞത്. ഭ്രായിൽ രൂമിലേക്കു കയറിച്ചുന്നപ്പോൾ ആദ്യം കണ്ടത് അവളെയായിരുന്നു. മുമ്പ് കണ്ടതുപോലെയല്ല, തികച്ചും വ്യത്യസ്തമായ രൂപം.

ഭയവും ലജ്ജയും സങ്കോചവും അവളുടെ സൗന്ദര്യത്തിനു മാറ്റുകൂട്ടിയിരുന്നു. അയാൾ കയറിച്ചുന്നതും അവൾ കണ്ടു.

അയാളെ കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നോ. ആതിമേയയുടെ നേർക്കു നടക്കുന്നതിനിടയിൽ ഒരു നിമിഷ നേരത്തെക്ക് അയാളുടെ നോട്ടം അവളുടെമേൽ പതിച്ചു. സന്താഷ്യാധിക്യത്താൽ അവൾ പൊട്ടിക്കരയുമെന്നുതോന്തി. പണിപ്പേട്ടു സ്വയം നിയന്ത്രിച്ച് വിളറിയ മുഖത്തോടെ അവൾ കാത്തിരുന്നു. അയാൾ അടുത്തുവന്നു ശ്രിരസ്യുനമിച്ച് കൈനീട്ടി. മെല്ലവിരയ്ക്കുന്ന ചുണ്ടുകളോടെ, ഇന്നറന്നിംതെ തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളോടെ, ചിരിച്ചുകൊണ്ടവൾ പറത്തു:

“നമ്മൾ പരസ്പരം കണ്ടിട്ടാരുപാടുനാളായി.” അവൾ തണ്ടുത്ത കരംകൊണ്ട് അയാളുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി.

“നീയെന്ന കണ്ടില്ലെങ്കിലും നിന്നെ താൻ കണ്ടു.” ആഴ്ചാദത്തോടെ ലെവിൻ് പറത്തു: “നീ ദ്രോഷനിൽനിന്ന് എർഗുശേഷാവോയിലേക്കു പോവുകയായിരുന്നു.”

“എപ്പോൾ?” അവൾ അത്ഭുതംകൂടി.

“കുതിരവണ്ടിയിൽ എർഗുശേഷാവോയിലേക്കു പോയില്ലോ, അനും.”

“പാവം! നിഷ്കളക്കയായ ഇവളെക്കുറിച്ചു മോശമായി ചിന്തിക്കുന്നതുപോലും തെറ്റാണ്.” ലെവിൻ് ചിന്തിച്ചു. “ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ് പറത്തതു സത്യമായിരിക്കും.”

ബൈലോൺസ് കു അയാളുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ച് കരെനിന്റെ അടുത്തെക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. രണ്ടുപേരുടെയും പേരുകൾപറത്തു പരിചയപ്പെടുത്തി.

“വീണ്ടും കണ്ടതിൽ സന്താഷം.” ലെവിന്റെ കൈപിടിച്ചു കുലുക്കി, ഉദാസിനഭാവത്തിൽ കരെനിന്റെ പറത്തു.

“നീങ്ങൾ പരിചയക്കാരാണോളോ?” ബൈലോൺസ് കു അത്ഭുതപ്പെട്ടു.

“മുന്നു മണിക്കൂർന്നേരം ട്രയിനിൽ ഒന്നിച്ചു യാത്ര ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.” ലെവിൻ് ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണു പറത്തത്.

“ഖീസ് ഇതിലേവരു്.” ബൈലോൺസ് കു അവരെ ഉണ്ടുമുറിയിലേക്കു നയിച്ചു.

മേശപ്പുറത്ത് ആറുതരം വോധ്യകയും പല ജാതി പാല്ക്കട്ടികളും ഉപ്പിട്ടുണ്ടായി മീൻമുട്ടയും പലതരം മത്സ്യങ്ങളും മധുരപലഹാരങ്ങളും നിരത്തി വച്ചിരുന്നു. കൊസ്റ്റനിഷ്വവ്, കരെനിന്റെ, പെന്ന്സോവ് എന്നിവർ അതിനുചുറ്റും നിന്ന് പോളണ്ടിനെ റഷ്യയിൽ ലയിപ്പിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചുള്ള

ചർച്ചയിൽ മുഴുകി. ഓരിക്കലും അവസാനിക്കാത്ത ഇത്തരം ചർച്ചകൾക്കു വിരാമമിടാനുള്ള സുത്രം കൊഞ്ഞിഷ്ടവിന്നിയാം.

റഷ്യൻ ഭരണകൂടത്തിന്റെ മുല്യാധിഷ്ഠിതമായ നടപടികളിലുടെവേണ്ടം അതു സാധ്യമാക്കേണ്ടതെന്നാണ് കരുനീന്റെ വാദിച്ചത്.

കൂടുതൽ ജനസംഖ്യയുള്ള ഒരു രാജ്യത്തിൽ ജനസംഖ്യ കുറത്തെ രാജ്യത്തെ ലയിപ്പിക്കാമെന്ന് സമർത്ഥിക്കാനായിരുന്നു പെൻഡോവിന്റെ ശ്രമം.

രണ്ടു വാദഗതികളോടും യോജിച്ചുകൊണ്ട് കൊഞ്ഞിഷ്ടവ് പറഞ്ഞു: “കഴിയുന്നിടത്തോളം കൂടുതൽ കൂട്ടികളെ ജനിപ്പിക്കുകയെന്നതാണ് ഈക്കുള്ള ഒരേയൊരു പോംവഴി. എൻ്റെ സഹോദരനും തൊനും ഈക്കാരുത്തിൽ തീരെ മോശമാണ്. നിങ്ങൾ, വിവാഹിതരായ മാന്യമാർ, വിശ്രേഷിച്ച് നീഹിന്റെ അർക്കവേയ്യവിച്ച്, തിക്കണ്ണതെ രാജ്യസ്നേഹത്തോടെ പെരുമാറുന്നുണ്ട്... നിങ്ങൾക്കത്രയുണ്ട്?” കൈയിലൊരു കൊച്ച് വീണ്ടുമുണ്ടുമായി, ആതിമേയൻ നേർക്കുതിരിഞ്ഞ് ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണു ചോദിച്ചത്.

എല്ലാവരും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ഔദ്യോഗിസ്കിയും അത്യാഹ്വാദത്തോടെ അതിൽ പങ്കുചേരുന്നു.

“അതേ, അതാണ് ഏറ്റവും ഉചിതമായ മാർഗ്ഗം.” പാല്ക്കട്ടി ചവച്ച് മൂന്നിൽ വോയ്ക്ക നിരച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു. അയാളുടെ തമാശയോടെയാണു സംഭാഷണം അവസാനിച്ചത്!

“പാല്ക്കട്ടി മോശമണ്ണ. കുറച്ചുകൂടിയെടുക്കേടു?” ആതിമേയൻ ചോദിച്ചു.

“ഈയിടെ വീണ്ടും വ്യായാമം ചെയ്തുതുടങ്ങിയോ?” ഇടതുകൈകൊണ്ട് ലെവിന്റെ ഭൂജത്തിലെ പേശികളെ സ്പർശിച്ചിട്ടാണ് ഔദ്യോഗിസ്കി ചോദിച്ചത്. മേൽത്തരം തുണികൊണ്ടുള്ള കോട്ടിനടിയിൽ ഉരുക്കുപോലുള്ള പേശികൾ മുറുക്കിക്കൊണ്ട് ലെവിന്റെ ചിരിച്ചു.

“ശരിക്കുമൊരു സാംസംഖ്യകനുണ്ടോ!”

“കര്ദിനായാട്ടിനു നല്ല കരുത്തുവേണ്ടം അണ്ണു?” കായികവിനോദങ്ങളുടെ കുറിച്ച് ഒരു പിടിപാടുമില്ലാത്ത കരുനീന്റെ സംശയമാണ്.

ലെവിന്റെ ചിരിച്ചു: “ഒന്നും വേണ്ട. ഒരു കൊച്ചുകൂട്ടി വിചാരിച്ചാലും കര്ദിയെ കൊല്ലാം” എന്നു പറഞ്ഞ്

ആതിമേയയോടൊപ്പം വന്ന സ്ത്രീകൾക്കുവേണ്ടി അയാൾ ഒരുപ്പിൽനിന്നു.

“നിങ്ങൾ ഒരു കരടിയെ കൊന്നുന്നു കേടുമ്പോ?”
ഉപ്പിടക്കുണ്ണിന്റെ കഷണം പിടിക്കാടുക്കാതെ വഴുതിപ്പോയതിനെ മുള്ളുകാണ്ടു കോർത്തെടുക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതിനിടയിൽ കിറ്റി ചോദിച്ചു: “എന്നുറ്റിനടുത്ത് കരടികളുണ്ടോ?”

അവൾ പരഞ്ഞത്തിൽ അസാധാരണമായ ഒന്നുമില്ലക്കിലും അവൾ ഉച്ചരിച്ച ഓരോ വാക്കിലും ചുണ്ടുകളുടെ ചലനത്തിലും അവളുടെ കണ്ണുകളിലും അവളുടെ കൈകളിലും അവാച്യമായ അർത്ഥതലങ്ങൾ അയാൾ കണ്ടത്തി. സന്തോഷംകാണ്ക അയാൾക്കു വിർപ്പുമുട്ടി. അയാൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പരഞ്ഞതു:

“ഈ, തങ്ങൾ ടെൻപ്രേവിശ്യയിലാണു പോയത്. മടങ്ങുന്നവഴി നിന്റെ അള്ളിയന്നു അല്ലക്കിൽ അള്ളിയന്റെ അള്ളിയന്നു ട്രയിനിൽവച്ചു സന്ധിച്ചു. നല്ല രസമായിരുന്നു.

രാത്രിമുഴുവൻ ഉറക്കമീളച്ചിട്ട്, ആട്ടിന്റേബിന്റെ കോട്ടും ധരിച്ച് കരുന്നിന്റെ കമ്പാർട്ടുമെന്റിലേക്ക് ഓടിക്കയെറിയ സംഭവം അയാൾ വിവരിച്ചു: “എന്റെ വേഷം കണ്ടു സംശയിച്ച ഗാർഡ് എന്ന പുരത്താക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. നിങ്ങൾക്കു (കരുന്നിന്റെ പേരു മറന്നുപോയതുകൊണ്ട് അയാളുടെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞതാണു പരഞ്ഞത്) ആദ്യം സംശയം തോന്തിയെക്കിലും പിന്നീട് എനിക്കുവേണ്ടി വാദിച്ചു. അതിലെന്നിക്കു നന്ദിയുണ്ട്.”

“യാത്രക്കാർക്കു തങ്ങൾക്കിഷ്ടപ്പെട്ട സീറ്റുകൾ തിരഞ്ഞെടുക്കാനുള്ള സൗകര്യമില്ല.” തുവാലകൊണ്ടു വിരലിന്റെ തുമ്പുകൾ തുടച്ചിട്ട് കരുന്നിൻ പരഞ്ഞതു.

“നിങ്ങളും ഒരു തീരുമാനമെടുക്കാനാവാതെ ബുദ്ധിമുട്ടുന്നതു ഞാൻ ശ്രദ്ധിച്ചു.” സ്നേഹത്തോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ലെവിൻ പരഞ്ഞതു: “വേഷത്തിലെ പോരായ്മ പരിഹരിക്കാൻ ഞാൻ ഗൗരവമേറിയ ചിലതൊക്കെ സംസാരിച്ചുന്നു തോന്നുന്നു.”

ആതിമേയയോട് സംസാരിക്കുന്നതിനിടയിൽ കൊസ്റ്റനിഷ്വവ്, സ്വന്തം സഹോദരന്റെ വാക്കുകൾക്കു കാതോർത്തു. “ഈന്ന് ഈവന്നെന്തുപറ്റി? ലോകം പിടിച്ചടക്കിയ മട്ടിലാണല്ലോ പെരുമാറ്റം!” എന്നു തന്നത്താൻ പരഞ്ഞതു. താൻ പരയുന്നതെല്ലാം അവൾ കേൾക്കുന്നുണ്ട് എന്ന വിചാരം മാത്രമായിരുന്നു ലെവിന്റെ മനസ്സിൽ. അയാളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഇന്ന് ലോകത്ത് താനും കിറ്റിയും

മാത്രമെയുള്ളു. കരെനീനും ഓപ്പലോൻസ്‌കിയും മറ്റല്ലാവരും അകലെയുള്ള വേരേ ഏതോ ലോകത്തിലാണ്.

ലൈബിനയും കിറ്റിയെയും ഇരുത്താൻ വേരേ സ്ഥലമില്ലാത്തതുപോലെ ഓപ്പലോൻസ്‌കി രണ്ടുപേരെയും അടുത്തടുത്ത് ഇരിക്കാൻ പറത്തു.

വിഭവസമൃദ്ധിവും രൂചികരവുമായിരുന്നു ഭക്ഷണം. ഒന്നിനും ഒരു കുറ്റവും പറയാനില്ല. മാത്രവും രണ്ടു ഭ്യത്യമാരുമാണ് ഭക്ഷണം വിളവിക്കാടുത്തത്. ഭക്ഷണം കഴിച്ചുതീർന്നിട്ട് അതിമികൾ സംഭാഷണവും സംവാദവും തുടരുന്നു.

പത്ര

പ രചു ഉചിതമായ രീതിയിൽ ഉപസംഹരിക്കണമെന്നാഗ്രഹിച്ച പെറ്റ്‌സോവിന് കൊസ്റ്റനിഷ്ടവിന്റെ അഭിപ്രായം ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല, താൻ പരഞ്ഞതു വിധ്യാത്മാജന്ന സുചന അതിലുള്ളതുകൊണ്ട് വിശേഷിച്ചും.

“ജനസംഖ്യയുടെ സാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ മാത്രമല്ല താൻ പരാമർശിച്ചത്. അതോടൊപ്പം മറ്റുചില ഘടകങ്ങൾകൂടി കണക്കിലെടുക്കണം.” കരെനിൻ പരഞ്ഞതു: “സിദ്ധാന്തങ്ങളല്ലെ പ്രധാനം.”

“എൻ്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ, രണ്ടും ഒന്നുതന്നെയാണ്.” കരെനിൻ ഉറപ്പിച്ചു പരഞ്ഞതു: “കൂടുതൽ വികസിതമായ ഒരു രാഷ്ട്രത്തിനുമാത്രമേ മറ്റാന്നിന്റെമേൽ സ്വാധീനം ചെലുത്താൻകഴിയും.”

എപ്പോഴും സംസാരിക്കാൻ യുതി കാണിക്കാറുള്ള, എത്രു കാര്യവും സർവ്വശക്തിയുമുപയോഗിച്ചു പരഞ്ഞതുറപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കാറുള്ള പെറ്റ് സോവ്, തന്റെ ഗാംഡിര്യമായ ശബ്ദത്തിൽ ഇടപെട്ടു: “കൂടുതൽ വികസിതം” എന്നതുകൊണ്ട് എന്താണ്റെത്തമാക്കുന്നത്? ഇംഗ്ലീഷുകാരോ ഫ്രഞ്ചുകാരോ ജർമൻകാരോ ആരാണ് കൂടുതൽ വികസിതമായ ജനത്? ഇവരിൽ ആരാണ് മറ്റുള്ളവരെ കീഴടക്കുന്നത്? ഏൻ പ്രദേശം ഫ്രഞ്ചുസംസ്കാരം ഉൾക്കൊള്ളുന്നു എന്ന കാരണത്താൽ ജർമൻകാർ നിലവാരം കുറഞ്ഞതവരാകുമോ?”

“യമാർത്ഥ വിദ്യാഭ്യാസം സിദ്ധിച്ചവർക്കാണു സ്വാധീനശക്തിയുള്ളത് എന്നനിക്കു തോന്നുന്നു.” കരെനിൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

“യമാർത്ഥ വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ ലക്ഷ്യമെന്താണ്?”
പെറ്റ്‌സോവ് ചോദിച്ചു.

“അത് എല്ലാവർക്കുമരിയാം.” കരെനിൻ പരഞ്ഞതു.
“പുർണ്ണമായി അറിയാമോ?” ഒരു ശൃംഖലാമിത്തത്തോടെ
കൊസ്റ്റനിഷ്ടവ് ചോദിച്ചു.

“ശുദ്ധമായ ക്ഷാസ്ത്രികൾ വിദ്യാഭ്യാസം മാത്രമാണ് ഇപ്പോൾ യമാർത്ഥം വിദ്യാഭ്യാസമായി പരിഗണിക്കപ്പെടുന്നത്. അതിനെതിരായ വാദമുഖങ്ങളും ശക്തമാണ്.”

“താനൊരു ക്ഷാസ്ത്രിക് പക്ഷപാതിയാണല്ലോ. സൗജ്ഞ്യം ഇവാനിച്ചു, ഒരു ദ്രാസ്ത്വവീണ്ടുകൂടി എടുക്കേണ്ടെന്ത്?”

“എത്തക്കിലുമൊരുത്തരത്തിലുള്ള വിദ്യാഭ്യാസസ്വദാധനത്തിനുവേണ്ടിയല്ല താൻ വാദിക്കുന്നത്.” അയാളുടെ നേരേ സന്തോഷത്തോടെ നോക്കി, ദ്രാസ്ത്വവീണ്ടിക്കൊണ്ട് കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവ് പറത്തു: “രണ്ടു കൂട്ടരും പറയുന്നതിൽ കാര്യമുണ്ട്. ക്ഷാസ്ത്രികൾ വിദ്യാഭ്യാസം ലഭിച്ച വ്യക്തിയാണു താൻ. എങ്കിലും വ്യക്തിപരമായി എത്തക്കിലുമൊരുപക്ഷം പിടിക്കാൻ താൻ തയ്യാറാണ്. ആയുനികവിദ്യാഭ്യാസത്തെക്കാൾ മെച്ചപ്പെടുത്താണ് ക്ഷാസ്ത്രികൾ വിദ്യാഭ്യാസമെന്നതിനു സ്വപ്നംമായ തെളിവുകളില്ല.*

“വിദ്യാഭ്യാസത്തിലും മനോവികാസത്തിലും പ്രകൃതിശാസ്ത്രം ഗണ്യമായ സ്വാധീനം ചെലുത്തുന്നുണ്ട്!” പെറ്റുസോവ് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: “ജ്യോതിശ്രാംസ്ത്രവും സസ്യശാസ്ത്രവും ജീവശാസ്ത്രവുമൊക്കെ വിലപ്പെടുത്തുതന്നു.”

“അതിനോടു താൻ പുർണ്ണമായും ദ്രോജിക്കുന്നില്ല.” കരെനിന് പറത്തു: “ഭാഷയുടെ വികാസപരിണാമങ്ങളെക്കുറിച്ചു പറിക്കുന്നത് ആത്മീയമായ വികസനത്തിനു പ്രയോജനപ്പെടുമെന്നു സമ്മതിക്കാം. അതുപോലെ ക്ഷാസ്ത്രിക്കുകൾ ധാർമ്മികതലത്തിൽ സ്വാധീനം ചെലുത്തുന്നുവെന്നതും നിഷ്പയിക്കാനാവാത്തതാണ്. പക്ഷെ, പ്രകൃതിശാസ്ത്രപഠനം ഇക്കാലത്തെ ആപത്കരവും സത്യവിരുദ്ധവുമായ സിഖാന്തങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.”

കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവ് എന്തോ പരയാനൊരുങ്ങിയെങ്കിലും പെറ്റുസോവിന്റെ കനത്തശബ്ദം അതിനെ തടസ്സപ്പെടുത്തി. കരെനിന് പറത്തത്തിനെ അയാൾ ശക്തിയുക്തം വണ്ണിച്ചു. അപ്പോൾ കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവ് അതിനെ എതിർത്തുകൊണ്ട് സ്വത്സ്വിഭവമായ പുതിയിരിയോടെ ഇപ്പകാരം പറത്തു:

“വ്യത്യസ്തങ്ങളായ പഠനരീതികളുടെ ശുണ്ഡോഷങ്ങൾക്കുത്യമായി വിവേചിച്ചറിയാൻ പ്രയാസമാണെന്നു താൻ സമ്മതിക്കുന്നു. എതാണ് കൂടുതൽ സ്വീകാര്യമെന്നു ചോദിച്ചാൽ, ക്ഷാസ്ത്രികൾ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനുകൂലമായി നിങ്ങൾ ഇപ്പോൾ

സുചിപ്പിച്ച പ്രയോജനങ്ങൾ—ധാർമ്മികവും ശുന്നതാ
വാദത്തിനെതിരായ സ്വാധീനവും—ചുണ്ടിക്കാണിക്കാം.”

“ശരിയാണ്.” കരെനിൻ തലകുലുക്കി.

“ശുന്നതാവാദത്തിനെതിരാണെന്ന ഗുണമില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ കൂദാശിക്കൽ വിദ്യാഭ്യാസത്തെ അനുകൂലിക്കാൻ നമ്മൾ മടിച്ചുനിരിക്കും. രണ്ടു സ്വന്ദര്ഥങ്ങൾക്കും തുല്യപരിഗണന നല്കുകയും ചെയ്യും. കൂദാശിക്കൽ വിദ്യാഭ്യാസമെന്ന ഗുളികയ്ക്ക് ശുന്നതാവാദനിഷ്ഠയമെന്ന ഗുണമുള്ളതുകൊണ്ടു നമ്മുടെ രോഗികൾക്ക് അതു ദൈവരൂമായി ശുപാർശചെയ്യാം.”

കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവിന്റെ “ഗുളിക്” പ്രയോഗം എല്ലാവർക്കും ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. എല്ലാവരും പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

ഒപ്പേലോന്നിന്ന്, പെറ്റുസേബിനെ ക്ഷണിച്ചത് അബദ്ധമായില്ല. അയാളുടെ സാന്നിധ്യം ബുദ്ധിപരമായ സംവാദത്തെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കും. കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവ് തന്റെ തമാഴക്കാണ്ഡ് ഒരു ചർച്ചയ്ക്കു വിരാമമിട്ടപ്പോൾ, പെറ്റുസേബവ് മറ്റാരു വിഷയത്തിലേക്കു കടന്നു.

“ഗവൺമെന്റിനും അങ്ങനെയൊരു ഉദ്ദേശ്യമുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നുവേണം കരുതാൻ. ഏതൊരു പരിഷ്കാരത്തിന്റെയും ഗുണദോഷങ്ങളെക്കുറിച്ച് അവർ സുക്ഷ്മമായി പരിശോധിക്കാറില്ല. ഉദാഹരണത്തിനു സ്ത്രീവിദ്യാഭ്യാസം അപകടകരമാണെന്നിരിക്കില്ലോ സ്ത്രീകൾക്കുവേണ്ടിയുള്ള കൂദാശകളും യൂണിവേഴ്സിറ്റികളും ആരംഭിക്കുകയാണ്.”

അങ്ങനെ, സ്ത്രീവിദ്യാഭ്യാസമെന്ന പുതിയ വിഷയത്തിലേക്കു സംഭാഷണത്തിന്റെ ഗതി തിരിച്ചുവിടപ്പെട്ടു.

സ്ത്രീകളുടെ ഉന്നതവിദ്യാഭ്യാസത്തെ സ്ത്രീകളുടെ പദവി ഉയർത്തുകയെന്ന പ്രശ്നവുമായി കൂട്ടിക്കുഴച്ചയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ടാണ്, അതു ഹാനികരമെന്നു തോന്നാൻ കാരണം, എന്നായിരുന്നു കരെനിന്റെ അഭിപ്രായം.

“നേരേമരിച്ച് രണ്ടും തമിൽ അഭേദ്യമായി ബന്ധപ്പെട്ടിരിക്കുന്നുവെന്നാണ് എന്നിക്കു തോന്നുന്നത്.” പെറ്റുസേബവ് പറഞ്ഞു: “അതൊരു ദുഷ്പിതവലയമാണ്. സ്ത്രീകൾക്കു വിദ്യാഭ്യാസമില്ലാത്തതു കാരണം അവരുടെ അവകാശങ്ങങ്ങൾ നിശ്ചയിക്കപ്പെടുന്നു. അവകാശങ്ങളില്ലാത്തതുകൊണ്ഡ് അവർക്ക് വിദ്യാഭ്യാസവും ലഭിക്കുന്നില്ല.* വ്യാപകവും ചിരപുരാതനവുമാണ് സ്ത്രീകളുടെ

അടിമത്തം. നമ്മിൽനിന്നും അവരെ അകറ്റിനിർത്തുന്ന ഈ വിടവ് എത്ര വലുതാണെന്നു നാം അറിയുന്നില്ല."

"അവകാശങ്ങൾ' എന്നു പറയുന്നോൾ ജുറിയിലും കൗൺസിലിലും അംഗമാകാനും തദ്ദേശഭരണസ്ഥാപനങ്ങളുടെ പ്രസിദ്ധീകാനും സർക്കാർ ഉദ്യോഗസ്ഥരും പാർലമെന്റ് അംഗങ്ങളുമാകാനുമുള്ള അവകാശങ്ങളാണെല്ലാ?"
കൊഞ്ചിഷ്വർ ചോദിച്ചു.

"തീർച്ചയായും."

"അപൂർവ്വം ചില അവസരങ്ങളിൽ സ്ത്രീകൾക്ക് ഈ പദവികൾ വഹിക്കാൻ കഴിയുമെങ്കിലും അതിനെ "അവകാശ'മെന്നു പറയാനാവില്ല, "കടമകൾ' എന്നു പറയുന്നതാണു കൂടുതൽ ശരി, ജുറിയംഗമോ ടാണ്റകൗൺസിലരോ ടെലഗ്രാഫ് കൂർക്കോ ആകുന്നോൾ അവരുടെ കടമ നിരവേറ്റുകയാണു ചെയ്യുന്നത്. അതുകൊണ്ട് സ്ത്രീകൾ സ്വന്തം കടമനിരവേറ്റാനുള്ള അവസരം തേടുന്നു എന്നു പറയാം. സമൂഹത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള പുരുഷന്റെ പ്രവർത്തനങ്ങളെ സഹായിക്കാനുള്ള ഈ മനോഭാവത്തെ നാം അനുഭാവത്തോടെയാണു കാണേണ്ടത്."

"അതാണു ശരി." കരുനീൻ പറത്തു: "ഈ കടമകൾ നിരവേറ്റാനുള്ള കഴിവ് അവർക്കുണ്ടാ എന്നതാണു പ്രശ്നം."

"തീർച്ചയായും അവർക്ക് കഴിവുണ്ടാകും." ഒബ്ബലോൻസ്കി പറത്തു: "അവർക്കു കൂടുതൽ വിദ്യാഭ്യാസം നല്കിയാൽ."

ഈ വാദപ്രതിവാദം തുടക്കം മുതൽ ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വയസ്സൻ പ്രിൻസസ്റ്റ് ഓരു കുസ്തിച്ചിരിയോടെ പറത്തു: "എൻ്റെ പെൺമകൾ പിന്നെങ്കിലുജ്ജിൽ താനൊരു സത്യം പറയാം. ഓരു പഴഞ്ഞാലുണ്ട്— പെൺബുദ്ധി പിന്നബുദ്ധിയെന്ന്—"

പെറ്റണ്ണേംബാവിനു ദേശ്യം വന്നു: "പണ്ഡു നീഗ്രോകളെക്കുറിച്ചും ഇതുതന്നെന്നയാണു പറത്തിരുന്നത്."

"നിർഭാഗ്യവശാൽ, പുരുഷന്മാർ സ്വന്തം ചുമതലകളിൽനിന്നൊഴിവാകാൻ ശ്രമിക്കുന്നോൾ, സ്ത്രീകൾ പുതിയ ചുമതലകളേറ്റുക്കുവാൻ മുന്നോട്ടുവരുന്നതാണ് എന്ന അതകുതപ്പെടുത്തുന്നത്." കൊഞ്ചിഷ്വർ പറത്തു.

"ചുമതലകൾക്ക് അവകാശങ്ങൾ, അധികാരം, പണം, ബഹുമതികൾ എന്നിവയുമായി ബന്ധമുണ്ട്. അവയാണ് സ്ത്രീകളെ ആകർഷിക്കുന്നത്." പെറ്റണ്ണേംബ് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

“കുംതതുങ്ങൾക്കു മുലയുടുന്ന ജോലിക്ക് താൻ ശ്രമിച്ചിട്ടും ആ ജോലി അവർ സ്ത്രീകളെ ഏല്പിച്ചതിന്റെ പേരിൽ താൻ പിന്നങ്ങന്തിനു തുല്യമാണിത്.” വയസ്സിൽ പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു.

അതുകേക്ക് ദുരോവ്ദ്ധസിന് പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അങ്ങനെയാരഭിപ്രായം തനിക്കു പറയാൻ സാധിക്കാത്തതിൽ കൊസ്റ്റനിഷ്വവിന് കുണ്ഠിതം തോന്തി. കരെനീൻ പോലും ചിരിച്ചു

“പക്ഷേ, ഒരു പുരുഷനു സാധിക്കുന്ന കാര്യമല്ലല്ലോ അത്. ഒരു സ്ത്രീകാണെങ്കിൽ...”

“മുഖ്യാരിക്കൽ ഒരു കപ്പലിൽവച്ച് ഒരു പുരുഷൻ അയാളുടെ കുംതതിനു മുലയുട്ടിയതായി കേട്ടിട്ടുണ്ട്.” പെൺമകൾ സമീപത്തുണ്ടനു വസ്തുത കണക്കിലെടുക്കാതെയാണ് പ്രിൻസ് പറഞ്ഞത്.

“ആ ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ ഗണത്തിൽപ്പെട്ട സ്ത്രീകളായ ഉദ്യാഗസ്ഥരെയും കണ്ണേക്കാം.” കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് പറഞ്ഞു.

“അതുശരി. പക്ഷേ, സ്വന്തമായാരു വീടില്ലാത്ത പെൺകുട്ടിയുടെ ഗതിയെന്താവും?” പെറ്റുണ്ടാവിനെ പിന്താങ്ങിക്കാണ്ഡും എല്ലായ്പോഴും സ്വന്തം മനസ്സിൽ നിന്തുന്നിനിരുന്ന ചിബിസോവ എന്ന നർത്തകിയെ ഓർമിച്ചുകാണ്ഡുമാണ് ഒബ്ലോന്സ്കി ചോദിച്ചത്.

“അതു പെൺകുട്ടിയുടെ കമ സുക്ഷ്മമായി പരിശോധിക്കുന്നപക്ഷം, ഒരു സ്ത്രീയുടെ ജോലി ചെയ്തു ജീവിക്കാൻ മടിച്ച് സ്വന്തം കുടുംബത്തെയോ സഹോദരിയുടെ കുടുംബത്തെയോ ഉപേക്ഷിച്ചുപോന്നതാണവളെന്നു നിങ്ങൾക്കു ബോധ്യമാകും.” അപ്രതീക്ഷിതമായി സംഭാഷണത്തിലിടപെട്ട ഡോളി രോഷ്ടേതാടെയാണു പറഞ്ഞത്. സ്വന്തം ഭർത്താവിന്റെ മനസ്സിലുള്ള പെൺകുട്ടി ഏതാണെന്ന് അവൾ ഉള്ളിച്ചിരിക്കണം.

“നമ്മളിവിടെ ഒരു തത്ത്വത്തെ അരില്ലെങ്കിൽ, ഒരാശയത്തെയാണ് ഉയർത്തിപ്പിടിക്കുന്നത്.” പെറ്റുണ്ടാവിന്റെ മുഴക്കമുള്ള ശര്വ്വം ഉയർന്നുകേട്ടു: “സ്വാതന്ത്ര്യവും വിദ്യാഭ്യാസത്തിനുള്ള അവകാശവുമാണ് സ്ത്രീകൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. ഇതു രണ്ടും അവർക്കില്ലെന്ന ബോധം അവരെ അലട്ടിക്കാണ്ടിരിക്കുന്നു.”

“കുംതതുങ്ങൾക്കു മുലയുടുന്ന ഒരു നേഴ്സായി എന്ന നിയമിക്കുകയില്ലെന്ന ബോധം എന്നെന്നും

അലട്ടികെക്കാണ്ടിരിക്കുന്നു." വയസ്സുന്ത് പ്രിൻസ് ആവർത്തിച്ചതു കേട്ട് ടുറോവ്ഡ്സിന് ചിരിച്ചുചിരിച്ച് വശംകൈട്ടു.

* അക്കാലത്ത് ഇതൊരു തർക്കവിഷയമായിരുന്നു. പ്രകൃതിശാസ്ത്രവിദ്യാഭ്യാസം വിശ്വവിത്തിനു കാരണമാകുമെന്നും അതിനു പ്രതിവിധി പരമ്പരാഗത ഗ്രീക്ക് ലാറ്റിൻ വിദ്യാഭ്യാസമാണെന്നും രഷ്യയിലെ വിദ്യാഭ്യാസ മന്ത്രിക്ക് അഭിപ്രായമുണ്ടായിരുന്നു.

* സ്ക്രീവിദ്യാഭ്യാസവും അനോരു തർക്കവിഷയമായിരുന്നു.

പതിനൊന്ന്

കിറിയും ലെവിനും ഒഴിച്ചുള്ളവരെല്ലാം സംഭാഷണത്തിൽ പകുചേർന്നു. ഒരു രാഷ്ട്രം മറ്റാന്നിന്റെ സ്വാധീനത്തിലാകുന്നതിനെക്കുറിച്ച് ചർച്ച ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, തന്റെ അഭിപ്രായം പറയണമെന്ന് ലെവിനു തോന്നിയെങ്കിലും തങ്ങളെ ബാധിക്കാത്ത ഒരു പ്രശ്നത്തിച്ചാല്ലീ തല പുണ്ണാക്കുന്നതെന്തിനെന്നു ചിന്തിച്ച് മിണ്ഡാതിരുന്നു. അതുപോലെ സ്ക്രീക്കർക്കു വിദ്യാഭ്യാസത്തിനുള്ള അവകാശത്തെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞത് കിറിക്കും താൽപര്യമുള്ളവാക്കുന്നതാണ്. വിദേശത്തുള്ള സ്നേഹിതയെയും വരേകയുടെ പരിതാപകരമായ അവസ്ഥയെയും കുറിച്ച് അവൾ പലപ്പോഴും ആലോച്ചിക്കാറുണ്ട്. വിവാഹം കഴിക്കാതിരുന്നാൽ അവളുടെ സ്ഥിതിയെന്താകുമെന്നോർത്തു വ്യാകുലപ്പെട്ടിട്ടുമുണ്ട്. എന്നാലിപ്പോൾ അവർക്ക് അതിൽ തെള്ളും താൽപര്യമില്ല. ലെവിനും അവളും തമ്മിൽ നിശുഡമായ ഒരുതരം ആശയവിനിമയത്തിലാണ് സദാസമയവും. അതിലുടെ അനുനിമിഷം അവർ പരസ്പരം അടുത്തു. ഭാവിയെക്കുറിച്ചുള്ള ഭീതികലർന്ന ഒരു സന്തോഷം അവരുടെ മനസ്സുകളിൽ നിന്നെന്നു. വേന്തെങ്കാലത്തെ പ്രഭാതത്തിൽ, പുത്രമെടുകളിൽനിന്നു മടങ്ങുകയായിരുന്ന ലെവിൻ, കുതിരവണ്ടിയിൽ യാത്രചെയ്ത കിറിയെ കാണാനിടയായതെങ്ങനെയെന്നു വിശദിക്കരിച്ചു:

“വെളുപ്പാൻകാലം. നീ ഉണ്ടനിട്ട് അധികസമയമായിട്ടില്ല. നിന്റെ അമ്മ മുലയ്ക്കിരുന്ന് ഉറകമൊണ്ട്. മനോഹരമായ ആ പ്രഭാതവേളയിൽ നാല് കുതിരകളെ പൂട്ടിയ വണ്ടിയിൽ യാത്രചെയ്യുന്നതാരായിരിക്കാം എന്ന് താനാലോച്ചിച്ചു. ഒരു നിമിഷങ്ങനേതെങ്കാൾ നിന്റെ മുഖം താൻ കണ്ണു. ജനാലയോടു ചേർന്ന് രണ്ടു കൈകൾക്കാണ്ടും തൊപ്പിയുടെ ചരടുകളിൽ പിടിച്ച് ഗൗരവമായ ഏതോ ആലോചനയിൽ മുഴുകി

അങ്ങനെയിരിക്കുകയാണു നീ. എന്തായിരുന്നു ആലോചന? പ്രധാനപ്പേട്ട വല്ലതുമാണോ?"

"ആ സമയത്ത് എന്ന കാണാൻ തീരെ വ്യത്തിക്കേണ്ടായിരിക്കും.' അവൾ ചിന്തിച്ചു. എക്കിലും അയാളുടെ ആസ്ഥാദം കണ്ടപ്പോൾ സമാധാനമായി. നാണതേതാടെ അവൾ ചിരിച്ചു.

"എനിക്കൊന്നും ഓർമയില്ല."

"ടുറോവർട്ട്സിന്റെ ചിരി കണ്ടോ?" അശ്രൂപുർണ്ണങ്ങളായ കണ്ണുകളെയും വിറയ്ക്കുന്ന ശരീരത്തെയും നോക്കി ലെവിൻ പറത്തു.

"ഇദ്ദേഹത്തെ നേരത്തെ അറിയാമോ?" കിറ്റി ചോദിച്ചു.

"ഇയാളെ അറിയാത്തവരായി ആരുണ്ടു്?"

"ഇയാൾ ചീതയാണൊന്നു നിങ്ങളുടെ വിചാരമെന്നു തോന്നുന്നു."

"ചീതയല്ല. പക്ഷേ, വട്ടപ്പുജ്യം."

"അല്ല. എത്രയും പെട്ടുന്ന് ആ അടിപ്പായം മാറ്റണം." കിറ്റി പറത്തു: "താനും ആദ്യം അങ്ങനെ വിചാരിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, ആ ഹ്യൂമയാലുത്രവും പിന്നീടാണു ബോധ്യപ്പേട്ടത്."

"അതെങ്ങനെ?"

"തങ്ങൾ അടുത്ത കൂട്ടുകാരാണ്. എനിക്കേദേഹത്തെ നല്ലതുപോലെ അറിയാം. കഴിഞ്ഞ ശീതകാലത്ത്, നിങ്ങൾ തങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ വന്നു പോയതിൽ പിന്നീട് ഡ്യാളിയുടെ കുട്ടികൾക്കല്ലാം പകർച്ചപ്പനി ബാധിച്ചു. ആ സമയത്ത് അദ്ദേഹം അവിടെ വരാനിടയായി. അവളുടെ വിഷമം കണ്ക് മുന്നാഴ്ച അവിടെ താമസിക്കുകയും ആയയെപ്പോലെ കുട്ടികളെ ശുശ്രൂഷിക്കുകയും ചെയ്തു.

"പകർച്ചപ്പനിയെയും ടുറോവർട്ട്സിനെയും കുറിച്ച് കോൺഗ്രസ്സിന്റെ ലെവിനോടു താൻ പരയുകയായിരുന്നു." അവൾ സഹോദരിയോടു പറത്തു.

"ഉവോ? അതൊരത്തിശയമായിരുന്നു. എന്തു നല്ല മനുഷ്യൻ!" ടുറോവർട്ട്സിനെ നോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണ് ഡ്യാളി പറത്തത്.

ലെവിൻ ഒരിക്കൽക്കൂടി ടുറോവർട്ട്സിനെ സുകഷിച്ചുനോക്കി. എത്ര ആകർഷകമാണ് ആ വ്യക്തിത്വമെന്നു തിരിച്ചറിയാത്തതിൽ ദുഃഖം തോന്നി.

"സോറി, ഈനി ഓരാളെക്കുറിച്ചും താൻ മോശമായി വിചാരിക്കില്ല." തിക്കത്തെ ആത്മാർത്ഥതയോടെയാണ് ലെവിൻ

പരിശീലനം.

പ്രതിശ്രൂഷ

സംഭാഷണത്തിനിടയ്ക്ക് സ്വന്തികളുടെ അവകാശങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച ചില പ്രശ്നങ്ങളും ഉന്നയിക്കപ്പെടുകയുണ്ടായി. സ്വന്തികളുടെ സാമ്പിയുത്തിൽ ചർച്ച ചെയ്യാൻ ബുദ്ധിമുട്ടാകയാൽ, വിവാഹബന്ധത്തിലെ അസമത്യങ്ങളുടെക്കുറിച്ച് അപ്പോൾ പരാമർശിക്കപ്പെട്ടില്ല. ഒന്നിലധികം പ്രാവശ്യം പെട്ടുസോവ് അതിനു തുന്നിത്തെങ്കിലും കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവും ഓഖലാന്നസ്കിയും ജാഗ്രത പാലിച്ചതുകൊണ്ട് ചർച്ചയുടെ ഗതിമാരി.

സ്വന്തികൾ മുൻയിൽനിന്നു പുരത്തിരങ്ങിയപ്പോൾ പെട്ടുസോവ് അവരുടെ പിന്നാലെ പോകാതെ, കരെന്നിനു നേർക്കുതിരിഞ്ഞത് അസമത്യത്തിനുള്ള മുഖ്യകാരണമെന്തെന്ന് വിസ്തരിക്കാൻ തുടങ്ങി. വിശ്വാസവശേഷ കാണിക്കുന്ന ഭാര്യയെയും ഭർത്താവിനെയും ഒരുപോലെ കുറ്റകാരായി കാണാൻ നിയമവും പൊതുജനങ്ങളും തയ്യാറാക്കാത്തതാണ് ഈ അസമത്യത്തിനു കാരണമെന്ന് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു.

ഓഖലാന്നസ്കി പെട്ടുന്ന് ഒരു ചുരുട്ടുത്ത് കരെന്നിനു നീട്ടി. “ഈല്ല, ഞാൻ പുകവലിക്കാറില്ല” എന്നു പറഞ്ഞിട്ട് കരെന്നിന് ഈ സംഭാഷണത്തെ താൻ ഭയപ്പെടുന്നില്ലെന്ന ഭാവത്തിൽ പെട്ടുസോവിനെ നോക്കി ചീരിച്ചു. “ഈപ്പോഴെത്തെ സാഹചര്യങ്ങൾതന്നെന്നയാണതിനു കാരണം” എന്നു പറഞ്ഞ് ദ്രോഡിന്മിലേക്കു പോകാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ ടുറോവ്‌റ്റിനിൽ പെട്ടുന്നു ചോദിച്ചു:

“പ്രിയാച്ചനിക്കോവിന്റെ കാര്യം അറിഞ്ഞെന്താ?”
“അകത്തുചെന്ന് ഷാബനയ്ക്കിന്റെ ലഹരിയിൽ ആവേശത്തെതാടെ അയാൾ തുടർന്നു: “വാസിയ പ്രിയാച്ചനിക്കോവ് ഇന്ന് ക്രിറ്റംസ്കിയുമായി ദ്രുത്യുദ്ധത്തിലേർപ്പെട്ടുന്നും അയാളെ വധിച്ചുന്നും കേടു.”

കരെനീൻ മനഃപ്രയാസമുണ്ടാക്കുന്നതാണ് ഈ വിഷയമെന്നറിയാവുന്ന ഒപ്പ് ലോൻസ് കു, അള്ളിയനെ അവിടെനിന്നു വിളിച്ചുകൊണ്ടുപോകാൻ ശ്രമിച്ചുകൂടിലും കരെനീൻ ജിജ്ഞാസയോടെ ചോദിച്ചു:

“ബുദ്ധിയുഖത്തിനു കാരണമെന്തായിരുന്നു?”

“അയാളുടെ ഭാര്യ. എതിരാളിയെ വെള്ളുവിളിച്ച നിമിഷങ്ങൾക്കുള്ളിൽ കമ കഴിച്ചു.”

“ഓഹോ!” എന്നു നിന്മാരമട്ടിൽ പ്രതിവച്ചിച്ചിട്ടു കരെനീൻ ദ്രോയിംഗ്രൂമിലേക്കു നടന്നു. അപ്പോഴാണ് ഡോളിയെ സന്ധിച്ചത്. ആശക്കാകുലമായ ഒരു ചിരിയോടെ അവർ പറത്തു: “എനിക്കു ചിലതു പറയാനുണ്ട്. ഈവിടെയിരുന്നു സംസാരിക്കാം.”

ചിരിക്കുന്നതായി നടപ്പിച്ച അയാൾ അവളുടെ അടുത്തിരുന്നു.

“എന്നോടു ക്ഷമിക്കണം.” അയാൾ പറത്തു: “എനിക്കുടനെ പോകണം. നാളെ ഞാൻ മോസ്കോയിലേക്കു പോവുകയാണ്. എന്താണു കാര്യം?”

അന്ന നിരപരാധിയാണെന്ന് ഉറച്ചു ബോധ്യമുള്ള ഡോളിയുടെ മുഖം വിളറി. നിഷ്കളക്കയായ സ്നേഹിതയെ സർപ്പിക്കാനാണ് വികാരശുന്നുനായ ഈ മനുഷ്യൻ്റെ പുരപ്പാടനോർത്തപ്പോൾ അവർ ദേശ്യംകൊണ്ടു വിച്ചു. അയാളുടെ മുഖത്ത് ഭൂഷിച്ചിരുപ്പിച്ചു നിരാശയും ദ്രഘനിശ്വയവും സ്ഥാരിക്കുന്ന ശബ്ദത്തിൽ അവർ പറത്തു: “അലക്സിൻ അലക്സിന്റെ നോവിച്ച്, അന്നയെക്കുറിച്ചു ചോദിച്ചിട്ട് നിങ്ങൾ മറുപടി പറയാത്തതെന്ത്?” അവർക്കു സുവാമാണോ?”

“സുവാമാണെന്നു തോന്നുന്നു ഭാരിയ അലക്സിന്റെ രോവ്വൻ.” അവളുടെ മുഖത്തു നോക്കാതെയായിരുന്നു കരെനീൻ്റെ മറുപടി.

“അലക്സിൻ, എന്നോടു ക്ഷമിക്കണം. എനിക്ക് അവകാശമുണ്ടായിട്ടല്ല.... പക്ഷേ, അന്നയെ ഒരു സഹോദരിയെപ്പോലെ ഞാൻ സ്നേഹിക്കുകയും ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. നിങ്ങൾക്കിടയിൽ എന്താണു സംഭവിച്ചതെന്നു ദയവായി എന്നോടു പറയണം. അന്ന എന്തു തെറ്റു ചെയ്തു?”

തലകുനിച്ചു കണ്ണടച്ചിരുന്നു കരെനീൻ പറത്തു: “അന്നാ അർക്കബേഡവ്വന്നയുമായുള്ള പഴയ ബന്ധത്തിൽ മാറ്റം വരുത്താനുള്ള കാരണം നിങ്ങളുടെ ഭർത്താവ് നിങ്ങളോടു പറത്തിരിക്കുമ്പോൾ.”

“ഇല്ല, ഞാനതു വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. എനിക്കു വിശ്വസിക്കാനാവുന്നില്ല.” മെലിംത കൈകൾ കൂട്ടിത്തിരുമ്പി, ഡോളി പെട്ടെന്നാണെന്നും. കരെൻിന്റെ ഉടുപ്പിൽ പിടിച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു: “ഇവിടെയിരുന്നാൽ മറ്റൊളവർ ശല്യപ്പെടുത്തും. വരു, അപ്പുറത്തുപോകാം.”

കരെൻിൽ എഴുന്നേറ്റ് ഡോളിയുടെ പിറക്കേ അനുസരണയോടെ നടന്നു. കൂട്ടികളുടെ പഠനമുറിയിൽ ചെന്നിരുന്ന് ഡോളി പറഞ്ഞു: “എനിക്കു തീരെ വിശ്വാസമില്ല.”

“യാമാർത്ഥ്യത്തെ അവിശ്വസിക്കുന്നതെങ്ങനെ, ഭാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ്? ” “യാമാർത്ഥ്യം” എന്ന പദത്തിന് ഉള്ളം നല്കിയാണയാൾ ചോദിച്ചത്.

“പക്ഷേ, അവളെന്തു ചെയ്തു? എന്താണു ചെയ്തതെന്നു പറയു?”

“അവൾ സ്വന്തം കടമകളെ മറന്നു. ഭർത്താവിനെ വണിച്ചു, അതാണവൾ ചെയ്തത്.”

“ഇല്ല, ഓരിക്കലുമില്ല. നിങ്ങൾ തെറ്റില്ലരിച്ചതാണ്. ദൈവത്തെയെരിക്കുത്...”

ശക്തമായ പ്രതിരോധത്തിനുമുന്നിൽ തെല്ലാണു പകച്ചുപോയകിലും കൂടുതൽ ആവേശത്തോടെ കരെൻിൽ സംസാരിച്ചു തുടങ്ങി:

“എടുവർഷത്തെ വിവാഹജീവിതവും ഒരു മകനുണ്ടായതുമെല്ലാം അബദ്ധമായിപ്പോയെന്നും വീണ്ടുമൊരു ജീവിതം തുടങ്ങാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുവെന്നും ഭാര്യതന്നെ പറയുന്നോൾ അതെങ്ങനെ തെറ്റില്ലാരണയാവും?”

“അന്ന്... വഞ്ചന്... അവയെ പരസ്പരം ബന്ധിപ്പിക്കാനെന്നിക്കു വയ്ക്കു. ഞാനതു വിശ്വസിക്കില്ല.”

“ഭാരിയാ അലക്സാണ്ട്രോവ്,” ഡോളിയുടെ സ്നേഹപൂർണ്ണവും ആവേശഭരിതവുമായ മുഖത്തുനോക്കിക്കാണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു: “നിങ്ങളെ ഞാൻ കൂറപ്പെടുത്തുന്നില്ല. എനിക്കും സംശയമുണ്ടായിരുന്നു. അതോടൊപ്പം പ്രതീക്ഷയും. ഇപ്പോഴേന്നിക്കു പ്രതീക്ഷയില്ല. സകലതിനെയും ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു. എന്ന് മകനപ്പോലും ഞാൻ വെറുകുന്നു. അവൻ എന്ന് മകനല്ലെന്നുപോലും ചിലപ്പോൾ തോന്നാറുണ്ട്. എന്ന് ദുഃഖം ആരോടു പറയാൻ!”

അത് പ്രത്യേകിച്ചു പറയേണ്ട കാര്യമില്ല. മുഖം കണ്ടാലറിയാം അയാളുടെ ദുഃഖത്തിന്റെ കാരിന്നു. ഡോളിക്കു മനസ്സിലായി,

അയാളോടു സഹതാപം തോന്തി. സ്നേഹിതയുടെ നിരപരാധിത്യത്തിൽ അവർക്കുണ്ടായിരുന്ന വിശ്വാസത്തിനു മങ്ങലേറ്റു.

“ഹോ, ഭയകരം! എക്കിലും വിവാഹമോചനത്തിനു നിങ്ങൾ തീരുമാനി ചെന്നു കേട്ടു സത്യമാണോ?”

“ഈ വേരാനും ചെയ്യാൻില്ല.”

“വേരാനും ചെയ്യാൻില്ല, വേരാനും ചെയ്യാൻില്ല.” നിരത്ത കണ്ണുകളോടെ അവർ പുലന്തി: “എന്തെങ്കിലുമാരു പോംവഴി കാണും.”

“ഈതുപോലുള്ള സംഭവങ്ങളിൽ വേരാനും സാധ്യമല്ല. കുരിശും ചുമന്നുകൊണ്ട് എത്ര ദുരം മുന്നോട്ടുപോകും? അപമാനകരമായ ഈ സാഹചര്യത്തിൽനിന്നൊരു മോചനം ആവശ്യമാണ്. മുന്നുപേരകൾ ഒന്നിച്ചു ജീവിക്കാൻ കഴിയില്ല.”

“എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നു. വ്യക്തമായി മനസ്സിലാകുന്നു.” ഡോളി തലകുനിച്ച് സ്വന്തം ദുർവിധിയെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ച് അല്പനേരം ഓന്നും മിണ്ടാതിരുന്നു. എന്നിട്ടു പെട്ടെന്ന് തലയുയർത്തി, പ്രാർത്ഥിക്കുന്ന മട്ടിൽ കൈകൾ കൂപ്പിക്കൊണ്ടു പറത്തു: “അതിരിക്കേണ്ട, നിങ്ങളോരു ക്രിസ്ത്യാനിയാണ്. അവളുടെ കാര്യം ആലോചിക്കണം. നിങ്ങൾ ഉപേക്ഷിച്ചാൽ അവളേങ്ങാട്ടു പോകും?”

“ഞാന് ആലോചിച്ചു. നേരത്തെത്തന്നെ ആലോചിച്ചിരുന്നു. എന്ന നാണംകെടുത്തിയ ആ വാക്കുകൾ അവർ പറത്തപ്പോൾ അതുതന്നെന്നയാണു ഞാൻ ചെയ്തത്. എല്ലാം പഴയതുപോലെ തുടർന്നുപോകട്ടെയെന്നുവെച്ചു. അവർകൾ ഒരു പുതിയ ജീവിതം തുടങ്ങാൻ അവസരം നല്കി. അവളെ രക്ഷിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. എന്തു ഫലം? നാണകേടുണ്ടാക്കരുതെന്നു പറത്തിട്ടും അവർ കേട്ടില്ല. അബൈദ്ധത്തിൽ അപകടത്തിൽപ്പെട്ടയാളെ നമുക്കു രക്ഷിക്കാം. “എന്ന രക്ഷിക്കേണ്ട, ഞാൻ നശിച്ചോളാം’ എന്നു പരയുന്നവരെ നമുക്കെന്തു ചെയ്യാനൊക്കും?”

“വിവാഹമോചനമാഴിച്ചു മറ്റൊന്തായാലും!” ഡോളി പറത്തു.

“മറ്റൊന്തായാലും എന്നുപറത്താൽ?”

“ഈ അവളേങ്ങനെ സഹിക്കും? അവർ നശിച്ചുപോവും!”

“എനിക്കെന്തു ചെയ്യാൻകഴിയും?” ഭാര്യയുടെ അപമാനവാരത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഓർമ അയാളെ കുടുതൽ

കഷുഭിതനാകി. “നിങ്ങളുടെ സഹതാപത്തിനു നന്ദി. എനിക്കു പോകാൻ സമയമായി.” കരെനീൻ എഴുന്നേറ്റു.

“നില്ക്കു, പോകാൻവരെടു. അവളെ നശിപ്പിക്കരുത്. എൻ്റെ കമകുടി കേൾക്കു. എൻ്റെ ഭർത്താവ് എന്ന വണ്ണിച്ചു. ആ ദേശ്യത്തിൽ എല്ലാം ഇടുവിന്തുപോകാൻ താൻ തീരുമാനിച്ചതാണ്...” പക്ഷേ, എനിക്കു വിവേകമുണ്ടായി. ആരാണതിനു കാരണമെന്നോ? അനും, അവളാണെന്ന രക്ഷിച്ചത്. ഇപ്പോൾ താനിവിടെ താമസിക്കുന്നു. എൻ്റെ കുട്ടികൾ വളർന്നുവരുന്നു. എൻ്റെ ഭർത്താവ് കുടുംബത്തിലേക്കു മടങ്ങിവരുന്നു. സ്വന്തം തെറ്റു മനസ്സിലാക്കുന്നു. കുടുതൽ കുടുതൽ നല്ലവനായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. എല്ലാറ്റിനും താൻ മാപ്പുകൊടുത്തു. നിങ്ങളും എല്ലാം പൊറുക്കണം.”

കരെനീൻ എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടുകൂടിലും അവൾ പരിത്തതൊന്നും അയാളുടെ മനസ്സിനെ സ്പർശിച്ചില്ല. കലുഷിതമായ ഹ്യൂദയതേതാടെ, ഉറക്കെ, തുളച്ചുകയറുന്ന ശബ്ദത്തിൽ, അയാൾ പരിത്തു:

“എനിക്കു പൊറുക്കാനാവില്ല. അതു ശരിയാണെന്ന വിചാരവുമില്ല. ആ സ്ത്രീക്കുവേണ്ടി എന്നാൽ കഴിയുന്നതെല്ലാം ചെയ്തു. അവൾ സകലതും ചവിട്ടിമെതിച്ചു. അതാണവളുടെ സ്വഭാവം. താനൊരു ക്രൂരന്തല്ല. ആരോടും എനിക്കു വരുപ്പില്ല. പക്ഷേ, അവളെ താൻ അങ്ങേയറ്റം വരുക്കുന്നു. അതു വലിയ തെറ്റാണവൾ ചെയ്തത്!” അയാളുടെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞു. കണ്ഠംമിടറി.

“നിങ്ങളെ വരുക്കുന്നവരെയും സ്നേഹിക്കണമെന്നാണ്...” ഡോളി ലജ്ജയോടെ മന്ത്രിച്ചു.

കരെനീൻ പൂച്ചുതേതാടെ ചിരിച്ചു. ഇതെല്ലാം തനിക്കുറിയാവുന്ന കാര്യങ്ങളാണ്. അന്നയുടെ കാര്യത്തിൽ ഇതു ബാധകമല്ല.

“നിങ്ങളെ വരുക്കുന്നവരെ സ്നേഹിക്കാം. പക്ഷേ, നിങ്ങൾ വരുക്കുന്നവരെ സ്നേഹിക്കാൻ സാധ്യമല്ല. നിങ്ങളെ ബുദ്ധിമുട്ടിച്ചതിനു മാപ്പ്. ഓരോരുത്തർക്കും അവരവരുടേതായ വിഷമതകളുണ്ട്!” എന്നു പരിത്ത് സ്വയം നിയന്ത്രിച്ച് കരെനീൻ എഴുന്നേറ്റ് യാത്രപരിത്ത് അവിടെനിന്നു പോയി.

പതിമുന്ന്

എല്ലാവരും ഉണ്ടാക്കിയിൽനിന്നു പുരത്തിരഞ്ഞിയപ്പോൾ, ദ്രോയിംഗ്രൂമിലേക്കു കിറ്റിയെ അനുഗമിക്കണമെന്നു ലെവിനു തോന്തിയെങ്കിലും മറ്റൊളവരുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിക്കുമെന്ന കാരണത്താൽ അവർക്ക് അത് ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ലെന്നു കരുതി. അയാൾ പുരുഷനാരുടെ സംഭാഷണത്തിൽ പങ്കെടുത്തുകൊണ്ട് അവിനെത്തന്നെന്ന നിന്നു. അപ്പോഴും അവളുടെ ചലനങ്ങളും നോട്ടവും നില്പും അയാൾ മനക്കണ്ണുകൊണ്ട് കണ്ണു.

എല്ലാറ്റിനെക്കുറിച്ചും നല്ലതു ചിന്തിക്കുകയും എല്ലാവരെയും ഇഷ്ടപ്പെടുകയും ചെയ്യുമെന്ന് അവർക്കു നല്കിയിരുന്ന വാദാനം പാലിക്കാൻ അയാൾക്കു നിഷ്പ്രയാസം സാധിച്ചു. ഗ്രാമീണ കമ്മ്യൂണിറ്റികളെ സംബന്ധിച്ച് പെൻഡ്സോവിന്റെയോ അയാളുടെ സഹോദരൻ സെർജിയസിന്റെയോ അഭിപ്രായങ്ങളോടു വിയോജിച്ച് ലെവിന് വിവാദവിഷയത്തിൽ താൽപര്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എല്ലാവർക്കും സംതൃപ്തിയും സന്തോഷവുമുണ്ടാക്കണമെന്നുമാത്രമാണ് ആഗ്രഹം. അയാൾക്കു പ്രധാനമായത് ഒന്നുമാത്രം. ആ ഒന്ന്, ഇപ്പോൾ ദ്രോയിംഗ്രൂമിൽനിന്നു വാതിൽക്കലേക്കു നീങ്ങുന്നു. തിരിഞ്ഞെന്നൊക്കാതെത്തന്നെ ഒരു ജോഡി കണ്ണുകൾ തന്നെ ശ്രദ്ധിക്കുന്നതും അയാളിന്നെന്നു. തിരിഞ്ഞെന്നൊക്കിയപ്പോൾ അവർ ഷൈർബാക്സ് കിയുമൊത്ത് വാതിൽക്കൽ നില്ക്കുന്നു.

“നീങ്ങൾ പിയാണോ വായിക്കാൻ ഹോവുകയാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു.” അവളെ സമീപിച്ച് അയാൾ പറഞ്ഞു: “നമ്മുടെ നാട്ടിലില്ലാത്തത് ഒന്നുമാത്രമാണ്-സംഗീതം.”

“നീങ്ങളെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുപോകാനാണു ഞങ്ങൾ വന്നത്.” അവർ പറഞ്ഞു: “വെറുതെ തർക്കിച്ചതുകൊണ്ട് എന്തു ഫലം? ആർക്കും പരംസ്പരം ഒന്നും ബോധ്യപ്പെടുത്താനാവില്ല.”

“അതു ശരിയാണ്.” ലെവിൻ അവളുടെ അഭിപ്രായത്തോട് യോജിച്ചു: “എതിരാളി സ്ഥാപിക്കാനുദ്ദേശിക്കുന്നത് എന്തെന്നിയാതെയാണു പലപ്പോഴും ചുടുപിടിച്ച വാദപ്രതിവാദങ്ങളിലേർപ്പടാറുള്ളത്.”

ദീർഘനേരം തർക്കിച്ചതിനുശേഷമായിരിക്കും തങ്ങൾ വളരെ പാടുപെട്ടു തെളിയിക്കാൻ ശ്രമിച്ചിരുന്ന കാര്യങ്ങൾ വാദം തുടങ്ങുമ്പോൾത്തന്നെ തങ്ങൾക്കരിയാമായിരുന്നു എന്ന് താർക്കികന് മനസ്സിലാക്കുന്നത് എന്നും ലെവിൻ പലപ്പോഴും മനസ്സിലായിട്ടുണ്ട്. ഓരോരുത്തരും ഓരോന്ന് ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. പക്ഷെ, തനിക്കിഷ്ടം എതാണെന്നു സുചിപ്പിക്കാൻ മടിക്കും. എന്തെന്നാൽ, അതിനെയായിരിക്കും മറുള്ളവർ ആക്രമിക്കുന്നത്. ചിലപ്പോൾ, ഒരു ചർച്ചയുടെ നടുക്കുവച്ച് എതിരാളിയുടെ ഇഷ്ടമെന്താണെന്നു മനസ്സിലാക്കുന്നയാൾ പൊടുന്നേ അതിനോടു യോജിക്കും. അതോടെ അതുവരെ ഉന്നയിച്ച വാദമുഖങ്ങളും അപ്രസക്തമാകും. നേരേ തിരിച്ചും സംഭവിക്കാറുണ്ട്. ഓരാൾ തനിക്കിഷ്ടപ്പെട്ടതെന്നന് അവസാനമായിരിക്കും സുചിപ്പിക്കുന്നത്. അതിനുവേണ്ടിയായിരുന്നു അത്യൈം നേരം തർക്കവിതർക്കങ്ങളിലേർപ്പട്ടതും. ഇക്കാര്യം ആദ്യമേ പരഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ തർക്കം ഒഴിവാക്കാമായിരുന്നല്ലോ എന്ന് ലെവിൻ വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

അയാൾ പരഞ്ഞതു മനസ്സിലാക്കാൻ അവൾ ശ്രമിച്ചു. അവൾ നെറ്റിചുളിച്ചു. അയാൾ വിശദികരിച്ചതോടെ അവൾക്ക് കാര്യം വ്യക്തമായി.

“അതു ശരി. എതിരാളി എതാണു സ്ഥാപിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതെന്നും അയാളുടെ താൽപര്യമെന്താണെന്നും ആദ്യമേ മനസ്സിലാക്കണം. എങ്കിൽ...”

താൻ അവ്യക്തമായി പരഞ്ഞത് അവൾ സ്പഷ്ടമായി മനസ്സിലാക്കുകയും കൃത്യമായി അവതരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തത് ലെവിനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു.

ഷൈർബാട്ട്‌സ്കി അവിടെനിന്നു പോയി. കിറ്റി ചീടുകളിക്കായി ഒരുക്കിയിരുന്ന മേശയ്ക്കു മുന്നിലിരുന്ന് ഒരു ചോക്കുകഷണമെടുത്ത് പച്ചനിറത്തിലുള്ള മേശവിപ്പിൽ വൃത്തങ്ങൾ വരയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി.

സ്ത്രീയുടെ അവകാശങ്ങളുയും തൊഴിലിനെയും സംബന്ധിച്ച ഭക്ഷണസമയത്തുനടന്ന ചർച്ച അവരുടെ മനസ്സിൽ

മായാതെന്നിനു. വിവാഹം കഴിക്കാത്ത പെൺകുട്ടികൾ കുടുംബത്തിൽ സ്ത്രീകൾക്കായി നീക്കിവച്ചിട്ടുള്ള ജോലികൾ ചെയ്യാമെന്ന് ഡോളി പറഞ്ഞത്തിനോട് ലെവിൻ ഡോളിച്ചു. എത്രു കുടുംബത്തിലും പണക്കാരുടേനോട് പാവപ്പെട്ടവരുടേനോട് എതായാലും കുടുംബാംഗമോ ശമ്പളക്കാരിയോ അയ ജോലിക്കാരികളുടെ സേവനം അവശ്യമാണ്.

“അല്ല.” വിളറിയ മുവത്തേരൊടെ അയാളെ സുകഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ട് കിറ്റി പറഞ്ഞു: “ഒരു പെൺകുട്ടികൾ അപമാനം സഹിച്ചുകൊണ്ടിരുതെ സ്വന്തം കുടുംബത്തിൽ ചെന്നുകയറാൻ പറ്റാത്ത അവസ്ഥയുണ്ടാകാം.”

അതിലെ സുചന മനസ്സിലാക്കി ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “ശരിയാണ്, അതു ശരിയാണ്.”

വ്യദ്ധയായൊരു ജോലിക്കാരിയുടെ മട്ടിൽ ജീവിക്കേണ്ടിവരുമെന്ന ഭയം കിറ്റിയുടെ ഹൃദയത്തെ വേദനിപ്പിക്കുന്നുണ്ടെന്നു മനസ്സിലായപ്പോഴാണ്, സ്ത്രീസ്വാത്രത്തെത്തക്കുറിച്ച് പെറ്റിസോവ് പറഞ്ഞതിന്റെ ആശയം ലെവിനു പിടിക്കിട്ടിയത്.

കുറച്ചുസമയം രണ്ടുപേരും ഒന്നും സംസാരിച്ചില്ല. അവർ മേശപ്പുറത്ത് ചിത്രം വരയ്ക്കുന്നതും തുടർന്നു. അവളുടെ മുവത്തെ സന്തോഷത്തിന്റെ ലാത്തചന ദ്രോഗമായി.

“ഹോ, ഈ മേശപ്പുറം മുഴുവനും താൻ കുത്തിവരച്ചു.” എന്നു പറഞ്ഞ് ചോക്കുകഷണം താഴെയിട്ടു പോകാൻ ഭാവിച്ച് അവർ എഴുന്നേറ്റു.

“ഈവളെ കൂടാതെ താൻ തനിച്ചെങ്ങനെയിരിക്കും?” എന്നു വിചാരിച്ചു ഭയപ്പെട്ട് ലെവിൻ ചോക്കുകഷണം കൈയിലെടുത്തു. “പോകരുത്” എന്നു പറഞ്ഞ് മേശയ്ക്കരീകിൽ ഇരുന്നു.

“നിന്നോടാരുകാരും ചോദിക്കണമെന്നു വളരെക്കാലമായി താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.”

“ചോദിച്ചോളു്.”

“ഈതാണു ചോദ്യം.” അയാൾ മേശപ്പുറത്തു ചില അക്ഷരങ്ങളെഴുതി: അ. സാ. എ. നീ. പ. ത. എ. ഓ. എ. അ. നീ. അ? “അതു സാധ്യമല്ല എന്നു നീ പറഞ്ഞപ്പോൾ തൽക്കാലം എന്നോ ഓരിക്കലും എന്നോ ആണു നീ അർത്ഥമാക്കിയത്.” എന്ന വാചകത്തിലെ ആദ്യാക്ഷരങ്ങളായിരുന്നു അത്. സക്കിർണ്മായ ഈ വാചകം ഉള്ളിച്ചേടുക്കാൻ അവർക്കു

കഴിയുമായിരുന്നില്ല. എക്കിലും അത് തന്റെ ജീവമരണപ്രശ്നമാണെന്നമട്ടിൽ അയാൾ അവളെ ഉറുനോക്കി.

അവൾ താടിക്കു കൈകൊടുത്ത് അതു വായിക്കാൻ തുടങ്ങി. അല്പംകഴിഞ്ഞു പറഞ്ഞു: “എനിക്കു മനസ്സിലായി.”

“ഇതേതു വാക്കാണ്?” ഒ എന അക്ഷരത്തിനുനേർക്ക് വിരൽചുണ്ടി അയാൾ ചോദിച്ചു.

“ഒരിക്കലും-പക്ഷേ, അതു സത്യമല്ല.”

താനേഴുതിയത് പെട്ടെന്നു മായ്ച്ചുകളിൽ അയാൾ ചോക്കുകഷണം അവളുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു.

അവൾ എഴുതി: അ.എ.മ.മ.പ.ക.

കരെനിനുമായി സംസാരിച്ചപ്പോൾ ഡോളിക്കുണ്ടായ ദുഃഖം, ലെവിനും കിറ്റിയും മേശയ്ക്കരികിൽനിന്നു സ്നേഹപൂർവ്വം സംസാരിക്കുന്നതു കണ്ടതോടെ അസ്തമിച്ചു. കിറ്റിയുടെ മുഖം പെട്ടെന്നു തെളിഞ്ഞു. അവൾക്കു മനസ്സിലായി. “അപ്പോൾ എനിക്കു മറ്റാരു മറുപടി പറയാൻ കഴിയുമായിരുന്നില്ല” എന്നാണ് അവളെഴുതിയതിന്റെ പുർണ്ണരൂപം.

“അപ്പോൾമാത്രം?” അയാൾ സൗമ്യമായി ചോദിച്ചു.

“അതേ!” അവൾ ചിരിച്ചു.

“എന്നാൽ ഈപ്പാഴോ?”

“ഈതു വായിച്ചുനോക്കു. എന്തെ ആഗ്രഹം ഈതാണ്.” അവൾ എഴുതി. “ക.മ.പോ.വേ.’ അതായത് കഴിഞ്ഞതെല്ലാം മറക്കുകയും പൊറുക്കുകയും വേണം!

വിരയ്ക്കുന്ന കൈകൾക്കാണ്, “എനിക്കു മറക്കാനും പൊരുക്കാനും ഒന്നുമില്ല. നിനെ താൻ ഒരിക്കലും സ്നേഹിക്കാതിരുന്നിട്ടില്ല” എന വാക്കുകളുടെ ആദ്യാക്ഷരങ്ങൾ എഴുതിക്കാണിച്ചു.

“എനിക്കു മനസ്സിലായി’ അവൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു മന്തിച്ചു. തുടർന്ന് ഒരു നീണ്ടവാചകം അയാൾ എഴുതി. അവൾക്ക് അതു മനസ്സിലായി. ശരിയാണോ എന്നു ചോദിക്കാതെ മറുപടിയും എഴുതിക്കാണിച്ചു. പക്ഷേ, സന്ദേശാധിക്യംകൊണ്ട് വീർപ്പുമുട്ടിയ ലെവിന് കിറ്റി ഉദ്ദേശിച്ചതെന്നെന്നു വ്യക്തമായില്ല. എക്കിലും പ്രകാശപൂർണ്ണമായ നോട്ടത്തിൽനിന്നു താൻ അറിയാനാഗ്രഹിച്ചതെല്ലാം അയാൾ മനസ്സിലാക്കി. വീണ്ടും മുന്ന് അക്ഷരങ്ങൾ അയാൾ എഴുതി. അതു പുർത്തിയാക്കുന്നതിനു മുമ്പ് “അതേ” എന ഉത്തരവും ലഭിച്ചു.

“നിങ്ങളെന്താ, അക്ഷരമഴുതി പറികയോണോ?” വയസ്സൻ പ്രിൻസ് അവരെ സമീപിച്ചു ചോദിച്ചു: “വരു, തിയേറ്ററിൽ പോകാനാണെങ്കിൽ സമയം വൈകി.”

ലെവിൻ എഴുന്നേറ്റ് കിറ്റിയെ വാതിൽപ്പടിവരെ അനുഗമിച്ചു. പരയേണ്ടതെല്ലാം പരഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു. അയാളു സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നും അച്ചന്മാരെ വിവരം അറിയിക്കാമെന്നും പരഞ്ഞു. രാവിലെ വീട്ടിൽ വരാമെന്നു പരഞ്ഞിട്ടാണ്യാൾ പോയത്.

പതിനാല്

കിറി പോയതോടെ ഒറ്റയ്ക്കായ ലെവിൻ, വീണ്ടും അവളെ കാണുന്നതുവരെയുള്ള പതിനാലു മൺിക്കുർ എങ്ങനെ ചെലവഴിക്കുമെന്ന് ആശങ്കയിലായി. സംസാരിച്ചിരിക്കാൻ ആരെയെങ്കിലും കിട്ടിയെങ്കിൽ എന്നാൾച്ചു. ഒബ്ലോൺസ്‌കിയാൻ ഏറ്റവും നല്ല കൂട്ടുകാരൻ. പക്ഷേ, അയാൾ ഒരു പാർട്ടിക്കു പോകുന്നെന്നാണു പറഞ്ഞത് (പോയത് ബാലേകാണാനായിരുന്നു). താനിപ്പോൾ സന്തുഷ്ടനാണെന്നും അയാൾ ചെയ്ത ഉപകാരം ഒരിക്കലും മറക്കുകയില്ലെന്നും ലെവിൻ പറഞ്ഞിരുന്നു. ലെവിൻ പറഞ്ഞത് കൃത്യമായിത്തന്നെ ഒബ്ലോൺസ്‌കി മനസ്സിലാക്കിയെന്ന് അയാളുടെ നോട്ടവും പിരിയും വ്യക്തമാക്കി.

“അപ്പോൾ മരിക്കാനിനിയും സമയമുണ്ട്.” ലെവിൻ്റെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി, സ്നേഹത്തോടെ ഒബ്ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞു.

“ഇ... ലീ...” എന്നായിരുന്നു ലെവിൻ്റെ മറുപടി.

പിരിയാൻനേരത്ത് ഡോളിയും അയാളെ അഭിനന്ദിക്കുന്നമട്ടിൽ പറഞ്ഞു: “കിറിയും നിങ്ങളും വീണ്ടും സന്ധിച്ചതിൽ എനിക്ക് അതിയായ സന്തോഷമുണ്ട്. പഴയ സ്നേഹബന്ധത്തെ നമ്മൾ വിലമതിക്കണം.” ആ അഭിപ്രായപ്രകടനം ലെവിൻ ഇഷ്ടമായില്ല. അവർക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാത്തതു ഉയരത്തിലാണ് ഇതെല്ലാം. അവരെങ്ങനെ പറയാൻ പാടില്ലായിരുന്നു. ലെവിൻ അവരോടു യാത്രപറഞ്ഞത്കിലും ഒറ്റയ്ക്കാകാതിരിക്കാൻ സഹാദരണ്ടുകൂടെ ചേർന്നു.

“ചേട്ടു എങ്ങോട്ടുപോകുന്നു.” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“ടാൺകൗൺസിലിന്റെ ഒരു മീറ്റിംഗുണ്ട്.” കൊസ്റ്റനിഷേഖ പറഞ്ഞു.

“താൻകുടെ വരട്ട്?”

“വന്നോളു. നമുക്കൊന്തിച്ചുപോകാം.” കൊസ്റ്റിഷേവ് ചിരിച്ചു: “നിന്നക്കിനെന്തുപറ്റി?”

“എനിക്കോ? താനിനു വലിയ സന്തോഷത്തിലാണ്.” അവർ സഞ്ചരിച്ചവണ്ടിയുടെ ജനാല തുറന്നിട്ടുകൊണ്ട് ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “കുഴപ്പമില്ലല്ലോ? ഇതിനകത്തു കാറുകിടുന്നില്ല. ഇന്നന്നിക്കു വലിയ സന്തോഷമാണ്. ചേടുന്നതാ കല്യാണം കഴിക്കാത്തത്?”

കൊസ്റ്റിഷേവ് ചിരിച്ചു.

“എനിക്കു വളരെ സന്തോഷം. അവളെഞ്ഞാരു നല്ല പെൺകുട്ടിയാണെന്നു...”

“മതി മതി. കുടുതലെണ്ണും പറയണം.” സഹോദരന്റെ കവിളിക്കോട്ടിന്റെ കോളറിൽ മുവമമർത്തിക്കൊണ്ട് ലെവിൻ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: “അവളെഞ്ഞാരു നല്ല പെൺകുട്ടിയാണ്” എന്ന വാക്കുകൾ തികച്ചും സാധാരണമാണ്. തന്റെ വികാരങ്ങളെ പ്രതിഫലിപ്പിക്കാൻ അവ തീരെ അപര്യാപ്തമാണ്.

കൊസ്റ്റിഷേവ് തീരെ പതിവില്ലാത്ത ഒരു കാര്യം ചെയ്തു. സന്തോഷത്തോടെ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

“എന്തായാലും എനിക്കു സന്തോഷംതന്നെ.”

“അതു നാളേ പറഞ്ഞാൽമതി, നാളേയേ പറയാവു. മറ്റാനും പറയരുത്.” സഹോദരന്റെ കോട്ടിന്റെ കോളർക്കൊണ്ടു മുവംമറച്ച്, അയാൾ തുടർന്നു: “എന്റെ ചേടുനെ എനിക്കെന്തിഷ്ടമാണെന്നോ! മീറ്റിങ്ങിന് എനിക്കും വരാമോ?”

“ഓഹോ, നിന്നക്കും വരാം.”

“ഈന് എത്തു വിഷയത്തെക്കുറിച്ചാണു ചേടു സംസാരിക്കുന്നത്” എന്നു ചോദിച്ച് ലെവിൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടെയിരുന്നു.

അവർ യോഗസ്ഥലത്തെത്തിയപ്പോൾ സൈക്കറ്റി, സുമുഖനും സുസ്ഥമേരവദനനുമായ ഓശർ റിപ്പോർട്ട് വായിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. വായിക്കുന്നതോന്നും അയാൾക്ക് മനസ്സിലാകുന്നില്ലെന്നും വ്യക്തം. തുടർന്നു ചർച്ചനടന്നു. പണം അനുവദിക്കുന്നതിനെയും കുഴലുകൾ സ്ഥാപിക്കുന്നതിനെയും സംബന്ധിച്ചായിരുന്നു വിവാദം. കൊസ്റ്റിഷേവ് എന്തിനെക്കുറിച്ചോ ദീർഘനേരം സംസാരിച്ചു. രണ്ട് അംഗങ്ങളുടെമേൽ ആരോപണങ്ങൾ ഉന്നയിക്കുകയും ചെയ്തു. മറ്റാരാൾ ഒരു കടലാസ്ത്രിൽ ചിലതൊക്കെ കുറിച്ചിട്ട് നിശ്ചിതമായും ഭംഗിയായും അതിനു മറുപടി പറഞ്ഞു. തുടർന്ന്

സീയാഷ്സ്‌കി (അദ്ദേഹവും ഹാജരുണ്ടായിരുന്നു) വളരെ ഭംഗിയായി പ്രസംഗിച്ചു. ലെവിൻ എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു. പണമോ കുഴലുകളോ യമാർത്ഥത്തിൽ നിലവിലില്ലെന്നും ആർക്കും പരസ്പരം വിദ്യേഷമില്ലെന്നും എല്ലാവരും മാന്യമാരാണെന്നും ലെവിനു മനസ്സിലായി. അവർ ആർക്കും ഒരുപദ്ധവവും ചെയ്യുന്നില്ല. എല്ലാവരും സന്തുഷ്ടരാണ്. എല്ലാവരും അനേദിവസം ലെവിനോട് സുതാര്യമായാണു പെരുമാറിയതെന്നതും എടുത്തുപറയേണ്ട വസ്തുതയാണ്. എല്ലാവരും അയാളെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. അപരിചിതർപോലും അയാളോടു സന്നേഹം പ്രകടിപ്പിച്ചു.

“നിന്നക്കു തൃപ്തിയായോ?” കൊസ്റ്റിഷേവ് ചോദിച്ചു.

“വളരെ തൃപ്തിയായി, ഇത്തേതാളം രസകരമായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചതെയില്ല. കൊള്ളാം!”

സീയാഷ്സ്‌കി, ലെവിനെ ചായ കൂടിക്കാൻ വീട്ടിലേക്കു കഷണിച്ചു. സീയാഷ്സ്‌കിയോട് തനിക്കു വിപ്രതിപത്തിയുണ്ടായെന്ന് എന്തുകൊണ്ടാണെന്ന് ലെവിൻ മറന്നുപോയി. ബുദ്ധിമാനും സന്നേഹസന്നമാണെയാൾ.

“എനിക്കു സന്തോഷംതന്നെ.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു. സീയാഷ്സ്‌കിയുടെ ഭാര്യയുടെയും ഭാര്യാസഹോദരിയുടെയും വിശ്രേഷങ്ങളാരാണെന്നു. വിവാഹമെന്ന ആശയവുമായി സുന്തം ഭാവനയിൽ അവരെ ബന്ധപ്പെടുത്താൻ അയാൾക്കു സന്തോഷമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് അവരെ പോയി കാണാൻ തീരുമാനിച്ചു.

നാട്ടിൻപുരത്തെ വിശ്രേഷങ്ങളെന്താക്കയെന്ന് ലെവിനോടു സീയാഷ്സ്‌കി ചോദിച്ചു. പടിഞ്ഞാറൻ യുറോപ്പിലില്ലാത്ത ഓന്നും ഇന്നി ഉരുത്തിരിയാൻ പോകുന്നില്ലെന്ന അയാളുടെ അഭിപ്രായം ഇപ്പോൾ ലെവിനു വിരസമായി അനുഭവപ്പെട്ടില്ല. നേരേമരിച്ച്, സീയാഷ്സ്‌കി പറയുന്നതു ശരിയാണെന്നു തോന്തി. സ്ത്രീകളുടെ പെരുമാറ്റവും വളരെ നനായിരുന്നു. തന്റെ രഹസ്യം എല്ലാവരും അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നും തന്നോടവർക്കു സഹതാപമുണ്ടെന്നും ഒപ്പിത്യും കരുതി തുറന്നുപറയാത്തതാണെന്നും ലെവിൻ വിചാരിച്ചു. രണ്ടോമുന്നോ മൺിക്കുർ കഴിഞ്ഞതു. പല കാരണങ്ങളുടെ സുഖാരിച്ചു. വീടുകാർ വല്ലാതെ മുഷ്ടിഞ്ഞിരിക്കുകയാണെന്നും ഉറങ്ങാനുള്ള സമയം കഴിഞ്ഞതെന്നും അയാൾ മനസ്സിലാക്കിയില്ല. മണി ഓന്നുകഴിഞ്ഞു.

സീയാഷ്സ്‌കി കോടുവായിട്ടും

സ്നേഹിതനെന്തുപറ്റി എന്ന് അതഭുതപ്പെട്ടും ഒരുവിധം അയാളെ യാത്രയാക്കി. ലെവിൻ ഹോട്ടലിൽ തിരിച്ചേത്തി. ഇനിയും പത്തുമൺക്കുർ കഴിച്ചുകൂടണമ്പ്പോ എന്ന ചിന്ത അയാളെ ദയപ്പെടുത്തി. ഒരു മെഴുകുതിരി കത്തിച്ചുവച്ചിട്ടും പോകാൻ ഭാവിച്ച ഹോട്ടൽ ബോയിയെ ലെവിൻ പിടിച്ചുനിർത്തി. ഇഗ്രോൾ എന്നുപേരുള്ള അതു ഭ്രത്യേന ലെവിൻ അതിനുമുന്പ് ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നില്ല. അതിബുദ്ധിമാനും നല്ലവനും സർവോപരി സ്നേഹമുള്ളവനുമാണയാളെന്ന് ലെവിൻ കണ്ടത്തി.

“ഇഗ്രോൾ, തനിക്ക് ഉറകമെല്ലായ്ക്കാൻ ബുദ്ധിമുട്ടില്ലോ?”

“എന്തുചെയ്യാൻ സർ? തങ്ങളുടെ ജോലി ഇതായിപ്പോയില്ലോ? എത്തെങ്കിലും വീടിലായിരുന്നെങ്കിൽ എളുപ്പമായേനെ. പക്ഷേ, ഇവിടെ കുടുതൽ കാശുകിട്ടും.”

മുന്ന് ആൺമകളും ഒരു മകളും ഉൾപ്പെടുന്ന കുടുംബമാണ് ഇഗ്രോൾന്റെതന്ന് ലെവിൻ ചോദിച്ചിരുന്നതു. പെൺകുട്ടി തുന്നൽപ്പണി ചെയ്യുന്നു. കുതിരക്കൊപ്പിന്റെ ബിസിനസ്സ് ചെയ്യുന്ന ഒരു വരെന അവർക്കുവേണ്ടി കണ്ടുവച്ചിട്ടുണ്ട്.

അതുകേട്ടപ്പോൾ വിവാഹത്തക്കുറിച്ചുള്ള തന്റെ അഭിപ്രായം പറയാനുള്ള ഒരവസരം ലെവിനു വീണ്ണുകിട്ടി. സ്നേഹമാണു വിവാഹത്തിലെ മുഖ്യലടക്കമെന്നും സ്നേഹമുണ്ടെങ്കിൽ സന്തോഷമുണ്ടാകുമെന്നും വ്യക്തിയുടെ മനസ്സിൽത്തന്നെയാണു സന്തോഷം സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതെന്നും അയാൾ പറഞ്ഞു.

ഇഗ്രോൾ എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു. ലെവിൻ പറഞ്ഞതു വ്യക്തമായി മനസ്സിലായി. അതിനു സ്ഥിരീകരണമെന്നോണും പറഞ്ഞത് ലെവിൻ തീരെ പ്രതീക്ഷിക്കാത്ത ഒരു കാര്യമായിരുന്നു. നല്ല അളുകളുടെ കീഴിൽ ജോലി ചെയ്തിരുന്നപ്പോഴെല്ലാം അയാൾ തികച്ചും സംത്യപ്തന്നായിരുന്നു. ഇപ്പോഴത്തെ യജമാനൻ ഒരു ഫ്രെഞ്ചുകാരനാണെങ്കിലും ഇഗ്രോൾ സംത്യപ്തന്നാണ്.

“സ്നേഹസന്ധനായ ഓരാൾ.” ലെവിൻ വിചാരിച്ചു.

“പിനെ, ഇഗ്രോൾ, നിങ്ങൾ വിവാഹം കഴിച്ചപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ ഭാര്യയെ സ്നേഹിച്ചിരുന്നോ?”

“അല്ലാതെ പറ്റുമോ സർ?” എന്നായിരുന്നു ഇഗ്രോൾന്റെ മറുപടി.

“തന്നെപ്പോലെ ഇഗ്രോൾ അതീവസന്തുഷ്ടനാണെന്നും തന്റെ മനസ്സിലുള്ളതെല്ലാം തുറന്നുപറയാൻ

ആഗഹിക്കുന്നുവെന്നും ലെവിൻ് മനസ്സിലാക്കി.

ഓരാൾ കോട്ടുവായിട്ടുനോശർ മറ്റാരാളിലേക്കും അതു സംക്രമിക്കുന്നതുപോലെ, ലെവിൻ്റെ ഉത്സാഹം ഇഗ്രോറിലേക്കു പകർന്നു.

“എൻ്റെ ജീവിതവും വളരെ വിചിത്രമായിരുന്നു. കുട്ടിക്കാലംമുതലേ ഞാൻ...”

അയാൾ പറഞ്ഞു തുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും ഒരു ബെല്ലടിച്ചു. ഇഗ്രോർ ഓടിപ്പോയി. ലെവിൻ് തനിച്ചായി. അന്ന് അതതാഴത്തിനു കാര്യമായൊന്നും കഴിച്ചിരുന്നില്ല. സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ വീടിൽനിന്നും ചായ കുടിച്ചില്ല. എന്നിട്ടും എന്തെങ്കിലും കഴിക്കണമെന്നു തോന്തിയില്ല. തലേന്നുരാത്രി ഉറങ്ങിയില്ലെങ്കിലും ഇപ്പോഴും ഉറക്കം വരുന്നില്ല. മുറിയിൽ തന്നുപ്പായിട്ടും അസഹ്യമായ ചുട് അനുഭവപ്പെട്ടു. ചെറിയ ജനാലതുറന്നിട്ട് അതിനടുത്തുള്ള മേശയ്ക്കു മുന്നിലിരുന്നു. പുരത്ത് മണ്ണതുമുടിയ മേൽക്കൂരയ്ക്കപ്പുറം, ഒരു പള്ളിഗോപുരത്തിനു മുകളിൽ, അലങ്കാരപ്പണിചെയ്ത തിളങ്ങുന്ന കുരിശ് കാണാം. അതിനുമീതെ ആകാശത്ത് നക്ഷത്രസമൂഹങ്ങൾ. അയാൾ കുരിശിനെയും നക്ഷത്രങ്ങളെയും മാറി മാറി നോക്കി. മുറിക്കുള്ളിലേക്ക് ഒഴുകിയെത്തിയ തന്നുത്ത വായു ശ്വസിച്ചു, മനോരാജ്യത്തിൽ മുഴുകി. നാലുമൺഡിയാകാറായപ്പോൾ വരാന്തയിൽ കാല്പെരുമാറ്റം കേട്ടു. ചുതുകളിക്കാരൻ മിയാസ്കിൻ കൂദ്ദിൽനിന്നു മടങ്ങിവരികയാണ്. നിരാശനായി, ചുമച്ചുകൊണ്ടു നടന്നുപോകുന്ന ആ രൂപത്തെന്നോക്കി ലെവിൻ് മനസ്സിൽ പറഞ്ഞു: “പാവം! ഭാഗ്യംകെട്ട മനുഷ്യൻ.’ സഹതാപംകൊണ്ട് ലെവിൻ്റെ കണ്ണുകൾ നിരഞ്ഞു. അയാളോടു സംസാരിക്കണമെന്നും ആശ്വസിപ്പിക്കണമെന്നും തോന്തിയെങ്കിലും കോട്ടികാരെ പുരത്തിരഞ്ഞാൻ മടിച്ച് വേണ്ടെന്നുവാച്ചു. ശാന്തസുന്ധരമായ കുരിശിനെയും ഉദയതാരകങ്ങളെയും വീക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് മുറിക്കെത്തുതന്നുയിരുന്നു. ആറുമൺഡിത്തപ്പോൾ നിലം അടിച്ചുവാരുന്നതിന്റെ ഒച്ചകേട്ടു. പള്ളിമൺഡി മുഴങ്ങി. അയാൾ ജനാലയടച്ച്, കൂളിച്ചു വേഷംമാറി തെരുവിലേക്കിരഞ്ഞി.

പതിനഞ്ച്

തെരുവുകൾ അപ്പോഴും വിജനമായിരുന്നു. ലെവിൻ ഷൈർബാക്സ്കി ഭവനത്തിലെത്തി. മുൻവാതിൽ പുട്ടിയിരുന്നു. എല്ലാവരും ഉറകമാണ്. അയാൾ ഹോട്ടൽമുറിയിൽ തിരിച്ചുചെന്ന് കാപ്പി കൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞു. പകൽജോലിക്കാരൻ, ഇഗ്രോറല്ല, കാപ്പിയുമായി വന്നു. ലെവിൻ അയാളോടു സംസാരിക്കാൻ ആഗ്രഹിച്ചുകൂലും ബെല്ലടിക്കുന്നതുകേട്ട് വെയിറ്റർ അവിടെനിന്നു പൊയ്ക്കളെത്തു. അല്പം കാപ്പികുടിക്കാൻ ശ്രമിച്ച ലെവിൻ ഒരു റോട്ടിക്കഷണം വായിലിട്ടു. ചവച്ചിരക്കാൻ കഴിയാത്തതുകൊണ്ട് പുറത്തടുത്തു. വീണ്ടും പുറത്തിരങ്ങിനടന്നു. രണ്ടാമതെത്ത പ്രാവശ്യം ഷൈർബാക്സ്കിയുടെ പുമുഖത്തിയപ്പോൾ ഒൻപതുമൺ കഴിഞ്ഞു. വീടുകാർ ഉറകമെമ്പീറ്റതേയുള്ളൂ. പാചകക്കാരൻ പലവ്യത്തിനും വാങ്ങാൻ പോകുന്നു. ഇനിയും കുറത്തത് രണ്ടു മൺിക്കുരേങ്കിലും കാത്തിരിക്കണം.

ആ രാത്രിയിലും രാവിലെയും ഭൗതികസാഹചര്യങ്ങളിൽനിന്നുകന്നു തികച്ചും അബോധാവസ്ഥയിലാണ് ലെവിൻ ജീവിച്ചത്. ഭക്ഷണമില്ലാത്ത ഒരു ദിവസം. ഉറങ്ങാത്ത രണ്ടു രാത്രികൾ മരംകോച്ചുന്ന തണ്ണുപ്പിൽ മികവാറും അർധനശനനായികഴിഞ്ഞിട്ടും പതിവിലേരെ ഉന്നേഷം അനുഭവപ്പെട്ടു. പേശികൾക്ക് യാതൊരാധാസവുമില്ലാതെ ശരീരംകൊണ്ട് എന്തുചെയ്യാനും അയാൾക്കു സാധിച്ചു. മുകളിലേക്കു പറഞ്ഞ് വീടിന്റെ മേൽക്കൂരയിൽ ചെന്നിരിക്കാനും ആവശ്യമെങ്കിൽ ഒറ്റയിടികൾ ഒരു മുല ഇടിച്ചുനിരത്താനും കഴിയുമെന്നുതോന്തി. ഇടയ്ക്കിട വാച്ചുനോക്കിയും ചുറ്റുപാടും നിരീക്ഷിച്ചും ചുറ്റിനടന്ന ബാക്കിയുള്ള സമയം ചെലവഴിച്ചു.

അനുകണ്ഠ കാഴ്ച പിന്നിടൊരിക്കലും അയാൾ കണ്ടില്ല. സ്കൂളിലേക്കുപോകുന്ന രണ്ടു കുട്ടികൾ, കുരയിൽനിന്നു

പുരത്തിരങ്ങിയ ഏതാനും പ്രാവുകൾ, ബേക്കറിയിൽ ചുട്ടെടുത്തു നിരത്തുന്ന റോട്ടികൾ ഇവയെല്ലാം ഏതോ അദ്ദേശ്യങ്ങളായിത്തോന്നി. ഒരു കൂട്ടി ലെവിനെ നോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പ്രാവിന്റെ പിന്നാലെ ഓട്ടി. പ്രാവു ചിരകടിച്ചു പറന്നു. ബേക്കറിയിൽനിന്നു പുതിയ റോട്ടിയുടെ മണം പരന്നു. അസാധാരണമായ ഈ ദ്വശ്യങ്ങൾ കണ്ട് ആനന്ദത്തിലാറാടിയ ലെവിൻ ചിരിക്കുകയും കരയുകയും ചെയ്തു. ഗസറ്റനി തെരുവിലും കിസ്ലോവ്‌കയിലും കുറെദുരം നടന്നിട്ടു തിരിച്ചു ഹോട്ടൽമുറിയിൽ ചെന്ന് വാച്ച് മുന്നിൽവച്ചു മണി പന്തണ്ടിക്കുന്നതും കാത്തിരുന്നു. അടുത്ത മുറിയിലുള്ളവർ യുന്നങ്ങളെയും തട്ടിപ്പിനെയും കുറിച്ച് എന്നൊക്കെയോ പരയുന്നതുകേൾക്കാം. മണി പന്തണായി. ലെവിൻ പോർട്ടിക്കോയിലെത്തി. കുതിരവണ്ടിക്കാർ അയാളെ വളഞ്ഞു. ഒരു വണ്ഡി വാടകയ്ക്കെടുത്തു. അടുത്ത യാത്രകളിൽ മറ്റുള്ളവർക്കും അവസരം നല്കാമെന്നു വാദാനം ചെയ്തിട്ട്, ഷീർബാട്ട്സ്കിഭവനത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോവാൻ വണ്ടിക്കാരനോടു പറഞ്ഞു. ഒന്നാംതരം കുതിര, നല്ല വണ്ഡി. അത്രയും നല്ല ഒരു വണ്ടിയിൽ അതിനുമുമ്പ് യാത്രചെയ്തിട്ടില്ലെന്നുതോന്നി. വണ്ഡി ലക്ഷ്യസ്ഥാനത്തെത്തി. വീടുകാവല്ക്കാരന് എല്ലാ രഹസ്യവുമരിയാമെന്ന് അയാളുടെ നോട്ടവും ശബ്ദവും സുചിപ്പിച്ചു.

“അങ്ങയെ കണ്ടിട്ട് വളരെ നാളായില്ലോ, കോൺഗ്ലമെന്റിന് ഡിമിട്ടിച്ച്.”

അതു വൃദ്ധൻ്റെ സന്നോഷം കണ്ട് ലെവിന്റെ ഉത്സാഹം ഇട്ടുച്ചു.

“എല്ലാവരും എന്നീറ്റോ?”

“അകത്തുവരണം സർ.” മറ്റാരു ഭ്രത്യൻ ലെവിനെ വീടിനുള്ളിലേക്കാനയിച്ചു: “അതെരയാണു കാണേണ്ടത്?” ഇയാൾ ചെറുപ്പുക്കാരനാണ്. നല്ലവനും കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുള്ളവനുമാണ്.

“പ്രിൻസിനെ... അല്ലെ, പ്രിൻസസ്സിനെ—അതു യുവതിയെ.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

മാഡം ലിനോണിനെയാണ് ആദ്യം കണ്ടത്. നൃത്തശാലയിലുടെ നടന്നുപോവുകയായിരുന്ന അവരുടെ ചുരുംഭമുടിയും മുഖവും ഒരുനോക്കു കണ്ടു. അവരോടു സംസാരിക്കാൻ വാതുറന്നപ്പോൾ വാതിലിന്പുറത്ത് വസ്ത്രങ്ങൾ ഉലയുന്ന ശബ്ദം കേടു. മാഡം ലിനോണർ അയാളുടെ ദ്വഷ്ടിയിൽ

നിന്നു മറത്തു പോയി. ആനന്ദനിർവ്വച്ചിയുടെ നിമിഷം അടുത്തത്തിയെന്നിൽത്ത് അയാൾ ഭയപ്പെട്ടു. പലക പാകിയ നിലത്ത് മൃദുവായ പാദങ്ങൾ പതിക്കുന്ന നേരിയ ഒഴ്ച. വളരെ നാളായി പ്രതീക്ഷയോടെ കാത്തിരുന്ന ആ അപൂർവ്വാവസരം ഇതാ കൈയെത്തും ദുരത്ത്. അവർ അതിവേഗം നടന്ന് അയാളെ സമീപിച്ചു. വാസ്തവത്തിൽ അവർ നടക്കുകയായിരുന്നില്ല. അദ്യശ്രമായ ഏതോ കരങ്ങൾ അവളെ എടുത്തുകൊണ്ടുവന്ന് അയാളുടെ മുന്നിൽ നിർത്തുകയായിരുന്നു.

അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ നിരഞ്ഞതുകൂളുവിയതുപോലുള്ള സന്തോഷത്തിന്റെ ആധിക്യത്താൽ ഭയചക്രിതയായ അവളുടെ കണ്ണുകൾ മാത്രമാണ് ആദ്യം കണ്ടത്. ആ കണ്ണുകൾ പ്രേമത്തിന്റെ പ്രകാശത്താൽ ജുലിച്ചു. അവർ അയാളോടു ചേർന്നുനിന്ന് ഇരുക്കെക്കളും ഉയർത്തി അയാളുടെ ചുമലിൽ പിടിച്ചു.

അവൻ നാണ്ഡേതോടെ, ആളൂദൈത്യതോടെ, തന്റെ സർവവും അയാൾക്ക് സമർപ്പിച്ചു. അയാൾ അവളെ ചുറ്റിപ്പിടിച്ച്, ചുംബനു കാത്തിരുന്ന അവളുടെ അധ്യരങ്ങളിൽ തന്റെ ചുണ്ടുകൾ ചേർത്തു.

അവളും രാത്രി ഉറങ്ങാതെ, നേരം പുലരുന്നതും കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു.

അച്ചുനും അമ്മയും മകളുടെ ആഗ്രഹത്തെ അനുകൂലിച്ചു. ആളൂദകരമായ ഈ വാർത്ത അയാളുമായി പകുവയ്ക്കാൻ കൊതിച്ചിരിക്കുകയായിരുന്നു അവൾ. അയാളെ തനിച്ചു കാണാനാണു മോഹം. അതു പറയാൻ നാണമാണുതാനും. തനിച്ചു കാണുന്നോൾ എന്താണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നില്ലെന്നുകൂടാ. വാതിലിന്പുറത്ത് അയാളുടെ ശബ്ദം കേട്ടു. മാധം ലിനോൾ പോകുന്നതുവരെ കാത്തുന്നിനിട്ട് അവർ ഒന്നുമാലോചിക്കാതെ അയാളെ സമീപിച്ചു.

അയാളുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ച് അവൻ പറഞ്ഞു: “വരു, മമ്മയെ കാണാം.” കുറച്ചുനേരത്തെക്ക് അയാൾക്ക് ഒന്നും മിണ്ടാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. സ്വന്തം വികാരങ്ങളെ പ്രതിഫലിപ്പിക്കാൻ വാക്കുകൾക്കു ശക്തിപോരന്നു തോന്തി. വാക്കുകൾക്കുപകരം, കണ്ണുകളിൽനിന്ന് ആനന്ദാശ്രൂകൾ പോഴിഞ്ഞു. അയാൾ അവളുടെ കൈയിൽ ചുംബിച്ചു.

“ഇതു സത്യമാണോ?” ഇടരുന്ന ശബ്ദത്തിൽ അയാൾ പറഞ്ഞു: പ്രിയപ്പെട്ടവളേ, നീയെനെ സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്നു വിശ്വസിക്കാൻപോലും പ്രയാസം.”

“പ്രിയപ്പെട്ടവളേ” എന്ന സംഖ്യാധനയും സ്നേഹപൂർണ്ണമായ നോട്ടവും അവരെ കുറച്ചാനുമല്ല സന്തോഷിപ്പിച്ചത്.

“ഉംഗിക്കു സന്തോഷമായി.” അവർ പറഞ്ഞു.

അയാളുടെ കൈയിലെ പിടിവിടാതെ അവർ ഭ്രായിഞ്ഞുമിൽ പ്രവേശിച്ചു. അവരെ കണ്ണ് കണ്ണുകൾ നിറത്ത പ്രിൻസസ്സ് ലെവിന് പ്രതീക്ഷിക്കാത്തതു വേഗത്തിൽ ഓടിവന് അയാളെ ആദ്ധ്യാഷിച്ചു മുർഖാവിൽ ചുംബിച്ചു. അവരുടെ കണ്ണിരുക്കാണ് അയാളുടെ കവിളുകൾ ഇന്റനായി.

“അപ്പോൾ, എല്ലാം തീരുമാനിച്ചു. എനിക്കു വളരെ സന്തോഷം. ഇവളെ സ്നേഹിക്കണം. എനിക്കു വലിയ സന്തോഷം...”

“പെട്ടു തീരുമാനിച്ചുകളഞ്ഞല്ലോ! വയസ്സ് പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു. വലിയ ഉത്സാഹമില്ലെന്നു ഭാവിച്ചുകൂടിലും തന്നോടു സംസാരിച്ചപ്പോൾ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞിരുന്നത് ലെവിന് ശ്രദ്ധിച്ചു. അദ്ദേഹം ലെവിന്റെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചു തന്നോടു ചേർത്തുനിർത്തി. “താൻ ആശിച്ചതുപോലെ നടന്നു ഈ കിഴവൻ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നത്...”

“പപ്പാ!” കിറ്റി ഓടിവനു വ്യഖ്യന്തെ വാഹോത്തി.

“ശരി, താനൊന്നും പറയില്ല. ഹോ, താനൊരു മണിന്തനെ! എനിക്കു വളരെ വളരെ സന്തോഷം!”

അച്ചൻ മകളെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു മുവരത്തും കൈയിലും ഉമ്മവച്ചു. അവളുടെ തലയ്ക്കുമുകളിൽ കുരിശുവരച്ചു.

കിറ്റി അയാളുടെ കൈയിൽ വാത്സല്യപൂർവം ചുംബിക്കുന്നതു കണ്ണപ്പോൾ അതുവരെ അപരിചിതനായിരുന്ന ആ മനുഷ്യനോട് ലെവിന് ഒരു പുതിയ സ്നേഹവും മമതയും അനുഭവപ്പെട്ടു.

പതിനാറ്

പ്രിൻസ് ചിരിച്ചുകൊണ്ട് കസേരയിലിരുന്നു; തൊട്ടടുത്ത് പ്രിൻസ്. അച്ചുന്നെ കസേരയോടു ചേർന്ന് കിറ്റി നിന്നു. അവൻ എപ്പോഴും ലെവിന്റെ കൈയിലെ പിടിവിട്ടില്ല. ആരും ഒന്നും സംസാരിച്ചില്ല.

പ്രിൻസ് ആൺ ആദ്യമായി നിബൃഥിച്ചത് ഭാതിച്ചത്. പ്രായോഗികജീവിതത്തിലേക്ക് എല്ലാവരുടെയും ശ്രദ്ധ തിരിച്ചുവിടാനായിരുന്നു അവരുടെ ശ്രമം.

“വിവാഹനിശ്വയം നടത്തണം, കഷണകത്തുകൾ അയയ്ക്കണം, കല്യാണം എപ്പോൾ നടത്താം? അലക്സാഡർ എന്തുപറയുന്നു?” “

പരയേണ്ടയാൾ ഈതാ നില്ക്കുന്നു,” പ്രിൻസ് ലെവിനെ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു: “ഈയാളാണു പ്രധാനകക്ഷി.” “എപ്പോഴെന്നു ചോദിച്ചാൽ—” ലെവിൻ നാണ്ടേതാടെ പറത്തു: “നാളെയാവാം, ഈനു വിവാഹനിശ്വയം, നാളെ വിവാഹം!”

“ഭേദ! വിധ്യാർത്ഥം പരയാതെ!”

“എങ്കിൽ അടുത്തയാഴ്ച.”

“ഈയാൾക്കു ഭാന്തുപിടിച്ചോ!”

“എന്താണു കുഴപ്പം?”

“നല്ല കാര്യംതന്നെ!” അയാളുടെ വെപ്രാളംകണ്ഠു ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അമ്മ ചോദിച്ചു: “മനവാടിക്കുള്ള ചമയൽസാമഗ്രികൾ വാങ്ങേണ്ടോ?”

“ഓ, അങ്ങനെയും ചിലതുണ്ടോ?” ലെവിൻ ഭീതിയോടെ ആലോച്ചിച്ചു: ‘മനവാടിയുടെ ചമയവും വിവാഹനിശ്വയവുമൊക്കെ എന്നെ സന്തോഷത്തിനു തടസ്സം സ്വഷ്ടിക്കുമോ? ഈല്ല, ഒരു ശക്തിക്കും അതു സാധ്യമല്ല.’ അയാൾ കിറ്റിരെ നോക്കി. അവളുടെ മുഖത്ത് ഒരു ഭാവഭേദവുമില്ലെന്നു കണ്ട് ആശുപിച്ചു: ‘ഈതാക്കെ ഒഴിവാക്കാനാവാത്തതായിരിക്കാം.’

“എനിക്ക് ഇതൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. എൻ്റെ താൽപര്യം അറിയിച്ചേന്നേയുള്ളു.” കഷമാപണസ്വരത്തിലാണ് ലെവിൻ പറഞ്ഞത്.

“എക്കിൽ നമുക്കു തീരുമാനിക്കാം. ആദ്യം വിവാഹനിശ്ചയം. ഇപ്പോൾത്തനെ കത്തുകൾ അയയ്ക്കാം.”

പ്രിൻസസ്സ് ഭർത്താവിനെ ചുംബിച്ചിട്ടു പോകാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ, അദ്ദേഹം അവരെ തടങ്കുനിർത്തി ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ടു യുവകാമുകനെപ്പോലെ പലതവണ ചുംബിച്ചു. തങ്ങൾ വീണ്ടും പ്രണയബുദ്ധരാവുകയാണോ, അതോ മകളാണോ പ്രണയിക്കാൻ തുടങ്ങിയത്, എന്ന സന്ദേഹത്തിലായിരുന്നു ആ വ്യദ്ധമന്തികൾ എന്നുതോന്തി.

അവർ പോയപ്പോൾ ലെവിൻ ഭാവിവയുവിന്റെ അടുത്തുചെന്ന് അവളുടെ കരംകവർന്നു. ഇപ്പോഴയാൾ സമനില വീണ്ടുത്തു. സംസാരിക്കാൻ കഴിയുമെന്നായി. വളരെയധികം പറയാനുമുണ്ട്. പക്ഷേ, ഉദ്ദേശിച്ചതല്ല പുരത്തുവന്നത്.

“ഈതു നടക്കുമെന്ന് എനിക്കെന്നിയാമായിരുന്നു. ആശ്രിക്കാൻ വകയില്ലെങ്കിലും എൻ്റെ ആത്മാവ് എനിക്കു ദെയരുപകർന്നു. മുഖ്യമായിരിക്കാം.”

“ഞാനും, എൻ്റെ എല്ലാ സുവാദങ്ങളെയും ഉപേക്ഷിച്ചപ്പോൾപോലും അങ്ങങ്ങളെമാത്രം സന്നഹിച്ചു. എക്കിലും ഞാൻ പതറിപ്പോയി. അതെല്ലാം മറക്കാൻ അങ്ങങ്ങളു സാധിക്കുമോ?”

“എല്ലാം നല്പതിനുവേണ്ടിയായിരുന്നെന്നു സമാധാനിക്കാം. നീയും എനിക്കു മാപ്പുതരണം. എനിക്കു പറയാനുള്ളത്...”

രണ്ടുകാരുങ്ങൾ അവളോടു പറയണമെന്ന് അയാൾ തീരുമാനിച്ചിരുന്നു. ഒന്നാമതായി, അവളെപ്പോലെ കളക്കമില്ലാത്ത ഒരു വ്യക്തിയല്ല താൻ. രണ്ടാമതായി, താൻ ഒരേജേണ്ടയവാദിയാണ്. അവളെ വേദനിപ്പിക്കുമെന്നു വരികിലും പറയാതെ നിവൃത്തിയില്ല.

“വേണ്ട, പിന്നീടു പറയാം.” അയാൾ പറഞ്ഞു.

“മതി, പിന്നീടു പറഞ്ഞാൽമതി, തീർച്ചയായും പറയണം. എനിക്ക് ഒന്നിനെയും പേടിയില്ല. എനിക്ക് എല്ലാം അറിയണം. ഇപ്പോൾ ഉറപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞ സ്ഥിതികൾ...”

അയാൾ വാചകം പൂരിപ്പിച്ചു: “ഞാൻ നിന്നേതാണെന്ന് ഉറപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞസ്ഥിതികൾ, ഞാനെന്തായാലും നീയെന്ന തിരസ്കരിക്കുകയില്ല. ശരിയല്ല.”

“ശരിയാണ്, ശരിയാണ്!”

തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട ശ്രീശ്വരയെ അഭിനന്ദിക്കാൻ മാധ്യം ലിനോൺ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടതുകാരണം അവരുടെ സംഭാഷണം തടസ്സപ്പെട്ടു. അവർ പോകുന്നതിനുമുമ്പ് ഭ്രത്യമാർ അഭിനന്ദനങ്ങളുമായെത്തി. പിന്നീട് ബന്ധുകൾ വരാൻ തുടങ്ങി. വിവാഹത്തിന്റെ പിറ്റേനുവരെ ഈ ബഹാദും നീംഭൂവനു. ഈ സമയം മുഴുവനും ലെവിന് അസ്വസ്ഥയും മട്ടപ്പോലെ അനുഭവപ്പെട്ടുകൂടിലും സന്തോഷവും പെരുകി വന്നു. താൻ പലതും ചെയ്യാൻ ബാധ്യസ്ഥനാണെന്ന് ഇപ്പോഴാണ് ലെവിനു മനസ്സിലായത്. പരഞ്ഞപ്രകാരമെല്ലാം ആവർത്തിച്ചു. അതിൽ ആറ്റൂറിക്കൂകയും ചെയ്തു. തന്റെ പ്രണയം മറുളളവരുടെതിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമാകണമെന്ന് അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചു. സാധാരണ പ്രണയത്തിന്റെ ചട്ടവും തന്റെ ആറ്റൂറത്തിനു മങ്ങലേല്പിക്കും. എക്കിലും അവസാനം, മറുളളവർ ചെയ്യുന്നതെല്ലാം ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. അതുകൊണ്ട് അയാളുടെ സന്തോഷം വർധിച്ചതെന്നുള്ളൂ.

“ഈനി നമുക്കു മധുരം കഴിക്കണം.” മാധ്യം ലിനോൺ നിർദ്ദേശിച്ചു. ഉടനെ ലെവിന് മിംബി വാങ്ങാൻ പോയി. മദങ്ങിവന്നപ്പോൾ സ്വിയാഷ്സ്കി പരഞ്ഞു: “എനിക്കു സന്തോഷമായി. നീ ഹോമിനിന്റെ കടയിൽ പോയി കുറച്ച് പുകൾ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവരണം.” “അതുവേണ്ടാ?” എന്നു ചോദിച്ചിട്ട് ലെവിന് അങ്ങോടു പോയി. പുവുമായെത്തിയപ്പോൾ ചേടൻ പരഞ്ഞു: “കുറെ പണം കരുതി വയ്ക്കണം. സമ്മാനങ്ങൾ കൊടുക്കേണ്ടിവരും.” “സമ്മാനങ്ങളും വേണ്ടാ?” എന്നു ചോദിച്ച് ലെവിന് ആഭരണങ്ങൾക്കുവടക്കാരനെ തേടിപ്പോയി.

മിംബികച്ചുവടക്കാരനും പുവില്ക്കുന്നവനും ആഭരണവ്യാപാരിയുമെല്ലാം ലെവിനെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുകയാണെന്ന് മട്ടിലാണു പെരുമാറിയത്. അയാളുടെ സന്തോഷത്തിൽ എല്ലാവരും പകുചേർന്നു. ഇതുവരെ അയാളെ അവഗണിച്ചിരുന്നവരും അയാളോടു സഹപിക്കാത്തവരും ഇപ്പോൾ അയാളുടെ വികാരങ്ങളെ മാനിക്കുന്നു. അയാളുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾക്ക് വില കല്പിക്കുന്നു. ഈ ഭൂമിയിലെ ഏറ്റവും സന്തുഷ്ടനായ മനുഷ്യൻ താനാണെന്നും വിവാഹനിശ്ചയമാണ് അതിനു കാരണമെന്നും ലെവിനു തോന്തി. കിറ്റിക്കും അതേ അഭിപ്രായമായിരുന്നു. അവർക്കു കുറച്ചുടു നല്ലാരു ബന്ധംകീടുമായിരുന്നു എന്ന് നോർക്ക്സ് പ്രഭ്രി

സുചിപ്പിച്ചപ്പോൾ കിറ്റി ചൂടായി. ലെവിനെക്കാൾ നല്ലാരു വരൻ ഇന്ന് ഭൂമിയിലില്ലെന്ന് അവർ സ്ഥാപിച്ചു.

ലെവിൻ വാദാനം ചെയ്തിരുന്ന കുറ്റസമ്മതം കിറ്റിയെ ആശക്കാകുലയാക്കി. പ്രിൻസുമായി കൂട്ടിയാലോച്ചിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുമതിയോടെ ലെവിൻ തന്നെ ഏറെ വേദനിപ്പിച്ചിരുന്ന വസ്തുതകൾ ഉൾക്കൊള്ളുന്ന തന്റെ ഡയറ്റി^{*} അവർക്കു നല്കി. ഭാവിവയുവിനെ കാണിക്കാനുദ്ദേശിച്ചുതന്നെന്നാണ് അയാൾ ഡയറ്റി എഴുതിയിരുന്നത്. താൻ അജ്ഞാതയോദ്ധാബന്ന പരാമർശം ഒരു ചലനവുമുണ്ടാക്കിയില്ല. അവർക്കു മതവിശ്വാസമുണ്ട്. സ്വന്തം മതം സത്യമാണെന്നതിൽ സംശയവുമില്ല. എങ്കിലും അയാൾ പുറമേ മതവിശ്വാസിയല്ലെന്നത് അവരെ തെല്ലും അലട്ടിയില്ല. സ്നേഹത്തിലുടെ അയാളുടെ ആത്മാവിനെ അവർ കണ്ടിത്തു. താൻ ആഗ്രഹിച്ചത് അവിടെയുണ്ടെന്നു കണ്ടത്തി. ആത്മീയമായ ആ ഭാവത്തെന്നാണ് അജ്ഞാതയോദ്ധാമെന്നു വിളിക്കുന്നതെങ്കിൽ അതിലവർക്കു പരാതിയില്ല. പക്ഷേ, രണ്ടാമതെത്ത കുറ്റസമ്മതം അവരെ കറിനമായി കരയിച്ചു.

ഒരു മാനസികസംഘഷത്തിനുശേഷമാണ് അയാൾ ഡയറ്റി അവളുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തത്. അവർക്കും തനിക്കുമിടയിൽ രഹസ്യങ്ങളാണു മുണ്ടായിരിക്കരുതെന്ന് അയാൾക്കരിയാം. തന്റെ കടമയാണെതെന്നു തീരുമാനിച്ചു. പക്ഷേ, തന്റെ കുറ്റസമ്മതം അവരെ എങ്ങനെ ബാധിക്കുമെന്നു ചിന്തിച്ചില്ല, അവളുടെ സ്ഥാനത്ത് തന്നെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചില്ല. അന്നു വെകുന്നേരം തിയേറ്ററിൽ പോകുന്നതിനുമുമ്പ് അവളുടെ മുൻ്നിയിൽ ചെന്ന്, അവളുടെ കണ്ണിൽ കുതിർന്നമുഖം കണ്ടപ്പോഴാണ് തന്റെ ഭൂതകാലം അനാവരണം ചെയ്തതിലുടെ അവരെ എത്രമാത്രം വേദനിപ്പിച്ചുവെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കിയത്.

“ഈ വൃത്തികെട്ട് ബുക്കുകളാണും എനിക്കു കാണണ്ട്.” മേശപ്പുറത്തെ ഡയറ്റികൾ തള്ളിമാറ്റിക്കൊണ്ട് അവർ വിലപിച്ചു: “എന്തിനാണിതെല്ലാം എനിക്കു തന്നത്?... പോട്ട്, എന്തായാലും അതു നല്ലതുതന്നെ.” അയാളുടെ മുഖത്തെ നിരാശയിൽ

സഹതാപംതോന്നിയ അവർ പറത്തു: “എന്നാലും ഈതു ദയകരംതന്നെ!”

അയാൾ ഓന്നും മിണ്ടാനാവാതെ തലകുനിച്ചിരുന്നു.

“നീയെൻകിക്കു മാപ്പുതരില്ലോ?” അയാൾ മന്തിച്ചു.

“ഉം, തൊൻ മാപ്പുതന്നുകഴിത്തു. എക്കിലും ഈതു ദയകരമായിപ്പോയി.”

ഈ കുറ്റസമ്മതം അയാളുടെ സന്തോഷത്തിനു ഫോനിയുണ്ടാക്കിയില്ലെങ്കിൽപ്പോലും അതിനൊരു രൂപമാറ്റം സംഭവിച്ചു. അവർ അയാൾക്കു. മാപ്പുകൊടുത്തു. പകേശ്, അതിനുശേഷം തന്റെ യോഗ്യത കുറത്തതായി അയാൾക്കുതോന്നി. ധാർമ്മികമായി അവളെക്കാൾ താണനിലയിലാണു താനെന്ന ധാരണ ശക്തമായി. അനർഹമായ തന്റെ സന്തോഷത്തെ കൂടുതൽ വിലമതിച്ചു.

* ഫോർഡോയ് അവിവാഹിതനായിരുന്നപ്പോൾ എഴുതിയ ഡയൻ ഭാവിവധുവിന് (1862-ൽ) നല്കിയത് അവരെ വളരെയധികം അസ്വസ്ഥയാക്കിയിരുന്നു.

പതിനേഴ്

അര തതാഴ്സമയത്തും അതിനുശ്രേഷ്ഠവും നടന്ന സംഭാഷണങ്ങൾ തന്റെ മനസ്സിൽ സ്വീകൃച്ഛ അനുഭവങ്ങളെക്കുറിച്ചു മനഃപൂർവമല്ലാതെ ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടാണ് കരെനിന് മുൻഡിൽ മടങ്ങിയെത്തിയത്. തന്റെ പ്രശ്നത്തിൽ ക്രിസ്ത്യൻ സിദ്ധാന്തം ബാധകമാക്കാമോ? എന്ന ചോദ്യത്തിനു പെട്ടെന്നാരുത്തരം കണ്ണഭത്താൻ സാധ്യമല്ല. ബാധകമാക്കിക്കൂടാ എന്ന ഉത്തരം വളരെ മുമ്പുതന്നെ കരെനിന് നല്കിയിരുന്നു. അന്നു പലരും പലതും പറഞ്ഞെങ്കിലും രസികനായ ടുറോവ്ഡ്സിനിന്റെ 'അയാൾ എതിരാളിയെ വെല്ലുവിളിച്ച്, നിമിഷങ്ങൾക്കുള്ളിൽ കമ കഴിച്ചു' എന്ന വാക്കുകൾ മനസ്സിൽനിന്നു മാന്ത്രപോയിട്ടില്ല. തുറന്നുപറയാൻ മടിച്ചുകൂടിലും എല്ലാവരും അതിനോടു യോജിച്ചുന്നു വ്യക്തമായിരുന്നു. 'എന്തായാലും ആ വിഷയത്തിൽ ഒരു തീരുമാനമായി. ഈനി അതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചിട്ടു കാര്യമില്ല.' കരെനിന് തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞു. ആസന്നമായ യാത്രയെയും പരിശോധനയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ജോലിയെയുകുറിച്ചുമാത്രം ആലോച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ മുൻഡിൽ പ്രവേശിച്ച്, പിന്നാലെ വന്ന ഭൂത്യനോടു തന്റെ സഹായി എവിടെപ്പോയെന്നോപ്പിച്ചു. ഇപ്പോൾ പുരത്തെക്കു പോകുന്നതു കണ്ണു എന്നു മറുപടി കിട്ടി. ചായ കൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞിട്ടു മേശയ്ക്കു മുന്നിലിരുന്ന കരെനിന് ദെംഡേബിൾ നോക്കി യാത്രാപരിപാടി ആസുത്രണം ചെയ്യാൻ തുടങ്ങി.

"രണ്ടു ടെലിഗ്രാഫുണ്ട്" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് സഹായിവന്നു: "സാർ, ഞാൻ ഈപ്പോൾ പുരത്തോട്ടിരഞ്ഞിയതാണ്."

കരെനിന് ടെലിഗ്രാഫുകൾ തുറന്നു. കരെനിന് പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്ന ഒരു നിയമനം സ്വീകരിച്ചുതുടർന്നു എന്നതാണ് ആദ്യത്തെ ടെലിഗ്രാഫിലെ വാർത്ത. അതു ചുരുട്ടിയെറിഞ്ഞിട്ട് കരെനിന് മുൻഡിൽ അങ്ങോടുമിങ്ങോടും

നടന്നു. 'ഭെദവം നശിപ്പിക്കാനുദ്ദേശരിക്കുന്നവനെ ആദ്യം ഭാന്തനാക്കും.*' എന്നാരു ചൊല്ലുണ്ട് എന്നു തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു. ആ നിയമനത്തിനു മുൻകെയെടുത്തവരെയാണ് ഭാന്തനെന്നു വിശ്രഷ്ടിപ്പിച്ചത്. താൻ തശ്യപ്പെട്ടിലല്ല, കാശിനുകൊള്ളാത്ത ഒരു വായാടിയെ, സ്വർദ്ധമോവിനെ, നിയമിച്ചതിലാണു സകടം. ആ നിയമനത്തിലുടെ തങ്ങൾ സ്വയം അധികാരിക്കുകയാണെന്ന് അധികാരികൾ എന്തുകൊണ്ടു മനസ്സിലാക്കിയില്ല?'

അതുപോലുള്ള മറ്റൊന്തകിലുമായിരിക്കും എന്നു പറഞ്ഞ രണ്ടാമത്തെ ടെലിഗ്രാഫുന്നു. ഭാര്യ അന്ന അയച്ചതാണ്. നീല പെൻസിലിൽ എഴുതിയ 'അന്' എന്ന വാക്ക് ആദ്യം കണ്ടു. "ഞാൻ മരിക്കുകയാണ്. എന്ന വന്നു കാണണമെന്നു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു. എനിക്കു മാപ്പുതനാൽ എനിക്കു സമാധാനമായിട്ടു മരിക്കാം.'

വെറുപ്പുകലർന്ന ചിരിയോടെ അയാൾ ടെലിഗ്രാഫ് നിലത്തിട്ടു. അതൊരു കള്ളവും കൗശലവുമാണെന്നു വിചാരിച്ചു.

'എന്തിനും മടിക്കാത്തവർ. പ്രസവമടുത്തിരിക്കും. പക്ഷേ, അതായിരിക്കും അസുഖം. എന്താണവരുടെ ഉദ്ദേശ്യം? കൂദത്ത് എന്നേതാണെന്നു സ്ഥാപിച്ച്, ഒത്തുതീർപ്പുണ്ടാക്കി, വിവാഹമോചനം ഒഴിവാക്കാമെന്നായിരിക്കും.' അയാൾ ആലോച്ചിച്ചു: "പക്ഷേ, മരണത്തെക്കുറിച്ചു പറയുന്നോളോ..." ടെലിഗ്രാഫ് വീണ്ടും വായിച്ചു. വാക്കുകളുടെ ശരിയായ അർത്ഥം ഉള്ളിൽ തട്ടി. 'ഒരുപക്ഷേ, അതു സത്യമാണെങ്കിൽ?' അയാൾ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു: 'അതു സത്യമാണെങ്കിൽ, മരണം ആസന്നമായെന്നാണിത്ത് ആത്മാർത്ഥമായി പശ്വാത്തപിക്കുകയാണെങ്കിൽ, അതു കള്ളമാണെന്നു കരുതി ഞാൻ പോകാതിരുന്നാൽ? അതു കുരത്താതെല്ല എല്ലാവരും എന്ന കുറപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യും. ഞാൻ മണഡനാവും.'

"പീറ്റർ വണ്ടിയിരക്ക്. ഞാൻ പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലേക്കു തിരിച്ചുപോകുന്നു." സഹായിയോട് അയാൾ പറഞ്ഞു.

പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിൽ പോയി ഭാര്യയെ കാണാൻ അയാൾ തിരുമാനിച്ചു.

അവർക്കു സുവമില്ലെന്ന വാർത്ത കള്ളമാണെങ്കിൽ ഒന്നും മിണ്ടാതെ തിരിച്ചുപോരും. യമാർത്ഥത്തിൽ സുവമില്ലാതിരിക്കുകയും മരിക്കുന്നതിനുമുമ്പ് കാണാനാഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തതാണെങ്കിൽ, അവിട

ചെല്ലുന്നോൾ അവർ ജീവനോടെയുണ്ടക്കിൽ അവർക്കു മാപ്പുകൊടുക്കും. അമവാ വൈകിപ്പോയാൽ അന്ത്യകർമങ്ങൾ ചെയ്തു തന്റെ കടമ നിറവേറ്റും.

യാത്രയ്ക്കിടയിൽ അതിനെക്കുറിച്ചു കൂടുതലെണ്ണും ചിന്തിച്ചില്ല. ഒരു രാത്രി മുഴുവനും തീവണ്ടിയിലിരുന്നതിന്റെ ക്ഷീണിവും വ്യത്തികേടുമായി, രാവിലെ പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലിരങ്ങിയ കരുനിന്റെ മഞ്ഞമുടിയ വിജനമായ നെവ്സ്കി തെരുവിലുടെ കുതിരവണ്ടിയിൽ യാത്രചെയ്തു. എന്താണു സംഭവിക്കാൻ പോകുന്നതെന്നു ചിന്തിക്കാൻ ദയവുമില്ലായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ, അങ്ങനെ ചിന്തിക്കുന്നോൾ, അവളുടെ മരണം എല്ലാ പ്രശ്നങ്ങൾക്കും പരിഹാരമാകുമെന്നു തോന്തിപ്പോകും. തുറക്കാത്ത കടകളും നടപ്പാതകൾ തുടർന്നുവാരുന്ന ജോലിക്കാരും കുതിരവണ്ടികളും കണ്ണുകൊണ്ട് മുന്നോട്ടു പോകാതെ, താൻ ആശ്രിക്കാൻ ദയവുപ്പെടാത്തതും എന്നാൽ, ആശ്രിക്കാതിരിക്കാൻ കഴിയാത്തതുമായ ആ സംഭവതെത്തെ മനസ്സിൽനിന്നു മായ്ചുകളയാൻ സാധിച്ചില്ല. വണ്ടി പോർട്ടീക്കോയിൽ നിന്നു. മറ്റു രണ്ടു വണ്ടികൾ ഗേറ്റിനടുത്തു നില്പുണ്ട്. ഹാളിലേക്കു പ്രവേശിച്ച കരുനിന്റെ പഴയ തീരുമാനങ്ങൾ വീണ്ടും ഓർത്തെതടുത്തു. ഈ തട്ടിപ്പാണകിൽ മിണ്ടാതെ സ്ഥലംവിടണം. സത്യമാണകിൽ ദുഃഖം നടിക്കണം.

ബെല്ലടിക്കുന്നതിനുമുമ്പ് ഭൂത്യൻ വാതിൽത്തുറന്നു. പെട്ടോവ് എന്നു പേരുള്ള അയാളോടു കരുനിന്റെ ചോദിച്ചു:

“നിന്റെ യജമാനത്തിക്കെങ്ങനെയുണ്ട്?”

“ഈന്നലെ സുവമായി പ്രസവിച്ചു.”

കരുനിന്റെ മുഖം വിളറി, അവളുടെ മരണമാണ് താൻ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നതെന്നു സ്പഷ്ടമായി.

“അവളുടെ ആരോഗ്യം?”

“തീരെ മോൾം. ഈന്നലെ ഡോക്ടർ പരിശോധിച്ചു. ഈപ്പോൾ ഡോക്ടർ വന്നിട്ടുണ്ട്.”

അവർ മരിക്കുമെന്നു പ്രതീക്ഷിക്കാൻ വകയുണ്ടന്നിൽത്ത് ആശ്വസിച്ചു, “എന്റെ സാധനങ്ങളെല്ലാം അകത്തുകൊണ്ടുവയ്ക്ക്” എന്നു ഭൂത്യനോടാജ്ഞാപിച്ചിട്ടു കരുനിന്റെ അകത്തുചെന്നു. ഹാളിലെ റൂഡിന്റെ ഒരു മിലിട്ടറി കോട്ട തുക്കിയിട്ടിരുന്നതുകണ്ട ചോദിച്ചു: “അകത്താരാണ്?”

“ഡോക്ടറും മിധ്യവൈഹ്യം ഭ്രാംസ്കി പ്രഭുവും.”

മിധ്യവൈഹ് പുരത്തിരങ്ങിവന്നു. ആസന്നമായ മരണം സൃഷ്ടിച്ച പരിചിതത്വത്തിന്റെ പേരിൽ കരെനിന്റെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചു മുറിയിലേക്കുകൊണ്ടുപോയി.

“ദൈവത്തിനു നന്ദി, താങ്കൾ വന്നല്ലോ? അവർ എപ്പോഴും നിങ്ങളെ മാത്രമാണെന്നുശിക്കുന്നത്.”

“ഹൈസ് എടുത്തതാണു വരു, വേഗം!” ബൊധ്യറൂമിൽനിന്നു യോക്കുടെ ആധികാരികമായ ശബ്ദം.

മുറിയുടെ പുരംതളത്തിൽ ഒരു കണ്ണെരയിൽ ഭ്രാംബകി മുഖം പൊത്തി കരഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. യോക്കുടെ ശബ്ദംകേട്ട് അയാൾ ചാടിയെന്നിറപ്പോൾ കരെനിനെ കണ്ടു. അവളുടെ ഭർത്താവിനെ കണ്ടപ്പോഴത്തെത്ത ആശയക്കൂഴ്പുത്തിൽ അയാൾ വീണ്ടും ഇരുന്നു, അരും കാണരുതെന്നാഗഹിച്ചപോലെ തല അല്പം കുന്നിച്ചു. എന്നിട്ട് പണിപൂട്ടു വീണ്ടും എഴുനേറ്റിട്ടു പറത്തു:

“അവർ മരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയാണ്. ആശയക്കു വകയില്ലെന്നു യോക്കുർമാർ പറയുന്നു. താനിപ്പോൾ നിങ്ങൾക്കു വിധേയനാണ്. എന്നോടു ദയകാണിക്കണം... ദയവുചെയ്ത് എന്ന ഇവിടെ നില്ക്കാനുവദിക്കണം. ഇതെന്റെ അപേക്ഷയാണ്... ഫീസ്...”

ഭ്രാംബകിയുടെ കണ്ണിരുക്കണ്ട് കരെനിന്റെ മനസ്സിലിഞ്ഞു. അയാൾ പറത്തതു ശ്രദ്ധിക്കാതെ മുഖംതിരിച്ചു. മുറിക്കുള്ളിൽനിന്ന് അന്നയുടെ ശബ്ദം, സജീവവും സന്തുഷ്ടവുമായ ശബ്ദം കേടു കരെനിന് അകത്തു പ്രവേശിച്ചു കട്ടിലിനരികിൽ ചെന്നു. അയാളുടെ നേർക്കു മുഖം തിരിച്ചാണവർ കിടന്നിരുന്നത്. അവളുടെ കവിൾ ചുവന്നുതുടുത്തിരുന്നു. കണ്ണുകൾ തിളങ്കി. വെളുത്ത കൊച്ചു കൈകളിലെ വിരലുകൾക്കാണ് പുത്തിന്റെ മുലയ്ക്കു പിടിച്ചു ചുറ്റിക്കൊണ്ടു കിടന്ന അവർ ഉച്ചാരണശുഖിയോടെ മുഴങ്ങുന്ന ശബ്ദത്തിൽ പറത്തു:

“...അലക്സിസ്, അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിന്റെ കാര്യമാണു താൻ പറയുന്നത്. രണ്ടു പേരെയും അലക്സിസ് എന്നു വിളിക്കുന്നു. അതഭുതംതന്നെ. അലക്സിസ് എന്ന ഉപേക്ഷിച്ചു പോകരുതായിരുന്നു— താനെല്ലാം മറന്നേനെ. അദ്ദേഹം എന്നോടു പൊറുക്കേണ്ടതാണ്... എന്നാലും അദ്ദേഹം വരാത്തതെന്ത്? കരുണയുള്ളവനാണ്... എത്രമാത്രം ദയാലു വാണങ്ങേഹമെന്ന് അദ്ദേഹത്തിനുപോലുമരിഞ്ഞുകൂടാ. ദൈവമേ,

എന്തൊരു കഴിഞ്ഞു! എനിക്കു കുറച്ചു വെള്ളം തരു. വേഗം! അവർക്ക്, എൻ്റെ കൊച്ചുകുണ്ടിന് അതുവേണ്ട. അവർക്കു പാലുട്ടാൻ ഓയിയെ ഏർപ്പാടാ കണം. അതായിരിക്കും നല്ലത്. അദ്ദേഹം വരുമ്പോൾ ഇവളെ കണാൽ വിഷമം തോന്നും. ഇവളെ ഇവിടെനിന്നുത്തോണ്ടു പോകു!"

"അന്നാ അർക്കയേബ്ബനാ! അദ്ദേഹം വന്നു! ഇതാ ഇവിട നില്ക്കുന്നു!" മിധ്യവൈഹ അന്നയുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

"ഹോ, എന്തു വിധ്യവിത്തം!" ഭർത്താവിനെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ അവർ തുടർന്നു: "എനിക്കവെളെ വേണം. എൻ്റെ കുണ്ടിനെ എനിക്കു തരു! അദ്ദേഹം ഇതുവരെ വന്നില്ലല്ലോ. എനിക്കു മാപ്പുതരില്ലെന്നു നിങ്ങൾ പറയുന്നത് അദ്ദേഹത്തെ അറിയാത്തതുകൊണ്ടാണ്. എനിക്കു മാത്രമേ അറിയാവു. അത് ആദ്യമാക്കേ പ്രയാസമായിരുന്നു. ആ കണ്ണുകൾ കണ്ഡാലറിയാം. സെരേഷയ്ക്കും അതേ കണ്ണുകൾതന്നെ. അതുകൊണ്ടാണെനിക്കിത്ര വിഷമം. സെരേഷയ്ക്കു ഭക്ഷണം കൊടുത്തോ? എല്ലാവരും ഇതൊക്കെ മരക്കുമെന്ന് എനിക്കരിഞ്ഞുകൂടേ? പക്ഷേ, അദ്ദേഹം മരക്കില്ല. സെരേഷയെ മുലയിലുള്ള മുറിയിലേക്കു മാറ്റണം. മാരിയറു അവനു കൂടുകിടക്കാടു."

പെട്ടുനിന്നു തെട്ടി, ഭയപ്പെട്ട് നിഫ്രൂബ്ബീഡയായി, മുവത്ത് അടിക്കിട്ടുമെന്നു ഭയന്തുപോലെ കൈകൾക്കൊണ്ടു മുഖംമറച്ചു. അവർ തന്റെ ഭർത്താവിനെ കണ്ടു.

"ഇല്ല ഇല്ല!" അവർ വീണ്ടും പറയാൻ തുടങ്ങി: "എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തെ പേടിയില്ല. മരണത്തയാണെനിക്കു പേടി. അലക്സിസ് ഇവിട വരു; എനിക്കു സമയമില്ല. താൻ ധ്യതിയിലാണ്. എൻ്റെ ജീവിതം അവസാനിക്കാറായി. ഒരു പനിവരും. പിന്നെ ഒന്നും മനസ്സിലാവില്ല. ഇപ്പോഴേനിക്ക് എല്ലാം മനസ്സിലാകും. എനിക്കെല്ലാം കാണാം!"

കരെനീൻ ദുഃഖത്താട അവളുടെ കരംഗ്രഹിച്ചു. എന്തോ പറയാൻ ഭാവിച്ചുകൂടിലും ശബ്ദം പുറത്തുവന്നില്ല. അയാളുടെ കീഴ്ത്താടിവിച്ചു. മുഖപ്പേരുമില്ലാത്തവിധം സ്നേഹവാതസല്യങ്ങളോടെ അവർ തന്ന നോക്കുകയാണെന്നിത്തു.

"നില്ക്കണേ—നിങ്ങൾക്കരിഞ്ഞുകൂടാ... ഒന്നു നില്ക്കണേ..." കഴിഞ്ഞതെന്തോ ഓർമ്മിച്ചടുക്കാനുള്ള ശ്രമമായിരുന്നു. "അതേ

—അതേ— അതുതനെ.” അവൾ പറഞ്ഞു: “ഇതാണു താൻ പരയാനാഗഹിച്ചത്. നിങ്ങൾ അത്ഭുതപ്പേടരുത്. ഇതു താൻതനെ. പക്ഷെ, എന്തുമുള്ളിൽ മറ്റാരു താനുണ്ട്. എനിക്കവലെ പേടിയാണ്. അവൾ മറ്റയാളെ ഫ്രേമിച്ചു. താൻ നിങ്ങളെ വരുക്കാനാഗഹിച്ചുകിലും മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന അവലെ മരക്കാനെനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അതു താനായിരുന്നില്ല. ഇപ്പോഴുള്ളതാണ് യമാർത്ഥത്തിലുള്ള താൻ. താൻ മരിക്കുകയാണ്. അതെനിക്കരിയാം. ഇതാ, എന്തു കൈകളും കാലുകളും വിരലുകളും ശരീരം മുഴുവനും അവർ കൊണ്ടു പോകുന്നു. എന്തു വിരലുകൾക്ക് എന്താരു വലിപ്പം! എല്ലാം പെട്ടുവസാനിക്കും. എനിക്ക് ഒന്നുമാത്രം മതി. എന്നോടു പൊറുക്കണം. എനിക്കു മാപ്പുതരണം! താൻ തീരെ ചീതയാണ്. പക്ഷെ, എന്നുക്കാർ ചീതയായിരുന്നു വിശുദ്ധയായ ആ പുണ്യവാളത്തിയെന്ന്—എന്താണവരുടെ പേര്? —നേഴ്സ് പറഞ്ഞു. താൻ റോമിലേക്കു പോകാം. അവിടെ വന്നപ്രേശങ്ങളുണ്ട്. ആർക്കും താനൊരു തടസ്സമാവില്ല. സെരേഷയെയും ഇപ്പു കുണ്ടിനെയുംമാത്രം താൻ കൊണ്ടുപോകും. ഇല്ല, എനിക്കു മാപ്പുതരാൻ നിങ്ങൾക്കു സാധിക്കില്ല. എന്നോടു നിങ്ങൾ പൊറുക്കയില്ലെന്നെനിക്കരിയാം. വേണ്ട, വേണ്ട, പോകു! നിങ്ങൾ നല്ലവനാണ് ചുട്ടുപൊള്ളിയ ഒരു കൈകൊണ്ട് അവൾ അയാളുടെ കൈപിടിച്ചു. മറ്റൊരു കൈകൊണ്ട് അയാളെ തള്ളിമാറ്റി.

കരെനിന്റെ ആത്മാവിലെ സംഘർഷം കൂടുതൽ ശക്തമായി. പെട്ടെന്ന്, സ്വർഗ്ഗിയമായ ഓരാനന്ദം അയാൾക്കനുഭവപ്പെട്ടു. ജീവിതത്തിലുടനീളം പാലിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുപോന്ന ക്രിസ്തുവിന്റെ സിദ്ധാന്തം—ശത്രുക്കളോടു പൊറുക്കുകയും അവർക്കു മാപ്പുകൊടുക്കുകയും ചെയ്യണമെന്ന തത്ത്വം—അപ്പോഴായാളുടെ മനസ്സിലില്ലായിരുന്നു. എക്കിലും ക്ഷമയുടെയും ശത്രുക്കൾക്കു മാപ്പുകൊടുക്കുന്നതിന്റെയും സന്തോഷം അയാളുടെ ആത്മാവിൽ നിന്നെന്നു. അയാൾ മുട്ടുകുത്തി, തീപോലെ ചുട്ടുള്ള അവളുടെ കൈയിൽ തലചായ്ച്ച് കൊച്ചുകുട്ടിയെപ്പോലെ എങ്ങിക്കരെന്നു. അവൾ അയാളുടെ ക്ഷണിക്കയിരിയ തലയിൽ കൈചുറ്റി തന്നിലേക്കടുപ്പിച്ചിട്ട് അഭിമാനത്തോടെ മുകളിലേക്കു നോക്കി.

“ഇതാ, അദ്ദേഹം ഇവിടെയുണ്ട്. എനിക്കരിയാമായിരുന്നു, ഇനി താൻ പോകട്ടു. ശുഡ്യബേബു!... അവർ വീണ്ടും വന്നു. എന്തുകൊണ്ടാണവർ പോകാത്തത്?... ഈ കമ്പിളി എടുത്തുമാറ്റു!”

ಯೋಕ್ಕಿರುವ ಅವಳುದ ಕೆಕಕ್ಕಳ ಪಿಡಿಚ್ಚುಮಾರ್ಗಿ ಶರೀರಂ ಪುತನ್ನಿಷ್ಟು. ಅವಶ್ರಯ ಅಂತರಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲರಣ್ಣಿಕಿಟನ್ ಪ್ರಕಾಶಮಾನಮಾತ್ರ ಕಣ್ಣುಕ್ಕಳು ಮುಣಿಲೇಕ್ಕು ತ್ಯಾಗಿರುತ್ತಣ್ಣಾಕಿ.

“എനിക്കു നിങ്ങൾ മാപ്പുതന്നാൽ മാത്രമല്ല മറ്റാനും വേണ്ട. എന്താണ ദ്രോഹം അക്കത്തു വരാത്തത്?” പുരത്തുനിന്ന് ഭ്രാംബസ്കിയെ അവൾ വിളിച്ചു: “വരു, വരു. അദ്രോഹത്തിനു കൈ കൊടുക്കു.”

ഭ്രാഹ്മണക്കി അവളുടെ കിടകയെക്കരികിൽ വന്നു. അന്നയെ കണ്ടപ്പോൾ വീണ്ടും കൈകൾക്കാണ്ടു മുവംപൊതി.

“മുവത്തുനിന്നു കൈകൾ മാറ്റു. അദ്ദേഹത്തെ നോക്കു. ഒരു പുണ്യവാളനാണദ്ദേഹം. മുഖം മറയ്ക്കാതിരിക്കു.” അവൻ ദേശ്യപ്പെട്ടു: “അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച് ആ കൈകൾ പിടിച്ചു മാറ്റു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖം എന്നിക്കു കാണണം.”

കരന്നീൻ ദുഃഖവും ലഭ്യയുംകൊണ്ടു വിവശമായ
ദ്രോണർസ്കിയുടെ മുവത്തുനിന്നു കൈകൾ എടുത്തുമാറ്റി.

“അരുളേഹത്തിനു കൈകൊടുക്കണം. അരുളേഹത്തോടു ക്ഷമിക്കണം.”

കണ്ണിരൊലിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ കരെനിന് കൈനീട്ടി.
 “ദൈവത്തിനു നന്ദി, ദൈവത്തിനു നന്ദി!” അവർ വിലപിച്ചു:
 “ഇപ്പോൾ എല്ലാം തയ്യാറായി. ഈനി എൻ്റെ കാലുകൾ അല്പംകൂടി
 വലിച്ചുനീട്ടണം. മതി, നന്നായി. ആ പുക്കൾക്കൊരു ഭംഗിയുമില്ല.
 വരച്ചിരിക്കുന്നത് തീരെ മോശം.” വാൾപേപ്പറിലേക്ക് അവർ
 വിരത്തിച്ചുണ്ടി: “എൻ്റെ ദൈവമേ! എൻ്റെ ദൈവമേ! എപ്പോഴാണ്
 ഇതിനൊരുവസാനം! ഡോക്ടർ, എനിക്കു കുറച്ച് മോർഫിയ
 തരണം. ദൈവമേ, എൻ്റെ ദൈവമേ!” അവർ കട്ടിലിൽക്കിടന്നു
 പൂളിത്തു.

പ്രസവജ്ഞരമാണെവള്ളുടെ അസുവമെന്നും നൂറിൽത്തൊണ്ണുറ്റാൻ പത്രം മാരകമാകുമെന്നും ഡോക്ടർമാർ പരഞ്ഞു. പകൽ മുഴുവനും കടുത്ത പനിയായിരുന്നു. ഇടയ്ക്കിടെ ബോധംസൾച്ചു. പിച്ചുംപേരും പരഞ്ഞു. അർധരാത്രിയായപ്പോൾ നാഡിസ്പന്നം മിക്കവാരും നിലച്ച അഭോധാവസ്ഥയിൽ കിടന്നു.

എതു നിമിഷവും അന്ത്യം സംഭവിക്കാം.

ദ്രോണ്ടസ്കി പോയിട്ട് രാവിലെ വീണ്ടും അന്തേഷിച്ചുവന്നു. കരെനിന് അയാളെ കോലായിൽവച്ചു സന്ധിച്ചു. തൊട്ടടുത്ത മുറിയിൽ കൊണ്ടു പോയിട്ടു പറത്തു: “ഇവിടെയിരിക്കു, അവർ നിങ്ങളെ അന്തേഷിച്ചുനിരിക്കും.” രാവിലെ അവർ ഉണർവും ഉത്സാഹവും പ്രകടമാക്കി. വാക്കുകൾ തുരുതുരെ പ്രവഹിച്ചു. വൈകുന്നേരതെതാട വീണ്ടും ബോധം നഷ്ടപ്പെട്ടു. മുന്നാമത്തെ ദിവസവും ഈ സ്ഥിതി തുടർന്നപ്പോൾ ഡോക്കുർമാർക്ക് ഒരു നേരിയ പ്രതീക്ഷയുണ്ടായി. അന്ന് കരെനിന് പുറത്തിരങ്ങി ദ്രോണ്ടസ്കി കിയുടെ മുറിയിൽ ചെന്നു. വാതിൽ ചാരിയിട്ട് അയാൾക്ക് അഭിമുഖമായി ഇരുന്നു.

വിശദീകരണത്തിനുള്ള ഒരുക്കമൊണ്ടു ധരിച്ച് ദ്രോണ്ടസ്കി പറത്തു: “അലക്സിസ് അലക്സാംഡ്രോവിച്ച്, എന്തെങ്കിലും ആലോചിക്കാനോ മനസ്സിലാക്കാനോ ഉള്ള അവസ്ഥയില്ല താനിപ്പോൾ. എന്ന വിട്ടേക്കു, നിങ്ങളെ ഇത് എത്തെത്താളം വേദനിപ്പിക്കുന്നുവോ, അതിനേക്കാൾ ദയകരമായ ഒരുമിവാമാണോക്ക്.”

ദ്രോണ്ടസ്കി എഴുന്നേല്ക്കാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ അയാളുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ച് കരെനിന് പറത്തു:

“ദയവുചെയ്ത് താൻ പറയുന്നതു കേൾക്കണം. എന്ന നയിച്ചിരുന്ന വികാരങ്ങളെന്താക്കയെന്നു താൻ വിശദീകരിക്കാം. എന്നക്കുറിച്ചു നിങ്ങൾക്കു തെറ്റിഡാരണയുണ്ടാകാതിരിക്കാനാണ് താൻ വിവാഹമോചനത്തിനു തീരുമാനിച്ചുന്നും അതിനുള്ള നടപടി തുടങ്ങിയെന്നും നിങ്ങൾക്കരിയാം. അപ്പോൾ ഒന്നിശ്ചിതാവസ്ഥയിലായിരുന്നു താനെന്നു സമ്മതിക്കുന്നു. പ്രതികാരം ചെയ്യണമെന്നു താൻ ആഗ്രഹിച്ചു. ടലിഗ്രാം കിട്ടിയപ്പോൾ അതേ വികാരത്തെതാട, അതിലുപരി, അവർ മരിക്കണമെന്നാഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു താൻ വന്നത്. പക്ഷെ, അവളെ താൻ കണ്ടു, അവർക്കു മാപ്പുകൊടുത്തു. അതിലുള്ള സന്തോഷം എന്റെ കർത്തവ്യത്തെക്കുറിച്ച് എന്ന ബോധവാനാക്കി. താൻ എല്ലാം ക്ഷമിച്ചു. മറ്റൊരില്ലും കാണിച്ചുകൊടുക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. എന്റെ കോട്ട് സ്വന്തമാക്കിയവന് എന്റെ കുപ്പായവും ഉള്ളിനല്കാൻ താനാഗ്രഹിക്കുന്നു. ക്ഷമിക്കുന്നതിലുള്ള സന്തോഷം

എന്നിൽനിന്നെന്നടുത്തു മാറ്റരുതെ എന്നു മാത്രമാണു താൻ ദേവതേതാടു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത്.”

അയാളുടെ കണ്ണുകൾ നിരിഞ്ഞതു. അവയിലെ ശാന്തഭാവം വ്രോണ്ടംസ്കിയുടെ മനസ്സിനെ സ്പർശിച്ചു.

“ഇതാണെന്ന് ഇപ്പോഴതെത അവസ്ഥ. നിങ്ങൾക്കെന്ന ചവിട്ടിമെ തിക്കാം. ലോകത്തിന്റെ മുന്നിൽ പരിഹാസപാത്രമാകാം. താനവലെ ഉപേക്ഷിക്കുകയില്ല. നിങ്ങളെ കുറപ്പെടുത്തി ഒരു വാക്കുപോലും പറയുകയില്ല. എൻ്റെ കടമ വ്യക്തമായി നിർവ്വചിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. താൻ അവളോടൊപ്പംതന്നെ ജീവിക്കണം, ജീവിക്കുകയും ചെയ്യും. അവൾ നിങ്ങളെ കാണാനാഗ്രഹിക്കുന്നപക്ഷം താൻ നിങ്ങളെ അറിയിക്കാം. ഇപ്പോൾ ഇവിടെനിന്നും പോകുന്നതാണു നിങ്ങൾക്കു നല്ലത്.”

ദുഃഖംകാരണം കൂടുതലൊന്നും പറയാതെ അയാൾ എഴുന്നേറ്റു. വ്രോണ്ടംസ്കിയും എഴുന്നേറ്റു. അയാൾക്ക് കരെനീനെ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞതില്ല. എങ്കിലും തന്റെതുപോലുള്ള ജീവിതവീക്ഷണതേതാടുകൂടിയ ഓർക്ക് അപ്രാപ്യമായ ഉയരത്തിലാണ് കരെനീന്റെ സ്ഥാനമെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി.

* ഒരു ശ്രീകൾ പാശ്ചാത്യാല്പ്

പതിനെട്ട്

ക്രീനുമായുള്ള സംഭാഷണംകഴിഞ്ഞു പുരത്തിരഞ്ഞിയ
വ്രോൺസ്കികൾ, താനെവിടെയാണു
നില്ക്കുന്നതെന്നറിയാനോ അടുത്ത
നടപടിയെന്നാണെന്നാലോചിക്കാനോ ഉള്ള മനസ്സാന്നിധ്യം
നഷ്ടപ്പെട്ടു. നാണക്കേടും കൂറുബോധവും താൻ ചെന്നകപ്പെട്ട
ചെളിക്കുണ്ടിൽനിന്നു കരകയറുന്നതെങ്ങനെയെന്ന ചിന്തയും
അയാളെ അലട്ടി. സ്വന്തം ജീവിതവീക്ഷണവും താൻ ഇന്നേവരെ
മുറുകെപ്പിടിച്ചു സിദ്ധാന്തങ്ങളും പൊടുന്നേൻ, കപടവും
അപ്രായോഗികവുമാണെന്നു തോന്തി. ഇന്നലെയോളം
അനുകന്ധാർഹനായെങ്കു നിസ്സാരജീവിയപ്പോലെ
പരിഗണികപ്പെട്ടിരുന്ന, തന്റെ സന്ദേശത്തിനു
ഗണനീയമല്ലാത്തതാരു തടസ്സമായി കാണപ്പെട്ടിരുന്ന,
വണ്ണിതനായ ഭർത്താവിനെ അവൾ പെട്ടെന്നു തിരിച്ചുവിളിച്ചു
മഹനീയസ്ഥാനത്തു പ്രതിഷ്ഠിച്ചു. ക്രൂരനും
വ്യത്തികെട്ടുവന്നുമായിരുന്ന ആ മനുഷ്യൻ, ദയയുടെയും
ലാളിത്യത്തിന്റെയും അന്തസ്സിന്റെയും പ്രതീകമായി മാറി.
കരുനീന്റെ വിശാലമനസ്കതയും സ്വന്തം ചെയ്തികൾക്കു
പിന്നിലെ ദുരുദ്രേശ്യവും അയാൾക്കു ബോധ്യംവന്നു. ഓരാളോട്
അനീതി കാണിക്കുകയും അയാളെ അന്യായമായി
വെറുക്കുകയും ചെയ്തതിൽ വ്രോൺസ്കിക്കു ദുഃഖമുണ്ട്.
അതോടൊപ്പം അന്നയോടുണ്ടായിരുന്ന വികാരാവേശം
അടുത്തകാലത്ത് അല്പപം ശമിച്ചിരുന്നത്, അവളെ
എന്നേന്നുകുമായി നഷ്ടപ്പെടുമെന്നറിഞ്ഞതോടെ
ആളിക്കെത്താൻ തുടങ്ങി. മുഖം പൊത്തിയിരുന്ന തന്റെ കൈകൾ
കരുനീൻ പിടിച്ചുമാറ്റി നാണക്കേടിന്റെ പ്രതിരുപമായി തന്നെ
അവതരിപ്പിച്ചതാണ് ഏറ്റവും അപമാനകരമായ സംഭവം.
കരുനീന്റെ വീടിന്റെ പോർട്ടീക്കേയായിൽ,

ഇതികർത്തവ്യതാമുഖനായിനിന
അവിടത്തെ ഭൂത്യൻ ചോദിച്ചു:

ദ്രോണർസ്കിയോട്

“ഒരു കുതിരവണ്ഡി വിളിക്കേണ്ട സർ?”

“ശരി, ഒരു കുതിരവണ്ഡി വേണം.”

നിദ്രാവിഹീനങ്ങളായ മുന്നു രാത്രികൾക്കുശേഷം വീട്ടിൽ തിരിച്ചെത്തിയ ദ്രോണർസ്കി വസ്ത്രം മാറാതെ സോഫ്റ്റിൽ മലർന്നുകിടന്നു. തലയ്ക്കു വല്ലാത്ത ഭാരംതോന്തി. നേരത്തെ കണ്ണ പല ദൃശ്യങ്ങളും വീണ്ടും മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു. മയക്കെത്തിലേക്കു വഴുതിവീഴാൻ തുടങ്ങവേ, ഇലക്രൂക്കംഷാക്കേറ്റതുപോലെ തെട്ടിയുണ്ടനു.

“നിങ്ങൾക്കെന്ന ചവിട്ടിമെതിക്കാം” എന്ന് കരെനിൻ പറത്തത് അയാൾ വീണ്ടും കേൾക്കുന്നതായി തോന്തി. അന്നയുടെ പനിബാധിച്ചു വിളരിയ മുഖവും തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളും കണ്ണു. തന്നെയല്ല, കരെനിനെന്നയാണവർ നോക്കുന്നത്. കരെനിൻ, തന്റെ മുഖത്തുനിന്നു കൈകൾ പിടിച്ചു മാറ്റിയപ്പോഴെത്തു പരിഹാസ്യമായ സ്വന്തം രൂപവും അയാൾ ഭാവനയിൽ കണ്ടു. വീണ്ടും കാലുകൾ നീട്ടി സോഫ്റ്റിൽ കിടന്നു കണ്ണുകളും.

‘ഉരങ്ങ് ഉരങ്ങ്.’ അയാൾ തന്നോടുതന്ന പറത്തു. കണ്ണുകളുടച്ചിട്ടും അന്നയുടെ മുഖം കൂടുതൽ വ്യക്തമായി കണ്ടു—കുതിരപ്പുന്നയം നടന്നതിവസം വെകുന്നേരം കണ്ടതുപോലെ. ‘അതെല്ലാം അവസാനിച്ചു. അവളുടെ ഓർമയിൽനിന്ന് അതു മായ്ച്ചുകളയാനാണവളുടെ ശ്രമം. പക്ഷേ, ആ ഓർമയില്ലാതെ ഞാനങ്ങങ്ങനെ ജീവിക്കും? അപ്പോൾ നമ്മൾ തമിൽ പൊരുത്തപ്പെടുന്നതെങ്ങനെ?’ ബോധപൂർവ്വമല്ലാതെ ഈ ചോദ്യം ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നുകൂടും അതോടൊപ്പം മറ്റു സ്ഥരണകളും അയാളുടെ മനസ്സിൽ വന്നു നിരത്തു. എറ്റവും സന്തോഷകരമായ നിമിഷങ്ങൾക്കൊപ്പം അടുത്തകാലത്ത് അവഹേളനാപാത്രമായ സംഭവവും ഓർമിച്ചു. “ആ കൈകൾ എടുത്തു മാറ്റു’ എന്ന് അന പറയുന്നു. കരെനിൻ കൈകൾ പിടിച്ചുമാറ്റുന്നു. നാണവും വിധ്യശിത്തവുംകലർന്ന സ്വന്തം മുഖഭാവം അയാൾ ഓർമിക്കുന്നു.

അയാൾ ഉരങ്ങാൻ ശ്രമിച്ചു. ഉരക്കം വനില്ല. അർത്ഥമില്ലാത്ത പല ശബ്ദങ്ങളും തലയ്ക്കൈത്തുനിന്നു മുഴങ്ങിക്കേടു. ‘എന്താണിത്?’ എന്നിക്കു ഭാന്തുപിടിക്കുകയാണോ?’ അയാൾ സ്വയം ചോദിച്ചു:

'ശരിയായിരിക്കാം. എന്തിനാണ് വെടിവച്ചു മരിക്കുന്നത്?' അത്രുകൾ തന്നത്താൻ പിത്രത്തുന്നത്തെയ്ത് ഒരു കണ്ണടച്ചുതുറന്നപ്പോൾ അടുത്തിരിക്കുന്നതു കണ്ണു. സഹോദരപ്പെട്ടി വാരു സമ്മാനിച്ചതാണ്. വാരുയുടെ രൂപം, അവസാനം കണ്ടതുപോലെ, സകല്പിച്ചുനോക്കി. പക്ഷേ, ബാഹ്യമായ ഓന്നിനെക്കുറിച്ചും പിന്തിക്കാൻവയ്ക്കാത്ത അവസ്ഥയാണ്. 'എന്നിക്കുറങ്ങേണം' എന്നു പറഞ്ഞു തലയണിയിൽ മുഖമമർത്തി കിടന്നുകും. ഫലമുണ്ടായില്ല. ചാടിയെന്നിരു നിവർന്നിരുന്നു. 'ഇതെന്തെന്ന് അവസാനമാണോ?' അയാൾ ആലോചിച്ചു: 'അവശ്രേഷ്ഠിക്കുന്ന എന്ന് എന്താണു ചെയ്യുംത്?' അന്നേയൊടുള്ള അഭിനിവേശവുമായി ബന്ധമില്ലാത്ത വിഷയങ്ങളിലേക്ക് അയാളുടെ ആലോചന കടന്നുചെന്നു.

'മഹത്തുകാംക്ഷ? സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ്? സമുഹം? കോടതി?' അതിലോന്നും താൽപര്യം തോന്തിയില്ല. അയാൾ സോഫയിൽനിന്നുണ്ട് കോട്ടുരി. കുടുതൽ സ്വതന്ത്രമായി ശ്രസ്വിക്കാനുദ്ദേശിച്ചു മാറിടം നശമാക്കി മുറിയിൽ ഉലാത്തി. 'ഇങ്ങനെയാണു ചിലർക്കു ഭ്രാന്തുപിടിക്കുന്നത്.' അയാൾ വീണ്ടും പറഞ്ഞു: 'നാണക്കേടു സഹിക്കാൻവയ്ക്കാതെ ചിലർ തന്നത്താൻ വെടിവച്ചുമരിക്കും.' അയാൾ വാതിലടച്ചു. മേശ തുറന്നു റിവോൾവറെടുത്ത് പരിശോധിച്ചു. ഉണ്ട നിരച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നു നോക്കി. റിവോൾവർ കൈയിൽ പിടിച്ചു തലകുന്നിച്ചു ആലോചിച്ചു: 'തീർച്ചയായും' അയാൾ സ്വയം പറഞ്ഞു: ആളൂദാദത്തിന്തെ നിമിഷങ്ങൾ എന്നേന്നുക്കുമായി നഷ്ടപ്പെട്ടു. ജീവിതം അർത്ഥശൂന്യമായി. അവഹേളനാപാത്രമായി ജീവിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുന്നോൾ യുക്തിസഹമായ അന്ത്യമേതന ചോദ്യത്തിനു ലഭിച്ച ഉത്തരമാണ് 'തീർച്ചയായും' എന്നത്. 'റിവോൾവർ നെഞ്ചിന്തെ ഇടതുഭാഗത്തു ചേർത്തുപിടിച്ചു സകലശക്തിയും പ്രയോഗിച്ചു തോക്കിന്തെ കാണ്ണിവലിച്ചു. വെടിയോച്ച അയാൾ കേട്ടില്ല. പക്ഷേ, നെഞ്ചിലേറ്റ് ശക്തിയായ പ്രഹരം അയാളെ മറിച്ചിട്ടും. റിവോൾവർ താഴേയിട്ടു നിലത്തിരുന്നു. അതഭൂതത്തെതാടെ ചുറ്റും നോക്കി. മേശയുടെ വള്ളത്തെ കാലുകളും വേറ്റപ്പെട്ട ബാസ്കറ്റും നിലത്തുവിരിച്ച പരവതാനിയും കണ്ണക്കിലും സ്വന്തം മുറി തിരിച്ചറിഞ്ഞില്ല. ദ്രോയിംഗ്രൂമിലുടെ ഭ്രത്യൻ ഓടിവരുന്ന ശബ്ദംകേട്ടപ്പോൾ പരിസരബോധമുണ്ടായത്. നിലത്തുകിടക്കുകയാണെന്നിതു.

പരവതാനിയിലും കൈയ്യിലും രക്തം. വെടിവച്ചു മരിക്കാനുള്ള ശ്രമമായിരുന്നു എന്നു മനസ്സിലാക്കി.

‘മണഡൻ!... പിശച്ചു.’ അയാൾ പിറുപിറുത്തു. കൈകൾക്കാണ്ടു തപ്പിനോക്കി റിവോൾവർ എടുക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. അത് അടുത്തുതന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും ദുരേയാണു തിരഞ്ഞെടുത്ത്. മറുവശത്തുണ്ടായെന്നിയാൻ അങ്ങോട്ടു ചരിഞ്ഞു. നിലതെറ്റി മറിഞ്ഞുവീണു.

കൃതാവുള്ള സുമുഖനായ ഭ്യത്യൻ, തനിക്കു കരളുറപ്പില്ലെന്നു കൂടുകാരോടു പലപ്പോഴും പരാതി പറയാറുള്ളവൻ, യജമാനൻ നിലത്ത് ചോരയോലിപ്പിച്ചു കിടക്കുന്നതുകണ്ടപ്പോൾ സഹായമന്നേപ്പിച്ച് ഓടിപ്പോയി. ഒരു മൺിക്കൂറിനുള്ളിൽ വാരു വന്നു. അവൾ നാനാദിക്കിലേക്കും ആളുയച്ചു. മുന്നു യോകൂർമാരെത്തി. അവരുടെ സഹായത്തോടെ മുറിവേറ്റയാളു കട്ടിലിൽ കിടത്തി. വാരു ആ വീട്ടിൽ താമസിച്ച് ഭ്രാംബസ്കിയെ ശുശ്രൂഷിച്ചു.

പത്രതാമ്പത്

ത എൻ ഭാര്യയെ സന്ദർശിക്കാൻ തയ്യാറാടുത്ത സന്ദർഭത്തിൽ കരെനിന് കാണിച്ച അബൈഥം—അവളുടെ പശ്വാത്താപമോ രോഗമുക്തിയോ യാമാർത്ഥമാകാനുള്ള സാധ്യത പരിഗണിക്കാതിരുന്നത്—മോസ്കോയിൽ നിന്നു മടങ്ങിവന്നു രണ്ടു മാസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞപ്പോഴാണ്, അതിന്റെ യമാർത്ഥരൂപത്തിൽ അയാളുടെ മുന്നിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട്. അബൈഥം പറ്റിയതിനു മറ്റാരു കാരണവുമുണ്ടായിരുന്നു. മരണക്കിടക്കയിലായ ഭാര്യയുടെ അടുത്തിരുന്നപ്പോൾ മാത്രമാണ് സ്വന്തം ഹ്രദയത്തിന്റെ യമാർത്ഥ സ്ഥിതി കരെനിന് മനസ്സിലാക്കിയത്. മറ്റുള്ളവരുടെ കേരശങ്ങൾ അയാളുടെ ഹ്രദയത്തെ തരളിതമാക്കിയിരുന്നുകിലും അതൊരു ദൗർഖ്യബല്യമാണെന്നു വിചാരിച്ചു മറച്ചുവയ്ക്കാനാണു ശ്രമിച്ചിരുന്നത്. ഈപ്പോൾ ഭാര്യയോടുള്ള സഹതാപവും അവൾ മരിക്കണമെന്നാഗ്രഹിച്ചതിലുള്ള പശ്വാത്താപവും സർവോപരി, അവളുടെ തെറ്റുകൾ ക്ഷമിച്ചതിലെ സന്തോഷവും അയാൾക്ക് അഭുതപൂർവ്വമായ ആശ്വാസവും സമാധാനവും പ്രദാനം ചെയ്തു. കേരശകരമായിരുന്നത് സന്തോഷഹേതുവായി മാറി. ശക്കാരവും കുറപ്പെടുത്തലും വിദ്വേഷവും പരാജയപ്പെട്ടിട്ടത് ക്ഷമയും സന്നഹരവും വെന്നിക്കൊടി പാറിച്ചു.

ഭാര്യയ്ക്കു മാപ്പുകൊടുത്ത കരെനിന് അവളുടെ ദുഃഖത്തിൽ സഹതപിച്ച് ഭ്രാംബന്ധകിയോടു ക്ഷമിക്കുകയും സഹതപിക്കുകയും ചെയ്തു.അയാൾ ആത്മഹത്യയ്ക്കു ശ്രമിച്ചുന്ന വാർത്ത കേടപ്പോൾ പ്രത്യേകിച്ചും. മകനോടു മുമ്പുണ്ടായിരുന്നതിൽ കുടുതൽ അനുകമ്പ തോന്തി. അവൻ്റെ കാര്യത്തിൽ കുടുതൽ ശ്രദ്ധപതിപ്പിക്കാത്തതിനു സ്വയം കുറപ്പെടുത്തി. നവജാതശിശുവിനോട് അനുകമ്പ മാത്രമല്ല വാതാല്പര്യവുമുണ്ടായി. അമ്മയ്ക്കു സുവമില്ലാതിരുന്നപ്പോൾ ആ കുഞ്ഞത് മരിച്ചുപോകാത്തത് അയാൾ ജാഗ്രത

പാലിച്ചതുകൊണ്ടാണ്. തന്റെ മകളല്ലാതിരുന്നിട്ടും അയാൾക്കതിനോടു വാസ്തവം തോന്തി. ദിവസവും പലതവണ നഷ്ടസറിയിൽ പോയി കുഞ്ഞതിനെ കണ്ടു. കുഞ്ഞതിനു മുലകൊടുക്കുന്ന അയമാർ ആദ്യമൊക്കെ അയാളെക്കണ്ടു നാണിച്ചേക്കിലും ക്രമേണ അവരുടെ നാണം മാറി. ചുവപ്പുനിറത്തിലുള്ള ആ പുമേനിയുടെ ചന്തം നോക്കി, കൊഴുത്ത കൊച്ചുകൈയിലെ നിവരാത്ത വിരലുകൾക്കാണ് മുക്കും കണ്ണുകളും തിരുമ്മുന്നതിന്റെ ഭംഗി ആസ്യദ്ധിച്ചു, ചിലപ്പോൾ അരമൺക്കുരോളം അയാളവിടെയിരിക്കും. ആ സമയത്ത് ഏതെന്നില്ലാത്ത ശാന്തിയും സമാധാനവും അയാൾക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടു. തനിക്ക് അസാധാരണമായ ഒന്നും സംഭവിച്ചിട്ടില്ലെന്നും ഇപ്പോഴത്തെ സാഹചര്യങ്ങളിൽ മാറ്റവരുത്തേണ്ട കാര്യമില്ലെന്നും അയാൾക്കു തോന്തും.

പക്ഷേ, ദിവസങ്ങൾ കടന്നുപോകേ, തന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ സഹിതി എത്രതേതാളം സ്വാഭാവികമാണെന്നു തോന്തിയാലും, എന്നും ഇങ്ങനെ തുടർന്നു പോകാൻ അനുവദിക്കാത്ത ചില ദുഷ്ടശക്തികളുണ്ടന് കരെന്നീനു മനസ്സിലായി. തന്റെ മനസ്സുമാധാനം നശിപ്പിക്കാനാണെവരുടെ ശ്രമം. അയാളെ മനസ്സിലാക്കാതെ, അയാളുടെ ഹ്യാറയാലുതുതെ മാനിക്കാതെ മറ്റൊന്തൊ അയാളിൽനിന്നു പ്രതീക്ഷിക്കുന്നതുപോലെയാണെവരുടെ പെരുമാറ്റം. സ്വന്തം ഭാര്യയുമായുള്ള ബന്ധത്തിലെ അരക്ഷിതത്വവും കൂത്രിമത്വവുമാണിതിലെ ഒരു പ്രധാനലടക്കം.

മരണം ആസന്നമാണെന്നറിത്തപ്പോഴുള്ള സൗമന്യത്തിനു മാറ്റംവന്നതോടെ, അന്ന കരെനിനെ ഭയപ്പെടാൻ തുടങ്ങി. അയാളുടെ സാന്നിധ്യം അവർക്ക് ഒരു ഭാരമായി. അയാളുടെ കണ്ണുകളിൽ നേരിട്ടു നോക്കാതിരിക്കാൻ അവർ ശ്രദ്ധിച്ചു; ഇപ്പോഴത്തെ ബന്ധം തുടർന്നുപോകാൻ സാധ്യമല്ലെന്നും അവർക്ക് അടിപ്പായമുള്ളതുപോലെ.

ഹെബ്രോവരി അവസാനം, അന്നയുടെ മകൾക്ക്—
അവർക്കും അന്നയെന്നുതന്നെ പേരിട്ടു—സുവമില്ലാതായി.
അന്നു രാവിലെ കരുനീൻ നേഴ്സറിയിൽ ചെന്നു ഡോക്ടറെ
വിളിക്കാൻ ആളയച്ചിട്ട് ഓഫീസിലേക്കു പോയി. അവിടതെ
ജോലിതീർത്തത് നാലുമൺിക്കു മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ ഗിൽറ്റു പതിച്ച
യുണിഫോമിട്ട് സുന്ദരനായൊരു പരിചാരകൾ, വെളുത്ത

കമ്പിളിയുടെ മേൽക്കുപ്പായവും കൈയ്യിലേന്തി വരാന്തയിൽ നില്‌ക്കുന്നതു കണ്ടു.

“ആരാണത്?” കരെനിൻ ചോദിച്ചു.

“പ്രിൻസസ്സ് എലിസബറ്റ് ഫെഡറോവ് ട്രാർസ്കായ്.” പരിചാരകൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. ജീവിതം ദുസ്ഥിതായിരുന്ന കാലാലട്ടത്തിൽ തന്റെ പരിചയക്കാരെല്ലാവരും പ്രത്യേകിച്ച് സ്ത്രീകൾ, തന്റെയും ഭാര്യയുടെയും ജീവിതത്തിൽ പ്രത്യേക താൽപര്യം പ്രകടിപ്പിച്ചിരുന്നു. അടക്കാനാവാത്ത ഒരുതരം സന്തോഷത്തോടെയാണെവർ പെരുമാറിയിരുന്നത്. കണ്ടുമുട്ടുനോശല്ലാം ആളൂടം ഓളിപ്പിച്ചുവച്ച് അവർ ചോദിക്കും, അന്നയുടെ ആരോഗ്യസ്ഥിതി എങ്ങനെന്നുണ്ടെന്ന്.

പ്രിൻസസ്സ് ട്രാർസ്കായയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ഓർമകളുമായി, അവരെ താൻ ഒരിക്കലും ഇഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നില്ലെന്തുകൊണ്ട്, കരെനിൻ നേരേ നേഴ്സറിയിലേക്കുപോയി. മുൻവശത്തെ മുറിയിൽ, ഒരു മേശപ്പുറത്തു കമഴ്ന്നുകിടന്ന് സെരേഷ് പടംവരയ്ക്കുന്നു. സന്തോഷത്തോടെ എന്നൊക്കെയോ പുലസ്യുന്നുണ്ട്. പഴയ ഫ്രഞ്ചുകാരി ആയയ്ക്കു പകരം നിയമിച്ച ഇംഗ്ലീഷുകാരി ഒരു കസേരയിലിരുന്നു തുന്നൽപ്പണി ചെയ്യുന്നു. അവർ ധൃതിയിൽ എഴുനേറ്റു വണങ്ങിയിട്ട് സെരേഷയുടെ പുരത്തു തട്ടി.

കരെനിൻ, മകന്റെ തലമുടിയിൽ തഴുകിക്കൊണ്ട്, അന്നയുടെ ആരോഗ്യസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചുള്ള ആയയുടെ ചോദ്യത്തിനു മറുപടി പറഞ്ഞു. കുഞ്ഞിന്റെ കാര്യത്തിൽ യോക്കുന്ന അഭിപ്രായമെന്താണെന്നു ചോദിച്ചു.

“കുഴപ്പമൊന്നുമില്ല. കുളിപ്പിക്കാം എന്നാണ് യോക്കർ പറഞ്ഞത് സർ.”

“പക്ഷേ, ഇപ്പോഴും നല്ല സുവമില്ലെന്നു തോന്നുന്നല്ലോ.” അടുത്ത മുറിയിൽ കുഞ്ഞിന് കരയുന്നതുകേട്ട് കരെനിൻ പറഞ്ഞു.

“ഇപ്പോഴത്തെ നേഴ്സ് പോരെന്നാണു തോന്നുന്നത് സർ.”

“അതെന്ത്?”

“പോൾ പ്രഭുവിന്റെ വീട്ടിലും ഇതുപോലൊരു സംഭവമുണ്ടായി. കുഞ്ഞിനെ യോക്കർമാർ പരിശോധിച്ചിട്ടും കരച്ചിൽ മാറില്ല. ഒക്കവിലാണെന്തെന്ത്, ആയയ്ക്കു പാലില്ലെന്ന്. വിശപ്പുകൊണ്ടാണെന്നു കരഞ്ഞത്.”

കരെനീൻ ഒരു നിമിഷം ആലോച്ചിട്ട് അടുത്ത മുറിയിലേക്കു ചെന്നു. മുലകൊടുക്കുന്ന ആയയുടെ കൈയിൽ കിടന്നു കുത്ത് പുളയുകയാണ്. കുത്ത് മുല കുടിക്കുന്നില്ല. കരച്ചിൽ നിർത്തുന്നുമില്ല. രണ്ട് ആയമാർ അടുത്തു കുനിഞ്ഞുനിന്ന് അതിനെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടും ഫലമില്ല.

“കുത്തിന്റെ അസുവം കുറഞ്ഞില്ലോ?” കരെനീൻ ചോദിച്ചു.

“വല്ലാത്ത വെപ്പാളം.” ഹൈസൈറ്റ് മന്തിച്ചു.

“ആയയ്ക്കു പാലില്ലാത്തതുകാണായിരിക്കുമെന്ന് മിസ് എയേർഡ്യസ് പറയുന്നു.”

“എനിക്കും അങ്ങനെയാണു തോന്നുന്നത്.”

“എങ്കിൽ അതു പറയാത്തതെന്ത്?”

“ആരോടു പറയാൻ? അന്നാ അർക്കദേവ്യവ് ഇപ്പോഴും കിടപ്പിൽ...” തൃപ്തിയില്ലാത്ത മട്ടിൽ നേഴ്സിന്റെ മറുപടി.

കുടുംബത്തിലെ പഴയ ഭൂത്യായ ആ നേഴ്സിന്റെ വാക്കുകളിൽ തന്നെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു ദുഃസുചനയുള്ളതായി കരെനീനു തോന്തി.

കുത്ത് ശ്രാസംമുട്ടുന്തുഫോലെ അലറിക്കരെത്തു. നേഴ്സ് അസംത്യപ്തമായ മുഖഭാവത്തോടെ ചെന്നു കുത്തിനെ കൈയിലെടുത്തു താരാട്ടിക്കാണ്ട് അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടന്നു.

“ആയയെ ഡോക്ടറെക്കാണ്ടു പരിശോധിപ്പിക്കണം.” കരെനീൻ പറത്തു.

ആരോഗ്യവത്തിയായി കാണപ്പെട്ട്, അണിത്താരുങ്ങിയിരുന്ന ആയ തന്റെ ജോലി നഷ്ടപ്പെടുമെന്നു ഭയന്, എന്തോ പിറുപിറുത്തുകൊണ്ടു മുഴുത്ത മുല ഉടുപ്പിന്റെ അറ്റംകൊണ്ടു മരച്ചു. കുത്തിനു കൊടുക്കാൻ വേണ്ടതു പാലുണ്ടാവുകയില്ലെന്ന അഭിപ്രായം കേട്ട് അവൾ പുച്ചുതേതാടെ ചിരിച്ചു. ആ ചിരിയിലും തന്റെ പദവീയോടുള്ള പരിഹാസമാണന്ന് കരെനീൻ വിചാരിച്ചു.

“ഭാഗ്യംകെട്ട കുത്ത്!” കുത്തിനെ തട്ടിയുറക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടു നടക്കുന്നതിനിടയിൽ നേഴ്സ് പറത്തു. കരെനീൻ ക്ഷീണിച്ച മട്ടിൽ അതു നോക്കിക്കാണ്ട് കണ്ണരയിലിരുന്നു. കുത്തിനെ ഉറക്കി തൊട്ടിലിൽ കിടത്തി ഇരുവശത്തും കൊച്ചുതലയാകൾ വച്ചിട്ടു നേഴ്സ് അവിടെന്നുപോയി. കരെനീൻ എണ്ണിറ്റു ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ അതിനടുത്തുചെന്നു. ഒരു നിമിഷ നേരം ക്ഷീണിഭാവത്തിൽ അതിനെ നോക്കിന്നു, പെടുന്ന്, അയാളുടെ മുഖത്ത് ഒരു

പുണ്ണിരിവിടർന്നു.
പുരത്തിരങ്ങി.

ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ

അവിടെനിന്നു

കരെനീൻ ദൈനിക്കുമിൽ ചെന്നു ബെല്ലടിച്ചു ഭൂത്യേന
വരുത്തി യോക്കരെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞു. ഓമന്തം
തുള്ളുവുന്ന ആ പിണ്ണുകുണ്ടിനെ തന്റെ ഭാര്യ
അവഗണിക്കുന്നതിൽ അയാൾക്കു വിഷമമുണ്ടായി. ആ
മനോഭാവത്തോടെ അവളെച്ചുന്നു കാണണമെന്നു തോന്തിയില്ല.
പ്രിൻസല്ല് ബെറ്റ്‌സിയെ കാണാനും താൽപര്യമില്ല. എക്കിലും
പതിവുപോലെ, അവളെ കാണാതിരുന്നാൽ തെറ്റിഡിക്കുമല്ലോ
എന്നു കരുതി അവളുടെ കിടപ്പുമുറിയിലേക്കു ചെന്നു. മുദുവായ
പരവതാനിയിൽ ചവിട്ടി ഒച്ചയുണ്ടാക്കാതെ
വാതിലിനടുത്തതിയപ്പോൾ അകത്തുന്നു താൻ
കേൾക്കാനിഷ്ടപ്പെടാത്ത ഒരു സംഭാഷണം കേട്ടു:

“അയാൾ നാടുവിട്ടുപോകാതിരുന്നുകിൽ നീ അയാൾ
തള്ളിപ്പുരത്തെ എനിക്കു മനസ്സിലാക്കുമായിരുന്നു. എക്കിലും
തമ്മിൽ ഭേദം നീന്തേ ഭർത്താവു തന്നെ.” ബെറ്റ്‌സിയാണു
പറഞ്ഞത്.

“എന്തേ ഭർത്താവിനുവേണ്ടിയല്ല, എന്തേ
മകനെക്കരുതിയാണു തൊന്തേനെ ചെയ്തത്. ഈനി
അതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കണം.” ക്ഷോഭത്തോടയുള്ള
അന്നയുടെ മറുപടി.

“അതുശരി, എക്കിലും നിന്നക്കുവേണ്ടി വെടിവച്ചുമരിക്കാൻ
തയ്യാറായ ആ മനുഷ്യനോടു ഗുഡ്ഡേബൈ പറയാൻ നിന്നക്ക്
ആഗ്രഹമില്ലാതിരിക്കുമോ?”

“അതെ കാരണംകൊണ്ടുതന്നെയാണു തൊൻ
ആഗ്രഹിക്കാത്തത്.”

ഭീതിയും കുറ്റഭോധവും നിഃലിച്ച മുഖത്തോടെ
സ്തംഭിച്ചുന്നിന് കരെനീൻ, ആരും കാണാതെ
തിരിച്ചുപോയാലോ എന്നാലോചിച്ചകിലും അത് തന്റെ
അന്തസ്സിനുചേരാത്ത പ്രവൃത്തിയായിരിക്കുമെന്നു ധരിച്ച് ചുമച്ചു
ശബ്ദമുണ്ടാക്കി. സംഭാഷണം നിലച്ചു. അയാൾ മുറിക്കുത്തു
കടന്നു. ചാരനിരത്തിലുള്ള ഗൗണർ ധരിച്ച് അന്ന
കട്ടിലിലിരിക്കുന്നു. ഫ്രോപ്പുചെയ്ത കരുത്ത തലമുടി, കട്ടിയുള്ള
ബേശുപോലെ വളരാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. ഭർത്താവിനെ
കണ്ടപ്പോൾ പതിവുപോലെ അവളുടെ മുഖം നിരുമേഷമായി.
തലകുന്നിച്ച് അസ്യസ്ഥതയോടെ ബെറ്റ്‌സിയെ നോക്കി.

അന്നയുടെ അടുത്തിരിക്കുകയാണ് ബെറ്റ്‌സി. ഏറ്റവും പുതിയ ഹാഷനിലുള്ള കുപ്പായവും തൊപ്പിയുമാണു വേഷം. തടിച്ചു കിളരംകൂടിയ ആ സ്ത്രീ തലകുനിച്ചാണിരിപ്പ്. പുഞ്ചരസംകലർന്ന ഒരു ചിരിയോടെ അതഭൂതം കുറുന്ന മട്ടിൽ അവൾ പറത്തു:

“ഹാ ഈതാർ! നിങ്ങളിവിടെയുണ്ടനിംത്തതിൽ വളരെ സന്തോഷം. അന്നയ്ക്കു സുവമില്ലാതായതിനാൽ പിന്നീട് നമ്മൾ തമ്മിൽ കണ്ടില്ലല്ലോ. എക്കിലും വിവരങ്ങളെല്ലാം അറിത്തു... അവളെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്നതും... നിങ്ങളോരു മാതൃകാഭർത്താവുതനെ!” ഏതോ ഒരു വലിയ ബഹുമതി സമാനിക്കുന്ന ഭാവമായിരുന്നു അവർക്ക്.

കരുനീൻ നിരുമേഷഭാവത്തിൽ ശ്രിരസ്സു നമിച്ചു. ഭാര്യയുടെ കൈ ചുംബിച്ച് ആരോഗ്യസ്ഥിതി ഏങ്ങനെയുണ്ടനു ചോദിച്ചു.

“സുവമുണ്ടനു തോനുനു.” ഭർത്താവിന്റെ മുഖത്തു നോക്കാതെയാണ് അന പറത്തത്.

“മുഖത്ത് പനിയുടെ ലക്ഷണമുണ്ട്.”

“ഞങ്ങൾ സംസാരിച്ചു തുടങ്ങിയിട്ടു കുറെ നേരമായി.” ബെറ്റ്‌സി പറത്തു: “എൻ്റെ സ്വാർത്ഥത്തെനും, സമ്മതിക്കുന്നു. ഈനി താൻ പോകു!”

ബെറ്റ്‌സി എഴുനേറ്റു. അന, തുടുത്ത മുഖത്തോടെ, പെട്ടുന്ന അവളുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചു.

“പോകരുത്!” ഭർത്താവിന്റെ നേർക്കുതിരിഞ്ഞ് അവൾ പറത്തു: “എനിക്ക് ഓന്നും ഒളിക്കാനില്ല.”

കരുനീൻ വിരലുകൾ തൊടിച്ചു, തലതാഴ്ത്തി.

“താഴ്ക്കെന്തിലേക്കു പോകുന്നതിനുമുമ്പ് ഈവിടെവനു യാത്ര പറയാൻ ഭ്രാംപന്തകി പ്രഭുവിനാഗ്രഹമുണ്ടന് ബെറ്റ്‌സി പറയുന്നു.” ഭർത്താവിന്റെ മുഖത്തു നോക്കാതെ, ധൂതിയിലാണ് അന പറത്തുതീർത്തത്. “എനിക്കയാളെ സീകരിക്കാൻ വയ്ക്കുന്നു താൻ പറത്തു.”

“അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്
തീരുമാനിക്കുന്നതുപോലെയെ നടക്കുവെന്നല്ല മോളേ നീ
പറത്തത്?” ബെറ്റ്‌സി തിരുത്തി.

“അല്ല, എനിക്കയാളെ സീകരിക്കാൻ വയ്ക്കു. അതു പിന്നു...”

അവൾ പെട്ടുനുന്നിർത്തിയിട്ടു ഭർത്താവിന്റെ മുഖത്തു നോക്കി. “ഒറ്റവാക്കിൽ പറത്താൽ എനിക്കു മനസ്സില്ല.”

കരുനീൻ അടുത്തുചെന്ന് അവളുടെ കരംഗ്രഹിക്കാനാരുങ്ഗി. കൈ പിൻവലിക്കാനാണവൾക്കു

തോന്തിയതക്കിലും പണിപ്പെട്ട് ആ വിചാരത്തെ നിയന്ത്രിച്ചു.

“നിനകൾ എന്നിലുള്ള വിശ്വാസത്തിനു നന്ദി. പക്ഷേ... താൻ സ്വന്തമായി തീരുമാനമെടുക്കേണ്ട ഒരു കാര്യം മുന്നാമതൊരാളിന്റെ സാന്നിധ്യത്തിൽ ചർച്ചചെയ്യാൻ കരെന്നീൻ തയ്യാറല്ല. പോരെങ്കിൽ, ലോകത്തിനു മുമ്പാകെ തന്നെ മോശമായി അവതരിപ്പിക്കാൻ വെച്ചുനന്ന ദുഷ്ടശക്തികളുടെ പ്രതിനിധിയായ പ്രിൻസസ്സ് ദ്രോൺകായയാണ് അടുത്തുനില്ക്കുന്നത്. സ്നേഹത്തിന്റെയും ക്ഷമയുടെയും വികാരങ്ങൾക്കു കീഴടങ്ങാൻ അയാൾക്കു കഴിയുന്നില്ല. അയാൾ പ്രിൻസസ്സിന്റെ മുഖത്തു നോക്കി.

“ഞാൻ പോകുന്നു, ഗുഡ്ഡെബെ” എന്നു പറത്തീ ബെറ്റ്‌സി വീണ്ടും എഴുന്നേറ്റു. അന്നയെ ചുംബിച്ചിട്ടു പുറത്തെക്കു നടന്നു. കരെന്നീൻ അവരെ അനുഗമിച്ചു. വരാന്തയിലെത്തിയപ്പോൾ തിരിഞ്ഞെടുന്നു സ്നേഹത്തോടെ കരെന്നീൻ കൈപിടിച്ചുമർത്തിക്കൊണ്ടു ബെറ്റ്‌സി പറത്തു: “ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ആരുമല്ല. എങ്കിലും അവളെ ഞാൻ വളരെയധികം ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. നിങ്ങളോടു വളരെയെറെ ബഹുമാനവുമുണ്ട്. അതുകൊണ്ടാണ് ഉപദേശിക്കുന്നത്. എന്നോടു ക്ഷമിക്കണം. അലക്സിന് ഭ്രാംബിസ്കിയെ നിങ്ങൾ സീകരിക്കണം. അയാൾ മാന്യനാണ്. താഴ്ക്കാന്തിലേക്കു പോവുകയുമാണെല്ലോ.”

“സഹതാപത്തിനും ഉപദേശത്തിനും നന്ദി പ്രിൻസസ്സ്. എൻ്റെ ഭാര്യ ആരെ സീകരിക്കണം, ആരെ സീകരിക്കേണ്ട എന്നു തീരുമാനിക്കേണ്ടത് അവർത്തനയാണ്.”

അഭിമാനത്തോടെയാണ്യാൾ പറത്തതെങ്കിലും അതിൽ അഭിമാനിക്കത്തക്കായി ഓന്നുമില്ലെന്നു പെട്ടേന്നാർമിച്ചു. അതു സ്ഥിരീകരിക്കുന്നതായിരുന്നു ബെറ്റ്‌സിയുടെ കുറവും പുല്ലുസ്വരം കലർന്നതുമായ, അമർത്തിയ ചിരി.

ഇരുപത്

ബൈറ്റ്സിയോടു യാത്രപറഞ്ഞ് കരെനിൻ ഭാര്യയുടെ അടുത്തു തിരിച്ചേത്തി. അനു കിടക്കുകയായിരുന്നു. കാലെച്ച കേട്ടു പെട്ടെന്ന് എന്നിറ്റിരുന്നു ഭയപ്പാടോടെ അയാളുടെ മുവത്തുനോക്കി, അവൾ കരയുകയായിരുന്നുവെന്ന് അയാൾ കണ്ടു.

“നീ എന്നിലർപ്പിച്ച വിശ്വാസത്തിനു വളരെ നന്ദി.” ബൈറ്റ്സിയുടെ സാന്നിധ്യത്തിൽ ഫ്രഞ്ചിൽപ്പറഞ്ഞത് അവളെ പ്രീതിപ്പെടുത്താൻവേണ്ടി അയാൾ റഷ്യനിൽ ആവർത്തിച്ചു: “നിന്റെ തീരുമാനത്തിൽ എന്നിക്കു നന്ദിയുണ്ട്. നാടുവിട്ടുപോകുന്ന ഭ്രാംഖൻകി പ്രദു ഇവിടെ വരേണ്ട കാര്യമില്ലെന്ന് എന്ന്തെല്ലാം അഭിപ്രായം.എങ്കിലും...”

“താനും അങ്ങനെ പറഞ്ഞല്ലോ! എന്തിനാണ് ആവർത്തിക്കുന്നത്?” അന്നയ്ക്കു ദേശ്യം അടക്കാനായില്ല. അവൾ ചിന്തിച്ചു: ‘താൻ സ്നേഹിക്കുന്ന ഒരു സ്ത്രീയോട്, അതിന്റെ പേരിൽ മരിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്ന, സ്വന്തം ജീവിതം നശിപ്പിച്ച ഒരാൾ യാത്ര ചോദിക്കാൻ വരുന്നതെന്തിന്? അയാളെ കൂടാതെ ജീവിക്കാനാവാത്ത സ്ത്രീയോട് യാത്ര പറയുന്നതെന്തിന്? അതിന്റെ ഒരാവശ്യവുമില്ല.’ അവൾ ചുണ്ടുകൾ കടിച്ചുമർത്തി. അയാൾ തടിച്ച തെരുവുകളുള്ള കൈകൾ കൂട്ടിത്തിരുമ്മുന്നതു നോക്കിക്കാണ്ടു തലകുനിച്ചിരുന്നു.

“നമുക്കെതിനെക്കുറിച്ചു കൂടുതലൊന്നും സംസാരിക്കണം.” അവൾ ശാന്തമായി പറഞ്ഞു.

“താന്തു നിന്റെ തീരുമാനത്തിനു വിട്ടു. എന്ന് സന്തോഷത്തിനു കാരണം...”

“എന്ന് ആഗ്രഹം നിങ്ങളുടെതുമായി പൊരുത്തപ്പെടുന്നു എന്നതിനാൽ.” അവൾ പെട്ടെന്ന് ആ വാചകം പുരിപ്പിച്ചു.

അയാൾ സമതിച്ചു: “ശരിയാണ്. വിഷമംപിടിച്ച ഈ കുടുംബപ്രശ്നത്തിൽ പ്രിൻസസ്സ് ദ്രോഗ്സകായ തലയിടേണ്ട കാര്യമില്ല... പ്രത്യേകിച്ചും അവർ...”

“അവരെക്കുറിച്ചു മറ്റുള്ളവർ പറയുന്നതൊന്നും എന്ന് വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. എന്നോടവർക്ക് ആത്മാർത്ഥമായ സ്നേഹമുണ്ട്.” അന്ന പറഞ്ഞു.

കരെനിന് നെടുവിൽപ്പിട്ടു. ഗൗണിന്റെ തൊങ്ങലുകളിൽ പിടിച്ചുവലിച്ചും ഇടയ്ക്കിടെ അയാളെ ഒളികള്ളിട്ടുനോക്കിയും വികാരവിക്രൈഡം അടക്കി നിർത്താനുള്ള ശമത്തിലാണെവർ. പക്ഷെ, അവർ വിജയിച്ചില്ല. അയാളുടെ അപ്പുള്ളവാക്കുന്ന സാന്നിധ്യം ഒഴിവായിക്കിട്ടിയാൽ മതിയെന്നു തോന്തി.

“ഞാൻ യോക്കരെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്,” അയാൾ പറഞ്ഞു.

“എനിക്കു നല്ല സുഖമുണ്ടല്ലോ. പിന്നെയെന്തിനാണിപ്പോൾ യോക്കും?”

“പക്ഷെ, കുഞ്ഞുകിടന്നു കരയുന്നു. ആയയ്ക്കു പാലിശ്ശേനാണെവർ പറയുന്നത്.”

“എക്കിൽ ഞാനതിനെ പാലുട്ടുമായിരുന്നല്ലോ... നിങ്ങളുണ്ടും സമതിക്കാത്തത്. എന്തായാലും അതോരു കുഞ്ഞല്ലോ? അവരതിനെ കൊല്ലും.”

അവർ മണിയടിച്ചു കുഞ്ഞതിനെ എടുത്തുകൊണ്ടുവരാൻ കല്പിച്ചു. “ഞാനതിനു മുലകൊടുക്കാമെന്നു പറഞ്ഞതാണ്. സമതിക്കില്ല. എനിട്ടിപ്പോൾ എന്ന കുറപ്പുടുത്തുന്നു!”

“ഞാൻ കുറപ്പുടുത്തിയില്ല.”

“ഉം, എന്നയാണു നിങ്ങൾ കുറപ്പുടുത്തുന്നത്. ദൈവമേ, എനിക്കു മതിയായി. മരിച്ചുപോയെങ്കിൽ നന്നായിരുന്നു!” അവർ എങ്ങിക്കരയാൻ തുടങ്ങി. അല്പപം കഴിഞ്ഞു സ്വയം നിയന്ത്രിച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു: “എന്നോടു ക്ഷമിക്കണം. ഞാൻ എന്താക്കരേണ്ടും പറഞ്ഞുപോയി! പൊയ്ക്കൊള്ളു.”

“ഈ ഇങ്ങനെ പോയാൽ പറ്റില്ല.’ പുറത്തിരഞ്ഞവേ കരെനിന്റെ തന്നോടുതന്ന പറഞ്ഞു.

ഈങ്ങനെയൊരു ഭൂർജ്ജാവസ്ഥ—ഭാര്യയുടെ വെറുപ്പും തന്റെ മനോഹരിത്തതിനെതിരായ ഭൂഷ്ടശക്തികളുടെ ആധിപത്യവും ഭാര്യയോടുള്ള ബന്ധത്തിൽ മാറ്റം വരുത്താമെന്ന തീരുമാനം നടപ്പിലാക്കുന്നതിലെ വിഷമതകളും—ഈതിനു മുമ്പാരിക്കലും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഈ ലോകവും തന്റെ ഭാര്യയും തന്നിൽനിന്ന്

എന്തോ ആവശ്യപ്പെടുന്നുണ്ടെന്നു വ്യക്തമാണെങ്കിലും അതെന്താണു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. അതിന്റെ ഫലമായി മനസ്സിൽ കൂടിയേറിയ ശത്രുത തന്റെ മനസ്സിലാധാനത്തെ സർപ്പിക്കുകയാണ്. ഭ്രാംബൻസ്‌കിയുമായുള്ള ബന്ധം അന്ന വിച്ഛേദിക്കുന്നതാണു നല്ലതെന്ന് തനിക്കെഴിപ്രായമുണ്ടെങ്കിലും അതു സാധ്യമല്ലെന്ന് എല്ലാവരും കരുതുന്നപക്ഷം, ആ ബന്ധം പുതുക്കുന്നതിനും തനിക്കു വിരോധമില്ല. അതു നിമിത്തം കൂട്ടികൾക്കു ദുഷ്പേരുണ്ടാകാനും അവരെ തനിൽനിന്നുകറ്റാനും ഇടവരരുതെന്നുമാത്രം. തന്റെ സ്ഥാനം ഇതുപോലെ തുടർന്നുപോകും. അതു നല്ലതല്ലെന്നിയാം. പക്ഷെ, ബന്ധം പുർണ്ണമായി വിച്ഛേദിച്ചു നാണക്കേടുവരുത്തിവച്ച് അയാൾ സ്നേഹിക്കുന്നതിനെയെല്ലാം നഷ്ടപ്പെടുത്തുന്നതിനേക്കാൾ നല്ലതാണെന്ന്. പക്ഷെ, അയാൾ നിന്നുഹായനാണ്. സകലശക്തികളും അയാൾക്കതീരെ തിരിയുമെന്നും തികച്ചും സ്വാഭാവികവും നല്ലതുമെന്ന് ഇപ്പോൾ തോന്നുന്നതിന്റെപ്രകാരം പ്രവർത്തിക്കാൻ അവർ സമതിക്കുകയില്ലെന്നും അവർക്ക് ആവശ്യമെന്നും തോന്നുംവിധം തെറ്റുകൾ ചെയ്യാൻ നിർബന്ധിതനാകുമെന്നും അയാൾക്കരിയാം.

ഇരുപത്തിയൊന്ന്

ബെറ്റൻഡി ദൈനിംഡിനുമിൽനിന്നും പുരത്തിരങ്ങവേ,
എലിസിയേവിന്റെ കടയിൽ പുതുതായെത്തിയ
കകയിരച്ചി വാങ്ങാൻ പോയി മടങ്ങിവന ഒബ്ലോൺസ്‌കിയെ
സന്ധിച്ചു.

“ഇതാർ, പ്രിൻസസ്സോ! കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷം. താൻ
നിങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ പോയിരുന്നു.” ഒബ്ലോൺസ്‌കി പറത്തു.

“സമയമില്ല. എനിക്കുടനേപോണം.” എന്നുപറത്ത് ബെറ്റൻഡി
കൈയുറ ധരിക്കാൻ തുടങ്ങി..

“കൈയുറ ധരിക്കാൻവരട്ട് പ്രിൻസസ്സു്! ആ കൈയിൽ
താനൊന്നു ചുംബിക്കട്ട. കൈയിൽ ചുംബിക്കുന്ന
പഴയസ്വദായം പുനഃസ്ഥാപിച്ചതു വളരെ നന്നായി.” എന്നു
പറത്ത് ബെറ്റൻഡിയുടെ കൈയിൽ ചുംബിച്ചു. അയാൾ ചോദിച്ചു:
“ഇനി എന്നുകാണും?”

“അതിനുള്ള യോഗ്യത തനിക്കില്ല.” ബെറ്റൻഡി ചിരിച്ചു.

“ഉണ്ട്, ധാരാളമുണ്ട്. താനിപ്പോൾ വളരെ ഗൗരവമുള്ള
കാര്യങ്ങളിലാണ് ഇടപെടുന്നത്. എന്റെ മാത്രമല്ല,
മറുള്ളവരുടെയും കുടുംബപ്രശ്നങ്ങൾ താൻ
പരിഹരിക്കാറുണ്ട്.”

“ഓ, എനിക്കു വളരെ സന്തോഷം!” അന്നയുടെ
കാര്യമാണയാൾ പരാമർശിക്കുന്നതെന്ന് അവർക്കു മനസ്സിലായി.
അയാളുടെകുടെ ദൈനിംഡിനുമിൽ തിരിച്ചുചെന്ന് ഒരു
മുലയ്ക്കിരുന്നു. “അയാൾ അവളെ കൊല്ലും.” ബെറ്റൻഡി മന്തിച്ചു:
“ഈതു സഹിക്കാൻവയ്ക്കു. സഹിക്കാൻ വയ്ക്കു...”

“നിങ്ങൾക്കങ്ങളെ തോന്തിയതു നന്നായി.” ഒബ്ലോൺസ്‌കി
സഹതാപത്രതാട, എന്നാൽ ഗൗരവത്തിൽ പറത്തു.
“അതുകൊണ്ടാണു താൻ പീറ്റേഴ്സ്ബർഗ്ഗിലേക്കു വന്നത്.”

“പട്ടണം മുഴുവനും ഇതൊരു സംസാരവിഷയമാണ്. ഒരു
കുഴഞ്ഞത പ്രശ്നമാണിത്. അവൾ തകർന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

ഇതൊന്നും താങ്ങാനുള്ള ശക്തി അവർക്കില്ലെന്ന് ആ മനുഷ്യന് അറിയേണ്ടുകൂടാ. രണ്ടിലോന്നു ചെയ്തേപറ്റു. ഒന്നുകിൽ അയാൾ അവളെ സന്തോഷത്തോടെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകണം. അല്ലെങ്കിൽ വിവാഹമോചനം നടത്തണം. അവർ ശ്വാസംമുട്ടി മരിക്കാൻ ഇടയാകരുത്.”

“അതേയതേ... ശരിയാണ്!” ഓൺലോൻസ്കി നെടുവീർപ്പിട്ടു: “അതുകൊണ്ടാണു താനിങ്ങോടുവന്നത്. എന്നുവച്ചാൽ, അതുമാത്രമല്ല... എന്ന ചോംബർ ലൈറ്റിനായി നിയമിച്ചു. അതിനെന്നിക്കു നന്ദിപറയണം. എക്കിലും മുഖ്യമായും ഈ പ്രശ്നത്തിനു പരിഹാരം കാണണം.”

“ദൈവം നിങ്ങളെ സഹായിക്കടു.” ബൈറ്റ്സി പറഞ്ഞു.

അവരെ ഹാളിലേക്കു നയിച്ച് വീണ്ടും അവരുടെ കൈയിൽ, മണിബന്ധത്തിനു മുകളിൽ, ചുംബിച്ച് ചില വഷളത്തരങ്ങൾ പറഞ്ഞു ദേശ്യപ്പെടുത്തണമോ ചിരിക്കണമോ എന്നു നിർണ്ണയിക്കാനാവാത്ത അവസ്ഥയിലാക്കിയിട്ട് ഓൺലോൻസ്കി സഹോദരിയുടെ മുറിയിൽ ചെന്നു. അവർ കരയുകയായിരുന്നു.

ഓൺലോൻസ്കിയുടെ മനസ്സുനിരയെ സന്തോഷമായിരുന്നുകൂടിലും സന്ദർഭാനുസരണം സഹതാപം ഭാവിച്ച് അവളുടെ ആരോഗ്യസ്ഥിതി അനേകാഷ്ടിച്ചു. രാവിലെ എങ്ങനെയാണ് കഴിച്ചുകൂട്ടിയതെന്നു ചോദിച്ചു.

“മോശം, വളരെ മോശം. ഈ വെകുന്നേരവും രാവിലെയും എന്നും ഇന്നലെയും നാളെയുമെല്ലാം.” അവർ പറഞ്ഞു.

“നീ കാര്യമില്ലാതെ ദുഃഖിക്കുകയാണെന്നിക്കു തോന്നുന്നു. ഉത്സാഹത്തോടെയിരിക്കണം. ജീവിതത്തെ ദേഹമായി നേരിടണം അതു വിഷമമാണെന്നറിയാം, എക്കിലും...”

“പുരുഷമാരെ അവരുടെ കുറ്റങ്ങളുടെ പേരിൽ സ്ത്രീകൾ സ്നേഹിക്കുമെന്നു താൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്.” അൻ പെട്ടുന്നു പറഞ്ഞു: “പക്ഷേ, അയാളുടെ ഗുണങ്ങളുടെ പേരിലാണു താനയാളെ വെറുക്കുന്നത്. എന്നിക്ക് അയാളോടൊത്തു ജീവിക്കാൻ വയ്ക്കുന്നതു ചെടുവാം. അയാളുടെ നോട്ടംപോലും എന്നിക്കു വെറുപ്പാണ്. അയാളോടൊത്തു ജീവിക്കാൻ വയ്ക്കുന്നതു ചെയ്യണം? എന്നിക്കൊരു സന്തോഷവുമില്ല. ഇങ്ങനെയൊരു വിലയില്ല. അയാൾ ദയയുള്ള നല്ലാരു മനുഷ്യനാണെന്നറിയാം. എന്നിക്ക് അയാളുടെ ചെറുവിരലിന്റെ വിലയില്ല. എക്കിലും താനയാളെ വെറുക്കുന്നു.

അയാളുടെ ഒറ്റദാരുതേതാടനിക്കു വെറുപ്പാണ്. എനിക്കിനി അവശേഷിക്കുന്നത് ഒന്നുമാത്രം—”

“മരണം’ എന്നു പറയാനാണവർ ഉദ്ദേശിച്ചത്. പക്ഷെ, വാചകം പുർത്തിയാക്കാൻ അയാൾ സമ്മതിച്ചില്ല.

“നിനക്കു സുവാമില്ല. തൽക്കാലത്തെ ദേശ്യങ്കൊണ്ടാണിങ്ങനെയാക്കു പറയുന്നത്. അതു ദയകരമായ ഒന്നും ഇതിലില്ല.”

ഒപ്പലോറ്റസ്കി ചിരിച്ചു. ഇത്തമാത്രം ദുഃഖകരമായെങ്കു പ്രശ്നം കൈകാര്യംചെയ്യുന്ന ആരും ഇങ്ങനെ ചിരിക്കുകയില്ല. ഇപ്പോൾ ചിരിക്കുന്നതു പരിഹാസ്യമായിതേതാണും. പക്ഷെ, അയാളുടെ ചിരിയിൽ ദയയും വാസ്തവ്യവും അടങ്ങിയിരുന്നതുകൊണ്ട് ആശ്വാസദായകമായിരുന്നു. സഹോദരന്റെ ആശ്വാസവാക്കുകളും ചിരിയും അന്നയ്ക്ക് മുതസ്ത്തജീവനിയായി അനുഭവപ്പെട്ടു.

“അല്ല റീവ്.” അവർ പറത്തു: “താൻ തകർന്നു. പാടേ തകർന്നു. അല്ല, അല്പംകൂടി ബാക്കിയുണ്ട്. ഏതു നിമിഷവും പൊട്ടിപ്പോകാവുന്ന, വലിത്തുമുറുകിയ, ഒരു കമ്പിപോലെയാണെന്ന് ജീവിതം.”

“അങ്ങനെ പറയണം. ആ കമ്പിയെ മെല്ല അയച്ചുവിടാം. അഴിക്കാനാവാത്ത ഒരു കുരുക്കല്ലു ഇത്.”

“താൻ ആലോച്ചുകൊണ്ടയിരിക്കുകയാണ്. രക്ഷപ്പടാനുള്ള ഒരേയെങ്കു വഴി.”

ഒരേയെങ്കു രക്ഷാമാർഗമായി മരണത്തയാണവർ കാണുന്നതെന്നു ദയചകിതമായ ആ മുഖത്തുനിന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കി. അതു പുർത്തിയാക്കാൻ സമ്മതിച്ചില്ല.

“ഒരിക്കലുമല്ലു.” അയാൾ പറത്തു: “താൻ പറയുന്നതു ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കു. നിന്റെ സ്ഥിതിയെന്നെന്നു നിന്നെന്നകാൾ ഭംഗിയായി എനിക്കു മനസ്സിലാക്കും.” അയാൾ വീണ്ടും ചിരിച്ചു. മുതസ്ത്തജീവനിക്കു തുല്യമായ ചിരി. “തുടക്കംമുതൽ താൻ പറയാം. നിന്നെന്നകാൾ ഇരുപതുവയസ്സിനുമുപ്പുള്ള ഓരാളെ നീ വിവാഹം ചെയ്തു. സ്നേഹിക്കാതെ, സ്നേഹമെന്നെന്നിയാതെയാണ് അയാളെ ഭർത്താവാക്കിയത്. അതോരുബുദ്ധമായിരുന്നു. താൻ സമ്മതിക്കുന്നു.”

“ഒരു വലിയ അബൈദ്യം!” അന്ന പറത്തു.

എതായാലും അതു സംഭവിച്ചു. നിന്റെ ഭർത്താവല്ലാത്ത ഓരാളുമായി സ്നേഹബന്ധത്തിൽ ചെന്നകപ്പെട്ടാണു മറ്റാരു

നിർഭാഗ്യം. നിർഭാഗ്യമാണെങ്കിലും അതു സംഭവിച്ചു. നിന്റെ ഭർത്താവ് അതിനെ അംഗീകരിച്ചു നിനക്കു മാപ്പുതന്നു.” അവർക്കു വല്ലതും നിശ്ചയിക്കാനാണെങ്കിൽ അതിന് അവസരം നല്കി. ഓരോ വാചകവും നിർത്തിനിർത്തിയാണെങ്കിൽ പറത്തത്. പക്ഷേ, അവർ മറുപടി പറത്തില്ല. “അതു ശരിയല്ലോ? ഇനിയാണു പ്രധാന ചോദ്യം. ഭർത്താവിന്റെകുടുംബത്തും ജീവിക്കാൻ നിനക്കു കഴിയുമോ? നീ അതാഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടോ?”

“അയാൾ അതാഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടോ?”

“അയാളെ സഹിക്കാൻവയ്ക്കുന്ന നീതനെന്നയല്ലോ പറത്തത്?”

“ഈല്ല, താനങ്ങനെ പറത്തില്ല. പറത്തതു താൻ തിരിച്ചടക്കുത്തു. എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല.”

“ശരി. പക്ഷേ, താൻ...”

“ചേടുന്ന മനസ്സിലാവില്ല. ചെകുത്തായ ഏതോ ഒരു മലഞ്ചേരുവിൽ നിന്നു കുത്തനെ വീഴുകയാണ് താനെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു. രക്ഷപ്പെടാൻ താൻ ശ്രമിക്കുന്നുമില്ല. എനിക്കെതിനു കഴിയില്ല.”

“സാരമില്ല. താഴെ വീഴാതിരിക്കാൻ താൻ വല വിരിച്ചോളാം. നിന്റെ വികാരങ്ങോളും ആഗ്രഹങ്ങോളും വിശദമാക്കാൻ നിനക്കു കഴിയാത്തതാണു പ്രശ്നമെന്നു തോന്നുന്നു.”

“എനിക്കൊരാഗ്രഹവുമില്ല... എല്ലാം അവസാനിക്കാറായെന്ന തോന്തർ മാത്രം.”

“അയാളും മനസ്സിലാക്കുന്നു. അയാൾക്കെതിൽ ദുഃഖമില്ലെന്നോ നിന്റെ വിചാരം? നീ വിഷമിക്കുന്നു, ഒരു വിവാഹമോചനംകൊണ്ടെ ഈ പ്രശ്നം മൊത്തത്തിൽ പരിഹരിക്കാനാവും.” അല്പപം ബുദ്ധിമുട്ടിയാണെങ്കിലും ഒപ്പലോൻസ്കി തന്റെ പ്രധാന ആശയം അവതരിപ്പിച്ചിട്ടും അർത്ഥംവെച്ച് അവളെ നോക്കി.

മറുപടിയായി അവർ തലയാട്ടിയതെയുള്ളൂ. അവളുടെ മുവത്ത് പെട്ടെന്നാരു പ്രകാശം പരന്നു. തന്റെ നിർദ്ദേശത്തിനവർ വഴങ്ങാത്തത്, അങ്ങനെയോരു പരിഹാരം അസാധ്യമാണെന്നു തോന്നിയതിനാലാവാമെന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചു.

“നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരെയോർത്തതും താൻ കർന്മായി ദുഃഖിക്കുന്നു. ഈതാനു ശരിയായെങ്കിൽ താൻ എത്രമാത്രം

സന്തോഷിക്കുമായിരുന്നേന്നോ!” ദൈവമായി ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണ് ഒവ്വലോൻസ് കി പരിത്തത്: “ഇനിയെണ്ണും പറയണം! എനിക്കു തോന്നുന്നതു പറയാൻ ദൈവം എന്ന സഹായിച്ചുകിൽ! താൻ അയാളെ കാണാൻ പോകുന്നു.”

അന്ന്, സ്വപ്നം കാണുന്ന, തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകൾക്കാണ്
അയാളേ നോക്കിയെങ്കിലും ഒന്നും മിണറിയില്ല.

ഇരുപത്തിരണ്ട്

കൗൺസിൽയോഗങ്ങളിൽ ആധ്യക്ഷ്യം വഹിക്കുന്നോലെ ശ്രദ്ധവം ഭാവിച്ച് ഒബ്ലോൺസ്‌കി കരെനിന്റെ വായനാമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. തന്റെ ഭാര്യയും ഓബ്ലോൺസ്‌കിയും ചർച്ചചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന അതേ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ട്, കൈകൾ പിരക്കിൽക്കെട്ടി മുറിക്കുള്ളിൽ ഉലാതതുകയായിരുന്നു കരെനിൻ.

“താൻ ശല്യപ്പെടുത്തുകയല്ലല്ലോ?” അഭിയന്തര കണ്ടപ്പോൾ പതിവില്ലാത്ത ഒന്നരപ്പോടെ ഓബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു. ആ അമ്പരപ്പുമറയ്ക്കാൻ ഒരു പുതിയ സിഗരറ്റുകേസെടുത്തു പോട്ടിച്ചു ഒരു സിഗരറ്റു പുറത്തെടുത്തു.

“ഇല്ല. നിങ്ങൾക്ക് എന്തെങ്കിലും ആവശ്യമുണ്ടോ?” പുർണ്ണംതുപ്പതിയായിരുന്നില്ല കരെനിന്റെ മറുപടി.

“ഉം. എനിക്ക്... എനിക്ക്... നിങ്ങളാട്ടാനു സംസാരിക്കണം.”

തനിക്ക് അപരിചിതമായ ഈ വിനയത്തിൽ ഓബ്ലോൺസ്‌കി അതഭുതപ്പെട്ടു. മനഃസാക്ഷിക്കു നിരക്കാത്ത പ്രവൃത്തിയാണ് തന്റെതന്നെ കൊണ്ടാണോ ഈ വിനയമെന്നും സംശയിച്ചു. പണിപ്പെട്ട സ്ത്രീനെ കീഴടക്കി.

“എന്റെ സഹോദരിയോട് എനിക്കുള്ള സ്നേഹവും നിങ്ങളാട്ടുള്ള ആത്മാർത്ഥമായ സ്വഹ്യദവും ബഹുമാനവും നിങ്ങൾക്കു ബോധ്യമുണ്ടാണു താൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.” സങ്കോചത്തോടെയാണ്ടാൾ പറഞ്ഞത്.

കരെനിൻ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. എക്കിലും ആ മുവത്ത് പ്രകടമായ വിധേയത്തിന്റെയും ആത്മത്യാഗത്തിന്റെയും ഭാവം ഓബ്ലോൺസ്‌കിയെ സ്പർശിച്ചു.

“എന്റെ സഹോദരിയും നിങ്ങളും തമിലുള്ള ബന്ധത്തുകുറിച്ചു ചില കാര്യങ്ങൾ

പരയാനാണുദ്ദേശിക്കുന്നത്.” പതിവില്ലാത്ത വിനയത്തെ അതിജീവിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ട് ഓബ്ലോൺസ്കി തുടർന്നു.

കരെനിൻ ദുഃഖത്തെ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അളിയനെ നോക്കി. മറുപടി പരയാതെ മേശപ്പുറത്തുനിന്ന് എഴുതി പുർത്തിയാക്കാത്ത ഒരു കത്തടക്കുത്ത് അധ്യാർക്കു കൊടുത്തു.

“ഈ വിഷയത്തെക്കുറിച്ച് താൻ ഗാധമായി ആലോച്ചിച്ചു എഴുതാൻ തുടങ്ങിയതാണ്. എന്റെ സാന്നിധ്യം അവർക്ക് ഇഷ്ടപ്പെടാത്തതുകൊണ്ട് എഴുതി അറിയിക്കുന്നതാണ് നല്കുതെന്നു തോന്തി. ഓബ്ലോൺസ്കി ആശയക്കുഴപ്പത്തിൽപ്പെട്ടതുപോലെ മിഴിച്ചുനോക്കിയിട്ടു കത്ത് വായിച്ചു.

‘എന്റെ സാന്നിധ്യം നീ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലെന്നു താൻ മനസ്സിലാക്കുന്നു. അതു വിശ്വസിക്കാൻ എന്നിക്കു പ്രയാസമാണെങ്കിലും അതാണു സത്യമെന്നിയാം. താൻ നിന്നെ കുറപ്പെടുത്തുന്നില്ല. നിനക്കു സുവമില്ലെന്നിൽത്തപ്പോൾ, കഴിഞ്ഞതെല്ലാം മറന്ന് ഒരു പുതിയ ജീവിതം തുടങ്ങാമെന്നു താൻ തീരുമാനിച്ചതിന് ദൈവംതന്നെയാണു സാക്ഷി. താൻ ചെയ്തതിന്റെ പേരിൽ എന്നിക്കു പശ്വാത്താപമില്ല. ഒരിക്കലും പശ്വാത്തപിക്കുകയുമില്ല. നിന്റെ നമ്മും നിന്റെ ആത്മാവിന്റെ മോക്ഷവും മാത്രമായിരുന്നു എന്റെ ലക്ഷ്യം. പക്ഷേ, താൻ വിജയിച്ചാലും നിനക്കു സന്തോഷവും മനസ്സമാധാനവും ലഭിക്കാൻ എന്താണു വേണ്ടതെന്ന് എന്നോടു പരയണം. നിന്റെ ആഗ്രഹങ്ങൾക്കും നിന്റെ നീതിബോധത്തിനും താനെന്നെ പുർണ്ണമായി സമർപ്പിക്കുന്നു.’

ഓബ്ലോൺസ്കി കത്ത് തിരിച്ചുകൊടുത്തിട്ടും, എന്താണു പരയേണ്ടതെന്നിയാതെ സഹോദരീഭർത്താവിന്റെ മുവത്തു നോക്കിനിന്നു. രണ്ടുപേരെയും ഒരുപോലെ വേദനിപ്പിക്കുന്നതായിരുന്നു ആ നില്ക്കുംബത.

“അതുതന്നെയാണു താനവള്ളാടു പരയാനുദ്ദേശിച്ചത്” എന്നുപറഞ്ഞ് കരെനിൻ മുഖം തിരിച്ചു.

“അതേയതേ.” കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞതു തൊണ്ടയിടി ഓബ്ലോൺസ്കി പറഞ്ഞു: “അതേ, എന്നിക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നു.”

“അവർക്കുന്നതാണു വേണ്ടതെന്ന് എന്നിക്കരിയണം” കരെനിൻ പറഞ്ഞു.

“സ്വന്തം നിലപാടെന്നെന്ന് അവർക്കരിഞ്ഞുകൂടെന്നു തോന്നുന്നു. അവർ തകർന്നിരിക്കയോണ്. നിങ്ങളുടെ

മഹമനസ്കത അക്ഷരാർത്ഥത്തിൽ അവളെ
തകർത്തുകളെന്നു. ഈ കത്തുവായിച്ചാൽ, ഒരു മറുപടി
പറയാൻ പോലും അവർക്കു കഴിയില്ല."

"അതുശരി. പക്ഷേ, ഈ സാഹചര്യത്തിൽ അവളുടെ
ആവശ്യങ്ങളെന്ന് എങ്ങനെ മനസ്സിലാക്കും?"

"നിങ്ങൾ അനുവദിക്കുമെങ്കിൽ താനൊരു കാര്യം പറയാം.
ഈ പ്രശ്നത്തിന് ഒരു പരിഹാരം നിങ്ങൾക്കെന്ന
നിർദ്ദേശരിക്കുന്നതായിരിക്കും നല്ലത്."

"ഈതിനൊരവസാനം കാണണമെന്നു നിങ്ങൾക്കു തോന്നുന്നു
അല്ലോ?" കരെനിന് ഇടയ്ക്കുകയറി ചോദിച്ചു: "പക്ഷേ,
എങ്ങനെ? താനാലോചിച്ചിട്ട് ഒരു വഴിയും കാണുന്നില്ല."

"എത്രു പ്രശ്നത്തിനും ഒരു പരിഹാരമുണ്ട്." ഓബ്ലോന്സ്കി
എഴുനേന്ന് ആവേശത്തോടെ പറഞ്ഞു: "അവളുമായുള്ള ബന്ധം
വിചർത്താൻ ഓരിക്കൽ നിങ്ങളാഗ്രഹിച്ചിരുന്നു... നിങ്ങൾക്കു
പരസ്പരം സന്തോഷിപ്പിക്കാൻ സാധ്യമല്ലെന്ന് ഇപ്പോൾ
ബോധ്യമായിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ..."

"സന്തോഷത്തെ പലരിതിയിൽ നിർവ്വചിക്കാം! എന്തായാലും
എനിക്ക് എല്ലാം സമ്മതമാണ്. എനിക്കുകാണും ആവശ്യമില്ല.
ഞങ്ങളുടെ പ്രശ്നത്തിൽ എന്താണു പോംവഴി?"

"എൻ്റെ അഭിപ്രായം ചോദിക്കുകയാണെങ്കിൽ" അന്നേയോടു
സംസാരിച്ചപ്പോൾ, മൃതസ്തംജീവനിക്കു സമാനമായ
ചിരിയോടെ—ഓബ്ലോന്സ്കി പറയുന്നതെന്നും വിശ്രൂസിക്കാൻ
കരെനിനെ നിർബന്ധിതനാക്കുന്നതായിരുന്നു ആ ചിരി—
ഓബ്ലോന്സ്കി പറഞ്ഞു: "ഒരു വഴിയുണ്ട്, അവളുടെ
ആഗ്രഹമാണ്, പക്ഷേ, ഓരിക്കലും അവളതു പറയില്ല; അതായത്
നിങ്ങളുടെ ബന്ധം, അതിനെ ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്ന സകലതും
എന്നേന്നുകുമായി അവസാനിപ്പിക്കുക. എൻ്റെ
അഭിപ്രായത്തിൽ, നിങ്ങൾക്കിടയിൽ പുതുതായി
രൂപംകൊണ്ടിട്ടുള്ള ബന്ധം സംശയാതീതമാക്കുന്നതിന്
അതാവശ്യമാണ്. രണ്ടുപേരും സ്വത്രന്തരായാൽ മാത്രമേ ഈ
പുതിയബന്ധം സ്ഥാപിക്കാൻ കഴിയുകയുള്ളൂ."

"വിവാഹമോചനം!" കരെനിന് വെറുപ്പോടെയാണു
പറഞ്ഞത്.

"അതേ. വിവാഹമോചനംതന്നെ." ഓബ്ലോന്സ്കി
അതിനോടുയോജിച്ചു: "നിങ്ങളപ്പോലുള്ള ഭവതിമാർക്ക്
എന്തുകൊണ്ടും അഭികാമ്യമായ, ഏറ്റവും യുക്തിസഹമായ,

പോംവഴിയാണു വിവാഹമോചനം. ഒന്നിച്ചുജീവിക്കാൻ
കഴിയാതെവന്നാൽ പിന്നെയെന്തുചെയ്യും? എല്ലായിടത്തും
പതിവുള്ളതാണിൽ."

കരെനീൻ കണ്ണുകളടച്ച് നെടുവീർപ്പിട്ടു.

"ഒരു കാര്യം മാത്രമേ ആലോചിക്കാനുള്ളൂ.
എത്തെങ്കിലുമൊരു കക്ഷി പുനർവിവാഹം
ചെയ്യാനാഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടോ? ഈല്ലക്കിൽ കാര്യം എളുപ്പമാണ്."

കരെനീൻ എന്തോ പിരുപിരുത്തെങ്കിലും മറുപടി പറത്തില്ല.
ഒബ്ലോൺസ്കിക്കു നിന്മാരമാണെന്നു തോന്നുന്ന ഈ
കാര്യങ്ങളും ഒരായിരം തവണയെക്കിലും അയാൾ
ആലോചിച്ചട്ടുള്ളവയാണ്. നിന്മാര മല്ലുന്നുമാത്രമല്ല,
അസാധ്യമാണെന്നും അയാൾക്കരിയാം. വിവാഹമോചനത്തിന്റെ
നടപടിക്രമങ്ങളുടെ വിശദാംശങ്ങൾ അയാൾ
മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ആത്മാഭിമാനവും മതവിശ്വാസവുമുള്ള
ഒരാൾ കളവായി പരപുരുഷബന്ധം ആരോപിക്കാൻ
തുനിയുകയില്ല. താൻ മാപ്പുകൊടുത്ത, തന്റെ സ്നേഹത്തിനു
പാത്രമായിരുന്ന, സ്വന്തം ഭാര്യയെ കുറപ്പെടുത്താനും
അപമാനിക്കാനും അനുവദിക്കുന്നതെങ്ങനെ?
ഈതുകൊണ്ടുമാത്രമല്ല, കൂടുതൽ പ്രബലമായ മറ്റു
കാരണങ്ങളാലും വിവാഹമോചനം അസാധ്യമാണ്.

വിവാഹമോചനം നടന്നാൽ തന്റെ മകൻ ഗതിയെന്താവും?
അമ്മയുടെകുടുംബത്താൽ താമസിപ്പിക്കാം. പകേശ, വിവാഹമോചിതയായ
മാതാവിന് നിയമവിധേയമല്ലാതെന്താരു കൂടുംബമുണ്ടാകും.
അവിടെ, കുട്ടിക്കു നല്ല വിദ്യാഭ്യാസം ലഭിക്കാനിടയില്ല. അവനെ
തന്നോടൊപ്പം താമസിപ്പിക്കാമെന്നുവച്ചാൽ? അതോരു
പ്രതികാരനടപടിയാകും. പ്രതികാരം ചെയ്യാൻ അയാൾ
ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. ഈതിനെല്ലാം പുറമേ, വിവാഹമോചനത്തിനു
സമർത്ഥിക്കുന്നതിലും, അന്നയുടെ നാശത്തിനു
വഴിതെളിക്കുമെന്താണ്, ആ നടപടിക്കു സമയം
മുളാതിരിക്കാൻ കരെനീനെ പ്രേരിപ്പിച്ചത്.
വിവാഹമോചനത്തെക്കുറിച്ചാലോചിക്കുന്നത്, അന്നയുടെ
കാര്യംവിട്ടു തന്നെക്കുറിച്ചുമാത്രം
പിന്തിക്കുന്നതുകൊണ്ടാണെന്നും അതോടെ അവർ
പുർണ്ണമായും നഷ്ടപ്പെടുമെന്നും മോസ്കോയിൽവച്ചു ദേഖി
പറത്തതും അയാളുടെ ഉള്ളിൽ തട്ടി. ഈ വാക്കുകളെ, താൻ
മാപ്പ് കൊടുത്തതുമായും കുട്ടികളോടുള്ള തന്റെ

സ്വന്നഹവുമായും ബന്ധപ്പെടുത്തി. തന്റെ സ്വന്തം രീതിയിൽ
അയാൾ മനസ്സിലാക്കി. വിവാഹമോചനത്തിനു
സമ്മതിക്കുകയെന്നാൽ—അവളെ സ്വത്രയാക്കുകയെന്നാൽ
—അതിനർത്ഥം ജീവിതവുമായി അയാൾ ബന്ധപ്പീക്കുന്ന
ങ്ങരെയൊരു വസ്തുവിനെ, നന്ദയുടെ പാതയിൽ മുന്നേറാനുള്ള
അവസാ നത്തെ കൈത്താങ്ങ് എടുത്തുകളഞ്ഞത് അവളെ
സർവനാശത്തിലേക്കു തള്ളിയിട്ടുകയെന്നതാണ്.
വിവാഹമോചനിയാകുന്നോൾ അവൾ ഭ്രാംബന്ധകിയുമായി
ബന്ധപ്പെടും. അതു നിയമവിരുദ്ധവും ക്രിമിനൽകുറ്റവുമാണ്.
എന്നെന്നാൽ പള്ളിയുടെ നിയമത്തിനുസരിച്ച്, ഭർത്താവ്
ജീവിച്ചിരിക്കുന്നിടത്തോളം, ഭാര്യ പുനർവ്വിവാഹംചെയ്യാൻ പാടില്ല.
“അവൾ അയാളുടെ കുടുംബാക്കും. ഒന്നോ രണ്ടോ
വർഷത്തിനുള്ളിൽ അയാൾ അവളെ ഉപേക്ഷിക്കും. അല്ലെങ്കിൽ
അവൾ മറ്റാരു പുരുഷനെ കണ്ടെത്തും.” കരെനിൻ വിചാരിച്ചു:
“നിയമാനുസ്യത്തമല്ലാത്തതാരു വിവാഹമോചനത്തിനു
സമ്മതിക്കുന്നതിലും അവളുടെ നാശത്തിനു എന്ന്
കാരണമാകും.” നുറുക്കണക്കിനു പ്രാവശ്യം ഇക്കാര്യം
ചിന്തിക്കുകയും ഭാര്യാസഹോദരൻ കരുതുന്നതുപോലെ
വിവാഹമോചനം അതു എളുപ്പമല്ലെന്നും തീർത്തും
അസാധ്യമാണെന്നുമുള്ള തീരുമാനത്തിൽ എത്തിച്ചേരുകയും
ചെയ്തു. ഓൺലോൺസ്കി പറഞ്ഞ ഒരു വാക്കുപോലും അയാൾ
വിശ്വസിച്ചില്ല. അതിനെതിരായ അനേകം വസ്തുതകൾ
കണ്ടെത്തുകയും ചെയ്തു. എന്നിട്ടും അതെല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു.

“എതെല്ലാം വ്യവസ്ഥകളിലാണു നിങ്ങൾ
വിവാഹമോചനത്തിനു സമ്മതിക്കുന്നത്, എന്നുമാത്രമാണു
പ്രശ്നം. അവർക്ക് ഒന്നും വേണ്ട. ഒന്നും ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല.
എല്ലാം നിങ്ങളുടെ ഒരാര്യത്തിനു വിടുതനിരിക്കുന്നു.

“ദൈവമേ! എന്റെ ദൈവമേ! എന്ന എന്തിനിങ്ങനെ
പരീക്ഷിക്കുന്നു?” കരെനിൻ ചിന്തിച്ചു. എല്ലാ കുറങ്ങളും
ഭർത്താവ് സ്വയം എറ്റുത്തത് ഒരു
വിവാഹമോചനക്കേസിനെക്കുറിച്ച് ഓർമ്മിച്ചു. സ്വയം
അപമാനിതനായപോലെ മുഖം പൊതി.

“നിങ്ങൾക്കു ചിന്താക്കുശപ്പമുണ്ടെന്നിയാം. താന്തു
മനസ്സിലാക്കുന്നു. എങ്കിലും ഒന്നാലോചിച്ചാൽ...”

‘നിന്റെ വലതു ചെകിട്ടിൽ അടിക്കുന്നയാൾക്ക് ഇടത്തെ
ചെകിട്ടു കാണിച്ചുകൊടുക്കുക. നിന്റെ കോട്ടു

സുന്തമാക്കുന്നവനു നിന്റെ പുരംകുപ്പായം കൂടി ഉള്ളിനല്കുക.'
കരെനീൻ ആലോചിച്ചു.

"അതേ!" അയാൾ ഉറക്കെ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു: "അപമാനം
ഞാൻ സഹിക്കാം. എന്റെ മകനെപ്പോലും ഉപേക്ഷിക്കാം...
പക്ഷേ... പക്ഷേ, നമൾ ഓന്നും മിണ്ടാതിരിക്കുന്നതല്ലോ നല്ലത്?
എന്തായാലും നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്തോളു!" അളിയൻ
തന്റെ മുഖം കാണേണ്ടിനു കരുതി അയാൾ
പുരംതിരിഞ്ഞിരുന്നു. ദുഃഖമാണ് ആ തീരുമാനം. അയാൾ
ലജ്ജിച്ചു. അതേസമയം സുന്തം എളിമ എത്ര
മഹത്തരമാണേന്നാർത്ഥം സന്തോഷിക്കുകയും ചെയ്തു.

അത് ഒബ്ദോന്നർസ്കിയുടെ ഹ്രദയത്തെ സ്പർശിച്ചു.
കുറച്ചുനേരം മൗനംപാലിച്ചിട്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു:

"അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്, ഞാൻ പരയുന്നതു
വിശ്വസിക്കു. നിങ്ങളുടെ ഒറ്റാരുത്തെ അവൾ വിലമതിക്കും.
എന്നാലും ഇതു ഭദ്രവേച്ചുയാണെന്നു സ്പഷ്ടം."
പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞപ്പോഴാണ്, തന്റെ വാക്കുകൾ
നിരർത്ഥകമാണെന്ന് അയാൾക്കു ബോധ്യവന്നത്. സുന്തം
വിഡ്യിത്തമൊർത്ഥിച്ചിരിക്കാൻ അയാൾക്കു
കഴിഞ്ഞില്ല.

കണ്ണുകൾ നിരഞ്ഞിരുന്നതുകാരണം കരെനീൻ മറുപടി
പറഞ്ഞില്ല.

"മാരകമായ ഒരു വിപത്താണിൽ. അതിനെ അഭിമുഖീകരിച്ചേ
പറ്റു. നിങ്ങൾ രണ്ടാളുയും സഹായിക്കാനാണു ഞാൻ
ശ്രമിക്കുന്നത്." ഒബ്ദോന്നർസ്കി തുടർന്നുപറഞ്ഞു.

അളിയൻ മുറിയിൽനിന്നിരഞ്ഞിയ
ഒബ്ദോന്നർസ്കി ദുഃഖിക്കിലും പ്രശ്നം വിജയകരമായി
പരിഹരിക്കാൻ സാധിച്ചതിൽ സംത്രപ്പതന്നുമായിരുന്നു.
അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച് വാക്കുപാലിക്കുമെന്ന
കാര്യത്തിൽ അയാൾക്കു സംശയമില്ല. എല്ലാം
കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം തന്റെ ഭാര്യയോടും അടുത്ത
കൂടുകാരോടും ഒരു കടകമയ്ക്കു മത്സരം കണ്ണത്താൻ
ആവശ്യപ്പെടണമെന്നും അയാൾ തീരുമാനിച്ചു. ഈതാണു കടകമ:
"എനിക്കും ഒരു കൈമിറ്റിനും തമിലുള്ള വ്യത്യാസമെന്താണ്?"
ഉത്തരം: "കൈമിറ്റ് മിഗ്രിതമുണ്ടാക്കി എല്ലാവരെയും
വിഷമിപ്പിക്കുന്നു, ഞാൻ മിഗ്രിതം വേർപെടുത്തി എല്ലാവരെയും
സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു."

ഇരുപത്തിമൂന്ന്

റവ് ടിയുണ്ട് ഭ്രാംസ്കിയുടെ ഫൃദയത്തെ
സ്പർശിച്ചില്ലെങ്കിലും മുൻവ് ഗുരുതരമായിരുന്നു.
കുറെനാൾ മരണവുമായി മല്ലടിച്ചു. ആദ്യമായി സംസാരശേഷി
വീണ്ടുകിട്ടിയപ്പോൾ സഹോദരന്റെ ഭാര്യ, വാരു മാത്രമാണ്
അടുത്തുണ്ടായിരുന്നത്.

അവരോട് അയാൾ പറഞ്ഞു: “വാരു, അബൈദ്യത്തിൽ
വെടിപൊട്ടിയതാണെനേ എല്ലാവരോടും പറയാവു. അല്ലെങ്കിൽ
കുറച്ചിലാണ്.”

വാരു ഒന്നും മിണ്ടാതെ കുന്നിഞ്ഞു സന്നേതാഷ്ടതോടെ
അയാളുടെ മുവത്തുനോക്കി. കണ്ണുകൾ തെളിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.
പനിയില്ല. “ദൈവത്തിനു നന്ദി! വേദനയുണ്ടോ?”

“കുറച്ചു, ഇവിടെ.” അയാൾ നെഞ്ചിലേക്കു ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു.

“ഞാൻ ബാന്ധേജ്ഞ് മാറ്റാം.”

വാരു ബാന്ധേജ്ഞ് അഴിച്ചുകെടുന്നതു നിശ്ചില്ലെങ്കിലും
നോക്കിക്കാണുകിടന്നു. തീർന്നപ്പോൾ ഭ്രാംസ്കി പറഞ്ഞു:
“ഞാൻ പിച്ചുംപേയും പറയുകയല്ല. തന്നത്താൻ
വെടിവച്ചതാണെന്ന് ആരും പറയാതിരിക്കാൻ ശ്രദ്ധിക്കണം.”

“ഇപ്പോൾ ആരും അങ്ങനെ പറയുന്നില്ല. ഇനിയൊരിക്കലും
അബൈദ്യത്തിൽ വെടിപൊട്ടാതിരുന്നാൽ മതി.” അവൾ
ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണു പറഞ്ഞത്.

“എന്നു പ്രതീക്ഷിക്കാം. എക്കിലും... ലക്ഷ്യം
പിശയ്ക്കാതിരുന്നതു കാശ്ചടമായി.” അയാൾ ദുഃഖതോടെ
ചിരിച്ചു.

ഈ വാക്കുകൾ സ്വാഭാവികമായും വാരുയെ വേദനിപ്പിച്ചു.
മുൻവുണ്ടായതോടെ, ദുഃഖതോടെ ഒരു ഭാഗം
ഒഴിഞ്ഞുപോയതായി ഭ്രാംസ്കിക്കു തോന്തി.
തനിക്കനുഭവപ്പെട്ട നാണക്കേടിൽനിന്നു മോചിതനാകാൻ തന്റെ
പ്രവ്യത്തി സഹായിച്ചു. കരെന്നിന്റെ മഹമനസ്കതയെക്കുറിച്ച്

അപമാനബോധം കുടാതെ ചിന്തിക്കാനും ദയവുമായി മറുള്ളവരുടെ മുവത്തു നോക്കാനും അയാൾക്കു കഴിയുമെന്നായി. പക്ഷേ, അന്നയെ എന്നെന്നേക്കുമായി നഷ്ടപ്പെട്ടതിലുള്ള ദുഃഖം മറക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂലും സാധിച്ചില്ല. അവളുടെ ഭർത്താവിനോടുചെയ്ത തെറ്റിനു പ്രായശ്വിത്തം ചെയ്തു. ഈ ഒരിക്കലും അവർക്കും അവളുടെ ഭർത്താവിനുമിടയ്‌ക്ക് ഒരു പ്രതിബന്ധമായി നിലക്കുകയുമില്ല. എങ്കിലും അവളുടെ സ്വന്നഹം നഷ്ടപ്പെട്ടതിലുള്ള ദുഃഖം അയാളുടെ മനസ്സിനെ നീറ്റി. അവളുമായി പങ്കുവച്ച സന്തോഷകരമായ നിമിഷങ്ങളുടെ ഓർമകൾ മായ്‌ചുകളയാനയാൾക്കു കഴിത്തില്ല.

അയാൾക്കുവേണ്ടി താഴ്ക്കന്തിൽ ഒരു ജോലി സെർപ്പുവോവ് സ്കോയ് തരപ്പെടുത്തി. ഭ്രാംബൻസ്‌കി ട്രൂം മടിക്കാതെ ആ നിർദ്ദേശം അംഗീകരിക്കുകയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, പുറപ്പടാനുള്ള സമയം അടുത്തുവരുന്നേതാറും തനിക്കു താങ്ങാനാവാതെത്താരു ത്യാഗത്തിനാണു താൻ ഒരുങ്ങുന്നതെന്നയാൾക്കു തോന്തി. മുറിവ് പുർണ്ണമായും ഭേദമായപ്പോൾ യാത്രയ്ക്കുള്ള ഒരുക്കം തുടങ്ങി. ‘അവളെ ഒരിക്കൽക്കൂടി ഒന്നു കണ്ടിട്ട് എന്നെന്നേക്കുമായി നാടുവിടാം.’ അയാൾ തീരുമാനിച്ചു. പലരോടും യാത്ര ചോദിക്കുന്നതിനിടയിൽ തന്റെ അഭിലാഷം ബെറ്റ്‌സിയെയും അറിയിച്ചു. ഈ സന്ദേശവുമായി ബെറ്റ്‌സി അന്നയെ ചെന്നുകണ്ടക്കിലും അവരുടെ ദൗത്യം വിജയിച്ചില്ല.

“അതു നല്ലതുതനെ” എന്നാണ് ഭ്രാംബൻസ്‌കിക്കു തോന്തിയത്: ‘ആ ദൗർഖ്യം എന്തെ ശക്തി മുഴുവനും ചോർത്തിക്കളയുമായിരുന്നു.’

അടുത്തദിവസം ബെറ്റ്‌സി നേരിട്ടുവന്ന് കരെനീൻ വിവാഹമോചനത്തിനു സമ്മതിച്ചുന്നും അതുകൊണ്ട് ഭ്രാംബൻസ്‌കിക്ക് അന്നയെ കാണാമെന്നും ഒബ്ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞതായി അറിയിച്ചു. അതു കേട്ടപാടേ, ബെറ്റ്‌സിയെ സ്വീകരിച്ചിരുത്താനോ, അന്നയെ എപ്പോഴാണു കാണേണ്ടതെന്നോ അവളുടെ ഭർത്താവെവിടെയാണെന്നോ ചോദിക്കാനോ, മെനക്കൊതെ, ഭ്രാംബൻസ്‌കി കരെനീൻ റീട്ടിലേക്കുതിരിച്ചു. അവിടെ ആരാക്കെയുണ്ടെന്നേഷിക്കാതെ, കോണിപ്പടികയറിച്ചു അവളുടെ മുറിയിലേക്ക് ഓടികയെറി. അന്ന് ഒറ്റയ്ക്കാണോ

എന്നുപോലും നോക്കാതെ അവളെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു മുവവും കഴുത്തും കൈകളും ചുംബനങ്ങൾക്കാണെന്നു മുടി.

ഈ സമാഗമത്തിന് അന്ന തയ്യാറെടുത്തിരുന്നു. അയാളോടെന്നാണു പരയേണ്ടതെന്നും ആലോച്ചുറപ്പിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, വികാരാധിക്യത്താൽ അതൊന്നും പരയാനുള്ള സമയം കിട്ടിയില്ല. അയാളെ ആശ്രസിപ്പിക്കാനും സ്വയം ആശ്രസിക്കാനും ശ്രമിച്ചുകൂലും വൈകിപ്പോയി. അവളുടെ അധരങ്ങൾ വിരച്ചുതുക്കാണ്ക് എറെനേരം ഒന്നും സംസാരിക്കാനാവാതെ നിന്നുപോയി.

“നിങ്ങളെന്ന സ്വന്തമാകി, തോൻ നിങ്ങളുടേതാണ്.” അവസാനം അയാളുടെ കൈപിടിച്ചു നെന്തോടുചേർത്ത് അവൾ പറഞ്ഞു.

“അതാണുവേണ്ടത്.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “”നമൾ ജീവിച്ചിരിക്കുവോളം അതിനു മാറ്റമില്ല.”

“സത്യമാണ്,” അയാളുടെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു അവൾ പറഞ്ഞു: “എങ്കിലും എനിക്കു പേടിയാവുന്നു. ഭയക്കരമായ ചില പ്രതിബന്ധങ്ങളുള്ളതുപോലെ.”

“അതൊന്നും സാരമില്ല. നമ്മുടെ സ്ത്രീഹം വളരെ ശക്തമാണ്. അതിനെ തകർക്കാൻ ഒരു ശക്തിക്കും സാധ്യമില്ല.” മനോഹരമായ ദാനനിരക്കാട്ടി ചിരിച്ചുകൊണ്ടരാൾ പറഞ്ഞു.

അവളും ചിരിച്ചു. അയാളുടെ കൈപിടിച്ചു തന്റെ തന്നുത്ത കവിളിലും ഫ്രോപ്പുചെയ്ത തലമുടിയിലും തലോടി.

“ഈ കുറ്റിമുടി തൊനാദ്യമായി കാണുകയാണ്. കൊച്ചുപയുന്നു? നീയിപ്പോൾ നനായിട്ടുണ്ട്—പക്ഷേ, എന്താരു വിളർച്ച!”

“എനിക്കു വല്ലാത്ത കഷീണം തോന്നുന്നു.” അവൾ ചിരിച്ചു. അവളുടെ അധരങ്ങൾ വിണ്ടും വിറയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി.

“നമുകൾ ഇറ്റലിയിൽ പോകാം. നിന്റെ കഷീണം പെട്ടെന്നുമാറും.” ഭ്രാംബസ്കി പറഞ്ഞു.

“നമുക്കു ഭാര്യാഭർത്താക്കന്മാരെപ്പോലെ ഒരു കുടുംബമായി കഴിയാൻ സാധിക്കുമോ?” അയാളുടെ കണ്ണുകളിൽ ഉറുനോക്കിക്കൊണ്ക് അന്ന ചോദിച്ചു.

“അതിനു സാധിച്ചില്ലെങ്കിലാണ്ടകുതാം!”

“അയാൾക്ക് എന്തും സമ്മതമാണെന്ന് റീവ് പറയുന്നു. അയാളുടെ ഓദാര്യം എനിക്കുവേണ്ട. എനിക്കു

വിവാഹമോചനവും ആവശ്യമില്ല. സെരേഷയുടെ കാര്യത്തിൽ എന്തു തീരുമാനിക്കണമെന്നു മാത്രം അറിഞ്ഞുകൂടാ.”

അവരുടെ ആദ്യത്തെ പുനഃസമാഗമവേളയിൽ അവളുടെ മകനെയും വിവാഹമോചനത്തെയും കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാൻ അവർക്കെങ്ങനെ കഴിയുന്നുവെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. അയാളുടെ ദുഷ്ക്രിയിൽ അതൊക്കെ അപ്രസക്തമാണ്.

“അതിനെക്കുറിച്ചാണും ഇപ്പോൾ ആലോചിക്കുകയോ സംസാരിക്കുകയോ ചെയ്യരുത്.” അവളുടെ കൈത്തലം തലോടിക്കാണ് അയാൾ പറഞ്ഞു.

“ഹോ, ഞാനെന്തിനു ജീവിച്ചിരിക്കുന്നു! മരിച്ചുകൂടിൽ എത്ര നന്നായിരുന്നു!” അവളുടെ കവിളുകളിലുടെ കണ്ണുനീർ ധാരയായോഴുകിയെങ്കിലും അയാളെ വേദനിപ്പിക്കാനിഷ്ടമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു ചിരിക്കാൻമാത്രം ശ്രമിച്ചു.

താഴ്ക്കന്നീലെ ഉയർന്നതെങ്കിലും അപകടകരമായ ഒരു പദവി വേണ്ടനുവയ്ക്കുന്നത് ഭ്രാംസ്കിയുടെ പഴയ കാഴ്ചപ്പാടിൽ അന്തസ്സിനുന്നിരക്കാത്ത ഒരു നടപടിയാണ്. എന്നാലിപ്പോൾ, ഒടും മടിക്കാതെ അതു തിരസ്കരിച്ചു. മേലധികാരികൾക്ക് അതു തൃപ്തിപോരെന്നു തോന്തിയതിനാൽ ജോലി രാജിവയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. ഒരു മാസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കരെനീനെയും മകനെയും വീട്ടിൽ തനിച്ചാക്കി അന്ന, ഭ്രാംസ്കിയോടൊത്തു വിദേശത്തുപോയി. വിവാഹമോചനം നേടാതെയും അതിനു സമതിക്കാതെയുമാണു പോയത്.

ଓচলায়ো 2

ଭାଗ ୧

അത്യഭാഗങ്ങളിലില്ലാത്തതും 5, 6, 7, 8 എന്നി ഭാഗങ്ങളിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നവരുമായ മുദ്ര കമാപാത്രങ്ങൾ

കടാവസോവ്, തിയഡ്യോർ
വാസിലിയേവിച്ച്
വാരു

പ്രിൻസസ്റ്റ് ബാർബറ
ബൈലോൺസ്കായ
പ്രിൻസസ്റ്റ് സൊറോകിന

നെവേഡ്യാവ്സ്കി
മിവേൽ, പീറ്റർ

ധിമിട്ടി (മിത്യ)
വസേഷ വെസ്ലോവ്സ്കി

- ഒരു പ്രോഫസ്സർ
- ഭ്രാംബസ്കിയുട
സഹോദര പത്നി
- അന്നയുടെ അമ്മായി
- ഭ്രാംബസ്കിയുടെ
അമ്മയുടെ സ്ത്രേഹിത
- പുതിയ മാർഷൽ
- ഭ്രാംബസ്കിയുടെ
ഭ്രത്യമാർ
- ലൈവിന്റെ മകൻ
- ഷശർബാക്സ്കിയുടെ
ഒരു കസിൻ

ഒന്ന്

അം

ഗമനപ്പുരുന്നാളിനുമുമ്പ് വിവാഹം നടത്തുന്നതു പ്രായോഗികമല്ലെന്നായിരുന്നു പ്രിൻസസ്സ് ഷൈർബാക്സ് കായയുടെ ആദ്യത്തെ അഭിപ്രായം. പക്ഷേ, നോയന്പുതീരുന്നതുവരെ മാറ്റിവയ്ക്കുകയെന്നാൽ വളരെ താമസിച്ചുപോകുമെന്ന് ലെവിൻ പരിഞ്ഞതിനോടു യോജിക്കാൻ അവർ നിർബന്ധിതയായി. എന്നെന്നൊരു, പ്രിൻസ് ഷൈർബാക്സ് കിയുടെ പ്രായം ചെന്ന ഒരുമായി ശുരൂതരമായ രോഗം ബാധിച്ചുകിട്ടപ്പിലാണ്. അവർ മരിച്ചു പോയാൽ ദുഃഖപരണം അവസാനിക്കുന്നതുവരെ വിവാഹം നീണ്ടുപോകും. അതുകൊണ്ട് പെരുന്നാളിനുമുമ്പ് വിവാഹം നടത്താമെന്നു പ്രിൻസസ്സ് സമർപ്പിച്ചു. മനവാട്ടിയുടെ ചമയൽസാമഗ്രികൾ രണ്ടു ഭാഗങ്ങളാകി—ഒന്നു വലുതും ഒന്നു ചെറുതും. ചെറിയ ഭാഗം ഉടനേ ഉപയോഗിക്കാം. വലുത് പിന്നീടുള്ള ആവശ്യത്തിനും. ഈ സംവിധാനത്തോടു യോജിക്കുന്നുണ്ടോ എന്ന ചോദ്യത്തിനു കൃത്യമായെരുത്തരം നല്കാത്തതിന്റെ പേരിൽ പ്രിൻസസ്സ് ലെവിനോടു ദേശപ്പെട്ടു. വിവാഹം കഴിത്തയുടനെ യുവമിമുനങ്ങൾ വിദേശരയാത്ര പോകുന്നതുകൊണ്ട് എല്ലാം കൊണ്ടുപോകേണ്ട ആവശ്യമില്ലാണ്.

ലെവിൻ പഴയതുപോലെ ദിവാസുപ്പന്തതിൽ മുഴുകി ദിവസങ്ങൾ തളളിനീക്കി. ഈ ലോകത്തുള്ള സകലതിന്റെയും മുഖ്യമായ ഉദ്യോഗം തന്റെ സന്തോഷമാണെന്നും തന്നിക്കു വേണ്ടതെല്ലാം മറ്റുള്ളവർ ഏർപ്പാടാക്കുമെന്നതിനാൽ, സ്വയം ഒന്നിനെക്കുറിച്ചും ക്ഷേശരിക്കേണ്ടതില്ലെന്നും അയാൾ വിശ്വസിച്ചു. ഭാവിയെക്കുറിച്ചുള്ള എന്തെങ്കിലും ലക്ഷ്യമോ പദ്ധതിയോ അയാൾക്കില്ല. അതെല്ലാം മറ്റുള്ളവർ തീരുമാനിച്ചുകൊള്ളും. സഹോദരന്ന് സൗജ്ഞ്യിയസ് ഇവാനിച്ചും ഒംപ്ലോൺസ് കിയും പ്രിൻസസ്സുമാണ് അയാളുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളെ

നിയന്തിച്ചിരുന്നത്. അവർ പരയുന്നതെന്നും അയാൾക്കു സമ്മതമാണ്. അയാൾക്കുവേണ്ടി സഹോദരൻ പണം കടംവാങ്ങി. വിവാഹം കഴിത്തു നാട്ടിപ്പുറത്തെക്കു പോകണമെന്ന് പ്രിൻസസ്കൂം വിദേശരായാൽ ചെയ്യണമെന്ന് ഒബ്ലോൺസ്കിയും നിർദ്ദേശിച്ചു. 'നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ളതു പോലെ ചെയ്തോളും എനിക്കു സന്തോഷമാണ്. നിങ്ങൾ എന്തു ചെയ്താലും എന്തു സന്തോഷത്തെ ബാധിക്കുകയില്ല.' അയാൾ വിശ്വസിച്ചു. വിവാഹം കഴിത്തു വിദേശരത്തു പോകണമെന്ന ഒബ്ലോൺസ്കിയുടെ ഉപദേശത്തെക്കുറിച്ചു പരഞ്ഞപ്പോൾ അവർ എതിർത്തത് അയാളെ അത്ഭുതപ്പെടുത്തി. നാട്ടിപ്പുറത്ത് ലെവിന് എറെ ഇഷ്ടമുള്ള പല ജോലികളുമുണ്ടെന്ന് അവർക്കരിയാം. ആ ജോലികളെന്താണെന്നു വ്യക്തമല്ല. അറിയണമെന്ന് അവർ ആഗ്രഹിക്കുന്നുമില്ല. എന്നാലും വളരെ പ്രധാനമാണെന്നതിൽ സംശയമില്ല. സ്ഥിരതാമസം നാട്ടിപ്പുറത്തായതിനാൽ, അവിടേക്കു പോകാനാണവർക്കു താൽപര്യം. സുചിന്തിതമായ ഈ അഭിപ്രായം ലെവിനെ അത്ഭുതപ്പെടുത്തി. നാട്ടിപ്പുറത്തെ വീടിൽചെച്ചുന് എല്ലാ എർപ്പാടുകളുമുണ്ടാക്കാൻ ലെവിന്, ഒബ്ലോൺസ്കിയെ ചുമതലപ്പെടുത്തി.

നാട്ടിപ്പുറത്തുനിന്നു മടങ്ങിവന്ന ഒബ്ലോൺസ്കി ഒരു ദിവസം ലെവിനോടു ചോദിച്ചു: "നിങ്ങൾ ദിവ്യശുശ്രൂഷ കൈകൊണ്ടിട്ടുണ്ട് എന്തിനുള്ള സർട്ടിഫിക്കറ്റ് കൈയിലുണ്ടോ?"

"ഈല്ല, അതെന്തിന്?"

"അതില്ലെങ്കിൽ അവർ വിവാഹം നടത്തില്ല."

"അയ്യോ, അങ്ങനെയുമുണ്ടോ? ഞാൻ കുമ്പസാരിക്കാൻ പോയിട്ട് ഓപ്പതുവർഷമായെന്നുതോന്നുന്നു. അതിനെക്കുറിച്ചു പിന്തിക്കാറേയില്ല."

"നിങ്ങൾ ആളുകൊള്ളാമല്ലോ!" ഒബ്ലോൺസ്കി ചിരിച്ചു: "എനിട്ട്, എന്നയാണ് അവിശ്വാസി എന്നുവിളിക്കുന്നത്! ഈനി അതു പറില്ല. കുമ്പസാരിക്കണം. കൂദാശ സ്വീകരിക്കണം."

"എപ്പോൾ? ഈനി നാലു ദിവസമേയുള്ളു."

ഒബ്ലോൺസ്കി അതിനും എർപ്പാടാക്കി. ലെവിൻ തയ്യാറാറുപ്പും തുടങ്ങി. മറ്റുള്ളവരുടെ മതവിശ്വാസങ്ങളെ മാനിച്ചിരുന്ന, വിശ്വാസിയല്ലാത്ത അയാൾക്ക് എത്തെങ്കിലും മതചടങ്ങിൽ പെക്കടുക്കുന്നതു വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടുള്ള കാര്യമാണ്.

ഇപ്പോൾ, ജീവിതത്തിലെ സുപ്രധാനമായൊരു മുഹൂർത്തത്തിൽ, കള്ളിപ്പറയാനും ദൈവദുഷ്ടണ്ടത്തിനും അയാൾ നിർബന്ധിതനായിരിക്കുന്നു. രണ്ടിനും അയാൾ തയ്യാറാണ്. പക്ഷേ, സർട്ടിഫിക്കറ്റ് കിട്ടാൻ വേണേ വഴിയില്ലെന്നും കുമ്പസാരവും കുർബാനയും ഒഴിവാക്കാനാവില്ലെന്നും ഒപ്പേലാൻസ്‌കി തീർത്തുപറഞ്ഞു.

“കേവലം രണ്ടുദിവസത്തെ കാര്യം! അച്ചൻ വളരെ നല്ല മനുഷ്യനാണ്. നിങ്ങളുടെ വായിലെ കേടായ പല്ല് നിങ്ങൾപോലുമരിയാതെ പിഴുതുകളായും.”

വളരെ നാളുകൾക്കുശേഷം പള്ളിയിൽ അർത്ഥാരയ്ക്കു മുന്നിൽ നിന്നപ്പോൾ, ലെവിഞ്ച് കൗമാരപ്രായത്തിൽ പതിനാറോ പതിനേഴോ വയസ്സുള്ളപ്പോൾ, തന്റെ മനസ്സിൽ കുത്തിനിച്ചിരുന്ന മതവിശ്വാസം പുനരുജ്ജീവിപ്പിക്കാനൊരു ശ്രമം നടത്തിനോക്കി. അതു സാധ്യമല്ലെന്ന് പെട്ടെന്നു ബോധ്യം വന്നു. അതെല്ലാം അർത്ഥശുന്നമായ, പൊള്ളയായ ആചാരങ്ങളാണെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂടിലും അതും ഫലപ്രദമായില്ല. മതസംഖ്യമായ കാര്യങ്ങളിൽ തന്റെ സമകാലീനരായ മറ്റു പലരെയുംപോലെ ലെവിനും നിസ്സന്നഹമായ അഭിപ്രായങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. അതിൽ വിശ്വാസമില്ലകിലും എല്ലാം കള്ളമാണെന്നു തീർത്തുപറയാനും വയു. അതുകൊണ്ട്, സ്വന്തം പ്രവൃത്തിയിൽ വിശ്വസിക്കാനാവാതെ, വെറുമൊരു ചടങ്ങന്നനിലയ്ക്കു കുമ്പസാരത്തിനു തയ്യാറായത് തെറ്റാണെന്ന് അയാളുടെ അന്തരാത്മാവ് മന്തിച്ചു.

പ്രാർത്ഥനാസമയത്ത് ചിലപ്പോഴതിൽ ശ്രദ്ധിച്ചു. തനിക്കു മനസ്സിലാക്കാത്ത കാര്യത്തിൽ ശ്രദ്ധിക്കാതിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. സാധാരണപ്രാർത്ഥനയിൽ പുർണ്ണമായി പകുകൊണ്ടു. അടുത്തദിവസം പതിവിലും നേരത്തെ എഴുന്നേറ്റ്, പ്രഭാതപ്രാർത്ഥനയിൽ പകുകൊള്ളാനും കുമ്പസാരിക്കുവാനുംവേണ്ടി പ്രഭാതക്കഷണത്തിനു മുമ്പുതന്നെ പള്ളിയിലെത്തി.

ഒരു യാചകനും രണ്ടു വ്യാഖകളും പട്ടക്കാരുമല്ലാതെ മറ്റാരും ആ സമയത്ത് പള്ളിയിലുണ്ടായിരുന്നില്ല. നീം മുതുകിന്റെ രണ്ടുഭാഗങ്ങളും വെവ്വേറെയായി കാണിക്കുന്ന കട്ടികുറഞ്ഞ ഭോഗ ധരിച്ച ചെറുപ്പക്കാരനായ ഡീക്കൻ അയാളെ ചുമരോടുചേരുന്ന ഒരു ചെറിയ മേശയ്ക്കരീകിൽ

കൊണ്ടുനിർത്തി. പ്രാർത്ഥനാപുസ്തകമെടുത്തു വായിക്കാൻ തുടങ്ങി. വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, പ്രത്യേകിച്ച്, ഇടയ്ക്കിട, 'കർത്താവേ തൈജ്ഞാടു ക്ഷമിക്കേണമേ' എന്ന് അതിവേഗം ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, സ്വന്തം മനസ്സ് അടച്ചു മുട്ടവയ്ക്കപ്പെട്ടിരിക്കയോണനും അതിനെ സ്വത്രമാക്കിയാൽ ചിന്താക്ഷേപമുണ്ടാകുമെന്നും ലെവിനു തോന്തി. ഡീക്കൻ പറയുന്നതോ വായിക്കുന്നതോ ഒന്നും ശ്രദ്ധിക്കാതെ, തലേദിവസം നവവധ്യവിന്റെ സമീപത്തിരുന്നതും അവളുടെ കൈകളുടെ ഭംഗി ആസ്യദ്ധിച്ചതും ഓർമ്മിച്ചു. പരസ്പരം ഒന്നും പറയാനില്ലാത്തതുകൊണ്ട്, അവൾ മേശപ്പുറത്തു കൈവച്ചു വെറുതേ അടയ്ക്കുകയും തുടക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നതും പുവുപോലെ മുട്ടവായ കൈയിൽ അയാൾ ചുംബിച്ചതും ഓർമ്മയുണ്ട്. അപ്പോഴവൾ എന്ന് കൈകവർന്ന്, രേഖകൾ പരിശോധിച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു: 'നല്ല കൈ.' അയാൾ തന്റെ കൈ നോക്കിയിട്ട് ഡീക്കന്റെ തടിച്ച കൈയിലേക്കു നോക്കി. അതാ വീണ്ടും 'കർത്താവേ തൈജ്ഞാടു പൊറുക്കേണമേ' എന്നു കേൾക്കുന്നു. തീരാറായിരിക്കും. ഡീക്കൻ മുട്ടുകുത്തുന്നു. അയാൾ രഹസ്യമായി മുന്നു രൂഖിളിന്റെ ഒരു നോട്ടുടുത്ത് ഡീക്കന്റെ കൈയ്ക്കുള്ളിൽ വച്ചുകൊടുത്തു. ലെവിന്റെ പേര് എഴുതിച്ചേര്ക്കാമെന്നു പറഞ്ഞ ഡീക്കൻ, പുതിയ ബുട്ടസിട് കാലുകൾക്കാണു പലകപാകിയ നിലത്ത് ഉറക്ക ചവിട്ടി ശബ്ദമുണ്ടാക്കി അശ്രദ്ധത്താരയ്ക്കു പിന്നിലേക്കു ചൊടിയോടെ നടന്നുപോയി. ഒരു മിനിറ്റുകഴിഞ്ഞ് പുരത്തേക്കു തലനീട്ടി ലെവിനെ വിളിച്ചു. ലെവിൻ പടികൾ കയറിച്ചുന്നപ്പോൾ അച്ചുനെ കണ്ടു. പ്രായംചെന്ന, നരച്ചതാടിയുള്ള, കഷിണിച്ച, അനുകന്പാർദ്ദമായ കണ്ണുകളുള്ള, ആ മനുഷ്യൻ ഒരു പുസ്തകത്തിന്റെ താളുകൾ മറിക്കുകയായിരുന്നു. ലെവിനെ നോക്കി ചെരുതായോന്നു ശ്രിരസ്സുനമിച്ച് അദ്ദേഹം പതിവു ശേഖരിയിൽ പ്രാർത്ഥന വായിക്കാനാരംഭിച്ചു. അവസാനം നിലത്തുനോക്കി തലകുമ്പിട്ട ലെവിന്റെനേർക്ക് തിരിഞ്ഞു.

"ക്രിസ്തു നമ്മുടെ കണ്ണിൽപ്പെടാതെയാണെങ്കിലും നിന്റെ കുമ്പസാരം സ്വീകരിക്കുന്നതിനായി ഇവിടെ ഹാജരുണ്ട്." ഒരു കൂശ്രിതരൂപം ചുണ്ടിക്കാണിച്ച് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "വിശ്വാസം അപ്പോസ്തലവന്മാർ സഹാപിച്ച സഭയുടെ ശാസനങ്ങളിൽ നീ വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടോ?"

“തൊൻ സംശയിച്ചിരുന്നു. ഇപ്പോഴും എനിക്കു സകലതിനെയും സംശയമാണ്.” തനിക്കപ്പോഴും ഇഷ്ടപ്പെടാത്ത സ്വരത്തിൽ ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

കൂടുതലെന്തുകിലും പറയുമോ എന്നറിയാൻ ഏതാനും നിമിഷങ്ങനേരം കാത്തിരുന്നിട്ട്, ഉറച്ച സ്വരത്തിൽ അച്ചുന്ന തുടർന്നു:

“മനുഷ്യസഹജമായ ദാർശനല്യത്തിന്റെ ലക്ഷണമാണ് സംശയങ്ങൾ. നമുക്കു ശക്തി പ്രദാനം ചെയ്യാൻ ദയാപരനായ കർത്താവിനോടു പ്രാർത്ഥിക്കണം. എന്താക്കെയൊണ്ടു നീ ചെയ്തിട്ടുള്ള പാപങ്ങൾ?”

“പ്രധാനമായ പാപം സംശയമാണ്. തൊൻ എല്ലാറ്റിനെയും സംശയിക്കുന്നു. എല്ലായ്പോഴും സംശയിക്കുന്നു.”

“മനുഷ്യസഹജമായ ദാർശനല്യത്തിന്റെ ലക്ഷണമാണ് സംശയം.” പാതിരി ആവർത്ത്തിച്ചു: “പ്രത്യേകിച്ച് എതിലാണു സംശയം?”

“സകലതിനെയും. ദൈവമുണ്ടോ എന്നുപോലും ചിലപ്പോൾ സംശയിക്കും.” പറഞ്ഞത് അനൗച്ചിത്യമായോ എന്നു ഭയപ്പെട്ടു. എക്കിലും അച്ചുന്നു മുഖത്ത് ഭാവഭേദമൊന്നു കണ്ടില്ല.

“ദൈവമുണ്ടോ എന്നു സംശയിക്കാൻ കാരണം?” ഒരു ചെറുചിരിയോടെ അയാൾ ചോദിച്ചു.

ലെവിൻ ഓന്നും മിണറിയില്ല.

“അവൻ സ്വശ്രീകരിക്കാതെ കമ്മുനിൽ കാണുന്നോൾ സ്വഷ്ടാവിനെക്കുറിച്ചു സംശയിക്കുന്നതെന്തിന്? ആകാശത്ത് നക്ഷത്രങ്ങളെ വാരിവിതരിയവനാർ? ഭൂമിയെ സഞ്ചര്യപൂർണ്ണമാക്കിയതാരാൻ? ഒരു സ്വഷ്ടാവില്ലാതെ ഇതെല്ലാം സാധിക്കുമോ?” ലെവിനെ സുക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടാണു ചോദിച്ചത്.

ഒരു പുരോഹിതനുമായി തത്തുചിന്താപരമായൊരു സംവാദത്തിലേർപ്പെടുന്നത് ഉചിതമല്ലെന്ന് ലെവിനു തോന്തി. അതുകൊണ്ടു നേരിട്ടുള്ള ചോദ്യത്തിനുമാത്രം ഉത്തരം പറഞ്ഞു. “എനിക്കരിഞ്ഞുകൂടാ.”

“അറിഞ്ഞുകൂടുന്നോ? എക്കിൽ, ദൈവമാണു സകലതും സ്വശ്രീച്ചതെന്നു പറയുന്നോൾ സംശയിക്കുന്നതെന്തിന്?”

“എനിക്കൊണ്ടും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല.” സങ്കോചത്തോടെയായിരുന്നു ലെവിന്റെ മറുപടി.

“ദൈവത്തോടു മുട്ടിപ്പായി പ്രാർത്ഥിക്കണം. വിശ്വാസം പിതാക്കമാർ പോലും സംശയിച്ചിരുന്നു. വിശ്വാസം

ശക്തിപ്പെടുത്താൻ അവർ ദൈവത്തോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു. സാത്താൻ അതിശക്തനാണ്. അവനെ നാം ചെറുക്കണം. ദൈവത്തോടു പ്രാർത്ഥിക്കും.”

ആലോചനയിൽ മുഴുകിയതുപോലെ പുരോഹിതൻ ഒരുനിമിഷം നിർത്തി.

“എൻ്റെ ഇടവകയിൽപ്പെട്ട ഓരാത്മീയപുത്രനായ പ്രിൻസ് ഷൈർബാക്സ്കിയുടെ മകളുമായി നീ വിവാഹബന്ധത്തിലേർപ്പൊടാൻ പോകുന്നേനു കേൾക്കുന്നു?” ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം കൂട്ടിച്ചേർത്തു: “അവളോരു നല്ല യുവതിയാണ്!”

“ഉംഗ്.” ലെവിം നാണ്ഡത്താട സമ്മതിച്ചു: ‘കുമ്പസാരവേളയിൽ ഇതൊക്കെയെന്തിനേംജിക്കുന്നു’ എന്നു പിന്തിക്കുകയും ചെയ്തു.

ആ ചിന്തയ്ക്കു മറുപടിയെന്നോണം അച്ചുന്ന് പരഞ്ഞു: “നീ വിവാഹം ചെയ്യാൻ പോകുന്നു, ദൈവം നിനക്കു കൂട്ടികളേ നല്കും. ശരിയല്ലോ? അപ്പോൾ, നിനെ അവിശ്വാസത്തിലേക്കു നയിക്കുന്ന സാത്താനെ കീഴടക്കാതിരുന്നാൽ ഏതുതരത്തിലുള്ള വിദ്യാഭ്യാസമാണ് നിന്റെ കൊച്ചുകൂട്ടികൾക്കു നീ നല്കാൻ പോകുന്നത്? കുറപ്പെടുത്തലിന്റെ സ്വരത്തിൽ അച്ചുന്ന ചോദിച്ചു: “നിന്റെ സന്താനങ്ങളെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ, സ്നേഹസന്ധനനായ ഒരു പിതാവെന്ന നിലയ്ക്കു നീ നിന്റെ സന്താനത്തിനു സന്പത്തും ആധംബരവും ബഹുമതികളുംമാത്രം വേണമെന്നാശഹിച്ചാൽ പോര. അവനു മോചനംവേണം. സത്യത്തിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ ആത്മീയമായ പുരോഗതി നേടണം. ശരിയല്ലോ? ‘പപ്പാ, ഈ ലോകത്ത് എന്ന സന്താഷിപ്പിക്കുന്ന ഭൂമിയും വെള്ളവും സുര്യനും പുകളും പുല്ലുകളുമെല്ലാം സൃഷ്ടിച്ചതാരാണെന്ന്’ നിന്റെ നിഷ്കളങ്കനായ കൂട്ടി ചോദിക്കുന്നോൾ നീയെന്തു പരയും? ‘എനിക്കെന്തുകൂടാ’ എന്നു പരയുമോ? ദയാപരനായ കർത്താവ് എല്ലാം നിനക്കു വെളിപ്പെടുത്തിത്തന്നിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് നിനക്ക് അറിയാതിരിക്കാൻ വഴിയില്ല. അല്ലെങ്കിൽ, നിന്റെ കൂട്ടി ചോദിച്ചുനിരിക്കുന്നു, ‘കല്ലറയ്ക്കപ്പുറം എന്താണെന്ന കാത്തിരിക്കുന്നത്?’ ഒന്നുമറിഞ്ഞുകൂടുക്കുന്നീൽ നീ എന്തുതരം പരയും? എങ്ങനെ ഉത്തരം പരയും? ഈ ലോകത്തിന്റെയും സാത്താന്റെയും പ്രലോഭനങ്ങൾക്ക് അവനെ

വിട്ടുകൊടുക്കുമോ? അതു തെറ്റാണ്." അച്ചൻ ഒന്നു നിർത്തി, തല ഒരു വശത്തേക്കു ചരിച്ചു സഹതാപത്രതാട ലെവിനെ നോക്കി.

ലെവിൻ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. ഒരു പുരോഹിതനുമായി ചർച്ചയിലേർപ്പടാൻ ആഗ്രഹിക്കാത്തതുകാണ്ടില്ല. മറ്റാരാളും ഇതുപോലൊരു ചോദ്യം ഇതേവരെ അയാളോടു ചോദിച്ചിട്ടില്ല. തന്റെ കുഞ്ഞുമുക്കും ഇത്തരം ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിക്കാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ അവയ്ക്ക് ഉത്തരം കണ്ണടത്താൻ ധാരാളം സമയമുണ്ടാക്കാം.

"നിന്നേ ജീവിതത്തിലെ ഒരു സുപ്രധാന ഘട്ടത്തിലേക്കു നീ പ്രവേശിക്കുകയാണ്." അച്ചൻ പറഞ്ഞു: "നിന്നേ മാർഗം കണ്ണടത്താനും നേരായവഴിക്കു നയിക്കാനും സഹായിക്കണം എന്നു ദയാപരനായ ദൈവത്തേതാട് പ്രാർത്ഥിക്കുക. നമ്മുടെ കർത്താവായ യേശുക്രിസ്തു, മനുഷ്യരാശിയോടുള്ള സ്നേഹം നിന്നേമേൽ ചൊരിയട്ട, നിന്നോടു പൊരുക്കട്ട...!" അച്ചൻ ലെവിനെ അനുഗ്രഹിച്ചു പോകാൻ അനുവദിച്ചു.

തനിക്കു ഹിതകരമല്ലാത്ത ഒരു രംഗം അങ്ങനെ അവസാനിച്ചതിലും കളളംപരിയാൻ നിർബന്ധിതനായില്ല എന്നതിനാലും ആശ്രൂപിച്ചുകൊണ്ടാണ് ലെവിൻ വീടിലെത്തിയത്. സ്നേഹമുള്ള ആ വ്യഭിച പറഞ്ഞതു മുഴുവനും വിധിച്ചിത്തമല്ലെന്നു കുടുതൽ വ്യക്തമാക്കേണ്ട ചില കാര്യങ്ങൾ അതിലുൾപ്പെടുന്നുണ്ടെന്നും തോന്തി. 'ഇപ്പോഴല്ല, പിന്നീടാകട്ട' എന്നു തീരുമാനിച്ചു. തന്റെ ആത്മാവിൽ ഏതോ ഒരവ്യക്തത അവശേഷിക്കുന്നുണ്ടെന്നും മതത്തെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം, മറ്റുള്ളവരുടെ നിലപാടുതനെന്നയാണ് തന്റെതെന്നും അയാൾ സംശയിക്കാൻ തുടങ്ങി. സുഹൃത്ത് സ്വിയാഷ്സ്‌കിയെയാണ് അതിനു കുറപ്പെടുത്തിയത്.

അന്നു വെകുന്നേരം പ്രതിശുദ്ധവയ്ക്കിനോടൊപ്പം ഓഖലോൻസ്‌കിയുടെ വീടിൽ ചെലവഴിച്ചു. അടക്കാനാവാത്ത ആളുംത്തിലാണു താനെന്ന് അയാൾ ഓഖലോൻസ്‌കിയോടു പറഞ്ഞു.

രണ്ട്

കീഴ്വചക്കങ്ങൾ കർശനമായി പാലിക്കണമെന്ന് പ്രിൻസസ്യും ഡോളിയും നിർദ്ദേശിച്ചിരുന്നതു കാരണം, വിവാഹദിവസം ലെവിൻ വധുവിനെ കാണാൻപോയില്ല. അവിവാഹിതരായ മുന്നു ചങ്ങാതിമാർക്കൊപ്പം ഹോട്ടലിൽനിന്ന് ഉണ്ടുകഴിച്ചു. സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച്, യുണിവേഴ്സിറ്റിലെ പഴയ സഹപാർിയും ഇപ്പോൾ പ്രകൃതിശാസ്ത്ര പ്രോഫസ്സറുമായ കടാവസോവ് (ഇദ്ദേഹത്തെ സന്ദർഭവശാൽ തെരുവിൽവച്ചു കണ്ണുമുട്ടിയ ലെവിൻ നിർബന്ധിച്ചു വിളിച്ചുകൊണ്ടുവന്നതാണ്). മനവാളത്തെതാഴനും മോസ്കോയിലെ മജിസ്ട്രേറും കരടിനായാട്ടിന് ലെവിന്റെ കുടുക്കാരനുമായ ചിരിക്കോവ് എന്നിവരാണ് ആ ചങ്ങാതിമാർ. ഉച്ചഭക്ഷണം ഉല്ലാസകരമായിരുന്നു. അത്യുത്സാഹത്തിലായിരുന്നു സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച്. കടാവസോവിന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ മറുള്ളവരെ രസിപ്പിച്ചു.

എത്ര കഴിവുള്ളവനായിരുന്നു നമ്മുടെ സ്നേഹിതൻ കോൺസിലേന്റൻ ഡിമിട്ടിച്ചു! കടാവസോവ് പറഞ്ഞതു തുടങ്ങി: “കുടുത്തിലില്ലാത്ത ഓരാളുടെ കാര്യമാണ് ഞാൻ പറയുന്നത്. അക്കാലത്ത് അയാൾക്ക് സയൻസിനോടിഷ്ടമായിരുന്നു. യുണിവേഴ്സിറ്റി വിട്ടുപോന്നപ്പോൾ മാനവികവിഷയങ്ങളിലായി താൽപര്യം. എന്നാലിപ്പോൾ, സ്വന്തം പ്രാഗല്ഭ്യത്തിൽ പകുതി ആത്മവഞ്ചനയ്ക്കും മറ്റൊക്കും പകുതി ആ വഞ്ചനയെ ന്യായീകരിക്കാനുമാണു ചെലവഴിക്കുന്നത്.”

“തന്നെപ്പോലെ വിവാഹത്തെതാടു ശത്രുതയുള്ള മറ്റാരാളു ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല.” സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

“അല്ല, ഞാൻ വിവാഹത്തിന്റെ ശത്രുവല്ല, പക്ഷേ, അധ്യാനം പകുവയ്ക്കുന്നതിൽ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. മറ്റാനുംചെയ്യാൻ കഴിയാത്തവർ സംസ്കാരവും സന്തോഷവും പരിപോഷിപ്പിക്കാൻ സഹായിക്കണം. ഈ രണ്ടിനെയും തമ്മിൽ

കൂട്ടിക്കുഴയ്ക്കുന്ന വളരെപ്പേരുണ്ട്. എന്നർ അതിനോടു യോജിക്കുന്നില്ല."

"തനിക്കൊരു പ്രണയമുണ്ടന്നിയുണ്ടോൾ ഏറ്റവും കൂടുതൽ സന്തോഷിക്കുന്നത് ഞാനായിരിക്കും." ലെവിൻ പറഞ്ഞു: "കല്യാണത്തിന് എന്ന ക്ഷണിക്കാൻ മറക്കരുത്."

"എന്ന് ഇപ്പോഴും പ്രണയത്തിലാണ്."

"കക്കായിരച്ചിയുമായിട്ടായിരിക്കും! ചേടുന്നിയാമോ?"
ലെവിൻ സഹോദരനോടു ചോദിച്ചു: "കടാവസോവ്
പോഷകഭക്ഷണത്തക്കുറിച്ചാരു പുസ്തകം
എഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്..."

"എല്ലാംകൂടി കൂട്ടിക്കുഴയ്ക്കാതെ! എന്നർ പുസ്തകം എഴുതുന്നതിലെന്നാണു തെറ്റ്? എന്നർ കകയീരച്ചിയെ സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്നുള്ളതു സത്യമാണ്."

"അതു ഭാര്യയെ സ്നേഹിക്കുന്നതിനു തടസ്സമുണ്ടാക്കുമോ?"

"അതു തടസ്സമുണ്ടാക്കില്ല, പക്ഷേ, ഭാര്യ തടസ്സമുണ്ടാക്കും."

"അതെന്ത്?"

"തനിക്കു താമസിയാതെ മനസ്സിലാക്കും. ഇപ്പോൾ കായികവിനോദങ്ങൾ തനിക്കിഷ്ടമാണ്... ഉം. നമുക്കു കാത്തിരുന്നു കാണാം.

"നിങ്ങളിൽത്തോ ആർവിപ് ഇന്നുവന്നിരുന്നു.
പ്രധാനായിയിൽ ധാരാളം മാനുകളും രണ്ടു
കരടികളുമുണ്ടന്നിയിക്കാനാണു വന്നത്." ചിരിക്കോവ്
പറഞ്ഞു.

"എനിക്കു വരാനോക്കില്ല."

"കണ്ണോ! സെർജിയൻ ഇവാനിച്ചു കളിയാക്കി.
കരടിനായാട്ടിനോടു വിട! ഭാര്യ സമ്മതിക്കില്ല"

ലെവിൻ ചിരിച്ചു. ഭാര്യ അനുവദിച്ചില്ലെങ്കിലും അയാൾക്കു പരാതിയില്ല. ഇനിയൊരിക്കലെല്ലും കരടിയെ കാണുകയേ വേണ്ട.

"എന്നാലും തന്റെ അസാന്നിയ്യത്തിൽ രണ്ടു കരടികളെ കൊല്ലുകയെന്നുവച്ചാൽ കഷ്ടംതന്നെ. ഹപിലോവ്‌കയിലെ സംഭവം ഓർമയുണ്ടാ? എന്തു സെമായിരുന്നു!" ചിരിക്കോവ്
പറഞ്ഞു.

"ബഹമചര്യത്തോടു വിടപറയുന്നതിന് അതിന്റെതായ
ദുഷ്യങ്ങളുണ്ട്." സെർജിയൻ ഇവാനിച്ചു അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: "എത്ര
സന്തോഷിച്ചാലും സ്വാത്രന്ത്യം നഷ്ടപ്പെടുന്നോൾ
ദുഃഖിക്കേണ്ടിവരും."

“ഗോഗോളിന്റെ നാടകത്തിൽ ജനാലവഴി പുരത്തുചാടിയ വരൻ്റെ അവസ്ഥയിലാണു താൻ.” ചിരിക്കോവ് കളിയാക്കി.

“തീർച്ചയായും അയാൾക്കങ്ങനെ തോന്നുന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, തുറന്നുപറയാൻ മടി.” കടാവസോവ് പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

“ശരി. ജനാല തുറന്നുകിടക്കുകണ്ട്... നമുക്കു ടെന്റ്സിലേക്കു പോകാം. ഒന്ന് ഒരു പെൺകരിയാണ്. അതിന്റെ ഗൂഹ വള്ളാം. അഞ്ചുമണിയുടെ തീവണ്ടി പിടിക്കാം. ഇവിടെ ഇവരുടെ ഇഷ്ടംപോലെ എന്തുവേണമെങ്കിലും ചെയ്തോടു.” ചിരിക്കോവ് ചിരിച്ചു.

“സ്വാത്രത്യം നഷ്ടപ്പെടുന്നതിന്റെ പേരിൽ തെല്ലുപോലും പശ്വാത്താപം എൻ്റെ മനസ്സിലില്ല.” ലെവിൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണു പറഞ്ഞത്.

“ഓഹോ, പക്ഷേ, ഈ നിമിഷം തന്റെ മനസ്സിൽ വല്ലാത്ത ചിന്തക്കുഴപ്പമാണ്. അതുകൊണ്ട് ഒന്നും വ്യക്തമാവില്ല.” കടാവസോവ് പറഞ്ഞതു.

“സ്വാത്രത്യം നഷ്ടപ്പെടുന്നതിൽ എനിക്കു ദുഃഖമുണ്ടാണു പറയാം. പക്ഷേ, ആ നഷ്ടം അതിലേരെ എന്ന സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നുമുണ്ട്.”

“വളരെ മോശം! ഒരു പ്രതീക്ഷയുമില്ല.” കടാവസോവ് പറഞ്ഞു: “ഇയാളുടെ അസുഖം ഭേദമാക്കാൻവേണ്ടി നമുക്കു കൂടിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ ഇയാളുടെ സ്വപ്നത്തിൽ നൂറിലൊരുഭാഗമെങ്കിലും യഥാർത്ഥമാക്കേണ എന്നു പ്രാർത്ഥിക്കാം. അതുപോലും ഈ ഭൂമുഖത്ത് മറ്റഞ്ഞും കാണാത്ത തരത്തിലുള്ള സന്തോഷമായിരിക്കും.”

ഉച്ചഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ സന്ദർശകൾ വിവാഹത്തിനുപോകാൻ തയ്യാറെടുത്തു.

ഒറ്റയ്ക്കായപ്പോൾ ലെവിൻ അവിവാഹിതരായ മൂന്നു ചങ്ങാതിമാരുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെക്കുറിച്ചാലോചിച്ചു. സ്വാത്രത്യം നഷ്ടപ്പെടുന്നതിന്റെ പശ്വാത്താപമുണ്ടോ എന്നു സ്വന്തം ആത്മാവിനോടാരാഞ്ഞു. ആ ചോദ്യം അയാളെ ചിരിപ്പിച്ചു. സ്വാത്രത്യമോ? സ്വാത്രത്യംകൊണ്ട് എന്താണു പ്രയോജനം. സ്വന്നഹിക്കുന്നതും ആഗ്രഹിക്കുന്നതുംമാത്രമാണു സ്വാത്രത്യം. അവളുടെ ആഗ്രഹങ്ങൾ സാധിക്കുന്നതും അവളുടെ ചിന്തകളുമായി പൊരുത്തപ്പെടുന്നതുമാണു സ്വാത്രത്യം. അതായത് ഒരു സ്വാത്രത്യവുമില്ലാത്ത അവസ്ഥ; അതാണു സന്തോഷം!

“പക്ഷേ, അവളുടെ വിചാരങ്ങളും വികാരങ്ങളും ആഗ്രഹങ്ങളും എനിക്കെന്നുമോ?” ഒരു ശവ്വം പെട്ടുനു മന്തിച്ചു. അയാളുടെ മുവത്തെ ചിരി മാത്രതു. അയാൾ ചിന്താമണിനായി. ഭയവും സംശയവും അയാളെ ബാധിച്ചു. സകലതിനെയും അയാൾ സംശയിച്ചു.

‘ഒരുപക്ഷേ, അവർക്കെന്നൊടു സ്നേഹമില്ലകിലോ? വിവാഹിതയാകണമെന്നതുകൊണ്ടുമാത്രം ഈ വിവാഹത്തിനു സമ്മതിച്ചതാണെങ്കിലോ? തന്നത്താനറിയാതെയാണ് ഈ ചടങ്ങിനു തുനിയുന്നതെങ്കിലോ?’ അയാൾ തന്നൊടുതന്ന ചോദിച്ചു: ‘വിവാഹശ്രേഷ്ഠം ആത്മപരിശോധന നടത്തുമ്പോഴായിരിക്കും അവളെന്ന സ്നേഹിക്കുന്നില്ലെന്നും ഒരിക്കലും സ്നേഹിക്കാൻ സസാധ്യമല്ലെന്നും കണ്ടെത്തുന്നത്...’ അവളെക്കുറിച്ച് വിചിത്രവും അങ്ങേയറ്റം കുറവുമായ ചിന്തകൾ അയാളുടെ മനസ്സിൽ പോട്ടിമുള്ളു. അവളെ ഭ്രാംഞ്ഞസ്കിയോടൊപ്പം കണ്ടത് ഈന്നലെയാണെന്നു തോന്തി. അയാളുടെ പേരിൽ സംശയം ജനിച്ചു. അവൾ എല്ലാ സത്യവും തന്നൊടു പറത്തിട്ടില്ലെന്നും സംശയിച്ചു. പെട്ടു ചാടിയെന്നീറ്റു നിരാശയോടെ തന്നത്താൻ പറത്തു: ‘എല്ല ഇതു ശരിയല്ല, എന്നെ അവളോട് അവസാനമായി പറയും. നാമിപ്പോൾ സ്വതന്ത്രരാണ്. ഈങ്ങനെതന്ന തുടർന്നുപോകുന്നതായിരിക്കും നല്ലത്. നാണകേടും കഷ്ടപ്പാടും വഞ്ചനയും സഹിച്ചു ജീവിക്കുന്നതിനെക്കാൾ എന്തുകൊണ്ടും നല്ലതാണിൽ.’ ഈങ്ങനെ തന്നൊടും അവളോടും മറ്റൊരുമുള്ള അവജന്തയും വിദ്യേശവും നിരന്തര മനസ്സാടെ ലെവിന് ഹോട്ടലിൽനിന്നിരങ്ങി അവളുടെ വീടിലേക്കുപോയി.

പിരകിലെ മുറികളിലൊനിൽ ഒരു പെട്ടിയുടെ പുരത്തിരുന്നു തോഴിയുടെ സഹായത്തോടെ വന്നതുങ്ങൾ തിരഞ്ഞെടുത്തുതു അടുക്കിവയ്ക്കുകയായിരുന്നു കിറ്റി. അയാളെ കണ്ട സന്തോഷത്താൽ വിടർന്നമുഖത്തോടെ അവൾ ചോദിച്ചു: “അല്ലാ എന്താണിപ്പോൾ...? അതഭുതമായിരിക്കുന്നല്ലോ? പാവങ്ങൾക്കു കൊടുക്കാൻവേണ്ടി പഴയ ഉടുപ്പുകൾ മാറ്റിവയ്ക്കുകയാണ്...”

“അതു നല്ലതുതന്ന.” ദ്രാനവദനനായി തോഴിയെ നോക്കിയിട്ട് അയാൾ പറത്തു.

“ദുന്യാഷാ നീ പൊയ്ക്കോ. വിളിക്കുന്ന വന്നാൽമതി.” കിറ്റി അവളെ പറഞ്ഞയച്ചിട്ട്, അയാളുടെ ദുഃഖാവത്തിൽ

ആശക്കയോടെ ആരാത്തു:

“നിങ്ങൾക്കെന്തുപറ്റി?”

“കിറ്റി, എനിക്കെന്തനില്ലാത്താരു വേവലാതി? ഒറ്റയ്ക്കിൽക്കു സഹിക്കാനുള്ള കരുതൽ എനിക്കില്ല.” താന്തു പറഞ്ഞാലും അവർ മുവവിലയ്ക്കെടുക്കുകയില്ലെന്നു തോന്തിയെക്കില്ലും അവളുടെ വണ്യനം കേൾക്കണമെന്ന് അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചു: “ഇനിയും സമയമുണ്ടെന്നു പറയാനാണു താൻ വന്നത്... ഇപ്പോൾ വേണമെക്കില്ലും ഇതൊക്കെ വേണ്ടെന്നുവയ്ക്കാം.”

“എന്ത്? എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല. നിങ്ങൾക്കെന്തുപറ്റി? എന്തൊന്നു വേണ്ടെന്നു വയ്ക്കാമെന്ന്?”

“ഒരായിരംതവണ താൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതാണ്. നിന്നെ വിവാഹം കഴിക്കാനുള്ള യോഗ്യത എനിക്കില്ല. പുർണ്ണമന്മൈയാടയാളം നീ സമ്മതിച്ചത്. അബദ്ധം പറ്റിയതായിരിക്കും. ഒന്നുകൂടി ആലോച്ചിക്ക്. എന്നെ സ്നേഹിക്കാൻ നിന്നക്കാവുമോ? എന്നോടു തുറന്നുപറയാം. തീർച്ചയായും എനിക്കു ദുഃഖമുണ്ടാകും. ആളുകൾ പലതും പറഞ്ഞതനിരിക്കും. അതൊന്നും സാരമില്ല. ഒരു വലിയ നിർഭാഗ്യമോഴിവാക്കാൻ ഇനിയും സമയമുണ്ട്!”

“എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.” അവർ ഭയനുപോയി: “വിവാഹം വേണ്ടെന്നുവയ്ക്കാനോ?...”

“അതേ നിന്നക്കുന്നോടു സ്നേഹമില്ലെങ്കിൽ.”

“നിങ്ങൾക്കു ഭ്രാന്തുണ്ടാ?” അബ്യരപ്പുകൊണ്ട് വിവർണ്ണമായ മുവത്തോടെ അവർ ചോദിച്ചു. അടുക്കിവച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ഉടപ്പുകൾ ഒരു ക്ഷേരയിൽ വാരിയിട്ട് അയാളുടെ അടുത്തിരുന്നു. എന്താണു നിങ്ങളാലോച്ചിക്കുന്നത്? എല്ലാം എന്നോടു പറയു.”

“നിന്നക്ക് എന്നെ സ്നേഹിക്കാനാക്കില്ലെന്ന് എൻ്റെ മനസ്സുപറയുന്നു എന്തിന്റെ പേരിലാണ് നീ എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നത്.”

“ദൈവമേ, താനിനി എന്തു ചെയ്യും?...” അവർ ഉരക്കെ കരഞ്ഞു.

“ഇങ്ങനെ കരയാൻ താൻ നിന്നെ വഴക്കുപറഞ്ഞതാ?” അയാൾ അവളുടെ മുന്നിൽ മുട്ടുകുത്തി, അവളുടെ കൈകളിൽ ചുംബിക്കാൻ തുടങ്ങി. അഞ്ചുമിനിട്ടുകഴിഞ്ഞ് പ്രിൻസസ്സ് വന്നപ്പോൾ അവരുടെ പിന്നക്കം തീർന്നിരുന്നു. അയാളെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നുമാത്രമല്ല, അതിനുള്ള കാരണങ്ങളും

കിറ്റി ബോധ്യപ്പെടുത്തി. അയാൾക്ക് സ്നേഹം
 ആവശ്യമാണെനുമാത്രമല്ല,
 സ്നേഹത്തിനുപാത്രമായ
 സർവ്വോത്ക്ഷ്യവുമാണ്. ദുന്യാഷയ്ക്ക് നീലയാണോ
 ചുവപ്പാണോ ചേരുന്നത് എന്നു തർക്കിച്ചുകൊണ്ടു പെട്ടിയിൽ
 തുണികൾ അടുക്കിവയ്ക്കുകയായിരുന്ന കിറ്റിയെയും
 ലെവിനെയും കണ്ട്, വീട്ടിൽപോയി ധ്യാന്മു ചെയ്ത് വരാനും
 കിറ്റിയെ മെനക്കെടുത്തരുതെന്നും അവളെ ഒരുക്കാൻ
 ഹയർധ്യാന്മുർ ഉടനെ വരുമെന്നും പകുതി തമാശയായും
 പകുതി കാര്യമായും പ്രിൻസല്ല് ലെവിനോടു പറത്തു: “ഇവളിന്
 ആഹാരംപോലും കഴിച്ചിട്ടില്ല. കണ്ടില്ലേ ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്നത്!
 പയ്യേൻ, നീ പോയി നിന്നേ ജോലിനോക്കു!”

നാണിച്ച് കുറ്റബോധത്താട, എന്നാൽ
 ആശ്വാസത്തോടെയും ലെവിൻ ഹോട്ടലിലേക്കു മടങ്ങി.
 സഹോദരനും ഡോളിയും ഓബ്ലോൺസ്‌കിയും അയാളെ
 അനുഗ്രഹിക്കാൻ കുരിശുരൂപവുമായി
 കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. ഡോളിക്കു വീട്ടിൽപോയി മകനെ
 ഒരുക്കിക്കൊണ്ടുവരണം. എന്നിട്ടു വധുവിനോടൊപ്പം വണ്ണിയിൽ
 കുരിശുരൂപവുമായി പോകണം. വരനും സെർജിയസ്
 ഇവാനിച്ചിനുമറ്റും പോകാനും തിരിച്ചുവരാനും വണ്ണി
 അയയ്ക്കണം. ഇങ്ങനെ പലതും ചെയ്യാനുണ്ട്.
 വെറുതേയിരിക്കാൻ നേരമില്ല, മണി ആറരക്ഷിത്തു.

വരെനെ അനുഗ്രഹിക്കുന്ന ചടങ്ങ് സുഗമമായിരുന്നില്ല.
 ഓബ്ലോൺസ്‌കി കൂത്രിമഗാരവം നടിച്ചു ഭാര്യയുടെ
 സമീപത്തുനിന്ന് കുരിശുരൂപം കൈയിൽപിടിച്ച് ലെവിനോടു
 മുട്ടുകുത്താൻ പറത്തു. തമാശമട്ടിൽ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അയാളെ
 മുന്നുപാവശ്യം ചുറ്റിച്ചു. ഡോളിയും അങ്ങനെ ചെയ്തിട്ട്
 വീട്ടിൽ പോകാൻ ധൃതികൂട്ടി. വണ്ണികളുടെ കാര്യത്തിൽ
 ആശയക്കുഴപ്പമുണ്ടായപ്പോൾ ഡോളി വീട്ടിൽ പോയിട്ടു വണ്ണി
 തിരിച്ചയച്ചാൽ മതിയെന്ന് സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച് നിർദ്ദേശിച്ചു.

ആ നിർദ്ദേശം ഡോളിക്കു സ്വീകാര്യമായി. “പെട്ടികളെല്ലാം
 കൊടുത്തയേച്ചാ?” ഓബ്ലോൺസ്‌കി അന്നേഷിച്ചു.

“അയച്ചു.” ലെവിൻ പറത്തു. തനിക്കു ധരിക്കാനുള്ള
 വസ്ത്രങ്ങളുടുത്തുവയ്ക്കാൻ കുസ്തമയോട് അയാൾ
 നിർദ്ദേശിച്ചു.

മുന്ന്

വിവാഹത്തിനുവേണ്ടി അലകരിച്ചിരുന്ന പള്ളിമുറത്ത് വലിയ ഓൾക്കൂട്ടം. കുടുതലും സ്ത്രീകൾ. താമസിച്ചുത്തിയവർ തികഞ്ഞിരുത്തിരക്കി ജനാലകനെവികർക്കിടയിലും എത്തിനോക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ഇരുപതിൽപ്പരം കുതിരവെണ്ടിക്കളെ കുതിരപ്പോലീസുകാർ തെരുവോരത്ത് ഒരുക്കിനിർത്തി. നീലയുണിഫോമാംസിന്തെ ഒരു പോലീസുദേഖഗമ്പൻ കൊടുംതണ്ണുപ്പ് സാരമാക്കാതെ ജാഗ്രതയോടെ വാതിൽക്കൽ നിലയുറപ്പിച്ചു. കുടുതൽ വണ്ടികൾ വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. തലമുടിയിൽ പുഷ്പങ്ങൾ ചുടിയ മഹിളകൾ ഉടുപ്പിന്റെ തൊങ്ങലുകൾ ഉയർത്തിപ്പിടിച്ച് വണ്ടിയിൽനിന്നിരങ്ങി. പുരുഷമാർ തൊപ്പികളും പള്ളിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. കെട്ടിടത്തിനുള്ളിൽ രണ്ടു ശരീരംലുകളിലും രൂപക്കൂടുകളിലും മെഴുകുതിരികൾ കത്തിച്ചിട്ടുണ്ട്. പ്രതിമകളുടെ പിരകിലെ ചുവന്ന പട്ടംതിരുപ്പീലകളും രൂപങ്ങളിലെ തിളങ്ങുന്ന വെള്ളി ആട്ടരണങ്ങളും ശരീരംലുകളിലെ വെള്ളിച്ചങ്ങലകളും കാലപ്പശകംകാണ്ഡു കരുത്ത പുരാതനഗമങ്ങളും ഭോഗകളും അകവസ്ത്രങ്ങളും ഗായക സംഘത്തിനു മുകളിലെ ബാനറുകളും അർശത്താരയിലേക്കുള്ള പടികളുമെല്ലാം വെളിച്ചത്തിൽ മുങ്ങിക്കാണ്ടപ്പെട്ടു. നല്ലതുപോലെ ചുടുപിടിച്ച പള്ളിയുടെ വലതുഭാഗത്ത് നീളൻ കോട്ടകളും വെളുത്ത ദൈകളും യുണിഫോമുകളും കസവുകിനരികളും പട്ടുപുകളും പുകളും നിന്മായ ചുമലുകളും കൈകളും നീംബ കൈയുറകളുംകാണ്ഡു നിരഞ്ഞ ആർശക്കൂട്ടത്തിൽ നിന്നുയർന്ന ഗൗരവമേറിയ, ആവേശകരമായ ചർച്ചകൾ മേൽക്കൂരയിൽ തട്ടി പ്രതിയുന്നിച്ചു. വാതിൽ തുറക്കുന്ന ശബ്ദം കേൾക്കുന്നേപാഴല്ലാം വരനെയും വയുവിനെയും പ്രതീക്ഷിച്ച് എല്ലാവരും അങ്ങോടുനോക്കും. പക്ഷേ, പത്തു പ്രാവശ്യം വാതിൽ തുറന്നപ്പോഴും അകത്തുവന്നതു വെക്കിയെത്തിയ

അതിമിക്കളോ പോലീസ് ഉദ്യാഗസ്ഥൻ്റെ കണ്ണുവെട്ടിച്ചു
കാഴ്ചകാണാനെത്തിയ അപരിചിതരോ അയിരുന്നു.
ബന്ധുക്കളും കാണികളും ഉത്കണ്ഠന്യോടെ കാത്തുനിന്നു.

വരനും വധുവും ഏതുനേരവും ഏത്തിച്ചേരുമെന്നു
പ്രതീക്ഷിച്ച അവർ, സമയം വൈകിയതു സാരമാക്കിയില്ല.
ക്രമേണ, കൂടുതലാളുകൾ വാതിൽക്കലേക്കു ഭോക്കാൻ
തുടങ്ങി. ഏതെങ്കിലും സംഭവിച്ചോ എന്നു ചിലർ സംശയിച്ചു.
വധുവരമാരെക്കുറിച്ച് ഉത്കണ്ഠന്യില്ലാത്ത മട്ടിൽ ബന്ധുക്കളും
സുഹൃത്തുകളും സംഭാഷണത്തിൽ മുഴുകി.

സമയത്തിന്റെ വില ബോധ്യപ്പെടുത്താനെന്നവല്ലോ ആർച്ച്
ധികൻ ജനാലകൾ കിടുങ്ങുമാൻ ഉരക്കെ ചുമച്ചു. കാത്തിരുന്നു
മുഷ്ടിത്ത ഗായകസംഘം മുക്കുചീറ്റാൻ തുടങ്ങി. വരന്റെ കൂട്ടർ
ഏത്തിയോ എന്നറിയാൻ പാതിരി ഇടയ്ക്കിടെ പുരത്തെക്ക്
ആളെ അയച്ചു. സ്ത്രീകളിൽ ഒരാൾ വാച്ചുനോക്കിയിട്ട് ‘ഇതു നല്ല
കുത്ത്’ എന്നു പറത്തതോടെ അവർക്കിടയിലെ അന്വരപ്പും
അസംത്യപ്തിയും വ്യാപകമായി. എന്താണു
സംഭവിച്ചതെന്നേഷിക്കാൻ മനവാളത്തോഴൻ
പുരത്തുപോയി.

ഈ സമയമത്രയും കിറ്റി മനവാട്ടിയുടെ വേഷത്തിൽ
അവളെ അക്കന്നുവിക്കുന്ന ഒരു പ്രായംചെന്ന സ്ത്രീക്കും
സഹോദരി പ്രിൻസസ്സ് ലാവോയ്ക്കുമൊപ്പം ഷൈർബാട്ടസ്കി
ഭവനത്തിൽ കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു.

അതേസമയം ലെവിൻ ട്രസർ മാത്രമിട്ടുകൊണ്ട് മുറിയിൽ
അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും നടക്കുന്നു. ഇടയ്ക്കിടെ വരാന്തയിൽ
നോക്കുന്നുമുണ്ട്. അവിടെയെങ്ങും ആരൈയും കാണാത്ത
ശാന്തമായി പുകവലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഒബ്ലോൺസ്കിയോടു
പറത്തു: “ഇങ്ങനെയൊരു മണിത്തരം ഈ ലോകത്തു
മറ്റാരാൾക്കും പറ്റാനിടയില്ല.”

“മണിത്തരംതന്നെ.” ആശ്രാസദായകമായ ഒരു ചിരിയോടെ
ഒബ്ലോൺസ്കി പറത്തു: “പക്ഷേ, വിഷമിക്കേണ്ട. ഒരു
മിനിറ്റിനുള്ളിൽ സാധനം ഇവിടെയെത്തും.”

“താനെന്തു ചെയ്യും?” കോപം അടക്കിക്കാണ്ടു ലെവിൻ
ചോദിച്ചു: “കോട്ടും കുറ്റാണഡവും! അതൊക്കെ വണ്ടിയിൽ
കയറ്റി അയച്ചിട്ടുണ്ടക്കിൽ എന്തു ചെയ്യും?”

“എക്കിൽ എന്റെ ഷർട്ടുതരാം.”

“എക്കിൽ അതു പണ്ടതന്നെ ആകാമായിരുന്നല്ലോ.”

“അള്ളുകൾ അക്കേഷപിക്കാൻ ഇടവരരുത്. കുറച്ചുകൂടി കാത്തിരിക്കാം. എല്ലാം ശരിയാകും.”

ലെവിന്റെ ഭ്രത്യൻ കുസ്മയാണു പണി പറ്റിച്ചുത്.

ഡൈസ്സല്ലാം എടുത്തുവയ്ക്കാൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ അയാൾ ഷർട്ടോഴികെ എല്ലാം നേഡിയാക്കി.

“ഷർട്ടോഴിട?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“സാർ ഇട്ടിരിക്കുന്നതു ഷർട്ടോള്ളേ?” കുസ്മ ചിരിച്ചു.

വിവാഹദിവസം ധരിക്കാനുള്ളവയോഴിച്ചു മറ്റല്ലാവസ്ത്രങ്ങളും പെട്ടിയിലാക്കി ഷൈർബാക്സ്കി ഭവനത്തിലെത്തിക്കാൻ പറഞ്ഞിരുന്നു. ഇട്ടിരിക്കുന്ന ഷർട്ട് പുള്ളങ്ങിപ്പോയി. പുതിയ ഫാഷൻിൽ കഴുത്തിരക്കി തയ്ച്ചെയ്യുന്ന് കോട്ടിനോടൊപ്പം ധരിക്കാൻ പറ്റുന്നതല്ല. ഷൈർബാക്സ്കി ഭവനത്തിൽ പോയി എടുത്തുകൊണ്ടുവരാനുള്ള സമയമില്ല. അതുകൊണ്ട് പുതിയ ഷർട്ടുവാങ്ങാൻ ആളയച്ചു. പക്ഷേ, ഞായറാഴ്ചയായതു കാരണം കടകൾ നേരത്തെ അടച്ചു. ഓബ്ലോന്റുന്നുകിയുടെ വീട്ടിൽനിന്നും ഓരോന്നും വാങ്ങിക്കൊണ്ടു വന്നുകൂടിലും അതിന് ഇരകം തീരെ കുറവ്, വല്ലം വളരെക്കൂടുതലും. അവസാനം ഷൈർബാക്സ്കി ഭവനത്തിലേക്ക് ആളുപോയി. പള്ളിയിലാണെങ്കിൽ എല്ലാവരും വരെന കാത്തിരിക്കുന്നു. ലെവിൻ കൂട്ടിലിട്ട് വന്നുമുഗ്ഗത്തപ്പോലെ അക്ഷമനായി അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും നടക്കുന്നു. കിറ്റിയോടു പിലതൊക്കെ പറഞ്ഞു. ഇപ്പോഴെന്തായിരിക്കും അവളുടെ മനസ്സിൽ എന്നായിരുന്നു അയാളുടെ ആലോചന.

അവസാനം കുസ്മ, കുറ്റബോധത്താടെ ഷർട്ടുമായി ഓടിക്കിതച്ചുവന്നു.

മുന്നുമിന്നിറ്റു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ലെവിൻ കൂടുതൽ പരിഭ്രമിക്കാതിരിക്കാൻ കേണ്ടിക്കിൽ നോക്കാതെ, ഓടി പുറത്തിരിങ്ങി.

“ഓടണ്ട്” എല്ലാം താനേ ശരിയാകും.” ഓബ്ലോന്റുന്നുകി ആശുപിള്ളിച്ചു.

നാല്

'ഇതാ അവരെത്തി! അതാണു വരൻ', 'എത്? ആ ചെറുപ്പകാരനാണോ?' 'അവളെ കണ്ടില്ലോ, ജീവനില്ലാത്തപോലെ!' വാതിൽക്കത്തേച്ച് വധുവിനെ സന്ധിച്ച് അവളോടൊപ്പം പള്ളിയിൽ പ്രവേശിച്ച ലെവിനെ നോക്കി ആർക്കമുട്ടത്തിലുള്ളവർ പരസ്പരം പറത്തു.

താമസിക്കാനുള്ള കാരണമെന്തെന്ന് ഒബ്ദേലാൻസ്‌കി ഭാര്യയോടു പറത്തപ്പോൾ അതിമികൾ ചിരിച്ചു. ലെവിൻ ഓന്നും കണ്ടില്ല. കേടുമില്ല. വധുവിന്റെ മുവത്തുനിന്നയാൾ കണ്ണടക്കത്തെയില്ല.

എതാനും ദവസങ്ങളായി അവർ ക്ഷീണിച്ചുപോയെന്നും മനവാടിയുടെ വേഷത്തിലും പഴയ പ്രസർപ്പിലെല്ലാം എല്ലാവരും അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ലെവിൻ നേരേ മരിച്ചാണു വിചാരിച്ചത്. നീം മുടുപടത്തിനുള്ളിൽ ഉയർത്തിക്കെട്ടിവച്ച തലമുടിയും വെളുത്ത പുകളും നീം കഴുത്തിനെ ചുറ്റി കിന്നരിവച്ച ഉടുപ്പും ഇടുങ്ങിയ അരക്കട്ടും അവളെ എറ്റവും അധികം സുന്നരിയാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നയാൾക്കു തോന്തി. പുകളും മുടുപടവും പാരിസിൽനിന്നു വരുത്തിയ ഉടുപ്പുമല്ല, ഉടുത്താരുങ്ങിയതിന്റെ മേമയല്ല, മനോഹരമായ മുവവും നിഷ്കളക്കമായ നോട്ടവുമാണ് അയാളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ അവളെ ആകർഷകമാക്കിയത്.

"ഒളിച്ചോടിയെന്നാണ് ഞാൻ വിചാരിച്ചത്." അയാളെ നോക്കി അവർ ചിരിച്ചു.

"ഒരെഡം പറ്റി, പുരത്തുപരയാൻ കൊള്ളില്ല." നാണ്ടേതാടെ അയാൾ ചുറ്റും നോക്കി.

"നല്ല തമാഴ, നിന്റെ ഷർട്ടിന്റെ കാര്യമാണെല്ലാവരും പരയുന്നത്. തൊടു പിരകിലുണ്ടായിരുന്ന സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തലകുലുക്കി."

“അതേയതെന്ന്.” എന്താണു പറയുന്നതെന്നറിയാതെ ലെവിൻ അതു ശരിവച്ചു.

“കോസ്റ്റാ, ഒരു പ്രധാനകാര്യം. നല്ലപോലെ ആലോച്ചിച്ചു മറുപടി പറയണം.” ഓൺലോൻസ്കി ഗൗരവം നടിച്ചു: “നിനക്കു കൈയിൽ പിടിക്കാൻ പുതിയ മെഴുകുതിരിവേണ്ടോ അതോ പഴയതുമതിയോ? പത്തു രൂബിളിന്റെ വ്യത്യാസമുണ്ടാവും. ഞാനതു തീരുമാനിച്ചുകൂടിലും നിനക്കു തൃപ്തിയായില്ലെങ്കിലോ എന്നു കരുതിയാണ്.”

തമാശയാണു പറത്തതെങ്കിലും ലെവിനു ചിരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

“അപ്പോൾ പുതിയതുവേണമോ ഉപയോഗിച്ചതുവേണമോ എന്നതാണു പ്രശ്നം.”

“ശരി പുതിയതുമതി.”

“സന്തോഷം. ആ പ്രശ്നം പരിഹരിച്ചു.” ഓൺലോൻസ്കി ചിരിക്കോവിന്റെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞു: “ഇതുപോലുള്ള അവസരങ്ങളിൽ എന്താക്കു വിധ്യശിത്തങ്ങളാണ് ആളുകൾ കാട്ടിക്കൂടുന്നത്!”

ലെവിൻ അതു ശ്രദ്ധിക്കാതെ വധുവിന്റെ കുടെ നടന്നു.

“കിറ്റി, നീ വേണം ആദ്യം പായിൽ കയറി നില്ക്കാൻ.” നോർഡ്സ്ട്രോം പ്രഭ്രി അടുത്തുവന്നു പറത്തു. എനിട്ട് ലെവിനെ അഭിനന്ദിച്ചു: “നീ നന്നായിട്ടുണ്ടു കേട്ടോ.”

“നിനക്കു പേടിയൊന്നുമില്ലല്ലോ?” കിറ്റിയുടെ പ്രായംചെന്ന അമ്മായി മേരി ഡിമിട്ടീവ് ചോദിച്ചു.

“നിനക്കു തണ്ണുകുന്നുണ്ടോ? വിളരിയിരിക്കുന്നതെന്ത്? തലയോന്നു കുന്നിക്ക്” എന്നു പറത്ത് കിറ്റിയുടെ സഹോദരി ലവോവ തട്ടിച്ചു മനോഹരമായ കൈകൾക്കാണ് കിറ്റിയുടെ തലയിലെ പുകൾ നേരേവച്ചു.

ധോജി എന്തോ പറയാൻ തുടങ്ങിയെങ്കിലും പറയാനാവാതെ അസ്യാഭാവികമായ രീതിയിൽ കരയുകയും ചിരിക്കുകയും ചെയ്തു. കിറ്റി, ലെവിനേപ്പോലെ അലക്ഷ്യമായി എല്ലാവരെയും നോക്കി.

അതേസമയം സ്ഥാനവസ്ത്രങ്ങളിനിൽക്കു അച്ചമാരും ഡിക്കന്നും വാതിലിനടുത്ത് വിശ്വേഖനമം വായിക്കാനുള്ള മേശയ്ക്കരികിൽ വന്നുനിന്നു. പാതിരി ലെവിനോട് എന്തോ പറത്തെങ്കിലും അയാൾ കേട്ടില്ല.

“വയുവിന്റെ കൈപിടിച്ചു നടക്കുക.” മണവാളത്തോഴൻ പറഞ്ഞു.

എന്താക്കയാണു ചെയ്യേണ്ടതെന്ന് ലെവിന് പറഞ്ഞുമനസ്സിലാക്കാൻ വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടേണ്ടി വന്നു. അവസാനം ശരിയായ രീതിയിൽ കൈപിടിച്ച് അച്ചന്റെ പിന്നാലെ യമാസ്ഥാനത്തെത്തതി. ബന്ധുക്കളും കൂട്ടുകാരുമുശ്രപ്പട്ടന സംഘത്തിന്റെ സംസാരവും കുപ്പായത്തിന്റെ തൊങ്ങലുകൾ നിലത്തിച്ചയുന്നതിന്റെ ഒച്ചയും അകമ്പടിയായുണ്ടായിരുന്നു. പെട്ടെന്ന് പള്ളിയിൽ തിക്കണ്ണ നിഘ്നബ്ദത കളിയാടി. മെഴുകുതിരികളിൽനിന്നു മെഴുകുതുള്ളികൾ വീഴുന്ന ശബ്ദംപോലും കേൾക്കാം.

വെള്ളിപോലെ തിളങ്ങുന്ന നരച്ചതലമുടി ചീകിയൊതുകൾ തൊപ്പിവച്ച വൃദ്ധപുരോഹിതൻ കസവുനുലിൽ തുന്നിയതും മുതുകിൽ വലിയ സ്വർണ്ണക്കുരിശിന്റെ അടയാളമുള്ളതുമായ സ്ഥാനവസ്ത്രങ്ങങ്ങൾക്കിടയിൽനിന്നു കൊച്ചുകൈകൾ പുറത്തെടുത്ത് വേദപുസ്തകത്തിന്റെ ചില താളുകൾ മറിച്ചു.

ഓവലോൺസ്‌കി സശ്രദ്ധം മുന്നോട്ടുനീങ്ങി അച്ചന്റെ ചെവിയിൽ എന്തോ മന്ത്രിച്ചിട്ട് ലെവിനേനോകൾ ആംഗ്യംകാണിച്ചിട്ടു പിന്നാറി.

പുരോഹിതൻ പുക്കൾക്കാണ്ടലകൾിച്ച രണ്ടു മെഴുകുതിരികൾ കത്തിച്ച്, മെഴുകുതുള്ളികൾ താഴേക്കു വീഴുമാറ് ചരിച്ച് ഇടതുകൈയിൽ പിടിച്ചിട്ട് യുവമിമുനങ്ങളുടെ നേർക്കുതിരിഞ്ഞെന്നു. അദ്ദേഹംതന്നെന്നായിരുന്നു ലെവിന്റെ കുമ്പസാരം കേടുതും. അദ്ദേഹം ക്ഷീണിച്ചമട്ടിൽ ദുഃഖത്താട വയുവരമാരെ നോക്കി നെടുവിർപ്പിച്ചു. വലതുകൈ വസ്ത്രങ്ങൾക്കിടയിൽ നിന്നു മോചിപ്പിച്ച് ആദ്യം വരുന്നേയും പിന്നിട്ട് വയുവിന്റെയും തലയ്ക്കുമുകളിൽ പിടിച്ച് അനുഗ്രഹിച്ചു. കിറ്റിയുടെ ശ്രിരസ്സിനു മുകളിൽ കൈവച്ചപ്പോൾ മാത്രമാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പെരുമാറ്റത്തിൽ വാസ്തവ്യത്തിന്റെ ഒരു ലാത്തചന പ്രകടമായത്. മെഴുകുതിരികൾ അവരുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തിട്ടു ദുപ്പാത്രമെടുത്തുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം സാവധാനം നടന്നകന്നു.

“ഇതെല്ലം സത്യമാണോ?” എന്നുവിച്ചാരിച്ച് ലെവിൻ തന്റെ വയുവിനെ നോക്കി. തിരിഞ്ഞുനോക്കാതെതന്നെ തന്റെ നോട്ടതെതക്കുരിച്ച് അവർ ബോധവതിയാണെന്ന് അയാളിഞ്ഞെന്നു. ഒരു നെടുവിർപ്പ് ഉള്ളിലൊതുക്കിയത് അയാൾ

കണ്ണു. മെഴുകുതിരി പിടിച്ചിരുന്ന നീംട കൈയുറയണിത്ത മെല്ലിച്ച കൈകൾ വിരച്ചു. തന്റെ ഷർട്ടിനെയും എത്തിച്ചേരാൻ വൈകിയതിനെയും ബന്ധുകളുടെ സംഭാഷണത്തെയും അവരുടെ അപ്രീതിയെയുംകൂടിച്ചുള്ള എല്ലാ ഉത്കണ്ഠകളും പെട്ടുന്ന് അപ്രത്യക്ഷമായി. പരിഗ്രമത്തോടൊപ്പം സന്തോഷവും അയാൾക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടു.

കസവിന്റെ മേൽക്കൂപ്പായമണിത്ത, ചുരുംഡതലമുടി പീകിയോതുക്കിയ, കിളരം കുടിയ, സുമുഖനായ സീനിയർ ഡീക്കൻ രണ്ടു വിരലുകൾക്കാണ്ഡും ഭ്ലാഹയുടെ അറ്റം പൊക്കിപ്പിടിച്ചു ചൊടിയോടെ നടന്നുവന്ന് പുരോഹിതന്റെ മുന്നിൽ നിന്നു.

“കർത്താവേ! തങ്ങളെ അനുഗ്രഹിക്കേണമേ!” സാവധാനം, മുഴങ്ങുന്ന ശബ്ദത്തിൽ അദ്ദേഹം പരഞ്ഞു.

“നമ്മുടെ ദൈവം വാഴ്ത്തപ്പെട്ടവനാകുന്നു; ഇപ്പോഴും എപ്പോഴും എന്നെന്നുക്കും വാഴ്ത്തപ്പെട്ടവനാകുന്നു.” വ്യദ്യപുരോഹിതൻ ഇംബന്തതിൽ പരഞ്ഞു. അപ്പോൾ പള്ളിക്കെം നിരഞ്ഞതുതുള്ളുവത്തകവെണ്ണം ഗായകസംഘത്തിന്റെ ശബ്ദം ഉയർന്നു. സാവധാനം അസ്ഥമിച്ചു. പതിവുപോലെ സ്വർഗലോകത്തിനും മോക്ഷത്തിനും വൈദികസമിതിക്കും ചക്രവർത്തിക്കും കോൺസിറ്റുന്നും കാതറിനുംവേണ്ടി പ്രാർത്ഥമിച്ചു: “ഇവർക്കു പുർണ്ണമായ സ്നേഹവും സമാധാനവും സഹായവും നല്കാൻ നമുക്ക് ദൈവത്തോടു പ്രാർത്ഥിക്കാം. സീനിയർ ഡീക്കൻ ശബ്ദം പള്ളിമേടയിൽ മാറ്റാലിക്കൊണ്ടു. ആ വാക്കുകൾ ലെവിന്റെ ഹ്യൂദയത്തെ സ്പർശിച്ചു: ‘സഹായമാണ് എനിക്കുവേണ്ടതെന്ന് അവർ എങ്ങനെ മനസ്സിലാക്കി?’ അടുത്തകാലത്തെ തന്റെ സംശയങ്ങളും ഭിത്തികളും ഓർമ്മിച്ച് അയാൾ അത്ഭുതപ്പെട്ടു. ‘എനിക്കെന്തിനിയാം! ഭയാനകമായ ഇ വിഷയത്തിൽ നിന്നുഹായനായ എനിക്കെന്തു ചെയ്യാനോക്കും? എനിക്കു വേണ്ടതു സഹായംതന്നെയാണ്!’

രാജകൂട്ടംബത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള പ്രാർത്ഥന ഡീക്കൻ പുർത്തിയാക്കിയപ്പോൾ പുരോഹിതൻ ഒരു പുസ്തകമെടുത്തു വയുവരമാരുടെ നേർക്കുതിരിത്ത് ഇംബന്തതിൽ വായിച്ചു:

“വേർപ്പിരിത്തിരിക്കുന്നവരെ സംയോജിപ്പിക്കുന്നവനാണ് ദൈവം. അവരെ സ്നേഹത്താൽ ബന്ധിപ്പിച്ചതും ഇസാക്കിനെയും റബേക്കയെയും അനുഗ്രഹിക്കുകയും അവരുടെ പിന്നഗാമികൾക്കു നല്കിയ വാദാനം പാലിക്കുകയും

ചെയ്ത അവിടുന്ന് അവിടുത്ത അടിമകളായ ഈ കോൺസംഗ്രേഗേറെയും കാതറിനെയും നേരായ വഴിക്കുന്നതെന്നെല്ലാമേ! ദയാപരനായ കർത്താവേ, മനുഷ്യനെ സ്നേഹിക്കുന്നവനേ, അങ്ങയെ തേങ്ങൾ വാഴ്ത്തുന്നു! പിതാവും പുത്രനും പരിശുദ്ധാത്മാവുമായ അങ്ങയുടെ നാമം ഈപ്പോഴും എപ്പോഴും വാഴ്ത്തപ്പുട്ടേ!

‘ആമേൻ!’ അദ്ദുഷ്യമായ ശായകസംഘം എറ്റുപറഞ്ഞു.

“വേർപ്പിരിഞ്ഞിരിക്കുന്നവരെ സംയോജിപ്പിച്ചു.” ‘എത്ര അർത്ഥവത്തായ വാക്കുകൾ! ഈ നിമിഷത്തെ എന്ത് വികാരവുമായി എത്ര ഭംഗിയായി അതു പൊരുത്തപ്പെടുന്നു! അവർക്കും ഈങ്ങനെ തോന്നുന്നണകുമോ?’ ലെവിൻ ആലോചിച്ചു.

തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോൾ അയാളുടെ കണ്ണുകൾ അവളുടെ കണ്ണുകളുമായി ഇടത്തു. അതു കണ്ടപ്പോൾ അവർക്കും തന്നെപ്പോലെതന്നെ എല്ലാം മനസ്സിലായെന്നു തോന്തി. പക്ഷെ, അത് സത്യമല്ല. അവർക്ക് ഒന്നും മനസ്സിലായില്ല. ഒന്നും ശ്രദ്ധിക്കാൻ സാധിക്കാത്തവണ്ണം ഹൃദയം സന്തോഷംകാണ്ഡു നിറഞ്ഞിരുന്നു. കഴിഞ്ഞ ഒന്നരമാസമായി അവളുടെ ആത്മാവിനെ

വേദനിപ്പിക്കുകയും

സന്തോഷിപ്പിക്കുകയുംചെയ്തിരുന്ന ഒരു മോഹം സഹലമായതിലുള്ള സന്തോഷമാണ്. അന്ന് അർബാത്ത് സ്ക്രീറ്റിലെ വീടിലുള്ള നൃത്തശാലയിൽവച്ച് അയാളോടൊത്തു നൃത്തംചെയ്ത ഒരു മണിക്കൂറിനുള്ളിൽ അവളുടെ ഭൂതകാലത്തിൽനിന്നും വേറിട്ട തികച്ചും നൃത്തമായെരും ജീവിതത്തിലേക്കവർ പ്രവേശിച്ചതായി തോന്തി—പഴയ ജീവിതം അതേപടി തുടർന്നുപോയെങ്കിലും. അവളുടെ ജീവിതത്തിലെ എറ്റവും ആളുംകരവും അതേസമയം എറ്റവും കരിനവുമായ കാലാല്പദ്ധതിലായിരുന്നു അത്. അവളുടെ അഭിലാഷങ്ങളും പ്രത്യാശകളുമെല്ലാം അപ്പോഴും മനസ്സിലാക്കാനാവാത്ത ആ ഒരു മനുഷ്യനിൽ കേന്ദ്രീകരിച്ചു. ആ വീകാരം ചിലപ്പോൾ അവളെ അയാളിലേക്ക് ആകർഷിക്കുകയും ചിലപ്പോൾ അയാളിൽനിന്ന് അകറ്റുകയും ചെയ്തു. സ്വന്തം ഭൂതകാലത്തെ, അന്നത്തെ ശ്രീലങ്കളെ, വസ്തുകളെ, അവർ സ്നേഹിച്ചതും ഈപ്പോഴും സ്നേഹിക്കുന്നതുമായ വ്യക്തികളെ അവഗണനയിൽ മനംനോന്ത മാതാവിനെയും പ്രിയപ്പെട്ട, വാത്സല്യനിധിയായ, ഈ ഭൂമിയിൽ മറ്റൊന്തിനെക്കാളും കൂടുതലായി അവർ

സ്നേഹിച്ചിരുന്ന പിതാവിനെയും പാദേ അവഗണിച്ചു. ഈ അവഗണന ഒരു നിമിഷം അവളെ ഭയപ്പെടുത്തിയെങ്കിലും അടുത്തനിമിഷം അതിനുള്ള കാരണം കണ്ണടത്തി സന്തോഷിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ മനുഷ്യനുമാത്രുള്ള ജീവിതമല്ലാതെ മറ്റാനും അവൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. പക്ഷെ, ആ ജീവിതം തുടങ്ങാൻിരിക്കുന്നതെയുള്ളു. അതിനെക്കുറിച്ചാരു വ്യക്തമായ ചിത്രം അവളുടെ മനസ്സിലില്ല. പുതിയതും അജ്ഞന്താതവുമായ ഏതോ ഓന്നിനെക്കുറിച്ചുള്ള ഭയവും സന്തോഷവും പ്രതീക്ഷയുമാണുള്ളത്. പഴയജീവിതത്തെ തളളിപ്പിരയുന്നതിലുള്ള പശ്വാത്താപവും അസന്തുലിതാവസ്ഥയും ഏതു നിമിഷവും അവസാനിച്ച് ഒരു പുതിയ ജീവിതത്തിന് തുടക്കം കുറിക്കും. ഈ പുതിയ ജീവിതവും അതിലെ അനിശ്ചിതാവസ്ഥ കാരണം എന്നായാലും അതൊരു യാമാർത്ഥ്യമായിക്കഴിഞ്ഞു.

പുരോഹിതൻ വളരെ പ്രധാസപ്പെട്ട മേശപ്പുറത്തുവച്ചിരുന്ന കിറ്റിയുടെ കൊച്ചു മോതിരമെടുത്ത് ലെവിനോട് കൈനീട്ടാൻ പറഞ്ഞു. അയാളുടെ വിരലിന്റെ അറ്റത്തിട്ടിട്ടു പറഞ്ഞു: "ദൈവത്തിന്റെ ഭൂത്യനായ കോൺഗ്ലമേറ്റിനിരിക്കുന്നു." തുടർന്ന് ഒരു വലിയ മോതിരമെടുത്ത് കിറ്റിയുടെ ദുർബലമായ കൊച്ചുവിരലിലിട്ടിട്ടു് പുരോഹിതൻ അതേ വാക്കുകൾ ആവർത്തിച്ചു.

തങ്ങളേന്നാണു ചെയ്യുണ്ടതെന്നറിയാതെ വധുവരമാർ പലതവണ അബുദും കാണിച്ചു. പുരോഹിതമാർ മന്ത്രിച്ചതു കേട്ട് തെറ്റുതിരുത്തി ഒരു ചടങ്ങ് വല്ലവിധേനയും പുർത്തിയായാലുടെന പുരോഹിതൻ മോതിരങ്ങൾക്കാണ് കുറിശുവരയ്ക്കും. എന്നിട്ട് വലിയമോതിരം കിറ്റിക്കും ചെറിയമോതിരം ലെവിനും കൊടുക്കും. വീണ്ടും മോതിരങ്ങൾ കൈമാറേണ്ടിവരും.

ഡോളിയും ചിരിക്കോവും ഓബ്ലോന്റ്സ്കിയും അവരെ സഹായിക്കാൻ മുന്നോട്ടു വന്നു. അത് കുഴപ്പത്തിനും മന്ത്രിക്കലിനും കൂടുച്ചിരിക്കും ഇടവരുത്തിയെങ്കിലും വധുവരമാരുടെ മുഖത്തെ ഗുരവം മാത്രമില്ല.

"നീ ആരംഭത്തിൽ അവരെ ആണും പെണ്ണുമായി സ്വഷ്ടിച്ചു." മോതിരം കൈമാറിക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ പുരോഹിതൻ

വായിച്ചു: “ഭാര്യയെ ഭർത്താവിനു സഹായിയായും മനുഷ്യരാശിയുടെ സൃഷ്ടിയിൽ പങ്കാളിയായും നീ നിയോഗിച്ചു. അതുകൊണ്ട്, ഞങ്ങളുടെ രക്ഷിതാവായ ദൈവമെ, അങ്ങയുടെ തിരഞ്ഞെടുത്ത ജനങ്ങളിലേക്കു തലമുറകളിലുടെ അങ്ങയുടെ വാദാനങ്ങൾ എത്തിക്കുന്നവനേ, അവിടുത്തെ ഭൂത്യനായ കോൺസ്ലിഗ്നേറ്റും അവിടുത്തെ ഭൂത്യയായ കാതറിനും അവരുടെ ഒരുമിച്ചുള്ള ജീവിതത്തിൽ വിശ്വാസവും സ്നേഹവും സത്യവും ശക്തിപ്പൊന്ന് അനുഗ്രഹിക്കേണമെ.”

വിവാഹത്തക്കുറിച്ചു തനിക്കുണ്ടായിരുന്ന അഭിപ്രായങ്ങളും ജീവിതവും എപ്രകാരം കരുപ്പിടിപ്പിക്കണമെന്നതിനെ സംബന്ധിച്ച് തന്റെ സ്വപ്നങ്ങളും കേവലം ബാലചാപല്യങ്ങളായിരുന്നു ലെവിനു തോന്തി. ഓരിക്കലും മനസ്സിലാക്കാതിരുന്ന ഈ കാര്യങ്ങൾ ഇപ്പോൾ കുടുതൽ കുടുതൽ ദുരൂഹമായിവരുന്നു. അയാളുടെ ഹൃദയം പെരുന്പരക്കാട്ടാൻ തുടങ്ങി. കണ്ണുകളിൽ നിന്ന് അശ്രൂക്കൾ ധാരയായി ഒഴുക്കി.

അതു്

ബി നധുകളും മിത്രങ്ങളും ഉൾപ്പെടെ മോസ്കോനഗരം ഒന്നടക്കം വിവാഹത്തിനെത്തിയിരുന്നു. മോടിയായി വസ്ത്രം ധരിച്ച സ്ത്രീ-പുരുഷമാർ ഒച്ചിത്യപുർവം ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ സംസാരിച്ചു. പുരുഷമാരാണു സംഭാഷണം തുടങ്ങുന്നത്. ചടങ്ങുകൾ കണ്ണുനില്ക്കുന്നതിലാണ് സ്ത്രീകൾക്കു താൽപര്യം.

വധുവിന്റെ രണ്ടു സഹോദരിമാരിൽ മുത്തവളായ ഡോളിയും ഇളയവർ വിദേശത്തുനിന്നു വന്ന സുന്ദരി പ്രിൻസല്ല് ലവോവയും തൊടുപിന്നിൽ നില്പുണ്ട്.

“മേരിയെന്നു ഉംതനിറത്തിൽ? കല്യാണത്തിന് കരുപ്പും ഉംതനിറവും നല്ലതല്ല.” മിസ്റ്റിന് കൊർസുന്റം കായ പറത്തു.

“അവളുടെ നിരത്തിന് അതേ ചേരു.” പ്രിൻസല്ല് ദ്രുബെഡംസ്‌കായ പറത്തു: “വിവാഹം വൈകുന്നേരം നടത്തുന്നതെന്നിന്, കച്ചവടക്കാരെപ്പോലെ?”

“കാണാൻ ഭംഗിയുണ്ടാവും. എന്ന് വിവാഹവും വൈകുന്നേരമായിരുന്നു.” അന്നതെത്ത തന്റെ സൗന്ദര്യവും ഭർത്താവിനു തന്നോടുണ്ടായിരുന്ന ആരാധനയും ഇപ്പോൾ കാര്യങ്ങൾ കീഴ്മേൽ മറിഞ്ഞതും ഓർമിച്ച് മിസ്റ്റിന് കൊർസുന്റം കായ നേടുവിർപ്പിക്കു.

“പത്തിൽ കൂടുതൽ തവണ മണവാളത്തോഴനായ ഓൾക്കു കല്യാണം വിധിച്ചിട്ടില്ലനാണു പരയാനുള്ളത്. ഒരു പ്രാവശ്യംകൂടി ആ ചടങ്ങുനടന്നാൽ എനിക്കു രക്ഷപ്പെടാമായിരുന്നു. പക്ഷേ, വൈകിപ്പോയി.” തന്ന നോട്ടമിട്ടുള്ള പ്രിൻസല്ല് ചർസ്കായ എന യുവസുന്ദരിയെ നോക്കിക്കൊണ്ടാണ് സിന്യാവിൻ പ്രഭു പറത്തത്.

അയാൾ ചിരിച്ചതേയുള്ളൂ. കിറ്റി നില്ക്കുന്നസ്ഥാനത്ത് സിന്യാവിൻ പ്രഭുവിനോടൊപ്പം തനിക്കും നില്ക്കാനുള്ള അവസരം കൈവരുന്നതെപ്പോഴായിരിക്കുമെന്ന

ആലോചനയിലായിരുന്നു അവർ. അന്ന് ഈ തമാഴ അയാളെ ഓർമിപ്പിക്കണം.

“കിറ്റിയുടെ അലക്കാരമുടിക്കുമീതേ കിരീടമണിത്താൽ നനായിരിക്കും.” ഒരു മഹതിയുടെ അഭിപ്രായമാണ്.

“അലക്കാരമുടി ആവശ്യമില്ലാണെന്ത് പക്ഷം.” താൻ നോക്കിവച്ചിരിക്കുന്ന വിഭാര്യനായ വൃഥാൻ തന്ന വിവാഹം ചെയ്യുന്നപക്ഷം ചടങ്ങുകൾ ഏറ്റവും ലളിതമാക്കണമെന്ന് തീരുമാനിച്ചിരുന്ന മറ്റാരു സ്ത്രീ പറത്തു.

അടുത്ത കാലത്തായി നവദന്തികൾക്ക് അസുസ്ഥത വർധിച്ചുവരികയാണെന്നും അതുകൊണ്ടാണു കല്യാണം കഴിത്തയുടനെ നാടുവിടുന്നതെന്നും കൊസ്റ്റിഷേവ് ഡോളിയോട് തമാഴ പറത്തു.

“നിങ്ങളുടെ സഹോദരൻ അഭിമാനിക്കാൻ വകയുണ്ട്. അവളാരു സുന്ദരിക്കുട്ടിതന്നെ. നിങ്ങൾക്ക് അസുയതോന്നും.”

“അസുയ തോന്നേണ്ട പ്രായമൊക്കെ കഴിത്തു ഭാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ്,” അയാളുടെ മുവത്ത് അപ്രത്യക്ഷമായ ദുഃഖാവം നിശ്ചലിച്ചു.

“ഈളങ്കു വല്ലാതെ മെലിഞ്ഞുപോയല്ലോ.” നോർഡ്ധൻ പ്രഭിയോട് പ്രിൻസസ്സ് ലാവോവ പറത്തു: “എങ്കിലും അവളുടെ ചെറുവിരലിന്തെ വിലപോലും അയാൾക്കില്ല, ശരിയല്ല?”

“അല്ല.” പ്രിൻസസ്സ് പറത്തു: “ഞാനയാളെ ഈഷ്ടപ്പെടുന്നു. എന്ത് സഹോദരിയുടെ ഭർത്താവായി വരുന്നതുകൊണ്ടുമാത്രമല്ല എന്തുനല്ല പെരുമാറ്റമാണെന്നു നോക്കു. ഈ സാഹചര്യത്തിൽ മറുള്ളവരുടെ പരിഹാസപാത്രമാവാതിരിക്കാൻ വലിയ ബുദ്ധിമുട്ടാണ്.”

“ഈതു നേരത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നതാണെന്നു തോന്നുന്നു?”

“എറക്കുറെ. അവർക്ക് അയാളെ ഈഷ്ടമായിരുന്നു.”

“ആരാണാദ്യം പായിൽ കയറിനില്ക്കുന്നതെന്നു നോക്കാം, കിറ്റിയോടു ഞാൻ പറത്തിട്ടുണ്ട്.”^{*}

“അതൊന്നും പ്രശ്നമല്ല, അടക്കവും ഒതുക്കവുമുള്ള ഭാര്യമാരാണു നമ്മളുംാം. അതാണു നമ്മുടെ പ്രകൃതം.” പ്രിൻസസ്സ് ലാവോവ പറത്തു.

“വാസിലിയൈക്കാൾ മുന്നേ ഞാനാണു പായിൽ ചവിട്ടിയത്! നീങ്ങോ ഡോളി?”

അടുത്തതുനിന്ന് ഡോളി ചോദ്യംകേട്ടകിലും ഉത്തരം പറത്തില്ല. അവളുടെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞിരുന്നു. എന്തെങ്കിലും

പറയാൻ തുടങ്ങിയാൽ കരഞ്ഞുപോകും. കിറ്റിയെയും ലെവിനെയും കണ്ടപ്പോൾ അവർക്കു സന്തോഷമായെങ്കിലും സ്വന്തം വിവാഹത്തെക്കുറിച്ച് ഓർമ്മിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. സന്തുഷ്ടനായി കാണപ്പെട്ട ഒൺലൈൻസ്കിയെ ഇടംകള്ളിട്ടു നോക്കി. തന്റെ ചെറുപ്പകാലത്തെ നിഷ്കളക്കമായ പ്രണയഭാവങ്ങൾ മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു. അവർ മാത്രമല്ല അവിനെയുണ്ടായിരുന്ന എല്ലാ സ്ത്രീകളും കിറ്റിയെപ്പോലെ ഭാവിയെക്കുറിച്ചുള്ള ആശങ്കകളുമായി വിവാഹവേളയിൽ നിന്ന് സന്ദർഭം ഓർമ്മിച്ചിരിക്കണം. ഉടനെ വിവാഹമോചനം നടക്കാൻ പോകുന്നുവെന്നുകേട്ട പ്രിയപ്പെട്ട അന്നയെയും അവർ ഓർമ്മിച്ചു. അണിഞ്ഞെത്താരുങ്ഗി മുട്ടുപടവും അലങ്കാരവുമായി ഓരിക്കൽ ഇവിടെ നിന്നിരുന്നു. എന്നിട്ടിപ്പോൾ? എന്തു കഷ്ടം! അവർ പിരുവിരുത്തു.

ശഭു സഹോദരിമാരും ബന്ധുക്കളും സ്നേഹിതരും പരിചയക്കാരും തീർത്തും അപരിചിതരായ കാഴ്ചക്കാരും ഉൾപ്പെടെ എല്ലാവരും ശ്രാസ്മടക്കിപ്പിടിച്ച് ചടങ്ങുകൾക്കു സാക്ഷ്യവഹിച്ചു. ഇടയ്ക്കിടെ അഭിപ്രായപ്രകടനം നടത്തുകയും ചെയ്തു.

“വധുവിന്റെ കണ്ണുനിരഞ്ഞിരിക്കുന്നല്ലോ. അവർക്കിഷ്ടമില്ലാത്ത വിവാഹമാണോ?”

“ഇത്രയും നല്ല പയ്യെന ആരാണിഷ്ടപ്പെടാത്തത്! അയാൾ രാജകുമാരനാണോ?”

“വെള്ള സാറ്റിനുടുപ്പിട സ്ത്രീ അവളുടെ സഹോദരിയല്ലോ? ഇനിയിപ്പോ ഡീക്കൻ അലറുന്നതു കേൾക്കാം.”

“ഭാര്യമാരെ, ഭർത്താക്കാരെ, അനുസരിക്കുവിന്.”

ഗായകസംഘം ചുഡാവുന്നകിയുടേതാണോ?

“അല്ല, പള്ളിക്കാരുടേതാണ്.”

“ഞാൻ വണ്ടിക്കാരനോടു ചോദിച്ചു: “വധുവിനെ നേരേ അയാളുടെ എന്നേറ്റുറ്റിലേക്കാണു കൊണ്ടുപോകുന്നതത്തെ.”

“അയാൾ വലിയ പണക്കാരനാണുപോലും. അതുകൊണ്ടായിരിക്കും അവളെ അയാൾക്കു കല്പാണം കഴിപ്പിച്ചുകൊടുത്തത്.”

“അല്ല, നല്ല ചേർച്ചയുള്ള ദംപതിമാരാണ് അവർ.”

“മേരി വാണ്ണുവാൻ, കടും തവിട്ടുനിരത്തിലുള്ള ഫ്രോക്കിട്ടു സ്ത്രീയെ കണ്ടാ? അംബാസഡറുടെ ഭാര്യാണുപോലും! എന്താരു വൃത്തിക്കുവേഷം!”

“വയുവിനെ കണ്ടിട്ട് കശാപ്പിന് ഒരുക്കിനിർത്തിയ ആട്ടിന്റകൂട്ടിയെപ്പാലുണ്ട്. നിങ്ങളെന്തു പരഞ്ഞാലും ശരി, പെൻകൂട്ടിയോടെനിക്കു സഹതാപമാണ്.”

പള്ളിക്കെത്തു കയറാൻ സാധിച്ച സ്ത്രീകൾ ഇപ്രകാരം ഓരോന്നു പരഞ്ഞുകൊണ്ടുനിന്നു.

* വിവാഹച്ചടങ്ങിന്റെ ഭാഗമായി വയുവരമാർ ഒരു ചെറിയ പായിൽ കയറിനില്ക്കും ആരാഞ്ഞാ ആദ്യം പായിൽ കാലുന്നുന്നത് ആ വ്യക്തിക്കായിരിക്കും കുടുംബജീവിതത്തിൽ മുൻ്തുകമുണ്ടാവുക എന്നാണ് സങ്കല്പം.

ആർ

പടങ്ങുകളുടെ ആദ്യാലട്ടം അവസാനിച്ചപ്പോൾ ഒരു സിൽബന്തി മേശയ്ക്കു താഴെ പിക്കുനിരത്തിലുള്ള ഒരു പട്ടുതുണി വിരിച്ചു. ഗായകസംഘം സ്ത്രോതം ആലപിച്ചു. പല്ലവിയും അനുപല്ലവിയും ആവർത്തിച്ചുപാടി. പാതിരി, നവദന്തമാരോട് പട്ടുതുണിയിൽ കയറിനില്ക്കാൻ പറഞ്ഞു. ആരാഞ്ഞാ അതിൽ ആദ്യംചവിട്ടുന്നത് അയാൾക്കായിരിക്കും ശ്രഹഡരണത്തിലെ ആധിപത്യമെന്നു പറയുന്നതു പലപ്പോഴും കേട്ടിട്ടുണ്ടകിലും ആ സമയത്ത് ലവിനും കിറ്റിയും അതൊന്നും ഓർമിച്ചില്ല. ആരായിരുന്നു ആദ്യം കാൽ വച്ചതെന്നും രണ്ടുപേരും ദ്രോസമയത്താണ് അതിൽ കയറിനിന്നതെന്നുംമറ്റും കാണികൾ ഉരക്കെ തർക്കിക്കുന്നതും അവർ കേട്ടില്ല.

വിവാഹിതരാകാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടാ, മറ്റാർക്കൈക്കും വാക്കുകൊടുത്തിട്ടുണ്ടാ എന്നു തുടങ്ങിയ പതിവുചോദ്യങ്ങൾക്കുശേഷം രണ്ടാമതെത്ത പ്രാർത്ഥന തുടങ്ങി. കിറ്റി കാതോർത്തെക്കിലും അതിന്റെ അർത്ഥം മനസ്സിലായില്ല. സന്തോഷാധിക്യത്താൽ അതൊന്നും അവളുടെ മനസ്സിൽ കയറിയില്ല.

പരസ്പരവിശ്വാസത്തോടെ ജീവിക്കാനും പുത്രമാരിലും പുത്രിമാരിലും സന്തോഷം കണ്ണെത്താനും കഴിയണമെ എന്ന് അവർ പ്രാർത്ഥിച്ചു. ആദാമിന്റെ വാരിയെല്ലിൽനിന്നാണ് ദൈവം സ്ത്രീയെ സ്വഷ്ടിച്ചത്. അക്കാരണത്താൽ, പുരുഷൻ സ്വന്തം മാതാവിനെയും പിതാവിനെയും ഉപേക്ഷിച്ചു തന്റെ ഭാര്യയോടു ചേരുകയും രണ്ടുപേരും ഒരേ ശരീരമായിത്തീരുകയും വേണം. ഏസക്കിനെയും രേഖേക്കയെയും ജോസഫിനെയും മോസസിനെയും സിപ്പോറയെയും അനുഗ്രഹിച്ചതുപോലെ തങ്ങളെയും ദൈവം അനുഗ്രഹിക്കണമെന്നും മകളുടെ മകളെയും കാണാൻ നിങ്ങൾക്കു സാധിക്കണമെന്നും

പ്രാർത്ഥിച്ചു. അതോക്കെ നല്ല പ്രാർത്ഥനയാണെന്ന് കിറ്റി വിചാരിച്ചു. അവളുടെ മുഖം സന്തോഷംകൊണ്ടു തിളങ്കി.

പാതിരി അവരുടെ ശ്രീരാമ്യുകളിൽ കിരീടങ്ങൾ അണിയിച്ചു. വച്ചതു നേരേയായില്ല എന്നു ചിലർ ചുണ്ഡിക്കാണിച്ചു. കിറ്റിയുടെ തലയിലെ കിരീടം ഉറപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ച ഷൈർബാക്സ്‌കിയുടെ കൈകൾ വിറച്ചു.

“നേരേ വച്ചോളു.” കിറ്റി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു മന്തിച്ചു.

ലെവിൻ തിരിത്തുനോക്കി. അവളുടെ മുഖത്ത് പ്രകടമായ സന്തോഷം അയാളിലേക്കും സംകുമിച്ചു. അപ്പോസ്റ്റലലിവിതഭാഗം വായിക്കുന്നതുകേട്ടു. അതിലെ അവസാനത്തെ വരികളായപ്പോൾ, അതുവരെ അക്ഷമരായി കാത്തിരുന്നവർ സന്തോഷത്തോടെ കൊച്ചുകപ്പുകളിലെ വീഞ്ഞും വെള്ളവും കുടിച്ചു. പുരോഹിതൻ സ്ഥാനവസ്ത്രങ്ങൾ പിന്നിലേക്കു മാറ്റിയിട്ടു വധു വരുമാരുടെ കൈകളിൽ പിടിച്ച് വേദപുസ്തകം വച്ചിരുന്ന മേശയെ വലംവച്ചു. ‘സന്തോഷിക്കു, യെശയു’ എന്ന പാട്ട് ഉയർന്നു കേട്ടു. എല്ലാവരും സന്തോഷിച്ചു. അച്ചുനും ഡിക്കനുംപോലും ചിരിക്കാൻ വെന്മുന്നതായി ലെവിനു തോന്തി.

വധുവരുമാരുടെ ശ്രീരാമ്യുകളിൽനിന്ന് കിരീടം എടുത്തുമാറ്റി. പുരോഹിതൻ അവസാനത്തെ പ്രാർത്ഥന ചോല്ലി, രണ്ടുപേരെയും അനുഗ്രഹിച്ചു. ലെവിൻ കിറ്റിയെ നോക്കി, ആ മനോഹരരൂപത്തെ ആദ്യമായി കാണുന്നതുപോലെ. അവളോടു സംസാരിക്കാനാഗഹിച്ചുകൂലും ചടങ്ങുകളെല്ലാം അവസാനിച്ചോ എന്നു സംശയിച്ചു. പുരോഹിതൻ സഹായത്തിനെത്തി: “ഈനി നിന്റെ ഭാര്യയെ ചുംബിക്കു” എന്നു ഭർത്താവിനോടും “നിന്റെ ഭർത്താവിനെ ചുംബിക്കു” എന്നു ഭാര്യയോടും സ്നേഹത്തോടെ പറഞ്ഞിട്ട് അവരുടെ കൈകളിൽനിന്ന് മെഴുകുതിരി വാങ്ങി.

അവളുടെ പുഞ്ചിരിക്കുന്ന ചുണ്ടുകളിൽ ലെവിൻ സുക്ഷ്മതയോടെ ചുംബിച്ചിട്ട് കൈയ്ക്കു പിടിച്ചു പുറത്തെക്കുന്നയിച്ചു. ചുറ്റുമനിന്നവരുടെ വിസ്മയകരവും സ്നേഹസാന്നവുമായ നോട്ടങ്ങൾ കണ്ടപ്പോഴാണ് കഴിഞ്ഞതെല്ലാം സത്യമായിരുന്നെന്നും തങ്ങൾ ഒന്നായി കഴിഞ്ഞതനും അയാൾക്കു ബോധ്യമായത്.

അത്താഴത്തിനുശേഷം അനുരാതിതനെ യുവമിമുനങ്ങൾ നാട്ടിന് പുറത്തെക്ക് യാത്രയായി.

എഴു

ദ്രോണ്ട് സ്കിയൂം അന്നയും യുറോപ്യൻ പര്യടനമാരംഭിച്ചിട്ടും മുന്നുമാസമായി. വെനീസും റോമും നേപ്പിൾസും സംഗർശിച്ചിട്ടും, കുറച്ചു കുടുതൽ കാലം താമസിക്കാനുദ്ദേശിച്ച് ഒരു ചെറിയ ഇറ്റാലിയൻ പട്ടണത്തിലെത്തി.

സുഗന്ധക്കുഴപ്പുതേച്ച് തലമുടി ചീകിവച്ചു, വാലുള്ള കോട്ടുഡിച്ചു, കുടവയറിനു ചുറ്റും രക്ഷാകവചങ്ങൾ തുക്കിയിട്ടും സുമുഖനായ ഹൈവൈഫിറ്റ്, കൈകൾ പോക്കറ്റിൽ തിരുക്കി പുച്ചംകലർന്ന നോട്ടത്തോടെ അടുത്തുനിന്നയാളുടെ ചോദ്യത്തിനു മറുപടി പറയുകയായിരുന്നു. മറുവശത്തുകൂടെ കോൺപ്രടി കയറിവരുന്ന ശബ്ദംകേട്ടു പുറന്തിരിഞ്ഞപ്പോൾ, ഹോട്ടലിൽ എറ്റവും നല്ലമുറികൾ എടുക്കാറുള്ള റഷ്യൻ പ്രഭുവിനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. കീശകളിൽ നിന്നു കൈകൾ പുരത്തെടുത്തു ബഹുമാനപുരസ്കരം ശ്രിരസ്സുനമിച്ചു. ദുതൻ വന്നിരുന്നെന്നും മാളിക വാടകയ്ക്കെടുക്കുന്ന കാര്യം തീരുമാനമായെന്നും അറിയിച്ചു. ഈനി കരാറാപ്പിട്ടാൽ മതി.

“വളരെ സന്തോഷം.” ദ്രോണ്ട് സ്കി പറത്തു: “ഡേഡി അകത്തുണ്ടോ?”

“നടക്കാൻ പോയിട്ട് ഇപ്പോ വന്നതെയുള്ളൂ.”

ദ്രോണ്ട് സ്കി, തന്റെ മൃദുവായ തൊപ്പി എടുത്തുമാറ്റിയിട്ടും നന്ദിയിലെയും കഷണിമരയ്ക്കാനുദ്ദേശിച്ചു പിരക്കിലേക്കു ചീകിയോതുക്കിയിരുന്ന തലമുടിയിലെയും വിയർപ്പുതുടച്ചു. തന്നെ നിർക്കശിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നിരുന്നയാളെ അശ്രദ്ധമായി നോക്കിയിട്ട് അകത്തെക്കു പോകാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ ഹൈവൈഫിറ്റ് പറയിറ്റൽ പറത്തു.

“അതൊരു റഷ്യക്കാരനാണ്. താകളെക്കുറിച്ചാണ് ചോദിച്ചത്.”

എവിടെ ചെന്നാലും പരിചയക്കാരെ ഒഴിവാക്കാൻ സാധിക്കാത്തതിലുള്ള വിഷമത്താടെയും എന്നാൽ

ജീവിതത്തിലെ മുഴിച്ചിൽ ഒഴിവാക്കാനാഗഹിച്ചും ഭ്രാംബകി അയാളെ നോക്കി. തിരിത്തുനടക്കാൻ ഭാവിച്ചു ആ മനുഷ്യൻ നിന്നു. രണ്ടുപേരുടെയും കണ്ണുകൾ പ്രകാശമാനമായി.

“ഗാലെനിഷ്ചേവ്!”

“ഭ്രാംബകി!”

സൈനികപരിശീലനവേളയിൽ തന്റെ സഹപാർിയായിരുന്ന ഗാലെനിഷ്ചേവ് ആയിരുന്നു അയാൾ. ലിബറൽ ചിന്താഗതിക്കാരനായിരുന്ന ആ സുഹൃത്ത് സിവിലിയനായിരിക്കേതെനെ സേവനം മതിയാക്കി. അതിനുശേഷം ഒരു പ്രാവശ്യം മാത്രമേ അവർ പരസ്പരം കണ്ടിട്ടുള്ളൂ.

ലിബറൽ തത്ത്വശാസ്ത്രം പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിൽ വ്യാപ്തതനാണ് ഗാലെനിഷ്ചേവവനും അതുകൊണ്ട് തന്റെ തൊഴിലിനോടും പ്രവർത്തനങ്ങളോടും അയാൾക്കു വെറുപ്പാണെന്നും മനസ്സിലാക്കിയ ഭ്രാംബകി, സന്നേഹിതനിൽനിന്ന് അകലംപാലിച്ചു: “നിനക്കു നിന്റെ ജീവിതം, എനിക്ക് എന്നേറ്റും. എനിക്കതീൽ പരാതിയില്ല. എന്ന അറിയണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ എന്ന ബഹുമാനിക്കണം എന്നമട്ടിൽ പെരുമാറി. ഗാലെനിഷ്ചേവിനും അതേ മനോഭാവമായിരുന്നു. എന്നാലും ഇപ്പോൾ പരസ്പരം തിരിച്ചറിഞ്ഞു. രണ്ടാള്ളും സന്തോഷിച്ചു. ഭ്രാംബകി തുറന്നമനസ്സാട പഴയ സഹപാർിയെ സ്വാഗതം ചെയ്തു. ഗാലെഷ്നി ചേവിന്റെ മുഖത്തെ ഉത്കണ്ഠം മാറി.

“തന്നെ കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷം!” വെളുത്ത നിരയൊത്ത പല്ലുകൾക്കാട്ടി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഭ്രാംബകി പറഞ്ഞു.

“ഭ്രാംബകിയെന്നു കേടുപ്പോ എത്ത് ഭ്രാംബകിയാണെന്ന് എനിക്കു പിടിക്കിട്ടിയില്ല. ഇപ്പോൾ വളരെവളരെ സന്തോഷമായി.”

“വരു, ഇപ്പോഴെന്തു ചെയ്യുന്നു?”

“ഒരു വർഷമായി ഞാനിവിടേയാണ്. എനിക്കു ചില ജോലികളുണ്ട്.”

റഷ്യക്കാരുടെ പതിവനുസരിച്ച് പരിചാരകരിൽനിന്നു മരച്ചുവയ്ക്കേണ്ട കാര്യങ്ങൾ ഫ്രഞ്ച് ഭാഷയിലാണവർ സംസാരിച്ചത്.

“കൊള്ളാം, അകത്തുവരു.” ഭ്രാംബകി പറഞ്ഞു

“മാധ്യം കരുനീനെ അറിയാമോ? എങ്ങളോന്നിച്ചാണു യാത്ര ചെയ്യുന്നത്.” ശാലേനിഷ്ചേവിൻ്റെ മുവഭാവം ശ്രദ്ധിച്ച് ഫ്രൈ ഓഷ്യിലാബാവർ പറഞ്ഞത്.

“ഓഹോ, തൊന്നറിയില്ല.” എല്ലാം അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിലും താൽപര്യമില്ലാത്ത മട്ടിലായിരുന്നു ശാലേനിഷ്ചേവിൻ്റെ മറുപടി. “ഇവിടെ വന്നിട്ടുത്തോളായി?”

“തൊനോ? മുന്നു ദിവസം.” ഇയാളോരു മാന്യനാണെന്നും കാര്യങ്ങൾ ശരിയായരിതിയിൽ നോക്കിക്കാണുമെന്നും അന്നെയ ഇയാൾക്കു പരിചയപ്പെടുത്താമെന്നും ഫ്രോണ്ടിന്റെ തീർച്ചപ്പെടുത്തി.

അന്നേയോടൊപ്പം വിദേശത്തു കഴിച്ചുകൂട്ടിയ മുന്നു മാസങ്ങളിൽ പുതിയ ആളുകളുമായി പരിചയപ്പെട്ടപ്പോഴേല്ലാം കൂടുതൽപ്പേരും അന്നേയാടുള്ള തന്റെ ബന്ധത്തെ ‘ശരിയായ’ രീതിയിൽത്തന്നെയാണു മനസ്സിലാക്കിയതെന്ന് അയാൾക്കു ബോധ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. എക്കിലും അതിനെക്കുറിച്ചു വിശദികരിക്കാനാവശ്യപ്പെട്ടാൽ അവർ കുഴങ്ങിപ്പോവുകയേയുള്ളൂ.

‘ശരിയായി’ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്ന് ഫ്രോണ്ടിന്റെ അഭിപ്രായമുള്ളവർ സക്കിർണ്ണവും ജീവിതത്തെ ചുഴിപ്പുന്നില്ലക്കുന്ന ഉത്തരം കണ്ണടത്താനാവാത്തതുമായ പ്രശ്നങ്ങളിൽ ആരോപണങ്ങളും ദുഃഖസൂചനകളുമില്ലാതെ മാന്യതയോടെ പെരുമാറി. സാഹചര്യങ്ങളുടെ പ്രാധാന്യവും അർത്ഥം മനസ്സിലായില്ലെങ്കിലും മനസ്സിലായെന്നു നടിക്കുകയും അംഗീകരിക്കുകയും ചെയ്തു.

അക്കൂട്ടത്തിലെരാരാളാണെന്ന് ശാലേനിഷ്ചേവ് എന്നുഹിച്ച ഫ്രോണ്ടിന്റെ അയാളെ കണ്ണുമുട്ടിയതിൽ പ്രത്യേകം സന്തോഷിച്ചു. അന്നെയ പരിചയപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ ഫ്രോണ്ടിന്റെ ആഗ്രഹിച്ച രീതിയിൽത്തന്നെ അവളോട് ഇടപഴക്കുകയും ചെയ്തു. ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടാക്കുന്ന വിഷയങ്ങൾ സംഭാഷണത്തിൽ നിന്നൊഴിവാക്കി.

അയാൾ അന്നെയ അതിനുമുമ്പ് കണ്ടിട്ടില്ല. അവളുടെ സംഭവ്യവും ലാളിത്യവും അയാളെ ആകർഷിച്ചു. ഫ്രോണ്ടിന്റെ പരിചയപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ അവളുടെ മുവത്തുതെളിഞ്ഞ ശ്രിശൂസഹജമായ നാണം അയാളെ ആകർഷിച്ചു. അപരിചിതന്റെ മനസ്സിൽ എന്തെങ്കിലും തെറ്റിയാരണയുണ്ടാകുന്നത് ഒഴിവാക്കാൻവേണ്ടി, അവർ

ദ്രോണർസ്കിയെ, അലക്സിന് എന്നു സംബോധന ചെയ്തു. വാടകയ്ക്കെടുത്ത ഒരു മാളികയിലേക്കു മാറാനുദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ടെന്നും അറിയിച്ചു.

“ആ മാളികയുടെ വിവരണം ഗൈഡ്ബുക്കിലുണ്ട്.” ശാലനിഷ്ചേര് പറഞ്ഞു: “മനോഹരമായ സ്ഥലമാണ്.”

“നല്ല കാലാവസ്ഥ. നമുകൾ അങ്ങാട്ടാനുപോയി നോക്കിയാലോ?” ദ്രോണർസ്കി അവരോടു ചോദിച്ചു.

“പോകാം. തൊപ്പിയെടുത്തോടെ. അവിടെ ചുടാണുന്നല്ലോ പറഞ്ഞത്.” അവൾ വാതിൽക്കൽ നിന്ന് അയാളുടെ മുവത്തു ജിജ്ഞാസയോടെ നോക്കി. സ്നേഹിതനോട് എത്തു വിധത്തിലാണു പെരുമാറേണ്ടതെന്ന സംശയമാണ് ആ നോട്ടത്തിന്റെ അർത്ഥമെന്ന് ദ്രോണർസ്കിക്കു മനസ്സിലായി. അയാൾ വാതാല്പുർവം നോക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “അല്ല, അതു വലിയ ചുടില്ല.”

അവൾക്കു കാര്യം പിടിക്കിട്ടിയെന്ന് അയാൾ ഉള്ളിച്ചു. സംഭാഷണം തുടരാൻവേണ്ടി സ്നേഹിതനോടു ചോദിച്ചു: “താനിപ്പോഴും പഴയ ജോലിയിൽത്തന്നെയാണോ? എന്തോ എഴുതുകയാണുന്നു മുമ്പുകേട്ടിനെ ഓർമിച്ചായിരുന്നു ചോദ്യം.

അതെ. “രണ്ടു സിഖാന്തങ്ങളുടെ.” രണ്ടാം ഭാഗം എഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ചോദ്യം അയാളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. “കൃത്യമായി പറഞ്ഞാൽ, എഴുതി തുടങ്ങിയിട്ടില്ല, വിവരങ്ങൾ ശേഖരിക്കുന്നതെയുള്ളൂ. എല്ലാ പ്രശ്നങ്ങളെയും കൈകാര്യംചെയ്യുന്ന ബൃഹത്തായ ഒരു ഗ്രന്ഥമായിരിക്കും. ബൈസണ്ടീൻ സംസ്കാരത്തിന്റെ അനന്തരാവകാശികളാണ് റഷ്യക്കാരെന്ന കാര്യം നമ്മൾ മറക്കുന്നു.” അയാൾ സുന്നിർഘവും ആവേശകരവുമായ വിശദീകരണം ആരംഭിച്ചു.

“രണ്ടു സിഖാന്തങ്ങളിൽ.” ഒന്നാം ഭാഗംപോലും കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത ദ്രോണർസ്കിക്ക് അതു സുപരിചിതമാണെന്ന മട്ടിൽ ഗ്രന്ഥകാരൻ വിശദീകരിച്ചപ്പോൾ അന്വർപ്പാണു തോന്തിയത്. എക്കിലും ശാലനിഷ്ചേര് തന്റെ വാദഗതികൾ നിരത്തിയതോടെ, ചിലതൊക്കെ മനസ്സിലായി. അയാൾ ഭംഗിയായി സംസാരിച്ചതുകൊണ്ടു ശ്രദ്ധാപൂർവം കെട്ടിരുന്നു. എക്കിലും പ്രഭാഷകന്റെ ആവേശം അതിരു കടന്നപ്പോൾ വല്ലായ്മ തോന്തി. ഒരു നല്ല കുടുംബത്തിൽ പിറന്ന ശാലനിഷ്ചേര്, താഴേക്കിടയിലുള്ള ചില പേനയുന്നതികളെപ്പോലെ സംസാരിക്കുന്നതിലാണ്യാൾക്കു സകടം. ശാലനിഷ്ചേര്

മുഖ്യവിതനാബന്ധനവിധാം. നിരാശമുതൽ ഭ്രാന്തിന്റെ
വകരിലെത്തിയതുപോലെ തോന്തി. അപ്പോൾ അവിടേക്കു
കടന്നുവന്ന അന്നയെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ അയാൾ അദ്ദേഹരായ
ശത്രുക്കളെ ആക്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

കുടയും തോപ്പിയുമായിനിന്ന് അന്നയുടെ സാന്നിധ്യത്തിൽ
അയാൾ ക്രമേണ ശാന്തനായി. അന്നയുടെ ശ്രമഫലമായി
അവരുടെ സംഭാഷണം കലയിലേക്കു തിരിഞ്ഞു.
അതിനെക്കുറിച്ചും അയാൾ നല്ലതുപോലെ സംസാരിച്ചു. അവർ
പുതിയ വീട്ടിലേക്കു നടന്നു ചുറ്റുപാടും പരിശോധിച്ചു.

“ഒരു കാര്യത്തിൽ എനിക്കു വലിയ സന്തോഷമാണ്.”
ഹോട്ടലിൽ തിരിച്ചെത്തിയപ്പോൾ അന്ന ഗൊലോഡ്‌ചേരിനോടു
പറഞ്ഞു: “അലക്സിസിന് നല്ലാരു സ്ഥാധിയോ ആക്കി മാറ്റാൻ
കൊള്ളാവുന്ന ഒരു മുറി ആ വീട്ടിലുണ്ട്.”

“താൻ ചിത്രംവരയ്ക്കുമോ?” ഗൊലോഡ്‌ചേര് പെട്ടെന്നു
ചോദിച്ചു.

“പണ്ടു വരച്ചിരുന്നു. ഈയിടെ വീണ്ടും തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്.”
ദ്രോൺസ്‌കി നാണ്ടേതാടെ പറഞ്ഞു.

“നല്ല വാസനയുണ്ട്.” അന്ന സന്തോഷതേതാടെ ചിരിച്ചു:
“പക്ഷേ, തോന്നല്ലോ അഭിപ്രായം പറയേണ്ടത്. വിവരമുള്ളവർ
പറഞ്ഞുകേട്ടതാണ്.”

എട്ട്

അര തിവേഗം

രോഗശാന്തിയുണ്ടാവുകയും സ്വാത്രന്ത്യംനേടുകയും ചെയ്തതിനെത്തുടർന്നുള്ള അത്ഭ്യ ഘട്ടത്തിൽ അനുയുടെ സന്നേതാഷ്ടത്തിന് അളവില്ലായിരുന്നു. ഭർത്താവിനേക്കുറിച്ചുള്ള ഓർമ സന്നേതാഷ്ടത്തെ കളകപ്പെടുത്തിയില്ല. ഒരുവശത്ത് സഹിക്കാനാവാത്തത്ര ഭയാനകമായിരുന്നു അ ഓർമ. മറുവശത്ത് ഭർത്താവിന്റെ നിർഭാഗ്യത്തിലുണ്ടായ അളവാദം, പശ്ചാത്താപംപോലും അസാധ്യമാക്കുകയും ചെയ്തു. അസുഖം ബാധിച്ചതിനുശേഷമുണ്ടായ എല്ലാ സംഭവങ്ങളും ഭർത്താവുമായി ഒത്തുതീർപ്പിലെത്തിയതും പിണങ്ങിയതും ഭ്രാംബിന്സ്കിക്കു മുൻവേറ്റുവെന്ന വാർത്തയും അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ വീട്ടിൽ അയാൾ ചെന്നതും വിവാഹമോചനത്തിനുള്ള തയ്യാറെടുപ്പും വീടിനെയും മകനെയും ഉപേക്ഷിച്ചുപോന്നതും എല്ലാം ഒരു ദൃംസുപ്പനംപോലെ തോന്തി. അതിൽനിന്നുണ്ടന്നേപ്പാഴാണു വിദേശത്ത് ഭ്രാംബിന്സ്കിയോടൊപ്പമാണെന്നിൽത്തത്. ഭർത്താവിനോടു കാണിച്ച കുരത, മുങ്ങിച്ചാകാൻ തുടങ്ങുന്ന ഓരാൾ, തന്ന പറ്റിപ്പിടിച്ച മറ്റാരാളെ കുടഞ്ഞുമാറ്റുന്നതിനു സമാനമാണെന്നവർക്കു തോന്തി. മറ്റാരാൾ മരിച്ചുപോയെന്നു സത്യംതന്നെ. പക്ഷേ, സുരക്ഷയ്ക്കു മറ്റാരു മാർഗവുമില്ല. അത്തരം സംഭവങ്ങളുടെയും ഓർമിക്കാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലത്.

കുടുംബബന്ധം വിഛേദിച്ചിനിഷം അവളുടെ മനസ്സിലേക്കു കടന്നുവെന്ന ആശ്രാസദായകമായ ഓരാൾക്കും ഹപ്പോൾ വീണ്ടും അവർ ഓർമിച്ചു: ‘അയാളുടെ ദൃംവത്തിനു കാരണം തൊനാണെന്നതു നിസ്തർക്കമാണ്.’ അവർ ചിന്തിച്ചു: “എക്കിലും അയാളുടെ ദുരന്തത്തിൽനിന്നും മുതലെടുക്കാൻ എന്നിക്കാഗഗഹമില്ല. എന്നിക്കും ദൃംവമുണ്ട്. തൊൻ ദൃംവിക്കേണ്ടവളാണ്. എന്നിക്ക് ഏറ്റവും പ്രിയപ്പെട്ടവ—എൻ്റെ

സത്ത്‌പേരും എന്റെ മകനും—എനിക്കു നഷ്ടമായി. ഞാൻ തെറ്റു ചെയ്തു. അതുകൊണ്ട് എനിക്കു സന്തോഷം ആവശ്യമില്ല. എനിക്കു വിവാഹമോചനം ആവശ്യമില്ല. ദുഷ്പേരും മകൻ നഷ്ടവും എന്ന നിരന്തരം ദുഃഖത്തിലാഴ്ത്തുന്നു.' പകേശ, ദുഃഖിക്കണമെന്ന് ആത്മാർത്ഥമായി ആഗഹിച്ചാൽപ്പോലും അവൾ ദുഃഖമുന്നില്ല. ദുഷ്പേരിനെക്കുറിച്ച് അവൾ ബോധവതിയല്ല. വിദേശത്തുള്ള റഷ്യൻസ്റ്റൈകളുമായി ബന്ധപ്പെടാതെ അവർ ജീവിച്ചു. സന്നേഹിച്ചിരുന്ന മകനെ വിടുപിരിഞ്ഞതും അവർക്കു ദുഃഖകാരണമായില്ല. ഇളയകുഞ്ഞുള്ള സന്നേഹാധിക്യം കാരണം, മകനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാതെയായി.

ജീവിക്കാനുള്ള ആഗഹവും പുതിയ ജീവിതസാഹചര്യങ്ങളും അവളെ അക്ഷയവ്യമാദിയം ആളൂദിപ്പിച്ചു. ഭ്രാംബന്സ്കിയെ കൂടുതൽ അറിയുന്നൊരും കൂടുതൽ സന്നേഹിക്കാൻ തുടങ്ങി. അവൾ അയാളെ സന്നേഹിച്ചു; അയാൾക്കു തന്നോടുള്ള സന്നേഹത്തിന്റെപേരിലും സന്നേഹിച്ചു. അയാളെ സ്വന്തമാക്കാൻ സാധിച്ചത് അവർക്ക് അവിരാമമായ സന്തോഷം പ്രദാനംചെയ്തു. അയാളുടെ സാമീപ്യം അവർക്ക് അവാച്യമായ ആനന്ദം പകർന്നു നല്കി. അയാളുടെ സ്വഭാവത്തിന്റെ എല്ലാ സവിശേഷതകളും അവർക്ക് ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. സിവിലിയൻവേഷത്തിൽ അയാളെ കണ്ടപ്പോൾ പ്രണയിനിയായൊരു ബാലികയുടെ മനോഭാവമായിരുന്നു അവളുടെത്. അയാളുടെ സംസാരവും ചിന്തയും പ്രവൃത്തിയുമെല്ലാം മഹനീയമാണെന്നവർക്കു തോന്തി. അയാളോടു തോന്തിയ സന്നേഹബന്ധം അവളെപ്പോലും അനുഭവപ്പിച്ചു. അവളുടെ നോട്ടത്തിൽ, സുന്ദരമെല്ലാത്ത യാതൊന്നും അയാളിലില്ലായിരുന്നു. തന്റെ കുറവുകൾ അയാളെ അറിയിക്കാൻ അവൾ ദൈര്ഘ്യപ്പെട്ടില്ല. അതെല്ലാം അറിഞ്ഞാൽ അയാൾക്കു തന്നോടുള്ള സന്നേഹം നഷ്ടപ്പെടുമെന്ന് അവർ ദയപ്പെട്ടു. അതാണ് അവളുടെ എറ്റവും വലിയ ദയം. അങ്ങനെ ദയപ്പെടാൻ കാരണമില്ലെങ്കിൽപ്പോലും അയാൾ തന്നോടു കാണിക്കുന്ന സന്നേഹത്തെ അവൾ വിലമതിക്കുന്നു. അതിന്റെ പേരിൽ അയാളോട് അളവറ്റ നന്ദിയുണ്ട്. അവളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ നല്ല ഭാവിയുള്ളാരു രാജ്യത്രന്ത്രങ്ങളെ നായ ഭ്രാംബന്സ്കി അവർക്കുവേണ്ടി എല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചു. അതിൽ തെല്ലുപോലും പശ്വാത്തപിച്ചതുമില്ല. മുന്നതെത്തിലും

കുടുതലായി അവർ അയാളെ സ്നേഹിച്ചു. ഇത്തമാത്രം പാരുഷമുള്ള ഓൾ സ്വന്തമായി ഇച്ചാശക്തിയില്ലാത്തതുപോലെ, ഒരിക്കലും എതിരടിപ്രായംപറയാതെ, അവളുടെ ഏതാഗ്രഹവും നിരവേറ്റാൻ ബദ്ധശ്രദ്ധനാകുന്നത് അതഭുതമെന്നുവേണം പറയാൻ.

അതേസമയം, തീർഖകാലതെത്ത് അടിലാഷം പുവണിത്തൈക്കിലും ദ്രോണസ്കിയുടെ സന്തോഷം പുർണ്ണമായില്ല. താൻ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്ന പരമാനന്ദത്തിന്റെ പാരാവാസ്പൂര്പ്പിൽനിന്ന് ഒരു മന്ത്രത്തരിമാത്രമാണു തനിക്കു ലഭിച്ചതെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി. ആഗ്രഹങ്ങൾ സഹലീകരിക്കപ്പെടുന്നതിലാണു സന്തോഷം സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നതെന്ന് മനുഷ്യൻ്റെ ധാരണ തെറ്റാണെന്ന് അയാൾക്കു ബോധ്യപ്പെട്ടു. ആദ്യമായി അവളെ സ്വന്തമാക്കുകയും സിവിലിയൻവേഷം ധരിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ അനോഡം അറിയാത്ത സ്വാത്രത്യം അനുഭവപ്പെട്ടു. അതിൽ സംത്യപ്തനായി. പക്ഷേ, ആ സംത്യപ്തി നീണ്ടുനിന്നില്ല. ആഗ്രഹങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയുള്ള ഓരാഗ്രഹം—മുഷിച്ചിൽ— അയാളുടെ മനസ്സിൽ രൂപംകൊണ്ടു. വിദേശത്ത്, തികച്ചും സ്വതന്ത്രരായി, പീറേഴ്സ് ബർഗിലെ സാമൂഹ്യജീവിതത്തിന്റെ തിരക്കുകളാണുമില്ലാതെ, പ്രതിദിനം പതിനാറുമൺക്കുർ എങ്ങനെയെങ്കിലും ചെലവഴിക്കണം. അവിവാഹിതനായിരുന്നപ്പോൾതെത്ത് വിദേശരാത്രയിലെ വിനോദങ്ങളെക്കുറിച്ചാണും ഇപ്പോൾ ചിന്തിക്കാൻവയ്ക്കു. ചില പരിചയക്കാരോടൊത്തു വൈകി അത്താഴംകഴിച്ചു മടങ്ങിച്ചുന്ന കുറ്റത്തിന് അന്ന വല്ലാതെ കേഷാഡിച്ചു. തദ്ദേശവാസികളുമായും അവിടത്തെ റഷ്യക്കാരുമായും ബന്ധപ്പെടാനും നിവൃത്തിയില്ല. കാഴ്ചകൾ കാണാമെന്നുവച്ചാൽ എല്ലാം നേരത്തെ കണ്ണതാണ്. ഇംഗ്ലീഷുകാർ അതിനു കല്പിക്കുന്ന പ്രാധാന്യം റഷ്യക്കാരനും ബുദ്ധിമാനുമായ അയാൾ കല്പിക്കുന്നില്ല.

വിശനുവല്ലത്തെ ഒരു മുശം ആഹാരമന്മേഷിച്ചു കണ്ണിൽക്കാണുന്നതിനെയെല്ലാം മണസ്സിച്ചു നോക്കുന്നതുപോലെ ദ്രോണസ്കി, രാഷ്ട്രീയത്തിലും പുതിയ പുസ്തകങ്ങളിലും ചിത്രരചനയിലും കൈവച്ചു.

ചെറുപ്പകാലത്ത് ചിത്രരചനയിൽ താൽപര്യമുണ്ടായിരുന്നു. പണ്ടത്തിന്റെ വിലയറിയാതെ, ചിത്രങ്ങൾ ശേഖരിക്കാൻ തുടങ്ങി. ഇപ്പോൾ ചിത്രംവരച്ചു തൃപ്തിയടയാൻ ശ്രമിക്കുന്നു.

അയാൾക്കു കല മനസ്സിലാക്കാനും ക്യത്യമായി അനുകരിക്കാനും പ്രാഗല്ഭ്യമുണ്ട്. ഒരു കലാകാരൻ അവശ്യം വേണ്ടതായ കഴിവ് തനിക്കുണ്ടെന്ന് അയാൾ സകല്പിച്ചു. മതം, പരിത്രം, എന്നീ വ്യത്യസ്ത കലാരൂപങ്ങളിൽ കുറച്ചുകാലം അഭിരമിച്ചതിനുശേഷം പടംവരയ്ക്കാൻ ആരംഭിച്ചു.

എല്ലാ കലാരൂപങ്ങളിൽനിന്നും പ്രചോദനം ഉൾക്കൊള്ളാൻ ശ്രമിച്ചകിലും പ്രത്യേകിച്ചുാരു വിഭാഗത്തിൽനിന്നല്ലാതെ, സ്വന്തം ആത്മാവിൽനിന്നുള്ള പ്രചോദനമാണു പ്രധാനമെന്ന് തിരിച്ചറിയാൻ അയാൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. ഈ യാമാർത്ഥ്യം അറിഞ്ഞുകൂടാത്തതുകൊണ്ട് ജീവിതത്തിൽനിന്നു നേരിട്ടു പ്രചോദനം ഉൾക്കൊള്ളാതെ, താൻ അനുകരിക്കാനാഗ്രഹിച്ച കലാരൂപങ്ങളിൽനിന്നുമാത്രം പ്രചോദനം ഉൾക്കൊണ്ട് അതുപോലുള്ള ചിത്രങ്ങളാണു രചിച്ചത്.

മനോഹരമായ ഫ്രഞ്ചുശൈലി ഇഷ്ടപ്പെട്ട വ്രോൺസ്കി, ഓരിറ്റാലിയൻവനിതയുടെ വേഷം ധരിച്ച അന്നയുടെ ചിത്രം അതേ ശൈലിയിൽ വരച്ചു. അവളും അതു കാണാനിടയായ മറ്റല്ലാവരും മഹത്തായൊരു ചിത്രമെന്ന് അതിനെ വാഴ്ത്തി.

ഒപ്പത്

ചീത്രപുണിചെയ്ത ഉയർന്ന മേൽത്തട്ടും ചുമർച്ചിത്രങ്ങളും വർണ്ണത്താങ്ങലുകൾ തുകിയ വലിയ ജനാലകളും ചുവരലമാരകളും കൊത്തുപണികളുള്ള വാതിലുകളും ചരായാചിത്രങ്ങൾകൊണ്ടലക്ഷരിച്ച ഹാളും ഉള്ള മാളികയിൽ താമസം തുടങ്ങിയ ഭ്രാംബിൻ്റെ കാനോരു റഷ്യൻ ഭൂവുടമയോ പദവി നഷ്ടപ്പെട്ട ഉദ്യാഗസ്ഥനോ അല്ലെന്നും സ്നേഹിച്ച സ്ത്രീക്കുവേണ്ടി സർവവും ത്രജിച്ച ഒരു കലാകാരനാണനുമുള്ള സുന്ദരമായ ഭാവനയിൽ മുഴുകി.

ഗൊലെനിഷ്ടചേര്വ് മുവേന പരിചയപ്പെട്ട അനേകം വിശ്രിഷ്ടവ്യക്തികളുമായുള്ള സന്ധർക്കം കുറച്ചു കാലത്തേക്കു ഭ്രാംബിന്റെ കിക്കൽ ആശ്വാസം പകർന്നു. ഓരിറ്റാലിയൻ പ്രോഫസ്സറുടെ നിർദ്ദേശപ്രകാരം പ്രകൃതിദ്വാരാദാത്ത വരയ്ക്കാൻ പഠിച്ചു. മധ്യകാലഘട്ടത്തിലെ ഇറ്റാലിയൻ ജീവിതത്തെക്കുറിച്ചു മനസ്സിലാക്കി. മധ്യകാലഘട്ടത്തിലെ ഇറ്റാലിയൻജീവിതത്തിൽ ആകൃഷ്ടനായ അയാൾ അന്നത്തെ ലിതിയിൽ തൊഴി ധരിച്ചു ചുമലിനു കുറുകെ രണ്ടാംമുണ്ട് ചുറ്റി നടക്കാൻ തുടങ്ങി. ആ വേഷം അയാൾക്കു നന്നെ യോജിച്ചു.

“ഓന്നുമരിയാതെയാണു നാമിവിടെ ജീവിക്കുന്നത്.” ഒരു പ്രഭാതത്തിൽ തന്നെ കാണാൻ വന്ന ഗൊലെനിഷ്ടചേര്വിനോട് ഭ്രാംബിന്റെ പരഞ്ഞു: “നിങ്ങൾ മിവായ്ലോവിന്റെ ചീതും കണ്ടിട്ടുണ്ടാ? കുറച്ചുമുമ്പു വന്ന ഒരു റഷ്യൻ വർത്തമാനപത്രമെടുത്ത് ആ പട്ടണത്തിൽ താമസിക്കുന്ന ഒരു റഷ്യൻ കലാകാരനെക്കുറിച്ച് അതിൽ വന്ന ലേവനം ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു. ഏറെ സംസാരവിഷയമായതും പുർത്തിയാക്കുന്നതിനുമുമ്പ് വിറ്റുപോയതുമായ ഒരു ചീതും അയാൾ ഇപ്പോഴാണു വരച്ചുതീർത്തത്. കഴിവുറ ഒരു കലാകാരന് പ്രോത്സാഹനമോ സഹായമോ നല്കാൻ

തയ്യാറാക്കാത്ത സർക്കാരിനെയും അക്കാദിമീയെയും ലേവന്നത്തിൽ വിമർശിച്ചിരുന്നു.”

“ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്.” ഗൊലുനിഷ്ചേവ് പറഞ്ഞു: “അയാൾ കഴിവില്ലാത്തവന്മ്മു, പക്ഷെ, അതു കപടമാണ്. ക്രിസ്തുവിനോടും മതവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട കലയോടും ഒരുതരം ഇവാനോവ്—സ്ക്രാഡ്സ്—രെനാൻ^{*} മനോഭാവമാണെങ്കിലും ദേത്.

"എന്താണയാളുടെ ചിത്രത്തിന്റെ വിഷയം?" അമു ചോദിച്ചു.

പീലാത്തേരാസിനു മുമ്പുള്ള കീസ്തു. കീസ്തുവിനെ ഒരു ദുതനായിട്ടു പൂർത്തിയ ശൈലിയിലാണു ചിത്രീകരിച്ചിട്ടുള്ളത്.

ചിത്രത്തിന്റെ വിഷയം തനിക്കു പ്രിയപ്പെട്ടതാകയാൽ ഗൊലമനിഷ്ചേവ് വിസ്തരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“ഇത്രയും വലിയ ഒരു വിഡ്യശിത്തം കാണിക്കാൻ എങ്ങനെ മനസ്സുവന്നുവെന്നാണ് എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാത്തത്. ക്രിസ്തു ഓഷധയത്തിന്റെ മുർത്തിമദ്ഭാവമാണ്. ദൈവത്തിനെയല്ല, ഒരു വിളുവകാരിയെയോ ഒരു മഹാത്മാവിനെയോ ആണു ചിത്രീകരിക്കേണ്ടതെങ്കിൽ, ചരിത്രത്തിൽനിന്നൊരു കമാപാത്രത്തെ, സോക്രറ്റീസിനെയോ പ്രാക്കൾനിനെയോ ചാർലസ് കോർഡബായയോ, അവർക്കു തെരഞ്ഞെടുക്കാമായിരുന്നു. കലയ്ക്കു വിഷയമാക്കാൻ പാടില്ലാത്ത ഒരു വ്യക്തിയെയുണ്ട് അവർ തെരഞ്ഞെടുത്തത്. എനിട്ട്...”

“ഈ മിവായ്ലോവ് തീരെ ദരിദ്രനാണെന്നു പറയുന്നത് വാസ്തവമാണോ?” ഒരു റഷ്യൻ കലാസ്നേഹിയെന്ന നിലയ്ക്കൽ ഈ കലാകാരനെ, അയാളുടെ ചിത്രം, നില്ക്കേതോ ചീതയേയാ എന്നു നോക്കാതെ സഹായിക്കേണ്ടതു തന്റെ കടമയാണെന്നു വിചാരിച്ച് ഭ്രാംബന്സ്കി ചോദിച്ചു.

“അല്ല, അയാൾ നല്ല ചരായാപടങ്ങൾ വരയ്ക്കും. വാസിൽ ചിക്കോവയുടെ പടം അയാൾ വരച്ചതു കണ്ടിട്ടുണ്ടാ? പക്ഷേ ഇപ്പോൾ, ചരായാപടങ്ങൾ വരയ്ക്കുന്നത് അവസാനിപ്പിച്ചെന്നു തോന്നുന്നു. അതുകൊണ്ട് ചിലപ്പോൾ ദാരിദ്ര്യമുണ്ടാകാം. ഞാൻ പറയുന്നത്...”

“അന്നാ അർക്കവേദവ്യന്തിയുടെ പടംവരയ്ക്കാൻ പറഞ്ഞാലോ?” ഫ്രോണ്ട്‌സ്കി ചോദിച്ചു.

"എന്തിന് എന്ത് പടം?" അന്ന ചോദിച്ചു: "നിങ്ങൾ ഒന്നു വരച്ചല്ലോ. ഈ വേരാനും വേണ്ട, ആനിയുടെ പടം (കൊച്ചുമോളെ അങ്ങനെയാണവർ വിളിക്കുന്നത്) വരയ്ക്കാൻ പറയു. അവളതാ അവിടെയുണ്ട്." കുത്തിനെ ശുട്ടുത്തുകൊണ്ടു

പുന്തോട്ടത്തിലേക്കുപോയ സുന്ദരിയായ ഇറ്റാലിയൻ നേഴ്സിനെ ജനാലയിലൂടെ ചുണ്ടിക്കാണിച്ച്, ഭ്രാംബസ്കിയുടെ മുവത്തു നോക്കി. ഭ്രാംബസ്കി തന്റെ ചിത്രത്തിനു മാതൃകയാക്കിയ സുന്ദരിയായ അതു നഷ്ടസാം അന്നയുടെ ജീവിതത്തിലെ ഹനസ്യവും ഏകമാത്രവുമായ ദുഃഖം. ഭ്രാംബസ്കി അവളുടെ ചിത്രം വരയ്ക്കുകയും അവളുടെ സൗന്ദര്യത്തയും മധ്യകാലയാട്ടത്തിനുയോജ്യമായ രൂപസാദ്ധ്യത്തെയും പ്രശംസിക്കുകയും ചെയ്തു. നേഴ്സിനോട് അസുയയുണ്ടനുപരയാൻ അന്നയ്ക്കു ദൈര്യമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അന്ന അവളോടു സവിശേഷമായ ദയ കാണിച്ച് അവളെയും കുഞ്ഞിനെയും വശിച്ചാക്കി.

ഭ്രാംബസ്കി ജനാലവഴി പുരത്തെക്കും തുടർന്ന് അന്നയുടെ കണ്ണുകളിലേക്കും നോക്കിയിട്ട് ഗാലെനിഷ്ചേവിനോടു ചോദിച്ചു:

“നിങ്ങൾക്കു ഈ മിബായ്ലോവിനെ പരിചയമുണ്ടോ?”

“ഞാനയാളെ സന്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്. സ്ഥിരമുഖിയില്ലാത്തവൻ. ഒട്ടും വിദ്യാഭ്യാസമില്ല. ഇക്കാലതൽ സാധാരണകാണാറുള്ള അവിശ്വാസികളിലെബാരാൾ. തുടക്കംമുതൽ വിശ്വാസരാഹിത്യവും നിഷ്യവും ഭൂതികവാദവും അംഗീകരിച്ചിരുന്ന സ്വത്രചിന്തകരിൽപ്പെട്ടവൻ. മുന്ന് സ്വത്രചിന്തകനെന്നാൽ മതത്തിന്റെയും നിയമത്തിന്റെയും ധാർമ്മികതയുടെയും ആശയങ്ങൾ ഉൾക്കൊണ്ട്, കഷ്ടപ്പെട്ടും വേദനയും സഹിച്ചു പിന്താസ്വാതന്ത്ര്യം നേടുന്നവനെന്നാണർത്ഥം. എന്നാലിപ്പോൾ ജനനാതനെ സ്വത്രചിന്തകരായ ഒരു കൂട്ടർ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഒരുക്കാലതൽ സന്മാർഗ്ഗനിയമങ്ങളും മതനിയമങ്ങളും നിലവിലുണ്ടായിരുന്നുണ്ടും അവയ്ക്ക് ആധികാരികത കല്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്നും അറിയാതെ കേവലം നിഷ്യത്തിന്റെമാത്രം ബലത്തിൽ, അതായത് അവിശ്വാസികളായി, വളരുന്നവരാണിവർ. ഇയാളും അക്കൂട്ടത്തിൽപ്പെട്ടും. ഒരു വില്ലാശിപായിയുടെ മകനാണെന്നു തോന്നുന്നു. വിദ്യാഭ്യാസം തീരെയില്ല. അക്കാദിമിയിൽ ചേർന്നപ്പോൾ പേരെടുത്തു. മണ്ഡനല്ലാത്തതുകൊണ്ട് കുറച്ചു പഠിക്കാനാഗ്രഹിച്ചു. വിദ്യാഭ്യാസം നേടാനുള്ള ഉപാധിയായി മാസികകളെ ആശയിച്ചു. മുമ്പ് പഠിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നയാൾ— ഒരു ഫ്രഞ്ചുകാരനാണെന്നിരിക്കെട്ട്—എല്ലാ ക്ലാസ്സിക്കുകളും മതഗ്രന്ഥങ്ങളും

ചരിത്രവും

തത്തുശാസ്ത്രവുമെല്ലാം പാടുപെട്ടു പരിക്കും. പക്ഷേ, ഇയാൾ നേരേ നിഷ്പയത്തിന്റെ പാംജ്ഞളിലേക്കു കടന്നു. അതു മാത്രവുമല്ല, ഇരുപതുവർഷം മുമ്പായിരുന്നുകിൽ, അന്നതെത്ത സാഹിത്യത്തിൽ അധികാരത്തോടും നൂറാണ്ഡുകൾ പഴക്കമുള്ള കാഴ്ചപ്പാടിനോടുമുള്ള സമരത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ കാണാമായിരുന്നു. അതിൽനിന്ന്, മറ്റുചിലതൊക്കെ ഉണ്ടായിരുന്നു എന്ന് ഉള്ളാഖ്യാസത്തിൽ കഴിയും. പക്ഷേ, പഴയ കാഴ്ചപ്പാടുകളെ ഒറ്റയടിക്കു നിഷ്പയിക്കുന്ന, പരിണാമവും നിർജ്ജാരണവും നിലനിൽപ്പിനുവേണ്ടിയുള്ള സമരവുമല്ലാതെ മറ്റാനുമില്ല എന്ന്, ആശയമാണവരുടേതും. എൻ്റെ ലേവന്നത്തിൽ എന്ന്..."

"തങ്ങൾ എന്തു ചെയ്യണമെന്നിയാമോ?" കുറേനേരമായി ഭ്രാംബിക്കിയുടെ മുവത്തു നോക്കിക്കാണ്ടിരുന്നു, കലാകാരന്റെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിൽ തനിക്കു താൽപര്യമില്ലെന്നും അയാളെക്കാണ്ഡു ഒരു പടം വരുപ്പിച്ചു സഹായിക്കുകയാണുദ്ദേശ്യമെന്നുമുള്ള സുചന മനസ്സിലാക്കിയ, അന്ന ഗാലെനിഷ്ചേവിനെ തടസ്സപ്പെടുത്തിക്കാണ്ഡു പറഞ്ഞു: "തങ്ങൾ എന്തു ചെയ്യണമെന്ന് അറിയാമോ? നേരിട്ടു പോയി അയാളെ കാണണം."

ഗാലെനിഷ്ചേവ് മനസ്സില്ലാമന്നോടു സമ്മതിച്ചു. കലാകാരൻ പടണത്തിൽ കുറച്ചകലയാണു താമസിക്കുന്നത്. ഒരു വണ്ഡി വാടകയ്ക്കെടുത്ത് അങ്ങോടുപോകാൻ തീരുമാനിച്ചു.

ഒരു മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഗാലെനിഷ്ചേവിന്റെ തൊടുടുത്ത് അന്നയും എതിർവശത്ത് ഭ്രാംബിക്കിയുമായി സമ്പര്കിച്ച വണ്ഡി നഗരത്തിന്റെ ഒരുക്കന കോൺഡിലെ പുതിയ വ്യത്തികെട്ട് കെട്ടിത്തെന്നു മുന്നിൽനിന്നു മിവായ്ലോവ്, നൂറ്റിയോരിലെ തന്റെ ചിത്രങ്ങൾ കാണാൻ സന്ദർശകനെ അനുവദിക്കാറുണ്ടെന്നും എന്നാലിപ്പോൾ അയാൾ ഏതാനും അടി അകലെയുള്ള പാർപ്പിടിത്തിലാണെന്നും വീട് കാവല്കാരന്റെ ഭാര്യ പറയുന്നതു കേട്ടു. അവർ അനുവാദംതെടി തങ്ങളുടെ കാർധ്യകൾ കൊടുത്തയച്ചു.

* അലക്സാണ്ടർ ഇവാനോവ് റഷ്യൻ ചിത്രകാരൻ (1806-'58), ഡേവിഡ് സ്ക്രാബ്സ് (1808-'74), എണ്ണസ്റ്റ് റെനാൻ (1823-'92) ക്രിസ്തുവിനെ ചരിത്രത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ വിമർശിച്ച ജർമൻ-ഫ്രെഞ്ച് ബൈബിൾ പണ്ഡിതനാരും ശന്മകർത്താക്കളും.

പത്ര

ദേവാ സർസ് കിയുടെയും ശാലെനിഷ്ചേവിന്റെയും കാർധ്യകൾ കൊണ്ടുചെന്നപ്പോൾ ചിത്രകാരൻ മിവായ്ലോവ് പതിവുപോലെ വീട്ടിലിരുന്നു പടം വരയ്ക്കുകയായിരുന്നു. എന്നും രാവിലെ സ്ഥാധിയോധിൽ ചെന്നു വലിയ ചിത്രത്തിന്റെ പണി തുടങ്ങും.

അന്നു വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾ വാടകയ്ക്കു വഴക്കുകൂടിയ വീട്ടംമയെ സമാധാനിപ്പിക്കാത്തതിന്റെ പേരിൽ അയാൾ ഭാര്യയെ വഴക്കുപറത്തു.

“ആവശ്യമില്ലാതെ വാചകമടിക്കരുതെന്നു നുറുതവണ ഞാൻ നിന്നോടു പറത്തിട്ടുണ്ട്. നീയോരു മണ്ഡക്കഴുതയാണ്, ഇറ്റാലിയനിൽ സംസാരിച്ചാൽ പിനെ പരയുകയും വേണ്ട!”

“സമയത്തിനു വാടകകൊടുക്കാത്തത് എന്റെ കുറ്റമാണോ? എന്റെ കൈയിൽ പണമുണ്ടായിരുന്നുകളിൽ...”

“ദൈവത്തെയോർത്തു നാവടക്ക്!” മിവായ്ലോവ് ചെവിപൊത്തി, തട്ടിവച്ചു മറച്ച തന്റെ ജോലിസ്ഥലത്തു ചെന്നു വാതിലാടച്ചു.

“ഹവളൈക്കാണ്ടതിനു കൊളളാം!” എന്നു പുലന്നിക്കൊണ്ടു മേശയ്ക്കു മുന്നിലിരുന്നു പുർത്തിയാകാതെ വച്ചിരുന്ന ചിത്രമെടുത്തു ജോലി തുടങ്ങി.

സ്ഥിതികൾ മോശമാകുന്നേവാഴാണു വിശ്രഷിച്ച്, ഭാര്യയോടു വഴക്കുടുന്നേവാഴാണ്, അയാൾക്ക് ജോലി ചെയ്യാനുള്ള ഉള്ളജ്ജം ലഭിക്കുന്നത്. “ഹവിടെ നിന്ന് എങ്ങോടുകൂടിലും പോയി തുലഞ്ഞാൽ മതിയായിരുന്നു’ എന്നു വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു കോപാകുലനായോരു മനുഷ്യൻ്റെ സ്കൈച്ചുവരച്ചു. മുന്ന് അതുപോലെ വരച്ചെഴുകിലും തൃപ്തിയായില്ല. ‘ബേം ഹനലെ വരച്ചതായിരുന്നു ഇതിനേക്കാൾ മെച്ചം. അതെവിടേപ്പായി?’ അയാൾ ഭാര്യയുടെ അടുത്തു ചെന്നു. അവളുടെ മുവരത്തു നോക്കാതെ മുത്ത മകളോട്, “അച്ചുൻ ഹനലെ തന്ന

കടലാസ്സുവിടെ" എന്നും ചോദിച്ചു. ആ കൊച്ചുപെൺകുട്ടി കടലാസ് തേടിയെടുത്തു. അതിൽ മെഴുകുതിരി ഉരുക്കിവിണ പാട്. എങ്കിലും കടലാസ് മേശയിൽ നിവർത്തിവച്ചു സുക്ഷ്മമായി പരിശോധിച്ചു. പെട്ടെന്നു സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചു:

"അങ്ങനെ വരട്ടു അതാണു കാര്യം! എന്നു പറത്തു പെൻസിലെടുത്ത് വീണ്ടും വരച്ചു. മെഴുകുപുരണ്ട ഭാഗം ചിത്രത്തിന് ഒരു പുതിയ ഭാവം നല്കി. താൻ ചുരുട്ടുവാങ്ങാറുള്ള കടയുടമയുടെ കനത്ത താടിയെല്ലാള്ളു മുഖം വരച്ചുചേർത്തതു. നിർജ്ജീവവും അസ്യാഭാവികവുമായിരുന്ന ആ രൂപത്തിനു പെട്ടെന്നു ജീവൻവച്ചതു കണ്ട് പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ആവശ്യാനുസരണം ആ രൂപം ഭേദഗതിചെയ്യാം. വേണമെങ്കിൽ കാലുകൾ അകറ്റിവയ്ക്കുകയോ ഇടതുകൈയുടെ സ്ഥാനം മാറ്റുകയോ ചെയ്യാം. തലമുടി പിന്നിലേക്ക് തുക്കിവയ്ക്കുകയുമാവാം. അംഗവിന്റാസത്തിലെ ഈ മാറ്റങ്ങൾ ചിത്രത്തിന്റെ ഭാവത്തിനു മാറ്റംവരുത്തിയില്ല. ചില രേഖകൾക്കാണ് ചിത്രത്തെ ഭാഗികമായി ആക്ഷാദനം ചെയ്തിരുന്ന ആവരണത്തെ നീകി, അതിന്റെ രൂപഭാവങ്ങൾ കുടുതൽ വ്യക്തമാക്കിയെന്നു മാത്രം. ഒരു തുള്ളി മെഴുകിന്റെ ഫലമായി ചിത്രത്തിനുണ്ടായ മെച്ചു ആസ്യദ്ധിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നപ്പോഴാണ് സന്ദർശകരുടെ കാർധുകൾ അയാളുടെ കൈയിൽ കിട്ടിയത്.

"ഈതാ വരുന്നു, ഈതാ വരുന്നു!"

ചിത്രകാരൻ ഭാര്യയെ സമീപിച്ചു: "ദേശപ്പെടാതെ ബാഷാ." അയാൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു സന്നേഹത്തോടെ പറത്തു. "നീ ചെയ്തതു തെറ്റ്. എനിക്കും തെറ്റുപറ്റി. പോട്ടു. എല്ലാം ശരിയാക്കാം."

ഭാര്യയെ സമാധാനിപ്പിച്ചിട്ടു വെൽവെറ്റ് കോളറോടുകൂട്ടിയ പച്ച ഓവർക്കോട്ടിട്ടു റൂഫിയോയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. റഷ്യയിലെ മഹിംവ്യക്തികൾ കുതിരവണ്ടിയിൽ തന്റെ റൂഫിയോ സന്ദർശിക്കാൻ വന്നിരിക്കുന്നുവെന്നിൽപ്പോൾ അയാൾക്കുണ്ടായ സന്തോഷത്തിനതിരില്ല.

അവിടെ ബോർഡിൽവച്ചിരുന്ന ചിത്രത്തെക്കുറിച്ച് അയാൾക്ക് ഉച്ച അഭിപ്രായമുണ്ട്. മറ്റാരാളും ഈതുപോലൊനും വരച്ചിട്ടില്ല. റഹോലിന്റെതിനകാൾ മെച്ചമാണെന്നവകാശപ്പെടുന്നില്ലെങ്കിലും ഈതിലെ ആശയം ഇതുതോളം ഭംഗിയായി മറ്റാരു കലാകാരനും ചിത്രീകരിച്ചിട്ടില്ല. ഇപ്പോഴും, വരയ്ക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾത്തനെ അയാൾക്കതു

ബോധ്യമായിരുന്നു. എക്കിലും മറ്റൊളവരുടെ, അതാരായാലും അഭിപ്രായം പ്രധാനമാണ്. എത്ര നിസ്സാരമായ അഭിപ്രായംപോലും മുവവിലയ്ക്കെടുക്കും.

വേഗം സ്ഥൂഡിയോയുടെ വാതിൽക്കലെത്തി. ശാലനിഷ്ചേവിന്റെ ആവേശകരമായ വാക്കുകൾക്കു കാതോർത്തും അതേസമയം തങ്ങളുടെ അടുത്തെക്കുവരുന്ന കലാകാരനെ നിരീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടും നിന്നിരുന്ന അന്നയുടെ രൂപം അയാളെ ആകർഷിച്ചു. ചുരുട്ടുവില്പനക്കാരന്റെ താടിയെല്ലോ മനസ്സിൽ പതിഞ്ഞതുപോലെ ഈ ദ്രശ്യവും ആവശ്യപ്പെടുന്നോൾ പുറത്തടുക്കാനുദ്ദേശിച്ച് അയാൾ ഉൾക്കൊണ്ടു. പിത്രകാരനെക്കുറിച്ചുള്ള ശാലനിഷ്ചേവിന്റെ വിവരണംകേട്ട് ഉത്സാഹം നശിച്ചിരുന്ന സന്ദർശകൾ അയാളുടെ രൂപം കണ്ടതോടെ കൂടുതൽ നിരാശരായി. ഇടത്തരം പൊക്കവും ഉറച്ച ശരീരവുമുള്ള മിവായ്ലോവ്, ബൈണൾ തൊപ്പിയും പച്ചനിറത്തിലുള്ള കോട്ടും ഇരുക്കിയ ടൗസറും (വീതിയുള്ള ടൗസരായിരുന്നു അന്നതെത്ത ഫാഷൻ) ധരിച്ച് പത്രേക്കതകളാനുമില്ലാത്ത വടമുവത്ത് എളിമയുടെയും അംഗീകരിക്കപ്പെടണമെന്ന അഭിലാഷത്തിന്റെയും സമ്മിശ്രഭാവവുമായി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടത് കാണികളിൽ മതിപ്പുണ്ടാക്കാൻ പര്യാപ്തമായില്ല.

“അകത്തെക്കു വരു, ഷീസ്” എന്ന് അലക്ഷ്യഭാവത്തിൽ പറത്തു, അയാൾ താങ്കൊലെടുത്തു വാതിൽ തുറന്നു.

പതിനൊന്ന്

സുഖിയോധിൽ പ്രവേശിച്ച ചിത്രകാരൻ സന്ദർശകരെ ആക്ഷാട്ടെയൊന്നു നോക്കി. ഭ്രാംബസ്കിയുടെ മുഖം പ്രത്യേകിച്ചു താടിയെല്ലോ, അയാൾ ശ്രദ്ധിച്ചു. തന്റെ ചിത്രം വിമർശനവിധേയമാകുന്ന നിമിഷം അടുത്തു വരുന്നുവെന്നിൽത്ത് ആവേശഭരിതനായകിലും ചിത്രകാരന്റെ സുക്ഷ്മദൃഷ്ടിയോടെ മുന്നുപേരെയും വിലയിരുത്തി. ശാലമനിഷ്ഠചേവിനെക്കുറിച്ചു വിചാരിച്ചു: 'ഇയാൾ ഇവിടെ സ്ഥിരതാമസമാക്കിയ റഷ്യക്കാരനാണ്.' അയാളുടെ പേരോ, എവിടെവച്ചാണു കണ്ടതെന്നോ, എന്താണു സംസാരിച്ചതെന്നോ അറിഞ്ഞുകൂടാ. കണ്ണുമുട്ടുന്ന എല്ലാ മുഖങ്ങളും ഓർമിക്കാറുള്ളതുപോലെ അയാളുടെ മുഖവും ഓർമയുണ്ട്. ഇല്ലാത്ത വലിപ്പം നടിക്കുന്ന ഒരു വലിയ സംഘത്തിൽപ്പെട്ട ഒന്നുമാത്രം. ധാരാളം തലമുടിയും വീതിയുള്ള നെറ്റിയുമുണ്ടെങ്കിലും മുക്കിന്തുന്പത്തു കേന്ദ്രീകരിച്ചിരിക്കുന്ന ബാലിശ്രവും അന്തസ്സാരശ്വതന്യുമായ മുഖഭാവമാണ്യാളുടെത്. മിവായ്ലോവിന്റെ നിർബ്ബഹിതതിൽ പ്രശസ്തരും ധനികരുമായ റഷ്യക്കാരാണ് ഭ്രാംബസ്കിയും അന്നയും. പണക്കാരായ എല്ലാ റഷ്യക്കാരെയുംപോലെ അവർക്കും കലയെക്കുറിച്ച് ഒന്നും അറിഞ്ഞുകൂടുക്കിലും അമച്ചർക്കും കലാകാരന്മാരും നിരുപകരുമാണെന്ന മട്ടിലാണു നടപ്പ്. 'പൗരാണിക കലാരൂപങ്ങളും റാഫേലിനുമുമ്പുള്ള ജർമനിയിലെയും ഹംഗ്രീൻഡിലെയും ചിത്രങ്ങളും കണ്ടിട്ട് എന്ന കാണാനെത്തിയതാണ്.' അയാൾ വിചാരിച്ചു: 'ആധുനിക കലാകാരന്മാരുടെ സുഖിയോകൾ സന്ദർശിച്ചിട്ട് ആധുനിക കല അധികാരിച്ചുന്നും പഴയകാലത്തെ ആചാര്യന്മാരുടെ പിന്നഗാമികളാൽ ആർക്കും അർഹതയില്ലെന്നും ഈ അല്പപഞ്ചത്രൾ തട്ടിവിട്ടും.' സാധാരണ ചിത്രങ്ങളും പ്രതിമകളും അശ്രദ്ധമായി വീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു നടന്നുനീങ്ങിയ സന്ദർശകർ

പുതിയ ചിത്രത്തിനു മുന്നിൽ നിന്നപ്പോൾ മിവായ്‌ലോവ് അതിനെ മുടിയിരുന്ന ഷീറ്റ് എടുത്തുമാറ്റി, ധനാധ്യരായ റഷ്യക്കാരിൽ ബഹുഭൂരിപക്ഷവും വിഡ്യശികളും മുത്തുല്യരുമാണെന്നു കണക്കാക്കിയിരുന്ന ചിത്രകാരൻ, പക്ഷ, ഭ്രാംസകിയെയും പ്രത്യേകിച്ച് അന്നെയെയും ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. ഇവരുടെ വിലയിരുത്തലെന്തന്നിയാണുള്ള ആവേശത്തിലായിരുന്നു.

ങ്ങു വശത്തേക്കു മാറിനിനു ചിത്രത്തിലേക്കുചുണ്ടി അയാൾ പറഞ്ഞു: 'ഈതു പീലാതേതാസിന്റെ ശാസന, മതതായിയുടെ സുവിശേഷം, അധ്യായം 27.' അതു പറയുമ്പോൾ ആവേശംകാരണം അയാളുടെ ചുണ്ടുകൾ വിരച്ചു.

സന്ദർശകന്റെ ചിത്രം വീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടുനിന്ന് ഏതാനും നിമിഷങ്ങളിൽ ചിത്രകാരനും ഒപ്പരിചിതന്റെ അലക്ഷ്യഭാവത്തിൽ അതിനെ നോക്കി. ഒരു നിമിഷം മുമ്പ് താൻ അങ്ങേയറ്റത്തെ അവജ്ഞയെയോടെ കണ്ടിരുന്ന ഈ സന്ദർശകരായിരിക്കും തന്റെ സൃഷ്ടിയെക്കുറിച്ച് ഏറ്റവും നീതിപൂർവ്വമായ വിധി പ്രസ്താവിക്കാൻ പോകുന്നതെന്ന് അയാൾ വിശ്രസിച്ചു. മുന്നു വർഷംകൊണ്ടു വരച്ചുതീർന്ന ചിത്രത്തിന്റെ സവിശേഷതകളെല്ലാം വിസ്മരിച്ച്, അപ്പരിചിതന്റെ വീക്ഷണകോണിൽ അതിനെ കണ്ടപ്പോൾ അതു മെച്ചമാണെന്നും തോന്തിയില്ല. മുന്നിൽ പീലാതേതാസിന്റെ മുഖവും ക്രിസ്തുവിന്റെ ശാന്തമായ മുഖവും പിന്നിലായി പീലാതേതാസിന്റെ ഭൂത്യമാരുടെയും ജോൺിന്റെയും മുഖങ്ങളും കാണാം. കുറെയധികം ഗവേഷണംനടത്തിയും പലതവണ തെറ്റുതിരുത്തിയുമാണ് ഓരോ കമാപാത്രത്തിനും അനുയോജ്യമായ രീതിയിൽ സന്നോഷത്തിന്റെയും സന്താപത്തിന്റെയും ഭാവംപെകർന്നതും നിരക്കാടുത്തതും. അയാൾക്ക് ഏറ്റവും പ്രിയപ്പെട്ട മുഖം, ചിത്രത്തിന്റെ മധ്യത്തിലുള്ള ക്രിസ്തുവിന്റെത്, ആദ്യം കണ്ടത്തിയപ്പോൾ അയാളെ ഹംബാകർഷിച്ചിരുന്നു. ഇപ്പോൾ മറ്റുള്ളവരുടെ വീക്ഷണകോണിൽ നോക്കിയപ്പോൾ തീരെ നിന്മാരമായി തോന്തി. ടിഷ്യന്റെയും റാഫേലിന്റെയും റൂബെൻസിന്റെയും എണ്ണമറ്റ ചിത്രങ്ങളുടെ ആവർത്തനം—അതേ പോരാളികളും അതേ പീലാതേതാസുമാരും—മാത്രമാണത്. അബദ്ധങ്ങളും ധാരാളമുണ്ട്. 'ചിത്രകാരൻ കേൾക്കേ ഇവർ നല്ലതു

പരയുമെങ്കിലും പുറംതിരിയുന്നോൾ കൂടം പരഞ്ഞു ചിരിക്കും.' അയാൾ വിചാരിച്ചു.

ഒരുമിനിറു മാത്രമേ നീണ്ടുനിന്നുള്ളുവെങ്കിലും ആ നിഘ്നബുദ്ധത ആവശ്യമായിരുന്നു. അതിന് അറുതി വരുത്താനുദ്ദേശിച്ച് അയാൾ ഗൊലുനിഷ്ട് ചേവിനോടു പരഞ്ഞു: "ഞാൻ താങ്കളെ മുമ്പു കണ്ടിട്ടുണ്ടനു തോന്നുന്നു."

"തീർച്ചയായും രോസിയുടെ വീട്ടിൽവച്ചാണ് നമ്മൾ ആദ്യം സന്ധിച്ചത് ആ ഇറ്റാലിയൻ വനിത ഇടുച്ചത്' പാടിയതോർക്കുന്നില്ലോ?"

ചിത്രത്തെക്കുറിച്ചുള്ള അഭിപ്രായം കേൾക്കാനാണ് മിവായ്ലോവിനു താൽപര്യമെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾ ഗൊലുനിഷ്ടചേര്വ് പരഞ്ഞു:

"നിങ്ങളുടെ ചിത്രം കഴിത്തെ തവണാത്തെക്കാൾ വളരെ നനായിട്ടുണ്ട്. പീലാതേതാസിന്റെ രൂപം എന്ന പ്രത്യേകം ആകർഷിച്ചു. അനുകമ്പയുള്ള ഒരു നല്ല മനുഷ്യൻ, അടിമുടി ഉദ്യാഗസ്ഥൻ, താനെന്നൊന്നു ചെയ്യുന്നതെന്നിത്തുകൂടാതെ ഒരു പാവം! എങ്കിലും എന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ..."

മിവായ്ലോവിന്റെ മുഖം പെട്ടുന്നു പ്രകാശമാനമായി. കണ്ണുകൾ തിളങ്കി. എന്തോ പരയാൻ തുടങ്ങിയെങ്കിലും ആവേശംകൊണ്ട് അതിനു കഴിത്തില്ല. പകരം ഒന്നു ചിരിച്ചു. കലായെ മനസ്സിലാക്കാനുള്ള ഗൊലുനിഷ്ടചേവിന്റെ കഴിവിനെ അയാൾ വിലമതിച്ചുകൂടിലും പീലാതേതാസിന്റെ ഉദ്യാഗസ്ഥഭാവത്തെക്കുറിച്ചുള്ള അഭിപ്രായം അതിപ്രധാനമല്ലെങ്കിലും മിവായ്ലോവ് അതിനെ വിലമതിച്ചു. അതിന്റെ പേരിൽ ഗൊലുനിഷ്ടചേവിനെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. അയാളുടെ വിഷാദം ആളൂദത്തിനു വഴിമാറി. അടുത്തനിമിഷം, സ്വന്തം ചെന്ന സജീവമായി തന്റെ കണ്ണിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ഗൊലുനിഷ്ടചേവിന് മറുപടി പരയാനൊരുങ്ങിയെങ്കിലും ചുണ്ടുകൾ വിരച്ചുകാരണം സംസാരിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല കലാകാരനെ ശല്യപ്പെടുത്താതിരിക്കാനും സാധാരണ ചിത്രപ്രദർശനങ്ങളിൽ പതിവുള്ളതുപോലെ വിഡ്യശിത്തം വിളന്നുന്നത് ഒഴിവാക്കാനും ഉദ്ദേശിച്ച് ഭ്രാംസ്കിയും അന്നയും പതിഞ്ഞെ സ്വരത്തിലാണു സംസാരിച്ചത്. ചിത്രത്തെ സംബന്ധിച്ച അവരുടെ അഭി പ്രായമരിയാൻവേണ്ടി മിവായ്ലോവ് അടുത്തുചെന്നു.

“കിസ്തുവിന്റെ മുവഭാവം അതഭൂതകരം!” അന്ന പറഞ്ഞു. അതാണവളെ ഏറ്റവും ആകർഷിച്ചത്. അതാണ് ചിത്രത്തിന്റെ കേന്ദ്രബിന്ദുവെന്നു തോന്തിയതിനാൽ, അതിനെ പ്രശംസിക്കുന്നതു ചിത്രകാരന് ഇഷ്ടപ്പെടുമെന്നു വിചാരിച്ചു.

“പീലാതേതാസിന്റെ പേരിൽ അദ്ദേഹം ദൃഢാവിക്കുന്നതായി കാണാം.”

കിസ്തുവിന്റെ രൂപത്തെ സംബന്ധിച്ച ലക്ഷ്യങ്ങൾക്കിനുള്ള അഭിപ്രായപ്രകടനങ്ങളിലോന്നാണിതും. പീലാതേതാസിന്റെ പേരിൽ തനിക്കു സന്തോഷമുണ്ടെന്നവർ പറഞ്ഞു. കിസ്തുവിന്റെ മുവഭാവത്തിലും സഹതാപമുണ്ടാകണം. എന്തെന്നാൽ അതിൽ സ്നേഹമുണ്ട്. ഈ ലോകത്തിന്റെതല്ലാത്ത ഒരു സമാധാനമുണ്ട്. മരണത്തിനുള്ള സന്ധാരയുണ്ട് വാക്കുകളിലെ മിഥ്യാഭിമാനത്തക്കുറിച്ചുള്ള അറിവുണ്ട്. പീലാതേതാസിന്റെ മുവത്ത് ഉദ്യോഗസ്ഥഭാവവും കിസ്തുവിന്റെ മുവത്ത് ഭയവും പ്രകടമാകുന്നത് ആദ്യത്തെതയാൾ ഐഹികസുവൈത്തിന്റെയും അപരൻ ആത്മീയജീവിതത്തിന്റെയും പ്രതീകങ്ങളായതുകാണാണ്. ഇതും ഇതിലധികവും മിവായ്ലോവിന്റെ മനസ്സിലുടെ കടന്നുപോയി. അയാളുടെ മുവം ഹർഷോന്മാദത്തിൽ തിളങ്കി.

“ശരിയാണ്. ആ രൂപം വളരെ ഭാഗിയായിട്ടുണ്ട്. പശ്വാതലവും അതിമനോഹരം. അതിനു ചുറുംടക്കാൻ കൊതിച്ചുപോവും.” ചിത്രത്തിന്റെ ഉള്ളടക്കവും ആശയവും ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ലെന്ന സുചനയായിരുന്നു ഗൊലംഗിഷ്ചേവിന്റെ വാക്കുകളിൽ.

“അതഭൂതകരമായ ചെനാവെദഗ്യം! പശ്വാതലത്തിലെ രൂപങ്ങൾ എത്ര സജീവമായിരിക്കുന്നു! ഇതാണു സാങ്കേതികത്യം.” സാങ്കേതികവെദഗ്യം നേടാൻ കഴിയാത്തതിൽ തനിക്കുള്ള നിരാശയെ സുചിപ്പിച്ച് വ്രോൺസ്കി പറഞ്ഞു.

“അതഭൂതകരം, സംശയമില്ല.” ഗൊലംഗിഷ്ചേവും അന്നയും അതിനോടു യോജിച്ചു. ആനന്ദനിർവ്വതിയിലും സാങ്കേതികത്യത്തക്കുറിച്ചുള്ള അഭിപ്രായം മിവായ്ലോവിനെ വേദനിപ്പിച്ചു. ദേശപ്പെട്ടു വ്രോൺസ്കിയെ നോക്കി പെട്ടു ചിന്തായിനന്നായി. സാങ്കേതികത്യത്തക്കുറിച്ചു പരാമർശിക്കുന്നത് പലപ്പോഴും കെട്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിലും എന്താണതിന്റെ അർത്ഥമെന്നു മനസ്സിലായിട്ടില്ല.

പടംവരയ്‌ക്കാനുള്ള യാറ്റികമായ കഴിവാണതെന്നും
 വിഷയവുമായി അതിനു ബന്ധമില്ലെന്നും അറിയാം.
 മോശമായതിനെ നല്ല രീതിയിൽ ചിത്രീകരിക്കാൻ
 സാധിക്കുമെന്ന മട്ടിൽ സത്യഗുണത്തെ സാങ്കേതികതുവുമായി
 താരതമ്യം ചെയ്യുന്നതു പലപ്പോഴും അയാളുടെ ശ്രദ്ധയിൽ
 പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ആശയത്തെ മറയ്ക്കുന്ന ആവശ്യത്തെ
 നീക്കംചെയ്യുന്നോൾ ചെന്നയ്ക്കു കേടുവരാതിരിക്കാൻ അതീവ
 ജാഗ്രത പുലർത്തേണ്ടതാവശ്യമാണ്. പക്ഷേ, ചിത്രകലയെ
 സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം, സാങ്കേതികതുമെന്നാണില്ല. ഒരു
 കൊച്ചുകുഞ്ഞിനെന്നേയാ തന്റെ പാചകക്കാരനെന്നേയാ
 കാണിച്ചാൽപ്പോലും ചിത്രത്തിന്റെ ആശയം ഉൾക്കൊള്ളാൻ
 അവർക്കു കഴിയില്ല. എറ്റവും പരിചയസ്വന്നനും
 സാങ്കേതികവിദഗ്ദ്യനുമായ ചിത്രകാരനുപോലും വിഷയത്തിന്റെ
 ബാഹ്യരൂപം മനസ്സിലില്ലെങ്കിൽ, സാങ്കേതികവിദ്യകൊണ്ടുമാത്രം
 ചിത്രചെന്ന സാധ്യമല്ല. സാങ്കേതികതുത്തക്കുറിച്ചു
 പറയുകയാണെങ്കിൽ, അതിന്റെ പേരിലുള്ള പ്രശംസയ്ക്ക് താൻ
 അർഹനല്ല. തന്റെ എല്ലാ ചിത്രങ്ങളിലും അശ്രദ്ധമുലമുള്ള
 പിശവുകളുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ചിത്രങ്ങൾ കേടുവരുത്താതെ ആ
 പിശവുകൾ പരിഹരിക്കാനും നിവൃത്തിയില്ല.

“നിങ്ങൾക്കു വിരോധമില്ലെങ്കിൽ ഞാനോരു കാര്യം പറയാം.”
 ശാലെനിഷ്ചേവ് പറഞ്ഞു തുടങ്ങി.

“വളരെ സന്തോഷം, പറഞ്ഞെതാളും!” കൃതിമമായി ഒരു
 ചിരിയോടെ മിഖായ്ലോവ് പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ ഒരു മനുഷ്യദൈവമാക്കി,
 ദേവാംശമുള്ള മനുഷ്യനാക്കിയില്ല. എന്നാലും അതാണു
 നിങ്ങളുടേതെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലായി.”

“എന്റെ ആത്മാവിലില്ലാത്ത ഒരു ക്രിസ്തുവിനെ
 ചിത്രീകരിക്കാൻ എനിക്കു സാധ്യമല്ല.”

“ശരി. പക്ഷേ, അങ്ങനെ നോക്കുന്നോൾ എന്റെ
 മനസ്സിലുള്ളത് തുറന്നു പറയുകയാണെങ്കിൽ... എന്റെ
 അഭിപ്രായംകൊണ്ട് ഒരു ഹാനിയുമുണ്ടാകാത്തവിധം വളരെ
 നല്ലതാണു നിങ്ങളുടെ ചിത്രം. ഈതന്റെ വ്യക്തിപരമായ
 അഭിപ്രായം മാത്രമാണ്. നിങ്ങളുടെതു വ്യത്യസ്തമാണ്. ഈ
 ആശയവും വ്യത്യസ്തമാണ്. എങ്കിലും ഉദാഹരണമായി
 ഇവാനോവിന്റെ ചിത്രമെടുക്കാം. ക്രിസ്തുവിനെ ഒരു
 ചരിത്രപുരുഷന്റെ സ്ഥാനത്തെക്കു താഴ്ത്തിക്കൊണ്ടുവരാനാണ്

ഉദ്യോഗിക്കുന്നതെങ്കിൽ ഇന്നുവരെ ആരും കൈവച്ചിട്ടില്ലാത്ത ഒരു ചരിത്രവിഷയം തെരഞ്ഞെടുക്കുന്നതാണു ഭംഗി."

“കലയ്ക്ക് മുറ്റവും ഉചിതമായ വിഷയം ഇതാണെങ്കിലോ?”

“അനേകിച്ചാൽ മറ്റു വിഷയങ്ങളും കണ്ടത്താം. പക്ഷേ, ചർച്ചയ്ക്കും വിവാദത്തിനും വഴങ്ങുന്നതല്ല കലയെന്നതാണു വാസ്തവം. എക്കിലും ഇവാനോവിന്റെ ചിത്രം കാണുമ്പോൾ വിശ്വാസിയുടെയും അവിശ്വാസിയുടെയും മനസ്സിൽ ഉടിക്കുന്ന ഒരു ചോദ്യമുണ്ട്: ‘ഈതൊരു ദൈവമാണോ അല്ലയോ?’ ധാരണയുടെ ഏകരൂപം ഇവിടെ നഷ്ടപ്പെടുന്നു.”

“എന്തുകൊണ്ട്? എന്ന് ഇത്തരം ദ്രോഢിയിൽ, വിദ്യാഭ്യാസമുള്ളവർക്കിടയിൽ ചോദ്യങ്ങൾക്കു പ്രസക്തിയില്ല.”

ഗൊലപ്പിഷ്ടചേവ് അതിനോടു യോജിച്ചില്ല. ധാരണയിലെ
ഹൃകരൂപ്യം കലയിൽ ഒഴിച്ചുകൂടാനാവാത്തതാണെന്ന
ആദ്യത്തെ വാദത്തിൽ അയാൾ ഉറച്ചുനിന്നു.

ചിത്രകാരൻ അസുസ്ഥനായെങ്കിലും തന്റെ അഭിപ്രായത്തിന് അനുകൂലമായി ഓന്നും പരയാൻ കഴിഞ്ഞതില്ല.

പ്രതിശ്വാസം

നീറേഹിതിന്റെ വാചകമടി അവസാനിക്കാത്തതില്ലെങ്കിൽ വിഷമത്തോടെ അന്നയും ഭ്രാംബസ്കിയും മുഖത്തോടു മുഖം നോക്കി. അവസാനം ഭ്രാംബസ്കി മുന്നോട്ടു നടന്നു മറ്റാരു ചെറിയ ചിത്രത്തിനടുത്തു ചെന്നു.

"ഹാ എത്ര മനോഹരം! ആകർഷകം! എന്തു ഭംഗി!" രണ്ടുപേരും ഓന്നിച്ചുപറഞ്ഞതു.

"അവർക്ക് അതിഷ്ഠപ്പെടാൻ എന്താണു കാരണം?" മിവായ്ലോവ് അതഭുതപ്പെട്ടു. മുന്നുവർഷം മുന്നു വരച്ച ചിത്രത്തിന്റെ കാര്യം അയാൾ മറന്നു പോയിരുന്നു. മുന്നുമാസമെടുത്തു വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടി രാപകൽ ജോലിചെയ്ത് പുർത്തിയാക്കിയതാണ്. മറ്റു പലതിനെയുംപോലെ പണി കഴിത്തോൽ അതിനെ ഒന്നു നോക്കാൻപോലും അയാളിഷ്ഠപ്പെട്ടില്ല. ഒരിംഗ്രീഷുകാരൻ അതു വാങ്ങാനാഗ്രഹിച്ചതുകൊണ്ടുമാത്രമാണിപ്പോൾ പുരത്തടുത്തുവച്ചത്.

"അതിലൊനുമില്ല. ഒരു പഴയപടം!" അയാൾ പറഞ്ഞതു.

"വളരെ നന്നായിരിക്കുന്നു." ചിത്രത്തിന്റെ ഭംഗിയിൽ ആക്യഷ്ടനായ ശാലെനിഷ്ചേവ് ആത്മാർത്ഥമായാണു പറഞ്ഞത്.

ഒരു മരത്തണ്ണലിലിരുന്നു ചുണ്ടയിടുന്ന രണ്ടു കൂട്ടികളാണ് ആ ചിത്രത്തിൽ. മുത്തവൻ ചുണ്ടയിട്ട് മീൻ കൊത്തുന്നുണ്ടാ എന്നു നോക്കി ജാഗ്രതയേണ്ടയിരിക്കുന്നു. ഇളയവൻ അലങ്കാലമായ തലമുടിയോടെ, താടിക്കു കൈകൊടുത്തു പുൽത്തകിടിയിൽ കിടന്നു സ്വപ്നം കാണുന്ന നീലക്കണ്ണുകൾക്കൊണ്ടു ജലപ്പരപ്പിനെ നോക്കുന്നു. എന്താണവൻ ആലോചിക്കുന്നത്?

തന്റെ ചിത്രത്തിൽ സന്ദർശകൾ താൽപര്യം പ്രകടിപ്പിച്ചത് മിവായ്ലോവിനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചുകൂലും ആ

താൽപര്യംകൊണ്ടു തനിക്കു പ്രത്യേകിച്ചുാരു നേടവുമില്ലെന്നു തോന്തിയതിനാൽ അയാൾ മറ്റാരു ചിത്രത്തിലേക്ക് അവരുടെ ശ്രദ്ധ ക്ഷണിച്ചു.

ചിത്രം വില്പനയ്ക്കുള്ളതാണോ എന്നു ഭ്രാംബന്സ്കി ചോദിച്ചപ്പോൾ ആണെന്ന് മിഖായ്ലോവ് പറഞ്ഞു.

സന്ദർശകർ പോയതിനുശേഷം മിഖായ്ലോവ് താൻ വരച്ച പീലാതേതാസിന്റെയും ക്രിസ്തുവിന്റെയും ചിത്രത്തിനു മുന്നിലിരുന്ന്, അവർ പറഞ്ഞ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചാലോചിച്ചു. അതിനൊന്നും ഇപ്പോൾ പ്രസക്തിയില്ലെന്നും കലാകാരന്റെ കാഴ്ചപ്പാടുമാത്രമാണു പ്രധാനമെന്നുമുള്ള നിഗമനത്തിൽ എത്തിച്ചേര്ന്നു.

ക്രിസ്തുവിന്റെ പാദങ്ങൾ ചെറുതായിപ്പോയെന്നു തോന്തി, ചായക്കുട്ടുത്ത് ആ കുറവ് പരിഹരിച്ചു. പശ്വാത്തലത്തിലെ ജോണിന്റെ രൂപത്തെക്കുറിച്ചു സന്ദർശകർ ഒന്നും പറഞ്ഞില്ലെങ്കിലും അന്യുനമാണെന്ന കാര്യത്തിൽ ചിത്രകാരനു സംശയമില്ല. തീരെ അലസനായിരിക്കുന്നോളും കലശലായി ക്ഷോഡിച്ചിരിക്കുന്നോളും അയാൾക്കു ജോലിച്ചെയ്യാൻ സാധ്യമല്ല. സമചിത്തതയുടെയും പ്രചോദനത്തിന്റെയും ഇടയ്ക്കുള്ള ഒരു ഘട്ടത്തിൽ മാത്രമേ അയാൾക്കു ചിത്രരചന സാധ്യമാകു. ഈ അത്യധികം ക്ഷോഡിച്ചു ഒരു ദിവസമാണ്. അതുകൊണ്ട് ചിത്രത്തെ ഒരു ശ്രീറൂക്കാണ്ഡു മുടിയിട്ടു മനസ്സിലാമന്ത്രോടെ, ക്ഷീണിച്ചിരുന്നുകും സന്തോഷവാനായി, അയാൾ വിട്ടിലേക്കുപോയി.

തിരിച്ചുപോരുന്നോൾ ഭ്രാംബന്സ്കിയും അന്നയും ഗൊലെനിഷ്ചേവും വലിയ ആവേശത്തിലായിരുന്നു. മിഖായ്ലോവിനെയും ചിത്രങ്ങളെയുംകുറിച്ച് അവർ സംസാരിച്ചു. അവർക്കു തീരെ മനസ്സിലാക്കാത്തതും എന്നാൽ ചർച്ചചെയ്യാനാഗഹിച്ചതുമായ ഒന്നാണ് 'പ്രതിഭ'. മനസ്സിലും ഹൃദയത്തിലും നിന്നു സ്വത്രന്തമായ, സ്വത്ഃസിദ്ധവും ശാരീരികവുമായ, ഒരു കഴിവാണെന്നെന്ന് അവർ ധരിച്ചു. അതാണ് കലാകാരന്റെ സർവവും എന്ന മട്ടിലാണവർ സംസാരിച്ചത്. അയാളുടെ പ്രതിഭയെ നിശ്ചയിക്കാനാവില്ലെന്നും വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ കുറവുകൊണ്ടാണു പ്രതിഭ വികസ്യരമാകാത്തതെന്നും റഷ്യൻ കലാകാരന്മാരുടെ പൊതുവായ ഒരു ദുര്വ്വാഗമാണെന്നും അവർ പറഞ്ഞു.

മീൻപിടിക്കുന്ന കൂട്ടികളുടെ ചിത്രത്തെക്കുറിച്ചോർമിച്ചപ്പോൾ സംഭാഷണം അതിലേക്കു തിരിഞ്ഞു.

“എത്ര മനോഹരം! എത്ര ലളിതമായാണതു ചിത്രീകരിച്ചിരിക്കുന്നത്! എന്തു നല്ല ചിത്രമാണെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുപോലുമില്ല. അതു വാങ്ങാൻകിട്ടിയ അവസരം നമ്മൾ നഷ്ടപ്പെടുത്തരുത്!” ഭ്രവാൺസ്കി പ്രവ്യാഹിച്ചു.

പതിമുന്ന്

മിവായ്ലോവ് ആ ചിത്രം ഭ്രാംഗസ്കിക്കു വിറ്റു. അന്നയുടെ ചരായാപടം വരയ്ക്കാമെന്നും സമ്മതിച്ചു. നിശ്ചിതദിവസം അയാൾ വന്നു ജോലി തുടങ്ങി. അഞ്ചാമത്തെ സിറ്റിങ്ങിനുശേഷം, അതിന്റെ സാദ്യശ്രൂ കൊണ്ടും സൗന്ദര്യംകൊണ്ടും എല്ലാവരുടെയും മനംകവർന്നു. അവളുടെ സവിശേഷമായ സൗന്ദര്യംകണ്ടത്താൻ മിവായ്ലോവിനു കഴിത്തെത്ത് അത്ഭുതംതന്നെ. 'അവളെ അറിയുകയും എന്നപ്പോലെ സ്നേഹിക്കുകയും ചെയ്താൽ മാത്രമേ അവളുടെ ഏറ്റവും ഹൃദയമായ ആത്മീയഭാവം കണ്ടത്താൻ കഴിയു.' ഭ്രാംഗസ്കി ചിന്തിച്ചു. ഏറ്റവും ഹൃദയമായ ആത്മീയഭാവമെന്ന പ്രയോഗം ആ ചിത്രം കണ്ടതിനുശേഷമാണ്യാൾ ഉപയോഗിച്ചു തുടങ്ങിയതെങ്കിലും അതോരു യാമാർത്ഥ്യമാകയാൽ മറുള്ളവരും അതിനോടു യോജിച്ചു.

"എത്ര നാളായി ഞാൻ പാടുപെടുന്നു, എന്നിട്ടും ഒന്നും നടന്നില്ല." താൻ വരച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ചിത്രത്തെ ഉദ്ഘാഷിച്ച് അയാൾ പറഞ്ഞു: "അയാൾ ഒന്നു നോക്കി, വരയ്ക്കുകയും ചെയ്തു! അതാണു സാങ്കേതികത്വം എന്നു പറയുന്നത്."

'ശരിയായ സമയത്ത് അതുണ്ടാകും.' ശൊലെനിഷ്ടചേര് ആശ്രസിച്ചു. അയാളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ, ഭ്രാംഗസ്കിക്കു പ്രതിഭയുണ്ട്. വിദ്യാസന്ധനാകയാൽ കലയെ സംബന്ധിച്ച സവിശേഷമായൊരു കാഴ്ചപ്പാടുമുണ്ട്. ശൊലെനിഷ്ടചേരിന്റെ ലേവനങ്ങൾക്കും ആശയങ്ങൾക്കും ഭ്രാംഗസ്കിയുടെ സഹതാപവും പ്രശ്രംസയും ആവശ്യമുള്ളതുകൊണ്ടു പരസ്പരസഹായമെന്ന നിലയ്ക്കാണ് അയാൾ ഭ്രാംഗസ്കിയെ പുകഴ്ത്തിയത്.

സ്വന്തം റൂഡിയോയിൽനിന്നും തികച്ചും വ്യത്യസ്തനായിരുന്നു ഭ്രാംഗസ്കിയുടെ മാളികയിൽ

മിവായ്ലോവ്. തന്റെ ബഹുമാനത്തിനു പാത്രമാകാത്തവരുമായി അടുക്കാൻ ഭയപ്പെടുന്നതുപോലെ അകല്ചു പാലിച്ചു. ഭ്രാംസ്കിയെ തിരുമന്ത്രങ്ങൾക്കാണ് എന്നു സംശ്വാധനചെയ്തു. അന്നയും ഭ്രാംസ്കിയും ക്ഷണിച്ചിട്ടും അവരുടെ വീടിൽനിന്ന് അത്താഴം കഴിച്ചില്ല. ചിത്രം വരയ്ക്കാൻ മാത്രമാണവിടെ പോയത്. തന്റെ ചിത്രം വരച്ചതിന്റെ പേരിൽ അന്നയ്ക്ക് അയാളോടു പ്രത്യേകിച്ചും നന്ദിയുണ്ടായിരുന്നു. ഭ്രാംസ്കി വിനയത്താടയാണു പെരുമാറിയത്. തന്റെ ചിത്രചന്ദയക്കുറിച്ച് പ്രശ്നപ്പാർക്കാൻ അഭിപ്രായം അറിയാൻ ഭ്രാംസ്കിക്കു താൽപര്യമുണ്ട്. മിവായ്ലോവിനു കലയൈക്കുറിച്ചു ശരിയായൊരുവേബാധമുണ്ടാക്കാൻ കിട്ടിയ ഒരുസരവും ഗൗലെനിഷ്ചേരവ് പാശാക്കിയില്ല. തന്നെ നോക്കിക്കാണിരിക്കാൻ അയാൾക്കിഷ്ടമാണെന്ന് അയാളുടെ നോട്ടത്തിൽ നിന്ന് അന്ന മനസ്സിലാക്കിയെങ്കിലും അയാൾ അവളോടുള്ള സംഭാഷണം ഒഴിവാക്കി. സ്വന്തം കലാസ്ഥാപനങ്ങൾക്കു ചോദിച്ചപ്പോൾ അയാൾ മൗനം ഭജിച്ചു. ഭ്രാംസ്കി വരച്ച ചിത്രങ്ങൾ കാണിച്ചപ്പോഴും അഭിപ്രായം പറയാതെ ഒഴിത്തുമാറി. ഗൗലെനിഷ്ചേരവിന്റെ വാക്കുകൾ അയാളെ വേദനിപ്പിച്ചെങ്കിലും മറുപടി പറഞ്ഞില്ല.

അടുത്തു പരിചയപ്പെടപ്പോൾ, അയാളുടെ അകല്ചു പാലിക്കുന്നതും അപ്രിതവും ശത്രുതാപരമെന്നു തോന്തിക്കുന്നതുമായ മനോഭാവം അവർക്ക് ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. പടംവരച്ചു തീർന്നപ്പോൾ ആശ്വാസമായി. മനോഹരമായൊരു ചിത്രം ലഭിച്ചു. അയാളുടെ സന്ദർശനങ്ങൾ അവസാനിക്കുകയും ചെയ്തു.

അവരുടെയെല്ലാം മനസ്സിലുണ്ടായിരുന്ന ഒരു ഹസ്യം, അതായത്, മിവായ്ലോവിനു ഭ്രാംസ്കിയോട് അസുയയാണെന്ന കാര്യം, ആദ്യമായി പുറത്തുവിട്ടത് ഗൗലെനിഷ്ചേരവാണ്.

അയാൾക്കു പ്രതിഭയുള്ളതുകൊണ്ട് ‘അസുയ’ എന്നു കൃത്യമായി പറയാൻ പറ്റില്ല. എങ്കിലും രാജകുടുംബവുമായി ബന്ധമുള്ള ഒരു വ്യക്തി, പ്രഭുകുടുംബാംഗം, തന്റെ മേഖലയിൽ കടന്നുവന്ന് ഓരായുഷ്കാലം മുഴുവനും പ്രയത്നിച്ച തന്നെപ്പോലെയോ അതിനെക്കാളുമോ പേരെടുക്കുന്നത് അയാൾക്കു സഹിക്കാൻ വയ്ക്കു. പോരെക്കിൽ, അയാൾക്കു പറയത്തക്ക വിദ്യാഭ്യാസവുമില്ല.

മിവായ്ലോവും ഭ്രാംസ്കിയും വരച്ച അന്നയുടെ ചിത്രങ്ങൾ കണ്ടാൽ അവർ തമിലുള്ള വ്യത്യാസം ഭ്രാംസ്കിക്കു മനസ്സിലാകുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഭ്രാംസ്കി അതു ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. അന്നയുടെ ചിത്രം പിന്നീടു വരച്ചില്ല. അതിന്റെ ആവശ്യമില്ലെന്നു തോന്തി. മധ്യകാലഘട്ടത്തിലെ ചിത്രങ്ങളാണിപ്പോഴും വരയ്ക്കുന്നത്. അയാളുടെയും ഗാലനിഷ്ചേരിന്റെയും വിശേഷിച്ച് അന്നയുടെയും അഭിപ്രായത്തിൽ അവ അതിമനോഹരങ്ങളാണ്.

അതേസമയം, അന്നയുടെ ചിത്രം വരയ്ക്കുന്നതിൽ മിവായ്ലോവ് സന്തോഷിച്ചുകൂലും അത് അവസാനിച്ചപ്പോഴായിരുന്നു അതിലേരെ സന്തോഷം. ഗാലനിഷ്ചേരിന്റെ കലാവിമർശനങ്ങൾ കേൾക്കാതെയും ഭ്രാംസ്കിയുടെ ചിത്രങ്ങൾ കാണാതെയും കഴിക്കാമല്ലോ എന്നാശ്വസിച്ചു. പടം വരയ്ക്കുന്നതിൽനിന്ന് ഭ്രാംസ്കിയെ വിലക്കാൻ തനിക്കയിക്കാര മില്ലുന്നിയാം. അയാൾക്കും അതുപോലുള്ള അജ്ഞതരായ കലാകാരന്മാർക്കും അവർക്കു തോന്തിയതുപോലെ വരയ്ക്കാനുള്ള അവകാശമുണ്ട്. പക്ഷേ, അതൊന്നും ആസ്യദ്ധിക്കാൻ അയാൾക്കു വയ്ക്കു. ഒരാൾ ഒരു വലിയ മെഴുകുപ്രതിമയുണ്ടാക്കി അതിനെ ചുംബിക്കുന്നതു തടയാനാവില്ലല്ലോ. പക്ഷേ, ആ പ്രതിമയുമായി ഒരു കാമുകൻ മുന്പിൽ വന്നിരുന്നത്, കാമുകൻ തന്റെ കാമുകിയെ താലോലിക്കുന്നത് അനുകരിക്കൻ തുടങ്ങിയാൽ കാമുകൻ പൊറുക്കില്ല. അതുതന്നെന്നയായിരുന്നു മിവായ്ലോവിന്റെയും മനോഭാവം. അയാൾ ആദ്യം സീച്ചു. പിന്നെ അവരെന്നു, തുടർന്നു ദുഃഖിക്കുകയും വേദനിക്കുകയും ചെയ്തു.

കലയിലും മധ്യകാലഘട്ടത്തിലും ഭ്രാംസ്കിയുടെ താൽപര്യം നീണ്ടുനിന്നില്ല. തന്റെ കുറവുകളെക്കുറിച്ചു ബോധമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് അതിൽനിന്നും പിന്നാറി. അതുതന്നെന്നയായിരുന്നു ഗാലനിഷ്ചേരിന്റെയും മനോഭാവം. തന്റെ ആശയങ്ങൾ പക്കമായിട്ടില്ലെന്നും വിവരങ്ങൾ ശേഖരിക്കാനുണ്ടായെന്നും പരഞ്ഞു മിണ്ടാതിരുന്നെങ്കിലും അതിൽ വിഷമം തോന്തി. എന്നാൽ, ദുഷചിത്തനായ ഭ്രാംസ്കിക്ക് ചിത്രരചന ഉപേക്ഷിച്ചതിൽ ഒരു വല്ലായ്മയും അനുഭവപൂട്ടില്ല.

പക്ഷേ, ആ പണി ഉപേക്ഷിച്ചതോടെ ഇറ്റാലിയൻ പട്ടണത്തിലെ ജീവിതം അനാകർഷകമായി. വളരെപ്പെട്ടുന്ന്, അവരുടെ മാളിക പഴമെന്നും വ്യത്തികെടുത്തുമായി മാറി.

കർട്ടനുകളിലെ കരയും തരയിലെ വിള്ളലും പൊട്ടിയടർന്ന മേൽക്കൂരയും കണ്ണിനു കരായി. നിത്യസന്ദർശകരായ ഗാലവനിഷ്ചേവും ഇറ്റാലിയൻ പ്രൊഫസ്സറും ജർമൻ സഞ്ചാരിയും പഴഞ്ചാരായി. റഷ്യയിൽ ചെന്നു നാട്ടിൻപുറത്തു താമസിക്കാമെന്നവർ തീരുമാനിച്ചു. പീറൈഷ്ട്സ്ബർഗിൽ തനിക്കും സഹോദരനുമുള്ള ഭൂസ്വത്ത് പങ്കുവയ്ക്കാൻ ഭ്രാംസ്കികൾ ഉദ്ദേശ്യമുണ്ടായിരുന്നു. അന്നയ്ക്കു മകനെയും കാണണം. ആ വേന്തുക്കാലം ഭ്രാംസ്കിയുടെ കുടുംബം വക എന്നോറ്റിൽ ചെലവഴിക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു.

പതിനാല്

ലെ വിന്റെ വിവാഹജീവിതം മുന്നുമാസം പിന്നിട്ടും അയാൾ സന്തുഷ്ടനാണ്. പ്രതീക്ഷിച്ചതിൽനിന്നും വ്യത്യസ്തമായ ഒരു സന്തോഷം. പഴയ മോഹങ്ങളെല്ലാം തകർന്നു. പുതിയ, അപ്രതീക്ഷിതമായ ആനന്ദാനുഭൂതികളുണ്ടാവുകയും ചെയ്തു. കുടുംബജീവിതത്തിലെ ഓരോ ചുവടുവയ്പിലും അവിചാരിതമായ തിരിച്ചടികളുണ്ടായി. ജലോപരിതലത്തിൽ തെന്തി നീങ്ങുന്ന കൊച്ചുവള്ളൂത്തിൽ ആകൃഷ്ടനായി അതിൽ കയറിക്കൂടിയ ഒരു മനുഷ്യൻ്റെ മനോഭാവമാണെന്നാർക്ക്. വള്ളം മരിയാതെ നോക്കിയാൽ മാത്രം പോരാ! എങ്ങോട്ടാണു പോകേണ്ടതെന്നും എപ്പോഴും ഓർമ്മിക്കണം, തന്റെ കാല്ക്കീഴിൽ വെള്ളമാണ്. കൈ വേദനിച്ചാലും നിർത്താതെ തുശ്യണം. രസകരമെന്നു തോന്നുന്നുവെക്കിലും അതീവ ദുഷ്കരമായ ജോലിയാണിത്.

അവിവാഹിതനായിരിക്കേ,
വിവാഹജീവിതത്തിലെ കൊച്ചുകൊച്ചു മറുള്ളവരുടെ
കലഹങ്ങളും തർക്കങ്ങളും അസുയകളും കാണുമ്പോൾ
പുഛ്പത്രതാട ചിരിക്കുമായിരുന്നു. ഭാവിയിൽ താൻ
വിവാഹിതനാകുമ്പോൾ അങ്ങനെയൊന്നും
സംഭവിക്കുകയില്ലെന്നും തികച്ചും വ്യത്യസ്തമായൊരു ജീവിതം
നയിക്കുമെന്നും തീർച്ചപ്പെടുത്തി. എന്നാലിപ്പോൾ എല്ലാം
പഴയതുപോലെതന്നെ. മുന്പ് പുഛ്പത്രതാട കണ്ടിരുന്ന ചെറിയ
വഴക്കുകൾക്ക് അമിതപ്രാധാന്യം കൈവന്നു. അവയ്ക്കു
പരിഹാരം കാണുന്നതു വിചാരിച്ചതുപോലെ എല്ലുപ്പവുമല്ല.
നിന്മാരങ്ങളായ ഭിന്നാഭിപ്രായങ്ങൾ കുടുംബജീവിതത്തിലെ
രസചുരടുപോട്ടിക്കാൻ അനുവദിച്ചുകൂടാ. സ്വന്തം
ജോലികഴിഞ്ഞാൽ കുടുംബജീവിതം ആസ്വദിച്ചും ഭാര്യയെ
സ്വന്നപ്പിച്ചും കഴിഞ്ഞതുകൂടണമെന്നും ദുഷ്കീശവയം
ചെയ്തിരുന്നു. പക്ഷേ, അവളും പണിയെടുക്കേണ്ടിവരുമെന്ന്

എല്ലാ മനുഷ്യരെയുംപോലെ അയാളും മറന്നുപോയി. ഒരു കവിതപോലെ മനോഹരമായ വിവാഹജീവിതത്തിന്റെ ആദ്യനാളുകളിൽത്തന്നെ വീട്ടുകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു പിന്തിക്കുകയും ഭക്ഷണം, പാചകം, വീട് അലങ്കരിക്കൽ ഉത്ത്യാദികാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു ഉത്കണ്ഠപ്പെടുകയും ചെയ്തത് അയാളെ അതകുത്തപ്പെടുത്തി. വിവാഹനിശയം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ വിദേശരായാൽ വേണ്ടണ്ണു നാട്ടിൻപുറത്തെക്കു പോയാൽമതിയെന്നും അവൾ നിശ്ചയിച്ചുത് അന്ന് അയാളെ വിഷമിപ്പിച്ചു. നിസ്സാരകാര്യങ്ങളിലുള്ള അവളുടെ ഉത്കണ്ഠം അയാളെ ഇപ്പോൾ വേദനിപ്പിക്കുന്നു. അകാരണമായ അവളുടെ വ്യമകൾ അയാൾക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ലെങ്കിലും അയാൾ അതുകണ്ടു ചിരിക്കും. അവളെ അത്രയ്ക്കു സ്നേഹമാണ്. മോസ്കോയിൽനിന്നു കൊണ്ടുവന്ന ഫർണിച്ചർ മുറികളിൽ നിരത്തിവയ്ക്കുന്നതും കർട്ടനുകൾ തുകിയിടുന്നതും ഭാവിയിലെ സന്ദർശകർക്കും ഡോളിക്കുംവേണ്ടി മുറികൾ അലങ്കരിക്കുന്നതും അതതാഴത്തിനുവേണ്ട വിഭവങ്ങളെന്നാക്കയെന്നു പാചകകാരിയോടു നിർദ്ദേശിക്കുന്നതും ഭരണച്ചുമതല സ്വയം ഏറ്റെടുത്ത് അഗത മിവായ്ലോവ് നയമായി ചർച്ചകൾ നടത്തുന്നതും അയാൾ അതകുത്തെന്നും നോക്കിനിന്നു. കൊച്ചുയജമാനത്തി സ്നോർമുറിയിലെ സജ്ജീകരണങ്ങളിൽ തലയിടുന്നത് ആശകയോടെയാണ് അഗത മിവായ്ലോവ് കണ്ടത്. പരിചാരിക മാഷ, അമ്മയുടെ വീട്ടിൽവച്ചുതന്നെ വെരുമൊരു കൊച്ചുപെണ്ണായി കണക്കാക്കിയിരുന്നെന്നും അതുകൊണ്ട് ആരുംതന്നെ അനുസരിക്കുന്നില്ലെന്നും അവൾ പരാതി പറഞ്ഞതുകേടു ഭർത്താവ് ചിരിച്ചു. നിസ്സാരങ്ങളായ ഇത്തരം പ്രശ്നങ്ങളെല്ലാം ഒഴിവാക്കാമായിരുന്നു അയാൾക്കു തോന്തി.

പുതിയ ജീവിതം ആരംഭിച്ചപ്പോൾ അവൾ അനുഭവിക്കുന്ന മാറ്റം അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. അവിടെ താൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ഭക്ഷണപോലും കിട്ടാനുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യമില്ല. ഇപ്പോൾ എന്തു വേണമെങ്കിലും ആവശ്യപ്പെട്ടാലുടനെ ലഭിക്കും. ഇഷ്ടപോലെ പണം ചെലവാക്കാം.

ഡോളി കൂട്ടികളുമൊത്തു വരുമെന്നുകേട്ട് അവൾ സന്തോഷിച്ചു. ഓരോരുത്തർക്കും അവർക്കിഷ്ടമുള്ള പലഹാരങ്ങളുണ്ടാക്കിക്കാടുക്കാം. പുതിയ സജ്ജീകരണങ്ങൾ ഡോളിക്ക് ഇഷ്ടപ്പെടാതിരിക്കില്ല. ശൃംഖലയെത്തിൽ അവൾ

അതീവ തൽപരയായിരുന്നു. വസന്തം വരവായെന്നും ശൈത്യം പിന്നാലെയുണ്ടെന്നും സ്വയം അറിതെന്ന്, മുമ്പു പരിചയമില്ലാത്തിട്ടും തനിക്കുവേണ്ടി അവളെഞ്ചു കുടുണ്ടാക്കി.

അസുയാവഹമായ ആളുംദമാൻ ഭാസ്യത്രമെന്ന ലെവിഞ്ച് സകല്പവുമായി പൊരുത്തപ്പടാത്തവയായിരുന്നു, നിസ്സാരപ്രശ്നങ്ങളിലുള്ള കിറ്റിയുടെ ഉത്കണ്ഠകൾ. എക്കിലും അവയെ ഇഷ്ടപ്പെടാൻ അയാൾ നിർബന്ധിതനായി. പരസ്പരമുള്ള വഴക്കുകളായിരുന്നു മറ്റാരു പ്രശ്നം. തനിക്കും ഭാര്യയ്ക്കും തമിൽ പരസ്പരബഹുമാനത്തിലും സ്നേഹത്തിലും അധിഷ്ഠിതമായ ബന്ധമാണുണ്ടാവുകയെന്നും പിണകത്തിനു സ്ഥാനമില്ലെന്നുമായിരുന്നു ലെവിഞ്ച് വിചാരിച്ചത്. പക്ഷെ, ആദ്യം മുതൽ അവർ ശണ്ഠകുടി. ഭർത്താവിന് അയാളോടു മാത്രമേ സ്നേഹമുള്ളുവെന്നും തന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നില്ലെന്നും പറഞ്ഞ് ഭാര്യ കരണ്ടു. പുതിയ കൃഷിതേതാട്ടം നോക്കാൻപോയിട്ടു മടങ്ങിവരുന്നോൾ കുറുക്കുവഴിയിലുടെ സമ്പരിച്ചു വഴിതെറ്റിപ്പോയ കാരണം അരമൺകുർ വൈകിയതിന്റെ പേരിലായിരുന്നു ഭാര്യയുടെ അന്നത്തെ പിണകം. അവളെയും അവളുടെ സ്നേഹത്തയുംമാത്രം വിചാരിച്ചുകൊണ്ട് കുതിരപ്പുറത്താണു വന്നത്. വീടിനോട്ടുകുംതോറും സ്നേഹം വർദ്ധിച്ചുവന്നു. അവളുടെ മുറിയിലേക്ക് ഓടികയേറി. മുന്നോട്ടുകലും കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത നിരാശയായിരുന്നു അവളുടെ മുഖത്ത്. അയാൾ അവളെ ചുംബിക്കാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ അയാളെ അവൾ തള്ളിമാറ്റി.

“എന്തുപറ്റി?”

“നിങ്ങൾ വലിയ ഉത്സാഹത്തിലാണെന്നു തോന്നുന്നു.” ശാന്തമായും എന്നാൽ കുറപ്പെടുത്തിയും ചിലതു പരയാനാണവർ ഉദ്ദേശിച്ചത്. പക്ഷെ, അരമൺകുർനേരും ജനാലയ്ക്കരികിൽ കാത്തിരുന്നു മുഖിത്തെത്തിന്റെ ദേശ്യം അണപൊട്ടിയോഴുകി. ഒരു നിമിഷനേരതേതക്ക് അയാൾക്കും കോപം വന്നുകിലും രണ്ടുപേരും രണ്ടു വ്യക്തികളാണെന്ന തിരിച്ചറിവ് അയാളെ ആശ്രൂസിപ്പിച്ചു. പിന്നിൽനിന്ന് ഓടിയേറ്റ് ദേശ്യത്തോടെ പകരം വീട്ടാൻ പിന്തിരിഞ്ഞു നോക്കിയപ്പോൾ അബ്യശവശാൽ സ്വയം ചെന്നിടിച്ചതാണെന്നും ദേശ്യത്തിൽ അർത്ഥമില്ലെന്നും വേദന ശമിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയാണ്

വേണ്ടതെന്നും മനസ്സിലാക്കുന്ന ഒരാളുടെ അവസ്ഥയിലായി അവർ.

പിന്നീടോരിക്കലും അയാൾക്ക് ഇങ്ങനെന്നെയാരു തോന്നലുണ്ടായിട്ടില്ല. സ്വയം നായികരിക്കാനും തെറ്റുചെയ്തത് അവളാണെന്നും സ്ഥാപിക്കാനും ആഗ്രഹിച്ചുകൂടിലും അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നത് അവളെ കൂടുതൽ പ്രകോപിപ്പിക്കുമെന്നും മനസ്സിലാക്കി. സ്വാഭാവികമായും താൻ നിരപ്പരാധിയാണെന്നു വാദിക്കുകയും കൂറം അവളുടെ തലയിൽ കെട്ടിവയ്ക്കുകയും ചെയ്യാം. അല്ലെങ്കിൽ വിട്ടുവീഴ്ചാമനോഭാവത്തോടെ അവളെ ആശ്രസിപ്പിക്കാം. എങ്കിലും അന്യായമായ കൂറാരോപണത്തിനു വിധേയമാകുന്നത് വേദനാജനകമാണ്. വേദനക്കാണ്ഡു പുളയുന്ന ആൾ പാതി മയക്കത്തിലാകുമ്പോൾ വേദനിപ്പിക്കുന്ന ഭാഗത്തെ പരിചെടുത്തു ദുരൈയെറിയാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതുപോലെ അയാൾ വിഷമിച്ചു. ഉണർന്നപ്പോൾ വേദനിപ്പിക്കുന്ന ഭാഗം താൻതന്നെ എന്നു കണ്ണെത്തി. വേദന ശമിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരേ ദയാരു മാർഗം അതു സഹിക്കുകയെന്നതാണ്. അതുതന്നെന്നയാണ് അയാൾ ചെയ്തതും.

അവരുടെ പിണകം തീർന്നു. തന്റെ ഭാഗത്താണു തെറ്റുന്ന അവർ മനസ്സിലാക്കി. അതു സമ്മതിച്ചില്ലെങ്കിലും അയാളോടു കൂടുതൽ വാത്സല്യത്തോടെ പെരുമാറി. അവരുടെ സ്നേഹവും ഇരട്ടിച്ചു. എന്നാലും ഇടയ്ക്കിടെ അപ്രതീക്ഷിതങ്ങളായ പിണകങ്ങളും സംഘർഷങ്ങളുമുണ്ടാക്കാതിരുന്നില്ല. ഓരോരുത്തരും മറ്റൊരുക്കാൻ പ്രധാനപ്പെട്ടതെന്നെന്നു മനസ്സിലാക്കാത്തതായിരുന്നു സംഘർഷത്തിനു കാരണം. ഒരാൾ ഉത്സാഹാടരിതനായിരിക്കുമ്പോൾ മറ്റൊരുക്കാൻ അങ്ങനെന്നെല്ലുക്കിൽ സമാധാനംഡംഗമുണ്ടാകുകയില്ല. രണ്ടുപോരും ഒരുപോലെ നിരുദ്ധേഷരാകുമ്പോൾ നിന്മാരകാരണങ്ങളുടെ പേരിൽ അഭിപ്രായഭിന്നതയുണ്ടാകും. എന്തിനാണു വഴക്കുകൂടിയതെന്നുപോലും പിന്നീട് മറന്നുപോകും. ഉത്സാഹത്തിമിർപ്പിലാണെങ്കിൽ സന്നോഷം ഇരട്ടിക്കും. വിവാഹത്തിന്റെ ആദ്യനാളുകൾ രണ്ടു പേരുക്കും വളരെ കുറച്ചപുർണ്ണമായിരുന്നു എന്നതാണു വാസ്തവം.

തങ്ങളെ ബന്ധിച്ചിരുന്ന ചങ്ങല, ആദ്യം ഒരു വശത്തെക്കും പിന്നീട് മറുവശത്തെക്കും പിടിച്ചുവലിച്ചാലുന്നപോലെ ഒരുതരം

വേദന അവർ അനുഭവിച്ചു. ആകെക്കൂടി മധുവിധുകാലം—വിവാഹജീവിതത്തിലെ ആദ്യത്തെ മാസം, ലൈൻ ഏറെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്ന നാളുകൾ—സന്തോഷകരമായിരുന്നില്ല. ജീവിതത്തിലെ ഏറ്റവും ദുരിതപുർണ്ണവും പരിഹാസ്യവുമായ കാലഘട്ടത്തിലായിരുന്നു അതെന്നു രണ്ടുപേരും എക്കാലത്തും ഓർമിച്ചു. ഈ കാലഘട്ടത്തിലെ ഓർമകളെ മായ്ച്ചുകളയാൻ അവർ ശ്രമിച്ചു. വിവാഹം കഴിഞ്ഞു മുന്നാമത്തെ മാസമാണ് അതായത്, മോസ്കോയിൽ ഒരുമാസം താമസിച്ചിട്ടു വന്തിനുശേഷമാണ്, അവരുടെ ജീവിതനദി തടസ്സങ്ങളില്ലാതെ ഒഴുകാൻ തുടങ്ങിയത്.

പതിനെം്പ്

മേം സ്കോയിൽനിന്നും   മദങ്ങിവന്   അവർ
എകാന്തവാസത്തിൽ   സന്തുഷ്ടരാണ്.   അയാൾ
വായനാമുറിയിലെ മേശയിൽ എഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അവർ
വിവാഹത്തിന്റെ   ആദ്യനാളുകളിലണിഞ്ഞിരുന്ന
ഇളംചുവപ്പുനിറത്തിലുള്ള,   അയാൾക്ക് എൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ട,
ഉടുപ്പുഡിച്ച്, അപ്പന്പുപ്പമാരുടെ കാലംമുതൽ വായനാമുറിയെ
അലക്കരിച്ചിരുന്ന ലെതർ സോഫ്റ്റിലിരുന്നു തുന്നൽപ്പണിയിൽ
മുഴുകി.   ആലോച്ചിക്കുകയും   എഴുതുകയും
ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോഴേല്ലാം   അവളുടെ
സാന്നിധ്യത്തെക്കുറിച്ച്   അയാൾ   ബോധവാനായിരുന്നു.
എന്നേറ്റിലെ ജോലികളും ഒരു നവീന കൃഷിസ്വന്ധായത്തിന്റെ
അടിസ്ഥാനം വിശദമാക്കുന്ന പുസ്തകത്തിന്റെ രചനയും
അയാൾ ഉപേക്ഷിച്ചില്ല. എക്കിലും അന്നത്തെ സർവവ്യാപിയായ
നിരാശയുടെ മുന്നിൽ എല്ലാ ചിന്തകളും എല്ലാ പ്രവർത്തനങ്ങളും
നിരർത്ഥകങ്ങളായാണ് അനു തോന്ത്രിയിരുന്നതെങ്കിൽ ഇന്നു
സന്തോഷത്തിന്റെ സുരൂപ്രഭയ്ക്കു കീഴിൽ അതെല്ലാം
നിന്നുംരങ്ങളായി തോന്തി.

ജോലി തുടർന്നപ്പോൾ പ്രശ്നത്തെ വ്യത്യസ്തമായും
കുടുതൽ വ്യക്തതയോടെയും അയാൾ കണ്ണു. മുന്ന്
ജീവിതത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്പടാനുള്ള ഒരുപാധിയായിരുന്നു
ജോലി.   ജീവിതം   നിരാശയുടെ
കുടാരമാകുമെന്നയാൾ ഭയന്നു. ഇപ്പോൾ ആറ്റുംബത്തിന് ഒരു
അതിർവരമിടാനാണ് അയാൾ ജോലിയിൽ മുഴുകുന്നത്.

എഴുതിയത് വായിച്ചപ്പോൾ അർത്ഥവത്താണു തന്റെ
ജോലിയെന്നുകണ്ടു സന്തോഷിച്ചു. പഴയ ധാരണകൾ പലതും
അതിരുകടന്തോ അപ്രസക്തമോ ആണെന്നു തോന്തി.
പുതുതായി അവരെ സമീപിച്ചപ്പോൾ അനേകം അബദ്ധങ്ങൾ
കണ്ണിൽപ്പെട്ടു.   റഷ്യയിൽ   എന്നുകൊണ്ടു   കൃഷി

ലാഭകരമാകുന്നില്ല എന്ന ഒരു പുതിയ അധ്യായമാണ് അപ്പോൾ
എഴുതിക്കൊണ്ടിരുന്നത്. ഭൂസ്വത്തിന്റെ വിതരണത്തിലുള്ള
തകരാറല്ല പ്രസ്തുത റഷ്യയുടെമേൽ അടുത്തകാലത്തു
കൃതിമമായി അടിച്ചേല്പിക്കപ്പെട്ട വിദേശസംസ്കാരമാണ്,
വിശേഷിച്ച്, ഗതാഗതമാർഗങ്ങളാണ്—അതായത്
സഹക്രൈകരണത്തിനും വ്യവസായങ്ങളുടെ വളർച്ചയ്ക്കും
തദ്ദാരാ കൃഷിയെ നശിപ്പിച്ചും വ്യവസായങ്ങൾ
വികസിക്കുന്നതിനും അതിനോടനുബന്ധിച്ചു
വായ്പാസന്ധായവും ഉറഹകച്ചവടവും തശ്ചുവളരുന്നതിനും
ഇടയാക്കിയതാണ്—റഷ്യയിലെ ഭാരിത്യത്തിനു കാരണമെന്ന്
അയാൾ വാദിച്ചു. ഒരു രാഷ്ട്രത്തിന്റെ സമ്പത്തിന്റെ വളർച്ച
സാധാരണഗതിയിലാകുമ്പോൾ, കൃഷിക്ക് ആവശ്യമുള്ള
തൊഴിലാളികളെ ലഭ്യമാക്കുകയും അവർക്കു ന്യായമായി
അവകാശപ്പെട്ട്—കുറഞ്ഞപക്ഷം സുനിശ്ചിതമായ സ്ഥാനം
നല്കിയതിനുശേഷമേ മറ്റുള്ളതെല്ലാം നടപ്പിൽവരികയുള്ളൂ. ഒരു
രാഷ്ട്രത്തിന്റെ സമ്പത്ത് എല്ലാ മേഖലകളിലും ഒരേ തോതിൽ,
ആനുപാതികമായി വളർന്നുവരണം. കൃഷിയെ പിന്തുള്ളാൻ
പാടില്ല. ഗതാഗതസ്വകര്യങ്ങൾ കൃഷിയുടെ സ്വകര്യത്തെ
ആശയിച്ചാവണം. ഭൂമിയുടെ തെറ്റായ വിനിയോഗത്താടാപ്പം
രെയിൽവേകൾ— സാമ്പത്തികമായും രാഷ്ട്രീയമായുമുള്ള
ആവശ്യം കണക്കിലെടുത്താണവ നിലവിൽ വന്നത്—
കാലത്തിനുമുന്നേ സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടു. പ്രതീക്ഷിച്ചതിനു
വിപരീതമായി, കൃഷിയെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നതിനുപകരം,
ഉത്പാദനത്തിനും വായ്പയ്ക്കും പ്രോത്സാഹനം നല്കി
തടസ്സപ്പെടുത്തുകയാണു രെയിൽവേ ചെയ്തത്. ഒരു ജീവിയിലെ
എത്തക്കിലും ഒരവയവത്തിന്റെ എക്പക്ഷിയവും
അകാലത്തുള്ളതുമായ വികസനം അതിന്റെ പൊതുവായ
വളർച്ചയെ തടസ്സപ്പെടുത്തുന്നതുപോലെ, വായ്പയും
രെയിൽവേയും വ്യവസായങ്ങളുടെ നിർബന്ധപൂർണ്ണമായ
വളർച്ചയും യുറോപ്പിൽ അതിനുള്ള സമയമായതുകൊണ്ടു
തീർച്ചയായും ആവശ്യമായിരുന്നുകൂടിലും റഷ്യയിലെ
പൊതുസന്നദ്ധവ്യവസ്ഥയുടെ വളർച്ചയെ പ്രതികൂലമായി
ബാധിച്ചു. കൃഷിസന്ധായത്തിന്റെ പുനഃസംഘടനയെന്ന ഏറ്റവും
പ്രധാനപ്പെട്ട പ്രശ്നത്തെത്ത അതു പിന്നണിയിലേക്കു തള്ളിമാറ്റി.

അയാൾ ഈ ആശയം കടലാസ്സിലേക്കു
പകർത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അവളുടെ ചിന്ത

മോസ്കോയിൽനിന്നു പുരപ്പട്ടിന്റെ തലേദിവസം യുവാവായ പ്രിൻസ് ചാർസ്കിയുടെമേൽ അയാൾ കാണിച്ചു അമിതമായ ജാഗ്രതയെക്കുറിച്ചായിരുന്നു.

‘അദ്ദേഹത്തിനു സംശയമായിരിക്കും! അവൾ വിചാരിച്ചു: ‘കഷ്ടം! ഇത്രയ്ക്കു പാവമായാലോ! എന്നെക്കുറിച്ചും സംശയം! അദ്ദേഹമൊഴിക്കെ മരറ്റാവരും എനിക്കു തൃണസമാനമാണെന്നറിത്തിരുന്നെങ്കിൽ! അപരിചിതമായ ഒരുതരം ഉടമസ്ഥാവകാശത്തോടെ അവൾ അയാളെ നോക്കി. ‘ജോലി ചെയ്യുന്നോൾ തടസ്സപ്പെടുത്തുന്നതു ശരിയല്ല. എനിക്ക് ആ മുഖം ഒന്നു കാണണം. താനങ്ങോടു നോക്കുകയാണെന്ന് അദ്ദേഹം അറിയുന്നുണ്ടോ എന്താ! ഇങ്ങോടു മുഖം തിരിച്ചെടുക്കിൽ!'

“അതേ, സത്ത് ഉള്ളിയെടുത്തിട്ട്, കുത്രിമമായെരാരു പകിട്ടു സ്വഷ്ടിക്കുകയാണവർ ചെയ്യുന്നത്.” എന്നു പിറുപിറുത്തുകൊണ്ട്, അവൾ തന്ന നിരീക്ഷിക്കുകയാണെന്നറിഞ്ഞ്, ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ തിരിഞ്ഞതുനോക്കി.

“എന്താ?” പുഞ്ചിരിയോടെ ചോദിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ എഴുന്നേറ്റു.

“ഒന്നുമില്ല. ഒന്നിങ്ങോടു തിരിഞ്ഞതു നോക്കിയാൽ കൊള്ളാമെന്നുതോന്നി.” തടസ്സപ്പെടുത്തിയതിൽ വിഷമമുണ്ടോ എന്നറിയാൻ അയാളെ സുക്ഷിച്ചു നോക്കി.

“നമ്മൾ രണ്ടുപേരും മാത്രമാകുന്നോൾ എത്ര സന്തോഷമാണെന്നു താൻ ആലോച്ചിക്കുന്നത്... എന്റെ കാര്യമാണ്...” അവളുടെ അടുത്തുചെന്ന് ആളൂദത്തോടെ അയാൾ പറഞ്ഞു.

“എനിക്കും സന്തോഷംതന്ന. താനിനി ഓട്ടതേക്കും പോകുന്നില്ല, വിശേഷിച്ച് മോസ്കോയിലേക്ക്.”

“എന്താണു നീ ആലോച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്?”

“താനോ? ഹേയ് ഒന്നുമില്ല. താനിതൊന്നു വെട്ടിത്തയ്ക്കെടു.” അവൾ കത്രികയെടുത്തു തുണിമുറിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“നില്ക്ക് എന്താണെന്നുപറ.” അവളുടെ അടുത്തിരുന്നു കൊച്ചുകത്രികയുടെ ചലനംനോക്കി അയാൾ പറഞ്ഞു:

‘ഓ താനാലോച്ചുതോ? മോസ്കോയെക്കുറിച്ചും പിന്ന നിങ്ങളുടെ പുറംകഴുത്തിനെക്കുറിച്ചും.’

“ഈ സന്തോഷം, ഇതൊരു മഹാഭാഗ്യംതന്നെ! അതിസുന്ദരമാണിത്. ഈതു സ്വാഭാവികമല്ല.” അവളുടെ കൈയിൽ ചുംബിച്ച് അയാൾ പറഞ്ഞു.

“എൻ്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ കൂടുതൽ സുന്ദരമാകുന്നതു കൂടുതൽ സ്വാഭാവികവുമാകും.”

“നിഞ്ഞ തലയുടെ പിരകിൽ തലമുടി കട്ടിയായി വളരുന്നുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു.”

അവളുടെ തല സാവധാനം പിടിച്ചു തിരിച്ചിട്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു.

“കട്ടിയോ? എവിടെ? ഓ അതു ശരി, മതി നമുക്കു വേദേ ജോലിയുണ്ട്.”

പക്ഷേ, ജോലി തുടങ്ങിയില്ല. അതിനുമുമ്പ്, ചായ വിളമ്പിവച്ചിട്ടുണ്ടെന്നിയിക്കാൻ കുസ്തം വന്നു. അവർ കൂറബോധത്താട പെടുന്ന് അകന്നുമാറി.

“പട്ടണത്തിൽനിന്ന് അവരെല്ലാം എത്തിയോ?” ലെവിൻ കുസ്തമയോടു ചോദിച്ചു.

“ഈപ്പോൾ വന്നതെയുള്ളൂ. പെട്ടികൾ അടുക്കിവയ്ക്കുകയാണ്.”

“പെടുന്നുവരണം. അല്ലെങ്കിൽ കത്തുകളെല്ലാം താൻ തനിച്ചു വായിക്കും. പിന്നീട് വഴക്കു പറയരുത്.” ഭാര്യ പോയപ്പോൾ ലെവിൻ കടലാസ്സുകൾ മാറ്റിവച്ചിട്ട് എഴുന്നേറ്റു കൈകഴുകി. ‘ഈങ്ങനെ ജീവിച്ചതുകൊണ്ടായില്ല’ അയാൾ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു: ‘മുന്നുമാസമാകാറായി ഈതുവരെ കാര്യമായോന്നും ചെയ്തില്ല. ഈനാണു ഗൗരവമായി ജോലിചെയ്യാൻ തുടങ്ങിയത്. എന്നിട്ടെന്നുണ്ടായി. ഉടനെ മതിയാക്കേണ്ടിവന്നു. എൻ്റെ പതിവുജോലികൾ പോലും മുടങ്ങി. കൂഷിയുടെ കാര്യമാണെങ്കിൽ അങ്ങുപോയി നോക്കാറേയില്ല. ചിലപ്പോൾ അവളെ പിരിഞ്ഞിരിക്കാൻ വിഷമം തോന്നു. ചിലപ്പോൾതോന്നും അവളൊരു മണിയാണെന്ന്. വിവാഹശേഷമാണു യമാർത്ഥജീവിതം ആരംഭിക്കുന്നതെന്നു താൻ വിചാരിച്ചിരുന്നു. ഈപ്പോഴിതാ മുന്നുമാസം വരുത്തേകളിൽന്നു. ഈതു പറ്റില്ല. തീർച്ചയായും ഈതൊന്നും അവളുടെ കൂറമല്ല. അവളെ കൂറപ്പെടുത്താൻ ഒന്നുമില്ല. ഒരു പുരുഷനെന്ന നിലയ്ക്കുള്ള സ്വാത്രത്യത്വത്തെ താൻ മുറുക്കപ്പീടിക്കേണ്ടതായിരുന്നു. ഈങ്ങനെ പോയാൽ എൻ്റെ ദുർഘട്ടങ്ങൾ അവളും പറിക്കും... തീർച്ചയായും ഈതൊന്നും അവളുടെ കൂറമല്ല.’

എക്കിലും അസംത്യപ്തനായ ഒരു മനുഷ്യൻ് തന്റെ അസംത്യപ്തിക്കു കാരണമായ വിഷയവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട ആരൈയകിലും കുറപ്പെടുത്താതിരിക്കാൻ സാധ്യമല്ല. കിറ്റി തെറ്റുകാർഡിലും—അവൾ ഓക്കലും തെറ്റു ചെയ്യുകയില്ല. അവളേ വളർത്തിയതിന്റെ തകരാറാണെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി. ‘ആ മണിച്ചാർ ചാർസ്കി! അവനെ അകറ്റിനിർത്താൻ അവളാഗ്രഹിച്ചു. പകേശ, എങ്ങനെയാണെന്നിത്തുകുടാ ഗൃഹഭരണത്തിൽ, വസ്ത്രങ്ങളിലും തുന്നൽപ്പണിയിലുംമറ്റും താൽപര്യമുണ്ടാക്കാത്ത മറ്റാന്നിലും താൽപര്യമില്ല. നമ്മുടെ ജോലിയിലും കൃഷിതേതാട്ടത്തിലും കർഷകരിലും സംഗീതത്തിലും അവൾക്കു നല്ല പ്രാവിണ്യമുണ്ട്. പുസ്തകങ്ങളിലുമൊന്നും അവൾ താൽപര്യമെടുക്കുന്നില്ല. ഒന്നും ചെയ്യാതിരിക്കുന്നതിലാണു സന്തോഷം.’ അയാൾ മനസ്സുകൊണ്ട് ഭാര്യയെ കുറപ്പെടുത്തി. ഒരേസമയം അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ ഭാര്യയായും ഗൃഹനാമയായും മകളുടെ ഗുരുനാമയായും വളർത്തമയായും മറ്റുമുള്ള കർത്തവ്യനിർവ്വഹണത്തിന് അവൾ തയ്യാറെടുക്കുകയാണെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കിയില്ല. തന്റെ ഭാരിച്ച ചുമതലകൾ നിരവേറ്റാനുള്ള തയ്യാറെടുപ്പിനിടയ്ക്ക് ഇതുപോലെ സ്നേഹത്തിന്റെ നിമിഷങ്ങൾ ആസ്പദിക്കുന്നതിൽ അവൾ സ്വയം കുറപ്പെടുത്തിയതുമില്ല.

പതിനാറ്

ലെവിൻ മുകളിലത്തെ നിലയിൽ ചെന്നപ്പോൾ, ഭാര്യ ഒരു പുതിയ വെള്ളിസമോവർനടുത്തിരുന്ന് ഡോളിയുടെ കത്തുവായിക്കുകയാണ്. ഡോളിയുമായി അവൾ മുടങ്ങാതെ കത്തുകൾ മുഖേന ബന്ധപ്പെടാറുണ്ട്. അടുത്ത് മറ്റാരു ചെറിയ മേശയ്ക്കു മുന്നിൽ കിറ്റി ചിരിച്ചുകൊടുത്ത ഒരുക്കപ്പ് ചായയുമായി അഗത മിവായ്ലോവ് ഇരുന്നു.

“ഈ കണ്ണാ, കുഞ്ഞിന്റെ ഭാര്യ എന്ന അവർക്കൊപ്പമിരുത്തി ചായ വിളവിത്തരുന്നു.” കിറ്റിയെ നോക്കി സന്നോഷത്തോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അഗത മിവായ്ലോവ് പറത്തു. അഗതയും കിറ്റിയും ചേർന്ന് അഭിനയിച്ച്

നാടകത്തിന്റെ അവസാനരംഗമാണ് ഈ വാക്കുകളിൽനിന്ന് ലെവിൻ വായിച്ചെടുത്തത്. പുതിയ യജമാനത്തി ഗൃഹഭരണം എറ്റുത്തതിൽ അഗതയ്ക്കുണ്ടായ ദുഃഖം പരിഹരിക്കാനും ആ വ്യഘയെക്കാണ്ടു തന്നെ സ്നേഹിപ്പിക്കാനും കിറ്റിക്കു സാധിച്ചു.

“ഈതാ, നിങ്ങൾക്കുള്ള കത്ത് തോൻ വായിച്ചു.” മോശേമായ കൈയക്ഷരത്തിലുള്ള ഒരേഴുത്ത് എടുത്തുകൊടുത്തിട്ട് കിറ്റി പറത്തു: “ആ സ്ത്രീയുടെ—അല്ല നിങ്ങളുടെ സഹോദരന്റെ കത്താണെന്നു തോനുന്നു. തോൻ വായിച്ചില്ല. ഇതെല്ലാം വീടിൽനിന്നുള്ളതാണ്. ഈത് ഡോളിയുടെയും. ഡോളി ശ്രീഷ്ടയെയും താന്യയെയും കൂട്ടിക്കളുടെ പാർട്ടിക്കു കൊണ്ടുപോയെത്ര. താന്യ ഒരു ഫ്രേം പ്രഭ്രിയുടെ വേഷത്തിലാണുപോയെത്ര.

പക്ഷേ, ലെവിൻ അതു ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. മേരി നിക്കുലാവന്നുടെ കത്ത് കൈയിലെടുത്തപ്പോൾ അയാളുടെ മുഖംവിളി. തന്റെ സഹോദരന്റെ വെപ്പാട്ടിയായിരുന്ന ആ സ്ത്രീയുടെ രണ്ടാമത്തെ കത്താണ്. ഒരു കാരണവുമില്ലാതെ സഹോദരൻ തന്നെ പറത്തയച്ചുണ്ട് ആദ്യത്തെ കത്തിൽ എഴുതിയിരുന്നു. തനിക്കു ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടക്കിലും

അനുമാവശ്യമില്ലെന്നും യാതൊന്നും ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലെന്നും എന്നാൽ നിക്കൊളാസ് ഡിമിട്ടിച്ചിന്റെ ആരോഗ്യം തീരെ മോശമായതുകൊണ്ടു താൻ കുടൈയില്ലകിൽ മരിച്ചുപോകുമെന്നും അവർ എഴുതി. സഹോദരന്റെ കാര്യം അനേഷ്ടിച്ചോളണമെന്ന് ലെവിനോടപേക്ഷിക്കുകയുംചെയ്തു. ഇപ്രാവശ്യം മറ്റാരു വിവരങ്ങമാണ് കത്തിലുള്ളത്. അവർ നിക്കൊളാസ് ഡിമിട്ടിനെ മോസ്കോയിൽവച്ചു കണ്ടുമുട്ടി. അയാളാത്ത് ഒരു പ്രവിശ്യയിലെ പട്ടണത്തിൽചെന്നു. അവിടെ ഗവൺമെന്റ് സർവീസിൽ അയാൾക്കൊരു ജോലിക്കിട്ടി. പക്ഷെ, മേലുദ്ദോഗസ്ഥനോടു പിണങ്ങി മോസ്കോയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. വഴിക്കുവച്ചു രോഗം കലശലായി. ഈനി രക്ഷപ്പെടുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. എപ്പോഴും നിങ്ങളെക്കുറിച്ചാണു വിചാരം. കൈയിൽ പണവുമില്ല.

“ഈതു വായിക്കു... ഡോളി നിങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ളതിയിരിക്കുന്നു.” കിറ്റി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറയാൻ തുടങ്ങിയെങ്കിലും ഭർത്താവിന്റെ മുവം കണ്ടു പെട്ടെന്നു നിർത്തിയിട്ടു ചോദിച്ചു: “എന്താണ്? എന്തുണ്ടായി?”

“എൻ്റെ സഹോദരൻ മരണശയ്യയിലാണെന്ന് അവർ എഴുതുന്നു. താനങ്ങോടുപോകുന്നു.”

കിറ്റിയുടെ മട്ടുമാരി. ഫ്രെഞ്ച് പ്രഭ്രിയുടെ വേഷംയാരിച്ച താന്യയുടെയും ഡോളിയുടെയും ഓർമകൾ മാത്രതു.

“എപ്പോഴാണു പോകുന്നത്?” അവർ ചോദിച്ചു.

“നാജൈ.”

“താനും വരുന്നു. വന്നോട്ടേ?”

“കിറ്റി, നീയെന്താണു പറയുന്നത്?” കുറപ്പെടുത്തുന്ന സ്വരത്തിലയാൾ ചോദിച്ചു.

“എന്താണേന്നോ?” അയാളുടെ എതിർപ്പിൽ രോഷംപുണ്ട് അവർ പറത്തു: “താൻ വന്നാലെന്ത്? നിങ്ങൾക്കൊരു തടസ്സമാവാതിരുന്നാൽ പോരേ? താൻ...”

“എൻ്റെ സഹോദരൻ മരിക്കാൻ കിടക്കുന്നതുകൊണ്ടാണു താൻ പോകുന്നത്. പക്ഷെ, നീയെന്തിന്...?”

“നിങ്ങൾ പറത്ത അതേ കാരണങ്ങൾക്കാണുത്തനെ.”

“ഈതയും പ്രധാനപ്പെട്ട ഒരുസമയത്ത് ഇവിടെ ഒറ്റയ്ക്കു താമസിക്കുന്നതിന്റെ വിഷമമാണവർക്ക്.” അയാൾ വിചാരിച്ചു.

“അതു സാധ്യമല്ല.” അയാൾ തീർത്തുപറത്തു.

ങ്ങു വഴക്കിനുള്ള അരുകമൊണ്ണുകണ്ണ് അഗത മിവായ്ലോവൻ ചായകപ്പുമെടുത്ത് മെല്ലു പുരത്തിരുന്നു. കിറ്റി അതു ശ്രദ്ധിച്ചതുപോലുമില്ല. ഭർത്താവിന്റെ സ്വരം, പ്രത്യേകിച്ചും അവർ പറഞ്ഞത്തു വിശ്വസിക്കാതിരുന്നത്, അവരെ വിഷമിപ്പിച്ചു.

“നിങ്ങൾ പോകുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ഞാനും വരും. തീർച്ചയായും വരും.” അവർ കോപത്തോടെ പറഞ്ഞു: “എന്തുകൊണ്ടു സാധ്യമല്ല? സാധ്യമല്ലെന്നു പറയാൻ കാരണം?”

“എങ്ങോട്ടാണു പോകുന്നതെന്നു നിശ്ചയമില്ല, എത്തു വഴിയാണു പോകുന്നതെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എത്രതാക്കെ സത്രങ്ങളിലാണു താമസിക്കേണ്ടി വരുന്നതെന്നും പിടിയില്ല.” സ്വയം നിയന്ത്രിച്ചുകൊണ്ട് ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“അതു സാരമില്ല. എനിക്കൊന്നും വേണ്ട. നിങ്ങൾക്കു പോകാമെങ്കിൽ എനിക്കും പോകാം.”

“നിനക്കു കൂടുകൂടാൻ പറ്റാത്ത ആ സ്ത്രീ അവിടെയുള്ളതുകൊണ്ടു മാത്രമാണെങ്കിൽ...”

“അവിടെ ആരോക്കയുണ്ടെന്ന് എനിക്കറിയേണ്ട കാര്യമില്ല. എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ സഹോദരൻ മരിക്കാറായി കിടക്കുന്നു. എന്റെ ഭർത്താവ് അങ്ങോട്ടു പോകുന്നു. ഞാനും എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ കൂടെ പോകുന്നു...”

“കിറ്റി ദേശ്യപ്പെടരുത്. നീ ആലോചിച്ചു നോക്ക്. ഇവിടെ നിനക്ക് ഒറ്റയ്ക്ക് കഴിയാൻ ബുദ്ധിമുട്ടാണെങ്കിൽ മോസ്കോയിലേക്കു പോയ്ക്കോളു്.”

“കണ്ണോ കണ്ണോ! ഞാനെന്നും പറഞ്ഞതാലും അതിൽ ദുരുദ്രേശ്യം ആരോപിക്കും. എനിക്കൊരു കുഴപ്പവുമില്ല. എന്റെ ഭർത്താവിന് ഒരു പ്രശ്നമുണ്ടാക്കുന്നോൾ ഒപ്പുമുണ്ടാകേണ്ടത് എന്റെ കടമയാണ്. പക്ഷേ, നിങ്ങൾ മനഃപൂർവ്വം എന്ന ആക്ഷേപിക്കുന്നു!”

“ഹോ, ഇതു കഷ്ടംതന്നെ! ഒരടിമയുടെ ജീവിതം ഇതിനേക്കാൾ ഭേദം!” സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാനാവാതെ ലെവിൻ വിലപിച്ചു. പറഞ്ഞത് അബ്യഥമായെന്നു പെട്ടെന്നു തിരിച്ചറിയുകയും ചെയ്തു.

“എക്കിൽ എന്തിനാണു നിങ്ങൾ കല്പാണംകഴിച്ചത്? ഇഷ്ടംപോലെ നടക്കാമായിരുന്നേല്ലോ! ഇപ്പോ വേണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു, അല്ലോ?” അവർ ചാടിയെഴുന്നേറ്റ് ദ്രോയിംഗ്രൂമിലേക്ക് ഓടിപ്പോയി.

അയാൾ പിനാലെ ചെന്നു. അവൾ ആശുസിപ്പിക്കാൻ
 വാക്കുകൾ കിട്ടാതെ എന്താക്കയോ പറഞ്ഞു. അവർ
 ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. ഒന്നും ചെവിക്കൊണ്ടില്ല. അയാൾ കുന്നിൽത്ത്
 അവളുടെ കൈക്കു പിടിച്ചു. അവളുടെ കൈയിലും തലയിലും
 വീണ്ടും കൈയിലും ചുംബിച്ചു. അവർ മിണ്ടിയില്ല. അയാൾ
 അവളുടെ മുഖം പിടിച്ചുയർത്തി. 'കിറ്റി' എന്നു വിളിച്ചു. അവർ
 പെട്ടു സമനില വീണ്ടുത്തു കുറച്ചു കരഞ്ഞു. രണ്ടുപേരും
 മെത്യയിലായി.

അടുത്തഭിവസം രണ്ടുപേരും ഒന്നിച്ചു പുറപ്പടാമെന്ന
 ധാരണയിലെത്തി. തന്നെ സഹായിക്കുകയെന്ന ഉദ്ദേശ്യത്താട
 മാത്രമാണ് അവൾ വരുന്നതെന്നു താൻ വിശ്വസിക്കുന്നതായും
 മേരി നികുലാലാവനയുടെ സാന്നിധ്യം ഒരു പ്രശ്നമല്ലെന്നും
 അയാൾ ഭാര്യയോടുപറഞ്ഞു. എങ്കിലും അയാളുടെ മനസ്സിൽ
 ഭാര്യയോടും തന്നോടുമുള്ള അസംത്യപ്തിയുണ്ടായിരുന്നു.
 ഓരവശ്യം വന്നപ്പോൾ തന്നെ പോകാനുവദിക്കാത്തതിലാണ്
 ദേശ്യം. ഒരു ഭർത്താവിന്റെ അധികാരം പ്രയോഗിക്കാൻ തനിക്കു
 സാധിക്കാത്തതാണു അത്യപ്തിക്കു കാരണം.
 സഹോദരന്റെക്കുടെ പാർക്കുന്ന സ്ത്രീയുടെ കാര്യം
 കണക്കിലെടുക്കുന്നില്ലെന്ന് ഉറപ്പിച്ചു പറയാനുംവയ്ക്കു. തെരുവിന്റെ
 സന്തതിയായ ഒരു സ്ത്രീയോടൊപ്പം ഒരേ മുൻഡിയിൽ തന്റെ ഭാര്യ
 കഴിഞ്ഞുകുടേണ്ടിവരുമെന്നോർത്തപ്പോൾ തെട്ടിപ്പോയി.

പതിനേഴ്

നിക്കൊളാസ് ലെവിൻ സുവമില്ലാതെ കിടന്നിരുന്ന ഹോട്ടൽ, വൃത്തിയും സൗകര്യവും കണക്കിലെടുത്തു പുതുക്കിപ്പണിത്താണെങ്കിലും അത് ഉപയോഗിക്കുന്നവരുടെ യോഗ്യതകാരണം, പഴയ സത്രങ്ങളെക്കാൾ വൃത്തികെട്ടതായിരുന്നു. മലിനമായ യുണിഫോമണിത്തു സിഗരറ്റു വലിച്ചുകൊണ്ട് വാതിൽക്കൽ നിന്നിരുന്ന മുൻപട്ടാളക്കാരനും പൊളിഞ്ഞടർന്ന കോൺപ്രീസിയും മലിനമായ വസ്ത്രംയരിച്ചു വെയിററും പൊടിപിടിച്ചു മെഴുകുപുകളുടെ പുച്ചുണ്ടുകൊണ്ട് മേശകൾ അലങ്കരിച്ചു മുറിയും ആധുനിക രൈറിൽവേ കോച്ചിലെ ബഹളവും കണ്ടപ്പോൾ ലെവിൻദവതിമാർക്ക് അപ്പുതോന്തി. അവിടത്തെ കൃതിമത്യം അവർ അനുഭവിക്കാൻപോകുന്നതുമായി തീരെ പൊരുത്തപ്പടാത്തതുമായിരുന്നു.

പതിവുപോലെ ഏതു നിരക്കിലുള്ള മുറിയാണു വേണ്ടതെന്ന ചോദ്യം ഉയർന്നു പകേജ്, നല്ല മുറികളാണും ഒഴിവില്ല. ഒരു നല്ല മുറിയിൽ ഒരു രൈറിൽവേ ഇൻസ്പെക്ടർ താമസിക്കുന്നു. മറ്റാനിൽ മോസ്കോയിൽ നിന്നുള്ള ഒരു വക്കീലും മുന്നാമതേതതിൽ ഉൾനാട്ടിൽനിന്നു വന്ന പ്രിൻസസ്സ് ആസ്തഹേരയുമാണ് താമസം. വൃത്തികെട്ട് ഒരു മുറിമാത്രം ബാക്കിയുണ്ട്. തൊട്ടടുത്തുള്ള ഒരു മുറി ഇന്ന് വൈകുന്നേരം ഒഴിയുമെന്നുപറഞ്ഞു. സഹോദരന്റെ രോഗവിവരം അറിയാനുള്ള ഉത്കണ്ഠനയോടെയാണ് ഓടിവന്നതെങ്കിലും അവിടെയെത്തിയപാടെ അയാളുടെ അടുത്തെക്കുപോകാതെ ഭാര്യയുടെ കാര്യം ശ്രദ്ധിക്കാൻ നിർബന്ധിതനായതിലുള്ള മനോവിഷമതേതാടെ അയാൾ അവളെ മുറിയിലേക്കുന്നയിച്ചു.

“പൊയ്ക്കൊള്ളു, പൊയ്ക്കൊള്ളു!” ശാന്തമായി കുറ്റബോധത്താടെ നോക്കിക്കൊണ്ട് അവൾ പറഞ്ഞു. അയാൾ വന്നിട്ടുണ്ടെന്നു കെട്ട മേരി നിക്കൊലാവ് അ

സമയത്തു വാതിൽക്കലെത്തിയെക്കിലും അകത്തുകയറാൻ ദൈര്യപ്പെടാതെ പുരത്തുതന്നെ നിന്നു. മോസ്കോയിൽ വച്ചുകണ്ടപ്പോഴെത്തു അതേ വേഷം, അതേ തുണിയിലുള്ള കോളറില്ലാത്ത ഉടുപ്പ്, കനിവുള്ള നിരുമേഷമായ, വസുരിത്തശമ്പുള്ള അതേ മുഖം, അല്പം തടിച്ചിട്ടുണ്ടായുമാത്രം.

“ചേടൻ എവിടെയാണ്? എങ്ങനെയുണ്ട്? എന്താണുംവും?”

“വളരെ മോശം. എണ്ണിറ്റിരിക്കുന്നില്ല. എപ്പോഴും നിങ്ങളെ അനേഷ്ഠിക്കും. അദ്ദേഹം... നിങ്ങൾ...ഭാര്യകൂടി വന്നിട്ടുണ്ടാ?”

സന്ദേഹത്തിനുള്ള കാരണം അയാൾക്കു പെട്ടെന്നു പിടിക്കിട്ടിയില്ല. അവർ വിശദികരിച്ചു:

“ഞാൻ അടുക്കളെയിലേക്കു പോകട്ട. അദ്ദേഹത്തിനു സന്ദേഹമാവും. അദ്ദേഹത്തിനിയാം. വിദേശത്തുവച്ചു കണ്ട ഓർമയുണ്ട്.”

തന്റെ ഭാര്യയുടെ കാര്യമാണു സൂചിപ്പിച്ചതെന്ന് ലെവിനു മനസ്സിലായി. എന്തു മറുപടി പറയണമെന്നിയാതെ വിഷമിച്ചു.

“വരു. വരു.” അയാൾ പറത്തു

ആ നിമിഷം വാതിൽത്തുറന്ന് കിറ്റി പുരത്തെക്കുനോക്കി. ഇങ്ങനെയൊരു കുരുക്കിൽ ചെന്നുചാടിയതിൽ ലെവിൻ ഇളിഞ്ഞായി. മെരി നിക്കൊലാവ്‌നയാണ് കൂടുതൽ ലജ്ജിച്ചത്. അവളുടെ മുഖം തുടുത്തു. ഷാളിന്റെ അറ്റം വിരലുകളിൽ ചുറ്റിക്കൊണ്ട് എന്തു പറയണമെന്നിയാതെ അവർ നിന്നു.

കിറ്റി ജിജ്ഞാസയോടെ ആ ഭയക്കരിയെ നോക്കി. അടുത്തനിമിഷം അവളുടെ നോട്ടം സാധാരണഗതിയിലായി.

“അദ്ദേഹത്തിനെങ്ങനെയുണ്ട്?

അദ്ദേഹത്തിനെങ്ങനെയുണ്ട്?” ആദ്യം തന്റെ ഭർത്താവിനോടും പിന്നീട് ആ സ്ത്രീയോടും അവർ ചോദിച്ചു.

“ഈ വരാന്തയിൽനിന്നു സംസാരിക്കുന്നത് ശരിയല്ല.” സ്വന്തം ആവശ്യത്തിനെന്ന മട്ടിൽ ഇടരുന്ന കാലുകളോടെ അതിലേ കടന്നുപോയ ഒരാളെ ദേശ്യത്താട നോക്കിക്കൊണ്ടു ലെവിൻ പറത്തു.

“എക്കിൽ അകത്തെക്കു വരു.” മനോനിയന്ത്രണം വീണ്ടുത്ത കിറ്റി, മെരി നിക്കൊലാവ്‌നയോടു പറത്തു: “അല്ലെങ്കിൽ നിങ്ങൾ അങ്ങോടു പൊയ്ക്കോ. ഞാൻ പിരക്കേ വരാം.” അവർ മുറിയിലേക്കു മടങ്ങി. ലെവിൻ സഹോദരനെ കാണാൻപോയി.

സഹോദരന്റെ അടുത്തത്തിയപ്പോൾ ലെവിൻ കണ്ട കാഴ്ച
 അയാൾ ഒരു പ്രതീക്ഷിക്കാത്തതായിരുന്നു.
 ക്ഷയരോഗബാധിതരുടെ സ്ഥിതി ഇടയ്ക്കിടെ വഷളാകുമെന്നു
 കേട്ടിട്ടുണ്ട്. ശരത്കാലത്ത് കണ്ടപ്പോഴും
 അങ്ങനെയൊരുസ്ഥായിരുന്നു. മരണം
 ആസന്നമായതിന്റെ ലക്ഷണമായി ശരീരം കുടുതൽ
 ദുർബലമായും കുടുതൽ മെലിഞ്ഞും കാണപ്പെടുമെന്നും
 പ്രതീക്ഷിച്ചു. പക്ഷേ, നേരിൽകണ്ടതു മറ്റാന്നായിരുന്നു.

വൃത്തികെട്ട് ഒരു കോച്ചുമുറി. കനം കുറഞ്ഞ തടികൊണ്ടുള്ള
 ചുമരിന്പുറത്തുനിന്നും ശബ്ദങ്ങൾ കേൾക്കാം.
 തുപ്പലടയാളങ്ങൾ തെളിഞ്ഞുകാണുന്ന ഒരു പീം. ദുർഗ്ഗന്ധമുള്ള
 വായു. ചുവരിൽനിന്നു നീക്കിയിട്ട് കട്ടിലിലെ ശരീരം
 പുതപ്പുകൊണ്ടുമുടിയിരിക്കുന്നു. ആ ശരീരത്തിന്റെ ഒരു കൈ
 പുതപ്പിനു വെളിയിലാണ്. മൺകോരിപോലെ വീതിയുള്ള
 കൈതലലം നീണ്ടുമെലിഞ്ഞ കമ്പികൊണ്ട് ശരീരത്തിന്റെ
 മധ്യഭാഗവുമായി എങ്ങനെയോ ഘടിപ്പിച്ചിരിക്കുകയാണെന്നു
 തോന്നും. തലയണയിൽ ഒരുവശത്തേക്കു തിരിഞ്ഞൊരു കിടപ്പ്.
 ചെന്നിയിലെ വിയർപ്പിൽ കുതിർന്ന രോമങ്ങളും ചുക്കിച്ചുള്ളിഞ്ഞ
 നെറ്റിയും കാണാം.

'വിക്കൃതമായ ഈ ശരീരം എൻ്റെ സഹോദരൻ
 നികൊളാസിന്റെതാ കില്ല.' ലെവിൻ വിചാരിച്ചു. എങ്കിലും
 അടുത്തുചെന്നു മുഖത്തേക്കു നോക്കിയപ്പോൾ സംശയംനീണ്ടി.
 മുഖത്തുണ്ടായിട്ടുള്ള മാറ്റം ഭയാനകമാണെങ്കിലും ആ
 കണ്ണുകളിൽ ഒന്നു നോക്കിയപ്പോഴേക്കും അവ തന്നെ
 തിരിച്ചറിയുന്നതും നന്നാതുണ്ടെങ്കിയ മീശയ്ക്കുകീഴെ ചുണ്ടുകൾ
 ചെറുതായി ചലിക്കുന്നതും കണ്ടപ്പോൾ ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന
 സഹോദരന്റെ ജീവന്റെ ശരീരമാണെന്നെന്ന് ലെവിൻ മനസ്സിലാക്കി.

മുറിയിലേക്കു കടന്നുവന്ന സഹോദരനെ ഗൗരവത്തിൽ,
 കുറപ്പെടുത്തുന്ന മട്ടിൽ, ആ തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകൾ നോക്കി.
 ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന രണ്ടു വ്യക്തികൾ തമ്മിൽ ബന്ധം
 സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടു. ലെവിനു തന്റെ സ്വന്തം സന്തോഷത്തിൽ
 പശ്വാത്താപംതോന്നി.

ലെവിൻ, നികൊളാസിന്റെ കരം ശ്രദ്ധപ്പോൾ അയാൾ
 ചിരിച്ചു. നേരിൽ, അസ്പദമായ ചീരി. അപ്പോഴും
 കണ്ണുകളിലെ പതർച്ചയില്ലാത്ത നോട്ടത്തിനു മാറ്റമില്ല.

“എന്ന ഈ നിലയിൽ കാണുമെന്നു നീ പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല?”
വളരെ പ്രധാനപ്പെട്ടാണയാൾ പറഞ്ഞത്.

“ഉർ...ഇല്ല...” ലെവിനു നാവ് പിഴച്ചു: “എന്ന നേരത്തെ
അറിയിക്കാത്തതെന്ത്? എൻ്റെ വിവാഹസമയത്ത് ചേടുനെ
ഞാൻ എല്ലായിടത്തും അനേകിച്ചു.”

മാനം ഭത്തജിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി എന്തെങ്കിലും
സംസാരിക്കാൻ ലെവിൻ നിർബന്ധിതനായെങ്കിലും എന്തു
പറയണമെന്നറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. നികെക്കാളാസ് മറുപടി
പറയാതെ, അനിയൻ പറഞ്ഞ ഓരോ വാക്കിന്റെയും അർത്ഥം
മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിക്കാതെ മിഴിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു കിടന്നു.
ഭാര്യയും തന്നോടൊപ്പം വന്നിട്ടുണ്ടായും ലെവിൻ പറഞ്ഞു.
നികെക്കാളാസിന് സന്തോഷമാണു തോന്തിയെങ്കിലും തന്റെ
അപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥ അവരെ ഭയപ്പെടുത്തുമെന്നു
സംശയിച്ചു. അല്പസമയത്തെ നിപുണ്ടതയ്ക്കുശേഷം
നികെക്കാളാസ് സംസാരിക്കാൻതുടങ്ങി. സ്വന്തം
ആരോഗ്യസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു മാത്രമാണു പറഞ്ഞത്. ദോക്കിരെ
കുറപ്പെടുത്തി. മോസ്കോയിൽനിന്ന് നല്ലാരു ദോക്കിരെ
കൊണ്ടുവരാൻ സാധിക്കാത്തതിൽ ദുഃഖമുണ്ടായും പറഞ്ഞു.
ഇപ്പോഴും അയാൾ പ്രതീക്ഷ കൈവിട്ടിട്ടില്ലെന്നു ലെവിനു
മനസ്സിലായി.

ദുഃഖകരമായ അന്തരീക്ഷത്തിൽനിന്ന് ഏതാനും
നിമിഷങ്ങരെമക്കിലും മാറിനില്ക്കാമെന്നുദ്ദേശിച്ചു ലെവിൻ
എഴുന്നേറ്റു. ഭാര്യയെ വിളിച്ചുകൊണ്ടു വരാമെന്നു പറഞ്ഞു.

“ഓഹോ ഇവിടെയെല്ലാമാന് അടിച്ചുവാരാൻ പറയാം.
അപ്പടി വ്യത്തികേടും നാറ്റവും. മാഷാ! അടിച്ചുവാരിയിട്ടു നീ
പൊയ്ക്കോ.” സഹോദരന്റെ മുവത്തു ചോദ്യരൂപത്തിൽ
നോക്കിയിട്ടാണ് അവളോടു പറഞ്ഞത്.

ലെവിൻ മറുപടിപറയാതെ പുറത്തിരഞ്ഞി വരാന്തയിൽ
നിന്നു. ഭാര്യയെ ഉടനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുചെല്ലാമെന്നു
പറഞ്ഞെങ്കിലും ആലോച്ചിച്ചപ്പോൾ അതു വേണ്ട എന്നുതോന്തി.
രോഗിയുടെ അവസ്ഥക്കു തന്നെപ്പോലെ അവളും
വേദനിക്കുന്നതെന്തിന്?

“ഇപ്പോഴേങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?” തന്റെ
മുറിയിലെത്തിയപ്പോൾ ഭയനു മുവരേതാടെ കിറ്റി ചോദിച്ചു.
“കണ്ടുനില്ക്കാൻ വയു. നീ വരാത്തതാണു നല്ലത്.”

കിറ്റി സഹതാപങ്കതാടെ ഭർത്താവിനെ നോക്കി. അടുത്തുചെന്ന് രണ്ടു കൈകൊണ്ടും അയാളുടെ കൈത്തണ്ഡയിൽ പിടിച്ചു പറഞ്ഞു: “കോസ്റ്റ്, താനുംകുടെ വരാം. ചേടുനെ കാണാതെ പോകുന്നത് എന്ന കുടുതൽ വേദനിപ്പിക്കും. താൻ കൂടെയുണ്ടെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കാശ്വാസമാണ് ദയവുചെയ്യുന്നത് എന്ന കുടെ കൊണ്ടുപോകു.”

അവളുടെ ആത്മാർത്ഥമായ അപേക്ഷയ്ക്ക് അയാൾ വഴിയേണ്ടി. മേരി നിക്കാലാവ് നേരെ പാടേ വിസ്മരിച്ച് കിറ്റിയോടാപ്പും സഹോദരനെ വീണ്ടും സന്ദർശിച്ചു.

ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് ഭർത്താവിനെ നോക്കിക്കാണ്ടു ദെയരുമുണ്ടനു ഭാവിച്ച് രോഗിയുടെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച് ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ വാതിലടച്ചു. സാവധാനം കിടക്കാതെ സമീപിച്ചു. രോഗി തിരിഞ്ഞു നോക്കാനിടവരുത്താതെ മറുവശ്രദ്ധയുചെന്ന് മാംസളമായ കൈകൾക്കാണ് അസ്ഥിമാത്രമായ കൈയിൽ അമർത്തിപ്പിച്ചു. സ്ത്രീസഹജമായ സഹാനുഭൂതിയോടെ അയാളോടു സംസാരിച്ചു.

“സോധനിൽവച്ചാണ് നമ്മൾ ആദ്യം കണ്ടത്. അനു പരിചയപ്പെട്ടില്ല. താൻ ചേടുന്ന് ബന്ധുവാകുമെന്ന് അനു പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല, അല്ല?”

പിന്നീടൊരുപാടുത്തിൽ എന്നക്കണ്ടാൽ നീ തിരിച്ചറിയുമായിരുന്നോ?”

അയാളുടെ മുഖം സന്തോഷത്താൽ വിടർന്നു.

“തീർച്ചയായും! തെങ്ങെല്ല അറിയിച്ചതു വളരെനന്നായി. കോന്തു എന്നും ചേടുന്ന് കാര്യം പറയാറുണ്ട്.”

രോഗിയുടെ ഉത്സാഹം പെട്ടുന്ന് ക്ഷയിച്ചു. മരണം അടുത്തവർക്കു ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവരോടുള്ള അസൃയകലർന്ന ഭാവം അയാളുടെ മുഖത്തു തെളിഞ്ഞു.

“ഇവിടെ സൗകര്യം കുറവാണെന്ന് പറഞ്ഞുകേട്ടു.” അയാളുടെ തുളച്ചുകയറുന്ന നോട്ടത്തിൽനിന്ന് ഒഴിഞ്ഞുമാറി, ചുറ്റുപാടും നോക്കിയിട്ട് അവൾ ഭർത്താവിനോടു പറഞ്ഞു: “മറ്റാരു മുറിക്കിട്ടുമോയെന്നു നോക്കാം.”

പതിനെട്ട്

ന ഹോദരൻ്റെ അവസ്ഥയെ ശാന്തമായി നോക്കിക്കാണാനുള്ള മനസ്സാനിധ്യം ലെവിന് ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. രോഗിയുടെ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ അയാളുടെ രോഗനിലയുടെ വിശദാംശങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ദുർഗന്ധപുരിതമായ വായു ശുസ്ഥിക്കുകയും അഴുക്കും മാലിന്യവും ശർഖത്തിന്റെ ദയനീയമായ കിടപ്പു കാണുകയും രോഗിയുടെ കരച്ചിൽ കേൾക്കുകയും ചെയ്തെങ്കിലും അതിനൊന്നും ഒരു പരിഹാരവുമില്ലെന്നാണയാൾക്കു തോന്തിയത്. അസുഖം ഭേദമാക്കാനല്ലെങ്കിലും അല്പം ആശ്വാസംപക്രാന്തി അയാളെ നേരേ കിടത്തണമെന്നും ആലോചിച്ചില്ല. അതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചപ്പോൾ അയാൾ തെട്ടി. രോഗിയുടെ ആയുസ്സു നീട്ടാനോ കേൾക്കേണ്ട കുറയ്ക്കാനോ എന്നും ചെയ്യുന്നില്ലെന്ന ലെവിന്റെ ധാരണ നിക്കൊളാസിനെ ദേശ്യം പിടിപ്പിച്ചു. അത് അയാളുടെ സ്ഥിതി കൂടുതൽ വഷ്ടാക്കി. രോഗിയുടെ മുറിയിൽ നില്ക്കാനും നില്ക്കാതിരിക്കാനും വയ്ക്കാതെ അവസ്ഥയിലായ ലെവിൻ എന്തെങ്കിലും ഒഴികഴിവുപറത്ത് ഇടയ്ക്ക് പുരത്തുപോവുകയും വരികയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, തികച്ചും വ്യത്യസ്തമായിരുന്നു കിറ്റിയുടെ പെരുമാറ്റം. ഭയമോ അവജ്ഞയോ അല്ല, അനുകന്ധയാണവർക്കുണ്ടായത്. രോഗിയുടെ സ്ഥിതി കണ്ടരിത്തു സഹായമെന്തിക്കാൻ അവർ ശ്രമിച്ചു. ഡോക്ടർക്കും ആളെ അയച്ചു. അടിച്ചുവാരാനും കഴുകാനും മെരി നിക്കൊലാവ് നെയ് സഹായിക്കാൻ തന്റെ പരിചാരികയെ നിയോഗിച്ചു. കിറ്റിതനെ ചിലതെല്ലാം കഴുകിവച്ചു. മുറിയിലെ ചില സാധനങ്ങൾ എടുത്തു മാറ്റാനും ചിലതു പുതിയതായി കൊണ്ടുവരാനും എർപ്പാടാക്കി. സുന്തം മുറിയിൽ പലതവണ പോയി ഷീറ്റുകളും പില്ലാകവറുകളും ടാവലുകളും ഷർട്ടുകളുമെടുത്തുകൊണ്ടു വന്നു.

എതാനും എൻജിനീയർമാർക്കു ഭക്ഷണം
വിളവിക്കാണ്ടുനിന്ന് വെയിറ്റർ, കിറ്റി വിളിച്ചതുകേട്ടു
തൃപ്തിയില്ലെന്ന് മട്ടിലാണെങ്കിലും ഇടയ്ക്കിടെ ഓടിവന്
അവളുടെ ആശങ്കകൾ അനുസരിക്കാൻ നിർബന്ധിതനായി.
അതുകൊണ്ടാനും രോഗിക്ക് ഒരു
പ്രയോജനവുമുണ്ടാവുകയില്ലെന്നു വിശ്വസിച്ച ലെവിൻ ഭാര്യയുടെ
പ്രവർത്തനങ്ങളെ അംഗീകരിച്ചില്ല. സഹോദരൻ ദേഷ്യപ്പെട്ടുമെന്ന
ഭയവും അയാൾക്കുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഒന്നിലും
താൽപര്യമില്ലാതെ കിടക്കുന്ന രോഗി ദേഷ്യപ്പെട്ടില്ലെന്നു മാത്രമല്ല
ലജ്ജിക്കുകയുംചെയ്തു. അവളുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളെ അയാൾ
കൗതുകത്തോടെയാണു നോക്കിയത്. കിറ്റി പരഞ്ഞതനുസരിച്ചു
ഡോക്ടറെ കാണാൻ പോയിരുന്ന ലെവിൻ മടങ്ങിവന്നു. വാതിൽ
തുറന്നപ്പോൾ കിറ്റിയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ മേരി
നിക്കൊലാവ് വെയിറ്ററുംകൂടി രോഗിയെ ഒരു പുതിയ ഷർട്ട്
യരിപ്പിക്കുകയായിരുന്നു. നീം മുതുകെല്ലും വലിയ
തോഞ്ഞുകളും വാരിയെല്ലുകളും നശമായിരുന്നു. വെയിറ്ററുടെ
സഹായത്തോടെ മേരി ഷർട്ടിനുള്ളിൽ അയാളുടെ
കൈകടത്താൻ ശ്രമിച്ചു പരാജയപ്പെട്ടു. കിറ്റി വാതിലാടയ്ക്കാൻ
പോയി. ലെവിൻ പുറംതിരിഞ്ഞുനിന്നു. പക്ഷേ, തെരക്കംകേട്ട്
കിറ്റി അടുത്തുചെന്നു.

“വേഗം!” അവൾ പറഞ്ഞു.

“അടുത്തു വരണ്ട താനിട്ടോളാം.” രോഗി ദേഷ്യപ്പെട്ടു
പിറുപിറുത്തു.

“എന്താണു പറഞ്ഞത്?” മേരി നിക്കൊലാവ് ചോദിച്ചു.
പക്ഷേ, കിറ്റിക്കു മനസ്സിലായി. തന്റെ മുന്നിൽവച്ചു
നശനാകപ്പെട്ടതിലുള്ള ജാള്യമാണയാൾക്ക്.

“താനങ്ങോടു നോക്കുന്നില്ല” എന്നു പറഞ്ഞ് അവൾ
ഷർട്ടിനുള്ളിൽ കൈകടത്താൻ സഹായിച്ചു. മേരി നിക്കൊലാവ്
അപ്പുറത്തുപോയി മറ്റൊക്കെപിടിച്ചു.

“എന്റെ ഹാന്റ് ബാഗിൽ ഒരു ചെറിയ കുപ്പിയുണ്ട്.” അവൾ
ഭർത്താവിനോടു പറഞ്ഞു: “സൈഡ് പോക്കറ്റിൽ, അറിയാമല്ലാ!
അതെടുത്തുകൊണ്ടുവരു ഷീൻ. അപ്പോഴേക്കും ഇവിടെയെല്ലാം
ശരിയാകും.”

ലെവിൻ കുപ്പിയുമായി വന്നപ്പോൾ രോഗി കട്ടിലിൽ
കിടക്കുന്നു. മുറിയിലെ ദുർഗ്ഗാം മാറി. വിനാഗിരിയുടെയും
സെന്റ്രിന്റെയും മണം. കിടകയുടെ വശത്ത് ഒരു പുതിയ ഷീറ്റു

വിരിച്ചിട്ടുണ്ട്. മേശപ്പുറത്ത് മരുന്നുകുപ്പികളും ഒരു പാത്രത്തിൽ വെള്ളവും ഭംഗിയായി നിരത്തിവച്ചിരിക്കുന്നു. പിന്നീടുള്ള ആവശ്യത്തിന് മടക്കിവച്ചു തുണികളും കിറ്റിയുടെ തുന്നൽ സാമഗ്രികളും അടുത്തുണ്ട്. മറ്റാരു മേശപ്പുറത്ത് കുടിക്കാനുള്ള പാനിയവും ചില പൊടികളും. ശരീരം കഴുകിത്തുടച്ചു, തലമുടി ചീകിയോതുകൾ, വൃത്തിയുള്ള ഷർട്ടിട, വ്യത്തിയുള്ള പുത്പുകൾക്കിടയിലാണ് രോഗി കിടക്കുന്നത്. പുതിയ പ്രതീക്ഷയോടെ കിറ്റിയെത്തന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടാണു കിടപ്പ്.

ഒരു പുതിയ ഡോക്ടറെയാണ് ലൈൻ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവന്നത്. നിക്കൊളാസ് ഇഷ്ടപ്പെടാതിരുന്ന ആള്ള. ഡോക്ടർ റൈതസ്കോപ്പ് എടുത്തു പരിശോധിച്ചു. തലയാട്ടിക്കൊണ്ടു ചില മരുന്നുകൾ കുറിച്ചു. ഉപയോഗിക്കേണ്ട വിധവും ഭക്ഷണക്രമവും വിശദമായി പറഞ്ഞുകൊടുത്തു. പച്ചമുട്ട് അല്ലെങ്കിൽ പാതി വെന്ത മുട്ട. വെള്ളം, ഒരു നിശ്ചിത ഉള്ളശ്ശമാവിൽ ചുടാക്കിയ പാൽ എന്നിവയാണ് ഡോക്ടർ നിർദ്ദേശിച്ച ഭക്ഷണം. ഡോക്ടർ പോയപ്പോൾ രോഗി സഹോദരനോട് എന്തോ പറഞ്ഞു. “നിന്ന് കാറ്റി”എന്ന അവസാന വാക്കുകൾ മാത്രം കേട്ടു.

അവളെ പുകഴ്ത്തുകയായിരുന്നു മനസ്സിലായി. ‘കാറ്റി’ എന്നാണ്യാൾ കിറ്റിയെ വിളിച്ചിരുന്നത്. അവർ അടുത്തുചെന്നപ്പോൾ അയാൾ പറഞ്ഞു:

“എനിക്കു നല്ല സുവമുണ്ട്, നേരത്തെ നിന്ന് കുടയായിരുന്നുക്കിൽ ഇതിനുമുമ്പേ ഭേദമായെനെ—ഇപ്പോൾ നല്ല സുവം തോന്നുന്നു.”

അയാൾ അവളുടെ കൈപിടിച്ചു ചുണ്ടിലേക്കെടുപ്പിച്ചുകിലും അവർക്കിഷ്ടപ്പെടുകയില്ലെന്നു കരുതി, തലോടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കിറ്റി ണണ്ടു കൈകൊണ്ടു അയാളുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി.

“എനി എന്ന ചരിച്ചുകിടത്തിയിട്ടു പോയ്ക്കോ.”

അയാൾ പറഞ്ഞത് ആരും കേട്ടില്ലെങ്കിലും സദാ ജാഗരുകയായിരുന്ന കിറ്റിക്കു മനസ്സിലായി. “അങ്ങോടു ചരിച്ചു കിടത്തണം.” അവർ ഭർത്താവിനോടു പറഞ്ഞു: “എപ്പോഴും അങ്ങനെ കിടന്നാണ് ഉരങ്ങാറുള്ളത്. എനിക്കു കഴിയില്ല നിങ്ങൾക്കോ?” മേരി നിക്കൊലാവ് നേരയോടാണു ചോദിച്ചത്.

“എനിക്കു പേടിയാണ്.” മേരി പറഞ്ഞു.

എല്ലിൻകുട്ടിന്കിയിലും കൈയിട്ട് ശരീരം എടുത്തുയർത്താൻ ലൈൻ ഭയമായിരുന്നു. എക്കിലും ഭാര്യ

പരംതത്തുകൊണ്ട് അനുസരിക്കാൻ തയ്യാറായി. നല്ല കരുത്തനായ ലെവിനുപോലും താങ്ങാനാവാത്തത്ര ഭാരം ആ അസ്ഥികൂടത്തിനുണ്ടായിരുന്നു. തിരിച്ചുകിടത്തുന്നതിനിടയിൽ കിറ്റി തലയണ തട്ടിക്കുടഞ്ഞു. തലമുടി ഒരു കൾവച്ചു. രോഗി സഹോദരൻ്റെ കൈയിലെ പിടിവിട്ടില്ല. അയാൾക്കനേതാ പരയാനുണ്ടന് ലെവിനു തോന്തി. സഹോദരൻ ലെവിന്റെ കൈപിടിച്ച് ഉമ്മവച്ചു. ലെവിൻ നിന്നു വിരച്ചു. കണ്ഠംമിടരി, ഓന്നും മിണ്ടാനാവാതെ മുറിയിൽനിന്നും പുറത്തിരഞ്ഞി.

പത്രതാമ്പത്

‘അങ്ങ് വന്നതുതകളെല്ലാം ബുദ്ധിമാനാരിലും
വിജ്ഞാനാരിലുംനിന്നു മരച്ചുവച്ചിട്ടു ശ്രീശ്രൂക്കൾക്കു
പ്രത്യക്ഷമാക്കി.’ അനുരാതി ഭാര്യയോടു
സംസാരിക്കുന്നതിനിടയിൽ ലൈൻ ഓർമിച്ചു.

സ്വയം ബുദ്ധിമാനന്നു കരുതിയതുകൊണ്ടു, തന്റെ ഭാര്യയും അഗത മിവായ്ലോവ്‌നയെയും അപേക്ഷിച്ചു ബുദ്ധിയുള്ളവനാണു താനെന്നറിയാവുന്നതിനാലാണ് മരണത്തക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചപ്പോൾ സുവിശേഷത്തിലെ വരി ഓർമിച്ചത്. ഈ വിഷയത്തക്കുറിച്ചുള്ള പല മഹാത്മാക്കളുടെയും പഠനങ്ങൾ അയാൾ വായിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അയാളുടെ ഭാര്യയ്ക്കോ അഗത മിവായ്ലോവ്‌നയ്ക്കോ അറിയാവുന്നതിന്റെ നൂറിലൊരംശംപോലും അവരാറും മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ലെന്ന് അയാൾക്കു നിശ്ചയമുണ്ട്. ഈ രണ്ടു സ്ത്രീകളും അഗത മിവായ്ലോവ്‌നയും കിറ്റിയും അണ്ടുക്കിൽ നിക്കോളാം വിളിക്കാറുള്ളതുപോലെ കാറ്റിയും (ഈയിടെയായി ലൈൻ അങ്ങനെ വിളിക്കാനാണിഷ്ടപ്പെടുന്നത്) തികച്ചും വ്യത്യസ്തരാണെങ്കിലും ഒരു കാര്യത്തിൽ അവർ സമാനമനസ്കരാണ്. എന്താണു ജീവിതമെന്നും എന്താണു മരണമെന്നും രണ്ടാൾക്കും വ്യക്തമായി അറിയാം. ലൈൻ അലട്ടുന്ന ചോദ്യങ്ങൾക്ക് ഉത്തരം പറയാനെന്നല്ല, അവ മനസ്സിലാക്കാനുള്ള കഴിവുപോലും അവർക്കില്ലെങ്കിലും ആ പ്രതിഭാസങ്ങളുടെ പ്രാധാന്യം അവർക്കു ബോധ്യമുണ്ട്. അവയെക്കുറിച്ച് രണ്ടുപേരുക്കും ഒരേ മനോഭാവമാണുള്ളത്— ദശലക്ഷ്യക്കണക്കിനാളുകൾ പകുവയ്ക്കുന്ന അതേ മനോഭാവം ആസന്നമരണരായ വ്യക്തികളോട് എങ്ങനെ പെരുമാറണമെന്ന അറിവും അവരെ ഭയമില്ലെന്നതുമാണ്. മരണമെന്നാലെന്നന് അറിയാമെന്നതിന്റെ തെളിവുണ്ട്. പക്ഷേ, ലൈൻ മറുള്ളവർക്കും മരണത്തക്കുറിച്ചു വളരെയധികം പറയാൻ

കഴിവുണ്ടക്കില്ലും അവർക്ക് ഒന്നുമറിഞ്ഞുകൂടെന്നതാണു വാസ്തവം. അവർക്കു മരണത്തെ ഭയമാണ്. ആളുകൾ മരിക്കുമ്പോൾ എന്തു ചെയ്യണമെന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഇപ്പോൾ തന്റെ സഹോദരൻ നികെക്കാളാസിനൊപ്പം ലെവിൻ മാത്രമാണുണ്ടായിരുന്നതെങ്കിൽ* അയാൾ വല്ലാതെ പേടിക്കും. ഇനിയെന്നതാണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നറിയാതെ കൂടുതൽ ഭയപ്പെട്ടും.

അതിനുപുറമേ എന്തു പറയണമെന്നോ, എങ്ങനെ നോക്കണമെന്നോ എങ്ങനെ നടക്കണമെന്നോ അയാൾക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. സന്ദർഭത്തിനു യോജിക്കാതെ എന്തെങ്കിലും പറഞ്ഞതാൽ ധിക്കാരമായി കണക്കാക്കപ്പെട്ടും. മരണത്തെയും അതുപോലുള്ള ദുഃഖകരമായ കാര്യത്തെയുംകൂറിച്ചു പറയാൻ പാടില്ല. താൻ ചെട്ടൻ്റെന്നു നോക്കിയാൽ അങ്ങനെ തുറിച്ചു നോക്കണമെന്നെന്നു സംശയിക്കും. നോക്കാതിരുന്നാൽ മറ്റൊന്നു ചിന്തിക്കുകയാണെന്നു സംശയിക്കും. പതുങ്ങിനടന്നാൽ ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ല, ശബ്ദമുണ്ടാക്കി നടക്കാൻ എനിക്കു മടിയാണ്. പക്ഷേ, കിറ്റി ഇതോന്നും ആലോച്ചിക്കുന്നില്ല. ആലോച്ചിക്കാൻ അവർക്കു സമയമില്ല. അവർ സ്വന്തം മനഃസാക്ഷിയുടെ പ്രേരണയ്ക്കുന്നുസരിച്ചു അയാളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചു. ഒന്നും പിഴച്ചില്ല. അവർ തന്നുകുറിച്ചും തന്റെ വിവാഹത്തെക്കുറിച്ചും അയാളോടു സംസാരിച്ചു. ചിരിച്ചും സഹതപിച്ചും അയാളെ ശുശ്രൂഷിച്ചു. രോഗം ഭേദമായ സംഭവങ്ങൾ സുചിപ്പിച്ചു. എല്ലാം ഫലപ്രദമാവുകയുംചെയ്തു. കേവലം രോഗശുശ്രൂഷയ്ക്കപ്പെട്ടും മറുചില ആവശ്യങ്ങൾ നിരവേറുന്നതിലും അഗ്രതയും അന്നയും ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നു. രോഗം പിടിപെട്ടു മരിച്ചുപോയ ഒരു വ്യഖ്യന്റെ കാര്യം സുചിപ്പിച്ചപ്പോൾ അഗ്രത പറഞ്ഞു: “ഭേദവത്തിനു നന്ദി! അതുകൂടാശ സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടാണാദ്ദേഹം കർത്താവിൽ നിന്തപ്രാപിച്ചതും. അങ്ങനെ മരിക്കാൻ ഭേദവം എല്ലാവരെയും അനുഗ്രഹിക്കുട!” അതുപോലെ കിറ്റിയും രോഗിയെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്നതിനിടയ്ക്ക് ആദ്യത്വസംതനന് അന്ത്യക്കൂടാശ സ്വീകരിക്കേണ്ടതിന്റെ ആവശ്യകത ബോധ്യപ്പെടുത്തുകയുണ്ടായി.

രാത്രി അവരുടെ രണ്ടു മുറികളിൽ തിരിച്ചെത്തിയ ലെവിൻ എന്തു ചെയ്യേണ്ടുവെന്നറിയാതെ തലകുന്നിട്ടിരുന്നു. അത്താഴത്തെക്കുറിച്ചാലോച്ചിച്ചില്ല. ഭാര്യയോടു സംസാരിക്കണമെന്നുപോലും തോന്തിയില്ല. നേരേമരിച്ച് കിറ്റി

പതിവിലയിക്കുന്ന ഉമേഷവതിയായി കാണപ്പെട്ടു. അതാഴം മുറിയിൽ കൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞിട്ടു പെട്ടിയിൽനിന്നു സാധനങ്ങൾ പുറത്തെടുത്തു കിടക്കവിരിച്ചു. അഞ്ചുനാശരിനി തളിച്ചു. അർധരാത്രിക്കു മുമ്പ് എല്ലാം വ്യത്തിയാകവിച്ചു. ഹോട്ടൽമുറി സ്വന്തം വീടുപോലെയായി.

ക്ഷണം കഴിക്കുന്നതും ഉരങ്ങുന്നതും
സംസാരിക്കുന്നതുപോലും അക്ഷയവ്യമാണെന്നു
ലെവിനുതോന്നി. നേരേമരിച്ച് കിറ്റി അവളുടെ ജോലികളെല്ലാം
ഡംഗിയായിചെയ്തു.

രാത്രി വളരെ വൈകി ഉരങ്ങാൻ കിടക്കുന്നതിനുമുമ്പ് അവർ പറഞ്ഞു: “അന്ത്യക്കുദാശ സ്വീകരിക്കാൻ അദ്ദേഹത്തെക്കാണ്ടു താൻ സമതിപ്പിച്ചതിൽ എനിക്കു സന്തോഷമുണ്ട്. ആരോഗ്യം വീണ്ടുകാനുള്ള പ്രാർത്ഥനകളുണ്ടന് അമ്മ പറഞ്ഞു താൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്.”

“ചേടുന്ന് അസുഖം ഭേദമാകുമെന്നു നിനക്കു തോന്നുന്നുണ്ടോ?”

“താൻ ഡോക്ടറോടു ചോദിച്ചു. മുന്നുദിവസത്തിൽ കൂടുതൽ ജീവിച്ചിരിക്കില്ലെന്ന് പറഞ്ഞത്. അവർക്കെങ്ങെന്ന തീർത്ഥപരയാനൊക്കും? എന്തു വേണമെങ്കിലും സംഭവിക്കാം.”

വിവാഹനിശ്ചയത്തിനുശേഷം രണ്ടുപേരും മതത്തെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാറില്ല. എങ്കിലും കിറ്റി മുടങ്ങാതെ പള്ളിയിൽപ്പോയി പ്രാർത്ഥിച്ചു, അതെല്ലാം അവശ്യമാണെന്ന ധാരണയോടെ. തന്നെക്കാൾ ഉച്ച ക്രിസ്ത്യാനിയാണയാളുന്ന് അവർ വിശ്വസിച്ചു. അതു നിശ്ചയിച്ചുകൂടിലും അയാൾ പറഞ്ഞതെല്ലാം പുരുഷസഹജമായ തമാഴകളായി മാത്രമേ അവർക്കണക്കാക്കിയുള്ളൂ.

“ആ പെൺമിള്ള, മേരി നിക്കൊലാവ് നയക്കാണ്ട് ഇതോന്നും സാധിക്കില്ല.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “നീ വന്നതിൽ എനിക്കു വളരെ വളരെ സന്തോഷം. നീ കളക്കമില്ലാത്തവളാണ്.” അയാൾ അവളുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി കുറ്റബോധത്തോടെ അവളുടെ തിളക്കമാർന്ന കണ്ണുകളിൽ നോക്കി (മരണം അടുത്തിരിക്കുന്ന ഘട്ടത്തിൽ ചുംബിക്കുന്നത് അനുച്ചിതമാണെന്നു കരുതിയതുകൊണ്ടാണ്).

“തനിച്ചു വനിരുന്നേങ്കിൽ നിങ്ങൾ ബുദ്ധിമുട്ടുമായിരുന്നു.” അവർക്കെക്കളുയർത്തി പിന്നിയിട്ട് തലമുടി പിരക്കിൽ ചുറ്റിവച്ചു.

“അവർക്കിതൊന്നും അറിഞ്ഞുകുടാ.” കിറ്റി പരഞ്ഞു:
“താൻ സോധനിലായിരുന്നപ്പാൾ ചിലതൊക്കെ
മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നു.”

“അവിടെ ധാരാളം രോഗികളുണ്ടോ?”

“ഹോ, കണ്ടമാനം!”

“മുതിർന്നതിനുശ്രേഷ്ഠം താൻ അധികമൊന്നും ചേടുനു
കാണാറില്ലായിരുന്നു. അന്നു നല്ല സുന്ദരനായിരുന്നുവെന്നു
പറഞ്ഞതാൽ നീ വിശ്വസിക്കില്ല.”

“താൻ വിശ്വസിക്കും. ഏനിക്കദ്ദേഹത്തെ ഇഷ്ടമാണ്.
നേരത്തെ ഇഷ്ടപ്പെടേണ്ടതായിരുന്നു.” സ്വന്തം വാക്കുകളിൽ
ഭയത്താടു ഭർത്താവിനെ നോക്കി. അവളുടെ കണ്ണുകൾ
നിറഞ്ഞു.

“നീ ഇഷ്ടപ്പെടുമായിരുന്നു?” അയാൾ ദുഃഖത്താടു
പറഞ്ഞു.

“ഈ ഭൂമിയിൽ ജീവിക്കാൻ പറ്റാത്തവരെന്നു ചിലരെക്കുറിച്ചു
പറയില്ലോ അക്കൂട്ടത്തിലോരാളാണെന്ന് ചേടൻ.”

“നമുക്കുറങ്ങാം. പകൽ ധാരാളം ജോലിയുണ്ട്.” വാച്ചിൽ
നോക്കിയിട്ട് കിറ്റി പറഞ്ഞു.

* ഫോർഡേയിയുടെ സഫോറമാർ തിമിത്രിയും നിക്കാളാസും ക്ഷയരോഗം
പിടിപ്പെട്ടാണു മരിച്ചത്— തിമിത്രി 1856—ലും നിക്കാളാസ് 1860—ലും.

ഇരുപത്

മരണം

പിറ്റേന് രോഗി അന്ത്യക്കുദാശ കൈകൈകാണ്ടു. ചടങ്ങുനടക്കുന്നേവാൾ അയാൾ ആത്മാർത്ഥമായി പ്രാർത്ഥിച്ചു. ചെറിയ മേശപ്പുറത്തു വിരിച്ചു നിറമുള്ള തുണിയിൽ വച്ചിരുന്ന കുരിശുരൂപത്തിൽ ദ്യുഷ്ടിപായിച്ചു. പുർണ്ണ മനസ്സാടുക്കുള്ള പ്രാർത്ഥമനകൾ ലെവിൻ ഭയപ്പെട്ടു. ഈ ആവേശവും ആത്മാർത്ഥതയും അയാൾ അങ്ങേയരും സ്നേഹിക്കുന്ന ഇഹലോകജീവിത തതിൽനിന്നുള്ള വിടപരച്ചിൽ പ്രയാസമുള്ളതാക്കുമെന്നറിയാം.

വിശ്വാസമില്ലാതെ ജീവിക്കുന്നത് എളുപ്പമായതുകൊണ്ടല്ല നികൈകാളാസ് ഒരു വിശ്വാസിയായതെന്നും പ്രത്യുത, പ്രപഞ്ചത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ശാസ്ത്രീയ വിശകലനം പടിപടിയായി ഉൾകൈകാണ്ടതുകൊണ്ടാണെന്നും ആ ചിന്താധാരയെ പിന്തുടർന്നിട്ടുള്ള ലെവിനു ഭോധ്യമുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് പഴയ വിശ്വാസത്തിലേക്കുള്ള മടക്കം ചിന്തിച്ചുരച്ചതിന്റെ ഫലമല്ലെന്നും രോഗവിമുക്തിയുണ്ടാക്കുമെന്ന താൽക്കാലികവും സ്വാർത്ഥപ്രേരിതവും യുക്തിപ്രീനവുമായ പ്രതീക്ഷയുടെ ഫലമാണെന്നും അയാൾക്കരിയാം. കിറ്റി അവർ കേട്ടിട്ടുള്ള രോഗശാന്തിയുടെ അതിടുതകമകൾ പറഞ്ഞ് അയാളുടെ പ്രതീക്ഷകൾക്കു ശക്തിപകർന്നിട്ടുണ്ടെന്നും ലെവിനു മനസ്സിലായി. ഈത്തല്ലാം അറിഞ്ഞതിരുന്ന ലെവിൻ സഹോദരന്റെ പ്രത്യാശനിറങ്ങത നോട്ടവും വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടു കുരിശുവരയ്ക്കുന്ന ശ്രോഷിച്ചു കൈയ്യും പ്രാണൻ പിടിച്ചുനിർത്താൻ ശക്തിയില്ലാത്ത നെഞ്ചിന്നുകൂടും കണ്ക് വല്ലാതെ വിഷമിച്ചു. പ്രാർത്ഥമനാവേളയിൽ അങ്ങേണ്ടയവാദിയായിട്ടുപോലും മുന്പ് ഓരായിരംതവണ ചെയ്തിട്ടുള്ളതു പോലെ ലെവിൻ പ്രാർത്ഥിച്ചു: “ദൈവമെ, നീയുണ്ടെങ്കിൽ ഈ മനുഷ്യനെ സുവഖ്യതയുക (പലപ്പോഴും അങ്ങനെ സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ട്), അങ്ങനെ ഇദ്ദേഹത്തയും എന്നയും രക്ഷിക്കുക!”

അന്ത്യകൂദാശ സീകരിച്ചുകഴിത്തപ്പോൾ രോഗിക്കു പെടുന്നു സുവം തോന്തി. ഒരു മണിക്കൂർനേരും ചുമച്ചതേയില്ല. ചിരിച്ചുകൊണ്ട് കിറ്റിയുടെ കൈ ചുംബിച്ചു. നിരത്ത കണ്ണുകളോടെ അവർക്കു നന്ദിപറത്തു. സുവം തോന്നു നുണ്ടാനും വേദനയില്ലെന്നും വിശക്കുനുണ്ടാനും കഷിംമില്ലെന്നും പറത്തു. സൗഖ്യം കൊണ്ടുവന്നപ്പോൾ എണ്ണിറ്റിരുന്നു. കട്ടലറ്റും വേണമെന്നാവശ്യപ്പെട്ടു. പ്രത്യാശയും വകയില്ലാത്ത കേസായതുകൊണ്ടും ഭേദമാവുകയില്ലെന്നു തീർച്ചയായതിനാലും ലെവിനും കിറ്റിയും സന്തോഷവും ഭയവും ഇടകലർന്ന വികാരത്തോടെ കാത്തിരുന്നു.

“ഭേദമുണ്ടാണ്—അതെ വളരെ ഭേദമുണ്ട്—അതഭുതംതന്നെ! വലിയ അതഭുതമൊന്നുമല്ല, എന്നാലും ഭേദമുണ്ടല്ലോ!” അവർ മുവത്തോടുമുഖം നോക്കി, ചിരിച്ചുകൊണ്ടു മന്തിച്ചു. പക്ഷേ, ഈ മിഡ്യാധാരണ അധികനേരും നീണ്ടുനിന്നില്ല. രോഗി ശാന്തമായി ഉറങ്ങിയെക്കിലും അരമൺക്കുർക്കിൾ കഴിത്ത് ചുമച്ചുകൊണ്ടു കണ്ണുതുറന്നു. ചുറ്റും നിന്നവരുടെ മാത്രമല്ല, രോഗിയുടെയും പ്രതീക്ഷ അസ്തമിച്ചു.

അരമൺക്കുർമുഖു താൻ വിശ്രൂപിച്ചിരുന്നതിൽ ലജ്ജിച്ചിട്ടുണ്ട് പോലെ നിക്കൊളാസ് ഒരു കുപ്പി അയയ്യിൻ ദ്വാരങ്ങളുള്ള കടലാസ്സുകൊണ്ടു പൊതിഞ്ഞതുകൊടുക്കാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു. ശ്രൂപിക്കാനാണ്. അയയ്യിൻ, ശ്രൂപിച്ചാൽ അതഭുതം സംഭവിക്കുമെന്ന് യോക്കുർ പറത്തിരുന്നതെ.

“കിറ്റിയിവിടെയില്ലല്ലോ?” അയാൾ നാലുപാടും നോക്കിയിട്ടു പരുക്കൻ ശബ്ദത്തിൽ ചോദിച്ചു:

“ഈല്ല, അല്ലോ? എങ്കിൽ താൻ പറയാം... അവർക്കുവേണ്ടിയാണു താൻ വിദുഷകവേഷം കെട്ടിയത്. അവളെയെന്നിക്ക് അത്രയ്ക്കിഷ്ടമാണ്. എങ്കിലും നമുക്കിടയിൽ തട്ടിപ്പിന്നു ആവശ്യമില്ലല്ലോ. ഇപ്പോഴെന്നിക്കു ഇതിലാണു വിശ്രാസം,” എന്നു പറത്തു് അയയ്യിൻ കുപ്പി മണ്ണപ്പിക്കാൻ തുടങ്ങി.

അനുരാത്തി ഏഴുമൺക്കും ഏടുമൺക്കും ഇടയ്ക്ക് ലെവിനും ഭാര്യയും അവരുടെ മുറിയിൽ ചായകുടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ മേരി നിക്കൊലാവ് കിതച്ചുകൊണ്ട് ഓടിവന്നു.

“അദ്ദേഹം മരിക്കാരായി!” അവർ മന്തിച്ചു: “പ്രാണൻ പോകാരായെന്നാണു തോന്നുന്നത്.”

രണ്ടുപേരും മുൻഡിലേക്കോടി. അയാൾ കൈമുട്ടുകൾ മെത്തയിലുന്നി കുനിഞ്ഞിരിക്കുകയാണ്.

“വല്ല വിഷമവുമുണ്ടാ?” ലെവിൻ മന്തിക്കുന്നതുപോലെ ചോദിച്ചു.

“ഞാൻ പോവുകയാണ്.” നിക്കൊളാസ് പണിപ്പുക്, എന്നാൽ വളരെ വ്യക്തമായി പറഞ്ഞു. തലയുയർത്താതെ കണ്ണുകൾ മേല്പോട്ടാക്കിയെങ്കിലും സഹോദരന്റെ മുഖം കണ്ടില്ല. “കിറ്റി ഇവിടെ നില്ക്കണം.”

ലെവിൻ ആജ്ഞാനാസ്യരത്തിൽ, എന്നാൽ മന്തിക്കുന്നതുപോലെ, അവളോടു മുൻഡിൽനിന്നു പോകാൻ പറഞ്ഞു.

“പോവുകയാണ്!” നിക്കൊളാസ് ആവർത്തിച്ചു.

“എന്താണെങ്ങനെ പരയുന്നത്?” എന്തകിലും സംസാരിക്കാൻവേണ്ടി ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“ഞാൻ പോകുന്നതുകൊണ്ട്. ഇത്തവസാനമാണ്.”

മേരി നിക്കൊലാവ് അടുത്തുചെന്നു.

“കിടന്നോളും, സുഖം തോന്നും.” അവർ പറഞ്ഞു.

“ഉടനെ കിടക്കും.” അയാൾ സ്വമ്യമായി പറഞ്ഞു: “മരിച്ച്!” നിരാശയോടെ കൂടിച്ചേർത്തു. എന്നിട്ടു കോപത്തോടെ, “ശരി, നിങ്ങൾക്കു വേണമെങ്കിൽ പിടിച്ചുകിടത്തിക്കൊളും.”

ലെവിൻ, സഹോദരനെ മെത്തയിൽ മലർത്തിക്കിടത്തിയിട്ട് അടുത്തിരുന്നു ശ്രാസമടക്കിപ്പിച്ച് മുഖത്തുനോക്കി കണ്ണുകളടച്ചു. കിടന്നയാളുടെ നെറ്റിയിലെ പേശികൾ ഗാഡമായ ചിന്തയിലെന്നപോലെ ഇടവിട്ടിടവിട്ടു ചലിച്ചു. സഹോദരന്റെ മനസ്സിൽ ആ നിമിഷം എന്തായിരിക്കുമെന്നാലോചിച്ച ലെവിൻ ഒന്നും വ്യക്തമായില്ല.

“അതേയരെ, അതുതനെ!” ആസന്നമരണനായ ആ മനുഷ്യൻ സാവധാനം പിറുപിറുത്തു: “നില്ക്കാം!” വീണ്ടും നിപുണ്ടബ്ദത്. “അങ്ങനെയാണെല്ലാ!” ആശ്രസിക്കുന്നതുപോലെ പറഞ്ഞു: “എന്റെ ദൈവമെ!” എന്നുവിളിച്ചു നെടുവിർപ്പിട്ടു.

മേരി നിക്കൊലാവ് അയാളുടെ കാലിൽ തൊടുനോക്കി. “തന്നുത്തിരിക്കുന്നു.” അവർ മന്തിച്ചു.

കുറെനേരം, വളരെ നേരമെന്നു ലെവിനുതോന്തി. രോഗി ചലനമറുകിടന്നു. എക്കിലും ജീവനുണ്ടായിരുന്നു. ഇടയ്ക്കിട തീർലഘും വിട്ടു. മനസ്സിന്റെ പിരിമുറുക്കം കാരണം ലെവിൻ തളർന്നു. അപ്പോഴും തന്റെ സഹോദരൻ ‘അതുതനെ’ എന്നു

പരഞ്ഞത്തിന്റെ അർത്ഥം മനസ്സിലാക്കാനാവാതെ
 വിഷമിക്കുകയായിരുന്നു അയാൾ. മരണമെന്ന
 പ്രശ്നത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാൻ അയാൾക്കു
 സാധിച്ചില്ലെങ്കിലും താൻ എന്തൊക്കെയാണു ചെയ്യേണ്ടതെന്ന്
 ആലോചിക്കാതിരുന്നില്ല. സഹോദരൻ്റെ കണ്ണുകൾ
 അടയ്ക്കണം. വസ്ത്രം ധരിപ്പിക്കണം. ശവപ്പുട്ടിക്ക് ഓർഡർ
 ചെയ്യണം. വിചിത്രമെന്നു പറയട്ട, തീർത്തും
 ഉദാസീനഭാവത്തിലായി. അയാൾക്കു സന്ദേശമോ, ദുഃഖമോ,
 നഷ്ടബോധമോ, സഹോദരനോടു സഹതാപംപോലുമോ
 ഉണ്ടായില്ല. മരണമടുത്തപ്പോൾ തന്റെ സഹോദരൻ എത്രോ ഒരു
 പുതിയ അറിവ് സുന്നതമാക്കിയതിൽ തെല്ല് അസൃതയുണ്ടെന്നു
 വേണമെങ്കിൽ പറയാം.

അന്ത്യം പ്രതീക്ഷിച്ച് എറെനേരും ലെവിം സഹോദരൻ്റെ
 ചാരത്തിരുന്നു. പക്ഷേ, അന്ത്യമായില്ല. വാതിൽ തുറന്ന് കിറ്റി
 പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. അകത്തുവരേണ്ടെന്നു പറയാൻ ലെവിം
 എണ്ണിറ്റു. ആ നിമിഷം രോഗി അനങ്ങി.

“പോവരുത്.” നിക്കൊളാസ് കൈനീട്ടി. ലെവിം ആ
 കൈപിടിച്ചു. മറ്റൊക്കൊള്ളു ഭാര്യയെ വിലക്കി.

സഹോദരൻ്റെ കൈ സുന്തം കൈയിൽ ചേർത്തുപിടിച്ച്
 അരമണിക്കുർ നേരും അയാൾ അവിടെയിരുന്നു. ഒരു
 മൺിക്കുറായി, രണ്ടു മൺിക്കുറായി, മൂന്നു മൺിക്കുറായി.
 ഇപ്പോഴയാൾ മരണത്തെക്കുറിച്ചാലോചിക്കുന്നില്ല. തൊട്ടടുത്ത
 മുറിയിലുള്ള കിറ്റി എന്തു ചെയ്യുകയാണെന്നും ദ്രോക്കൂർക്കു
 സുന്നതമായി വീടുണ്ടാ എന്നും മറ്റുമാണു ചിന്തിച്ചതും. ആഹാരം
 കഴിക്കണമെന്നും ഉറങ്ങണമെന്നുമുണ്ട്. സഹോദരൻ്റെ കൈ
 പതുക്കെ വിടുവിച്ചിട്ട് അയാളുടെ പാദങ്ങളിൽ തൊട്ടുനോക്കി.
 തണ്ണുത്തിരിക്കുന്നു. പക്ഷേ, ശ്രീസിക്കുന്നുണ്ട്. ലെവിം
 എഴുന്നേറ്റു പുരത്തുപോകാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ രോഗി ചലിച്ചു.
 “പോകരുത്...” അയാൾ പറഞ്ഞു.

നേരും പുലർന്നു. രോഗിയുടെ നിലയിൽ മാറ്റമില്ല. ലെവിം
 ഒച്ചയുണ്ടാക്കാതെ എഴുന്നേറ്റു തന്റെ മുറിയിൽ ചെന്നുകിടന്നും
 ഉറങ്ങിപ്പോയി. ഉണ്ഠന്നപ്പോൾ, പ്രതീക്ഷിച്ചതുപോലെ,
 മരണവാർത്തയല്ല, പഴയ സ്ഥിതിയിലേക്കു മടങ്ങിയെന്ന
 വാർത്തയാണു കേടുത്. രോഗി വീണ്ടും എഴുന്നേറ്റിരുന്നു. ചുമച്ചു.
 ആഹാരം കഴിച്ചു. സംസാരിച്ചു. മരണത്തെക്കുറിച്ചല്ല പറഞ്ഞത്.
 രോഗം ഭേദമാകുമെന്നു പ്രത്യാശിച്ചു. എല്ലാവരോടും ദേശപ്പെട്ടു.

സുന്തം ദുരിതങ്ങൾക്ക് മുള്ളാവരെയും കുറപ്പെടുത്തി, മോസ്കോയിൽ നിന്ന് ഒരു വിദഗ്ധ യോക്കരെ വരുത്തണമെന്നാവശ്യപ്പെട്ടു. ഇപ്പോഴേങ്ങനെയുണ്ടന ചോദ്യത്തിനു കോപത്തോടെ ഒരേ മറുപടിയാണ് ആവർത്തിച്ചത്: “എനിക്കു തീരെവയ്ക്കു. എന്താരു കഷ്ടപ്പാട്!”

രോഗിയുടെ സ്ഥിതി കുടുതൽ വഷളായി. ഒരേ കിടപ്പിൽ കിടന്നതുമുലം ശരീരത്തിലുണ്ടായ വ്രണങ്ങൾ കരിത്തില്ല. അയാൾ കുടുതൽ ശുശ്രീയെടുത്തു. മോസ്കോയിൽനിന്നു യോക്കരെ വരുത്താത്തതിന് എല്ലാവരെയും ശകാരിച്ചു. കിറ്റി അയാളെ ആശ്വസിപ്പിക്കാനും സഹായിക്കാനും ശ്രമിച്ചുകൂലും എല്ലാം വ്യമാവിലായി. അവളും തീരെ കഷിണിച്ചുപോരെയന്ന് ലെവിനു തോനിയെകുലും അവൾ അതു സമ്മതിച്ചില്ല. രോഗം മുർച്ചിച്ചതുമുലം സഹോദരനെ ആളയച്ചുവരുത്തിയ രാത്രി അവരുടെ മനസ്സിൽ കടന്നുകൂടിയ മരണചിന്ത അപ്രത്യക്ഷമായി. അധികം വൈകാതെ അയാൾ മരിക്കുമെന്നു തീർച്ചയാണ്. ഇപ്പോൾത്തനെ പാതി ജീവൻപോയി. എത്രയും പെട്ടെന്നു കഴിത്തുകിട്ടണമെന്നാണ് എല്ലാവരുടെയും പ്രാർത്ഥന. അതു പുറത്തുകാണിക്കാതെ മരുന്നുകൾ കൊണ്ടുവന്നും യോക്കർമ്മാരെ കാണിച്ചും രോഗിയെയും തങ്ങളെത്തന്നെയും വഞ്ചിക്കുകയാണ്. എല്ലാം വെറും കാപട്ടം. വൃത്തികെട്ട്, അധിക്ഷേപാർഹമായ കാപട്ടം. സുന്തം സ്വഭാവമഹിമകാണ്ഡും മരണക്കിടക്കയിലെ വ്യക്തിയോടുള്ള സ്വന്നഹംകാണ്ഡും ഈ കാപട്ടം ലെവിനെ കുടുതൽ വേദനപ്പെട്ടിച്ചു.

സഹോദരനാർ തമ്മിലുള്ള പിണകം അവസാനിപ്പിക്കണമെന്നാഗ്രഹിച്ചിരുന്ന ലെവിൻ സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചിനു കത്തത്തുടർത്തി. മറുപടി നികെക്കാളാസിനെ വായിച്ചുകേൾപ്പിച്ചു. നേരിട്ടുവരാൻ നിവൃത്തിയില്ലെന്നറിയിച്ച സെർജിയസ്, ഉള്ളിൽത്തട്ടുന്ന വാക്കുകളിൽ സഹോദരനോടു മാപ്പേക്ഷിച്ചു. രോഗി അഭിപ്രായമൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

“ഞാനെന്താണെങ്കണ്ടെന്തെന്ത്?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു: “ചേട്ടു ദേശ്യമൊന്നുമില്ലോ?”

“ഇല്ല. ഒട്ടും ദേശ്യമില്ല. ഒരു യോക്കരെ അയച്ചുതരാൻ അവനോടു പറ” എന്നായിരുന്നു നികെക്കാളാസിന്റെ മറുപടി.

മുന്നുദിവസംകൂടി കടന്നുപോയി. രോഗിയുടെ സ്ഥിതിയിൽ ഒരു മാറ്റവുമില്ല. അയാളുടെ മരണമാണ് എല്ലാവരും—ഹോട്ടലിലെ വെയിറ്റർമാരും ഉടമസ്ഥനും; മറ്റുള്ള സന്ദർശകരും

ഡോക്ടറും മേരിനിക്കൊലാവ് നയും ലെവിനും കിറ്റിയുമെല്ലാം— ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. രോഗി മാത്രം അങ്ങനെയൊരാഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിച്ചില്ല. നേരേമരിച്ച്, പുതിയ ഡോക്ടർ കൊണ്ടുവരാത്തതിന് എല്ലാവരോടും ദേശ്യപ്പെട്ടു. അയാൾ മരുന്നു കഴിക്കുകയും ജീവിച്ചിരിക്കണമെന്ന് ആശിക്കുകയും ചെയ്തു. അപുർവ്വം ചില നിമിഷങ്ങളിൽ, വേദന ശമിപ്പിക്കാൻ നല്കുന്ന മയക്കുമരുന്നിന്റെ ശക്തിയിൽ അർധനിദ്രയിലാകുന്നോഗർ മാത്രം അന്തരാത്മാവിലെ അഭിലാഷം വെളിപ്പെടുന്നു! “ഹോ! ഇതൊന്നു തീർന്നുകിട്ടിയെങ്കിൽ!” അബ്ദുക്കിൽ “എപ്പോഴാണ് ഇതിനൊരുവസാനം!”

മരണത്തിന്റെ മുന്നറിയിപ്പുപോലെ, വേദന കൂടിക്കൂടി വന്നു. ശരീരമാസകലം കടിനമായ വേദന. ഉറകം തീരെയില്ല. സ്വന്തം ശരീരത്തയെന്നപോലെ ഓർമകളെയും ചിന്തകളെയും വരുക്കാൻ തുടങ്ങി. മറ്റുള്ളവരെ കാണുന്നതും അവരുടെ വാക്കുകൾ കേൾക്കുന്നതും വേദനാജനകമാണ്. ബന്ധപ്പെട്ടവർ അതു മനസ്സിലാക്കി. രോഗിയുടെ സമീപത്തുവച്ച് ഉറക്ക സംസാരിക്കാതിരിക്കാൻ മനസ്സിരുത്തി. ക്ഷേഷങ്ങളിൽനിന്ന് എങ്ങനെയെങ്കിലും മോചനംനേടണമെന്ന ഒരേയൊരാഗ്രഹം മാത്രമാണെങ്കിൽ. തന്റെ ആഗ്രഹങ്ങളുടെ പുർത്തീകരണമായി, സന്തോഷദായകമായി മരണത്തെ സ്വാഗതം ചെയ്യാനുള്ള മനോനില അയാൾക്കു കൈവന്നു. മുന്പ് വിശ്രദ്ധ്, ഭാഗം തുടങ്ങിയവ മുലമുള്ള വിഷമതകൾക്കു ശാരീരികമായ പരിഹാരം തെടുന്നോഗർ ആശ്വാസം ലഭിച്ചിരുന്നു. ഇപ്പോൾ, അങ്ങനെ ആശ്വാസം നേടാനുള്ള ശ്രമം കൂടുതൽ ദുരിതങ്ങൾക്കു കാരണമാകുന്നു. അതുകൊണ്ട്, അയാളുടെ ആഗ്രഹങ്ങളില്ലാം ഓന്നായിച്ചേരുന്ന് ഒരേയൊരു പ്രതിവിധിയാണു തെടുന്നത്—വേദനയിൽനിന്നും അതിന്റെ ഫ്രോതസ്സായ ശരീരത്തിൽനിന്നുമുള്ള മോചനം. ഈ ആഗ്രഹം പുരത്തുപറയാൻ അയാൾക്കു വാക്കുകളില്ല. അതുകൊണ്ട് അതിനെക്കുറിച്ചു പറയാതെ, നിരവേറ്റാൻ സാധ്യമായ ആഗ്രഹങ്ങളുക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞു: “എന്ന ചരിച്ചുകിടത്തണം.” അയാൾ പറയും. ഉടൻതന്നെ, മലർത്തിക്കിടക്കണമെന്നും ആവശ്യപ്പെട്ടും. “എന്നിക്കു കുറച്ചു ചായവേണം... എഴുന്നേറ്റു പൊയ്ക്കോ. എന്തെങ്കിലും പറയും! എന്താണൊന്നും മിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നത്?” അവർ സംസാരിച്ചു തുടങ്ങിയാലുടനെ അയാൾ

കണ്ണുകളടച്ചു കഷീണവും അനിഷ്ടവും ഭാവിച്ച് ഒന്നും മിണ്കാതെ കിടക്കും.

പട്ടണത്തിലെത്തിയതിന്റെ പത്താമത്തെ ദിവസം കിറ്റിക്ക് അസുഖം പിടിപെട്ടു. തലവേദനയും ചർദ്ദിയുമുണ്ടായി. രാവിലെ കിടകയീൽത്തനെ കഴിച്ചുകൂട്ടി.

കഷീണവും മാനസികസംഘർഷവുമാണു രോഗകാരണമെന്നു യോക്കുർ വിവരിച്ചു. മനസ്സുമാധാനമാണു യോക്കുർ നിർദ്ദേശിച്ച പ്രതിവിധി.

പക്ഷേ, കിറ്റി ക്രഷ്ണംകഴിഞ്ഞു പതിവുപോലെ രോഗിയുടെ അടുത്തുചെന്നു. നിക്കൊളാസ് അവളെ തരപ്പിച്ചുനോക്കി. സുവമില്ലായിരുന്നെന്നുപറഞ്ഞപ്പോൾ വെറുപ്പോടെ ചിരിച്ചു. അന്ന് അയാൾ തുടർച്ചയായി മുക്കുചീറ്റുകയും തെരങ്ങുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

“ഈന്ന് എങ്ങനെയുണ്ട്?” അവൾ ചോദിച്ചു.

“തീരെ വയ്ക്കു, വേദന.” അയാൾ പ്രയാസപ്പെട്ടാണു പറഞ്ഞത്.

“എവിടെയാണു വേദന്?”

“എല്ലായിടത്തും.”

“ഈന്ന് ഇതെല്ലാം അവസാനിക്കും. നോക്കിക്കോ.” മേരി നിക്കൊലാവ് പതുക്കയ്യാണു പറഞ്ഞതെങ്കിലും രോഗി അതുകേൾക്കുമെന്നുറപ്പുള്ള ലെവിൻ “ബു! എന്നു വിലക്കിയിട്ടു സഹോദരനെ നോക്കി. നിക്കൊളാസ് കേടുക്കിലും പ്രതികരിച്ചില്ല.

“എന്താണങ്ങനെ തോന്നാൻ കാരണം?”
വരാന്തയിലിറങ്ങിനിന്ന് ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“മുഖ്യി ചുരുട്ടിപ്പിടിക്കുന്നതു കണ്ടില്ലോ?”

“എങ്ങനെ?”

“ഈതാ, ഇതുപോലെ.” അവൾ മുഖ്യി ചുരുട്ടി ഉടപ്പിന്റെ അടുത്തുപിടിച്ചു.

അന്നു പകൽമുഴുവനും രോഗി തന്റെ ശരീരത്തിൽനിന്നും എന്തോ പറിച്ചെടുക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നത് ലെവിൻ ശ്രദ്ധിച്ചു.

മേരി നിക്കൊലാവ് പ്രവചനം ഫലിച്ചു. രാത്രിയായപ്പോഴേക്കും രോഗിക്കു കൈപൊക്കാൻ വയ്ക്കു. ഈ ചിമ്മാതെ മുന്നിലേക്കുമാത്രം നോക്കിക്കൊണ്ടു കിടന്നു. സഹോദരനോ കിറ്റിയോ അടുത്തു ചെന്നു കുന്നിഞ്ഞു നിന്നപ്പോൾപോലും അവരെ കണ്ടില്ല. ആസന്നമരണർക്കുള്ള പ്രാർത്ഥന ചൊല്ലാൻ കിറ്റി പാതിരിക്ക് ആളുയച്ചു. പാതിരി പ്രാർത്ഥന വായിച്ചപ്പോഴും രോഗി ജീവന്റെ ലക്ഷ്ണമെന്നും

കാൺചീലു. കണ്ണുകളടച്ചു കിടക്കുകയായിരുന്നു. ലെവിനും കിറിയും മേരിയും കട്ടിലിനടുത്തുതന്നെന്നിനു. പ്രാർത്ഥന അവസാനിക്കുന്നതിനുമുമ്പു രോഗി ഓന്നു നിവർത്തി കണ്ണുകൾ തുറന്ന് നെടുവിൽപ്പിട്ടു. പ്രാർത്ഥന പുർത്തിയാക്കിയ പാതിരി കുരിശുകൊണ്ട് തണ്ണുത്ത നെറ്റിയിൽ സ്പർശിച്ചിട്ട്, കുരിശിനെ ജ്വാഹരിയിൽ പൊതിഞ്ഞുവച്ചു രണ്ടുമിനിറൂനേരും നിഭ്രബ്ദിനായി നിന്നന്തിനുശേഷം, തണ്ണുപ്പുബാധിച്ചു തുടങ്ങിയ, രക്തമില്ലാത്ത, വലിപ്പമുള്ള ആ കൈയിൽ ഓന്നുതോട്ടു.

“ഇന്ത്യേഹം മരിച്ചു” എന്നു പറഞ്ഞു പാതിരി പുറംതിരിഞ്ഞു പക്ഷേ, പെട്ടുന്നു രോഗിയുടെ തണ്ണുത്ത, ജടപിടിച്ചതുപോലുള്ള മീശചലിച്ചു. നെഞ്ചിന്റെ അടിത്തട്ടിൽനിന്ന്, നിഭ്രബ്ദതയെ ഭേദിച്ചുകൊണ്ട് അയാളുടെ ശബ്ദം വ്യക്തമായി കേടു:

“ഇല്ല!... ഉടനെയുണ്ടാവും.”

അടുത്തനിമിഷം അയാളുടെ മുവംതെളിഞ്ഞു. മീശയ്ക്കു താഴെ ഒരു ചിരി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ചുറ്റും കൂടിനിന്ന് സ്ത്രീകൾ ശരീരത്തെ നേരേകിടത്താൻ തുടങ്ങി.

സഹോദരന്റെ ചലനമറ്റ ശരീരവും മരണത്തിന്റെ സാമീപ്യവും ലെവിന്റെ ആത്മാവിൽ മരണത്തിന്റെ അനിവാര്യതയെക്കുറിച്ചുള്ള ബോധവും അവിടെ വന്ന സാധാഹനത്തിൽ തോന്തിയ ഭയവും പുനർജ്ജനിപ്പിച്ചു. ഇപ്പോൾ ആ വികാരം കൂടുതൽ ശക്തിയായി അനുഭവപ്പെട്ടു. മരണത്തെക്കുറിച്ചുള്ള അജ്ഞതയും ആ പ്രതിഭാസത്തിന്റെ അനിവാര്യതയും ഇപ്പോൾ കൂടുതൽ ഭയാനകമായി തോന്തി ഏകിലും ഭാര്യയുടെ സാമീപ്യം നിരാശ ഒഴിവാക്കാൻ സഹായിച്ചു. സ്നേഹമാണു നിരാശയെ അകറ്റിനിർത്തുന്നതെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി നിരാശയുടെ ഭീഷണികാരണം സ്നേഹം കൂടുതൽ ശക്തവും വിശ്രൂഢവുമായി.

ഒരുവശത്ത് മരണമെന്ന അനിവാര്യമായ നിഗുഡ്യത. മറുവശത്തു ജീവിതവും പ്രണയവും ഓന്നായിച്ചേർന്ന വിശദികരിക്കാനാവാത്ത മറ്റാരു നിഗുഡ്യത. ഇങ്ങനെയൊരുനുഭവം മുഖ്യാരിക്കലും ലെവിന് ഉണ്ടായിട്ടില്ല.

കിറിയെ പരിശോധിച്ച യോർക്ക് അവരുടെ സംശയം സ്ഥിരീകരിച്ചു. അവർ ഗർഭിനിയാണ്.

ഇരുപത്തിയൊന്ന്

ത സ്ത്രീ ഭാര്യയെ അവരുടെ പാടിനുവിടുകയും താൻ
അവരെ ശല്യപ്പെടുത്താതിരിക്കുകയും
ചെയ്താൽമാത്രം മതിയെന്നാണ് അവർ
ആവശ്യപ്പെടുന്നതെന്നും ഭാര്യയും അതാണാഗ്രഹിക്കുന്നതെന്നും
ബെറ്റിനിയുമായും ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുമായും നടത്തിയ
സംഭാഷണത്തിൽനിന്ന് കരെനിന് മനസ്സിലാക്കിയ നിമിഷം
അയാൾ ആകെ തളർന്നുപോയി. ഇതികർത്തവ്യതാമുഖ്യനായ
അയാൾ തന്റെ കാര്യങ്ങൾ കൈകകാര്യം ചെയ്യുന്നതിൽ
തൽപരരായവരുടെ കൈകളിൽ സ്വയം സമർപ്പിച്ചു. അന്ന് ആ
വീടിൽനിന്നും പോയതിനുശേഷമാണ് ഇംഗ്ലീഷുകാരി ആയ
ചോദിച്ചത്, അതതാഴും കഴിക്കുന്നത് ഒറ്റയ്ക്കാണോ
തന്നോടൊപ്പമാണോ എന്ന്. തന്നെക്കുറിച്ചു മറ്റുള്ളവർ എന്നാണു
ധരിക്കുന്നതെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾ അയാൾ വല്ലാതെ
ഡേപ്പട്ട.

ഭൂതകാലത്തെ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതിയുമായി
പൊരുത്തപ്പെടുത്താൻ കഴിയാത്തത് അയാളെ കർന്മായി
വേദനിപ്പിച്ചു. ഭാര്യയുമൊത്തു സന്തോഷത്തോടെ ജീവിച്ച
ഭൂതകാലം ആശയക്കുഴപ്പമൊന്നുമുണ്ടാക്കിയില്ല. അവിടെനിന്ന്,
ഭാര്യയുടെ വിശ്വാസവഞ്ചനയുടെ കാലഘട്ടത്തിലേക്കുള്ള മാറ്റം
വേദനാജനകമായിരുന്നു. അന്നു വിശ്വാസവഞ്ചന
തുറന്നുസമ്മതിച്ചിട്ട് അവൾ അയാളെ ഉപേക്ഷിച്ചു
പോയിരുന്നെങ്കിൽ, ദുഃഖക്കുമെങ്കിലും ഇതുപോലൊരു
ഗതികേട്ടിൽ ചെന്നകപ്പെടുമായിരുന്നില്ല. അടുത്തകാലത്തെ
മാപ്പുകൊടുക്കലുമായും രോഗിയായ ഭാര്യയോടും മറ്റാരു
പുരുഷനും ജനിച്ച കുഞ്ഞിനോടുമുള്ള തന്റെ സന്നേഹവുമായും
പൊരുത്തപ്പെടാൻ അയാൾക്കു കഴിഞ്ഞില്ല. അതിന്റെയെല്ലാം
ഹലമായി, അപമാനിതനും അധിക്ഷപിക്കപ്പെട്ടവനും ആർക്കും

വേണ്ടാത്തവനും എല്ലാവരാലും വെറുകപ്പെട്ടവനുമായി ജീവിക്കാൻ അയാൾ നിർബന്ധിതനായിരിക്കുന്നു.

ഭാര്യ പിണങ്ങിപ്പോയതിനുശേഷം ആദ്യത്തെ രണ്ടുദിവസം കരന്നിന് ഹർജ്ജിക്കാരെയും പ്രേരവർത്തി സൈക്രട്ടിയെയും കണ്ണു. കമ്മിറ്റിയോഗങ്ങളിൽ പങ്കെടുത്തു. പതിവുപോലെ ദയനിംഗ്ഹാളിൽപ്പോയി ഉണ്ടുകഴിച്ചു. വിശ്രേഷിച്ചാനും സംഭവിക്കാത്തതുപോലെ പെരുമാറി. സമചിത്തത പാലിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. അനന്തരാദ മുരികളെയും സാധനങ്ങളെയും എന്തു ചെയ്യണമെന്നു ചോദ്യം ഉയർന്നുവന്നപ്പോൾ നടന്നതൊന്നും അവിചാരിതമായിരുന്നില്ല എന്നു കാണിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. അതിൽ വിജയിക്കുകയുംചെയ്തു. നിരാശയുടെ ഒരു ലക്ഷണവും അയാൾ പ്രകടിപ്പിച്ചില്ല. പങ്കെജ്, മുന്നാമത്തെ ദിവസം അലക്കാരസാമഗ്രികൾ വില്ക്കുന്ന കടയിൽനിന്ന് ഒരു ബില്ലുമായി കടക്കാരൻ വന്നു. അനു കൊടുക്കാൻ മറന്നതാണ്.

“തിരുമന്ത്രിക്കാണ്ടു ക്ഷമിക്കണം.” കടക്കാരൻ പറഞ്ഞു: “ഞങ്ങൾ യജമാനത്തിയെ സമീപിക്കണമെന്നാണെങ്കിൽ മേൽവിലാസം തന്നാൽമതി.”

കരന്നിന് ആലോച്ചിക്കുന്ന മട്ടിൽ തലകുന്നിട്ടിരുന്നു. സംസാരിക്കാൻ പലതവണ ശ്രമിച്ചുകൂടിലും ശബ്ദം പുറത്തുവന്നില്ല. പിന്നീടു വരാൻപറത്ത്, പരിചാരകൾ കടക്കാരനെ യാത്രയാക്കി. അന്നു പുറത്തുപോകുന്നില്ലെന്നു തീരുമാനിച്ചു. ഭക്ഷണം കഴിക്കാനും പോയില്ല.

ആ രണ്ടു ദിവസങ്ങളിലും അയാൾ കണ്ണുമുട്ടിയ സകലമാനപേരുടെയും മുവങ്ങളിൽ പ്രകടമായ പുച്ചവും വെറുപ്പും സഹിക്കാൻവയ്ക്കു. തന്റെ തിനയല്ല (എക്കിൽ, അതിനെ ഒഴിവാക്കാൻ ശ്രമിക്കാമായിരുന്നു) തനിക്കുണ്ടായ നാണക്കൊണ്ട് ആ വെറുപ്പിനു കാരണമെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി. അതുകൊണ്ടുതന്നെ, അവർക്കു തന്നോട് അനുകൂല തോന്നുകയുമില്ല. വേദനകൊണ്ട് മോങ്ങുന്ന ഒരു നായയെ മറുള്ള നായ്ക്കൾ കടിച്ചുകൊല്ലുന്നതു പോലെ ആളുകൾ തന്നെയും നശിപ്പിക്കും. തന്റെ മുരിവുകൾ മറുള്ളവരിൽ നിന്നു മരച്ചുപിടിക്കുന്നതുമാത്രമാണ് രക്ഷപ്പെടാനുള്ള ഒരേയൊരു മാർഗം. ബോധപുർവ്വമല്ലാതെതന്നെ രണ്ടു ദിവസം അതിനുള്ള ശ്രമം നടത്തിയെക്കിലും പരാജയപ്പെട്ടു.

തന്റെ ദുഃഖത്തിൽ താനൊറ്റയ്ക്കാണെന്ന ബോധം അയാളുടെ നിരാശ വർധിപ്പിച്ചു. ഉയർന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥനെന്ന

നിലയ്ക്കോ സമൂഹത്തിന്റെ മേൽത്തട്ടിലുള്ള വ്യക്തിയെന്ന നിലയിലോ അല്ലാതെ ദുഃഖിക്കുന്ന ഒരു മനുഷ്യജീവിയായി തന്നെ പരിഗണിക്കുന്ന, തന്നോടു സഹതാപമുള്ള, തന്റെ ദുഃഖങ്ങൾ പക്ഷുവയ്ക്കാൻ പറ്റിയ ഒരാളും പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലില്ല.

കരെനീൻ അനാമനായാണു വളർന്നത്. ഒരു സഹാദരനുണ്ടായിരുന്നു. അച്ചുനെ കണ്ണ ഓർമയില്ല. അലക്സിന് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിന് പത്തു വയസ്സുള്ളപ്പോൾ അമു മരിച്ചു. പരയത്തക്ക സന്ധത്താനുമില്ല. ഉയർന്ന ഉദ്യാഗസ്ഥനും പഴയ ചക്രവർത്തിയുടെ വിശ്വസ്തനുമായിരുന്ന അമ്മാവൻ കരെനീനാണ് അവരെ വളർത്തിയത്.

അമ്മാവൻ സഹായത്താടെ പറിച്ച് സ്കൂളിലും യുണിവേഴ്സിറ്റിയിലുംനിന്ന് പ്രശ്നസ്തവിജയം കരസ്ഥമാക്കിയ കരെനീൻ സിവിൽ സർവീസിൽ ഭാവിയുള്ള ഒരു പാത തെരഞ്ഞെടുത്തു. ആത്മാർത്ഥമായി ജോലിചെയ്തു. വിദ്യാഭ്യാസകാലത്തും ഉദ്യാഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ചതിനുശേഷവും ആരുമായും കൂടുകൂടിയില്ല. സഹാദരനെ ആത്മാർത്ഥമായി സ്നേഹിച്ചു. വിദേശസർവീസിലായിരുന്ന അയാൾ അന്യനാടുകളിലാണു ജീവിച്ചത്. കരെനീൻ വിവാഹത്തിനുമുമ്പ് വിദേശത്തുവച്ചുതന്നെ അയാൾ മരിച്ചു.

കരെനീൻ ഒരു പ്രവിശ്യയിലെ ഗവർണ്ണറായിരിക്കു, അന്നയുടെ അമ്മായിയെ പരിചയപ്പെട്ടു. ചെറുപ്പക്കാരനായ ഗവർണ്ണറെ തന്റെ അനന്തിരവർക്കു ഭർത്താവായി കിട്ടാൻ അവർ ഒരു സുതം പെട്ടിച്ചു. അന്നയെ കരെനീൻ വശികരിച്ചെന്നും അവർ ഭാവിവരനായി കരെനീനെ സകല്പിച്ചിരിക്കുകയാണെന്നും ഒഴിത്തുമാറുന്നതു മരാദക്കൊണ്ടും ഒരു പരിചയക്കാരൻ മുഖേന അവർ കരെനീനെ അറിയിച്ചു.

അന്നയുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതോടെ, കരെനീൻ സ്നേഹവാസല്യങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയുള്ള അത്മാവിന്റെ ഭാഗം ശമിച്ചു. അയാളുടെ പരിചയക്കാരിൽ ഉറ്റസുഹൃത്തുകളെന്നു പറയാൻ ആരുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ധാരാളം ആളുകളുമായി ബന്ധമുണ്ട്. ആരോടും സ്വപ്നവില്ല. അത്താഴവിരുന്നിൽ പങ്കടുപ്പിക്കാനും തന്നിക്കു താൽപര്യമുള്ള ചടങ്ങുകളിലേക്കു ക്ഷണിക്കാനും പരാതിക്കാരുടെ പ്രശ്നങ്ങൾ പരിഹരിക്കാൻ ശുപാർശചെയ്യാനും ഗവൺമെന്റിന്റെ നടപടികളുടെചുമ്പുംമറ്റും ചർച്ചചെയ്യാനും പറ്റിയ

വളരെപ്പേരുണ്ട്. പക്ഷെ, അക്കൂട്ടരുമായുള്ള ബന്ധം അതാതു മേഖലകളിൽമാത്രം ഒരുദ്ദേശ്യമാന്താൻ. യുണിവേഴ്സിറ്റിയിലെ ഒരു പഴയ സഹപാർയമായി പിന്നീട് ബന്ധം പുനഃസ്ഥാപിച്ചു. അധ്യാളാടു തന്റെ ദുഃഖത്വക്കുറിച്ചു പറയാമായിരുന്നു. പക്ഷെ, അകലെയൊരു ജില്ലയിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥനാണ്. പീറ്റേഴ്സബർഗിൽ തന്റെ ഡോക്ടറുമായും പ്രൈവറ്റ് സെക്രട്ടറി മിഷൻ വാസിലിച്ച സ്റ്റിയുഡിനുമായും മാത്രമാണ് ഏറ്റവും അടുപ്പമുള്ളത്. ആത്മാർത്ഥതയും ബുദ്ധിയും സഹാനുഭൂതിയുമുള്ള ഒരു മനുഷ്യനാണ് സ്റ്റിയുഡിൻ. പക്ഷെ, അഞ്ചുവർഷത്തെ ഒദ്യോഗികജീവിതം അവർക്കിടയിൽ സ്വീച്ചിച്ച വേലിക്കട്ടുകൾകാരണം പരസ്പരം ഉള്ളൂതുറന്നു സംസാരിക്കാൻ കഴിയാറില്ല.

ഒരിക്കൽ, കടലാസ്സുകളിലെല്ലാം പ്ലിടതിനുശേഷം, കരെനീൻ വളരെനേരം വെറുതേയിരുന്നു. ഇടയ്ക്കിട സ്റ്റിയുഡിനെ നോക്കി. അധ്യാളാടു സംസാരിക്കാൻ പലവട്ടം ശ്രമിച്ചകിലും സാധിച്ചില്ല. 'എനിക്കൊപകടം സംഭവിച്ചതിനേത്താ?' എന്നു ചോദിച്ചുകൊണ്ടു തുടങ്ങണമെന്നും വിചാരിച്ചു. പക്ഷെ, പതിവുപോലെ "ഇനിയുള്ളതെല്ലാം നാളെയാവാം" എന്നു പറഞ്ഞ് അധ്യാളെ പറഞ്ഞതയച്ചു.

ഡോക്ടർ കരെനീനോടു തികഞ്ഞ സ്വാഹ്യദത്തിലാണെങ്കിലും രണ്ടുപേരും ജോലിത്തിരക്കിലാണെന്നും അതുകൊണ്ട് കൊച്ചുവർത്ഥമാനത്തിനു സമയം നഷ്ടപ്പെടുത്താൻ പാടില്ലെന്നുമുള്ള പരസ്പരധാരണയിൽ അവർ പണ്ട് എത്തിച്ചേരുന്നിരുന്നു.

ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭി ഉൾപ്പെടയുള്ള സ്ക്രീസുഹൃത്തുകളുടെ കാര്യം ആലോചിക്കാനില്ല. കരെനീൻ്റെ സ്വീച്ചിയിൽ എല്ലാ സ്ക്രീകളും ഭയങ്കരിക്കാൻ അടുക്കാൻ കൊള്ളാത്തവരാണ്.

ഇരുപത്തിരണ്ട്

കരെനിൻ, ലിഡിയ ഇവാനോവ്ന പ്രഭിയെ മരന്നകിലും അവർ അയാളെ മറന്നില്ല. നിരാശയുടെ മുർദ്ദന്യത്തിലെത്തിയ ആ നിമിഷം അവർ അയാളുടെ വീടിൽവന്നു. മുന്നറിയിപ്പില്ലാതെ മുൻകക്കുത്തുചെന്നു. തലയിൽ കൈവച്ചു കുനിഞ്ഞിരിക്കുന്ന കരെനിനെ കണ്ടു.

“അണ്ടികളിൽ അണ്ണാനെപ്പാലെ മിശിച്ചിരിക്കുന്നതെന്ത്?” ധൃതിയിൽ അടുത്തുചെന്നു കിതച്ചുകൊണ്ട് അവർ പറഞ്ഞു: “ഞാനെല്ലാം കേട്ടു, എന്ന് പൊന്നുചങ്ങാതി.” അയാളുടെ രണ്ടു കൈകളും പിടിച്ചു മനോഹരമായ കണ്ണുകൾക്കാണ്ട് അയാളെ നോക്കി.

കരെനിൻ എഴുനേറ്റു പിടിവിടുവിച്ചിട്ട് അവരുടെ അടുത്ത് ഒരു ക്ഷേസരയിൽ ഇരുന്നു.

“പ്രഭി, എനിക്കു നല്ല സുവമില്ല.” അയാളുടെ അധരങ്ങൾ വിരിച്ചു.

“എന്ന് പൊന്നുചങ്ങാതി.” അവർ ആവർത്തിച്ചു. മുഖം വിവർണ്ണമായി തന്നോടുള്ള സഹതാപംകാരണം അവർ കരഞ്ഞുപോകുമെന്നു തോന്തി. അവരുടെ മാംസളമായ രണ്ടു കൈകളും ചേർത്തുപിടിച്ച് അയാൾ ചുംബിച്ചു.

“എന്ന് പൊന്നുചങ്ങാതി, ദുഃഖികരുത്.” വികാരനിർഭരമായ സ്വരത്തിൽ അവർ പറഞ്ഞു: “നിങ്ങളുടെ ദുഃഖം ചെറുതല്ലെന്നിയാം. എല്ലാറിനും പരിഹാരമുണ്ടാകും.”

“ഞാൻ തകർന്നു! എന്ന തകർത്തുകളിൽത്തു.” കരെനിൻ തുടർന്നു.

“എനിക്ക് ആശയിക്കാനാരുമില്ല, സഹായിക്കാനാരുമില്ല.”

“ആശയിക്കാനാളുണ്ടാവും. തീർച്ചയായും സഹായം ലഭിക്കും.” പ്രഭി നെടുവിർപ്പിട്ടു: “ഞാനല്ല സഹായിക്കുന്നത്, സ്നേഹം, ദൈവത്തിന്ന് സ്നേഹം. അവൻ നമുക്കു പകർന്നുതന്ന സ്നേഹം നിങ്ങൾക്കു തുണ്ടാകും.”

ഹർഷാമതയായപോലെ, എന്തോ നിഗുഡക്കതിയുടെ സ്വാധീനത്തിൽ പെടുപോലെയുള്ള ഇത്തരം ഉദ്ദീരണങ്ങൾ പീറ്റേഴ്സ് ബർഗിൽ അടുത്തകാലത്തു പ്രചാരം നേടിയിട്ടുള്ളത് കരെനിനെ ആകർഷിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും ഇപ്പോൾ അതുകേട്ടു സന്തോഷിച്ചു.

“താൻ അശക്തനാൻ. താൻ തളർന്നു! ഇങ്ങനെ സംഭവിക്കുമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല. എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല!”

“എന്ത് പ്രിയ സ്നേഹിതാ!” ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭ്രി വീണ്ടും പറഞ്ഞു.

“നഷ്ടപ്പെട്ടിനെക്കുറിച്ച് എനിക്കു ദുഃഖമില്ല. മറുള്ളവരുടെ മുവത്തു നോക്കാൻ നാണമാവുന്നു.”

“നിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ കുടിക്കാളളുണ്ട് ആ മഹാശക്തിയെ ഓർമ്മിച്ചാൽമാതി. നാണിക്കാനൊന്നുമില്ല.” പ്രഭ്രി പറഞ്ഞു.

കരെനിന് ആലോചനയിൽ മുഴുകി. വിരലുകൾ തൊടിച്ചു.

“ഇതെല്ലാം ഒറ്റയ്ക്കു നടത്തിക്കൊണ്ടു പോകാൻ എനിക്കു വയു.” അയാൾ വിലപിച്ചു: “മനുഷ്യന്റെ കഴിവുകൾക്കു പരിമിതിയുണ്ട്. എല്ലാറിനും താൻ മാത്രമെയുള്ളു. ജോലിക്കാർ, ആയ, ബില്ലുകൾ... ഇന്നലെ ഉണ്ണുകഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ എന്ത് മകൻ നോട്ടുകണ്ട്, എണ്ണിറ്റു പോകാൻ തുടങ്ങിയതാണ്. അവൻ ഒന്നും ചോദിച്ചില്ല. എക്കിലും ആ നോട്ട് എനിക്കു സഹിക്കാൻ വയു. എന്ത് മുവത്തു നോക്കാൻ അവൻ ഭയപ്പെടുന്നതുപോലെ. ഇതു മാത്രമല്ല...”

അലക്കാരസാമഗ്രികൾ വാങ്ങിയതിന്റെ ബില്ലുമായി കടക്കാരൻ വന്നിരുന്ന കാര്യം പരയണമെന്നു തോന്തിയെക്കിലും പറഞ്ഞതില്ല.

“എനിക്കിറിയാം പൊന്നുചങ്ങാതീ, എല്ലാം അറിയാം.” പ്രഭ്രി ആശ്വസിപ്പിച്ചു: “എന്നാലാവുന്ന സഹായം താൻ ചെയ്യാം. ഒരു സ്ത്രീയുടെ മേൽ നോട്ടമാണിവിടെ വേണ്ടത്. ആ ചുമതല എന്ന ഏല്പിക്കാമോ?” കരെനിന് നന്ദിപൂർവ്വം അവരുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി.

“സാരേഷയുടെ കാര്യം നമുക്കൊന്നിച്ചു നോക്കാം. താനിവിടത്തെ വീടുസുക്ഷിപ്പുകാരിയാവാം. എനിക്കു പ്രായോഗികപരിശ്രദ്ധയുമെന്നുമില്ല. എക്കിലും നിങ്ങൾക്കൊരു തുണയാവും. എന്നോടു നന്ദി പരയണു്.”

“നന്ദി പരയാതിരിക്കാൻ എനിക്കു സാധ്യമല്ല.”

“പിയസ്സേഹിതാ, നാണകേടിന്റെ കാര്യമൊക്കെ മറന്നുകളയണം. സ്വയം താഴ്മയോടെ പെരുമാറുന്നവൻ മഹത്തുമുള്ളവനാകുന്നു. എന്നോടല്ല അവനോടാണു നീ നന്ദി പറയേണ്ടത്. നിന്നക്കു രക്ഷയും സമാധാനവും സ്നേഹവും ആശ്വാസവും നല്കാൻ അവനു മാത്രമേ കഴിയു്.” ആകാശത്തെക്കു നോക്കി അവർ പ്രാർത്ഥമിച്ചു.

മുന്ന്, ആ സ്ത്രീയുടെ ഇത്തരം ചോഷ്ടകക്കൈ കരെന്നിന്റെ എതിർത്തിരുന്നില്ലെങ്കിലും അവ അനാവശ്യമാണെന്നു തോന്തിയിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അതു സ്വാഭാവികവും ആശ്വാസദായകവുമായി അനുഭവപ്പെട്ടു. പുതിയ ഹർഷാന്തരത്തഭാവം അയാൾക്കിഷ്ടമല്ല. അയാൾ ഒരു മതവിശ്വാസിയാണ്. രാഷ്ട്രീയമായ കാഴ്ചപ്പാടിൽ മതത്തിനോടു താൽപര്യവുമുണ്ട്. അഭിപ്രായാദിനതകൾക്കു കാരണമാകുമെന്നതിനാൽ പുതിയ ഇ വിശദികരണത്തോടു തത്ത്വത്തിൽ വിയോജിപ്പാണ്. അതിനോടു നിസ്സംഗതയോടെയും വിരോധത്തോടെയുമാണ് പ്രതികരിച്ചിരുന്നതെന്നു മാത്രമല്ല, ലിഡിയ ഇവാനോവ്സ് പ്രഭ്രിയുമായി ഒരിക്കലും ഇക്കാര്യം ചർച്ചചെയ്തിട്ടുമില്ല. അവരുടെ വെല്ലുവിളികൾ ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം ഒഴിവാക്കുകയായിരുന്നു പതിവ്. ഇപ്പോഴാദ്യമായി സന്തോഷത്തോടെ അവർ പറത്തതെല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു.

“പ്രഭ്രിയോട് എന്നിക്കു വളരെ നന്ദിയുണ്ട്.” പ്രാർത്ഥമിച്ചു തീർന്നപ്പോൾ അയാൾ പറത്തു.

ലിഡിയ ഇവാനോവ്സ് പ്രഭ്രി ഒരിക്കൽക്കൂടി അവരുടെ സ്നേഹിതന്റെ കൈകൾ പിടിച്ചുമർത്തി.

“ഇപ്പോൾത്തന്നെ താനെന്റെ ജോലി തുടങ്ങുകയാണ്.” മുവത്തു നിന്നു കണ്ണിരിന്റെ പാടുകൾ തുടച്ചുകളഞ്ഞത് അവർ പറത്തു: “താൻ സന്ദേശയെ കാണാൻപോകുന്നു. അത്രാവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ മാത്രമേ നിങ്ങളുടെ അടുത്തുവരു്.” അവർ എഴുന്നേറ്റുപോയി. പ്രഭ്രി വീട്ടിനുള്ളിൽ ചെന്ന സന്ദേശയെ സന്ധിച്ചു. ഭയചകിതനായിനിന്ന് കുട്ടിയുടെ കവിശ്രദ്ധയെ സ്വന്തം കണ്ണുന്നിരിനാൽ ഇരുന്നാക്കി, അവൻ്റെ അച്ചുന്ന് ഒരു പുണ്യവാളനാണെന്നും അമ്മ മരിച്ചുപോയെന്നും പറത്തു.

പ്രഭ്രി വാക്കുപാലിച്ചു. കരെന്നിന്റെ വീട്ടുകാര്യങ്ങളുടെ ചുമതല എറ്റുത്തു. തനിക്കു പ്രായോഗിക പരിജ്ഞാനമില്ലെന്നു പറത്തത് അതിശോകതിയല്ല. അവരുടെ നിർദ്ദേശങ്ങളാണും

അതേപടി നടപ്പിലാക്കാൻ പറുമായിരുന്നില്ല. കരെനീൻ്റെ പരിചാരകൾ കോർണി അണിയിരിയിൽ നിന്ന് എല്ലാം സുഗമമായി നടത്തി. ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന്യുടെ ധാർമ്മിക പിന്തും കരെനീന്റെ ആശ്വാസം പകർന്നു അവർ അയാളെ കീസ്തുമതത്തിലേക്കു പരിവർത്തനംചെയ്തു. (അപ്രകാരം വിശ്വസിച്ച് അവർ ആശ്വസിച്ചു). അതായത് അലസനും ഉദാസീനനുമായ വിശ്വാസിയെ, അടുത്തകാലത്ത് പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ പ്രചരിച്ചു തുടങ്ങിയ പുതിയ കീസ്തുമതത്തിന്റെ ഉച്ച അനുയായി ആക്കിത്തിർത്തു. ആ വിശദീകരണം അംഗീകരിക്കാൻ കരെനീന്റെ ഒരു ബുദ്ധിമുട്ടുമുണ്ടായില്ല. അതേ കാഴ്ചപ്പാടുള്ള മനസ്സിൽ രൂപംകൊള്ളുന്ന ആശയങ്ങൾ മറ്റുള്ളവയുമായി പൊരുത്തപ്പേഡേണ്ടതാണെന്ന ധാരണ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. അവിശ്വാസിക്കു കല്പിച്ചിട്ടുള്ള മരണം തനിക്കു വിധിച്ചിട്ടില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നതിൽ ഒരു പൊരുത്തക്കേടും അയാൾക്കു കാണാൻ കഴിഞ്ഞതില്ല. താനൊരു വിശ്വാസിയാകയാൽ— അയാൾതന്നെയായിരുന്നു അതിന്റെ വിധികർത്താവ്—ഈ ഭൂമിയിൽവച്ചുതന്ന സ്വർഗ്ഗപ്രാപ്തി നേടികഴിത്തെന്നും അയാൾ ഉച്ചുവിശ്വസിച്ചു.

സ്വന്തം വിശ്വാസത്തെക്കുറിച്ചുള്ള തന്റെ കാഴ്ചപ്പാടിലെ നിരർത്ഥകതയും കാപട്ടവും അതു സ്പഷ്ടമായില്ലെങ്കിലും അയാൾക്കു മനസ്സിലായിട്ടുണ്ട്. ഇപ്പോൾ, കീസ്തു തന്റെ ആത്മാവിൽ വസിക്കുന്നുണ്ടെന്നു സദാനേരവും ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നോഴും കടലാസ്സുകളിൽ ഒപ്പുവയ്ക്കുന്നതിലും അവൻ്റെ ഇച്ചയാണു വിശ്വസിക്കുന്നോഴും നടപ്പിലാക്കുന്നതെന്നു ലഭിക്കുന്നതിനേക്കാൾ സന്ദേഹം മുന്ന് അയാൾ അനുഭവിച്ചിരുന്നു എന്നാണ് വാസ്തവം. എങ്കിലും എല്ലാവരാലും വെറുക്കപ്പെട്ട് എല്ലാവരേയും വെറുക്കാൻ തയ്യാറായ ഒരു മനുഷ്യൻ, അപമാനഭാരതിൽനിന്നും രക്ഷപ്പെടാനും സാകലപ്പിക്കമായ ഓരാളും അനുഭവിക്കാനും ഇങ്ങനെയൊരാശ്വാസം അത്യന്താപേക്ഷിതമായിരുന്നു.

ഇരുപത്തിമൂന്ന്

ന നേ ചെരുപ്പുത്തിൽ, തുള്ളിച്ചാടി നടന്നിരുന്ന ലിഡിയ ഇവാനോവ്വൻ പ്രഭിയെ പണക്കാരനും ആധ്യനും യുർത്തതനും സത്സ്യഭാവിയുമായ ഓരാൾ വിവാഹംചെയ്തു. രണ്ടുമാസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഭർത്താവ് അവരെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയി. ഭാര്യയുടെ സ്നേഹചാപല്യങ്ങളോട് അയാൾ ആക്ഷേപാർഹമായും ശത്രുതാപരമായുമാണു പ്രതികരിച്ചത്. പ്രഭുവിന്റെ സത്സ്യഭാവത്തെക്കുറിച്ച് അറിഞ്ഞിരുന്നവർക്കും ദിഡിയയുടെ ഹർഷാന്തതാവസ്ഥയിൽ കുറ്റംകാണാത്തവർക്കും ഈ അഭിപ്രായഭിന്നതയ്ക്കുള്ള കാരണം പിടികിട്ടിയില്ല. അവർ വിവാഹമോചിതരായില്ലെങ്കിലും വെദ്യേര താമസിച്ചു. ഭാര്യയെ കണ്ണുമുട്ടുബോശല്ലാം കൂരമായ നിന്നയോടെയാണ് ഭർത്താവ് പെരുമാറിയത്. അതിനുള്ള കാരണവും ആർക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ.

ലിഡിയ പ്രഭിക്കു ഭർത്താവിനോടുണ്ടായിരുന്ന പ്രണയം വളരെ മുമ്പുതന്നെ അവസാനിച്ചുകില്ലും അനുമുതൽ മറ്റാരെയെങ്കിലും അവർ പ്രണയിക്കാതിരുന്നിട്ടില്ല. ഒരേസമയം; സ്ത്രീകളും പുരുഷരുമായ അനേകംപേരെ അവർ സ്നേഹിച്ചു. പ്രശസ്തരായ ഏതൊരാളും അവരുടെ പ്രണയഭാജനമായിരുന്നു. രാജകുടുംബവുമായി ബന്ധപ്പെടുന്ന പുതിയ രാജകുമാരന്മാരെയും രാജകുമാരിമാരെയും സ്നേഹിച്ചു. ഒരു മെത്രാപ്പോലീത്തയെയും ഒരു സഹായമെത്രാനന്നയും ഒരു പുരോഹിതനന്നയും സ്നേഹിച്ചു. ഒരു പത്രപ്രവർത്തകനന്നയും മുന്നു സ്ഥാവർവ്വംശരജരെയും ഒരു മന്ത്രിയെയും ഒരു യോക്കരെയും ഒരിംഗ്രിഷ് മിഷനറിയെയും സ്നേഹിച്ചു. ഇപ്പോഴിതാ കരന്നീനന്നയും. ഏറിയും കുറഞ്ഞുമിരുന്ന സ്നേഹബന്ധങ്ങൾ രാജകുടുംബവുമായും സമൂഹവുമായുള്ള സക്കിർണ്ണവും വ്യാപകവുമായ അവരുടെ ബന്ധങ്ങൾ തുടർന്നു പോകുന്നതിനു തടസ്സമായില്ല. പക്ഷ,

കരെനീനുണ്ടായ നിർഭാഗ്യത്തെത്തത്തുടർന്ന് അയാളെ സ്വന്തം
 സംരക്ഷണത്തിലാക്കിയതുമുതൽ—അവർ സ്വയം ആ
 വീടിൽചെന്ന് അയാളുടെ ക്ഷേമത്തിനുവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കാൻ
 തുടങ്ങിയതുമുതൽ—മറ്റുള്ള സ്വന്നഹബന്ധങ്ങളില്ലാം
 അയമാർത്ഥങ്ങളാണെന്നും കരെനീനോടു മാത്രമാണ്
 യമാർത്ഥപ്രസ്തേഷമെന്നും അവർക്കു തോനി.
 അതുവരെയുണ്ടായിരുന്നതിനേക്കാൾ ദ്രുശമാണിപ്പോഴത്തെ
 വികാരമെന്നു സകല്പിച്ചു. കരെനീന്റെ വിശ്രൂദ്ധവും
 തെറ്റിയരിക്കപ്പെട്ടതുമായ ആത്മാവും ഉച്ചസ്ഥായിയിൽ
 നീട്ടിപ്പറയുന്ന സംഭാഷണശൈലിയും ക്ഷീണിച്ച നോട്ടവും തടിച്ച
 തന്റെപുകളുള്ള മൃദുവായ കരങ്ങളും നല്ല സ്വഭാവവും അവരുടെ
 ആരാധനയ്ക്കു പാത്രമായി. അയാളെ സന്ധിച്ചതിൽ അവർ
 സന്തോഷിച്ചു. വാക്കുകാണു മാത്രമല്ല, തന്റെ
 സർവവുംകൊണ്ടു കരെനീനെ പ്രീതിപ്പെടുത്താൻ ലിഡിയ പ്രഭ്രി
 ആഗ്രഹിച്ചു. സ്വന്തം വസ്ത്രധാരണത്തിൽ കൂടുതൽ ശ്രദ്ധിച്ചു.
 താൻ ഇതേവരെ വിവാഹം കഴിക്കാതിരുന്നുകളിൽ ഇപ്പോഴെന്തു
 സംഭവിക്കുമായിരുന്നു എന്നാലോചിച്ചു. അയാൾ മുൻഡിയിൽ
 കടന്നുവരുന്നോൾ അവർ നാണിക്കും. ഹിതകരമായ
 എന്തെങ്കിലും പറയുന്നോൾ അടക്കാനാവാത്ത
 സന്തോഷത്തോടെ ചിരിക്കും.

കുറച്ചുദിവസമായി ലിഡിയ ഇവാനോവ്സ് പ്രഭ്രി
 ഉത്കണ്ഠാകുലയാണ്. അന്നയും ഭ്രവാൺസ് കിയും
 പീറേഴ്സ് ബർഗിലെത്തിയിട്ടുണ്ടന് അവർ കേട്ടു. കരെനീന്റെ
 അവളെ കാണാനിടവരുത്. ആ ഭയക്കരി നഗരത്തിലുണ്ടനും
 ഏതുനിമിഷവും അവളെ കണ്ടുമുട്ടുമെന്നും അറിയുന്നോളുള്ള
 വേദനയിൽനിന്ന് അയാളെ രക്ഷിക്കണം.

ആ ‘വൃത്തികെട്ട് മനുഷ്യർ’—അങ്ങനെയാണ് അന്നെയയും
 ഭ്രവാൺസ് കിയും പ്രഭ്രി വിശ്രേഷിപ്പിച്ചത്—എന്തു
 ചെയ്യാനാണുദ്ദേശിക്കുന്നതെന്നു പരിചയക്കാർ മുഖേന അവർ
 മനസ്സിലാക്കി. ആ ദിവസങ്ങളിൽ തന്റെ സ്വന്നഹിതൻ അവരെ
 കണ്ടുമുട്ടാതിരിക്കാനുള്ള നടപടികളെടുത്തു. പീറേഴ്സ്
 ബർഗിലെ ജോലിത്തിന്ന് അവർ പീറേഴ്സിവസം
 മടങ്ങിപ്പോകുമെന്നു പ്രഭ്രിയുടെ സ്വാധീനത്താൽ ചില
 നേട്ടങ്ങളുണ്ടാക്കാൻ ഫോറിച്ചിരുന്ന ചെറുപ്പക്കാരനായെന്നു
 സെന്റികോദ്ദോഗസ്ഥൻ പ്രഭ്രിയെ അറിയിച്ചു. ലിഡിയ
 ഇവാനോവ്സ് നേരേവീണു. പ്രക്ഷേ, അടുത്ത

പ്രഭാതത്തിൽ അവർക്കൊരു കുറിപ്പുകിട്ടി. അതിലെ കൈയക്ഷരം തിരിച്ചറിഞ്ഞ് വല്ലാതെ പേടിച്ചുപോയി. അന്നാ കരെനീനയുടെ കൈയക്ഷരമാണ്. ഒരു കട്ടികവറിനുള്ളിൽ ഒരു മഞ്ഞകടലാസ്സിൽ എഴുതിയതാണ്. കടലാസ്സിന് ആസ്യാദ്യമായ സുഗന്ധമുണ്ട്.

“ആണു കൊണ്ടുവന്നത്?”

“ഹോട്ടലിലെ ഒരു ജോലിക്കാരൻ.”

കത്തു വായിക്കുന്നതിനുമുമ്പ് മനസ്സ് ശാന്തമാക്കാൻ കുറച്ചു സമയമെടുത്തു. ആസ്തമാരോഗിയായ അവർക്കു പെട്ടെന്ന് ശ്രാസംമുട്ടലുണ്ടായി. അല്പംകഴിഞ്ഞ് ഫ്രെഞ്ചുഭാഷയിലുള്ള കത്തു വായിച്ചു:

“ബഹുമാനപ്പെട്ട പ്രഭീ,

ഭവതിയുടെ ഹൃദയം നിരഞ്ഞതുതുള്ളവുന്ന ക്രിസ്ത്യൻ സ്നേഹമാണ് ഇങ്ങനെയൊരു കത്തശുതുകയെന്ന അപരാധംചയ്യാൻ എനിക്കു ദെയര്യം തന്നത്. മകനെ പിരിഞ്ഞിരിക്കുന്നത് എന്ന ദുഃഖിപ്പിക്കുന്നു. ഇവിടെനിന്നു പോകുന്നതിനുമുമ്പ് അവനെ ഒരു നോക്കുകാണാൻ എന്ന അനുവദിക്കണമെന്നു ഞാൻ താൻ താഴ്മയായി അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു. എന്ന അവിടേതെക്ക് പരിചയപ്പെടുത്തുന്നതിൽ പൊരുക്കണം. എൻ്റെ കാര്യംപറത്ത് ഉദാർശിലനായ ആ മനുഷ്യനെ വേദനിപ്പിക്കേണ്ടണ്ണു കരുതി മാത്രമാണ് അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിന് എഴുതാതെ അവിടുതേതെക്ക് ഞാനെഴുതുന്നത്. സെരേഷയെ എൻ്റെയടുത്തെതകയെയ്ക്കുമോ, അതോ പറയുന്ന സമയത്തു ഞാൻ വീടിൽ വരട്ടുയോ? അതുമല്ലെങ്കിൽ വീടിനുപുറത്ത് എവിടെവച്ചാണ് കാണാൻ സൗകര്യമെന്ന് അറിയിച്ചാലും മതി. തീരുമാനമെടുക്കേണ്ട വ്യക്തിയുടെ മഹാമനസ്കത കണക്കിലെടുക്കുന്നോൾ, എൻ്റെ അപേക്ഷ നിരസിക്കപ്പെടുകയില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു. അവനെ കാണാനുള്ള എൻ്റെ ഉത്കണ്ഠം എത്ര വലുതാണെന്നു സകല്പിക്കാൻ ഭവതിക്കു സാധ്യമല്ലാത്തതുകൊണ്ടു ഭവതിയുടെ സഹായത്തിൽ ഞാൻ എത്രമാത്രം നന്ദിയുള്ളവളായിരിക്കുമെന്നും ഉള്ളഡിക്കാൻ പ്രയാസമായിരിക്കും.’

കത്തിലെ സകലതും—ഉള്ളടക്കവും വിശാലമനസ്കത എന്ന പ്രയോഗത്തിലെങ്ങിയിട്ടുള്ള സുചനയും സ്വത്രവും

ലളിതവുമായ സ്വരവും—ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭിയെ
ശുണ്ടിപ്പിടിപ്പിച്ചു.

“മറുപടി ഇല്ലെന്നു പറയേതെങ്കാം” എന്നു കല്പിച്ചിട്ട് ഒരു
കടലാസെടുത്ത് ഒരു മൺിക്കു കൊട്ടാരത്തിൽ നടക്കുന്ന
വിരുന്നുസത്കാരത്തിനെത്തണ്ണെമെന്നു കാണിച്ച് കരെനീന് ഒരു
കുറിപ്പുഴുതി.

“പ്രധാനപ്പെട്ടതും ദുഃഖരവുമായ ഒരു കാര്യം
സംസാരിക്കാനുണ്ട്. എവിടെവച്ചാണെന്നു നമുക്കു
തീരുമാനിക്കാം. എന്തെല്ലാണു സഞ്ചര്യം. വൈകുന്നേരതെത
ചായ അവിടെയാക്കാം. അത് ആവശ്യമാണ്. അവൻ ഒരു കുരിശ്
എത്തിച്ചു തരുന്നു. ഒപ്പം അതു ചുമകാനുള്ള ശക്തിയും നമുക്കു
നല്കുന്നു.”

ലിഡിയ പ്രഭി ദിനംപ്രതി രണ്ടോ മൂന്നോ കുറിപ്പുകൾ
കരെനീന് എഴുതാറുണ്ട്. നേരിട്ടു സംസാരിക്കുന്നതിനേക്കാൾ
അന്തര്ല്ലുറ്റതും രഹസ്യസ്വഭാവമുള്ളതുമായ
ആശയവിനിമയരീതിയാണത് എന്നാണവരുടെ വിശ്വാസം.

ഇരുപത്തിനാല്

കൊട്ടാരത്തിലെ   പരിപാടികഴിഞ്ഞു:   പുരത്തിരഞ്ഞിയ
പരിചയക്കാർ ഏറ്റവുംപുതിയ വിവരങ്ങൾ കൈമാറി.
പുതുതായി   നല്കിയ   ബഹുമതികളെയും
ഉദ്യോഗസ്ഥതലത്തിലുള്ള മാറ്റങ്ങളെയുംകൂറിച്ചു പറഞ്ഞു.

പുതിയ നിയമനങ്ങളുടെ കാര്യം, സുന്ദരിയായൊരു കൊട്ടാരം
പരിചാരിക   ചോദിച്ചപ്പോൾ   സ്വർണ്ണക്ക്ഷേത്രവുള്ള
യുണിഫോംയരിച്ചു, തലനരച്ചു ഒരു വ്യഖ്യൻ പറഞ്ഞു: “മേരി
ബോറിസോവ്‌ന   പ്രഭ്രിയെ   യുദ്ധകാര്യമന്ത്രിയായും
വാർക്കോവ്‌സ്കായയെ സർവ്വസൈന്യാധിപനായും നിയമിച്ചു.”

“അപ്പോൾ എന്ന ഏ.ഡി.സി.യാക്കും.” പരിചാരിക ചിരിച്ചു.

“നിനക്കു   വേരോരുദ്യോഗം   നിശ്ചയിച്ചുവച്ചിട്ടുണ്ട്.
പള്ളിഭരണത്തിന്റെ   ചുമതലക്കാരി.   കരെനീനാണു   നിന്റെ
അസിന്നുന്ത്.”

“സുവമാണോ   പ്രിൻസ്?”   അതുവഴിവന്ന   ഓരാൾക്കു
ഹസ്തദാനം ചെയ്തിട്ടു വ്യഖ്യൻ ചോദിച്ചു.

“കരെനീനെക്കുറിച്ച് എന്തോ പറയുന്നതുകേട്ടല്ലോ?” പ്രിൻസ്
ആരാഞ്ഞു: “അദ്ദേഹത്തിനും പുട്യാറ്റാവിനും അലക്സാണ്ടർ
നെവ്‌സ്കി ബഹുമതി ലഭിച്ചു.”

“അതു നേരത്തെ കിട്ടിയെന്നാണു വിചാരിച്ചത്.”

“ഈല്ല. അതാ അദ്ദേഹം നില്ക്കുന്നു.” യുണിഫോം ധരിച്ചു
ചുമലിൽ ചുവന്ന പുതിയ റിബണ്ണമായി വാതിൽക്കൽ
കൗൺസിലിലെ   ഒരു   പ്രധാന   അംഗവുമായി
സംസാരിച്ചുകൊണ്ടുനിന്ന   കരെനീനെ   ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു.
“ഇപ്പോഴും നല്ല ചുരുചുരുകൾ.”

“ഈല്ല. വയസ്സായി.”

“ജോലിക്കൂടുതൽക്കാണ്ടാണ്.   ഇപ്പോൾ   സദാസമയവും
പ്രോജക്ടുകൾ   എഴുതുകയാണ്.   ഓരോ   വിഷയവും
വിശദിക്കരിച്ചാലല്ലാതെ തൃപ്തിവരില്ല.”

“ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭികൾ അയാളുടെ ഭാര്യയോട് അസുയ്യതോന്നും.”

“ഹേയ് പാടില്ല. നമ്മുടെ പ്രഭിയെക്കുറിച്ചു മോശ്രമായ യാതൊന്നും പറയാൻ പാടില്ല.”

“അവർ കരെനിനെ സ്നേഹിക്കുന്നെന്നു പറയുന്നതു മോശ്രമാണോ?”

“അയാളുടെ ഭാര്യ ഇവിടെ വനിട്ടുണ്ടെന്നു കേൾക്കുന്നു വാസ്തവമാണോ?”

“ഇവിടെ, കൊട്ടാരത്തിലില്ല, പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലുണ്ട്. അവരും അലക്സിസ് ഭ്രാംസ്‌കിയും കൈകോർത്തുപിടിച്ചു തെരുവിൽക്കൂടി നടക്കുന്നതു എന്ന് കണ്ടു.” ആ സമയത്ത് രാജകുടുംബാംഗങ്ങൾ അതുവഴി വന്നതുകൊണ്ട് അവരുടെ പർച്ച അവസാനിച്ചു.

ഭാര്യ കരെനിനെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയ സമയത്തുതന്നെ ഒന്നദ്ദോഗിക്കലാത്തിൽ അയാളെ ഏറ്റവും വേദനിപ്പിച്ച സംഭവവും ഉണ്ടായി. ഉദ്യോഗക്കയറ്റം അസാധ്യമായി. കരെനിന് മാത്രം അതു മനസ്സിലാക്കിയില്ല.

അഭിപ്രായവ്യത്യാസമാണോ ഭാര്യ പിന്നെങ്ങുമായുള്ള ഭാഗ്യക്കൊണോ കാരണമെന്നറിയുന്നുകൂടാ. എന്നാലും ആ സമയത്ത് പല കമ്മിഷനുകളിലും കമ്മിറ്റിലും അംഗമാണെങ്കിൽ. കരെനിന് പറയുന്നതെല്ലാം മറ്റുള്ളവർ ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കുമെങ്കിലും അതൊക്കെ തങ്ങൾക്കു നേരത്തെ അറിയാമെന്ന മട്ടിലാണെവരുടെ പെരുമാറ്റം. അത് കരെനിന് മനസ്സിലാക്കിയില്ല. നേരേമരിച്ച്, പല ചുമതലകളിൽനിന്നു വിട്ടുതൽക്കിട്ടിയതോടെ മറ്റുള്ളവരുടെ കുറങ്ങുള്ളും കുറവുകളും പെട്ടുന്നു കണ്ണിൽപ്പെട്ടു. അതെല്ലാം ചുണ്ടിക്കാണിക്കേണ്ടതു തന്റെ കടമയാണെന്നു വിശ്വസിച്ചു. നിയമനടപടികളെക്കുറിച്ച് ഒരു ലാലുലേവ തയ്യാറാക്കി. തുടർന്നു പല വകുപ്പുകളെപ്പറ്റിയും ആർക്കും ആവശ്യമില്ലാത്ത അനേകം ലാലുലേവകൾ തയ്യാറാക്കുകയും അതിൽ സംത്യപ്തി കണ്ടതുകയും ചെയ്തു.

‘വിവാഹിതൻ ഈ ലോകത്തെ കാര്യങ്ങളിൽ ശ്രദ്ധിക്കുന്നു. ഭാര്യയെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നതെങ്ങനെയെന്നു ചിന്തിക്കുന്നു. പക്ഷേ, അവിവാഹിതൻ ദൈവത്തിന്റെ കാര്യങ്ങളിൽ ശ്രദ്ധിക്കുന്നു. ദൈവത്തെ പ്രീതിപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിക്കുന്നു.’ എന്നാണ് അപ്പോസ്റ്റലൻ പോൾ പറയുന്നത്.

വേദപുസ്തകങ്ങളിൽ പരഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനെ മാത്രകയാക്കുന്ന കരെനിൻ, ഭാര്യ പോയതിനുശേഷം, മുമ്പതേതതിലും കൂടുതലായി തന്റെ ജോലികളിൽ ശ്രദ്ധിച്ച് ദൈവത്തെ സേവിക്കുന്നുണ്ടെന്നു വിചാരിച്ചു.

സഹപ്രവർത്തകർ പലരും കരെനിനെ കണ്ണില്ലെന്നുനട്ടിച്ചും ചിലർ കുശലാനേഷണങ്ങൾ നടത്തിയും കടന്നുപോയി. ആ സമയമത്രയും ഇവാനോവ് പ്രഭ്രിയെ തേടുകയായിരുന്നു കരെനിൻ.

“ഹാ, അലക്സിന് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചു! താൻ താക്കളെ അനുമോദിച്ചില്ലല്ലോ.” കരെനിനു പുതുതായി ലഭിച്ച റിബൺ ചുണ്ടിക്കാണിച്ച് വെറുപ്പുകലർന്ന നോട്ടതേതാട ഒരു വ്യഖ്യൻ പറത്തു.

“താക്കയു്.” എല്ലാവരും തന്ന പരിഹസിക്കുകയാണെന്നും അവരിൽ നിന്നു ശത്രുതയല്ലാതെ മറ്റാനും പ്രതീക്ഷിക്കാനില്ലെന്നും കരെനിന് അറിയാം.

ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭ്രിയുടെ ഉടുപ്പിനു പുറത്തെക്കു തള്ളിനിന്ന് മത്തനിരത്തിലുള്ള ചുമലുകളും സുന്ദരമായ, സ്വപ്നംകാണുന്ന കണ്ണുകളും അകകലെ കണ്ക് കരെനിൻ വെളുത്ത മനോഹരമായ പല്ലുകൾ കാട്ടി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അടുത്തുചെന്നു.

വളരെ പാടുപെടാണ് ലിഡിയ ഉടുത്തതാരുങ്ഗിയിട്ടുള്ളത്. ഇന്ത്യിനെയായി അതാണു പതിവ്. വസ്ത്രധാരണത്തെക്കുറിച്ചു മുപ്പതുവർഷം മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന അഭിപ്രായമല്ല ഇപ്പോൾ. അന്ന്, നല്ല വേഷം ധരിക്കണമെന്നായിരുന്നു ആഗ്രഹം. കൂടുതൽ നന്നായാൽ അത്യയും നല്ലത്. നേരേമരിച്ച്, ഇപ്പോൾ, പ്രായത്തിനും ശരീരത്തിനും യോജിക്കത്തെക്കവിധം ഒരുങ്ങാൻ നിർബന്ധിതയാകുന്നു. സ്വന്തം രൂപവും വസ്ത്രങ്ങളും തമിലുള്ള പൊരുത്തകേട് തീരെ ഭയാനകമാകരുതെന്നു മാത്രമേ ശ്രദ്ധിക്കാറുള്ളു. കരെനിനെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം അവരുടെ ലക്ഷ്യം സാധിച്ചു. അയാളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ ലിഡിയ പ്രഭ്രി സുന്ദരിയാണ്. തനിക്കുചുറ്റുമുള്ള പരിഹാസത്തിന്റെയും ശത്രുതയുടെയും പാരാവാരത്തിൽ സാന്തുന്തതിന്റെയും സ്നേഹത്തിന്റെയും ഒരു ചെറു ദ്രീപാണവർ. സുര്യൻ സസ്യത്തെയെന്നപോലെ അനുരാഗവിവശമായ ലിഡിയയുടെ നോട്ടം കരെനിനെ ആകർഷിച്ചു.

“എന്ത് അഭിനന്ദനങ്ങൾ.” അയാളുടെ ഉട്ടപ്പിലെ റിബൻ നോക്കി അവർ പറത്തു.

സന്തോഷം പുരത്തുകാണിക്കാതെ അയാൾ കണ്ണുകളടച്ചു ചുമലുകൾ കുലുക്കി. കരുനിന്റെ സമതിച്ചില്ലെങ്കിലും അയാൾക്ക് അത്യധികം സന്തോഷമുള്ള ദിവസമാണതെന്ന് ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന്നയ്ക്കരിയാം.

“നമ്മുടെ തകക്കുടം എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു.” സൈരേഷയെ സുച്ചിപ്പിച്ച് ലിഡിയ ചോദിച്ചു.

“എനിക്കതെ തൃപ്തിയില്ല.” കണ്ണുതുറന്നു പുരികം ചുളിച്ച് കരുനിന്റെ പറത്തു.

സിറ്റൻികോവും തൃപ്തന്നല്ല. സൈരേഷയെ മത്തെത്തരപാഠങ്ങൾ പരിപ്പിക്കുന്നത് സിറ്റൻികോവ് ആണ്. താൻ പറത്തിട്ടുള്ളതുപോലെ, പല പ്രധാന വിഷയങ്ങളിലും അവൻ ഉദാസിനന്നാണ്. ഓഫീസ് ജോലിക്കുപൂരമേ കരുനിന്നു താൽപര്യമുള്ളത് മകൻ്റെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിൽ മാത്രമാണ്.

ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന്നയുടെ സഹായത്തോടെ ജീവിതത്തിലേക്കും പ്രവൃത്തിപ്രാഥമത്തിലേക്കും മടങ്ങിവന്ന കരുനിന്റെ മകൻ്റെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിൽ ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതു തന്റെ കടമയാണെന്നും മനസ്സിലാക്കി. വിദ്യാഭ്യാസകാര്യങ്ങളിൽ മുമ്പ് ഇടപെട്ടിട്ടില്ലാത്തതുകൊണ്ട്, അതിന്റെ സൈദ്ധാന്തികവശം മനസ്സിലാക്കാൻ കുറെസമയം ചെലവഴിച്ചു. നവവംഗശാസ്ത്രം, ശ്രീക്ഷണം, അധ്യാപനശാസ്ത്രം തുടങ്ങിയ വിഷയങ്ങളിലുള്ള ധാരാളം പുസ്തകങ്ങൾ വായിച്ചു. പീറേഴ്സ്പബർഗിലെ ഒന്നാംകിട വിദ്യാഭ്യാസവിദ്ഗ്യാനയാണു പതിപ്പിക്കാൻ നിയോഗിച്ചത്.

“പക്ഷേ, അവൻ്റെ മനസ്സ്! അച്ചുന്റെ മനസ്സാണ് മകനു കിട്ടിയിരിക്കുന്നത്. ഇത്തരും നല്ലാരു മനസ്സുള്ള കൂട്ടി ഒരിക്കലും ചീതയാവില്ല!” ലിഡിയ ഇവാനോവ്വൻ ഉത്സാഹത്തോടെ പറത്തു:

“ശരിയായിരിക്കാം എന്നാലും താനെന്റെ കടമചെയ്യുന്നു. അതുമാത്രമേ എനിക്കു സാധിക്കു.”

“എന്ത് കൂടെ വരാമോ?” പ്രഭ്രി ചോദിച്ചു: “നിങ്ങൾക്കു വേദനയുണ്ടാകുന്ന ഒരു കാര്യം പറയാനാണ്. ചില ഓർമകളിൽനിന്നു നിങ്ങളെ രക്ഷിക്കാൻ എന്തു ചെയ്യാനും താൻ തയ്യാറാണ്. മറ്റുള്ളവർ പലതും വിചാരിക്കും. അവകതൽ എനിക്കു കിട്ടി, അവൾ ഇവിടെ പീറേഴ്സ്പബർഗിലുണ്ട്.”

ഭാര്യയെക്കുറിച്ചുള്ള പരാമർശം കേട്ട് കരെനീൻ തെട്ടി. ജീവനില്ലാത്തപോലെ നിസ്സഹായനായി കാണപ്പെട്ടു.

“ഞാനതു പ്രതീക്ഷിച്ചു.” അയാൾ പറഞ്ഞു.

ലിഡിയ ഇവാനോവ്‌ന പ്രഭ്രി ഉദ്യോഗത്തോട് അയാളെ നോക്കി. അയാളുടെ മഹാമനസ്കതയെക്കുറിച്ചാർത്തപ്പോൾ അവരുടെ കണ്ണുകൾ നിരത്തു.

ഇരുപത്തിയഞ്ച്

ലിഡിയ ഇവാനോവൻ പ്രഭിയുടെ സ്വകാര്യമുറിയിൽ കരെനിൻ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ ആതിമേയ അവിടെയുണ്ടായിരുന്നില്ല. പഴയ കളിമൺപാത്രങ്ങളെക്കാണ്ടു നിന്മ ആ മുറിയുടെ ചുമരുകൾ നിരയെ ചിത്രങ്ങൾ പതിച്ചിരുന്നു.

ലിഡിയ വസ്ത്രം മാറുകയായിരുന്നു.

മേശവിരിയിട്ട് ഒരു വട്ടമേശമേൽ ചെചനിസ് ടീസെറ്റും സ്പിരിറ്റ്‌ലാസ്റ്റിനു മുകളിൽ വെള്ളിക്കെറ്റിലുമുണ്ട്. ചുമരുകളെ അലക്കരിച്ചിരുന്ന എണ്ണ മറ്റ് ചിത്രങ്ങളിലും വെറുതേ കണ്ണാടിച്ചുകൊണ്ട് കരെനിൻ ഒരു കണ്ണേരയിലിരുന്ന് മേശപ്പുറത്തുണ്ടായിരുന്ന പുതിയനിയമം കൈയിലെടുത്തു. പ്രഭിയുടെ ഉടുപ്പ് ഉലയുന്ന ശബ്ദങ്കേട്ട് അയാൾ തലയുയർത്തി. “നമുക്കിവിടെ സമാധാനമായിരുന്ന് ചായ കൂടിച്ച് സംസാരിക്കാം.” മേശയ്ക്കും സോഫ്റ്റ്‌ക്കുമിടയിൽ തെരുങ്ങിയിരുന്നു പ്രഭി പറഞ്ഞു.

തനിക്കു കിട്ടിയ കത്ത് നാണ്നേതൊടെ അയാളുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു.

കത്തുവായിച്ചു കരെനിൻ ഏറെനേരം ഓന്നും മിണ്ടിയില്ല.

“ഈ ആവശ്യം നിരസിക്കാൻ എനിക്കയിക്കാരമുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല.” അയാൾ സാവധാനം പറഞ്ഞു. “പ്രിയ സ്ത്രീഹിതാ, നിങ്ങൾക്ക് ആരോടും ദുഷ്ടവിചാരമില്ല.”

“നേരേ മരിച്ചാണ്. എല്ലാറ്റിലും ദുഷ്ടതയാണു എന്ന് കാണുന്നത്. എങ്കിലും...”

അനിശ്ചിതത്വവും തനിക്കു മനസ്സിലാക്കാത്ത ഒരു കാര്യത്തിൽ ഉപദേശവും പിന്തുണയും മാർഗ്ഗദർശനവും ആവശ്യമാണെന്ന ഭാവവുമാണ് മുവത്തു തെളിഞ്ഞത്.

“അബ്ദ്.” അവർ ഇടയ്ക്കു കയറി പറഞ്ഞു: “എതിനും ഒരു പരിധിയുണ്ട്. സന്ധാർഗ്ഗവിരുദ്ധമെന്നാലെന്തെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലാക്കും.”

അവരുടെ

വാക്കുകളിൽ

ആത്മാർത്ഥതയില്ലായിരുന്നു. എന്തെന്നാൽ സ്വന്തീകളെ അസാമാർഗ്ഗികതയിലേക്കു നയിക്കുന്നതെന്നതാണെന്ന് അവർക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. “എന്നാലും എന്താരു കുറത! അതും ആരോട്? നിങ്ങളോട്! നിങ്ങൾ താമസിക്കുന്ന പട്ടണത്തിൽ കാലുകുത്താൻ അവർക്കെങ്ങനെ മനസ്സുവന്നു? നിങ്ങളുടെ സമന്നസ്സും അവളുടെ നീചമനഃസ്ഥിതിയും താൻ മനസ്സിലാക്കുന്നു.”

“പക്ഷേ, നമുക്കെന്തു ചെയ്യാൻ പറ്റും? താനവർക്കു മാപ്പുകൊടുത്തതാണ്. ആ നിലയ്ക്ക് മകനോടുള്ള സ്നേഹത്തിന്റെ പേരിലുള്ള അവളുടെ ഈ ആവശ്യം നിഷ്പയിക്കുന്നതെങ്ങനെ?”

“ഈ സ്നേഹമാണോ? ഈതിൽ ആത്മാർത്ഥതയുണ്ടാ? നിങ്ങൾ അവർക്കു മാപ്പുകൊടുത്തതനുതന്നെയിരിക്കേണ്ടു. പക്ഷേ, ആ തക്കുടാക്കിന്റെ മനസ്സ് വേദനിപ്പിക്കാമോ? അവർ മരിച്ചുപോയെന്നാണെങ്കെന്ന് വിശ്രാസം. അവർക്കുവേണ്ടി അവൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. അവളുടെ പാപങ്ങൾക്കു മാപ്പുകൊടുക്കണമെന്ന് ദൈവത്തോടപേക്ഷിക്കുന്നു. അതുതന്നെയാണ് നല്ലതും. എന്നിട്ടിപ്പോൾ... അവൻ എന്തു വിചാരിക്കും?”

“അതു താനോർത്ഥില്ല.” അവരോടു യോജിച്ചുകൊണ്ട് കരുനീന്ന് പറഞ്ഞു.

പ്രഭീ കൈകൾക്കാണ്ഡു മുഖംപൊത്തി പ്രാർത്ഥിച്ചു:

“എൻ്റെ ഉപദേശം ചോദിക്കുകയാണെങ്കിൽ.” പ്രാർത്ഥന കഴിഞ്ഞ്, മുഖത്തുനിന്നു കൈകൾ മാറ്റിയിട്ട് അവർ പറഞ്ഞു: “അതു വേണമെന്നു താൻ പറയില്ല. നിങ്ങളുടെ ദുഃഖം താൻ കാണുന്നുണ്ട്. പതിവുപോലെ, നിങ്ങളെളക്കുവിച്ചു നിങ്ങൾ ചിന്തിക്കുന്നേയില്ല. എന്തായിരിക്കും ഈതിന്റെ ഫലം. നിങ്ങൾക്കും ദുഃഖം, കൂട്ടിക്കും ദുഃഖം! അല്പമെങ്കിലും മനുഷ്യത്വം അവശ്യാശിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അവർ ഈ ആവശ്യം ഉന്നയിക്കുമായിരുന്നില്ല. വേണ്ട, സമ്മതമല്ലെന്നു തീർത്ഥപരയണം. നിങ്ങൾ അനുവദിച്ചാൽ താൻതന്നെ എഴുതാം.”

കരുനീന്ന് സമ്മതിച്ചു. ലിഡിയ ഇവാനോവ്വൻ താഴെപറയുന്നപ്രകാരം എഴുതി:

‘മാധ്യം നിങ്ങളെളക്കുവിച്ചു നിങ്ങളുടെ മകനെ ഓർമ്മിപ്പിക്കുന്നത്, ഉത്തരം പറയാൻ പ്രയാസമുള്ള ചോദ്യങ്ങൾ

ചോദിക്കാൻ അവനെ നിർബന്ധിതനാക്കും. അവൻ വിശ്വാസമായി കരുതേണ്ടതിനെക്കുറിച്ച് അവന്റെ ആത്മാവിൽ വിദ്യേഷം ജനിപ്പിക്കാൻ ഇടവരുത്. അതുകൊണ്ട് നിങ്ങളുടെ ഭർത്താവിന്റെ വിസമ്മതം ക്രിസ്ത്യൻസ്നേഹത്തിന്റെ സത്ത ഉൾക്കൊണ്ട് അംഗീകരിക്കണമെന്നു താൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു. നിങ്ങളോടു കരുണ കാണിക്കണമെന്ന് താൻ ദൈവത്തോടു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു—ലിഡിയ പ്രഭി.’

ലിഡിയ പ്രഭിയുടെ ഗുണ്യാദ്ദേശ്യം സാധിക്കാൻ ഈ കത്ത് സഹായിച്ചു. അന്നയുടെ ആത്മാവിന് ആഴത്തിൽ മുറിവേറ്റു. ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന്യുടെ വീട്ടിൽനിന്നു തിരിച്ചെത്തിയ കരുനീന്നും തന്റെ പതിവുജോലികളിൽ ശ്രദ്ധിക്കാനോ വിശ്വാസിയുടെ ആത്മീയസമാധാനം അനുഭവിക്കാനോ സാധിച്ചില്ല.

ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന്ന് ന്യായമായി പരിഞ്ഞതുപോലെ, ഒരു പുണ്യവാളന്റെ മട്ടിൽ താൻ പെരുമാറിയിട്ടും തന്നോടു തെറ്റുചെയ്ത ഭാര്യയുടെ ഓർമ അയാളെ വിഷമിപ്പിക്കുമായിരുന്നില്ല. ഏന്നിട്ടും അയാൾ അസ്യസ്ഥനായി. വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന പുസ്തകം അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. അവളുമായുള്ള ബന്ധവും അക്കാദ്യത്തിൽ താൻ ചെയ്തതായി ഇപ്പോൾ തോന്നുന്ന തെറ്റുകളും അയാളെ കറിനമായി വേദനിപ്പിച്ചു. കുതിരപ്പന്തയം കഴിഞ്ഞുമടങ്ങുമ്പോൾ സ്വന്തം വിശ്വാസവഞ്ഞനയെക്കുറിച്ചും അവൾ ഏറ്റു പരിഞ്ഞതും (പ്രത്യേകിച്ചും ഭ്രാംബിസ്കിയെ വെല്ലുവിളിക്കാതെ, പുറമേക്കുമാത്രം മര്യാദയോടെ പെരുമാറണമെന്ന് അവളോടാവശ്യപ്പെട്ടതും) ഓർമിച്ചപ്പോൾ അയാളുടെ മനസ്സു നിന്നി. താൻ അവൾക്കഴുതിയ കത്തിന്റെ ഓർമയും വേദനിപ്പിക്കുന്നു. സർവോപരി, താൻ മാപ്പു നല്കിയിട്ടും ആർക്കും അതു വേണ്ടാതായതും മറ്റാരു പുരുഷന്റെ കുഞ്ഞിനെ ശുശ്രൂഷിച്ചതും പരയാനാവാത്ത നാണവും പശ്വാത്താപവുമാണുള്ളവാക്കിയത്.

അവളോടാത്തു കഴിച്ചുകൂട്ടിയ ഭൂതകാലവും അതുപോലെ നാണക്കെടിന്റെതായിരുന്നു തോന്തി. അവളോടു വിവാഹാദ്യർത്ഥന നടത്തിപ്പോൾ പരിഞ്ഞ വിധ്യിതതങ്ങളോർത്തതും അയാൾ ലഘജിച്ചു.

പക്ഷേ, ഇക്കാര്യത്തിൽ താനെന്തു തെറ്റാണു ചെയ്തത്? ഭ്രാംബിസ്കി, ഒബ്സ്ലോൺസ്കി തുടങ്ങിയവരും

ഇതുപോലൊക്കെത്തന്നെയല്ല പ്രേമിക്കുന്നതും വിവാഹം കഴിക്കുന്നതും? അങ്ങനെയുള്ള പലപല പേരുകൾ അയാളുടെ മനസ്സിലേക്കു കടന്നുവന്നു. എക്കിലും അത്തരം ചിന്തകളെ മനസ്സിൽ നിന്ന് ആട്ടിപ്പായിച്ചീടു കേവലം നെമിഷികമായ ലാക്കിക്കജീവിതമല്ല താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നതെന്നും നിത്യജീവിതമാണു തന്റെ ലക്ഷ്യമെന്നും സ്വയം ബോധ്യപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ചു. എക്കിലും നിന്റും രമായ ഈ ക്ഷണിക്കജീവിതത്തിൽ ചില ചെറിയ തെറ്റുകൾ ചെയ്തുപോയി എന്നത് അയാളെ വേദനിപ്പിച്ചു. പകേശ, ആ മനോഭാവം പെട്ടുന്നു മാറി. ഓർമ്മിക്കാനാഗ്രഹിക്കാത്ത കാര്യങ്ങളെ വിസ്മരിക്കാൻ പ്രാപ്തമാക്കുന്ന മനഃശാന്തി അയാൾക്കു കൈ വന്നു.

ഇരുപത്തിയാർ

പിറന്നാളിന്റെ തലേറിവസം നടക്കാൻപോയിട്ടു മടങ്ങിവന്ന സെരേഷ്, ഓവർക്കേഞ്ച് ഉള്ളി പരിചാരകന്റെ കൈയ്യിൽ കൊടുത്തിട്ടു ചോദിച്ചു: “കാപ്പിറ്റോൺിച്ചു, ബാന്റോജിട് ആ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ ഇന്നു വന്നിരുന്നോ...? പപ്പ അയാളെ കണ്ണോ?”

കിളരംകൂടിയ പരിചാരകൻ കുന്നിത്തു പയ്യെന നോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “വന്നിരുന്നു. സെക്രട്ടറി പോയ ഉടനെ തൊന്ത്രനീയാണ് അദ്ദേഹത്തെ അകത്തേക്കു കടത്തിവിട്ടത്. തൊന്ത്രം അഴിച്ചുവയ്ക്കാം.”

“സെരേഷാ, അതു തന്നത്താൻ ചെയ്താൽ മതി.” എന്നു ട്രൂട്ടർ പറഞ്ഞത് അവൻ കേട്ടഭാവം നടിച്ചില്ല. പരിചാരകനോട് അവൻ വീണ്ടും ചോദിച്ചു: “എന്നിട്ട് പപ്പാ അയാളാവശ്യപ്പെട്ടുപോലെ ചെയ്തോ?” പരിചാരകൻ തലകുലുക്കി.

ഒരു പരാതിയുമായി എല്ലാ പ്രാവശ്യവും കരെനിനെ കാണാൻവന്ന ബാന്റോജിട് ഉദ്യോഗസ്ഥൻ സെരേഷയുടെയും പരിചാരകന്റെയും ശ്രദ്ധയാകർഷിച്ചിരുന്നു. താനും കൂട്ടികളും മരണത്തെ മുഖാമുഖം കാണുകയാണെന്നു പറഞ്ഞ്, കരെനിനെ കാണാൻ അനുവദിക്കണമെന്നു കേണപേക്ഷിച്ച് ആ മനുഷ്യനെക്കുറിച്ചാണ് സെരേഷ് ചോദിച്ചത്.

“അയാൾക്കു സന്തോഷമായോ?” അവൻ വീണ്ടും ചോദിച്ചു.

“എങ്ങനെ സന്തോഷിക്കാതിരിക്കും? സന്തോഷംകൊണ്ട് തുള്ളിച്ചാടിയാണു പോയത്.”

“എന്തെങ്കിലും കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടാ?” അല്ലപം കഴിത്ത് സെരേഷ് അനേകിച്ചു.

പരിചാരകൻ തലയാട്ടിയിട്ടു മന്തിച്ചു: “പ്രദു ഒരു സാധനം കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്.”

ലിഡിയ ഇവാനോവ്ന പ്രഭി കൊണ്ടുവന്ന പരിചാരകൻ

സുചിപ്പിക്കുന്നതെന്ന് അവൻ മനസ്സിലായി.

“ഓഹോ! എവിടെ?”

“കോർണി അതു കുഞ്ഞിന്റെ പപ്പയുടെ കൈയിൽക്കാടുത്തു. നല്ല ഒരു സാധനമാണെന്നു തോന്നുന്നു.”

“എത്രയുണ്ട്? വലുതാണോ?”

“അതു വലുതല്ല. എങ്കിലും നല്ലതുതനു.”

“പുസ്തകമാണോ?”

“അല്ല. പോകു പോകു, വാസിലിലുകിച്ച് കുഞ്ഞിനെ വിളിക്കുന്നു.”

ട്യൂട്ടറുടെ കാലോച്ചകേട്ട് പരിചാരകൾ കൂട്ടിയെ പറഞ്ഞയുംകൊൻ നോക്കി.

“ഇതാവരുന്നു വാസിലിലുകിച്ച്.” ഓമനത്തം തുള്ളുവുന്ന ആ മുഖം സന്തോഷംകൊണ്ടു വികസിച്ചു. ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന്യുടെ അനന്തരിവെച്ചു അനുന്നതിരവൾ ഉദ്ഘാനത്തിലെ നടപ്പാതയിൽവെച്ചു കണ്ണപ്പോൾ പറഞ്ഞ വാർത്ത അവനെ ആള്ളാദത്തിലാറാട്ടിച്ചു. വീട്ടിലെല്ലാവർക്കും സന്തോഷിക്കാനുള്ള ഒരു ദിവസമാണതെന്ന് അവനു തോന്തി.

“പപ്പയ്ക്ക് അലക്സാണ്ടർ നെവ്സ്കി മെഡൽ കിട്ടിയതിനേതോ?”

“പിന്നില്ലോ? അഭിനന്ദനം അറിയിക്കാൻ ആളുകൾ വരാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്.”

“പപ്പായ്ക്കു സന്തോഷമാണോ?”

“സാർ ചക്രവർത്തിയുടെ സമാനം കിട്ടിയാൽ സന്തോഷിക്കാതിരിക്കുമോ? യജമാനന് അർഹതയുള്ളതുകൊണ്ടാണു കിട്ടിയത്.” പരിചാരകൾ പറഞ്ഞു.

പരിചാരകൾ നശ്ച കൃതാവിൽനോക്കി എന്തോ ആലോച്ചിച്ചിട്ട് സെരേഷ് ചോദിച്ചു: “നിങ്ങളുടെ മോള്ള ഈന്നു വനില്ലല്ലോ?”

പരിചാരകൾ മകൾ ഒരു ബാലേ നർത്തകിയാണ്.

“ഈനെങ്ങനെ വരും? അവർക്കു പരിക്കാൻ പോണ്ടു? കുഞ്ഞിന് ഈന്നു കൂറ്റുണ്ട്. വേഗം പൊയ്ക്കൊള്ളു.”

പഠനമുറിയിലെത്തിയ സെരേഷ്, പുസ്തകം തുറക്കുന്നതിനുമുന്ന് തനിക്കുകിട്ടിയ പൊതിയിലെന്തായിരിക്കുമെന്നു തന്റെ ഉള്ള ട്യൂട്ടറുമായി പങ്കിട്ടു.

“ഒരു തീവണ്ടിയായിരിക്കും.” അവൻ പറഞ്ഞു

“കുട്ടി, വ്യാകരണം പറിക്കും, രണ്ടുമൺിക്കു കീച്ചർ വരും.”
വാസിലിലുകിച്ച് പറഞ്ഞു.

സെരേഷ് പുസ്തകം കൈയിലെടുത്തിട്ടു ചോദിച്ചു:
“അലക്സാണ്ടർ നെവ്സ്കി മെഡിനേക്കാൾ വലിയ
സമാനമേതാണ്?”

“വളാധിമിർ മെഡൽ.” വാസിലിലുകിച്ച് പറഞ്ഞു.

“അതിനും മുകളിൽ?”

“എറവും വലുത് സെന്റ് ആൻഡ്രൂ.”

“അതിനും മുകളിൽ.”

“എനിക്കെത്തുകൂടാ.”

“നിങ്ങൾക്കുപോലും അറിഞ്ഞുകൂടാ.” സെരേഷ് താടിക്കു
കൈകൊടുത്ത് ആലോചനയിൽ മുഴുകി. തന്റെ അച്ചൻ
ഒറയടിക്കും വളാധിമിർ മെഡലും സെന്റ് ആൻഡ്രൂസ് മെഡലും
കിട്ടിയാലോ? എങ്കിൽ, പഠിത്തത്തിന്റെ കാര്യം പറഞ്ഞ് അച്ചൻ
ദേഹ്യപ്പെടില്ല. താൻ വലുതാകുന്നേക്കാൾ എല്ലാ മെഡലുകളും
സൃഷ്ടമാക്കും. സെന്റ് ആൻഡ്രൂസിനേക്കാൾ വലിയ ഒരു മെഡൽ
അവർ കണ്ടു പിടിക്കാതിരിക്കില്ല. അപ്പോൾ തനിക്കുതന്നെ
കിട്ടും.

ഈഅനേകയല്ലാം ആലോച്ചിച്ച് അധ്യാപകർ വരുന്നതുവരെ
കഴിച്ചുകൂട്ടി. നാമത്തിന്റെയും ക്രിയയുടെയും ലക്ഷണങ്ങളാണും
പഠിച്ചില്ല. അധ്യാപകനും സകടം വന്നു. അതുകണ്ട് സെരേഷയും
വിഷമിച്ചുകില്ലും പഠിക്കാത്തതിൽ അവനു ദുഃഖം തോന്തിയില്ല.
അധ്യാപകൻ പറഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നേക്കാൾ മനസ്സിലായെന്നു
തോന്തുമെങ്കിലും തനിച്ചാവുന്നേക്കാൾ മറന്നുപോകും.
ക്രിയാവിശേഷങ്ങളത്തിന് ഉദാഹരണമായി പറഞ്ഞുകൊടുത്ത
ലളിതമായ പദംപോലും ഓർമയില്ല. എന്നാൽ അധ്യാപകനെ
സകടപ്പെടുത്തിയതിൽ ദുഃഖവുമുണ്ട്.

അധ്യാപകൻ പുസ്തകത്തിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ
അവൻ പെട്ടനു ചോദിച്ചു:

“സാറിന്റെ പിറന്നാളെന്നാണ്?”

“കുട്ടി പുസ്തകമെടുത്തു വായിക്ക്. ജമദിനത്തിന് ഒരു
പ്രത്യേകതയുമില്ല. എന്നതെത്തയുംപോലെ സാധാരണ ദിവസം.
അന്നും നമ്മൾ ജോലി ചെയ്യണം.”

സെരേഷ്, അധ്യാപകൻ താടിയിലേക്കും മുക്കിലേക്കും
വഴുതിവിണ കണ്ണടയിലേക്കും സുക്ഷിച്ചുനോക്കി.

പരിഞ്ഞത്തെതാനും മനസ്സിലായില്ല. അധ്യാപകനുപോലും വിശ്വാസമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങളാണയാൾ പരയുന്നതെന്നു തോന്തി. 'എല്ലാവരും ഒരുപോലെ, ആർക്കും പ്രയോജനമില്ലാത്ത മുഴീപ്പൻ കാര്യങ്ങൾ പരയുന്നതെന്ത്?' ഈ സാർബനുപോലും എന്നോടു സ്വന്നഹമില്ലാത്തതെന്ത്?' അവൻ തന്നോടുതന്നെ ചോദിച്ചു. ഉത്തരം കിട്ടിയില്ല.

ഇരുപത്തിയേഴ്സ്

അര് ധ്യാപകൻ ക്ഷാസ്യുക്കശിംതാൽ സൗരേഷ്യമുടെ അച്ചുനും അവനെ പരിപ്പിക്കുന്ന പതിവുണ്ട്. അച്ചുന്ന വരുന്നതിനുമുമ്പ് അവൻ മേശയ്ക്കുമുന്നിലിരുന്ന് ഒരു ചെറിയ പേനാക്കത്തിക്കാണ്ഡു കളിക്കാൻ തുടങ്ങി. ഇന്നയിടയായി പുരത്തു നടക്കാൻ കാണ്ഡുപോകുന്നോൾ അമ്മയെ അനേപ്പിക്കലാണ് അവന്റെ പ്രധാനജോലി. അവനു പൊതുവേ മരണത്തിൽ വിശ്വാസമില്ല. അമ്മ മരിച്ചുപോയെന്ന് ലിഡിയ ഇവാനോവ് പറഞ്ഞിട്ടും അവന്റെ അച്ചുന്ന അതു ശരിവച്ചിട്ടും അവൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്നില്ല. ഒത്ത ശരീരവും കരുത്ത തലമുടിയുമുള്ള സുന്ദരിയായ ഏതു സ്ത്രീയെ അകലെവച്ചു കണ്ടാലും അതു തന്റെ അമ്മയാണെന്ന് അവൻ വിചാരിക്കും. അമ്മയുടെ സ്നേഹവാസല്യങ്ങളാർമിച്ച് അവന്റെ കണ്ണുകൾ നിറയും. ഏതുനിമിഷവും അമ്മ അടുത്തുവന്നു ശ്രിരോവസ്ത്രം മാറ്റി മുഖം മുഴുവനും പുരത്തുകാട്ടി ചിരിച്ച് തന്ന കൈക്കിപ്പുണ്ടുമെന്നു പ്രതീക്ഷിക്കും. അമ്മയുടെ പ്രത്യേകമായ ഗന്ധവും സ്പർശനത്തിന്റെ മാർദവവും അവൻ തിരിച്ചറിയും. ഒരു വൈകുന്നേരം, അമ്മയുടെ ചാരത്തുകിടന്ന തന്ന ഇക്കിളികുട്ടിയപ്പോൾ മോതിരങ്ങളിൽത്തെ വിരലുകളുള്ള അവരുടെ വെള്ളത്ത കൈയിൽ കടിക്കുകയും സന്തോഷംകാണ്ഡു കരയുകയും ചെയ്തതുപോലെ വീണ്ഡും കരയും. പിന്നീടൊരിക്കൽ, അമ്മ മരിച്ചിട്ടില്ലെന്ന് സന്ദർഭവശാൽ ആയ പറഞ്ഞപ്പോൾ, അമ്മ പീതയായതുകാണ്ഡാണ്(അമ്മയെ സ്നേഹിക്കുന്നതുകാണ്ഡ അവൻ അതു വിശ്വസിക്കുന്നില്ല) മരിച്ചുപോയെന്നു പറഞ്ഞതെന്ന് അവന്റെ അച്ചുനും ലിഡിയ ഇവാനോവ് വിശദികരിച്ചു. അവൻ കൂടുതൽ പ്രതീക്ഷയോടെ അമ്മയെ കാത്തിരുന്നു. ഇന്ന് നടപ്പാതയിൽവച്ച് ഉംതനിരത്തിലുള്ള മുട്ടുപടമണിൽത്തെ ഒരു സ്ത്രീയെ കണ്ഡു. അവൻ ഏതിരേവന്നത്

അവൻ ഉത്കണ്ഠയോടെ നോക്കിനിന്നു. പക്ഷേ, അടുത്തുവരാതെ അവർ എങ്ങാടോ പൊയ്ക്കളെന്തു. അമ്മയുടെ സ്വന്നഹത്തിന്റെ ഓർമയിൽ മുഴുകി, പേനാക്കത്തികൊണ്ട് മേശയുടെ വക്കുമുഴുവൻ വരെത്തുകൊണ്ടിരുന്ന സെരേഷയെ ട്രൂട്ട് സ്വപ്നത്തിൽനിന്നുണ്ടാക്കി.

“നിന്റെ പപ്പ വരുന്നു!”

സെരേഷ ചാടിയെന്നിറ്റു. അച്ചുന്റെ അടുത്തുചെന്നു കൈയിൽ ഉമ്മവച്ചിട്ട്, അലക്സാഡർ നെവ്സ്കി മെഡൽ ലഭിച്ചതിന്റെ സന്ദേശം മുവരുത്തു കാണാനുണ്ടോ എന്നു സുകഷിച്ചുനോക്കി.

“ഇന്നത്തെ നടത്തം സുവമായിരുന്നോ? ചാരുക്കസേരയിലിരുന്ന് പഴയനിയമം കൈയിലെടുത്തു തുറന്നിട്ട് കരെനിന്റെ ചോദിച്ചു. ഓരോ ക്രിസ്ത്യാനിയും ബൈബിളിലെ പരിത്രത്തിൽ അവഗാഹം നേടിയിരിക്കണമെന്ന് ഒന്നിലധികം തവണ കരെനിന്റെ മകനോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അയാൾ ഇടയ്ക്കിടെ ബൈബിൾ നോക്കി സംശയനിവാരണം വരുത്തുന്നത് അവൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്.

“നല്ല രസമുണ്ടായിരുന്നു പപ്പാ.” കസേരയിലിരുന്ന് ആടിക്കാണ്ട് സെരേഷ പറഞ്ഞു: “ഞാനിന്നു നാടകകയെ കണ്ടു. (ലിഡിയ ഇവാനോവ്നയുടെ അനന്തിരവളാണു നാടക. അമ്മായിയുടെ വീട്ടിൽനിന്നും പറിക്കുകയാണെവർ). പപ്പയ്ക്ക് ഒരു പുതിയ മെഡൽകൂടി കിട്ടിയെന്ന് അവർ പറഞ്ഞു. പപ്പയ്ക്കു സന്ദേശമില്ലോ?”

“ആദ്യമായി, നീ കസേരപിടിച്ചു കുലുക്കാതെ. പിന്നെ, മെഡല്ല പ്രധാനം, ജോലിയാണ്. നീ അതു മനസ്സിലാക്കണം. ഒരു സമാനം കിട്ടാൻവേണ്ടി ജോലി ചെയ്താൽ അതു കരിനമായി തോന്നും. നേരേരെമിച്ച്, ജോലിയെ സ്വന്നഹിക്കുകയാണെങ്കിൽ അതുതന്നെയാണു നിന്റെ സമാനം.”

സ്വന്നഹവും വാതാല്പര്യവുംകൊണ്ട് തിളങ്ങിയിരുന്ന സെരേഷയുടെ മുഖം ഝാനമായി. അച്ചുന്റെ ഇളംതത്തിലുള്ള ചിരപരിചിതമായ ശബ്ദം അവനും അനുകരിക്കാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. എത്രൊ പുസ്തകത്തിലെ സാകല്പിക കമാപാത്രത്തെന്നപോലെയാണ് അച്ചുന്റെ തന്നോടു സംസാരിക്കുന്നതെന്ന് അവനു തോന്നുന്നു. അതേ സാകല്പികകമാപാത്രമാണ് താനെന്നമട്ടിൽ അവൻ അച്ചുനോടു

പെരുമാറാനും തുടങ്ങിയിരുന്നു. ഞാൻ പറയുന്നതു നിനക്കു മനസ്സിലാവുന്നുണ്ടോ?" അച്ചുന്ന് ചോദിച്ചു.

"ഉണ്ട്, പപ്പാ." സാകല്പിക കമാപാത്രമാണെനു നടിച്ച് അവൻ പറഞ്ഞു.

സുവിശേഷങ്ങളിലെ ചില പദ്യങ്ങൾ കാണാതെ പർക്കാനും പഴയനിയമത്തിലെ ആദ്യഭാഗം ഉരുവിടാനുമാണ് അവനോടാവശ്യപ്പെട്ടത്. സുവിശേഷത്തിലെ പദ്യങ്ങൾ സെരേഷയ്ക്കു കാണാപ്പാത്രമാണെങ്കിലും അച്ചുന്ന് മുവത്തിന്റെ ആകൃതിയിൽ നോക്കിക്കാണ്ടിരുന്ന അവൻ ചില വാക്കുകൾ വിട്ടുപോയി. അതു കരെനിനെ ശുണ്ടിപിടിപ്പിച്ചു.

കരെനിന് വിശദികരണം ആരംഭിച്ചു. മുന്പ് പലതവണ കേട്ടിട്ടുള്ളതാണ്. കുടുതൽ മനസ്സിലാക്കിയതുകൊണ്ട് സെരേഷയ്ക്കും പെട്ടുന്ന് ഓർമ്മിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. അവൻ പേടിയോടെ അച്ചുനെ നോക്കി, ഓരിക്കൽ, പറഞ്ഞതെല്ലാം വീണ്ടും ആവർത്തിക്കാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടുമോ എന്നു ശക്തിച്ചു. ചിലപ്പോൾ അങ്ങനെ ചെയ്യാറുണ്ട്. അപ്പോൾ എല്ലാം മറന്നുപോകും. എന്തായാലും ഈ ആവർത്തിക്കാൻ പറഞ്ഞില്ല. പഴയനിയമത്തിലെ പാംങ്ങൾ പർപ്പിച്ചു. സെരേഷ്, മനസ്സിലാക്കിയ കാര്യങ്ങൾ ഭംഗിയായി ചൊല്ലിക്കേശപ്പിച്ചു. പക്ഷേ, ചിലസംഭവങ്ങൾ എന്തിന്റെ സുചനയാണെന്ന ചോദ്യത്തിന് ഉത്തരം പറയാൻ അവൻ വിഷമിച്ചു. വിശ്വപ്രളയത്തിനു മുമ്പുള്ള പാത്രിയർക്കീസുമാരെക്കുറിച്ച് അവൻ അറിഞ്ഞതുകൂടാ. ജീവനോടെ സ്വർഗ്ഗത്തുപോയ ഇഞ്ഞോക്കിന്റെ പേരുമാത്രമേ ഓർമയുള്ളു. മറുള്ളവരുടെ പേരുകളും ഓർമയുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും മറന്നുപോയി. പഴയനിയമത്തിൽ അവൻ ഏറ്റവും ഇഷ്ടം ഇഞ്ഞോക്കിനോടാണ്. ഇഞ്ഞോക്കിനെ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്ക് എടുത്തുകൊണ്ടുപോകുന്നത് അവൻ ഭാവനയിൽ സകല്പിച്ചിരുന്നു.

അവൻ മരണത്തിൽ തീരെ വിശ്വാസമില്ല. താൻ സ്നേഹിക്കുന്ന ആർക്കും പ്രത്യേകിച്ച് തനിക്കും മരണമില്ലെന്ന് അവൻ വിശ്വസിച്ചു. എല്ലാവരും മരിച്ചുപോകുമെന്നാണ് അവനോടു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത്. അവൻ വിശ്വാസമുള്ള ചിലരോടു ചോദിച്ചപ്പോൾ അവരും അതു ശരിവച്ചു. അവന്റെ ആയയും മനസ്സിലുംനോടെയാണെങ്കിലും അതിനോടു യോജിച്ചു. പക്ഷേ, ഇഞ്ഞോക്ക് മരിച്ചില്ല. അപ്പോൾ എല്ലാവരും മരിച്ചിട്ടില്ല. "ദൈവം ചിലരെമാത്രം ജീവനോടെ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു

കൊണ്ടുപോകാൻ കാരണമെന്ത്?' സെരേഷ് ചിന്തിച്ചു: 'ചീത്ത മനുഷ്യർ, അതായത്, ദൈവത്തിന് ഇഷ്ടമില്ലാത്തവർ മരിക്കും. നല്ലയാളുകൾ ഇന്നോക്കിനെപ്പാലുള്ളത്വരായിരിക്കും."

"അതു ശരിതനെ പക്ഷേ, ആരാണി പാത്രിയർക്കിസുമാർ?"

"ഇന്നോക്ക്, ഇന്നോസ്..."

"പരിഞ്ഞതുതനെ നീ വീണ്ടുംവീണ്ടും പറയുന്നു. മോശം, സെരേഷാ വളരെ മോശം! ഒരു ക്രിസ്ത്യാനി അത്യാവശ്യം അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ട കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കിയില്ലെങ്കിൽ നിന്നെന്നയെന്തിനു കൊള്ളാം? നിന്നെ എന്നിക്കിഷ്ടമേയില്ല. പീറ്റർ ഇശാത്തിച്ചിന്നും—അധ്യാളാണു പ്രധാന അധ്യാപകൻ—നിന്നെ ഇഷ്ടമല്ല. ഇങ്ങനെ പോയാൽ നിന്നക്കു നല്ല ശ്രീക്ഷ തരേണ്ടിവരും."

അച്ചുന്നും പ്രധാനാധ്യാപകനും അവനോടിഷ്ടമല്ല. അവൻ പരിക്കാൻ മോശമാണ്. എക്കിലും അവനു കഴിവില്ലെന്നു പറയാൻവയ്ക്കും. നേരേമരിച്ച്, മാത്യകാവിദ്യാർത്ഥികളായി പ്രധാനാധ്യാപകൻ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചുവരേക്കാൾ വളരെയധികം കഴിവുള്ളവനാണെന്ന്. പതിപ്പിച്ച പാംങ്ങൾ പരിക്കാൻ ശ്രമിക്കാത്തതാണ് അവന്റെ കുഴപ്പമെന്ന് അച്ചുന്ന പറയുന്നു. അവനു പരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെന്നതാണു വാസ്തവം. അച്ചുന്നും അധ്യാപകനും പരിഞ്ഞുകൊടുത്തതിനേക്കാൾ അടിയന്തരപ്രാധാന്യമുള്ള കാര്യത്തിൽ അവന്റെ ആത്മാവ് വ്യാപരിക്കുന്നതുകൊണ്ടാണു പരിക്കാൻ സാധിക്കാത്തത്. ഈ രണ്ട് ആവശ്യങ്ങളും പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങളാണ്. അവന്റെ ഗുരുക്കമൊരോടും അവൻ സംഘർഷത്തിലാണ്. സെരേഷയ്ക്ക് ഒൻപതുവയസ്സായി. വെറുമൊരു കൂട്ടിയാണെന്ന്. എക്കിലും സ്വന്തം ആത്മാവിനെക്കുറിച്ചുവന്നു ബോധമുണ്ട്. കണ്ണിലെ കൃഷ്ണമൺപോലെ അവൻ അതിനെ കാത്തുസുക്ഷിക്കുന്നു. സ്വന്നഹത്തിന്റെ താക്കോലുമായല്ലാതെ സ്വന്തം ഹൃദയത്തിലേക്കു കടക്കാൻ ആരെയും അവൻ അനുവദിക്കുകയില്ല. അവൻ പരിക്കുന്നില്ലെന്നാണ് അവന്റെ അധ്യാപകരുടെ പരാതി. പക്ഷേ, അറിയാനുള്ള ആഗ്രഹം അവന്റെ ആത്മാവിൽ നിന്നിരുത്തുള്ളവുകയാണ്. അതുകൊണ്ട് തന്റെ അധ്യാപകരിൽനിന്നല്ലെങ്കിലും കാപറ്റോണിച്ചിൽനിന്നും ആയയിൽനിന്നും നാടകയിൽനിന്നും വാസിലി ലുകിച്ചിൽനിന്നും അവൻ പരിച്ചു.

ലിഡിയ ഇവാനോവ് ന്റെ അനന്തരവർഗ്ഗ നാടകക്കാരുമായി അനുഭവം അനുഭവിച്ചിട്ടുണ്ടാണ് സൈരേഷയ്ക്ക് അവൻ അച്ചുന്ന കല്പിച്ച ശിക്ഷ. പക്ഷേ, സൈരേഷയെ സംബന്ധിച്ചിട്ടേതാളം ഈ ശിക്ഷ ഒരുപ്പുശാഹമായി. വാസിലി ലുകിച്ച് അവനെ കാറ്റാടിയന്ത്രം ഉണ്ടാക്കാൻ പറിപ്പിച്ചു. അനുഭവകുന്നേരം മുഴുവനും ആ പണിയിലേർപ്പേട്ടു കാറ്റാടിയന്ത്രത്തിൽ കയറി ആകാശയാത്ര നടത്തുന്നതു സ്വപ്നം കണ്ട് സമയം ചെലവഴിച്ചു. അമ്മയെക്കുറിച്ച് ഓർമിച്ചുതേയില്ല. പക്ഷേ, കിടക്കാൻനേരത്തു പെട്ടുന്ന് അമ്മയെ ഓർമവന്നു. നാളെ പിറന്നാളാണ്, അമ്മ ഒളിച്ചുകളി മതിയാക്കി തന്റെയടുത്തുവരണെ എന്ന് അവൻ പ്രാർത്ഥിച്ചു.

“വാസിലി ലുകിച്ച്, തൊനിപ്പോൾ കൂടുതൽ നേരം പ്രാർത്ഥിക്കുന്നതെന്തിനുവേണ്ടിയാണെന്നിയാമോ?”

“നല്ലവന്നും പറിക്കാൻ കഴിയണമെന്നാണോ?”

“അണ്ണ.”

“കളിപ്പാടങ്ങൾ കിട്ടണമെന്നാണോ?”

“അണ്ണ. നിങ്ങൾക്ക് ഉള്ളിക്കാനൊക്കീല്ല. വളരെ മനോഹരമായ ഒരു കാര്യം. പക്ഷേ, ഹൃസ്യമാണ്! പ്രാർത്ഥന ഫലിക്കുന്നോൾ പറയാം. നിങ്ങൾ ഉള്ളിച്ചതൊന്നുമല്ല.”

“എനിക്കൂഹികാൻ വയു. കുത്തുതനെ പറഞ്ഞാൽ മതി... ശരി കിടന്നാളു. തൊൻ മെഴുകുതിരി കെടുത്താം.”

“പക്ഷേ, മെഴുകുതിരിവെട്ടമില്ലെങ്കിലും തൊൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്ന വസ്തുവിനെ എനിക്ക് വ്യക്തമായി കാണാം. ഇപ്പോൾത്തനെ ഹൃസ്യം നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലായിരിക്കും!” സൈരേഷ സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചു.

മെഴുകുതിരി കെടുത്തിയപ്പോൾ അവൻ അമ്മയുടെ സ്വർഗരം അറിഞ്ഞു. അമ്മയുടെ ശബ്ദം കേട്ടു. തൊട്ടുത്തുനിന്ന് വാതാല്പര്യത്തോടെ അവനെ നോക്കുകയും തലോടുകയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ കാറ്റാടിയന്ത്രം പ്രത്യക്ഷപ്പേട്ടു. ഒരു പേനാക്കത്തിയും. എല്ലാം ചേർന്ന് ആശയക്കുഴപ്പമുണ്ടാക്കി. അവൻ ഉരങ്ങി.

ഇരുപത്തിയെട്ട്

പി റേഴ്സബർഗിലെത്തിയ ഭ്രാഹ്മസ്കിരും അന്നയും അവിടത്തെ ഏറ്റവും നല്ല ഹോട്ടലുകളിലൊനിലാണു താമസിച്ചത്. ഭ്രാഹ്മസ്കി ഓന്നാമത്തെ നിലയിൽ ഒറ്റയ്ക്കും അന്ന, കുഞ്ഞിനോടും ആയയോടും ഒരു പരിചാരികയോടുമൊപ്പം നാലു മുൻകളുള്ള സൂട്ടിലും താമസിച്ചു.

അവിട വന്നിവസംതനെ ഭ്രാഹ്മസ്കി സഹോദരനെ കാണാൻ പോയി. അവിട അയാളുടെ അമ്മയും ഉണ്ടായിരുന്നു. മോസ്കോയിൽ നിന്ന് ഓദ്യോഗികാവശ്യത്തിനു വന്നതാണ്. അമ്മയും സഹോദരപത്തിയും പതിവുപോലെ അയാളെ സ്വീകരിച്ചു വിദേശരായാത്രയെക്കുറിച്ചും പരിചയക്കാരെക്കുറിച്ചും ചോദിച്ചുകൂടിലും അന്നയുമായുള്ള ബന്ധത്തിന്റെ കാര്യം മിണ്ഡിയില്ല. പിറ്റേനു രാവിലെ ഹോട്ടലിൽ ചെന്നപ്പോൾ സഹോദരൻ അന്നയുടെ കാര്യം അനേകംപിച്ചിച്ചു. ഭ്രാഹ്മസ്കി എല്ലാം തുറന്നു പറത്തു. വിവാഹം കഴിച്ചതിനു തുല്യമാണെന്നും തന്റെ ഭാര്യയെന്ന നിലയ്ക്കാണ് കൂടെ താമസിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നും അമ്മയോടും ചേടൻ ഭാര്യയോടും അങ്ങനെ പരയണമെന്നും പറത്തു.

“ലോകം അംഗീകരിച്ചില്ലെങ്കിലും എനിക്കൊന്നുമില്ല. പക്ഷേ, എൻ്റെ ബന്ധുക്കൾ എന്നപ്പോലെ അവളെയും ഒരു ബന്ധുവായിത്തനെ കരുതണം.”

അനിയൻ്റെ താൽപര്യങ്ങളെ എപ്പോഴും വിലമതിച്ചിരുന്ന ആ മുത്തസഹോദരനും അയാൾ ചെയ്തത് തെറ്റോ ശരിയോ എന്നിത്തുകൂടാ. എങ്കിലും അതൊരു തെറ്റാണെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തിയില്ല. അതുകൊണ്ട് അന്നയെ കാണാൻ അനിയൻ്റെക്കുടെ മുകളിലെത്തെ നിലയിലേക്കു പോയി.

സഹോദരൻ്റെ സാന്നിധ്യത്തിൽ, അടുത്ത പരിചയക്കാരിയോടെന്നപോലെയാണ് ഭ്രാഹ്മസ്കി

സംസാരിച്ചത്. എക്കിലും ഭ്രാംബന്ധകിയുടെ എന്നേറ്റിലേക്ക് അന്ന പോകുന്നകാര്യം അവർ ചർച്ചചെയ്തു.

ധാരാളം ലോകപരിചയമുള്ള ഭ്രാംബന്ധകി പുതിയ സാഹചര്യത്തിൽ വലിയ ഒരബുദ്ധമാൻ കാണിച്ചത്. തന്നെയും അന്നയെയും ഉൾക്കൊള്ളാൻ സമൂഹം തയ്യാറാവുകയില്ലെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കേണ്ടതായിരുന്നു. പക്ഷേ, കാലം മാറിയെന്നും ലോകം പുരോഗമിച്ചുന്നും (താന്നിയാതെ എല്ലാത്തരത്തിലുള്ള പുരോഗമന്ത്രയും അയാൾ സ്വാഗതംചെയ്യാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു) പൊതുജനാദിപ്രായത്തിൽ മാറ്റമുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നും സമൂഹം തങ്ങളെ അംഗീകരിക്കുമെന്നും അയാൾ വിശ്വസിച്ചു. ‘രാജസദസ്സിൽ അവളെ സ്വാഗതം ചെയ്തില്ലെന്നുവരാം. പക്ഷേ, ഉറസുപ്രയത്നകൾ കാര്യങ്ങളെ ശരിയായി നോക്കിക്കാണും.’ അയാൾ വിചാരിച്ചു.

ഓരാൾക്ക് കരുതിക്കൂട്ടിയല്ലെങ്കിൽ, കാലുകൾ മടക്കിവച്ച് മനിക്കുരുക്കളോളം ഒരേയിരിപ്പിൽ ഇരിക്കാൻ പ്രയാസമില്ല. പക്ഷേ, അങ്ങനെയിരിക്കാൻ നിർബന്ധിതനായാൽ കാലുകൾ വേദനിക്കും. ഉള്ളക്കും. നിവർക്കാൻ പ്രയാസമുണ്ടാകും. ഇതുതന്നെയാണു സമൂഹവുമായുള്ള ബന്ധത്തിലും ഭ്രാംബന്ധകിക്കുണ്ടായ അനുഭവം. സമൂഹം തങ്ങളെ അകറ്റി നിർത്തിയിരിക്കുകയാണെന്ന് അയാൾക്കരിയാമായിരുന്നു. അതിൽ മാറ്റംവരുത്താനാകുമോ എന്ന് അയാൾ പരിശോധിച്ചു. വിശ്രാലമായ ഈ ലോകം തന്റെ മുന്നിൽ തുറന്നുകിടക്കുകയാണെങ്കിലും അന്നയ്ക്ക് അവിടെ പ്രവേശനം നിഷ്പയിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നുവെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കി.

പീറേഴ്സ്ബർഗിലെ സൊസൈറ്റി ലേഡികളിൽ ആദ്യമായി ഭ്രാംബന്ധകി സ്ഥിച്ചത് കസിന്—ബെറ്റ്‌സിയെ ആയിരുന്നു.

“കണ്ടിട്ടു വളരെ നാളായല്ലോ!” ബെറ്റ്‌സി സന്തോഷത്തോടെ പറത്തു: “അന്നയോ? എന്നിക്കു വളരെ സന്തോഷമായി. എവിടെയാണു നിങ്ങളുടെ താമസം! പുരംനാട്ടിലൊക്ക പോയിട്ട് പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ തിരിച്ചെത്തുന്നോണാണ് ഈവിടം നടക്കമാണെന്നു നമുക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നത്. രോമിലെ മധുവിഡു സുവമായിരുന്നല്ലോ?”

വിവാഹമോചനം നടന്നില്ലെന്നു കേടപ്പോൾ ബെറ്റ്‌സിയുടെ ഉത്സാഹം ക്ഷയിച്ചത് അയാൾ ശ്രദ്ധിച്ചു.

“അവരെനെ കല്ലറിയും. എന്നാലും അന്നയെ കാണാൻ താൻ വരും. തീർച്ചയായും വരും. അധികനാൾ ഈവിട

താമസമില്ലലോ?"

അനുഗതന അവർ അന്നയെ കാണാൻ വന്നു. പക്ഷേ, അവരുടെ പെരുമാറ്റത്തിൽ വലിയ മാറ്റം കാണാനുണ്ടായിരുന്നു. സുന്തം ദൈരുത്തിൽ അവർ അഭിമാനിച്ചു. അവരുടെ സ്നേഹബന്ധം ദൃശ്യമാണെന്നു പ്രവ്യാഹിക്കുകയും ചെയ്തു. പത്തുമിനിറുമാത്രം ചെലവഴിച്ച് നാടുവർത്തമാനങ്ങൾ അറിയിച്ചിട്ടു പോകാൻ നേരത്ത് അവർ പറഞ്ഞു.

"വിവാഹമോചനം എപ്പോഴാണെന്നു പറഞ്ഞില്ല. താന്തു വകവയ്ക്കുന്നില്ല. പക്ഷേ, നിങ്ങളുടെ വിവാഹം നടക്കുന്നതുവരെ മറ്റൊള്ളവർ നിങ്ങളെ അവഗണിച്ചുനിരിക്കും. ഇപ്പോഴതു പ്രധാസമുള്ള കാര്യമല്ല. പെട്ടുന്നു നടത്താം. അപ്പോൾ, വെള്ളിയാഴ്ചയല്ല മടങ്ങിപ്പോണത്? അതിനുമുമ്പ് നമുക്കു കാണാൻ പറ്റില്ല."

സമുഹത്തിൽനിന്നും എന്താണു പ്രതീക്ഷിക്കേണ്ടതെന്ന് ബെറ്റിസിയുടെ സ്വരത്തിൽനിന്ന് ഭ്രാംബന്സ്‌കിക്കു മനസ്സിലായിട്ടുണ്ടാവും. എന്നിട്ടും ബന്ധുക്കളുടെയിടയിൽ ഒരു ശ്രമംകൂടി നടത്തിനോക്കാമെന്നു വിചാരിച്ചു. അമ്മയോടു പറഞ്ഞിട്ടു ഫലമില്ല. അന്നയെ ആദ്യം പരിചയപ്പെട്ടപ്പോൾ അമ്മയ്ക്ക് അവളെ ഇഷ്ടമായിരുന്നു. എന്നാലിപ്പോൾ, മകൻ്റെ ഭാവി നശിപ്പിച്ചവളെന്ന നിലയ്ക്ക് ഒരു ദയകാണിക്കുന്നില്ല. സഹോദരപത്നി വാരുയെക്കുറിച്ചു പ്രതീക്ഷയുണ്ടായിരുന്നു. അവൾ ചെളിവാരിയെറിയുകയില്ലെന്നും അന്നയെ പോയിക്കാണുമെന്നും സുന്തം വീട്ടിലേക്ക് അവളെ സ്വാഗതം ചെയ്യുമെന്നും ഭ്രാംബന്സ്‌കി പ്രതീക്ഷിച്ചു.

നഗരത്തിലെത്തിയതിന്റെ പിറ്റേന് ഭ്രാംബന്സ്‌കി വാരുയെ ചെന്നു കണ്ടു. അവർ തനിച്ചായിരുന്നു. അയാൾ തന്റെ ആഗ്രഹം അറിയിച്ചു.

അയാൾ പറഞ്ഞതുകേട്ട് അവർ പറഞ്ഞു: "എനിക്കു നിങ്ങളെ എന്തിഷ്ടമാണെന്നു താൻ പരയാതെ അറിയാമല്ലോ. എന്നെക്കാണ്ടു നിങ്ങൾക്കും അന്നാ അർക്കദേവ്യവർന്യക്കും ഒരു പ്രയോജനവുമില്ലാത്ത അവസ്ഥയാണ്. താൻ നിങ്ങളെ കുറപ്പെടുത്തുകയാണെന്നു കരുതരുത്. ഓരിക്കലുമല്ല. അവളുടെ സ്ഥാനത്തു താനായിരുന്നെങ്കിലും അതുതനെ ചെയ്യും. വിശദാംശങ്ങളാണും ഇപ്പോൾ പരയാൻ വയ്ക്കുന്നതുവരെനും ഉള്ളതുപോലെ പരയാതിരിക്കുന്നതെങ്ങനെ? താൻ അവളെ ചെന്നു കാണണമെന്നും ഇങ്ങനൊടു വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരണമെന്നും

സമൂഹത്തിന്റെ അംഗീകാരം
 നേടിക്കൊടുക്കണമെന്നുമാണവരുടെ ആവശ്യം. താൻ
 തുറന്നുപറയാം. എനിക്കെതിനു കഴിയില്ല. എനിക്കു
 വളർന്നുവരുന്ന പെൺമകളുണ്ട്. പുറത്തിരങ്ങി നടക്കണം.
 ഭർത്താവിന്റെ സത്പേര് നഷ്ടപ്പെടാതെ നോക്കണം. താൻ
 അന്നാ അർക്കയേറ്റനയെപ്പായി കണ്ണനിരിക്കേണ്ട്. അവളെ
 വീട്ടിലേക്കു ക്ഷണിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയില്ലെന്ന് അവൾ
 മനസ്സിലാക്കും. അബ്ലൂഫിൽ, കാര്യങ്ങൾ മറ്റാരു രീതിയിൽ
 കാണുന്നവരുടെ കണ്ണിൽപ്പെടാതെ അവളെ താനിങ്ങാട്ടു
 കൊണ്ടുവരണം. അത് അവർക്കിഷ്ടപ്പെടില്ല..."

"പക്ഷേ, നിങ്ങൾ ക്ഷണിച്ചുവരുത്തി
 ആദരിക്കുന്നവരെക്കാൾ ഒട്ടും മോശമാണിവളെന്ന്
 എനിക്കെലിപ്രായമില്ല." ഭ്രാംഞ്ഞകി നിരാശരോധാട പറത്തു.

"അലക്സിൻ, എന്നാടു ദേശ്യപ്പെടരുത്. ഈതെന്ന് കുറ്റമല്ല."
 "എനിക്കു ദേശ്യമൊന്നുമില്ല. പക്ഷേ, ഭ്രാംഞ്ഞകി. ഈതോടെ
 നമ്മുടെ സൗഹ്യം അവസാനിക്കുകയാണെന്നതിൽ താൻ
 ദുഃഖിക്കുന്നു. ഇല്ല, അവസാനിക്കുകയല്ല, പക്ഷേ,
 ദുർബലമാകുന്നു. എനിക്കും മറ്റാരു മാർഗമില്ലെന്നു നിങ്ങൾ
 മനസ്സിലാക്കണം."

ഈഅനു പറത്ത് ഭ്രാംഞ്ഞകി അവിടെനിന്നിരങ്ങി.
 ഈനിയും ആരെയെങ്കിലും കാണാൻ ശ്രമിക്കുന്നത് കുടുതൽ
 ഭ്രാംഞ്ഞിടവരുത്തുമെന്നു മനസ്സിലാക്കി. അപരിചിതമായ
 പട്ടണത്തിലെന്നപോലെ അജ്ഞതാതവാസത്തിൽ കഴിയാമെന്നു
 നിശ്ചയിച്ചു. എങ്ങാട്ടു തിരിഞ്ഞെത്താലും കരുനീനെ
 കാണേണ്ടിവരുമെന്നുള്ളതും ആരോടു സംസാരിച്ചാലും
 കരുനീന്റെ പേരു പറയേണ്ടിവരുമെന്നതുമാണ് അവിടത്തെ ഒരു
 പ്രത്യേക. മുറിവേറ്റ ഒരു വിരൽ കാണുന്നതിലെല്ലാം തട്ടി
 കുടുതൽ ഭ്രാംഞ്ഞതു പോലുള്ള ഒരുഭവമായിരിക്കും
 അത്.

തനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാത്ത ഒരു പ്രത്യേക
 മനോഭാവത്തിലായിരുന്നു അന്ന എന്നത് പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ
 താമസത്തെ കുടുതൽ ദുല്ലുഹമാക്കിത്തീർത്തു. ചിലപ്പോൾ
 അവർക്കു തന്നാടു സ്വേച്ഛമുണ്ടാക്കേണ്ണും. തൊട്ടടുത്ത
 നിമിഷം ദേശ്യവും വെരാഗ്രവും കാണിക്കും. കരിനമായ എന്തോ
 വ്യം അവളെ അലട്ടുന്നുണ്ടക്കില്ലും അത് അവർ
 മരച്ചുവയ്ക്കുന്നു. അയാൾ സഹിച്ചുകാണിരിക്കുന്ന

അവഹേളനങ്ങൾ
അറിത്തെത്തായി
വേദനിപ്പിക്കുന്നു.

അവൾ
ഭാവികകാത്തത്

അറിയുന്നുണ്ടക്കില്ലോ
അയാളെ
കൂടുതൽ

ഇരുപത്തിയൊമ്പത്

അര് ന റഷ്യയിലേക്കു മടങ്ങിവന്നതിന്റെ ഒരു കാരണം മകനെ കാണുകയെന്നതാണ്. ഇറ്റലിയിൽനിന്നു പുരപ്പുട്ടു മുതൽ ഇന്ന് വിചാരം അവളെ അലട്ടുന്നു. പീറേഴ്സ്ബർഗിനോട്ടുകൂന്തോറും അവളുടെ സന്തോഷം വർധിച്ചുവന്നു. പട്ടണത്തിലെത്തിയാൽ അവനെ കാണാനോരും ബുദ്ധിമുട്ടുമുണ്ടാവില്ലെന്നാണു വിചാരിച്ചത്. പക്ഷേ, ഇവിടെ വനപ്പോൾ അതിന്റെ പ്രയാസം മനസ്സിലായി.

പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ വനിട്ടു രണ്ടുവിവസമായി. മകനെ ഓർമ്മിക്കാത്ത ഒരു നിമിഷംപോലുമില്ല. പക്ഷേ, ഇതുവരെ അവനെ കാണാൻ സാധിച്ചില്ല. ആ വീടിൽ നേരിട്ടുചെന്ന അവനെ കാണാൻ തനിക്കവകാശമില്ലെന്നു തോന്തി. അപ്പോൾ കരെനീനെ കണ്ടുമുട്ടേണ്ടിവരും. അവർ തന്ന വീടിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചില്ലെന്നും വരാം.

ഭർത്താവിനെ കത്തുമുവേന ബന്ധപ്പെടാനും അവർക്കു ദയവുമില്ല. അയാളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചാൽ അവളുടെ മനസ്സുമാധാനം നഷ്ടപ്പെടും. മകൻ നടക്കാൻ പോകുന്നത് എങ്ഞോട്ടാണെന്നും എപ്പോഴുണ്ടോ കണ്ടുപിടിച്ച് അവനെ സന്ധിക്കുന്നതിലും തൃപ്തിപോര. മകനെ വാരിപ്പുണ്ടെന്നു ചുംബിക്കണം. വളരെയധികം കാര്യങ്ങൾ പരയണം. സെരേഷയുടെ പഴയ ആയ അന്നയെ സഹായിക്കുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, അവർ ഇപ്പോൾ ആ വീടിലില്ല. ഇന്ന് അനിശ്ചിതാവസ്ഥയിൽ, പഴയ ആയയെ അനേകിച്ചു രണ്ടുവിവസം കടന്നുപോയി.

ലിഡിയ ഇവാനോവ്ന പ്രഭിയുമായുള്ള തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ സഹയുദ്ധത്തക്കുറിച്ചു കേട്ടിഞ്ഞപ്പോൾ, മുന്നാമത്തെ ദിവസം, അവർക്കാരു കത്തെഴുതാൻ നിശ്ചയിച്ചു. അനുവാദം ലഭിക്കുന്നത് ഭർത്താവിന്റെ മഹാമനസ്കതയെ ആശയിച്ചിരിക്കുമെന്നു മനസ്സിലായി.

സുചിപ്പിച്ചുകൊണ്ടാണെഴുതിയത്. കത്ത് അയാൾ കാണാനിടയായതിനാൽ മഹാമനസ്കതയുടെ പേരിലെക്കിലും സമ്മതിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചു. അപ്രതീക്ഷിതവും കുറവുമായ മറുപടിയാണു കിട്ടിയത്. മറുപടിയില്ലോ! ജീവിതത്തിലൊരിക്കലും ഇങ്ങനെയാരപമാനം സഹിക്കേണ്ടിവന്നിട്ടില്ല. കത്തു കൊണ്ടുപോയ ഹോട്ടൽ ജീവനക്കാരനെ വിളിച്ചു വിശദവിവരങ്ങളല്ലാം ചോദിച്ചരിഞ്ഞു. ദിവിയ പ്രഭ്രിയുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ അവർ പറത്തത് ശരിയായിരിക്കാം. ഈ ദുഃഖം താനൊറ്റയ്ക്കു സഹിക്കണമെന്ന വിചാരമാണ് അന്നയെ ഏറെ വേദനിപ്പിച്ചത്. ഭ്രാംബസ്കിയയുമായി അതു പകുവയ്ക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. അതിനു താൽപര്യവുമില്ല. തന്റെ ദുഃഖത്തിനുള്ള മുഖ്യമായ കാരണം അയാളാണെങ്കിലും അവളുടെ മകനെ കാണുന്നകാര്യം അവർക്ക് അപ്രധാനമാണ്. തന്റെ ദുഃഖത്തിനെ ആഴം അയാൾക്കു മനസ്സിലാവുകയില്ല. ഈ വിഷയത്തിലുള്ള അയാളുടെ ഉദാസീനത്, അയാളോട് അവർക്കു വെറുപ്പു തോന്നാനിടവരുത്തും. അതുകൊണ്ട് മകനെ സംബന്ധിക്കുന്ന എല്ലാ കാര്യങ്ങളും അവർ മരച്ചുവച്ചു.

മകനെ കാണാനുള്ള മാർഗമെന്തന്ന് ഒരു പകൽമുഴുവനും ആലോചിച്ചു. ഭർത്താവിനു കത്തശുതാമെന്ന തീരുമാനത്തിലാണ് എത്തിച്ചേർന്നത്. ലിഡിയ ഇവാനോവ്നയുടെ മറുപടി കിട്ടിയപ്പോൾത്തന്നെ കത്ത് തയ്യാറായിരുന്നു. പ്രദിയന്ത കത്തിലെ വരികൾക്കിടയിലും വായിച്ചപ്പോൾ അതിലെ പുഞ്ചവും വിദ്യേഷവും അസഹ്യമായി തോന്തി. അവർ സ്വയം കൂറപ്പെടുത്തുന്നത് അവസാനിപ്പിച്ചു. എല്ലാവരോടും അവർക്കു ദേശ്യംതോന്തി.

“എന്താരു നിസ്സംഗത! എന്താരു നാട്യം.” അവർ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു: ‘എന്ന വേദനിപ്പിക്കാനും എൻ്റെ മകനെ കൊല്ലാക്കാല ചെയ്യാനുമാണവരുടെ ശ്രമം. അതിനു താൻ വഴിയോ? യാതൊരു കാരണവശാലും പാടില്ല. എന്നക്കാൾ ചീതയാണവർ. താൻ കളിപ്പറയാറില്ല.’ അടുത്ത ദിവസം സെരേഷയുടെ പിരന്നാളിന് ആ വീടിൽ പോയി ഭൂത്യമാരെ പറിച്ചോ അവർക്കു കൈക്കുളി കൊടുത്തോ വീടിനുള്ളിൽ കടന്ന് അവനെ കാണണമെന്നും ഭാഗ്യംകെട്ട് ആ കുട്ടിക്കു ചുറ്റും കെട്ടിപ്പാക്കിയിട്ടുള്ള കളിത്തരത്തിന്റെ കോട്ട തകർക്കണമെന്നും അന്ന തീർച്ചപെട്ടുത്തി.

കളിപ്പാടങ്ങൾ വില്ക്കുന്ന ഒരു കടയിൽച്ചുനു കുറെ കളിപ്പാടങ്ങൾ വാങ്ങി. ഒരു പദ്ധതിക്ക് അവർ രൂപംകൊടുത്തു. രാവിലെ എടുമണിയോടുപൂശ്ച് അങ്ങോടു പോകണം. അപ്പോൾ കരന്നീൻ ഉറകമായിരിക്കും. ശേറ്റ് കാവല്ക്കാരക്കും കൊടുക്കാൻ കുറച്ചു പണംകൂടി കരുതണം. സൈരേഷയുടെ തലതൊട്ടപുൻ കൂട്ടിക്ക് ജമദിനാശംസ നേരാൻ പറത്തയച്ചതാണെന്നും കളിപ്പാടങ്ങൾ അവൻ്റെ കിടകയെക്കരിക്കിൽത്തനെ വയ്ക്കണമെന്നു നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും അവരോടു പറയും. മുടുപടം ധരിച്ചാൽ ഭൂത്യമാർ തിരിച്ചറിയുകയില്ല. മകനോടു പറയേണ്ട കാര്യങ്ങൾ മാത്രം മുൻകൂട്ടി തീരുമാനിക്കാൻ അവർക്കു സാധിച്ചില്ല.

അടുത്ത പ്രഭാതത്തിൽ അന്ന തനിച്ചു പുറപ്പെട്ടു. എടുമണിക്കു വണ്ടിയിൽനിന്നിരഞ്ഞി തന്റെതായിരുന്ന വീടിന്റെ മുൻവാതിലിലെ മണിയടിച്ചു.

“ആരാണെന്നു നോക്ക്. ഏതോ സ്ത്രീയാണെന്നു തോന്നുന്നു.” കിടകയെറിക്കിനെന്നിറ്റ് കാപിറ്റോണിച്ച്, ഓവർക്കോടുമാത്രം ധരിച്ചു ജനാലവഴി പുറത്തെക്കു നോക്കിയപ്പോൾ മുടുപടമിട്ട് സ്ത്രീയെ കണ്ടിട്ടാണു വിളിച്ചുപറത്തത്. അയാളുടെ അസിസ്റ്റന്റ്, അന്നയ്ക്ക് പരിചയമില്ലാത്ത ഒരു പയ്യൻ, വാതിൽ തുറന്നപാടെ, അകത്തുകടന്ന് മുന്നുവു രൂഖിളിന്റെ ഒരു നോട്ട് അവൻ്റെ കൈയിൽ പിടിപ്പിച്ചു.

“സൈരേഷ... സെർജി അലക്ക്സൈഡിച്ചു!” എന്നു പറത്ത് ഉള്ളിലേക്കു നടന്നു. അകത്തെ കണ്ണാടിവാതിലിനടുത്തുവച്ചു ഭൂത്യൻ അവളെ തടത്തു.

“ആരെയാണു കാണേണ്ടത്?” അവൻ ചോദിച്ചു. അവൾ അതുകേട്ടില്ല. മറുപടിയും പറത്തില്ല.

അപരിചിതയുടെ അശയക്കുഴപ്പം മനസ്സിലാക്കി കാപിറ്റോണിച്ച് അടുത്തുചെന്ന് എന്താണു വേണ്ടതെന്നാരാത്തു.

“പ്രിൻസ് സ്കെക്കാറോടുമോവ് പറത്തിട്ടുവന്നതാണ്. സെർജി അലക്ക്സൈഡിനെ കാണാൻ.” അന്ന പറത്തു.

“കുഞ്ഞ് ഉറകമാണ്.” ഭൂത്യൻ അവളുടെ മുഖത്ത് സുക്ഷിച്ചുനോക്കി. ഓപ്പതുവർഷം താൻ ജീവിച്ച വീടിലെ ഹാളിന്റെ ദ്രശ്യം തന്നെ ഇത്രമാത്രം സ്വാധീനിക്കുമെന്ന് അവൾ പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല. സന്തുഷ്ടവും സന്തപ്തവുമായ സ്മരണകൾ ഒന്നിനു പിരക്കേ ഓന്നായി അവളുടെ മനസ്സിൽ തിരത്തില്ലാൻ

തുടങ്ങി. എന്തിനാണു താൻ ഇവിടെ വന്നതെന്ന് ഒരു നിമിഷത്തേക്ക് അവർ മറന്നു.

“അല്പനേരം കാത്തുനില്ക്കാമോ?” ഓവർക്കോട്ട് ഉറരാൻ സഹായിക്കുന്നതിനിടയിൽ കാപിറ്റോസിച്ച് ചോദിച്ചു.

അപ്പോഴയാൾ അവരുടെ മുഖം ശ്രദ്ധിച്ചു. ആളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞ തല കുനിച്ചു വന്നാണ്.

“തിരുമനസ്സുകാണ്ക് അകത്തുവരണം.” അയാൾ പറത്തു.

അവർ സംസാരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂടിയും ശബ്ദം പുരത്തുവന്നില്ല. കുറബോധത്തോടെ ഭ്രത്യൈ നോക്കിക്കൊണ്ടു കോൺപ്രടികൾ കയറിച്ചുന്നു. കാപിറ്റോസിച്ച് പിരകേ ഓടിയെത്തിയിട്ടു പറത്തു: “ട്യൂട്ടർ അവിടെ കാണും. അവിടനു വന്നിട്ടുണ്ടെന്ന് അറിയിക്കാം.”

വ്യഖൻ പറത്തതു മനസ്സിലാക്കാതെ അന്ന പടികൾ കയറി.

“ഇതിലേ വരണം. ഇടത്തുവശത്തുകൂടെ. ഇവിടം വ്യത്തിക്കോയതിനു ക്ഷമിക്കണം. കുഞ്ഞിനെ പഴയ മുറിയിലേക്കു മാറ്റി. ഒരുനിമിഷം നില്ക്കണം. താനൊന്നുപോയി നോക്കിയിട്ടുവരാം.” അയാൾ ഒരു വലിയ വാതിൽ തുറന്ന അതിനു പിന്നിൽ മറത്തു. അന്ന കാത്തുനിന്നു. “ഉണർന്നതെയുള്ളൂ.” പുരത്തുവന്ന ഭ്രത്യൻ പറത്തു.

അകത്തുനിന്ന് ഒരു കുട്ടിയുടെ കോട്ടവാശബ്ദം അന്ന കേട്ടു. ആ ശബ്ദം മകൻ്റെതാണെന്ന് അന്ന തിരിച്ചറിഞ്ഞു.

“താനകത്തുപോടു!” എന്നുപറത്തു മുറിക്കുള്ളിൽ കടന്നു. വാതിലിന്റെ വലതുവശത്തുള്ള കട്ടിലിൽ ബട്ടണിടാത്ത ഷർട്ടുമായി സെരേഷ് പിരകിലേക്കു വള്ളത്തു കോട്ടവായിട്ടുകയാണ്. ഉറകച്ചടവുള്ള ഒരു ചിരിയോടെ അവൻ വീണ്ടും കിടക്കയിലേക്കു മലർന്നു.

“സെരേഷ്!” ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ അടുത്തുചേന്ന് അന്ന മന്ത്രിച്ചു.

അവർ പിരിഞ്ഞിരുന്ന കാലത്ത്, അവനോടുള്ള സ്നേഹാധിക്യം കാരണം, നാലുവയസ്സുള്ള ഒരു കൊച്ചുകുട്ടിയായാണ് അന്ന അവനെ സകല്പിച്ചിരുന്നത്. ആ പ്രായത്തിലാണ് അവർ അവനെ ഏറ്റവും കുടുതൽ സ്നേഹിച്ചിരുന്നത്. അവർ, പോകുന്നതിനുമുമ്പുണ്ടായിരുന്ന സെരേഷയല്ല ഇപ്പോൾ. നാലുവയസ്സുകാരനിൽനിന്നുള്ള വ്യത്യാസം കുടുതൽ പ്രകടമാണ്. കുടുതൽ വളർന്നു. കുറെക്കുടി മെലിഞ്ഞു. അവൻറെ മുഖം എത്ര ശോഷിച്ചതായിരുന്നു!

തലമുടികൾ നീളം കുറവായിരുന്നാലോ. അവൻ്റെ കൈകൾക്കു നീളം കൂടിയിരിക്കുന്നു. എന്താരു മാറ്റം! എന്നാലും ഈ അവന്തനെ. തലയുടെ പിന്നവശത്തെ ചരിവ്, ചുണ്ടുകളും മുദ്രവായ കഴുത്തും വീതിയുള്ള ചുമലും!

“സെരേഷ്!” കൂട്ടിയുടെ ചെവിയിൽ അവർ വിളിച്ചു.

അവൻ കൈമുട്ട് ഉണ്ണി നിവർന്നിരുന്നു. തല ഇരുവശത്തെക്കും ചലിപ്പിച്ചു. കണ്ണു തുറന്ന ചോദ്യരൂപത്തിൽ അമ്മയെ നോക്കി മനഹസിച്ചിട്ടു മുന്നിലേക്ക്, അമ്മയുടെ കൈകളിലേക്ക്, ചരിഞ്ഞു.

“സെരേഷാ, എന്റെ പൊന്നുമോനേ!” കൂട്ടിയുടെ കൊഴുത്ത ശരീരത്തെ അവർ തഴുകി.

“മമ്മാ!” അവൻ അമ്മയുടെ കൈകളിൽക്കിടന്നു പുള്ളത്തു.

അവളുടെ ശരീരത്തിന്റെ വിവിധ ഭാഗങ്ങളിൽ സ്പർശിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൊണ്ടു കണ്ണുകൾ അടച്ച കൊഴുത്ത കൈകൾക്കാണ് അമ്മയുടെ ചുമലുകളിൽ പിടിച്ചു കൂട്ടികൾക്കുമാത്രം സ്വന്തമായ നിദ്രയുടെ സുഗന്ധവും ഉഷ്മാതയും അമ്മയുടെ ശരീരത്തിലേക്കു പകർന്ന് അവൻ്റെ കഴുത്തും ചുമലും അവളുടെ ശരീരത്തിൽ ഉരസി.

“എനിക്കരിയാം!” കണ്ണുതുറന്ന് അവൻ പറഞ്ഞു: “ഇന്നന്റെ പിറന്നാളാണ്. അമ്മ വരുമെന്ന് എനിക്കരിയാം. തൊനിപ്പോ എന്നിക്കാം...” എന്നു പറഞ്ഞ് അവൻ വീണ്ടും ഉറകമൊയി.

അന്ന് ആവർത്തനിയോടെ അവനെ നോക്കി. തന്റെ അഭാവത്തിൽ അവൻ എന്തുമാത്രം വളർന്നു! എന്തുമാത്രം മാറിപ്പോയി! ഇപ്പോൾ വലുതായി, പുതപ്പിനു പുരത്തുകാണുന്ന നശമായ കാലുകളെയും നീളം കുറഞ്ഞ തലമുടിയുള്ള, നിരവധി പ്രാവശ്യം തന്റെയും ചുംബനങ്ങളേറ്റുവാങ്ങിയിട്ടുള്ള ശ്രിരസ്സിനെയും അവർ തിരിച്ചു റിഞ്ഞു. എന്നാൽ പുർണ്ണമായും തിരിച്ചറിഞ്ഞത്തുമില്ല. അവനെ തലോടിക്കൊണ്ടിരുന്ന അവർക്ക് ഒന്നും പറയാൻകഴിഞ്ഞില്ല. അവളുടെ കണ്ണുകൾ നിരഞ്ഞിരുന്നു.

“മമ്മാ കരയുന്നതെന്തിന്?” ഉറകച്ചുടവുമാറിയ സെരേഷ് ചോദിച്ചു. ഭയന് സ്വരത്തിൽ അവൻ ആവർത്തനിച്ചു: “അമ്മ എന്തിനാണു കരയുന്നത്?”

“തൊൻ കരയില്ല. സന്തോഷംകൊണ്ടു കരഞ്ഞതാണ്. നിന്നെ കണ്ടിട്ടതുനാളായി!” അല്പസമയത്തിനുശേഷം സമനില വീണ്ടുത്തിട്ട് അവർ തുടർന്നു: “നീ എഴുന്നേറ്റു ഡയ്യ് ചെയ്യ്.”

അവന്റെ കൈയിലെ പിടിവിടാതെ തൊട്ടുത്തുള്ള കസേരയിൽ അവളിരുന്നു.

“എന്റെ സഹായമില്ലാതെ എങ്ങനെയാണു നീ ഡ്യസ്സ് ചെയ്യുന്നത്?”

അവൻ സന്തോഷത്തോടെ സംസാരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂലും തൊണ്ടയിടവിയതുകാരണം മുഖം തിരിച്ചു.

“താൻ തണ്ണുത്തവെള്ളത്തില്ല കൂളിക്കുന്നത്. അതു പാടിശ്ശുന്ന് പഞ്ച പറത്തു. അമ്മ വാസിലിലുകിഴിനെ കണ്ണോ? ഇപ്പോൾ വരും. അയേ; എന്റെ ഉടുപ്പിന്റെ പുരത്താണ് അമ്മ ഇരിക്കുന്നത്.”

സെരേഷ് പോട്ടിച്ചിരിച്ചു. അവനെ നോക്കി അന്നയും ചിരിച്ചു.

“മമാ! എന്റെ പൊന്നു മമാ!” അവൻ വിളിച്ചുകുവി. വീണ്ടും അന്നയെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു. അപ്പോഴാണ് അമ്മയെ ആദ്യമായി കണ്ടതെന്ന മട്ടിൽ അവളെ വീണ്ടും ചുംബിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“എന്നക്കുറിച്ചു നീ എന്താണു വിചാരിച്ചത്? താൻ മരിച്ചുപോയെന്നു നീ വിശ്വസിച്ചോ?”

ഒരിക്കലും താന്തു വിശ്വസിച്ചില്ല.

“നീ വിശ്വസിച്ചില്ല. അല്ലെങ്കുടാ?”

“എനിക്കിറിയാം! എനിക്കിറിയാം!” എന്ന്
ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ട് അവന്റെ തലമുടി
തഴുകിക്കാണ്ടിരിക്കുന്ന കൈപിടിച്ചു ചുണ്ണാടുചേർത്ത
ചുംബനങ്ങൾക്കാണ്ടു പോതിഞ്ഞു.

മുൺത്

അംഗ പ്രോഫറിട വന്ന വാസിലിലുകിച്ചിന് ആ സ്ത്രീ ആരാണെന്ന് അറിഞ്ഞെങ്കുടാ. അന്ന പോയതിനുശേഷമാണ് അയാളുവിട വരാൻ തുടങ്ങിയത്. അവരെ മുന്ന് കണ്ടിട്ടുമില്ല. അവരുടെ സംഭാഷണത്തിൽനിന്ന് ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയ സ്ത്രീയാണവരെന്നു മനസ്സിലായി. മുൻകക്കുത്തു പോകണമോ, കരെന്നിനോടു പറയണോ എന്നാലോചിച്ചു. കൃത്യസമയത്ത് സൈരേഷയെ വിളിച്ചുണ്ടത്തി പതിപ്പിക്കാൻ തയ്യാറെടുപ്പിക്കുകയാണ് തന്റെ ജോലിയെന്നാർത്ഥം മുൻകുള്ളിൽ ചെന്നു.

അവിട അമ്മ മകനെ താലോലിക്കുന്നതും മകൻ സന്തോഷവും കണ്ടപ്പോൾ അയാളുടെ മനസ്സുമാറി, നെടുവീർപ്പിട്ടു തലയാട്ടിക്കൊണ്ട് അയാൾ പുരത്തിരങ്ങി വാതിലാടച്ചു. 'പത്തുമിനിറ്റു കഴിഞ്ഞു വരാം' എന്നു തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു കണ്ണിൽ തുടച്ചു.

അതിനിട ഭ്രത്യമാർക്കിടയിൽ ബഹളമായി. യജമാനത്തി വന്ന വിവരം എല്ലാവരും അറിഞ്ഞു. കാപിറ്റോസിച്ചാണ് അവരെ വീടിനുള്ളിലേക്കു കടത്തിവിട്ടതെന്നും ഇപ്പോഴവർ നഴ്സറിയിലാണെന്നും മനസ്സിലാക്കി. യജമാനൻ ഒൻപതുമണിക്കുമുന്ന് നഴ്സറിയിലെത്തും. ഭാര്യയും ഭർത്താവും തമ്മിൽ കണ്ണുമുട്ടുന്തിനെക്കുറിച്ച് അവർക്കു സകല്പിക്കാൻ വയ്ക്കു. എങ്ങനെയും അത് ഒഴിവാക്കണം. പരിചാരകൾ കോർണി മുൻവാതിലിന്റെ സുക്ഷിപ്പുകാരനായ കാപിറ്റോസിച്ചിനെ ശകാരിച്ചു. അയാൾ ഒന്നും മിണ്ടാതെനിന്നു. "തന്ന പിരിച്ചുവിട്ടുകയാണു വേണ്ടത്" എന്ന് കോർണി പറഞ്ഞപ്പോൾ കാപിറ്റോസിച്ച് അയാളുടെ മുന്നിൽ നിവർന്നുനിന്നു കൈകൾ വീശിക്കാണ്ടു പറഞ്ഞു:

"ശരിയാണ്. നീ ആയിരുന്നുകിൽ അവരെ കടത്തിവിടില്ല. താനിവിട വനിട്ടു പത്തുവർഷമായി. ഉണ്ട ചോറിനു നന്നി

കാൺിക്കാതിരിക്കാൻ എനിക്കു വയു. നീ ചെന്ന് അവരോട് പുറത്തിരഞ്ഞി പോകാൻ പറ.” “ഹോ, വലിയ നീതിമാൻ! ”കോർണി പരിഹസിച്ചു. ആ സമയത്ത് അവിടെവന്ന ആയയോടു പറഞ്ഞു: “മേരി എപ്പിമോവ്വൻ, നീങ്ങൾതന്നെ പറ. ഇയാൾ ആരോടും ആലോച്ചിക്കാതെ അവരെ കടത്തിവിട്ടു. യജമാനൻ എത്രു നിമിഷവും ഇങ്ങോട്ടുവരും.”

“എന്റെ ദൈവമേ! കുഴഞ്ഞല്ലോ!” ആയ വിലപിച്ചു: “കോർണി എങ്ങനെയെക്കിലും യജമാനൻ ഇങ്ങോട്ടുവരാതെ നോക്കണം. ഹോ! എന്താരു കഷ്ടം!”

ആയ അക്കത്തുവരുന്നോൾ സെരേഷ്, അവനും നാടകയെയുംകൂടി കളിക്കാൻ പോയതും മുന്നു തവണ കുട്ടിക്കരണം മറിഞ്ഞതുംമറ്റും അമ്മയെ പറഞ്ഞു കേൾപ്പിക്കുകയാണ്. അവൻ ശബ്ദവും മുഖഭാവവും ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അമ്മയ്ക്ക് അവൻ പറഞ്ഞതെന്നാണെന്നു മനസ്സിലായില്ല. അവനെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോകണമല്ലോ എന്ന വിചാരം മാത്രമാണവള്ളുടെ മനസ്സിൽ. ആയ മുറിക്കുകയെ വന്നപ്പോൾ ശ്രിലാപ്രതിമപോലെ ഒന്നും മിണ്ടാനാവാതെ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു അന്ന്.

“മാധ്യം, തെങ്ങൾക്കു സന്തോഷമായി.” അന്നയുടെ അടുത്തുചെന്നു കൈകളിലും ചുമലിലും ചുംബിച്ചിട്ട് അവൻ പറഞ്ഞു: “കുഞ്ഞിന്റെ ജന്മിന്ത്യത്തിൽതന്നെ ദൈവം അമ്മയെ ഇവിടെയെത്തിച്ചുല്ലോ! അമ്മയ്ക്ക് ഒരു മാറ്റവുമില്ല.”

“നീയിവിടെയുണ്ടന്നിൽത്തില്ല.” അന്ന് എഴുന്നേല്ക്കാൻ ഭാവിച്ചു.

“ശാന്തിവിടെയല്ല. എന്റെ മകളോടൊപ്പമാണു താമസിക്കുന്നത്.” ആയ പറഞ്ഞു: “കുഞ്ഞിനു പിറന്നാളാശംസ നേരാനാണു വന്നത്.”

സെരേഷ് ഒരു കൈകൊണ്ട് അമ്മയെയും മറ്റൊരു കൈകൊണ്ട് ആയയുടെയും കൈകളിൽ പിടിച്ചു കട്ടിലിൽനിന്നു ചാടിയിരഞ്ഞി.

“മമ്മാ, ഇവർ ഇടയ്ക്കിടെ എന്ന കാണാൻ വരും. വരുന്നോഴ്സ്ഥാം...” ആയ അമ്മയുടെ ചെവിയിൽ എന്തോ അടക്കംപറയുന്നതും അമ്മയുടെ മുഖം ഭയമോ ലജ്ജയോകാണ്ടു വിവർണ്ണമാകുന്നതും കണ്ടു. അവൻ നിർത്തി.

അന്ന് അവനെ ചേർത്തു നിർത്തിയിട്ടു പറഞ്ഞു: “എന്റെ കുട്ടാ.” വിടപറയാനാവാതെ അവൻ നിന്നു. അവനു കാര്യം

മനസ്സിലായി. “എൻ്റെ കുട്ടാ നീ എന്ന മരക്കില്ലോ?...” അവർക്കു കൂടുതലൊന്നും പറയാൻ കഴിത്തില്ല.

അവനോടു വളരെയധികം കാര്യങ്ങൾ പറയണമെന്ന് ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നു. ഇപ്പോൾ എന്തു പറയണമെന്ന് അറിഞ്ഞുകൂടാത്ത അവസ്ഥ. എങ്കിലും സൈരേഷയ്ക്ക് എല്ലാം മനസ്സിലായി. ആയ അമ്മയോട് അടക്കാപരത്തെ എന്താണെന്നു മനസ്സിലായി. “എന്നും രാവിലെ ഒൻപതുമണിക്കൂമുണ്ടേ എന്ന വാക്കുകൾ അവൻ കേട്ടു. തന്റെ അച്ചുനെനക്കുറിച്ചാണ് പറയുന്നതെന്നു മനസ്സിലായി. അച്ചുനും അമ്മയും തമ്മിൽ കണ്ണുമുട്ടാൻ പാടില്ല. അതും അവനു പിടിക്കിട്ടി. അമ്മയുടെ മുഖത്തു കാണപ്പെട്ട ഭയവും ലജ്ജയും എന്തുകൊണ്ടാണെന്നുമാത്രം മനസ്സിലായില്ല. അമ്മ തെറ്റു ചെയ്തില്ല. എന്നിട്ടും എന്തിനെന്തോ ഭയപ്പെട്ടുന്നു. ലജ്ജിക്കുന്നു. സംശയങ്ങൾ ദുരീകരിക്കുന്നതിന് ഒരു ചോദ്യം ചോദിക്കണമെന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, ദെഹരുമില്ല. അമ്മ ദുഃഖിക്കുന്നു. അതിലവനു സഹതാപമുണ്ട്. അമ്മയോടു ചേർന്നു നിന്നവൻ മന്ത്രിച്ചു:

“പോകണ്ട, വരാരായില്ല.”

അന്ന ഭയനു മാറിനിന്ന് അവനെ നോക്കി, കാര്യം മനസ്സിലാക്കിയാണോ അവൻ പറയുന്നതെന്നിരുന്നു. അവൻ അച്ചുനെനക്കുറിച്ചാണു പറയുന്നതെന്നും അച്ചുനെനക്കുറിച്ച് എന്താണു ചിന്തിക്കേണ്ടതെന്നാരായുകയുമാണവൻ ചെയ്യുന്നതെന്ന് ഭയചകിതമായ നോട്ടത്തിൽനിന്ന് അവർക്കു മനസ്സിലായി.

“സൈരേഷാ, എൻ്റെ പൊന്നുമോനേ.” അന്ന പറത്തു: “നിന്റെ അച്ചുനെ നീ സ്നേഹിക്കണം. എന്നുകാശ് നല്ല ഭയയുള്ള മനുഷ്യനാണേറും. തൊനാണു തെറ്റുചെയ്തത്. നീ വലുതാകുന്നോൾ നിനക്കതു മനസ്സിലാക്കും.”

“അമ്മയെക്കാശ് നല്ലതായി ആരുമില്ല.” സർവശക്തിയും പ്രയോഗിച്ച് അന്നയുടെ ചുമലിൽ പിടിച്ചുതുങ്ങി കരഞ്ഞുകൊണ്ട് അവൻ പറത്തു. അതുകണ്ട് അമ്മയും കരയാൻ തുടങ്ങി. ആ നിമിഷം വാതിലിലും ലുകിച്ച് കടന്നുവന്നു. പുറത്തു കാല്പന്മാറ്റംകേട്ട് ആയ ഭയപ്പെട്ടു മന്ത്രിച്ചു, “വരുന്നു.” തൊപ്പിയെടുത്ത് അന്നയുടെ കൈയ്ക്കിൽ കൊടുത്തു.

സൈരേഷ കട്ടിലിലിരുന്ന് കൈകകൾക്കാണ്ടു മുഖംപൊതി തേങ്ങികരഞ്ഞു. അന്ന കൈകൾ പിടിച്ചുമാറ്റി ഇംഗ്രെൻമുഖത്ത്

വീണ്ടും ചുംബിച്ചിട്ട് ധ്യതിയിൽ പുരത്തിരഞ്ഞി. കരന്നീൻ അവളുടെ നേർക്കു വരികയായിരുന്നു. അന്നയെ കണ്ടപ്പോൾ അയാൾനിന്നു തലകുനിച്ചു.

അല്പം മുമ്പ് പരഞ്ഞതെന്നായിരുന്നാലും—അതായത് തന്നെക്കാൾ നല്ലവനും ദയയുള്ളവനുമാണ്യാളുന്ന്—അയാളെ ആക്ഷൂദ്ധം ഒന്നുനോക്കിയിട്ട് അയാളോടുള്ള വെറുപ്പും കോപവും മകനോടുള്ള അസുയയും നിരന്തര മനസ്സാട്ടം അന്ന മുട്ടപടംതാഴ്ത്തി അതിവേഗം പുരത്തെക്ക് ഓടിപ്പോയി.

തലേദിവസം സ്നേഹത്തോടെ
കെട്ടിപ്പോതിത്തുകൊണ്ടുവന്ന കളിപ്പാടങ്ങൾ അവനു
സമ്മാനിക്കാൻപോലുമാകാതെ അവൾ തിരിച്ചു കൊണ്ടുപോയി.

മുപ്പത്തിയൊൻ

2 കനെ കാണാൻ അനു വളരെയധികം ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. എങ്കിലും അതിന്റെ അനന്തരഹലം ഇത്തയ്യികം ശക്തമായിരിക്കുമെന്ന് അവൾ പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല. തിരിച്ച് ഹോട്ടലിലെ മുറിയിലെത്തി ദറയ്ക്കിരുന്നപ്പോൾ എന്തിനാണു താനവിടെ വന്നതെന്നു പോലും ഓർമ്മിക്കാൻ അവൾക്കു സാധിച്ചില്ല. ‘എല്ലാം അവസാനിച്ചു. താൻ വീണ്ടും ഏകയായി.’ അവൾ തന്നതാൻ പറഞ്ഞു. തൊപ്പിയുരാതെ നെരിപ്പോടിന്കുത്ത ചാരുക്കണ്ണരയിലിരുന്നു ചുവരിലെ നാഴികമണിയിൽ മിഴിന്ക് ആലോചനയിൽ മുഴുകി.

വിദേശത്തുനിന്ന് കൊണ്ടുവന്ന ഫ്രെഞ്ച് പരിചാരിക അടുത്തുചെന്ന് വന്നതും മാറാത്തതെന്നെന്നു ചോദിച്ചു. അമ്പരന്മട്ടിൽ നോക്കിയിട്ട് അവൾ പറഞ്ഞു: “പിന്നീടാകട്ട്.” കാപ്പിക്കൊണ്ടുവരട്ടെയെന്ന് ചോദിച്ചപ്പോഴും പറഞ്ഞു: “പിന്നീടാകട്ട്.”

ഇറ്റലിക്കാരി നേഴ്സ് കുഞ്ഞിനെ കൂളിപ്പിച്ചാരുകൾ അന്നയുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു. കൊഴുത്തുരുണ്ട ശ്രീശൂ അമ്മയെക്കണ്ടപ്പോൾ പതിവുപോലെ കൊച്ചുകൈകൾ നീട്ടി—മാംസളമായ ആ കൈകളുടെ വണ്ണം കണ്ണാൽ മണിബന്ധത്തിൽ ചരടുകൾ ചുറ്റിക്കെട്ടിയിരിക്കുകയാണെന്നു തോന്നും. പണ്ടില്ലാത്ത മോൺകാട്ടി ചിരിച്ചു. ആ പിഞ്ചുകുഞ്ഞിനെ ഉമ്മവയ്ക്കാതിരിക്കാൻ വയു. അതിനു പിടിക്കാൻ വിരൽ നീട്ടിക്കൊടുക്കാതിരിക്കാനും സാധ്യമല്ല. അനു അതൊക്കെ ചെയ്തു. അവളെ താലോലിച്ചു. പുക്കവിളിലും കൈമുട്ടുകളിലും ഉമ്മവച്ചു. എങ്കിലും സെരേഷയോടുള്ള സ്നേഹവുമായി താരതമ്യപ്പെടുത്തുന്നോൾ, ഈ കുഞ്ഞിനോടു തനിക്കുള്ള വികാരത്തെ സ്നേഹമെന്നു വിളിക്കാൻ സാധ്യമല്ലെന്ന് അന്നയ്ക്കു തോന്നി. കുഞ്ഞുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതെല്ലാം

ഹ്യൂഡയഹാരിയാൻ, സംശയമില്ല. പകേഷ്, എന്തോ കാരണവശാൽ തന്റെ ഹ്യൂഡയത്തെ സ്പർശിക്കുന്നില്ല. സ്നേഹശുന്നനായൊരു പുരുഷന് ജനിച്ചതാണെങ്കിലും ആദ്യത്തെ കുഞ്ഞിനുമേലാണ് അന്നയുടെ സ്നേഹം കോരിച്ചാരിതെത്ത്. പകേഷ്, പെൺകുട്ടിയുടെ ജനനം തികച്ചു ദുസ്ഥിരമായ സാഹചര്യങ്ങളിലായിരുന്നു. ആദ്യത്തെ കുഞ്ഞിനു ലഭിച്ചിരുന്ന വാസ്തവ്യത്തിന്റെ നൂറിലൊരുംശം ഇതിനു ലഭിച്ചില്ല. പോരെക്കിൽ ഈ കുഞ്ഞിന്റെ ഭാവി ഇപ്പോഴും അനിശ്ചിതത്തുത്തിലാണ്. സെരേഷയാകട്ട് വികാരവിചാരങ്ങളുള്ള ഒരു വ്യക്തിയായി രൂപപ്പെട്ടു കഴിഞ്ഞു. അവൻ അന്നയെ സ്നേഹിക്കുകയും വിലയിരുത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. അവനിൽനിന്നു ശാരീരികമായി മാത്രമല്ല, മാനസികമായും ഏന്നെന്നക്കുമായി അവൻ വേർപെടുത്തപ്പെട്ടു. അതിന് ഒരു പരിഹാരവുമില്ല.

അന്ന കുഞ്ഞിനെ നേഴ്സിന്റെ കൈയിൽ കൊടുത്തിട്ടു പോകാൻ പറത്തു. ഒരു ലോകക്കുറ്റ് തുറന്ന് അതേ പ്രായത്തിലെടുത്ത സെരേഷയുടെ ഫോട്ടോ നോക്കി. തൊപ്പി ഉള്ളിവച്ചിട്ട് മേശയിൽനിന്നും ആൽബമെടുത്ത് മകൻ വിവിധ പ്രായത്തിലുള്ള ഫോട്ടോകൾ മറിച്ചുനോക്കി. പരസ്പരം താരതമ്യപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട് ഓരോന്നായി ഇളക്കിയെടുത്തു. ഏറ്റവും നല്ല ചിത്രമാണ് അവസാനത്തെത്. വെളുത്തപ്പർട്ടിക്ക കസേരയിൽ ഇരിക്കുന്നു. മുഖത്തു ചിരി. അവൻ ഏറ്റവും ആകർഷകമായ ഭാവം. അതിന്റെ ഒരു തത്തു വിരലുകൊണ്ടു പിടിക്കാൻ നോക്കിയെങ്കിലും വഴുതിപ്പോയി. മേശപ്പുറത്തു കത്തുകളാനും കാണാനില്ല. അടുത്ത ഭ്രാംബന്സ്കിയുടെ ഫോട്ടോയുണ്ട് (രോമിൽ വച്ചെടുത്തത്). നീം മുടിയുള്ള തൊപ്പിവച്ച ഭ്രാംബന്സ്കി. അത് ഉപയോഗിച്ച് മകൻ ഫോട്ടോ ഇളക്കിയെടുത്തു. “അവൻ ഭ്രാംബന്സ്കിയുടെ ചരായയുണ്ടന് അവൻ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. ഇപ്പോഴത്തെത്ത തന്റെ ദുഃഖത്തിനു കാരണം അയാളാണെന്നു പെടുന്നു മനസ്സിലാക്കി. അനുരാവിലെ മുഴുവനും അയാളുടെ കാര്യം അവൻ ഓർമ്മിച്ചിരുന്നില്ല. ഏന്നാലും തനിക്കിഷ്ടപ്പെട്ട കുപ്പായമിട്ട്, പുരുഷത്വമുള്ള, ആ മുഖം കണ്ണപ്പോൾ അപ്രതീക്ഷിതമായി തന്റെ ഹ്യൂഡയത്തിൽനിന്നും സ്നേഹം പ്രവഹിക്കാൻ തുടങ്ങുന്നത് അവളിന്തു.

‘ഈ ദുഃഖത്തിൽ ഏനെന്ന തനിച്ചാക്കിയിട്ട് അദ്ദേഹം ഏങ്ങോട്ടു പോയി?’ മകനെ സംബന്ധിക്കുന്ന കാര്യങ്ങളെല്ലാം അയാളിൽനിന്നും ഒളിച്ചുവച്ചതിൽ കുറഞ്ഞൊധമില്ലാതെ അവൻ

ദ്രോണർസ്കിയെ കൂറപ്പെടുത്തി. അദ്ദേഹത്തെ ഉടനെ
വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ ഭൂത്യൈ അയച്ചു. എല്ലാം
അദ്ദേഹത്തോടു പറയാം.

അദ്ദേഹം എന്ന ആശുസ്ഥിപ്പിക്കും എന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നു. ഉടനെ വരാമെന്നും പീറേഴ്സ്ബർഗിൽനിന്നും വന പ്രിൻസ് യാഷ്വിൻ ഒപ്പുണ്ടാകുമെന്നും ദ്രോണർസ്കി അറിയിച്ചു. 'അപ്പോൾ അദ്ദേഹം തനിച്ചല്ല വരുന്നത്, കൂടുകാരൻ്റെ മുന്നിൽവച്ച് എൻ്റെ സങ്കടങ്ങൾ വിവരിക്കുന്നതെങ്ങനെ?' പെട്ടെന്ന് അവളുടെ മനസ്സിൽ ഒരു സംശയം കടന്നുകൂടി. തന്നോട് അദ്ദേഹത്തിനു സ്നേഹമില്ലാതായോ?

കഴിത്തെ ദിവസങ്ങളിലെ സംഭവങ്ങൾ അവൾ ഓർമ്മിച്ചു. മിനിഞ്ഞാനു വീട്ടിൽനിന്ന് ഉണ്ടു കഴിച്ചില്ല, പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ വെവ്വേറെ മുരികളിലാണു താമസിക്കുന്നത്. ഇപ്പോഴിതാ, ഒറ്റയ്ക്കിരുന്ന് കുറച്ചുനേരം സംസാരിക്കണമെന്നു വച്ചപ്പോൾ കൂടുകാരൻകൂടി വരുന്നുപോലും.

'എനിക്കു സത്യം അറിയണം. അദ്ദേഹം സത്യം പറയട്ട. അപ്പോൾ എന്താണു വേണ്ടതെന്ന് എനിക്കുറിയാം.' അവൾ തന്നോടു പറത്തു. അയാൾക്കു തന്നോടു സ്നേഹമില്ലാത്തതാണ് ഈ അനാസ്ഥയക്കുകാരണമെന്നു വിശ്വസിച്ചു. ദ്രോണർസ്കി രൂമിൽചെന്നു മോടിയായി വന്നതോ ധരിച്ചു. ഒരുങ്ങിയിരിങ്ങുന്നതിനു മുമ്പ് മണിയടിക്കുന്നതു കേട്ടു. ദ്രോഡിയിൽ രൂമിൽ യാഷ്വിനും ദ്രോണർസ്കിയും. മേശപ്പുറത്ത് അവൾ മരന്നുവച്ചു മകൻ്റെ ഹോട്ടോകൾ മരിച്ചുനോക്കുകയായിരുന്നു ദ്രോണർസ്കി.

"നമൾ മുമ്പു പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്." യാഷ്വിനെ നോക്കി ആകർഷകമായി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അന്ന പറത്തു: "കഴിത്തയാണെത്തെ കുതിരപ്പന്തയത്തിനിടയ്ക്ക് അതിങ്ങു തരു." ദ്രോണർസ്കിയുടെ കൈയിൽനിന്ന് ഹോട്ടോ പിടിച്ചുവാങ്ങി. "ഈക്കൊല്ലത്തെ മത്സരംകൊള്ളാമായിരുന്നോ? നമൾ പരസ്പരം അടുത്തിന്തിട്ടില്ലെങ്കിലും താങ്കളുടെ അഭിരൂചികൾ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്."

"അതു കഷ്ടമായി. എൻ്റെ അഭിരൂചികൾ പലതും മോശമാണ്" മീശയുടെ തുമ്പുകടിച്ചുകൊണ്ട് യാഷ്വിൻ പറത്തു.

"പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ
താമസിക്കാനുദ്ദേശ്യമില്ലോ?" അധികദിവസം
തടിച്ചശരീരം നിവർത്തി

എഴുന്നേറ്റിട്ട് യാഷ്വിൻ ചോദിച്ചു.

“ഇല്ലെന്നു തോന്നുന്നു.” അവർ ഭ്രാംസ്കിയെ നോക്കി.

“അപ്പോഴിനി ഇവിടെവച്ചു നമ്മൾ കാണാനിടയില്ല,
എവിടെന്നിനാണ് ഉണ്ടുകഴിക്കുന്നത്?” അയാൾ
ഭ്രാംസ്കിയോടു ചോദിച്ചു.

“ഉണ്ട് ഇവിടെയാവാം.” അന്ന പരഞ്ഞതു: “വിഭവങ്ങൾ
കുറവായിരിക്കും. അലക്സിസിന്റെ ഏറ്റവും അടുത്ത
കുടുക്കാരന്മാളും. കുറച്ചുനേരം സംസാരിച്ചിരിക്കാമല്ലോ.”

“എനിക്കു വളരെ സന്തോഷം.” യാഷ്വിൻ
യാത്രപരഞ്ഞതുപോയി.

“നിങ്ങൾ പോകുന്നില്ലോ?” അന്ന ഭ്രാംസ്കിയോടു
ചോദിച്ചു: “ഈപ്പോൾത്തനെ വൈകി. നിങ്ങൾ നടന്നോള്ളു. ഞാൻ
പിരക്കേ വരാം.” ഭ്രാംസ്കി യാഷ്വിനോടു വിളിച്ചുപരഞ്ഞതു.

അന്ന ഭ്രാംസ്കിയുടെ കൈപിടിച്ചു തന്റെ ചുമലിൽ
വച്ചിട്ടു ചോദിച്ചു: “അദ്ദേഹത്തെ ഉണ്ടുകഴിക്കാൻ ക്ഷണിച്ചതു
തെറ്റാണോ?”

“നീ ചെയ്തതു വളരെ നല്ല കാര്യമാണ്.” ഭ്രാംസ്കി
ചീരിച്ചുകൊണ്ട് അവളുടെ കൈയ്യിൽ ചുംബിച്ചു.

“അലക്സിസ് എന്നോടു പിണകമെമാന്നുമില്ലല്ലോ?” അവർ
ചോദിച്ചു: “എനിക്കിവിടം മതിയായി. എപ്പോഴാണു നമ്മൾ
പോകുന്നത്?”

“എത്രയും പെട്ടെന്ന്. എനിക്കും ഇവിടത്തെ താമസം
മടുത്തു.” “ശരി, എങ്കിൽ പൊയ്ക്കോള്ളു.” ഇഷ്ടപ്പെടാത്ത മട്ടിൽ
അവർ പെട്ടെന്നു തിരിഞ്ഞുനടന്നു.

മുപ്പതിരണ്ട്

ദ്രോൺകി തിരിച്ചുവന്നപോൾ അന്ന വീടിലെത്തിയിട്ടില്ല. അയാൾ പോയതിനുപിന്നാലെ ഒരു സ്ത്രീയോടൊപ്പം അവൾ പുറത്തുപോയതാണെന്നിത്തു. എങ്ങോട്ടു പോകുന്നുവെന്നു പറയാതെ സ്ഥലം വിട്ടും ഇതു നേരമായിട്ടും മടങ്ങിയെത്താത്തതും തന്നോടു പറയാതെ രാവിലെ എങ്ങോട്ടോ പോയതും അന്നു രാവിലെ യാഷ്വിന്ദൻ സാന്നിധ്യത്തിൽ ദേശ്യപ്പെട്ടു ഹോട്ടോ പിടിച്ചു വാങ്ങിയതും ദ്രോൺകിയെ ശുണ്ടിപ്പിടിപ്പിച്ചു.

അവളോടു വിശദികരണം ആവശ്യപ്പെടണമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു ദ്രോയിങ്ക് രൂമിൽ കാത്തിരുന്നു. പക്ഷേ, അന്ന മടങ്ങിവന്നത് ഒറ്റയ്ക്കായിരുന്നില്ല. അവിവാഹിതയായ അമ്മായി പ്രിൻസസ്സ് ബബ്ലോൺസ്കായയും ഒപ്പമുണ്ടായിരുന്നു. അവരാണ് രാവിലെ അന്നയെ കാണാൻ വന്നത്. രണ്ടുപേരും ഒന്നിച്ചു പോപ്പിങ്ങിനുപോയി. ദ്രോൺകിയുടെ ഉത്കണ്ഠാകുലമായ നോട്ടം അന്ന ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. അവൾ സന്തോഷത്തോടെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എങ്കിലും അസാധാരണമായ എത്രൊ ആശക്കൾ അവളെ അലട്ടുന്നുണ്ടന് അയാൾക്കു തോന്തി.

നാലുപേരുക്കും ഭക്ഷണം വിളന്തി. എല്ലാവരും ഉണ്മുറിയിലേക്കു പോകാനൊരുങ്ങിയപോൾ, പ്രിൻസസ്സ് ബബ്ര്സിയുടെ ഒരു സന്ദേശവുംകൊണ്ട് ടെഷ്കേവിച്ചും എത്തി. യാത്രപരയാൻ വരാൻ കഴിയാത്തതിൽ പ്രിൻസസ്സ് വേദം പ്രകടിപ്പിച്ചു. അവർക്കു നല്ല സുവാമില്ല. ആറരയ്ക്കും ഒൻപതിനുമുകളിയ്ക്ക് അന്ന അവരെ പോയി കാണണമെന്നു പ്രിൻസസ്സ് ആവശ്യപ്പെട്ടു. അവർ കണ്ടുമുട്ടുന്നത് മറ്റാരും അറിയരുതെന്ന മുൻകരുതലാണ്, കൃത്യസമയം പരഞ്ഞതിനു പിന്നിലെന്ന് ദ്രോൺകിക്കു മനസ്സിലായി. പക്ഷേ, അന്ന അതു ശ്രദ്ധിച്ചില്ല.

“സോറി, ആരായ്ക്കും ഒൻപതിനുമിടയ്ക്ക് എനിക്കു വരാൻ നിവൃത്തിയില്ല.” അന്ന പറഞ്ഞു.

“പ്രിൻസസ്സിനു വിഷമമുണ്ടാകും.”

"എനിക്കും."

“പാറ്റിയുട
സംഗീതകച്ചേരി
കേൾക്കാൻ
പോകുന്നുണ്ടോ?”

“പാറ്റിയോ? അതു നല്ല കാര്യമാണല്ലോ. ഒരു ബോക്സ് തരപ്പട്ടമെങ്കിൽ പോകാമായിരുന്നു.”

"ബോക്സ് താൻ ഫൂർപ്പാടാക്കാം." ടഷ്ടേറിന്റെ പരിഞ്ഞു

“വളരെവളരെ നന്ദി. ഭക്ഷണംകഴിച്ചു പോയാൽപ്പോരേ?”
എന്താണ് അന്നയുടെ ഉദ്ദേശ്യമെന്ന് വ്രോൺസ്കിക്കു
മനസ്സിലായില്ല. വയസ്സി പ്രിൻസസ്സിനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടു
വന്നതെന്തിന്? ടഷ്കേവിച്ചിനെ ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ
കഴണിച്ചതെന്തിന്? ഇതിനെല്ലാം പുറമേ സംഗ്രഹിതക്കച്ചേരി
കേൾക്കാൻ പോകുന്നതെന്തിന്? ഇപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥയിൽ
അവളുടെ പരിചയക്കാരെക്കാണ്ടു നിരത്ത സദസ്സിൽ
പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നതെന്തിന്? വ്രോൺസ്കി ഗൗരവഭാവത്തിൽ
അന്നയെ നോക്കി. അവളും അത്യുത്സാഹമോ നിരാഗയോ
സുചിപ്പിക്കുന്ന നോട്ടംകൊണ്ട് അതിനെ നേരിട്ടു. എന്താണതിന്റെ
അർത്ഥമെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. ഭക്ഷണം
കഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അന്ന അത്യുത്സാഹത്തിലായിരുന്നു.
യാഷ്നോട്ടും ടഷ്കേവിച്ചിനോട്ടും കൊഞ്ചിക്കുഴിഞ്ഞു. ഭക്ഷണം
കഴിഞ്ഞ് ടഷ്കേവിച്ച് ടിക്കരേറ്റുക്കാൻ പോയി. യാഷ്വിൻ
പുകവലിക്കാൻ പുരത്തിരഞ്ഞി. വ്രോൺസ്കി യാഷ്വിനെയും
കൂട്ടിക്കൊണ്ടു തന്റെ മുൻ്നിയിൽ ചെന്നു കുറച്ചുനേരം ഇരുന്നിട്ടു
മുകളിലേക്ക് ഓടിപ്പോയി. അന്ന പാരീസിൽ തയ്യച്ച
കഴുത്തിരക്കിവെട്ടിയ, അറുത്തത് വെൽവെറ്റ് പിടിത്തിലുള്ള
പട്ടുപ്പിട്ട് ഒരുക്കുങ്ഞിനില്ക്കുകയാണ്. തലയിൽ വെള്ളത്ത്
ലേസിന്റെ പുകൾ.

മനോഹരമായ ഈ വേഷ്ടത്തിൽ അവളുടെ സൗന്ദര്യം ഇരട്ടിച്ചു.

"നീ തിയേറ്റിൽ പോകാൻതന്നെ തീരുമാനിച്ചോ?" അവളുടെ നേർക്കു നോക്കാതിരിക്കാൻ ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ട് ദ്രോണ്ടസ്കി ചോദിച്ചു.

“ഇങ്ങനെ പേടിച്ചു ചോദിക്കുന്നതെന്തിന്?” തന്റെ നേർക്കു നോക്കുന്നതിലുള്ള വിഷമത്തോട് അവൾ പരഞ്ഞു: “ഞാൻ

പോയാലെന്നാണു കുഴപ്പ്?"

അയാൾ പരിഞ്ഞാൻ അർത്ഥം അവർക്കു
മനസ്സിലായില്ലെന്നു തോന്തി.

"തീർച്ചയായും ഒരു കുഴപ്പവുമില്ല."

"അതുതന്നെന്നയാണ് താനും പരിഞ്ഞത്."

"അന്നാ, നിനക്കെന്നു പറ്റി, ദൈവത്തെയോർത്തൽ എന്നോടു
തുറന്നു പറയു."

"നിങ്ങളുടെ ചോദ്യം എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല."

"പോകുന്നത് ശരിയല്ലെന്നാണു താൻ പരിഞ്ഞത്."

"അതെന്ത്? താൻ തനിച്ചല്ല പോണത്. പ്രിൻസസ്സ് ബാർബര
വേഷമാർഡിന്റെ ഇപ്പോവരും?"

ദ്രോൺസ്കി നിരാശയോടെ അവളെ നോക്കി: "എക്കിലും
നിനക്കരിയാമല്ലോ?"

"എനിക്കൊന്നും അറിയണ്ട്." അവർ അലറിവിളിച്ചു:
"എനിക്കൊന്നും കേൾക്കണ്ട്. എന്റെ പ്രവൃത്തിയിൽ എനിക്കു
പശ്വാത്താപമില്ല. എല്ലാം ഒരു വട്ടംകൂടി ആവർത്തിച്ചാലും
ഇങ്ങനെ ചെയ്യാനെ എനിക്കുകഴിയു. നമുക്ക്, നിങ്ങൾക്കും
എനിക്കും ഒരു കാര്യം മാത്രമാണു പ്രധാനം. നമ്മൾ പരസ്പരം
സ്നേഹിക്കുന്നു എന്നത്. മറ്റാണും പ്രശ്നമല്ല. ഇവിടെ
പരസ്പരം കാണാതെ നമ്മൾ വേറേ വേറേ
താമസിക്കുന്നതെന്തിന്? താൻ പോയാലെന്നാണു കുഴപ്പ്?
താൻ നിങ്ങളെ സ്നേഹിക്കുന്നു. എന്നോടുള്ള നിങ്ങളുടെ
മനോഭാവത്തിൽ മാറ്റമുണ്ടാക്കാതിരുന്നാൽമാത്രം മതി.
എന്താണെന്റെ മുഖ്യത്ത് നോക്കാൻ മടിക്കുന്നത്?"

ദ്രോൺസ്കി അവളുടെ മുഖ്യത്തുനോക്കി. അവളുടെ
മുഖ്യത്തിന്റെ ഭംഗിയും വേഷത്തിന്റെ ചേർച്ചയും കണ്ണു. പകേശ,
ഇപ്പോൾ ആ സൗന്ദര്യവും വേഷവുമാണ് അയാളെ
പ്രകോപിപ്പിച്ചത്.

"നിന്നോടുള്ള എന്റെ മനോഭാവത്തിന് ഒരു മാറ്റവുമില്ല. അതു
നിനക്കരിയാം. എക്കിലും താൻ നിന്നോട്ടേക്ഷിക്കുകയാണ്. നീ
പോകരുത്!"

"താൻ പോയാലെന്ന്? അതെന്നു വിശദമാക്കണം."

"അതു നിനക്ക്..." അയാൾക്കു വിശദികരിക്കാനായില്ല.

"നിങ്ങൾ പരയുന്നതെന്നും എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.
യാഷ്വിന്റെ കൂടുകാർ എന്ന അംഗീകരിക്കണം.

**മറുള്ളവരെക്കാൾ ഒടും ഫോറമല്ല പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറ. ഒൻ, ഇതാ
അവരെത്തിയല്ലോ!"**

* കാർലേറ്റാ പാറ്റിയും അദ്ദേഹിന പാറ്റിയും സഹോദരിമാരായ ഇറ്റാലിയൻ
ഗായികമാർ.

മുൺതിമുന്ന്

അര നയ്ക്ക് അവളുടെ അവസ്ഥ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാത്തിൽ അനാദ്യമായി ഭ്രാംബിക്കിക്ക് അവളോടു കൊപ്പമുണ്ടായി. തന്റെ മന്ത്രലൈത്തിനു കാരണം വിശദികരിക്കാൻ കഴിയാത്തതുകൊണ്ടു കൊപം ഇട്ടിച്ചു. ഉള്ളിലുള്ളതു തുറന്നുപറത്തിരുന്നെങ്കിൽ ഇപ്രകാരമായിരിക്കും പറയുക:

‘എല്ലാവർക്കും സുപരിചിതയായ പ്രിൻസസ്റ്റിനോടൊപ്പം ഈ വേഷത്തിൽ തിയേറ്ററിൽ പോയാൽ വഴിപിഴച്ചവളായി നിന്നെ അവർ കാണും. അതോരു വെല്ലുവിളിയായി കണക്കാക്കും. മുനവെച്ച വർത്തമാനം കേൾക്കേണ്ടിവരും.’

പക്ഷേ, ഇതോന്നും അവളോടു പറയാൻ അയാൾക്കു വയ്ക്കു. ‘ഇവർക്കെന്തുപറ്റി? ഇവർ ഇതോന്നും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ലല്ലോ!’ അയാൾ സ്വയം പറത്തു. അവളോടുള്ള ബഹുമാനം കുറത്തുവരുന്നതായും എന്നാൽ അവളുടെ സാന്നിധ്യത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ബോധം ഏറിവരുന്നതായും അയാൾക്കു തോന്തി.

ചിന്താമണനായി സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു ചെന്ന ഭ്രാംബിക്കി ബോർഡിയും സോഡയുമായി കസേരയിൽ കാലും നീട്ടിയിരുന്ന യാഷ്വിന്ദ്രയടുത്തിരുന്ന് തനിക്കും അതെല്ലാം കൊണ്ടുവരാൻ പറത്തു.

“ലാക്കോവൻ്റ്കിയുടെ കുതിരയുടെ കാര്യമല്ല നമ്മൾ പറത്തുത്. ഓന്നാന്തരം കുതിരയാണ്. മട്ടിക്കാതെ വാച്ചോളു്.” സുഹൃത്തിന്റെ മുന്നാന്തരം കണ്ണ് യാഷ്വിൻ പറത്തു: “കാലുകൾക്ക് നീളവും നല്ല തലയെടുപ്പുമുണ്ട്.”

“വാങ്ങാമെന്നാണ് തോൻ വിചാരിക്കുന്നത്” ഭ്രാംബിക്കി പറത്തു.

കുതിരകളെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ അയാൾക്കിഷ്ടമാണ്. എക്കിലും അന്നയുടെ കാര്യം മറന്നില്ല. കോണിപ്പടിയിരഞ്ഞുന്ന

ശമ്പദത്തിനു കാതോർത്തിരുന്നു.

“അന്ന അർക്കയേധവ്മന തിയേറ്ററിൽ പോയന്നിയിക്കാൻ പറഞ്ഞു.” ഒരു പരിചാരകൾ വന്നു പറഞ്ഞു.

വ്രോൺസ്കി ഒരു ഫ്രാണ്സ് ബോർഡികൂടി അകത്താക്കിയിട്ട് എഴുന്നേറ്റു കോട്ടിന്റെ ബട്ടണുകൾ ഇട്ടു.

“നമുക്കു പോകാം.” വലിയ മീശയ്ക്കുതാഴെയുള്ള ചുണ്ടുകളിൽ നേർത്ത ചിരിയോടെ പറഞ്ഞു. വ്രോൺസ്കിയുടെ ദ്വാനതയ്ക്കുള്ള കാരണം തനിക്കരിയാമെങ്കിലും അതു സാരമാക്കുന്നില്ലെന്ന ഭാവമായിരുന്നു അയാളുടെ മുവത്ത്.

“താൻ വരുന്നില്ല.” വ്രോൺസ്കിയുടെ നിരാശയോടുള്ള മരുപടി.

“എനിക്കു പോണം, താൻ വാക്കുകാടുത്തുപോയി. ശരി പിന്ന കാണാം!”

“ഭാര്യ കുടെയുണ്ടുകിൽ കുഴപ്പം, ഭാര്യയ്ക്കാത്ത ഓരാളാണ് കുടെയുള്ളതെങ്കിൽ അതിലേരെ കുഴപ്പം!” എന്ന വിചാരത്തോടെയാണ് യാഷ്വിൻ ഹോട്ടലിൽനിന്നിരഞ്ഞിയത്.

തനിച്ചായപ്പോൾ വ്രോൺസ്കി എഴുന്നേറ്റ് മുറിയിൽ അങ്ങോടു മിങ്ങോടും നടന്നു.

‘എന്താണിനു പരിപാടി? നൃത്തമോ സംഗീതമോ? അലക്സാഡർ ഭാര്യയുമാത്തു വരും. അയാളുടെ അമ്മയും കാണും. പീറേഴ്സ്ബർഗിലുള്ള എല്ലാവരും വരുമെന്നർത്ഥം... അവളും പോയിട്ടുണ്ട്... ഉടുത്താരുഞ്ഞി... ടഷ്കേവിച്ച്, യാഷ്വിൻ, പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറ... ടഷ്കേവിച്ചിന്റെ സംരക്ഷണയിലാണോ താനവളെ പറഞ്ഞയച്ചത്? എന്നയിങ്ങനെ പരിഹാസപാത്രമാക്കരുതായിരുന്നു’ എന്നുപറഞ്ഞ് വ്രോൺസ്കി കൈമലാർത്തി.

സോധയും ബോർഡിയും ഫ്രാണ്സുകളും വച്ചിരുന്ന കൊച്ചുമേശയിൽ അയാളുടെ കൈ തട്ടി. മേശ മരിയാതിരിക്കാൻ ഇരുക്കെക്കളുംകൊണ്ട് പിടിച്ചേക്കിലും മേശപ്പുറത്തെ കുപ്പികൾ നിലത്തുവീണു. അയാൾ ദേശ്യത്തോടെ ബെല്ലടിച്ചു.

“എൻ്റെ കൈയ്യിനു ശമ്പളം പറ്റണമെങ്കിൽ താൻ പറയുന്നതു കേൾക്കണം.” ഭ്രത്യൻ വന്നപ്പോൾ വ്രോൺസ്കി പറഞ്ഞു: “നിന്റെ ജോലി ചെയ്തേ മതിയാവു. അതെല്ലാം വ്യത്തിയാകം.”

താൻ തെറ്റാനും ചെയ്തിട്ടില്ലെന്നിയാവുന്ന ഭ്യത്യൻ മറുപടി പരയാനൊരുങ്ങിയെങ്കിലും യജമാനന്റെ മുഖം കണ്ണു മഴനംപാലിച്ചു. കുനിഞ്ഞ് കംബളത്തിൽനിന്നു കുപ്പിച്ചില്ലുകൾ പെറുക്കിയെടുക്കാൻ തുടങ്ങി.

“അതു നിന്റെ ജോലിയല്ല! വെയിറ്റരെ വിളിക്ക്. എന്തെ ഉട്ടപ്പുകളെടുക്കാൻ!”

എടുരമണിക്ക് ഭ്രോണ്ടസ്കി തിയേറ്ററിലെത്തി. പരിപാടി നടക്കുകയാണ്. വാതിൽക്കത്തിനു ഒരു പരിചാരകൻ അയാളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അകത്തുനിന്ന് ഒരു സ്ത്രീയുടെ പാട്ട് കേൾക്കാം. ദീപ്പ്രദയിൽ കുളിച്ച ഓധിറ്റാറിയത്തിന്റെ മധ്യഭാഗത്തു ചെന്നുനിന്നു നാലുചുറ്റും നോക്കി. വേദിയിൽ ഗായിക, ഒരു പാട്ടു കഴിഞ്ഞ് ആസ്യാദകരുടെ പുച്ചുണ്ണുകൾ ഏറ്റുവാങ്ങുന്നു. ബോക്സുകളിൽ പതിവുപോലെ വർണ്ണാഭമായ വസ്ത്രങ്ങളണിഞ്ഞ സ്ത്രീകളുടെ നിര. മുൻനിരയിൽനിന്ന് സെർപ്പുവോവ്സ്കി, ഭ്രോണ്ടസ്കിയെ നോക്കി ചിരിച്ചു.

ഭ്രോണ്ടസ്കി അന്നയെ കണ്ടില്ല. അവളിരുന്ന ഭാഗത്തെക്കു മനഃപൂർവ്വം നോക്കാത്തതാണ്. എക്കിലും ആളുകളുടെ നോട്ടത്തിൽനിന്നും അവളിരിക്കുന്നത് എവിടെയാണെന്നിരിയാം. എന്തും വരട്ടെയെന്നു കരുതി കരെനിനെ കണ്ണത്താൻ ശ്രമിച്ചു. ഭാഗ്യവശാൽ അന്ന് കരെനിൽ തിയേറ്ററിൽ വന്നില്ല.

“താനൊരു പട്ടാളക്കാരോനാകേണ്ടവന്നു, കലാകാരനോ നയതന്ത്രജ്ഞനോ ആകേണ്ടതായിരുന്നു.” അടുത്തത്തിയ സെർപ്പുവോവ്സ്കി പറഞ്ഞു.

“ശരി, ഞാൻ വീട്ടിൽപോയി കരുത്ത കോട്ടീട്ടോണ്ടു വരാം.’ എന്നു പറഞ്ഞ് ഭ്രോണ്ടസ്കി ചിരിച്ചു.

ഭ്രോണ്ടസ്കി ഓപ്പുരാ പ്രാണ്യുടുത്ത് ഓരോ നിരയിലും ഇരിക്കുന്ന കാണികളെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കി. ദ്രോഗം സർക്കിളിലെ ഒരു ബോക്സിൽ തലപ്പാവണിഞ്ഞ ഒരു സ്ത്രീയുടെയും കഷണിത്തലയനായ പുരുഷന്റെയും സമീപത്തിരിക്കുന്ന അന്നയുടെ സുന്ദരമായ ശ്രിരസ്സ് കണ്ണിൽപ്പെട്ടു. താഴെത്തെ നിരയിൽ ആറാമത്തെ ബോക്സിൽ തന്നിൽനിന്നും ഉദ്ദേശ്യം ഇരുപത്കി അകലെയാണവർ. ഒരു വശത്തെക്കു തിരിഞ്ഞ് യാഷ്വിനോടു സംസാരിക്കുന്നതു കണ്ടു. ആ തലയെടുപ്പും വീതിയേറിയ മനോഹരമായ ചുമലുകളും കണ്ണുകളുടെ തിളക്കവും മുവത്തിന്റെ ആകർഷകത്തുവും മോസ്കോയിലെ നൃത്തശാലയിൽവച്ചു കണ്ട അവളുടെ രൂപഭംഗിയെ ഓർമ്മിപ്പിച്ചു.

പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ വ്യത്യസ്തമായ രീതിയിലാണ് അവളുടെ സഹനര്യം അയാൾക്ക് അനുഭവപ്പെടുത്താൻ അതിൽ നിന്മധാനയെന്നുമില്ല. അത് അയാളെ കൂടുതൽ ശക്തിയായി ആകർഷിച്ചുകൂടിലും വേദനിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. തന്റെ നേർക്കു നോക്കിയില്ലെങ്കിലും തന്ന അവൾ കണ്ടു എന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി.

വ്രോൺസ്കി ഓരിക്കൽക്കുടി ആ ദിശയിലേക്കു നോക്കി. ബാർബറയുടെ മുഖം ചുവന്നിരുന്നു. അടുത്ത ഘോക്കിലേക്കു നോക്കി കൃതിമമായി ചിരിക്കുകയാണ്. അന്ന കൈയിലിരുന്ന വിശറിയുടെ അറ്റംകാണ്ടു ബോക്സിൽ താഴം പിടിച്ചുകൊണ്ട്, അടുത്ത ബോക്സിൽ നടക്കുന്നതു കാണാനാഗ്രഹിക്കാത്ത മട്ടിലിരിക്കുന്നു. ചീടുകളിയിൽ തോല്ക്കുഞ്ചോഡത്തെ ഭാവമാണ് യാഷ്വിന്. മീശയുടെ തുണ്ടു പിടിച്ചു ചവച്ചുകൊണ്ട് അടുത്ത ബോക്സിലേക്ക് അയാൾ ഒളിക്കണ്ടിട്ടു നോക്കുന്നു.

കർട്ടോഡോവ് ദന്തവശത്തെ ബോക്സിൽ. വ്രോൺസ്കിക്ക് അവരെ അറിയാം. അന്നയ്ക്കും അവരെ പരിചയമുണ്ടായിരാം. ഭാര്യ ഒരു മെലിഞ്ഞ സ്ത്രീ, ബോക്സിൽ എഴുന്നേറ്റ് അന്നയുടെ പുരംതിരിഞ്ഞുനിന്ന് ആവേശത്തോടെ എന്തോ പരയുന്നു. ഭർത്താവ് തടിച്ച ഒരു കഷണിത്തലയൻ, അന്നയെ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് നോക്കിക്കൊണ്ടു ഭാര്യയെ സമാധാനിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. ഭാര്യ ബോക്സിൽനിന്ന് എണ്ണിറുപോയപ്പോൾ ഭർത്താവും പിന്നാലെ ചെന്നു. അന്നയുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിക്കാനും അവളെ വണങ്ങാനും അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചുകൂടിലും അന്ന മനസ്പുർവ്വം മുഖം തിരിച്ചിരുന്നു. കർട്ടോഡോവ് ദന്തമാർ പുരത്തിരഞ്ഞിപ്പോയി. ആ ബോക്സ് ഒഴിഞ്ഞുകിടന്നു.

കർട്ടോഡോവ് ദന്തമാർക്കും അന്നയ്ക്കുമിടയിൽ എന്താണു സംഭവിച്ചതെന്ന് വ്രോൺസ്കിക്കു മനസ്സിലായില്ലെങ്കിലും അന്നയ്ക്ക് ആക്ഷേപകരമായ എന്തോ ആണെന്ന് അയാൾ ഉള്ളിച്ചു. മനസ്സാനിധ്യം നഷ്ടപ്പെടാതിരിക്കാൻ അന്ന നന്ന പണിപ്പെട്ടു. അവളെ അറിഞ്ഞുകൂടാത്തവരും വേഷഭൂഷാദികളിൽത്ത് സ്വർത്തണാസ്ഥാനരൂത്തിന്റെ മുർത്തിമദ്ഭാവമായി പൊതുവേദിയിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട അവളെ നോക്കി ചൊരിഞ്ഞ ആക്ഷേപങ്ങളും പരിഹാസങ്ങളും കേൾക്കാത്തവരും അവളുടെ മനസ്സിലെ നീറ്റൽ മനസ്സിലാക്കിയില്ല.

എന്തോ ചിലതു സംഭവിച്ചുകൂടിയും എന്താണതെന്നു
മനസ്സിലാക്കാത്ത വ്രോൺസ്കി, സഹോദരന്റെ
ബോക്സിനടുത്തേക്കു നടന്നു. ഇടയ്ക്ക് തന്റെ പഴയ
രൈജിമെന്റിന്റെ കമാണ്ടറെ കണ്ണു. രണ്ടു പരിചയക്കാരോടു
സംസാരിച്ചുകൊണ്ടുനില്ക്കുകയായിരുന്നു ആ മനുഷ്യൻ. അവർ
കരെന്നിന്റെ പേര് പരാക്കുന്നത് വ്രോൺസ്കി
കേൾക്കാനിടയായി. ആ നിമിഷം കമാണ്ടർ മറ്റുള്ളവരുടെ
നേർക്ക് അർത്ഥം വച്ചുനോക്കിയിട്ട് ഉറക്കെ വ്രോൺസ്കിയെ
വിളിച്ചു.

“ഹേയ് വ്രോൺസ്കി, തങ്ങെള്ളുടെ രൈജിമെന്റ് കാണാൻ
വരാത്തതെന്ത്? തങ്ങെൾക്കു സദ്യ നടത്താതെ നിങ്ങളെ വിടില്ല.
തങ്ങെള്ളുടെ സ്വന്തം ആളാണു നിങ്ങൾ.” കമാൻഡർ പറഞ്ഞു.

“സോറി. എനിക്കിപ്പോൾ സമയമില്ല, പിന്നീടാവാം.” എന്നു
പറഞ്ഞ് വ്രോൺസ്കി സഹോദരന്റെ ബോക്സിനടുത്തേക്ക്
ഓടിക്കയറി. ബോക്സിൽ വ്രോൺസ്കിയുടെ അമ്മ നരച്ചു
ചുരുണ്ട മുടിയോടെ ഇരിപ്പുണ്ട്. വാരുയും പ്രിൻസസ്സ്
സൊറോക്കിനയും പുരത്തെ വരാന്തയിൽ നില്ക്കുകയായിരുന്നു.

പ്രിൻസസ്സ് സൊറോസിനയെ വ്രോൺസ്കിയുടെ അമ്മയുടെ
അടുത്തുകൊണ്ടിരുത്തിയിട്ടു വാരു, ഭർത്തയുസഹോദരന്റെ
കൈയ്ക്കുപിടിച്ച് ആവേശത്തോടെ പറയാൻ തുടങ്ങി:

“എന്താരു ധാർഷ്യം! എന്താരു മര്യാദകേട്! മാധം
കർട്ടോണാവയ്ക്ക് ഇതിലെന്തു കാര്യം? മാധം
കരെന്നിനയാണെങ്കിൽ...”

“എന്താണു കാര്യമെന്നു പറയു.”

“നിങ്ങൾ കേട്ടില്ലോ?”

“ഇല്ല. ഏതും അവസാനമായി കേൾക്കുന്നതു ഞാനാണ്.”

“ആ കർട്ടോണാവയെക്കാൾ വിഷമുള്ള ഒരു ജീവി ഇല്ല
ഭൂമുഖത്തില്ല.”

“അവളെന്തു ചെയ്തെന്നാണ്?”

“എൻ്റെ ഭർത്താവാണു പറഞ്ഞത്... മാധംകരെന്നിനയെ
അവർ ആക്ഷേപിച്ചു. ഭർത്താവ് കരെന്നിനയോടു
സംസാരിക്കുന്നതു കണ്ട് ഭാരു അയാളുടെമേൽ ചാടിവീണു.
ഉറക്കെ ചീതപറത്തിട്ട് ഇരങ്ങിപ്പോയി.”

“പ്രഭുവിനെ അമ്മ വിളിക്കുന്നു.” പ്രിൻസസ്സ് സൊറോക്കിന
പുരത്തേക്ക് എത്തിനോക്കി വ്രോൺസ്കിയോടു പറഞ്ഞു:
“നിന്നെ കാണാനില്ലോ? നിന്നെക്കപ്പോഴും തിരക്കാണ്.”

അമ്മ ചിരിച്ചു.

“തൊനിതാ അങ്ങോടു വരുന്നുണ്ട്.” ഭ്രാംബൻകി അമ്മയോടു പറത്തു

“നീ മാധ്യം കരെനിനയ്ക്ക് അകമ്പടി സേവിക്കാത്തതെന്ത്? പ്രിൻസല്ല് സൊറോകിന അവിടെനിന്നു മാറിയപ്പോൾ അമ്മ ചോദിച്ചു: “എല്ലാവരുടെയും നോട്ടം അവളുടെമേലാണ്. പാട്ടുകാരിയെ മറന്നു.”

“അമ്മേ, അതിനെക്കുറിച്ച് എന്നോടു സംസാരിക്കരുതെന്ന് തൊൻ അമ്മയോടു പറത്തിട്ടില്ലോ?” ഭ്രാംബൻകിയുടെ മുഖം തുടുത്തു.

“എല്ലാവരും പറയുന്നത് തൊന്നും പറത്തേന്നയുള്ളൂ.”

ഭ്രാംബൻകി മറുപടി പറത്തില്ല. പ്രിൻസല്ല് സൊറോകിനയോക് എതാനും വാക്കുകൾ സംസാരിച്ചിട്ട് അയാൾ പുറത്തിരഞ്ഞി. വാതിൽക്കൽവച്ച് സഹോദരനെ കണ്ടു.

“ഓ, അലക്സിൻ!” സഹോദരൻ പറത്തു: “എന്താരു നാണക്കേട്. ആ സ്ത്രീ ഒരു വിവരംകെട്ടവളാണ്. തൊനവരോടു ചോദിക്കുന്നുണ്ട്! നീ കുടെവാ, നമുക്കൊന്നിച്ചു പോകാം.”

ഭ്രാംബൻകി അതു ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. എന്തെങ്കിലും ചെയ്യണമെന്നുദ്ദേശിച്ചു വേഗം പടികളിരഞ്ഞി. പകേഷ്, എന്തു ചെയ്യണമെന്നിൽത്തുകൂടാ. അയാളെ മാത്രമല്ല, അന്നയെയും ഇംഗ്ലീഷിൽ കൊണ്ടത്തിച്ചതിന് അവളോട് അരിശവും അന്നയുടെ കഷ്ടപ്പാടിൽ സഹതാപവും തോനി. താഴെ ചെന്നപ്പോൾ അന്നയും സ്വീകരിക്കാൻ നില്ക്കുന്നതു കണ്ടു.

“കച്ചേരി ഗംഡിരമായിരുന്നു.”

ഭ്രാംബൻകി സ്വീകരിക്കാനും ഹസ്തദാനം ചെയ്തു.

നിങ്ങൾ താമസിച്ചാണു വന്നതെന്നു തോന്നുന്നു. ആദ്യം പാടിയതൊക്കെ നന്നായിരുന്നു.”

“തൊനോരു നല്ല ആസ്യാദകനല്ല.” അന്നയെ ഗൗരവത്തിൽ നോക്കിക്കൊണ്ട് ഭ്രാംബൻകി പറത്തു:

“പ്രിൻസല്ല് യാഷ്വിനേപ്പോലെ പാറിയുടെ ആലാപനം കുറെ ഉച്ചത്തിലാണെന്നാണു പുള്ളിക്കാരൻ്റെ അടിപ്പായം.”

ഭ്രാംബൻകി തിയേറ്റിൽനിന്നു പോയി കുറെകഴിഞ്ഞു വീടിലെത്തിയപ്പോൾ അന്ന അവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. വേഷം മാറിയിട്ടില്ല. ആലോചനയിൽ മുഴുകിയെന്നപോലെ കസേരയിലിരിക്കുകയാണ്.

“അനു!” ഭ്രാംഗർസ്കി വിളിച്ചു.

“എല്ലാം നിങ്ങളുടെ കുഴപ്പമാണ്. നിങ്ങളുടെ മാത്രം കുഴപ്പമാണ്!” കണ്ണിരോലിപ്പിച്ച് നിരാശയോടെ അവർ കേണു.

“പോകരുതെന്ന് താൻ പറത്തില്ലോ. എങ്കിൽ നാണകേട്ട് ഒഴിവാക്കാമായിരുന്നു.”

“നാണകേടെന്നു പറത്താൽ പോരാ. ഇങ്ങനെയാരനുഭവം എന്റെ ജീവിതത്തിൽ ഉണ്ടായിട്ടില്ല. എന്റെ അടുത്തിരിക്കുന്നത് ആ സ്ത്രീക്കു കുറച്ചിലാണുപോലും!”

“വിവരംകൊടുവൻ അങ്ങനെ പറത്തെന്നു കരുതി വിഷമിക്കാനില്ല എന്നാലും അതിനിടക്കാടുകരുതായിരുന്നു.”

നിങ്ങളുടെ ഈ നിർവ്വികാരത എന്നിക്കിഷ്ടമല്ല നിങ്ങൾക്കനോടു സ്നേഹമുണ്ടായിരുന്നുകിൽ...”

“അനു! എന്റെ സ്നേഹത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ നിന്നകു സംശയമുണ്ടാ?”

“ഉണ്ട്. താൻ നിങ്ങളെ സ്നേഹിക്കുന്നതുപോലെ എന്ന നിങ്ങൾ സ്നേഹിച്ചിരുന്നുകിൽ... താൻ, താൻ അനുഭവിക്കുന്ന വേദന നിങ്ങൾക്കുണ്ടായെങ്കിൽ...” അയാളെ ഭീതിയോടെ നോക്കിക്കാണ്ടാവൻ പറത്തത്.

അയാൾക്ക് അന്നയോടു സഹതാപംതോന്തി. തനിക്കു മാത്രമേ അവളെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ കഴിയു എന്നു മനസ്സിലാക്കി ഉള്ളിൽ അവളെ കുറപ്പെടുത്തിയെങ്കിലും വാക്കുകൾക്കാണ്ടു വേദനിപ്പിച്ചില്ല.

ബാലിശമെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തിയ ആശ്വാസവചനങ്ങൾ അവർക്കു സാന്തുനമാദിവസം തിക്കണ്ണ രമ്യതയോടെ രണ്ടുപേരും നാട്ടിന് പുറത്തെക്കു യാത്രയായി.

ଭାଗ ୨

ഒന്ന്

ബോളിയും കുട്ടികളും സഹോദരി കിറ്റിയോടൊപ്പം വേന്തെങ്കാലം കഴിച്ചുകൂടുകയാണ്. അവളുടെ എന്നേറ്റിലുള്ള സ്വന്തം വീട് തകർന്നു നിലംപതിക്കാരായി. അതുകൊണ്ട് വേന്തെങ്കാലത്തു തങ്ങളുടെകുടുംബം താമസിക്കാൻ ലൈഭിനും ഭാര്യയും അവരെ കഷണിച്ചു. ഒപ്പ്‌ലോന്റിന്കിക്കും അതു സമ്മതംതന്നെ. ഓദ്യോഗിക്കജോലിത്തിരക്കുള്ളതു കാരണം മോസ്കോയിൽ താമസിക്കാൻ നിർബന്ധിതനായതുകൊണ്ടു തനിക്കു കുടുംബത്തോടൊപ്പം പോകാൻ നിവൃത്തിയില്ലെന്ന സകടമുണ്ട്. വല്ലപ്പോഴും അവിടെ പോയി ഒന്നോരണ്ടോ ദിവസം താമസിക്കാമെന്നുവച്ചു ഒപ്പ്‌ലോന്റിന്കിക്കാളെയും കുട്ടികളെയും അവരുടെ ആയമാരെയും കൂടാതെ ലൈഭിനു വേറേയും സന്ദർശകരുണ്ടായിരുന്നു—അനുഭവസന്പത്തില്ലാത്ത മകളുടെ ‘അപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥയിൽ’ അവർക്കു താങ്ങായിരിക്കേണ്ടതു തന്റെ കടമയാണെന്നു വിശ്രൂസിക്കുന്ന വ്യഖയായ പ്രിൻസസ്സും കിറ്റി വിവാഹിതയായാൽ വന്നു കാണാമെന്നു വാദാനം ചെയ്തിരുന്ന വിദേശത്തുനിന്നുള്ള അവളുടെ കുടുകാരി വാരേക്കയും കിറ്റിയുടെ ബന്ധുക്കളോ സുഹൃത്തുകളോ ആണ് ഇവരെല്ലാം. ലൈഭിന് ഇവരെയെല്ലാം ഇഷ്ടമാണെങ്കിലും ഷൈർബാക്സ്കി ഘടകം തന്റെ—ലൈഭിന്—ലോകത്തെ പിന്തുള്ളിയതിൽ ലൈഭിനു വേദമുണ്ട്. അയാളുടെ ബന്ധുകളിലോരാൾ സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച് മാത്രം വേന്തെങ്കാലത്ത് അവരെ സന്ദർശിച്ചു. അയാളോരു ലൈഭിനല്ല.

കൊസ്റ്റിഷേവിൻ്റെ ഇനത്തിൽപ്പെട്ടതാണെന്ന് വസ്തുത
ലെവിൻ്റെ ഉത്സാഹം വർദ്ധിപ്പിച്ചു.

വളരെക്കാലമായി ഒഴിഞ്ഞുകിടന്ന ലെവിൻ്റെ ഓരോ
മുറിയിലും ഇപ്പോൾ ആർപ്പാർപ്പുണ്ട്. ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ
നേരത്ത് മികവൊരും എല്ലാ ദിവസവും കാരണവത്തിയായ
പ്രിൻസല്ല് എല്ലാം നോക്കും. പതിമുന്ന് പേരാണുള്ളതെങ്കിൽ ഒരു
പേരക്കുട്ടിയെ കൊച്ചുമേശയിലേക്കു മാറ്റിയിരുത്തും.
വീടുകാര്യങ്ങൾ ശ്രദ്ധയോടെ നോക്കിയിരുന്ന കിറ്റിക്ക്
അതിമികളുടെയും കുട്ടികളുടെയുമൊക്കെ
വിശ്രദ്ധക്കാനാവശ്യമായ കോഴിയും താറാവും മറ്റും
ശേഖരിക്കുന്നതിനു നന്നെ ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടിവന്നു.

ഉച്ചുഭക്ഷണത്തിന് കുടുംബാംഗങ്ങളും ഒത്തുകൂടി
ധോണിയുടെ കുട്ടികളും അവരുടെ ആയയും വരേകയും കുണ്ണൾ
ശേഖരിക്കാൻ എങ്ങോടു പോകേണ്ടതെന്നാലോചിച്ചു. ബുദ്ധിയും
പരിപ്പുംകൊണ്ട് എല്ലാവരുടെയും ആദരവിനു പാത്രമായ
കൊസ്റ്റിഷേവ് കുണ്ണിനെ സംബന്ധിച്ച് സംഭാഷണത്തിൽ
പങ്കെടുത്തു മറ്റുള്ളവരെ അതഭുതപ്പെടുത്തി.

“നിങ്ങൾ എന്നുക്കൂടി കൊണ്ടുപോകണം. എന്നിക്കു കുണ്ണൾ
ശേഖരിക്കാൻ താൽപര്യമുണ്ട്. അതോരും മഹത്തായ
കർമമാണ്.” വരേകയെ നോക്കിക്കൊണ്ട് അയാൾ പറഞ്ഞു.

“ഓഹോ, വളരെ സന്തോഷം.” നാണ്നേതാട വരേക
സമ്മതിച്ചു. കിറ്റിയും ധോണിയും അർത്ഥം വച്ചു നോക്കി.
ബുദ്ധിമാനും പണ്ഡിതനുമായ കൊസ്റ്റിഷേവ് വരേകയോടൊപ്പം
കുണ്ണൾ ശേഖരിക്കാൻ പോകാമെന്നു പറഞ്ഞത്, അടുത്ത
കാലത്ത് കിറ്റിയുടെ മനസ്സിൽ വേരുന്നിയ ഒരു സംശയം
ശക്തമാക്കി. താൻ അർത്ഥംവച്ചു നോക്കിയതു മറ്റുള്ളവരുടെ
ശ്രദ്ധയിൽ പെടാതിരിക്കാൻ കിറ്റി പെടുന്ന് അമ്മയോടു
മറ്റൊന്തൊ പറഞ്ഞു.

ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞ് ഒരുക്കപ്പു കാപ്പിയുമായി കൊസ്റ്റിഷേവ്
ജനാലയ്ക്കരികിലിരുന്നു സഹോദരനുമായി
സംഭാഷണത്തിലേർപ്പെട്ടു. അവിടെയിരുന്നാൽ കുട്ടികൾ
കുണ്ണവേദ്യക്കുപോകാൻ തയ്യാറെടുക്കുന്നതു
കാണാം.അവരുടെ സംഭാഷണം അവസാനിക്കുന്നതുകാത്ത്
കിറ്റി ഭർത്താവിന്റെ അടുത്തു നിന്നു.

“വിവാഹം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, നിന്നുക്കൊരുപാടു
മാറ്റുമുണ്ടായിട്ടുണ്ട്, അതു നല്ലതുതനെ.” സഹോദരന്റെ

വർത്തമാനത്തിൽ വലിയ താൽപര്യമില്ലാതിരുന്ന കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് കിറ്റിയെ നോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറത്തു: “എക്കിലും പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങളായ അടിപ്രായങ്ങളെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നതിലുള്ള നിന്റെ താൽപര്യം പ്രശംസാർഹംതന്നെ.”

“കിറ്റി ഇങ്ങനെ നില്ക്കാൻ പാടില്ല, അവിടെയിരിക്ക്,” അർത്ഥവത്തായ ഒരു നോട്ടേത്താട ഭർത്താവ് ഒരു ക്ഷേര നീക്കിയിട്ടു കൊടുത്തു.

“ഓ, സമയമായി.” കുട്ടികൾ ഓടിവന്നതുകൊണ്ട് കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് പറത്തു. എല്ലാവരുടെയും മുന്നിലായി താന്യ ഓടിവന്നു. കൊസ്റ്റനിഷ്വവിന്റെ തൊപ്പിയും കുടയും അവളുടെ കൈയിലുണ്ടായിരുന്നു. അവൾ ദേഹമായി അടുത്തുചേന്നു മനോഹരമായ തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളാട (അവളുടെ അച്ചൻ കണ്ണുകളാണ്) തൊപ്പി തലയിൽ വച്ചുകൊടുത്തു.

“വരേക കാത്തുനിക്കണ്ണു.” അവൾ പറത്തു.

മത്തനിറത്തിൽ പുകളുള്ള ഉടുപ്പിട്ട് തലയിൽ വെള്ളുത്ത തുവാലചുറ്റി വാരേക വാതിൽക്കൽ നിന്നിരുന്നു.

“ഞാനിതാ വരുന്നു വരേക.” കാപ്പി ധൃതിയിൽ മോന്തിയിട്ട്, തുവാലയും സിഗരറ്റ് കേസും കീഴയിലാക്കി കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് എഴുന്നേറ്റു.

“എന്താരു തകക്കുടമാണെന്ന് വരേക.” കിറ്റി ഭർത്താവിനോട് പറത്തു. കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് കേൾക്കണമെന്നു കരുതിയാണു പറത്തത്. “എന്തു സുന്ദരിയാണവർ. വരേക, നീ മില്ലിനടുത്തു നിന്നാൽമതി. തങ്ങൾ വണ്ഡിയിൽ അങ്ങോട്ടുവരാം.” അവൾ വിളിച്ചുപറത്തു.

“കിറ്റി നിന്റെ നില നീ മറക്കുന്നു, ഇങ്ങനെ ഉറക്ക വിളിക്കരുത്” പ്രിൻസസ്സ് മകളെ ഉപദേശിച്ചു.

കിറ്റിയുടെ ശബ്ദം കേട്ട് വരേക അടുത്തുവന്നു. അവളുടെ ധൃതിയിലുള്ള നടത്തയും മുവഭാവവും അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ അസാധാരണമായതെന്നൊരു സംഭവിക്കുന്നുവെന്തിന്റെ ലക്ഷണമായിരുന്നു. എന്താണെന്നറിയാവുന്ന കിറ്റി അവളെ സശ്രദ്ധം നിരീക്ഷിച്ചു. അനും വന്തതിനുള്ളിൽവച്ചു സംഭവിക്കാനിരിക്കുന്ന ഒരു സുപ്രധാന സംഭവത്തിനു മുമ്പ് വരേകയെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നതിനുവേണ്ടിയാണ് കിറ്റി അവളെ വിളിച്ചത്.

“വരേക, ഇന്ന് ഒരു സംഭവം നടന്നാൽ ഞാൻ വളരെയധികം സന്തോഷിക്കും.” കിറ്റി അവളെ ചുംബിച്ചുകൊണ്ടു മറ്റിച്ചു.

അവൾ പരഞ്ഞതു കേൾക്കാത്തഭാവത്തിൽ വരേക ചോദിച്ചു: “നിങ്ങളും ഞങ്ങളുടെകുടുംബം വരണ്ണാണോ?”

“ഞാൻ വരും. മെതിക്കുളംവരെ. അവിടെ കാത്തുനില്ക്കും.”

“അരതെന്തിന്?” കിറ്റി ചോദിച്ചു.

“എനിക്കു പുതിയ വണ്ടികൾ കാണണം. എണ്ണി നോക്കണം.” ലെവിൻ പരഞ്ഞതു: “നിങ്ങൾ എവിടെയായിരിക്കും?”

“ബാൽക്കൺഡിയിൽ.”

രണ്ട്

വീടിലെ പെൺഡേള്ലാം ബാൽക്കണിയിൽ ഒത്തുകൂടിയിട്ടുണ്ട്. ഉച്ചക്ഷണത്തിനുശേഷം അവിടെ വനിരിക്കുന്നത് അവരുടെ ഒരു പതിവാണ്. ഈനു പക്ഷെ, അതിനൊരു പ്രത്യേക ലക്ഷ്യമുണ്ട്. കുഞ്ഞുടുപ്പുകൾ തുനുന്നതിനു പുറമെ, അഗത മിവായ്ലോവ്‌നയുടെ കുറിപ്പിടിയനുസരിച്ച് വെള്ളം ചേർക്കാതെ ജാം ഉണ്ടാക്കുകയും വേണം. ലെവിഞ്ച് വീടിലാകുന്നേബാൾ പാകപ്പിഴ സംഭവിക്കരുതെന്നു കരുതി സ്ക്രോബവിയിൽ അല്പം വെള്ളം ചേർക്കും. അതു മറ്റുള്ളവർ കണ്ണുപിടിക്കുകയും ചെയ്തു. ഈ എല്ലാവരും കാണ്കൈ വെള്ളം തൊടാതെ റാസ്പ്‌ബെറി ജാം ഉണ്ടാക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിലാണ്.

അഗത മിവായ്ലോവ്‌ന തുടുത്ത മുവത്തേതാടെ വിമിടപ്പെട്ട് ഉടുപ്പിന്റെ കൈ മുട്ടുവരെ തെരുത്തുകയറ്റി അടുപ്പിലിരുന്ന പഴച്ചാർ ഇളക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കരിഞ്ഞുപോകാതെ കട്ടിയാക്കേണ എന്നായിരുന്നു അവളുടെ പ്രാർത്ഥന. ജാം ഉണ്ടാക്കുന്നതിനുള്ള മുഖ്യ ഉപദേശ്ദാവായ പ്രിൻസല്ല് എന്തെങ്കിലും പാകപ്പിഴപറ്റിയാൽ കുറം മുഴുവനും തന്റെ തലയിൽ കെട്ടിവയ്ക്കാൻ ശ്രമിക്കുമെന്നു ശക്കിച്ച് അങ്ങോടു നോക്കാതെ മറ്റു കാര്യങ്ങൾ സംസാരിക്കുകയും ഇടയ്ക്കിടെ ഇടംകണ്ണിട്ട് അടുപ്പിനു നേർക്കു നോക്കുകയും ചെയ്തു.

“ജോലിക്കാർക്കുള്ള വസ്ത്രങ്ങൾ താന്നിതനെന്നയാണു തിരഞ്ഞെടുക്കാൻ, സൗജന്യവില്പനസമയത്ത്, പ്രിൻസല്ല് സംഭാഷണം തുടർന്നു: “പത നീക്കാനുള്ള സമയമായിട്ടില്ല” എന്ന് അഗതയോട് പറഞ്ഞിട്ട് “നീയിതിലിടപെടണ്ട ചുടാണ്” എന്ന് കിറ്റിയെ വിലക്കി.

“ഞാൻ ചെയ്യാം” എന്നു പറഞ്ഞ് ഡോളി എഴുന്നേറ്റു. തിളച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന പഴച്ചാർ തവികൊണ്ടിളക്കി. പത ഒരു ഷേറ്റിൽ കോരിയിട്ടു. “കൂട്ടിക്കർക്ക് ഇതു നുണയാൻ വലിയ

ഇഷ്ടമാണ്.” തന്റെ ബാല്യം ഓർമിച്ചും മുതിർന്നവർ അതു തിനാത്തതിൽ അതഭൂതപ്പെട്ടും അവർ തന്നതാൻ പറത്തു.

“അവർക്കു പണം കൊടുക്കുന്നതാണ് നല്ലതെന്ന് സ്ഥിരപരയുന്നു.” ഭ്രത്യരാർക്ക് എന്തു സമ്മാനമാണു നല്കേണ്ടതെന്ന് സന്ദർമ്മായ വിഷയത്തിലേക്കു മടങ്ങിവന്നു ഡോളി പറത്തു:

“അവർക്കു സമ്മാനമാണ് ഇഷ്ടമെങ്കിലോ?” പ്രിൻസസ്സും കിറിയും ഒരേസ്വരത്തിൽ ചോദിച്ചു.

“കഴിത്തവർഷം തൈദളുടെ മട്ടീന സെമനോവ്വനയ്ക്കു പോഴ്ചിന് പോലെ ഒന്നാണു വാങ്ങിക്കൊടുത്തത്.” പ്രിൻസസ്സ് പറത്തു.

“എനിക്കോർമയുണ്ട്, നാമകരണത്തിന് ആ ഉട്ടപ്പാണവർ ധരിച്ചിരുന്നത്.”

“നല്ല ഭംഗി, ലളിതമായ ഫാഷൻ. എനിക്കും അതുപോലെത്തു ഒന്നു തയ്യച്ചാൽ കൊളളാമെന്ന് തോന്നുന്നു. വരേങ്കയുടെ ഉട്ടപ്പോലെതന്നെ. കാണാൻ കൊളളാം. വിലയും കുറവ്.”

“പാകമായിരിക്കും.” തവിക്കാണ്ടു കോരിനോക്കിയിട്ട് ഡോളി പറത്തു: “നുൽപരുവമാകുന്നോൾ വാങ്ങിവയ്ക്കണം. അല്പംകൂടി തിളയ്ക്കെട്ട് അഗതാ മിവായ്ലോവ്വന്?”

“ഹോ, ഈ ഈച്ചയുടെ ശല്യം!” അഗതയയ്ക്കു ദേശ്യം വന്നു: “സമയ മാകുന്നോൾ എവിടെനിന്നുകും പറന്നുവരും.”

“ഹായ്, ഒരു കൊച്ചുകുരുവി. അതിനെ പേടിപ്പിക്കല്ലോ.” കൈവരിയിൽ വന്നിരുന്നു റാസ്പ്പബറിയുടെ തെട്ടു കൊത്തിമുറിക്കാൻ തുടങ്ങിയ കിളിയെ നോക്കിയാണ് കിറ്റി പറത്തത്.

“അതു ശരി. നീ ആ അടുപ്പിന്റെ അടുത്തുനിന്നു നീങ്ങിനില്ക്കം.” അമ്മ പറത്തു.

“വരേങ്കയുടെ കാര്യം ഈന്നു തീർപ്പാക്കണം.” അഗത മിവായ്ലോവ്വനയ്ക്കു മനസ്സിലാകാതിരിക്കാൻ ഫ്രേഡിൽ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന കിറ്റി പറത്തു: “അമ്മയെന്തു പറയുന്നു?”

“നിനക്കു വിവാഹദിഃപ്പണിയും വശമുണ്ടനു തോന്നുല്ലോ.” ഡോളി കളിയാക്കി

“അമ്മയുടെ അഭിപ്രായമെന്താണ്? തുറന്നുപറയണം.”

“അഭിപ്രായം പറയാൻ താൻ ആർ? റഷ്യയിലാ എക്കാലത്തെയും ഡോഗ്രിനായ വരനാണയാൾ (കൊസ്റ്റിഷേറിനെയാണു സൂചിപ്പിച്ചത്), ചെറുപ്പമല്ലക്കിലും

അയാളെ ഭർത്താവായി കിട്ടാൻ മോഹിക്കുന്നവർ ധാരാളമുണ്ട്...
അവളുടെ സ്വഭാവവും വളരെ നല്ലത്. പകേഷ് അയാൾക്ക്..."

"ഇതിനേക്കാൾ നല്ലാരു ബന്ധം അയാൾക്കോ
അവൾക്കോ കിട്ടുമെന്ന് അമ്മയ്ക്കു തോന്നുന്നുണ്ടോ? ഒന്നാമത്
അവളുടെ സൗന്ദര്യം." (കിറ്റി ഒരു വിരൽമടക്കി.)

"അയാൾക്ക് അവളെ ഇഷ്ടമാണ്. സംശയമില്ല." ഡോളിയും
പറഞ്ഞു.

"രണ്ടാമതായി, അയാൾക്കു സമുഹത്തിലുള്ള സഹാനം.
വധുവിന്റെ സ്വത്തും പദവിയുമൊന്നും പ്രശ്നമല്ല.
സത്സ്വഭാവിയായ ഒരു ഭാര്യ മാത്രംമതി."

"തീർച്ചയായും അയാൾക്ക് അവളെ വിശ്വസിക്കാം." ഡോളി
അതിനോടു യോജിച്ചു.

"മൂന്നാമതായി, അവൾക്ക് അയാളോടു
സ്വീകരിക്കണമെന്ന്— അതും സംശയമില്ലാത്ത കാര്യം...
ചുരുക്കത്തിൽ എല്ലാം പൊരുത്തപ്പെടുന്നുണ്ട്. ഇന്നു
വന്തതിൽനിന്നും മടങ്ങിവരുന്നോഫേക്കും എല്ലാം ഉറപ്പിച്ചു
കഴിയുമെന്നാണെന്ന് പ്രതീക്ഷ. അവരുടെ നോട്ടം കണ്ണ് താൻ
മനസ്സിലാക്കും. എന്നിക്കു വലിയ സന്താഷ്മാണ്. ഡോളി എന്തു
പറയുന്നു?"

"നിന്നേയോരാവേശം!" അവളുടെ അമ്മ കുറ്റപ്പെടുത്തി.

"ആവേശമൊന്നുമല്ല, ഇന്നുതന്നെ വിവാഹാഭ്യർത്ഥന
നടത്തുമെന്നാണ് എന്ന് വിശ്വസം."

"എത്ര പെട്ടുനാണിതു സംഭവിക്കുന്നത്. മുമ്പിലെ തടസ്സം
പെട്ടുന്ന മാറും. പുരുഷൻ വിവാഹാഭ്യർത്ഥനയുമായി
പ്രത്യക്ഷപ്പെടും." ഓബ്ലോൺസ്‌കിയുമായുള്ള പഴയ
ബന്ധത്തക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചു. സുപ്പനം കാണുന്നതുപോലെ
ഡോളി പറഞ്ഞു:

"പ്പറയുടെ വിവാഹാഭ്യർത്ഥന എങ്ങനെയായിരുന്നു?" കിറ്റി
അമ്മയോടു ചോദിച്ചു.

"അങ്ങനെ പ്രത്യേകിച്ചാനുമുണ്ടായില്ല." പ്രിൻസസ്സ്
പറഞ്ഞു. എങ്കിലും ആ ഓർമയിൽ അവരുടെ മുഖം
പ്രകാശമാനമായി.

"എന്നാലും... എങ്ങനെ? പ്രേമിച്ചു
തുടങ്ങിയതിനുശേഷമായിരുന്നോ പരന്പരം സംസാരിച്ചത്?"
സ്ത്രീയുടെ ജീവിതത്തിലെ പ്രധാന സംഭവത്തക്കുറിച്ച്

അമ്മയോടു തുറന്നു സംസാരിക്കുന്നതിൽ കിറ്റി തർപ്പരയായിരുന്നു.

“അദ്ദേഹം എന്ന സ്നേഹിച്ചിരുന്നു. ഇടയ്ക്കിടെ നാട്ടിൽ വരുമായിരുന്നു.”

“എന്നാലും തീരുമാനിച്ചതെങ്ങനെയെന്നു പറയണം.”

“ഇപ്പോഴെത്തപ്പാലെതനെ പുതുമയ്യാനുമില്ല. പരസ്പരം നോക്കിയും ചിരിച്ചും...”

“അമ്മ പറഞ്ഞതാണു ശരി. നോട്ടവും ചിരിയും.” ഡോളി പറഞ്ഞു.

“എന്താക്കയാണു പറഞ്ഞത്?”

“കോൺഗ്രസ്സിന്റെ നിന്നൊടെനെല്ലാം പറഞ്ഞു?”

“ചോക്കുകഷണംകൊണ്ട് എഴുതിക്കാണിച്ചു. ഓർക്കാൻ രസമുണ്ട്, വളരെ പണ്ടാണെന്നു തോന്നുന്നു.”

മുന്നു സ്ത്രീകളും ഒരേ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു മന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടു മിണ്ഡാതിരുന്നു. കിറ്റിയാണു മൗനം അട്ടം ഭേദജ്ഞിച്ചത്. ഭ്രാംഗ്സ്കിയെ പ്രണയിച്ചതും വിവാഹത്തിനു മുമ്പെത്ത ശീതകാലവും ഓർമിച്ച് അതിന്റെ തുടർച്ചയെന്നാണു അവർ പറഞ്ഞു:

“പക്ഷേ, ഒരു കാര്യം. വരേങ്കയുടെ പഴയ പ്രേമം. അതെല്ലാം കേൾക്കാൻ തയ്യാറാക്കണമെന്ന് കൊഞ്ചിനേഷ്വിനോടു പറഞ്ഞതാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ട്. ആണുങ്ങൾക്കെല്ലാം നമ്മുടെ ഭൂതകാലത്തെക്കുറിച്ചു ഭയക്കര സംശയമാണ്.”

“ഒരിക്കലുമല്ല.” ഡോളി വിയോജിച്ചു: “നിന്റെ ഭർത്താവിനെപ്പോലെയാണ് എല്ലാവരുമെന്നു നീ വിചാരിക്കുന്നു. ഭ്രാംഗ്സ്കിയുടെ ഓർമ ഇപ്പോഴും അദ്ദേഹത്തെ വേട്ടയാടുന്നുണ്ട്, ശരിയല്ല?”

“ശരിയാണ്.” കിറ്റി ചിരിച്ചു.

“അയാളേ ശരബ്യപ്പെടുത്തത്തകവെണ്ണും നിന്റെ ഭൂതകാലത്തിൽ എന്തെങ്കിലുമുണ്ടെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല.” പ്രിൻസസ് മകൾക്കുവേണ്ടി വാദിച്ചു: “ഭ്രാംഗ്സ്കി നിന്നെ സ്നേഹിച്ചതോ? ഓരോ പെൺകൂട്ടിയുടെ കാര്യത്തിലും അങ്ങനെയാക്കു സംഭവിക്കും.”

“ഇപ്പുഴ അതൊന്നുമല്ല നമ്മൾ സംസാരിക്കുന്നത്.” കിറ്റിയുടെ മുവത്ത് നാണം.

“ഈ, പോട്ടു, അന്നു ഭ്രാംഗ്സ്കിയോട് ഇക്കാര്യം സംസാരിക്കുണ്ടെന്നു നീതനെയാണു വിലക്കിയത്.

നിനക്കോർമയില്ല?"

"ദാ, അമേ!" കിറ്റി വിഷത്തോടെ നോക്കി.

"ഇക്കാലത്തു പെൻകൂട്ടികളെ അങ്ങനെ പിടിച്ചുവയ്ക്കാനൊന്നും പറ്റില്ല. പിനെ, അതിരുകവിയാതെ നോക്കണമെന്നുമാത്രം. മോളേ, നീയിങ്ങനെ വെപ്പാളപ്പടരുത്."

"എനിക്കു വെപ്പാളമാനുമില്ല."

"അന്ന വന്നതിൽ കിറ്റികൾ എങ്ങനെ സന്തോഷകരമായി." ഡോളി പറത്തു: "എങ്ങനെയാണു സന്തോഷം ഇല്ലാതായത്? ഇപ്പോൾ എല്ലാം തകിടം മറിഞ്ഞു." അവർ സ്വന്തം ആകുലതകളിൽപ്പട്ടു പറത്തു:

അപ്പോൾ അന്ന സ്വയം സന്തുഷ്ടയായതായും കിറ്റി സ്വയം കഷ്ടത്തിലായതായും കരുതി. ഇപ്പോൾ എല്ലാം കീഴ്മേൽ മരഞ്ഞിരിക്കുന്നു. തൊൻ അവളെപ്പറ്റി അങ്ങനെ കരുതുന്നു."

"ആലോചിക്കാനൊന്നുമില്ല! വൃത്തികെട്ടവർ! ഹ്യൂദയമില്ലാത്തവർ!" ഭ്രാംബന്ധകിയെയയല്ല, ലൈവിനെയാണ് കിറ്റി വിവാഹം കഴിച്ചതെന്ന വസ്തുത മരക്കാനാവാതെ അവരുടെ അമ്മ പറത്തു.

"അതൊക്കെ ഇനി പറത്തിട്ടുകാരും?" കിറ്റി അമ്പരപ്പോടെ ചോദിച്ചു: "തൊന്തൊന്നും ആലോചിക്കാറില്ല, ആലോചിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുമില്ല." ഭർത്താവ് ബാൽക്കണിയുടെ പടികയറിവരുന്ന ശബ്ദം കേട്ട് അവർ പറത്തു.

"എന്തൊന്നാണ് ആലോചിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കാത്തത്?" വനപാടെ അയാൾ ചോദിച്ചു. ആരും മറുപടി പറത്തില്ല. അയാൾ ചോദ്യം ആവർത്തിച്ചതുമില്ല.

"സ്ത്രീകളുടെ സാമാജ്യത്തിൽ അതിക്രമിച്ചു കയറിയതിൽ ക്ഷമിക്കണം." തന്റെ സാന്നിധ്യത്തിൽ ചർച്ച ചെയ്യാനിഷ്ടമില്ലാത്ത എത്രൊ കാര്യമാണവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതെന്ന് അയാൾ ഉള്ളാശിച്ചു. ചിരിച്ചുകൊണ്ട് കിറ്റിയുടെ അടുത്തുചെന്നു ചോദിച്ചു: "എങ്ങനെയുണ്ട്?" ഇന്നയിടെ എല്ലാവരും അവളോടു ചോദിക്കാറുള്ള ചോദ്യമാണെന്ന്.

"ഒരു കുഴപ്പവുമില്ല." കിറ്റി ചിരിച്ചു: "പോയ കാര്യമെന്തായി?"

"വലിയ ചരകുവണ്ടികളാണ് ഇവിടത്തെ മുന്നു വണ്ടിയിൽ കൊള്ളുന്നത് ഓനിൽ കയറ്റാം. കുട്ടികളെക്കൂടി നമുക്ക്

കുതിരവണ്ടിയിൽ കൊണ്ടുപോയാലോ? ഞാൻ കുതിരവണ്ടി കൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.”

“കിറ്റിയെയും കുതിരവണ്ടിയിൽ കൊണ്ടുപോകാനാണോ?”
കുറപ്പെടുത്തുന്ന സ്വരത്തിൽ അവളുടെ അമ്മ ചോദിച്ചു.

“വളരെ പതുക്കേ പോയാൽമതി, പ്രിൻസസ്സ്.”

സാധാരണ മരുമക്കലേപ്പോലെ, ലെവിൻ അമ്മായിഅമ്മയെ അമ്മയെന്നല്ല, പ്രിൻസസ്സ് എന്നാണു വിളിച്ചിരുന്നത്. അതിൽ അവർക്ക് അത്യപ്തിയുണ്ട്. മരിച്ചുപോയ സ്വന്തം അമ്മയോടുള്ള സ്വന്നഹംകൊണ്ടാണ് ലെവിൻ മറ്റാരാളെ, അവരോടു വളരെയധികം സ്വന്നഹവും ബഹുമാനവുമുണ്ടക്കിൽപ്പോലും അമ്മയെന്നു വിളിക്കാത്തത്.

“അമ്മയും തൈങ്ങളുടെകുടെ വരണം.” കിറ്റി പറഞ്ഞു.

“ഈ മണ്ഡത്തരത്തിനു ഞാനില്ല.”

“എങ്കിൽ ഞാൻ നടന്നുകൊള്ളാം. അത് എൻ്റെ ആരോഗ്യത്തിനും നല്ലതാണ്.” കിറ്റി എണ്ണിറ്റ് ഭർത്താവിന്റെ കരംഗ്രഹിച്ചു.

“മിതമായിട്ടാണെങ്കിൽ നല്ലതുതന്നു.” പ്രിൻസസ്സ് പറഞ്ഞു.

“അഗ്ര മിവായ്ലോവ്, ജാം ശരിയായോ?” അവളെ നോക്കിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ലെവിൻ ചോദിച്ചു: “പുതിയ രീതിയിലുള്ള പാചകമാണെന്നു കേട്ടു.”

“ശരിയായെന്നു തോന്നുന്നു!” അഗ്ര പറഞ്ഞു.

“അതാണു നല്ലത്. പുളിക്കില്ല. നിലവരിയിൽ ഷൈസുമില്ല.”
വ്യഖയ പിന്തുണംചുകൊണ്ടാണ് കിറ്റി പറഞ്ഞത്തും.

അഗ്ര ചീരിച്ചു.

“ഞാൻ പരയുന്നതു കേൾക്ക്.” പ്രിൻസസ്സ് പറഞ്ഞു: “റമ്മിൽ മുക്കിയ കടലാസ്സുകൊണ്ടു ജാം മുടിവയ്ക്കണം.
ഐസില്ലുക്കിലും പുള്ള പിടിക്കില്ല.”

മുന്ന്

ഒ രത്താവിനോടൊപ്പം ഒറ്റയ്ക്കു നടക്കാൻ അവസരം ലഭിച്ചതിൽ കിറ്റി സന്തോഷിച്ചു. മട്ടപ്പാവിൽ വന്ന എന്തായിരുന്നു സംഭാഷണവിഷയമെന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ മറുപടി ലഭിക്കാത്തതിനെ തുടർന്ന് അയാളുടെ മുവത്തു പ്രകടമായ വേദന അവൾ ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നു.

പൊടിനിരത്തെ പരുക്കൻ രോധിലുടെ നടന്നു മറ്റുള്ളവരെ അപേക്ഷിച്ചു വളരെ മുന്നിലെത്തിയപ്പോൾ അവൾ അയാളുടെ കൈയിൽ പിടിച്ചു തുഞ്ഞി. നിമിഷനേരത്തെക്ക് അയാൾക്കുണ്ടായ മനോവിഷമം മാത്തു. ഭാര്യ ഗർഭിണിയാണെന്ന വിചാരമാണ് എപ്പോഴും അയാളുടെ മനസ്സിൽ. പുതുമയുള്ള സന്തോഷപ്രദമായ ഒരു വിചാരം. പ്രിയപ്പേട്വളുടെ സാമീപ്യത്തിൽനിന്നുള്ളവാകുന്ന, എന്നാൽ വിഷയാസക്തിയിൽനിന്നു തീർത്തതും മുക്തമായ വികാരമാണെന്ന്. അവർക്ക് അനേകാന്നും ഒന്നും പറയാനില്ല. എങ്കിലും ഗർഭവതിയാകയാൽ മാറ്റം സംഭവിച്ച അവളുടെ ശ്രീം കേൾക്കാൻ അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചു. അവളുടെ നോട്ടത്തിലെന്നപോലെ ആ ശ്രീംത്തിനും ഇഷ്ടപ്പേട്ട ഒരു ജോലിയിൽ നിന്നും വ്യാപ്തനായിരിക്കുന്ന ഒരു വ്യക്തിയുടേതെന്നപോലെ ഒരുതരം മുദ്രത്രിവും ഗൗരവവും കൈവന്നിട്ടുണ്ട്.

“നിന്നക്കു ക്ഷീണമൊന്നുമില്ലല്ലോ? എന്തെ കൈയിൽ മുറുകെ പിടിച്ചോളും.” ലെവിന് പറഞ്ഞു.

“ഇല്ലോ. ഇങ്ങനെ നടക്കാൻ അവസരം കിട്ടിയതിലെന്നിക്കു സന്തോഷമുണ്ട്. എല്ലാവരും ഒന്നിച്ചു കൂടുന്നതു സന്തോഷമാണെങ്കിലും ഇങ്ങനെ ഒറ്റയ്ക്കു നടക്കുന്നതാണു സുഖം.”

“രണ്ടും നല്ലതുതന്നെ. എങ്കിലും ഇതാണു കൂടുതൽ സുഖം.” അയാൾ അവളുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി.

“ഇന്നു നിങ്ങൾ വന്നപ്പോൾ എങ്ങെല്ലാണു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതെന്നറിയാമോ?”

“ജാം ഉണ്ടാക്കുന്ന കാര്യമല്ലോ?”

“അതുതനെ. പിനെ, ആളുകൾ വിവാഹാദ്ധർത്ഥന നടത്തുന്നതെങ്ങെന്നെന്നും.”

“ഓഹോ!” അവളുടെ വാക്കുകളല്ല. ശബ്ദമാണെന്നാളുടെ മനസ്സിൽ പതിഞ്ഞത്. വന്നതിനുള്ളിലുടെയുള്ള പാതയിലെ കുണ്ടിലും കുഴിയിലും കാലിടറാതെ അയാൾ അവളെ നടത്തിച്ചു.

“പിനെ, സെർജിയസിന്റെയും വരേകയുടെയും കാര്യം, നിങ്ങളുടെ ശ്രദ്ധിച്ചോ?...”

“എനിക്കെതിൽ വലിയ താൽപര്യമുണ്ട്. എന്താണു നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം?” അവൾ അയാളുടെ മുഖത്തു നോക്കി.

“എനിക്കെൻ്തതകൂടാ.” ലൈവിൻ ചിരിച്ചു: “ഇക്കാര്യത്തിൽ ചേട്ടെന്ന് മനസ്സിലിരുപ്പ് എനിക്കു പിടിക്കിട്ടുന്നില്ല. താൻ നിന്നോടു പറത്തിട്ടില്ലോ...”

“ഉവ്വ്. അദ്ദേഹം സ്നേഹിച്ചിരുന്ന പെൺകുട്ടി മരിച്ചു പോയെന്ന്...”

“അന്നു താൻ തീരെ ചെറുതാണ്. പറത്തുകേട്ടിട്ടുള്ളു. അന്നതെത്ത ചേട്ടെന എനിക്കോർമയുണ്ട്. നല്ല സുന്ദരക്കുട്ടൻ. അതിനുശേഷം സ്ത്രീകളോടുള്ള പെരുമാറ്റം താൻ ശ്രദ്ധിക്കുമായിരുന്നു. എല്ലാവരോടും സ്നേഹത്തോടെ പെരുമാറി. ചിലരെ അദ്ദേഹം ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. പക്ഷേ, എല്ലാവരെയും വെറും മനുഷ്യജീവികളായാണ്, സ്ത്രീകളെന്നനിലയ്ക്കല്ലോ അദ്ദേഹം കണ്ടിരുന്നത് എന്നനിക്കു തോന്നുന്നു.”

“ശരിയാണ്, പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ വരേകയുടെ കാര്യത്തിൽ?... എന്തോ പ്രത്യേകതയുണ്ടാനു സംശയം.”

“ഉണ്ടായിരിക്കും. എങ്കിലും ചേട്ടെന നല്ലപോലെ അറിയുന്ന ആളായിരിക്കണം. വളരെ പ്രത്യേകതകളുള്ള വിശേഷപ്പെട്ട ഒരു വ്യക്തിത്വമാണ്. തികച്ചും ആത്മീയമായ ജീവിതം. വിശുദ്ധവും മഹത്തുമായ പ്രക്രിയാം.”

“അതോരു കുറവാണോ?”

“അല്ല, പക്ഷേ, വിശുദ്ധവും ആത്മീയവുമായ ജീവിതം നയിക്കുന്ന ഒരാൾക്ക് യാമാർത്ഥ്യവുമായി പൊരുത്തപ്പെടാനാവില്ല. വരേക ഒരു യാമാർത്ഥ്യമാണ്!”

ഇതിനിട, തന്റെ ആശയങ്ങൾ വ്യക്തമായും ബെയ്രുമായും പ്രകാശിപ്പിക്കാനുള്ള കഴിവ് ലൈവിൻ നേടിയിരുന്നു. തന്റെ

മനസ്സിലുള്ള കാര്യങ്ങൾ കേവലം ഒരു സുചനകാണ്ട് ഉൾക്കൊള്ളാൻ ഭാര്യയ്ക്കു സാധിക്കുമെന്നും അയാൾക്കരിയാം.

“അതോ. എക്കിലും എന്നിലുള്ളതുപോലെ യാമാർത്ഥ്യം അവളിലില്ല. നിങ്ങളുടെ ചേടൻ ഓരിക്കലും എന്ന സ്നേഹിക്കുകയില്ലെന്നും എനിക്കരിയാം. ആത്മീയതയുടെ നിരക്കുടമാണവർ.”

“ചേടനു നിന്നെ വളരെ ഇഷ്ടമാണ്. എന്ത് ആളുകൾ നിന്നെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നത് എനിക്കെന്തു സന്തോഷമാണെന്നിയാമോ?

“അദ്ദേഹത്തിനേന്നോടു ദയവുണ്ട്. പക്ഷേ....”

“അങ്ങനെ പറയരുത്. നിക്കൊളാൻ ചേടൻ പാവമാണ്. നിങ്ങൾ പരസ്പരം സ്നേഹിക്കണം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാര്യങ്ങളാണും നീ പറയാറില്ല. ഇങ്ങനെ പോയാൽ ഞാനും ചേടനെ മറന്നുപോകും. എത്ര നല്ല മനുഷ്യനാണെന്നോ എന്തെന്ന് സഹോദരൻ... എ, എന്താണു നമ്മൾ പറഞ്ഞുവന്നത്?”

“ചേടനു പ്രേമിക്കാൻ സാധ്യമല്ലെന്നോ നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം?” കിറ്റി ചോദിച്ചു.

“എന്നല്ല.” ലെവിൻ ചിരിച്ചു: “മനുഷ്യന് അവശ്യം വേണ്ടതായ അത്തരം ദാർശനിക്കളില്ലെന്നു മാത്രം. എനിക്കണ്ണും താൻ ഇത്രയേറെ സന്തോഷിക്കുന്ന ഇ നിമിഷത്തിലും അദ്ദേഹത്തോട് എനിക്ക് അസുഖയാണ്.”

“അദ്ദേഹത്തിനു പ്രേമിക്കാൻ കഴിയാത്തതിലാണോ അസുഖ്?”

“അദ്ദേഹം എന്നക്കാൾ നല്ലാരാളായതുകാണ്ട്. തനിക്കുവേണ്ടിയല്ല ജീവിക്കുന്നത്. കർത്തവ്യനിർവ്വഹണത്തിനുവേണ്ടി ജീവിതം സമർപ്പിച്ചിരിക്കുകയാണദ്ദേഹം. അതുകാണ്ട് സംതൃപ്തിയും സമാധാനവുമുണ്ട്.”

“നിങ്ങൾക്കോ?” കളിയാക്കുന്ന മട്ടിൽ ചിരിച്ചുകാണ്ട് കിറ്റി ചോദിച്ചു. സഹോദരനെ പുകഴ്ത്തുകയും സ്വയം പുകഴ്ത്തുകയും ചെയ്യുന്നതിൽ ആത്മാർത്ഥതയില്ലെന്ന് അവൾ വിശ്വസിച്ചു. സഹോദരനേന്നോടുള്ള സ്നേഹവും തന്റെ അളവറ്റ് ആളുഡാർത്ഥത്തിലുള്ള കുറ്റബോധവും കുടുതൽ മെച്ചപ്പെടണമെന്ന, ഓരിക്കലും അവസാനിക്കാത്ത അയാളുടെ ആഗ്രഹവുമാണ് ഇ ആത്മാർത്ഥതയില്ലായ്മയ്ക്കു കാരണമെന്നും അറിയാം.

“നിങ്ങൾക്ക് എത്തു കാര്യത്തിലാണു സംത്പ്രേഷിയില്ലാത്തത്?”
അതേ ചിരിയോടെനെന്ന അവർ ആരാത്തു.

“ഞാൻ സന്തുഷ്ടനാണ്; എക്കിലും എന്നോടുതനെ
അസംത്പ്രത്യും...”

“സന്തുഷ്ടനാണെങ്കിൽ ത്യപ്തിയില്ലാതെ വരുമോ?

“അത്... എങ്ങനെയാണു വിശദിക്കരിക്കേണ്ടത്?... എന്റെ
ഹൃദയത്തിൽ എനിക്കു മറ്റാരാഗഹവുമില്ല. നീ കാലുതട്ടി
വീഴുതെനേയുള്ളു. ദൈവമെ, എന്താരു ചാട്ടു!” വഴിയിൽ
കിടന്ന ഒരു മരക്കാംപ് ചാട്ടികടന്നതിന് അവളെ അയാൾ
കുറപ്പെടുത്തി: “മറ്റുള്ളവരുമായി, വിശ്രേഷിച്ച്, എന്റെ
സഹോദരനുമായി താരതമ്പ്രേട്ടുനോബർ എത്ര മോശമാണു
ഞാനെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നു.”

“എന്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ? മറ്റുള്ളവർക്കുവേണ്ടി ഒന്നും
ചെയ്യാതിരിക്കുന്നില്ലല്ലോ? നിങ്ങളുടെ കൃഷിയും
പുസ്തകവുമൊന്നും സാരമില്ലോ?”

“ഇപ്പോഴാണ് അതെല്ലാം എനിക്കു കുടുതൽ
വ്യക്തമാകുന്നത്. എല്ലാം നിന്റെ കുറുമാണ്.” അയാൾ അവളുടെ
കൈപിടിച്ചുമർത്തി: “ഒന്നും ശരിയല്ല. എല്ലാം ഉപരിപ്പുവമായ
കാര്യങ്ങൾ. നിന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നതുപോലെ എന്റെ
ജോലിയെയും സ്നേഹിക്കാനെനിക്കു സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ!”

“അപ്പോൾ, പപ്പായോടു നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതോ?” കിറ്റി
ചോദിച്ചു: “പൊതുനമയ്ക്കുവേണ്ടി ഒന്നും ചെയ്യാത്തതുകാണ്ക്
പപ്പയും ചീതയാണോ?”

“ഒരിക്കലുമല്ല, നിന്റെ അച്ചുന്റെ ദയയും ലാളിത്യവും
സ്വച്ഛതയും എല്ലാവരും മാത്യകയാക്കണം. എനിക്കതു
വല്ലതുമുണ്ടോ? ഞാനൊന്നും ചെയ്യുന്നില്ല. അതിലെനിക്കു
ദുഃഖമുണ്ട്. നീയാണ് എല്ലാറ്റിനും കാരണം. നീയിവിടെ
വരുന്നതിനു മുമ്പ്, ‘അത്’ സംഭവിക്കുന്നതിനു മുമ്പ് അയാൾ
അവളുടെ നേർക്കു കണ്ണാടിച്ചു. അവർക്ക് അതു മനസ്സിലായി,
“ഞാൻ എന്റെ ജോലിയിൽ പൂർണ്ണമായി ശരബിച്ചിരുന്നു.
ഇപ്പോഴതിനു സാധിക്കുന്നില്ല. അതിൽ ലജ്ജ തോന്നുന്നു.
അടിച്ചേല്പിച്ച എതോ ജോലി ചെയ്യുന്നതുപോലെ...”

“ചേടുന്റെ സ്ഥാനത്തു നിങ്ങളായാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ട്.
അല്ലോ?” കിറ്റി ചോദിച്ചു: “പൊതുപ്രവർത്തനത്തിലേർപ്പുട്ട്,
നിങ്ങൾ എല്ലപ്പിക്കുന്ന ജോലിചെയ്യാൻ സമ്മതമാണോ?”

“ഒരിക്കലുമല്ല!” ലെവിൻ പരഞ്ഞു: “എക്കിലും ഓന്നും മനസ്സിലാക്കാത്തതുകൊണ്ടു താൻ സന്തോഷിക്കുന്നു... അതുപോടു, ഇന്നുതന്നെ ചേട്ടൻ വിവാഹാദ്യർത്ഥന നടത്തുമെന്നാണോ നീ വിചാരിക്കുന്നത്?”

“ഉഭ്യനും ഇല്ലെന്നും പറയാം. എക്കിലും താനങ്ങെന്ന ആഗ്രഹിക്കുന്നു. വരട്ടു, നമുക്കു നോക്കാം.” അവർ കുന്നിഞ്ഞത് പാതവക്കിലെ ഒരു കാട്ടുപുറ്റ് പറിച്ചെടുത്ത് അയാളുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു: “ഈതിലെ ഇതളുകൾ എണ്ണിനോക്കു; ദറയാണെങ്കിൽ നടക്കും. ഇരുയാണെങ്കിൽ നടക്കില്ല.”

വെളുത്ത പുവിതളുകൾ ലെവിൻ എണ്ണിനോക്കി. ഇരുയാണെന്നു കണ്ണപോൾ കിറ്റിക്കുണ്ടായ വിഷമം മനസ്സിലാക്കി ലെവിൻ പരഞ്ഞു: “ഈ ചെറിയ ഇതൾ കണക്കിൽപ്പെടില്ല.”

അതിനിട കുതിരവണ്ഡി അവരെ കടന്നുപോയി.
“കിറ്റി, നിന്നക്കു കഷിണമില്ലല്ലോ?” പ്രിൻസസ്സ് വിളിച്ചുചോദിച്ചു.
“തീരെയില്ല.”
“നിങ്ങൾകൂടി വണ്ഡിയിൽ കേരിക്കോളു. സാവധാനം പോകാം.”
പക്ഷേ, ലക്ഷ്യസ്ഥാനത്തിനടുത്തതിയതുകൊണ്ട് എല്ലാവരും നടന്നുപോകാമെന്നു വച്ചു.

നാല്

കൂട്ടികൾക്കിടയിൽ സന്നേഹത്തോടെ നിന്ന് വരേക്ക തനിക്കിഷ്ടപ്പെട്ട ഒരു പുരുഷൻ തന്നെ വിവാഹം ചെയ്യുമെന്ന പ്രതീക്ഷയോടെ അതിസുന്നരിയായി കാണപ്പെട്ടു. അടുത്തുചെന്ന കൊസ്റ്റനിഷ്ടവിന് ആരാധനയോടെയല്ലാതെ അവളെ നോക്കാൻ കഴിത്തില്ല. അവർ പരഞ്ഞിട്ടുള്ളതും അവളെക്കുറിച്ച് പരഞ്ഞുകേട്ടതുമായ എല്ലാ നല്ല കാര്യങ്ങളും അയാൾ ഓർമ്മിച്ചു. പണ്ട്, വളരെപ്പെട്ട്, നന്നെ ചെറുപ്പമായിരുന്നപ്പോൾ തന്റെ മനസ്സിൽ പോട്ടിമുള്ള അത്യപൂർവ്വമായ ഒരു വികാരത്തിനു താൻ വീണ്ടും അടിമപ്പെടുന്നതായി അയാൾക്കു തോന്തി. അവളുടെ സാമീപ്യത്തിലുള്ള അയാളുടെ സന്നേഹം, വലിയ ഒരു കൂടയും നേർത്ത തണ്ടുമുള്ള ഒരു വലിയ കൂൺ അവളുടെ കൂടയിൽ ഇടുകൊടുക്കുന്നതിനിടയിൽ ആ മുവത്തുവിരിത്ത മനഹാസം കണ്ടപ്പോൾ ശതഗുണിഭവിച്ചു.

“അതു സത്യമാണെങ്കിൽ ഞാൻ ആലോച്ചിച്ചു തീരുമാനമെടുക്കും. കൊച്ചുപയുമാരെപ്പോലെ നെമിഷികമായ വികാരത്തിനു വശംവദനാവുകയില്ല.” അയാൾ തന്നതാൻ പരഞ്ഞു.

“ഈപ്പോൾ ഞാൻ പോയി കുറെക്കുടി കൂണുകൾ ശേഖരിക്കാം” എന്നു ചിന്തിച്ച് വന്നത്തിനുള്ളിലേക്കു നടന്നു. മരങ്ങളും കുറീച്ചട്ടികളും നിറഞ്ഞ ഭാഗത്തെത്തിയപ്പോൾ കുറച്ചകല വരേകയുടെയും കൂട്ടികളുടെയും സംസാരം കേട്ടു. ഒരു ചുരുട്ടുകത്തിച്ചു വലിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ ആലോച്ചിച്ചു: ‘ഈതിലെന്താണു തെറ്റ്? ഈ ആകർഷണം എക്കപക്ഷീയമല്ല. കേവലം നെമിഷികമായ വികാരമായിരുന്നെങ്കിൽ അതിനു കീഴടങ്ങുന്നത് എന്തെ ആദർശങ്ങൾക്കും കടമകൾക്കും എതിരാക്കുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഈതങ്ങനെയല്ല ഈതിനെതിരായി

പരയാവുന്ന ഒരേയൊരു കാര്യം, മേരിയെ നഷ്ടപ്പെട്ടപ്പോൾ, എന്നെന്നും അവളുടെ ഓർമയെ താലോലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും എന്നു സ്വയം തീരുമാനിച്ചതു മാത്രമാണ്. വ്യക്തിപരമായി ഈതു പ്രധാനമല്ലെന്നും മറ്റുള്ളവരുടെ ദ്രോഡിയിൽ തന്നെക്കുറിച്ചുള്ള ധാരണയ്ക്കു മങ്ങലേല്ലക്കുമെന്നുമാണെന്നാർ വിശ്വസിച്ചത്. അതോഴിച്ചാൽ എത്ര തിരഞ്ഞെടുത്താലും മറ്റാരു കാരണം കണ്ണടത്താൻ സാധ്യമല്ല. എന്തേ മന്സാക്ഷിയെ മാത്രം ആശ്രയിക്കുകയാണെങ്കിൽ, ഇതിനെക്കാൾ നല്ല ഒരു ബന്ധം വേദേയില്ലെന്നതു നിന്മംശയമാണ്.’

തനിക്കരിയാവുന്ന

സ്ത്രീകളെയും

പെൺകുട്ടികളെയുമെല്ലാം അയാൾ ഓർമിച്ചു. ഭാര്യയാകാനുള്ള എല്ലാ യോഗ്യതകളുമുണ്ടെന്നു തനിക്കണ്ടിപ്രായമുള്ള മറ്റാരാളും അക്കുട്ടത്തിലില്ല. യുവതുത്തിന്റെ സുഭഗതയും ആകർഷണീയതയും അവളിലുണ്ട്. എങ്കിലും എടുപ്പോടും തിരിയാത്ത ഒരു പെൺല്ല അവൾ. അവൾ തന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ, സ്ത്രീസഹജമായ വിവേകതേതാട ബോധപൂർവ്വമാണു സ്നേഹിക്കുന്നത്. അതാണ് അവൾക്കനുകൂലമായ ഓന്നാമതെത്ത ഘടകം. രണ്ടാമതെത്ത ഘടകം ഇതാണ്, അവൾ ലൗകികതയിൽനിന്ന് അകന്നവളാണെന്നു മാത്രമല്ല, ഈ ലോകതേതാടവർക്കു വരുപ്പുമാണ്. അതേസമയം, ഈ ലോകം അവർക്കു സുപരിചിതമാണ്. ആധുനിക സമൂഹത്തിലെ സ്ത്രീ അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടതെല്ലാം അവൾ വരമാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ഈ അറിവില്ലാത്ത ഒരു ജീവിതസവിയെക്കുറിച്ച് ചിന്തിക്കാൻ പോലും വയ്ക്കുന്നതു മതവിശ്വാസമുണ്ടെന്നതാണ് മുന്നാമതെത്ത ഗുണം. നിരീശ്വരവാദപരമായ മതബോധമല്ല. കൊച്ചുകുട്ടിയെപ്പോലെ, ഉദാഹരണത്തിന്, കിറ്റിയെപ്പോലുള്ള, മതസ്ഥിതാന്തങ്ങളിൽ അധിഷ്ഠിതമായ ജീവിതം നയിക്കുന്നവർ. വിശദാംശങ്ങളിൽപ്പോലും ഒരു ഭാര്യക്കുണ്ടായിരിക്കേണ്ട ഗുണങ്ങളെല്ലാം തിക്കഞ്ഞവളാണ് വരേക. ദരിദ്രയാണ്. ഒറ്റപ്പെട്ടപ്പെട്ടവളാണ് കിറ്റിയെപ്പോലെ ഒരു പടയെ ഭർത്താവിന്റെ വീട്ടിലേക്കു കഷണിച്ചുവരുത്തുകയില്ല. സകലതിലും അവൾ ഭർത്താവിനോടു കൂടപ്പെട്ടിരിക്കും. കുടുംബജീവിതത്തിൽ അതാണെന്നാർ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നത്. എല്ലാ ഗുണങ്ങളും തിക്കഞ്ഞ ഈ പെൺകുട്ടി തന്നെ സ്നേഹിക്കണം. അതിനെക്കുറിച്ച് അയാൾക്കു ബോധമുണ്ട്. അയാളും അവളെ സ്നേഹിക്കുന്നു.

അയാൾക്കെതിരെ ഉന്നയിക്കപ്പെടാവുന്ന ഒരു വാദം പ്രായവ്യത്യാസമാണ്. പക്ഷേ, ദീർഘായുള്ളുള്ള കുടുംബത്തിലെ ഒരംഗമാണെന്നാർ. ഒരു തലനാരിശപോലും നരച്ചിട്ടില്ല. കാണുന്നവർ നാല്പതുവയസ്സിന്പുറം പറയില്ല. റഷ്യകാർമാത്രമാണ് അൻപതുകഴിഞ്ഞാൽ വ്യദിക്കാരിപരിഗണിക്കപ്പെടുന്നതെന്നും ഫ്രാൻസിൽ അൻപതുകാരൻ യുവാവും നാല്പതുവയസ്സുകാരൻ കൗമാരപ്രായകാരനുമാണെന്ന് വരേക്കതനെന്നയാണു പറഞ്ഞത്. ഇരുപതുവർഷം മുന്നെന്നപോലെ മനസ്സുകൊണ്ട് ഇപ്പോഴും ചെറുപ്പമാണ്. വർഷങ്ങളേണ്ണി പ്രായം കണക്കാക്കുന്നതിൽ അർത്ഥമില്ല. ഇപ്പോഴും യുവസഹജമായ സകല്പങ്ങളിലാണ് അയാൾ അഭിരമിക്കുന്നത്. വന്നതിന്റെ മറുവശത്തെത്തിയപ്പോൾ ചാത്തുപതിയുന്ന സുര്യപ്രകാശരശ്മികളുടെ മഞ്ഞവെളിച്ചത്തിൽ മഞ്ഞ ഉട്ടപ്പിടിവരേകയുടെ രൂപം അയാളുടെ കണ്ണിൽപ്പെട്ടു. സന്തോഷംകൊണ്ട് അയാളുടെ ഹ്യാഡയം തുടിച്ചു. അന്തിമതീരുമാനമായെന്ന് അയാൾ ഉറപ്പിച്ചു. ഒരു കൂൺ പരിച്ചെടുക്കാൻ കുന്നിഞ്ഞ വരേക ഉമേഷവതിയായി തലയുയർത്തി നാലുപാടും നോക്കി. കൊസ്റ്റിശേവ് ചുരുക്കിരെയെറിഞ്ഞു. ഉച്ച കാലടികളോടെ അവളെ സമീപിച്ചു.

അതു്

‘മാധ്യം വരേക എനിക്കു തീരെ ചെറുപ്പമായിരുന്നപ്പോൾ എൻ്റെ പ്രചോദനമാകേണ്ടവള്ളും സന്തോഷത്തോടെ പറയാൻ സ്ത്രീയെക്കുറിച്ച് താൻ സകല്പിച്ചിരുന്നു. എനിക്കു കുറച്ചയിക്കം പ്രായമായി. ഇപ്പോൾ ജീവിതത്തിലാദ്യമായി താൻ അനേപ്പിച്ചവളെ കണ്ടുമുട്ടി. നിന്നെ താൻ സന്നേഹിക്കുന്നു. എൻ്റെ ജീവിതസവിയായി നിന്നെ താൻ സ്വീകരിക്കുന്നു.’

വരേകയുടെ പത്തടി ദുരൈ എത്തിയപ്പോൾ ഇത്രയും പറയണമെന്നാണു കോസ്റ്റിഷേവ് ഉദ്ദേശിച്ചത്. കൂൺകൾ ചവിട്ടി മെതിക്കുന്നതിൽനിന്ന് മാഷയെ തടഞ്ഞിട്ടും സ്നിഗ്ധമധുരമായ സ്വരത്തിൽ അവർ മാഷയെ വിളിച്ചു.

“കുഞ്ഞുങ്ങളെ ഇങ്ങോടു വരുവിൻ, ഇവിടെ ധാരാളമുണ്ട്.” കൊസ്റ്റിഷേവ് അടുത്തുവരുന്നത് കണ്ണകിലും അവർ അനങ്ങിയില്ല. പക്ഷേ, അതവെളെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നുവെന്ന് അയാൾ മനസ്സിലാക്കി.

“വല്ലതും കിട്ടിയോ?” സുന്നരമായ മുവമുയർത്തി അവർ ചോദിച്ചു: “ഒന്നും കിട്ടിയില്ല.” കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: “നിന്നേക്കൊ?”

ചുറ്റുംനിന്ന് കൂട്ടികളോട് സംസാരിച്ചുകൊണ്ടുനിന്ന് അവർ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല.

“അവിടെ ആ മരക്കാമ്പിനടുത്ത് ഓരോന്നുമുണ്ട്.” ഒടിഞ്ഞു വീണ വൃക്ഷശ്രിവരത്തിൽ മുളച്ച ചെറിയ കൂൺ അവർ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു. മാഷ അതു രണ്ടായി പൊട്ടിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു.

“എനിക്കെൻ്റെ കൂട്ടിക്കാലം ഓർമവരുന്നു.” കൂട്ടികളിൽനിന്നുകനുമാറി, വരേക കൊസ്റ്റിഷേവിനോടു പറഞ്ഞു.

അവർ നിബൃംഖാരായി ഏതാനും ചുവട് നടന്നു. അയാൾക്ക് എന്തോ പറയാനുണ്ടെന്ന് അവർ ഉള്ളിച്ചു. അവർക്കു

സന്തോഷവും ഭയവുമുണ്ടായി. മറ്റാരും കേൾക്കാത്തത്ര ദുരത്തെത്തിയിട്ടും അയാൾ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല.

“ഒന്നും കിട്ടിയില്ലോ?” അവസാനം വരേക ചോദിച്ചു. കാട്ടിനുള്ളിൽ കുറവായിരിക്കും.

കൊസ്റ്റിഷേവ് നെടുവിർപ്പുട്ടു. അവൾ കുണ്ണുകളെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചതും അയാളെ വിഷമിപ്പിച്ചു. അവൾ സ്വന്തം ബാല്യകാലത്തെക്കുറിച്ചു പറത്തെ അഭിപ്രായത്തിലേക്കു തിരിച്ചുകൊണ്ടു പോയാൽ കൊള്ളാമെന്നു തോന്തി. എക്കിലും പറത്തത് കുണ്ണുകളുടെ കാര്യംതന്നെ.

“എനിക്ക് ഇവയുടെ ജാതികളാണും അറിഞ്ഞുകൂടാ.”

എതാനും മിനിട്ടുകൾ കഴിഞ്ഞു. അവർ കുട്ടികളിൽനിന്നു കുറെക്കുടി അകലെയായി. വരേകയുടെ ഹൃദയമിടിക്കുന്ന ശബ്ദം അയാൾക്കു കേൾക്കാം. അവളുടെ മുഖം ചുവന്നുതുടക്കുകയും പിന്ന വിളറുകയും ചെയ്തു.

മാധം ലൂളിനോടൊപ്പമുള്ള ജീവിതത്തിനുശേഷം കൊസ്റ്റിഷേവിനേപ്പോലൊരാളുടെ ഭാര്യയാവുന്നത് ഒരു മഹാഭാഗ്യമാണെന്നവർക്കു തോന്തി. അവൾ അയാളെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ തർക്കമീല്ല. അടുത്തനിമിഷം അതിനേൽക്കു തീരുമാനമെടുക്കണം. അവൾ ഭയപ്പെട്ടു. അയാൾ എന്തു പറയും അല്ലെങ്കിൽ എന്തു പറയില്ലായെന്ന ഭയം.

ഇപ്പോൾത്തന്നെ എല്ലാം തുറന്നു പറയണമെന്ന് കൊസ്റ്റിഷേവ് വിചാരിച്ചു. വരേകയുടെ വേദനയും പ്രത്യാശയും അവളുടെ നോട്ടത്തിലും നാണത്തിലും പ്രകടമാണ്. അതുകണ്ട് അയാൾക്കു ദുഃഖംതോന്തി. അവളെ വേദനിപ്പിക്കുന്ന യാതൊന്നും പറയുകയില്ലെന്നു നിശ്ചയിച്ചു. തന്റെ തീരുമാനത്തിനുകൂലമായ വാദഗതികൾ പെട്ടെന്നു പരിശോധിച്ചു. പരയേണ്ടവാക്കുകൾ മനസ്സിൽ കുറിച്ചു. പകേശ, പുരത്തുനിന്നു വന്നത് ഒക്കും നിന്നയ്ക്കാത്ത കാര്യമാണ്.

“വെള്ളക്കുണ്ണും മത്തനിരത്തിലുള്ള കുണ്ണും തമിലെന്താണും വ്യത്യാസം?”

വിറയ്ക്കുന്ന ചുണ്ടുകളോടെ വരേക പറത്തു: “അവയുടെ കുടയ്ക്ക് ഒരു വ്യത്യാസവുമില്ല. തണ്ടിനു മാത്രമാണും വ്യത്യാസം.”

എല്ലാം പറത്തുകഴിത്തെന്നും മറ്റാണും പറയാനില്ലെന്നും അവർക്കു തോന്തി. അവരുടെ ആവേശം ഉച്ചസ്ഥായിയിട്ടു ശമിക്കാൻ തുടങ്ങി. രണ്ടുപേരും കുട്ടികളുടെ അടുത്തെക്കു

നടന്നു. വരേകയ്ക്കു വേദനയും ലജ്ജയും തോന്തി. അതോടൊപ്പം ആശ്വാസവും അനുഭവപ്പെട്ടു.

വീട്ടിലെത്തിയ കൊസ്റ്റിഷേവ് തന്റെ വികാരങ്ങളെ വീണ്ടും അപഗ്രാമിച്ചു. തന്റെ തീരുമാനം തെറ്റിപ്പോയെന്ന നിഗമനത്തിലാണെത്തിയത്. മേരിയുടെ ഓർമ്മയോടു നീതികേടു കാണിക്കാൻ പാടില്ല.

“കൂട്ടിക്കളേ പതുക്കെപ്പുതുക്കെ.” കൂട്ടികൾ ആർത്ഥലച്ച് ഓടിവരുന്നതുകണ്ടു ഭാര്യയെ രക്ഷിക്കാൻ അവളുടെ മുന്നിൽനിന്നു തടഞ്ഞുകൊണ്ട് ലെവിന് വിളിച്ചുകൂവി.

കൂട്ടികൾക്കു പിന്നാലെ കൊസ്റ്റിഷേവും വരേകയും വന്നു. കിറ്റികൾ വരേകയെ ചോദ്യം ചെയ്യുണ്ടിവന്നില്ല. രണ്ടുപേരുടെയും ശാന്തവും നാണം കലർന്നതുമായ മുഖഭാവം കണ്ടപ്പോൾ തന്റെ പദ്ധതി വിജയിച്ചില്ലെന്ന് അവർക്കു മനസ്സിലായി.

“എന്തായി?” തീരിച്ചുപോരുന്നോൾ ഭർത്താവ് ചോദിച്ചു.

“എന്നുവച്ചാൽ?”

“കൊത്തിയില്ല.”

ഈതാ ഈതുപോലെ, ഭർത്താവിന്റെ കൈകൾപിടിച്ചു തന്റെ വായോടുപ്പിച്ചു ചുണ്ടുകൾക്കാണു സ്പർശിച്ചു. “ബിഷപ്പിന്റെ കൈമുത്തതെത്തപ്പോലെ, മുത്തിയിട്ടു പോയ്ക്കളെന്നു. ചുണ്ടയിൽ കൊത്തിയില്ല.”

“ആരാണു കൊത്താത്തത്?” അയാൾ ചോദിച്ചു.

“രണ്ടുപേരും.”

അതു

കൂട്ടികളുടെ ചായസമയത്ത് മുതിർന്നവർ ബാൽക്കണിയിലിന് ഒന്നും സംഭവിക്കാത്തതുപോലെ സംസാരിച്ചു. സംഭവിച്ച ചിലതു പ്രധാനപ്പേട്ടതെങ്കിലും നിശ്ചയാത്മകമായിരുന്നും എല്ലാവർക്കും പ്രത്യേകിച്ച് കൊസ്റ്റനിശ്ചവിനും വരേകയ്ക്കും അറിയാമായിരുന്നു. പരീക്ഷയ്ക്കു തോറ്റ് ഒരേഴുാളിൽ ഇരിക്കേണ്ടിവരുന്ന കൂട്ടികളുപ്പോലെയായിരുന്നു ഇരുവരും. അന്നു വെകുന്നേരം കിറ്റിയും ലെവിനും പതിവിലേരെ സന്തോഷത്തിലും സ്നേഹത്തിലുമായിരുന്നു.

“ഞാൻ തീർത്തതുപറയുന്നു, അലക്സാണ്ടർ വരില്ല.” പ്രിൻസല്ല് പറഞ്ഞു.

വെകുന്നേരതെത്ത് ട്രയിനിൽ ഓബ്ലോൺസ്‌കി വരുമെന്നും ഒരുപക്ഷേ, പ്രിൻസ് കൂടിയുണ്ടാകുമെന്നും പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുകയാണെവർ.

“എന്തുകൊണ്ടുനിയാമോ? വിവാഹിതരായ ചെറുപ്പുകാരെ കുറച്ചു നാൾ അവരുടെ പാട്ടിനു വിട്ടേയുക്കണമെന്നാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം.” പ്രിൻസല്ല് കൂട്ടിച്ചേർത്തു.

“അതുകൊണ്ടായിരിക്കും പപ്പ തങ്ങെല്ല കാണാൻ വരാത്തത്.” കിറ്റി പറഞ്ഞു: “തങ്ങൾ ചെറുപ്പുകാരാനുമല്ല. ഇപ്പോൾ പ്രായംചെന്നവരായി.”

“അദ്ദേഹം വന്നില്ലെങ്കിൽ ഞാനും പോകും.” പ്രിൻസല്ല് നെടുവിൽപ്പിട്ടു.

“അതു നല്ല പണിതന്നെ! മകൾ രണ്ടുപേരും അമ്മയെ കുറപ്പുടുത്തി.

“അതു പിന്ന, അദ്ദേഹമിങ്ങെന തുടങ്ങിയാൽ.”

പെട്ടെന്നു വ്യഖ്യാട കണ്ഠംമിടറി. അവരുടെ മകൾ ഒന്നും മിണ്ടാതെ മുവത്തോടുമുഖം നോക്കി. മകളോടൊപ്പം താമസിക്കുന്നത് അമ്മയ്ക്കിഷ്ടമാണെങ്കിലും ഇപ്പോഴതിന്റെ

ആവശ്യമുണ്ടന്നിയാമെങ്കിലും ഇളയമകളുടെ വിവാഹം കഴിഞ്ഞതോടെ കുടുംബത്തിൽ മറ്റാരുമില്ലാത്തത് അവരെ വിഷമിപ്പിച്ചു.

അതു സമയത്ത് അഗത മിഖായ്ലോവ് ഓടിവന്നു.

“എന്തു വേണോ?” കിറ്റി ചോദിച്ചു.

“അതതാഴ്ത്തിന്റെ കാര്യം.”

“ഓ, ശരിയാണ് നിങ്ങൾപോയി എന്താണു വേണ്ടതെന്നുവച്ചാൽ പറയേതാളും.” ഡോളി പറഞ്ഞു: “ഞാൻ ശ്രിഷയെ ഹോംവർക്ക് ചെയ്യാൻ പറിപ്പിക്കേണ്ട്.”

“അതു ഞാൻ നോക്കിക്കൊള്ളാം” എന്നായി ലെവിൻ: “നിങ്ങളിവിഭയിരിക്കും.” ഹൈസ്കൂൾ വിദ്യാർത്ഥിയായ ശ്രിഷയ്ക്ക് ലാറ്റിനും കണക്കും അയാളാണു പലപ്പോഴും പറഞ്ഞുകൊടുത്തിരുന്നത്. ലെവിൻ ശ്രിഷയെ തേടിപ്പോയി.

“അതതാഴ്മാം തയ്യാറാക്കാൻ ഞാൻ സഹായിക്കാം.” വരേങ്ക, അഗതമിഖായ്ലോനയെ പിന്തുടർന്നു.

“എന്തു നല്ല സ്വഭാവം.” പ്രിൻസസ്റ്റ് പറഞ്ഞു.

“നല്ലതെന്നു പറഞ്ഞാൽ പോരാ, ഇത്രയും നല്ലാരു പെൺകുട്ടിയെ ഞാൻ കണക്കിട്ടില്ല.” കിറ്റി അവളെ പ്രശ്നംപിച്ചു.

“ഈന്നുരാത്രി റൂഫീഫൻ അർക്കഡേയുവിച്ച് വരുന്നുണ്ട്, അല്ലോ?” കൊസ്റ്റിഷേവ് ചോദിച്ചു: “ഈതുപോലെ രണ്ടു വ്യത്യസ്തരായ അളിയമാരെ കണ്ണുമുട്ടാൻ പ്രയാസം. ഒരാൾ എപ്പോഴും യാത്രയിൽ. മത്സ്യം വെള്ളത്തിലെന്ന പോലെ എപ്പോഴും സമുഹമധ്യത്തിൽ ജീവിക്കുന്നു. ഇവിടെ നമോടാപ്പുള്ള രണ്ടാമൻ എല്ലാറ്റിനോടും പ്രതികരിക്കുമെങ്കിലും സമുഹമധ്യത്തിൽ ചെന്നകപ്പുട്ടാൽ കരയ്ക്കുപിടിച്ചിട്ട് മീനുകളെപ്പോലെ പിടയ്ക്കാൻ തുടങ്ങും.”

“ശരിയാണ്, ആലോചിക്കാതെ പ്രവർത്തിച്ചുകളായും.” പ്രിൻസസ്റ്റ് പറഞ്ഞു: “ഈവർക്ക് (കിറ്റിയെ ചുണ്ടിക്കാണിച്ച്) ഇവിടെ കഴിഞ്ഞുകൂടാൻ സാധ്യമല്ലെന്നും മോസ്കോയിലേക്കു പോകാമെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞതാണ്. മോസ്കോയിൽനിന്നു ഡോക്ടറു ഇങ്ങോടു വരുത്താമെന്നാണ് അയാൾ പറയുന്നത്.”

“അമ്മാ, എനിക്കു വേണ്ടതെല്ലാം അദ്ദേഹം ചെയ്യേതാളും.” ഇത്തരം കാര്യങ്ങളിൽ കൊസ്റ്റിഷേവിന്റെ അഭിപ്രായം ആരായുന്നതിലുള്ള പ്രതിഷ്യയേതാടെ കിറ്റി പറഞ്ഞു.

അവരുടെ സംഭാഷണത്തിനിടയ്ക്കു പുറത്ത് ചരലിൽ കുതിരവണ്ടിയുടെ ശബ്ദം കേട്ടു.

ഭർത്താവിനെ സ്വീകരിക്കാൻ
എഴുന്നേറ്റുപോകുന്നതിനുമുമ്പ് ലെവിൻ ചാടിയിരിങ്ങി.

“നൂമിവ് വന്നു.” ലെവിൻ് വിളിച്ചുപറത്തു: “കൂടെ ഓരാളുണ്ട്, പപ്പയായിരിക്കണം. കിറ്റി, കുത്തനെയുള്ള പടിയാണ്. നീ താഴെയുണ്ടാക്കണം.”

പക്ഷേ, ഒബ്ലോൺസ്‌കിയോടൊപ്പം വന്നത് പ്രിൻസ് ആയിരുന്നില്ല. തട്ടിച്ചു സുമുഖനായ ഒരു ചെറുപ്പകാരനായിരുന്നു-ഷൈർബാക്സ്‌കികളുടെ ഒരകന്ന ബന്ധു, വസ്സേക്ക വെസ്ലോവ്സ്കി. “വളരെ നല്ല ചെറുപ്പകാരൻ, സമർത്ഥനായ കായികതാരം,” എന്നാണ് ഒബ്ലോൺസ്‌കി അയാളെ പരിചയപ്പെടുത്തിയത്.

പ്രിൻസിപ്പു പകരം താൻ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടതിൽ
മറ്റുള്ളവർക്കുണ്ടായ നിരാശയെ വകവയ്ക്കാതെ അയാൾ
സോത്സാഹം ലെവിനെ അഭിവാദ്യം ചെയ്തു. മുഖ്യമാരിക്കൽ
കണ്ടിട്ടുണ്ടനു പറഞ്ഞു. ശ്രിഷ്ടയെ തുക്കിയെടുത്തു
വണ്ടിക്കൈത്ത് ഓബ്ലോൺസ്കി കൂടുക്കാണ്ഡുവന
വേടനായയുടെ മുകളിലിരുത്തി. താൻ കൂടുതൽ കൂടുതൽ
ഇഷ്ടപ്പെട്ടാൻ തുടങ്ങിയിരുന്ന പ്രിൻസിപ്പ് സ്ഥാനത്ത്
എങ്ങുന്നിനോ വന്ന അപരിചിതനോട് ലെവിന് അടുപ്പം
തോന്നിയില്ല. പോർട്ടീക്കോയിൽ മുതിർന്നവരും കൂട്ടികളുമെല്ലാം
കൂടിനില്ക്കുന്നതിനിടയിൽ വെസ്ലോവ്സ്കി പ്രത്യേകിച്ച്, ഒരു
വാത്സല്യത്തോടെ ധീരോദാത്തഭാവത്തിൽ കിറ്റിയുടെ കൈയിൽ
ചുംബിക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ കൂടുതൽ അകല്ലു
അനുഭവപ്പെട്ടുകയും ചെയ്തു.

ഞങ്ങൾ—നിങ്ങളുടെ ഭാര്യയും താനും കസിൻസ്വം പഴയ പരിചയകാരുമാണ്. ലൈബ്രറി കൈ പിടിച്ചു ശക്തിയായി തെരിച്ചുകൊണ്ട് വസ്തുക്കൾ വെസ്റ്റലോവസ്റ്റ്‌കി പറത്തു.

“ഇവിടെ നായാട്ടിനു സൗകര്യമുണ്ടോ?” വെസ്റ്റോവ്‌സ്കി ലെവിനോടു ചോദിച്ചു: “ദുഷ്ടലാക്കോടെയാണ് തങ്ങൾ വനിട്ടുള്ളത്. അമ്മ പിനെ മോസ്ഫോറിൽ വരാത്തതെന്ത്... താന്യ, ഈ നിന്നക്കുള്ളതാണ്! നീ വണ്ടിയിൽ നിന്ന് ഈങ്ങ്.” അയാൾ ചുറ്റും നിന്നവരോടു പരഞ്ഞതുകൊണ്ടിരുന്നു. “ഡോളി ഡിയർ, നീ നനായിട്ടുണ്ട്” എന്നുപരഞ്ഞതു ഭാര്യയുടെ കൈ ചുംബിക്കുകയും അതിനെ തഴുകുകയും ചെയ്തു. അല്ലപം മുമ്പുവരെ ഉത്സാഹവാനായി കാണപ്പെട്ട ലെവിൻ പെട്ടെന്നു നിരുഫേഷനും അസംയുപ്തനുമായി മാറി.

“ഈന്നലെ ഇതേ ചുണ്ടുകൾക്കാണ് അരരെയൊക്കെ ചുംബിച്ചിരിക്കും?” ഭാര്യയോടുള്ള ഓവ്ലോൺസ്‌കിയുടെ സ്നേഹപ്രകടനം കണ്ടപ്പോൾ ലെവിൻ ആലോച്ചിച്ചു. ഡോളിക്കും അത്രയ്ക്ക് സന്തോഷമുള്ളതായി തോന്തിയില്ല.

“അയാളുടെ സ്നേഹത്തിൽ അവർക്കു വിശ്വാസമില്ല. പിന്നെന്തിനാണ് സന്തോഷം നടിക്കുന്നത്? വ്യത്തികേട്!” അയാൾ വിചാരിച്ചു.

ലെവിൻ പ്രിൻസല്ലിനെ നോക്കി. ഏതാനും നിമിഷംമുന്ന് അവരോട് അയാൾക്കു സ്നേഹമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ വസേകയെ വീട്ടിലേക്കു സ്വാഗതം ചെയ്തത് അയാൾക്കിഷ്ടപ്പെട്ടില്ല.

ഓവ്ലോൺസ്‌കിയെ ഇഷ്ടപ്പെടുകയോ ബഹുമാനിക്കുകയോ ചെയ്യാത്ത കൊന്നിഷ്ടവുപോലും സ്നേഹം നടിച്ച് അയാളെ സ്വീകരിക്കാൻ പോർട്ടുക്കേയായിലേക്കിരഞ്ഞിച്ചെന്നതും ലെവിനെ ദേശ്യപിടിപ്പിച്ചു.

രൂപുണ്യവാളത്തിയുടെ മട്ടും ഭാവവുമുള്ള വരേങ്ക കല്യാണത്തെക്കുറിച്ചുമാത്രം ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടയിൽ പുതിയ അതിമിയെ പരിചയപ്പെട്ടതും വെറുപ്പുള്ളവാക്കി.

പക്ഷേ, ഏറ്റവും അറപ്പുള്ളവാക്കിയത് കിറ്റിയുടെ പെരുമാറ്റമായിരുന്നു. പുതിയ കക്ഷിയെ ആർഭാടപുർവ്വം സ്വീകരിച്ചതും അയാൾ ചിരിച്ചപ്പോൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പ്രതികരിച്ചതും ശരിയായില്ല.

ഉരക്കെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ട് എല്ലാവരും വീട്ടിനകത്തു പ്രവേശിച്ചു. എല്ലാവരും ആസനസ്ഥരായപ്പോൾ ലെവിൻ പുറത്തെക്കിരഞ്ഞിപ്പോയി.

തന്റെ ഭർത്താവിനിഷ്ടപ്പെടാത്ത വല്ലതും നടന്നിരിക്കാമെന്ന് കിറ്റിക്കു തോന്തി. അയാളോട് ഒറ്റയ്ക്കു സംസാരിക്കാനുള്ള അവസരം കാത്തിരുന്നു. പക്ഷേ, ഓഫീസിൽ പോകണമെന്നുപറഞ്ഞ് അയാൾ പെട്ടെന്നു സ്ഥലംവിട്ടു. ‘അവർക്കൊക്കെ എന്നും വെറുതേയിരിക്കാം.’ അയാൾ വിചാരിച്ചു: ‘തങ്ങൾക്ക് അവധിയില്ല. കൃഷിപ്പണികൾ മാറ്റിവയ്ക്കാൻ പറ്റില്ല. അതില്ലാതെ ജീവിക്കാനും സാധ്യമല്ല.’

എഴു

അര തതാഴത്തിനു സമയമായപ്പോഴാണ് ലെവിൻ മടങ്ങിവന്നത്. കോൺപ്രക്രിയിൽ കിറ്റിയും അഗത മിവായ്ലോവ്യന്നും എത്തു വീഞ്ഞാണു വിളന്നേണ്ടതെന്നു ചർച്ച ചെയ്യുകയായിരുന്നു.

“എന്താണി ബഹാദു? പതിവുപോലെ വിളമ്പിയാൽ മതി!”

“പോരാ. റൂസിവ് ഇതു കുടിക്കില്ലു... കോൺസ്യൂ, ഒരു നിമിഷം, നിങ്ങൾക്കെന്തുപട്ടി?” കിറ്റി അടുത്തുചെന്നു ചോദിച്ചു. അയാൾ മറുപടി പരയാതെ ധൂതിയിൽ ദൈനിങ്ക് രൂമിൽ ചെന്ന് വസേക വെസ്ലോവ്സ്കിയും ഓബ്ലോൺസ്കിയും തമിൽ നടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന ചുടുപിടിച്ച ചർച്ചയിൽ ഭാഗഭാക്കായി.

“ശരി, അപ്പോൾ, നമുക്കു നാഞ്ചി നായാട്ടിനുപോകാമല്ലോ? ഓബ്ലോൺസ്കി ചോദിച്ചു.

“ഓഹോ, നമുക്കുപോകാം!” മറ്റാരു കസേരയിലിരുന്നു തടിച്ച കാലുകൾ മടക്കിവച്ച് വെസ്ലോവ്സ്കി പറത്തു.

“എനിക്കും വളരെ സന്തോഷം, നമുക്കുപോകാം, ഇക്കൊല്ലം വേറേ ധാരാളം നായാടു നടത്തിയിരുന്നോ?” ലെവിൻ അയാളുടെ ഇരിപ്പ് ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ലെങ്കിലും വിനയം നടിച്ചുപറത്തു: “വെളുപ്പിനുപോയാൽ ധാരാളം കാടുകോഴിക്കളെ കിട്ടും. നിങ്ങൾക്കു കഷിണമുണ്ടാ റൂസിവ്?”

“ഡേഷ്! പോകാം! ഇന്ന് ഉറങ്ങേണ്ട.” വെസ്ലോവ്സ്കി പറത്തു.

“നിങ്ങൾക്കുറങ്ങേണ്ട. മറ്റുള്ളവരെ ഉറങ്ങാൻ സ്ഥാതിക്കുകയുമില്ല?”

ധോളി, പ്രകടമായ പരിഹാസത്തോടെ ഭർത്താവിനെ നോക്കി പറത്തു: “സമയം ഒരുപാടായി... താൻ പോകുന്നു. എനിക്ക് അതതാഴം വേണ്ട.”

“പോകാതെ, ഇവിയെയിരിക്കു എന്ത് ധോളി!” ഓബ്ലോൺസ്കി ഉള്ളുമേശയ്ക്കരിക്കെ നിന്ന് അവളെ തടത്തു: “എനിക്ക് ഒരുപാടു കാരുങ്ങേശ്ര പരയാനുണ്ട്.”

“എന്താണ് പുതിയ വാർത്തകളാനുമില്ലല്ലോ?”

“നീയറിഞ്ചെതാ? വെസ്ലോവ്സ്കി അന്നയെ കാണാൻ പോയിരുന്നു. ഇനിയും പോകും. നിന്നക്കരിയാമോ വെറും അൻപതുമെൽ ദുരമേയുള്ളു. താനും അങ്ങോടുപോകാനുദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ട്. വെസ്ലോവ്സ്കി ഇങ്ങോടു വരും.”

വസേക, സ്ത്രീകളിൽക്കുന്ന ഭാഗത്തെക്കുവന്ന് കിറ്റിയുടെ അടുത്തുള്ള കസേരയിലിരുന്നു.

“നിങ്ങൾ അവളെ കാണാൻ പോയിരുന്നോ? അവളെങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?” ഡോളി ചോദിച്ചു.

ലെവിൻ മേശയുടെ മറ്റൊരു അറ്റത്തിരുന്നു പ്രിൻസസ്റ്റിനോടും വരേകയോടും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോഴും ഡോളിയും കിറ്റിയും ഒബ്ലോൺസ്കിയും വെസ്ലോവ്സ്കിയും ചുടേറിയ ഏതോ ചർച്ചയിൽ മുഴുകിയിരിക്കുന്നതു ശ്രദ്ധിച്ചു. വസേക എന്തോ വിശദികരണത്തിൽ മുഴുകിയപ്പോൾ തന്റെ ഭാര്യ അയാളുടെ സുന്ദരമായ മുവത്തുനിന്നു കണ്ണടുക്കാതിരിക്കുന്നതും ലെവിന്റെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടു.

“നല്ല സുവമായാണവർ കഴിത്തുകൂടുന്നത്.” വസേക പറത്തു:

“തീർപ്പുകല്പിക്കേണ്ടതു താനല്ല. എക്കിലും ഒരു കുടുംബത്തിലെന്നപോലെയാണവർ കഴിയുന്നത്.”

“എന്താണവരുടെ ഉദ്ദേശ്യം?”

“ശ്രീതകാലത്ത് മോസ്കോയിലേക്കു പോകുന്നു കേട്ടു.”

“അവിടെവച്ചു നമുക്കവരെ കാണാം! നിങ്ങൾ എപ്പോഴുണ്ടോടു പോകുന്നത്. റ്റീഫൻ അർക്കദൈവിച്ച്?” വസേക ചോദിച്ചു.

“ജുലായ് മാസം അവരോടൊപ്പം കഴിച്ചുകൂടും.”

“നീ പോകുന്നുണ്ടോ?” ഒബ്ലോൺസ്കി ഭാര്യയോടു ചോദിച്ചു.

“താൻ വളരെ നാളായി ആഗ്രഹിക്കുന്നതാണ്. തീർച്ചയായും പോകും.” ഡോളി പറത്തു: “എനിക്കവൈലെ അറിയാം. അവളോടൊന്നിക്കു സഹതാപമുണ്ട്. നല്ല സ്ത്രീയാണ്. നിങ്ങൾ വിദേശത്തായിരിക്കുന്നോൾ താൻ പോകും. ആർക്കും അസൗക്രം ഉണ്ടാകില്ല. നിങ്ങൾ കൂടെയില്ലാത്തതായിരിക്കും നല്ലത്.”

“അതു ശരിതനെ.” അയാൾ പറത്തു: “കിറ്റി പോകുന്നുണ്ടോ?”

“ഞാനോ? എന്തിന്?” ഭർത്താവിനെ നോക്കി, തുടുത്ത മുവദ്ദേശാദയാണ് കിറ്റി പറഞ്ഞത്.

“നിങ്ങൾക്ക് അന്ന അർക്കബേഡ്യവന്നെയ പരിചയമുണ്ടോ? നല്ല സ്വന്നരൂപള്ള സ്ത്രീയാണെവർ.”

“അതേയതെന്ന്” എന്നുപറഞ്ഞ് നാണ്ഡേതാട അവിടെനിന്നൊന്നിട്ട് ഭർത്താവിന്റെ അടുത്തു ചെന്നു.

“നാളെ നിങ്ങളെല്ലാവരും നായാട്ടിനുപോവുകയാണെല്ലോ?” അയാൾ ചോദിച്ചു.

എതാനും മിനിറ്റുകൾക്കാണ് ലെവിന്റെ സംശയം ഇട്ടിച്ചു. വിശ്രേഷിച്ചും വെസ്റ്റോവ്സ്കിയുമായി സംസാരിക്കുന്നേബാൾ അവളുടെ മുഖം തുടുക്കുന്നതുകണ്ട്. അവളുടെ ചോദ്യത്തിനു സ്വന്തമായൊരു വിശദീകരണവും അയാൾ കണ്ടത്തി. വസ്തുക്കയോട് അവർക്കു പ്രണയമാണ്. അതുകൊണ്ട് അയാളെ സന്തോഷിപ്പിക്കാൻ അവർ ശ്രമിക്കുന്നു. എന്നാണ്യാൾ വിചാരിച്ചു.

“ഞാൻ പോകുന്നുണ്ട്.” അസ്വാഭാവികമായ ശബ്ദത്തിലായിരുന്നു അയാളുടെ മറുപടി.

“വേണ്ട, ഒരുദിവസം കഴിഞ്ഞുപോകാം.” ഡോളിക്ക് അവളുടെ ഭർത്താവിനെ കണ്ടു കൊതിതിർന്നില്ല: “നിങ്ങൾ മറന്നാൾ പൊയ്ക്കൊള്ളു.” അവർ പറഞ്ഞതു.

അവളുടെ വാക്കുകളെ ലെവിൻ വ്യാവ്യാനിച്ചത് ഇപ്രകാരമാണ്: “എന്ന അയാളിൽനിന്നും വേർപെടുത്തരുത്. നിങ്ങൾ പോകുന്നതിലെന്നിക്കു പരാതിയില്ല. പക്ഷേ, സുന്ദരനായ ഈ യുവാവിന്റെ സാമീപ്യം ഒരു ദിവസംകൂടി ഞാൻ ആസ്വദിച്ചാട്ടു!”

“അതാണു നിന്റെ ആഗ്രഹമെങ്കിൽ നാളെ പോകുന്നില്ല.” ലെവിൻ സമ്മതിച്ചു.

അതേസമയം, തന്റെ സാന്നിധ്യം സ്വീജിമുട്ടുകളുണ്ടായാതെന്നു സംശയവുമില്ലാതെ വസ്തു എന്നിറ്റു സന്തോഷത്തോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് കിറ്റിയുടെ പിരകേ ചെന്നു.

ആ ചിരി ലെവിൻ കണ്ടു. അയാളുടെ മുഖം വിളി. ഒരു നിമിഷങ്ങേരും ശ്വാസംമുട്ടി: ‘എന്റെ ഭാര്യയുടെ നേർക്ക് ഇങ്ങനെ നോക്കാൻ ഇയാൾക്കു ദയവും വന്നേല്ലോ!’ അയാൾക്കു ദേശ്യംകൊണ്ടു വീർപ്പുമുട്ടി.

“നാളെത്തന്നെ തങ്ങളെ പോകാൻ അനുവദിക്കണേ!” വസേക കാലിമേൽ കാൽ കയറ്റിവച്ച് കസേരയിലിരുന്നുകൊണ്ട് അപേക്ഷിച്ചു.

ലെവിന്റെ സംശയം കുടുതൽ ശക്തമായി. വഞ്ചികപ്പെട്ട ഭർത്താവാണു താനെന യാരെന അയാൾക്കു നേരേത്തതനെയുണ്ട്. ഭാര്യക്കും കാമുകനും സുവികാനുള്ള ഒരു മറയായി തന്നെ ഉപയോഗപ്പെടുത്തുകയാണെന്നയാൾ വിശ്വസിക്കുന്നു... എന്നാലും ആതിമ്യമരാദഭാവിച്ചു, നായാട്ടിന്റെയും തോക്കിന്റെയും ബുട്ടിന്റെയും കാര്യങ്ങൾ ചോദിച്ചിരുത്തു. പിറ്റേനിവസം നായാട്ടിനു പോകാമെന്നു സമർപ്പിച്ചു.

കിറ്റിയോടു പോയി കിടക്കാൻ പ്രിൻസസ്സ് പറത്തത് ലെവിന്റെ ദുരിതത്തിന് അരുതിവരുത്തിയെക്കിലും മറ്റാരു സംഭവം അയാളെ വേദനിപ്പിച്ചു. ആതിമേയനോട് യാത്ര പറയുന്നതിനിടെ ഒരിക്കൽക്കൂടി കിറ്റിയുടെ കൈ ചുംബിക്കാൻ വസേക ആഗ്രഹിച്ചു. പക്ഷേ, കിറ്റി നാണ്ടേതാടെ കൈ പിൻവലിച്ചു. ദയയില്ലാതെ പറത്തു:

“തങ്ങളുടെ വീട്ടിൽ ഇങ്ങനെയൊരു പതിവില്ല.”

ലെവിന്റെ ദുഷ്ടിയിൽ, ഇതിനൊക്കെ വഴിയൊരുക്കിയ കിറ്റിയെയാണു കുറപ്പെടുത്തേണ്ടത്. അയാളുടെ പെരുമാറ്റം തനിക്കിഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലെന്നു തുറന്നുപറത്തും ശരിയായില്ല.

“ഉരങ്ങിയിട്ടെന്നു കാര്യം?” അത്താഴത്തിനു നാലഞ്ചു പ്രാണ്യം അകത്താക്കിയതിന്റെ ആളുഭാദത്തിൽ ഓൺലോൻസ്കിയുടെ സഖന്നര്യവോധം സടക്കുത്തെന്നിറ്റു. നാരകമരങ്ങൾക്കപ്പുറം ഉദിച്ചുയരുന്ന ചുറ്റെന ചുണ്ടിക്കാണിച്ച് അയാൾ പറത്തു: “കിറ്റി, അതുകണ്ടോ? എത്ര മനോഹരം! വെസ്ലോവ്സ്കി, ഇപ്പോഴാണു തന്റെ പാട് ആസ്പദിക്കാൻ പറ്റിയ സമയം. ഇയാൾക്കു നല്ല ശബ്ദമാണു കേട്കോ? നല്ല കുറെ പാട്ടുകളുണ്ട്. വരുന്നവഴി പാടിക്കേൾപ്പിച്ചു. മാധ്യം വരേങ്ക കൂടെപ്പാടും.”

മറ്റല്ലാവരും ഉരങ്ങാൻ പോയപ്പോൾ ഓൺലോൻസ്കിയും വെസ്ലോവ്സ്കിയും രോധിലിംജി പാടിക്കാണ്ഡുന്നു. അവർ പുതിയ പാട്ടുകൾ പരിശീലിച്ചു.

അതു കേടുകൊണ്ട് ലെവിന് ഭാര്യയുടെ കിടപ്പുമുറിയിൽ ഒരു ചാരുക്കണ്ണരയിലിരുന്നു. എന്താണോ മൗനത്തിനു കാരണമെന്നു ഭാര്യ ചോദിച്ചുകൂടിലും ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. അവസാനം അവർ സൗമ്യമായൊരു ചിരിയോടെ ചോദിച്ചു:

“വെസ്സലോവ്സ്കിയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട എന്തെങ്കിലുമാണോ കാരണം?” അയാൾ എല്ലാം തുറന്നുപറത്തു. അങ്ങനെ പരയേണ്ടിവന്നത് അയാളെ വിഷമിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഇരിപ്പിടത്തിൽനിന്നെന്നീറ്റ് വേദനിപ്പിക്കുന്ന, കുരമായ നോട്ടത്തോടെ, വിനയക്കുന്ന സ്വരത്തിൽ അയാൾ പറത്തു: “എനിക്കു സംശയമൊന്നുമില്ല. അതു മോശമായൊരു പദമാണ്. എൻ്റെ മനസ്സിലുള്ളതെന്നതാണെന്നു വിവരിക്കാൻ താൻ അശക്തനാണ്. എനിക്ക് അസുയയില്ല. പക്ഷേ, ആരക്കിലും നിന്നെ ഇങ്ങനെ നോക്കുന്നതു കാണുമ്പോൾ എനിക്കു ദേശ്യവരും. എനിക്കെതു സഹിക്കാനാവില്ല.”

“എങ്ങനെ നോക്കുമ്പോൾ?” വെസ്സലോവ്സ്കി തന്റെ പിന്നാലെ വന്നത് അത്ര നിഷ്കളങ്കമായ മനോഭാവത്തോടെയായിരുന്നില്ലെന്ന് അവർക്കു തോന്തിയെങ്കിലും അതുപരത്തു ഭർത്താവിന്റെ വേദനയ്ക്ക് ആകകം കുടേണ്ടെന്നു കരുതി അവർ പറത്തു: “ആണുങ്ങളെ ആകർഷിക്കാനുള്ള സൗന്ദര്യമൊന്നും എനിക്കില്ല...”

“ഓഹോ!” അയാൾ തലയിൽ കൈവച്ചു: “ഒന്നും പറയണ്ട നിനക്കു കുടുതൽ സൗന്ദര്യമുണ്ടായിരുന്നുകിലോ!”

“കോസ്റ്റ്, താൻ പറയുന്നതു കേൾക്ക്.” സഹതാപത്തോടെ അവർ അപേക്ഷിച്ചു: “അന്യപുരുഷമാരെക്കുറിച്ചാണും താൻ ചിന്തിക്കാറില്ല. ഒരിക്കലുമില്ല! താൻ മറ്റാരാളെയും കാണാൻ പാടില്ലെന്നോ?” അന്നാദ്യമായി ഭർത്താവിന്റെ സംശയം കിറ്റിയെ വേദനിപ്പിച്ചു. മന്ദ്രാശത്തിൽനിന്നു ഭർത്താവിനെ മോചിപ്പിക്കാൻ എന്തു ചെയ്യാനും അവർ സന്നദ്ധയായിരുന്നു.

“എൻ്റെ ഗതികേടു നീ മനസ്സിലാക്കണം.” നിരാശയോടെ ലെവിൻ മന്തിച്ചു. അയാൾ എൻ്റെ വീട്ടിലാണ്. ശരിക്കു പറത്താൻ, കടിഞ്ഞാണില്ലാത്ത പെരുമാറ്റവും കാലിമേൽകാലുകയറ്റിയുള്ള ഇരിപ്പുമല്ലാതെ അരുതാത്തതോന്നും അയാൾ ചെയ്തിട്ടില്ല. അതു ശരിയാണെന്നയാൾ വിശ്വസിക്കുന്നു. അതെല്ലാം സഹിക്കാൻ താൻ ബാധ്യസ്ഥനാണ്.”

“അങ്ങനെയൊന്നും പറയാതെ കോസ്റ്റ്.” കിറ്റി ഭർത്താവിനെ ശാസിച്ചു. തന്നോടുള്ള സ്നേഹമാണു സംശയത്തിന്റെ രൂപത്തിൽ പ്രകടമാകുന്നതെന്നു മനസ്സിലാക്കി അവർ സന്തോഷിച്ചു.

“എന്ത് പ്രിയ ഭർത്താവ് ഇങ്ങനെന്നെന്നു
പാവമായിപ്പോയല്ലോ. ഈന്നലെ എത്ര സന്ദേശത്തിലായിരുന്നു
നമ്മൾ! അതിനീടയ്ക്ക് സ്വർഗ്ഗത്തിലെ കട്ടുരുന്നായി ആ
കൊള്ളരുതാത്തവൻ... അയാളെ ചീതു പറയുന്നതെന്തിന്?
അയാളെന്ത് ആരുമല്ലല്ലോ. എങ്കിലും നമ്മുടെ—നമ്മൾ
രണ്ടുപേരുടെയും സന്ദേശം...”

“എങ്ങനെന്നെന്നെനിതിന്റെ തുടക്കമെന്നനിക്കരിയാം...” കിറ്റി
പറഞ്ഞതുതുടങ്ങാം.

“എങ്ങനെ? എങ്ങനെ?”

“അത്താഴം കഴിച്ചിരുന്നപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ നോട്ടം താൻ
ശരബിച്ചു.”

“അതെയെതെ!” ഭയന്ന സ്വരത്തിൽ അയാൾ പറഞ്ഞു.

എന്താണവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതെന്ന് കിറ്റി
പറഞ്ഞത്ത് ലെവിം ശ്വാസമടക്കി ശരബിച്ചുകേട്ടു. പെട്ടുന്നു രണ്ടു
കൈകൊണ്ടും സ്വന്തം തലയിലടിച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു:

“കിറ്റി, താൻ നിനെ വേദനിപ്പിച്ചു. എന്ത് ഡാർലിം,
എന്നോടു ക്ഷമിക്കു! എനിക്കു ഭ്രാന്തുപിടിച്ചതാണ്. എല്ലാം എന്ത്
തെറ്റുതനെ. ഒരു കാരണവുമില്ലാതെ താനും വേദനിച്ചു.”

“സാരമില്ല. അങ്ങയോടെനിക്കു സഹതാപമുണ്ട്.”

“എന്നോടോ? എന്തിന്? താനൊരു ഭ്രാന്തനായതുകൊണ്ടോ?
എങ്ങുനിനോ വന്ന ഒരുത്തൻ നമ്മുടെ പരമാനന്ദത്തിനു
വിലങ്ങുതടിയായല്ലോ!”

“തീർച്ചയായും. അതിലെനിക്കും ദുഃഖമുണ്ട്.”

“എങ്കിൽ, ഈ വേന്തൽക്കാലം മുഴുവനും മനഃപുർവ്വം
അയാളെ താനിവിടെ താമസിപ്പിക്കും. അയാളിവിടെ
സുവിച്ചുജീവിച്ചോട്.” ലെവിം അവളുടെ കൈകളിൽ
ചുംബിച്ചു: “നോക്കിക്കോ! നാളെയാകട്ടു... ഓ, നാളെ തങ്ങൾ
പുരത്തുപോവുകയാണല്ലോ.”

എട്ട്

പിറേറിവസം സ്റ്റീകൾ ഉണ്ടുന്നതിനുമുമ്പ് ഒരു കുതിരവണ്ണിയും ഒരു കൊച്ചു കട്ടവണ്ണിയും നായാടുകാരെ കാത്ത് പോർട്ടിക്കേയായിൽ നിലയുറപ്പിച്ചു. നായാട്ടിനുള്ള പുറപ്പാടാണെന്നു നേരത്തെ മനസ്സിലാക്കിയ ലാസ്ക്, വണ്ണിക്കാരനുചുറ്റും തുള്ളിച്ചാടി, മോങ്ങിയും മുരണ്ണും യാത്രക്കാർ വരാൻ വൈകുന്നതിലെ അസന്തുഷ്ടി പ്രകടമാക്കി. വസേക വെസ്ലോവ്‌സ്കിയാണ് ആദ്യം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടത്. തടിച്ച തുടയോളം ഉയരമുള്ള പുതിയ ബുക്സും പച്ച ഉട്ടപ്പും തോപ്പിയും തിരക്കൾ കോർത്ത ബൈൽറ്റുമാണു വേഷം. കൈയിൽ ഒരു പുതിയ ഇംഗ്ലീഷ് തോക്കുമുണ്ട്. ലാസ്ക് ചാടിയിരഞ്ഞി അയാൾക്കുചുറ്റും നൃത്തം ചവിട്ടിക്കൊണ്ട് അവളുടെ ഭാഷയിൽ, മറുള്ളവരെല്ലാം എപ്പോൾ വരുമെന്നു ചോദിച്ചു. മറുപടി കിട്ടാത്തതുകൊണ്ടു സ്വസ്ഥാനത്തുചെന്ന് തല ഒരു വശത്തെക്കുചരിച്ചു, ഒരു ചെവി കുർപ്പിച്ചു കിടപ്പായി. അവസാനം വേടുനായ് ക്രാക്ക് മുന്നിലും കൈയിൽ തോക്കും ചുണ്ടിൽ പുരുട്ടുമായി ഓബ്ലോൺസ്കിയും പുറത്തിരഞ്ഞി.

“അടങ്ഞിയിരിക്ക് ക്രാക്ക്.” തന്റെ പുരത്തു ചാടികയറാനോരുങ്ങിയ നായയെ ഓബ്ലോൺസ്കി സ്നേഹപൂർവ്വം ശാസിച്ചു. പഴയ ഷുസ്സും കീരിയ ടൗസറും ഷർട്ടും പിത്തിപ്പാളിസായ തോപ്പിയും ധരിച്ച അയാളുടെ തോക്ക് പുതിയ മാതൃകയിലുള്ളതാണ്.

പഴയ വസ്ത്രംയരിച്ചു പുതിയ ഉപകരണങ്ങളുമായി വേട്ടയ്ക്കിരഞ്ഞുന്നതാണു ഫാഷനെന്നു വസേകയ്ക്ക് അറിത്തുകൂടാ. ഓബ്ലോൺസ്കിയുടെ മിനുമിനുത്ത ഉടലിൽ പഴമുൻ വസ്ത്രമണിഞ്ഞു കണ്ടപ്പോഴാണ് അയാൾക്ക് അതു മനസ്സിലായത്. അടുത്തപ്രാവശ്യം അങ്ങനെ ചെയ്യാമെന്നു തീരുമാനിച്ചു.

“നമ്മുടെ ആതിമേയനെവിടെ?” അയാൾ അന്വേഷിച്ചു.

“അയാൾക്കു ചെറുപ്പകാരിയായ ഒരു ഭാര്യയുണ്ട്!”
ബേബ്ലോൺസ്‌കി ചിരിച്ചു.

“അവർ സുന്ദരിയുമാണ്.”

“തയ്യാറായി നില്ക്കുന്നതു കണ്ണു. പിന്നെയും അവളുടെ
അടുത്തേക്കാടിയിരിക്കും.”

ബേബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ ഉഹാം ശരിയായിരുന്നു.
തലേദിവസത്തെ മണ്ഡത്തരത്തിനു മാപ്പുതന്നോ എന്നിയാൻ
ഒരിക്കൽക്കുടി കിറിയെ സമീപിച്ചു. “ദൈവത്തയോർത്ത്”
ജാഗ്രത പാലിക്കണമെന്നപേക്ഷിച്ചു. കൂട്ടികൾ
പുരത്തുവന്നുമുട്ടാതെ കരുതലോടെയിരിക്കണമെന്നും പറഞ്ഞു.
രണ്ടു ദിവസം അകന്നുന്നില്ക്കുന്നതിൽ തന്നോടവർഷക്കു
ദേശ്യമില്ലെന്ന് ആവർത്തിച്ച് ഉറപ്പുവരുത്തി.
വിശ്വേഷമാന്നുമില്ലെന്നിയിക്കുന്ന ഒരു കുറിപ്പ്. ഒന്നോ രണ്ടോ
വാക്കുമതി, എഴുതി ഓരാളെ കുതിരപ്പുറത്തയയ്ക്കണമെന്നു
ശട്ടംകെട്ടി.

രണ്ടുദിവസം ഭർത്താവിനെ പിരിഞ്ഞിരിക്കാൻ കിറിക്കു
വിഷമമാണ്. എക്കിലും അയാളുടെ ഉത്സാഹം കണ്ണപ്പോൾ
അവർ സന്നോഷത്തോടെ ഭർത്താവിനെ യാത്രയാക്കി.

“സോറി.” പോർട്ടിക്കേയിലേക്ക് ഓടിവന ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“ഭക്ഷണപ്പോതികളെല്ലാം എടുത്തുവച്ചെല്ലാ?” ഇന്നു
തവിട്ടുന്നിരക്കാരെനു വലതുവശത്താണോ പുട്ടിയത്? ഒങ്ങ്,
സാരമില്ല! ലാസ്കാ, മിണ്ടാതെകിട.

“ആട്ടിന്റെപറ്റത്തിനെ തുറന്നുവിട്ടേൻ.” ഉത്തരവു കാത്തുന്നിനു
പണിക്കാരനോട് അയാൾ കല്പിച്ചു: “അതാ, മറ്റാരു റാസ്കൾ
വരുന്നു!” കൈയ്യിൽ ഒരു മുഴക്കേലുമായി എതിരെ വരുന്ന
ആശാരിയെ കണ്ണ് ലെവിൻ വണ്ടിയിൽനിന്നു ചാടിയിരിങ്ങി.

“ഇന്നലെ വരാത്തതെന്ത്? ഓടിത്തു
പോകാനിരഞ്ഞുനോണ്... ഓ, എന്താണു കാര്യം?”

“ഒരു പടികൂട്ടിവേണും. ഉയരം കൂടുതലാണ്.”

“ഞാൻ പറഞ്ഞത്തുപോലെ ചെയ്യാത്തതുകൊണ്ടാണ്.
ഇന്നിയിപ്പം എല്ലാം അഴിച്ചുപണിയണും.”

ഒരു പുതിയ കോൺപ്പടിയുണ്ടാക്കുന്നതാണു പ്രശ്നം.
പടികളുടെ എല്ലാം കണക്കാക്കിയതിൽ ആശാരിക്കും തെറ്റി.
ലെവിൻ കുതിരക്കവഞ്ചിയുടെ മുട്ടുകൊണ്ട് പുഴിയിൽ
അടയാളപ്പെടുത്തി: “ഇതുകണ്ടാ, ഇവിടുന്നു തുടങ്ങണം. പഴയ

അരളവെല്ലാം കളഞ്ഞിട്ടു പുതിയ കണക്കെന്നുസരിച്ചു പണിതാൽമാതി, മനസ്സിലായില്ലോ?"

അയാൾ വണ്ടിയിൽ കയറിയിരുന്നു. "ശരി, നമുക്കു പോകാം."

വീട്ടിലെയും എന്നേറ്റിലും പ്രശ്നങ്ങളെല്ലാം മറന്ന്, നായാട്ടിൽമാത്രം പ്രതീക്ഷയർപ്പിച്ചു സന്തോഷത്തോടെ അയാൾ കൂടുകാരോട് ഇടപഴകി.

വസേക വെസ്സലോവ്സ്കി ഇടതടവില്ലാതെ സംസാരിച്ചു. ആ വാക്കുകൾ ശ്രദ്ധിച്ചപ്പോൾ തലേദിവസം അയാളോടു കാട്ടിയ അനീതിയുടെ പേരിൽ ലജ്ജത്തോന്നി. നല്ലാരു സ്പോർട്ട്‌സ്‌മാനും രസികനുമാൻ വസേക. ലെവിൻ അവിവാഹിതനായിരുന്നപ്പോൾ അയാളെ പരിചയപ്പെട്ടിരുന്നുകിൽ അവർ ഉറ്റസുഹൃത്തുകളോകുമായിരുന്നു. ജീവിതത്തോടുള്ള അയാളുടെ ഒരു ഗൗരവമില്ലാത്ത സമീപനത്തോട് ലെവിൻ യോജിപ്പില്ല. എങ്കിലും പ്രസാദാത്മകതയുടെയും കുലമഹിമയുടെയും പേരിൽ അയാൾക്കു മാപ്പുകൊടുത്തു. നല്ല വിദ്യാഭ്യാസവും ഫ്രെഞ്ചും ഇംഗ്ലീഷും ഭാഗിയായി കൈകാര്യം ചെയ്യാനുള്ള കഴിവുംകൊണ്ട് അയാൾ ലെവിന്റെ സ്വന്തം സമൂഹത്തിലെ ഒരുഗമായി.

വണ്ടിയുടെ ഇടതുവശത്തു കെട്ടിയിരുന്ന കുതിരയെക്കുറിച്ച് വസേക വാചാലനായി: "ഇതിന്റെ പുരത്തുകയറി ഓന്നു സവാരി ചെയ്താൽ എത്ര നനായിരിക്കും!" അയാൾ പറഞ്ഞു. വസേകയുടെ കൂടുകെട്ട് ലെവിൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു.

മുന്നു മെമലോളം പോയപ്പോശാൻ, ചുരുട്ടും ഡയറിയും എടുക്കാൻ മറന്നുപോയ കാര്യം വെസ്സലോവ്സ്കി പെട്ടു ഓർമ്മിച്ചത്. മേശപ്പുറത്താണോ വേറേ എവിടെയെങ്കിലുമാണോ വച്ചതെന്നിണ്ടതുകൂടാ. ഡയറിയിൽ മുന്നുറ്റുപത്രു രൂബിളുമുണ്ട്. അല്ലെങ്കിൽ പോട്ടു വയ്ക്കാമായിരുന്നു.

"ലെവിൻ, ഞാൻ കുതിരപ്പുറത്തു കയറി വീട്ടിൽചെന്ന അതെടുത്തുകൊണ്ട് ഉടനെവരാം!" എന്നുപറഞ്ഞ് അയാൾ പുരത്തിരഞ്ഞാൻ ഭാവിച്ചു.

"അതെന്തിന്? ഞാൻ പണിക്കാരനെ അയയ്ക്കാം." വെസ്സലോവ്സ്കിയുടെ ഭാരം താങ്ങാനുള്ള കരുതൽ കുതിരയ്ക്കില്ലെന്നു ഭയന്ന ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

വണ്ടിക്കാരനെ പറഞ്ഞയച്ചിട്ട് ലെവിൻതന്നെ വണ്ടിയോടിച്ചു.

ഒന്നപത്

“എങ്ങോട്ടാണ് നമ്മൾ പോകുന്നത്? അതിനെക്കൂറിച്ചു പറയു.” ഓബ്ലോൺസ്കി ആവശ്യപ്പെട്ടു.

“ഞാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നത് ഇതാണ്.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “നമുക്കു നേരേ ഗ്രോസ്സിവോയുടെ കരയിലെത്തണം. അതിന്പുറം ചതുപ്പുനിലമാണ്. കടൽപ്പുള്ളൂകൾ ധാരാളമുണ്ട്. ഇപ്പോൾ നല്ല ചുടായിരിക്കും. നമ്മളവിഡയെത്തുനേപാൾ വൈകുന്നേരമാവും. ചുടുകുറയും.(ഇവിടനിന്ന് ഇരുപതുമെൽപ്പോണം). രാത്രി അവിഡ തങ്ങിയിട്ട് നാളെ വലിയ ചതുപ്പുകളിലേക്കു പോകാം.”

“പോകുന്നവഴിക്ക് ഓന്നുമില്ലോ?”

“ഉണ്ട്. പക്ഷേ, കാലതാമസമുണ്ടാകും. രണ്ടു ചെറിയ ചതുപ്പുകളുണ്ട്. അവിഡ കാരുമായോന്നും കാണില്ല.”

ആ ചെറിയ ചതുപ്പുകളിൽ ഇരങ്ങിനോക്കണമെന്ന് ലെവിൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും അവിടം വീട്ടിനടുത്താകയാൽ എപ്പോൾ വേണമെങ്കിലും വരാം. മുന്നുപേരുകൾ വേട്ടയാടാനുള്ളവക അവിഡ കാണുകയുമില്ല. അതുകൊണ്ടാണ് അവിഡ നിർത്തേതണ്ടനു പറഞ്ഞത്. പക്ഷേ, ഓബ്ലോൺസ്കി രോധിൽവച്ചുതന്നെ ആ ചതുപ്പ് കണ്ടു.

“നമുക്ക് അങ്ങോട്ടുപോകാം.” അയാൾ പറഞ്ഞു

വണ്ണേക അതിനോടു യോജിച്ചു. നിവൃത്തിയില്ലാതെ ലെവിൻ സമ്മതിച്ചു.

വണ്ണി നിലക്കുന്നതിനുമുന്ന് നായ്ക്കൾ ചാടിയിരിങ്ങി ചതുപ്പിനുനേർക്കു പാതയും.

“കാക്ക്!.. ലാസ്ക്!”

നായ്ക്കൾ തിരിച്ചുവന്നു.

“മുന്നുപേരുകൾ അവിഡ ഇടമില്ല. ഞാനിവിഡ കാത്തിരിക്കാം.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“വേണ്ട, നമുക്കൊന്നിച്ചു പോകാം” എന്നായി
വെസ്സലോവ്സ്കി.

“അവിടെ അതിനുള്ള വകയില്ലാത്തതുകൊണ്ടാണ്. രണ്ടു
നായ്‌കൾ വേണ്ട, ലാസ്ക്! ലാസ്ക്! ഇങ്ങുപോരെ!”

ലെവിൻ നായാട്ടുകാരെ അസുയയോടെ നോക്കിക്കൊണ്ടു
വണ്ടിയിൽത്തന്നെ ഇരുന്നു. അവർ ഇവിടെയെല്ലാം
അരിച്ചുപെറുക്കിയിട്ടും ഏതാനും കുളക്കോഴികളെ മാത്രമേ
കാണാൻ കഴിത്തുള്ളൂ. അതിലെബന്നിനെ വെസ്സലോവ്സ്കി
വെടിവച്ചുവീഴ്ത്തി.

“താൻ പറഞ്ഞില്ലോ, വെറുതേ സമയം കളഞ്ഞു.” ലെവിൻ
പറഞ്ഞു.

“അല്ല, നല്ല രസമുണ്ടായിരുന്നു. ഈ ഓരോന്നും എനിക്കുകിട്ടി.”
തോക്ക് കൈയിൽ പിടിച്ചു വണ്ടിയിൽ വലിഞ്ഞുകയറിയ
വെസ്സലോവ്സ്കി പറഞ്ഞു.

കുതിരകൾ പെട്ടുന്നു മുന്നോട്ടുകുതിച്ചു. ലെവിൻ്റെ തല
ആരുടെയോ തോക്കിന്റെ പാതയിൽ തട്ടി. ഒരു വെടിയൊച്ച
കേട്ടു. വാസ്തവത്തിൽ തലതട്ടുന്നതിനു മുമ്പാണ്
ചുകേടുതെക്കിലും നേരേമറിച്ചാണ് ലെവിനു തോന്നിയത്.
വസേക വെസ്സലോവ്സ്കി തോക്കിന്റെ കാണ്ണി അബൈദത്തിൽ
പിരക്കോട്ടു വലിച്ചപ്പോൾ അതിലെ ഒരുണ്ട ആർക്കും
പരുക്കേല്ലക്കാതെ നിലത്തു പതിച്ചതാണ്. ഓബ്ലോൺസ്കി,
സ്നേഹിതനെ കുറ്റപ്പട്ടുത്തി കുറെനേരം ചിരിച്ചു.

രണ്ടാമതെത്ത ചതുപ്പ് കുറെക്കുടി
വിസ്തൃതിയുള്ളതായിരുന്നു. ലെവിൻ
നിരുത്സാഹപ്പടുത്തിയെക്കിലും കൂടുകാർ അവിടെയും ഇരഞ്ഞി.
ഒരു കടൽപ്പുള്ളിനെ വെടിവച്ചിട്ടും അതിനിടെ വണ്ടിച്ചുക്കിം
ചെളിയിൽ പുതഞ്ഞെക്കിലും കുറെ പ്രധാസപ്പട്ട് അതിനെ
ഉയർത്തിയെടുത്തു. തുടർന്ന് വെസ്സലോവ്സ്കി വണ്ടിക്കാരൻ്റെ
ജോലി ഏറ്റുടുത്തു.

പത്ര

പ്രതീക്ഷിച്ചതിലും നേരത്തെ അവർ ചതുപ്പുനിലത്തെത്താൻ. വസ്തോകയെ ഒഴിവാക്കിയിട്ട് സ്വന്തം ഇച്ചാനുസരണം പക്ഷിവേട നടത്താനായിരുന്നു ലെവിഞ്ഞ ആഗ്രഹം. ഒമ്പലോന്സ്കിയും അതുതന്നെന്നയാണാഗ്രഹിച്ചത്.

“നല്ല ഓനാംതരം ചതുപ്പ്.” ഒമ്പലോന്സ്കി പറഞ്ഞു: “അതാ കഴുകൻ പരക്കുന്നതു കണ്ണോ? കഴുകമാരുള്ളിടത്തു തിരിച്ചയായും മറ്റുപക്ഷികളും കാണും.”

“കോരപ്പുല്ല് വളർന്നുനില്ക്കുന്നതു കണ്ടില്ലോ?” നദിയുടെ വലതുകരയകപ്പുറത്ത് കടുംപച്ച നിറത്തിലുള്ള ഒരു ദ്വീപ് ലെവിന് ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു: “അവിടെനിന്നാണു ചതുപ്പുനിലം തുടങ്ങുന്നത്. അവിടെനിന്നു വലതേതാട്ടു തിരിഞ്ഞെത്തു മരക്കുടത്തിനപ്പുറം നായാട്ടിനുപറ്റിയ സ്ഥലമാണ്. ഒരിക്കൽ അവിടെനിന്നും പതിനേഴ് കാട്ടുകോഴികളെ താൻ വെടിവച്ചിട്ടും നമുക്കു മുന്നു വഴിക്കുപോകാം. മില്ലിനടുത്തു സന്ധിക്കാം.” “ശരി, ആരാണ് ഇടതുവശരത്തുപോകുന്നത്. ആരാണു വലതുവശരതെക്കു പോകുന്നത്?” ഒമ്പലോന്സ്കി ചോദിച്ചു: “വലതുവശരത്താണു വിന്റതാരം കൂടുതൽ. അതുകൊണ്ട് നിങ്ങൾ രണ്ടാള്ളും അങ്ങോട്ടു പോവുക. താൻ ഇടതേതാട്ടുതിരിയാം.”

“കൊള്ളാം! നമ്മുടെ സമ്പിയായിരിക്കും ആദ്യം നിരയുന്നത്.” വസ്തോക പറഞ്ഞു.

ലെവിന് അതിനോടു യോജിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. അങ്ങനെ അവർ രണ്ടായി പിരിഞ്ഞു.

ചതുപ്പിൽ പ്രവേശിച്ച ഉടനെ നായ്ക്കൾ രണ്ടും മണംപിടിച്ചു മുന്നോട്ടുകൂട്ടിച്ചു. കാട്ടുപുള്ളുകളുടെ താവളമാണെവയുടെ ലക്ഷ്യമെന്ന് ലെവിനറിയാം.

“വെസ്പലോവ്സ്കി. എന്നോടു ചേർന്നുനടന്നോളും!”

പിരക്കിൽ വെള്ളം തെറിപ്പിച്ചു നടന്നുവരുന്ന സുഹൃത്തിനോട് അയാൾ പറഞ്ഞു. അന്നു രാവിലെ അബദ്ധവശാൽ അയാളുടെ തോക്കിൽനിന്നു വെടിയുതിർന്നതിനുശേഷം ലെവിൻ ജാഗ്രതയിലാണ്.

“വേണ്ട. തൊൻ നിങ്ങളെ തടസ്സപ്പെടുത്തുന്നില്ല. എൻ്റെ കാര്യമോർത്തു വിഷമിക്കേണ്ട” എന്നായിരുന്നു വസേകയുടെ മറുപടി.

വീട്ടിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ കിറ്റി പറഞ്ഞത് ലെവിൻ ഓർമിച്ചു: “നിങ്ങൾ പരസ്പരം വെടിവയ്ക്കാതെ സുക്ഷിച്ചോളണേ!”

നായ്‌ക്കൾ മണംപിടിച്ച് അടുത്തടുത്തു വന്നു. കടൽപ്പുള്ളുകൾ എത്തു നിമിഷവും കണ്ണിൽപ്പെടുമെന്ന പ്രതീക്ഷയിൽ ജാഗ്രതയോടെയാണ് ലെവിൻ നടന്നത്.

“ഓ! ഓ!” കാതിനു തൊടുമുകളിൽ വെടിയോച്ചേക്കു. വളരെ ദുരൈ ചതുപ്പിനുമുകളിൽ വടക്കിട്ടു പറന്ന കാടുതാരാവുകളുടെ നേർകൾ വസേക നിരയോഴിച്ചതാണ്. ആ നിമിഷം ഒരു കാടുപുള്ളിന്റെ കരച്ചിൽ ലെവിൻ കേട്ടു. തുടർന്നു മറ്റാണ്. പിന്ന മുന്നാമതൊന്ന്. ഓന്നിനുപിരുകേ ഓന്നായി എടുപക്ഷികൾ ഉയർന്നുപറന്നു.

ബൈലോൺസ്‌കിയുടെ വെടിയേറ്റ് ഓന്നുവീണു. കോപ്പുല്ലുകൾക്കു മുകളിൽ പറന്ന ഒരേണ്ണത്തിനെക്കൂടി ബൈലോൺസ്‌കി വീഴ്ത്തി.

ലെവിൻ അത്രതേതാളം ഭാഗ്യമുണ്ടായില്ല. ആദ്യം എറ്റവും അടുത്തുകണ്ടതിനു നേർകൾ നിരയോഴിച്ചുകൂടില്ലും കൊണ്ടില്ലും. ആ ശബ്ദംകേട്ട്, മറ്റാണ് അയാളുടെ കാല്ക്കണ്ണിൽനിന്നും പറന്നുപൊങ്ങി ശ്രദ്ധ വ്യതിചലിപ്പിച്ചു. അതിനെയും വെടിവച്ചുകൂടില്ലും വിണ്ടും ലക്ഷ്യം തെറ്റി.

“എയ് വേട്ടക്കാരേ, ഇങ്ങാടുവരിൻ. അല്പം വോധക കൂടിച്ചിട്ടു പോകാം!”

ശബ്ദംകേട്ട് ലെവിൻ തിരിത്തുനോക്കി. കുറച്ചുകലെ, പച്ചനിറത്തിലുള്ള വോധക കുപ്പിയുമായി നില്ക്കുന്ന ഒരു കർഷകനാണു വിളിച്ചത്. കുറച്ചുകലെ കുതിരകളെ അഴിച്ചുമാറ്റിയ ഒരു വണ്ടിക്കു ചുറ്റുമായി കുറെയധികം കർഷകൾ ഇരിപ്പുണ്ട്.

“വന്നാട്ട, മട്ടിക്കാതെ വന്നാട്ട!” ചുവന്നമുവമുള്ള ആ താടിക്കാരൻ വിണ്ടും കഷണിച്ചു.

“എന്താണവർ പറയുന്നത്?” വെസ്സലോവ്സ്കി ചോദിച്ചു

“അവർ കൂടിച്ചു രസിക്കുകയാണ്. അങ്ങോടു പോകുന്നോ?”

“എന്തിനാണവർ നമുക്കു തരുന്നത്?”

“സന്തോഷംകൊണ്ട്. അങ്ങോടു പൊയ്ക്കോളു്.” ലൈവിൻ സുഹൃത്തിനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു.

“നിങ്ങളും കൂടെവരു്.”

“താൻ പിന്നാലെവരാം. അല്ലെങ്കിൽ നമുക്കു മില്ലിനു സമീപംവച്ചു കാണാം. ലൈവിനും ഒരു റോട്ടിയും വോഡ്യകയും കിട്ടിയാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, ആ സമയത്ത് നായ് ചെരുതായി മുരണ്ടു. ഒരു കടൽപ്പുള്ള് പറന്നുയർന്നു. ലൈവിൻ്റെ ക്ഷീണം എങ്ങോ പോയിമരിത്തു. അയാൾ പതുങ്ങിച്ചെന്നു വെടിവെച്ചു. പക്ഷി താഴേവിണ്ണു. “എടുത്തെന്നും വാ.” അയാൾ ലാസ്കയോടു പറത്തു. അതിനിടെ മറ്റാരു പക്ഷിയെ കണ്ടു. അതിനു നേരേ നിരയാഴിച്ചുകൂണ്ടും പുറത്തുകൊണ്ടില്ല. ആദ്യത്തെ പക്ഷിയെ തെടി ചതുപ്പിൽ കുറെനേരം അലഞ്ഞു. പക്ഷേ, കണ്ടുകിട്ടിയില്ല.

അങ്ങനെ കാര്യമായൊരു നേടവുമുണ്ടാകാതെ ചേരിൽ മുങ്ങിയ ബുക്സും വിയർപ്പിൽ കുതിർന്ന കുപ്പായവുമായി ലാസ്കയെയും വിളിച്ചുകൊണ്ട് ലൈവിൻ ചതുപ്പിനു വെളിയിലേക്കു നടന്നു. അവിടെ വരെത്തിരുന്ന് ബുക്സ് ഉംരിയിട്ട് വീണ്ടും ചതുപ്പിനരികിൽ ചെന്ന കലങ്ങിയ വെള്ളം കുറച്ചു കൂടിച്ചു. ചുടുപിടിച്ചിരുന്ന തോക്കിന്റെ പാതയിൽ വെള്ളമൊഴിച്ചു തണ്ടുപ്പിച്ചു. മുവവും കൈകളും കഴുകി. ഓബ്ലോൺസ്കിയുടെ അടുത്തത്തിയപ്പോൾ അയാൾ പിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു:

“എന്തായി? കൈനിരയെ കിട്ടിയോ?”

“നിങ്ങൾക്കോ?” ലൈവിൻ ചോദിച്ചു. പക്ഷേ, ചോദിക്കേണ്ട ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. നിരത്തെ സത്തി കണ്ടാലറിയാം.

“മോശമല്ല.”

അയാൾക്ക് പതിനാല് പക്ഷികളെയാണു കിട്ടിയത്.

“വളരെ നല്ല സഹലം.” ഓബ്ലോൺസ്കി പറത്തു. “വെസ്സലോവ്സ്കി കൂടെയുണ്ടായിരുന്നതും നിങ്ങൾക്കൊരു പ്രശ്നമായിരിക്കും.”

പതിനൊന്ന്

ലെവിനും ഒബ്ലോൺസ്കിയും അവർ രാത്രി തങ്ങാൻ നിശയിച്ചിരുന്ന കർഷകവന്തിലെത്തി. അവർക്കുമുന്നേ വെസ്ലോവ്സ്കി അവിടെയെത്തിയിരുന്നു. വീടുടമന്മയുടെ സഹോദരൻ, ഒരു പട്ടാളക്കാരൻ, വെസ്ലോവ്സ്കിയുടെ ബുക്സ് വലിച്ചുരാൻ സഹായിക്കുകയായിരുന്നു.

“ഞാനിപ്പോഴെത്തിയതേയുള്ളൂ.” വെസ്ലോവ്സ്കി പറഞ്ഞു: “അവരെനിക്കു തിനാനും കൂടിക്കാനും തന്നു. റോട്ടിക്സ് എന്തൊരു രൂചി! വോധകയും അതുപോലെ. ഇത്തും നല്ല വോധക ഇതിനുമുമ്പ് ഞാൻ കൂടിച്ചിട്ടില്ല. പണം കൊടുത്തിട്ടു വാങ്ങിയില്ല. സാരമില്ലെന്നാമറ്റോ പറഞ്ഞു.

“അവരെന്തിനു പണം വാങ്ങണം? നിങ്ങളെ സത്കരിച്ചതല്ലോ? വോധക വില്പനയ്ക്കുള്ളതാണോ?” നന്നാന്തുകുതിര്ന്ന ഷുഡ് വലിച്ചുരുന്നതിനിടയിൽ അവസാനം വിജയിച്ച പട്ടാളക്കാരൻ ചോദിച്ചു. നായാടുകാരുടെ ബുക്സിലെയും നായ്ക്കളുടെ ശരീരത്തിലെയും ചെളിപുരണ്ണു വൃത്തിക്കേടായ കൂടിലിൽ, വെടിമരുന്നിന്റെ ദുർഗ്ഗസ്ഥമുള്ള അന്തരീക്ഷത്തിൽ, കത്തിയും മുള്ളുമില്ലാതെ, രൂചിയോടെ ചായയും അത്താഴവും കഴിച്ച് ഉരങ്ങാൻ തയ്യാറാക്കിയിരുന്ന ധാന്യപ്പുരയിൽ ചെന്നുകിടന്നു.

ഇരുൾ പരന്നുതുടങ്ങിയിട്ടും ആർക്കും ഉറക്കംവന്നില്ല. നായാട്ടിന്റെയും നായാടുനായ്ക്കളുടെയും കമകൾ പറഞ്ഞു വോധക നല്കി സത്കരിച്ച കർഷകരുടെ ഓദാരുതെത്ത പ്രശ്നിച്ചും അവർ സമയം ചെലവഴിച്ചു. കഴിഞ്ഞ വേനലിൽ മാർത്തുസ് എന്ന രൈറിൽവേ മുതലാളിയുടെ സംഘത്തെതാടാപ്പം നായാട്ടിനുപോയ കമ ഒബ്ലോൺസ്കി വിവരിച്ചു. ട്രേർ പ്രവിശ്രയിൽ മാർത്തുസ് പാടത്തിനെടുത്ത പതുപ്പുനിലങ്ങളെ എപ്രകാരമാണു സംരക്ഷിക്കുന്നതെന്നും നായാടുകാരെ അവിടേക്കു കൊണ്ടുവരുന്ന വാഹനങ്ങളുടെയും അവരുടെ ഭക്ഷണത്തിനൊരുക്കിയിട്ടുള്ള കുടാരത്തിന്റെയും

മറും എൻപാടുകൾ
പരഞ്ഞുകേൾപ്പിച്ചു.

എന്താകയോണ്ടും

“എനിക്കു നിങ്ങൾ പരയുന്നതു മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല.”
വൈകോൽ വിരിച്ചതിനു മുകളിൽ കിടക്കുകയായിരുന്ന
ലെവിൻ എഴുന്നേറ്റിരുന്നിട്ടു പരഞ്ഞു: “ആളുകൾക്കു
മട്ടപ്പുതോന്നാതിരിക്കുന്നതെങ്ങനെ? എന്നും വിഭവസമ്പ്രദായ
സദ്യയുണ്ടാലെങ്ങനെയിരിക്കും? നാണംകെട്ടു പണം നേടുകയും
നാണകേടുതീർക്കാൻ ആ പണം ചെലവഴിക്കുകയും
ചെയ്യുന്നതിനു തുല്യമാണത്.”

“സത്യം!” വസ്തു വെസ്ലോവൻസ്കി അതിനോടു യോജിച്ചു:
“നുറുശ്രതമാനം സത്യം! കളക്കമില്ലാത്ത മനസ്സുള്ളതുകൊണ്ട്
ബെഡ്ലോൺസ്കി അങ്ങനെ ചെയ്തെന്നിരിക്കും. പക്ഷെ,
ബെഡ്ലോൺസ്കി ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് എനിക്കും ചെയ്യാമല്ലോ
എന്നു മറുള്ളവർ കരുതും.”

“ഒരിക്കലുമില്ല.” ബെഡ്ലോൺസ്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പരഞ്ഞു:
“മറു പല കച്ചവടപ്രമുഖരെക്കാളുമോ പ്രഭുക്കന്മാരെക്കാളുമോ
കള്ളനാണയാളുന്ന താൻ കരുതുന്നില്ല. എല്ലാവരും ഒരുപോലെ
അധ്യാനിച്ചും ബുദ്ധി ഉപയോഗിച്ചുമാണു പണമുണ്ടാക്കുന്നത്.”

“എന്താന്നയ്യാനം? ഒരു പെര്മിറ്റു സംഘടിപ്പിച്ച് മറിച്ചു
വില്ക്കുന്നതാണോ?”

“തീർച്ചയായും അതും ദയവാനമാണ്. അയാളോ
അധ്യാളപ്പോലുള്ളവരോ ഇല്ലായിരുന്നെങ്കിൽ
രെയിൽവേകളുണ്ടാകുമായിരുന്നില്ല.”

“പക്ഷെ, ഒരു കർഷകന്റെയോ പണിയിൽന്നെങ്കേയോ
അധ്യാനംപോലെയല്ല അത്!”

“സമ്മതിച്ചു! എക്കിലും ഫലമുള്ളവാക്കുന്ന പ്രവൃത്തി എന്ന
നിലയ്ക്ക് അതൊരു അധ്യാനമാണ്. രെയിൽവേകളാണതിന്റെ
ഫലം. പക്ഷെ, രെയിൽവേകൾ നിഷ്പ്രയോജനമാണെന്നു
നിങ്ങൾ പരയുന്നു!”

“തികച്ചും വ്യത്യസ്തമായ ഒരു പ്രശ്നമാണത്.
രെയിൽവേകൾ ഉപയോഗപ്രദമാണെന്നു താൻ സമ്മതിക്കുന്നു
എക്കിലും അധ്യാനത്തിന് ആനുപാതികമല്ലാത്ത ഏതു നേടവും
അപമാനകരമാണ്.”

“ആരാണി അനുപാതം നിശ്ചയിക്കുന്നത്?”

“സത്യസന്ധമല്ലാത്ത മാർഗ്ഗത്തിൽ, കഴശലം പ്രയോഗിച്ചു
സന്ധാദിക്കുന്നത് അപമാനകരം.” ലെവിൻ പരഞ്ഞു. “ബാക്കുകൾ

ലാഭമുണ്ടാക്കുന്നതു പോലെ, ജോലി ചെയ്യാതെ വന്നിച്ച് സ്വത്ത് സന്ധാദിക്കുന്നതുപോലെ, പഴയ കുത്തകകളുടെ സ്ഥാനത്ത് രെയിൽവേകൾ, ബാകുകൾ തുടങ്ങി പണിയെടുക്കാതെ പണമുണ്ടാക്കാനുള്ള സംവിധാനങ്ങളുണ്ടായി.”

“പക്ഷേ, സത്യസന്ധിവും അല്ലാത്തതും തമിലുള്ള വേർത്തിരിവിന്റെ അടിസ്ഥാനമെന്താണ്?” ഒമ്പലോവൻ്റെ ചോദിച്ചു: “എന്റെ ഹൈക്കൂർക്കിനെക്കാൾ ഉയർന്ന ശമ്പളം താൻ വാങ്ങുന്നു. പക്ഷേ, എന്നേക്കാൾ ജോലി അറിയാവുന്നവനാണ് എന്റെ ഹൈക്കൂർക്ക്. ഈതു സത്യസന്ധിമായ പ്രവൃത്തിയാണോ?”

“എനിക്കെതിരുകൂടാ.”

“ശരി, എങ്കിൽ താൻ പറയാം. എന്നേറ്റിലെ നിങ്ങളുടെ ജോലിക്കു നിങ്ങൾക്കൊരു ലാഭം അയ്യായിരം രൂബിൾ കിട്ടുന്നുവെന്നിരിക്കും. നമ്മുടെ ഇന്നതെത്ത ആതിമേയനായ കർഷകൻ എത്ര അധ്യാനിച്ചാലും അന്തർപ്പതു രൂബിളിലധികം കിട്ടില്ല. എന്റെ ഹൈക്കൂർക്കിനു കിട്ടുന്നതിൽ കൂടുതൽ ശമ്പളം എനിക്കു കിട്ടുന്നതുപോലെയോ അല്ലെങ്കിൽ മാത്രതുസിന് ഒരു രെയിൽവേ മെക്കാനിക്കിനു കിട്ടുന്നതിൽ കൂടുതൽ വരുമാനം ലഭിക്കുന്നതുപോലെയോ, ഉള്ള സത്യസന്ധമല്ലാത്ത പ്രവൃത്തിയാണതെന്നു പറയാം. ഇവരുടെ പേരിൽ അന്യായമല്ലാത്ത ഒരു വിരോധം പൊതുജനങ്ങൾക്കിടയിലുണ്ടെന്നു താൻ മനസ്സിലാക്കുന്നു. അതിന്റെ പേരാണ് അസുയ...”

“അങ്ങനെ പറയരുത്!” വെസ്ലോവൻ്റെ ഇടപെട്ടു: “അത് അസുയയല്ല. അവരുടെ ബിസിനസ്സിൽ ശുദ്ധമല്ലാത്ത ചില ഇടപാടുകളുണ്ടാകും”

“താനൊന്നു പറയട്ടു” ലെവിൻ് പറഞ്ഞു: “കൂൾഷിപ്പണി ചെയ്യുന്നവൻ 50 രൂബിൾ കിട്ടുന്നോൾ താൻ അയ്യായിരം രൂബിൾ കൈപ്പറ്റുന്ത് അനീതിയാണെന്നു നിങ്ങൾ പറയുന്നു. അത് അനീതിയാണാണ്. എനിക്കങ്ങനെ തോന്നുന്നുമുണ്ട്. പക്ഷേ,...”

“വാസ്തവംതന്നെ. നമ്മൾ ഒരു ജോലിയുംചെയ്യാതെ തിന്നുകയും കൂടിക്കുകയും നായാട്ടിനു പോവുകയും ചെയ്യുന്നോൾ അവൻ എല്ലായ്പോഴും ജോലി ചെയ്യുന്നതെന്തിന്?” വസേക വെസ്ലോവൻ്റെ ചോദിച്ചു. ജീവിതത്തിലാദ്യമായാണ് അയാൾ തന്നെക്കുറിച്ചു

ചിന്തിക്കുന്നത്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ, ചോദ്യം
ആത്മാർത്ഥമായിരുന്നു.

“അങ്ങനെ നിങ്ങൾക്കു തോന്ത്രനുണ്ടല്ലോ. പക്ഷേ, നിങ്ങളുടെ എന്നേയ്ക്ക് നിങ്ങൾ അയാൾക്കു ഭാനം ചെയ്യുമോ?” ലവിനെ പ്രകോപിപ്പിക്കാനുദ്ദേശിച്ച് ഒമ്പലോൻസക്കി ചോദിച്ചു.

രണ്ട് അള്ളിയമാർക്കുമിടയിൽ അടുത്തകാലത്തായി പ്രകടമല്ലാത്ത ഒരു വിരോധം വളർന്നുവരാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു.

സഹോദരിമാരെ വിവാഹംചെയ്ത രണ്ടുപേരിൽ ആരാണുകുടുതൽ ജീവിതവിജയം നേടുന്നതെന്ന മത്സരംപോലെയാണ്. ഈ വിഭരാധി അവരുടെ ചർച്ചയിൽ പ്രതിഫലിച്ചു.

“ആരും അവശ്യപ്പെടാത്തതുകൊണ്ട് താൻ ദാനംകൊടുക്കുന്നില്ല. താനാഗ്രഹിച്ചാലും കൊടുക്കാനെന്നിക്കു സാധിക്കുകയില്ല. പോരെങ്കിൽ കൊടുക്കാൻ ആരുമില്ലതാനും.” ലെവിം പറഞ്ഞു.

"ഈ കർഷകന് കൊടുത്തേക്കു. ഈയാൾ വേണ്ടന്നു
പറയില്ല."

“അതു ശരിയാണ്. പക്കെ, എന്താണ്ടിന്റെ നടപടി? പ്രമാണം എഴുത്തേണാ?”

“എനിക്കെൻ്തതുകൂടാ.പക്ഷേ, നിങ്ങൾക്കതീയേൽ
രവകാശവുമില്ലനു ബോധ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ...”

“എനിക്ക് ടുറും ബോധ്യപ്പെട്ടിട്ടില്ല. നേരേമരിച്ച്, അതു ദാനം ചെയ്യാനെന്നിക്കവുകാശമില്ലെന്നും ഈ മണിനോടും എൻ്റെ കുടുംബത്തോടും എനിക്കു ചില കടമകളുണ്ടെന്നുമാണെന്റെ ധാരണ.”

“ഈ അസമത്വം അന്യായമാണെന്നു നിങ്ങൾക്ക്
അഭിപ്രായമുണ്ടെങ്കിൽ എന്തുകൊണ്ടു നിങ്ങൾ
അതിനുസരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്നില്ല?”

“തൊൻ
നിഷ്യാർത്ഥത്തിലാണെന്നുമാത്രം.
വലുതാക്കാൻ തൊൻ ശ്രമിക്കുന്നില്ല.”

“അതെന്നു വിരോധാഭ്യസമാണ്.”

“അതോരു കുതർക്കമാണ്.” വെസ്റ്റലോവ്സ്കി പറഞ്ഞു. യാന്യപ്പുരയുടെ വാതിൽ തുറന്നുവന്ന കർഷകനോട് അയാൾ ചോദിച്ചു: “ഈതാര്, നമ്മുടെ ആതിമേയൻലേ! നിങ്ങൾ ഈവരെ ഉരങ്ങിയില്ലോ?”

“എങ്ങനെ ഉറങ്ങും? സാറമാർ ഉറങ്ങിയിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചു. അപ്പോഴാണു സംസാരം കേടുത്. ഇവിടെനിന്നൊരു സാധനം എടുക്കാനുണ്ട്. ഇവൾ കടികലില്ലല്ലോ,” എന്നു ചോദിച്ച് നഗ്നപാദനായി സുകഷിച്ച് അയാൾ ചുവടുവച്ചു.

“നിങ്ങൾ എവിടെയാണുരങ്ങുന്നത്?”

“ഇന്നുരാത്രി കുതിരകളെ മെയ്ക്കാൻ കൊണ്ടുപോകുന്നു.”

“എന്തു നല്ല രാത്രി!” തുറന്നവാതിലിനു പുറത്തെക്കു നോക്കി, അന്തിവെളിച്ചത്തിൽ കുടിലുകളുടെ കുരകളും വണ്ടികളും ഒരു ചിത്രത്തിലെന്നപോലെ തെളിഞ്ഞുനില്ക്കുന്നതു കണ്ക് വെസ്റ്റോവ്സ്കി പറത്തു: “അതാ ആരോ പാടുന്നല്ലോ, സ്ത്രീകളുടെ ശബ്ദമാണ്. മോശമല്ല. ആരാണു പാടുന്നത് ചങ്ങാതി?”

“അടുത്തുള്ള വേലക്കാരിപ്പണ്ണുങ്ങളാണ്.”

“വരു, നമുക്കു നടക്കാൻ പോകാം. ഇന്ന് ഉറങ്ങണ. ഓബ്ലോൺസ്കി വരു.”

“എഴുനേന്നോല്ക്കാതെ പോകാൻ കഴിയുമെങ്കിൽ നനായിരുന്നു!” നിവർന്നുകിടന്ന് ഓബ്ലോൺസ്കി പറത്തു: “ഉങ്ങനെ കിടക്കുന്നതൊരു സുവമാണ്.”

“എങ്കിൽ തൊനൊറ്റയ്ക്കുപോകാം.” വെസ്റ്റോവ്സ്കി ചാടിയെന്നിട്ട് ബുക്സ് ധരിച്ചു, “ഗുഡ്ബെ. നല്ല രസമുണ്ടെന്നു തോന്നിയാൽ തൊന്ന് വിളിക്കാം. ഇന്നതെത്ത് നായാട്ട് തൊനൊരിക്കലും മറക്കില്ല.”

“ആളൊരു രസികനാണ്.” വെസ്റ്റോവ്സ്കി വാതിൽപ്പാരി പുറത്തിരഞ്ഞപ്പോൾ ഓബ്ലോൺസ്കി പറത്തു.

“ശരിയാണ്.” ലെവിൻ അതിനോടു യോജിച്ചു. നേരത്തെ ചർച്ച ചെയ്തിരുന്ന വിഷയംതന്നെയായിരുന്നു അപ്പോഴും അയാളുടെ മനസ്സിൽ. അതുകൊണ്ടുതന്ന, മുന്നു പറത്തതിന്റെ തുടർച്ചയെന്നോണം ഇങ്ങനെ പറത്തു:

“ഓന്നുകിൽ നിലവിലുള്ള വ്യവസ്ഥിതി നീതിപൂർവ്വമാണെന്നു സമതിച്ച് നമ്മുടെ അവകാശങ്ങൾ ഉയർത്തിപ്പിടിക്കണം. അല്ലാത്തപക്ഷം അനന്തഹമായ ആനുകൂല്യങ്ങളാണ് നാം അനുഭവിക്കുന്നതെന്നു സമതിച്ച് എന്നപ്പോലെ സന്തോഷത്തോടെ അതിൽ പകാളികളാക്കണം.”

“അനന്തഹമനുതോന്നുന്ന ആനുകൂല്യങ്ങളെ സന്തോഷത്തോടെ അനുഭവിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയില്ല. എനിക്കു കൂറബോധമുണ്ടാകും.”

“എന്തായാലും നമുക്കു പുറത്തുപോകാം.” ഒബ്ലോൺസ്കി പറഞ്ഞു: “ഉറക്കം വരില്ല, വരു. പോകാം.” ലെവിൻ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. നിഷ്ണയാത്മകമായ അർത്ഥത്തിൽ നിന്തിപുർവ്വമായാണു താൻ പ്രവർത്തിക്കുന്നതെന്നു നേരത്തെ പറഞ്ഞതിനെക്കുറിച്ച് ആലോചിച്ചു. അതു സാധ്യമാണോ എന്നു സ്വയം ചോദിച്ചു.

“പുതിയ വൈക്കോലിനു രൂക്ഷമായ മണമാണ്.” ഒബ്ലോൺസ്കി എഴുന്നേറ്റിരുന്നു: “എനിക്ക് ഉറക്കം വരുന്നില്ല. വസേക അവിടെ ബഹളമുണ്ടാക്കുന്നു. അയാളുടെ വർത്തമാനവും ചിരിയും കേട്ടില്ലോ? നമുക്കും പോയി നോക്കാം”

“ഇല്ല, താനില്ല.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“ഭാര്യയ്ക്കു വാക്കുകൊടുത്തുപോയതുകൊണ്ടാണോ?”

“എന്താന്?”

“അല്ല, നിങ്ങൾ തമ്മിൽ വളരെ പ്രധാനപ്പെട്ട ഒരു വിഷയം ചർച്ച ചെയ്യുന്നതുകേട്ടു. നായാട് രണ്ടുദിവസം വേണ്ടോ ഒരു ദിവസം മതിയോ എന്ന്. ഈതൊക്കെ ജീവത്തിലുണ്ടായി കണക്കാക്കിയാൽ കുഴിത്തുപോകും. പുരുഷനായാൽ കുറച്ചുകൊക്കേ സ്വാത്രത്തും വേണം.”

“വീടുവേലക്കാരികളോടു പ്രണയാഭ്യർത്ഥന നടത്തണമെന്നാണോ!” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“അതിലെന്നാണു തകരാറ്? എന്തെന്ന് ഭാര്യയ്ക്കു വല്ല നഷ്ടവുമുണ്ടാ? എനിക്കു സന്തോഷവും. പിന്ന വീടിനുള്ളിൽ അതൊന്നും പാടില്ല. ഗൃഹാന്തരീക്ഷം മലിനമാകരുത്.”

“ശരിയായിരിക്കും.” എന്നു പറഞ്ഞ് ലെവിൻ തിരിഞ്ഞെടുക്കിടന്നു: “നാഞ്ചു വെളുപ്പിനു പോണം. താൻ ആരെയും വിളിച്ചുണ്ടത്തില്ല.”

“ചങ്ങാതിമാരേ വരിൻ. താനൊരു സുന്ദരിയെ പരിചയപ്പെട്ടു. എന്നൊരു ചന്തം!” വൈസ്ലോവ്സ്കി വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

ലെവിൻ ഉറക്കം നടിച്ചു. ഒബ്ലോൺസ്കി ഒരു ചുരുട്ടുകത്തിച്ചു കൂടുകാരെന അനുഗമിച്ചു.

ലെവിൻ വളരെനേരം ഉറങ്ങാതെ കിടന്നു. കുതിരകൾ വൈക്കോൽ ചവയ്ക്കുന്ന ശബ്ദംകേട്ടു. ഗൃഹനാമനും മുത്തപുത്രനും കുതിരകളെ മെയ്ക്കാൻ കൊണ്ടുപോകുന്നതിന്റെ ബഹളം. പിന്ന, ഗൃഹനാമന്റെ ഇളയമകനും അമ്മാവനായ പട്ടാളക്കാരനും തോട്ടപ്പുറത്ത്

ഉറങ്ങാനുള്ള ഒരുക്കം. നായ്‌ക്കളുടെ വലിപ്പത്തെക്കുറിച്ച് അതിശയോക്തിയോടെ അമമാവനെ വർണ്ണിച്ചുകേൾപ്പിക്കുകയാണ് ആ ബാലൻ. അവ എങ്ങനെയാണു പക്ഷികളെ പിടിക്കുന്നതെന്നറിയണം. നായാട്ടുകാർ വെടിവച്ചു വീഴ്ത്തുന്ന പക്ഷികളെയാണ് നായ്‌കൾ എടുത്തുകൊണ്ടുവരുന്നതെന്നു പട്ടാളക്കാർ പറഞ്ഞു. “മിണ്ണാതെ കിടന്നുങ്ങേം.” അയാൾ ശാസിച്ചു. അധികം വൈകാതെ പട്ടാളക്കാരെന്റെ കുർക്കംവലി കേട്ടു. അടുത്ത ദിവസത്തെ പരിപാടിയെക്കുറിച്ച് ലെവിൻ ആലോച്ചിച്ചു.

“നാളെ വെള്ളപ്പിനു പുറപ്പുടണം. ആവേശംകൊണ്ടിട്ടു കാരുമില്ല. കടൽപ്പുള്ളുകൾ ധാരാളമുണ്ട്. നായാട്ടുകഴിത്തു മടങ്ങിയെത്തുമ്പോൾ കിറ്റിയുടെ കുറിപ്പ് കിട്ടും. റൂഫി പറഞ്ഞതു ശരിയായിരിക്കാം. അവളോടു പൗരുഷംകാട്ടാതെ ഒരു പെൺനെപ്പാലെയായിരിക്കാം പെരുമാറുന്നത്. ഈനിയെന്തു ചെയ്യാൻ?”

ഉക്കത്തിൽ വെസ്ലോവ്സ്കിയുടെയും ഓബ്ലോൻസ്കിയുടെയും സംസാരവും പൊട്ടിച്ചിരിയും കേട്ട ഒരുനിമിഷം കണ്ണുതുറന്നു. പുറത്ത് നല്ല നിലാവ്. രണ്ടുപേരും വാതിൽക്കൽ നില്ക്കുന്നു. ഒരു പെൺകുട്ടിയുടെ അനിതരസാധാരണമായ സൗന്ദര്യത്തെ വർണ്ണിക്കുകയാണ് ഓബ്ലോൻസ്കി. അതുകേട്ട് വെസ്ലോവ്സ്കി നിർത്താതെ ചിരിക്കുന്നു. ‘നിങ്ങൾ പെട്ടെന്നാരു വിവാഹം കഴിക്കണം’ എന്ന് ഒരു കർഷകൻ ഉപദേശിച്ചുകാര്യം അയാൾ ഇടയ്ക്കു പരാമർശിക്കുന്നതും കേട്ടു.

“കൂടുകാരേ, നാളെ അതിരാവിലെ” എന്ന് ഉക്കച്ചടവോടെ പിറുപിറുത്തിട്ടുള്ള ലെവിൻ വീണ്ടും ഗാധനിദയിലാണു.

പ്രതിശ്രൂഷ

വെ ഇപ്പിനുണർന്ന ലൈൻ കൂട്ടുകാരെ
വിളിച്ചുണർത്താൻ ശ്രമിച്ചു. വസേക
നീഞ്ഞുനിവർന്നുകിടന്നു സുവസുഷുപ്പതിയിലാണ്. എത്ര
വിളിച്ചിട്ടും മറുപടിയില്ല. അർദ്ധനിബ്രയിലായിരുന്ന
ബോലോൺസ്‌കിയും അനങ്ങുന്നില്ല. വൈക്കോൽക്കുന്നയുടെ ഒരു
മുലയ്ക്കു ചുരുണ്ടുകൂടിക്കിടന്ന ലാസ്ക് മനസ്സില്ലാമന്നേഡു
എണ്ണിട്ട് മടിച്ചുമടിച്ച് മുരിനിവർന്നു. ലൈൻ ബുക്സ് ധരിച്ചു
തോക്ക് കൈയിലെടുത്ത് മെല്ല കതകു തുറന്നു പുരത്തിരങ്ങി.
വണ്ഡികാരൻ വണ്ഡിയുടെ സമീപത്തു കിടന്നുരങ്ങുന്നു.
കുതിരകളും മയക്കത്തിലാണ്. ഓന്നുമാത്രം
പാത്രത്തിനുവെളിയിലെബാക്കെ ചിതറി തെറിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു മടിച്ചു
മടിച്ച് ഓട്ട് തിന്നുന്നു. അന്തർനീക്ഷത്തിന് അപ്പോഴും ചാരനിറം.

“ഈതു നേരത്തെ ഉണർന്നോ?” കൂടിലിനു പുരത്തുവന്ന
വ്യഖ്യായ വീടുമു ചോദിച്ചു.

“നായാട്ടിനു പോകാനാണമുമോ! ഇതിലേ പോയാൽ
ചതുപ്പുനിലത്തിലെത്തുമോ?”

“കൂടിലുകൾക്കു പിറക്കിലെ മെതികളെത്തിന്പുറം ഒരു
വഴിയുണ്ട്. അതിലെ നേരപോയാൽ മതി.”

ലാസ്ക് ഉത്സാഹത്തോടെ നടപ്പാതയിലുടെ മുണ്ഡേ ഓടി.
ലൈൻ ഇടയ്ക്കിടെ ആകാശത്തു നോക്കിക്കൊണ്ടു പിന്നാലെ
ചെന്നു. സുര്യനും ക്കുന്നതിമുന്പ് ചതുപ്പിലെത്തണം.
വീടിൽനിന്നിരങ്ങുമ്പോൾ നീഡായിരുന്ന നിലാവ് മങ്ങിത്തുടങ്ങി.
അകലെ പകൽവെട്ടം പരക്കാൻ തുടങ്ങിയിരുന്നു. പുലരിയുടെ
നിപുജ്ഞഭയയിൽ തീരെചുരിയ ശബ്ദംപോലും തിരിച്ചറിയാം. ഒരു
തേനിച്ച വെടിയുണ്ടയുടെ മുശകതേതാടെ ലൈൻ ചെവിക്കു
ചെവിക്കടുത്തുകൂടെ പറന്നുപോയി. സുക്ഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോൾ
അതിനു പിരക്കേ ഓന്നായി കൂടുതലെണ്ണം പറന്നുവരുന്നു.
വേലിക്കപ്പുറത്തുള്ള തേനിച്ചക്കൂടുകളിൽനിന്നാണ്.

മുടൽമണ്ണതുയരുന്നതു നോക്കി ചതുപ്പുനിലത്തിന്റെ സ്ഥാനം കണ്ടെത്തി. ചതുപ്പുനിലം തുടങ്ങുന്ന സ്ഥലത്ത്, രാത്രി കുതിരയെ മേയ്‌ക്കാൻ വന്നവർ വെളുപ്പാൻകാലത്തു കിടന്നുരക്കമായി. കാലുകൾ പരസ്പരം കൂട്ടിക്കെട്ടിയ മുന്നു കുതിരകൾ കുറച്ചകലെ മൊണ്ഡിമൊണ്ഡി നടക്കുന്നു. യജമാനന്റെയൊപ്പം നടന്ന ലാസ്ക്, മുന്നോട്ടോടാൻ അനുവാദം തേടി നാലുചുറ്റും നോക്കി. ഇരുപ്പമുള്ള സ്ഥലത്തെത്തിയപ്പോൾ ലാസ്കയെ പോകാൻ അനുവദിച്ചു. മുന്നുവയസ്യുള്ള ഒരു കൊഴുത്ത കുതിര നായെ കണ്ണു വാലുയർത്തി ചീറ്റി. മറ്റു കുതിരകളും ഭയപ്പെട്ട് ചെളിവെള്ളും തെറിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു കാലുകൾ വലിച്ചിഴച്ച് ചതുപ്പിൽ അങ്ങോടുമിങ്ങോടും ഓടാൻ ശ്രമിച്ചു. ലാസ്ക് പരിഹാസഭാവത്തിൽ കുതിരകളെയും ചോദ്യഭാവത്തിൽ ലെവിനെയും നോക്കി. ലെവിൻ അവരെ തലോടിയിട്ട്, പോകാൻ അനുവദിക്കുന്നതുപോലെ ചുള്ളമടിച്ചു.

ലാസ്ക് സന്തോഷത്തോടെ, ചെളിതെറിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു മുന്നോട്ടു കുതിച്ചു.

ചതുപ്പുനിലത്തു പ്രവേശിച്ച ലാസ്ക്, ആ പ്രദേശം മുഴുവനും വേരുകളുടെയും പുല്ലിന്റെയും മത്തുപാളികളുടെയും പരിചിതഗയവും കുതിരച്ചാണകത്തിന്റെയും പക്ഷികളുടെയും അപരിചിതമായ ഗന്ധവും നിരഞ്ഞതുനില്ക്കുന്നതിനെത്തു. ഏതു ദിക്കിൽനിന്നാണു ഗന്ധം പുരപ്പെടുന്നതെന്നറിയാതെ ലാസ്ക് അവിടെയെല്ലാം മണംപിടിച്ചു. “ലാസ്ക ഇവിടെ.” യജമാനൻ ചുണ്ടിക്കാണിച്ച സ്ഥലം അവൾ പരിശോധിച്ചു. ഒന്നും കാണാതെ പഴയ സ്ഥലത്തു തിരിച്ചെത്തി. ബലവും അയവുമുള്ള കാലുകൾക്കാണ്ടു മത്തുപാളികൾ താണ്ടി കുറച്ചകലെ ചെന്നു. പക്ഷികളുടെ ഗന്ധം കൂടുതൽ രൂക്ഷമായി അനുഭവപ്പെട്ടു. വാലുനീട്ടി അറ്റംമാത്രം ചലിപ്പിച്ച്, വായ തുറന്നു കാതുകൾ മേലോടുയർത്തി അവൾ നിന്നു. അവൾ ഒരു കടൽപ്പുള്ളിനെ കണ്ടെത്തിയെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. അയാൾ സുക്ഷിച്ചുനോക്കി. രണ്ടു മത്തുപാളികൾക്കിടയിലായി ഒരു പക്ഷി പതുങ്ങിയിരിക്കുന്നതു കണ്ടു. “പിടിച്ചോ ലാസ്ക. പിടിച്ചോ!” ലെവിൻ മറ്റിച്ചു.

ലാസ്ക് ഓടിച്ചുന്നു. ഒരു വലിയ പക്ഷി ഉറക്കക്കരെത്തുകൊണ്ട് പത്രേകൾിതിയിൽ ചിറകടിച്ചു കടൽപ്പുള്ളുകളുടേതായ മുകളിലേക്കുയരുന്നു.

വെടിയോച്ചകേട്ടു; പത്തടിയകലെ ചെളിയിൽ അതു കമഴ്ന്നുവീണു.

നായ് ശല്യപ്പെടുത്തുന്നതു കാതതുനില്ക്കാതെ ലെവിഞ്ഞ പിന്നിൽനിന്നു മറ്റാരു പക്ഷി മേലോട്ടുപൊങ്ങി. ലെവിഞ്ഞ തിരിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും അതു കുറെ അകലെയായി. എക്കിലും ലെവിനു ലക്ഷ്യം തെറ്റിയില്ല. ഇരുപത്തിയോളം പറന്നിട്ട് ഒന്നുതിരിഞ്ഞെന്ന്, ഒരു പന്തുപോലെ അതു നിലംപതിച്ചു. തുടർന്നു മുന്നാമത്താനുകൂടി അയാളുടെ തോക്കിനിരയായി.

‘ഇനി കുഴപ്പമില്ല.’ പക്ഷികളെ സമീയിലിട്ട് ലെവിഞ്ഞ തന്ത്താൻ പറഞ്ഞു.

ചന്ദ്രൻ ഒരു മേഘശകലംകണക്കേ നിഷ്പ്രദമായിരുന്നു. നക്ഷത്രങ്ങളാനും കാണാനില്ല. ചതുപ്പുനിലത്തിലെ പുല്ലുകൾ സുരൂപകാശത്തിൽ സ്വർണ്ണംപോലെ തിളങ്കി. ചതുപ്പുനിലത്തിലെ പക്ഷികൾ ധൂതിപ്പേട്ട് കുറ്റിക്കാട്ടിലേക്കു പറന്നു. നേരതേത ഉണർന്ന ഒരു പ്രാപ്തികിയൻ ഒരു മരക്കാമ്പിലിരുന്നു തല രണ്ടുവശത്തേക്കും തിരിച്ച്, തൃപ്തിയില്ലാത്ത മട്ടിൽ ചതുപ്പിനെ നോക്കി. കാകകൾ പാടങ്ങളിലേക്കു പറന്നു. കോട്ട് ഉംരി പുറം ചൊറിഞ്ഞുകൊണ്ടുനിന്ന് വ്യഖ്യാതയുണ്ടായെന്നു കുതിരകളെ തെളിച്ചുകൊണ്ട് ഒരു ബാലൻ വന്നു. പച്ചപ്പുലിനുമീതെ പാലുപോലെ പുകപരന്നു.

ഒരു ബാലൻ ലെവിഞ്ഞ അടുത്തേക്ക് ഓടിവന്നു.

“അമമാവാ, ഇന്നലെ ഇവിടെ താരാവുകളുണ്ടായിരുന്നു.” അകലെനിന്നുതന്നെ അവൻ വിളിച്ചുകൂടി.

ആ കൊച്ചുപയുഞ്ഞ കൺമുന്നിൽവച്ചു മുന്നു കടൽപ്പുള്ളുകളെ ഓന്നിനു പിരകേ ഓന്നായി വെടിവച്ചിട്ട് അവൻ ആദരവ് പിടിച്ചുപറ്റിയതിൽ ലെവിഞ്ഞ സന്തോഷിച്ചു.

പതിമുന്ന്

അരി ദ്രവ്യത്ത് പക്ഷിയോ അദ്രവ്യത്ത് മൃഗമോ
കൈവിട്ടുപോയില്ലെങ്കിൽ അനേന്തിവസം
മോശമാവില്ല എന്നാരു ചൊല്ല്
നായാട്ടുകാർക്കിടയിലുണ്ട്.

ക്ഷീണിച്ചും വിശനും എന്നാൽ സന്തോഷത്തോടെയും
പത്തുമൺഡിയോട്ടുപുണ്ടിച്ച് ലെവിന് താമസസ്ഥലത്തു തിരിച്ചെത്തി.
ഇരുപതു മെലോളം നടന്നു പത്താൻപതു
കടൽപ്പുള്ളുകൾക്കു പുറമേ, സഞ്ചിയിലൊതുങ്ങാത്ത ഒരു
താരാവിനെ ഇടുപ്പിൽ കെട്ടിത്തുക്കിയും കൊണ്ടാണു വരവ്.
കുട്ടുകാർ നേരത്തെ ഉണ്ടന്നു പ്രാതൽ കഴിച്ചിട്ടിരിപ്പാണ്.

“നോക്കടെ, നോക്കടെ!
പത്താൻപത്തെല്ലാമുണ്ടായിരുന്നേല്ലോ.” രക്തം കടപിടിച്ചും
കഴുതെത്താടിത്തു തുങ്ങിയും ഭംഗി നഷ്ടപ്പെട്ട പക്ഷികളുടെ
ശരീരം വീണ്ടും എണ്ണിനോക്കി.

എണ്ണം ശരിയായിരുന്നു. ഒബ്ലോൻസ്‌കിയുടെ അസുയ
ലെവിനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. കിറ്റിയുടെ കത്തുമായി ഒരു ദുതൻ
വന്നത് അയാളുടെ സന്തോഷം ഇരട്ടിപ്പിച്ചു.

“എനിക്കു നല്ല സുവമുണ്ട്. എന്ന വിചാരിച്ചു വിഷമിക്കേണ്ട്.
ഇപ്പോഴേനിക്ക് ഒരു പുതിയ കാവല്കാരിയെക്കൂടി കിട്ടി—മേരി
വള്ളാസേവ്യവ്. മിധ്യവൈഹാണ് (ലെവിന്റെ കുടുംബവുമായി
അടുപ്പമുള്ളവർ). അവർ പരിശോധിച്ചിട്ട് എനിക്കൊരു
കുഴപ്പവുമില്ല. എല്ലാം ഭംഗിയായി നടക്കുന്നു. ധൂതികുട്ടണ്ട്. ഒരു
ദിവസത്തെ നായാട്ടുകൂട്ടി കഴിത്തിട്ടു വന്നാലും മതി.”

ഈ രണ്ടു സന്തോഷങ്ങളും—നായാട്ടിലെ നേടവും ഭാര്യയുടെ
കത്തും—തൊട്ടുപിന്നാലെയുണ്ടായ രണ്ടു വിഷമതകളെ
വിസ്മരിക്കാൻ സഹായിച്ചു. തലേദിവസം പതിവിലേരെ
ഓടിത്തളർന്ന തവിട്ടുനിറ്റിലുള്ള കുതിര തീറ്റ തിനാതെ
ക്ഷീണിച്ചുകാണപ്പെട്ടതാണ് അതിലോന്. ആരേശുമെമൽ

അമിതവേഗത്തിൽ ഓടിച്ചുകാരണം കുതിരയുടെ കാൽ ഉള്ളക്കിയതാണെന്ന് വണ്ഡിക്കാരൻ പറഞ്ഞു.

ങ്ങു നിമിഷം തനിക്കു സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിയാതെവന്നതാണു രണ്ടാമതേതത്. ആവശ്യത്തിലധികം ഭക്ഷണസാധനങ്ങൾ കിറ്റി കെട്ടിപ്പോതിഞ്ഞു കൊടുത്തിരുന്നു. ഒരാഴ്ചതെത്തു ആവശ്യത്തിനു മതിയാക്കുമെന്നു തോന്തി. നായാട്ടും കഴിഞ്ഞു ക്ഷീണിച്ചു വന്ന ലെവിൻ താമസസ്ഥലത്തിനടുത്തത്തിയപ്പോൾ ഇരച്ചിയടയുടെ മണം മുക്കിലടിച്ചു. വായിൽ വെള്ളമുറി. വേഗം അട വിളന്താൻ പാചകക്കാരൻ ഫിലിപ്പിനോട് പറഞ്ഞു. അട അല്പവും ബാക്കിയില്ലായിരുന്നു. കോഴിയിരിച്ചിയും തീർന്നുപോയി.

“ഇയാൾക്കു ഭയക്കര വിശപ്പായിരുന്നു!” ഒബ്ദേലാൻസ്‌കി വസേകകയെ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു ചിരിച്ചു: “എനിക്കു വിശപ്പില്ലാതെയില്ല. എക്കിലും ഇയാളുടെ ഒരാർത്ഥി!”

“ഇനിയെന്തു ചെയ്യാൻ!” വെസ്ലോവ്സ്കിയെ നീരസ്തേതാട നോക്കിക്കൊണ്ട് ലെവിൻ പറഞ്ഞു: “ഫിലിപ്പ്. കുറച്ചു മാട്ടിരിച്ചിക്കാണ്ടുവരു!”

“മാട്ടിരിച്ചിയും മിച്ചമില്ല. എല്ലാം നായ്ക്കൾക്കു കൊടുത്തു” എന്നായിരുന്നു ഫിലിപ്പിന്റെ മറുപടി.

ലെവിനു ദേശ്യവന്നു: “എനിക്കുവേണ്ടി അല്പം എന്തെങ്കിലും ബാക്കിവയ്ക്കാമായിരുന്നു. പാലുണ്ടക്കിൽ കൊണ്ടുവാ.”

പാലുകുടിച്ചു വിശപ്പുശ്രമിച്ച ലെവിൻ ഒപ്പരിചിതനോട് ശുണ്ടിയെടുത്തതിൽ സ്വയം ലജ്ജിച്ചു.

വൈകുന്നേരം അവർ വീണ്ടും നായാട്ടിനുപോയി. വെസ്ലോവ്സ്കിയും കുറെ പക്ഷികളെ കൊന്നു. രാത്രി അവർ വീട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു.

മടകയാത്രയും രസകരമായിരുന്നു. വെസ്ലോവ്സ്കി പാട്ടുപാടി. വോയ്ക്ക നല്കി സത്കരിച്ചിട്ട് ‘അതു സാരമില്ല’ എന്നു പറഞ്ഞു കർഷകരുടെയും വേലക്കാരിപ്പെണ്ണുങ്ങളുടെ പീനാലെ നടന്തിന്റെയും കമകൾ വിസ്തരിച്ചു. ‘അന്യപുരുഷമാരുടെ ഭാര്യമാരെ ശല്യപ്പെടുത്താതെ സ്വന്തമായൊരു പെണ്ണുകെടുന്നതാണു നല്ലതെന്ന്’ ഉപദേശം ഓർത്തു ചിരിച്ചു.

“എല്ലാംകൊണ്ടും നായാട്ട് വളരെ രസകരമായി... നിങ്ങളെല്ലാം പറയുന്നു ലെവിൻ?”

“എനിക്കും വളരെ സന്തോഷം.” ലെവിൻ
ആത്മാർത്ഥമായാണു പറഞ്ഞത്. നേരത്തെ വസ്തുക്കൾ
വെസ്റ്റലോവ്‌സ്കിയോടു തോന്തിയ വിരോധം ഇപ്പോഴില്ലെന്നു
മാത്രമല്ല, അയാളോടു സ്നേഹവുമാണ്.

പതിനാല്

അര കുത്തദിവസം രാവിലെ തന്റെ കൃഷിത്വേട്ടാട്ടത്തിൽ പ്രഭാതസവാരി കഴിഞ്ഞു മടങ്ങി വന്ന ലെവിൻ വസേകയുടെ മുറിയുടെ വാതിൽക്കൽ മുട്ടി.

“അകത്തുവരാം!” വെസ്സലോവ്സ്കി വിളിച്ചുപറത്തു.

ലെവിൻ അകത്തുചെന്നപ്പോൾ സ്നേഹിതൻ അടിവസ്ത്രങ്ങൾമാത്രം ധരിച്ചുനില്ക്കുകയാണ്. “സോറി, പ്രഭാതക്കൃത്യങ്ങൾ കഴിഞ്ഞതെന്തെങ്കിലും.” അയാൾ പറത്തു: “അതു സാരമില്ല.” ലെവിൻ ജനാലയ്ക്കു സമീപം ഇരുന്നു: “ഉറക്കം സുവമായോ?”

“ചത്തതുപോലെ കിടന്നുരങ്ങി! ഇന്നലത്തെ നായാട്ട് എത്ര രസകരമായിരുന്നു!”

“രാവിലെ എന്താണ് കാപ്പിയോ ചായയോ?”

“ഒന്നും വേണ്ട, സ്ത്രീകളെല്ലാം എഴുന്നേറ്റോ? കുറച്ചാനു നടന്നാൽകൊള്ളാം.

നിങ്ങളുടെ കുതിരകളെ കാണണം.” അവർ തോട്ടത്തിൽ ചുറ്റിനടന്നു. കുതിരലായത്തിൽചെന്നു. ബാറിൽ കുറച്ച് വ്യായാമവും കഴിഞ്ഞ് ദ്രോഡിൽ രൂമിൽ തിരിച്ചെത്തി.

“എന്തല്ലാം നേരനോക്കുകൾ, എന്താക്കൈ കാഴ്ചകൾ!” സമോവറിനു മുന്നിലിരുന്ന കിറ്റിയുടെ അടുത്തുചെന്ന വെസ്സലോവ്സ്കി പറത്തു: “സ്ത്രീകൾക്ക് ഇതൊക്കൈ നിശ്ചയിക്കപ്പട്ടിരിക്കുന്നതു കഷ്ടംതന്നെ!”

“വീടുമ്മര്യാടു സ്വല്പം കളിതമാശ പറയുന്നതിൽ കുഴപ്പമൊന്നുമില്ല.” ലെവിൻ വിചാരിച്ചു. എക്കിലും അതിമിയെ നോക്കിയുള്ള ആ ചിരിയിൽ എതോ നിശ്ചയതയുള്ളതുപോലെ അയാൾക്കു തോന്തി.

മേശയുടെ മറ്റൊരുത്ത് മേരി വീളാസേവനയ്ക്കും ബെഡ്സ്ലോറ്റ്‌സ്കിക്കുമൊപ്പുമിരുന്ന പ്രിൻസസ്ക്ക് കിറ്റിയുടെ പ്രസവത്തിന് മോസ്കോയിൽ പോകുന്നതിനെയും അവിടെ ഒരു

വീട് എടുക്കുന്നതിനെയുംകുറിച്ചു സംസാരിച്ചു തുടങ്ങി. വിവാഹത്തിനുള്ള തയ്യാറെടുപ്പുകൾക്കിടയിൽ വിവാഹത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം വിസ്മരിക്കപ്പെടുന്നുവെന്നാണ് ലെവിന്റെ പക്ഷം. അതുപോലെ പ്രസവത്തിനു മുമ്പുള്ള ഒരുക്കങ്ങളും അയാൾക്കിഷ്ടമല്ല. പ്രസവത്തിയതി പ്രവചിക്കാൻ വിരലുകൾ മടക്കി കണക്കുകൂടുന്നതും കുഞ്ഞിനെ പുത്പ്പിക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്നു ചർച്ച ചെയ്യുന്നതുംമറ്റും ആവശ്യമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങളാണ്. മകൻ ജനനം (അതൊരു മകൻതന്നെന്നയായിരിക്കുമെന്ന് അയാൾക്കു തീർച്ചയാണ്) അസാധാരണമായ സംഭവമാണ്. അത്യും സന്തോഷം പ്രദാനം ചെയ്യുന്നതുമാണ്. എക്കിലും നിഗുഡമായാരു സംഭവത്തെ കേവലം നിസ്സാരമായി കണക്കാക്കി, എല്ലാം അറിയാമെന്നമട്ടിൽ മുൻകൂട്ടി തയ്യാറെടുപ്പു നടത്തുന്നത് അപമാനകരമായെങ്കു നടപടിയാണെന്ന് അയാൾ വിശ്വസിക്കുന്നു.

പ്രിൻസസ്റ്റ് പക്ഷം, അതിനോടു യോജിച്ചില്ല. വീണ്ടുവിചാരമില്ലാതെയാണ് അയാൾ അങ്ങനെ പരയുന്നതെന്ന് അവർക്കു പരാതിയുണ്ട്. ഒരു വിടന്നേഷിക്കാൻ അവർ ഒബ്ലോൺസ്‌കിയെ ചുമതലപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു എന്നിട്ട് ലെവിനെ അടുത്തുവിളിച്ച് അഭിപ്രായമാരാത്തു.

“എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. പ്രിൻസസ്റ്റിന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ ചെയ്താൽ മതി.” അയാൾ പറത്തു.

“എപ്പോഴാണ് അങ്ങോടു താമസം മാറുന്നത്?”

“അതും എനിക്കെന്നെല്ലാം മോസ്കോയ്ക്കു പുരത്തും ദോക്കുർമാരുടെ സഹായമില്ലാതെ കോടിക്കണക്കിനു കുഞ്ഞാങ്ങൾ ജനിക്കുന്നുണ്ട്. ഇതിനുമാത്രം...”

“അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ....”

“കിറ്റിയുടെ ഇഷ്ടമെന്താണോ അതുപോലെയാവാം.”

“ഇതോക്കെ കിറ്റിയോടു പരയാനോക്കുമോ? അവർ പേടിക്കും. നാലുമാസം മുമ്പ് ദോക്കുറുടെ പിശവുകൊണ്ടാണ് നടാലി ഗോലിറ്റ്‌സിന് മരിച്ചത്.

നിങ്ങൾ പരയുന്നതനുസരിക്കാൻ ഞാൻ തയ്യാറാണ്. കർക്കശേസ്യരത്തിലായിരുന്നു ലെവിന്റെ പ്രതികരണം.

പ്രിൻസസ്റ്റ് വിവരിക്കാൻ തുടങ്ങിയെക്കിലും ലെവിൻ അതു ശ്രദ്ധിക്കാതെ സമാവരിന്നുതേതക്കു നോക്കി.

വസേക കുനിത്തു മനോഹരമായി ചിരിച്ച് കിറിയോടെന്നോ പറയുന്നതും കിറിയുടെ മുഖം നാണംകൊണ്ടു ചുവക്കുന്നതും കണ്ക് ലെവിൻ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞതു, “ഈതു നല്ലതിനല്ല!”

വസേകയുടെ നിലപിലും നോട്ടത്തിലും ഭാവത്തിലും ചില ദുരുദ്രേശ്യങ്ങളുള്ളതായി തോന്തി. കിറിയുടെ മുഖഭാവവും ചിരിയും അതു നിഷ്കളക്കമല്ല. കഴിത്തെ പ്രാവശ്യമെന്നപോലെ ഇത്തവണയും സന്തോഷത്തിന്റെയും സമാധാനത്തിന്റെയും അഭിമാനത്തിന്റെയും ഉത്തുംഗശ്രൂംഗത്തിൽനിന്നു വിദ്യേഷത്തിന്റെയും വെറുപ്പിന്റെയും അപമാനത്തിന്റെയും അശായതയിലേക്കു പതിക്കുന്ന അനുഭവമായിരുന്നു അയാൾക്ക്.

“പിന്നസ്ഥിന് ഉചിതമെന്നു തോന്തുന്നതുപോലെ ചെയ്യാം” എന്നു പറഞ്ഞ് ലെവിൻ മുഖം തിരിച്ചു.

“സേച്ചാധിപത്യത്തിന്റെ ഭാരം കന്തതതാൺ” എന്നു കളിയായി പറഞ്ഞെ ഒബ്ലോൺസ്കി, അപ്പോഴവിടേക്കു വന്ന ഡോളിയോടു ചോദിച്ചു: “നീയിന് ഉറക്കമെണ്ണിക്കാൻ താമസിച്ചോ ഡോളി!”

ഡോളിയെ സ്വാഗതംചെയ്യാൻ എല്ലാവരും എഴുന്നേറ്റക്കിലും സ്ത്രീകളോടു വിനയം കാട്ടാത്ത ഇന്നത്തെ ചെറുപ്പകാരപ്പോലെ, വസേക എണ്ണിററുന്നു വരുത്തി, തലകുനിച്ചിട്ട് കിറിയുമായുള്ള സംഭാഷണം തുടരുകയും അവളുടെ പ്രതികരണംകേട്ടു ചിരിക്കുകയും ചെയ്തു.

“മാഷ ഇന്നലെ എന്ന ഉറക്കിയില്ല.” ഡോളി പറഞ്ഞതു.

അന്നയുടെ കാര്യമാണ് വസേക കിറിയോടു പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നത്. സാമുഹികമായ പരിമിതികളെ ലംഘിക്കാൻ പ്രണയത്തിനു കഴിയുമോ എന്ന പ്രശ്നത്തിലേക്ക് അയാൾ കടന്നപ്പോൾ കിറിക്ക് അത് അഭ്രാചകമായി. ഭർത്താവിന് അത് ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ലെന്നറിയാം. അതിനു വിരാമമിടുന്നതേങ്ങനെയേന്നോ, ആ ചെറുപ്പകാരനു തന്നോടുള്ള താൽപര്യത്തിൽ തനിക്കുണ്ടാകുന്ന ബാഹ്യമായ സന്തോഷത്തെ എങ്ങനെയാണു മറച്ചു പിടിക്കേണ്ടതേനോ അറിയാതെ അവൾ വിഷമിച്ചു. സംഭാഷണം അവസാനിപ്പിക്കണമെന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, എങ്ങനെയെന്നു നിശ്ചയമില്ല. അവളെന്തു ചെയ്താലും ഭർത്താവ് അതിൽ ദുരുദ്രേശ്യമാരോപിക്കും. മാഷയ്ക്കെന്നതു പറ്റിയെന്ന് കിറി,

ഡോളിയോടു ചോദിച്ചതും അവളുടെ ഒരു തന്റമാണന്ന് ലെവിൻ വിചാരിച്ചു.

“ഈനു നമുക്കു കൂൺപറിക്കാൻ പോകാമോ?” ഡോളി ചോദിച്ചു.

“ഓഹോ, തൊനും വരാം.” കിറ്റി പറത്തു: “നിങ്ങളും വരുന്നോ?” എന്ന് ഒപചാരിക്കയുടെ പേരിൽ വസ്തുക്കയോടു ചോദിക്കാമെനു വിചാരിച്ചുകുലും വേണ്ടെന്നു വച്ചു. ലെവിൻ പുരത്തെക്കു നടക്കാൻ തുടങ്ങിയതു കണ്ട് കുറബോധത്തോടെ അയാളെ നോക്കി, അവൾ ചോദിച്ചു: “കോ നിങ്ങളേങ്ങാടു പോകുന്നോ?” കുറബോധത്തോടെയുള്ള ആ നോട്ടം അയാളുടെ സംശയങ്ങൾ സ്ഥിരീകരിച്ചു.

“മെക്കാനിക്കു വന്നിട്ടുണ്ട്. അയാളെ എനിക്കൊനു കാണണം.” അവളെ നോക്കാതെ പറത്തിട്ട പുരത്തെക്കിരഞ്ഞിയ ഭർത്താവിന്റെ പിന്നാലെ ഭാര്യ ഓടിച്ചുന്നു.

“എന്താണു കാര്യം? എനിക്കു കുറച്ചു ജോലിയുണ്ട്.” ലെവിൻ പറത്തു.

“കുറച്ചുനില്ക്കണം, തൊനെന്തേ ഭർത്താവിനോട് ഒരു കാര്യം പറയേണ്ടാടു.” ജർമൻകാരനായ മെക്കാനിക്കിനോടവൾ പറത്തു:

ജർമ്മൻകാരനു പോകാൻ ധൃതിയായി.

“തൊനിതാവരുന്നു.” ലെവിൻ പറത്തു.

“ഭടയിൻ മുന്നുമണിക്കാണ്. അതിലെനിക്കു പോണം.” ജർമൻകാരൻ.

ലെവിൻ മറുപടി പറയാതെ ഭാര്യയെ സമീപിച്ചു: “നിനക്കെന്താണുപറയാനുള്ളത്?” അയാൾ ഹാഡിൽ ചോദിച്ചു.

ലെവിൻ ഭാര്യയുടെ മുവത്തു നോക്കിയില്ല. അവളുടെ ദയനീയമായ അവസ്ഥയെ തെല്ലും ഗൗണിച്ചില്ല.

“എനിക്ക്... എനിക്ക് ഇങ്ങനെ ജീവിക്കാൻ വയ്ക്കുന്നതു നരകമാണ്!” അവൾ പിറുപിറുത്തു.

“അടുക്കളയിൽ ജോലിക്കാരുണ്ട്. അവരുകേൾക്കും.” അയാൾ ദേഷ്യപ്പെട്ടു.

“എക്കിലിങ്ങോടു വാ.”

അവർ തള്ളത്തിലിരിഞ്ഞി. അടുത്ത മുറിയിൽ നോക്കിയപ്പോൾ അവിടെ അധ്യാപിക താന്യയ്ക്കു ട്രഷ്ടനടക്കുന്നു.

“വരു, ഉദ്യാനത്തിലേക്കു പോകാം.”

ഉദ്യാനത്തിൽ ഒരു ജോലിക്കാർൻ നടപ്പാതയിലെ കളപരിക്കുന്നു. അയാളവിടെയുണ്ടനെ വസ്തുത ഗൗണിക്കാതെ, എന്തോ ദുരന്തത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാനെന്നവയ്ക്കും കണ്ണിരൊലിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ വേഗം നടന്നു. അയാൾ പിന്നാലെ ചെന്നു.

“ഹാങ്ങെന ജീവിക്കാൻ വയു. ഈ നരകമാണ്. രണ്ടുപേര്‌ക്കും നരകം!” നാരകമരച്ചോട്ടിലെ ഇരിപ്പിടത്തിലിരുന്ന് അവൾ പറഞ്ഞു.

“അവന്റെ സംസാരത്തിലോ പെരുമാറ്റത്തിലോ മാന്യമല്ലാത്ത എന്തെങ്കിലുമുണ്ടായിരുന്നോ?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“ഉണ്ടായിരുന്നു.” കിറ്റിയുടെ ശബ്ദത്തിൽ വിറയൽ: “പക്ഷേ, അതിനു താനാണോ കുറക്കാരി? അയാളെ എന്തിനാണിങ്ങാട്ടു കെട്ടിയെഴുന്നള്ളിച്ചത്? നമ്മൾ എത്ര സന്തോഷത്തോടെ കഴിഞ്ഞതാണ്!” അവൾ ഏങ്ങലടിച്ചു കരഞ്ഞു.

ഒരു ദുരന്തം അവരെ പിന്തുടർന്നില്ലെങ്കിലും, ഉദ്യാനത്തിൽ വന്നിരുന്നതിനുശേഷം അവരെ ആക്കാദിപ്പിക്കാൻതക്കെ അത്ഭുതസംഭവങ്ങളാണും നടന്നില്ലെങ്കിലും, തികഞ്ഞ സന്തോഷത്തോടെയാണും രണ്ടുപേരും മടങ്ങിപ്പോകുന്നതെന്നു കണ്ട് ഉദ്യാനത്തിലെ ജോലിക്കാർൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടു.

പതിനഞ്ച്

ഭാരയെ മുകളിലെത്ത നിലയിൽ കൊണ്ടുവിട്ടിട്ട് ലെവിൻ ഡോളിയെ കാണാൻപോയി. ഡോളിയും അനു തീരെ അസുന്ധയായിരുന്നു. നിലവിളിച്ചുകൊണ്ട് ഒരു മുലയ്ക്കുനിന്നിരുന്ന ഒരു കൊച്ചുകുട്ടിയോടു ദേശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ട് മുറിയിൽ അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടക്കുകയായിരുന്നു അവൾ.

“ഹനു പകർമ്മുഴുവനും നീയവിടെ നില്കൾ! ഉച്ചയ്ക്കു തനിച്ചിരുന്ന് ആഹാരം കഴിച്ചാമതി, നിനക്കിനി പുതിയ പാവയുമില്ല. പുതിയ ഉട്ടപ്പുമില്ല.” കുടുതലെതക്കിലും ശ്രിക്ഷയെക്കുറിച്ചാലോചിക്കാനാവാതെ അവൾ പറഞ്ഞു.

“ഹോ! സഹിക്കാൻ വയു!” ഡോളി ലെവിനോടു പറഞ്ഞു: “എവിടനാണോ ഈ ദുർഘ്ഗിലങ്ങളാക്കേ പരിചൃത്?”

“അവളെന്തു ചെയ്തു?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു. തന്റെ സ്വന്തം കാര്യത്തിൽ ഉപദേശം തേടിയാണയാൾ വന്നത്. ഉചിതമായ സമയമല്ല അതെന്നു കണ്ട് അയാൾ വിഷമിച്ചു.

“ഈവളും ശ്രിഷ്യയുംകൂടി റാസ്പ്പബെറി വള്ളികൾക്കിടയിൽ നുശ്ശെന്തുകയറി... എന്നിട്ട്, ഈവൾ ചെയ്തതെന്നാണെന്നു പറയാൻപോലും എന്നിക്കു കുറച്ചിലാവുന്നു. പിനെ, ഈവിടെ ഓരയയുണ്ട്. മിസ് ഇല്യറ്റ്. കുട്ടികളുടെ കാര്യത്തിൽ ഒരു ശ്രദ്ധയുമില്ല. വെറുമൊരു യന്ത്രം!”

മാഷചെയ്ത തെറ്റെന്നാണെന്ന് ഡോളി പറഞ്ഞു.

“അതു സാരമില്ല. കുട്ടികളില്ലോ. കുറച്ചു കുസ്യതികളാക്കേ കാണിക്കും.” ലെവിൻ ആശ്രൂപിപ്പിച്ചു.

“എന്താണു നിങ്ങൾക്കൊരു വല്ലായ്മ? എന്തു സംഭവിച്ചു?” ഡോളി ചോദിച്ചു.

“നൂറിവ് വന്തിനുശേഷം, തൊനും കിറ്റിയും രണ്ടാമതും വഴക്കുകൂടി.”

ഡോളി, കിറ്റിയുടെ മുവത്തു ദുഷ്കിയുറപ്പിച്ചു ചോദിച്ചു: “സത്യം പറയണം. അയാളുടെ പക്ഷത്തുന്ന്, കിറ്റിയുടെ

പക്ഷത്തുനിന്നു, ഒരു ഭർത്താവിനിഷ്ടപ്പടാത്ത മോശമായ പെരുമാറ്റം വല്ലതുമുണ്ടായോ?"

"അവിടെ, ആ മുലയിൽനിന്നനങ്ങരുത്." അമ്മയുടെ മുവത്ത് ഒരു ചിരിയുടെ ലാഞ്ചറൻ കണ്ണു പുറംതിരിയാനൊരുങ്ങിയ മാഷയെ വിലക്കിയിട്ട് ഡോളി തുടർന്നുപറഞ്ഞു: "അതായത്, എങ്ങനെയാണു താന്തു വിവരിക്കേണ്ടത്? എല്ലാ ചെറുപ്പക്കാരും ഇങ്ങനെയൊക്കെയാണെന്നും ഇപ്പോഴത്തെ ഭർത്താക്കമാർ അതൊരഭിമാനമായി കണക്കാക്കുമെന്നും ലോകർ പറയും."

"അതേയതേ." ദ്രാനവദനനായി ലെവിൻ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളതു ശ്രദ്ധിച്ചു. അല്ലോ?"

"താൻ മാത്രമല്ല, ലീവും ശ്രദ്ധിച്ചു. കാലത്ത് കാപ്പികൂടിച്ചോണ്ടിരുന്നപ്പോൾ എന്നോടു പറഞ്ഞു. കിറ്റിയോടയാൾക്കു പ്രേമമാണെന്ന്!"

"അതു ശരി... താന്യാളെ ഇവിടുന്നു പറഞ്ഞയയ്ക്കാം." ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങൾക്കു ഭ്രാന്തുപിടിച്ചോ?" ഡോളി പരിഭ്രമത്താട ചോദിച്ചു.

"കോസ്സു, നല്ലപോലെ ആലോചിക്ക്." എന്നിട്ടു മാഷയോടായി: "നീ ഫാനിയുടെ അടുത്തെതക്കു പൊയ്ക്കോ. വേണമെങ്കിൽ താൻ ലീവിനോടു പറയാം. അയാളെ വിളിച്ചോണ്ടു പൊയ്ക്കോളും. ഇവിടെ സന്ദർശകൾ വരാനുണ്ടെന്നു പറയും. ഇവിടുത്തെതക്കു പറ്റിയ വിരുന്നുകാരനല്ല അയാൾ."

"താൻതന്നെ പറയാം."

"നിങ്ങൾ വഴക്കുകൂടും."

"ഓരിക്കലുമില്ല! താൻ സന്ദേശത്തോടെതന്നെ പറയാം. ഡോളി, ഇവളോടു ക്ഷമിക്ക്. ഈനി അക്രമമമാനും കാണിക്കില്ല." ഫാനിയുടെ അടുത്തെതക്കുപോകാതെ അമ്മയെ നോക്കി സംശയിച്ചുനിന്ന് കൊച്ചുകുറവാളിയുടെ കാര്യമാണയാൾ പറഞ്ഞത്.

ഡോളി അവളെ നോക്കി. അവൾ പൊട്ടിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ട് അമ്മയുടെ മടിയിൽ മുവംപുഴ്ത്തി. ഡോളി, വാസ്തവ്യത്താട മകളുടെ ശ്രിരസ്സിൽ തലോടി.

അയാളെന്ന് ആരുമല്ലല്ലോ. എന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ട് ലെവിൻ വെസ്റ്റോവ്സ്കിയെ അനേക്ഷിച്ചു പുരപ്പെട്ടു. സ്നേഹനിലേക്കു

പോകാൻ കുതിരവണ്ടി തയ്യാറാക്കി നിർത്താനും പറഞ്ഞു.

“വലിയ വണ്ടിയുടെ ഒരു സ്പ്രിങ് ഇന്നലെ പൊട്ടിപ്പോയി.”
പരിചാരകൻ അറിയിച്ചു.

“എങ്കിൽ ചെറിയ വണ്ടിമതി. ഉടനെ വേണും. നമ്മുടെ
അതിമി എവിടെയാണ്?”

“മുറിയിലുണ്ട്.”

“ലെവിൻ വസേകയെ കണ്ടു. കുതിരസവാരിക്കുള്ള
ഒരുക്കത്തിലാണെന്നും. അയാളുടെ ഉത്സാഹവും
നിഷ്കളക്കാവവും കണ്ടപ്പോൾ ലെവിനു സഹതാപം തോന്തി.
എങ്ങനെ പറഞ്ഞു തുടങ്ങാമെന്നിയാതെ ബുദ്ധിമുട്ടി.

“താൻ... വണ്ടി തയ്യാറാക്കിനിർത്താൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.
മുഖ്യമാക്കാതെയാണ് ലെവിൻ പറഞ്ഞത്.

“വസേക അതുകൂടുതല്ലെല്ലു. എങ്ങോടു പോകാൻ?”

“നിങ്ങൾക്കു മേഖലയിലേക്കുപോകാൻ.”

“എന്തു സംഭവിച്ചു? ഇവിടെയുള്ളവർ എങ്ങോട്ടുകൂടിലും
പോകുന്നുണ്ടോ?”

“കുറെ സന്ദർശകൾ വരുന്നുണ്ട്... അല്ല... ആരും വരുന്നില്ല.
നന്നും സംഭവിച്ചില്ല. നിങ്ങൾ ഇവിടെനിന്നു
പോകണമെന്നാണെന്ന് അപേക്ഷ. എന്ന് മര്യാദകേട്ടിനെ
എങ്ങനെ വേണമെങ്കിലും നിങ്ങൾക്കു വ്യാഖ്യാനിക്കാം.”

“കാര്യം തുറന്നുപറയണം.” അഭിമാനത്തിന് മുറിവേറ്റ
വസേക ആവശ്യപ്പെട്ടു.

“കാരണം പറയാനെന്നിക്കു വയ്ക്കു.” ലെവിൻ സൗമ്യമായി,
സാവധാനം പറഞ്ഞു: “കുടുതൽ ചോദിക്കാതിരിക്കുന്നതാണു
നല്ലത്.”

വിവരമറിഞ്ഞപ്പോൾ പുച്ചുതേതാട ചിരിച്ചുകൊണ്ട്
ഒബ്ലോന്റസ്കി ചോദിച്ചു: “തനിക്കുന്നു സംഭവിച്ചു?”

ഒബ്ലോന്റസ്കിയുടെ ചോദ്യംകുട്ടു വിളരിയ ലെവിൻ
പറഞ്ഞു: “കാരണമൊന്നും ചോദിക്കരുത്.
നിവൃത്തിയില്ലാത്തിട്ടാണ് നിങ്ങളുടെയും അയാളുടെയും മുന്നിൽ
താൻ തെറ്റുകാരനാണ്. എങ്കിലും അയാൾക്ക് ഇവിടെനിന്നു
പോകുന്നതിൽ വിഷമമുണ്ടാണു തോന്നുന്നില്ല. അയാളിവിട
താമസിക്കുന്നത് എനിക്കും ഭാര്യയ്ക്കും ഇഷ്ടമല്ല.”

“അയാളെ അധികേഷപിച്ചുന്ന തോന്തൽ അയാൾക്കുണ്ട്.”

“താനും അധികേഷപിക്കപ്പെട്ടു. ഒരു തെറ്റും
ചെയ്യാതെയാണു താനിങ്ങനെ വിഷമിക്കുന്നത്.”

“നിങ്ങൾ ഇങ്ങനെ ചെയ്യുമെന്നു താൻ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. സംശയം ആർക്കുമുണ്ടാവും. പക്ഷേ, അതിങ്ങനെ ഭ്രാന്തായി മാറരുത്.”

ലെവിൻ പെട്ടു തിരിത്തുനടന്നു. റോധിലെതൽ അങ്ങോടു മിങ്ങോടും നടന്നു. അധികം വൈകാതെ, കുതിരവണ്ടിയുടെ ഒച്ചകേട്ടു. വണ്ടിയിലിരിക്കുന്ന വസ്തുക്കൾ മരങ്ങൾക്കിടയിലുടെ കണ്ണു.

അതാ, പരിചാരകൻ പിന്നാലെ പാതയ് വണ്ടിനിർത്താനാവശ്യപ്പെടുന്നു. ലെവിൻ ആശ്വര്യത്തോടെ നോക്കിന്നിന്നു. ജർമൻകാരൻ മെക്കാനിക്ക് ഓടിച്ചുന്നു വണ്ടിയിൽ കയറി. രണ്ടുപേരും ഓന്നിച്ചു യാത്രയായി.

ലെവിൻ്റെ പെരുമാറ്റത്തോട് ഒബ്ബലോൺസ്കിക്കും പ്രിൻസല്ലിനും അവജ്ഞ തോന്തി. അയാൾക്കും കുറ്റബോധവും തന്നോടുതന്നെ വെറുപ്പും അനുഭവപ്പെട്ടു. എക്കിലും താനും തന്റെ ഭാര്യയും കഷ്ടപ്പെട്ടതോർക്കുന്നേബാൾ മറ്റാരു രീതിയിൽ പ്രവർത്തിക്കാൻ സാധ്യമല്ലെന്നയാൾക്കു തീർച്ചയാണ്. ഈനിയും ഇങ്ങനെയൊരു സാഹചര്യമുണ്ടായാൽ, ഇത്ത്ലാതെ മറ്റാനും ചെയ്യാനില്ല.

ഈതൊക്കെയാണെങ്കിലും അന്നു വൈകുന്നേരം, ലെവിൻ്റെ പെരുമാറ്റത്തിനു മാപ്പുകൊടുക്കാൻ തയ്യാറായോത്ത പ്രിൻസല്ലി ഒഴികെ മറ്റില്ലാവരും ഒരു ശ്രിക്ഷ അനുഭവിച്ചുകഴിത്തെ കൂട്ടികളേപ്പാലെ അമവാ, ദുരിതപുർണ്ണമായ ഒരു ഓദ്യോഗിക സ്ഥിരരണം കഴിഞ്ഞ മുതിർന്നവരെപ്പാലെ, ഉംർജ്ജസ്വലരും സന്തുഷ്ടരുമായി കാണപ്പെട്ടു. പ്രിൻസല്ലിന്റെ അസാന്നിധ്യത്തിൽ, വസ്തുക്കൾ പുറത്താക്കലിനെ ഒരു ചരിത്രസംഭവമെന്നപോലെ അവർ അപഗ്രാമിച്ചു. അട്ടുന്റെ നർമ്മബോധം ജനസിദ്ധമായി പകർന്നുകിട്ടിയ ഡോളി, പുതിയ കമകൾ കൂട്ടിച്ചേർത്തു സംഭവത്തിനു നിറംപകർന്ന് വരേങ്കയെ മുന്നോ നാലോ പ്രാവശ്യം പൊട്ടിച്ചിരിപ്പിച്ചു.

വണ്ടിയിൽ കയറി പോകാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ ആരോ വിളിച്ചു പറത്തു: “നില്ക്ക!” അവർക്കു മനംമാറ്റമുണ്ടായിക്കാണുമെന്നു താൻ വിചാരിച്ചു. അപ്പോഴുണ്ട്, ആ തടിയൻ ജർമൻകാരൻ അതിൽ വലിഞ്ഞുകയറുന്നു!... രണ്ടുപേരേയുംകൊണ്ട് വണ്ടി ഓടിച്ചുപോയി.

പതിനാറ്

ധോളി നേരത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നതുപോലെ അന്നയെ കാണാൻ പോയി. സഹോദരിയെ വിഷമിപ്പിക്കാനോ ലവിന് ഇഷ്ടമില്ലാത്തതെന്തെങ്കിലും ചെയ്യാനോ അവൾ തയ്യാറാണ്. ഭ്രാംബസ്കിയുമായി ഒരു ബന്ധവും വേണ്ടനു അവരുടെ ആഗ്രഹം ശരിയാണെന്നവർക്കു തോന്തിയെങ്കിലും മാറിയ സാഹചര്യത്തിൽ അവളോടുള്ള തന്റെ സമീപന്തത്തിൽ മാറ്റമില്ലെന്ന് അവളെ ബോധ്യപ്പെടുത്തേണ്ടതു തന്റെ കടമയാണെന്ന് ധോളി വിശ്വസിച്ചു.

യാത്രയ്ക്ക് ലെവിനെ ആശ്രയിക്കേണ്ടനു കരുതി, ശാമത്തിൽനിന്ന് കുതിരവണ്ഡി വാടകയ്ക്കെടുക്കാൻ ധോളി ആളുയച്ചു. അതുകേട്ട് ലെവിൻ വഴക്കുപറഞ്ഞു:

“നിങ്ങൾ അങ്ങോടുപോകുന്നത് എന്നിക്കിഷ്ടമല്ലെന്നു വിചാരിക്കാൻ കാരണം? എന്നെന്ന് കുതിരകളെ ഉപയോഗിക്കാതിരിക്കുന്നത് എന്ന കൂടുതൽ വിഷമിപ്പിക്കും.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “ധോളി അങ്ങോടു പോകുന്നെന്ന് എന്നോടു തീർത്തുപറഞ്ഞില്ല. കുതിരകളെ വാടകയ്ക്കെടുത്താൽ ഉദ്ദേശിച്ച സമയത്ത് അവിടെ എത്തിച്ചേരില്ല. എന്നോടു പിനകമെില്ലുകിൽ എന്നെന്ന് കുതിരകളെ കൊണ്ടുപോയ്ക്കാളളു്.”

ധോളിക്കു സമ്മതിക്കേണ്ടിവന്നു. ധോളിയുടെ സാമ്പത്തികനില കണക്കിലെടുക്കുന്നോൾ ഇരുപതു രൂബിൾ വാടക നല്കുന്നതും ഒരു വലിയ ബാധ്യതയാകുമെന്ന് ലെവിൻ അറിയാം.

ലെവിന്റെ ഉപദേശമനുസരിച്ച് നേരം പുലരുന്നതിനുമുമ്പ് ധോളി യാത്രപൂരപ്പെട്ടു. നല്ല രോധ്, കുതിരകൾ ഉത്സാഹത്തോടെ ഓടി. ധോളിയുടെ സുരക്ഷയെക്കരുതി ലെവിന്റെ ഓഫീസിലെ ഒരു ഗുമസ്തനെക്കൂടി അയച്ചു. ധോളി

ഒന്നുമയങ്ങി. ഉണർന്നപ്പോൾ ഒരു സത്രത്തിലെത്തി. കൂതിരകൾക്കു തീറ്റുകൊടുത്തു.

സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ വീട്ടിലേക്കു പോകുന്നവഴി ലെവിൻ തങ്ങിയ കർഷകൾ ഭവനത്തിൽനിന്നു ചായകൂടിച്ചിട്ട് അവിടെയുള്ള സ്ത്രീകളോട് ഡോളി സംസാരിച്ചു. ആ വീട്ടിലുണ്ടായിരുന്ന ഒരു വൃദ്ധൻ ഭ്രാംബർസ്കി പ്രഭുവിനെ കണ്ടമാനം പ്രശംസിച്ചു. പത്തുമൺിക്ക് ഡോളി യാത്ര തുടർന്നു. സ്വന്തം വീട്ടിൽ കൂട്ടികളെ നോക്കാനുള്ളതുകൊണ്ടു കൂടുതലൊന്നും ആലോച്ചിക്കാൻ ഡോളിക്കു സമയം കിട്ടാറില്ല. ഇപ്പോൾ നാലുമൺിക്കുർന്നേതെത്ത യാത്രയ്ക്കിടയിൽ, അതുവരെ ഒരുക്കിവച്ചിരുന്ന ചിന്തകളെല്ലാം മനസ്സിൽ തികിത്തിരക്കി. മുന്നാരികലും ചെയ്തിട്ടില്ലാത്തതുപോലെ സ്വന്തം ജീവിതത്തെ അവലോകനം ചെയ്തു. അതൊരു പുതിയ അനുഭവമായിരുന്നു. ആദ്യം കൂട്ടികളുടെ കാര്യമാണ് ഓർമയിൽ വന്നത്. പ്രിൻസസ്സും കിറ്റിയും അവരെ നോക്കിക്കൊള്ളാമെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നുകൂടിലും അവർക്ക് ഉത്കണ്ടംയാണ്—മാഷ വീണ്ടും എന്തെങ്കിലും കുരുത്തക്കേടുകൊണ്ടിരുന്നു. ശ്രീഷ കൂതിരയുടെ പവിട്ടുമേടിക്കും. ലില്ലിയുടെ ദഹനക്കേട് കലശലാക്കും എന്നിങ്ങനെ. ആസന്നഭാവിയിലെ പ്രശ്നങ്ങൾ കൂടുതൽ ഗൗരവമേറിയതാണ്. ശീതകാലത്ത് മോസ്കോയിൽ മറ്റാരു വീട്ടിലേക്കു താമസം മാറണം. ഫർണിച്ചർ നനാക്കണം. മുത്തകൂട്ടിക്ക് ഒരു കോട്ടു തയ്പിക്കണം. വിദ്യുരഭാവിയിൽ അതിലും വലിയ പ്രശ്നങ്ങളെ അഭിമുഖീകരിക്കേണ്ടിവരും. കൂട്ടികളുടെ ഭാവി സുരക്ഷിതമാക്കണം. പെൺകൂട്ടികളുടെ കാര്യം താരതമ്യേന എളുപ്പമാണ്. ആണ്റകൂട്ടികളുടെ കാര്യമോ?"

"ഇപ്പോൾ ഞാനാണ് ശ്രീഷയെ പറിപ്പിക്കുന്നത്. കൊച്ചുകുഞ്ഞില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അതു സാധിക്കുന്നു. റീഡിനെ കണക്കാക്കണ്ട്. നല്ല മനുഷ്യരുടെ സഹായംകൊണ്ട് ഒരുവിധം നടന്നുപോകുന്നു. പക്ഷേ, ഇനിയും പ്രസവിക്കുകയാണെങ്കിൽ... കൂട്ടികളെ വളർത്തുന്നതാണു സ്ത്രീയുടെ ശാപമെന്നു പറയുന്നതിനോട് അവർക്കു യോജിപ്പില്ല. പക്ഷേ, ഗർഭധാരണം കഴിനം തന്നെ. ഏറ്റവും ഒടുവിലെത്ത ഗർഭവും ശ്രിശുവിന്റെ മരണവും ഓർമിച്ച് അവർ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു. കർഷകഭവനത്തിലെ ഒരു യുവതിയുമായി നടന്ന സംഭാഷണം അവർ ഓർമിച്ചു. കൂട്ടികളുണ്ടാ എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ, കർഷകൾ ഭാര്യയായ ആ സുന്ദരി പറഞ്ഞു:

“രു പെൻകുട്ടിയുണ്ടായിരുന്നു, ദൈവം കൊണ്ടുപോയി.”

“കഷ്ടം! കറിനമായി ദുഃഖിക്കുന്നു.” ഡോളി പറത്തു.

“ദുഃഖിക്കാനെന്തിരിക്കുന്നു? ഇവിടത്തെ അപ്പുപ്പന് ധാരാളം പേരകുട്ടികളുണ്ട്. എല്ലാംകുട്ടി വലിയ ശല്യമാണ്. ഒരു ജോലിചെയ്യാനും സമ്മതിക്കില്ല...”

യുവതി സുന്ദരിയാണെങ്കിലും അവളുടെ വാക്കുകൾ കുരമാണെന്നു തോന്തിയിരുന്നു. അതിൽ കുറച്ചു സത്യമുണ്ടെന്നുംപോൾ തോന്തിയിരുന്നു. ‘തിരിത്തുനോക്കുന്നോൾ, പതിനഞ്ചുവർഷത്തെ വിവാഹജീവിതത്തിന്റെനേടങ്ങൾ— ഗർഭധാരണം, രോഗം, ഉമേഷമില്ലായ്മ, എല്ലാറ്റിനോടും നിസ്സംഗത, സർവ്വോപരി ശരീരസൗന്ദര്യത്തിന്റെ നഷ്ടം എന്നിവയാണ്. സുന്ദരിയും ചെറുപ്പകാരിയുമായ കിറ്റിപോലും എത്ര മാറിപ്പോയി! ഗർഭാവസ്ഥയിൽ എൻ്റെ രൂപം വികൃതമാകുമെന്ന് എന്നിക്കുന്നും. ദുരിതവും കഷ്ടപ്പാടും ഉരഞ്ഞാത്ത രാത്രികളും അവസാനനിമിഷ്ടത്തിലെ അതിഭ്യക്രമായ വേദനയും മുലയുടലും...’

ഓരോ പ്രസവസമയത്തും മുലകള്ളിലെ വ്രണംകാരണം സഹിക്കേണ്ടിവന്നിട്ടുള്ള വേദനയെക്കുറിച്ചാർത്ഥപ്പോൾ ഡോളി തെട്ടിപ്പോയി. പിനെ, കുട്ടികളുടെ രോഗം, നിരന്തരമായ ഉത്കണ്ഠം, അവരുടെ പതിതം, അക്രമങ്ങൾ... എന്തല്ലാം ബുദ്ധിമുട്ടുകൾ സഹിക്കണം. ഇതിനിടയാണു കുട്ടികളുടെ മരണവും... ഏറ്റവും ഒടുവിലത്തെ കുഞ്ഞിന്റെ മരണം ആ അമ്മയുടെ മനസ്സിനെ കുരമായി വേദനിപ്പിച്ചു. അതോരാണെങ്കുട്ടിയായിരുന്നു. തൊണ്ടവീകം ബാധിച്ചാണു മരിച്ചത്. ആ കൊച്ചു ശവപ്പട്ടിയോടു കാണിച്ച പൊതുവായ നിസ്സംഗതയും ചുരുണ്ടമുടിയും കൊച്ചുനെറ്റിയും അത്ഭുതംകൊണ്ടുപോലെ പാതിതുറന്ന കൊച്ചുവായും കണ്ടപ്പോഴുണ്ടായ അമ്മമനസ്സിലെ വ്യമയും അവർക്കു മറക്കാൻ വയ്ക്കുന്നു.

‘ഇതുകൊണ്ടല്ലാം എന്താണു പ്രയോജനം? ഒരു നിമിഷനേരംപോലും വിശ്രമിക്കാതെ, പ്രസവിച്ചും കുഞ്ഞുങ്ങളെ വളർത്തിയും മുറുമുറുത്തും സ്വയം ശപിച്ചും മറുള്ളവരെ ശകാരിച്ചും ഭർത്താവിന്റെ വെറുപ്പ് സന്ധാദിച്ചും തൊൻ ദിവസങ്ങൾ തളളിനിക്കുന്നു. എൻ്റെ കാലം കഴിയുന്നോൾ കുട്ടികൾ ദരിദ്രരായി വളരും. ഈ വേന്നൽക്കാലം കോസ്റ്റരായ്ക്കും കിറ്റിക്കുമെഘം കഴിച്ചുകുട്ടിയതുകൊണ്ടു വലുതായി

ബുദ്ധിമുട്ടിയില്ല. അവർ തെങ്ങെല്ല പൊന്നുപോലെ നോക്കുന്നു. പക്ഷേ, എന്നും ഈതു തുടർന്നുപോകാൻ പറ്റില്ല. അവർക്കു സ്വന്തം കുട്ടികളുണ്ട്. പ്ലായ്‌കൾ സന്പാദ്യമൊന്നുമില്ല. നാണംകെട്ട്, മറ്റുള്ളവരുടെ സഹായത്തോടെ, ഈങ്ങെന കഴിഞ്ഞുപോകുന്നു. ഈനിയുള്ള കുട്ടികളൊന്നും മരിച്ചുപോകാതിരുന്നാൽ, അവരെ വളർത്തിവലുതാക്കാൻ എനിക്കു സാധിച്ചാൽ, അവർ വകയ്ക്കുകൊള്ളാത്തവരാവില്ല എന്നാരു സമാധാനംമാത്രം. അതിനും എന്നുമാത്രം കഷ്ടപ്പെടണം! എന്ന് ജീവിതം തുലഞ്ഞു! കർഷകയുവതിയുടെ വാക്കുകൾ വിണ്ണും ഡോളി ഓർമ്മിച്ചു. അതിൽ പച്ചയായ സത്യത്തിന്റെ അംഗമുണ്ട്.

“ഈ ഒത്തിരി ദുരമുണ്ടോ മീവേൽ?” തന്ന ഭയപ്പെടുത്തിയ ചിന്തകളെ അകറ്റുന്നതിനുവേണ്ടി അവർ ശുമസ്തനോടു ചോദിച്ചു.

“ഈ ഗ്രാമത്തിൽനിന്ന് അണ്ണുമെല്ലന്നു പറഞ്ഞത്.”

കുതിരവൻ്തി ഓരിക്കമീറങ്ങി ഒരു ചെറിയ പാലംകടന്നു. ഒരുപറ്റം കർഷകതെതാഴിലാളിപ്പെണ്ണുങ്ങൾ കതിർക്കറ്റകൾ ചുമലിലേന്തി സന്നോഷത്തോടെ ചീലച്ചുകൊണ്ടു നടന്നുവരുന്നു. അവർ വണ്ണിയിലുള്ളവരെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കി. ആരോഗ്യവും സന്നോഷവുമുള്ളവരാണവരെന്ന് ഡോളിക്കു തോന്തി. ‘എല്ലാവരും ജീവിക്കുന്നു. ജീവിതം ആസ്യദ്ധിക്കുന്നു.’ പെണ്ണുങ്ങൾക്കടന്നുപോയപ്പോൾ ഡോളി ആലോചന തുടർന്നു: ‘ജയിൽവിമോചിതയെപ്പോലെ, ക്ഷേണിയിഷ്ടംമായ ലോകത്തുനിന്നു രക്ഷപ്പെട്ടവള്ളപ്പോലെ, തൊന്തിതാ അല്പനേരം സന്നോഷം അനുഭവിക്കുന്നു. എല്ലാവർക്കും ഈ പെണ്ണുങ്ങൾക്കും എന്ന് സഹോദരി നടാലിക്കും വരേകയ്ക്കും തൊന്തിക്കാണാൻ പോകുന്ന അന്നയ്ക്കും ജീവിതമുണ്ട്, എനിക്കു മാത്രമില്ല!

‘എല്ലാവരും അന്നയെ ആക്രമിക്കുന്നു! എന്തിന്? അവളെക്കാൾ നല്ലവള്ളാണോ തൊന്തി? എനിക്ക്, തൊന്തി സ്നേഹിക്കുന്ന ഒരു ഭർത്താവെക്കിലുമുണ്ട്. എന്ന് ആഗ്രഹത്തിനൊത്തവന്നുമല്ലെങ്കിലും തൊന്തേഹത്തെ സ്നേഹിക്കുന്നു. പക്ഷേ, അന്ന അവളുടെ ഭർത്താവിനെ സ്നേഹിച്ചില്ല. അവളെ കുറപ്പെടുത്തുന്നതെങ്ങെന? അവർ ജീവിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. ദൈവം നമ്മുടെയെല്ലാം മനസ്സിൽ അങ്ങെന്നയോരാഗ്രഹത്തിന്റെ വിത്തുപാകിയിട്ടുണ്ട്. അന്ന്, അന്ന മോസ്കോയിൽ വന്നപ്പോൾ അവർ പറഞ്ഞത്തു തൊന്തി

അനുസരിച്ചു. അതു ശരിയായിരുന്നോ എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എൻ്റെ ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിച്ച് എനിക്കൊരു പുതിയ ജീവിതം ആരംഭിക്കാമായിരുന്നു. താൻ ശരിയായ രീതിയിൽ സ്നേഹിക്കുകയും സ്നേഹിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തേനെ. ഇപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥയെന്താണ്? എൻ്റെ ഭർത്താവിനെ താൻ സ്നേഹിക്കുന്നില്ല. പക്ഷേ, എനിക്കെദ്ദേഹത്തെ ആവശ്യമുണ്ട്. താൻ അദ്ദേഹവുമായി പൊരുത്തപ്പെടാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു വല്ല മെച്ചവുമുണ്ടോ? അപ്പോഴും എൻ്റെ സൗന്ദര്യം നഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നില്ല.” കണ്ണാടി നോക്കി തന്റെ രൂപഭംഗിയെ വിലയരുത്തണമെന്ന് അവർക്കു തോന്തി. സഖിയിൽ ഒരു ചെറിയ കണ്ണാടിയുണ്ട്. അതു പുരത്തെടുത്താലോ? വണ്ഡിക്കാരനും ഗുമസ്തനും അടുത്തിരിക്കുന്നു. അവർ കണ്ടാൽ മോശമാണ്. അതുകൊണ്ട് കണ്ണാടിയെടുത്തില്ല.

കണ്ണാടി നോക്കിയില്ലെങ്കിലും ഇപ്പോഴും വൈകിയിട്ടില്ലെന്ന് അവർക്കുതോന്തി. അവളോടു പ്രത്യേക സ്നേഹംകാണിക്കാറുള്ള കൊസ്റ്റിഷേവിനെ ഓർമ്മിച്ചു. കുഞ്ഞുങ്ങൾക്ക് വിഷജ്ഞരം പിടിപെട്ടപ്പോൾ അവരെ ശുശ്രൂഷിക്കാൻ സഹായിച്ച റൂട്ടിവിന്റെ സുഹൃത്തായ ടുറോവർട്ടിന് എന്ന നല്ല ചങ്ങാതി തന്നെ സ്നേഹിച്ചിരുന്നു. പിന്നെ, തീരെ ചെറുപ്പമായ മറ്റാരാളുണ്ട്. അയാളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ, മുന്നു സഹോദരിമാരിലുംവച്ച് ഏറ്റവും സുന്നരി താനാണ്—അവളോടു ഭർത്താവ് തമാശയായി പറയാറുണ്ട്. താനാരു കാമുകിയാണെന്ന് ഡോളി സ്വയം സകല്പിച്ചു: ‘അന്ന ചെയ്തതു ശരിയാണ്. താനവളെ ഒരിക്കലും കുറപ്പെടുത്തുകയില്ല. അവർ സന്തോഷത്തോടെ ജീവിക്കുന്നു. മറ്റാരാളെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു. അവർ എന്നപ്പോലെ കോലകെടുപോയില്ല. അവർക്കു ബുദ്ധിയുണ്ട്. തുറന്ന മനസ്സുണ്ട്. അവർക്ക് എന്നും ചെറുപ്പമാണ്.’ അന്നയുടെ പ്രണയത്തെക്കുറിച്ചാലോചിച്ചപ്പോൾ ഡോളിയും ഒരു സകല്പകാമുകിയായി മാറി. അന്നയെപ്പോലെ ഭർത്താവിനോട് എല്ലാം തുറന്നുപറയും. അതു കേൾക്കുന്നേബാഴുള്ള ബബ്ലോൺസ്കിയുടെ അതഭൂതവും അന്വരപ്പും സകല്പിച്ച് അവർ ചിരിച്ചു.

ഇത്തരം സ്വപ്നങ്ങളിൽ മയങ്ങിയിരിക്കേ വണ്ണി ശാമത്തിലേക്കു തിരിയുന്ന കവലയിലെത്തി.

പതിനേഴ്

ഒ സ്കിക്കാരൻ കുതിരകളെ നിർത്തി. വലതുവശത്തെ കുവരകു പാടത്തിന്റെ വരവെത്ത് ഒരു വണ്ടിയുടെ തണ്ടിൽ എതാനും കർഷകൾ ഇരിക്കുന്നു. ഗുമസ്തൻ വണ്ടിയിൽനിന്നിരങ്ങാമെന്നു വിചാരിച്ചുകൂടും വേണ്ടുവച്ച് അധികാരഭാവത്തിൽ ഉറക്കെ വിളിച്ചു. വണ്ടി ഓടിക്കാണ്ടിരുന്നപ്പോഴുണ്ടായിരുന്ന ഇളംകാറ്റ് ഇപ്പോഴിലും വിയർപ്പിൽ കുളിച്ച കുതിരകളുടെ പുറത്ത് ഇളച്ചുകൾ വന്നുപറ്റി. കുതിരകൾ കോപത്തോടെ അവരെ ആട്ടിപ്പായിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. അടുത്തവിടങ്ങ്യാ കൊയ്ത്തരിവാൾ രാകുന്ന ശബ്ദങ്കേട്ടു. ഒരു കർഷകൻ എഴുന്നേറ്റ് അടുത്തുവന്നു.

“അതു കണ്ടില്ലോ, വേരിനങ്ങിയതുപോലെ!” ചാലുകീറിയ വരണ്ട മൺപാതയിലുടെ സാവധാനം നടന്നുവന്ന നഗപാദനായ കർഷകനെ നോക്കി ഗുമസ്തൻ ശുണ്ടിയെടുത്തു: “വേഗം വാ!”

ചുരുണ്ട തലമുടി ഒരു വള്ളിക്കാണ്ഡു ചുറ്റിക്കെട്ടിയ ആ വ്യുദാൻ വണ്ടിയെ സമീപിച്ചു.

“വോസ് ദ്വിഷേനൻസ്‌കിലേക്കൂള്ള വഴി? പ്രഭുവിന്റെ വീട്ടിലേക്ക്?” ഗുമസ്തൻ ചോദിച്ചു: “അതാ അവിടെ. വളവുകഴിഞ്ഞു നേരേപോയാൽ ഇടതുവശത്ത്. ആരെയാണു കാണേണ്ടത്, പ്രഭുവിനെയാണോ?”

“അവരിപ്പോൾ വീടിലുണ്ടാവുമോ?” ഡോളി അരച്ചുചൂചാണു ചോദിച്ചത്.

“ഉണ്ടാകുമെന്നു തോന്നുന്നു. ഒറ്റക്കാലിൽ താഴം ചവിട്ടിക്കാണ്ഡു കർഷകൻ പറത്തു. അയാളുടെ കാൽവിരലുകളുടെ അടയാളം മണ്ണിൽ തെളിഞ്ഞുകണ്ടു. കൂടുതൽ സംസാരിക്കാനൂള്ള താൽപര്യതോടെ അയാൾ പറത്തു: “ഇന്നലെയും ആരോക്കയോ വന്നിരുന്നു. സന്ദർശകൾ! എന്നുമുണ്ടാവും... നിനക്കെന്നു വേണും.” വണ്ടിയുടെ മറുവശത്തുനിന്ന് എന്തോ പറത്ത പയ്യേന്നുക

അയാൾ തട്ടികയറി: “ശരിയാണ്—കുറച്ചുമുന്നു കുതിരപ്പുറത്ത് അവർ അങ്ങോടുപോകുന്നതുകണ്ണു. കൊയ്തതുകാരെ അനേഷിച്ചായിരിക്കും. തിരിച്ചുവന്നു കാണും. നിങ്ങളെല്ലവിടുന്നാണാവോ?”

“കുറ ദുരൈനിന്.” വണ്ഡിക്കാരൻ പരഞ്ഞതു: “അടുത്താണെന്നല്ല പരഞ്ഞത്?”

“അതാ അവിടെ.” ആരോഗ്യവാനായ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ അടുത്തുവന്നു ചോദിച്ചു: “കൊയ്തതുപണി വല്ലതും കിട്ടുമോ?

“എനിക്കരിഞ്ഞുകൂടാ.”

“അതാ ആ വളവിൽത്തനെ. ഇടത്തോടു തിരിയുന്നോൾ വീടുകാണാം.”

വണ്ഡി മുന്നോട്ടു നീങ്ങി.

“നിർത്ത! നിർത്ത!” പിരകിൽനിന്നു വിളിച്ചുപരഞ്ഞതു.

വണ്ഡിനിന്നു.

“അതാ വരണ്ണാണ്! അവരുതനെ!“ കർഷകൻ ചുണ്ഡിക്കാണിച്ചു.

നാലുപേര് കുതിരപ്പുറത്തുവരുന്നു. ഓപ്പം ഒരു കുതിരവണ്ഡിയും.

വ്രോൺസ്കിയും അയാളുടെ പനയക്കുതിര ഓടിക്കുന്നയാളും വെസ്ലോവ്സ്കിയും അന്നയുമാണ് കുതിരപ്പുറത്ത്. പ്രിൻസസ്റ്റ് ബാർബരയും സ്പിയാഷ്സ്കിയും വണ്ഡിയിലും. പുതിയ കൊയ്തതുയറ്റങ്ങൾ കാണാൻപോയിട്ടു മടങ്ങുകയായിരുന്നു അവർ.

വണ്ഡി നിന്നു. പിന്നാലെ വന്നവർ വേഗംകുറച്ചു. മുൻനിരയിൽ, ക്രോപ്പുചെയ്ത കുഞ്ചിരോമവും കുറിയവാലുമുള്ള കരുതനായ ഒരു ചെറിയ ഇംഗ്ലീഷ് കുതിരപ്പുറത്ത് അന്ന ഇരിക്കുന്നു. അവളുടെ ശരിസ്ഥിഞ്ഞ ഭംഗിയും തൊപ്പിക്കു വെളിയിൽ കാണുന്ന കരുതത തലമുടിയും വിരിഞ്ഞ ചുമലുകളും ഒരുണ്ടിയ അരക്കെട്ടും അന്തസ്ഥിള്ള രൂപവും ഡോളിയുടെ ശ്രദ്ധയാകർഷിച്ചു.

അന്ന കുതിരപ്പുറത്തു സഞ്ചരിക്കുന്നതു ശരിയല്ലെന്ന് ഒരു നിമിഷം ഡോളിക്കു തോന്തി. പെണ്ണുങ്ങൾ കുതിരസവാരി ചെയ്യുന്നത് ചെറുപ്പത്തിഞ്ഞ ചോരത്തിളപ്പുകൊണ്ടാണെന്ന് അവളുടെ അഭിപ്രായം. എക്കിലും അന്നയെ അടുത്തുകണ്ടപ്പോൾ ആ അഭിപ്രായത്തിനു മാറ്റംവന്നു. അവളുടെ വേഷവും ഭാവവും നടത്തയുമെല്ലാം അന്തസ്ഥിരതനെന്നയാണ്.

അന്നയുടെ ഒരുവശത്ത്, കുതിരപ്പടാളത്തിലെ പിംഗലവർണ്ണമുള്ള ഒരു കുതിരപ്പുറത്ത്, തൊപ്പിവച്ച്, തടിച്ച കാലുകൾ നീട്ടി, വസേക വെസ്ലോവ്സ്കി ഇരിക്കുന്നു. അയാളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞ ഡോളി പിരിച്ചു. രണ്ടുപേരുടെയും പിന്നിൽ, ഇരുണ്ടനിരത്തിലുള്ള കുതിരപ്പുറത്താണ് ഫ്രോണ്ട്സ്കി.

അവരുടെ പിന്നിലായി, കുതിരപ്പുന്തയക്കാരൻ്റെ വേഷത്തിൽ ഒരു കുറിയ മനുഷ്യൻ മറ്റാരു കുതിരപ്പുറത്തുണ്ട്. സ്വിയാഷ്സ്കിയും പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറയും കുതിരവണ്ടിയിലാണ്.

പഴയ കുതിരവണ്ടിയിലെ യാത്രക്കാരി ഡോളിയാണെന്നു തിരിച്ചറിഞ്ഞ അന്ന സന്തോഷത്തോടെ ചാടിയിരിങ്ങി അടുത്തുചെന്നു.

“താൻ വിചാരിച്ചു. എക്കിലും ഇപ്പോൾ വരുമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല. എന്നിക്കു സന്തോഷമായി!” അന്ന, ഡോളിയെ ആദ്ദേഹിച്ചു. അവരെ ചുംബിച്ചു.

“അലക്സിൻ, ഇതാരാണെന്നു കണ്ടോ?”
കുതിരപ്പുറത്തുനിന്നിരിങ്ങി അടുത്തുവന്ന ഫ്രോണ്ട്സ്കിയോട് അന്ന പറത്തു.

ഫ്രോണ്ട്സ്കി തൊപ്പിയുരി അഭിവാദ്യം ചെയ്തു: “നിങ്ങൾ വന്നതിൽ തങ്ങൾക്കെല്ലാം വളരെ സന്തോഷം.” അയാൾ പിരിച്ചു.

വസേക വെസ്ലോവ്സ്കി, കുതിരപ്പുറത്തിരുന്നുതന്നെ തൊപ്പിയുരി അതിമിയെ സ്വാഗതം ചെയ്തു. “ഈ പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറ.” ഡോളി ജിജത്താസയോടെ നോക്കുന്നതുകണ്ട് അന്ന പറത്തു.

“ഓഹോ!” ഇഷ്ടപ്പടാത്ത മട്ടിലായിരുന്നു ഡോളിയുടെ പ്രതികരണം. ഡോളിയുടെ ഭർത്താവിന്റെ അമ്മായിയാണു പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറ. വളരെ നേരത്തേതന്നെ അവരെ അറിയാം. അവരോടു ബഹുമാനവുമുണ്ട്. പണക്കാരായ ബന്ധുക്കളോടു പറ്റിക്കൂടുന്നതാണവരുടെ പ്രകൃതം. ഇപ്പോൾ, ഡോളിയുടെ ഭർത്താവിന്റെ ബന്ധുവെന്ന കാരണത്താൽ തികച്ചും അന്യനായ ഫ്രോണ്ട്സ്കിയുടെ വീട്ടിൽ

താമസിക്കുകയാണെന്നോർത്തപ്പോൾ ഡോളിക്കു ദേഖ്യമാണു.

ഡോളി നിരുമ്പേഷഭാവത്തിൽ പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറയെ അഭിവാദ്യം ചെയ്തു. അവർക്ക് സ്വിയാഷ്സ്കിയെയും പരിചയമുണ്ട്. അയാളുടെ കൂട്ടുകാരൻ ഒരു വട്ടുകേസുണ്ടല്ലോ.

ആരുയും മനുഷ്യനും ചെറുപ്പക്കാരിയായ സുവമായിരിക്കുന്നേ എന്നേപ്പിച്ചു.

“ഞാനുംകൂടി ഈ വണ്ടിയിൽ എന്നാലോ എന്നാലോച്ചിക്കുകയാണ്.” അയാൾ പറത്തു.

“വേണ്ട. കുതിരപ്പുറത്തു പോയാൽ മതി. തങ്ങൾ രണ്ടുപേരും വണ്ടിയിൽ പോകുന്നു.” എന്നു പറത്തൽ അനു, ഡോളിയുടെ കൈകോർത്തുപിടിച്ചുനടന്നു.

കുതിരകളുടെയും വണ്ടിയുടെയും അലക്കാരങ്ങൾക്കണ്ട ഡോളി അതഭൂതപ്പെട്ടു. തനിക്കരിയാവുന്നവളും താൻ സ്നേഹിക്കുന്നവളുമായ അന്നയിലുണ്ടായ മാറ്റങ്ങളാണ് ഡോളിയെ കൂടുതൽ അതഭൂതപ്പെടുത്തിയത്. അന്നയെ മുൻകൂട്ടി പരിചയമില്ലാത്ത ഓരാൾകൾ, അവളിൽ വിശ്രേഷിയിരായി എന്നെങ്കിലും സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടനു തോന്നാനിടയില്ല. പ്രണയവിവശരായ സ്ത്രീകളുടെ മുഖത്തു താൽക്കാലികമായി പ്രത്യക്ഷപ്പെടാറുള്ള ഒരു സൗന്ദര്യം അന്നയിൽ തെളിത്തുകണ്ടു. അവളുടെ നൃണക്കുഴികളും ചലനങ്ങളുടെ ഭംഗിയും ലയവും ശബ്ദത്തിന്റെ സൗകുമാര്യതയും കുതിരയെക്കാണ്ടുപോയി വലതുകാലിൽ ചാടാൻ പർപ്പിച്ചോടു എന്ന് വെസ്ലോവ്‌സ്കിയുടെ ചോദ്യത്തിനു പാതി കോപത്താടയും പാതി ദയയോടെയും മറുപടി പറത്ത രീതിപോലും ആകർഷകമായിരുന്നു. അത് അവൾ മനസ്സിലാക്കുകയും അതിൽ ആളൂദിക്കുകയും ചെയ്തു.

രണ്ടുപേരും വണ്ടിയിൽ കയറി. രണ്ടുപേർക്കും സങ്കാചം തോന്തി. ഡോളിയുടെ ജീജത്താസ കലർന്ന നോട്ടത്തിനുമുന്നിൽ അനു ചുളിപ്പോയി. പഴയ പൊട്ടിപ്പൂളിത്ത തന്റെ വണ്ടിയിലാണ് അന്നയെ കയറ്റിയതെന്നതിന്റെ പേരിൽ ഡോളിക്കും നാണംതോന്തി. വണ്ടിക്കാരൻ ഫിലിപ്പിനും ഗുമസ്തനും അതേ വികാരംതന്നെയായിരുന്നു.

പാതവകത്തുനിന്ന് കർഷകർ ജീജത്താസയോടെ വണ്ടിക്കുള്ളിലേക്കു നോക്കി ഓരോ അഭിപ്രായങ്ങൾ പറത്തു.

“വളരെ നാളുകൾക്കുശ്രദ്ധം കണ്ടുമുട്ടിയതാണ്. അതാണിതു സ്നേഹം!” ചുരുണ്ട മുടിക്കാരൻ വ്യഖ്യൻ പറത്തു.

“ആ ചാവാലിക്കുതിരയെ വൈക്കോൽവണ്ടിയിൽ കെട്ടാൻ കൊള്ളാം!” എന്നു മറ്റാരാൾ.

“അതുകണ്ടാ, കാലുറയിട്ട് ആ സ്ത്രീയെ?” വസേക വെസ്ലോവ്‌സ്കിയെ ചുണ്ടിക്കാട്ടി ഓരാൾ ചോദിച്ചു.

“അരതു സ്ത്രീയല്ല പുരുഷനാണ്. എത്ര നിസ്വാരമായാണ്യാർക്കുതിരപ്പുറത്തു ചാടികയറിയത്.”

“പിള്ളാരേ, ഇന്നു നിങ്ങൾക്കുറങ്ങേണ്ട? വേഗം പണിതീർത്തു പൊയ്ക്കോളിൻ.” വയസ്സിൽ പരഞ്ഞു.

പതിനേക്ക്

ധോജിയുടെ വിളവി, ചുളിവുകൾവിണ്മുവത്തുനോക്കിയിരുന്ന അന്ന്, അവർ കൂടുതൽക്കഴിഞ്ഞിച്ചുപോയെന്നു പറയാൻ തുടങ്ങുകയായിരുന്നു. പക്ഷേ, തന്റെ സ്ഥിതി കൂടുതൽ മെച്ചപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്നും യോളി അതുതിരിച്ചറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട് അവളുടെ നോട്ടത്തിൽനിന്നുവ്യക്തമാണെന്നും മനസ്സിലായതു കാരണം, ഒരു നെടുവിൽപ്പോടെ തന്നെക്കുറിച്ചുതന്നെ സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“ഇപ്പോഴതെത്ത് അവസ്ഥയിൽ എനിക്കു
സന്തോഷമായിരിക്കാൻ സാധിക്കുമോ എന്നാണു നീ
ആലോച്ചിക്കുന്നതെന്നു നിന്നേ നോട്ടം കണ്ടപ്പോഴെനിക്കു
മനസ്സിലായി. നിന്നുള്ള തോന്തുനു? പറയാൻ നാണു
തോന്തുനുകിലും സത്യം പറയാം. എത്തനില്ലാത്ത
സന്തോഷമുണ്ടെനിക്ക്. അതകുതകരമായ എന്തോ
സംഭവിച്ചതുപോലെ. പേടിപ്പുടുത്തുന ഒരു സ്വപ്നം കണ്ടിട്ടു
കണ്ണുതുറക്കുന്നോൾ അങ്ങനെയൊന്നും സംഭവിച്ചില്ലെന്നു
തിരിച്ചറിയുന്നതുപോലെ, പ്രത്യേകിച്ച്
ഇങ്ങോടുപോന്നതിനുശേഷം, തിക്കത്തെ സന്തോഷത്തിലാണ്.

“അതുകേട്ടു താനും സന്തോഷിക്കുന്നു.” യോളി ചിരിച്ചു:
“എനിക്കു നീ കത്തെഴുതാത്തതെന്ത്?”

“എന്തെന്നോ?... എനിക്കു ദൈരുമില്ലായിരുന്നു... എൻ്റെ അവസ്ഥ നീ മറക്കുന്നു.”

"എനിക്കെഴുതാൻ ദയവുമില്ലപോലും! താൻ എന്തുമാത്രം വിഷമിട്ടിരുന്നുന്നു നിന്നക്കരിയാമോ?"

അന്നു രാവിലത്തെ തന്റെ മനോരാജ്യത്തെക്കൂടിച്ച് അന്നയോടു പറയണമെന്നു വിചാരിച്ചുകൂടിലും എന്തു കാരണവശാലോ അതു വേണ്ടെന്നുവച്ചു. “അതിനെക്കൂടിച്ചു നമുക്കു പിന്നീടു സംസാരിക്കാം. അതെന്താണ്? ആ കെട്ടിടങ്ങൾ? ഒരു പട്ടണമാണെന്നു തോന്നുന്നു.”

വിഷയം മാറ്റാനുദ്ദേശിച്ച്, അക്കേഷ്യമരങ്ങൾക്കിടയിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട ചുവപ്പും പച്ചയും മെൽക്കൂരെകളിലേക്കു ചുണ്ടി യോളി ചോദിച്ചു.

പക്ഷേ, അന്ന മറുപടി പറഞ്ഞില്ല.

“അതല്ല. എന്ത് കാര്യത്തക്കുറിച്ചു നിനക്കുന്നു പറയാനുള്ളത്?”

“എനിക്കു തോന്നുന്നത്...” യോളി പറഞ്ഞു തുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും വസേക വെസ്സലോവ്സ്കിയുടെ കുതിര മുന്നോട്ടുകുതിച്ചു. “അന്നാ അർക്കദേഡ്യവൻ, ഇതിന്റെ പോക്കുകണ്ണാ!” അയാൾ വിളിച്ചു കൂവി. പക്ഷേ, അന്ന അങ്ങോട്ടുനോക്കിയതുപോലുമില്ല. ഒരു പ്രധാനവിഷയം വണ്ടിയിലിരുന്നു ചർച്ചചയ്യുന്നതു ശരിയല്ലെന്നു തോന്തിയതുകൊണ്ട് അന്ന പറഞ്ഞു:

“എനിക്കു പ്രത്യേകിച്ചാനും പറയാനില്ല. എല്ലായ്പോഴും, നീ എന്തായിരുന്നാലും നിന്നെ എനിക്കിഷ്ടമാണ്.”

അന്ന, സ്നേഹിതയുടെ മുവത്തുനിന്നു നോട്ടം പിന്നവലിച്ച് ആലോചനയിൽ മുഴുകി. അല്പം കഴിത്തു സ്നേഹിതയോടു പറഞ്ഞു:

“നീ വല്ല പാപവും ചെയ്തിട്ടുണ്ടകിൽ, ഇവിടെ വന്നതോടുകൂടി അതിൽനിന്നെല്ലാം നിനക്കു മോചനം ലഭിച്ചിരിക്കുന്നു!”

അവളുടെ കണ്ണുകൾ നിറത്തിരിക്കുന്നത് യോളി കണ്ണു. അവൾ ഒന്നും മിണ്ണാതെ അന്നയുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി.

“ആ കെട്ടിങ്ങൾ ഏതാണെന്നു പറഞ്ഞില്ലോ?” യോളി ചോദ്യം ആവർത്തിച്ചു.

“ജോലിക്കാരുടെ കൂർട്ടേഴ്സും കുതിരലായവുമാണ്.” അന്ന പറഞ്ഞു: “ഇവിടെനിന്നും പാർക്കു തുടങ്ങുന്നത്. എല്ലാം അലങ്കാലമായി കിടക്കുകയായിരുന്നു. അലക്സിസ് ആണു നനാക്കിയത്. അദ്ദേഹത്തിന് ഈ എന്നേറ്റിനോടു പ്രത്യേകിച്ചാരു മമതയുണ്ട്. നോക്കി നടത്താനിയാം. നല്ലാരു ഭൂവുടമയുടെ കഴിവുകളെല്ലാമുണ്ട്. കൃഷിയുടെ കാര്യത്തിൽമാത്രം പിശുകനൊണ്ടുകിലും മറ്റുള്ളവയ്ക്ക് ആയിരങ്ങൾ ചെലവാക്കാൻ ഒരു മടിയുമില്ല.” സ്നേഹിക്കുന്ന പുരുഷനുകുറിച്ചു തനിക്കുമാത്രം അറിയാവുന്ന ഹസ്യം കൈമാറുന്നമട്ടിൽ സന്നോഷത്തോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണ് അന്ന പറഞ്ഞത്. “അതാ, ആ വലിയ കെട്ടിടം കണ്ണാ? പുതിയ

ആശുപത്രിയാണ്. ഒരു ലക്ഷം രൂബിള്ളക്കിലും ചെലവായിരിക്കും. ഇപ്പോൾ അതിലാണേദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരം. എന്തിനാണു തുടങ്ങിയതെന്നറിയാമോ? കുറെ പുത്രമെടുകൾ കുറഞ്ഞ പാടത്തിനു കിട്ടണമെന്ന് കുഷ്ഠിക്കാർ ആവശ്യപ്പെട്ടപ്പോൾ അദ്ദേഹം കൊടുത്തില്ല. പിശുക്കന്നും പറഞ്ഞു താൻ ആക്ഷേപിച്ചു. അതുമാത്രമല്ല കാരണം എന്നാലും താനൊരു പിശുക്കന്നും കാണിക്കാൻകൂടിയാണ് ആശുപത്രി പണിയിച്ചത്. അല്പത്തരമാണും വേണമെങ്കിൽ പറയാം. എന്നാലും ആ സ്വഭാവം താനിഷ്ടപ്പെടുന്നു. വീംതതാരായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുത്തച്ചൻ പണിയിച്ചതാണ്. പുറമേ ധാതൊരു മാറ്റവും വരുത്തിയിട്ടില്ല."

വുക്കഷനിബിഡമായ ഒരു തോട്ടത്തിന്റെ നടുകൾ, മുന്നിൽ ഒരുന്നിര തുണ്ണുകളോടുകൂടി കാണപ്പെട്ട ആ കെട്ടിടം നോക്കി യോജി പറഞ്ഞു: "എത്ര മനോഹരം!"

"നല്ല കെട്ടിടം അണ്ണോ? മുകളിലത്ത നിലയിൽനിന്നു നോക്കിയാലുള്ള കാഴ്ച അതഭൂതകരമാണ്." ചരൽപാകി, ചുറ്റും പുച്ചടികൾ വച്ചുപിടിപ്പിച്ച മുറ്റത്ത് അവർ എത്തിച്ചേരുന്നു. രണ്ടു ജോലിക്കാർ ചെടികൾക്കു തടമെടുക്കുന്ന പണിയിലേർപ്പെട്ടിരുന്നു. പോർട്ടീക്കോയിൽ വണ്ടിയിൽനിന്നിരഞ്ഞിയ ഉടനെ അവിംഗനിന്നു കൊണ്ടുപോവുകയായിരുന്ന കുതിരകളെ നോക്കി അന്ന പറഞ്ഞു: "ഓ അവരു നേരത്തെയെത്തി." എന്റെ കുതിരയെക്കുറിച്ചുന്നാണിപ്പായം? ഇതാണെന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട കുതിര. കുറച്ചു പഞ്ചാര കൊണ്ടുവരു." ഓടിവന്ന രണ്ടു പരിചാരകരോട് അവർ കല്പിച്ചു. "പ്രഭു എവിടെ?" ഭ്രാംസ്കിയും വെസ്റ്റോവ്സ്കിയും പുറത്തിരഞ്ഞിവന്നു: "ഓ ഇതാ അദ്ദേഹം വന്നല്ലോ!"

"പ്രിൻസസ്റ്റിന് എത്ര മുൻഡാണു കൊടുക്കാനോണ്ട്?" ഭ്രാംസ്കി അന്നയോടു ചോദിച്ചു. മറുപടി പറയുന്നതിനുമുമ്പ് യോജിയെ ഒരിക്കൽക്കൂടി സ്വാഗതം ചെയ്ത് അവളുടെ കൈയിൽ ചുംബിച്ചു: "ബാൽക്കൺഡിലുള്ള വലിയ മുൻഡായാലോ?"

"വേണ്ട വേണ്ട, അതു ദുരൈയാണ്. മുലയിലുള്ള മുൻമതി. ഞങ്ങൾക്ക് ഇടയ്ക്കിട പരസ്പരം കാണാം." പരിചാരകൾ കൊണ്ടുവന്ന പഞ്ചാര തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട കുതിരയ്ക്കു കൊടുത്തിട്ട് അന്ന പറഞ്ഞു: "വരു, നമുക്ക് അകത്തുപോകാം."

“നീ എത്തനാളിവിടെ താമസിക്കും?” അന്ന ഡോളിയോടു ചോദിച്ചു: “ഒരു ദിവസമോ? അതുപറ്റില്ല.”

“ഞാൻ നാളെ തിരിച്ചുചെല്ലാമെന്നു പറഞ്ഞിട്ടാണ് വന്നത് പിന്നെ കൂട്ടികളുടെ കാര്യം...”

“നമുക്കു നോക്കാം. വരു വരു.” അന്ന ഡോളിയെ അവളുടെ മുൻ്നിയിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.

ദ്രോൺസ്‌കി പറഞ്ഞ വലിയ മുൻ്നിയായിരുന്നില്ല. എക്കിലും ആധിംബരത്തിനു കുറവുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇതുപോലെരു മുൻ്നിയിൽ ഡോളി താമസിച്ചിട്ടേയില്ല, വിദേശത്തെ വൻകിട ഹോട്ടൽമുൻ്നിയെപ്പോലെ.

“എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ടവളേ, എന്നിക്കെന്തു സന്തോഷമായെന്നറിയാമോ?” ഡോളിയുടെ അടുത്തിരുന്ന് അന്ന പറഞ്ഞു: “ഈനി നിന്റെ വിശ്രേഷങ്ങൾ പറയു. സ്റ്റീവിനെ ഇടയ്ക്ക് കാണാറുണ്ട്. പക്ഷേ, കൂട്ടികളുടെ കാര്യമൊന്നും പറയാറില്ല. എന്റെ പൊന്നുമോൾ താന്യ വല്യ കൂട്ടിയായിരിക്കുമ്പോം?”

“ഉംഗി, വളരെ വലുതായി.” സ്വന്തം കുഞ്ഞുങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഇത്രമാത്രം നിസ്സംഗതയോടെ പറയാൻ കഴിഞ്ഞതിൽ അവർക്ക് അതകുതം തോന്തി: “ലെവിന്റെ വീട്ടിൽ തങ്ങൾക്കു പരമസുവമായിരുന്നു.”

“നിങ്ങൾക്കെന്നോടു വെറുപ്പില്ലെന്നിൽത്തിരുന്നെങ്കിൽ...” അന്ന പറഞ്ഞു: “എല്ലാവർക്കുംകൂടി ഇവിടെ വരാമായിരുന്നു. നൂറും അലക്സിസും പഴയ ചങ്ങാതിമാരാണെന്നു നിന്നുകരിയാമ്പോം.”

“ശരിയാണ്. പക്ഷേ, തങ്ങൾക്കവിടെ ഒരു കുറവുമില്ല.”

“സന്തോഷംകാണ്ക് താനെന്നെതാക്കയോ പറഞ്ഞു. വാസ്തവത്തിൽ നിന്നെ കണ്ടതിൽ എന്നിക്ക് എന്തെന്നില്ലാത്ത സന്തോഷമാണ്.” എന്നു പറഞ്ഞ് അന്ന വീണ്ടും ഡോളിയെ ചുംബിച്ചു: “എന്നുകുറിച്ച് എന്താണു നിന്റെ മനസ്സിലുള്ളതെന്നു പറഞ്ഞില്ല. എന്നിക്കല്ലാം അറിയണം. എന്നെ താനായിത്തന്നെ നീ കാണണം. എന്നിക്കൊന്നും തെളിയിക്കാനില്ല. ആരെയും ശല്യപ്പെടുത്താതെ ജീവിച്ചാൽ മതി. അതിനുള്ള അവകാശം എന്നിക്കുണ്ടല്ലാ ഇല്ലോ? അതോക്കെ പിന്നീടു വിസ്തരിച്ചുപറയാം. പോയി വേഷംമാറടു. ജോലിക്കാരിയെ ഇങ്ങോടു പറഞ്ഞയ്ക്കാം.”

പത്രതാമ്പത്

ദ റയ്ക്കായപ് പോൾ ഡോളി ഒരു വീട്ടിലെ
സുക്ഷ്മദൃഷ്ടിയോടെ ആ മുൻ പരിശോധിച്ചു.
വീടിനകത്തുവന്നപ്പോഴും ഇപ്പോൾ ഇന്ന മുൻഡിലിരിക്കുന്നോഴും
കണ്ണ കാഴ്ചകൾ, ഇംഗ്ലീഷ് നോവലുകളിൽ വായിച്ചിട്ടുള്ളതും
റഷ്യയിലെ നാട്ടിന്പുറത്തു കാണാനില്ലാത്തതുമായ
ആധംബരത്തിന്റെയും പകിട്ടിന്റെയും ഉദാഹരണങ്ങളാണ്.
പുതിയ ഫ്രഞ്ച് വാർപ്പേപ്പർ മുതൽ നിലത്തുവിരിച്ചിട്ടുള്ള
കംബളങ്ങൾവരെ എല്ലാം പുതിയവ. കട്ടിലിൽ സ്പിം
മെത്തയും പട്ടുതലയണകളും. മാർബിളിന്റെ കൂളിത്തൊട്ടി.
ചുവരിയിൽ പിച്ചളക്കോക്കും റ്റെസിംഗ്രേജിൽ കർട്ടനുകളും
പുതുമയാർന്നതും വിലപിടിച്ചവയുമാണ്. ഡോളിയെ
സഹായിക്കാൻ നിയുക്തയായ പരിചാരികയുടെ
വേഷഭൂഷാഡികൾ ഡോളിയുടേതിനെ അപേക്ഷിച്ചു പുതിയ
ഫാഷനിലുള്ളവയായിരുന്നു. വിനയവും വൃത്തിയും
വെട്ടിപ്പുമുള്ളവളാണെങ്കിലും അവളോട് ഇടപഴകാൻ ഡോളിക്കു
ബുദ്ധിമുട്ടനുഭവപ്പെട്ടു. ഭാഗ്യക്കേടിനു കണ്ണം വച്ചു തയ്ച്ചു റ്റെസിംഗ്
ജാക്കറ്റാണ് ഡോളി കൊണ്ടുവന്നത്. വീടിലാണെങ്കിൽ ആർ
ഉട്ടപ്പുകൾ തുന്നാൻ പന്തണ്ടുമീറ്റർ തുണിവേണം. വില
പതിനഞ്ചു റൂബിളിൽ കൂടുതലാവും. താനാരു
ദരിദ്രവാസിയാണെന്നു പരിചാരികയ്ക്കു മനസ്സിലാക്കുമ്പോൾ
എന്നാർത്ഥം അവൾ നാണിച്ചു.

കുറച്ചുകഴിത്തപ്പോൾ മറ്റാരു പരിചാരിക, നേരത്തെ
ഡോളിയെ പരിചയമുണ്ടായിരുന്ന അനുഷ്ടക, വന്നതോടെ
സമാധാനമായി. മറ്റൊരു പരിചാരിക യജമാനത്തിയുടെ
മുൻഡിലേക്കുപോയി.

അനുഷ്ടക നിർത്താതെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.
യജമാനത്തിയുടെ വിശേഷങ്ങൾ. പ്രത്യേകിച്ച്, പ്രഭുവിന്
അന്നയോടുള്ള സ്നേഹം വിവരിക്കാനാണവർക്കു

താൽപര്യമെന്നു മനസ്സിലായി. പക്ഷേ, ആ വിഷയത്തിലേക്കു കടക്കുമ്പോഴേല്ലാം ഡോളി ജാഗ്രതയോടെ അതിനു വിരാമമിട്ടും.

“യജമാനത്തിയുടെ ഉപ്പുംചോറും തിനാണു ഞാൻ വളർന്നത്. എന്റെ ജീവനെക്കാളും എനിക്ക് യജമാനത്തിയെ ഇഷ്ടമാണ്. ഇപ്പോഴേപ്പറ്റം സ്നേഹിക്കുന്നത്...”

“ഈതൊന്ന് അലക്കിക്കാണ്ടുവരാമോ?” ഡോളി ചോദിച്ചു.

“ശരി മാധ്യം. ചെറിയ തുണിക്കളാക്കേ അലക്കാൻ രണ്ടു സ്ത്രീകളുണ്ട്. വലുത് യന്തമുപയോഗിച്ച് അലക്കും. (പ്രഭു എല്ലാം തന്നത്താൻ ചെയ്യും. ഭർത്താവിന്റെ സ്നേഹം...”

ആ സമയത്ത് അന്ന വന്നതുകൊണ്ട് അനുഷ്ടകയുടെ പിലയ്ക്കലിനു വിരാമമായി.

സാധാരണ പരുത്തിത്തുണികൊണ്ടുള്ള ഒരുടുപ്പാണ് അന്ന ഇട്ടിരുന്നത്. ലളിതമായ ആ വസ്ത്രവിധാനം ഡോളി സുക്ഷിച്ചുനോക്കി. ഈ ലാളിത്യത്തിനുവേണ്ടി നല്ലാരു തുക ചെലവായിട്ടുണ്ടെന്നും മനസ്സിലായി.

“എന്റെ പഴയ പരിചാരികയാണ്.” അനുഷ്ടകയെ ചുണ്ടി അന്ന പറഞ്ഞു.

ഇപ്പോൾ അന്നയ്ക്ക് അന്വപ്പില്ല. ഉള്ളിലെ വികാരങ്ങൾ പുരത്തുകാട്ടാതെ അക്കഷാഭ്യതയോടെ സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി: “അന്നയുടെ ഇളയകുഞ്ഞത് എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു?” ഡോളി ചോദിച്ചു.

“ആനിയോ?” (മകൾ അന്നയെ അങ്ങനെയാണവർ വിളിക്കുന്നത്).

“സുവമായിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ വളരെ നനായിട്ടുണ്ട്. കാണണമെന്നുണ്ടോ? വരു, കാണിച്ചുതരാം. ആയമാരെക്കാണ്ടു തോറു. ഒരു ഇറ്റലിക്കാരിയുണ്ടായിരുന്നു. കൊള്ളാം. പക്ഷേ, ബുദ്ധിയില്ല. അവളെ പറഞ്ഞയയ്ക്കണമെന്നു വിചാരിച്ചുകൂടിലും കുഞ്ഞിന് അവളെ ഇഷ്ടപ്പെടുപോയി.”

“എങ്ങനെയാണ് കുഞ്ഞിന്റെ...” കുഞ്ഞിനു പേരിട്ടതെങ്ങനെയാണെന്നുദ്ദേശിച്ചതെങ്കിലും അന്നയുടെ മുഖം തുടുത്തതു കണ്ട് ഡോളി ചോദിച്ചു, “കുഞ്ഞിന്റെ മുലകുടി നിർത്തിയോ?”

അതല്ല നീ ചോദിക്കാനുദ്ദേശിച്ചത്? പേരിട്ടതെങ്ങനെയെന്നല്ലോ നിന്നക്കരിയേണ്ടത്? അലക്സിസിനും വിഷമമുണ്ട്. അവൾക്കു പേരില്ല. അതായത് അവളുടെ പേര്

കരെന്നീന് എന്നാണ്. അതിനെക്കുറിച്ച് നമുക്കു പിന്നീട് സംസാരിക്കാം. വരു, നമുക്കു കുഞ്ഞിനെ കാണാം. കൊച്ചുസുന്ദരിക്കുട്ടിയാണ്. ഇംഗ്ലീഷിൽ തുടങ്ങി.”

വീടിന്റെ മറ്റു ഭാഗങ്ങളിലെന്നപോലെ നഴ്സർഡിയിലും ആധിംബരത്തിനു കുറവില്ല. ഇംഗ്ലീഷിൽനിന്നുകൊണ്ടുവന്ന തൊട്ടിൽ, നടക്കാൻ പതിപ്പിക്കാനുള്ള ഒരുപകർണ്ണം. കൊച്ച് ഉള്ളതാലുകൾ. വിശ്രേഷപ്പെട്ട കുളിത്തൊട്ടി. എല്ലാം ഓന്നാംതരം. വിലപിടിച്ചുവ. മുറിയും വളരെ വലുത്.

അവർ അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ കുഞ്ഞത് ഒരു കൊച്ചുക്ക്ഷേരയിലിരുന്നു കുഴന്നപരുവത്തിലുള്ള അപ്പാരം കഴിക്കുന്നു. പുരത്താക്കെ തെറിച്ചുവീഴുന്നുണ്ട്. ഒരു റഷ്യൻ ജോലിക്കാരി കുഞ്ഞിനു ഭക്ഷണം കൊടുക്കുന്നതിനോടൊപ്പം സ്വയം ഭക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടെന്നു വ്യക്തം. വേറാരു നേഴ്സും ഹൈനേഴ്സും അപ്പുറത്തെ മുറിയിലിരുന്നു സംസാരിക്കുകയാണ്.

അന്നയുടെ ശബ്ദംകേട്ട ഇംഗ്ലീഷുകാരി ദുർമ്മാവം കാണിച്ചുകൊണ്ട് ഓടിവന്നു. വിശദികരണം ചോദിച്ചില്ലെങ്കിലും അവർ സ്വയം വിശദികരിക്കാൻ തുടങ്ങി. അന്നയുടെ ഓരോ വാക്കിനും ഇംഗ്ലീഷുകാരി ‘ഉത്തരവ്, ഉത്തരവ്’ എന്നു പലതവണ പറത്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

കുറുത്ത തലമുടിയും ചുവന്നുതുടക്കത്ത മുവവും കൊഴുത്ത ശരീരവുമുള്ള കുഞ്ഞത് പുതിയ സന്ദർശകയെ ഗൗരവത്തിലാണു വീക്ഷിച്ചതെങ്കിലും ഡോളിക്ക് അതിനെ വളരെയധികം ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. അതിന്റെ ആരോഗ്യംകണ്ട് അസുഖയും തോന്തി. കുഞ്ഞത് ഇംഗ്ലീഷുനടന്നതും ഡോളിയെ പ്രീതിപ്പെടുത്തി. അവളുടെ ഒരു കുഞ്ഞതും ഇതു ഭംഗിയായി ഇംഗ്ലീഷുകാരിയില്ല. കുഞ്ഞതു ഫ്രോക്കിട്ട്, വലിയ കുറുതു തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകൾക്കാണ്ടു ചുറ്റും നിന്ന മുതിർന്നവരെ നോക്കി തന്നോടുള്ള ആരാധനയിൽ തൃപ്തയായതുപോലെ അവർ ചിരിച്ചു. ശരീരത്തിന്റെ ഭാരം കൈകളിൽ താങ്ങി കാലുകൾ മുന്നോടുവലിച്ച് അവർ ഇംഗ്ലീഷുകാരി തുടങ്ങി.

ആ നഴ്സർഡിയിലെ പൊതുവായ അന്തരീക്ഷം, പ്രത്യേകിച്ച് ഇംഗ്ലീഷുകാരി നേഴ്സിന്റെ പെരുമാറ്റം ഡോളിക്ക് ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. അന്നയുടെതു പോലെ ചിട്ടയില്ലാത്ത ഒരു വീട്ടിൽ നല്ല സ്ത്രീകളാരും ജോലി ചെയ്യാൻ തയ്യാറാവുകയില്ലെന്ന വസ്തുത അറിയാവുന്നതുകൊണ്ടായിരിക്കാം ഗത്യന്തരമില്ലാതെ ആ

ഇംഗ്ലീഷുകാരിയെ അന്ന നിയമിച്ചത് എന്ന് ഡോളി വിശ്വസിച്ചു. അന്നയും അവിടത്തെ രണ്ട് ആയമാരും ആ പിഞ്ചുകുണ്ടതും പരസ്പരം പൊരുത്തപ്പെടുന്നില്ലെന്ന് അവരുടെ സംഭാഷണത്തിലെ ചില പരാമർശങ്ങളിൽനിന്നും ഡോളിക്കും മനസ്സിലായി. അമ്മയും ഇടയ്ക്കിട മാത്രമേ കുണ്ടതിനെ കാണാൻ ചെലുാറുള്ളു. അന്ന അവിടെയെല്ലാം തിരഞ്ഞെടുക്കില്ലും കുണ്ടതിന്റെ ഒരു കളിപ്പാട്ടവും കണ്ണുകിട്ടിയില്ല.

കുണ്ടതിന് എത്ര പല്ലുണ്ട് എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ അന്ന പറഞ്ഞ ഉത്തരം തെറ്റായിരുന്നു എന്നതാണ് എറ്റവും അതഭുതകരമായ വസ്തുത. അവസാനത്തെ രണ്ടു പല്ലുകൾ മുളച്ചത് അവർ അറിഞ്ഞിട്ടില്ല.

“ഞാനിവിട ഓയികപ്പറ്റാണെന്നു ചിലപ്പോഴേനിക്കു തോന്നും.” നഷ്ടസിരിയിൽനിന്നു പുരത്തിരഞ്ഞേവേ അന്ന പറഞ്ഞു: “ആദ്യത്തെ കുണ്ടതിന്റെ കാര്യം വ്യത്യസ്തമായിരുന്നു.”

“ഞാൻ നേരേമരിച്ചാണു വിചാരിച്ചത്.” ഡോളി പറഞ്ഞു.

“എയ് അല്ല! ഞാൻ സെരേഷയെ കണ്ണു. നീയറിഞ്ഞെന്നോ?” അന്ന ചോദിച്ചു: “അതിനെക്കുറിച്ചു നമുക്കു പിന്നീടു സംസാരിക്കാം. പട്ടിണിക്കിടക്കുന്ന ഒരു മനുഷ്യന്റെ മുന്നിൽ വിഭവസമ്മുഖമായ സദ്യ വിളന്നിവച്ചതു പോലെയാണെന്ന് അവസ്ഥ. എതിൽനിന്നാണു തുടങ്ങേണ്ടത് എന്ന് അറിഞ്ഞുകൂടാ. നീയും നിന്നോടുമാത്രം പരയാനുള്ള കാര്യങ്ങളുമാണ് എന്ന് സദ്യ. എവിടെനിന്നു തുടങ്ങണമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എല്ലാം ഞാൻ പരയാം. ഇവിടെവച്ചു നീ സന്ധിക്കാൻ പോകുന്ന ആളുകളുടെ ഒരു രൂപരേഖ തരാം. പ്രിൻസല്ല് ബാർബറയിൽനിന്നു തുടങ്ങാം. നിന്നക്കവരെ അറിയാം. അവരെക്കുറിച്ചുള്ള നിന്നെന്നും റൂഫിന്നെന്നും അഭിപ്രായങ്ങൾ എന്നിക്കും അറിയാം. കാതറിൻ പാവലോവൻ അമ്മായിയെക്കാൾ ഉയർന്നവളാണു താനെന്നു തെളിയിക്കുകയാണ് അവരുടെ ഒരു ലക്ഷ്യമെന്ന് റൂഫി പരയുന്നു. അതു സത്യമാണ്. എക്കിലും അവർ സ്നേഹമുള്ളവരാണ്. എന്നിക്കവരോടു വളരെ നന്ദിയുണ്ട്. പീറേഴ്സബർഗിൽ എന്നിക്ക് തുണം ആവശ്യമുള്ള ഒരു ഘട്ടമുണ്ടായിരുന്നു. കൃത്യസമയത്ത് അവർ വന്നു. അവരെനെ സഹായിച്ചു. അപ്പോഴേതെന്ന് എന്ന് ബുദ്ധിമുട്ട് അങ്ങ് പീറേഴ്സബർഗിൽ—നിന്നക്കു മനസ്സിലാവില്ല. ഇവിടെയെനിക്ക് സമാധാനവും സന്തോഷവുമുണ്ട്. അതിനെക്കുറിച്ചു പിന്നീട് പരയാം. ആദ്യം പട്ടികയിലെ പേരു

പറയാം. അടുത്തത് സ്വിയാഷ്സ്കിയാണ്. ഒരു മാർഷൽ. വളരെ നല്ല മനുഷ്യൻ. പക്ഷേ, അയാൾക്ക് അലക്സിനിനെക്കാണ്ക് എന്തോ ചിലതു സാധിക്കാനുണ്ട്. തങ്ങളിവിടെ സ്ഥിരതാമസമാക്കിയാലോ. അലക്സിനിനു നല്ല സ്വാധീനവുമുണ്ട്. അടുത്തത് ടഷ്കേവിച്ച് ആണ്. നീ അയാളെ പരിചയപ്പെട്ടുവാലോ. എപ്പോഴും ബെറ്റിനിയോടാപ്പമായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ സ്ഥാനത്രഷ്ടനാകപ്പെട്ടതുകൊണ്ട് നമ്മുടെ അടുത്തുവന്നു. അയാളുടെ പോക്കിനു വിട്ടാൽ കുഴപ്പമില്ലാണ് അലക്സിന് പറയുന്നത്. മറ്റാരാൾ വെസ്റ്റോവ്സ്കിയാണ്. നിനകയോളെ അറിയാം. 'നല്ല പയ്യൻ' എന്നു പറഞ്ഞ് അവൾ ചുണ്ടുകൾ കോട്ടി ചിരിച്ചു. ലെവിന്റെ വീട്ടിലെ കോലാഹലത്തെക്കുറിച്ച് അലക്സിനിനോടു പറഞ്ഞു. തങ്ങൾക്കെത്തു വിശ്വസിക്കാൻ കഴിത്തില്ല. മനുഷ്യരായാൽ അല്പം രസമാക്കയോവാം. അലക്സിനിന് ഒരു ശ്രോതാവിനെ വേണം. അതുകൊണ്ട് താൻ അയാളുടെ കൂടുകെട്ടിനെ വിലമതിക്കുന്നു. ഇവിടെ എപ്പോഴും സജീവവും രസകരവുമായ അന്തരീക്ഷം ആവശ്യമാണ്. എങ്കിലേ അലക്സിനിനു തൃപ്തിയാക്കു. ഇന്നി നമ്മുടെ വിചാരിപ്പുകാരനെക്കൂടി കാണണം. ജർമൻകാരനാണ്. വളരെ നല്ല മനുഷ്യൻ. ജോലി അറിയാം. അലക്സിനിന് അയാളെക്കുറിച്ചു നല്ല അഭിപ്രായമാണ്. പിനെ, ഡോക്ടറുണ്ട്, ചെറുപ്പക്കാരൻ. ശരിക്കും ഒരു ശുന്നതാവാദിയല്ല, വളരെ നല്ലാരു ഭിഷഗ്രരനാണ്. ഇന്നിയുള്ളത് ഒരു വാസ്തുശില്പി. ചുരുക്കത്തിൽ ഒരു രാജസദന്നുണ്ട് പറയാം."

ഇരുപത്

“പ്രിൻസസ്സ്, ഡോളി ഇതാ നിലക്കുന്നു, കാണണമെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നില്ലോ.” കല്ലുപാകിയ വരാന്തയിലിരുന്ന്, ഭ്രാംബന്സ്‌കിപ്പ്രൈവിന്റെ ചാരുകസേരയ്ക്ക് ഒരു കവർ തുന്നിക്കാണ്ടിരുന്ന പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറയോട് അനു പറഞ്ഞു: “അവർക്ക് അതതാഴ്ത്തിനു മുമ്പ് ഭക്ഷണമാനും വേണ്ടതും. നീ ഉച്ചടക്ഷണത്തിനെന്നതാണു വേണ്ടതെന്നു പറയണം. ഞാൻ അലക്സിസിനെയുംമറ്റും വിളിച്ചോണ്ടുവരാം.”

പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറ, ഡോളിയെ സ്നേഹപൂർവ്വം എന്നാൽ ക്രഷ്യാധികാരഭാവത്തിൽ സ്വീകരിച്ചു. അന്നയെ വളർത്തി വലുതാക്കിയ തന്റെ സഹോദരി കാതറിൻ പാവ്ലോവ്നയെക്കാൾ കുടുതലായി അവളെ സ്നേഹിക്കുന്നതുകാണ്ടാണു താനിവിദവനു താമസിക്കുന്നതെന്ന് അവൾ വിശദികരിച്ചു. ഈ പരീക്ഷണഘട്ടത്തിൽ എല്ലാവരും അന്നയെ ഉപേക്ഷിച്ചപ്പോൾ അവളെ സഹായിക്കേണ്ടതു തന്റെ കടമയാണെന്ന് അവർ കരുതി.

അവളുടെ ഭർത്താവ് വിവാഹമോചനത്തിനു സമ്മതിക്കും. അന്നു ഞാനെന്നു മാളത്തിലേക്കു മടങ്ങും. ഇപ്പോൾ എന്നെക്കാണ്ട് അവൾക്ക് ഉപയോഗമുണ്ട്. എത്ര പ്രയാസപ്പെട്ടാലും ഞാനെന്നു കടമ നിരവേറ്റും. അല്ലാതെ മറ്റു ചിലരേപ്പാലെ... നീ സ്നേഹമുള്ളവളാണ്. വന്നതു നന്നായി! വിവാഹിതരായ ദാവതിമാരേപ്പാലെയാണവർ കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നത്. വിധി കല്പിക്കേണ്ടത് ദൈവമാണ്. നമ്മള്ള. ബിരുദസോഖ്യസ്കിയും അവൈന്തേവയും ഒന്നിച്ചു ജീവിക്കുന്നില്ലോ? വാസിലേവും മമനോവയും ഒരു വീട്ടിൽ താമസിക്കുന്നില്ലോ? അവർക്കെതിരെ ആരും ഒന്നും പറയുന്നില്ലല്ലോ. അവസാനം അവരെ സമൃദ്ധം അംഗീകരിച്ചു. ഇവിടെ എല്ലാം ഇംഗ്ലീഷ്‌ശൈലിയാണ്. പ്രാതലിന് എല്ലാവരും ഒന്നിച്ചുകൂടും.

പിന്ന അവരവർക്കിഷ്ടമുള്ള ജോലികളിൽ ഏർപ്പെടും. ഏഴുമൺകാണ് അത്താഴം. ലീവ് നിന്നു ഇങ്ങനൊടയച്ചതു നന്നായി. അയാൾക്കു പലതും ചെയ്യാൻകഴിയും. ആശുപത്രിയുടെ കാര്യം പറത്തില്ലോ? എല്ലാം പാരീസിൽനിന്നാണു കൊണ്ടുവന്നത്."

അന്ന ബില്യാർഡ് മുറിയിൽനിന്നു പുരുഷരാർ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു. അത്താഴത്തിനുമുമ്പുള്ള രണ്ടു മൺകഴുർ എങ്ങനെ ചെലവഴിക്കണമെന്നാലോചിച്ചു. ടന്റിസ് കളിക്കാമെന്ന് വെസ്സലോവ്സ്കി നിർദ്ദേശിച്ചു.

"അതുവേണ്ട. വല്ലാത്ത ചുട്. നമുക്കു കുറച്ചുനേരം ഉദ്യാനത്തിൽ നടന്നിട്ടു വള്ളം തുഴയാം." ഭ്രാംബ്സ്കി പറത്തു.

"ഞാൻ ഏന്തിനും തയ്യാർ," സ്റ്റിയാഷ്സ്കി.

"ധോളിക്കു നടക്കാനിഷ്ടംതന്നെ അല്ലോ? കുറച്ചുകഴിത്തു വള്ളത്തിൽ പോകാം." അന്ന പറത്തു. എല്ലാവരും അതിനോടു യോജിച്ചു.

അന്നയും സ്റ്റിയാഷ്സ്കിയും ധോളിയും ഭ്രാംബ്സ്കിയും ജോഡികളായി നടന്നു. പുതിയ കൂട്ടുകെട്ടുമായി പൊരുത്തപ്പെടാൻ ധോളിക്കു ബുദ്ധിമുട്ട് അനുഭവപ്പെട്ടു. താത്ത്വികമായി അന്ന ചെയ്യുന്നതിനോട് ധോളി ക്ഷമിച്ചുനു മാത്രമല്ല, അതിനെ അംഗീകരിക്കുകയും ചെയ്തു. വഴിതെറ്റിയ ആ പ്രണയത്തോട് ധോളിക്ക് അസുഖ തോന്തി. പോരൈക്കിൽ, അന്നയോടവർക്ക് ആത്മാർത്ഥമായ സ്നേഹമുണ്ട്. തനിക്കു ലഭ്യമായ സുവസ്തകര്യങ്ങളുടെ പേരിൽ ഏതിനെയും അംഗീകരിക്കുന്ന പ്രിൻസസ്സ് ബാർബരയുടെ സാന്നിധ്യം ധോളിക്കു സന്തോഷകരമായിരുന്നില്ല.

അന്നയുടെ നടപടിയെ ധോളി പൊതുവേ അംഗീകരിച്ചുകൂടിലും അതിനു കാരണക്കാരനായ പുരുഷനെ കാണാൻ അവർക്കു താൽപര്യമില്ലായിരുന്നു. ഭ്രാംബ്സ്കിയെ അവർ ഇഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. അയാൾ അഹക്കാരിയാണെന്നെന്ന് അവളുടെ അഭിപ്രായം. ധനികനാണെന്നതല്ലാതെ അഹക്കരിക്കാൻ മറ്റൊന്തക്കിലും അയാളിലുണ്ടെന്ന് അവർക്കണ്ടിപ്രായമില്ല. ഗൃഹനാമയുടെ പരിചാരിക തന്റെ പഴയുന്ന് കുപ്പായം കാണാനിടയായതും ധോളിയുടെ അസ്വസ്ഥതയ്ക്ക് ആക്കം കൂട്ടി.

ജാള്യം മറയ്ക്കാനുദ്ദേശിച്ച് അയാളോടു മറ്റു വല്ലതും സംസാരിക്കാമെന്നു വിചാരിച്ചു. അയാളുടെ വീടിനെയും

ഉദ്യാനത്തെയും പ്രശംസിക്കുന്നത് ഇഷ്ടപ്പെടുമോ
എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാലും വേരാന്നും
പരയാനില്ലാത്തതുകൊണ്ട് ആ വീട് തനിക്കു വളരെ
ഇഷ്ടമായെന്നു പറഞ്ഞു.

“അതേ, നല്ല ഭംഗിയുണ്ട്. വളരെ പഴയ ശ്രേണിയിൽ
നിർമ്മിച്ചതാണ്.” ഭ്രാംഖൻകി അതിനോട് യോജിച്ചു.

“പുമുഖവും അതിനുമുന്നിലത്തെ മുറ്റവും എനിക്കിഷ്ടമായി.
ആദ്യമേ ഈങ്ങനെതന്നെന്നയായിരുന്നോ?”

“ഹേയ് അല്ല.” അയാളുടെ മുഖം സന്നോഷത്താൽ
പ്രകാശമാനമായി. “അതിന്റെ ശരിക്കുള്ള ഭംഗി കാണണമെങ്കിൽ
വസന്തകാലത്തു വരണം.” ദോളിയുടെ പ്രശംസ
അയാൾക്കിഷ്ടപ്പെട്ടു. വീടിന്റെ അലക്കാരപ്പണികളുടെയും
അയാൾ വാചാലനായി.

“ക്ഷീണമില്ലക്കിൽ നമുക്ക് ഈവിടത്തെ ആശുപത്രി കാണാം.
അടുത്തുതന്ന്.”

“അന്ന വരുന്നോ?” ദോളി ചോദിച്ചു.

“പോയി കാണാമോ?” അന്ന സ്വിയാഷ്സ്കിയോടു ചോദിച്ചു:
“അദ്ദേഹം ഈവിട കെട്ടിപ്പോക്കുന്ന ഒരു സ്ഥാരകമാണിത്” എന്ന്
ദോളിയോടും പറഞ്ഞു.

“ഈതൊരു മഹത്തായ സ്ഥാപനമാണ്” എന്നു പറഞ്ഞ
സ്വിയാഷ്സ്കി എന്നോ പോരായ്മയുള്ളതുപോലെ
കൂട്ടിച്ചേർത്തു: “നാട്ടുകാരുടെ ആരോഗ്യത്തിലുള്ള പ്രഭുവിന്റെ
താൽപര്യം പൂരാണനീയംതന്നെ. പക്ഷേ, സ്കൂളുകളുടെ
കാര്യംകൂടി ശ്രദ്ധിക്കണമായിരുന്നു.”

“ശ്രദ്ധിക്കാത്തതുകൊണ്ടല്ല. സ്കൂളുകൾ ധാരാളമുണ്ട്.”
എന്നായിരുന്നു ഭ്രാംഖൻകിയുടെ മറുപടി. “ഈതാണ്
ആശുപത്രിയിലേക്കുള്ള വഴി.” അയാൾ ഒരു നടപ്പാതയിലേക്കു
തിരിഞ്ഞു.

സ്ത്രീകൾ കൂടകൾ നിവർത്തി. അല്പപദ്ധതം നടന്ന് ഒരു ഗേറ്റ്
കടന്നപ്പോൾ വിശ്രേഷണപ്പെട്ട ആകൃതിയിലുള്ള പണി
പുർത്തിയാകാരായ ഒരു കെട്ടിടം കണ്ടു. ചായം തേക്കാത്ത
ഇരുവുമേൽക്കൂര വെയിലേറ്റു തിളങ്കി. തൊട്ടുത്തു മറ്റാരു
കെട്ടിടത്തിന്റെ പണി നടക്കുന്നു. മേസ്തിരിമാർ ഇഷ്ടികകൊണ്ടു
ചുമരുകെടുന്നു. ചിലർ വെള്ളമൊഴിച്ചു ചാന്തുകുഴയ്ക്കുന്നു.

“എത്ര പെട്ടുനാണിതു നിർമ്മിച്ചത്!” സ്വിയാഷ്സ്കി
അത്കുതപ്പെട്ടു. കഴിഞ്ഞതവണ താനിവിട വന്നപ്പോൾ

ഇതൊന്നുമില്ലായിരുന്നു.”

“ശിശിരമാകുന്നോൾ പുർത്തിയാകും. അകത്തെ
പണികളെല്ലാം മികവാറും തീർന്നു.” അന്ന പറഞ്ഞു.

“എതാൻി പുതിയ കെട്ടിടം?”

ധോക്കറുടെ കൂർട്ടേഴ്സും ഡിസ്പെൻസരിയും.”

അത് സമയത്ത് അവിടെയെത്തിയ വാസ്തുശില്പിയോട്
ദ്രോൺസ്കി ചുടുപിടിച്ച വാഗ്മാദത്തിലേർപ്പുട്ടുകണ്ണ്
എന്താണു കാര്യമെന്ന് അന്ന ആരാഞ്ഞു.

“മുഖപ്പിന് ഉയരംപോരാ.” ദ്രോൺസ്കി പറഞ്ഞു.

“അസ്തിവാരം കുറച്ചുകൂടി ഉയർത്തണമായിരുന്നു.” അന്ന
അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

“ശരിയാണ്, പക്ഷേ, ഇനിയിപ്പോ ഒന്നും ചെയ്യാനോക്കില്ല.”
വാസ്തുശില്പി കൈമലർത്തി.

“എനിക്കിൽക്കിലോക്കെ താൽപര്യമുണ്ട്.” കെട്ടിടംപണിയിലുള്ള
അവളുടെ പരിജ്ഞാനത്തിൽ അത്ഭുതംകൂടിയ
സ്വിയാഷ്സ്കിയോട് അന്ന പറഞ്ഞു: “ആശുപത്രിയുടെ അതേ
നിരപ്പിലായിരിക്കണം പുതിയ കെട്ടിടവും. പക്ഷേ, മുൻകൂട്ടി പൂർണ്ണം
ചെയ്യാതെ രണ്ടാമതാണിൽക്കുറഞ്ഞു പണിതുടങ്ങിയത്.”

വാസ്തുശില്പിയുമായി സംസാരിച്ചുകഴിത്തെ ദ്രോൺസ്കി
സ്ക്രീകളെ ആശുപത്രികകും ചുറ്റിനടന്നു കാണിച്ചു.
മേൽക്കൂരയിലെ കുമ്മായപ്പണിയും താഴെത്തെ നിലയിലെ
പെയിന്റിങ്ങും മികവാറും തീർന്നു. വീതിയുള്ള
ഇരുവുകോണിപ്പടി കയറി അവർ മുകളിലത്തെ നിലയിലുള്ള
ഒന്നാമത്തെ വലിയ മുൻയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ചുമരുകളിൽ
ഇമിറേഷൻ മാർബിൾ പതിച്ചിരിക്കുന്നു. വലിയ
സ്ഫടികജനാലകൾ ഉറപ്പിച്ചുകഴിത്തു. പലകപാകിയ തറയുടെ
പണി നടക്കുന്നു. ആശാരിമാർ അന്നത്തെ പണി മതിയാക്കി
പുരത്തിരഞ്ഞി.

“ഈതു വെയിറ്റിഞ്ഞുമാണ്.” ദ്രോൺസ്കി പറഞ്ഞു:
“ഈവിടെയൊരു ഡസ്കും മേശയും അലമാരയും മാത്രമേ കാണു;
വേരാന്നുമില്ല.”

“ഈതിലേ വരു. ജനാലയ്‌ക്കെടുത്തു പോവണ്ട്” എന്നുപറഞ്ഞ
അന്ന ചുവരിൽ തൊടുനോക്കി. “അലക്സിസ്, പെയിന്റ്
നല്ലപോലെ ഉണ്ണഞ്ഞി.”

വെയിറ്റിഞ്ഞ രൂമിൽനിന്നു വരാന്തയിലെത്തി അവിടെ
സ്ഥാപിച്ചിട്ടുള്ള പുതിയ രീതിയിലുള്ള വായുസഞ്ചാരമാർഗ്ഗവും

മാർബിശ്രപാകിയ കുളിമുറികളും സ്പിംഗ്‌മെത്തകളും ഭ്രാംബസ്കി കാണിച്ചുകൊടുത്തു. തുടർന്ന് ഓരോ വാർഡും റോറും പുതിയ സമ്പദായത്തിലുള്ള അടുകളെയും സാധനങ്ങൾ കൊണ്ടുപോകുന്നതിനുള്ള, ശബ്ദമുണ്ടാക്കാത്ത, ട്രോളികളുംമറ്റും കണ്ക് ഇതൊക്കെ തനിക്കു സുപരിചിതമാണെന്നഭാവത്തിൽ സ്വിയാഷ്സ്കി എല്ലാറ്റിനെയും അഭിനന്ധിച്ചു. ഇതൊന്നും മുമ്പ് കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത യോളി വിശദാംശങ്ങൾ ചോദിച്ചുമനസ്സിലാക്കിയത് ഭ്രാംബസ്കിയെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു.

“ശരിയായി ഫ്ലാൻചെയ്തു നിർമ്മിച്ച റഷ്യയിലെ ആദ്യത്തെ ആശുപത്രിയായിരിക്കും ഇതെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു.” സ്വിയാഷ്സ്കി പറഞ്ഞു.

“ഇവിടെ പ്രസവവാർധ്യങ്ങാ?” ഡോളി ചോദിച്ചു: “നാട്ടിന്റെപുരത്ത് അത് അത്യാവശ്യമാണ്.”

“ഇതൊരു പ്രസവാസ്പത്രിയല്ല.” ഭ്രാംബസ്കി പറഞ്ഞു: “പകർച്ചവ്യാധികളൊഴികെക്കുന്നതാണ്. എല്ലാ രോഗങ്ങൾക്കും ഉദ്യോഗിച്ചുള്ളതാണ്. ഇതു കണ്ടോ?” വിദേശത്തു നിന്നു കോണ്ടുവന്ന ഒരു കണ്ണേരയിലിരുന്നു കൈകകൾക്കാണ് അതിനെ ചലിപ്പിച്ചു. “നടക്കാൻ പ്രയാസമുള്ള രോഗികൾക്ക് ഇതിലിരുന്നുതന്നെ പുരത്തിരജി കാറ്റുകൊള്ളാം.”

ഡോളി എല്ലാംകണ്ടു സന്തോഷിച്ചു. ഭ്രാംബസ്കിയുടെ സ്വാഭാവികവും നിഷ്കളക്കവുമായ ഉത്സാഹം അവളെ ആകർഷിച്ചു. അയാൾ പറഞ്ഞത്തു ശ്രദ്ധിക്കാതെ, എന്നാൽ അയാളെ നോക്കിക്കൊണ്ക് അന്നയുടെ സ്ഥാനത്തു സ്വയം പ്രതിഷ്ഠിച്ചുകൊണ്ട്, അവൾ വിചാരിച്ചു: ‘ഇയാളൊരു നല്ല മനുഷ്യനാണ്. വളരെ നല്ലമനുഷ്യൻ.’ അനു അയാളെ പ്രേമിക്കാനുള്ള കാരണവും അവൾക്കു ബോധ്യമായി.

ഇരുപത്തിയൊന്ന്

“വേണ്ട പ്രിൻസസ്സ്, ഭാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ് നയ്‌ക്കു കഴിഞ്ഞുണ്ടാനു തോന്നുന്നു. കുതിരകളിൽ അവർക്കു താൽപര്യവുമില്ല.” കുതിരലായം കാണാനാഗ്രഹിച്ച സ്വിയാഷ്സ്കിക്കൊപ്പം പോകാമെന്നുദ്ദേശിച്ച അന്നയോട് ഭ്രാംസ്കി പറഞ്ഞു: “നീ പൊയ്ക്കോ. നിനക്കു വിരോധമില്ലെങ്കിൽ പ്രിൻസസ്സിനെ തൊൻ വീട്ടിൽക്കാണ്ഡുചെന്നാക്കാം.”

“എനിക്കും അതാണിഷ്ടം. കുതിരകളെക്കുറിച്ച് എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ.” ഡോളി അതിനോടു യോജിച്ചു. ഭ്രാംസ്കിക്ക് തന്നെക്കൊണ്ട് എന്തോ കാര്യം സാധിക്കാനുണ്ടെന്ന് അയാളുടെ മുഖഭാവത്തിൽനിന്ന് ഡോളി ഉള്ളറിച്ചു. അവളുടെ ഉള്ളറം ശരിയായിരുന്നു. ഗൈറ്റുകടന്ന് ഉദ്യാനത്തിലെത്തിരപ്പാർ അയാൾ തിരിഞ്ഞുനോക്കി. അന്ന സ്ഥലംവിടുന്നുറപ്പായപ്പാർ ഡോളിയോടു പറഞ്ഞു: “എനിക്കൊരു കാര്യം പറയാനുണ്ട്. അന്നയുടെ കൂടുകാരിയാണല്ലോ നീങ്ങൾ.” ഭ്രാംസ്കി തൊപ്പിയുരി കഷണി ബാധിച്ചുതുടങ്ങിയ ശരീരപ്പ് തുവാലകൊണ്ടു തുടച്ചു.

ഡോളി മറുപടി പറയാതെ അന്വരന്ന് അയാളെ നോക്കി.

അയാളുടെ ചിരിതുകുന്ന കണ്ണുകളും അചന്വേലമായ മുഖഭാവവും അവളെ ഭയപ്പെടുത്തി.

പല സംശയങ്ങളും അവളുടെ മനസ്സിലുടെ മിനിമാന്തരു. കൂട്ടിക്കളെയുംകൊണ്ട് അവരുടെകുടെ താമസിക്കാൻ പറയുമോ? അങ്ങനെ പറഞ്ഞാൽ അതിനോടു യോജിക്കാൻവയ്ക്കു. അല്ലെങ്കിൽ അന്നയ്ക്കുവേണ്ടി മോസ്കോയിൽ ഒരു സുഹൃദ്വലയം സ്വീഡിക്കാനാവശ്യപ്പെട്ടലോ?... വസേക വെസ്റ്റേലാവ് സ്കിയും അന്നയും തമിലുള്ള ബന്ധത്തക്കുറിച്ചു ചോദിക്കാനാണോ? ഒരുപക്ഷം, കിറ്റിയുടെ കാര്യം പറയാനായിരിക്കും. അയാൾക്ക് അവളോടു

കുറ്റബോധമുണ്ടാവും. ഈ ഉള്ളാദാലൈറ്റിനും അവളെ വിഷമിപ്പിക്കുകയാണു ചെയ്തത്.

“ഡോളിക്ക് അന്നയുടെമേൽ വലിയ സ്വാധീനം ചെലുത്താൻകഴിയും. അവർക്കു നിങ്ങളോട് അത്യയക്കിഷ്ടമാണ്. എന്നെയാണു സഹായിക്കണം!” ഭ്രാംബന്ധകി തുടങ്ങി.

നാരകമരങ്ങൾക്കിടയിലും നിശലുംവെളിച്ചവും മാറിമാറി വീണ്ടുകാണ്ടിരുന്ന ഭ്രാംബന്ധകിയുടെ ഉത്സാഹമുള്ള മുവത്തുനോക്കി, അയാൾ തുടർന്നു പറയുന്നതുകേൾക്കാൻ ഡോളി കാതോർത്തു അയാൾ ഒന്നും മിണ്ടാതെ, കൈയിലെ വട്ടിക്കാണ്ടു ചരലിൽ കുത്തി അവളുടെ വശംചേർന്നു നടന്നു.

“അന്നയുടെ പഴയ സുഹൃത്തുകളിൽ അവളെ കാണാൻവന്ന ഒരേയൊരാളാണു നിങ്ങൾ (പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറയെ താൻ കണക്കിലെടുക്കുന്നില്ല). ഈപ്പോഴെത്തു വിഷമാവസ്ഥയിൽ അവളെ സഹായിക്കാൻ നിങ്ങൾക്കാഗ്രഹമുണ്ട്. താൻ പറയുന്നതു ശരിയല്ലോ?” അയാൾ ചോദിച്ചു.

“ശരിയാണ്.” ഡോളി കുട മടക്കിക്കാണ്ടു പറത്തു: “പക്ഷേ...”

“അതു മാത്രമല്ല.” അയാൾ വിശദികരിച്ചു: “അന്ന എന്തുമാത്രം ദുരിതം അനുഭവിക്കുന്നുണ്ടെന്ന് എന്നെപ്പോലെ മറ്റാരാൾക്കും അറിഞ്ഞതുകൂടാ. അതു സ്വാഭാവികമാണ്. ഹൃദയമുള്ള ഒരു മനുഷ്യനാണെല്ലാ താനും. അവളെ ഈ അവസ്ഥയിലെത്തിച്ചതിനു താനും ഒരു കാരണമാണ്. അതുകാണ്ടാണ് ഈ കുറ്റബോധം.”

“എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നു.” അയാളുടെ തുറന്ന മനസ്സിനെ ഡോളി അഭിനന്ധിച്ചു: “പക്ഷേ, കുറ്റബോധം കാരണം നിങ്ങൾ പെരുപ്പിച്ചു പറയുകയാണോ എന്നെന്നിക്കു സംശയമുണ്ട്. അവളോടുള്ള സമൂഹത്തിന്റെ നിലപാടു കൂരമാണ്.”

“നാരകമാണ്!” അയാൾ പറത്തു: “പീറ്റേഴ്സ്സബർഗിൽ രണ്ടാഴ്ച കഴിച്ചു കൂട്ടാൻപെട്ട പാട്!”

“ഈവിടെ ആ പ്രശ്നമില്ലാണോ.” അവർ വെറുപ്പോടെ പറത്തു: “നിങ്ങൾ സമൂഹത്തിനെ വകവയ്ക്കാതിരുന്നാൽ മതി.”

“സമൂഹം! അതിനെക്കാണ് എനിക്കെന്താണു പ്രയോജനം?”

“നിങ്ങൾക്കാവശ്യം സമാധാനവും സന്തോഷവുമാണ്. അന്നയ്ക്കിവിട സന്തോഷമാണെന്ന് എന്നോടു പരഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.” ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണ് ഡോളി പറത്തതെക്കിലും അന്ന യമാർത്ഥത്തിൽ സന്തോഷിക്കുന്നുണ്ടോ എന്ന് അവർ സംശയിച്ചു.

പക്ഷേ, ഭ്രാംബൻസ്കികൾ ഒരു സംശയവുമില്ല.

“അതേയതേ.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “അവളുടെ പഴയ ദുഃഖങ്ങളും ശമിച്ചു. ഇപ്പോഴവർക്കു സന്തോഷംതന്നെ. പക്ഷേ, എന്റെ കാര്യം?... ഭാവിയെക്കുറിച്ചുള്ള ആശങ്കയാണ് എന്ന അലട്ടുന്നത്... നമുക്കിവിട കുറച്ചുനേരം ഇരിക്കാമോ?”

“അവാമല്ലോ.”

ടട്ടാതയിലെ ഇരിപ്പിടത്തിൽ ഡോളി ഇരുന്നു. ഭ്രാംബൻസ്കി അവളുടെ മുന്നിൽ നിന്നു.

“അന്നയ്ക്ക് ഇപ്പോൾ സന്തോഷമാണ്.” അയാൾ തുടർന്നു: “പക്ഷേ, ഇങ്ങനെ എത്ര നാൾ?” തങ്ങൾ ചെയ്തതു തെറ്റായാലും ശരിയായാലും അതു സംഭവിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ഇനി ജീവിതകാലം മുഴുവനും ഒന്നിച്ചു കഴിയേണ്ടവരാണ്. സ്നേഹപാശത്താൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടവരാണു തങ്ങൾ. തങ്ങൾക്കാരു കുണ്ടതുണ്ട്. ഇനിയും കുണ്ടതുങ്ങളുണ്ടാവാം. നിയമവും സാഹചര്യങ്ങളും പല സക്കിർണ്ണതകളും സൃഷ്ടിക്കും. ഇഷ്ടപ്പെട്ടാലും ഇല്ലക്കിലും അവയെ നേരിടാതെ നിവൃത്തിയില്ല. എന്റെ മകൾ നിയമത്തിന്റെ ദ്വഷ്ടിയിൽ കരെനീന്റെ മകളാണ്. ഈ കാപട്ടേതാട് എന്നിക്കു വെറുപ്പാണ്. ഇനി എന്നിക്കാരു മകൾ ജനിച്ചുനിരിക്കും. നിയമമനുസരിച്ച് അതും കരെനീന്റേതാവും. തങ്ങൾക്ക് എത്ര കുട്ടികളുണ്ടായാലും തങ്ങളുടെ കുടുംബജീവിതം എത്ര സന്തോഷപ്രദമായിരുന്നാലും തങ്ങൾ തമിൽ നിയമാനുസ്യതമായ ഒരു ബന്ധവുമുണ്ടാവുകയില്ല. എന്റെ പേരിനും സ്വത്തിനും അവർക്ക് അവകാശമില്ല. എത്ര ഭയാനകമായ അവസ്ഥ! ഇതിനേക്കുറിച്ച് അന്നയോടു സംസാരിക്കാൻ താൻ ശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ, അവർക്ക് ഒന്നും മനസ്സിലാവില്ല. പറയാൻ തുടങ്ങുന്നോൾനെ അവർ ശുണ്ടിയെടുക്കും. അതിന്റെ മറുവശം ആലോചിച്ചാലോ? അവളുടെ സ്നേഹത്തിനു പാത്രമായതിൽ എന്നിക്കു സന്തോഷമുണ്ട്. എന്നിക്കാരു താഴിൽ ആവശ്യമായിരുന്നു. അതു താൻ കണ്ടത്തി. കൊട്ടാരത്തിലും ഗവൺമെന്റ് സർവീസിലും പണിയെടുക്കുന്ന എന്റെ പഴയ

കുട്ടുകാരുടെതിനേക്കാൾ മഹത്തായ ജോലിയാണെന്നേതെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. എന്തുവന്നാലും തൈങ്ങളുടെ തൊഴിലുകൾ പരസ്പരം വച്ചുമാറാൻ ഞാൻ തയ്യാറാണ്. ഇവിടത്തെ ജോലി എന്നിക്കു സന്തോഷവും സംത്യപ്തിയും പ്രദാനംചെയ്യുന്നുണ്ട്. ഈനി മറ്റാന്നും തൈങ്ങൾക്കു വേണ്ട്.”

പരത്തു തുടങ്ങിയ വിഷയത്തിൽനിന്ന് അയാൾ വ്യതിചലിക്കുകയാണെന്ന് ഡോളിക്കു തോന്തി. അന്നേയോടു പറയാൻ സാധിക്കാത്ത കാര്യങ്ങൾ ഡോളിയോടു പറയാമെന്നുകരുതി മനസ്സുതുറന്നപ്പോഴാണു വഴി തെറ്റിയത്. മനസ്സിന്റെ സമനില വീണ്ടെടുത്ത് അയാൾ പരത്തുതുടങ്ങി:

“ഞാനിപ്പോൾ ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ജോലി എൻ്റെ മരണത്തോടെ അവസാനിക്കാൻ പാടില്ല. എന്നിക്ക് അന്തരാവകാശികളുണ്ടാവണം. അതാണിപ്പോഴില്ലാത്തത്. തനിക്കു ജനിച്ച കുട്ടികളും താൻ സ്നേഹിക്കുന്ന ഭാര്യയും തന്റെതല്ലെന്നും താൻ വെറുകുന്ന, അവരോടു യാതൊരു ബന്ധവുമില്ലാത്ത, മറ്റാരാളുടെതാവുമെന്നും മുൻകുട്ടി അറിയുന്ന ഓളം അവസ്ഥയെന്നാലോച്ചിച്ചുനോക്കു. എത്രമാത്രം ഭയാനകമാണെന്നു നിങ്ങൾക്കരിയാമല്ലോ!”

കേഷാഡം സഹിക്കവെയ്യാതെ അയാൾ ഒന്നുനിർത്തി.

“തീർച്ചയായും എന്നിക്കു മനസ്സിലാകും. പകേശ, അന്നയ്ക്ക് എന്തുചെയ്യാൻ പറ്റും?” ഡോളി ചോദിച്ചു.

അതാണു ഞാൻ പരത്തുവരുന്നത്. അവർക്കു പലതും ചെയ്യാൻ പറ്റും. കുഞ്ഞിനെ ദത്തടക്കാനുള്ള അനുവാദത്തിന് ചക്രവർത്തിയോടപേക്ഷിക്കാം. വിവാഹമോചനം. അത് അന്നയെ ആശ്രയിച്ചാണിരിക്കുന്നത്. അവളുടെ ഭർത്താവ് വിവാഹമോചനത്തിനു സമ്മതിച്ചതാണ്. നിങ്ങളുടെ ഭർത്താവാണ് അത് എർപ്പാടാക്കിയത്. ഈപ്പോൾ അയാൾ വിസമ്മതിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. എഴുതിച്ചൊദിച്ചാൽ മാത്രംമതി. അവർ ആവശ്യപ്പെടുന്നപക്ഷം സമ്മതിക്കുമെന്നു തീർത്തുപരിത്തതാണ്. അയാളൊരു ക്രുരനാണ്. അയാളുടെ ഓർമപോലും അവർക്കു വേദനയുണ്ടാക്കുമെന്നറിയാം. എങ്കിലും അതുകൂടാതെ കഴിയില്ലല്ലോ. അന്നയുടെയും കുട്ടികളുടെയും ജീവിതവും സന്തോഷവും അതിനെ ആശ്രയിച്ചാണിരിക്കുന്നത്. എന്ന രക്ഷിക്കാൻ പ്രിൻസസ്സിനു മാത്രമേ കഴിയു. വിവാഹമോചനം ആവശ്യപ്പെട്ട് അയാൾക്കാരു കത്തഞ്ഞുതാൻ നിങ്ങൾ അവളെ ഉപദേശിക്കണം.”

“തീർച്ചയായും.” കരന്നീനുമായി ഏറ്റവും ഒടുവിൽ നടന്ന സംഭാഷണം ഓർമിച്ച് ഡോളി പറഞ്ഞു: “തീർച്ചയായും താൻ ചെയ്യാം. അവൾക്കുവേണ്ടിയും എനിക്കുവേണ്ടിയും താനവളോടു സംസാർക്കാം.”

ദ്രോൺസ്കി ഡോളിക്കു നന്ദിപറഞ്ഞു. രണ്ടുപേരും എഴുന്നേറ്റു വീട്ടിലേക്കുനടന്നു.

ഇരുപത്തിരണ്ട്

ദ്രോ സർസ്കിയും

ധോളിയും

സംസാരിച്ചതെന്നാണെന്നറിയാനുള്ള ഉത്കണ്ഠംയോടെ
അന്ന്, ധോളിയുടെ മുവത്തുനോക്കിയെങ്കിലും ഒന്നും
ചോദിച്ചില്ല.

“അത്താഴത്തിനു സമയമായെന്നു തോന്നുന്നു.” അന്ന്
പറഞ്ഞു: “പരസ്പരം സംസാരിക്കാനുള്ള സമയം കിട്ടിയില്ല.
വൈകുന്നേരമാകട്ടെയെന്നുവച്ചു. താൻ പോയി വന്നതും
മാറിയിട്ടുവരാം. പുതിയ കെട്ടിടത്തിൽ പോയി മേലാകെ
ചെളിയായി.”

ധോളി അവളുടെ മുറിയിലേക്കു പോയി. അവർക്കു മാറാൻ
വേരെ ഉടുപ്പില്ല. ഏറ്റവും നല്ലതാണ് ധരിച്ചിരിക്കുന്നത്. അതു
കുടഞ്ഞ്, പൊടിതട്ടി, പരിചാരികയുടെ സഹായത്തോടെ ഒരു
റിബണ്ട് തുന്നിപ്പിടിപ്പിച്ച്, തലമുടിയിൽ ലേസ് ചുറ്റി.

“എനിക്കെതുമാത്രമെയുള്ളു.” അന്നേദിവസം മുന്നാമത്തെ
ഉടുപ്പിട്ടുവന്ന—അതും ലളിതമായ ഒന്നായിരുന്നു—അന്നയോടു
ധോളി പറഞ്ഞു.

“ഇതുതന്ന ധാരാളം!” അന്ന് ആശുസിപ്പിച്ചു: “നീയിവിട
വന്നതിൽ അലക്സിനിന് എന്തു സന്തോഷമാണെന്നോ!
നിന്നോടത്രയ്ക്കു സ്നേഹമാണ്! നിനക്കു
ക്ഷീണമൊന്നുമില്ലല്ലോ?”

അത്താഴത്തിനുമുമ്പ് ഒന്നും സംസാരിക്കാൻ സമയമില്ല.
ധോയിംഗ് രൂമിൽ ചെന്നപ്പോൾ പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറയും
പുരുഷന്മാരും ഹാജരുണ്ടായിരുന്നു. വാസ്തവില്ലപ്പിമാത്രം സുട്ടും
മറുള്ളവരെല്ലാം ഫ്രോക്ക് കോട്ടുമാണ് ധരിച്ചിരുന്നത്.
ധോക്കുരെയും വിചാരിപ്പുകാരെന്നും ദ്രോസർസ്കി
പരിചയപ്പെടുത്തി.

ക്ലീന്റേംഡ് ചെയ്ത, വടക്കുവമുള്ള, തിളങ്ങുന്ന വെളുത്ത
ടെക്കട്ടിയ തടിച്ച ബക്ലർ ഭക്ഷണം റഡിയായെന്നറിയിച്ചു.

സ്ത്രീകൾ എഴുന്നേറ്റു. അന്നതെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാൻ സ്വിയാഷ്സ്കിയോടു പരഞ്ഞിട്ട്, ഭ്രാംബൻസ്കി, ഡോളിക്ക് അകമ്പടി സേവിച്ചു. ടഷ്കേവിച്ച്, പ്രിൻസല്ല് ബാർബറയെ അനുഗമിക്കാൻ തുനിഞ്ഞെങ്കിലും അതിനുമുമ്പ് വെസ്ലോവ്സ്കി അവർക്ക് കൈകൊടുത്തു. വിചാരിപ്പുകാരനും ഡോക്ടറും പിന്നാലെചെന്നു.

ഡൈനിങ് റൂമും പരിചാരകരും വിഭവങ്ങളുമെല്ലാം ആധുനികവും ആധംബരപുർണ്ണവുമായിരുന്നു. തനിക്ക് ഇതൊക്കെ അപാപ്യമാണെന്നും ഓക്കലും പ്രയോഗത്തിൽ വരുത്താൻ സാധ്യമല്ലെന്നും അറിയാവുന്ന ഡോളി ഒരു വീട്ടിലെയെന്ന നിലയ്ക്ക് എല്ലാം നോക്കിമന്ത്രിലാക്കി. ഇതൊക്കെ താനേ സംഭവിക്കുന്നതാണെന്നും തങ്ങളുടെ വീടിലെ അതിമിസ്ത്കാരവേളയിൽ ആവശ്യമുള്ളതൊക്കെ നിഷ്പ്രയാസം തയ്യാറായിക്കൊള്ളുമെന്നുമാണ് തന്റെ ഭർത്താവും വസേക വെസ്ലോവ്സ്കിയും സ്വിയാഷ്സ്കിയും മറ്റും ധരിച്ചിട്ടുള്ളതെന്ന് ഡോളിക്കരിയാം. ഭ്രാംബൻസ്കിയുടെ മേൽനോട്ടമാണ് ഇതു ഭംഗിയായി എല്ലാം ഏർപ്പാടാക്കാൻ സഹായിച്ചതെന്നും അവർ മന്ത്രിലാക്കി. അന്നത്തും സ്വിയാഷ്സ്കിയും പ്രിൻസല്ലും വെസ്ലോവ്സ്കിയുമെല്ലാം അതിമികളായി വിരുന്ന് ആസ്പദിച്ചു.

സംഭാഷണവേളയിൽ മാത്രമാണ് അന്ന ആതിമേയയായി മാറിയത്. വിചാരിപ്പുകാരനും വാസ്തുശ്രില്പിയും ഉൾപ്പെടയുള്ളവർ, അവിടത്തെ ആധംബരം കണ്ടുപക്കുന്നില്ലക്കാതെ, എല്ലാവരെയും സംഭാഷണങ്ങളിൽ പങ്കെടുപ്പിക്കുകയെന്ന ശ്രമകരമായ ദാത്യം അന്ന ഭംഗിയായി നിറവേറ്റി. വള്ളം തുഴയാൻ പോയിരുന്ന ടഷ്കേവിച്ചും വെസ്ലോവ്സ്കിയും പീറ്റേഴ്സ്ബർഗ്—യാട്ട് കൂട്ടിന്റെ വിശേഷങ്ങൾ പങ്കിട്ടു.

ഒരു ചെറിയ ഇടവേളയുണ്ടായപ്പോൾ അന്ന, വാസ്തുശ്രില്പിയോടു പുതിയ കെട്ടിടം പറഞ്ഞതു: “നിക്കൊളാസ് ഇവാനിച്ച്, പുർത്തിയാക്കിയത്! എത്ര പെട്ടനാണു നിങ്ങൾ എന്നും അവിടെ പോകാറുള്ള ഞാൻപോലും നിർമ്മാണത്തിന്റെ വേഗംകണ്ട് അതഭൂതപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.”

“തിരുമന്ത്രിനോടൊപ്പം ജോലിചെയ്യുന്നതു സന്നോഷമുള്ള കാര്യമാണ്.” അന്ത്യും ആഭിജാത്യവുമുള്ള മിത്രാഷിയായ

മനുഷ്യൻ പറത്തു: “ഗവൺമെന്റ് ജോലിപോലെയല്ല. അവിടെ കെട്ടുകണക്കിനു കടലാസ്സുകളിൽ എഴുതി ബോധ്യപ്പെടുത്തണം. ഇവിടെ പ്രഭുവിനോടു താൻ കാര്യം പറയുന്നു, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം കേൾക്കുന്നു. മുന്നു വാക്കുകൾ കൊണ്ട് കാര്യം തീർപ്പാക്കുന്നു.”

“അതാണ് അമേരിക്കൻസ്വദായം.” സ്വിയാഷ്സ്കി ചിരിച്ചു.

സംഭാഷണം അമേരിക്കൻ ഗവൺമെന്റിന്റെ
ആർന്നപട്ടികളിലേക്കു കടന്നു. ഒന്നും മിണ്ടാതിരുന്ന
വിചാരിപ്പുകാരനെക്കൂടി സംഭാഷണത്തിൽ
പങ്കെടുപ്പിക്കാനുദ്ദേശിച്ച് അന്ന പെട്ടെന്നു വിഷയം മാറ്റി.

“ധോളി കൊയ്ത്തുയരുതും കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?” അന്ന ചോദിച്ചു: “ഇന്നലെയാണ് ആദ്യമായി താൻ കണ്ടത്.”

“എങ്ങനെയാണതു പ്രവർത്തിക്കുന്നത്?” ധോളി ചോദിച്ചു.

“കത്തികപോലെ. ഒരു പലകയും കുറെയയികം കത്തികകളും. ഇതാ ഇങ്ങനെ...”

അന്ന ഒരു കത്തിയും മുള്ളുമെടുത്ത്, വെളുത്തു സുന്ദരമായ, മോതിരങ്ങളുടെ തിളക്കമുള്ള, കൈകളിൽ പിടിച്ച്, കത്തികകാണ്ഡു മുറിക്കുന്നതുപോലെ കാണിച്ചു. തന്റെ വിശദീകരണം ആർക്കും മനസ്സിലാവുകയില്ലെന്നിയാമായിരുന്നിട്ടും അവൾ ഹൃദയമായി സംസാരിച്ചു.

“പിച്ചാത്തികളെപ്പാലെയായിരിക്കും.” അന്നയുടെ ഉടലിൽനിന്നു കണ്ണടുകാതെ വെസ്റ്റലോവ്സ്കി കളിയാക്കി.

അന്ന ചിരിച്ചെങ്കിലും മറുപടി പറത്തില്ല. അവൾ വിചാരിപ്പുകാരനോടു ചോദിച്ചു: “കത്തികപോലെയെല്ലോ അതു പ്രവർത്തിക്കുന്നത്, കാർഡ്മോഡ്യാറിച്ച്?”

“വളരെ ശരിയാണ്” എന്നു പറത്തൽ ആ ജർമൻകാരൻ യുദ്ധത്തിന്റെ ഘടന വിവരിക്കാൻ തുടങ്ങി:

“കത്തിരുകൾ കെട്ടുകളാക്കാത്തതാണു കഷ്ടം. വിയന്നിലെ എക്സിബിഷൻിൽ കതിർക്കറ്റകൾ കമ്പിക്കാണ്ഡു കെട്ടുന ഒരു യുദ്ധം താൻ കണ്ഡു. അതാണു കൂടുതൽ ലാഭകരം.” സ്വിയാഷ്സ്കി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

“അതിനു കമ്പിയുടെ വിലകുടി കൊടുക്കേണ്ടിവരും” എന്നുപറത്തു ജർമൻകാരൻ കീശയിൽനിന്നും ഡയറിയും പെൻസില്ലുമെടുത്തു കണക്കുകൂട്ടാൻ തുടങ്ങിയെങ്കിലും

ഉണ്മുറിയിലാണിരിക്കുന്നതെന്നാർമിച്ചും വേബാൺസ്‌കിയുടെ നിരുത്സാഹപ്പട്ടത്തുന്ന നോട്ടോ കാരണവും അതു വേണ്ടനുവച്ചു.

“പണം പോയാലേ പാം പർക്കു.” വസേങ്ക വെസ്ലോവ്‌സ്‌കി ജർമൻകാരനെ കളിയാക്കി.

“വാസിലി സെമിനിച്ച്, താങ്കൾ രോഗികളെ കാണാൻ പോയിരിക്കുമെന്നാണു തെങ്ങൾ വിചാരിച്ചത്.” അസുഖം ബാധിച്ചവനേപ്പാലെ കാണപ്പെട്ട ഡോക്ടറോട് അന്ന ചോദിച്ചു.

“ഞാനവിട പോയിരുന്നു. പൊടുനേരു അവിടെന്നിന് അപ്രത്യക്ഷനായി, ഇവിട പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.” ഡോക്ടർ തമാഴമട്ടിൽ പറത്തു.

“നല്ല വ്യാധാമമായി.”

“ഉഗ്രൻ!”

“അത് വ്യുദയ്യക്ക് എങ്ങനെയുണ്ട്? പകർച്ചപ്പനിയല്ലോ?”

“അല്ല. എക്കില്ലും അതെ നല്ല അവസ്ഥയിലല്ല.”

“കഷ്ടംതന്നെ!”

“അന്ന അർക്കഡോവ്‌ന വിവരിച്ചതുപോലുള്ള ഒരു കൊയ്ത്തുയറ്റം നിർമ്മിക്കാനെന്നുപുമല്ല.” സ്രിയാഷ്ണസ്കി അവളെ ദേശ്യം പിടിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

“എന്തുകൊണ്ടു സാധ്യമല്ല?” അന്ന ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു. അന്നയുടെ വിവരണം ഓരീക്കൽക്കൂടി കാണാനും കേൾക്കാനുമുള്ള യുവസഹജമായ മോഹമാണതിനു പിന്നിലെന്ന് ഡോളിക്കു മനസ്സിലായി.

“അന്ന അർക്കഡോവ്‌നയ്ക്കു വാസ്തവിഭ്യായിൽ നല്ല പരിജ്ഞാനമുണ്ടായും തോന്നുന്നു” ടഷ്കേവിച്ച് പറത്തു.

“ശരിയാണ്! അടിത്തര കെടുന്നതിനെയും ഇംഗ്ലീഷ് കടക്കാതെ പുശുന്നതിനെയുംകൂറിച്ച് ഇന്നലെ സംസാരിക്കുന്നതു ഞാൻ കേട്ടു. ശരിയല്ലോ?” വെസ്ലോവ്‌സ്‌കി ചോദിച്ചു.

“അതിൽ അതഭൂതപ്പെടാനൊന്നുമില്ല. ഞാനിതൊക്കെ ദിവസവും പലതവണ കേൾക്കുന്നതല്ലോ?” അന്ന പറത്തു: “വീടുണ്ടാക്കാനുപയോഗിക്കുന്ന വസ്തുകൾ എത്താക്കയെണ്ണുപോലും നിങ്ങൾക്കറിഞ്ഞുകൂടല്ലോ?” വെസ്ലോവ്‌സ്‌കി പറയു. ഇഷ്ടികകളെ പരസ്പരം ബന്ധിപ്പിക്കുന്നതെന്താണ്?”

“സിമന്റുതന്നെ!”

“മിടുകന്നു! സിമന്റുനു വച്ചാലെന്താണ്?”

“അത്... കുഴന്തുപോലുള്ള ഒരു സാധനം... അല്ല, പുട്ടി.”
വെസ്റ്റോവ്‌സ്‌കിയുടെ മറുപടി എല്ലാവരെയും ചിരിപ്പിച്ചു.

ഡോക്ടറും വാസ്തവില്ലപ്പിയും വിചാരിപ്പുകാരനും
ഒഴികെയുള്ളവർ ഇടവിടാതെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.
റഷ്യയിലെ കൂഷികൾ ഉപദ്രവകാരികളാണു യന്ത്രങ്ങളെന്ന
ലെവിന്റെ അടിപ്രായത്തെക്കുറിച്ച് സ്രിയാഷ്ണൻകി
പരാമർശിച്ചപ്പോൾ ഭ്രാംബന്സ്‌കി ഇടപെട്ടു:

“എനിക്ക് ആ മാന്യവ്യക്തിയെ പരിചയപ്പടാനുള്ള
ഭാഗമുണ്ടായിട്ടില്ല. എങ്കിലും താൻ കുറപ്പെടുത്തുന്ന യന്ത്രങ്ങളെ
അദ്ദേഹം കാണുകയോ ഉപയോഗിക്കുകയോ
ചെയ്തിട്ടില്ലെന്നാണ് എനിക്കു തോന്ത്രന്ത്. അമവാ
കണ്ടിട്ടുണ്ടകിൽത്തനെ റഷ്യൻ നിർമ്മിതയന്ത്രങ്ങൾ മാത്രമേ
കണ്ടിരിക്കാനിടയുള്ളു.”

“അദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടി വാദിക്കാൻ ഞാനാള്ളു.” ഡോളി
അല്പം ചുടായി: “എങ്കിലും ഒന്നു തീർച്ചയാണ്. നല്ല വിവരമുള്ള
മനുഷ്യനാണ്. അദ്ദേഹം ഇവിടെയുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ
വിമർശനത്തിനു മറുപടി പറയുമായിരുന്നു.”

“എനിക്കു കക്ഷിയെ വളരെ ഇഷ്ടമാണ്. ഞങ്ങൾ അടുത്ത
സ്നേഹിതമാരുമാണ്.” സ്രിയാഷ്ണൻകി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു
പറഞ്ഞു: “എങ്കിലും അല്പം പിരിലുസാണെന്നു പറയുന്നതിൽ
കഷമിക്കണം. ഉദാഹരണത്തിന്, പാർലമെന്റും
മജിസ്ട്രേറ്റുമാരുമാണും ആവശ്യമില്ലെന്നും അവയുമായി
ബന്ധപ്പെടാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലെന്നുമാണ് അയാളുടെ
നിലപാട്.”

“അതു നമ്മൾ റഷ്യക്കാരുടെ നിസ്യംഗതയാണ്.” തന്നുത്ത
വെള്ളം ഫോസ്റ്റിലേക്കു പകർന്നുകൊണ്ട് ഭ്രാംബന്സ്‌കി പറഞ്ഞു:
“നമ്മുടെ അവകാശങ്ങൾ നമുക്കു കൈമാറുന്ന കടമകൾ
തിരിച്ചറിയാതിരിക്കുകയും അങ്ങനെ പ്രസ്തുത കടമകളെ
നിഷ്പയിക്കുകയും ചെയ്യുകയാണു നമ്മുടെ പതിവ്.”

“ഈതു കർശനമായി സ്വന്തം കടമകൾ നിരവേറുന്ന
മറ്റാരാളെ ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല.” ഭ്രാംബന്സ്‌കിയുടെ വാക്കുകൾ
ഡോളിയെ രോഷംകൊള്ളിച്ചു.

“നേരേമരിച്ച്, എന്ന ഒരു ഗ്രാമമജിസ്ട്രേറ്റായി
തെരഞ്ഞെടുത്തു ബഹുമാനിച്ചതിൽ നികൊളാസ് ഇവാനിച്ച്
ഉൾപ്പെടെ (സ്രിയാഷ്ണൻകിയെ ചുണ്ടിക്കാണിച്ച്) എല്ലാവരോടും
എനിക്കു കൃതജ്ഞതയുണ്ട്. മീറ്റിങ്ങുകളിൽ പങ്കെടുക്കുന്നതും

കർഷകന്റെ കുതിരയുടെ പ്രശ്നത്തിൽ തീർപ്പുകല്പിക്കുന്നതും മറ്റൊരു ജോലിയെയുംപോലെ പ്രധാനമാണെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. എന്ന പാർലമെന്റിലേക്കു തെരത്തെടുത്താൽ അതും ഒരു ബഹുമതിയായി ഞാൻ കരുതും. ഒരു ഭൂവൃദ്ധമയെന്ന നിലയ്ക്ക് ഞാൻ അനുഭവിക്കുന്ന ആനുകൂല്യങ്ങൾക്കു പകരമുള്ള ഒരു സേവനമാണത്.” എത്രമാത്രം ദ്രുഡവിശ്വാസത്തോടെയാണ് ഭ്രാംബൻസ്കി തന്റെ ഭാഗം അവതരിപ്പിക്കുന്നതെന്നോർത്തു യോളി അതഭുതപ്ലൂട്. ലൈവിനും തന്റെ വാദഗതികൾ ഇതുതെതാളം ശക്തമായിത്തന്നെ മുന്നോട്ടുവയ്ക്കുമെന്ന് അവർക്കരിയാം. ലൈവിനെയാണു താൻ സ്നേഹിക്കുന്നത് എന്ന കാരണത്താൽ അയാളുടെ പക്ഷംചേരാനാണ് അവർക്കു താൽപര്യം.

“അപ്പോൾ അടുത്ത സമേഖനത്തിനു നമുക്കു വീണ്ടും സന്ധിക്കാമല്ലോ?” സ്വിയാഷ്സ്കി ചോദിച്ചു: “കാലേകൂട്ടി വരണം. നമുക്കൊന്നിച്ചു താമസിക്കാം.”

“ഇക്കാലത്ത് ഒരു നൂറുകൂട്ടം ചുമതലകളാണ് ഓരോരുത്തരും ഏറ്റുകുന്നത്.” അന്ന ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറത്തു: “മുന്ന് ഓരോന്നിനും ഉദ്യോഗസ്ഥരുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോഴാണെങ്കിലും എല്ലാറ്റിനും പൊതുപ്രവർത്തകർവ്വേണം. അലക്സിസിന് ആറുമാസംപോലും അടങ്കിയിരിക്കാനാക്കില്ല. ഇപ്പോൾത്തന്നെ അഭേദാ ആരോ സമിതികളിൽ അംഗമാണ്. ദരിദ്രരുടെ രക്ഷിതാവ്, ഗ്രാമമജിസ്ട്രേറ്റ്, ഒരു കൗൺസിലിലെ അംഗം, കോടതിയിലെ ജുറി, കുതിരകളെ സംബന്ധിക്കുന്ന ഏതോ ഒരു കമ്മീഷനിലെ മെമ്പർ, ഇങ്ങനേപോയാൽ എവിടെചുന്നവസാനിക്കുമോ എന്തോ! ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഴുവൻ സമയവും ഇങ്ങനെ ചെലവഴിക്കേണ്ടിവരുന്നു. പദവികളുടെ എല്ലം പെരുകുമ്പോൾ അതെല്ലാം വരും അലക്കാരമായി മാറുമെന്നതാണെന്ന് പേടി. “താങ്കൾ എത്രയെല്ലാത്തിൽ അംഗമാണ് നിക്കൊളാം ഇവാനിച്ച്?” സ്വിയാഷ്സ്കിയോടാണ് ചോദിച്ചത്. “ഇരുപതിലധികം ഉണ്ടാവും അല്ലോ?”

അന്ന തമാശയായാണ് പറത്തതെങ്കിലും അവളുടെ സ്വരത്തിൽ അസഹിഷ്ണുത പ്രകടമായിരുന്നു. അവളെയും ഭ്രാംബൻസ്കിയെയും സശ്രദ്ധം നിർബ്ബഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന യോളിക്ക് അതു പെടുന്നു മനസ്സിലായി. നിർബന്ധിപ്പിയും ഗൗരവവുംകലംന ഭാവമായിരുന്നു ഭ്രാംബൻസ്കിയുടെ മുവത്ത്. അതു കണ്ടിഞ്ഞ പ്രിൻസസ്റ്റ് ബാർബറ, പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ

അവരുടെ പരിചയക്കാരെക്കുറിച്ചും പരയാൻതുടങ്ങി.
പൊതുപ്രവർത്തനത്തെ സംബന്ധിച്ച് അന്നയ്ക്കും
വ്രോൺസ്കിക്കുമിടയിൽ എന്ന് അവർ ഉള്ളപ്പെട്ടു.

അഭിപ്രായവ്യത്യാസങ്ങളുണ്ടായിരിക്കാം എന്ന് അവർ ഉള്ളപ്പെട്ടു.
വിഭവങ്ങളും വീഞ്ഞനും അവ വിളന്തിയ റീതിയുമെല്ലാം വളരെ
നന്നായിരുന്നേങ്കിലും ഒരു ചെറിയ സദസ്യിനു
യോജിക്കാത്തവയാണ് അവയെന്നു ഡോളിക്കു തോന്തി.

ഭക്ഷണം കഴിത്ത് എല്ലാവരും കുറച്ചുനേരം
വരാന്തയിലിരുന്നു. പിന്നീട് ടെന്നീസ് കളിച്ചു. ഡോളി കളിക്കാൻ
ശ്രമിച്ചുകിലും കളി മനസ്സിലായില്ല. മനസ്സിലായപ്പോഴേക്കും
ക്ഷീണിച്ചുപോയി. പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറയുടെ അടുത്തിരുന്നു
കളിക്കണ്ടു. പ്രിൻസസ്സിന്റെ പകാളി ടഷ്കേവിച്ചും നേരത്തെ
കളിമതിയാക്കിയിരുന്നു. സ്വിയാഷ്സ്കിയും വ്രോൺസ്കിയും
വളരെ നന്നായി കളിച്ചു. വെസ്ലോവ്സ്കിയായിരുന്നു മോശം
കളിക്കാൻ. എങ്കിലും അയാളുടെ പൊട്ടിച്ചിരിയും
ആർപ്പുവിളിയും മറുള്ളവർക്കു പ്രോത്സാഹനമായി. അയാളും
മറുള്ള പുരുഷമാരും സ്ത്രീകളുടെ അനുവാദത്തോടെ,
കോട്ടുകൾ ഉള്ളിരിയ്ക്കാണ് കളിച്ചത്. വെസ്ലോവ്സ്കിയുടെ
ചുവന്നുതുടുത്ത, വിയർപ്പിൽ കുളിച്ച, മുവവും ചടുലങ്ങളായ
ചലനങ്ങളും കാണിക്കളുടെ മനസ്സിൽ പതിത്തു.

അനുരാത്രി ഡോളി കിടക്കയീൽ ചെന്നുകിടന്നു കണ്ണടച്ച
നിമിഷം, വക്കേ വെസ്ലോവ്സ്കി ടെന്നീസ് ഗ്രൗണ്ടിൽ
അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും ഓടുന്നതാണുകണ്ടത്.

കളി കണ്ണുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഡോളിക്കു
സന്തോഷമില്ലായിരുന്നു. കൂട്ടിക്കളുടെ അഭാവത്തിൽ മുതിർന്നവർ
കൂട്ടികളിയിലേർപ്പെടുന്നതുപോലുള്ള അസ്വാഭാവികത
അവർക്കനുഭവപ്പെട്ടു. എങ്കിലും മറുള്ളവരെ
ശല്യപ്പെടുത്താതിരിക്കാൻവേണ്ടി കളി ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതായി
ഭാവിച്ചു. ഒരു നാടകശാലയിൽ മികച്ച നീന്തനമാർക്കൊപ്പം താൻ
അഭിനയിക്കുകയാണെന്നും തന്റെ മോശം പ്രകടനം നാടകത്തെ
മൊത്തത്തിൽ വഷളാക്കുകയാണെന്നും അവർക്കുതോന്തി.

അവിടത്തെ താമസം ഇഷ്ടപ്പെടുകയാണേങ്കിൽ
രണ്ടുദിവസം കഴിത്തു മടങ്ങാമെന്നുദ്ദേശിച്ചാണ് അവർ വന്നത്.
പക്ഷേ, അന്നു വൈകുന്നേരം കളി കണ്ണുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ
പിറ്റേദിവസംതന്ന തിരിച്ചുപോകാൻ തീരുമാനിച്ചു.

കുഞ്ഞുങ്ങളെ കാണാതെ ഒരു പകൽ
കഴിച്ചുകൂട്ടിയേന്നാർത്ഥപ്പോൾ അവർക്കു വിഷമംതോന്തി.

ചായകുടികഴിഞ്ഞു രാത്രി കുറച്ചുനേരം വള്ളം തുഴഞ്ഞിട്ട്
തന്നിച്ചു കിടക്കമുറിയിലെത്തി ഉടുപ്പുമാറ്റി തലമുടി
അഴിച്ചുകൈട്ടിയപ്പോൾ വലിയ ആശ്വാസം അനുഭവപ്പെട്ടു.

അന്ന ഉടനേ വരുമെന്ന വിചാരംപോലും അവളിൽ
വെറുപ്പാണുള്ളവാക്കിയത്. സ്വന്തം മനോരാജ്യവുമായി
ദറയ്ക്കിരിക്കാനാണ് അവർ ആഗ്രഹിച്ചത്.

ഇരുപത്തിമൂന്ന്

അര് ന നെന്ത് ഗൗണർ ധരിച്ചു മുൻയിലെത്തിരപ്പോൾ ഡോളി ഉറങ്ങാനുള്ള ഒരുക്കത്തിലായിരുന്നു. വ്യക്തിപരമായി പ്രധാനപ്പെട്ട കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കുവാൻ പകൽ പലതവണ അന്ന തയ്യാറായെങ്കിലും എതാനും വാക്കുകൾ പറത്തിട്ട് അവസാനിപ്പിക്കും: “പിന്നീടു നമുക്കു വിശദമായി സംസാരിക്കാം. എന്നിക്ക് ഒരുപാടു കാര്യങ്ങൾ പറയാനുണ്ട്.”

ഇപ്പോൾ അവർ തനിച്ചാണെങ്കിലും എന്താണു പറയേണ്ടതെന്ന് അവർക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. അവൾ ഡോളിയെ നോക്കിക്കൊണ്ടു ജനാലയ്ക്കുസമീപം ഇരുന്നു. വ്യക്തിപരമായ വിഷയങ്ങളുടെ കുമ്പാരത്തിലേക്കു കണ്ണോടിച്ചു. പറയാനുള്ള യാതൊനും കണ്ണുകിട്ടിയില്ല. എല്ലാം പറത്തുകഴിഞ്ഞു എന്നാണ് അപ്പോൾ തോന്തിയത്.

“കിറ്റിക്ക് എങ്ങനെയുണ്ട്?” നെടുവിൽപ്പിട്ട്, കുറ്റബോധത്തോടെ, ഡോളിയെ നോക്കി അവൾ ചോദിച്ചു: “ഡോളി, സത്യം പറയണം. അവർക്കുനോടു ദേശ്യമില്ലോ?”

“ദേശ്യമോ? ഇല്ല.” ഡോളി ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണു പറത്തത്.

“പക്ഷേ, അവളെന്ന വെറുക്കുന്നു?”

“ഇല്ല, പക്ഷേ, ഇതുപോലുള്ള കാര്യങ്ങൾക്ക് ആരും മാപ്പുകൊടുക്കാറില്ലെന്ന് അറിയാമല്ലോ?”

“ഇല്ല.” പുറത്തിരിഞ്ഞു വെള്ളിയിലേക്കു നോക്കിക്കൊണ്ട് അന്ന പറത്തു: “പക്ഷേ, അത് എന്ത് കുറമല്ല. ആരും കുറമായിരുന്നു അത്? കുറമെന്നുവച്ചാൽ എന്താണർത്ഥം? ഇതിന്റെ പര്യവസാനം മറ്റാരു രീതിയിലാക്കാൻ സാധിക്കുമോ? നിനക്കുന്നു തോന്നുന്നു? റൂഫിന്റെ ഭാരയ്ക്കല്ലു, നിനക്കാണ് ഇങ്ങനെ സംഭവിച്ചിരുന്നതെങ്കിൽ എന്തു ചെയ്യുമായിരുന്നു?”

“എന്നിക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നിക്കു നിന്നോടു പറയാനുള്ളത്...”

“വരട്ടു, കിറ്റിയുടെ കാര്യം പറത്തുതീർന്നില്ല. അവർക്കു സന്തോഷമാണോ? അയാളാരു നല്ല മനുഷ്യനാണെന്ന്

എല്ലാവരും പറയുന്നു.”

“നല്ല മനുഷ്യനെന്നുമാത്രം പറഞ്ഞാൽപോര. ഇതിനേക്കാൾ നല്ലാരു മനുഷ്യനെ താൻ കണ്ടിട്ടില്ല.”

“എനിക്കു സന്തോഷമായി! വളരെ സന്തോഷമായി! അധ്യാളാരു നല്ല മനുഷ്യനാണെന്നുമാത്രം പറഞ്ഞാൽപോരാ.” അവർ ആവർത്തിച്ചു.

ഡോളി മന്ദഹസിച്ചു.

“നിന്നെന്നക്കുറിച്ചു പറയു, എനിക്കു നിന്നോട് ഒരുപാടു കാര്യങ്ങൾ പറയാനുണ്ട്. താൻ അദ്ദേഹത്തോടു പറയുകയായിരുന്നു...” അധ്യാള എന്താണു വിളിക്കേണ്ടതെന്നു ഡോളിക്കരിഞ്ഞുകൂടാ. പ്രഭുവെന്നോ അലക്സിന് കിരിലിച്ച് എന്നോ വിളിക്കാൻ അവർക്ക് ഇഷ്ടമല്ല.

“അലക്സിനിനോടോ?” അന്ന ചോദിച്ചു.

“പെട്ടുന്ന താനെങ്ങനെ പറയും? വാസ്തവത്തിൽ എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ.”

“എന്നാലും പറയുന്നേ! എൻ്റെ ജീവിതം നീ കണ്ടതല്ല. ഇപ്പോഴിവിടെ താൻ തനിച്ചല്ല. പകേശ, രണ്ടു മാസങ്ങൾക്കുശേഷം താൻ തനിച്ചായിരിക്കും, അദ്ദേഹമില്ലാതെ. പലപ്പോഴും അങ്ങനെയാണ്. പകുതിസമയം അദ്ദേഹം അകലെയായിരിക്കും. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗ്രഹത്തിനുനില്ക്കാൻ താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. താനുദ്ദേഹത്തെ തടങ്കുവയ്ക്കുകയില്ല. പെട്ടുന്നാരു കുതിരപ്പനയം നടക്കും. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുതിരകൾ മത്സരിക്കും. അദ്ദേഹം അങ്ങനൊടുപോകും. എനിക്കു സന്തോഷംതന്നെ. എങ്കിലും എൻ്റെ അവസ്ഥയെന്നാലോചിച്ചു നോക്കു... അതൊക്കെയെന്തിനു പറയുന്നു?” അവർ ചിരിച്ചു: “നിന്നോടെന്നൊക്കെയെന്നു പറഞ്ഞത്?”

“താൻ നിന്നോടു ചോദിക്കാനാഗ്രഹിച്ചിരുന്ന കാര്യങ്ങൾതന്നെ. അതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടി വാദിക്കാൻ എളുപ്പമായി. അതു സാധ്യമാണോ അല്ലയോ എന്ന്...” ഡോളി ഒന്നു മടിച്ചു. “നിങ്ങളുടെ സ്ഥിതി മെച്ചപ്പെടുത്തുന്നതെങ്ങനെ?...” എൻ്റെ അഭിപ്രായം നിന്നകരിയാമല്ലോ... എങ്കിലും കഴിയുമെങ്കിൽ നിങ്ങൾ വിവാഹം കഴിക്കണം.”

“അതായത് വിവാഹമോചനം നേടണമെന്ന്?” അന്ന പറഞ്ഞു: “നിന്നകരിയാമോ, പീറേഴ്സബർഗിൽ എന്ന

വന്നുകണ്ട ഒരേയൊരു ന്യത്രീ ബെറ്റ്‌സി ദ്രുതം കായ ആയിരുന്നു. നിന്നക്കവരെ അറിയാമല്ലോ? സ്വന്തം ഭർത്താവിനെ വണ്ണിച്ച് ടഷ്കേവിച്ചുമായി ഹസ്യബന്ധം പുലർത്തിയവരാണ്. എൻ്റെ ബന്ധം നിയമവിധേയമല്ലാത്തതുകൊണ്ട് എൻ്റെ കൂടുകെട്ട് അവർ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലപോലും! ഞാൻ താരതമ്യം ചെയ്യുകയാണെന്നു വിചാരിക്കരുത്... നിന്നെ എനിക്കെന്നാം... എക്കിലും ഓർത്തുപോയതാണ്. ഒൻ്റെ, അദ്ദേഹം എന്താണു പറഞ്ഞത്?"

"അദ്ദേഹത്തിനു കർന്മായ ദുഃഖമുണ്ടെന്ന്, നിന്റെ പേരിലും സ്വന്തം പേരിലും. സ്വാർത്ഥതാൽപര്യമെന്നു വിളിച്ചുള്ളു. എക്കിലും അതൊരു മഹത്തായ സ്വാർത്ഥതാൽപര്യമാണ്. മകൾക്കു നിയമാനുസ്യതമായ അവകാശം ലഭ്യമാക്കണമെന്നതാണ് ഒന്നാമത്തെ ആഗ്രഹം. പിന്നെ നിന്റെ ഭർത്താവാക്കണമെന്നും."

"ഒരു ഭാര്യയായി കഴിയാനല്ല, ഒരു അടിമയായി ജീവിക്കാനാണെന്റെ വിധി."

"നീ കഷ്ടപ്പെടരുതെന്നാണ് അദ്ദേഹം ആഗ്രഹിക്കുന്നത്."

"അത് അസാധ്യമാണ്, പിന്നെ?"

"നിന്റെ കൂദാശയും അച്ചന്നില്ലാതെ വളരുതെന്ന് ആത്മാർത്ഥമായി ആഗ്രഹിക്കുന്നു."

"എത്ര കൂദാശയും?" ഡോളിയുടെ നേർക്കുന്നൊക്കാതെയാണ് അന്ന ചോദിച്ചത്.

"ആനിയും ഇനി ജനിക്കാനിരിക്കുന്നവരും."

"അതിന്റെ പേരിൽ വിഷമിക്കേണ്ട. ഇനിയെനിക്കു കൂട്ടികളുണ്ടാവില്ല."

"നിന്നക്കങ്ങനെയിരിയാം?"

"എനിക്കിനി കൂദാശയും?"

ഡോളിയുടെ മുവത്തെ അന്വരപ്പുകണ്ണു ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അന്ന പറഞ്ഞു: "എനിക്ക് അസുഖം പിടിപെട്ടപ്പോൾ ഡോക്ടർ പറഞ്ഞു..."

"അസാധ്യം!" ഡോളി കണ്ണുമിഴിച്ചു. അനന്തരഫലം ഗുരുതരമായിരിക്കുമെന്ന് അവൾക്കു തോന്തി. അതിസക്കിർണ്ണമായൊരു പ്രശ്നത്തിനെതിരെ ലളിതമായൊരു പരിഹാരമാണെന്ന് അവൾ സംശയിച്ചു.

"അതു സദാചാരവിരുദ്ധമല്ല?"

"എന്തുകൊണ്ട്?" രണ്ടിലൊന്നേ എനിക്കു തിരഞ്ഞെടുക്കാനുള്ളൂ. ഒന്നുകിൽ ഗർഭം ധരിക്കണം. അതായത്

രോഗിയായിരിക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ എന്ത് ഭർത്താവിന്ത്—എന്ത് ഭർത്താവുതന്നെന്നയാണ്ടേഹം— സുഹൃത്തും സഹായിയുമായി ജീവിക്കണം.”

“അതു ശരിതനെ...” ഡോളി എന്നോ പറയാനായി ഭാവിച്ചു. അത് ഉള്ളഡിച്ചടുത്തപോലെ അന്ന തുടർന്നു:

“നിനക്കും മറുള്ളവർക്കും ഇപ്പോഴും സംശയം കാണും. പക്ഷെ, ഒന്നാർക്കണം. താനൊരു ഭാര്യയല്ല. അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സുള്ള കാലതേതാളം എന്ന സ്നേഹിക്കും! ആ സ്നേഹം നിലനിർത്താനുള്ള വഴിയാണോ ഈത്?”

പലതരത്തിലുള്ള ഓർമകൾ ഡോളിയുടെ മനസ്സിലുടെ കടന്നുപോയി. ‘എന്നിക്ക് റൂഡിവിനെ ആകർഷിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതില്ല.’ അവർ ആലോചിച്ചു. ‘അയാൾ എന്ന ഉപേക്ഷിച്ചു മറുള്ളവരെ തെടിപ്പോയി. ആദ്യം കണ്ണടത്തിയവർ എന്നക്കാർ സുന്ദരിയും സമർത്ഥയുമായിരുന്നുകില്ലും അവർക്ക് അയാളെ സൃഷ്ടമാക്കാൻ സാധിച്ചില്ലും. അയാൾ അവളെ വേണ്ടനുവച്ചു വേരാരുത്തിയുടെ പ്രിനാലെ പോയി. അതുപോലെ, ഭ്രാംബസ്കി പ്രഭുവിനെ ആകർഷിക്കാനും സൃഷ്ടമാക്കി വയ്ക്കാനും അന്നയ്ക്കു കഴിയുമോ? അവളെക്കാർ മോടിയായി വസ്ത്രം ധരിക്കുന്നവരും കാണാൻ കൊള്ളാവുന്നവരുമായ പെണ്ണുങ്ങളുണ്ട്. അവളുടെ കൈകളും തുടുത്ത മുഖവും കറുത്ത തലമുടിയും കൊഴുത്ത ശർവ്വവും ആകർഷകമാണുകില്ലും അതിനെക്കാർ സൗന്ദര്യമുള്ള മറു സ്ത്രീകളെ അയാൾ കണ്ണുമുട്ടിയെന്നിരിക്കും. എന്ത് മേഖലായ, അനുകന്പാർഹനായ, പ്രിയപ്പെട്ട ഭർത്താവിനെപ്പോലെ അയാളും അവരെ തെടിച്ചെന്നനിരിക്കും!’

ഡോളി മറുപടിപറയാതെ നേടുവീർപ്പിട്ടു. അന്ന അതു ശ്രദ്ധിച്ചു. ഉത്തരംമുട്ടുന വേറേയും വാദഗതികൾ അവർക്ക് ഉന്നയിക്കാനുണ്ട്.

“അതുശരിയല്ലെന്നു നീ പറയുന്നു. പക്ഷെ, എന്ത് അവസ്ഥ നീ മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. കൂട്ടികൾ വേണമെന്നു താനെങ്ങെന്ന ആഗ്രഹിക്കും? എന്ത് വേദന താൻ സഹിക്കാം. അതിലെനിക്കു ഭയമില്ല. പക്ഷെ, എന്ത് കൂട്ടികൾ ആരുടേതായിരിക്കും? ഒപ്പരിചിതന്തെ പേരിൽ അറിയപ്പെടേണ്ടിവരുന്ന ഭാഗ്യംകെട്ട ജീവികൾ! സൃഷ്ടം അമ്മയെയും അച്ചുനെയും ജനനത്തയ്ക്കും ശപിച്ചുകൊണ്ടു ജീവിക്കാൻ നിർബന്ധിതരായവർ!”

“അതുകൊണ്ടാണു വിവാഹമോചനം ആവശ്യമാണെന്നു പറഞ്ഞത്.”

ധോളിയെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ അന്ന തുടർന്നു:

“സന്തോഷമെന്തന്നറിയാത്ത കുണ്ടതുങ്ങളെല്ല പ്രസവിച്ചതിന്റെ പാപഭാരവുമായി താൻ ജീവിക്കണം. ജനിക്കാത്ത കുണ്ടതുങ്ങൾക്കു ദുഃഖമില്ല. ജനിച്ചു ദുഃഖിച്ചു ജീവിക്കുമ്പോൾ താൻ മാത്രമാണ് അതിനുത്തരവാദി.”

ഈതേ വാദമുഖങ്ങൾ ധോളി സ്വയം ഉന്നയിച്ചവയാണ്. “ഈല്ലാത്ത കുണ്ടതുങ്ങളുടെ പേരിൽ കുറ്റമ്പോധം തോന്നുന്നതെന്തിന്?” അവർ ആലോചിച്ചു. പെട്ടുന്ന്, അവർ തന്നോടുതന്ന ചോദിച്ചു: ‘തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട ശ്രീഷ്ഠി ഇല്ലാതിരുന്നുകിൽ അവളുടെ സ്ഥിതി കുടുതൽ മെച്ചപ്പെടുമായിരുന്നോ?’ ഭയാനകവും വിചിത്രവുമായി തോന്നിയതുകൊണ്ട്, ഈ ചിന്തയെ കുടഞ്ഞുകളയാനെന്നവണ്ണം അവർ തലകുലുക്കി.

“എനിക്കരിഞ്ഞുകുടാ. എന്നാലും അതു ശരിയല്ല.” വെറുപ്പോടെ ധോളി പറഞ്ഞു.

“നീയാരാണെന്നും താനാരാണെന്നുമുള്ള വസ്തുത വിസ്മരിക്കരുത്. നിന്റെ അവസ്ഥയിലല്ല താൻ. കുടുതൽ കൂട്ടികൾ വേണ്ട എന്നതാണു നിന്നെ അലട്ടുന്ന പ്രശ്നം. എന്ന സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം കൂട്ടികൾ വേണ്ടോ എന്നതാണ്. രണ്ടും തമ്മിൽ വലിയ വ്യത്യാസമുണ്ട്. എന്റെ അവസ്ഥയിൽ കൂട്ടികൾ വേണമെന്നാഗ്രഹിക്കാൻ നിവ്യതിയില്ലെന്നു നിന്നക്കരിഞ്ഞുകുടെ?”

ധോളി മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. അന്നയിൽനിന്നും വളരെയകലെയാണു താനെന്നും. ഒന്നും മിണ്ഡാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലതെന്നും അവർക്കുതോന്നി.

ഇരുപത്തിനാല്

“കഴിയുമെങ്കിൽ നിന്റെ നില ഭദ്രമാക്കേണ്ടതാവശ്യമാണ്.” യോളി പറഞ്ഞു.

“അതേ, കഴിയുമെങ്കിൽ.” ശാന്തവും ദാരുണവുമായ ശബ്ദത്തിലായിരുന്നു അന്നയുടെ മറുപടി.

“വിവാഹമോചനത്തിനു തടസ്സമുണ്ടോ? നിന്റെ ഭർത്താവ് സമ്മതിച്ചുന്നു പറഞ്ഞുകേടു...”

“യോളി, അതിനെക്കുറിച്ചാണും സംസാരിക്കാൻ താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല.”

“എന്നാൽ വേണ്ട. എക്കിലും ഇത്തേതൊളം നിരാശ പാടില്ല.”

“എനിക്കോ? തീരെയില്ല. എനിക്കു സന്തോഷവും സംത്യപ്തിയുമുണ്ട്. വെസ്ലോവ്‌സ്കിയുടെ ഫ്രേമനാടകം നീ കണ്ടില്ലോ?”

“കണ്ടു. സത്യം പറഞ്ഞതാൽ വെസ്ലോവ്‌സ്കിയുടെ പെരുമാറ്റം എനിക്കിഷ്ടമല്ല.”

“എയ്, ഒന്നുമില്ല. അലക്സിനിന് അതു കാണുന്നോഫാരു തമാഴ. അഭ്യന്തരയുള്ളൂ. അയാളെന്റെ ചൊല്പടിക്കു നില്ക്കും, നീ ശ്രീഷ്ഠയെ കൈകാര്യംചെയ്യുന്നതുപോലെ.” പെട്ടെന്ന്, അവളുടെ സ്വരത്തിന് ഒരു ഗൗരവഭാവം കൈവന്നു: “യോളി, താൻ കാര്യങ്ങളെ നിരാശയോടെയാണു കാണുന്നതെന്നു നീ പറഞ്ഞല്ലോ. നിന്നക്കു മനസ്സിലാക്കാത്തിട്ടാണ്. അതു ഭയാനകമാണത്. ഒന്നും കാണാതിരിക്കാനാണ് എന്റെ ശ്രമം.”

“അതു പാടില്ല. സാധ്യമായതെല്ലാം ചെയ്യണം.”

“എന്താണു സാധ്യമായത്? ഒന്നുമില്ല. താൻ അലക്സിനിനെ വിവാഹം ചെയ്യണമെന്നു നീ പറയുന്നു. അതു താൻ ആലോച്ചിക്കാതെയാണോ?” അവൾ മുറിയിൽ അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടന്നു. “അതു താൻ ആലോച്ചിക്കാതെയാണോ? മണിക്കൂർത്തോറും അതേക്കുറിച്ചാലോച്ചിക്കും. എന്ന സ്വയം കുറപ്പെടുത്തും.

എനിക്കു ഭ്രാന്തുപിടിക്കുമെന്നുതോന്നും. ഉറക്കഗുളിക് കഴിക്കാതെ ഉരങ്ങാൻ വയ്യാതാകും. അതുപോകട്ടു നമുക്കു സമാധാനമായി ഒന്നുകൂടി ആലോചിക്കാം. വിവാഹമോചനത്തെക്കുറിച്ചും പറയുന്നു. ഇപ്പോൾ അയാളതിനു സമ്മതിക്കില്ല. ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭ്രിയുടെ സ്വാധീനത്തിലാണെയാർ."

ധോണി കസേരയിൽ നിവർന്നിരുന്നു സഹതാപപുർവ്വം അന്നയുടെ ചലനങ്ങളെ വീക്ഷിച്ചു.

"ഒന്നു ശ്രമിച്ചുനോക്കാം." അവൻ പറഞ്ഞു.

"സമ്മതിച്ചു, പകേജ്, എന്താണ്ടിന്റെയർത്ഥം?"

ഓരായിരുവട്ടം ആലോചിച്ചു ഹ്യൂമൻസമാക്കിയ ഓരാശരയം അവതരിപ്പിക്കുന്നതുപോലെയാണൊവൻ പറഞ്ഞത്.

"അയാളാടനിക്കു വെറുപ്പാണൊകിലും താൻ കുറ്റം സമ്മതിക്കണമെന്നാണ്ടിന്റെ അർത്ഥം. അയാളാരു വിശാലമനസ്കനായതുകൊണ്ട് താൻ അയാളാടപേക്ഷിച്ചു സ്വയം

അപഹാസ്യാവണം...!"

അങ്ങനെ

ചെയ്തെന്നുതന്നെയിരിക്കേണ്ടു. എന്ന ആക്ഷേപിച്ചുകൊണ്ടോ വിവാഹമോചനത്തിനു സമ്മതിച്ചുകൊണ്ടോ ഉള്ള മറുപടി കിട്ടും, അയാൾ സമ്മതിച്ചാൽ."

അന്ന പെട്ടെന്നുനിന്നു.

ജനാലകർട്ടനിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു പുറത്തെക്കു നോക്കി. "അയാൾ സമ്മതിച്ചാൽ, എന്ന്—എന്ന്—മകൻ? അവനെ എനിക്കു കിട്ടില്ല. താനുപേക്ഷിച്ചുപോന്ന വീട്ടിൽ എന്ന വെറുത്തുകൊണ്ട് അവൻ വളരും. താൻ എന്നുകാർ കൂടുതലായി, ഒരുപോലെ സ്നേഹിക്കുന്ന രണ്ടുപേരാണ് സന്ദരശയും അലക്സിസും."

അവൻ മുൻഡിയുടെ നടുക്കുവന്നു കൈകൾ മാറോടുചേർത്ത് ധോണിയുടെ മുന്നിൽനിന്നു. വെള്ളനിറത്തിലുള്ള റ്റെല്ലിൽ ഗൗണിൽ അവൻകു കൂടുതൽ ഉയരവും വന്നുവുമുണ്ടെന്നുതോന്നി. തലകുന്നിച്ചു വിറയ്ക്കുന്ന ശരീരത്തെതാട, അവൻ, ധോണിയുടെ കണ്ഠംവച്ച ഉടുപ്പിട, മെലിഞ്ഞ, ദയനീയമായ രൂപത്തെ നോക്കി.

"എനിക്കീ ലോകത്ത് രണ്ട് വസ്തുക്കളോടുമാത്രമേ സ്നേഹമുള്ളു. അതിലെബാനിനെ ഷീവാക്കണമെന്നു പറത്താൽ അതു നടപ്പില്ല. ഒന്നുകിൽ രണ്ടും വേണം. അല്ലെങ്കിൽ ഒന്നും വേണ്ട, ഒന്നും! എങ്ങനെയെങ്കിലും ഇതിനൊരുത്തും കാണും. അതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിക്കാൻ താനിഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല. എന്ന

ശകാരികരുത്. എന്ന വെറുകരുത്. നിന്റെ മനസ്സ് ശുശ്യമാണ്, എന്റെ ദൃഢം നിനക്കു മനസ്സിലാവില്ല.”

ധോളി പ്രാർത്ഥിച്ചു കട്ടിലിൽ കിടന്നു. അന്നയോടു സംസാരിച്ചു കൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ അവളുടെ മനസ്സ് സഹതാപാർദ്ദമായിരുന്നു. എന്നാലിപ്പോൾ, സ്വന്തം വീടിനെയും കുഞ്ഞുങ്ങളുംകൂരിച്ചുള്ള ഓർമകൾ മനസ്സിൽനിരത്തു. തനിക്കു പ്രിയപ്പെട്ട, അമുല്യമായ ആ ലോകത്തുനിന്നും ഒരു ദിവസംകൂടി അകന്നുകഴിയാൻ അവർക്കു വയ്ക്കുവാൻ. പിറ്റേനുതന്നെ മടങ്ങിപ്പോകണമെന്ന് അവർ തീരുമാനിച്ചു.

അന്ന അവളുടെ സ്വകാര്യ മുറിയിൽചെന്ന് ഒരു വൈൻഡ്രാസ്സിൽ ഉറങ്ങാനുള്ള മരുന്ന് എതാനും തുള്ളി ഒഴിച്ചുകൂടിച്ചിട്ടു സന്തോഷത്തോടെ കിടപ്പുമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

അകത്തുവന്ന അന്നയെ ഭ്രാംബിസ്കി സുകഷിച്ചുനോക്കി. ധോളിയുമായി നടന്ന സംഭാഷണത്തിന്റെ എല്ലാ വിവരവും ലഭിക്കുമോ എന്നറയാനായിരുന്നു അയാൾക്കു താൽപര്യം. പക്ഷേ, അയാൾ ഉദ്യോഗം നിയന്ത്രിച്ചു. സുപരിചിതമെങ്കിലും ആകർഷകമായ ആ സാന്നദ്ധത്തിൽ മയങ്ങിയിരുന്ന അയാളോട് അന്ന പറഞ്ഞു:

“നിങ്ങൾക്ക് ധോളിയെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടിൽ എനിക്കു സന്തോഷമുണ്ട്.”

“എനിക്കവെള്ള വളരെക്കാലമായി അറിയാം. സ്നേഹമുള്ളവളാണ്. ഇങ്ങാടുവരാൻ തോന്തിയല്ലോ.”

അയാൾ അന്നയുടെ കൈപിടിച്ചു ചോദ്യരൂപത്തിൽ അവളുടെ മുഖത്തെക്കു നോക്കി.

അവർ തെറ്റിഡാരണയോടെ അയാളെ നോക്കി ചിരിച്ചു.

അടുത്തദിവസം രാവിലെ, വീട്ടുകാർ നിർബന്ധിച്ചുകൂടിലും ധോളി പോകാനൊരുങ്ങി. ലെവിന്റെ വണ്ടിക്കാരൻ പുതിയതല്ലാത്ത കോട്ടുഡിച്ചു, പഴങ്ങൻ വണ്ടിയിൽ കുതിരകളെ കെട്ടി മുാനവദനനായി പുമുഖത്തുവന്നു.

പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറയോടും പുരുഷന്മാരോടും യാത്രപരയുന്നതു സന്തോഷകരമായ കാര്യമായിരുന്നില്ല. ഒരു ദിവസം ഒന്നിച്ചുതാമസിച്ചപ്പോൾ, പരസ്പരം പൊരുത്തപ്പെടുന്നവരല്ലെന്ന് ആതിമേയർക്കും ധോളിക്കും മനസ്സിലായിരുന്നു. അന്നയ്ക്കു മാത്രമായിരുന്നു വിഷമം. ധോളി പോയാൽ അവൾ തന്റെ മനസ്സിൽ തൊടുണ്ടത്തിയ

വികാരങ്ങളിലേക്കു ശ്രദ്ധതിരിക്കാൻ വേരാരാർ
വരികയില്ലെന്ന് അന്നയ്ക്കരിയാം.

റോഡിലെത്തിയപ്പോൾ ഡോളിക്ക് ആശ്വാസമായി. ഭ്രാംസ്കിയുടെ വീട് ഇഷ്ടമായോ എന്നു തന്റെ കുടൈയുള്ള പുരുഷമാരോടു ചോദിക്കാൻ തുടങ്ങുന്നതിനുമുമ്പുതന്നെ വണ്ടിക്കാരൻ ഫിലിപ്പ് പറത്തു:

“അവരു വല്യ പണക്കാരാക്കേതെന്നെന്ന്. എങ്കിലും കുതിരയ്ക്കുകൊടുത്തതു രണ്ടിങ്ങഴി ഓട്ട്. കോഴികുവുംമുന്ന് അതെയും തിന്നുതീർത്തതു. രണ്ടിങ്ങഴിയെന്നു പറത്താലെത്തു? ഒരു വായ്ക്കല്ലേയുള്ളു? ഇപ്പോ ഓട്ടിന് ഇടങ്ങഴിക്കു രണ്ടു രൂബിളാണു വീല. തങ്ങെയവിഡ ആരെങ്കിലും വന്നാൽ കുതിരയ്ക്ക് വയറുനിന്ത്തു തിന്നാൻകൊടുക്കും.”

“പിശുക്കൻ.” ഗുമസ്തൻ അതിനോടു യോജിച്ചു.

“അവരുടെ കുതിരകളെ നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമായോ?” ഡോളി ചോദിച്ചു.

“കുതിരകളോ? ഒന്നാന്തരമെന്നുപറത്താൽപോര. നല്ല ആഹാരമല്ല കൊടുക്കുന്നത്. എങ്കിലും എനിക്കിവിടം മടുത്തു. യജമാനത്തിക്കെന്നു തോന്തിയോ എന്തോ.” അയാൾ ഡോളിയുടെ സുന്ദരവും സ്നേഹസ്വീകാര്യമായ മുഖത്തെക്കുനോക്കി.

“എനിക്കും മടുത്തു. വൈകുന്നേരം നമ്മൾ വീടിലെത്തുമായിരിക്കും. അല്ലോ?”

“എത്തണം.”

വീടിലെത്തിയപ്പോൾ എല്ലാവരും സുവമായിരിക്കുന്നുവെന്നു കണ്ട ഡോളി, അവളുടെ സന്ദർശനത്തെക്കുറിച്ചു വിശദമായി പറത്തുകേൾപ്പിച്ചു. അവിഡ ലഭിച്ച സ്വീകരണവും ഭ്രാംസ്കിയുടെ വീടിലെ ആധിംബരവും അവിടുത്ത വിനോദങ്ങളുമെല്ലാം വർണ്ണിച്ചു. അവർക്കെതിരെ ഒരു വാക്കു പോലും ഉരിയാടാൻ ആരെയും അനുവദിച്ചില്ല.

“അന്നയെയും ഭ്രാംസ്കിയെയും അടുത്തു പരിചയപ്പെട്ടാലേ അവളുടെ ദയയും സ്നേഹവും നമുക്കു മനസ്സിലാക്കു.” അവിഡ തനിക്കുഭവപ്പെട്ട അസംത്യപ്തി പാടേ വിസ്മരിച്ചുകൊണ്ട് ആത്മാർത്ഥമായിത്തന്നെന്നയാണ് ഡോളി പറത്തത്.

ഇരുപത്തിയഞ്ച്

ഭ്രോ സ്റ്റെക്കിയും അന്നയും വിവാഹമോചനത്തിനുള്ള നടപടികളാണുമെടുക്കാതെ വേന്നൽക്കാലത്തും ശ്രിശ്രിരത്തിന്റെ ആദ്യപകുതിയിലും നാട്ടിന്റെപുറത്തുതന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഓടിടത്തും പോകേണ്ടനാണെവർ തീരുമാനിച്ചിരുന്നത്. എങ്കിലും സന്ദർശകരാരുമില്ലാത്ത ശ്രിശ്രിരകാലമായപ്പോഴേക്കും മട്ടപ്പു തോന്തി. ഒരു മാറ്റം വേണമെന്നാഗ്രഹിച്ചു.

ജീവിതസാഹചര്യങ്ങൾ മെച്ചപ്പെടുത്താനില്ല. പണമുണ്ട്, ആരോഗ്യമുണ്ട്, ഒരു കുഞ്ഞുമുണ്ട്. രണ്ടുപേരുടെക്കും സ്വന്തം ജോലികളുമുണ്ട്. സന്ദർശകരില്ലെങ്കിൽ അന്ന ധാരാളം വായിക്കും. നോവലുകളും പ്രചാരത്തിലുള്ള മറ്റു ശ്രദ്ധങ്ങളും അവർക്കിഷ്ടമാണ്. അവർക്കു കിട്ടുന്ന വിദേശപ്രസിദ്ധീകരണങ്ങളിൽ പ്രശംസിക്കപ്പെടുന്ന എല്ലാ പുസ്തകങ്ങളും വരുത്തും. എല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചു വായിക്കും. ഭ്രോസ്റ്റെക്കിക്കു താൽപര്യമുള്ള എല്ലാ വിഷയങ്ങളിലുമുള്ള പുസ്തകങ്ങളും സാങ്കേതികവിഷയങ്ങളിലുള്ള ലേഖനങ്ങളും അവർ വായിച്ചു മനസ്സിലാക്കി. കൃഷിയെയോ വാസ്തുവിദ്യയെയോ ചിലപ്പോൾ കുതിരവളർത്തൽ, സ്പോർട്ട് തുടങ്ങിയ വിഷയങ്ങളെയോകൂടിച്ചു സംസാരിക്കുന്നോൾ അവളുടെ അറിവും ഓർമ്മക്കതിയും അയാളെ അതഭൂതപ്പെടുത്താറുണ്ട്.

ആശുപത്രിയിലെ എർപ്പാടുകളിലും അവർക്കു താൽപര്യമുണ്ടായിരുന്നു. അവിടെ സഹായിക്കുകയും പല കാര്യങ്ങളിലും നേരിട്ട് ഇടപെടുകയും ചെയ്തു. ഇതാക്കയോണങ്ങിലും സ്വന്തം കാര്യത്തിൽതന്നെയാണു കൂടുതൽ ശ്രദ്ധിച്ചത്. തന്നിക്കുവേണ്ടി പലതും ത്യജിച്ച ഭ്രോസ്റ്റെക്കിയെ സന്നതാഷിപ്പിക്കാൻ തന്നാലാവതു ശ്രമിച്ചു. പണയം തന്റെ സ്വാത്രന്ത്യത്തിനു വിലങ്ങുതടിയാവരുതെന്നു

മാത്രമാണ് ഭ്രാംബന്ധകി ആഗ്രഹിച്ചത്. മീറ്റിങ്ങുകൾക്കോ കുതിരപ്പനയത്തിനോ പട്ടണത്തിൽ പോകേണ്ടിവരുമ്പോഴുള്ള സൗന്ദര്യപ്പിണകങ്ങൾ ഒഴിവാക്കിയാൽ, സുന്തം ജീവിതചര്യയിൽ സംത്യപ്പതനായിരുന്നു ഭ്രാംബന്ധകി. സന്പന്നനായൊരു ഭൂവൃദ്ധമയുടെ ജീവിതം അയാളുടെ അഭിരൂചികൾണ്ണങ്ങളായിരുന്നു. ആറുമാസക്കാലം ഇങ്ങനെ തിരക്കുപിടിച്ച ജീവിതം നയിച്ചു. ആശൂപത്രിക്കും യന്ത്രസാമഗ്രികൾക്കും സ്വിറ്റ്‌സർലണ്ടിൽനിന്ന് ഇരക്കുമതിചെയ്ത പശുകൾക്കും മറ്റു പലതിനുംവേണ്ടി കണ്ടമാനം പണം ചെലവഴിച്ചുകൂടിലും അതോന്നും ഡുർത്തായിരുന്നില്ല. വന്നുമീ വിറ്റും ധാന്യങ്ങളും കമ്പിളിയും വിലയക്കുകൊടുത്തും ഭൂമി പാടത്തിനുകൊടുത്തും വരുമാനമുണ്ടാക്കുന്നതിൽ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിച്ചു. കൗശലക്കാരനായ ജർമൻ വിചാരിപ്പുകാരന്റെ കുത്രന്തങ്ങളാണും വിലപ്പോയില്ല. എല്ലാറിലും ഭ്രാംബന്ധകിയുടെ കണ്ണുംകാതും ചെന്നത്തുമായിരുന്നു. അങ്ങനെ, ആസ്തിയും വരുമാനവും വർധിപ്പിച്ചു.

ഒക്കോബൻ്മാസത്തിലാണ് ഭ്രാംബന്ധകിയുടെയും സ്വിയാഷ്സ്‌കിയുടെയും കൊസ്റ്റിഷ്വിന്റെയും എസ്റ്റേറ്റുകളും ലെവിന്റെ എല്ലോറ്റിൽ ഒരു ഭാഗവും ഉൾപ്പെടുന്ന കാഷിൻ പ്രവിശ്യയിലെ പ്രഭുസഭയിലേക്കുള്ള തെരഞ്ഞെടുപ്പ്. സ്ഥാനാർത്ഥികളുടെ പ്രത്യേകതയുംമറ്റും കാരണം തെരഞ്ഞെടുപ്പ് ബഹുജനശ്രദ്ധയാകർഷിച്ചു. പരക്കെയുള്ള പർച്ചകളും വിപുലമായ തയ്യാറെടുപ്പുകളും നടന്നു. മോസ്കോയിലും പീറേഴ്സ്‌ബർഗിലുംനിന്നു മാത്രമല്ല, വിദേശത്തു താമസിക്കുന്നവർപോലും പതിവില്ലാതെ വോട്ടുചെയ്യാനെത്തതി.

സ്വിയാഷ്സ്‌കിക്കു വോട്ടുചെയ്യാനെത്തുമെന്നു വളരെ മുമ്പുതന്നെ ഭ്രാംബന്ധകി വാക്കുകൊടുത്തിരുന്നു. തെരഞ്ഞെടുപ്പിനു മുമ്പ് സ്വിയാഷ്സ്‌കി ഭ്രാംബന്ധകിയെ സന്ദർശിച്ചു.

നിർദ്ദിഷ്ട യാത്രയുടെ പേരിൽ, തലേന്ന് ഭ്രാംബന്ധകിയും അന്നയും തമ്മിൽ ശൺംകുടാനോരുങ്ങിയതാണ്. ശ്രീശ്രിരകാലമാണ്. ഏറ്റവും നിരുമ്പേഷകരമായ കാലാവസ്ഥ. താൻ പോകാൻ തീരുമാനിച്ച കാര്യം പതിവിനുവിപരീതമായി, ഒടും മയമില്ലാതെതന്നെ ഭ്രാംബന്ധകി അറിയിച്ചു. പക്ഷേ, അന്ന

അതുകേട്ടു ശാന്തമായി. എപ്പോഴാണു മടങ്ങിവരുന്നതെന്നു മാത്രമാണു ചോദിച്ചത്. ഈ സൗമ്യഭാവത്തിന്റെ അർത്ഥം മനസ്സിലാക്കാതെ അയാൾ സുകഷിച്ചുനോക്കി. അവളുടെ മറുപടി ഒരു ചിരിയിൽ ഒതുങ്ങി.

“നിനക്കു മുഴീയില്ലല്ലോ?” അയാൾ ചോദിച്ചു.

“ഈല്ലാം വിചാരിക്കാം.” അവൾ പറഞ്ഞു: “ഈനാലു ഒരുക്കെടുപ്പുസ്തകങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് എനിക്കു നേരം പോകും.”

‘മറ്റെന്തു വേണമെങ്കിലും ചെയ്യാം, എന്ന് സ്വാത്രത്യം അടിയറവയ്ക്കാൻമാത്രം തയ്യാറാണ്.’ ഭ്രാംബസ്കി തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു.

ഇരുപത്തിയാർ

സെപ്തംബറിൽ കിറ്റിയുടെ പ്രസവത്തിനുവേണ്ടി ലെവിൻ മോസ്കോയിലേക്കു താമസംമാറ്റി. പ്രത്യേകിച്ചൊരു ജോലിയുമില്ലാതെ ഒരു മാസം അവിടെ താമസിച്ചു. കാഷിൻ പ്രവിശ്യയിലുള്ള എന്നേറ്റിന്റെ ഉടമയായ സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച് കൊസ്റ്റിഷേവിൻ തെരഞ്ഞെടുപ്പിൽ താൽപര്യമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട്, സെലെസ്റ്റനേവ് ജില്ലയിൽ വോട്ടുള്ള സഹോദരനെക്കൂടി തന്നോടൊപ്പം വരാൻ കഷണിച്ചു. ലെവിനും വിദേശത്തു താമസിക്കുന്ന സഹോദരിക്കുംവേണ്ടി കാഷിനിൽ ചില കാര്യങ്ങൾ അനേകിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. കർഷകർക്കു കൈമാറിയ ഭൂമിയുടെ വില കൈപ്പറ്റാനുണ്ട്.

ലെവിൻ അപ്പോഴും ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്തിരുന്നില്ല. അയാളുടെ ദ്രാനതകണ്ട് കിറ്റി, ഭർത്താവിനുവേണ്ടി എൻ്റെപത്രു ഗുണ്ണിശ്ര ചെലവിൽ ഒരു യുണിഫോം തയപിക്കാൻ ഏർപ്പാടാക്കി. അങ്ങനെ, യാഷിനിലേക്കു പോകാൻ ലെവിൻ നിർബന്ധിതനായി.

ലെവിൻ അഞ്ചുഡിവസം യാഷിനിൽ താമസിച്ചു. ദിവസവും മീറ്റിങ്ങുകളിൽ പങ്കെടുത്തു. സഹോദരിയുടെ പ്രശ്നം പരിഹരിക്കാനും സമയം ചെലവഴിച്ചു.

തെരഞ്ഞെടുപ്പിൽ പങ്കെടുത്തപ്പോൾ, വെറുതേ തർക്കിക്കാനും എതിർക്കാനും പുറപ്പെടാതെ, കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കാനാണ് ലെവിൻ ശ്രമിച്ചത്. തന്റെ ബഹുമാനത്തിനു പാത്രമായ, സത്യസന്ധ്യരും നല്ലവരുമായ വ്യക്തികൾ കാര്യഗ്രാവത്തെത്താടെ മത്സരത്തിൽ ഭാഗഭാക്കുന്നതും ശ്രദ്ധിച്ചു.

തെരഞ്ഞെടുപ്പിന്റെ ഫലമായുണ്ടാകാനിടയുള്ള മാറ്റങ്ങളുടെ പ്രാധാന്യം കൊസ്റ്റിഷേവ് വിവരിച്ചു. വിദ്യാഭ്യാസസ്ഥാപനങ്ങളുടെ നടത്തിപ്പും പ്രഭുവർഗത്തിനവകാശപ്പെട്ട വലിയ തുകകൾ സൃഷ്ടിച്ചു

വയ്ക്കുന്നതും പ്രവിശ്യയിലെ മാർഷലിന്റെ ചുമതലയാണ്. നിലവിലുള്ള മാർഷലായ സ്കൂറ്റ്‌കോവ് യാമാസ്പിതിക മനോഭാവമുള്ള ഓരാളായിരുന്നു. സത്യസന്ധനും ദയാലുവുമാണെങ്കിലും വർത്തമാനകാലത്തെ ആവശ്യങ്ങൾ അറിഞ്ഞുകൂടാ. വിദ്യാഭ്യാസം വ്യാപകമാക്കുന്നതിനെ അനുകൂലിച്ചില്ല. അതുകൊണ്ട്, അനുയോജ്യനായ ഒരു പുതിയ മാർഷലിനെ, തെരഞ്ഞെടുക്കണം. സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ പേരും കുറൈക്കുടി മെച്ചപ്പെട്ട വ്യക്തിയെന്ന നിലയ്ക്ക്, ഒരു മുൻപ്രൊപ്പസ്സറും കൊസ്റ്റനിഷേഖവിന്റെ ആത്മസൂഹ്യത്തുമായ നീബഡ്യോവ്സ്കിയുടെ പേരും നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടു.

പ്രവിശ്യാഗവർണ്ണർ സമേളനം ഉദ്ഘാടനം ചെയ്തു. വിവിധ പദവികളിലേക്ക് ആളുകളെ തെരത്തെതട്ടുക്കുന്നോൾ പക്ഷപാതം കാണിക്കരുതെന്നും രാജ്യത്തിന്റെ ക്ഷേമം കണക്കിലെടുത്ത്, യോഗ്യതയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിലാണു തെരത്തെതട്ടുക്കേണ്ടതെന്നും ഉദ്ഘാടനപ്രസംഗതിൽ ഗവർണ്ണർ ഉപദേശിച്ചു.

പ്രസംഗം കഴിഞ്ഞു പുരത്തിരങ്ങിയ ഗവർണ്ണറോട് സംസാരിക്കാൻ പ്രഭുക്കമൊർ തികഞ്ഞിത്തിരക്കി. ഓനിലും പിന്തള്ളപ്പുടരുതെന്നും നിർബന്ധമുണ്ടായിരുന്ന ലൈഭറ്ററും കൂടുതൽത്തിൽ ചേർന്നു. അനാമാലയം സന്ദർശിക്കേണ്ടിവന്നതുകാരണം തന്റെ ഭാരയ്ക്ക് ഇവിടെ വരാൻ കഴിയാത്തതിൽ ദുഃഖമുണ്ടന് മേരി ഇവാനോവ്വനയെ അറിയിക്കണം എന്ന് ഗവർണ്ണർ പറഞ്ഞത് ലൈഭറ്റർ കേട്ടു. തുടർന്ന് പ്രഭുക്കമൊർ പള്ളിയിലേക്കു പോയി. പള്ളിയിൽവച്ച്, ഗവർണ്ണർ നേരത്തെ പറഞ്ഞത് കാര്യങ്ങളെല്ലാം നിന്നവേറ്റുമെന്ന സത്യപ്രതിജ്ഞ, പുരോഹിതൻ പറഞ്ഞതുകൊടുത്തത്, എല്ലാവരും ഏറ്റുചൊല്ലി. ‘ഞാൻ ഈ കുരിശിനെ ചുംബിക്കുന്നു’ എന്നു മറ്റുള്ളവർക്കാപും പറഞ്ഞപ്പോൾ ലൈഭറ്റർ കണ്ഠംമിടി.

രണ്ടാമതെത്തയും മൂന്നാമതെത്തയും ദിവസങ്ങളിൽ
പ്രദുക്കമൊർക്കും ഗ്രേഡ് പൈസ് കൂളുകൾക്കുമുള്ള ഫണ്ട്
അനുവദിക്കുന്ന കാര്യമാണു ചർച്ച ചെയ്തത്. നാലാമതെത്ത
ദിവസം പ്രവിശ്യപ്പണ്ഡുകളുടെ ഓഡിറ്റോറിയം, അന്നാദ്യമായി,
പുതിയതും പഴയതുമായ കക്ഷികൾ തമിൽ തർക്കമുണ്ടായി.
ഓഡിറ്റോചയ്യാൻ ചുമതലപ്പെടുത്തിയ സമിതി, കണക്കുകൾ
ശരിയാണെന്നു സാക്ഷ്യപ്പെടുത്തി. മാർഷൽ എഴുന്നേറ്റ്, സഭ
തന്നിലർപ്പിച്ച വിശ്വാസത്തിനു നിരഞ്ഞക്ക്രമുകളോടെ നമ്മി

പരഞ്ഞു. പ്രഭുക്കമൊർ കൈയടിച്ച് അഭിനന്ദിച്ചു. അപ്പോൾ, കൊസ്റ്റനിഷ്ടവിന്നേ കക്ഷിയിൽപ്പെട്ട ഓരാൾ എഴുന്നേറ്റ് അതിനെ ചോദ്യംചെയ്തു. തുടർന്ന് എറെനേരും വാദപ്രതിവാദം നടന്നുകൂടിലും ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്തിയില്ല.

അഞ്ചാമത്തെത്ത ദിവസം ജില്ലാ മാർഷൽമാരുടെ തെരഞ്ഞെടുപ്പ് നടന്നു. ചില ജില്ലകളിലെ തെരഞ്ഞെടുപ്പ് വാശ്രിയേറിയതായിരുന്നു. സൈലെസൻസ്‌ക് ജില്ലയിൽനിന്ന് സ്വിയാഷ്സ്‌കി എതിരില്ലാതെ തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടു. അന്നു വൈകുന്നേരം അയാളുടെ വീട്ടിൽവച്ച് ഒരു ഡിനർപാർട്ടി നടന്നു.

ഇരുപത്തിയേഴ്സ്

അര്ത്ത

റാമതെത്ത ദിവസമായിരുന്നു പ്രവിശ്യ
തെരരെത്തടക്കുപ്പുകൾ. വലുതും ചെറുതുമായ
ഹാളുകളെല്ലാം പ്രഭുക്കന്മാരെക്കാണ്ഡു നിരത്തു.
അതു ഒരു ദിവസതെക്കുവേണ്ടി മാത്രം വന്നവരാണ് പലരും.
മാർഷലിന്റെ മേശപ്പുറത്ത് ചക്രവർത്തിയുടെ ചിത്രത്തിനുതാഴെ
ചുടുപിടിച്ച ചർച്ചകൾ അരങ്ങേണ്ടി.

വിവിധ പാർട്ടികളിൽപ്പെട്ടവർ സംശയദ്യൂഷ്ടിയോടെ
പരസ്പരം നോക്കി. വരാന്തയിൽ വച്ചു രഹസ്യങ്ങൾ കൈമാറി.
പഴയതും പുതിയതുമായ യുണിഫോമുകളിൽ ഓരോരുത്തരും
അവരുടെ വ്യക്തിത്വം കാത്തുസുക്ഷിച്ചു.

ലെവിൻ, തന്റെ സംഘത്തിൽപ്പെട്ടവരോടൊപ്പം ചെറിയ
ഹാളിൽനിന്നു മറ്റുള്ളവരുടെ സംഭാഷണം ശ്രദ്ധിച്ചു.

ചോംബർലൈറ്റിന്റെ യുണിഫോം ധരിച്ച ഔദ്യോഗിക്കി
എന്തോ ചവച്ച് തുവാലകൊണ്ടു ചിറി തുടച്ചുകൊണ്ടുവന്നു.

“കഴിത്തെത്തടക്കുപ്പുകളിലെന്നപോലെ, പെട്ടിയിൽ
വ്യത്യസ്ത നിരങ്ങളിലുള്ള പന്തുകളിട്ടാണു വോട്ടുചെയ്യുന്നത്.”
ഔദ്യോഗിക്കി പറഞ്ഞു: “എല്ലാവരിൽനിന്നും
വെളുത്തപന്തുകൾ കിട്ടുന്നയാൾ ജയിക്കും.” ഉറക്ക
തർക്കിച്ചുകൊണ്ട് എല്ലാവരും വോട്ടുചെയ്യാൻ വലിയ
ഹാളിലേക്കു പോയി.

ഇരുപത്തിയെട്ട്

ലെവിൻ കുറച്ചകലെ നില്ക്കുകയായിരുന്നു.
ബഹളത്തിനിടയ്ക്ക് ഒന്നും വ്യക്തമായി കേൾക്കാൻ വയ്ക്കുന്നു.
മാർഷലിന്റെയും സ്ഥിരാഷ്ട്രസ്കിയുടെയും ശ്രദ്ധംമാത്രം
തിരിച്ചുറിഞ്ഞു.

പ്രഭാതരോവിനു വോട്ടവകാശമുണ്ടോ ഇല്ലയോ എന്നതാണു
തർക്കവീഴ്ചയം. പ്രശ്നം വോട്ടിനിട്ടു തീരുമാനിക്കാമെന്ന്
എല്ലാവരും സമ്മതിച്ചു. താൻ ബഹുമാനിക്കുന്ന ഈ നല്ല
മനുഷ്യൻ അവിഹിതമായ രീതിയിൽ പെരുമാറുന്നതും
ആവേശംകൊള്ളുന്നതും ലെവിനെ വേദനിപ്പിച്ചു. അയാൾ
അടുത്തുള്ള ഭക്ഷണമുറിയിലേക്കു ചെന്നു. അവിടെ
വയിറ്റർമാർ പാത്രങ്ങളും മൃഡ്യുകളും കഴുകിത്തുടച്ചു
നിരത്തിവയ്ക്കുന്നതു നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. ആ സമയത്ത്
സെക്രട്ടറി വന്നു വോട്ടുകൂപ്പ് തുടങ്ങിയെന്നറിയിച്ചു.

ലെവിൻ ഹാളിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ ഒരു വെളുത്ത പന്തുകിട്ടി. അപ്പോഴത്തെ ആശയക്കൂഴ്പുത്തിൽ, കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവിനോടു
ചോദിച്ചു: “എവിടെയാണ് ഈ തുടു തൊനിടേണ്ടത്?”

“ഓരോരുത്തരുടെയും വിശ്വാസത്തിനനുസരിച്ച്.”
കൊസ്റ്റനിഷ്ഠവ് ഗൗരവത്തിൽ പറഞ്ഞതുകേട്ട് പലരും ചിരിച്ചു.
പന്ത് പെട്ടിയിലിട്ടിട്ട് അയാൾ വേഗം പിരക്കിലേക്കു മാറിനിന്നു.
പ്രഭാതരോവിനു വോട്ടവകാശം നല്കുന്നതിനെ അനുകൂലിച്ച്
നുറ്റിഇരുപത്താറു വോട്ടും എതിർത്ത് തൊണ്ടുറു വോട്ടും കിട്ടി.
പുതിയ പാർട്ടിക്കാരനായ പ്രഭാതരോവിനു വോട്ടവകാശം ലഭിച്ചു.
സ്നേഹിക്കോവ് തന്റെ പാർട്ടിക്കാർക്കു നന്ദി പറഞ്ഞു:
“ഇരുപതുവർഷം വിശ്വാസ്യതയോടെയും സത്യസന്ധമായും
താൻ നിങ്ങളെ സേവിച്ചു. എനിക്കു നന്ദിയുണ്ട്...” എന്നുപറഞ്ഞ
അയാൾ പുതിയിരഞ്ഞി. മറ്റു പലരെയുംപോലെ ലെവിനും
അയാളോടു സഹതാപം തോന്തി.

വാതിൽക്കൽവച്ച് സ്വന്നറ്റ്‌കോവ് ലെവിനെ കണ്ടുകൊണ്ടും മനസ്കോഭം കാരണം ഒന്നും പറയാൻ കഴിത്തില്ല. വേട്ടയാടപ്പെട്ട മൃഗത്തിന്റെ ഭാവമായിരുന്നു അയാൾക്ക്. തലേദിവസം ലെവിൻ അയാളുടെ വീട്ടിൽ പോയിരുന്നു. നല്ലാരു കുടുംബനാമങ്ങളും പെരുമാറിയിരുന്ന ആ മനുഷ്യന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥയിൽ സഹതാപം തോന്തി. സന്തോഷകരമായ എന്നെങ്കിലും പറയാമെന്നുദേശിച്ച് ലെവിൻ ചോദിച്ചു:

“അടുത്ത തവണയും താങ്കൾക്കെന്നയായിരിക്കും തങ്ങളുടെ മാർഷൽ, അല്ലോ?”

“വേണ്ട, എനിക്കു വയസ്സായി, ക്ഷീണിച്ചു. കുടുതൽ യോഗ്യതയുള്ള ചെറുപ്പക്കാരുണ്ടോ?”

മാർഷൽ ഒരു വശത്തെ വാതിലിലുടെ അപ്രത്യക്ഷനായി.

വോട്ടുപും തീരാരായി. ഇരുക്കക്ഷികളിലെയും നേതാക്കന്മാർ തങ്ങൾക്കു കിട്ടാനിടയുള്ള വെള്ളയും കറുപ്പും പന്തുകളുടെ എണ്ണം കണക്കുകൂട്ടി.

പുതിയ പാർട്ടിക്കു വോട്ടുചെയ്യുമെന്നുറപ്പുള്ള മുന്നു പ്രഭുക്കന്മാരുടെ വോട്ടുകൾ നഷ്ടപ്പെടുത്താൻ പശ്യ പാർട്ടിക്കാർ ചില തന്റങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചു. മദ്യത്തിൽ അമിതതാൽപര്യമുള്ള രണ്ടുപേരെ സ്വന്നറ്റ്‌കോവിന്റെ ഏജന്റുമാർ കുടിപ്പിച്ചു ബോധംകെടുത്തി. മറ്റാരാളുടെ യുണിഫോം ഒളിപ്പിച്ചുവച്ചു.

ഈ വിവരമറിഞ്ഞ പുതിയ പാർട്ടിക്കാർ, അവരെ കൂട്ടിക്കാണ്ടുവരാൻ വണ്ടിയിൽ ആളെ അയച്ചു. പോയവർ മടങ്ങിവന്നു. സ്വിയാഷ്സ്കിയോടു പറഞ്ഞു: “ഓരാളേ കിട്ടി. കൂളിപ്പിച്ചു. ഇപ്പോൾ കുഴപ്പമില്ല.”

“മരിഞ്ഞു വിഴിലുണ്ടോ?” സ്വിയാഷ്സ്കി ചോദിച്ചു.

“ഈല്ല, ഇവിടെവച്ച് ഒന്നും കൊടുക്കാതിരുന്നാൽ മതി. ബാറിലെ ജീവനക്കാരോടും താൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.”

ഇരുപത്തിയൊമ്പത്

തിനുകയും പുകവലിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന പ്രദുക്കമോരെക്കാണ്ഡു ഭക്ഷണമുറി നിരഞ്ഞിരുന്നു. നേതാക്കൾ തെരെതെതട്ടുപ്പ് തന്റങ്ങൾ ആവിഷ്കരിക്കുന്നു. അനുയായികൾ ആസന്നമായ യുദ്ധത്തിനു തയ്യാറെടുക്കുന്നതോടൊപ്പം അതിൽനിന്നു ശ്രദ്ധ തിരിച്ചുവിടാനും ശ്രമിക്കുന്നു. ചിലർ നിന്മക്കൊണ്ഡും ചിലർ ഇരുന്നുകൊണ്ഡും ധ്യതിയിൽ ഭക്ഷണം കഴിക്കുന്നു. മറ്റുള്ളവർ പുകവലിച്ചുകൊണ്ട് അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും നടക്കുകയും വളരെക്കാലമായി കാണാതിരുന്ന ചങ്ങാതിമാരോടു സംസാരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

ലെവിൻ ആഹാരം കഴിക്കുകയോ പുകവലിക്കുകയോ ചെയ്തില്ല. കൊസ്റ്റിഷേവ്, ഓബ്ലോൺസ്‌കി, സ്റ്റിയാഷ്സ്‌കി എന്നിവരുൾപ്പെട്ട സ്വന്തം സുഹൃദ്ദംശഭത്താടു ചേരാനും ആഗ്രഹിച്ചില്ല. എന്തെന്നാൽ, രാജകീയ അശ്വസേനയുടെ യുണിഫോമണിൽത്ത് ഭ്രാംബൻസ്‌കി അവരോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ഡു നില്ക്കുന്നു. ലെവിൻ തലേദിവസംതന്ന അധ്യാള കണ്ണക്കിലും ഒഴിത്തുമാറി.

“അധ്യാളാരു തെമ്മാടിയാണ്! എന്നതു മുവത്തുനോക്കി പറഞ്ഞു. സത്യം! മുന്നുവർഷമായിട്ടും പിരിച്ചെടുക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.”—സുഗന്ധക്കുഴന്നുതേച്ചു തലമുടി ചീകിയോതുക്കിയ ഒരു കുറിയ മനുഷ്യൻ നിലത്തുചവിട്ടി ശബ്ദമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ഡു പറഞ്ഞു. തൃപ്തിയില്ലാത്തമട്ടിൽ ലെവിനെ നോക്കിയിട്ട് അധ്യാൾ മുവാതിരിച്ചു.

“അതു മര്യാദകേടുതനെ. പരയുന്നതിലൊരു തെറ്റുമില്ല.” കൂളിനായ ഓശർ സ്റ്റൈലിനു സ്വരത്തിൽ അതിനെ പിന്താങ്ങി.

“അധ്യാദ ട്രാസർ മോഷ്ടിക്കാൻ എന്നാണു പറഞ്ഞയച്ചതുപോലും! ചുട്ടുതിനിരിക്കും! വൃത്തികെട്ടുവൻ! എന്നികവെന്നെയാണും പേടിയില്ല.”

“എന്നേറ്റ് പാടത്തിനുകൊടുക്കാൻ മേരി സമിനോവ് നയോക്കാൻ പറത്തിരുന്നതാണ്. അതിൽനിന്ന് ഒരു ലാഭവും കിട്ടാൻ പോണില്ല.” നരചുമീശയുള്ളാരു ഭൂവുടമ പറയുന്നതുകേട്ടു. സ്വിയാഷ്സ്കിയുടെ വീട്ടിൽവച്ചു പരിചയപ്പെട്ട ആ മനുഷ്യനെ ലെവിൻ തിരിച്ചറിഞ്ഞു.

“കൃഷിയെക്കു എങ്ങനെ നടക്കുന്നു?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“അങ്ങനെ പോകുന്നു. നഷ്ടംതന്നെ.” അതാണതിന്റെ കിതിയെന്ന മട്ടിൽ, ശാന്തമായി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പറത്തു: “ഞങ്ങളുടെ പ്രവിശ്യയിൽ വരാൻ കാരണം? ഇവിടത്തെ ഭരണകൂടത്തെ അട്ടിമറിക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിൽ പങ്കടുക്കുവാനാണോ?”

“റഷ്യക്കാർ മുഴുവനും ഇവിടെ വന്നുചേരുന്നിട്ടുണ്ടോ, മന്ത്രിമാരും ചേംബർലൈനുകളുമെല്ലാം.” ചേംബർലൈനിന്റെ യുണിഫോം ധരിച്ച ഒപ്പ്‌ലോൺസ്‌കിയുടെ തടിച്ചുപത്തെ അയാൾ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു.

“പ്രഭുക്കരമാരുടേതായ ഈ തെരഞ്ഞെടുപ്പിന്റെ അർത്ഥം, എനിക്കു ശരിക്കു മനസ്സിലായിട്ടില്ല.” ലെവിൻ പറത്തു.

“മനസ്സിലാക്കാനെന്തിരിക്കുന്നു? എന്തെങ്കിലും അർത്ഥമുണ്ടായിട്ടും വേണ്ടെന്നും കാലഹരണപ്പെട്ട ദന്നാണ് പ്രഭുപദവി. വെറും സ്ഥാനംമാത്രം. ഈതാ ഈവരുടെ യുണിഫോമുകൾ നോക്കു. ഗ്രാമ മജിസ്ട്രറുമാരും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുമെങ്കയെയുണ്ട്. പ്രഭുക്കൾ മാത്രമില്ല.”

“എങ്കിൽ എന്തിനാണു നിങ്ങൾ വന്നത്?”

“ഡന്നാമതു ശ്രീലംകൊണ്ട്. രണ്ടാമത്, പഴയ ബന്ധങ്ങൾ നിലനിർത്താൻവേണ്ടി, സത്യം പറത്താൻ, എന്ന് മരുമകന് സ്ഥിരം അംഗത്വത്തിനു മത്സരിക്കണമെന്നുണ്ട്. അവർ പണക്കാരല്ല. അയാൾക്കിന്തു തരപ്പെടുത്തിക്കൊടുക്കണം.” നേരത്തെ കേഷാഭിച്ചു സംസാരിച്ച പ്രഭുവിനെ ചുണ്ടിക്കൊണ്ടയാൾ ചോദിച്ചു: “ഈ മാന്യമാരോക്കു ഇവിടെയെന്തിനു വന്നു?”

“പുതിയ പ്രഭുക്കളാണിവർ.”

“പുതിയതെന്നു വേണമെങ്കിൽ പറയാം. പ്രഭുക്കളില്ല, ഭൂവുടമകളും നാടുപ്രമാണിമാരുമെങ്കയോണ്.”

“ഈതാരു കാലഹരണപ്പെട്ട സ്ഥാപനമാണെന്നല്ല നിങ്ങൾ പറത്തത്?”

“തീർച്ചയായും. എക്കിലും അതിനോടു കുറച്ചാക്കേ മാന്യത് കാണിക്കണം. സ്നേഹിക്കേണ്ടി കാര്യമെടുക്കാം... നല്ലതായാലും ചീതയായാലും ആയിരും വർഷമായി നമ്മളിൽനെ പോറ്റിവളർത്തുന്നു. നമ്മുടെ വീടുമുറ്റത്ത് ഒരു പുന്തോട്ടമുണ്ടാക്കാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നുവെന്നിരിക്കേണ്ട്. നുറുവർഷം പഴക്കമുള്ള ഒരു മരം അതിന്റെ നടുവിലുണ്ട്. എത്ര പഴക്കം ചെന്നതായാലും അതിനെ നമ്മൾ മുറിച്ചുകളയില്ല. ആ മരത്തിനെ നിലനിർത്തിക്കൊണ്ടു ചുറ്റും പുതതടമാരുക്കും. ഒരു വർഷംകൊണ്ട് ഒരു മരം വളർത്തിയെടുക്കാനൊക്കില്ല. അതുപോടു, നിങ്ങളുടെ കൃഷിയൊക്കെ എന്തെന്ന്?”

“പോരാ, ഉദ്ദേശം അഞ്ചുശതമാനം കിട്ടും.”

“നിങ്ങളുടെ സ്വന്തം അധ്യാനം കണക്കാക്കുന്നില്ല. അതിന് ഒരു വിലയുണ്ടാല്ലോ. എന്റെ കാര്യം നോക്കു. ഞാൻ കൃഷി തുടങ്ങുന്നതിനുമുമ്പ് എനിക്കു ഗവൺമെന്റ് സർവീസിൽനിന്ന് ആണ്ടിൽ മുവായിരും രൂബിൾ ശമ്പളം കിട്ടിയിരുന്നു. ഇപ്പോൾ മുമ്പതേതതിലും കുടുതൽ ജോലിചെയ്യുന്നു. നിങ്ങൾക്കു കിട്ടുന്നതുപോലെ അഞ്ചുശതമാനം വരുമാനവും. അതും ഭാഗ്യമുണ്ടക്കിൽമാത്രം. എന്റെ അധ്യാനത്തിന് ഒരു വിലയുമില്ല.”

“നഷ്ടമാണെങ്കിൽ അതു വേണ്ടനുവച്ചുകൂടെ?”

“അത്... അതു നമ്മുടെ ശ്രീലമായിപ്പോയി. വേറെന്തു ചെയ്യും? എന്റെ മകനു കൃഷിയിൽ ഒരു താൽപര്യവുമില്ല. അവൻ പറിച്ചു മിട്ടുകനൊവുന്ന ലക്ഷണമുണ്ട്. എന്റെ കാലശ്രേഷ്ഠം ഇതു തുടർന്നുകൊണ്ടുപോകാൻ ആരുമില്ല. ഇന്ത്യിടെ ഞാനൊരു തോട്ടവും വച്ചുപിടിപ്പിച്ചു.”

“വാസ്തവം.” ലെവിൻ പറത്തു: “ലാഭമില്ലെന്നറിയാമെങ്കിലും ഞാനും അതുതനെ ചെയ്യുന്നു. മണ്ണിനോടുള്ള കടമ നിറവേറ്റുന്നു.”

“ഈന്നലെ എയർ ഓയൽക്കാരൻ, ഒരു വ്യാപാരി, എന്റെ കൃഷിസ്ഥലം കാണാൻ വന്നിരുന്നു. തോട്ടത്തിലെ മരങ്ങളെല്ലാം മുറിച്ചുവില്ക്കണമെന്നാണ് അയാളുടെ ഉപദേശം.”

“ആ പണംകൊണ്ട് അയാൾ കനുകാലികളെ വാങ്ങും. അല്ലെങ്കിൽ കുറത്തവിലയ്ക്കു ഭൂമി വാങ്ങി പാട്ടത്തിനുകൊടുത്തു ലാഭമുണ്ടാക്കും.” ലെവിൻ പറത്തു: “നിങ്ങളും ഞാനും നമുക്കുള്ളതു നഷ്ടപ്പെടുത്താതെ നമ്മുടെ കുട്ടികൾക്കു കൈമാറും.”

“നിങ്ങളുടെ വിവാഹം കഴിതെന്നു കേടുപ്പോ?” ഭൂവുടമ ചോദിച്ചു.

“കഴിതു.” ലൈൻ അഭിമാനത്തോടാണതു പറഞ്ഞത്. “നിധി കാക്കുന്ന ഭൂതത്തപ്പോലെ എല്ലാം കാത്തുസുക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു നമ്മളിങ്ങനെ ജീവിക്കുന്നു.”

“സ്വിയാഷ്സ്കിയെയും ഭോൾസ്കി പ്രഭുവിനെയുംപോലെ ചിലർ നമ്മുടെ കൂട്ടത്തിലുമുണ്ട്. കൃഷിയെ വ്യവസായമാക്കി മാറ്റാനാഗ്രഹിക്കുന്നവർ. മുലധനത്തിനെ നഷ്ടപ്പെടുത്തുകയാണവർ ചെയ്യുന്നതെന്ന് അവരെഡിയുനില്ല.”

“ആ വ്യാപാരി പറഞ്ഞതുപോലെ, നമ്മളും മരങ്ങൾ മുറിച്ചുവില്ക്കാത്തതെന്ത്?”

“അതു പ്രഭുക്കളുടെ ജോലിയല്ല. നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതുപോലെ, നിധികാക്കുന്ന ഭൂതങ്ങളാണു നമ്മൾ. ചെയ്യുതാത്തതെന്നതാണെന്നതിനെ സംബന്ധിച്ച ഒരു വർഗ്ഗബോധം നമുക്കുണ്ട്. ചില കർഷകരിലും ഈ സ്വഭാവം നമുക്കു കാണാം. കഴിയുന്നിടത്തോളം ഭൂമി വാങ്ങിക്കൂട്ടാൻ അവർ ശ്രമിക്കും. എത്ര മോശമായ ഭൂമിയിലും കൃഷിയിറക്കും. വലിയ നഷ്ടത്തിൽ കലാശിക്കുകയും ചെയ്യും.”

“നമ്മപ്പോലെ.” ലൈൻ പറഞ്ഞു. ആ സമയത്തു സ്വിയാഷ്സ്കി അടുത്തുവന്നു: “കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷം.”

“അന്നു താങ്കളുടെ വീട്ടിൽവച്ചു സന്ധിച്ചതിനുശേഷം ഇന്നാണു നമ്മൾ രണ്ടുപേരും പരസ്പരം കാണുന്നത്.” ഭൂവുടമ പറഞ്ഞു: “കുറേനേരമായി ഓരോനു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.”

“പുതിയ സ്വന്ദര്ഭം കൂടം പറയുകയായിരിക്കും.” സ്വിയാഷ്സ്കി ചിരിച്ചു.

“തെങ്ങളുടു നിശ്ചയിക്കുന്നില്ല.”

“മനസ്സിലെ ഭാരം ഒഴിക്കുകയാണ്!”

മുൺത്

സീറിയാഷ്ടംകി ലെവിന്റെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചു തന്റെ കുടുക്കാരുടെ അടുത്തെക്കുപോയി. ഇപ്രാവശ്യം ഭ്രാംബൻസ്കിയെ ഒഴിവാക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. ഓബ്ലോംബൻസ്കിയും കൊസ്റ്റനിഷ്വവിനുമൊപ്പം നിന്നിരുന്ന അയാൾ ലെവിനെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു പറത്തു:

“വളരെ സന്തോഷം! നമ്മൾ മുന്നൊരിക്കൽ സന്ധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു, ഷൈർബാക്സ്കി ഭവനത്തിൽവച്ച്?” അയാൾ ലെവിന് ഹസ്തദാനം ചെയ്തു.

“ശരിയാണ്. എന്നതു നല്ലപോലെ ഓർമ്മിക്കുന്നു.” എന്നു പറത്തു ചുവന്നുതുടുത്ത മുവത്തേതാടെ ലെവിന് പുറംതിരിത്തു സഹോദരനോടു സംസാരിച്ചു.

ലെവിനുമായി സംസാരിക്കാൻ താൽപര്യമില്ലാതിരുന്ന ഭ്രാംബൻസ്കി, സീറിയാഷ്ടംകിയുമായുള്ള സംഭാഷണം തുടർന്നു. ലെവിനാകട്ടെ, അയാളോട് എന്തെങ്കിലും പരയാനുള്ള അവസരം പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നു.

“എന്താണിതു താമസം?” സീറിയാഷ്ടംകിയെയും ഭ്രാംബൻസ്കിയെയും നോക്കിയാണ് ലെവിന് ചോദിച്ചത്.

“സന്ദർഭക്കാവ്, അയാൾ ഒന്നുകിൽ സീറിക്കരിക്കണം, അതല്ലെങ്കിൽ വയ്ക്കുന്നു പരയണം.” സീറിയാഷ്ടംകി പറത്തു.

“അയാൾ സമ്മതിച്ചോ?”

“അതല്ല പ്രശ്നം! ഒന്നും തീർത്തുപരയുന്നില്ല.” ഭ്രാംബൻസ്കിയുടെ മറുപടി.

“അയാൾ വയ്ക്കുപരത്താൽ ആരു മത്സരിക്കും?” ഭ്രാംബൻസ്കിയെ നോക്കി ലെവിന് ചോദിച്ചു.

“ഇഷ്ടമുള്ള ആർക്കും മത്സരിക്കാം.” സീറിയാഷ്ടംകി പറത്തു.

“നിങ്ങൾ മത്സരിക്കുമോ?”

“തീർച്ചയായും ഇല്ല.” കൊസ്റ്റനിഷ്വിൻ്റെ സമീപത്തുനിന്ന് വഴക്കാളിയായ പ്രഭുവിനെ നോക്കി അസ്വരപ്പോടെ സ്വിയാഷ്സ്കി പറഞ്ഞു.

“പിനെയാർ? നെവൈഡോവ്സ്കിയോ?” അവരുടെ സംഭാഷണത്തിൽ പകുചേരാൻ ഓരവസരം കിട്ടിയെന്നു വിചാരിച്ചാണ് ലെവിൻ ചോദിച്ചത്.

പക്ഷേ, അതു കൂടുതൽ കുഴപ്പമായി. നെവൈഡോവ്സ്കിയും സ്വിയാഷ്സ്കിയുമായിരുന്നു സ്ഥാനാർത്ഥിത്തിനു പരിഗണിക്കപ്പെട്ടിരുന്നവർ.

“എന്തുവന്നാലും തോനില്ല.” വഴക്കാളിയായ പ്രഭു പറഞ്ഞു. അതാണ് നെവൈഡോവ്സ്കിയെന്ന് അപ്പോഴാണ് ലെവിൻ തിരിച്ചറിഞ്ഞത്. സ്വിയാഷ്സ്കി അയാളെ ലെവിനു പരിചയപ്പെടുത്തി.

വ്രോൺസ്കി, ലെവിനെ ആപാദചുധം നിരീക്ഷിച്ചിട്ടു ചോദിച്ചു:

“നാട്ടിന്റെപുരത്തു സ്ഥിരതാമസമാക്കിയ നിങ്ങൾ ഇതേവരെ ഗാമമജിസ്ട്രേറിന്റെ ചുമതലയേറ്റിട്ടില്ലോ?”

“ഒരു പ്രയോജനവുമില്ലാത്ത സ്ഥാപനമാണത്” എന്നായിരുന്നു ലെവിൻ്റെ മറുപടി.

“എന്നനിക്കു തോന്നുന്നില്ല. നേരേമരിച്ച്...” വ്രോൺസ്കി പറഞ്ഞുതുടങ്ങിയപ്പോൾ ലെവിൻ തടസ്സപ്പെടുത്തി:

“വെറും തട്ടിപ്പ്! നമുക്കതിന്റെ ആവശ്യമില്ല. എട്ടു വർഷം എനിക്ക് ഓരോറു കേസുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഒരു കേസുവന്നപ്പോൾ തെറ്റായ തീരുമാനമെടുക്കുകയും ചെയ്തു. രണ്ടു രൂബിളിന്റെ തർക്കം തീർക്കാൻ പതിനഞ്ചു രൂബിൾ ചെലവാക്കി വക്കീലിനെ ഏർപ്പാടു ചെയ്യണം!”

ഒരു കർഷകൻ ഒരു മില്ലിൽനിന്നു മാവുമോഷ്ടിച്ചതും മില്ലുടമ അക്കാദം തന്നോടു പറഞ്ഞപ്പോൾ കർഷകൻ മില്ലുടമയുടെ പേരിൽ മാനനഷ്ടത്തിനു കേസുകൊടുത്തതും ലെവിൻ വിവരിച്ചു. അതോന്നും പരയാനുള്ള സന്ദർഭമല്ല ഇതെന്ന് ലെവിനു ബോധ്യമുണ്ടായെങ്കിലും പറഞ്ഞുപോയതാണ്.

അപ്പോഴേക്കും വോട്ടുപ്പിനു സമയമായി. അവർ പിരിഞ്ഞുപോയി.

സഹോദരൻ്റെ നയപരമല്ലാത്ത പെരുമാറ്റത്തെ കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് അപലപിച്ചു: “കാര്യങ്ങൾ തന്റെപരമായി കൈകാര്യം ചെയ്യാനുള്ള കഴിവ് നമ്മൾ റഷ്യക്കാർക്കില്ല.

പ്രവിശ്യയിലെ മാർഷൽ നമ്മുടെ എതിർകക്ഷിയിൽപ്പെട്ട ആളാണ്. അയാളോടു നീ ചങ്ങാത്തം കൂടിയെന്നുമാത്രമല്ല, സ്ഥാനാർത്ഥിയാകാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടുകയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, ഭ്രാംസ്കിപ്രഭുവിന്റെ കാര്യം... താനയാളോടു കൂടുകൂടുന്നില്ല. അയാളെനെ ഡിനറിനു ക്ഷണിച്ചുകൂടിലും താൻ പോവില്ല. അയാളെ പിണകാനും പാടില്ല. അപ്പോഴാണു നീ നെവേഡോവ്സ്കിയോടു മത്സരിക്കാൻ പറയുന്നത്. അങ്ങനെയൊന്നും ചെയ്യരുത്.”

“ഓ, എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഇത്തരം നിസ്സാരകാര്യങ്ങളോന്നും താൻ ശ്രദ്ധിക്കാറില്ല.”

“നിനക്കു നിസ്സാരം. പക്ഷേ, പ്രശ്നങ്ങളുണ്ടാക്കാൻ ഇതുതനെ യാരാളം!”

ലെവിൻ മറുപടി പറത്തില്ല.

തനിക്കെതിരെ ഒരു ഗുഡാലോചനയുണ്ടായിരുന്നതായി പ്രവിശ്യയിലെ മാർഷൽ സംശയിച്ചിരുന്നു. മത്സരിക്കണമെന്ന് എകക്കണ്ഠമായി ആവശ്യപ്പെട്ടില്ലെങ്കിലും അയാൾ മത്സരിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചു. കാവൽഡേനയുടെ ക്യാപ്പറ്റനായ മിവായേൽ സ്റ്റപ്പാനിച്ച് സ്റ്ററ്റോവിനെ പ്രവിശ്യയിലെ മാർഷൽ സ്ഥാനാർത്ഥിയായി നാമനിർദ്ദേശം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നും വോട്ടുപ്പ് ഉടനെ നടക്കുമെന്നും സന്തുടരി അറിയിച്ചു.

ബാലറ്റുപന്തുകൾ നിരച്ച ചെറു ഷൈറ്റുകളുമായി മാർഷൽമാർ വന്നു.

“വലതുവശത്തിടം” എന്ന് ഓൺലോന്സ്കി ലെവിനോടു മന്ത്രിച്ചുകൂടിലും നിലവിലുള്ള മാർഷലിനു ഗണ്യമായ ഭൂരിപക്ഷം ലഭിച്ചു. സ്നേഹിതരുടെ കടന്നുവന്നപ്പോൾ എല്ലാവരും അയാളെ അഭിനന്ദിക്കാൻ ചുറ്റുന്നുണ്ടിട്ടുണ്ട്.

“എല്ലാം കഴിഞ്ഞെന്താ?” ലെവിൻ സഹോദരനോടു ചോദിച്ചു.

“തുടങ്ങിയതെയുള്ളൂ!” കൊസ്റ്റിഷേവിനുവേണ്ടി സ്വിയാഷ്സ്കിയാണു മറുപടി പറത്തത്. “മറ്റുള്ള സ്ഥാനാർത്ഥികൾക്കു ചിലപ്പോൾ ഇതിൽ കൂടുതൽ വോട്ടുകൾ കിട്ടിയെന്നിരിക്കും.”

ലെവിൻ് അതിലോന്നും ഒരു താൽപര്യവും തോന്തിയില്ല. ആരും തന്നെ ശ്രദ്ധിക്കാത്തതുകാണ്ടും ആർക്കും തന്നെ ആവശ്യമില്ലെന്നു തോന്തിയതിനാലും ലെവിൻ് പതുക്കെ ഭക്ഷണശാലയിലേക്കു നടന്നു. അവിടെന്നും കട്ടലറ്റും

ബീൻസും കഴിച്ചിട്ടു ഗാലറിയിലെ ആർക്കൗട്ടത്തിനിടയിൽ
ചെന്നുനിന്നു.

“കൂപ്പറ്റൻ യുജിൻ ഇവാനിച്ച് അപുവ്ട്ടിൻ ആൺ അടുത്ത
സ്ഥാനാർത്ഥി.” യുണിഫോം ധരിച്ച ഓൾ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു.

അയാൾക്കു ജയിക്കാനാവശ്യമുള്ള വോട്ടുകൾ കിട്ടിയില്ല.

“അടുത്തതായി കൗൺസിലർ പീറ്റർ പെട്ടോവിച്ചിനെ
അനുകൂലിക്കുന്നവർ വോട്ടുചെയ്യണം” എന്ന പ്രവ്യാപനമുണ്ടായി.

കുറച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ, അയാളും പരാജയപ്പെടുന്ന
അറിയിപ്പുവന്നു. ഇനങ്ങാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ സെക്രട്ടറി പിടികൂടി:
“കോൺസിലേറ്റർ ഡിമിടിച്ച്, വരു, വോട്ടെടുപ്പ്
അവസാനിച്ചിട്ടില്ല!”

മത്സരിക്കുന്നില്ലെന്നു
നെവേഡോവ്സ്കിക്കുവേണ്ടിയുള്ള
നടക്കുന്നത്.

തീർത്തുപരിത്ത
വോട്ടെടുപ്പാണിപ്പോൾ

പലരും പ്രതീക്ഷിച്ചതുപോലെ
നെവേഡോവ്സ്കിക്കുതന്നെന്നായിരുന്നു ഭൂരിപക്ഷം. പലരും
ആറ്റാറിച്ചു, ആവേശംകൊണ്ടു. പലരും നിരാശപ്പെടുകയും
ദുഃഖിക്കുകയും ചെയ്തു. പഴയ മാർഷൽ അതിവ ദുഃഖിതനായി
കാണപ്പെട്ടു. കഴിഞ്ഞപ്രാവശ്യം സ്നന്ദനകൊവ് വിജയിച്ചപ്പോൾ
ങ്ങു വലിയ ആർക്കൗട്ടം അയാളെ അനുഗമിച്ചതുപോലെ,
നെവേഡോവ്സ്കിയെ പിന്തുടർന്ന് ഒരു സംഘം ഹാളിൽനിന്നു
പുറത്തിരഞ്ഞി.

മുപ്പത്തിയൊന്ന്

പുതുതായി തെരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ട മാർഷലിനും പുതിയ പാർട്ടിയിൽനിന്നു വിജയിച്ചു പല അംഗങ്ങൾക്കും അന്നു വൈകുന്നേരം ഭ്രാംബന്സ്കി വിരുന്നുന്നല്ലോകി.

നാട്ടിൻപുറത്തെ
മട്ടപ്പുതോന്നിയതുകാണ്ഡും സ്വാത്രന്ത്യത്തിനുള്ള തന്റെ
അവകാശം അന്നയെ ബോധ്യപ്പെടുത്തുന്നതിനും പാർലമെന്റ്
തെരഞ്ഞെടുപ്പിൽ തനിക്കുവേണ്ടി വളരെ ബുദ്ധിമുടിയ
സ്വിയാഷ്സ്കിയെ പിന്തുണയ്ക്കുന്നതിനും അതിനെല്ലാം പുറമേ,
പ്രഭുവും ഭൂവുടമയുമെന്ന നിലയ്ക്കുള്ള തന്റെ കടമകൾ
നിരവേറുന്നതിനുമുദ്ദേശിച്ചാണ് ഭ്രാംബന്സ്കി തെരഞ്ഞെടുപ്പിൽ
പങ്കെടുക്കാനെന്തിയത്. എങ്കിലും അത് ഇത്തെതാളം
സെക്രമാകുമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ചില്ല. ഭൂവുടമകളായ
പ്രഭുക്കന്നാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ പുതിയ ആളാണെങ്കിലും തനിക്ക്
ഇത്തയ്യിക്കും സ്വാധീനമുണ്ടെന്ന് അയാൾ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല.
സ്വത്തും പദവിയും പഴയ സുഹൃത്തും കാഷിനിലെ ബാക്കുമായ
ഷിർക്കോവ് വാടകയ്ക്കു നല്കിയ പട്ടണത്തിലെ മനോഹരമായ
വീടും തന്റെ എന്നേറ്റിൽനിന്നുകാണ്ഡുവന്ന സമർത്ഥനായ
പാചകക്കാരനും പഴയ സഹപ്രവർത്തകനും തന്നെ
സഹായിച്ചിട്ടുള്ള വ്യക്തിയുമായ ഗവർണ്ണറുമായുള്ള
ചങ്ങാത്തവും സർവോപരി എല്ലാവരോടും സമഭാവനയോടെ
പെരുമാറിയതുമാണ് സ്വാധീനം ശക്തമാക്കാൻ കാരണം.
ഭ്രാംബന്സ്കി അഹക്കാരിയാണെന്ന മറ്റു പ്രഭുക്കന്നാരുടെ
ധാരണയ്ക്കും മാറ്റംവന്നു. കിറ്റി ഷൈർബാക്സ്കിയെ
വിവാഹംചെയ്ത ആ ഇളക്കക്കാരൻ അർത്ഥശുന്നുവും
അപ്രസക്തവുമായ ചിലതൊക്കെ വിളിച്ചുകൂവിയതൊഴിച്ചാൽ,
താൻ പരിചയപ്പെട്ട എല്ലാ പ്രഭുക്കന്നാരും തന്റെ പക്ഷം
ചേർന്നതായി അയാൾക്കു തോന്നി. നെവേഡാവ്സ്കിയുടെ
വിജയത്തിനു താൻ ഗണ്യമായ സംഭാവന നല്കിയിട്ടുണ്ടെന്ന്

എല്ലാവരും അംഗീകരിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ, സുന്തം വീട്ടിൽവച്ച് ആ വിജയം ആദ്യാഷിക്കുന്നേം അയാൾ അഭിമാനംകൊള്ളുന്നു. മുന്നുവർഷം കഴിത്തു നടക്കുന്ന അടുത്ത തെരഞ്ഞെടുപ്പിൽ വിജയിക്കുകയും അതിനിടെ തന്റെ വിവാഹം നടക്കുകയും ചെയ്താൽ ആ വിജയത്തിനു തിളക്കമേറുമെന്നും കരുതുന്നു.

ഉണ്ണുമേശയുടെ തലപ്പത്ത് ഫ്രോണ്ട്‌സ്കിയും അയാളുടെ വലതുവശത്ത് ഗവർണ്ണറും നെവേഡോവ്സ്കിയുമാണ് ഇരുന്നത്. രണ്ടുപേരോടും ഫ്രോണ്ട്‌സ്കി ഉപചാരപൂർവ്വം പെരുമാറി.

സ്വിയാഷ്സ്കി സുന്തം പരാജയത്തെ സന്തോഷത്താടെ നേരിട്ടു. തന്റെ ഒരു പരാജയമല്ലെന്നും നെവേഡോവ്സ്കി യഥാർത്ഥത്തിൽ വിജയം അർഹിക്കുന്നുണ്ടെന്നും നെവേഡോവ്സ്കിയോടുതന്ന അയാൾ പറത്തു.

എല്ലാവരെയും തൃപ്തിപ്പെടുത്താൻ സാധിച്ചതിൽ ബൈലോൺസ്കിയും സന്തോഷിച്ചു. വിഭവസമ്പ്രദായ ഭക്ഷണത്തിനുശേഷം തെരഞ്ഞെടുപ്പും വിശ്രഷ്ടങ്ങൾ ചർച്ചചെയ്തു. സ്വിയാഷ്സ്കി പഴയ മാർഷലിന്റെ വിടവാങ്ങൽ പ്രസംഗം അനുകരിച്ചു. കണക്കുകൾ പരിശോധിക്കുന്നേം കണ്ണിരോലിപ്പിച്ചതുകൊണ്ട് പ്രയോജനമില്ലെന്നു പറത്തു കളിയാകി. വിജയിക്കുമെന്ന പ്രതീക്ഷയിൽ പഴയ മാർഷൽ വിരുന്നാരുക്കാൻ പുരതതുന്നിനു വിളവുകാരെ കൊണ്ടുവന്നിരുന്നതിനെ തമാശക്കാരനായ മറ്റാരു പ്രഭു പരിഹസിച്ചു.

വിരുന്നിടയ്ക്കു നെവേഡോവ്സ്കിയെ എല്ലാവരും 'നമ്മുടെ പ്രവിശ്രയിലെ മാർഷൽ' എന്നു പരാമർശിക്കുകയും. 'തിരുമന്നൂക്കാണ്ട്' എന്നു സംബോധന ചെയ്യുകയും ചെയ്തു. പുതിയ സ്ഥാനലഭ്യയിൽ സന്തോഷിക്കാതിരിക്കാൻമാത്രമല്ല, അതിനെ വെറുക്കുന്നതായി ഭാവിക്കാനുമായിരുന്നു നെവേഡോവ്സ്കിയുടെ ശ്രമം.

തെരഞ്ഞെടുപ്പിൽ താൽപര്യമുള്ള പലർക്കും പ്രഭുക്കമാർക്കവിയടിച്ചു. അത്യധികം സന്തോഷവാനായിരുന്നു ബൈലോൺസ്കി. ധോളികയെച്ച കമ്പി ഇപ്പകാരമായിരുന്നു: "ഇരുപതു വോട്ടിന്റെ ഭൂരിപക്ഷത്താടെ നെവേഡോവ്സ്കി തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടു. അഭിനന്ദനങ്ങൾ. വിശ്രഷ്ടങ്ങൾ അറിയിക്കണം." പക്ഷേ, കമ്പിക്കിട്ടിയപ്പോൾ അതിനുവേണ്ടി ചെലവാക്കിയ പണത്തെക്കുറിച്ചാണ് ധോളി വിഷമിച്ചത്. പാർട്ടി

കഴിയുന്നോൾ കമ്പിയടിക്കുന്ന സ്വഭാവം നൃവിനുണ്ടെന്ന് അവർക്കരിയാം.

വിഞ്ഞപ്പേട, വിരുന്നിന്റെ വിഭവങ്ങളും വിദേശത്തുന്നിനു വരുത്തിയതാണ്. എല്ലാം മേൽത്തരവും രൂചികരവും എന്നാൽ ലളിതവും. പുതിയ മാർഷലിന്റെയും ഗവർണ്ണറുടെയും ബാക്സ് ഡയറക്ടറുടെയും ‘നമ്മുടെ പ്രിയപ്പെട്ട ആതിഥേയന്റെയും’ ആരോഗ്യം നേർന്ന് എല്ലാവരും വിഞ്ഞ മോന്തി.

ദ്രോൺസ്കിക്കു തൃപ്തിയായി. ഇത്തരും സന്തോഷകരമായ അന്തരീക്ഷം അവിടെ പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല.

ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കാര്യങ്ങൾ കൂടുതൽ രസകരമായി. ഒരു ‘ബൈറ്റ്‌ഹൂഡിന്റെ’ ധനശേഖരണാർത്ഥം നടക്കുന്ന സംഗ്രീതകച്ചേരിക്ക് ഗവർണ്ണർ ദ്രോൺസ്കിയെ കഷണിച്ചു. ഗവർണ്ണറുടെ ഭാര്യയാണെന്തു നടത്തുന്നതെന്നും ദ്രോൺസ്കിയെ പരിചയപ്പെടാൻ അവർക്കു താൽപര്യമുണ്ടെന്നും പറഞ്ഞു.

“കച്ചേരി കഴിഞ്ഞ് ഒരു നൃത്തവുമുണ്ട്. തങ്ങളുടെ കൂടുതലിലെ സ്വന്നരൂപാണിയെ കാണാം. നിങ്ങൾ കണ്ടിരിക്കേണ്ടതാണ്.”

“എനിക്കെതിൽ താൽപര്യമില്ല” എന്നു പറഞ്ഞെങ്കിലും കച്ചേരിക്കും നൃത്തത്തിനും പോകാമെന്ന് ദ്രോൺസ്കി സമ്മതിച്ചു.

ഭക്ഷണം കഴിച്ചുനേറ്റു പുകവലിക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ ദ്രോൺസ്കിയുടെ പരിചാരകൾ ഒരു തളികയിൽ ഒരു കത്തുമായിവന്നു.

“വീട്ടിൽനിന്നാണ്.” അർത്ഥവത്തായ ഒരു നോട്ടതേതാട പരിചാരകൾ പറഞ്ഞു.

“നമ്മുടെ പബ്ലിക് പ്രോസിക്യൂട്ടർ സെൻസറ്റും സ്കിയുടെ അതേ ചരായയാണയാൾക്ക്.” പരിചാരകനെ നോക്കി അതിമികളിലൊരാൾ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ദ്രോൺസ്കി കത്തുതുറന്നു വായിച്ചു.

അന്നും കത്താണ്. വായിക്കാതെത്തന്നെ അതിലെ ഉള്ളടക്കം അയാൾക്കരിയാം. അഞ്ചു ദിവസംകൊണ്ട് തെരഞ്ഞെടുപ്പ് അവസാനിക്കുമെന്നും വെള്ളിയാഴ്ച തിരിച്ചുചെല്ലാമെന്നുമാണു പറഞ്ഞിരുന്നത്. ഈന്നു ശനിയാഴ്ച. പറഞ്ഞ ദിവസം മടങ്ങിച്ചുണ്ടാത്തതിലുള്ള ശക്കാരമാണ്

കത്തിൽ. തലേന്നുവെക്കുന്നേരം അയാൾ അയച്ച കത്ത് അവർക്കു കിട്ടിയിരിക്കാനിടയില്ല. പ്രതീക്ഷിച്ചതുതന്നൊന്നു കത്തിലെ ഉള്ളടക്കമെങ്കിലും അതിലെ വരികൾ അയാളെ അലോസരപ്പെടുത്തി. “ആനിക്കു തീരെ സുവമില്ല. നീർക്കട്ടായിരിക്കുമെന്നു ബ്യാക്കർ പറയുന്നു. തനിച്ചിരിക്കുന്നൊബാൾ എൻ്റെ തലപുകയുന്നു. പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറയെക്കാണ്ടു ശല്യമല്ലാതെ ഒരുപകാരവുമില്ല. മിനിഞ്ഞാനോ ഇന്നലെയോ നിങ്ങൾ വരുമെന്നു ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചു. ഞാൻ നേരിട്ടുവരുമായിരുന്നു. നിങ്ങൾക്ക് ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ലെന്നു കരുതിയാണു വരാത്തത്. മറുപടി അയയ്ക്കണം.

കുഞ്ഞിനു സുവമില്ല. അവർക്കിങ്ങാട്ടു വരണ്ണപോലും! അവരുടെ കുഞ്ഞിനാണ് അസുഖം. എനിട്ടും എന്താരു ദേശ്യം!

തെരഞ്ഞെടുപ്പുമായി ബന്ധപ്പെട്ട നിരുപദ്വവപരമായ സന്തോഷത്തയും സ്വന്നഹത്തിന്റെ ഫലമായ നിരാശയുടെ സന്തോഷത്തയും തമ്മിൽ അയാൾ താരതമ്യം ചെയ്തു. എന്നാലും പോകാതെ നിവൃത്തിയില്ല. അന്നുരാത്രി ആദ്യത്തെ ട്രയിനിൽത്തന്നെ ഭ്രാംബസ്കി നാട്ടിലേക്കു മടങ്ങി.

മുപ്പതിരണ്ട്

ബാ രോ യാത്രയ്ക്കുമുന്പും അരങ്ങേറാറുള്ള രംഗങ്ങൾ തങ്ങളെ പരസ്പരം അടുപ്പിക്കുന്നതിനുപകരം അകറുകയാണു ചെയ്യുന്നതെന്നു മനസ്സിലാക്കിയ അന്ന, ഭ്രാംഖർസ്കി തെരതെതട്ടുപ്പിനു പുറപ്പെടുന്നതിനുമുമ്പുതന്നെ ആ വേർപാടിനെ ക്ഷമയോടെ സഹിക്കാൻ തീരുമാനിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, യാത്ര ചോദിക്കാനെന്തെങ്കിൽ അയാളുടെ നിർവ്വികാരവും നിഷ്ടംവുമായ മുഖഭാവം അവളുടെ മനസ്സുമാധാനം നഷ്ടപ്പെടുത്തി.

പിന്നീട്, ഒറ്റയ്ക്കിരുന്ന്, സ്വാത്രന്ത്യത്തിനുള്ള അയാളുടെ അവകാശം പ്രകടമാക്കുന്ന ആ നോട്ടത്തെക്കുറിച്ചാലോച്ചിപ്പോൾ സ്വയം അപമാനിതയാവുകയാണു താനെന്ന് അവർക്കു തോന്തി. 'തോന്തുന്നോൾ, തോന്തിയ സ്ഥലത്തുപോകാനുള്ള സ്വാത്രന്ത്യം അദ്ദേഹത്തിനുണ്ട്. എനെ തനിച്ചാക്കിയിട്ടാണു പോകുന്നത്. അദ്ദേഹത്തിന് എല്ലാ അവകാശങ്ങളുമുണ്ട്. എനിക്കൊന്തുമില്ല. എല്ലാമറിഞ്ഞിരുന്നിട്ട് ഇങ്ങനെ ചെയ്യാൻ പാടില്ല. എന്താണദ്ദേഹം ചെയ്തത്... നിർവ്വികാരവും നിഷ്ടംവുമായി എന്ന നോക്കി. എന്താണതിന്റെ അർത്ഥമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. എക്കിലും മുന്പ് ഇങ്ങനെയായിരുന്നില്ലല്ലോ... ആ നോട്ടത്തിനു പല അർത്ഥങ്ങളുമുണ്ട്. എന്നോടുള്ള താൽപര്യം കുറത്തു വരുന്നുവെന്നതിന്റെ ലക്ഷണമാണത്.'

പക്ഷേ, താൻ നില്ലഹായയാണെന്ന് അവർക്കരിയാം. അയാളുമായുള്ള ബന്ധത്തിൽ ഒരു മാറ്റം വരുത്താനും സാധ്യമല്ല. ഇന്നലെവരെ ചെയ്തതുപോലെ തന്റെ സ്വന്നേഹവും സൗംഘ്രാവുംകൊണ്ടുമാത്രമേ അയാളെ പിടിച്ചുനിർത്താൻ കഴിയു. അയാൾക്കു തന്നോടുള്ള സ്വന്നേഹം നഷ്ടപ്പെട്ടാൽ എന്തു സംഭവിക്കുമെന്ന ഭയാനകമായ ചിന്തയെ അടക്കിനിർത്താൻ, ഇന്നലെവരെ ചെയ്തതുപോലെ, പകൽ ജോലികളിൽ

മുഴുകുകയും രാത്രി ഉറക്കഗുളികകളെ ആശ്രയിക്കുകയും മാത്രമേ ചെയ്യാനുള്ളൂ. തീർച്ചയായും ഒരു പോംവഴിയുണ്ട്—തന്നെ ഉപേക്ഷിക്കാൻ കഴിയാത്തവല്ലോ ഒരു സ്ഥാനത്ത് സ്വയം പ്രതിഷ്ഠിക്കുക. വിവാഹമോചനവും പുനർവ്വിവാഹവുമാണ് ആ പോംവഴി. അവർ അങ്ങനെ ആശ്രയിക്കാൻ തുടങ്ങി. അയാളോ നീവോ അക്കാരും സുചിപ്പിച്ചാലുടനെ അതിനു സമർക്കാമെന്നും നിശ്ചയിച്ചു.

ഇങ്ങനെയുള്ള ആലോചനകളിൽ മുഴുകി അഞ്ചുദിവസം കഴിച്ചുകൂട്ടി.

നടന്നും പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറയോടു സംസാരിച്ചും ആശുപത്രി സന്ദർശിച്ചും സർവോപരി ഓന്നിനുപുരകേ ഓന്നായി പുസ്തകങ്ങൾ വായിച്ചും അവർ സമയം ചെലവഴിച്ചു. ആരാമത്തെ ദിവസം വണ്ടിക്കാരൻ, അയാളെ കുടാതെ സ്റ്റോൺസിൽനിന്നും മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ അവർക്കു സഹിച്ചില്ല. അപ്പോഴാണ് കുഞ്ഞിനു സുവമില്ലാതായത്. അസുഖം ഗുരുതരമല്ലാത്തതുകൊണ്ട് അവളുടെ ആലോചനയുടെ ഗതിയിൽ മാറ്റമുണ്ടായില്ല. എത്ര ശ്രമിച്ചിട്ടും കുഞ്ഞിനെ സ്നേഹിക്കാനവർക്കു സാധിച്ചില്ല. സ്നേഹം നടിക്കാനും അവർ അശക്തയായിരുന്നു. അനും വൈകുന്നേരം ദൃഡ്യകിരുന്നപ്പോൾ ഭ്രാംസ്കിരീച്ചാല്ലിയുള്ള ഭയം അനിയന്ത്രിതമായി. പട്ടണത്തിലേക്കു പോകാമെന്നു വിചാരിച്ചുകുംപും കൂടുതലാലോച്ചിച്ചപ്പോൾ വേണ്ടണുവച്ച് ഭ്രാംസ്കിക്ക് ഒരു കത്തച്ചുതി, പ്രത്യേക ദുതനർവശം കൊടുത്തയച്ചു. പിറ്റേനു രാവിലെ ഭർത്താവിന്റെ കത്തുകിട്ടിയപ്പോൾ എഴുതേണ്ടിയിരുന്നില്ലെന്നു തോന്തി. പോകാൻനേരത്തു നോക്കിയതുപോലുള്ള രൂക്ഷമായ നോട്ടം വീണ്ടും ആവർത്തിക്കുമെന്നു ഭയപ്പടക്കം വിശ്രഷിച്ചും കൊച്ചുകുഞ്ഞിന്റെ സുവകേട് അപകടകാരിയല്ലെന്നു കാണുമ്പോൾ. എന്നാലും കത്തച്ചുതിയതിൽ സന്തോഷിച്ചു. ഭർത്താവിന് തന്നോടു മട്ടപ്പുതോന്തിത്തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ടന് അവർ മനസ്സിലാക്കുന്നു. സ്വാതന്ത്ര്യത്താടു വിടപറഞ്ഞ് അവളുടെ അടുത്തെതക്കു മടങ്ങുന്നത് അയാളെ ദേശ്യംപിടിപ്പിക്കും. എന്നാലും സാരമില്ല. ഇവിടെയാകുമ്പോൾ എന്നും കാണാം. അയാളുടെ ഓരോ നീക്കവും മനസ്സിലാക്കാം.

ദ്രോയിംഗ്രൂമിൽ, കത്തിച്ച വിളക്കിന്റെ ചുവട്ടിലിരുന്ന് അന്ന ഒരു ഫ്രെഞ്ച് പുസ്തകം വായിക്കുകയായിരുന്നു. പുറത്തെ കാറ്റിന്

കാതോർത്തു വണ്ടി ഏതു നിമിഷവും എത്തിച്ചേരുമെന്ന പ്രതീക്ഷയിലാണെങ്കിൽ. വണ്ടിച്ചുക്കുങ്ങുടെ ശബ്ദം കേൾക്കുന്നതായി പലതവണ തോന്തിയൈകിലും അതൊക്കെ വെറും തോന്തിയിരുന്നു. അവസാനം വണ്ടിക്കാരൻ്റെ ശബ്ദവും പുമുഖത്തു മറ്റാരു പരുക്കൻ ശബ്ദവും കേട്ടു. പ്രിൻസല്ല് ബാർബിയും അതു ശരിവച്ചു. അന്ന വിളരിയ മുഖത്തോടെ എഴുന്നേറ്റ് അനങ്ങാതെന്നിനു. ഭർത്താവിനെ പറ്റിച്ചതിലുള്ള വിഷമവും അയാളുടെ പ്രതികരണമെന്തായിരിക്കുമെന്ന ഭയവും അവളെ അലട്ടി. ഇന്നലെ മുതൽ കുഞ്ഞിനു യാതൊരുസുവവുമില്ല. കത്തയച്ചയുടെ ഇതു പെട്ടെന്നു രോഗം ഭേദമായതും അവളെ അപരപ്പിച്ചു. ഏതായാലും അയാളിൽ അടുത്തത്തി. അയാളുടെ ശബ്ദവും കേട്ടു. മറ്റല്ലാം മറന്ന് അവർ സന്തോഷത്തോടെ അയാളെ സ്വീകരിക്കാൻ ഓടിപ്പോയി.

“ആനിക്കെങ്ങനെയുണ്ട്?” ഓടിവരുന്ന അന്നയെ നോക്കി അയാൾ ശാന്തമായി ചോദിച്ചു.

അയാൾ കസേരയിലിരിക്കുകയാണ്. പരിചാരകൾ ബുട്ടുകൾ ഉംരിയെടുക്കുന്നു.

“ഓ, സാരമില്ല. ഇപ്പോൾ വളരെ കുറവുണ്ട്.”

“നിന്നക്കോ?”

അവൾ ഭർത്താവിന്റെ രണ്ടും കൈകളും പിടിച്ചു സ്വന്തം അരക്കട്ടിനോടുചേര്ത്ത് അയാളുടെ മുഖത്തുന്നിനും കണ്ണുകാതെ നിന്നു.

“എനിക്കു സന്തോഷമായി.” അയാൾക്കുവേണ്ടി ഒരുങ്ങിനിന്ന അവളെ നിർവ്വികാരമായി നോക്കിക്കൊണ്ടാണു പറഞ്ഞത്.

പക്ഷേ, ഈ സന്തോഷം പലപ്പോഴും അയാൾക്കുണ്ടാക്കാത്തതാണ്. അവൾ ഭയപ്പെട്ടിരുന്ന നിശ്ചിതവും നിഷ്പംരവുമായ നോട്ടം ആ മുഖത്തു തെളിഞ്ഞു.

“എനിക്കു സന്തോഷമായി, നിന്നക്കു അസുവമാനുമില്ലല്ലോ?” എന്നുപറഞ്ഞു നന്നത്ത് താടി തുവാലക്കാണ്ഡു തുടച്ചിട്ടു ഭാരയുടെ കൈയിൽ ചുംബിച്ചു.

“മറ്റാനും വേണ്ട, ഇദ്ദേഹം ഇവിടെയുണ്ടായിരുന്നാൽമാത്രം മതി. ഇവിടെയുണ്ടെങ്കിൽ എന്ന സ്നേഹിക്കാതിരിക്കാൻ കഴിയില്ല.’ അവൾ വിചാരിച്ചു.

“അന്നു വെവകുന്നേരം പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറയുടെ സാനിധ്യത്തിൽ എല്ലാവരും സന്നോഷത്തോടെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഭർത്താവില്ലാതിരുന്നപ്പോൾ അന്ന ഉറക്കഗൗളിക കഴിക്കുന്നതായി പ്രിൻസസ്സ് ബാർബറ പരാതിപ്പെട്ടു.

“എന്തു ചെയ്യാൻ? എനിക്കുറക്കം വരില്ല... ഓരോന്നാലോചിച്ച് ഉരങ്ങാതെ കിടക്കും. അദ്ദേഹം കൂടെയുള്ളപ്പോൾ അത് ഉപയോഗിക്കാറില്ല.”

തെരഞ്ഞെടുപ്പുവിശേഷങ്ങൾ അയാൾ പരഞ്ഞുകേൾപ്പിച്ചു. അയാൾക്ക് ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന നാട്ടുവിശേഷങ്ങൾ അവളും വിവരിച്ചു.

രാത്രി വളരെ വെകി. രണ്ടുപേരും മാത്രമായപ്പോൾ, ഭർത്താവ് തന്റെ നിയന്ത്രണത്തിലായെന്നു പുർണ്ണമായും വന്നതോടെ, കത്തയച്ചതിൽ വല്ല അപ്രിയവുമുണ്ടാക്കിൽ അതു മായ്ച്ചുകളയാനുദ്ദേശിച്ച് അവൾ ചോദിച്ചു.

“കത്തുകിട്ടിയപ്പോൾ പരിഭ്രമിച്ചോ? താനെഴുതിയതു വിശ്വസിച്ചില്ലോ?”

ഭർത്താവ് തന്നോടു സ്നേഹം കാണിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും ആ കത്തഞ്ഞുതിയതിനു തനിക്കു മാപ്പുതനിട്ടില്ലെന്ന് അവൾക്കു ബോധ്യമുണ്ട്.

“ഉച്ച്.” അയാൾ പരഞ്ഞു: “എന്താരു വിചിത്രമായ കത്ത്! ആനിക്കു സുവാദില്ല. നിന്നക്കങ്ങാട്ടു വരികയും വേണം!”

“എല്ലാം സത്യമായിരുന്നു.”

“അതിലെനിക്കു സംശയമില്ല.”

“സംശയമുണ്ട്! നിങ്ങൾക്കു ദേശ്യമുണ്ടെന്നനികർണ്ണയാം.”

“ട്ടുമില്ല. എനിക്കും ചില ഉത്തരവാദിത്വങ്ങളുണ്ടെന്നു നീ സമ്മതിക്കാത്തതിലാണ് എനിക്കു വിഷമം...”

“സംഗീതകച്ചേരിക്കു പോകാത്തതിന്റെ ഉത്തരവാദിത്വം...”

“അതിനെക്കുറിച്ചു നമുക്കു സംസാരിക്കണം.”

“സംസാരിച്ചാലെന്ത്?”

“ഒഴിച്ചുകൂടാനാവാത്ത ചില ജോലികൾ എനിക്കുണ്ടെന്നാണു താൻ പരഞ്ഞത്. ഉദാഹരണത്തിന്, ആ വീടിന്റെ കാര്യത്തിന് എനിക്കുടനെ മോസ്കോയിലേക്കു പോകേണ്ടിവരും... അന്നാ, നീയിങ്ങനെ പിണ്ണങ്ങിയാലെന്തു ചെയ്യും? നീയില്ലാതെ എനിക്കു ജീവിതമില്ലെന്നിത്തുകുടേ?”

“ഈ ജീവിതം മടുത്തതുകൊണ്ടായിരിക്കും ഇങ്ങനെ വല്ലപ്പോഴും വീടിൽ വന്നിട്ടുപോകുന്നത്; ചില

ആണുങ്ങളെപ്പാലെ...”

“അന്നാ, അതു കുരമാൻ. നിനക്കുവേണ്ടിമാത്രമാണു താൻ ജീവിക്കുന്നത്...”

പക്ഷേ, അയാൾ പറഞ്ഞതിനാനും അവർക്കു കേൾക്കണ്ട.

“നിങ്ങൾ മോസ്കോയിലേക്കു പോയാൽ താനും വരും. താനിവിട തനിച്ചു താമസിക്കില്ല. ഒന്നുകിൽ നമുക്കു പിരിയാം. അല്ലെങ്കിൽ ഒനിച്ചു താമസിക്കാം.”

“അതാണെന്ന് ആഗ്രഹമനു നിനക്കിയാമല്ലോ. പക്ഷേ, അതിന്...”

“വിവാഹമോചനം നടക്കണം അല്ലോ? താൻ അയാൾക്കണ്ണുതാം. ഇതുപോലെ ജീവിക്കാനെന്നിക്കു വയ്യ... എന്തായാലും മോസ്കോയിലേക്കു താനുംകൂടി വരുന്നുണ്ട്.”

“ഭിഷണിപ്പുടുത്തുന്നതുപോലെ സംസാരിക്കാതെ. നമ്മൾ തമിൽ ഓരിക്കലും വേർപ്പിരിയരുതെന്നാണെന്ന് ആഗ്രഹം.” ഭ്രാംസ്കി ചിരിച്ചു.

നിർവ്വികാരമായ നോട്ടമല്ല, നിരാശരായ ഓരായിരും മനുഷ്യരുടെ കോപാകുലമായ ഭാവമാണ് അയാളുടെ കണ്ണുകളിൽ തെളിഞ്ഞത്.

ആ നോട്ടത്തിന്റെ അർത്ഥം അവർക്ക് കൃത്യമായി ഉള്ളിച്ചു.

“അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ഇതൊരു നിർഭാഗ്യമാണ്.’’ എന്നാണ്ടു സുചിപ്പിച്ചത്. ഒരു നിമിഷത്തെ തോന്നലായിരുന്നെങ്കിലും ഓരിക്കലും അവർക്ക് അതു മറന്നില്ല.

വിവാഹമോചനം ആവശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ട് അന്ന ഭർത്താവിനെന്നുതി. പ്രിൻസല്ലു് ബാർബറ പീറ്റേഴ്സബർഗിലേക്കും അന്ന ഭ്രാംസ്കിയോടൊത്ത് മോസ്കോയിലേക്കും പോയി. ഏതു നിമിഷവും കരെനിന്റെ മറുപടി വരുമെന്ന പ്രതീക്ഷയിൽ. വിവാഹമോചനം സാധ്യമാകുമെന്നു വിശ്വസിച്ചു, ഭാര്യാഭർത്താക്കമാരെപ്പാലെ അവർ ജീവിച്ചു.

ભાગ 3

ഒന്ന്

ലെ വിന്റ് ദബതികൾ മോസ്കോയിൽ താമസം തുടങ്ങിയിട്ടു മുന്നുമാസം കഴിഞ്ഞു. ഇത്തരം കാര്യങ്ങളിൽ വേണ്ടതു വിവരമുള്ളവരുടെ കണക്കുകൂട്ടുസരിച്ച് കിറ്റി പ്രസവിക്കേണ്ട ദിവസം കഴിഞ്ഞു വളരെനാളായി. എന്നിട്ടും അവർ പ്രസവിച്ചില്ല. രണ്ടുമാസം മുമ്പുന്നപോലെ, ഇപ്പോഴും പ്രസവം അടുത്തതിന്റെ ഒരു സൂചനയുമില്ല. ഡോക്ടർക്കും മിധ്രവൈഫിനും ഡോളിക്കും അവളുടെ അമ്മയ്ക്കും ലെവിനും (വരാനിരിക്കുന്ന ആ സംഭവത്തെ ഭീതിയോടെയല്ലാതെ കാണാൻ അയാൾക്കു വയ്ക്കുന്ന അക്ഷംഗയും അനുഭവപ്പെടുത്തുന്നതാണ്). കിറ്റിമാത്രം തിക്കണ്ട ശാന്തതയോടെയും സന്തോഷത്തോടെയും കഴിഞ്ഞുകൂടി.

വരാൻപോകുന്ന (അവളെ സംഖ്യാചീടത്തോളം, മികവാറും ജനിച്ചുകഴിഞ്ഞ) കുഞ്ഞിനോടുള്ള വാത്സല്യം അവളുടെ മനസ്സിൽ നിന്നുണ്ടു. ഇപ്പോഴതു പുർണ്ണമായും അവളുടെ ഭാഗമല്ല. ചിലപ്പോൾ സ്വതന്ത്രമായെങ്കു ജീവിതമാണു നയിക്കുന്നതെന്നും തോന്തി. ചിലപ്പോഴത് അവളെ വേദനിപ്പിക്കുമെങ്കിലും അപരിചിതമായ ഒരു പുതിയ ആള്ളാദത്തിൽ പൊട്ടിച്ചിരിക്കണമെന്ന് അവർക്കു തോന്നും.

അവർ സ്നേഹിക്കുന്നവരെല്ലാം അടുത്തുണ്ട്. എല്ലാവരും സ്നേഹത്തോടെ പെരുമാറുന്നു. അവളെ പരിചരിക്കുന്നു. ഈ അവസ്ഥയ്ക്കു പെട്ടെന്നാരു വിരാമമുണ്ടാകുമെന്നറിയാം. അല്ലാത്തപക്ഷം, ഇതിലും നല്ല, ഇതിനേക്കാൾ സന്തോഷകരമായ, ഒരു ജീവിതം അവർ ആഗ്രഹിക്കുമായിരുന്നില്ല. അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ ജീവിതം

നാട്ടിന്റെ

വ്യത്യസ്തമാണെന്നതുമാത്രമാണ് ഇപ്പോഴവരെ അലട്ടുന്നത്.

സ്വന്തം എന്നേറ്റിൽ താമസിക്കുന്നോഴ്ജ്ഞ അയാളുടെ ശാന്തവും സ്വന്നഹസനവന്വും ഒരബാധപൂർണ്ണവുമായ ജീവിതരീതിയാണ് അവർക്കിഷ്ടം. പട്ടണത്തിൽ, ആരക്കുളും തന്നെയോ, അതിലുപരി അവളെയോ അധിക്ഷപിക്കുമെന്ന ഭയമാണെപ്പോഴും. എന്നേറ്റിൽ ഒരു ധൃതിയുമില്ലാതെ സദാ ജോലിയിൽ മുഴുകും. ഇവിടെ പട്ടണത്തിൽ എന്നെങ്കിലും മരന്നുപോകുമെന്നമട്ടിൽ എപ്പോഴും ധൃതിയാണ്. എന്നാൽ, ഓന്നും ചെയ്യാനില്ലതാനും. അവർക്ക് അയാളോടു സഹതാപമുണ്ട്. അതിന്റെ അവശ്യമില്ലെന്നാണു മറുള്ളവരുടെ അഭിപ്രായമെന്നറിയാം. നേരേരെറിച്ച് കൂടുകാർക്കൊപ്പം കഴിയുന്നോൾ, ഒപ്പരിചിതയുടെ ഭാവത്തിൽ സ്വന്നഹത്തോടെ നോക്കാൻ ശ്രമിച്ചാൽ, അയാൾക്കു സഹതാപം ആവശ്യമില്ലെന്നും വളർന്നുവന്ന പാരമ്പര്യവും സ്ത്രീകളോടുള്ള വിനയവും ഉറച്ച് ശരീരവും അസാധാരണമായവിധം വികാരപ്രകടനശൈലിയുള്ള മുഖവും കാരണം നല്ല ആകർഷകതുമുള്ള വ്യക്തിത്രാംഘാളുടേതെന്നും അവർക്ക് അഭിപ്രായമുണ്ട്. പട്ടണത്തിൽ അയാൾ അനാമത്യം അനുഭവിക്കുകയാണെന്ന് അവർക്കു തോന്നുന്നു. മറ്റാരു നീതിയിൽ അതിനെ നിർവ്വചിക്കാൻ വയ്ക്കു, പട്ടണത്തിൽ ജീവിക്കാനിന്തുകൂടാത്തതിന് അയാളെ അവർ മനസ്സുകൊണ്ടു കുറപ്പെടുത്തും. മറുള്ള അവസരങ്ങളിൽ, തൃപ്തികരമാംവിധം ജീവിതം ചീടുപെടുത്താൻ അയാൾക്കു കഴിയുന്നില്ലെന്ന് അവർ സമ്മതിക്കും.

പക്ഷേ, അയാളെന്തു ചെയ്യാനാണ്? ചീടുകളിയിൽ താൽപര്യമില്ല. കൂണ്ടിൽ പോവില്ല. ഒബ്ലോൺസ്‌കിയേപ്പോലെ കൂടുകൂട്ടി നടക്കുന്നവരുടെ കാര്യം അവർക്കരിയാം. കളിളും കൂടിച്ചു വണ്ടികളിൽ എന്നോടുകൂടിലും പോവുക. എന്നോടുകൂടി പോകുന്നതെന്നാർക്കുന്നോൾ പേടി തോന്നും. ചെറുപ്പക്കാരികളുടെ കൂട്ടത്തിലേക്കാണു പോകുന്നതെങ്കിൽ കഷ്ടമാണ്. വീട്ടിൽ അവളോടും അമ്മയോടും സഹോദരിമാരോടുമൊപ്പിരുന്നു പരഞ്ഞതു പഴകിയ കാര്യങ്ങൾതന്നെ വീണ്ടും പരഞ്ഞതാൽ മട്ടപ്പുതോന്നും. പിന്നെയെന്നതാണു മാർഗ്ഗം? എഴുതിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന പുസ്തകത്തിന്റെ ജോലി തുടരാം. അതിനും ശ്രമിച്ചു. പണ്ണിക്ക്

ലെബവിയിൽ പോയി കുറിപ്പുകളെടുത്തു. അയാൾ അവളോടു വിശദികരിച്ചതുപോലെ, എത്ര കുറച്ചു ജോലിചെയ്തോ, അതെയും കുറച്ചു സമയമേ ബാക്കിയുള്ളു എന്നതാണു സ്ഥിതി. മാത്രവുമല്ല. തന്റെ പുസ്തകത്തെക്കുറിച്ച് കുടുതൽ പറഞ്ഞതുകാരണം അശയക്കുഴപ്പത്തിലാവുകയും അവയിലുള്ള താൽപര്യം സർക്കുകയും ചെയ്തു.

അവർ പരസ്പരം വഴക്കുകൂടുകയില്ലെന്നതാണ് പട്ടണത്തിൽ താമസിച്ചതിന്റെ മെച്ചം. പട്ടണത്തിലെ ജീവിതസാഹചര്യങ്ങൾ വ്യത്യസ്തമായതുകൊണ്ടാണോ, അതോ രണ്ടുപേരും കുടുതൽ ജാഗ്രത പാലിച്ചതുകൊണ്ടാണോ, എന്തായാലും സംശയംമുലമുള്ള വഴക്കുകൾ തീർത്തും ഇല്ലാതായി.

കരിക്കൽ ഒരു പ്രധാന സംഭവം നടന്നു. കിറ്റി, ഭ്രാംഖൻസ്കിയെ കണ്ടുമുട്ടി. കിറ്റിയുടെ തലതൊട്ടമും, വൃദ്ധയായ ഫ്രാംഗ്സിന് മേരി ബൊറിസോവ്വനയ്ക്ക് അവളോടു വളരെ സ്വീകരിക്കുന്നുണ്ടോള്ളുന്നു. കിറ്റിയെ കാണാൻ അവർ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടോള്ളുന്നു. കേടപ്പോൾ, അപ്പോഴെത്തെ അവസ്ഥയിൽ അവൾ പുരത്തെങ്ങും പോകാറില്ലെങ്കിലും അച്ചുനോടാപ്പം, ആ മഹതിയെ കാണാൻ പോയി. അവിടെ വച്ചാണ് ഭ്രാംഖൻസ്കിയെ സന്ധിച്ചത്.

ഭ്രാംഖൻസ്കിയുടെ പരിചിതമായ രൂപം സിവിലിയൻ വേഷത്തിൽ കണ്ടപ്പോൾ കിറ്റി ഒരുനിമിഷം ഒന്നു വിരിഞ്ഞു. ശ്വാസം വിടാനാവാതെ നിന്നു. മുവത്ത് രക്തം ഇരച്ചുകയറി. കേവലം ഒന്നാരണ്ടോ നിമിഷങ്ങനേരതെക്കു മാത്രമായിരുന്നു ഈ മാറ്റം. അതിനിടെ അവളുടെ അച്ചുന്ന മനസ്സുംവും ഉരക്കെ ഭ്രാംഖൻസ്കിയോടു സംസാരിച്ചു. അപ്പോഴേക്കും അയാളെ അഭിമുഖീകരിക്കാൻ അവൾ സന്ധിയായിക്കഴിഞ്ഞു.

ഭ്രാംഖൻസ്കിയുമായി ഏതാനും വാക്കുകൾ പറഞ്ഞു. തെരഞ്ഞെടുപ്പിനെക്കുറിച്ച് അയാൾ പറഞ്ഞ തമാശക്കേട്ടു ചിരിച്ചു. പിന്നീട് പ്രിൻസസ്സ് മേരി ബൊറിസോവ്വനയോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതുകാരണം ഭ്രാംഖൻസ്കി പോകാനായി എഴുന്നേംലുക്കുന്നതുവരെ അങ്ങോടു നോക്കിയില്ല. ആ മനുഷ്യനെക്കുറിച്ച് അവൾക്കുണ്ടായിരുന്ന എല്ലാ പഴയ ഓർമകളെയും മനസ്സിന്റെ ഉള്ളറകളിൽ അടച്ചുസൂക്ഷിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതിൽ അവൾ അശ്വസിച്ചു.

പ്രിൻസസ് മേരി ബോറിഗോവർന്നയുടെ വീട്ടിൽവച്ച് ഭ്രാംബന്സ്കിയെ സന്ധിച്ചുന്ന് അവൾ പറത്തതുകേട്ട് ലെവിഞ്ഞ മുഖം ചുവന്നുതുടുത്തു. അതു പറയാൻ അവൾ വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടി. അയാൾ ഒന്നും ചോദിക്കാതെ അവളെ നോക്കിക്കാണ്ടിരുന്നതു കാരണം, ആ സന്ദർശനത്തിന്റെ വിശദവിവരങ്ങൾ പറയാൻ അതിലേരെ ബുദ്ധിമുട്ടി.

“നിങ്ങളിവിടയില്ലാതിരുന്നതു കഷ്ടമായി.” അവൾ പറത്തു: “എന്നാടാപ്പം ആ മുറിയിലുണ്ടായിരിക്കണമെന്നല്ല. നിങ്ങൾ കൂടയുണ്ടക്കിൽ എനിക്ക് ഇതു സ്വാഭാവികമായി പെരുമാറാനൊക്കില്ല. എവിടയെക്കിലും മറഞ്ഞുനിന്ന് അതു കാണണമായിരുന്നു.”

അവൾ പറത്തതെല്ലാം സത്യമാണെന്ന് ലെവിനു ബോധ്യമായി. മനസ്സ് ശാന്തമായതോടെ അയാൾ അവളെ ചോദ്യംചെയ്യാൻ തുടങ്ങി. അതായിരുന്നു അവൾ ആഗ്രഹിച്ചതും. എല്ലാം കേടുകഴിത്തപ്പോൾ അയാളും സന്തോഷിച്ചു. തെരഞ്ഞെടുപ്പിന്റെയന്നു കാണിച്ചതുപോലെ ഭാവിയിൽ മണ്ഡത്തരം കാണിക്കുകയില്ലെന്നും അടുത്ത പ്രാവശ്യം ഭ്രാംബന്സ്കിയെ കാണുമ്പോൾ കഴിയുന്നതു സ്നേഹത്തോടെ പെരുമാറുമെന്നും പറത്തു.

“ഈ കാണാനിഷ്ടപ്പെടാത്ത ഒരു ശത്രു എനിക്കുണ്ടെന്നു വിചാരിക്കുന്നതുപോലും ദുഃഖരമാണ്.” ലെവിൻ പറത്തു: “ഈപ്പോഴേനിക്കു വളരെവളരെ സന്തോഷമായി.”

രണ്ട്

“ദയവുചെയ്ത് ബോൾ കുടുംബത്തിലേക്കൊന്നു പോയിട്ടുവരു.” രാവിലെ പതിനൊന്നുമണിക്ക്, പുറത്തെക്കിരങ്ങുന്നതിനുമുമ്പ് കിറ്റിയുടെ മുറിയിൽ വന്ന ഭർത്താവിനോട് അവർ പറഞ്ഞു: “ഈന്നു നിങ്ങൾ ഓൺലൈൻ ഭക്ഷണം കഴിക്കുന്നതെന്നറിയാം. പപ്പ അവിടെ നിങ്ങളുടെ പേര് ചേർത്തിട്ടുണ്ട്. രാവിലെ എന്തുചെയ്യാൻ പോകുന്നു?”

“കടാവസ്സാവിനെ കാണണം.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“ഈതു നേരത്തെയോ?”

“എന്ന മെട്രോവിനു പരിചയപ്പെടുത്താമെന്ന് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എന്തു പുസ്തകത്തിന്റെ കാര്യം അദ്ദേഹവുമായി സംസാരിക്കണം. പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ പേരുകേട്ട പണ്യിൽനാണെന്നും.”

“അറിയാം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ലേവനത്തക്കുറിച്ചു മുഖ്യാരിക്കൽ പുകഴ്ത്തിപ്പറഞ്ഞതോർമയുണ്ട്. അതുകഴിഞ്ഞും?”

“എന്തു സഹോദരിയുടെ കേസിന്റെ കാര്യം അനേഷ്ടിക്കാൻ കോടതിയിൽ പോണം.”

“കച്ചേരിക്കു പോകുന്നില്ലോ?”

“ഒറ്റയ്ക്കു പോകാനോരു രസമില്ല.”

“പോകണം, ഇന്നു പുതിയ പാട്ടുകളാണ് അവതരിപ്പിക്കുന്നത്. നിങ്ങൾക്ക് ഇഷ്ടപ്പെട്ടും. ഞാനും തീർച്ചയായും പോകും.”

“ശരി, ഡിനർിനുമുമ്പു ഞാൻ വരും.” അയാൾ വാച്ച് നോക്കി.

“പോകുന്നതുവഴി ബോൾപ്രഭ്രിയെ കാണുമല്ലോ.”

“അത്രാവശ്യമാണോ?”

“അതെ, അത്രാവശ്യമാണ്. അവരിവിടെ വന്നിരുന്നു. എന്താണു ബുദ്ധിമുട്ട്? പോകുന്നവഴി അവിടെ കയറി

അരമ്പുമിനിറ്റ് കുശലപ്രസ്തം നടത്തിയിട്ട് ഇരങ്ങിപ്പോവുക.”

“നിനക്കതിഷ്ടമാണോ? താന്തു ശ്രീലിച്ചിട്ടില്ല. അപരിചിതനായ ഒരാൾ കയറിവരുന്നു, ഇരിക്കുന്നു. ഒന്നും ചെയ്യാതെ സമയംപോക്കുന്നു. കുറച്ചു നേരം വീടുകാരെ ശല്യപ്പെടുത്തുന്നു. സ്വയം ആശയക്കുഴപ്പത്തിൽപ്പെട്ട് ഇരങ്ങിപ്പോകുന്നു.”

കിറ്റി ചിരിച്ചു.

“അവിവാഹിതനായിരുന്നപ്പോൾ നിങ്ങൾ സന്ദർശനം നടത്താറില്ലായിരുന്നോ?”

“നടത്തിയിരുന്നു. എങ്കിലും അനും എന്നിക്കു നാണമായിരുന്നു. വേണമെങ്കിൽ രണ്ടു ദിവസം പട്ടിണിക്കിടക്കാം. എന്നാലും ഇതു വയ്ക്കുന്നതു കാര്യവുമില്ലാതെ ഇങ്ങനൊട്ടു വന്നതെന്തിനെന്നു വീടുകാർ ചോദിക്കുമെന്ന ഭയം.”

“ഈല്ല. അവർ അങ്ങനെയൊന്നും ചോദിക്കില്ല. അതു താൻ ഉറപ്പുതരുന്നു!” കിറ്റി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു തലയാട്ടി. “ഗുഡ്‌ബേ! പോയിട്ടുവരു.”

ലെവിന് അവളുടെ കൈ ചുംബിച്ചിട്ടും പോകാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ അവൾ തടങ്കു.

“കോറ്റും, എന്തെങ്കിൽ കൈയിൽ അൻപതു രൂബിൾ മാത്രമേ മിച്ചമുള്ളു. എന്നറിയാമോ?”

“അതിനെന്ത്? താൻ ബാക്കിൽ പോയി കുറച്ചു പണമെടുക്കാം. എത്രവേണും?” അവൾക്കു സുപരിചിതമായ, തൃപ്തിയില്ലാത്ത മുഖഭാവത്തോടെയാണു ചോദിച്ചത്.

“നില്ക്കു, ഒരു നിമിഷം.” അവൾ അയാളുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചുനിർത്തി: “നമുക്കൊന്നാലോച്ചിക്കാം. താൻ അത്രാവശ്യമായി ഒന്നും ചെലവാക്കുന്നില്ല. എന്നിട്ടും പണമെല്ലാം എവിടെ പോകുന്നു? എവിടെയോ ഒരു തകരാറുണ്ട്.”

“ഒരു തകരാറുമില്ല. അയാൾ ഒന്നു ചുമച്ചിട്ട് അവളെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കി.”

ആ ചുമയുടെ അർത്ഥം അവൾക്കരിയാം. അവളോട്ടു. തന്നോടുതന്നെന്നയുള്ള കടുത്ത വിപ്രതിപത്തിയുടെ ലക്ഷണമാണത്. അവർ കൂടുതൽ ചെലവാക്കിയതല്ല, താൻ മറക്കാനാഗ്രഹിച്ച ഒരു കാര്യം ഓർമ്മപ്പെടുത്തിയതിനാണ് അയാൾക്കു വിഷമം.

“ഗോതമ്പുവിറ്റ് പണം മുൻകൂർ വാങ്ങാൻ താൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എങ്ങനെയായാലും നമുക്കു പണം കിട്ടണം.”

“ശരിയാണ്. എന്നാലും കൂടുതലായിപ്പോകുന്നോ എന്ന്...”

“ഒരിക്കലുമില്ല... ഒരിക്കലുമില്ല...” അയാൾ ആവർത്തിച്ചു:
“ഞാൻ പോകുന്നു, ഡാർലിം!”

“അമ്മയുടെ വാക്കുകേട്ടാണു തെറ്റീന് ചിലപ്പോൾ
തോന്നും. നാട്ടിൻ പുരത്തു ജീവിച്ചാൽ മതിയായിരുന്നു. ഈപ്പോൾ
പണം കണ്ണമാനം ചെലവാക്കുന്നു...”

“സാരെമില്ല! അതു സാരെമില്ല! നമ്മുടെ വിവാഹത്തിനുശേഷം
ഒരിക്കൽപ്പോലും എനിക്കു പശ്വാത്തപിക്കേണ്ടി വന്നിട്ടില്ല.”

“സത്യമാണോ?” അവർ ചോദിച്ചു.

ആലോച്ചിക്കാതെയാണയാൾ പരിഞ്ഞതെങ്കിലും പ്രിയപ്പെട്ട
ആ കണ്ണുകളിൽ നോക്കിയപ്പോൾ ഹൃദയത്തിന്റെ
അടിത്തട്ടിൽനിന്നും അതേ വാക്കുകൾ ആവർത്തിച്ചു.

“പെട്ടുന്നുണ്ടാകുമോ? നിനക്കുന്നു തോന്നുന്നു.” അവളുടെ
ബന്ധു കൈകളും പിടിച്ചു അയാൾ മന്തിച്ചു.

“ഞാനാലോച്ചിച്ചിരുന്നു. ഇംഗ്ലീഷിന്റെയായി
ആലോച്ചിക്കാറേയില്ല.”

“നിനക്കു പേടിയില്ലാണോ?”

അവർ പുച്ചുതേതാട ചിരിച്ചു.

“തീരെയില്ല.” അവർ പരിഞ്ഞു.

“എന്തെങ്കിലും ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ ഞാൻ
കടാവസ്സാവിന്റെ വീടിലുണ്ടായിരിക്കും.”

“ഓരാവശ്യവുമുണ്ടാവില്ല. ഞാൻ പപ്പയുമൊന്നിച്ചു നടക്കാൻ
പോകും. ഡോളിയുടെ വീടിലും കയറും. ഡിനറിനുമുമ്പ്
വരുമണ്ണോ? ശരി! നിങ്ങളാറിനേതാ, ഡോളിയുടെ കാര്യം
കൂഴപ്പുത്തിലാണ്. കടത്തിൽ മുങ്ങിയിരിക്കുന്നു. കൈയിൽ
പണമില്ല. മമയും ഞാനും ആർസെനിയോട് (സഹോദരി
പിന്നസന്റെ ലഭ്യായുടെ ഭർത്താവിനെ അങ്ങനെയാണ് അവർ
വിളിക്കുന്നത്) അതിനെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചു. നിങ്ങൾ
രണ്ടാള്ളുംകൂടി നൂറിനെ കാണണമെന്നാണു തങ്ങളുടെ
തീരുമാനം. പപ്പയോട് ഇക്കാര്യം പരയാൻ വയ്ക്കും. നിങ്ങൾ
വിചാരിച്ചാൽ...”

“തങ്ങൾക്കുന്നു ചെയ്യാൻ പറ്റും?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“എന്തായാലും നിങ്ങൾ ആർസെനിയെ കാണണം.
എന്താണു തങ്ങളുടെ തീരുമാനമന്ന് അദ്ദേഹം പറയും.”

“ആർസെനി എന്തു പരിഞ്ഞാലും എനിക്കു സമ്മതംതന്നെ.
ഞാനദ്ദേഹത്തെ കാണാം. പിനെ, കച്ചേരിക്ക്,

നടാലിയോടൊപ്പമായിരിക്കും തൊൻ പോൺത്. ശരി, ശുഡ്യംവെബു!"

പുമുഖത്തുവച്ചു പഴയ പരിചാരകൾ കുസ്ഥം, ലെവിനെ തടങ്ങുന്നിർത്തി. ഇപ്പോൾ അയാളാണ് പട്ടണത്തിലെ വീടിന്റെ കാര്യങ്ങളണ്ണുശിക്കുന്നത്.

"നമ്മൾ ഈയിടെ വാങ്ങിച്ചു വണ്ടിക്കുതിരയ്ക്കു പുതിയ ലാടം തരച്ചിട്ടും മുടങ്ങുന്നു. എന്തു ചെയ്യണം?" കുസ്ഥം ചോദിച്ചു.

വാടക കൊടുക്കുന്നത് ഒഴിവാക്കാനാണു നാട്ടിന്പുറത്തുന്നിന് കുതിരകളെ വാങ്ങിക്കൊണ്ടുവന്നത്. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ അതിനു ചെലവ് കൂടുതലാവുന്നു.

"കാലിനു മുറിവുകാണും. മുഹയോക്കുരെ കാണിക്കണം."

"അങ്ങനെന്നയാവാം, കാതരിൻ അലക്സാണ്ട്രോവർ എന്തു ചെയ്യും?"

ലെവിൻ ആദ്യമായി മോസ്കോയിൽ വന്നപ്പോൾ, അരരമെംത് അകലെയുള്ള തെരുവിലേക്കു പോകാൻ രണ്ടു കുതിരകളെ കെട്ടിയ ഒരു വലിയ വണ്ടി വാടകയ്ക്കെടുത്ത്, മണ്ണിലും ചെളിയിലുംകൂടി യാത്രചെയ്ത്, നാലു മണിക്കൂർ കാതതുന്നിന്നിട്ടു മടങ്ങുന്നതിനിടയിൽ അഭേദ രൂഖിൾ ചെലവാക്കുന്നത് അന്നായമാണെന്നു തോന്തിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോഴെതാക്കെ കേവലം സ്വാഭാവികംമാത്രം.

"ഒരു ജോധി കുതിരകളെ വാടകയ്ക്കെടുത്തോ."

"ശരി സർ."

വാടകയ്ക്കെടുത്ത ഒരു കുതിരവണ്ടിയിൽ ലെവിൻ, നികിത്സക്കായയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. പണച്ചുലവിന്റെ കാര്യം മറന്നു. പീറേഴ്സ്ബർഗിലെ പണ്യിതനുമായി തന്റെ പുസ്തകത്തെക്കുറിച്ച് എന്താക്കയോണു പറയേണ്ടതെന്നാലോചിച്ചു.

മോസ്കോയിൽ താമസം തുടങ്ങിയ ആദ്യ ദിവസങ്ങളിൽ മാത്രമാണ്, ശ്രാമീണർക്കു തികച്ചും അനാവശ്യമെന്നു തോന്നുന്നതും ഉത്പാദനക്ഷമമല്ലാത്തതുമായ ചെലവുകളുണ്ടായത്. ഇപ്പോൾ അതു ശ്രീലമായി, മദ്യപരമാർക്കു സംഭവിക്കാറുള്ളതുപോലെ ആദ്യത്തെ ഫ്രാഡ് കൂടിച്ചിരക്കുന്നേപാൾ ലേശം അറപ്പുതോന്നും. രണ്ടാമതേതത് അത്രയ്ക്കു മോശമായി തോന്നുകയില്ല. തുടർന്നങ്ങോട് എത്രവേണ്ടെങ്കിലുമാകാം. രണ്ടു പരിചാരകൾക്ക് യൂണിഫോം തയ്പിക്കാനാണ് ആദ്യത്തെ നൃസുഖിൾ നോട്ടുമാറിയാൽ. യൂണിഫോം അനാവശ്യമാണെന്നു

പരിഞ്ഞപ്പോൾ കിറ്റിയും അവളുടെ അമ്മയും പരിഹസിച്ചു. രണ്ടു ജോലിക്കാർ അഭ്യുമാസം രാവിലെ മുതൽ വൈകുന്നേരംവരെ പാടത്തു പണിയെടുക്കുന്നതിനു കൊടുക്കുന്ന ശമ്പളമാണ് നുറു രൂബിൾ. കുടുംബാംഗങ്ങൾക്കു വിരുന്നുനല്കാൻ ഇരുപതെട്ടട്ടു രൂബിളിന്റെ സാധനങ്ങൾ വാങ്ങിയപ്പോൾ രണ്ടാമതെത്ത നുറു രൂബിൾ നോട്ടും മാറ്റേണ്ടിവന്നു.

ഒൻപതുപറ ഓട്ടസ് കൊയ്ത്, മെതിച്ചു പാറ്റി അളന്നു നല്കുന്നതിനുള്ള കുലിയാണ് ഇരുപതെട്ടട്ടു രൂബിൾ എന്നും ഓർമിക്കാതിരുന്നില്ല. ഇന്ത്യിടയായി, അത്തരത്തിലുള്ള കണക്കുകൂട്ടലുകളാനുമില്ലാതെയാണു പണം ചെലവാക്കുന്നത്. ചെലവിന് ആനുപാതികമായ വരുമാനം ലഭിക്കുന്നുണ്ടോ എന്ന പരിശോധനയുമില്ല. മുടക്കുമുതലെക്കിലും കിട്ടിയില്ലക്കിൽ ധാന്യങ്ങൾ വില്ക്കാറില്ലായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അതൊന്നും നോക്കാറില്ല. വരകിന് ഒരു മാസം മുമ്പുപരഞ്ഞ വില കുറവായതുകാരണം വില്ക്കാതിരുന്നത്, ഇപ്പോൾ അതിന്റെ പകുതി വിലയ്ക്കു വില്ക്കാൻ നിർബന്ധിതനായി. ഇങ്ങനെ പോയാൽ ഒരു വർഷത്തിനുള്ളിൽ കടക്കാരനാകുമെന്നു തീർച്ചയാണ്. എപ്പോഴും ബാക്കിൽ പണം ഉണ്ടായിരിക്കണം. എവിടെന്നു വരുന്നു എന്നതൊരു പ്രശ്നമല്ല. ഇന്നു ബാക്കിലും പണമില്ല. കിറ്റി പണത്തിന്റെ കാര്യം ഓർമപ്പട്ടത്തിയപ്പോൾ ഇതൊക്കെയാണ് ലെവിനെ വിഷമിപ്പിച്ചതും. പക്ഷേ, അതൊന്നും അലോചിക്കാൻ സമയമില്ല. കടാവസോവിനെ കാണണം, മെട്രോവിനെ പരിചയപ്പട്ടകയും വേണം.

മുന്ന്

മോന്സകോയിൽ താമസമാരംഭിച്ച ലെവിൻ, യുണിവേഴ്സിറ്റിയിലെ പഴയ സഹപാർിയും ഇപ്പോൾ പ്രൊഫസ്സറുമായ കടാവസോവുമായുള്ള പരിചയം പുതുക്കി. വിവാഹത്തിനുശേഷം ലെവിൻ പ്രൊഫസ്സറെ കണ്ടിട്ടില്ല. ജീവിതത്തെ സംബന്ധിച്ച് വ്യക്തവും ലളിതവുമായ കാഴ്ചപ്പാടുള്ള കടാവസോവിനെ ലെവിൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. ദരിദ്രമായ ചുറ്റുപാടിൽ വളർന്നതുകൊണ്ടാണ് കടാവസോവിന് ഇങ്ങനെയൊരു കാഴ്ചപ്പാടുണ്ടായതെന്ന് ലെവിൻ വിചാരിച്ചു. മാനസികമായ അച്ഛടകമെല്ലായ്മയാണ് ലെവിന്റെ അടുക്കുംചിട്ടയുമില്ലാത്ത ആശയങ്ങളുടെ ഉറവിടമെന്ന് കടാവസോവ് വിശ്വസിച്ചു. രണ്ടുപേരും പരസ്പരം ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. അവർ ഇടയ്ക്കിടെ കണ്ണുമുട്ടുകയും പരസ്പരം സംഖാദങ്ങളിലേർപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

ലെവിൻ തന്റെ പുസ്തകത്തിന്റെ ചില ഭാഗങ്ങൾ കടാവസോവിനെ വായിച്ചുകേൾപ്പിച്ചു. കടാവസോവിന് അത് ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. തലേദിവസം ഒരു പൊതുയോഗസ്ഥലത്തുവച്ചു കണ്ടപ്പോഴാണ് പ്രശ്നതനായ മെട്രോവ് നഗരത്തിൽ വനിട്ടുണ്ടനും ലെവിന്റെ പുസ്തകത്തെക്കുറിച്ചിരാൻ അദ്ദേഹത്തിനു താൽപര്യമുണ്ടനും ഈനു പതിനൊന്നുമണിക്കു ചെന്നാൽ പരിചയപ്പെടുത്താമെന്നും കടാവസോവ് പറഞ്ഞത്.

“താൻ നന്നാവുന്ന ലക്ഷണം കാണുന്നു. കൃത്യസമയത്തുതന്ന് വന്നല്ലോ. വളരെ സന്തോഷം!” ലെവിനെ സ്വീകരണമുറിയിലേക്കാനയിച്ചുകൊണ്ട് കടാവസോവ് പറഞ്ഞു: “ബെല്ലു കേടപ്പോൾ ഇത്രതേതാളം സമയനിഷ്ഠം പാലിക്കുമെന്നു കരുതിയില്ല... അതിരിക്കേ മോണ്ടിനേഗ്രിനു*

കളെക്കുറിച്ചുന്നാണിപ്പായം?”

“എന്തുപറ്റി?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

എറ്റവും പുതിയ സംഭവവികാസങ്ങൾ കടാവസോവ് ചുരുക്കിപ്പറത്തു. എന്നിട്ടു പഠമുറിയിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. കിളരംകൂടിയ, ദ്വാഷഗാത്രനും പ്രസന്നവദനനുമായ, മെട്രോവിനെ പരിചയപ്പെടുത്തി. അവർ കുറച്ചുനേരം രാഷ്ട്രീയം സംസാരിച്ചു.

“ഭൂമിയുമായി ബന്ധപ്പെടുത്തി തൊഴിലാളികളുടെ അവസ്ഥയെ സംബന്ധിക്കുന്ന ഒരു പുസ്തകം ഇട്ടേഹിം എഴുതിത്തീരാറായി.” കടാവസോവ് പറത്തു: “ഞാനാരു സ്വപ്പജ്യലിന്നുല്ലെങ്കിലും മാനവികതയെ പ്രകൃതിനിയമത്തിൽനിന്നു വേറിട്ട് ഓന്നായി കാണാതെ, പരിസ്ഥിതിയെ ആശയിച്ചാണ്ടിന്നു നിലനില്പെന്നു സ്ഥാപിക്കാനുള്ള ശ്രമം എനിക്കിഷ്ടപ്പെട്ടു.”

“അരതൊരു രസകരമായ ആശയമാണ്.” മെട്രോവ് പറത്തു.

“കൂൾഷിയുടെ പ്രധാന ഘടകം തൊഴിലാളിയാണെന്നു സ്ഥാപിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ഒരു പുസ്തകമാണെഴുതിത്തുടങ്ങിയത്.” ലൈഖിൻ നാണ്ഡേതാട പറത്തു: “പക്ഷേ, ഫലം അപ്രതീക്ഷിതമായിരുന്നു.”

ലൈഖിൻ തന്റെ ആശയങ്ങൾ സംശയം വിവരിച്ചു. അംഗീകൃത സാമ്പത്തികസിദ്ധാന്തങ്ങളെ വിമർശിക്കുന്ന ഒരു ലേഖനം മെട്രോവ് എഴുതിയിട്ടുണ്ടെന്നിരും. തന്റെ പുതിയ കാഴ്ചപ്പാടുകളോട് അദ്ദേഹത്തിന് അനുഭാവമുണ്ടായെന്ന് ആ മുഖ്യഭാവത്തിൽനിന്നു വ്യക്തമല്ല.

“റഷ്യൻഡൊഡോ നിങ്ങൾ കാണുന്ന പ്രത്യേകത ജീവശാസ്ത്രപരമാണോ അതോ അവൻ്റെ ജീവിതസാഹചര്യങ്ങളെ അടിസ്ഥാനമാക്കിയുള്ളതാണോ?” മെട്രോവ് ചോദിച്ചു.

ഈ ചോദ്യത്തിനു പിന്നിൽ തനിക്കു യോജിക്കാനാവാത്ത ഓരാശയം അടങ്കിയിട്ടുണ്ടെന്ന് ലൈഖിൻ കണ്ടത്തി. എങ്കിലും തന്റെ വിശദീകരണം തുടർന്നു. കൂൾഷിഭൂമിയെ സംബന്ധിച്ച റഷ്യൻഡൊഡോ തൊഴിലാളികളുടെ കാഴ്ചപ്പാട് മറ്റു രാഷ്ട്രങ്ങളുടേതിൽനിന്നും ഭിന്നമാണെന്നു പറത്തു. കിഴക്കൻമേഖലകളിലെ ജനവാസമില്ലാത്ത വിശാലമായ പ്രദേശങ്ങളെ ആവാസയോഗ്യമാക്കുകയെന്ന ലക്ഷ്യമാണ് റഷ്യൻഡോ ജനതയ്ക്കു കാഴ്ചപ്പാടിന്റെ അടിസ്ഥാനമെന്നും വിവരിച്ചു.

“ഒരു ജനതയ്ക്കു പൊതുവായ ഉപജീവനമാർഗ്ഗത്തക്കുറിച്ചുള്ള നിഗമനങ്ങളുടെ കാര്യത്തിൽ

അവബന്ധം പിന്നയാനെളുപ്പമാണ്.” മെട്രോവ് പറഞ്ഞു: “തൊഴിലാളികളുടെ അവസ്ഥ, ഭൂമിയും മുലധനവുമായുള്ള അവന്റെ ബന്ധത്തെ ആശ്രയിച്ചാണിരിക്കുന്നത്.”

സുന്തം സിഖാന്തത്തിന്റെ പ്രത്യേകതകൾ മെട്രോവ് വിശദികരിക്കാൻ തുടങ്ങിയെങ്കിലും എന്താണതിന്റെ പ്രത്യേകതയെന്ന് ലെവിനു മനസ്സിലായില്ല. മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിച്ചതുമില്ല. മറ്റു പലരേയുംപോലെ മെട്രോവും റഷ്യൻ തൊഴിലാളികളുടെ സ്ഥിതി അവലോകനംചെയ്തത് മുലധനത്തിന്റെയും കുലിയുടെയും പാട്ടത്തുകയുടെയും അടിസ്ഥാനത്തിലായിരുന്നെന്ന് ലെവിനു ബോധ്യംവന്നു. പക്ഷേ, റഷ്യയിലെ മികച്ച ഭാഗങ്ങളിലും പാട്ടം ‘പുജ്യ’മാണ്. എൻപതു ദശലക്ഷംവരുന്ന റഷ്യൻ തൊഴിലാളികളിൽ തൊണ്ടുരുശത്തമാനത്തിനും പട്ടിണി മാറ്റാനുള്ള കുലിമാത്രമാണു ലഭിക്കുന്നത്. കാലഹരണപ്പേട്ട പണിയായുധങ്ങളില്ലാതെ മറ്റാരു മുലധനവും അവർക്കില്ല.

മെട്രോവിന്റെ സിഖാന്തങ്ങളോടു യോജിച്ചില്ലെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിനു പറയാനുള്ളത് ലെവിൻ ശ്രദ്ധിച്ചുകേട്ടു.

“സമയം വൈകി.” മെട്രോവിന്റെ വിശദികരണം അവസാനിച്ചപ്പോൾ ക്രോക്ക് നോക്കിയിട്ടു കടാവസ്തോവ് പറഞ്ഞു.

“ശരിയാണ്, അമച്ചർ സംഘടനയുടെ ഒരു യോഗമുണ്ട്.” കടാവസ്തോവ് പറഞ്ഞു: “മെട്രോവും ഞാനും പോകാമെന്നു സമ്മതിച്ചിട്ടുണ്ട്. വരുന്നോ? നല്ല രസമായിരിക്കും.”

മെട്രോവും ലെവിനെ യോഗത്തിനു ക്ഷണിച്ചു. പോകാമെന്ന ലെവിൻ സമ്മതിച്ചു. യുണിവേഴ്സിറ്റിയിൽ ഒരു ശാസ്ത്രജ്ഞനെ ആഭരിക്കുന്ന ചടങ്ങിൽ മുന്നുപേരും പകെടുത്തു. രണ്ടുമൺഡിയായപ്പോൾ ലെവിൻ സ്നേഹാദരങ്ങളോടെ യാത്രപരിഞ്ഞ് ലാവോവിന്റെ വീടിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

* മോണഡിനേഗ്രാ നിവാസികൾ. സെർബുകളേപ്പോലെ ഇവരും തുർക്കിഭരണത്തിനെതിരായ പോരാട്ടത്തിലായിരുന്നു.

നാല്

കിറ്റിയുടെ സഹോദരി നടാലിയുടെ ഭർത്താവായ ലാവോവ് വിദേശത്ത് നയത്രന്തവിഭാഗത്തിലായിരുന്നു ജീവിതകാലം മുഴുവനും.

കഴിഞ്ഞവർഷം നയത്രന്തവകുപ്പിൽനിന്നു മാറി. ജോലി ഇഷ്ടപ്പെടാത്തതുകാണല്ല (അയാൾക്ക് ആരോടും ഇഷ്ടകേടില്ല). കൂട്ടികൾക്കു നല്ല വിദ്യാഭ്യാസം നല്കുന്നതിനുദ്ദേശിച്ചാണു നയത്രന്തവകുപ്പുപേക്ഷിച്ച് നീതിന്യായവകുപ്പിലേക്കു മാറിയത്.

ശീലങ്ങളിലും അഭിപ്രായങ്ങളിലും പ്രകടമായ ഭിന്നതകളുണ്ടക്കിലും ലാവോവിന് ലെവിനേക്കാൾ പ്രായക്കൂടുതലുണ്ടക്കിലും രണ്ടുപേരും വളരെ അടുത്ത സൂഹൃത്തുകളായി.

ലെവിൻ ചെന്നപ്പോൾ ലാവോവ് വീട്ടിലുണ്ടായിരുന്നു. മുന്നിയിപ്പില്ലാതെയാണു ചെന്നുകയറിയത്. ജാക്കറ്റും ഷുസ്കും ധരിച്ച്, നീലക്കണ്ണട മുക്കിലുറപ്പിച്ച്, ചാരുക്കസേരയിൽ കിടന്ന് ഒരു പുസ്തകം വായിക്കുകയായിരുന്നു ലാവോവ്. ഒരു കൈയിൽ പാതി ചാരമായ ചുരുട്ടുപിടിച്ചിട്ടുണ്ട്. വെള്ളിനിറമുള്ള ചുരുട്ടും, തിളങ്ങുന്ന തലമുടി അന്തണ്ണിന്റെ അടയാളമായി കാണപ്പെടുന്നു. ലെവിനെ കണ്ടു, സുന്ദരമായ, യൗവനം നഷ്ടപ്പെടാത്ത മുഖത്തു ചിരിവിടരും.

“നന്നായി! തനിക്ക് ആളയയ്ക്കാൻ തുടങ്ങുകയായിരുന്നു. കിറ്റിക്കു സുവമാണല്ലോ? ഈ കസേരയിലിക്കും!” എന്നു പറഞ്ഞ ലെവിൻ ഇരിക്കാൻ ഒരു കസേര നീക്കിയിട്ടു. “പീറ്റേഴ്സ്ബർഗ് ജേർണലിന്റെ ഈ ലേവനം വായിച്ചോ? വളരെ നന്നായിരിക്കുന്നു..”

അതിന്റെ ഉള്ളടക്കം കടാവസോവ് വിശദീകരിച്ചുന്ന ലെവിൻ പറഞ്ഞതു. മെട്ടാവിനെ പരിചയപ്പെടുന്നും യോഗത്തിനു

പോയിരുന്നും കേടപ്പോൾ ലാവോവിനു വലിയ താൽപര്യം തോന്തി.

“ശാസ്ത്രത്തിന്റെ ലോകത്തിലേക്കു താൻ കടന്നുചെന്നതിനു തന്നോടെന്നിക്കും അസുയയുണ്ട്.” അയാൾ പറഞ്ഞു: “എനിക്കെന്ന് ജോലിയും കൂട്ടികളുടെ കാര്യങ്ങളും കഴിത്താൽ മറ്റാന്നിനും സമയമില്ല, പോരെക്കിൽ വേണ്ടതു വിദ്യാഭ്യാസവുമില്ല.”

“എനിക്കങ്ങനെ തോന്നുന്നില്ല.” ലൈവിൻ ചിരിച്ചു. വിനയം നടിച്ചു. ആത്മാർത്ഥമായാണ് അങ്ങനെ പറഞ്ഞതെന്നു മനസ്സിലായി.

“എൻ്റെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെ അപര്യാപ്തത എനിക്കു മനസ്സിലാക്കും. കൂട്ടികൾക്കു പറഞ്ഞുകൊടുക്കാൻപോലും പുതുതായി പരിക്കണം. ഈതാ, താനിപ്പോൾ ഒരു വ്യാകരണഗ്രന്ഥം വായിക്കുകയാണ്. മിഷയ്‌കു പഠിക്കാനുള്ളതാണ്. കുറച്ചു കടുപ്പമാണ്. തനിക്കണിയാമോ?”

മനസ്സിലാക്കാൻ വിഷമമാണെന്നും കാണാതെ പഠിക്കുന്നതാണു നല്ലതെന്നും ലൈവിൻ ഉപദേശിച്ചു.

“അതു നിങ്ങളെന്ന കളിയാക്കിയതല്ലോ?”

“അല്ല, താനിവിട വരുമ്പോഴെല്ലാം നിങ്ങൾ എന്തെങ്കിലും പഠിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതാണു താൻ കാണുന്നത്. ഇവിടത്തെ കൂട്ടികളെപ്പോലെ സമർത്ഥരായ കൂട്ടികൾ വേരാരിടത്തും കാണില്ല.”

“അവർ എന്നക്കാൾ നല്ലവരാകണം. അതുമാത്രമാണെന്ന് ആഗ്രഹം. മറുന്നാട്ടിൽ ജീവിക്കുമ്പോൾ മകളെ നേരേ വളർത്താനുള്ള ബുദ്ധിമുട്ട് അനുഭവിച്ചവർക്കേ അറിയാവു്.”

“അവർ മിടുകമൊരാണ്. സമാർഗ്ഗമ്പോധനാണ് പ്രധാനം. അത് ഇവിടത്തെ കൂട്ടികൾക്കുണ്ട്.”

“സമാർഗ്ഗമ്പോധനയ്ക്കിന്റെ കാര്യമാനും പറയേണ്ട്. ഒന്നിനുപുറകേ ഒന്നായി എന്നും പ്രശ്നങ്ങൾതന്നെ. മതത്തിന്റെ പിന്തുണയുണ്ടെങ്കിൽ—അതിനെക്കുറിച്ചു നമ്മൾ പറഞ്ഞതോർമയുണ്ടോ? മതമ്പോധനയില്ലാതെ സ്വന്തം ശക്തിയെമാത്രം ആശയിച്ചു കൂട്ടികളെ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിക്കാൻ സാധ്യമല്ല.”

സുന്ദരിയായ നടാലി അലക്സാണ്ട്രോവൻ പുറത്തുപോകാൻ ഉടുത്താരുങ്ങി വരുന്നതുകണ്ട് അവരുടെ സംഭാഷണം തടസ്സപ്പെട്ടു.

“ഓ, നിങ്ങളിവിടെയുണ്ടായിരുന്നോ? എന്നറിഞ്ഞതില്ല.” ഒക്കും
വേദമില്ലാതെയും കേടുമടുത്ത സംഭാഷണം
തടസ്സപ്പെടുത്തിയതിലുള്ള സന്ദേശത്തേതാടെയുമാണവർ
പറഞ്ഞത്. “കിറ്റികൾ എങ്ങനെയുണ്ട്? ഈനെന്നിക്കു നിങ്ങളുടെ
വീട്ടിൽനിന്നാണ് അതതാഴം.” ഭർത്താവിനോടായി അവർ
പറഞ്ഞു: “അത്രസെന്നി, നിങ്ങൾ വണ്ടി കൊണ്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളു.”

അനേന്തിവസത്തെ പരിപാടി ഭാര്യയും ഭർത്താവും തമിൽ
ചർച്ച ചെയ്തു. ഭർത്താവിന് ഓഫീസിൽ ആരെയോ
കാണാനുണ്ട്. ഭാര്യയ്ക്കു സംഗ്രീതക്കച്ചേരിക്കു പോകണം.
അതുകഴിഞ്ഞ് ഒരു പൊതുധനാഗത്തിലും പങ്കടുക്കാനുണ്ട്.
ലെവിന് നടാലിയെയയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു കച്ചേരിക്കും
ധോഗത്തിനും പോകാമെന്നും അവിടെനിന് ആത്രസെന്നിയെ
വിളിക്കാൻ ഓഫീസിലേക്കു വണ്ടി അയയ്ക്കാമെന്നും
ആത്രസെന്നിയെടാപ്പം അവർ കിറ്റിയുടെ വീട്ടിലേക്കു
പുറപ്പെടാമെന്നും തീരുമാനിച്ചു.

“ഈയാളാണെന്ന ചീതയാക്കുന്നത്.” ലെവിനെ ചുണ്ടിക്കാട്ടി
ലാവോവ് ഭാര്യയോടു പറഞ്ഞു: “നമ്മളുടെ മകളിൽ ഒരുപാട്
കുഴപ്പങ്ങൾ എന്ന് കാണുന്നുണ്ടെങ്കിലും അവർ വളരെ
നല്ലവരാണെന്നാണ് ഈയാളുടെ അഭിപ്രായം.”

“ഈദ്ദേഹത്തിന് എല്ലാം കൂറുമറ്റതാകണം.” ഭാര്യ പറഞ്ഞു:
“അത് ഒരിക്കലും നടക്കില്ല. പപ്പാ പറയാറുള്ളതാണു ശരി. നമ്മൾ
കൂട്ടികളായിരുന്നപ്പോൾ നമ്മളെ നിലവരയിലാക്കിട്ടു നമ്മുടെ
അച്ചുനമ്മമാർ മുകളിലത്തെ നിലയിൽ താമസിച്ചു. ഈപ്പോൾ
നേരേമരിച്ചാണ്. മാതാപിതാക്കൾക്കു നിലവര, കൂട്ടികൾക്കു
മുകളിലത്തെ നിലയും! ഈക്കാലത്തു മാതാപിതാക്കൾക്കു
ജീവിതമേയില്ല. എല്ലാം കൂട്ടികൾക്കുവേണ്ടി.”

“അതാണു സന്ദേശമെങ്കിൽ
അങ്ങനെയാകുന്നതിലെന്താണു തെറ്റ്? ലാവോവ്
ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ഭാര്യയുടെ കൈയിൽ തട്ടി: “നീ പറയുന്നതു
കേട്ടാൽ, നീയൊരുമയല്ല, രണ്ടാനമ്മയാണെന്നു തോന്നുമല്ലോ!”

“ഈതാ വരുന്നു കൂറുമറ്റ കൂട്ടികൾ.” ലെവിനെ നോക്കി
തലകുന്നിച്ചു വണങ്ങിയിട്ട് ഏതോ സംശയനിവാരണത്തിനായി
അച്ചുനെ സമീപിച്ച രണ്ടു കൊച്ചുകൂട്ടികളെ സുചിപ്പിച്ച് ലാവോവ്
പറഞ്ഞു.

അവരോടു സംസാരിക്കാനും അച്ചുനോട് അവർ
സംസാരിക്കാനുതു കേൾക്കാനും ലെവിന് ആഗ്രഹിച്ചുകൂടിലും

ഓഫീസിലെ ഒരു സഹപ്രവർത്തകൻ കൂട്ടിക്കാണ്ഡുപോകാനെന്തിയതുകൊണ്ട് ലാഭവാവ് പോകാൻ തയ്യാറായി.

— തനിക്ക് ഒരു ദാത്യം നിറവേറ്റാനുണ്ടെന്ന കാര്യം അപ്പോഴാണ് ലൈഖിൻ ഓർമിച്ചത്. “ഒബ്ബലോൺസ് കിയെക്കുറിച്ചാരു കാര്യം സംസാരിക്കണമെന്നു കിട്ടി പറയ്തിരുന്നു.”

“അരതേയതെ, അള്ളിയമാർ ചേർന്ന് അയാളു ശരിപ്പുടുത്തണമോണ്.” ലവോവ് പറഞ്ഞു: “അതിനു ഞാൻ വേണോ?”

“ହୁଲ୍ଲୁକିଠି ତାଙ୍କ ପୋକାଙ୍କାଂ.” ଡାରୁ ଚିରିଅୁଣ୍ଡି.

അതോ

സംഗീതകച്ചേരിയിൽ വളരെ രസകരമായ
രണ്ടിനങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. ഒന്ന് ലിയർ
രാജാവിനെക്കുറിച്ചുള്ള ഒരു പ്രഹസനം. മറ്റാന് ബാക്കിയേറ്റ്
സ്ഥരണയ്ക്കായി സമർപ്പിച്ച ഒരു സംഗീതശില്പം. രണ്ടും
പുതിയത്. ലെവിന് ഭാര്യാസഹോദരിയെ സിറ്റിൽ
കൊണ്ടിരുത്തിയിട്ട് ശ്രദ്ധിച്ചുകേൾക്കാൻവേണ്ടി ഒരു തുണിയേറ്റ്
മറവിൽ ചെന്നുനിന്നു. സംഗീതജ്ഞതരയോ കാണികളെയോ
ശ്രദ്ധിക്കാതെ, അഭിപ്രായം പരയുന്നവരുടെ
നേർക്കുനോക്കാതെ, സംഗീതം ആസ്യദിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. പക്ഷേ,
പ്രതീക്ഷിച്ചതുപോലെ ആസ്യാദ്യമായില്ല കച്ചേരി. ചിലതു
നിരാശപൂടുത്തുകയും ചെയ്തു.

സംഗീതം അവസാനിച്ചപ്പോൾ വല്ലാത്ത ക്ഷീണം
അനുഭവപ്പെട്ടു. നാലുവശത്തുന്നിന്നും കരഞ്ഞാഷം ഉയർന്നു.
വിദഗ്ധരുടെ അഭിപ്രായമെന്തെന്നിയാൻ തനിക്കു പരിചയമുള്ള
പെറ്റുണ്ടാവിയെന്നുതുന്നു ചെന്നു.

“അതിഗംഭീരം! ലിയർ രാജാവിലെ കോർഡിലിയയുടെ
വരവിനെ വർണ്ണിക്കുന്ന വരികൾ എത്ര മനോഹരം!” ഒരു
സന്നഹിതനോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടുനിന്ന പെറ്റുണ്ടാവ്,
ലെവിയേറ്റ് നേർക്കു തിരിത്തു ചോദിച്ചു: “സുവമാണോ?
കോൺസ്ലൂണേറ്റൻ ഡിമിട്ടിച്ചു?”

ഷേക്കസ്പിയറുടെ നാടകമാണു സംഗീതശില്പത്തിന്റെ
കമാത്രത്തുവെന്ന് പെറ്റുണ്ടാവ് പരിഞ്ഞപ്പോഴാണ് ലെവിനു
മനസ്സിലായത്.

സംഗീതത്തിലുടെ വാഗ്മിയുടെ സ്വാധീനത്തക്കുറിച്ചുള്ള
ചർച്ചയ്ക്ക് പെറ്റുണ്ടാവ് തുടക്കം കുറിച്ചു. മറ്റു കലകളുടെ
മേഖലകളിലേക്ക് സംഗീതത്തെ പ്രവേശിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചതാണ്
വാഗ്മിയും അനുയായികളും ചെയ്ത തെരുന്ന്^{*} ലെവിന്
ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു. ഒരു ചിത്രകാരൻ ചീക്കേണ്ട മുഖത്തിന്റെ

ഭാവം വർണ്ണിക്കാൻ കവി ശ്രമിക്കുന്നോഴും ഇതെ തെറ്റ് ആവർത്തിക്കുന്നു. ഒരു കവിയുടെ പ്രതിമ നിർമ്മിച്ചു ശ്രീലപ്പി, കവിക്കു ചുറ്റും കാവ്യാത്മകമായ ബിംബങ്ങൾ കൊത്തിവയ്ക്കാൻ ശ്രമിച്ചതും മറ്റാരുദ്ധാഹരണമായി ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു. “ശ്രീലപ്പി സൃഷ്ടിച്ച നിശലിനു യമാർത്ഥ നിശലുമായി സാമ്യമില്ല.” ലൈഖിൻ പറഞ്ഞു.

കലകളെല്ലാം ഓന്നാണെന്നും വിവിധങ്ങളായ കലാരൂപങ്ങളെല്ലാം സംയോജിപ്പിക്കുന്നോഴാണ് അവ മഹത്തരമാകുന്നതെന്നും പെറ്റുസോവ് വാദിച്ചു.

പെറ്റുസോവ് അടുത്തുനിന്നു വാദത്താരാതെ സംസാരിച്ചതുകാരണം കച്ചേരിയുടെ രണ്ടാം ഭാഗം ആസ്യദിക്കാൻ ലൈഖിൻ കഴിത്തില്ല. പുരത്തിരങ്ങിയപ്പോൾ അനേകം പരിചയകാരെ കണ്ടു; രാഷ്ട്രീയവും സംഗീതവുംമറ്റും ചർച്ച ചെയ്തു. കൂടുതൽ ബോർപ്പ്രേഭവിനെയും സന്ധിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വീട്ടിൽ പോകാനുണ്ടാലോ എന്ന് അപ്പോഴാണ് ഓർമ്മിച്ചത്.

* സംഗീതത്തെയും കവിതയെയും പ്രകൃതിയെയും ഒരേ കലാരൂപത്തിൽ സമന്വയിപ്പിക്കാൻ ജർമൻ സംഗീതജ്ഞന്റെ റിച്ചാർഡ് വാഗ്നർ (1813-'83) ശ്രമിച്ചു. 'What is Art' എന്ന കൃതിയിൽ (1898) ടോൾസൈയ് അതിനെ എതിർത്തു.

അതു

“ഇതെന്താരു ശല്യം!” എന്നു തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞുകൊണ്ടാണ് ലെവിൻ ബോർപ്പ്രെഭിയുടെ വീട്ടിലെത്തിയത്. “ഞാനിവിട വന്നതുകൊണ്ടെന്നു പ്രയോജനം?” എന്താണ് ഞാനവരോടു പറയേണ്ടത്.

ങ്ങാമതെത്ത സീകരണമുറിയിൽ ചെന്നപ്പോൾ പ്രഭി വാതികക്കെൽനിന്ന് ഒരു ഭ്രത്യനോട് എന്തോ ആളഞ്ഞാപിക്കുകയായിരുന്നു. അവർ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ലെവിനെ അകത്തെതക്കു കഷണിച്ചു. ആ കൊച്ചുമുറിയിൽ പ്രഭിയുടെ രണ്ടു പെൺമകളും മോസ്കോയിൽനിന്നുള്ള ഒരു കേണലും ഇരിപ്പുണ്ട്. ലെവിനു കേണലിനെ അറിയാം. ലെവിൻ അടുത്തുചെന്ന് “സുവമാണോ?” എന്നു ചോദിച്ചിട്ട് അടുത്തുതനെ ഒരു കണ്ണേരയിലിരുന്നു.

“നിങ്ങളുടെ ഭാര്യയ്ക്ക് എങ്ങനെയുണ്ട്? കച്ചേരിക്കു പോയില്ലോ?” തങ്ങൾക്കു പോകാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അമ്മയ്ക്കു ശവമടക്കിനു പോകേണ്ടിവന്നു.”

“ഞാനിഞ്ഞു... എത്ര പെട്ടനായിരുന്നു?” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

പ്രഭി വന്നു സോഫയിലിരുന്നു. അവരും ലെവിന്റെ ഭാര്യയുടെ വിവരവും കച്ചേരിയുടെ കാര്യവും ചോദിച്ചു.

ലെവിൻ മറുപടി പറഞ്ഞു. അപ്രാക്കിന പ്രഭിയുടെ പെട്ടനുള്ള മരണതെത്ത സംബന്ധിച്ച അഭിപ്രായം ആവർത്തിച്ചു.

“അവർക്കു തീരെ സുവമില്ലായിരുന്നു.”

“ഈന്നലെ രാത്രി ഓപ്പറ കാണാൻ പോയിരുന്നോ?”

“പോയിരുന്നു.”

“ലുക്കായുടെ പാട്ടു നന്നായിരുന്നില്ലോ?”

“വളരെ നന്നായിരുന്നു...” പലരും നൃസ്തവണ പറഞ്ഞുകേട്ടിട്ടുള്ള അഭിപ്രായം അയാൾ ആവർത്തിച്ചു. പ്രഭി അതെല്ലാം കേൾക്കുന്നതായി ഭാവിച്ചു. അതുവരെ ഒന്നും

മിണ്ടാതിരുന്ന കേണൽ ഓപ്പറാറ്റർസിലെ
പ്രകാശവിന്യാസത്തെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചിട്ടു എഴുന്നേറുപോയി.
ലെവിനും എഴുന്നേറ്റക്കിലും പോകാൻ സമയമായിട്ടില്ലെന്ന്
പ്രഭ്രിയുടെ മുവഭാവം സുചിപ്പിച്ചതുകൊണ്ട് ഒന്നോ രണ്ടോ
മിനിറൂകുടി സഹിക്കാമെന്നുവച്ചു വീണ്ടും ഇരുന്നു.

ഒന്നും പരയാനില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അയാൾ മാനം ഭജിച്ചു.

“പൊതുയോഗത്തിനു പോകുന്നില്ലോ? നല്ല
സമാധിരിക്കുമെന്നു പരയുന്നതു കേട്ടു.” പ്രഭ്രി ചോദിച്ചു.

“ഇല്ല, പകേശ, ഭാര്യാസഹാദരിയെ വിളിക്കാൻ
അങ്ങോടുപോണം.”

അല്ലപ്പേരെത്തെ മാനം. അമ്മയും മകളും മുവത്തോടുമുഖം
നോക്കുന്നതു കണ്ടു. ‘പോകാൻ സമയമായി’ എന്നു വിചാരിച്ച്
ലെവിൻ എഴുന്നേറു. സ്ത്രീകൾ അയാൾക്കു ഹസ്തദാനം
ചെയ്തു. ഭാര്യയെ അനേകഷണം അറിയിക്കാൻ പറത്തു.

നിരർത്ഥകമായ ഒരു ചടങ്ങാണതെന്നറിയാമെങ്കിലും
എല്ലാവരും ചെയ്യുന്നതാണല്ലോ എന്നാശ്വസിച്ച് ലെവിൻ
ഭാര്യാസഹാദരിയെ വിളിക്കാൻപോയി.

പൊതുയോഗത്തിൽ ധാരാളംപേര് ഹാജരുണ്ടായിരുന്നു.
യോഗാവസാനം എല്ലാവരും പറത്തതിന്റെ ചുരുക്കം
എഴുതിവായിക്കുന്ന സമയത്താണ് ലെവിൻ
അവിടെയെത്തിയത്. അവിടെവച്ച് സ്വിയാഷ്സ്കിയെ കണ്ടു.
അന്നു വൈകുന്നേരം കർഷകസമിതിയുടെ ഒരു
യോഗമുണ്ടായും തീർച്ചയായും അതിൽ പങ്കടക്കണമെന്നും
അയാൾ ആവശ്യപ്പെട്ടു. കുതിരപ്പുതയം കഴിത്തുവന്ന
ബീഡോൺസ്കിയെയയും മറ്റു പലരെയും അവിടെവച്ചു സന്ധിച്ചു.
സംഭാഷണത്തിനിടയിൽ റഷ്യയിൽ വിചാരണ കാത്തു കഴിയുന്ന
ഒരു വിദേശരിയുടെ കാര്യം പരാമർശരിക്കപ്പെട്ടു. അയാളെ
നാടുകടത്തുന്നത് അനീതിയാണെന്നു ചിലർ പറത്തപ്പോൾ
ലെവിൻ തലേന്ന് ഒരു സ്നേഹിതൻ പറത്ത കാര്യം
ആവർത്തിച്ചു: “അയാളെ നാടുകടത്തുന്നത്, മത്സ്യത്തെ
ശ്രിക്ഷിക്കാൻ വെള്ളത്തിലിടുന്നതുപോലെയാണ്.” തന്റെ
സ്വന്തമെന്നമട്ടിൽ പറത്ത വാചകം ഒരു പത്രത്തിലെ
തുടർക്കമെയിത്തനിന്നുള്ള ഉദ്ധരണിയാണെന്നു പിന്നീടാണ്
ഓർമിച്ചത്.

ഭാര്യാസഹാദരിയെ ലെവിൻ വീടിൽക്കൊണ്ടാക്കി. കിറ്റിക്കു
സുവമാണെന്നു കണ്ട് അയാൾ കൂട്ടിലേക്കുപോയി.

എഴു

ശ്രീ ലിയായ സമയത്തുതന്ന ലെവിൻ കൂൺഡിൽ എത്തി. വളരെനാളുകൾക്കുശേഷമാണ് അവിടെ വരുന്നതെങ്കിലും അകത്തുകയറിയപ്പോൾ അന്തർന്മാക്ഷം പിരപരിചിതമായിതെത്താൻ.

ബൈനിങ്ഹാളിൽ അയാൾക്കു പരിചയമുള്ള വളരപ്പേരെ കണ്ണു. ചെറുപ്പക്കാരും പ്രായംചെന്നവരുമെല്ലാം ഉണ്ടായിരുന്നു. കോപമോ ഉത്കണ്ഠന്യോ ഉള്ള ഒരു മുഖവും കണ്ടില്ല. ആകുലതകളും വ്യമകളുമെല്ലാം മുരിക്കു പുരത്തുവച്ചിട്ട് ജീവിതം ആസ്യദ്ധിക്കാനാണവർ വന്നിട്ടുള്ളത്. സ്വിയാഷ്സ്കിയും ഷൈർബാട്സ്കിയും വ്യദിയായ പ്രിൻസും ഭ്രാംബസ്കിയും കൊസ്റ്റിഷേവും ഉൾപ്പെടെ എല്ലാവരുമുണ്ട്.

“എന്താണിതെ താമസിച്ചത്?” വ്യദിയായ പ്രിൻസ് ചുമലിനു പുരകിലേക്കു കൈനീട്ടിക്കൊണ്ടു ചോദിച്ചു: “കിറ്റിക്കെങ്ങെന്നയിരിക്കുന്നു?”

‘സുവമായിരിക്കുന്നു. അവർ മുന്നുപേരും ഒരുമിച്ച് അത്താഴം കഴിക്കുകയാണ്.’

“കൊളളാം! ഈ മേശയിലിടമില്ലാണോ. അതാ, അങ്ങോടുപോകു. പെട്ടുനുചെന്നു സീറ്റ് പിടിക്കു” എന്നുപറഞ്ഞ് മീൻസുപ്പിന്റെ ഷേറ്റ് കൈയിലെടുത്തു.

“ലെവിൻ ഈങ്ങോടുവരു.” കുറച്ചുകലെനിനു സന്നേഹപൂർണ്ണമായ ഒരു ക്ഷണം. ടുറോവ്ഡ്സിനാണ്. അടുത്ത് യുവാവായ ഒരു പട്ടാളക്കാരനുമുണ്ട്. അവർക്കിടയിൽ ഒരു കണ്ണരയിൽ ലെവിൻ സന്നോഷ്ടത്താട സ്ഥാനം പിടിച്ചു. ധാരാളിയും രസികനുമായ ടുറോവ്ഡ്സിനെ അയാൾക്കിഷ്ടമാണ്.

“ഈ സീറ്റ് ഓബ്ലോന്റ്സ്കിക്കുള്ളതാണ്. ഒരു നിമിഷത്തിനകം പുള്ളി എത്തിച്ചേരും.”

സദാ ചിരിക്കുന്ന കണ്ണുകളുള്ള പട്ടാളക്കാരനെ ദുരോവ്ദ്ധർസിൻ പരിചയപ്പെടുത്തി. പീറേഴ്സ്ബർഗിൽനിന്നും വരുന്ന ശാഗിൻ.

“ഒബ്ലോൺസ്‌കി എപ്പോഴും താമസിച്ചേ വരു.”

“ഈതാ എത്തിയല്ലോ!”

“ഈപ്പോ വന്നതെയുള്ളോ?” ഡ്യൂതിയിൽ അടുത്തുവന്ന ഒബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു: “വോധ്യക കുടിച്ചോ? ഇല്ലെങ്കിൽ വരു.”

ലെവിൻ എഴുന്നേറ്റു. അയാളുടെ പിന്നാലെ വിവിധയിനം വോധ്യക നിരത്തിവച്ചിരുന്ന ഒരു വലിയ മേശയ്ക്കുസമീപം ചെന്നു. ഒബ്ലോൺസ്‌കി വിശ്രേഷപ്പെട്ട ഓരിനം ഓർഡർ ചെയ്തു. അവർ ഓരോ ഫ്രാണ്റു കുടിച്ചിട്ടു അവരുടെ മേശയിലേക്കു മടങ്ങി.

സുപ്പി കഴിക്കുന്നതിനിടയ്ക്ക് ശാഗിൻ ഒരു കുപ്പി ഷാമൈയിനും നാലു ഫ്രാണ്റും കൊണ്ടുവരാൻ പറഞ്ഞു. ലെവിൻ വീണ്ടും വേണ്ടനുപറഞ്ഞില്ല. ഒരു കുപ്പികുടി കൊണ്ടുവന്നു. വിശ്രപ്പുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു സന്തോഷത്തോടെ തിന്നുകയും കുടിക്കുകയും ചെയ്തു. അതിലധികം സന്തോഷത്തോടെ കുടുക്കാരുടെ കൊച്ചുവർത്തമാനത്തിൽ പങ്കുചേരിന്നു. ശാഗിൻ ശബ്ദം താഴ്ത്തി, പീറേഴ്സ്ബർഗിലെ ഒരു അഴീലസംഭവം വിവരിച്ചതുകേട്ട് ലെവിൻ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. എല്ലാവരും അയാളെ നോക്കി.

“ഹായ്, നല്ല രസം! തൊന്തും അതുപോലൊരു കമ പറയാം. ഒരു കുപ്പികുടി പോരട്ട.” ഒബ്ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞു.

“പീറ്റർ ഇലിയിച്ച് വിനോദസ്കിയുടെ അഭിനന്ദനങ്ങളോട്” എന്നു പറഞ്ഞ് പ്രായം ചെന്ന ഒരു വെയ്റ്റർ ഒരു ട്രേയിൽ രണ്ടു ഫ്രാണ്റ് നൂരയുന്ന ഷാമൈയിനുമായി ഒബ്ലോൺസ്‌കിയെയും ലെവിനെയും സമീപിച്ചു. ഒബ്ലോൺസ്‌കി ഒരു ഫ്രാണ്റ് കൈയിലെടുത്ത് മേശയുടെ തലയാട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കഷണികയറിയ, നരച്ചമുടിയും മീശയുമുള്ള ഓരാളെ നോക്കി.

“അതാരാണ്?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“എൻ്റെ വീട്ടിൽവച്ച് ഓരിക്കൽ നിങ്ങൾ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. ഓർമയില്ലോ? ഒരു നല്ല മനുഷ്യൻ!”

ഒബ്ലോൺസ്‌കിയെ പിന്തുടർന്ന് ലെവിനും ഒരു ഫ്രാണ്റ് എടുത്തു.

ഒബ്ലോൺസ്‌കി പരഞ്ഞ കമയും രസമുള്ളതായിരുന്നു. തുടർന്ന് ലെവിൻ പരഞ്ഞതും എല്ലാവർക്കും ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. പിന്നീട് കുതിരകളെയും അന്നതെത കുതിരപ്പന്തയതെയും ഭ്രാംബൻസ്‌കിയുടെ കുതിര ഓന്നാം സമ്മാനം നേടിയതിനെയും കുറിച്ചു സംസാരിച്ചു. ഭക്ഷണം കഴിച്ചതുപോലും ലെവിൻ അറിഞ്ഞില്ല.

“ഈതാ അവരും വന്നു!” ഭക്ഷണം കഴിച്ചു കണ്ണേരയിൽ ചാരിയിരുന്ന ഒബ്ലോൺസ്‌കി കിളരം കുടിയ ഒരു കേണലിനൊപ്പം അവരെ സമീപിച്ച ഭ്രാംബൻസ്‌കിക്കു നേരേ കൈനീട്ടി. കൂമ്പിലെ ആളുടക്കരമായ അന്തരീക്ഷം ഭ്രാംബൻസ്‌കിയുടെ മുഖത്തും പ്രതിഫലിച്ചു. ഒബ്ലോൺസ്‌കിയുടെ ചുമലിൽ ചാരി അയാളോടെനോ രഹസ്യം പരഞ്ഞിട്ട് ലെവിനു ഹസ്തദാനം ചെയ്തു.

‘കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷം. തെരഞ്ഞെടുപ്പു നടന്ന ദിവസം ഞാൻ നിങ്ങളെ അനേകിച്ചു. നേരത്തെ പോയെന്നിഞ്ഞു.’

“ഞാൻ അനുതന്നെ മടങ്ങിപ്പോന്നു. നിങ്ങളുടെ കുതിരയുടെ കാര്യമാണു തങ്ങൾ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നത്. അഭിനന്ദനങ്ങൾ!” ലെവിൻ പരഞ്ഞു.

“നല്ല വേഗമുള്ളതാണ്.”

“പന്തയക്കുതിരകളെ വളർത്തുന്നുണ്ടാ?”

“ഈല്ല. അച്ചുന്ന വളർത്തിയിരുന്നു, അതെന്നിക്കോർമയുണ്ട്. അവയെക്കുറിച്ചു ചിലതൊക്കെ ഏനിക്കരിയാം.”

“എവിടെയിരുന്നാണു ഭക്ഷണം കഴിച്ചത്?” ഒബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു.

“രണ്ടാമതെത മേശയിൽ, ആ തുണ്ണുകൾക്കു പിന്നിൽ.”

“എല്ലാവരും അഭിനന്ദിച്ചു.” കേണൽ പരഞ്ഞു: “രണ്ടാമതെത തവണയാണു സമ്മാനം നേടുന്നത്. ഈതേ ഭാഗ്യം ചീടുകളിയിൽ ഏനിക്കുണ്ടായിരുന്നുകൂടി!... സമയം നഷ്ടപ്പെടുത്തുന്നതെന്തിന്? ഞാൻ ചുതുകളിക്കാൻ പോകുന്നു.” അയാൾ അവിടെനിന്നു പോയി.

“അതാണു യാഷ്വിൻ.’ ടുറോവ്ഡ്സിന്റെ ചോദ്യത്തിനു മറുപടിപരഞ്ഞ ഭ്രാംബൻസ്‌കി അടുത്ത കണ്ണേരയിൽ ഇരുന്നു. അവർ കൊടുത്ത ഷാബനയിൻ കുടിച്ചിട്ട് ഒരു കുപ്പികുടി കൊണ്ടുവരാൻ പരഞ്ഞു. കൂമ്പിലെ അന്തരീക്ഷമോ ഉള്ളിൽചെന്ന മദ്യമോ സ്വാധിനിച്ചതുകൊണ്ടാവാം ലെവിൻ

മികച്ചയിനും കനുകാലികളെക്കുറിച്ച് ഭ്രാംബൻസ്‌കിയോടു സംസാരിച്ചു. അയാൾക്കു തന്നോട് തീരെ ശത്രുതയില്ലെന്നു കണ്ടു സന്തോഷിച്ചു. പ്രിൻസസ് മേരി ബബാറിസോവ്‌ന്യൂഡ് വീടിൽവച്ചു തന്റെ ഭാര്യ ഭ്രാംബൻസ്‌കിയെ സന്ധിച്ചെന്നു പറത്തതും അറിയിച്ചു. ഓ പ്രിൻസസ് മേരി ബബാറിസോവ്‌ന്യോ, ആളാരു രസികത്തിയാണ്!" ഒപ്പാന്റെ വിളിച്ചുകൂവിയതുകേട്ട് എല്ലാവരും ചിരിച്ചു.

എട്ട്

ഒറ്റിനുമൊത്തു ബില്യാർഡ്‌സ് മുൻവഴി പുരത്തിരങ്ങവേ ലെവിൻ തന്റെ അമ്മായിയപ്പെടെ കണ്ണുമുട്ടി.

“ഞങ്ങളുടെ ഈ വിശ്രമക്കേന്നും ഇഷ്ടപ്പെട്ടോ?” മരുമകനു കൈകൊടുത്ത് പ്രിൻസ് ചോദിച്ചു: “അല്ലോ നടക്കാൻ വരുന്നോ?”

“പോകാം, എനിക്കും നടക്കാൻ താൽപര്യമുണ്ട്.”

“തനിക്കു താൽപര്യം ഉണ്ട്. പകേശ, ഈ വയസ്സുമാരെ കണ്ണോ.” ചുമലുകൾ ഇടിഞ്ഞ്, കീഴ്ചുണ്ട് താഴേക്കുതുങ്ങി, നടക്കാൻ ബുദ്ധിമുട്ടുനു ഓരാളെ ചുണ്ടിക്കാണിച്ച് പ്രിൻസ് പറത്തു: “അതാ ഒരു കൊഴുക്കട്ട!”

“കൊഴുക്കട്ടയോ! അതെന്താണ്?”

“കേട്ടിട്ടില്ലോ? കൂദാശയിലെ ഒരു ശ്രദ്ധിയാണ്. ഈവിടെ പതിവായി വന്നിരുന്നു തിന്നും കൂടിച്ചും കൊഴുക്കട്ടയുടെ പരുവത്തിലാകും. പ്രിൻസ് ചെച്ചൻസ്‌കിയെ അറിയാമല്ലോ?” എന്തോ പഴക്കമില്ലാതെ പുരപ്പാടാണെന്ന് ലെവിനു തോന്തി.

“എനിക്കരിഞ്ഞതുകൂടാ.”

“അതിപ്രശസ്തനായ ചെച്ചൻസ്‌കിയെ അറിഞ്ഞുകൂടുന്നോ? പോട്ടേ, സാരമില്ല. പതിവായി ബില്യാർഡ്‌സ് കളിക്കാൻ വരും. മുന്നുവർഷം മുമ്പുവരെ മറുള്ളവരെ കൊഴുക്കട്ടകളെന്നു വിളിച്ചു കളിയാക്കിയിരുന്നു. ഒരു ദിവസം അയാളിവിടെ വന്നു. വാതിക്കൽ നമ്മുടെ ദ്രാഹപാലകൻ വാസിലി നിലക്കുന്നു... വാസിലിയെ അറിയാമല്ലോ... ആ തടിയൻതന്നെ. ആളോരു രസികനാണ്. പ്രിൻസ് ചെച്ചൻസ്‌കി അയാളോടു ചോദിച്ചു: “വാസിലി, അകത്താരെകയുണ്ട്, കൊഴുക്കട്ടകളേതെങ്കിലും വന്നിട്ടുണ്ടാ?” വാസിലിയുടെ മറുപടി: “രണ്ടുപേര് വന്നു സാർ, മുന്നാമനാണു താങ്കൾ. എങ്ങനെന്നയുണ്ട്!”

പരസ്പരം സംസാരിച്ചും പരിചയക്കാരോടു കുശലം പറത്തും രണ്ടുപേരും എല്ലാ മുൻകളും കയറിയിരഞ്ഞി. വലിയ മുൻയിൽ ചീടുകളിനടക്കുന്നു. മറ്റാന്നിൽ ചെല്ലുകളി തകർക്കുന്നു. ബില്യാർഡ്‌സ് മുൻയിൽ ഗാർഡനും മറ്റുചീലരും ഷാനൈയിൽ കുടിക്കുന്നു. ചുതുകളിക്കുന്നിടത്ത് യാഷ്വിനും അയാളെ പിന്തുണയ്ക്കുന്നവരും സ്ഥലം പിടിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ അവർ വായനാമുൻയിൽ ചെന്നേനാക്കി. ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ ദേശപ്പേട്ടുന്നപോലെ പത്രങ്ങൾ മറിച്ചുനേനക്കുന്നു. കഷണിക്കാരനായ ഒരു ജനറൽ വായനയിൽ മുഴുകിയിരിക്കുന്നു.

“നിങ്ങൾ വരുന്നോ പ്രിൻസ്? എല്ലാം തയ്യാറാണ്.” ഒരു കൂടുകാരൻ കഷണിച്ചപ്പോൾ പ്രിൻസ് അങ്ങോടുപോയി. ലെവിൻ കുറച്ചുനേരും അവിടെയിരുന്നു. മുഷ്ടിന്തപ്പോൾ പെട്ടെന്നണിട്ട് ഓഫോസ്റ്റോൺവർഡ്സിനെയും അനേഷ്ടിച്ചുനടന്നു. ബില്യാർഡ്‌സ് മുൻയിൽ ഓഫോസ്റ്റോൺകും, ഫ്രോണ്ട്‌സ്‌കിയുമായി സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നിലക്കുകയായിരുന്നു.

“ലെവിൻ നില്ക്കു.” ഓഫോസ്റ്റോൺകും അയാളെ പിടിച്ചുനിർത്തി.

“ഇതെന്റെ പ്രിയപ്പേട്ട ചങ്ങാതിയാണ്.” അയാൾ ഫ്രോണ്ട്‌സ്‌കിയോടു പറത്തു: “നിങ്ങളും സുഹൃത്തുകളാകണം.”

“ആയികഴിഞ്ഞു. ഒന്നു ചുംബിച്ചാൽമാത്രം മതി.” ഫ്രോണ്ട്‌സ്‌കി തമാശപരിത്ത് ലെവിന്റെ കൈകൾ പിടിച്ചുമർത്തി.

“എനിക്കു വളരെവളരെ സന്തോഷമായി.” ലെവിൻ പറത്തു.

“വയിറ്റൽ, ഒരു കൂപ്പി ഷാനൈയിൽകൂടി.” ഓഫോസ്റ്റോൺകും വിളിച്ചു പറത്തു.

ലെവിനും ഫ്രോണ്ട്‌സ്‌കിക്കും പരസ്പരം അധികമാനും സംസാരിക്കാനില്ലായിരുന്നു,

“ഈയാൾ അന്നയെ പരിചയപ്പെട്ടിട്ടില്ല.” ഓഫോസ്റ്റോൺകും, ഫ്രോണ്ട്‌സ്‌കിയോടു പറത്തു: “ഈയാളെ അങ്ങോടു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകണം. നമുക്കു പോകാം ലെവിൻ.”

“ഓഹോ.” ഫ്രോണ്ട്‌സ്‌കി പറത്തു: “അവർക്കു സന്തോഷമാകും. എന്നും ഉടനേ വരുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, യാഷ്വിന്റെ കളി അവസാനിക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല.”

“അയാളുടെ സ്ഥിതി അത്യയ്ക്കു മോശമാണോ?”

“തോറുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. എനിക്കുമാത്രമേ അയാളെ നിയന്ത്രിക്കാൻ കഴിയു.”

അവർ കുറച്ചുനേരം ബില്യാർഡ്‌സ് കളിച്ചിട്ടുപോകാൻ തയ്യാറായി.

“നമുക്കു നേരേ അന്നയെ കാണാൻ പോകാം.” ഒബ്ലോൺസ്കി ലെവിന്റെ കൈയിൽ പിടിച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു: “ഇപ്പോഴവർൾ വീട്ടിലുണ്ടാവും. നിങ്ങളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുചെല്ലാമെന്നു വളരെ മുമ്പുതന്നെ താനവർക്കു വാക്കുകൊടുത്തിരുന്നു. ഈനു രാത്രി എങ്ങോട്ടാണു പോകാനുദ്ദേശിച്ചത്?”

“പ്രത്യേകിച്ച് ഓടിതേതക്കുമില്ല. കർഷകസമിതിയുടെ യോഗത്തിനു പോകാമെന്ന് സ്വിയാഷ്സ്കിയോടു പറഞ്ഞിരുന്നു. ഈ പോകുന്നില്ല.”

“ഭേദം! നമുക്കുപോകാം... എൻ്റെ വണ്ടി വന്നിട്ടുണ്ടാണു നോക്കു.” ഒരു ഭൂത്യനോട് ഒബ്ലോൺസ്കി ആജാതാപിച്ചു.

ക്ഷേമിലെ ബില്ലിന്റെ തുക കൊടുത്തിട്ട് ലെവിൻ പുറത്തിരങ്ങി.

ഒപ്പത്

“ഒബ്ലോൺസ്കി, വണ്ടി വന്നു!” ദ്രാഹോലകൻ വിളിച്ചുപറത്തു. അവർ വണ്ടിയിൽ കയറി. വെളിച്ചമില്ലാത്ത തെരുവിലൂടെ വണ്ടി മുന്നോട്ടു നീങ്ങിയപ്പോൾ ലെവിന്റെ മനസ്സാനിധ്യം നഷ്ടപ്പെട്ടു. അന്നെയെ കാണാൻ പോകുന്നതും ശരിയാണോ എന്നു സംശയിച്ചു: ‘കിറ്റി എന്തു പറയും?’ കുടുതലൊന്നും ആലോച്ചിക്കാൻ ഒബ്ലോൺസ്കി അനുവദിച്ചില്ല.

“നീങ്ങൾ അവളെ പരിചയപ്പെടുന്നതിൽ എന്നിക്ക് എന്തു സന്തോഷമാണെന്നോ?” അയാൾ പറത്തു: “ഡോളിയും ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നതാണ്. ലാവോവ് അവളെ കാണാറുണ്ട്. എന്റെ സഹോദരിയാണെങ്കിലും നല്ല കഴിവുള്ളവളാണ്. നേരിട്ടു കാണുന്നോഴിയാമല്ലോ. പക്ഷേ, ഈപ്പോൾ അവളുടെ സ്ഥിതി പരിതാപകരമാണ്.”

“എന്താണിപ്പോഴത്തെ പ്രത്യേകത്?”

“വിവാഹമോചനത്തെക്കുറിച്ച് ആലോച്ചിക്കുകയാണ്. ഭർത്താവ് സമ്മതിച്ചുകൂടിലും മകൾ കാര്യത്തിൽ ചില ബുദ്ധിമുട്ടുകളുണ്ട്. മുന്നുമാസമായിട്ടും തീരുമാനമായില്ല. വിവാഹമോചനം നടന്നാലുടനെ അവൾ ഭ്രാംഞ്ഞകിയെ വിവാഹം കഴിക്കും. അർത്ഥമില്ലാത്ത ഒരേർപ്പാട്! എല്ലാവരും പാട്ടുപാടി ചുറ്റുകൂടും. മനുഷ്യൻ്റെ സന്തോഷം നശിപ്പിക്കും?”

“എന്താണവരുടെ ബുദ്ധിമുട്ട്?” ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“അതൊരു നീംട, മുഷ്പിപ്പൻ കമയാണ്! ഈ നാട്ടിൽ ഓനിനും ഒരു സ്ഥിരതയില്ല. എത്രയോ ആഴ്ചകളായി, വിവാഹമോചനം പ്രതീക്ഷിച്ച് അവൾ മോസ്കോയിൽ കഴിയുന്നു. എല്ലാവർക്കും അവളെയും അയാളെയും അറിയാം. അവൾ പുരത്തിരഞ്ഞാറില്ല; ഡോളിയയല്ലാതെ മറ്റാരു സ്ത്രീയയും കാണാറുമില്ല. മറ്റുള്ളവരുടെ സഹതാപം അവൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. വിവരങ്കെട്ട് പ്രിൻസസ്സ് ബാർബരപോലും അവളെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയി.

അവളുടെ സ്ഥാനത്തു

മറ്റാരാളായിരുന്നെങ്കിൽ എന്തു ചെയ്യുമായിരുന്നു? അവളായതുകൊണ്ട് അന്ത്യോധര ജീവിക്കുന്നു!... ഇടത്തോട്ട് പള്ളിക്കെതിരെയുള്ള ഇടവഴിയേ!” ഓബ്ലോൺസ്കി വണ്ഡിക്കാരനോടു വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. ‘ഹു! എന്തൊരു ചുട്!’ പന്തണ്ട് ഡിഗ്രി തന്മുഖായിട്ടും അയാൾ ഓവർക്കോടു തുറന്നു നെന്തിലേക്ക് ഉണ്ടി.

“അവർക്കോരു കുത്തില്ലോ! അതിനെ വളർത്തുന്ന ജോലിയുണ്ടല്ലോ.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“സ്ത്രീയാണെങ്കിൽ കുത്തുങ്ങലെ വളർത്തി ജീവിച്ചുകൊള്ളണമെന്നാണു നിങ്ങളുടെയൊക്കെ അടിപ്രായം! അതു ശരിയല്ല. അനു അവളുടെ കുത്തിനെ പൊന്നുപോലെ നോക്കുന്നുണ്ട്. അവളുടെ പ്രധാനജോലി എഴുത്താണ്. നിങ്ങളുടെ മുവത്തു പരിഹാസംകലർന്ന ചിരികാണുന്നു. അതിന്റെ ആവശ്യമില്ല. കുട്ടികൾക്കുവേണ്ടിയുള്ള ഒരു പുസ്തകമാണ് അവർ എഴുതുന്നത്. അതിനെക്കുറിച്ച് ആരോടും പരയാറില്ലെങ്കിലും എന്ന വായിച്ചു കേൾപ്പിച്ചു. കൈയെഴുത്തുപ്രതി ഞാൻ വോർക്കുയേവിനെ കാണിച്ചു... പ്രസാധകനാണ്, അറിഞ്ഞുകൂടേ? എഴുത്തുകാരനുമാണെന്നു തോന്നുന്നു. ഒരു വിദഗ്ധനാണ്. നല്ലാരു പുസ്തകമാണെന്നയാൾ പറഞ്ഞു. എന്നുവച്ച് അവളൊരു ശ്രമകർത്തിയാണെന്നാണും അവകാശപ്പെടുന്നില്ല. ഒന്നാമതായി ഹൃദയാലുവായ ഒരു സ്ത്രീ. ഇപ്പോൾ ഒരിംഗ്രിഷ്യുകാരി പെൺകുട്ടിയെ ദത്തടുത്തു വളർത്തുന്നു. അവളുടെ കുടുംബത്തെയും സഹായിക്കുന്നു.”

“ജീവകാരുണ്യപ്രവർത്തനമാണോ?”

“അവിടെയാണു തകരാൻ! എന്തിലും ദുരുദ്ദേശ്യമാരോപിക്കും. അവർക്ക്—അതായത് ഭ്രാംബിന്സ്കിക്ക്—ഒരു കുതിരക്കാരനുണ്ടായിരുന്നു. ഇംഗ്രിഷ്യുകാരൻ. നല്ലാരു പരിശീലകൻ. പക്ഷേ, മുഴുക്കുറിയൻ. കുട്ടിച്ചു ഭ്രാന്തുപിടിച്ചു കുടുംബത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയി. അവർ അവരെ സഹായിച്ചു. ഇപ്പോൾ ആ കുടുംബം മുഴുവനും അവളുടെ സംരക്ഷണയിലാണ്. അവരെ അടക്കി ഭരിക്കുകയല്ല. പണംകൊടുത്തു സഹായിക്കുന്നുവെന്നുമാത്രം. ഹൈസ്കൗളിൽ പഠിക്കുന്ന ആൺകുട്ടികൾക്ക് അവർ റഷ്യൻ പറഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നു. പെൺകുട്ടിയെ കൂടെ താമസിപ്പിക്കുന്നു. നിങ്ങൾക്കു കാണാം.”

വണ്ടി വീടുമുറ്റത്തുനിന്നു. ഒരു തെന്നുവണ്ടി അവിടെ നില്പുണ്ടായിരുന്നു. വാതിൽ തുറന്ന പരിചാരകങ്ങാട് അനു വീടിലുണ്ടാ എന്നു ചോദിക്കാതെ ഒംപ്ലോൺസ്കി അകത്തു കടന്നു. ലെവിൻ പിന്നാലെ ചെന്നു.

ലെവിൻ കണ്ണാടിയിൽ നോക്കിയപ്പോൾ മുഖം ചുവന്നിരിക്കുന്നതു കണ്ടുകൊണ്ടു മദ്യത്തിന്റെ ലഹരികൊണ്ടല്ലെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തി. ഒംപ്ലോൺസ്കിയെ പിന്തുടർന്നു കമ്പളം വിരിച്ച കോൺപ്രി കയറി. അവിടെനിന്ന് ഭൂത്യേൻ ഒംപ്ലോൺസ്കിയെ തലകുന്നിച്ചു വന്നേണ്ടി. അന്നയോടൊപ്പം ആരാണുള്ളതെന്നു ചോദിച്ചു. മിസ്റ്റർ വോർക്കുയേവ് ആശേന്നു മറുപടി കിട്ടി.

“അവരെവിട?”

“പഠനമുറിയിൽ.”

ഒരു ചെറിയ ദൈനിക്ക് രൂം കടന്ന് മുദ്രുവായ പരവതാനി വിരിച്ച പഠനമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ചുവരിൽ ഉറപ്പിച്ചിരുന്ന ഒരു സ്ത്രീയുടെ പുർണ്ണകായചിത്രം ലെവിനെ ആകർഷിച്ചു. മിവായലോവ് ഇറ്റലിയിൽവച്ചു രചിച്ച അന്നയുടെ ചിത്രമാണ്. ചുവട്ടിലെ വിളക്കിന്റെ പ്രകാശത്തിൽ ചിത്രത്തിലെ രൂപം ഹ്രദയിമിൽക്കിന്ന് ഇരഞ്ഞിവരുന്നതായി തോന്തി. അതിൽനിന്നു നോട്ടം പിന്നവലിക്കാനാവാതെ, താൻ എവിടെയാണു നില്ക്കുന്നതെന്നറിയാതെ, ഒംപ്ലോൺസ്കി പറഞ്ഞതെന്നും കേൾക്കാതെ, ലെവിൻ നിന്നുപോയി. അതോരു ചിത്രമായിരുന്നില്ല, ജീവന്നുള്ള ചുരുണ്ട കരുത്ത തലമുടിയും നശമായ ചുമലുകളും കൈകളും, ചുണ്ടുകളിൽ സ്വപ്നം കാണുന്നതുപോലുള്ള മനസ്മേരവുമായി, കരുണാർദ്ദമായ നോട്ടതേതാട തന്ന വീക്ഷിക്കുന്ന ഒരു ലലനാമണിയായിരുന്നു. ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന ഏതൊരു സ്ത്രീയെക്കാളും സുന്ദരിയാണവർ എന്നതുമാത്രമാണ് അവർക്കു ജീവനില്ലെന്നതിന്റെ തെളിവ്.

“എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമായി.” അയാൾ ചിത്രത്തിൽക്കണ്ട് ആരാധിച്ച സ്ത്രീയുടെ ശബ്ദം തൊട്ടടുത്തു കേടു. ലെവിനെ സ്ഥികരിക്കാൻ പിരകിൽക്കിന്നുവന് അന്നയെ മങ്ങിയ വെളിച്ചത്തിൽ അയാൾ കണ്ടു. ഇരുണ്ട നീലനിറത്തിലുള്ള ഉടുപ്പുധരിച്ച അവളുടെ മുഖഭാവം ചിത്രത്തിലേതായിരുന്നില്ലെങ്കിലും അതേ ഉയരമുണ്ട്. ചിത്രത്തിലില്ലാത്ത ഓരാകർഷണിയതയും അവളിൽ കാണാൻകഴിഞ്ഞു.

പത്ര

അര യാളെ കണ്ടതില്ലെങ്കിൽ സന്തോഷം മറച്ചുവയ്ക്കാതെ അനു, സുന്ദരമായ കൊച്ചു കൈനീട്ടി അയാളെ സീകരിച്ചു. വോർക്കുയേവിനും തുന്നൽപ്പണിയിലേർപ്പട്ടിരുന്ന ചുവന്ന തലമുടിയുള്ള കൊച്ചുപെൺകുട്ടിക്കും അയാളെ പരിചയപ്പെടുത്തി. തന്റെ വളർത്തുമകളാണെന്നു പറഞ്ഞു. കുലമഹിമയും ആത്മവിശ്വാസവും പ്രകടമാക്കുന്നതായിരുന്നു അവളുടെ പെരുമാറ്റം.

“എനിക്കു വളരെവളരെ സന്തോഷം.” അനു ആവർത്തിച്ചു. ലളിതമായ ഈ വാക്കുകൾ അർത്ഥവത്താണെന്ന് ലെവിനു തോന്തി. “സ്ത്രീവിന്റെ സുഹൃത്തെന്ന നിലയിലും നിങ്ങളുടെ ഭാര്യ മുവേനയും എനിക്കു നിങ്ങളെ അറിയാം. അവളെ പരിചയപ്പെട്ടിട്ടു കുറച്ചുനാളായതല്ലെല്ലാം. എങ്കിലും മനോഹരമായെങ്കാരു പുഷ്പത്തയാണ് അവൾ എന്ന ഓർമിപ്പിക്കുന്നത്. വൈകാതെ അവൾ ഒരമധ്യാകുമല്ലോ!”

സാവധാനം, ധൂതിയില്ലാതെ, ഇടയ്ക്കിട സ്വന്തം സഹോദരനെയും നോക്കിക്കൊണ്ടാണവൾ പറഞ്ഞത്. കുട്ടിക്കാലം മുതൽ തനിക്കവെള്ളെ പരിചയമുണ്ടെന്ന് ലെവിനുതോന്തി.

അവൾ ഒരു പെട്ടിയിൽനിന്നും രണ്ടുപേരുക്കും സിഗരറ്റ് എടുത്തു കൊടുത്തു.

“ഈനെങ്ങനെയുണ്ട്?” സഹോദരൻ ചോദിച്ചു.

“സുവാന്തരന്. പതിവുപോലെ ആശക്കയുമുണ്ട്.”

“അതു നനായിട്ടില്ലോ?” ലെവിൻ ചിത്രത്തിൽനിന്നും കണ്ണടക്കാത്തതുകണ്ട് ഒപ്പലോൻസ്കി ചോദിച്ചു.

“ഈതിനേക്കാൾ നല്ലാരു ചിത്രം താൻ കണ്ടില്ലോ.”

“അതുകുറക്കരമായ സാദൃശ്യം ഇല്ലോ?”

ലെവിൻ ചിത്രത്തിലേക്കും ഓരിജിനലിലേക്കും നോക്കി. അയാളുടെ നോട്ടം അന്നയുടെ മേൽ പതിഞ്ഞപ്പോൾ അവളുടെ

മുവം പ്രകാശിച്ചു. ലെവിനു നാണംതോന്തി. പരിഭ്രമം മറയ്ക്കാനുദ്ദേശിച്ച്, യോളിയെ കണ്ടിട്ടു വളരെ നാളായോ എന്നു ചോദിക്കാനാരുങ്ങിയെക്കിലും അതു നിമിഷം അന്ന പരഞ്ഞുതുടങ്ങി:

“വാഷ്ചെങ്കാവിന്റെ ഏറ്റവും പുതിയ ചിത്രങ്ങളെക്കുറിച്ചു തങ്ങൾ സംസാരിക്കുകയായിരുന്നു. നിങ്ങൾ അതു കണ്ടിട്ടുണ്ടാ?”

“കണ്ടിട്ടുണ്ട്.” ലെവിൻ പരഞ്ഞു.

“വേരെനേതാ പരയാൻ തുടങ്ങുകയായിരുന്നല്ലോ?”

“അടുത്തതങ്ങാനും യോളിയെ കണ്ടോ?” എന്ന് ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“ഈന്നലെ അവളിവിടെയുണ്ടായിരുന്നു. ലാറ്റിൻ അധ്യാപകൻ ശ്രീഷ്യേഡു നീതികാട്ടിയില്ലെന്നും പരഞ്ഞ് അവർ ദേശ്യത്തിലാണ്.”

അവളേഡു സംസാരിക്കാൻ അയാൾക്കിഷ്ടമാണ്. അവർ സംസാരിക്കുന്നതു കേൾക്കാൻ അതിലേരെ ഇഷ്ടവും.

അന്ന, സ്ഥാഭാവികമായും ബുദ്ധിപൂർവ്വമായും മാത്രമല്ല, ബുദ്ധിപൂർവ്വമായും അശ്രദ്ധമായും അവളുടെ സ്വന്തം ആശയങ്ങൾക്കു യാതൊരു വിലയും കല്പിക്കാതെയും എന്നാൽ ശ്രോതാവിന്റെ ആശയങ്ങൾക്കു വലിയ വിലകല്പിച്ചുമാണു സംസാരിച്ചത്.

ചിത്രകലയിലെ പുതിയ പ്രവണതകളെയും ഒരു ഫ്രഞ്ചിച്ചിത്രകാരൻ* ചെറിച്ച പുതിയ ബൈബിൾചിത്രങ്ങളെയും കുറിച്ച് അവർ സംസാരിച്ചു. കലാകാരൻ റിയലിസ്റ്റത്തിനാശിയിലേക്കു തള്ളിന്നിക്കുകയാണെന്ന് വോർക്കുയേവ് കുറപ്പെടുത്തി. കലയിൽ മാമുൽസന്വാദായത്തിന് എറെ പ്രാധാന്യം കല്പിച്ചവരാണ് ഫ്രഞ്ചുകാരെന്ന് ലെവിൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

സ്വന്തം അഭിപ്രായപ്രകടനത്തിൽ ലെവിൻ അളവറ്റു സന്തോഷിച്ചു. അതിനെ പ്രശംസിച്ചപ്പോൾ അന്നയുടെ മുവവും പ്രകാശിച്ചു.

“നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം ഫ്രഞ്ചുകലയ്ക്കുമാത്രമല്ല, സോളിഡിറ്റീസ് സാഹിത്യകാരന്മാരുടെ ചെനകൾക്കും ബാധകമാണ്” എന്നു പരഞ്ഞ അന്ന ചിരിച്ചു.

“നിങ്ങൾ ക്ലിബ്ബിൽ പോയിരുന്നു, അല്ലോ?” അവർ സഹാദരനോടു ചോദിച്ചു.

“എന്താരു സ്ത്രീ!” ലെവിൻ് അതഭൂതത്തേതാട, സ്വയംമറന്ന് അവളുടെ സുന്ദരവും ചലനാത്മകവുമായ മുഖത്തുതന്നെ ദൃഷ്ടിയുറപ്പിച്ചു. അവൾ സഹോദരനോട് എന്താണു പറയുന്നതെന്ന് ലെവിൻ് കേട്ടില്ലെങ്കിലും ആ മുഖഭാവത്തിലുണ്ടായിരുന്ന മാറ്റം അയാളെ അതഭൂതപ്പെടുത്തി. പ്രശാന്തതയിൽ അത്യാകർഷകമായിരുന്ന മുഖം പൊടുന്നാണെ വിചിത്രമായ ജിഞ്ചരാസയ്ക്കും കോപത്തിനും അഭിമാനത്തിനും വഴിമാറി.

“പക്ഷേ, അതിലോന്നും ആർക്കും താൽപര്യമില്ല” എന്നുപറഞ്ഞെത്ത്, അവൾ ഇംഗ്ലീഷുകാരി ബാലികയോട്: “ദ്രോയിംഗ് രൂമിൽ ചായയെടുത്തുവയ്ക്കാൻ പറയു” എന്നു പറഞ്ഞു.

ബാലിക എഴുന്നേറ്റുപോയി.

“അവൾ പരീക്ഷ ജയിച്ചോ?” ഒബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു.

“ഡംഗിയായി ജയിച്ചു. മിടുകിയാണ്. നല്ല സ്വഭാവവും.”

“സ്വന്തം കുഞ്ഞുങ്ങളെക്കാൾ അവളോടാണു നിനക്കു സ്നേഹം.”

“പുരുഷമാരെല്ലാം ഇങ്ങനെതന്നെ! സ്നേഹത്തിൽ എറ്റക്കുരച്ചിലുകളില്ല. എന്തു കുഞ്ഞിനോട് ഒരുത്തരത്തിലുള്ള സ്നേഹം, ഇവളോടു മറ്റാരുതരത്തിലും.”

“ഈ ഇംഗ്ലീഷ് ബാലികയെ പരിപ്പിക്കുന്നതിന്റെ നൂറിലോരംശം ഉത്സാഹത്തോടെ റഷ്യൻ കൂട്ടികളെ പരിപ്പിച്ചിരുന്നുണ്ടെങ്കിൽ അതുകൊണ്ടു വല്ല പ്രയോജനമുണ്ടാകുമെന്ന് അന്ന അർക്കഡേബ്യവ് നോടു പറയുകയായിരുന്നു.” വോർക്കുയേവ് പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങളെന്തു പറഞ്ഞാലും അതിനു തൊന്തെ തയ്യാറല്ല. അലക്സിന് പ്രഭു വളരെയധികം നിർബന്ധിച്ചു. ശ്രാമത്തിലെ സ്കൂളിന്റെ കാര്യം ശ്രദ്ധിക്കണമെന്നു പറഞ്ഞു. തൊന്തെ പലതവണ പോയി. വളരെ നല്ല കൂട്ടികൾ. പക്ഷേ, ആ ജോലിയോടെനിക്കു പൊരുത്തപ്പെടാൻ സാധിച്ചില്ല. നിങ്ങൾ ഉത്സാഹത്തിന്റെ കാര്യം പറയുന്നു. ഉത്സാഹം സ്നേഹത്തിൽ അധിഷ്ഠിതമാണ്. സ്നേഹം എവിടെനിന്നാണു കിടുണ്ടത്? വിലയ്ക്കുവാങ്ങാനാക്കുമോ?

എന്തുകൊണ്ടാണെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ, ഈ പെൺകൂട്ടിയെ എന്നിക്കിഷ്ടമാണ്.”

വീണ്ടും അവൾ ലെവിനെ നോക്കി. തനിക്കുവേണ്ടി മാത്രമാണെവൾ സംസാരിക്കുന്നതെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി.

“അതേ, എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നു.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു:
“അത്തരത്തിലുള്ള ഒരു സ്കൂളിലോ സ്ഥാപനത്തിലോ
അർപ്പണബോധത്തോട് പ്രവർത്തിക്കാൻ സാധ്യമല്ല.
അതുകൊണ്ടാണു ധർമ്മസ്ഥാപനങ്ങൾ ഓരിക്കലും
പ്രസ്താവ്യമായ നേട്ടങ്ങളുണ്ടാക്കാത്തത്.”

ഒന്നു നിർത്തി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അവർ പറഞ്ഞു:
“അതേയതേ. ഓരിക്കലും എന്നെക്കാണ്ട് അതു സാധ്യമല്ല.
അസന്തുഷ്ടരായ കൊച്ചുപെൺകുട്ടികളെക്കാണ്ടു നിരത്ത
അനാധാരയത്തെ സ്വന്നഹിക്കാനെന്നിക്കു വയ്ക്കു. ഇപ്പോൾ
എനിക്കൊരു ജോലി ആവശ്യമാണെങ്കിലും ആ പണിവേണ്ട്.”
തന്നെക്കുറിച്ചു കൂടുതൽ സംസാരിച്ചുപോയെന്നു കരുതി അവർ
വിഷയം മാറ്റി: “നിങ്ങളോരു മോശമായ പൗരണാണെന്ന
ആക്ഷേപം താൻ കേടു.” ലെവിനെ നോക്കിയാണെന്നു പറഞ്ഞത്:
“എന്നാലാവുന്നവിധം താന്ത്രികനെ പ്രതിരോധിച്ചിട്ടുണ്ട്.”

“എങ്ങനെയാണു പ്രതിരോധിച്ചത്?”

“അത് ആക്രമണത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തെ ആഗ്രഹിച്ചിരിക്കും.”

“വരു, ചായകുടിക്കാം.” അവർ എഴുന്നേറ്റു
തുകൽബയൻ്റുള്ള ഒരു പുസ്തകം കൈയിലെടുത്തു.

“അന്ന അർക്കദേഖ്യവർന്നാ, ആ പുസ്തകം ഇങ്ങുതരു.”

“ഇപ്പോൾ വേണ്ട, പുർത്തിയായിട്ടില്ല.”

“ഇതിനെക്കുറിച്ചു താനിയാളോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.”
ബീബ്ലോന്റെ സഹോദരിയോടു പറഞ്ഞു.

“അതു വേണ്ടായിരുന്നു. ജയിൽപ്പുള്ളികളുണ്ടാക്കുന്ന
ചെറിയ കൂടകളില്ല. അതുപോലെ, നേരനോക്കിനുവേണ്ടിയുള്ള
എഴുത്താണെന്നേന്ത്.”

താൻ ഇത്രയേറെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ഈ സ്ത്രീക്ക് ഒരു പുതിയ
സവിശ്വശതകുടിയുണ്ടെന്ന് ലെവിൻ മനസ്സിലാക്കി. ബുദ്ധിയും
സംഘര്യവും ശാലീനതയും മാത്രമല്ല, ആത്മാർത്ഥതയും
അവർക്കുണ്ട്. തന്റെ വിഷമതകൾ മറച്ചുവയ്ക്കാൻ അവർ
ആഗ്രഹിച്ചില്ല. സംസാരിച്ചുകഴിഞ്ഞു നടുവിൽപ്പിട്ടുനോഡ്
അവളുടെ മുഖഭാവം പെട്ടുന്നു കർക്കശമായി. അതു
മുഖത്തിന്റെ സംഘര്യം വർധിപ്പിച്ചു. സന്ദേശം സൃഷ്ടിക്കുകയും
പ്രസരിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ ഭാവമാണ് ചിത്രകാരന്റെ
രചനയിൽ തെളിഞ്ഞത്. സഹോദരന്റെ കൈകോർത്തുപിടിച്ചു
വാതിലിലുടെ നടന്നുനീങ്ങിയ അവളുടെ രൂപത്തെയും
ചിത്രത്തെയും ലെവിൻ വിണ്ടും നോക്കി. അവളോടു ദയയും

വാത്സല്യവുമാണ് അയാൾക്കനുഭവപ്പെട്ടത്. അതിൽ അയാൾ അത്ഭുതപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

ദ്രോയിംഗ്രൂമിലേക്കു പോകാൻ ലെവിനോടും വോർക്കുയോവിനോടും അവർ ആവശ്യപ്പെട്ടു. എന്നിട്ടു സഹോദരനോടും സംസാരിച്ചു:

“വിവാഹമോചനത്തക്കുറിച്ചാണോ,
ദ്രോണ്ടസ്കിയെക്കുറിച്ചാണോ, കൂടിം കൂടിലെ
വിശ്രഷാങ്ങളെക്കുറിച്ചാണോ, എന്നെക്കുറിച്ചാണോ അവർ
സംസാരിച്ചത്?” ലെവിൻ സംശയിച്ചു. ഈ ആലോചനയിൽ
മുഴുകിയിരുന്നതുകാരണം, കുട്ടികൾക്കുവേണ്ടി അന്ന രചിച്ച
കമയുടെ ഗുണത്തക്കുറിച്ച് വോർക്കുയേവ് പരഞ്ഞതൊന്നും
ലെവിൻ കേട്ടില്ല.

ചായ കുടിച്ചിട്ടു വീണ്ടും പലതും സംസാരിച്ചു. വിഷയത്തിനു
പഞ്ഞമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അവർ പരയുന്നതു
കേൾക്കാനായിരുന്നു എല്ലാവർക്കും താൽപര്യം.

സംഭാഷണത്തിനിടയ്ക്കും അവളുടെ സംന്ദര്ഭത്തയും
ബുദ്ധിയെയും വിദ്യാഭ്യാസത്തയും ലാളിത്യത്തയും
ആത്മാർത്ഥതയെയും ആരാധനയോടെ
നോക്കിക്കാണുകയായിരുന്നു ലെവിൻ. അവളുടെ വികാരങ്ങൾ
മനസ്സിലാക്കുവാൻ അയാൾ ശ്രമിച്ചു. അവളെ
സാധുകരിക്കുകയും അവളോടു മനസ്സാ സഹതപിക്കുകയും
ചെയ്തു. ദ്രോണ്ടസ്കി അവളെ ശരിക്കും
മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ലെന്ന് അയാൾ സംശയിച്ചു.
പതിനൊന്നുമൺഡിയോടെ ഒബ്ലോൺ്ടസ്കി പോകാനായി
എഴുന്നേറ്റു (വോർക്കുയേവ് നേരത്തെ പോയി).
താനിപ്പാഴേത്തിയതേയുള്ള എന്നാണ് ലെവിൻ വിചാരിച്ചത്.
മനസ്സില്ലാമന്നേറ്റാടെ അയാളും എണ്ണീറ്റു.

“ഗുഡ് ബൈ!” ലെവിന്റെ കൈപിടിച്ചു മുവത്ത്
ഉറ്റുനോക്കിക്കാണ്ട് അന്ന പരഞ്ഞു: “എന്നിക്കു വളരെ
സന്തോഷമായി.”

“നിങ്ങളുടെ ഭാരയെ താൻ വളരെയേറെ
ഇഷ്ടപ്പെടുന്നുണ്ടന് അവളോടു പരയണം. എന്നിക്കവർ
മാപ്പുതരുന്നില്ലെങ്കിലും. സാരമില്ല. എന്റെ
ജീവിതസാഹചര്യങ്ങളിൽക്കൂടി കടന്നുപോയാലേ എന്നിക്കു
മാപ്പുനല്കാൻ അവർക്കു കഴിയു. അതിനിടവരുത്താതെ
ദേവം അവളെ രക്ഷിക്കുണ്ട്!”

“തീർച്ചയായും എന്ന് അവളോടു പറയാം.” തുട്ടുത്ത
മുഖത്തെന്നു ലൈഭരിന് പറഞ്ഞു.

* ശുന്താവ് ഭോർ (1832-'83).

പതിനൊന്ന്

‘എത്രമാത്രം ഓമന്തതമുള്ള, ബുദ്ധിശാലിയായ, മനോഹാരിയായ, സത്രീ! ഒബ്ലോൺസ്‌കിയോടൊപ്പം തണ്ണുത്തുമരവിച്ച അന്തരീക്ഷത്തിലേക്കിരഞ്ഞിയപ്പോൾ ലെവിൻ ചിന്തിച്ചു.

“ഞാൻ പറഞ്ഞത്തു സത്യമല്ലോ?” ലെവിൻ പുർണ്ണമായും കീഴടക്കപ്പെട്ടു എന്നു കണ്ണപ്പോൾ ഒബ്ലോൺസ്‌കി ചോദിച്ചു.

“സത്യമാണ്.” ലെവിൻ ചിന്താമനനായി: ‘അവളോരു സാധാരണ സ്ത്രീയല്ല! എന്താരു ബുദ്ധി! എന്താരാത്മാർത്ഥത! എനിക്കവളോടു അതിയായ സഹതാപമുണ്ട്.’

“ദൈവം സഹായിച്ചാൽ എല്ലാം പെട്ടെന്നു ശരിയാകും. ഇനിയോരിക്കലും മുൻകൂട്ടി വിധി കല്പിക്കരുത്. ഗുഡ് ബെബ്! നമ്മൾ രണ്ടുവഴിക്കാണല്ലോ പോകുന്നത്.”

അന്നെയും വിചാരിച്ചുകൊണ്ട്, വിശദാംശങ്ങളായും വിസ്മരിക്കാതെ, അവളോടുള്ള വർധിച്ച സഹതാപത്രതാട ലെവിൻ വീട്ടിലെത്തി.

കിറ്റിക്ക് അസുവമൊന്നുമില്ലെന്നും അവളുടെ സഹോദരിമാർ മടങ്ങിപ്പോയെന്നും കുസ്തം പറഞ്ഞതു. അയാൾക്ക് രണ്ടു കത്തുകളുണ്ടായിരുന്നു. ഒന്നു കാര്യസ്ഥൻ സൊക്കലോവിന്നേറ്റ്. ചാക്കിന് അഞ്ചുര രൂഖിൾ വിലപരഞ്ഞതുകൊണ്ടു ശോതന്വ് വിറ്റില്ലെന്നും പണം കിട്ടാൻ വേറേ വഴിയില്ലെന്നും അയാൾ എഴുതിയിരുന്നു. രണ്ടാമതെത കത്ത് സഹോദരിയുടേതാണ്. അവരുടെ കാര്യം തീർപ്പാക്കാത്തതിന് അയാളെ കുറപ്പെടുത്തി.

“അഞ്ചുര രൂഖിളിനുതന്നെ വില്ക്കാം. കുടുതൽ കിട്ടില്ല.” ആദ്യത്തെ പ്രശ്നം അങ്ങനെ തീരുമാനിക്കപ്പെട്ടു. രണ്ടാമതെത പ്രശ്നത്തിൽ അയാൾ സ്വയം കുറപ്പെടുത്തി. സമയം കിട്ടാത്തതുകൊണ്ട് സഹോദരിയുടെ ആവശ്യം നിരവേറ്റാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ‘ഇന്നും കോടതിയിൽ പോയില്ല.

സമയമില്ലാത്തതുതനെ കാരണം.' അടുത്ത ദിവസം തീർച്ചയായും പോകുമെന്നു തീരുമാനിച്ചു.

ഭാര്യ ദുഃഖവിതയായി കാണപ്പെട്ടു. ലെവിന്റെ അസാന്നിധ്യം മുന്നു സഹോദരിമാരും ഒരുമിച്ചുള്ള ഡിനർ വിരസമാക്കി. സഹോദരിമാർ പോയതോടെ അവർ തനിച്ചായി.

"നിങ്ങളെവിടെയായിരുന്നു?" സംശയത്തോടെ ഭർത്താവിനെ നോക്കിക്കാണാണവർ ചോദിച്ചത്.

ആ വൈകുന്നേരം ചെലവഴിച്ചത് എങ്ങനെയായിരുന്നുവെന്ന് അയാൾ വിവരിച്ചുതെല്ലാം അവർ ശ്രദ്ധിച്ചുകൊട്ടു.

"ദ്രോൺസ്കിയെ കാണാൻ സാധിച്ചതിൽ എനിക്കു സന്തോഷമുണ്ട്. തികച്ചും സ്ഥാഭാവികമായ രീതിയിൽത്തന്നെയാണു പെരുമാറിയത്. എന്തായാലും വീണ്ടും കണ്ണുമുട്ടാതിരിക്കാൻ ശ്രമിക്കും." അന്നുടെ കാര്യം പരാമർശിക്കാതിരിക്കാൻവേണ്ടി അയാൾ വിഷയം മാറ്റി. "എല്ലാവരും മദ്യപിക്കുമെങ്കിലും നമ്മുടെ കൂടുതൽിലുള്ളവരോ സാധാരണക്കാരോ ആരാണു കൂടുതൽ കൂടിക്കുന്നതെന്ന് എനിക്കു സംശയമുണ്ട്. സാധാരണക്കാർ ഒഴിവു ദിവസങ്ങളിലാണു കൂടിക്കാറുള്ളത്. പക്ഷേ..."

അള്ളുകൾ എന്താക്കെയോണു കൂടിക്കുന്നതെന്നറിയാൻ കിറ്റിക്കു താൽപര്യമില്ല.

"അവിടെനിന്നെങ്ങാട്ടാണു പോയത്?" അവർ ചോദിച്ചു.

"അന്ന അർക്കഡേവ്യവ് നേരു എന്ന് റൂഫിംഗിൽബന്ധിച്ചു."

അതു പരഞ്ഞപ്പോൾ ലെവിന്റെ മുഖം ചുവന്നുതുടുത്തു. അവിടെ പോകേണ്ടിയിരുന്നില്ലെന്നു തോന്തി.

അന്നുടെ പേരുകേട്ടപ്പോൾ ഉള്ളിലുണ്ടായ ക്ഷാഡം പുറത്തിരിക്കാതിരിക്കാൻ കിറ്റി ശ്രദ്ധിച്ചു.

"ഓ!" എന്നുമാത്രം പരഞ്ഞതു.

"താൻ പോയതിൽ നിന്നക്കു ദേശ്യമില്ലാണോ. റൂഫിംഗി ക്ഷണിച്ചു. ഡോളിക്കും താൽപര്യമാണെന്നു കേട്ടു."

"ഇല്ല." സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാൻ ശ്രമിച്ച് അവർ പരഞ്ഞതു.

"എന്താരു സ്വന്നരു! പാവം! കഷ്ടംതന്നെ! നല്ലാരു സ്ത്രീ!" അന്നുടെ സന്ദേശം കിറ്റിയെ അറിയിച്ചു.

"പാവംതന്നെ! എവിടെനാണു കത്ത്?" കിറ്റി ചോദിച്ചു.

മറുപടി പരഞ്ഞതിന് അയാൾ വസ്ത്രം മാറാൻപോയി. തിരിച്ചുവന്നപ്പാഴേക്കും കിറ്റി ഒരേ ഇരിപ്പുതന്നെ. അയാൾ

അടുത്തചെന്നപ്പോൾ അവർ പൊട്ടികരണ്ടു.

"എന്തുപറ്റി? എന്തിനാ കരയുന്നത്?" കാരണം അറിയാമെങ്കിലും അയാൾ ചോദിച്ചു.

"ആ ഭയകരിയോടു നിങ്ങൾക്കു പ്രേമമാണ്! അവർ നിങ്ങളെ മയക്കിക്കളുത്തു. എനിക്കു മനസ്സിലായി. അതുതന്നും കാരണം. കൂദാശിരുന്നു കൂടിച്ചു. ചുതുകളിച്ചു. എനിട്ട് അവളെതെടിപ്പോയി! എനിക്കു മതിയായി. നമുക്കിവിടന്നിനു പോകാം. ഞാൻ നാളെത്തനെ പോവും."

ഭാര്യയെ സമാധാനിപ്പിക്കാൻ കുറെ സമയമെടുത്തു. കൂടിച്ചിരുന്നതു കൊണ്ട് അന്നയോടു സഹതാപം തോന്തിയതാണെന്നും സമ്മതിച്ചു. ഒരു ജോലിയുമില്ലാതെ, തീറ്റയും കൂടിയും വർത്തമാനവും മാത്രമായി മോസ്കോയിൽ താമസിക്കുന്നതിന്റെ വിരസതയാണിതിനു കാരണമെന്നും ഏറ്റുപറഞ്ഞു. മുന്നുമണിവരെ സംസാരിച്ചു തെറ്റിഡാരണകൾ തീർത്തതിനു ശ്രഷ്ടമാണ് ഉറങ്ങാൻ കിടന്നത്.

പ്രതിശ്രൂഷ

ന നർശകൾ പോയതിനുശേഷം അന്ന ഒരിടത്തിരിക്കാതെ മുറിയിൽ അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടന്നു. ലെവിന്റെ മനസ്സിൽ തന്നോടു പ്രണയം ജനിപ്പിക്കാൻ ബോധപൂർവ്വമല്ലാതെ അവർ ആവുന്നതെല്ലാം ചെയ്തു (അക്കാലത്തു തന്നെ സന്ധിക്കുന്ന എല്ലാ ചെറുപ്പക്കാരോടും ഇങ്ങനെ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്). വിവാഹിതനായ ഒരു മാനുനെ സ്വാധീനിക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിൽ വിജയിച്ചുകൊണ്ടും അയാൾ അവളെ വളരെയെരെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടുകൊണ്ടും (ഒരു പുരുഷൻ്റെ വീക്ഷണത്തിൽ ഭ്രാംബന്ദക്കിലും ലെവിനും തമ്മിൽ പ്രകടമായ വ്യത്യാസമുണ്ടുകൊണ്ടും ഒരു സ്ത്രീയെന്ന നിലയ്ക്കു രണ്ടുപേരുടെയും സ്വഭാവത്തിലെ ഒരു സമാനതയാണു രണ്ടാള്ളയും പ്രേമിക്കാൻ കിറ്റിയെ പ്രേരിപ്പിച്ചത്). അയാൾ അവിടെനിന്നിരഞ്ഞിയ ഉടനെ അവർ അയാളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാതായി.

ങ്ങരെയൊരു വിചാരംമാത്രം വ്യത്യസ്തരുപങ്ങളിൽ അവളെ അലട്ടിക്കാണ്ടിരുന്നു: 'മറുള്ളവരിൽ, വിവാഹിതനും ഭാരയെ സ്നേഹിക്കുന്നവനുമായ ഈ മനുഷ്യനിൽപ്പോലും ഇങ്ങനെയൊരു സ്വാധീനം ചെലുത്താൻ എന്നിക്കു സാധിക്കുമെങ്കിൽ, അദ്ദേഹത്തിൽമാത്രം എന്തുകൊണ്ടാണീ വിരക്തി? അതു വിരക്തിയല്ല. അദ്ദേഹം എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നു. എങ്കിലും ഒരു പുതിയ വേർത്തിരിവ് തെങ്ങളെ പരസ്പരം അകറ്റുന്നു. ഈ വൈകുന്നേരം മുഴുവനും അദ്ദേഹം എവിടെയായിരുന്നു? യാഷ്വിനെ വിട്ടുപോരാൻ നിവൃത്തിയില്ലെന്ന് സ്ഥിവിനോടും പരിത്യയച്ചിരുന്നു. യാഷ്വിൻ കൊച്ചുകുട്ടിയാണോ? അതു സത്യമാണെന്നുതന്നെയിരുന്നാലും —അദ്ദേഹം കളളം പറയില്ല—അതിനു പിന്നിൽ മറ്റൊന്തൊ ഉണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിനു മറുചില കടപ്പാടുകളുണ്ടനു കാണിക്കാൻ അവസരം ലഭിച്ചു. അതു താൻ സമ്മതിക്കുന്നു. പക്ഷേ, എന്ന

അതു ബോധ്യപ്പെടുത്തുന്നതെന്തിന്? എന്നോടുള്ള സ്നേഹം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വാത്രന്ത്രത്തെ തടസ്സപ്പെടുത്തിക്കുടെന്നതിനു തെളിവുകൾ ഹാജരാക്കുകയാണ്. എനിക്കു തെളിവുകൾ വേണ്ട. സ്നേഹമാണാവശ്യം! ഇവിടെ മോസ്കോയിൽ ജീവിക്കുന്നതിന്റെ ഭൂരിതങ്ങൾ അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കണം. ഞാൻ ജീവിക്കുകയല്ല. തുടർത്തുടരെ മാറ്റിവച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഒരു പരിഹാരത്തിനുവേണ്ടി കാത്തിരിക്കുകയാണ്. അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിനെ പോയി കാണാൻ വയ്ക്കുന്ന് റൂഡ് പറയുന്നു. ഓരിക്കൽക്കൂടി കത്തശുതാൻ എനിക്കും വയ്ക്കു. എനിക്ക് ഓന്നും ചെയ്യാൻ വയ്ക്കു. ഓന്നും തുടങ്ങാൻവയ്ക്കു. ഓന്നും മാറ്റാനുംവയ്ക്കു. ഞാൻ സ്വയം നിയന്ത്രിക്കുന്നു. കാത്തിരിപ്പ് തുടരുന്നു. ഓരോ ജോലികൾ കണ്ടുപിടിക്കുന്നു— ഇംഗ്ലീഷുകാരന്റെ കുടുംബം, എഴുത്ത്, വായന—പക്ഷ, എല്ലാം വെറും പുറംപുച്ചാണ്; ഒരുതരം വേദനാസംഹാരി. അദ്ദേഹത്തിനേന്നോടു സഹതാപമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ...’ അവളുടെ കണ്ണുകൾ ഇംഗ്ലീഷിൽ തുടർന്നു.

മുൻവാതിലിൽ ഭ്രോണ്ടിന്കി ബെല്ലുടിക്കുന്ന ശബ്ദം ഉരക്കെ കേട്ടു. അനന്ന കണ്ണുതുടച്ച് പുസ്തകം തുറന്നു വായിക്കുന്നതായി ഭാവിച്ചു. പരിഞ്ഞസമയത്തു തിരിച്ചെത്താത്തതിനാൽ തനിക്ക് അസംയൃപ്തിയുണ്ടാണ് അദ്ദേഹം മനസ്സിലാക്കണം. അസംയൃപ്തിയുണ്ടനുമാത്രം. യാതൊരു കാരണവശാലും താൻ ദുഃഖിതയാണെന്നിയരുത്. തനിക്കു തന്നോടുതന്ന സഹതാപമുണ്ടക്കിലും അദ്ദേഹം സഹതപിക്കരുത്. വഴക്കുണ്ടാക്കാൻ അവൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. അദ്ദേഹം വഴക്കുകൂട്ടാനൊരുങ്ങുകയാണെന്നു കുറപ്പെടുത്താറുമുണ്ട്.

“എന്താണോരു മുഖം!“ അയാൾ അടുത്തുവന്നു ചോദിച്ചു: “ചുതുകളിക്കാരുടെ ഒരു ഭ്രാന്ത്!”

“എനിക്കൊരു മുഖം തയ്യാറാക്കിയില്ല. മുഖം തോന്നാതിരിക്കാൻ പണ്ഡി ശ്രീലിച്ചട്ടിട്ടുണ്ട്. റൂഡ് ലൈഭററിനും വന്നിരുന്നു.“

“ഞാനിനിൽക്കും. നിന്നകൾ ലൈഭറ ഇഷ്ടമായോ?“ അനന്തുടെ അടുത്തിരുന്നിട്ടാണ്യാൾ ചോദിച്ചത്.

“വളരെ ഇഷ്ടമായി. അവർ പോയിട്ടു കുറച്ചുനേരമേ ആയുള്ളു. യാഷ്ടവിന്റെ എന്തു ചെയ്തെന്നാണ്?“

“അയാൾക്കു ഭാഗ്യമുണ്ട്. പോകാമെന്നു പരിഞ്ഞിട്ടു കേടില്ല. പിന്നെയും കളിച്ചു. കിട്ടിയതിലും കുടുതൽ നഷ്ടപ്പെട്ടു.“

“നിങ്ങളവിടെ നിന്നതുകൊണ്ടെന്തു പ്രയോജനം? അശ്വിനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരാനല്ലോ കാത്തുനിന്നുത്?”

ദ്രോണർസ്കിക്കു ദേശ്യവന്നു: “എനിക്കു നില്ക്കണമെന്നു തോന്തി. നിന്നു.”

അവളും വിട്ടുകൊടുത്തില്ല: “എന്തിനാണീ പിടിവാൾ?” പെട്ടുവശർക്കു മനംമാറ്റമുണ്ടായി. തന്നോടുതന്ന സഹപിച്ചുകൊണ്ടു പൊട്ടിക്കരേണ്ടു: “എന്നക്കുറിച്ചു നിങ്ങളാലോചിക്കുന്നുണ്ടോ? എന്തിനാണീ ശത്രുത? ഞാനനുഭവിക്കുന്ന ദുഃഖം നിങ്ങളിയുന്നുണ്ടോ? എനിക്കു പേടിയാണ്. എന്നത്തന്ന ഞാൻ പേടിക്കുന്നു!”

“ദേഹം, എന്താണിതോക്കെ!” അവളുടെ നിരാശയിൽ മനംനാന്ത് അയാൾ അടുത്തുചെന്ന് അവളുടെ കൈപിടിച്ചു ചുംബിച്ചു: “ഞാനെന്തു ചെയ്തു? സന്തോഷംതേടി പുരത്തുപോയോ? സ്ത്രീകളുമായി കൂടുകൂടാറുണ്ടോ?”

“ഇല്ലെന്നു തോന്നുന്നു!” അവർ പറത്തു.

‘പിന്ന ഞാനെന്തു ചെയ്യണമെന്നു പറയു. നിന്നു സന്തോഷിപ്പിക്കാൻ എന്തുചെയ്യാനും ഞാൻ തയ്യാറാണ്. അന്നാ, നീ ദുഃഖിക്കരുതെന്നു മാത്രമാണെന്ന് ആഗ്രഹം.’

“എനിക്കെന്തു പറ്റിയെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ഒറ്റപ്പെട്ട ജീവിതമാണോ, അതോ... പോട്ടു, അതിനെക്കുറിച്ചിനി സംസാരിക്കണം. കുതിരപ്പുന്തയം എങ്ങനെയുണ്ടായിരുന്നെന്നു പറത്തില്ല.”

അത്താഴം കഴിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ കുതിരപ്പുന്തയത്തിന്റെ വിശ്രേഷങ്ങൾ വിവരിച്ചു. എക്കിലും നിരുമേഷമായിരുന്നു അയാളുടെ സ്വരവും നോട്ടവും. അവർക്കു വഴങ്ങണ്ടിവന്നതിൽ അയാൾ പശ്ചാത്തപിക്കുകയാണെന്നു തോന്തി. ‘ഒരു വലിയ ദുരന്തത്തിന്റെ വക്കിലാണു ഞാൻ. എനിക്കു പേടിയാവുന്നു.’ അവർ ചിന്തിച്ചു. ഇനിയോക്കിലും അയാളോട് മുഖിഞ്ഞു സംസാരിക്കുകയില്ലെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തി. അവരെ പരസ്പരം ബന്ധിപ്പിക്കുന്ന പ്രണയത്തിനോടൊപ്പം വിദ്യേഷത്തിന്റെ വിത്തുകളും മുളച്ചുവരുന്നുണ്ടെന്ന് അവർക്കു തോന്തി. അയാളുടെ മനസ്സിൽനിന്നും, സ്വന്തം മനസ്സിൽനിന്നുപോലും അവരെ പിഴുതെറിയാൻ കഴിയാത്തത് അവളെ വേദനിപ്പിച്ചു.

പതിമുന്ന്

ബാരു പുരുഷൻ പൊരുത്തപ്പടാൻ കഴിയാത്ത ഒരു ജീവിതസാഹചര്യവുമില്ല, വിശ്വേഷിച്ചും തനിക്കു ചുറ്റുമുള്ള എല്ലാവരും അതെ രീതിയിലാണു ജീവിക്കുന്നതെന്നു കാണുന്നോൾ. ഇപ്പോഴെത്തെ അവസ്ഥയിൽ അതായത്, ലക്ഷ്യമോ അർത്ഥമോ ഇല്ലാത്ത ജീവിതം നയിച്ച്, വരവിൽ കുടുതൽ ചെലവാക്കി, കുടിച്ചുലക്കുകൈക്ക്, ഒരിക്കൽ താൻ സ്നേഹിച്ചിരുന്ന സ്ത്രീയുടെ ഭർത്താവുമായി ചങ്ങാത്തം കുടിയതിനുശ്രേഷ്ഠം, ദുഷ്പേരുള്ള ഒരു സ്ത്രീയെ സന്ദർശിക്കുകയും അവളുടെ ആകർഷണവലയത്തിൽപ്പെട്ടു ഭാര്യയെ ദുഃഖത്തിലാഴ്ത്തുകയും ചെയ്തിട്ട്, സുവമായി ഉറങ്ങുന്നതിനുകൂടിച്ചു ചിന്തിക്കാൻപോലും മുന്നുമാസം മുമ്പുവരെ അയാൾക്കു സാധിക്കുമായിരുന്നില്ല. പക്ഷേ, ക്ഷീണംകൊണ്ടും തലേദിവസം ഉറങ്ങാതിരുന്നതിനാലും അനു കുടിച്ച വിത്തിന്റെ ലഹരിയിലും അയാൾ സുവമായും സമാധാനമായും ഉരങ്ങി.

വെളുപ്പിന് അഞ്ചുമൺിക്കു വാതിൽ തുറക്കുന്ന ശബ്ദംകേട്ട് ഉണ്ടാണു. ചാടിയെണിറ്റു നാലുചുറ്റും നോക്കി. കിടക്കയെന്തെങ്കിടന കിറ്റിയെ കാണാനില്ല. തട്ടിവച്ചു മരച്ചതിന്പുറം വെളിച്ചും കാണുന്നു. അവളുടെ കാലെച്ചയും കേൾക്കാം.

“എന്താണത്? എന്താണത്?...” ഉറകച്ചുടവുമാറാതെ അയാൾ പിറുപിറുത്തു: “കിറ്റി, എന്താണത്?”

“ഓന്നുമില്ല.” കൈയ്യിൽ മെഴുകുതിരിയുമായി അവൾ വന്നു. അർത്ഥവത്തായ ചിരിയോടെ. കൊഞ്ചിക്കൊണ്ട് അവൾ പറത്തു: “എന്നിക്കൊരു ക്ഷീണം.”

“എന്ത്? തുടങ്ങിയോ? അതുതന്നാണോ?” പേടിച്ചാണു ചോദിച്ചത്. അയാൾ ധൃതിയിൽ ധ്രൂവ് ചെയ്യാൻ തുടങ്ങി.

“വേണ്ട, വേണ്ട.” അവൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അയാളെ വിലക്കി: “അതല്ലെന്ന് എന്നിക്കരിയാം. ചെറിയ ഒരു ക്ഷീണംതോന്തി.

ഇപ്പോഴതു മാറി.”

അവർ മെഴുകുതിരി കെടുത്തിയിട്ടു കിടക്കയെന്ത് കിടന്നു. ‘ഒന്നുമില്ലെന്ന്’ പറത്തതുകേട്ടു സംശയിച്ചുകിലും അയാൾ വീണ്ടും നിദ്രയിലാണ്ടു. ശ്വാസമടക്കിപ്പിടിച്ച് അനങ്ങാതെ കിടന്ന അവർ ഒരു സ്ത്രീയുടെ ജീവിതത്തിലെ ഏറ്റവും മഹത്തായ സംഭവത്തിനുള്ള തയ്യാറെടുപ്പിലായിരുന്നെന്നു പിന്നീക് അതിനേക്കുറിച്ചോർമിച്ചപ്പോഴാണ് അയാൾക്കു മനസ്സിലായത്.

എഴുമൺിക്ക് അവർ ചുമലിൽ സ്പർശിച്ചു മുദ്രവായി മന്തിച്ചപ്പോൾ അയാൾ ഉണ്ടന്നു. വിളിച്ചുണ്ടതെന്തെങ്കിവന്തിലുള്ള വിഷമതേതാട അവർ പറത്തു: “കോറ്റുഡ, പേടിക്കേണ്ട, എനിക്കൊന്നുമില്ല, എങ്കിലും... നമുക്ക് മേരി വള്ളാഞ്ചേരിവൻയെ വിളിക്കാൻ ആളുയയ്ക്കാം.”

“പേടിക്കേണ്ട, എനിക്കൊന്നുമില്ല, എനിക്കൊരു പേടിയുമില്ല.” അയാളുടെ പേടിച്ചുണ്ട മുഖം കണ്ട്, അയാളുടെ കൈപിടിച്ച് ആദ്യം സ്വന്തം മാറ്റതും പിന്ന ചുണ്ടിലും ചേർത്തുപിടിച്ച് അവർ പറത്തു.

അയാൾ ചാടിയെണ്ണിട്ട് ബ്രസ്സ് ഗൗണ്ട് എടുത്തണിതെൽത് അവളെള്ളത്തനെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. പോകണമെന്നുണ്ടക്കിലും പോകാൻ തോന്തിയില്ല. ഇപ്പോഴതെത്തു ഭാവത്തിൽ മുഖ്യാരിക്കലും അവളെ കണ്ടിട്ടില്ല. ഇന്നലെ അവളെ വിഷമിപ്പിച്ചതിൽ അയാൾ പശ്വാത്തപിച്ചു.

കിറ്റിയുടെ ആത്മാവ് അതിന്റെ ധമാർത്ഥരൂപത്തിൽ, ഒരു മരയുമില്ലാതെ തന്റെ മുന്പിൽ നില്ക്കുന്നതായി അയാൾക്കു തോന്തി. അവർ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അയാളെ നോക്കി. പെട്ടുനു പുരികം ചുളിച്ച്, അടുത്തുചെന്ന് അയാളെ കെട്ടിപ്പുണ്ടന്നു. അവർ വേദനിക്കുന്നതായും നിറുംഖമായി തന്നെക്കുറിച്ചു പരാതിപ്പേടുന്നതായും അയാൾക്കു തോന്തി. താനാണ്ടിന് ഉത്തരവാദിയെന്ന് ഒരു നിമിഷം ശക്കിച്ചു. പക്ഷേ, അതിന്റെ പേരിൽ അവർ കുറപ്പേടുത്തിയില്ലെന്നുമാത്രമല്ല, പുർവ്വാധികം സ്നേഹിക്കുകയാണെന്നും അയാൾ തിരിച്ചറിയുന്നു. ‘താന്നല്ലെങ്കിൽ പിന്ന ആരാണു കുറവാളി?’ അവളുടെ ക്ഷേശങ്ങൾക്കു കാരണക്കാരനായ ആളെ കണ്ടുപിടിച്ചു ശ്രീകഷ്ണമെന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചു. പക്ഷേ, കുറവാളിയെന്നു പറയാൻ ആരുമില്ല. അവളുടെ ആത്മാവിൽ മനോഹരമായ എന്തോ നടക്കുന്നു. അതെന്താണെന്നു മനസ്സിലാക്കാനുള്ള കഴിവ് അയാൾക്കില്ല.

“ഞാൻ മമയ്ക്ക് അളയച്ചിട്ടുണ്ട്. നിങ്ങൾ പോയി വ്ലാസേവ്വനയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരു കോസ്സുാ.”

“പൊയ്ക്കൊള്ളു. പാഷ വരുന്നുണ്ട്. എനിക്കൊന്നുമില്ല” എന്നുപറഞ്ഞ് അവർ തുന്നൽസാമഗ്രികൾ കൈയിലെടുത്തു.

ലെവിൻ ഒരു വാതിലിലുടെ പുറത്തെക്കിരങ്ങിയപ്പോൾ, മറ്റൊരു വാതിലിലുടെ പരിചാരിക അകത്തുകയറുന്നതു കേട്ടു. അയാൾ വാതിൽക്കൽ നിന്നു, കിറ്റി പരിചാരികയ്ക്കു നിർദ്ദേശങ്ങൾ നല്കുന്നതും അവളുടെ സഹായത്തോടെ കട്ടിൽ വലിച്ചുനീക്കുന്നതും ശ്രദ്ധിച്ചു.

കുതിരയെ തയ്യാറാക്കി നിർത്താൻ പറഞ്ഞിട്ടു് ലെവിൻ ഓടി ഭാര്യയുടെ അടുത്തെക്കു ചെന്നു. “ഞാൻ നേരേ ഡോക്ടറുടെ അടുത്തെക്കുപോകാം. മേരി വ്ലാസേവ്വനയ്ക്ക് ആളുപോയിട്ടുണ്ട്. തിരിച്ചുവരുന്ന വഴി അവിടെയും കയറാം. മറ്റൊന്തകിലും അവശ്യമുണ്ടാ?”

“ഒന്നും വേണ്ട, പൊയ്ക്കൊള്ളു.” കിറ്റി പറഞ്ഞു.

അയാൾ താഴേക്കിരങ്ങിയപ്പോൾ കിടപ്പുമുറിയിൽനിന്ന് ഒരു തെരക്കം കേട്ടു. അത് അവർത്തനം എന്നു പറഞ്ഞു തലയിൽ കൈവച്ചുകൊണ്ടു പുറത്തെക്കുപാതയും.

“ദൈവമേ കരുണയുണ്ടാക്കോ! തെങ്ങളെ സഹായിക്കോ!” അപ്രതീക്ഷിതമായി അയാളുടെ ചുണ്ടുകൾ മന്ത്രിച്ചു. അവിശ്വാസിയായ അയാൾ ചുണ്ടുകൾക്കാണ്ടുമാത്രമല്ല, മനസ്സുകൊണ്ടും ഈ പ്രാർത്ഥന ആവർത്തിച്ചു. സംശയങ്ങളും വിശ്വാസമില്ലായ്മയുമൊന്നും ആ സമയത്ത് ദൈവത്തോടപേക്ഷിക്കുന്നതിൽനിന്ന് അയാളെ തട്ടെറില്ല. കാറ്റിൽപ്പെട്ട പൊടിപോലെ അവിശ്വാസം പറന്നുപോയി. തന്നെയും തന്റെ ആത്മാവിനെയും തന്റെ പ്രണയിനിയെയും കാത്തുസുക്ഷിക്കുന്ന ആ വ്യക്തിയോടല്ലാതെ മറ്റാരോടാണിപ്പോൾ സഹായം അഭ്യർത്ഥിക്കേണ്ടത്?

കുതിര തയ്യാറായിട്ടില്ല. ഒരു നിമിഷംപോലും നഷ്ടപ്പെടുത്താനില്ലാത്തതുകൊണ്ട് കുതിരയെയുംകൊണ്ടു പുറകേവരാൻ കുസ്മയോടു നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടു അയാൾ കാൽനടയായി പുറപ്പെട്ടു.

കുറച്ചുനേരം പോയപ്പോൾ ഒരു തന്നുവണ്ടി എതിരെ വന്നു. അതിൽ മേരി വ്ലാസേവ്വൻ പുതച്ചുമുടി ഇരിക്കുന്നു. “ദൈവത്തിനു നന്ദി” എന്നുപറഞ്ഞ് ലെവിൻ ഓടിച്ചുന്നു.

"തുടങ്ങിയിട്ടു രണ്ടു മൺിക്കൂറലേ ആയുള്ളു, കുടുതലായില്ലലോ?" അവൾ ചോദിച്ചു: "ധോക്കർ വിട്ടിലുണ്ടാവും. ധനി പിടിക്കേണ്ട്. വരുന്ന വഴി കുറച്ചു കറുപ്പുകൂടി വാങ്ങിക്കാണ്ടുവരണം."

"പ്രശ്നമൊന്നുമില്ലെന്നാണു നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം അല്ലോ? ദൈവമേ രക്ഷിക്കണം!" ലെവിഞ്ച് പറഞ്ഞു. അപ്പോഴേക്കും കുതിരയും വണ്ഡിയുമെത്തി. ലെവിഞ്ച് ചാടികയറി. കുസ്മയുടെ അടുത്തിരുന്നു. ധോക്കുടു അടുത്തേതക്കുപോകാൻ നിർദ്ദേശിച്ചു.

പതിനാല്

ഡോക്ടർ ഉറകമൊണ്ടും താമസിച്ചാണു കിടന്നതെന്നും വിളിക്കരുതെന്നാണു കല്പനയെന്നും ഉടനെ ഉണ്ടുമെന്നും ഭ്രത്യൻ പറത്തു. വിളക്കിന്റെ ചില്ലുകൾ തുടച്ചുകൊണ്ടുനിന്ന ആ മനുഷ്യൻ മറ്റാന്നും ശ്രദ്ധിക്കാതെ തന്റെ ജോലി തുടർന്നത് ലെവിനെ അതഭുതപ്പെടുത്തി. തന്റെ വികാരങ്ങൾ അയാൾക്കു ബാധകമല്ലെന്നു പിന്നീടാണോർമിച്ചത്.

ഡോക്ടർ ഉണ്ടാത്തതുകൊണ്ട് അത്യാവശ്യമായി ചെയ്യണ്ട കാര്യങ്ങളെന്താക്കയാണെന്ന് ലെവിൻ നിശ്ചയിച്ചു. ഒരു കുറിപ്പുകൊടുത്ത് കുസ്തമയെ മറ്റാരു ഡോക്ടറുടെ അടുത്തെതക്കയെയ്ക്കണം. താൻ കെമിസ്റ്റിന്റെ കടയിൽനിന്നും കരുപ്പ് വാങ്ങും. മടങ്ങിവരുന്നോൾ ഡോക്ടർ ഉണ്ടനില്ലെങ്കിൽ ഭ്രത്യൻു കൈക്കൂലിക്കൊടുത്തോ ബലംപ്രയോഗിച്ചോ അകത്തുകടന്ന് കാര്യം സാധിക്കും.

കെമിസ്റ്റിന്റെ കടയിൽ ചെന്നപ്പോൾ വില്പനക്കാരൻ ഒരു വണ്ടിക്കാരനുവേണ്ടി മരുന്ന് പൊതിഞ്ഞുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു. കരുപ്പുകൊടുക്കാൻ അയാൾ വിസമമതിച്ചു. ലെവിൻ ഡോക്ടറുടെയും മിഡ്‌വേഫിന്റെയും പേരു പറത്തു. കരുപ്പ് എന്തിനാണെന്നും വിശദമാക്കി. അതു വില്പനയ്ക്കല്ലേണ്ട എന്നു ചോദിച്ച് അയാൾ അകത്തുചെന്ന് ആരോടോ അനുവാദം വാങ്ങിയിട്ട് ഒരു ചോർപ്പെടുത്ത് വലിയ ഒരു കുപ്പിയിൽനിന്നു ചെറിയ കുപ്പിയിലേക്കു സാവധാനം മരുന്നാഴിക്കാൻ തുടങ്ങി. എന്നിട്ടു ലേബലോട്ടിച്ചു കുപ്പി പൊതിയാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ ലെവിനു ക്ഷമ നശിച്ചു. കുപ്പി പിടിച്ചുവാങ്ങി പുറത്തെക്കു പാത്തു. ഡോക്ടർ അപ്പോഴും ഉണ്ടനിട്ടില്ല. ഒരു പരവതാനി വിരിച്ചുകൊണ്ടുനിന്ന പരിചാരകൾ ഡോക്ടറെ വിളിച്ചുണ്ടത്താൻ തയ്യാറായില്ല. ലെവിൻ പത്തു രൂബിളിന്റെ ഒരു നോട്ടെടുത്ത് അയാൾക്കു കൊടുത്തു. ഡോക്ടർ പീറ്റർ ഡിമിട്ടിച്ച് (അനുവരെ നിസ്സാരനായിരുന്ന ഡോക്ടർ പീറ്റർ ഡിമിട്ടിച്ചിന് ഇപ്പോൾ വലിയ

പ്രാധാന്യം കൈവന്നതായി ലെവിനു തോനി) എപ്പോൾ വിളിച്ചാലും വരാമെന്നു സമതിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും വിളിച്ചുണ്ടത്തിയാൽ ദേശ്യപ്പെടുകയില്ലെന്നും പറഞ്ഞു.

പരിചാരകൾ മുകളിലേക്കു കയറിപ്പോയി. ഡോക്ടർ ചുമയ്ക്കുന്നതിന്റെയും നടക്കുന്നതിന്റെയും മുവം കഴുകുന്നതിന്റെയും സംസാരിക്കുന്നതിന്റെയും ശബ്ദങ്കെട്ട്. മുന്നുമിനിറ്റ് കഴിഞ്ഞുകാണും. ഒരു മൺിക്കുറിലധികമായെന്ന് ലെവിനു തോനി. ഇനിയും കാത്തുനില്ക്കാൻ വയ്ക്കു.

“പീറ്റർ ഡിമിട്ടിച്ച്, പീറ്റർ ഡിമിട്ടിച്ച്!” ലെവിൻ വാതിലിനു പുറത്തുനിന്നുകേണ്ടേക്കഷിച്ചു: “ദൈവത്തെയോർത്തു പോരുക്കണം. താൻ വന്നിട്ടു രണ്ടു മൺിക്കുറായി.

“ഇതാ വരുന്നു. ഇതാ വരുന്നു.” ഡോക്ടറുടെ ശബ്ദം കെട്ട്. പിരിച്ചു കൊണ്ടാണില്ലോ അങ്ങനെ പറഞ്ഞത് എന്നോർത്ത് ലെവിൻ അതുകൂട്ടപ്പെട്ടു.

“ഒന്നു പറഞ്ഞെതാടു.”

“ഇപ്പോ വരാം.”

ഡോക്ടർ ബുക്സ് ഇടപ്പോൾ രണ്ടുമിനിറ്റു കഴിഞ്ഞു. ഷർട്ട് ധരിച്ച് മുടി ചീകിയപ്പോൾ വീണ്ടും രണ്ടു മിനിറ്റുകൂടി കടന്നുപോയി.

“പീറ്റർ ഡിമിട്ടിച്ച്.” ലെവിൻ ദയനിയമായി യാച്ചിച്ചു. ആ നിമിഷം മുടി ചീകിയൊരുക്കിക്കൊണ്ടു ഡോക്ടർ പുറത്തുവന്നു.

“ഇവർക്കൊന്നും മനസാകഷിയില്ല. മുടിചീകാൻ കണ്ടസമയം!” ലെവിൻ ചിന്തിച്ചു.

“ഗുഡ്മോൺിംഗ്.” ഡോക്ടർ കൈ നീട്ടി: “ധൃതിപിടിക്കേണ്ട. എന്താണു കാര്യം?”

എല്ലാം കൃത്യമായിരിക്കണമല്ലോ എന്നു വിചാരിച്ച് ലെവിൻ ഭാര്യയുടെ സ്ഥിതിയെക്കുറിച്ച് ആവശ്യമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങളെല്ലാം വിവരിച്ചു. ഉടനെ തന്നോടൊപ്പം വരണ്ണമെന്ന് ഇടയ്ക്കിടെ ഡോക്ടറോട് അപേക്ഷിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

“ധൃതികുട്ടേണ്ട. നിങ്ങൾക്ക് അനുഭവമില്ലാണ്ടിട്ടാണ്. എന്തെ ആവശ്യംപോലും വേണ്ടിവരില്ല. എന്നാലും വരാമെന്നുപറഞ്ഞ സ്ഥിതിക്കു വേണ്ണമെങ്കിൽ വരാം. ധൃതിപ്പേണ്ട. ഇരിക്കു, ഒരു കപ്പു കാപ്പി കൂടിക്കുന്നോ?”

ഡോക്ടർ തന്ന പരിഹാസിക്കുകയാണോ എന്നു സംശയിച്ച് ലെവിൻ സുകഷിച്ചുനോക്കി. പരിഹാസത്തിന്റെ ലക്ഷണമൊന്നുമില്ല.

“എനിക്കരിയാം.” ഡോക്ടർ ചിരിച്ചു: “എനിക്കും ഒരു കുടുംബമുണ്ട്. ഇതുപോലുള്ള അവസരങ്ങളിൽ നമൾ ഭർത്താക്കന്മാർ നിലവിട്ടു പെരുമാറിക്കളെയും. എനിക്കൊരു രോഗിയുണ്ട്. അവളുടെ ഭർത്താവ് ഈ അവസരത്തിൽ കുതിരലായതിലേക്കോടും.”

“എന്താണങ്ങയുടെ അടിപ്രായം? എല്ലാം ശരിയാകുമല്ലോ?”

“ലക്ഷണങ്ങളും അനുകൂലമാണ്.”

‘എങ്കിൽ നമുക്കുടനെ പുറപ്പടാം.’ കാപ്പിക്കാണ്ഡുവന്ന ഭ്രത്യുനെ രോഷ്ടത്തോടെ നോക്കിക്കൊണ്ട് ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“ഒരു മണിക്കൂറിനകം പുറപ്പടാം.”

“അരയേം! ദൈവത്തെയോർത്ത്...”

“തോൻ കാപ്പി കുടിച്ചോടു.”

ഡോക്ടർ കാപ്പി കുടിക്കാൻ തുടങ്ങി. രണ്ടുപേരും മൗനം ജോച്ചു.

“തുർക്കികൾ തോറുതോപ്പിയിട്ടു. ഇന്നത്തെ പത്രം വായിച്ചോ?” ഒരു കഷണം റാട്ടിയെടുത്തു ചവച്ചുകൊണ്ടു ഡോക്ടർ ചോദിച്ചു.

“എനിക്കു വയു! പതിനെഞ്ചുമിനിറ്റിനകം വരണം.”

“അര മണിക്കൂറിനുള്ളിൽ.”

“തീർച്ചയാണല്ലോ.”

ലെവിൻ വീട്ടിലെത്തിയപ്പോൾത്തനേയാണ് പ്രിൻസസ്സും വന്നത്. അവരുടെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞിരുന്നു. കൈകൾ വിരച്ചു. ലെവിനെ കണ്ടപ്പോൾ അയാളെ ആദ്ദോഷിച്ചുകൊണ്ടു കരയാൻ തുടങ്ങി.

“എങ്ങനെയിരിക്കുന്നു മേരി വള്ളാസേവന്?” ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അടുത്തുചെന്ന മിധ്യവൈഹിനോട് അവർ ചോദിച്ചു.

“എല്ലാം നേരേ പോകുന്നു.” മിധ്യവൈഹ് പറഞ്ഞു: “അവരോടു കിടക്കാൻ പറയണം. അതായിരിക്കും സംകര്യം.”

രാവിലെ ഉറകമുണ്ടൻ എന്താണുവിശേഷമെന്നു മനസ്സിലാക്കിയ നിമിഷം മുതൽ എന്തുവന്നാലും നേരിടാനുള്ള ഒരുക്കത്തിലായിരുന്നു ലെവിൻ. വിചാരവികാരങ്ങളെ അമർത്തിവച്ചു ഭാര്യയെ പരിഭ്രമിപ്പിക്കാതിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. സാധാരണഗതിയിൽ എത്രമണിക്കൂർ നീണ്ടുനില്ക്കുമെന്ന് അഭ്യേഷിച്ചിരിഞ്ഞു, അഭ്യു മണിക്കൂർവരെ മനസ്സിനെ നിയന്ത്രിക്കാൻ തനിക്കു സാധിക്കുമെന്നുറപ്പിച്ചു. പക്ഷെ, ഡോക്ടറുടെ അടുത്തുനിന്നു മടങ്ങിവന്നു വീണ്ടും അവളുടെ

വേദന കണ്ണതോടെ, 'ദൈവമേ, പൊരുക്കണേ, എങ്ങെല്ല സഹായിക്കണേ' എന്നു പ്രാർത്ഥിക്കാൻ തുടങ്ങി. ഇടയ്ക്കിട നെടുവിൽപ്പിട്ടു. എന്നിട്ടും ഒരു മൺിക്കുർ കഴിഞ്ഞതെയുള്ളൂ.

വീണ്ടും ഒരു മൺിക്കുറായി, രണ്ടു മൺിക്കുറായി, മൂന്നു മൺിക്കുറായി, അഞ്ചുമൺിക്കുറും കടന്നുപോയി. ഒന്നും സംഭവിച്ചില്ല. കിറ്റിയോടുള്ള സഹതാപം കാരണം അയാളുടെ ഹൃദയം പൊട്ടിപ്പോകുമെന്നുതോന്തി.

മിനിറുകളും മൺിക്കുറുകളും കഴിഞ്ഞു. മനസ്ത്രശവും ഭയവും പിരിമുറുക്കവും കൂടിവന്നു. ലെവിനു സമയബോധം നഷ്ടപ്പെട്ടു. അവളുടെ വിയർത്ത കൈതലലത്തിൽ അമർത്തിപ്പിടിച്ചിരുന്നപ്പോൾ മിനിറുകൾ മൺിക്കുറുകളായി തോന്തി. പിന്നീടു മൺിക്കുറുകൾ മിനിറുകളായും. മെഴുകുതിരി കത്തിച്ചുവയ്ക്കാൻ മേരി വള്ളാസേവന് പരഞ്ഞപ്പോഴാണ് സമയം സന്ധ്യയായെന്ന് അറിഞ്ഞത്. അപ്പോൾ രാവിലെ പത്തുമൺിയാണെന്നു പരഞ്ഞതാലും അയാൾ അത്ഭുതപ്പെടുകയില്ല. അവളുടെ മുഖം ഇടയ്ക്കിട വേദനകാണ്ഡു പുളയുന്നതും ഇടയ്ക്കിട ചിരിതുകി ആശ്വസിപ്പിക്കുന്നതും അയാൾ കണ്ഡു. പ്രിൻസല്ല് കണ്ണിരോലിപ്പിച്ച് അന്വരപ്പോടെ മിഴിച്ചിരിക്കുന്നതു കണ്ഡു. ദ്യാളിയെ കണ്ഡു. സിഗരറ്റ് പുകച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ദ്യാക്കരെ കണ്ഡു. ദ്രുഡനിശ്വയത്തോടെന്നിന് മിഡ്വേപ്പിനെ കണ്ഡു. വ്യദ്യനായ പ്രിൻസ് ചിന്താമണനായി ഉലാത്തുന്നതും കണ്ഡു. പക്ഷേ, എപ്പോഴാണവർ വന്നെത്തന്നും പോയതെന്നും അറിഞ്ഞതില്ല. പ്രിൻസല്ല് ഒരുന്നിമിഷം ദ്യാക്കരോടൊപ്പം ബെഡ്ഗുമിലായിരുന്നു. അടുത്ത നിമിഷം പടനമുറിയിൽ ഉണ്ണുമേശയ്ക്കുമുന്പിൽ. അതു പ്രിൻസല്ല് ആയിരുന്നില്ല, ദ്യാളിയായിരുന്നെന്ന് അടുത്ത നിമിഷം മനസ്സിലാക്കി. ഒരു മേശയും സോഫയും എടുത്തുകൊണ്ടുവരാൻ പരഞ്ഞപ്പോൾ കിറ്റിക്കുവേണ്ടിയാണെന്ന ധാരണയിൽ ഓടിപ്പോയി. തനിക്കുരങ്ങാൻ വേണ്ടിയാണെന്നു പിന്നീടാണ് മനസ്സിലായത്. പ്രിൻസല്ലിന്റെ ബെഡ്ഗുമിൽ നിന്നു വെള്ളിയിലുള്ള ഒരു കൊച്ചുവിഗ്രഹം കൊണ്ടുവരാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു. പ്രിൻസല്ലിന്റെ വ്യദ്യപരിചാരിക അലമാരിയിൽ വലിഞ്ഞുകയറി അതിനുമുകളിൽ വച്ചിരുന്ന വിളക്ക് താഴെയിട്ടു പൊട്ടിച്ചു. വിഗ്രഹം കിറ്റിയുടെ കിടക്കയുടെ തലയ്ക്കൽകൊണ്ടുവച്ചു. എന്തിനാണെന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായില്ല. പ്രിൻസല്ല് തന്റെ

കൈപിടിച്ചു പരിഭ്രമിക്കരുതെന്നു പറഞ്ഞത്തും ഡോളി ഭക്ഷണം
കഴിക്കാൻ നിർബന്ധിച്ചതും മുറിക്കുപുറതേതക്കു
കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയതും ഡോക്കുർ ഗൗരവത്തോടെ നോക്കിയിട്ടു
സഹതാപം പ്രകടിപ്പിച്ചതും എതാനും തുളളി
മരുന്നുകൊടുത്തതും എന്തിനാണെന്നിൽത്തുകൂടാ.

കഴിഞ്ഞ വർഷം പട്ടണത്തിലെ ഹോട്ടലിൽ സഫ്റ്റോദരൻ
നിക്കൊളാസിന്റെ മരണക്കിടക്കയിൽ വച്ചു നടന്നതും ഇപ്പോൾ
നടക്കുന്നതുമായ സംഭവങ്ങൾക്കു തമ്മിൽ സാമ്യമുണ്ടനു
മാത്രം അയാൾക്കരിയാം. അന്നു പകേശ, സകടമായിരുന്നു.
ഇപ്പോൾ സന്തോഷവും.

'ദൈവമേ, മാപ്പുതരണേ!' എന്ന് അയാൾ ഇടവിടാതെ
പ്രാർത്ഥിച്ചു.

പതിനേഴ്

ഓ മയമെന്തായെന് അയാൾക്കരിഞ്ഞുകൂടാ.
 മെഴുകുതിരികൾ എരിഞ്ഞു തീരാറായി. ഡോളി
 പനമുറിയിൽ വന്നു ഡോക്ടറോട് ഉറങ്ങിക്കാള്ളാൻ പറഞ്ഞു.
 ഡോക്ടർ പറഞ്ഞ കമകൾ കേടുകൊണ്ടിരിക്കുകയായിരുന്നു
 ലെവിൻ. പെട്ടെന്ന് ഒരു നിലവിളി കേട്ടു. മുഖ്യമായും
 കേട്ടിട്ടില്ലാത്തവിധി ഭയാനകമായ നിലവിളി. ലെവിൻ ഭയപ്പെട്ടു
 ഡോക്ടറുടെ മുഖ്യത്തുനോക്കി. ഡോക്ടർ ഒരു വശത്തെക്കു തല
 ചെരിച്ചു കാതോർത്തിട്ടു ചിരിച്ചു. ആരാണു
 നിലവിളിച്ചതെന്നറിയാനുള്ള വ്യഗ്രതയോടെ ലെവിൻ
 ബൈഡ്ഗമിലേക്കു കുതിച്ചു. കിറ്റിയുടെ തലയ്ക്കൽ ചെന്നുനിന്നു.
 നിലവിളി അവസാനിച്ചു. എക്കിലും അവിടെ ഒരു മാറ്റം
 കാണാനുണ്ട്. അതെന്താണെന്നു മനസ്സിലായില്ല. മനസ്സിലാക്കാൻ
 ആഗ്രഹിച്ചുമില്ല. എക്കിലും മേരി വള്ളാഞ്ഞേവന്നയുടെ മുഖ്യത്തുനിന്ന്
 അതു വായിച്ചെടുത്തു. അവരുടെ മുഖം വിളറിയുന്നു.
 താടിയെല്ല് അല്പപാല്പം വിരിച്ചു. നോട്ടം കിറ്റിയുടെ
 മുഖ്യത്തുതരച്ചിരുന്നു. കിറ്റിയുടെ മുഖം ക്ഷേഖണ്ടരിതവും
 ക്ഷീണിച്ചതുമായിരുന്നു. വിയർത്ത നെറ്റിയിൽ തലമുടി
 പറ്റിപ്പിടിച്ചിരുന്നു. അയാൾ അവളെ നോക്കി. വിയർത്ത
 കൈകൊണ്ട് അയാളുടെ തണ്ണുത്ത കൈപിടിച്ചു നെറ്റിയോടു
 ചേർത്തു:

“പോകരുത്, പോകരുത്! എനിക്കു പേടിയില്ല. എനിക്കു പേടിയില്ല!” അവൻ പറത്തു: “മമ്മാ, എന്നെ കാതുകളിലെ റിങ്ക് ഉംരിയെടുക്കണം. എനിക്കു വേദനിക്കുന്നു. നിങ്ങൾക്കു പേടിയില്ലല്ലോ? പെട്ടുന്ന, മേരി വ്ലാസേവ്വൻ, പെട്ടുന്ന...!”

അവൾ ചിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകിലും പൊടുന്നേ മുവം വകിച്ച് അയാളെ തള്ളിമാറ്റി.

“വേദന സഹിക്കാൻവയ്ക്കും. താൻ ചാവും... ചാവും... പോ!...
പോ!”

അവൻ നിലവിളിച്ചു. വീണ്ടും അസാധാരണമായ ആ നിലവിളി.

ലെവിൻ തലയിൽ കൈവച്ചുകൊണ്ടു പുറത്തേക്ക് ഓടിപ്പോയി.

“കുഴപ്പമില്ല. കുഴപ്പമില്ല! എല്ലാം ശരിയായിത്തന്നെ നടക്കുന്നു.” ഡോളി വിളിച്ചുപറത്തു.

പക്ഷേ, അവരെന്തുപറത്താലും എല്ലാം നഷ്ടമായെന്ന് അയാൾ ധരിച്ചു. അടുത്ത മുറിയുടെ വാതിലിൽ ചാരിനില്കേ, വീണ്ടും ഓരാർത്ഥനാദം കേടു. തന്റെ പഴയ കിറ്റിയുടെ ശബ്ദമാണെന്ന് അയാൾക്കരിയാം. ഒരു കുഞ്ഞു വേണമെന്ന ആഗ്രഹം അയാൾ പണ്ടു ഉപേക്ഷിച്ചു. ആ കുഞ്ഞിനെ ഇപ്പോഴയാൾ വെറുക്കുന്നു. അവൻ ജീവിക്കണമെന്നുപോലും അയാൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. ഭയക്കരമായ കഷ്ടപ്പാട് നാവസാനിപ്പിച്ചു കിട്ടിയാൽമാത്രം മതി.

“ഡോക്ടർ, എന്താണിത്? എന്താണിത്? എന്തെ ദൈവമേ.” അപ്പോഴവിടെ വന്ന ഡോക്ടറുടെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചു അയാൾ നിലവിളിച്ചു.

“അവസാനിക്കാരായി.” ഗൗരവത്തിൽ ഡോക്ടർ പറത്തു. അവസാനമെന്നാൽ മരണമാണെന്ന് ലെവിൻ ധരിച്ചു.

അയാൾ അവളുടെ മുറിയിലേക്കു പാത്തു. ആദ്യം കണ്ടത് മേരി വള്ളാസേവനയുടെ മുവമാണ്. അതു കൂടുതൽ ഗൗരവപൂർണ്ണമാണ്. കിറ്റിക്കു മുവമില്ല. തൽസ്ഥാനത്തു ഭയാനകമായ വേദനയും അതിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന ശബ്ദവുംമാത്രം. അയാളുടെ ഹൃദയം തകരുകയാണെന്നു തോന്തി. നിലവിളി കൂടുതൽ ഭയാനകമായി. ഭിത്തിയുടെ പാരമ്യത്തിലെത്തിയതുപോലെ. എന്നിട്ടു പെട്ടെന്നു നിലച്ചു. ലെവിനു തന്റെ കാതുകളെ വിശ്രൂതിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. എങ്കിലും അതു സത്യമായിരുന്നു. എതോ ചലിക്കുന്ന ശബ്ദം കേടു. ശ്വാസോച്ചപ്പാസത്തിന്റെ വേഗംകൂടി. അവളുടെ ശബ്ദം, ജീവനുള്ള, ഇടരുന്ന, സന്മ്യമായ, സന്തുഷ്ടമായ ശബ്ദം, ‘അതു കഴിഞ്ഞു’!

അവൻ നില്ലപ്പായയായി കൈകൾ നീട്ടി. അസാധാരണമായ സൗന്ദര്യത്തോടെ, നിഴുംബുദ്ധയായി, അയാളെ തുറിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു ചിരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂടിലും സാധിക്കാതെ മലർന്നുകിടന്നു.

കഴിഞ്ഞ മരുപത്തിരണ്ട് മൺകമുറുകളായി താൻ ചെനകപ്പുട്ടിരുന്ന നിശുഖവും ഭയാനകവുമായ ലോകത്തുനിന്നു നൊടിയിടയിൽ തന്റെ പഴയ, പ്രകാശമാനമായ, സന്തോഷകരമായ ലോകത്തിലേക്കു മടങ്ങിയെത്തിയതായി ലെവിനു തോന്തി. ശരീരം വിരച്ചു. ആനന്ദാശ്രൂക്കൾ പ്രവഹിച്ചു. സംസാരശേഷി വീണ്ടുകുട്ടി.

ഭാരയുടെ കിടകയെങ്കരീകിൽ മുട്ടുകുത്തിനിന്ന് അവളുടെ കൈ പിടിച്ചു തന്റെ ചുണ്ണാടു ചേർത്തതു. അതിനു മരുപടിയായി അവളുടെ വിരലുകൾ ദുർബലമായി ചലിച്ചു. അതേസമയം, കട്ടിലിന്റെ കാല്പക്കൽ മേരി വള്ളാസേവ്യനുടെ സമർത്ഥമായ കൈകളിൽ ഒരു പുതിയ മനുഷ്യജീവൻ തുടികമുന്നത് അയാളിന്നു. അയാളുടേതുപോലുള്ള അവകാശങ്ങളും അയാൾക്കു തുല്യം പ്രാധാന്യവുമുള്ള, തന്നെപ്പോലെ ജീവിക്കാനും പ്രത്യുത്പാദനത്തിനും കൈല്പുള്ള ജീവൻ.

“ജീവനുണ്ട്, ജീവനുണ്ട്, ആണർക്കുട്ടി.” വിരയ്ക്കുന്ന കൈകൊണ്ട് കുഞ്ഞിന്റെ മുതുകിലടിച്ച് മേരി വള്ളാസേവ്യ പറയുന്നത് ലെവിൻ കേടു.

“വാസ്തവമാണോ മമാ?” കിറ്റി ചോദിച്ചു.

മരുപടിയായി ഏങ്ങലടിക്കാൻ മാത്രമേ പ്രിൻസസ്റ്റിനു സാധിച്ചുള്ളൂ.

ആ നിശ്ചിബ്യവത്തയുടെ മധ്യത്തിൽ അമ്മയുടെ ചോദ്യത്തിനു മരുപടിയായി ആ മുൻഡിയിൽ കേട്ടിരുന്ന അടക്കിപ്പിടിച്ച സംഭാഷണങ്ങളുടെ ശബ്ദവത്തിൽ നിന്നു തീർത്തും വ്യത്യസ്തമായ ഒരു ശബ്ദം കേടു. അറിയപ്പെടാത്ത ഏതോ നാട്ടിൽനിന്ന് അജ്ഞാതമാംവിധം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട ഒരു പുതിയ മനുഷ്യജീവിയുടെ ഡീരവും ഉദ്ധതവും ആരെയും കുസാത്തത്തുമായ ശബ്ദമായിരുന്നു അത്.

അതിനുമുമ്പ് കിറ്റിയും താനും മരിച്ചുപോയെന്നും മാലാവമാരാണവരുടെ കുട്ടികളെന്നും ദേവം അവരോടൊപ്പമുണ്ടായെന്നും പറത്തുകേട്ടാലും ലെവിൻ അതകുതപ്പെടുകയില്ലായിരുന്നു. ഏനാലിപ്പോൾ യാമാർത്ഥ്യത്തിന്റെ ലോകത്ത് മടങ്ങിയെത്തിയപ്പോൾ അവൾ ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടായെന്നും അവർക്കു സുവമാണെന്നും നിരാശയോടെ അലറിവിളിക്കുന്ന ജീവി തന്റെ മകനാണെന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ അയാൾ നന്നെ ബുദ്ധിമുട്ടി. കിറ്റി ജീവിച്ചിരിക്കുന്നു. അവളുടെ കഷ്ടപ്പാടുകൾ അവസാനിച്ചു.

അവർണ്ണനീയമായ ആളൂദമാണു താൻ അനുഭവിക്കുന്നത്. പക്ഷേ, ആ കുണ്ടൽ? എവിടെനിന്ന്, എങ്ങനെയാണ് അവൻ വന്നത്? ആരാണാവൻ? ആ ആശയം ഉൾക്കൊള്ളാൻ അയാൾക്കു സാധിച്ചില്ല. അതോരിക്കപ്പറാണെന്നു തോന്തി. അതുമായി പൊരുത്തപ്പടാൻ ഏറെ സമയമെടുത്തു.

പതിനാറ്

പത്രമണിയോടെ വയസ്സിൽ പ്രിൻസിപ്പിലും കൊസ്റ്റിഷേവും ഓബ്ലോൺസ് കിയും വന്നു. കുഞ്ഞിന്റെയും അമ്മയുടെയും സുവവിവരം അനേകിച്ചിട്ട് മറ്റു കാര്യങ്ങൾ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ലെവിൻ അതു ശ്രദ്ധിച്ചുകൂടിലും ഒരു ദിവസം മുന്പുനടന്ന സംഭവങ്ങളായിരുന്നു അയാളുടെ മനസ്സിൽ. അതോക്കെ നടന്നിട്ടു നുറു വർഷം കഴിഞ്ഞതുപോലെ. കൂണ്ണിലെ തലേദിവസത്തെ ഡിനറിനെക്കുറിച്ച് അവർ ചർച്ചചെയ്തപ്പോഴും ലെവിൻ ആലോചിച്ചു. “ഇപ്പോൾ അവളെത്തു ചെയ്യുകയായിരിക്കും? ഉറങ്ങുകയാണോ? എന്തോക്കെയായിരിക്കും അവളുടെ മനസ്സിൽ? തങ്ങളുടെ മകൻ ഡിമിട്ടി കരയുകയാണോ? അയാൾ ചാടിയെന്നീറ്റു.

“ഇപ്പോൾ എനിക്കെവലെ കാണാമോ എന്നു ചോദിക്കു.” പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു.

“ഉടനെ ചോദിക്കാം” എന്നു പറഞ്ഞ് ലെവിൻ ഓടിപ്പോയി.
അവർ ഉറങ്ങുകയായിരുന്നില്ല. കുഞ്ഞിന്റെ
അഞ്ചാനസ്കാനത്തെക്കുറിച്ച് അമ്മയോടു
സംസാരിക്കുകയായിരുന്നു.

തലമുടി ചീകിയെയാതുക്കി കൈകൾ നീട്ടിവച്ചു മലർന്നുകിടന്ന കിറ്റിയുടെ മുഖം ഭർത്താവിനെ കണ്ടപ്പോഴുള്ള സന്തോഷത്താൽ പ്രകാശമാനമായി. എങ്കിലും അയാളുടെ മനസ്സിലെ ആശങ്ക പുർണ്ണമായും മാറിയിരുന്നില്ല. അവർ അയാളുടെ കരംഗ്രഹിച്ചു രാത്രി ഉറങ്ങിയോ എന്നാരാത്തു. ഉത്തരം പറയാനാവാതെ അയാൾ മുഖം തിരിച്ചു.

“ഞാനൊന്നു മയങ്ങി കോണ്ണും.” അവർ പറഞ്ഞു: “ഇപ്പോൾ നല്ല സുവമുണ്ട്.”

പെട്ടുന്ന് അയാളുടെ മുഖഭാവം മാറി. കുഞ്ഞിന്റെ കരച്ചിൽകേട്ട് അവർ വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. “അവനെയിങ്ങു കൊണ്ടുവാ മേരി വള്ളാസേവനം, അദ്ദേഹവും കാണടക്കം.”

പ്പള്ളിയും കണ്ണാട്ടനും പറഞ്ഞ് മേരി വ്ലാസേവ്വൻ ചുവപ്പുനിറത്തിൽ തുടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു വിചിത്രജന്തുവിനെ എടുത്തുയർത്താൻ തുടങ്ങി.

“നില്ക്കണം, ആദ്യം നമ്മളാന് ഉടുത്താരുങ്ങിക്കോട്.” അതിനെ വീണ്ടും കിടക്കയിൽ കിടത്തി പൊതിഞ്ഞിരുന്ന തുണിമാറ്റി വീണ്ടും പൊതിഞ്ഞ് ഏതോ ഒരു പൊടി തുവി.

ദയനീയമായ ആ കൊച്ചുരൂപത്തെ ലെവിൻ സുകഷിച്ചുനോക്കി. പിത്യസഹജമായ വികാരങ്ങളാനുമുണ്ടായില്ലെന്നുമാത്രമല്ല, ഒരുതരം അരപ്പാണു തോന്തിയത്. പക്ഷേ, പുതപ്പുമാറ്റി കൊച്ചുകൈകകാലുകളും പെരുവിരലുകൾ ഉൾപ്പെടയുള്ള വിരലുകളും കണ്ണപ്പോൾ, മേരി വ്ലാസേവ്വൻ മൃദുവായ സ്വ്വിഡ്യുകളെന്നപോലെ അവയെ നിവർക്കുകയും വീണ്ടും തുണിയിൽ പൊതിയുകയും ചെയ്തപ്പോൾ, അധാർക്കു സഹതാപം തോന്തി. അതിനു വേദനിക്കുമെന്നു ഭയന് അവരെ വിലക്കാൻ തുടങ്ങി.

മേരി വ്ലാസേവ്വൻ ചിരിച്ചു.

“പേടിക്കേണ്ട, പേടിക്കേണ്ട.”

കുഞ്ഞിനെ പൊതിഞ്ഞ് ഒരു പാവപോലെയാക്കിയിട്ട് അവന്റെ സൗന്ദര്യം അച്ചുന്ന് കണ്ണാസ്വദിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി അവൻ മാറിനിന്നു.

“അവനെയിങ്ങു താ” എന്നു പറഞ്ഞ് കിറ്റി എഴുന്നേംല്ക്കാൻ ഭാവിച്ചു.

“എന്താണിത്? അനഞ്ഞാതെ കിടക്കണം. പപ്പയെ കാണിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു കൊണ്ടുവരാം.” മേരി വ്ലാസേവ്വൻ ഒരു കൈയിൽ കുഞ്ഞിനെയെടുത്ത് (മറ്റൊരു കൈകൊണ്ട് തല താങ്ങിപ്പിടിച്ചിരുന്നു) ലെവിന്റെനേർക്കു നീട്ടി. ചുവപ്പു നിറത്തിലുള്ള അതഭുതവസ്തുവിന്റെ തലയും തുണിയിൽ പൊതിഞ്ഞിരുന്നു. എങ്കിലും ഒരു മുക്കും പാതിയടഞ്ഞ മിഴികളും ഉമ്മവയ്ക്കാൻതോന്നുന്ന ചുണ്ടുകളും അതിനുണ്ടായിരുന്നു.

“നല്ല ചന്തമുള്ള കുഞ്ഞത്.” മേരി വ്ലാസേവ്വൻ പറഞ്ഞതു.

ലെവിൻ വെറുപ്പോടെ നെടുവിൽപ്പിട്ടു. ചന്തമുള്ള ഈ കുഞ്ഞത് അധാരുടെ മനസ്സിൽ അവജ്ഞിയും അനുകമ്പയുമാണ് ഉളവാക്കിയത്.

മേരി വ്ലാസേവ്വൻ കുഞ്ഞിനെ അതിനു പരിചിതമല്ലാത്ത അമ്മയുടെ മാറിനോടു ചേർത്തുപിടിച്ചു. ലെവിൻ പുറംതിരിഞ്ഞുനിന്നു.

പെട്ടു ഓരു ചിരികേട്ട് അയാൾ തിരിത്തുനോക്കി. കിറ്റിയാണു ചിരിച്ചത്. കുഞ്ഞ് മുലക്കുള്ള് വായിലാക്കി ഉറുത്തിക്കൂടിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“മതി! അതെയും മതി!” മേരി വീളാസേവ്യൻ പറഞ്ഞെങ്കിലും കിറ്റി കുഞ്ഞതിനെ കൊടുത്തില്ല. അമ്മയുടെ കൈകളിൽ കിടന്ന് അവനുറങ്ങി.

“ഇപ്പോഴിവനെ നോക്ക്.” ലെവിനു കാണുത്തക്കവിയം കിറ്റി കുഞ്ഞതിന്റെ മുഖം തിരിച്ചുപിടിച്ചു. കുഞ്ഞതുമുവത്തു കുടുതൽ ചുളിവുകൾ. അവൻ ഒന്നു തുമ്മി. ചിരിച്ച് വാസല്യാശുക്രങ്ങളാട ഭാര്യയെ ചുംബിച്ചിട്ട് ലെവിന് പുറത്തിരിഞ്ഞി.

കുഞ്ഞതിനെ കണ്ടപ്പോൾ മുന്പ് പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നതുപോലെ സന്തോഷമല്ല, ഒരുതരം ഭയമാണയാൾക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടത്— നിസ്സനായ ആ പാപം എന്താക്കെ ക്ഷേരങ്ങളായിരിക്കും സഹിക്കേണ്ടിവരുന്നതെന്ന ഭയം. അത് തുമ്മിയപ്പോഴുണ്ടായ അകാരണമായ ആളൂദതെന്തയും അടിമാനതെന്തയും പോലും അപ്രസക്തമാക്കുന്നതായിരുന്നു ആ ഭയം.

പതിനേഴ്

63 ബീഡോൺസ്കിയുടെ കാര്യങ്ങൾ തീരെ മോശമായ അവസ്ഥയിലായിരുന്നു.

വന്ന വിറ്റതിന്റെ മുന്നിൽ രണ്ടു ചെലവാക്കി. കിട്ടാനുള്ള മുന്നിലെബാനു കമ്മീഷൻ കഴിച്ചു ബാക്കിയുള്ളതിൽ ഡോളി അവകാശവാദം ഉന്നയിച്ചുതുക്കാണ്ട് കച്ചവടക്കാരൻ കൊടുത്തില്ല. ബീഡോൺസ്കിയുടെ ശമ്പളം വീടുചെലവിനും അത്യാവശ്യം കടങ്ങൾ വീട്ടാനും മാത്രമേ തികയു.

ഈഅനു തുടർന്നുപോകാൻ പ്രയാസമാണെന്നാണ് ബീഡോൺസ്കിയുടെ അഭിപ്രായം. ശമ്പളം കുറവായതാണു കാരണം. ഏതാനും വർഷങ്ങൾക്കുമുമ്പ് അത് അധികമായിരുന്നു. ഇപ്പോഴേന്നെല്ലാം ബാങ്ക് ഡയറക്ടർ പെട്ടോവിനു 12,000 രൂബിളും ഒരു കമ്പനിയിലെ ഡയറക്ടറായ സെന്റിറ്റ്സ്കിക്കു 17,000 രൂബിളും ഒരു ബാക്കിന്റെ സ്ഥാപകനായ മിതിനു 50,000 രൂബിളും ശമ്പളമുണ്ട്. തന്റെ അലസതയാണു കാരണമെന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചു. ശ്രീതകാലം അവസാനിക്കാറായപ്പോൾ ഒരു നല്ല പോസ്റ്റ് ഓഫീസുവന്നു. മോസ്കോയിലെ അമ്മായിമാരും അമ്മാവമാരും സ്നേഹിതമാരും മുവേന ചരടുവലിച്ചു. അയാൾ നേരിട്ട് പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ പോയി. സതേൺ റെയിൽവേയെയും ബാക്കിങ് ഹൗസുകളുടെയും മുച്ചൽക്കെട്ടുകളും ക്രൈസ്തവ ബാലൻസിനായുള്ള ജോയിന്റ് ഏജൻസി കമ്മിറ്റിയിലെ മെമ്പർ എന്ന ഉദ്യോഗമാണ്. വിപുലമായ അറിവും പ്രവൃത്തിപരിചയവും ആവശ്യമുള്ള പദവി. അങ്ങനെയുള്ള ഓരാളെ കിട്ടാനില്ല. അതുകൊണ്ട് സത്യസന്ധനായ ഒരു വ്യക്തിയെയെന്ന് അനേഷ്ഠിക്കുന്നത്. ബീഡോൺസ്കി സത്യസന്ധനാണെന്നുമാത്രമല്ല, കഴിവുള്ളവനുമാണ്.

ഏഴായിരം രൂബിൾ മുതൽ പതിനായിരം രൂബിൾവരെയാണു പ്രതിവർഷവേതനം. ഇപ്പോഴതെത്ത് ജോലി

രാജിവയ്ക്കാതെതനെ പുതിയ ജോലി എററട്ടുകാം. രണ്ടുമന്ത്രിമാർ—രണ്ടുപേരും ആത്മാർ, അതിലൊരാൾ വനിത—ആണു തീരുമാനമെടുക്കേണ്ടത്. അവരെ കാണണം. സഹോദരിയുടെ വിവാഹമോചനം സംബന്ധിച്ച കരെനിന്റെ അന്തിമതീരുമാനമെന്നെന്ന് അയാളെ നേരിൽക്കണ്ടു ചോദിക്കാമെന്ന് അന്നയ്ക്കു വാക്കുകൊടുത്തിരുന്നു. അങ്ങനെ യോളിയുടെ പകൽനിന്ന് അൻപതു രൂബിൾ വാങ്ങിക്കാണ്ടാണ് പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെത്തിയത്.

കരെനിന്റെ പന്നമുറിയിലിരുന്ന്, ‘റഷ്യൻ സമ്പദവ്യവസ്ഥയുടെ ദുരവസ്ഥയുടെ കാരണങ്ങൾ’ എന്ന അയാളുടെ ലേവനം വായിച്ചുകേൾക്കുകയായിരുന്നു ഒപ്പലോൻസ്കി. അതു തീർത്തിട്ടുവേണം തന്റെയും അന്നയുടെയും കാര്യം പറയാൻ.

“അതു സത്യമാണ്.” വായിച്ചുകഴിഞ്ഞ് കണ്ണട മാറ്റി തന്റെ മുൻകരളിയൻ്റെ മുഖത്തുനോക്കി. കരെനിന്റെ അഭിപ്രായത്തോട് ഒപ്പലോൻസ്കി യോജിച്ചു: “വിശദാംശങ്ങളെല്ലാം കിരുക്കുത്യോ. എക്കിലും ഇന്നു പ്രാബല്യത്തിലുള്ള സിഖാന്തം സ്വാതന്ത്ര്യമാണ്.”

“സ്വാതന്ത്ര്യമെന്ന സിഖാന്തത്തെ ഉൾക്കൊള്ളുന്ന മര്ദ്ദാരു തത്ത്യം താനിതിൽ അവതരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്” എന്നു പറഞ്ഞ കരെനിൻ വീണ്ടും കണ്ണട മുക്കിലുറപ്പിച്ചു പ്രസക്തഭാഗം വീണ്ടും വായിച്ചു.

“സ്വകാര്യവ്യക്തികളുടെ ലാഭം ഉദ്ദേശിച്ചുള്ള സംരക്ഷണമല്ല. എറ്റവും താഴേക്കിടയിലുള്ളവരും മുകളറ്റത്തുള്ളവരുമായ എല്ലാവരുടെയും പൊതുനമ്യാണ് എൻ്റെ ലക്ഷ്യം. പക്ഷേ, അവർക്കിതു മനസ്സിലാവില്ല. സ്വാർത്ഥതാൽപര്യമാണവർക്ക്. വാചകമടിയിൽ മയങ്ങും.”

തന്റെ പദ്ധതികളോടു യോജിക്കാത്തവരെയാണ് കരെനിൻ ‘അവർ’ എന്ന വിഭാഗത്തിലുൾപ്പെടുത്തിയുള്ളതെന്നും റഷ്യയിലെ എല്ലാ തിനകൾക്കും കാരണം അവരാണെന്നും കരെനിൻ വിശ്രൂപിക്കുന്നതായും ഒപ്പലോൻസ് കിക്ക് അറിയാം. അയാൾ എതിർക്കാൻ തുനിഞ്ഞില്ല. കരെനിൻ പറഞ്ഞതിനോടെല്ലാം യോജിച്ചു.

“എനിക്കൊരു കാര്യം പറയാനുണ്ട്. പോമോർസ്കിയെ കാണുന്നോൾ എനിക്കുവേണ്ടി ഓന്നു ശുപാർശ ചെയ്യണം. സതേൺ റയിൽവേ മൃച്ചയൽ കൈഡിട്ട് ബാലൻസിനായുള്ള ജോയിന്റ് എജൻസി കമ്മിറ്റിയിലെ മെമ്പർസ്ഥാനം ഒഴിവുണ്ട്.

അതിലെനിക്കു താൽപര്യമുണ്ടെന്നറിയിക്കണം.” ഉദ്യോഗത്തിന്റെ പേര് തെറ്റാതെ വേഗത്തിൽത്തന്നെയാണു പറഞ്ഞത്.

പുതിയ കമ്മിറ്റിയുടെ ജോലിയെന്നതാണെന്ന് കരെനിൻ അനേകിച്ചിച്ചു. അതു തന്റെ പദ്ധതികളുമായി പൊരുത്തപ്പെടുന്നതാണോ എന്നു സംശയമുണ്ട്.

“തീർച്ചയായും ഞാൻ അയാളോടു പറയാം. പക്ഷേ, എന്തിനാണിപ്പോൾ നിങ്ങൾക്കാ ജോലി?”

“നല്ല ശമ്പളമാണ്. ഒൻപതിനായിരംവരെ കിട്ടും. പിന്നെ എന്റെ വരുമാനവും...” കരെനിൻ ആവശ്യത്തിച്ചു.

ഉയർന്ന ശമ്പളമെന്നുകേട്ടപ്പോൾ ചെലവുചുരുക്കലിനുള്ള തന്റെ പദ്ധതികളുമായി യോജിച്ചുപോവുകയില്ലെന്നാർമ്മിച്ചു: “ഉയർന്ന ശമ്പളനിരക്കുകളാണ് ഇപ്പോഴത്തെ സാമ്പത്തികക്കൂഴിപ്പുങ്ങൾക്കു കാരണമെന്നു കാണിച്ചു ഞാനൊരു ലേവനമഴുതിയിട്ടുണ്ട്.”

“അതു വേണേഡ്? ഒരു ബാക്ക് ധയറക്കുർക്കു പതിനായിരം കൊടുക്കുന്നുവെന്നിരിക്കും. അയാൾക്ക് അർഹതയുള്ളതുകൊണ്ടാണ്. അറിയാമോ? എൻജിനീയർക്കു 20,000 കൊടുത്തേതു പറ്റു.”

“ചെയ്യുന്ന ജോലിക്കെന്നുസരിച്ചാണു ശമ്പളം നിശ്ചയിക്കേണ്ടത്. അതു ലഭ്യതയുടെയും ആവശ്യത്തിന്റെയും നിയമത്തിനു വിധേയമായിരിക്കുകയും വേണം. ആ നിയമത്തെ അവഗണിക്കുന്നതു ശരിയല്ല. ഉദാഹരണത്തിന് ഒരേ സ്ഥാപനത്തിൽ പഠിച്ച് ഒരേ യോഗ്യത നേടിയ രണ്ട് എൻജിനീയർമാരിൽ ഒരാൾക്കു നാല്പതിനായിരവും മറ്റൊരാൾക്കു രണ്ടായിരവും കൊടുക്കുന്നതു ന്യായമല്ല. അതുപോലെ സാങ്കേതിക പരിജ്ഞാനമൊന്നുമില്ലാത്ത വകീലമാരെ കീമമായ ശമ്പളത്തിൽ കമ്പനികളിലെയോ ബാക്കുകളിലെയോ ധയറക്കുർമാരായി നിയമിക്കുന്നു. ആർഷസ്വാധീനമാണ് അതിന്റെയെല്ലാം അടിസ്ഥാനം...”

“അതു ശരി.” ഓൺലൈൻസ്കി ഇടയ്ക്കുകയറി പറഞ്ഞതു: “പക്ഷേ, ഒരു പുതിയ സ്ഥാപനം തുടങ്ങുന്നോൾ അതിന്റെ നടത്തിപ്പ് സത്യസന്ധമായിരിക്കേണ്ടോ?”

“സത്യസന്ധത ഒരു നല്ല ഗുണമല്ല” എന്നായിരുന്നു കരെനിൻ്റെ മറുപടി.

“മറ്റൊരായാലും പോമോർസ്കിയെ കാണുന്നോൾ എന്നിക്കുവേണ്ടി നിങ്ങളെന്നു ശുപാർശ ചെയ്യണം.”

ഒബ്ലോന്സ്കി പറത്തു.

“അതിന്റെ മുവ്യചുമതലക്കാരൻ ബൊർഗ്ഗാരിനോവ് അല്ലോ?”
കരെനിന് ചോദിച്ചു.

“ബൊർഗ്ഗാരിനോവ് സമ്മതിച്ചിട്ടുണ്ട്.”
സങ്കോചത്തേതാടയാണ് ഒബ്ലോന്സ്കി പറത്തത്.

അന്നു രാവിലെയാണ് ബൊർഗ്ഗാരിനോവിനെ കണ്ടത്. ആ
ജൂതന്റെ പെരുമാറ്റം അത്ര സന്തോഷകരമായിരുന്നില്ല.
അയാളുടെ വെയിറ്റിങ്കുമിൽ രണ്ടുമൺിക്കൂർ
കാത്തിരിക്കേണ്ടിവന്നു. അയാളുടെ പ്രതികരണവും
ആശാവഹമായിരുന്നില്ല.

പതിനെട്ട്

“ഇനിയൊരു കാര്യംകൂടി. എന്താണെന്നറിയാമല്ലോ... അന്നയുടെ കാര്യം തന്നെ.” ഒപ്പ്‌ലോൻസ്‌കി പറഞ്ഞു.

അന്നയുടെ പേര് കേടുമാത്രയിൽ കരെനിന്റെ മുവഭാവം കഷിണിതവും നിർജ്ജിവവുമായി.

“ഞാനെന്തു ചെയ്യണമെന്നാണ്?” തിരിത്തിരുന്നു കണ്ണാടി മടക്കിവച്ച് കരെനിന് ചോദിച്ചു.

“ഒരു തീരുമാനം, എന്തെങ്കിലുമൊരു തീരുമാനം, അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്!” ഭ്രാഹിക്കപ്പെട്ട ഭർത്താവെന്ന നിലയ്ക്കല്ലെ എന്നു പറയാനാണുദ്ദേശിച്ചതെങ്കിലും അതു പ്രതികുല ഹലമുള്ളവാക്കുമെന്നു ശക്കിച്ച്, “ഒരു രാജ്യത്രാटാളിനെന്ന നിലയ്ക്കല്ലെ (ഇതിന് ഇവിടെ ഒരു പ്രസക്തിയുമില്ല), ഒരു സാധാരണ മനുഷ്യനെന്ന നിലയ്ക്ക്! നിങ്ങൾ അവളോടു ദയ കാണിക്കണം.”

“എന്താണുദ്ദേശിക്കുന്നതെന്നു തുറന്നുപറയു.” താഴ്ന്ന സ്വരത്തിൽ കരെനിന് പറഞ്ഞു.

“അവളോടു ദയവുണ്ടാകണം. ദയനീയമാണവള്ളുടെ അവസ്ഥ. നേരിട്ടുകണ്ടാൽ നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലാകും. പരമദയനീയം!”

“അന്ന അർക്കയേഡ്യവനയ്ക്ക് ഓന്നിനും കുറവില്ലെന്നാണല്ലോ ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുള്ളത്.”

“അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്, ദൈവത്തെയോർത്തു പരസ്പരം കുറാരോപണം നടത്തരുത്. കഴിഞ്ഞതുകഴിഞ്ഞു! എന്താണവർക്കുവേണ്ടതെന്നു നിങ്ങൾക്കരിയാമല്ലോ. വിവാഹമോചനം.”

“എൻ്റെ മകൻ എന്നാടോപ്പം താമസിക്കുകയാണെങ്കിൽ വിവാഹമോചനം വേണ്ടുന്നാണ് അന്ന അർക്കയേഡ്യവന പറഞ്ഞത്. അതോടെ പ്രശ്നം അവസാനിച്ചു.”

“ദൈവത്തയോർത്തു ദേഷ്യപ്പെടരുത്.” അളിയൻ്റെ കാൽമുട്ടിൽ സ്വർഖിച്ച് ഒബ്ലോൺസ്‌കി പറഞ്ഞു: “പ്രശ്നം അവസാനിച്ചിട്ടില്ല. നിങ്ങൾ വേർപ്പിരിഞ്ഞപ്പോൾ അവർക്കു സ്ഥാതന്ത്ര്യം അനുവദിച്ചു. വിവാഹമൊചന്തൽനും സമർത്ഥിച്ചു. നിങ്ങളുടെ മഹാമനസ്കതയെ അവർ അംഗീകരിച്ചു. നിങ്ങളെ കുറപ്പെടുത്തിയതെയില്ല. അവർ സകലതും ത്യജിച്ചു. പക്ഷെ, അവളുടെ സ്ഥിതി കാലക്രമേണ അസഹ്യമായിത്തീർന്നു.”

“അന്ന അർക്കഡേഡ്യവന്യുടെ ജീവിതത്തിൽ എനിക്കു താൽപര്യമില്ല.” കരെനീൻ പറഞ്ഞു.

“താന്തു വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. അവളുടെ ഇപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതി ആരിത് പുർണ്ണമാണ്. അതുകൊണ്ട് ആർക്കും ഒരു പ്രയോജനവുമില്ല. അവർ അത് അർഹിക്കുന്നു എന്നു നിങ്ങൾ പറയുമായിരിക്കും. അവർക്ക് അതാറ്റാം. അവർ നിങ്ങളോടു ഒന്നും ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല. അതിനുള്ള യെരുമില്ലെന്നു തുറന്നുപറയുന്നു. എക്കിലും താനും അവളെ സ്നേഹിക്കുന്ന അവളുടെ ബന്ധുക്കളും നിങ്ങളോടു താഴ്മയായി അപേക്ഷിക്കുന്നു. യാചിക്കുന്നു! അവളെ ഇങ്ങനെ പീഡിപ്പിക്കുന്നതെന്തിന്? ആർക്കാണ് അതുകൊണ്ടുള്ള നേട്ടം?”

“എന്ന നിങ്ങൾ പ്രതിക്രൂട്ടിൽ നിർത്തുകയാണോ?”

“അല്ല. അല്ല. ഓരിക്കലുമല്ല. താൻ പറയുന്നതു മനസ്സിലാക്കണം.” അളിയൻ്റെ മനസ്സ് ശാന്തമാക്കാനെന്നവണ്ണം ഒബ്ലോൺസ്‌കി കരെനീൻ്റെ കൈയിൽ തൊടു: “അവളുടെ വിഷമം കണ്ണു സഹിക്കാൻ വയ്ക്കാത്തിട്ടാണ്. ചേതമില്ലാത്ത ഒരുപകാരം! നിങ്ങൾ ഒന്നുമറിയണ്ട്. എല്ലാം താൻ എർപ്പാടാക്കാം. മുന്പു നിങ്ങൾ വാക്കു കൊടുത്തതാണ്.”

“എൻ്റെ മകൻ്റെ കാര്യം തീർപ്പാക്കുന്നതിനു മുമ്പാണു താൻ വാക്കുകൊടുത്തത്. അന്നാ അർക്കഡേഡ്യവന്യുടെ വിശാലമനസ്കതയിൽ താൻ വിശ്വസിച്ചു.” കരെനീൻ്റെ ചുണ്ടുകൾ വിരച്ചു. മുഖം വിളറി.

“അവർ സകലതും നിങ്ങളുടെ ഒറബാര്യത്തിനു വിട്ടിരിക്കുകയാണ്. അവളെ രക്ഷിക്കണം. മകനെ വേണമെന്ന് അവർ പറയുന്നില്ല. നിങ്ങളോരു നല്ല മനുഷ്യനാണ് അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്. ഒരു നിമിഷനേരതേക്ക് അവളുടെ സ്ഥാനത്തുനിന്ന് ഒന്നു ചിന്തിച്ചുനോക്കു. അവളെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം ഇതാരു ജീവന്മരണപ്രശ്നമാണ്. നിങ്ങൾ വാദാനം ചെയ്യാതിരുന്നേങ്കിൽ നാട്ടിൻപുറത്തെ

സാഹചര്യങ്ങളുമായി അവർ പൊരുത്തപ്പെടുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, നിങ്ങളുടെ വാദാന്തത്തിൽ വിശ്വസിച്ചു നിങ്ങൾക്കെഴുതിയിട്ട് അവർ മോസ്കോയിലേക്കു പോയി, ആറുമാസമായി നിങ്ങളുടെ തീരുമാനം കാത്തുകഴിയുന്നു. വധശ്രീക്ഷയ്ക്കു വിധിക്കപ്പെട്ട ഒരാളെ, കഴുത്തിൽ കയറിട്ട്, കൊല്ലാതെയും മാപ്പുകൊടുക്കാതെയും നിർത്തുന്ന അവസ്ഥ. അവളോടു ദയകാണിക്കു. എല്ലാം താൻ നോക്കിക്കൊള്ളാം.”

“അതല്ല താൻ പറയുന്നത്. എനിക്ക് അധികാരമില്ലാത്ത ഒരു വാദാനമാണു താൻ നല്കിയത്.”

“വാദാനം നിഷ്പയിക്കുകയാണോ?”

“സാധ്യമായതൊന്നും നിഷ്പയിച്ചിട്ടില്ല. സാധ്യമാണോ എന്നു പരിശോധിക്കാൻ സമയം വേണം.”

“അല്ല, അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്! ഒപ്പലോൻസ്കി ചാടിയെന്നീരും: “താന്തു വിശ്വസിക്കില്ല. ഒരുസ്ത്രീയും അനുഭവിക്കാത്ത ദുരിതമാണ് അവർ അനുഭവിക്കുന്നത്. നിങ്ങൾ നിരസിക്കരുത്.”

“സാധ്യമായതെല്ലാം ചെയ്യാം. നിങ്ങളോരു സ്വത്രചിന്തകനാണ്. പക്ഷേ, താനൊരു വിശ്വാസിയാണ്. ഇതുയും പ്രധാനപ്പെട്ട ഒരു വിഷയത്തിൽ ക്രിസ്ത്യൻനിയമത്തിനെതിരായി പ്രവർത്തിക്കാൻ എനിക്കു സാധ്യമല്ല.”

“പക്ഷേ, ക്രിസ്ത്യൻസമൂഹങ്ങളിൽ, എൻ്റെ അറിവിൽപ്പെട്ടിടത്തോളം നമ്മുടെയിടയിലും വിവാഹമോചനം അനുവദിക്കുന്നുണ്ട്. നമ്മുടെ പള്ളിയും വിവാഹമോചനം അനുവദിക്കുന്നു.”

“അനുവദിക്കുന്നുണ്ട്. പക്ഷേ, ആ അർത്ഥത്തിലല്ല.”

“അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച്, എനിക്കു നിങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. നിങ്ങൾതന്നെയല്ല എല്ലാറ്റിനും മാപ്പുകൊടുക്കാനും ക്രിസ്ത്യൻ വികാരമുൾക്കൊണ്ട് എല്ലാം ത്രജിക്കാനും തയ്യാറായത്. (അതു തങ്ങൾ സ്വാഗതം ചെയ്തതാണ്.) നിങ്ങളുടെ അക്കി എടുക്കുന്നവന് നിങ്ങളുടെ കോടുകൂടി നല്കണമെന്നു പറഞ്ഞത് നിങ്ങൾതന്നെയാണ്. എന്നിട്ടിപ്പോൾ...”

വിളരീയ മുവത്തോടെ കരെനീൻ പെട്ടെന്നീരും: “ദയവുചെയ്ത് ഇതൊന്നു നിർത്തു. ഈ സംഭാഷണം അവസാനിപ്പിക്കു.”

“എക്കിൽ വേണ്ട. എന്നോടു കഷമിക്കു. ഞാൻ വേദനിപ്പിച്ചുകിൽ എനിക്കു മാപ്പുതരു.” ഓവ്ലോൺസ്‌കി അയാളുടെ കൈപിടിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: “ഒരു സന്ദേശവാഹകന്റെ ജോലിമാത്രമാണു ഞാൻ ചെയ്തത്.”

കരെനീൻ അയാൾക്കു കൈകൊടുത്തു. അല്പനേരം ആലോചിച്ചിട്ടു പറഞ്ഞു:

“ഞാൻ ആലോചിക്കേണ്ട. മറുപടി നാളെ പറയാം.”

പത്താമ്പത്

63 ബുദ്ധന്മാർക്കി അവിടെനിന്നിരങ്ങാൻ തുടങ്ങുന്നോൾ കോർനി വന്നുപറത്തു: “സർജി അലക്സോയിച്ചു!” ‘ആരാൺ സർജി അലക്സോയിച്ചു?’ എന്നു ചോദിക്കാൻ ഭാവിച്ചുപ്പോഴേക്കും ഓർമ വന്നു.

“ഓ! സൗരേഷ!” ഒമ്പലോൻസ്കി പറത്തു: “സർജി അലക്സോയിച്ചു എന്നു കേട്ടപ്പോൾ എത്രൊ ഡയറക്ടുരാണന്നല്ലോ എന്ന വിചാരിച്ചത്!” മകനു കാണണമെന്ന് അന്ന പറത്തിരുന്നതും അയാൾ ഓർമിച്ചു. ‘അവൻ എവിടെയാണനും കുടൈ ആരാരാക്കയുണ്ടായും അന്നേപ്പിക്കണം. പിനു സാധിക്കുമെങ്കിൽ... സാധിക്കുമെങ്കിൽ...’ സാധിക്കുമെങ്കിൽ മകനു തനിക്കു കിട്ടത്തക്കവണ്ണം വിവാഹമോചനത്തിനു സമ്മതിപ്പിക്കണമെന്നാണവർ സുചിപ്പിച്ചത്... പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ അതൊന്നും ആലോചിച്ചതുകൊണ്ട് പ്രയോജനമില്ല. എന്നാലും അന്തിരവനു കാണാൻ സാധിച്ചതിൽ ഒമ്പലോൻസ്കി സന്തോഷിച്ചു.

ബാലനോട് അവൻ്റെ അമ്മയെക്കുറിച്ചു ഓന്നും പറയരുതെന്നു കരെന്നിന് ഒമ്പലോൻസ്കിയോടു പറത്തിരുന്നു.

“അപ്രതീക്ഷിതമായി അവൻ്റെ അമ്മയെ കണ്ടതിനുശേഷം അവനു തീരെ സുവമില്ല. തൈയൻ പേടിച്ചുപോയി. കുറെ നാളതെത്ത ചികിത്സക്കാണ്ടാണ് ആരോഗ്യം വീണ്ടുത്തത്. ദോക്കൾ പറത്തതനുസരിച്ചു ഇപ്പോൾ സ്കൂളിലയയക്കുന്നു. കൂടുകാരോടൊപ്പം കളിച്ചു സ്ഥിതി മെച്ചപ്പെട്ടു. നല്ലവണ്ണം പറിക്കുന്നുണ്ട്.”

“ഹല്ലോ! ഇതാർ! കൊച്ചു സൗരേഷയല്ലോ. സർജി അലക്സോയിച്ചു!” നീല ജാക്കറ്റും നീംബ ട്രാസറുമിട്ടു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ദെയരുസമേതം ആത്മവിശ്വാസത്തോടെ കടന്നുവന്ന സുന്ദരനായ ബാലനു നോക്കി ഒമ്പലോൻസ്കി

പറഞ്ഞു. അരോഗ്യവാനും ബുദ്ധിമാനുമാണെന്നു തോന്തി. എത്രൊ അപരിചിതനാണെന്നു ധരിച്ചു തലകുനിച്ചു വന്നങ്ങിയ അവൻ, അമ്മാവനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞപ്പോൾ ദേശ്യപ്പെട്ടു മുഖംതിരിച്ചു. സ്കൂൾ റിപ്പോർട്ട് അച്ചുനേരു കൈയ്ക്കിൽ കൊടുത്തു.

“മിടുകനീർ, ഈനി പൊയ്ക്കൊള്ളു.” അച്ചുനീർ പറഞ്ഞു.

“അഴ്ല് മലിഞ്ഞു. കിളരം വച്ചു. പഴയ കൊച്ചുകൂട്ടിയല്ല. എന്ന ഓർമയുണ്ടോ?” ഒമ്പലോൻസ്കി ചോദിച്ചു.

അവൻ അച്ചുനേരു മുവത്തുനോക്കി.

“ഓർമയുണ്ട്. അമ്മാവൻ.” പറഞ്ഞിട്ട് അവൻ താഴേക്കു നോക്കി.

അമ്മാവൻ അവനെ അടുത്തുവിളിച്ച് അവനേരു കൈപിടിച്ചു: “എന്താക്കയുണ്ടു വിശ്വേഷങ്ങൾ” എന്നു ചോദിച്ചുകൂടിലും തുടർന്ന് എന്താണു പരയേണ്ടതെന്നിടത്തുകൂടാ.

പര്യന്ത് നാണിച്ചു മറുപടിപരയാതെ നിന്നു. അമ്മാവനേരു പിടിയിൽനിന്നു കൈ പിന്നവലിച്ചു. അച്ചുനേരു മുവത്തുനോക്കിയിട്ടു കൂട്ടിൽനിന്നു തുറന്നുവിട്ടു കിളിയെപ്പോലെ ഓടിപ്പോയി.

സെരേഷ് അമ്മയെ കണ്ടിട്ട് ഒരു വർഷം കഴിഞ്ഞു. പിന്നീട് അവക്കുറിച്ചു ഓന്നും കേട്ടില്ല. പിന്നീട് സ്കൂളിൽ പോയി. കൂടുകാരെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടു. അമ്മയെ കണ്ടതിനെത്തുടർന്നുള്ള സ്വപ്നങ്ങളും സ്മരണകളും അവനെ രോഗിയാക്കി. ഇപ്പോൾ അതോന്നും അവനെ അലട്ടാറില്ല. അത്തരം ഓർമകൾ നാണകേടാണെന്നും പെണ്ഠകൂട്ടികൾക്കുമാത്രം യോജിച്ചവയാണെന്നും അവൻ കരുതി. അമ്മയും അച്ചുനും വശക്കുടിയാണു വേർപ്പിരിഞ്ഞതെന്നും അച്ചുനോടൊപ്പം താമസിക്കാനാണു തന്റെ വിധിയെന്നും അവനീയാം. ആ അറിവുമായി അവൻ പൊരുത്തപ്പെട്ടു.

അമ്മയുടെ ചരായയുള്ള അമ്മാവനെ കണ്ടപ്പോൾ അവൻ അസ്യസ്ഥനായി. പഠനമുറിയുടെ പുരത്തു കാത്തുനിന്നപ്പോൾ കേൾക്കാനിടയായ ചില വാക്കുകളിലും അച്ചുനേരുയും അമ്മാവനേരുയും മുവഭാവങ്ങളിലുംനിന്ന് തന്റെ അമ്മയെക്കുറിച്ചാണവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതെന്ന് അവൻ ഉള്ളറിച്ചു. തന്റെ മനസ്സുമാധാനം തകർക്കാൻ വന്ന അമ്മാവനേരു മുവത്തു നോക്കാതിരിക്കാൻ അവൻ ശ്രദ്ധിച്ചു.

പക്ഷേ, അവനേരു പിന്നാലെ പുരത്തെക്കിരഞ്ഞിവന ഒമ്പലോൻസ്കി കോണിപ്പടിയിൽവച്ച് അവനെ കണ്ടു.

സ്കൂൾവിട്ടു വന്നാൽ എന്താക്കെ ചെയ്യുമെന്നു ചോദിച്ചു. അച്ചൻ അടുത്തില്ലാത്തതുകാണ്ഡാവാം, അവൻ അമ്മാവനോടു സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“ഇപ്പോൾ ഞങ്ങൾ തീവണ്ടിയോടിച്ചു കളിക്കും. ഇവിടെയീരിക്കുന്ന രണ്ടുപേരാണു യാത്രക്കാർ. എല്ലാ മുറികളിലുംകൂടി തീവണ്ടി പാതയു പോകും. ഗാർഡ് വാതിൽക്കൽ നിലക്കും.”

“അതാ നിലക്കുന്നതാണു ഗാർഡ്. അല്ലോ?” ഓബ്ലോൺസ്‌കി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

“അതേ, ഗാർഡിനു നല്ല ദൈരുവും വേഗവും വേണും. ഇല്ലേക്കിൽ സധന്മേഖക്കിടുന്നും മറിഞ്ഞതുവിഴും.”

“വാസ്തവമാണ്.” അമ്മയുടെതുപോലുള്ള കണ്ണുകളിൽ—
ഇപ്പോഴതു കൊച്ചുകുട്ടിയുടെ കണ്ണുകളിലും, തീരെ
നിഷ്കളക്കവുമല്ല—നോക്കിക്കൊണ്ടു ദുഃഖത്താട്ടയാണ്
ഓബ്ലോൺസ്‌കി പറത്തത്. കരുനീനു
വാക്കുകൊടുത്തിരുന്നുകിലും അനന്തരയും ചോദിക്കാതിരിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല.

“നിനക്കു നിന്ന് അമ്മയെ ഓർമ്മയുണ്ടാ?”

“എല്ലു, ഓർമ്മയില്ല” എന്നു ധൃതിയിൽ പറത്തു അവൻ മുവം
കുന്നിച്ചു. അവന്റെ മുവം ചുവന്നിരുന്നു.

അരമൺക്കുർ കഴിഞ്ഞു. ട്രഷൻമാസ്സർ വന്നപ്പോൾ അവൻ
കോൺപ്രീസ്റ്റിയിൽത്തന്നെ നിലക്കുകയായിരുന്നു. അവൻ
പിന്നഞ്ഞിനില്ക്കുകയാണോ അതോ കരയുകയാണോ എന്നു
സംശയിച്ച് അദ്ദേഹകൾ പറത്തു:

“ഉരുണ്ടുവിണ്ണുന്നു. തോന്നുന്നു. അപകടം പിടിച്ച
കളിയൊന്നും പാടില്ലെന്നു പറത്തിട്ടില്ലോ?”

“ഞാൻ വിണ്ണില്ല. വിണാൽ ആരും അവിയുകയുമില്ല.”

“പിന്നായെന്താണു കാര്യം?”

“എന്ന എന്ന പാടിനു വിട്ടു!” എനിക്കോർമ്മയുണ്ടകിലും
ഇല്ലേക്കിലും അവർക്കെന്തുവേണും?” ട്രഷൻമാസ്സറോടല്ല. ഈ
ലോകത്തോടു പൊതുവേയാണവൻ പറത്തത്.

ഇരുപത്

പീറേഴ്സ്ബർഗിലായിരുന്നപ്പോഴും ഒബ്സലോൺസ്കി വെറുതേ സമയം കളഞ്ഞില്ല. സഹോദരിയുടെ വിവാഹമോചനത്തിന്റെയും തന്റെ പുതിയ ഉദ്യാഗത്തിന്റെയും കാര്യങ്ങളേന്നുഷിക്കണം. പിന്നെ, മൊസ്കോയിലെ തിരക്കുകളിൽനിന്നൊരു മോചനവും വേണം.

കഫൈകളും ഓമ്പിബന്ധുകളുമുണ്ടുകൂടിലും മോസ്കോയിലെ ജീവിതം പെട്ടെന്നു മുഖിയും. കുറൈക്കാലം തുടർച്ചയായി മോസ്കോയിൽ താമസിച്ചു. ഭാര്യയുടെ കുറപ്പട്ടത്തലും കൂട്ടികളുടെ ആരോഗ്യത്തിന്റെയും വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്റെയും പ്രശ്നങ്ങളുംകൊണ്ടു പൊറുതിമുട്ടി. കടക്കാരനാണന്ന വസ്തുതയും അയാളെ വിഷമിപ്പിച്ചു. പക്ഷേ, പീറേഴ്സ്ബർഗിലെത്തി കുറച്ചുദിവസം കഴിത്തപ്പോഴേക്കും ഉമേഷം വീണ്ടടുത്തു. മനഃചോദനവും ഉത്കണ്ഠയും അശ്വിക്കുമുന്നിലെ മെഴുകിനെപ്പാലെ ഉരുക്കിപ്പോയി.

അയാളുടെ ഭാര്യയുടെ കാര്യമാണെങ്കിലോ?... അനാണ് പീറുൾ ചെചെൻസ്കിയോട് സംസാരിക്കാനിടയായത്. അയാൾക്ക് ഒരു ഭാര്യയും മുതിർന്ന ആണ്മകളുമുണ്ട്. ആണ്മകൾക്കും കൊട്ടാരത്തിൽ പരിചാരകരായി ജോലി ചെയ്യുന്നു. ചെചെൻസ്കിക്കു നിയമാനുസൃതമല്ലാത്ത ഒരു കൂടുംബവും അതിൽ കൂട്ടികളുമുണ്ട്. ആദ്യത്തെ കൂടുംബത്തിനു കുഴപ്പമൊന്നുമില്ലെങ്കിലും രണ്ടാമത്തെ കൂടുംബത്തോടാണു കൂടുതൽ ഇഷ്ടം. അയാൾ മുത്തമകനെ തന്റെ രണ്ടാമത്തെ കൂടുംബത്തിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാറുണ്ട്. അതു മകനെ മിടുകനാക്കിയെന്ന് ഒബ്സലോൺസ്കിയോടു പറഞ്ഞു. മോസ്കോയിലാണെങ്കിൽ ആളുകൾ എന്തെല്ലാം പറയും?

ഈനി കൂട്ടികളുടെ കാര്യം? പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ കൂട്ടികൾ അച്ചുമാർക്കു തടസ്സം സ്വഷ്ടിക്കുന്നില്ല. കൂട്ടികളെ വളർത്താൻ വിദ്യാഭ്യാസസ്ഥാപനങ്ങളുണ്ട്. മോസ്കോയിലേതുപോലെ

കുട്ടികൾക്ക് എല്ലാ ആധികാരവുമാകാമെന്നും അച്ചന്മമാർക്കഷ്ടപ്പെടണമെന്നുമുള്ള പ്രാക്യതമായ കാഴ്ചപ്പാട് ഇവിടെയില്ല. ഓരോരുത്തരും പരിഷ്കൃതമനുഷ്യരെപ്പോലെ സ്വന്തം ഇഷ്ടപ്രകാരം ജീവിക്കണമെന്നാണ് ഇവിടത്തെ നിലപാട്.

സർവീസിന്റെ കാര്യമെടുത്താലോ?...
മോസ്കോയിലെപ്പോലെ ദുരിതപൂർണ്ണമല്ല ഇവിട. കുറച്ചുജോലി, അല്പം സേവപിടിത്തം, ചില സുത്രപ്പണികൾ, പെട്ടുഉയരത്തിലെത്താം, ബന്ധാന്ത്രണോവിനെപ്പോലെ.
അങ്ങനെയാവുന്നോൾ ജോലി ചെയ്യാൻ താൽപര്യമേറും.

സാമ്പത്തികകാര്യങ്ങളിലെ പീറേഴ്സ്ബർഗിന്റെ
കാഴ്ചപ്പാടാണ് ഒബ്ലോൺസ്കികൾ, പ്രത്യേകിച്ച് അശ്വാസം പകർന്നത്. പ്രതിവർഷം അമ്പതിനായിരും രൂബിളേക്കിലും ചെലവാക്കാറുള്ള ബാർക്ക് നിയാൻസ്കി കഴിഞ്ഞ ദിവസം പ്രകടിപ്പിച്ച പ്രസ്താവ്യമായ ഒരഭിപ്രായം ഇക്കാര്യം കൂടുതൽ വ്യക്തമാക്കുകയുണ്ടായി.

അത്താഴത്തിനുശേഷം സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഒബ്ലോൺസ്കി, ബാർക്കനിയാൻസ്കിയോടു പറഞ്ഞു: “നിങ്ങൾ മോധ്യവിന്നുന്നുവെങ്കിയുടെ കൂടുകാരന്നല്ല. എനിക്കുവേണ്ടി ഒരുപകാരം ചെയ്യാമോ? എനിക്കു താൽപര്യമുള്ള ഒരു പോസ്റ്റുണ്ട്. സതേൺ റെയിൽവേയുടെ മുച്ചുൽ ക്രൈറ്റ്...”

“പേരോക്കെ താൻ ഓർമിച്ചോളാം. എന്തിനാണീ റെയിൽവേയിലെ ജോലി? ജുതമാർക്കിടയ്ക്ക്? നിങ്ങൾക്ക് അത് ഇഷ്ടപ്പെടുമോ?”

“എനിക്കിപ്പോൾ പണ്ടത്തിനു ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ട്. ജീവിക്കേണ്ട്?”
“ഇപ്പോഴും ജീവിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ.”
“ഉണ്ട്. പക്ഷേ, കടത്തിലാണ്.”
“ഓഹോ! എത്രയുണ്ട്?” ബാർക്കനിയാൻസ്കി
സഹതാപത്രതാട ചോദിച്ചു.

“വളരെ കൂടുതലുണ്ട്. ഇരുപതിനായിരത്തോളം രൂബിൾ.”
അതുകേട്ട് ബാർക്കനിയാൻസ്കി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.
“ഭാഗ്യവാൻ” അയാൾ പരഞ്ഞു:
“പതിനഞ്ചുലക്ഷത്തോളമാണ് എന്ന് കടം. സന്ധാദ്യം വട്ടപ്പുജ്യം. എനിട്ടും താൻ ജീവിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ.”

അതു സത്യമാണെന്ന് ഒബ്ലോൺസ്കിക്ക് അറിയാം. പറഞ്ഞുകേട്ടല്ല, യഥാർത്ഥമാണ്. മുപ്പതുലക്ഷത്തിന്റെ കടക്കാരനായ ഷിവവോവ് ഒരു പെനിയുമില്ലാതെ

ആധംബരത്തിലാണു ജീവിച്ചുത്. ഗതികേടിന്റെ പര്യായമെന്നു പേരെടുത്ത ക്രിവ്യോവ് പ്രഭുവിനു രണ്ടു വെപ്പാട്ടിമാരുണ്ടായിരുന്നു. പെട്ടോവ്സ്കിയുടെ കടം അസ്വാദിക്ഷാമായിട്ടും ജീവിതശൈലിയിൽ മാറ്റം വരുത്തിയില്ല. ഫിനാൻസ് ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റിന്റെ തലപ്പത്തിരുന്ന് ഇരുപതിനായിരം ശമ്പളം പറ്റി.

ഇതിനെല്ലാം പുറമേ, പീറേഴ്സ്ബർഗ്, ഓബ്ലോൺസ്കിക്കു ശാരീരികസ്വാദ്യം പ്രദാനം ചെയ്തു. അയാൾ കുടുതൽ ചെറുപ്പമായി. മോസ്കോയിൽവച്ച് കുറച്ചു മുടി നരചെന്നു കണ്ടു. ഉച്ചമയക്കം പതിവാക്കി. പടികൾ പതുക്കെ കയറാൻ തുടങ്ങി. കിതച്ചുകൊണ്ടു ശ്വസിച്ചു. ചെറുപ്പകാരികളുടെയിടയിൽ നിരുത്സാഹത്താടെ പെരുമാറി. നൃത്യംചെയ്യാൻ കൂട്ടാക്കിയില്ല. പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ പത്തു വയസ്സു കുറവാണെന്നുതോന്തി.

വിദേശരത്തുനിന്നു മടങ്ങിയെത്തിയ അരുപതുകാരനായ പ്രിന്റ് പീറ്റർ ഓബ്ലോൺസ്കി കഴിഞ്ഞ ദിവസം പറഞ്ഞിപ്പറ്റിപ്പാരമാണ്:

“ഇവിടെയുള്ളവർക്ക് എങ്ങനെ ജീവിക്കണമെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. പറഞ്ഞാൽ നിങ്ങൾ വിശ്വസിക്കില്ല. ബാദനിൽ താൻ വേന്തുക്കാലം കഴിച്ചുകൂട്ടി ശരിക്കും. ഒരു ചെറുപ്പകാരനാണെന്നു തോന്നും. ഒരു ചെറുപ്പകാരിയെ കണ്ടു. എന്റെ ഭാവന ചിരകുവിടർത്തി. തിന്നും ഒരല്പം കുടിച്ചും ശക്തിയും ഉണ്ടാക്കുന്നു. റഷ്യയിൽ തിരിച്ചുവന്നു ഭാര്യയോടൊപ്പം രണ്ടാഴ്ച കഴിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും ശരിക്കുമൊരു വ്യഖനായി. ആത്മാവിന്റെ രക്ഷയെക്കുറിച്ചുള്ളാതെ ഇവിടെ മറ്റാനും ചിന്തിക്കാനില്ല. പിന്നെ താൻ പാരീസിൽ ചെന്നു. വിണ്ടും ധനവനം വിണ്ടുത്തു.”

പീറ്റർ ഓബ്ലോൺസ്കിക്കുണ്ടായ അനുഭവത്തെന്നയാണ് ന്യൂഫൌം ഉണ്ടായത്. മോസ്കോയിൽത്തന്നെ കഴിഞ്ഞുകൂടിയിരുന്നുകിൽ ഇതിനോടകം ആത്മാവിന്റെ മോക്ഷത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുന്ന ഘട്ടത്തിലെത്തുമായിരുന്നു. പീറേഴ്സ്ബർഗിൽ നല്ല ചോരത്തിള്ള് അനുഭവപ്പെടുന്നുണ്ട്.

പ്രിന്റസ്സ് ബെറ്റ്സിക്കും ഓബ്ലോൺസ്കിക്കും തമ്മിൽ ഒരു പ്രത്യേക ബന്ധമാണുള്ളത്. ഓബ്ലോൺസ്കി നേരബന്ധിനു പ്രിന്റസ്സിനെ ഫ്രെമിക്കുന്നതായി നടിച്ചു. അവരോടു തീരെ വ്യത്തികെട്ട് തമാശകൾ പറഞ്ഞു. കരെനീനെ കണ്ടതിന്റെ പിറ്റേന് അയാൾ അവരെ സന്ദർശിച്ചു. ചെറുപ്പമാണെന്നു

ഭാവിച്ച് അയാൾ അവരോടു പല വിധ്യശിത്തങ്ങളും പറഞ്ഞു. ഒരുവിൽ അവിടെനിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻ വയ്ക്കായി. അനാകർഷകമെന്നുമാത്രമല്ല വെറുപ്പുളവാക്കുന്നതുമായിരുന്നു പ്രിൻസസ്സിന്റെ രൂപം. അതേസമയംതന്നെ അയാളൊരു സുന്ദരനാണന്ന് അവർക്കു തോന്നുകയും ചെയ്തു. ആ സമയത്ത് പ്രിൻസസ്സ് മാഗ്കായ അവിട വന്നതുകൊണ്ട് ഒവ്വലോൻസ്കി രക്ഷപ്പെട്ടു.

“ഓ, നിങ്ങളിവിടെയുണ്ടോ?” പ്രിൻസസ്സ് മാഗ്കായ ചോദിച്ചു. “നിങ്ങളുടെ പാവം സഹോദരി എന്തു ചെയ്യുന്നു? എല്ലാവരും അന്നയെ ആക്ഷേപിക്കുകയാണ്—അവളെക്കാൾ ആയിരം മടങ്ങു വ്യത്തികെടുവൻ. അവൾ ചെയ്തതു ശരിയായെന്നാണ് എന്റെ പക്ഷം. അവൾ പീറേഴ്സ് ബർഗിലുണ്ടായിരുന്നപ്പോൾ വേബാൺസ്കി എന്ന അറിയിക്കേണ്ടതായിരുന്നു. അവളോടൊപ്പം എല്ലായിടത്തും താൻ പോകുമായിരുന്നു. എന്റെ സ്നേഹാനേഷണങ്ങൾ അറിയിക്കണം... അവളുടെ വിശ്രേഷണങ്ങൾ കേൾക്കെടു.”

ഒവ്വലോൻസ്കി പറഞ്ഞുതുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും പ്രിൻസസ്സ് മാഗ്കായ സ്വന്തം വിശ്രേഷണങ്ങൾ എഴുന്നള്ളിക്കാനാരംഭിച്ചു.

“താനൊഴിച്ച് എല്ലാവരും രഹസ്യമായി ചെയ്യുന്നതുതന്നെന്നാണ് അവളും ചെയ്യുന്നത്. അവളുടെ ഭംഗിയായി ചെയ്തു. നിങ്ങളുടെ മണഡച്ചാരായ അളിയനെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയതു നന്നായി! അയാൾ ബുദ്ധിമാനാണന്ന് എല്ലാവരും പറഞ്ഞു. മണഡനെന്നു താൻ മാത്രമാണു പറഞ്ഞത്. ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന്യും ലാൻഡോവുമാണ് ഇപ്പോഴയാളുടെ കൂട്ടുകാർ.”

“അതാണെനിക്കു മനസ്സിലാക്കാത്തത്.” ഒവ്വലോൻസ്കി പറഞ്ഞു: “ഈന്നലെ എന്റെ സഹോദരിയുടെ കാര്യത്തിനു താൻ അയാളെ കണ്ടു. കൃത്യമായൊരു മറുപടി വേണമെന്നു പറഞ്ഞു. ആലോച്ചിച്ചുപറയാമെന്നായി അയാൾ. അതിനുപകരം ഈന്നു രാവിലെ എനിക്കു കിട്ടിയത്, വൈകുന്നേരം ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന്യുടെ വീട്ടിലെത്താനുള്ള ക്ഷണമാണ്.”

“അതാണു കാര്യം! അതാണു കാര്യം!” പ്രിൻസസ്സ് മാഗ്കായ സന്ദേഹത്തോടെ പറഞ്ഞു. അവർ ലാൻഡോവുടെ അഭിപ്രായമാരായും.”

“ലാൻഡോവുമാരെയോ? എന്തിന്? ആരാണയാൾ?”

“നിങ്ങൾക്ക് ജുശ്റ്‌സ് ലാൻഡേയായെ അറിയില്ലോ? ഭാവിപ്പവചിച്ചു പേരെടുത്ത ഒരു വിദ്യാർഥി. അയാളും ഒരു മനബുദ്ധിയാണ്. പക്ഷെ, നിങ്ങളുടെ സഹോദരിയുടെ ഭാവി അയാളെ ആശയിച്ചാണിരിക്കുന്നത്. പ്രവർഷ്യകളിൽ താമസിച്ചതിന്റെ ഫലം കണ്ടോ? നിങ്ങൾക്ക് ഒന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. ലാൻഡേയാ ഒരു കടയിലെ വില്പനകാരനായിരുന്നു. ഒരു ദിവസം അയാളാരു ദോക്കിരെ കാണാൻ പോയി. അവിടെ വെയിറ്റിങ് റൂമിലിരുന്ന് ഉരങ്ങി. ഉരക്കത്തിൽ രോഗികൾക്കാക്കെ ചികിത്സ നിശ്ചയിച്ചു. വിചിത്രമായ ചികിത്സയായിരുന്നു. പിന്നീട് യുറി മെലൈഡിന്റെക്കിയുടെ ഭാര്യ, ഭർത്താവിനെ ചികിത്സിക്കാൻ അയാളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. ഇപ്പോൾ അയാളുടെ ചികിത്സയിലാണ്. ഒരു ഫലവുമില്ല. രോഗി പഴയതുപോലെ കഴീണിതനാണ്. പക്ഷെ, അവർക്ക് അയാളെ വിശ്വാസമാണ്. അതുകൊണ്ട് റഷ്യയിൽ കൊണ്ടുവന്നു. ഇപ്പോൾ എല്ലാവരും അയാളുടെ പിനാലെ പായുന്നു. എല്ലാവരെയും അയാൾ ചികിത്സിക്കുന്നു. വെസ്സുബോവ് പ്രഭ്രിയുടെ രോഗം ഭേദമാക്കിയപ്പോൾ പ്രഭ്രി അയാളെ ദത്തടക്കുത്തു.”

“ദത്തടക്കേതോ? എങ്ങനെ?”

“ദത്തടക്കുത്തു. അത്രതനെ. ഇപ്പോഴായാൾ ലാൻഡേയാ അല്ല വെസ്സുബോവ് പ്രഭു ആണ്. ഇവിടെ പ്രശ്നം ലിഡിയ ആണ്. എന്നിക്കവെള്ള ഇഷ്ടംതനെ. പക്ഷെ, അവളുടെ തലയിലെ പിരി ഇളക്കിയിട്ടുണ്ട്. അവർ ലാൻഡേയായുടെ പിരകേ ചെന്നു. ഇപ്പോൾ അയാളുടെ ഉപദേശമില്ലാതെ അവളും കരെനീനും ഒന്നും ചെയ്യാറില്ല. അതുകൊണ്ട് നിങ്ങളുടെ സഹോദരിയുടെ ഭാവി ഇപ്പോൾ ലാൻഡേയായുടെ അമവാ വെസ്സുബോവ് പ്രഭുവിന്റെ കൈകളിലാണ്.

ഇരുപത്തിയൊന്ന്

ബാ റ്റക്കിയാൻസ് കിയുടെ വീട്ടിൽനിന്നു വിഭവസമ്പ്രദായ ഫൈഞ്ചലിംഗം ധാരാളം മദ്യവും കഴിച്ച് ഓബ്ലോൺസ് കി നിശ്ചിതസമയം കഴിഞ്ഞത് അധികം വൈകാതെ ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭ്രിയുടെ വീട്ടിലെത്തി.

“പ്രഭ്രിയോടൊപ്പം ആരാണുള്ളത്? മേഖലാകാരനാണോ?” വിചിത്രമായ ഒരു കോട്ട് സ്ഥാനം ഡിൽ തുകാനിയിരുന്നതുകണ്ണു ദ്വാരപാലകനോട് ഓബ്ലോൺസ് കി ചോദിച്ചു.

“അലക്സിൻ അലക്സാണ്ട്രോവിച്ച് കരെനിനും ബെസ്റ്റുബോവ് പ്രഭുവും.” ദ്വാരപാലകൻ ഗൗരവത്തിൽ പറഞ്ഞു. ‘പ്രിന്സസ്റ്റ് മൂഗ്കകായ ഉള്ളിച്ചുതു ശരിയാണ്.’ കോൺപ്ലി കയറവേ ഓബ്ലോൺസ് കി ചിന്തിച്ചു: ‘എങ്ങിലും അവരെ പരിചയപ്പെടുന്നതു നല്ലതാണ്. അവർക്ക് ആശ്രംസ്വാധീനമുണ്ട്. പോമോൺസ് കിയോട് ഒരു വാക്കുപറഞ്ഞാൽ എൻ്റെ ജോലി ഉറപ്പായതുതനെ.’

വട്ടമേശയ്ക്കരികിൽ ഒരു വിളക്കിന്റെ ചുവട്ടിൽ പ്രഭ്രിയും കരെനിനും പതിഞ്ഞ സ്വരത്തിൽ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. സ്ത്രീയുടെതുപോലുള്ള അരക്കെട്ടും മനോഹരമായ തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളും കോട്ടിനുപുറത്തെക്കു നീണ്ടുകൂടിടക്കുന്ന തലമുടിയുമുള്ള മെലിഞ്ഞുവിളിയ ഒരു കുറിയ മനുഷ്യൻ മുറിയുടെ മറുവശത്തു ചുവരിലെ ചിത്രങ്ങൾ നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു. ആതിമേയയെയും കരെനിനെയും വന്നങ്ങിയിട്ട് ഓബ്ലോൺസ് കി ആ അപരിചിതന്റെ നേർക്കുനോക്കി.

“മിസ്റ്റർ ലാൻഡോ.” പ്രഭ്രി ഭവ്യതയോടെ പറഞ്ഞു. അയാളെ അവർ പരിചയപ്പെടുത്തി.

ലാൻഡോ തിരിഞ്ഞുനോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അടുത്തുവന്ന് ഓബ്ലോൺസ് കിക്കു കൈകൊടുത്തിട്ടു വീണ്ടും ആ ചിത്രങ്ങൾ നോക്കാൻ തുടങ്ങി. പ്രഭ്രിയും കരെനിനും അർത്ഥംവച്ച് മുവത്തോടുമുഖം നോക്കി.

“കണ്ണതിൽ സന്തോഷം, വിശ്രഷ്ടിച്ചും ഇന്.” കരെനീൻ്റെ അടുത്തുള്ള കസേര ചുണ്ഡിക്കാണിച്ച് ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭ്രി പറത്തു.

“ഞാന്നദ്രോഹത്തെ
പരിചയപ്പെടുത്തിയെങ്കിലും
ബെസ്സുബോവ് പ്രഭുവാണ്.
അദ്രോഹത്തിന് ഇഷ്ടമല്ല.”

“ഞാൻ കേട്ടിടുണ്ട്.” ഓവ്ലോൺസ്‌കി പറത്തു:
“ബെസ്സുബോവ് പ്രഭ്രിയെ പുർണ്ണമായി സുവപ്പെടുത്തിയെന്നു
പറയുന്നു.”

“ഇന് അവരിവിടെ വന്നിരുന്നു. തീരെ ദയനീയമായ
അവസ്ഥയിലാണ്.” പ്രഭ്രി കരെനീനോടു പറത്തു: “ആ വേർപാട്
അവർക്കു താങ്ങാൻവയ്ക്കു. ഒരു കനത്ത പ്രഹരമായിപ്പോയി!”

“അയാൾ പോകാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തിയോ?” കരെനീൻ
ചോദിച്ചു.

“ഉംഗ്. പാർസിലേക്കാണു പോകുന്നത്. ഇന്നലെ ഒഴശരിരി
കേട്ടു.” ഓവ്ലോൺസ്‌കിയെ ഒന്നു നോക്കിയിട്ട് പ്രഭ്രി പറത്തു.

‘അശരിരി കേട്ടു.’ അവർക്കിഷ്ടപ്പെടാത്തതൊന്നും
പറയാതിരിക്കാൻ ഓവ്ലോൺസ്‌കി മനസ്സിരുത്തി.

ഒരു നിമിഷത്തെ ഇടവേളയ്ക്കുശ്രേഷ്ഠം ഏതോ പ്രധാന
വിഷയത്തിലേക്കു കടക്കുന്നതുപോലെ നിശുദ്ധമായി
ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പ്രഭ്രി ഓവ്ലോൺസ്‌കിയുടെ നേർക്കു തിരിത്തു:

“എനിക്കു വളരെക്കാലമായി നിങ്ങളെ അറിയാം. കൂടുതൽ
അടുത്തു പരിചയപ്പെടാൻ സന്തോഷമുണ്ട്. നമ്മുടെ
കൂട്ടുകാരുടെ കൂട്ടുകാർ നമ്മുടെയും കൂട്ടുകാരാണ്. കൂട്ടുകാരനെ
അടുത്തതിന്യാമക്കിൽ അയാളുടെ ആത്മാവിലേക്ക്
ഇറങ്ങിച്ചെല്ലാം. അലക്സിസ് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിന്റെ
കാര്യത്തിൽ നിങ്ങൾ അതിനു തയ്യാറാവുകയില്ലെന്നു ഞാൻ
ഡയപ്പെടുന്നു. ഞാൻ പറയുന്നതു മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ടോ?”
മനോഹരമായ സ്വപ്നംകാണുന്ന കണ്ണുകളോടെ അവർ
ചോദിച്ചു.

“ഒരളവുവരെ.” ഓവ്ലോൺസ്‌കി പറത്തു: അലക്സിസ്
അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥ എനിക്കു
മനസ്സിലാക്കുന്നു.”

“ഈ മാറ്റം പുറമേയുള്ളതല്ല.” ലാൻഡ്രോയുടെ അടുത്തെക്ക്
എന്നിറ്റുപോയ കരെനീനെ അനുരാഗവിവരയായി

നോക്കിക്കാണ്ടാൻ ലിഡിയ ഇവാനോവ്സ് പറഞ്ഞത്: “അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിനു മാറ്റമുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ഒരു പുതിയ ഹൃദയമാണിപ്പോൾ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉള്ളിലെ മാറ്റം നിങ്ങൾ പുർണ്ണമായി മനസ്സിലാക്കിയിട്ടില്ല.”

“അതിനെക്കുറിച്ചു പൊതുവേ ഒരു ചിത്രം എന്ന് മനസ്സിലുണ്ട്. താങ്ങൾ ചിരകാലസുഹൃത്തുകളാണ്. ഇപ്പോഴേനിക്ക്...” രണ്ടു മന്ത്രിമാരിൽ ആരോടാണവർക്കു കുടുതൽ അടുപ്പമെന്നും ആരെ സ്വാധീനിച്ചാണു തന്റെ കാര്യം നേടേണ്ടതെന്നും ആലോചിച്ചുകൊണ്ടാണ് ഓഫോർഡർസ്കി പറഞ്ഞത്.

“അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായ മാറ്റം അയൽക്കാരനോടുള്ള സ്വന്നഹത്തിനു മങ്ങലേല്പിച്ചിട്ടില്ല. നേരേമറിച്ച്, അതിനെ കുടുതൽ ശക്തിപ്പെടുത്തുകയാണ് ചെയ്തത്. എന്ന് പറയുന്നതു നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. ചായ കൂടിക്കുന്നോ?” ഫ്രെയിൽ ചായയുമായി വന്ന ഭൂത്യനെ നോക്കിക്കാണ്ടാണു ചോദിച്ചത്.

“അയാളുടെ നിർഭാഗ്യത്തിൽ തീർച്ചയായും...”

“ആ നിർഭാഗ്യം ഒരു വലിയ അനുഗ്രഹമായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിലിപ്പോൾ സർവ്വശക്തനെക്കുറിച്ചുള്ള ഓർമകൾ മാത്രമെയുള്ളൂ.”

“എന്റെ പേര് ശുപാർശചെയ്യാൻ രണ്ടുപേരോടും പറയണം.’ എന്നു വിചാരിച്ച് ഓഫോർഡർസ്കി പറഞ്ഞു: “തീർച്ചയായും പക്ഷെ, തികച്ചും വ്യക്തിപരമായ ഇത്തരം മാറ്റങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഏറ്റവുമടുത്ത സുഹൃത്തുകളോടുപോലും സംസാരിക്കാറില്ലാലോ.”

“നേരേമറിച്ചാണു വേണ്ടത്. നമ്മൾ സംസാരിക്കുകയും പരസ്പരം സഹായിക്കുകയും വേണം.”

“ശരിയാണ്. പക്ഷെ, വിശ്വാസത്തിന്റെ കാര്യത്തിൽ അഭിപ്രായവ്യത്യാസങ്ങളുണ്ടാകാം. മാത്രവുമല്ല...” ഓഫോർഡർസ്കി സൗമ്യമായി ചിരിച്ചുകൊണ്ടാണു പറഞ്ഞത്.

“വിശുദ്ധസത്യത്തെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം അഭിപ്രായവ്യത്യാസത്തിന്റെ കാര്യമില്ല.”

“തീർച്ചയായും. എങ്കിലും...” മതവുമായി ബന്ധപ്പെട്ട പ്രശ്നമാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി. ഓഫോർഡർസ്കി മൗനംപാലിച്ചു.

“ഇദ്ദേഹം ഉടനെ ഉറങ്ങുമെന്നാണു തോന്നുന്നത്!” ലിഡിയ ഇവാനോവ്വനയെ സമീപിച്ച് കരെനിൻ മന്തിച്ചു.

ബൈലോൺസ്കി തിരിത്തുനോക്കി. ലാൻഡോ ഒരു ചാരുക്കണ്ണരയിൽ തലകുന്നിച്ചിരിക്കുന്നു. അതു ശ്രദ്ധിക്കണം എന്നു പറത്തു ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന കരെനിൻ ഒരു കണ്ണര നീക്കിയിട്ടും. ഒരു ഭ്യത്യൻ ഒരു കുറിപ്പുമായി വന്നു. അതിനു വളരെപ്പെട്ടെന്നാരു മറുപടിയെഴുതിക്കൊടുത്തിട്ട് ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന പറത്തു. മോസ്കോനിവാസികൾക്ക് വിശ്രേഷിച്ച് പുരുഷമാർക്കു മതത്തിനോടു തിക്കണ്ണത അലംഭാവമാണ്.”

“അല്ല പ്രഭീ, കടുത്ത മതവിശ്വാസികളെന്നു പേരെടുത്തവരാണ് മോസ്കോനിവാസികൾ.” ബൈലോൺസ്കി പറത്തു.

“എൻ്റെ അറിവിൽപ്പെട്ടിരുത്താളം മതത്തിനോട് അലംഭാവമുള്ളവരിലൊരാളാണു നിങ്ങളും.” കരെനിൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറത്തു.

“ഇതിൽ അലംഭാവം കാടുന്നതെങ്ങനെ?” ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന ചോദിച്ചു.

“എനിക്ക് അലംഭാവമല്ല, പ്രതീക്ഷയാണ്.” ആശ്വാസകരമായ പുണ്ണിരിയോടെ ബൈലോൺസ്കി പറത്തു: “അതിനെക്കുറിച്ചുള്ളാം അലോചിക്കാനുള്ള സമയമായോ എന്ന് എനിക്കറിത്തുകൂടാ.”

കരെനിൻ ലിഡിയയും മുവത്തോടുമുഖം നോക്കി.

“തങ്ങൾക്ക് അതിനുള്ള സമയമായോ എന്നും നിശ്ചയമില്ല.” കരെനിൻ പറത്തു: “മനുഷ്യൻ്റെ കണക്കുകൂട്ടലുകൾക്കുറുത്താണ് ദൈവഹിതം.”

“അവൻ്റെ നിരന്തരമായ സാന്നിധ്യം തങ്ങളുടെ ആത്മാവിനു പകരുന്ന സന്തോഷം എത്രയാണെന്നു നിങ്ങളിൽത്തിരുന്നുവെങ്കിൽ!” ലിഡിയ ഇവാനോവ്വന പ്രാർത്ഥിക്കുന്ന മട്ടിലാണു പറത്തത്.

“അത്രതേതാളം ഉന്നതങ്ങളിലെത്തിച്ചേരാൻ എല്ലാവർക്കും സാധിച്ചുന്നുവരില്ല.” മതം മഹനിയമാണെന്നു സമ്മതിക്കാൻ മടിച്ചും എന്നാൽ, പോമോൺസ്കിയോട് ഒരു വാക്കുപറത്തു തന്നിക്കിഷ്ടപ്പെട്ട ജോലി തരപ്പെടുത്തിത്തരാൻ കൈല്പുള്ള വ്യക്തിയുടെ മുന്പാകെ താനൊരു അധിവിശ്വാസിയാണെന്നു തുറന്നുപറയേണ്ടെന്നു വിചാരിച്ചുമായിരുന്നു ബൈലോൺസ്കിയുടെ ഇള അഭിപ്രായപ്രകടനം.

“പാപമോധനയിനെ വിലക്കുന്നതെന്നാണോ നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം?” ലിഡിയ ഇവാനോവ്സ് ചോദിച്ചു: “അതൊരു തെറ്റിഡിഡാരണയാണ്. വിശ്വാസി പാപിയല്ല. അയാളുടെ പാപം പൊറുക്കപ്പെടുകഴിഞ്ഞു.”

“പണിയെടുക്കാത്തവൻ്റെ വിശ്വാസം മരണത്തിനു തുല്യമാണ്.” ഒബ്ലോൺസ്കി ഒരു മതസ്ഥിഡാന്തം ഉഖരിച്ചു.

“ജെയിംസ് പുണ്യാളൻ്റെ ലിവിതത്തിൽനിന്നാണെന്ത്.” കുറപ്പെടുത്തുന്ന സ്വർത്തത്തിൽ ലിഡിയ ഇവാനോവ്സ്യെ നോക്കി കരെനിന്റെ പറഞ്ഞു. ഇക്കാര്യം ഇതിനുമുമ്പ് പലതവണ അവർ ചർച്ച ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു വ്യക്തം. “ഇതിന്റെ തെറ്റായ വ്യാവ്യാനം വരുത്തിവച്ചു അപകടം കുറച്ചാനുമല്ല. പലരെയും വിശ്വാസത്തിൽനിന്നുകറ്റാൻ ഈതു സഹായിച്ചിട്ടുണ്ട്. ‘എനിക്കു ജോലിയെയാനുമില്ല, അതുകൊണ്ട് വിശ്വസിക്കാൻ സാധ്യമല്ല,’ ഇങ്ങനെ ഓരിടത്തും പറഞ്ഞിട്ടില്ല. നേരേമരിച്ചാണു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത്.”

“ദൈവത്തിനുവേണ്ടി ജോലി ചെയ്യുക, ആത്മാവിന്റെ രക്ഷയ്ക്കു പട്ടിണി കിടക്കുക. എന്നതാണു നമ്മുടെ സന്ധാസിമാരുടെ മനുഷ്യത്വരഹിതമായ അഭിപ്രായം.” ലിഡിയ ഇവാനോവ്സ് വെറുപ്പോടെ വിവരിച്ചു: “പക്ഷേ, അങ്ങനെ ഓരിടത്തും പറഞ്ഞിട്ടില്ല.”

“നമുക്കുവേണ്ടി രക്തസാക്ഷിയായ ക്രിസ്തുവാണു നമേ രക്ഷിച്ചത്, വിശ്വാസമാണ് നമേ രക്ഷിച്ചത്.” കരെനിന്റെ അവരെ പിന്തുണാച്ചു.

“നിങ്ങൾക്ക് ഇംഗ്ലീഷ് അറിയാമോ?” ലിഡിയ ഇവാനോവ്സ് ചോദിച്ചു. അറിയാമെന്നു മറുപടി കിട്ടിയപ്പോൾ അവരെന്നിന്റെ അലമാരയിൽനിന്നും ഒരു പുസ്തകമെടുത്തു: ‘സുരക്ഷയും സന്തോഷവും’ അല്ലെങ്കിൽ ‘ചിറകിന്തിയിൽ’ എന്ന ഭാഗം താൻ വായിച്ചുകേൾപ്പിക്കാം. കുറച്ചെയുള്ളു. ഇപ്പോൾ ഭൂമിയിൽ മറുന്തിനേക്കാളും ഉപരിയായി വിശ്വാസവും സന്തോഷവും ആർജിക്കാനും ഇതുകൊണ്ട് ആത്മാവിനെ നിരയ്ക്കാനുമുള്ള മാർഗമാണിതിൽ വിവരിക്കുന്നത്. ഒരു വിശ്വാസിക്കു ദുഃഖമില്ല, കാരണം അയാൾ തനിച്ചുമല്ല. പക്ഷേ, ഇതിൽ പരയുന്നതുപോലെ...” അവർ വായിക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ ഭൂത്യൻ അകത്തുവന്നു. “ബോറാസ്തിനായോ? നാളെ രണ്ടുമൺിക്കുന്നു പറ.” പുസ്തകത്തിൽ വായിക്കുന്ന ഭാഗം വിരലുകൊണ്ടയാളപ്പെടുത്തി മനോഹരമായ

കണ്ണുകൾക്കാണ്ടു നോക്കിയിട്ട്, നെടുവീർപ്പിട്ട് അവർ പറഞ്ഞു: “യമാർത്ഥമായ വിശ്വാസം ഇങ്ങനെയാണു ഫലവത്താകുന്നത്. നിങ്ങൾക്കു മേരി സന്നിനയെ അറിയാമല്ലോ. അവളുടെ ദാർഭാഗ്യത്തെക്കുറിച്ചു കേട്ടിട്ടുണ്ടാ? അവളുടെ ഒരേയൊരു സന്താനം മരിച്ചുപോയി. അവർക്കു കന്തത നിരാശയായി. അപ്പോഴെന്തു സംഭവിച്ചേനോ? അവളുടെ തോഴനെ കണ്ടതി. ഇപ്പോഴവർ കുണ്ടു മരിച്ചതിന് ദൈവത്തിനു നന്ദിപറയുന്നു. അതാണു വിശ്വാസത്തിൽനിന്നു ലഭിക്കുന്ന സന്നോഷം.”

“അതേയന്തെ, അതു ശരിയാണ്.” അവർ അതു വായിക്കുന്നോൾ തനിക്കു തന്റെയുള്ളിലെ ആശയങ്ങൾ സ്വരൂക്കുട്ടാനുള്ള സമയം ലഭിക്കുമെന്ന് ഓൺലൈൻസ്കി ആശുപിച്ചു: “എന്തായാലും ഈന്ന് ഓന്നും ചോദിക്കുന്നില്ല. ചോദിച്ചു കുഴപ്പമുണ്ടാക്കാതെ ഇവിടെനിന്നും രക്ഷപ്പെടാം.”

“ഇംഗ്ലീഷ് അറിഞ്ഞതുകൂടാത്തതുകൊണ്ടു നിങ്ങൾക്കു മുഖിയും. വളരെ കുറച്ചേയുള്ളു.” ലാൻഡോയ്യുടെ നേർക്കു നോക്കിയാണ് ലിഡിയ ഇവാനോവ്ന പ്രഭ്രി പറഞ്ഞത്.

“ഓഹോ, എനിക്കു മനസ്സിലാകും.” ലാൻഡോയ്യാ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു കണ്ണുകളിടച്ചു.

ഇരുപത്തിരണ്ട്

തോൻ കേടുകൊണ്ടിരുന്ന വിചിത്രവും അപരിചിതവുമായ ഭാഷ
ഒദ്ദോൺസ്കിയെ ചിന്താക്കുഴപ്പത്തിലാക്കി.
പീറ്റേഴ്സ്ബർഗിലെ ജീവിതം അയാൾക്ക് ആവേശകരമായി
അനുഭവപ്പെട്ടിരുന്നു. ഹിതകരവും പരിചിതവുമായ
മേഖലകളിലെ സകീർണ്ണതകൾ അയാൾക്കിഷ്ടമാണ്. അവ
മനസ്സിലാക്കുകയും ചെയ്യും. പക്ഷേ, അസാധാരണമായ ഈ
ചുറ്റുപാടിൽ അയാൾ അന്വരന്നുനിന്നു. എല്ലാം ഉൾക്കൊള്ളാൻ
അയാൾക്കു സാധിച്ചില്ല. ലിഡിയ ഇവാനോവ്ന പ്രഭ്രിയുടെ
വാക്കുകൾ ശ്രദ്ധിച്ചതുകൊണ്ടോ ലാൻഡോവിന്റെ
നിഷ്കളക്കമോ നിഷ്ടുരമോ ആയ—
എതാണെന്നയാൾക്കരിഞ്ഞുകൂടാ—നോട്ടത്തിനു
പാത്രമായതുകൊണ്ടോ ഓഡ്ലോൺസ്കിയുടെ തലയ്ക്കു
വല്ലാതെത്താരു ഭാരം അനുഭവപ്പെട്ടു.

അയാളുടെ മനസ്സിൽ പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങളായ
ആശയങ്ങൾ കൂടിക്കലെൻ്നു. “മേരി സന്നിനയുടെ കൂട്ടി മരിച്ചു...
എനിക്കൊന്നു പുകവലിക്കണമെന്നുണ്ട്...
രക്ഷിക്കപ്പെടണമെങ്കിൽ വിശ്വാസമുണ്ടായാൽമാത്രം മതി.
സന്ധ്യാസിമാർക്ക് അത് അറിഞ്ഞുകൂടുക്കില്ലും ലിഡിയ
ഇവാനോവ്നയ്ക്ക് അറിയാം.... എന്താണെന്തെ തലയ്ക്കിത്ര
അമിതഭാരം? ബ്രാണ്ടിയുടെ ഫലമാണോ? അതോ ഇതെല്ലാം
തികച്ചും അപരിചിതമായതുകൊണ്ടോ? എന്നാലും അവർക്കു
ഒരുപാടുണ്ടാകത്തക്കവണ്ണം ഇതുവരെ തൊന്തരനും ചെയ്തില്ല.
ഈ സമയത്ത് അവരുടെ സഹായം അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നതും
ശരിയല്ല. അവർ പ്രാർത്ഥിക്കാൻ പറയുമെന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ട്.
എന്നാടു പ്രാർത്ഥിക്കാൻ പറഞ്ഞതാൽ അതു മണ്ഡത്തരമാകും.
എന്താക്കെ വിധ്യശിത്തങ്ങളാണവർ വായിക്കുന്നത്. ഒരു
ലാൻഡോ ബെസ്സുബോവ്... എന്തിനാണീ ബെസ്സുബോവ്?”
ഓഡ്ലോൺസ്കി തന്നെത്താനറിയാതെ കോടുവായിട്ടും. അതു

മരയ്ക്കാൻ താടിതടവി. ഉറക്കം വന്നു. കുർക്കം വലിക്കുമെന്നു തോന്തി. ലിഡിയ ഇവാനോവ്‌സ്റ്റ്രി പരയുന്നതുകേട്ടു: 'അദ്ദേഹം ഉറക്കമായി.'

ബൈലോൺസ്കി കുറബോധത്താട തെട്ടിയുണ്ടനു: 'അദ്ദേഹം ഉറക്കമായി' എന്നു പറത്തതു തന്ന ഉദ്ദേശിച്ചല്ല, ലാൻഡോവിനെ ഉദ്ദേശിച്ചാണെന്നു മനസ്സിലായപ്പോൾ ആശുപിച്ചു. ഫ്രഞ്ചുകാരൻ ഉറങ്ങി. ആ ഉറക്കം ലിഡിയ ഇവാനോവ്‌നയെ ആഴ്ചാദിപ്പിച്ചു.

ലിഡിയ ഇവാനോവ്‌ന ഒച്ചയുണ്ടാകാതിരിക്കാൻ ഉട്ടപ്പിന്റെ തുന്യ് ഒരുക്കിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ട് ഉറങ്ങുകയോ ഉറക്കം നടിക്കുകയോ ചെയ്ത ഫ്രഞ്ചുകാരൻ അടുത്തുചെന്നു പറത്തു: "സന്നേഹിതാ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരം ശഹിക്കു." കരുനീനും എണ്ണീറ്റു സ്വർഘം നടന്ന് ഫ്രഞ്ചുകാരൻ കൈയിൽ തന്റെ കൈ വച്ചു. ഇതെല്ലാം ഒരു സ്വപ്നമാണെന്ന് ബൈലോൺസ്കിക്കു തോന്തി. കണ്ണുകൾ മലർക്കേ തുറന്ന് ഉറങ്ങുകയല്ലെന്ന് ഉറപ്പുവരുത്തി.

"അവസാനം വനയാൾ, ഇതിനെ ചോദ്യം ചെയ്യുന്നയാൾ പുരത്തു പോകട്ടെ, അയാൾ പുരത്തുപോട്ടെ." കണ്ണുതുറക്കാതെ ഫ്രഞ്ചുകാരൻ പറത്തു.

"നിങ്ങളെന്നോടു കഷമിക്കണം. അദ്ദേഹം പറത്തതുകേട്ടില്ലോ... പോയിട്ടു പത്തുമൺിക്കു വരു. അല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട, നാളെ വരുന്നതാണു നല്ലത്."

"പുരത്തുപോകട്ടെ!" ഫ്രഞ്ചുകാരൻ ആവർത്തിച്ചു. "അതു തൊനാണല്ലോ, അല്ലോ?" എന്നു ചോദിച്ചു ഉറപ്പുവരുത്തിയ ബൈലോൺസ്കി, ലിഡിയ ഇവാനോവ്‌നയെക്കാണ്ടു ശുപാർശ ചെയ്തിക്കണ്ണമെന്ന കാര്യം മറന്നു. സഹോദരിയുടെ കാര്യവും മറന്നു. എത്രയും വേഗം അവിടെനിന്നു രക്ഷപ്പെടണമെന്നു തോന്തി. ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ തെരുവിലേക്ക് ഓടിപ്പോയി. ഒരു വണ്ടിക്കാരനുമായി കുറെനേരം സംസാരിക്കുകയും തമാശ പരയുകയും ചെയ്തതിനുശേഷമാണ് അയാളുടെ മനസ്സ് ശാന്തമായത്."

അവസാനരംഗം തുടങ്ങാറായപ്പോൾ ബൈലോൺസ്കി ഫ്രഞ്ചു തിയേറ്റിലെത്തി. അതുകഴിഞ്ഞ് ഹോട്ടലിൽനിന്നു കുറച്ചു ഷാബനയിൽ കൂടിച്ചു. എന്നിട്ടും നഷ്ടപ്പെട്ട ഉന്നേഷം വീണ്ടുകിടിയില്ല. പീറ്റർ ബൈലോൺസ്കി വീടിലെത്തിയപ്പോൾ (അവിടെയാണയാൾ താമസിച്ചിരുന്നത്) ബെറ്റിനിയുടെ ഒരു

കുറിപ്പുകിട്ടി. തലേദിവസത്തെ സംഭാഷണം
 പുർത്തിയായില്ലെന്നും പിറ്റേന്നുതന്നെ അവരെ
 ചെന്നുകാണണമെന്നുമാണ് അതിലെഴുതിയിരുന്നത്.
 കുറിപ്പുവായിച്ചു മുഖം ചുളിച്ചപ്പോഴേക്കും താഴെനിന്നു ഭാരമുള്ള
 ചുത്രോ ഒരു വസ്തു ചുമന്നുകൊണ്ടുവരുന്ന ശബ്ദം കേട്ടു.

കുടിച്ചു കാലുനിലത്തുറയ്ക്കാത്ത പീറർ ഓബ്ലോൺസ്‌കിയെ
എടുത്തുകൊണ്ടുവരുന്ന ശമ്പദമാണ്. റൂപിഫൻ
ഓബ്ലോൺസ്‌കിയെ കണ്ടപ്പോൾ അയാൾ തന്ന
നിലത്തുനിർത്താനാവശ്യപ്പെട്ടു. റൂപിഫൻ ചുമലിൽ താങ്ങി
പടികയറി മുറിയിലെത്തി കീടനുറങ്ങി.

ഒപ്പേലാൻസ്‌കിക്ക് ഉറക്കം വനിബ്ലു. ലിഡിയ
ഇവാനോവ്‌നയുടെ വീട്ടിൽനടന്ന സംഭവങ്ങൾ അത്രമാത്രം
അരപ്പുളവാക്കുന്നതായി തോന്തി.

അന്നെയും വിവാഹമോചനം നടത്താൻ സമ്മതമല്ലെന്നു
തീർത്തു പറഞ്ഞുകൊണ്ടുള്ള കരെനിന്റെ കത്ത് അടുത്ത
ദിവസം കിട്ടി. ഫ്രഞ്ചുകാരൻ ഉറക്കത്തിനിടയ്ക്കു നല്കിയ
ഉപദേശത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിലാണ് ആ തീരുമാനമെന്ന്
ഒബ്ലോൺസ്കി മനസ്സിലാക്കി.

ഇരുപത്തിമൂന്ന്

ബാരു കുടുംബത്തിൽ സുപ്രധാനമായ ഏതെങ്കിലും തീരുമാനമെടുക്കുന്നതിനുമുമ്പ് ഭാര്യയും ഭർത്താവും തമിൽ പുർണ്ണമായ യോജിപ്പിലെത്തണം. അവരുടെ ബന്ധം അനിശ്ചിതത്വത്തിലായാൽ ഒന്നും നടക്കുകയില്ല.

ഭാര്യാഭർത്താക്ക്ഷേമാർ

തമിൽ

സ്വരച്ചേർച്ചയില്ലാത്തതുകാരണം പല കുടുംബങ്ങളും വർഷങ്ങളോളം നരകയാതന അനുഭവിക്കുന്നു.

ദ്രോണർസ്കിയെയും അന്നെയെയും സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം മോസ്കോയിലെ ജീവിതം ദുസ്ഥഹമായിരുന്നു. അവിടെനിന്നു പോകണമെന്ന് വളരെ മുമ്പുതന്നെ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നുകൾക്കിലും യോജിച്ച തീരുമാനത്തിലെത്താത്തതുകാരണം അവിടെതന്നെ താമസിച്ചു.

അവരുടെ പിണകത്തിനു വ്യക്തമായ കാരണങ്ങളാണുമുണ്ടായിരുന്നില്ല. വിശദികരണത്തിനുള്ള ശ്രമം, പ്രശ്രീം പരിഹരിക്കുന്നതിനുപകരം കുടുതൽ വഷളാക്കി. ഭർത്താവിനു തന്നോടു സ്നേഹം കുറത്തെന്നു ഭാര്യയും, ഭാര്യക്കുവേണ്ടി ഒരുപാടു ദുരിതങ്ങളുഡുവാങ്ങിയിട്ടും അവർ തന്നോടു സഹകരിക്കുന്നില്ലെന്ന് ഭർത്താവും വിചാരിച്ചതിന്റെ ഫലമായി രണ്ടുപേരും പരസ്പരം ശുണ്ടിയെടുത്തു. മറ്റൊരു ഭാഗത്താണു തെറ്റുന്ന് ഓരോരുത്തരും വിശ്വസിച്ചു. ലഭ്യമായ അവസരങ്ങളിലെല്ലാം അതു തെളിയിക്കാനും ശ്രമിച്ചു.

അവരെ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം അയാളുടെ ശ്രീലങ്കളും ചിന്തകളും ആഗ്രഹങ്ങളും മാനസികവും ശാരീരികവുമായ കഴിവുകളുമെല്ലാം ഉൾക്കൊള്ളുന്നതാണു സ്ത്രീയോടുള്ള അയാളുടെ സ്നേഹം. ആ സ്നേഹത്തിൽ കുറവുണ്ടാകുകയെന്നുവാൻ അയാളുടെ സ്നേഹത്തിന്റെ ഒരുംശം മറ്റു സ്ത്രീകളിലേക്കോ മറ്റേതെങ്കിലും ഒരു സ്ത്രീയിലേക്കോ കൈമാറ്റം ചെയ്യപ്പെട്ടു എന്നാണെന്ന് അവർ

കരുതുന്നു. അവളുടെ സംശയം ഏതെങ്കിലും ഒരു സ്ത്രീയുടെ പേരില്ലോ, അയാളുടെ സ്നേഹം കുറയുന്നതിലാണ്. സംശയിക്കാൻ പ്രത്യേകിച്ചാനുമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അങ്ങനെയൊരുണ്ട് കണ്ണടത്താനുള്ള അനേഷ്ടണത്തിലാണെവർ. വിവാഹത്തിനുമുമ്പ് അയാൾക്കു പരിചയമുണ്ടായിരുന്ന ചാരിത്ര്യവതികളില്ലാത്ത പെൺകുഞ്ഞളെ സംശയിച്ചു. അയാൾ കണ്ണുമുട്ടാനിടയുള്ള കുടുംബിനികളെ സംശയിച്ചു. തന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട് അയാൾ വിവാഹം കഴിക്കാനിടയുള്ള പെൺകുട്ടികളെ സംശയിച്ചു. അവസാനത്തെ വിഭാഗത്തിൽപ്പെടുന്നവരെയാണു കുടുതൽ സംശയം. പ്രിൻസല്ല് സൊറോകിനയെ വിവാഹം കഴിക്കാൻ അമ്മ തന്നെ നിർബന്ധിച്ചിരുന്നുവെന്ന് ഒരു ദുർബലനിമിഷത്തിൽ അയാൾ അവളോടു പരഞ്ഞതാണു കാരണം.

ഈ സംശയം ഹേതുവായി അന്നയ്ക്ക് അയാളോടു വെറുപ്പു തോന്തി. അതിനെ സാധ്യുകരിക്കാനുള്ള കാരണങ്ങൾ അനേഷ്ടിച്ചു. താൻ അനുഭവിക്കുന്ന ഏല്ലാ ബുദ്ധിമുട്ടുകൾക്കും അയാളെ കുറപ്പെടുത്തി. തന്റെ ഏകാന്തതയുടെയും കരെനിന്റെ വരുത്തുന്ന കാലതാമസത്തിനെന്തെയും ഉത്തരവാദിത്വം അയാളുടെമേൽ ചുമതലി. മോസ്കോയിൽ താമസിക്കേണ്ടിവന്നതുതന്നെ അയാളുടെ കുറിക്കാണാണ്. ഇവിടെ അയാൾക്കു കുട്ടുകുട്ടി നടക്കാൻ സൗകര്യമുള്ളതുകൊണ്ട് അവളുടെ വിഷമം മനസ്സിലാവുകയില്ല. അതുപോലെ ഏന്നെന്നേക്കുമായി മകനെ പിരിഞ്ഞതാമസിക്കേണ്ടിവരുന്നതും അയാളുടെ തകരാറുമുലമാണ്.

അവർക്കിടയിൽ അപൂർവമായുണ്ടാകാറുള്ള മദ്യംവികാരങ്ങളുടെ നിമിഷങ്ങൾപോലും അവലേ ആശ്വസിപ്പിച്ചില്ല.

സന്ധ്യയാകാരായി. അവിവാഹിതരുടെ ഒരു ഡിനർ പാർട്ടി കഴിഞ്ഞു മടങ്ങിവരാറായ ഭ്രാംബന്സ്കിയെ കാത്ത് അന്ന പഠനമുറിയിൽ അങ്ങോടുമിങ്ങോടും ഉലാത്തുകയാണ്. തലേഡിവസത്തെ വഴക്കിന്ത്ത് ഓരോ വാക്കും അവൾ ഓർമ്മിച്ചു. തികച്ചും നിരൂപദ്രവമായ ഏതെങ്കിലും അഭിപ്രായപ്രകടനത്തിൽനിന്നാണു തർക്കം തുടങ്ങാറുള്ളത്. പെൺകുട്ടികൾക്കുവേണ്ടിയുള്ള ഫൈസ്കുള്ളുകൾ തുടങ്ങുന്നതിനെ അയാൾ പരിഹസിച്ചു. വേണമെന്ന് അവളും

വാദിച്ചു. സ്ത്രീവിദ്യാഭ്യാസത്തെ അയാൾ പൂഛിച്ചു. അവളുടെ ഇംഗ്ലീഷുകാരിയായ വളർത്തുമകൾ ഹന്ത്യക്കു പിസിക്ക്‌സ് പറിക്കേണ്ട കാര്യമില്ലെന്നു പറഞ്ഞു.

ഈ അന്നയെ പ്രകോപിപ്പിച്ചു. തന്റെ അറിവിനെ അയാൾ പരിഹസിക്കുകയാണെന്നുതോന്തി. അവൾ വേദനയോടെ പറഞ്ഞു:

“എന്നോടു സ്നേഹമുണ്ടെങ്കിലല്ലോ താൻ പരയുന്നതു മനസ്സിലാവു.” അവൾ സകടപ്പെട്ടു.

“ആ പെൺകുട്ടിയോടുള്ള നിന്റെ സ്നേഹം എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. അതു കൃതിമമാണ്.”

അതു വാക്കുകളിലെ കുറത് അവൾക്കു സഹിച്ചില്ല.

“നിങ്ങൾക്കു സത്യവും മിഥ്യവും തിരിച്ചറിയാനുള്ള കഴിവില്ല” എന്നു പറഞ്ഞ് അവൾ ദേശപ്പെട്ടു മുറിയിൽനിന്നിരഞ്ഞിപ്പോയി.

വൈകുന്നരം അയാൾ വനപ്പോൾ വഴക്കിന്റെ കാര്യം മിണ്ടിയില്ല. രണ്ടുപേരും അതു മറന്നു.

ഈന്നു പകൽമുഴുവനും അയാൾ വീട്ടിനു പുരത്തായിരുന്നു. തനിച്ചിരുന്ന അവൾ അയാളോട് എതിർത്തു സംസാരിക്കേണ്ടിവരുന്നതിൽ പശ്വാത്തപിച്ചു തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു:

“താൻതന്നെന്നയാണു തെറ്റുകാരി. കാരണമില്ലാതെ ദേശപ്പെടുന്നു. ആവശ്യമില്ലാതെ സംശയിക്കുന്നു. പിണകം തീർന്നിട്ടു നാട്ടിപ്പുരത്തുപോയി താമസിക്കണം. അവിടെ സമാധാനമായിക്കഴിയാം.”

“കൃതിമം”—അവളെ ഏറ്റവും കുടുതൽ വേദനിപ്പിച്ച വാക്ക് അവൾ പെട്ടെന്നാർമ്മിച്ചു. അദ്ദേഹം എന്തുപരയാനാണ് ഉദ്ദേശിച്ചതെന്നു എനിക്കെന്നയാം. സ്വന്തം മകളെ സ്നേഹിക്കുന്നതും മറ്റാരാളുടെ കുട്ടിയെ സ്നേഹിക്കുന്നതും കൃതിമമാണെത്ര. കുട്ടികളോടുള്ള സ്നേഹത്തക്കുറിച്ച്—അതു മനുഷ്യനുവേണ്ടി താനുപേക്ഷിച്ച സെരേഷയോടുള്ള എന്റെ സ്നേഹത്തക്കുറിച്ച്—അദ്ദേഹത്തിനെന്നതിന്നയാം? എന്ന വേദനിപ്പിക്കാനാണു താൽപര്യം. വേരെ ഏതോ സ്ത്രീയെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ട്. അതുതന്നെന്നയാണു കാരണം.”

വീണ്ടും, പഴയ ആലോചനയിൽത്തന്നെ ചെന്നെത്തിയെന്നു മനസ്സിലായി അവൾ സ്വയം പഴിച്ചു: ‘എല്ലാം എന്റെ തെറ്റുതന്നെന്നയല്ല?’ എന്നു സംശയിച്ചു. ‘അദ്ദേഹം

സത്യസന്ധാൺ. എന്ന സ്നേഹിക്കുന്നു. താനും അദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിക്കുന്നു. ഏതാനും ദിവസങ്ങൾക്കുള്ളിൽ വിവാഹമോചനം നടക്കും. എനിക്കു വേരെന്തു വേണോ? മനഃശാന്തിയും ആത്മവിശ്വാസവുമാണെന്നിക്കാവശ്യം. എല്ലാകുറവും താൻ ഏറ്റുകൊള്ളാം. അദ്ദേഹം തിരിച്ചുവന്നാലുടനെ താൻ തെറ്റുകാരിയല്ലകിൽപ്പോല്ലും താനാണു തെറ്റുകാരിയെന്നു പറയും. എനിട്ട് ഇവിടെനിന്നു തങ്ങൾപോകും.'

മറ്റാനും ആലോച്ചിക്കാതിരിക്കാൻ അവർ യാത്രയ്ക്കു മുന്നോടിയായി പെട്ടിയിൽ അവളുടെ സാധനങ്ങൾ അടുക്കിവയ്ക്കാൻ തുടങ്ങി.

പത്തുമണിക്ക് ഭ്രാംബസ്കി മടങ്ങിവന്നു.

ഇരുപത്തിനാല്

“പകൽ എങ്ങനെയുണ്ടായിരുന്നു? സുവമായിരുന്നോ?”
പുരത്തുവന്നു ഭർത്താവിനെ എതിരേറ്റിട്ട്, പശ്വാത്താപംകലർന്ന
നോട്ടതേതാടെ അന്ന ചോദിച്ചു.

“പതിവുപോലെതനെ.” വലിയ സന്തോഷത്തിലാണവള്ളൻ
ഒറ്റനോട്ടത്തിൽ മനസ്സിലാക്കിയ വ്രോൺസ്കി പറത്തു.
അവളുടെ ഈ ഭാവമാറ്റം അയാൾക്കു സുപരിചിതമാണ്. ഈ
അയാളും ഉത്സാഹത്തിലായതുകൊണ്ട് കൂടുതൽ
സന്തോഷംതോന്തി.

“എന്താണിത്? ഓ, അതുകൊള്ളാം!” മുറിയിൽ
അടുക്കിവച്ചിരുന്ന പെട്ടികൾ കണ്ണ് അയാൾ പറത്തു.

“നമുക്കിവിംബനിനും പോകാം. നാട്ടിന്പുരത്തുപോയി
താമസിക്കാൻ കൊതിയാവുന്നു. ഈവിംബനെ താമസിക്കേണ്ട
കാര്യമൊന്നുമില്ലാണോ. ഉണ്ടാ?”

“എനിക്കും അതാണിഷ്ടം. ഞാൻ വസ്ത്രം മാറിയിട്ട് ഈതാ
വരുന്നു. എനിട്ടു നമുക്കു സംസാരിക്കാം. ചായ കൊണ്ടുവരാൻ
പറയും.”

വ്രോൺസ്കി അയാളുടെ മുറിയിലേക്കു പോയി.

അക്രമംകാണിക്കുന്ന കൂട്ടി മര്യാദക്കാരനായാൽ അവനോടു
പറയുന്നമട്ടിലാണ് ‘ഓ അതുകൊള്ളാം’ എന്ന് വ്രോൺസ്കി
പറത്തത്. അവളുടെ ശ്രദ്ധിത്തിലെ കുറുബോധവുമായി
പൊരുത്തപ്പെടുന്നതായിരുന്നില്ല അയാളുടെ ആത്മവിശ്വാസം.
അയോളാടു കലഹിക്കണമെന്നു തോന്തിയെക്കിലും പണിപ്പെട്ടു
സ്വയം നിയന്ത്രിച്ച് സന്തോഷതേതാടെ അയാളെ സ്വീകരിച്ചു.

അയാൾ തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ മുൻകൂട്ടി തീരുമാനിച്ചതുപോലെ
പകൽ എന്തുചെയ്യുകയായിരുന്നെന്നും നാട്ടിന്പുരതേതക്കു
മടങ്ങിപ്പോകാനുള്ള തന്റെ പദ്ധതിയെക്കുറിച്ചും അവൾ
പറത്തു.

“പെട്ടുനാണ് എനിക്ക് അങ്ങനെ തോന്തിയത്.” അവർ പറത്തു: “വിവാഹമോചനം കാത്ത ഇവിടെ താമസിക്കുന്നതെന്തിന്? നാട്ടിന്പുരത്തായാലും ഒരുപോലെതന്നെയല്ലോ? ഇനിയും കാത്തിരിക്കാൻ എനിക്കു വയ്ക്കുന്നും മടുത്തു. വിവാഹമോചനത്തക്കുറിച്ച് ഒന്നും കേൾക്കണ്ടു. വിവാഹമോചനം എനിക്കൊരു പ്രശ്നമെയല്ല. നിങ്ങളെല്ലാം പറയുന്നു?”

“ശരി സമ്മതിച്ചു!” അസുന്ധതയോടെ അവളുടെ മുവത്തുനോക്കിക്കാണ് അയാൾ പറത്തു.

“അതിരിക്കെടു, അവിടെ എന്തുചെയ്യുകയായിരുന്നു? വേദേ ആരെല്ലാം ഉണ്ടായിരുന്നു?” അന്ന ചോദിച്ചു.

ദ്രോണർസ്കി അതിമികളുടെ പേരുകൾ പറത്തു. “ഡിനർ ബഹുകേമം. വള്ളം തുഴച്ചിൽ മത്സരവും നനായിരുന്നു. പക്ഷ, മോസ്കോയായിലുള്ളവർക്ക് എന്തെങ്കിലും കോമാളിത്തരം നിർബന്ധമാണ്. ഒരു സ്ത്രീ—സ്വീഡൻ രാജത്തിയുടെ നീന്തൽ പരിശീലകയാണുപോലും—ചില അഭ്യാസങ്ങൾ കാണിച്ചു.”

“എന്താണ്? അവർ നീന്തിയോ?” അമർഷത്തോടെയാണ് അന്ന ചോദിച്ചത്.

“ഉംഗി, ചുവപ്പുനിറത്തിലുള്ള നീന്തൽവേഷത്തിൽ. വൃത്തികെട്ടുകിഴവി! എപ്പോഴാണു നമ്മൾ പോകുന്നത്?”

“നാണംകെട്ട് എർപ്പാട്. എന്തെങ്കിലും പ്രത്യേക രിതിയിലാണോ നീന്തിയത്?” അയാളുടെ ചോദ്യത്തിനു മറുപടി പറയാതെ അന്ന ചോദിച്ചു.

“പ്രത്യേകിച്ചൊന്നുമില്ല. ഞാൻ പറത്തില്ലെല്ലാം മഹാവൃത്തികേകായിരുന്നെന്ന്... എപ്പോൾ പോകാനാണു നിന്നേ ആഗ്രഹം?”

അസുവകരമായ എത്രോ ചിന്തയെ ആട്ടിപ്പായിക്കാനെന്നവല്ലോ അവർ തലകുലുക്കി.

“എപ്പോൾ പോകണമെന്നോ? എത്ര പെട്ടുന്നു പോകുന്നോ അത്രയും നല്ലത്. നാളെ വേണ്ടും മറ്റൊളായാലോ.”

“ഞ്ഞോ... ഞ്ഞാ, നോക്കെടു. മറ്റൊരാൾ ഞായറാഴ്ച. അമ്മയെ കാണാൻ പോകണം.” അമ്മയുടെ കാര്യം പറത്തപ്പോഴേക്കും അവർ സംശയത്തോടെ നോക്കുന്നതായി തോന്തി. അതയാളം അന്വരപ്പിച്ചു. അതുകണ്ഠപ്പോൾ അവളുടെ സംശയവും ഭൂഷമായി. സ്വീഡൻ രാജത്തിയുടെ നീന്തൽ പരിശീലകയല്ല, മോസ്കോയ്ക്കു സമീപം ദ്രോണർസ്കായ പ്രഭ്രിയോടൊപ്പം

താമസിക്കുന്ന പ്രിൻസസ് സൊറോക്കിനയാണ് ഇപ്പോൾ അന്നയുടെ സകല്പത്തിലുള്ളത്.

“അവിടെ നാളെ പോയാലെന്താ?”

“പറിശ്വ. പവർ ഓഫ് അറ്റോർണ്ണി ശരിയാക്കണം. കുറച്ചുപണം വേണം. അതിന് ഒരു ദിവസം വേണം. അതുകൊണ്ടാണു മറ്റൊളന്നു പറഞ്ഞത്.”

“എങ്കിൽ നമ്മൾ പോകുന്നില്ല!”

“അതെന്ത്?”

“പോകുന്നുകിൽ തികളാഴ്ച. അല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട.”

“എന്തിനാണിന്തു വാശി?” ഭ്രാംബൻസ്‌കി അതഭൂതപ്പെട്ടു.

“എന്ത് കാര്യത്തിൽ നിങ്ങൾക്കൊരു ശ്രദ്ധയുമില്ലാത്തതുകൊണ്ട്. താൻ എങ്ങനെയാണു ജീവിക്കുന്നതെന്നു നിങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. ഇവിടെ എനിക്കു താൽപര്യമുള്ള ഒരേയോരാൾ ഹന്യാണ്—എല്ലാം വെറും നാട്യമെന്നു നിങ്ങൾ പറയും. എന്ത് മകളോടനിക്കു സ്നേഹമില്ലെന്നും ഇംഗ്ലീഷുകാരി ബാലികയോടുള്ള സ്നേഹം കൃതിമമാണെന്നും ഇന്നലെ പറഞ്ഞില്ലോ? കൃതിമമല്ലാത്ത എന്താണിവിടെ ഉള്ളതെന്നറിഞ്ഞാൽ കൊള്ളാം.”

ഒരു നിമിഷത്തേക്ക് അവർ പഴയകാര്യങ്ങൾ ഓർമ്മിച്ചു. കുറച്ചുമുഖ്യമായും തീരുമാനം ലാംബിച്ചതിൽ ഭയം തോന്തി. എങ്കിലും സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാനായില്ല. അയാളുടെ തെറ്റ് ചുണ്ടിക്കാണിക്കാതിരിക്കാനോ അയാൾക്കു കീഴടങ്ങാനോ മനസ്സുവന്നില്ല.

“അങ്ങനെയല്ല താൻ പറഞ്ഞത്. നിന്നക്കു പെട്ടെന്നുതോന്തിയ വാത്സല്യത്തോടു സഹതപിക്കാൻ വയ്ക്കാണ്.”

“സത്യസന്ധിയെന്നു വീംബിളക്കാരുള്ള നിങ്ങൾ സത്യം പറയാത്തതെന്ത്?”

“താൻ വീംബിളക്കാരില്ല. കള്ളം പറയാറുമില്ല.” ഉള്ളിലെ ദേശ്യം പുറത്തുകാട്ടാതെ അയാൾ പറഞ്ഞു: “ഈങ്ങനെ ബഹുമാനമില്ലാതെ...”

“സ്നേഹമില്ലാത്തിട്ടത് ഉയർത്തിക്കാട്ടാനുള്ളതാണു ബഹുമാനം! നിങ്ങൾക്കുന്നേടു സ്നേഹമില്ലെങ്കിൽ അതു തുറന്നുപറയുന്നതാണു മാന്യത്.”

“ദൈവമേ, ഇതു സഹിക്കാൻ വയു!” എന്ന് ഉത്തേക്കാൾച്ചുകൊണ്ട് എഴുന്നേറ്റ് ഭ്രാംബൻസ്‌കി അവളുടെ

മുന്നിൽനിന്ന് ഉരക്കെ ചോദിച്ചു: “നീ എൻ്റെ ക്ഷമ പരിക്ഷിക്കുകയാണോ? എന്തിനും ഒരതിരുണ്ട്.”

“എന്നുവച്ചാൽ?” വെറുപ്പുനിറത്തെ മുവത്ത്, പ്രത്യേകിച്ചും കുരമായ ആ കണ്ണുകളിൽ, ഭയത്തോടെ നോക്കിയാണവർ പറത്തത്.

“ഞാൻ പരയാനുദ്ദേശിച്ചത്...” പറത്തുതുടങ്ങിയ വാചകം അയാൾ പുരത്തിയാക്കിയില്ല: “നിനക്കുന്നൊരു വേണ്ടത്?”

“എനിക്കുന്നൊരു വേണ്ടതെന്നോ? നിങ്ങൾ ഉദ്ദേശിക്കുന്നതുപോലെ എന്ന ഉപേക്ഷിക്കരുതെന്നു മാത്രമേ എനിക്കു നിങ്ങളോടപേക്ഷിക്കാനുള്ളൂ. ഇപ്പോഴത്തു പ്രധാനം. എനിക്കുവേണ്ടതു സ്നേഹമാണ്. അതില്ലെന്ന് എനിക്കുഡിയാം. എല്ലാം അവസാനിച്ചു!”

അവർ വാതിൽക്കലേക്കു നടന്നു.

“നില്കൾ, നില്കൾ!” അവളുടെ കൈക്കുപിടിച്ചു നിർത്തിയിട്ട് ഭ്രാംബന്ധകി പറത്തു: “എന്താണിപ്പോഴതെ പ്രശ്നം? നമ്മുടെ യാത്ര മുന്നുദിവത്തേക്കു മാറ്റിവയ്ക്കണമെന്നു ഞാൻ പറത്തു. ഞാൻ കളളം പറയുന്നു, ഞാൻ മാന്യന്തു എന്നു നിന്റെ മറുപടി.”

“അതേ, എനിക്കുവേണ്ടി സകലതും ഉപേക്ഷിച്ചുന്നുപറത്ത് എന്ന കുറപ്പടുത്തുന്നയാൾ മാന്യന്തെനുമാത്രം പറത്താൽ പോര. ഹൃദയമില്ലാത്തവനുമാണ്.”

“സഹിക്കുന്നതിന് ഒരു പരിധിയുണ്ട്.” എന്നുപറത്ത് അയാൾ അവളുടെ പിടിവിട്ടു.

‘ഇദ്ദേഹം എന്ന വെറുക്കുന്നു. അതു വ്യക്തമാണ്.’ അവർ ചിന്തിച്ചു. ചുറ്റും നോക്കാതെ ഇടറിയ ചുവടുകളോടെ അവർ മുറിയിൽനിന്നു പുരത്തിരഞ്ഞി: ‘അദ്ദേഹം വേരാരു സ്ത്രീയെ സ്നേഹിക്കുന്നു. അതിൽ സംശയമില്ല.’ സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു നടക്കുമ്പോൾ അവർ വിചാരിച്ചു: ‘എനിക്കു വേണ്ടതു സ്നേഹമാണ്. അതാണനിക്കു കിട്ടാത്തതും. എല്ലാം അവസാനിച്ചു.’ സ്വന്തം വാക്കുകൾ അവർ ആവർത്തിച്ചു: ‘എല്ലാം അവസാനിപ്പിക്കണം.’

“എങ്ങനെ?” എന്നു തന്നോടുതനെ ചോദിച്ചു കണ്ണാടിക്കുമുന്നിലെ ചാരുക്കണ്ണരയിൽ അവർ ഇരുന്നു.

“എങ്ങാടാണു പോകേണ്ടതെന്നാലോച്ചിച്ചു. തന്നെ വളർത്തിയ അമ്മായിയുടെ അടുത്തേക്കോ? ഡ്യാളിയുടെ അടുത്തേക്കോ? അതോ തനിച്ചു വിനേശത്തേക്കോ? അദ്ദേഹം ഇപ്പോൾ എന്തുചെയ്യുകയായിരിക്കും? വായനാമുറിയിൽ

ഒറ്റയ്ക്കായിരിക്കുമോ? അന്നതെത്ത പിന്നകം
 അവസാനതേതതാണോ? ഒത്തുതിർപ്പ് സാധ്യമാണോ?
 പീറേഴ്സബർഗിലെ പഴയകുട്ടുകാരെന്തുപറയും? ഇതിന്തുനോൾ
 കരെനീന് എന്തുതോന്നും? ഇങ്ങനെന്നയുള്ള പല വിചാരങ്ങളും
 അവളുടെ മനസ്സിലുടെ കടന്നുപോയി. എങ്കിലും പുർണ്ണമായും
 അവയ്ക്കു കീഴടങ്ങിയില്ല. അവളുടെ ആത്മാവിൽ
 അവ്യക്തമായ മറ്റാരാശയം രൂപം കൊള്ളാൻ തുടങ്ങിയെങ്കിലും
 അതിൽ മനസ്സുറപ്പിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. വീണ്ടും കരെനീനെ
 ഓർമിച്ചു. പ്രസവത്തിനുശേഷമുണ്ടായ അസുവത്തെക്കുറിച്ചും
 ഓർമിച്ചു. 'ഞാനെന്തുകൊണ്ടു മരിക്കുന്നില്ല?' എന്നാണ് അന്നു
 ചിന്തിച്ചിരുന്നതെന്നും ഓർമവന്നു. പെട്ടെന്ന് ആത്മാവിൽ
 രൂപംകൊണ്ട ആശയം സ്വപ്ഷിച്ചമായി. അതേ, അതുതന്നെന്നാണ്
 എല്ലാറ്റിനുമുള്ള പരിഹാരം. അതേ, മരണംതന്ന. അലക്സിന്
 അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിനുണ്ടായ അപമാനവും
 സൗരോഷ്യുടെയും എന്തെന്നും നാണകേടും എല്ലാം തന്റെ
 മരണതെതാടെ പരിഹരിക്കപ്പെടും. ഞാൻ മരിച്ചാൽ അദ്ദേഹവും
 പശ്ചാത്തപിക്കും. എന്നോട് അദ്ദേഹത്തിനു സഹതാപം തോന്നും.
 എന്ന സ്വന്നഹിക്കും. എന്തെ പേരിൽ 'ദുഃഖിക്കും!' തന്റെ
 മരണശേഷമുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്തെ വികാരങ്ങളെ
 വ്യത്യസ്തകോണുകളിൽനിന്നു നോക്കിക്കാണാൻ ശ്രമിച്ച്
 ഇടതുകൈവിരലിലെ മോതിരങ്ങൾ ഉഞ്ഞുകയും ഇടുകയും
 ചെയ്തുകൊണ്ടു സ്വാന്നതാപത്തോടെ അവളിരുന്നു.

അയാളുടെ കാലോച്ച അടുത്തുവന്നു. അവർ
 തിരിഞ്ഞുനോക്കിയില്ല.

അയാൾ അടുത്തുവന്ന് അവളുടെ കരംഗ്രഹിച്ച്
 ആർദ്രതയോടെ പറത്തു: "അന്നാ, നമുക്കു മറ്റനാൾതന്ന
 പോകാം. നീ പറയുന്നതെല്ലാം ഞാൻ സമ്മതിക്കാം."

അവർ ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല.
 "ഇനിയെന്തുവേണും?" അയാൾ ചോദിച്ചു.
 "നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ?" സ്വയം നിയന്ത്രിക്കാനാവാതെ
 അവർ തേങ്ങി.

"എന്ന ഉപേക്ഷിക്ക്, എന്ന ഉപേക്ഷിക്ക്!"
 തേങ്ങുന്നതിനിടയിൽ അവർ മുറുമുറുത്തു. ഞാൻ നാളെ
 പൊയ്ക്കകാളാം... ഞാനാരാണ്? ദുഷ്പിച്ചവർ. നിങ്ങളുടെ
 കഴുത്തിൽ കെട്ടിത്തുക്കിയ ഒരു കല്ല്. നിങ്ങൾക്കാരും
 ഭാരമാകാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. നിങ്ങളെ ഞാൻ

തടഞ്ഞവയ്‌ക്കുന്നില്ല. നിങ്ങൾക്കെന്നോടു സ്നേഹമില്ല. വേറേ ആരേയോ നിങ്ങൾ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ട്.”

സമാധാനമായിരിക്കാൻ ഭ്രാംബസ്കി അവളോടപേക്ഷിച്ചു. അവളുടെ സംശയം അസ്ഥാനത്താണെന്നു തീർത്തുപറഞ്ഞു. അവളോടുള്ള അയാളുടെ സ്നേഹത്തിനു കുറവുണ്ടായിട്ടില്ലെന്നുമാത്രമല്ല, ഇപ്പോൾ പഴയതിലും കൂടുതലായി അവളെ സ്നേഹിക്കുന്നുമുണ്ട്.”

“അനോ, എന്നയിങ്ങനെ വിഷമിപ്പിക്കുന്നതെന്തിന്?” അവളുടെ കൈകളിൽ ചുംബിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ ചോദിച്ചു. അയാളുടെ മുവം സ്നേഹത്രളിതമായിരുന്നു. ശർവ്വം ഇടറിയിരുന്നു. കൈകളിൽ കണ്ണിരിഞ്ഞ് നനവുണ്ടായിരുന്നു. അവളുടെ സംശയവും വെറുപ്പും ഒരു നിമിഷംകൊണ്ടു തീവ്രമായ വാതാല്പ്രയായി മാറി. അവൾ അയാളെ ആദ്ദേഹിച്ചു. ശ്രിരസ്സും കഴുത്തും കൈകളുമെല്ലാം ചുംബനങ്ങൾക്കൊണ്ടു മുടി.

ഇരുപത്തിയഞ്ച്

പ രസ്പരം യോജിപ്പിലെത്തിയെന ധാരണയോടെ പിറ്റേനുതന്നെ അന്ന യാത്രയ്ക്കുള്ള തയ്യാറെടുപ്പു തുടങ്ങി. തികാളാഴ്ചയാണോ ചൊവ്വാഴ്ചയാണോ പോകുന്നതെന്നു തീർച്ചയാക്കിയില്ലെങ്കിലും ഒരാളുടെ ആഗ്രഹത്തിനു മറ്റൊഴാൾ വഴങ്ങാമെന്നു സമ്മതിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട് ഒരു ദിവസം നേരത്തെയോ താമസിച്ചോ പോകുന്നതിൽ അന്നയ്ക്കു പരാതിയില്ല. അവൻ തന്റെ മുറിയിൽ തുറന്നുവച്ച പെട്ടിക്കുമുമ്പിൽ വസ്ത്രങ്ങൾ അടുക്കിവച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കേ, പതിവില്ലും നേരത്തെ അയാൾ വന്നു.

“ഞാൻ ഇപ്പോൾത്തന്നെ അമ്മയെ കാണാൻ പോകുന്നു. പണം ഇഗ്രോറോവിന്റെ പക്കൽ അമ്മ കൊടുത്തയയ്ക്കും. നാളെ പോകാൻ ഞാൻ തയ്യാർ.” ഭ്രാംബൻസ്കി പറഞ്ഞു.

നാട്ടിന്പുറത്തെക്കു പോകുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചപ്പോൾ അവർക്ക് ഉത്സാഹമായി. ‘അപ്പോൾ, ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നതുപോലെയും കാര്യം നടക്കും’ എന്നു വിചാരിച്ചുകൊണ്ട് അയാളോടു പറഞ്ഞു: “വേണ്ട, നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടപോലെ ചെയ്താൽ മതി. ഇപ്പോൾ ഭക്ഷണമുറിയിലേക്കു പോകു. ഇതിൽ ആവശ്യമില്ലാത്തതെല്ലാം മാറ്റിവച്ചിട്ടുണ്ടാണിതാവരുന്നു.” പഴയ ഉടുപ്പുകളെല്ലാം അനുഷ്ഠകയുടെ കൈയിൽ അടുക്കിവച്ചുകൊടുത്തു.

“ഈ മുറികളെല്ലാം എനിക്കു മടുത്തു.” ഭ്രാംബൻസ്കിയുടെ സമീപത്തിരുന്നു കാപ്പി കുട്ടിക്കാൻ തുടങ്ങാവേ അവൻ പറഞ്ഞു: “നിർവ്വികാരവും ആത്മാവില്ലാത്തതും. നേംബും കർട്ടനും വാൾപ്പേപ്പുറുമെല്ലാം എന്താരു ഭയാനകമായ കാഴ്ചകൾ! ഇവിടെനിന്നു രക്ഷപ്പെട്ടാൽ മതി! കുതിരകളെ നേരത്തെ അയയ്ക്കുന്നില്ലെല്ലാ?”

“ഈല്ല. അവ പിരകേ വന്നോളും. നിനക്ക് എങ്ങോട്ടുകൂടിലും പോകാനുണ്ടോ?”

“വിൽസൺസിന്റെ ഷോപ്പിൽ പോകണം, അവർക്ക് ഒരുടുപ്പി വാങ്ങാൻ. നാളെ പോകാമെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തിയില്ലോ?” അവർ സന്തോഷത്തോടെ ചോദിച്ചു.

പീറേഴ്സ്ബർഗ്ഗിൽനിന്നുള്ള ഒരു ടെലിഗ്രാഫ്റ്റ് രസിതിനുവേണ്ടി ഭ്രാംസ്കിയുടെ ഭൂത്യൻ വന്നു. ടെലിഗ്രാഫ് വരുന്നതിൽ അസാധാരണമായി ഓന്നുമില്ലെങ്കിലും എന്തോ ഒളിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നതുപോലെ അയാൾ പെട്ടെന്നശുനേറ്റു. രസിത് വായനാമുറിയിലാണെന്നു ഭൂത്യനോടും ‘തീർച്ചയായും നാളെത്തന്നെ പുറപ്പെടാം’ എന്ന് അവളോടും പറഞ്ഞു.

“ആരുടെ ടെലിഗ്രാഫാണ്?” അവർ ചോദിച്ചു.

“സ്ഥിവിന്റെ.” വൈമനസ്യത്തോടെയാണെന്നു പറഞ്ഞത്.

“എന്ന കാണിക്കാത്തതെന്ത്? താനിയാൻ പാടില്ലാത്ത രഹസ്യം സ്ഥിവിനുണ്ടോ?”

ഭ്രാംസ്കി ഭൂത്യനെ വിളിച്ചു ടെലിഗ്രാഫ് എടുത്തുകാണുവരാൻ പറഞ്ഞു.

“അയാൾക്കു ടെലിഗ്രാഫ് അടിക്കുന്നതൊരു ഭ്രാന്താണ്. അതുകൊണ്ടാണു നിന്നെ കാണിക്കാത്തത്. ഓന്നും തീരുമാനമാകാതെ ടെലിഗ്രാഫ് അടിക്കുന്നതെന്തിന്?”

“വിവാഹമോചനത്തിന്റെ കാര്യമാണോ?”

“അതേ, മറുപടി ലഭിച്ചില്ല. നിർണ്ണായകമായ തീരുമാനം ഉടനേ എന്നാണു വാദാനം—ഈതാണു കമ്പി. ഈതാ നീ വായിച്ചുനോക്കോ.”

വിറയ്ക്കുന്ന കൈകൾക്കാണ് അന്ന ടെലിഗ്രാഫ് വാങ്ങി. ഭ്രാംസ്കി പറഞ്ഞതുതന്നെയെങ്കിലും ഒരു വരികൂടിയുണ്ടായിരുന്നു: ‘പ്രതീക്ഷയില്ല. സാധിക്കുന്നതും സാധിക്കാത്തതുമെല്ലാം താൻ ചെയ്യാം.’

“വിവാഹമോചനം നടന്നാലും ഇല്ലെങ്കിലും എനിക്ക് ഒരുപോലെയാണെന്ന് ഇന്നലെ താൻ പറഞ്ഞേണ്ടു. എന്നിൽനിന്ന് ഇതൊന്നും ഒളിക്കേണ്ട കാര്യമില്ല.” തുടർന്ന് അവർ വിചാരിച്ചു: ‘ഈതുപോലെ പെണ്ണുങ്ങളുമായുള്ള എഴുത്തുകുത്തുകളും ഇദ്ദേഹം മരച്ചുവയ്ക്കുമെല്ലാ?’

“ഓ, യാഷ്വിൻ ഇന്നു രാവിലെ വരാമെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നു. അയാൾക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടതും അതിൽ കൂടുതലും പെറ്റുന്നുവിൽനിന്നു തിരിച്ചുപിടിച്ചുന്നു തോന്നുന്നു. എക്കദേശം അരുപതിനായിരും രൂബിൾ കാണും.”

വിഷയത്തിൽനിന്നു മാറാൻ ശ്രമിച്ചത് അവളെ കൂടുതൽ ദേശ്യം പിടിപ്പിച്ചു: “ഒളിച്ചുകളിക്കേണ്ട കാര്യമൊന്നുമില്ല.

എനിക്കെതിൽ താൽപര്യമില്ല. എന്നേക്കാൾ താൽപര്യം നിങ്ങൾക്കും ഉണ്ടാവില്ലെന്ന് എൻ്റെ വിശ്വാസം.”

“അതിമതിരുമാനമറിയാനുള്ള താൽപര്യമാണെനിക്ക്.”
അയാൾ പറഞ്ഞു.

“തീരുമാനമല്ല, സ്നേഹമാണെനിക്കു പ്രധാനം.
തീരുമാനത്തിനുവേണ്ടി നിങ്ങൾ വാഗ്പിടിക്കുന്നതെന്തിന്?”

“നിനക്കുവേണ്ടിയും നമുക്കു ജനിക്കാനിരിക്കുന്ന
കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കു വേണ്ടിയും.”

“നമുക്കിനി കുഞ്ഞുങ്ങളുണ്ടാവില്ല.”

“അതു കഷ്ടംതന്നെ.”

“കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കുവേണ്ടി എന്നു പറയുന്ന നിങ്ങൾ എൻ്റെ
കാര്യം ആലോച്ചിക്കുന്നില്ല.” നിനക്കുവേണ്ടിയും നമുക്കു
ജനിക്കാനിരിക്കുന്ന കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയും എന്ന് അയാൾ
പറഞ്ഞത് അവൾ ശ്രദ്ധിക്കാത്തതാണോ മറന്നുപോയതാണോ
എന്നിത്തുകൂടാ.

കൂട്ടികളുണ്ടാകാനുള്ള സാധ്യത പലപ്പോഴും
തർക്കവിഷയമായിട്ടുണ്ട്. അവളുടെ സഹാര്യത്തെ
വിലമതിക്കാത്തതുകൊണ്ടു കൂട്ടികളെ വേണമെന്ന് അയാൾ
ആഗ്രഹിക്കുന്നതെന്ന് അവൾ വിശ്വസിച്ചു.

“ഹോ, നിനക്കുവേണ്ടിയും എന്നു താൻ പറഞ്ഞെല്ലാ.
മുഖ്യമായും നിനക്കുവേണ്ടിത്തന്നെ.” അയാൾ ആവർത്തിച്ചു:
“ഈ അനിശ്ചിതാവസ്ഥയാണു നിന്റെ മുൻകൊപ്പത്തിനുള്ള
പ്രധാന കാരണം.”

‘അതേ, അതുതനെ, അദ്ദേഹത്തിന് എന്നോടുള്ള
വെറുപ്പുമുഴുവനും ഇപ്പോൾ പുരത്തായി.’ ഭ്രാംസ്കിയുടെ
വാക്കുകൾ കേൾക്കാതെ അയാളുടെ മുഖത്തു ഭീതിയോടെ
നോക്കിക്കൊണ്ട് അവൾ ചിന്തിച്ചു.

“അതല്ല കാരണം.” അവൾ പറഞ്ഞു: “എൻ്റെ
മുൻകൊപമെന്നു നിങ്ങൾ പറയുന്നതിന് അതു
കാരണമാകുന്നതെങ്ങനെയെന്നും എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല.”

“താൻ പറയുന്നതു മനസ്സിലാക്കാൻ നീ ശ്രമിക്കുന്നില്ല.
അതിലെനിക്കു സകടമുണ്ട്. താനൊരുന്നാണെന്നു
സകല്പിക്കേണ്ടിവരുന്നത് ഈ അനിശ്ചിതത്വം കാരണമാണ്.”

അവൾ കഴുപ്പ് കൈയ്യിലെടുത്തു ചുണ്ഡാടുചേർത്തു
കാപ്പികൂടിക്കുന്നതീനിടയിൽ അയാളെ ഒളിക്കണ്ണിട്ടു നോക്കി.
തന്റെ കൈയ്യും ചലനങ്ങളും കാപ്പി കൂട്ടിക്കുന്നോൾ

ചുണ്ടുകളിൽനിന്നു പുരപ്പട്ടൻ ശബ്ദവും അയാൾ ഇഷ്ടപ്പട്ടനില്ലെന് അയാളുടെ മുഖഭാവം കണ്ട് അവർ മനസ്സിലാക്കി.

“നിങ്ങളുടെ അമ്മ എന്തു വിചാരിച്ചാലും ഏതു സ്ത്രീയെയാണു നിങ്ങൾ വിവാഹം കഴിക്കേണ്ടതെന്ന് അവർ ആഗ്രഹിച്ചാലും എനിക്കൊന്നുമില്ല.” അന്ന പറഞ്ഞു.

“അതല്ലോ നമ്മൾ പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നത്.”

“അതുതനെ. ഹൃദയമില്ലാത്ത ഒരു സ്ത്രീയെ, അവർ ചെറുപ്പുക്കാരിയായാലും പ്രായം ചെന്നവരായാലും നിങ്ങളുടെ അമ്മയായാലും മറ്റേതെങ്കിലും സ്ത്രീയായാലും, തൊൻ ബഹുമാനിക്കുകയില്ല.”

“അന്ന, ദയവുചെയ്ത് എൻ്റെ അമ്മയെക്കുറിച്ചു മോശമായി സംസാരിക്കരുത്.”

“മകൻ സന്തോഷത്തെയും മാനുതയെയും വിലമതിക്കാത്ത സ്ത്രീ ഹൃദയമില്ലാത്തവർത്തനയാണ്.”

“തൊൻ വീണ്ടും പറയുന്നു. തൊൻ ബഹുമാനിക്കുന്ന എൻ്റെ അമ്മയെ ആക്ഷേപിച്ചു സംസാരിക്കരുത്.” അയാൾ ശബ്ദമുയർത്തി അവരെ സുകഷിച്ചുനോക്കി.

അവർ മറുപടിപറയാതെ അയാളുടെ മുഖത്തും കൈകളിലും സുകഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. തലേറിവസം പിണകം മാറിയപ്പോൾ വികാരപാരവശ്യത്തോടെ അയാൾ താലോലിച്ചുത് ഓർമ്മിച്ചു. ‘അതുപോലെ വേരെ എത്രയോ പെണ്ണുങ്ങളെ താലോലിച്ചിരിക്കും. ഇനിയും താലോലിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടാകും.’ അവർ വിചാരിച്ചു.

“നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ അമ്മയെ സ്നേഹിക്കുന്നില്ല. വെറും വാചകമടിമാത്രം. വെറും വാചകമടി.” അയാൾ വെറുപ്പോടെ നോക്കിക്കൊണ്ടാണ് അവർ പറഞ്ഞത്.

“അങ്ങനെയെങ്കിൽ നമുക്ക്...”

“തീരുമാനിക്കാം... തൊൻ തീരുമാനിച്ചുകഴിഞ്ഞു.”

അവർ പോകാനെഴുന്നേറപ്പോൾ യാഷ്വിൻ വന്നു. “ഗുഡ്മോൺിംഗ്.” അന്ന പറഞ്ഞു.

ഉള്ളിൽ ഒരു കൊടുക്കാറ്റ് വീശുന്നോൾ ജീവിതം ഭയാനകമായ അനന്തരഫലങ്ങൾ സ്വീഷ്ടിക്കാനിടയുള്ള പരീക്ഷണാലുട്ടതെത്ത അഭിമുഖീകരിക്കുന്നോൾ, ഉടനെയല്ലകിൽ കുറച്ചു കഴിയുന്നോൾ എല്ലാം അറിയാനിടയുള്ള ഒപ്പരിചിതനിൽനിന്ന് ഇതൊക്കെ മരച്ചുപിടിക്കേണ്ടതില്ലെന് അവർക്കു തോന്തി.

ഉള്ളിലെ കൊടുക്കാറ്റിനെ ശാന്തമാക്കിയിട്ട് അയാളോടു സംസാരിച്ചു:

“എന്താക്കയുണ്ട് വിശ്രഷം? പണം കിട്ടിയോ?” അവർ യാഷ്വിനോടു ചോദിച്ചു:

“എനിക്കൻിൽത്തുകൂടാ. കിട്ടുന്ന ലക്ഷണമില്ല. ബുധനാഴ്ച ഞാൻ പോകും. നിങ്ങളോ?” ഒരു ശണ്ഠം കൂടിയതിന്റെ ലക്ഷണമുണ്ടെന്നുഹിച്ച് ഭ്രാംഖർസ്കിയോടാണ് ചോദിച്ചത്.

“മറുനാൾ പോകാനാണുദ്ദേശിക്കുന്നത്.” ഭ്രാംഖർസ്കി പറഞ്ഞു.

“കുറെനാൾമുന്നേ പോകുന്നെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നോളോ?”

“ഇപ്പോൾ തീരുമാനിച്ചു.” ഇനിയും പൊരുത്തപ്പെടലിനു പഴുതില്ലെന്നു വ്യക്തമാക്കുന്നമട്ടിൽ ഭ്രാംഖർസ്കിയെ നോക്കിക്കൊണ്ടാണ് അന്ന പറഞ്ഞത്.

“ഭാഗ്യംകെട്ട പെറ്റ്സോവിനോടു നിങ്ങൾക്കു സഹതാപമില്ലോ?” യാഷ്വിനുമായുള്ള സംഭാഷണം അന്ന തുടർന്നു.

“സഹതാപമുണ്ടോ ഇല്ലയോ എന്നാണും ഞാൻ ആലോച്ചിക്കാറില്ല.” യാഷ്വിൻ പറഞ്ഞു. ഉടുപ്പിന്റെ ഒരു വശത്തെ കീശ ചുണ്ടിക്കൊണ്ടിട്ടും അയാൾ തുടർന്നു: “എൻ്റെ സന്ധാര്യം മുഴുവൻ ഇതാ ഇവിടെയുണ്ട്. ഇപ്പോൾ ഞാനോരു പണക്കാരനാണ്. പകേശ, ഇന്നു രാത്രി ഓബ്രിൽ പോയിട്ടു മടങ്ങുന്നത് തെണ്ടിയായിട്ടായിരിക്കും. എനിക്കെതിരെ കളിക്കുന്നവൻ എനിക്കുള്ള സകലതും തട്ടിയെടുക്കാനായിരിക്കും ആഗ്രഹിക്കുന്നത്. അയാളോടുള്ള എൻ്റെ സമീപനവും അതുതനെ. ഈ മത്സരമുണ്ടല്ലോ. അതിലാണു രസം.”

“നിങ്ങൾ വിവാഹം കഴിച്ചുന്നിരിക്കെട്ട്. എന്തായിരിക്കും നിങ്ങളുടെ ഭാര്യയുടെ മനോഭാവം?” അന്ന ചോദിച്ചു.

യാഷ്വിൻ ചിരിച്ചു: “അതുകൊണ്ടാണു ഞാൻ വിവാഹം കഴിക്കാത്തത്. വിവാഹം കഴിക്കാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നുമില്ല.”

“നിങ്ങൾ ആരൈയെങ്കിലും പ്രേമിച്ചിട്ടുണ്ടോ?”

“എൻ്റെ ദൈവമേ! എത്തതവണി!.. ചിലരുണ്ട്. പീടുകളിക്കാനിരിക്കും. എന്തെങ്കിലും ആവശ്യമുണ്ടായാൽ എണ്ണിറ്റുപോകും. എനിക്കൊണ്ടുകും വെകുന്നേരം പീടുകളിക്കാനുള്ള സമയം മാറ്റിവച്ചിട്ടേ പ്രേമിക്കാൻ പറ്റി.”

“അതല്ല, ശരിയായ പ്രേമത്തിന്റെ കാര്യമാണു ഞാൻ ചോദിച്ചത്.”

അതു സമയത്ത് ഭ്രവാൺസ്കിയുടെ ഒരു കൂതിരയെ വിലയ്ക്കുവാങ്ങാൻ അവർ വന്നു. അനന്ന് അവിടെനിന്ന് എഴുന്നേറ്റുപോയി.

“ഭ്രവാൺസ്കി പുരത്തുപോകുന്നതിനുമുമ്പ് അനന്നുടെ മുൻ്നിയിൽ വന്നു. അവർ മേശപ്പുരത്തുനിന്ന് എന്നേതാ തിരയുന്നതായി ഭാവിക്കാമെന്നുദ്ദേശിച്ചുകൂടിലും കപടനാട്ടം വേണ്ടനുവച്ച് അയാളുടെ മുഖത്തുനോക്കി.

“എന്താണു വേണ്ടത്?” അവർ ഹൈവിൽ ചോദിച്ചു.

“ഗാംബേറ്റയുടെ സർട്ടിഫിക്കറ്റ്. ഞാനതിനെ വിറ്റു.”

“അവളേടു ഞാനൊരു തെറ്റും ചെയ്തിട്ടില്ല.” അയാൾ വിചാരിച്ചു: ‘സ്വയം ശ്രീക്ഷീകാനാണവളുടെ ഭാവമെങ്കിൽ അവർ അനുഭവിക്കും.’ അയാൾ പുരത്തിരഞ്ഞുന്നവേളയിൽ അവർ എന്നേതാ പരഞ്ഞതായി തോന്തി. അയാളുടെ ഹൃദയം സഹതാപാർദ്ദമായി.

“അന്ന് വല്ലതും പരഞ്ഞേതാ?” അയാൾ ചോദിച്ചു.

“ഈല്ല.” നിരുന്നേഷ്ഠാവത്തിലായിരുന്നു അവളുടെ മറുപടി.

‘ഈല്ലക്കിൽ വേണ്ട.’ എന്നു മനസ്സിൽ വിചാരിച്ച് അയാൾ പുരത്തിരഞ്ഞി. ചുവരിലെ കണ്ണാടിയിൽ അവളുടെ വിറയ്ക്കുന്ന ചുണ്ടുകളും വിളരിയ മുഖവും അയാൾ കണ്ടു. അവളെ ആശ്രൂസിപ്പിച്ചു രണ്ടു വാക്കു പരയണമെന്നാഗ്രഹിച്ചുകൂടിലും എന്തു പരയണമെന്നാലോച്ചിക്കുന്നതിനുമുമ്പ് അയാളുടെ കാലുകൾ അയാളെയുംകൊണ്ടു മുന്നോട്ടു നീങ്ങി. അന്നു പകൽ മുഴുവനും പുരത്തു ചെലവഴിച്ചു രാത്രി വളരെ വൈകി തിരിച്ചുവന്നപ്പാൾ അന്നാ അർക്കദ്ദേശ്യവ്വന്തയ്ക്കു തലവേദനയാണെന്നും ആരും അവരുടെ മുൻ്നിയിൽ പോകരുതെന്നും വിലക്കിയിട്ടും പരിചാരിക അറിയിച്ചു.

ഇരുപത്തിയാർ

മുഖവന്നും ഇതുപോലെ ഒരു ദിവസം മുഴുവന്നും പിണങ്ങിയിരുന്നിട്ടില്ല. ഈത് ആദ്യമായാണ്. വെറും പിണകമെല്ല. പുർണ്ണമായ അകത്തച്ച. സർട്ടിഫിക്കറ്റുകാൻ മുൻഡിയിൽ വന്നപ്പോൾ അവളെ അങ്ങനെ നോക്കാൻ അയാൾക്കങ്ങനെ സാധിച്ചു? അവളുടെ ഫുദയം നിരാശയാൽ തകർന്നിരിക്കുകയാണെന്നു മനസ്സിലായിട്ടും അതിനെ അവഗണിച്ച് ഒന്നും മിണ്ടാതെ പോകാൻ അയാൾക്കങ്ങനെ മനസ്സുവന്നു? അവളോടുണ്ടായിരുന്ന പ്രതിപത്തി നശിച്ചുന്നുമാത്രമല്ല, അവളെ വെറുക്കുകയും മറ്റാരു സ്ത്രീയെ സ്നേഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അതിൽ സംശയമില്ല.

അയാൾ ഉച്ചരിച്ച കുറമായ വാക്കുകൾ ഓർമ്മിക്കുകയും അയാൾ പറയാനാഗ്രഹിച്ച വാക്കുകൾ ഉള്ളിച്ചേടുക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ അന്നയ്ക്ക് അന്നിയന്ത്രിതമായ കോപാവേശമുണ്ടായി.

‘താൻ നിനെ പിടിച്ചുവച്ചിട്ടില്ല.’ അയാൾ പറഞ്ഞതന്നിരിക്കും.

‘നിനക്കിഷ്ടമുള്ളിടത്തുപോവാം. നിന്റെ ഭർത്താവ് നിനെ വിവാഹമോചനം നടത്തണമെന്നു നിനക്കാഗ്രഹമില്ലെന്നു തോന്നുന്നു. അപ്പോൾ നിനക്ക് അയാളുടെകുടെ പോവാം. പൊയ്ക്കാളും. ആവശ്യമെങ്കിൽ കുറച്ചു പണംതരാം. എത്ര രൂപിളാണ് വേണ്ടത്?’ സഹിക്കാനാവാത്ത കുറമായ വാക്കുകൾ അയാൾ പറഞ്ഞതായി അവൾ സകല്പിച്ചു. അതുകൊണ്ട് അയാൾക്കു മാപ്പുകൊടുക്കാനും അവൾ തയ്യാറല്ല.

‘മാന്യനും സത്യസന്ധനുമായ ആ മനുഷ്യന്തനെന്നയല്ലോ, ഇന്നലെ രാത്രി എന്ന സ്നേഹിക്കുന്നുവെന്ന് ആണയിട്ടു പറഞ്ഞത്? പലപ്പോഴും അനാവശ്യമായി താൻ നിരാശപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നല്ലോ.’ അവൾ തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞു.

വിൽസൺസിന്റെ കടയിൽ പോയിരുന്ന രണ്ടുമൺിക്കൂർ ഷിക്കേ അനു പകൽ മുഴുവനും എല്ലാം അവസാനിച്ചും അതോ ഇനിയും ഒരാത്തുതീർപ്പിനുള്ള സാധ്യതയുണ്ടോ, ഉടൻതന്നെ അവിടെന്നിനും പോകണമോ, അതോ അയാളെ വീണ്ടും കാണണമോ എന്നു തുടങ്ങിയ സംശയങ്ങൾ അന്നയെ അലട്ടിക്കാണ്ടിരുന്നു. പകൽ മുഴുവനും കാത്തിരുന്നിട്ട്, വെകുന്നേരമായപ്പോൾ, തനിക്കു തലവേദനയാണെന്ന് ഭ്രാംബന്സ്‌കിയോടു പറയണമെന്നും നിർദ്ദേശിച്ചിട്ട് അന്ന സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു പോയി. അവൾ വിചാരിച്ചത് ഇപ്രകാരമാണ്: “പരിചാരിക പരഞ്ഞിട്ടും അയാൾ തന്ന കാണാൻ വരുന്നേങ്കിൽ അതിന്റെയർത്ഥം അയാൾക്ക് ഇപ്പോഴും എന്നോടു സ്നേഹമുണ്ടെന്നാണ്. വനിബ്ലൂക്കിൽ എല്ലാം അവസാനിച്ചു എന്നർത്ഥമാക്കാം. എന്തുചെയ്യണമെന്ന് അപ്പോൾ തീരുമാനിക്കാം.”

രാത്രി വണ്ടി വന്നുനില്ക്കുന്ന ശബ്ദം കേട്ടു. അയാൾ മൺഡിക്കൂന്നതു കേട്ടു. അയാളുടെ കാലോച്ചയും അയാൾ പരിചാരികയോടു സംസാരിക്കുന്ന ശബ്ദവും കേട്ടു. അയാളോടു പരഞ്ഞത് അയാൾ വിശ്രൂഷിച്ചു. കൂടുതലൊന്നും അന്യേഷിക്കാതെ സ്വന്തം മുറിയിലേക്കു പോയി. അങ്ങനെ എല്ലാം അവസാനിച്ചു.

അയാളുടെ ഹ്രദയത്തിൽ അവളോടുള്ള സ്നേഹം പുനരൂജ്ജീവിപ്പിക്കുന്നതിനും അയാളെ ശ്രീകഷ്ണിക്കുന്നതിനും അയാൾക്കെതിരെ അവളുടെ ഹ്രദയത്തിൽ ഒരു ദുർദേവത നടത്തുന്ന മത്സരത്തിൽ വിജയം നേടുന്നതിനുള്ള ഒരേയൊരുപാധിയായി അവൾ കണ്ണത്തിയതു മരണത്തെയാണ്. പതിവുള്ള അളവിൽ കരുപ്പ് ശ്രാംകിലൊഴിപ്പോൾ, ആ കുപ്പിയിലുള്ളതു മുഴുവനും കുടിച്ചാൽമാത്രം മതി, അയാൾ ദൃഢിക്കുകയും പശ്ചാത്തപിക്കുകയും അവളുടെ ഓർമ്മയെ താലോലിക്കുകയും ചെയ്യുമെന്ന് അവൾക്കു തോന്തി. ആ ചിന്ത അവളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. അവൾ കണ്ണുകൾ തുറന്നു മച്ചിൽനോക്കി മലർന്നുകിടന്നു. താൻ ഇല്ലാതാകുന്നോപാൾ, വെറും ഓർമ്മ മാത്രമാകുന്നോപാൾ, അയാൾക്കെന്നു തോന്നുമെന്ന് എരിഞ്ഞതുതീരാറായ ഒരു മെഴുകുതിരിയുടെ മങ്ങിയ വെളിച്ചത്തിൽ അവൾ ആലോച്ചിച്ചു. ‘ഇത്തരം ക്രൂരമായ വാക്കുകൾ അവളോടു പറയാൻ എന്നിക്ക് എങ്ങനെ സാധിച്ചു.’

അയാൾ തന്നെത്താൻ ചോദിക്കും. 'അവളോട് ഓന്നും ഉരിയാടാതെ അതു മുറിയിൽനിന്ന് ഇരങ്ങിപ്പോരാൻ എനിക്കെങ്ങെനെ മനസ്സുവന്നു? കഷ്ടം അവൾ ജീവിച്ചിരിപ്പില്ലാലോ!' പെട്ടുന്ന് മെഴുകുതിരിക്കുമുന്നിലെ സ്ക്രീനിന്റെ നിശ്ചൽ ചലിക്കാൻ തുടങ്ങി. മച്ചുമുഴുവന്നും നിശ്ചൽ പരന്നു. മറ്റു നിശ്ചലുകളും അതിനോടു ചേർന്നു. അവ അതിവേഗം എല്ലായിടത്തും വ്യാപിച്ചു. അതാ അസ്യകാരമായി. 'മരണം' അവൾ വിചാരിച്ചു. ഭയം കാരണം താനെവിടെയാണെന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ കുറെയധികം സമയമെടുത്തു. വിറയ്ക്കുന്ന കൈകൊണ്ടു തീപ്പുട്ടി തപ്പിയെടുത്തു. മറ്റാരു മെഴുകുതിരി കത്തിച്ചു. "ഇല്ല, ജീവിച്ചാൽ മാത്രം മതി! എന്നെത്രേഹത്തെ സ്ക്രീനിക്കുന്നു. അതേ എന്നെന്നും സ്ക്രീനിക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞതെതാനും പ്രശ്നമല്ല. ജീവിതത്തിലേക്കു മടങ്ങിവന്നതിന്റെ സന്തോഷംകൊണ്ട് അവളുടെ കണ്ണുകളിൽനിന്നു കണ്ണിൽ ധാരയായൊഴുകി. സ്വന്തം ഭയത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാനുദ്ദേശിച്ചു ധ്യതിയിൽ അയാളുടെ പട്ടമുറിയിലേക്കു പോയി.

അയാൾ സുവന്നിട്രയിലാണ്. അവൾ മെഴുകുതിരി ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചു ദിർഘനേരം നോക്കിന്നു. ഉരങ്ങിക്കിടന്നപ്പോൾ അയാളോട് അവർക്ക് എന്തെന്നില്ലാത്ത സ്ക്രീനിലെ തോന്തി. പക്ഷേ, ഉണ്ണരുംപോൾ അയാൾ തണ്ണുപ്പുറമട്ടിലായിരിക്കും തന്നെ നോക്കുന്നതെന്ന് അവർക്കരിയാം. തന്റെ സ്ക്രീനിയെത്തക്കുറിച്ച് അയാളോടു പറഞ്ഞതിനുമുമ്പ് തെറ്റുകാരൻ അയാളാണെന്നു ബോധ്യപ്പെടുത്തണം. അയാളെ ഉണ്ടത്താതെ അവൾ തന്റെ മുറിയിൽ തിരിച്ചെത്തി. ഒരു ഡ്യാസ് കറുപ്പുകൂടി അകത്താക്കിയിട്ട് അസുവകരമായ ഓർമകളോടെ ഗാധനിട്രയിലാണു.

വ്രോൺസ്കിയുമായി ബന്ധപ്പെടുന്നതിനുമുമ്പ് ഇടയ്ക്കിട കാണാറുണ്ടായിരുന്ന ഒരു പേടിസ്പീപ്പനം കണ്ടു. അവൾ രാവിലെ ഉണ്ണർന്നു. ജടപിടിച്ച താടിമീശയുള്ള ഒരു വ്യഖ്യൻ അവളെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ ഒരിരുവുംബണ്ണിൽ ചാരിനിന്ന് ഹാന്തുഭാഷയിൽ അർത്ഥമില്ലാതെ പുലവുന്നു. ഇരുവുംബണ്ണ് അവളുടെമേൽ പ്രയോഗിക്കുന്നു. അവൾ കണ്ണുതുറന്നു. അവളുടെ ശരീരം വിയർപ്പിൽ കൂളിച്ചിരുന്നു.

അവൾ എന്നിറപ്പോൾ തലേദിവസത്ത ഓർമകൾ ഒരു മുടൽമണ്ണിലെന്നപോലെ കണ്ഠമുന്നിൽ തെളിഞ്ഞു.

ഒരു വഴക്കുനടന്നു. മുന്നും പലതവണ സംഭവിച്ചിട്ടുള്ളതുപോലെതന്നെ. 'എന്നിക്കു തലവേദനയാണെന്നു പറഞ്ഞിട്ടും എന്ന കാണാൻ അദ്ദേഹം വനിബ്ലു. നാളെ നമ്മൾ പോവുകയാണ്. തൊൻ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ട് യാത്രയ്ക്കുള്ള ഏർപ്പാടു ചെയ്യും.' അവൾ ചിന്തിച്ചു. ഭ്രാംബന്സ്കി പഠനമുറിയിലാണെന്നറിഞ്ഞ് അന്ന അങ്ങോടു ചെന്നു. ഭ്രായിംഗ് റൂമിലുടെ കടന്നുപോയപ്പോൾ മുന്നവാതിലിൽ ഒരു വണ്ടിനില്ക്കുന്ന ശബ്ദംകേട്ടു. ജനാലയിലുടെ നോക്കിയപ്പോൾ ഇളം ചുവപ്പുനിറത്തിലുള്ള തൊപ്പിയരിച്ച പെൺകുട്ടി, പരിചാരികനോട് എന്തോ പറയുന്നതു കണ്ടു. മുന്നവാതിലിലെ മണിയടിക്കുന്ന ശബ്ദം കേട്ടു. ആരോ കോണിപ്പടി കയറിച്ചെന്നു. ഭ്രായിംഗ് റൂമിനു പുറത്ത് ഭ്രാംബന്സ്കിയുടെ കാലോച്ച കേട്ടു. അയാൾ ധൃതിയിൽ താഴേക്കിരഞ്ഞുകയായിരുന്നു. അന്ന ജനാലയ്‌ക്കു സമീപം ചെന്നുനോക്കി. അയാൾ വണ്ടിയെ സമീപിച്ചു. ഇളംചുവപ്പുനിറത്തിലുള്ള തൊപ്പിയരിച്ച പെൺകുട്ടി ഒരു പോതി അയാളെ ഏല്പിച്ചു. ഭ്രാംബന്സ്കി അവളോട് എന്തോ പറഞ്ഞു ചിരിച്ചു. വണ്ടി പോയപ്പോൾ അയാൾ വീണ്ടും മുകളിലേക്ക് ഓടിപ്പോയി.

അവളുടെ മനസ്സിനുള്ളിലെ സകലതിനെയും ആവരണം ചെയ്തിരുന്ന മുടൽമണ്ണത്ത് പൊടുന്നനേ മാത്രതുപോയി. ഇന്നലതെത്ത വികാരങ്ങൾ അവളുടെ ഹ്യോദയത്തെ കുടുതൽ ശക്തിയായി വരിഞ്ഞതുമുറുക്കി. തന്റെ തീരുമാനം അറിയിക്കാൻ അവൾ അയാളുടെ പഠനമുറിയിൽ ചെന്നു.

"അമ്മ കൊടുത്തയച്ച പണവും പ്രമാണങ്ങളുംകൊണ്ട് പ്രിൻസല്ല് സ്നാരോക്കിനയും മോളുമാനു വന്നത്. ഇന്നലെ എന്നികവെരെ കാണാൻ സാധിച്ചില്ല. നിന്നേ തലവേദനയെങ്ങനെ —കുറവുണ്ടാ?" അവളുടെ മുവരെത്ത ട്രാന്റ കാണാനോ മനസ്സിലാക്കാനോ മെനക്കൊതെത അയാൾ ചോദിച്ചു.

അവൾ അയാളെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കാണ്ടു മുറിയുടെ നടുക്ക് നിറുഡിബ്ദം നിന്നു. അയാൾ അവളെ നോക്കി ഒരുനിമിഷം ആലോച്ചിച്ചിട്ട് ഒരു കത്ത് വായിക്കാൻ തുടങ്ങി. അവൾ പുറംതിരിഞ്ഞു സാവധാനം പുറത്തെക്കു നടന്നു. ഫേണമെക്കിൽ അയാൾക്ക് അവളെ തിരിച്ചുവിളിക്കാമായിരുന്നു. അവൾ

വാതിൽക്കലെത്തിയിട്ടും അയാൾ അനങ്ങിയില്ല. ഒരു കടലാസ് മുൻകുന്ന ശബ്ദമാത്രം കേട്ടു.

“ഓ, പിനെ, നമ്മൾ നാളെത്തനെ പോവുകയാണല്ലോ, അല്ലോ?” അവർ വാതിൽ കടക്കാറായപ്പോഴാണയാൾ ചോദിച്ചത്.

“നിങ്ങൾ പോകുന്നു. താനില്ല.” തിരിഞ്ഞുനിന്ന് അവർ പറഞ്ഞു.

“അന്നാ, ഇങ്ങനെ ജീവിക്കാനൊക്കില്ല...”

“നിങ്ങൾ പോകുന്നു. താനില്ല.” അവർ ആവർത്തിച്ചു.

“ഇതെനിക്കു സഹിക്കാൻ വയ്ക്കും.”

“നിങ്ങൾ... ഇതിന്റെ പേരിൽ നിങ്ങൾ പശ്വാത്തപിക്കും.”

എന്നു പറഞ്ഞിട്ട് അവർ അവിഭന്നിനു പോയി. അങ്ങനെ പറഞ്ഞപ്പോഴെത്തു മുഖഭാവം കണ്ണു പരിഭ്രമിച്ചു, അവളുടെ പിരകേ ഓട്ടാനുദ്ദേശിച്ചു അയാൾ ചാടിയെണ്ണിരുക്കില്ലും വീണ്ണും ഇരുന്നു പല്ലുകട്ടിച്ചു ആലോചനയിൽ മുഴുകി. അന്തമില്ലാത്തതാരു ഭീഷണിയാണു താൻ നേരിട്ടുന്നതെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി. ‘എന്നെക്കാണ്ക് ആവുന്നതെല്ലാം താൻ ചെയ്തു. ഒന്നും കണ്ണില്ലെന്നു നടിക്കുന്നതാണ് ഇനിയുള്ള ഒരേയൊരു പോംവഴി’ എന്നു ചീന്തിച്ചു. പട്ടണത്തിലേക്കു പോകാനും പവർ ഓഫ് അറ്റോർണ്ണിയിൽ ഒപ്പുവാങ്ങാൻ ഒരിക്കൽക്കൂടി അമ്മയെ കാണാനും തീരുമാനിച്ചു.

പഠനമുൻഡിയിലും ഉണ്ണുമുൻഡിയിലും അയാളുടെ കാല്പന്നപരുമാറ്റം കേട്ടു. താൻ വരാൻ വൈകിയാലും കുതിരയെ കൊടുത്തയയ്ക്കണമെന്നു ശട്ടം കൈട്ടി. വണ്ണി വന്നുനില്ക്കുന്നതിന്റെയും അയാൾ വാതിൽ തുറന്നു പുരത്തിരഞ്ഞുന്നതിന്റെയും ശബ്ദം കേട്ടു. ആരോ വീണ്ണും മുകളിലേക്ക് ഓടിപ്പോയി. യജമാനൻ മരന്നുവച്ച കൈയുറ എടുത്തുകൊണ്ടുവരാൻ പരിചാരകൾ പോയതാണ്. അന്ന ജനാലയ്ക്കരികിൽ ചെന്നു. ഭ്രാംബസ്കി കൈയുറകൾ വാങ്ങിയിട്ട് വണ്ണിക്കാരൻ്റെ മുതുകിൽ തട്ടി എന്തോ പരയുന്നു. ജനലിനു നേരേ നോക്കാതെ വണ്ണിയിൽ കയറി കാലിനേൽക്കു കാല് കയറ്റിവച്ചിരുന്നു. വണ്ണി വളവുതിരിഞ്ഞത് അപ്രത്യക്ഷമായി.

ഇരുപത്തിയേഴ്സ്

'പോയി! എല്ലാം അവസാനിച്ചോ?' ജനാലയ്‌ക്കൽക്കിൽനിന്ന് അന്ന് സ്വയം ചോദിച്ചു. ആ ചോദ്യത്തിനുത്തരമായി മെഴുകുതിരി അണ്ണത്ത് അന്യകാരം വ്യാപിച്ചപ്പോഴുണ്ടായ മനോവിഭ്രാന്തിയും വെളുപ്പിനെക്കണ്ട പേടിസ്വപ്നവും കൂടിക്കലർന്ന് അവളുടെ ഹ്യുമൻറീതിയിലാഴ്ത്തി.

"ഇല്ല, ഈ സഹിക്കാൻ എന്നിക്കു വയ!" എന്ന് ഉറക്കെ വിളിച്ചുപറഞ്ഞ് അവൾ ഉറക്കെ മണിയടിച്ചു. ഒരു നിമിഷംപോലും ഒറ്റയ്ക്കിരിക്കാനുള്ള ഭയം കാരണം പുരത്തുചെന്നു ഭ്രത്യുനെ കണ്ണെത്തി.

"പ്രഭു എങ്ങോട്ടാണു പോയതെന്നെന്നേഷിക്ക." അവനോടു പറഞ്ഞു.

കുതിരലായത്തിലേക്കാണു പോയതെന്നു ഭ്രത്യുൻ അറിയിച്ചു. "അവിടതേക്ക് പുരത്തുപോകണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽ വണ്ടി വേഗം തിരിച്ചുവരുമെന്നും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്."

"ശരി, ഒരു നിമിഷം നില്ക്കു. താനാരു കുറിപ്പുശുതിത്തരാം. ഉടനെ അതുമായി മിവേലിനെ ലായത്തിലേക്ക് അയയ്ക്കണം. പെടുന്നുവേണം."

അന്ന് എഴുതി:

'താനാണു തെറ്റുകാരി. വീട്ടിലേക്കു വരു. നമുക്കു സംസാരിക്കാം. ദൈവത്തെയോർത്തു വേഗംവരു. എന്നിക്കു പേടിയാവുന്നു.'

അതു കവറിലാക്കി ഒടിച്ചു ഭ്രത്യുന്നെൻ്തെ കെകയിൽ കൊടുത്തു.

തനിച്ചിരിക്കാൻ പേടിയായതുകൊണ്ടു ഭ്രത്യുന്നെൻ്തുകുടെ നടന്നു നഷ്ടസ്ഥിയിൽ ചെന്നു.

'എന്തുപറ്റി? ഈ അവന്മല്ലോ! അവൻ്റെ നീലക്കണ്ണുകളും മൃദുമന്ദഹാസവും എവിടപ്പോയി?' അവളുടെ അപ്പോഴത്തെ സംഭ്രമം കാരണം നഷ്ടസ്ഥിയിൽ കാണാമെന്നു പ്രതീക്ഷിച്ച സെരേഷയുടെ സ്ഥാനത്ത് കരുതത്തുചുരുഞ്ഞ

തലമുടിയോടുകൂടിയ കൊഴുത്തുരുണ്ട് പെൺകുട്ടിയെ
 കണ്ണപ്പോൾ അവൾ സ്വയം ചോദിച്ചു. മേശയ്ക്കരികിലിരുന്ന ആ
 കുത്തത് ഒരു കുപ്പിയുടെ അടപ്പുകൊണ്ടു ശക്തിയായി
 മേശയിലിടിക്കുകയും കരുത്ത മുന്തിരിപ്പും പോലുള്ള
 കണ്ണുകൾകൊണ്ടു മിഴിച്ചുനോക്കുകയും ചെയ്തു. ഇംഗ്ലീഷുകാരി
 ആയയുടെ കുശലപ്രശ്നത്തിനു മറുപടിയായി, തങ്ങൾ അടുത്ത
 ദിവസം നാട്ടിൻപുറത്തെക്കു പോവുകയാണെന്ന് അന്ന പറത്തു.
 അവൾ കുത്തതിന്റെ അടുത്തതിരുന്നു കളിപ്പിക്കാൻ
 തുടങ്ങിയെങ്കിലും അതിന്റെ ഉച്ചത്തിലുള്ള പൊട്ടിച്ചിരിയും
 പുരികങ്ങളുടെ ചലനവും ഭ്രാംബന്സ്കിയെ
 ഓർമ്മപ്പുടുത്തിയതുകൊണ്ട് അന്ന കരച്ചിലടക്കി, അവിടെനിന്നു
 പെട്ടെന്ന് എഴുന്നേറ്റുപോയി. 'യമാർത്ഥത്തിൽ എല്ലാം
 അവസാനിച്ചോ?' അവൾ ആലോചിച്ചു: 'ഇല്ല. അദ്ദേഹം
 തിരിച്ചുവരും. പക്ഷേ, അവളോടു സംസാരിച്ചതിനെത്തുടർന്നുള്ള
 ആ ചിരിയും ഉത്സാഹവും! അതിനെന്തു
 വിശദിക്കരണമായിരിക്കും അദ്ദേഹത്തിനു നല്കാനുണ്ടാവുക?
 വിശദികരിച്ചില്ലെങ്കിൽപ്പോലും അദ്ദേഹത്തെ ഞാൻ
 വിശ്വസിക്കും. ഞാനദ്ദേഹത്തെ വിശ്വസിക്കാത്തപക്ഷം
 അവശേഷിക്കുന്നത് ഒരേയൊരു മാർഗം മാത്രമാണ്... അതു
 ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല.'

അവൾ ചോക്ക് നോക്കി. പറ്റണ്ടു മിനിറ്റു കഴിത്തു. 'എൻ്റെ
 കത്ത അദ്ദേഹത്തിനു കിട്ടിയിരിക്കും. ഇപ്പോൾ
 തിരിച്ചുവരികയായിരിക്കും. ഇനിയൊരു പത്തുമിനിറ്റുകൂടി മതി.
 പക്ഷേ, അദ്ദേഹം വനിശ്ചകിൽ? ഇല്ല, വരാതിരികില്ല,
 വരുന്നോൾ എൻ്റെ കരത്തുകലങ്ങിയ കണ്ണുകൾ അദ്ദേഹം
 കാണുന്നത്.' പോയി മുഖം കഴുകി വരാം. 'ഇന്നു ഞാൻ തല
 ചീകിയോ?' അവൾ സ്വയം ചോദിച്ചു.

ഓർമയില്ല. അവൾ തല തടവിനോക്കി. മുടി ചീകിയിട്ടുണ്ട്.
 എപ്പോഴാണെന്ന് ഓർക്കുന്നില്ല. സ്വന്തം കൈയെപ്പോലും
 വിശ്വാസമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു കണ്ണാടിയിൽ നോക്കി. മുടി
 ചീകിയൊരുക്കിയിരുന്നു. എപ്പോഴാണെന്ന് ഓർമയില്ല.
 'ആരാണെന്ന്?' കണ്ണാടിയിൽ തന്നെ സുക്ഷിച്ചുനോക്കുന്ന
 തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളുള്ള വിളരിയ പേടിച്ചുരണ്ട് മുഖത്ത് അവൾ
 നോക്കി. 'അതേ അതു ഞാൻതന്നെ.' അവൾ പെട്ടെന്നു
 തിരിച്ചറിയുന്നു. സ്വന്തം രൂപത്തെ മുഴുവനായും നോക്കി.
 ഭ്രാംബന്സ്കി തന്നെ ചുംബിക്കുന്നതായി തോന്തി. ഒരു

ഞെട്ടലോടെ ചുമലുകൾ ചലിപ്പിച്ചു. സ്വന്തം കൈകകൾ ചുണ്ടുകളോടടുപ്പിച്ച് അതിനെ ചുംബിച്ചു.

‘എന്താണിത്? എനിക്കു ഭ്രാന്തുപിടിച്ചോ?’ എന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ട് അവർ കിടപ്പുമുറിയിലേക്കു പോയി. അവിടം വൃത്തിയാക്കുകയായിരുന്നു അനുഷ്ക്.

“അനുഷ്കാ!” അനു ഭ്രത്യയെ വിളിച്ചു. തുടർന്ന് എന്തുപറയണ മെന്നിയാതെ മിഴിച്ചുനിന്നു. “പ്രിൻസസ്സ് അവലോന്റെക്കിയെ കാണാൻ പോകണമെന്നു പറഞ്ഞിരുന്നല്ലോ.” ഭ്രത്യ ചോദിച്ചു.

“ദാരിധ്ര അലക്സാണ്ട്രോവ്വനയെയല്ലോ? ശരിയാണ് എനിക്കവരെ കാണാം.”

“പതിനഞ്ചുമിനിറ്റ് അങ്ങോട്ട്, പതിനഞ്ചുമിനിറ്റ് ഇങ്ങോട്ട്. ഇപ്പോൾ മടക്കയാത്രയിലായിരിക്കും. ഒരു മിനിറ്റിനുള്ളിൽ ഇവിടെയെത്തും. അവർ വാച്ചുനോക്കി. ഈ സ്ഥിതിയിൽ എന്ന ഉപേക്ഷിച്ചു പോകാൻ അദ്ദേഹം തയ്യാറാവുമോ? എന്തേ പിണകം തീരാതെ അദ്ദേഹത്തിനു സന്തോഷിക്കാനാവുമോ? അവർ ജനാലയ്ക്കടുത്തുചെന്നു തെരുവിലേക്കു നോക്കി.

അയാൾ മടങ്ങിയെതേണ്ട സമയമായി. ഒരുപക്ഷേ, അവളുടെ കണക്കുകൂട്ടൽ തെറ്റിയതാണോ? അയാൾ പോയ സമയം കൂത്യമായി ഓർമ്മിക്കാനും മിനിറ്റുകൾ എല്ലാണോക്കാനും ശ്രമിച്ചു.

അവളുടെ വാച്ചിനെയും വലിയ ക്രോക്കിനെയും തമിൽ താരതമ്യം ചെയ്യുന്നതിനിടയ്ക്കു താഴെ വണ്ണിയുടെ ശബ്ദം കേടു. ജനലിലുടെ നോക്കിയപ്പോൾ താഴെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുതിരവണ്ണി നിലക്കുന്നതുകണ്ടു. പക്ഷേ, ആരും മുകളിലേക്കു വന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിചാരകനായിരുന്നു വണ്ണിയിൽ. അനു താഴേക്കിരിങ്ങിച്ചുന്നു.

“പ്രഭുവിനെ കണ്ടില്ല. അദ്ദേഹം നിഷ്പന്നി രെയിൽവേ സ്റ്റൂഷനിലേക്കാണു പോയത്.”

“എന്താണിത്? എന്തുവേണം?” അവളുടെ കത്ത് തിരിച്ചേല്പിച്ചു, ചുവന്നുതുടുത്ത, പ്രസന്നവദനനായ മിവേലിനോടു ചോദിച്ചു. കത്ത് അദ്ദേഹം കൈപ്പറ്റിയില്ലല്ലോ എന്ന് ഓർമ്മിക്കുകയും ചെയ്തു.

“ദ്രോൺസ്കായ പ്രഭീയുടെ വീട് അറിയാമല്ലോ? ഇത് അവിടെ ഏല്പിച്ചു മറുപടി വാങ്ങിക്കാണ്ടുവരണം.” അവർ പറഞ്ഞു.

“പക്ഷേ, താനെന്തു ചെയ്യും?” അന്ന ആലോചിച്ചു: ‘ഡോളിയുടെ വീടിൽ പോകാം. അല്ലെങ്കിൽ എനിക്കു ഭാന്തുപിടിക്കും.’

‘ഉടനെ വരണം, എനിക്കു നിങ്ങളേടു സംസാരിക്കണം’ എന്നു കാണിച്ച് ഒരു ടെലിഗ്രാഫ് എഴുതി അയച്ചിട്ട് അവർ റ്റെലിഗ്രാഫ് ചെയ്യാൻ പോയി. റ്റെലിഗ്രാഫ് ചെയ്തുകഴിത്ത് അനുഷ്ഠാനമായ ശാന്തമായ മുഖത്തുനോക്കി. ആ കൊച്ചുകണ്ണുകളിൽ തന്നോടുള്ള സഹതാപം തെളിയുന്നത് അവർ കണ്ടു.

“എൻ്റെ പ്രിയപ്പേട്ട അനുഷ്ഠാനം, താനിനി എന്തുചെയ്യും?” പിറുപിറുത്ത്, കരഞ്ഞുകൊണ്ട്, നിസ്സഹായയായി അവർ കണ്ണരയിലിരുന്നു.

“ഈതാനും സാരമാക്കരുതു കൊച്ചുമ്മാ. എല്ലാവർക്കും സംഭവിക്കുന്നതു തന്നെ. പുരത്തുപോയാൽ മനസ്സു ശാന്തമാകും.” പരിചാരിക ഉപദേശിച്ചു.

“ശരിയാണ്, താൻ പോകാം.” അന്ന എഴുന്നേറ്റു: “ഒരു ടെലിഗ്രാഫ് വരുന്നേങ്കിൽ ഭാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവൻയുടെ വീടിലേക്കു കൊടുത്തയയ്ക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട, താനുടനെ വരും.”

‘ഈ വീടിൽനിന്ന് എത്രയും പെട്ടുന്നു പുരത്തുകടക്കണം.’ എന്നു വിചാരിച്ച്, പെരുവരകൊടുന്ന ഹൃദയവുമായി അവർ കൂതിരവണ്ണിയിൽ കയറി.

“എങ്ങോട്ടാണു മാധ്യം?” പീറ്റർ ചോദിച്ചു.

“ബോൾഡൻസ് ഭവനത്തിലേക്ക്.”

ഇരുപത്തിയെട്ട്

നാണി തെളിഞ്ഞ കാലാവസ്ഥ. രാവിലെ മുഴുവനും മഴ
ചാറിയിരുന്നെങ്കിലും ഇപ്പോൾ വെയിലുണ്ട്.
ഇരുവുമേൽക്കുരകളും നടപ്പാതയും രോധിലെ
ചരൽക്കല്ലുകളും വണ്ഡിച്ചുക്കങ്ങളും വണ്ഡികളിലെ പിച്ചളയും
തകരവുമെല്ലാം മയ്മാസത്തിലെ സുര്യപ്രകാശത്തിൽ തിളങ്കി.
മണി മുന്നായി. തെരുവിൽ ഏറ്റവും തിരക്കുള്ള സമയം.

കുതിരകളുടെ തുരിതഗതിയിലുള്ള
കുതിച്ചുചാട്ടത്തിനുസരിച്ചു ചാഞ്ചാടിക്കൊണ്ടിരുന്ന വണ്ഡിയുടെ
ഇരിപ്പിടത്തിലിരുന്ന് അന്ന്, കഴിഞ്ഞ ദിവസതോതെ സംഭവങ്ങൾ
അനുസ്മരിച്ചു. വീട്ടിൽവച്ചു സകല്പിച്ചതിൽനിന്നു
വ്യത്യസ്തമാണ് തന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥയെന്ന്
അവർക്കുതോന്തി. മരണമെന്ന ആശയത്തെ അത്ര
ഭയാനകമായി അവർ കാണുന്നില്ല. മരണം അനിവാര്യമായ ഒരു
നടപടിയാണെന്നും തോന്നുന്നില്ല. ഇതുതോളം
തരംതാഴേണ്ടിയിരുന്നില്ലെന്ന് അവർ സ്വയം കുറപ്പെടുത്തി.
'എനിക്കു മാപ്പുതരണമെന്നു താനപേക്ഷിച്ചു. താൻ കീഴടങ്കി?
താനാണു തെറ്റുകാരിയെന്നു സമ്മതിച്ചു. എന്തിനുവേണ്ടി?
അദ്ദേഹത്തെ കൂടാതെ ജീവിക്കാൻ എനിക്കു സാധിക്കുകയില്ലോ?'
ഇരുവശത്തയും ബോർഡുകൾ അവർ വായിച്ചു: 'ഓഫീസ്...
ബോർഡ്... ദന്താശുപത്രി...' 'ഡോളിയോടു താനെല്ലാം പറയും.
അവർക്ക് ഫ്രോണ്ട്‌സ്കിയോടു സ്കോഫമില്ല.
നാണകൊണ്ടുകൊണ്ടിലും വേദനയോടെയാണെങ്കിലും എല്ലാം
താൻ പറയും. അവർക്കെന്നെന്ന ഇഷ്ടമാണ്. അവർ
പറയുന്നതുപോലെ ചെയ്യാം. അദ്ദേഹം എന്ന പരിപ്പിക്കാൻ
വരണ്ട്. അദ്ദേഹത്തെ അനുസരിക്കാൻ താൻ തയ്യാറാണ്.
വർഷങ്ങൾക്കുമുന്ന്, അവർക്കു പതിനേണ്ടു
വയസ്സുമാത്രമുള്ളിപ്പോൾ അമായിയുമൊന്നിച്ചു
ട്രോയ്റ്റ്‌സമാണാന്നുവി സന്ദർശിച്ചത് അവർ ഓർമിച്ചു. 'അന്നു

ട്ടെയിൻ ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ട് കുതിരവണ്ടിയിലാണു പോയത്. അന്ന് അത്ഭുതകരവും അപ്രാപ്യവുമെന്നു കരുതിയിരുന്ന പലതും ഇന്നു നിസ്സാരമാണെന്നു താൻ തിരിച്ചറിയുന്നു.

ഇങ്ങനെന്നെയാരപമാനം സഹിക്കേണ്ടിവരുമെന്ന് അന്നു താൻ കരുതിയിരുന്നില്ല. എന്നു കുറിപ്പ് കാണുമ്പോൾ അദ്ദേഹം സന്തോഷിക്കും, അഹങ്കരിക്കും. പക്ഷേ, താൻ അദ്ദേഹത്തിനു കാണിച്ചുകൊടുക്കും... ആ പെയിന്റിന് എന്തൊരു നാറ്റം! കെട്ടിടങ്ങൾക്ക് എന്നും എന്തിനാണിങ്ങനെ പെയിന്റിക്കുന്നത്? 'വസ്ത്രവും കൗതുകവസ്തുകളും.' അവർ വായിച്ചു. ഒരശ്ര തലകുനിച്ചു വന്നാണ്. അനുഷ്കയുടെ ഭർത്താവാണ്. 'തങ്ങളുടെ ആശ്രിതൻ' എന്നാണ് ഭ്രാംബൻസ്കി അയാളെ വിശ്രഷ്ടിപ്പിക്കാറുള്ളതെന്ന് ഓർമിച്ചു: 'തങ്ങളുടെയോ? എന്തിനാണ് തങ്ങളുടെ? ഭൂതകാലത്തിന്റെ വേരുകൾ പിഴുതുകളയാനെളുപ്പമില്ല. അതു പിഴുതുകളയാൻ സാധ്യമല്ലെങ്കിലും അതിന്റെ ഓർമകൾ ഒളിപ്പിച്ചുവയ്ക്കാൻ തങ്ങൾക്കു സാധിക്കും. താൻ അത് ഒളിപ്പിച്ചുവയ്ക്കും!' ഈ ഘട്ടത്തിൽ, കരെനിനുമൊത്തു ജീവിച്ച ഭൂതകാലം അവർ ഓർമിച്ചു. അയാളുടെ ഓർമയെ തുച്ഛുനീക്കിയതെങ്ങനെയെന്നു ഓർമിച്ചു: 'രണ്ടാമതെത ഭർത്താവിനെയും താൻ ഉപേക്ഷിക്കുകയാണെന്ന് ഡോളി കുറ്റപ്പെടുത്തും. സ്വയം നീതീകരിക്കാനെന്നിക്കു കഴിയുമോ? കഴിയില്ല!' അവർക്കു കരയണമെന്നുതോന്തി. പക്ഷേ, പെട്ടും അവർ ചിന്തിച്ചതു മറ്റാണാണ്: 'ആ രണ്ടു കൊച്ചുപെൺകുട്ടികളും എന്തുകൊണ്ടാണു ചിരിക്കുന്നത്? പ്രേമമാണോ? സന്തോഷദായകമല്ല പ്രേമമെന്ന് അവർക്കരിഞ്ഞുകുടിശ്ശോ. മുന്ന് ആണ്ടകുട്ടികൾ കുതിരകൾക്കുചുറ്റും ഓടികളിക്കുന്നു. എന്നു സൊരേഷ! എനിക്കുള്ളതെല്ലാം നഷ്ടപ്പെടും. അവനെ എനിക്കു തിരിച്ചുകിടുകയില്ല. ട്രെയിൻ കിട്ടാതെ അദ്ദേഹം തിരിച്ചുവന്നിരിക്കുന്നു. വീണ്ടും എന്ന അധിക്കേഷപിക്കാൻവേണ്ടി കാത്തിരിക്കുകയാവും. ഇല്ല... താൻ ഡോളിയുടെ അടുത്തുപോകും. അവളോട് എല്ലാം തുറന്നുപറയും: താൻ ദുഃഖിതയാണ്, താനിൽ അനുഭവിക്കണം. താൻ തെറ്റുകാരിയാണ്, താൻ ദുഖിതയാണ്, നീയെന്ന സഹായിക്കണം... ഇ കുതിരകളും വണ്ടിയുമെല്ലാം അദ്ദേഹത്തിന്റെതാണ്. ഇതിലിരിക്കാൻപോലും എനിക്ക് അപ്പാണ്. എന്തായാലും ഇനി താനയാളു കാണില്ല.'

“അകത്താരുമില്ലോ?”
വിളിച്ചുചോദിച്ചു.

വരാന്തയിൽനിന്ന്

അന്ന

“കാതറിന് അലക്സാണ്ട്രോവ് ലെവിനാ അകത്തുണ്ട്.”
പരിചാരകൻ പറത്തു.

‘കിറ്റി! ഭ്രാംബകി പ്രേമിച്ചിരുന്നവർ.’ അന്ന ചിന്തിച്ചു:
‘ഇപ്പോഴും സ്നേഹത്താടയാണ് അവളെ അനുസ്മരിക്കുന്നത്.
അവളെ വിവാഹം കഴിക്കാത്തതിൽ ദുഃഖമുണ്ട്. എന്നക്കുറിച്ചു
ചിന്തിക്കുന്നോൾ വെറുപ്പും!’

അന്ന വന്നപ്പോൾ സഹോദരിമാർ രണ്ടുപേരും കുഞ്ഞിന്
ആഹാരം കൊടുക്കുന്ന കാര്യം ആലോചിക്കുകയായിരുന്നു.

പുറത്തിരഞ്ഞിവന്ന ഡോളി പറത്തു: “നീ ഇതുവരെ
പോയില്ലോ? താനങ്ങാടുവരാനിരിക്കയായിരുന്നു. ഇന്ന്
സ്ഥിവിന്റെ ഒരെഴുത്തുകിട്ടി.”

“തങ്ങൾക്കും ഒരു ടെലിഗ്രാഫ് ഉണ്ടായിരുന്നു.” അന്ന
പറത്തു.

“അലക്സിന് അലക്സാണ്ട്രോവിച്ചിന്
എന്താണുവേണ്ടതെന്ന് അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സിലാവുന്നില്ലെന്നാണ്
എഴുതിയിരിക്കുന്നത്. എന്തായാലും മറുപടിയുംകൊണ്ട് വരു.”

“കത്ത് എനിക്കൊന്നു കാണാമോ? ഇവിടെ വേരേ
ആരാണുള്ളത്?”

“കിറ്റി. നഷ്ടസറിയില്ലെന്ന്. അവൾക്കു തീരെ
സുവർണ്ണായിരുന്നു.”

“താൻ കേട്ടു. കത്ത് താനൊന്നു കാണെടു.”

“ഇപ്പോ കൊണ്ടുവരാം. അയാൾ വിസമ്മതം അവിയിച്ചിട്ടില്ല.
സ്ഥിവിന് ഇപ്പോഴും പ്രതീക്ഷയുണ്ട്.”

“എനിക്കു തീരെ പ്രതീക്ഷയില്ല, മറുപടിവേണമെന്നുമില്ല.”
അന്ന പറത്തു.

‘എന്ന കാണുന്നത് കിറ്റിക്കു കുറച്ചിലായിരിക്കും.’ ഡോളി
അകത്തുപോയപ്പോൾ അന്ന വിചാരിച്ചു: ‘പക്ഷേ,
ഭ്രാംബകിയെ പ്രേമിച്ചിരുന്നവർക്ക് അങ്ങനെ തോന്നേണ്ട
കാര്യമില്ല. മാന്യതയുള്ള ഒരു സ്ത്രീയും എന്ന സ്വീകരിക്കാൻ
തയ്യാറാവുകയില്ലെന്ന് എനിക്കെന്നാം. അയാൾക്കുവേണ്ടി
സകലതും തജ്ജിച്ചപ്പോഴേ താന്തു മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നു.
ഇതാണനിക്കു കിട്ടിയ പ്രതിഫലം! ഇങ്ങാടു വന്നതു തെറ്റായി.’
അടുത്ത മുറിയിൽ സഹോദരിമാർ തമ്മിൽ കൂടിയാലോചിക്കുന്ന
ശർദ്ദം കേട്ടു. ഡോളിയോട് എന്താണു പറയേണ്ടത്? എന്ന്

മുംബാ വിവരിച്ച കിറ്റിയെ അശ്വസിപ്പിക്കാനോ? വേണ്ട, ഡോളിക്കുപോലും അതു മനസ്സിലാവില്ല. എനിക്ക് എല്ലാവരോടും എല്ലാറ്റിനോടും പുഞ്ചമാണെന്ന് കിറ്റിയെ ബോധ്യപ്പെടുത്തുന്നതു സമായിരിക്കും."

ഡോളി കത്തുമായി വന്നു. അന്ന വായിച്ചിട്ട് ഒന്നും മിണ്ടാതെ തിരിച്ചുകൊടുത്തു.

"എനിക്ക് ഇതെല്ലാം അറിയാം. എനിക്കതിൽ തീരെ താൽപര്യമില്ല." അവർ പറത്തു.

"അതെന്ത്?" ഡോളി ചോദിച്ചു: "നേരേമരിച്ച് എനിക്കു പ്രതീക്ഷയുണ്ട്." അവർ ജിജ്ഞാസയോടെ അന്നയെ നോക്കി. "എപ്പോഴാണു നിങ്ങൾ പോകുന്നത്?"

"കിറ്റി എന്തിനാണ് ഒളിച്ചിരിക്കുന്നത്?"

"വിധ്യാർത്ഥം പറയാതെ. അവർ കുഞ്ഞിനു പാലുകൊടുക്കുകയാണ്. നീ വന്നതിൽ അവർക്കു സന്തോഷമുണ്ട്. ഉടനേ വരും."

അന്ന വന്നനു കെട്ടപ്പോൾ കിറ്റിക്ക് അവളെ കാണാൻ താൽപര്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഡോളി നിർബന്ധിച്ചതുകൊണ്ടു ദെരും സംഭരിച്ചു പുറത്തുവന്ന് അന്നയുടെ കരംഗ്രഹിച്ചു.

"എനിക്ക് എന്തെന്നില്ലാത്ത സന്തോഷം"—വിറയ്ക്കുന്ന ശബ്ദത്തിൽ അവർ പറത്തുതുടങ്ങി. ദുർവ്വത്തയായ ആ സ്ത്രീയോടുള്ള അവളുടെ വിരോധം സുന്ദരവും ആകർഷകവുമായ ആ മുഖം കണ്ണമാത്രയിൽ അപ്രത്യക്ഷമായി.

"നീ എന്ന കാണാൻ വിസ്മയിച്ചാലും ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടില്ല. എനിക്കിന്തോക്കെ പരിചയമായി. സുവർമ്മില്ലായിരുന്നു അല്ലോ? നീ വല്ലാതെ മാറിപ്പോയി!" അന്ന പറത്തു.

അന്നയ്ക്കു തന്നോടു ശത്രുതയുണ്ടെന്ന് കിറ്റിക്കു തോന്തി. അവളുടെ അപ്പോഴത്തെത്ത ദുരിതപൂർണ്ണമായ അവസ്ഥയാണ്ടിനു കാരണമെന്നും ഉള്ളറിച്ചു.

കിറ്റിയുടെ അസുവത്തക്കുറിച്ചും കുഞ്ഞിനെക്കുറിച്ചും ലൂപ്പിവിനെക്കുറിച്ചും അവർ സംസാരിച്ചു. അന്നയ്ക്ക് ഒന്നിലും താൽപര്യമില്ലായിരുന്നു.

"ഞാൻ നിങ്ങളോടു യാത്രപറയാൻ വന്നതാണ്." അന്ന എണ്ണീറ്റു.

"എപ്പോഴാണു പോകുന്നത്?"

മരുപടി പറയാതെ അന്ന കിറ്റിയുടെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞു: “നിങ്ങളെ കണ്ടതിൽ വളരെ സന്തോഷം. എല്ലാവരും, നിന്റെ ഭർത്താവുപോലും നിന്നെങ്കുറിച്ചു പറഞ്ഞു താൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. ഇന്നയിടെ നിന്റെ ഭർത്താവ് എന്ന കാണാൻ വന്നിരുന്നു. എനിക്കു കക്ഷിയെ വളരെ ഇഷ്ടമായി.” മനസ്സും, മനസ്സും ഒരുദ്ദേശ്യത്താടയാണെന്നെന്നു പറഞ്ഞത്. “നിന്റെ ഭർത്താവെവിടെപ്പോയി?”

“ഉൾനാട്ടിലേക്കു പോയിരിക്കുകയാണ്.”
സങ്കോചത്തോടയായിരുന്നു കിറ്റിയുടെ മരുപടി.

“താൻ വന്നിരുന്നെന്നു പറയണം, പറയുമല്ലോ?”
“തീർച്ചയായും പറയാം.” സഹതാപത്തോടെ അന്നയുടെ മുഖത്തു നോക്കിക്കൊണ്ട് കിറ്റി പറഞ്ഞു.

“ശരി, പോട്ടേ ഡോളി.” ഡോളിയെ ചുംബിച്ച്, കിറ്റിയുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി, അന്ന ധ്യതിയിൽ അവിടെനിന്നു യാത്രയായി.
“മുമ്പു കണ്ടതുപോലെതന്നെ. സാന്നര്യത്തിനൊരു കുറവുമില്ല!”

കിറ്റി സഹോദരിയോടു പറഞ്ഞു: “എക്കിലും കാണുമ്പോൾ കഷ്ടം തോന്നും!” “ഈന്ന് എന്തോ ഒരു വല്ലായ്മ,” ഡോളി പറഞ്ഞു: മുറ്റത്തിനാണ് നേരത്ത് അവളുടെ കണ്ണ് നിരഞ്ഞിരുന്നു.

ഇരുപത്തിയൊമ്പത്

വീട്ടിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടോഴ്ത്തിനേക്കാൾ ഫോഗ്രോയ്
മാനസികാവസ്ഥയിലാണ് അന്ന വീണ്ടും വണ്ണിയിൽ
കയറിയിരുന്നത്. നേരത്തെയുള്ള യാതനകൾക്കുപുരോ
പീഡനങ്ങൾക്കും അധികേഷപത്തിനും വിധേയയാകുന്നു എന്ന
തോന്നലും അവരെ വേട്ടയാടാൻ തുടങ്ങി.

“എങ്ങോട്ടാണു പോവേണ്ടതു കൊച്ചുമാ,
വീട്ടിലേയ്ക്കാണോ?” പീറ്റർ ചോദിച്ചു.

“വീട്ടിലേക്കുതന്നെ.” ഒന്നും ആലോചിക്കാതെയായിരുന്നു
മരുപടി.

‘ഒരു ദുഷ്ടമുഗ്രതപ്പോലെയാണ് അവരെന്ന നോക്കിയത്...
എത്ര ആത്മാർത്ഥമായാണവർ സംസാരിക്കുന്നത്!’ രണ്ടു
വഴിപോകൾ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നടക്കുന്നതുകൾ അവർ
ചിന്തിച്ചു. ‘രാജുടെ മനസ്സിലുള്ളതു മറ്റാരാളോടു പറയാൻ
സാധിക്കുമോ? യോളിയോടു പറയാൻ
തൊനുദ്ദേശിച്ചിരുന്നതാണ്. പറയാത്തതു നന്നായി. എന്ത്
ദുർഭാഗ്യം അവരെ സന്തോഷിപ്പിക്കുകയെയുള്ളൂ. തൊൻ
അനുഭവിച്ച സന്തോഷത്തിന്റെ പേരിൽ അവർക്ക്
അസുയയുണ്ടായിരുന്നു. എന്നിക്കതു മനസ്സിലാക്കും. കിറ്റിയുടെ
ഭർത്താവിനോട് എന്നിക്ക് അടുപ്പമുണ്ടെന കാരണത്താൽ
അവർക്ക് എന്നോടു വെറുപ്പാണ്. അവളുടെ ദുഷ്ടിയിൽ തൊൻ
പിശ്ചവളാണ്. പിശ്ചവളായിരുന്നുകിൽ അവളുടെ ഭർത്താവിനെ
തൊൻ ചൊല്ലപ്പടിക്കു നിർത്തുമായിരുന്നു. എന്നിക്കതെന്തെന്ന്
ആവശ്യമില്ല.’ എതിരേവെന വണ്ണിയിലിരുന്ന ഒരു തട്ടിച്ച മനുഷ്യൻ
തിളങ്ങുന്ന കഷണിത്തല മരച്ചിരുന്ന തൊപ്പി ഉയർത്തി.
‘അകലെവച്ചു കണ്ടപ്പോൾ എതോ പരിചയക്കാരിയാണ്
തൊന്നന്ന് അയാൾ തെറ്റിഡ്രിച്ചതാണ്.’ അന്ന വിചാരിച്ചു: ‘ഈ
ലോകത്തുള്ള രാശ്രക്കും എന്ന അറിഞ്ഞുകുടാ.
എന്നിക്കുപോലും എന്ന അറിഞ്ഞുകുടെന്നതാണു വാസ്തവം.’

ങ്ങു ഷൈസ്കീം വില്പനക്കാരൻ തലയിലെ ചുമക് താഴെയിരക്കിവച്ചു. മേൽ മുണ്ടിന്റെ അറ്റംകൊണ്ടു മുവത്തെ വിയർപ്പ് തുടച്ചു. ഷൈസ്കീം വാങ്ങാൻ രണ്ടു കുട്ടികൾ ഓടിച്ചേന്നു. 'മധുരവും രൂചിയുമുള്ള വസ്തുകൾ നമുക്കിഷ്ടമാണ്. മറ്റാനും കിട്ടിയില്ലെങ്കിൽ ഈ വൃത്തികെട്ട് ഷൈസ്കീം കഴിക്കും. അതുതന്നെയാണ് കിറ്റിയുടെയും സ്ഥിതി. ഭ്രാംബൻസ്കിയെ കിട്ടിയില്ലെങ്കിൽ ലെവിൻ! അവർക്കെന്നോടു വെറുപ്പാണ്, അസുയയാണ്. നമ്മള്ളാം പരസ്പരം വെറുക്കുന്നു—കിറ്റി എന്ന, താൻ കിറ്റിയെ! അതാ പള്ളികളിൽ പ്രാർത്ഥനയ്ക്കുള്ള മണി മുഴങ്ങുന്നു. എന്തിനാണി പള്ളികളും മണികളും കള്ളത്തരങ്ങളും?' നമ്മൾ പരസ്പരം വെറുക്കുകയാണെന്ന സത്യം മറച്ചുവയ്ക്കാൻ.' ഇങ്ങനെ പലതും ആലോചിച്ച്, സ്വന്തം ചേശങ്ങളെ മറന്ന്, അന്ന അവരുടെ വീടിന്റെ പുമുഖത്തെത്തതി. ഭ്രാഹപാലകൻ ഇങ്ങിവന്നപ്പോൾമാത്രമാണ്, താൻ ഒരു കുറിപ്പു കൊടുത്തയച്ചതും കമ്പിയടിച്ചതും അവർ ഓർമിച്ചത്.

"മറുപടി വല്ലതും വന്നോ?" അവർ ചോദിച്ചു.

"താൻ നോക്കേട്" എന്നു പറഞ്ഞ് അയാൾ മേശപ്പുറത്തുനിന്നു ടെലിഗ്രാഫിന്റെ കുട്ടികുറഞ്ഞ ഒരു കവർ എടുത്തുകൊണ്ടുവന്നു. "പത്തിനുമുമ്പ് എനിക്കു വരാൻ സാധിക്കില്ല—ഭ്രാംബൻസ്കി," അവർ വായിച്ചു.

"അയാൾ വന്നോ?"

"ഇല്ല മാഡം." ഭ്രാഹപാലകൻ മറുപടി.

'അങ്ങനെയെങ്കിൽ എന്തു ചെയ്യണമെന്ന് എനിക്കെന്നാം.' എന്നു തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞു, പ്രതികാരമനോഭാവത്തോടെ കോൺിപ്പടികയറി. 'എന്നെന്നേക്കുമായി വിടപറയുന്നതിനുമുമ്പ് താൻ നേരിട്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തക്കു പോകും. എല്ലാം തുറന്നുപറയും. ആ മനുഷ്യനെ വെറുക്കുന്നതുപോലെ മറ്റാരാളെയും താൻ വെറുത്തിട്ടില്ല.' അവളുടെ ടെലിഗ്രാഫിനു മറുപടിയാണ് ആ ടെലിഗ്രാഫെന്നും, അവളുടെ കുറിപ്പ് ഇതേവരെ അയാൾക്കു ലഭിച്ചിട്ടില്ലെന്നും അവർ മനസ്സിലാക്കിയില്ല. അമ്മയോടും പ്രിൻസിപ്പ് സൊറോക്കിനയോടുമൊപ്പം വാചകമടിച്ച്, അവളുടെ ദുരിതത്തിൽ ആളൂദിച്ചു കഴിയുകയാണ്യാളെന്ന് അവർ സകല്പിച്ചു. ഉടനേ പോകണമെന്നു വിചാരിച്ചു. പക്ഷേ, എങ്ങോട്ടാണു പോകേണ്ടതെന്നു നിശ്ചയമില്ല. ആ നശിച്ച വീടിൽ നിന്നു

കഴിയുന്നതുംവേഗം രക്ഷപ്പെടണം. അവിടത്തെ ഭ്രത്യമാരും പുമരുകളും വീടുസാമാനങ്ങളുമെല്ലാം അവളെ ദേശ്യപിടിപ്പിക്കുന്നു.

‘ആദ്യം റെയിൽവേസ്റ്റുഷൻിലേക്കു പോകും. അവിട അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടില്ലെങ്കിൽ, അങ്ങാടുചെന്നു കള്ളി വെളിച്ചത്താക്കും.’ അന്നത്തെ പത്രത്തിലെ ടെംഡെബിൾ നോക്കി. വെകുന്നേരം 8.2 നാണു ട്രയിൻ പുറപ്പെടുന്നത്. ഏതാനും സമയമുണ്ട്. വണ്ടിയിൽ ഒരു ജോധി കുതിരകളെ കെട്ടാൻ പറത്തു. ഏതാനും ദിവസത്തെക്കുള്ള സാധനങ്ങൾ ഒരു ഹാന്ത് ബാഗിൽ നിരച്ചു. തിരിച്ചു വരില്ലെന്നറിയാം. എന്താണു ചെയ്യണ്ടതെന്നതിനെ സംബന്ധിച്ച ഒരേക്കദേശരൂപം മനസ്സിൽ തയ്യാറാക്കി. റെയിൽവേ സ്റ്റേഷൻിലോ പ്രഭിയുടെ ഏസ്റ്ററിലോ എന്തുണ്ടായാലും നിഷ്ടി റെയിൽവേ മാർഗം ആദ്യത്തെ പട്ടണത്തിലെത്തി അവിട താമസിക്കും.

അത്താഴം വിളവി. അവൾ മേശയ്ക്കരികിൽചെന്നു രൊട്ടിയും പാൽക്കട്ടിയും മണ്ണപ്പിച്ചുനോക്കി. ഓക്കാനം വന്നു. വണ്ടി തയ്യാറാക്കി നിർത്താൻ പറത്തിട്ടു പുറത്തിരിങ്ങി. വീടിന്റെ നിശ്ചൽ തെരുവിനു കുറുകെ നീംഭുകിടക്കുന്നു. നല്ല വെളിച്ചമുള്ള സാധാഹനം. വെയിലിനു ചുട്ടുണ്ട്. അന്നയുടെ സാധനങ്ങൾ എടുത്തുകൊണ്ടുവന്ന അനുഷ്കയും അവ വണ്ടിയിൽ എടുത്തുവച്ച പീറ്ററും വണ്ടിക്കാരനുമെല്ലാം അവരുടെ വാക്കുകളും പ്രവൃത്തികളുംകൊണ്ട് അന്നയെ ദേശ്യപിടിപ്പിച്ചു.

“പീറ്റർ കുടെ വരണമെന്നില്ല.”

“ടിക്കറ്റുക്കുന്നതോ?”

“ശരി, തന്റെ ഇഷ്ടപ്പെടാത്തമട്ടിൽ അവൾ പറത്തു. ബോക്സിൽ കയറിയിരുന്ന പീറ്റർ, വണ്ടി സ്റ്റേഷൻിലേക്കുവിടാൻ പറത്തു.

മുൺ്ട്

'ഇപ്പോഴും ആ പെണ്ണുതന്നെ! എനിക്കെല്ലാം മനസ്സിലാക്കുന്നുണ്ട്.' ചരൽക്കല്ലുകൾക്കു മീതേക്കുടി ആടിയുലത്തു മുന്നോട്ടുനീങ്ങിയ വണ്ണിയിലിരുന്ന് അന്ന ആലോചിച്ചു: 'യാഷ്വിൻ പറത്തതാണു ശരി. നിലനില്പിനുവേണ്ണിയുള്ള സമരവും വിദ്യേഷവും മാത്രമാണു മനുഷ്യരെ പരസ്പരം യോജിപ്പിക്കുന്നത്. നിങ്ങൾ പോകുന്നതു വെറുതെതയാണ്.' നല്ല കുതിരകളെ പുട്ടിയ ഒരു വണ്ണിയിലിരുന്ന ഒരു സംഘം ആളുകളെ നോക്കി അവർ മനസ്സിൽ പറത്തു: 'നിങ്ങളിൽനിന്നുപോലും നിങ്ങൾക്കു രക്ഷപ്പടാനാവില്ല. ഭ്രാംബസ്കിപ്രഭുവും ഞാനും ഏറെ പ്രതീക്ഷയോടെ കാത്തിരുന്ന സന്ദേശത്തിന്റെ നിമിഷങ്ങൾ തങ്ങൾക്കു കരഗതമായില്ല.' ഭ്രാംബസ്കിയുമായുള്ള ബന്ധത്തിന്റെ എല്ലാ വശങ്ങളും അവർ പരിശോധിച്ചു: 'എന്നിൽ എന്താണ്യാൾ തേടിയത്? സ്നേഹമല്ല, അഭിമാനഗർവ്വത്തിന്റെ ശമനമാണ്.' അവർ ഒന്നിച്ച ആദ്യനാളുകളിൽ അയാൾ പറത്ത വാക്കുകളും അയാളുടെ മുവഭാവവും വിശ്വസ്തനായൊരു നായാട്ടുനായയെ അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്നതായിരുന്നുവെന്ന് അവർ ഓർമ്മിച്ചു. കുറച്ചാക്കെ സ്നേഹമുണ്ടായിരുന്നെന്നും കൂടുതലും അഭിമാനഗർവായിരുന്നു. എന്നെ പേരിൽ അയാൾ അഹകരിച്ചു. ഇപ്പോഴത്തെല്ലാം പഴക്കമുണ്ട്. അഹകരിക്കാൻ യാതൊന്നുമില്ല. ലജ്ജിക്കാനേയുള്ളൂ. എന്നിൽനിന്ന് എടുക്കാവുന്നത്തെല്ലാം അയാളെടുത്തു. ഇപ്പോൾ എന്ന ആവശ്യമില്ല. എന്നോടു മട്ടപ്പെട്ടെന്നിത്തുടങ്ങി. അതു പുറത്തുകാണിക്കാതിരിക്കാനാണു ശ്രമം. ഇന്നലെ കളളിവെളിച്ചതായി. വിവാഹമോചനവും വിവാഹവും കഴിഞ്ഞതാൽ പിന്ന സ്വന്തം ഇഷ്ടംപോലെ നടക്കാം. ഞാനെങ്ങോടെങ്കിലും പോയാൽ അയാൾ സന്ദേശിക്കുകയേ ഉള്ളൂ.'

അതു വെറും സകല്പമായിരുന്നില്ല, ജീവിതത്തിന്റെയും മനുഷ്യബന്ധങ്ങളുടെയും അർത്ഥം അപഗ്രാമിച്ചപ്പോൾ അവർക്കു ബോധ്യവന്നതാണ്.

‘എൻ്റെ സ്നേഹം കുടുതൽ കുടുതൽ ആവേശഭർത്തവും ആത്മനിഷ്ഠവുമായപ്പോൾ അയാളുടെ കുടുതൽ കുടുതൽ ദുർബലമായി.’ അവർ ആലോച്ചിച്ചു: ‘ഇതിനു പരിഹാരമൊന്നുമില്ല. എന്ന സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം എല്ലാം അയാളെ ആഗ്രഹിച്ചാണിരിക്കുന്നത്. അയാൾ പുർണ്ണമായും എന്നേതാകണമെന്നു താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. പക്ഷെ, എന്നിൽനിന്നു കുടുതൽ കുടുതൽ അകന്നപോകാനാണ് അയാളുടെ ആഗ്രഹം. തന്മൈയോന്നാകുന്നതിനുമുമ്പ് പരസ്പരം ആകർഷിച്ചിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അകല്പ കുടുന്നു. താൻ അകാരണമായി സംശയിക്കുന്നുവെന്നാണു പരാതി. അതു സത്യമല്ല. എന്നിക്ക് അസുയയില്ല. താൻ അസംത്യപ്തയാണ്. അയാളുടെ വെപ്പാടിയല്ലാതെ മറ്റൊന്തക്കിലുമാകാൻ സാധിച്ചുകൂടി! അയാളുടെ ലാളനകൾക്കു വഴി ജീവിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതക്കിൽ! എന്നിക്കു മറ്റാണും അവശ്യമില്ല. പക്ഷെ, ഈ ആഗ്രഹം അയാളിൽ വെറുപ്പുളവാക്കുന്നു. അതു കാണുമ്പോൾ താൻ രോഷംകൊള്ളുന്നു. അയാൾ എന്ന വണിക്കുകയില്ലെന്നും സാരോകിനയുടെ പേരിൽ അയാൾക്കു ശുഡ്യാദ്വശ്യമൊന്നുമില്ലെന്നും അയാൾ കിറ്റിയെ പ്രേമിക്കുന്നില്ലെന്നും എന്നിക്കരിഞ്ഞുകൂടുന്നോ? എല്ലാം എന്നിക്കരിയാം. എന്നോടു സ്നേഹമില്ലാതെ ഒരു കടമ നിരവേറ്റുന്നതുപോലെ. എന്നിക്കാവശ്യമുള്ളതു മാത്രമില്ല. അതാണനിക്കു സഹിക്കാൻ വയ്ക്കാത്തത്. അതൊരു നരകമാണ്. അയാൾ എന്ന സ്നേഹിക്കാതെയായിട്ട് എത്രയോ കാലമായി. സ്നേഹം അവസാനിക്കുന്നിടത്തു വെറുപ്പ് ആരംഭിക്കുന്നു... ഇതേതു തെരുവാണ്? ഇവിടെയോരു കുന്ന്. നിരന്നിരയായി വീടുകൾ... വീടുകളിലെല്ലാം മനുഷ്യർ... എത്രയെത്ര മനുഷ്യർ... എല്ലാവരും പരസ്പരം വെറുക്കുന്നു... എൻ്റെ സന്തോഷത്തിന് എന്താണു വേണ്ടത്? വിവാഹമോചനം നടക്കുന്നു. കരെനിന് സാരോഷയെ വിടുതരുന്നു. താൻ ഭ്രാംബസ്കിയെ വിവാഹംകഴിക്കുന്നു!’ കരെനിനെ ഓർമ്മിച്ചപ്പോൾ അയാൾ ജീവനോടെ മുന്നിൽ നില്ക്കുകയാണുതോന്തി. നിരുമേഷമായ, നിർജീവമായ കണ്ണുകളും വെളുത്ത കൈയിലെ നീലത്തരവുകളും

ഉച്ചാരണാർത്ഥികളും വിരൽത്തെന്നാടിക്കുന്ന ശ്രീലവും അവർക്കു പരസ്പരമുണ്ടായിരുന്ന, സ്നേഹമെന്നു വിളിച്ചിരുന്ന, വികാരവും തെട്ടുല്ലോ

അറപ്പുമാണുള്ളവാക്കിയത്.

‘വിവാഹമോചനത്തിനുശേഷം താൻ ഭ്രാംബന്സ്കിയുടെ ഭാര്യയായാലോ? ഈനു വൈകുന്നേരം നോക്കിയതുപോലെ ഇനിയും കിറ്റി എന്ന നോക്കാതിരിക്കുമോ? എന്തേ രണ്ടു ഭർത്താക്കന്മാരെക്കുറിച്ചു ചോദിച്ച് സെരേഷ് അതഭുതം കുറാതിരിക്കുമോ? ഭ്രാംബന്സ്കിക്കും എന്നിക്കുമിടയിൽ പുതിയ ഏതു വികാരമാണുണ്ടാവുക? സന്തോഷം ലഭിച്ചില്ലെങ്കിലും പീഡനത്തിൽനിന്നുള്ള മോചനമെങ്കിലും സാധ്യമാണോ? അല്ല! അല്ല!’ അവർ തീർത്തുപരിഞ്ഞു: ‘ജീവിതം അസഹ്യമായിത്തിർന്നിരിക്കുന്നു. തെങ്ങൾക്കിനി ഒരു മാറ്റം സാധ്യമല്ല... പരമാവധി ശ്രമിച്ചുനോക്കി. ഫലമില്ല... ഇതാ ഒരു ഭിക്ഷക്കാരിയും അവളുടെ കുഞ്ഞും എന്നിക്കവെള്ളാട്ടു സഹതാപമുണ്ടെന്നും അവർ വിചാരിക്കുന്നത്. പരസ്പരം വെറുക്കാനും അനേകാനും ശല്യപ്പെടുത്താനും സ്വയം പീഡിപ്പിക്കാനുംവേണ്ടി മാത്രമല്ലോ ഈ ലോകത്തു നാം പിരിന്നുവീഴുന്നത്? ഇതാ കുറെ സ്കൂൾക്കുട്ടികൾ പോകുന്നു— അവർ ചിരിക്കുകയാണ്. സെരേഷയോ?’ അന്ന ഓർമ്മിച്ചു. അവനോടെന്നിക്കു സ്നേഹമുണ്ടെന്നു താൻ വിചാരിച്ചത്. എന്തേ മനസ്സ് അവനോടുള്ള വാത്സല്യത്താൽ നിരിഞ്ഞിരുന്നു. എന്നിട്ടും അവനെക്കുടാതെ താൻ ജീവിച്ചു. അവൻ സ്നേഹത്തിനു പകരം മറ്റാരാളുടെ സ്നേഹം സ്വീകരിച്ചു. രണ്ടാമതെത്ത സ്നേഹം എന്ന തൃപ്തിപ്പെടുത്തിയതുകൊണ്ട് ആ മാറ്റത്തിൽ എന്നിക്കു പരാതിയില്ലായിരുന്നു.’ ‘രണ്ടാമതെത്ത സ്നേഹ’ത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഓർമ്മ അവളിൽ അറപ്പുള്ളവാക്കി. ഈ ആലോചനകൾക്കിടയിൽ വണ്ണി നിഷ്കന്നിലെത്തി. പോർട്ടർമാർ ഓടിവന്നു.

“ഒമ്പിരാലോവ്കയിലേക്കു ഒരു ടിക്കറ്റുക്കെടു?” പീറ്റർ ചോദിച്ചു.

“എങ്ങോട്ടാണു പോകേണ്ടതെന്ന് അവർ മറന്നുപോയിരുന്നു. വളരെ പണിപ്പെട്ടു ചോദ്യം മനസ്സിലാക്കി. പേഴ്സ് അയാളുടെ കൈയ്യിൽ കൊടുത്തിട്ടു വണ്ണിയിൽനിന്നിരഞ്ഞി.

ആൾക്കുട്ടത്തിലുടെ ഫല്ല് ക്ഷാല്ല് വെയിറ്റിംഗ് ഗുമിലേക്കു നടന്നപ്പോൾ തന്റെ സാഹചര്യങ്ങളും തീരുമാനങ്ങളും അന്ന

അർമിച്ചു. അശയുടെയും നിരാശയുടെയും ഇടയിൽപ്പെട്ടു
ഹൃദയം തെരിഞ്ഞെത്തമർന്നു. തീവണ്ടി വരുന്നതും കാത്ത് ഒരു
കസേരയിലിരുന്ന്,
പൊയ്ക്കാണ്ടിരുന്നവരെ അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും
വെറുപ്പോടെ നോക്കി.
അയാൾക്കാരു
ലക്ഷ്യസ്ഥാനത്തത്തിയാൽ
കുറിപ്പുശുത്തണമെന്നും എന്താണെങ്കുതേണ്ടതെന്നും
ആലോചിച്ചു. ഇപ്പോഴയാൾ തന്റെ ദുരിതങ്ങളിയാതെ,
അമ്മയോടു പരാതിപരയുകയായിരിക്കും. അയാളുടെ
മുറിയിലേക്ക് എങ്ങനെ കടന്നുചെല്ലണമെന്നും എന്താണു
പരയേണ്ടതെന്നും ചിന്തിച്ചു. ജീവിതം സന്തോഷപ്രദമാക്കാനുള്ള
അവസരം ഇന്ത്യമുണ്ട്, അവർക്കു തോന്തി. എത്ര
കറിനമായാണവർ അയാളെ സ്നേഹിച്ചതും വെറുത്തതും! എത്ര
യോനകമായാണ് അവളുടെ ഹൃദയം മിടിക്കുന്നത്!

മുപ്പത്തിയൊന്ന്

2 സീയടിച്ചു. ഏതാനും ചെറുപ്പക്കാർ. വ്യത്തികെട്ട് കുസലില്ലാത്തമട്ടിൽ ധൃതിയിലാണെങ്കിലും മറ്റുള്ളവരുടെ മനസ്സിൽ സ്വപ്നംമായ ധാരണ സ്വീഷ്ടിക്കാൻ തങ്ങൾക്കു സാധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന് വിശ്വാസത്തോടെ, കടന്നു പോയി. യുണിഫോമും തൊപ്പിയുമണിഞ്ഞ പീറ്റർ, ദ്രാനവദനനായി മുൻകുക്കുത്തുവന്ന് അന്നെയെ ട്രയിനിനടക്കുത്തക്കാനയിച്ചു. ഫോറ്റോഫോമിൽ ഉറക്കെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു കടന്നുചെന്ന രണ്ടു പുരുഷന്മാരിലോരാൾ അപരനോട് അവളെക്കുറിച്ച് എന്തോ അടക്കം പറഞ്ഞു. വ്യത്തികെട്ട് വല്ലതുമായിരിക്കണം. അവർ ഉയരമുള്ള പട്ടികൾ കയറി. ഒഴിഞ്ഞ കമ്പാർട്ട്മെന്റിലെ വ്യത്തികെട്ട്—ഒരു കാലത്ത് അതിന്റെ നിറം വെളുപ്പായിരുന്നു— സീറ്റിലിരുന്നു. പീറ്റർ ഒരു വിധിപ്പിച്ചിരിയോടെ യാത്രപറഞ്ഞു. മര്യാദയില്ലാത്ത ഒരു ഗാർഡ് വാതിൽ വലിച്ചടച്ചു കൊള്ളുത്തിട്ടു. രൂപദംഗിയില്ലാത്ത, തടിച്ച പിൻഭാഗമുള്ള ഒരു സ്റ്റീയും (അവരെ മനസ്സുകൊണ്ടു വിവസ്തരയാക്കിയ അന്ന ആ വെക്കുതംകണ്ടു തെട്ടിപ്പോയി) ഒരു പെൺകുട്ടിയും ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പുറത്തേക്കു പാതയുപോയി.

“കാതറിൻ ആൻഡ്രീവ്ന ഓനും മറന്റിട്ടില്ലെന്നു പറഞ്ഞു.”
പെൺകുട്ടി വിളിച്ചുകൂവി.

‘കൊച്ചുകുട്ടിയാണെങ്കിലും എന്തൊരു നാട്യം!’ അന്ന വിചാരിച്ചു. ആരെയും കാണാതിരിക്കാൻവേണ്ടി, അന്ന എഴുന്നേറ്റു മറുവശത്തിരുന്നു. ഒരു ഭാര്യയ്ക്കും ഭർത്താവിനുംവേണ്ടി ഗാർഡ് വാതിൽ തുറന്നുകൊടുത്തു.

അന്ന എഴുന്നേറ്റതുകണ്ട് ഗാർഡു ചോദിച്ചു:
“പുറത്തെക്കിരഞ്ഞാനാണോ?”

അവർ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. മുടുപടമണിഞ്ഞിരുന്നതുകൊണ്ട് അവളുടെ മുവഖ്യത്തെ ഭയം ഗാർഡിന്റെയും മറ്റു യാത്രക്കാരുടെയും ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടില്ല. കരിപുരണ്ട വസ്ത്രം

യരിച്ച ഒരു കർഷകൻ ജനാലയ്‌ക്കു വെളിയിലുടെ നടന്നുപോകുന്നതും വണ്ഡിച്ചുക്കുങ്ങലുടെ ഇടയിലേക്കു കുന്നിന്ത്യു നോക്കുന്നതും കണ്ടു. ഭാര്യാദർത്താക്കമൊർ എതിർവശരത്തെ സീറ്റിലിരുന്നു ഗുഡമായി അവളുടെ വേഷം നിർക്കണ്ണിക്കുകയാണ്. പുകവലിക്കുന്നതിൽ വിരോധമുണ്ടാ എന്നു ഭർത്താവ് ചോദിച്ചു. ആവശ്യമുണ്ടായിട്ടും, വെറുതേ ഒന്നു സംസാരിക്കാൻമാത്രം. അനുവാദം ലഭിച്ചുകൂടിലും പുകവലിക്കാതെ ഭാര്യയോട് ഫ്രഞ്ചിൽ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അവൾക്കു കേൾക്കാൻവേണ്ടി, ആത്മാർത്ഥതയില്ലാതെ എതോ വിധ്യാത്മകങ്ങളാണെന്ന് അവർ അനേകാനും വെറുകുകയാണെന്ന് അന്ന തിരിച്ചറിഞ്ഞു. ഇത്തമാത്രം വൃത്തികെട്ട് ജീവിക്കു വെറുക്കാതിരിക്കുന്നതെങ്ങനെ?

രണ്ടാമതെത്ത മൺ മുഴങ്ങി. ലഭ്യേജ്യകൾ വലിച്ചുനിക്കുന്നതിന്റെയും കുക്കിവിളിയുടെയും ചിരിയുടെയും ശബ്ദം. ഒരു കാരണവുമില്ലാതെയാണ് ആളുകൾ സന്തോഷിക്കുന്നതെന്ന് അന്നയ്ക്കറിയാം. ചിരിയുടെ ശബ്ദം അവളെ വേദനിപ്പിച്ചു. അവൾ ചെവിപൊത്തി. അവസാനം മുന്നാമതെത്ത മൺഡിച്ചു. ചുളം വിളിച്ചു. എൻജിൻ ചലിച്ചുതുടങ്ങി. ഭർത്താവ് കുരിശുവരച്ചു. ‘എന്താണ്ടിന്റെ ഉദ്ദേശ്യമെന്ന് അയാളോടു ചോദിച്ചാലോ?’ വെറുപ്പോടെ ആ മനുഷ്യനെ നോക്കിക്കാണ് അന്ന ആലോചിച്ചു. അവൾ പുരത്തെക്കുനോക്കി. ധാത്രയയ്ക്കാൻ ഷാറ്റ്‌ഹോമിൽ നിന്നുവർ പിന്നിലേക്കു നീങ്ങുന്നതുപോലെ. ഷാറ്റ്‌ഹോമും സിഗ്നലുകളും പിരകിലായി. ചക്രങ്ങൾ പാളത്തിലുരയുന്നതിന്റെ താളത്തിലുള്ള ശബ്ദം. പോക്കുവെയിൽ ജനാല വഴി, അകത്തുകടന്നു. ഇളംകാറ്റു വീശി. അന്ന സഹയാത്രികരെ മറന്നു. ശുദ്ധവായു ശ്രസിച്ചു, വണ്ഡിയുടെ ചലനത്തിനൊപ്പിച്ചു മെല്ലു ആടിയുലത്ത്, അവൾ ആലോചനയിൽ മുഴുകി.

“എത്രു സാഹചര്യത്തിലും നമ്മുടെ ജീവിതം ഒരു കൊടുംദുരന്തമായിത്തീരും. കഷ്ടപ്പെടാൻവേണ്ടിയാണു നമെ സ്വഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ളത്. നമുക്കെല്ലാം ഈതു ബോധ്യമുള്ളതാണെങ്കിലും സ്വയം വണ്ണിക്കാനുള്ള മാർഗങ്ങൾ കണ്ടുപിടിക്കാൻ നാം ശ്രമിക്കുന്നു. എങ്കിലും സത്യം മനസ്സിലാക്കുന്നോൾ എന്താണു ചെയ്യേണ്ടത്?”

“ഈ വിഷമതകളിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻവേണ്ടിയുള്ളതാണ് മനുഷ്യന്റെ യുക്തിബോധം.” മുന്നിലിരുന്ന സ്ത്രീ ഭർത്താവിനോടു

പരയുന്നതുകേട്ടു.

അന്നയുടെ ചോദ്യത്തിനുള്ള ഉത്തരമാണെതന്നുതോന്തി.

‘ഈ വിഷമതകളിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടാൻ.’ അന്ന മനസ്സിൽ ആവർത്തിച്ചു. ചുവന്ന കവിളുകളുള്ള ഭർത്താവിനെയും മെലിഞ്ഞ ഭാര്യയെയും സൃഷ്ടിച്ചു നോക്കി. താൻ തെറ്റിബർക്കപ്പെടുന്നതായും ഭർത്താവ് തന്നെ വണ്ണിക്കുന്നതായും രോഗിനിയായ ഭാര്യ വിശ്വസിക്കുന്നു. അവരുടെ ആത്മാവുകളുടെ ഉള്ളറകൾ തനിക്കു മുന്നിൽ അനാവരണം ചെയ്യപ്പെടുകയാണെന്ന് അന്നയ്ക്കു തോന്തി. പക്ഷെ, രസകരമായ യാത്രാനും അവിടെയില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അവർ മനോരാജ്യം തുടർന്നു:

‘അതേ, ഈതെന്ന വളരെയധികം വിഷമില്ലിക്കുന്നു. രക്ഷപ്പെടാൻ നമ്മ പ്രാപ്തമാക്കുന്നതിനാണ് നമുക്ക് യുക്തിബോധം പ്രദാനം ചെയ്തിട്ടുള്ളത്. എനിക്കു രക്ഷപ്പെടണം. കുടുതലൊന്നും കാണാനില്ലെങ്കിൽ മെഴുകുതിരി കെടുത്തിക്കളെത്താലെന്ത്? എല്ലാ കാഴ്ചകളും അരപ്പുളവാക്കുന്നതായാൽ? പക്ഷെ, എങ്ങനെ? ഈ ഗാർഡ് ഇരുന്നുകമ്പിയുമായി എങ്ങോട്ടാണോടുന്നത്? എന്തിനാണവർ സംസാരിക്കുന്നതും ചിരിക്കുന്നതും? എല്ലാം കള്ളം, കപടം, വഞ്ചന, എല്ലാം തിനം...’

ടടയിൻ നിന്നപ്പോൾ അന്ന പുറത്തിരങ്ങി, കുഷ്ഠംരോഗികളിൽനിന്നെന്നപോലെ ആർക്കൂട്ടത്തിന്നിന്നും അകന്നുനില്ക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. എന്തിനാണവിടെ വന്നതെന്നും എന്തു ചെയ്യാനാണുദ്ദേശിച്ചതെന്നും ആലോച്ചുകൊണ്ടു ജുറ്റപ്പോമിൽ നിന്നു. അസാധ്യമെന്നു കരുതിയിരുന്നതെല്ലാം ഇപ്പോൾ പ്രധാനമേറിയതായി തോന്നുന്നു. വിശ്വഷിച്ചും വൃത്തികെട്ടു, ബഹിളംനിരത്തെ ഈ ആർക്കൂട്ടത്തിന്റെ മധ്യത്തിൽ. പോർട്ടുഗീസ് ഓടിവന്നു. ചെറുപ്പക്കാർ പലകകളിൽ ചവിട്ടി ശബ്ദമുണ്ടാക്കി, ഉറക്കെ സംസാരിച്ച് അവളെ തുറിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു കടന്നുപോയി. ഭ്രാംഖർസ്കിപ്രഭുവിന്റെ വണ്ടിക്കാരൻ ഒരു കത്തുമായി വന്നിരുന്നോ എന്ന് ഒരു പോർട്ടുഗീസ് അന്ന ചോദിച്ചു.

“ഭ്രാംഖർസ്കി പ്രഭുവോ? അവിടെനിന്നൊരാൾ പ്രിൻസസ്സ് സെറോകിനയെയും മകളെയും കാത്ത് ഈവിടെ വന്നിരുന്നു. വണ്ടിക്കാരൻ കണ്ടാലെങ്ങനെ?”

അന്ന പോർട്ടറോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നിന്നപ്പോൾ വണ്ഡിക്കാരൻ മിവേൽ, നീല കോട്ടിക്ക് വാച്ചിന്റെ ചങ്ങലകൊർത്ത്, അന്ത്യോന്നാടെ അടുത്തുവന്ന് ഒരു കത്ത് അവളുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു. അവൾ അതു തുറന്നു വായിക്കുന്നതിനുമുന്നേ ഹൃദയം തകർന്നു.

“ആദ്യത്തെ കത്ത് എനിക്കു കിട്ടിയില്ല. പത്തുമൺിക്കു ഞാൻ തിരിച്ചെടുത്തും.” ഭ്രാംബന്സ്കിയുടെ അശ്രദ്ധമായ കുറിപ്പ്.

“ഞാനിതു പ്രതീക്ഷിച്ചു.” വെറുപ്പോടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അവൾ തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞു.

“ശരി, നിങ്ങൾ പൊയ്ക്കൊള്ളു.” ഹൃദയം ശക്തിയായി മിടിച്ചതുകാരണം ശ്രദ്ധനം തടസ്സപ്പെട്ടതുകൊണ്ടും അവൾ സാവധാനമാണു പറഞ്ഞത്തെ. “എന്ന ഇങ്ങനെ കൊല്ലാക്കൊല്ല ചെയ്യാൻ ഞാൻ സമ്മതിക്കില്ല.” അയാളോടോ തന്നോടുതന്നെയോ അല്ല, തന്ന കഷ്ടപ്പെടുത്തുന്ന അദ്യശ്രദ്ധക്കിയെ ലക്ഷ്യമാക്കിയായിരുന്നു അവളുടെ ഈ ഭിഷണി. സ്റ്റേഷൻകെട്ടിടങ്ങൾ കടന്നു ജൂറ്റ്‌ഹോമിലുടെ അവൾ നടന്നു.

ജൂറ്റ്‌ഹോമിൽ നിന്നിരുന്ന രണ്ടു വീടുജോലിക്കാരികൾ അന്നയുടെ ഉടുപ്പിനെ നോക്കി ഉരക്കെ അഭിപ്രായം പറഞ്ഞു: “ഈ ലേസ് വളരെ വില പിടിച്ചതാണ്.” ഒരുത്തി പരയുന്നതുകേട്ടു യുവാക്കൾ അവളുടെ മുവത്തു തുറിച്ചുനോക്കി എന്നൊക്കെയോ പറഞ്ഞു ചിരിച്ചുകൊണ്ട് അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടന്നു. എങ്ങോട്ടാണു യാത്രയെന്നു ദ്രോഷൻമാസുർ വെറുതേ ചോദിച്ചു. മിംഡി വിലക്കുന്ന ഒരു പയ്യൻ അവളെ മിഴിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. ‘ദെവമേ, ഞാനനേങ്ങോടു പോകും?’ എന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു നടന്നുനടന്ന് അവൾ ജൂറ്റ്‌ഹോമിന്റെ അവസാനത്തെത്തി. കണ്ണടവച്ച ഒരു മാനുനെ സ്വീകരിക്കാൻ വന്നിരുന്ന ഏതാനും സ്ത്രീകളും കൂട്ടികളും ഉരക്കെ സംസാരിച്ചും ചിരിച്ചും നടക്കുന്നതിനിടയിൽ അവൾ കടന്നുപോയപ്പോൾ നിശ്ചിബ്ദം നോക്കിനിന്നു. അവൾ നടപ്പിന്റെ വേഗം കൂട്ടി. ഒരു ശുഡ്യസ് ട്രയിൻ വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ജൂറ്റ് ഹോം കുലുങ്ഗി. വീണ്ടും വണ്ഡിക്കുള്ളിലാണു താനിരിക്കുന്നതെന്ന് അവൾക്കു തോന്തി.

ഭ്രാംബന്സ്കിയെ ആദ്യമായി സന്ധിച്ച ദിവസം വണ്ഡിക്കടിയിൽപ്പെട്ട് മരിച്ചയാളെ അവൾ ഓർമ്മിച്ചു. താനെന്താണു ചെയ്യുണ്ടതെന്ന് അവൾക്കു മനസ്സിലായി. വാടകൾ

ടാകിൽനിന്നു പാളത്തിലേക്കുള്ള പട്ടികൾ അവർ പെട്ടെന്ന് ഇരങ്ങിച്ചേന്നു. കടന്നുപോയ്ക്കാണ്ഡിരിക്കുന്ന വണ്ഡിയുടെ തൊട്ടടുത്തു നിന്നു സാവധാനം നീങ്ങുന്ന ആദ്യത്തെ ടക്കിൻ്റെ മുന്നിലെയും പിന്നിലെയും ചക്രങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള അകലത്തിന്റെ മധ്യഭാഗം കണക്കാക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. ആ ഭാഗം തന്റെ മുന്നിൽവരുന്ന നിമിഷമേതാബന്നും കണക്കുകൂട്ടി. 'അവിടെത്തന്നെ!' വണ്ഡിയുടെ നിശ്ചലിൽനിന്ന് മണ്ണലും കൽകരിപ്പുടിയും മുടിയ സ്ലീപ്പറുകളിൽ ദൃശ്യമിയുറപ്പിച്ച് അവർ തന്നത്താൻ പറഞ്ഞു: 'അതാ, അവിട, മധ്യഭാഗത്ത്... താനയാളെ ശ്രീകംജിക്കും. എല്ലാവരിൽനിന്നും എന്നിൽ നിന്നുതന്നെയും താൻ രക്ഷപ്പെടും!'

ഒന്നാമത്തെ ടക്ക് തന്റെ മുന്നിലെത്തിയപ്പോൾ ചക്രങ്ങൾക്കിടയിലേക്കു വീഴാനാണുദ്രേശിച്ചതെങ്കിലും തോളിൽ തുക്കിയിരുന്ന ചെറിയ ചുവന്ന ഹാൻ്റ് ബാഗ് ഉള്ളിരെയടുക്കാൻ ശ്രമിച്ചപ്പോൾ താമസിച്ചു. വണ്ഡിയുടെ മധ്യഭാഗം കടന്നുപോയി. ഇനി അടുത്ത ടക്ക്. കുളിക്കാൻ വെള്ളത്തിലിരിഞ്ഞുനോഴുള്ള അനുഭവം ഓർമ്മിച്ച് അവർ കുരിശുവരച്ചു. ചിരപരിചിതമായ ആ പ്രവർത്തി കുട്ടിക്കാലത്തെ ഓർമകളുണ്ടത്തി. സകലതിനെയും ആവരണം ചെയ്തിരുന്ന അന്യകാരം പെട്ടുനുമാറി. ജീവിതം എല്ലാവിധത്തിലുമുള്ള ആളൂദത്തിമിർപ്പോടെ ഒരുനിമിഷം അവളുടെ മനസ്സിൽ തെളിഞ്ഞു. എക്കിലും അടുത്തെങ്കു വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന രണ്ടാമത്തെ ടക്കിൽനിന്ന് അവർ നോട്ടം പിന്നവലിച്ചില്ല. ചക്രങ്ങളുടെ മധ്യഭാഗം നേരേ മുന്നിലായപ്പോൾ ചുവന്ന സഞ്ചി ദുരേയെറിഞ്ഞിട്ടു തലകുന്നിച്ചു, കൈകൾ നിലത്തുനിബി, വണ്ഡികട്ടിയിലേക്കു വീണ്ടും വീണ്ടും എഴുനേന്നുക്കാൻ ഭാവിക്കുന്നതുപോലെ മുട്ടുകുത്തി നിന്നു. താനെന്താണു ചെയ്യുന്നതെന്നു ഭിത്തിയോടെ ഓർമ്മിച്ചു: 'താനെവിടെയാണ്?' താനെന്താണു ചെയ്യുന്നത്? എന്തിനുവേണ്ടി?' എഴുനേന്നുക്കണ്ണമെന്നും പിന്നിലേക്കു മറിയണമെന്ന് ആഗ്രഹിച്ചുകുിലും ഭീമാകാരമായ എന്തോ ഒന്ന് അവളുടെ തലയിൽ ശക്തിയായി ഇടിച്ചുതാഴെയിട്ടു. 'ദൈവമേ എനിക്കു മാപ്പുതരണേ!' ചെറുതതുനില്പ് അസാധ്യമാണെന്നറിഞ്ഞ അവർ പാതയ്ക്കു... കൃഷിക്കാരനായ ഒരു കുറിയ മനുഷ്യൻ എന്തോ പിറുപിറുത്തുകൊണ്ടു പാളത്തിൽ ജോലിചെയ്യുകയായിരുന്നു. ഉത്കണ്ഠംകളും വണ്ണനകളും ദുഃഖവും തിനകളും നിറഞ്ഞ ആ പുസ്തകം വായിക്കാൻ

അവശ്യകമുള്ള വെളിച്ചു പകർന്നുകൊണ്ടിരുന്ന മെഴുകുതിരി
അള്ളിപ്പടർന്ന്, മുൻപ് ഇരുളടണ്ണതിരുന്നതിനെയെല്ലാം
പ്രകാശമാനമാക്കിയിട്ട്, മങ്ങിമങ്ങി എന്നേന്നുകുമായി
അണ്ണഞ്ഞു.

ଭାଗ ୪

ഒന്ന്

കും കദേശം രണ്ടുമാസം കടന്നുപോയി.
 വേന്തെങ്കാലത്തിന്റെ മുർഖന്മായി. സൗജിയൻ
 കൊസ്റ്റിഷേവ് ഇപ്പോൾ മോസ്കോയിൽനിന്നു
 പുറപ്പെടാനൊരുങ്ങുന്നതെയുള്ളൂ.

കൊസ്റ്റിഷേവിന്റെ ജീവിതത്തിലെ ഏറ്റവും പ്രധാനപ്പെട്ട
 ഒരു സംഭവം ഇക്കാലത്താണുണ്ടായത്. അതുവർഷത്തെ
 അധ്യാനത്തിന്റെ ഫലമായ പുസ്തകം, 'യുറോപ്പിലെയും
 റഷ്യയിലെയും ഭരണകുടത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനപ്രടക്ഷയുടെ
 ഒരവലോകനം' എന്ന കൃതി, ഒരു വർഷം മുമ്പ് പുർത്തിയാക്കി.
 അതിന്റെ ആമുഖവും ചില ഭാഗങ്ങളും ആനുകാലികങ്ങളിൽ
 പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി. മറ്റു ഭാഗങ്ങൾ കൂടുകാരെ കൊസ്റ്റിഷേവ്
 വായിച്ചുകേൾപ്പിച്ചു. പുസ്തകത്തിന്റെ ആഴ്ചയം തീരെ
 പുതിയതാണെന്നു പൊതുജനങ്ങൾക്കു തോന്നാതിരിക്കാനാണ്
 അങ്ങനെ ചെയ്തത്. അതേസമയം, സമൂഹത്തിൽ പുതിയൊരു
 ധാരണ സ്വീജ്ഞിക്കാനും ശാസ്ത്രത്തിന്റെ രംഗത്ത് വിളുവം
 സ്വീജ്ഞിക്കില്ലെങ്കിലും ശാസ്ത്രജ്ഞതയാർക്കിടയിൽ
 ചിന്താവിളുവത്തിനു തുടക്കം കുറിക്കാനും തന്റെ പുസ്തകം
 വഴിതുറക്കുമെന്ന് കൊസ്റ്റിഷേവ് പ്രതീക്ഷിച്ചു. സുക്ഷ്മമായ
 പുനഃപരിശോധനയ്ക്കുശേഷം കഴിത്തെ വർഷമാണ് ശ്രമം
 അച്ചടിച്ചു പുസ്തകവില്പനകാർക്ക് അയച്ചുകൊടുത്തത്.

വിറുപോകുന്നുണ്ടോ എന്നു വില്പനകാരോട്
 ചോദിച്ചില്ലെങ്കിലും സുഹൃത്തുകളുടെ അനേകണങ്ങൾക്കു
 മുന്നിൽ അജ്ഞത്തെ നടിച്ചുകൂടിലും പുസ്തകത്തിന്റെ ഒന്നാംപതിപ്പ്

സമൂഹത്തിലും സാഹിത്യത്തിലും സ്വാധീനം ചെലുത്തുന്നുണ്ടോ എന്ന് കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് സസുക്ഷ്മം നിരീക്ഷിച്ചുപോന്നു.

പക്ഷേ, ഒരാഴ്ച കഴിഞ്ഞിട്ടും രണ്ടാഴ്ച കഴിഞ്ഞിട്ടും മുന്നാഴ്ചയായിട്ടും സമൂഹത്തിൽ ഒരു ചലനവും ദ്വശ്രമായില്ല. അയാളുടെ സ്നേഹിതരും പണ്ഡിതന്മാരും വിദഗ്ധമാരും ചിലപ്പോൾ, സഖ്യദാത്തിന്റെ പേരിൽ അതിനെക്കുറിച്ചു പരാമർശിച്ചു. മറ്റൊരു പരിചയകാർ, പണ്ഡിതോചിതവുമായ പുസ്തകങ്ങളിൽ താൽപര്യമില്ലാത്തവർ, ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല. മറ്റുചില കാര്യങ്ങളിൽ വ്യാപൃതമായിരുന്ന സമൂഹം പുസ്തകങ്ങളോടു തിക്തത അനാസ്ഥയാണു കാട്ടിയത്. ആനുകാലികങ്ങളിലും ഒരു മാസമായിട്ടും പുസ്തകത്തെക്കുറിച്ച് ഒരു പരാമർശവുമില്ലായിരുന്നു.

ഒരു നിരൂപണമെഴുതാനാവശ്യമായ സമയം കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് കണക്കുകൂട്ടി. ഒരു മാസം കഴിഞ്ഞു. വീണ്ടും ഒരു മാസംകൂട്ടി കടന്നുപോയി. എന്നിട്ടും മൗനംതന്നെ. ‘നോർത്തേൺ ബീറ്റിൽ’ എന്ന വിനോദമാസികയിൽമാത്രം വിമർശനങ്ങളാണുതുന്ന ഒരു പുരത്തിന്റെ ചുവട്ടിലായി കൊസ്റ്റനിഷ്വവിന്റെ പുസ്തകത്തെക്കുറിച്ച് അധികേഷപാർപ്പമായ ചില വരികൾ ചേർത്തിരുന്നു. വളരെ മുമ്പുതന്നെ എല്ലാവരാലും തിരസ്കരിക്കപ്പെട്ടതാണ് അതിലെ ആശയങ്ങളെന്നാണു പറഞ്ഞിരുന്നത്.

അവസാനം മുന്നാമത്തെ മാസത്തിൽ, ഗൗരവമുള്ള ഒരു മാസികയിൽ ഒരു നിരൂപണം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ലേവകനെ കൊസ്റ്റനിഷ്വവിന്നിയാം. ഒരിക്കൽ പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.

ചെറുപ്പകാരനായോരു പത്രപ്രവർത്തകനാണയാൾ. എഴുത്തുകാരനെന്ന നിലയ്ക്കു ദൈര്ഘ്യശാലിയാണെങ്കിലും വിദ്യാഭ്യാസമില്ലാത്തവർ, രോഗപ്രകൃതിയുള്ളവർ, നാണംകുണ്ണങ്ങൾ.

അയാളോടു പുല്ലുമാണെങ്കിലും കൊസ്റ്റനിഷ്വവ്, നിരൂപണം ബഹുമാനപുരസ്സരം വായിച്ചു. ഭയാനകമായിരുന്നു അതിന്റെ ഉള്ളടക്കം. നിരൂപകനു പുസ്തകം മനസ്സിലായിട്ടുണ്ടെന്നു വ്യക്തം. പക്ഷേ, വായിക്കാത്തവർക്കു (ആരും വായിച്ചിട്ടില്ലെന്നതാണു വാസ്തവം), കറിനപദങ്ങളുടെ ഒരു സമാഹാരമാണതെന്നു തോന്തതകവണ്ണം. അസ്ഥാനത്തുനിന്നുള്ള ഉദ്ദരണികൾക്കാണ്, ശ്രമകാരൻ വിവരംകെട്ടവനാണെന്നു

സ്ഥാപിക്കുകയാണ്യാൾ ചെയ്തത്. എല്ലാം ഹലിതത്തിൽ പൊതിഞ്ഞാണു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതും.

നിരൂപകൻ്റെ വാദഗതികൾ കൊസ്റ്റിഷേവ് പരിശോധിച്ചു. അയാളെ സന്ധിച്ചതും സംസാരിച്ചതും ഓർമ്മിച്ചു. ഏതെങ്കിലും വിധത്തിൽ അയാളെ ദേശ്യം പിടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നാലോചിച്ചു നോക്കി, അയാളുപയോഗിച്ചു ഒരു പദ്ധതിന്റെ പ്രയോഗം ശരിയല്ലെന്നുമാത്രം ചുണ്ടിക്കാണിച്ചിട്ടുണ്ട്.

അതു നിരൂപണത്തെത്തുടർന്ന് എല്ലാ പത്രങ്ങളും നിബൃഥിപ്പിച്ചതു പാലിച്ചു. അതുവർഷത്തെത്തു അർപ്പണവോധത്തോടെയുള്ള കർന്നാധ്യാനം വ്യമാവിലായി.

തുടർന്ന് സാഹിത്യപ്രവർത്തനത്തിലേർപ്പുടാൻ സാധിക്കാത്തതാണ് അയാളെ കുടുതൽ വിഷമിപ്പിച്ചത്.

ബുദ്ധിമാനും വിദ്യാസന്ധനങ്ങും ആരോഗ്യവാനും കർമ്മനിരതനുമാണെങ്കിലും ഏതുവിധത്തിലാണു തന്റെ ഉള്ളജ്ഞം വിനിയോഗിക്കേണ്ടതെന്ന് അയാൾക്കരിഞ്ഞുകുടാ. ചർച്ചകളിലും മീറ്റിങ്ങുകളിലും കമ്മിറ്റികളിലും പങ്കെടുത്തു കുറെ സമയം ചെലവഴിച്ചു. സ്ഥിരമായി പട്ടണത്തിൽ താമസിക്കുന്നവനായതുകൊണ്ട്, അനുഭവസന്ധത്തില്ലാത്ത സഹോദരൻ മോസ്കോയിൽ വരുന്നോൾ ചെയ്യാറുള്ളതുപോലെ മുഴുവൻ സമയവും ചർച്ചകൾക്കായി ചെലവഴിക്കാറില്ല. അതുകൊണ്ട് സമയവും ഉള്ളജ്ഞവും മിച്ചമുണ്ടായി.

ഭാഗ്യവശാൽ, പുസ്തകം പരാജയപ്പെട്ട കാലയളവിൽ രാഷ്ട്രീയവും മതപരവുമായ മറ്റു പ്രശ്നങ്ങൾ ഉയർന്നുവന്നതുകൊണ്ട് കൊസ്റ്റിഷേവ് അവയിൽ സജീവമായി പങ്കുകൊണ്ടു.

അയാളുടെ കുടത്തിലുള്ളവർ സെർബിയൻ യുദ്ധത്തെക്കുറിച്ചുള്ളാതെ മറ്റാനിനെക്കുറിച്ചും ഏഴുതുകയോ പരയുകയോ ചെയ്തിരുന്നില്ല. അലസജീവിതം നയിച്ചിരുന്നവർ ഇപ്പോൾ ചെയ്യുന്നതെല്ലാം സ്ഥാവുകളോടുള്ള സഹാനുഭൂതി പ്രകടമാക്കുന്ന പ്രവൃത്തികളാണ്.

ഈ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു ധാരാളം ഏഴുതുകയും പരയുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടെങ്കിലും വിശദാംശങ്ങളിൽ പലതിനോടും കൊസ്റ്റിഷേവിന് യോജിപ്പില്ല. സമൂഹത്തിനു നേരംപോകാനോരു വിഷയം എന്നതിൽ കവിതയുള്ള പ്രധാന്യമൊന്നും അതിനു കല്പിച്ചില്ല. വെറുതേ വാർത്താപ്രാധാന്യം നേടാൻവേണ്ടിയാണു പലരും ഇത്

എറ്റവുത്തത്. മറ്റു രംഗങ്ങളിൽ പരാജയപ്പെട്ടവരും അസംസ്കൃതരുമാണ് എറ്റവും ഉച്ചതിൽ ബഹളമുണ്ടാക്കിയത്. സൈന്യം ഇല്ലാത്ത സൈന്യാധിപര്മാരും വകുപ്പില്ലാത്ത മന്ത്രിമാരും പത്രങ്ങളില്ലാത്ത പത്രപ്രവർത്തകരും അനുയായികളില്ലാത്ത പാർട്ടിനേതാക്കളും അതിലുശ്രദ്ധപെടും. എഴുതിയതിൽ കുടുതലും നിരർത്ഥകവും പരിഹാസ്യവുമാണെങ്കിലും എല്ലാ വിഭാഗം ജനങ്ങളെയും എക്കോപിപ്പിക്കാനും സ്ഥാവ് ജനതയോട് ഏകദാർശ്യം പ്രവ്യാപിക്കാനും അവയ്ക്കു കഴിഞ്ഞു. തങ്ങളുടെ മതത്തിൽപ്പെട്ടവരെ കുടക്കാലെ ചെയ്തത് റഷ്യക്കാരിൽ സ്ഥാവുകളോടു സഹാനുഭൂതിയുള്ളവാക്കി. വാക്കുകൾക്കാണ്ടു മാത്രമല്ല പ്രവൃത്തികൊണ്ടും അവരെ സഹായിക്കാൻ രാഷ്ട്രം തയ്യാറായി.

ഇതിനോടനുബന്ധിച്ച മരുഭൂമി വസ്തുതകൂടി കൊസ്റ്റിഷേവിനെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു. 'രാഷ്ട്രീയത്തിന്റെ ആത്മാവ് സജീവമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു' എന്നാണയാൾ പറഞ്ഞത്. പ്രശ്നത്തിലേക്ക് ആഴത്തിൽ ഇങ്ങെങ്ങളുന്നേതാറും യുഗപരിവർത്തനത്തിനു നാടികുറിക്കുന്ന സംഭവമാണെന്ന് അയാൾക്കു തോന്തി.

ആ പ്രശ്നത്തിൽ മുഴുകിയ കൊസ്റ്റിഷേവ് പുസ്തകത്തിന്റെ കാര്യം മറന്നു. കത്തുകൾക്കു മറുപടിയെഴുതാൻപോലും സമയം തിക്കണ്ടില്ല.

വസന്തവും വേനലിന്റെ ഒരു ഭാഗവും കഴിഞ്ഞ് ജൂലായ് മാസത്തിലാണു നാടിന്റെപുരത്തുള്ള സഹോദരന്റെയടുത്തെക്കു പോകാൻ അയാൾ തീർച്ചയാക്കിയത്.

രണ്ടാഴ്ചതെത്ത് വിശ്രമത്തിനും രാജ്യത്തിന്റെ ഹൃദയഭാഗത്തുള്ള ജനമനസ്യുകളിൽ ദേശീയഭോധം ഉയിർത്തുത്തുണ്ടാൽ നേരിട്ടുകാണാനുമാണ് കൊസ്റ്റിഷേവ് അങ്ങോടു പോയത്. ലെവിനെ സന്ദർശിക്കാമെന്നു വാദാനം ചെയ്തിരുന്ന കടാവസ്തോവും അയാളെ അനുഗമിച്ചു.

രണ്ട്

കൊന്നിഷ്വം കടാവസ്സാവും സ്നേഹിലെത്തി. വണിയിൽ നിന്നിരങ്ങി, ലഘുജുമായി പിറക്കേം പരിചാരകനെ അനേഷിക്കുന്നതിനിടയ്ക്കു നാലു കുതിരവണ്ടികളിൽ കുറ വോളണ്ടിയർമാർ* വന്നു. ഓൾക്കൂട്ടവും അവരുടെ പിന്നാലെയുണ്ടായിരുന്നു. സ്ത്രീകൾ പുച്ചണ്ഡുകൾ നല്കി വോളണ്ടിയർമാരെ സ്വീകരിച്ചു.

വെയിറ്റിങ്ങ് രൂമിന്റെ, വാതിൽക്കൽവച്ച് ഒരു സ്ത്രീ കൊന്നിഷ്വവിനോടു സംസാരിച്ചു.

“നിങ്ങളും ഇവരെ യാത്രയയ്ക്കാൻ വന്നതാണോ?” അവർ ചോദിച്ചു.

“ഈ പ്രിൻസസ്സ്, ഞാൻ എന്റെ സഹോദരന്റെയടുത്തക്കു പോകുന്നു, ഒന്നു വിശ്രമിക്കാൻ. നിങ്ങൾ എല്ലാ പ്രാവശ്യവും ഇവരെ യാത്രയയ്ക്കാൻ വരാറുണ്ടാ?”

“വരാതിരിക്കുന്നതെങ്ങനെ?” പ്രിൻസസ്സ് പറഞ്ഞു: “ഇവിടെനിന്ന് എല്ലാറുപേര് പോയിട്ടുണ്ടെന്നു പറയുന്നതു ശരിയാണോ? മൽവിന്റെസ്കി ഇതു വിശ്വസിക്കുന്നില്ല.”

“എല്ലാറിൽ കൂടുതലുണ്ട്. മോസ്കോയിൽനിന്നു നേരിട്ടില്ലാതെ പോയവരുൾപ്പെടെയാണെങ്കിൽ ആയിരത്തിലധികം വരും.”

“കണ്ണോ! ഞാനപ്പോഴേ പറഞ്ഞു!” ആ സ്ത്രീക്കു സന്തോഷമായി: “പത്തുലക്ഷം രൂബിൾ ശേവരിച്ചുനു കേൾക്കുന്നല്ലോ, വാസ്തവമാണോ?”

“അതിൽ കൂടുതലുണ്ട് പ്രിൻസസ്സ്.”

“ഇന്നത്തെ ടെലഗ്രാഫ് കണ്ടില്ലോ? അവർ വീണ്ടും തുർക്കികളെ തോല്പിച്ചുന്നുണ്ട്!”

“ഉം. ഞാൻ വായിച്ചു.” അയാൾ പറഞ്ഞു. തുടർച്ചയായ മുന്നു ദിവസങ്ങളിൽ എല്ലാ യുദ്ധങ്ങളിലും തുർക്കികളെ തോല്പിച്ചു, എന്ന വാർത്ത സ്ഥിരീകരിക്കുന്ന ടെലിഗ്രാഫിന്റെ

കാര്യമാണവർ പരാമർശിച്ചുത്. നിർണ്ണായകമായ ഒരു യൂദ്ധം ഇന്നു നടക്കുമെന്നും അതിൽ പരഞ്ഞിരുന്നു.

“സമർത്ഥനായോരു ചെറുപ്പക്കാരൻ അങ്ങോട്ടു
പോകാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. എന്തിനാണവർ
തടസ്സമുണ്ടാക്കുന്നതെന്ന് എനിക്കെല്ലതുകൂടാ. അയാളുടെ
കാര്യം നിങ്ങളോടു പറയാൻ താൻ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നു.
എനിക്കയൊളെ അറിയാം. അയാൾക്കുവേണ്ടി ഒരു
ശ്രീപാർശ്വയുതിക്കൊടുക്കണം. ലിഡിയ ഇവാനോവ് ന്
പ്രഭ്രിയാൻ അയാളെ അയച്ചുത്.”

യുവാവായ അപേക്ഷകനെക്കുറിച്ച് പ്രിൻസല്ലു് നല്കിയ
വിവരങ്ങളുമായി കൊസ്റ്റിഷേവ് ഫല്ലുക്കാല്ലു് വെയിറ്റിൻ രൂമിൽ
ചെന്നിരുന്ന്, തീരുമാനമെടുക്കേണ്ട വ്യക്തിക്ക് ഒരു കത്തഫുതി
പ്രിൻസല്ലുണ്ട് കൈയിൽ കൊടുത്തു.

“പ്രശ്നസ്തനായ ഭ്രവാൺസ്‌കി ഇം വണ്ഡിയിലാണു
പോകുന്നതെന്നറിയാമോ?” പ്രിൻസല്ലു് ചോദിച്ചു.

“പോകുന്നെന്നു കേടു. എപ്പോഴാണേന്നോ, എത്രു
വണ്ഡിക്കാണേന്നോ അറിഞ്ഞതുകൂടാ.”

“താന്നേഹത്തെ കണ്ണു. സ്റ്റൂഷനിലുണ്ട്. യാത്രയയ്ക്കാൻ
അമ്മ മാത്രമേ വനിട്ടുള്ളു. എന്തായാലും
പോകുന്നതുതന്നയാണു നല്ലത്.”

“അതെയതെ, തീർച്ചയായും.”

അവർ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടുനിന്നപ്പോൾ ആൾക്കൂട്ടം
മുന്നോട്ടു നീങ്ങി. അവരും ഒപ്പം ചെന്നു. ഓരാൾ
വോളിഡിയർമാരോട് ഉറക്കെ സംസാരിക്കുന്നു: “മതത്തെയും
മനുഷ്യരാശിയെയും നമ്മുടെ സഹോദരങ്ങളെയും
സേവിക്കാനുള്ള നിങ്ങളുടെ യാത്രയ്ക്കു മോസ്കോനഗരം
മംഗളം നേരുന്നു. വിജയാശേഷകൾ!” ഇടവുന്ന ശബ്ദത്തിൽ
അയാൾ പരഞ്ഞതുനിർത്തി.

എല്ലാവരും ആശംസനേർന്നു.

“ഈ, പ്രിൻസല്ലു്, ഈതു കണ്ടിട്ടുതോന്നുന്നു?” പെട്ടു
ആൾക്കൂട്ടത്തിനിടയിൽനിന്നു പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട ഓബ്ലോൺസ്‌കി
ചോദിച്ചു: “സെർജിയൻ ഇവാനിച്ചു്, നിങ്ങളും രണ്ടു വാക്കു
പറയണം. രണ്ടു വാക്കുമതി. ഒരു പ്രോത്സാഹനം. നിങ്ങൾക്കു
ംഗിയായി പറയാനിയാം.” സ്നേഹം നിരഞ്ഞ ചിരിയോടെ
അയാൾ കൊസ്റ്റിഷേവിനെ മുന്നോട്ടു തള്ളി.

“ഈല്ലു, താൻ പോവുകയാണ്.”

“എങ്ങോട്?”

“നാട്ടിൻപുരത്തെ എന്റെ സഹോദരന്നേയടുത്തെക്ക്.”
കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് പറഞ്ഞു.

“എക്കിൽ എന്റെ ഭാര്യയെ നിങ്ങൾ കാണുമല്ലോ. എന്നാരു കത്തച്ചുതിയിട്ടുണ്ട്. അതു കിട്ടാൻ വൈകും. എന്ന കണ്ണനും എല്ലാം ശരിയായെന്നും അവളോടു പറയണം. അവർക്കു മനസ്സിലാകും. എന്ന ജോയിന്റ് കമ്മിറ്റിയിലെ അംഗമായി നിയമിച്ചുനിയിച്ചാൽ വളരെ സന്തോഷം... ജീവിതത്തിലെ കൊച്ചുകൊച്ചു പ്രാരബ്ദ്യങ്ങൾ!” അയാൾ കഷമാപുർവ്വം പ്രിൻസസ്സിനോടു പറഞ്ഞു: “പിന്ന, പ്രിൻസസ്സ് മ്യാഗ്കായ, ലിസയലു, ബിബിഷ്, ആയിരം രൈഫിലും പ്രതിഭാവു നേഴ്സുമാരെയും അയയ്ക്കുന്നു. താന്തു നിങ്ങളോടു പറഞ്ഞെന്നോ?”

“ഉം, താൻ കേടു.” കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് ഇഷ്ടപ്പെടാത്തമട്ടിൽ പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങൾ ഈന്നു പോകുന്നതു കഷ്ടമായി!” ഓബ്ലോൺസ്കി പറഞ്ഞു: “നാഞ്ചെ യുദ്ധത്തിനു പോകുന്ന രണ്ടു പേരുകൾ—പീറേഴ്സബർഗിൽനിന്നുള്ള ഡിമിട്ടി ബർക്ക്ന്യാൻസ്കിക്കും നമ്മുടെ വെസ്റ്റാവ്സ്കി—വസേകമാർക്കും രണ്ടുപേരും പോകുന്നു—തങ്ങളോരു ഡിനർ നല്കുന്നുണ്ട്. വെസ്റ്റാവ്സ്കി ഇംഗ്ലീഷുകാണു വിവാഹം ചെയ്തത്. നല്ല മനുഷ്യൻ! അല്ലോ, പ്രിൻസസ്സ്?”

പ്രിൻസസ്സ് മറുപടി പറയാതെ കൊസ്റ്റനിഷ്വവിനെ നോക്കി, പക്ഷേ, അയാളെ ഒഴിവാക്കാനാണ് കൊസ്റ്റനിഷ്വവും പ്രിൻസസ്സും ശ്രമിക്കുന്നതെന്ന വസ്തുത ഓബ്ലോൺസ്കിക്ക് ഒരു പ്രശ്നമല്ല. അയാൾ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് പ്രിൻസസ്സിന്റെ തൊപ്പിയെ അലക്കരിച്ചിരുന്ന തുവലിനെ നോക്കി. പണ്പൂരിവിനു വന്ന ഒരു സ്ത്രീയെ അടുത്തുവിളിച്ച് അവരുടെ പെട്ടിയിൽ അഞ്ചു രൂബിളിന്റെ ഒരു നോട്ട് ഇടുകൊടുത്തു.

“പിരിവുകാർ പെട്ടിയുമായി വരുമ്പോൾ കൈയിൽ പണമുണ്ടക്കിൽ വെരുതേ നോക്കിനില്ക്കാനേന്നിക്കു മനസ്സുവരില്ല,” അയാൾ പറഞ്ഞു: “ഈന്നതെത്ത ടെലിഗ്രാം ഉഗൻ. മോണ്ടിനേഗ്രാക്കാരെ സമ്മതിക്കണം.”

വ്രോൺസ്കിയും അരേതെ ട്രയിനിൽ പോകുന്നുണ്ടെന്നു പ്രിൻസസ്സ് പറഞ്ഞപ്പോൾ “ഓഹോ, താനറിഞ്ഞില്ലല്ലോ!” എന്നായിരുന്നു ഓബ്ലോൺസ്കിയുടെ മറുപടി. ഒരു നിമിഷം

അയാളുടെ മുവത്തു ദുഃഖത്തിന്റെ നിശ്ചൽ പരന്നു. ഒരു മിനിറ്റുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ മീശ തടവിക്കൊണ്ട് ഓന്നു കുതിച്ചു, ഭ്രാംബൻസ്കി ഇരുന്നിരുന്ന വെയ്റ്റിങ്ങ് രൂമിൽ പ്രവേശിച്ചു. സഹോദരിയുടെ മുതങ്ങേഹം കണ്ണു പൊട്ടിക്കരണതകാര്യം ഒബ്ലോൺസ്കി മറന്നു. ഭ്രാംബൻസ്കിയെ ഒരു വീരനായകനും പഴയ സുഹൃത്തുമായാണ് ഇപ്പോൾ കാണുന്നത്.

“എന്താക്കെ കുറഞ്ഞേലും കുറവുകളുമുണ്ടക്കിലും അയാളോടു നമ്മൾ നീതി കാണിക്കണം.” ഒബ്ലോൺസ്കി പോയപ്പോൾ കൊസ്റ്റിഷ്യൂബിനോടു പ്രിൻസസ്സ് പറത്തു: “അയാളാരു തനി റഷ്യക്കാരനാണ്. അയാളെ കാണുന്നത് ഭ്രാംബൻസ്കിയെ വേദനിപ്പിക്കുമെന്നുമാത്രമായിരുന്നു എന്തെന്ന് ഡയം.

നിങ്ങളെന്തു പറത്താലും ശരി, അയാളുടെ ദുർവിധിയിൽ എനിക്കു ദുഃഖമുണ്ട്. യാത്രയ്ക്കിടയിൽ അയാളോടു നിങ്ങൾ സംസാരിക്കണം.”

“അവസരം ലഭിച്ചാൽ താൻ സംസാരിക്കാം.”

“എനിക്കയാളെ ഇഷ്ടമല്ല. എക്കിലും അയാൾ പ്രായശ്വിത്തം ചെയ്യുന്നു. അയാൾ സ്വന്നിയ്യാ പോവുകയാണെന്നുമാത്രമല്ല, സ്വന്നം ചെലവിൽ ഒരു സേനാവിഭാഗത്തക്കുടി കൊണ്ടുപോകുന്നുണ്ട്.”

“എന്നു താൻ കേടു.”

മണിയടിച്ചു. എല്ലാവരും വാതിലിനടുത്തെതക്കു നീങ്ങി.

“അതാ വരുന്നു!” നീളൻ ഓവർക്കോടു ധരിച്ചു, കരുത്തതൊപ്പിവച്ച് അമ്മയുടെ കൈപിടിച്ചു നടന്നുവരുന്ന ഭ്രാംബൻസ്കിയെ പ്രിൻസസ്സ് ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു. അയാളോട് ആവേശത്തോടെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ട് ഒബ്ലോൺസ്കിയും ഒപ്പമുണ്ട്.

ഒബ്ലോൺസ്കി പരയുന്നതുകേൾക്കാത്ത മട്ടിൽ, മുന്നോട്ടു നോക്കി, ചിന്താമനനായി നടക്കുകയാണ് ഭ്രാംബൻസ്കി.

ഒബ്ലോൺസ്കി സുചിപ്പിച്ചതുകൊണ്ടാവാം കൊസ്റ്റിഷ്യൂം പ്രിൻസസ്സും നിന്നിരുന്ന സ്ഥലത്തെതക്കുനോക്കി നിബൃംഖം തൊപ്പി ഉയർത്തി. പ്രായംചെന്ന, ക്ഷേശവരിതമായ അയാളുടെ മുഖം മരവിച്ചതുപോലെ കാണപ്പെടു.

ട്രയിനിനടുത്തതിയപ്പോൾ അയാൾ അമ്മയോടൊപ്പം ഒരു കമ്പാർട്ടുമെന്റിൽ കയറി അപ്രത്യക്ഷനായി.

'ദൈവം സാർച്ചകവർത്തിയെ രക്ഷിക്കേട്' എന്നെങ്കുത്തി ഖാറ്റപോമിൽ പതിച്ചിരുന്നു. തീരെ ചെറുപ്പക്കാരനായ ഒരു വോളണിയർ തൊഴ്ചി ഉയർത്തിവീശി യാത്രപരഞ്ഞു. അയാളുടെ പിന്നിൽനിന്ന് രണ്ട് ഓഫീസർമാരും പ്രായംചെന്ന ഒരു നീണ്ട താടിക്കാരനും തല പുരത്തെക്കുനീട്ടി വന്നെങ്കിം.

* 1876 ജൂലൈ മാസത്തിൽ ബർഗേറിയൻ കൂട്ടക്കുരുതിയെ തുടർന്ന് സെർബിയയും മോണ്ടിനേഗ്രായും ഹൈറ്സെഗ്രാവിനയും തുർക്കിക്കെതിരെ തിരിഞ്ഞു. റഷ്യൻ സന്ധിയടക്കാർ കലാപകാരികൾക്കെപ്പും ചേർന്നു. 1877-ൽ തുർക്കിയിലെ ക്രിസ്ത്യൻ പവിശ്രൂക്കർക്കു സ്വയംഭരണമോ സ്വാതന്ത്ര്യമോ ലഭിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി റഷ്യ, തുർക്കിക്കെതിരെ യുദ്ധം പ്രവൃപ്പിച്ചു.

മുന്ന്

പ്രി സ്റ്റീറോടു യാത്രപരിശീലനിക്കുന്ന കൊസ്റ്റിഷൻവും ഒപ്പുമുണ്ടായിരുന്ന കടാവസോഡിയും തിരക്കേറിയ അതേ വണ്ടിയിൽത്തന്നെ കയറി. വണ്ടി പുറപ്പെട്ടു. സാരിറ്റിസിനോഗ്രൂപ്പിൽ ഒരു സംഘം യുവാക്കൾ ദേശഭക്തിഗാനം പാടി വോളണ്ടിയർമാരെ ആവേശംകൊള്ളിച്ചു. കൊസ്റ്റിഷൻവും അവരെ അവഗണിച്ചു. വോളണ്ടിയർമാരുടെ പൊതുവായ പ്രവർത്തനങ്ങളി അടുത്തരിയാമായിരുന്നതുകൊണ്ടാണ് അവർ താൽപര്യം കാണിക്കാത്തത്. പക്ഷേ, ശാസ്ത്രമേഖലയിലെ തിരക്കുകൾ കാരണം. വോളണ്ടിയർമാരെക്കുറിച്ചു പറിക്കാൻ അവസരം ലഭിക്കാത്ത കടാവസോഡി, അവരെക്കുറിച്ചു കൊസ്റ്റിഷൻവിനോടാരാത്തു.

രണ്ടാം കൂന്ന് കമ്പാർട്ട്മെന്റിൽപോയി അവരിൽ ചിലരോടു സംസാരിക്കാനാണ് കൊസ്റ്റിഷൻവും ഉപദേശിച്ചത്. അടുത്ത ഗ്രൂപ്പിലെത്തിയപ്പോൾ കടാവസോഡി ഈ ഉപദേശം അനുസരിച്ചു.

ട്രയിൻ നിർത്തിയ ഉടൻ അയാൾ അടുത്ത കമ്പാർട്ട്മെന്റിൽ ചെന്നു വോളണ്ടിയർമാരെ പരിചയപ്പെട്ടു. ഒരു മുലയിലിരുന്ന് ഉറക്കെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അവർ കടാവസോഡിന്റെ ശ്രദ്ധയാകർഷിച്ചു. ഏറ്റവും ഉച്ചത്തിൽ സംസാരിച്ച ഒരു ചെറുപ്പക്കാരൻ മദ്യത്തിന്റെ ലഹരിയിൽ സ്കൂൾവിദ്യാഭ്യാസകാലത്തെ ഏതോ സംഭവം വിവരിക്കുകയാണ്. എതിർവശത്തിരുന്ന യൗവനം പിന്നിട്, ആസ്ത്രേലിയൻ ഗാർഡുകളുടെ മിലിട്ടറി ജാക്കറ്റ് യരിച്ച ഒരു ഓഫീസർ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു യുവാവിന്റെ സംഭാഷണം ശ്രദ്ധിക്കുകയും അയാളുടെ വാചകമടി അവസാനിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയും ചെയ്തു. സാധുയസേനയുടെ യുണിഫോം

അണിത്തെ മറ്റാരു വോളണ്ടിയർ ഒരു ഇരുന്നുപെട്ടിയുടെ പുരത്തിരിക്കുന്നു. മറ്റാരാൾ ഉറകമാണ്.

ചെറുപ്പകാരനുമായി

സംഭാഷണത്തിലേർപ്പെട്ട
കടാവസോവിന്, മോസ്കോയിലെ ധനികനായൊരു
വ്യാപാരിയാണയാളുന്നും ഇരുപത്തിരണ്ടു വയസ്സാകുന്നതിനു
മുമ്പ് ഭാരിച്ച സമ്പത്തിന്റെ ഉടമയായെന്നും മനസ്സിലായി.
സ്വർത്തനാവമുള്ള ദുർബലനായ അയാളെ കടാവസോവിന്
ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. മദ്യപിച്ചിരിക്കുന്നതിൽനിന്നുതനെ അയാൾ
വഷളാക്കപ്പെട്ടവനാണന്നിയാം. തീരെ അരോചകമാംവിധം
വീരസ്യം വിളന്നുകയാണയാൾ.

പെൻഷൻപറ്റിയ ഓഫീസറായ മറ്റാരാളും കടാവസോവിന്റെ
മനസ്സിൽ മോശമായ അഭിപ്രായമാണും സൃഷ്ടിചൂത്. പല
പരീക്ഷണങ്ങളിലും ഏർപ്പെട്ടു പരാജയമടങ്ഠ
വ്യക്തിയാണയാൾ; ദയിൽവേയിൽ ജോലിചെയ്തു.
കാര്യസ്ഥൻറെ പണിനോക്കി, ഫാക്ടറികൾ തുടങ്ങി,
അതിനെക്കുറിച്ചുള്ളാം അനാവശ്യമായി സംസാരിച്ചു.

പക്ഷേ, സായുധസേനയിൽ ജോലിചെയ്തിരുന്ന മുന്നാമനെ
കടാവസോവിനും വളരെയധികം ഇഷ്ടമായി. മിതഭാഷിയായ
അയാൾ മറ്റു രണ്ടുപേരെയുംപോലെ ആത്മപ്രശംസയ്ക്കു
തുനിഞ്ഞില്ല. സെർവിയരിലേക്കു പോകാനുള്ള
പ്രേരണയെന്താണെന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ അയാൾ വിനയത്തോടെ
പറഞ്ഞു:

“അത്—എല്ലാവരും പോകുന്നു. സെർവുകളെ
സഹായിക്കേണ്ടതു നമ്മുടെ കടമയാണ്. അവരോടു
സഹതപിക്കണം.”

“വേണം. സായുധസേനയിൽ ആളു കുറവാണെന്നാണു
കേട്ടത്!” കടാവസോവ് പറഞ്ഞു.

“പക്ഷേ, സായുധസേനയിൽ കുറച്ചുകാലംമാത്രമേ എഞ്ചി
ജോലിചെയ്തിട്ടുള്ളു. അവരെനെ കലാർപ്പഡയിലോ
കുതിരപ്പഡയിലോ ഉൾപ്പെടുത്തുമായിരിക്കും.”

“അതെന്തിന്? ഇപ്പോൾ സായുധസേനയിലല്ലെ ആളെ
ആവശ്യമുള്ളത്?” കടാവസോവ് ചോദിച്ചു. അയാളുടെ പ്രായം
കണക്കിലെടുക്കുമ്പോൾ സാമാന്യം ഉയർന്ന
പദവിയിലെത്തിയിരിക്കാമെന്ന് ഉള്ളിച്ചു.

“എനിക്കു സർവീസ് കുറവാണ്. റിടയേർഡ് കേഡറ്റാണു
ഈൻ.” ഒരു കമ്മീഷനുവേണ്ടിയുള്ള പരീക്ഷ താൻ

ജയിച്ചിട്ടില്ലെന്നും അയാൾ വിശദികരിച്ചു.

ഇതെല്ലാം ചേർന്ന്, കടാവസോവിന്റെ മനസ്സിൽ വോളണ്ടിയർമാരെക്കുറിച്ചു മോശമായ അഭിപ്രായമാണു സ്വഷ്ടിച്ചത്. ഒരു നേരും വോളണ്ടിയർമാർ വെള്ളം കുടിക്കാൻ പുരത്തിരഞ്ഞിയ തകംനോക്കി അവരെക്കുറിച്ചുള്ള തന്റെ മോശമായ അഭിപ്രായം മറ്റാരോടൊക്കിലും പക്കുവയ്ക്കണമെന്നാഗ്രഹിച്ചു. മിലിട്ടറി ഓവർക്കേട്ടു ധരിച്ച ഒരു വ്യഖ്യൻ ആ കമ്പാർട്ട്മെന്റിലുണ്ടായിരുന്നു. കടാവസോവ് അയാളോടു പറഞ്ഞു.

“എതെല്ലാം തരത്തിലുള്ള ആളുകളാണ് അങ്ങോടു പോകുന്നത്?”

മുമ്പുനടന്ന രണ്ടു യുദ്ധങ്ങളിൽ പങ്കടുത്തയാളാണ് ആ വ്യഖ്യൻ. ഒരു പട്ടാളക്കാരൻ എങ്ങനെന്നായിരിക്കണമെന്നതിനെ സംബന്ധിച്ച് അയാൾക്കു വ്യക്തമായ ധാരണയുണ്ട്. പൊങ്ങച്ചുപറച്ചിലും അമിതമായ മദ്യപാനവും കണ്ണപ്പോൾത്തനെ അവർ നല്ല ഭന്നാരല്ലെന്ന് അയാൾ തീർച്ചയാക്കിയിരുന്നു. മാത്രവുമല്ല, അയാൾ താമസിക്കുന്ന പ്രവിശ്യാനഗരത്തിൽനിന്നുള്ള ഒരു വോളണ്ടിയർ അയാൾ പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. പട്ടാളത്തിൽനിന്നു പിരിഞ്ഞുപോന്ന ആ മനുഷ്യൻ കുടിയറന്നും കളഞ്ഞുമാണ്. ആരും അയാളെ ഒരു ജോലിക്കും നിയമിക്കുകയില്ല. ഇതെല്ലാം അറിഞ്ഞിരുന്നിട്ടും ഇപ്പോഴത്തെ ജനവികാരം കണക്കിലെടുത്തു വോളണ്ടിയർമാരെ വിമർശിക്കുന്നത് അപകടമാണെന്നതിനാൽ അയാൾ ഒന്നും തുറന്നുപറഞ്ഞില്ല.

“പിനെ, അവർക്ക് ആളുവേണമല്ലോ” എന്നുപറഞ്ഞ്, യുദ്ധമുവൈത്ത ഏറ്റവും പുതിയ വാർത്തകളെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചു. ഒടുവിലത്തെ വിവരമനുസരിച്ച് തുർക്കികൾ പരാജയപ്പെടുമെന്നുറപ്പായതിനാൽ നാളത്തെ യുദ്ധം ആരുമായിട്ടായിരിക്കുമെന്ന ആശങ്ക മറച്ചുവച്ച് അവർ യാത്രപറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞു.

സുന്തം ഇരിപ്പിടത്തിൽ തിരിച്ചെത്തിയ കടാവസോവ്, വോളണ്ടിയർമാരെക്കുറിച്ചുള്ള തന്റെ അഭിപ്രായം മറച്ചുവച്ച്, അവർ വളരെ നല്ലവരാണെന്നാണു പറഞ്ഞത്.

മറ്റാരു വലിയ പട്ടാളത്തിലെത്തിയപ്പോഴും സ്ത്രീകളും പുരുഷരും വോളണ്ടിയർമാരെ ധാത്രയയ്ക്കാൻ പുച്ചുണ്ടുകളുമായി വന്നു. അവർക്ക് ലഘുഭക്ഷണം

എൻപിഡാക്കി. പക്ഷേ, മോസ്കോയിലേതിനെ അപേക്ഷിച്ചു ശുഷ്കമായിരുന്നു ഇവിടത്തെ യാത്രയയ്ക്ക്.

നാല്

തീവണ്ടി പ്രവിശ്യാതലസ്ഥാനത്തിയപ്പോൾ കൊസ്റ്റിഷേവ് ലഭ്യമാക്കണംശാലയിലേക്കു പോകാതെ ജാറ്റ്‌ഫോമിൽ അങ്ങോടുമിങ്ങോടും നടന്നു.

ആദ്യം ഭ്രാംഗർസ്കിയുടെ കമ്പാർട്ടുമെൻ്റ് കടന്നുപോയപ്പോൾ അതിലെ ജനാല താഴ്ത്തിയിരുന്നു. അടുത്ത പ്രാവശ്യം അതു തുറന്നുകിടന്നു. വ്യഖയായ പ്രഭ്രി അവിടെന്ന് കൊസ്റ്റിഷേവിനെ കൈകാട്ടി വിളിച്ചു.

“ഞാനും കുർസ്ക്‌വരെ അവന്റെക്കുടെ പോകുന്നു.” അവർ പറഞ്ഞു.

“എന്നു ഞാൻ കേടു.” ജനാലവഴി അകത്തേതക്കു നോക്കി ഭ്രാംഗർസ്കി അവിടെയില്ലെന്നിത്ത് കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: “വളരെ നല്ല കാര്യമാണെന്നോ ചെയ്യുന്നത്.”

“ഈങ്ങനെന്നെയാരു ദുർഭാഗ്യത്തിനുശേഷം വേറെന്നുചെയ്യാൻ?”

“ഒരു മഹാദുരത്തിനായിപ്പോയി.” കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു.

“ഹോ, ഞാൻ എന്താക്കെ സഹിച്ചു! അകത്തു വരു... ഹോ, ഞാനെന്നെന്താക്കെ സഹിച്ചു!” കൊസ്റ്റിഷേവ് അകത്തുകയറി അവരുടെ സമീപത്തിരുന്നപ്പോഴും അവർ ആവർത്തിച്ചു: “അരാച്ച അവൻ ഓരാളോടും സംസാരിക്കാതിരുന്നു. ഞാൻ നിർബന്ധിച്ചാൽമാത്രം ആഹാരം കഴിക്കും. ആത്മഹത്യ ചെയ്യുമെന്നു പേടിച്ച് ആയുധങ്ങളല്ലാം ഒളിപ്പിച്ചുവച്ചു. താഴെത്തെ നിലയിലാണു തങ്ങൾ താമസിച്ചിരുന്നത്. എക്കിലും അവൻ എന്തുചെയ്യുമെന്ന് ആർക്കും പറയാൻ വയ്ക്കും. അവർക്കുവേണ്ടി ഒരിക്കൽ തന്നത്താൻ വെടിവച്ചു മരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചതാണ്.” ആ സംഭവം ഓർമ്മിച്ച് വ്യഖ തെട്ടി.

“അർഹതയുള്ള ഒരു മരണംതന്നെന്നയായിരുന്നു അവളുടെത്. മരണത്തിൽപ്പോലും അവർ മാനംകെടുത്തിക്കളഞ്ഞു.”

“അതു തീരുമാനിക്കേണ്ടതു നമ്മല്ലോ പ്രഭീ.”
കൊസ്റ്റനിഷേവ് നെടുവിൽപ്പിട്ടു: “ഭവതിയുടെ ദുഃഖം ഞാൻ
മനസ്സിലാക്കുന്നു.”

“ഒന്നും പറയണ്ട! അന്നു ഞാനെന്നർ എന്നേറ്റിലായിരുന്നു.
അവനും കുടൈയുണ്ട്. ഓരാൾ ഒരു കുറിപ്പ് കൊണ്ടുവന്നു. അവൻ
മരുപടിയെഴുതി കൊടുത്തയച്ചു. അവർ
സ്നേഹനിലെത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നു തെങ്ങൾക്കരിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു.
വെകുന്നേരം ഞാനെന്നർ മുറിയിലേക്കുപോയ ഉടനെ എൻ്റെ
മേരിയാണു പറത്തത്, സ്നേഹനിൽ ഒരു സ്ത്രീ ദേയിനിനു
മുന്നിൽ ചാടിയെന്ന്. എന്നിക്കു കനത്ത പ്രഹരമേറ്റതുപോലെ
തോന്തി. അത് അവളാണെന്ന് എന്നിക്കരിയാമായിരുന്നു! അവനെ
അറിയിക്കരുതെന്നാണ് ആദ്യം ഞാൻ പറത്തത്. അതിനുമുമ്പേ
അവൻ അറിഞ്ഞു. അവിടെ നിന്നിരുന്ന വണ്ടികകാൻ എല്ലാം
കണ്ടു. ഞാൻ അവന്റെ മുറിയിലേക്ക് ഓടിച്ചേന്നപ്പോൾ അവന്റെ
സമനില നഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നു. കണ്ടുനില്ക്കാൻ വയു. ഓക്ഷരം
ഉരിയാടാതെ കുതിരപ്പുറത്തുകയറി സ്നേഹനിലേക്കു പാതയു.
അവിടെ എന്തു നടന്നെന്നിരുത്തുകൂടാ. ഒരു പ്രേതത്തപ്പോലെ
ചുമന്നുകൊണ്ടാണു വന്നത്. ‘മോഹാലസ്യമെന്നു ഡോക്ടർ
പറത്തു. പിനെ, ഫ്രാന്തുപിടിച്ചപോലെ പെരുമാറാൻ തുടങ്ങി.
ഭയക്കരം! നിങ്ങളെല്ലതു പറത്താലും ശരി, അവർ ചീതയാണ്.
എന്താരാവേശം! മറുള്ളവരെപ്പോലെയല്ല താനെന്നു
തെളിയിക്കാൻ... അവർ തെളിയിച്ചു! അവളും നശിച്ചു, രണ്ടു
നല്ല പുരുഷമാരെ—അവളുടെ ഭർത്താവിനെയും എൻ്റെ
ഭാഗ്യംകെട്ട മകനെയും—നശിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.”

“അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ കാര്യമെന്തായി?” കൊസ്റ്റനിഷേവ്
ചോദിച്ചു.

“അവളുടെ ഇളയകുഞ്ഞിനെക്കൂടി കൊണ്ടുപോയി.
അലക്സിന് ആദ്യം എല്ലാം സമ്മതിച്ചു. മകളെ ഓപരിചിതനു
വിട്ടുകൊടുത്തതിൽ ഇപ്പോഴവന്നു വലിയ നിരാശയുണ്ട്. എക്കിലും
വാക്കുകൊടുത്തുപോയല്ലോ. ഇനി പിന്മാറാനൊക്കെല്ലു. കരെനിൻ
ശവസംസ്കാരത്തിനു വന്നിരുന്നു. അയാളും അലക്സിനും
തമ്മിൽ കണ്ടുമുട്ടാതിരിക്കാൻ തെങ്ങൾ ശ്രദ്ധിച്ചു. ഭർത്താവിനെ
സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം ഇതോരു നല്ല കാര്യമാണ്. അവളെ
അയാൾ സ്വത്രന്ത്യാക്കിയിരുന്നു. പക്ഷേ, പാവപ്പെട്ട എൻ്റെ
മോന്ത് സർവവ്വും അവളായിരുന്നു. അവർക്കുവേണ്ടി എന്ന
ഉപേക്ഷിച്ചു. അവന്റെ ജോലി ഉപേക്ഷിച്ചു. എന്നിട്ടും അവർക്ക്

അവനോടു ദയവുണ്ടായില്ല. പാവത്തിനെ തകർത്തുകളണ്ടു! നിങ്ങളെല്ലാം പറഞ്ഞാലും ശരി, പരമദുഷ്ടയായെന്നു സ്വന്തിയുടെ, മതവിശ്വാസമില്ലാത്തവളുടെ മരണമാണ് അവൾക്കു സംഭവിച്ചത്. ദൈവം പൊറുക്കേ! എന്തേ 'മകൻ അവസ്ഥ കാണുന്നോൾ' അവളുടെ ഓർമ്മയേപ്പാലും തൊന്ത വരുക്കുന്നു!"

"ഈപ്പോഴേക്കിന്റെ സ്ഥിതിയെന്താണ്?"

"ദൈവം എങ്ങൻ കനിഞ്ഞരുളിയതാണ് ഈ സെർവിയൻ യുദ്ധം! എനിക്കു വയസ്സായി. അതിനെക്കുറിച്ചാണും അറിഞ്ഞുകൂടാ. എക്കിലും അവൻ അതോരുന്നുഗ്രഹമായി. ഒരമ്മയെന്ന നിലയ്ക്കൽ എനിക്കു ഭയമുണ്ട്. പക്ഷേ, വേറേ പോംവഴിയില്ല. പീഡുച്ചംസ്വർഗ്ഗിലുള്ളവർക്ക് യുദ്ധത്തിനോടു വലിയ താൽപര്യമില്ല. എക്കിലും അവൻ ഉത്സാഹമായി. അവൻ കൂടുകാരൻ യാഷ്വിനി ചീടുകളിച്ചു സകലതും നഷ്ടപ്പെടുത്തിയിട്ട് സെമീരിയിലേക്കു പോവുകയാണ്. അയാളാണ് അവനെ ഫ്രേരിപ്പിച്ചത്. അവൻ അതിൽ താൽപര്യം തോന്തി. നിങ്ങൾ അവനോടൊന്നു സംസാരിക്കണം. അവൻ ദുഃഖത്തിന് അല്പപമെക്കിലും ശമനമുണ്ടാക്കേ. കൂനിനേൽക്കുരുവെന്നപോലെ ഈപ്പോൾ പല്ലുവേദനയുമുണ്ട്. എക്കിലും നിങ്ങളെ കാണുന്നത് അവനു സന്തോഷമായിരിക്കും. ദയവുചെയ്ത് അവനോടു സംസാരിക്കണം. അവൻ അപ്പുറത്തെ പ്ലാറ്റ്‌ഫോമിലുണ്ട്. "തൊന്ത സംസാരിക്കാം" എന്നു പറഞ്ഞത് കൊസ്റ്റിഷേവ് അടുത്തെ പ്ലാറ്റ്‌ഫോമിലേക്കു ചെന്നു.

അതു

ഖാറ്റപോമിൽ അടിവച്ചിരുന്ന ചാക്കുകളുടെ നിശ്ചലിൽ, ഒരു നീണ്ട ഓവർക്കേറ്റു ധരിച്ച്, തൊപ്പി താഴ്ത്തിവച്ച്, കൈകൾ പോകറ്റിൽ തിരുക്കി, കൂട്ടിലിട്ട് മുഗ്ഗത്തപ്പോലെ ഇരുപതു ചുവർക്ക് അങ്ങോട്ടും തിരിച്ചിങ്ങോട്ടും നടക്കുകയാണ് ഭ്രാംബസ്കി. അയാൾ തന്ന കണ്ണക്കിലും കാണാത്ത ഭാവം നടക്കുകയാണെന്ന് കൊസ്റ്റിഷേവിനു തോന്തി. പക്ഷേ, കൊസ്റ്റിഷേവ് അതു വകവച്ചില്ല. ഭ്രാംബസ്കിയുടെ കാര്യത്തിൽ വ്യക്തിപരമായ പരിഗണനകളാണും അയാൾക്കു ബാധകമല്ല.

മഹത്തായൊരു ലക്ഷ്യത്തിനുവേണ്ടി
പ്രവർത്തിക്കുന്നയാളാണ് ഭ്രാംബസ്കിയെന്നും അയാളെ
പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കേണ്ടതു തന്റെ കടമയാണെന്നും വിചാരിച്ചു
കൊസ്റ്റിഷേവ് അടുത്തുചെന്നു.

ഭ്രാംബസ്കി, കൊസ്റ്റിഷേവിനെ തിരിച്ചിത്തു. അടുത്തുചെന്നു കൈപിടിച്ചു ശക്തിയായി അമർത്തി.

“എന്ന കാണാൻ നിങ്ങൾക്കു താൽപര്യമില്ലായിരിക്കും.” കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: “എങ്കിലും എന്നുകൊണ്ടു നിങ്ങൾക്ക് എന്തെങ്കിലും ഉപയോഗമുണ്ടാകും.”

“നിങ്ങളെ കണ്ടതിൽ എന്നിക്കു സന്തോഷമുണ്ട്.” ഭ്രാംബസ്കി പറഞ്ഞു: “ക്ഷമിക്കണം, എന്റെ ജീവിതത്തിൽ സന്തോഷത്തിനിടമില്ല.”

“എന്നിക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നു.” ദുഃഖരായ മാത്തിട്ടില്ലാത്ത ഭ്രാംബസ്കിയുടെ മുവത്തു സുക്ഷിച്ചുനോക്കി കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: “എന്റെ സേവനം വാദാനം ചെയ്യാനാണു താൻ വന്നത്. റിസ്തിച്ചി^{*}നോ, പ്രിൻസ്മില^{**}നോ കത്തുവേണമെങ്കിൽ തരാം.”

“വേണ്ട!” മനസ്സിലാക്കാൻ സമയമെടുത്തുപോലെയാണ് അയാളുടെ മറുപടി. വിരോധമില്ലെങ്കിൽ നമുക്കു കുറച്ചു

നടക്കാം. കത്തോ? വേണ്ട, നന്ദി. മരിക്കാൻ പോകുന്നവനു പരിചയപ്പെടുത്തലെന്തിന്?" ചുണ്ടുകൊണ്ടു ചിരിച്ചെങ്കിലും അയാളുടെ ഉള്ളിൽ കോപതാപങ്ങളുടെ വേലിയേറ്റമായിരുന്നു.

"ശരിതന്നെന്നയെങ്കിലും ആവശ്യം വരുമ്പോൾ ബന്ധപ്പെടാൻ അത് ഉപകരിക്കും. പിന്നു, നിങ്ങളുടെ ഇഷ്ടപോലെ. നിങ്ങളുടെ തീരുമാനമിന്ത്യു തൊൻ വളരെയധികം സന്തോഷിക്കുന്നു. വോളിഡിയർമാർക്കതിരെ ശക്തമായ ആക്രമണം നടക്കുന്നു. പൊതുജനദ്യോഷ്ടിയിൽ അവരെക്കുറിച്ചു മതിപ്പുള്ളവാക്കാൻ നിങ്ങളെപ്പോലുള്ളവരുടെ സാന്നിധ്യം സഹായിക്കും."

"എൻ്റെ ജീവിതത്തിനു തൊൻ തീരെ വിലമതിക്കുന്നില്ലെന്നതും ശത്രുനിരയിലേക്കു പാതയ്ക്കുചെന്നു കൊല്ലാനും ചാകാനും മടിയില്ലെന്നതുമാണ് എൻ്റെ കഴിവെന്നു തൊൻ മനസ്സിലാക്കുന്നു. എനിക്കാവശ്യമില്ലാത്ത, തൊൻ വരുക്കുന്ന, എൻ്റെ ജീവൻ ഒരു നല്ലകാര്യത്തിനുവേണ്ടി ബലിയർപ്പിക്കാൻ എനിക്കു സന്തോഷമാണ്. ആർക്കൈക്കിലും എന്നെക്കാണ്ക് ഉപയോഗമുണ്ടാകുമ്പോൾ." പല്ലുവേദന സഹിക്കാനാവാതെ അയാൾ താടിയെല്ല് വല്ലാതെ ചലിപ്പിച്ചു.

"നിങ്ങൾക്ക് ആശ്വാസം ലഭിക്കും. ഇതെന്റെ പ്രവചനമാണ്." കൊസ്റ്റനിഷേവ് ഉള്ളിൽ തട്ടിയാണു പറത്തത്: "സഹോദരങ്ങളെ അടിച്ചുമർത്തലിൽ നിന്നു മോചിപ്പിക്കുകയെന്ന മഹത്തായ ലക്ഷ്യത്തിനുവേണ്ടി ജീവിക്കുന്നതും മരിക്കുന്നതും നല്ലതുതനെ. ദൈവം നിങ്ങൾക്കു വിജയവും മനസ്സമാധാനവും പ്രദാനംചെയ്യുടെ." അയാൾ സ്നേഹത്തോടെ ഭ്രാംബിസ്കിയുടെ കരം ശ്രദ്ധിച്ചു.

"അതെ. ഒരു ഉപകരണമെന്ന നിലയ്ക്ക് എന്നെക്കാണ്ക് എന്തെങ്കിലും പ്രയോജനമുണ്ടാകും. പക്ഷേ, ഒരു മനുഷ്യനെന്ന നിലയ്ക്ക്—തൊനൊരു തിക്കണ്ണ പരാജയമാണ്."

പല്ലുവേദന കാരണം വായിൽ ഉമിനീൽ നിരതയും സംസാരിക്കാൻ ബുദ്ധിമുട്ടി അയാൾ നിപുണ്യനായി. അടുത്തുവന്നുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു ബോഗിയുടെ ചക്രങ്ങളിൽ നോക്കി.

പൊടുന്നനേയുണ്ടായ ഓസ്യുസ്ഥത അയാളുടെ പല്ലുവേദനയ്ക്കു തൽക്കാലം വിരാമമിട്ടു. രെയിൽപ്പാളത്തിലും നീങ്ങുന്ന വണ്ടിയും ദുരന്തത്തിനുശേഷം ആദ്യമായി സന്ധിച്ച പഴയ സുഹൃത്തുമായി നടന്ന സംഭാഷണവും അവളെ, അതായത്, അവളിൽ അവശേഷപ്പിച്ചതിനെ, ഓർമ്മിക്കാൻ

ഇടവരുത്തി. അന്ന് ഒരു ഭാഗതന്നെപ്പാലെ രെയിൽവേഷ്ണിലേക്ക് ഓടികയറിയത് ഓർമിച്ചു. അവിടെ ഒരു മേശപ്പുറത്ത് ചരിന്നഡിനമായ ശരീരം, കുറച്ചുമുമ്പുവരെ ജീവൻ തുടിച്ചിരുന്നുവെന്തിന്റെ ലക്ഷണമായി ചുടാരാതെ, അപരിചിതരുടെ മുന്നിൽ കുസലില്ലാതെ നിവർന്നുകിടന്നു. കേടുപറ്റാത്ത ശരീരപ്പ്, കനത്ത മുടിച്ചുരുളുകൾ പിന്നിലേക്ക് ഒരുക്കിവച്ച്, സുന്ദരമായ മുവത്തോടെ, ചുവന്ന ചുണ്ടുകൾ പാതി തുറന്ന്, തുറന്ന മിഴികളിൽ ഭിത്തിയോടെ, അവർ ശണ്ഠകൂടിയപ്പോൾ 'നിങ്ങൾ പശ്വാത്തപിക്കും' എന്ന് അവർ മുഴക്കിയ കീഷണി ആവർത്തിക്കുന്നതുപോലെ...

ആദ്യമായി അവളെ സന്ധിച്ചപ്പോഴത്തെ അവളുടെ രൂപം ഓർമിക്കാൻ അയാൾ ശ്രമിച്ചു. അതും ഒരു രെയിൽവേണ്ടുഷ്ണിൽവച്ചായിരുന്നു-നിഗുഡവും ആകർഷകവും സ്നേഹപൂർണ്ണവും സന്തോഷം തേടുന്നതും സന്തോഷദായകവുമായ രൂപം. അവസാനമായി കണ്ണ പ്രതികാരമുർത്തിയുടെ രൂപമല്ല. അവളോടൊത്തുകഴിഞ്ഞ മനോഹര മുഹൂർത്തങ്ങളെ ഓർമിക്കാൻ ശ്രമിച്ചുകൂടിലും അതെല്ലാം വിഷലിപ്തമായി മാറിയിരുന്നു. നിഷ്പ്രയോജനമെങ്കിലും നിഷ്പംഗമായ പ്രതികാരം നിരവേറ്റി വിജയം വരിച്ചുനില്ക്കുകയാണെവർ. പല്ലിന്റെ വേദന അയാൾ മരന്നു. ഏങ്ങിക്കരുച്ചിൽ അയാളുടെ മുവത്തെ വികൃതമാക്കി.

രണ്ടു പ്രാവശ്യം അങ്ങോടുമീങ്ങോടും നടന്നു സ്വയം നിയന്ത്രിച്ചിട്ട് കൊന്നപ്പിഷ്വിനെ അഭിമുഖീകരിച്ചു ശാന്തമായി പറത്തു:

“ഈന്നലത്തെ ടെലിഗ്രാഫിനുശേഷം പുതിയ വിവരങ്ങളോന്നുമില്ലെല്ലാ? മുന്നാമതും അവർ പരാജയപ്പെട്ടു. നാളത്തെ യുദ്ധം നിർണ്ണായകമാകുമെന്നാണു പ്രതീക്ഷ.”

മിലനെ രാജാവായി വാഴിച്ചുകൊണ്ടുള്ള വിളംബരം ഉടനുണ്ടാകുമെന്നും അതിന്റെ ഫലം ദുരവ്യാപകമാകുമെന്നും മറുമുള്ള കാര്യങ്ങൾ സംസാരിച്ചിട്ട്, രണ്ടാമത്തെ മണിയടിച്ചപ്പോൾ അവർ അവരവരുടെ കോച്ചുകളിലേക്കു മടങ്ങി.

* – സെർവിയൻ പ്രധാനമന്ത്രി

** – പിൽക്കാലത്തു സെർവിയയിലെ രാജാവായി.

അതു

മോസ്കോയിൽനിന്ന് എപ്പോഴാണു പുറപ്പടാൻ സാധിക്കുകയെന്നു തീർച്ചയില്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ട് കൊസ്റ്റിഷേവ് ദ്രോഷനിൽ വരാൻ സഹോദരനു കമ്പിയടിച്ചില്ല. ശരീരമാസകലം പൊടിപുരണ്ട് അറബികളെപ്പാലെ ഇരുണ്ടനിരത്തിൽ, ദ്രോഷനിൽനിന്നു വാടകയ്ക്കടുത്ത കുതിരവണ്ടിയിൽ ഉച്ചയോടെ കടാവസോവും കൊസ്റ്റിഷേവും പൊക്കാവ്സ്ക് ഭവനത്തിലെത്തിയപ്പോൾ ലെവിൻ വീടിലുണ്ടായിരുന്നില്ല. അച്ചുനോട്ടു സഹോദരിയോടുമൊപ്പം ബാൽക്കണിയിലിരിക്കുകയായിരുന്ന കിറ്റി ഭർത്തുസഹോദരനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു താഴേക്ക് ഓടിച്ചുന്നു.

“വരുന വിവരം നേരത്തെ അറിയിച്ചാലെന്താണു കുഴപ്പം?” അയാളുടെ കരംഗ്രഹിച്ച് ചുംബിക്കാൻ നെറ്റി കാണിച്ചുകൊടുത്ത് അവൾ ചോദിച്ചു.

“നിങ്ങളെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കാതെതനെ സുവമായി ഇങ്ങെത്തി.” കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: “എന്ത് പുരം മുഴുവനും പൊടിയായതുകൊണ്ടു താൻ നിന്നെ തൊടുന്നില്ല. തിരക്കായതുകാരണം യാത്രയുടെ കാര്യം മുൻകൂട്ടി തീരുമാനിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതില്ല. നീ പതിവുപോലെ സുവമായിരിക്കുന്നല്ലോ. ഇതു തെങ്ങളുടെ സ്നേഹിതൻ തിയ്യോർ വാസിലിയേവിച്ച്.”

“താനൊരു നീംഗ്രായല്ല. ഒന്നു കുളിച്ചാൽ നിങ്ങളെപ്പാലെ മനുഷ്യനാകും” കടാവസോവ് തമാഴ പറഞ്ഞു. ചിരിച്ചുകൊണ്ടു കൈനീട്ടി. അയാളുടെ കരുത്തമുഖത്ത് തിളങ്ങുന്ന പല്ലുകൾ കൂടുതൽ പ്രകാശമാനമായി കാണപ്പെട്ടു.

“കോസ്യുയ്ക്കു വളരെ സന്തോഷമാകും. പാടത്തു പോയിരിക്കുകയാണ്. വരാറായി.”

“എപ്പോഴും കൃഷിയുടെ തിരക്കിലാണല്ലോ! കൊള്ളാം!” കടാവസോവ് പറഞ്ഞു: “നമ്മൾ പട്ടണത്തിലുള്ളവർ

സെൻബിയൻ യുദ്ധമല്ലാതെ മറ്റാനും കാണുന്നില്ല.
അതിനേക്കുറിച്ചു നമ്മുടെ സ്നേഹിതന്റെ
അഭിപ്രായമെന്താണാവോ?
മറ്റൊളവരുടേതിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായിരിക്കും.”

“പ്രത്യേകിച്ചാനുമില്ല. എല്ലാവരുടെയും അഭിപ്രായംതന്നെ.”
കിറ്റി പറഞ്ഞു: “ഞാൻ ആളയയ്ക്കാം. പപ്പ ഇപ്പോഴിവിടെയുണ്ട്.
വിദേശത്തു നിന്നു വനിട്ക് അധികനാളായില്ല.”

ലെവിനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ ആളയച്ചു. സന്ദർശകർക്കു
കുളിക്കാൻ സൗകര്യമുണ്ടാക്കി—ഓരാൾക്ക് ലെവിന്റെ
പഠനമുറിയില്ലും മറ്റൊൾക്ക് ഡോളിയുടെ പഴയ മുറിയില്ലും.
അവരുടെ ഉച്ചക്ഷണവും ഏർപ്പാടാക്കിയിട്ക് കിറ്റി
ഗർഭിണിയായിരുന്നപ്പോൾ അവർക്കു നിഷ്പയിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന
സഞ്ചാരസ്വാത്രത്യോ ഉപയോഗിച്ചു ബാൽക്കണിയിലേക്ക്
ഓടിപ്പോയി.

“സെൻജിയസ് ഇവാനിച്ചും പ്രൊഫസ്സർ കടാവസോവുമാണു
വന്നത്.” അവർ അച്ചുനോടു പറഞ്ഞു.

“ഇപ്പോഴെത്തെ ചുട്ട് സഹിക്കാൻ വയു.” പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു.

“ഈ പപ്പാ, അദ്ദേഹം വളരെ നല്ല മനുഷ്യനാണ്.
കോസ്റ്റിയുടെ അടുത്ത കൂടുകാരൻ.” അച്ചുന്നേൻ മുവരെത്തെ
പരിഹാസഭാവം കണ്ട് അപേക്ഷയുടെ സ്വരത്തിലാണവർ
പറഞ്ഞത്തെ.

“എനിക്കു വിരോധമാനുമില്ല.”

“ചേച്ചി പോയി അവരോടു സംസാരിക്കു.” സഹോദരിയോട്
കിറ്റി പറഞ്ഞു: “അവർ സ്നേഹിതില്ലവച്ച് ന്തിവിനെ കണ്ടു.
സുവമായിരിക്കുന്നതേ. ഞാൻ മിത്യൈയ നോക്കിട്ടു വരാം. ഇന്നു
നേരം വെളുത്തത്തിൽ പിന്നീടു പാലു കൊടുത്തില്ല. അവനിപ്പം
അലറിവിളിക്കുകയായിരിക്കും” നീംവിൽ മുലപ്പാൽ
നിരഞ്ഞുനിൽക്കുകയാണെന്ന ബോധത്തോടെ അവർ വേഗം
നഴ്സാറിയിലേക്കു നടന്നു.

അവളുടെ ഉള്ള തെറ്റിയില്ല. കുഞ്ഞുമായുള്ള അവളുടെ
ബന്ധം വിശ്വേശിച്ചിട്ടില്ല. ഉള്ളിൽ പാല്
നിരഞ്ഞിരിക്കുന്നതുകാരണം അവനു വിശക്കുന്നുണ്ടാവുമെന്ന്
അവർക്കു തീർച്ചയാണ്.

അവൻ അലറിക്കരയുകയാണെന്ന ഉള്ളവും ശരിതന്നെ.
ആ ശമ്പംകേട്ട് അവർ വേഗം കൂട്ടി. പക്ഷേ, അതിനനുസരിച്ച്
അവന്റെ കരച്ചില്ലും കൂടുതൽ ഉച്ചത്തിലായി. വിശപ്പിന്നേയും

കഷമകേടിന്ന് സുചനയാണെങ്കിലും ആരോഗ്യമുള്ള നല്ല ശബ്ദം.

“എത്ര നേരമായി കരയുന്നു? ഒത്തിരിനേരമായോ?” ഇരുന്ന്, പാലുട്ടാൻ തയ്യാറെടുക്കുന്നതിനിടയിൽ അവൾ ആയയോടു ചോദിച്ചു: “പെട്ടുനിങ്ങു കൊണ്ടുവാ. തൊപ്പിയോക്കെ പിന്നിട്ടുവയ്ക്കാം.”

കുഞ്ഞു വിശനുപുള്ളയുകയാണ്.

“കുഞ്ഞിനെ വ്യത്തിയാക്കണം കൊച്ചുമ്മാ?” എല്ലായ്പോഴും നഴ്സർഡിയിൽത്തന്നെയുണ്ടായിരുന്ന ആയ അഗത മിവായലോവ് പറത്തു: “ശു... ശു... കരയാതെ കരയാതെ,” അമ്മയെ ശ്രദ്ധിക്കാതെ അവൾ കുഞ്ഞിനെ ആശുപിള്ളിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

“കുഞ്ഞിന് എന്ന അറിയാം കൊച്ചുമ്മാ. അതാണ് ദൈവത്തിന്റെ മഹത്ത്വം. കണ്ണാ കുഞ്ഞിന് എന്ന അറിയാം.” അഗത മിവായലോവ് ഉറക്കെ വിളിച്ചുപറത്തു.

പക്ഷേ, കിറ്റി അതു ശ്രദ്ധിച്ചില്ല. അവളുടെയും കുഞ്ഞിന്ന് കഷമനശ്രിച്ചു. ധ്യതിപ്പേട്ടു കുഞ്ഞിനെയെടുത്തു. മടിയിൽ കിടത്തിയതു ശരിയായില്ല. ഒറുവിൽ കുറൈയധികം നിലവിളിച്ചതിനുശേഷം അവൻ അമ്മിന്തത നുകരാൻ തുടങ്ങി. അമ്മയ്ക്കും കുഞ്ഞിനും സമാധാനമായി.

“പാവം വിയർത്തതുപോയി.” അവൻ്റെ പുരത്തു തൊട്ടുനോക്കി കിറ്റി പറത്തു: “ഇവനു നിന്നെ അറിയാമെന്നു തോന്നാൻ കാരണം?” കുഞ്ഞിന്റെ കവിളുകൾ താളത്തിനോപ്പിച്ചു വീർക്കുകയും ചുരുങ്ങുകയും ചെയ്യുന്നതും രോസ് നിറത്തിലുള്ള കൊച്ചുകൈ വട്ടത്തിൽ ചലിപ്പിക്കുന്നതും നോക്കിക്കൊണ്ട് അവൾ ചോദിച്ചു: “ഇവന് ആരെയെങ്കിലും അറിയാമെങ്കിൽ അത് എന്ന മാത്രമാണ്.”

കുഞ്ഞിന് ഓന്നും അറിയാൻ സാധ്യമല്ലെങ്കിലും അഗത മിവായലോവ് മാത്രമല്ല, മറ്റുള്ളവർക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടാത്ത പല കാര്യങ്ങളും അവന് അറിയാമെന്ന് അവളുടെ ഫൃദയം മന്തിച്ചു. മറ്റുള്ളവരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ മിത്യ ഭാതികമായ ജീവനുള്ള ഒരു വസ്തുവാണ്. പക്ഷേ, അമ്മയെ സംബന്ധിച്ചിടതോളം അവൻ ആത്മീയമായ ഒരു സാന്നിധ്യമായി മാറികഴിഞ്ഞു.

“കുഞ്ഞ് ഉണ്ടുനോ കൊച്ചുമ്മ നോക്കിക്കോളണം. തൊനിങ്ങെന കാണിച്ചാൽ പൊന്നുമോൻ്റെ മുവം പകലുപോലെ പ്രകാശിക്കും.” അഗത മിവായലോവ് പറത്തു.

“ശരി ശരി, നമുക്കു നോക്കാം.” കിറ്റി മന്തിച്ചു: “ഇപ്പോൾ നീ ഇവിടുന്നുപോ. കുണ്ടൽ ഉറക്കമൊയി.”

എഴു

അര ഗത മിവായ്ലോവൻ ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ പുറത്തിരഞ്ഞി. ജനൽപ്പാളി അടച്ച് കർട്ടനിൽ പറ്റിയിരുന്ന ഇളച്ചക്കളെ ആട്ടിപ്പായിച്ചു. എന്നിട്ട് ഒരു കൊച്ചു മരക്കാബെടുത്ത് അമ്മയെയും കുഞ്ഞിനെയും വീശിക്കാണ്ടിരുന്നു.

“എന്താരു ചുട്! ഒരു കൊച്ചുമഴ പെയ്തെങ്കിൽ...” അവർ പറഞ്ഞു.

“ശരിതനെ. ശബ്ദമുണ്ടാക്കാതെ.” കിറ്റി കുഞ്ഞിന്റെ തുടുത്ത കൈത്തണ്ണയിൽ താളപിടിച്ചു. അവൻ കണ്ണുകൾ തുറക്കുകയും അടയ്ക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. അവൻ കൈയിൽ ഉമ്മവയ്ക്കണമെന്ന് അവർക്കു തോന്തിയെങ്കിലും അവൻ ഉണ്ടുമെന്നുപോടിച്ച് വേണ്ടനുവച്ചു. അവൻ നീണ്ടുവള്ളുതു ഇമകൾ ഉയർത്തി അമ്മയെ നോക്കി. ആയ പാരിയിരുന്നു മയങ്ങാൻ തുടങ്ങി. മുകളിൽനിന്നു പ്രിൻസിന്റെ ശബ്ദവും കടാവസോവിന്റെ ചിരിയും കേട്ടു.

‘രണ്ടുപേരും സംഭാഷണത്തിൽ മുഴുകിയിരിക്കുകയാണ്.’ കിറ്റി വിചാരിച്ചു: ‘കോണ്ടു വരാത്തതു കഷ്ടമായി. തേനീച്ച വളർത്തുനിടത്തു പോയിരിക്കും. ഇടയ്ക്കിട അവിട പോകുന്നതെന്തിന്? എന്നാലും എന്നിക്കു സന്തോഷംതനെ. അദ്ദേഹത്തിനു നേരംപോകും. വസന്തകാലത്ത് തീരെ ഉന്നേഷമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇപ്പോൾ നല്ല ഉത്സാഹത്തിലാണ്.’

ഭർത്താവിന്റെ മനസ്സിനെ അലട്ടുന്നതെന്നാണെന്ന് അവർക്കണിയാം. പുനർജന്മത്തിൽ വിശ്രൂസിച്ചില്ലേക്കിൽ നരകത്തിൽ പോകുമോ എന്ന ഭർത്താവിന്റെ ചോദ്യത്തിനു ‘പോകും’ എന്ന് ഉത്തരം പറയാൻ അവർ നിർബന്ധിതയായെങ്കിലും അയാളുടെ വിശ്രാസം അവർക്കൊരു പ്രശ്നമല്ല. അവിശ്രാസിക്കു മോക്ഷപ്രാപ്തി അസാധ്യമാണെന്ന സിദ്ധാന്തം അംഗീകരിച്ചിട്ടുള്ള അവർ ഭർത്താവിന്റെ ആത്മാവിനെ ആ ലോകത്തുള്ള മറുന്തിനെക്കാളും

സ്വന്നപ്രിക്കുന്നു. അയാളുടെ വിശ്വാസമില്ലായ്മയെക്കുറിച്ചോർമിച്ച് അവർ ചിരിച്ചു. അതൊരു തമാശയാണെന്നാണു തോന്തിയത്.

‘വർഷം മുഴുവനും എന്തിനാണീ തത്ത്വശാസ്ത്രങ്ങൾ വായിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്?’ അവർ ആലോചിച്ചു. ‘എല്ലാം പുസ്തകങ്ങളിലുണ്ടുള്ള മനസ്സിലാക്കുമ്പോൾ. അതിലുള്ളതു സത്യമല്ലെങ്കിൽ വായിക്കുന്നതെന്തിന്? വിശ്വസിക്കാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടെന്നാണ് അദ്ദേഹം പറയുന്നത്. എങ്കിൽ വിശ്വസിച്ചുകൂടെ? കുടുതൽ ആലോചിക്കുന്നതാണു കാരണമെന്നു തോന്നുന്നു. തനിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടാണ് ഈ ആലോചന. എപ്പോഴും ഒറ്റയ്ക്കാണ്. മനസ്സിലുള്ളതെല്ലാം ഞങ്ങളോടു പറയാനോക്കില്ലോ? ഈ സന്ദർശകർ, വിശ്വേഷിച്ച കടാവസ്സാവ്, അദ്ദേഹത്തെ സന്തോഷിപ്പിക്കും. അവരോടു തർക്കിക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിനിഷ്ടമാണ്.’ അതിമികഴകൾ ഉറങ്ങാൻ ഇടമാരുക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചായി തുടർന്നുള്ള ആലോചന. കടാവസ്സാവിനു പ്രത്യേകം മുറിവേണ്ടാ, അതോ രണ്ടുപേരുക്കുടുംബി ഒരു മുൻ മതിയേയാ? പെട്ടുന്നുണ്ടായ ഓലോചനയിൽ അവർ ചാടിയെന്നിട്ട്, അലക്കുകാരി ഷീറ്റുകൾ അലക്കിക്കൊണ്ടുവേണാ? ഇല്ലെങ്കിൽ അഗ്രത, സൗജ്ഞ്യിയസ് ഇവാനിച്ചിന് ഉപയോഗിച്ച ഷീറ്റുകളെടുത്തുകൊടുക്കും. അതിനെക്കുറിച്ചാലോചിച്ചപ്പോൾ അവളുടെ മുഖം ചുവന്നു.

‘അതു എന്നേഷിക്കാം’ എന്നു തീരുമാനിച്ച് പഴയ ആലോചനയിലേക്കു മടങ്ങി. കോള്യു ഓവിശ്വാസിയാണെല്ലാ എന്നു വീണ്ടും ഓർമ്മിച്ചു.

അദ്ദേഹം ഓവിശ്വാസിയാണ്. അങ്ങനെയിരിക്കുന്നതാണു നല്ലത്. മാധ്യം റൂളിനെപ്പാലെയോ വിദേശത്തായിരുന്നപ്പോൾ എന്നു ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നതുപോലെയോ ആകാതിരുന്നാൽ മതി. നാട്യങ്ങളില്ലാത്ത മനുഷ്യനാണെദ്ദേഹം.

അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദയയുടെ ഒരുഭാഗരണം അടുത്തകാലത്തു ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടത് അവരോർമ്മിച്ചു. ഭർത്താവിന്റെ പശ്ചാത്താപവിവരമായൊരു കത്ത് രണ്ടാഴ്ചമുന്ന് ഡ്യാളിക്കു ലഭിച്ചു. തന്റെ മാനം രക്ഷിക്കുന്നതിന് അവളുടെ എന്നും വിറ്റു കടംവീടുണ്ടെന്നാണ് അയാൾ അപേക്ഷിച്ചിരുന്നത്. ഡ്യാളിക്കു വലിയ വിഷമമായി. ഭർത്താവിനോടു വെറുപ്പും പുഞ്ചവും തോന്തി. വിവാഹമോചനം നടത്താൻ തീരുമാനിച്ചിരുന്നുകുലും

അവസാനം വസ്തു വില്ക്കാൻ സമ്മതിച്ചു. തുടർന്ന് തന്റെ ഭർത്താവ് അനുഭവിച്ച മനോവിഷമവും നാണക്കേടും കിറ്റി ഓർമിച്ചു. ഒരുവിൽ, കിറ്റിയുടെ ഏറ്റുറ്റിലൊരുഭാഗം ഡോളിക്കു കൊടുത്ത് അവളെ സഹായിക്കാൻ ലൈവിൻ പ്രേരിപ്പിച്ചു.

ഒരവിശ്രാംസിക്ക് ഇത്രയും വിശാലമായൊരു ഫൃദയം എങ്ങനെയുണ്ടായി? മറ്റാരാളുടെ, ഒരു കൊച്ചുകുട്ടിയുടെപോലും വികാരങ്ങളെ വ്രണപ്പെടുത്താൻ അയാൾ തയ്യാറാണ്. തനിക്കൊന്നും വേണ്ട, എല്ലാം മറ്റൊളവർക്കിരിക്കേണ്ട എന്നാണന്തേഹത്തിന്റെ മനോഭാവം. തന്റെ കാര്യസ്ഥനായി വർത്തിക്കേണ്ടത് കോസ്റ്റിയുടെ കർത്തവ്യമാണെന്ന് സെർജിയസ് ഇവാനിച്ച് കരുതുന്നു. അയാളുടെ സഹോദരിയും അങ്ങനെ വിശ്രാംസിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ ഡോളിയും അവരുടെ മകളും ഇന്തേഹത്തിന്റെ സംരക്ഷണായിലാണ്. അന്തേഹത്തിന്റെ സഹായമഭ്യർത്ഥിച്ചു ദിവസവും എത്ര കർഷകരാണിവിട വരുന്നത്!

‘നീയും നിന്റെ അച്ചുനെപ്പോലെയാകണം, നിന്റെ അച്ചുനെപ്പോലെ!’ എന്നു മന്തിച്ച്, കുത്തിന്റെ കവിളിൽ ഉമ്മവച്ചിട്ട് അവനെ ആയയുടെ കൈയിൽ ഏല്പിച്ചു.

എട്ട്

പ്രിയസഹാദരൻ്റെ മരണം നേരിൽ കണ്ടതിനുശേഷമാണ്, പുതിയ അവബോധത്തിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ ജീവിതത്തെയും മരണത്തെയും കുറിച്ച് ആദ്യമായി ചിന്തിക്കാൻ ലൈൻ തയ്യാറായത്. ബാല്യകാലാരകാലങ്ങളിലെ വിശ്വാസങ്ങളുടെ സ്ഥാനത്ത്, ഇരുപതുവയസ്സിനും മുപ്പത്തിനാലും വയസ്സിനുമിടയ്ക്കു പ്രതിഷ്ഠിക്കപ്പെട്ട ഈ ധാരണകൾ മരണത്തകാൾ ജീവിതത്തെ ഭയപ്പെടാനാണ് അയാളെ പ്രേരിപ്പിച്ചത്. ജീവൻ എന്താണെന്നോ എന്തിനു വന്നുവെന്നോ, എവിടെനിന്നു വന്നെന്നോ, എന്തിനുവേണ്ടിയുള്ളതാണെന്നോ ആർക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ. ജീവജാലങ്ങൾ, അവയുടെ വിനാശ ദ്വാരാത്തിന്റെ നാശമില്ലാത്ത അവസ്ഥ, ഉള്ളജ്ജസംരക്ഷണത്തിന്റെ നിയമം, വികസനം തുടങ്ങിയ പദങ്ങൾ മാനസിക വ്യായാമത്തിനുപകരിക്കുമെങ്കിലും ജീവിതത്തിനു വഴികാട്ടാനുള്ള കഴിവ് അവയ്ക്കില്ല. കന്തത മണ്ണതുവിച്ചചയിൽ ആദ്യമായിരിങ്ങിയ ഓർക്ക് കട്ടിയുള്ള കമ്പിളിക്കോട്ട് കൊടുത്തിട്ടു പകരം നേർത്തത മസ്തിംഗം ഉടുപ്പുവാങ്ങി ധരിച്ചതുപോലെയാണ്യാർക്കു തോന്തിയത്. എറക്കുറെ നശമായ തന്റെ നാശം ആസന്നമായെന്നയാൾ കരുതി.

ആ നിമിഷം മുതൽ അതിനെക്കുറിച്ചാലോചിക്കാതെ പഴയരീതിയിലുള്ള ജീവിതം തുടർന്നിട്ടും സ്വന്തം അജ്ഞത്തെയെ സദാ ഭയപ്പെടുകൊണ്ടിരുന്നു. മാത്രവുമല്ല, തനിക്ക് ഉത്തമബോധമുള്ളതെന്നു ധരിച്ചിരുന്ന കാര്യങ്ങൾ യമാർത്ഥത്തിൽ അജ്ഞത്തെയാണെന്നും കൂടുതൽ അറിവ് നേടുന്നതിനെ അത് അസാധ്യമാക്കുന്നുവെന്നും അയാൾക്കു തോന്തി.

വിവാഹജീവിതത്തിന്റെ തുടക്കത്തിൽ പുതിയ സന്തോഷങ്ങളുടെയും പുതിയ ചുമതലകളുടെയും ഇടയ്ക്ക് ഈ

ചിന്തകൾക്ക് ഇടമില്ലായിരുന്നു. അടുത്തകാലത്ത്, ഭാര്യയുടെ പ്രസവത്തിനുശേഷം, ഒരു ജോലിയുമില്ലാതെ മോസ്കോയിൽ താമസിച്ചിരുന്നപ്പോഴാണ്, പരിഹാരം കാണേണ്ട ഒരു പ്രശ്നം കണ്ഠമുന്പിൽ അവതരിപ്പിച്ചത്.

പ്രശ്നം ഇതായിരുന്നു: എൻ്റെ ജീവിതം ഉന്നയിക്കുന്ന ചോദ്യങ്ങൾക്ക് ക്രിസ്തുമതം ഉന്നയിക്കുന്ന ഉത്തരങ്ങൾ താൻ അംഗീകരിച്ചില്ലെങ്കിൽ വേറേ ഉത്തരങ്ങൾ എവിടെനിന്നാണെന്നിക്കു ലഭിക്കുന്നത്? സുന്തം ധാരണകളിൽ നിന്ന് ഒരുത്തരവും അയാൾക്കു ലഭിച്ചില്ല.

കളിപ്പാട്ടങ്ങൾ വില്ക്കുന്ന കടയിലോ ആയുധങ്ങൾ വില്ക്കുന്ന ഷോപ്പിലോ പോയി ഭക്ഷണം അനേപ്പിക്കുന്ന ഓളുടെ അവസ്ഥയായി അപ്പോൾ.

ഓരോ പുസ്തകത്തിലും ഓരോ സംഭാഷണത്തിലും സന്ധിക്കാനിടയായ ഓരോ വ്യക്തിയിലുംനിന്നു സ്വീകരിക്കുന്ന അഭ്യർത്ഥി അപ്പോൾ, ഈ ചോദ്യങ്ങൾക്ക് ഉത്തരം കണ്ടെത്താനുള്ള ശ്രമം തുടർന്നു.

തന്റെ കൂടുതലിലും തന്റെ പ്രായത്തിലുമുള്ള, തന്നെപ്പോലെ പഴയ വിശ്വാസങ്ങളുടെ സ്ഥാനത്തു പുതിയ ധാരണകളെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചു, വ്യക്തികളിൽ ഭൂരിപക്ഷവും ഓന്നിനെക്കുറിച്ചും വേവലാതിപ്പുടാരെ സ്വസ്ഥമായും തൃപ്തിയേബാദയും കഴിഞ്ഞുകൂടുന്നത് അയാളെ അനുരപ്പിക്കുകയും അതഭൂതപ്പുടുത്തുകയും ചെയ്തു. അതിന്റെ ഫലമായി മറ്റു ചോദ്യങ്ങളും അയാളെ അലട്ടാൻ തുടങ്ങി: ഈവർ ആത്മാർത്ഥമതയുള്ളവരാണോ? ഈവർ വെറുതേ അഭിനയിക്കുകയല്ലോ? അഭ്യുക്തിൽ, തന്റെ ചോദ്യങ്ങൾക്കു ശാസ്ത്രം നല്കിയ ഉത്തരങ്ങൾ തന്നെക്കാൾ ഭംഗിയായി അവർ മനസ്സിലാക്കിയതാണോ? അവരുടെ അഭിപ്രായങ്ങളും അവയ്ക്കുള്ള ഉത്തരങ്ങൾ അടങ്കിയ പുസ്തകങ്ങളും അയാൾ മെനക്കട്ടു പഠിച്ചു.

ഈ പ്രശ്നങ്ങളെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കാൻ തുടങ്ങിയതിനുശേഷം അയാൾ കണ്ണുപിടിച്ചു ഒരു വസ്തുത ഇതാണ്: ചെറുപ്പത്തിൽ യുണിവേഴ്സിറ്റി വിദ്യാഭ്യാസകാലത്ത് വേരുറച്ച ധാരണ, മതം കാലഹരണപ്പെട്ടെന്നും ഇപ്പോഴതു നിലവിലില്ലെന്നുമുള്ളത്, അബ്യാസമാണ്. തന്നോട് അടുപ്പമുള്ളവരും നല്ല ജീവിതം നയിച്ചിരുന്നവരുമായ എല്ലാവരും —വയസ്സുകൂടി പ്രിൻസ്, അയാൾക്ക് ഏറ്റവും പ്രിയപ്പെട്ട ലാവോവ്,

സഹോദരൻ കൊന്സംഗിഷ്വർ, പിന്ന എല്ലാം സ്ത്രീകളും—വിശ്വാസികളാണ്. തന്റെ ഭാര്യയ്ക്കും വിശ്വാസമുണ്ട്. റഷ്യൻജനതയിൽ തൊണ്ടുറോൻപതു ശതമാനവും വിശ്വാസികളാണ്. തന്റെ ബഹുമാനത്തിനു പാത്രമായ സകലമാനപേരും വിശ്വാസികൾതന്നെയാണ്. തന്റെ കാഴ്ചപ്പാട് പകുവയ്ക്കുന്നവർക്ക് തനിക്കു മനസ്സിലായിട്ടുള്ള കാര്യങ്ങൾ മാത്രമേ മനസ്സിലായിട്ടുള്ളുവെന്നും പ്രധാന പ്രശ്നങ്ങൾക്കാനും പരിഹാരം നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ലെന്നും ധാരാളം പുസ്തകങ്ങൾ വായിച്ചേപ്പാൾ അയാൾക്കു ബോധ്യംവന്നു.

കൂടാതെ, ഭാര്യയുടെ പ്രസവസമയത്ത് അസാധാരണമായൊരു സംഭവമുണ്ടായി. അവിശ്വാസിയായ അയാൾ പ്രാർത്ഥിക്കാൻ തുടങ്ങി. പ്രാർത്ഥിച്ചേപ്പാൾ വിശ്വസിക്കുകയും ചെയ്തു. പക്ഷേ, ആ നിമിഷം കടന്നുപോയി. അപ്പോഴെത്തെ മാനസികാവസ്ഥയ്ക്ക് ജീവിതത്തിൽ പ്രത്യേകിച്ചാരു പ്രാധാന്യവും കല്പിക്കാൻ അയാൾ തയ്യാറാണ്.

അനേന്നരം താൻ സത്യതെതക്കുറിച്ചു ബോധ്യവാനായിരുന്നെന്നും ഒരുബഡം കാണിച്ചതാണെന്നും സമ്മതിക്കാനും വയ്ക്കു. എന്തെന്നാൽ അതിനെക്കുറിച്ചു ശാന്തമായി ചിന്തിക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും എല്ലാം തകർന്നു പോയി. അപ്പോഴെത്തെ തന്റെ മാനസികനിലയെ അയാൾ വിലമതിക്കുന്നു. അതോരു ദൗർബല്യമാണെന്നു സമ്മതിക്കുന്നത് ആ നിമിഷങ്ങളെ കളകപ്പെടുത്തുന്നതിനു തുല്യമാണ്. തന്റെ ആത്മീയമായ ശക്തിമുഴുവൻ സംഭരിച്ചു തന്നോടുതന്നെയുള്ള ഈ സ്വരച്ചേർച്ചയില്ലായ്മയ്ക്കു പരിഹാരം കാണാൻ അയാൾ ശരംിച്ചു.

ഒപ്പത്

ഇം ചിന്തകൾ ഏറിയും കുറഞ്ഞതും അയാളെ അലോസരപ്പട്ടത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നുകിലും ഓരിക്കലും പുർണ്ണമായും വിട്ടുപോയില്ല. അയാൾ വായിക്കുകയും ചിന്തിക്കുകയും ചെയ്തു. കുടുതൽ വായിക്കുകയും ചിന്തിക്കുകയും ചെയ്തതോടെ ലക്ഷ്യത്തിൽനിന്നു കുടുതൽ അകലുന്നതായി തോന്തി.

ഭാതികവാദികളിൽനിന്ന് ഉത്തരം കിട്ടുകയില്ലെന്നു ബോധ്യമായതോടെ, മോസ്കോയിലും നാട്ടിൻപുരത്തും വച്ച് ഷൈറ്റോ, സ്പിനോസ, കാന്റ്, ഷൈലിംഗ്, ഹൈഗ്രേഡ്, ഷോപ്പനർ തുടങ്ങി ഭാതികേതരമായ വ്യാവ്യാനങ്ങൾ നല്കിയ തത്തുചിന്തകരുടെ കൃതികൾ വിണ്ടുവിണ്ടും വായിച്ചു.

അവരുടെ ചിന്തകൾ ഫലപ്രദമാണെന്നും മറുള്ളവരുടെ, വിശ്രിഷ്ട, ഭാതികവാദികളുടെ സിഖാന്തങ്ങളെ നിരാകരിക്കുന്നവയാണെന്നും തോന്തി. ആത്മാവ്, ഇംപ്രാശക്തി, സ്വാത്രന്ത്യം, സാരാംശം മുതലായ അസ്പദമായ പദങ്ങൾക്കുള്ള നീംങ്ക നിർവചനങ്ങളിലേക്കു കടന്നപ്പോൾ ചിലതൊക്കെ പിടിക്കിട്ടി. പകേശ, കൃതിമമായ ആ ചിന്താധാരയിൽനിന്നു പുരത്തുവന്ന് യമാർത്ഥ ജീവിതത്തിലേക്കു കടന്നവരെ തൃപ്തികരമല്ലെന്നുതോന്തിയ പല ധാരണകളും ചീട്ടുകൊട്ടാരംപോലെ തകർന്നുവിണ്ടു.

ഓരിക്കൽ ഷോപ്പനറുടെ കൃതി വായിച്ചപ്പോൾ 'ഇം'യും കു പകരം 'സന്നഹം' എന്ന പദം ഉപയോഗിച്ചുനോക്കി. പുതിയ സിഖാന്തം ഒന്നാരണ്ണാ ദിവസം അയാളെ ആശുസ്ഥിച്ചുകൂടിലും യമാർത്ഥ ജീവിതവുമായി ബന്ധപ്പടുത്തിയപ്പോൾ അതും ദുർബലമാണെന്നു തെളിത്തു.

ഹോമ്യാകോവിന്റെ ആദ്യാത്മികഗ്രന്ഥങ്ങൾ വായിക്കാൻ സഹാദരം കൊഞ്ഞനിശ്ചവ് ഉപദേശിച്ചു. ലെവിം അതിന്റെ രണ്ണാം വാല്യം വായിച്ചു. വിവാദാത്മകവും സ്നിഗ്ധ്യവും

നർമരസം കലർന്നതുമായ ശ്രേണിയാണെങ്കിലും അദ്യം അതിനോടു വെറുപ്പാണ് തോന്തിയത്. പക്ഷേ, കൈസ്തവസഭയെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞതുൽ അധ്യാള ആകർഷിച്ചു. ഒറപ്പട്ട മനുഷ്യന്മുഖം, സ്വന്നഹത്താൽ കൂട്ടിച്ചേർക്കപ്പെട്ട സമൂഹത്തിനാണ്, സഭയ്ക്കാണ്, ദൈവികമായ സത്യത്തെ പ്രാപിക്കാൻ കഴിയുന്നത് എന്ന ആശയം അധ്യാള ആകർഷിച്ചു. മനുഷ്യന്റെ എല്ലാ വിശ്വാസങ്ങളെയും പൊരുത്തപ്പെടുത്തുന്ന, ദൈവത്തെ തലപ്പെടുത്തു പ്രതിഷ്ഠിച്ച് തദ്വാരാ, വിശുദ്ധിയും അപ്രമാദിത്യവും അവകാശപ്പെടുന്ന, നിലവിലുള്ളതും സജീവവുമായ ഒരു സഭയിലും അതിലുടെ ദൈവത്തിലും— വിദുരസ്ഥവും നിഗൃഡവുമായ ഒരു ദൈവത്തിലും—സൃഷ്ടിയിലും വിശ്വസിക്കുന്നതാണ് എള്ളപ്പമെന്ന് മനസ്സിലാക്കി അധ്യാൾ സന്തോഷിച്ചു. പക്ഷേ, ആദ്യം ഒരു രോമൻ കത്തോലിക്കൻ എഴുതിയതും പിന്നീട് ഒരു ശ്രീക്ക് ഓർത്തദ്ദേശാക്കം എഴുതുതുകാരൻ രചിച്ചതുമായ സഭാചരിത്രങ്ങൾ വായിച്ചതോടെ, അപ്രമാദിത്യം അവകാശപ്പെടുന്ന സഭകൾ പരസ്പരം നിഷ്പയിക്കുകയാണു ചെയ്യുന്നതെന്നു മനസ്സിലാക്കുകയും ഹോമ്യാകോവിന്റെ രചനകളിലുള്ള താൽപര്യം നഷ്ടപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

ആ വസന്തകാലം മുഴുവനും അധ്യാളുടെ മനസ്സ് പ്രക്ഷുബ്ദമായിരുന്നു.

“ഞാനാരാണെന്നിയാതെ, എന്തിനാണു ഞാനിവിടെ വന്നതെന്നിയാതെ, ജീവിക്കാൻ സാധ്യമല്ല. ഈതൊന്നും അറിയാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ട് എനിക്കു ജീവിക്കാൻ വയു.”

“അനന്തമായ കാലത്തിൽ, അനന്തമായ ഭ്രവ്യതതിൽ, അനന്തമായ മഹാകാശത്തിൽ, ഒരു ബുദ്ധബുദ്ധം. അതിൽനിന്നൊരു ജീവൻ ഉത്ഭവിക്കുന്നു. അതോരു ബുദ്ധബുദ്ധമായി അല്പസമയം നിലനിന്നിട്ടു പൊട്ടിപ്പോകുന്നു. ആ ബുദ്ധബുദ്ധമാണു ഞാൻ.”

വേദനിപ്പിക്കുന്ന ഒരുസത്യഭാഷണമാണിൽ, നൂറ്റാണ്ഡുകൾ നീണ്ടുനിന്ന ചിന്തയുടെ അന്തിമഫലം.

ഈതാണ് ഏറ്റവും ഒടുവിലത്തെ വിശ്വാസം. ഈതാണ് ഇപ്പോൾ നിലവിലുള്ള ധാരണ. അനേകം വിശ്വാസങ്ങളുള്ളതിൽ ഏറ്റവും സ്വപ്നമായതെന്ന് ലെവിൻ തിരഞ്ഞെടുത്തത് ഇതിനെയാണ് അതിനുള്ള കാരണം വ്യക്തമാണെങ്കിലും.

പക്ഷ, അതു കപടമാണനുമാത്രമല്ല എന്തോ
ദുഷ്ടശക്തിയുടെ കുരൊയ പരിഹാസവുമാണ്. അതിനു
കീഴടങ്ങാൻ സാധ്യമല്ല.

അ ശക്തിയിൽനിന്നു സ്വതന്ത്രനാകേണ്ടത് ആവശ്യമാണ്.
രക്ഷപ്പടാനുള്ള മാർഗം ഓരോ വ്യക്തിയുടെയും കൈകളിലുണ്ട്.
ഈ ദുഷ്ടശക്തിയെ ആശയിക്കുന്നത് അവസാനിപ്പിക്കണം.
അതിനുള്ള മാർഗമാണ് മരണം.

അരോഗ്യവാനും സന്തുഷ്ടനും
ഗൃഹസ്ഥനുമാണെങ്കിൽപ്പോലും ലെവിഞ്ച് പലതവണ ആത്മഹത്യ
ചെയ്യാനോരുണ്ടി. തുങ്ങിച്ചാകാതിരിക്കാൻ കയർ ഒളിപ്പിച്ചുവച്ചു.
സ്വയം വെടിവച്ചു മരിക്കുമെന്നു ഭയപ്പെട്ട് തോക്കുകൊണ്ടു
നടക്കാതിരിക്കാൻ ശ്രദ്ധിച്ചു.

തുങ്ങിച്ചാകാതെയും സ്വയം വെടിവയ്ക്കാതെയും അയാൾ
തുടർന്നും ജീവിച്ചു.

പത്ര

തൊനാരാണിനും എന്തിനുവേണ്ടിയാണു ജീവിക്കുന്നതെന്നും ആലോചിച്ചപ്പോൾ ഉത്തരം കിട്ടാതെ ലെവിൻ നിരാശനായി. പക്ഷേ, ഈ ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിക്കാതിരിക്കുകയും താനാരാണിനും എന്തിനുവേണ്ടിയാണു ജീവിക്കുന്നതെന്നും അറിയാമെന്നു സകലപ്പിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ പത്രാതെ, ദൃശ്യനിശ്വയത്തോടെ ജീവിച്ചു. അടുത്തകാലത്ത് തീരെ പത്രാതെയും കൂടുതൽ ദൃശ്യനിശ്വയത്തോടെയുമാണു ജീവിക്കുന്നത്.

ജുണർമാസത്തിൽ നാട്ടിന്റെപുരത്തെക്കു തിരിച്ചുവന്നു പഴയ തൊഴിലുകളിലേർപ്പുട്ടു. കൃഷി, കർഷകരോടും അയൽക്കാരോടുമുള്ള സംവാദം, ഗൃഹഭരണം, തന്നെ ചുമതലപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള സഹോദരന്മാരെന്തെയും സഹോദരിയുടെയും കാര്യങ്ങൾ അനേകിക്കൽ, ഭാര്യയോടും ബന്ധുക്കളോടുമുള്ള ബന്ധങ്ങൾ, സ്വന്തം കുത്തിന്മുള്ള ആവശ്യങ്ങൾ നിരവേറ്റൽ, പിന്നെ ഈ വസന്തകാലത്ത് പുതുതായി തുടങ്ങിയ വിനോദമായ തേനീച്ചുവളർത്തൽ എന്നിവ അയാളുടെ മുഴുവൻ സമയവും അപഹരിച്ചു.

ഈതെല്ലാം അയാൾക്കിഷ്ടമുള്ള കാര്യങ്ങളാണ്. മുമ്പു ചെയ്തിരുന്നതുപോലെ ഏതെങ്കിലും പൊതുസിദ്ധാന്തങ്ങളുടെ പേരിൽ സ്വയം സാധുകരിച്ചതുകൊണ്ടല്ല, നേരേമറിച്ച്, പൊതുനഗര ലക്ഷ്യമാക്കിയുള്ള തന്മുള്ള പഴയപ്രവർത്തനങ്ങളിൽ താൽപര്യം നശിച്ചതുകൊണ്ടും സ്വന്തം ചിന്തകളാലും നാനാഭാഗത്തുനിന്നുംവന്നു കുമിഞ്ഞത മറ്റനേകം കാര്യങ്ങളാൽ പൊതുനഗര കണക്കാക്കുന്ന പതിവ് ഉപേക്ഷിച്ചതുകൊണ്ടുമാണ്. മറ്റാരു രീതിയിൽ പ്രവർത്തിക്കാൻ സാധ്യമല്ലെന്നു തോന്നിയതുകൊണ്ടുമാത്രം ഇതിൽ താൽപര്യമുണ്ടായി.

മുന്ന് (എതാൻ്റ് കുട്ടിക്കാലം മുതൽ
പുർണ്ണവളർച്ചയെത്തുന്നതുവരെ ഇതായിരുന്നു സഫിതി)

എല്ലാവരുടെയും നന്ദയ്ക്കുവേണ്ടിയും
 മനുഷ്യരാശിക്കുവേണ്ടിയും റഷ്യയ്ക്കുവേണ്ടിയും
 ശാമതതിനുവേണ്ടിയും എന്തെങ്കിലും ചെയ്യാൻ ശ്രമിക്കുന്നോൾ
 ആ അശയം സ്വീകാര്യമാണെങ്കിലും പ്രവൃത്തി ഒരിക്കലും
 തൃപ്തികരമാവുകയില്ല. ആ ജോലി ധമാർത്ഥത്തിൽ
 ആവശ്യമാണെന്ന ഉറപ്പ് ലഭിക്കുകയില്ല. ആരംഭത്തിൽ
 മഹത്തരമെന്നു തോന്തിയ പ്രവൃത്തിയുടെ പ്രാധാന്യം ക്രമേണ
 കുറത്തുകുറത്ത് തീരെ ഇല്ലാതാകും. പക്ഷേ, ഇപ്പോൾ
 വിവാഹത്തിനുശേഷം, തനിക്കുവേണ്ടിമാത്രം ജീവിക്കാൻ
 തുടങ്ങിയാൽതോടെ, സ്വന്തം പ്രവൃത്തിയിൽ സന്തോഷം
 തോന്തിയില്ലെങ്കിലും ആ ജോലി ആവശ്യമുള്ളതാണെന്ന
 വിശ്വാസമുണ്ടായി. അത് മുമ്പതേത്തിലും ഭംഗിയായി
 പുരോഗമിക്കുന്നുണ്ടെന്ന് ഉറപ്പുവരുത്തി.

ഇപ്പോൾ സ്വദേശിയാ സ്വന്തം ജോലിയിലേക്ക്
 ആഴ്ന്നിരങ്ങാൻ അയാൾക്കു സാധിക്കുന്നു. മുത്തച്ചുമാരും
 അച്ചുമാരും ജീവിച്ചിരുന്നതുപോലെ കുടുംബത്തിനു
 ജീവിക്കണമെങ്കിൽ അതേ വിദ്യാഭ്യാസനിലവാരത്തിൽ കൂട്ടിക്കളെ
 വളർത്തിക്കാണ്ടുവരണം. വിശക്കുന്നോൾ ഭക്ഷണം
 കഴിക്കണം. അതിനു ഭക്ഷണം പാകംചെയ്യണം. അതിന്
 ആദായം ലഭിക്കുത്തക്കവണ്ണം പാടത്തു കൂഷിയിരിക്കണം.
 കടവാങ്ങിയാൽ തിരിച്ചുകൊടുക്കണമെന്നു പറയുന്നതുപോലെ
 പിതൃസ്വത്തു നഷ്ടപ്പെടുത്താതെ പുത്രനു കൈമാറണം. ഭൂമി
 പാടംകൊടുക്കാതെതു തന്നതാൻ കൂഷിചെയ്യണം.
 കനുകാലിക്കളെ വളർത്തുകയും മണിൽ വളംചേർക്കുകയും
 മരങ്ങൾ നട്ടപിടിപ്പിക്കുകയും വേണം.

സഹോദരന്നീയും സഹോദരിയുടെയും ഉപദേശം
 തേടിവരുന്ന കർഷകരുടെയും ആവശ്യങ്ങൾ
 നിരവേറ്റാതിരിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. സ്വന്തം കൈയ്യിലിരിക്കുന്ന
 കുഞ്ഞിനെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നതിനു തുല്യമാണെന്ന്.

ഭാര്യാസഹോദരിയുടെയും അവരുടെ കൂട്ടികളുടെയും സ്വന്തം
 ഭാര്യയുടെയും കുഞ്ഞിന്നീയും സുഖസ്വന്നകര്യങ്ങൾ
 അനേകംകണം. ഓരോ ദിവസവും അവരോടൊത്ത്
 കുച്ചുസമയമെങ്കിലും ചെലവഴിക്കുകയുംവേണം.

ഇതിനുപുറമേ നായാട്ടും പുതിയ വിനോദമായ
 തേനീച്ചുവളർത്തലുംകൂടിയാകുന്നോൾ നിരർത്ഥകമെന്നു
 കരുതിയിരുന്ന ജീവിതം പുർണ്ണമായും വിനിയോഗിച്ചു തീർക്കാം.

എന്തല്ലാമാണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നുമാത്രല്ല, എങ്ങനെന്നയാണു ചെയ്യേണ്ടതെന്നും ഏതാണു കുടുതൽ പ്രധാനപ്പെട്ടതെന്നും ലെവിനു കൃത്യമായി അറിയാം.

കഴിവതും കുറഞ്ഞ നിരക്കിൽ ജോലിക്കാരെ ഏർപ്പാടാക്കണമെന്ന് ലെവിന് അറിയാം. പക്ഷേ, കുറച്ചുപണം മുൻകുർ കൊടുത്ത് അവരെക്കൊണ്ട് അടിമപ്പണി ചെയ്യിക്കുന്നത്, അതു ലാഭകരമായാൽപ്പോലും അരുതാത്തതാണെന്നു ബോധ്യമുണ്ട്. കഷാമകാലത്ത് കർഷകരോട് അനുഭാവമുണ്ടക്കിൽപ്പോലും വൈക്കോൽ വിലയ്ക്കടക്കുക്കാതെ നിവൃത്തിയില്ല. പക്ഷേ, വരുമാനമുണ്ടാക്കുമെന്നു കരുതി സത്രം തുടങ്ങാൻ അയാൾ തയ്യാറാണ്. മരങ്ങൾ മുറിച്ചാൽ കരിനശിക്ഷ നല്കണം. കർഷകൾ അവരുടെ കനുകാലികളെ അലഞ്ഞുനടക്കാൻ അനുവദിച്ചതിന്റെ പേരിൽ പിശ ഇടാക്കാൻ പാടില്ല. കാവല്ക്കാരുടെ പിശവാണക്കിൽക്കൂടി അലഞ്ഞുനടക്കുന്ന കനുകാലികളെ തടങ്കുവയ്ക്കാനും പാടില്ല.

മാസം പത്തുശതമാനം പലിശ ഇടാക്കുന്ന കൊള്ളപ്പലിശക്കാരൻ്റെ പിടിയിൽനിന്ന് പീറ്റരെ മോചിപ്പിക്കാൻ അയാൾക്കു പണം കടം കൊടുക്കണം. പക്ഷേ, കുടിപ്പിക്ക വരുത്തുന്ന കർഷകരുടെ പാട്ടം കുറയ്ക്കാനോ അടയ്ക്കേണ്ട തീയതി നീട്ടിക്കൊടുക്കാനോ പാടില്ല.

പുത്തനകിടിയിലെ പുല്ലുവെട്ടാതിരുന്നാൽ കാര്യസ്ഥാന വെറുതേ വിടരുത്. പക്ഷേ, തെക്കൾ നടുപിടിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള സ്ഥലത്തെ പുല്ലുവെട്ടാൻ പാടില്ല. അച്ചുന്ന മരിച്ചുന്ന കാരണത്താൽ തിരക്കൂളള സമയത്ത് ജോലി ഉപേക്ഷിച്ചുപോകുന്ന തൊഴിലാളിയോടു സഹതാപമുണ്ടക്കില്ലും അയാൾക്കു മാപ്പു കൊടുക്കുകയില്ല. ചെയ്യാത്ത ജോലിക്കു കൂലി കൊടുക്കുകയുമില്ല. അതേസമയം, പ്രായാധിക്യംകാരണം പണിയെടുക്കാൻ കഴിയാത്ത വീടുജോലിക്കാർക്ക് പ്രതിമാസ അലവൻസ് നല്കാൻ തയ്യാറാണ്.

വീടിലെത്തിയാലുടനെ, സുവമില്ലാതിരിക്കുന്ന ഭാരയെ ചെന്നു കാണണമെന്ന് ലെവിന് അറിയാം. മുന്നുമണിക്കൂറായി കാതതുനില്ക്കുന്ന കർഷകൾ കുറച്ചുനേരംകൂടി നിന്നോളും. തേനീച്ചക്കൂട്ടത്തെ പിടിച്ച് കൂട്ടിലടയ്ക്കുന്നതു രസകരമായ ജോലിയാണകില്ലും ആ ജോലി വയസ്സുൾപ്പെടെ പണിക്കാരനെ

എല്പിച്ചിട്ടു തന്ന കാത്തുനില്ക്കുന്ന കർഷകരോടു സംസാരിക്കണം.

താൻ ചെയ്യുന്നതു ശരിയോ തെറ്റോയെന്ന് അയാൾക്കർിഞ്ഞുകൂടാ. അതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുകയോ സംസാരിക്കുകയോ ചെയ്യാറുമീല്ല.

അതൊക്കെ ചിന്തിക്കാൻ തുടങ്ങിയാൽ സംശയങ്ങളുണ്ടാകും. എത്ര ചെയ്യാമെന്നും എത്ര ചെയ്യേതെന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ ബുദ്ധിമുട്ടും. അങ്ങനെ ചിന്തിക്കാതിരുന്നാൽ, അപ്രമാദിത്വമുള്ളാരു വിധികർത്താവ് തന്റെ മനസ്സിലിരുന്നു വഴികാട്ടും. അരുതാത്ത വല്ല പ്രവൃത്തിയും ചെയ്താൽ ഉടനെ അതു തിരിച്ചറിയും.

ഈങ്ങനെ താനാരാണെന്നും എന്തിനാണീ ലോകത്തു ജീവിക്കുന്നതെന്നും അരിയാതെയും അരിയാനുള്ള മാർഗമില്ലാതെയും അയാൾ ജീവിച്ചു. ഈ അജ്ഞത്തമുലം അയാൾ വളരെയധികം ബുദ്ധിമുട്ടി. ആത്മഹത്യചെയ്യുമെന്നു ഭയപ്പെട്ടു. അതേസമയം ജീവിതത്തിൽ സ്വന്തം പാത വെട്ടിത്തെളിച്ചു മുന്നേറുകയും ചെയ്തു.

പതിനൊന്ന്

കോ സ്റ്റിഫേഴ്വ്, പൊക്രോവ്‌സ്‌കിയിൽ വന്ന ദിവസം ലെവിനു സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം തീരെ നിരാശാജനകമായ അനായിരുന്നു. കൊല്ലുതെത്ത ഏറ്റവും തിരക്കുപിടിച്ച സമയം. മറ്റാരു മേഖലയിലും കാണാത്തതു നിസ്യാർത്ഥമായ അധ്യാനമാണ് ഇക്കാലത്ത് കർഷകൾ കാഴ്ചവയ്ക്കുന്നത്. എല്ലാക്കാലും ഇത് ആവർത്തിക്കുന്നതുകൊണ്ടുമാത്രമാണ് ഇപ്പോൾ ത്രാഗമനോഭാവം വേണ്ടുംവണ്ണം വിലമതിക്കപ്പെടാത്തതെന്നു തോന്നുന്നു.

വരകും ഓട്ട്‌സും കൊയ്യുന്നതും മെതിക്കുന്നതും വണ്ടിയിൽ കയറ്റിക്കാണ്ഡുപോകുന്നതും പുത്തതകിടിയിലെ പുല്ലരിയുന്നതും തരിശുനിലം വീണ്ടും ഉഴുന്നതുമെല്ലാം പതിവുജോലികളാണെങ്കിലും ഇതോക്കെ ചെയ്തുതിർക്കുന്നതിനു കർഷകരോന്നടക്കം—ആബാലവ്യദിം— മുന്നുംനാലും ആഴ്ച കരുത്ത രോട്ടിയും ചോളത്തിൽനിന്നുണ്ടാക്കുന്ന ബിയറും ഉള്ളിയും മാത്രം ഭക്ഷിച്ച്, രണ്ടോ മൂന്നോ മൺിക്കുർ മാത്രം ഉറങ്ങി രാപകൽ പണിയെടുക്കണം. റഷ്യയാകമാനം വർഷംതോറും ഇതാണു പതിവ്.

ജീവിതത്തിൽ വലിയൊരു കാലയളവ് നാട്ടിൻപുറത്തു കർഷകരുമായി ബന്ധപ്പെട്ടു ജീവിച്ച ലെവിനും ഇക്കാലത്തു ജോലിത്തിരക്കിന്റെ ആവേശം അനുഭവപ്പെടാറുണ്ട്.

വെളുപ്പിന് കുതിരപ്പുറത്തു കയറി വരകുവിതയ്ക്കുന്ന പാടത്തെത്തത്തും. പിന്ന ഓട്ട്‌സ് കെട്ടുകളാക്കി വണ്ടിയിൽ കയറ്റുന്നതിന് ഏർപ്പാടാക്കിയിട്ട് ഭാര്യയും ഭാര്യാസഹാദരിയും ഉണ്ടുന്നേം കാപ്പികൂടിക്കാൻ വീടിലേക്കു തിരിക്കും. അവിടെനിന്നു പുതിയ മെതിയുന്നതും പ്രവർത്തിപ്പിക്കുന്ന പാടത്തേക്കുപോകും.

പകൽ മുഴുവനും വിചാരിപ്പുകാരനോടും കർഷകരോടും വീട്ടിൽ ഭാര്യയോടും ഡോളിയോടും അവളുടെ കൂട്ടികളോടും ഭാര്യാപിതാവിനോടുമെല്ലാം സംസാരിക്കുന്നോൾ കൃഷിക്കുപുറമേ അയാൾക്കു താൽപര്യമുള്ള പ്രശ്നങ്ങൾ ഈവ മാത്രമാണ്: 'ഞാനെന്താണ്? ഞാനെവിടെയാണ്? എന്തിനാണു ഞാനിവിടെ വനിട്ടുള്ളത്?'

പുതുതായി പുല്ലുമെത്ത് മുളംതട്ടികൊണ്ടു നാലുചുറ്റും മറച്ചു കളപ്പുരയിൽനിന്നു പുരത്തെക്കുനോക്കി പോടിയും പതിരും നിറഞ്ഞ അന്തരീക്ഷത്തെയും ചിരകടിച്ചു ചിലച്ചുകൊണ്ടുപറക്കുന്ന വെളുത്ത വയറുള്ള കുരുവികളെയും വെളിച്ചമില്ലാത്ത ധാന്യപ്പുരയിൽ തിരക്കിട്ടു പണിയെടുക്കുന്നവരെയും കണ്ണുനിന്നപ്പോൾ വിചിത്രമായ ചിന്തകൾ അയാളുടെ മനസ്സിലും കടന്നുപോയി.

'എന്തിനാണിതൊക്കെ ചെയ്യുന്നത്? അവരെ ജോലി ചെയ്യാൻ നിർബന്ധിച്ചുകൊണ്ട് എന്തിനാണു ഞാനിവിടെ നില്ക്കുന്നത്? തങ്ങൾക്ക് ആത്മാർത്ഥ്യത്തെന്ന് എന്ന ബോധ്യപ്പെടുത്താൻ എന്തിനാണ് അവരിങ്ങനെ പാടുപെടുന്നത്? എൻ്റെ പഴയ സ്നേഹിത ഇത്രമാത്രം അധ്യാനിക്കുന്നതെന്നിന്? (തീപിടിത്തത്തിനിടയിൽ കഴുകേക്കാൽ വീണു മുൻവേറ്റപ്പോൾ ഞാനാണവളെ ചികിത്സിച്ചത്).' ശ്രോഷിച്ച ഒരു കർഷകസ്ത്രീ വെയിലേറ്റു കരിവാളിച്ച നഗപാദങ്ങൾ നിരപ്പില്ലാത്ത നിലത്തുറപ്പിച്ചു മൺകോരികൊണ്ട് ധാന്യം ഒരുക്കിയിട്ടുന്നതുകണ്ണപ്പോൾ അയാൾ വിചാരിച്ചു: 'അന്ന് അവളുടെ മുൻവു ഭേദമായെങ്കിലും ഇന്നല്ലെങ്കിൽ നാളെ, അല്ലെങ്കിൽ പത്തുവർഷത്തിനുള്ളിൽ അവൾ, അല്ലെങ്കിൽ അവളിൽ അവശേഷിക്കുന്നതു മണ്ണിന്തിയിലാകും. അതുതന്നെന്നാണ്, ചുവന്ന പാവാടയുടുത്ത് ചൊടിയോടെ മെതികളെത്തിൽ ജോലിചെയ്യുന്ന ആ പെൺകൂട്ടിയുടെയും ഗതി. വീർത്തവയറും വിടർന്ന നാസികയുമായി വണ്ടി വലിക്കുന്ന കുതിരയെയും മെതിയന്തതിലേക്കു കതിർക്കറ്റുകൾ വാരിയിടുന്ന, ഉമിയും പതിരുംകൊണ്ടുമുട്ടിയ ചുരുംഭ രോമങ്ങളുള്ള താടിയോടു കൂടിയ, തിയഡ്യാറിനെയും അവർ കുഴിച്ചുമുട്ടും. എന്നിട്ടും അയാൾ ജോലിചെയ്യുന്നു. സ്ത്രീകൾക്കു നിർഭേശം നല്കി ഒച്ചവയ്ക്കുന്നു. അവർ മാത്രമല്ല ഞാനും മണ്ണിന്തിയിലാകും. ഓന്നും അവശേഷിക്കുകയില്ല. പിന്ന എന്തിനാണിതൊക്കെ?'

ഇങ്ങനെ അലോചിക്കുന്നതിനിടയിൽത്തന്നെ, അയാൾ വാച്ചുനോക്കി ഒരു മണിക്കൂറിൽ എത്രതേതാളം മെതിനടക്കുമെന്നു കണക്കുകൂട്ടി. അതിനുസരിച്ചുവേണും അവരുടെ കുലി നിശ്ചയിക്കാൻ.

ജോലി തുടങ്ങിയിട്ട് എക്കേശം ഒരു മണിക്കൂറായി. ഈകുവരെ രണ്ടുകെട്ട് തീർന്നതെയുള്ളൂ. യന്ത്രം പ്രവർത്തിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുനിന്നയാളെ സമീപിച്ച് ലെവിൻ ഉരക്കെ പറഞ്ഞു:

“തിയ്യോർ, ഓരോ പ്രാവശ്യവും ഇടുന്ന കതിരിന്നു അളവ് അല്പം കുറയ്ക്കണം. കൂടുതലിട്ടാൽ യന്ത്രത്തിന്നു പ്രവർത്തനം പതുക്കയ്യാവും.”

വിയർപ്പിൽ കുളിച്ച മുഖത്തു പൊടിപ്പറ്റി കരുത്ത തിയ്യോർ മറുപടിയായി എന്നോ വിളിച്ചു കുവിയെക്കിലും ലെവിൻ പറഞ്ഞത് അനുസരിച്ചില്ല.

ലെവിൻ അടുത്തുചെന്ന് തിയ്യോറിനോടു മാറിനില്ക്കാൻ പറഞ്ഞിട്ട് യന്ത്രം സ്വയം പ്രവർത്തിപ്പിച്ചു. ഉച്ചഭക്ഷണത്തിനുള്ള സമയമായപ്പോൾ രണ്ടുപേരും അവിടെ നിന്നിരഞ്ഞി സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു കുറെ ദുരം നടന്നു.

ലെവിൻ മുന്ന് സഹകരണാടിസ്ഥാനത്തിൽ കൃഷി ചെയ്യാനേല്പിച്ചിരുന്നതും ഇപ്പോൾ സത്രമുടമയ്ക്കു പാട്ടം കൊടുത്തിട്ടുള്ളതുമായ ഭൂമി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന കുറച്ചുകലെയുള്ള, ശ്രാമത്തിൽനിന്നാണ് തിയ്യോർ വരുന്നത്.

അതു ഭൂമിയെക്കുറിച്ചാണ് ലെവിൻ തിയ്യോറിനോടു ചോദിച്ചത്. അവിടതെ ഒരു ധനിക കൃഷിക്കാരനായ ഷൈറ്റോ അടുത്തവർഷം അതു പാട്ടത്തിനെടുക്കുമോ എന്നു ചോദിച്ചു.

“തുക വളരെ കൂടുതലാണു സർ.” തിയ്യോർ പറഞ്ഞു.

“അപ്പോൾ, കിനിലോവ് തരുന്നതോ?”

“അയാൾക്കെന്തുകൊണ്ടു തന്നുടാ? പാവങ്ങളെ പട്ടിണിക്കിട്ടു പണിയെടുപ്പിക്കും. ക്രിസ്ത്യാനിക്ക്ലോഡായാലും അയാൾക്കൊരു ദയയുമില്ല. ഷൈറ്റോ അമ്മാവൻ അങ്ങനെയല്ല. പാവങ്ങൾക്കു കടങ്കൊടുക്കും. കടംവീട്ടാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്തവരെ വെറുതേ വിടും.”

“വെറുതേ വിടുന്നതെന്തിന്?”

“അത്, എല്ലാവരും ഒരുപോലെയല്ലല്ലോ. ചിലർക്ക് എത്ര കിട്ടിയാലും മതിയാവില്ല. ഷൈറ്റോയെപ്പോലുള്ള നല്ല മനുഷ്യർക്ക്

വയറ്റു പ്രധാനം. ആത്മാവിനുവേണ്ടിയാണുവർ ജീവിക്കുന്നത്. അവർക്കു ദൈവവിചാരമുണ്ട്.”

“ആത്മാവിനുവേണ്ടി ജീവിക്കുന്നതെങ്ങനെ? ദൈവവിചാരം എങ്ങനെയുണ്ടാവും?” ലെവിൻ ഉറക്കേ ചോദിച്ചു.

“അങ്ങേക്കരിയാല്ലോ, നേരായ മാർഗ്ഗത്തിൽ, ഇഷ്യൂരവിശ്വാസത്താട... ആളുകൾ പല തരത്തിലാണെന്ന് അങ്ങേക്കരിയാം. ഉദാഹരണത്തിന് അങ്ങ് ആരെയും ഭ്രാഹ്മിക്കാനോ...”

“ശരി, ശരി! എന്നിക്കു നേരത്തെ പോണം!” എന്നു കിത്തച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞ് ലെവിൻ പെട്ടുന്നു തിരിത്തു വീടിലേക്കു നടന്നു. ഷേറോ ഇഷ്യൂരച്ചിന്തയോടെ ആത്മാവിനുവേണ്ടി നേരായമാർഗ്ഗത്തിൽ ജീവിക്കുന്നുവെന്ന കർഷകന്റെ വാക്കുകൾ, ലെവിന്റെ മനസ്സിൽ അവധിക്കരിപ്പിക്കിലും സുപ്രധാനമായ ആശയങ്ങൾ ഒന്നിനുപുരകേ ഒന്നായി വന്നു നിന്നയാൻ സഹായിച്ചു.

പ്രതിശ്രൂഷ

ക റഷകൻ വാക്കുകൾ സ്വന്തം അത്തമാവിലേല്പിച്ച് ആശാതവുമായി ലൈറിൻ കാലുകൾ നീട്ടിവച്ചു മെയിൻ റോധിലുടെ നടന്നു. ഒരു പുതിയ ആഴ്ചാദം അയാൾക്കനുഭവപ്പെട്ടു.

'അവനവനുവേണ്ടി ജീവിക്കാതെ ദൈവത്തിനുവേണ്ടി ജീവിക്കണമെന്നു പറയുന്നു. എൽക്കു ദൈവത്തിനുവേണ്ടി? അർത്ഥമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങളാണ്യാൾ പറഞ്ഞത്. നമ്മുടെ ആവശ്യങ്ങൾ നിരവേറ്റാൻവേണ്ടിയല്ല ജീവിക്കേണ്ടതെന്ന്. അതായത്, നമ്മൾ മനസ്സിലാക്കുകയും നമ്മ ആകർഷിക്കുകയും നാം ആഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതിനുവേണ്ടി ജീവിക്കാതെ, നമുക്കു ദുർഗ്ഗാഹ്രമായ ഓന്നിനുവേണ്ടി, ആർക്കും മനസ്സിലാക്കാത്തതും നിർവ്വച്ചിക്കാനാവാത്തതുമായ ദൈവത്തിനുവേണ്ടി ജീവിക്കണമെന്ന്. തിയ്യോറിന്റെ അർത്ഥമില്ലാത്ത വാക്കുകൾ എനിക്കു മനസ്സിലായില്ലന്നാണോ? മനസ്സിലായിട്ടും അവയുടെ സദൃശ്യത്തെ സംശയിക്കുകയാണോ? അവ വിഡ്യശിത്തമോ അവ്യക്തമോ അബദ്ധമോ ആണെന്നാണ് എൻ്റെ നിഗമനം?'

'അണ്ണ, അയാൾ മനസ്സിലാക്കുന്നതുപോലെതന്നെയാണു താനും മനസ്സിലാക്കുന്നത്. ജീവിതത്തിൽ മറ്റൊന്നേക്കാളും പുർണ്ണമായും സ്വപ്നംമായും താന്തു മനസ്സിലാക്കി. എൻ്റെ ജീവിതത്തിൽ ഒരിക്കൽപ്പോലും താന്തു സംശയിച്ചിട്ടില്ല. സംശയിക്കാൻ സാധ്യവുമല്ല. താൻ മാത്രമല്ല, മറ്റല്ലാവരും ഈ ലോകം മുഴുവനും അതു പുർണ്ണമായി മനസ്സിലാക്കുന്നു. മറ്റു കാര്യങ്ങളുണ്ടാക്കുവാൻ സംശയമില്ലാത്തവരായി ആരുമില്ല. പക്ഷെ, ഈയൊരുകാരുത്തിൽ മാത്രം ആർക്കും സംശയമില്ല. എല്ലാവരും അതിനോടു യോജിക്കുന്നു.

താൻ ദിവ്യാത്മകങ്ങൾക്കായി കാത്തിരുന്നു. എനിക്കു ബോധ്യമാകുന്ന ഒരെണ്ണം കാണാതെ വിഷമിച്ചു. ഭൗതികമായ

ഒരത്തുതം എന്ന പ്രലോഭിപ്പിക്കുമായിരുന്നു. പക്ഷേ, ഈതാ ഒരു ദിവ്യാത്മകതം! സന്നാതനവും സർവവ്യാപിയുമായ ഒരത്തുതം! എന്നിട്ടും ഞാനതു കണ്ടില്ല!

സത്രമുടമയായ കിറിലോവിന് സ്വന്തം വയറാണ് പ്രധാനമെന്ന് തിയദ്യോർ പറയുന്നു. അതു യുക്തിസഹമാണ്. ബുദ്ധിപൂർവ്വമാണ്. നാമേല്ലാം യുക്തിപൂർവ്വം ചിന്തിക്കുന്നവരാണ്. അല്ലാതെ ജീവിക്കാൻ സാധ്യമല്ല. എന്നിട്ടും തിയദ്യോർ പറയുന്നു, ഉദ്ധപ്പുരണം ലക്ഷ്യമാക്കി ജീവിക്കുന്നതു ശരിയല്ലെന്നും സത്യത്തിനും ഇഷ്വരനുംവേണ്ടിയാണു ജീവിക്കേണ്ടതെന്നും. എനിക്കിതു നിഷ്പ്രയാസം മനസ്സിലാക്കും. നൂറ്റാണ്ടുകൾക്കു മുമ്പ് ജീവിച്ചിരുന്നവരും ഞാനുശ്രദ്ധീദ ഇപ്പോൾ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവരുമായ കോടിക്കണക്കിനാളുകൾ—കർഷകരും ആത്മാവിൽ ദരിദ്രരായവരും ഒരേകാര്യംതന്ന നിഗുണമായ വാക്കുകളിൽ പറയുകയും എഴുതുകയും ചെയ്തിട്ടുള്ള പുണ്യാത്മാക്കളുമെല്ലാം-ഒരു കാര്യത്തിൽ യോജിക്കുന്നു. നാം എന്തിനുംവേണ്ടിയാണു ജീവിക്കേണ്ടതെന്നും എന്താണു നമയെന്നുമുള്ള കാര്യത്തിൽ എനിക്കും മറുള്ളവർക്കും വണ്ണിതമായും സുന്നിശ്ചിതമായും സ്വപ്നങ്ങളും അറിയാവുന്നത് ഒരേയൊരു കാര്യം മാത്രം. ആ അറിവ് യുക്തികൊണ്ടു വിശദികരിക്കാനാവാത്തതാണ്. യുക്തികൾ അപൂർത്തുള്ളതാണ്, കാര്യകാരണബന്ധമില്ലാത്തതാണ്.

നമയ്ക്ക് ഒരു കാരണമുണ്ടക്കിൽ അതു നമയല്ലാതാക്കും. കാര്യകാരണബന്ധമുണ്ടക്കില്ലും പ്രതിഫലം പ്രതീക്ഷിക്കുന്നുണ്ടക്കില്ലും അതു നമയല്ലാതാക്കും. അതുകൊണ്ടു കാര്യകാരണബന്ധങ്ങൾക്കപ്പുറത്തുള്ളതാണു നമ.

ഈതാണ് എനിക്കും നമുക്കെല്ലാവർക്കും വ്യക്തമായി അറിയാവുന്ന കാര്യം. ഇതിനപ്പുറം എന്തു ദിവ്യാത്മകമാണുള്ളത്?

സകലതിനും പരിഹാരം കാണാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടോ? എന്തോ ദുരിതങ്ങൾ യഥാർത്ഥത്തിൽ അവസാനിച്ചോ?

പൊടിനിരത്ത പാതയിലൂടെ ചുട്ടും കഴിണമവുമരിയാതെ നെടുനാളത്തെ ക്ഷേഖങ്ങളിൽനിന്നു മോചനം നേടിയെന്ന ആശ്വാസത്തോടെ നടന്നപ്പോൾ ലെവിൻ ആലോചിച്ചു. ആ വിചാരം സൃഷ്ടിച്ച ആളൂദാദം സംശയാസ്പദമായി

തോന്തിയതുകാണ്ടു മുന്നോട്ടു പോകാനാവാതെ,
രോധിൽനിന്നും തിരിച്ച്, മരക്കൂട്ടത്തിൽ ഒരു വ്യക്ഷത്തണലിലെ
പുൽപ്പരപ്പിലിരുന്നു. വിയർത്തതലയിലെ തൊപ്പിയുരിയിട്ട്
നിലത്തു കിടന്നു.

‘അതെ, എൻ്റെ സംശയങ്ങൾക്ക് ഉത്തരം കണ്ടത്തണം.’
പുൽത്തകിടിയിൽ മിഴിന്ത്, ഒരു പുൽനാമിൽ ഇംഗ്ലീഷിലുന്ന
പച്ചനിറത്തിലുള്ള ചെറുപ്രാണിയുടെ ചലനങ്ങളെ
വീക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ ആലോചിച്ചു: ‘എന്താണു ഞാൻ
കണ്ടത്തിയത്?’ പുൽനാമിന്റെ തുമ്പിലെത്തിയ പുഴുവിന്
ഇംഗ്ലീഷിലുന്ന മറ്റാരു പുൽക്കൊടി വളച്ചുപിടിപ്പിച്ചിട്ട്
അയാൾ സ്വയം ചോദിച്ചു: ‘എന്താണെന്റെ സന്തോഷത്തിനു
നിദാനം? എന്താണു ഞാൻ കണ്ടത്തിയത്?’

‘ഞാൻ ഓന്നും കണ്ടത്തിയിട്ടില്ല.
എനിക്കെന്നും തുമ്പിലാക്കി.
കഴിഞ്ഞകാലത്ത് എന്ന ജീവിപ്പിച്ചതും ഇപ്പോഴും
ജീവിപ്പിക്കുന്നതുമായ ശക്തിയെ ഞാൻ മനസ്സിലാക്കി.
ആത്മവഞ്ചനയിൽനിന്നു സ്വത്രന്തരായി എൻ്റെ യജമാനനെ
അറിയാൻ ഞാൻ പറിച്ചു.

‘എൻ്റെ ശരീരത്തിലും ഈ പുൽക്കൊടിയിലും ഈ
ചെറുപ്രാണിയിലും (ഈതു കണ്ടോ! മറ്റേ പുൽനാമിൽ പറിപ്പിച്ചു
കയറാതെ ചിറകുവിടർത്തി അതു പറന്നുപോയി),
ഭൗതികശാസ്ത്രത്തിലെയും രസത്രന്ത്രത്തിലെയും
ശരീരശാസ്ത്രത്തിലെയും നിയമങ്ങളുംസരിച്ച് (ദവ്യത്തിൽ മാറ്റം
സംഭവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നുവെന്നും ഞാൻ
പറയാറുണ്ടായിരുന്നു. ഈ വ്യക്ഷങ്ങളും മേഖങ്ങളും
നക്ഷത്രജാലവുമുൾപ്പെടെ സകലതിലും പരിണാമം നടക്കുന്നു.
അവിരാമമായ പരിണാമവും മത്സരവുമാണ്... അനന്തതയിൽ
വല്ല ദിശാബോധവും മത്സരവുമുണ്ടോ? ആ വഴികൾ
അങ്ങേയറ്റത്തെ പഠനങ്ങൾ നടന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ജീവിതത്തിന്റെ
അർത്ഥം, എൻ്റെ പ്രചോദനങ്ങളുടെയും അഭിലാഷങ്ങളുടെയും
അർത്ഥം, എനിക്കു മനസ്സിലായിട്ടില്ല. പക്ഷെ, ഈപ്പോൾ ഞാൻ
പറയുന്നു, എൻ്റെ ജീവിതത്തിന്റെ അർത്ഥം എനിക്കെന്നും,
തെവാത്തിനുവേണ്ടി, ആത്മാവിനുവേണ്ടി ഉള്ളതാണു ജീവിതം.
ഈ അർത്ഥം, സുവ്യക്തമാണെന്നു തോന്നുമെങ്കിലും ദുരൂഹവും
അതഭൂതകരവുമാണ്. അതുതന്നെന്നയാണ്
ജീവജാലങ്ങളുടെയെല്ലാം നിലനില്പിന്റെ അർത്ഥവും. പക്ഷെ,

മനുഷ്യൻ്റെ അഹന്ത! മാനസികമായ അഹന്തമാത്രമല്ല,
മാനസികമായ വിഡ്യാഭിത്തവും! പിനെ മനസ്സിന്റെ
തെമ്മാടിത്തരം. വെറും തെമ്മാടിത്തരംതന്നെ. കേവലം
മനസ്സിനെ കബളിപ്പിക്കൽ' അയാൾ ആവർത്തിച്ചു.

കഴിഞ്ഞ രണ്ടുവർഷത്തെ സ്വന്തം ചിന്താധാരകളെ,
പ്രിയസഹോദരൻ രോഗം മുർച്ചിച്ചുകിടന്നപ്പോൾ
മരണത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തിച്ചതുമുതലുള്ള ഓർമകളെ, അയാൾ
ഹസ്യമായി അവലോകനം ചെയ്തു.

താനുശ്രപ്പേടെ ഏതൊരു മനുഷ്യന്റെയും മുന്നിലുള്ളതു
വേദനയും മരണവും ചിരന്തനമായ വിസ്മയത്തിയുമാണെന്ന്
ആദ്യമായി മനസ്സിലാക്കിയപ്പോൾ അങ്ങനെയൊരു
സാഹചര്യത്തിൽ ജീവിക്കുക സാധ്യമല്ലെന്നും ഏതെങ്കിലും
ഔഷ്ടശക്തിയുടെ ക്രൂരമായ പരിഹാസമാണും ജീവിതമെന്ന
കാഴ്ചപ്പാട് ഉപേക്ഷിക്കണമെന്നും അതിനു കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ
സ്വയം വെടിവച്ചു മരിക്കുകയാണും വേണ്ടതെന്നുമുള്ള
തീരുമാനത്തിലാണ് അയാൾ ഏത്തിച്ചേർന്നത്.

എന്താണ്ടു കാണിക്കുന്നത്? അയാൾ നല്ല രീതിയിൽ
ചിന്തിച്ചുവെന്നും എന്നാൽ മോശരമായ രീതിയിൽ
ജീവിച്ചുവെന്നുമാണ് അതു കാണിക്കുന്നത്.

അമ്മയുടെ മുലപ്പാലിനൊപ്പം ഉൾക്കൊണ്ട ആത്മീയമായ
യാമാർത്ഥ്യങ്ങൾക്കുസരിച്ച് (എന്നാൽ അതിനെക്കുറിച്ചു
ബോധവാന്നല്ലാതെ), അയാൾ ജീവിച്ചു. പക്ഷേ, മനസ്സുകൊണ്ട്
പ്രസ്തുത യാമാർത്ഥ്യങ്ങൾ അംഗീകരിച്ചില്ലെന്നു മാത്രമല്ല,
ബോധപൂർവ്വം അവയിൽനിന്ന് ഒഴിഞ്ഞുമാറുകയും ചെയ്തു.
താൻ വളർന്നുവന്ന വിശ്വാസങ്ങളുടെ ബലത്തിലാണും തനിക്കു
ജീവിക്കാൻ സാധിച്ചതെന്ന് ഇപ്പോഴയാൾക്കു വ്യക്തമായി.

'ഈ വിശ്വാസങ്ങളില്ലായിരുന്നുകിൽ,
ദൈവത്തിനുവേണ്ടിയാണ്, സ്വന്തം ആവശ്യങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയല്ല,
ജീവിക്കേണ്ടതെന്ന് അറിയാതിരുന്നുവെങ്കിൽ
ഞാനെന്താകുമായിരുന്നു, എങ്ങനെ ജീവിക്കുമായിരുന്നു?
ഞാനാരു കള്ളനോ കൊള്ളളക്കാരനോ കൊലപാതകിയോ
ആകുമായിരുന്നു. എന്റെ ജീവിതത്തെ സന്തോഷപ്രദമാക്കുന്ന
യാതൊന്നും എനിക്കു ലഭിക്കുമായിരുന്നില്ല.'
എന്തിനുവേണ്ടിയാണും ജീവിക്കുന്നതെന്ന
ബോധമില്ലാതിരുന്നുകിൽ എത്രമാത്രം മുഗ്ധിയമായിരിക്കും തന്റെ

പ്രകൃതമെന്നു
വിജയിച്ചില്ല.

സകല്പിച്ചുനോക്കിയെങ്കിലും

അതിൽ

‘എൻ്റെ ചോദ്യത്തിനുള്ള ഉത്തരം താൻ അനേഷിച്ചു. ഉത്തരം നല്കാൻ യുക്തിക്കു സാധിച്ചില്ല. എതാണു നമ്മയെന്നും എതാണു തിന്മയെന്നുമുള്ള എൻ്റെ അറിവിലാണ് അതിന്റെ ഉത്തരമെന്ന് ജീവിതം എന്ന പരിപ്പിച്ചു. ആ അറിവ് താൻ സ്വയം നേടിയതല്ല, മറ്റൊരുക്കുമെന്നപോലെ എന്നിക്കും ലഭിച്ചതാണ്. എവിടെനിന്നുമോ അതു കരസ്ഥമാക്കാൻ എന്നിക്കു സാധ്യമല്ല.

‘എവിടെനിന്നാണ് എന്നിക്കതു ലഭിച്ചത്? എൻ്റെ
അയയ്ക്കാരനെ സ്നേഹിക്കണമെന്നും അവന
ഞക്കിക്കാലുാൻ പാടില്ലെന്നുമുള്ള അറിവ് താൻ നേടിയതു
യുക്തിബോധത്തിൽനിന്നാണോ? താനൊരു
കൂട്ടിയായിരുന്നപ്പോൾ എന്നോടവർ അങ്ങനെ പറത്തു.
താന്തു സന്തോഷത്തോടെ ഉൾക്കാണ്ടു.
എന്തുകൊണ്ടും, എൻ്റെ ആത്മാവിൽ നേരത്തെത്തന്നെ
ഉണ്ടായിരുന്ന കാര്യമാണവർ പറത്തത്. പക്ഷേ, ആരാൺതു
കണ്ടത്തിയത്? യുക്തിബോധമല്ല! നിലനില്പിനുവേണ്ടിയുള്ള
സമരവും എൻ്റെ ആഗ്രഹങ്ങൾക്കു തടസ്സം സ്വഷ്ടിക്കുന്ന
സകലരെയും ഞക്കിക്കാലുണമെന്ന നിയമവും കണ്ടുപിടിച്ചത്
യുക്തിബോധമാണ്. ആ അനുമാനത്തിലാണ് യുക്തിബോധം
എത്തിച്ചേരുന്നത്. പക്ഷേ, മറ്റുള്ളവരെ സ്നേഹിക്കണമെന്ന
നിയമം യുക്തി ഉപയോഗിച്ചു കണ്ടുപിടിക്കാവുന്ന ഒന്നല്ല.
കാരണം അതു യുക്തിപീനമാണ്.’

പതിമുന്ന്

അര് ദുതകാലത്തു തന്റെ മുന്നിൽവച്ച് ഡോളി അവളുടെ മക്കളെ വഴക്കു പറഞ്ഞ ഒരു സംഭവം ലെവിൻ ഓർമിച്ചു. കൂട്ടികൾ മെഴുകുതിരി കത്തിച്ചു റാപ്സബവി പഴങ്ങൾ വേവിക്കുകയും പാൽ ധാരയായി വായിലേക്കാഴിച്ചു കളിക്കുകയും ചെയ്തപ്പോൾ അമ്മ അവരെ ഉപദേശിച്ചു. കപ്പുകൾ പൊട്ടിപ്പോയാൽ ചായ കൂട്ടിക്കാൻ പാത്രമില്ലാതെ വിഷമിക്കുമെന്നും പാല് വെറുതെ കളഞ്ഞാൽ പട്ടിണികിടക്കേണ്ടി വരുമെന്നും മുതിർന്നവർ പാടുപെട്ടുണ്ടാക്കുന്നത് ഇങ്ങനെ നശിപ്പിക്കരുതെന്നും പറഞ്ഞു.

അമ്മയുടെ വാക്കുകൾ അവിശ്വസനിയതയോടെയാണ് മകൾ കേടുകൊണ്ടിരുന്നതെന്ന കാര്യം ലെവിൻ ശ്രദ്ധിച്ചു. രസകരമായ കളി അവസാനിപ്പിക്കേണ്ടി വന്നതിലായിരുന്നു അവർക്കു സക്കടം. ഡോളി പറഞ്ഞതിൽ ഒരു വാക്കുപോലും കൂട്ടികൾ വിശ്വസിച്ചില്ല. ഇത്തയോക്കെ തങ്ങൾ അകത്താക്കുന്നുവെന്ന ധാരണയില്ലാത്തതുകൊണ്ട്, അതു വിശ്വസിക്കാൻ അവർക്കു സാധിച്ചില്ല.

‘നമ്മ സംബന്ധിച്ചിടതേതാളം അതു തികച്ചും അപ്രധാനമാണ്.’ അവർ വിചാരിച്ചു: ‘എന്നും അങ്ങനെയൊക്കെത്തന്നെയായിരുന്നു. അതിനെക്കുറിച്ചും നമ്മൾ ആലോചിക്കേണ്ട കാര്യമില്ല, ഈ തൈളുടെ പുതിയ ഒരു കണ്ണുപിടിത്തമാണ്. റാസ്പ്പബവി പഴങ്ങൾ ഒരു കപ്പിലിട്ട് മെഴുകുതിരിക്കു മുകളിൽ പിടിച്ചു വേവിക്കണമെന്നും അകലെനിന്നും വായ്‌ക്കുള്ളിലേക്കു ധാരപോലെ പാലോഴിച്ചു കൂട്ടിക്കണമെന്നും തങ്ങൾക്കുതോന്തി. ഈ രസകരമാണ്. കപ്പിലോഴിച്ചു കൂടിക്കുന്നതിനേക്കാൾ മോശവുമല്ല.’

‘പ്രകൃതിശക്തികളുടെ അർത്ഥവും മനുഷ്യജീവിതത്തിന്റെ ലക്ഷ്യവും കണ്ണത്താനുള്ള എൻ്റെ ശ്രമവും ഇതുപോലെതന്നെയല്ലോ?’ അയാൾ സ്വയം ചോദിച്ചു.

‘മനുഷ്യൻ് അപരിചിതമായ ചിന്താപദ്ധതികളിലുടെ വളരെ മുമ്പുതന്നെ അവന് അറിയാമായിരുന്നതും അതിന്റെ അഭാവത്തിൽ ജീവിതം അസാധ്യമാണെന്ന് ഉറപ്പുള്ളതുമായ വിജ്ഞാനത്തിലേക്ക് അവനെ നയിക്കുന്നതിലുടെ എല്ലാ തത്ത്വശാസ്ത്രസിദ്ധാന്തങ്ങളും ഇതുതന്നെന്നയല്ല ചെയ്യുന്നത്?’

‘ജീവിതത്തിന്റെ പ്രധാനമായ അർത്ഥമെന്തനു സാധാരണ കർഷകനായ തിയഡോറിന് അറിയാവുന്നതിലപ്പുറം ഒരു തത്ത്വശാസ്ത്രജ്ഞനും അറിഞ്ഞുകൂടാ. അതുതന്നെന്നയല്ല സംശയാസ്പദമായ ബഹികവ്യാധാമത്തിലുടെ പുതിയ സിദ്ധാന്തമെന്ന മട്ടിൽ അവർ അവതരിപ്പിക്കുന്നത്?’

“ഈ കൂട്ടികൾ സുന്തമായി കൂപ്പുകളുണ്ടാക്കണമെന്നും പശുകളെ കറക്കണമെന്നുംമറ്റും നിർദ്ദേശിച്ചാൽ അവരിങ്ങനെ കുസ്യതികൾ കാണിക്കുമോ? ഈ, അവർ പടിണികിടന്നു മരിക്കും! സുന്തം വിചാര-വികാരങ്ങളുള്ള നമുക്ക് സ്വഷ്ടാവായ ഒരു ദൈവത്തക്കുറിച്ചുള്ള സകല്പമില്ലാതിരുന്നാൽ നമയെക്കുറിച്ചുള്ള ബോധമില്ലാതിരുന്നാൽ, തിന്മയെക്കുറിച്ചുള്ള വിശദികരണമില്ലാത്ത പക്ഷം, എന്തു സംഭവിക്കും?”

“ഈ ധാരണകളില്ലാത്ത ദരവന്മയെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കു. ആത്മീയതയുടെ അഭാവമാണ് നമെ വിനാശകാരികളാക്കുന്നത്. വാസ്തവത്തിൽ കേവലം കൂട്ടികളാണു നമ്മൾ!”

‘എന്റെ മനസ്സിന് ആശ്രാസം പകരുന്ന ആ കർഷകനും എനിക്കും പൊതുവായുള്ള ഈ അറിവ് എവിടെനിന്നാണു വരുന്നത്? എവിടെനിന്നാണ് എനിക്കുതു ലഭിക്കുന്നത്?’

‘ഈശ്വര സകല്പമുഖ്യക്കാണ് ഒരു ക്രിസ്ത്യാനിയായി വളർന്ന താൻ, ക്രിസ്തുമതം പ്രദാനം ചെയ്ത ആത്മീയമായ അനുഗ്രഹം ആവോളം പാനചെയ്തതിനുശേഷം ഒരു കൊച്ചുകൂട്ടിയെപ്പോലെ ഒന്നും മനസ്സിലാക്കാൻ ശ്രമിക്കാതെ എല്ലാം നശിപ്പിക്കുന്നു. അതായത്, എന്റെ ജീവിതത്തിന് ആധാരമായതിനെ നശിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. എക്കിലും ജീവിതത്തിലെ നിർണ്ണായകപദ്ധതിൽ വിശപ്പും തണ്ടുപുംകൊണ്ടു വലയുന്ന കൂട്ടികളെപ്പോലെ താൻ അവനിലേക്കു തിരിയുന്നു. അകുമം കാണിച്ചതിന് അമ്മയുടെ ശകാരം കേൾക്കേണ്ടിവരുന്ന കൂട്ടികളേക്കാൾ മോശമായി താൻ പെരുമാറുന്നു.

‘എനിക്കെറിയാവുന്ന കാര്യങ്ങൾ യുക്തി ഉപയോഗിച്ചു തൊൻ മനസ്സിലാക്കിയതല്ല, എനിക്കു വെളിപ്പേടുത്തിത്തന്നതാണ്, സഭയുടെ പ്രവ്യാപനത്തിൽനിന്നു ഹൃദയത്തിൽ ഉൾക്കൊണ്ടതാണ്.’

‘സഭയോ? സഭയോ?’ ലെവിൻ സ്വയം ചോദിച്ചു. പുരംതിരിഞ്ഞു, കൈമുട്ടിൽ തലചായ്ച്ചു, അകലെനിന്നു നടിയെ സമീപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന കാലിക്കൂട്ടത്തേനോക്കി.

‘പക്ഷേ, സഭയുടെ അവകാശവാദങ്ങളെല്ലാം വിശ്വസിക്കാൻ എനിക്കു സാധിക്കുമോ?’ ഏറ്റവും വിചിത്രമെന്നു തനിക്കു തോന്തിയിട്ടുള്ള സിഖാന്തങ്ങളുടെയും ചിന്തിച്ചു—സൃഷ്ടി—പക്ഷേ, സ്വന്തം നിലനില്പിനെ എങ്ങനെയാണു സാധുകരിക്കുക? സ്വന്തം അന്തർത്തുംകൊണ്ടോ? സാത്താനും പാപവും?—തിന്മയും എങ്ങനെ വിശദികരിക്കും?... ഒരു രക്ഷകൻ?...

‘പക്ഷേ, എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞതുകൂടാ, ഓന്നും! എന്നോടും മറ്റൊരുവരോടും പരഞ്ഞിട്ടുള്ളതിന്പുറം എന്തെങ്കിലും അറിയാൻ എനിക്കു സാധ്യമാണോ?’

ദൈവത്തിനും നമ്മിലുമുള്ള വിശ്വാസത്തിനെതിരായ യാതൊന്നും സഭയുടെ സിഖാന്തങ്ങളില്ലെന്നാണ്യാർക്കു തോന്തിയത്...

‘സഭയുടെ സിഖാന്തങ്ങളിലോരോന്നും വ്യക്തിപരമായ ആവശ്യങ്ങൾ നിരവേറ്റുന്നതിലുടെയല്ല, സത്യത്തിൽ വിശ്വാസമർപ്പിക്കുന്നതിലുടെയാണു സാക്ഷാത്കരിക്കപ്പേണ്ടത്. ഭൂമിയിലെ ഏറ്റവും മഹത്തായ ദിവ്യാത്മകതം യാമാർത്ഥ്യമാക്കുന്നതിന് ആത്മീയജീവിതമാണ് ഏറ്റവും വിലപിടിച്ചതെന്നു സകലമാനപേരും സന്ന്യാസിമാരും വിഡ്യചികളും കൂട്ടികളും മുതിർന്നവരും കർഷകരും ലാവോവും കിറ്റിയും യാചകരും രാജാക്കന്നരും ഉൾപ്പെടയുള്ള കോടിക്കണക്കിനാളുകൾ മനസ്സിലാക്കുന്നതിന് ഉതകുന്നതിനാണ് ആ സിഖാന്തങ്ങൾ.’

അയാൾ മലർന്നുകിടന്നു മേലങ്ങളില്ലാത്ത ആകാശത്തെ നോക്കി. ‘വൃത്താക്യതിയിലുള്ള ഒരു പേടകമല്ല ഈതെന്നും അനന്തരയുടെ ഓരംശമാണെന്നും എനിക്കെറിഞ്ഞുകൂടാത്തതാണോ? എങ്കിലും എത്ര സുക്ഷിച്ചുനോക്കിയാലും ഒരു നീല പേടകം മാത്രമേ എന്തു കണ്മുന്നിൽ തെളിയുന്നുള്ളു.’

ലെവിൻ അലോചന മതിയാക്കി, നിഗുണമായ എന്തോ ശബ്ദത്തിനു കാതോർത്തു.

‘യമാർത്ഥത്തിൽ ഇതുതന്നെന്നയാണോ വിശ്വാസം?’
തനിക്കനുഭവപ്പെട്ട ആഴ്ചാദത്തിൽ വിശ്വസിക്കാൻ സംശയിച്ച്
അയാൾ അലോചിച്ചു: ‘എന്റെ ദൈവമെ, ഞാൻ നിനക്കു നന്ദി
പറയുന്നു!’ തേങ്ങിക്കരുച്ചിലമർത്തി, നിരന്തര കണ്ണുകൾ രണ്ടു
കൈകൊണ്ടു തുടച്ച് അയാൾ പിറുപിറുത്തു.

പതിനാല്

ലെവിൻ നേരേ മുന്നോട്ടുനോക്കി. കാലിക്കൂട്ടത്തിനടുത്തു തന്റെ വണ്ഡിയും വണ്ഡിക്കാരനും കുതിരയും. വണ്ഡിക്കാരൻ കാലിമേയ്‌ക്കുന്നയാളോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നില്‌ക്കുന്നു. അടുത്ത നിമിഷം, തന്റെ തൊട്ടടുത്ത്, വണ്ഡിച്ചുക്കങ്ങളുടെ ശബ്ദവും കുതിര മുകയിടുന്നതും കേട്ടു. ചിന്തയിൽ മുഴുകിയിരുന്നതു കാരണം വണ്ഡിക്കാരൻ തന്നെ തെടിവന്നതെന്തിനെന്നാലോചിച്ചില്ല.

വണ്ഡിക്കാരൻ അടുത്തുവന്നു വിളിച്ചപ്പോഴാണ്
മനോരാജ്യത്തിൽനിന്നുണ്ടാക്കപ്പെട്ടത്.

“യജമാനത്തി പരഞ്ഞയച്ചതാണ്. അങ്ങയുടെ സഹോദരനും മറ്റാരു മാന്യനും വന്നിട്ടുണ്ട്.”

ലെവിൻ വണ്ഡിയിൽ കയറി കടിഞ്ഞാൾപിടിച്ചു.

സ്വപ്നത്തിൽനിന്നുണ്ടാക്കപ്പോലെ
സ്ഥലകാലബോധമുണ്ടാകാൻ കുറച്ചു സമയമെടുത്തു.
കൊഴുത്തുതടിച്ച കുതിരയെയും തന്റെ അടുത്തിരുന്ന
വണ്ഡിക്കാരൻ ഇവാനെയും നോക്കി. സഹോദരനെ
പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നതാണെന്നും നേരം വൈകിയതുകൊണ്ടു തന്റെ
ഭാര്യയ്ക്കു വിഷമം കാണുമെന്നും ഉള്ളറിച്ചു. സഹോദരനൊപ്പം
വന്ന അതിമി ആരാണെന്നിംതുകൂടാ. തന്റെ
സഹോദരനെയും തന്റെ ഭാര്യയെയും അജ്ഞാതനായ
അതിമിയെയും ഒരു പുതിയ വെളിച്ചത്തിലാണ്യാർ കണ്ടത്.
എല്ലാവരോടുമുള്ള തന്റെ ബന്ധത്തിൽ ഇന്നി മാറ്റമുണ്ടാകുമെന്നു
തോന്തി. ‘ഇന്നി മേലിൽ തർക്കങ്ങളില്ല. കിറ്റിയുമായി വഴക്കു
കൂടുകയില്ല, അതിമി ആരായിരുന്നാലും അയാളോടു
സ്വന്നേഹത്തോടെ പെരുമാറും. ഭൂത്യമാരോടും
ഇവാനോടുമെല്ലാമുള്ള പെരുമാറ്റത്തിൽ മാറ്റംവരും.’

ക്ഷമ നശിച്ചു ചീറ്റിക്കൊണ്ടിരുന്ന കുതിരയുടെ കടിഞ്ഞാൾ
മുറുകെപ്പിടിച്ചു ലെവിൻ തൊട്ടടുത്തിരുന്ന ഇവാനെ നോക്കി.

ഒഴിഞ്ഞ കൈകൾക്കാണ് എന്തു ചെയ്യണമെന്നറിയാതെ, കാറു മേലോട്ടുയർത്തിയ ഷർട്ടിന്റെ അറ്റം താഴേക്കു വലിച്ചുപിടിക്കുകയാണെന്നാർ. അയാളോട് എന്തെങ്കിലും പരയാനുള്ള ആലോചനയിലായിരുന്നു ലെവിൻ.

“ഇടതേതാട്ടു പിടിക്കണം സർ, അതാ അവിടെയോരു കൂറി.” വണ്ഡിക്കാൻ കുതിരയുടെ കടിഞ്ഞാൻ പിടിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു.

“താനിവിടെയിരി, എന്ന പതിപ്പിക്കാൻ വരണ്ട്.” എപ്പോഴുമെന്നപോലെ ലെവിൻ ശുണ്ടിയെടുത്തു. അതു തെറ്റായിപ്പോയെന്നു പെടുന്നു മനസ്സിലാക്കുകയും ചെയ്തു.

വീടിനടുത്തതാരായപ്പോൾ ശ്രീഷ്യയും താന്യയും ഓടിവന്നു.

“കോസ്റ്റാ ചിറപ്പാ, അമ്മയും അപ്പുപ്പനും സെർജിയസ് ഇവാനിച്ചും വേരാരാളും വരണ്ണാണ്” എന്നു വിളിച്ചു പരഞ്ഞ അവർ വണ്ഡിയിൽ വലിഞ്ഞുകയറി.

“വേരാരാളോ? ആരാണത്?”

“ഒരു ഭയക്കൻ! ഈതാ, ഈങ്ങനെ കൈയും വീശി നടക്കുന്ന ഓൾ.” താന്യ വണ്ഡിയിൽ എണ്ണിറുന്നിന് കടാവസ്സാവിനെ അനുകരിച്ചു.

“വയസ്സേനാ ചെരുപ്പക്കാരനേനാ?” താന്യയുടെ അംഗവിക്ഷപങ്ങൾ മറ്റാരാളെ ഓർമിപ്പിച്ചതുകൊണ്ട് ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

‘എന്നിക്കിഷ്ടപ്പെടാത്ത വല്ലവരും ആകാതിരിക്കണേ’ എന്ന് ആഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു.

വളവുതിരിഞ്ഞപ്പോൾ എതിരേവനു കടാവസ്സാവിനെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു. താന്യ അഭിനയിച്ചു കാണിച്ചതുപോലെ കൈകൾ വീശിക്കൊണ്ട് അയാൾ അടുത്തുവന്നു.

കടാവസ്സാവിന്റെ ഇഷ്ടവിഷയമാണു തത്ത്വശാസ്ത്രം. അത് പതിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ഏതോ പ്രകൃതിശാസ്ത്രജ്ഞന്റെ പകൽനിന്നു ശഹിച്ചതാണ്. മോസ്കോയിൽവച്ചു ലെവിൻ പലതവണ കടാവസ്സാവുമായി തർക്കിച്ചിട്ടുമുണ്ട്.

‘എന്തായാലും ഇത്തവണ താൻ തർക്കിക്കാനുദ്ദേശിക്കുന്നില്ല.’ അയാൾ വിചാരിച്ചു.

വണ്ഡിയിൽനിന്നിരുന്നു സഹോദരനെയും കടാവസ്സാവിനെയും സ്വാഗതം ചെയ്തിട്ട് കിറ്റി എങ്ങോട്ടു പോയെന്ന് ലെവിൻ ചോദിച്ചു.

“മിത്യേയ കോളായിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി.” ഡോളി പരഞ്ഞു. (വീടിനടുത്തുള്ള ഒരു മരക്കൂട്ടത്തിന്റെ പേരാണു

കോളാ). വീടിൽ ചുടുകുടുതലായതുകാണ്ട് കൂദത്തിനെ അവിടെ കിടത്തി ഉറക്കാമെന്നു വിചാരിച്ചാണ്. കൂദത്തിനെ അവിടെ കൊണ്ടുപോകുന്നത് അപകടകരമാണെന്ന് ലെവിൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

“അവർക്കിങ്ങനെ ചുറ്റി നടക്കുന്നതാണിഷ്ടം.” വയസ്സുന്ന് പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു: “കൂദത്തിനെ നിലവരിയിൽ കൊണ്ടുപോയാൽ മതിയെന്നാണു താൻ പറഞ്ഞത്.”

“തേനീച്ചക്കുടുകൾക്കുതേതക്കു വരാനാണവർ ഉദ്ദേശിച്ചത്.” ഡോളി പറഞ്ഞു. “നിങ്ങൾ അവിടെയായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചു. തങ്ങളും അങ്ങോട്ടാണു പോകുന്നത്.”

“എന്താണു നിന്റെ ഇപ്പോഴത്തെ പണി?” കൊസ്റ്റനിഷ്വർ സഹോദരനോടു ചോദിച്ചു.

“പ്രത്യേകിച്ചാനുമില്ല. പതിവുപോലെ കൃഷിയുടെ തിരക്കിൽത്തനെ. കുറെറിവസം കഴിത്തല്ലോ പോകുന്നുണ്ടോ? ഇങ്ങോടു വരുന്നെന്നു പറഞ്ഞിട്ടു വളരെ നാളായല്ലോ. തങ്ങൾ പ്രതീക്ഷിച്ചിരിക്കുകയായിരുന്നു.”

“ഉദ്ദേശം രണ്ടാഴ്ച. മോസ്കോയിൽ കുറെയധികം ജോലിയുണ്ടായിരുന്നു.” സഹോദരനോടു സ്നേഹപൂർവമായ ബന്ധം പുലർത്തണമെന്നാണ് ലെവിൻ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നതെങ്കിലും ഇപ്പോൾ ആ മുഖത്തു സുകഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോൾ ഒരുതരം അസ്വസ്ഥത അനുഭവപ്പെട്ടു. എന്തു പരയണമെന്നറിയാതെ അയാൾ നിലത്തു നോക്കിനിന്നു.

“നിന്റെ പുസ്തകത്തിന്റെ നിരൂപണം ഏതിലെക്കിലും പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിരുന്നോ?” കൊസ്റ്റനിഷ്വർ ചോദിച്ചു.

“അതിലെബാനും ആർക്കും താൽപര്യമില്ല. എനിക്കു തീരെയില്ല.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു. “അങ്ങോടു നോക്കു ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ്, മഴ വരുന്നു,” മരങ്ങൾക്കു മീതെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട വെള്ളമേഘങ്ങളെ അയാൾ ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു.

സഹോദരനാർ തമ്മിൽ നിലനിന്നിരുന്ന പഴയ, ശത്രുതാപരമല്ലെങ്കിലും ഉള്ളശ്ശമല്ലാത്ത, ബന്ധം പുനഃസ്ഥാപിക്കാൻ ഇപ്പോൾ വാക്കുകൾത്തനെ ധാരാളമായിരുന്നു.

“നിങ്ങൾ വന്നതു വളരെ നന്നായി.” കടാവസോവിനോട് ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

“കുറെ നാളായി വിചാരിച്ചതാണ്. ഇനി നമുക്കു ചിലതൊക്കെ സംസാരിക്കാം. നിങ്ങൾ സ്വപ്നസര

വായിച്ചിട്ടുണ്ടാ?"

"ഇല്ല, ഞാൻ മുഴുവനും വായിച്ചിട്ടില്ല. എന്തായാലും ഈപ്പോൾ എനിക്കതിൽ താൽപര്യമില്ല."

"കൊള്ളാമല്ലോ, എന്തുപറ്റി?"

എനിക്കാവശ്യമുള്ള ഉത്തരങ്ങൾ അയാളുടെയോ അതുപോലുള്ളവരുടെയോ കൃതികളിൽനിന്നു കിട്ടുകയില്ലെന്നു വ്യക്തമായി, ഈപ്പോൾ..."

കടാവസോവിന്റെ പ്രശ്നത്തിലും സന്തുഷ്ടവുമായ മുവഭാവം അയാളുടെ മനസ്സിനെ സ്പർശിച്ചു. ഈ സംഭാഷണം തന്റെ ആത്മീയമായ നിലപാടിനെ ദുർബലമാക്കുകയാണെന്നിത്ത് നിഭൂഖ്യമാക്കുന്നത് പാലിച്ചു.

"അതിനെക്കുറിച്ച് നമുക്ക് പിന്നീട് സംസാരിക്കാം. തേനിച്ചുകൂടുകൾ കാണണമെങ്കിൽ ഇതിലേ പോണം."

ഇടുങ്ങിയ ഇരുവശവും ചെടിപ്പടർപ്പുകളുള്ള, നടപ്പാത കടന്ന മരച്ചുവട്ടിലെ ബൈഞ്ഞുകളിൽ അവർ ഇരുന്നു. ലെവിന് കൂട്ടിക്കൾക്കും മുതിർന്നവർക്കുംവേണ്ടി രൊട്ടിയും വെള്ളരികയും പുതിയ തേനും എടുത്തുകൊണ്ടുവരാൻ പോയി.

ചുറ്റും മുളിപ്പിനെ തേനിച്ചുകളെ ആട്ടിയകറ്റിക്കൊണ്ട് ലെവിന് കൂടിലിനകത്തു ചെന്നു. അതിനിട താടിരോമങ്ങൾക്കിടയിൽ കുടുങ്ങിയ ഓരോള്ളത്തിനെ വളരെ സുക്ഷ്മതയോടെ സ്വതന്ത്രമാക്കി. ചുവരിലെ തുകലിയിട്ടിരുന്ന മുട്ടപടമെടുത്തണിത്ത് കൈകൾ പോക്കറ്റിൽ തിരുക്കി, കുടുകൾക്കടുത്തുപോയി നോക്കി. പണിയെടുക്കുന്ന ഇച്ചുകൾ കൂട്ടിനുപുറത്തെക്കും നാരകമരങ്ങൾ പുതതുനിന്ന കാട്ടിൽനിന്നു ചുമടുകളുമായി തിരിച്ചും പറന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ചെവിയിൽ നിരന്തരമായ മുളർക്കെട്ടുകൊണ്ടുനിന്നപ്പോൾ, തന്റെ ആത്മീയധ്യാരണകൾക്കു മഞ്ഞലേലപിച്ച യാമാർത്ഥ്യങ്ങളിൽനിന്ന് അകന്നുമാരാൻ സാധിച്ചതിൽ ലെവിന് സന്തോഷിച്ചു.

ഇവാനോടു ദേശ്യപ്പെട്ടതും സഹോദരനോടു സന്നേഹമില്ലാത്ത മട്ടിൽ പെരുമാറിയതും കടാവസോവിന്റെ അഭിപ്രായത്തെ അവഗണിക്കാൻ ശ്രമിച്ചതും അയാൾ ഓർമ്മിച്ചു.

"അതു കേവലം നേമിഷികമായ ഒരു വികാരമായിരുന്നുകിൽ മതിയായിരുന്നു." അയാൾ ആശിച്ചു.

പക്ഷേ, അതേ നിമിഷംതന്നെ സുപ്രധാനമായ ഒരു മാറ്റം തന്നിലുണ്ടായെന്ന് അയാൾ സന്തോഷത്തോടെ മനസ്സിലാക്കി.

താൻ കണ്ണത്തിയ ആത്മീയമായ സ്വാസ്ഥ്യം
താൽക്കാലികമായി മറയ്ക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടും അതു നഷ്ടപ്പെട്ടിട്ടില്ല.

തനിക്കു ചുറ്റും വട്ടമിടുപറന്നു ഭീഷണിപ്പെടുത്തി, ശ്രദ്ധ
വ്യതിചലിപ്പിക്കുന്ന തേനീച്ചകൾ തന്റെ ശാരീരിക സ്വാസ്ഥ്യം
നശിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ, വണ്ണിയിൽ കയറിയനിമിഷം തൊടുള്ള
പലതരം വ്യാകുലതകൾ തന്റെ ആത്മീയസ്വാത്രന്ത്യം
നഷ്ടപ്പെടുത്തുകയാണ്. എങ്കിലും അവ
അകന്നുപോകുന്നതോടെ സ്വാത്രന്ത്യം പുന്ഃസ്ഥാപിക്കപ്പെടും.
തേനീച്ചകളുടെ മധ്യത്തിലും തന്റെ ശാരീരികശോഷി
നഷ്ടപ്പെടാത്തതുപോലെ പുതുതായി നേടിയ
ആത്മീയശക്തിയും ക്ഷയിക്കുന്നില്ല.

പതിനെം്പ്

“കോണ്ടു, സെർജിയൻ ഇവാനിച്ച് ഇങ്ങോടുവന്നത് ആരുടെകുടൈയാണെന്നിയാമോ?” കുട്ടികൾക്കു വെള്ളരികയും തേനും കൊടുത്തിട്ടു ഡോളി പറഞ്ഞു: “വോൺസ്കിയുടെ കുടെ! മുപ്പ് സെർബിയയിലേക്കു പോകുകയായിരുന്നതെ.”

“ശരിയാണ്. ഒറ്റയ്ക്കല്ലു. സ്വന്തം ചെലവിൽ ഒരു സേനാവിഭാഗത്തയും കൊണ്ടുപോകുന്നുണ്ട്.” കടാവസോവ് പറഞ്ഞു.

“അതു നല്ലതുതനെ.” ലെവിൻ പറഞ്ഞു. എന്നിട്ടു കൊസ്റ്റിഷേവിനെ നോക്കിക്കൊണ്ടു ചോദിച്ചു: “ഇപ്പോഴും അവിടേക്കു വോളണ്ടിയർമാർ പോകുന്നുണ്ടോ?”

കൊസ്റ്റിഷേവ് മറുപടി പറയാതെ പാത്രത്തിലെ തേനിൽ വീണുകിടക്കുന്ന ജീവനുള്ള ഒരു തേനിച്ചയെ കത്തിയുടെ അറ്റംകൊണ്ട് എടുത്തു കളഞ്ഞു.

“ഉണ്ടനാണു തോന്നുന്നത്.” വെള്ളരിക്കൈഷണം ഉറക്ക ചവച്ചുകൊണ്ട് കടാവസോവ് പറഞ്ഞു: “ഇന്നലെ ദ്രോഷനിലെ ബഹളം കാണേണ്ടതായിരുന്നു.”

“എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല.” വയസ്സൻ പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു: “സെർജിയൻ ഇവാനിച്ച്, ഈ വോളണ്ടിയർമാരെല്ലാം എങ്ങോട്ടാണു പോകുന്നതെന്നും ആരോടാണു യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതെന്നും നിങ്ങൾക്കരിയാമോ?”

“തുർക്കിക്കളോട്!” കത്തിയിൽ പട്ടിപ്പിടിച്ചു ചലിക്കാൻ ബുദ്ധിമുട്ടിയ തേനിച്ചയെ ഓരിലയിലേക്കു മാറ്റിയിട്ട് കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു.

“ആരാണു തുർക്കിക്കളോടു യുദ്ധം പ്രവ്യാപിച്ചത്? മാധം ലൂഡിന്റെ സഹായത്തോടെ ഇവാൻ ഇവാനിച്ച് റിംഗാസോവും ലിഡിയ ഇവാനോവ് പ്രഭിയും ചേർന്നാണോ?”

“ആരും യുദ്ധം പ്രവർപ്പിച്ചില്ല. ദുരിതം അനുഭവിക്കുന്ന അയൽക്കാരോടു ജനങ്ങൾക്ക് സഹതാപമുണ്ട്. അവരെ സഹായിക്കുന്നുമാത്രം.” കൊസ്റ്റിഷേവാണു പറഞ്ഞത്.

“സഹായിക്കുന്ന കാര്യമല്ല പ്രിൻസ് പറഞ്ഞത്.” ശ്രദ്ധുരൻ പക്ഷം പിടിച്ച് ലെവിൻ ഇടപെട്ടു: “യുദ്ധത്തക്കുറിച്ചാണ്. ഗവൺമെന്റിന്റെ അനുവാദമില്ലാതെ സ്വകാര്യവ്യക്തികൾ യുദ്ധത്തിൽ പങ്കടക്കാൻ പാടില്ലെന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായം.”

“കോസ്റ്റാ, ഈതാ ഒരു തേനിച്ച! ഈതു നമ്മളെ കുത്തും!” ഒരു കടമലിനെ ആട്ടിയകറ്റിക്കൊണ്ട് ഡോളി പറഞ്ഞതു.

“അതു തേനിച്ചയല്ല, കടമലാണ്.” ലെവിൻ പറഞ്ഞതു.

“എന്താണു തന്റെ സിഖാന്തം?” ലെവിൻ ഒരു സംവാദത്തിനു വെല്ലുവിളിച്ചുകൊണ്ട് ഒരു ചെറുചിരിയോടെ കടാവസ്തോവ് ചോദിച്ചു: “സ്വകാര്യവ്യക്തികൾക്ക് അവകാശമില്ലെന്നോ?”

“എന്റെ സിഖാന്തം ഈതാണ്. ഒരു വശത്ത് യുദ്ധം മുശീയവും കുറവും ഭയാനകവുമായ ഒരു കാര്യമാണ്. ഓരാൾക്കും—കിസ്ത്യാനിയുടെ കാര്യം പ്രത്യേകിച്ച് പരയേണ്ടതില്ല—ഒരു യുദ്ധം ആരംഭിക്കുന്നതിന്റെ ഉത്തരവാദിത്വം വ്യക്തിപരമായി ഏറ്റുടക്കാനാവില്ല. അനിവാര്യമാണെങ്കിൽമാത്രം ഒരു ഗവൺമെന്റും അതു ചെയ്യാൻ പാടുള്ളു. മറുവശത്ത്, നിയമത്തിന്റെ ദൃഷ്ടിയിലും സാമാന്യബോധത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിലും ഭരണകൂടത്തിന്റെ കാര്യങ്ങളിൽ, വിശ്രേഷിച്ച് യുദ്ധമായി ബന്ധപ്പെട്ട കാര്യങ്ങളിൽ പൗരമാർ തങ്ങളുടെ വ്യക്തിപരമായ താൽപര്യങ്ങൾ പരിത്യജിക്കുന്നു.”

കൊസ്റ്റിഷേവും കടാവസ്തോവും തർക്കത്തിലിടപെട്ട ഒരേസമയം സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി.

“അതുതന്നെന്നയാണെനിക്കും ചുണ്ടിക്കാണിക്കാനുള്ളത് ചങ്ങാതിം.” കടാവസ്തോവ് പറഞ്ഞതു: “പൗരമാരുടെ താൽപര്യം ഗവൺമെന്റ് നിരവേറ്റാതിരുന്നാൽ സമൂഹം അതിന്റെ സ്വന്തം താൽപര്യം പ്രവർപ്പിക്കാൻ നിർബന്ധിതമാകും.”

പക്ഷം, കൊസ്റ്റിഷേവ് അതിനോടു യോജിച്ചില്ല. വ്യത്യസ്തമായ ഒരഭിപ്രായമാണ് അയാൾ പറഞ്ഞത്.

“ആ ചോദ്യംതന്നെ അപ്രസക്തമാണ്. ഈവിടെ യുദ്ധം പ്രവർപ്പിച്ചിട്ടില്ല. കേവലം മാനുഷികവും ക്രിസ്തീയവുമായ വികാരപ്രകടനം മാത്രം. നമ്മുടെ സ്വന്തം രക്തത്തിലും മതത്തിലുംപെട്ട സഹോദരങ്ങൾ കൊല്ലപ്പെട്ടു. അവർ നമ്മുടെ

നമ്മുടെ സ്വന്തം രക്തത്തിലും മതത്തിലും പെട്ട സഹോദരങ്ങള്ളെന്നു പറഞ്ഞാലും കുണ്ടതുങ്ങളും സ്ത്രീകളും വ്യഖ്യാനാരുമാണെന്ന കാരണത്താൽത്തന്നെ നമ്മുടെ രോഷം ആളിക്കത്തും. ഭീകരത അവസാനിപ്പിക്കാൻ റഷ്യാക്കാർ ഓടിയെത്തും. നിങ്ങൾ ഒരു രോധേ നടന്നുപോകുന്നുവെന്ന് സകല്പിക്കുക. ഒരു കുടിയൻ ഒരു സ്ത്രീയെയോ കുട്ടിയെയോ മർദ്ദിക്കുന്നതു കാണുന്നു. ആ മനുഷ്യനെതിരെ യുദ്ധം പ്രവാപിച്ചിട്ടുണ്ടോ ഇല്ലയോ എന്നു ചോദിക്കാതെതന്നെ നിങ്ങൾ ഓടിച്ചേരുന്ന് ആക്രമണത്തിനു വിധേയരായ വ്യക്തികളെ രക്ഷിക്കാൻ ശ്രമിക്കും."

"പക്ഷേ, അതിന്റെ പേരിൽ താന്നയാളെ കൊല്ലില്ല." ലെവിൻ പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങൾ കൊല്ലും."

"എനിക്കെന്തുകൂടാ. അങ്ങനെയോരു സംഭവം കാണാനിടയായാൽ അപ്പോഴതെത്തു എന്ന് മനോഭാവത്തിനുസരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കും. അതു മുൻകൂട്ടി പറയാനാവില്ല. പക്ഷേ, സ്ഥാവുകളെ അടിച്ചുമർത്തുന്നതിനെതിരെ അങ്ങനെയോരു വികാരം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഉണ്ടാക്കാൻ സാധ്യവുമല്ല."

"നിങ്ങൾക്കില്ലായിരിക്കാം, പക്ഷേ, മറ്റൊളവർക്കുണ്ട്." അസംസ്കരിക്കാതുകയും മുഖാവത്തോടെ കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: "ഓർത്തയോക്കൻ് ക്രിസ്ത്യാനികൾ വിശ്വാസാലാതകരായ മുസൽമാനാരുടെ നുകത്തിന്കീഴിൽ കഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്ന് പരിത്രമുണ്ട്. സ്വന്തം സഹോദരങ്ങളുടെ ദുരന്തങ്ങളെക്കുറിച്ചു കേൾക്കുകയും പ്രതിഷ്യിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്."

"ഉണ്ടായിരിക്കാം." ലെവിൻ പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ, എനിക്ക് ആ അഭിപ്രായമില്ല. താനും അക്കൂട്ടത്തിലോരാളാണ്ടോ."

"എനിക്കുമില്ല." പ്രിൻസ് അതിനോടു യോജിച്ചു: "താൻ വിദേശത്തായിരുന്നു. പത്രങ്ങൾ വായിച്ചു. പക്ഷേ, ബർഗേറിയയിലെ അതിക്രമങ്ങൾക്കു മുമ്പുതന്നെ റഷ്യക്കാർ പെട്ടെന്ന് സ്ഥാവോൺിക് സഹോദരങ്ങളെ സ്നേഹിക്കാൻ തുടങ്ങിയതെന്നുകൊണ്ടാണെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല. എനിക്കവരോടു പ്രത്യേകിച്ചു സ്നേഹമൊന്നും തോന്നുന്നില്ല. താനൊരു കുരജന്തുവാണോ എന്നു സംശയിച്ചുപോയി. തിരിച്ചിവിട വന്നപ്പോൾ എനിക്കാശവാസമായി. എന്നപ്പോലെ റഷ്യയിൽമാത്രം താൽപര്യമുള്ളവരും സ്ഥാവംസഹോദരങ്ങളുടെ

കാര്യത്തിൽ താൽപര്യമില്ലാത്തവരുമായ പലരും ഇവിടെയുണ്ട്. അവരിലൊരാളാണ് കോൺസൾറ്റന്റ്.”

“ഇവിടെ വ്യക്തിപരമായ താൽപര്യങ്ങൾക്കു പ്രസക്തിയില്ല.” കൊസ്റ്റിഷേവ് പറഞ്ഞു: “റഷ്യ, അവിടത്തെ ജനങ്ങൾ, അവരുടെ താൽപര്യം പ്രകടമാക്കികഴിത്തെ സ്ഥിതിക്കു വ്യക്തികളുടെ അഭിപ്രായം പ്രശ്നമേയല്ല.”

“എന്നോടു കഷമിക്ക്, എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. ജനങ്ങൾക്കും ഇതിനെക്കുറിച്ച് ഒന്നും അറിഞ്ഞതുകൂടാ.” പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു.

“എന്ത് പണ്ടാ!, അവർക്കരിഞ്ഞതുകുടെനാണോ? ഞായറാഴ്ച പഴ്ലിയിൽ നടന്നതോ?” സംഭാഷണം ശ്രദ്ധിച്ച ഡോളി ചോദിച്ചു: “ഒരു ടൗവലെടുത്തു കൊണ്ടുവരുമോ?” കുട്ടികളേന്നോക്കി പിരിച്ചുകൊണ്ടുനിന്ന് വ്യഖ്യനോടവർ പറഞ്ഞു: “എല്ലാവരും ഒരുപോലെ...”

“പഴ്ലിയിലെന്താണു നടന്നത്? വായിക്കണമെന്ന് അച്ചന്നോടു കല്പിച്ചു. അച്ചൻ വായിച്ചു. ആളുകൾക്ക് ഒന്നും മനസ്സിലായില്ലെങ്കിലും ഏതു സുവിശേഷപ്രസംഗതിഞ്ഞയും അവസാനം പതിവുള്ളതുപോലെ അവർ നെടുവിൽപ്പിട്ടു,” പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു: ആത്മാവിന്റെ മോചനത്തിനുള്ള ഒരു പദ്ധതിക്കു പണം പിരിക്കുന്നുണ്ടെന്ന് അറിയിച്ചു. എല്ലാവരും ഓരോ കോപ്പക്ക് സംഭാവന നല്കി. എന്തിനുവേണ്ടിയായിരുന്നു അതെന്ന് അവർക്ക് അറിഞ്ഞതുകൂട്.

“അറിയാതിരിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല. സ്വന്തം വിധിയെക്കുറിച്ചുള്ള ഓരോബോധം ആളുകളുടെ മനസ്സിലുണ്ട്. ഇതുപോലുള്ള അവസരങ്ങളിൽ അതു വ്യക്തമാകും...” വ്യഖ്യനായ തേനീച്ചവളർത്തലുകാരനെ നോക്കി കൊസ്റ്റിഷേവ് തീർത്തുപറഞ്ഞു.

നരച്ചു തുടങ്ങിയ കരുത്ത താടിയും വെള്ളിപ്പോലുള്ള തലമുടിയുമുള്ള സുമുഖനായ ആ വ്യഖൻ കൈയിൽ ഒരു കിണ്ണം തേനുമായി നിന്നു. അവർ പരയുന്നത് അയാൾക്കു വ്യക്തമായി മനസ്സിലായില്ല. മനസ്സിലാക്കണമെന്ന് ആഗ്രഹിച്ചുമില്ല.

“നമുക്കിയാളോടു ചോദിക്കാം. ഇയാൾക്ക് അതൊന്നും അറിഞ്ഞതുകൂടാ. അതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്തിക്കുന്നതുമില്ല...” ലെവിൻ പറഞ്ഞു: ‘മിബായ്ലിച്ച്, നിങ്ങൾ ഈ യുദ്ധത്തെക്കുറിച്ചു കേട്ടിട്ടുണ്ടോ? പഴ്ലിയിൽ എന്താണു വായിച്ചത്? നിങ്ങൾക്കെന്തു

തോന്തുന്നു? കീസ്ത്യാനികൾക്കുവേണ്ടി നമ്മൾ യുദ്ധം ചെയ്യണാം?"

"അതെല്ലാം നമ്മൾ ചിന്തിക്കുന്നതെന്തിന്? നമുക്കുവേണ്ടി ചക്രവർത്തി ചിന്തിച്ചു. എല്ലാ കാര്യങ്ങളിലും അദ്ദേഹം ചിന്തിച്ചുള്ളും. അദ്ദേഹത്തിനു കുടുതൽ വ്യക്തമായി മനസ്സിലാകും... കുറച്ചു രൊട്ടികൂട്ടി കൊണ്ടുവന്ന് ഈ കുത്തിനു കൊടുക്കേണ്ടോ?" ശ്രീഷ്ഠയെ ചുണ്ഡിക്കാണിച്ച് അയാൾ ചോദിച്ചു.

"എനിക്കാരു സംശയവുമില്ല." കൊസ്റ്റനിഷ്വർ പറഞ്ഞു: "റഷ്യയുടെ നാനാഭാഗത്തുനിന്നും വരുന്ന നൂറുകണക്കിനാളുകൾ സർവവും ഉപേക്ഷിച്ച് നമ്മുടെ ഭാഗത്തുനിന്നു പൊരുതാൻ തയ്യാറായതു നാം കാണുന്നു. തങ്ങളുടെ ചിന്തകളും ലക്ഷ്യങ്ങളും അവർ തുറന്നുപറയുന്നു. കഴിവിന്റെ പരമാവധി അവർ സംഭാവന നല്കുന്നു. എന്താണിതിന്റെ അർത്ഥം?"

"ഈതിന്റെ അർത്ഥമെന്തെന്നു ഞാൻ പറയാം." ലെവിൻ ആവേശഭരിതനായി "എൻപതു ദശലക്ഷം ജനസംഖ്യയുള്ള ഒരു രാഷ്ട്രത്തിൽ സാമൂഹികമായ പദവി കൈമോശം വന്നവരും ഉത്തരവാദിത്വമില്ലാത്തവരുമായ ആളുകൾ നൂറുകണക്കിനല്ല, പതിനായിരകണക്കിനുണ്ടാവും. കൊള്ളലസംഘത്തിൽ ചേരാനോ സെബീരിയയിൽ പോകാനോ അവർ തയ്യാറാകും..."

"നൂറുകണക്കിനല്ല, ഉത്തരവാദിത്വമില്ലാത്തവരുമല്ല, ജനപ്രതിനിധികളിൽ ഒന്നാംകിടക്കാരാണവർ." കൊസ്റ്റനിഷ്വർ ശക്തിയായി പ്രതിഷ്ഠിച്ചു: "പിന്ന, സംഭാവനയുടെ കാര്യം, ജനതയോന്നങ്കം അവരുടെ ഹിതം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതാണു നമ്മൾ കണ്ടത്."

"ജനതയോന്നത് അതു കൃത്യമായ ഒരു ഘടകമല്ല." ലെവിൻ പറഞ്ഞു: "ജില്ലാ ഓഫീസുകളിലെ കൂർക്കുമാരും സ്കൂൾമാസ്റ്റർമാരും ആയിരം കർഷകരിൽ ഒരാൾ വീതവും ഇതൊക്കെ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടാവാം. എൻപതു ദശലക്ഷത്തിൽ, അവശേഷിച്ച മിവായ്ലിച്ചിനേപ്പോലുള്ളവർ അവരുടെ താൽപര്യം വെളിപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ലെന്നുമാത്രമല്ല, എന്തിനെക്കുറിച്ചാണ് അഭിപ്രായം പറയേണ്ടതെന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. അങ്ങനെ നോക്കുന്നോൾ ഇതു ജനഹിതമാണെന്നു പറയാൻ നമുക്കുന്നതവകാശം?"

പതിനാറ്

അര് നുഭവസന്ധനനായ

താർക്കികൻകൂടിയായ

കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് സംഭാഷണത്തിന്റെ ഗതി തിരിച്ചുവിട്ടു:

“ദേശീയതാൽപര്യം കൃത്യമായി കണക്കുകൂടാൻ വളരെ പ്രധാനമാണ്. നമ്മുടെ നാട്ടിൽ വോട്ടു ചെയ്യുന്ന സന്ധബങ്ങയം നിലവിലില്ല. അതുകൊണ്ട് ജനഹിതമരിയാൻ മറ്റു മാർഗങ്ങൾ തേടണം. അന്തരീക്ഷത്തിൽ, ഹൃദയങ്ങളിൽ അതിന്റെ അനുരോദങ്ങളുണ്ടാകും. രാഷ്ട്രമാകൂന്ന മഹാസമുദ്രത്തിലെ അടിയോഴുക്കൾ മുൻവിധിയില്ലാത്ത ഏതൊരാൾക്കും കണ്ടത്താനാവും. ബൗദ്ധികതലത്തിൽ തികച്ചും വ്യത്യസ്തങ്ങളായ കാഴ്ചപ്പൂടുള്ളവരും പരസ്പരം ശത്രുതയിൽ കഴിഞ്ഞിരുന്നവരും ഇപ്പോൾ ഒന്നായി. ഭിന്നതകളും അവസാനിച്ചു. എല്ലാ സാമൂഹികസ്ഥാപനങ്ങളും ഒരേ സ്വരത്തിൽ ഒരേ കാര്യമാണു പറയുന്നത്. എല്ലാവരെയും ഒന്നിച്ചുചേർത്ത് ഒരേ ലക്ഷ്യത്തിലേക്കു നയിക്കുന്ന ഒരു ശക്തിയുടെ സാന്നിധ്യം അവരിയുന്നു.”

“അതേ, എല്ലാ പത്രങ്ങളും അതുതന്നെന്നയാണു പറയുന്നത്.” പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു: “അതു സത്യംതന്നെ. കൊടുക്കാറ്റിനു മുമ്പുള്ള തവളകളെപ്പോലെ. മറ്റാനും കേൾക്കാൻ അവർ സമർത്തിക്കില്ല.”

“തവളകളാണോ അല്ലയോ എന്നുള്ളതല്ല പ്രശ്നം... എനിക്കൊരു പത്രമില്ല. പത്രക്കാരെ പിന്തുണയ്ക്കേണ്ട ആവശ്യവുമില്ല. പക്ഷേ, ബൗദ്ധികലോകത്തിന്റെ അഭിപ്രായപ്രക്രമത്തക്കുറിച്ചാണു ഞാൻ പറയുന്നത്.” സഹോദരനെ നോക്കി കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് പറഞ്ഞു. ലെവിൻ മരുപടി പറയാൻ തുടങ്ങിയപ്പോഴേക്കും വയസ്സുൾ്ള പ്രിൻസ് ഇടപെട്ടു.

“അഭിപ്രായപ്രക്രമത്തിന്റെ കാര്യം പറയാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലത്.” പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു: “എന്റെ മരുമകൻ റൂഫീഹൻ

അർക്കദേശ്യവിച്ചിനെ നിങ്ങൾക്കരിയാമല്ലോ. ഇപ്പോഴയാൾക്ക് ഏതോ കമ്മിറ്റിയുടെയോ കമ്മിഷൻഡേയോ മെസർസ്ഥാനം കിട്ടി. പേരു താൻ മറന്നുപോയി. എന്തായാലും അവിടെ ഒരു ജോലിയുമില്ല. ഡോളി, ഇതൊരു രഹസ്യമല്ല കേട്ടോ. എന്നായിരമാണു ശമ്പളം. അയാളുടെ ജോലിക്കാണ്ക് എന്തെങ്കിലും പ്രയോജനമുണ്ടാണു നീയൊണു ചോദിച്ചുനോക്കും. ഏറ്റവും അത്യാവശ്യമുള്ള ജോലിയാണതെന്ന് അയാൾ നിന്നെ ബോധ്യപ്പെടുത്തും. ആളൊരു സത്യസന്ധനാണ്. പക്ഷേ, എന്നായിരുന്നു വുബിളിന്റെ പ്രയോജനമുണ്ടാണു വിശ്വസിക്കാൻ പ്രയാസംതന്നു!!”

“ശരിയാണ്, ജോലിക്കിട്ടിയ കാര്യം ദാരിയ അലക്സാണ്ട്രോവ്വനയെ അറിയിക്കണമെന്ന് എന്നാടു പറഞ്ഞിരുന്നു.” അപ്രസക്തമായ കാര്യമാണു പ്രിൻസ് പരാമർശിക്കുന്നതെന്ന തൃപ്തിയില്ലായ്മയോടെ കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് പറഞ്ഞു.

“അപ്പോഴതിനു പത്രക്കാരുടെ ഷൈക്കണ്ട്രേനയുള്ള പിന്തുണയുണ്ട്. ഒരു യുദ്ധമുണ്ടായാൽ അവരുടെ വരുമാനം ഇരട്ടിയാക്കുമെന്നു താൻ മനസ്സിലാക്കുന്നു. ആ നിലയ്ക്ക് ജനങ്ങളുടെയും സ്ഥാവുകളുടെയുംമറ്റും കാര്യങ്ങളിൽ അവർക്കു പ്രത്യേക താൽപര്യമുണ്ടാകും. ഈ ആരോപണം ശരിയല്ല. താനിഷ്ടപ്പെടാത്ത ഒരുപാടു പത്രങ്ങളുണ്ട്. എങ്കിലും ഈ ആരോപണം ശരിയല്ല.” കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് പറഞ്ഞു.

“എനിക്ക് ഓരോറു നിർദ്ദേശമേയുള്ളു.” പ്രിൻസ് തുടർന്നു: “പ്രശ്നയുമായുള്ള യുദ്ധം തുടങ്ങുന്നതിനുമുമ്പ് ഫ്രഞ്ചു പത്രപ്രവർത്തകൻ അൽഫോൺസ് കാർ അതു ഭംഗിയായി ചുണ്ടിക്കാണിച്ചിട്ടുണ്ട്: “യുദ്ധം വേണമെന്നു പറയുന്നവനെ ഒരു കൂപ്പിണി പട്ടാളത്തോടാപ്പം മുൻനിരയിലേക്കയെയ്ക്കണം.”

“പത്രാധിപമാർക്ക് ഒരു കൂഴപ്പവുമുണ്ടാവില്ല.” തന്റെ പരിചയക്കാരായ പത്രാധിപമാരെ ഓർമിച്ച് കടാവസ്സാവ് ഉറക്കച്ചീരിച്ചു.

“പക്ഷേ, അവരു പിന്തിരിഞ്ഞൊടും. മറ്റുള്ളവർക്കു ഭാരമാകും.” ഡോളി പറഞ്ഞു.

“പിന്തിരിഞ്ഞൊടാടിയാൽ മുതുകിൽ വെടിവയ്ക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ അടിച്ചു പുറംപൊളിക്കണം.” പ്രിൻസ് പറഞ്ഞു.

“അതൊരു നേരബോക്കാണക്കിലും അല്ലപാടം കടന്നുപോയി.” കൊസ്റ്റനിഷ്വവ് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

“നേരനോക്കാണെന്ന് എനിക്കെലിപ്പായമില്ല...” ലെവിൻ
 പറത്തുതുടങ്ങിയപ്പോൾ കൊസ്റ്റിഷേവ് ഇടപെട്ടു:
 “സമുഹത്തിലെ ഓരോ അംഗവും അവൻ്റെ ജോലി ചെയ്യണം.
 പൊതുജനാർഥപ്രായം പുർണ്ണമായി പ്രകടിപ്പിക്കുകയെന്നതു
 പത്രങ്ങൾചെയ്യുന്ന പ്രശംസനീയമായ സേവനമാണ്.
 ഇരുപതുവർഷം മുമ്പായിരുന്നേങ്കിൽ നമ്മൾ¹
 നിപുണ്യദത്പാലിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാലിപ്പോൾ
 അടിച്ചുമർത്തപ്പെട്ട സഹോദരങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ത്രാഗം
 സഹിക്കാൻ ഒരേ മനസ്സാടെ മുന്നോന്ന് തയ്യാറായ റഷ്യൻ
 ജനതയുടെ ശബ്ദം നമ്മൾ കേൾക്കുന്നു. ഇതൊരു വലിയ
 നേട്ടമാണ്. അധികാരത്തിന്റെ അടയാളമാണ്.”

“ത്രാഗം സഹിക്കുന്നതിന്റെ മാത്രമല്ല, തുർക്കികളെ
 കൊല്ലുന്നതിന്റെയും പ്രശ്രീനമാണിത്.” ലെവിൻ സൗമ്യമായി
 വിയോജിച്ചു: “ആളുകൾ സ്വന്തം ആത്മാവിന്റെ
 നയയ്ക്കുവേണ്ടിയാണ്, കൊലപാതകത്തിനുവേണ്ടിയല്ല, ത്രാഗം
 സഹിക്കാൻ സന്നദ്ധരാക്കുന്നതും ത്രാഗം സഹിക്കുന്നതും.”

“ആത്മാവിനുവേണ്ടിയോ?” ഒരു ഭൂതികവാദിയാണോ
 ഇങ്ങനെ പറയുന്നത്? ആത്മാവെന്നു വച്ചാലെന്താണ്?”
 കടാവസോവ് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

“അതൊക്കെ നിങ്ങൾക്കരിയാവുന്നതുതന്നു!”
 “സത്യമായിട്ടും എനിക്കരിഞ്ഞുകൂടാ!” കടാവസോവ്
 പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

“താൻ സമാധാനം കൊണ്ടുവരാനല്ല, ഒരു വാളുമായാണു
 വന്നത് എന്ന് ക്രിസ്തു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.” ലെവിൻ ഏറ്റവുമധികം
 ആശയക്കൂഴിപ്പുമുണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള സുവിശേഷത്തിലെ ഒരു
 വാചകം, ഏവർക്കും സുഗ്രാഹ്യമാണെന്ന മട്ടിലാണ്
 കൊസ്റ്റിഷേവ് ഉദ്യരിച്ചത്.

“അതാണു ശരി!” സമീപത്തു നിന്നിരുന്ന വ്യഖ്യൻ അതിനോടു
 യോജിച്ചു.

“എൻ്റെ പൊന്നുസാരേ, നിങ്ങൾ തോറ്റു! തോറ്റു തോപ്പിയിട്ടു,”
 കടാവസോവ് വിളിച്ചുകൂവി.

ലെവിനു കർണമായ മന്ദ്രക്ഷേമമുണ്ടായി. തോറ്റതിലല്ല,
 തർക്കത്തിൽ തലയിട്ടതിലായിരുന്നു സകടം.

‘ഇവരോടു തർക്കിക്കാൻ പാടില്ലായിരുന്നു.’ ലെവിൻ
 വിചാരിച്ചു. തന്റെ സഹോദരനെയും കടാവസോവിനെയും
 ബോധ്യപ്പെടുത്താൻ സാധ്യമല്ലെന്നിയാം. അവരുടെ

അഭിപ്രായത്തോടു യോജിക്കാൻ തനിക്കും സാധ്യമല്ല. തന്നെ വിനാശത്തിന്റെ വക്കിലെത്തിച്ചു അതേ ദുരഭിമാനത്തയാണ് അവരും ഉയർത്തിപ്പിടിക്കുന്നത്. നഗരത്തിലെത്തിയ വായാടികളായ നുറോ ആയിരുമോ വോളണ്ടിയർമാർ പറമ്പുകേട്ടതിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ, തന്റെ സഹോദരനുശ്രദ്ധപ്പെട ഒരു ഡസ്റ്റനാളംപേര് അവകാശപ്പെടുന്നതുപോലെ, പത്രങ്ങൾ പ്രകടിപ്പിക്കുന്നതു ജനാഭിലാഷമാണെന്ന അഭിപ്രായത്തോടു യോജിക്കാൻ വയ്ക്കുന്നത്. അയാൾക്ക് അതിനോടു യോജിപ്പില്ല. എന്തനാൽ, തനിക്കു ചുറ്റും ജീവിക്കുന്നവർക്കിടയിൽ ഇങ്ങനെയൊരഭിപ്രായമില്ല, തനിക്കുമില്ല. താനും റഷ്യൻ ജനതയുടെ ഭാഗമാണ്. പൊതുനമ കേന്ദ്രീകരിച്ചിരിക്കുന്നതെവിടെയാണെന്നു മറ്റു ജനങ്ങളെപ്പോലെ തനിക്കും അറിത്തുകൂടുടക്കിലും എല്ലാ മനുഷ്യരുടെയും ധാർമ്മികബോധത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കിയുള്ളതാണു പൊതുനമയെന്നതിൽ സംശയമില്ല.

അതുകൊണ്ട് ഏതു ലക്ഷ്യം മുൻനിർത്തിയാലും യുദ്ധത്തെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുകയോ പിന്തുണയ്ക്കുകയോ ചെയ്യാനും പാടില്ല. റഷ്യയുടെ ചരിത്രം ആരംഭിച്ചുകാലത്ത് സ്ലാവ് വർഗക്കാർ നോഴ്സിലെ തലവന്മാരെ ക്ഷണിച്ചു വരുത്തി തങ്ങളെ ഭരിക്കണമെന്നപേക്ഷിച്ചതായി ഒരേതിഹ്യമുണ്ട്. ഉത്തരവുകളും അനുസരിക്കാമെന്നും അധികേഷപങ്ങൾ സഹിച്ചോളാമെന്നും ത്യാഗം സഹിക്കാമെന്നും സമതിച്ചു. വിധികൾപ്പിക്കാനും തീരുമാനമെടുക്കാനുംമാത്രം അവർ തയ്യാറാണ്. ഈതെ അഭിപ്രായമാണ് മിവായ്ലിച്ചുംമറ്റും ഇപ്പോഴും വച്ചുപുലർത്തുന്നതെന്ന് ലെവിന് അഭിപ്രായമുണ്ട്.

പൊതുജനാഭിപ്രായത്തിന് അപ്രമാദിത്വം അവകാശപ്പെടാമെങ്കിൽ സ്ലാവുകൾക്കനുകൂലമായ പ്രസ്ഥാനത്തപ്പോലെ ഫ്രഞ്ചുവില്ലുവവും പാരീസ് കമ്മ്യൂണും എന്തുകൊണ്ടു നിയമവിധേയമായില്ല എന്നറിയാൻ അയാൾക്കു താൽപര്യമുണ്ട്. പക്ഷേ, ഇതെല്ലാം ചിന്തകൾമാത്രമാണ്. ഇവയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ഒരു തീരുമാനത്തിലെത്താൻ സാധ്യമല്ല. എക്കിലും ഇങ്ങനെ തർക്കം തന്റെ സഹോദരനെ ദേശ്യം പിടിപ്പിക്കുന്നതുകൊണ്ട് അതു തുടർന്നുകൊണ്ടു പോകുന്നതു ശരിയല്ല. ലെവിന് തർക്കം അവസാനിപ്പിച്ചു. ആകാശത്ത്

മേഖങ്ങൾ ഉരുണ്ടുകൂടുന്നതിലേക്ക് അതിമികളുടെ ശ്രദ്ധ
ക്ഷണിച്ചു. മഴയ്ക്കു മുന്ത് വീട്ടിലെത്തുന്നതാണു നല്പുതെന്നു
പറഞ്ഞു.

പതിനേഴ്

പ്രിൻസും കൊസ്റ്റിഷേവും കുതിരവണ്ടിയിൽ കയറി ഓടിച്ചുപോയി. മറ്റുള്ളവർ കാൽനടയായി പുറപ്പെട്ടു.

മേലങ്ങൾ കുടുതൽ ഇരുണ്ടു. അവർ നടപ്പിന്റെ വേഗം കുട്ടി. മേലങ്ങളുടെ അടിഭാഗം കരുതപുകപോലെ അതിവേഗം എല്ലായിടത്തും വ്യാപിച്ചു. വീടിൽനിന്നും ഇരുന്നുടി അകലെയെത്തിയപ്പോൾ കാറ്റു ശക്തമായി. ഏതു നിമിഷവും മഴ കോരിച്ചാരിയുമെന്നു തോന്തി.

കുട്ടികൾ ഭയവും സന്തോഷവുംകൊണ്ട് ആർത്ഥത്തുവിളിച്ചു മുൻനിരയിൽ കുതിച്ചുപാത്തു. പാവാട കാലിൽ ചുറ്റി തടസ്സം സൃഷ്ടിചെക്കിലും യോളി കുട്ടികളുടെ പിന്നാലെ ചെന്നു. മുതിർന്നവർ തൊപ്പിയിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു കാലുകൾ നീട്ടിവച്ചു വേഗം നടന്നു.

അവർ പുമുഖത്തിയപ്പോൾ ഒരു വലിയ മഴത്തുള്ളി മാനത്തുനിന്നും അടർന്നുവീണ്ടു. കുട്ടികളും മുതിർന്നവരും ഉറക്ക സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു കുരയ്ക്കുകീഴിൽ അഭ്യംതെടി.

“കാതരിൻ അലക്സാണ്ട്രോവ് എവിടെ? ലെവിൻ, അഗത മിവായ്ലോവ് യോടു ചോദിച്ചു.

“നിങ്ങളുടെ കൂടെ ഉണ്ടായിരിക്കുമെന്നാണു തൊൻ വിചാരിച്ചത്.” അവൾ പറഞ്ഞു.

“മിമ്പയോ?”

കൊള്ളോക്കിലാണെന്നു തോന്നുന്നു. നേഴ്സുംകുട്ടി പോയിട്ടുണ്ട്.

ലെവിൻ അങ്ങോട്ടുപാത്തു.

അല്പസമയത്തിനുള്ളിൽ വൃക്ഷങ്ങൾ ആടിയുലത്തു. തോട്ടത്തിൽ പണിയെടുത്തുകൊണ്ടുനിന്ന് പെൺകുട്ടികൾ, ഭൂത്യമാരുടെ പാർപ്പിടങ്ങളിൽ അഭ്യംതെടി. മഴയുടെ വെള്ളത്ത തിരുപ്പീല അകലെയുള്ള വനവും അടുത്തുള്ള പാടത്തിന്റെ പകുതിയും മരച്ചിട്ട് കൊള്ളോക്കിലേക്ക് അതിവേഗം

നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു.   മഴവെള്ളം   ചെറുകണികകളായി
വായുവിൽ നിന്തു.

തലകുനിച്ചു കാറ്റിനെ ചെറുതതുകൊണ്ടു മുണ്ടനിയ ലെവിൻ
കൊഞ്ഞോക്കിനടക്കത്തിയപ്പോൾ, ഒരു ഓക്കുമരത്തിനു
പിറകിൽ വെളുത്തുതിളങ്ങുന്ന എന്നൊ സ്നേഹി നില്‌ക്കുന്നതായി
തോന്തി. പൊടുനേരു സകലതും ആളിക്കേതി. ഭൂമിക്കു
തീപിടിച്ചതുപോലെ തലയ്ക്കുമുകളിൽ ആകാശ പേടകം
പൊട്ടിപ്പിളരുന്നതുപോലെ.

കണ്ണഞ്ചിക്കുന്ന ഒരു പ്രകാശം.   ലെവിൻ
കണ്ണടച്ചുതുറന്നപ്പോൾ കണ്ണ കാഴ്ച അയാളെ ഭയപ്പെടുത്തി.
കൊഞ്ഞോക്കിനും തന്നിക്കുമിടയിലുള്ള മഴയുടെ കട്ടിയുള്ള
തിരുപ്പീലയ്ക്കപ്പുറം മരക്കൂട്ടത്തിനു നടുക്കുള്ള ഓക്കുമരത്തിന്റെ
പച്ചതലപ്പാവിനു സ്ഥാനഭ്രംശം സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിനു
മിന്നലേറ്റോ? എന്നു സംശയിക്കുന്നതിനിടയിൽ മരത്തിന്റെ
മുകൾഭാഗം ചരിത്തുചരിത്തു മറ്റുള്ള വ്യക്ഷങ്ങൾക്കു പിന്നിൽ
അപ്രത്യക്ഷമായി. ഒരു വന്നരം മറ്റു മരങ്ങളുടെമേൽ
മരിത്തുവിശുന്ന ശബ്ദങ്ങേക്കു.

മിന്നലിന്റെ പ്രകാശവും   ഇടിയുടെ   മുഴക്കവും
നന്തതുകുതിർന്ന ശരീരത്തിന്റെ   തണ്ണുപ്പും   കൂടിച്ചേർന്ന്
ലെവിനെ വല്ലാതെ ഭയപ്പെടുത്തി.

“ദൈവമേ, എന്റെ ദൈവമേ! അവർക്കൊന്നും
സംഭവിക്കല്ലോ!” അയാൾ പറഞ്ഞു. നേരത്തെ മരിത്തുവിശു
ഓക്കുമരത്തിനടക്കിയിൽപ്പെട്ട് അവർ മരിക്കല്ലോ എന്ന് ഇപ്പോൾ
പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത് അർത്ഥശൂന്യമാണെന്നു തോന്തിയെങ്കിലും
അർത്ഥമില്ലാതെ പ്രാർത്ഥിക്കുകയല്ലാതെ മറ്റാന്നും
ചെയ്യാനില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അയാൾ പ്രാർത്ഥന ആവർത്തിച്ചു.

അവർ പതിവായി പോകാറുള്ള സ്ഥലത്തുചെന്നു
നോക്കിയപ്പോൾ ആരെയും കണ്ടില്ല.

മരക്കൂട്ടത്തിന്റെ മറ്റൊരുത്ത് ഒരു നാരകമരത്തിനു
ചുവട്ടിൽനിന്ന് അവർ ലെവിനെ വിളിച്ചു. കരുത്ത ഉടുപ്പിട
(നേരത്തെ അവധിക്ക് ഇളംനിറമായിരുന്നു). രണ്ടുപേര്
കുന്നിത്തുനില്‌ക്കുന്നു. കിറ്റിയും ആയയുമാണ്. മഴയുടെ
ശക്തികുറഞ്ഞു. ലെവിൻ അടുത്തുചെന്നു. ആയയുടെ
ഉടുപ്പിന്റെ അടിവശം നന്തതിട്ടില്ലെങ്കിലും കിറ്റിയുടെ ഉടുപ്പ്
നന്തതുകുതിർന്നു ശരീരത്തോട് ട്രീപ്പിടിച്ചിരുന്നു. മഴ തീർന്നിട്ടും

കാറു തുടങ്ങിയപ്പോൾ നിന്നിരുന്നതുപോലെ
നില്‌ക്കുകയാണെവർ.

പച്ചനിറത്തിലുള്ള മേലാപ്പോടുകൂടിയ കുഞ്ഞുവണ്ണിക്കു
മീതെയാണ് കുനിൽത്തു നില്‌ക്കുന്നത്.

“രക്ഷപ്പെടു! ജീവനോടെ കിട്ടി! ദൈവത്തിനു നന്ദി.” എന്നു
പിറുപിറുത്തുകൊണ്ടു വെള്ളം കെട്ടിനിന്ന് കൊച്ചു കുഴികളിൽ
ചാടിച്ചാടി ഞു ഷുവിൽ പാതിയും മറ്റേ ഷുവിൽ നിരച്ചും
വെള്ളവുമായി ഓടിച്ചുന്നു.

കിറ്റി, നന്നത്ത, ചുവന്ന മുഖമുയർത്തി സൗമ്യമായി ചിരിച്ചു.

“നിനക്കു ലജ്ജയില്ലല്ലോ! എന്തൊരു മണ്ഡത്തരമാണിത്.”
അയാൾ ഭാരുതെ കുറ്റപ്പെടുത്തി.

“എൻ്റെ കുറ്റമല്ല. ഇവൻ കരത്തതുകൊണ്ടാണ്...” കിറ്റി
ക്ഷമാപണരൂപത്തിൽ പറത്തു.

മിത്യയ്ക്കു കുഴപ്പമില്ല. മഴ നന്നയാതെ
സുവമായുരങ്ങുകയാണ്.

“ദൈവത്തിനു നന്ദി. തോൻ കാര്യമില്ലാതെ ദേഷ്യപ്പെടു.”

അവർ കുഞ്ഞിന്റെ നന്നത്ത സാധനങ്ങളെല്ലാം ശേഖരിച്ചു.
ആയ കുഞ്ഞിനെ കൈയിലെടുത്തു. ദേഷ്യപ്പെട്ടതിലുള്ള
കുറ്റബോധത്തോടെ ലവിൻ ഭാരുയോടു ചേർന്നുനടന്നു.

ആയ കാണാതെ കിറ്റിയുടെ കൈപിടിച്ചുമർത്തി.

പതിനെട്ട്

പ കൽ മുഴുവനും വിവിധങ്ങളായ വിഷയങ്ങളിലുള്ള സംഭാഷണങ്ങളിൽ പുർണ്ണമനസ്സാട്ടയല്ല വ്യാപരിച്ചുതെക്കിലും ലെവിന്റെ മനസ്സ് സന്തോഷഭരിതമായിരുന്നു.

മശയ്‌ക്കുശേഷം അന്തരീക്ഷം ഇന്ററനായിരുന്നതുകൊണ്ടു നടക്കാൻ പോയില്ല. ആകാശത്ത് മഴക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. ഇടയ്ക്കിട ചക്രവാളത്തിൽ ഇടിമുഴക്കവും മിനലും. അതുകൊണ്ട്, അന്ന് അവശേഷിച്ച പകൽ എല്ലാവരും വീടിനുള്ളിൽത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടി.

തർക്കങ്ങളുണ്ടായില്ലെന്നുമാത്രമല്ല, അതതാഴ്ത്തിനുശേഷം എല്ലാവരും അത്യുത്സാഹത്തിലുമായിരുന്നു.

കടാവസോവ് ആദ്യം പുത്തൻ തമാശകൾക്കാണ്ടു സ്ത്രീകളെ രസിപ്പിച്ചു. പിന്നീട്, കൊസ്റ്റിഷേവ് നിർബന്ധിച്ചപ്പോൾ ആൺപീച്ചയുടെയും പെൺപീച്ചയുടെയും ജീവിതത്തിലും സ്വഭാവത്തിലും ശരീരഘടനയിലുമുള്ള വ്യത്യാസങ്ങൾ വിവരിച്ചു.

കൊസ്റ്റിഷേവും സന്തോഷവാനായിരുന്നു. ചായ കുടിക്കുന്നതിനിടയ്ക്ക് അയാളും സഹോദരനും പുർവ്വദേശത്തെ പ്രശ്നങ്ങൾ ഭംഗിയായും ലളിതമായും അവതരിപ്പിച്ച് എല്ലാവരുടെയും പ്രശംസ പിടിച്ചുപറ്റി.

കിറ്റിക്കുമാത്രം അത് അവസാനവരെ കേൾക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. അവർക്ക് മിത്യയെ കൂളിപ്പിക്കാൻ പോകേണ്ടിവന്നു.

അവർ പോയി ഏതാനും മിനിട്ടുകൾ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അയാളെയും നഴ്സറിയിലേക്കു വിളിച്ചു.

സംഭാഷണം ഇടയ്ക്കുവച്ച്
അവസാനിപ്പിക്കേണ്ടിവന്നതിലുള്ള വേദനേതാടെയും
എന്തിനാണു തന്നെ വിളിച്ചുതെന്നറിയാനുള്ള
ഉത്കണ്ഠന്യോടെയും (അത്യാവശ്യമുണ്ടക്കിൽ മാത്രമേ
അങ്ങനെ വിളിക്കാറുള്ള) ലെവിൻ നഴ്സറിയിലേക്കു നടന്നു.

സ്വതന്ത്രമാകപ്പെട്ട, നാല്പതുദശലക്ഷം വരുന്ന സ്ഥാവോൺിക് ജനത്, റഷ്യയുമായി ചേർന്നാൽ ചരിത്രത്തിൽ ഒരു പുതിയ യുഗപ്പിറവിക്കു കാരണമാകുമെന കൊസ്റ്റിഷേവിന്റെ പദ്ധതി അയാളെ ആകർഷിച്ചു. തന്നെ വിളിപ്പിച്ചതെന്തിനാണെന്നിയാനുള്ള ആഗ്രഹവും ഉത്കണ്ഠയും അലട്ടിയിരുന്നുകിലും അന്നു രാവിലതെത ഓർമകൾ വീണ്ടും മനസ്സിൽ ഓടിയെത്തി. തന്റെ ആത്മാവിൽ നടക്കുന്ന സംഭവവികാസങ്ങളുമായി താരതമ്യപ്പെടുത്തുന്നോൾ ലോകചരിത്രത്തിൽ സ്ഥാവോൺിക് ഘടകത്തിന്റെ പ്രാധാന്യമെന വിഷയം തീരെ നിസ്സാരമാണെന്നു തോന്തി.

ഈപ്പോൾ അയാളുടെ മനസ്സിലെ ആശയങ്ങൾക്കു കൂടുതൽ ദ്രുതയും വ്യക്തതയും കൈവന്നിട്ടുണ്ട്. അതോടൊപ്പം ആശ്വാസവും സന്തോഷവും കൂടുതലായി അനുഭവപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

അയാൾ വരാന്തയിലുടെ നടന്നു. ഈരുടുപരക്കാൻ തുടങ്ങിയ ആകാശത്ത് രണ്ടു നക്ഷത്രങ്ങൾ കണ്ടു. പെട്ടുനയാൾ ഓർമിച്ചു. ആകാശത്തെക്കു നോക്കിയപ്പോൾ താൻ കാണുന്ന ആ പേടകം ഒരു മിഡ്യാബന്നെന്നിക്കു തോന്തിയില്ല. പക്ഷേ, താൻ ആലോചിക്കാത്തതും എന്തിൽനിന്നുതന്നെ മരച്ചുവച്ചതുമായ ചിലതുണ്ടായിരുന്നു. അതെന്തായാലും അതിനെ നിരാകരിക്കുക സാധ്യമല്ല. ഒന്നുകൂടി ചിന്തിച്ചാൽ എല്ലാം വ്യക്തമാകും.

നഴ്സറിയിലേക്കു പ്രവേശിക്കാനൊരുങ്ങിയപ്പോൾ തന്നിൽനിന്നും മരച്ചുവയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്നതെന്താണെന്ന് അയാൾ ഓർമിച്ചു. ഈശ്വരന്റെ അസ്തിത്വത്തിനുള്ള പ്രധാനതെളിവ് നമയുടെ വെളിപ്പെടുത്തലാണെന്നുവരികിൽ, ക്രിസ്ത്യൻ ചർച്ചിനു മാത്രമായി അതിനെ പരിമിതപ്പെടുത്തുന്നതെങ്ങനെ? നമയെക്കുറിച്ചു പരിപ്പിക്കുന്ന ബുദ്ധമതത്തിനും മുഹമ്മദ് മതത്തിനും അതു ബാധകമാകേണ്ടതല്ലോ?

ഈ ചോദ്യത്തിനു തന്റെ പകൽ ഉത്തരമുണ്ടെന്നു തോന്തിയെങ്കിലും നഴ്സറിയിലേത്തുന്നതിനുമുമ്പ്, അതു വിശദികരിക്കാനുള്ള സമയമില്ല.

കൂളിതെന്താട്ടിയിൽ കിടന്നു വെള്ളം തെറിപ്പിച്ചു കൂളിക്കുന്ന കുഞ്ഞതിനെ നോക്കിക്കാണ്ടു നിന്ന കിട്ടി ഭർത്താവിന്റെ കാലൊച്ച കേട്ടു തിരിഞ്ഞുനോക്കി മനഹസിച്ചു. മലർന്നുകിടന്നു കൈകാലിട്ടടിക്കുന്ന കൊഴുത്തുരുണ്ട കുഞ്ഞതിന്റെ തല ഒരു

കൈകൊണ്ടു താങ്ങി, മറ്റേകൈകൊണ്ട് ഒരു സ്പശ്വ് ഉപയോഗിച്ച് അതിന്റെ പുറം തുടച്ചു.

“ഈതാ, ഈങ്ങോട്ടു നോകൾ! ഈങ്ങോട്ടു നോകൾ!” ഭർത്താവ് അടുത്തുവന്നപ്പോൾ അവൾ പറഞ്ഞു: “അംഗത മിബായ്ലോവൻ പറഞ്ഞതു ശരിതനെ. ഈവനിപ്പാ ആളുകളെ തിരിച്ചറിയാം.”

അനേന്തിവസം മിത്യ അവന്റെ ആളുകളെ തിരിച്ചറിയാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു.

ലെവിൻ കൂളിത്തൊട്ടിയെ സമീപിച്ചപ്പോൾ നടത്തിയ ഒരു പരീക്ഷണം പുർണ്ണമായും വിജയിച്ചു. അന്ന് അതിനുവേണ്ടി പ്രത്യേകം വിളിച്ചുവരുത്തിയ പാചകക്കാരൻ കുനിൽത്തു കുഞ്ഞിനെ നോക്കി. കുഞ്ഞിന്റെ മുഖം ചുവന്നു. പ്രതിഷ്യയിക്കുന്നതുപോലെ തല അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും ചലിപ്പിച്ചു. കിറ്റി കുനിൽത്തുനോക്കിയപ്പോഴാകട്ട അവന്റെ മുഖം ഒരു പുണ്ണിരിയാൽ പ്രകാശിച്ചു. കൈകൊണ്ടു സ്പശ്വിൽ മുറുകെപ്പിടിച്ചു. ചുണ്ടുകൾ ചേർത്തു പിടിച്ചു സംത്യപ്തിയുടേതായ ഒരു പ്രത്യേക ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചു. അതുകണ്ട് കിറ്റിയും ആയയും മാത്രമല്ല, ലെവിനും ആളൂദത്തിലാരാടി.

ആയ ഒരു കൈകൊണ്ട് കുഞ്ഞിനെ കൂളിത്തൊട്ടിയിൽനിന്നും പുറത്തു ശുഡജലമാഴിച്ചിട്ടു ശരീരം തുടച്ചു. അവൻ ചെവി തുളയ്ക്കുന്ന ശബ്ദത്തിൽ നിലവിളിച്ചതും ആയ അവനെ അമ്മയുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു.

“അംഖും കുഞ്ഞിനോടു സ്നേഹം തോന്തിയതിൽ എനിക്കു സന്തോഷമായി.” കുഞ്ഞിനെ മുലയുട്ടിക്കൊണ്ടു പതിവുസ്ഥാനത്തിരുന്ന കിറ്റി ഭർത്താവിനോടു പറഞ്ഞു: “നിങ്ങൾക്ക് അവനോടു സ്നേഹം തോന്തില്ലെന്നു കേടപ്പോൾ ഞാനെന്തു വിഷമിച്ചേനോ!”

“തോന്തേനെ പറഞ്ഞെന്ന ഏനിക്കു
യാമാർത്ഥ്യവോധമുണ്ടായെന്നു മാത്രമാണു ഞാൻ പറഞ്ഞത്.”

“എന്ത്! കുഞ്ഞിനെ കണ്ടപ്പോൾ
യാമാർത്ഥ്യവോധമുണ്ടായെന്നോ?”

“അവനെക്കുറിച്ചല്ല. എന്റെ സ്വന്തം വികാരങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഞാൻ കുറെക്കുടി പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നു. ഓരോത്തംപോലെ, പുതിയ ആളൂദകരമായ ഒരു വികാരം എനിൽ ഉണ്ടാക്കുമെന്നു ഞാൻ

പ്രതീക്ഷിച്ചു. പക്ഷേ, ഉണ്ടായതോ, വെറുപ്പും അനുകന്ധയും മാത്രം!"

മിത്യൈ കൂളിപ്പിക്കാൻ നേരത്ത് ഉറരിവച്ചിരുന്ന മൊതിരങ്ങൾ മല്ലിൽത്ത വിരലുകളിൽ വീണ്ടും ഇടുകൊണ്ട് ലെവിന്റെ വാക്കുകൾ അവർ ശ്രദ്ധിച്ചു കേട്ടു.

"അന്ന്, സന്തോഷത്തെ അപേക്ഷിച്ച് ആകാംക്ഷയും അനുകന്ധയുമായിരുന്നു മുന്നിട്ടുനിന്നത്. ഇടിമിന്നൽ സ്വഷ്ടിച്ച സംഭവത്തിനുശേഷം എനിക്കവേനോട് എന്തുമാത്രം സ്വന്നഹമുണ്ടെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കുന്നു."

"വല്ലാതെ പേടിച്ചുപോയി, അല്ലോ? ഞാനും പേടിച്ചു. പക്ഷേ, ആ സമയത്തു പേടിച്ചതിനെക്കാൾ, അതിനെക്കുറിച്ചാലോചിച്ച് ഇപ്പോൾ ഞാൻ പേടിക്കുന്നു. ഈനി അങ്ങോടുപോയി ആ ഓക്കുമരം എനിക്കൊന്നു കാണാം. എന്തു നല്ല മനുഷ്യനാണ് കടാവസോവ്! പൊതുവേ ഇന്നത്തെ ദിവസം നല്ല രസമായിരുന്നു. സഹോദരനോടു നല്ല രീതിയിൽ പെരുമാറാനും നിങ്ങൾക്കരിയാം... അങ്ങോടു പൊയ്ക്കൊള്ളു. കൂത്തിനെ കൂളിപ്പിച്ചു കഴിത്താൽ ഇവിടെ ആവിയും ചുട്ടു കൂടുതലാണ്."

പത്രതാമ്പത്

ന ത്സർഡിയിൽനിന്നും പുരത്തിരങ്ങിയപ്പോൾ ലെവിൻ തനിച്ചായിരുന്നു. തനിക്കു വ്യക്തമായില്ലെന്നു തോന്തിയ സകല്പത്തെക്കുറിച്ചു വീണ്ടും ഓർമിച്ചു.

ദ്രോയിംഗുമിൽ മറുള്ളവർ സംസാരിക്കുന്ന ശബ്ദങ്കേടുക്കിലും വരാന്തയിലെ കൈവരിയിൽ ചാരിനിന് ആകാശത്തെക്ക് ഉറുഞ്ഞൊക്കി.

മാനം ഇരുണ്ടുതുടങ്ങിയിരുന്നു. തെക്കുഭാഗത്തു തെളിത്തെ ആകാശം. ഏതിൽവിശയിലാണു മേഖങ്ങൾ. അവിടെ മിന്നലും ഇടിമുഴക്കവും. തോട്ടത്തിലെ നാരകമരങ്ങളിൽനിന്നും മശവെള്ളം താളമൊപ്പിച്ച് ഇറുവിഴുന്ന ശബ്ദത്തിനു കാതോർത്ത് ലെവിൻ നോക്കി. മരക്കാബുകൾ ഇടയ്ക്കിടെ അതിനെ മറച്ചു. ഓരോ മിന്നലിലും കഷീരപാമം മാത്രമല്ല, തിളക്കമുള്ള നക്ഷത്രങ്ങൾ പോലും അപ്രത്യക്ഷമായെങ്കിലും ഏതോ അദ്ധ്യശ്രൂഹന്തരങ്ങൾ അടുത്ത നിമിഷം വാരിവിതറിയതുപോലെ അതേസമലത്ത് അവ വീണ്ടും പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.

‘എന്താണെന്നിക്കു ചിന്താക്കുഴപ്പമുണ്ടാക്കുന്നത്?’ തന്റെ സംശയങ്ങൾക്കുള്ള പരിഹാരം ഇപ്പോഴും അറിഞ്ഞുകൂടക്കിൽപ്പോലും അതു തന്റെ ആത്മാവിൽത്തന്നെയുണ്ടനെ വിശ്വാസത്തോടെ ലെവിൻ സ്വയം ചോദിച്ചു.

‘എന്തെ ഉള്ളിലുണ്ടനു എന്ന കരുതുന്നതും ചർച്ച എന്നിയപ്പെടുന്ന വിശ്വാസികളുടെ ഒരു സമൂഹവുമായി എന്ന ബന്ധപ്പെടുത്തുന്നതുമായ, നന്മയെ മനുഷ്യർക്കു വെളിപ്പെടുത്തുന്നതാണ് ദൈവം ഉണ്ടന്തിന്റെ നിസ്സന്നഹമായ തെളിവ്. പക്ഷേ, ജൂതമാരുടെയും മുഹമ്മദിയരുടെയും കണ്ഠപ്പുഷ്പമാരുടെയും ബുദ്ധിന്ദുകളുടെയും കാര്യമോ?’ അയാൾ ചോദിച്ചു.

‘അപകടകരമെന്നുതോന്തിയ ഒരു സംശയം ഉന്നയിക്കുകയും ചെയ്തു: “കോടിക്കണക്കിനുള്ള ഇക്കൂട്ടർക്ക് ദൈവാനുഗ്രഹം നിഷ്പയിക്കപ്പെടുവാനുള്ള സാധ്യതയുണ്ടോ? അവരുടെ ജീവിതം നിരർത്ഥകമാകുമോ? ആലോച്ചിച്ചിട്ട് അയാൾ പെട്ടെന്നു തിരുത്തി. പക്ഷെ, എന്തിനെക്കുറിച്ചാണു താൻ ചോദിക്കുന്നത്? മനുഷ്യരാശിയിലെ എല്ലാ മതങ്ങൾക്കും ദൈവത്താടുള്ള ബന്ധത്തെക്കുറിച്ചാണു താൻ ചോദിക്കുന്നത്. നക്ഷത്രമണ്ഡലമുൾപ്പെടുന്ന ഈ മഹാപ്രപഞ്ചത്തിന് ദൈവം എങ്ങനെ വെളിപ്പേട്ടു എന്നാണെന്നേ ചോദ്യം. താനെന്നതാണു ചെയ്യുന്നത്? വ്യക്തിപരമായി യുക്തികൊണ്ടു നേടാൻ കഴിയാത്ത ഒരിവ് എന്നേ ഹ്യൂദയത്തിൽ നിന്നുനേരുഹം വെളിപ്പേട്ടു. ആ അരിവ് യുക്തികൊണ്ടും വാക്കുകൾകൊണ്ടും വിശദികരിക്കുന്നുള്ള നിർബന്ധപൂർവ്വമായ ശ്രമത്തിലാണു താൻ.’

‘നക്ഷത്രങ്ങളല്ലെന്നു ചലിക്കുന്നതെന്ന്
എനിക്കെന്തുകൂടാത്തതാണോ?’ പ്രകാശമാനമായ ഒരു ശഹത്തിന്റെ സ്ഥാനം മാറ്റയത്, ഒരു വ്യക്ഷശ്രിവരത്തിന്റെ ദിശ നോക്കി മനസ്സിലാക്കിയ അയാൾ തന്നതാൻ ചോദിച്ചു: ‘എങ്കിലും നക്ഷത്രങ്ങളുടെ പ്രാണം നിരീക്ഷിക്കുന്നോൾ ഭൂമിയുടെ ഭൂമണ്ഡലത്തെക്കുറിച്ചു സകലപിക്കാനെന്നിക്കു സാധിക്കുന്നില്ല. നക്ഷത്രങ്ങൾ പ്രാംശുകാണ്ഡിരിക്കുന്നു. എന്നു താൻ പറയുന്നതു ശരിയാണുതാനും.’

‘ഭൂമിയുടെ സകീർണ്ണവും വൈവിധ്യപൂർണ്ണവുമായ എല്ലാ പ്രാണങ്ങളെയും കണക്കിലെടുത്തിരുന്നെങ്കിൽ, ജ്യോതിഭ്രാന്തശാഖയുടെ എന്തക്കിലും മനസ്സിലാക്കാനോ കണക്കുകൂട്ടാനോ സാധിക്കുമായിരുന്നോ? വഗോളങ്ങളുടെ ദുരം, ഭാരം, പ്രാണം, മറ്റു കുഴപ്പങ്ങൾ മുതലായവയെ സംബന്ധിച്ചുള്ള അതഭൂതകരമായ നിഗമനങ്ങളല്ലാംതന്നെ നിശ്വലമായ ഒരു ഭൂമിയിൽനിന്നുള്ള അവരുടെ കാഴ്ചയെ അടിസ്ഥാനമാക്കിയുള്ളതാണ്. ഇപ്പോൾ താൻ കാണുന്ന ഇതേ പ്രാണം നൂറ്റാണ്ഡുകളായി കോടിക്കണക്കിനാളുകൾ കണ്ണിൽത്തിട്ടുള്ളതും അനുംളനും മാറ്റമില്ലാതെ തുടരുന്നതുമാണ്. നേരിട്ടുകാണാവുന്ന ആകാശത്തിലെ യുവരേവയെയും ചാക്രവാളത്തയും ആധാരമാക്കാത്ത ജ്യോതിഭ്രാന്തശാഖയുടെ കണക്കുകൂട്ടലുകൾ തെറ്റിപ്പോകുന്നതുപോലെ, എല്ലാവർക്കും എല്ലാക്കാലത്തും

മാറ്റമില്ലാതെ   തുടരുന്നതും   കുഞ്ചതുമതം   എനിക്കു
വെളിപ്പെടുത്തിത്തന്നതും എല്ലായ്പോഴും എൻ്റെ അത്മാവിൽ
പരിശോധിച്ചരിയാവുന്നതുമായ നമയെക്കുറിച്ചുള്ള ധാരണയിൽ
അധിഷ്ഠിതമല്ലാത്ത എൻ്റെ നിഗമനങ്ങളും തെറ്റിപ്പോകും. മറ്റുള്ള
മതങ്ങളെയും   ദൈവവുമായി   അവയ്ക്കുള്ള
ബന്ധത്തെയുംകുറിച്ചു   തീരുമാനമെടുക്കാനുള്ള   അവകാശം
എനിക്കില്ല.'

"നിങ്ങൾ ഇതുവരെ പോയില്ല?" അതുവഴി ഭ്രായിട്ട്
റൂമിലേക്കു പോവുകയായിരുന്ന കിറ്റി ചോദിച്ചു: വേറേ
കുഴപ്പമൊന്നുമില്ലല്ലോ?" നക്ഷത്രങ്ങളുടെ വെളിച്ചത്തിൽ
അയാളുടെ മുവത്ത് അവർ സുകഷിച്ചുനോക്കി.

അ നിമിഷം ഒരു മിന്നൽപ്പിണർ നക്ഷത്രങ്ങളെ മായ്ച്ചു. അ
പ്രകാശത്തിൽ അവർ അയാളുടെ മുഖം വ്യക്തമായി കണ്ടു.
അവിടെ തെളിഞ്ഞ പ്രസന്നതയും സന്തോഷവും കണ്ട് കിറ്റി
ചിരിച്ചു.

'അവർക്കു മനസ്സിലാക്കു' അയാൾ ചിന്തിച്ചു. 'താൻ
എന്താണാലോചിക്കുന്നതെന്ന് അവർക്കണിയാം. അവളോടിതു
പരഞ്ഞാലോ? ശരി, താൻ പറയാം...' പകേജ്, അയാൾ
സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ അവർ പരഞ്ഞു:

'കോണ്ണും, എനിക്കുവേണ്ടി ഒരുപകാരം ചെയ്യണം. മുലയിലെ
മുറിയിൽപ്പോയി സെർജിയൻ ഇവാനിച്ചിനു വേണ്ടതെല്ലാം
ഒരുക്കിയിട്ടുണ്ടോ എന്നു നോക്കണം. താൻ പോയാൽ
ശരിയാവുല്ല.'

"തീർച്ചയായും താൻ പോയി നോക്കാം" എന്നു പരഞ്ഞ
ലെവിൻ അവളെ ചുംബിച്ചു.

'ഇല്ല, അവളോടു പറയാതിരിക്കുന്നതാണു നല്ലത്.' കിറ്റി
പോയപ്പോൾ ലെവിൻ വിചാരിച്ചു: 'അതോരു രഹസ്യമാണ്.
എനിക്കുമാത്രം അവശ്യമുള്ളതും പ്രധാനപ്പെട്ടതും
വാക്കുകൾക്കാണ്ടു വിവരിക്കാനാവാത്തതുമായ രഹസ്യം.

'ഈ പുതിയ വികാരം എനിൽ ഒരു മാറ്റവും വരുത്തിയിട്ടില്ല,
അതെന്ന സന്തോഷിപ്പിച്ചിട്ടില്ല. താൻ സ്വപ്നം
കണ്ടിരുന്നതുപോലെ പൊടുന്നേനു അതെന്നിക്കു വെളിച്ചു
പകർന്നുതന്നില്ല. അത് ഒരു വിസ്മയവുമായിരുന്നില്ല. അതോരു
വിശ്വാസമായാലും   അല്ലക്കിലും—
എന്താണെന്നിക്കണിഞ്ഞുകൂടാ—ഈ

പീഡാനുഭവത്തിലൂടെ ഇന്ത്യഗോചരമല്ലാത്തവിധിം എൻ്റ് ആത്മാവിൽ പ്രവേശിച്ചു വേരുറപ്പിച്ചു കഴിഞ്ഞു.

‘വണ്ടിക്കാരൻ ഇവാനോട് ഇനിയും ഇതുപോലെ താൻ ദേശ്യപ്പെടും. ഇതുപോലെ തർക്കിക്കും. അനവസരത്തിൽ എൻ്റ് അഭിപ്രായങ്ങൾ പറയും. എൻ്റ് ആത്മാവിന്റെ വിശ്വാസതലങ്ങൾക്കും മറ്റൊളവർക്കുമീടയിലുള്ള മതിൽ തുടർന്നുമുണ്ടാകും. എൻ്റ് സ്വന്തം ഭീതികളുടെ പേരിൽ എൻ്റ് ഭാര്യയെപ്പാലും താൻ കുറപ്പെടുത്തുകയും പിന്നീട് പശ്വാത്തപിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കും. എന്തിനാണു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നതെന്ന് എൻ്റ് യുക്തിബോധത്തിനു മനസ്സിലായില്ലെങ്കിലും താൻ പ്രാർത്ഥന തുടരും. എന്നിക്കെന്തുതന്നെ സംഭവിച്ചാലും എൻ്റ് ജീവിതം—അതിലെ ഓരോ നിമിഷവും—പശയതുപോലെ നിരർത്ഥകമാവുകയില്ല. അർത്ഥപൂർണ്ണമായ നമ്മയാൽ താന്ത്രികനെ സമ്പൂഷ്ടമാക്കും. എന്നിക്കതെന്നുള്ള കഴിവുണ്ട്.’

Your gateway to knowledge and culture. Accessible for everyone.

z-library.se   singlelogin.re   go-to-zlibrary.se   single-login.ru

[Official Telegram channel](#)

[Z-Access](#)

<https://wikipedia.org/wiki/Z-Library>